Francisci Mondelliensis in primam partem venerandi viri Antbonini archipresulis florentini epistola.

Cum mecum cūcta recta reuoluo: animaduerti summa oīum vtilitate: hac mea orōne aliqua de hoc summo optimoq; opere edicere: atq; complecti. Non hec ille nuge Calcantis Testoris troiani filius: q Apollinē Delphicū atq; Bryneum propter falsa ac vana petebat: Naz tametsi ab Apolline Delphico responsum habuit: vt dimissis troianis grecos assequeretur: hic tamen ab illo achetōtis duce qui hoc pacto circūducēdo solet humanū gen' defraudare: Quantiq; faciebant illum Bryneum Apollinez: vnde Dido ad Eneam. Sed tunc italiam magnā Bryneus Apollo. Italiaz lycie iusere capescere sortes. Et Virgilius ad gallum loquens de calamis: quos ibi dabant muse. His tibi Brynei nemoris dicatur origo: Nequis sit lucus quo se plus iactet Apollo. Nō hec sūt illa Mopsi ipsius Apollinis z Mantone filij e Tyresia vatis thebani nate. A quo Calcas de peritia diuinandi superatus dolore maximo mortuus est. Unde z hec omnia apud Ephorionem perlegere poteris. Hi omnes propter hec que falsa: z que ad penam eterni cruciatus perducebant: venerabantur. Quidnā erat ille vel Delphicus vel Bryneus Apollo: nisi ille hominum fallax Pluto iferum princeps. Ast hic liber ea que ab ipso sūmi z veri tonantis ore emanarunt complexus est. Hic sācta queq; dicta: hic via qua itur ad vitaz: hic quo pacto vicia fugias: z virtutes nāciscaris: hic quo te beatum reddere poteris: Hic ille est preco veritatis: Hec habeas: hec legas: hec imiteris: hoc solo si obseruaueris: saluus eris. Preterea habes hec ex inclyto litterarum caractere Nicolai Jenson Gallici: qui merito inter oēs obtinet principatum. Qui quātum ceteris prestet: non facile est dictu. Hic enīz merito venerari dignus est: q talem hac tempestate nobis fructum tradidit. Nec tātū iucūdissimas litteras imo z emendatissimos libros attulit: ita vt nihil est: quod addas: vel minuas. Quot z quāta hic addita fuere z ide extracta: Quātis laborib' z vigilijs pgsita: vt hic liber ante oēs essz vnicuiq; vtilis z iucūdus. Accipite itaq; hoc opus vos tā religiosi cp laici: vt quo pacto vitaz itegerrimā ducere possimus: perfecte noscamus: quod si fecerimus: apud illum summū omnium opificem viuemus in eternum. Amen.

Prologus

Prima pars Summe fratris Anthonini de Florentia: ordinis predicatorum & Archiepi Florentini. In qua agitur de anima & de pertinentibus ad ipsam. Incipit procemium totius operis.

Iam magnificata sunt opera

tua dñe: omnia in sapientia fecisti: impleta est terra possessione tua. ps. ciij. Contemplatur ꝓpheta in excessu mentis positus diuinā maiestatem: stupefactus ad magnitudinē bonitatis eius: quā manifestat in opibus suis: & ad ipsum loquitur dicēs. Quā magnificata &c. quasi dicēt: Mirabiliter magna demōstrata. Ubi & misteriū sanctissime trinitatis satis demonstrat: cuius suffragiū semper & postulare & expectare debemus: vt opa bona nostra que sūt ꝓ ea ad finem perducat. Sine eo enim summo nulla natura subsistit. ait Plato. Nulla ratio intelligit: nulla actio expedit nec eo prætermisso vllū rite fundatur exordium. In primis igitur insinuat mirā potentiā que patri attribuitur: ibi. Quā magnificata sunt opera tua dñe. Scdo eximiā sapiam q̄ filio addicit. ibi. Omia in sapia fecisti. Et tertio nimiā ad nos benivolētiā que spūisancto asscribit & subiungit. ibi. impleta ē terra possessione tua. Quātū ad pmū: dicit Mardoche⁹ loquēs ad deū de sua mira potentia quā ondit in creatōe. Dñe rex oipotēs: i dictione tua cuncta sunt posita &c. Tu. n. fecisti celū & terrā: & q̄cq̄d celi ābitu continet. Hester. xiij. Ubi ostenditur sua potētia maxia patri attributa de nihilo cūcta faciēs. nō ex placenti mā vt artifex. Et hoc apparet ex eox magnitudie ptinua ex eox multitudine discreta: ex eox valitudie variata. Nā vt dī Eccī. i. Altitudinē celi: latitudinē terre: pfundum abyssi quis dimensus ē. q. d. nullus. ꝓpter miram magnitudinē ei⁹. Sz & arenam maris: guttas pluuie: dies seculi q̄s dinumerauit. q. d. nullus. Eccā. i. Dinumera stellas si potes: dixit dñs Abrahe. Gen. xv. Nec ē nūerus militū eius. Job. xxv. Ualitudine creaturax seu eax vtutem quis pōt intelligere? Deus. n. & natura nihil frustrā opatur quod. s. non habeat aliquā virtutez: quinimo spēs rex sūt sicut nūeri: vt quelibz spēs creature addat vnū gradū virtutis sup aliā. Nonne igit apparz. q̄ magnificata. i. magna fcā & ostē sa sunt opera dei vt magnificetur potentia patris.

Quātū ad scōm dī Eccī. i. Fons sapientie vbū deo in excelsis. Et oia per ipm facta sūt. Est. n. vbū filius dei: quasi ars quedā oipotentis pris: per quā & in qua cū summa rōne & optia facta sunt oia. Oia i sapia fecisti. ps. Et q̄a sapiētis ē ordinare fm phūz. hinc ē q̄ oia cū maxio ordie facta sūt. vt oia teneant locū suū sibi decētē. Ex q̄ apparet pulchritudo vniuersi: & mūdū diuina ꝓuidentia regi. Oia vtiqz in sapia fecisti. Demū ipse mūd⁹ ē velut q̄dam liber scriptus int⁹ & foris: q̄ docet nos sapiaz: nō sol: de diuinis cognitōnē. fm illō Ro. i. Inuisibilia dei a creatura mūdi p ea q̄ facta sūt intellecta ꝓspiciūtur. Sz ēt docet sapiam de angelis. Hz illud Job. xij. Loquet terre & rñdebit tibi: interroga iumēta & docebūt te: & narrabūt pisces maris dū oibus ꝑceptū q̄ posuit vt faciāt ad q̄ creata sunt: nunq̄ ptereunt: se alijs cōicant: terra fructificat & arbores: & nil ociosū. Et multa & in nūera documēta nobis tribuūt ex ꝓprietatibus suis ad bene viuēdū. & sic oia in sapiētia fecisti. i. ad vandū nobis sapiam ex eis. Eccī. i. Effudit eā s. sapiam super oia opa sua: & in minimis aialib⁹ vt formicis. Unde dī ꝓuer. pe. Qua ttuor sūt minima terre: & ipsa sapiētiora sapiētib⁹. Formice. populus infirmus q̄ parat sibi cibū i messe. Lepusculus. plebs inualida qui in petra collocat cubile suum. Regē locusta nō hz & ꝓ turbas gradit. Stellio manibus nititur & morat in domibus regum. Sapia hoc que est nālis instinctus: docet nos sapiam. & formica docz solicitudinē & sūmilitudinē acquisitionis sapie. Lepusculus cautelaz ab erroribus cuasionis. Cū. n. sit aial multum timidum: & a venatoribus & canib⁹ multū insequat i petra se tutum putat & sapientie vacans: cuius initium est timor dñi: ne capiatur a venatoribus gētilium vel hereticox erroꝛib⁹ i petra fidei collocat quietem suam & mētis inhesionē. Locusta istruit saltum cōtemplationis cum turma collatiōis. ita enī paciscitur in herbis virentibus scripturarum sapiens: vt frequenter ad modū locuste in altum se leuet meditationis & orōnis. Nec solus incedit: sed cū turba sapiētuz sentit. Stellio inuit laborē bone opationis. Nam si aliquādo acuto nō emineat ingenio: tñ māib⁹ bonox opex quasi reptās ad exequendum quod sapit: in domibus regū. i. i cetu sapiētū collocat. & sic oia in sapia fecisti.

Quātū ad tertiū apparet certe eius ad nos nimia beniuolentia: quia omnia fecit de⁹ ꝓpter hominē. ait Aug⁹. que cum tanta potētia & sapia facta sunt. Et hoc ē quod subdit. Impleta est terra possessione tua. Terra homo est: quia terram gerit in qua reuertitur: terram terit: de terra exsistit. Et istam impleuit deus possessione sua. Possidet deus celestia: terrestria: & diuina. Et his omnibus impleuit terra hominem. Terrestria dans ad vsum. psalmis. Omnia subiecisti sub pedibus

BIBLIOTECA PUBLICA DIOCESANA PALENCIA

eius ⁊c̄. Celestia. i. ãgelos ad mínisteriũ. Ad Heb. i. Nõne administratorij omnes spũs sũt missi in mínisteriũ eor ⁊c̄. Quid magis deus possidet q̄ filiũ suũ. Et hoiem deo implcuit: quãdo verbum caro factum est. Joh. iij. Sic deus dilexit mũdũ minorem hoiem videlz vt filium suũ vnigenitũ daret. Unde apte dici põt. Impleta est terra possessione tua. Uer inter oia ailia sapientissimus Salomon ad imitandũ formice sapiam inuitat dicens. Uade ad formicã. o. piger ⁊ considera vias eius: ⁊ disce sapiam ab ea: que cũ non hẽat ducem nec p̄ceptorem nec príncipem: parat in estate cibũ sibi: ⁊ congregat i messe quod comedat. prouer. vi. Equidem inter estatẽ ⁊ autũnũ etatis constitutus: arbitratus sũ necessariũ fore ex frumentis doctrinar quedam recolligere ad mei substẽtationẽ: ne si contingeret ad hyemalẽ senectutem deuenire fame deficerem. Senilis. n. etas: memoria ⁊ visu debilitata caligatur ⁊ exhaustis corpis viribus occupationibus aliq̃ multiplicatis non valet: nec ei tempus vacat ad reuoluendum multitudínem librorũ. Intelligẽs aũt in ossibus meis pigritiam insitam: ad eam excutiendã considerauí formicam inter animalia minimum ⁊ despicabile. sed sapientibus sapiẽtiorem illam eẽ: ⁊ ideo imitandam. Cum. n. nõ habeat ducem nec preceptorem i opere suo: prouidet tamen sibi pro hyemis tpe cũ põt discurrere. Ducem fateor me non habuisse in grãmaticalibus: nisi in puericia ⁊ debilem p̄ceptorẽ. Nullũ habui in alia facultate excepta pte dyaletice: ⁊ satis iterrupte. Sed nec p̄n cipem mihi studium impantes ex prelatione. auiditate tamen ⁊ suauitate tractus vitatis precipue moralis sapie: ex his que mihi occurrerunt legenda pauca recollegi mihi grata. Neq; .n. formica oia inuẽta cibaria colligit: nec p̄ciosiora: sed que nouit sibi congrua. Illas igitur sublimes theorias in librarijs comprehensas: mgis ⁊ scia perfcis dimisi. Que aũt iudicaui apta ad materias predicationũ: ⁊ audientiam confessionũ: ⁊ consultatõnem in foro aiarum accepi a doctoribus plurib⁹ in theologia vel iurepitis: non intenddẽs indoct⁹ ⁊ ois scie ignarus poemata condere: sed recollectionẽ facere: more fratrũ p me ⁊ meis similib⁹ qui mecũ erant: quibus nec ingeniũ emínz ad altiora nec librorr semp copia daf: ⁊ occupationes facultatẽ subtrahũt ad discurrendũ p libros. Si mãs tango aliq̃ supantes tenuitatem notitie mee: nec hoc discrepat a ꝓprietate formice que pondera gestat se grauiora: virtute sibi collata ab actoꝝ nature. Ex congestis etiam a formica aliqua supfluunt aliq̃a corrũpuntur Sic et ego non ambigo multa in hoc collectorio posita ad supfluitatem cũ aliq̃ ipropriauerim terminos: ⁊ extorserim expositiones: non vtputo cum falsitate ad materiam dilatandam occurrentẽ Multa etiam vl'ñ dũ emendata: vel postea vitio scriptorr alterata: vel diminuta sunt. Nõ parũ laborat formica ad colligendũ vnde viuat. Laborauí ⁊ ego satis per multos annos ⁊ interrupte ꝓpter occupationes. ⁊ si non magni valoris tñ tẽpus exigẽtes. Uñ ali q̃ ꝑ menses ⁊ annos opus dimisi tẽpus sepe furãdo: aliq̃ necessariũ corpus substẽtationi: aliq̃ exercitationi prelature in q̃ diu indignus pmãsi. aliq̃ decẽtie religionis. s. orõnis ⁊ meditatõnis. adeo aũt ẽ formica debile aial: vt nõ solũ magna sed ⁊ minima: vt mirmicleõ: sint ei ifesta vsq; ad internitionẽ. Poterũt hic notatis aliq̃ ne dum multũ liati: sz quãtũcunq; scioli opponere ⁊ ipsa necare. Ego aũt in flagella patus sũ: nec faciẽ me am ab increpantibus auerto. Dicitur ẽt de formica preputia bladis congregatis auferre ne germinent: ideoq; frustretur spes sui laboris. ne quod igitur elationis germẽ exurgeret intra cordis mei nixus sum fere p oia nũcupare doctores: talia que notantur referẽtes: ⁊ paꝛ vel nihil de meo apponere nisi causa breuitatis trõcare. Uiderint g̃ qui illoꝝ dicta condẽnatione arbitrant si tãte auctoritatis vel scie sunt [illegible] alis possint obsistere. Non igitur plus minusue vitupatõnis vel laudis mihi debet asscribi q̃ collectoribus lectionũ ve scriptoribus librorr ab alijs editorr. Unde nec nomẽ meum apponere volui nec titulũ operi: nisi in contẽptũ tanq̃ vilissimam formicam: despectũ aial fabulãdo alicui noiare placuerit. Formicas quoq; molestas fore aluearibus apũ satis apparet: q̃ cũ ad sui victum dulcedine mellis attracte hoc agũt instigante natura nõ vt noceãt. excusate sunt: ita ⁊ excellentes sniaruz ex varijs libris graues illis esse solent: quibus excellens ingeniũ ⁊ plurimum ociũ prestat doctrinas copiosas ⁊ mellifluas i originalibus pserutari. Sed cum ipsi intendant sue ⁊ alioꝝ iopie ꝓuidere: nõ videnẽ culpandi: cuz ẽt detrimenta non illis inferant: sz magnã gliam augeant ebetioribus: ꝓponendo inter locutiones cões q̃ i suis fluẽtis forte nũq̃ viderũt. Alicui vo ordinem ⁊ si nõ multũ seriosum: ignar⁹ ordinis: posui ꝓ faciliori inuentione materiarr. Nam distinctum i quattuor partes pncipales feci: de vitijs et virtutibus recitare intẽdendo: ⁊ quãlibet ptez in titulos: ⁊ titulos in capla: ⁊ capitula i pagraphos distinguendo. Et in prima parte quedam gnãlia videlz de anima: ⁊ de potencijs eius que subiecta eorum habentur. De passionibus tanq̃ principijs eorum. De peccatis in genere ⁊ effectibus eorum. De multiplicibus legibus quibus vitia ꝓhibẽt ⁊ virtutes p̄cipiũtur. In secunda parte de vitijs in genere videlz de octo capitalibus ⁊ eorum filiabus et speciebus. De restitutione. De iuramento et periurijs. De votis et transgressionj

Interna actoris in breuj relatu.

Tabula huius operis.

bus eoꝝ. De infidelitate ⁊ ſpēbus eorū ⁊ ſupſtitionibus. Ad ſingula vitia ſingulas p̄dicatiões ponēdo: ⁊ poſtea que ptinēt ad caſus cōſcie vl̄ declarationē materie. Et p̄o themate ſumit̄ vſus. p̄s. quia magis in ꝓmptu occurrit ⁊ magis eccleſie i vſum ⁊ cōpendioſior doctrina ad omnē mām.

In tertia pte de ſtatibus varijs tam laicorum q̄ clericorū. De eccleſijs ⁊ ſacris ſingulis. Et ō cenſuris eccleſiaſticis ⁊ ſtatib⁹ purgādoꝝ ⁊ btōꝝ.

In quarta pte de virtute i genere ⁊ ſpecie. De virtutibus. ſ. cardinalibus ⁊ theologicis i ſpecie. ⁊ de earū ptibus ſeu eis annexis. Et ſi temp⁹ erit agetur de ſeptem donis ⁊ gīa. Reſtaret de articulis ſi vita cōmittetur que non minor ceteris erit. Qui ide aliquid vtilitatis hauſerit: p me oret ad dominum noſtrum Jeſum chriſtum.

Que aūt iducūtur teſtimonia ad ꝓbationem dictoꝝ vltra auctoritates diuinaꝝ ſcripturarum ⁊ ſacroꝝ canonū que frequēter apponūt: ⁊ ſnias p̄prias ātiquoꝝ doctoꝝ eccleſie. Aug⁹. Hiero. Greg. Ambro. Chriſoſto. Baſilij. Iſidori. Bernādi. Anſelmi ⁊c. Aliquādo gētiliū. Platonis. Ariſtotelis. Tullij. ⁊ Senece. Addūcūtur determiationes ⁊ dicta multoꝝ modernoꝝ i theologia vl̄ iure pitiſſimorū: quoꝝ hec omnia ſūt noīa. i theologia. ſanctus Thomas quē oībus p̄pono i ſuis dictis: Albertus magnus. Petrus de palude. Petrus de tharantaſio: qui fuit Innocētius quintus. Durādus. Hugo cardinalis. Guilhelm⁹ peculat. in ſumma vitiorū ⁊ vtutū. Dñs Joh⁹. dñici cardinalis de florentia. Rainerius i ſūma. Piſan⁹ Uicentius i ſpecul⁹ hiſtoriali. Ordinis p̄dicatoꝝ: oēs iſti p̄noiati. Omnes iſti ordinis miſorū inferi⁹ ſcripti. Bonauētura cardinalis. Richardus ō media villa. Alexander ō ales. Johānes ſcot⁹. Nicola⁹ de lira. Ordinis heremitaꝝ. Aug⁹. de Roma i q̄odlibetis. Aug⁹. de ancona de ptāte eccl̄ie. Grego. de arrimino. In iure in glo. decreti. Hugo. Bar. Brix. Ber. In glo. decretaliū. Ray. ordis p̄dicatoꝝ in ſūma ſua antiq̄. Inno. quāt⁹. Hoſti. i apparatu ⁊ ſūma. Guilhelm⁹ i ſpeculo. Archidiac⁹. i roſario. Joh. an. in nouella. ⁊ glo. ſexti. et clemē. Johā. de lignano. Johā. calderini. Johā. de ūno. oīum nouiſſimus doctor. Petrus de ancharano. Laurēti⁹ de ridolfis i tractatu ō vſurij. Frāciſcus de zambarellis. Nicolaus abbas de ſicilia. Anthoni⁹ de butrio. Petrus ordinis minoꝝ in directorio iuris. Lapus de caſtelli. Federic⁹ de ſenis i conſil⁹. Bartol⁹. Baldus. De hiſtorijs exēpla ponūtur. Greg. in dialogo. Uicentius i ſpe. Martinus in cronicis. Ualerius maxim⁹. Paulus. Oroſius. De vita patrum. De vita fratum De ſeptē donis. Allegant ⁊ multi alij ſapientes. ſed quia nō ita frequenter nō curaui nominare.

Huius aūtē p̄me partis tituli ſūt iſti, videlz.

Titulus. I. de aīa in cōi.

Primū capitulū de aīe ſilitudine ad deū.
Scōm capitulū de mira nobilitate anime.
Tertiū capitulū ō bñficijs aīe collatis quo ad ſciētias: artes. ⁊ virtutes.
Capitulū quartū ō q̄ditate aīe ⁊ ꝓpetatib⁹ ei⁹.
Quintū capitulū de immortalitate anime.
Sextum capitulū de vnione eius ad corpus ⁊ mltiplici acceptōe huius vocabuli anima.
Septimū .c. ō q̄ditate hois ⁊ ei⁹ excellētia.

Titu. II. ō potentijs aīe

Primū capitulū de potētijs aīe in cōi.
Secūdū capitulū ō vegetatiua ⁊ ſenſitiua.
Tertiū capitulū ō ſingulis q̄nq; ſēſib⁹ exteriorib⁹. ſ. viſu auditu ⁊c. ⁊ quō eis hō abutit.
Quartū. c. de locutione ⁊ multiplici vitio eius.
Quintum. c. de ſenſibus interioribus.
Sextum. c. de fantaſia.
Septimum. c. de ſomnijs quo ad varias cauſas ⁊ modos eorum.
Octauū. c. de eſtimatiua ⁊ cogitationibus.
Nonū. c. de memoria ⁊ vtili eius exercitio.

Ti. III. ō potē. itellectia

Primū. c. de intellectu poſſibili ⁊ agente.
Secundū. c. de multiplici oculo varie exercēdo
Tertiū. c. ō trib⁹ reſtit ad bñ viuēdū corpaliter ⁊ ſpiritualiter.
Quātū. c. ō bis q̄ impediūt viſū vl̄ auferūt viſū ai.
Quitū. c. ō illūiatōe aut ītcupatōe viſus ſpūalis.
Sextū. c. ō oculo dextro iteriori: ⁊ ō exercitio intellect⁹ ſpeculatiui. Et ibi ō multi ſpecul⁹ ad videndū deū ⁊ de enigmatib⁹ figuraꝝ ſcripture.
Septimū. c. ō oculo ſiniſtro. i. exercitio intellect⁹ practici ſeptē modis exercendi.
Octauū. c. de rōne ſupioꝝ ⁊ inferioꝝ: ⁊ ex q̄bus cauſis contingit rōnem ligari.
Nonū. c. de ſinderiſi.
Decimum. c. de conſcientia.
Capitulū. xi. de actu itellectus: quō videlz aīa cognoſcit corpalia: ſpūalia: angelos: vel deum.

Titulus. IIII. ō uolūtate

Primū. c. de cōpatōe volūtatis ad intellectū.
Secundū. c. de libero arbitrio.
Tertiū. c. de voluntario ⁊ iuoluntario.
Quartū. c. ō actib⁹ voluntatis ab ipa imediate elicitis: ⁊ ō ipo velle q̄ ē primus eius actus.
Quitum: c. de ſcōo actu voluntatis q̄ dī frui.
Sextuz. c. de intētōe q̄ ē tertius act⁹ voluntatis.
Septimuz. c. de electōe quarto actu voluntatis.
Octauuz. c. de cōſilio qō p̄cedit electionē.
Capituluz. ix. de conſenſu: ſexto actu voluntatis.

Tabula hūius operis

Capitulum.x.de imperio voluntatis.
Capitulū.xi.de visu:octauo actu voluntatis.
Caplm.xij.de bōitate & malitia hūanoꝝ actuū.
Ca.xiij.de exercitō volūtatis:quō cor sit exercēdū.
Caplm.xiiij.de voluntate & opere exteriori:quō se habēt ad iuicē i merito vel demerito.
Ca.xv.quō a volūtate bōa ñ pñt procedē mala opa
Ca.xvi.de sensualitate.i.appetitu sensitiuo.

Titu.V. de sepatiōe aie a corpe & retributōe & exercitio aie sepate.

Primum.c.de triplici morte & nunciis & miseriis mortis:& multis alijs circa mortem.
Scōm.c.de trib⁹ nouissimis morti q̄tū ad aie sepationē:pñtatoꝝ corā dō:& sniatoꝝ.& ibi dō rōe īdenda dō vocatōe ml'timoda:& de iugi opatōe in domini vinea.
Tertium:c. de sententia pene infernalis cōtra reprobos:& de septem penis inferni:
Quartū.c.de snia saluādoꝝ:& dō sex miseriis mūdi & sex vijs padisi:& de bonis glorie.
Quintum.c.de his qui sentētiantur ad purgatorium:& de penis atq; suffragijs purgādoꝝ.
Sextum.c.de cognitione anime sepate.

Titulus.VI. de causis et passionib⁹ peccatorum.

Primū.c.dō triplici cā pec.s.igrātia:fragilitate:& malitia.
Scōm.c.dō pria passiōe amor:& ml'tiplici amore atq; effectu ei⁹. q̄ sūt:vnio:estes:zel⁹:langor:liq factō:vulneratō:iebriatō:ihesio:vbi plene dō his.
Tertiū.c.de scda passiōe q̄ dī odium.
Quartuꝝ.c.de tertia & quarta passiōibus que dicuntur desideriuꝝ & abhoiatio.
Quītū.c.dō q̄nta passiōe q̄ dī delectatō vl' gaudiū.
Sextū.c.dō sexta passioe q̄ dī dolor vl' tristitia.
Capi.vij.de septima passione que dī spes.
Octauū.c.dō octaua passiōe q̄ dī desperatio.
Nonū.c.de nona passiōe q̄ dī audacia.
Decimuꝝ.c.de decima passione que dī timor.
Capi.xi.de finali passiōe que dicitur ira.
Capi.xij.de cā exteriori ipsius peccati.
Ca.xiꝝ.dō tēptatōe ml'tiplici vz mūdi cānis & diabli

Titu.VII. de pctō ī cōi.

Capi.i.de multiplici diffinitione pcti.
Capi.ij.de varia diuisione peccatorum.
Capi.iij.dō.xiij.nocumentis pcti mortalis.

Ti.VIII.dō pctō originali.

Primuꝝ.c.de cā pcti originalis & eius pena.
Ca.ij.vtrꝫ otā vgo fuit ꝓcepta in pctō originali.
Tertiū.c.dō ꝓceptōe.b.vginis p modū mōnis.

Titulus.IX. de peccato actuali mortali.

Primū.c.penes q̄d attēdit grauitas varia ī pctō mōtli & dō.xvi.regul' p q̄s pōt ꝓgnosci qñ aliquod ē mortale.
Capi.ij.de nocumentis pcti mortal' in pñti vita.
Ca.iij.quō a dō pñiunt ī alia vita:& de penis dā natoꝝ:& cognitione eorum.

Titu.X.dō pctō ueniali

Primū.c.q̄d dicat vēiale pctm̄:& dō nocumēto ei⁹
Scōm.c.de purgatorio & suffragijs mortuoꝝ.
Tertium.c.de indulgētijs.

Ti.XI.dō lege in cōmuni

Capi.i.de septēplici lege ordiata ad charitatē.
Ca.ij.de actib⁹ & ꝓprietatib⁹ & vtilitatib⁹ legis.

Ti.XII. dō lege eterna q̄ ē pria lex. hz vnī cū.c.quō oia subjtūt legi eterne i.volūtati dei. Et q; deus vult nouē a nobis.

Ti.XIII.dō lege naturali

Ca.i.q̄d sit lex nālis:& quomodo īstigat ad bonū multiplex..
Secūdū.c.de ml'tiplici bono qō docꝫ lex nālis.

Ti.XIIII.dō lege mosaica: que est secunda lex.

Ca.i.de lege diuina i cōi & eius excellentia p alijs.
Ca.ij.dō ꝓditōib⁹ legi illi⁹ q̄tū ad latorē & ꝛceptorē
Ca.iij.dō pcepti moralib⁹ ipi⁹ legi i cōi & supadditi
Ca.iiij.dō decalogo:& singul' pcepti ei⁹ i pticulari.
Ca.v.dō pcepti ceremōialib⁹ sub q̄druplici dria.
Ca.vi.de preceptis iudicialibus.

Ti.XV. de lege euāgelica hz vnicū.c.agēs dō ꝓuetia tpis.& ꝓpatōe & excellētia ei⁹ ad veterē. De gia:sacīs:preceptis:& consilijs:& de duratione eius.

Ti.XVI.de lege que dicitur ꝓsuetudo. hz vnicū.c.agēs dō q̄ditate ꝓsuetudis.& quō facit aut tollat legem:& dō dria triplicis consuetudinis.

Ti.XVII.dō lege canōica

hz vnicū.c.agēs dō pcepti ecclie:dō rescripti:dō decreti:de decretalib⁹:epīs:& de auctoritate doctoꝝ.

Ti.XVIII.de lege ciuili.

hz vnicū.c.agēs dō tpe q̄ orta ē:& qñ & q̄tū ligat:dō dīsitate ipaꝝ legū sub dīsis noīb⁹:& dō effcū ei⁹.

Ti.XIX.dō ꝓuilegiis ī cōi

Ca.i.p quē cōcedī pñt:& quō tollūt:& qñ.
Ca.ij.de priuilegijs ordinis ꝓdicatorum.

Ti.XX.dō regulis iuris.

Et hz vnicū.c. cū singulis regulis iuris que sunt ī decretalibus & i libro sexto cū glosis.

Titulus primus

Titulus primus de anima in communi.
Capitulū primū de aīe similitudine ad deum.

Capitulū primū

Enite audite et narrabo oēs q timetis deū: quanta fecit aīe mee. ps. LXIIII.

Inuitat. ps. nō oēs sz timētes deū. Ad pſideraduz magnificā nobilitatē aīe rōnalis: z q̄ inūera bōa z magna ꝓtulit ei altissim⁹. Qui. n. nō timēt deū nō curāt talia cognoscē: sz solū corpalia z munda na. Cōsideras aūt istā nobilitatē aīe deuot⁹ Ber. in li. medi. O aīa incſt insignita dei imagine: de corata silitudine: redēpta christi sanguine: despō sata fide: dotata spiritu: deputata cum angel⁹: ca pax beatitudis: heis bōitatis: pticeps rōnis. q̄d ti bi cū carne: quā dicēt. quō solū vacas corpi: pro uidens sibi: nō tibi: subīciēs te sibi: cū sis ita nobi lis z magnifica: z ipa ita vilis z fetida. Eius pul chritudinē z exaltatōnē cōgrue figurauit Hester que pulcherrima naturaliter ornata p tempora multipliciter. puenit tandē ad matrimoniū consu mationē feliciter cum Assuero: cui ipso sūmo mo narcha corregnans. Uasti ēt pulcherrima regno puata: quia mandatis eius obedire ptempsit: vt patet in li. Hester. ij. c. Interpretatur Hester hūil vel recta in tēpore. z signat aīam que a deo eligi tur. z p hūilitatem eius electio intimat. Hec pul cherrima ē in sui essentia: sz pulchrior adhuc red dit: z amabilior ex ornatu vtutū. Peruenit aūt ad cōsumatum matrimoniuz cum Assuero: qui interpretat beatitudo: signās dnm Jesū christum cū perfecte ei vnitur in gloria superna: regnās cuz eo in eternū. vbi consequit oīmodaz sui pfectōz. Uasti aūt signat quālibet animam z si pulchraz in sui natura: sed tamen quia dei mādatis obedi re contēnit reprobatur z regno infelicissima puatur. Ad hoc aūt obprobrium venit: quia vt ingra ta z superba: dignitatē suam: z a quo habuit nō intelligit: sequens instigatōnē carnis. Quod inu

ſauirōnal' hz nobili tatē.

ſt Salomon. Cant. i. dicens. Si te ignoras. o. pul chra inter mulieres: egredere z abi p' vestigia gre gū. i. si p quā te nō cognoscis: z dignitatē z con ditionē tuā nō attendis pulcherrima mulierū. i. creaturarū: hoc tibi sequtur. Egredē. i. egredieris de domo paterna vt pdigus fil⁹ in regionē lōgin quā ō domo ppie pscie abi. i. abibis p' opa car nalia q̄ sūt signa gregū. i. brutoz aialiū. Dō. n. cū i honore eēt n̄ itellexit: ppatus ē iumētis insipiētib' z̄. Hoc āt nō agit q̄ nobilitatē z aie cōditionē n̄ attēdit. Un̄ Hugo ō arra aie ipsi loquēs ait. O. si te ipsam videres: si pulchritudinē tuā attēderes nūq̄ aliā creaturā q̄ teipsā magis amares. Ueīte g̃ z audite quāta fecit deus aie rōnali. Nā z si q̄tū ad corp' fecit multa z magna: tn̄ primo fecit aie magna: q̄tū ad naturalia q̄ formauit. Scdo fec aie maiora: q̄tuz ad virtualia quibus decorauit. Tertō fecit aie maxia: q̄tū ad supnalia q̄ ei ꝓpa rauit. Unō si ō. ea q̄rat illō qō xp̄s dixit. Math. xxij. Cuius ē hec imago. nā z dixit ps. In imagie pertransit hō. Rūderi pōt. Est imago aie increa te deitatis q̄tū ad naturalia. Est imago aia incar nate vitatis: q̄tū ad vtualia. Est imago aia glori ficate intellectualitatis: q̄tū ad supernalia.

dūpnezhanc Nota

Quātū ad primū §. I.

Anima dī imago dei. Et ꝓpterea Hen. i. Faciam⁹ hoiem dixit deus ad imaginē z silitudinē nostrā. Et pro hersi ponit. xxiij. q. iij. c. pe. dicē aiam no strā nō ee imaginē dei. Et Aug⁹. in li. de trinitate dicit. Sz aia nīa nō sit eius nāe cuius ē deus: ibi tn̄ imago eius q̄rēda ē: quo nihil ē melⁱ. Hec g̃ aia n̄ ē silitudo oīmode idēptitat⁹: cuius mōi ē fil⁹. Un̄ Ambro. tractās illud. Deus q̄s silis erit tibi. dic. Nō vtiqz null⁹: q̄ a imago pūs ē fil⁹. de pe. dis. i. sequē. §. po. i. c. iportuna. sz ē imago repntatōnis habēs plures silitudines ꝓportionis ad ipsū dū: Nā vt dī extra ō sū. tri. z n̄. ca. c. dānamus. Inter creatorē z creaturā non pōt tanta silitudo notari quin maior similitudo sit notanda. Nouez g̃ similitudines fm proportionem inter deū z aiaz q̄tū ad sua nālia pñt nominari z inueniri. Et pri ma ē: quia deus vnus ē in essentia. Exo. xx. Dns deus tuus vnus est. Et anima nostra vna ē i essen tia. Licet. n. corpus nostrū a principio cōceptōnis habeat primo aiam vegetatiuam z p' ea animaz sensitiuam: z in plantis alia sit anima vegetatiua qua crescunt z fructificant: alia in brutis anima libus qua sentiunt z vegetantur: in homine tamē cū infunditur anima: ipsa anima rationalis essē tialiter vna ē: hns pfectionem ois anīe. i. n̄ solū intelligēdi potentiā: sed etiā sentiendi z vegetādi.

Scda silitudo deus trinus ē in persona. iuxta illud Jo. v. Tres sunt qui testimoniū dāt in celo. pī: vbum: z spūssanctus. Et aia ē trina in potētia

cnā nnā dī imago dī. i. imago repsentatiua ys. ꝯ. z. in fide.

Inter dm et aīaz silitudes nouē.

¶ Dei inter ꝑsonas et potē nas aiē. ¶. 3. in fiē.

scilicet memoria: intelligentia: ⁊ volūtate. In hoc tamē dissimilitudo: quia tres ꝑsone diuine sūt de us: sz potentie aie nō sūt essentia ei⁹: sz vires el⁹ ab ea fluētes. Tertia deus est simplex oīno ita ꝙ nulla cōpositio i eo reꝑitur neqz ex materia ⁊ forma: neqz ex subiecto ⁊ accidēte: nec ex eē ⁊ eēntia Et aia nostra simplex ē q̄tū ad hoc ꝙ nō ē cōposita ex materia ⁊ forma: ꝓut ē homo ex coꝛpe ⁊ aia ⁊ alia coꝛpalia. Quarta deus ē īmortalis. i. Thimo. i. Regi seculoꝛ īmortali ⁊c. Et ania ē īmortalis. iuxta illud Sap. iij. Justoꝛ aie i manu dei sunt ⁊c. Uisi sunt oculis insipiētiū mori: illi āt sunt in pace. Consideratā enī anima ſm substantiam suā: vt dicit Uin. in Spe. histo. icoꝛruptibil' ē: quia nō est ex cōtrarijs eius substātia nec aliq̄d sue nature cōtrariū habet a quo posset coꝛrūpi. Similiter considerata q̄tum ad formā que ē potentia intelligendi: quia intellectus ē capax oīum formarū intelligibilium que per se sūt icoꝛruptibiles. Similiter cōsiderata ad finē suū: quia data ē ei virtus speculatiua ⁊ motiua per quā se potest oꝛdinare ad sūmū bonū: ſm hoc manet volūtate primi icoꝛruptibilis ⁊ magnitudinē pene vel premij. Ex creatione hz vt ex actione alterius nō possit coꝛrūpi nisi ex actione dei. Ex relatione vo ad finē habet ꝙ velit deus eam nō coꝛrūpi. hec ille. De īmortalitate tamē anime plenius infra ꝓbabitur. Quinta silitudo: de⁹ iuisibilis ē Joh. i. Deum nemo vidit vnq̄. est enim spūs. Joh. iiij. Deus spūs est: ⁊ sensus coꝛpalis non ē apprehensiuus rei spūalis sz coꝛpalis. Quod āt dixit Jacob Gen. xxxij. Uidi deum facie ad faciem. intelligendū est ſm magīm in. ij. sentētiaz: q̄a vidit aliquē angelū in specie coꝛpali apparētem deum repꝛesentantē. Ita ⁊ anima inuisibilis ē: quia spūs ē. Unde chꝛistus in cruce ait. Luc. xxiij. In manꝰ tuas domine cōmendo spūm meū. i. animam. Un ō oculis coꝛporeis videri nō pōt. Quod aūt dicit Greg. in. ij. dialogoꝛ. b. Benedictum vidisse animā sororis. s. Scholastice i modū colūbe in celuz ascendere: non ē intelligendū animā esse talis forme: vel cuiuscūqz coꝛpalis: sed ad ostendendū puritatez illius: apparuit illi tale aīal ex aere formatum. Sexta deus est vbiqz Hiere. xxiij. Celuz et terram ait ego impleo. Totꝰ est in toto vniuerso non conclusus: ⁊ totus in qualibet parte eius: quia indiuisibilis est: ⁊ vbiqz influit et operatur virtus eius: ⁊ si non vbiqz manifestet gloriaz eius vt in celis. Et anima nostra est tota in toto coꝛpore: ⁊ tota in omni parte eius. Non enim viuit coꝛpus nisi anima presente: inquit Aug. de peni. di. i. Resuscitatus. Ita etiam non viuit nec sentit aliqua pars coꝛpis nisi per aīam. Et quia anima nō est quant.. dimensiue. Ideo vbi est: tota est. Unō eum leditur aliqua pars mínima etiam sentit quis doloꝛem: quia ibi est anima que viuificat illam partem. Septima deus est vnuz principium vniuersi seu mundi a quo omnia ꝓcesserunt Apocal'. i. Ego sum alpha ⁊ .o. principiū ⁊ finis. Et hō est vnum principiū mundi minoꝛis. i. totꝰ humani generis: quod processit ex eo quantū ad coꝛpulentam substantiam. Adam enim primo solus formatus est: ⁊ de eo Eua: ⁊ ex illis alij. Hec similitudo imaginis ponitur ab Aug. xxiij. q. v. hec imago. Sed quia hic agitur de anima non ō toto homine. ⁊ Adam de quo loquitur Augustin. dimitti pōt: ⁊ pōatur alia. s. ꝙ deus est impassibilis Malach. iij. Ego deus ⁊ non mutoꝛ. Et aia ñ quidem immutabilis est omnino: sed per alterationem seu lesionem naturaliter. Naz ꝙ anima dānati patiatur in inferno vel purgatoꝛio ab igne. hoc agit ignis non naturaliter sed vt instrumētū diuine iusticie acerbissime crucians. Octauo deus est in se gaudiosus: ⁊ anima est naturaliter gaudiosa: quia est apta naturaliter participare eius beatitudinem. Unde dicit. b. Tho. ꝙ homo non potest diu stare in tristicia quin conuertat se ad aliquod gaudium ⁊ delectationem: ⁊ ideo si ñ se exercet in gaudio ⁊ delectatione spiritualium i mergit se in delectationibus mūdi. Nono deus est intelligibilis ⁊ actu intelligit infinita: et est volibilis omnis boni. Et anima nostra est intellectiua: et in potentia ad intelligendum infinita: et volens naturaliter bonum et infinitum bonum. Magna vtique sunt ista que fecit deus anime: et ideo recolenda: ⁊ tam pulchra imago conseruanda: non minus q̄ pictura dei.

Quātū ad secūdū .§. II.

Anima est imago incarnate veritatis mediantibꝰ virtutibus quas non a se habet sed infusas a ðo. Unde anima rationalis ē adhuc pulchꝛioꝛ: quia potioꝛ est gratia vnde procedūt virtutes q̄ natura: secundum Ambꝛosi. de consecra. dist. ij. Reuera. Et secundum hoc est anima imago veritatis incarnate. i. chꝛisti. Juxta illuꝫ Ro. viij. Quos pꝛescisti hos ⁊ destinauit conformes fieri imaginis filij sui. Et. i. Corꝰ. xv. Portemus imaginem celestis. s. chꝛisti. quod fit imitādo virtutes eius: ⁊ habendo spiritualiter nouem similitudines p̄dictas secundum pꝛopoꝛtionem inter deū ⁊ animā. Pꝛimo videlicet sicut anima est vna: ita ⁊ tu sis totꝰ vnus cum deo vnitus ei per conformitatē volūtatis. i. Corinth. vi. Qui adheret deo vnus spūs est cum eo. s. concoꝛdando se cum voluntate sua. vt chꝛistus qui dixit: Non mea voluntas: sed tua fiat. Math. xxvi. Secundo sicut anima est trina in potentia: ⁊ tu sis trinus in dilectione. s. dei tui. ⁊ pꝛoximi secundum illud. Diliges dominum deum tuum ex toto coꝛ tuo ⁊c. ⁊ pꝛoxim⁹ tuū sicut

¶ Anima ē imago incarnate veritatis ꝑ nouē virtutes.

teipsuz Luce.x. Quod fecit christus Apo.i. Dilexit nos ꝛc̃. Tertio anima ẽ simplex et tu sis simplex nõ duplex habẽs i omnibus rectaz intẽtiõez quia si oculꝰ tuus fuerit simplex: totũ corpus tuũ lucidũ erit. Luce.xi. Petrus i prima canonica.c. ij.ō christo ait. Nec dolus inuẽtus est in ore eius. Quarto anima ẽ ĩmortalis: ꝛ tu caueas tibi a peccatis: quia vt dicit Ezech.xviij. Anima q̃ peccauerit ipa moziet̃ur. nõ quãtum ad substãtiã: sed quãtũ ad gratiã qua priuat̃ per mortale: ꝛ per venialia disponit̃ur ad mortale. i. Pe.ij. de christo dicit̃ur. Peccatum non fecit. Quinto anima est inuisibilis et spiritualis: et tu occultes opera tua bona ne uideãtur: vt vites superbiã ꝛ inanẽ gloriam Math.vi. Attendite ne faciatis iustitiã vestram coꝛã hominibꝰ. Sunt ipa opa spũalia: separata a uita carnali sensuali: quia spũs carnẽ ꝛ ossa nõ hz. Luc.xxiiij. Sic christꝰ mũdato leproso precepit vt nemini dicẽt Math.viij. Sexto aia est i toto coꝛpore vbiq;. Et tu sis circũspectus quo ad omnes potẽtias interiozes ꝛ exteriozes ne ex aliq̃ parte diabolus ualeat intrare. nec p visum nec p auditũ nec p coꝛ ꝛ hꝰ modi. Abac.ij. Sup custodiã meam stabo. Septimo aia est ipassibilis: ꝛ tu nõ mouearis tribulatõibus ꝛ angustijs: oblitꝰ iniuriarũ oiuz. Leuit.xix. Nec memoꝛ eris iniurie ciuiũ tuoꝛũ. exemplo xp̃i qui semp siluit ꝛ patiens fuit. Est octauo aia gaudiosa: ꝛ tu gaudeas sp: nõ in mũdo sz in deo ꝛ bonis opibus. Semp peccatoꝛ de peccatis doleat: ꝛ de illo dolore gaudeat. dicit Augꝰ. de penitẽte. de pe. dis. iij. Si apostolꝰ. Ad Phiꝰ iij. Gaudete i dño sp. Nono aia ẽ intelligibilis veritatis: ꝛ volibilis bonitatis. ꝛ tu ergo uaces veritati p lectionez ꝛ auditionẽ diuinoꝛũ: ꝛ verũ bonũ nõ falsũ ꝛ apparẽs appetas. Nã scõm Gregꝰ. Qui ea que dei sũt sciit a dño sciẽtur. ꝛ q̃ ea que dei sũt nesciit a dño nesciunt dis.xxxviij. Semp christꝰ mẽte gaudebat: ꝛ vitatem speculabat Quia etiã i baptismo aia per fidẽ efficit sponsa xp̃i ipse xp̃us ꝓfert ei nouem oꝛnamẽta vtutũ que ipe habuit. Et hec notãt i auctoꝛitate Ezech.xvi. vbi sic dicit spõsus. Laui te aqua ꝛ mũdaui sanguinẽ tuũ ex te: vnxi te oleo: vestiui te discoloꝛibus: calciaui te iacincto: cinxi te bisso: idui te subtilibꝰ: ornaui te ornamẽto: dedi armillas i manibus tuis: ꝛ toꝛques circa collũ tuũ: dedi inaurẽ sup os tuũ: circulos aureos i auribus tuis: ꝛ coꝛonaz decoꝛis in capite tuo: ornata es auro ꝛ argento. hec ibi. Ubi considerandũ q̃ anima lota est aqua baptismi ꝛ sic mundata a sanguine peccatoꝛuz. Uncta oleo crismatis: ꝛ tũc anima intus oꝛnatur auꝛo gratie ꝛ coꝛpus argento clare fame. Tunc primo induit eam subtilibꝰ i. camisia subtili fidei: quia transcendunt ratiõz ea que sunt fidei. Secundo induit eam vestitu ꝺ aurato charitatis. Tertio clamide discoloꝛibus. i. diuersoꝛ coloꝛũ. i. iustitiã que dr̃ omnis virtus ꝛ sic varia. Quarto cingit cingulo bissino castitatis ꝛ abstinentie que ptinẽt ad tpantiam. Quito calciat iacito. i. coloꝛe ceruleo. s. simile celo. i. spe eternoꝛũ ꝛ desiderio celestiũ. Sexto oꝛnat armilla in brachijs fortitudinis: ꝛ exercitio bonoꝛum operũ. Septimo oꝛnat toꝛque aureo circa colluz s prudẽtie. Octauo appendũt inaures in auribꝰ: bũilitatis quidẽ ꝛ obedientie i aduersis: ꝛ tpantie in prosperis. Tandẽ nono coꝛonat̃ coꝛona decoris i capite. s. perseuerantie. Nã ut dicit Ber. Sola pseuerantia coꝛonabitur. His oibus oꝛnamẽtis virtutũ fuit christus oꝛnat̃. Nam q̃tum ad fidẽ habuit eam nõ sicut nos: qa clare deũ videbat. sed q̃tum ad id qõ ẽ pfectionis: in ea. s. assentiendo omni veritati diuinitus reuelate. Spez vero q̃tũ ad glorificationẽ coꝛporis futurã: vt ergo põtetis imaginẽ celestis: induimini dominum Jesũ christum Ro.xiij.

Quãtũ ad terciũ .¶.III.

s. supnalia que aie preparata sunt. Aia ẽ imago glorificate intellectualitat̃. i. angeloꝛ scõꝝ. i. Lorin.ij. Oculus nõ vidit nec auris audiuit nec i cõ hominis ascẽdit: que ꝓparauit dr̃ diligentibꝰ se s. bona glorie que angeli possidẽt i patria. ad quã hoies ascẽdentes equales sũt angelis dei. ait xp̃us Math.xxij. Nouẽ aũt sũt ordines ipsoꝛ angeloꝝ. inquit Gregꝰ. de pe. dis.ij.¶.principiũ. angeli: archãgeli: potestates. vtutes: pncipat̃: dñatões. troni: cherubin: ꝛ seraphin. Homines autem nõ faciunt ordinẽ decimum ō per se in gloria. sed assumũtur anime sanctoꝛũ ad diuersos ordines angeloꝛ ꝛm dñam meritoꝛũ. Et q̃uis quilibz ordo possideat aliquod donũ excellẽter vnde denominatur: vt dicit magister in scõo sententiarũ: nihil tñ singulariter. participat ergo quelibz aia beata cum omnibus ordinibus aliquid. Nam seraphica est per amoris ardoꝛem. Interpretatur enim seraphin incendens. Et Isa.xxxi. dicit̃ur. Uiuit dominus deus cuius ignes est in syon et caminus eius in hieruslem ꝛẽ. Est anima cherubica p cognitionis plenitudinem. Interpretatur enim cherubin plenitudo scientie. Ad Hebꝛe.viij Omnes scient me dicit dominus a maioꝛi vsq; ad minoꝛẽ. Gregꝰ. iij. Moral̃. Quid est quod nesciant q̃ scientem omnia sciunt. Est thꝛonica per premũ q̃ etam et securam tentionem. Thꝛonus dicit̃ur sedes nobilis: in qua quiescitur et firmus quis manet Johan.xvi. Gaudium vestrum scilicet supernę glorie nemo tollet a vobis. Johan.x. Ego vitã eternam do eis. scilicet ouibus meis et non peribunt in eternum. Est dominatiua per summam puritatem. Maius dominium esse non potest q̃

esse liber a vitijs ⁊ passionibus ⁊ miserijs corpori quod non fit nisi i gloria: Ro. viij. Ipsa creatura liberabitur a seruitute corruptionis in libertatez glorie filiorū dei: in multis hic offendimus omnes ꝫ ibi sine macula sunt añ thronum dei Apocal' xiiij. Principatū habet aia sume dignitatis. Naz oēs reges ⁊ pncipes mūdi sūt. i. Reg. ij. vt sedeat cū principib⁹ ⁊ solū gle teneat. Fecisti nos do nro: regnū. i. reges. cantant sancti: vt dī i Apocalipsi. Virtutem hz in se sume vigorositatis: ⁊ quo ad aiam i oi virtute firmatā: mutata tn fide i visioz ⁊ spe i possessionē. Et quo ad corp⁹ factū i resurrectione finali: imortale ⁊ ipassibile. ps. Fluminis impetus letificat ciuitatē dei. Impetus aūt flumi nis signat pfectionē vtutū: qa ad vsum nō pūtis vite ꝫ pfectissime erūt in aiabus. Apoca. vij. Nō esurient neqz sitient amplius ⁊c. Facietes ēt mira cula plurima post mōtē sancti. Inter ptātes repi tur p repressionē demonū. Nam sicut angeli sancti refrenant malitiā dmonū ne tātū noceāt q̄tū vellent: ⁊ precipue ptātes: ita ⁊ sancti iuuant nos cōtra malitias demonū spūaliter ⁊ corpaliter: vt pz ad. corpora multorū sanctoruz. archangelorū. capit. ppletatez aia. Per altissimā claritatē ⁊ revelationē magnorū secretorū. Angelorū aūt p obdietie agilitatē pate sunt semp ⁊ nil aliud pōt in eorū appetitu cadere: nisi quod deus vult. Sicut ⁊ de angelis dī in ps. Facietes verbū eius ad audiēdaz vocē sermonū eius. Et sic anime per bona supernalia collata est imago totius celestis hierarchie in patria. Sed si hic vuit vitiose: efficit imago diuersarū bestiarum. Ro. i. Mutauerunt gloriam incorruptibilis dī. i. gloriosam imaginem dei: in imaginem corruptibilis hominis: quadrupedum: serpentum: volucrum ⁊ ceterorū. Hinc ⁊ Boetius de philosophica cōsol. Euem: vt quem diuersis vitijs transformatum videas: hominez existimare non possis. Et exemplificat de diuersis vitijs varijs bestijs assimulatis. Superbia leoni. Inanis gloria pauoni. Invidia linci. Auaritia talpe vel serpenti terram comedenti. Ira cani. Suia vrso. Accidia asino. Luxuria porco. Timiditas ceruo. Instabilitas aui. ⁊ huiusmodi. Et concludit Boetius. Itaqz fit vt qui probitate deserta in diuinam conditionem transire non possit: vertatur in beluam. Quod et per figuram ostensum ē in Nabuchodonosor: qui propter superbiam suam est in bouem ex homine comutatus: vt dicit Aug. xvij. q. ij. Miror. Et tales peccatores i alia vita sumunt imagines demonum. Unde Treñ. iij. Denigrata est super carbones facies eorū. Demones communiter pinguntur nigri: ad innuendum obscuritatem et horribilitatem eorum.

Pro maiori autem declaratione eius quod dcm̄ est supra de imagine, notā q̄ quinqz sunt que de ea diuersimode representant. s. vestigiuz: imago ad imaginem esse: similitudo ⁊ equalitas. Pro enim vestigium repñtat illud a quo causaliter est expressum confuse, sicut impressio pedis relicta i puluere. ⁊ similiter cinis dicitur vestigium ignis. Et sic quelibet creatura irrationalis dī vestigiuz dei: quia ipsum aliquo modo repñtat p aliquaz sui virtutem. Unde Job. xi. Forsitan vestigia eius s. dei comprehendes: ⁊ vsqz ad pfectum omnipotentē reperies. Secundo imago representat illud a quo ē producta clare ⁊ expresse. Et hoc duob⁹ modis: quia vel in speciei similitudine: vt patet ō imagine regis in filio: vel in figure similitudine: sicut imago regis expressa in nūmo. Ponit etiam Aug. in lib. de decem chordis exemplum dicēs. q̄ sicut imago impatoris: aliter est in nummo aliter in filio: quia in filio est impressa fm conuenientiam nature: in nummo autem non. Sic ⁊ tu nummus dei es. Ex hoc melior: quia cum quadā vita ⁊ intellectu es: vt scias cuius geris imaginem nūmus autem nescit se habere imaginem impatoris. Ponit etiam exemplum de imagine que est in filio ⁊ in speculo. In filio enim homine est imago patris: ⁊ ex hoc est pater eius. In speculo vero imago non hoc quod ipse homo: ⁊ ex hoc non ē pater eius. In filio regis est imago fm equalitatē substantie: ⁊ ex hoc rex est pater filij. In speculo autem longe est a substantia. Sic ⁊ similiter filius dei est imago patris: ⁊ nunq̄ dicitur esse ad imaginē ⁊ hoc propter idemptitatez nature expresse: quā dei filius representat. Homo vero dicitur imago dei propter idemptitatez similitudinis. ⁊ dicitur etiam esse ad imaginem propter imperfectionem similitudinis. Unde dī Gen. i. Faciamus hominem ad imaginē ⁊ similitudinem nostram. Naz hec prepositio ad: distantiam significat. Tertio similitudo representat eandem equalitatem: non vt expressam ab alio: vt ouum ē simile ouo: nō tn ē imago oui: qa non est expressuz ab ouo. Unde vbicuqz est imago ē similitudo: sed nō econuerso. Quāto equale representat illud a quo est expressum pfecte. nā equalitas nō est de ratione imagis nisi pfecte: qualis est filius dei. Ex his elicit q̄ aliqua creatura ē q̄ nec imago ē nec ad imagine: vt creatura irrationalis: sed dicitur vestigium dei. Aliq̄ res est que nunq̄ est ad imaginem: sed imago dei tm̄: vt filius dei. Colo. i. Est filius dei imago invisibilis dei. Et hoc propter idemptitatem nature. Aliqua creatura est que est imago dei ⁊ ad imaginem dei: vt homo qui propter similitudinez non equalitatis: sed proportionis inter deum ⁊ ipsum dicitur imago. Et propter imperfectōnez similitudinis dī ad imaginem dei: quia. s. non hz idemptitatē nature. cū deo: sicut dei fil⁹. Raine. post Tho. in pte. i. q. xciij.

ſcaū p pcām effiat imago diuſa ſpleſtiaz.

ſ dm̄ diuſimode ąnqz repſentat.

fñs de capitulum sequens

Capitulum Secundum

Capitulum secundum de mira nobilitate aie.

Benedic aia mea

dominum: domine deꝰ meus magnificatus es vehemēter. ps. ciij. In oībus opibus suis dñs magnificatur. i. magnus efficit: nō i se qui augeri ñ pōt: sed in nostri cognitione. i. magnus ostendit nobis in sua potentia: sapientia: ꝛ beniuolentia: qui facit magna ꝛ insrutabilia ꝛ mirabilia absq; nūero: vt ait Job. Sed iter omnia opa sua ab extra vehementer magnificat. i. magnꝰ ꝛ mirabilis ostēditur in aie rōnalis creatione: ꝛ bonorū inumerabilium eiusdem collatōne. Et ideo benedic anima mea dominū. Benedic corde: ore: ꝛ opere. Et vt frequētius benedicat: frequēter cōsiderare oz ipsius anime excellētiam: nobilitatē: ꝛ pulchritudinē sibi collatam. Sicut. n. principiū salutis est cognitio sui: ita causa interitus est ignorantia. Si quidē ignorantia mater cūctorum errorū ab omnibus vitanda est: vt hī. xxxiij. dis. ignorantia. Et pmaxime ignorantia sui. Unde ꝛ querenti cuidā vnde posset beatus effici: rñsum fuit ab Appolline delphico gnothi saphtō. i. nosce te ipsum. qō allegat Ber. ad Eugenū scribēs. Quod sub alys verbis notat Job dicens. Uisitans speciē tuam ñ peccabis. i. considerans tuam essētiā. i. te ipsuz: vt exponit Delyrandus. Quid enim prodest homi scire vires herbarum: virtutes celoꝝ: syderuz cursus: hominū mores: naturalia cuncta: sui noticia postposita. Ipsam aūt anime qualitatē describit Salomon dicens. Si te ignoras o pulchra inter mulieres tē. vt. j. pz. Quāta sit anime hūane pulchritudo nobilitas ꝛ refulgentia ꝛ quanta sit eius circa hoc ipsum ignorātia: ꝛ quo mō possit ꝛ per que media deuenire: vt hēat ipsius anime veram ꝛ vtilis noticia: ꝛ recte vita: pulchre ꝛ deuote ꝛ egregie ostendit Job. oñici cardinalis i itinerarij lib. exponens dicta verba. Si te ignoras o pulchra inter mulieres: egredere ꝛ abi post vestigia gregum ꝛ pasce hedos tuos iuxta tabernacula pastorū. In quibus quidem verbis spōsus anime christus ipsā spōsā alloquēs tria ō ipa oñdit. Primū ē ōfectō cognitōis nālis ibi. si te ignoras. Secundum est pfectio cōditōis humanalis. ibi. o pulchra inter mulieres.

Tertium est instructio pfectionis internalis. ibi. egredere ꝛ abi tē.

Inchoādo a scdo .H.I.

Cum scilicet dicitur. o pulchra inter mulieres. notatur magnitudo mirabilis excellētie aie ex tribꝰ ibi positis. s. primo ex articulo vocatōis cuz dicit o. secundo ex substantiuo intellecto adiectōis cū subditur pulchra. tertio ex termino cōparatōnis ibi. inter mulieres. Ubi sciendum q̄ cū sacre scripture preciosissima verba nullū supfluuz nil ociosum admittāt. iste vero articulus seu iteriectō o. includat in omni vocatiuo: sequitur q̄ vbi pōt intelligi videt supflue annotari nisi debita rō assignetur. Et iō considerandū ē q̄. o. est nota admirationis: ouratōnis: compassionis: reuocationis: affectionis: ꝛ perfectionis. Ex quibus cōcluditur q̄ dño predicente cum eam vocat. o. aia est admirabilis: est ourabilis: ē miserabilis: est desiderabil' est amabilis: ꝛ est cōmēdabilis. Primo igitur dico q̄. o. notat admiratōnem. vnde cum de aliq̄ admiramur tanq̄ ibi deficiat spūs noster vltima litteram proferimus ore que ē sciētie elementum finale. v. ꝛ in greco. o. Unde ꝛ saluator admirans seu ad modū admirantis se habens erga cananeam dixit. O. mulier magna ē fides tua. Mirabil' siquidem ē anima ꝛ a nobis incomprehensibil' ꝑ statu vie: ꝛ iuxta intelligentie facultatez nālem. Mirabilis vtiq; in essentia: mirabilis i capacitate. nā q̄tūcūq; quis ꝓficiat i sciētia: nihil ē respectu eius qō adhuc scire pōt. Apparet capacitas eius mira ex artibus aduentis pluribus ꝛ sciētijs variis acquisitis ex virtutibus descriptis: vt infra patebit. Mirabilis est i diuine imaginis confluētia: vnitatē ꝛ trinitatem super omnia distinctus repñtans: vt supra patuit. Mirabil' ē i potētiarū pietate. s. vegetatiua: sēsitiua: intellectiua. q̄z q̄libz i ꝑles subdiuidit: vt j. oñdit. Mirabilis i corporis cōiūctōe. cū res tā nobil' ꝛ magnifica vniat cū re tā vili ꝛ ifima: q̄le ē corꝑ: ꝛ ō hoc ēt. j. Mirabil' ꝛ i corpali ꝓtagiōe: cū mūda a deo creat: subito a corpe cū vnit: ificiat. Et ñ min' mirabil' ē i eī ꝑ baptismū mūdatōe. Mirabil' ē i sui i corpe exercitatōe ꝑ potētias eī. de q̄. j. hēbit. Mirabil' ē i sui sepat. one a corpe: ꝛ operū suorū retributōne. de quibus ēt tractabit. Mirabilis demū in defūcti corpis reassumptōne. Scdo. o. ē nota ouratōnis ex pte ꝑ. Juxta illud Apoc. i. Ego sum alpha ꝛ. o. primus ꝛ nouissimus. vbi. a. denotat eternam ourationem ex pte ante: q̄a nulla līa añ eam. O. vero ex pte ꝑ signat ouratōnē: q̄a nulla līa sequitur ꝑm grecos. Alia igitur hūana nō hz ourationē ex pte añ: q̄ creata ē i nō tpe: sz ex pte ꝑ q̄a nō terminat: sz ē ppetua ꝛ imortalis. ꝛ de eius imortalitate plenꝰ ifra aget. Et sicut finis alphabeti est. o. secundum grecos: ita finis omnium celorum ꝛ creaturaruz est anima rationalis. Et iō postq̄ omnia creata sunt: demum ipsa creata fuit: ꝛ ꝓpter ipsaz creata sūt omnia. finis enim ꝛ si sit primū in itentōe. est tamen vltimū in executōe operantis. Dia inquit Aug. sup Gen. fecit deus propter hominem: hominem autem propter se ipsum. Tertio. o. est nota compassionis scōm illud Treñ. iij. O. vos omnes qui transitis ꝑ viā

fñs de admiratione

fñs de ourationē

videte si ē dolor similis sicut dolor meus. Consuevit.n. persona afflicta de se vel alterius afflictione multū volens frequēter cū suspiriis emittē o. i q̄ fere omnis vox terminat languētis. Nulla etiam liārū formatur plēo ore nisi. o. z nulla aptior ad clamādū q̄ o. Audi o aia deū tibi loquētem z dicentē o. z non despicias receptū auribus o. Tibi n. compatitur: quia in peccatis fuisti: tibi enīz cōpatitur que tam nobilis z admirāda ad tantam miseriā es deducta vt peccato sis subdita: z de regina vniuersorū sis corpis vilis ancilla effecta. Tibi cōpatitur que eras celū diuinū z facta es ōmonū phanū. Tibi compatitur cui seruiebant angeli nunc impant demones. O si tu videres tuaz dignitatem p gīam z nobilitatem: per naturā: z deinde scires ad quam infelicitatē te deducit peccatū: q̄tū tu clamares o incessāter. Ille suspirat vt suspirare te doceat, dolorez affigit vt te tu perfecte doleas. Et languores z dolores ipse adhuc plangit in cruce cum clamore valido: vt perpendas ex inde quantum tu debes dolere qui cōmisisti peccatum. Quarto o est nota affectionis seu desiderij et dilectionis. quod exprimebat ps. dicens. O domine saluz me fac: o domine bene prosperare. A pueris z turbis clamatum est in hebraico. osanna ex affectu eorum ad christuz. Math. xxi. Volens ergo deus insinuare quāta affectōe desiderio z amore vocet animā vt spem generet atq̄ dilectionē reciprocam dicit. o pulchra. Opere nāq̄ ostendit quicquid expressérat voce q̄. s. solerter te errantē quesiuit: perditaz requisiuit. Accendit lucernā fidei: totā domū p charitatez euertit. inueniens letat cū angelis. z si corā hominibus vere tristat: portat in humeris: reducit ad caulas: totam curiam gaudio z tripudio iubens per symphoniam z chorū etiam cū cicinis iucundari: vt pabolice habet Luc. xv. Quinto o est nota reuocationis siue secunde vocationis. expire in te rogo vsum vocantiuz si a's non notasti: qm̄ qui aliū vocat in prima voce o nō apponit: i secūda apponit: in tertia nō replicat o: in quarta vero iterum dicit o. Et sic deinceps anteq̄ respōdeat ille in dispari sine o: z in pari cum o formatur clamorem. Cū itaq̄ audis q̄ tue vocationi ppōit o: scito te alias fuisse ab eodem vocatā: z accusa tarditatem tuaz z venerare cuz gīarum actione bonitatē z pietatē suā. Te quippe primo vocauit per creationē: inserēs in natura sui ipsius appetitum. Juxta illud Boetij. Inserta est naturaliter mētibus hominū veri summiq̄ boni cupiditas. Et nunc vocat per noui luminis infusionem: vt altiora conscendas. Et si forsitan te vocauit summo mane pueritie: in tertijs adolescentie: sexta iuuentutis. nona virilitatis. z iam venisti ad vndecimam senectutem: saltez sic pro te fatigato respōde: pare vocanti: vineam intra: pro ipso labora: plus acceptura q̄ tu scires petere: vt habetur in pabola Math. xx. Sexto o ē nota pfectionis vocat. n. te per o vt pfecte sequaris quam vult facere perfectaz ipse. Perfectū aūt dicitur cui addi nil pōt de essentialibus sine specifica mutatōe ipsius cui fit additio talis: z hoc modo dicti sūt perfecti celum z terra z omnis ornatus eorum. Bene. i. Licet enim homo potuerit esse perfectōr in accidentibus: vt. s. nō potuisse peccare si habuisset maiorē gīam z huiusmodi. in essentialibus vero nō. Nam si adderet deus anime supra potē tiam intellectiuam: que essentialē pfectionē ipor tarent: ipsa anima non esset eiusdem speciei cum prima: z sic de alijs. Essentia liārum ē linea q̄daz seu linee: o aūt vna linea perficitur que principium fini contingit. z ideo perfectior ceteris. Ipsi q̄z o nulla pōt fieri additio sine sui mutatiōe. Cōsidera igitur quandam lineā quodāmodo eē animam tuam: cuius punctus primus ē deus. A pūcto n. inchoatur linea z pūctus indiuisibilis est. sic et deus ex cuius manibus tu existi per formationez. Medius huius linee est fuga tua ab eo que longe recedens ab ipso: longissimam lineam i obliquam per trasuersum duxisti: ab ipso principio continue magis distādo. At vbi venit plenitudo temporis: pūctus primus vnitus est vltimo q̄n. s. verbū caro factum ē. Joh. i. Uerbum. Ecce punctus primus. caro. ecce pūctus vltimus. factū est ecce vnio pūctorū. Sicq̄ venit ad perfectuz humana natura hic per o vocata. Quātadecima littera in alphabeto nostra est o: z in tertia thesere decade vnio describitur naturarū in christo a Matheo i primo. c. Dicit enī q̄ ab Abrahā vsq̄ ad Dauid sunt generationes. xiij. z a Dauid vsq̄ ad transmigrationē Babilonis. xiij. z a transmigratione vsq̄ ad christū. xiij. vbi magnē inuitur sacramētum. Anima. n. i principio antiquoz per triplex o ad dominū suspirabat. Primo per o dicēs. Osculetur me. Suspirauit per secunduz dicens. osculo. Suspirauit p tertium dicens. oris sui. Trinam. n. perfectionē desiderat anime. Prima ē vnionis que fit per incarnationē. Secūda cōpatōnis: que datur p pfecte gīe infusiontz. Tertia ē nāe z cōicatōnis seu glorificatōnis: que fit p vltime btitudinis acceptōnē. Prima thesere ōcades incipit ab Abrahā: cui icarnādi vbi facta est repromissio pria. Secūda icipit a Dauid: qui taz pfectus fuit: ut dñs diceret. inueni hoiem sm̄ cor meū. Tertia perfectio exoritur i transmigratone babilone ad ir'm patriam repromissionis. iucūde: z cōsumatur in christo nūq̄ itermediādo. Itē nota q̄ o est littera quarta vocalis: vt cum te p o a domino sentis vocari: recorderis q̄ in patre tuo Abraham tibi promisit quarta generatio. e

reuertẽtur huc. Heñ. xv. ſ. ad terraz ꝓmiſſionis. ſupernam patriã figurantẽ. Et ō filijs Abrahe facta ẽ illa promiſſio: qui ſũt veri fideles euz opere imitantes Gnãtiões aũt ille ſpũales ſũt: ⁊ in quolibet pñt intueri. Nã prima ẽ per fidẽ. ſcõa p ſpẽ. tertia p charitatẽ. quarta ẽ per anihilationez ſeu humilitatẽ: ⁊ tunc reuerteris huc: quia huc me dignus eris. i. mei gloria. Jdeo igitur p. o. te vocaui: que lia ẽ quarta inter vocales: quia in quarta generatione virtutũ ſupradictaz perficienda es: ⁊. o. eſt nota perfectionis. O. altitudo diuitiaruz ſapientie: ⁊ ſcientie dei: q̃ icomprehenſibilia ſũt iudicia eius ⁊c.

Secũdo notatur .§. II.

excellentia ⁊ nobilitas aie: ex eo q̃ aſſimilat mulieri cum dr: pulchra: pulchra. ſ. mulier: ⁊ ex iſto vocabulo mulieris ipſa anima.
Compatur angelis.
Repitur in feminis.
Cõmendatur in ſcientijs.
Hec tria ꝓz ſcriptas gnã rez ſignificãt p mlieres.

Angelos ſiquidẽ. q̃tum ad primuz repio a ſũma veritate tam mulieres q̃ viros nominatos: in vno eodẽq; ſermone: vbi tractatur pabola ouis: ⁊ dragme pditarum. In inuentõne ouis pdite vocantur amici ⁊ vicini: In inuẽtõe vo dragme amice ⁊ vicine: vt hẽtur Luc. xv. Sub noie quoque filiarũ ir'lm interpellat aia: angelozꝝ ſubſidia. dñ ait. Cant. i. Filie ir'lm nolite cõſiderare q̃ fuſca ſũ i. obſcurata p peccata. Dicuntur ſiquidem angeli viri ratione victorie contra hoſtes noſtros demones. mulieres aũt ratione gratiſſime ⁊ attrahẽtis venuſtatis. Utiq; pulchrior eſt vir muliere: ꝓz ſpecies mulieris magis allectiua q̃ ſpẽs viroruz. O. igitur anima ſi te ignoras: pulchritudinẽ tuam inter angelos quere. Eſt aia angelice nãe ꝑſimilis: ⁊ quaſi vnus ex illis. Non q̃ ſis angelus nec eiuſdẽ ſpẽi cum eis. angelis tñ te ſimilẽ puta: vt inter angelos decorẽ tuũ cognoſcas. Decem quidem oragines ad vſũ eũdẽ creator in principio ō nullo ente pduxit. quaz vna aia ẽ: quã pditam queſiuit mulier. i. ſũma ſapientia. accenſa lucerna. i. miſterio incarnationis. Jbi. n. notaẽ mã lucerne que ẽ terra: ꝓm vſũ quorũdã locoꝝ: ⁊ lignũ cũ oleo: et lumine. ſic i miſterio incarnatõnis pacto a diuina ſapientia que deus eſt: inuenitur teſta corp' ō terra. lignum anime puriſſime cum oleo gẽe: ⁊ lum̃ diuinitatis in vno homine chriſto. Et per hanc lucernam reperta ẽ dragma nature humane vna ex decem. Licet aũt omnes angeli cum animabus vnius dicãtur eẽ nature. hoc eſt in genere: in q̃tũ intellectiua: non tamẽ vnius ſpeciei. Sic lapides pciosi oẽs dicũt vn' nãe gnãlis i q̃tũ preciosi: ſũt tamen ſpecie differentes: ⁊ perfectior vnus altero vt Jaſpis: ſmaragdus: ſaphirus: carbunculus: et huiuſmodi. Sic ⁊ angeli ſinguli ſunt ſpecie differentes. Nam q̃ Ezechiel poſuit nouem nomia lapidum precioſorum de angelis loquens. hoc refert Gregl. ad ordines ipſorum qui nouem ſũt: vt in omel. exponit. uõ ad ſpẽs eoꝝ q̃ innumere ſũt quia tot quot ãgeli numero ꝼm. b. Tho. ⁊ Alb. Aliarũ vo quarũ omniũ vna ſpẽs tñ ẽ: tanta perfectio ẽ: vt cuilibet ãgelo in gradu ⁊ in gloria poſſit equari. Quinimo aia xpi excedit angelos cunctos. Et mater eius virgo beatiſſima ſup oẽs choros angelorꝝ etiã exaltata laudatur. Si igr angelorũ pulchritudinẽ vales repire: tuãq; inter illas cognoſces. Angeloꝝ aũt pulchritudinẽ admirandã pdicant: compationes: narratões: ratões. Compantur. n. luci: vnde ſub noie lucis intelligũtur creati. cũ dictum ẽ Heñ. i. Fiat lux. ꝼm Augl. Stellis etiam que clariſſime ſunt. Unde Job. xxxviij. dicit deus. Ubi eras dum me laudarent aſtra matutina. i. angeli. ⁊ iubilarent omnes filij dei. i. angeli boni tñ. Stella aũt differt a ſtella in claritate. ꝼm apl'm. i. Corin. xv. in ſpecie. ſic ⁊ angeli. Soli quoq; compantur. Math. xiij. Fulgebunt iuſti ſicut ſol. Lapidibuſ quoq; precioſis: vt patet per Ezechielẽ. Narrationes quoq; oſtẽdunt pulchritudinem angeloꝝ. Quante. n. venuſtatis ſunt extimandi: ad quorũ aſpectuz expauit regina celorum. Nam turbata eſt in ſermone Archangeli. Luc. i. Tremuerunt paſtores cuz eis apparuit angelus magna cuz luce. vt habetur. Luce. ij. Mulieres quoque ſancte corpus dominicũ ad ſepulchrum querentes vngendum. Math. vltimo. Ipſe denique aquila grandis: que ſolem verum irreuerberatis oculis potuit intueri dicens. in principio erat verbum ⁊c. Lecidit ante pedes angeli ſecum loquentis vt eum adoraret: ex magnitudie fulgoris mor' et glorie: vt habetur Apoc. penulti. Uiuaciſſime demum rationes angelos ſpecioſiſſimos proteſtantur. Quales enim ſeruitores et miniſtros debuit ſibi ipſi creare pulcherrimus deus omnipotens ⁊ ſapientia totus. qui fecit ſidera viua in conuexo celorum: qui taz ſplendidas ſtellas vita priuatas in concauo fixit. Quales ſunt extimãdi: qui ſine fine abſq; medio faciem diuinam omneq; decus proſpiciunt ⁊ venuſtantur ab eo? Quales ſunt qui omnem creaturam precellunt? Juxta illud. Primum omniuz creata eſt lux. i. angelica natura: prioritate ſcilicz dignitatis non temporis: vt exponit magiſter in ſecundo. diſtincti. ij. Quales ſunt: quibus ſol et luna deſeruiunt: corporaque celeſtia cuncta prout iubent ad nutum? Unde et a philoſophis motores orbium celeſtium dicuntur. Proculdubio ipſoꝝ ſpẽs vernãs itellect' nãi facilitatẽ excedit

Para nãa mgis q patrz.

Pangloꝝ equalẽ demõſtrat.

vt comprehendamus. ex eo qm̃ anima nr̃a eis assi milata pulchrior ẽ q̃ nosce possimus: que querẽ da inter angelos quasi in eis fundata vitate atte stante qui ait. Equales sunt angelis dei. Math. xxij. Secunda via per quã ducimur ad ĩueni endam vitatem decoris aiarũ est: cõsiderare femi narum spũales pulchritudines i scripturis cõmẽ datas huius rei figuratiuas. Sicut. n. cũ dixit an gelus ad Mariam. Benedicta tu in mulieribus. Et Elizabet ad eam. Benedicta tu iter mulieres. Uoluerunt illo eulogio signare p̃dictarum muli erum bñdictiones: virginis tante gĩam ⁊ benedi ctionem copiosissime figurare. Sic locutio p̃sens põt exponi cum dr̃. O. pulchra inter mulieres: vt sit sensus. Si inter mulieres quesieris: pollutam te videbis. Darũ aũt fulgẽtẽ decorẽ õmĩant ista.

Sanctorum verborum studiosa narratio
Castorum virorum amorosa sectatio.
Suorum mẽbror̃ copiosa patio.

Quantũ ad primum: Cum inter cetera bona moralia placida deo: castitatis itegre virtus tene at principatũ: que nõ solum contractu sed aspcũ q̃ ⁊ memoria sexus alterius frequẽter amittitur nequaq̃ summus eius amatõ spũssanctus: q̃ etiã de mentibus castis placitũ sibi construit templuz tam sedule i scripturis sanctis mulierum memo riã faceret: atq̃ taz crebre aliquarũ pulchritudi nem narraret ⁊ cõmendaret mirandam: nisi spi ritualem anime nos vellet docere decorez. Sicut enĩ vnitatis ⁊ pacis singularis amator: bellorum narrationi in toto veteri testamẽto principaliter videtur insistere non vt armorum tradat doctri nam: sed vt bello spũali cõtra spũales nequitias celestib': duotos armaret athletas fidles: vt dixit Gregl. xxiij. q. i. nisi. Sic fragilioris sexus venusta tem cõmendat puritatis amicus anie ⁊ aruz: vt co gnoscentes decorem toti in ip̃az cõspectu conuer si: opere consumato dicamus. Domine dilexi de corem domus tue: ⁊ locũ habitationis gloze tue s. anime. Nam q̃tum ad pulchritudinem corpa lem: earum interdixit aspectum saluator dicens. Math. v. Qui viderit mulierem ad cõcupiscẽdũ eam: iam mechatus ẽ caz in corde suo. Et ad ani marum noticiam ⁊ amorẽ fere totã suam extẽde bat doctrinaz. Quid. n. pficit homini si lucretur vniuersũ mundũ: anime vero sue detrimẽtum pati atur. aut quam cõmutationem dabit hõ pro aia sua. Math. xvi. Quicqd igit̃ cõmendatum repe rieris in pulchritudine: Sare mirabilis: spectabi lis rebecce: cõcupiscibilis Rachelis: diue venuste: elegantis Arseneth: Michol amabilis: subuertẽ tis animum fortis Bersabee: speciose Judith. De ster amorose: gratiose Thamar: ⁊ aliarum: totũ intellige de animabus figuratam pulchritudinez quas si videres: nihil post deum posses preter eas amare. Demonstrat scõo hoc idem castorum virorum erga mulieres amorosa sectatio. Quis enim credendus est purior Adam: in statu inocẽ tie? Quis Abraham castior? cuius matrimoniuz compatur virginitati baptiste. Quis mũdior san cto Jacob censendus ẽ? cui reuelata sunt secreta celestia: que videri nõ possunt nisi mundo corde. Nunquid dicemus impudicos Sansonem aut Dauid: quoz primus extitit sanct' anteq̃ natus. Alterũ vo oĩs dixit inuenisse hominẽ sm̃ cor su um. i. Regl. xiz. de ceteris taceo. Si tñ tales ⁊ tanti ad mulierum p̃sortiũ videbant̃ totaliter tracti: fi guratiue anime pulchritudinẽ: vt discamus i eo rum figura: quãto ad aiarum decorem rapi õbe amus affectu. Ecce. n. primus protestat. s. Adam p̃pter hec soluenda forze iura nature: ⁊ genitores relinquẽdo: vt patet Geñ. ij. Tam pulchra ẽ enim anima tua: vt p̃pter hanc si cognosceretur ab ho mine: relinqueret̃ pater: ⁊ mater: filius: frater: ⁊ so ror: ⁊ alij domestici: ager: ⁊ domus ⁊ quicqd pos sidetur i terra. Sic p̃phetauit primus Adã. Sic propter animam fienduz eẽ glosauit secũd' Adã s. christ'. Math. xix. Sic ⁊ Abraham qui facili ter terrã: domum paternam: ⁊ cognationem õse rit. quinimo festine currit: dilectissimum vnigeni tũ suũ ĩmolare ⁊ tñ ab vxore sua Sarra nõ videt posse abscidi. Tã speciosam aiam eẽ: Sara viro suo sub figura sui oñdit q̃ vidit cuz sũmo eẽ gau dio ⁊ studio custodiẽdã ⁊ nũq̃ relinquẽdã. Sub alijs vbis hc redẽptor exp̃ssit. Sint lũbi vestri p̃ cincti. iquit Luc. xij. ⁊ lucerne ardẽtes i manibus vr̃is: ⁊ vos simles hoibus expectãtib' dñm suuz qñ reuertat̃ a nuptijs. A nuptijs. n. ad nuptias õnis reuertitur: qñ aiam tuã assumere sibi venit vxo rem. Et iterum si sciret p̃familias q̃ hora fur ve niret: vigilaret vtiq̃: ⁊ nõ sineret̃ pfodi domum suam corpis sui: infra quã ẽ absconditus diuinus thesaurus aie i vasis fictilibus. Custodi igit̃ aiam Sarã pulcherrimã. s. aiam tuã. qm̃ hanc non so lum amat Abraham. s. deus vel sapiẽs quiq̃: sz etiam laudant eã principes infernales apud Pha raonem regem ipsorum. Amat ea Abimelech: scilicet sensualis affectus. rapitur in eius aspectu: truculentissim' Holofernus scilicet mũdus. hãc si potest gentilis Assuerus coniugem facit scilicz philosophus vel poeta gentilis. Multos habet amatores: et ideo custodi eam vt pupillam ocu li tui. Q̃ si te iuito tollatur: cuz te contingit vaca re circa proximũ ⁊ actualem custodiam õ animã tua non habere: gaude eã prius talẽ fecisse: vt nõ consentiat Pharaoni vel Abimelech. si inuitare tur ad stuprũ. nec Holoferni seculo: videlicet ne quam. Et cum hoc ora pro ipsa: vt eam deus semper a vitijs seruet ĩmunem. Quid mihi predicat illa seruitus longa Jacob. ob amorem

Capitulum Secundum

vnius puelle: videlz Rachelis. Gen. xxix. nisi qa vt istam aiam vere habeas tuā z nō sit aliena septēnio: z septēnio debes tuā vendere libertatē: studendo sub obedientia sancta deuotū reddei famulatū: corpus subdēdo z ppriā voluntatē in septē opibus misericordie corpalibus z septē spūalib⁹. Amor autē Sāsonis ad Dalidā docet tantaz esse aie venustatē: vt propter hanc nō cōtristandam: tota salus corpis sit relinquēda. Ita volo intelligas saluatorē tibi salubriter cōsulentē z dicentē. Si quis te percusserit in dextrā: pbe ei z sinistram. Math. v. Dextera quippe aia ē: corpus sinistra. Sit g corpus scutuz aie. z oia tpalia extra aiam sint ad sui protectionē lacerata. Uenit quidē ad te: petit tuam aiam vulnerare p hoc q ad aliquod maluz ipsaz inclinare conat: sz tu prudēter cetera que sunt sinistra pone inter ipsum z animā tuaz. Rapiat bona fortune: filios mactet: verberet carnē: amicos auferat: z oia que pōt mala perficiat. dūmodo ad dexterā nunq̄ ptingat. sicut sanctus Job predicta plene seruauit: vt habet Job. i. z. ij. c. Non patitur mori pphēta Dauid nisi in sinu puelle multuz speciose Abisach: vt intelligas qō ante exposuit facienduz in ps. q id figuraliter ad impleret dicens. Anima mea i manibus meis sp. Ita venusta ē z preciosa z a q̄ pluribus concupiscibilis aia: q nūq̄ ē relinquēda: z vsq; ad mortem colenda z requirēda: ita vt cū eā a corpe abire contingit: de manibus tuis transeat ad manus dīnas dicendo. In manus tuas dñe cōmēdo spūm meū. i. aiam. z sic de sinu tuo trāseat ad sinū Abrahe quod idē est. Tertio inter mulieres pulchritudo aie repitur figuratiue: si consideret quāto studio se ornauerūt quedā sancte mulieres. de q̄bus in scriptura agit: z q viri sancti z pudici puellis ornamenta sūt plurima largiti. Res pulchra mulier ē z fortis ac dñans regenita vt ñ possint hoies a mulieribus separi: vt dr. ij. Esdre. viij. c. Quin ūmo multos fecerūt apostatare a deo: vñ opus ñ ē ei ornari: vt viros seducat vel placeat bonis: qre ergo a iustis z sanctis ornamēta: vt inaures: dextralia: ac monilia multa: nō antiquis: sed iuuēculis z speciosis: potiusq̄ indecētibus tradūtur. nō vtiq; vt alliciant oculos ad incontinētiaz: non vt ipse superbiant: non vt magis ornate placeāt maritis suis: quia tunc potius darentur antiquis q̄ adolescentibus: z citius deformis q̄ elegantis forme. Subest igitur sensus spiritualis inclusus cuz dicitur. O. pulchra inter mulieres. Quo. n. pulchrior ē mulier iunior: libentius se ornat: ad inuendum: quia ad hoc pulcherrima anima z adolescens que nunq̄ senescit impellit: non quidez vt caro fetida componatur: sed vt in marcida carne sua pulchritudo aliqualiter represētetur. Uel melius puto dicendum. q cum anima pulcherrima virtutibus affectet ornari: caro supba in semetipsaz ornamenta conuertit. z hinc ē q̄ noui testamenti primi pastores: talia cuti nō conuenire declarāt i. Pe. iij. Mulieres subdite sint viris suis: quarū sit non extrinsecus capilatura: aut circūdatio auri aut argenti: aut indumenti vestimētorū cultus sed qui absconditus ē cordis hō: incorruptibilitati quieti z modesti spūs. Sic. n. aliqn̄ z sancte mulieres sperantes in deo ornabant se cē. Et. i. ad Thi. ij. dr. Ornantes se. s. mulieres: nō in tortis crinib⁹ auro aut margaritis vel veste pciosa: sed quod decet mulieres. Desideratus igit cultus speciosus et mulieribus cōcessus ornatus: mirā aiarū pulchritudinē clamat: cum sile suū appetat sile. Commendatur tertō aia sub mulieris noie. cū dr. O. pulchra. s. mulier. ex eo q noie mulierū z scripturarū doctrine siue scie intelligūtur z maxime in libris sapiētialibus. Salomon. n. doctrinas z leges mulieres vocauit in prouerbijs: precipue inter q̄s pulchra dr aia: quia in scripturis sanctis z vanis eius admirāda spēs a pluribus designat. Et vna quidē mulier est poesis vaga z cōposita: que sub noie Psichen cuiusdam puelle de greco i latinuz translato: animam iportantē miram elegantiam anime describit. Alia mulier loquax: z ornata ē historia: narrans animas in diuina effigie visas fuisse: floribus coronata: imo stellaz luce vestita. Adest mlier tertia astrologia nūcupata: cui⁹ studiū ē demonstrare humanas aias de celo descēdere: z per singulos orbiū p quos transitū faciūt: i fluentiam vtutū suscipere. Sicq; decoratas hūana carne vestiri. Moralis aūt mulier fragrantib⁹ rosis hincinde coopta: hominē fatetur pstare ex celesti terrenaq; natura: vt ex parte pma speciosa celum speciosum valeat possidere: z ex alia modo retur terrenū. Garrula z litigiosa mulier dicta ei uilis: sequit dictā auro texta canonica mulier cē. pulchritudinē anime considerandā in toto corpe iuris: z amissam recupandā per ppiam multum i sudat. Currit septima mulier: que vbi nō ē ingemescit eger. phia practica: vulgato nomine medicina dicta: z aie pulchritudini vitatis testionium reddens. Dicit auctorē sūme nature: hoiem ex distantibus sūme in eodē genē cōposuisse ex nobilissima. s. aia: z ignobili terra. Speculatiua aūt mulier nālis lapidibus pciosis accincta: aiam vocat sidus celeste: celi portionē: radiū dei: vel aliquid esse diuine nature: non habēs quid venustius dicat. Uex mulier fortis z scā theologia sacrata: vt aiarū inumera testimonia preter eam. id dicē quo mai⁹ ñ repit: factas aias ad imaginē dei pulcherrimi. ecce. o. pulchra inter mulieres: q̄ facile scire potes q es pulchra creata. Uñ z Cāt. iij. dicit de aia ipe spōs⁹ xps. Ecce tu pulchra es amica mea. s. nāliter: ecce tu pulchra. s. p gīam adūctam spi

ritualiter. Et Ezech. xvi. Fcā es occora nimis.

Quātū ad tertiū .S. III.

Aīa nō pulcra ē.

s. terminū ꝓpationis notat etiā pulchritudo z nobilitas aīe: ex eo q̄ dī inter mulieres. Compatio n. eius est inter mulieres. Jn. i. philicoz dicit. Oz materia appetit formā: sicut mulier vir appetit. vnde z mulieris caput siue pfectio dī vir: nescit q̄ dē mulier se regere nisi regat a viro: ꝓpter quod deficiētibus masculis z integro nūero mulierum pseuerante. Scribit Jsa. vij. Apprehēdēt septem mulieres virū vnū in die illa: dicētes. Panē nām comedemus: z vestimentis nostris opiemur: tm modo iuocetur nomē tuū sup nos: aufer obpro briū nostrū. Cū igitur christus sit vir aīe: que mulieri cōparatur. cū dī inter mulieres: oñditur ex hoc pulchritudo z nobilitas eius: qa naturaliter iclinatur ad christū deum z hoiem: Jnclinat vtiq; aīa etiam si ē beata ad corp' suū: sz sicut pfectū ad imperfectū: vt viōlz pficiat vasculū suū. Ad christū aūt seu deū iclinatur: sicut iperfectū ad suā pfectionē. Sz nota ho q̄ ñ absolute dī. O. aia pulchra: nec ēt faciēdo ꝓpationē ad alia dī: pulchra inter viros: sed inter mulieres. Absolute pulcher est deus: imo pulcherrim'. Juxta illud Boetij de philosophica cōso. Mundū mēte gerēs simuliq; imagine formās pulchrū: pulcherrimus ipe. Caput mulieris vir ē. Caput viri christ'. Caput christi deus. pulcherrim' igī deus. Unde absolute dī. Ecce tu pulcher dilecte mi: ecce tu pulcher. Cāt. iij. quia incōpabiliter super angelos z hoies oīno pulchrior christ'. inter viros inter oēs sanctos: z angelos. sed pulchra aia iter oēs alias creaturas: ēt super angelos: in q̄tū. s. deificata. i. deitati vnita aia hūana in dei verbo: sed in se considerata ñ pulchrior angelis. Unde tertio nota i compatione hac quia nō dicit inter virgines: sz inter mulieres. Mulier ꝓpe ē femia corrupta: vginel vtiq; āgeli sūt: nō solū quia corruptōis corpalis iexpte sz q̄ nūq̄ in aliquo deliquerūt: aīe vero p' pmaz transgressionem excepta aníma christi? oēs reperiūtur corrupte originali peccato. Post deum igitur z angelos maxima reperitur pulchritudo sua inter omnes creaturas: quinimmo vt in christo ē nostra natura: nobilior etiam angelis reperitur. Unde z secundum aplm ad Heb. i. Cuz introduxit. s. deus pater pmogenitū i mūdū dicit. s. ò eo. Adorēt eū oēs āgeli tanq̄ supiorē suū. O. igitur pulchra inter mulieres: z hoc q̄ ad primum.

⁊ et nō ingressio

Quātū ad secū .S. IIII.

Aīa ignorans se ipā

dā ptem que ptinet ad primū mēbriz diuisionis principalis: notatur defectio cognitōis nālis: ibi. Si te ignoras. si quidē nescit aīa qd sit aia: z q̄ cētera videt seipsam nō videt. longe extra se posita speculatiue rimat: z intrīseca sua dī ignorare. sic accidit de oculo q̄ cū cetera videat se ñ vidz. Uñ. n. disputātiū phōrū tot de aīa opiones ponunt: nisi qa null' sui nām cognuit. Mox āt vt aia ē sepata pōt vniri p ptactū alteri aie: z vidēs aliā aiam cognoscit seipīa. Sicut z angeli añ pformatōz: vidēdo ceteros se viōbāt i illis: dignitatē ppriā ex illo intuitu ꝓphendētes apte. Sz dicet aliqs nō in epte fz regulā iuris. Neo pōt ad ipossibile obligari. de re. iur' li. vi. Si igī aia ñ pōt se cognscē: ergo nō obligat se scire: z si nō obligat nō peccat se nesciendo: nec ē digna pena. Sz cū ignorātia sit pēa q̄ nō ē dicenda se ignorare: sz potius nescire: sicut z angeli cū nō oia sciāt: dicūtur tñ illa que nō nouerūt nescire: non aūt ignorare. Sz ad hoc rñdet q̄ i scriptura aliqñ ignorātia pōit ꝓ nesciētia. Uñ illud ps. Que ignorabā. i. nescieba: interrogabāt me. Et loquit de christo sm ptē sensitiuā: in qua tpe passionis videtur fuisse nescia: nō aūt sm ptē intellectiuam: in q̄ nō ignorantia neq; nescientia erat aliqua: eorū que sūt: fuerunt et erunt: sz oīa sciebat. Secundo pōt dici aliter. s. q̄ imputatur a se ignorantia: sicut z originale peccatū cuius est pena: per ꝓpagationē deriuatum in posteros a pmo parente. Si enī Adam non peccasset nō essz aīa corporis serua: sed dña: non obcecata tenebris peccatorum: sed illuminata luce virtutū: cuz qua si quidē luce que fuisset oībus aīabus cōis se fortassis cognouisset que mō ignorat. Tertio pōt sic rñderi: licet anima ex toto se nō valeat cognoscere absq; luminis infusione: pōt tñ ad talem cognitionē venire vt de se non pſumat: et nō dicat quasi pesumendo. osculetur me osculo oris sui. z ē. quasi sit huius digna. Ignorat q̄ primo.

Suam iniquitatē actualem.

Suam infirmitatem virtualem.

Suā instabilitatē z īnbecillitatē visualem.

Quātū ad primū nota q̄ nullus ē ita alienus a fide dī vera speculetur sequendo naturam qui aperte ñ cognoscat se do obligatū: z imense ingratum. Jsta enim tria in natura speculanti nota vidētur. Primū ē q̄ vnus ē princeps a quo cuncta ꝓcedunt. regunt. z conseruant in esse. Hec cōclusio seu sīnia ꝓcedit ex dictis Platonis z Aristotelis: qui in natruali scia potiores habentur. Secūdū est q̄ suo benefactori quilibet ē obligatus sm proportionem bñficiorū datorū z receptorū. Hāc nō solum homines natura docet: sed z muta tā fera q̄ domestica. Ex his duobus seqtur q̄ hō sine deo obligat a quo summa recepit z recipit etiam in vno quoq; momēto. Tertiū notum ē oīb' q̄ ingratitudo ē magnū peccatum: grauius tamē sm qualitatē dantis: dati: z recipiētis. Hanc dilatat moral' z extra fidē. i Seneca p magnam ptē libri de beneficijs. Hinc apud omnes naturales siue

aīe ignorāz ē tri.

gentiles mos fuit: in qualibet terra vnū templuz saltez habere cū sacerdote: q̄ deū ꝓpiciaret offensum ⁊ bñficū laudaret. His ꝓsuppositis ꝓz q̄ hō ⁊ si nil aliud malitie gesserit deo ē ingratus: ⁊ igra tū oz maxie se reputare: nisi in diuinas laudes sit semp diffusus dicēs. Semp laus eī in oze meo. vl̄ nisi pro ipso sit semp ꝓpatus se ipendere totū illō frequētans. Quid retribuam dño: ꝓ oibus q̄ retribuit mihi ⁊c̄. De quibus tñ pauciſſimi repiūt ⁊ fere nulli vt decet: ⁊ tñ aīa habēs aliquid bone volūtatis audaz dicē: oscule me ⁊c̄. quasi sit digna diuino osculo: cū fuerit multipliciter adultera ⁊ os habeat fetidū ⁊ spurciſſimū. Secūdum q̄ quis ignorat q̄ tñ per viā nature scire pōt: ē sua infirmitas: ⁊ potentiaꝝ suaꝝ debil̄ valitudo: aut nulla. Si. n. speculata fuerit sub cursu nāe suam defectionē tꝑalem: qua continue tendit ad mortē suam: apprehendit infectionalē ꝓuersionē: ḡa q̄c quid in suo vsu capit corrūpit: ⁊ carnē suam fetidam etiam viuēs linit in vermes: suam principalē operationē: fm quā potius transmutat que deus facit: q̄ ipsa aliq̄d producat. sicut cōsiderari pōt i qualibet arte dicet ꝓ certo suū facere esse defice re: ⁊ suū posse ipotentiam noiabit. Vis. o. aīa de te gloriari: aut te extollere de potentia aut opere tuo. Audi dicentē tibi ꝑs. Quid gloriaris i malitia qui potēs es iniq̄tate. Ecce tota glia tua. Subuertisti regna: hoies occidisti: igne cōsūpsisti multa que deus creauerat. Sic fecerūt Nabuchodonosor: Alexander magnus: Cyr̄: cesar octauian⁹ ⁊ alij. Forte libros ꝓposuisti: vt Aristotelez: ⁊ Plato: ⁊ Plinius. Aug. Orige. Hiero. ⁊ h⁹ modi: ⁊ vt dicis aliquid fecisti ordinasti eos ꝓtibus: cathenasti cōnexis veritatibus: replesti: adornasti floribꝰ: sanctoꝝ ratōnibus colligasti: vt beatus Tho. Alber. Bonauen. Ricardus. Egidius de roma. ⁊ h⁹ modi. nouitatibus decorasti quibus letāt moderni: silua mulcentiū aures secularīū lārum adumbrasti ⁊ colorasti figuris: ⁊ dulci cursu sermonis vt Lactantius: Alan⁹ dātes: Frācisc⁹ petrarcha. ⁊ alij. Erras si hoc dicis te fecisse. Nā quicq̄d habent vītatis: affabilitatis: vel ordinis: totū ē alienū: tua cōscia teste. Si quid aūt in eis extat falsitatis: vānitatis: ⁊ defect⁹ totū illō egit ignorātia tua. ꝑsūptio tua: vtinā ñ aliq̄n malitia tua. Si dicis o aīa edificia magna cōstruxi: erexi turres: ⁊ menijs altis ciuitates plurimas auxi: vt Arphaxat: Salomon: Diocletianus: Nemroth. Sz rñdeat tibi vītas tua ⁊ dicat. stabiles montes fodisti: ⁊ ex lapidibus inde sublatis ciuitates ⁊ domos fecisti. ecce quia defecisti ⁊ nō ꝓprie fecisti. Reuertere igitur ad cor ir̄lm: ⁊ scias te non posse nisi mori: peccare: destruere ⁊ corrūpere. Cum aūt tibi aliquid attribuitur vel existimas ex te aliquid esse cuz nihil sis ⁊ aliquid posse: cū sine deo nihil possis: te ignoras. Quātū ad tertiū ignorat aīa suam i stabilitatē ⁊ ibecillitatez visualē seu intellectualē: que tñ ex via nāe scire pōt. Nouit vnusquisq̄z se labilissimā habere memoriā ⁊ itelligētiam valde mutabilem: vt cū vni ꝯclusiōi oñse adhereat: audita aliqua ratione i contrariū ad illud assentit. Volitiua plus variabilē q̄ dies. xij. horaꝝ varietē per eas. Ignorat si sapiēs fuerit vel insipiēs: si bonus vel malus: si odio vel amore sit dignus: nec si bi quisq̄ vitam eternā pōt polliceri. Quanti enī casus hūana rotant. Sed ⁊ quanta sit intellectꝰ ibecillitas pōt q̄s videre: si ꝯsideret: ex quātis ꝑmissis tanq̄ causis essentialiter ordinatis ad vnā⁹ conclusionis intellectū oz eū deuenire. Unūquod q̄z. n. tūc arbitramur scire: cū causas eius scimus ⁊ principia prima vsq̄z ad elemēta ⁊ fm doctrinā traditā a nāli: vix de aliquo ēte habeat intellectꝰ ꝯclusionē per se notā aut demonstratiuā. Consiō ret ēt q̄ duo simul nō valēt distincte actualiter intelligere: sed vnū p⁹ aliud nisi plurima simul sub vno coꝝ cōspeculet non diuisim sz coniūctim. Sicut multos simul āgelos cogito: sub isto cōi: conceptu āgeli: Gabrielē ⁊ Michaelē: put duo sūt intueri nō pōt se determinās ad vtrūq̄. Consideret tertio. aīa quo mḡo regatur vel doceat. s. sensu corporeo ⁊ ex hoc fit: vt qui caret sensu: careat ⁊ scia illius obiecti. In eternū. n. cecus non sit logizabit de coloribus. Cū ergo prospexit homo se habere oculos vespertiliōis vel noctue: quō pōt ad limpidissimi solis audere oculis irreuerberatā lucē inspicere. Disce ergo te frequēter iuestigare: vt excludat presumptio qua te ignoras: multa cogitas: facis: ⁊ dicis incōgrua. Et iō egredē ⁊ pasce ⁊c̄. quod tertio loco positum restat declarare.

Quātū ad tertiū .§. V.

principale dicebat. q̄ dat istructio pfectōnis iternalis. i. docet aīa quō possit venire ad pfectionē. Unūqōq̄z. n. ēs nāliter appetit sūā pfectōnē. Docet aūt aīa i vbis q̄ sequūt: ouī dī. Egredē ⁊ abi p⁹ vestigia gregū ⁊ pasce hedos tuos iuxta tabernacula pastoꝝ. In q̄b⁹ vbis tres qōnes sūt vipēde ⁊ declarāde. Et pria q̄s sit termin⁹ discrēd⁹. ibi. Egrede. Scōa q̄s sit termin⁹ requirēd⁹. ibi. abi p⁹ vest. Tertia q̄s sit iste loc⁹ colēd⁹ ibi. pasce hed. tu.

Quātū ad pmā. q. rñdet q̄a i loco i q̄ q̄s ē pōt egredi ⁊ ñ de alio. et ideo non fuit opus q̄ breui loquūs magna loquens exprimeret. Sed diceret. Egredere. Restat ergo. o. anima vt tu statum videas tuum: et non paruipendas vbi es: quando tibi loquitur dilectus tuus: doctor tuus dicēs. Egredere et inde exi si vis obedire mandato: et ad supernos conscendere gradus. Timenda est valde illa dñi vox. de qua dicit Apoca. iij. Utinā

[aīa q̄m ad suā pfectōnē nem] re pt̄ ꝯ.

frigidus esses aut calidus: sed quia nec frigidus es nec calidus sed tepidus: incipiaz te euomere ex ore meo. Et quid sit ista tepiditas quasi declarás subdit: dicis in corde tuo quia diues sum ⁊ locupletatus ⁊ nullius egeo: ⁊ nescis quia miser es et miserabilis: pauper cecus: ⁊ nudus. O. mala tepiditas que fere spem cõuersionis abscidit. Sed illã dico malam que calorẽ sequitur: nõ aũt que precedit: que ad remissionẽ tendit feruoris: non q̃ ad feruorẽ disponit. Aqua. n. que debet calefieri prius tepet q̃ caleat: ⁊ ista tepiditas non ẽ mala quia tendit ad bonũ. Demum post q̃ ẽ calida effecta aqua: si igni nõ adhereat iterũ ad teporem descendit. hec tepiditas mala est: que tendit ad frigidũ: ⁊ citius congelat in glatiẽ q̃ si calida nunq̃ antea fuisset. Natura. n. fortius agit vbi maiorez resistentiam sentit. Qui. n. aliquãdo fuit bonus: igni diuino applicatus: ⁊ paulatim inde recedẽs calorem illũ non nutrit: sed remittit: ad talẽ obstinationẽ descendit q̃ in stomacho diuine digõnis vbi separatur preciosum a vili: bonuz a malo: stare non põt. Hoc autez accidit oibus spũalibus qui manũ suã posuerunt ad aratrũ: ⁊ postea se retro uerterunt: in inchoata pnia vel religione nõ se cõseruantes: quibus timendũ ẽ ne tangant illo apli fulmine quo dicit. Impossibile ẽ eos qui semel illuminati sunt. gustauerunt etiam donũ celeste et participes facti sunt spũssancti: gustauerunt nihilominus bonuz dei vbuz: ⁊ virtutes q̃z seculi venturi: et prolapsi sunt: rursus renouari ad pniam. Rursus crucifigentes filiuz dei sibimetipsis. ad Hebr. vi. Impossibile intelligit. i. valde difficile. Caue tibi qui legis: caue: ⁊ tu tibi qui scribis. Anima vero ꝓficiẽs ⁊ deuz suuz gradatiz querẽs. secũda hac mala tepiditate nõ tenet: sz prima. Ideoq̃z nõ solũ meretur veniã: sz ẽt iuuari vt ꝓficiat ⁊ calefiat ꝓfecte. Hinc ẽ q̃ docetur quo mõ crescat incipiẽs a ꝓpria cognitione: ad quam hec ẽ via: vt. s. egrediatur a suis. Juxta illud dictũ Abrahe. Genẽ. xij. Egredere de terra tua: ⁊ de cognatione tua: ⁊ de domo patris tui: ⁊ veni in terram quã mõstrauero tibi: faciãq̃z te in gentez magnã. Egredere inq̃t de terra tua. i. de affectionibus terrenis: quibus queris que tua sunt: nõ que Jesu christi: de amore diuitiarz: honorz: delitiarum: cõsanguineorum ⁊ huiusmodi. Egredere de cognatione tua. s. singularis excusationis in mẽte tua: vel corã aliis tuorum defectuum̃p verba malitie ad excusandas excusationes in peccatis: cum tamen iustus: vt ait sapiens in principio sermonis: accusator est sui. Hanc autẽ dixerim tuã cognatõnẽ quã. s. traxisti a primis parentibus tuis: qui culpam suam excusantes in auctorem retorserunt. Sed si te excusas ait Aug. deus accusat. Egredere de domo patris tui. s. aliqualis presumptionis: qua tibi bona aliqualiter asscribis ⁊ maiora q̃ sunt ỏ te credis: vel tuis exercitijs cum non sis sufficiẽs aliq̃d ex te: vt te bona cogitare. Pater tuus primus in mundi ingressu ex vtero diabolus est: natura filius ire propter originale. Domus eius in qua ab initio habitauit: presumptio fuit qua sua virtute ad gloriam voluit aspirare. O. presumptõ neq̃ inquit sapiens. Eccl. xxxvij. Unde in hoibus nata es: cum s. vndecunq̃z habeant occasiones se humiliandi. Egredẽ igitur. o. anima de predictis: ⁊ veni in terram quã monstrauero tibi. s. vere hũiliationis: quã verbo ⁊ exemplo monstrauit icarnatus ipe dicẽs Math. xi. Discite a me: quia mitis suz ⁊ humilis corde. Faciãq̃z te in gentẽ magnã angelicaz per concessum tibi lumen contẽplationis ⁊ multiplicationis sanctarũ cogitationum estuãtium dei desideriorz: ignitorz eloquiorz: redolẽtiuz ex ẽplorz: magnarz actionũ: egredẽ a ꝓprio amore ex q̃ ꝓcedit ⁊ psumptio ⁊ sui excusatio ⁊ terrẽa affectio. Ipse. n. amor proprius iudicium puertit obfuscat rõnem: intellectũ obtenebrat: inficit voluntatẽ: viam salutis obstruit: ignorat deũ: proximũ nescit: exulat virtutes: peccata accumulat: suscitat rixas: honores querit: delectat̃ in hoium cede: rapinam exercet: negligit diuina mandata: corporeos sensus effrenat: querit voluptates: paradisũ claudit: pandit portas inferni: ⁊ ciuitatẽ babilonis aiabus replet dãnatis: Qui sic amat animaz suam pdit eã. ⁊ qui odit eam sic. s. q̃tum ad amorẽ proprũ in vitam eternam custodit eam. Jo. xij. Egredere g̃ de presũptione: ⁊ discе hũilitatem. Et hoc ẽ quod subditur. Abi post vestigia gregum. ⁊ hoc est quod secũdo querebatur.

Secũdo g̃ querebatur. Quis sit terminus requirendus: R. q̃ hũilitatis actus. vnde dicit. Abi p̃ vestigia gregũ. i. sequere alios. s. probos qui: s. sũt agni per innocentiam: oues per patientiã: boues per maturitatem: aselli per simplicitatez: leophãtes per castitatem: cerui per cursuz feruoris. ⁊ huiusmodi. Et ne innitaris prudẽtie tue: vt te instruit Salomon prouerb. iij. scilicet operans secũdũ tuum sensum: sed alios consule: alios imitare vel sic. Abi post vestigia gregum. i. considera in te q̃ bus passionibus vel occupationibus brutalibus peccati est dedita. Uestigia enim sunt signa relicta ex quibus homo discernitur a brutis: ⁊ hec sunt opera ex quibus cognoscitur si homo viuit vt homo: aut vt brutum: ⁊ sic potest se cognoscere: vbi sciendum. q̃ postquam genus humanum comparatum est iumentis insipientibus per peccatum. Uocatus est homo leo per superbiam: equus p furorem: vulpis per malitiam: sirena propter deceptionẽ: lup̃ propter crudelitatem: hedus pp dissolutionẽ: capra ꝓpt ãbitõz: pullex pp ipõtũitatẽ: agn̄ ãt si ẽuertit a vitijs pp inocẽtiã ouis. si

¶ hõse fecat. silez sumãt⁹ insi pientiã p pnã p decẽ signa

Capitulum Secundum

sequitur p patiam ⁊ obedientiam ⁊ demũ homo si pficitur p beniuolentiã. Srex.n.nomẽ ẽ bruto rũ collectiuũ nõ angelo⁊ vel hominũ. Noies igit cũ sequi.i.imitari habeas ꝓsidera ꝙa greges dicũ tur: vt discas discernere quos sequaris. qõ.j. ꝺcla rabit. Dic ãt ꝑus nõ q ꝑm⁹ hõ se effecit silez iumẽtis insipiẽtibus p pnã p decẽ signa q̃ cognouit.

Per carnis rebellionem.
Per primam operationem.
Per domini trepidationẽ.
Per perditam speculationẽ.
Per insulsam locutionem.
Per mutatam nutritionem.
Per nouam inhabitationem.
Per diuinam separationem.
Per mortis incursionem.
Per pellium traditionem.

Quãplures fuissent differẽtie inter genus hũanũ ⁊ bruta si nõ peccasset: sz istoz decẽ p peccatũ ex pientiã sensit similẽ se brutis. Quantũ ad primũ ante peccatuz corpus volũtati ⁊ volũtas deo erat subiecta: sz cõsumato delicto: caro volũtati: ⁊ voluntas deo rebellauit. hinc ẽ q̃ sentiens rebellionẽ mẽbroz̃ genitaliũ vterqz erubuit: vt bruta aialia non valentes mẽbris carnalibus imperare vt patet Gen̄.iij. Secũdo texturã lanificum ⁊ huiusmodi quoꝝꝑia sunt araneaz: ante peccatum hõ non exercuit nec exercuisset: ꝓ' qõ cõmissum folia ficus collegit: itexuit vt sciũt. ⁊ fecerũt sibi perizomata: vermiũ artes imitẽtes. Gen̄.iij.

Quo ad tertiũ absqz peccato hõ diuinũ q̃rebat aspectum: sicut fidelis seruus remunerantez patronum libẽter expectat. Nõ.n.trepidauit impantis aspectum: vel cuncta aialia ad se afferẽti. At vbi factus est reus: iudicio timet aduentum. Sic Adam a facie sua se abscondit in ligno: vestigia ⁊ vocem ambulantis expauẽs. hoc aũt brutorum est ad vocem. s. ⁊ sonũ domini sui abscondẽ se: ⁊ cum tremore latere: vt patet in pluribꝰ aialibus. Quantuz ad quartum nota .q̃ eo tempore quo. s. spacio horaz q̃nqz ⁊ nõ vltra: q̃ sine pctõ steterat in illo loco ameno: assuetus erat celica contẽplari: sed p pcñ se totum i sensuales affectiones ⁊ difficultatem itellectus sensit redactũ Unñ nõ dubitauit se silem brutis effectũ: quibꝰ añ noia iposuerat iuxta vniuscuiusqz ꝓprietatẽ nãe que fortasse ad ipm p deuz fuerũt adducta. Gen̄. ij. vt per cognitionẽ ipsoz se demũ cognoscẽt in eoz̃ gregẽ transisse. Quãtum ad quitu: advẽte q̃ exptus fuerat hõ ꝑm⁹ linguã serpẽtinaz pariter ⁊ humanam optimeqz nouerat earum distantiam. Erat enĩ vox hominis simplex: vitate: modulatione: ⁊ deo plena. Ex abundantia.n.coꝛdis os loquit: ait christus. Math.xij. Linguã vo serpentinam versutaz: fallaceqz fuisse nõ ignoꝛabat cum se iam sciret deceptum. Denum ꝓscia teste loquẽdo cum cño mentiri ⁊ suum ifamare actorem: sicut ille serpens fecerat: se videbat. Gen̄. iij. ⁊ sic p insulsam locutionem se similẽ serpẽti ostendit. Quãtum ad sextum attẽde: q̃ distinxerat dñs cibuz hois a pabulo bruti sicut eoruz specifi cum esse. Arboz̃.n.fructuz hõi: fenum pauerat iumentis. Sic erãt vtriusqz mense diuise. At vbi ad vitium ẽ deuẽtuz ad brutoz̃ mẽsam iunitatus ẽ hõ atqz locatus: cũ dictuz fuit ꝑ veritatẽ eternaz comedes herbas terre. Gen̄.iij. Quantum ad septimuz scias q̃ sicut sequestrauerat dñs mẽsas: ita ⁊ inhabitatões ꝓstituerat diuersas. Loc⁹ enĩz hominis erat fuissetqz i euuz terrestris padisus i q̃ creatuz deus posuit ipm: ⁊ ps reliqua habitabilis terre ceteris aialibus erat ꝓcessa. Illa erat ciuitas: ista rus: illa padisus tẽplum secuz: illa vo domuñ silua plẽa timoris. Luz igĩ ꝓsumata ꝑuaricatõ foret: oliz celestis: ad villã mittit od ouile pecus: suus demonis ad dñm suum: atqz ad portaz padisi ne sit. facilis spes redeundi: cherub custos collocat cuz versatili gladio. Quo ad octauũ. O. q̃ clare sensit se in brutum mutatuz: nisi ratõ i totuz fuisset amissa qñ ẽ sepatus a dño: cum primo sub angelis eius extiterat comes: ⁊ nunc ẽ datus bestijs i socium: cuz sciret similia bene cum similibus cõuenire: ⁊ loca ꝓportionari locatis non soluz ꝑm q̃titatẽ: sz ẽt ꝑm dignitatẽ Quantuz ad nonũ ꝓsidera: q̃ hõ ꝓmus vite imortalis auid⁹ erat. hanc ꝓmiserat dñs non peccanti: ⁊ sub dulcedine huius: tradidit serpens pomũ gustandum dicẽs. Nequaq̃ moriemini: sz eritis sicut dij. Gene.ij. quos ille nõ ignoꝛabat eẽ alienos a morte. Sciebat.n.bruta, cũcta mortalia fore. quis dubitet, pinde se .ensit esse mortalẽ: cum abscondit se in medio ligni padisi: quod vocabat lignuz vite. Ne autem potuisset credere falsuz esse illud iudiciũ mortis quod menti erat ipressum. sũma vitas dixit eidẽ. Gen̄.iij. Donec reuertaris i terram ò q̃ sumptus es: quia terra es: ⁊ in terraz ibis. Ultimo tandem ne a mente periret q̃ bestijs similis esset: pelle indutus est bestiali. primo nanqz erat vestitus sui nobilissima cute inocẽtie: cũqz se: aut sodalem aspiceret: hoiez intuebatur: quia homo erat quẽ videbat. Modo aut oculis eius inspicientibus se: ⁊ generis sui obijcitur pellis brutoz̃ aut lana ipsoꝛum: non nisi quia similis factus ẽ illis. Cultus enĩ exterioꝛ maxime ordinatur a deo: vt interioꝛem hominem pandat. Pene vnicũ signũ remansit: quo non se totaliter conuersum in brutum extimaret. s. q̃ coꝛpus eius remansit erectuz Nam dicit Ouidius. Proniqz cum spectent animalia cetera terraz. Os hominuz sublime dedit celũqz videre. Jussit ⁊ erectos ad sydera tollẽ vultus. Albi etiam post vestigia gregum: cõsiderãdo

¶ hõ stetit in paradiso ãnqz horaz fere ãd.

¶ padisꝰ terrestrẽ creauit deꝰ ꝑ hoiem trimẽ ꝑ bestias.

opera sanctoꝝ: qui aliquãdo effecti sũt brutales p casus viciorũ varios: ⁊ noli altũ sapere sꝫ time. ait aplus ad Ro. vt pꝛ i Aldã ⁊ alijs. Ecce vidisti quorũ gregũ vestigia sequi iuberis. Sꝫ anteꝙ gradiaris pꝰ bestialiũ hominũ dorsa ne capiaris per praua exẽpla tertie qõnis solutionem expecta.

Demum q̃tum ad tertiũ querebat in quo q̃s sit locus colendus. i. vbi dẽat quis habitare ad pascendum? Rñdetur a spiritusancto q̃ iuxta tabernacula pastoꝝ dñ dr. pasce hedos tuos iuxta tabernacula pastorũ. Pro horũ declaratione pleniori: tria sunt videnda.

Primo qui pastores hic dicuntur.
Secundo que per tabernacula exprimũtur.
Tertio qualiter hedi hic pascuntur.

Quãtum ad pmũ ex dictis in precedẽti. §. facile hoc declaratur. nã si greges dicũtur homies pꝰ peccatũ. Illi sunt recte pastores vocati: quibus cura tradita ẽ generis humani: ⁊ officiuꝫ pastorale exercuerũt. Et illi quidẽ prelati qui per ostiũ. s. debite electionis non intrarũt ad officiũ pastorale cuiuscũqꝫ prelature: sꝫ ascenderũt aliũde. s. per ambitionẽ: intrusionẽ: simoniã: ⁊ hꝰ modi. hi sũt fures ⁊ latrones nõ pastores: vt Jason: Cayphas: ⁊ Simon magus. ⁊ huiusmodi. qui vo intrarunt p ostiũ canonice assũpti: ⁊ videtes lupũ venientẽ s. diabolũ temptãtẽ: vel tirannũ subditos depredãtem: vel hereticũ aut publicũ peccatorẽ doctrina falsa ⁊ pnitiosis exemplis incedẽtem ad interitũ ⁊ non clamãt: nõ fugãt: non sequũtur reprehensi onibus: cẽsuris ⁊ alijs modis cũ possunt: sed fugiunt tacendo. hi mercẽnarij sunt querentes õ ouibus suis lanã ⁊ lac ⁊ non salutem carũ. Quibꝰ cõueniũt que dicit dñs Ezech. xxxiij. Ue pastoribꝰ israhel qui pascebant se metipsos. Nõne greges a pastoribus pascũtur. Lac comedebatis: ⁊ lanis cooperiabamini. quod crassuꝫ erat occidebatis: gregem aũt meũ nõ pascebatis ꝛc. que ibi sequũtur. Ad quod ẽt facit: qõ ait Hiero. ad Heliodrũ. ij. q. vij. Nõ oẽs episcopi. s. voce sunt episcopi sꝫ nõre. Attende Petrũ: Judaꝫ cõsidera: Stephanuꝫ suscipe: Nicolaũ respue. Nõ facit ecclesiastica dignitas christianũ. Cornelius cẽturio adhuc ethnicus dono spiritus ãcti mũdatur: presbyteros puer Daniel iudicat. Nõ ẽ facile stare i loco Petri ⁊ Pauli ⁊ tenere locum iã cũ christo regnantiũ. Infatuatũ sal ad nihilũ prodest nisi vt foras ꝓjciatur ⁊ a porcis conculcetur. hec ille. Qui autem ponũt animam suam ꝓ ouibus suis: hi sunt veri ⁊ boni pastores. quibus dicit primus pastor Petrus. Pascite eum qui in vobis est gregem: non q̃si dominantes in clero: sed forma facti gregis ex animo. Memineris sibi a domino dictum. Pasce oues meas. Johan. vlti. non dixit. tonde vel mulge. quod faciũt querẽtes honores ⁊ diuitias nõ solliciti de aiabus: sed de decimis ⁊ oblatõnibus ⁊ tpalibus habẽdis. Sed dixit: pasce tpali cibo si potes. nã gloria episcopi ẽ pauperꝝ inopiꝫ ꝓuideꝛe. i. necessitatibus. xij. q. ij. gloria. Pasce doctrina ⁊ exẽplo. Juxta igit pastoꝝ nõ fuꝝ vl mercẽnariorũ tabernacula iubet aia pascere hedos suos. Scõm extat videduꝫ q̃ sint ista tabernacula. dr Heñ. iij. qꝰ Jahel fuit pr̃ hitantiũ i tentoriꝫ atqꝫ pastoꝝ. Ex quibꝰ vbis colligit qꝰ ipe Jahel fuit ꝓmus q̃ tabernaculũ seu tẽtoriũ fixit pastorũ. Pro eode sumitur hic tẽtorium ⁊ tabernaculũ. Interpretatur. n. Jahel sciẽtia seu ꝓncipiuꝫ ⁊ hic pr̃ habitãtium in tabernaculis. Sciẽtia. n. sanctorũ pastoꝝ vocatur tabernaculum eorum. Hic g̃ pascẽdi sũt edi aie. s. iuxta sciam sanctoruꝫ. Regende. n. sunt passiones ⁊ affectões: ⁊ si forte nõ valeamus p tantã pfectionẽ quãtã ipsi habuerunt ⁊ ipoꝝ tabernacula intrare: saltim stemus iuxta: ⁊ eorũ sciẽtia sit nobis via ⁊ doctrina. Sic n. iustũ deduxit dñs p vias rectas: ⁊ oñdit illi regnũ dei: ⁊ ꝺdit illi sciaꝫ sanctoꝝ. Repetam⁹ itaqꝫ nos in seculo defũctos pastores: ituemur vniuscuiuscqꝫ tabernaculũ doctrinale vt ipleam⁹ illud. pasce edos tuos iuxta tabernacula pastoꝝ. i. iuxta scias scõꝝ. Sũt ãt scie scõꝝ. Abel inocẽtia ꝓbata. Enoch ozonis sublimitas. Noe ꝓfidẽtia roborata. Abrahe visionis itegritas. Loth ꝓstantia ꝓseruata. Jsaac tolerationis aiositas. ⁊ sic discurre p alioꝝ exepla scõꝝ vtriuscqꝫ testañti. ⁊ iuxta horũ tabernacla. i. sciaꝫ pasce hedos tuos. Sꝫ iaꝫ tertio videdũ ẽ q̃ sũt isti hedi. Hedus siq̃dẽ dr abedẽdo: qa ꝓncipr valꝫ ad edẽdũ: cꝰ carnes sũt delectabiles: sat tpate ꝓplexiõis: nec nõ ⁊ bõe digestionis ifirmis ꝓcesse. Et si ñ occidat hedꝰ crescit i fetidũ hircũ: cꝰ carnes ifirmis sũt nociue: sanis ifeste. Per hedos g̃ accipim⁹ filios passionuꝫ aie pꝰ nãm corruptã imitantes ⁊ lasciuiẽtes dissolute ⁊ flebiles voces. Ubi notandũ qꝰ si nã hũana non fuisset p culpã cõrupta: vir vn⁹ q̃ dr libeꝝ arbitrium: ex tribus vtroibus. s. rationabili: irascibil: ⁊ cõcupiscibili filios ꝓcreasset: filios vtiqꝫ honoris ⁊ honestatis. At vbi ꝓstituta ẽ vxor. Prima filia s. ratio que erat gloria viri. i. liberi arbitrij: vir ipsam sequẽs i seruitutẽ extat redactus ⁊ loco liberoꝝ legitimoꝝ generat filios fornicatõnis: quos merito ꝓpter causas dictas hedos nũcupamus. Senuisset siq̃dem rõnalis p liberam speculatõnẽ vitates in eternũ fũdatas. Senuisset ꝓcupiscibilis odiũ: quo vir iustus sine odio odit iniquos. Tristitia seu tediũ vite pñtis genuisset amorẽ ꝺdiatiꝰ eorũ que ad deũ videndũ admicula parãt: gaudium boni moralis ⁊ spũalis. Senuisset irascibilis fiduciã pseuerandi in bono ⁊ protectõnis diuine: seu spem audatie ad bonũ. Timor est qui pmanꝫ in seculũ scli. Corrupta ꝓnde natura anima affe

Capitulum Tertium

ctones gignit: que noibus vtutū nūcupant. s. spe: timore: amore. ⁊ huiusmodi. sed non sūt eiusdez nāe. Et ꝓpter hoc doctor vitatis quasi capzā ani mā vocas: filios suos qui dicti fuissent liberi: he dos appellat. Hedi sūt multi errores ⁊ false itelli gentie quas intellectus ꝓpria speculatōe ⁊ p̄sūpti one formant ⁊ gignit. Hedi sūt odia ⁊ difficultates vtutū. Hedi sūt timores: seruilis: mūdanus: ⁊ va nus: carnalis: ⁊ ꝓphanus. Hedi sūt tristitie amis sionis diuitiaꝝ: consanguineoꝝ: honoꝝ: ⁊ alioꝝ bonoꝝ. Isti nāq; hedi mutant nāz. nā paruuli q̄ dicūtur primi motus: ⁊ affectiones que nō sūt in nostra ptāte: ⁊ si occidant vtiles sūt ad esū spūali um ⁊ nutrimentum vite spūalis. Laudabilis ē. n. aia que fortiter vincit suas passiones ⁊ puulos su os. i. primos mot⁹ passionū allidit ad petrā fidei ⁊ constantiam resistētis. Si vo in primo limine n occidantur vt hedi crescunt: incipiūt fetorē emit tere: quia iputantur ad peccata: producūt q̄s cor nua vt hirci efficiuntē fortes: ⁊ tandez impugnan tes homies supant. i. aie vires: q̄a assueta anima passionibus vinci: passiones nequit vincē ⁊ meri to. q̄a vsus cōuertit in naturam. Ecce quō hedi facti sunt hirci. Et quia noluisti hedū occidere. i. primis motibus resistere: hircū habes petōꝝ te cō nibus ventilantē. Uerū si anima tua facta ē hirc⁹ capraꝝ: potes ēt eam per pniam magnam ⁊ obe dientiam humilē deo sacrificare qui ꝓpter hoc hircū ꝓ peccatis sibi iussit offerri. Isti sūt hedi vagi ⁊ nimiū dissoluti. Nēpe motus primi opini onū falsarū constituūt intelligentiaz vagā vt hic ide discurrat: quia oia legere temptat i sapia sua ⁊ sic ifirmam ad omnem scripturā se ponit: ⁊ ni hil acquirit: quia languentis stomachi ē plurima degustare ⁊ i nullo delectari: vt ait Seneca. Sil'i ter ⁊ ceteri hedi passionū irascibilis ⁊ concupisci bilis ⁊ stabilem reddūt naturā humanam. vnde ē i cōmotōibus tota. Hic. n. querit diuitias p iordi natum amorem cōcupiscabilis: alt⁹ delitias: alter honores. ⁊ per irascibilem querit vnus vindictas ⁊ huiusmodi. Jam attende ad predictarū passio nū que hedi dicūtur vocem seu balatū. Uox vti q̄ gni est be. vox hedi ē me. Prima vox ē laudā tis. sed secunda que sua sunt querētis: quia nescit nisi se me dicē. Et est vox perturbantis: quia me sic prolatū aduerbiū videtur dolentis. Homo. n. cū lamentat in līgua vl'gari dicit. o. me. vel oime. Omnis hic homo que sua sūt querit: nō q̄ Jesu christi. Isti igitur hedi pascēdi sūt iuxta taberna cula pastoꝝ. i. motus passionum dirigēdi sūt fm sciam ⁊ doctrinam sanctorū prelatorū q̄ sūt veri pastores: ⁊ per ista media gradiēdo ⁊ egrediendo a p̄sūptione: ⁊ progrediendo i humiliatōe: cū itur per vestigia gregū dirigendo ⁊ corrigendo affect⁹ suos in sanctoꝝ imitationē: aia cognoscit pulchri tudinem ⁊ nobilitatem suam. Et hoc cum nouit omnia puipēdit terrena: ⁊ ad pfectōnē sui tendit q̄sq; in deo i gloria reflescat. Hec oia sunt extra cta ex ipso itinerarij libro Joh. dñici. abbreuiata tū ⁊ aliq̄tulū aliquando immutata.

Capitulū tertiū de beneficijs anime collatis quo ad scientias: artes: ⁊ virtutes.

Benedic anima

mea dño: ⁊ noli obliuiscī oēs re tributōes ei⁹. ps. cij. retributōes di sūt bñficia: l' q̄tū ad ifusionē l' q̄tū ad nālē iclinatōnē vl' q̄tū ad acquisitionē que ꝓtulit nobis ꝓtra mala q̄ icur rimus ꝓpter peccatū. de q̄bus malis ait ipse ps. Fiat via illoꝝ tenebre ⁊ lubricū: ⁊ angelus dñi p sequens eos. Quod exponit Uicē. histor. i primo libro spe. historial. de malis secutis in hoic p pec catum: ponēs cōsequēter remedia ⁊ magna bona data a deo cōtra dicta mala. Dederat deus homi ni primo i sua creatione tria bona sibi originaliter i serta. Primū q⁹ fecit eū ad suam imaginē. Secū dū q⁹ fecit eum ad suam similitudinē. Tertiuz q⁹ dederat corpis imortalitatē: si mandatuz fuaret. Hec tria bona corrupta sūt p tria mala sequētia. Nā diuina imago corrupta ē p ignorantiam. Si militudo diuina p concupiam. Immortalitas p corpis miseriam ⁊ infirmitatez. Hoie nanq; rece dente a deo p peccatum. iuxta dictū ps. Facta est via eius tenebre p ignorātiā. ⁊ lubricū per concu piscentiam. ⁊ āgelus dñi. i. defectus et infirmitas corpis ad vidictā imissa psequēs eū p mortalita tē donec reuertat i terrā d' q̄ ē sūpt⁹. p angelū eni dñi fuit data snia vt a ministro dei expellēt d' pa diso. Et ꝓpter hec tria icōmoda repellēda: data st ei diuinit⁹ tria remedia. s. sapia ꝓtra ignorātiā. virt⁹ ꝓtra ꝓcupiā. Necessitas vite ꝓpter infirmi tatē. ꝓpter que tria iuēta ē ois phia vl' artis disci plina. s. ꝓpter sapiaz theorica. ꝓpter vtutez pra ctica. ꝓpter necitatē mechāica. ⁊ vt d' his oib⁹ re ct⁹: ⁊ vat⁹ ⁊ hōest⁹ disserat: iuēta ē logica.

Theorica diuidi §. I.

tur i theologiā: phisicā: ⁊ mathematicā. Theolo gia tractat d' iuisibilib⁹ cēntijs iuisibiliū: vt d' deo ⁊ creatur⁹ spūalib⁹: vt āgel. Ro. i. Jnuisibilia dei p ea q̄ fcā sūt a creatura mūdi intellecta conspici unt: sēpiterna q̄z vl' ei⁹ ⁊ diuinitas. Op' āt factū ē duplex. s. cōditionis: vt creatō mūdi: ⁊ restaurati onis. i. incarnatōnis vbi cū sacīs istituit: vt cogno scat idē ee creatō ⁊ redēptor. De diuinis ptinētib⁹ ad theologiā dixerūt aliqua ātiq̄ phi ⁊ sibille. Et Aristoteles ꝓclusit suā methaphisicā in ꝓbando vnū deū gubernatorē mūdi. Plato mlta dixit de deo. Marc⁹ varo gētil' posuit triplicē theologiaz

b

vt ifert Aug⁹. i fñ sexti libri ō ciuitate ōi. s. Theatricā seu fabulosaz qua. s. recitabāt z repñtabant p mimos facta deoz i theatris cū multi turpitudib⁹. Ciuilē q̃. s. colebāt oij inumeri i tēplis qui mi homines fuerant vel alique alie creature. Et nālē q̃. s. ea que dicebant de oijs: exponebant de rebus nālib⁹ z ppietatib⁹ eaz. Sz oia mixta erant z plena fatuitatibus z errozibus: vt ꝓbat ibidez Aug⁹. Sz vera hec theologia plenissime hēt i biblia a spūsancto reuelata: ideo vissima. Etiaz de his agit̃ in li. sniaz. Nā in pmo de diuinis: vt de trinitate personaz: vnitate eētie: z pfectionib⁹ ei⁹: vt eternitate: oipotētia: sapia: voluntate. z h⁹ mōi: In scō de creatōe angelorū z lapsu angelorū aliquoz: z ꝓfirmatione bonoz cū pfectiōe. de creatōe hois z lapsu eius z pecō originali inde secuto. De ope sex pmoz diez. De gia z libero arbitrio. De peccato actuali breuissime tñ. In tertō de misterio icarnatōnis: de vtutibus theologicis. de donis z vtutib⁹ cardinalib⁹ multum breuiter. deinde agit de decē preceptis: In quarto ō sacris demuz de finali iuditio z vltima resurrectione et gloria beatoz z pena reproboz. Sup hoc libro sniaz sunt facta scripta inūera a doctorib⁹. Huic videt subalternari scia iuris canonici: precipue q̃ tū ad ea q̃ sūt fidei z sacra z declaratio articuloruz z dubioz. Phisica. i. nālis scia tractat de i uisibilibus visibiliuz causis. Nā corpus z ea que sunt corpis pncipaliter considerat. Corpus aūt ꝓsiderat in gnāli cum ptibus suis: aut i speciali. Si in generali sic determinat illud Aristoteles i lib. phisicoz. Si in spāli considerat corp⁹: et tunc dupliciter: quia aut ē icoruptibile: z sic tractat Aristoteles de illo i libro de celo et mundo. dicit. n. q celum ē corp⁹ nō generatuz nec fabricatuz nec recipiens aliquas impssiones. Aut corpus ē corruptibile: et tunc aut ē simplex aut cōposituz. Si simplex tunc tractat de eo Aristo. i lib. de gnātione et corruptione. Et loquor de simplicitate illa que opponit ꝓpositioni nāli ex quattuor elemēt⁹. Si cōposituz: aut igit ē aiatum aut nō. Si nō ē aiatū sic tractat de eo i li. methauroz vbi Aristoteles determinat ō impressionib⁹ aeris et grādinis gnātōne z niui et corpoiz numerabiliū et psilium. Si vo corpus sit ꝓposituz aiatū: tunc aut illud ē aia vegetatiua aiatum et de tali determiatur in libro de vegetabilib⁹. Aut aia sensitiua: et ō tali agitur i li. de aialib⁹. Aut aia intellectiua: et ō eo agit̃ in li. de aia. Ceteri vero libri: vt de somno et vigilia: de morte et vita: de sensu et sensato: de ōia spūs z aie ꝛc. supponunt libro ō aia: z libro de aialib⁹. Huic subalternat seu ad eā. s. nālem phiam reducitur ars medicine. Mathematica vo quātitatez abstractā a materia considerat: z sic tractat de i uisibilibus iuisibiliuz formis. Quantitatū autez alia discreta que multitudo dī. alia cōtinua que magnitudo dī. Et discreta alia quidē discreta ꝓ se: vt duo: tria. q̃ttuor. z hec ē mā arithmetrice. alia discreta ad altez: vt sex quaz z sexāntertiū. z hec ē mā musice. Magnitudo vo alia ē imobilis: vt spera terre. z hec ē materia geometrie. Alia est mā mobilis: vt spera firmamēti. z hec ē materia astronomie. Hec igitur sūt quattuor spēs mathematice. s. Arithmetrica ō nūeris. Musica de ꝓportione. Geometria de spacio. Astronomia de motu. Elementū arithmetrice ē vnitas. Musice ē vnisonū. Geometrice pūctū. astronomie istans.

¶ hec sūt q̃ grauent breuiter in lō sniaz.

¶ de q̃ dñmre sac̃ mā hē. z phiam

Practica que §. II.

dicitur a prasis q ē opus. ē agibiliū fm rōnē in ordine ad felicitatē ciuilē z supnā. i. ō opib⁹ vtuos. p q̃ ꝓcupia. i. icliatō ad malū regulat z vincit: z hec do assumlat. Diuidit g̃ practica i ethicā economicā z pollticā. z ad hāc moralē phiaz reducit scia iuris. Ethica ē q̃ sui curā gerēs cūctis se erigit z exornat: augetq; vtutib⁹ nihili uita admittēs q̃ nō gaudeat: nihil faciēs penitēdū. economica ē q̃ familiar officij curā mediocri disp̄oe ꝓponēs distribuit. Politica ē q̃ reipublice curā suscipiēs: cūcto rū saluti sua prudētia: solertia: iustitiaq; libera z fortitudinis stabilitate ac tpantie patia meōtur. hec Tul. Ex qb⁹ vbis hēt: q nō pōt quis sciēz bñ gubernare vl familiā vl ciuitatē z recte oparī: nisi habeat vtutes. Et cardinales q̃dē ncē sūt ad ciuilitatē hūanā bñ gerēdā. Theologice aūt z dona spūssancti ad ciuilitatē futurā ꝓsequēdaz.

Prudētia q̃dē q̃ ē recta rō agibiliū: z hz regulare rōnē in se ipa. Scōm Seneca oz tres ptes integrales ad q̃s reducūt alie ples q̃ ponūt a phō i li. ethicoz. s. recogitatō seu memoratō pteritoz: ordiatio pntiū agēdoz: z puidētia futuroz. Hz ät q̃si ānexas z vt ptes potētiales fz phūz i li. ethicoz. Eubulia q̃ ē bñ ꝓsiliatiua. z synesim q̃ ē bñ iudicatiua. z gnomin q̃ ē bñ iudicatia i his q̃ occurrunt extra cōez legē. Synesis aūt i his q̃ sūt fz cōes leges bñ iudicat: ptinet. n. ad prudētē pmo bñ ꝓsiliari i fra se circa agēdū dīsa indrēdo z discutiēdo. secūdo bñ iudicare. i. ex ꝓsiliatis q̃ melⁱ ē eligē. Tertio q̃ ē pncipale opus prudētie impare. i. executōni mādare q̃ bñ iudicatū ē. Justicia ē pstās z ppetua volūtas reddēs vnicuiq; qō suū ē. l. iusticia ff. de iusti. z iure: z hz regulaz volūtatē i ordie ad aliū. Et ptes ei⁹ integrales sūt due. s. ōcliaz a malo z facē bonū erga alios. Partes eētiales sūt distributiua q̃ ē circa iudicia z officia z onera z ꝓpenas z premia alijs ipendēda: p cū qui hz curā aliorū. Et cōmutatiua q̃ ē circa ꝓtractus z alia ptinētia ad conuersatōnem cuz hominibus: vt. s. recte nō nociue quis se habeat ad proximum in verbis z rebus z personis. Partēs vo potētiales sūt re

¶ quinq; pdicē hz ars ptes.

¶ Justia hz ptes integrales. et ptes eē males. et ptes ptentiales.

fortitudo hz ptes integrales et potentiales.

Capitulum Tertium

ligio que ẽ circa cultum diuinum. Pietas q̃ ẽ circa honorẽ parentũ. Obseruantia: que ẽ circa reuerẽtiã ⁊ honorẽ supioꝝ. Obediẽtia que ẽ circa impletionẽ p̃ceptoꝝ suoꝝ platoꝝ. Gratia q̃ ẽ circa recognitionẽ beneficioꝝ debitã. Vindicatio q̃ est punitio recta delictoꝝ p eũ qui habet auctoritatẽ. Veritas que ẽ i dictis ⁊ factis fallatie exclusio. Liberalitas que ẽ debitus vsus rerꝝ i mediocrib⁹ sumptibus erga se: familiam: ⁊ idigentes paupes. Amicitia seu affabilitas que ꝓsistit in humaniter se habendo et benigne cũ alijs in verbis et gestis. Epycheia seu equitas que cõsistit in iterpretãdo leges et mandata maioꝝ: magis ſm intentionem que verisimiliter creditur legislatoris quaꝫ ſm v̊ba in casu dubio. Fortitudo est aggressio debita arduoꝝ vbi etiã sunt picula mortis et firma p̃ssio eorum: hec regulat potentiam irascibilez circa audaciam et timores. Partes eius integrales sunt due. s. aggredi ardua: et difficilia ꝓportionata sibi et firmiter in eis permanẽ. Sed partes potentiales sũt. Magnanimitas que est circa honores magnos. s. recte se habere ad eos: nõ ambitiẽ nec vitare cũ expedit: nec v̊ eis supbire. Magnificentia que ẽ circa magnos sũptus debite factos: vt ꝓpter honorẽ dei edificare ecclesias. ⁊ h⁹mõi. vel ꝓpter bonũ reipublice. Patiẽtia que cõsistit in equanimiter ferendo aduersa cõia vbi nõ ẽ periculũ mortis absq; animi deiectione ⁊ tristitia i ordinata. Circa picula mortis ẽ fortitudo ⁊ perseuerantia: que cõsistit in firmiter ꝓponendo pati aspera ⁊ difficilia q̃tocũq; tpe sint duratura.

Tempantia cõsistit i moderãdo delectatões corpales ⁊ repellẽdo eas que sũt ꝓtra rõnẽ. Et hz regulare ꝓcupiscibilez ꝓtra delectatões ciboꝝ ⁊ venereoꝝ. Partes eius integrales sũt: verecũdia ⁊ honestas. Partes subiectiue sũt. Abstinẽtia quo ad cibos. Sobrietas quo ad potus. Castitas quo ad venerea. Que castitas hz triplicẽ gradũ. s. cõiugalem: vidualem: ⁊ virginalem. Partes eius potentiales seu annexe sunt. Mãsuetudo que moderatur iras. Clementia que est diminutiua penaruꝫ debitarũ congruo tamen modo. Modestia q̃ habet ꝓponere hominẽ in vestitu: incessu: ⁊ vsu sensuuꝫ. Studiositas que habet animũ refrenare ab inordinato appetitu ⁊ exercitio cognoscendi ītellectualia vl sẽsitiua. Humilitas que facit homiez vera sua cognitione sibi vilescere ⁊ supbiã fugat. Eutropelia seu vrbanitas que facit hoiem in dictis vel factis ludricis seu iocosis cõgruenter se habere: vt nõ sit nimis agrestis ⁊ rigidus: neq; nimis leuis ⁊ iocosus. Virtutes theologice sũt. fides spes: ⁊ charitas que ordinant hoiez ad felicitatez eternã: ⁊ habent deũ p̃o obiecto imediato. Sed diuersimode. Nã fides respicit deum vt sũmaꝫ ⁊ nisi. libilẽ v̊itatem cui ĩnititur: assentiendo mẽtis que sũt ab eo reuelata in scripturis. Spes respicit deũ oipotentem valentez ei in oibus suffraganari: ĩnititur enim ei expectãdo ab eo eterno p̃mio coronari ⁊ gĩam ⁊ veniã penitendo sibi impartiri sua liberalitate. Charitas respicit deuꝫ vt sũmũ bonũ. proximũ aũt diligit ꝓpter deũ: quia deus hoc vult: ⁊ ꝙa factus ẽ ꝓpter eũdẽ finẽ. s. ad fruendũ deo. Dona spũssancti sunt quedaꝫ v̊tutes perfectiores virtutibus cardialibus. Sed excellentiores eis sunt theologice: que dona habent hominẽ reddere de facili mobilẽ ad sequendum ĩstinctus ⁊ motiones ipsius spũssancti. Et sũt septem excludentia per quandaꝫ adaptationem septem vitia. s. timor excludens superbiã. pietas inuidiam. scia iram: fortitudo accidiam. ꝓsiliũ auaritiam. itellectus gulã. sapia luxuriam.

Mechanica ãt §. III.

ars dicitur a mechoꝝ mecharis: quia quasi ĩtellectus ibi adulteratur: cũ principaliter sit creat⁹ ad spiritualia intelligenda ⁊ in ipsis mechanicis circa factibilia versetur. Et habet septem speties. s. lanificiũ. armaturam. nauigationez. agriculturã. venationẽ. medicinam. ⁊ theatricã. Ad hanc scz mechanicã omniũ rerum fabricam cõcurrere videtur: que hũanis necessitatibus inueniũtur grata cõmoda nccia: Lanificiũ est prima eius species ad quam pertinet omnis opatio nendi: retoꝝ quẽdi: consuendi: ꝙquid fit ĩstrumento: colo: fuso: acu: pectine: calamistro: girgilo: alabro: in mãlini: lane: canapi. Et sub eis omnis vsus flocoꝝ: filtroꝝ: sagoꝝ: sagmatum: sportarum ⁊c̃.

Armatura duaꝫ hz spẽs. s. architectõica ⁊ fabrilẽ Architectõica diuidit i cemẽtariã. ⁊ cãpẽtariã. fabril i malleatõiã ⁊ efusoriã. Edificioꝝ tres sũ ptes: dispositio. co. structio ⁊ venustas. Porro fabrilis ⁊ ferraria duabus rebus constat. s. ventꝰ ⁊ flãma.

Agricultura q̃ttuoꝝ hz spẽs. s. aruũ seu agruꝫ qui satõnibus deputat. Cõsitũ q̃ nemoꝝ⁹ cõstat. vt sũt vineta: oliuete pomeriũ. Pascuũ qui pascuis ꝓstat: vt prata. Floridũ: vt ortũ ⁊ rosariꝫ. Cultura igitur multiplex ẽ. Linis. i. icẽdiũ p̃ quod ager ĩutilẽ humorẽ exudat: deinde aratõnis intermissio. stipularũ incensio. stercoratio. satio. ochatio. rũchatio. Bene colẽdi agri rõ q̃ttuoꝝ rebus ꝓstat s. aere: aqua: terra: ⁊ industria. Oportet. n. vt eis locis quos colere destinabis aer sit salutaris ⁊ clemens. aqua salubris ⁊ facilis: vl ibi nascẽs: vel ad vota vl ĩmbre collecta: terra v̊o fecũda ⁊ si icõmoda. In vitibus putandis tria considerãda sunt. s. fructuũ spes. successura materies. locus qui seruꝫ acuatriat. Venatio tres habet spẽs. s. ferinaꝫ: aucupiũ: ⁊ piscariam. Ferina fit multis modis. s. retibus: pedicis: laqueis: p̃cipitijs: arcu: iaculis. cuspide: indagine: pẽnaꝫ odore: cãibus: ancipitrib⁹

q̃ddam tẽ pertinet ad theologiã.

q̃ddam ĩpertinẽ ad theolo⁹ ostendit.

Mechanica. ars. q̃ est.

prima spẽs ẽ lanificiũ.

2ª spẽs ẽ armatura.

3ª spẽs ẽ agricultũ.

4ª spẽs ẽ venatio

Aucupiū fit retibus: laqueis: pedicis: pcipitijs: arcu: viſco: hamo. Piſcatura fit retib⁹: ſagenis: gurgustijs: hamis: iaculiſ. Nauigatio q̄z ē mechanice ſpēs ſm pdicta: ad quā ptinet oīs induſtria emendi ⁊ vendendi. Hec vniuerſa littora adijt: pacē ⁊ familiaritatē cū exteris natōnibus ꝓponit et priuata bona cōia facit. Medicia corpis vl tu etur vel reſtaurat ſalutē. Hec cōtinet occaſiones ⁊ opationes. Occaſiones ſūt ſex. Aer circūdans nos: cibus: potus: ſōnus: ⁊ vigilia: motⁿ: ⁊ quies: exinatō: ⁊ repletio: ⁊ accidētia aie. i. paſſiones inſurgētes. Opationes ſūt intus ⁊ foris. Intuſ vt ea q̄ intromittūtur p nares: per os: per anum: ad excitandas ſternutatiōes: vomitatōes: ⁊ purgatōes. Foris vt ſūt emplaſtra: inciſio: ⁊ vſtio. Theatrica ꝓtinet ludos diuerſi generis. nā ludus aut ē gignicus: aut agō: aut circēſis: aut ſcenicⁿ: aut gladiatorius. Gignicus ē qui in gymnaſio exercet. cⁿ quiq̄ ſūt genera. ſ. ſaltus: curſus: iactⁿ: vtus: atq̄ luctatio. dī aūt hic vtus imenſitas viriū in labore ⁊ pondere corpis. Agonū genera fuerunt curſus: celeritas: ſagittandi pitia: ſtādi patia. ad citharā q̄z vel tibias incedēdi geſtus: decātādi modulatō: terreſtris q̄z ⁊ naualis ppetiēdoꝝq̄z ſupplitioꝝz certamina. Circenſes ludi dicti a circueūdo. Scena locus ē intra theatrū in modū domus ſtrata cū pulpito: vbi cantabant comici ⁊ tragedi: ſaltabant hiſtriones ⁊ mimi. Gladiatores pugnabāt i amphiteatro: illic iuuenes vſū armoꝝ diuerſo modo diſcebant: ⁊ mō iter ſe pugnis aut gladijs: modo circa beſtias intendebāt. Eſt ⁊ ludus alee: corec. pille. Alea taxillis luditur: ab hac fraus et mendaciū ⁊ piuriū nūq̄ abeſt: poſtremo ⁊ dāna rerū. Et ꝓpterea hec ſcelera aliq̄ ſūt hic legibus interdicta. hec Uin. Logica diuidit i grāmaticam ⁊ rōnē diſſerēdi. Grāmatica aūt ē ſcia recte loquēdi: rectiq̄ ſcribendi origo ⁊ fūdamētū omniū liberaliū artiū. Et diuidit in liam: ſillabā: dictōnē ⁊ orōnē. Littere grece ⁊ latine ab hebreis vident exorte. Apud illos. n. primo dictū ē aleph: i de tractū ē a grecis alpha. ⁊ a latinis. a. Omnes aūt lie apud grecos ⁊ vba ꝓponūt ⁊ numeros faciūt. Nā. a. ſignificat vnū. b. duo. c. tria. ⁊ ſic ō ceteris. Ratio diſſerendi diuiditur i dialeticā ⁊ rhetoricam. Dialetica ipſa ē que ꝓprie dī logica. i. rōnal' diffiniēdi: q̄rēdi: diſſerēdi potēs. Itaq̄ dicibile aliō ꝓplexū aliō icōplexū. Et icōplexoꝝ aliō i herēſi tra. ō hoc agit i li. ꝑdicamtoꝝ. Aliō iherēſ extra. ⁊ de hoc agit i li. ꝓncipioꝝ. Cōplexoꝝ aliō abſolutū. ⁊ de hoc i li. ꝑiarmenias. vbi agit ō enūctiatōne ſine reſpectu. Aliud ordiatū ad alterū. ⁊ hoc vel ad oēm mām indifferenter. ⁊ de hoc in libro prioꝝ. vel ad mām determinatā ꝓtractum. et hoc tri. ſlr. q̄a vel ad materiā nccīaz. ⁊ de hoc agitur in li. poſterioꝝ. vel ad ꝓbabilē. ⁊ de hoc i lib. topicoꝝ. vel ad ſophiſticā. ⁊ de hoc in li. elencoꝝ.

Rhetorica ē bene dicendi ſcia: ad pſuadenduz iuſta ⁊ bona: in rerū pſonaꝝq̄z ⁊ negociorum cā. Rhetor ē vir bonⁿ ⁊ dicendi pitus. Uir bonⁿ cōſtit natura: vita: moribus: ⁊ actibus. Dicēdi pitus conſiſtit artifitioſa: eloquētia: q̄ ꝓſtat ptibⁿ q̄nq̄ ſ. inuentione: diſpoſitione: memoria: pnūciatōe: ⁊ fine officij quod ē aliq̄d pſuadē. Iſta aūt dicendi pitia conſiſtit in tribⁿ. ſ. natura: doctria: ⁊ vſu. Cauſarū genera tria ſūt. Deliberatiuū in quo q̄d debeat vel nō debeat tractaī. Demonſtratiuū i q̄ perſona laudabilis aut reprehēſibilis oſtēditur. Judiciale in quo de ipſius facto pene aut premij ſententia datur. Deliberatiuū genus dupliciter ē ſ. ſuaſio ⁊ diſſuaſio. Suaſiorum autem tribuſ diuiditur. ſ. vtili: poſſibili: ⁊ honeſto. Demonſtratiuum habet duas ptes. ſ. laudem ⁊ vituperium. Partes orōnis rhetorice quattuor ſūt. ſ. exordiū: narratio argumentatio: ⁊ concluſio. hec Uin.

Et nota qd in §. IIII.

uentores artiū liberalium ⁊ mechāicaꝝ: ⁊ phie: ⁊ auctores libroꝝ ipſaꝝ cōiter fuerūt gētiles ⁊ reprobi homies. In grāmaticalibus principalis ponitur Priſcianus. In rhetoricis Tullius cicero q̄ ethnicus de diuina prouidētia male ſenſit ſm. b. Tho. ꝑma parte. q. xxij. quem etiam malorū morum fuiſſe oſtendit Saluſtius. Sed ⁊ ipſe Saluſtius cū demoſtene greco oratore pmaximo infiōles fuerūt. Lactantius aūt: vt omittam Tituz Liuium: lacteo fonte manantem: ſed errantem: chriſticola fuit. Sed errorem mille hereſtarū ſectatus ē: ⁊ de ſpūſancto minus bene ſenſit: vt patet in lib. ſuo inſtitutionū. Inter poetas magnⁿ fuit Homerus apud grecos. Sed apud latios maior Uirgilius: qui vltra infidelitatē turpiſſimus in moribus fuit. nec minus eo Naſo ſeu Ouidius: ⁊ pcipue i ſua doctria laſciuijs plena. Inter hiſtoriographos ꝑcipui. Ualerius maximus in proſa. Lucanus in metro. Suettonius incircūciſi corde ⁊ corpe. Joſephus iudeus pⁿ chriſti aduentuz iudaiſmū ſuū ſecutus ē. In logicalibus Ariſtoteles effulxit: ⁊ totius phie moderator fuit. Luius ptⁿ moralis Socrates ſe totū dedit. Pitagoras nāli: ſed vtri uſq̄ diſcipulus Plato vtrāq̄ cōplexus ē: vt dicit Aug⁹. de ciui. dei. Hic ſup oēs theologⁿ fuit: cⁿ doctrina antiqui ſancti doctores imbuti ſūt: vt Ambro. Orige. Aug⁹. Hiero. Baſilius. Errores tñ eⁿ plurimos abijcientes. Originem dimittēdo. Moderni vero Ariſtotelem ſequūtur propter doctrine ordinem et minus errantem. Omnes cum ſuis ſectis epicureis: ſtoicis: ⁊ peripatheticis: cum aliſ non: excludendo Senecam moraliſſimum. ſed cum vulgo idolatrantem ab extra. ſecūdū. b: Tho. principes il'i ſūt qui ſm aplm. i. Corin. b.

Dei sapiam minime cognouerũt. Et ondantes sup bestias. i. bestiales homies ⁊ rudes. hi ꝓncipes gẽtiũ: ⁊ ludentes in auibus celi. i. demoñs: sua curiositate ⁊ plurima falsitate suggesta: illudẽtes homines ⁊ illusi ab ipsis spiritibus malignis congregãtes sibi auꝝ sapie ⁊ argentũ eloquẽtie sine fine. demũ exterminati sũt ⁊ ad inferos descẽderũt: vt dr Baruch. iij. Arithmetricã dr de ꝓmiozibus Pitagozã iuenisse qui ⁊ sine fide fuit. Tubalcain musicã. Astrologiã Athlas. ⁊ Ptolomeus mlta addidit. Geometriã Euclides ⁊ Hermenides: ethnici oẽs ⁊ inter reꝓbos ꝓputati. Medicinã Hesculapius ꝓmus docuisse refert quẽ idocte plebes i deũ rettulerũt. Sz auxit copiose Ipocras: ⁊ Galienus: nec nõ ⁊ Auicẽna: qui omnes ⁊ si deuz cognouerũt: nõ sicut deũ glorificauerũt: sed euanuerunt in cogitatõibus suis. Jura ciuilia gentiles ꝓmi instituerũt diuersi diuersis vrbib⁹: ⁊ a lacedemonijs leges romani mutuati sũt: vt pz i decretis dis. vij. Moyses. Artes piures mechanicas instituisse ex Cain ꝓgenitos illinuat geneseos liber in iiij. c. Qui cõiter criminosũ parẽtẽ i moꝛibus imitati sunt: ⁊ ciuitatem i mundo ipse primus cõstruxit. quasi inuens ad illã nõ ptinere que sursuz est ↄrlm. Sed ⁊ monarche oẽs siue assiriozũ: siue medoꝝ ⁊ plaꝝ: siue grecoꝝ: siue romanoꝝ vsqz ad tpa Constãtini. Philippo excepto impatore a Decio interẽpto: oẽs i sua cecitate mentis mortui sunt: ⁊ moꝛibus itẽpatissimi. Et ille qui videt fuisse felicioꝛ: Octauian⁹. s. ⁊ mũdi sapia nõ ignarus: lasciuissim⁹ describit. Dec ió scripta sũt: vt ñ glorieť sapiẽs i sapia sua q̃tũcũqz his repleť: nec potẽs i potẽtia sua: sz agnoscat veꝝ eẽ qđ dicitur Sap. xiij. Uani sũt oẽs homies i q̃bus nõ subest scia dei. Uere vani. i. frustra cũ nõ ꝓsequãtur finẽ suũ: qui ẽ fm mgm i. ij. dis. i. vt sũmũ bonũ itelligant: intelligẽdo ament: ipsoq; fruant. Sz nec se deijciant ⁊ ꝓtẽnant: q̃bus tales scie desunt. aut potẽtia vel diuitie subtrahũtur: q̃a sine his plenissime salus propria ꝓcurari põt: ac etiã ꝓmoꝛuz nõ modice: sicut expientia docet. Uerũ doctrine tales quib ad vera ⁊ vtilia que ibi sunt: contẽni ñ debẽt. ex eo q; auctoꝛes fuissent vitiosi. Nã vitas fm Amb. a quocũqz dicať a spũsancto ẽ. Et si ipi nõ habuerint eũ q̃tũ ad gram gratũ facientẽ. In cuius figurã ꝓcepit dõs vasa aurea ⁊ argẽtea egiptioꝝ asportari ab hebreis. vnde tabernaculum dñi construereť: ad significandũ fm venerabilem Gratianũ dis. xxxvij. §. sed ecõtra. q; auꝝ sapie et argentũ eloquẽtie lz accipe ab infidelibus quasi i iustis possessoꝛibus ex suis doctrinis: ⁊ cõuertere in vtilẽ vsũ eccelsie. Uñ ⁊ apl̃us ad Thitũ allegat dictũ cuiusdam phi. Cretẽses male bestie ⁊c. Et hoc ẽt dicit Aug⁹. i. q. i. dõs declarauit. Ueruz in sermonibus ad pplm: nec videť honestũ nec piuz eos iplere doctrinis ⁊ allegationibus ifideliũ: q̃si sacra scriptura q̃e ẽ vera dña omniũ facultatuz ancillari videatur tanq̃ insufficiẽs: ⁊ ille vere an cille dñari. Jnde. n. vilescit scriptura augetur curiositas magis q̃ deuotio in auditoꝛibus ⁊ vanitas in loquentibus. Sed sufficit aliqñ ancillas vocaꝛ vt sancti fecerũt ad magis confirmandum ea que sunt fide ꝓ testimonia inimicoꝝ eius.

Laplm quartũ de q̃ddítate aĩe ⁊ ꝓpzietatib⁹ ei⁹.

Ē qddítate aĩe

rõnalis ⁊ pzopzietatibus ei⁹. dñs Joh. dñici sup Eccleſiastẽ. xxxvi. lectione tractans illud Ecclesiastes. Cũcta fecit deus bona in tpe suo ⁊ mũdũ tradidit disputationi eoꝝ: vt nõ ueniat opus quod opatus ẽ deus ab initio vsq; ad fi. i. aiam que permanet i eternũ. sic dicit. Nã ⁊ si phi aliqua veritatẽ cognouerũt de mũdo isto nõ tñ aiam plene aliquis nouit nisi ꝓ reuelationẽ spũssancti. Uñ Aristoteles in ꝓmo de aia dicit difficilimũ eẽ accipere q̃d sit aia: ⁊ multas hz dubitationes. Duodecim aũt dubitationes de ea ponẽť fm diuersos sapiẽtes. ⁊ lz phi nesciuerit q̃d dicerẽt: diuersimode tñ descripserũt eã: victi a vitate fm. xij. ei⁹ cõditoes.

Plato dixit aiam eẽ eẽtiã vel nũeꝝ se mouẽtẽ q̃ ꝓponebat ex quattuoꝛ nũeris. s. vnitate: dualitate: ternario: ⁊ quaternario. ipse eniz vocabat vnitatẽ intellectũ: dualitatẽ sciam: opionẽ ternariũ: sensũ quaternariũ. Sic g̃ intelligit aiam hẽ intellectũ: sciam: opionẽ: ⁊ sensũ. ⁊ ió ꝓ se mouet cũ vult. Sed spũssanctus aliter intellexit. Nã aia ẽ vna eẽntia: ⁊ sic rñdet vnitati: ẽ cõposita ex esse ⁊ eẽntia: vt dicit. s. Tho. pte. i. q. xc. ⁊ hoc rñdet dualitati. ẽ ad imaginẽ dei ꝓ triplicẽ potẽtiã. s. memoriã: volũtatẽ: ⁊ itellectũ: vt ait diu⁹ doctoꝛ Augusti. de trini. ⁊ hoc rñdet ternario. ⁊ creata ẽ vt informet coꝛp⁹ ꝓpõsitũ ex q̃ttuoꝛ elemẽtis. ⁊ sic rñdet quaternario. Democritus dixit. q; aia est ex athomis spericis que videnť in aere in radijs solis. Hic fuit victus sic dicere: quia athomi semp sunt in aere: sz nõ videntur nisi sole aduenient̃e. Sic anima ẽ in nobis sed cognosci nõ põt nisi aduenięte lumine diuine gĩe: ⁊ sic nobilissima ẽ vt suum intellectũ ⁊ quãlibet hũanã noticiã transcendat. Magna res inquit Ber. ad Haimonẽ ẽ aia q̃ christi sanguine ẽ redẽpta. Empedocles dixit eam ex igne: aere: aqua: ⁊ terra: lite: ⁊ amicitia. Hic recepit ꝓ anima totum hominem: sicut frequenter facit sacra scriptura. Coꝛpus aũt cõponitur ex quattuoꝛ elementis. ⁊ aia restabit fm eum ex lite ⁊ amicitia. Et hoc dicere cogiť ex inclinatõne quã hz ad coꝛp⁹ ex fuga ⁊ odio. Naz aia iusta suũ diligit habitaculũ: ⁊ dãnata odit suũ: vt dic

Fq̃ddítatẽ aiẽ rõnal⁹ ostendit̃.

m. 12. opinones num eentiad aiẽ pmittit.

diuus Aug⁹. tertio super Gen̄. ad l̄iam. c. xvij. Heraclitus tenebrosus physicus dixit aiam eē scintillā stellaris cētie. Hic eius originē tāgit: qz ō celo ē. solū a deo infusa. Alius Heraclit: cognomēto pōticus: dixit aiam eē lucē. Hic eius cētiaz dixit: Nam aia sm Aug⁹. de essentia est angelorum vt sit decimus ordo. Nam angeli per lucem itelligūtur. Gen̄. i. Dixit deus fiat lux ⁊ facta est lux. i. multitudo angelox: vt ait doctox glo. cōmunis. Quod tetigit saluator in pabula de muliere pdēte decimam dragmaz. Luc. xv. Non enim pdidit aliquem ordinem angelorum: sed de quolibet aliquos. hominē autem pdidit totum quem totuz saluuz fecit in sabbato magno i ara crucis. Joh. vij. Seneca dixit animaz esse spiritum intellectualem ad beatitudinē i se ⁊ i corpe ordiatū. hic tetigit finē eius vt. s. bene operās beatificaret i mōte: ⁊ corpus i quo bene gessit i vltimo beatificaret iudicio. Arist. dixit q anima est endelechia. i. actus primus corpis organici: potētia vitā hñtis. Hic tangit eius imortalitatem. q ē vitam dans alteri ⁊ aliunde nō habēs: aliter esset i ifinitum procedere. Hoc diffusius deo dante dicē infra i hoc eodē capitulo. Pitagoras dixit aiam eē armoniam. Hic tetigit officiuz quod hz i corpore. s. euz regere ⁊ mouē sine tedio ⁊ sine labore: imo regit cum cōsonātia: vt patet i cunctis tpatis motibus corpis: ⁊ maxime lingue q̄ melos cōiter ōratos facit. Isto mō dicebat diu⁹ doctō Aug⁹. i li. ō spū ⁊ aia. Aia ē substātia quedā rōnis pticeps corpori regēdo accōmodata. Et Remig⁹. Aia ē substātia incorporea regens corpus. Diogenes dixit aiam eē aerem: ⁊ sic a se fuit motus: eo q hō nec p momentū sine aere viuere pōt. Quō dicit etiaz Isidorus li. i. etimologiax. c. i. q gentes dicebant aiam quasi ventū aere attractū vt vētus videatur hoibus dare vitā: tū spūssanctus coegit sic dicere ex anime sūma puritate. sicut ⁊ dixit Arist. ij⁹ de aia. q aia ē sicut tabula in qua nihil est depictū. Iparens dixit. Aia ē igneus vigor. Et Virgilius. Igneus ē illi vigor ⁊ celestis origo. Hic tetigit eius effectū. s. semp amare. Alit. n. venerabis Hugo de sancto Victo. in principio de arra aie. Scio aia q vita tua dilectio ē: ⁊ scio q sine dilectōne esse non potes. Ipocras dixit aiam eē spūm tenuem p omne corpus dispersum. Hic tāgit eius icorpalitatez ⁊ modū existendi i corpe: qa est tota i toto: ⁊ tota i qualibet parte. Itaq; nō est in vno loco corporis solū sed vbiq; ⁊ aia vndecūq; sentit sicut in pte. Exemplum ponit Calcidius super Thimeuz. de aranea que sedens i medio sue tele quātulūcq; motū ē: vndecunq; sentit: ⁊ etiam existens extra mediū. Pampilomius dixit aiam eē ideaz. hic tāgit aie capacitatē: quia. s. anima cognoscē apta est. ⁊ ex hoc conuincit i se habere omnium rerum similitudines: vt Ari. deducit i. iij. de anima. Ui diuus Aug⁹. in de spū ⁊ aia inquit. Anima ē oiuz rex: similitudo. Et iterū. Anima ad similitudinē totius sapie facta in se omniū rerum gerit silitudinem: quia similis est terre per sensum: aque per imaginationem: aeri per rationem: firmamento per intellectū: celis celorum per intelligentiam: lapidibus per essentiam: arboribus p vitaz: aialib' per sensum ⁊ imaginationē: angelis per itellectū: deo per intelligētiam. Ex his patet q philosophi nōdū inuenerunt qd ē: quod deus operat' ē ab initio vsq; ad finē. sed solus spūssanctus docet q est facta ad imaginem ⁊ similitudinem dei. Gene. i. Hec Joh. dominici.

Diffiniri ergo §. I.

vel describi sic posset aia rōnalis sm theologos a spūsancto illustratos. Anima ē substātia incorporea imortalis: a deo de nihilo creata: cū ifūdit corpori suo ad ipsum informādū essentialiter ⁊ per se ⁊ postea ꝑfectam beatitudinē obtinēdā. p gratiaz ⁊ bona opa. Incorporea dī ꝓtra pdictos philosophos q̄ dixerūt eā esse corp⁹: vt aerē vel ignē. quod pro heresi reprobatur. xxiij. q. iij. c. pe. Im mortalis dī ꝓtra illos qui eam dixerūt cū corpore mori. In psona quox dī Eccs. ij. Unus est interitus hominis ⁊ iumētox ⁊ equa vtriusq; cōditō. Sed hoc vt hereticū ab eccl̄ia pdēnatur: vt patet xxiij. q. iij. c. pe. Creata dī ꝓtra gnoscitos hereticos qui dixerunt aiam esse naturā dei: ⁊ per cōsequens nō creataz: quox error reprobatur in dō c. xxiij. q. iij. A deo dicitur creata: contra simoniacos ⁊ menandrianos iter hereticos cōputatos. dicētes animas ⁊ alias creaturas ab āgelis factas. De nihilo dicitur contra eos qui dixerunt factaz ex substantia stellari: vt Heraclitus vl' extra duce i. anima generati ex anima generantis cum generatur corpus. Sicut ⁊ corpus generat ex corpore. Cū corpori infūditur: ꝓtra originianos q̄ dixerūt omnes animas ab initio mūdi creatas fuisse ⁊ peccasse: ⁊ sm varietatē pctorum in diuersa corpa infundi quod hereticū ponitur in dicto. c. xxiij. q. iij. Ad informādū corpus dī ꝓtra eos q̄ dixerunt aiam corpi vniri nō vt forma substātialis: sed vt motor mobili. Qō reprobat de sū. trini. ⁊ fi. ca. c. vnico in cle. Ubi determinat q anima intellectiua p se ⁊ essentialiter est forma corpis humani. ⁊ cōtrariū asserere est hereticum. Rationes ibi assignat. glo. Joban. an. quas accepit a beato Tho. in prima parte summe. q. lxxv j. Ad beatitudinez consequendam dicitur contra eos: qui dixerunt animas conuerti in demones: vel quecunq; animalia. quod reprobatur. xxiij. q. iij. c. penul. circa finem. et per gratiam dicitur contra pelagianos hereticos qui dicunt per liberum arbitrium

Tanā rōnal' creatā ē ad q̄tuor finē.

Capitulum quintum

principaliter consequi posse beatitudinē. xxiiij. q. iij. c. pe. Et quia gratia cū nullo mortali pctō pōt inueniri. ideo decedētes i mortali: cōsequi nō pñt beatitudinē sz eternā dānationē. di. xxv. §. als ea. Math. xxv. Ibūt hi i supplicium eternū: iusti autem in vitam eternam.

Et pro maiori §. II.

dictoꝝ declaratōe sciēdū q̄ finis ꝓpter quez aia rōnalis ē creata ē quadruplex. Primus ē adimpletio volūtatis diuine. Illud. n. quod deus vult oz ipleri. sed sm̄ ps. Oia quecūq; deus voluit fecit. Et quia sic voluit ita factū est: ait Ambro. Et aplus. i. Thi. ij. Deus vult oēs homies saluos fieri. Cū g̃ voluerit creaturā rationalē saluā facere: quia fecit quod voluit. g̃ oportebat vt ipleret voluntas sua. Secūda ratio finalis ē repatio ruine angelice. Uenit. n. christus sz aplz repare que in celis z que i terris sūt. Et i ps. Judicabit in nationibus. s. dñs iplebit ruinas. Et q̄uis angeli mali repari non possint in se: z boni angeli nō egeāt repatione in se. tñ dū loco lapsoꝝ angeloꝝ homines creati assumūtur: crescit gaudiū eoꝝ ex nūero fruentiū: z sic dicūtur repari. Tertia ratio que icidit cū secunda ē ꝓgratulatio vel delectatio societatis mutue. s. in multitudine consortij angeloꝝ. Sicut. n. minuebatur numerus fruentiū per numerū lapsoꝝ angeloꝝ: ita augeē delectatio per nūerū hominū saluandoꝝ. Unde z gaudiū est in celis sup vno pctōre pniaz agente. Luc. xv. Quantus aūt sit nūerus p̄destinatoꝝ ē circa hoc triplex opinio. Quidā. n. dicunt q̄ tot homies saluabūt quot angeli ceciderūt. Alij q̄ tot saluabūt quot angeli creati sunt z boni z mali. Sz melꝰ z verꝰ dicitur. q̄ soli deo ē cognitus nūerus electoꝝ i superna felicitate locandus. sm̄ Greg. in collecta. hec. b. Tho. in p̄ma parte. q. xciij. Quarta ratio creationis aie ē p̄miatio ipsius. Unde magr̄ in ij. sen. dicit q̄ deus fecit rōnalē creaturā vt sūmū bonū intelligeret: intelligendo amaret: amando possideret: z possidēdo frueret. Et Aug. dicit: q̄ aia rationalis creata ē: vt deū videret: amarz: laudarz: z ei seruiret ita q̄ videre ptinet ad actuz rōnis: amare ad actum volūtatis: laudare ad actū sermonis: seruire ad actum operis exterioris vt istis oibus fiat protestatio prime vitatis: summe bonitatis: imēse maiestatis: eterne felicitatis. hec Alexander secūda pte. z pꝰ cū Rainerius.

Tanē imortalē tenē q̄beat ꝓ rōnes rōnales

Capitulū quintū de imortalitate aie.

E immortalita

te aie rōnalis q̄ qui negant assererentes cū corpe mori heretici declarant eē. xxiij. q. iij. c. pe. Horū errorē pōit sapiēs. Sap. ij. recitās dicā eoꝝ. vtillō. Ex nihilo nati sum̄ z post hec erimus quasi non fuerimus rē. postea in iferno afflicti fatēt se errasse. Sz aiaz nāa eē imortalē multiplici rōne: inūerabiliū attestatōe: exēploꝝ z reuelatōe: ostēsiōe: efficacissime comprobatur.

Tanā rōnal' ē imorta.

Qtū ad primū §. I.

scilicet per rationes. Robertus holchot sup lib. Sapie inducit tres rationes. Quaruz prima ē ex ratōne diuine liberalitatis. Amicꝰ. n. puidet amico suo omne bonū q̄d pōt: vt ondit phūs i li. ethi coꝝ. Deus g̃ cū oipotēs sit z seruos suos amicos vocet. Uos amici mei estis si feceritis rē. Joh. xv. g̃ puidz eis d vita felici z ppetua q̄d facere pōt. z hoc est maximū bonū. Secūdo ꝓbatur ex dei eq̄tate. Cū. n. deus sit iustissimꝰ nec patiat aliquod bonū irremuneratū: sicut nec aliq̄d maluz ipunitū q̄d dictat iustitia hic vt videt ad sensū mali frequēter prospantur vel nō punīūt ad sufficiētiaz boni vo deprimūtur vt i pluribus: vel nō remūerant ad sufficientiā. g̃ oportet aiam eē imortalem vt i alia vita remunereē vel puniat ad plenū: sm̄ ea que gessit i corpe. z hoc tangit de peni. dis. iij. Quid g̃ turbamur. Tertio hoc declarat ex dei i fallibili vitate. Cū. n. verax sit mentiri nō pōt. p mittit aūt seruis suis vitā eternā dicēs. Ego vitaz eternā do eis. s. ouibus meis. Joh. x. Cū g̃ corpus corrūpatur: vt pz necesse ē aiam eē imortalē q̄ recipiat vitaz eternam. Btūs Tho. i p̄ia pte. q. lxxv. ponit duas rationes. Et prima ē quia corruptio nō inuenit nisi vbi iuenit ꝓtrarietas. Gnātiones. n. ex ꝓtrarijs i ꝓtraria sūt. vñ corpa celestia q̄ nō hñt materiā ꝓtrarietati subiectā: icorruptibilia sūt. In aia aūt itellectiua nō pōt eē aliqua cōtrarietas. Recipit. n. secūdū modū sui eē. Ea vo q̄ i ipsa recip̄iūtur sūt absq; ꝓtrarietate: qr rōnes ꝓtrariozꝝ i itellectu nō sūt ꝓtrarie: sz vna ē scia cōtrariozꝝ. Impossibile ē g̃ q̄ aia hūana sit corruptibilis. Alia ratiq̄ ē: qr vnūq̄q; suo mō esse desiderat. desideriū aūt i rebus cognoscētibꝰ sequit cognitionē. Sēsus aūt nō cognoscit eē nisi sub hic z nūc. Sz intellectꝰ apprehēdit eē absolute z sz oē tēpus. Ūn omne hñs itellectū desiderat eē semp. Naturale aūt desideriū nō pōt eē ianē. Dis igit̄ itellectualis substantia ē icorruptibil'. Et si dicatur q̄ oē q̄d ē ex nihilo: ē vertibile in nihil: ḋa finis d bet rndere pncipio. Sz aia creata ē ex nihilo. g̃ dī corruptibilis. Rndet. b. Tho. Q cū dī aliq̄d vtibile i nihil: nō iportat i creatura ad nō eē potētia sz i creatore potētia ad hoc q̄ eē nō influat. Dī aūt aliq̄d corruptibile p hoc q̄ iest ei potētia ad non eē: z sic nō ē in aia hec potētia. Ūn nō corruptibilis sz icorruptibil' ē. Dñs Joh. dñici super Ecclesiasten inducit plures alias rationes ad hoc p bandū: z exide auctoritates. Et prima ē ḋa nihil

est quod nos discernat a brutis ⁊ mut̄ nisi religio ⁊ cognitio sūmi dei. Igitur ad fruendū sūmo aia nostra creata est. Hec ratio demonstrat inductiue qm̄ omne aial id cognoscit ⁊ solū: quod ad eū vsū spectat. Asinus aūt nō cognoscit auru nec margaritas: quia ad eius vsū facta nō sūt: ⁊ sic discurrēdo p singula. Igit̄ si deū cognoscē i hac vita continue laboramus: natura nos doc3 ad hūc finem factos cē. Ex hoc argumēto Lactanti⁹ li. vij. instī. ò vita beata plures elicit rōnes. Secūdo nihil ē quod vrat elemento celesti nisi hō: igit̄ hō ad celestia tendit: ⁊ nō corpus: quod in terrā reuertit̄ per mortē. īmortalis ē ḡ aia que illuc aspirat. Ista cō sequētia videt̄ satis bona i materia inductiue: cuz cūcta aialia sibi silibus nutriant̄ ⁊ vtant̄ vt ēt i li. de nutrimēto ⁊ nutrito dī. Antecedēs satis p3: qa nullū aial igne vtit̄ nisi hō. Et si dicas ꝓtra: q3 cāis ⁊ catta comedūt cocta. Rādetur q hoc agūt p3et̄ suā naturā: qa ita bene comederēt cruda ⁊ comedunt: ⁊ libenti⁹ q̄ cocta: 3 sūt ifaciabilia aialia ⁊ capiūt que sibi dant̄ cū aliunde hīc ñ possint. Dō vo ex opposito libētius que igne cocta sunt comedit: īmo nobis videt̄ ipossibile sine igne viuē. Licz Plinius iunior. li. vj. c. xiij. dicat. q i parte orientali quibusdā gentibus vsus ignis fuerit ignot⁹: vs3 ad tēp⁹ Ptolomei regis egipti: tūc. n. primo ignez habuerūt. Uer3 ē q ex dictis i illo. c. credo illos ñ esse hoies. Cū igitur locus ignis sit in celo: vt patz omniū consensu ⁊ experimento: q solus homo vtitur igne. constat sic nos natura docēte: vt pro celo facti simus. Uide de hoc ēt Lactātiū vbi supra.

Tertio ꝓbatur sic. aut aia ē īmortalis: aut hō infelitior ē cūctis creaturis. Secunda ps nō ē va: vt cōstat manifeste. ḡ aia ē īmortalis. ꝓbo ꝓntiaz. nā oīs res facta ē ad aliquē finē: ⁊ cū adipiscit̄: quiescit in eo. Hoc p3 inductiue. Ignis factus ē vt sit in loco supiori. ideo inferius existens mouet̄ sursū vt illuc ascendat. cū ē aūt vbi eē debz: quiescit. Lapidis locus ē ⁊ finis petere cētrū: ⁊ tādiu laborat: q possit accedere: ⁊ cū ibi ē quiescit: ⁊ nullu3 motū habet: ⁊ alibi non quiescit nisi violēter teneat. Hoc idem considera i brutis aialibus. Canis bene pastus quiescit ⁊ nil vltra querit: quia eius finis ē viuere. Et sic de oībus alijs. Omnia igitur aialia ⁊ alia non rōnabilia suū finē querūt: ⁊ tūc q̄escūt q̄n in sua perfectione consistūt. Hominis aūt animus in hac vita nūq̄ quiescit: licet corp⁹ quiescat in somnis bene pastum: anima tñ intus existēs est semper in motu. quod declarāt cōtinua somnia. Igitur cum nunq̄ anima sit quieta ⁊ contenta: 3 oportet q vlterius querat necessario sequitur q vel ad aliud finem facta est: ⁊ sic est īmortalis: vel miserrima est: quia nunq̄ suuz assequit̄ finē: quod fuit secunda pars antecedentis. Hec ratio fundatur ex dictis deuoti Bern̄. li. de contemptu mundi: vbi ait. Anima rationalis ad imaginē dei facta ceteris omnibus occupari pōt: repleri oīno nō pōt. Capacem. n. dei quicquid minus deo ē ñ implebit. Hinc ē q naturali desiderio: omnes qui dē summū bonū appetere probantur: nullaz nisi eo adepto requiem habituri. Quarto ⁊ vltio deus et natura nihil frustra opantur. Cum igitur videamus nos aliqua sāme amare que ad corp⁹ nō pñt aliquo mō spectare nec prodesse: sequitur q alia ē vita q̄ corporl: ⁊ ad aliud facti sum⁹ q̄ ꝓ corpore tm̄. Hoc patet. nā nos desideramus scire ⁊ sapere que potius afflictionē dant corpori q̄ delectationē. Nos desideramus famā que corpi nihil prodest. īmo nāliter nos ꝓmendam⁹ hoies virtuosos qui refrēāt corpales motus: ⁊ delectatōes atq3 nāliter approbamus meliorē vitā cē: q̄ sit corpalis. ⁊ hec vnusquisq3 pōt in se intueri: cū aie de sideria cogitabit. Hec ratio fūdatur ex dictis torq̄ti Boetij. iij. de consola. ꝑsa. ij. vbi ait. Inserta est mentibus hominū nāliter veri sūmiq3 boni cupiditas. Et de hoc Lactantius diffuse vbi supra. vbi ad hanc mām plures persuasorias rōnes facit.

Pōt induci ⁊ quinta ratio talis. Omne quod est corruptibile quanto magis inueterascit: tāto magis defic.t in vtute ⁊ robore suo: vt patet in corpe hūano. quod cū antiquat̄ ē magis debile q̄ prius quia tendit ad mortē. Sic ⁊ potētie sensitiue que sunt affixe organis corporis: vt visus: auditus memoria. ⁊ huiusmodi. deficiūt paulati ⁊ tanto magis quanto quis plus senescit. Si ḡ anima cēt mōtalis siliter etiam diminueretur vtus eius in potētijs: que non sūt affixe organis corpis: vt itellect⁹ ⁊ voluntas: sed hoc nō ē: īmo cōtrariū: quia tanto quis pfectius intelligit quāto plus viuit. Propter quod dī Job. xij. In senibus ē sapientia. ⁊ in hīs q̄ multo sunt tēpore prudentia.

Sed quoniam §. II.

plus hodie valet apud malum vulgus auctoritas antiquorum q̄ persuasionū veritas: quid antiqui de hac immortalitate anime senserunt aliqualiter videamus. Primo nanq3 volumus a poetis incipere i quibus est magis dubia veritas. Nihil. videntur aliud laborasse q̄ loqui de iferno: ⁊ purgatorio: ⁊ campis elisees: et celis: in quibus anie defunctorum pro qualitate meritorū ⁊ demeritorum collocantur: vt patet omni intuenti. Et principaliter Virgilius in encidos. Et seneca fere i cūctis tragedijs: ⁊ que minus dixit: i fine magni operis concluſit. Morte carent anime ⁊c. Ouid. in xij. metha. introducit deū de aia herculis loquentē: ⁊ ait. Externū ē a me quod transit ⁊ inexpers atq3 īmune necis. Inde per historicos etiā transeūdū sub breuitate ē qui aliorū facta describūt. Salustius. n. in li. de republ. inquit. Natura diuina

[Sacē immortalitatē ꝓbat ꝑ testimoniū philosophorum.

Capitulū quītum

rū ⁊ fame gloria fluxa atq; fragilis ē: virtus clara eternaq; hētur. Igitur ꝑclara facies magne diuinitie adhuc vis corpoꝛis ⁊ oīa alia huc breui dilabūtur. Ingenua ⁊ egregia facinoꝛa sicut aīa ūmortalia sūt. Itē idē in catellinario in vna oꝛōnū Julij ⁊ Catonis de penis animaruꝫ sepataꝝ disserit tullius cesar. Ualerius maxim' q̄ eque vt Salustius fuit roman' scriptoꝛ i. ij. li. c. i. idos meminit: quoꝝ femie certāt moꝛi cū maritis: vt in alia vita cuꝫ eis fruant. Itē ibi ūmortales eē aīas mos gallozuꝫ appꝛobat: q̄ pecunias mutuatas apud iferos recepturos se sperāt. demū dicerē stultos: nisi idē bracati sensissent. q̄ ꝓ pileatus pitagoꝛas credidit. Itē li. ij. c. xx. ⁊ c. xxiiij. vbi clare hoc ponit. Idez vt patet in. i. c. de miraculis ⁊ somnijs. Itē Lucanus coꝛdubensis hiſtoꝛic' nō poeta hoc i plurib' libꝛis testat. Magni viri hoc idē tenuerūt pagani: tū quia alios non noīabo ꝓ ista materia. Didim' nāq; rex bꝛagmanoꝝ ad Alexandrū magnuꝫ sic scribit. Quapꝛopter nūmū vecoꝛdes vos ⁊ miserabiles iudicamus q̄ oꝛiginē vīaꝫ eē celestē ñ suscipitis: magnāq; cū deo habere cognationē. Et itē rū in alia epla. Nos nō sum' incole h' mūdi: sed aduene: nec ita in oꝛbe terraꝝ venim' vt i ea libeat consistere sed transire. ꝓperamus. n. ad larē patriam: nullis delictoꝝ ponderibus grauati. nulla quidē conscie fronte pꝛogredimur: vt expediti ac faciles ſpatium pꝛopositi decurramus itineꝛ. Itē Cirus maioꝛ rex: cū veniret ad moꝛtē: cōuocans filios suos: vt recitat Tullius i li. de senectute. ⁊ Zephon phūs scribit: sic ait. Nolite arbitrari. o. filij charissimi mihi me cū a vobis recessero nusq; aut nullū foꝛe. Nec. n. dū eēm vobiscum animū meū videbatis: sz eū eē i hoc coꝛpoꝛe ex eis rebus quas gerebā intelligebatis: eūdē igitur eē credite et si nl' lum videritis. Ultimo ad phōs mꝛales transeamus. Trimegistus mercuꝛi' maxim' greꝯ ad Esculapiū sic scribit. O mnis hūana aīa ē ūmortalis. Itē ibidē loquēs de hoꝛmine. Cū itaq; aiaduerteret deus eum nō posse oīum rerum eē diligētez: nisi eū hūano cōtegeret tegmento: texit eū coꝛpoꝛea domo. Taleſq; ōnes eē ꝓcepit: ex vtraq; nā i vnū confundēs miscenſq; quātū satis esse debuisset. Itaq; homiem conformat ex animi ⁊ coꝛpoꝛis i. externa ⁊ moꝛtali natura: vt aīal ita conformatū vtriq; sue oꝛigini satisfacere posset: et mirari: atq; oꝛare celestia ⁊ incolere atq; gubernare terrena. Item Lucretius qui aliq̄ videt sensisse oppositū: tandem hos vsus cōposuit. Cedit idez retro de tēra quod fuit ante. In terraz: sz quod missū ē ex ethēris oꝛis. Id rursum celi fulgentia tēpla receptant. Itē Tullius li. quē de somno Scipionis edidit parū post ꝓncipiū sic ait. Constat certū eē i celo diffinitū locū vbi beati euo sempiterno fruant. Et sequit. Di viuūt qui e coꝛpoꝛ vinculis tāq; e carcere euolauerūt. Uestra vo q̄ dī moꝛtē. et multa similia in eodez libꝛo. Item Cato cupidita te vite ūmortalis seipsum pemit: vt ad celū ascēderet aīa eius: vt ait Lactantī' li. iij. Itē Quintilianus ca. iiij. ait. Si quis sciat q̄s sit finis bonoꝝ: q̄ va felicitas nūq; sibi videbit pꝛematura mōte periturus. Itē annē' Seneca li. de moꝛte ūmmatura aperte hoc ꝓfitet. Itē li. de nālib' qōnib' in ꝓncipio. Itē i epla quarta. i epla q̄nta. ⁊ vbi iq̄t: Stoici extimāt aīam hoīs pōdere magno xē. Et ꝓcludit itaq; de illo. s. aīo: an possit ūmortalis eē. hoc quidē certū habet ibi diffuse ⁊ bene. Itē i lxxxvj. loquēs de scipione ait. Animū q̄dē ei' cē i celo ex q̄ erat pſuadeo mihi. Idē ad Lucillū epla. cij. Jaz disce Lucille q̄ sit nāle i ūmensum mētem suaz extēdere. Magna ⁊ generosa res ē anim' hūanus: nullos sibi poni nisi cōmunes cū deo terminos patitur. Aliq̄n tibi nāe archana detegētur: discutiet q̄s ista caligo: ⁊ lux vndiq; clara peruenietxē. Lege astrologos ēt paganos quoꝝ opiones Ambꝛ. Macꝛobius sup ō sōno Scipiōis ad hāc sniaz reducit: due sūt poꝛte i zodiaco. s. duo tropici videlz capꝛicoꝛn' ⁊ cancer. ꝑ quas aie nostre descēdūt de celo ⁊ p' moꝛtē coꝛpoꝝ eaꝝ ascēdūt. descēdūt quidē ꝑ cancꝝ: ⁊ iō dī poꝛta hoīum. ascēdūt ꝑ capꝛicoꝛn': ⁊ iō dī poꝛta deoꝝ: quia nām ūmortalitatis deoꝝ hinc assequūtur. Dicit g̃ cū descēdendo veniūt ad leonē conditōnis future auſpicāt ex oꝛdiū ꝑ cetera vo aialia que sūt signa zodiaci trāseūtes: perdūt cognitionē seu obliuiscūt eoꝝ q̄ habebant in celo quasi ebrie ex visis diuersis. Uerū cū aīa venit per saturnū acquirit rōnis naturā et intelligētiā. in ioue vim agēdi: in marte aiositatis ardoꝛē. in sole sentiēdi opinandiq; naturam. i venere desideriū ⁊ voluptatū motus. in mercurio ꝑ nūtiandi ⁊ interꝑetandi vigoꝛem. in luna plantādi ⁊ augurandi. Sic demū vt dicunt p' moꝛtem coꝛpoꝛis per easdem reuertitur vias et signa.

Medici similiter hoc docuerunt. Galiens in lib. de ſpermate inquit. Sicut lux solis que incoꝛruptibilis est complens suum emiſperium nullam patitur decisionem uel diuisionem. Sic et anima q̄ incoꝛruptibilis est. Item in eodem: Sicut etiaz lumen solis quod incoꝛporale est: ab aere ⁊ ab omni intelligentia oculoꝝ separatur sine coꝛruptione: sic anima que icoꝛruptibilis est sine coꝛruptione a coꝛpoꝛe. Descendo vltimo ad naturales philosophos. Pitagoꝛas vt ait Hieronymus. primo contra Jouinianum dixit. Primus apud gregos immoꝛtales esse animas: qui etiā dixit animas descendere de celo: vt supra astꝛologi dixerunt. et ideo lac primo suggere: quia per lacteū circulum transit descendens. ⁊ est ibi initium imperij infernalis domini: ⁊ supra totuz pertinet ad deū: vt recitat Macꝛobius vbi supra. Itē Empedocles q̄

Aiaē mīas de celo descendere ꝑ duas ꝑtes.

dixit future felicitatis appetitu nihil cẽ felici: vt ait Aristo. li. de vegetabilibus. Amore immortalitatis hũde: seipsũ in ardẽtis ethne specũ piecit: vt testat Lactantius li. iij. Itẽ Plato in Thimeo ait. P' oẽ corp' aias i sũũ pẽis eterni reuerti. Et io. ij. li. dicit: tot aias eẽ q̃t stelle: z legef immortalitatis hẽ. Idẽ sat altum ꝓscripsit volumen qõ phedon appellauit: q̃ fere totus ẽ õ immortalitate aie: vbi õ pẽis iferni sat disserit. Itẽ Diogenes dixit se descensuꝝ ad ifernũ p mortẽ: z cupiditate immortalitatis seipm occidit: vt dicit Hiero. ꝓtra Jouinianũ. z Lactãt' vbi supra. Itẽ Archita tarẽtin' mẽtẽ nãz dicebat diuinũ numẽ. testãte Tullio li. de senectute. Itẽ Aristo. i plib' locis immortalitatez aie ꝓfiteť. Nã i secũdo õ aia dicit q̃ aia sepatur a corpe: quẽadmodũ ppetuũ a corruptibili. Itẽ ꝓmisit se factuꝝ libꝝ quõ aia sepata a corpe intelligat: vt bñ oñdit nr magr Alber. iij. õ aia. disgressione. iij. sup. i. c. Itẽ i li. ethi. talr felicitatẽ describit: vt ꝓstat ituẽtiq̃ ipossibile ẽ eã hãi i hac vita. ex q̃ sequt vel eũ nesciuisse q̃d diceret vel aiaz immortalẽ fm eũ eẽ. Itẽ i li. õ pomo: si tñ euz fecit. determinat clare aiaz immortalẽ. Itẽ Apulei' platonic' i li. õ õo Socꝛes ait. Hoies rõne plaudẽtes: rõne pollẽtes: immortalib' animis gaudentes z. Itẽ plotin' phũs dicebat: vt ait diuin' Augl. li. ij. de ciui. dei: fugendũ eẽ ad clarissimã patriaz: z ibi patere oia. Itẽ Zeno phũs: vt refert Seneca ni epla q̃dã dicebat mortẽ eẽ glorioſã: z io se iterfecit: vt post mortẽ btũs viuerz. Sic testat Lactãt' vbi supra. Itẽ Porphirius sicut testat Halien' vbi supra. Nõ ẽ mirũ i q̃t aiaz q̃ substãtia icorporea ẽ separi a cõpore: cũ ignis q̃ ẽ substãtia corporea corruptibil' a lignis q̃bus ẽ ꝓiunctus possit separi z reuerti i suam mãz sine sui corruptõe. Hec dicta sufficiãt ad hanc mãm: vt q̃ nõ vult eẽ christian': sit vel rõnal' hõ: vel poeta siue ciuilis: aut orator: vel moral': sit astrolog': aut medic': vel phũs nãlis: z nõ bestia vel brutũ aial: z quancunq̃z sectã intrauerit: visa aia immortali: rtuertat ad christũ: qui eũ beatificabit precedentib' bonis opib' z. Ex sacra scriptura inumera sũt testimonia: sz duo sufficiunt. Dañ. xij. dr. Qui i pulue terre dormiunt cuigilabunt: alij in vitã eternã: alij i obprobriũ vt videãt semp. Math. xxv. Jbũt hi in supplicium eternuz: iusti aũt in vitã eternã. Augl. xiij. q. ij. Tẽpus q̃õ interpositũ ẽ inter hominis mortẽ z vltimã resurrectõnẽ: animas abditis receptaculis ꝓtinet: put vna quedz digna ẽ requie vel erumna. p eo q̃ sortita ẽ i corpe. Et Gregl. q. e. Anime defũctorũ q̃t tuor modis soluũť. s. a pẽis purgatorij z. Augl. vlti. de ciui. dei ait. Singula quedã dixerũt Plato et Porphirius: que si inter se cõicare potuissẽt facti eẽnt fortasse christiani. Plato dixit. Sine cõ pibus animas in eternũ manẽ nõ posse. Jõ enim dixit etiam sapientũ animas post quãtumlibet lõgum tempus tamen ad corpora redituras Porphirius dixit aiam purgatissimã cũ redierit ad patrem. ad hec mala mundi nunq̃ redituraz z. Item Dioni. iij. c. de diui. no. dicit: q̃ hũane anie ex bonitate diuina habent q̃ sint intellectuales z q̃ habeant substãtialem vitam iconsũptibilem.

Probatur de §. III.

mũ immortalitas anime ex multis exẽpils. Ap paruerũt enim Jude machabeo Onias sũm' sacerdos defunctus. Et Hieremias ꝓpheta: qui multo tempore ante migrauerat: ad animanduz ipsum promittendo victoriam: vt hẽtur. ij. Machab. Historia quã christus narrauit iudeis de diuite epulone sepulto in inferno. z Lazaro quiescẽte in sinu Abrahe: ostendit clare animas immortales z secundum opera in futuro recipere. Luc. xvj. Juuenis quidam resuscitatus a Joh. enangelista narrauit gloriam regni paratam bonis z tõmenta varia inferni ꝓ malis: vt patet in eius legenda. Tres mortui resuscitati ad sepulchruz Hieronymi narrauerũt multa de gloria padisi: pẽis inferni: cruciatibus purgatorij: vt patet de miraculis eius. Jn. iij. dialogorũ multa exempla hẽs: ostendẽtia premiũ vel penam animarũ in alia vita: et per consequens immortalitatẽ earum'. Beata Agnes cum magna comitiua sanctaruz apparuit post mortem Constantie filie Constantini: vt narrat Ambro. Agata quoq̃z Lucie. z Petrus z Paulus Dominico sanctissimo. et innumera huiusmodi. Sciendũ tamen q̃ cum mors non sit aliud q̃ priuatio vite: sicut in anima potest considerari triplex vita. s. nature: gratie: et glorie. ita et per oppositum triplex mors. Secundum ꝑmam vitam que non est aliud nisi permanentia eius: sic est immortalis. Juxta illud trimegisti. Omnis aia i mortalis est: nisi quis appellet mortem quancũq̃z mutationem etiam per affectum. Sic enim z anima mortalis est: quia mutabilis ac etiaz angelus. Unde apostolus de deo qui omnino immutabil' est dicit. Qui habet immortalitatez solus: Secũdum vitam gratie qua mediante deus inhabitat animam spiritualem vitam ei conferens. Sic anima moritur per peccatum mortale: que mors nõ est aliud q̃ subtractio gratie. Sicut enim corpus non viuit anima absente: ita nec anima: nisi deo presente. s. per gratiam. vt dicit Augl. de pe. dis. i. resuscitat:. Et de hac morte dicitur Ezech. xviij. Anima que peccauerit ipsa morietur. Secunduz tertiam vitam quam habet anima in gloria. fm illud Ro. vj. Habetis finem vitaz eternã. Morit aia dum in eternũ ea priuatur ꝑ dãnationez. de q̃ morte christus Joh. viij. Si q̃s sermonẽ meũ seruauerit non videbit mortem in eternuz. Unde et

[nẽ immortalitatẽ plat̃ p sanctos scriptos

[in aiã ofitemur ꝑt trinitatem et mortem.

¶ Stā ē vnyta corpi hūano.

Capitulū sextum

Stephanus papa hortat quēdā vxoricidā: vt deserat seculū ⁊ intret religionē dicēs. vt ignoscat ō us peccatis tuis: ⁊ refrigeret aiam tuā. ſ. i btitudi ne pus q̄ crucieris ppetuis flāmis. i. ⁊ non crucia beris ꝛē. xxxiij. q. ij. admonē. Illū cruciatū appel lat scriptura mortē. Apoc. ij. Qui vicerit. ſ. tēpta tiōes nō ledet a morte secūda. Et pptēa signāter dicit ps. Mors pctōr pessima. ꝓma ē mala corpi secūda aie peior ē. tertia vtriq; finaliter ⁊ hec pes sima.

Capitulū sextū de vnione aie ad corpus: ⁊ ml̄ tiplici acceptione huius vocabuli.

E unione anime

cū corpe hūano. Cur facta ē? Cuz aia sit ita nobilis spūalis ⁊ īmor talis ad imaginē dei. queri pōt q̄ re corpi hūano: quod ē ita vile materiale ⁊ mōta le ꝓiūcta ē? Quid. n. ē homo ait Ber. nisi sperma fetidū: saccus stercor: cibus vermiū: cuius ꝓceptus culpa: nasci miseria: mori pena: ⁊ sic i nō hoiez v̄ titur ois hō. qō dr̄ respectu corpis. Ad quod et facit illud Job. xiij. Homo natus de muliere bre ui viuēs tpe replet multi miseriꝫ ⁊ē. Ad qō respō det magr̄ i. ij. sen. dis. i. Primo q̄dē q̄a de' sic' volu it ⁊ cū volūtas ei' rectissima ⁊ sapiētissima sit i oi bus: nō nisi optie totū factū ē. Unde ⁊ Ambro. ō ꝓse. dis. ij. O ia quecūq; voluit dns fecit i celo ⁊ ī terra. ⁊ q̄a sic voluit factū ē. Adducit tm̄ magr̄ sen. ibi duas alias rōnes cūuenientie. quarū ꝓma ē ad dandum quoddā in hoc exēplū vnionis futu re in patria inter aiaz ⁊ deū. q̄ clarissime de' vide tur ⁊ fruitio pfectissima seq̄tur. Cū. n. sit infinita di stātia inter deū ⁊ creaturā. nā deus infinit': aia ⁊ creatura v̄tutis finite: potuisset hoib' videri ipos sibile posse vn̄q̄ attigē ad illā pfectōnē ⁊ talē vni onē: nisi daret ei aliqd exēplū alic' coniūctionis si bi note rez maxie distātiū qō fit i ꝓiunctione aie cū corpe. Nā nulla ꝓportio ē iter aiam ⁊ corpus. nā aia spūalis: illud materiale. aia īmortalis: illō mortale. aia inuisibilis: illud visibile. illa nobilissima ē' is angelis ꝓpter intellectū: illud spurcissimuz si mile iumentis. Et tm̄ cū sit tanta disproportio int ea: in tāta amicitia deus ipsa vniuit: vt nūq̄ alte rū vellet ab altero separi ēt in pfectis viris. Unde aplus. Ipsi nos primitias sp̄s habentes ingemisci mus. eo q̄ nolum' expoliari sz supuestiri. Sicut ḡ potuit deus res ita distātes in tanta amicitia ad ī uicē coniūgere: poterit nulli dubiū ⁊ aiam v̄tuosi illa vnione clare visionis ⁊ beatissime fruitionis secū coniūgere. ⁊ sic huius rei fiducia vigorat.

¶ Inter aiam et corpꝰ dīā.

Secūda rō fm̄ cūdē ē: vt aia vnita corpi sicut ex vno sustinet plura mala ⁊ bella. nā caro concupi scit aduersus spūm: sic inde sibi acq̄rat resistendo maiorē coronā. Quāto. n. q̄s cū plūb' hostib' gēit bellū ⁊ diutī' laborat si victoriā obtinet: tāto glo rioſior ē triūp̄hus. Dō aūt nō solū ipugnat a suo spū: vt angelus ꝓmus: aut a demone: vt Adaz ter renus. sz ab īmicis ōmonijs: a passionib' carnis: nō tm̄ semel: sz dū viuit. Ad qō ēt videt facē qō di cit Lactanti' i li. vj. insti. ſ. q̄ deus excogitauit ine narrabile opus: vt. ſ. infinitā multitudinē aiaruz crearet: quas prior fragilib' ⁊ ibecillib' corpibus alligatas cōstitueret. bonū malūq; medias: vt cō stātib' ex vtrisq; nāe vtute ꝓponeret ne īmortali tatē delicate assequerēt aa molliter. sz ad illō eter ne vite: ineloq̄bile premiū: cū sūma difficultate ac magnis laboribus puenirēt. hec illi. Pōt tertia rō adduci. ſ. ad maiorē pulchritudinē vniuersi ac oñsionē sapie sue. Nā quāto i ciuitate aliqua sūt plura rez gnā: tāto pulchrior redditr̄. tantoq; ma gis sapia artificis maior apparet q̄to plura artifi cia variata pegerit. Fecē ḡ deus gloriosus creatu ras aliquas pure spirituales: vt āgelos. aliaſ pure materiales: vt elementa: ⁊ elementata cū corpib' celestibus. his quoq; adddidit creaturam constā tem partim ex spūali. ſ. animā. partim ex materi ali: vt corpus. sicuti ē omnis homo: vt dicitur ex tra de sū. tri. ⁊ fi. ca. c. i. In quo etiam triphario opere vniuersi repūtatur misterium trinitat̄: dū vnū vniuersum ex tribus rez generibus ꝓstituit.

¶ Anime creatoris tpore.

Unitur aūt aia rōnalis corpori cum creatur. Creatur aūt aia quelibet: nō a pncipio mundi: vt quidaz heretici dixerūt. xxiij. q. iij. c. pe. sed orga nizato corpore hūano concepto in vtero matris: ⁊ distinctio per membra: tūc aia creat̄ ⁊ creando corpi infunditur. Unde Aug̃. Cōtēplemur factu ram Alde. In Adam. n. exēplū datū ē: vt ex eo in telligatur: quia iam formatū corpus aiaz accepit. Nā poterat anima limo terre admisceri: ⁊ sic cor pus formari. Sed ratōne infirmabatur. Infirma batur glo. i. rōne: Hec sentētia destruebatur: q̄a ꝑ mum oportebat domū compaginari: ⁊ sic inhita torem iuduci. Aia certe quia spūs ē: in sicco habi tare non pōt. Ideo in sanguine fertur habitare. Cū ḡ liniamenta cōpacta non fuerint: vbi erit ani ma. xxxij. q. i. Quod vo nō formatū.

De modo unio §. I.

¶ De m̄ temporis aīe nī corpe.

nis aie cū corpe. No. fm̄ Uin: in spe. histo. q̄ aia pōt cōsiderari ꝑut ē substātia: ⁊ sic ꝓprie dr̄ aia q̄ si animās ⁊ pficiēs corpus. Et fm̄ hoc ē i eo sicut pfectio in suo pfectibili: sicut forma in mā. vnde destructo corpore destruit̄ aia inq̄tū forma: nō āt inq̄tū ē substātia. i. sp̄s. Sic. n. dr̄ aia ab. a. qō est sine: ⁊ menē qō ē defect'. q̄si sine defectu: q̄a nūq̄ illa substātia dfic̄. Quāt dic̄ Aug̃. aiaz nō ee i cor pe: vt formā i mā. itelligēdū ē fm̄ omnē modum: quia. ſ. anima sepatur a corpore secundum quod est substantia. forma vero secūdū rē nullo modo

¶ Qrui fit ut aīa humana vnitat corpi.

separatur a materia. Itaq; non est anima vnita corpori per modū continuatiōis: q uia ꝓtinuatio terminū hz fm quē res alteri cōiungit: nec ē p totū illud cū quo cōtinuat. Alia aūt ē p totū corp' absq; termino z situ. Unde dicit Aug'. q nō ē in cō pore sicut vinū in vtre. sed tota toti corpi ꝓiūcta ē. Eadē rōne nec per modū contiguitatis: sz nec p modū mixtōnis. q; in mixtōne oz cē ptiū diuisiō nē. z q; nō pōt qōcūq; quātocūq; corpi misceri. aia vo quātocūq; corpi ꝓiūgit. Similiter nec p mo dū ipressionis. Impressū. n. nō subsistit sine eo cui ē impressū: vt pz in forma impressa statue vel sigillo: sed p modū agglutinationis. qñ. n. egredit vel ex cidit semē ab homie i pueri gnatione: ipūs q dicit edificator vel artifex simul egredit: qui dispones acquirit i corpore priusq; aīa infūdat: z quasi ad eā recipiēdā habilitat corp' vel coaptat. Sicque ista vno in vnū glutinat. Sūt aūt vnū nō vt cōti nuū vel indiuisibile: sed vnū rōne: nō q̄a sit eadez rō vtriusq;: sed q̄a faciūt vnū cui' ē vna rō. s. ho minē. hec ille. Fit aūt hec vnio aie q̄ tūc de nouo a deo creat. in capite. xl. diez a ꝓncipio cōceptōis quo ad mares. vel. xlvi. vt notat mgr sē. p' Aug'. in. iij. dis. iij. Et vt dicit Inno. extra d cele. mis. in quadā. Ad cōpositionē aūt hūani corpis elem ta cōcurrūt videlz terra: aqua: aer: z ignis. Et ad vegetationē eiusdē corpis quattuor humores con sules illis cōueniūt videlz: sāguis: colera: flegma: melanconia. hec ibi. Colera ē sicca z calida z con gruit igni. Sanguis ē calidus z hūidus: z ꝓgruit aeri. Flegma hūidū z frigidū: z ꝓgruit aque. Me lancolia frigida z sicca: z cōgruit terre. Ex his hu moribus hz hō inclinationē nālē ad aliqua vitia z ad aliquas vtutes z scientias. Nā colerici incli nant ad irā z ad magnanimitatē z fortitudinez. Sanguinei ad luxuriā z ad beniuolētiā z affabi litatē. Flegmatici ad pigritiā z incuriā z māluetu dinē z patiam. Melancolici ad desperationē et suspitiones ꝓūctionē z modestiā. Quātum ad scias fm Joh. dñici i dialogo suo p' Albertū ma gnū. colerici inclinant ad metaphisicalia. sangui nei ad nālia. flegmatici ad moralia. melācolici ad poeticalia. His ēt correspōdent quattuor passiōes aī. gaudiū sāguini. spes colere. timor flegmati. do lor seu tristitia melancolie. Et sicut ex ipproportōe hūorū corpis generat infirmitas. Ita ex iordiatōe passionū infirmitas pcti: que tandē iducit mortē. In huj' figurā dī Luc. vij. hi qui portabāt. s. mor tuū steterūt. Hi q̄ portant mortuū in aīa ex inor dinatione passionū sūt: gaudia mūdi: spes longe ue vite: timor nō valēdi penitere vel recidiuandi. dolor aduersor que ducūt ad sepulchrū inferni. Sed gra christi cessādo a malis reuiuiscit pctor.

¶ ad cmpositionē corpis humani gauruit esse iiij. et humores.

¶ Inclinationes nāles sunt ex humoribus.

¶ ad sās inclinat ex fm humores. de q̄bus ꝓportionat.

Unitur aūt aīa §. II.

humana tali corpori. s. hūano valde ꝓuenienter Et rō ē fm. b. Tho. in prima pte. q. lxxvi. quia aīa intellectiua fm nature ordinē infimū graduz tenet in substantijs intellectualib': in tātū q nō ha bet nāliter sibi inditam noticiā vitatis sicut ange li sz oz q ea colligat ex rebus sensibilibus p viam sensus vt dicit Dion. Natura aūt nulli deest i ne cessarijs. Unde oportuit q aīa intellectiua nō so lū hēret vtutem intelligēdi sz ēt sentiēdi. Actō āt sensus nō fit sine corporeo instrumēto. Oportuit g aīam intellectiuā tali corpi vniri. q posset esse cōueniēs organū sensus. Oēs aūt alij sensus fun dant sup tactū. Ad organū aūt cōueniēs tact' re quirit q sit mediū inter ꝓtraria q sūt frigidū z ca lidū: humidū z siccū. z silia: quorū ē tactus appe hēsi'. Sic. n. ē i potētia ad ꝓtraria: z pōt sentire ea. Unde q̄to organū tact' fuerit magis reductū ad equalitatē cōplexionis tāto pceptibilior ē ta ctus. Alia aūt intellectiua hz ꝓpletissime vtutem sensitiuā: quia q ē inferioris pexistit pfectius i su priori: vt dicit Dionisius. Unō oportuit corp' cui vnit aīa itellectiua ee corpus mixtū inter oia alia magis reductū ad equalitatē cōplexionis. Et pro pter hoc inter omnia aīalia homo est meliorīs ta ctus z inter ipsos hoies qui sūt melioris tact': sūt melioris intellectus. Cuius signū ē: q̄a molles car ne bene aptos mente videmus: vt dī in secūdo de aīa. hec. b. Tho. Quāuis aūt anime hūane sint substantie incorporee in se vt āgeli: nō tñ sunt. sin gule diuersaz spēz vt angeli: sed oēs aie siue vni te siue sepate sunt vnius spēi: z eiusdez pfectionis nālis: et si nō accidētalis. Oz aūt una aīa sit acuti oz z virtuosioi alia: procedit vl ex meliori corpis dispōne z cōplexione. vel ex meliori exercitio vel ex maiori gra collata: Unde Sapie. viij. dī. Sortit' sum aiam bonā. In vnione aūt anime cuz cor pore anima ipsa q̄ a deo ūnaculata creatur macu lā cōtrahit originalis pcti. ꝓpter quod videt q ñ deceat diuinā sapiam aiam hūanā corpori infun dere. Nam nullus sapiens ponit thesaurū suuz in loco in quo maculā contrahit. sz aia hūana ē pre ciosissim' thesaur' dei: vtpote dī imagine signi ta. g nō decet diuinā sapiam aiaz ipsaz tali corpo ri ifūdē. ex q̄ maculā ꝓtrahit. Sz ad hoc rñdet tri pliciter. Prio sic: q̄a sicut ñ esset Sapiēs qui the saurum in loco mundo conseruabilem: poneret in loco īmundo. ita esset valde īsipiens qui the saurum non aliter conseruabilem non etiam po neret in loco ūmundo: et precipue si emundandi thesaurū possibilitas remāeret. Secundo potest sic responderi. q q̄uis illi qui in peccato c..gina li nascuntur sunt obnoxij: vt priuentur illa ptici patione diuine bonitatis: que in patria btōs effic tamen pticipant facultatē pticipandi illam. vñ ñ

¶ Aſt dñs inter aīaz et corpus.

¶ pena originalis ꝓtrahit in vnione aīe et corpis.

deficit penitus opus dei: p̃cipue a fine: cũ puenien di ad finẽ vltimũ nõ tollat facultas. Tertõ sic re spõdet q̃ macula vl culpa oriĝalis nõ ꝓtrahitur ex vnione aie ad carnẽ: sed ex volũtate primi pen tis: qui actualiter peccãdi p iobedientiã ifecit totã nãm hũanam q̃ ẏtualiter erat in ipso fm rõnem seialẽ. hec. b. Tho. sup. ij. sentẽ. dis. xxxij. Et hinc Augs. Traxit ĝ reatũ. s. creatura nascẽs: quia vnũ erat cũ illo z i illo a quo traxit. qñ illud qõ cõtra xit admissũ ẽ. i. q. iiij. Jã itaq;. Nõ obstãte ĝ i fectione aie p̃dicta decuit deũ aiam: corpi hũano infũdere post peccatũ ꝑmor pentũ. z hoc triplici rõne. Et ꝑmo ex pte diuine ꝓuidẽtie. secũdo ex p te diuine sapie. tertio ex pte ostensionis diuine iu sticie. Quãtũ ad primã rõnẽ clazꝫ ẽ: q nõ erat de cens q deus sua opa ĩmutaret ab eo q ꝓuidit z ĩstituit: tũ quia vel esset mala. tũ ḋa si nõ essent mala: tñ potuissent ea facẽ meliora. Sz sic ab eter no ꝓuidit z in tpe sic ĩstituit: vt homines p sexu um ꝑmixtõnẽ generarẽt: z q corpi p coitũ semia to aia infũderetur: ĝ nõ decuit q deus hoc ĩmuta ret. Secũda ratio ẽ ex pte diuine sapie z ẽ talꝫ. Nõ ẽ sapiẽtis inducere maiorẽ defectũ: vt minor defectus euitetur: ĩmo ecõuerso. Sed maior esset defectus si hũanũ genus nõ multiplicaret etiã sic infectũ: q̃ si aie corpibus hũanis non infũderent: tũ quia si nõ multiplicaretur genus hũanũ: non ipleretur nũerus electoruz: cui quodãmõ oia coo pantur: tũ quia dimitteretur nãlis generatõnis p cessus: q ẽ p ꝑmixtionẽ sexus. tũ ḋa subtrahẽt oi um rerũ ḋdã gradus. Nã si aia tali corpi ñ vniret oporteret q oĩno aia nõ crearetur: vel q alterius nãe cẽt. z sic in vniuerso hec natura nõ cẽt. Sed hoc nõ decet diuinã sapiam. quia tũc vniuersũ i pfectũ cẽt. Tertia rõ ẽ ex pte ostensionis diuie iustitie. Ex boc. n. q aia vnita cõpi ꝓtrahit oriĝia le peccatũ. vnde ꝓcedit ꝓcupia z penalitates plu rime i punitionẽ ipius pcti. q vnũ fuit traductuz ab Adã in posteros: ostendit q̃ seuere deus pctã puniat. Unde Zach. xiij. c. di. Addã exẽplũ meũ ab adolescẽtia mea. Sz sciẽdũ ẽ q ipsa concupia seu fomes dupliciter pot cõsiderari: videlz put hz rõnẽ culpe: z put hz rationẽ pene. Et primo mõ ꝓsiderando put. s. hz rõnẽ culpe in q̃tũ. s. ꝓcupia ẽ peccatũ: z ad pctñ sequẽs inclinat. sic talꝫ fomes seu ꝓcupia nõ ẽ a deo: sicut pctñ actuale Ade nõ habuit deũ auctorẽ: sed ꝑpriã volũtatẽ: q̃ ex pctõ actuali fuit deo ordinata. Unde Augs. inquit. Qd illud quo hõ fit deterior nõ ẽ a deo. Sed si consi deret secũdo mõ put. s. cõcupia habet rõnem pe ne: sic ipius pene deus ẽ causa: ñ sicut agẽs ifluẽs vel ĩmittens penaz aliquã: sed sicut non agẽs vl ñ influens suã ĝiam: ex qua fomes ordinat' erat. i. sensualitas subdita rõni pfecte. hec. b. Tho. i scri pto sup secũdo sen. dis. xxij.

¶ fomes ẽ a deo. et nõ ẽ a deo

Notanduz est ¶ §. III.

¶ q baꝑ tollit ꝑna eternal. ser nõ tẽpoꝛal. tplis rõne.

aũt q licet per baptismũ tollat pẽa eternalis que debetur ex pctõ oriĝinali pone. s. carentia diuie visionis: nõ tñ tollitur pena tpalis que ḋbetur na ture ex ipso peccato oriĝali. cuiusmodi ẽ inordi nata concupia vel pugna carnis ad spũm fames necessitas moriendi. z huiusmodi. Uoluit aũt de us istas penas remanere post baptismũ triplici ra tione. Prima est ad manifestandum equitatẽ vel infallibilitatẽ diuini iudicij: vt. s. illa sententia quam dictauerat de morte Ade z posteroruz ei⁹: immobilis permaneret. vnde ab illa sententia ne mo euadit. Secunda est ad ostendẽdũ fructũ passionis christi: quia si dominus curaret naturã z fomitem: filius nasceretur ĩmunis a culpa: nec i digeret regenerari a christo deo. Ut igitur omneꝫ passione christi se cognoscant egere: data ẽ virtus sacramento baptismi a passione christi. quod ad hoc est ordinatum: vt penas remittat personales: non naturales: quia remedium respicit personaz non naturam. Tertia ratio est ad amplifican dum meritum liberi arbitrij: quia huiusmodi pe nalitates ad bonum multipliciter promouẽt. licz enim per baptismum non tollantur huiusmodi penalitates: tamen per ipsum baptismum efficit: vt pene supradicte remanentes: non dominentur in personam: sed magis ei subiũtiantur z cedant i vtilitatem eius: in q̃tũ sunt materia virtutis: z oc casio humilitatis z exercitij. Hec Tho. in. iiij. di. iiij. Et Alexãder in summa. parte. iiij.. Et no ta q q̃uis simpliciter loquẽdo melius cẽt fomitẽ non habere q̃ habere: tamen fm quid. i. q̃tuz ad aliquem statum hominis: expedit homini fomitẽ habere: ne in superbiã elatõnis cadat. Et propter alias vtilitates supra assignatas Tho.

Scienduz aũt ¶ §. IIII.

¶ aĝa sumit mltr.

fm Hugonẽ cardinalẽ sup ps. xxxij. q aia in scri tura sacra sumitur multipliciter. Et primo q̃ dẽ pro toto homine: vt ibi Leui. v. Si peccauerit aia: i. homo. Et Exo. i. Erant omnes aie eoruũ qui egressi sunt de femore Jacob. lxx. Nec. n. aie sole egresse sũt de femore Jacob sed cum corporibus.

Secũdo accipitur proprie pro ipsa forma sub stãtiali hominis: que corpus iformat z viuificat. Sapientie. iij. Justoruz anime in manu dei sunt i: in prouidentia z protectione. z non tanget illos tormentum mortis. s. eterne. Tertio pro potẽ tijs anime omniũ⁹. vt ps. ciij. Benedic anima mea domino. Anima autem non operatur nisi mediã tibus suis potentijs. Unde quasi se declarãs sub dit. z pro id ẽ. omnia q̃ intra me sunt. i. omnes po tentie: intellectus: voluntas: sensus: nomini san cto eius. Quarto accipitur pro aliqua potẽtia

eius. Et aliqñ ꝑ potẽtia vegetatiua. ſm illꝺ. Nũ liabã i ieiunio aiam meã. Nũliat. n. i. affligit vegetatiua potentia dũ minuit ſibi nutrimentũ cibi ꝑ ieiuniũ: Et Job. ij. Cuncta q̃ habet hõ dabit ꝑ aia ſua. i. vita ꝓſeruanda q̃ ptinet ad vegetatiuã.

Quito ꝑ potentia ſenſitiua: vt illud Job. xij. Nũc aia mea turbata ẽ. Turbatio ꝓprie ẽ ſẽſitie ptis: ⁊ ꝑcipue i chriſto q̃ illa ꝝba dixit: nõ poterat eſſe aliqua turbatio rõnis: cũ ꝓꝓhẽſor cẽt. Et Luc. xiiij. Qui nõ odit aiam ſuã. i. affectus ſenſu ales: nõ ẽ me dignus. Sexto ꝓ rõne: vt illud ps. Intrauerũt aque. ſ. tribulationũ ⁊ temptationũ vſq; ad aiam meã. i. rõnẽ ad ſuffocandũ eam ꝑ cõſenſũ. Septio ꝑ itellectu: vt illꝺ Deut. vi. Diliges dñm deũ tuũ ex toto corde tuo: ⁊ ex tota aia tua: ⁊ ex omni mente tua. i. ex tota voluntate intelligẽtia ⁊ memoria. Et Job. vij. Elegit ſuſpẽdiũ ꝓtẽplationis. per quod intellect⁹ eleuat a terrenis. ⁊ mortẽ. ſ. viciorũ oſſa mea. Octauo ꝓ conſcia: vt illud Eccl. xiiij. Juſtifica aiam tuã: i. ꝓſciam. Nono ꝑ libero arbitrio: vt illud ps. Anima mea i. liberũ arbitriũ i manibus meis ſp. i. i oibus meis opibus: quia ſp remanet illud ad opandũ bonũ vel malũ. Decimo ſumitur ꝑ voluntate vt Cãt. iij. Indica mihi quẽ diligit aia mea. i. voluntas mea. Et illud. Anima mea liquefacta ẽ. i. voluntas mea ẽmota oĩ pigritia ⁊ frigiditate ad deũ currit ut dilectus locutus eſt mihi inſpirãdo ⁊ gratiam infundendo i me. Undecimo ꝓ intentõe: ut illud Job. xiij. Aiaz meã. i. intentõem i manibus meis porto. Nã finis ad quẽ reſpicit intentio mouet agẽtem ad operãdũ. Et Act. iiij. Multitudinis credẽtiũ erat cor unũ. i. uoluntas ⁊ aia una. i. intẽtio i dño. Duodecimo ꝑ ſtatu hois uario ſm illud Job. xvj. Utinaz eſſet anima mea ꝑ aia uestra. i. ſtatus meus eſſet ut ueſter. Conſolarer et ego uos ſermonib⁹ ⁊ mouerem caput meũ ſuper uos. Ego enĩ afflictus ſum ⁊ miſer ⁊ uos felices. Et ſic uariat ſtatus aiarũ in alia uita. Tertio decimo ꝑ affectu intẽſo i bonũ uel malũ. ut Iſa. v. quo ad malum. Dilatauit infernus aiaz ſuam i. demones ⁊ dãnati. q̃ top⁹ deſcẽdũt ad dãnationem. tanto p⁹ appetũt dãnari ſecũ. Et ex defectu ſcie ⁊ cognitõis diuinorũ in hominib⁹ creſcit affect⁹ ⁊ malitia ad decipiendũ i demonys. Secũ dũ iſtas exceptões hic tractabit de aia. ſ. de toto hoie: de ipa eſſẽtia aie. de ſingulis potẽtijs eius.

Capitulum ſeptimum de quidditate hois ⁊ eius excellentia.

¶ hoiẽ cognoſcenda eſt q̃ dignitate oſtendit.

Anda aia mea

dñz: laudabo dñz i uita mea. ps. cxlv. q̃ i uita pñti ñ opat aia nia niſi mediãte corpe. cũ oĩs nra cognitio oriat hẽat a ſẽſu. Jdeo ⁊ corpe ⁊ aia laudãd⁹ ẽ: attẽtõe aie ⁊ corpis uoce. Et uere frequẽt⁹ dz laudare tot⁹ hõ. cũ iſe recepit ꝓtinẽtiã mũdi. tãte excellẽtie ẽ ſm nãz ut. j. declarabit: q̃ ps principalis hois ẽ aia: ⁊ totũ aliqñ denõiat a pte principaliori. Jdeo noie aie intelligitur aliqñ tot⁹ hõ ut dictũ ẽ ſupra. Et ideo nũc de toto hoie agẽdum.

De quidditate §. I.

hominis ſeu declaratione ipſius pulchra: hic põt haberi ex ꝝbis ſalomõis. Eccl. ij. vbi ait. Quid ẽ homo vt ſequi poſſit regẽ factorẽ ſuũ: Ubi ꝓponit ſm vnã expoſitionẽ inquiſitio. ibi. Quid eſt homo? Scõo ad hoc rñſio. ibi. vt ſequi poſſit rẽ. Ex qua rñſione eliciũt tria ſm oñm Joh. oñi ci ſup Eccl⁹. Ubi hec oia ponit: que infra ponũt paucis adũctis. Et ꝓmo homo ẽ libertate ꝓdotatus volũtatis: quia ſequi poſſit. q. d. talis ẽ q̃ ſeq̃ põt. Secũdo hõ ẽ dignitate ſublimatus ẽtitatis: qa ſequi poſſit regẽ vt rex: Tertio hõ ẽ grauitate conformatus vanitatis: quia factorẽ ſuũ: dñs. n. dicit factorẽ memento te factũ ex limo. Et ſic ſubtiliter Salomon de homie ſub breuitate ꝝborũ et ſenſus diffuſe procedit. Nã vt nãlis rñdet de homine: qõ ẽ aial rõnale ꝑ libertatẽ arbitrij: qa ſeq̃ poſſit. Ut aſtrolog⁹ rñdet: q̃ ẽ microcoſm⁹. i. minor mũdus: quia i ſe cõtinet totius orbis dignitatẽ: qa regẽ. Ut ethicus reſpondet. q̃ ẽ natus ꝺ mulíere breui viues tpe: ⁊ repletur multis miſerijs. Unꝺ dicit factorẽ ſuũ: qõ dicit reſpectu corporis.

Dico g̃ ꝓmo q̃ cũ querit. Quid ẽ hõ; q̃ Salomõ rñdet vt bonus nãlis: q̃ ipſe ꝓdotatus ẽ libertate voluntatis: quia ſequi poſſit. De hac libertate loq̃t Jeſus filius Sirac. Eccl. xv. dicens. Deus ab initio conſtituit hoiem ⁊ reliquit illũ in manu cõſilij ſui. adiecit ꝓcepta ⁊ mãdata ſua. Si volueris mãdata ſeruare ꝓſeruabũt te ⁊ i ꝑpetuũ fidẽ placitã facẽ. Appoſuit tibi aquã ⁊ ignẽ: ad qõ volueris porrige manũ tuã. Añ hoiez vita ⁊ mors bonũ et malũ qõ placuẽrit ei dabit illi. hec ibi. Hoc ãt libertũ arbitriũ: vt mgr̃ ſnias põit i. ij. diſ. xxv. c. i. eſt facultas rõnis ⁊ volũtatis q̃ bonũ eligit g̃ia aſſiſtẽte vl malũ eadẽ deſiſtẽte. Libertas ptinz ad volũtatẽ q̃ ſola iter potẽtias aie libera ẽ. nã ñ põt itellect⁹ ñ itelligẽ obiectũ ſibi clare ꝓpoſitũ. Nec põt intelligẽ obiectũ obſcure ſibi ꝓpoſitũ. Nec põt itelligẽ qñ vult: ⁊ ñ itelligẽ qñ nõ vult. aliter dicẽmus q̃ aie dãnatorũ poſſent ſe beatificare: ⁊ maxia pena ẽ ſcire ſe eẽ ꝑpetuã glia eterna: ⁊ ſcire ſe eẽ ꝑpetuã. Si igitur anima poſſet libere intelligere et libere nõ intelligere: ſequitur q̃ aia dãnati poſſet libere intelligere ſe non eſſe priuatam: ⁊ ſic eadem ratiõe poſſet ſe intelligẽ apprehendere deum ⁊ ſic eſſe beatam. Dico igit̃ q̃ oĩs libertas que eſt in hoie.

¶ hoc libro ad finem q̃q; nulꝰ

Capitulū septimū

ē a volūtate ⁊ nulla alia. arbitriū aūt dr rōnis. rō nis ē. n. discernere inter bonū ⁊ malū: ⁊ standū ē ad suū arbitriū. Dr g libex arbitriū facultas rati onis ⁊ volūtatis. Et sequit i ipsa diffinitōne. q̄ bo nū eligit ⁊c. Et ex hoc vi q̄ ñ sit i nostra ptāte fa cere bonū: da dicit assistēte gratia. gia. n. ē a deo: ⁊ a gratis data: ⁊ gratū faciēs. Nā si nō eēt gratis data nō eēt gia sed debitū: igit videt q̄ nō hēmus libex arbitriū ad bonū sed ad malū: maxie cū de terminatū fuerit alibi: qō nēo bñfacē pōt nisi pri mo moueat a deo. Et sic videt q̄ rñsio Salomo nis sit falsa: q̄ pricipaliter pōit libex arbitriū vt se qui possit hō factorē suū ⁊ nō dicit vt recedē pos sit a factore suo. Dic sub breuitate rñdeo q̄ libex arbitriū ē pricipal⁹ ad bñ opādū q̄ ad male opā dū i nob⁹. Nā dictū ē libex ābitriū ptinē ad rōnē vel volūtatē. In voluntate aūt ē nāle desideriū se qui ⁊ uenire sūmū bonū⁹ vt alias dictū ē. Et ē p ons nāle odiū ad fugiēdū malū. Rō aūt nō hz ni si iudicare q̄d sit bonū q̄d sit malū ⁊ nō pl⁹ affici tur q̄ ad iudiciū ad vnū q̄ ad aliud. Ex quo seq̄t q̄ libertas arbitrij fortior ē ad bonū q̄ ad malū: ⁊ iō sapientissime dixit Salomō vt sequi possit ⁊ nō vt fugē aut recedi possit. Et vt tibi clar⁹ sit solutio dubij q̄liter sit in nostra ptāte ⁊ libertate sequi deū ⁊ facere bonū: q̄q̄ oē bonū p̄mo a deo mouēte, pcedat: nota duo familiaria exēpla. quo rū primū ē diui Aug. sup illud Jo. Nemo pōt ve nire ad me nisi pater meus traxerit eū. Et ē tale. Imagineris vnū piscatorē qui hamo capit piscez ille ponit hamū ⁊ escā ⁊ totū sub aquis. Conside ra modo si ē i ptāte alicui⁹ piscis intrare gremiū piscatoris vel nō. Dicēdū ē q̄ nō. Nā esto q̄ piscis capiat escā ⁊ hamē: si piscator nō traxerit sursuz hamū ⁊ piscē: nūq̄ piscis exiret de aquis: nec ad piscatorē ascēderet: sz necesse ē vt piscatō trahat. Considera secūdo si i ptāte piscatoris ē trahēi ad se pisces cū vult Et siliter dicendū q̄ ñ. nā si pisca tor p mille ānos traheret sursū hamū ⁊ piscis nō eēt affixus hamo: nūq̄ trahēt piscē. ds g ordo est huius: Est p̄mo q̄ piscator aptet hamū uolutū esca: demū mittat i mare. deinde q̄ piscis spōte ve nit ⁊ capiat hamū sub esca: Postremo vo q̄ pi scator trahat piscē. Jā puto q̄ habes intentionē. Deus ē piscator q̄ posuit escaz suoz pceptorum in hoc mari magno ⁊ spatioso: sub qua esca latz ha mus. i. amor. nā oia precepta ad amorē referunt. Ecce g q̄ deus icepit. sed nccē ē q̄ tu sequaris ⁊ va das ad capiēdū escā ⁊ amorē: ⁊ tē de⁹ p suū amo rē trahet te. Si g tu nō venis nō traheris. ⁊ si nō traxerit: nūq̄ ibis ad eum. Bene ergo dicit Salo mon cuz queritur q̄d est homo q̄ ipse est in liber tate arbitrij: vt sequi possit. Ad hoc etiā facit qō Aug⁹. dicit ibidē: videlz. Noli cogitare te inuituz trahi. non. n. inuitus trahitur animus sz amore.

Est quedam voluptas cordis cui dulcis ē panis il le celestis. Pōro si poete dicere licuit. Trahit sua quēq̄ volupt⁹. x nō obligatio sed delectatō. Qua to magis dicimus trahi hoiem ad christū: q̄ dele ctatur vitate: delectatur btitudine: delectat iusti tia: delectatur vita eterna: quod totū ē christus. Ramū oñdis oui ⁊ trahis eam. Nuces oñdis pu ero ⁊ trahis eū. Hinc ⁊ Abzo. Uolūtariū militez sibi elegit christus. Uolūtariū seruū diabolus ac tionatur. xv. q. i. nō ē. Et in hoc ē similitudo ad deū q̄ omnia opatur sm consiliū voluntatis sue nullo cogente ⁊ hō ē dñs actuū suoz.

Dico secundo .§. II.

q̄ cū queritur q̄d ē hō. q̄ nī Salomon rñdet: vt astrologus. ⁊ dicit q̄ ē dignitate sublimat⁹ ⁊c. q̄si velit dicere. q̄ ipse hō ē minor mūdus qui dicitur microcosmus. Ubi debes scire sm Tho. sup Jo. in. c. i. q̄ mundus est triplex. s. magnus: imo ma ximus: et iste est deus. Secūdus est medius. ⁊ iste ē mundus creatus in quo sumus nos. Tertius est minor: ⁊ iste est homo. Sic puto intelligebat Jo. quādo dicebat. In mūdo erat. i. in seipso. ⁊ sic de us ē mūdus. Et mundus p ipsuz factus ē. Et iste ē de q̄ Gen. i. In pncipio creauit de⁹ celum ⁊ terrā. Et mundus eū nō cognouit. i. hō ad quē spectat eum cognoscere. s. deū: Sic etiam videt Ambz⁹. homine appellare munduz. dis. xxxv. Sexto dic. Ubi dicit q̄ p cibos mund⁹ debebat ūminui. i. hō per quos deliderat augeri. Uide ibi glo. Et rōnē assignat Damascenus i scōo libro: quia mundus dicitur hō quia participat cum oibus creaturis mundi. propter quod etiā Gregl. dicit i Omel. su per illud: Predicate euāgeliū oi creature. i. hoi q̄ dr ois creatura rōne pdicta. hz. n. in se similitudi nē quasi oiu⁹. Unde Alanus de planctu nāe introducens nāz sequētē sic ait. Ego sū illa q̄ ad decorē mūdane machine silitudinē hois assimilaui nāz vt i ea velut i speculo ipsius mūdi structura ppa reat. Sic igit cū audis regē. intellige hoiez eē qui dr rex: vt sū⁹ pncipalis rex q̄ dr mund⁹ maximus ⁊ ē rex: quia sicut ille rex maximus oia pugillo tz sic homo totū mundum mediū in se cōtinet. ⁊ ē al⁹ tertius mūd⁹. Ideo vide staturā hois sz Ambz⁹. in exameron de ope sexti diei. ⁊ Lactātiū. li. de opificio dei: additis quibusdam vt visū fuerit. Prio i celo te natū scias: erectus pstitutus es: sur sum spectans. Ceruix vero rotunda vt celum. De cē enim sunt celi. s. lune: veneris amorose: mercu rij gratiosi: solis luminosi: martis vigorosi: iouis pluuiosi: saturni tēpustuosi: ⁊ stellaruz fixarū cri stallini: ⁊ empireū: primos octo videmus hinc: sz non duos vltimos. Dos celos quere in capite et vide solem ⁊ lunam duos oculos: martem ⁊ mer curiū duas aures: saturnuz ⁊ iouem duas nares.

Thō ē in dignitate sublimat⁹.

mūd⁹ ẽpl⁹ ē.

Thō ē ordinand⁹ et gubernand⁹ cū ceteris.

Uenerē vnū os. Illi mūdū illuminat ⁊ gubernāt. Hec septē mēbra totū corpus ordinat ⁊ decorāt. Stellatū celū i vertice capitis ꝑ.dera: e' stelle mite ⁊ decus sūt capilli: qui i hoie ad dec' ꝑtinēt: vt ꝑ in his que ex toto sūt capillatura ꝓuati. Cristallinū quod nō vides habes i fronte: vbi ē sēsus cōis: ⁊ empireū i memoria querat. Sz hec aliquā tulū aliter notāda sūt. Primo capilli sūt necessarij ꝓtra numū estū ⁊ validū frigus. Capitis pars superior vnde egrediūtur capilli: posita ē ad defendū cerebrū. Capitis ꝓpria forma ē sicut nauis nō ꝓprie rotūda sed ꝓtessa aliquātulū: cui' medium pōt dici carina: anterius proza: posterius pupis. Et hec figura necessaria fuit: vt melius i ipso capite distinguerētur cellule sensuū. Frōs ē libera ⁊ aperta: vt mentis habitū pandat: ⁊ sic a mal' cogitationibus abstrahas mentē. Supcilia sūt munimenta oculoz: ne si de capite aliqd cadat: eos offendere possit pilis nigris iplētur: vt vilū magis confortēt. Sunt effossi vt habeant vnde recipiāt visibilia supza. Sūt palpebre vt a nocumentis tegantur: quia nobiles sūt. Septem insup pellicul' ipsa lux vel pupilla tegitur: vt a nullo ictu vel frigore ledi possit. Duo sūt vt si vnus abesset: alter non desit: nec plures ꝙ duo: quia turpitudo esset ipsa multiplicitas. Aures aūt cadē causa due sūt Iz vnus tm̄ sit auditus: sicut ⁊ visus nō nisi vn'. in quibus primo abscondūtur foramina: ne etiaz ledātur ab extra facte sūt vt occulta ⁊ inuisibilia noscamus ⁊ que tortuosa. Cartilago cum carne extra aures in girū cōponūtur: fit ad vocis dulciori boatū: quia dum per eā sonus reuoluit: melodiā quandā de nouo cōponit: ⁊ animus magis delectatur. Nares aūt ad hoc sūt facte vt cerebri purgamenta ⁊ totius interius capitis ide extrahant. Et nō ē nasus totus ex osse sed parꝫ ex cartilagie quia oz eū dilatari ⁊ cōtrahi. Per ipsas ēt nares odoramenta sumuntur ad cerebri confortatōnē. Os deniqz pro cibo sumendo datū ē: vt vita conseruetur. In eo.n. dantur dentes ad masticāduz ne stomachus grauetur cibo grosso: ⁊ sapidius que sumimus faciunt degustare. Os etiā ⁊ dētes pro loquela formāda sūt data: que velut plectro percusso faciūt melodiaz. Est.n. ipsa ligua vt plectrum: verberans aerem super palatū ⁊ dentes et labia: que si vel pars eoz deesset efficētur vox nō sonora. Hinc quāta melodia ⁊ varietas cōsonantium sit nata: qui considerare posset: in laudē sui prozūpet creatoris: qui tantam speciositatem cōtulit homini. Sed quod singularius ē omnibus alijs linguis: sola humana loquelam iuenit: cūctis alijs aīalibus exītibus mutis. In hac ergo figura capitis totus celestis ornatus continetur. De mum vero a celis ad terram descendunt rores et impressiones ⁊ calores naturales quibus mūdus gubernatur continue. Et hoc ē in homine gula: ꝑ quā ad corpus nutriendū ab aia descendūt: cuius pulchritudinē ⁊ gracilitatē si cōtemplatus fueris miraberis. Inde procedunt musculi quasi totius capitis bases: quia celū sua fortitudine sustētatur a deo sibi donata. Ueniamus ad brachia vbi sunt manus ⁊ digiti decem que omnia ministrant toti corpi nostro: quia celi sunt illi qui influunt nobis necessaria inferius. Sed ē manus apta ad largitatē monstrandā: digiti procedūt ab vno frusto tendentes: ad vnitatez docendā. P' oēs celos sequit spera ignis: quā reperies i stōacho: vbi intētus sumus calor ē ꝑ digestione fiēda. Qui stōachus ē velut olea: ad quā ois calor corpis sequit: cū cibuz suscepit. Hinc dicimus bonū signū post cibum frig': qa totus calor currit ad stomachum ⁊ exprimur mēbra eē subtiliora p' cibum ꝙ ante in homie sano: vt ꝑz maxie de digitis mittēdo et extrahendo annuluz. Post spera ignis sequit spera aeris: in qua gnāntur pluuie: nubes: ⁊ grandines ⁊ impressiones diuerse. Sine hoc nec per mometuz ho viuere posset. Hec in corde require sine q̄ nec per se aliquis viuē valet: in quo gnānt furta: hōicidia: blasphemie ⁊c. Deinde sequit terra cōfusa cuz aq̄ vbi fit generatio ⁊ corruptio rez. Et hoc quere i te hoie i vētre corruptōnib': ⁊ genitalibus generatōis. Et quia terra suo pōdē libraī siue suꝑ nihil ē fūdata: p' istas ptes due sequūt subtiles colūne: qbus corp' oē vehit nō sine miraculo grandi: cū videas boues ⁊ oues ⁊ equos ⁊ animalia alia multos habere pedes crura simul ⁊ tibias fortiora cruribus hoium: ⁊ tñ nō pñt recte: Sz solus ꝓne ꝓcedere Igit hoc ē miraculū ꝙ terra ñ ē sup graue corpus fundata. Ista est solutō scda. Nā cuz q̄ritur qd ē hō: tibi rīdet vt astrologo. ꝙ hō ē totus mund' ⁊ pfectio oium. Sic etiaz respondebat Anaxagoras: q̄ interrogat' qd eēt hō. ait mensurā omniū: ex: vt habetur. x. metaphisice. Sic forsitan intellexit Pitagoras qñ interrogatus ad quid natus esset homo. ait. Causa videē di celum: vt dicit lactantius. iij. institutionum. c. xxiij. quia debemus contemplari celum: ⁊ cū eī' pulchritudinē cognoscimus ad nos metipsos reuerti ⁊ nos ꝓseruare: ne tam nobilē creaturaz dānare velimus: ⁊ eā auferre a celo. Et ista consideratio subleuat ad eum vt regē sequaris.

Tertia questio .§.III.

ē. qd ē hō. ⁊ hoc q̄tū ad corpis originē. Et ad hoc rīdet Salomō dicēs. ꝙ ē grauitate ꝓformat' vāitatī. ⁊ sic rīdz vt bon' moral' ⁊ ethic': sicut respōdebat pater suus: qui dicebat. Homo vanitati similis factus est. facta ꝑpus interrogatōe. oñe qd ē hō: qa inotuisti ei aut fili' hois qa reputas eum. vbi Iasiodoz' inqt. Quid ē hō: quasi puluis cui vento flante transfertur quasi limus in terram liquidam resolutus qui habere nō pōt firmitatē

¶ hō sunt ẏpliā di
minutionē ā pn
cipio usq; mūt.

Capitulū primū Titulus secūdus

Quaproter quid est hō sub interrogatōne ⁊ despectiue ꝓnūciandū ē? Ubi nota qđ ait Prisciā⁹ i. iij. li. qꝫ hō quituplicē habuit diminutōnē vsq; ad hanc diē. Nā antiq⁹ declinabat hic hō homonis. sicut vtebat Enni⁹ qñ dicebat. Vulturis i siluis miserū mādebat homonē. Prima ḡ sua diminutio fuit hic hō hōis. secūda ē homūcul⁹. tertia ē homūtio. quarta ē homulus. quita homulus culus. Prima diminutio ē tm̄ in obliquo ⁊ nō in recto. Allie quattuor sūt in obliquo ⁊ in recto: qz ꝑcul dubio natura hūana iā primo fuit diminuta in obliquo sz nō in recto: qa primo obliq; mulier fuit creata q̄ nō ē perfecta sicut vir: nullaz tū ipfectionē ex hac creatōne acquisiuit Adā sz ipsa nā fuit iperfectior: cū sua iperfectō que latebat ad extra paruit. Secūda diminutio fuit i recto i primo peccato Eue: nā tūc recte humana nā acquisiuit mortem corpalē sed nō spūalē. Tertia diminutio fuit etiā in recto qñ. s. ipse Adā peccauit: qa tunc fuit ipsa mors corpis ⁊ aie. Quarta diminutō fuit quādo habuit maledictionē ⁊ dictū ei fuit. In sudore vultus tui vesceris pane tuo. Quita diminutio fuit qñ expulsus ē de paradiso. Igit si queris quid ē hō: respice factorē vt recorderis te factum fuisse: ⁊ tūc cognosces in ipso eē breui tēpore tue factionis: ⁊ quātā diminutionē habuisti. Uel prima diminutio fuit in pctō Eue. scōa i pctō Adā. Tertia in pctō legis nāe. quarta in pctō legis scripture. quinta fuit i peccato habito ꝓtracto ꝓtra legē gīe. Et prima nō fuit in recto: qa nō dānauit nām hūanā: sz oēs alias dānat maxīe ꝓtrahētes. Uel prima diminutio fuit qñ de Adaz fuit costa extracta: quia tūc diminutus ē hō. Alie vo quattuor fuerūt qñ p peccatū quattuor elementa ex q̄bus cōponit hō facta sūt alterabilia inter se: ⁊ ex eoz actiuitate tot⁹ corrūpit: ⁊ veit abeē ad nō esse p mortē corpis. Igit si vis scire qđ ē hō: factorem sequere ⁊ considerabis factionē: qꝫ de aliq; mā sis creat⁹ vel factus: ⁊ videbis eē tūc vanū. Un Bernar. in suis contēplatōib⁹ sic ait. Attēde hō qđ fuisti añ ortū: ⁊ qđ es ab ortu vsq; ad occasū ⁊ quid eris post hāc vitā: ꝑfecto fuisti quod nō eras ex vili materia postea factus: ⁊ vilissimo pānō inuolutus: mēstruali sanguine i vtero materno nutritus: tunica tua fuit pellis secūdina: sic indut⁹ ⁊ ornatus ad nos venisti ⁊c. multi ibi. Et. b. Ambro. i examcron de opere sexti diei ait. Nōne hec oia sicut vmbra ptereūt? Nōne dom⁹ tua hec puluis ē ⁊ ruina? Nōne hec oia fabula? Nōne secuti thesaurus vānitas ē? Nōne tu ipse es vermis? Respice in puluere hoīum: ⁊ vide qđ de te nisi cinis: ⁊ ossa remanebūt. hoc ē ex corpe tuo. Respice in q̄: dic mihi quis ibi diues: qs ibi paup sit. discerne iopes ac potētes: nudi omnes nascimur: nudi morimur: nulla discretō iter cadauera mortuoz: nisi qa grauius fetent diuitū corpa debite gule ⁊ luxurie: q̄ paupis quē audisti crudeliter defunctuz. s. Lazarū. Si ḡ considerabis te factū: videbis qđ ē hō: qa quid vanū. hec oia ibi. Macrobius ēt de sōno Scipionis dicit. Alie incluse corpibus ipsū corpus velut carcerē fetidū: tenebris horridum sordib⁹ ⁊ cruore patiūt. Et. xiij. q. ij. in ecclesiastico dicit. Terrā geris: terrā teris: in terrā reuerteris: qui de terra sumeris. sm aūt Aug⁹. nihil infelicius terra. Unde ⁊ Uirgilius in. iij. eneidos. Nō mihi si lingue cētū: sint oraq; cētū: ferrea vox: oēs scelerū deprehendē formas. Omnia penarū ꝑcurrē noia possum. ps. Uniuersa vanitas oīs hō viuēs. Caro insuper ait aplus: cōcupiscit aduersus spūz ⁊ spūs aduersus carnē. Et sit ꝓtinuū bellū intestinū. Quod bellū repītatur i motibus celoꝝ ꝓtrarijs. Sicut. n. sunt duo celoꝝ motus. s. motus primi mobilis: quod theologi appellāt celū cristalli nū. aliꝫ firmamentū: q̄ ē ab oriente in occidentem vniformis ⁊ cōtinuus. Alius ē motus planetaruz ad oppositū. s. de occidente in orientē p signa zodiaci. Ita in hoie duplex ē motus i appetēdo. s. motus sensualitatis: ⁊ motus rōnis ex spū q̄ sunt oppositi. Unde ⁊ Alanus de ꝓplanctu nāe. Sic cōtra raptā firmamenti volubilitatē motu ꝓtrario exercitus militat planetaꝝ. Sic in hoie sensualitatis rōnisq; hostilitas ꝓtraria repitur. Ratōnis n. motus ab ortu celestiū orientū: occasū ꝓtransiēs: terrena cōsiderando regirat i celū. Ecōtrario motus sensualitatis planetaꝝ: ꝓtra rōnis firmamētū in terrestrū occidēs aliqñ labūtur. Et no. qꝫ hō ultra ꝓpriam acceptionē aliqñ sūmitur ꝑ parte rōnali: ⁊ dī hō interior. aliqñ pro parte sensuali seu corpe: ⁊ dī exterior hō. Et de vtroq; ij. Corin. iij. Licet noster exterior hō corrūpat: tm̄ is qui intus ē hō noster renouat de die i diē. Itē de primo: homines ⁊ iumēta saluabis dñe. i. rōnabiliter viuentes ⁊ bestialiter salute naturali ⁊ salute spūali: cū bestie cōuertūtur in hoies. sicut Nabucho. ꝑ penitentiā. De scōo. i. Corin. iij. Cū sint inter vos zel⁹ ⁊ cōtentio: nōne sm hoiem ambulatis? Aliqñ sumit hō pro diabolo: ⁊ dicitur malus hō. ps. Non timebo qđ faciat mihi homo. ⁊ alibi. Eripe me dñe ab hoie malo. i. diabolo. vl meipso. fz Ber.

. hō sumit multi.

Titulus secundus de potentijs anime.
Capitulū primū de potētijs aīe in cōi.

A homine non

sunt plures anime per essentiam differentes. s. nutritiua: sensitiua: et intellectiua. sed vna tm̄. s. intellectiua continens in se illam triplicem vtutē. s. nutritiuū: sensitiuū: ⁊ intellectiuū. Unde in li. de ecclesiasticis dogmatib⁹ dī. Neq; duas aīas dicim⁹

¶ Sumā cē vnā et nō plures ꝓbat.

ẽe in vno hoie. sicut Jacobus ⁊ alij sanctoꝝ scribūt vnā aiālē qua aiatur corp⁹ ⁊ q̄ immixta sit sanguini: Alterā spiritualē q̄ rōnē admistret. Sz dicim⁹ vnā ⁊ eādē ee aiam i hoie: q̄ ⁊ corpus sua societate uiuificat ⁊ se ipsā sua rōne disponit. Pro huius maioꝝ declaratōe dicit. o. Tho. in. i. parte q. lxxvj. art. 3. q⁹ Plato posuit diuersas aias ee in corpe vno ēt fin organa distinctas q̄bus diuersa uite opa attribuebat: dicens Uim nutritiuā ee in epate: ꝓcupiscibilē in corde: cogitatiuā in cerebro Quā opi. Aristo. reprobat in libro de aia App et aūt hoc ee ipossibile. s. plures aias in uno corpore esse differentes p essentiā p istud: q⁹ una operatio aie cū fuerit intensa ipedit aliā q⁹ nullo mō ꝓtigeīt: nisi principiū actionū eēt p essentiā unū. Ponit ⁊ alias duas rōnes q̄s ibi potes uidē. Dicē dum ē g̃ q⁹ eadem numero est aia in hoie nutritiua. sensitiua. ⁊ intellectiua. Quō aūt hoc contingat ꝺ facili ꝓsiderāi pōt si q̄s differētias spēꝝ ⁊ fōmaꝝ attēdat. Inueniūt. n. spēs rerū ⁊ forme differre ad inuicē sic pfectū ⁊ min⁹ pfectū. Sicut in rerū ordine aiata sūt pfectōra inaiatis. ⁊ aialia plātis ⁊ homines brutis. Et in singulis horū generū sunt gradus diuersi: Jdeo Aristo: i. viii. metaph. assūlat rerū spēs numeris q̄ differunt spē fm additionē uel subtractionem unitatis. Et in. ij. ꝺ aia ꝓpat diuersas aias spēb⁹ figuraū q̄ꝝ una cōtinet alia. Pentagonus. n. cōtinet tetragonū ⁊ excedit. Sic aia intellectiua cōtinet i se sua uirtute q̄cq̄d hz aia sensitiua bꝛutoꝝ. ⁊ aia nutritiua plātarū. Sic̄ supficies que hz figurā pentagonā nō p aliā figurā est tetragona ⁊ p aliam pentagona: q⁹ superfluꝛet tetragona ex quo in pentagona continet. Sic non p aliaz aiam sortes est homo: ⁊ p aliā sōtes est animal: sed per unā ⁊ eandē. Et hz embꝛio prius hēat aiam sensitiuam: tñ hec abijcit aduenīēte perfectōri. s. ratōnali que est intellectiua ⁊ sensitiua simul hec Tho. Quanuis aūt in homine uutritiua ⁊ sensitiua cōiuncta ⁊ ꝓpius dicant potētie q̄ aie: tñ aliq̄n aie dicunt. Et de aia nutritiua pōt intelligi illō quod dixit Petrus xp̃o aiaz meam ꝓ te ponā. i. uitā q̄ ptinere uidet ad nutritiuā Alienas⁹ n. ab intellectu actu pñti ⁊ ab oi sensatione adhuc pōt uiuere: ut fuit in Paulo. hz nō alienatus a nutritiua: ꝺ aia sensitiua dicit: Joha. xij. Qui amat aiam suā pdet eā: Ibi in cā ē relatio simplex: ⁊ est sensus. Qui amat aiaz suā rōnalē: uere pdit. i. mōtificat aiam sensualē suā. s. quo ad illicita ad q̄ inclinatur: ut a uisu. auditu: ab appetitu illicitoꝝ uenereoꝝ: ⁊ huiusmōi. De aia itellectia i telligit illud Job. xiij. Aiam meā in manib⁹ meis portо. Et ps. Aia mea in manib⁹ meis sp. i. discussio rōis q̄ ptinet ad aiam intellectiuā in manibus idest in opib⁹ meis ad ꝓsiderandū si licita sūt l illicita. Et ꝺ hac triplici sūl pōt exponi illud Jo. x. Bonus pastoꝝ aiam suā ponit ꝓ ouib⁹ suis. Siue intelligatur illud de plato quo ad subditos. Siū moraliter de quocunq̄ uirtuoso q̄ ad greges cogitatōnū: affectionū: ⁊ opationū: ut tāq̄ oues sit cogitationes ⁊ actiones innocētie ⁊ obedientie mansuetudinis ⁊ patie ac bñficiētie ⁊ hmōi. Talis. n. si est bonus ponit si expedit ꝓ ꝓseruatione ouiū. ⁊ aiam nutritiuā. i. uitā ⁊ sensitiuā aiam respicie do: audiendo: admonendo: discurendo ꝓ salute eoꝝ. Aiam intellectiuā oꝛando: meditādo: studēdo: ꝑdicando: ⁊ hmōi. Figura in Jacob qui vgas populeas ⁊ amigdalinas pōebat pti decoꝛticatas in aquis añ oues q̄ꝝ erat pastoꝛ dū bibebāt: que fz Greg. in moral⁹ signant exēpla patꝝ pti fm historiā: pti fm sensū spūalē aiabus ꝓponenda: ut ex hoꝝ aspectu ꝓcipiant ꝓposita uariaꝝ actionū vtutis Genesis. xxx. Figura in dauid: q̄ pugnabat ꝓtra leōes ⁊ ursos ꝓ ouib⁹ suis. ⁊ sic mortī se exponens. j reg. xvij. In moise ēt q̄ minauit gregē ouium ad interioꝛa deserti: vbi uidit rubū ardentē ñ ꝓsūmi Exod. iij. Sic prelat⁹ suis' oꝛōib⁹ ⁊ exēplis dz oues subditas ad uisionē supnoꝝ pducere.

Secundū hoc ēt pōt exponi illō. Magnificat aia mea dñm. Nā q̄tū ad aiam uegetatiuam magnificauit realiter dñm Jesū augmentando paulati in utero ⁊ nutriendo: ⁊ sic fecit magnū corporaliter. Uel ēt magnificauit generando ip̃m sñ humano opere: ⁊ sic oñendo in se magnā dei potētiā. Et sic cū Maria sorore Aaron iuitat nos ad idē dicēs. Lantemus dño gloſe. n. magnificat⁹ est ⁊c. Exo. xv. Magnificat q̄tū ad sensitiuā dñz exꝑlariter ꝓponendo sensus suos ⁊ uincendo oēs passiones ꝓcupiscibilis ⁊ irascibil': ut dicere possz illud apli. Magnificabitur xp̃s in corpoꝛe meo. Tertio magnificauit q̄tū ad intellectiuā aiam. vz affectu in diuis exultando. ibi. exultauit sps meus Intellectu se puā cognoscendo: ibi: Quia respexit humilitatē ancille ⁊c Memoꝛia recolēdo bñficia sibi collata: q⁹ fecit mihi magna ⁊c ⁊ sāc eloqa sicut locutus est ⁊c. Et ad idē iuitat nos ps. dicēs magnificate dñm mecū: Et sic magnificauit uirtualiter.

Unitur aūt aia. ¶ 2.

rōnalis corpis nō mediante aliq̄ corpe nec mediāte aliq̄ dispositione accītali: sz p se ipsā. Pro cui⁹ declaratōe dic. b. Tho. in. 1. pte. b. lxxvi. art. 1. q⁹ cū aia vniat corpi ut fōma: est impossibile q⁹ vniatur ei aliq̄ corpe mediāte. Cuius rō est: q⁹ sic dicit aliq̄d ee vnū q̄uo ⁊ ens. Forma aūt p seipam facit rē ee i actu: cū p essētiā suā sit act⁹. nec dat ee p aliq̄ꝺ remediū. Uñ vnitas rei cōpositi ex mā ⁊ fōa est p ipam fōmā q̄ fz seipsā vnit mē ut actus et⁹. Nec ē aliq̄d aliō vniens nisi agēs q̄ꝺ facit mām ee i actu: ut dī in. viij. metha. Uñ pz falsas ee opiones illoꝝ q̄ dixerūt aliq̄ cōpa esse media inter an..nā

¶ spūs maiz ptes grossiores in aīa-
lib⁹ · ptes subtiliores ·

¶ aīa vnit pt aī deo · ad ꝙ ꝓuē-
nū aīe ꝙpīe ·

Capitulū primū

z corpus bois. Quom q̄dā platonici dixerūt q aīa intellectiua hz corp⁹ incorruptibile sibi unitū nāliter a quo nunq̄ sepatur: z eo mediante vnit corpi corruptibili bois. Quidā alij dixerūt q vnit corpi mediante quodā spū corpeo. Alij dixerunt q vnit corpi mediāte luce: qua dicunt ee corpus Et de q̄nte essentie nā: ita q aīa uegetabilis vnit corpi mediāte luce celi siderei: Anima sensibil mediante luce celi cristalini. Anima intellectiua mediante luce celi ēpirei vnit. qō ficticiū z derisibile apper: tū q lux nō est corpus: tū q quinta ēentia nō uenit materialiter in ꝓpositionē corpis mixti cū sit inalterabilis: sz tm uirtualiter. Tū et q aīa unit immediate corpi ut forma materie. Quāuis aūt subtracto seu deficiente spū qui est qōdā corpus subtile aīa sepatur a corpore: z sic ōficit vnio aīe ad corpus: hoc nō est iō q ille spūs sit mediuz ad causādū illā vnionē: sed q tollit dispositō per quā corpus est dispositū ad talē vnionē. Est tm p dict⁹ spūs mediū in mouēdo sicut p̄mū instrumē tū mot⁹. ptes. n. grossiores corpis mouet: aīa ptes subtiliores: ut p ignem z aerē. i. per colerā z sanguinē. Sed nec mediāte aliquo accidente vnit aīa corpi: rō ē fm. b. Tho. ubi supra: q cū accidēs posterius sit substātia z tpe z rōe: ut dī. vij. methaph. nō pōt intelligi alīq forma accidentalis in mā añ aīam q̄ est forma substātialis. Preter istā vnionē aīe cū corpe pōt aīa nostra vnīri cū deo p charitatē z feruēs ōsideriū. ps. Adhesit aīa mea post te. s. p charitatē. z. i. Lozin. vi. Qui adheret deo vnus spūs ē cū eo: pōt vnīri cū ꝓxio p uoluntatis ꝓformationē: uelūm bono ut illi ō quib⁹ dī act. 4. Multitudinis credentiū erat coz vnū z aīa una i dño: uel in malo: ut iudei ō quib⁹ dī ps. ij. Principes conuenerūt in unū aduersus dñm. Pōt z vnīri aīa cū corpe suo. i. apetitu sensitiuo: iuxta illud ps. Sitiuit in te aīa mea. s. capiendo dissolui tibi sūme placere: uoluntatē tuā in oib⁹ ꝓplere: q̄ multipliciter z caro mea. i. appetit⁹ sensitiu⁹: z oīa mēbra corpis ad idē subiiciūtur spū: z in vnū cōueīunt cū aīa ad opādū uirtuosa. Sol⁹ tm christ⁹ ēt uiator pōt perfecte z oīmode hanc vnionē: vnde aīam suam appellat vnicam.

Aīa sēcūdū aug. i ¶. II.

vi. ō trini. in vno quoq̄ corpe z in toto est tota z in qualibet pte corpis ē tota. Hui⁹ rōnē assignat b. Tho. in. i. pte. q. lxxvi. dicens cū aīa vnīat cōpi nō ut motor tm sz ut forma eius: necesse est q sit in toto tota z in q̄libet pte tota. Non. n. est forma corpis accidentalis sed substātialis: forma autez substātialis nō solū est pfectio totius: sed cuiⁿlibz ptis: cū totū cōsistat ex ptibus: forma totius q̄ nō dat ee singulis ptibus corpis: est forma q̄ est ꝓpositio z ordo sicut forma dom⁹: z talis forma est accidentalis: aīa vo est forma substātial: vñ oportet q sit forma z actus nō solū totius: sz cuiuslibet q etis: Et iō recedente aīa: sicē ñ dī aīal z hō nisi eq uoce: quēadmodū aīal: pictū: z lapideū: ita est de mānu z oculo: z carne. z osse: ut philosoph⁹ dicit: Cui⁹ signū ē q nulla ps corpis hz ꝓpū op⁹ aīa recedente: cū tū omne qō retinet spēm: retineat opatōnem spēi. Actus aūt est in eo cui actus est: Uñ oportet aīam ēe in toto corpe z i q̄libet pte ei. Hoc aūt intelligendū nō est fm q̄titatiuā totalitatē q hanc nō hz: q aīa nō est quāta: nec ēt fm totalitatē uirtutis: q nō fm quālibet suā potentiā est i q̄libet pte corpis: sz fm uisū in oculo: fm auditū in aure: z sic ō alijs. Sed est tota in q̄libet pte fm totalitatē pfectionis z ēentie: sic in supficie alba: tota albedo est in supficie: z in q̄libet pte superficiei fm totalitatē pfectionis z ēentie. Potentiaz aūt aīe q: q̄dā sunt in ea fm qō excedunt totū corpis capacitatē. s. intellectus z uolūtas: huiusmodi potētie in nulla parte corpis ēe dicunt. Alie vo sūt coēs aīe z corpi: vñ nō oportet q taliū potentiaz q̄libet sit in q̄libet pte corpis: sz in illa corporis parte ꝓportionata ad talis potentie operationem.

¶ nō q̄m aīa ē tota in toto corpe

Sciendū aūt q ¶. III.

ipa essentia aīe ñ est eius potētia. Si enī ut dic⁹ dionis⁹. v. ca. angelice hierarchie. celestes sps. i. ageli: diuidunt in essentiā: uirtutē: z operationē: multo magis dicendū de aīa q̄ ē inferior grad⁹ in ordine itelligibiliū: aliud ēe essentiā: aliud uirtutē: z potētiā. Pro cuius declaratione dic. b Tho. i. i. pte. q. lxxvij. arti. i. q est ipossibile dicē q essentia aīe sit ei⁹ potētia: sz q̄dā hoc possuerint. Et rō est q cū potentia z act⁹ diuidāt ens: z q̄libet genus ent⁹: oportet q ad idē gen⁹ entis referatur act⁹ z potētia: z iō si act⁹ nō est in genere substantie: potētia q̄ est ad illū actū nō pōt ēe in genere substantie. Operatio aūt aīe non est in genē substantie: sz in solo deo ei⁹ opatio est ei substanti⁹. Uñ dei potētia q̄ est opationis ꝓncipiū: est ipsa dei essētia: qō ēe ñ pōt: nec in aīa nec i angelo: ul⁹ alia creatura. Uñ sequit: q nec aīe potentia est in genē substātie: Essentia aūt aīe ē in genē substātie: q̄ essentia eius nō pōt ēe potentia ei⁹. Alia rō est q aīa sz ēentiā suā ē act⁹. Si q̄ ipsa ēentia aīe ēet imediatū operationis ꝓncipiū: sp hñs aīam: actu hēret opera vite: sic sp hñt aīam actu est uiuū. Sed inuenit hñs aīaz nō sp hēre i actu opera uite: ut cū dormit: z huiusmodi. Si aūt q̄rat⁹ quid sit potentia aīe ex q̄ nō est ei⁹ essentia. Rñdet b. Tho. ubi supra: q est accidēs: put accidens diuidit ꝓtra substātiaz. Sic. n. nihil est mediū inter substantiā z accidēs: q diuiduntur fm affirmationē z negationē. s. ēe in subiecto: uel nō ēe in subiecto. Et sic cum non sit substantia ipa aīe: oportet q sit accidens q̄libet

¶ est nota inter cēnia aīe · et ea ꝙ potencia

¶ tota ē in toto corpe · et in q̄lz pte corpis ·

potentia eī: ⁊ est in scōa spē q̄litatis. Sed ꝑut accidens accipi ſm quod ponitur unū ex quiq; vniuersalibus: sic non est accidens potentia aie. Naz ſm hunc modum aliquid est mediū inter substātiā ⁊ accidens: qz ad substantiā pertinet quicq̄d ē essentiale rei: nō tamen q̄cquid est extra essentiaz rei: pōt sic dici accidens: sed solū quod non cātur ex p̄ncipijs essētialib⁹ speciei, ꝑpuz enī ñ est de essētia rei: sed ex p̄ncipijs essentialibus spēi causatur: vñ mediū est inter substantiā ⁊ accidēs: ⁊ hoc mō potentie aie possunt dici medie inter substātiaz ⁊ accidens q̄si ꝑpetates aie nāles: sic risibile dī ꝑpū hōi: ⁊ calor ꝓpū ignis: ⁊ huiusmodi. Qō autem Aug. dic̄ q̄ notitia ⁊ amor non sunt in aia sic̄ accidentia i subiecto: intelligitur ꝑut ꝓparāt ad aiaz non sicut ad amantē ⁊ cognoscentē: sed ut ꝓpanāt ad eā sicut ad amatā ⁊ cognitā: qz ipsa substanti alis essentia aie cognoscit ⁊ amatur. Et sic ēt intelligendū est: cū idē dicit: q̄ memōia: intelligentia: ⁊ uoluntas: sunt vna essentia. Uel ēt ſz aliquos pōt dici: q̄ hec locutio uerificatur ſm modū: q̄ totum potentiale p̄dicatur de suis partibus: qz. n. tale totū adest singulis partibus ſm totā essentiā: sed ñ ſm totā uirtutē: iō p̄dicatur de q̄libet pte eius: sz ñ ita ꝓprie sic̄ totū vle. Qō ēt philosophus dic̄ in scōo de aia: q̄ illō q̄ ꝑmo sentim⁹ ⁊ intelligim⁹ est aia: non ex hoc sequit q̄ essentia aie sit eius potentia: sed qz hoc ipsū q̄ forma accidental': cuius modi est potentia aie: est actionis p̄ncipiū hz a forma substantiale: ⁊ iō forma substantialis est ꝑmū actionis p̄ncipium sed non ꝓximum.

Donūtur aūt .§.IIII.

potentie aie eē bona media. Mgr enī sen. li. ij. dī. xxvi. p⁹ Aug. pōit triplicē drām bonoz. s. mīma: media: ⁊ magna. vz bona tēpalia: ¶nāralia: ⁊ uirtualia. Et qz oīa a deo accepisti: ſm aplm. Recordare qz accepisti bona in uita tua dixit Abrahaz Luc. xvi. Tēpalia quidē ad recte distribuendum: nālia ad bñ exercendū: uirtualia ad continue augendū. Tēporalia ut diuicie bona sunt: qz organice deseruiūt felicitati ſm philosophū .i. sunt īstrumenta ad uitā uirtuosā. Qui. n. sibi thesaurizat ⁊ tēpalia non distribuit ſm rectitudinem dānatōem incurrit: Unde cuidam diuiti qui sibi ipsi dicebat. Aia mea hēs multa bona posita in annos plīmos cōmode: quiesce ꝛc̄: dictū fuit a deo: Stulte aiam tuā hac nocte repetent a te Luc. xij. Super quo euangelio dic̄ Amb: Tu. s. dines susceptī dei muneribus ⁊ in sinū tuū redactis: nil te putas facere iniquū: si tā multoz uice subsidia solus obtineas ꝛc̄. di. xlvij. sic̄ hi. Bona nālia sunt potētie aie interiores ⁊ exteriores: quib⁹ operamur: q̄ bus pōt aia bene ⁊ male uti: sicut ⁊ bonis tēporalibus. Et ō his pōt illud exponi ps. Bonoz̄ meo rū non indiges dñe. i. opez nostroz q̄ procedunt a potentijs. Exercere aūt dz quis huiusmodi bōa ⁊ bñ: al's ea i uanū accepit. ps. qui nō accepit i uanū aiaz suā. hic. s. habitabit in tabernaculo tuo. Bñ aūt exercet huiusmodi bona cuz penitet ⁊ se mortificat: ſm illud ps. Tabescē fecisti sicut aranea aiam eius. i. ſm glo. Fecisti tu deus ut aia conuersa sit tabida. i. humilitate infirmata sicut aranea: que ēt leui tactu manus tabescit. i. ōficit a uirtute sua ⁊ uigore: sicut aia correcta ⁊ penitēs a cō tactu manus diuine inspirationis: ōficit a uigore superbie ⁊ moritur uite ꝑstine. Aranea est subtile corpus: terrena ōserit: alta querit: emissione uiscerū te las texit. Sic conuersus ⁊ corrept⁹ per penitentiā corpus extenuat: inōi infuna contemnit: celestē conuersationē appetit: subtiles operationes ex timore dñi facit. Bene exercet aia potētias: dū intellectū ⁊ affectū ad superna erigit. Unī ps. Alia mea exultauit in dño ⁊ delectabitur in deo saluatori suo. Omnia ossa mea dicent: domine quis similis tibi. Exultatio: delectatio aie: est ipsa maxima cōplacentia quā hz uoluntas ex cognitione ⁊ consideratione intellectuali: diuine ꝓuidentie ⁊ beniuolentie magne ad ipsā animā. Prouidētia uero in dño qui bonus est ⁊ prouidet seruis suis. Beniuolentia in salutari: qui sic dicitur: qz nos saluat. Ossa anime sunt potentie: qz sic ossa inseperabiliter inherent carni ⁊ dāt ei robur ad operandū: ita potentie inseperabiliter sunt in aia ⁊ ex his est uirtus hōi ad operandū. Omnes g̃ potentie admiratione q̄dā cuiusdā reuerentie debent experīmētali gustu intelligeī nullū esse sum⁹ tē deo. Bonis uirtualibus non pōt quis male uti: de quibus pōt illud ītelligi: puer. xi. In bonis iustoz. s. operibus uirtutū exaltabit ciuitas. Isaie. lviij. iplebit splendoribꝰ aiaz tuā. Uirtutes sunt ut quidā radij qui bꝰ aia illustrat i bap⁹smo: q̄ bona dz augere. Juxta illud ps. ibūt ō uirtute in virtutē. Nā q̄ accepit bonū vn⁹ talenti ōsignāti aliquā gr̄am: qz nō auxit sz ꝓseruauit: fuit eo ꝓuat⁹ ⁊ ꝓfusus math. xxv. Recordare g̃ qz recepisti ⁊ ad q̄d ꝛcepisti. Et sic ſz ps. Alia mea in bōis ōmorabit. s. ad record⁹ōdum.

Potētias aie ēe .§.V

plēs pōit philosophus i scōo ō aia. Et mgr sē. i. li. di. iij. q̄ necesse est ponē ſz. b Tho. in. j. pte. q. lxxvij. art. ij. Nā ſz philosophus. z. ō celo sic̄ ifiz⁹ ne eōis posit⁹ ad saītatē: q̄ ē q̄dā pfectiō pis aialis q̄ ñ pōt ꝓsequi pfectā sanitatē sz aliquā modicā cōsequē paucis remedijs. Mel⁹ aūt disposit⁹ ē q̄ pōt ꝓsequi pfectā sanitatē sz remedijs mltis: ⁊ adhuc mel⁹ q̄ remedijs paucis pfectā ꝓsequi pōt. Optie aūt q̄ absq; remedio pfectā hz sanitatē: Ita dicendū ō bonitate ⁊ pfectione rez. vz q̄ ille res q̄ sunt ifra hōiz: ut aiala ⁊ isēsibilia: q̄dā pticulāia bona

¶ Et trīc̄ bonū ostendit.

¶ Sic̄ potest. sua bona media.

¶ potentias aie diuisserunt. ſm actus et obiecta

ꝓsequūt:ñ aūt ꝑfectā bonitatē ꝛ vniu̇sālē q̄lis est
de':ꝛ io q̄dā paucas ꝛ determinatas uirtutes ꝛ o
perationes habent quibus illam assequentur.
Homo aūt pōt cōsequi perfectā ꝛ vniuersalē bōi
tatē:qz pōt adipisci beatitudinē:Sed tn̄ qz est i ul
timo gradu ſm nām eoꝝ quibus ꝓpetit beatitudo:
Jdeo multis ꝛ diuersis operationib' ac uirtutib'
seu potētijs indiget aīa hūana ad consequēdā hu
iusmodi perfectā bonitatē. Angelis uero mior di
uersitas potentiaꝝ cōpetit. Jn deo aūt nō est aliq̄
potentia uel actio ꝓter ei' ēentiā. Est ēt alia rō q̄
re aīa humana ē in diuersitate potētiaꝝ:vz:qz est
in confinio corpaliū ꝛ spūaliū creaturaꝝ: ꝛ io cō
currunt in ipsa uirtutes utrarūq̄ creaturaꝝ.
Sciendū etiaz ſm. b Tho.ubi supra:q̄ quedam
operatōes aīe sunt q̄ exercent sine organo corpali
ut intelligere ꝛ uelle. Ūñ potentie q̄ sunt haꝝ ope
rationū ꝓncipia:sunt in aīa:ut i subiectō. Quedā
uero actiones sunt aīe q̄ exercent ꝑ organa corpa
lia sic uisio ꝑ oculū ꝛ audit' ꝑ aurē. Et simile de
oīb' aliis operationib' sensitiue ꝛ nutritiue partis.
Et potētie q̄ sunt haꝝ opationū ꝓncipia: sunt in
ꝓiuncto ut i subiecto ꝛ i aīa sola. Ūñ philosoph'
in li. de somno ꝛ uigilia dic̄ q̄ sentire nō est ꝓpriuz
aīe:neq̄ corpis:ſz coniuncti. Dicunt aūt oes potē
tie ēe aie nō sic subiecti ſz sic ꝓncipij:qz ꝑ aīam cō
iunctū hz q̄ tales opationes possint opari. Fluūt g̃
oēs potentie ēt sensitiue ꝛ uegetatiue ab ēentia aīe
sic a ꝓncipio. Sunt.n. q̄dā ꝓpietatis nāles ei': sed
subiectū est cā ꝓpoꝝ accidentiū: vñ ꝛ ponit sub
iectū in diffinitone accidentis. Notādū ēt q̄ oīs
actio ꝓcedit ab aliq̄ potentia ꝛ est circa aliq̄d ob
iectum seu materiā: potentia.n. ſm id qd̄ est potē
tia ordinat ad actū ꝛ diuersificat ſm diuersā rōez
actus. Et actus diuersificat ſm diuersā rōnez obi
ecti. Quia.n. aliud ē color inq̄tū obiectū uisus:
aliud sonus inq̄tū obiectū auditus. Jdeo diuersa
omnino actio est uidere ab audīre:ꝛ qz diuersa rō
actōnis utriusq̄:io ēt potentie diuerse vñ ꝓcedūt
illi actus. Potētia aūt aut est actiua aut passiua.
Actio aūt ꝓcedens a potentia actiua alio mō se
hz q̄ ꝓcedēs a passiua erga suū obiectū. Cōpat.
n. obiectū ad actū potētie passiue:sic ꝓncipium ꝛ
cā mouens:color.n. inq̄tū mouet uisū est ꝓncipiū
uisionis:sic ꝛ intelligentia est potētia passiua. Ad
actū aūt potentie actiue ꝓpat obiectū ut termin'
ꝛ finis sic augmentatiue uirtuti obiectū ē q̄tū per
fectū qd̄ est finis augmēti:ꝛ ex his duob' actio re
cipit ſpēm.ſ.ex ꝓncipio l' fine seu termio. Et sic ē
necesse q̄ potentie diuersificēt ſz act' ꝛ obiecta.

Quinqz sūt genera. §. VI

potētiaꝝ ſz philosophū i. q. d aīa:vz uegetatiuū
sēsitiuū:appetitiuū:ſz locū motiuū:ꝛ itellectiuū.
P.o cui' oclaratōe dic̄.b Tho.in.j.pte.q.lxxviij.
arti.j.q̄ genera potentiaꝝ distinguūt ſm obiecta
actuū ipsaꝝ. Quanto.n. potētia ē altior tāto ob
iectū vniuersali' respicit. Obiectū aūt operationis
aie triplici ordine pōt ꝓsiderari. Alicui'.n. poten
tie aie obiectū ē solū corp' aie vnitū: ꝛ hoc genus
potentiaꝝ dī uegetatiuū:nō n. uegetatiua agit ni
si in corp' cui vnit aīa. Est alteꝝ gen' potentiarū
qd̄ respicit vniuersalib' obiectū.ſ. nō solū cōp' sen
sibile:ꝛ ñ solū cōp' cui aīa vnit. Est alteꝝ gen' po
tentiaꝝ qd̄ adhuc respic vniu̇salib' obiectū.ſ. nō
solū corp' sensibile ſz ēt oñe ens. Et ex hoc pz q̄
ista duo genera potētiaꝝ hñt opationē ñ solū re
spectu rei ꝓiuncte:ſz ēt extrinsece rei respectu. Cū
aūt opans oporteat aliq̄ mō ꝓiungi suo obiecto:
necesse ē rē extrinsecā q̄ ē obiectū opationis aie:
ſm duplicē rōnē ad aīaz ꝓpari. Uno mō ſm q̄ na
ta est ꝓiungi aie ꝛ i aīa cē ꝑ suā silitudinē:ꝛ q̄tum
ad hoc sūt duo genera potētiaꝝ. Sēsitiuū respec
tu obiecti min' cōis:qd̄ ē corp' sensibile. Et intel
lectiuū qd̄ ē respectu obiecti cōissimi qd̄ ē ens vni
vsale. Alio mō res extrinseca q̄ ē obiectū opatōis
ꝓpat ad aīaz:ſm qd̄ ipa aīa inclinat ꝛ tēdit in rez
ipaz exteriorē. Et ſz hāc opationē sūt duo genēa
potentiaꝝ: vnū.ſ. appetitiuū:ſm qd̄ aīa ꝓpat ad
rē extrinsecā ut ad finē q̄ est ꝓmū in itentione. Et
hic appetit' q̄ dr appetit' aīal':distinguit ab appe
titu nāli. Appetit'.n. nālis est inclinatio cuiuslibz
ri ad aliq̄d ex nā sua. Et sic nāli appetitu q̄libz po
tentia desiderat sibi ꝓueniens: ſz appetit' animal'
sequit formā apphensā. Et ad hui' appetitū req̄
rit spālis potentia anime ꝛ nō sufficit sola apphē
sio. Uisus.n. nāliter appetit uisibile: solū ad suuz
actum.i. ad uidendū. Animal aūt appetit rē uisā
ꝑ appetitū ñ solū ad uidendum:ſz ēt ad alios usꝰ.
Aliud gen' potentiaꝝ ē motiuū ſm locum: ꝓput.
ſ. anima ꝓperatur ad rē exterior:ē sicut ad termi
nū operatonis ꝛ mot'. Ad consequendū.n. aliqd̄
desideratum ꝛ intentum omne animal mouetur:
ꝛ q̄uis sensus ꝛ appetitus sint ꝓncipalia mouen
tia in animalibus perfectis: non tn̄ sensus ꝛ appe
titus inq̄tū huiusmodi ēt sunt sufficientia ad mo
uendū:nisi superaderetur eis aliq̄ ṽtus. Nā i im
mobilib' aialib' est sensus ꝛ appetitus:nō tn̄ hñt
uim motiuā. Dec aūt uis motiua:est ñ solum in
appetitu ꝛ sensu ut'in operante motū:sed in ipis
partibus corporis:ut sint habilia ad obediendum
appetitui anime mouentis hec.b Tho.

Potētiaꝝ aūt aie. §. VII

rōnal' dnq̄ sūt gña ſm philosophum in scdo de
aīa:ꝛ ois actio hūana ab his ꝓcedens:tūc bn̄ agit
ꝛ meritorie: q̄n ex gīa in aīa agit: vñ ps. aīa mea
illi uiuet.ſ. uita gīe:ꝛ semen ei' seruiet ipsi. Semē
spūale seu generatio aīe ē dntuplex gen' potētiaꝝ
q̄ fluūt ꝛ sic generant ab aīa:q̄ tūc fuiūt deo.cuz

ſ gnā potētiaꝝ sūt .q. q̄ in suis actib' ꝛ sūt.

[Nec quis talēta. xc. expone.

aīa uiuit ei. ſ. exḡīa. Pñt ⁊ iſte figūari p. v. talēta tradita a dño ſuo ſuo math. xxv ꝯ tūc duplicat: vñ talī itrat i gaudiū dñi: cū. ſ. qs eas exercz: nō ſolum iſtictu humano rōis ut philoſophi: ſz ēt diuina illuſtratione gīe ut ſācti: nec pōt iſta expoſitō i congrua reputari q: diſſuta ē ab hiſ q̄ ſequūt in illa pabola. i. nō corrñdet eis. Nā ſubdit ō duobuſ talēt: aut uno tm̄ alīs datis. Certū eſt aūt q̄ oēs hoīes hñt p̄dictas oēs potentias. Dic. n. b Tho. ſup canti. in ꝓlogo: q̄ illud hz locū in expoſitiōe litēali ſcripture. ſ. q̄ oportet q̄ nō ſit diſſuta: ſz rñdeat p̄cedentib⁹ ⁊ ſequentib⁹: hoc aūt nō req̄rit in expoſitione morali ſcripture: ut pz in expoſitī doctoꝝ. Dz ḡ quis operari ſm̄ potentiā motiuā exḡīa cundo ad tēplū: ut xp̄s ⁊ apli Act. iij. ñ autez ad theatꝝ uel ſpectaculū: Tale⁹. n. debent puniri de ꝑſe. diſ. i. In die debent moueri ad indulgētiaſ ⁊ laudes diuinas p̄s. Lauda aīa mea dñm ⁊c. q̄ ꝑpitiaī oīb⁹ iniquitatib⁹ tuis p indulgentiaſ q̄ ad pnā p laudē ꝓfeſſionis q̄ ad culpā: nō aūt dz ire ad choreas: ibi: n. āputaī figurate caput ioānis baptiſte Marci. vi. q̄ interp̄taī in q̄ eſt gīa. Debet moueri ⁊ opari ad iuuandū ꝓximos: ut thobias q̄ diſcurrebat p ciuitates: uiſitando: ꝓfortando captiuos: ueſtiendo nudos: ſepelliendo: ⁊ huiuſmodi: Et ut paulus qui laborabat manibus ſuis ad ꝓuidendū ſibi ⁊ ſuis: nō aūt diſcurrendo cū malis ad iniquitatē: ō quib⁹ Sal. puer. j. pedes eoꝝ ad malū currūt: ⁊ ſic aīa laborantis laborat ſibi. Uegetatiua bñ uti dz: vz cibis ⁊ potib⁹ q̄ deſeruiūt nutritiue ⁊ augmentatiue: utendo ad neceſſitatē ñ uoluptatē. Nā ⁊ helias carnes comedit: ⁊ dauid aquā ꝓcupitā. ſ. de ciſterna bethleē effudit. ſ. ñ bibendo: di. xlj. delicie. Ueneris aūt actib⁹ q̄ deſeruiūt generatiue p̄eſſe cū ꝓiuge ſūa: ⁊ ñ āliter: ad ꝓlē ꝓcreandā uel debiti redditionē: ñ ad libidinē explēdā. xxxij. q. iij. uir cū ꝓpa: ibi tunc. n. cū glo. ſua. Cū ſenſitiua bñ quis ꝓmerciatur cū ſenſus exteriores: uiſū: audituī: ⁊ alios ſub diſciplina cuſtodit rōnis: nō eos exercēs ad curioſitatē: ut ille qui dixit. Juga bouū emi quinq: ⁊ eo ꝓbaī illa. Luc. xiij. ſ. p curioſitatē paſſionis inſup appetitus ſenſitiui mortificat a uicijs. Talentū intellectiue duplicat cū quis ipſū applicat ad cōſideranda ſpūalia ⁊ diuina ad intelligendū ſacra eloquia: q: ut dī diſ. xxxviij. Sicut ſtellas celi ñ extinguit nox: ita mētes fidelium inherentes ſacre ſcripture firmamento: nō obſcurat mūdana iniquitas: q̄ faciebat. b. uirgo Maria: cui dixit ſimeon. tuā ipſi⁹ aiam pertranſibit gladius Lu. ij. qō exponit amb. de gladio ſpūali: qō ſm̄ apl'm eſt vbū dei: qō in ſcripturis poſitū ualde trāſiuit p aiam. i. intellectū ⁊ mētem vginis ꝓferendo ſcripturas adinuicē de eo. Talētū aūt appetitiue auget dū quis affectū hz ad deuz: exēplū iſaie dicentis. Alia mea deſiderauit te i nocte. ⁊ ſpū meo i p̄cordiꝭ meis. Ul' vera aīcicia charitatis afficit ad ꝓximū. Uñ ō dō dī. i. Reg. xviij. q̄ aīa ei⁹ ꝓglutinata ē cū aīa. Jonathe. ſ. affectu aīcitie ⁊ charitatis. Diligē eñ ⁊ deſiderare dū ⁊ ſalutē ꝓximi: eſt actus uoluntatis: ⁊ ut paſſiones appetitus ſenſitiui refrenet rōne. Si qs aut ē uellet totā iſtā pabolā exponē de bonis nobis ⁊ deo traditis: Tunc pōt dici q̄. v. talēta ſunt q̄n q̄ genera bonoꝝ: circa q̄ uerſantur operationes nīe: q̄ oēs procedunt a potentijs ipſi⁹ aīe: ⁊ ꝓmuz talētū eſt bonū natūe datū ad exercēdū Math. xx. Quid hic ſtatis tota die occioſi: ita ⁊ uos in uineā meā. i. aīam ad laborandū: ⁊ figuratur p talē tū eneū. Scōm eſt bonū gratie collatū ad augendū. ij. corin. vi. hortamur uos ne i uacuū gratiā dei recipiatis: prouer. iiij. iuſtoꝝ ſemita q̄ſi lux ſplēdens creſcit ⁊c: ⁊ figuraī per talentū aureum: q̄ ſicut auꝝ excedit oīa metalla: ita gratia omia humana Tertiū ē bonū ſcie datū ad docēdū: Math ult. Docete oēs gentes. Sap. vij. dī de ea ſine inuidia cōico ⁊ honeſtatē illi⁹ nō abſcondo. Et figuratur per talentū argenteū. De q̄ ps. Elo q̄a dñi caſta argentū ⁊c. Quartū ē bonū potētie datū ad deffendendū ſe ⁊ alios. Iſa. i. Subuenite oppſſo: iudicate pupillo deffendite uiduam xxiij. q. iij. qui pōt obuiare: ⁊ in. c. ſequē. Et figuratur per talentū ferri: q̄ ferrū ſua potentia ⁊ uigore domat alia metalla efficaciter. Quintuz eſt bonū opulentie datum ad ſubueniendū: Luc. xi. Qō ſupeſt date etiam ⁊ oīa munda ſūt uobis: Et figuratur p talentū plūbeū: de quo zach. v. q̄ plūbū uil⁹ eſt ⁊ grauꝰ alijs met[illegible]: ita tēpalia ſūt uilia ⁊ grauia. Alīq̄ uero ex p̄dictī tm̄ duo talēta hūerunt. ſ. bonū naē ⁊ gratie' Alīj tm̄ vnū. ſ. bonū naē: natal' excuſaī ſi ñ exercet. hec i catholicō.

De ordie ipſaꝝ. §. VIII.

potentiaꝝ ad inuicē. dic. b. tho. in. i. pte. q. lxxvij art. iij. q̄ cū vna ſit aīa: potentie aūt plures: ordine uero quodā ab uno in multitudine p̄cedat. necceſſe eſt inter potentias ordinē ponē: ſm̄ dependentiā uni⁹ ab altera. q̄tū ad ordinē naē ꝓut ꝓfecta nāliter ꝓora ſūt ipſecti: ſic potentie intellectiue ſūt ꝓores ſenſitiuis: vñ dirigunt eas ⁊ iperant eis: Et ſiliter potentie ſenſitiue ſunt priores potentijs nutritiue aie. Scōm uero generatōnis ordinē ⁊ temporis ecōuerſo ſe hñt. Nā potentie aie nutritiue ſunt priores potentijs aie ſenſitiue in uia generationis: ⁊ ad eaꝝ actiones corpus ꝓparant. Similiter ēt de potentijs intellectiuis reſpectu ſēſitiuarū. Cū aūt potentie cognoſcant p actus: ſicut actꝰ vniuſ potentie cāī ab alio: ut actus fantaſie ab actu ſenſus: ſic una potentia cāī ab alia: q̄uis. n. oēs potentie fluant ſeu p̄cedunt ab eſſentia aie: ordine tm̄ quodā: ut vna procedat ab aīa imediate: aīa mediāte alia ⁊ h⁹ ⁊ ſi dī q̄ potētia q̄līz aie ē accns ſi vna ē ab alia tē accnī ē ſubiectū eēt accns ⁊ ñ pt

potēne nāc: q3 in subō q3. m. g3 nutrō

Capitulū secundū

Rñdet.b Tho.q'accidens p se ñ pōt ēe subiectū accidentis: sz vnū accidens p pus recipit ī substantia q̄ aliud: sic pus q̄titas q̄ q̄litas. Et hoc mō dī accidēs vnū ēe subiectū alterī': ut superficies coloris ī q̄tū substantia: vno accidente mediāte recipit aliud: z similiter de potentijs aie. De his aūt q̄nq; generibus potentiaz: q̄uis oēs hēāt p̄ncipiū ab aia: tm̄ q̄dā sūt q̄ solū sūt ī aia ut in subiecto: ut intellectus z uoluntas. Et has necesse est remanere ēt destructo corpe: cū subiectū earz. ī. aia remaneat īmortalis. Quedā sunt in coniuncto ut in subiecto: sicut oēs potentie: nutritiue: sēsitiui: z motiui: z qz destructo subiecto nō potest accidens remanere. iō corrupto ꝑiuncto. ī. hoīe ñ remanēt ille potentie actu: sz tm̄ uirtute: sic in p̄ncipio ul'radice: z si obijciat q̄ in li. de spū z aia dī: q̄ aia recedit a corpe trahens secū sensū: z imaginatōnē: rōnē: z intellectū: irascibilitatē: z concupiscibilitatē. Rñdz.b Tho. q̄ liber ille ñ hz auctoritatē: vñ qō ibi scriptū est: ea facilitate ꝓtēnit q̄ probat. Uel pōt dici: q̄ aia trahat secū has potentias nō actu sz uirtute. Si ēt obijciat: qz Luc. xvi. fuit dictū diuiti. Recordare qz recepisti tē. Memoria aūt est potentia sensitiua. Rñdit. b. tho. q̄ memoria ibi accipitur eo mō quo Aug. ponit memoriā ī mēte p̄out. ſ. ē ptis itellectiue: non p̄out est potētia ptis sēsitiue.

La. fm: dō potētia uegatiua z sēsitiua.

Egetatiua distī guitur ī tres ptes siue potentias. ſ. nutritiuū: augmentatiuuz: z generatiuū. Uñ in scdo de aia dicit philosophus: q̄ opa huī aie sunt generare: alimento uti: z augere. Ꝓ huius declaratione dicit. b. tho. in. i. pte. q. lxxviij. ar titi. ij. q̄ uegetatiuū hz ꝓ obiecto corp' ipsū uiuens per animā. Ad qō triplex operatio anime est necessaria. Una p quā esse acquirat: z ad hoc ordinatur potentia generatiua: alia p quā corpus uiuens acquirat debitā q̄titatē: z ad hoc ordinat uis augmentatiua: alia per quā corpus uiuēs saluatur: z in esse z in debita q̄titate: z ad hoc ordinatur uis nutritiua. Est tm̄ quedā dīa attendēda ī ter has potentias. Nā nutritiua z augmentatiua hñt suū effectū in eo ī q̄ sūt: q̄ ipsum corpus uiuens augetur z ꝑseruat per vīm augmentatiuā z nutritiuā in eadē aia existentē. Sz uis generatiua hz suū effectū non in eodem corpore sz in alio qz nil ē generatiuū sui ipius: z iō uis generatiua aꝓpinquat quodāmō ad dignitatē anime sēsitiue: que hz operationem in res exteriores: z sic in his perfectior est generatiua. Est. n rei perfecte facere alterā qual' est ipsa: Et aūt desciuiunt nutritiua z augmentatiua: augmentatiue uero nutritiua. Dicitur aūt nutritiua descruire generatiue potentie fm. b. tho. i. parte. q. ultima: qz illud qō est ꝑfectum per uirtutem nutritiuam ex alimēto añ q̄ ꝑfectā ī substantiā membroz accipitur a uirtute generatiua: ut semē. Et huius signum ponit philosophus: qz animalia magni corporis que indigent multo nutrimento sunt pauci seminis fm q̄titatem corporis sui: z pauce generationis: ut pz in elephante. Similiter homines pingues sūt pauci seminis p̄opter eandem cām. Et p̄opter hanc cām in pueris non est semen qz superfluum nutrimenti in augmentum conuertitur: z iō nō p̄nt generare: z sic superfluū alimenti est semen: fm philosophū in li. de generatione animalium Sciēdum etiam fm. b. tho. ubi supra: q̄ alimentuz ex cibo z potu uere conuertitur in spēm humāe nature: in q̄tum uere accipit speciem carnis z ossis z huiusmodi partium. Et hoc est qō philosoph' dicit in. y. de anima: q̄ alimentum nutrit in q̄tuz est potentia carō. Qō autez dñs dicit Math. xv. Omne qō intrat in os in uētrē uadit z in secessū emittitur: nō sic intelligendū est: qō omne. ī. totuz qō intrat in os emittatur per secessū: sz qz de omni cibo aliqd ipuz per secessū emittitur. Et qz uirtus omnis ī corpore passibili per continuam actionem debilitatur: quia huiusmodi agentia etiā patiuntur. Ideo uirtus conuersiua alimenti ī nāz corporis animalis. In p̄ncipio quidē est tam fortis ut possit conuertere non solū q̄tum sufficit ad restaurationem deperditi: sed ēt ad augmentum. Postea uero non pōt conuertere nisi q̄tū sufficit ad restaurationem depditi: z tunc cessat augmentū. Demum nec hoc pōt: z tunc fit diminutō. Deinde deficiente hac uirtute totaliter deficit aial. Sicut uirtus uini conuertentis aquā mixtā: paulatim per admixtionē aque debilitatur: ut tandē totū fiat aquosum: ut philosophus exemplificat. Qō aūt aliqui dicunt: q̄ alimentū non ꝑuertitur in vitatē humane nature: sz accipitur alimentum ut qōdā fomentum. ſ. ut resistat actioni caloris nālis: ne ꝑsumat humidū naturale: sicut plumbum uel stagnū adiungitur argento ne ꝑsumat p ignē: Sed illa materia que ī p̄mo homine forme humane fuit subiecta in se ipa multiplicatur z hoc modo multitudo humanorum. corpoz a corpe p̄mi hois deriuatur. Totū hoc rep̄bat. b. tho. ibi p mltas rōnes pbās: q̄ uere ꝑuertit alimentum in naturam hominis:

De potētia sēsitiua. §. I.

hec ē duplex: vz exterior z interior. Exterior dī q̄ hz organa in qb' est affixa exterī' uisibilia. Ista aūt subdistinguit in q̄nq; sens' exteriores. ſ. uisuz: auditū: odoratū: gustū: z tactū: ut ponit philosoph' in. ij. de: aia. Ꝓ cui' declaratōe dic. b. tho. i

c 4

sēstiua pōt dn.

porēt uegetatiua · in tres ptes distinguit.

Titulus Secundus

j. ꝑte. q. lxxviij. art. iij. q̄ rō nūeri ⁊ diſtictōiſ exīio rum ſenſuū accipiēda ē ꝫ id qō ꝑpe ⁊ p ſe ad ſenſū p tiet. Eſt āt ſēſ⁹ potētia paſſiua. q̄ nata ē īmitāi ab exīiori ſēſibili. exteri⁹g̃ īmutatiuū ē: qō ꝑpe ⁊ p ſe a ſenſu ꝓcipit ⁊ ꝫ ei⁹ diuerſitatē potētie diſtiguīt Eſt āt duplex īmutatio. Una nāl̄is ⁊ alia ſpūaliſ. Naturalis q̄dē ꝫ qō foꝛa īmutātis recipit in īmutato ſm eē nāle. ſic calor i calefacto. Spūalis aūt ꝫ q̄ foꝛa īmutātiſ recipit i īmutato ſm eē ſpūale: vt foꝛa color⁹ i pupilla q̄ ñ fit ꝑ hoc colorata. Ad opatōez āt ſēſus req̄rit īmutatio ſpūalis p quā in tētio foꝛe ſēſibilis fiat i oꝛgão ſenſus. Sed i q̄buſ dā ſēſib⁹ īuenit īmutatio ſpūalis tm̄. ſic i uiſu. In q̄buſdā āt cū īmutatōe ſpūali ēt īmutatio nāl̄is. Et hoc ul̄ ex ꝑte obiecti tm̄ ul̄ ēt ex ꝑte oꝛgāi. Ex ꝑte āt obiecti īuenit īmutatio nāl̄is ꝫ locū. vt i ſono q̄ ē obiectū audit⁹. Nā ſon⁹ ex ꝑcuſſiōe cauſat ⁊ aeris ꝓmotiōe. Sedm alteratiōez vo i odore q̄ ē obiectū olfact⁹. Oportz. n. p calidū aliq̄ mō alte ri corp⁹. ad hoc q̄ ſpiret odorē. Ex ꝑte āt organi ē īmutatio nāl̄is i tactu ⁊ guſtu. Nā ⁊ man⁹ tagēs calida caleſcit. ⁊ ligua hūmectat ꝑ humiditate ſa poꝛz. Oꝛganū vo olfact⁹ ⁊ audit⁹ nulla nāl̄i īmu tatōe īmutat i ſentiēdo: niſi ꝑ accñs. Uiſus āt eſt maxīe ſpūalis q̄ ē abſq̄ aliq̄ īmutatōe nāl̄i oꝛga ni ul̄ obiecti ⁊ ꝑfectior iter oēs ſenſus ⁊ color. Et poſt hūc audit⁹: deīde olfact⁹. Tact⁹ āt ⁊ guſt⁹ ſūt maxīe maīalis. Et īde ē q̄ alij tres ſenſus ñ fūt ꝑ meduū ꝓiūctū. ne aliq̄ nāl̄is trāſmutatio ꝓtingat ad oꝛganū ut cadit i his duob⁹ ſenſibus. Eſt āt triplex ſēſibile obiectū. ſ. ꝓpriū. cōe. ⁊ p accidēs. Sēſibile ꝓpriū ē. q̄ ꝓmo ⁊ p ſe īmutat ſēſum. vt color uiſū. ſon⁹ auditū. ⁊ hmōi. Sēſibile cōe ē. q̄ ñ priō ⁊ p ſe mouet ſēſū. ſz rōe ſēſibilis q̄litat⁹ exiſtētiſ i eo vt ſupficies rōe colōis ⁊ huiuſmōi. Sēſi bile vo ꝑ accñs ē q̄ ñ fac̄ aliquā diſſitatē i īmuta tione ſenſus.

Capitulum tertium de ſingulis q̄nq̄ ſenſib⁹.

E uiſione cor

porali q̄o fiat. Plato ⁊ Empe docles opiati ſūt. q̄ mod⁹ uidē di fiēt extra mittendo radios ab oculis: ñ itus ſuſcipiēdo ſic ē vi tas. Oō ꝓbabāt hac rōne. Si uiſio ꝑficeret ſuſci piēdo itus. tē ñ eſſet neceſſe ut q̄ñ aliq̄s acute uel let uidē. niſi q̄ apiet oc̄los: ⁊ q̄tomagis apiet tan tomag⁹ videt foꝛaz. Sz ꝓtrariū apparet et ꝫ hoc tz Ariſto. q̄ q̄ñ aliq̄s uult acute uidē magis con ſtrigit palpebras ⁊ artat oculos. ita q̄ ille conat⁹ deſignat aliq̄d a ſe eiȝere ⁊ emittē ⁊ ñ recipe. Sz q̄ iſta opinio ſit falſa ⁊ ipoſſibilis. ſ. q̄ viſio fit ex tramittēdo. ita q̄ lux ꝓiramidal⁹ egrediat⁹ a uiſiōe ut oñt illi: oñdit⁹ ꝑ hoc q̄ lux ñ pōt egredi a uiſu ni ſi q̄ttuor modis. Priō q̄ āt lux erit ꝓtinuata cū vi dēte⁹ cū tota reuiſa ꝓiūcta. Scōo aut lux i viſiōe ꝓiūgit⁹ cū tota re viſa. ⁊ ſepat⁹ tota a uidēte. tertia aut lux egrediēs ñ ē ꝓiūcta cū tota re uiſa ſz cū ali q̄ ꝑte ei⁹. Quarto aut lux ꝑficiēs uiſionē ſepat⁹ ab utroq̄z. ſ. re uiſa ⁊ vidēte. Et ꝓmū q̄dē eē ñ pōt ſ. q̄ lux egrediēs ꝓtinet⁹ cū tota re uiſa ⁊ vidente. Hui⁹ rō ē: q̄ cū uidem⁹ aſtra celi ſeq̄ret⁹ q̄ lux egre diens extēderet⁹ uſq̄ ad aſtra celi. q̄ō ē ipoſſibile eū egredi ñ ſit niſi corpoꝛ: lux āt ñ ē corpus. Se cūdū ēt. ſ. q̄ tota lux ſeparet⁹ a vidēte ⁊ ꝓiūgat⁹ cuꝛ re uiſa q̄ō eē ñ pōt. q̄ q̄ō ñ ꝓtingit uidentē ñ vide tur. Uñ hoc ſile eēt ac ſi q̄s ſentiēdo tāgat manu abſciſſa Tertiū. ſ. lux ꝓiūgat⁹ cū aliq̄ ꝑte rei vi ſe. Hoc ñ pōt eē. q̄ tē nulla res videret⁹ ꝫ ſe totaz ſz ꝑ ꝑte q̄ a luce tāgit⁹. Quartū. ſ. q̄ō lux egredi ēs ñ ꝓtinuet nec cū re uiſa nec cū uidēte ſz ab utro q̄z ſepet⁹. Hoc ēt ñ pōt eē q̄ ſi lux ñ ꝓtinuat⁹ cū vi dente. ñ videbit. Si ñ ꝓtinuat⁹ cū re viſa: ñ videbi tur. Sic g̃ i uanū ponit⁹ lucē egredi a uiſu. Ad rōez āt ꝓducte opinionis: cū. ſ. dē q̄ uolēs vidē acu te ñ apit oculos: ſz potiꝰ ꝓſtringit. R. q̄ hoc ñ fit. q̄ lux exprimat⁹ vl̄ emittat⁹ a viſu. ſz potiꝰ ut criſtal linus humor uniat⁹ ac vtus viſiua ⁊ aduuet⁹ ⁊ cō fortet⁹. q̄ vtus unita ē fortior diuiſa. Uñ nā ordi nauit culia eminētia ⁊ groſſa ⁊ nigra: vt aduuent viſū. ne cōfūdat diſgregat⁹ a luce ul̄ lumie exterio ri. Cuius ſignū ē q̄ cū aliq̄s uult vidē ſubtiliter ⁊ acute obumbrat uiſuz. ut per vmbrā vtus viſiua congregetur. Alb. ⁊ Tho. in cōmēto ſup li. ō aia.

Fit ergo uiſio per. §. I.

receptionē ſm Ariſtotelē ñ ꝑ emiſſionē radiorū ab oculis. Ad quā uiſionē coꝛporalē neceſſe eſt q̄ttuor per ordinem concurrere. Et primū ē colō in obiecto viſus. Color enī mouet diaphanū ad ſui ſuſceptionē. q̄ motus ñ eſt localis ſz motus al terationis: q̄ alteratio ē motus ad foꝛaz q̄ eſt qua litas rei uiſe. Ubi ſciendū q̄ color i corpore colo rato. eſt q̄litas ꝓpleta i ſuo eē naturali. immedie tate autē eſt q̄litas incōpleta. ſecundum eē rōna le. Sedm qo requirit⁹ ad diuiſionē eſt diaphanuz i. aliq̄ō corpus ꝑſpicuū puta: uitꝛ. aq̄. uel aer. e ſi inter uiſibile ⁊ uiſū ñ eſſet meduū tranſparens ſed uacuū cū i uacuo ñ poſſit eē ꝓtactus. tē uiſibile ñ ūmutaret: ⁊ viſus non ūmutaret. Terciū q̄ō req̄ri tur eſt lumen. q̄ō lumen ē neceſſariū. nō quidez ex ꝑte coloris q̄ de ſe ē uiſibilis: ſz ex ꝑte diapha ni. Nā color cū ſit lux obſcurata. ex admixtione corporis opaci. ñ mouet diaphanū ꝑfecte. Ultima diſpoſitōe: ſz lumē i ultia diſpoſitione fac̄ dia phanū receptiuū coloris. Quartū q̄ō requiritur eſt potētia ſenſitiua ſimul cū organo. potentia enī ſenſitiua ē principiū uiſionis. que potentia exerce tur ꝑ corpus. ⁊ eſt iuxta crebrū interius ubi ꝓiun gūtur duo nerui ex oculis ꝓcedētes. Oꝛganuz ē

Capitulū Tertium

regritur .i. oculus qō ñ dz ẽe igneū neq; aereū: sz aq̃uz fm Aristo. Et hoc rōe pspicuitatis. ñ fm q̃ aq̃: perspicuum enim aqueū z magis cōseruat q̃ aer z magis represẽtat. Tho. z Alb. in cōmẽto ō anima. De quinq; sensibus corporis hi figurā tur p quinq; porticus piscine. de quibus dī Jo. v. In his iacebat multitudo magna languentium Aqua piscine significat mollem z fluidā carnem: circa quam sunt q̃nq; sensus. Uel melius. Piscia in qua lauabantur oues sacrificande et deo offe rende: pp quod dicebatur ꝓbatica a probaton hebraice quod est ouis latine. z signat penitentiā i q̃ lauant a sordibus spūalibus aiaz ouel christi. Quinq; porticus circa eam sunt quinq; sensus pricipia peccatorum. In his iacet q̃ infirmus est p peccatū quiescēs in hmōi sensatōibus z q̃ sequūt ex eis. Ex his oportet exire qui uult sanari z itra re in piscinam penitentie. z hoc post monitionem aque ab angelo. i. post predicatoris uel sacerdotꝫ admonitionem. uel angeli instigationem aut dei inspirationē. virtute autem crucis que ibi dicitur fuisse tunc abscondita: sanatur vnus tantum. i. q̃ in unitate fidei z charitatis penitentiam agit. z q̃ prior. i. qui hz solicitudinem. i. diligentiā ad hoc. Hi ēt figurantur per quinq; reges i terra ꝓmissio nis q̃s cruci affigi precepit Josue. hi. n. sensus vl urpant sibi dominium sup aiaz. Sed christus ie sus iubet cruce modestie z austeritatis mōtificāi. vt exponit Origenes super penta. Unde christus Luc. xiiij. Qui non accipit crucē suā zc.

In porticu ergo .§. II.

uisus iacet multitudo languentium spiritualiter multipliciter. quia sicut nobilior sensus ita peri culosior. Et precipue
Ex lepra lasciuie.
Ex idropesi auaricie.
Ex cecitate inuidētie.
Uisus si ñ refrenat multū inducit ad lasciuiam z luxuriam. Uñ Treñ. iij. dī. Oculus meus depre dat ē aiam meā in cūtis filiab' urbis mee. In h' ceptū et figurā Dina q̃ egressa ē de domo vt ui deret mulieres zc. rapta z violata ē a Sichē. Genñ xxxiiij. Uñ Aug. Nec dicatis uos hīe aios pudi cos: si habeatis oculos ipudicos. Quintilianus. Oculi sūt tota luxuria nīa. hi nos i omia q̃ttidie vicia precipitāt. Nārat iō q̃sdā philosophos: vt to tam cogitationē ad mētis puritatē cogerent: sibi oculos eruisse. Et q̃uis nō benefacerit. tñ cogūcēt quantū malū sequat ex vsu inordiato visus. Qō eni christ' dixit Mt. xviij. Si oculus tuus dexter scādalizat te eruc eū zc. Nō itelligit de materiali extractōe: qō ꝓhibet. sed de spūali. vz. q̃ si aspect' alicuis rei inducit hoiez ad ruinā: puta fornicatōez dz subtrahē ñ oculū sed actū. i. nō aspicere. Mo raliter aūt oculus dexter ē status speculatiuus z ptēplatiuus. Quē siq̃s videt inducē ad ruinā: ul' ꝓpter oubia fidei uel supbiā z h' mōi abutēdo. dz dimittē z tradē se actiuis. Infirmat q̃s ex uisu idropesi auaricie. Sicut eni idropicus non potest saciari potu sic nec cupid' pecunia. Eccl. xiij. In satiabilis ē oculus cupidi. ñ satiabit donec ꝓsumatur arefaciēs aiaz suaz. ps. Tabescē feciste sic ara neā aiaz ei'. s. cupidi. i. de' tu pmisisti deficē z cōsumi sic aranea se euiscerat faciēdo telas ad capien das muscas: ita auarus ad excogitādas malitias z fraudes. Aspect' g̃ rez inducit cupiditatē earū. Sic achor uidēs regulā aureā z clamidē coccine uz furat' ē ea Josue. vij. c. Adauget visus inuidiā. Uidēs eni alios ꝓsperitatē z excellētiā alteri' cui ñ afficit: affligit. iuidet. vidē ñ pōt. Eccl. xiij. Nequā ē oculus iuidi z auertēs faciē despicit aiaz suā. Uñ saluator i pabola vince dixit vni ex mur murantib'. An oculus tuus nequā ē: q; ego bon' sū Mat. xx. Sic filij Jacob videtes q̃ Joseph a pre plus alijs amaret iuidebāt ei. z ꝓpter hoc uendi derunt ismahelitis Gen. xxxvij.

In porticu audi .§. III.

tus iacet alia multitudo infirmoz spiritualiter z precipue inducit
Iracundie feritatem.
Erroris falsitatem.
Mentis uanitatem.
Cū q̃s eniz audit q̃ sibi ñ placēt: turbat. Uñ pha risei audito vbis xpi scādalizati sūt iuste tñ. Mat. xv. Sic Herodes audiēs de natiuitate noui regis ebat' ē Math. ij. Uñ z Lilo un' de septē sapiētib' mūdi. Ne maledicas inq̃t primis audies. n. vñ z tu cōtristet'. s. ps. Dñe libera aiaz meā a labijs ini q̃s z a ligua dolosa. ne. s. audiā eā. z ex hoc vt ex cōtumelijs z huiusmōi iascar. Audit' cū ideffere ter adhibet inducit multos errores. dū. s. creditur q̃ audit z dī. ꝓ pcialitatū disseminatores uel de tractores. ij. Thi. iij. Sanā doctrinā ñ sustiebūt prurientes auribus. Sed a vitate q̃dez auditum auertēt ad fabulas ātꝙ auertēt. Isa. xxx. Loquimi ni nobis placentia z audiemus zc. Eua quia audi uit serpentē loquentē iniuriam dei. faciliter credi dit z ruit. Nōsolū re' ē q̃ malū de alio profert. sz ēt qui aurem cito crīminibus prebet. xj. q. iij.

Inducit vanitatem: q; cuz quis laudari se au dit ide supbit ul' glat. sic Herodes agrippa. quia libenter audiebat a populo laudes dei sibi dari percussus ab angello fuit. ita ut scaturiret corpus eius. Act. xij. Audiendo etiam ociosa z inutilia mens efficitur uana z indeuota tempore oratōis z curiosa. Uñ de athenien sibus curiosis dicit. q̃ ad nihil aliud uacabant: nisi ut audirent uel dice rent aliquid noui.

In porticu odora. §. III.

tus multitudo ⁊ magna iacet infirmantiuꝫ ſpūa liter per diuerſa peccata.
Inuenitur in eo crudelitas.
Exercetur multa guloſitas.
Procuratur carnalis ſuauitas.
Pſal. lōge feciſti. i. p̄miſiſti fieri notos meoſ a me. poſuerūt me abhominationē ſibi. ſ. ꝓpter ifirmi tatē paſſionis. Martha ēt dixit xp̄o: qñ iuſſit tol li lapidē a monumento. Dñe iaꝫ fetet q̄driduan⁹ enim eſt. Joh. xi. Et ſic uidebatur crudelis germa no reſuſcitando: ne naribus ſentiret fetorē. Mul ti ꝓpter hoc abhominātur pauperes et crudeles ſunt ꝓpter ſudores ⁊ fetores eoꝝ: nec uiſitant in firmos: incarceratos: mortuos: nec recipiunt pere grinos: ſicut diues Lazarum in domo noluit reci pere ulceroſū: qui ſepultus ē in inferno: ⁊ propter huiuſ crudelitatē dicetur multi. Jte maledicti ⁊c.

Multi q̄runt ſentire uarios odores: ⁊ ex his inardeſcit uiciū gule. Dicit Hieronymus: q̄ vult ⁊ aquila odorāt tranſmarina cadauera: ⁊ ad hu iuſmodi eſcam ꝓgregantur diu uolando. Sic gu loſi ſentientes odorē alicuⁱ cibi multū diſcurrūt ⁊ laborant ad illū habendū: q̄tūcunq; ēt ēet imū dū ⁊ nociuū. Uñ ⁊ ioſephⁱ narrat in li. de bello iu daico: q̄ hieroſolīa obſeſſa a tito filio ueſpaſiāi: quidā ſentientes odorem carnis aſſate qui diſcur rebant per ciuitatē: intrauerunt domum uidue ⁊ inuenerunt filiū eius p̄ fame aſſatū ⁊ iā in pte co meſtū. Et qui in figurā predicta aialia. ſ. uultur ⁊ aquilā in odore ſequuntur: ⁊ comedūt cadauera: immunda declarantur. Querit a multis odor ꝓpter ipſā delectationē talⁱ ſenſus: ⁊ ſi fieret ad ꝓfortandū cor in infirmitate non eſſet malū. Jux ta illud: ūgento. i. uarijſ odoribⁱ delectat cor: ⁊ bo nis amicis ꝓſilijs aīa dulcoraī: prouer. xxvij. Sz cū ſit ad uoluptatē ⁊ uanitatē ut aliꝫ ēdoleat mⁱ tū diſplicet deo: ⁊ ꝓtra huiuſmodi dicit cōmīna do dñs p Jſa. iij. c. Erit ꝓ ſuaui odore fetor: ꝓ zo na funiculus: ꝓ criſpanti crine caluiciū ⁊c. Et ibi ēt reꝑhendūt olfactoriola.

In porticu guſtus. §. V.

iacet alia multitudo languentium ſpūaliter: nam inducit plura mala per abuſum rationis.
Eſt enim obfuſcatiuus.
Ariditatis inductiuus.
Uite utriuſq; deſtructiuus.
Job. vi. q̄ p̄us nolebat tangere: aīa mea nunc pre anguſtia cibi mei facti ſūt. i. q̄ pⁱ ꝑz iudicium rōis diſpoſuerā nō ſūmere: cibaria guſtādo: cuꝫ angu ſtia ⁊ remorſu conſcie idifferēt: ſumit ēt ad uolup tatē. Guſtus. n. cū delectat ſenſualitatē: obfuſcat rōnē: ut q̄ſi uideatur recte facē: q̄ ex gule ſumit ap petitu. Greg. i moral. In ipſo eſu dū furtim gula ſurrepit: edenti delectatio permiſcet. Uñ plerūq; ꝓtingit: ut refectionē corpis q̄ ſalutis cā cepimuſ cā uoluptatis expleamus. Exemplū in noe ⁊ loth guſto dulcedis uini ebrijs factis. Eſt ariditatis mē talis inductiuⁱ: ſicut. n. guſtata ſuauitate ſpūs: de ſipit oīs caro: ſm Bern. Jta econuerſo: guſtata ſu auitate cibi ex gula deſipiunt ſpūalia. ꝑs. Omnē eſcā abhomiata eſt aīa illoꝝ: vñ dicebant: aīa no ſtra nauſeat ſuper ci. iſt. leuiſ. ſ. manne: qō ſignat ſpūalia. Deſtruit uitā corporalē ⁊ ſpūalē guſtus i moderate uſus. Eccī. xxxvij. ꝓpter cꝛapulā mul ti perierūt mente ⁊ cōpore. Hinc ⁊ Criſo. Exceſſⁱ ciboꝝ ꝓſumit ⁊ putrefacit corpus ⁊ egritudie diu turna macerat: ⁊ tunc demum morte crudeli con ſumit: de conſe. diſ. v. nihil. Ad idē Jnno. in li. de miſia hōis dic. Tā eſt bīuſ gule uoluptas: ut ſpa cio loci uix ſit. iiij. digitoꝝ ſpacio: tpis uix ſit. iij. momētoꝝ. Et dū auiditas neſcit modū: ⁊ uora citas excedit mēſurā: grauat ſtōachus: turbat ſēⁱ corpis: q̄ſi eq̄ ſiñ rōe currētes: aīe vo aurige ñ reti nent frena ⁊c. Loquit ibi de guſtu: tam multa aīa lia capiūtur ad mortē per guſtum: ut piſces hamo adeſcato aues: mures ⁊ huiuſmodi.

In porticu: tactus: multitudo. §. VI.

ēt iacꝫ infirmoꝝ: ⁊ lꝫ ſit hic ſēſus p totū corpuſ: ꝑcipue uiget tñ i manibus.
Eſt luxurie ꝓpetratiuⁱ. Eſt iniurie illatiuus.
Eſt ſubſtātie ablatiuus. Leuit. v. aīa q̄ tetigerit aliq̄d īmūdū rea ē: q̄ tetigēt picē iq̄nabit ab ea: eccī. xiij. q̄ ingredit ad uxorē ꝓxi ſui ñ erit mūdus: cuꝫ tetigerit eā. i. Lot. vij: Bonū ē mulierem nō tāgē. Eſt autem ualde piculoſus oīs tactuſ ex libidie: ⁊ mortiferⁱ extra matrimoniū. Per manus. n. i q̄bⁱ maxie uiget tactus: ledit ꝓximⁱ uerberādo: uulne rando: occidendo ⁊ huiuſmodi: vñ dñs p ꝑs. No lite tāgere xp̄os meos. i. iunctos. Oēs xp̄icole ſūt i baptiſſmo: ⁊ ꝓfirmatōe iuncti: ꝑcipue tñ ſacer dotes. Zach. ij. Qui uos tāgit. ſ. iniuriādo tangit q̄ pupillā ocli mei. Uñ q̄dā mlr pediſſeq̄ impera tricis ariane qꝛ tetigit ābroſiū p ueſtē temē dicēs: ut diſcēdēt ò ſede ſua: q̄ citⁱ mortua ē. Per m..? aūt fūt furta: rapine ⁊ multa mala opa inutilia. Uñ Jſa. i. dr. Manⁱ uē plene ſūt ſanguīe. Jſa. lij. Recedite ⁊ iñ exite: pollutū nolite tangere. i. faci ēdo aliq̄d illicitū. Si q̄s g̃ aliq̄ haꝫ ifirmitatū gra uat diſcēdat in piſcinā p̄nie: ⁊ virtute crucis ſaluabi tur. vñ i figura xp̄s i cruce q̄nq; uulnera ſuſtinuit magna. ſ. i manibⁱ ⁊ pedibⁱ ⁊ latē: ut. ſ. ulnera ..ia q̄ ꝓtraxim⁹ ex q̄nq; ſēſibⁱ ſanarꝫ: ⁊ ipos ſēl exem plo ⁊ meditatōe cruce mortificem⁹. Apls ad gall. v. q̄ ſūt xp̄i carnē ſuā crucifixerūt cū uicijs: ꝓterea aīe dī cant. ij. uēi colūba mea in foramib⁹ petre p meditatōnem plagarum manuum ⁊ pedum.

In cauerna macerie. i. plaga lateris.

seqūs sensus significat p ordinē primus ihēm.

De q̄nq̄ sēsibus. §. VII.

spūalibus q̄b⁹ sentit deus oī quis bñ custodit sen sus exteriores. Pro cui⁹ declaratione sciendum q̄ aīa nīa figurat p ierosolimā sm doctores. Dedi te ait dñs hiere. i. ut ciuitatē munitā: te. i. aīam tuā. Ad munitōnē ciuitatis ultra arma uirtutū: z uic tualia sacroꝝ eloquioꝝ quib⁹ aīa pascit: requirit z custodia diligēs portaꝝ. vñ dñs deus. iiij. Custo di temetip̄m q̄tum. s. ad sensus exteriores: z aiaz tuā. s. q̄tū ad cogitatōes interiores solicite. Mors enim: inquit ꝓpheta: ingressa est p fenestras nīas. Nec sufficeret custodia ꝓpa nisi adiungat gr̄ie dei custodia. Qō psalmista intelligens orabat: dicēs: custodiat aīam tuā dñs. Dñs custodiat introitu⁹ tuū z exitū tuū. i. sensationes exteriores: quib⁹ sili tudines rer̄ ingrediunt ad aīam. Et exitū. i. interi ores affectiones: quib⁹ aīa q̄si eggredit ad appeti tū rer̄ Math. xv. Ex corde. n. exeūt cogitatiōes male rē. Dī aūt hierosolima fuisse sex portis mūi ta: ut elici pōt ex libro Neemie q̄ signant sex por tas aīe. s. sensuū. Nā cū in lingua z palato ñ soluz sit gustus: sed ēt locutō: p quā mlta z bona z ma la ingrediunt ad aīam: iō ipsa loquela ponat pro sexta porta. Prīa igit porta hierusalez dicebat porta fontis siloe: q̄r ꝓpe erat ibi fons siloe: ubi il luminatus est cecus Joh. ix. z significat uisū: Cu stodiēda est cōtinue porta oculoꝝ: sicut faciebat Job: dicens. Pepigi fedus cū oculis meis: ut nec cogitarē q̄dē de uirgine. Auerte oculos meos: ait ps: ne uideant uanitatē. s. mulier: sicut uidenſ ber sabee ꝓcupiui. Clauso aūt isto hostio: orat q̄s ueꝝ pīez suū in abscondito Mathe. vi. ut dicere uale at cū iacob Gen. xxxij. Uidi dñz facie ad fa. z sal. fa. est aīa mea. Apīt. n. tunc oculus mentis p con tēplationē: sicut saul⁹ cū cecat⁹ fuit exterius: tunc ieſū uidebat: dicit aug. q̄n cetera nō uidebat. Jō sācti coiter clausis sensibus hñt uisiones dei.

Scōa porta hieru salē dicebat porta uallis q̄r in ualle erat uel in uallē ducebat: z signat portā disci pline. i. auditus q̄ deseruit acquisitioni doctrine: i ualle tē humiliationis: humiliter. s. suscipiendo doctrinā. Et hec custodienda ē nō audiēdo ōera ctōes uel nociua alia: sic eua audiuit ꝑpentē i ōi iurnā. ꝓpheta: sepi aurs tuas spinis. Hoc clauso carnis hostio: apīt hostio spūs: auditus aīe q̄ intel liguntur diuine locutiones z inspirationes. ps. Au diā q̄d loq̄t in me dñs deus. Lan. v. Alia mea liq̄ facta est: ut dilect⁹ locutus. i. oī tarditate z frigi ditate deposita. secuta est diuinas inspiratōes cuz magno desiderio ps. Jn auditu auris obediuit mi hi ut abzaaz in oīb⁹. Tertia dicebat sterquilinū porta q̄r per eam stercora ejiciebant: z signat na res in quib⁹ est odoratus: vnde egrediunt ūmūdi e cerebri: z sentiunt fetores: z hec cludenda ē re bus mundanis: Nō. n. deus floribꝰ z aromatibus odorē dedit ad utendū uoluptuose ſz neccessarie: z ut exhoc assurgam⁹ ad bonitatē ei⁹ cognoscen dā. Sentitur aūt odor spiritual⁹ ab eo q̄ sens⁹ mor tificat i ueritate p odoratū spūs q̄ ē discretio bōi z mali: sicut inter odorē z fetorē: nam spūalia cuz ꝓfortant: uicia conturbant: nasus tuus: dī de aīa Can. vij: sicut turris. i. discretio: q̄ est ita alta ut a lōge cognoscat ocultas insidias uicioꝝ: z Can. i. Jn odore unguētorū tuoꝝ cucurrim⁹: Jnāt aīa ad sponsū suum xp̄m. i. i suauitatē exemploꝝ tue uir te. Quarta erat porta uetus que sic dicebat q̄ si a principio facta z por aliꝰs: z signat gustū q̄ a prin cipio fuit regulatus: pus aliꝰs: dum prohibit⁹ fuit cibus arboris scie boni z mali z alioꝝ ꝓcessus. Hunc oportet custodire: qr q̄ custodit os suū. s. gu stando sm rōnem: z nō sm sensualitatē: custodit aiam snā: Et tunc gustatur p internā ōlectationē z gaudiū: vñ ps. Gusta. z ui. q̄m sua. est do. Dul cis est deus in orōe: dulcior in modificatiōe: dulcis simus in contemplatione. ait basilius. Quinta erat porta piscium qr inde apportabant pisces: z si gnat tactum: qr sicut piscis gaudz in aqua ita tac tus i molicie: Hunc oportz claudere ñ solū a uene ēis actibus: tactib⁹ z huiusmōi: ſz ēt ab oīb⁹ illici tis. Isa. xxxiij. Beatus q̄ excutit man⁹ suas ab om ni munere. s. a ligua: ab obsequio: a pecunia. i. q. i. sunt nō nulli. Jn manibus ꝓcipue est tact⁹: q̄dā ꝓtactus spūalis z amplexus ē aīe ad ipsū deū p si ccez z feruidū affectū: vñ aīa can. ij. ōrtera illius a plexabit me: z de muliē sanata ex ꝓtactu fimbrie uestimētoꝝ xp̄i dixit ipe. Tetigit me aliq̄s Mat. ix. Tetigerat ipsa per deuotā affectionē: tangit ēt eius uestimenta qui eum imitatur Sexta por ta dicebatur porta gregis: qr ibi accusabant pecu des. Et signa. portam locutionis: ubi multe locu tiōes bestiales quiescunt z uicia: Cū ergo custodi unt bene he porte ierl̄z: intrat ihesus in ipsā p sēsuſ spūales: s. uisum contemplationis: auditū execu tionis diuinaꝝ inspirationū: odoratum discretio nis z sancte imitationis: gustū dulcis exultatiōis: tactū feruentis dilectionis: os diuine laudatōnis: z in ipso ingressu mirantur interiores potētie seu affectus. Jn cui⁹ figurā dī Math. xxi. cū introisſz ihesus hierosolimam ꝓmota ē vniuersa ciuitas di cēs q̄s ē hic. Sed cū male custodiunt sensus: ejci tur xp̄s: seu egreditur. iuxta illud egressus est ie sus rē. z tunc itrat diabolus: vñ hiero. Si suscipi mus xp̄m in hospicio pectoris nīi: illico fugam⁹ diabolū. Si peccauerimus z per peccati ianuam ingressus fuerit diabolus: protinus recedit xp̄s. ō penit. di. ij. Si. n. inquit.

Capitulum quartum de locutione z multi plici uicio eius.

prima porta ē gustus

ſ. prima porta ē visus

ſ. ij. porta ē auditus

ſ. iij. porta ē odoratus

ſ. iiij. porta ē tactus.

ſ. v. porta ē silencium ſ.

Titulus Secundus

¶ lingua mñ debemꝰ obſeruare a puerſa locutione.

Alia membrum

lingue deſeruit non ſoluꝫ ſenſui guſtus: ſꝫ ẽt locutioni. Jō nūc agendū ẽ de locutione. Et de hac dicit ſapiens q̄ moꝛꝫ ⁊ uita. ſ. aie ⁊ corpoꝛis in manibꝰ lingue ſunt. i. in potāte ſeu uſu locutionis: nā ſi quis male utat iñ moꝛſ ei ſeq̄t aie: ſicut pꝫ in petro cū oꝛe xp̄m neg auit: q̄ ex hoc moꝛtē aie incurrit. Et i quodā de pplo iudeoꝝ. q̄ in deſerto deū l'xp̄m blaſſemauit ligua ſua: ⁊ ob hoc lapidatus eſt. Uita aūt ex lingua ꝓcedit aie ⁊ coꝛpoꝛis: ſi q̄s bñ utat: q̄ō pꝫ in publicano: q̄ oī cens. Deꝰ ꝓpicꝰ eſto mihi peccatoꝛi cū hūilitate: iuſtificatꝰ eſt. ⁊ xp̄o dicente uerbo ſuo. Lazare ueni foꝛas: coꝛā oibꝰ uiuificatꝰ eſt. Prīo igit oñdet q̄ modo bñ q̄s ea uti deꝫ: ſcōo quō q̄s male utatur: ⁊ q̄t mala iñ ꝓueniant. Et ꝓ ꝓmo sūmat ad ꝺclaratiōnē hiuꝰ vbū. ps. dicentꝭ. Laudationē oñi loq̄t os meū: ⁊ bñdicat oīs caro nomi ſancto eius in ſeculū ⁊ in ſcīm ſcī. Ubi notantur tria genera locutionū bonarum:

Prima ſm naturam. ibi Laudationem domini.
Scōa ſm gratiam: ibi ⁊ benedicat omnis caro.
Tertia ſm gloriam: ibi Et in ſeculum ſeculi.

Quātū ad pmū §. I.

eſt ꝓſiderandū: q̄ inter oīa aialia ſolū hōi ꝓceſſa eſt loquela nāliter. Nā ⁊ ſi aſina balaam aliq̄n locuta eſt: illud fuit ꝓ ſpetiale miraculū non ꝓ nāꝫ: ſꝫ neq̄ vba ſua ipa itellexit. Ex q̄ igit create rōnali eſt ꝓceſſa língua loquax: rōnabilit ea uti deꝫ: nō beſtialiter. Et hoc ẽt oñdit ipſa diſpoſitio nāl oꝛiſ ⁊ lingue. Et hoc eſt q̄ō dicit ps. laudationē oñi loq̄tur os meū. i. diſpoſitio oꝛis mei bñ ꝓſiderata: docebit me recte loqui ſm rōnē: ⁊ ſic ꝓ: xquēter deū laudare. Unde ⁊ de q̄dam muto a xp̄o ſanato dī: q̄ loq̄bat recte Mar. vij. Et de q̄dā alio: q̄ locutꝰ ẽ mutus. Luc. xi. Circa diſpoſitionē aūt oꝛis ⁊ lingue q̄ttuoꝛ ꝓ̄ idēabim': vꝫ: ei' finalē cām: materiā: formā: ⁊ circūſtātiā. Quātū ad ꝑmū cā final' ꝓpter quā lingue nīe data eſt locutio: eſt ut hō p ea manifeſtet coꝛ ſuū: ⁊ cogitationes ſecretas: que alſ ab hoīe ſciri ñ poſſent. Unde dicit philoſoph' q̄ ea q̄ ſunt in uoce: ſunt note eaꝝ q̄ ſunt in aīa paſſionū. Hoc ergo eſt ꝓmum q̄ō docet te nāliter os tuū ſeu lingua: ut. ſ. loq̄ris q̄ō hēs in coꝛde ⁊ ñ cōtrariū. Laueas ne lingua tua ſit ꝓpentina: q̄ triſulcata ſeu triplex dī: ñ q̄ hēat tres linguas ſꝫ q: ita uelociter mouet: ut uideat hēre tres linguas. Hac triplici lingua uſus ẽ antiquꝰ ſerpens cū locutꝰ ẽ ꝑ me mulieri. Nā ⁊ falſū dixit: ⁊ ōcipere intēdebat: ⁊ vbū ſuū coloꝛe ueritat' ⁊ utilitatis operuit. Ne igit ei ſilis fias: uide ne falſū loq̄ris ne ꝑ mendaciū decipere intendas: nec duplici aut ſophiſtico uta

¶ vt lingua mñ bñ ſit diſpoſita q̄ō obſeruare debemꝰ.

ris ſm one: ſꝫ ſicut vnā linguā tm̄: ñ duas dedit i bi dñs ad manifeſtandū interioꝛē ꝓceptū: ita uere ⁊ ſimplicit loq̄ris: nā de loquentibꝰ doloſe dic̄ ps. linguis ſuis doloſe agebant: iudica illos deus. i. cōdēna. Quātum ad ſcōm: vꝫ materiam lingue. nō q̄ ipſa lingua eſt carnea non oſſea: ⁊ inde multū ductilis ⁊ uolubilis hinc inde ꝑ oſ: ut ex hoc intelligas te in locutione tua non ee durū ⁊ pertinacem: ſed ductilē ad retractandum ſi quid male dixiſti: ad petendum ueniam: ſi alium offendiſti: ⁊ non ꝓteruum ⁊ durum ad deffendendum tuaꝫ opinionem. Unde ⁊ aug. dicit. Magne ſapientie eſt hominem reuocare q̄ō male loquutꝰ eſt. xvij. q. iij. Eſt ẽt ipſa lingua mollis ⁊ ōlicata nō aſpa. Et hoc te docet ut locutio tua ſit benigna humana: non aſpera ⁊ dura. Unda dicit ſponſus ō ſpōſa ſua. ſ. aīa in Canti. Mel ⁊ lac ſub lingua tua. Mel. ſ. ſuauis locutionis: ⁊ lac ẽfrigerationis. Et hoc niſi oporteat aliq̄ādo aſpere loqui in coꝛrectōne ſubditoꝛum. Unde apoſtolus ad Thi. Increpa eos dure. Eſt etiam ipſa lingua quaſi ſemp madefacta ⁊ mollis: ⁊ hoc uel ex ſaliua ꝓcedente a ſtomaco: uel a fleumate ex capite deſcendēte: uel ex putredine in pectoꝛe congregata. Ad ſignificandum q̄ locutio tua debet eſſe ul' de uerbis diuinis tanq̄ ex cibis ſpiritualibus acceptis ex ſacra ſcriptura ⁊ retentis in ſtomaco memoꝛie: Uel de obꝓobꝛijs ⁊ paſſionibus xp̄i: qui eſt caput nīm. Uel de peccatis tuis ꝓpꝛijs tanq̄ ſaliue in pectoꝛe uoluntatis aggregatis. Juxta illō ꝓvb. xvi. Juſtus ꝓioꝛ accuſatoꝛ eſt ſui. Quod ⁊ faciebat apoſtlus: dicēs. j. ad Thi. Qui prius fuit blaſphemus ⁊ perſequutoꝛ ⁊ contumelioſus. Quantū ad tercium: ſcilꝫ formam. Notandum q̄ lingua ẽ longa ⁊ lata ⁊ groſſa: ſed magis lōga q̄ lata ⁊ magis lata q̄ groſſa: ut intelligas q̄ recte potes loqui uel de longitudine perſeuerantie in bono: uel ō latitudine mutationis ſtatus ſpiritualis: uel de ſubtilitate ſcientie diuine uel humane. Iſtud ultimum non frequenter exercenduꝫ ⁊ ſi bonum ſit. Sed ut dicitur Jaco. j. Siquis ueſtrum indiget ſapientia poſtulet a deo. Pocius lingua in ſe ſubtilis eſt ingroſſanda: Sicut naturaliter fit q̄ do linguam quis retoꝛquet. Sicut faciabat apoſtolus. j. ad Corinth. iij. dicens. Non potui uobis loqui ſpiritualia ſed carnalia. i. groſſa ⁊ materialia tanq̄ paruulis in chriſto: Lac potum uobis dedi. De mutatione autem ſtatus hominis non de facili loquendum: Niſi cum quis intelligit uocationem a deo eſſe. Sed ad perſeueranaꝫ in bono permaxime debet eſſe locutio. Sicut apoſtolus faciebat. ad Corinth. vij. Unuſquiſq̄ in ea uocatione qua uocatus eſt permaneat.

Eſt etiam attendendum q̄ lingua deſuper eſt longioꝛ quam ſit ſubtus. Ubi quodammodo

ligata est ñ aūt ex pte supioꝛi: ad innuēdū: q̄ locutio ō inferioꝛib⁹ siue terrenis oꝛ ēe breuis: oe supernis vo ꝓlixa: qō seruauit poptie uirgo gloriosissima breuissiē loquens ō terrenis ēt neccessarijs: ut illud Joh. ij. uinū nō hñt. Sz copiose de diuis: ut illud. Magnificat ꝛc̄. Luc. j. Quātū ad q̄tū. s. circūstantiā ꝓsidera diligenter q̄t muris sit circū q̄q̄ lingua clausa ⁊ circundata: ut hīc elicias ñ ō facili ⁊ idifferenter ēe loquēdū: non tñ ex oī pte clausa est sz hz apturā oꝛ. Et si cū clausura dētiū uel labioꝝ q̄ ēt reꝑhēsibile ēet sp tacē: ꝓpter qō dic̄ Isa. vi. Ue mihi q̄ tacui. Sz ꝑuꝰ frangēda sūt uerba dentiū⁹ examinationis. Et hoc est qō dicit Lalixt⁹ papa. Ponderet unusq̄sq̄ ꝑmones suos: ⁊ qō sibi nō ul't loq̄ alteri ne loq̄t oi. l. c. ponderet. Posita ē ēt lingua i oꝛe tāq̄ i quodā furno igneo: q̄ totū est rubeū: ⁊ sub oculis ⁊ naribꝰ: ut scias locutiōē ēe ōbē cāritatiuā ⁊ discretā. vñ apl's. Sēmo uester sit sale ꝓdit⁹: ⁊ ut uideat q̄s: q̄b⁹ loquat. Et sic laudationē dñi loq̄t os meū istis obfuat. Cum ení q̄s sic bñ loq̄t deum laudat exemplo ꝑs.

Secūdo ex auctoꝛi. §. II.

tate ꝑs. innuit locutio ꝑm gīam cū dicit ⁊ bñdicat ois caro nomi sancto ei⁹. ois caro. i. ois hō. O is etiam caro dici pōt omne animal: ⁊ non solū omne animal: sz ⁊ omnis creatura benedicit deo mō suo. Ad qō ēt faciē dū inuitabāt tres pueri Ananias Azarias ⁊ misael: oēm creaturam in fornace ignis positi: sz sine lesione dicentes. Bñdicite oīa opa dñi dño Dañ. iij. Quadruplici aūt vbo ois caro ⁊ ois creatura bñdicit deū: ⁊ suo exēplo nos omnē carnē. i. omnē hominē ad bñdicendū inducit. Et ꝑmum uerbum est.

Regratiemus
Secundum Faciamus.
Tertium Proficiamus.
Quartum Nos nō sumus uel non stamus.

Quantū ad ꝑmū regratiat q̄s suū bñfactoꝛez qñ ⁊ ipsū laudat: ⁊ de eo qō concessit q̄etat ñ aliō querens ēt cū ei fuit. Sic ois caro ⁊ creatura q̄cū q̄ deū bñdicit ⁊ regratiat. Laudat. n. ex sua uirtute ⁊ pulchritudine creatura suū creatoꝛē: sic̄ vlgariter oꝛ: q̄ op⁹ laudat factoꝛē: ꝑm quē intellectum dicebat ꝑs. Laudent eū celi ⁊ terra: mare ⁊ oīa q̄ ī eis sunt. Contentant aūt singula ita de ēe suo ⁊ cō dictione: q̄ non ōsiderant nec q̄unt in alia transmutari. Et id qō de⁹ iposuit: in hoc ei indefectibiliter fruūt ⁊ obediunt. Juxta illud ꝑs. Preceptuz poīuit. s. eis ⁊ non ꝑteribit. Ex q̄ igit ois creatura bñdic̄ deo regratiando: erubescat miser hō nō regratiari deo: qui super oēs exaltat⁹ est ab eo. O q̄ta ingratitudo repitur in homine qui nec deum laudat: nec. deū regratiat eū laudādo: nec ꝓtentat de. statu suo tanq̄ minus debito recepit a deo suo

¶ gīaꝝ deo agē debemꝰ.

¶ q̄drus uerbo dñi laudare debemꝰ.

uilificans bñficiū receptū: nec obseruans ei⁹ ꝓceptū. Exēplo igit̄ vniuerse creature regratiet oꝛe: ex q̄ locutio ei concessa est nomini sancto dei in sclo. Juxta illud qō ait apl's. In oīb⁹ gīas agite. Secundū vbū creature ē faciamus. Nulla. n. creatura reperit̄ ociosa: sicut nīlla repit̄ absq̄ forma substantiali: forma. n. q̄ dat ēe rei: dat ei ⁊ operari: vñ ⁊ cōmētatoꝛ dic̄: q̄ q̄ aufert opatōes a reb⁹ aufert ēentias rez. Fac āt vna q̄q̄ sp qō sibi ꝓgruit. Sz ⁊ hoīe q̄ ꝑm⁹ creat⁹ est posuit ibi i padiso uoluptati ut operaret: ibi Gen. ij. Sz nā uiciata ꝑ peccatū ita iners ⁊ ociosa effecta est: ut maioꝛē tēpis ptē sibi ꝓcessi ad opandū amittat: sp tempus expectās ad opandū ex desidia. Unde ꝑs. Tēpus faciendi domine: i ꝓpter tps qō expectāt faciendi: dissipauerunt. s. homines legē tuā non faciendo q̄ debent. Cū igit̄ ois caro seu creatura bñdicat dñz opādo qō sibi ꝓuenit: ⁊ i hoc oñdit uirtutē suā: nā terra fructificat: celū illuminat: aqua purgat: aer adiuuat diuersis modis. Bñdicat ⁊ hō deū suū ⁊ oꝛe bñ loquendo ⁊ ope faciendo qō dic̄. Tercium uerbū est pficiamus. Nascitur. n. oē animal paruū: sz paulati crescit: q̄usq̄ ꝑueniat ad debitā staturā seu magnitudinē. Sic ēt plante q̄unt ⁊ sui conseruationē. Nam omne aīmal: ut dic̄ Boeci⁹: uitā tueri laborat: ut ꝑz ad sensū: sic ⁊ hō q̄rat nō solū sui ꝓseruationē i ēe spirituali: ꝑ locutōnē cōfitendo peccata sua: ⁊ inquirendo ea q̄ conferunt ad salutē: sed ēt ⁊ proficiat de die in diem: sicut ex ualde puo cū nascitur coꝛpaliter crescit in magnū ita ⁊ spūaliter cū apl'o q̄ retro sunt oblit⁹: ad bra uiū seq̄t supne uocationis: in anterioꝛa se extēdēs

Quartū vbū creature est nos non sumus. Ex nihilo enim fecit ea deus ⁊ hominuz genus: ut dicitur. ij. machab. vij. Et sicut ex nihilo sunt ad nihilum tendunt: ⁊ ex sua continua mutabilitate se non ēe ostendunt. Solus deus uere est qui immutabilis ē. Humiliet̄ igitur omnis caro. i. omnis homo: ⁊ mentali uerbo ⁊ uocali: fatendo se nihil ēe ex se: sed totum ex deo dependere. Quod itellexit glorios⁹ baptista cū interrogatus q̄d ēet rñdit se uocem ēe. Uox autem eo ipso quo ꝓferēt anbicilatur. Non ergo se homo benedicat: aliq̄d de se extimando: cum nihil sit: sz bñdicat nomini sācto dei a quo ē: ⁊ q̄ sp ē in sclm. i. in uita ꝑsenti.

q̄ztū ad tertiū prī. §. III.

cipale est sciendum: q̄ locutio glorie erit dissimilis a locutione uite pñtis: ꝓpter qō dicit apl⁹. j. ad Corin. xiij. Lingue cessabūt. s. huiusmodi: hec sūt q̄ nec erit ibi uarietas idiomatum: Nec multiplicitas docentium: Nec modus iste uerborum: cum ibi non sit aer: ex cuius repercussione formamus locutiones. Erit tamen ibi locutio in tali statu qui appellatur seculum secu

¶ Opa bona semp fuit̄ delenda.

¶ pficiē in bono debemꝰ semp.

¶ locutio glie dissimilis ē a locutione uite pñtis.

¶ In locutione nra mlta debemus obseruare.

li.i.seculū futuꝝ. sequēs ad pñs. Et seculū quidē dr ctas.l.annoꝝ: q ē numer⁹ signūs dete ⁊ oīno dā libertatē: ⁊ hic est status patrie ad quē peruēi tur ex patria ⁊ scōa locutiōe ꝓdicta. Jbi aūt ē ¶ Nota ē q̄ drup⁹ bna locutio q̄druplex locutio bñdicta. Prima est āmirationis ⁊ reuerentie: q̄ dicunt sācti cū angelis mente. Sāc tus sanctus sanct⁹ dñs de⁹ sabaoth Jsa. vi. Scōa est appetitionis resurgentie. Llamāt.n.aīe iterfec toꝝ ꝓpter dcū: dicētes Apoca. vi. Usq quo dñe sanctus ⁊ uerus non iudicas ⁊ uindicas sanguinē nr̄m. Jn q̄ locutione: ut dic̄ grego. i moral': ñ ē cte dendū eos uindictā petere de inimicis suis: cū sint iperfectissima charitate: sed locutio illa est affect⁹ intensus: quē hñt de finali iudicio: ⁊ ꝓsequēter su oꝝ cōpoꝝ rehabitione: qō tñ ōsidēiū q̄etat: ⁊ ex magnitudine glorie aīe quā iā receperunt: ⁊ ex certitudine rehabitionis ipsoꝝ corpoꝝ tēpe deo bñ placito: ⁊ multiplicatione ſaluandoꝝ: q̄ iteri pro curatur. Unī ibidē dr: q date sunt illis singule sto le albe. i. gloria aiaꝝ: ut dictū est illis q̄ quieſcerēt adhuc modicū: donec impleatur numerus fratꝝ eoꝝ. Tertia est manifestatio cogitatiōis seu cogni tionis occulte. Manifestat.n. angelus: uel sanctus alter alteri suos conceptus ꝑ put vult. Et sic dicūt ad inuicē loqui: sicut i libro Zachi. legitur. Quar ta locutio est recognitionis bñficentie. de q̄ dicit apoc. vij. q̄ seniores ante tronū dei ⁊ agni: tollen tes coronas ō capitib⁹ suis: ponebant ad pedes eⁱ dicētes. Bñdicto: ⁊ claritas: ⁊ sapia: ⁊ gratiaꝝ ac tō: honor: uirt⁹: ⁊ fortitudo deo nr̄o i secla seculo rū. i. de his bonis nobis collat⁹ gratias tibi agim⁹. Et nunc quidē tm̄ mente gratias agunt: ⁊ benedi cunt. Resuscitatis aūt corpoꝝbus suis credendū est q̄ ēt ore laudabunt. Unī ⁊ thobie dr. xiij. c. ō su perna hr̄lm: per omnes uicos ciuꝫ cantabit̄ ale luia: quod int̄ptatur laudate dñm omnes. Et Jsaie. lj. dr de ipsa superna hr̄lm: q̄ gaudiū ⁊ leti cia inuenietur in ea: gaudiū. s. quo ad corpus: leti cia quo ad aiam: actio gratiarū ⁊ uox laudis. Di citur aūt a quibusdā q̄ locutio illa corporal' q̄ in sēsibilis erit ⁊ suauissia ad unū idioma reducet: qō ꝑmū fuit in mundo. Et hoc idioma iudei dñt fuisse hebraicū: q̄uis certitudinaliter sciri nō pos sit: nec ibi opus erit docente: qr ut dic̄ dñs per hie remiā: oēs scient me a maiori usq ad minimū: ut q̄ualeat quis peruenire ad hanc locutionē iocun dissimā ⁊ perfectissimā: uitaē bñ i p̄sēti lingua na ture ⁊ gratie: ⁊ sic ex uerbis tuis iustificaberis: ait saluator Math. xij.

Qtū ad malū §. IIII.

¶ Al malo usu lingue. scdm mores. vsū lingue vñ mor⁹ sequitur corpis ⁊ aīe: ꝓpter qō dic̄ salamon prouer. xv. lingua īmoderata cō teret spiritū. ps. Pone dñe custodiam ori meo: ⁊ hostiū circunstātie labis meis: ne ōclines cor meū i uerba malicie. ubi tria possunt nōri. Difficulta tio recte locutionis: ibi pone do. cu. ori. m. Obser uatio debite discretionis: ibi ⁊ os cir. l. m. Mlti plicatio maligne itentiōis: ibi ne ōcl. cor. m. i v. m.

Quātū ad p̄mū nō. q̄ maxia difficultas ē liguā custodiē ne erret: ꝓpter qō dic̄ Jaco. in cano. sua. c. iij. Qui nō offendit in vbo hic perfectus est uir: Et. j. in eodē. c. dic̄. Oēs nā bestiaꝝ: ꝑpentū: uolu crū: ⁊ ceteroꝝ domita ē a nā hūana: linguaꝝ vo nullus hominū domare potuit. Jnquietū malū ⁊ plenū mortifēo ueneno. Et ꝓpterea spūssactus super discipulos apparuit in spe linguaꝝ: ut hēt act. ij. ad ondendū ꝑ ipse eā regat ⁊ dirigat. Hoc igit cognoscēs ꝓpheta: nō ꝓfidens i sua vtute: sz domini adiutorio ait. Pone domine custodiam ori meo. i. oportet ut custodias. Quantum ad secundū oportet q̄ plures circunstantie obseruen tur in locutione nostra ne sit mala. Et ꝓpterea di cit hostiū circunstantie labijs. s. pone: ut sciā qñ ō beo loq̄: qñ tacere: Nā ⁊ tacē cū expedit loqui ui cios⁹ est ⁊ male loqui per⁹. Unī aug. in cano. dq̄s xi. q. iij. Et qui mendaciū loquit: ⁊ qui ueritatez occultat uterq; re⁹ est. Jlle q̄ nocere ōsiderat: iste q̄ ꝓdesse nō vult. Neq; enim aliquod op⁹ uirtuo sū ee pōt nisi ōbitis circunstantijs uestiat: fm. b Tho. in sūma. Debet g̃ loquens considerare cui loq̃tur: ubi loquatur: qñ loq̃ē: quantū loquatur: ad quid loquatur. i. ad quē finē: ⁊ quō loquatur: De sunt circunstantie attendende in locutione.

Et. q̃tū ad p̄mā cui loquat: scire dz: q̄ cū excō municatis loqui nō dz: nisi in certis casib⁹ expssis a iure. xi. q. iij. cū excomunicato. ⁊. c. se. Jtē cōsiō rare dz: si is cui loquitur ē ꝑlatus: socius: uel sub ditus. Nā ꝑlatis loqui dz cū humilitate ⁊ reuerē tia: ēt cū de aliquo malo eos āmoneret ⁊ hūane. Sicut fecit nathan cū reꝑhendit dauid de adulte rio cōmisso: ut habet̄ .r. ij Reg. xij. Socijs aūt cū deliquerint loquendū est nihilominus reꝑhendē do non aspere sed cū benignitate: vñ apls. Si ꝓ cupatus fuerit aliquis in aliquo delicto: argue eū in spū lenitatis. Subditis uero fm q̄ exigit cōdic tio coꝝ: ⁊ qualitas crīminis Secundo ¶ Consi derari dz ubi loquatur. Nam in ecclesia que est loc⁹ orōnis uon decet loqui de rebus mundanis. Unī extra de īmu. eccl'. c. decet li. vi. dr: q̄ ibi non ōbēt fieri parlamēta. Et apostol⁹. j. ad Thi. dicit: mu lieri in ecclesia loqui non permittitur. Tercia circunstantia attendenda in locutione est temp⁹. Nam ut dicitur Eccē. iij. tempus tacendi ⁊ temp⁹ loquendi. Cū enim quis dicit suas orōnes ꝓuatas seu cōmunes non debet tūc loqui cū alijs: nisi ma gna necessitas cogat: Et cum iuuenis est multuz: non expedit ei multa loqui ⁊ docere alios: sed po tius tacē ⁊ interrogare: seu adiscere: Unde Eccī. trigesimo secundo: Adolescēs loquere uix i cā tua

¶ nō. q̄ in cīa nō ē loq̃ndū.

¶ dū q̄ b̄ remittit nō dz loq̃. sic magna nātitate.

¶ Aprima locutione mala q̄ mala p̄cedit.

¶ cū bis interrogatus fueris hēat caput rīsū tuū Sic ¶ xp̄s duodennis in tēplo audiebat: ¶ interrogabat: ut hī Luc. 2. Quarto dz attendē ut nō nīs loq̄t ēt de bōis: qz in multiloq̄o nō deest peccatū: ut dī p̄uerb. x. Quinto dz attendē ad finez p̄pter quē loq̄t. Nā vbi finis malus ē: ēt ip̄m op' malū est. Si quis. n. loq̄ret de rebus diuinis ut īn laudaretur vl' deciperet aliū utiq; peccatū est. Et iō apls dicebat. Oīa quecunq; agitis i vbo aut ope in gla dei facite. Quātū ad sextā circunstātiā ōdz q̄s modum debitū p̄uare: nt. s. fz maē exigentiaz ¶ p̄sonaſ modum seruet: l' p̄passiuū: ut ad pusillanimes: vel argumentatiuū rōnibus ut ad sapiētes vel mōdificatiuū ad duros ¶ rebelles. Unī apls. 2. ad Thi. 4. Argue. obsecra: increpa. Et q̄ difficile ē ista oīa p̄uare: iō p̄s. postulat a dño hoc sibi p̄stari dicens: ¶ hostium circunstantie ¶c.

Ad tercium p̄m. §. V

cipale. Sciendū īnumera mala p̄cedere ex locutione indebita. Unī Jaco. 3. dī: q̄ vniu̇ersitas iniquitatis lingua p̄stituitur in mēbris nīis inflāmata a gehēna. Et p̄pterea dauid dñz orat ab his mal' liberari dicens in eo q̄ sequit in p̄dicto themate. Non declines cor meū in vba malicie. Non declines. i. nō declinaz p̄mittas cor meū. i. mētē ¶ uoluntatē meaz: in vba malicie. i. in vba q̄ sunt mala ¶ p̄cta. Jō aūt dic̄ p̄' cor postea vba: q̄ ut Aug. dic̄: rea lingua nō facit nisi rea mens. Et sicut nunc lingua mala inflāmat p desideriuz a gehēna. i. a diabolo. ita postmōduz in gēhna iferni cruciatur ab eo. Et p̄pterea dīues epulo postulabat refrigeriū in lingua dicens. Mitte ¶c. ut refrigeret linguā meā q̄a crutior in hac flāma Luce. xvi. nō q̄ aīa linguā hēat: sz q̄ cruciabat spāliter p̄pter peccata lingue. ¶ sicut oīs nostra loquutio ex litteris resultat: ¶ p̄ponitur alphabeti: ita ex liguatot peccata oriunt q̄t littere ipsius alphabeti: ut patebit descendendo p singula. Primū ergo est adulatio q̄ in hoc consistit cū quis uerbis vel factis inōdinate alteri placere querit. Et de hac dic̄ dñs per Ezech. Ue q̄ cōsuūt p'ulillos sub omni cubituo manus ponētes ceruicalia sub capite vniuerse etatis ad capiendas aīas Ezech. xiij. Pululus sub cubito ¶ cerui cal sub capite ponit ut molliter quiescat: q̄ q̄sq; male agentibus adulat: hoc agit ut peccatō in culpa sua q̄escat ut dicit Greg. xlvi. dis. Sūt nōnulli. Ue aūt ip̄ortat eternā dānationē. Nā adulando: laudando aliquē de crialibus vel ēt de bonis ad ip̄m decipiendū spāliter vl' tpaliter fm. b Tho. in sūma mortale est. Sic fecerunt discipuli phariseorū cū xp̄o dixerunt. Magister scīm' q; uerax es ¶c: Mat. xxij. Sed ¶ in bonis circa bonos dz laudatio modēari: ne sit eis occasio ruine. Unī Seneca. Laudat pce uituperato p̄cius. Et Eccī. xi. dī: nō laudes quēq; in spē sua. i. in facie. Blasfematō. Est aūt blasfemia ttribuere deo q̄ ei non cōuenit: vl' remouei ab eo q̄ congruit: ut cū quis dic̄ deū ee iniustū: vel p̄cialē: vel p̄ditorē: vel nō posse facere hoc l' illō: De q̄ uicio p̄q̄rit dñs p Jsa. frequētato ap̄lo suo dicens. Jugit nomē meū blasfematī: q̄ō sp mōtale est: cū q̄s aduertit significata vboz. Et p̄pter hoc senacherib rex assiriozz: q; dicebat deum nō posse defendē irl'm de manib' suis quā ob sidebat: p̄fusus ē interfectus ab anglo. clxxxv. mil' lib': exercitus sui ibi defunctis: ut hī. iij. Reg. xix.

Contentio q̄ fm Amb. ip̄pugnatio ueritatī cum p̄fidētia clamor: quā uitandam docebat apls. ij. Thi. ij. dicens: noli p̄tendere uerbis. Ad nihil. n. ē utile nisi ad subuersionē audientiū: vbi glo. collatio dz ee inter suos xp̄i non p̄tentio. Fieri. n. uix pōt in p̄tendēdo ut uinci se q̄sq; patiat: ¶ aliq̄d. nō extorq̄at p̄tra ueritatē: ne inferior seu subcūbē ui deat. Sed ¶ p ueritate ēt ¶ sī efficaciter tū modeste p̄tendēdū ē. Detractio q̄ ē dnigratio alicne fame p vba occulta: occlta. s. ei p̄tra quē fit q̄ō uiciū sp ē mortale: cū hoc intendit siue falsū: siue uerū: dicēdo: ¶ grauiusq; auferendo substātiā tpalē fm. b Tho. scda scde. Unī dī Sap̄. i. A detractōne p̄cite lingue: Nā ut dic̄ Alexander papa. Sūma iniq̄tas ē detrahere. 6. q. 1. Ex loq̄citate ēt detrahere q̄nq; ē mortale q̄nq; ueniale. Excusatio peccati Aug. Si te excusas: de' te accusat: hoc malū generale ee in hūano genere cognoscens de' dicebat p Diere. Nemo ē q̄ agat p̄niam de peccato suo: Unusq̄sq; dic̄ q̄d feci? In quo oñdim' nos ee nō solū filios nata. sed ēt imitatione p̄mozz p̄nū: q̄ redarguti excusauerit peccatū suū: sz p̄pter hoc ex paradiso expulsi sunt. Heū. 3. Fallax locutio p̄cipue p̄tra id q̄ō ē i corde: q̄ fallatia si sit p̄tra fidē ¶ bonos mores necessarios ad salutez: uel īnocumentū p̄ri nōbile: mortale est fm Tho. scda scde Et hoc intelligit p illud Sap̄. i. Os q̄ mentit occidit aīam: Sz ¶ mendaciosū iocosū: uel ēt ad utilitatē alioz dictū spāle ul' tpale: nunq̄ ē sine peccato ueniali saltē. Gloriatio siue p iactantiā sī ue uanā gloriā. Sed dicit dominus: Non glorietur sapiēs in sapientia sua: nec potens in potētia sua: nec dīues in diuicijs suis. Diere. ix. Et rō ē q; gloria eius q̄ stercus ut dicitur. i. Macha. 2. Et cum q̄s iactat se uel laudat de aliquo criminali utiq; mortale est fm Tho. scda scde. Addit aūt iactantia supra glorificationem: ut plurimum falsitatez dicendo plusquam sit. Sed dicunt damnati in inferno quidam. Quid nobis profuit superbia nostra ¶ iactantia diuiciarum? Ecce omnia trā sierunt sicut umbra Sap̄. v. homicidij perpetratio. scilicet precepto uel cōsilio ¶ huiusmodi. p̄s. Lingua eorum gladius acutus. scilicet ad occidēdum. Et sic turbe iudeorum occiderunt

¶ blasfemya ē attribuē deo q̄ ei nō q̄uenit.

¶ Contencio q̄ est.

¶ detractio q̄ ē mortal.

¶ Excusacio p̄ti ē p̄culosa.

¶ Adulacio fuit p ē mortale p̄mū.

¶ mēdaciū. mdq̄z ē sic̄ p̄tō.

¶ laudare se. ul' iactare de alio q̄ ei non q̄uenit mortale est.

¶ adulare q̄ ē mortale.

Titulus Secundus

christū hora tertia crucifixū. ſ. liguis iudeorū. Sz ꝛ vt dicit Aug⁹. Cū fratri tuo malꝫ pſu ades occidis. de pe. di. i. noli. Irriſio cū. ſ. aliquis deridꝫ aliū ad iniuriā ꝓpter quod agit ꝓtra honorē ipi⁹: Et talis irriſio graue peccatū ē circa deū: ꝛ diuina: ac etiā cū fit erga pentes ꝛ ſiliter cōtra ſeruos dei. Unō dī prouer. xij. Abhoīabilis ē deo oīs illuſor. Et ex pueris qui deridebant Heliſeū vocātes calue. xlij. Occiſi ſunt ab vrſis. iij. Reg. ij. Cantio. i. cantare vana ꝛ amatoria ꝓuocantia ad laſciuiaz quod vtiqꝫ nō ē abſqꝫ graui pctō. Unde ꝛ Salomon inter cetera delectabilia curie ſue dicit ſe habuiſſe cantores ꝛ cantatrices. Et poſtea cōcludit q⁹ in his oībus repit vanitatē ꝛ affuctionē ſpūs. ſ. per contritionē. ſz debet remiſſio huius pcti hīi. Unde ꝛ in vita fratꝛ legit de quodā q⁹ ꝓpter cō placentiam multā i h⁹ modi torquebat acriter in alia vita futura. Laſciua pronūciatio. ſ. p leno cinia vel ſcurrilitatē que eſt de verbis turpib⁹. Et hec ſunt grauia pctā: nō ſolū cū dicūtur ītentiōe inducēdi aliū ad turpia. Sicut dicit Salomō de muliere mala. puer. vij. Irretiuit eū multi⁹ ſermonibus: ſed ēt cū ex hui⁹ ſequit ruina audiētiū. Uñ aplus dicit Scurrilitas que ad rē nō ptinet nō nominet in vobis. Maledictio hic ipoꝛtat impreationē mali erga aliquā creaturā: vt cū dicit Ueniat tibi tale malū vel tale. Et cū deliberato aio illud optat in malū eius mortale ē. Et ſic intelligitur illud. i. ad Corin. vj. Nec maledici regnum dei poſſidebunt. Sz ꝛ maledicē familiā vel ſubditos cauſa correctionis nō ē abſqꝫ pctō: qz nō debitus modus ē iſte corrigēdi. Nugatio icantationis que vtiqꝫ verbis fuit nugatoꝛijs ꝛ vanis: ꝛ ſemper pctm̄ ē. Aliqñ ēt mortale. Et ō hac ps. Odiſti obſeruantes vānitates ſupuacue. Ad quod etiā facit quod dicit Aug⁹. xxvj. q. iij. igit. Omnes h⁹ modi artes nugatorie ꝛ noxie ſupſtitiōis fugiēde ſunt a chriſtiano. Oꝛō indebita. videlz ſine attentōe interruptione: ꝛ nimia acceleratōe. Oīo .n. cōis vt horaꝫ canonicaꝫ: vel in pnia iniūcta oportet q⁹ ſit vocalis. ꝛ ēt alia quecūqꝫ poteſt ēe vocalis. Et cum petitur illicitum vt vindictam inimici vl̄ poſſe aliquid mali facere: graue peccatuz ē. Juxta illud ps. Oīo eius fiat in pctm̄. Et illud Jaco. petitis ꝛ nō accipitis rē. Peieratō. i. iurare ſciēter falſū vl̄ quid illicitū ꝓmittēdo: vel ſine neceſſitate: aut nō ſeruare ꝓmiſſū iuramento: firmatuz quū pōt fieri ꝛ oz quod mortale ē: q̄tū ad primū ꝛ vltimū caſū. Unde Eccl. xxiij. Juratiōi nō aſſuescat os tuū: multi. n. caſus in illa. Querulatio i. murmuratio videlz conqueri vbis de aliq̄: cum ipatia ꝛ p̄cipue de ſupioꝛibus: qō q̄ graue ſit peccatū oñditur in punitōe eius. i. ad Corin. x. Neq̄ murmuraueritis ſicut quidā eoꝝ murmurauerūt ꝛ ab exterminatore pierunt. Et multipliciter alꝫ

punit⁹ ſūt: vt pz libro nūeri p totū. Reuelatio ſecretoꝝ vel confeſſionis vel ſigilli cōfeſſionis vel alioꝝ in ſecreto cōmiſſoꝝ. quod cū ſit i ꝑmo caſu ſemp ē grauiſſimū pctm̄ mortale. in alijs ꝺa ꝓtra ius nāle niſi fiat ad obuiandū ſcandalis ēt mortale. prouer. xj. Qui reuelat ſecreta pdet fidē amici.

Suſurratio que in hoc conſiſtit. ſ. ponē diſcoꝛdiam ꝛ maliuolentiā inter amicos p verba: dicendo vni malū ō altero qō ex ſe ē mortale ſz Tho. ſcōa ſecunde: faciēdo hoc ad talē finē. Ad Ro. i. ſuſurrones deo odibiles ſunt. Temeraria affatio. i. dicere alicui cōtumeliā ꝛ obꝓbria i iniuriaz eius. Et hoc vitiū ponit aplus ad Ro. i. inter alia de q̄bus dixit. Qui talia agūt digni ſūt morte ſz eterna. Uerbū ocioſū de quo chriſtus Math. xij. dicit. De omni vbo ocioſo qō locuti fuerit homines rōnē reddēt i die iudicij. Et dī vbū ocioſū ſm Gre. in mora. qō caret neceſſitate vl̄ ōbita vtilitate. Cū igit tot vitia oriant ex lingua: orandꝰ eſt deus vt dirigat eā cū ps. dicente. Pone domie cuſtodiam oꝛi meo rē.

Capitulū quintū de ſenſibus interioꝛibus.

Ē ſenſibus inte

rioꝛibus quos Auicēna in lib. de aia. dicit eē quiqꝫ. ſ. ſenſum cōez fātaſiā: imaginatiuā: extimatiuā: memoꝛatiuā. Sed. b. Tho. in ꝑma pte. q. lxxix. dicit eē quattuoꝛ tm̄. Nā potētiam imaginatiuaz ꝛ fantaſiam ꝓ vna ponit. Pro h⁹ aūt declaratiōe dicit idē q⁹ cū nā nō deficiat in neceſſarijs oportz tot eē actiones aie ſenſitie quot ſufficiāt ad vitam ꝓfecti aialis. Et quecūqꝫ haꝫ actionū nō poſſūt reduci ad vnū principiū: requirūt diuerſas potentias: cū potentia aie nihil aliud ſit q⁹ ꝓximū ꝓncipiū opationis aie. Eſt aūt conſiderandū q⁹ ad vitam ꝓfecti aialis requirit q⁹ nō ſolū apprehēdat rē apud ꝓſentiā ſenſibilē ſed ēt apud eius abſentiā. Alioquin cū aialis motus ꝛ actō ſequat apꝓhēſionē nō moueret aial ad querēdū aliqō abſēs cuius ꝓtrariū apparet maxie i aialib⁹ ꝓfectis que mouent motu ꝓceſſiuo. Mouent. n. ad aliquod abſens apprehenſū. Oportet g̃ q⁹ aial per animā ſenſitiuā: nō ſolū recipiat ſpēs ſenſibiliū: cū ꝓſenti aliter īmutat ab eis: ſed etiam q⁹ eas retineat ꝛ cōſeruet. Recipe aūt ꝛ retinē reducunt in corpalib⁹ ad diuerſa principia. nā hūida bene recipiūt ꝛ male retinēt. Ecōtrario aūt ē de ſiccis. Unde cū potētia ſenſitiua ſit actus oꝛgani corpalis: oportet eſſe aliā potētiā que recipiat ſpēs ſenſibiliū: aliaz que cōſeruet. Rurſus cōſideranduꝫ ē q⁹ ſi aial moueret ſolū ꝓpter delectabile ꝛ ꝓtriſtabile ſm ſenſuz nō ēēt neciuz poē i aiali niſi apꝓhēſionē formaꝫ: quas pcipit ſēſus i q̄bus delectat aut horret. Sed neceſſarium eſt aiali vt querat aliqua vel fugiat. non ſolū qz ſunt ꝓuenientia uel non ꝓuenientia:

ad sentiendū sed etiā ꝓpter alias cōmoditates ⁊ utilitates siue nocumēta. Sic ouis uidēs lupū fugit: nō ꝓp idecētiā coloris aut figure. sz q̄i inimicuz nāe. Siliter auis colligit palea nō q2 delectet sensū sz q2 utilis ad nidificandū. Necūe ē ḡ aīali ut pciat hꝰ. itentōes q̄s nō pcipit sensus exterior. ⁊ hꝰ modi pceptōis oz esse aliud principium. cuz pceptio foīaz sensibilis sit ex imutatōe sensibilis: nō āt pceptio p̄dictaz itentionū. Sic ḡ ad receptionē foīaz sensibiliū ordinat sensus ꝓpriꝰ ⁊ cōis. Qui i hoc differt: q2 sensus ꝓprius. i. uisus. auditus. ⁊ huiusmōi iudicāt de sēsibili ꝓpo: discernē do ipz ab aliis q̄ cadūt sub eodē sensu. Sic visus discernit albuz a nigro uł uiridi. Sz discernere albū a dulci. seu sonituz ab odore nō pot. nec uisus nec gustus. nec aliuł sensus exterior. q2 oz q̄ inter aliq̄ discernit q̄ utrūq; cogīscat. Sz ptinet hoc ad sēsuz cōez. q̄ ē alia potentia a p̄dictis. ad quē referunt sic ad terminū cōez. oēs apphensiones sēsuū a q̄ etiā pcipiunt itentiones sensuū. sic cū aliqs uidet se uidere. hoc eni nō pot fieri p sensū ꝓpruz q2 nō cogīscit nisi foīaz sensibilē a q̄ imutat. i qua mutatōe pficit visio. Ad foīaz aūt sēsibiliū q̄ apphendūt p sensus exteriores retentionē seu cōseruatiōē: ordinat fantasia seu imaginatio q̄ idē sūt. Est enī fantasia seu imaginatio quasi thezaurus q̄dam formarum per sensum acceptarū. Auicēa ponebat dīas potentias eē: appellās fātasiaz ḡn dī potētiā: que cōponit ⁊ diuidit foīas imagiatas ut cum ex forma imaginata montis ⁊ foīa imaginata auri. cōponimus vnā foīaz quā nūq̄ uidim⁹: s. mōtē aureū. Sed ad hoc opus sufficit vtus imaginatiua in homine: in aliis aūt aialibus nō repit hoc. Ad apprehēdendū vo intentiones q̄ p sē sum non accipiuntur: ordinatur extimatiua. Et ad ꝓseruandū eas: vis memoratiua. q̄ est thezaurus quidam huiusmōi itentionū. Cuius signuz est q̄ principium memorādi in aialibus fit ex aliq̄ huiusmōi intentione: puta: q̄ est nociuū uel cōueniens. ⁊ ipsa rō ꝓteriti quā attēdit memoria inter huiusmōi intentōes ꝓputat. Cōsiderandū ē aūt q̄ q̄uz ad formas sensibiles nō est dīa iter hominē ⁊ alia aialia. siliter eni mutantur a sensibus exterioribus. Sed q̄tū ad intentiōes p̄dictas est dīa. Nam alia aialia pcipiunt huius intentiones naturali quodā istinctu. homo aūt p quādaz collationē. Et ideo q̄ i aliis animalib⁹ dī extimatiua in hoīe dicitur cogitatiua: q̄ per collationē quandaz huiusmōi intentiōes adinuenit. vñ ⁊ dī rō ꝓticularis. Cui medici assignāt determinatū organū s. mediā ptē capitis: Ex pte autē memorie nō solū habet memoriam homo sicut cetera aialia i subita recordatione ꝓteritorum. sed etiam reminiscē tiā. q̄i silogistice inquirēdo preteritoꝝ memoriaz secundum indiuiduales intentiones.

De fantasia Capitulum sextum.

Equitur de po

tentia apprehēsiua iteriori q̄ dī imagiatiua seu fantastica qđ id est. Et fantasia quidē nomen est grecū. ⁊ in latio interpretat apparitio: q2 in ipsa potētia fiunt ⁊ reseruant apparitiones seu imagines sensibiliuz accepte a sensib⁹. Que apparitiones dīnt imaginatiōes ł fantasmata seu idola: quia representāt res apprehensas a sensibus. Et de hac pōt itelligi illud ps. In imagine ptransit homo: sed ⁊ frustra ꝓturbatur. Non solum eni itelligitur de imagine dei. s. creatoris q̄ est i homine. i qua exīs. i. eam habēs ptransit. i. cito transit. de tanta nobilitate ad miseriam peccati a qua vis recedit. Nā etsi conturbetur varijs flagellis ut cōuertatur. frustra uidet eē. q2 nec per illa nouit reuerti ad deū. Uñ dicit propheta. Frustra insufflauit cōflator: malitie nō sūt consumpte. Sed ēt pōt intelligi de imagie fantasie. Ex q̄ auctoritate tria pñt elici. Et primum ē q̄ homo est discurrens p rōnē. ibi. ptransit homo. Scōm ē q̄ ē itelligēs p imaginatoez. ibi. imagine. Terciū ē q̄ est irascēs: sz nō ad fructificatōez. ibi. sed ⁊ frustra conturbatur.

Quantū ad primū. §. I.

est sciendum. q̄ ista est dīa inter hominez ⁊ angelū in cogīscendo: q2 angelus intelligit subito absq; discursu intellectus. sed homo mortalis intellige re nō pōt nisi p discursum rōis transeundo: seu p cedendo p plura media de vno i aliud. ⁊ de noto ad ignotū. ⁊ sic ptransit homo i rez cognitione. Uñ ⁊ diffinit r q̄ est aial rationale. Angelus āt dī intelligentia seu substantia itellectualis. Et qđ Grego. dic in omel. q̄ iudeis. s. pastoribus tāq; ratione utētibus debuit apparere rōnale aial. i. angelus ad manifestandā christi natiuitatē. sumitur ibi ipproprie rationale p intellectuali creatura. sic igitur pertransit homo.

Quantū ad scōm. §. II.

sciendū ē q̄ in tali transitu siue discursu nō pōt homo intelligere nisi in imagine. i. in fantasmate: cēp sentato itellectu. Uñ ⁊ philosophus dicit q̄ necesse ē q̄ēcūq; intelligentem fantasmata speculari. Sic enim res sensibilis cū uidet multiplicat spēm suam. i. silitudinē usq; ad potentiā uisiuā. mediāte q̄ silitudine oculus videt. ⁊ silitudo illa exinde defertur potētie sensus cōis. ubi discernit vnū sensibile ab altero. ⁊ exide defert potētie imaginatiue seu fantastice talis silitudo magis assubtiliata. ⁊ ibi reseruat. Sic ipa potētia fantastica representat tales silitudines que dicuntur fantasmata sed

d

¶ dcm̃ q̃ nō p̃t a mortalib⁹ uideri.

iaginationes itellectui, ꝛ i illis itelligit. Et hinc est q̃ de⁹ a mortalibus uideri ñ pōt sed itelligi clare p essentiā suā: q: cū nō possit itellectus itelligere absq; fantasmate: ꝛ fātasma sit rep̃sentatiua rei corporalis. ñ pōt aliqd fantasma deū in sua essentia representare. Nā ut dī Joh. iiij. Spūs ē deus: nō corpus. Et ío intelligi clare ñ pōt. nisi quis sit alie natus a sensibus: ut Paulus i raptu suo. Sic ēgo ptransit homo in imagine .ſ. ad intelligendum.

Quantū ad tercū. §. III.

cōturbat hō frequēter ex eo: q̃ ea q̃ iaginat. ſ. i i plendo desideria sua querēdo diuitias ꝛ huiusmodi ñ habuerūt effectū: ſz frustra ꝓturbat q: iutilit ꝛ sine rōe cū hec expediāt saluti sue. Cōturbat ꝛ aliqñ tribulationibus ꝛ aduersitatibus: ſz frustra q: ñ pōt ea vitare deo sic dispōnente. Cōturbatur ꝛ sepe suis solicitudinib⁹ i multiplicādo tpalia: ſz ꝛ frustra: q: demū oia in morte dimittit. Ad q̃ facit q̃ dicit idē p̃s. alibi vz. Sic̃ somnū surgenti uz dñe: imagines ipsoꝝ. i. imaginationes mundanorum ad nihilum rediges.

¶ In pō imaginariā. opā pt. ma ng et angls mals. et hō.

Nota q̃ circa §. IIII.

potētiā fantasticā siue imagiatiuā: opari pōt p⁹ deū q̃ est pria cā ois motionis. angelus bonus ꝛ angelus malus: ꝛ hō ipe p ꝓprios actus. Et angelus opatur in ea ad instruendū. q̃ ꝓbatur rōne: autoritate: ꝛ exēplo. Rationē assignat. b Tho. j. pte. q. cxj. q̃ talis est. Diuia sapia vt dicit Dionisius de diui. no. ꝓtigit fines p:ioꝝ p:incipijs secūdorū. Ex quo patet q̃ nā iferior i sui supremo attingit a nā supioꝛi. Natura āt coꝛpalis ē ifra naturā spūalē. Inter oēs āt motus corporeos pfectiō ē motꝰ localis. vt ꝓbat philosophꝰ. iiij. phisicorū. Et ideo natura corporalis nata est ꝛ apta moueri a natura spūali fm motū localē. Imaginatiua igī potētia siue fantastica: cū sit sensitiua ꝛ affixa oꝛgano coꝛpali. pōt ꝛmutari p angelū bonū: ꝛ hoc magis ꝑticulariter declarat idē. b Tho. in q. cxj. arti. iij. Ubi dicit. q̃ appaꝛitiōes iaginarie q̃ fūt i fantasia causant ꝛterdū i nobis ex locali mutatione coꝛporaliū spirituuꝝ ꝛ humoꝛuꝝ. Uñ Aristo. i li. de som. ꝛ vigi. assignans cāz apparitionis somnioꝝ dicit: q̃ cū aial dormit descendēte pluri mo sanguie ad principiū sensitiuū. ſ. a capite uel coꝛ: sīl descendunt motus. i. ipressiones relicte ex sensibiliū motionibus: q̃ in spiritibus sensualibus cōseruant: ꝛ mouent principiū sensitiuū ita q̃ fit quedā apparitio: a c li tūc principiū sensitiuuꝝ a rebus ipis exterioribus imutaret. Et tanta pōt eē ꝓmotio spirituū ꝛ hūoꝝ: q̃ hꝰ apparitiones etiā vigilantibus fiūt: sic patꝛ i freneticis ꝛ i alijs huꝰ modi. Sic̃ ergo fit p naturalē comotionē hūoꝝ: ita pōt fieri p opationē angeloꝝ: exq̃ vt dictū est

¶ motꝰ corpꝰ ē pfectio inter omē motꝰ

¶ sōpnia vñ euenīt.

materia coꝛporalis naturaliter subest angelis q̃ ad motū localē. Probat hoc ēt autoritate: dicēntis Eccī. j. Lustrans vniuersa i circuitu pgit spūs ꝛ i circulos suos reuertit. Qō exponit a q̃busdaꝝ de sole: q̃ iccirco dī sps: ñ q̃ coꝛporea celestia sint aiata: ſz q: vtitur eis angelus sicut motoꝛ mobili ad mouendū ipm coꝛpus solare vtute sua. Dicit āt reuerti i circulos suos: q: p eosdē gradus p q̃s ascēdit p zodiacum: per eosdē reuertit seu retrocedit. Aug. ēt in li. de triui. dic: q̃ angeli adhibent se tā coꝛpalia ad aliq̃s effectus ꝓducendos: sic factū fuit p angellos malos: de ſpentibus de nouo formatis coꝛā pharaone icantatōibus magoꝝ: scōm expositione aliāoꝝ: hoc āt fieri ñ pōt nisi localiter mouēdo. Philosophi ēt posuerunt supma coꝛpa moueri localiter a spūalibus substātijs. i. angelis: Ostendit idē p exemplū: vz ex visionibus iaginarijs ꝓphetaꝝ eis factis i somno vl vigilia: ministerio bonoꝝ angeloꝝ. Et huiusmodi opatōne seu transmutatione iagiatiōis fm. b Tho. ñ iprimit angelus aliquā formā imaginariā: q̃ nullo mō ꝑ ius sit p sensum accepta. ñ eni posset facere q̃ cec⁹ imaginaret colores. Sz hoc facit causādo motū localē spirituū ꝛ hūoꝝ vt dictū ē: ex q̃ motu imaginatio informat: vt actus fantasticus motus cōsurgat ab ipressionib⁹ iterius ꝓseruatis: ꝛ prius acceptis a sensibus. Et cū angelus bonus causat aliquā imaginariā visionē: siue i hoie vigilante siue dormiente: qñq̃ sīl illuminat intellectū: vt cog̃scat talis. q̃ ꝑ hꝰ: sīlitudinē significet. Sic i Johānne euangel. de visionibus iaginarijs: vt habetur i Apoca. de libro clauso septē sigillis ꝛ apitōe coꝝ ꝛ de septē angelis tuba canentibus: q̃s habuit ꝛ intellexit ministerio angeloꝝ vigilans. Uñ dic ipse i prio capitulo. Significauit deꝰ q̃ oꝛ fieri cito loquēs ꝑ angelū suū suo Johanni. Et Joseph dormienti appuit angelus ꝛ illumiauit eū: monēdo de translatiōe pueri Jhesu i egiptū. Mat. ij. Qñq̃ vo ꝑ operationē angeli boni solūmodo si multitudines rex apparēt i iagination: absq; alia illumiatione itellectus ad itelligendū q̃ significez nec tñ fit deceptio ꝑ eos: ſz hoc ꝓtingit ex defectu itellectus eoꝝ cui apparent. Sicut accidit in somnio Phara. de septē spicis ꝛ septez vacis varijs: significantibus septez annos fertilitatis ꝛ alios septem sterilitatis: quod tñ ipse non itellexit: ſz Joseph interpretatus est.

Operatur ēt ange. §. V.

l⁹ malꝰ. i. diabolus circa fantasiā hois ſz ad decipiendum. Qō declarat naturali rōe: canonis autoritate: ꝛ exptōrū multiplicatiōe. Primū sic ō clatur. corpa naturaliter subduntur ꝛ obediunt nāe angelice q̃tū ad motū localē. Angeli āt mali ēt si amiserint gīaz ñ tñ vtutem nālem. Luz autez

¶ angls malꝰ opat in fantasia ad decipiendū.

potētia fantastica siue iaginatiua sit corpalis. i. affixa organo corporeo: māliter ēt subditur angelis malis: vt possint ea trāsmutare: causando varias fantasias ex descensione hūorū et spirituū ad principiū sensituū ꝓcurata ab eis. Patet et hoc ex canone: Dī eni. xxvj. q. v. c. epi. Illud ñ est omittē dū qō qdā scelerate mulieres p' sathan retro cō uerse: demonū illusionibus et fantasmatibus seducte: credūt se et ꝓfitent cū Diana nocturnis horis dea paganorū: vl cū Herodiade: ul' cum īnumera multitudie mulierū eqtare sup qsdam bestias: et multa terrarū spacia i tempeste noctis silentio pertransire. Et infra. Quapp sacerdotes oi instantia pdicare debent populo dei: vt nouerint oīo hec falsa eē: et ñ a diuīo sed maligno spū talia fantasmata mētibus fideliū irrogari. Siqdez ipe sathanas transfōrat se i diuersarū psonarū spēs atq; similitudines: et mentē quā captiuam tenet i somnys deludens p deuia qq; deducit. hec ibi. Et in. c. Nec mirū eadē. q. Aug. narrat: q i libris gentiliū legit ō quadā maga dicta Circe: q socios Ulixis mutauit i bestias: q magicis pstigys potius fingebatur q in rei vitate ꝓpleret alterādo fantasias hoīz.

Patet hoc ēt p plura exempla. Legit enī i vitis patrū: q qdā iuuencula: qī assentire noluit cuidā iuueni de turpitudie eā solicitāti: ipse iuuenis turbatus ex hoc a qdam iudeo ꝓcurauit malefi ciū fieri cōtra illā: q pacto mulier cōuersa est in equā: q cōuersio ñ fuit fm rei veritatē: sed fm ludificationē demonis īmutantis fantasiā et sensuū ipsius mulieris: et aspitientiū eā vt videret equa q erat vere mulier. Unde ducta ad beatum Macharium ñ potuit diabolus ita opari: q illudēt sensus eius sic aliorū: pp suam scitatē. Nā sibi ipōbatur mulier vera nō equa: cuius tandē oīone liberata est ab illa illusione: dicēs hoc sibi accidisse: qī nō vacabat diuinis: nec frequentabat sacra vt decebat: iō diabolus potestatē habuerat sup eā: et si alīs esset honesta. Potest igit diabolus per cōmotionē inferioꝝ spirituū et humorū opari: ad īmutandū actū et potentias nutritiue: et sensitiue et appetitiue: et cuiuscūq; potentie corpalis organo vtentis. fm. b Tho. pria pte. q. cxj. Sic credi pōt fuisse gestuz p Simonen magū incantationibus suis q deo narrante. Sed nil horuz pōt diabolus facere nisi deo pmittente: qui cum angelis suis bonis frequenter reprimit malicia eoꝝ: decipere nos et nocere q̄rentis. Un dicit Aug. loquens de maleficijs. Di sunt q pmissu dei elementa conuertunt: hominum mentes pturbant minus cōfidentiū i deo. xxvj. q. v. Nec mirū. Horū ēt opatione per maleficā artē fit qq; vt vir non possit videre vxorē et econuerso. Et hoc per īmutationez fantasie: representando ei talem vt rez odibilez et horribilē. Ipe etiā diabolus vigilātibus et dormientib' suggerit repītationes turpiuz fantasie ad decipiēdū et inducendū ad malū. Uerū qī peccatū ñ ꝓsistit in iaginatiōe sz i volūtate: ideo ex huiusmodi fantasijs p diabolū suggestis: et alteratōib' varijs hō non peccat nisi voluntate propria alicui malo assentiat.

Homo etiaz per ✣ VI

semetipsum causat mutationē fantasie: formādo fantasmata per imaginationes ex acceptis a sensibus: et qq; quidem per voluntatem suaz voluntarie. s. imagiando que prius senserat: et hoc sive de bonis sive de malis. Qq; fiunt et causant imaginationes per cōmotionem humorū pceden tem ex infirmitate manica ul' melancolica. Et fm Auicenam et Alber. manica passio ledit organū fantasie: vnde diminuit imaginationē Melancolica vero passio diminuit iudicium rationis. Unō refert ipse de quodam manico: q cum fugeret patrem: et pater cū secutus fuisset: conuersus ad patrē percussit eum. Cui pater cū diceret: fili quare uerberas patrem: subito ille plorās cecidit ad pedes patris et veniam petijt. Et sic in ipso fuit lesa imaginatio: qī ñ cognouit patrē suū. Ratio vō nō fuit lesa: qī sciuit q nō debuit uerberare pīez. Et qī in manicis et malancolicis fit immutatio sēsus. Ideo manicorum quidam plangunt: alij saltant: alij stultissima quasi verissima opinantur. unde timent se tangi ne rumpantur: credunt se ñ habere caput: ranas in ventre portare: demones videre aut habere. Melancolicorum aūt quidā pigritiam habentes: et grauedinem amant. solitudinem et obscuritatem: et ab hominibus remotionem. Immo omnibus malancolicis: quedam sūt vniuersalia et sempiterna: sicut tristicia timor de re non habenda certificatio terribilis rei et tiorose sensus rei q non est. Itē melancolici tristant. timent. angustiātur. suspitiosi sunt. multum dormiunt: iacent in monumentis: qdaꝫ multuz comedunt: et si el' retrabantur omnibus diebus desperāt. Et istis oībus ꝓpriuz ē: q sūt medicie desideratissimi: et hec oia ꝓcedūt p īmutatōez fātasie organo leso ꝓpter dictas infirmitates. Causantur aūt tā mania q melancolia: ex melancolicis cibis: ex tristicia: et tiore: aut retentione sanguinis fluē ꝓsueti. aut ex nimia cerebri ifrigidatione et desiccatione: aut ex corrupto semine i viris: aut menstruo sanguine i feminis. Causat etiā ex inordinatis vigilijs. ieiunio. studio. solicitudie. ac cogitatōe pfunda. Et qdā i pfatis infirmitatibus i defectu lune plus laborant. In somno etiam fantasia multipliciter īmutatur p varias apparitiones: ptingentes dormientibus: in quibus tñ de bonis ul' de malis exītibus hō ñ peccat: qī videlicz vsus liberi arbitrij secūdum. b Tho. in. iij. sopitus est

z ligatus: in quo consistit meritum uel detrimētū

Capitulum septimum: de somnijs quo ad varias causas z modos eorum.

¶ Quia in potē tia fantasie sūt sōnia dormientibus. Iccirco de somnijs aliq̄ sūt videnda. Et prio eius diffinitionē. Philosophus ât scdo li. de som. z vigil. sic diffiniuit. Somniū ē fantasma factū a motu silachroz. i. similitudinū sensibiliū i dormiente fz q̄ dormit. Et circa hoc possumus considerare tria videlicet eorum ortum. effectum. z peccatum.

¶ sicut motus sopnioz. ysidē da sūt tria.

Quātū ad primū . §. I.

Somnia vñ oriant: z q̄ sit cā somniorū. Et q̄uis Greg. in li. moral. ac ēt dialogoz assignet sex causas: vz ex nimia uentris repletiōe: ex multa capitis exinanitione: ex demonis illusione: ex dei reuelatione: ex hois multa occupatiōe circa aliq̄d z precogitatiōe: z ex hois cogitatione sil' z reuelatione: de quo vltio ponit exēplum de somno Nabucho donosor habito de statua cōposita ex q̄ttuor generibus metaloz: designātes q̄ttuor successiuas monarchias mūdi ut habet Dan. ij. Cepit eiz cogitare de successore in reg̃ añ̄q̄ somniū illud haberet q̄d fuit ex diuina reuelatione ꝓut ipse Daniel exposuit. Sz oñs Joh. dñici cardinalis in fine libri sui: quē appellauit luculā noctis: extendēs mām: decē z nouē causas assignat. Et primo ꝓceptiuāt natiuitati pdōinās signū celeste: ñ ifuma cāz sōniorū ponit: z ita nat' sub mercurio in geminis existēte somnia futuroz pscia nō igrat. Scdo celoz influxus in sēsus iteriores rōni sopnio sopite corporeos agēs: q̄ ꝓduct' ē frequenter demonstrat: hic pharao cum uaccis suis ꝓ exēplo ponat Gen. xl. Tercio ꝓplexionū varietas dulcta visa ꝓducit: sanguis. s. circa ignē colera volat' p aerē dicis: melancolia regna tenēda: sz flegma circa terrestria v sat'. Quarto pugnāt mixti mutuo i mēorie archa seruati ꝓcept': z q: fantasma hūc ab illo discerne neq̄t. tetrū desinit i piscē mulier formosa supne. Quinto tpis q̄litates cerebrū unitatū: illo euanescēte euanescit i uisa: sic apud Virgiliū folys ābos autumno labētibus fit ad ifernū somni pentē aiarū ꝓcursus: i eo libro ubi ton' philosophie rimāt archana. Sexto locoz diuersitas suis vaporibus corpe nudis cellulas capitis ambit: suas ibi ꝓprietates relinq̄t q̄s uō sētit vigil maioribus occupatus. Septio q̄dā reliq̄e uelut exuuie ex exercitys i vigilys potētys uitalib' adherent ipresse: q̄ corpe a laboze cessante laborare nō cessat. Octauo plenū q̄ fantasia a ceteris curis soluta: cadit casu uentura. sic Platoni cogitanti de sorte: sortes occurit. Nono ꝓsonaz reuerētia apud nōnullos meretur

¶ sopnijs decē ac nouē cās.

scōis causis lipidius uisitari: cui mēbro reduntur cign' socrati loco Platōis oblat' captiuitas z mōtis potio Platoni monstrata octauiano augusto pnia ipugna futura casus hostis scipioni pene militi reuelata: enee italicas edes z anibali a ioue direct' iuuenis scōs oñsa. Decio sensus cupido addit ad idem: Na mens humana q̄ optat: dū vigilat spat: p somnū cernit id ipz. Undecio necessitas cogit vires: q̄ impando vitales exeq̄ sui corporis curas: q̄s illud neq̄t exercē sopitū ita famelic' uacuo stomacho mādit. Duodecimo aias suis discipulis soporat speculās sibi soli rimat archana: q̄bus maioꝛi desiderio fragrat: dixitq̄ somno pri us sepe negata. In his stolis nocturnis: vt meminit Aug. q̄dā cupitā q̄nē fuit edoct': puto ibi docroz statuisse iā nō ultra negare q̄ petierat sepe discipulus iportune. Terciodecio sic dispositio dormiētis membroz aut accidētia ābientia illa uarias fz cor respōdentes imagines foīat: sic Ephilates putat se ꝑmi pondē stigys: z pes nudus z algens nimes calcat ul' liphas. Decio quarto ē si cibi q̄plef suis vaporibus supiora ꝓtendunt vana ide fomātes ut porri cū milus. Quitodecio morbi pdñantes i corpore egro: dū silia gliscūt p sōnia: sese pro medico pandūt. Sextodecio si te limes upupe sāguine: demones i somnis tibi ifestos uidebis. Decioseptimo familiares sps ꝓciliatiui morat' amoris: amico ꝓdūt apō Valeriū infelices casus amari: cuius generi visiōes nō paucas posse vere notare dieb' nūis oñsas. Decimooctauo p demonuz artef plūme ludificatōes fiūt i sōnijs fz Apulegi' his oia somnia reddat. Decionono ꝓpletio vētri nimia ex cibo fumositatib' ad cerebz ascēdētib' l' ēt exinanitio capitis ex nimia abstinētia multos sōiare facit. fz Greg. vt dictū ē supra. Tādē ex diuina reuelatōe i sōnis facta mlta futa maifestata sūt bōis z malis. Ut patz in Jacob. cū uidit scalā in somnis z Joseph. cū dixit fībus suis audite somnū q̄ vidi de manipulis z stell'. Scio hoiez nōduz defūctuz i somnis uidisse notoz aias purgatoꝛ pēis detentas: q̄z tormēta varia z horrēdas describit hec omnia ille.

Quātū ad secūdū . §. II.

effectū sciendū: q̄ somnia futuroz euentuū q̄nq̄z sūt cā: q̄nq̄z signa: q̄nq̄z neq̄ cā neq̄ signa: sed per accidēs causale. Et ꝓmo q̄dē sunt somnia causa futuroz euentuū: vt cū mens alicuius: ex his q̄ uidit in somnis inducit ad aliq̄d faciendū uel vitandū. Tūc eniz tale somnium ē cā ul' occasio faciendi uel uitandi aliquid. Nā cā ē ad quā sequit effectus. Sicut dicimus q̄ interpositio inter nostrum uisum z lunam est causa eclipsis lune z interposito lune inter visum nostrum z solem ē cā eclipsis solis. Et sicut putrefactio humoris ē cā

¶ sopnia futuroz euentuū. q̄nq̄z sunt cā. q̄nq̄z signa. ꝛc

febris: sic ēt q̄dā somnia sūt q̄ causant ⁊ inducunt nos ad aliquē effectū exequendū malū uel bonū: Sic somniū Pharaonis de vaccis ⁊ spicis interp̄tatū a Joseph: fuit cā inductiua ad ꝓgregandū tritici multū ad ꝓuidēdū future penurie. Et q̄ ipe sathanas trāsfiguratse i āgelū lucis iō cauēdū ne q̄s sub specie ⁊ credulitate diuine reuelatōs sibi fce ex demonis illusione: inducatur ad aliq̄o faciēdū. Sic legit i scō a collatiōe abbatis Moisi: de q̄daz q̄ frequenter illusus a diabolo sub specie bonorū angelo2 sibi i somnijs apparentiū tādē ex eī mādato seu exhortatiōe quē credidit xp̄m: ꝓiecit se in puteū. Et de alio q̄ sili illusione scip̄m circūcidit. Et de q̄dā alio q̄ ꝓpriū filiū more Abrahe īterficere voluit. Scōo somnia q̄nq3 sūt signa aliq̄2 futuro2 euentuū: i q̄tū. s. reducuntur i aliqua cāz cōem somnijs ⁊ futuris euentib⁹. Et p̄m hoc plurie recognitōes futuro2: ex somnijs fuit tāq̄ ex signis. Signuz āt vocatur qō designat aliq̄o: lz ñ sit cā ipsius: vt vbi gīa. Aspitas lingue signū ē febris. Uel amaritudo lingue: ⁊ somniū ō gustu fellis: signū ē febris istantis. Unde q̄dā somnia sūt q̄ sut signa eo2 q̄ accidūt circa co2p⁹. Qō ꝓbat Halien⁹ p exemplū tale. s. q̄ q̄dā somniauit sibi fundi i uentrē pice ardentē: ⁊ estuari i igne picis: eo q̄ collerā adustā nigrā ⁊ incensā habuit in ventre: ⁊ hāc cū surrexit a somno emisit ⁊ plene liberat⁹ fuit. Ponit aliud exēpluz. s. q̄ q̄dā dolens splenē: sepe cōtulit ⁊ ordiauit q̄d faceret. vñ sibi contra huiusmodi defectū medicaret. Et somniauit q̄ innueret se sup manū iter duos digitos. scz auriculārē ⁊ anularē. Et cū vigilaret sic fecit ⁊ cōualuit. Et sic somniū fuit sibi principiū operis: qō i vigilia sequenti fecit. Unū ⁊ medici dīnt: q̄ oz ual de somnijs attendē ad cognoscendū causas egritudinū. Tercio dico: q̄ somnia q̄nq3 nec sūt signa neq3 cā futuro2 euentuū: sed casualia. Uñ huiusmodi somnia p accidēs se habēt ad futuros euentus. Et si q̄nq3 sil occurāt: erit somniū casuale. i. a casu. Uerbi gīa. Si aliquo ambulante cōtigit casu ⁊ fortuna eclipsare solē: ambulatio illius nec signum nec causa est eclipsationis: nec econuerso ō fectus solis est causa uel signum ambulandi: ⁊ nil talium fit semper uel frequenter sed raro ualde ⁊ incerte. Sic a simili: q̄ aliquis de aliquo bello futuro somniet: ⁊ postea eueniet euentus illius belli hoc erit a casu ⁊ per accidens. Et non ideo euenit q̄ somnium causa uel signū fuerit euēt⁹ belli: hec philosoph⁹ us de som. ⁊ uigil. Et alb. in cōmento super ipsum librum. Sciendum etiam q̄ q̄dā sunt quibus non accidit somniuz i tota uita sua. Quidam vero sunt quibus cum dormiunt semp accidit somnium. Quidam uero quibus accidit in senectute ⁊ ñ accidit i iuuentute. Et ratio ꝑmi est: q̄ia multa euaporatio ascendens ad superiorem locum: q̄ terum lata deorsum facē multū motum: ⁊ quibus tūq3 tale contigit: nullum apparet fantasma: quia magno motu deletur ut illi qui ꝓfundo ⁊ graui somno dormiunt oppressi. Quod aūt aliqui alq̄ multum somniant ⁊ cōtinuo somniorum suo2 patiuntur obliuionem: huius rō ē q̄ motus fortiores alique excludunt pceptionez imaginū apparentium in somnijs: ⁊ ideo qui continue post somnium fortiter mouentur corpe precipue si somniū in fine somni videāt: oīa somniorū obliuiscuntur. Et nota q̄ sil̄itudies fantasmatū que in somnio accidunt sunt similes illis idolis uel similitudinib⁹ que sunt in aqua. In aqua aūt si multus fiat motus. tunc uel nulla figura ibi appareret: vel appareret inordinate ⁊ distorte: vt patz in eo qui respicit in aqua multum mota: sed post commotionem cum fuerit quietata: huius figure clare respituntur. Ratio tercij est. s. q̄ aliqui in senectute somniant non in iuuentute propter mutationem aliquam factam circa etatem vel passionem. Ex eo enim q̄ senes mutantur per calorem ⁊ humiditatem. non est inconueniens si mutetur accidens somnij eorum.

Quantū ad terciū. §. III.

principale sciendum: q̄ i ipis somnijs siue apparitoīb⁹ somnio2 siue de bonis siue de malis: nullū est ibi peccatum: cum vsus rationis sit ligatus p somnium: nec ēt meritum. Sed potest ibi esse signum precedentis meriti uel peccati. Nec obstat q̄ Salomon petens sibi sapientiā dari i somnijs meruit exauditionē tale enim meritū non acquisiuit in somnio illo: sed ex precedenti in vigilia desiderio: cuius desiderij signum illud somniuz fuit iij. Reg. iij. Et ad hoc facit quod ait Aug. super Gen. de bonis: q̄ propter affectionē eē bonam: q̄dam eorum clarent merita in somnijs tāq̄ signa. Unde ⁊ ps. Reliquie cogitationum diem festum agent tibi. Dicuntur autem reliquie cogitationuz ille similitudines que remanent in fantasia ex cogitationibus habitis que festum agunt domino: dum videlicet somniant virtuosi lete ⁊ festiue domino deseruire. Similiter non obstat quod dicitur in veteri lege. s. q̄ pollutus nocturno somnio igredi ñ valebat tēplū vsq3 ad vesperā: ⁊ nisi pr⁹ lotus. Leuit. xv. hoc enī in figurā fuit: ñ q̄ i tali immunditia ēt cum turpi imagiatione peccatuz sit: q̄ significat ꝑm Greg. q̄ q̄ tēptatus immūditia veris imaginibus in cogitatione inquiat. Sed lauādus est prius aqua penitentie: q̄ ad templum. i. ecclesiam merito ⁊ gratia reuertatur: ⁊ nisi prius ignis temptationis recesserit reum quasi vsq3 ad vesperam: quando occumbit sol: ⁊ per conseqns deficit calor eius: se extra ecclesiam fore cognoscat: vt dicitur di. vj. testamentum. Potest tamen

¶ In somnijs. nullū ē pctm̄ ul mortal.

¶ In polutione noctna nō ē pctm̄.

¶ pt̃ tñ primũ cuc̃pe in motiũ somnij.

eẽ peccatũ añvl postea circa matriã somnij. Antea q̃dẽ: puta siq̃s mltũ mente cogitat ⁊ mentez reuoluit ad aliq̃d peccatũ malũ q̃d optat: vt furtũ. homicidiũ. fornicationẽ. q̃d postea dormiens somniat ꝑpetrare. Jn somnio q̃dez nõ peccauit: sz añ i vigilia ex mala cogitatiõe. Unde Jsido. Non ẽ peccatũ qñ nolẽtes imaginib⁹ nocturnis illudimur. Sz tẽ ẽ peccatũ si añq̃ illudamur cogitatõis affectib⁹ ꝓuenimur di. vj. c. ñ ẽ. Post sõniũ vo ⁊ vigilãdo põt peccatũ ꝓtingere inq̃tũ. s. aliq̃s voluntarie delectaret sup re male somniata: vl i q̃tũ tps amitteret i recogitãdo studiose q̃ somniauit: vl ex eo q̃ somnijs nimiã fidẽ ꝑstat. Sed vt dicit Greg. Cũ multe ⁊ varie sint cause somnioz vt supradictũ ẽ: ⁊ difficile sit causã somnij ꝓtingẽtj certe agnoscere: nisi fuerit ex dei reuelatoe: tõ paruz uel nihil fidei dz ipsis adhiberi firmiter. Nam ꝑ hoc diabolus multipliciter decipit hoies. Unde narrat Greg. li. moral. Qõ cũ cuidã assueto fidez somnijs adhibere: intimatũ fuisset in somnis ex diaboli illusione: q̃ multuz adhuc deberet viuere exposuit se totũ auaricie ꝑ fas vl nephas: vt possit sibi in longiquũ ꝓuidere: sed subita morte ꝓuentꝰ est. Et in vitis fratrũ ꝓdicatorũ narrat: q̃ cũ quidã ꝓposuisset religionẽ igredi ⁊ de exitu timeret: somniauit se i religionẽ ingressũ ⁊ exinde egressu: qõ credẽs sic debere sibi ꝓtingere ꝓpositũ dimisit religionis. Sz magistro Jordane ꝓdicante circa huiusmodi deceptiões: ꝓpositũ resumpsit: ⁊ religionẽ itrauit ac pseuerauit. Unde ad ipa cõtenẽda scriptura nos amonet dicens. Ubi multa somnia ibi plurie vanitates. Eccẽs. v. Et alibi. Somnia extollunt iprudentes. s. i supbiam Eccl. xxxiij. Et i eo. c. dr̃. Multos errare fecerũt somnia faliuz. s. pro vo credẽtes. Rõ aũt falsitatis i somnijs ⁊ deceptionis prouenit ex eo: q̃ forma sensu accepta accipitur vt res ipa. Causa autem hui⁹ i cõi vna est vz: q̃ aia non iudicat fm candẽ potẽtiã: id q̃d ẽ principale sc̃ res: ⁊ id q̃d est secundariũ. s. id q̃d fuerit fantasma: primũ eni. s. res. aia iudicat rone fm vo aia iudicat nõ sensu ꝓprio: qz circa ꝓpria sensibilia nũq̃ decipit: imo sp ẽ verus: eo q̃ de ꝓprio sensibili semper iudicat ⁊ enunciat io q̃d est. Sed sensu cõi: uel estiatione. imaginatiõe. seu fãtasia: q̃d ꝓbo per tale exemplũ. Quia fm id quo fantasmata fiunt. i. fm motũ uel iudiciũ factuz a sensu ꝓprio: puta a sensu visus: sol videt eẽ monopedalis. i. vnius pedis: ⁊ hoc ꝓpter distantiaz iter solẽ ⁊ oculũ. Sed alia pars aie que est in scientib⁹ s. ratio ꝓtradicit ad fantasiã ⁊ dicit solẽ maiorem esse tota terra. De superstitione autẽ seu diuinatione per somnia habes in parte scõa. Et de pollutione in somnijs: habes in tercia parte.

¶ de sompnis. nõ est anĩa.

·Chp̃·

·Che·

Et quia somnia ·§. IIII·

¶ somnus significat pigritiam

contingunt i somno: aliqua breuiter de somno dicenda de quo ps. dormierunt somnuz suum ⁊ nihil inuenerunt oẽs vi. d ui. i ma. suis. Et loquit ꝺ peccatoribus: quorum vitam somnio assimilat: quia dum bona presentia ꝛanq̃ vera ⁊ pmanentia diligunt ⁊ in eis delectãtur: morte q̃ q̃citꝰ superuenit: talibus se vident priuari: ⁊ nil meriti in manibus suis. i. operibus reperiunt. Et hoc siue sint diuites i temporalib⁹: siue sint viri diuitiarum. i. pleni copijs peccatorũ: siue viri diuitiarum sapientialium: nisi cum eis sit gratia christi.

Est autem triplex somnus: seu somnus significat moztaliter loquendo tria in sacra scriptura.
Primo pigritationem criminalem.
Secundo contemplationem supernalem.
Tercio imaginationem moztalem.
Et primũ docet nos apls ꝓpulsare: dicens. Hora est iam nos de somno surgere. ad Ro. xiij. Secundum docet christus procurare: dicens. Dormite iam ⁊ requiescite Math. xxvj. Terciũ docet apls tolerare: dicens. Nolo vos ignorare de dormientibus: ut non contristemini ⁊c̃. j. ad Thes. iiij.

Quantum ad primum sciendum q̃ somnus significat pigritiam ⁊ negligentiam propter sumi litudinem causalitatis: ⁊ ociositatis: ⁊ vana imaginabilitatis. Causatur etiam somnus ex humiditate capitis: ascendentibus vaporibus a stomaco ad cerebrũ. Unde pueri ⁊ flegmatici: quia multum habundant i humiditate multũ dormiunt. Sic spiritualiter ex humiditate. i. affectu inordinato terrenorum: causatur pigritia ⁊ negligentia q̃ multum periculosa est. Propter qõ ꝓbolice dr̃ Math. xiij. q̃ dũ dormirẽt hoies venit inimicus ⁊ super se seminauit zizania in medio tritici seminati. Cum enim dormiunt pigritia ⁊ negligentia: siue prelati erga subditos: siue subditi erga seipsos: superseminat diabolus superueniens zizania scandalorum: errorum ⁊ vitiorum in ecclesia uel i cordibus fidelium: vbi prius erat satum a deo semẽ virtutum. Unde Salomon ab hoc somno pigritie excitans dicit. Usq̃quo piger dormis? qñ consurges a somno tuo? paululum dormies paululũ dormitabis. ⁊ veniet tibi egestas quasi viator ꝓ uerb. vj. Assimilatur etiam pigritia somno qz sicut dormiens nil operatur: ita ⁊ piger ociosus manet ⁊ nil boni facere vult. Unde ps. Dormitauit aia mea pre tedio. nil boni. s. operando. Dormiens insuper vana multa imaginatur: sic ⁊ piger ⁊ negligens plenus est cogitationibus ⁊ desiderijs malis. Unde prouerb. xxj. dicitur. Desideria. scz mala occidunt pigrum spiritualiter ab eo auferẽdo deuotionem ⁊ gratiaz. A quo somnio excitat apostolus: dicens. Surge qui dormis ⁊ exurge a mortuis: ⁊ illuminabit te christus. Quãtũ ad secundum dico: q̃ somnus aliquando significat:

Capitulū Octauum

cōtemplatōem. Unde Can. v. dicit anima cōtemplatiua. Ego dormio ⁊ cor meū uigilat. Et hoc signat propter similitudinē sensualis clausionis. Corporalis refrigeratōis. Tpalis determiatōis. Clarum est enim q̄ cū homo dormit tenet sensus exteriores clausos: q̄ nec uidet nec audit nec gustat nec odorat. Sic ꝓtemplans sensus claudit ad ista terrena: quia ⁊ trahere habēt animū a subtili ⁊ fixa ꝓsideratōe. Unū ps. Si ōdero somnū oculis meis. i. sensibus exterioribus: ⁊ palpebris meis dormitatōem. i. curiosis inquisitōibus: que tanq̄ palpebre oculos intellectus cooperūt: ⁊ requiem tēporibus meis. i. affectib⁹ carnalibus. sic ueniaz locū domino per gratie inhabitōem. Reficit etiā somnus: mirabiliter ꝓfortat ⁊ nutrit nō minus q̄ cibus ut docet experiētia. Fugat etiā tristiciā ſm Aug. Delectamēto somni ꝓuenientis nutrit⁹ sum Sap. vij. Sic ⁊ ꝓtemplatio sup oīa recreat nutrit ⁊ fortificat animā. Propter qō dicit spirit⁹. s. allo quēs electos se inferiores de aīa ꝓtemplatiua. Adiuro uos filie ir'lm p capreas hinnulosq̄ ⁊ ceruos cāporū ut nō euigiletis nec suscitare faciatis dilectaz donec ipsa uelit Cant. ii. Loquitur aūt spirit⁹ per occultū instinctū: adiurat p internā exhortatiōem ⁊ monitōem: filias ir'lm. i. aīas fideles p capreas hinnulosq̄ ceruorū. i. per merita ⁊ exepla sanctorū: qui capree dicūtur ꝓpter uelocē curiuz s. feruoris ad diuina: acutū uisum. s. cognitōis ad spiritualia: leuem pastū ut herbaruz propē abstinētiam circa cibaria. Hinnuli dicūtur. i. parui cerui propter longeuitatē pseuerātie. Cerui eniz diutissime uiuūt ꝓpter supportabilitatem benuolētie. Ceruis enim gregatim ābulantibus unus pōit caput sup dorsuz alterius. Ex hoc docētes illud: alter alterius onera portate. Delectātur ⁊ hinnuli inspicere humanā faciē: qō designat i electis humanitatis benignitatem: ut nō suscitetis. s. a somno ꝓtēplatōis: nec euigilare faciatis. s. ad ista mūdana tractāda. Somnus quoq̄ i infirmis cuz debite sumitur signū magū est future sanationis. Unde dixerūt discipuli de Lazaro. Dñe si dormit saluus erit Joh. xi. Infirmi oēs sumus in uita pīti spiritualiter: perpetua aūt sanatio ⁊ saluatio i superna gloria. Huius aūt sperāde pfecte salutis est actus debite ꝓtemplatōis: iam eni inchoare incipit statū futurū. Tempus aūt ꝓueniēs cōis dormitōis ſm medicos est tps septem horarū. Sic in septem horis uarijs quibus christ⁹ sustinuit passiōnē: dormire. i. attēte meditari christi mlt̄ipliē afflictōem. Decet etiā ꝓtemplari ⁊ maxia bona nobis in patria reseruata: ut roborem⁹ cōtra aduersa. Et ō hoc somno ꝓtēplatōis pulchrā habemus figuram. Gen. xxviij. Qñ Jacob dimissa domo paterna pgre ꝓstitutus in lusa lapide capiti suppositō: dormiēs uidit scalā de celo terram attingentē: ⁊ angelos ascēdentes p eam et descēdentes: ⁊ ñm scalē innixū eū benedicētez. Jacob siquidem interpretat luctator siue supplātās: ⁊ signat eū qui uitia supplātat eis dominās. Parētes deserit cum affectū ꝓpinquoruz abūcit ut peregrinus in hac uita trālit. Caput mentis lapidi superponit: christo se ꝓformādo ⁊ clausis sēsibus ad exteriora: ꝓtemplatur scalā diuini ꝓsensus ad patriam: ⁊ demū a dño benedictōem eternam recipit. De hac igitur dormitōe pōt illud exponi. Lazarus amicus noster dormit. Joh. xi. seria sexta quarte ebdomade i. xl. Et illud aliō. Nō est mortua puella sed dormit. Math. ix. Quātū ad tertiū dico. q̄ dormitio significat mortem corporalem. Unde in libris regū cum narratur ō morte ipsorū dicit dormiuit cum patribus suis. Designat autē hoc ꝓpter terrenā similitudinem. Primo q̄ sicut qui uadit dormitū post somnuz p aliquod tēpus exurgit: ita qui moritur post tēpus a deo pfixū resurget in nouissimo die. Unde dicitur Dañ. xij. Qui in puluere terre dormiunt surgent. Secūdo q̄ ſm dispositōem qua quis capit somnū. s. infirmitatis uel sanitatis uaria uidz in dormitōe. Nam infirmus horribilia cernit: sanus ⁊ quietus suauia intuetur. Et a dormitiōe q̄dem surgēs infirmus totū se repperit fractū ⁊ debilitatū: san⁹ aūt roboratū ⁊ ꝓfortatū. Sic spūalit̄ q̄ capit somnū mortī i infirmitate pcci mortalis uidz horrēda ⁊ pauēda i gehēna ignis. qui āt gīa sanus: assumit somnū mortis: bene purgatus uidet leta ⁊ iucūda superne patrie. Et demū in ultima resurrectōe ꝓfector reperiet peccator: ⁊ robustior ⁊ felitior iustus. Unū Aplus. Omnes quidē resurgemus sed nō omnes immutabimur. Tertio ex eo q̄ sicut somnus arripit aliquādo hominem ex inspērato ⁊ ꝓtra suū uelle: ita ⁊ mors homīnē interemit cū non speratur. Nescit enim hō finem suū. Eccēs. ix. Et hoc quo ad tertiū.

p somng sigfficant mortē.

Cap. octauū. de extimatiua ⁊ cogitatōibus.

Equitur ō potē

tia extimatiua que etiam cōis est nobis ⁊ brutis. Et in nobis q̄dez dicitur cogitatiua: unde ⁊ hic de cogitatōibus inferemus. Et aūt potētia extimatiua ordinatiua ad apprehēdendum intentiones. q̄ per sensum non accipiūtur ſm. b. Tho. in prima parte. q. lxxviij. Necessarium est eniz animali: ut querat aliqua uel fugiat: nō solum quia sūt cōuenientia uel nō ꝓuenientia ad sentiendū: ad qō ordinatur sensus cōis ⁊ particularis exterior: sz etiaz est necessariū ut querat aliqua uel fugiat ꝓpt̄ alīquas alias ꝓmoditates ⁊ utilitates ꝓsequendas.

p additiō potētiae extimatiue ad cogitatiuā ostendē.

¶ cogitatio ut affectio pt cognosci ab aliquo tripliciter.

uel nocumenta uitanda: sicut oues uidēs lupum fugit: nō illā indecētiam coloris: sed quasi inimicū nature: z auis colligit palleā nō qz delectat sensū sed qz est utilis ad nidificāduz. Ad huiusmōi igit intentōes apprehendendū ordinat extimatiua: sic z memoria ad eas cōseruandū z est cōis ista potētia nobis z brutis. Sed est ōia quātū ad p̄dictaz intentionū apprehēsionē. Nam alia alia pcipiunt huiusmodi intentōes quoddā nāli instinctu homo autē p quādam collectōem. Et ideo que i alijs aialibus dicitur extimatiua: in homine dicitur cogitatiua: qz per collectōem quādam huiusmodi intentōes adinuenit. Unde z dicitur etiam rō particularis: cui medici assignāt determinatū organū. s. mediam ptē capitis. Uelz quia in potētia sensitiua z precipue apprehēsiua nō pōt cē peccatū: ideo in cogitatōibus hoīm put sūt in tali potentia nō est peccatū uel meritū: sed put eis additur uel superuenit aliquis effectus bonus uel malus. Nota igitur fm. b. Tho. scōa scōe. q. ij. ar. i. q cogitare sumit tripliciter. Uno mō cōit. s. p quacūq actuali p̄sideratōe intellectus: siue perueniendo ad clarā z certaz cognitōem eius quod cogitatur: ut cū quis p̄sideret que sit: siue etiaz antecēp ueniatur ad pfectōem cognitōis p certam z clarā uisionē. Secūdo mō p̄prie. s. solum p consideratōe intellectus cū quada unquisitoe añq ueniatur ad clarā noticiā rei: z hoc circa intentoes vles. Tertio mō p quadā iquisitōe z discursu circa pticularia apprehēsa a sensibus z isto tertio mō est actus huius potētie cogitatiue nec tñ ibi peccatū uel meritū nisi cooperate intellectu z affectu aliquo mō. Et fz hoc nūc de cogitatōibus agetur: De quibus. p̄s. Dñs sit cogitatōes hominum qm uane sūt ubi tria de ipsis cogitatōib⁹ possūt notari. Et p̄mū est qō deo sunt simpliciter denudata: ibi dñs sit. Scōm qz i hoīe sunt multipliciter uariate. ibi cogitatōes hoīm. Tertiū est qz in eo ex ie sunt uituperat uliter terminate. ibi qm uane sī.

¶ In cogitatione potē in pō. nō ē peccm̄ nec mitm.

¶ Cogitare sumitur tripl.

¶ De cogitatiōib⁹ tria sūt notanda.

Quum ad primū §. I.

¶ cogitationes oēs qcūq deo sūt note.

sciēdum qz cogitatōes quecūq note sūt deo. Oia enim ut ait aplus ad hebre. iij. Nuda z apta sunt oculis eius. i. cognitōi. Et ita sunt ei note qz neqz ab angelo bono neqz malo neqz a p̄prio ex se sciri possunt. Unde dicit. xvij. Prauū est cor hois z inscrutabile: z quis cognoscet illud. Ego dominus scrutās corda z p̄bans renes qui do unicuiq iuxta uiā suam. Prauū dicitur cor hois: qz inclinatū ad praua. Juxta illud Gen. viij. Sensus hominis z cūcta cogitatio eius p̄na sūt ad malū ab adolescētia sua. Inscrutabile dicitur qz eius cogitatōes nulla creatura scire ualet. Unde aplus. i. Lagdzin. Quis hominū sit que sūt hois. i. i cogitatōibus interioribus: nisi spūtus dñi qui in ipso est. Quis ergo cognoscet illū: quasi diceret null⁹ nisi deo reuelante. Sic cognouit Heliseus cogitatōes malas auaritie quibus motus fuit Giezi discipulus suus ad petēdum a Naaman syro uestes z argentuz ut habetur. iij. Reg. v. Solus ergo deus scit cogitatōes hoīm. Unde subdit in auctoritate. Ego dñs scrutans corda. i. cogitatōes corduz: z renes. i. delectatōes eaz in bonū uel malum: ex quib⁹ hoies tandē iudicāt z nō solum ex operib⁹. Unde Crisos. Non ex operibus iudicat tñ: sed ex cogitatōibus xxij. q. v. Qui perurare. Sed p maiori declaratiōe notādum: q cogitatio uel affectio pōt cognosci ab aliquo tripliciter. primo p ipsū i se certam z claram intuitōem. Secūdo per reuelatōez. tertio p p̄iecturatōem. Et primo quidē modo p̄ouet s. cogitatōes sunt i intellectu z affectōes i uolūtate: sic solus deus cogitatōes z affectōes cognoscere pōt. z hoc ē p̄prie scire. Unde bene dicit p̄s. Dñs scit nō homo uel angelus: sed solus deus. Quod etiā attestat Salomon dicēs. Tu solus nosti corda filioz hoīm. corda. i. cogitatōes z affect⁹. Huius rō est fm. b. Tho. prima parte. q. lviij. qz uolūtas rōnalis creature soli deo subiacet: z ipse solus in eam opari pōt q est principale eius obiectū z ultimus finis. Et iō ea que mihi uolūtate sūt ul que ex uolūtate sola dependent soli deo sūt nota. Ex sola uolūtate hois dependet: q aliquis actu aliqua p̄sideret qz cū aliquis hz habitū sciētie ul̄ species intelligibiles in eo existētes. utiē eis cum uult. Scōo modo. s. p reuelatōem pōt cognosci cogitatio hois in quantum. s. a deo alicui reuelatur. Et sic aīa christi p reuelatōem a uerbo cui erat z est unita cognoscit z cognoscebat omnes cogitatōes hoiz. Unde z iudeis mala de eo cogitātib⁹ dixit: Ut quid cogitatis mala i cordib⁹ uestris: Matth. ix. z Luc. xi. dicit. Ut uidit ihesus cogitatōes eoz rē. Sic z Petrus aplus p dei reuelatōem cognouit fraudē factā p Ananiā z Saphirā de precio possessionis uēdite. Act. v. Sic z. b. Benedict⁹ cognouit cogitatōes murmuratōis: quā faciebat cōtra eum qui ante eum tenebat lucernā dū p̄mederet. ut habetur i. ij. dialogoz. Tertio p cognosci cogitatio uel affectio hois p p̄iecturatiōez. Et sic angelus bonus z malus etiā homo pōt cognoscere cogitatōes alterius. s. ut i suo effectu. Cognoscitur enī fm. b. Tho. i p̄ma parte. q. lvij. arti. iij. interdum cogitatio nō solum per actū exteriorez puta locutōem uel opatōem manifestātē ipsaz sz etiā p immutatōem uultus. Et medici ex aliōs affectōes animi p pulsum cognoscere possunt. Et multomagis angeli z demones quāto subtiliⁿ huiusmodi cogitatiōes occultas corpales perpēdūt: Unde Aug. dicit q demones aliquādo hominuz dispositōes non solū uoce p̄latas sed etiā cogitatiōes cōceptas cū figura quadam ex aio exprimūt

Capitulum nonum

tota facilitate ꝑdiscũt. xxvi. q. iij. c. fi. quãuis i li. retractationum dicat hoc non esse asserendus. s. quo hoc sciãt: non tamen dicit qm̃ talia sciant. s. per coniecturas.

Qtũ ad secũdũ .§. II.

sciendum. q cogitatões hoim sunt multe ⁊ multi pliciter uariate. Unde in ꝑli dicit: cogitatõesꝫ hoiz uariate autẽ sunt nõ soluz ſm materiã sed ex cãz: Nam ut dicit uenerabilis Cassianus in ꝓma collatõe abbatis Moisi. Quedã cogitatões habẽt ortum a deo: quedã a diabolo: quedam a carne seu corde ꝓprio. Et q cogitatões habẽt principium a deo ondit apls. ij. ad Corin. iij. dicẽs. Non q sum̃ sufficientes cogitare aliquid a nobis. s. boni ſz sufficiẽtia nra ex deo est. Dis igitur cogitatio bona i nobis a deo procedit: puta cũ cogitas agẽ pniam iciunare. orare. uirtutesꝫ acquirere. ꝓximus ꝑdesse. deo placere ⁊ huiusmodi. Et ad hoc hortabatur ps. dicẽs. Jacta cogitatũ tuuz in dño. s. deo ⁊ pro pter eũ bona cogitando. Q cogitatões etiam alique ꝓcedãt a diabolo instigante. ostendit ex eo q christo post resurrectõem apparẽte discipulis cũ extimarẽt ipm fantasma esse: dixit eis. Quid turbati estis: ⁊ cogitatões ascẽdũt i corda uꝛa. Ascẽdũt dicit: quia male erãt ⁊ false: ⁊ ió ascẽdebant a demonijs. Si bone fuissent descẽdissent a patre luminũ. Et de iuda dicit euãgelista. Cũ missiſz diabolus in coꝛ eius. s. iude ut traderet eũ. Joã. xiij. Ubi aduertẽdum ſm. b. Tho. in ꝓma parte. q. cxi. q demones nõ ꝑnt immutare cogitatões interius eas causando: cũ usus cogitatiue uirtutis subiaceat uoluntati. Quod ergo dr a Damasceno et Beda: q est immissoꝛ ⁊ incẽsoꝛ cogitationũ: intelligitur hoc nõ q causat eas. sed in quãtum icitat ad cogitandũ uel appetẽdum cogitata ꝑ modũ ꝓsuadẽtis uel passionẽ cõcitantis. Et hoc ipsũ incẽdere. Damascenus uocat immittere: qz talis operatio interius fit. Sed bone cogitatões attribuũtur altioꝛi principio. s. deo. ſz angeloꝝ ministerio ꝓcurẽtur. Ponit autẽ Anselmus in li. de similitudinibus pulchrã similitudinẽ circa hãc mãz cogitationũ ꝑut sunt a deo ul diabolo ubi ꝓpat coꝛ nostrũ molẽdino cuidã: qõ ꝓtinue uoluit: cuius molẽdini dñs locat ipsum alicui: dans sibi triplex genus uictualiũ ad molẽdum. s. triticũ. ordeũ. ⁊ spelta. cũ hac ꝓditione quod ꝓtinue molat aliqõ ex illis: ⁊ hoc faciẽdo sibi fideliter seruit ⁊ inde bene uiuit. Habet autẽ dñs ille inimicũ capitalẽ: qrens i oib' ei displicere. Unũ sciẽs molendinũ suũ tali locatũ occultat se iuxta domũ eius ut si talis cõductoꝛ cessat ꝑ modicũ a molẽdo uictualia dñi sui et cũ hoc reperit imediate ponit super molẽdinũ ò rebus suis uidelicet picẽ. arenã. uel paleas. ⁊ hoc ad destruẽdũ molẽdinũ ⁊ illi nocẽdũ. Spũaliter dñs iste est deus noster uniuersoꝝ dñs. Molendinũ suũ est coꝛ nr̃m qõ ꝓtinue uoluitur circa aliqd cogitãdũ. Unde Berñ. Nil fugatius aio meo. Locat autẽ istud molẽdinũ nobis ut molamus cũ uolũtatem ꝓestat ⁊ rõem ad cogitandũ. Amnistrat et ipe per inspiratõem triplicẽ mãz sup qua debem̃ uoluere coꝛ nr̃m. uidelicet cogitatões de deo ⁊ de eius immẽsa bonitate ⁊ gloria superna tãq̃ tritici optimũ. De uirtutibus ⁊ donis spũalibus quõ in eis ꝓficiamus tãq̃ ordeũ. Cogitatões de peccatis ꝓmissis ut doleamus. ⁊ de his que pñt ꝓmitti. ut fugiamus tãq̃ speltã. Et certe cũ hoc facimus deo fideliter seruiuimus. ⁊ inde tandẽ uiuim̃ uitra gratie ⁊ tãdem glorie. Inimicus huius dñi diabolus ẽ: qui insidiatur ꝓtinue molẽdino coꝛdis nr̃i. Et si uidet nos non cogitare aliqua utilia tũc ipe suggerit ⁊ suadet cogitatões luxurie maculosas coꝛpis ⁊ aie tãq̃ picẽ uel cogitatões auaritie graues tãq̃ arenã: uel leues inanis glorie tãq̃ paleas. Ex quibus molẽdinũ deterioꝛat: ⁊ talis ꝓductor nisi recipiscat oportet q moriatur spũaliter: qz ex illis uiuere non põt. Unde dicit dñs per ꝓphetam. Usq̃ quo morabũtur cogitatões apud te noxie. Et Sap̃. i. dr de spũsancto: q auferet se a cogitationibus que sũt sine intellectu. i. sine rõe. Procedũt ⁊ cogitatões aliqñ ex corde ꝓprio. Unde salua toꝛ. Math. xv. inquit. Ex coꝛde exeũt cogitationes male. Unde ⁊ in figurã dictũ fuit ꝓmo parẽtu. Spinas ⁊ tribulos germinabit tibi. s. terra cordis tui etiã cultinato spũalibus exercitijs. Spias s. cogitationũ solicitudinis tpaliũ ⁊ tribulos affectionũ sẽsualiũ. Que cogitatõesꝫ ifestãt hoiez ip ortune sicut muscę frequẽtant cadauer. Unde s. b. antoni' quasi attediat' semel ex tanta cogitationuz ipoꝛtunitat': exclamat ad deũ: dñe uolo saluus fieri ſz nõ ꝓmittit me cogitatões mee. Uerꝝ qz ꝑmi motus eaꝝ nõ sunt i nra ptate: unde nec pccã saltẽ a secũdis motib' seu delectatõibus eaꝝ cauẽdũ est. Unde dñs dicit p Jsai. Auferte malũ cogitationũ uaꝝ nõ dixit cogitatões: ſz malũ cogitationũ in quatũ. s. de uitijs sẽ cũ ꝓplacẽtia ipsarũ.

Qtũ ad tertiuz .§. III.

dixi: q cogitatões ipse ex se. i. defectu cõgitãtis de prauate qm̃ iquit uane sũt. Est autẽ triplex uanitas. s. penalitatis. iniquitatis. ⁊ instabilitatis: de q̃ triplici uanitate agi. Eccẽs ꝑ totũ. Unde ⁊ i principio libri noiat uanitatẽ. dicẽs. Uanitas uanitatũ ⁊ oia uanitas. Oia enim creata sũt uanitas quãtuz ad mutabilitatẽ: ⁊ de hac agit. i. caplo Eccẽs. usq̃ ad quartũ caplm exclusiue. Sz hõ ñ solũ ẽ uanitas ꝓdicto mõ. sed ẽt ꝑ iniquitatẽ. Et de hac agit a. c. q̃rto usq̃ ad duodecimũ exclusiue. Est ⁊ tio uanitas i noie. s. penalitatis ⁊ ea plen'. Unde dr uanitas uanitatuz. i. uanus per culpam plenus uanitate per penam. Et de hac agitur ab ipo. xij. ca.

¶ Cogitatio apta pt ad tria.

¶ Est vanitas pene.

in fine libri Eccs. Quātū igitur ad uanitatem pene de qua Aplus ad Ro. viij. Uanitati creatura subiecta est etiā nō ualens. s. pene famis. siti. frigoris. z huiusmodi. Utiqz cogitatōes hominum uane sūt. i. afflictiue. Un dicit. Sap. ix. Cogitationes mortaliū timidez icerte, puidētie nostre. Nā si bonus est hō timet nō displicere deo: nō incurrere peccata uaria z huiusmōi. Si malus: timet ne impediatur executio suarū malaruz cogitationū uel ne prouidentia sua circa tpalia nō habeat effectū. Timor autē ut dicitur in prima canonica Joh. penā hz. Frequenē eni una cogitatio pugnat ptra aliā: cum. s. caro ꝓcupiscit aduersus spirituz z spirit⁹ aduersus carnē. Un sequitur cogitatōes etiā circa curā corporis. z ꝓuisionē etiam necessariorum. multū tediū z penā inferūt: pcipue bōis q̄uis i se peccata ñ sint. Secūdo cogitatōes hominū uane sūr uanitate iniquitatis. De qua ps. Lor eorū uanū est. i. iniquuz. Et quidā ita iniqui sunt: ut etiā ptra dñm cogitēt. De quibus ps. Logitauerūt z locuti iniquitatē in excelso locuti sūt: dicētes deum nō habere ꝓuidētiam debitā circa hōies. Lōtra quos dicit Hiero. Quid ptra dñm cogitatis: ipse qui creauit mūdum ꝓsumatōem faciet eius. Qz si uobis rigidus z cruētus uidetur. q̄ gn⁹ humanū diluuio deleuerit. 22. xxiij. q. v. Quid ergo. Et ad intelligēdum qūo cogitatōes efficiuntur inique: sume exemplū in nebula que eleuata a terra. sepe in pte superioris aeris generat nubes que ibi nutriūtur. nec dissoluūtur nisi per magnū uentū qui resoluit illas z conuertit: uel in aerem: uel in aquā grandinē aut niuē. Nutriūtur aūt ille nubes in aere uirtute caloris uel ignis elementalis qui quasi extinguitur p tonitrua. corruscatiōes. z fulgura. Sic accidit de cogitatōibus. Sunt enim ut quidaz uapores siue nebule: que a terra sensitiue. s. fantasie uel memorie ascēdūt ad altitudinez intellectus: z caloze. i. uolūtatis affectu. nutriunt z crescūt z obnubilant mētez aliqn̄ ut sol christ⁹ nō uideat. Et hoc q̄n amor ꝓprius reperitur i uolūtate qui omnem materiā in se bonā cogitatōnū puertit ad malū. Sz si uēt⁹ spūs sancti pcutit tales nubes cogitationū: tūc extinguit malū ignem seu calorē ꝓpij amor⁹. Et exinde sequūtur tonitrua lamētationū de peccatis: cū clamore petendi diuinam misericordiā. sequūtur et corruscatōes bonorum exemplorū: et fulgura incendentiū operuz et uerborū pluuie lachrymarum et huiusmodi.

¶ Est vanitas instabilitatis seu mutabilitatis.

Quātuz ad tertiū cogitatiōes horuz uane sūt istabilitate seu mutabilitate. De quo Eccs. penl. Uanitat⁹ arguētur ꝓterita. Ex eo enim q̄ ꝓterita fūt ostēdūt instabilitatem. Et sic cogitatiōes hominū uane sūt: dū enim quis vult fixe aliquid d̄ spiritualibus cogitare. subito mens ad alia euolat: ut dicere ualeat istud ps. Lor meus dereliquit me. Exemplū patet in beato Bern̄. qui ut habet in legenda eius cōquestrens cū quodam rustico in itinere de tanta distractōe mētis: ut unū pater noster dicere ñ ualeret sine alia cogitatōe. Asseruit rusticus se hoc facere posse. Cui Bern̄. mulam cui isedebat si hoc agere posset: dare ꝓmisit. Qō cum ille attemptaret in medio eius occurrit sibi cogitatio de sella ꝛc̄.

Circa cuidētiā §. IIII.

eorū que dicta sunt in ꝓmo. §. huius capituli. s. q̄ angelus non cognoscit cogitatōes nostras est sciēdum: q̄ cogitatio nostra uel etiaz alicuius angeli pōt ꝓparari ad tria. s. ad subiectū qui informat. ad obiectū quod representat. ad affectū quē inclinat. Primo enim si ꝓparatur cogitatio ad subiectum quod informat: tūc dico q̄ angelus pōt scire uel uidere cogitatōez nostrā uel etiā angelicaz: Cuius rō est quia angelus pōt uidere spēs existentes in mente mea uel angelica. Sz cogitatio actualis est quedam forma z quidam actus existens i intellectu eque realis z eque actualis: sicut species uel magis q̄ species. Ergo qua rōe species existētes in mēte mea uel angelica: angel⁹ pot uidere. eadez ratōe cogitatio actualis mea uel angelica pōt cognosci ab aliquo āgelo. Secūdo modo pōt cō parari cogitatio nr̄a uel angelica ad obiectuz qō representat. Et sic cogitatio mea uel angelica: pt cognosci z uideri ab angelo: ut uerbi gratia. Sicut ille qui uidet spēz alicuius rei in oculo alteri⁹ z mediante illa specie hz aliquā noticiā de re cui⁹ est species. Sic angelus uidens cogitatōm alicui⁹ in mēte nr̄a uel āgelica. cognoscit z uidet rez cui⁹ est cogitatio: uel quam illa cogitatio representat. Nota tamen differentiam inter illuz qui uidet cogitatōem alicuius rei in mente alterius: quia non habet rem de qua ei⁹ cogitatio pro imediato obiecto: sed ipsam cogitatōem z mediante cogitatō ne habet aliquā noticiam de re cuius est cogitatō Sicut dictū est de illo qui uidet speciē alicui⁹ rei in oculo alterius: z mediante illa specie hz aliquā noticiā de re cuius est species. Ille autē cuius cogitatio uidetur habere rem: de qua ē illa cogitatio pro imediato obiecto: z uidet illam rem de qua est cogitatio: sicut ille qui uidet rem immediate i cuius oculo est spes immediate accepti acre. Et ideo sicut ille qui uidet uisione corporali pfectus uidet: z aliquid pōt cognoscere de ea: puta quāta sit uel aliquid tale quod nō pōt cognoscere ille q̄ uidet eam mediante specie existente in oculo alterius. Ita etiam ille qui uidet rem intellectualiter in mente per actum suum cogitandi: perfectius z plura nouit de illa re quā ille qui uidet eam mediante cogitatiōe existente in altero. Et sic q̄uis angelus cognoscat cogitationē nostrā l' āgelicā: tñ

¶ Angel⁹ nō ꝓt cognoscere cogitationes.

cogitatio tã nĩa q̃ angelica: põt latẽ aliquẽ angelu3 q̃tũ ad hoc q̃ nõ ita pfecte videt rem illã: de qua ẽ cogitatio videndo cogitationẽ i altero: ſicut ille cui⁹ eſt cogitatio. Tercio modo põt ꝓpari cogitatio nĩa vl̃ angelica ad effectũ quẽ iclinat. Et tẽ dico: q̃ voluntas põt dupliciter ꝓſiderari. ſ. vt habitualiter volens: ⁊ vt actualiter volens. Primo mõ volũtas põt ꝓſiderari vt habitualiter volẽs: ⁊ ſic cogitatio nĩa vl̃ ẽt angelica: latet quẽcũq3 intellectũ creatũ: ẽt ipſum cogitantẽ: q3. ſ. nullus itellectus creatus videt: q̃d in futur̃ velit voluntas ꝺ eo qꝺ modo cogitat: ad quẽ finẽ debeat i poſter̃ vti eis. Scõo modo põt ꝓſiderari voluntas vt actualiter volens: ⁊ intẽdens aliq̃d aſſequi p ipſam cogitationem ⁊ rẽ cogitatã: ⁊ tunc cogitatio talis aliquo modo patet ⁊ aliq̃ mõ latet. Uerbi gĩa: vt ſi aliq̃s cogitet de lapide volens actu vti eo ad ꝓpitiendũ ad auẽ: tunc dato q̃ nõ lateat angelu3 ipa cogitatio: q̃tũ ad hoc q̃ ẽ q̃dã foꝛa inherens volũtati. nec lateat ipꝫ etiã habitudo vnius ad alterũ: qui ſciat q̃ illud qꝺ vult voluntas: eſt lapis: tñ pt latere angelũ habitudo vnius ad alter̃. ſ. q̃ neſciat ad quẽ finẽ voluntas uult rẽ cogitatã. Uerbi gratia. Licz uideat voluntatẽ uelle lapidẽ de quo cogitat itellectus meus. põt tñ ignrare rationẽ uel finem quare uoluntas uult lapidem: utrũ. ſ. ad p̃ ijciendũ ad auez: uel ad inimicũ: uel ad edificãdũ: Et ſic q̃n idẽ effectus põt peruenire ex multis cauſis: non oportet ſcito effectu: ſcire ex qua cã uenit: Et ſic eſt in ꝓpoſito ſicut patet. hec doctoꝛ ſubtil̃ i. ſcotus. ⁊ magiſter beruꝰ. bnito ordinis predicatoꝝ.

Cogitatio peccati fit p quattuoꝛ cauſas. ſ. ul̃ ad cognoſcẽdũ. cauẽdũ. delectãduz. per petrãdum. Primo cogitatio peccati fit aliq̃n ſolũ ad cognoſcẽdum. Sicut cuz quis uult diſputare l̃ ꝓdicare de peccato: ⁊ ideo oportet q̃ de ipo cogitet ut ſciat quꝺ debeat diſputare ul̃ ꝓdicare: Et talis cogitatio de peccato q̃ ordinatur ſolũ ad cognoſcẽdum ipſum peccatũ eſt ſine oi peccato.

Scõo cogitatio peccati que fit ad deteſtãduz ꝓmiſſũ: ⁊ cauẽdũ futurũ ẽ meritoꝛia. Iſa. xxxviij. Recogitabo tibi omnes ãnos meos i amaritudie aie mee. In quo uerbo notãt tria. Primo ꝓfeſſionis hũilitas. ibi recogitabo. ſ. ad cõfitẽdum tibi. Secũdo ꝓfeſſionis integritas. ibi oẽs ãnos meos. Tertio ꝓtritõis qualitas. ibi in amaritudine aie mee. Oportet enim q̃ q̃ñcũq3 quis cogitat de peccato de ipſo ꝓtritõem hẽat. Tertio cogitatio peccati fit ad delectandum: ⁊ hoc duob⁹ modis. Uel ad delectãduz de cogitatõe peccati ſolũ: ⁊ talis cogitatio eſt peccatũ ueniale: uel ad delectãdũ de re uel de peccato cogitato: ⁊ talis cogitatio eſt peccatũ mortale. Quarto modo cogitatõ peccati fit ad ꝓpetrãdum peccatũ. Et tũc ſi peccatuz eſt mortale: etiã cogitatio iſto fine. ſ. ut ꝓpetret eſt peccatũ mortale. Uñ ſuper illo uerbo. Leuit. xv. Mulier que patit fluxũ ſanguis glo: ſic dicit. Cogitatões ⁊ uolũtates q̃uis ope nõ ꝓpleãtur apud deũ p factis habẽtur ⁊ puniũtur. Dec. b. Tho. i iij. Et Alexander. ij. pte ſũme. q. xxxv. Finaliꝫ circa cogitatões coꝛdis ꝓſiderare debemus cauſã ſ. a quo oꝛiuntur. Ubi nõ q̃ cogitatões coꝛdis dupliciter cõſiderari pñt. ſ. abſolute in q̃tũ cogitatões ⁊ cõditionate in q̃tũ bone uel male. Prio ergo cõſiderãdo cogitatões cordis abſolute in q̃tũ cogitatões: tũc dico q̃ cã cogitationũ uel radix ẽ triplex. ſ. ꝓpinqua. mediata. ⁊ remota. Prima cã cogitationũ ꝓpinqua ⁊ ĩmediata: eſt apprehẽſio ſenſuũ pticulariũ p organa. Secũda cã uel radix cogitationũ mediata: ẽ imaginatio cauſata ex apprehẽſione ſenſuũ pticulariũ per organa. Tertia cã uel radix cogitationũ remota eſt cor. Qꝺ ptz q3 cogitatio a corde nõ exiit niſi p aliquaz imaginatõem ul̃ fantaſiã: que eſt motus factus a ſenſu: ut dr̃ in ſcõo de aia. Et iõ cũ dr̃. Math. xv. ô cor de exeũt cogitatões ⁊c. Intelligitur cor eſſe principiũ cogitationum, tãq̃ cauſa uel radix remota ut patet. Dec. b. Tho. in. iij. di. xxiij.

Cogitaones cordis dñ ꝓfidentẽ. ſ. abſolute et ꝺiaonate.

Capitulum nonũ. de memoria.

Memoria no

ta. q̃ memoria ſm. b. Tho. in prima pte. q. lxxix. arti. vi. ſumitur duplr̃. Uno mõ ꝓut ꝺ rõe eĩ⁹ eſt. q̃ obiectũ eĩ⁹ ſit ꝓteritũ ut ꝓteritũ: ⁊ ſic memoria ẽ in pte ſenſitiua. una potẽtia diſtincta ab alijs ſenſitiuis interioribus ꝓut ſupꝛa dictum eſt. Senſitiua enĩ q̃ñ eſt apprehenſiua pticularium. Preteritũ aũt ut ꝓteritũ cũ ſignificet eſſe ſub determiato tpe: ad ꝓditõez pticularis ptinet. Et hꝫ tlis potẽtia ſẽſitiua oꝛganũ coꝛpale cui ẽ affixa: ſicut ⁊ alie. Bruta ẽt eam habẽt. Alio mꝺo ſumit memoria ſolũ pro ui ꝓſeruatiua ſpẽz itelligibiliuz: ⁊ ſic memoria ẽ in parte itellectiua. Quãuis enim Auicẽna dixerit ſpẽs intelligibiles ipoſſibile eſſe i intellectu ꝓſeruare. Uñ ſm ipm q̃cito aliq̃s deſinit actu intelligere aliquã rẽ deſinit eſſe ſpẽs illius rei in itellectu. Tamẽ Ariſto. in. iij. de aĩa ꝓtrarium aſſerit. Rõe etiã dicta poſitio ꝓbat. Quid enim ꝓcipit in aliquo recipitur per modũ eĩ⁹ i eo: Intellectus aũt ẽ magis ſtabilis nature ⁊ imobilis q̃ materia coꝛporalis. Si ergo materia coꝛpalis formas quas recipit nõ ſolũ tz dũ per eas ait i actu ſz etiã poſtq̃ per eas agere ceſſauerit multoforti⁹ itellect⁹ imobiliter ⁊ iamiſſibiliter recipit ſpẽs itelligibiles: ſiue a ſenſibus acceptas: ſiue ab aliquo intellectu ſuperiori effuſas. Unde in. iij. de anima phũs dicit: q̃ anima eſt loc⁹ ſpecierũ nõ tota. ſz

Proemõ ſumit dñ.

Titulus Scdus

Justꝰ ex hac memõ sui. memõ primi. memõ dei.

Intellectꝰ ē sꝰ spēs. et spēs alīq̄ fuit in intellectu in pō. alīq̄ in actu. alīq̄ in habitu.

ītellectus. Sciendū ēt q̄ spēs ītell gibilis aliq̄ est in ītellectu i potentia tm̄: 7 tē dr ītellectus cē i potētia tm̄. Aliq̄ ē fm vltimā ꝓplectionē actus 7 tē ītellectus ītelligit actu. Aliq̄ medio mō se hz ītr potētiaz 7 actū 7 tē dr ītellectus esse i habitu. Et fz hūc modū ītellectus ꝓfuat spēs ēt q̄n actu non intelligit. Saluat ār rō memorie q̄tuz ad hoc q̄ ē ptēritoꝝ i ītellectu ex pte actus ñ ex pte obiecti. Nā ptēritū pōt referri ad duo. s. ad obiectū qō cognoscit 7 ad actū cognitōis. Et q̄tū ad obiectū p se: ꝓuenit memorie q̄ ē ptis sensitiue ptēritō. Memorat enī aīal ñ solū sensisse i ptērito sed etiā fuisse qōdā preteritū sensibile. Sz inq̄tū ad ptez ītellectiuā ptinet memoria: ptērito accidit: 7 nō p se ꝓuenit ītellectui ex pte obiecti. Intelligit enīz ītellectus hoiez inq̄tū est hō. Accidit ār hōi iq̄tū ē homo: i ptērito vl i pñti vl in futuro cē. Ex pte vero actus cognitionis preterito p se accipi pōt i ītellectu sicut 7 in sensu qz ītelligere aie nostre est quidā particularis actus: in hoc vel in illo tpe existens: fm q̄ homo dicitur ītelligere hodie vel heri vel cras: 7 hoc nō repugnat ītellectualitati qz huiusmodi ītelligere q̄uis sit qdam ptīculare ē tm̄ imaterialis actus. Et iō sic ītellect' ītelligit seipm q̄uis ipse sit qdam singularis ītellectus: ita ītelligit suuz ītelligere: qui est quidā sīgularis actus vel in preterito vl in pñti uel in futuro existens. Et sic vt dictū ē saluat rō memorie q̄tuz ad hoc: q̄ est ptēritoꝝ i ītellectu: fm qō ītelligit se prius ītellexisse: non ār fm qō ītelligit ptēritum prout est hic 7 nunc: qz ītellectus abstrahit a conditionibus idiuiduantibus ut hic 7 nunc: sed sic p teritū ptinet ad potentiam memorie sensitiuaz q̄ est particularium rerū vt hic 7 nunc. Et nota q̄ memoria ꝓput est ꝓseruatiua spēz ītelligibilium 7 per consequens ptinēs ad ītellectuz non ē alia potentia realiter distincta ab ipso ītellectu. Un̄ 7 philosophus iu tercio de aīa. locum cōseruatiuū huiusmodi spēz attribuit ītellectui. Est eui ītellectus potentia passiua. Ad rationem autē potentie passiue conseruare sicut 7 recipe. Et q̄uis magr sent. in. j. li. dis. iij. dicit q̄ memoria ītelligentia. 7 voluntas sunt tres vires. i. potētie. Hoc tm̄ ut dicit. b Tho. non est de intentione Aug'. in xiij. de trini. Ubi de his loquens: non accipit illa tria pro tribus potentijs. Sed memoriam accipit pro habituali retentione anime. Intelligentiaz ꝓ actu ītellectus. Uoluntatē pro actu volūtatis. Cōsuetuz est enī aliq̄n noīa potentiaꝝ vel habitum ꝓ actib' eaꝝ sumi. Et sic ītelligētia dr oīri ex mēoria ñ sic potētia vna ex alia sz sic act' ex hitu.

ꝓpiū aug' de potēcijs aīe.

ꝓnō de vtili exercitio memo.

De exercitio mēo. §. I.

rie vtili. ps. In memoria eterna erit iustus: quod pōt expōi triplīciter: ēt totū quod sequitur i vsu Justus erit in memoria sui eterna. i. assidua. uel. mēoria eterna. i. ꝓpetua ꝓmi: vel in mēoria eterna dei. Quedā enī dz recolere respectu sui. quēdā īspectu ꝓximi: quedā respectu dei. Et hoc faciendo ab anditione mala non tiebit. Et de se q̄dā iustus hz in memoria tria. Prio infirmitatē nāe: vt sic sit cautior ꝓtra casum. Exemplū de illo qui incedit p viā lubricā: q̄ caute icedit ne cadat Ecci. viij. Ne despitias hoiez auertētē scīa peccato nec īproperes ei. Memento qm̄ oēs in corruptiōe sumus. Exēplū de Dauid. Petro 7 alijs. Scdo recōdādū ō dānositate culpe. Mercator recolēs q̄tuz lucrū perdidit: inde sumit materiā doloris. Malefactor ꝓsiderans se deprehensū 7 suspendēdum dolet: Apoca. ij. Memento vñ excideris 7 age penitentiā. Amb. Nihil ē qō tā sūmi doloris sit: q̄ si recordetur qs inde lapsus sit: atq̄ vñ ceciderit: 7 q̄ ad ista terrena 7 momētanea: ab illa speciosa diuie conditionis intentione defluxerit de penit. dis. j. Hoc agebat Ezechias: dicēs. Recogitabo tibi oēs annos meos i amaritudie aīe mee. Recordāda ē breuitatis vite ad studiose operandū. Qñ. n. laborans videt appropinquare fīnē diei vel operi vel breuitatē tēporis: studiosius opatur. Eccī. 14. Offer dignas deo oblationes 7 memēto qm̄ mors nō tardat. Et Greg. Tāto solicitior ee debes q̄to morti vicinior. lxxxvj. dis. tanta. Plato summa philosophia est meditatio mortis. Ecōtra malus recordatur eorum que prouocant ad malum. Sicut in figuram dixerunt quidam ex his qui exierant de egipto. In mentem veniunt cucumeres. allea. 7 cepe. que comedebamus in egipto. 7c. Numero. xj. De proximo habet tria in memoria iustus: 7 sic non timebit ab auditione mala temptationes qua loquitur ei diabolus. Exempla probitatis electorū ad imitandū. sic proponuntur filijs exempla parentum 7 conciuium qui fecerunt magnalia vt animentur ad imitandum. Judith. viij. Memores esse debetis quomodo Abrahaz temptatus est 7 per multas tribulationes inuentus fidelis. Sic Matathias simul reducebat ad mentem opera sanctorum. Secundo recordanda est fatuitatis reproborum ad detestandum mala. Bene enim corrigitur 7 suauiter: qui per alium corripitur. Sicut canis verberatur vt timeat leo. Luc. xxvij. Memores estote vxoris Loth. Tercio recordanda est necessitatis miserorum ad subleuandum. Sic recordantur aues 7 alia animalia suorum pullorum procurando eis necessitatem: que duplex ē spiritualis. scilicet 7 corporalis. Et de corporali dicit apostolus ad Hall. ij. q̄ Petrus cum ceteris aplis approbata predicatōe Pauli iter gentes dederunt ei i sociū Barnabam tm̄: vt memores essent pauperum i hierosolimis: quod

ꝛ fecerũt facientes collectaſ fieri de ſpirituali ſub uentione. Pro huiuſmodi dr̃. j. Math. xij. Mẽo res ſum' vti in ſacrificijs. Ecõtra iniuſt' recordat iniuriarũ ad vindicandũ: uł bonoꝝ tpaliũ alioꝝ ad appetẽdũ: ꝛ miſeriaꝝ ad gaudẽdu ex inuidia.

De deo iuſtus tria hz in meoria: ꝛ ſic nõ timet ab auditõe mala: quã imittit ei diabolus: cõtra dei̇ occulte loquẽdo p ſuggeſtiões. Recordat creationis hoiuz ad deũ laudãdũ. Qia. n. nos iuitat ad deũ bñdicendũ. Nã ſicut prouerbialiter dr̃ Lopera loda el maeſtro. ps. Memor fui operũ dei: qr mẽoꝛ ero ab initio mirabiliũ tuoꝝ. Sic tres iuuenes in fornace: reducẽtes ad memoriã creata a õo oia inuitabant ad deũ bñdicendũ. Scõo recordãdã redemptionis hoim Treñ. iij. Jai. Recordare pauptatis mee: ait ꝓpheta i pſona chriſti: abſinthij ꝛ felł. Et ſubdit. Memoria mẽoꝛ ero ꝛ tabeſcet i me aia mea. Hoc maxie aiat ad cõſtantiaz. In huius figurã in. ij. Mach. dr̃ q̃ ſanguinẽ moꝛ tuoꝝ ponebãt añ elephantes ad aiandũ i pugna. Tertio retributionis operuz. ps. Mẽoꝛ ero iuſtitie tue ſolius. Reddet enĩ deus vnicuiq; ſm opera ſua: ꝛ in hoc peccatores decipiunt: du attendunt ad preſentẽ retributionẽ nõ ad futurã. Uñ dictũ fuit diuiti epuloni. i. fili recordare. ꝛc̃. Luc. xvj.

Secundo exponi . §. II.

tur ſic. In memoria eterna. i. perpetua erit iuſtus qr de ipo ſemper ẽ recordatio in mũdo ut patz ꝺ ſcis prouerbijs. Memoria iuſti cuz laudib': ꝛ ſic non timet ab auditione mala: precipue quo ad bonos q̃ loquuntur bona de bonis. Unde Matathias dixit filijs: Date animas ueſtras pro teſtamẽto patrum ꝛ accipietis nomen eternum. i. memoriam bone fame perpetuam. Tot milia annoruz fluxerunt: ꝛ adhuc memoria iuſtoꝝ Abrahe Job Dauid ꝛ aliorum vigent in mentib' hoiuz.

Tria aũt ſunt que faciunt obliuiſci hoiez ſui dei. ꝛ proximi. ſ. Proſperitas mundialis. Curioſitas criminalis: Voluptas carnalis. Proſperitas facit obliuiſci dei ꝛ hoĩum qui eũ uuerunt tẽpore tribulationis. Exemplum de prepoſito pincernaꝝ Pharaonis regis egipti. Qui cum fuiſſet in carcere ab Joſeph humane tractatus ꝛ cõſolat' i expoſitione prophetica ſomnij ſui liberatus: obliitus fuit interpretis ſui: ut patet Geñ. xl. Sic mł ti in mente deum habẽt ꝛ amicos ſuos in tpe neceſſitatis: qui poſtea obliuiſcunt in proſperitate. Deut. xxxij. deũ qui te genuit dereliquiſti ꝛ oblit' es ꝛc̃. Seneca in li. de beneficijs cõperat legez gratitudinis ꝛ beneficentie ludo mutuo pile: quãdo enim duo ludunt ad pilam ꝛ eam alternatim repijtiunt inter ſe: tamdiu durat inter eos ludus ꝛ cõtinuatur: q̃diu ꝓuenienter iter eos reproꝟtiat ꝛ tractatur. Si vn' recipiat ꝛ retineat: uł incõueniẽter reproꝟtiat: deſinit ludus: q̃ deſinere ñ põt niſi ex defectu mittẽtis uł recipiẽtis. Sic eſt de mutua inter amicos bñficientia ꝛ gratitudie: extende exẽplũ ad ꝓpoſitũ. Ecõtra dic apls ad Heb. xiij. Bñficiẽtie ꝛ coioniſ nolite obliuiſci. Hugo ō clauſtro aie. Sic nullũ momẽtũ ẽ q̃ hõ ñ utat uł fruat dei bonitate: ita nullũ dz eẽ momentũ q̃ eũ pñtẽ non habeat in memoria. Scõm qõ reddit hoiem obliuioſũ: eſt curioſitas ꝛ nimia ſolicitudo circa mũdũ uel min' vtilia ps. Obliti ſũt bñfactoruz eius ꝛ mirabiliũ eius. Eſt enim cõe ꝓuerbium q̃ plib' intent' mioꝛ ẽ ad ſingula ſenſus. Exemplũ i Salomone: q̃ ex eo q̃ fuit nis curioſus i preparatiõe ſue curie: ꝛ ueſtigatione rerũ nãliũ: ꝛ unq̃ ſitiõe diuerſaꝝ doctrinaꝝ: oblit' ẽ dei: ita ut ido la adoraret. Dic enim Orige. ꝛ dñs Joh. dñica p' eũ ſup Eccłiaſten. q̃ tot femie uel cõcubine: q̃t recitat ſcriptura eũ habuiſſe fuerunt multe ꝛ diuerſe doctrie: variaꝝ nationũ: q̃s uoluit uidere: que nõ cõtinebant veritatẽ ſapie: q̃ ſola eſt legitia ipõſa intellectus: quibus mentẽ applicãdo deuiauit a veritate: lz coiter credatur penituiſſe. Tercium qõ impedit memoriã ẽ voluptas. Uñ philoſophus. Amoꝛ foẽ. i. carnalis cõcubina mentis obliuio ẽ. ſ. cauſatiue. Sed ſci viri cauẽt ſibi a carne ſic ab hoſte: ꝛ ſubijtiunt roni: ꝛ ideo ſe ipoſ faciunt dignos memoria in bonum. Uñ Ecci. xlv. Dilectus deo ꝛ hoibus Moiſes cuius memoria i bñdictõe ẽ. Narrat mgr̃ i hiſtoria ſcholaſtica ſup Exodũ. q̃ Moiſes duxerat uxorẽ filiã regi ethiopie. ꝛ cũ in pñiaz ſuã redire uoluiſſet: ipedire eum nitebat vxor. Moiſes igr̃ tã q̃ vir exptus aſtroꝝ. ſculpſit i anulis duas iagines huiꝰ efficatie: vt altera mẽoriaz altera obliuionẽ afferret. Cũq; eas paribus ꝛ ſiłibus anulis incluſiſſet: obliuiois ãul lũ vxori tradidit ꝛ anulũ memorie ſecũ tulit. Et ſic mulier paulatim oblita ẽ uiri ſui: ꝛ Moiſes recordationẽ habens de patria ſua: libere regreſſus ẽ. Moraliter exponendo ſm Robertum hol chot. Animus nr̃i nationẽ celeſtis patrie eſt Moiſes: qui cõtrahit cõiugium cum carne terrena: p ethiopiſſam deſignata: quando ſcz corpi infundi tur. Alius nõ deſiderans beatitudinẽ: uult in pñiã reuerti celeſte: ſed iſta vxor. ſ. caro ipedit eũ reuerſionem. Et iõ utendũ eſt cautella Moiſi. ſ. ut duos anulos facimus cum gẽmis: et anulum obliuionis carni tradamus: ꝛ anulum memorie aio noſtro. Anulus obliuionis eſt meditatio mortis quia mors obliuioni hominem tradit. ps. Obliuioni datus ſum tanquaz mortuus a corde. Anulus memorie: eſt recogitatio uite eterne quam habens' animus reuertitur ad patriam per bona opera. Et ſic iuſtus propter bona. que facit: eſt in memoria hominũ ut ſcribitur Ecci. xlix. Memoria Joſie in omni ore indul

·nõ de pmã ſalois

·Aõ.

·Aõ.

eabitur: ⁊ sic non timebit iustus ab auditõe mala

Tercio exponitur. §. III.

versus ille sic. Justus erit in memoria eterna. i. dei eterni. Hiere. ij. Hoc dicit miserator tuus: recordatus sũ tui miserans adolescentiã tuã. Recordatur autẽ deus electi sui pmo pdestinando. Secundo iustificando. Tercio glorificando. Et sic nõ timebit ab auditiõe mala: quam audient reprobi in fine: qnibus dicitur. Ite maledicti in ignem eternum. ⁊c. Math. xv.

Titulus tercius. De potentia intellectiua.

Capitulũ primum de intellectu possibili ⁊ agẽte realiter distinctis.

E itellectu quẽ dicit pħus in li

bro de aia eẽ potentiã aie. Qõ ãt itellectus sit potentia aie: ⁊ nõ ipsa essentia eius ꝓbat. b Tho. i pria pte. q. lxxix. arti. j. sic. Tũc solũ imediatũ pncipium opationis ẽ ipsa essentia rei opantis: qñ ipsa opatio est eius eẽ. Sicẽ enĩ potentia se hz ad opationẽ ⁊ ad suũ actũ: ita se hz essentia ad esse. In solo ãt deo idẽ est itelligere ꝙ suũ ẽ. Unde in solo deo itellectus ẽ eius essentia. In creaturis aũt itellectu alib' intellectus ẽ qdã potentia itelligentis. Et sciẽdum fm. b Tho. ubi supra ꝙ philosophi ponũt ꝯttuor itellect'. s. itellectũ possibilẽ. intellectũ agentẽ. itellectũ i habitu. ⁊ itellectũ i actu seu adeptũ. Quoꝝ ꝯttuor intellectus agens ⁊ intellectus possibilis sũt realiter diuerse ⁊ distincte potẽtie: sicẽ ⁊ i oibus alijs. Alia ẽ actiua alia passiua. Alia vo tria distinguũt fm tres status itellect' possibilis. Qui qñqz est i potẽtia tm ⁊ sic dr possibilis. Qñqz vo i actu prio q ẽ scia: ⁊ sic dr itellectus i habitu. Qñqz i actu fo q ẽ ꝓsiderare ⁊ sic dr intellect' in actu siue intellectus adeptus. Hũc autẽ actũ intellect': iportat ꝓprie hoc nomen intelligẽtia: significat enĩ ipsũ actũ intellect' q est intelligẽ. Unde nõ differt itelligentia ab intellectu nisi sicẽ act' a potẽtia sua. In qbusdã tn libris de arabico translatis: substãtie sepate ãs nos angelos dicimus: intelligẽtie nũcupãt: forte pp hoc ꝙ sup huiusmõi substãtie actu itelligũt. Damascen' ẽt ponit q dã q sũt nõ diuerse potẽtie: sz diuersi act' itellect': Prio enĩ simplr aliqđ appẽhendit: ⁊ hic act' dr itelligẽtia. Scdo id qđ itelligit ordiat ad aliqđ aliud cognoscẽdũ ul' opandũ: ⁊ hec vocat itentio: dũ vo psistit i ingnitõe eius qđ itẽdit vocat excogitatio: duz vo id qđ excogitatũ ẽ exaiat ad aliq certa: dr scire vl' sapere. Nã sapie ẽ iudicare. Exq ãt hz aliqđ pcerto tãq exaiatum: cogitat qũo possit illud alijs manifestare. Hec ẽ dispositio iterioris hmonis ex q ꝓcedit exterior locutio. Omnia hec sunt actus vnius potentie intellectiue.

De intellectu possi. §. I.

bili: hec potẽtia ẽ potẽtia passiua. Unde philosoph' dr i. iij. de aia. ꝙ itelligẽ ẽ qđaz pati. Sz sciẽdũ fm. b Tho. i pria pte. q. lxxix. arti. ij. ꝙ pati tripliciter dr. Uno mõ ꝓprissime qñ. s. aliqđ removetur ab eo qđ patit qđ cõuenit ei fz nãm vl fm ꝓpriã iclinatõez: sicẽ cũ aq frigiditatẽ amittit ꝓ calefactionẽ aut cũ hõ egrotat vl tristat. Scdo mõ dr aliqđ pati min' ꝓprie ex eo ꝙ aliqđ abijcit ab eo siue illud sit ꝓueniẽs siue sit nõ ꝓueniẽs. Et fz hoc dr pati: nõ solũ. q egrotat sz ẽt q sanat. Et nõ solũ q tristat sz ẽt q gaudet: l' qcũqz mõ alteret seu moueat. Tercio mõ dr pati cõiter aliqđ ex hoc solũ ꝙ id qđ ẽ i potẽtia ad aliqđ recipit illđ ad qđ eãt i potẽtia absqz eo qđ aliqđ abijciat: fz quẽ modũ oẽ qđ exit de potẽtia i actũ dr pati: ẽt cũ pficit: ⁊ sic intelligẽ nostrũ ẽ pati. Qz apparet hac rõe. Intellect' eni hz opationẽ circa ens i vniuersali. Zo prehẽdi igit pot utrũ itellectus sit i actu ul' potentia: ex hoc ꝙ ꝓsideraf quo intellectus se hz ad ens vniuersale. Inuenit enĩ aliqs itellectus q se hz ad ens vniuersale vt act' totius entis. Et talis ẽ intellectus diuin' q est diuia essẽtia: i q origialiter ⁊ virtualiter totũ ẽ ⁊ pexistit sicẽ i pria cã. Et io itellect' diuinus nõ ẽ i potẽtia sed pur' actus. Nullus autẽ intellectus creatus potest se habere ut actus respectu totius entis vniuersalis: quia sic oporteret ꝙ esset ens infinitum: vnde ois intellectus creatus p hoc ipm ꝙ est: nõ est actus omniũ intelligibilis: sed ꝓparatur ad ipsa intelligibilia sicut potentia ad actum. Potentia ãt dupliciter se hz ad actũ. Est enĩ qdã potẽtia q sẽp ꝑfecta ẽ per actum: sicut est materia corporũ celestium. Et sic intellectus angelicus sp est in actu respectu suoꝝ intelligibilium. pp propinquitatem ad diuinũ intellectum qui ẽ actus purus. Quedam potentia est q non semp ẽ in actu: sed de potẽtia ꝓcedit ad actũ: sicut inuenitur i generabilibus ⁊ corruptibilibus. Et sic intellectus hũanus q ẽ infimus i ordine itellectuũ: ẽ i potẽtia respectu suoꝝ intelligibiliũ. Et i ꝓncipio est sicut tabula in q nihil ẽ scriptũ: vt dr philosoph' tercio de aia. Qz manifeste apparet ex hoc: ꝙ in principio sumus intelligentes i potẽtia: ⁊ postea efficimur intelligẽtes in actu. Et sic patet ꝙ intellectus est potentia passiua fm terciũ modu. Et notãdũ fz. b Tho. ubi supra ꝙ itellect' passiuus fz ꝙsdam est appetit' sensitiu' i q sũt aie passiões. Qui ẽt. j. ethicoꝝ dr rationale: p participationẽ: quia obedit rationi. Secundũ alios itellect' passiuus dicitur virtus cogitatiua: q nominatur rõ

Capitulū primum

pticularis. Et vtroq; modo passiuum accipi pōt: ꝫ ꝑmos duos modos passionis. inq̄tū talis itellectus ē actꝰ alicuius organi corpalis. Sz intellectꝰ q̄ est i potētia ad itelligibilia. quē ob hoc Aristo. noīat itellectum possibilē. ñ ē passiuꝰ illis duobus modis: qz ñ est actus organi corporalis.

De intellectu agen. §. II.

te. Hic ē alia potētia realiter distincta ab intellectu possibili. Unde philosophus i. iij. de aīa dic̄. Necesse est i aīa has duas dīas cē. s. intellectū possibilē z agentē. Pro cui⁹ declaratione dic̄. b. Tho. in ꝑma pte. q. lxxix. art. iij. q̄ sm Platonē nō cēt necesse ponē intellectū agentem ad faciendū intelligibillia i actu. Et rō ē qz Plato ipse posuit fōas rez materialiū sine materia subsistere. z p ꝯsequns intelligibiles esse: qz ex hoc est aliquid itelligibile actu qđ ē imateriale. Et huiusmodi uocabat species z ideas: ex q̄z participatione dicebat nos sciētiā rerum habere. Sz qz Aristo. non posuit fōmas rez naturaliū subsistere sine materia: formē āt i materia exītes nō sūt itelligibiles actu: seq̄bat q̄ fōe seu nature rerū sensibiliū q̄s intelligimus nō essent actu intelligibiles. Nihil āt reducitur ꝺ potentia ad actū nisi ꝑ aliquod ens actu. Sic̄ sensus fit actu per sensibile actu. Oportebat igit̄ ponere aliquā vtutē ex ꝑte itellectus: q̄ faceret i actu itelligibilia per abstractionē spēz a conditionib⁹ materialibus. Et hec est necessitas ponendi intellectum agentem. Est autē iste intellectus agēs aliq̄d in aīa. i. q̄dam virtus seu potentia ꝓpria secundum. b. Tho. vbi supra. Nam in rebus naturalibus perfectis preter vniuersales cās agentes: sunt proprie vtutes indite singulis rebus perfecti ab vniuersalibus agentibus deriuate. Non enim solus sol generat hoiez: sz ēt est virtus generatiua hois in hoie: z silr i alijs aialibus perfectis. Cum autem nil sit perfectius in inferioribus rebus aīa humana: iō oportet dicere: q̄ in ipsa sit aliq̄ vtus deriuata a superiori intellectu: per quā possit fantasmata illustrare. Et hoc experimēto cognoscim⁹: dum percipimus nos abstrahere fōas vniuersales a conditionibus particularibus: qđ est facere intelligibilia actu. Nulla autem actio alicui conuenit rei: nisi per aliquod principiuz formaliter iherens ei. Oportet igitur virtutem que est principiū huius actionis aliquod cē in anima. Un̄ Aristo. cōparuit intellectum agentem lumini: quod est aliquid receptum in aere. Sicut ergo lumē requiritur ad videndum nec sufficit potētia visiua nec res colorata que obj̄citur visui. Ita intellectꝰ agens ē necessarius ad intelligendū: nec sufficit intellectus possibilis nec itelligibilis res: nisi adesset itellectus agēs q̄ faceret intelligibilia i actu ꝑ modū abstractōis. Et qz sensibilia sunt in actu extra aīaz q̄ apprehendunt a sensibus sm cōditiōes pticulares z idiuiduantes. Ideo non oz ponē sensū agentē sed ipz sensuz q̄ ē potentia passiua. Sed itelligibilia rez materialiuz ñ sunt in actu extra aīaz: q̄ possint ipz̄imere i itellectū: z ideo oz ponē intellectum agentē q̄ abstrahat conditiones materiales a rebus sensilibus seu fantasmatibus eaz z sic spēs intelligibilles deferat seu pñtet itellectui possibili: vt intelligat. Qđ āt dī Joh. j. Erat lux ra q̄ illumiat oēz rē. s. lumie naturalis cognitōis. Uez est q̄ illumiat oēs sed vt cā uniuersalis: a q̄ aīa humana ptcipat q̄ndam pticularē vtutē. s. itellectū agentem. Juxta illud. Signatū est super nos lumen vultus tui dñe. Et si intellectus agens non esset aliq̄d aie sz cēt q̄daz substantia separata: tē vnus cēt intellectus agens oīuz. Sed hoc est falsuz. Nā intellectus agens vt dictum ē: ē aliquod aie vt quedā virtus seu potentia eius. Et ideo necesse est dicere q̄ sint plures intellectus agentes secūdū pluralitatē aiaz q̄ multiplicat sm multitudinē hoīuz. Nō eni pōt esse q̄ sit vna ut z eadem virtus diuersarum substantiarum.

Una aīa et unus. §. III.

Postrema excludit. qz fuerūt alij dñi tes. vna aīa et hoc intellexerūt ee in oibus hoīb. qtuī ad mostrā ꝺrīā. s.

intellectus nō est in oibus hoībus: vt tradidit z dixit. Auerroīs in. iij. de aīa. Qđ quadruplicites probo. s. Similitudine. Autoritate. Ratione. z Impossibilitate. Primo probo similitudine: Nam Aristo. in. iij. de anima assimilat intellectū vel aiaz intellectiuā lumini. Sed nō est idē numero lumen i diuīsis illuiatis: g̃ nō est idē numero intellectus i diuersis hoībus. Scōo hoc idē ꝑbo sacre scripture autoritate. Apocal. vij. Uidi turbā magnā quā dinumerare nemo poterat rē. Sed turba illa nō erat hoīm corporaliter vīuentiū sz aiaz a corpore separataz: g̃ fūt multe aie intellecti ue ꝯz multitudinem corpoz. Tercio ꝑbo hoc idē duplici rōe. Pria ē talis. Aut aīa ē tm motor corpis aut fōa. Si est tm motor. oz multiplicari i diuīsis hoībus: g̃ assignabīt dīse aie. Si aut aia ē fōa corpis tē ēt ōz q̄ sint diuerse aie in diuersis hoībus. Tum qz ipossibile est pluriū indiuiduorū cē vnam formam numero. Tum quia si intellectus est virtus anime: sequitur q̄ sic ad multiplicationez corpoz ē multiplicatio aiaz ita ad multiplicatōez aiaz necessario sequit multiplicatio intellectuū. Scōa rō ad idē ē talis. Aut homo hz cē ab aīa intellectiua aut ab aīa sensitiua. Si ab aīa intellectiua: ergo ad multiplicationem hominum erit multiplicatio animaz intellectiuarum. Si vero ab anima sensitiua vl nutritiua: tūc homo non haberet vnde excederet alia animalia qđ est inconueniens: g̃ impossibile est unā aiaz rōnalem esse numero oīm hoīm. Quarto hoc idē ꝑbo ex ipossibilitate q̄ sequit ponentib⁹ cē vnum

intellectū oīuz nūero. Quod.n ñ possit cē vnuz i tellectū numero oīm: ꝓbo ex q̄tuor ipossibilib⁹ q̄ sequunt. Primū ē qz ipossibile ē plures pfectiones scōas cē ꝓtrarias existente una pria pfectioe. Sed nos iuenimus plures scōas pfectiones cē ꝓtrarias i diuersis hoibus. ſ. q̄ quidā sūt stulti. quidā sapientes. quidā vitiosi. g̃ oz primā perfectionē. ſ. aiaz itellectiuā variari ⁊ multiplicari i diſis hominibus. Scōm ē qz si oīm hoīm esset vnus itellect⁹ ul'una aīa numero tē oēs hoies essent vnus hō. ⁊ sic nō eēt distinctio sortis ⁊ platonis per aliquaz formā substantialē. ſz solū p aliquod extrinsecū: puta q̄ vnus eēt capatioz ⁊ alius nō. Tercū ē. qz cū cōtingat duos ul' plures hoies simul ⁊ sel' vnū ⁊ idē obiectum intelligere. si eiz p unū possibilem itellectū itelligūt. sequet̄ q̄ vn⁹ ⁊ eiusdē uirtutis sil' ⁊ semel respectu vnius obiecti sint plures actiones. Sed hoc ē falsū ⁊ ipossibile. Ad cuius ꝓbationem sil'itudinē talē adduco. Ponat̄ q̄ oculus oīm hominū sit vnus numero. ita q̄ oēs homies habeāt vnū oculū numero: tē q̄uis sint multi videntes. tū oīm visio ñ ē nisi vna. respectu eiusdem obiecti in eodē tpe. Similiter si itellectus sit unus oīm. sequet̄ q̄ omniū hominū idē intelligentium eodē tpe sit vna actio itellectualis tantū. Sz hoc est ipossibile. Unde sicē due visiones numero non pñt cē sil' vnus visus. ul' visus vnius oculi. qz habentes vnum oculum pñt dici duo vl' plures videntes. ñ tū plures visiones sz vna. Sic duo vl' plures habentes vnū itellectū nūero. pñt dici duo intelligentes: ñ tū possunt eē vl' dici due intellectiones vnius intellectus sed vna tñ. Quartū ē q̄ tunc hō ñ beatificaret̄ p aliquā opationē aīe sue ꝓiunctam. sed per aliquā opationē extra essentiā aīe sue. Lū philosoph⁹ ponat beatitudinē i nobilissima opatione aīe. Dec. b. Tho. ij. scripto sniaz di. xvij.

La. scōm. de mltiplici oculo uarie exercēdo.

Unde uidēduz

est qūo ipe itellectus exercēdus sit pie ⁊ fructuose. Est aūt itellectus oc'lis aīe p quē videt seu cognoscit res ⁊ i corpe ⁊ a cōpōe separatas. Sic aūt duplex ē oculus corporalis. ita ⁊ duplex ē oculus aīe. Intellectus. ſ. speculatiu⁹ tanq̄ dexter oculus ⁊ intellectꝰ practicus tanq̄ sinister. Et sicut dextrū ē pfectiu⁹ sinistro: siue oculus siue manus siue aliud ita ⁊ speculatio est pfectioz actione de se. Et sicut nāliter oīs homo hēt duplicē oculū corporis: ⁊ si vno careat: q̄uis videat: tñ defectus ē non puus i eo. Ita ⁊ aīa cuiuslibz dz habere ⁊ oculū speculatiuū ⁊ oculū practicuz aliqñ. ſ. cōsiderando diuina: aliqñ cōsiderando ⁊ ordinando humana. Est āt duplex speculatio ſz b. Tho. sup Lant. Una ē intuitiua solū ꝓsideraſ res: ⁊ ꝑcipue spūales ⁊ diuias. ad itelligēdū. ⁊ hec modicū puulis. hāc habuerūt philosophi de qb⁹ apl's Ro. j. Cum cognouissent deuz non sicut deum glorificauerunt aut gratias egerunt: sed euanuerūt in cogitationibus suis. Alia speculatio est gustatiua. cū. ſ. effectus diligit quod intelligit. habendo saporem de diuinis ⁊ spiritualibus prout sunt. Et hec est speculatio sanctorū ⁊ bonorum fideliū de qua apl's ad Heb. vj. Qui semel illuminati sunt gustauerūt bonū dei uerbū. Hoc pertinet ad sapiētiā q̄z dicit̄ a sapore: et ducit ad claritatē eternā vt dī. Sap̄. vi. Duc oculū. ſ. gustatiue speculatiō is cōat diabolus i homīe excecāe. In cui⁹ figurā legit̄. j. Reg. xi. Qō Naas amōitarū rex israhelitas de iabes galaad quos obsidebat: i hoc uoluit cū eis cōfederare et pacē habere: ut oīum oculos dextros erueret. Et sic diabol⁹ q̄ cū fidelib⁹ bellat cū eis quasi pacem facit: ⁊ non molestat si oculuz cōsiderationis spiritualium ⁊ diuinorum auferat ab eis. Unī Salamon Eccs. ij. Oculi sapiētis i capite eius. Caput cuiuslibet vtuosi est christus: et ad hunc contemplandum ⁊ opere imitandū oculi intellectus bonorum diriguntur. Et prouer. iij. dicitur. Oculi tui uideant recta. ſ. speculando ⁊ palpebre tue precedāt gressus tuos. Palpebre oculoz sunt considerationes debite ⁊ rōnabiles que in angelo dicuntur precedere gressus nostros i. opera nīa. Sic igitur utroq; oculo. i. practico ⁊ speculatiuo vtendū est: sicut ⁊ sancti uiri fecerūt. Unī Melchiades papa. Nonne Moises in seculo erat cum crebro intraret tabernaculum ⁊ exiret. Qui itus contemplatione rapiebatur foris in causaruz negocijs vrgebatur. Sic ⁊ Jacob angelos ascendentes ⁊ descendentes vidit: qz recto: et ecclesie non solum contemplando ascendunt: sed deoꝛsum q̄z ad membra illius miserando descendunt. di. lxxxviij. d. creuit.

Sciēdum tamen q̄ §. I.

multiplex est oculus. Est oc'lis corpalis. ⁊ hoc cohercēdus ꝓpter occasiones malaz inde consequntium. Unde Job. xxxj. Pepigi fedus cum oculis meis ne cogitarē quidē de virgine. Et Eccī. xxvj. Fornicatio mulieris extollentia oculoruz. Est oculus p̄sidentalis. ⁊ hic reuerendus. Unde dīs p ꝓphetam. Qui vos tangit: tangit pupillaz oculi mei. ij. q. vij. accusatio. Tangunt aūt q̄ inhonorat. De his ēt Hiere. xiij. Die defecerit oculi eorum. quia non erat herba. ſ. spiritual's refectionis. Et illud ps. Oculi mei languerunt pre inopia scilicet spiritus. Est oculus rationis naturalis: ⁊ hic fidei subiciendus. Unde Cant. vj. dicitur a sponso anime sponse sue. Auerte oculos tuos quia ipse me auolare fecerunt. id est remoue inquisitiones secundum naturalem rōnem in his

ponit̄ mltiplicat̄ di.

[Intellectꝰ q̄ eternū ē pfectus et fructuose.

[Speculando dicit̄.

que sunt fidei: quia huiusmodi inuestigatões faciunt aiam a deo recedere. Propter qđ ait apls. ij. ad Lozin. x. Captiuãtes oẽm intellectũ in obseqũ christi. Est oculus affectionalis: z hic ad deuz erigẽd'. Juxta illud Jsa. xxxviij. qđ dixit Ezechias. Attenuati sũt oculi mei suspiciẽtes in excelso. Oculi mei. i. intellectus quo ad cogitatõez. Et affectus q̃ ad appetitõem ista. s. tpalia nimis amãdo. Sic ecõtra de reprobis dicit. Statuerũt oculos suos. s. affectus declinare in terrã. i. ad trena.

Est oculus intentionalis z hic ad celũ extẽdendus: ut. s. seruetur illud Apli. j. Lozin. x. Oia i gloriã dei facite. Et de hoc' Luc. xi. dicitur. Si oculus tu'. i. intentio fuerit simplex: totũ corpus tuũ. i. operatio sequẽs lucidũ erit. Qđ faciebat Tho. iij. ad te dñe oculos meos erigo. In plurali dicit oculos q: z si unus tm̃ ultimus sit finis qui in opere i tẽditur multi tm̃ possunt esse fines medij qui ad ô uz dirigi debẽt. Est oculus ptemplatõis: z hic spũ pcadẽdus. De hoc dicit sponsus Can. iiij.. vulnerasti me. s. ad amorem trahẽdo in uno oculorum tuoz. i. ptemplatõe diuinoz que ptinẽt ad oculũ speculatiuũ. Et in ps. Defecerũt oculi mei in eloq̃um tuũ quod est scriptura sacra seu inspiratõ di. Est oculus pscientialis: z hic detergẽdus. s. a puluere terrenoz z detractionũ. Uñ. christus Luc. vj. ait. Quid uides festucã i oculo fratris tui. trabẽ aũt que i oculo tuo est nõ psideras. Hinc Gre. de detractoz' ait. Quid aliud detrahẽtes faciũt nisi q̃ in puluerẽ sufflant: z in oculos suos terrã excitant: ut unde plus detractõis pflant. ide magis nil ueritatis uideãt. xi. q. iij. inter ẏba Est oculus diuinalis: z hic custodiẽdus. Zacha. iij. Sup lapidem unũ oculi septẽ. i. super christñ: z super quẽlibet electũ septẽ dona spũs requiescũt: q̃ hñt hoies in oibus dirigere z illustrare. Juxta illud. Oculi dñi lucidiores sole: qz spũs sancti dona tota aiam illustrãt. Est oculus doctrinalis: z hic caute exercẽdus. Et de hoc Job. xxix. Oculus fui ceco docẽdo. s. ignorãtem. Jõ aũt caute exercẽd': qz ut dr Eccli. xlij. Sol exurẽs radijs excecat oculos. Sol exurẽs. i. doctrina nimis rigida uł nimis alta. Et de his omnibus oculis dz seruari illud ps. Oculi mei semp ad dñm. Et tũc beati oculi q̃ uident hoc modo Luc. x.

Capitulũ tertiũ. De his que requirũtur ad bene uidẽdum corporaliter z spũaliter.

Otandũ q̃ sicut ad bene uidẽdũ corporaliter tria requirũtur. ita ad uidẽdũ spũaliter. i. fm intellectũ. Primũ ẽ subiectũ recte pditionatũ. Secũdũ est iteriectũ. i. medium illustratum. Tertium est obiectum cõgrue coloratũ. Hec tria possunt notari in illo uerbo symeonis. Uiderũt oculi mei salutare tuũ. Luc. ij. Nam subiectum uisus est oculus: z iõ dicit oculi mei. Mediũ p quod uidetur est lumen: z iõ dicit uiderũt. Obiectũ uisus est res corporalis colorata. Jdeo addit salutare tuũ. Et de hac uisione ẽt põt intelligi illud qđ dixit christ' discipulis suis. Luc. x. Beati oculi qui uident que uos uidetis. s. christũ sed spiritualiter.

Quãtũ ad primũ §. I.

est sciendũ q̃ oculus seu pupilla oculi ẽ subiectuz ubi recipit spẽs seu siłitudo rei que uidet. Sed ad hoc q̃ bñ uideat: oz q̃ oculꝰ hẽat q̃ttuor pditões.

Lõcauitatẽ priuato apparẽti tumore.
Integritatẽ sociato ppetẽti uigore.
Obscuritatẽ remoto ipediẽti alboze.
Siccitatẽ semoto defluẽti humore.

Jta z oculus mẽtis oz habere has pditões spũaliter ad bene cognoscẽdũ. Primo enĩ oportet q̃ oculus ut bene uideat corporaliter sit pcauus: nõ elatus cũ tumore exteriori. Experiẽtia enĩ docet. q̃ omnes q̃ hñt oculos grossos z eminẽtes ad extra male uidẽt. Et habẽtes oculos pcauos ecõtrario bene uident. Et rõ huius est: quia i pportionata lux fulcat. Uñ homo nõ dz posse respicere solẽ in spera sua. Si igitur oculus est pẽminẽs extra statim percutit radijs lucis: z iõ fulcat. Sz si oculus est pcauus radij lucis recipiũtur pmo in illa pcauitate: z sic ipsis diffusis oculis sine lesiõe ad suum actũ adjcitur. Unde dicitur q̃ si quis i meridie esset i ualde cõcauo puteo: stellas uideret in celo. Sic accidit de oculo spũali. Nam q̃ dz intellectũ tumidũ z elatũ nõ uidet. Juxta illud ad Ro. i. Dicẽtes se esse sapiẽtes: stulti facti sunt. Sed habẽs intellectũ humilẽ qui ad intra occupat. s. sui cognitõe: hic bene uidet. Unde puer. xi. Ubi humilitas fuerit ibi sapiẽtia. Et saluator Math. xi. Lõfitebor inquit tibi dñe pater celi z terre: qz abscondisti hec a sapientibus z prudẽtibus z reuelasti ea paruulis. Ad sensũ enim patet q̃ connexa seu elata male sunt ĩceptiua z pcaua bene. Sicut uidemus i montibus qui nõ retinẽt aquã pluuiam. sed ualles z fouee. Uñ ps. Inter mediũ mõtium ptransibũt aque nõ in mõtibus. s. superbis: sz ĩter mediũ mõtium. s. i uallibus: que sũt medie inter mõtes pertrãsibũt aque ueritatis scripture et gratie. Ad hoc ipe christ' hortabat. dicẽs. Discite a me qz mitis sum z humilis corde. Math. xi. qđ z exẽplo ostẽdit i omnibus. Nã humilẽ matrem elegit que diceret. Ecce ancilla dñi tẽ. Humilẽ patrẽ seu nutricẽ Joseph. q̃ cogitauit occulte dimittere mariã tanq̃ indignũ se reputãs secuz hitare: ut dicit Bern. Humilẽ lectũ fenũ habuit: hũilia aialia: hũiles pãnos ad cooperiendum. Humiles

pastores ad inuiscendum. Demū elegit humilem turbam discipulorū. s. piscatorꝫ: ⁊ eis prefecit humilē. Petrū qui dixerat recede a me: qz hō peccatoꝛ sū. Luc. v. Et quia beatus Stephanus plenus fuit humilitate qz sapientia ⁊ obedientia que nisi ex humilitate haberi nō possunt: iō intuens in celum uidit gloriā dei ⁊c. Secūdū q requirit ad bene uidēdum ē integritas sociata ꝓpetenti uigore. Et pro huiꝰ declaratōe scire oportet: q oculus corporalis habet supra pupillā siue lucē septē tunicas seu uelamina: ⁊ quecunq illaꝫ deficeret aut lesa esset: uisio impediretur. Apposuit autez actor noster gloriosus deus septem tunicas ipi pupille: ut magis custodiretur illa ⁊tus nobilis: que ꝓpter suam nobilitatē de facili lederet. Propter qō ps. dicebat. Custodi me oñe ut pupillā oculi i. sicut septē tunicas induis pupillā oculi corporalis sic septē donis spūsancti custodi oculū anime mee. Negz enī quis pōt bene uidere ad sufficiētia ea que sūt sibi expediētia ad salutē: nisi habuerit septē dōa spūs: que pleniſſime fuerunt in xp̄o et ab ipso deriuātur in oēs suos electos. De quibus dicitur Isa. xi. Requieſcet super euz spūs domini: spūs sapie: ⁊ itellectus: spūs ꝓsilij: et fortitudini: spūs sciētie: et pietatis. et replebit eum spūs timoris dñi. Et ex his bñ uidebit et iudicabit que cūqz agenda. Uñ sequitur imediate. Nō ꝑm uisi onē oculoꝫ iudicabit. i. ꝑm iudiciū hoim ⁊ apparētia exteriorē. Sapiētia enī in eo apparuit. dum diabolo occultauit misteriū incarnatōis: disponē do ut mater sua spōsum acciperet. Quā rōnem assignat Origenes. xxvij. q. ij. c. inuēta. Spūs itel lectus ostēdit ex eo q illius carnis aspect' intellectū dare uidebatur. Bruta enī uiso ihesu nato uidētur rōe repleta. De qbus Isa. i. Cognouit bos possessorē suū ⁊c. Et pastores ideote uidētes ꝓgnouerūt de vbo ⁊c. Luc. ij. Requieuit spūs ꝓsily sup eum qz oia ꝓsilia q̄ predicaturus erat: infantulus adimplens: uirginitatē: pauptatem: obediētiaz: paciētiam ⁊c. Quātū ad spiritū fortitudinis dicit Isa. lij. Cōsurge ꝓsurge iduere fortitudine brachij dñi: dñi brachiū filius est a patre ꝓcedens: qui indut' est fortitudine qñ unitus est carni nīe: in qua fortiter deiecit hostes inferni ⁊ uitia mūdi. Et iō bis dicit. Cōsurge ꝓsurge. i. ꝓsurgeſ ꝓtra diabolū: Unde ipse dicit: iam ꝓncepſ huius mūdi iudicat' est. Cōsurge ꝓtra aduersa ⁊ ꝓtra uitia mūdi ea superādo Johānis. xvi. Cōfidite inquit ego uici mūdum. Spūs sciētie i eo ostēditur nō solū specula tōe seu noticia scripturaꝫ cū in tēplo duodenis interrogaret doctores: sed ⁊ experiētia sensitiua. Ex his enī que passus est: didicit scōm aplm ad Hebre. v. Passus est enī agonē esuriez ⁊ alias penalitates. Pietatis spū repletus est qui qz nūq ꝓpassus nasci uoluit ut nos nō moreremur. Pietatis etiā spiritū habuit: qz ad dandā noticiam celoꝫ ⁊ religionē uerā reuelandā natus est. Ut enī hō ꝓfidēti' ambularet ad ueritatē. ait Aug⁹. de ciuit. dei. Ipsa ueritas dei filius hoie assumpto nō deo consumpto: ueniēs fundauit ac stabiliuit fidē. De spiritu timoris qō dicēdum nisi qz timuit dñs ihesus nō solum timore reuerētiali pfectissimo: sed etiam timore naturali. Juxta illud Math. xxvi. Cepit ihesus timere ⁊ dicēte angelo. Fuge i egiptū: illuc delatus fuit. Et qz. b. Stephanus erat plen' spū sancto: ut dī Act. vi. quo ad ista dona: ideo uidit gloriā dei. Et beat' etiā Simeon: qz spūsanctus erat in eo: vt dī Luc. ij. Ideo presētatū christū in tēplo agnouit: dicens. Uiderunt oculi mei ⁊c.

Tertio oportz q oculus sit niger: nō albus ad bene uidēduz. Omnes enī multū albi male uidēt siue si habēt palpebras albas: siue pilos eorum albos nimū. Rō huius est: qz albedo disgregat uisum ⁊ ideo debilitat. Omnis enī ⁊tus disgregata debilior est ⁊tute simul ꝓgregata. Hinc auctor nature fecit animalibus melius uidētibus pupillam nigram: uel ad nigredinē tendētem principaliter. Et ex hoc insinuatur q ad hoc q oculus mentis sit apt' ad uidēdum: oportet q sit nō albus ul' dealbatus: sed niger uel mortificatus. Uñ ⁊ de sapiētia dicit Job. xxviij. Nō inuenitur in terra suauitatis uiuētū. Talis fuit uita christi plena. s. asperitate ⁊ mortificatōe ꝓpter quod dicebat aia Can. i. Fasciculus mirre dilect' meus dilect' aie spōsus ihesus dñs. Et hic fasciculus mirre. i. copiosus i mortificatōe ⁊ amaritudine uite. Sic ⁊ Stephanus fuit mortu' mūdo: renūciatis tpalibus ⁊ inter lapidatores suos ⁊ inimicos quasi oblitus sui: in celū oculos dirigēs ꝓ inimicis exorabat: dicēs. Ne statuas illis hoc peccatū. Jta ⁊ Simeon mortuus p affectū vite tpalis nō aliud expectabat nisi xp̄m uidere. Et iō ipso uiso: inquit. Nūc dimittis seruū tuū dñe ⁊c. Quia viderūt ⁊c. Quarto oportz q oculus sit ab hūore sepatus. Nā lachryme impediūt visum ut experiētia docet. Uñ ⁊ Magdalena dū fleret ad monumētum vidit dñm celoꝝ ⁊ existimauit ortulanū virgultoꝫ. Uidit enī de lachrymosis oculis sicut de aere hūido ⁊ pluuioso. qui repūtat iridē siue arcū: ⁊ hoc nō nisi p humores eiusdē aeris. Uñ si qs duz ploraꝫ respiceret fixe lumē pure cādele: extimabit lumē circūdatū ab arcu cerulei viridis rubei ⁊ flaui coloris. Sed tergēdo lacrimas videbis ibi arcū non esse: sed te fuisse deceptū. Uerbū dei qō factū ē baro: sūme duritatis est. Unde dicitur speculuz sine macula. Sap̄. vij. Et lilium conuallium. Cant. ij. Et ideo uideri non potest nisi a puro ⁊ mundo corde. secūdum illud ad Hebre. xij. Sanctimoniam sequimini id ē puritatem sine qua nemo uidebit deū. Et Math. v. Beati mundo corde quoniam ipsi

deū uidebunt. Quāuis enim aliquis naturaliter uel per exercitatum studiuz habeat acutū intellectum. Si tamē carnaliter z fm mūdum uiuit: parū diuina penetrat z degustat. Unde in figuram prohibebatur leuitē. Ne qui lippis erat oculis accederet ad altaꝛ dei: nec offerret panes deo. In lippis quippe oculis pupille sane sunt: sed humore defluente infirmantes palpebre egroteſcūt. Quoꝝ quia infusione crebra atteritur: etiam acies pupille uiciatur. Hre. Lippus quippe, est cuius sensū natura acuit: sed cōuersatōis prauitas confundit di. xlix. hinc eteni.. Talis ergo qui habet oculos humorosos plenos carnalitate. nec ad ministrandum z offerēdum sacꝛa est idoneus: nec in accedēdo ad altare ad recipiendū eucharistiam. nec ꝓse quēter ad uidēdum deum. Sed beatus Stephanus qui inter sanctos in terris positos primus uidit gloriam dei: ualde purus fuit. unde intuentes in eum iudei: uidebāt eum ut angelū: z sibi i testimoniū magne puritatis: cōmissa fuit cura mulierum cōuersarum. Simeon etiam quia fuit ualde purus: uñ, dr iustus. iō meruit xp̄m uidere: dicens Uiderūt oculi mei salutare tē.

Secundū quod §. II.

requiritur ad videndum. est mediū illuminatuz: Patet enim ꝑ experientiaz. q̄ de nocte aere nubiloso quātūcūq; quis haberet oculum bene dispositū z ante se rem colozatā: nil de ea videret: quia s. mediū non est illustratū. s. aer. Ubi etiā ꝓsiderāda sunt quattuoꝛ circa ipm medium ad hoc q̄ sit bñ ordinatū ad vidēdū coꝛpaliter z spūaliē.

Subtilitas essentialis.
Luciditas radialis.
Puritas accidētalis.
Cōtinuitas terminalis.

Quātum ad primū ad hoc q̄ possit bene res videri requritur q̄ mediū visionis sit subtile essētialiter. Eo enim q̄ mediū est grossius: visio ē ipfectioꝛ. Sicut patet q̄ ea que vidētur per meduz aqueū: nō ita clare cōprehēdūtur: sicut que uidētur per aere: z que vidētur per aerem densioꝛez. minus perfecte z clare vidēt q̄ ea que videntur ꝑ aerem rarioꝛem. Uñ aliq̄n z alicubi aer est ita dēsus vt nō videatur fere sol. Sed ad videndū spūaliter requirit subtilitas i medio. Media spūalia quibus spūaliter uidere possumus sūt doctoꝛes z ꝓdicatoꝛes quoꝝ doctrinis illuminamur: qui in vtroq; testamento claruerūt: pcipue ꝓphete i veteri: z apli in nouo. Sed z euāgeliste pmaxie media sunt ad illuminādū. Sunt autē quattuoꝛ media ꝑ que spūaliter possumus deū z dñm ihesuz xp̄m z magnalia ei⁹ videre. Ipsi quattuoꝛ euāgeliste figurari possunt per quattuoꝛ elemēta. Licet enim naturaliter nō omnia elementa sūt trāsparētia coꝛpoꝛa sicut patet de terra: tamē vitrū q̄n ē terrestre est trāsparens. Ita autem iste euāgeliste fuerūt subtiliati. z a mūdo reuulsi: ut optime per omnes possumus dñm videre: z que ad ipsuz ptinēt ex doctrina euāgelij z vita ipsoꝝ. Et Mathēum quidē possum⁹ apte terrā appellare: q̄ ꝓmo fuit valde terren⁹: deditus mūdi lucris. Unde thelonearius dicitur z publicanus. Et hic ēt Ezech. i. z Apoca. iiij. ꝑ hominē figuratur: cui ꝓmissa ē cura terre vt in ea operaret Hēn. iij. Tradidit ēt notic ā nobis de xp̄o fm carnē: quam a terrenis traxerit: incipiēs euāgelium. Liber generatōis tē. Marcus significatur ꝑ aquā. Nam in ciuitate q̄ fundata est tota i aquis. s. venetiaꝝ: elegit habitare: z ꝑ leonē figuratur q̄ quartanā patitur: eo q̄ multo humore abundat. Aqua sume nutrit q̄rtanā. Hic tradit noticiā de ihesu fm suā sapiētiā que ꝑ aquā figuratur i scriptura. Juxta illud Eccl̄ sapiētie salutaris potauit illū. Unde principaliter Marcus describit p̄dicatōem xp̄i. Et icipit euangeliū suum in aquis iordanis: dicens. mox post exordiū fuit iohānes in deserto baptizans z p̄dicās tē. Lucas aūt est vt aer. Unde euāgelium scripsit ea ligua que melius vtitur aere ifozmādo vocem q̄ alij. Dicit Jsido. in li. ethi. q̄ oriētales frangunt aerē in gutture: z in guttere loquuntur vt hebrei seu iudei. Occidētales precipue hispani frangunt vocē in dētibus: z iō in dentibus loquūtur vt latini. Sed mediterranei frangūt vocē in palato: z i palato formant vocē: z iō meliusq̄ alij loquūtur vt greci. Et iō lucutio eoꝝ comptioꝛ est ceteris fz ipm. Et hac ligua Lucas suū scripsit euāgeliū fm Hieronimū. Unde seculari quadā ꝛidolet eloquētia. Hic figuratur ꝑ vitulū: qui i veteri testamēto figurabat mortē xp̄i: que i aerea facta est. Unde z principaliter Lucas describit ignominiā passionis: z hec visio est nobis magis ꝓportionata. Nā p aerē coꝛpoꝛaliter melius videmus. Et rō ē quia nil nobis nasci ꝓfuit: qō dixit Mathēus. nec predicatio ꝓfuit: quod dixit Marcus nisi redimi ꝓfuisset: qō dixit Lucas. Johānes aūt figurat per ignem. z merito: q̄ dilectōis amoꝛe ardebat. Hic figuratur etiā ꝑ aquilam que sup oia alia aialia visitat sperā ignis: vbi exustis plumis ad terrā venies iterū iuuenescit. Igni recte ꝓpatur cuius vba fuerunt plena igne charitatis. Ipse describit quō sic deus dilexit mūdum vt vnigenitū suuz daret. Et qualis sit ipse vnigenitus dat⁹ nobis. Ibi In principio erat vbū. Ipse narrat sermonē in vltima cena plenū igne amoꝛis. Ipse solus latꝰ christi lācea pforatū describit. vñ exijt ois flāma amoꝛis. Epistole eius plene sūt fraterno amoꝛe. Que habētur in legēdis ad ꝓpositū hic sūt. Secundo mediū debet esse lucidū illuminatū. Uñ licet aer sit medium per qō videmus qñ tñ est tenebroſus:

¶ ad bñ videndū. nec ē mediū illuminatū.

¶ q̄tuoꝛ euāgeliste sūt media ad bñ vidēdū dñm nr̄m.

p mchā multe sūt ·

vīsioni nequaq̄ deseruit. Lux autē que habet p fecte illuminare est uerbū eternū: vt patet Joha. i. Media autem illuminatur vario modo ab eadem luce ſm medij dispōem. Naz aliqua sūt media tersa z opaca: vt speculum z calibs. Aliqua sunt media trālparentia z solida: ut vitrū. Aliq̄ tunt media representatiua z subtilia: ut ignis aer z aqua. Prima media illuminātur tm̄ i supficie: z hec repītant: sed nō recipiunt. Secūda media illuminatur tota: sed dubiū efficiūt seu non clare ostendūt. Sed tertia media illuminantur pfecte z clare representant. Primi sunt p̄dicatores scripta recitātes sed nō intelligētes: seu bene loquentes z male operantes. Secūda media sunt doctores veri catholici. Sz tertia media sūt euāgeliste z apostoli qui ūmediate a domino illustrātur. Est tamē sciēdum q̄ illa pars media est lucidioz que est uicinioz corpori i quo radij terminant. Unde aer est lucidioz iuxta terrā q̄ sit superius p̄opter quod media regio aeris dicitur tenebrosa. Cum autē radij diuinitatis terminentur in carne quaz vbum assūpsit: in illa tertia parte mediozū que illuminantur que ꝓprehendit euāgelistas: illa pso na est magis illustrata que fuit illi carni ꝓpiqor: Et hic fuit Jo. euāgelista. Nam ſm carne frater fuit i secūdo gradu ihesu christi. Et quāuis z alij fratres eius fuerint: nō tamē ei ita familiares z cōtinui cū eo: Unde Jsidorus dicit. q̄ est quasi vnus de quattuoz fluminibus paradisi: qui ex ipso sacri dñici pectoris fonte potauit: quod postea in toto orbe diffudit. Tertio ad hoc q̄ mediū sit ꝓpetens: exigitur q̄ mediū sit purū ab omni accidēte q̄ uidelicet no habet aliquē colorem nec etiaz repleatur humore. Nam si mediū esset coloratuz: omnia viderētur esse coloris illius medij. Similiter si mediū est vaporibus aut humorib' repletū non representatur omnib' sicuti est. Unde aliqñ sol appareat sanguineus aut rubicūdus: quia aer non est in tua puritate. Jo. euāgelista fuit optim' ut esset mediū visionis tante. Nam fuit ab omni amore alienatus a xp̄o. Nam vocatus de nauj: statim oblitus est amoris paterni renuit nauem artēq̄ piscandi z existēs in nuptijs quia ducebat vxorem: vgo purus ipsa vxore relicta: virgo permānsit in eū. Quarto z ultimo mediū debet esse cōtinuū. s. ab oculo usq̄ ad rē uisibilez uel uidēdam. Hec est vna ratio quare positus conus in igne subtilissimo nō uidetur: quia uariantur media. Nam oculus est in aere z conus in igne. Et ubi oculus sine lesione staret in igne clarius uidēt q̄ uideat per aerem. Hic autem sacer euangelista ꝓnus est a xp̄o ad nos: ad quod insinuandū factus fuit medi' inter senatū aplicū z xp̄m dñz. qñ uolētes scire quisnā ip̄m traderet: iohānem interrogatorē fecerūt. Ubi dicit Petr' rauēnas. Quātū poterit apud deū pro nobis minimis: si intercessor fuit pro sūmis. Quāta reuerētia ei' ꝓclinū oza nobis flagitari qui aduocatus factus ē aplorū. Huius aūt ꝓtinuitatem sub figura descripsit Ezechiel. c. xvij. dicēs. Aquila grādis magnaruz alaz longo membroz ductu: plena plumis z uarietate: uenit ad libanū z tulit medullam cedri z sūmitatē frōdium eius auulsit: z trāsportauit eā in terrā chanaā in urbe negociatoz posuit illaz.

Ubi primo notatur euāgeliste dignitas uaria: Habuit eni dignitates plurimas. s. limpiditatem uisualez: z iō dicitur aquila. Secūda dignitas fuit vginitas angelicalis: z iō grādis. Tertia fuit potestas supnalis: que ibi notat magnaz alarum. Quarta tenacitas mētalis. s. in bene retinēdo mēti uerba audita a xp̄o: ibi longo membroz ductu. Quinta suauitas eternalis. ibi plena plumis. Sexta uarietas gradualis: q:. s. patriarcha: ꝓpheta: aplis: euāgelista: martir: doctor: z uirgo: z. frater christi. ibi z uarietate. Secūdo notatur in eo pspicacitas lucida: cū dicitur uenit a libano z tulit medullā cedri ꝛc. Ubi primo describitur eius assensus mirabilis. ibi uenit a libano: qui ē q̄dam mons. z interpretat candidatio z significat altitudinem diuine maiestatis. Secūdo fructus tract' ineffabilis. ibi tulit medullā cedri ꝛc. i. diuinitatē. Medulla enim stat in medio. Media autē inter diuinas personas est filius. nō quidem loco situ ul' ꝓprietate tpis: sed noiatōe psone: z hāc medullā. s. uerbū tulit. ꝛc. Tertio sermo ꝓlatus incōphēsibilis. ibi z sūmitatē frōdium ei' auulsit. Frondes enim sūt ꝓprietates uerbi quas describit: dicēs. Uerbū erat apud deū ꝛc. Tertio notatur de eo charitas optima. ibi trāsportauit eā in terraz chanaā ꝛc. Et hoc cū perduxit narratōem uerbi usq̄ ad carnis assumptōem. cū dixit uerbū caro factū ꝛc. Et etiā q̄ dimisit in mūdo uerā cognitōnem de xp̄o z uita eius ꝛc.

Tertiuz quod §. III.

necessario requirit ad uidēdum: est obiectū coloratū. Nā si quis habeat oculū purificatū: z mediū illustratum: z nō adsit obiectum coloratum: nō uidet corporaliter. Unde z aiam cū egreditur de corpore nō uidemus: nec angelos in sua essētia nec uirtutes z huiusmodi. Et rō est quia nō sunt corporalia nec p cōsequens colorata. Quia igit deus purus spiritus erat: eū uidere nō poteram': Sed postq̄ effectus ē homo: z p cōsequēs colorat' eū omnis uidere potuit. Juxta illud Jsa. lij. Uidebit omnis caro salutare dei nīi. Notat autē sponsa quattuor colores eius cū dicit Can. v. Dilectus meus candidus z rubicūdus: caput ei' aurū optimū: come ei' sicut elate palmarū: nigre ut coruus. Ubi nota.

Capitulum quartum

Albedinē puritatis q̄ cādidus.
Rubedinē charitatis: q̄ rubicūdus.
Fuluedinē dignitatis: q̄ aur̄ optimū.
Nigredinē humilitatis. q̄ nigre come.
Respice inquit ps. In faciē x̄pi tui. Et p̄m⁹ color spectat ad carnē eius purissimā. Est aūt quadruplex puritas. vna habetur p essentiā que est solius dei Leuit. xviij. Sanctus ego sū dñs deus uester. Secūda per glorie pmanētiā. Et hec angelorū et beator̄ ps. Exultabūt sancti in gloria. Tertio p innocētiā Apoca. xiiij. Sine macula sūt ante tronū dei. Et hanc occisi ab herode habuerūt p pniaz ps. Lauabis me: et sup niuē dealbabor. iij. Reg. v. Lauare septies in iordane ⁊c̄. Omnis ista puritas fuit in x̄po. Nā quātū ad quartā: septies effudit sanguinē in ablutōem septē capitaliū non sui sed nōr̄. Secūdus color. s. rubeus spectat ad aiam charitatē ardētissimā: quā ostēdit i effusione sanguinis Apoca. i. Dilexit nos ⁊ lauit nos a peccatis nr̄is in sanguine suo. Sed quadruplex ē martiriū. Primū est alios saluās: ut x̄pi ecclesia. Uenite ⁊ uidete martirē ⁊c̄. Scōm est uolūtatis et operis: ut stephani. Tertiuz est uoluntatis tm̄: ut Jo. euāgeliste. O pis tm̄ ut Jnnocētiū. Sz nulluz martirum celos aperire potuissz nisi martir x̄ps suo sanguine rubricat⁹ aperuisset. Unī Aue sanguis aptor ianue. Tert⁹ color. s. fuluus: q̄ dicit caput ei⁹ aur̄ optimū: spectat ad diuinitatē eius nobilissimā carni vnitā. Aur̄ pur̄ fuit caro eius perfect⁹: aia ei⁹ optimū: diuinitas eius. Et potest dici q̄ iste color demōstrat omni potētiam eius. Cognoscit aūt diuina potētia Prio qñ agit supra naturā: quod factū est cū virgo peperit. Secūdo ostēdit se agere ꝓtra naturā: qñ vgo eum lactauit vbere de celo pleno: ⁊ cū Stephanus vidit celos aptos. Tertio trāsformat nāz ut cū stella uidebat iꝑz cognoscere: ⁊ magis demōstrare: ⁊ aialia bruta: ⁊ cū iohānem eduxit de nuptijs. Quarto operat id quod nō hz nā: vt cū remittebat peccata sicue originale puulis occisis nō circūcisis: ⁊ actualia parētibus eoꝝ ⁊ huiusmodi. Quartus color niger. fuit vt patet i auctoritate. Come ei⁹ ⁊c̄. Et ptinet ad vitā eius: vera mortificatiōe patientissimā. Fuit eni humilis quātū ad sui psonā: q̄ puulus natus est nobis. Jsa. ix. q̄ ūmensus erat. Secūdo humilis quātū ad locū vbi nat⁹: q̄ i paruo castro i vili tugurio. Mich. vi. Tu bethleē terra iuda ⁊c̄. Tertio humilis fuit quātū ad penalitatez quā sustinuit vt alij Sap. vij. Primā vocē emisi ploras ⁊c̄. Quarto humilis q̄tū ad subiectōez: hominū ⁊ legū: q̄ circūcisioni se subdit. Et erat subditus illis. s. parētibus. Luce. ij.

Capitulū quartū. De his que ipediūt visum a nim⁹ uel auferunt.

Eptez sunt que

auferunt vel ipediunt visum aie spūalez: vt dici possit cec⁹: figuratus p cecuz qui sedebat sec⁹ viaz. p̄cedētia ab iordinato amore pp qō dicit ps. Su percecidit ignis ⁊ nō viderunt solem. Ubi nota. Primo inchoatiōez execationis. ibi ignis. Secundo ꝓpletiuū huius puatōis. ibi supcecidit. Tertio ꝓsecutm̄ hui⁹ defectōis. ibi. et nō vi. so.

Quātū ad primū .§.I.

principiū obscuratōis vl̄ obsecatōis mētis. ē amor inordinatus q̄ signat p ignē: q̄ sicut ignis ē pmuz quattuor elemētorr̄ ⁊ maxime actiuū: ita amor ē pma principaliū quattuor passionum ⁊ maxime operatiuus. Solus eni amor nescit laborē ꝯz Aug. Et sicut ignis i sinu celari non pōt: vt dicit Sap. xi. sic nec amor vehemēs. Omne aūt peccatū ꝓcedit vel ab amore male iflāmate: vl̄ a timore male humiliāte: vt dicit Aug⁹. Exponens illud ps. Jncensa igni. s. ordinati amoris ⁊ suffossa. s. p defectum iordinati timoris. Ab increpatōe vultus tui peribūt. s. i iudicio sīa eterne dānatōis. Sz ⁊ tior fūdat i amore. Propterea eni q̄s timet aliq̄d pdē uel sustinerē: q̄ illud amat. Ad sensū etiā patz q̄ ignis mālis debilitat visū corporalem.

Quātū ad scdm .§.II.

sciendū q̄ nō q̄libet ignis inordinati amoris tollit visum spūalē. Sz tūc qñ supcadit. i. i ptes superiorr̄ rōis p ꝓsensū descēdit: auferēs lumē nature actualis cognitōis: ⁊ ꝓsequēt gr̄e illustratōis. Quod fit frequēt istigāte diabolo q̄ hitat i celo aereo. Jn cui⁹ figurā legit Job. i. q̄ ignis descēdens de celo. s. a demone ꝓcurato: pueros. oues q̄z ꝓsumpsit: ecce cās simul ⁊ occidēs pueros. s. rōnales et occultos sensus. oues. s. simplices et innocētes cogitatiōes mētis. Sūt autē septem mala ꝓcedētia ab isto igne ⁊ excecātia: ut dictū ē. Primū ē nimia circa tpalia occupatio. Sic eni puluis sup oculos uel i oculos intrās excecat ⁊ ipedit visū: sic occupatio circa terrena obscurat l̄ subtrahit cognitōez spūalium. Et sic aspiciēs i terra protunc in celo ñ pōt aspicē. sic et mēs ad terrēa applicata: celestia ime ditari ñ pōt. Unī pabolice dr̄ Luc. xiij. de quadaz muliere a demone curuata et ꝓnter oculis ad terrā directa q̄ sursum respicē non poterat. Et. iiij. Reg. vltimo. c. hētur in figura. q̄ Sedechias rex fugiēs a Hierosolima: excecat⁹ est Anabuchodonosor i reblata. Hirlm iterpretat visio pacis. reblate iterpretat multa. Cū autē q̄s ab intuitōe vere pacis iplicat se multī occupatōibus tpalium: excecat a diabolo signato p nabuchodonosor. Secundū ablatm̄ seu ipeditm̄ visus spūalis ē carnal

martirū ꝯplet.

ꝓnum pp ꝯplat. ē.

¶ visū mē auferūt vl̄ impediūt septē.

¶ p̄mū impedimētū ē amor inordinatus.

¶ Operiat oculos mētis septē mala.

ꝓ penni a ferō ē ꝓfusa.

ꝓ ꝑ sanctē nō dñt bona ecclē sanctē sicut ꝙ sanguineis.

parētū affectio. Cū enī quis nimis sensualiī amat ꝓpinquos multa facit icōueniētia: q̄ tñ ipse nō videt passione amoris obscuratꝰ. Qō manifeste ꝑz quotidie. Nā ꝛ ꝓlati ecclesie largiūt bona ecclesiarū pauperibꝰ distribuēda ꝓsanguineis etiā nō egētibꝰ: ꝛ bñficia dignitates eis ꝛmeritis: existimantes sibi hec licere. Cōtra quos dicit Ambro. Nō ꝓpterea te deo dedicasti vt illis diuites facias. ſ. ex bonis ecclesiaꝝ. Sed ut tibi vitaz ꝓpetuā fructu boni operis. ſ. elemosine acquiras. Putāt se parū posse rē pcij q̄runt tuum ꝛ vite tue adimē ꝓtēdūt fructum: ꝛ accusāt q̄ eos diuites nō feceris cuz te velint illi eterne vite fraudare mercede di. lxxxvj. nō satis. Et laicis licitū videt retinē aliena ad nutriēdum familiā cum honore. In cuiꝰ figurā legit q̄ valida dedit sansonē i manꝰ philistinoꝝ q̄ euz subito excecauerunt: vt habet Judi. xvi. Sāson i terꝑtat sol eorum ꝛ significat ꝓlatos q̄ hñt alios illuminare sicut sol. Nā de eis dixit xp̄us Math. v. Uos estis lux mundi. Uel etiam signat rectores quoscūq; familiaꝝ q̄ debent suos exēplo illumine. Dalida iterpretat̄ situla q̄. ſ. haurit aqua ò puteo: ꝛ significat affectōem carnalez ꝓpiquoꝝ. Sicut enī situla haurit de aqua putei ad volūtatez: ita huiꝰ affectōe carnali hauriūt ꝓpinqui a suis ꝓlatis vel maioribꝰ de his tpalibus quātuz volūt: q̄ affectio tradit i ptātem philistinoꝝ. i. demonuz obsecātium illos vt dicē possint illud ps. Lumen oculoꝝ meoꝝ ꝛ ipm nō est mecū. Tertium excecatiuū ē diuinoꝝ nimis subtilis pscrutatio. Uñ dī ꝓuer. xxv. Qui scrutor est maiestatis oppmet a gloria. Sicut enī si q̄s vellet aspicere fixe in spera solis. potiꝰ obcecaret q̄ ipm plene videret. Sic mentis nīe acies inualida: in tā excellenti luce. ſ. p fecte cognitōis diuinoꝝ figi nō potest: q̄ si tēptauerit quispiā erroꝛe cecabit. Uñ ꝛ in figurā q̄ crāt ī sanctasanctoꝝ veteres tēpli seu tabernaculi velata erāt: ꝛ a quocūq; apte videri nō poterāt. qō est ꝓtra curiosos quibus videt diuina secreta itel lectu posse metiri: de quorum numero aliq̄ fuit paulus ꝓfidēs nimis de ꝓpria sapia: ꝛ ob hoc nō intelligēs secretum misteriū incarnatōis: ad qō ꝓpium lumē nāle non attigit. Uñ ꝛ de eo dicitur Actē. ix. q̄ circūfulsit eum lux de celo: cadēsq; ī terram aptis oculis nihil videbat. Jn quo significata est indispositio sua: sed postea humiliatus cuz accessit ad ananiā visū recepit. Quartū excecatiuū ē tepiditas et pigritatio. Sicut enī instrūmenta artis cum nō exercēt: diu ebetātur: et aliq̄n rubiginē ꝓtrahētes destruūtur. Et sic vires corpis minuūt: si q̄s ī aliquo ope nō se exerceat: ita ꝛ intellectus ebetat̄ si torꝑescat desidia: nō vacās lectioni vel meditatōi spūali. Unde ꝛ victorinus dicē. Cito pigrescit iudicium humanū: nisi iugi lectiōe reparet. Et huius figura legit Thobie. ij. q̄ cū

ꝓ ꝓuinoꝝ nimia ꝓscrutatio excecat.

ꝓ omo sima ē intēda.

sederet dormitās: irūdinibus emittētibus stercora sup oculos suos excecatus est. Ad significādū q̄ qui dat se dormitatōi pigritie et quieti corpoꝛali: temptatōibus īmissis a diabolo excecatur.

Quintum excecatiuū ē muneꝝ receptatio. Uñ dicit. Exodi. xxiij. de iudice. Nō accipies munera que munera excecāt oculos sapiētuz et puertunt vba iustoꝝ. Et ꝓpterea in iure talibus prohibet munera recipere. Nā huiusmodi obcecati efficiūtur: postea acceptores psonaꝝ ferētes iniustas sentētias. Unde Jsido. xi. q. iij. c. pauper dicit. Cito violatur auro iustīcia: nullāq; reus ptimescit cuipaz: quā se redimere nūmis existimat. Et de hoc etiā dñs ꝙquerit̄ ꝓ Jsa. dicēs. c. i. Principes tui infideles. ſ. nō seruātes fidelitatē et equitatem i iudicijs. socij furꝝ omnes diligunt munera. sequūtur retributōes: pupillo non iudicāt: et causa vidue nō ingreditur ad eos. Et in figurā huiusmodi dicē rex Jeraris sarai vxori abrahe. Ecce dedi mille argēteos fratri tuo. i. abrahe in velamē: oculoꝝ tuoꝝ et vbicūq; introieris scito te deprehensam Genē. xx. Sextum est tpalis exaltatio. Multū enim impedit honor et prosperitas mundi cognitōem sui: et ꝓ ꝙsequēs dei. Unō dicitur Apoca. iij. dicis diues sum locupletatus et nullius egeo: et nescis quia miser es et miserabilis: paup: cecus: et nudꝰ. Sic saul exaltatus ad regnū seu regimez populi: ita excecatus est ut reuerētiaz quā prius exhibuerat patri spirituali. ſ. samueli amitterz: dei obedientiā negligerz genez suū dauid sibi et toti regno putilē ꝓtinuo ꝙsequeretur ad mortē. Et ad ea q̄ damnauerat ꝛ expulerat de regno. ſ. phitonissas ꝛ diuinatores se cōuerteret: vt habetur. i. Regum xxviij. Septimū excecatiuū ē in malo assuetā cto. Unō dicitur Sap. ij. Malicia excecauit eos. Malicia autem importat habitum vitij qui acq̄ritur ex frequentatōe actuū seu ex assuefactione. Talem cecitatem incurrerāt pharisei: de quibus christus ait. Ceci sunt ꝛ duces cecoꝝ Math. xv. Jn huiꝰ figuram legitur Genē. xxvij. q̄ senuit Jsaac ꝛ caligauerunt oculi eius: ꝛ pre senectute videre non poterat. Cum enim quis inueteratur ī aliquo malo: ex consuetudine ipsius non cognoscit nec sibi ꝓscientiam facit etiam de apertis malis. Similiter ꝛ de germanis legitur. i. theutonici: q̄ antiquitus non sibi faciebant ꝓscientiam de furto ꝛ rapina: putantes sibi licere ita erant assueti ad illud. Et sodomite: assuefacti tanto sceleri nō cognoscebāt: ꝛ ꝓscientiaz sibi non faciebant de tanta turpitudine palam: ꝛ pene omnes illius ciuitatis talia operantes. Et sicut percussi erāt cecitate mētali ꝓpter eoꝝ maliciam: ita ꝛ in figuram percussi sunt cecitate corꝑali cū voluerunt in Loth irruere: vt habetur Genē. xix. Sed talia flagitia etsi omnes gentes facerent eodē criminis reatu [illegible]

ꝓ spūs tuꝰ nō predet aggressus.

ꝓ malicia excecat oēs mētes.

illuminacio mētis ē recta panda

Capitulum quintum

lege teneret. xxxij. q. vij. flagitia. Sic etiā multi q̄ dicunt xp̄iani inueterati in malis: ita excecati sūt vt tā p̄ licita velint ea defendere: vt q̄plures p̄tractus vsurarios: fraudulētias: turpitudines: pōpas z alia plura de quibus dr Isa. vi. Excreca cor ppli hui⁹. i. excecari p̄mittes: vt videntes non videant ne q̄ p̄uertantur z sanē eos.

Consecutiuum §. III.

huius defectōis q̄ est tertiū p̄incipale. est p̄uatio visionis xp̄i. Uñ dr non viderunt solē: sol iusticie xp̄s deus noster canit ecclesia. Sicut enim hic nō vident p̄ veram fidē: ita in futuro nō videbāt p̄ manifestam spēm eius. s. diuinitatē.

La. v. De illuminatōe seu recupatōe visus.

Ost tractatuz d excecatōe videdū est de recupanda illuminatōe: quaz vt sūme necessariā postulabat quidaz cecus dicēs dño ihesu: dñe vt videā. s. p̄to Luce. xviij. Et ad idē facit quod ait p̄s. cxviij. Reuela oculos meos z considerabo mirabilia de lege tua. Ubi tria notantur.

Petit illuminatōem. ibi Reuela oculos meos.
Innuit hui⁹ rei fructificatōez. ibi cōsiderabo.
Exp̄mit fructū determinatōez. ibi mira d. l. tua.

Quātū ad p̄mū §. I.

illuminar q̄ spūalr septē modis

sciendū ſm Hug. cardinalem super psalt. q̄ septē modis illuminat quis spūaliter: seu aperiūt oculi ei mētales. Et p̄mo p̄ pene afflictoez Isa. xxviij. Uexatio dabit intellectū. Uexatio videlicet alicuius infirmitatis: p̄secutōis: infamatōis: z huiusmodi dabit intellectū. i. illuminatōez intellect⁹. In huius figurā legit Reñ. iij. de p̄mis parētibus: q̄ apti sunt oculi eoz. Senserūt enim carnis rebellionez z inde penā confusionis z erubescētie pp quod fecerūt sibi p̄zomata. Unde ibi dicit glo. Greg. Oculos quos culpa claudit: pena aperit. Exēplū patz in manasse rege iuda pessimo: z inuoluto i omni scelere vñ z mēte excecato: z tñ cū sustinuit penaz incarceratōis z vinculatōis z amissionis regni a rege assirioz: ibi aperti sunt oculi mentis eius ad recognoscēdū scelera sua. Secūduz p̄ p̄prie fragilitatis p̄sideratōem. Ad sensum patet: q̄ qui hz albuginē in oculo nō videt: sed pupilla que nigra est bene videt. Moraliter aūt albuginē hz in oculo que veritatis lucē videre nō sinit: qui arrogātia sapiētie seu iusticie excecat. Sz pupilla oculi nigra videt: q̄ videlicet sensus humane cogitationis si stultū se peccatorēq̄z itelligit cognitōez itimeritatis app̄hēdit. hec Greg. di. xlix. hic etenim huius figurā legit Jo. ix. q̄ dñs ihesus luto ſpo sito super oculos ceci nati eū illuminauit. Lutuz autē sup oculos signat fragilitatē z miseriā p̄paz in p̄sideratōe mētis habitam. Amos etiā p̄pheta cū dixit amasie Cōsiderādo suā vilitatē ex se. Nō sū p̄pheta: z nō sum filius p̄phete: sz armētarius ego sū vellicans siccomoros. Ex hac sua hūiliatōne z recognitōe sue p̄ditōis recepit tūc actualiter lumē p̄phetie a dño: vt p̄z Amos. vij. c. Tertium p̄ p̄nie amaricatōem apiuntur oculi: penitentia certū ē q̄ tollit peccatum. Unde dixit p̄nceps apostoloz⁹ Petr⁹ turbis iudeoz⁹ q̄ audiebant verbū eius. Penitemini z p̄vtimini vt deleantur peccata vestra. Act. iij. Cū aūt peccatuz sit illud solū quod hz aiam excecare. Juxta illud Sap. ij. quod dicit de peccatoribꝰ. Excecauit illos malitia eoz⁹. Pnia aūt peccatū expellat: sicut sanitas infirmitatē: z virtus vitiū. Jdeo sequit q̄ pnia illuminat mētē: In cuius figurā legitur Thobie. xj. q̄ cū Thobias posuit sup oculos patris sui excecati fel piscis: aperti sūt oculi eius z lumē recepit. Fel quod ē amarū significat pniaz: que vt diffinit Ambroz. ē doloz cordis z amaritudo aie p̄ peccatis q̄ dſqz p̄misit de peni. di. i. Qō autē illud fel q̄ illuminauit esset piscis: designat q̄ penitētia ipsa semp ē intellectus z bonis z qui super enatāt mūdum sicut piscis aquā. exemplū i maria magdalena q̄ postq̄ amaritudinē penitētie oculis interioribus z exteriorib⁹ adhibuit vanitates: pōpas: lasciuias: ornat⁹ qz p̄ius: ut seca nociua z dānabilia esse non videbat z iō illis dedita erat postea vt illuminata de spexit z abhominata ē. Sic z pelagia: z maria: egiptiaca: z arsenius: z plures alij fecerunt z quotidie faciūt multi peccatores reuertētes ad penitentiam. Quartū p̄ p̄priā uel alienā oroēm: vnō et cecus qui sedebat secus uiā mēdicans petēs illuminatōez dū clamabat Miserere mei fili dauid: vidit recepto lumine Luce. xviij. Sapiēs etiaz dicē q̄ inuocauit. s. orando et venit in eo spūs sapientie cuius lumē est in extinguibile Sap. vij. et salomō postulās lumē sapientie sup oia alia ad vidēdum que sibi agēda erāt ad regimē populi exaudit⁹ fuit: vt patet. iij. Reg. iij. Sed et oratio alterius multū etiā iuuat ad illuminatōem. Unde et. iij. Reg. vi. dicit q̄ orāte heliseo p̄ puero. i. seruo suo aperuit dñs oculos pueri et vidit mōtem plenum eq̄ rū et curruū ignitoz. Oportet tamē q̄ his p̄o q̄ orat adiuuet orātē habilitādo se. s. ad gratiam z nō in malitia pseuerz. Unde dixit dñs Hier. vij. Noli orare p̄o populo isto neq̄z sumas laudem p̄o eis neq̄z enim te exaudiam. Uñ legit in vitis patrum qō cum quidam multum temptat⁹ recō mēdasset se orōibus cuiusdam sanctissimi viri: et hoc pluries fecisset nec sentiret iuuamen: vt aperientur oculi mentis eius ad cognoscendū malum

p̄ fragilitatis ōn sicem illuminar.

p̄ p̄nia illuminat mētē.

p̄ orōnez p̄p̄d uel aliend illuminat.

ꝛ damnū peccati. Denum reuelatum est illi patri hoc ꝓcedere ex defectu illius tēptati: qz non se adiuuabat: ꝛ iō ipso reuertēte ad eū: declarauit pat ille tale defectū ꝑ materiale exemplū videlicz. Jubemus illi vt saccū plena arena eleuaret sup hūerū suū: qō faciēte pater ille retinebat saccū ex pte inferiori depримēdo. Et cū ille ꝓpterea eleuare ñ posset: ꝛ pater sēsus ostaret in dicendo vt leuaret. Rñdit: nō possum: qz tu me nō adiuuas sed impedis. Et ait pater. Sic ꝛ oō mea non pōt tibi ꝓdesse ꝛ illuminare: qz tua desidia me nō adiuuat sed impedit. Quinto illuminat qs p zeli habitatiōnē Apoca: iij. Collirio vnge oculos tuos. ut videas. Zelus importat quendam intensum amorē qui non permittit: sed impedit quantum potest ne aliquid sinistrū ꝓtingat amato: ꝛ ne separetur ab eo. Hoc zelo ductus dñs ihesus flagello expulit emētes ꝛ vēdentes in tēplo Jo. ij. Nō valens sustinere dehonorationem patris celestis. Sic qui hz zelū erga salutē ꝓpriā: ipse zelus aperit oculos ei⁹ ad ꝓsiderādū ꝛ cauēdū quecūqz sūt ꝓtra ipsaz salutē. Et sic radius solaris cū reuerberat terraz: in eo videtur minutissimi attamni ꝛ innumerabiles: ita q̄ pcutit zelo dei: ꝛ aie sue in se videt minimos defectus ꝛ innumeros. Hoc zelo ductus Mathathias occidit nūciū regis anthiochi: qui iuducere volebat populū ad idolatriā: ꝛ iudeū quendā tunc idolis imolantez. Unde de eo scribit. j. Macha. ij. q̄ zelatus est sicut fecit finees zābri filio salomi.

Zelus dei illuminat.

Sexto aperiūtur oculi p eterne suauitatis pregustatōez. ps. Gustate ꝛ videte qm̄ suauis ē dñs: Uel sic: p eucharistiam deuotam sumptōem. Ibi enī sm Tho. Spūalis dulcedo in suo fōte gustat: ꝛ recolit memoria passionis christi: i q̄ latere eius trāsfixio a lōgino: ex stilla sanguinis de latere exeuntis: vt dō: tangente longini oculos: illuminatus est corporaliter: ꝛ multomagis spūaliter: qr postea sanctus ꝛ martir fuit: ꝛ ipse sanguis effusus: misteriū erat sacri altaris: quo mentes illuminātur. In cuius figurā dō. i. Regum. xiiij. q̄ Jonathas gustato melle reperto illuminati sūt oculi eius q̄ iam p fame quasi defecerat. Significat enī mel suauitatem ipsius sacri. Et qz per gustū seu ꝓmestionem vnitur cib⁹ cū cibato: ex quo figuratur in visu et alijs potētijs. Ideo sacīm istud p modum cibi et p gustum sumitur: ad designādum q̄ per ipsius debitā sumptōem vnitur suauius aia cum xp̄o ꝛ magis illuminatur sm Tho. in. iij. Hinc ꝛ dam mascen⁹ dicit. Ignis nostri desiderij: assumēs eaz que ex isto carbone est ignitōem: illuminabit corda nostra. Septio aperūtur oculi per gratie infusionē. Qō cognoscēs ps. ipsaz petebat: dicēs: illumia oculos meos ne vnq̄ obdormiā i morte. Jn cuius figuram dicitur. iiij. Regū. iiij. q̄ helise⁹ incubuit super puerum: ꝛ oscitauit puer septies: apperuit oculos. Puer mortu⁹ ē peccatoꝝ: cui incūbat dñs vocādo ad penitētiam qui septies oscitat: cuz sanctispiritus septem dona recepit: ꝛ sic illuminatur per gratiam.

Reuelat deuotā suā sapiēcē illuminat.

Quantum ad se §. II.

cūdum. Sicut non cōsiderare est cā oīs mali ꝛ dānatōis: ꝓpter qō dī Isa. v. Opa manuum eius. s. dei nō ꝓsideratis: ꝓpterea captiuus ductus est popul⁹ me⁹. Ita ꝓsideratio est cā multorū bonorū: videlicet ꝛ recessus a malo. Unī dī Ezech. xviij. de peccatore. Cōsiderās ꝛ auertēs se ab omnib⁹ iniq̄tatibus suis: vita viuet ꝛ non morietur. Est ꝛ causa sollicitatōis ad bona. Unī Job. xxiij. dī. Cōsiderās eū timore sollicitor. Est ꝛ cā ꝓpassiōis ad ꝓximū. Unī ad Gal. vi. dī. Arguite eū. s. peccatorē in spū lenitatis ꝓsiderās teipm̄ ne ꝛ tu tēpteris.

Quantuz ad ter §. III.

tiū. Determinatio fructus considerationis notat ibi Mirabilia de lege tua. Lex dei ē precipue lex euāgelica: de qua ps. Lex dñi imaculata ꝛc. Hec cōtinet mirabilia. Et quo ad exempla gesta saluatoris nobis imitāda. Et q̄ ad miracula a nobis venerāda. Et q̄ ad documēta a nobis obseruanda: vt de diligēdo inimicos: ꝛ reddere bonū ꝓ malo: ꝛ huiusmōi. xxiij. q. iij. sex sūt differētie.

La. vi. De exercitio intellectus speculatiui.

E exercitō itelle

ct⁹ speculatiui ꝛ practici vtuali. Et de speculatiuo quidē ait dñs p ps. Uacate ꝛ videte qm̄ ego sū de⁹. Cū enī dilectio dei sit necessaria ad salutē: et via q̄ ducit ad celū: qz sm Aug⁹. Jnuisa diligē possum⁹ sz incognita nequaq̄. Jō conari debem⁹ ad videdū. i. ad cognoscēdū dīm nīm ē deū ihesum xp̄m: qz aliter eū diligere nō valeam⁹. Est enī obiectū voluntatis bonū cognitū seu itellectū visū: ꝓptea xp̄s dicit. Beati oculi q̄ vidēt ꝛc. Luc. x. vacate ꝛ videte. Ubi tria nota.

Primū est ab alijs actibus cessatio. ibi. vacate.
Secūdum actualis speculatio. ibi. videte.
Tertiū speculatōis determinatio. ibi. qm̄. e. s. de⁹.

Quātū ad primū §. I.

sciēdū q̄ cū aia sit vtut finite: ꝛ q̄liber ei⁹ potētia cū actualiter exerceat i vna vehemēter: oportet q̄ mitat uel cesset ab actu alioz. Sic cū qs facit aliq̄d opus qō requirit attētōez: vt pigēdo: sculpēdo: scribēdo: nō pōt ꝓ tūc itelligere aliq̄d arduū. Oportet ergo si qs dz speculādo deū itueri: q̄ cesset ab alijs corporalib⁹ actib⁹. Et ꝓptea de⁹ ꝓcepit die sabbati: cui nūc succedit dñica ꝛ alia festa: vt vacaret

¶ ptñ ē cōpleñdy. ad dñ uandy nō ſequēdy.

Capitulum Sextum

ab opib⁹ manualib⁹: vt ſic melius poſſent diuinis intēdere. In hui⁹ figurā Jacob p⁹ dict⁹ ē Iacob: qō interp⁹etat ſupplantās exinde iſrl qō iterp⁹tat vidēs deū Gen. xxxij. ad ſignificādū q⁹ oz p⁹ vitia ſupplātare: añq⁹ poſſit ſubtilit ſpeculādo deū videre Et hoc ē q⁹ dicit: vacāte. i. ceſſante p̄mo p⁹incipalit a peccatī q̄ tollūt quietē mētis ⁊ obſcurāt itellectū. Juxta illud Iſa. lvij. Coz impij q̄ſi mare feruēs qō q̄eſcere nō p̄ot Jn aqua aūt turbata nō clare ituet ſed quieta. Uacate etiā ab exterioꝛib⁹ exercitijs ⁊ occupatōibus: q̄ ⁊ ſi bōe ſūt: tñ obnubilāt ſeu diminuūt ſpeculatōem. Jn hui⁹ figuraz. Lia ⁊ ſi pluꝛis filios generaret: lippis tñ oculꝰ erat: Rachel aūt ⁊ ſi ifecūda tñ venuſtū et pulchrū hēbat aſpectū. Et interp⁹tat viſū p⁹incipiū quam per maiꝛe ſup alias dilexit Jacob: vt hēt Gen. xxix. ⁊ ſignat ſpeculatōem ſiue aiam p⁹tēplatiuā: q̄ in ſpeculatōe deū ituet p̄ncipiū oīuz. Hec etſi ſterīl ſit filijs occupationū exterioꝛ q̄b⁹ aīe p fidē deo generāt: tñ q⁹ magis ⁊ feruentius diligit deū: p̄maxie ipa a deo diligit. Uacate q̄z. i. ceſſate a tumultib⁹ cogitationū: q̄ ipediūt ſubtilē iueſtigatōez. Unꝰ ⁊ ſaluatoꝛ dixit. Jntra cubiculū. i. ſecretū mentis: et clauſo oſtio. ſ. ſenſuū iterioꝛ alijs reb⁹ extraneis: oza p̄iem tuū Math. vi. Oīō aūt p̄m damaſcenū ē aſcēſio itellectus i deū. ſ. p ſpeculatōem.

¶ dñi mydē in hac vita nō p⁹ſumg.

Quātum ad ſecū §. II.

dū claꝛe ē q⁹ ſic bñs viſū coꝛpalē nō videt rez niſi actualit oculū ad illā dirigat ituēdā ſic ⁊ bñs itellectū q̄tūcūq⁹ ēt acutū deū vidē ſeu cognoſcē nō p̄ot niſi actualit itellect⁹ ferat i eū. Sz cū dirigit i deū: videt eū p fidē i via: p ſpēz i p̄ria. Et p̄z Aug. viſio ē tota merces. ſ. fūdamētalit: ex viſione enīz ſequit neceſſario dilectio ⁊ fruitio. Unꝰ ipe Aug. i fine. ō ciui. dei dicit. Jbi vacabim⁹ ⁊ videbimus: videbim⁹ ⁊ amauim⁹: amauim⁹ ⁊ laudauim⁹: vbi nō gaudiū fruitōis. Et ſic videtes vnā rē ⁊ eādez plen⁹ videt ⁊ plures ei⁹ q̄litates ⁊ circūſtantias: q̄ acutioꝛē viſū hz. Sicut etiā i p̄ñti maioꝛē cognitionē de deo hz vn⁹ fidelis q̄ alī: ac etiā de alijs reb⁹. Sic ⁊ p̄ma lz oīes videāt deū: q̄ō ē vnū denariū p⁹ceſſū omnibus laboꝛātib⁹ in vinea dñi: tñ a cuti⁹ ⁊ pfectius videt vnus q̄ alī: ⁊ p⁹ſequēt magis eo fruit. Et hoc ē in domo p̄ris eſſe multas mānſiones Johānis. xiij. ideſt oīas p̄mioꝛ. Non obſtat his q̄ dī Exodi. xxxij. Nō videbit me hō ⁊ viuz. Et illud Johānis. i. deum memo vidit vnq⁹: Pōt enī hec itelligi dupl⁹r: videlicet q̄ō nō videt deum nec videre i glia pōt hō. i. carnalit ⁊ ſēſualit viuēs ſm Joh. caſſianū. Alio mō q⁹ homo. i. creatura rōnalis viuēs vita ſēſitiua ſeu vtēs ſenſib⁹: nō pōt deū videre i glia. Sed aīa ſepata nō vtit ſenſibus cū coꝛpus nō hēat: ⁊ iō videre pōt deū ſm Tho. Jn coꝛpe ēt poſita alienata a ſēſib⁹ pōt vidē deuz p eſſentiā. Sic vidit paul⁹ i raptu ſuo. Uiſiōe etiā guſtatiua nō videt hō. i. carnalis deū i vita iſta: ſic vtuoſi. De qua p̄s. Guſtate ⁊ videte ⁊c.

Quātū ad tertiū §. III.

nota q⁹ de⁹ ſm Anſhelmū ē q̄ melius excogitari nō pōt. Eſt enī vniuerſale bonū: vnde ⁊ moiſi dixit. Aſcēde in mōtē ad me ⁊ oſtēdaz tibi omne bonū i. me ipm. Et q⁹ ſpūs eſt nō coꝛpus: iō cuz p̄s. ait. Magnitudis ei⁹ nō ē finis: loquit de magnitudine vtuali nō coꝛpali. Jn his enī que mole magna nō ſunt: idē dicim⁹ maius: q̄ melius. Eſt igit bōitas eius infinita: ⁊ bonitas eius eſſētia eius. Et quod ait Job: q⁹ deus ē ſublimioꝛ celo: latioꝛ mari: longioꝛ terra. Admonet ap̄lus nos ita bñ viuere ut poſſum⁹ p⁹ehēdere cū oibus ſanctis: q̄ ſit lōgitudo: latitudo: ſublimitas: ⁊ pfūdū. ſ. dei. i. itelligere ſane ſicut vidēt ſancti. Nō enī mālit itelligēde ſūt iſte dimēſiones ſed ſpūaliter. Et lōgitudo ei⁹ q̄dē ē eternitas: q⁹ nec p̄ncipiū nec finē hz. Unꝰ Daī. vij. dicit. P⁹tās eius: p⁹tās eterna. Eius latitudo eſt charitas imenſa: que āplectit etiā inimicos: et nihil odit coꝛ q̄ fecit: ⁊ p̄cipue amoꝛ q̄ hz ad hoies Hiere. xxxi. Jn charitate ꝑpetua dilexi te, ꝑpterea attraxi te miſerās. Eius altitudo ē ſublimitas ſapiētie vel p⁹tātis q̄ cūcta cognoſcit. Oculi enī dñi lucidioꝛes ſole: vt dicit Eccī. xxiij. Sicut enī ſol illuminās reſpicit ita deus cūcta videt. Unꝰ Amb. Oīs rō ſupne ſcie ⁊ irene creature i eo ē q̄ ē caput eaꝛ ⁊ auctoꝛ: quē q̄ iuenit nil vltra q̄rat: q⁹ q̄cq̄d alubi q̄rit: hic pfecte iuenit. Jn Salomone ⁊ Daniele oīdat auctoꝛē tot⁹ ſapie di. xxxv. §. i. Eius aūt pfūdū ē inſcrutabile iudiciū iuſtitie ei⁹: q̄ali q̄s ſaluat alios iuſte dānat. Uidete q̄ q⁹ ego ſū de⁹ iuſtus: eternus: ſapiens: fortis: ⁊ amādus.

Tripliciter ui §. IIII.

deri pōt de⁹ a nobis p⁹out notari pōt ex illis vbis ap̄li. ſ. Uidemus nūc p ſpeculū ⁊ in enigmate tūc autē facie ad faciē. i. Coꝛ. xiij. P⁹io q̄ nō ſpeculatio cōialis. ibi. videm⁹ nunc p ſpeculum. Secūdo inſinuat ſpeculatō p̄phetalis. ibi. in enigmate. Tertio demōſtrat ſpeculatio clara ⁊ eſſētialis. ibi tūc autē facie ad faciē. P⁹imꝰ igit modus videndi ſeu cognoſcēdi deū ē ſpeculatio cōis. cōez dico q⁹ fideles ⁊ ifideles: bōi ⁊ mali p̄ñt deū cognoſcē ſpeculādo per fidem uel rōem naturalē. Unꝰ ⁊ ap̄lus ad Ro. i. dicit ō philoſophis ethnicis. Q⁹ notū eſt dei. i. q⁹ ſciri pōt de deo nāliter: manifeſtū eſt illis.

¶ dñi poſſumg mydē p ſcptō ſpeculū.

Sunt āt ſeptē ſpecula p que nunc deus videt.
P⁹imuz ē amoꝛ naturalis.
Scōm ratio internalis.
Tertium creatura coꝛpoꝛalis.
Quartum ſcriptura diuinalis.
Quintum iuſticia vtualis.

Sextum aia humanalis.
Septimū angelus specialis.

¶ Primum igitur §. V.

speculum est amor nālis sūmi boni. Unūquodq; enī graue ꝑ tanto cognoscit nāliꝰ modo suo q̄ sit centr̄ terre ꝑ quāto in se sentit appetitum seu idi natōem illud iuenire: ꝛ illuc se dirigit. Unūqǫ animal nouit modo suo cibū esse: quia sentit se famescē ꝛ illū appetere. Quodlibet flumē fatet esse mare: q; discurrit quousq; illud iueniat. Qō aūt nō ē nāliꝰ mouere non pōt. Et si voluntarie posset ꝙs moueri ad aliq̄ bonū q̄ crederet eē ꝛ nō foret: sed talis motus nāliter esse nō pōt ad ꝓpositus. Ois aia rōnalis etsi nihil viderit: audierit: uꝰ legerit sentit ista tria in se desideria. s. cognitiōis: veritatis: affectiōis: bonitatis: requietiōis: et tranquillitatis: horrens et fugiens ꝓtraria cotr̄. Et ꝑmo dicit phūs. Omnes homines natura scire ō siderāt: ꝛ quātoplus nouit homo: tantomagꝭ appetit scire: ꝓpter quod dicit Salomō Eccs. i. Oc̄ non saciatur oculus visu nec auris auditu. Qō i telligit magis de iterioꝛi cognitōe q̄ exterioꝛi. Et quāto res est magis ardua ꝛ difficilis tantomagꝭ intelligere cōcupiscit si eius capax est. Nam et de diuinis ꝛ celestibus. etsi modicū quid ꝛ imperfectissime cognoscere valeamus. tñ ꝓpter cotr̄ nobilitatem ꝛ maximā veritatē: talis parua cognitio magis perficit ꝛ mētem delectat q̄ pfecta cognitō inferioꝛ. De secūdo dicit phūs in ꝑmo ethicorū. Bonū est q̄ omnia appetūt ꝛ quātomaius tā to magꝭ appetit. Unde Boeciꝰ ō philosophica ꝙsolatōe inquit. Inserta ēm entibꝰ hoīum naturaliter veri sūmiq; boni cupiditas. Et q; virtꝰ est verum bonū ꝙducens ad ipsum sūmū bonū: quod est deus. Ideo ipsa naturaliter appetit: ꝛ ꝓtrariū eius. s. vitiuꝫ horroꝛi habetur: adeo vt dicat moralis Seneca. Et si scirē homines ignoraturos ꝛ deos ignoscituros. adhuc dedignarer peccare. Tertium. s. quies seu pax etiaꝫ naturaliter poptatur: Omnia enim appetunt pacem ſm dionisiū: que non est aliud q̄ trāquillitas ordinis rerū: vt. s. vna queq; teneat locum ꝛ obtineat finem suū. Unde ꝛ Aug̃. in li. confessionū. Fecisti inquit nos domine ad te: ꝛ inquietuꝫ est cor nostrum donec requiescat in te. Cum igitur quilibet experiatur i se ista desideria. s. cognoscēde sūme veritatis: adipiscende plenissime bonitatis: consequende indeficiētissime requiei ꝛ tranquillitatis: ꝛ in nulla re ex creatis possint ista haberi: cum deus ꝛ natura nihil frustra operentur: ne istud naturale desideriuꝫ in homīe frustretur: oportet q̄ sit aliqua ꝓma ꝛ sūma veritas: maxima ꝛ plenissima bonitas: suauissima ꝛ quietissima tranquillitas: in qua omnino quiescat noster affectus. Et hic est deus noster: et non extimabitur alius ad eum: qui i terris visus ē vt dicitur Baruch. iiij ꝓ rōem videlicet cognitꝰ. Vide te ḡ ꝓ hoc speculū: qm̄ ego sum deus. Sume exemplum in aliquo corꝑe humano: quod nūq̄ fuit sanū: neq; vidit hominez: nec scit quid sit sanitas: puta idropicum: paliticuz: ꝛ huiꝰ. Si interroges talē infirmū corꝑe: quid uellet: quid desideret: quid querat? Rūdebit vtiq; se velle esse libez ab illis calamitatibus ꝛ miseryꝭ ꝛ infirmitate. Et sic implicite desiderat sanitatez: lz specialiter ab eo nō cognitam. Sic ad ꝓpositum Ingredere secretū mentis tue: et tibi loquens: dic O aia mea es ne quieta i totū: Et subito rūdebit tibi: certe ñ: ꝛ quare q̄d tibi deficit q̄d velles vt q̄eta esses. Sz caue diligēter ne sensualitas se imisceat infra aiaz et spiritū: ꝛ nō vocata rūdeat. Lupio diuitias: honoreꝫ potētias: famā: ꝛ huius. Certa ista nō ē rñsio spūs siue aie: q; spūs spiritualia appetit ñ carnalia. Impone igit ipsi carni silētiuꝫ ꝛ dic spiritui q̄ rñdeat ipse. Et subito dicet: deficit mihi reqes: ꝛ hoc est q̄ sūme opto. s. quietari: tale bonuꝫ habendo q̄ amplius nō desiderē. Et tūc queras vlterius. Quid est ista quies seu bonū in quo appetis quiescere: ꝛ cū ad huc non pfecte cognouerit ꝛ ꝑceperit: tale bonū: talē quietem: nec in quacunq; creatura inuenerit. Uidz per hoc speculū naturalis desideriꝫ deū esse solū illud bonū pfectissimuꝫ q̄ cū q̄etare pōt: q̄ cognito ipm̄ sup oia diligat. Nā cognoscēdo ꝛ nō diligendo dicit Jacobꝰ q̄ talis silis ē hoi ꝓsiderāti vultū natiuitatis sue i speculo: q̄ statī abijt ꝛ oblitꝰ est q̄lis fuerit. Uultus aie est voluntas: q; nutibus vultus manifestamꝰ voluntatē ipam. Unde vultus a volo vis dicit. Ulteꝰ vero natiuitatis: ē voluntas seu appetitus nālis. Tunc ḡ quis i speculo respicit vultū natiuitatis sue: cū intellectu ꝓsiderat naturale desideriuꝫ sibi inesse sūmi boni. Sed si nō diligit ꝛ operat vt nouit: abijt ꝛ obliuiscitur qualis fuerit. Et sic patet qūo videmus nūc ꝑ ꝑmū speculum.

¶ Secūduꝫ specu §. VI.

lū vt dictū est. est rō internalis. Egreditur enī ipa rō extra se: respicit mediātibꝰ oculis corꝑalibus creaturas oēs quas pōt videre: uꝰ quodlibz scire. Exinde reuertit ītra se et elicit ex his ꝓsideratōes tres: quasi tres partes huius speculi secundi ꝑ q̄s deum videt. Uidelicet: quātitatis magnitudinē: virtuositatis pulchritudinē: motus inestitudinē. Et sic attestantur ꝛ ostendunt diuinā potestatem eius virtuositatē: ꝛ oīmodam immutabilitatez. Et hoc est quod ait aplus ad Ro. i. Inuisibilia dei. i. inuisibilis magnitudo et potētia eius: a creatura mundi id est homine: per ea que facta sunt id est ista sensibilia intellecta cōspiciūtur. Sempiterna quoq; virtus eius ac diuinitas que immobilis ē.

De ꝓfectorū ex metallo.

Capitulum Sextum

Respiciamus ergo primo i prima parte huj⁹ speculi z ꝓsideremus magnitudinē quātitatē ꝓtinue z discrete creaturaꝝ: z videbimus q⁹ magn⁹ dñs z laudabilis nimis: z magnitudinis cius non est finis. Tante magnitudinis dī esse celum a sapientibus: q⁹ si de nouo crearent tot terre z tāte. quāta est ea que nūc ē quot sūt grana et arene maris: oēs simul nō adequarētur magnitudini celi: q̄ tñ plures sūt: ſz z si stellas celi ille posſz dinumerare: posset guttas maris q̄ plurime sunt: multo maiores tota terra: que terra z si in se magna sit: maior tñ ē aqua: z multo maior aer: z ignis spera aere maior. Quis etiā dinumerare posset multitudinem piscium spēbus inumeris? Numeꝝ auiū? quātitatem bestiaꝝ terre domesticaꝝ z siluestriū? Quot sunt genera arboꝝ: quot spēs herbaꝝ: quot lapides preciosi: quot alia creata nobis ignota. Et harū creaturaꝝ aliqua: nō solū sunt maxima multitudine z magnitudine ꝓtinua: ſz z ꝑpetuitate sēp durātia: vt elemēta z corpora celestia. Et cū nulla haꝝ se facē potuerit: ſz oēs clamāt illud ps. Ipſe fecit nos z nō ipsi nos. Sic p ea videm⁹ tā q̄ i speculo rōis: eaꝝ factorē esse deū nām z sūme potentē. Accedat: z ait Ambro. q̄cūq; creatura z faciat tale celū z talē terrā: z dicā q⁹ deus est. Sed q⁹ nulla creatura hoc facē pōt: ꝓstat illū ee deū: q̄ hec oia facere potuit. Est eni potentie ifinite ex nihilo aliq̄d facere: sicut z cūcta a deo ipo creata sūt. sm illud. ij. Macha. vij. Ex nihilo fecit ea deus z hoim gen⁹. Et sic p speculū nūcv idem⁹ deū.

Scōa ps huj⁹ speculi est rō q̄ elūcit ex vtute z pulchritudine creaturaꝝ. Neq; eni est alia ita minima creatura q̄ careat sua ꝓpria vtute: nō petula: nō penula: non pellis: nō pil⁹: q̄ non hēat suaz vtutē: nō herba non fruct⁹: nō flos: nō animal: qō nō habeat suā bonitatē. Et ſz nāles multa dixerit de ꝓprietatib⁹ z vtutibus rez: nihil ē q⁹ cognouerūt vel scripserūt respectu vtutuz ignotaꝝ: z que nūq; scient ab hoibus: pulchritudo etiā ipaꝝ mirabilis ē. Et vt melī⁹ intelligas: ꝓsidera infimum elemētoꝝ s. terrā: q̄ cū videat deforis turpis i visceribus suis est speciosiſſima z virtuosiſſima. Si eni terra i se nō haberet magnas vtutes z pulchritudines abscōsas: vnde ex ea possent educi metalla auꝝ. s. z argētum: stānū: es: auricalcū: ferrum: plūbum. Uñ formātur suauia instīa organoruz: tibiaꝝ: cibaloꝝ: cāpanaꝝ: z huius. Ex radicibus terre egrediunt illa ligna: de quib⁹ fiunt suauia instrumēta: vt leutha: cythara: lire: viole: bifferi: z alia. Et ex metallis z lignis natis e terra ꝓpiunt dulcia psalteria: arpe z alia. O quot pulchri flores nascūt de terra: rose: lilia: viole: q⁹ pulchri z suaues fruct⁹. Quāta differētia z suauia vina: vnatia: malueticā: greca: tribiāica: muscatella: alba: rubea: potētia z ōbilia ꝓfert nobis. Quot genēa bladoꝝ. Quot aromata colligūtur ex ea. Lina momū: z balsamū: aromatizans: canella: mirra: nard⁹: crocus: piper: zinziber: nuces muscate: gariofali: zuchaꝝ: z alia mlta: Nō g̃ terra ita ē turpis vt apparet: cū i se habeat tot pulchra: tot vtuosa. Et tñ ita vilis est q⁹ pedib⁹ calcam: z ois turpitudo z putredo in eam ꝓiciē z in ipsaz ꝓuertitur. Uilissima est terra inē oēs creaturas: ſz nobilissima sm nām capacitatē: tot pulchra ex se producēs. Et in tantū nobilis q⁹ affectus nō deceptus nō videt aliud querere q̄ res ipsius terre. Si g̃ terra est ita nobilis: pulchra: vtilis: z cōcupiscibilis: quāto nobilior est aqua q̄ ipa est p̄ciosior. Et aer pfectior aqua: z ignis aere. Et celi multo nobiliores: pulchriores: z vtuosiores elemētis sūt. Conſiderat inde mens in speculo rōis: qm ois virtus et pulchritudo effectus alicuius: est nobilius z pfectius i sua causa. Et iō cum deus sit oīm causa: videt: qm sm Boeciū de philosophica ꝓsolatione. Mūdum mēte gerens similiq; imagine formās: pulchrū pulcherrim⁹ ipse. Hac rōne modis sapiens ostēdit vanitatem z stulticiā gentiliū: qui. creaturas deos putauerūt ex pulchritudie z vtute eaꝝ ispecta quā ipe ver⁹ de⁹ pulcherrim⁹ sit z pulchritudine z vtutē cūcti ab⁹ ipse tradiderit. Uñ dicit vani sūt oēs hoies in quibus nō subest scientia dei: id est vera cognitio de deo. Et sequitur: z de his que videntur bona non potuerunt intelligere eū qui est: nec operibus attendentes agnouerunt q̄s esset artifex: sed aut ignem: aut spiritum: aut citatum aerem: aut girum stellarum: aut nimiam aquam: aut solem: aut lunam: rectores orbis terrarum deos putauerunt. quorum si spem delectati deos putauerunt sciant quāto his dominator eorum speciosior est. Speciei eni generator: hec omnia constituit. Aut si virtutem et opera eoꝝ mirati sunt. intelligant ab ipsis: quoniaz qui hec cōstituit: fortior est illis. A magnitudine eniz spēi z creature: cognoscibiliter poterit eoꝝ creator videri. hec omnia Sap. xiij. Tertia pars huius speculi est ratio formata ex motu rerum. Omnia enim creata aliquo modo mouentur. Juxta illō Boetij. Stabiliſq; manens dans cuncta moueri. Mouentur enim aliqua per generationem z corruptionem forme substātialis: puta elemēta z elementata. Alia per mutationez qualitatis accidētalis: ut cuz quis mouetur seu mutatur de calido in frigidum: z econuerso: de sano in infirmum: de bono in malum: z econuerso: vel de etate i etatē: vt de iuuene in senem. Mouentur alia localiter sicut animalia z corpora celestia. In his igitur motibus corpalibus. cū nil possit mouere seipsuz sed omne q̄d mouet ab alio mouet. sic aīalia: mouent ex motu celi: z celi mouēt ad motū angeli: et angelus ad motum alterius: z cū nō sit procedere

creaturaꝝ pulcritudo est magna.

tria oꝝ ꝓma dei est.

motus diuisissimē. sm diuisitatē materie. ſz oīa mouētur ab vno immobili.

in infinito. oportet deuenire ad vnū primū motorem: qui oia mouet ⁊ ipse imobilis pseuerat. Et hic ē verus deus ⁊ dñs noster. Qui dixit Mala chie. iij. Ego deus ⁊ nō mutor. Et sic videm⁹ nūc deū p speculum rōis dicte internalis: vt possum⁹ dicere illud. ij. Petri. i. c. speculatores facti illius magnitudinis glorie. i. ex speculo rōis facti sum⁹ videtes magnitudinē dei gloriosi celi enarrāt gloriam dei ita ⁊ alia inferiora ipm.

Tertiū speculū §. VII

ē creatura corporalis: Sicut eni celi enarrāt gloriaz dei: ita ⁊ alia iferiora ipm nobis manifestāt. Et hoc speculū hz tres ptes vnde deū videamus. Et prima est ordo creaturaꝝ cū pseuerationē. Secunda est actio earꝝ in sui pseruatōe. Tertia est finis earꝝ in creatōe. Ordo vniuersi ē mirabilis ita q̄ ex hoc in tāta rez varietate: sic ordinata rō cogatur affirmare vnā esse prouidentiam que cū cta disponit. et hic ē deus. Et quia sapientis ē ordinare scōm phm. Jdeo maximus ordo vniuersi ostendit maxiam eius sapiaz. ꝓpter quod dicit ps. Magnus dñs ⁊ magna virtus et⁹ ⁊ sapie eius nō ē numerus. Repitur aūt in istis reb⁹ creatis nō solum ordo situalis siue localis: sed etiā tpalis et potentialis. Et ordo quidē situalis siue localis in hoc apparet: quia quelibet creatura tenet locum suum fm dignitatē suā. Nā terra ⁊ terrena sicut viliora in ymis locata sunt. Aqua vt dignior alti⁹ eminet. diuina tñ sapia arena maris ⁊ termin⁹ statuit vt vltra nō progrediatur ad diluēdam terrā. Aer vt pfectior aque eminet. Et ignis ita actiuus ⁊ calidus a nobis elongatur sup alia situat⁹. Celi incorruptibiles. Sol: luna: ⁊ stelle lucētes i suis speris altissime collocate sunt. Et celū empirreū nobilissimum vbi gaudēt sancti cum christo: supremum oīum corpoz ē. Habent etiā ista corpoza lia ordinē tpis sui. ꝓpter quod dicitur Eccs. Omnia tempus habēt ⁊ suis spatijs transeunt vniuersa sub sole. Ordinatissime eni sol facit cursuz suū p signa zodiaci infra annum itegrū. Et sic transeunt tēpora veris: estatis: autūni: hyemis cum effectibus suis. Transeunt ⁊ dies naturales eadem tēporis mensura ad motum primi mobilis cōpletum. Unde ps. Ordinatione tua perseverat dies: qm̄ omnia seruiunt tibi: ⁊ ea que in hyeme mortua videbantur: in vere reuiuiscunt ānuatim: ⁊ in estate fructificant. Ordo quoq; potētialis in ipis rebus ē aspiciendus. Nā minor ptās nō influit in maiorē per virtutē: sicut nec inest suprapposita loco. Nō enim terra iufluit in celuz: sed celum i elemēta. Sic etiā in corpore humano quodlibz mēbrū est suo loco cōgrue ordinatum: ⁊ potētie superiores influunt in inferiores. Sic ergo sapia diuina disponit omnia suauiter. Sap. vij. Secunda pars huius speculi. s. creature corpalis: ē act⁹ quē habent siue effectus ipse creature ex ꝓseruatione sui esse. Omne eni animal vitaz tueri laborat. Et omnis creatura quātū pōt: suā libertatē et ꝓprietatē defēdit. Et lapis iactatus i altuz ex violentia ad terrā reuertitur q̄citius vbi melius cōseruat. Aues: pisces: ⁊ bestie terre: ⁊ minimi vermiculi fugiūt ꝓ posse ne capiātur: nec est aliqua creatura que appetat mutare statum suū et ꝓditōem. Uermis eni ñ desiderat musca esse: nec formica canis. Quiescit pisces i aqua: in quā ingredi fugiunt cetera aialia. Nescit serpēs appetere se esse leonem aut hominē. Et totuz hoc q̄ creature ñ videt posse esse melⁱ: seu maiorē hīe pfectōez in specie sua. q̄ illā q̄ dedit sibi de⁹. Qđ eni nobis vile videt: cū a deo fcm̄ sit: pcioſū ē. Unū dr Geñ. i. Uidit de⁹ cūcta q̄ fecerat: et erāt valde bōa. Et si cūcta erāt bona ḡ bonus erat aspis: bon⁹ est draco: bonus ē vsus: bona ē aranea: et scorpio: bona ē formica: bonus ē culex: ⁊ pulex: bonus ē equs: leo: capra: ⁊ bonus ē hō: bonus erat angelus. Oia ista et alia bona sunt i sui natura: etsi aliq̄n pp defectū nām nobis nociua. Cōtentat eni vnaquaq; creatura ō bonitate sibi ꝓcessa: et eā ꝓ posse ꝓseruat. Solus angelus et hō q̄ plus acceperunt bonitatis: pl⁹ostē derūt et oñdunt ingratitudīs: desiderando statum mutare et deo similez esse. Et sic quotidie nūq̄ in eodē statu pmanet: sed semp peruigil ⁊ auid⁹ ad murāduz ꝓditōez. O miser hō: quare nō discis a brut⁹ ꝓtentari de statu tuo ⁊ ꝓditōe: credēdo hāc veritatē q̄ mel⁹ esse ñ possis q̄ q̄ te de⁹ fecit: siue sis cec⁹: siue mācus: siue claud⁹: siue paup: siue seruus: siue ꝓptus ab alijs: siue infirmus. Quid eni esse pōt nisi bonū ⁊ pcioſū qđ de⁹ opat⁹ ⁊ ꝓcedit. pcipue cū dicat sapiēs. Tu aūt dñator dñe oia cū trāquillitate iudicas ⁊ cū magna reuerētia disponis nos Sap. xij. Cū ḡ oia hunc effectū habeāt: vt querāt ꝓ posse pseruatōez sui esse: p hoc q̄rūt mō suo assimilari deo: q̄ hz esse vniuersale ⁊ semper est. Tertia ps speculi hui⁹ est finis ipsaruz rez i creatōe. Dicit eni Augi. q̄ oia fecit deus pp hoiem: hominem autem propter scipm. Et vt exemplificat. Hugo de sancto victore. in li. de ara anime. Fecit deus humanā naturam vt sponsam suam: ⁊ vt videret ipsa sponsa quantū diligeret a sponso: misit sibi forceriū plenū iocalibus. Aperiendo autem ipsum forceriū qđ est vniuersum p cōsideratōem eius in supremo repis seraphin ardentes: cherubin ludentes: tronos reuertētes: dominatōes precipientes: potestates inimicos cohercentes: virtutes mirabilia facientes: principatus ꝓuincias custodientes: archangelos sūma nunciantes: ⁊ rectores dirigentes: angelos homines custodiētes:. Hi omnes fm apostolum ad Hebr. i. sūt administratores spūs. s. spōse. Alia iocalia sc⁹ celi

p creatuꝝ finem ostendit.

p tria sūt ut dm̄ videamus et cognoscamus.:

p creatuꝝ ordē ē mirabil⁹.:

p sapiā dm̄ in ordinatione creatuꝝ ostenditur.:

ꝛ planete. quoꝝ ꝗlibet hꝫ ſuã ifluẽtiã: ita vt vna ſtella ſiue planeta aquas trahat ſuper montes: et ubi nõ oñatur ibi putei fieri nõ poſſunt. Alĩ dat influentiaꝫ uino: alĩ oleo: alĩ ſapores uarios fructibus ꝛ ſic de aliis. Poſt hec i foꝛſozio reperi non ſolũ elemẽta: ſꝫ ꝛ piſces ꝛ aues ꝛ beſtias terre. Et omnia ut ait ꝑs. ad oñm: ſubiecisti pedibus eius. Sed certe nõ inferioꝛa localia ſũt ſacramẽta ꝛ alia ſpũalia: ꝗb' ipa ſpõſa aia ꝓficiat. Quãtis igit ipſa ſpõſa faciẽ ſpõſi uidẽ non poſſit: ex arra tñ ſibi miſſa ꝛ tã ꝑciosis tocalib': ꝛ ꝑcipue cum ſãguinem ſuum pro ea effuderit ut ornaret genas eius ex hac ꝓſideratõe uidẽ põt tãꝝ ꝑ ſpeculũ. magnificẽtiã: largitatẽ: ꝛ intimã ꝛ uiſceroſam ei' dilectionẽ. Et ſic uidem' nũc deum ꝑ ſpeculũ: ſicut uidebat apls: dicẽs. Nos gloriã oñi ſpeculãtes. i. ut i ſpeculo: glorioſum deũ aſpiciẽtes: trãſformamur de claritate i claritatẽ. i. de ꝙnitõe una ad aliam.

Quartũ ſpecu .§. VIII.

ꝑmã ꝙſcꝛip tãs ꝑſua magnydẽ eraꝝſre.

lũ eſt ſcriptura diuinalis: que quidẽ ꝑſuppõitur ad deũ ituẽdum. Si enĩ nõ crediderits no intelligetis: ait dñs ꝑ Iſaiaꝫ Jn iſto ſpeculo ꝑ tanto uidetur de' pro quãto locutio ei' eſt locutio dei. Jn ipſa enĩ audiuim' deũ loquentem ꝛ de ſe nos docentẽ. Ex auditu aũt ꝛ lectõe uidet quis in intellectu q̃ ꝑus nõ uidebat. Habet autẽ iſtud ſpeculũ tres partes: ſm q̃ ipſa ſcriptura ueteris ꝛ noui teſtamẽti trifariã diuidi põt uidelicet in libros legales annectẽdo eis ꝛ hiſtoriales: libros ſapientiales: ꝛ libros ꝓphetales: ꝛ in qualibet haꝝ parte uidem' deum cũ perfectionib' ſuis ſꝫ obſcure

Et i parte quidẽ legali ꝛ hiſtoriali uidem' deũ cũ ſua omnipotẽtia. cũ in li. Geñ. agitur de creatione rez a deo. Jn exo. uidemus ei' clemẽtiam. cũ pplm hebraicũ eduxit ò duriſſima ſeruitute egipti ꝛ ꝺduxit ꝑ deſertũ: paſcens manna celeſti: ꝛ a multi moleſtijs eos liberauit Jn leui. oſtẽdit q̃ ſit maxima reuerẽtia: dũ ſacrificium multa ꝛ uaria uoluit ſibi offerri. Jn li. numeri ꝺprehẽditur ei' patiẽtia dũ ipſo ꝓtra ſe ꝛ moiſen ꝛ aarõ uicarios eius uraleces ꝛ murmurãtes ex quo eos nõ exterminauit. Jn quito legis libro. ſ. deutronomij uiõre põt ei' ꝑſeuerãtiam: lõganimiter eos tolerans ut puenirẽt ad certã repromiſſam. Jn li. ioſue uidebis maximã ei' fidelitatẽ: in introducẽdum populũ illũ in terrã lacte ꝛ melle manantẽ: ꝑſtratis habitatoꝛibus eius ꝙt ꝓmiſerat abrahe ꝛ ſemini eius. Jn li. iudicũ manifeſtatur iuſticia ſua punitiua. ex hoc q̃ totiẽs populũ ſuũ hebraicũ ſubiecit eozũ inimicis finitimis ꝛ i ſeruitutẽ redegit ꝑ ãnos ꝑles: q̃tiẽs deũ offẽdẽit. Jn li. ruth uidẽ potẽs dei pietatẽ ideficiẽtẽ: q̃ ruth moabitide ꝛ noemi ſ. crui eius valde deſolatis ꝛ afflictis egregie ꝑ uit. Jn q̃tuoꝛ li. regũ cũ duobus ꝑalippomenõ apparet gĩa ſua: i electõe dauid ſup regnũ ꝛ pplm ſuũ cũ dilatõe ꝛ exaltatõe ipſi': ac etiã ſalomõis. Jn li. eſdre nõ ꝓudẽtiã ſuam q̃ eum direxit ad petẽdã ꝛ obtinendã licentiã a ciro ꝛ dario de reuerſione a babilonia in hieroſolimã cũ uaſis ſanctis. Jn tobia: uidetur dei magnificẽtia: cũ ipm tobiaꝫ depauperatũ ꝛ ceciũ ita magnificauit etiã i ꝛpalib': Jn iudith: habeſ dei magnanimitatem iducendo ipaꝫ ad tã arduũ opus. ſ. decapitatõis holoferni. Liber heſter tibi demõſtrat quãtum de' ſit diſcretus: laqueũ mortis quẽ ꝑparauerat aman cõtra mardocheũ iuſte retoꝛquẽs i euꝫ. Jn li. iob: videbis mirabilem dei ꝓuidẽtiã dũ ipm iob ſine culpa ſui ꝑuatum oi ſubſtantia: filijs ꝛ ſanitate: uxore ꝛ amicis ſubſanãtibus: attendẽs illa oia ex dei ordinatõe ſibi ꝓuenire: gĩas egit: demũq̃ deo diſponẽte oia rehabuit amiſſa: duplicatãq̃ ſubſtantiã. Jn li. machabeoꝝ repies magnã tolerãtiaꝫ et lõganimitatẽ: poti' eligẽtes feni cibo ueſci ꝛ mori i bello: q̃ ꝑticeps fieri trãſgreſſionis legis. Jn nouo teſtamẽto i lege. ſ. euãgelica ꝑ totũ uidebis deũ ſũme ad nos beniuolum. Nã in ꝓncipio matthei uides eũ ꝓpter nos hoiem factũ ex vgine tñ generatũ. Marcus tibi eũ oſtẽdit vt nũm doctoꝛẽ ꝛ predicatoꝛẽ tãꝝ leonez clamãtem i deſerto. Lucas tibi inſinuat nẽm redemptoꝛẽ tãꝝ uituluꝫ in paſſione oblatũ. Johãnes vo tãꝝ nũm premiatoꝛem ut aquila volãs in celũ. Actus apl̃oꝝ hiſtoriales medicinalibus exẽplis ipm deum nos iuuare oſtẽdũt. Secũda ꝑs huius ſpeculi uidelicet libroꝝ ſapientialiũ uidẽ nos faciũt deuꝫ ſapiẽtiſſimũ. Et i ꝓuerbijs quidẽ docet ſapientiã ſeu ꝓuidẽtã ieconomicã quẽlibet ut filiuꝫ i moꝛibus inſtruẽs. Jncipiẽtes a muliere mala. ſ. ꝙcupiſcentia uel doctrina heretica: uel gẽtiliũ ſciẽtia cautos iꝺdens. Jn eccleſiaſten: docꝫ ſapiam monaſticaꝫ ſe regulãtẽ ꝛ ad mũdi ꝓtemptũ ꝓficientes iducens. Jn cãtico cãticoꝝ: docet ſapiẽtiã heoꝛicã ſeu guſtatiuam ꝑ vba ſuauia ꝛ amoꝛis plena: vt int ſpõſum ꝛ ſpõſam ꝑfectos erigẽs. Jn li. ſapie. Sapientiã ſeu ꝓudentiã regẽdi alios docet. Diligite iqt iuſticiam qui iudicatis terram. Cognitionem ver dei cum ſapoꝛe neceſſariam oſtẽdens. Jn eccleſiaſtico uidetur: quoniam omnis ſapientia a domino deo eſt ꝛ cum illo fuit ꝛ ẽ ante euũ. Epl̃e quoq̃ apoſtoloꝝ Petri ꝛ Pauli: Johãnis: Jacobi: ꝛ Tadei. que coꝛreſpondent ſapiẽtialibus libris ſapientia diuina pariter ꝛ humana plene ſũt. Et quia omnis ſapientia ab ipſo deo ſapientiſſimo eſt. Jdeo dicit Jacobus. i. c. Si quis ueſtrum indiget ſapientia. poſtulet a deo qui dat omnibus affluenter. Tertia pars huius ſpeculi ſũt libri ꝓphetales qui etiam deum nos uidere faciũt. Et li. quidez Iſa. uidere poſſumus ipſum deum benigniſſimũ ex vocatõe gentium frequentiſſime

ꝑ in libris ueteꝛis et nouj teſtãt ꝙtẽta in breuj compendio ad aggrendũ dj qorlenias.

Titulus Secꝰus

ibi prenũciata ex ſuſceptõe finali iudeoꝝ in fine reuertẽtium. In Hieremia: videmus eũ ſeuerum ⁊ rigidũ frequẽter. videlicet ꝓminantez captiuitatem illius populi in babiloniã ꝓpter peccata eoꝝ ⁊ tandẽ exequẽtem. In Ezechiele: videmus eius equitatẽ: q; ⁊ veniã ꝓmittit peccatori reuertẽti: ⁊ penã iuſto ſe ab eo auertẽti. In daniele videt ipe eſſe cũctoꝝ futuroꝝ preſcius: ⁊ oñiuz vniuerſale obtinere ſup oia regna mũdi: eaq; dare ⁊ mutare ſm beneplacitũ ſuũ. In pſalterio oſtẽdit ſe placabilem ⁊ exorabilẽ petentibus eũ ac multũ liberalem. In duodecim ꝓphetis minoribus lux veritatis ei⁹ maxime apparet ex. xij. radijs fidei. i. articulis ibi ꝓhendis. In ꝓphetia vero apocalipſis Johãnis oſtẽditur eius tremenda maieſtas in plagis ab eo imiſſis. Et ſic per iſtud ſpeculũ videmuſ nunc deũ ⁊ſi obſcure tñ multipharie. Unꝺ Greg⁹. dicit in. q. moral⁹. q; ſcriptura ſacra apte dicitur ſpeculũ: quia i ea uelut in ſpeculo pulchra fidẽq; nãam intuemur: ⁊ deuz ex ea plenius cognoſcim⁹ ⁊ certius q; p quaſcũq; doctrinas gentiliũ unꝺ ipa maxima ſapiẽtia dicitur.

Quituz ſpeculũ .ꝟ.ix.

eſt iuſticia uniuerſalis. de qua dicit phũs. q; ẽ oĩs virtus ⁊ mirabiles ſplẽdores ſunt in ea: nec helperus nec lucifer eſt ita clar⁹. Et p iſtam iuſticiã vidimus deũ in habẽtibus ipam: ſicut p radiũ ſolis õ nocte uidem⁹ lunã ⁊ ſtellas. Sicut enĩ luna ⁊ ſtelle ſm quoſdã lumẽ recipiunt a ſole: ⁊ ipſo occidẽte ex diffuſione radioꝝ eius ſupra noſtrũ emiſperiũ luna ⁊ ſtelle ab eo illuminate nobiſ lucent: niſi nubes aerẽ obnubilẽt. Sic omnes iuſti hõies lumen iuſticie ſue. i. uirtutis aliunde nõ habẽt niſi a deo ꝓut oſtẽdit Jo. i. dicẽs. Illuminat omnem hoĩez ueniẽtem in hunc mũduz. Et in nocte quidẽ uitepñtis: ipſe ſol deus nobis manet occult⁹ ⁊ clare uidere nõ poſſumus. Sed uidemus eum in ſanctis ſuis mediãte roꝝ iuſticia qui ſtellis ꝓpanẽ Dañ. xij. Qui ad iuſticiã erudiunt plurimos quaſi ſtelle. ſ. erunt. Sicut enim claritas ſeu lumẽ ſtellaruz ſolẽ manifeſtat ut effectus cãm. Sic ⁊ vtutes ſanctoꝝ vtutes dei que exemplares dicuntur a ploti no phõ. Et inde nãe exemplantur: ſz nũq; adequãtur: ac gloriã dei nos videre faciunt. ſm illud ps. Glorioſus deus in ſanctis ſuis. ſ. apparet mirabilis in maieſtate ⁊c. Huius igiẽ ſpeculi poſſũt tres partes aſſignari ſz uarias vtutes que reperte ſũt in triplici ſtatu humani generis. In ſtatu legis nature: legis moſaice: ⁊ legis gratie. In ſtatu q̃dẽ legis naturalis refulſit abel in vtute innocentie. Nam ⁊ de melioribus obtulit deo: ⁊ uocat⁹ a fratre ſuo chaym in agrũ ubi eum intẽdebat occidere: ꝓfidẽter ⁊ ſine ſuſpitõe mali acceſſit: mortẽ innocẽter ⁊ ſine defenſione ſuſtinuit. Noe iuſtus ac pfectus i generatoĩbus ſuis: que oĩs corruperãt uiã ſuã. Juſticiã nos. i. vtutẽ ⁊ rectitudinem inter quoſcũq; reprobos ⁊ male agẽtes ꝓſeruare docet ac etiã dei loganimitatẽ oſtẽdit. Abrahã perfecta obedientia mundũ illuſtrauit: ad dei mandatum ꝓpinquos relinquens ⁊ patriã: ut peregrinus diſcurrẽt p diuerſas terras: ac unigenitu ſuũ i ſacrificium offerre diſponẽs. Et in hoc facit nos deuz uidere obedientem: ⁊ uoluntatẽ faciẽtem timẽtiuz eum. Ac ꝓpio unigenito nõ parcẽs: eum morti crucis expoſuit. O quãtũ caſtitatis lumẽ patriarcha Joſeph preſtitit mundo: cũ inſtigatus ab uxore ſui patroni phutifar ad turpitudinem q̃q; vbis laſcuis: q̃q; maleficijs: q̃q; muneribus et exenijs: q̃q; ꝓminatoĩbus ⁊ ꝓmiſſis: ut habeẽt in li. de. xij. patriarchis. potius ⁊ infamiã ⁊ carcerez ⁊ periculũ mortis ſubire uoluit. q; caſtitatem ipam uiolare: etſi iuuenis eſſet ⁊ pulcherrimus ⁊ oppoꝝtunitas nõ deeſſet. Moiſes mitiſſimus homiñ ſup terrã nobis manifeſtat mãſuetiſſimuz deũ erga ꝓtumaces et rebelles: ac etiã pfidẽtibus lumẽ miniſtrat ut erga ſubiectos mãſuetudinem ſeruẽt. In ſecunda parte huius ſpeculi. i. legis ſcripte. videmus Joſue cũ magna ſpe et ꝓſtanti fiducia: expectare adumpletõem diuine ꝓmiſſiõis et obtinere. In nobis ſui exẽplo ad ardua ſpem erigẽs: ac uidere faciẽs deũ potentem: ad eruẽdum nos ab aduerſarijs: ⁊ inducẽdum ad ea que ſuperãas uires exiſtũt. Dauid rex et ꝓpheta diligẽtiſſimus i cultu diuino materiã pparas opulẽtiſſimã ad templi ꝓſtructoem: quã etiã cũ pficẽ uoluiſſet ſacerdotes ordinãs ad laudes diuinas et pcinẽdoſ pſalmos quos ipſe ediderat: nobis radiũ preſtat pmaximu orõis: deuotõis: ac meditatõis diuinorũ miniſterioꝝ: et diligẽtiſſime obſeruantie ſacre religionis: ac uidere nos facit dei reuerendã maieſtatẽ. Per Ezechiã regẽ fletu magno ſua delicta abluẽtẽ inuitamur ad pniam: ut cũ ipſo et uitã ꝓſequamur et uitã: ac etiã uideam⁹ dei pijſſimaz miſericordiã peccata q̃cũq⁹ remittẽtẽ. Joſias etiã rex a puericia ſtudioſus ad obſeruãdũ legẽ dñicã et ad iducẽdũ pplos ad eiuſdẽ plenã obediẽtiam nos ad ſtudioſitatẽ ꝓuocat diuinoꝝ uerboꝝ ac deũ timẽdũ inſinuat. Helias dũ zelat zelũ dei nõ regib⁹ pcit nec populis: ſed firmã ueritatẽ cunctis manifeſtãs: ac q̃drigentos ꝓphetas falſos occidẽ faciẽs i igne zeli ſui receptus eſt i celũ: ad ueritatẽ ĩcõcuſſe tenẽdã nos efficaciꝰ ꝓuocãs: et ueruz deum nobis probãs. Uenerabilis matrona cũ ſeptẽ filijs machabeis: dum potius mortem ſuſtinuit ⁊ ſeptem ſuos filios diuerſis cruciatib⁹ laceratoſ ad idem animauit: ne ceremonias diuine legis tranſgrederẽtur: maxime fortitudinis lucem ſeculo reliquit. Conſolatorẽq; deuz et ꝓmiatorẽ oſtẽdit:

Inſpiciẽdo in parte huius ſpeculi. tertia. i. pe

Juſti hoĩes floruerẽ in juſtiã ad ꝙꝝ. in oĩbꝫ tpoꝝibꝫ.

gie deficerēt folia tpe gratie pīuſq; exempla ſanctorū mūduz illuſtrātuū. vel pauca i mediū ꝓponamus. incipiēdo a vgine cuius vita iclyta cūctas illuſtrat eccleſias: ex qua vt ait Ambroſi. velut in ſpeculo relucet forma ſcilicet virginalis ⁊ pfecte virtutis huic ſumatis caſtitatis exempla uiuēdi. Prima marie vtus fūdamētuz oīuz vtutū eſt humilitas: ⁊ ipſa eſt que deū nos fecit videre hoiem factū ex ſubſtātia ſua. Intuemur ⁊ Jo. baptiſtaz auſteritatē vite exēplo mūdū edocētem: in cibo ⁊ potu ⁊ veſtitu ⁊ trāſitoriis alijs. Et ipſe deū digito demōſtrauit: dicēs. Ecce agnus dei. Charitatē perfectā petri ⁊ pauli: ceteroruq; apl'oz ꝙs enarrare poſſet: qui deū vez per doctrinā ⁊ miracula nos videre fecerūt. Martires p̄cioſi ad fidei ꝓfectiam nos vrgēt: grati deo nō ſolū in toīmētis gratias agēdo: ſed ſeipſos ſpōte deo offerēdo i obſequm eius qui gīoſus ē oīb'. Cōfeſſores modeſtiam liberalitatē: ac pietatē p̄dicant dei imitātes equitatē: ⁊ vgines honeſtatē cum ſobrietate amantes oīm laudāt. Sicq; p vtutes ſanctoz videmus tā q̄ p ſpeculū: deū perfectiſſimuz qui illas tribuit. Unū ⁊ in figurā p̄cepit dns fieri mare eneū. Exo. xxxviij. circa tabernaculū cuius labrū erat de ſpecul' mulieꝝ ut i ill' ſpecul' videtes ſacerdotes ſeipſos a macul' p aquā mūdarēt. Specula mulieꝝ ſunt lucida exempla aiaꝝ ſanctaꝝ: in quibus intuētes ſimul ⁊ uidimus defectus noſtros ⁊ deum nīm i operibus eoꝝ ſicut ſolē in omni ſpera ſua fixe: ſed ſup montes uel domos radios diffuſos.

Sextū ſpeculum §.x.

ad vidēdum deum eſt aia rōnalis i potētijs ſuis. Et per iſtud ſpeculū videtur de' trinus ⁊ vn': etſi meliuſq; per alias creaturas: tū ualde a lōge ⁊ obſcure. Unde Aug'. in li. de trini. dicit. Et ſi mens nīa non ſit eius nature cuius eſt deus. ibi tamen imago eius querēda eſt quo nihil eſt melius. Huius ſpeculi tres partes dici poſſunt: tres potentie ipſius aie. memoria. ſ. intelligētia ⁊ voluntas. Ex memoria uidet pater. ex intelligētia filius. ex volūtate ſp'ſanct' quātū ad modū ꝓceſſionis.

Et primo de memoria ꝓſtat quātum ad actū ſuū. ſ. memorādi. q; ipſa nō ꝓcedit ab intellectu nec volūtate: qm̄ multoz meminimus que non intelligimus. ſicut cū quis recordatur de aliq̄ dei iudicio miro ⁊ occulto: vt quod Joſias rex Iſrl' ita pfectus fuit occiſus a pharaone iniquo rege egypti: ⁊ q; in tyro ⁊ ſydone ſi facta fuiſſent miracula: que. fuerūt a xp̄o facta in bethſaida: ꝙuerſi fuiſſent ad pniaz homines illi: q; ſic chriſtus ꝓfir mauit huī' rei recolim': ſed cāz huius quare illis nō fuerit p̄dicatū neſcimus. Reminiſcimur etiaz eoꝝ que nullo mō volum': ſicut peccatoꝝ pmiſſoꝝ periculoꝝ. Mens enim bene diſpoſita non hz ꝓplacētiam ſed diſplicentiā de perpetratis malis. Sic pater eter' nō ꝓcedit a patre nec a filio ſicut nec memoria ab intellectu ⁊ volūtate. Et ſic iſte tres potētie nō ſunt tres aie ſed vna. Ita pater ⁊ filī' ⁊ ſpūsſanctus non ſunt tres eſſentie ſz vna eſſentia: vna natura: vna ſubſtantia. De intellectu: etiā actu patz: q; nō poſſumus intelligere aliquid niſi prius recordamur. Sed intelligere poſſumus multa ⁊ ipſa nō uelle: ſicut intelligim' miſerias quas patimur: ⁊ multotiens nō uellemus. Sic ergo filius a patre ꝓcedit nō a ſpiritusancto ſicut intelligentia ꝓcedit a memoria ⁊ nō a volūtate. Et ſicut iſte potētie nō ſunt vna ſed realiter ſunt diſtincte: ita q; vna non eſt alia potētia q̄uis ſit in vna tm̄ eſſentia aie. Ita pater ⁊ filius ⁊ ſpūs ſanctus ſunt tres perſone realiter diſtincte: ita q; vna nō eſt alia: ſicut dicebat ſabellius hereticus. Sed tm̄ vna tm̄ eſſentia. Uolūtas vo procedit quātū ad actū ſuū a memoria ⁊ intellectu. Non enim poſſumus uelle aliquid quin illud priuſ memorie occurrat: ⁊ q̄n illud aliquo mō ſaltē generali intelligam'. Sic ſpūsſanct' a patre filioq; ꝓcedit: nō tm̄ a patre ut q̄dam hereici dixerūt: ſed etiā a filio. Et ſic patet quō per potentias aie nīe tāq; p ſpeculū videre poſſum' deū vez vnū in trinitate ⁊ trinitatē in vnitate. Unde Ber. O beata trinitas: eternitas: veritas: bonitas: ad te clamat aia trinitas. Memoria: rō: ſeu intelligētia ⁊ volūtas. Sed q; iſtud ſpeculū frequēter in lutū ꝓicimus virioz iō in ſic deturbato male videmus aliquid diuinoz niſi prius emūdetur p trinitatem quādam nobis accidētalem actuū ꝓbozū. Sicut enīz eſt vna eſſentia diuina in tribus perſonis purificans omnia. Sic eſt vna penitentia integrata ex omnibus partibus ſuis. ſ. contritione: confeſſione: ⁊ ſatiſfactione emundans corda. Et cōtritio quidem: quia per eaz peccato: iuſtificatur: quod eſt potentie maxime ⁊ maioris q̄ creatio celi ⁊ tre ſm Aug'. Ideo contritio patri adaptatur cui attribuitur omnipotentia. Confeſſio vero quia per ipſam manifeſtantur occulta: ⁊ cuz veritate fieri debet. ipſa attribuitur filio: qui lux eſt manifeſtatiua ⁊ veritas pīma. Satiſfactio autem quia finis eſt penitentie procedens ex vera contritione ⁊ cōfeſſione ⁊ bonitatem operum penaliū habet. ſpirituſancto attribuitur. Et quanuis ipſe partes ſeu actus penitentie. ſ. contritio: confeſſio: ⁊ ſatiſfactio. realiter ſint diſtincta in vna tamen penitētie eſſentia conueniunt. Et ſic videmus deum per ſpeculum anime rōnalis.

Septimū et ulti §.xi.

mū ſpeculū ē nā āgelica ſeu itellectual'. q̄ i vna nā ſpūali ſine corpulentia ſeu mā exiſtens in tres hierarchias diſtincta nobis indicat miſteriū trinitat'.

Nota pōtia nō ꝓcedit ab vna ꝑſona

Nota pmiā nī ſuis ꝓnis. ꝓcedit nī duāꝫ ꝑſonaꝝ.

Et modicam quidē noticiā de his habemus quā quidem nobis tradidit aplūs Paulus raptus ad tertiū celū. ſ. ſupme hierarchie. per dionīſiū ario pagitam diſcipulū ſuū ⁊ ſūmū philoſophū. Per hanc igitur naturā angelicā ꝓſideratam uelut p ſpeculū ⁊ ſi a nobis multū remotū uidemus dei ſublimitatē incōprehenſibilem: ⁊ hoc ex trib⁹ ſen tentijs ⁊ cōcluſionibus circa materiā angelorum tanq̄ ex tribus ptib⁹ huius ſpeculi. Prima er go ſnīa dionīſij eſt. q̄ minimus angelorū ſm ſuaz naturalem eſſentiaz eſt nobilior ⁊ pfectior ēcūq̄z aīa humana ſm ſuam naturā. Ueritatē hui⁹ ſnie firmauit dn̄s ihesus qñ dixit Math. xi. Inē na tos mulierū non ſurrexit maior iohāne baptiſta. qui autez minor eſt in regno celorꝝ: maior eſt illo: Notanter aūt dixit nō ſurrexit. Surgere enim eſt ex imo in altum eleuari. Omnes aūt ſancti i imo originalis peccati nati. tūc eleuati ſūt i altū ⁊ ſur rexerūt qñ purgati ab eo ad gāz puenerūt. Chri ſtus nō ſurrexit hoc modo: q̄ i imo originalis nū q̄ fuit. Et iō ſine ꝓparatōe chriſtus maior iohan ne. Qñ aūt chriſtus hoc dixit in regno celorꝝ ſoli angeli erant non aie. Minorē ergo angelum dixit maiorē iohāne ſupremo ſanctorꝝ ⁊ maxime glori oſo. Secūda ſnīa dionīſij eſt: q̄ numerus ſit i ꝓprehēſibilis quod dn̄s dixit Job penul. Si noſti numerū militū eius. Sicut enim ſtellas celi ſolus ille diminuerat qui eas fecit. Sic ⁊ āgelos q̄ ſtelle nominātur. Unō Baruch. iij. Stelle dederūt lu men in cuſtodijs: quas. ſ. faciunt erga hoies. De q̄ cuſtodia ſaluator dixit in euāgelio. Angeli eorum in celo ſemper uidēt faciem patris Math. xviij. Super quo uerbo dicat Hiero. quod ꝓfirmauit magiſter ſentētiarū in ſecūdo. quod quelibet aia ab exordio ſue natiuitatis maris ⁊ femine fidelis ſiue infidelis: boni uel mali. habet angelum ad ſui cuſtodiaz deputatū. qui ſm theologos ſunt ō or dine infimo angelorꝝ. Unde oportet q̄ tot nume ro ſint in ordine illo quot ſunt homines i mūdo q̄ unq̄ plures fuerūt. Et ultra numerū hominū adhuc oportet eſſe tot plures quot ſunt ſpēs alia tū creaturarꝝ: quia quelibet ſpēs ⁊ quodlibet celū habet ſpecialem angelum ad ſui gubernatōem. Et cum uideamus in creaturis corporalibus ut e lemētis ⁊ celis illaz que ſuperior eſt eſſe decies ma iorem quātitate ꝓtinua q̄ inferior. Sicut aqua ō cies maior eſt q̄ terra. Et aer decies maior eſt q̄ aqua. ⁊ ignis decies maior q̄ aer. Et celi etiā ſimi liter multomaiores q̄ iſta uiſibilia. A ſimili uidet q̄ iudicare debeamus de inuiſibilibus. Cum igit̄ in angelis non ſit quantitas ꝓtinua: quia corpore carent. attendenda eſt in eis quātitas diſcreta ſeu numeralis: ut ſm predicta forte ſecūdus ordo. ſ. angelorum ſit maior primo in decuplo. Et tertiꝰ ordo principatuum ſit maior numero ordine ar changelorum in decuplo. ⁊ ſic de ſingulis aſcēdē do uſq̄ ad ſupremum. ſ. ordinem ſeraphicuz. Si ergo infimus ordo eſt pluſq̄ milia milioruz: quot erunt archāgeli: quot principatus: quot ceteri q̄s poter.t dinumerare. Tertia ſententia dionīſij eſt: que homines preſtrupore deficientes facit q̄ unus angelus eſt diſtinctus ab altero nō ſoluz nu mero ſed ſpecie. Non enim diſtinguūtur abinui cem angeli ſicut petrus a martino: ⁊ martinus a iohanne: ⁊ anima una ab altera: que ſolum eſt di ſtinctio numeralis non ſpecifica. Sed differūt eo modo quo agnus differt ab equo: equus a boue: bos a leone: leo ab homine. inter que eſt differen tia ſpecifica: ut autem dicit phūs in li. meth. Spe cies rerū ſūt ſicut numeri. Sicut enim quilibz nu merus addit. ad inferiorem ſe ad minus unaz uni tatem. Sic numerus ternarius addit ad binariuz numerū. Sic quelibet ſpecies creature addit unū gradū perfectionalis eſſentie ad minus ad aliam ſpeciem inferiorem. Ex dictis ergo formo concluſionem talem. Infimus angelus eſt nobilior iohā ne baptiſta in ſua natura: qui iohānes maximus creditur ſanctorum. ⁊ per cōſequēs glorioſiſſim⁹ ⁊ ſpecioſiſſimus. Secundus angelus eſt nobilior uno gradu pfectois l' eſſentie. Et tertius ſecūdo nobilior uno alio gradu perfectōis. Et ſic ſemper aſcēdēdo uſq̄ ad ſupremū ifimi ordinis angelorꝝ qui ut dictum eſt: ſūt pluſq̄ milia milionū. Quis ergo poterit: nō dico narrare: ſed uel parum intel ligere nobilitatem: ſpecioſitatem: magnificentiaz: ⁊ gloriam illius angeli ſupremi: certe nullus. neq̄ moiſes neq̄ iohānes nec petrus uel paulus cum uiuebāt. Aſcēdatur ex inde. ad alios octo ordies gradatim ſemper addendo maiorem perfectōem cum uentū fuerit ad ſupremū ſeraphim: nōne de ficiet mens preſtrupore in conſideratōe tante no bilitatis Et quia ſuper ſeraphim reſidet domin⁹ deus noſter: ut eminentior cunctis ſine cōparatio ne ⁊ omnes creans ⁊ regens ⁊ perfectionem eis in fundens. Sic per iſtud ſpeculum nature angelice uidemus deum. etſi obſcure tamen ꝓout poſſu mus eminentiſſimum: nobiliſſimū: pfectiſſimū unuerſale ⁊ ſummum bonum. Et de hoc ſpecu lo nature angelice poteſt intelligi illud Sap. vij. Speculum ſine macula. Nunq̄ enim in eis ange lus reperta eſt macula culpe. ſ. in beatis angelis ſi cut reperta eſt in ſpeculis animarum. Et hoc quo ad primum principale.

Secundo dice .ſ. xii.

batur q̄ in auctoritate apoſtolica innuebatur ſpe culatio prophetalis: cum ſubditur in enigmate. ſ. uidemus nunc. Enigma ut habetur in Catholi con: eſt ſententia ſeu locutio obſcura. occulta ta per ſimilitudines rerum. ſub quibus ſit et

⁊ Angelorꝝ diſtinctione q̄hs ē.

⁊ De nūc angelim nobilitate.

⁊ De angelorꝝ nūo inompherſi ſi.

⁊ angelim hz cuſtodē. ⁊ ſpēs re alioꝝ.

⁊ q̄nitas creaturꝝ ē ꝓportionata ad ſuo loco nāli. in q̄ ſic ē ſu ꝓior in loco. ſic ē maior in q̄ntitate.

⁊ In angelis nō ē q̄ntitas q̄ta q̄ diſcreta ſeu numeralis.

⁊ Enigma. q̄ ē ſm catholicā.

septm.

Capitulum quintum

difficile est intelligere nisi exponit. vt illud quod p posuit philisteis sāson. de comedēte exiuit cibus et de fortī egressa est dulcedo Judicū. xiiij. qō illi intelligeī nō valebant nisi ipe exposuisset. videlz q de ore leonis: q ē fortissimū animal comedens et denorāt alia: eduxerat cibū dulcē. s. fauū mellis ibi reptuz. Et dicit enigma ab e quod est in. et ni igma qō ē imago. qz si sententia siue locutō facta sub imagine. i. sub similitudie. Tales aūt sūt locutiones ꝓphetice ꝓmunt. Sicut enī ipi vident deū siue diuina misteria sub imaginib' z similitudinib' rerū sensibiliū: ita z populis ꝓponūt. Sz que populis occulta z obscura erāt: ꝓphete ipsi videbāt. Un appellabant videntes. vt habet. j. Reg. ix. Nō tñ q ipsi clare viderēt deū: sz sub imaginib' vt dicti ē. similitudib' rerū sensibiliū a deo impssis perfectius et celsius videbnat diuina: q videant p septez specula supdicta. Poterāt igit ipi dicē. Uidemus nūc in enigmate et nō solum p speculū: nos aūt p ipa enigmata a doctorib' vel potius a spū sancto relata deū cernere possum'. Et hoc sub septēplici ei' dispositōe erga nos. videlicet.

Primo in dispositōe innuētis. Et hoc q ad penitentes.

Secūdo in dispositōe instruētis. q ad ignorātes.

Tertō in dispositōe stātis. q ad laborātes.

Quarto in dispositōe sedētis. q ad ꝓtēplātes.

Quinto i dispositōe deambulātis. quo ad iudicium expectantes.

Sexto i dispositōe comedētis. q ad gloriam suscipientes.

Septimo i dispositiōe regētis. quo ad angelos et omnes gentes.

Primo modo §. xiii.

ꝓpria est scala ad omnēs

uidit deū Jacob. vt hēt Gen. xviij. Uidit em i sōnis scalaz stantē et dōm desup innixuz scale. Ubi notandū ex ipa visiōe Jacob aliqua p exigi ad dictā visionē. videlicz. supplātationē vitioz. Et hoc ex iterptatōe ipsi' nois. Interpretat ei Jacob supplantator. i. est ꝓculcator vitioz z tēptationū z demonū. Extictōez ꝓcupiscētiaz: qō nōt ex eo q post solis occasum illa vidit. Occasus aut solis feruētē ardorem ꝓcupiscēciaz extinctū designat. Assumptio q̄s asperitat' z laboz adeo necessaria est: i cuius signum dī: q tulit de lapidib' z supposui ea capiti. Lapides duri asperitates tribulationum z penitētie signāt: sed z ligatio sensuum corporalium z desideriorz carnaliū ostēdit figurate i hoc qō dormiuit. In ipa aut dormitōe vidit scalā z āgelos ascēdētes z descēdentes: z dōm i nixum scale. Scala ē penitētia seu cōuersatio bona: hec dz stare. s. p verā fidē. Ad Ro. xi. Tu aūt fide stas: sed super terram p spem: qz ipsa est que erigit. mentē de terrenis ad supna. Ad Ro. v. Stamus spe claritatis superne erecti. Lacumen scale quod tangit celū: charitas est. ipsa em est ꝙz Aug. que ducit ad celuz. Angeli ascēdētes et descēdētes sunt vel ipsi ad trām offerētes deo vota nostra. et referēs nobis eius dona. vel ipse affectōes z cogitationes ascēdentes ad ꝓsideratiōē premij. et descēdētes ad ꝓsideratōz sui debiti supplicij. Innixꝰ aut huic scale dōs manet vt nobis ascēdēdi modum ostēdat Michee. ij. Ascēdet pādens iter ante eos Allicies p promissiones ad ipm ascēsuz. Innixus etiaz manet sup scalam. vt dextra adiutorij ne deficiāt: porrigat. et demuz sēsuz ad gloriā trahat. Juxta illud psal. Tenuisti manum dextram meam ꝛc.

Secundo uide §. xiiii.

runt prophete et nos ex eoz relatu deum. in dispositiōe instruētis. Et sic vidit moises deū quādo ei apparuit i rubo ardenti. Un dixit moises. Uadam z videbo visionem hanc quō rubus ardeat z nō ꝓsumat. Exo. iij. Rubus signat deum incarnatum nos instruentē Et eniz deus noster ignis ꝓsumēs est deutro. iij. Rubus pungens signat nostrā humanitatē: nos vndiq; penis pungētē. Ignis q̄ in rubo est deitas: nēe humānitati vnita cuz assumptis penalitatib'. Qui rub' nō ꝓsumitur nec ignis extinguit: qz ex ipsa vnione humanitas nō fuit ꝓsumpta seu cōuersa in diuinitatē. Nec diuinitas unq̄ deseruit humanitatē: etiam in morte.

ꝓ fumꝫ. nutus mimꝫ ē ꝓtectꝫ.

In rubo autē apparēs de tribus instruxit moisen: z p euz oēm animā: z primo reuerētie exhibitiōnē cuz ei dixit. Ne appropiq̄es huc. Mimia enī familiaritas z facilis z frequēs accessus ad aliquē solet ꝓtēptum inducere: propt qō magni plati et dñi tēporalis nō pmittūt de facili accessū ad eos vel appropiquatōem: vt magis habeātur i reuerētia. Un z regē magnum assuez null' adire poterat ad aspectum eius sub periculo vite: nisi vocatus. Permaxime autē i reuerētia oz haberi z cuz reuerētia oz accedi ꝓsideratōe pia nō curiosa ad mysterium incarnatōis: z ipz in sacramēto existētem. Hac reuerētia motus cēturio dixit ihesu: domine nō sum dignus vt intres sub tectum meuz. Math. viij. Et petr' aplus cum ait. Exi a me domine qz homo peccator sum. Luc. v. Secūdo instruxit in tpalium abrenunciatōe: cuz dixit. Tolle calciamēta de pedib' tuis. Calciamēta q̄ fiunt de animalibus mortuis z terre inherēt: signāt ista tēporalia q̄ in terra sunt: z de inaiatis. s. elementis oriunt a quib' pedes affectuum extrahi dēbent. Sic enī puluis impedit usum si oculuz intret: ita z tpalia mentis intuitum erga diuina z ita deprimunt affectum: ut ad superna euolare nō possit. Sicut viscus implicat pennas auiū: vt in altū volare nō possint. Et propterea vt ait Augus. Dia terrena

ꝓ tpōlia sunt ē renūciāda.

ꝓtempſit hō xp̄c: vt ea ꝓtēnēda demōſtrar et eſſe verbo ⁊ exēplo nos ad hoc inſtruendo. Et quādo tribus ex diſcipulis ſuis voluit manifeſtare gloriā ſuam de valle ad montē thabor: excelſū adduxit. Ubi cū viderunt trāſfiguratū Math :xvij. ad inuendū mūdū ꝓtemnēdū: vt i altū ꝓtemplatōnis aſcēdi poſſit ad videndū deū. Tertō iſtruxit de affectus ſui efficaci cōpaſſione i eo q̄ dixit. Uidēs vidi affflictōez populi mei qui eſt in egipto: ⁊ deſcendi liberare eū Quod impletū fuit in diſcēſione eius ō celo: quādo poſt multa flagella īmiſſa pharaoni. i. diabolo: ꝑ eius doctrinaz ⁊ miracula ⁊ opera ſacta Demū ſanguine ip̄ius agni īmaculati liberati fuim⁹ ō ſuitute diaboli. Sz heu q: nemo ē q̄ recogitet tantū bñficiū. Sup quo ip̄e ꝓquerit Oſee. vj. dicēs. Miſericordia v̄ra q̄ſi nubes matutina ⁊ quaſi ros mane p̄tranſiens. Sicut enim ros qui deſcendit de celo ſuper terram: ad fecundādā eam ⁊ herbas aduenīente ſole ſubito deficit ⁊ ſiccatur. Sic miſericordia qua chriſtus nos liberauit: ⁊ ideo noſtra dicitur: quia nobis facta: cum a deo ꝓceſſerit ad replēdū nos fructu bonorū opez ſupueniente caloꝛe temptatōis vel tribulatiois modice: ſubito deficit in memoria noſtra: ⁊ ſiccat affect⁹ ſuauitate tāti bñficij ifructuoſus remanēs.

Tertio uidere .§.xv.

poſſumus deum in enigmate ꝓphetice viſionis: ꝑ modum recti manentis. i. auxiliū ferentis laborātibus: ſicut ipſe deus incarnatus: laborātibus diſcipulis in remigando ꝓpter ventum �contrariū: apparuit eis rectus manēs ſuper vndas maris ⁊ eos iuuans amota tempeſtate. Laborāt autē aliq̄ ex tribulatōe quibus ſert auxiliū patientie. Unde ipſe dicit. Cum trāſieris per aquas tecuz ero: per aquas. ſ. tribulatōis: ⁊ flumina non operient te: magnaz. ſ. paſſionū ⁊ perſecutionuz nō abſorbebūt rōem. Sed vt dicit Aug. Ut mala equanimiter tolleramus ab illo. ſ. deo eſt: non noſtra potētia. Et in ſignū huius Stephanus ꝓthomartur i tribulatōe lapidatōis poſitus dixit. Ecce video celos apertos: ⁊ ihesū ſtantē a dexteris dei. Idco ſtātem: vidit quaſi paratū eum iuuare Actuū. vij. Unde cū magna dulcedine migrauit: ⁊ pro inimicis lapidantibus exoꝛauit. Laborant alij in climinatōe vitioꝛ a ſe uel a p̄ximis. Unde ꝑs pro remotōe ſuoꝛ vicioꝛ dicebat. Laboraui in gemitu meo. Labor eſt enim recogitare ⁊ dolere de peccatis ſuis. Et aplus diſcipulū ſuū Thitū hoꝛtatur: ad extirpādū vitia alioꝛ p doctrinā dicēs. Labora vt bonus miles ihesu chriſti. Et ad hunc laborem neceſſariū eſt adiutoꝛium dei. In huius rei ſignū vidit Amos dōm ſtantez ſuper altare ⁊ dixit Percute carnez ⁊ cōmouebūtur ſuperliminaꝛia. Auaritia enim in capite omniuz Amos. ix. Per auaritiam que cupiditas etiā dicitur radix oīum malorz: notatur generale peccatū. Amos tipuz gerit illoꝛ qui laboꝛāt ad climinatōem vitioꝛum quibus apparet dōs ſtans ad iuuādum ꝓſtantiaz īmittendo. Sed ſuper altare dicitur ſtare: vt oſtē datur q̄ omnis poteſtas eccleſiaſtica a dño deo ē. Sed vide quid dicit: percute cardinez. Per cardines ſignantur ſuperioꝛes peccātes qui debent increpatōibus ⁊ obiurgatōibus caſtigari: vt ſuperliminaria. i. inferioꝛes per exemplū eoꝛ valeant ad penitētiam ꝓmoueri. Unde ⁊ moiſes dure arguit Aaron de ꝓflatione vituli. Et dōs fecit ſuſpendi. xij. p̄cipes tribuuz qñ populus fornicatus eſt in moab. Laboꝛāt alij in informatōe moꝛz: paꝛ eſt enim eliminare vitia: niſi ⁊ moꝛes iformentur: Unde dictū eſt Hiere. i. Ecce conſtitui te ſuper gētes ⁊ regna: vt euellas ⁊ deſtruas quātum. ſ. ad vitia: ⁊ edifices ⁊ plantes: q̄tū ad virtutes ⁊ bonos moꝛes. Sed quia ſine me nihil poteſtis facere ait chriſtus Joh. xv. ideo poſui adiutoꝛiuz ſuper potentem. i. laboꝛātem ait dōs. Et in huius figuraz vidit Amos. vij. dōm ſtantē ſuper murum lituz: ⁊ in manu eius trulla cemētaria. Murus litus eſt eccleſia foꝛtis ⁊ ꝓſtans pluribus fidelibus tāq̄ viuis lapidibus edificata: ⁊ calce charitatis vnita: ⁊ modeſtia linita ⁊ ornata: ſuper quā ſtat dōs tāq̄ regens ⁊ gubernās: i cui⁹ manu ē gratia que ſignatur per trullam cemētariam: quia ſicut trulla cementaria ad hedificatōez valet: ⁊ limitatōez muroꝛum. Sic gratia ad inſtructōem moꝛum ⁊ iformationem.

Quarto uidēt .§.xvi.

ꝓphete deū ⁊ nos ꝑ illos in enigmate: ꝑ moduz ⁊ diſpoſitōem ſedentis: ⁊ hoc quo ad ꝓtemplatōes de quibus pōt intelligi illud q̄ dōs dixit Iſa. vltimo. Celum mihi ſedes eſt: celum. i. homines celeſtes ⁊ ꝓtemplatiui. Sedet autem ſuper tales vt cogitatōes ⁊ affectōes eoꝛū ad ſeruiendum ſibi aſſiſtere faciat: ⁊ eos ſecreta iudicia doceat. In cuius figura Micheas ꝓpheta q̄ vidē[illegible] i enigmate. i. imaginarie expreſſit dicens. Uidi dōm ſedentem ſuper ſoliū ſuum ⁊ omnem exercitum celi aſſiſtētem ei ⁊ ait dōs. Quis decipiet achab regem iſrahel vt aſcēdat ⁊ cadat in ramoth galaath. Et cū diuſi diuſa dicerēt ex aſſiſtētib⁹: egreſſus ē ſpiritus quidam. ⁊ ait. Ego decipiam illū in hoc ut deliceꝛ: quia egrediar ⁊ ero ſpiritus m[illegible]endax i ore omniū ꝓphetarum eius. Et dixit dōs decipies et prevalebis: egredere fac ita. iij. Reg. xxij. Per exercituz celi dño aſſiſtentē a dextris et a ſinitris: ſignificat congregatio affectionū ⁊ deſideriorum circa diuina vel humana que debēt dño aſſiſtere. Per locutōem domini miniſtris ſuis facta[illegible] itelligūt occulta iudicia miniſterio āgeloꝛū exequēda

ꝓtribulatio ē mya addeū rydendū.

ꝓadmyſ ſeparo ē mya ad dm̄ rydendū.

ꝓnoēptone ꝓphe dm̄ rydrūt

per assensum dñi ad deceptõem achab. signatur pmissio eius qua permittit homines: z pcipue rectores decipi z deficere i spiritualibus z tẽporalibus. Secundo sedet in ptemplatiuis vt eos gratia sua repleat. Juxta illud. Dñs in celo sedes eius. In cuius figuram dicit Isa. vi. ca. vidi dñm sedentem super solium excelsum z eleuatũ: z plena erat dñs maiestate eius: z ea que sub ipsa erãt replebant templũ. Seraphim stabant super illõ sex ale vni: z sex ale alteri. Et clamabant alter ad alterum. Sanctus sanctus sanctus dominꝰ deus exercituũ. Solium domini est anima sanctoꝝ: Et hoc solium est eleuatũ a desiderio terrenoꝝ: Et est excelsum in ptemplatõe diuinoꝝ. Et tunc domus mentis repletur maiestate eius. i. gratia. Seraphim aũt qui denominãtur ab incẽdio: qui stabant super illud. i. iuxta illud significãt ardentia desideria diuini amoris que dicũt. Sanctꝰ sanctus sanctus dñs deus ẽ. qz ex amore procedunt cũ ãmiratõe ad diuinas laudes: trinitatis sanctissime: in vnitate essentie. Exinde impletur domꝰ fumo. i. mens seu cõscientia hũili deuotõe. Tertio dñs in eis sedet vel potius amplexatur vt eos mirabili gustu ꝑsolatois reficiat. Juxta illõ Cãt. ij. Dextra illius amplexabitur me. i. ptemplatõ ꝺ ipso spõso deo: me sibi vniet z sũme cõsulabitur. In cuius figurã legitur. q apparuit dñs iacob cũ solus remãsisset sepatis a se familia z substãtia: luctabatur cũ eo vsq; mane: z cum eum separe ñ posset: tãgens neruũ femoris eius statim emarcuit. Ubi z mutatũ est nomen ipsius de Jacob i isrl quod interpretatur videns deum. Unde dixit Uidi dñm facie ad faciẽ: z salua facta est aia mea: benedictõemq; ab eo recepit: vt habet Genẽ. xxxij. Luctamẽ istud Jacob cuz deo: instantiam signat orãtis. Duo brachia luctantis sunt fletus seu ꝓpũctio z oratio. Unde dicit Osee. xij. de isto Jacob q fleuit z rogauit. Sicut aũtẽ ille qui luctat cum aliquo. s. brachio: aliqñ videtur deici z superari: aliqñ deijcere alium z superare: ita z orans siue cõtemplãs: aliqñ orõem videtur subijcere z superare: in pũcto apprehẽdens aliquid diuinũ super se: aliqñ videtur deici grauatꝰ carne. z obfuscatꝰ fantasia vt fixe diuina apprehendere non possit. Uerum si prevalere vult: luctari debz vsq; mane i. perseuerare in orando: cõtemplãdo vsq; ad mane superne glorie. In hac aũt lucta recipit benedictõez videlicet magne cõsolatõis: z marcessit nerꝰ fẽnoris: quia extinguitur carnalis appetitus gustata enim suauitate spiritus: desipit omnis caro: quia maxima est: z si parũ duret actualit. Uñ Bernẽ. Felix cum inuenero. s. dñm: tunc amplexꝰ: tunc oscula que vincunt mellis pocula. Sed i his parua ꝓpocula.

Quinto uidẽt §. XVII.

pphete deum enigmatice p modũ deambulãtis: Et hoc quo ad iudiciũ expectantes. Sed quis stabit ad videndũ eum: ipse enim quasi ignis ꝓflans z quasi herba fullonuz Malach. iij. Deambulabit aũt qz in forma humana assumpta: de celo descẽdet ad terram: z videbit eum omnis oculus ẽt qui eum pupugerũt Apo. i. Hoc aũt vidit daniel visione imaginaria. Uñ ait. vij. ca. Uidebam i visione mea nocte: z quattuor bestie grandes ascendebant de mari diuerse inter se. Prima z similem leene habẽtem alas aquile. Secũdam similem vrso tres ordines dentiũ habens in ore. Tertia similis pardo habens alas quattuor: z capita quattuor. Quarta terribilis z mirabilis z fortis: habens dentes ferreos cõmedens z ꝓminuẽs: z reliqua pedibus ꝓculcãs: habens cornua decem: z de medio eoꝝ ortum ẽ aliud paruulũ. Que quidẽ quattuor bestie designãt quattor monarchias mũdi principales. s. assiriozz: persazz: z medozz: quo ad secũdam: grecozz quo ad tertiã: z imperiũ romanozz quo ad ultimam decem cornua signãt decem partes in quas sciendum est imperium romanoruz Cornu paruulum antichristus est qui orietur in tali ouisione. Pene oia ista regimina pambulauit dñs: ipsa gubernando z de ipsis iudicando: z coferẽdo tpaliter prout sibi placuit. Demũ concta simul regna cũ ꝓprehensis cũ eis simul est iudicaturus: perambulans de celo ut dictũ est ad terram. Unde in visione illa dixit ipse daniel. Aspiciebam z ecce in nubibus celi quasi filius hois veniebat: quia vsq; ad ãtiquũ dierũ puenit: vt. s. manifestetur q potestatem dedit ei pater qui dicitur antiquus dierz iudiciũ facere. Ueniet autẽ in iudicio ad tria: ad sui quidẽ exaltatõem: vt. s. ab omnibus videatur: q ꝓstitutus est iudex viuorũ z mortuozz. Unde in dicta visione subditur q dedit ei potestatẽ z honorẽ z regnũ: z omnes populi tribus z lingue seruiẽt ipsi. Ueniet secũdo ad ꝓfusionem malorũ. Juxta illud Hiere. xx. Cõfundẽtur vehemẽter qua non intellexerũt obprobriũ sempiternũ qd nũq; delebit. Et hoc signatur Genẽ. iij. quando Adam audiuit dñm deambulãtem in paradiso post meridiem. Qui q̃uis abscõderit se propter peccatum cõmissum: tamẽ oportuit q eum audiz z viderit sententiantẽ. Adam quippe se abscõdens peccatorem designat excusãtem peccata sua: propter que indignũ se facit dei visione. Audit tamẽ post meridiẽ. i. post charitatis z feruoris extinctoem: vocem deambulãtis ꝺi venientis. s. ad iudiciũ: z quia nudum se agnoscit ꝑ tutibus z gratia cõparere erubescit. Dominꝰ aũt arguit peccatores dure: ꝟm illud Jude. ij. Ecce venit dominus in nubibus ꝓpta omnes. s. facere iu

f 2

ꝓ ad Judi. dñs uenyet ad tria

diciū ⁊ arguere impios. Unde ⁊ ade dixit. Adam adam vbi es: exinde ſepat malos a cetu ſanctoꝝ qō inuit cū dñs adā emiſit ò paradiſo voluptat: Demū ponit eum in mundo ſubiectū innumeris penalitatib⁹. Sic reprobos ad infernuꝫ emittit a cerbiſſimis penis cruciandos. Tertio veniet i iudicio ad glorificatōem bonoꝝ: Juxta illud pro phete. Ecce ego uenio ⁊ merces mea mecū eſt. Et in ſignū hui⁹ vidit Johānes dñm deambulantez in medio candelabroꝝ aureoꝝ tenentem ſeptem ſtellas in dextra Apoca. i. In ſeptem candelabris aureis notat vniuerſitas ſanctoꝝ habētium auꝝ ſapientie ⁊ veritatis: ⁊ ardorem charitatis. In medio autē hoꝝ candelabroꝝ ambulat: vt hic i via eos ſuſtēret: cuſtodiat: ⁊ defendat: ⁊ i dextera ſua que deſignat gloriam ⁊ eternitatez ſeptem ſtellas hz. i. ſeptem dotes quib⁹ ſanctos beatificat. ſ. impaſſibilitatem: claritatē: ſubtilitatem: agilitatez: cognitōem: ꝓhēſionē: ⁊ fruitōem.

Sexto uide §. xviii.

tur de⁹ enigmatice i diſpoſitōe comedētis. Unde ipſe inquit Canti. v. Comedi fauū cū melle meo. Mel eſt chriſti humanitas: que eſt principiū i vniuerſo. Cera eſt genus hamanū quo ad electos: et vtrāq; deus ꝓmedit ſibi vniēdo. In hui⁹ figura legitur Geñ. xviij. q⁹ ſtāti abrahe ad ilicez mambre ⁊ eleuanti oculos apparuerūt ei trel viri. Et ut dicitur in alia trāſlatōe: tres vidit ⁊ vnū adorauit: Intelligens ibi ſignari miſteriū trinitatis. Uñ qñ qz loquitur in ſingulari ad exprimēdū vnitatem eſſentie: qñq; in plurali ad denotandū pluralitatem p ſonaꝝ: dixit enim. Dñe ſi inueni gr̃aꝫ i oculꝫ tuis: ne tranſeas ſeruū tuū: ſed afferam paululz aque ⁊ lauentur pedes veſtri: ⁊ requieſcite ſub arboze: ponāq; buccellam panis ⁊ cōfortetur cor veſtrū poſtea tranſibitis. Quib⁹ acqeſcentibus feē ex tribus ſatis ſimle. i. tribus menſuris farine bñ purgate a furfure fieri ſubcineritios panes ⁊ vituluz vnū tenerrimū ⁊ optimū coquere: ipſoſq; panes ſubcineritios ⁊ vituluz coctū: butiꝝ quoq; ⁊ lac poſuit coram eis ad ꝓmedendum: que oblata comederūt. Fuit illa viſio ꝓphetica: ⁊ ſi nō Imaginaria ſēſibilis tñ. Fuerūt eni illi tres angeli i forma humana apparētes: repſentantes deū vnum. In pſonis aūt trinum. Pedes autē dei qui terraz calcāt: ſignificāt genuſ humanū. In quo ⁊ chriſt⁹ ꝓchēditur: vt verus hō: vnitus tñ deo. Tria autē innuitūr ex iſta viſiōe ſub figura eſſe neceſſaria ſaluandis: ⁊ in deū per gloriam trāſformādis. Et primū eſt locio in baptiſmo actu vel ꝓpoſito. Niſi eni quis renatus fuerit ex aqua ⁊ ſpūſancto nō pōt videre regnū dei: ait ſaluator Johā. iij. Et hoc ſignatur in ablutōe pedū illoꝝ apparentiuz: qui vt dictū eſt ſignant genus humanū: quod in nouo teſtamēto xp̄o incorporat per baptiſmum: quē ipſe ꝑmo inſtituit ⁊ ſuſcepit: nō ad auferēduz aliquē ſuū defectū: ſed ad ꝓferēdum aque vtutez regenerativā: ⁊ nobis prebēdum exemplum.

Scōm quod requiritur in pueniendo ad gloriaz eſt purgatio plena a peccato p penitētiam: ⁊ alioſ modos poſt baptiſmū. Dicit enim i apoca. de ſanctis. Sine macula ſunt ante tronū dei. Et hoc ſignatur i ſimilia: que eſt flos farine plene ſegregate a furfure. Furfur eni quod eſt cibus cōiter beſtiarū ſignat peccatū: quo paſcūtur ⁊ delectant homines beſtia iter viuentes. Similia aūt ſignat puritatē a peccato. Tria ſata ſimile deſignant puritatem que reperitur in vniuerſa ꝓgregatōe electorū in tribus partibus mundi. ſ. aſie: aphrice: ⁊ europe exiſtētiū: uel ſub triplici ſtatu. ſ. actiuoꝝ: ꝓtemplatiuoꝝ: ⁊ prelatoꝝ. Tertiū quod requiritur ē ꝓformitas vite cū xp̄o p dolorem ⁊ amorē q̄ ſub figura panis ſubcineritij fuit oſtenſus helie ⁊ unde ꝓfortatus. iij. Reg. xix. Panē eni ſe vocat: dicēs. Ego ſum panis viuus. Joh. vi. Fuit aūt hic panis ſubcinere poſitus: in igne decoctus: quādo in humiliatōe crucis fuit vilificatus: ⁊ igne ſue dilectōis crucifixus ⁊ mortu⁹. O mnes ergo electos xp̄i oporet ꝓformari: vt tanq̄ panis ſubcineritij⁹ cibus dei fiant. Juxta illud apli ad Ro. viij. prescie ſtinauit. ſ. electos ſuos ꝓformes fieri imaginis filij ſui. Iſtū igitur cibū. i. fideles baptiſmo xp̄o incorpatos: a peccatis mūdatos: p dolores ⁊ labores cū charitate xp̄o ꝓfirmatos: comedit ſanctiſſima trinitas. i. ſibi vnit ⁊ in ſe trāſformat i gloria. Sz in cōuiuio hoc: nō ponitur ſubcineritius panis ſine vitulo optime decocto: qz in menſa diuine glorie nullus beatus poſitus fuit: anteq̄ xp̄s p uitulū deſignatus: in ara crucis p paſſionē eſſet decoct⁹. Butiꝝ pingue deſignat multitudinē meritoꝝ xp̄i ⁊ ſanctoꝝ. Lac aūt puritatē corpoꝝ. Et ꝓpterea ſe nobis dimiſit in cibū in ſacramēto altaris: vt aliqñ ⁊ nos efficiamur cibus ipſius: tranſformati p ꝓformitatē volūtatis in ipſum

Septimo uide §. xix.

tur deus imaginarie in diſpoſitōe regētis. Et hoc quo ad regimē ſpūale, electoꝝ ⁊ angeloꝝ. Et quo ad monarchias mūdiales. Et hoc exprimit viſio Ezechielis quā habes ꝑmo ca. de q̄ttuor aialibus ⁊ rotis ⁊ hoie ſedente ſuper trono: qui erat ſuper firmamētum criſtallinū: qò extētū erat ſuper capita aialiū. Et quo ad regimē ſpirituale exponit Greg. ſup Ezechiel. ⁊ ipſa expoſitio infra ſecūdario ponit. Quo ad regimē mundiale exponit Nicolaus ò lira ſuper Ezechi. ſ. de quattuor monarchijs mūdi. Et ipſa ponitur ꝑmo Ezechie. i. c. Et vidi ⁊c. Hec viſio imaginaria hz trel partes. Prima cōtinet aialia apparētia. Secūda rotas appa

ſ quia dñs uult mdē ea hz hrē. ſ. bapt̄. pmaz. et cmunionē. ut mſta figa oſtendit.

Capitulum Sextum.

rentes iuxta ea. Tertia firmamētū apparens sup capita aialiū. ⁊ desuper uestigium homis sedētis sup thronuz. Ad intellectū prime partis cōsiderā duz q̄ ꝓpheta videbat imaginarie nubē magnā ab aq̄lone venientē igne inuolutā eo modo quo apparet in cruscatōne per apturam illius nubis: videbat quattuor animalia i omnib⁹ similia: licz aliqui dicāt q̄ apparebant tñ vnū. hñs quattuor facies. Sed prima expositō magis littere ꝓcedat s. q̄ essēt quattuō: Erat autē cor⁹ aialis cuiuslibz eoz erectū super pedes: ⁊ in superiori parte quadratū: ita q̄ facies homis erat in pte aialis opposita directe aspectui ꝓphete: ⁊ dicitur pars anteriōr. In pte vero opposita siue posteriori faciēs aq̄le erat. Et i alijs duab⁹ ptib⁹ sibi oppositi facies leonis ⁊ faciēs bouis. Ita q̄ facies leōis erat i dextra respectu faciei hominis: ⁊ facies bouis i sinistra. Et dicit facies aquile desuper ipsoz qnattuor: qz aquila hz collū longum. Et sic eleuabatur super alias tres facies. Et in quolibet aiali erant similit quattuor ale: quaz due erant demisse ad corpus tegendū: ⁊ due superius erecte ab volandū. Et p extensionem alaz erant ista aialia adinuicē uūcta sicut hōies in coetis: ⁊ in quolibet hoz erāt quattuor manus similes manibus hominū: ⁊ similiter quattuor pedes quoz tibie erāt tales: q̄ flexa genua equaliter flectebātur ad quattuor partes oppositas. Et similiter planta pedis equalit applicabilis ꝓcedēdo ad quattuor ptes oppositas. Et sic oia illa aialia ꝓgredi poterant ad quattuor ptes oppositas absq̄ corpis ꝙuersione: sicut si hō haberet oculos in pte posteriori capitis sicut habet in anteriori: ⁊ genua equalit flexibilia ad partes quattuor: ⁊ plantas equalit applicabiles ad ipsas ptes: posset ābulare ad quattuor ptes oppositas sine cor⁹ ꝙuersione. Apparuit extinde vna rota ꝓposita ex duabus circulis: habēs quattuor faciēs i. quattuor semicirculos ⁊ aspectus rotaz ⁊ opus eaz quasi visio marī. i. talis colozis: sicut videtur mare q̄n est quietū. Quasi si sit rota in medio rote. i. vna trāsiens per mediū alterius intersecādo seinuicem plena oculis. i. picturis ad moduz oculozū: sicut est in cauda pauonis. Quocunq̄ ibat spūs ⁊c. i. ventꝰ turbinis vel spūs viuificās q̄ erat in rotis. Et similitudo sup caput aialiū quasi firmamēti. i. celi stellati. Et sup firmamentum erat thronus saphirinus. Et sup thronū effigies hois sedētis: ad cuiꝰ nutū mouebātur aialia ⁊ rote: pēne eoz recte. i. sursuz erecte alteri⁹ ad alterū: q̄a tangebant se extremitatibus: quasi sonū sublimis dei id est sonum tonitrui qui dicitur sonum dei quasi sonus ab eo factus. Cum starent demittebā tur pēne ille. s. penne que erigebātur cū volabāt: deinde demittebātur: sicut fit cum aues cessant a vola. i. Cum fieret vox sup firmamētum. i. prece

ptū sedētis in throno velut aspectū arcus. i. iridis qui est splendidus. Et sicut ignis iuoluēs sicut apparet i choruscatōibus magnis: quattuor penne erant quattuor ale. Dicit ergo Nicolaus de lira q̄ designat ꝓpheta mala vētura de ꝓpinquo i hierusalem: maiora q̄ paterētur trasłati in babiloniā. Per ventum igitur turbinis ⁊ nubem designat exercitū babilonis venientē ab aquilone. Per ignē incēdentem intelligitur incēdium ciuitatis et templi futuz. Per quaternariū aialium ⁊ faciez ⁊ rotaz: intelligitur quaternarius numer⁹ regnorū magnoz sibi inuicē succēdentiū. s. caldeozum parsaruz: grecoz: ⁊ romanoz: que regna infesta uerūt populū iudeoz: Nec mirz q̄ idem numer⁹ pluribus similitudinibus figurat. Nam ⁊ Ezech. xli. anni fertilitatis ⁊ sterilitatis pluribus reb⁹ designati sūt. s. spicis ⁊ vaccis. Per faciē ergo leonis que est ꝑma ꝑs descriptōem heb: corū: signat regnū caldeoz seu babilonioz quod fuit ꝑmū iter ista quattuor. Vñ ⁊ rex babilonis frequēter vocatur leo in scriptura: vt illud Hiere. iiij. Ascendit leo de cubili suo. Et scōm aliquos habebat imaginē leonis in vexillo. Per faciez bois intelligitur regnum medoz ⁊ ꝑsarum: quod successit regno caldeoz. Illud enz regnū seu dominiū tractauit hūanus populū iudeoz q̄ cetera. Unde ⁊ Liꝰ dedit licētiam redeūdi in iudeam. Per faciem bouis signatur regnū grecoz: quia sicut bos ipellit cornibus: ita regnū grecoz illū populū dei mole stauit: ⁊ maxime tempore antiochi illustris. Unō vocat anthiochꝰ cornu modicū Dañ. viij. Per faciem aūt aquile intelligitur regnū romanoz. Vñ ⁊ aquila signū est romani imperij seu vexilli. Per alas intelligitur angelica ptās: ꝓtidens istis regnis quia ista inferiora administrātur ꝑ angelos. Per hoc aūt q̄ aialia ⁊ rote ibāt ad quattuor partes: signat dilatationem istoz regnoz ad alias partes. Per velocē motū ⁊ terribilē aspectū intelligit robur ⁊ ferocitas eoz. Per manus aūt opera: eo q̄ manus est organū organoz. Per firmamētuz quod erat super capita aialium: signat pars superior mūdi que est locus beatoz. Per sedētem in throno supra firmamētum: signatur deus ꝓtidēs omni creature ⁊ celesti ⁊ terrestri: ad cuius nutuz oia disponūtur. Unde ⁊ ad preceptuz sedentis in throno animalia quiescebant ⁊ mouebantur q̄a ipse mutat tempora ⁊ etates: transfert regna atq̄ cōstituit. Dañ. ij. Per hoc autez quod appareat in forma humana figurabatur q̄ erat i tempore humanādus. Per hoc q̄ apparebat in specie electri: quod est auro ⁊ argento fulgidius figurabat sapientia eius cuius nō est numerus. Per hoc q̄ a parte superiori retinebatur a lūbis: ⁊ sursum retinebat splendorem interius. Et in parte inferiori a lūbis ⁊ infra emittebat splendorē exteri⁹ itelligit

ꝑ mala mihi ꝺm uēt̄ in sup̄ ista figū ostendit.

q̄ diuina sapiētia p̄out est i ip̄o: ē nobis occulta. Manifestatur autem nobis aliqualiter per suos effectus: ſm q̄ dicitur Ro. i. Inuisibilia dei p ea cē. Sic igitur in predicta visione describitur diuine presidentie suꝫ eruenies status siue virtus.

Et gregoriꝰ expositio. Primo p̄mit reprobozū conditōem signatam in turbine: caligine: ⁊ igne. quos x̄ps iudicat. Secūdo electoꝝ sanctā p̄uersatōem signatam i aialibus ⁊ eoꝝ circūstantijs: p̄cipue de rotis sequentibus ea que designant iacta eloquia. Tertio angeloꝝ perfectōem signataꝫ in firmamēto ⁊ throno que erant sup animalia. Quarto x̄pi dei ⁊ hominis super omnes exaltati onem ⁊ illustratōem: simili homini sedenti dicit ergo. Vidi ⁊ ecce ventus turbinis veniebat ab aq̄lone cē. Quia ventus aquilo aerem p̄stringit in frigore: non inp̄grue turbatōem maligni spiritꝰ designat. venit ergo ventus turbinis ab aquilōe cum vitam iudaici populi: malignus spūs in tem ptatōe p̄cussit. Sequitur. Nubes magna. Quia quāto plus exarsit in incredulitate: tanto amplꝰ obcecari meruit ignorātie caligine: ad cognoscendū x̄pm. Et ignis inuoluēs. Qui designat malici am p̄secutōis iudeorum ergo x̄pi ⁊ suos. Et splēdor in circuitu eius. Quia dum p̄secutio in iudea acta est ap̄lorꝫ predicatio dispersa est i mūdo vniuerso. Et de medio eius. i. ignis quasi spēs electri. Electrum designat dīm ihesum x̄pm. In electro enim aurū argētum igniq̄ miscetur. Et argētuꝫ ad claritatem crescit. Unde ⁊ signat naturam humanam in x̄po: quasi crescētem ad gloriam ⁊ manifestatōem siue diuinitatis. Aluruꝫ vero a suo fulgore palescit: ⁊ signat naturam diuinam in x̄po: que a sui fulgore potentie: per opera sue humanitatis se tēperauit: ⁊ vtraq̄ natura diuina ⁊ humana in ip̄o vna persona fuit. Electrum ergo i igne est deus homo factus in persecutiōe. Et in medio eius similitudo quattuor animalium eius. s. siue electri siue ignis. Per ista quattuor aialia signant quattuor euangeliste: vel etiam omnes perfecti q̄ christo sūt uniti: ⁊ a malis persecuti perfecta opera iuxta euangelica precepta egerūt. Et hic aspectus eorum similitudo hominis in eis: quia videlicet sancti homines vitam similem tenent christo qui per excellentiam dicitur homo in presenti: et demū similitudinem glorie cum ipso in corpore ⁊ anima i futuro recipiunt. Et quattuor facies vni ⁊ qnattuor penne vni. s. aialium predictorum: q̄a per faciem homo cognoscitur: ⁊ per fidem a deo cognoscimur: ⁊ ipsum cognoscimus ideo per faciem fides sanctorum designatur. Et quia per pennam in altum corpus auis subleuatur. Ideo per pennam contemplatio: qua mens ad deum leuat significatur. Quattuor ergo facies vnicuiq̄ animalium sunt: ⁊ quattuor penne: quia noticia fidei qua cognoscuntur a deo ipsa est in vno que ē simul in quattuor: ⁊ similiter vna de eo contēplatio: ita vt facies pertineat ad noticiam humanitatis: penna ad cognitōem deitatis. Et pedes eorum pedes recti: quia. s. sancti ad mala mundi que reliquerunt non reflectuntur. Et planta pedis eorum planta pedis vituli: quia. s. predicatores ⁊ alij sancti in locutione habent maturitatem: in actione fortitudinem: in mente discretionem: designatam in diuisione vngule pedis vitule. Vitulus etiā mature incedit: ⁊ fortiter laborat. Et scintille quasi aspectus eris cādentis. Es quod est sonoꝝ: signat predicationem: quia in omnem terram exiuit sonus eorum scz apostolorum. Es candens est predicatio feruida ⁊ ignita. Scintille huius eris sunt parue sententie de superna gloria ab eis expresse que auditores incendunt: sed loqui non valent ēt quod intelligunt. Et manus hominis sub pennis eorum in quattuor partes: p quattuor partes possumus principales quattuor virtutes accipere: ex quibus reliquę oriuntur: videlicet: prudentiā: fortitudinem: iusticiam: ac temperantiam: per manꝰ autem actiua vita signatur: ⁊ per pennas contemplatiua. Manus ergo hominis est sub pennis eorum. i. virtus operis sub voluta contemplatiōis: ⁊ actiua prior est tempore. Contemplatiua vero superior merito ⁊ dignitate. Et iuncte erant penne eorum vnius ad alterum. Quia. s. omnis virtus sanctorum: omnis sapientia eorum: qua alios cōtemplationis volatu transcendunt vicissim sibi i pace atq̄ vnanimitate iunguntur. Non reuertebantur cum incederēt. Quia sancti sic a terrenis actibus ad spiritualia transeunt: vt ad ea. s. terrena nullatenus reflectantur. Sz vnūquodq̄ ante faciem suam gradiebatur. Ante nos eterna sunt. ⁊ sancti viri in eternis que appetunt pedem boni operis ponunt. Similitudo vultus eorum facies hominis ⁊ facies leonis a dextris ipsorum quattuor: facies autem vituli a sinistris ipsorum: Et facies aquile desuper ipsorum quattuor. Iste quattuor facies designant quattuor euāgelistas propter proprietatem materie: de qua agunt i. euangelijs suis: similem predictis animalibus. Nam mathē agit de incarnatione: ⁊ ideo per hominem signat. Marcus de predicatione resurrectionis: ⁊ ideo p leonem figuratur. Lucas de passione: ⁊ ideo per vitulum animal immolaticū figuratur. Incipit etiā euangelium ⁊ terminat circa templum. Johānes de eius diuinitate: ⁊ ideo per aquilaꝫ altissime volantem describitur. Christus etiaꝫ de quo tractāt fuit homo: in incarnatione ⁊ conuersatione Leo in resurrectione. Vitulus in passione. Aquila in ascensione. Quilibet etiaꝫ perfectus habet virtutes: per hec animalia designatas. Dicitur autem facies hominis ⁊ leonis a dextris ipsorum quia ō

⁊ ō ꝓsecutionē ꝓ iudeos fm dd fit maxime plena. ut ꝓ isto signū ꝑ.

⁊ nō bñ totū istud signū.

Capitulum Sextum.

incarnatione vnigeniti ⁊ resurrectione omnes ele electi letati sunt. Facies vituli a sinistris aspicitur: quia de passione christi discipuli contristati sūt. Sinistrum enim dicimus quod nobis est aduersum. Facies aquile desuper ipsorum dicitur: quia diuinitatem eius altius: ceteris alijs descripsit. Et facies eorum ⁊ penne eorum extente. Q̄ omnis intentio operis omnisq̄ contemplatio sanctorum super se tendit: vt possit adipisci que in celestibus appetit. Due penne singulorum iungebantur: et due tegebant corpora eorū. Quattuor penne horum animalium quattuor virtutes sunt: videlicet amor: ⁊ spes: in futuris. Timor ⁊ penitētia seu dolor de preteritis. Penne ergo sibimet iuncte superius extenduntur: quia sanctorum mentes ad superna eleuantur. Juncte autem dicuntur quia sancti amant celestia que sperant: ⁊ sperant q̄ amāt: Due vero penne corpora tegebant quia timor et penitentia a dei oculis eorum mala preterita abscondunt: Et vnumquodq̄ eorum cor̄ facie sua ambulabat. Qui se ante se ponit: vigilanter vidit an defluat uel surgat: vel quotidie in bonis excrescat. Vbi erat impet⁹ spiritus illuc gradiebātur: Impetus spiritus est incitamentum ad virtutes varias quod est a spiritu. Sicut impetus carnis quem sequūtur reprobi: est instigatio ad vitia varia. Et similitudo animalium quasi carbonum ignis ardentiū: ⁊ quasi aspectus lampadarū. Qui carbones tangit: incenditur. Et sic qui cū sanctis conuersatur in dei amore exardescit. Lampas lucem suam longius spargit. Et sic vita sanctorum etiam longe posita per bona exempla lucet ⁊ illuminat. Et in medio animalium splendor ignis: q̄ scilicet ignis spiritus sancti: a peccatorum rubigine mentem quam replet mundam reddit. Et ō igne fulgur egrediens. Quia ipse spiritus ex se per electos flammas amoris proijcit: vt more choruscationis: ⁊ per terrorem feriat: ⁊ ad amorem accendat. Et animalia ibant ⁊ reuertebantur in similitudinem fulguris chorusc antis. Quod supra dictum est: q̄ cum ipsa animalia ibant ⁊ non reuertebantur: intelligitur ad vitia non ēdeunt que dimiserunt. Quod autem hic dicitur: q̄ reuertebā tur: intelligitur quia de contemplatiua vita seu ꝓ templatione in quo diu fixi manere non possunt ad vitam actiuam per studium bone operatiōis reuertuntur. Et hoc in similitudinē fulguris chorusc antis: quia celestia loquentibus: dum per eos supernum lumen intus micat: ad amorem celestis patrie audientes inflāmant. Cūq̄ aspicerem animalia: apparuit rota vna super terrā. Rota scripturam sacram significat quia ex omni parte ad auditorum mentes voluitur: ⁊ nullo errōris āgulo a predicationis sue via retinetur. Ex omni parte voluitur: quia inter aduersa ⁊ prospera recte ⁊ humiliter incedit. Circulus quippe illi⁹ preceptorum: modo sursum: modo deorsum est. q̄ ipsa q̄ perfectioribus spiritualiter dicuntur: infirmis iuxta litteram intelligunt: congruunt ipsa que parvuli iuxta lītam itellīgūt docti viri per spiritualē intelligentiam in altum ducunt. Apparuit autem rota super terram: designantem peccatores: quia legem super corda peccantium deus dedit: habēs q̄ttuor facies: q̄ rota q̄ttuor facies hīe dī: ex eo q̄ scriptura sacra vtriusq̄ testamenti in quattuor ptes est distincta. Vetus enim testamentum in lege ⁊ prophetis. Nouum vero in euangelijs atq̄ apostolorum actibus ⁊ dictis. Et aspectus rotarum et opus earum quasi visio maris: quia videlicet i sacris scripturis per rotam signatis: magna sunt voluntina sententiarum: cumuli sensuum. Nec immerito mari scriptura similatur: quia firmantur in ea sententie locutionis: sacramento baptismatis. Et aspectus earum ⁊ opera: quasi sit rota in medio rote. Rota intra rotam est testamentum vetus. Rota vero in medio rote est testamentum nouum: in veteri comprehensum. Quod enim ibi futurum promittitur: in nouo impletum ostendit. Per quattuor partes earum ibant. Vadat rota predicando eum quem promisit: ⁊ promissum impletum ostendit. Et per quattuor partes vadit: quia in quattuor mundi partibus redemptor de qua loquitur predicatus fuit. Et non reuertebantur scilicet rote cum ambularent: quia duz nouū testamentum non rescinditur: dum vetus nō carnaliter: sed iam spiritualiter intellectum tenetur. Post se non redeunt: quia usq̄ ad finem mundi īmutabilia persistunt. Statura quoq̄ erat rotis: ⁊ altitudo ⁊ horribilis aspectus: ad terrorē gehenne cruciationis. Scriptura igitur sacra rotam designans: staturam habet in rectitudine preceptionis. Altitudinem in celsitudine superne promissionis. Horribilem vero aspectum in minis suppliciq̄ sequentis. Et reuertens prophetа ad loquēdū de animalibus predictis dicit. Et totum corpus plenum oculis in circuitu ipsarū quattuor. Quia videlicet sanctorum actio ab omni parte circunspecta est: bona desiderabiliter prouidens: ⁊ mala solliciter cauens. Et ibi notatur quomodo vitia sub specie virtutum suggeruntur. Cūq̄ animalia ambularent: pariter ⁊ rote iuxta ea. Et cuz eleuarentur animalia de terra: eleuabantur simul ⁊ rote. Ambulabant animalia: cum sancti viri in scriptura intelligūt: quēadmodum moraliter viuāt. Eleuantur vero a terra: cum se in cōtemplatione suspendunt. Et quia vnusquisq̄ quanto scriptura sacra proficit: tanto ⁊ eadem scriptura ꝓficit apud ipsum. Jdeo dicitur q̄ rote ambulabāt vel

eleuabantur cum animalibus. Quocunq; ibat spūs: ⁊ rote pīl eleuabantur sequentes eū. Quo enim spiritus legentis tendit: illuc ⁊ diuina eloq̄a eleuantur. Legentis enim spiritus siquid in eis scire morale aut hīstoricum querit: sensus hunc moralis hīstorie sequitur. Siquid tipicum mox figurata locutio cognoscitur. Si quid cōtemplatiuū statim rote quasi pennas accipiunt. Cū euntibus ibant cum stantibus stabant: ⁊ cum eleuatis a terra pariter eleuabantur. Uadunt cum euntib⁹ q̄a eos qui se ad vtilitatē proximi extendunt: sacra eloquia dictorum suorum passus i eius itinere disponunt. Stant rote cū stantibus animalibus: q̄a eos qui fortes sunt in fide: vt aduersis cunctis resistant: ⁊ contradicentes reuincant: rectitudinē suam sacra eloquia ꝓfirmāt. Cuī eleuatis eleuā: q̄ in quantum quisq; ad alta contemplationis ⁊ perfectionis profecerit: tantum ei sacra eloquia de altioribus loquūtur. Spiritus vite erat in rotis: q̄ scilicet dilectionem dei ⁊ proximi capimus in eloquīs diuinis: que vita est anime. Et similitudo super capita animalium firmamenti: quasi aspectus cristalli horribilis. Nomine firmamenti pōt intelligi angelica natura: que creata est cum libero arbitrio flexibili ad bonum ⁊ malū. Quibus dam autem ex eis labentibus alū confirmati sūt: ita vt iam fluere non possint: ⁊ ideo signantur cō grue per cristallum: quod ex aqua fluxibili fit: sz ita obduratur vt liquefieri non possit. Horribilis dicitur iste cristallus: quia nobis pauende sunt angelice potestates: ⁊ super capita animalium extentum dicitur: quia supra intellectum nostrum sunt perfectio ⁊ gloria earum. Sub firmamento autem penne eorum recte alterius ad alteꝝ. Tūc penne animalium recte sunt alterius ad alterum: quando bonū quod quis habet proximo studet cōmunicare: substantiam videlicet temporalem: vel doctrinam ⁊ huiusmodi. Et audiebam sonū alarum quas. sonum aquarum multarū. Quia s. ille virtutū sonus: qui in aures dei prius ex paucis sanctis: incarnato domino fact⁹ est: postea diffusa predicatōe de christo per orbē ex aquis multis. i. ex populis inumeris conuersis multiplicat⁹ est. Quasi sonus sublimis dei. Quia videlicet ipe deus implet mentes sanctorum ⁊ cordibus corū amorem infundit: Ipse ex amantibus cordibus suscipit precem. Uel quia laudes dei quā pri⁹ pauci sancti postea multi conuersi in mundo predicauerunt. Demū in celo vniti: cum capite suo xp̄o sine fine plene laudabunt. Et cum ambularent q̄si sonus erat multitudinis vt sonitus castrorum: Animalia ambulant: cū sancti predicando ⁊ ad idem trahendo discurrunt. Et q̄ quos ꝓcurrūt laudem conditoris: simul exurgūt fit quasi son⁹ multitudinis. Et quia in predicatōe eadem bellū contra demones conuersi assumūt: ideo dicit q̄si sonitus castroꝝ. Castra enim multitudines exercitus dicūtur. Et cum fieret vox super firmamentum quod erat super capita eoꝝ: stabāt ⁊ submittebant alas suas. Quia videlicet sanctorum mētes cum creatoris sui potentiam intenta ꝓtēplatione ꝓsiderant: vilescūt eorum animo virtutes q̄s habent. Et hoc est submittere alas que virtutes signant. Uel etiam cum considerant iudicia dei q̄ ꝓsideratio vox dicitur super firmamētum: timēt ⁊ se humiliant quantūcūq; sancti sint. Et sup firmamētum iminens capiti eorum: quasi aspect⁹ lapidis saphiri similitudo thrōi. Thron⁹ designat angelos supremos: sicut firmamentuꝫ inferiores. Saphirus qui habet colorem aereum: signat dignitatem ⁊ perfectōem maiorem superiorum angelorū. Et super thronū quasi aspectus hōis desuper. Quia videlicet super angelos etiam supmos eleuatus est homo ihesus christ⁹ deus noster. Et vidi quasi speciem electri. s. illum hominez super thronum: quia videlicet vtraq; natura diuina et humana in christo est vt supra expositum est de electro. Uelut aspectus ignis intrinsecus per circuitu eius a lūbis ⁊ desuper. Et a lumbis usq; deorsum: quasi speciem ignis splendētis in circuitu: q̄. s. ante incarnatōez que in lumbis designatur: vnigeniti dei sola iudea intra se ardorem amoris eius habuit. Sed post incarnatōem eius ignis resplenduit: quia vniuerso mundo gentibus claritatem spiritussancti effudit. Uel etiam angelos ad amorem suum per diuinitatem tenuit: ⁊ homines ad sancti ardoris sui desiderium ex humanitate ꝰuo cauit: hec omnia Greg.

Qtū ad terciū .§.xx.

principale: quod notatur in auctoritate apli: dico q̄ demōstratur: speculatio seu visio clara ⁊ essentialis: vnde dicit. Tunc autem facie ad faciem. s. videbimus deum in alia vita. Ubi sciendū ſm. b. Tho. sup epłas pauli. i. ad Corī. xiij. Super hoc verbo: q̄ deus ſm q̄ deus non habet faciem. Et ideo cum hic dicitur facie ad faciem methaphorica locutio est. Dicimur enim tunc videre aliquez ſm faciem: cum videmus ꝓsonam sicuti est: hoc autem vult dicere apl's cum ait. Uidebimus ī patria facie. i. videbimus dei essentiaz. i. Joh. iij. Uidebimus cum sicuti est. Huiusmodi autem visio in corpore mortali haberi non potest. Unde moi si hoc postulanti dixit dominus. Uidebis posteriora mea faciem autem meam videre non poter! Exodi. xxxiij. Uidere personam ex parte dorsi: ē videre ipsam imperfecte: puta q̄ sit nature rationalis: q̄ sit vnus viuens magn⁹ ⁊ huiusmodi. Sz

Dñs my deus nō possum in hac vita ſmiā ē.

Capitulum Sextum

quis vel qualis sit cognosci non potest: nisi videndo faciem. Sic deus videri potest hic: quasi ex parte posteriori: quia cognoscere possumus ratõe vł fide deum vnum esse rationabilem viuentez ꝛ immensũ: sed non sicuti est in essentia sua. Et si moises pure aliquãdo vidit diuinam essentiam i corpore cõstitutus: fuit visio illa quasi momentanea per modum passionis transeuntis: ꝛ non durativa per modũ habitu permanentis: sicut est visio facialis patrie. Nec obstat huic sẽtentie quod dicẽ Jacob Geñ. xxxij. Vidi dominũ facie ad faciem. Non enim proprie loquendo fuit illa visio Jacob facialis: sicut ẽ visio patrie. Sed fuit visio imaginaria in qua sunt diuersi gradus. Altior. ſ. videre illud quod apparet in ipsa imagine in qua apparet. Et alius gradus infimus. ſ. audire tantũ vba: Ut ergo iacob insinuaret excellentiã visionis imaginarie sibi ostense dixit. Vidi dominũ facie. Nõ ergo vidit deum per essentiã ſm Tho. vbi supra.

Notandum est autem ſm ipsum. b. Tho. ꝙ sensibile aliquid potest tripliciter cõsiderari. Primo per sui presentiam. Sic ipsa lux que est ꝑsens oculo. Secundo per presentiam sue similitudinis in sensu immediate deriuataz: sicut albedo que ẽ in pariete videtur: non existente ipsa presentialiter in oculo: ſz eius similitudine: licet ipsa similitudo non videatur ab eo. Tertio per presentiam similitudinis non immediate deriuate ab ipsa re: sed deriuate a similitudine rei: sicut cum videtur aliquis homo per speculum. Non enim similitudo hõis immediate est in oculo: sed similitudo hõis resultata. Loquẽdo igitur p hũc modũ de visione di: dicẽdũ ꝙ naturali cognitõe solus deus videt seipz qz in deo idem est essentia sua ꝛ suus intellect⁹: et iõ essentia sua est pñs sui itellectui. nec aliqua creatura etiã glorificata: potest eo modo deũ videre sicut ipse videt seipsũ: qz hoc esset simpliciter infinitũ a finito coprehendi: qõ nõ põt esse: Uñ die re. xxxij. dicitur de eo. Magnus scientia ꝛ incõprehensibilis cogitatu. Et sic intelligitur illud Mat. xi. qõ dixit. Nemo nouit filiũ nisi pater: neqz pez qs nouit nisi filius. ſ. noticia plene ꝓprehensionis nec p dictõem exceptiuã: nisi excluditur spiritus sanctus: cui⁹ cũ patre ꝛ filio est vna plenissima cognitio. Et qõ sequiẽ in illa auctoritate xpi. Et cui voluerit filius reuelare. Intelligẽdum est filiuz reuelare alicui patrẽ: nõ noticia ꝓprehẽsionis: sicut nouit ipse filius patrem sed noticia apprehẽsiõis: sicut cognoscit a sãctis. Secũdo modo ꝑt. ſ. p pñtiam similitudinis rei i sẽsu immediate deriuatam: videtur aliquid sensibile: sicut albedo i pariete videtur ipsa non assistẽte pñtialiter i oculo: sed i similitudine. Sic forte angeli naturali cognitõe deum vident. Et hec visio fuit in angelis malis ante lapsum. Sed maiori lumine supaddito. ſ. lumine glorie angeli confirmati: vident deum facie ad faciem. i. clarissime suam essentiam. Unde saluator Math. xviij. inquit. Angeli eorum in celis sẽ per vident faciem patris. Et similiter sancti lumine glorie eis cõicato faciem dei vident. Quod ardenter postulabat ps. dicens. Quando veniam ꝛ apparebo ante faciem dei. Et de ipso lumine glorie ait idem ps. In nomine tuo videbimus lumẽ. Quod lumen quidam dixerunt esse quandam similitudinem de deo creatam. Sed hoc esse omnino falsum ꝛ impossibile ꝓbat. b. Tho. vbi supra tribus rationibus. Et pma est quia nũqz potest aliquid cognosci per essentiam si cognoscatur p similitudinem que non conueniat cum ipsa re in specie. Lapis enim non potest cognosci ſm illud quod est: nisi per speciem lapidis que est in anima Nulla enim similitudo ducit in cognitõem essentie alicuius rei: si differat a re illa ſm speciem: ꝛ multominus si differat ſm genus. Non enim p speciẽ equi vel albedinis: potest cognosci essentia hominis: ꝛ multominus essentia angeli. Multo igitur minus p aliquam spẽm creatam quecũqz sit illa potest videri diuina essentia: cũ ab essentia diuia plus distet quecũqz spẽs creata in aia: ꝙ species vł albedinis ab essẽtia angeli. Uñ ponere ꝙ deus videat solum p similitudinẽ seu per quãdã refulgentiã claritatis sue est ponere diuinã essentiã nõ videri. Scõa rõ ẽ qz cũ aia sit quedã silitudo dei: visio illa magis ſz specularł ꝛ enigmatica q̃ ẽ i via ꝙ visio clara ꝛ aperta q̃ ꝓmittitur sanctł i gloria ꝛ i q̃ erit beatitudo nãa. Uñ Aug. dicit hic in glo. ꝙ visio dei q̃ est p similitudinẽ ptinet ad visionez speculi ꝛ enigmatis. Tertia rõ ẽ qz sequeret ꝙ beatitudo hominis vltima esset i alio ꝙ in ipso deo qõ ẽ alienũ a fide. Sequeret etiã ꝙ nãle desideriũ hois qõ est pueniẽdi ad ꝓmã rez cãm ꝛ cognoscẽdi ipam p seipsã esset inane. Uideł ergo diuina essentia p seipam i pria: ꝛ nõ p similitudinẽ creatã. Et hoc ẽ qõ dicit aplus paulo iferius. Tũc cognoscam sicuti ꝛ cognitus sum. i. sicut deus cognoscit essentiam meam: ita deum cognoscam per essentiam suam. Non tamen li sicut importat equalitatem: sed similitudinem. Sic ergo in lumine glorie qõ tñ ẽ qd creatum: eleuatus intellectus videbit lumen diuine essentie. Ad quod intelligendũ sume exemplũ in lumine corpali. Oculus enim nõ est tante potẽtie ꝙ possit fixe respicẽ i solem et quãto plus appropinquaret ad eũ: tãto ineptior redderetur ad videndũ ipsũ. Ita oculꝰ itellectꝰ hũani est ita debilis ex pte sui: ꝙ in tam excellenti luce diuine essẽtie figi nõ pt: nisi ꝓforteł ꝛ fortificeł per vtutẽ diuinã. Et ista vtus fortificãs ꝛ ꝓfortãs dicit lumẽ glorie. Ideo dicitur. In lumine tuo ꝛc. Nul

pſensibile tripliciter

nõ

nõ bñ ſ. ꝙ lumẽ glie nõ ẽ creatũ ſ.

aug.

[illegible] seipm. eam verbi ydeñ dm.

lum enim lumen aliud lumen demonſtrat q̄ ſe. Neq; eniꝫ lumen ſolis adiuuat. vt videatur luna aut ſtelle. Unde ꝛ quando luna ē. xv. aere ſereno de nocte multo clarioꝛ apparet: q̄ cuꝫ oritur ſol: Et ſi quis aſcenderet mille toꝛtia de die: non propter hoc melius videret ſolem. Sic ad ꝓpoſitum Lux diuina eterna ꝛ infinita per aliam lucem nō videtur: q̄ per ſe ipſam que lumē glorie efficitur: quando intellectui creato cōicatur: ita q̄ lux intellectua vnita eſt cum diuina: ꝛ videt per virtutez diuinam: non per lucem ſuam ꝓpriam. Unde hereticus eſſet qui diceret: q̄ intellectus beat⁹ videt deum ſine lumine glorie: quia hoc eſſet dicere: q̄ intellectus humanus videt deum virtute propria: q̄ eſt falſum. Proſequatur de exemplo lucis. Media ante ipſa luce tu vides terram: lapides: arboꝛes: animalia: ꝛ multa alia. Et cum ipſa eadem luce videns ſolem. Q̄ conſidera vbi ſit iſta lux ſolis media qua tu vides ſolem ꝛ alia: certe non eſt lux in oculo tuo: ſed ſuper re viſa. Et ideo te ſtante in loco obſcuro vides rem que eſt in loco luminoſo ſiue rem luminoſam. Et nocte obſcura vides ſtellā ꝛ domum aliquam que ſit ad aliquod lumen poſita quāuis lumen ſuum non reddat claritate uſq; ad lumen tuū. Et ſic uides mediāte duplici luce: vna eſt tui qui es in loco tenebroſo. Sz oculū habes ad intra luminoſum cuius lux extra nō extenditur. Secunda eſt illa lux que eſt diffuſa ꝛ reuerberata ſuper illaz rez quā tu vides. Quecūq; harum duaruꝫ deficeret non videres: neq; per lucem oculi tui ſolam: nec ſolum per extraneam: ſz tua propria deficeret. Si autem vis reſpicere mediante ita duplici luce ſine alio medio ſolez in ſpera ſua: certe hoc non vales: ſed potius excecaret. Et ratio huius eſt: quia lux ſolis reuerberat in tua luce propria: ꝛ eſt tanta diſtantia inter tuam ꝛ ſuam: q̄ tua refugit ipſam: ꝛ ſuſtinere non poteſt. propter excellentiaz claritatis. Unde quātūcūq; conaris non potes oculum fixe tenere apertū ad ſperam ſolis. Et auem volantem inter oculum tuum: ꝛ ſperam ſolis etiam videre non valeꝫ. Sed ſi lux ſolis poſſet vniri cum tua luce ſuſpendēdo defectum ꝛ debilitatez ipſius tue lucis: que ſuſpēſio ſequeretur ex vnione facta tunc reſpiceres ſolem ipſum in ſpera ſua cum delectatōe ꝛ ſuauitate: ſine reuerberatione oculoꝝ. Nunc ad ꝓpoſitum: ſciendum q̄ due luces ſunt neceſſarie ad videndum deum ſimul vnite virtute fortioris lucis. Uidelicet lux humani intellectus: ꝛ illa eſt debilis: ꝛ lux diuina ꝛ illa ē fortiſſima. Si lux naturalis humana: ſ. intellectus conſideratur ſola: nihil cognoſcit certitudinaliter. Sicut qui in tenebris eſt ꝛ nihil videt: quāuis in alia luce poſſit opinari aliquid. Sed nō perfecte ſcire. Sicut exiſtēs aliquis clauſus in camera obſcura: poteſt diuinare palpando: audiendo: guſtando: vel odorando aliquid quod eſt intra cameram. Sz dubitari habet ſe decipi: quouſq; oculus ille videat vtute lucis ab extra venētis. Et ideo anime damnatoꝝ errant in cognitōe dei: reputando ipſum iniuſtuꝫ ꝛ crudelem: quia non habent aliam lucem q̄ ꝓpriam ſm ſenſum: cuꝫ illa iudicando: diuinado: ꝛ opinando. Et ipſe anime damnate diuina luce ſ. naturaliter infuſa: vident omnes alias animas. ꝛ gloriam beatoꝝ ad ipſarum afflictōem: ꝛ aliquādo ſtatum aiaꝝ viataꝝ ad ſui ꝓfuſionem: et penas aiaꝝ damnatoꝝ ad coꝝ tribulatōem. Sicut patet i ꝑabola diuitis epulonis ꝛ lazari Luc. xvi. Quia igitur lumē glorie preexigit i intellectu humano lumē gratie vt ſuperueniat ei: quia i aiabus damnatoꝝ non reperit ipſum lumē gratie. Ideo nō ſunt ſuſceptibiles luminis glorie: ꝛ ideo deum videre nō poſſunt: nec gloriā ſuam Sz aie beatoꝝ habēt propriā lucem: gratia informataz: i qua diuina lux illuſtrādo ſecum vnit: ñ ꝓpter infirmari aut exterreri: ſicut fuerunt exterriti oculi exterioꝛes ꝛ iterioꝛes: petri: iacobi: ꝛ iohannis: in tranſfiguratōe dei: q: adhuc erāt mortales facta ergo illa vnione per lumē glorie: videt intellectus creatus in virtute intellectus increati. Et ſic lux naturalis que erat gratioſa ſupra ſe eleuata a luce glorioſa: que nō eſt aliud q̄ verbum diuinū eternū: tanq̄ ſolaris radius a patre procedens videt lumē glorie glorioſu deum: ꝛ oēm creaturam ſup quam talis lux ſpargitur. Et quia illa lux totum videt: nihil ei abſcōſum eſt: ideo quilibet ſanctus videt omnem creaturā vbicūq; ſit. Sicē oculus humanus ſi eſſet in ſole vnitus cuꝫ ſuo radio claro: certe videret vbicūq; ſol attingeret ꝛ irradiaret ex ſe: ꝛ in ſole videret plus ꝛ minus: ſm q̄ illa vnitas eſſet ꝑfecta. Et quia aia chriſti ꝑfectiſſime fuit vnita cū verbo eterno ꝛ eſt: iō ꝑfectiſſime videt vbum ꝛ oia que ſunt in verbo. Alie autē aie plus ꝛ minus vident: ſm q̄ ſunt plus vel min⁹ vnite ſm ꝑfectōem charitatis: que ē cauſa huiꝰ vnionis ꝛ viſionis facialis. Et ſic habes q̄ lumē glorie nō eſt creatura. ſ. aliqua de per ſe ꝛepreſentans creatoꝝem. Sed eſt ipſe creator: lumen glorie ſue vnitus intellectui humano. Et ſic i lumine tuo. ſ. verbo diuino videbimus lumē. Unde ꝛ Joh. i apo. circa finem dicit: q̄ in illa ciuitate ſuperna ñ vidit ſolē: nec lumē lucerne ē ibi: ſz agnus ſcilicet verbū eternum illuminat illam. Ad hoc etiam facit: q̄ dixit chriſtus Mathe. xiij. Juſti fulgebūt ſicē ſol i regno p̄ris mei. i. lux verbi: quod vbū eſt ſol uite eterne. Et lux cuiuſlibet beati erit q̄d vnū ꝑ vnionē non ꝑ ꝙuerſionē. Non eniꝫ ꝙuertet lux verbi. Sic nec natura ſua: qua idem eſt in natura ani

ſ. hēdum ē q̄ dicēt·q̄ intellectus bōrū ꝛquꝫ dmi ſiē lucē ꝑfectā·

ſ. ad dmūndendū·duē lucēs ſunt neceſſarie·

Capitulum Septimū

me beate vł glorie eius. Sed sicut in misterio icarnationis: salua vniuscuiusq; proprietate nature: vnita sunt diuinitas ⁊ hūanitas: diuinitate permanēte impassibili: humanitate subiecta mortalitati: deꝰ ⁊ hō vniti sūt i vnitate pſōe: ita lux increata cum luce anime vnita erunt vnum: non quidem vnitate persone: sed vnitate charitatis ⁊ amicitie perfectissime: remanēte tñ deitate: i sua virtute et gloria infinita ⁊ anima beata cuꝫ sua virtute ⁊ gloria finita. Unde dominus ihesus in oratione ad patrem facta post vltimā cenam inquit. Uolo pater vt quos dedisti mihi sint vnum. sicut ⁊ nos vnuꝫ sumus. Ego in eis ⁊ tu in me: vt sint conseruati i vnum: ⁊ videant claritatem quam dedisti mihi. Johā. xvij. Tunc. ſ. in patria videbimus facie ad faciem. Et vt dicit deuotus Bernñ. Felix anima q̄ terreno resoluta carcere libera celum petit. Que dulcissimum dominum facie ad faciez cernit: vbi verꝰ sol iusticie: mira sue pulchritudinis visione omnes recipit. Et illa vniuersos celestis patrie ciues illuminat: vt luceant ipsi lumine videlicet illuminante: vltra omnem solis nostri splendorez in mortali adherentes deitati. Et in huius figuram dixit regina hester vxor assueri maximi regis: qui interpretatur beatitudo: significans animaz summi regis regum ihesu christi: qui est vera beatitudo: de ipo loquens. Mirabilis es valde domine: ⁊ facies tua plena est omnium gratiarum. Et. iij. Reg. x. In figuram dicitur: q̄ vniuersa terra desiderabat videre vultum salomonis. Quantuꝫ ad tertium modum videndi sensibilia. ſ. per penitentiam similitudinis: nō immediate deriuate ab ipsa re. sed deriuate a similitudine rei: sicut videt homo per speculum. Sic isto modo videm⁹ seu cognoscimus deum: cognitōe naturali in vita ista Et sic exponitur. Uidemus nunc. i. per rationem naturalem nostraz. Et si addatur lumini naturali fidei lumen q̄ est supernaturale: adhuc plenius videmus deum in vita presenti: sed tale lumen fidei si non sit charitate formatum: non sufficit ad conducendum ad lumen glorie. Inter deū et animam est infinita distantia perfectionis vtualis. Deus enim infinitus est: ⁊ quelibet eius virtus infinita. Anima autem sicut ⁊ quelibet creatura est finita ⁊ potentie finite. Cum igitur finitum nō possit comprehendere infinitum: non poterit aia deum comprehendere: nisi efficiatur vnum cum eo. Et sic quodāmō efficietur infinita. Hoc aūt charitas operatur: quia qui manet in charitate: in deo manet: ⁊ deus in eo. i. Joh. iiij. Et. i. Cori. vi. Qui adheret deo scilicet per dilectionem vn⁹ spiritus est cum eo: non quidem substantialiter: sed affectualiter. Habet enim amor scōm Dionisium vim vnitiuam: ⁊ calori assimilatur qui diuersa vni ⁊ cibum in assumentem conuertit. Sume exemplum in agno vel alio cibo qui a nobis cō mederetur. Certum est enim: q̄ agnus cum multis gradibus perfectionis naturalis sit inferior homine: nūq̄ vnum effici posset cum homine: nisi per vnum modum. ſ. per calorem naturalem hominis ipsum agnum in cibum sumptum digerentis: ⁊ i substantiam sui cōuertentis. Et sic agnus quodāmodo efficitur homo. Sz si homo commederet venenum vel rem venenatam: non posset illud p uertere in se. Et ratio huius est: quia illud sūptuꝫ extinguit calorem naturalem quo fit digestio et p uersio. Sicut etiam si cōmederet lapidem vel ferrum non conuerteretur in se propter sui duritiā ⁊ frigiditatem. Illi enim cibi dicuntur esse ꝓportionati humane nature: qui participant cum caloze: ⁊ sunt sine ẽsistentia: de facili conuertibiles i substantiam suam. Sic ad propositum dicendū. Si homo vult conuerti in deum: ⁊ effici deus. ſ. per participatōem: oportet q̄ ꝓmedatur ab eo. i. incorporetur seu vniatur per calorem sue infinite charitati. Sed deus ipse non cōmedit cibum id ē non vnit secum in gloria eum qui calorez charitatis hic non habuerit feruenter. Naz ⁊ de quibusdam tepidis dicit ipse per Johā. apoc. iij. Quia tepidus es incipiaz te euomere de ore meo. Tepidus est: qui fidem habet sine operibus: ⁊ absq; caloze charitatis efficaciter manet. Et ideo apostol⁹ faciens cōparatōem inter virtutes: ꝓcludit q̄ maior horum est charitas. Uerum quia nihil potest amari nisi sit cognitū: iō ad amorē charitatis exigit ꝓmo cognitio rei: que ad sufficiētiā haberi nō pōt nisi p fidē. Et ne hō deficiat vł obcecet a fine vltimo: iam cognito: exigit spes p quam tēdat in illā finē. Unde ⁊ de his tribus tāq̄ necessarijs dr Eccī. ij. Qui timetis deū credite illi. ſ. p fidē: ⁊ nō euacuabit merces vestra. Et seq̄t imediate. Qui timetis dñm sperate in illū: ⁊ i oblectōe veniet vobis misericordia. Et exide sequit: q̄ timetis deū diligite illū: ⁊ illuminabūt corda vra. Et talis cognitio. ſ. habita ex lumine gratie ⁊ charitatis: possz et dici lz nō ita ꝓprie visio facialis respectu. ſ. cuius q̄ solū ē p fidē vel rōez nālem. Unde ps de electis ait. Absondes eos i absondito faciei tue. Absōdes ſ. a turbinibus mūdi ⁊ occupatōib⁹ eius i absondito faciei tue. i. i facie videlicet cogitatōis gratiose a te eis collate: ⁊ ꝓbosis absōse ⁊ ignorate.

La. vij. De intellectu practico qūo dr exerceri.

Ebet quoq; aia oculo suo sinistro. i. intellectu practico vt vtualiter. ſ. ad bene operandū. Intellectus eni bonus ait ps. omnibus facientibus eum id est bonum intellect⁹ i illis ē: qui nō solū querūt itelligē vt sciāt.

¶ Intellectu practico ē exercendū.

¶ Intelligē nō debem⁹ ut sciamus sed ut bnē operem.

¶ Hō dz in ſcīa ꝙſiderare · ut diuiat in ꝓfectione · ·

ſed etiaz vt faciant facientes bonum qō itelligūt: Scienti enim bonum ⁊ non facienti peccatuz eſt illi. Inquit Jacob⁹ i canonica ſua. Unde ⁊ idem ꝑs. ait. Sicut oculi ſeruoꝝ i manibus dominoꝝ ſuoꝝ. ſ. ſunt. Ita oculi noſtri ad dominū deuz noſtrū. O culi ſeruoꝝ dicuntur eſſe in manibus dominoꝝ. ſ. ad videndum: ſi aliquid in manibus habent ad ꝓferendum: vel ſi aliquid habent ad p curiendum. Uel ſi aliquid habent ad exercenduz vt illud operentur. Et ita oculi electoꝝ ſunt dire cti ad dñm. Ad conſiderandū largita ⁊ banda beneficia illata: ⁊ conferenda ſupplicia: ⁊ iuſta agenda exercitia: vt ꝓſiderent que dñs vult eos agere. ſicut ſeruus conſiderat opera que vult dominus ſuus eum exercere. Et ſic oculi ſeruoꝝ ſunt i manibus dominoꝝ. i. in operibus que volūt domini ab eis. Et quia multa ſunt que a nobis inſpicieda ⁊ conſideranda ſunt ad agendum. Ideo Johā. in Apoca. iiij. c. refert: ꝙ animalia que ipſe vidit in circuitu dominice ſedis: deſignantia ſm Greg. dei electos erant plena oculis. Oportet enim oculos habere ſpirituales intus ⁊ extra: inferius ⁊ ſupra retro ⁊ antea. In dextera parte ⁊ ſiniſtra: ad valēdum bene inſpicere que nobis ſunt congruentia. Unde ⁊ xp̄s dixit cuidam ab eo illuminato. Reſpice Luce. xvij. Et primo.

¶ oculos ſpūales hr̄e debem⁹ · in tg · cō · inferiq · ⁊c̄ · ·

Reſpice intus in ꝓſcientia: vt rectificetur.

¶ Reſpice intus debem⁹ · ut ſaluem̄ ·

Reſpice extra circa creata: vt recōpenſent.

Reſpice ſupra ad celeſtia: vt adiuuetur.

Reſpice infra ad ſupplicia: vt ad ea nō intretur.

Reſpice retro ad ꝓmiſſa: vt remoueant.

Reſpice ante ad pericula: vt caueant.

Reſpice ad dexteram ſanctoꝝ exempla: vt ſimilia agantur.

Reſpice in ſiniſtra prauoꝝ geſta: vt tua ꝓfūdāt.

Quātū ad primū §. I.

¶ hō dz cōſcīa ſaꝑm mēt aīa

dicit ſaluator Luce. xi. Uide ne lumē qd i tē ē tenebre ſint. i. ne ſis tenebroſus in conſideratōe coruz que intra te ſunt. Quāuis enim oculus corporalis ⁊ ſi alia videat ſeipſum videre non poſſit. Oculꝰ tamē ſpiritualis aie: ⁊ ſe ⁊ alia videre poteſt: quin immo vt dicit Hugo de ſancto victo. Oculus tuus. ſ. anime tue nihil bene videt: ſi ſeipſum non videt. Et querenti cuidam gentili ab appolline: qd ſibi eſſet agendum ad beatitudinē conſequēdaz. Reſponſum eſt: noſce teipſum. Ad quod facit illud Job Uiſitans ſpeciem tuam non peccabiſ. i. conſiderans teipſum. Hinc ⁊ deuotus Bern. ad Eugenium papam. In ſcōo li. de conſideratione inquit. Ad te primum inchoet conſideratio tua. Non ſolum autem a te: ſed ⁊ in te finiatur. Quo cūqz euagetur ad te reuocetur cuz ſalutis fructu: Unde ⁊ Eccs. ij. dicitur oculi ſapientis in capite eius. Oculi quidem corporales ita ſunt in capite ſtulti: ſicuti in capite ſapientis. Sed oculi ſpūales ſ. conſideratōis: ſolum ſunt in capite ſapientis. i. virtuoſi non ſtulti. i. peccatoris. In capite videlicet in parte ſuperiori anime vt ſm rationem operetur. Hec autem conſideratio ſui ſm Bern. vbi ſupra in tria diuiditur: vt. ſ. reſpicias. Quid ſis in natura: quis in perſona: qualis in moribus ſeu vita. Reſpice ergo primo quid ſis in natura. Et conſiderans occurret tibi illud beati Job dicentis. Homo natus de muliere breui viuens tē pore repletur multis miſerijs: ⁊ nūqꝑ in eodez ſtatu permanet. Reſpice igitur quia natus es de muliere nudus. ſ. ⁊ pauper. Miſer ⁊ miſerabilis: erubeſcens qꝺ ſis nudus: plorās qꝺ natus ſis. Murmurans qꝺ ſis natus ad laborem non ad honorē. Natus de muliere ⁊ ob hoc cum reatu. Primā vocē quam emittis fletus eſt: quaſi ex hoc prophetans ſm Aguſ. de ciui. dei te in valle lachrymarum ingreſſum. Breui viuens tempore. Et ideo ſemper cum metu. Et ipſa quoqz breuitas incerta eſt. Repletur multis miſerijs ⁊ vere multis: quia corporis ⁊ anime ſimul. Cuncti enim dies eius laborib⁹ ⁊ erumnis pleni ſunt. Ut dicit Eccs. ij. Quid enī calamitate vacat: naſcente in peccato: fragili corpore: mēte ſterili: repletus i corpore penalitatib⁹: infirmitatibus: neceſſitatibus innumeris. In anima vero repletus ignorantia: ꝓcupiſcentia: malicia. Demū nunqꝑ in eodem ſtatu permanet. Alteratus etate: ſubſtantia: honore: moribus: affectu: ⁊ nūqꝑ quieſcere valens. Reſpiciendo igitur quid in natura es: ad magnam humiliatōem te induz conſideratio hec. Uerū ⁊ rationalitas que ad qd ditatem hominis pertinet reſpecta te ſubleuabit a deiectione tante humiliationis. Reſpice ſecūdo quid ſis in perſona. i. cuius conditionis: ſi videlicet laicus: clericus: religioſus: vel prelatus. Nam ſi laicus: vt dicit Hiero. xij. q. i. c. duo ſunt. Lz his temporalia poſſidere. Sed non niſi ad vſum id eſt non ad abuſum. His conceſſum eſt vxorez ducere: terram colere: inter virum ⁊ virum iudicare. Oblationes ſuper altaria ponere: decimas reddere. Et ita ſaluari poterunt: ſi vitia benefaciendo vitauerint. Reſpice ergo ſi in tali ſtatu es: qꝺ cōſcientia tua ſm hec rectificetur. Q ſi clericus es: interpretare nomen tuum vt coneris eſſe quod dicteris. Cleros enim grece: latine ſors interpretatur: quia. ſ. ipſe clericus eſt pars domini: ⁊ dominum ſuam partem habet. Ut autem dicit Ambroſius de fuga ſeculi. Cui portio deus: nihil curare debz niſi deum ne alterius impediatur neceſſitatis munere id eſt ſolicitudinis occupatione. Hec eſt enim natura ſacerdotis. Fuga abdicatio domeſticoꝝ. Et quedam alienatio chariſſimoruz: vt ſuis ſe abneget qui deo ſeruire geſtit. xij. queſtiō p̄ma. Cui portio. Illud ādz eos obſeruare oz: qō ait plus.

¶ in ſuo ſtatu qui pt̄ cō ꝓferen · ſi ſuꝑ · ctum ut̄ religioſꝰ fuerit · ·

Capitulum Septimū

Ab omni ſpecie mala abſtinete vos. extra de vi. & ho. cle. Ab omni. Et precipue a familiaritate mulierū: vt. lxxxi. di. cleric': & c. ſequētibus. Si autē religioſus es: & ſic religatus. i. bis ligat': ligamine preceptorū in baptiſmi acceptione: & ligamine obſuatiōis ꝓſeſſionis i ſolēni ꝓfeſſione. Reſpice quod ait Aug'. dis. xlvij. quātūlibet. Sicut difficile ſuit expertus meliores q̄ qui i monaſterijs ꝓfecerūt: Ita difficile ſum expertus peiores q̄ qui i monaſterio defecerunt. Dis igitur dedicis contēplatiōi & oratiōni ab omni ſtrepitu tēporalium ceſſare cōuenit: & victu & veſtitu contenti nullaz inter ſe ꝓprietatem habere: ſed omnia in cōi ſm Hiero. xij. q. i. duo ſunt. Debet etiā claustro eſſe ꝓtentus quia ſicut piſcis ſine aqua caret uita: Ita ſine monaſterio monachus. Sedeat igitur ſolitarius et taceat: quia mundo mortuus eſt. xvj. q. j. placuit. Si autē prelatus es. Reſpice quia ſm Criſoſ. in iudicio ſedes. Si enī bene vixeri: & bene docueri: populū inſtruis quomodo viuere debeat. Si bñ docueris & male vixeris: deuz inſtruis quomodo te debeat ꝓdemnare: dis. xl. Multi. Tanta autez debet eſſe precellentia vite rectoris ad vitam ſubditoz: quātū paſtor excellit ꝓditōem ſuaz ouiū: Nec ſibi ſufficit puritas ſua: niſi & puniat aliena crimina. Unde Aug: Qui nec reguminis in ſe rationem habuit: nec ſua delicta deterſit: nec filioz crimen correxit: canis impudicus dicēdus eſt magis q̄ epiſcopus. ij. q. vij. Reſpice tertio. Qualis ſis in vita ꝓficiens. ſ. aut deficiēs: in moribus: in aduerſitatibus: & proſperitatibus: circa que oportet te tenere medium ſi non vis perdere modum. Nam ut dicit poeta. Eſt modus in rebus: ſūt certi deniq; fines. Quos ultra citraq; nequit cōſiſtere virtus. In te ergo cōſiſte & non infra deijci: nō attolli ſupra: non euadere in longius: non extēdi latius diſce. Nam ut longitudo. ſ. nimia exterminium habere ſolet: dilatatio ſciſſuram: altitudo ruinam: & profundum abſortionem. Longitudinem nimiam tibi aſſumis: cuz promittis tibi longiorem vitam. Latitudinem vero incongruā: cuz in ſuperfluas diſtenditur animus curas: Altitudinem ruinoſam: cum de ſe plus preſumit. Profundum: cum ſe plus debito deijcit. Qui enim longa ſibi mentitur tempora: nonne ingreditur iter exterminij. Tranſit enim vite terminos productionis vite ſolicitudine. Similiter animus diſtentus in multa: multis laceretur curis neceſſe eſt. Nam cōmoderata extenſio extenuatōem: & extenuatō nimia ſciſſionem facit. Alia vero preſumptio q̄d niſi ruinoſa precipitatio eſt: Unde ſalomon in p uerb. Ante ruinam exaltatur cor. Numia autem puſillanimitatis dejectio deſperata quedam abſortio eſt. Medium ergo in cunctis tene: vt poſſis cōp hendere cum omnibus ſanctis: que ſit lōgitudo: latitudo: ſublimitas: & profunduz. ſm apoſtolū. Reſpice etiaz qualis ex te ſis: qualis ex deo. Ex te mala. bona a deo eſſe nō ambigas.

Reſpice ſecūdo §. II.

extra te. ſ. creata ꝓz illud Iſa. lx. Leua in circuitu oculos tuos & vide. In circuitu eniz tuo ex omni latere inuenis creaturas. Omnis autem creatura triplici uoce te alloquitur ſm Hugonem de ſācto victore. Et prima eſt accipe beneficiuz. ſecūda eſt redde ſeruitium. tertia eſt caue ſupplicium. Et a ſuperioribus inchoando dicunt angeli p effectuz tibi. Accipe beneficium noſtrum: quod ex parte creatoris continue tibi impendimus cuſtodiēdo: a malis eripiendo: ad bona excitando. Et pro huiuſmodi beneficio ipſi creatori redde ſeruitium: eius mandata adimplendo: alioquin teſtes erim? contra te in iudicio: & miniſterio noſtro ad infera detraberis. Dicit tibi celum cum luminaribus ſuis. Ego tibi motum prebeo & ſine me inſenſibilis permaneres. Gratiſſimā lucem tibi ſol porrigit: ne in tenebris tedioſus reſideas: & vt pater vere in omnia inferiora multiplices virtutes iſūdit. Et ne obſcura in totum nox habeatur: luna cum ſtellis ſplendorez emittunt: celiq; decorant. Pro huiuſmodi igitur beneficijs redde obſequiuz creatori noſtro: gratias agens adimplens illud ps. Benedicam dominum in omni tempore. Loquitur ignis modo ſuo dicens. O homo quantū beneficium tibi preſto: te calefaciendo: cibos tuos decoquendo: q̄ plura opera efficiendo: tibi perutilia: & ſine mei participatione in calore naturali nutriri non poſſes. Pro huius igitur deo redde ſeruitium: vt caloze ſuccenſo dulciſſime charitati dominum deuz pre omnibus diligas: alioquī ſupplicium ignis eterni non euades. Aer quoq; nō retitet: dicens. Ego tibi flatum concedo vt aſpires & reſpires atq; locutionem tam neceſſariam. Ut formā valeaſ ꝺſeruio: te vndiq; curādo. Et aues varias ſuaue perſonantes melos: & in cibum tranſeuntes contineo. Redde igitur ſeruitium deo: oculum ad ſui honorem & gloriā aperiendo. Aqua inquit. Ego tuas inmunditias purgo: & fetores removeo. Sicienti non paruum refrigerium affero. Species innumeres piſcium ad tui vſum enutrio. Et quod plus eſt in ſacramētis anime tue neceſſarijs me prebeo. Redde ergo ſeruitium: vt ipſa ſacramenta reuereāris. Et ſi non ratione materie in ſe ratione tamen inſtituentis & gratie ibi a deo poſite. alioquin abſortē ab aquis niuiū tranſibis ad calorē nimiū. Demū terra q̄uis infimū elementorum: tamē copioſiori voce te excitat dicēs: O homo vnde factus es: niſi ex me humo. Ego & ſuſtento: ego diuitias dono: aurum: & argentum ceteraq; metalla: que i viſceribus meis ego geſto.

p Omnis creatura triplici uoce te alloquit.

p angeli loquit.

p celi loquit.

p ignis loquit.

p aer loquit

p aq loquit.

p trra loquit.

Quot genera aialiū propter te pasco ⁊ retineo. Et aliqua quidez in tui cibū vt pupillos: agnos: edos: capreas: ceruos: vitulos ceteraqz domestica ac siluestria. Alia ad tui adiutoriū: vt equos: mulos: camelos: asellos ⁊ huiusmodi. Alia ad tui solatium vt simeas: caniculos. Ego quoqz herbas non solum suaues: sed et quāplurimas medicinales produco flores varios ⁊ flagrantes emitto: fructus innumeros ⁊ sapidos diuersis temporib⁹ offero. Pro huiusmodi igitur bñficijs creatori tuo ⁊ meo cognosce te debitorē: ⁊ ad necessitatē non voluptatem his vti debere. Proximisqz tuis indigentibus portōem ꝓ posse porrigere. Alioquin si ingratus inuenieris: sicut aperta est terra ⁊ deglutiuit dathan. Sic aperietur. ⁊ tibi vt ad centrum eius descendas: ad terraz miserie ⁊ tenebrarū: vbi nullus ordo sed sempiternus horror inhabitat.

Respice tertio §.III.

supra ad celestia vt aduueris: vt nō solum gloriā sanctorum contempleris: sed etiam ipsos in auxilium inuocare digneris. Unde ps. Leuaui oculos meos in montes: vnde veniet auxiliuz mihi. Nec credendum est propheram loqui de mōtibus materialibus: quia inde nō magis auxilium sperare possumus: q̄ ad ualles respiciendo. Sz loquitur de montibus spiritualibus: siue diuinis personis: super quibus fundamenta superne ciuitatis scōz eundem ps. sunt sita: siue de montibus rationabilibus. i. sanctis: contemplatione ⁊ perfectione in altum eleuatis. Et circa hoc tria debes respicere. Et primo q̄ ipsa oratio ad deum ⁊ sanctos directa fiat congruenter: in eo q̄ dicit. Leuaui oculos meos: non oculum ait sed oculos. Debet enim eleuari ad deum ⁊ sanctos in oratione oculus speculatiuus ad considerandum: videlicet dei ⁊ sanctorum bonitatem ⁊ largitatem: ⁊ caueri debz ne oculus ipse ad terrena tunc aspiciat. Unde ⁊ Damascenus dicit: q̄ oratio est assensus intellectus in deum. Debet etiam erigi oculus practicus: vt. s. i tendat operari: quod velit. s. cum postulat vtutes ⁊ huiusmodi. Uel etiam secūdus oculus potest dici pius affectus in deum directus. Unde ⁊ de saluatore dicitur Johā. xvij. ca. Q leuatis oculis in celum orans: dixit. Pater venit hora: clarifica filium tuum ⁊c. Ut doceret moraliter: ⁊ oculum intellectus per attentionem: ⁊ oculum affectus per feruorem ad deum dirigendo. Secundo respice: q̄ oratio ipsa fiat pluraliter. Unde subdit ps. In montes. Non solum enim ad vnum sanctum sed ad plures dirigenda est oratio: quandoqz ad vnum: quandoqz ad alium: vt nos docet mater ecclesia. Quasdam enim gratias seu dona obtinet quis oratione directa ad vnum sanctum: quas ñ obtinet ex oratione facta ad alium sanctum: etiaz longe maioris meriti ſm cōmune iudicium. Sic patet per cotidianam experientiam. in periculis maris ⁊ terre. Frequenter enim in naufragijs vel infirmitatibus constituti: recōmendantes se Petro Paulo Johanni uel Laurentio: nullum inde reportarunt leuamen. Et exinde recōmendantes se beato Dominico: vel beato Liriaco: uel beato Erasmo: uel beato columbano: uel alijs qui exti mantur inferiores apostolis: subito pericula euasere. Quod propterea contingere creditur: quia vult gloriosus deus etiam minimos sanctos exaltari ⁊ ab hominibus venerari: dum magna beneficia ipsis mediantibus se percepisse cognoscunt. Uel hoc etiam potest procedere: quia aliqñ. quis cum maiori affectu ⁊ deuotione: oculos mentis erigit ad auxilium postulandum ab aliquo sācto ⁊ si minori q̄ faciat orationem dirigendo ad sanctos maiores. Oratio autem quanto affectuosiuz fit: tanto efficatius exauditur cōmuniter. Respice tertō: q̄ ipsa oratio fiat fiducialiter. Unde subdit ps. Unde veniet auxilium mihi. Et hoc ē quod Jacobus ait in canonica ca. ꝑmo. Postulet autem in fide id est cuz fiducia nihil hesitans. Et certe causam habemus sperandi auxilium a sanctis cum sint fratres nostri. Sciunt enim necessitates nostras ⁊ miserias: precipue cū eos inuocam⁹ exoptātqz nobis bona. Neqz enim charitas in eis deficit: quā in via habuerunt ad proximos: sed in eis ad sūmum perfectionis deuenit. Cum igitur in mundo conuersantes. cum magno effectu laborarēt: in subleuandis alioz miserijs: multomagis credēdum est nunc nobis uelle suffragari in illis: in quibus deo bñplacitum esse cognoscūt. Sed ⁊ posse sub eis est cū uoluerit. Neqz eni beati essēt si aliquid uellent quod obtinere non possent. Et cū per merita Abrahaz Jsaac ⁊ Jacob ⁊ Dauid dominus deus multa mala ⁊ flagella remouerit a populo suo antiquo: ⁊ multa bona concesserit vt patet ex pētatheucō ⁊ libris regū: q̄ tñ pies: nec dū ad gloria itrauerāt sz i libo detinebāt quanto magis credēdū ē propi merita apostolo martiz ⁊ confessorū. ac sacrarum virginum: ⁊ permaxie virginis matris marie gloriosissime: qui sunt i gloria ⁊ fruitōne beatissima: eos qui versantur i mūdo multipliciter adiuuari in corpore ⁊ in anima: in spiritualibus ⁊ temporalibus: sicut patet per exempla beati dominici: beati Bartholomei: et aliorum sanctoruz.

Quarto respice §.IIII.

infra scilicet ad supplicia ut caueātur. Uñ Isa. li. dī. Leuate in celū oculos vros ⁊ videte sub terra deorsū. i. nō solū celestia: sz ⁊ inferna ispiciat: sub terra. n. infern⁹ est. Respiciendo autem illa tria genera seu tres stat⁹ reperies animarū. Et ex primo

Capitulum Septimū

cognoscere poteris maximā tibi ꝓcessuz gr̄az. Ex scōo precipue tibi remouendam negligentiam. Ex tertio summe tibi cauendam impenitentiaz.

Respice igitur primū statum. Et hi sunt pueri siue puelle mortui sine baptismo: post euāgeluz diuulgatum: vel remedio alio cōtra originale ordinatū in veteri testamento. Et hi quāuis pena sēsibili careant: glorie tamē beatissime visionis: in petuū priuantur. Et quāuis miruz videatur ⁊ durū eos priuari tanta felicitate glorie superne sine aliqua culpa ab eis cōmissa: nulla tamē eis fit iuria vel iniusticia. Ex cōtracto enīz originali pcca to nascimur omnes filij ire: ⁊ debitores mortis eterne. Q̄ si sine vllis meritis tuis placuit pīssimo oco sequestrare amassa perditorum: ⁊ ad remedium contra debitam mortem te perducere: nō habes hic certe quod ꝓtra deū queruleris: ſz vnde ⁊ tua liberatōe magis q̄ illoz̄ admireris: ⁊ ipsum affectuose venereris Respice ad secundū statuz. ſ. eorum qui sunt in purgatorio: ⁊ ibi fm p̄s. Oculis tuis ꝓsiderabis: ⁊ retributōem peccatorū videbis: Quia enim deus delictum omnino sine vltione non patitur: vt dicit Hie. de pe. di. i. Sic etiam quātūcūq; minimū sit: quia negligentes fuerūt illi in mundo degentes ad purgandū venialia: ⁊ ad satisfaciēdum pro criminalibus: ideo ibi torquentur maxima pena: ⁊ que a nobis leuissima uel nulla extimantur delicta. ibi acerrime puniūtur. Sicut patet in vita fratrū precipue de quodam religioso: qui ob hoc q̄ asseuerat ad se balneandum ob quandaz recreatōem in aqua: ibi suffocat' apparuit defūctus cum brachijs ⁊ cruribus exustis dicens se acerrime cruciari: ⁊ precipue ꝓpter illaz delectatōem balneandi: ⁊ propi hoc apparuerat cum exustione brachiorū ⁊ cruruū. Sed qui deuz timet nihil negliget. Eccēs. vij. eorū. ſ. que debet facere ad sui salutē. ⁊ purgatōem plenam. Si tamē pfectum timorem dei habeat: non soluz inicialē sed etiam filialem. Respice tertō ad statū damnatorum. Quia enim ipsi noluerūt oculos aperire ad cognoscēdas culpas ⁊ lachrymis diuēdas: nunc sine fructu eos apperuit in tormentis. Sic legitur de diuite epulone in inferno sepulto: q̄ eleuans oculos suos cū esset in tormentis vidit abraham a longe: ⁊ lazarum in sinu eius Luc. xvi. Et vt dicit p̄s. Ipsi videntes sic. ſ. damnati admirati sunt: conturbati sunt: tremor apprehēdit eos. ibi dolores vt parturientis in spiritu vehementi cōteres naues tharsis. Et loquitur de regibus terre. i. peccatoribus: qui secūduz terrena se regunt: ⁊ habitant in lateribus aquilonis: vbi est frigus intensum ⁊ significat iniquitatē: que frigidam facit animā dei amore. Ubi tria nota.

Prim̄ pene multiplicitatē. ibi. ipsi videntes.
Scōo multiplicitatis acerbitatē. ibi. dolores vti
Tertio acerbitatis h' causalitatez. ibi. in spū ve.

Uidentes ergo damnati sic. ſ. sicut vidit ille dines in inferno gloriam ⁊ requiem beatorum: admirati sunt dicentes: vt refert sapiens. Sapiē. v. ca. Hi sunt quos aliquando habuimus in derisū ⁊ in similitudinem imꝓperij. Nos insensati vitam illorum extimabamus insaniam ⁊ finez illorum sine honore. Ecce quomodo computati sūt inter filios dei. Ipsi videntes sic q̄ vbi in mundo erant in honore diuitijs ⁊ delitijs: ⁊ tunc sunt ī tāta miseria: vt deficiat eis etiaz aque gutta. Admirati sūt dicentes. Quid nobis profuit superbia: Aut quid diuitiarum iactantia contulit nobis: transierunt omnia illa tanq̄ vmbra. Exinde conturbati sunt contra deum: qui habet potestatem super plagaz. ſ. ignis quo cruciantur odientes eū ⁊ preturbatione linguas suas cōmanducantes eū blasphemant: vt habetur Apoca. xvi. Turbati sunt contra seipsos adeo ut desiderent mortem: id est sui anichilationem considerantes melī' eis esse non esse: q̄ male esse: ſz mors fugit ab eis: da deficere nō possunt a male esse. Turbāt ⁊ cōtra eos cū q̄b' ſ. ꝓ q̄bus uel contra quos male egerūt tanq̄ occasiones eoruz pene. Cōmoti etiam sunt a demonijs qui eos cruciant: qui non dant eis requiem die ac nocte: ut dicitur Hiere. v. Et quia ꝓ lecto habent: quod dicit Isa. xiij. caplo scilicet subter te sternetur tinea: ⁊ operimentum tuum erunt vermes. Tinea scilicet sinderesis remurmuratio a malo: ⁊ vermes stimulorum conscientie propter penaz quam sentiunt non autez propter dei offensam. Et ultra hec. Tremor apprehendit eos: timentes adhuc peiora pati: ⁊ precipue in receptione corporum suorum. Ubi cruciatus eis augetur: ⁊ in presentatione sui in finali iudicio: propter quod dicitur Isa xxxiij. possedit tremor ipocritas. Respice huius multiplicis pene acerbitatem: cum dicitur ibi scilicet ī predictis: dolores vt parturientis: qui maximi sunt: ⁊ quasi mortales prout mulieres ex eoruz clamoribus ostēdūt: Magnus enim clamor: magnam dolorem indicat. Neq̄ enīz aliqua similitudo posset induci ad declarandum acerbitatez illius doloris. Omnia enim genera tormentorum hui' vite: etiam si possent reperiri in vno homine essent quasi ludus ⁊ solatium respectu illius pene: propter quod dicit Isa. xxxiij. Quis habitare poterit de vobis cum igne deuorāte. Aut quis de vobis habitare poterit cum ardoribus sempiternis. q. diceret. Intollerabile erit ⁊ tñ inhabitare oportebit peccatores Et deuorans dicit ignis ille ꝓpter absorptionem doloris totus hominis. Et sempiternus dr̄ ꝓpter duratōem. Dolores enim maximi erunt in aspectu iudicis superni: accusantibus omnibus cum ⁊ testificantibus contra eū. demonib' āgelis bōis

ac ꝓsciētia ꝓpria ac cunctis creaturis. Un̄ Hre. O q̄ auguste sunt tunc vie reprobis tē. Unde i omel. aduentus. Respice tertio acerbitatis causalitatem. ibi. In spū vehementi conte. na. tat. Ad oñz ꝓpheta hunc sermonez dicit: cuius spiritus vehemens est ira maxima: que tamen ira non est vt i nobis concitati animi furor: sed iusta supplicij cōstitutio fm Greg. Est igitur ira dei seuera punitō eius. Et in hac ꝓterit. i. totaliter terit: vt nulla ps anime vel corporis remaneat intacta aut nō afflicta. Naues vz mētes merces peccatorū secum portantes tarsis. i. gaudia mūdi in ipsis peccatis querentes. Interpretatur enim tarsis exploratio gaudij. Explorant enim hoc est querūt aliqui gaudium suuz z delectatōem in diuitys vt auari. Alij in delitys: vt lasciui: z gulosi. Alij in honoribus vt ābitiosi: z superbi. Das igitur nauef in spiritu vehementi. i. seuera sentētia conteret aia z corpe. Hiere. xvij. Duplici contritione contere eos dñe deus noster. Et hec causa totius pene eorz: qa querentes gaudia mundi noluerunt in mundo salubriter ꝓteri. Qui enim impenitens moritur: oino moritur z eternaliter cruciatur fm Aug. de pe. di. vij. c. fi. Et ideo cuita impenitentiam z respice quia peccatores videbunt cum his malis filium hominis venientem tē.

Respice quinto §. V.

ꝓ ad pam̄ dimissū nō debe mo reddere.

post te seu retro. s. peccata ꝓmissa ad satisfaciendum nō ad itinerādum. Nemo enim mittens manum suā ad aratruz z aspiciēs retro: aptus est regno dei Luce. ix. Ponere manum ad aratrum et aspicere retro: est post assumptā penitentiā ul̄ religionem ad peccatum uel ad seculum corde redire: hoc autē a regno dei excludit. Sed oculos dz quis retro habere sicut habebāt aialia de quibus scribitur Apo. iiij. ut videlicet peccata ꝓmissa recogitātes e.. mortificēt. In cuius figura legitur: q̄ Abraham leuauit oculos viditq; post terguz herētem arietem cornibus spinis: quez obtulit in sacrificium pro Isaac ꝓmogenito Gen. xxij. Abraham itendens mactare ꝓnio genituz i sacrificiū suum vt deo placeret: signat vtuosum qui aliquādo appetitum rōnalem querit mortificare in honorez dei: dum. s. necessaria que dictat rō: subtrahit sibi. Sed aspiciens retro. s. ad vitam preteritā z videns appetitum sensualē z animalem ducez passionum: vt aries est dux ouium: infixuz vitijs tanq̄ spinis ꝓscientiam pungentibus: adeo istruit vt appetitum bestialem offerat deo carnē suā crucifigēdo cum vitijs z concupiscentijs magisq̄ i discreti abstinētys. Quia fm Hiero. Apud eum nō tantuz valet abstinentia ciboz q̄ mortificatio criminum. de pe. di. i. Mensuram. Respice ergo retro ad opera prava ꝓmissa ꝓpter que creatura ex

fign̄

fign̄

ofa efficitur deo fm illud ps. Odisti oēs qui operant iniquitatē. Que etsi aliquādo occulta sunt hominib': deo tñ clare nota. Unde ipse dicit. Scio opera tua: q; nomen habes quod vivas. s. fm apparētiam z mortuus es. Esto vigilans z cōfirma cetera que morītura erāt z penitētiam age. Apo. iij. Respice retro ad locutōes inutiles: quia vt dicitur sapientie. i. Sermo obscurus in vacuum non ibit. Et dicitur sermo obscurus locutio q̄ nō habet in se claritatem edificationis z recte intentionis: z hic nō ibit in vacuū. i. nō transibit sine punitione. Et vt dicit apostolus. j. ad Corinth. xv. Corrumpunt bonos mores colloquia prava. Qđ patet per expientiam in pueris qui cum a natura puri sunt: efficiuntur plen blasphemys: periurijs: mendacys: cōtumelijs: scurrilitatib'. ꝓpter ea q̄ audiunt ab his inter quos cōuersant. Respice ad cogitationes pravas. Nā vt dī Sap̄. j. In cogitatōibus impij interrogatō erit. s. i iudicio dei: ac etiā punitio de ipsis si noxie fuerint. Unde dicit michee. ij. Ue qui cogitatis inutile. Et multomagis ve erit eis qui i ipsis morant. Quod rephendens dñs ait. Hiere. iiij. Usque quo morabuuf in te cogitationes noxie. Et iō poeta inquit. Principijs obsta. Nam sero medicina paratur: cum mala per longas conualuere moras.

Respice sexto §. VI.

que ante te sunt videlicet futura mala seu pericula: vt enim dicitur prouer. j. Frustra iacitur rethe ante oculos pennatorum. Uidentes enim pēnata id est aues rethe ante se: z ex hoc extimantes periculum captionis: ab eo declinant. Sic z habētes pennas virtutum cum aspiciunt que sunt ante se z vident pericula imminentia sibi: prouident ne capiantur a diabolo. Et in huius figuram Balaaz propheta dū iret ad maledicēdū populū dei: aperiēs oculos z videns añ̄ se stātez angelū gladio evaginato ad puniendū eū: intelligēs periculū suum ab itinere supstetit: vt habet̄ nume. xxij. Ad significādū q̄ si q̄s disposit' sit ad male ag. dū. Si oculos aperit mentis ad aspiciēdū q̄d ante se est futurā. s. dei ultōem: a malo aliq̄n desistit: ne incidat i manus dei viuentis z punientis. Debet autem aspicē z picula futura tribulatōis: vt eis: si pōt: debito mō obuiet: sicut fec̄ regina Hester ad obuiandū interfectōi tot' populi sui: quā fraudulent ꝓcurauerat. Amā. ab assuero: ꝓnio se muās orōibus: ieiunijs z alijs humiliatōibus. Et exinde utens humana prudentia: ut posset alloqui regem z reuocationem persuadere predicte sententie pauens periculum quod imminebat: ut scribitur Hester. xiij. Et dei adiutoriū sublatum est periculuz aman suspenso. Debet secundo aspicere pericula futura exercitationis. Sunt enim q̄

ꝓ prava fugiam̄ debem̄ respicē. ut a malis cruciam̄ur.

dam exercitia magni periculi inter que est platio. Un Aug. i regula. Quāto in loco supiori tāto in maiori versat prelatio nō solum enim de sua: sed z de subditorum aiabus hz reddere rōem. Et per maxime prelatio ecclesiastica. Un Aug. Nihil est in mūdo z maxime hoc i tpe difficilius: laboriosi us: z periculosius episcopi aut presbyteri ac diaco ni dignitate. di. xl. Ante omnia. Exercitationem etiaz negociatōis z hospitis esse multum periculo sam ostēdit sapiēs Ecci. xxvj. dicēs. Due spēs diffi ciles z periculose mihi apparuerūt. Difficile exuit negotians a negligētia sua. s. circa salutem anime: et non iustificabitur caupo a peccatis labioz. Et dicit negotiās nō solū ille qui rem emit vt eam nō mutatā alteri vendat: sed etiaz q de materia emp ta artificia faciēs vendit. Difficile est autez inquit leo papa: inter vendentis ementisqz pmertium nō interuenire peccatuz: z iō penitēti vtil' ē dispēdia pati: q periculis negotiatōis astringi de pe. di. v. Qualitas. Et pmaxime vbi est periculū mortalis nō est etiaz liber a laqueis diaboli q se militie mū dane voluerit iplicare. Idez leo papa di. eadē. c. se.

Tertio debet aspicere picula perplexionis ut videlicet vbi dubitat probabiliter in aliquo opere esse peccatum: precipue mortale nō faciat illud ni si oblata dubitatione qñ est ex cōsciētia erronea. Dicit enim Ecci. iij. qui amat piculū i illo peribit. Sed neqz cooperari dz aut ratificare q alij faciūt cū periculo irrōnabli suo. Unde z dauid: aquam cōcupitaz de cisterna bethleez: quia tres viri fortes accesserunt illuc ad auriendū eam cum maximo periculo: qz ibi habitabāt hostes eoz philistym: bibere noluit: sed effūdi dicens. Quia in periculo animaz suaz obtulerūt mihi aquā. i. paralip. xj. Felix etiaz quem faciūt aliena pericula cautū.

Respice septi §. VII.

mo a dextris sanctoz exempla. s. ut similia agant. Dicitur enim Ezechi. x. de aialibus electos significantibus q omne corpus eorum z manus plena oculis erant. Et qz idem ppheta vidit in alia visi one aquaz egredientez a latere dextro z omnes ad quos peruenit aqua ista salui facti sunt. Ezechie. xlvij. Que aqua significat gratiam virtuose con uersatōis procedētem a congregatōe sanctoruz desi gnatā per latus dextrū. Ioco respice ad dexteraz vitā. s. sanctoz vt imiteris. Unde Job. Respiciet s. homo homines z dicet: peccaui z vere deliqui: z vt eram dignus non recepi. xxxiij. Respice igitur primo: q sancti z permaxime caput eorum christus: habet in se humanitatē in vbis z operi bus suis cōpatiendo alioz miserijs. Unde dicit aplus ad titum. Apparuit benignitas z humani tas saluatoris nostri dei: videlicet in recipiēdo pec catores: nō abijciendo paupes: flendo cū flētibus

[stroz ep̄ de sem. resp. at intrare.

subueniendo infirmātibus z huiusmōi. Et vt dicit Sap. xij. Docuisti populuz tuum p talia opa: qm oportet iustū esse z humanū. Unde dicit Job in dicta auctoritate. Respiciet hoies: homo aūt dici tur ab humanitate. i. videbit iustos esse hūanos: secūdo habēt puritatē. Nam z de minimis q pec cata nō reputant sibi cōscia faciūt. Unde z aug. in li. cōfes. publice fatetur se peccasse in aspectu ara neaz capiētium muscas i telis suis. Et canez inse quentem lepoze. Et cū puer erat non libenter iret ad scholas seu discē nisi ex metu verberū z huius modi. De beato hiero: narrat eusebius minima peccata ut verba otiosa: amarissime deflebat: tāq scelera. Similiter z in pma collatōe abbatis moi si dicitur: q aia sancta z perfecta etiaz leuissimas cogitatōes peccatoz in pūcto tangētes reputat q si ut magnā fornicatōem: timēdo ne deus deserat eū. Et iō dicit Job: q aspiciēs homines. s. sāctos: dicet peccaui: hoc ē cōsiderādo q de minis illi sibi faciūt cōsciētiam: nō se excusant sed accusant de su is sceleribus dicēdo peccaui. Tertio hñt sancti multam aduersitatem. Ego enim ait dñs Apo. iij. quos amo arguo z castigo. Et Judith. viij. Oēs qui deo placuerūt ab initio per multas tribulati ones transierunt fideles. Quod maxime fuit ipletum in xpo: discurrēdo per eius vitam z mortez. Et ideo vt ait aplus ad heb. xij. Aspitiētes i acto rem fidei z consumatorem iesū qui sustinuit crucē cōfusione cōtempta. Et ideo vt dicit Job: q hoc aspiciendo dicūt hoies: vt eraz dignus nō recepi. Nam si innocētes z iusti tanta ppessi sunt: nihil ē quod recepi aduersū: respectu eoz q merui.

Respice octa §. VIII.

uo a sinistris prauarū gesta: vt tua opera cōfūdan tur. In sinistra enim parte mali collocādi sunt in iuditio: quia sinistram intentōem habuerunt z si nistra opa fecerūt: hoz cōsideratio cōfusionem in ducit nō modicaz seruis dei. Propter quod dicit Isa. xxiij. erubesce sidon ait mare. Mare signat vitaz z cuersatōez peccatoris z mūdani Isa. lvij. Cor impij quasi mare feruēs. Sydon aūt ciuitas in insula maris: signat cuersatōem religiosoruz et spiritualiū: que sūt separati a mūdo. Oz q mare dicit sidoni ut erubesat: signat fz Greg. q vita se cularis inducit cōfusionem vite spirituali: ex cōside ratōe sue actōis. Et hoc tripliciter. Primo cōsi derando quātū laborāt in temporalia congregādo z mala operando. Unde hiere. ix. dicit vt inique agerent: laborauerūt. Et sapientie. v. dicunt ipi re probati. Lassati sumus in via iniquitatis: ambu lauimus vias difficiles. Unde i vitis patrū legitur q cū pelagia publica meretrix pergeret ad eccle si am in alexandriam: vbi erāt multi epi cōgregati: vnus ex eis sanctissimus fixe iuit' est eā admirās

[de nimpo p̄ma dñica q̄dragē fauze.

[mali sūt in iudicio cōdēdi ad simptā. z p̄ simptā intēcio nē.

· figa.

· Ozō.

de ornatu eius ⁊ studio adhibito ad capiendas animas. Et demū ꝓuersus ad alios ẽpos: dixit cuꝫ multis lachrymis. Ista meretrix ꝓfundit ⁊ ꝓdemnat nos. Non enim tempore vite mee ego habui tantā diligentiā ad placēduꝫ deo: quantā ista habuit diligentiā ⁊ solicitudinem ad placendū mundo. Demū oꝛōe eius ꝓuersa est ad fidem ⁊ penitētiam. Magnam erubescētiam oꝫ habere homo: q plus faciat ꝓ mundo ⁊ damnatōe eius q̄ ꝓ deo ⁊ saluatōe sua. Unde apl's ad Ro. vj. Humanum dico ⁊c. Sicut exhibuistis membra vestra seruire immūdicie ad iūdicatē ita nūc exibete ea seruire iustitie in scificatōez. i. ñ min' laboreti ꝓ dō q̄ feceritis pro mundo. Secūda vita mundanoꝝ ꝓfūdit vitam spiritualium: in quantum sunt solicitiores ad inquirendū diuersos modos augendi diuitias ⁊ cautiores ad vitanda damna ꝯtalia: q̄ spirituales circa spiritualia. Unō xp̄s Luce. xvj. Filij hui' seculi prudētiores filijs lucis in sua generatōe sūt.

Tertio qꝛ magis dolent de damnis mundi: q̄ multi boni de damnis aie. Qui enim amittit substantiam vel aliquē ꝯsanguineum: dolet aliquando vsq; ad mortem: sicut experientia docet. Sed pro damnis aie ⁊ amissionis glorie vix pōt quis dolere ⁊ vnaꝫ lachrymā ab oculis extorquere. Sꝫ vt dicit Aug. Sciat se culpabiliter reum q̄ deflet damna amici vel temporis. i. temporalia: ⁊ peccata ꝓmissa non deflet. Et hoc precipue qñ ꝓcedit ex paruitate doloris ⁊ amoris dei. Deducꝫ g̃ quasi torrentē lachrymas ⁊ non quiescat pupilla oculi tui Treñ. ij.

La. octauū. De rōe superioꝝ ⁊ inferioꝝ.

Tiendum q̄ ratio ⁊ intellectus in homine ñ possunt esse diuerse potentie: ſm. b. Tho. in ꝑma parte. q. lxxix. art. viij. Et hoc manifeste cognoscitur si vtriusq; cōsideretur actus: Intelligere enim est simpliciter veritatem intelligibilem apprehendere. Ratiocinari autē est procedere de vno intellectu in aliud ad veritatē intelligibilem cognoscēdam. Et quia angeli perfecte possident ſm modum sue nature cognitōem intelligibilis veritatis: non habent necesse procedere de vno in aliud: sed simpliciter ⁊ absq; discursu veritatem rei apprehēdūt. Et ideo dicuntur intelligētie seu intellectuales: homines vero ad intelligibilem veritatem cognoscēdam puenīūt procedendo de vno i aliud. Et ideo hoies rationabiles dicūtur. Unde patet q̄ ratiocinari cō paratur ad intelligere: sicut moueri ad quiescere: sicut acquirere ad habere: quoꝝ vnum est pfecti aliud imperfecti. Manifestū est aūt q̄ quiescere ⁊ moueri non reducūtur ad diuersas potentias: sed ad vnam et eandam etiam in rebus materialibus quia per eandam materiam aliquid mouet ad locuꝫ ⁊ quiescit in loco: multo igitur magis ꝑ eandam potentiam intelligimus ⁊ ratiocinamur Aug. etiaꝫ dicit super Gñ. ad litterā: q̄ illud quo homo irrationabilib' aīalibus antecedit: ē rō uel mens uel intelligentia: ul si quo aliquo alio vocabulo cōmodius appellatur. Et sic patet q̄ ratio ⁊ mens sunt vna potentia realiter sed differūt ratione. Item nota q̄ intelligentia non est alia potentia ab intellectu. Pro cuius declaratione dicit b. Tho. q. vbi supra: q̄ hoc nomen intelligentia proprie significat ipsum actum intellectus: qui est intelligere. Unde in quibusdam libris de arabico trāslatis substātie sepate ēs nos āgelos dicimus intelligentie vocantur. Forte propter hoc quia huius substantie semper actum intelligūt. In libris tñ de greco translatis dicuntur angeli intellectus seu ñtes. Sic g̃ itelligētia ab itellectu ñ distinguit: sic potētia a potentia: sꝫ sic act' a potētia. Inuenit talis diuisio etiam a philosophis. Qñq; enīꝫ ponuntur quattuoꝛ intellectus. s. intellectū agentez: intellectū possibilem: intellectum in habitu: ⁊ itellectū in actu vel adeptuꝫ: quoꝝ q̄ttuoꝛ intellectus agēs ⁊ itellect' possibilis sūt diuerse potētie: sic ⁊ i omnibus alia est potentia actiua: ⁊ alia passiua. Alia vero tria distinguuntur ſm tres status intellectus possibilis: qui qñq; est in potentia tñ: ⁊ sic dicitur possibilis. Qñq; est in actu primo. i. scientia: ⁊ sic dicitur intellectus in habitu. Qñq; autē in actu scōo qui est cōsiderare: ⁊ sic dicitur itellectus in actu siue intellect' adeptus. Nec obstat qō in libro de spiritu ⁊ anima dicitur: quod cum ab inferioꝛi ad superioꝛa ascendere volumus: prius occurrit nobis sensus deinde imaginatio et postea ratio: postea intellectus: ⁊ postea intelligentia: ponitur enī itelligētia ibi pro actu intellectus ⁊ ratō pro actu discursiuo ipsius intellectus: ⁊ sic distinguitur intelligentia ⁊ ratio ab intellectu: sicut actus contra potentiā: ⁊ non sicut vna potentia contra aliam. Sed ⁊ ille liber non est multe auctoritatis ſm Thom. Notandum etiam q̄ diuisio intellectus in speculatiuū ⁊ practicum non est diuisio realis. s. q̄ sint diuerse potētie realiter distincte: sed sunt actus vnius potētie intellectiue diuersi per respectum ad finem. Nam intellectus speculatiuus est qui hoc quod apprehendit nō ordinat ad opus: sed ad solam veritatis considerationez. Practicus vero intellect' dicitur quia hoc quod apprehendit ordinat ad opus. Et hoc est quod dicit philosophus in. iij. de anima: q̄ speculatiuus differt a practico fine. Unde ⁊ a fine denominat Uterq;. Dic quidem speculatiuus. Ille vero practicus. i. operatiuus. Dicit etiaꝫ phūs ibidem: q̄ intellectus speculatiuus per extensionē fit practicus

¶ Rō distinguit̄ in superiorē et inferiorē. et nō sunt diuise pō. sz hnt diuisa offma.

Capitulum Octauum

Et ex hoc probatur q̄ non sūt diuerse: quia vna potentia non potest mutari in aliaz. Tho. ubi supra. Ratio distinguitur in superiorez ⁊ inferiorē: Et circa hoc tria possunt considerari pro declaratione huius materie. videlicet.

Officiū vl̄ actum quo distinguūtur
Uitiū vl̄ peccatum quo inficiūtur.
Gradū vl̄ reatum quo intenduntur.

Ctū ad primum §. I.

s. actū l̄ officiū q̄ distiguūt. Sciēdū q̄ ratio inferior vl̄ superior non sunt diuerse potentie: sed vna que fm diuersa officia ⁊ diuersos actus quos habet geminatur ⁊ distinguitur Et probatur triplici ter: videlicet ratione: similitudie: ⁊ auctoritate.

Ratione autem probatur sic. Quanto potentia est immaterialior ⁊ simplicior: tanto existens vnita se extendit ad plura. Quod patet quia omnia sensibilia que diuersis sensibus apprehēdūtur sensus cōmunis vna potentia existens apprehendit ⁊ discernit. Sed intellectus est simplicior ⁊ immaterialior omni potētia sensitiua: ⁊ particulari siue cōmuni: ideo ad plura se potest extendere.

Similitudine vero idem probatur. Experimur enim quod eadem potentia sensitiua. s. visu superiora: vt corpora celestia solem ⁊ lunaz ⁊ huiusmodi: ⁊ inferiora vt corpora terrestria: metalla ⁊ animalia ⁊ huiusmodi: cernimus ⁊ videm̄: Ergo multomagis eadem potentia intellectiua: que ratio dicitur superior vl̄ inferior: eterna ⁊ tēporalia intueri valet. Et superior quidez ratio dicitur prout ea eterna contemplamur. Inferior p ut ea temporalia intuemur. Auctoritate idez probatur. Dicat enim Aug. xij. de ciui. dei: q̄ ratio superior est que intendit rebus eternis aspitiendis l̄ consulendis. Et ipsis rebus eternis conspitiendis intendit sicut obiecto: fm q̄ eterna in seipsis ratō superior contemplatur. Sed rebus eternis consulendis intendit tāq̄ medio: fm q̄ ex eternis ratio superior accipit regulas agendoruz: vel fm q̄ eterna applicat ad dirigendam voluntatez ⁊ actōez. Uerbi gratia. Cum aliquis per iudicium rationis deliberat de agendis: ex hoc q̄ aliquid est deo acceptum: vel diuina lege preceptuz vel prohibitū: tūc tale iudiciū ratiōis attribuitur rationi superiori. Sed cum aliquis per iudicium rationis considerat de agendis per causas inferiores: vtpote furtum vel adulterium vel aliud peccatum: non est faciendum considerandū actus turpitudinem: rationis dignitatem: offensam hominuz: ⁊ quantū peccatum sit damnosuz ⁊ inhonestū: tunc tale iudiciū attribuitur rōi inferiori. Hec Rainer⁹ post beatū Tho. in prima parte: ⁊ in qōibus de veritate. Et principiuz vel habitus cui ratio superior attribuitur: ē sapiētia. Principū vo vel habit⁹ cui ratio inferior attribuit̄: est scia. His vero duobus sapiētie ⁊ scientie: directe opponuntur stultitia et ignorātia. Sultitia quidē sapientie: ⁊ ignorantia opponitur sciētie. Omnia aūt alia peccata in directe predictis duobus habitibus. s. sapientie et scientie opponūtur in quātū regimen sapientie et scientie in quolibet opere requirit: dēprauatur: ratione cuius oīs mal⁹ stultus dī ⁊ ignorās Rainerius post Tho. in pma parte.

Ctum ad secun §. II

¶ Rō superior et inferior infinuāt a pdō.

dum p̄siderandū. s. vitium quo ratio superior ⁊ inferior inficiūtur. Notandū est q̄ in vtraq̄z. s. in ratione superiori ⁊ inferiori pōt esse peccatū. Hoc autem sic probatur. Peccatum cuiuslibet potentie consistit in actu eius. Rō autē hz duplicē actuz. s. cognitiuū ⁊ directiuū. Rō enīz pmo est cognitiua veri: ⁊ nunq̄ ratio in cōi errat respectu veri. Et similiter voluntas nūq̄ errat respectu appetitus boni in cōi: ⁊ sic nūq̄ in eis est peccatuz. Sz in pticulari sic. Nam defectus rōis in cognoscendo veruz causatur ex tribus. s. ex omissione: ex electōe: ⁊ ex passione. Ex omissione primo causatur defectus rōis: qñ videlicet quis hz circa ignorātiam veritatem vel errorem: ex eo q̄ omittit scire vel cognoscere aliquid quod pōt ⁊ dz scire: et tūc ē peccatū defectus talis rōis. Uñ ang. Illis omnino ignoscī nō poterit: quia quo discerēt copiam habentes operā non dederūt. di. xxxvij. c. fi. Secūdo causatur defectus rōis in cognoscēdo veritatē ex electōe: qñ quis affectat ⁊ eligit nescire quod debet scire ⁊ pōt: vt liberius ⁊ licentius peccet. et talis defectus rationis aggrauat peccatum de quo. p̄s. Noluit intelligere vt bene ageret. Tertio defectus rōis circa cognitōem veri: causatur ex passione. Sed hic notandū q̄ passio nō absorbet rōem in vniuersali: sed in particulari. Unde quia volūtas sequit iudiciuz rōis: sicut rō peccat ex aliq̄ passione iudicādo hoc esse bonum: quod non est bonum: ita voluntas peccat in eligendo: qñ. s. voluntas ex defectu rōis bonum aliquod eligit quod nō debet. Uerbi gratia. Accipiantur ⁊ proponantur tria: duo vniuersalia ⁊ vnum particulare. Et pmuz est istud. Nulla fornicatio est cōmittenda. In iudicium rōis in vniuersali est perfectum: eo q̄ in vniuersali rō nūq̄ errat vel peccat. Secundo proponatur alia vniuersalis: hec. s. omnis fornicatio est delectabilis. In hoc etiam est perfectum iudiciuz rōis. Tertio ex his duab⁹ ꝓpositionibus enumerabilib⁹ accipiatur vna particularis. s. hec. Accedere ad hanc mulierem est fornicatio. Tunc enīz si ratio fuerit adeo fortis: vt nec etiam in particulari passione vincatur: erit recta electio ꝓclusiōis. Tunc enim continens eliget istam conclusionem negatiuam particularem veram. s. fornicationez

¶ In ratione mixto pt cē pam mor. et uenīale.

tion cōmittere. Sz si ratio fuerit debilis: adeo vt a passiōe vincatur: erat puersa ꝓclusionis electō: puta: dicet icōtinens fornicatōe delectare: z sic ad hanc mulierem accedere: z ita erit peccatuz in ratione. Hoc autem per exempluz probatur de ebrioso. Sicut enim ebriosus pōt proferre verba sapientie in cōi: que tamen intellectu i particulari nō capit. Sic ille qui est passionibus subditus vl̄ ligatus: licet habeat rōem: non tamen verū iudiciuz rationis: cuius. s. est dirigere interiores vires l̄ passiones z exterioza membza. Sciendū tamē q̄ motus illicitos non reprimit ratio postq̄ deliberauit per ipsam rōem quia motus passionum insurgentes sunt inordinati: si circa tales mot⁹ illicitos immoratur z non expellit semper peccat. Et rō hui⁹ est: quia huiusmodi passionibus z inordinatis motibus mēbrorum exterioꝝ: per actum proprium rōis z voluntatis pōt occurrere z obuiare: z iō si non facit peccat: quia hoc est huiusmodi assentire z ei placē Raine. post tho. i. g. sniarum.

Quum ad tertiū .§. III.

principale. s. gradum vel reatuz quo intendūtur ratio inferior z superior. Notande sunt tres ꝓclusiones. Prima ē q̄ i vtrūq̄ rōe. s. superiori z inferiori pōt esse peccatum. Quod sic probatur: cū voluntas deordinatur ex falso iudicio: vel ex falsa deliberatoe rōis per rōes diuinas: ex qua rōis deordinatiōe z falla deliberatiōe sequitur electio praua: tunc est peccatum in rōe superiori. Verbi gratia: si dicatur sic. Omne prohibitum lege dei est vitandum. Ex hac deliberatōe rōis hereticus dicet. Omne iuramentum a deo est prohibitum. Ergo eliget z permittet se pot⁹ mori: q̄ iuret. Et sic voluntas eius deordinatur per falsum z iordinatū iudicium rōis superioris. Similiter in rōne inferiori potest esse peccatum: cum videlicet voluntas deordinatur ex falso iudicio vel falla extimatione rōe temporalium z creaturarum. Sic verbi gratia. Si quis post deliberatōem iudicet omnem delectatōem esse prosequēdam: z considerās fornicatōem esse delectabilem: cōcludat eam esse prosequendam: tunc est peccatum i rōe inferiori.

¶ In rōne sup̄iō pt cē pam mor. et uenīale.

Secūda conclusio ē q̄ in ratione superiori potest esse peccatum mortale z veniale. Habet enim ratio duplicem actum. s. subitum z deliberatuz: z quantum ad actum subitum: non est ibi mortale. Et ratio huius est: quia contingit hoc ex subreptione mentis ante iudicium rōis. Verbi gratia apprehendit aliquis subito per rōem aliquid eē taq̄ ipossibile circa fidē: vt deum esse eternuz vel esse trinū z vnum: tunc si anteq̄ rō aduertat hoc esse ꝓtra mandatū dei: dicat deū non esse trinum z vnū: ñ est mortale sed' veniale. Quātū vero ad actum secūdum rois. s. deliberatū: pōt esse i rōne superiori: z mortale z veniale. Nam postq̄ per rōem liberatōem rōis pcepit aliquid esse preceptū dei: puta: q̄ credat deum esse trinum z vnuz: si discerendo discedit ab hoc precepto: erit mortale. Sz si rō superior post deliberatōem: q: pcipit qō oc curit agēdum non esse ꝓtra legem dei sed preter: est veniale peccatū sicut vbum ociosum z huiusmōi z tunc in rōe superiori est veniale. Et hoc ni si illud qō ex se est veniale: deliberate parat⁹ esset facere: etiam si esset ꝓtra preceptum. Nam tūc tale facere vel ad huiusmōi ꝓsentire esset mortale.

Tertia ꝓclusio est q̄ in rōe inferiori q̄ñq̄ est mortale q̄ñq̄ veniale. Rō huius est: q: cū inferior rō circa inferiora nō habeat nisi actū deliberatū: Si quis ꝓsentiat in id qō ē veniale ex genere: puta mēdatium iocosū z huiusmodi: erit veniale. Sz si ꝓsentiat i quod ex suo genere est mortale: vt in furtum: rapinam: vsuram: z huiusmodi: erit mōtale Rainerius post tho. in. ij. sniaz. Et nota q̄ ligatio rōis pot causari ex quīq̄. Primo ex natiuitate: sicut illi qui nascunt amentes: z p totam vitam nūq̄ habuerūt lucida interualla. Et tales quicquid operantur de genere bonoz vel malozz nō imputat eis ad meritum vel demeritum hui⁹ ratio est: q̄ quia sicut nō sunt ꝓpotes rōis: ita nec habent viū proprie voluntatis: z his pōt dari baptismus z vtiliter: sed nō alia sacrmēta z crisma.

Ligatur secundo rō ex infirmitate supueniente vt furia: amētia: frenesi z huiusmodi. Et si tlis infirmitas impediat iudicium rōis fm oē tēpus. ita q̄ nūq̄ habeat lucida intarualla. Si ipsa accidit infirmitas sine vlla culpa sua p̄cedenti: tūc excusatur omnino in his que facit de genere malorū: etiam z a pena temporali. ar. ad hoc. xv. q. j. aliquos. Sed si non impedit infirmitas iudiciuz rōis fm omne tempus quin habeat lucida interualla non excusatur: imo grauius inculpat in malis: si in illa infirmitate incidit ex culpa sua sed si sine culpa sua: tūc excusatur. Tertio causatur ligatio rōis ex dormitōe: z ideo quicquid accidat in sōno: siue pollutio: siue aliquid aliud: ō se non est peccatum. Ratio huius est: quia ibi est ligatuz iudicium rōis z arbitrium voluntatis: ex quibus peccat homo z meret de hoc plene infra in tertia parte. Contingit quarto ligatio rōis ex turbatione seu stupoze: sicut fuit in loth: quādo turbatus de scelere zodomitaz quod perpetrare volebāt in hospites suos: voluit flagitiū flagitio ꝓmutare: offerēdo filias ꝓmixtion: ne illi paterent iniuriam. Ut patet Gen. xix. Ubi notandū: q̄ in loth fuit duplex voluntas. Una rōis vel deliberationis: qua voluit hospites ab iniuria liberare: et hec est ꝓmendanda z unitanda: alia fuit ex ptur batōe: q: filias crimini voluit exponere: z hec est aliqualiter excusanda: sed non unitāda. E. quia

¶ In rōne inferiori pt cē pam mor. et uenīale.

¶ Rōis ligatio ex quīq̄ causat.

¶ Amētia nō pmittit mentem q̄ fruātur sua l̄ mala.

¶ Infirmitas ex causata a pcto

¶ Pollutio in sōno nō est pcm

in loth fuit turbatio in ſenſualitate non in rõe deliberata: ſed ſubitus motus fuit in eo: iõ peccatuz fuit veniale. Aliqui tamen dicũt q̃ peccauit mortaliter. Quinto ꝓtingit ligatio ex ebrietate. Et ſi ebrietas accidat ex excedenti ꝛ libidinoſa potatõe uel aduertẽter: eſt ibi ꝛ pena ꝛ culpa ꝛ cauſa culpe que in ebrietate ꝓmittit. Sicut accidit loth qñ inebriatus fuit a filiabuſ ſuis Geñ. xix. Rainerius poſt tho. in ſũma.

Caplm nouũ de ſindereſis.

Indereſis nõ ẽ

potentia anime: ſed quidaz habitus. Circa quam tria poſſũt ꝓſiderari. ſ. quidditas: ipeccabilitas ꝛ inextingibilitas. Et quãtum ad primũ ſciendum: q̃ ſindereſis eſt quidam ꝓnaturalis habitus ſiue cõnaturale lumen: cuius actus vel officium ẽ hominem retrahere a malo: murmurãdo ꝓtra peccatum: ꝛ inclinare ad bonũ. Qz autez i nobis ſit iſtud lumen. ſ. ſindereſis: ꝓbatur ſic. Sicut em̃ in anima noſtra eſt aliquis habitus vel aliquod lumen reſpectu cognoſcibilium: quem habitũ vocam' intellectũ principioꝝ. ſ. lumie itellect' agentis: ita in anima noſtra eſt quidam habitus naturalis: ſiue quoddam lumẽ naturale principiorum operabilium: que ſunt vniuerſalia principia iuris naturalis: quod. ſ. lumen vocamus ſindereſim: q̃ omni malo reſiſtit: ꝛ omni bono conſẽtit. Unde aug̃. in li. de baptiſmo paruolorum diffiniens ſindereſim dicit ſic. Sindereſis eſt lumẽ innatũ ꝛ aie ꝓcreatũ: q̃ dirigimur ꝛ mouemur ad faciendũ ea: q̃ ꝓtinent ad iuſtificatõem culpe ꝛ pene: ꝛ adẽpti onẽ glorie. Hanc baſilius appellat naturale iudicatoꝝ. Ita q̃ ſindereſis ꝛ naturale lumen rõis quo reſiſtimus omni malo: ꝛ aſſentimus naturaliter omni bono. Pro cuius declaratõe ſciẽdũ q̃ ratio anime hz tria facere. ſ. cognoſcere: delibe rare: ꝛ iudicare. Primo enim eſt cognitiua opabiliũ. Et talis rõ non eſt ſindereſis. Cuius ratio ẽ: quia in cogitatõe boni vel mali vt ſic: non cõſiſtit meritum vel demeritum. In ſindereſi autem ſic. Secundo modo ratio eſt deliberatiua opabiliũ: ꝛ talis eriam ratio non dicitur ſindereſis. Cuius ratio eſt. Quia ſm cognitõem deliberatiuam cõtingit peccare. Sindereſis autem peccare non poteſt. Tertio modo ratio eſt iudicatiua operabiliũ: ꝛ hoc duobus modis: videlicet vel operabilium que ad mozes non ſpectant: ꝛ talis ratio non eſt ſindereſis: vel credibilium aut operabilium q̃ pertinent ad bonos mozes: ꝛ tale lumen naturale rõis dicitur ſindereſis. Item nota q̃ lz ſindereſis naturaliter inclinet ad bonum non tamen i opus meritoꝝium ex puris naturalibus ſine gratia dei.: Item liberuz arbitriũ non eſt idez q̃ ſindereſis qz liberum arbitriũ hz iudicium de particulari operabili. Sindereſis autem de operabili iudicat i vniuerſali. Sed nec ſindereſis eſt idem q̃ ſciẽtia: quia conſcia recipit errozem ꝛ perturbatõem: ñ autem ſindereſis. Tñ ꝓſcia ex parte ſuperioꝝi ſm rem reducitur ad ſindereſim. Tho. prima pte. q. lxxix. arti. xij. Et in queſtionibus de veritate. Et alexander ſecunda parte ſumme Rainerius.

¶ ſindereſis ꝓprie nõ ꝓ̃t. triplicitatẽ.

Quantum ad ſecũdum. ſ. impeccabilitatem: ſciendum q̃ ſindereſis peccare non poteſt triplici ratiõe. ſ. oppoſitiõis: operatiõis: ꝛ imitatõis. Et primo rõe oppoſitõis: probatur ſic. Sindereſis ꝛ fomes opponũtur eo q̃ ꝓtrarias inclinatões hñt: Sed fomes ſemper inclinat ad malum: ergo ſinõ reſis ſemper inclinat ad bonum. Secũdo. ſ. ratõe naturalis operatõis: probatur ſic. Quod naturaliter ineſt ſemper ineſt: ſed naturale eſt ſindereſi: q̃ remurmuraret ꝛ reſiſtat peccato: quod eſt cõtrarium ad conſentire peccato ergo nunquam in malum cõſentit: ꝛ per conſequens nũq̃ peccat. Tertio. ſ. ratione imitatõis: ſic probatur. Sindereſis reſpicit ꝛ imitatur ſuperiozem partem rõis: ſicut fomes inferiozem. Sed pars ſuperioz rationis peccare non poteſt: ergo nec ſindereſis. Tho. in queſtionibus de veritate Rainerius.

¶ ſindereſis ꝺ̃ extinguꝫ ꝛ̃.

Circa tertium. ſ. eius inextinguibilitatez: ſcienduz q̃ ſindereſis quantum ad eius effectuz qui ſunt inclinatio ad bonum ꝛ diſplicentia mali culpe. Luz queritur vtrum poſſit extinguꝫ: ſciendum q̃ hec extinctio poteſt intelligi quadruplex. Primo ex parte habitualis luminis. Et ſic nõ poteſt ſindereſis extinguꝫ: quia ſicut impoſſibile eſt q̃ anima priuetur lumine intellectus agentis: per quod huius modi ſpeculabilia ꝛ operabilia innoteſcunt: cum ſint ꝺ̃ eſſentia anime: ita impoſſibile eſt q̃ anima priuetur lumine ſindereſis: cuz ſit de natura ipſ' anime. Secundo modo poteſt intelligi ſindereſis extinguꝫ: ex parte oꝛganice leſionis ꝛ hoc mõ nõ coꝛrumpitur: ſed aliquando extinguitur. i. interciꝑ actus eius in nõ habẽtibus vſũ liberi arbitrij: vel in non habentibus vſum rõis ꝓpter impedimentum ꝓueniens ex leſione oꝛganoꝛuz coꝛporaliũ: a quibus ratio noſtra indiget accipere. Tertio modo poteſt intelligi extinguꝫ ex parte paſſionis: ꝛ hoc modo non in vniuerſali: ſed in particulari: actus ſindereſis reſpectu particularis eligibilis ꝛ operabilis extinguꝫ poteſt. Quod patet qz vis concupiſcentie vel alterius paſſionis ita rõez in particulari abſoꝛbet: vt in eligendo ſindereſis vniuerſale iudicium: ad actum particulare nõ applicet. Quarto modo poteſt intelligi hec extinctio ex parte criminis. Et ſic ille qui habet habitum a liquo vitio: eſt quidam coꝛruptus circa principia

¶ ſindereſis nõ ẽ rõ mẽ· ñ liꝫ arbitriuꝫ ñ ẽ ſind·

operabilium. Non quidem in vniuersali sed i pticulari operabili: in quantuz. s. per habitum vitij deprimitur ratio: ne vniuersale iudicium applicz ad particulare operabile. Et sic dicitur extingui in tali lumine sinderesis: vt. s. non sequatur in eligendo. ibi Tho. in. q. de veritate. q. xvi. Et sciendum q licet in beatis remoueatur omnis inclinatio ad malum: non tamen per contrariuz amouetur in damnatis omnis inclinatio ad bonum. Et sic non extinguetur in damnatis sinderesis inclinans ad bonum. Cuius ratio est. Quia malum est preter naturã. et ideo nihil prohibet inclinatõnem ad malum a beatis remouere: cum etiam fomes accidentaliter sit in anima: z posset extingui per gratie excellentiam. vt in beata virgine. Sed bonum z inclinatio ad bonum consequitur ipsã naturam: z sinderesis naturaliter est in anima

Unde natura manente non potest inclinatio ad bonum tolli etiam a damnatis. s. q̃tum ad istum actum et naturalem inclinationem z appetitum bonum. Est autem sinderesis absolute extincta in diabolo z damnatis q̃tum ad istud. s. actum boni meritorij: z displicentiaz mali culpe. Sed in collatione ad penam non est extincta sinderesis in diabolo et damnatis. Unde Isa. ultimo. Uermis eorum non morietur. Uermis eorum est remorsus conscientie secũdũ aug. Sed remorsus ꝓ scientie causatur ex hoc: q sinderesis remurmurat a malo ratione pene. Ergo sinderesis non extinguetur in damnatis. Hec Alex. ij. pte summe. q. lvij. Rainerius.

Capitulũ decimũ. de cõscientia.

Onscientia non

est proprie nec potentia: quia conscientia deponi potest: potẽtia aũt deponi non potest. Nec est etiam habitus: qñia tunc non esset unum quid: sed multa. per multos enim habitus cognoscitiuos dirigimur in agendis. Tamẽ aliquando sumitur ꝓ potentia. Unde. Origenes dicit. q conscientia ẽ spiritus corrector z pedagogus anime sociatus. Et sumitur ibi spiritus ꝓ mente seu ratione. Et sic cõscientia dicitur spiritus in q̃tum est quoddã dictamen mentis. Quia etiam habitus est principium actus ideo nomen conscientie attribuitur aliquando: ꝓmo habitui naturaliter. s. sinderesi. Sicut hiero. sup ezechielem: conscientiam sinderesim vocat. Sed conscientia ꝓprie est actus.

Nec obstat quod dicitur. j. ad tbi. j. de quibusdã q est inquinata eorum mens et conscientia: actus autem non est subiectum inquinationis. Inquinatio autem dicitur esse in conscientia: non sicut in subiecto: sed sicut cognitum in cognitione: in q̃tũ s. aliquis scit se esse inquinatum. beatus Tho. in prima pte. q. lxix. arti. xiij. Habet autem ortũ conscientia ex naturali iudicio rationis: quod dicitur lex intellectus: z ab eo est deducta z deriuata vt quedam conclusio. Uerbi gratia. Fit in animo vel in mẽte hominis quasi quidã silogismus: Cuius maiorem premittit sinderesis dicens. Omne malum esse vitandũ. Minorem vero huius silogismi assumit ratio superior: dicens: Adulteriũ esse malum: quia ꝓhibitũ est a deo. Ratio vero inferior dicit adulterium esse malum: quia vel est iniustum: vel quia est inhonestum. Conscientia vero infert conclusionem dicens z concludens ex supradictis. Ergo adulteriũ est vitandum. Propterea dicitur conscia: quasi ꝓcludens scia: eo q conscia ratione supradictorũ. s. sinderesis rõis superioris z rõis inferioris ꝓclusionẽ infert. b. tho. in. ij. sniarum di. xxiij. Conscia dicitur facies aie inxta illud Math. vi. Faciẽ tuam laua. i. ꝓsciaz maculis peccãtoꝝ fedatã. Et dr ꝓscia faciẽ rõe diuersificatõis: quia sicut iter tot hoies nõ est dare duas facies oĩmodo similes: quod miruz est: ita nec duas ꝓscias omnino similes. i. in omnibus idẽ sẽtientes. Secũdo rõe denudatõis: quia sicut faciẽ nũq̃ cooperitur: z si omnia alia aliquãdo cooperant: ita ꝓscia cooperiri non põt: libri sunt aperti dañ. ix. Tertio rõe dispõis: qz sicut fm q quis est effigiatus in facie: vel ꝓponit faciem: ꝓhendit de dispõe interioꝛi: ita fm operа ꝓuersationis alicuius cognoscitur de ꝓbitate vel malitia Eccli. xix. Ab occursu faciei cognoscitur sensat. Est tamẽ triplex facies spiritualis. s. rõnalis que ẽ conscientia. ps. ostende faciem tuam: nõ leoninaz vel vulpinam z huiusmodi. Salutaris que ẽ humanitas xpi z ꝓuersatio eius. ps. Respice in faciẽ xpi tui. In hac sunt omnes sensus. i. omnes gratie cõgregate Hester. xv. Facies tua domie plena ẽ oĩuz gratiaꝝ. Diuinalis que est dei essentie clara notitia. j. Corin. xiij. Uidebimus tũc facie ad faciem. Hãc triplicẽ notat. ps. ibi. Exqsiuit te facies mea quo ad primã faciem tuã domine requiraz: quo ad secundam: ne auertas faciem tuam a me: quo ad tertiam.

Circa cõscientiã §. I.

videnda sũt tria. s. significatũ: actum z effectũ.

Quantũ ad primũ sciendũ: q ꝓscia significat applicatõem nie notitie seu cognitõis ad aliquez actum particularẽ. Unde hugo in li. ij. de aĩa ꝓsiniens eam sic ait. Conscientia ẽ cordis scia. Unõ dicitur ꝓscia quasi cõ alio sciẽtia. Et subdit. Cor enim z se nouit sua scientia z multa alia. Quando enim se nouit: appellat ꝓscia: qñ preter se alia noscit: appellatur scia. Applicatur aũt nostra notitia vel cognitio ad aliquẽ actũ particularem

tribus modis. Primo fm q cognoscimus: cõsideramus an aliquis actus sit factus vel non. Ut cũ dicitur in cõi vsu loquendi: hoc non est factũ de conscientia mea. i. nescio vel nesciui an hoc essz factum: fm q dicitur Gen. xliij. Non est in conscie tijs nostris quis posuerit pecuniam in saccis uũis. Uel etiam applicatur sciẽtia vel cognitio nostra ad aliquid quod sit factũ: fm q dicitur Eccs. vij. Scit conscientia tua q tu crebro maledixisti alijs.

Secundo applicatur scientia vel cognitio nra videlicet: an actus factus sit rectus vel non fm qõ iudicamus hoc qõ factuz est esse benefactũ vl nõ benefactum. Tertio modo applicatur sciẽtia z cognitio nostra ad aliquem actum an sit fiẽdũ vel non: fm q per scientiam iudicamus an aliqd sit fiendum vel non fiendum.

Secundum hec §. II.

Potestãz z actũ

potest considerari triplex officium seu actus conscientie: z sic patet q conscientia importat actuz: primus est testificari. secundus est accusare. tertiꝰ est soluere vel ligare. Primus igitur actus conscientie est testificari in preterito: in quantum cõscientia perhibet testimonium: sicut illud in quo est scriptum aliquid: illud testificatur siue bonũ sit vel malum. Unde aplus Ro. ij. Testimonium illis reddente conscientia eorum. Et Augl. quando deus iudex erit: aliuꝰ testis q conscientia tua nõ erit. Inter iustum iudicem z conscientiam tuam noli timere: nisi causam tuam. xi. q. iij. Custodi. Dicitur autem conscientia esse testis factoruz vel non factorum: in quantum conscientia retinet illud contra quod voluntas fecit qi volũtatem accusãs de eo q sibi ñ obediuit. Et sic ꝓscia hz vtutẽ dictamis dictat eniz ꝓscia an aliqd sit factũ ul uõ. Istud aũt dictamẽ nil aliud est: q peruentio precepti diuini: ad eum qui habet conscientiam.

Secundus actus seu officium conscientie est accusare z excusare: reprehendere z remordere õ malo cõmisso z bono omisso. Unde aplus Ro. ij. Cogitationum inter se accusatiuz aut defendẽtium in die iudicij cc. Augl. quem conscientia defendit: liber est inter accusationes. Et libe: sine accusatione esse nõ põt: si sola que intus adijcit cõscientia accuset. xi. q. iij. in cunctis. Iste actus secũdus potest dici examinatio in quantum conscientia examinat que iam facta sunt: an sint recta vel non recta: an benefacta vel malefacta. Et quãdo ꝓ examinationem inuenitur id quod factuz est discordare a conscientia a qua examinatur: dicit conscientia remordere vel accusare. Quando iuenitur illud quod factum est processisse fm formã conscientie vel scie: dicitur conscientia defendere z excusare. Tertius actus cõscientie ẽ litigare vel soluere. Nam conscientia obligat ad peccatũ Quia omne illud quod fit contra conscientiam: etiam si sit bonũ: peccatum est. Unde apuls Ro. xiiij. Omne quod non est ex fide: peccatũ est. Super quo verbo ambro. in glo. Omne quod fit: ẽt si in se z de se sit bonum: z tamen non sit ex fide i. cõtra ꝓsciam: vt. s. credamus esse maluz peccatũ est. Et. xxxviij. q. i. omnes. §. se. dicitur. Omne qõ contra ꝓsciam est: edificat ad gehẽnam: vbi dicit glo. z bene. Contra ꝓsciaz. s. precepti vel prohibi tõis. hoc est proprie facere ꝓtra ꝓsciam. i. facere ꝓtra illud quod ꝓscia dictat esse in precepto vl prohibitõe. Facere autem aliquid quod ꝓscia dictat esse veniale: nõ est nisi veniale: nisi illud de se esset mortale. Et hoc est facere non cõtra sed preter cõsciam. Et iste actus tertius ꝓscie dici potest consiliatio. Nam ad conscientiam pertinet de agendis consiliari. Et cum per consilium inuenitur an aliquid sit faciendum: fm hoc conscientia dicitur instigare l ligare. Cũ aũt p consilium conscientia inuenit: q non sit faciẽduz aliquid quod occurrit: tunc cõscia dicitur absoluere vel retrahere. Et sic ꝓscia habet vtutem ligaminis: in quantum ꝓstringit voluntatem vt non possit sine nocumento de formitatis culpe in aliud tendere: q ratio vel conscientia iudicat. Sicut ligatꝰ corporalit necessitatem hz ꝓsistendi i loco vbi est ligatus Rainerꝰ.

Circa effectum §. III.

ꝓ effectũ q sñt ẽ tripleꝛ ẽ:

conscientie tria possumus considerare. s. defectũ deuiationis. i. quomodo conscientia errat: moduz obligationis. s. quomodo ligat: diuersuz consecutionis. s. quomodo sequitur magna cõsolatio ex conscientia si est recta: z econtra afflictio si est mala.

ꝓ errat q sñt duo ḿ modꝰ:

Quantum ad primum sciendum: q conscientia errat duobus modis: scilicet ex falsa assumptione z ex falsa applicatione. Et primo ex falsa assumptione: puta quãdo aliquis assumit aliqd malum vel falsum tanq bonum vel tanq verum. Uerbi gratia vt his qui occidebant apostolos dictabat conscientia: q ex hoc placerent deo Joh. xvi. Uenit hora in qua omnis qui interficit vos arbitretur obsequium se prestare deo vel quãdo sinderesis dicit. Omne prohibitum a deo esse vitandum. Conscientia autem fundatur in hoc q iuramentum sit a deo prohibitũ: z ideo falso credit illud esse vitanduz: cum ante permittat se mori q iurare: sicut facit hereticus. Secũdo errat conscientia ex falsa applicatione: sicut cum ex aliqb' veris aliqua conscientia erronea formatur. Uerbi gratia: vt ex hoc q deus est super omnia diligendus aliquis formet sibi hanc conscientiã: scilicet q nihil potest simul diligi cum eo sed tantum deũ. Quedam enim conclusiones sunt in q̃bus ita relucent prima principia operandorum: q circa ea conscientia errare non potest. Sicut

 ſ plan p̄ceptū in indifferentibꝫ plꝫ obligat quā ꝫſilium.

deum non esse diligendum: maluz scienter esse faciendum z huiusmodi. Et quedam alia sunt circa que errare potest z errat: vt ex dictis patet be. Tho. in questionibus de veritate quest. xvij. Exēplum etiam potest poni de eo q̄ facit id quod habet speciem mali: licet non sit malum: existimans sibi sufficere intentionem bonaz quaz habet: nō curans de scandalo proximi. Sicut faciebāt quidam in ecclesia primitiua fideles: qui comedebāt idolatica: licet non in venerationem idoli: tamen coram simplicibus: qui inde scandalizabantur illos imitantes: sed in venerationem idoli quod extimabant alios facere. Quos reprehendit apostolus Roma. xiiij. Unde Aug. Conscientia nīa nobis necessaria est propter nos: propter vos fama nostra non pollui: sed pollere debent i nobis. Due res sunt cōscientia z fama: Conscientia ē necessaria tibi: fama proximo tuo. Qui fidens conscientie: negligit famam suam: crudelis est. xij. q. .i. nolo. Ad maiorem euidentiam predictorum nota: q̄ error conscientie causatur ex septez causis. Primo ex ignorantia: ex eo enim q̄ ratio apprehendit malum sub ratione boni: z bonum sub ratione mali: sequitur error in conscientia et peccatum in voluntate. Et ignorantia quidem si sit iuris naturalis vel diuini: nulluz excusat habētem vsum rationis. Ignorantia autez iuris canonici vel ciuilis quando excusat vel non: habetur i. q. iij. §. vltimo in tex. z glosis. Secundo error conscientie causatur ex negligentia. Sicut cū aliquis propter laborem vel alias occupationes negligit addiscere vel ab alijs querere: z scire illud per quod a peccato retraheretur: tunc enim ignorantia eius quod quis scire tenetur: propter talē negligentiam est voluntaria. Unde voluntas concordans conscientie erranti: ex negligentia sciēdi ad quod tenetur: est mala. Et ideo aug. dicit. Illis omnino ignosci non poterit qui habentes a q̄ discerent: operam non dederunt. di. xxxvij. c. fi.

ſ error ꝫſurgens ex ſcientia.

Tertio error conscientie causatur ex nimia vel exinordinata sui beniuolentia. Ex eo enim q̄ aliquis nimis seipsuz diligit: inclinat z precipitat cōscientiam ad illud quod appetit: z sic eam a sua rectitudine facit declinare. Unde Seneca. Perit omne iudicium cum res transierit in affectuz. Talis conscientia diligentis nimis seipsum: est nimis larga: z ideo cauenda: quia facit hominē presumptuosum: dicens malum esse bonum: saluat damnandum. Quarto error conscientie causatur ex cordis pusillanimitate: qua quis timet nō timenda secundū rectum iudicium rationis. Juxta illud psal. Illic trepidauerunt timore ubi non erat timor. i. causa rationabilis timendi. Et talis conscientia est nimis stricta: z vt dicitur hostien. Magis scrupulosa est erranea q̄ theologica: z ideo uitanda: quia multum periculosa. Naz facit de bono malum: de festuca trābez. i. de leui peccato graue: generat desperationem: damnat saluandum. Unde deponenda est ad consiliuz alterius. Quinto error conscientie causatur ex superbia: s. quando quis non humiliat intellectum suum: ut uelit melioribus: prudentioribus: et superioribus credere. Nam conscientiam in differētib⁹ tenetur secundum discretionem prelati formare. Quanuis enim in his que sunt precepta uel p̄hibita a deo: conscientia recta plus obliget q̄ preceptum superioris: eo q̄ obligat uirtute precepti diuini: quod est magis precepto prelati. Unde in talibus conscientia recta est iudex immediate sub deo: ita q̄ nulluz habet iudicem supra se alium a deo. In differentibus tamen preceptum prelati plus obligat q̄ conscientia. Et sic conscientia subditi in huiusmodi: non solum deum: sed etiam p̄latum habet supra se: z ideo secundum discretionem prelati formari debet. Naz subditus non habet iudicare de precepto prelati: sed de implemtione precepti: que ad ipsum spectant. hec be. tho. in questionibus de ueritate. Unde seculares sequi ō bent sententiam prelatorum in his que ad cathedram spectant. Juxta illud Math. xxiii. Quecūq̄ dixerint uobis: facite. Religiosi tenentur sequi sententiam prelatorum uel mandatorum eorum in his que non sunt contra deum uel contra regulam uel contra constitutiones uel contra ordinatiōes capituli generalis. Cauere tamē debent prelati ne indiscrete precipiant propter periculum ꝫ scientiarum subditorum. Alexander secunda p te sūme. Argumentum ad hoc. xi. q iii. Si is qui preest. Et. c. quid ergo mirum. Sexto causatur ex conscientie perplexitate. i. ex quadam dubietate. ex qua quicquid fiat sequtur ineuitabilitas uel necessitas peccandi: puta: cum uidet se quis inter duo operabilia positum: quorum alterum oportet agere. et quodcūq̄ fecerit: impossibile est non peccare. Super quo dicitur ex consilio toletano. Duo mala licet cautissime sint p̄cauēda: tamen si periculi necessitas: vnuz ex his perpetrare cōpulerit: id debemus resoluere quod immori nexu noscitur obligare. dist. xiij. c j. Sed hec perplexitas quantū ad rem nihil est: vt dicit ibi glo. summaria. Nec est verum q̄ aliquis possit esse perplexus: inter duo mala procedere potest ex stulta opinione ipsius z erronea conscientia: vel ex presumptione alicuius: in quo vult manere firmus: puta iurauit aliquis occidere hominem: formatsibi conscientiam licet erroneam: q̄ si non occidit periurat: si occidit homicida est. Et sic est perplexus ex fatua extimatione. Nam et non occidēdo periurus non est. Et secūdum hanc perplexitatez dicitur in illo. c. Quominus malum eligendum est

Item tenetur quilibet cōmunicare in pascate. Aliquis habens odiam non vult dimittere: et hoc presuppositō est perplexus: quia si cōmunicat cū odio: peccat mortaliter: z si non cōmunicat simi liter. Sed dimittere potest z debet odium: z sic ñ est perplexus simpliciter. Septimo causatur error conscientie ex humilitate z cordis puritate: Unde Grego. Bonarum mentium est ibi culpas agnoscere: vbi culpa non est. dist. v. ad eius. Ubi dicit glo. Agnoscere. i. timere. Non autem debet quis se culpabilem dicere: vbi non est fm sui exti mationem: qz hoc ptineret ad mendatiū z ironi am. In pmis sex modis error pscie semp est repre hensibilis: z volūtas sequens pscīam errātez sem per mala. Septimo aūt modo est laudabilis. Cu ius rō est: qz ad bonitatē mentis ptinet vt homo ad iustitie pfectōez tēdat: z iō i culpā reputat: nō solū si deficit a cōmuni iustitia qō vere ē culpa: sz ēt si deficiat a pfectōe iustitie qō qñq culpa ñ est.

Quum ad secū §. IIII.

pasanera alii ligat:.

dum videlicet modum obligationis. s. quomodo conscia ligat. Nota qz cōscientia non obligat in vi tute propria. sed i virtute precepti diuini. Quod patet: quia non dictat aliquid esse faciendum vel non faciendū hac ratione: quia sibi videtur vl nō videtur. Sed sub hac rōe: quia est a deo preceptū vl prohibitū: vt dicit. b. tho. in. ij. sentē. di. xxxix. Nullus aūt ligatur p preceptum aliquod nisi me diante scia illius precepti. Et iō ille qui non est ca pax noticie precepti: nō ligatur precepto. Nec ali quis ignorans pceptū dei ligatur ad preceptuz fa ciendū nisi quatenus tenetur scire preceptum. Si aūt non tenetur scire nec scit: nullomodo ex prece pto ligatur. Tenetur autem scire quilibet habēs vsum rōis precepta dei: nec excusatur non facien do illud ex ignorantia. Et sic eadez virtus est qua preceptum ligat: z qua conscientia ligat: cum pre ceptuz non liget nisi in virtute sciētie vel noticie: Nec scientia vel notitia precepti ligaret: nisi per virtutem precepti. Unde cum conscientia nil ali ud sit qz applicatio scientie vel notitie ad actū: cō stat qz cōscia dicit ligare in virtute diuini pcepti: Jō si aliquid apprehēdatur a dictamine rōis: vt directe cadens sub precepto: mortaliter peccat et omittēs illud qō cōscientia dictat: etiaz si de se sit veniale. Si aūt non apprehendatur vt directe ca dēs sub pcepto vel prohibitōe: tūc non fit directe cōtra pscīam: sed preter pscīam: z ita non peccat mortaliter sed venialiter: vel etiam nullo modo. Sicut quādo cōscientia dictat alicui qz bonuz est facere aliquod opus consilij: si non faciat nō pec cat: quia non apprehendit illud vt bonū debitum z necessarium ad salutem Greg. Ubi cōsiliuz dat offerentis est arbitriū. Ubi preceptum: necessitas

pceptū dī venire qđ vsū rōis lumē sapa.

seruientis. xiiij. q. i. Quod precipitur. Et sic aliud est facere ptra pscīam quod est mortale semper. Aliud preter pscīam: qō est veniale vel nullum.

Ligare aūt dī pscia non quidē per modum co actōis: qz cum volūtas sit libera z suipsius dña: a nullo cogi pōt Ambro. Nemo nūm tenet ad cul pam nisi propria volūtate deflexerit. xv. q. i. Nō est. Nec ligat etiā pscia per modū principalis acto ris: sic eni ligat deus pceptis sicut iudex precepit. Sed ligat p modū suppositōis seu pditōis. s. per modū psecutōis alicui' finis: puta: nisi faciat hoc qō pscīa dictat: nō psequet finē suū. i. salutem. Li gat etiā p modū instrumētalis agētis: sicut preco: q velut instrumētum iudicis preceptū iudicis ad notitiā hois deducit: z si pceptū iudicis vel regis ñ pueniret ad pplm nisi aliq pcone l' pncipe medi ante: tūc si pco vel pnceps dicēt: hoc ē pceptū a re ge z ē verū: tunc oēs dictū illius obligaret. Et hoc modo ligat recta pscia. Si vo preco vel pnceps di ceret hoc eē pceptū a rege qđ non essz verū dcm suū: obligaret vt pceptū regis: ita vt pemptores penā merereńt. z hoc mō facit z ligat erronea cō sciētia. Un pscīam ligare volūtatē: nil aliud est qz astringere volūtatem vt ñ possit aliud sine pecca to facē vel omittere qz pscia sibi dictat. Sic ligat' corporalit ñ pt ad aliū locū ire nisi soluat. Sz pōt hō z oz erroneā pscīaz deponē: sic z itentōez pra uā: z deposita ñ peccabit illud faciēdo. b. tho. in ij. di. xxxix. Licet aūt vtraq pscia. s. recta z er ronea liget: ipa durāte: ita qz pcrarium faciēs pec cat. Aliq tñ ligat recta pscia qz erronea. Nā recta ligat absolute: z i oēz euētū z sēp: nec depōi pōt: Sic si qs faciat sibi pscīam de adulterio: q cōscia vtiqz recta est: hanc deponē ñ pōt. s. sine peccato: qz deponēdo erraret z grauit peccaret. Sz pscia erronea ñ ligat: nisi fm qd z sub pditōe: qz nō ob ligat nisi in quātū pscia erronea creditur eē recta sed ea deposita quod fieri debet: non amplius li gat. b. Tho. in ij. sententi. distinctione. xxxix.

pasañ vera ab ligat quā erronea.

Item conscientia recta in his que sūt precepta vel prohibita a deo: plus obligat z ligat qz pre ceptum prelati: quia preceptuz dei in cuius virtu te ligat cōscientia: maius est precepto prelati. In indifferentibus vero plus obligat preceptum pre lati quam conscientia propria: quia in huiusmo di conscientia subditi habet prelatum supra se: ñ solum deum: sed etiam prelatum suum. Conscīē tie autem erronee obligatio maior est: quia inten sior qz obligatio precepti. Ex alia parte obligatio est minor: quia solubilior. Quia obligatio qūe ē subditi ad prelatum: solui vel deponi nō pōt: con scientia autem cum est erronea deponi pōt. Rai nerius post tho.

Quum ad tertiū §. V.

videlicet effectum diuersum cõsecutionis. s. quo sequitur magna cõsolatio ex ꝓscientia si ē recta: ⁊ ecõtra ⁊c. Sciẽdũ q ex ꝓscia recta seq̃t magna consolatio ꝑ ipsam operando. Unde apostolus ḡ. Lozin. j. Gloria nostra hec est testimonium conscientie nostre. Econtra maxima afflictio si ē mala. Unde Crisost. Conscientia rei semper est i pena.

¶ Consid rem ā laudabl ꝑ ꝙnioz.

Est autem conscientia recta laudabilis et appetẽda ꝓpter quattuoz causas: scilicet ꝓpt bonitatem: puritatem: sinceritatem: ⁊ tranquillitatem. Est itaq ꝓscientia bona laudabilis ꝓio ex ordinatione affectionis. Secundo conscientia pura est laudabilis ex exclusione criminis. Tertio conscientia sincera est laudabilis ex simplicitate intentionis. Quarto conscientia tranquilla est laudabilis: quia sine remoztione vermis Primo ē laudabilis conscientia cuz est bona ex ordinatiõe affectiõis. j. ad thi. j. Finis ꝓcepti ē charitas de corde puro ⁊ conscientia bona. Dicitur autem charitas finis non in quo quiescitur: quia sic solus deus est finis: sed finis quo quiescit. Et subditur de corde puro ⁊ cõscientia bona id est a vitijs expurgato: ⁊ additur de conscientia bona: videlicet nõ erronea: seu nimis grossa vel scrupulosa. Quod totum figuratur in paruo grandi vel torto naso: quem qui habebat tanq̃ maculam habens: prohibebatur accedere ad ministeriuz templi: vt habetur leuit. xxi. Uel dicitur conscientia bona: qua scilicet quis sperat peruenire ad id quod diligit scilicet deum. Quem enim pungit conscientia mala: vt dicit aug. retrahit se a spe: vl conscientia bona dicitur ꝑ Bern. cui ratio decepta non est nec voluntas peruersa nec memoria fuerit iquinata.

Secundo conscientia laudabilis est que pura est ex exclusione criminis. Eccl. xiij. Bona est substantia cui non est peccatum in conscientia: quando non est acquisita: retenta vel dispensata ꝓtra conscientiam. Tertio laudabilis est conscientia sincera sine duplicitate intentionis Actuũ. xxiij. Studeo sine offendiculo cõscientiam bonam habere ad deũ ⁊ ad hoies. Sz q̃d est melꝰ an bona fama: an bona scia: certe bõa conscia. Ita dicit seneca. Conscientiam magisq̃ famam intende: ⁊ ponit rationem huius dicens. Falli nanq̃ poteris fama: conscientia vero nũq̃. Unde Aug. senti de augustino quicquid vis quicquid libet: sola mei oculis dei non accuset conscientia. Idem ad clerũ ꝑponensem. Quid obest homini q ex illa tabula vult illum delere humana ignorantia: si de libro viuentium non deleat iniqua cõscientia. xi. q. iij. Ex quibus verbis non vult dicere Aug. q nõ debet quis curare de conseruatiõe fame: ad edificationem aliorum. Nam tales reprehendit acriter dicens. Non sunt audiendi viri sancti siue femine qui quando reprehenduntur in aliqua negligentia per quam fit: vt in malam veniant suspitionez vnde vitam suam longe abesse sciunt dicunt coram deo sufficere sibi conscientiam: extimationem hominum non solum imprudenter: sed ⁊ crudeliter contennentes: cum occidant animas aliorum. xi. q. iij. non sunt: sed loquitur Aug. in. c. supradicti cum quis est inter eos qui parati sunt reprehẽdere ⁊ nũq̃ imitari: ⁊ tunc quo ad illos sufficit conscientia sua vnicuiq̃: vt dicit gratianus. §. hoc inter eos. q. e. ⁊ glo. io. Quarto conscientia ē laudabilis trãquilla scilicet sine remoztione vermis: Unde bern. in li. de consideratione ait. Magne diuitie sunt bona ⁊ tranquilla conscientia. Et re uera sic ē. Quid est reb' ditius: Quid i corde dulci': quid in terra quieci' atq; securius bona conscientia. Damna rerum non metuit: non verboꝝ contumelias: non corporis cruciatus que etiam ipsa morte magis erigitur quã deijcitur. Conscientia mala dicitur triplici ratione: vel quia est coinquinata de qua ad thitum. j. coinquinate sũt eorum mens: ⁊ conscientia. Mens quãtum ad intellectum: conscientia quantum ad affectum: coinquinata quantum ad peccatum. Secundo conscientia est mala quia cauteriata: de qua ꝓmo ad thi. iij. Cauteriatam habentes conscientiam: id est corruptam prana intentione: ⁊ adustã igne male concupiscentie. Nam cauterium est corruptio carnis ex igne vel per ignem facta. Tertõ conscientia est mala quia perturbata de qua sap. xvij. Semper presumit seua perturbata conscientia quia extollitur contra deum peccare non metuẽs cũ ē perturbata ex remorsu vmis ul' q: extollit alios affligẽdo. Et hoc cuz est perturbata id ē inquieta ⁊ crudelis. Uel conscientia perturbata eius scilicet qui desperat ex crimine: ⁊ presumit seua super se ventura anteq̃ veniant sicut fecit chain Gen. iij. qui dixit anteq̃ puniret a deo. Ero fagus ⁊ profagus.

¶ Bona q sñ melioꝝ ā q3 bona sñma.

Notandum q §. VI.

conscientia recta in scriptura aliquando domus dicitur. Unde ps. Nisi dominus edificauerit domum: in vanum laborauerunt: domum id est cõscientiam: ⁊ de hac domo potest exponi illud qõ christus dixit paralitico sanato. Uade i domum tuã Math. ix. Ubi moraliter tria imperat.

Primum nequeq̃ quis per desidiam eijcietur: in eo q dicit: vade.

Secundum vt ꝑ rectam conscientiaz operetur in eo q dicit in domum.

Tertium vt alienam vitam non scrutetur cuz dicit tuam.

Quantum ad primum dixit paterfamilias: q signat dominum deum: quibusdã stantib' i foro: Quid hic statis tota die otiosi. ita ⁊ vos: vt habe

¶ Consñ rem dñ dom.

tur parabolice. Math.xx. Ire enim est operari. Et qua via eundum sit docet. ps. dicens. Ibunt ō virtute in virtutem. i. de opere vnius virtutis ad opus alterius: ⁊ de bono in melius: et quo tandē perueniatur: ostendit idem. ps. Effudi in me animam meā: exeundo. s. de potentijs anime ad act⁹ virtutum: ⁊ quasi declarans istam effusionez subdit. Quoniam transibo in locuz tabernaculi ad mirabilis. s. conscientie: qui tabernaculuz ⁊ dom⁹ dicitur vsq; ad domum dei. i. superna gloria.

Quantum ad secundum sciendum: q; tunc q̄s vadit in domum suam: quando operatur secūdū rectam conscientiam. Naz q; domus significet cō scientiam patet per illud Eccī. xxvij. Nisi tenuerit te instanter in timore domini cito subuertetur domus tua. i. conscientia tua. Tertium seruāduz est: q; ita quis ingrediatur domum suam. i. conscientiam: ad diligenter perscrutanduz: q; nō intret alienam curiose inquirendo vitam aliozuz: quia minus tunc vocare poterit. Unde dicitur ꝓuer. xxiij. Non queras impietatem in domo iusti. i. i conscientia: nec vastes requiem eius. Reuertendo autem ad secundum membrum. Notandū q; ad hoc vt conscientia sit recta: debet se habere ad moduz domus materialis peroptime dispositē: quā dispositionem notat salomon prouer. ix. Ubi dic Sapientia edificauit sibi domum. i. conscientiā: ⁊ excidit colūnas septē: īmolauit victimas: miscuit vinum ⁊ posuit mensam. Est ergo prima cō ditio domus bene dispositē vt cōgruenter edificetur. Unde dicit. Sapientia edificauit sibi domū. Secūda est vt firmiter sustentetur. Unde subdit. Excidit colūnas septem. s. ad sustentandum. Tertia vt delectabiliter ibi quieretur. Unde cōcludit. Imolauit victimas: miscuit vinum: ⁊ posuit mensam. Certe huic domui sic bene dispositē cōgruit illud dixit christus zacheo. Salus huic domui facta est Luce. xix. Et quilibet sic conscientiam suā deberet aptare vt sic esset recta. Unde in figuram dictum fuit: ezechie dispone domui tue. i. conscientie eam ordinando. Quantum ad primum. s. ad hoc vt domus conscientie congruenter edificetur: oportet q; fundamentum iaciatur solidū: paries erigatur in altum: tectum ponatur desursuz: solaria intra multiplicentur in medium. Solidū autem fundamentum est petra: petra autem erat christus ait aplus. i. significat christum. Et fūdamentuz aliud in domo. s. recte conscientie: nemo potest ponere preter id quod positum est. s. dominus ihesus. j. ad Corin. iij. Hoc est fides eius. Unde ⁊ saluator noster loquens de viro sapienti dicit: q; edificauit domum suam supra petram. Math. vij. i. conscientiam suam super verā fidem doctrine eius. Et ideo vt subditur ibi: descendēte pluuia s. temptationū que sunt a demonijs existentibus in aere: ⁊ flantibus ventis ambitionis ⁊ ianis glorie que sunt a mundo: ⁊ superuenientibus fluminibus concupiscentiarum que sūt a carne: ⁊ irruentibus in illam domum: non cecidit sed stetit: q; fundata erat supra firmam petram. Paries q̄ a fundamento surgit: ⁊ versus celum erigitur est spes procedens a fide: ⁊ respitiens dei promissum qui paries ad modū domus est quadruplex. Uiō licet expectatio premij in celis: expectatio venie ō peccatis: expectatio auxilij in agendis: ⁊ expectatio refrigerij in aduersis. Un aplus. ij. ad Corī. v. Habemus domum non manufactam scilicet conscientiam in celis videlicet per spem. Tectum talis domus scilicet conscientie recte est charitas de qua dī ꝓuer. x. vniuersa delicta opit charitas hec omnia sustinet sicut tectuz domus scilicet grādinem calorem ⁊ huiusmodi: que significant tribulationes. Respicit etiam tectum. in extremitatibus suis terram: quia non solum contemplatur deum in altitudine. Sed etiam inclinatur ad sufragandum proximo. In cuius figuram paraliticus iacens in lecto: a quibusdam per tectuz dom⁹ fuit submissus ante christum ⁊ inde curatus: vt habetur Math. ix. ⁊ luce. v. Solaria hui⁹ domus sunt quattuor de quibus dicitur sapientie. viij. Sobrietatem ⁊ sapientiam docet iusticiam ⁊ virtutem quibus vtilius nihil est in vita hominibus. Est igitur primum solarium: sobrietas seu tē perantia que facit abstinere a superfluis delectationibus: ⁊ in hoc solario sunt plures camere siue officine scilicet virtutes ei annexe: de quibus nunc non oportet dicere breuitatis causa. Secundum solarium dicitur sapientia que precauet insidias in agentibus: habens cameras suas videlicet vtutes annexas. Tertium est iustitia in malis vitandis proximorum in miseris subleuandis: habens ⁊ ipsa multas cameras id est virtutes annexas. Quartum est virtus id est fortitudo in perferendis molestijs cum suis cameris id est virtutib⁹ annexis. Uade ergo in domum tuam id est conscientiam sic recte edificatam de solario in solarium, ⁊ de officina in officinam: ⁊ de camera in cameram virtutum discurrendo: ⁊ sic recte operaberis. hāc tamen domum conscientie non tu sed principaliter deus edificat. Et ideo bene dicitur q; sapiētia scilicet xps edificauit tibi domū. Quantū ad secundum ad hoc vt domus firmiter sustentetur cum lata est ⁊ alta: requiruntur plures colūne que sustineant pondus. Septem autem colūnas sapientia excidit ad stabiliendum ⁊ sustentandū domum conscientie. Alias propter diuersos impulsus vitiorum corrueret. Et sunt septem columne: septem conditiones vere penitentie: quas ponit aplus. ij. ad Corin. vij. dicens. Que enim secūdū deū tristitia ē penitētia i salutē stabilē opat

Operatur enī in nobis ſolicitudinē ſz deſideriū. ſed defenſionem: ſed indignationem: ſed timorē. ſed emulationē: ſed vindictā: ſm Hug. cardinalē.

Eſt igitur prima colūna ſolicitudo. ſ. ad bene cuſtodiendum ſenſus ſuos qui ſūt feneſtre anime ſeu porte: per quas ingreditur diabolus: vt furet theſaurum virtutuz. Unde ſolicite vigilare oportet. Quod docet chriſtus Math. xxiiij. Si ſciret paterfamilias qua hora fur veniret: vigilaret vtiq; t non ſineret perfodi domum ſuam. Secūda eſt deſideriū. ſ. placendi deo: qui eſt feruor charitatis multum domum conſcientie fortificans: t t abſorbens peccata quotidiana: ſicut ignis gutas aque. In huius figuram zacheus deſiderans chriſtum videre: t nō valens propter paruitatez ſtatuere: aſcendit in arborem ſicomorum propter quod deſiderium chriſtus dixit. Deſcende quia i domo tua oportet me manere. Aſcenſio autez in arborem ſignat aſcenſum mentis per meditatōez t affectum ad crucem ſeu paſſionem chriſti. Circa quod dicit bern. ſuper Can. Quid efficati⁹ ad curandum conſcientie vulnera: necnon ad purgādum anime mentem q̄ chriſti vulnerum ſedula meditatio Tertia colūna dicitur defenſio: vt ſi eum inimicus vult circūdare domum conſcientie t intrare per deſperatōem: vel laſciuiaz vel per alia vitia: defendat ſe quis viriliter reſiſtēdo: quod quia non fecit mulier que fuit poſita ad cuſtodiā domus yſbozet regis iſrahel: ſz dormitauit intrā tes duo principes latronum domum occiderunt ipſum regem percutientem in inguine. Ut habet ij reg. iij. Ad figurandum q̄ ſi mulier. i. ratio nō defendit ſe contra temptatōes ſed dormitat: occiditur animus t domus conſcientie ſpoliatur.

Quarta colūna dicitur indignatio contra ſe ipſum deteſtando peccatum cōmiſſum in quātū eſt dei offenſa. Et quanto quis magis indignatur t deteſtatur peccatum: tanto fortior eſt columna. Non autem debet quis indignari contra naturā peccatoris vel contra perſonam eū ad miſericordiam ſuſcipientis. Sicut indignatus eſt frater prodigi de patre ſuſcipiente ipſum prodiguz reuertentem ad penitentiam t ad domū paternam adeo indignatus q̄ noluit in domū introire. Sed ipſe prodigus indignatus ꝓtra ſuam culpam intrauit domū t honorabiliter ſuſceptus eſt. Quinta colūna eſt timor: qui in peccatoribus aliqualiter diſpoſitis in ꝓſcientia ſolet eſſe principaliter ō penis inferni. Et hic timor licet non ſit ſufficiens ad ſalutez tamen cauere facit a multis malis: t ideo bonus. Timor enim domini expellit peccatū: vt dī Eccī. i. Sed in recte conſcientiaris timor iſte ē de non offendendo deum: ne amittatur gratia beniuolentie eius. Et iſte eſt neceſſari⁹. Unde Eccī xxvij. dī. Niſi tenueris te inſtanter i timore domini cito ſubuertetur domus tua. Sexta colūna ē emulatio: illa videlicet de qua dicit aplūs. Emulamini cariſmata meliora. j. Corint. xij. Hec emulatio importat affectum magnum habendi bōa ſpiritualia que videt in proximo: cum quadaz triſtitia de defectu illorum bonorum que in ſe eſſe nō videt. Et hoc facit hominem laborare ad profitiendum in via dei. Hanc emulatōez videtur habuiſſe martha: que chriſtum accepit in domuz ſuā: vt habetur luce. x. propter quod quaſi dolens q̄ ſoror ſua erat magis dedita ſpiritualibus: quia ſedens ſecus pedes domini audiebat verbum illius dixit chriſto: domine nō eſt tibi cure q̄ ſoror mea reliquit me ſolam miniſtrare Septima colūna dicit vindicta. i. punitio ꝺ ipſis peccaris. Quāto enim quis plus peccauit t grauius: tanto magis debet dolere t ſe corporaliter affligere. Eſt enim penitentia: vt dicit aug⁹. quedam dolentis vindicta puniens in ſe quod dolet cōmiſiſſe. de pe. diſt. iij. Quod optime ſeruauit maria magdalena: quando intrans in domum vbi chriſtus erat: ſtans retro lachrymis cepit rigare pedes ē. Luc. vij. Has igitur ſeptem colūnas domū ꝓſcientie ſuſtentantes ſapientia chriſtus excidit ex ſe procedentes: proponens etiam homo per liberum arbitrium in domo conſcientie habitare: ſupponit has etiā colūnas. Uade ergo in domuz ad huiuſmodi colūnas ſupponendum vel refitiendum. poſſunt ēt intelligi per has colūnas ſeptem dona ſpiritusſācti. Quantum ad tertium principale dico qō ad bonitatem domus requiritur q̄ delectabiliter ibi homo quieſcetur. Dicitur enim prouer. xxvij. q̄ fumus ſtillicidium t litigioſa mulier expellunt hominem de domo. Et hoc ideo quia inquietāt ipſum. Et fumus quidem qui in altum aſcēdit ē mētis elatio. Mulier litigioſa eſt ſenſualitatis ꝓ tradictio ad ſpiritum. Stillicidiuz eſt peccatoruz t ſi paruorum vilipenſio: ſeu curatōis eorum neglectio. Sed diuina ſapientia in domo conſcientie quaz edificauit vt ibi ſit quies t letitia: poſuit mēſam ſacroruz eloquiorum: bonorum ſpiritualiū: que defendunt nos contra volentes inquietare. Unde p̄s. Paraſti in conſpectu meo menſam aduerſus eos qui tribulant me: immolauit victimas i. ſacrificia chriſti t ſanctorum quibus ſeipſos obtulerunt morti. Propoſuit vt in eucariſtia t aliis ſacramentis. Sic pater filio prodigo in domū reuerſo obtulit vitulū ſaginatum in eſum. Miſcuit etiam vinum quod letificat cor hominis: t omnem mentem facit ſecuraz: vt dicitur. q. eſdre. ix. id eſt ſpiritualem conſolationem t letitiam. De qua domo cōſcientie ſic preparata dicit ſapiens. Intrās i domū meaz. ſ. ꝓſcie ꝙqueſcā cū illa. Nō enim habet amaritudinez conuerſatio illius: nec tedium ꝙictus illius: ſz letitiā t gaudiū ſa. vij.

pſalē gñi rauſā & ſep tē fructib.

Capitulum Decimum

Quod gaudium cauſatur ex ſeptem fructibus ipſius bone conſcientie: quibus fruitur. ſ. in vita preſenti ⁊ horum primum eſt: Quia ipſa eſt radix charitatis. Unde. j. ad tim. j. finis precepti eſt charitas de corde puro ⁊ conſcientia bona. ſ. ꝓcedens. Et Bern̄. in li. de conſideratione. Fortitudo tua fiducia fidelis conſcientie. Secund⁹ fruct⁹ eſt nitor veritatis. Unde. p̄s: orabat. Dirige in cō ſpectu tuo viam meaz. glo. in conſpectu tuo. i. in conſcientia vbi ſolus deus videt: via que ducit ad patriam eſt via veritatis. Et ſubdit. Quoniā nō eſt in ore eorum veritas. ſ. inimicorum qui falſo opinant de conſcientia alterius. Sed vt ait Gregl. Liber inter accuſatores eſt quem conſcientia non ꝑhendit. xi. q. iij. inter v̄ba. Tertius fructus eſt ornatus venuſtatis. ſ. anime que ē ſponſa x̄pi. Unde dicit ipſe ſponſus anime ſancte. Quaz pulchra es amica mea: q̄ pulchra. ſ. quo ad interiorem diſpoſitōem ⁊ exteriorem conuerſatōem. Et ideo dicit bis pulchra: oculi tui columbaruz per diligentem circunſpectōem: abſq; eo quod intrī ſecus latet. ſ. in conſcientia per bonorum ornatuz ſ. oppoſitionem. Quartus eſt retractorum a peccatis. Quem enim cōſcientia mordet ⁊ ſtimulat q̄ aliquid ſit illicitum: per hoc retrahit a peccato in quo labi poſſet. Conſiderat enim illud iacobi. iiij. Scienti bonum ⁊ non facienti: peccatuz eſt illi. Et. ij. petri. ij. Melius eſſet illis veritatis viam non agnoſcere: q̄ poſt agnitam retroire. Nec tamen propter hoc fugiendū eſt ad latebras ignorantie: vt dicit Augl. Quia affectata ignorantia peccatum auget non minuit. Et q̄ conſcientia retrahat a malo ⁊ prouocet ad bonum: oſtenditur prouer. xij. vbi dicitur. Eſt qui promittit: ⁊ quaſi gladio pungitur conſcientie. Nam inſtinctus conſcientie promittit premium benefacienti: ⁊ pūgit minando penaz eternā bona negligenti. Quintus eſt theſaur⁹ honeſtatis: de quo Eccī. xiij. Bona eſt ſubſtantia cui non eſt peccatum in conſciē tia. Quod tam de ſubſtantia rerum terrenarum q̄ ſpiritualium intelligi poteſt: vt. ſ. nec de virtutibus nec ſcientia ſupbiat: ⁊ tpalia illicite non retineat: Hinc caſſiodorus in epl̄is. Quid acquiri aut putatur: vbi bona cōſcientia perditur: aut i qua parte poſſit homo proficere: ſi innocentiam probatus fuerit amiſiſſe. Sextus eſt teſtimonium bonitatis Ad ro. ij. Teſtimonium illis reddente conſcientia ſua. Unde gregl. ſuper ezech. Quid p dē ſi omnes laudent ⁊ conſcientia accuſat. Aut quid poterit obeſſe: ſi omnes derogent ⁊ conſciē tia defendat. Et bern̄. ſup cāti. Omo ſufficit ſi adueriū nos loquētiū ūqua: opinio bonorū cuz teſtimonio ꝓſcie. Septim⁹ fruct⁹ hōe ꝓſcie ē quuz delectabile. Nā vt dicitur prouer. xv. Mēs ſecura quaſi iuge conuiuium: ſecuritatem aute mētis facit bona conſcientia. Unde ⁊ ſapientia paratuit menſam: miſcuit vinum: quod vinum etiam intelligi p̄t de ſanguine x̄pi: qui pricipaliter operatur conſcientie bonitatem. Unde apoſtolus ad hebre. ix. Sanguis chriſti mundauit conſciētias noſtras. Quantum ad quartuz de ornatu domus requiritur q̄ ſit picturata. ſ. exemplis ſāctorum edocta. Unde quidam rex turpis ſpe cubiculum ſuuz depingi fecit pulcherrimis imaginibus vt earum aſpectu vxor ſua pulchrum pareret filium. Cur chriſtianus domū ſue conſcientie in memoria bonorum exemplorū nō depinget: vt vxor ſenſualitatis proles virtutum gigneret. Secundo requiritur ad ornatum domus q̄ ſit odoriꝰ non fetoribus referta: quod fit per bonam famā: ex honeſta conuerſatione ⁊ virtuoſa. Unde apl̄s ij. Corin. ij. Chriſti bonus odor ſumus deo in omni loco. Et in figuraz huius dicitur de domo vbi chriſto facta eſt cena a Martha ⁊ maria. Quod domus repleta eſt ex odore vnguenti Johan. xij. Tertio pertinet ad ornatum domus: vt ſit bene illuſtrata lumine gratie: vel lucerne lumie ſcripture veritatis. Unde etiam in figuraz: mulier vt adinueniret dragmam accēdit lucernaz ⁊ euertit domū: vt habetur pabolice: Luce. xv.

ꝓſalē domq. ⁊z eē pulcrīm. ob zelq; reffecta. hōe illuſtrata.

Sed queri p̄t .§. VII.

vtrum quid ſcire valeat ſe habere rectam conſciētiam lumine. ſ. gratie illuſtratam: an non. Ad q̄ reſpondetur ſm alexandrum de ales: q̄ ſeptez ſūt differentie hominum circa huiuſmodi attendende. Aliqui enim putant ſe habere bonaz conſciētiam ⁊ gratiā ſeu charitatem: ſed neutrū habēt: Alij ſciunt q̄ illam non habent. Alij dubitant ō hoc. Alij opinantur q̄ habeant gratiam ⁊ bonā cōſciētiam. Alij experiuntur: ſed non habent de hoc ſcientiam. Alij hoc ſciunt tantuz per reuelationem: ſeptimi hoc ſciunt per cauſam ⁊ certam viſionem. Primi ergo ſunt infideles ⁊ hereticī immo etiam chriſtiani quidam tepidi: qui nō luſtrantes ꝓſcientiā ſuam: ex ignorātia craſſa mortalia crimina non credunt mortalia eſſe. Unde in his perſeuerant: ⁊ ſacramentum eucariſtie idigne percipiunt: propter quod dicit apl̄us. j. ad Corī. xi. probet ſeipſum homo. i. conſcientiam examinet: ⁊ ſic de pane illo edat. In tali cecitate fuit aliquando Paulus vt ipſe teſtatur. Nam captus a romana militia hieroſolimis iudeos ad quorum petitionem captus fuerat ſic alloquitur. Ego omni conſcientia bona conuerſatus ſum ante deum vſq; in hodiernum diem Act. xxiij. Qui tamen perſecutus fuerat eccleſiam putans benefacere.

ꝓ de recta q̄ſtio ſint due ſpēs:

Secundi ſunt qui ſciunt ſe habere non bonam conſcientiam: vt hi qui ſciunt ſe eſſe in mortali pcco actu uel propoſito: non penitentes ad

 Sanctus sua sunt aliqs spelunca latronum.

quos potest illud dirigi Ecc. vij. Scit conscientia tua quia tu crebro maledixisti alijs. Tertij sūt qui dubitant se habere bonam conscientiam: qui s. habent rationes eque fortes ad hoc q sint i gratia: sicut ad propositum: puta cum vident se esse tepidos in amando deum: non habendo affectuz orandi 7 ad alia spiritualia. Uel multuz remissū parum doloreż sentire de peccatis 7 huiusmodi. Et ex opposito considerant nullam voluntatem se habere peccandi mortaliter: sed proposituz abstinendi: detestari peccata cōmissa ratiōe 7 huius modi. Tales dicere possunt illud apostoli. Nihil mihi cōscius sum: sed non in hoc iustificat' sum. j. ad Corin. iiij. Quarti opinantur se habē bonam cōscientiam 7 se esse in gratia: etiaz probabiliter cuz formidine tamē aliqua de oppositō. Sicut illi que vident se feruentes in amore dei 7 pximi: 7 amare lugere dei offensas: paratos ad sufferendum aduersa: sentiunt tamē aliquando rebellionem carnis ad spiritum 7 fragilitatez: Et hi dicere valent illud. ij. ad Corin. j. Gloria nostra hec est testimonium cōscientie nostre: q in simplicitate 7 sinceritate dei 7 non in sapientia carnali: sed in gratia cōuersati sumus. Quinti experiūtur se habere gratiam a bona conscientia: sicut illi q̄ sentiūt dulcedinem diuine bonitatis in oratione: 7 gustāt q̄ suauis est dominus. Ad quod inuitat ps. Gustate 7 videte quoniā suauis est dominus: beatus vir qui sperat in eo: gustate ait scilicet notitia ex re perimentali 7 affectiua causata ex re vnita sensui gustus. s. 7 affectui. Uidete. s. contemplando eius bonitatem: quoniam suauis est dñs anime querenti eum gratie 7 possessionē. Beatus vir qui sperat in eo. s. habens conscientiaz bonā. Nam q̄ conscientia bona significet spem patz ex illo apli. j. ad Thimo. j. Charitas de corde puro. s. procedit 7 conscientia bona: vbi glosa. i. spe vaque causatur ex dei amicitia: sicut 7 spes causatur ex bona conscientia. Ista tamen cognitio non est per medium infallibile: sed per signū. Et q̄ de bona cōscientia queat haberi experimentalis cognitio probatur Apo. ij. Ubi dicitur Uincenti dabo manna absconditum vincenti. s. vitia. dabo manna adsconditum. i. dulcedinem ex inhabitatione christi in domo conscientie: absc̄ditum: quia ab alijs non videtur nec clare a se ipso: 7 sic sentitur. Et dabo ei calculum candidum. i. habituz gratie 7 charitatis: que gratia lucet 7 mundat: inde dicitur candidum. Calculus autez hic dicitur carbunculus: 7 nouū scriptum quod nemo scit nisi q̄ accipit: hoc nomen est quo filij dei per adoptionez efficimur. Sexti sunt qui sciūt se habere bonā conscientiam 7 gratiam per reuelatōez dei: quod habuit abraham qñ dominus ei dixit per āgelum Nunc cognoui quod timeas deum Gen. xxij. Lo

gnoui. i. cognoscere te feci: q̄ timeas deum. s. timore filiali: qui sine gratia 7 cōscientia bona esse nō potest. Septimi sunt qui sciunt per causaz rei vel ratione rei: vt hi qui clare viderunt diuinam essentiam in vita presenti: sicut moises i veteri testamento 7 paulus in nouo quando raptus fuit vsq̄ ad tertium celum. Unde ipse dicebat. Certus sum quod nec mors nec vita ꝛc. separabunt nos a charitate christi Ad Ro. viij.

Hec ergo bo §. VIII

na conscientia dicitur dom': de qua christ' dixit. Domus mea domus orationis vocabitur. Et de mala subdit. Uos autem fecistis illam speluncaz latronum Math. xxi. Facit aliquis domum pscientie speluncam latronum ex septem malis que reperiuntur in ea. Et primum est quia bellum intestinum generat: dum vna cogitatio alteri recalcitrat. Seneca. Timidum non facit animuz: nisi reprehensibilis vite conscientia. Secundū malum est: quia proximum enecat quia cuz quis ab intra habituatus mala cōscientia: ad extra mala operari incipit: proximo causa ruine insistit. Unde apl's. j. ad Corin. viij. Siquis viderit cuz qui habet conscientiam in idola recūbentem: nonne conscientia eius cum sit infirma edificabitur ad mā ducandum idolatria: 7 peribit infirmus frater in conscientia tua. Tertium munda immunda sibi aptitat seu facit. Ad thitū. j. c. Omnia munda mundis inquinatis autem 7 infidelibus nihil est mūdum: sed inquinata sunt eorum mens 7 cōscientia. Quartum malum est: quia difficilez viam partitur cuz iniustis: qui dicunt Sap. v. Ambulauimus vias difficiles. Quod contrariuz suadet apl's ad hebre. x. dicēs. Accedamus ad sacerdotem magnum christum cum vero corde in plenitudine fidei asperi corda a cōscientia mala. Dic 7 Seneca. Mala pscia sepe tua est: secura nūq̄.

Quintum ad errorez aduuat: ita vt nō nūq̄ ad hereſiz inducat. j. ad thimo. iiij. In nouissimis temporibus discedent quidam a fide attendētes spiritibus erroris 7 doctrinis demoniorum i Ipocrisi loquentium mendatium 7 cauteriatā habētium suam conscientiam. i. corruptam 7 concupiscentiam aduſtam. Sextum ad iehennam edificat. Omne enim quod est contra conscientiaz etiam erroneaz si durat vel q̄ non est ex bona cōscientia: edificat ad gehennam. xxviij. q. j. Oēs.

Septimū malū est q̄ tristitiam pmunit i magnū grauamen anime Sap. xvij. Semper presumit seua 7 pturbata pscia. Et Isidor'. Nulla pena grauior q̄ mala pscia.

De cōscientia §. IX.

scrupulosa pōt expōi illō ps. Saluū me fec̄. de

de ꝙ dā scrupulosa tria sūt notanda.

Capitulū Decimum

a pusillanitate spūs ⁊ tēpestate: ubi tria pñt nō: i. Primū est scrupulose consciē sanatio: ibi saluum me fecit.
Secūdum est scrupulose consciētie causatio: ibi A pusillanimitate.
Tertium scrupulose ꝓsciētie nociua aggrauatio seu propagatio: ibi: Et tempestate.

Incipiendo autem a secundo ut ordinatius loquamur. Sciendum ꝙ scrupulus est uagillatio q̄dam cosurgens cum formidine ex aliquibus cōiecturis debilib⁹ ⁊ incertis. Unde uidetur esse scrupulus id quod apud alios dicitur pusillāimitas: que est tedio seu timore rerum aduersarum mersi ⁊ inconsiderata tracti animi deiectio. Et sic utrū ꝙs. s. tam scrupulus q̄ pusillanimitas importat inordinatum timorem. Unde ipse scrupulus a quibusdam uocatur erronea conscientia: ab aliis timor conscientie: ⁊ ab aliis pusillanimitas: contra quod dicitur Eccī. vij. Noli esse pusillanimis in animo tuo. Sciendum autem ſm albertum in li. de quattuor coeuis: ꝙ differentia est inter scientiam: fidem: opinionem: dubitatōem: et scrupulū: seu suspitōem. Nam scientia proprie est eoꝝ que cognoscuntur per causam ⁊ quia impossibile est aliter se habere. Fides autez est perfecta persuasio vnius partis seu conclusionis per multa probabilia uel auctoritatem dicentem. Et hoc etiā appellatur credulitas ⁊ conscientia. Opinio autem est acceptio unius partis cuz formidine alterius: ita tamē ꝙ ad illaz quam formidatur: non habetur ratio expressa: formidatur tamen propter debilitatem rationis alterius partis. Dubitatio vero ē interminatus motus rationis super utranꝙ partem contradictōis per equalia media ita ꝙ ñ magis pendet ad unam partem q̄ ad aliam: ⁊ hec ēt dicitur ambiguitas. Demum scrupulus ex leuib⁹ coniecturis seu mediis ⁊ multuz debilibus: mouetur ad unam partium. Et hic etiam dicitur suspitio ⁊ pusillanimitas spiritus: que repellenda est Unde dicitur. vj. q. j. ouces. Omnis suspitio potiꝰ abijcienda est q̄ acceptanda. Et ratio signatur in tertia parte cum dicitur. Et tempestate. In q̄ quidem tertia parte notatur effectus nociuus qui sequitur ex ipsa pusillanimitate seu scrupulo. Inducit enim ad quoddam tedium ⁊ tristitiā aggrauātem animum. ut nil boni ei aggre libeat: ⁊ sic uelut tempestas que descendit in egiptum cōsūpsit omne quod reperit viride. Sic tristicia procedens ex scrupulo consumit vigorem ⁊ robur animi. Diminuit etiam audatiam aliorum ad bonuz sui exemplo: propter quod domin⁹ precepit ꝙ hi qui erant cum gedeone pugnaturi cōtra hostes formidolosi ⁊ pusillanimes: non irent cum aliis: sed reuerterētur domuz: ne uidelicet ex timore fugiendo aliorum audatiā debilitarent: vt habetur iudicū. vij. Et in figuram scribitur ione. i. ꝙ hi qui nauigabant cum iona ꝓpheta: orta tē pestate in mari omnes timuerūt valde: sed ipso iona ab eis semoto cessauit tempestas ⁊ securi facti sunt. Inducit demum scrupulosa conscientia tempestatem desperationis a qua liberari se petebat. p̄s. dicens. Non me demergat tempestas scilicet disperationis. Unde ⁊ bern̄. Pusillanimitas parat perturbationem: perturbatio desperationem: desperatio vero interimit. In cuius figura legitur. i. Macha. ij. ꝙ quidam scrupulosi ex societate machabeorum: quia noluerunt se defendere contra hostes bellantes aduersus eos in die sabbati timentes ne propter hoc violarent sabbatum occisi sunt ab eis. Causatur autē ista scrupulositas seu pusillanimitas inducens tempestatem multorum malorum: quandoqz ex complexione ad timorez idonea: vt est cōplexio frigida: puta in feminis vetulis ⁊ melancolicis. Timor enim naturaliter ſm damascenum coꝛ constringit sicut ⁊ frigida constringunt ⁊ congelationem faciunt. Ad quem motum contractionis imaginatio mouetur a timoris dispositione ita vt cōcipiat q̄s aliquod esse futurum malum: ⁊ per consequens fugiendum. Quandoqz causatur pusillanimitas seu scrupulus ex egritudine manica vel melā colica: que est infirmitas capitis per quaz leditur imaginatio ⁊ quandoqz ratio. Unde Galienus ⁊ Auicenna dicunt: ꝙ mania est infectio anteriꝛis cellule capitis cum diminutione imaginationis. Melancolia vero est infectio medie cellule capitis cum diminutione rationis. Causatur ⁊ aliquando scrupulus ex temptatione diabolica potest enim diabolus deo permittēte mouere melancolicos humores in homine: per quos imagiatio vel errare potest: aut turbari ad timorez inordinatum. Unde ⁊ Auicenna dicit ꝙ quibusdam medicis visum est: ꝙ melancolia contingat a demonio. Aliquando vero procedit pusillanimitas seu scrupulus ex reginimis coꝛpalis negligentia scilicet per nimiā abstinentiam: vigiliam ⁊ huiusmodi. Unde Hieronymus. Rationalis hominis dignitatem amittit: qui vel ieiuniū charitati aut vigilias p̄fert sensus ītegritati: vt per īmoderatā abstinentiam atqz indiscretam psalmoꝝ vl̄ officiorum decantationem: aut amētie: aut tristicie. i. melancolie incurrat notam. de cōsec. dist. v. Non mediocriter. Aliquando causantur scrupuli ex societate timidorum. Nam vnus scrupulosus facit alium scrupulosum. Remouēde igitur sunt huiusmodi cause ne ipsa pusillanimitas tempestatem inducat: et demum in infernum deuoluat. Quod inde consequi ostendit. p̄s. qui postꝙ dixit. Non me demergat tempestas vt expositū ē

est dā inter scāz fidē opiōez dubitatiōnē scrupulū seu suspitiōnē.

Subdit neq3 absorbeat me ꝓfundū. ſ. infernus.

Quomodo aũt .¶.x.

remoueatur talis ſcrupulositas declarandū3 eſt: nũc reuertẽdo ad primã partem vbi dicitur. Saluũ me fecit. ſ. ab huiuſmodi. Saluat ab iſto malo: ſicut ꝛ ab alijs cũctis principaliter deus. Vñ ꝛ dixit ſara vxor thob: oño loquẽs poſt tẽpeſtatem ſ. ſcrupuloſitatis trãquillũ facis. Saluũ aũt facit ab huiuſmodi tãq̃ ꝑ inſtrumẽta per morales medicos: ꝓlatos: ꝛ ꝓfeſſores: cõſultores idoneos. Nõ aũt debẽt ſcrupuloſi dure corripi: ſed animari ad deponẽdum puſillanimitatẽ ꝛ ſcrupulum: oſtendendo pericula ſuprad̃icta: niſi ſequat medici ſpiritualis monitum. Septẽ aũt ſunt regule quarũ adminiculo ꝓſcia ſcrupuloſa ſeu erronea deponi põt ꝛ debet: ꝛ ſic ſaluari. Primũ videlicet debita ad gr̃iam dei ꝓparatio. Secũdũ ſolicita ſacre ſcripture idagatio. Tertiũ oꝛonis deuota ꝓtinuatio. Quartũ opinionis alicuꝰ tuta electio. Quintu3 obedientie humilis imitatio. Sextũ ſcrupulorũ animoſa obiectio. Septimũ ꝓceptorũ diſcreta epicaizatio. i. interꝓtatio. Que septẽ iubet hẽ eterna ſapientia. ꝓuer. ij. Et ſi nõ fm ordinẽ poſitum dicẽs. Si ſuſceperis ſermones meos: ſubaudi mõ debito quo ad ſeptimum ꝛ mãdata mea cuſtodieris penes te. ſ. obſeruando: ꝛ ſic te ad gr̃iam ꝓparãdo quo ad primum. Si ſapientiã inuocaueris. ſ. per oꝛõem: quo ad tertiũ: ꝛ inclinaueris cor tuu3 ſ. per obedientiam: quo ad q̃ntum: prudentie. ſ. eligendo opinionẽ3 tutã quo ad quartũ. Si queſieris eam quaſi pecuniã: quo ad ſextum. ſ. animo ſe abijciendo ſcrupula: tũc intelliges timorẽ dñi: ꝛ ſciam dei inuenies: q̃ facit rectã conſcia3. Pria igitur regula eſt: vt quis ſe ad gratiam ꝓparet: quãtũ põt: ſeruando mandata dei: de peccatis ꝓpetratis dolendo ꝛ cõfitendo. Nã quicũq3 facẽ qõ in ſe ẽ fm tho. in. iiij. nulli tali abſtrahit de gratiam ſed infallibiliter infundit: ꝛ lumẽ doni: ſapientie: ſciẽtie: cõſilij: ꝛ intellect⁹ tribuit: quibus iuuari põt ad depoſitõem erronee cõſcie. Unde ipe dicit ꝓ hieremiã. c. iij. Cõuertimini filij: reuertẽtes quãtum. ſ. in nobis eſt: ꝛ ego ſaluabo aduerſiões vias. Et ꝓ ezechielẽ. c. xviij. Nunquid voluntatis mee eſt mors impij: ꝛ ñ vt potius cõuertatur ꝛ viuat. Et ꝓ Iſa. xlix. c. dicit. Nũquid obliuiſci põt mulier infantem ſuu3: vt non miſereatur filio vteri ſui. Et ſi illa oblita fuerit: ego tñ nõ obliuiſcar tui. Figurã huius habes. ij. Reg. xiiij. in abſolone fratricida recepto ad gratiã a patre ſuo dauid: recognita offenſa ſe humiliando. Secũda regula eſt ſolicita ſacre ſcripture indagatio. Unde dic̃ ſalomon: ſi queſieris eam quaſi pecuniaꝫ amatores mundi: q̃ ſtudiũ habẽt acquirẽdi pecunias: ꝓceptorẽ querũt ꝓmo bene doctũ in arte: ꝓ quam volũt acquirere pecuniam vt doceat eos ſubtilitates ꝛ modos acquirendi exinde ſunt ſoliciti ad vidẽdum ꝛ recolligẽdum libꝛos ſuoꝝ ꝓputoꝝ auxilia etiam querũt aliorũ: ꝛ ſic etiaꝫ ſpualiter queri oꝛ ſapiẽtia ſcripturaꝝ diuinarũ. Unde prouer. i. dicitur. Audiẽs ſapiens ſapiẽtioꝛ erit: ꝛ intelligẽs gubernacula poſſidebit. Animaduertet parabolam ꝛ interꝓtatiõem vba ſapiẽtum ꝛ enigmata eorũ Hinc Hiero. ad paulinũ. Intellige te i ſacris ſcripturis ſine ꝓuio ꝛ mõſtrante ſemitam: nõ poſſe ingredi. Et exemplificat de q̃buſlibet artibus: ꝛ de paulo qui poſt annos. xiij. ꝓtulit cũ apoſtolis euangeliũ: ꝛ ſaluatoꝛe nõ duodẽni interrogãte doctoꝛes in tẽplo: deinde oꝛ quis aſſiduus eſſe i lectione ſcripturarũ. Uñ Hiero. ad nepotianũ. Scripturas ſepius lege: imo de manu tua nũq̃ ſacra lectio deponatur: Diſce q̃ doceas. In huius figuram mãdauit dñs exo. xxxviij. vt vectes quib⁹ põtabatur archa: iugiter anulis ipius arche eſſent inſerti: ne cũ haberet tranſferri moꝛa fieret de tranſmittẽdis vectibus. Ad ſignãdum q̃ qui habẽt alios docere: ꝓ eos eccleſia quaſi circũferẽt: debent ꝓtinuo adherere ſtudio ſcripturarũ: fm quadruplicẽ ſenſũ ſignificatũ per quattuoꝛ anullos: ne cũ habent alios inſtruere tũc querãt addiſcẽ. Tertiuꝫ eſt oꝛationis deuote cõtinuatio. Unde iaco. i. dicitur ſi quis veſtrum indiget ſapientia poſtulet a deo ꝛ dabitur ſibi affluenter. Sapiens in ſe expert⁹ ait. Inuocaui ꝛ venit in me ſpiritus ſapientie qui ſpiritus ẽ vnctio que docet de omnibus: vt dicitur in prima canonica Joh. ſcilicet neceſſarijs ad ſalutẽ3. Sic ꝛ Salomon poſtulãs ſibi dari ſapientiam ad recte iudicandum populum vbi occurrunt multa dubia obtinuit eam. iij. Reguꝫ. iij. Et ioſaphat rex ad dominum inquit. Cũ ignoremus quid agere debeamus: hoc ſolum reſidui habemus vt oculos noſtros ad te erigamus. Et ꝑcipue oꝛatio valet ad tollendum ſcrupulos ꝓut ꝓcedunt ex temptatiõe diaboli quod figuratũ eſt Mathe. xviij. i demoniaco lunatico ſanato a chriſto: qui proꝛiebat illum obſeſſum quãdoq3 in ignem quandoq3 in aquam. Sic ſcrupuloſus de vno contrario vadit ad aliud: ꝛ de eo dixit q̃ illud genus demoniorum ejcitur i oratione. Sic beatus petrus martir oꝛatione liberat⁹ fuit a ſcrupulo infidelitatis. Quartã regulam quia prolixa eſt: ponemus in fine. Eſt igitur quinta obedientie humilis imitatio: vt ſcilicet ſcrupuloſus captiuet intellectum ſuum dictis ſapientum: ꝛ obedientie ſuperioꝛum: quantuncunq3 ſcrupulus ſibi dictet aliud. Unde prouerbioꝛum. iij. dicitur. Ne imitaris prudentie tue. Et thob. iij. Conſiliuꝫ ſemper a ſapiẽte inquire. Et prouer. xxij. Ne trãſgrediaꝛ terminos quos poſſuerũt pꝛes tui. Hic ꝛ cãcellari⁹ piſiẽſis i. iij. de vita anime iquit. Unu3

¶ ſcrupuloſa q̃ſdã ſñt. nõ dñt dure corripi.

¶ ad ſcrupuloſa q̃ſdã deponẽ dã ſunt ſeptẽ regule.

¶ figm.

p̄ plandū q̄ scrupz sit ē vrden dū et obediendū.

Capitulum Decimum

hoc generale damus documentum: credere vide licet faciliter sapientiorum ⁊ bonorum iudicio: ⁊ contra cōmunes eorum sententias non leuiter sibimet formare scrupulos anxios ⁊ timidos. Et in libro de vita fratrum predicatorum narratur: q̄ cum quidam defunctus appareret alteri cuidē ordinis. ſ. predicatorum: qui erat multum scrupulosus ipso interrogante de scrupulis suis. Respōdit defunctus. Cōsule discretos ⁊ acquiesce eis. Si militer legitur de quodam discipulo beati bernardi q̄ cum non posset deponere scrupulos suos p̄ pter quod ad celebrandum non auderet accedere: dixit ei bernardus. Vade frater ⁊ in fide mea celebres. Obediuit ille simplicit ⁊ omnis ille scrupulus ꝑpetuo recessit. Sed si quis scrupulosus diceret. Utinam mihi talis esset prelat⁹: qualis erat bernardus: crederem faciliter imperanti ⁊ acquiescerem consulenti. Nunc autem cum superioris mei paruam sapientiam conspicio: non audeo meam conscientiam sue fidei p̄mittere. Respondet cancellarius. Quisq̄s ita dicis ⁊ sapis. erras et ō sipiens: debes ergo sibi obedire: non vt homini: sed vt deo iubenti cuius vices gerit. Unde luce. x. christus dixit. Qui vos audit me audit. Si tamē non contra deum iusserit. Et cum causa scrupulositatis: vt dictum est supra: aliquando procedit ex qualitate ꝯplexionis: precipue melancolice: aliquando ex egritudine superueniente manica vel melancolia: aliquando ex indiscreto vite regimine puta: per nimias abstinētias perrunebit ad morale medicum rectorem vel confessorem in huius modi adhibere remedia de consilio medicine: et scrupulosus seipsum vincat. Et si durum videat in sumendo illa remedia precipue consulta vl̄ data seu imposita ab ipso medico spirituali. Dicit enim Eccl̄i. xxxviij. Altissim⁹ de terra creauit medicinam: ⁊ vir prudens non abhorrebit eam. Nō tamen expedit in omnibus viuere medicinaliter precipue religiosis. Nam vt dicit ambro. de cōse. di. v. Contraria sunt diuine conditioi precepta medicine: lugubrare nō sinūt: vigilare nō p̄mittunt: ab omni spe meditatōis abducunt. Nec etiā scrupulosus debet timere vitam sibi abbreuiare ex obseruatione preceptorum dei ⁊ ecclesie: vl̄ obseruatōe sue religionis: dummodo ex capite suo nō addat alia magis austera. Nam vt dicit iob: Cōstituisti terminos ei⁹. ſ. vite hois: p̄ pterire nō poterūt: nec ꝑ plōgatōem nec ꝑ abbreuiatōem: Sz ⁊ si abbreuiaret ꝑ cām causas secūdas ⁊ naturales: sibi esset ad cumulum premij non peccati illa ſ. faciendo ad placendum deo: ⁊ ꝑ cōmunes regulas traditas ab ecclesia ⁊ religiosis⁹ ap̄pbatas:

Sexta regula est animosa pugnatio seu repulsio scrupulorum seu pusillanimitatis. Ad quod hortatur dominus Isa. xxxv. dicens. Confortamini pusillanimes: confortamini ⁊ nolite timere: ecce enim deus vester. ſ. adiuuans ⁊ illustrans. Unde greg. in moral. dicit: q̄ diabolus assumlat mirmeco leoni: quod animal dicitur leo formicarū: Nam formicis que minutissime sunt discurrentibus insidiatur ⁊ occidit. Sed alia animalia grandiuscula itinerando conculcant ⁊ perimūt. Sic diabolus inuestigat cōplexiones hominum: vt dic̄ greg. ⁊ quos videt parui cordis ⁊ pusillanimes et scrupulosos: ipsos aggreditur: ⁊ scrupulis ⁊ vitijs occidit. Sed a magnis spe ⁊ vigore rationis diabolus ipse prosternitur ⁊ abiḡcitur. Dinc ⁊ cancellarius in quodā tractatu suo inquit. Mille surgūt apud aliquos scrupuli: more canum oblatrantes ⁊ lacerare minātes: ipsos qui volūt ire per viam dei quos conuincere ⁊ compescere melius q̄ per contemptum nequimus. Tantummodo si contemptus ille sit timoratus ⁊ regulatus: non absq̄ brauio alterius: presertim superioris consilio. Et idem in tractatu de regulis moralibus ait. Consilium salubre est frequenter agere contra scrupulos leues ⁊ trepidos: vitando eos ad aliorum iudicium: quatenus ex consuetudine fiat homo robustus solidus ⁊ tranquillus in exercitio in spūali: Sicut etiam si quis vellet ligamentum distortum ad rectitudinem ducere: oporteret q̄ retorqueret ipsū ex parte opposita curuando: ⁊ sic reduci posset ad rectitudinem. Notandum etiam q̄ dicit cancellarius in quodam tractatu: q̄ aliqui doctores tenent quibus assentit: aliquando non tam meritorum esse credere sicut velle credere: nec dolere sensualiter de peccatis: sicut velle dolere ⁊ nō posse: probatur hoc per. ꝑs. dicentem. Desiderium pauperum exaudiuit dominus: propterea cor eorum audiuit auris tua. Et ita iudicat nos deus ꝑ superioris arbitrium: voluntatem ⁊ iudicium: ⁊ non ꝑ ea que nobis inuitis ⁊ contranitentibus portio sensualitatis inferior aduehit ⁊ perducit: qualia sunt volubilitas imaginationum ⁊ fantasiarum: Solet autem impedire proportiones scrupulorū sententia aliquarum auctoritatum non bene ītel lectarum: ⁊ ideo declarande sunt vt illa que habētur extra de spon. ſ. in dubijs tutior via est eligenda: propt̄ quod scrupulosus eligit viā rigidiorē. Sed ad hoc respondetur q̄ eligere viam tutiorem consilij est non precepti: alꝰ oporteret multos ingredi religionem in qua tutius viuitur q̄ in seculo. Non ergo de necessitate oportet tutiorem eligere: quando etiam alia via potest eligi tuta. Sicut enim diuerse vie tendunt ad vnam ciuitatem licet vna tutior alia sit. Sic ad ciuitatem celestem alius sic alius sic vadit ⁊ tute: licet aliquis tutiori modo. Item quia dicitur Eccl̄i. iij. Qui amat periculum peribit in illo. Dinc ē q̄. b. tho. ⁊ alij dicūt q̄ ille qui agit id de quo est dubium. Utrum sit

p nō q q illud agit de q dubitat si ē peccm̄ mortale nō peccat mortaliter.

mortale vel non: peccat mortaliter: quia periculo se exponit mortalis. Cum ergo in aliqua materia mortali sūt varie & ptrarie opiniões: ille qui adheret opinioni laxioris vie: videtur se exponere periculo mortalis: quia in dubio cum possit illa opinio esse falsa & ptraria vera. Sed ad hoc respondetur: q vtiq; ille qui agit scienter id de quo dubitat esse mortale permanente dubitatiõe mortaliter peccat etiam si illud in se non esset mortale: sumẽdo proprie & stricte dubitatõem: videlicet ꝓut rationes sunt eque ponderãtes ad vtrãq; partẽ nec magis declinat quis ad vnam q̄ ad aliam. Sed si dubitet leuiter quis: & per modum scrupuli: sicut dubitat seu formidat habẽs opinionẽ de aliquo quia ita inheret ipsi sentẽtie q̄ tamen formidat ō opposito. Sic agendo contra tale dubiũ non peccatur: dum adheret opinioni alicuius doctoris: & habet rões ꝓbabiles ꝓ ipsa magis q̄ pro opposita opinione: etiã si ipsa opinio quaz tenet no essz vera & hoc nisi ipsa opinio sumpta esset ꝓtra manifestum testimoniũ scripture vel determinatõez ecclesie. Talis enim nõ operatur in dubio mortalis: sed fm opinionem ꝓbabilem quod magis declarabitur in septima regula. Quod etiã gr̃eg. dicit Bonaz mẽtiũ est ibi culpas agnoscere vbi culpa non est. di. v. Ad eius. dicit glo. agnoscere. i. timere & non per assensũ firmũ determinare. Hoc enim stultũ essz & periculosum fm cancellarium.

p q dubitãs er dorsud iz̃tus epichey ostendit.

Septima regula est pro scrupulozuz depositione preceptorum discreta epicaizatio. i. interpretatio vel declaratio. Equitas enim quã phũs nominat epicheiã preponderat iuris rigozi fm iurisperitos. Est autem equitas iustitia pensatis omnib⁹ circũstantijs particularibus dulcore misericordie temperata. Et sapiens ait. Noli esse nimis iustus: nam nimis iustus est: qui pit in iustitia sua ptinet sũt ad vtutem epicheie ꝓsiderare nõ nudum ō sc preceptũ sed circũstantias omnes pticulariter ipz vestientes. Unde phũs. v. ethicorum dicit: epichia interpretatiua legum est melior quam iustitia legalis. Et fm hanc vtutem epicheie possum⁹ preceptа dei & ecclesie prelatoz seu iudicũ benigne interpretari cui⁹ est cõdere vel sententiari. Et i foro quidẽ cõtentioso eius est interpretari: cuius est cõdere vel sententiare. Sed in foro ꝓscientie circa ꝑceptа & humana & diuina: dico q̄ pertinet ad quẽlibet pro facto suo. Si tamẽ rationabiliter interpretetur. Et fm iohã. de amb. Septuplex doctrina per virtutem epicheie scrupulose ꝓsciẽtie proficua dari potest. Quaruz prima est inter duram & benignam circa precepta sententiam: q̄ benigna est potius ceteris paribus interpretatio facienda: quod etiam asserit Uuilh. Huius ratio est: quia precepta dei & ecclesie non sunt ad tollendaz omnem spiritualem dulcedinem: qualis certe tol-

q mortali nõ peccat nõ mutat fm eos opinionẽ iuris.

litur quando nimis scrupulose & timide precepta interpretantur. Secunda doctrina fm vtutez epicheie est q̄ nec de⁹ nec ecclesia per sua ꝑcepta intendit obligare ad vix possibile alicui. Cũ enim fm regulam iuris nemo possit ad impossibile obligari. extra de re. iu. li. vj. Non solum dicitur impossibile quod absolute non est possibile. Sed ẽt videtur interpretandum fm virtutem epicheie in lege noua esse impossibile quod vix est possibile: vt puta nimiam habens difficultatẽ: alis quomõ saluaretur illud. Onus meum leue Math. xj.

Tertia doctrina est: q̄ nec deus nec ecclesia intendit suis preceptis aliquem obligare ad hoc q̄ sit fatuus. i. talia precepta loco & tempore nõ obligant: quibus eorum obseruantia fieret ridiculosũ saltem apud discretos & bonos viros: patet igitur a simili de votis & diuino precepto deo reddẽdis: que tamen si stulta sint fm doc. nullus obligatur implere: ad quod facit glo. Inno. super. c. nouerit de sen. excõ. Quarta doctrina est: q̄ in dubijs bonorum vita alijs debet esse viuendi regula: & tãtomagis quanto meliores sunt. Unde Hiero. Int̃ bonos semper sectare meliores: propt̃ qõ & christ⁹ discipulos suos vocat sal terre: qz videlicet ex moribus probis ipsorum populi sunt condiendi. Et ratio huius regule est: quia tales fm virtutem epicheie presumi debent habere rectum iudiciuz: qa habent rectuz affectum: sicut sanus bene iudicat de saporibus: quia non habet gustum infectũ.

Quinta doctrina est: quia i his que solũ sũt mala quia prohibita: vt cõmuniter positiua preceptа: multum excusat vel in toto vel in tãto consuetudo si sit prescripta imo aliquando tollit legẽ scriptam positiuam. vt di. iij. Satuimus. & §. se. Sicut enim epicheia est interpretatiua legum: sic & consuetudo est optima legum interpres. extra ō consue. Cum dilectus. Sexta doctrina est quã tradit pe. de palude in. iij. senten. q̄ homo vbi nõ peccat mortaliter: nũq̄ incurrit sententiam excõis canonis iuris. Cum enim per excõicationẽ ab homine nullus debeat eyci ab ecclesia nisi pro mortali vero vel presumpto fm. b. tho. in iij. qz maxia pena est: sic etiam cum sententia iudicis non sit iniusta: potest homo formare sibi ꝓscientiã: q̄ vbi nõ peccat mortaliter non incurrit sententiam iuris. Septima est q̄ in quocũq; casu pretermittẽs facere hoc quod lex imponit: posset excusari a peccato: puta quia hoc facit sine cõtemptu per vtutem epicheie ratione alicuius periculi considerati qua potest fieri quandoq; contra verba legis. Reuertendo ad quartam omissam: dico q̄ ipsa est opinionis alicuius tota electio: sunt enim aliquando de aliquibus materijs moralibus doct. opiniones contrariarum: & tunc scrupulosi dubitant quam partem possunt cum bona conscientia cli-

[ſcrupulosū ꝙ saꝛ hz & diuersis doctoꝝ opiõibꝫ · cū bona ꝙscīa
pt̄ quis ee nẽ bnā pt̄ alteꝛ opiõis et ſm eā opā · eꝛclusoꝛ cõ
ſuādalo · nõ bnā · multꝛ ustd.

Capitulum Decimum

gere. Pro cuius euadatione difficultatis notãdũ. ꝙ cum bona conſcientia poteſt quis tenere vnam partez alicuius opinionis: z ſm eã operari: exclu ſo ſaltem ſcandulo: que. ſ. pars habeat pro ſe no tabiles doc. dũmodo talis opinio non ſit contra auctoꝛitatem expreſſam ſacre ſcripture: nec cõtra determinationem eccleſie catholice: z ꝙ etiam ex contrarietate talium opinionum non inducatur ad dubitandum: ſed bonam ſibi conſcientiam et credulitatem foꝛmet de eo ꝙ credit tanꝫ de ꝓbabiliоꝛi parte: z precipue quando quis adhibet diligentiam inquirendo an liceat: nec inuenit aliquid quod eum ſufficienter moueat ad hoc quod ſit illicitum. Qz ſint contrarie opiniones inter doctoꝛes ſanctitate z ſcientia maximos in via z materia moꝛali: aliquando etiam ad ſalutez neceſſaria: patet per exempla. Nam. b. tho. in. iiij. tenet qõ poſt lapſum in mortale non oportet aliquem ſtatim confiteri ſub precepto habita copia confeſſoꝛis. niſi in pauciſſimis caſibus qui ibi ponũtur di. xvij. Et cum eo tenet Ricar. Sed Hugo de ſancto victoꝛe z bonauentura ſunt in hoc contrarie opinionis. Sanctitas autẽ z magnitudo ſcientia ipoꝝ: nota eſt toti eccleſie. Neutra autem illoꝝ opinio repꝛobatur. Et ſi beati tho. opinio cõmunis teneatur que tamen nimis tuta videtur. Raimundus decretiſta z ſanctus in ſumma tenet: ꝙ participare cum excõmunicatis maioꝛi in loquela: cibo z huiuſmodi: in caſu non conceſſo: ſit mõtale vniuerſaliter. Sed. b. tho. in. iiij. z ioh. an. et archi. tenẽt ꝓtrariũ cõiter z illõ ꝓtrariũ tenẽt. Et ſic exempla innumera poſſent poni. Quod autẽ dicit. b. tho. in quodlibeto. iij. q. iiij. arti. ij. quando due ſunt opiniones contrarie de eodem: oporꝛet alteram eſſe veram z alteram falſam: Si ergo ille qui facit contra opinionem magiſtroꝝum: vt puta in habendo plures prebendas: faciens cõtra veram opinionem: non excuſatur a peccato cum faciat contra legem dei: q̃uis non faciat cõtra cõſcientiam. Hec enim verba beati thome non poſſunt intelligi: niſi ỏ his vbi manifeſte patet ex ſcriptura vel eccleſie determinatione: ꝙ ſit contra legem dei. z non de illis intelligit vbi non apparet: Alias ſibi contradiceret in eodem libꝛo: quod nõ eſt credendum. Item vlricus in ſumma dicit: ꝙ ſi quis de aliquo agendo dubio magis peritos conſulat: de quo nullam habet expreſſam auctoꝛitatem: vtrũ ita ſit vel non: dũmodo foꝛmet ſibi bonam conſcientiam: etiam ſi res aliter ſe habeat q̃ id quod ſentit z quod ſibi conſultum fuerit: excuſatur: quia fecit quod potuit: z deus plus nõ req̃rit. Itez ex reſponſis que videntur data ab alberto magno: habetur: ꝙ frater ſimplex vel quilibet homo cum ſalute poteſt ſequi in conſiliꝫ quãcũq; opinionem voluerit dũmodo alicuius doctoꝛis magni opinionem ſequatur. Hoſti. etiam die extra de cogna. ſpi. ſuper. c. Si vir. Vbi ſũt diuerſe opiniones z diuerſa iudicia: ſemper humanioꝛ eſt preferenda z equioꝛ. Et ad idez facit quod ait augꝰ. di. ix. Sana. Guilh. etiam in glo. rai. dicit ꝙ in apicibus iuris: vbi dubitant etiam ſapientes excuſabilis eſt ignorantia. Unde ſi aliquis bona fide partem illam vel illam elegerit: non debet ſuper hoc habere conſcientiam nimis ſcrupuloſaz. Item pe. de pal. ſuper. iiij. di. xvij. dicit ꝙ ſi confeſſoꝛ dubitaret: vtrum illud de quo cõfitens nõ penitet nec confitetur eſſet mortale: z ipſe confitens dicit ꝙ conſilio peritoꝝum illud fecit: de quib⁹ ex vita et ſcientia probabile eſt: ꝙ non conſulerent niſi bene: illi iudicio ſe poteſt conformare. Secus autem eſſet: ſi eſſet certus de oppoſito. Idez videtur ſentire goff. de fontibus. In his. ſ. opinionib⁹ contrarijs que tolerantur ab eccleſia vt dictuz eſt Et ꝙ debet proponere confitenti: ꝙ bene ſtudeat de hoc: ſeipſũ per prudentes informare: eo ꝙ alij tenent contrariam opinionem: maxime ſi illi cõtrarie opinionis confeſſoꝛ ſit inoꝛdinarius eius: z ſic eum abſolueret. Idem ſentit ricardus claro moñ. Non diſtinguendo vtrum confeſſoꝛ eius ſit oꝛdinarius vel non oꝛdinarius. Idez poteſt haberi ex decretali. extra de ſen. excõ. inquiſitõi taz in tex. q̃ in glo. Ubi declaratur quando mulier vxoꝛata incipit per nouam informationem dubitare an attineat viro gradu prohibito: quomodo ſe ỏbeat habere in tali dubio circa exactionẽ vel reddition debiti coniugalis. Probatur z hoc idẽ tali ratione ſm cancellarium. Non plus nocz homini errare in articulo fidei: qui non eſt declaratus adhuc ab eccleſia ꝙ ſit articulus de neceſſitate credendus: q̃ neceſſe poſſit actus moralis cõtra aliquod agibile perpetratus: quia actus non dicitur eſſe certus ex ſcriptura aut determinatiõe eccleſie: ꝙ ſit illicitus. Patet hoc ex eo: ꝙ fides ẽ taz neceſſaria ſicut virtutes morales: z ſi non amplius. Sed conſtat cõmuniter apud theologos: ꝙ i materia fidei dum doctoꝛes ſentiunt contraria: licitum eſt ante determinatõem eccleſie tenere vnã partem vel alteram ſine periculo peccati vel fidei vt patet in abbate ioachim qui tenebat cõtrariũ ad id quod magiſter ſententiarum dixerat in prima diſt. primi li. pro quo magiſtro ſententiarum eccleſia poſtmodum determinauit. extra de ſum. tri. c. damnamus. Nec tamen dictus ioachim incidit in hereſim aut perfidiam: propter hoc ꝙ dicta ſua omnia ſubiecit coꝛrectioni eccleſie. Ergo a ſimili licet vnam opinionem in moralibus tenẽ: iuxta limitata ſuperius: vbi ſaltez magis ſapiẽtes non ſentiunt contrarium: z vbi paratus eſt obedire eccleſie z ſcripture: ſi ei errorẽ explanauerit.

Solet autem mouere ſcrupuloſos z detinere

¶ de ānā aḡtione. dic in corpi.

illud dictum aug̃. Tene certum ⁊ dimitte incertum de pen. di. vij. si quis. Sed vbi in eadem materia morali sunt contrarie opiniones doctorum: illa videtur tutior que est rigidior: ⁊ sic potius amplectenda: ad quod instigantur scrupulosi. Sed ad hoc respondetur q̃ aug̃. loquitur in dicto ca. proprie de eo qui differt penitẽtiam vsq; ad extremum vite: cuius saluatio dubia est ⁊ incerta: non quia vera penitẽtia non possit esse in extremis: ⁊ deus indulgeat: vt patet in latrone cũ christo crucifixo. Sed quia incertum est ⁊ dubium vtrum talis vere peniteat: quia videtur mouere principaliter timore gehenne magis q̃ respectu diuine offẽse ⁊ diuine glorie: quod requiritur ad veram penitentiam ſm aug̃. de pe. di. vij. Nullus. Sed si extendat̃ illa auctoritas aug̃. ad alias materias morales. Notandum ſm cancellarium: q̃ certitudo que requiritur in materia morali: non est certitudo euidentie: sed p̃babilis coniecture. Et p̃ huius declaratione sciẽdum: q̃ triplex est certitudo: Una supernaturalis: alia naturalis: tertia ciuilis seu moralis. Et certitudo supernaturalis ita se hz q̃ non stat aliquem certa sentire ⁊ falli. Et ipsa ẽ triplex. Prima euidentie intuitiua: qualis est beatorum superne patrie. Alia est euidentie reuelate: vt in prophetarum illustratõe. Tertia est soli⁹ adherentie in speculo ⁊ in enigmate: qualis est rectitudo fidei que non innititur euidẽtie rõis humane. Sed auctoritati diuine: que continetur i sacra scriptura. Est autem quelibet trium certitudinũ supernaturaliũ tanta: q̃ per nullam potẽtiam etiam diuinam ⁊ absolutam fallax esse poterit: alioquin deus negaret seipsum. Certitudo vero naturalis ita se habet: q̃ non stat per naturã aliquã taliter assentire ⁊ falli: quã philosophi nobis posuerunt possibilem in principijs p̃ se notis: cognitis. ſ. ex sola apprehensione terminorum: vt quodlibet est vel non est. Posuerunt etiam in conclusionibus demõstratiuis ⁊ in consequentia euidẽti deductis per talia principia: quemadmodum dixerunt scientiam mathematicam esse scientiam certissimam. Tertia certitudo. ſ. moralis seu ciuilis tangitur vna cũ precedenti in principio ethicorũ: Vbi dicitur q̃ disciplina est in vnaquaq; re certitudinem querere iuxta exigentiaz materie. Eque enim vitiosum est persuadentem querere mathematicum ⁊ moralem demonstrantem. Non enim consurgit certitudo moralis ex euidentia demonstratõis: sed ex p̃babilibus coiecturis grossis ⁊ figurabilibus: magis ad vnam partem q̃ ad aliam se habentibus. Dicitur autem probabile q̃ pluribus ⁊ maxime sapientibus apparet verũ. Ex his igitur sequitur: q̃ in humanis agibilibus que tantã habent varietatem: teste aristotele ⁊ experientia: sufficit talis certitudo que non semper scrupulosos omnes adꝺ̃tiat: sed sufficit vt p̃tenat seu superet eos. Ad quod etiam optime facit illud leonis pape dicentis. In his que dubia fuerit aut obscura: id nouerimus sequendum: quod nec preceptis euangelicis contrarium nec decretis sanctorum patrum inueniatur aduersum di. xiij. c. sicut quedam. Jsta autem certitudo moralis colligitur ex vno trium modorum videlicet. Ex alteri⁹ auctoritate quod pertinet ad incipientes: qui. ſ. eruditũ tur per alios in doctrinis: ⁊ addiscunt ⁊ obediũt: Juxta illud deutro. xxxij. Interroga patrẽ tuum ⁊ annũtiabit ⁊c. Secundus modus est ex ꝓpria eruditione quod congruit proficientibus studẽdo in scripturis. Juxta illõ prouer. i. Stude sapiẽtie ⁊c. Tertius modus est ex circũspectione circũstantiarum: ⁊ hoc quo ad perfectos.

¶ circuitudo triplex ẽ.

De actu intellectus. Capi. xi.

¶ Actũ itellectũſ

⁊ primo qũo cognoscit anima in corpore. Et quantũ ad hoc cõsideratio erit tripartita. Primo de cognitõe eorum que sunt infra se. Secũdo de cognitõe eorum que sunt in ipsa aia ⁊ de se. Tertio de cognitõe eorum que sunt supra ipsam.

Anima cogno ¶ I.

scit corpora p̃ intellectum. Pro cuius declaratõe dicit. b. tho. in pma parte. q. lxxxiij. arti. i. q̃ primi philosophi qui de naturis rerum inquisierũt: putauerunt nil esse in mundo nisi corpus. Et quia videbant omnia corpora esse mobilia ⁊ putabant esse in continuo fluxu: extimabant q̃ nulla certitudo de rerũ veritate haberi posset a nobis. Qđ enim est in continuo fluxu: per certitudinẽ apprehendi non potest: quia prius labitur q̃ a mẽte di iudicetur. Sicut eraclitus dixit: q̃ non erat possibile aquam fluuij currentis bis tangere: vt recitat phũs in. iij. mathaphi. Dis autem superueniẽs plato vt posset saluare certam cognitionem a nobis veritatis per intellectum posse haberi: posuit preter ista corporalia quasdam substantias subsistentes seperatas a materia ⁊ a motu: quas noiauit species vel Jdeas: per quaruz participatõem vnunquodq; singularium ⁊ sensibilium istorũ dicitur homo vel equus vel aliquid huiusmodi. Sic ergo dicebat scientias ⁊ diffinitões: ⁊ quicqd ad actum intellectus pertinet: non ad ista materialia ⁊ sensibilia referri: sed ad illa immaterialia ⁊ separata vt sic anima non intelligat ista corporalia: sed intelligat horum corporaliuz species sepatas: Quod apparet esse falsum: quia cuz ille species sepate sint imateriales ⁊ inmobiles: hz ipm

excluderetur a scientijs cognitio: motꝰ ⁊ materie: quod est proprium scientie naturalis ⁊ demõstratio p causas mouentes ⁊ materiales. Dicendũ igitur: ꝙ anima p intellectum cognoscit corpora cognitione intellectuali: imateriali: vniuersali: et necessaria. Sicut enim forma sensibilis alio modo ĩ re que est extra animaꝫ ⁊ alio modo in sensu qui suscipit formas sensibilium absq; materia: sicut colorem auri absq; auro. Sic intellectus species corporũ que sunt materiales ⁊ mobiles: recipit immaterialiter ⁊ ĩmobiliter ſm modum suũ. Nam receptũ est in recipiente p modum recipientis. Qõ aũt aug⁹. dicit in libro soliloquiorũ: corpora intellectu ꝓprehendi non posse. Intelligendũ ẽ quãtũ ad ea quibus mediantibus intellectus intelligit: nõ quãtum ad ea que cognoscit. Cognoscit enim ĩtellectus corpora: sed non per corpora: nec per similitudines corporales ⁊ materiales sz p spẽs imateriales ⁊ intelligibiles q̃ p sui essentiam esse possunt ĩ aĩa. Et vt dic̃ etiam aug⁹. vltimo de ciui. dei. Nõ ẽ dicenduz ꝙ sicut sensus cognoscit sola corpalia: ita itellectꝰ cognoscit sola spiritualia: quia sequeretur ꝙ deus ⁊ angeli corpora non cognoscerent: Huius diuersitatis rõ est: quia inferior virtus nõ se extendit ad ea que sunt virtutis superioris sz bene superior virtus ad ea que sunt inferioris virtutis excellentiori modo operatur. Quanuis etiam transmutetur forma substantialis rerum inferiorum: remanet tamen materia ĩmobilis rerũ. Rerum etiam mutabilium sunt habitudines ĩmobiles: sicut sortes: ⁊ si non semper sedeat: tamẽ ĩmobiliter verũ est ꝙ quãdo sedet in vno loco manet ⁊ propter hoc nihil prohibet de rebus mobilibus ĩmobilem sciam habere.

Anima humana §.II.

nõ cognoscit per essentiã suam corpa: sed per intellectum suũ mediantibus speciebus intelligibilibus. Antiqui autẽ philosophi posuerũt aiaz ipaz p essentiam suam cognoscere omnia. Et quia cõsiderabant res inferiores cognitas esse corporeas ⁊ materiales. Posuerũt etiam oportere res cognitas esse in aĩa cognoscente materialiter. Et iõ vt a nine attribuerẽt omniũ cognitionem: posuerũt eã habere naturam cõem cuz omnibus. Et qz natura principiatorũ ex principijs ꝓstituitur: attribuerunt aĩe naturã principij. Unde qui dixit principium omniũ esse ignem: dixit aĩam esse de natura ignis. Qui dixit esse aerez principiũ omniũ: dixit aĩam ex aere. Empedocles qui posuit quattuor elementa principiũ omnium dixit aĩam ex his cõstitutam. Sed hec est falsa opinio: et eã reprobat aristoteles in primo de aĩa. Quod aũt ipse in tertio de anima dicit animã quodãmodo esse oia ñ ex hoc [illegible] dicere ꝙ actu sit ꝓposita aĩa ex oibꝰ. Sed in quãtum est in potentia ad omnia: per sensuz ad sensibilia: ⁊ per intellectũ ad intelligibilia: Solus ergo deus est: qui per essentiam suam ĩtelligit omnia que essentia eius ĩmaterialiter in se omnia habet: prout effectus vtute preexistunt in sua causa: non aũt anima humana vel angelus p essẽ tiam suam cognoscit omnia. Intellectus tamẽ cognoscit perfectius q̃ sensus: quia sẽsus accipit formam rei cognite sine materia: sed cum materialibus cõditionibus. Intellectus aũt abstrahit in cognoscendo: non solũ a materia: sed etiã a ꝓditionibus indiuiduantibꝰ materialibus.

Anima humana §.III.

non intelligit per species naturaliter inditas: quia eas non habet. Unde phũs in tertio de aĩa dicit: ꝙ intellectus est sicut tabula rasa in qua nihil est scriptuz. Pro cuius declaratõe dicit beatus cho. vbi supra: ꝙ nos videmus ꝙ hõ qñq; ẽ cognoscẽs in potentia tantum: tam ſm sensum q̃ ſm intellectum. Et de tali potentia ad actum reducitur: vt sentiat per actões sensibiliũ in sensu: vt intelligat per disciplinam aut inuentõem. Unde oportet dicere: ꝙ anima cognoscitiua sit in potentia: tam ad similitudines que sũt principia sentiendi: quam ad similitudines que sunt principia intelligendi. Et propter hoc aristoteles posuit ꝙ intellectus quo anima intelligit: non habet aliquas species naturaliter inditas: sz ẽ in principio in potentia ad oẽs species huiusmodi. Sed quia id quod habz actu formam: interdum non potest agere ſm formam propter aliquod impedimentum: sicut leue ñ potest ferri sursum si impediatur: propter hoc plato posuit: ꝙ intellectus noster naturaliter est plenus omnibus speciebus intelligibilibus: sed p vnionẽ corporis impeditur ne possit in actum exire. Sed hoc non videtur ꝓuenienter dictum: quia si habz anima naturalem cognitõem omnium: non videtur esse possibile: ꝙ huiusmodi noticia naturalis habeat tantam obliuionez: ꝙ nesciat se huiusmodi scientiam habere. Nullus enim obliuiscitur ea que naturaliter cognoscit. Sicut ꝙ omne totũ est maius sua parte: ⁊ precipue est hoc incõueniẽs si ponatur naturale esse animam vniri corpori. apparet etiam incõueniens istud ex huiusmodi: quia deficiente vno sensu: deficit scientia in homine eorum que apprehenduntur per illũ sensum. Sicut cecus natus nullam habere potest noticiam de coloribus. Quod non esset si naturaliter omnium rerum intelligibilium rões aĩa haberet. Intellectus autem angelicus a principio sue creationis fuit repletus huiusmodi speciebus itelligibilibus: quibus intelligit perfecte. Uñ i libro ꝺ cauſis dr. Omnis intelligentia est plena formis. s. angeli nõ autem hominis.

In anima non §. IIII.

effluunt ſpecies intelligibilium ab aliquibus formis ſeparatis: vt dixerunt quidam. ſ. plato 7 auicenna. Sed alio 7 alio modo. Nam vt ponit be. Tho. prima parte. q. lxxxiij. arti. iij. Plato dixit formas rerum ſenſibilium per ſe ſine materia ſubſiſtentes: ſicut formam hominis quam nominabat per ſe hominem 7 formam equi ſeu ideam q̄ per ſe nominabat equum. Et ſic de alijs. Has igit formas ſeparatas dicebat participari ab anima noſtra ad cognoſcendū 7 a materia corporali ad eſſendum. Et ita intellectus noſter per hoc q̄ participat ideam lapidis intelligit lapidem. Participatio autem idee eſt per aliquam ſimilitudinem ipſius idee in participante ipſam per modum q̄ ab exemplato: participatur exemplar. Et ſic ponebat ſpecies intelligibiles intellectus noſtri eſſe ſimilitudines quaſdam idearum ab eis effluentes. Sed ariſto. probat eſſe contra rationem rerum ſenſibilium q̄ earum forme ſubſiſtant abſq; materia: Auicenna autem remota hac poſitione platonis poſuit omnium rerum ſenſibilium ſpecies intelligibiles: non quidem per ſe ſubſiſtere abſq; materia: ſed preexiſtere imaterialiter in intellectibus ſeparatis: a quorum primo deriuantur huiuſmodi ſpecies in ſequentem: 7 ſic de alijs: vſq; ad vltimum intellectum: quem nominat intellectū agentem: a quo vt ipſe dicit effluūt ſpecies intelligibiles in animas noſtras 7 forme ſenſibiles i materiam corporalem. Sed ſm hanc poſitōem ſufficiens ratio non poſſet aſſignari: quare anima noſtra corpori vniretur. Non enim poteſt dici q̄ vniatur anima propter corpus: quia nec forma eſt propter materiam: nec motor propter mobile: ſz potius econuerſo. Maxime autem eſt corpus neceſſarium anime intellectiue ad operatōem eius propriam que eſt intelligere: quia ſm eſſe ſuum a corpore non dependet. Si autem ſpecies intelligibiles eſſet apta nata recipere naturaliter per influētiam aliquorum ſeparatorum principiorum tantum 7 non acciperet eas a ſenſibus: non indigeret corpore ad intelligendum. Unde fruſtra corpori vniretur. Si autem dicatur quod anima indiget ſenſibus ad intelligendum: quibus quodammodo excitetur ad conſideranda ea quorum ſpecies intelligibiles accipit a ſubſtantijs ſeparatis hoc nō videtur ſufficere: quia huiuſmodi exercitatio nō videtur neceſſaria niſi ad excitandam animam: quaſi conſopitam 7 obliuioſam ſm platonicos. Et ſic ſenſus non proficerent anime intellectiue niſi ad tollendum impedimentum: qō puēit anime ex corporis vnione: remanet ergo querendū que ſit cauſa vnionis anime ad corpus: patet etiaz falſitas huius ex hoc: q̄ qui deficit vno ſenſu: caret ſcientia ſenſibilium illius ſenſus: quod non eſſz ſi ex intellectibus ſeparatis effluerēt ſolum ſpecies intelligibiles in animam. Et q: oē quod per participatoem eſt tale: reducitur in aliquod principium quod p eſſentiam eſt tale: vt ignita reducūtur ſic in cauſam in ignem. Ideo ſpecies intelligibles q̄s participat intellectus noſter: reducuntur ſicut in cauſam primam in aliquod principiuz quod per eſſentiam eſt intellectuale. ſ. deum: 7 ab illo principio procedunt mediantibus formis ſenſibiliuz rerum 7 materialium: a quibus ſcientiam colligimus: vt dicit dionyſius.

Anima intellecti §. V.

ua cognoſcit res materiales i rationibus eternis. Pro cuius declaratōe dicit. b. tho. vbi ſupra art. v. q̄ philoſophi ſi qua dixerūt vera 7 fidei noſtre accomoda tanq̄ ab iniuſtis poſſeſſoribus in vſuz noſtrum vendicanda ſunt. Simulata vero 7 ſuperſtitioſa eorum euitari debent. Augi. ergo q̄ ibut' fuit doctrinis platonicorum. Si qua inuenit fidei accōmoda in eorum dictis aſſumpſit: fidei autez noſtre aduerſa in melius cōmutauit. Quia igitur plato poſuit formas rerum per ſe ſubſiſtere a materia ſeparatas quas ideas vocabat: per quarum participatōem dicebat intellectuz noſtrum intelligere: hoc autem alienum eſt a fide noſtra. Ideo augi. in li. lxxxiij. qōnum loco hanc idearuz quas plato ponebat: poſuit rōes omniū creaturaz eſſe in mente diuina: ſm quas omnia formant: 7 ſm quas etiam anima noſtra omnia cognoſcit.

Sed ſciēdum q̄ aliquid in aliquo cognoſci dicitur dupliciter. Uno mō ſicut in obiecto vl ſubiecto cognito. Sicut aliquis videt i ſpeculo omnia que in ſpeculo repreſentantur. Et hoc modo anima noſtra in ſtatu vite preſentis: non videt oia in rationibus eternis. Sed in eis omnia cognoſcūt beati qui deuz vident 7 omnia in eo. Alio mō dicitur cognoſci aliquid in aliquo ſicut in cognitionis principio. Sicut ſi dicamus q̄ in ſole videtur omnia que videntur per ſolem: 7 ſic neceſſe eſt dicere q̄ anima noſtra in rationibus eternis oia cognoſcit per participatōem earum. Ipſum enim lumen intellectuale quod eſt in nobis: non eſt aliud niſi quedam participata ſimilitudo luminis increati: in quo ꝓtinentur rōes eterne. Unde in. ps. dicitur. Multi dicunt quis oſtēdit nobis bona. Cui queſtioni rndens. ps. ait. Signatum eſt ſup nos lumē vultus tui domine. q. d. per ſigillatōem ipaz diuini luminis oia nobis demōſtrantur. Quia ti preter lumen intellectuale in nobis exigūtur ſpēs intelligibiles accepte a rebus ſenſibilibus: vt ō eis ſcientiam habeamus. Ideo non p ſolam pticipatōem rōnuz eternaz de reb' mūdanis notitiā habemus: ſic platonici poſuerūt q̄ per ſolaz ticipa

tionem idearum sciam haberemus.

Intellectiua co §. VI.

gnitio accipitur a rebus sensibilibus: non tamen totaliter ⁊ pfecte: sed quedam est materia media cause cognitois: fm illud philosophi in ṗmo methaphi. Omnis nra cognitio ortū hz a sensu. Pro cui⁹ declaratōe dicit. b. tho. vbi supra arti. vi. Qa circa hec fuit triplex opinio phōz. Democritus dixit: q nulla alia est causa nostre cognitiois: nisi cum ab his corporibus que cogitam⁹ veniūt atq; subintrant imaginatōes in aias nostras. Et sic posuit iste cognitōem nrām fieri p idola ⁊ defluxiones. Ut aristo. dicit de eo in li. de sōno ⁊ vigilia. Et huiusmodi positois rō fuit: qz ipsi ⁊ antiq nō ponebāt intellectū differre a sensu. Plato vō posuit intellectū esse vtutem imaterialez organo corporeo non vtētem. Sed intellectualem cognitōez a sensibili nō procedere: sed p participatōem ideaz vt dictū est supra: nec etiā sensibilē cognitōez a sensibilibus procedere: sed q solum sensibilia excitant aiam ad sentiendū: sic ut etiā ad intelligendum. Aristoteles aūt media via processit posuit quidē cum platone differre intellectū a sensu. Et cum democrito: q operatōes sensitiue partis cause sentur per impressionē sensibilium in sensu. Sed nō tamē p modū defluxiois vt democrit⁹ posuit: sed per quandā operatōem. Intellectā vero posuit habere opatōez absq; cōicatōe corporis. Nihil autē incorporeū imprimere pōt in rē incorpoream: Et ideo ad causandū intellectualem operationez nō sufficit impressio sensibiliū corpoz: sed req̄rit aliquid nobilius: eo q agens est nobilius patiēte. Id aūt superius ⁊ nobilius est fz aristo. intellect⁹ agens de quo supra. Hic facit fantasmata accepta a sensibus intelligibilia in actu p modū abstractionis cuiusdā. Secundum hoc ergo intellectualis cognitio a sensibilibus causatur ex parte fātasmatum: sed quia fantasmata nō sufficiūt imutare intellectum possibilē: oportet q fiant intelligibilia in actu per intellectū agentem. Et iō non pōt dici q cognitio sensibilis totalis ⁊ perfecta cā sit cognitōis intellectualis.

Intellectus hū §. VII.

manus non pōt actu intelligere per spēs intelligibiles quas penes se habet: nisi conuertendo se ad fantasmata in vita presenti. Unde philosophus i li. de aia dicit: q nihil intelligit aia sine fantasmate. Et ptrariū dicit. b. tho. vbi supra arti. vij. esse ipossibile: qñ fm ipm apparet duobus indicijs.

Primo quidē qz cū intellectus sit quedam vis nō vtēs organo corporali: nullo mō impediret a suo actu p lesionē alicuius organi corpalis: si nō requireret ad actū eius act⁹ alicuius potētie vtentis organo corpali: vt sensus: imaginatio ⁊ alie vires prinētes ad partē sensitiuā. Unde manifestuz est q ad hoc vt intellectus actu intelligat: nō solū accipiendo sciam de nouo: sed etiā vtendo sciētia iam acquisita: requiritur actus imaginatōis ⁊ ceterarū virtutū. Uidemus enim q ipedito actu vtutis memorative: vt accidit in litargicis: per lesionē organi corpalis impeditur hō ab intelligēdo in actu: etiā ea quoz iam scientiam habuit. Secūdo qz hoc quilibet in seipso experiri pōt: q qñ aliquis conat aliquid intelligere: format sibi aliq fantasmata p modū exemploz: in q̄bus quasi inspiciat quod intelligere studet. Et inde est: q quādo volumus aliquē facere intelligere aliquid: ponimus ei aliqua exēpla ex quibus sibi fātasmata formare possit ad intelligēdum. Huius autem rō est: qz potentia cognoscitiua proportionat cognoscibili. Unde intellectus angeli q̄ est totaliter a materia separatus: obiectū ꝓpriū est substātia intelligibilis a corpore separata ⁊ per huius intelligibile materialia cognoscit. Intellectus vō humani qui est ꝓiunctus corpori: est obiectuz ꝓpriū: q̄d ditas seu natura incorporali existēs materia: et p huiusmodi naturas visibiliū rez cognoscit: ⁊ etiā ad aliqualem notitiā inuisibiliū ascendit. De rōe autem huius nature est: q in aliquo idiuiduo existat quod nō est absq; corporali materia. Sīc de rōe equi nature est: q sit i hoc equo: ⁊ sic ō alijs: Unde natura lapidis vel cuiuslibet rei in mā corporali existentis: non pōt ꝓplete ⁊ vere cognosci nisi fm q cognoscitur vt in particulari existēs. Particulare autem apprehendimus per sensuz ⁊ imaginatōem. Et ideo necesse est ad hoc q intellectus intelligat suum obiectum ꝓprium: q conuertat se ad fantasmata vt speculatur naturaz vniuersalem in particulari existentem. Nec sufficit cōseruatio specierum intelligibiliuz in intellectu possibili ad hoc q actu intelligat: sed oportet q eis vtatur fm q cōuenit rebus: quarum species sunt nature in particularibus existentes. Incorporea aūt quoz non sunt fantasmata: cognoscunt a nobis per ꝓparatōem ad corpoalia sensibilia: quorum sunt fantasmata. Deum autem vt dicit dionysius cognoscimus vt per causam: per excessum: ⁊ per remotionem. Alias etiam substantias incorporeas in statu vite presentis cognoscere non possum⁹ nisi per remotōem vel aliquā ꝓparationē ad corpoalia. Et ideo cum de huiusmodi aliquid intelligimus: necesse habemus cōuerti ad fantasmata corpoz ⁊ ipsoz non sunt fantasmata.

Judiciū intel §. VIII.

lectus impeditur per ligamentum sensus. Unde augl. dicit q in dormiendo ea que contra licitos mores contingunt non imputantur ad peccatuz

qđ nō esset si homo haberet liberū vsū rōis ⁊ intellectus: quod etiam sic declarat. b. tho. vbi supra. arti. viij. propriū obiectum intellectui nīo ꝓporti onatum est natura rei sensibilis: perfectū autez iudicium de re dari non pōt: nisi omnia que ad rem pertinent: cognoscātur. Unde ipossibile est: q̄ sit in nobis pfectum iudiciū intellectus cum ligamēto sensus: per quem rez species cognoscimus.

Sed sciendū q̄ sensus ligatur in dormientibus propter euaporatōes quasdam: ⁊ fumositates resolutas: vt dicitur in li. de som. ⁊ vigilia. Et iō fm dispōem huiusmodi euaporationū contingit esse ligamētum sensus maius ⁊ minus. Quando enim multus fuerit motus: ligatur nō solum sensus: sz etiaz imaginatio vt nulla apparent fantasmata sicut precipue accidit cuz aliquis incipit dormire post multum cibum ⁊ potuz. Si vero motus vaporum fuerit aliquantulum remissior: apparent fantasmata: sed distorta ⁊ inordinata: vt accidit i febricitantibus. Si vero adhuc motus magis sedetur: apparent fantasmata sed magis ordinata: sicut maxime solet accidere in dormitōis fine: ⁊ i his qui sunt sobrij ⁊ qui habent fortem imaginatōem. Si autez modicus fuerit motus: nō solum imaginatio remanet libera: sed etiam ipse sensus cōmunis soluitur ex parte: ita vt homo in dormiendo interdum iudicet sōnia esse que videt: quasi diiudicans inter res ⁊ rerum similitudines: sed tamen ex aliqua parte remanet sensus ligatus. Et ideo semper licet aliquas similitudines discernat à rebus: in aliquibus tamen decipitur. Sic igitur per modum quo in dormiendo soluitur sensus ⁊ imaginatio: sic etiam liberatur iudiciū intellectus non tamen ex toto. Unde illi qui dormiēdo sillogisant cum excitantur: semper recognoscūt se in aliquo defecisse.

De modo ⁊ or .§.IX.

dine intelligendi ⁊ primo q̄ intellectus noster intelligat abstrahēdo a fantasmatibus ⁊ quomodo. Pro cuius declaratione dicit. b. tho. in pma pte q. lxxxv. arti. i. q̄ intellectus noster medio modo se habet inter sensum nostrum ⁊ intellectuz angelicum. Non enim intellectus est actus alicuius organi corporalis: sicut est sensus: ⁊ ideo propriū ipsius sensus est cognoscere formam ⁊ materia corporali indiuidualiter existentē sicut colorez in ista vel in alia re particulari. Nec etiam ipse intellectus noster est actus alicui materie corporali non coniunctus: sicut est intellectus angelicus. Et ideo āgelici intellect⁹ obiectū ē forma sine mā subsistens. Quānis enim etiam materialia cognoscat: nō tamen ea nisi in inmaterialibus intuetur. s. vel in seipsis vel in deo. Sed cum intellectus noster sit virtus anime: que est forma corporis: ideo proprium eius est cognoscere formam in materia corporali indiuidualiter existentem: non tamen prout sunt in tali materia. Cognoscere autem id quod i materiali indiuiduali est: non prout est i tali materia est abstrahere formaz a materia indiuiduali: quā representant fantasmata. Et ideo necessarium est dicere: q̄ intellectus noster intelligit īmaterialia abstrahendo a fantasmatibus. Et per materialia considerata deuenit etiam in cognitōem aliqualē īmaliū: sicut ecōuerso angeli mālia p īmaterialia cognoscunt. Ad declarandū vero modum huius abstractionis sciendum. fm. b. tho. ibi supra q̄ dupliciter contingit intellectum abstrahere. Uno modo per modum cōpositōis ⁊ diuisionis: sic cum intelligimus aliquid non esse in alio: vl esse separatum ab eo. Alio modo per moduz simplicis ⁊ absolute ꝓsideratōis: sicut cum intelligimus vnum: nihil ꝓsiderando ō alio. Abstrahere ergo per intellectum fm primū modum abstrahendi: ea que fm rem non sunt abstracta: non est absqz falsitate. Sed abstrahere per intellectum secūdo modo que fm rem non sunt abstracta: non ē cuz falsitate: sicut videmus in sensibus. Si enim intelligimus vel dicimus colorem non esse in colorato corpore: vel esse separatum ab eo: est falsitas i opinione ⁊ in locutōe. Sed si consideremus colorem ⁊ proprietatez eius: nihil considerando de pomo colorato: erit absqz falsitate opinionis. Pomum enim non est de ratione coloris: ⁊ nihil prohibet intelligi colorem nihil intellecto de pomo. Similiter ea que pertinent ad rōem speciei cuiuscunqz rei materialis: puta lapidis aut homis ⁊ alia huiusmodi: possunt considerari sine principijs indiuidualibus q̄ non sunt de ratione speciei. Et hoc est abstrahere vniuersale a particulari: vel speciē intelligibilem a fantasmatibus: considerare. s. naturam speciei sine indiuidualiū consideratōe principioruz: que per fantasmata representantur. Si ergo obijciatur q̄ intellectus est falsus intelligēdo rem aliter q̄ est: Respōdetur q̄ verum est si aliter referatur ad rem intellectam. Tunc enim intellectus est falsus: quando intelligit rem esse q̄ sit. Sicut si abstraheret speciez lapidis a materia: vt intelligeret eam non esse in materia. Sed si aliter referatur ex parte intelligentis: est intellect⁹ absqz falsitate: est enim hoc absqz falsitate: vt sit alius modus intelligendi q̄ modus rei in existendo qa intellectum est in intelligente īmaterialiter p modū rei mālis.

Fit autem hec .§.X.

abstractio a materia indiuiduale non materia cōmuni. Est enim materia cōmunis ⁊ signata seu indiuidualis. Cōmunis vt caro ⁊ ossa: indiuidualis vt hec caro ⁊ hec ossa. Intellect⁹ āt ita abstrahit

Intellectus abstrahit a materia individuali

a materia indiuiduali: ad intelligendum speciem rei sensibilis: q̄ non abstrahit a materia cōmuni s. considerando hominem cum carnibus & ossib⁹ i cōmuni. sed nō his carnibus & ossibus. Et quia fantasmata cū sint particulariū non possunt im primere sua virtute intellectum possibilem. Ideo virtute itellect⁹ agēt⁹ ēsultat q̄dā silitudo ab itellec tu possibili ex p̄uēsiōe itellect⁹ agēt⁹ supra fātasma ta: q̄ q̄dē est ip̄sentatiua eo⁹ quo⁹ sunt fantas mata solum quātum ad naturā speciei: & p hunc modum dicitur abstrahi spēs intelligibilis a fātas matibus. Non q̄ eadē numero forma que prius fuit in fantasmatibus postea sit intellectu possibi li ad modū quo vnū corpus accipitur ab vno lo co & transfertur ad alium. Illuminantur autē fantasmata ab intellectu agente: & iterū ab eis per virtutem intellectus agētis: spēs intelligibiles ab strahuntur. Abstrahit enim intellectus agēs spe cies intelligibiles a fantasmatibus: in quātum per virtutem intellectus agentis accipere possumus i nostra cōsideratōe naturas specie⁹ sine p̄ ditioni bus indiuiduantibus: quae⁹ similitudinibus itel lectus possibilis formatur. Quāuis aūt intelle ctus abstrahat a fantasmatibus in quātum consi derat naturas rerū indiuidualiu⁹: tamē intelligit eas in fantasmatibus: q̄ non p̄t intelligere etiaz ea quo⁹ spēs abstrahit: nisi conuertendo se ad fā tasmata. Species a fantasmatibus abstracta non se habet ad intellectū sicut illud quod p̄mo intelligitur. sed sicut illud quo mediante aliquid intelligitur. Nam si ipse species intelligibiles essēt illud quod intelligitur circa aliquam rem: quod quidam dixerūt: sequeretur hoc: q̄ sciētie omnes non essent de rebus que sunt extra aiam.: ꝛ solu⁹ de speciebus intelligibilibus que sunt in aia. Q̄ō omnino est falsū. Nam scie sunt de reb⁹ que sunt extra animā: & ea itelligimus de quibus sūt scie Se hz ergo spēs intelligibilis ad itellectū, nām sic id qno intelligit: nō sicut illud quod principalit⁹ in telligit: sicut similitudo rei visibilis q̄ iformat ocu lus cū videt se hz ad visum: vt id quo videt: nō sic id q̄ vid⁹. Nam id quod videt est extra oculu⁹ s. res colozata. Sed q̄ intellectus supra seipsū re flectitur: sm eandē reflectōez intelligit & suū intel ligere & spēz p quā intelligit. Et sic spēs intellecta est secūdario id quod intelligit. Primo eni est res cuius spēs intelligibilis est similitudo id quod in telligitur. Et etiā patet ex antiquo⁹ opinione: q̄ ponebāt simile p simile cognosci. Ponebāt enim q̄ terra per terram q̄ est in ipsa: terrā cognoscit q̄ ē extra animā & sic de alijs. Si g̃ accipiam⁹ speciez terre loco terre sm doctrinam aristotelis: q̄ dicit q̄ lapis non est in anima: sed spēs lapidis: sequere tur q̄ aia p species intelligibiles intelligit que sūt extra ipsaz. Et sic i parte sensitiua reperit⁹ duplex operatio. Una sm solam ūmutationem: & sic per ficitur operatio sensus: p hoc q̄ ūmutatur a sensi bili. Alia operatio est formatio sm q̄ vis imagi natiua format sibi aliquod idolum rei absent⁹: & etiam nūq̄ vise. Ita accidit in intellectu. Sed i eo vtraq; operatio p̄tingit. Nam primo considera tur passio intellectus possibilis: sm q̄ informatur spe intelligibili: qua quidem formatus fozat sibi secundo vel diffinitōem vel diuisionem aut cōpo sitionē que per vocē signantur. Cum ergo philo sophus dicit primo periermenias: q̄ voces sūt no te earum que sunt in anima passionum intelligit⁹ q̄ signant ea que intellectus sibi format ad iudicā dum de rebus exterioribus: non autem species in telligibiles.

Cognitio singu §. XI.

Cognitio singulariū. p̄or ē q̄z agens vnū sal. §. 18.

lariū est prior q̄ ad nos q̄ cognitio vniuersaliū: et rō est: q̄ cognitio intellectiua q̄ est vniuersaliu⁹: aliquo modo hz primordiū a sensitiua. Et q̄ sen sus est singulariū: intellectus vniuersaliū. Ideo q̄ ad nos oportet q̄ prior sit cognitio singularium q̄ vniuersaliū. Sed sm se & simplex cognitio vni uersalium est prior cognitōe singulariū: & cognitō magis cōis minus cōi: rō est quia intellect⁹ noster cū procedat de potentia i actu⁹. Et omne q̄ō pro cedit de potētia in actū: p̄us puenit ad actū incon pletū: q̄ est medi⁹ inter potētiam & actum q̄ ad a ctū pfectū. Actus aūt pfectus ad quem puenit in tellectus: est scia ꝓpleta per quam res distincte et determinate cognoscunt. Actus imperfectus est scia icōpleta per quā res sciūtur sub quadā cōfu sione. Dicit aūt phūs p̄mo phisico⁹: q̄ sūt nobis primum manifesta & certa cōfusa magis: posteriuſ autem cognoscim⁹ distinguendo magis distincte p̄ma principia & elementa: pu⁹ eni occurrit in intel lectu nō cognoscei animal: q̄ cognoscere hoiez: Et idē est de cognitōe sensitiua sm locū & tēpus: Nam pu⁹ cognoscitur a remotis aliquid esse ani mal: quā esse homo: & prius esse hō quā sortes: fz temp⁹: q̄ puer pu⁹ distinguit hominē a nō homi ne: quā hunc hoiez ab alio distinguat. b. tho. vbi supra arti. iij.

Intellectus no §. XII.

ster potest multa simul intelligere per modū vni⁹ non aūt multa p modū multo⁹: dico aūt per mo dū vnius vel multo⁹: p vnā. s. vel plures species intelligibiles. Ratio est: quia modus cuiuslibet a ctionis cōsequitur suam formam: que est actōis principium: Quicunq; ergo intellectus potest in telligei sub vna specie: potest simul itelligere mul ta. Et inde ē q̄ deus omnia simul videt p vnum quod est essentia sua. Quicūq; vero intellect⁹ p diuersas species itelligit nō simul itelligit multa.

 ꝓbm melio alio intelligit vnā et eāꝺem rem. cr q̄.

huius ratio est q: ꝑ possibile est idem subiectuz ꝑfici pluribus formis vnius generis ⁊ diuersarum specieꝝ. Sicut impossibile q̄ idem corpus ꝓz idē coloꝛetur diuersis coloꝛibus simul: vel figuretur diuersis figuris. Omnes aũt species intelligibiles sunt vnius generis: q: sunt perfectões vnius potẽtie intellectiue: ꝓz res quarum sunt species sint diuersoꝝ generũ. Impossibile est ergo q̄ idē intellectus ꝑficiatur diuersis speciebus intelligibilib⁹ ad intelligẽdum diuersa in actu.

ꝓ Intellectꝰ iñ intelligit componẽdo et diuidendo.

Intelligit autẽ §. XIII.

intellect⁹ noster ꝓponẽdo ⁊ diuidẽdo sm. b. tho. vbi supra arti. v. Cũ eni itellect⁹ hũanus exeat de potentia i actũ: similitudinẽ quẽdã hz cũ reb⁹ generabilibus: que nõ statim suã pfectõem habent ꝓz successiue eã acq̃rũt. Et similit act⁹ itellect⁹ humanus nõ statim in ꝑticulari apprehensione capit pfectam cognitõem rei. Sed ꝓmo apprehẽdit aliquid de ipsa re. s. q̃ddam rei: que est ꝓpriũ ⁊ primũ obiectũ intellectus: deinde intelligit accidẽtia ⁊ ꝓprietates ⁊ habitudines circũstãtes rei essẽtiã. Et sm hoc necesse hz apprehẽsũ vnum alijs ꝓponere ⁊ diuidere. Et ex vna ꝓpositõe ⁊ diuisiõe ad aliã ꝓcedere: quod ẽ ratiocinari. Intellectus aũt diuinus ⁊ angelicus se habẽt sicut res incoꝛrupti biles: q̃ stati a ꝓncipio habẽt totã suã pfectionez. Unde intellectus diuinus ⁊ angelic⁹ stati perfecte cognitõem totã rei hñt i cognoscẽdo quidditatez rei: cognoscit de re quicq̃d nos ꝓponendo ⁊ diuidendo ⁊ ratiocinãdo possumus intelligere absq; hoc q̄ ꝓponat: diuidat vel ratiocinetur. Intellectus noster circa ꝓpriũ obiectũ eius. s. quidditatẽ rei: ꝑ se loquẽdo nõ põt esse falsus: sed circa ea q̃ circũstãt essentiam rei sm. b. tho. vbi supra. arti. vi. Uñ phũs in. iij. de aia: q̄tũ ad hoc assimilat intellectũ sensui. Sẽsus eni circa ꝓpriũ obiectũ nõ decipitur: sicut visus circa coloꝛẽ: nisi forte ꝑ accidẽs ex ipedimẽto circa oꝛganũ ꝓtigẽte. Sic̃ gustus febricitãtiũ dulcia iudicat amara ꝓpt̃ hoc q̄ lingua malis humoꝛibus ẽ repleta. Circa sensibilia vo ꝓmuña decipit sensus: sicut i magnitudine ⁊ figura iudicãdo: vt cũ iudicat ds solẽ esse pedalẽ: qui tñ maioꝛ est terra. Et multomagis decipitur circa sensibilia ꝑ accidens: vt cũ iudicat fel esse mel ꝓpter coloꝛis similitudinẽ. Et hui⁹ rõ est in euidenti q: ad ꝓpriũ obiectũ vnaqueq; potentia p se oꝛdinatur: sm q̄ ipsa: q̃ aũt sunt hmõi sẽp eodẽ modo se habẽt. Uñ manẽte potentia: nõ deficit eius iudiciũ circa ꝓpriũ obiectũ. Obiectuz autẽ intellectus ꝓpriũm est q̃ddãs rei: Uñ circa quidditatẽ rei nõ fallitur. Sed circa ea que circũstant q̃ddãtẽ rei falli põt: dum vnuz oꝛdinat ad aliud: vel ꝓponendo vel diuidendo vel ratiocinãdo. Et ꝓpter hoc circa illas ꝓpositões itellectus errare nõ põt: que stati cognoscuntur cognita terminoꝝ quidditate: sicut accidit circa ꝓma principia. Circa cõclusiones tamẽ ꝑ accidẽs contingit itellectũ decipi. Circa vero quidditatẽ in rebus cõpositis: ꝓtingit intellectũ decipi: nõ ex parte oꝛgani: quia intellectus nõ est vtens oꝛgano coꝛporali sed ex parte cõpositõis interueniẽtis circa diffinitõem: dum. s. diffinitio vnius rei est falsa de alia: sicut diffinitio circuli de triangulo: vel dũ aliqua diffinitio est falsa ꝓplicans ꝓpositõez incõpossibilium: vt si accipiat̃ hic vt diffinitio alicuius aialis irrõnalis: rõnale aiatum. Unde in rebus simplicibus: in quaꝝ diffinitõibus ꝓpositio interuenire ñ põt: ñ põt decipi itellect⁹. Sed defic̃ in attingendo: vt dicit phũs in nono methaphi. Error autem in peccantibus contingit ex applicatione rõis ad particulare.

ꝓ Intellectꝰ diuinꝰ et angelicꝰ ꝑfecte cognoscit. q̄ nos ꝯ sama cõponẽdo et diuidẽdo.

Cum queritur §. XIIII.

vtrũ vnã ⁊ eandẽ rem vnus alio melius itelligere possit. Rñdit. b. tho. vbi supra ar. viij. q̄ intelligi aliquid melius vel magis ab vno q̄ altero: põt itelligi dupliciter. Uno modo q̄ magis vel melius õterminet actuz intelligendi ex parte rei intellecte: ⁊ sic non põt vnus eandem rem magis intelligere q̄ alius: q: si intelligeret illam rem aliter q̄ sit: vel melius vel peius falleret ⁊ non intelligeret. Alio mõ põt intelligi vt determinet actum intelligendi ex parte intellectus. Et sic vnus potest magis vel melius intelligere vnã rem q̄ alius. quia melioris est virtutis intelligendo. Sicut etiã melius videt aliquid vnus q̄ alius: in quãtum vtus perfectior videndi est in vno q̄ in alio. Sic etiã inuenitur ꝑ experientiam vnus alio ꝑfundius intelligere. Sicut profũdius itelligit: qui aliquã ꝯclusionẽ põt i ducere in prima principia ⁊ causas primas: quaz qui põt reducere solũ in causas ꝓximas. Contingit autẽ hoc: q̄. s. vnus intelligat melius altero dupliciter ex causa. Primo ex parte dispõnis coꝛporis: q: quanto est coꝛpus melꝰ dispositum: tanto melioꝛem sortitur aiaz: qua mediante melius intelligit. Scõo ꝓtingit hoc ex parte inferioꝝ vtutum: quib⁹ intellectus indiget ad sui operatõem. Illi enim in q̃bus vtus imaginatiua: cogitatiua: ⁊ memoꝛatiua sunt melius dispositi: sunt melꝰ dispositi ad intelligendum.

Si queritur utrũ §. XV

ꝓius intelligat diuisibile q̄ idiuisibile. Rñdet. b. tho. vbi supꝛ aarti. viij. q̄ indiuisibile aliquid dꝰ tripliciter vt dicit i tertio de anima. Uno mõ sicut ꝓtinuum indiuisibile: quia est indiuisũ actu: hz sit diuisibile potẽtia. Et huiusmodi idiuisibile ꝓpus ẽ itellectũ a nobis q̄ eꝰ diuisio q̃ ẽ ꝑ ptes: q̃a cognitio cõfusa ꝓpus ẽ q̄ distincta vt dcm ẽ supꝛa.

ꝓ Indiuisibile tripl. dr.

¶ Intellectꝰ nr̄ intelligit corpa lia ⁊ ſuā ſm̄ſa ſe ꝑ ſua ſūt abſtracta a mā ſ.

Capitulum Undecimum

Secūdo modo dicit̄ indiuiſibile ſm̄ ſpeciē: ſic rō hominis eſt quoddaꝫ indiuiſibile. Et hoc mō ē etiā pr̄ indiuiſibile itellectū: q̄ diuiſio eī ꝑ ptes rōis vt dictū eſt ſupra. Et iterꝫ priuſq̄ itellect' cō ponat ⁊ diuidat affirmando vel negādo: ⁊ huius ratio eſt: qz huiuſmodi indiuiſibile duplex intel lectus ſm̄ ſe intelligit ſicut ꝓpriū obiectū. Tertio mō indiuiſibile dr̄: vt p̄ctus ⁊ vnitas q̄ nec actu nec potentia diuidūt. Et huiuſmodi indiuiſibile ꝑ poſterius cognoſcit. Nam cognoſcit per ꝓuati onez diuiſibilis. Unde p̄ctū ꝓuatiue diffinitur: Punctū eſt cuius pars nō eſt. Et ſimiliter rō vnius eſt q̄ ſit indiuiſibile vt dr̄ decimo methaphiſice. Et huius ratio eſt: quia huiuſmōi indiuiſibile ha bet quādam oppoſitōez ad rē corpalē cui' ⁊ddita tē p̄mo ⁊ per ſe itellectus accipit.

Ut intellectus §.XVI.

noſter intelligit corpalia que ſūt infra ſe ꝓut ſūt abſtracta a mā id eſt vniuerſalia ⁊ neceſſaria. In directe aūt intelligit etiā ſingularia ꝓtigentia ⁊ fu tura. Quantū ad p̄mū ſciendū ſm̄. b. tho: vbi ſupra. q. lxxxvi. arti. i. Qz ſingulare i reb' mālibus p̄mo ⁊ directe intelligē non pōt. Cuius rō eſt: qa ꝓncipium ſingularitatis in reb' materialibus eſt materia indiuidualis: intellectus aūt noſter: vt di ctum ē: itelligit abſtrahēdo ſpeciem intelligibilez ab hmōi mā q̄ āt a mā idiuidual abſtrahit ē vni uerſale. Unī itellectus noſter directe nō eſt cogno ſcitiuus niſi vniuerſaliū. Indirecte aūt ⁊ quaſi p quādam reflexionem pōt intelligere ſingulare: qz ſicut dictū eſt: etiā poſtq̄ ſpēs intelligibiles abſtra xerit: non pōt ſm̄ eas actu intelligere: niſi ꝑuertē do ſe ad fantaſmata: in quibus ſpecies intelligibi les inteligit: vt dr̄ in tertio de aīa. Indirecte igit intelligit ſingularia quorum ſunt fantaſmata. Et hoc mō fōrat hāc ꝓpoſitōem. Sortes eſt hō. Qō enim pōt vtus inferior vt ſenſus apphēdere ſingu lare pōt ⁊ ſuperior vt intellectus: ⁊ eminētior mō Sed ⁊ vniuerſalis rō intellectus practici: in electi one nō moꝫet ad appetēdum niſi mediāti ptcu lari apprehēſione ptis ſenſitiue. Cōtingentia aūt dupliciť poſſunt conſiderari. Uno mō in q̄tuz ꝓtingentia. Et ſm̄ hoc a ſenſu directe cognoſcunt ab intellectu aūt indirecte. Eſt eni vnūquodq̄ cō tingēs ex pte materie: qz ꝓtingēs ē. qō pōt eſſe ⁊ nō eſſe. Potētia aūt ptinz ad materiā. Materia āt ē indiuiduatōis ꝓncipiū ⁊ iō hic vt ſingularia indi recte itelligūt. Ullo mō poſſunt ꝓſiderari ſm̄ q̄ ſū eis aliq̄d neceſſitatis repit. Nihil eniz eſt adeo ꝓti gens q̄n in ſe aliquā neceſſitatē habeat. Sic hoc ipm̄ q̄ ē ſortē currere in ſe quidē ꝓtingēs eſt: habi tudo aūt curſus ad motū ē neceſſaria. Neceſſe eſt eni ſortē moueri dū currit. Et ſm̄ hoc cognoſcit̄ direct' ab intellectu: videlicet rōes vniuerſales et neceſſarie ꝓtingētiū. Unī ſi attēdant rōnes vniuer ſales ſcibiliū omnes ſcie ſunt de neceſſarys. Si at tendant res ipſe. Sic quedā ſcia eſt de neceſſarys quedā de ꝓtingentibus. b. tho.

De cognitione §.XVII.

futuroꝝ eodē mō conſideraduz eſt ſicut ⁊ de cogni tōe ꝓtingētium. Nā ipſa futura vt ſub tpe cadūt ſūt ſingularia: q̄ itellect' hūan' nō cognoſcet niſi p reflexionē vt dictū eſt. Rōes aūt futuroꝝ poſſunt vniuerſales eſſe in intellectu ꝓceptibiles: ⁊ de eis p̄ſt eſſe ſcie. Sciēdum tī q̄ futura dupliciter cognoſci p̄ſt. Uno mō in ſeipſis. Et ſic cognoſci nō poſſūt niſi a deo cui futura ſunt p̄ſtia: i q̄tuz ſ. eius intuitus eternus fert ſimul ſupra totū tpis curſuz. Allio mō cognoſci poſſunt futura in ſuis cauſis ⁊ ſic etiā a nobis poſſunt cognoſci: ⁊ ſi ita ſint in ſuis cauſis: vt ex eis de neceſſitate ꝓueniāt cognoſcūtur p̄ certitudinem ſcientie ſicut eclipſis ab aſtrologo: ſi ita ſint in cauſis ſuis vt ꝓueniant ex eis vt in pluribus: ſic cognoſci p̄ſt ꝓiecturaz vel magis vel minus certā: ſm̄ q̄ cā eſt magis vel minus inclinata ad affectus huiuſmodi: q̄ autez aliq̄ aīa cognoſcat futura hoc nō eſt ſm̄ naturā aie: etiā cum alienat a ſenſibus: ſed magis p ipreſ ſionē cauſaꝝ aliquaꝝ ſuperioꝝ vel vtute dei mi niſterio angeloꝝ ſicut in veris ꝓphetis: vel vtute demonū ſicut i diuinis ⁊ maleficijs: vel etiā aliq̄ p impreſſionem coꝝpoꝝ celeſtiū. Ex impreſſione eniz coꝝpoꝝ celeſtiū imutat aliq̄ fantaſia: vt fiāt aliqua ſigna imaginatiua futuroꝝ euētuuz: ad q̄ ſe extendit vtus coꝝpoꝝ celeſtiū: ⁊ hec magis pci piunt a dormiētibus q̄ a vigilātibus. Infinita au tem neq̄ in actu neq̄ in habitu intellectus cogno ſcere pōt: qz in rebus materialibus: quarū quid ditas eſt obiectū ꝓpriū intellectus noſtri: nō in uenitur infinitum vt dicitur in ꝓmo phiſicoruz: Sed i potētia tī: qz nūq̄ pōt tot cognoſcere: q̄n adhuc plura poſſit ignoſcē. Infinit' aūt dr̄ deus: ſicut forma que nō eſt determinata p materiam: ⁊ in ſtatu vie a nobis cognoſci nō pot: ꝓpter defe ctum intellect' nr̄i q̄ nō itelligit niſi mālia. Sed i alia vita in gloria cognoſcet perfecte.

Anima intelle §.XVIII.

ctiua itelligit ſe: ⁊ ea que in ea ſūt vel ab ea proce dunt: vt habitus: actus: intellectus: ⁊ volūtas. Et q̄tū ad p̄mū. Anima non cognoſcit ſeipſam per eſſentiā ſuā: ſed per ſpecies intelligibiles ſicut ⁊ a lia. Pro cuius declaratōe dicit. b. tho. ꝓma parte q. lxxxvij. arti. ꝓmo: q̄ vnumquodq̄z cognoſcibi le ſecundum q̄ eſt in actu: non ſecūdum qō eſt in potētia: vt dicitur in nono methaphi. Sic eni aliquid eſt ens ⁊ verum quod ſub cognitione ca dit ꝓut eſt actu. Et hoc manifeſte apparet i ſenſib'

¶ ſtm̄ dr̄ aūgſtī p̄nt

¶ ſtm̄ aūgſtī. nō ē de nr̄ mē.

¶ Infinita intelligi aūgſtī nō p̄t iō dr̄ q̄ infinita ſ. a nobis in hac vita aūgſtī nō p̄t.

¶ dīa nr̄a intelligit ſe. ⁊ nō aūgſtī nt ſe ꝑ ſpēs ſuas.

¶ aūgſtibile vnūqq̄z ē ſm̄ q̄ ē in actu. ⁊ nō ſm̄ q̄ eſt in pō.

Non enim visus percipit coloratum in potentia: sz coloratum in actu. Essentia igitur dei que ē actus purus ⁊ perfectus: est simpliciter ⁊ perfecte sm se ipsam intelligibilis: Unde deus p essentiā suā: nō solum seipsum: sed etiā oia alia intelligit. Angeli aūt essentia ē qdē in genere itellectuū vt actꝰ: ñ tñ vt actꝰ purus ⁊ ꝓpletus. Uñ eī itelligere ñ ꝓplet per essentiā suaz. Quāuis enim angelus p essentiam suā se intelligat: non tñ alia oia a se per essentiam suā cognoscere potest. Sed per similitudies rez intelligibiliū. Intellectꝰ aūt humanus i genere itellectuū i se hz vt ens i potētia tm̄: sicut ⁊ mā se hz in genere rez sensibiliū. Unde ⁊ possibil' nominatur: ⁊ qz cōnaturale est intellectui nostro: vt ad materialia ⁊ sensibilia respiciat vt dictū est supra. Consequens est vt sic seipm intelligat intellectus nr̄: sm q̄ fit actu p species intelligibiles a sensibilibus abstractis per lumē intellectus agentis: Nō g̃ per essentiā suam: sed p actū se cognoscit intellectus nr̄. Et hoc dupl'r. Uno mō pticulariter sm q̄ sortes vel plato percipit se habere aiam intellectuā: ex hoc q̄ percipit se intelligere. Alio mō sm q̄ naturā mētis ex actu intellectꝰ ꝓsideramꝰ. Et ad istam secūdam cognitōem nō sufficit ꝓsētia aie: sicut ad cognitōem ꝑmo mō. Sed requiritur diligens ⁊ subtilis inquisitio. Unde multi naturā anime ignorāt: ⁊ alij multi circa naturā aie errauerunt. Quod autē aug'. dicit in libro de trini. q̄ aia seipam p seipsam cognoscit: intelligitur q̄ in suiipsius cognitōem venit sed per actū suuz.

Cognoscit intellectus habitus: sed per actꝰ iporuz. Pro cuius declaratōe dicit. b. tho. vbi supra arti. ij. q̄ habitus ē mediū inē potentiā puram et actū purū. Dictum est aūt q̄ nihil intelligitur nisi sm q̄ est in actu. Sicut igit in quātum habitus deficit ab actu pfecto: deficit ab hoc vt non sit p seipm cognoscibilis. Sed necesse est vt per actum suū cognoscatur. Siue dum aliquis percipit se hre habitum: p hoc q̄ percipit se producere actū ꝑpriū illius habitus. Siue dum aliquis inquirit nām ⁊ rōem habitus ex ꝓsideratōe actus. Si aūt obiectiē dicat illud propter quod vnūquodq; ⁊ illud magis. Sed res cognoscūtur ab aia p habitus: g̃ multo magis habitus ab aia debēt p se cognosci: Rñdetur q̄ regula ista ꝑpter quod vnūquodq; tē. hz veritatem: si intelligatur in rebus vnius ordinis: puta: in vno genere cause: vt si dicatur q̄ sanitas sit ꝑpter vitam: sequitur q̄ vita sit magis desiderabilis. Sed si accipiatur sm eam que sunt diuersoruz ordinū: non habet veritatem regula illa: vt si dicatur: q̄ sanitas est propter medicinaz non ideo sequitur q̄ medicina sit magis desiderabilis q̄ sanitas: quia sanitas est in ordine finium: medicina autem est in ordine causarum efficientium. Sicut si accipiamus duo: quorum vtrūq; sit per se in ordine obiectoruz cognitōis illud ꝑpter quod aliud cognoscitur erit magis notuz. Sicut principia ꝯclusionibus. Sed habitus in quātum habitus nō sunt de ordine obiectoꝝ: nec ꝑpr̄ habitum alia cognoscūtur sicut per obiectum cognitōis. Sed sicut ꝑpter dispōem vel formaz qua cognoscens cognoscit. Cognoscit insup actū proprium intellectus. Unūquodq; enim cognoscit sm q̄ est in actu. Ultima aūt intellectus pfectio ē eius operatio. Non enim est sicut actio tendens in alterum: que est perfectio operati: sicut edificatio domus edificate. Sed manet in operāte: vt pfectio ⁊ actus eius. Ut dicitur in. ix. methaphisice. Hoc ē ergo primū qd̄ de intellectu intelligitur actus eī i. ipsum eius intelligre. Sed in hoc est differētia in ordine intellectuū. Nam intellectus diuin' idez est in eo q̄ intelligat se intelligere: ⁊ q̄ intelligat suam essentiam: quia suū intelligere est sua essētia: In angelo aūt quāuis aliud sit sm rōem: q̄ intelligat suū intelligere: ⁊ q̄ intelligat suā essentiam: tñ simul in vno actu vtrūq; intelligit: qz hoc quod ē intelligere essentiā suam: est ꝑpria pfectio essentie sue: simul aūt vno actu intelligit res cū pfectione sua. In intellectu vero humano nec suū intelligē nec ꝑpriū obiectuz est essentia eius: sed aliquid extrinsecū. s. natura generalis: ⁊ ideo id quod ꝑmo cognoscit ab itellectu hūano: ē obiectū eī secūdario cognoscit actꝰ eī q̄ cognoscit obiectū: ⁊ p quez cognoscitur ipse intellectꝰ Cognoscit insup itellectus ⁊ actū voluntatis: actus enim voluntatis nihil aliud ē: quā iclinatio quedā ꝓsequēs formā intellectiuā: sicut appetitus naturalis est inclinatio sequens formā nāle. Inclinatio aūt cuiuslibet rei est in ipsa re p modū eius. Unde inclinatio que ē appetitus sensibilis ē in sentiēte: ⁊ similiter inclinatio intelligibilis q̄ est actus voluntatis: ē intelligibiliter i intelligente sicut in principio ⁊ obiecto ꝑprio. Quod aūt intelligibiliter ē in aliquo intelligente: ꝓsequēs est vt ab eo intelligatur: vnde actꝰ voluntatis itelligit ab intellectu: ⁊ in q̄tū aliqs percipit se velle ⁊ i q̄tū qs percipit nāz hꝰ actꝰ: ⁊ p ꝓsequēs nāz hꝰ principij: q̄ est habitus vel potentia.

Sunt autem af §. xix.

fectꝰ aie q̄ sunt actus volūtatis in intellectu nō p similitudinē tm̄ sicut corpora: nec p pñtiam vt in subiecto sicut artes: sed sicut principiatū i principio i quo habet notio ꝑncipiati. Q̄ aia humana sm statū vite pñtis ñ pōt pfecte itelligere q̄ sūi ipsa se. s. āgelos ⁊ deū. Uñ Sapi. ix. Que i celis sūt qs inuestigabit. Et angeli qdē q̄ dicunt substātie seperate: neq; per seipsos neq; per similitudines rerum materialium possunt intelligi perfecte sm b. tho. in prima parte. q. lxxxviij. arti. ꝑmo ⁊. ij. Sciendum tamen sm ipsum: q̄ plato qui ꝓsuit

[p]intellectꝰ nr̄ nō se cognoscit p cēnaz suā. sz p actū.

[p] hitō ē mediū inter potēciā purā et actū purū.

[p]la cōis. s. illud ꝓpter q̄ vnūquodq; ⁊ illud magis. dr̄ intelligit.

substantias imateriales: etiam materialium p se subsistentes: quas Ideas vocabat vt dictum est: dicebat q substantie imateriales nō solū itelligūt a nobis iz sī pma a nobis itellecta. Sz fz aristol. sētētiaz quā magis experimur: intellect⁹ noster fz statum vite presentis: habet naturalem respectuz ad rerum materialium naturas. Unde nihil itelligit nisi conuertendo se ad fantasmata. Et sic substantias imateriales cum non cadant sub nostra imaginatione z sensu: p: imo z per se fm modum cognitionis nos experte cognoscere nō possum⁹. Sed auerrois in comento de anima ponit: q i fine in hac vita homo peruenire potest ad hoc vt itelligat substantias sepatas per continuationem vel vnionem cuiusdaz substantie sepate a nobis: quem vocat intellectum agentem: qui cum sit substantia sepata: intelligit substantias sepatas: vnde cum fuerit nobis perfecte vnitus: sic vt per eū itelligere possimus: intelligemus tunc substantias sepatas: perfecte autem vnitur nobis fm ipsum iste intellectus agens: cum omnia intellecta speculata cognouerimus: z tunc per cuz poterimus cognoscē omnia materialia z imaterialia. Hāc autem positionem auerrois reprobat beat⁹ tho. pluribus raōnibus. Primo quia intelligere omnia speculata vix contingit alicui in hac vita: z sic nullus vel pauci ad felicitatem peruenirēt: quod est contra phm in primo mathaphisi. qui dicit q felicitas est quoddam bonum comune: quod potest peruenire omnibus non orbatis ad virtutez. Secundo quia philosophus dicit expresse in prima methaphi. q felicitas est operatio fz perfectā virtutem. Et enumeratis multis virtutibus in decimo mathaphi. concludit: q vltima felicitas cōsistens in vltima cognitōe maximoruz intelligibilium est fm virtutem sapientie: quam posuit i. vi. esse caput scientiarum speculatiuaz. Et sic patet q aristoteles posuit vltimam felicitatem in cognitione substantiarum sepatarum: qualis haberi per speculatiuas scientias: non per vnionem intellectus agentis confictam a quibusdam. Tertio quia vt dictum est supra fm aristo. intellectus agens non est substantia sepata: sed quedam vtus anime. Inducit z alias rationes tres ob breuitatē omissas. Item neq; per cognitōem reruz materialium possumus peruenire ad cognitōem angelorum seu substantiarum saperatarum. Cum eniz substantie imateriales vt angeli sint omnino alterius rationis a quidditatibus rerum materialiuz quantuncūq; intellectus noster abstrahat quidditatem rei materialis a materia: nequaq; peruenit ad aliquid simile substantie imateriali. b. tho. vbi supra. Unde z dionysius dicit primo. c. de diuinis nominibus: q sensibilibus intelligibilia ꝓpositis simplicia: z corporibus incorporalia apprehēdi non possunt. Possumus vtiq; ex huiusmodi materialibus consideratis in aliqualem cognitionem deuenire substantiarum sepataz: sed nō perfectam: quia non est sufficiens coparatio materialium ad imaterialia: z similitudines que a materialibus accipiuntur: ad intelligendum imaterialia sunt multum dissimiles fm dionysium. Tractat autem in scientijs maxime de superioribus p viaz remotōis: sicut corpora celestia notificat aristot. per negatōem. propietatum corporum inferiorū z sic a sanctis dantur documenta de angelis p remotam formam. Ex his sequitur q deus nō ē id quod primum ab intellectu nostro cognoscitur in hac vita. Si enim substantias sepatas creatas intelligere non valemus: multominus essentiam substantie increate. Unde iohā. i. Deum nemo vidit vnq;. Sed magis per creaturas deuenimus in cognitōem dei: fm illud apli. ad ro. i. Inuisibilia dei a creatura mundi per ea que facta sunt intellectui nostro ꝓspicit. Primum enim quod intelligitur a nobis i statu vie ē quidditas rei māis: qō est obiectū propriū intellectus nostri: deus autem omnino imaterialis est. b. tho. vbi supra arti. iij.

Titulus quartus. De voluntate.

De comparatione voluntatis ad intellectum. Capitulum Primum.

ℭ uolūtate que

est aia potentia a sensualitate.

Ubi primo sciendum q voluntas non est eminentior intellectu simpliciter: sed fm quid. Pro cuius declaratione dicit. b. tho. in prima parte. q. lxxxij. q eminētia alicuius ad alteruz potest attendi dupliciter: Uno modo simpliciter. Alio modo fm quid. Cōsideratur autem quid tale simpliciter: quando ꝓut est fm se tale. fm quid autez dicit aliquid tale: ꝓut secundū respectum ad altez est tale si igitur intellectus z voluntas ꝓsiderent fm se: sic intellect⁹ eminentior inuenitur z hoc apparet ex cōpaitōe obiectorum ad inuicem. Obiectū enim intellect⁹ est simplicius z magis absolutum q obiectū volūtatis. Nam obiectum intellectus est ipsa ratio boni appetibilis. Bonum autē appetibile cuius rō ē in intellectu: est obiectum volūtatis: quāto autez aliquid est simplitius z abstract⁹: tanto fm se est nobilius z alt⁹. Et iō obiectū intellect⁹ ē altius q obiectū volūtatis. Luz ergo propria ratio potentie sit fm ordinē ad obiectum: sequitur q fm se z simpliciter intellect⁹ sit nobilior volūtate z altior. Unde z phūs in. x. ethico. ponit intellectum altissimam potentiam anime. Secunduz quid autez

¶ Uolūtas nō ē eminēcior intellectu simplr. fm quid.

¶ Eminēcia alicuius ad alterū dupliciter attendi pt.

¶ Intellectus alīd mouet uoluntē. et uoluntas alīd mouet intellectū.

Titulus Quartus

¶ mouē. ix. de. di.

q̄ per cōparationē ad altez volūtas iterdū inuenit altior intellectu ex eo scilicet q̄ obiectum volūtatis in re altiori inuenitur q̄ obiectum intellectus: Sicut si dicerem auditum esse nobiliorem visu fm quid: in quantum res aliqua cuius est sonꝰ nobilior est aliqua re cuius est color: quāuis color sit nobilior q̄ simplicior sono: vt enim supradictum est. Actio intellectus consistit in hoc: q̄ ratio rei intellecte est i intelligēte. Actus vero voluntatis pficitur in hoc: q̄ voluntas inclinatur ad ipsam rez prout in se est. Et ideo phūs dicit i. v. mathaphi. q̄ bonum q̄ malum que sunt obiecta voluntatis sunt in rebus. Uerum autem q̄ falsum que sunt obiecta intellectus: sunt in mente. Quādo igitur res in qua est bonum q̄ est nobilior ipsa anima in qua est ratio intellecta: per cōparationem ad talē rem: voluntas est intellectu altior. Quando autē res in qua bonū est infra animā: tūc q̄ p cōparatōez ad talem rez intellectus est altior volūtate. Unde melior est amor dei q̄ cognitio. Econtrario autē melior est cognitio rerum corporalium q̄ amor. Simpliciter tamē intellectus ē altior q̄ volūtas.

¶ Intellectus hz sonū imperiū alīs sonū imperis.

Et est etiā itelle. ¶. I.

ctꝰ quo ad actū prior volūtate. fm ordinē nāe q̄ simpliciter. Sicut motiuū mobili: q̄ actiuū passiuo. Bonū enī intellectuz est qđ mouet volūtatē. Uñ figuratur intellectus p virū: qui ē perfectior q̄ nobilior muliere: q̄ signat voluntatē. Sic enim exponit augusꝰ illud io. iiij. dictum samaritane. s. voca virum tuum. i. representa intellectū tuū. Ubi sciendū q̄ ꝑmo volūtas hominis accipit q̄si i viros legitimos quinq; sensus. Juxta illud quinq; viros habuisti. Nā a deo dispositum est. vt vsq; ad tēpꝰ vsus rationis quis sequatur instinctus sensuū seu sensualitatis sine peccato: Nec enī imputat ad peccatū. quod quis facit añ vsum rationis. Postea si accipit voluntas intellectū seu rationē in virū. vt s. sequatur instinctū rationis non sensualitatis legitime est volūtas dispōsata. Si aūt sequatur errorem. i. sensualem appetitū: adulterat seu fornicat spiritualiter anima. Juxta illō hiere. iij. Tu autē fornicata es cuz amatoribus multis tē. Et io. iiij. Hunc quē habes nō est tuus vir. Sicut ergo ex viro et muliere legitime ꝓiūctis generatur proles legitima cui debetur hereditas. Ita ex intellectu et voluntate cōcipitur bonū ꝓposituz opis. principium tamē actiuū est vir: q̄ mulier passiuuz. Ita q̄ intellectus est qui mouet voluntatem. Et concipitur opus bonum per ꝓpositū: nascitur per operis executionem. Operatur etiam ad generationem influxus solis: quia homo hominē generat et sol. Sic influxus gratie solis ihesu christi: principaliē operatur in bonis operibus nostris: que opera si sint magne probitatis masculi sunt: si ūmpfecta: femine: quibus demum reseruatur hereditas eterna. Diabolus autem permaxime querit impedire precipua opera: vt penitentiam: restitutionez: mūdi contemptum q̄ huiusmodi. Non autem multum curat de his que sunt de genere bonorum: vt ieiunium: q̄ elemosinam: q̄ huiusmodi. In cuius figuraz legitur: q̄ pharao rex egipti precepit masculos hebreorum occidi: q̄ femias reseruari: vt exponit origines. Nutriuntur hi filij scilicet bonoꝝ operum per orationem q̄ doctrinam q̄ sacramenta. Crescunt per profectum virtutum. Sic ecōtra per voluntatem concipiuntur ex errore intellectus sequentis sensualitatem per mala opera: que priuantur hereditate eterna. Et sicut mulier laborat in partu: ita voluntas in bene operando. Juxta illud iob. xvj. Mulier cū parit tristitiam hz.

Cum autem queritur. Si voluntas moueat intellectum. Respondit. b. tho. in prima parte. q. lxxxij. arti. iiij. q̄ aliquid dicitur mouere dupliciter Uno modo per modum finis. Sicut dicitur q̄ finis mouet efficientem. Et hoc modo intellectus mouet voluntatem: quia bonum intellectum est obiectum voluntatis: q̄ mouet ipsam vt finis. Alio modo dicitur aliquid mouere per moduz agētis: sicut alterans mouet alteratum q̄ impellens impulsuz. Et hoc modo voluntas mouet intellectū q̄ omnes alias vires. Ut anselmus dicit in libro de similitudinibus. Cuius ratio est: quia in omnibus potentijs ordinatis actiuis: illa potentia que respicit finem vniuersalem: mouet alias potētias que respiciunt fines particulares: q̄ hoc apparet tam in naturalibus q̄ in politicis. Celum enīz qđ agit ad conseruationem vniuersale generabiliū q̄ corruptibiliū: mouet omnia inferiora corpora: quorum vnūquodq; agit ad conseruationem ꝑprie speciei vel indiuidui. Rex etiam qui intendit bonum cōmune totius regni: mouet per imperium suum singulos propositos ciuitatum qui singulis ciuitatibns regni curam impendunt. Obiectum igit volūtatis cū sit bonū q̄ finis in cōi: q̄ q̄libet potētia ꝓpat ad aliqđ bonū ꝓprium sibi ꝓueniens: sicut visus ad pfectōem coloris. Intellect ad cognitōem veri. Ideo volūtas p modū agēti mouet oīs aie potentias ad suos actus: preter vires naturales vegetatiue partis: que nō arbitrio subduntur. De autez due potentie in actibus suis seinuicē icludūt q̄ intellect itelligit volūtatē: velle q̄ volūtas vult itellectū itelligē. Et simili rōne: bonum continetur sub vero in quātum est quoddam verum intellectū. Et verū cōtinet sub bono i quātū est quoddā bonuz desideratū: fm tñ rōez comunitatis obiectorum vtriusq; vt dictum est: intellectus simpliciter est altior q̄ nobilior volūtate Nec est ire in infinitū: quia intellectus qui mouet voluntatem: non mouetur semper a voluntate: sz

pncipium consiliandi ⁊ intelligendi est aliquod intellectiuū pncipium altius intellectu nostro: ⁊ hic est deus.

Utrum nolun §.II.

tas velit aliquid ex necessitate. Rñdit.b.tho. vbi supra artic.j. Quinecessitas multipliciter dicitur. Necesse enim est quod non pōt nō esse: quod qui dē ꝓuenit alicui dupliciter.s.ex pncipio intrinseco vel ex pncipio extrinseco. Ex pncipio quidem intrinseco dupliciter.s.vel ex materiali vel ex formali pncipio. Ex materiali quidem pncipio sic cum dicimus:omne quod ꝓpositū est ex ptrarijs: necesse est corrūpi. Ex formali sicut cum dicimus ꝙ necesse est triangulū habere tres angulos equales duobus rectis. Et hec est necessitas naturalis ⁊ absoluta. Alio modo ꝓuenit alicui ꝙ nō possit non esse ex aliquo extrinseco fine vel agente. Fine quidem: sicut cum quis nō pōt ꝓsequi sine hoc vl bene ꝓsequi aliquem finē vt cibus dī necessarius ad vitam: ⁊ equus ad iter. Et hec vocatur necessitas finis:que interdum etiaz dicitur vtilitas: Ex agente aūt hoc alicui ꝓuenit:sicut cū aliquid cogitur ab aliquo agente:ita ꝙ non possit ꝓtrarium agere:⁊ hec dicitur necessitas coactōis. Hec ḡ necessitas coactōis:repugnat volūtati. Nam hoc dicimus violentum:quod est ꝓtra inclinatōem naturalem rei. Ipse aūt modus volūtatis ē inclinatio quedam in aliquod. Et ideo sicut dicitur aliquid naturale:qz est fm inclinatōem nature. Ita dicit aliquid volūtarie: qz est fm inclinatōez volūtati. Sicut ergo ē ipossibile ꝙ sit aliquid simul violētū ⁊ naturale:ita est ipossibile ꝙ aliquid simul sit simpliciter coactū ⁊ volūtariū. Necessitas finis ñ repugnat volūtati:qñ ad finē non pōt pueniri:ni si vno mō. Sicut ex volūtate trāseundi mare:fit necessitas in volūtate:vt velit nauim. Similiē necessitas nature nō repugnat voluntati: q̄nimo necesse est vt sicut intellect⁹ iberet ꝑmis ꝓncipijs:ita volūtas inhereat vltimo fini: q̄ est beatitudo. Finis enī se hz i operatiuis sic pncipiū i speculatiuis:vt dicitur.ij. phisicorum. Et sic ex necessitate vult quis beatitudinem.

Voluntas non §.III.

vult oia ex necessitate:⁊ si aliquid vt beatitudinē Pro cuius declaratōe dicit.b.tho. vbi supra art. ij.ꝙ sicut itellectus nālit ⁊ ex necessitate iheret primis pncipijs:ita volūtas vltimo fini. Sūt autez quedā itelligibilia:q̄ nō habēt necessariā ꝓnexionē ad ꝑma pncipia:sicut cōtingentes ꝓpositiones ⁊ talibus nō de necessitate assētit intellectus. Sic ex parte volūtatis sūt q̄dā pticularia bona: q̄ nō habēt necessariā ꝓnexionē ad beatitudine q̄ ex necessitate appetit vt dictū est qz sine huiusmōi pōt q̄s esse beatus ⁊ hic nō de necessitate volūtas iheret:sūt quedā alia bona q̄ habēt necessariā ꝓnexionem ad beatitudinē:quib⁹.s.huiusmōi q̄s deo ī heret:i quo sola ꝓsistit vera beatitudo. Sz tñ an teq̄ p certitudinē diuine visionis necessitas hmōi ꝓnexionis demōstret volūtas nō ex necessitate inheret deo nec his que sūt dei. Sz volūtas vidētis deū p essentiā ex necessitate inheret deo: sic nunc ex necessitate volumus esse beati. Patet ergo ꝙ voluntas in nihil tēdere pōt: nisi sub rōne boni. Sed quia bonū multiplex est:nō propter hoc ex necessitate determinatur ad vnum.

Capitulū secūdum. De libero arbitrio.

De libero arbitri

o.hoc sic diffinit mḡ sniaz in.ij. li.dicēs. Liberū arbitriū ē facultas rōis ⁊ volūtatis: q̄ bonū ḡia assistēte eligit:⁊ malū ḡia desistēte.i. deficiente.

pliberi.arbitrij diffinitio ondit.

Ex ꝑma pticula huius diffinitōis ostēdit ꝙ liberū arbitriū ē potētia ñ act⁹ vel hitus dī ei facultas hic potētia expedita.i. libera. Neq̄ enim pōt dici actus:qz act⁹ nō sēp manet i hoie sz trāsit:liberuz arbitriū sēp manet i hoie. Sz neq̄ hitus dici potest. Et rō ē:qz hit⁹ dicūtur fz quos non habem⁹ bñ vel male ad act⁹ vel passiones:vt dī i.ij.ethicorū. Nam p tēperātiā bñ nos habemus circa cōcupiscētias:p itēperātiā aūt male:p habituz scie bñ nos habem⁹ ad actū intellectus:dū p eā cognoscimus vez:p ptrariū habitū male. Liberū aūt arbitriū indifferēter se hz ad bñ vel male eligēdū. Unde ipossibile ē ꝙ liberū arbitriū sit habitus. Est ergo potētia. Quāuis enī fin ꝓpriā significatōem vocabuli nominet quēdam actū:tñ fm cōem vsum loquēdi:liberū arbitriū dicimus id qd est ꝓncipiū huius actus.s.quo homo libere iudicat. Principium aūt in nobis actus est potētia vl habitus. Sz ꝓbatū est ꝙ habitus esse nō pōt. Ergo potētia est.

pliberū arbitriū ē pō.

Ex secūda pticula diffinitōis:cu.s.dī rōis ⁊ volūtatis:nō dat intelligi ꝙ ista potētia sit vna ꝓposita ex rōne ⁊ volūtate: vel ꝙ sit vtraq̄: sed ꝙ ad actū liberi arbitrij cōcurrunt ratio ⁊ volūtas: vt dicit.b.tho.in ꝑma pte.q.lxxxiij.ar.ij. Pro cuius declaratōe dicit.b.tho.vbi supra art.iij. ꝙ liberū arbitriū est electio.p hoc dicimur liberi esse arbitrij:qz possum⁹ vnū recipere de duobus alio recusato qō ē eligē. Et iō nāz liberi arbitrij ex electōe ꝓsiderare oportet. Ad electōez aūt ꝓcurrit aliqd ex pte cognoscitiue vtuz:⁊ aliqd ex parte appetitiue. Ex pte cognoscitiue requirit consiliū per qō diiudicatur quid sit tandem proferenduz. Ex pte appetitiue requiritur ꝙ appetēdo acceptetur qō p consilium diiudicat. Un phūs in.vi. ethicoruz sub dubio reliquid. Utrum electio pncipalius

¶ liberū arbitriū et quālibet ei⁹ actū.

ptineat ad ūm cognitiuā uel ad uim appetitiuā Dicit enim q electio vel est intellectus appetitu⁹ vel appetitus intellectu⁹. Sed in.iij. ethicoꝝ in hoc magis declinat: q sit appetitus ītellectiuus: nominās electōem: desideriū ꝓsiliabile. Et huius ratio est: quia ꝓpriū obiectum electōis est: id quod est ad finem. Hoc aūt in quātum huiusmodi hz rōem boni quod dicitur vtile. Unde cuz bonum in quantū huiusmodi sit obiectum appetitus: Sequitur q electio sit principaliter actus appetitiue virtutis: z per ꝓsequēs libez arbitriū est potentia appetitiua. Arbitrium eniz iportat iudicium. Judiciū vero est quasi conclusio z determinatio ꝓsilij. Determinatur āt ꝓsilium ꝑmo p sententiam rōis. secūdo p acceptatōnem appetitus. Et quāuis appetitus non sit collatiuus q: collatō importat ꝓpatōem vnius ad altez quod pertinet ad rōem: tamē in quātum a vi cognitiua ꝓferēte mouetur: habet quandam collatōis ſimilitudinē dum vnū alteri preoptat. Ex tertia particula diffinitōis. ſ. q bonū eligitur gratia assistēte: ostēditur gratia necessaria ad bene agendum: nec tñ ex hoc tollitur libertas arbitrij. Libez enim arbitrium est cā sui motus: p hoc q homo seipſū mouet ad agendum: nō tñ hoc est de necessitate libertatis q sit ꝑma causa sui: id quod libez est: sicut etiam nec ad hoc q aliquid sit causa alterius: requritur q sit ꝑma cā eius. Deus ergo est ꝑma cā mouens causas naturales z voluntarias. Sicut ergo mouēdo causas naturales nō eis aufert quin act⁹ earū sint naturales: ita causas uolūtarias ñ aufert q̄n actōnes earū sint volūtarie: ſz pot⁹ hoc eis facit. Operat eniz in vnoquoq; ſm eius ꝓprietatē Et hoc est quod ait aplus phil.ij. Deus operatur in nobis velle z perficere. Et prouer.xxi. Cor regis in manu dei: z quocunq; voluerit vertit illud. b. tho. vbi supra. Operatur enim in omnibus deus velle: in quantū illud velle est quidam actus naturalis: ſm q deus est causa omniū motionū suo influxu quo omnia mouet. Operatur aūt i boīs velle. ſ. meritorie: i quātū deus lumine gratie mouet volūtatem ad mouendū aliquid meritoriuz.

Ex vltima particula ostenditur: q nullus cogitur ad malū. Unde Ambro. Nemo nīm tenetur ad culpam nisi ꝓpria voluntate deflexerit. xv. q. i. non est. Et aug⁹. Uasis ire nunq̄ deus redderet interitū: si nō spontaneū inueniretur hō habere peccatum. xxiij. q. uij. nabuchodonoſor. Unde et chain dictuz fuit a domino Gen. iiij. Sub te erit appetitus eius. ſ. peccati: z tu dominaber illius. Quod aūt Aug⁹. dicit: q hō peccando seipſū perdidit z libez arbitriū: non vult dicere q pdiderit illud quo ad libertatem naturalem: que est libertas a coactōne. Sed quantū ad libertatem que est a culpa z miseria. Juxta illud Jo. viij. Qui facit peccatum: seruus est peccati. Et nota q hec diffinitio liberi arbitrij tm̄ ꝓuenit libero arbitrio hominis dū est viator. Uel ſi itelligatur de libero arbitrio angeli: tunc oportet itelligere de ipo q̄tū ad statum ꝑmum angelorū: in quo fuerunt verti biles ſm alexandrū de ales i ſūma Raineri⁹.

Hoc autem libe. §. I.

rū arbitriū non est alia potentia a volūtate. Uñ Dama. in. iij. li. dicit q liberum arbitrium nil aliud est q̄ volūtas. Pro cuius declaratōe. b. Tho. dicit vbi supra. ar. iij. q potentias appetitiuas oportet esse proportionatas potentijs apprehensiuis. Sicut autez ex parte apprehēsionis se habēt intellectus z ratio: ita ex parte appetit⁹ itellectiui se habēt voluntas z liberum arbitriuz: que nihil est aliud q̄ vis electiua. Et hoc patet ex habitudine obiectoꝝ z actuū. Naz intelligere iportat ſimplicem apprehensionem alicuius rei. Unde intelligi proprie dicūtur ꝑma principia que ſine collatione per se cognoſcūtur. Ratiocinari āt ē de vno deuenire in cognitiōem alterius. Unde prope de cōclusionibus ratiocinamur: que ex ꝓncipijs innotescunt. Ex parte autez appetitus velle iportat ſimplicem appetitū alicuius rei. Unde voluntas dicitur esse de fine qui propter se appetit. Eligere aūt est appete i aliquid propter aliquid consequēdū: Unde proprie est eorum que sunt ad finez. Sicut autem se habet in cognitiuis ꝓncipium ad cōclusionem: cui propter principia assentimus: ita i appetitiuis se hz finis ad ea que sunt ad finez: q̄ ꝓpi finem appetuntur. Unde manifestum est: q sicut se habet intellectus ad rōem: ita se habet volūtas ad vim electiuam. i. liberum arbitriū. Ostensum est autem supra q eiusdem potentie est intelligere z ratiocinari. Sicut eiusdē virtutis est quiescere z moueri. Unde etiam eiusdem potentie est velle z eligere per eandem rōem. Et propter hoc volūtas z liberum arbitriū non sunt due potentie sed vna. Electio ergo z voluntas quātum ad ipsum velle sunt diuersi actus: sed tamē pertinēt ad vnā potētiam: sicut intelligere z rōcinari. Et quāuis ex parte intellectus sint due potentie. ſ. intellectus agens z intellectus possibilis: non sic fit distinctio voluntatis in agentem z possibilem. Et rō huius est q: intellectus agens ꝓparatur ad possibilez vt mouens. Sed ad voluntatem ꝓpatur vt mouēs nō liberum arbitrium: sed intellectū quia bonuz apprehensum p intellectū mouet voluntatem et liberum arbitrium.

Liberum arbi §. II.

triū ē ſubiectiue in deo: in angelis: z in hoibus. Et pfectu⁹ i deo q̄ i angelis: z pfectius in angelis: q̄ in hominibus. Primum. ſ. q ſit i deo libez

¶ liberū arbitriū ē in deo. angtis et hoīb⁹.

¶ gñe necessaria ē ad bñe agendū.

¶ magis nam. q̄ est

¶ ꝓhiḡ q̄ est.

¶ rōnm ꝛe determi hē ordi ꝓpē ſuū.

¶ paū āuolūtatiū.

Capitulum Secundum

arbitrium ꝓbatur auctoritate ⁊ rõe. dicit enī am
bro. in li. de trinit. Spiritus sanctus diuidit sicut
put vult. i. pro libere voluntatis arbitrio non ne
cessitatis obsequio. Spiritus aũt sanctus est dꝰ:
ergo in ꝺo libeꝛ arbitriũ. Rõe ꝓbatur sic. Libeꝛ
arbitriũ est eoꝝ que non ex necessitate vl̃ natura
li instinctu volũt sed libere. Sed dꝰ necessario
vult suam bonitatem velut finem vltimũ volun
tatis diuine. Talia vero omnia vult quasi ordina
ta ad istũ finem. s. ad bonitatẽ suã. Que quidem
non necessario vult: sed libere: eo ꝙ sua bonitas
his que ad ipsam ordinant nõ indiget: vnde ī ma
net in eo iudiciũ liberum ad volendũ hoc vel illõ
sicut etiam in nobis est in his que ad finem non
sunt necessaria. Q aũt ipsũ liberũ arbitrium
sit ꝓfectius in deo ꝙ angelis vel ꝙ hominibus: ꝓ
batur tali rõe. Liberũ arbitriũ ꝓsupponit tria: na
turam: vim cognitiuã: ⁊ volitiuã. Sed hec tria ꝓ
fectius sũt i deo ꝙ sunt in angelis ⁊ hõibus ꝙ ⁊c.
Et quãtũ ad ꝓmũ. s. ꝙ natura sit ꝓfectius i deo ꝙ
in angelis ⁊ hominiꝫ patet ex hoc: qꝛ natura di
uina est increata: ⁊ est suũ esse ⁊ sua bonitas. Uñ
in eo nõ põt esse defectus aliquis. Nec corruptibi
litatis: qꝛ cũ sit increata ñ est ex nihilo: ⁊ iõ nõ est
vertibilis i nihil. Nec defectus ꝑmixtibilitatis: qꝛ
cum natura diuina sit ꝓ essentiã talis: non ẽ alicu
ius admixtionis vel cõpositõis susceptibilis. Nec
defectus culpabilitatis: qꝛ cũ eius bonitas sit essẽ
tialis: ñ est i malũ flexibilis. Libeꝛ aũt arbitriuꝫ
hominis vel angeli in suis naturalibus ꝙsideratũ
est defectuosuꝫ quãtũ ad ista tria. Secũdo libeꝛ
arbitriũ vtutẽ intellectiua: vbi autẽ ꝓfectius inue
nitur ⁊ nobilius virtus itellectiua: ibi ⁊ perfectiuꝰ
libeꝛ arbitrium: sed ꝓfectius natura intellectiua
inuenit in deo ꝙ in alijs qꝛ deus intelligit ꝓ vnuꝫ
solum qõ est idẽ cum ipso. i. per essentiam suam.
Angelus autem per ꝙuersionem ad suũ superius
s. deũ. Homo mediante fantasmate a rebus infe
rioꝛibus ergo ⁊c. Tertio libeꝛ arbitriũ ꝓsuppo
nit vtutem volitiuam tãꝙ primaꝫ caulam et. Et
qnãtum ad hoc etiam ꝓfectius est in deo: qꝛ i ma
lum oino tendere non põt arbitriũ eius sicut an
geli ⁊ hominis. Si aũt obijciat sic: liberũ arbi
triũ in vtrãqꝫ ꝑtem flecti põt. s. in malum ⁊ in bo
nũ: ⁊ viam hꝫ ad opposita: sed dꝰ ad malũ flecti
non põt. Dicit enim Adamantius. Non peccare
solius dei est: emendare sapientis. de pe. di. ij. iter
hec. Quod intelligitur: nõ ꝙ omnis creatura pec
care nõ possit. de pe. dist. ij. §. vltimo. Ad hoc rñ
detur: ꝙ cum malum culpe dicatur ꝓ auersionem
a bonitate diuina: ꝓ quam deus omnia vult: ma
nifestũ est quod est impossibile deũ velle malum
culpe. Et rñ ad opposita se hꝫ eius volũtas i quã
tum põt velle hoc esse vel nõ esse. Ubi notanduꝫ
ꝙ ad rõem liberi arbitrij non ꝑtinet ꝙ quis inde
terminate se habeat ad malum ⁊ bonũ: cuius rõ
est: quia liberũ arbitriũ per se ẽ ordinatũ i bonũ
quũ bonũ sit obiectũ volũtatis nec i malũ tẽdat
nisi ꝓpter aliquẽ defectũ: qui apprehendit vt bo
num: cum electio que est actus ꝓprius volũtatis
non sit nisi boni vel apparentis boni. Et iõ vbi li
berum arbitriũ est pfectissimum: vt in deo: i ma
lum tendere non põt. Sed hoc ad libertatẽ arbi
trij ꝑtinet: vt actõem aliquam facere vl̃ nõ facere
possit: ⁊ hoc deo cõuenit: quia bona que facit: po
test non facere. Nec tñ põt malũ facere rõe ꝓdi
cta. Cũ ergo dicitur: ꝙ liberũ arbitriũ viaꝫ hꝫ ad
opposita: potest intelligi tripliciter. Primo qꝛ po
test velle bonũ et malum: ⁊ sic non cõuenit deo:
quia hoc importat defectibilitatẽ. Secũdo vt pri
us aliquid velit ⁊ postea illud nolit. Et hoc etiaꝫ
deo non ꝙuenit: quia repugnat imutabilitati diui
ne. Tertio põt intelligi viam habere ad opposita
qꝛ potest velle hoc ⁊ non velle. Et hoc ꝙuenit deo
quia ipse hꝫ liberam electõem volendi aliquid vl̃
non volendi: quia multa ita libere vult ꝙ põt ea
velle absqꝫ eius defectibilitate ⁊ mutabilitate. hec
b. tho. in qõibus de veritate Rainerꝰ. Libeꝛ
arbitriũ est in angelis ⁊ ꝓfectius ꝙ in hõibus. Et
ꝙ sit in angelis ꝓbatur auctoritate Damas. q̃ dicẽ
libro. ij. Q angelus est substantia intellectualis sẽ
per mobilis arbitrio libera ⁊c. Probatur etiaꝫ ta
li ratione. Omne creatum est vertibile vel hꝫ esse
vel fm electionem. Sed angelus est creatus ergo
est vertibilis: non fm esse cum sit imoꝛtalis: ergo
est vertibilis fm electionem que pertinet ad libe
rum arbitrium. hec Alexander in sũma. O stẽdi
tur etiam hoc ex hoc quod habetur de pe. dis. ij.
principium. Q angeli liberum arbitrium sit
perfectius ꝙ hominis: patet ex hoc: quia cuꝫ libe
rum arbitriuꝫ sit facultas voluntatis ⁊ rationis:
vbi est perfectioꝛ ratio seu intellectus: maioꝛ fa
cultas voluntatis: ibi est maioꝛ libertas arbitrij.
Sed perfectius est virtus intellectiua in angelo ꝙ
in homine: quod patẽt quia apprehendit cogniti
onem veritatis absqꝫ discursu ⁊ inquisitione: vn
de non accidit dubitatio vel difficultas in eo. Ho
mo autem intelligit cum discursu ⁊ inquisitione
vnde accidit dubitatio ⁊ difficultas. Similiꝫ ma
ioꝛ facilitas vel facultas voluntatis est in angelo
ad exeundum in actum quã in homine: qõ patet
quia quãcito angelus est habet potestatem volen
di: eligendi: amandi: homo autem non sic. ut patꝫ
in paruulo qui habet impedimentum a carne et
exspectat tempus vt habeat vsuꝫ rationis. Ergo
perfectius est liberum arbitrium in angelo ꝙ
in homine. Si autem obijciatur sic. Ubi est
maioꝛ libertas ibi perfectius liberũ arbitriuꝫ Sꝫ
in homine maioꝛ libertas videtur: qꝛ homo põt

conuerti a bono: ⁊ maluz inde a malo in bonuz: Sed angelus semel vertitur in bonum vel maluz sine reuersione. ergo ⁊c. Rñdetur q̄ vtiq; maior vertibilitas est in homine quā in angelo: sed non maioz libertas. Liberum vero arbitrium attendi tur penes libertatem: non vertibilitatem. Alia. n. ratione est libertas in creatura: alia vertibilitas: quia libertas est dignitas existens in creatura rati onali vel intellectuali: per cōuenientiam ⁊ cōuer sionem ad primum. s. deum. Vertibilitas autem sequitur ipsam naturam creature rōnalis sm se. Et ideo non sequitur: q̄ vbi est maioz vertibilitas sit maioz libertas. Hec alexander in secunda pte sūme. Item quāuis electō que ptinet ad libez arbitrium: sit eoz̄um que sunt ad finem: ⁊ āgelis aduenerit finis eoz̄: quia. s. ꝓiuncti sunt ipsi deo i sepabiliter: ac etiam sancti in patria: non tamē se quitur q̄ cesset in eis electio: nec per ꝓsequens libe rum arbitrium. Et ratio est: qz id quod est ordia tum ad finem est duplex. Quoddam vt distans a fine: ⁊ in huiusmodi aduenīte fine: cessat electō eius quod ordinatur ad illum finem. Sicut nunc quis eligit velle credere ⁊ sperare: que electio cessa bit in patria. Aliud ordinatum ad finem est vt ꝓ iunctum fini. Et huiusmodi electio non cessat ad ueniente fine: sed manet cum fine. b. tho. supra. ij. sententiarum. Itē sciendū q̄ hoc pertinet ad perfectōem libertatis arbitrij: q̄ possit diuersa eli gere seruato tamē debito ordine finis. Sed q̄ eli gat aliquid deuiando ab ordine finis: vt fit in peccando hoc ptinet ad effectum libertatis: ⁊ iō maioz libertas est in angelis ⁊ sanctis qui peccare non possunt: quā in viatoribus. b. tho. ꝑma ꝑte q. lix. arti. iij. In homine est liberum arbitriuz ⁊ ante peccatum ⁊ post peccatum: aliter tamen ⁊ aliter. Unde Hiero. ad Damasū. Nos dicim⁹ ho minem semper peccare ⁊ non peccare posse: vt sē per nos liberū fiteamur arbitrij. Si enī post pec catum mortale cōmissum non posset quis vitare pectatum: iam non peccaret: quia Aug. dicit: qō nullus peccat in eo q̄ vitare nō potest. Greg. etiā dicit: q̄ debilis est hostis: qui nō potest vincere ni si volentez: ergo non necessitatur ex quo ē volēs: Et quāuis habens habitum necessario faciat sm habitum: non tñ oportet q̄ peccatoz semper faci at sm habitum peccatum. Sed per liberum arbi trium potest vti habitu ⁊ non vti. Et facere pōt aliquādo ꝓtra ipsum habitum peccati: Iz cū difficultate. Tamē manente habitu: non pōt ꝓtigere q̄ diu maneat nihil agens sm habitum. Item videtur q̄ peccatoz non habeat liberū arbitriuz. quia liberum arbitrium diffinitur: q̄ est facultas volūtatis ⁊ rationis qua bonū gratia assistente e ligitur. Sed peccatoz non hz gratiam: ergo ñ pōt libere elicere bonū: ⁊ ideo non habet liberum ar bitrium ad bona. Respondetur quod ille qui non habet gratiam: potest eligere bonum: sed nō meritoziū. Hoc autem non derogat libertati arbi trij. Dicitur enim homo esse liberi arbitrij: sm q̄ potest agere hoc vel illud. Et non sm q̄ pōt agere sic vel sic taliter. s. qualiter virtuosus agit: nisi in quātum pōt acquirere habitum virtutis. Uel etiam sic pōt aliter responderi. Licet gratiā qua ho mo possit meritoria opera facere: non possit quis ex libero arbitrio ꝓmoueri seu acquirere: potest tamen ad eam gratiam habendam se ꝓparare que ei a deo non denegabitur: si faciat quod in se est: ⁊ ideo non est omnino extra potestatem arbi trij opera meritoria facere: quāuis potestas arbi trij per se ad hoc non sufficiat: eo q̄ modus q̄ ad meritum requiritur: facultatem nature excedit: ñ autem modus qui est in operibus ex virtutib⁹ po liticis. Nullus autem diceret hominem non esse liberi arbitrij: quia non potest taliter velle eligere sicut deus vel angelus. Quod autez Aug. dicē q̄ necesse est hominem peccare ante repationem dānabiliter. Intelligitur aliquo posito tamen re spectu nullius habet necessitatem. Uel dicas q̄ ō hoc est duplex opinio. Quidam dicunt q̄ homo i mortali existens: non potest diu manere qui pec cet mortaliter: pōt tamen vitare hoc vel illud mō tale: sicut cōiter omnes dicunt de venialib⁹. Qui dam alij dicunt: q̄ in mortali existens potest vita re omne mortale: non tamen potest vitare: qui sit sub peccato: quia non potest per se resurgere sine gratia: sicut potuit per se cadere: ⁊ sm hoc liber tas arbitrij sustinetur.

Notādū igitur q̄ §. III. duplex error extat circa liberum arbitrium. Unꝰ est eoz̄um qui dicunt per liberum arbitrium pos se hominem sufficienter mandata implere oia et meritoria agere sine gratia dei. Sed per gratiam facilius operatur bene. Et hoc est heresis pelagia noz̄um. xxiij. q. iij. c. penult. Et condēnatur de cō secra. dist. iij. placuit. iij. Ubi dicitur. Placuit vt quicūq; dixerit ideo nobis dari gratiaz iustificati onis: vt quod facere iubemur per liberū arbitriū facilius possimus implere ꝑ gratiam: tāq̄ et si gra non daretur: non quidem facile: sed tamen possu mus sine illa gratia implere mandata diuina ana thema sit. Secundus erroz est eoz̄um qui dicunt actus humanos ex necessitate procedere: ⁊ hoc vl ex constellatōibus sub quibus homines nascunt vel ex inmutabilitate diuine prescientie. Sed pri mū. s. de constellationibus. xxvi. q. iij. Igitur gaꝰ Et Aug. in. v. de ciui. dei reprobatur. Secunduz reprobatur per. b. tho. in ꝑma parte. Et etiam in decretis. xxiij. q. iij. Nabuchodonosoz. §. due sunt. Ubi Aug. Si quid ꝓuidentia dei prescions

[ad finē ordinand⁹ dr̄ est.

[n gorie ē liberū arbitriū.

[liberi arbitrij erroꝛa

videt id necesse est esse: tametsi nullā nature habeat necessitatez. At quidē ea futura que ex libertate arbitrij prouenīūt pscientia contuetur: hec igitur ad intuitum relata diuinū necessaria fiunt p dispositōem diuine notionis: p se vō considerata absolute nature sue libertatē non desinunt Fiunt igit ꝓculdubia cūcta q̄ futura deus esse prenoscit sed eoꝝ quedam de libero ꝓficiscuntur arbitrio hec Aug̃. ibi. Q̄ homo sit liberi arbitrij probatur p illud Eccī. xv.. Deus ab initio constituit hominē z reliquit eū in manu ꝓsilij sui. i. in libertate arbitrii fm glo. Ad quod etiaz facit qō dicit Piero. ꝓtra Jouinianū. s. liberi arbitrij condidit nos deꝰ. Nec ad vtutes nec ad vitia necessitate trahimur. Alioquin vbi necessitas: ibi nec coꝛona. ō pe. dist. ij. Si enim inquit. Secundo ꝓbat ex legū ordinatōe z exhortatōe sic. Precepta z phibitōes non debent fieri: nisi ei qui pōt facere z nō facere: alias enim frustra fierēt. Sed homini etiā diuinitus fiunt ꝓhibitōes z pcepta: g̃ in hominis ptāte est facere z non facere: z ita est in eo liberuz arbitriū. Tertio ex pmio z pena sic. Nullꝰ oz puniri vel pmiari pro eo vel de eo quod nō est in eius ptāte facere z non facere. Sed homo iuste a deo punitur z pmiatur ꝓ suis operibus: ergo hō pōt opari z non opari: z ita est liberi arbitrij.

Quarto q̄ homo sit liberi arbitrij ꝓbat rōe sic. Ubicūqz est intellectus est z liberuz arbitriuz. Sed in homine est intellectus g̃ cē. Maioꝛ sic probatur. Ubi est extimatio vel discretio ibi est z electio. Sed in homine est extimatio z discensio que pertinent ad intellectuz. Nam iudicāt vel discernunt p apprehensionem veritatis: ergo z ibi ē electio q̄ pertinet ad liberum arbitriuz. Nam volūtatē habēt indeterminatam: respecta aliquoꝝ libere eligendi vel nō eligendi. Qō patet p experientiaz: dum quis eligit vnuz postea ꝓtrariuz: ergo est libeꝛ arbitrium. Quinto ꝓbari pōt p exēplum quod ponit Aug̃. de Nabuchodonosoꝛ z pharaone. xx. q. iij. vbi dicit. Nabuchodonosor penitentiā meruit fructuosā. Nōne post innumeras ipietates flagellatꝰ penituit: z regnū qō amiserat rursus accepit. Pharao aūt ipsis flagellis ouriοꝛ est effectus z perijt. Et infra. Quantū ad naturam ambo homines crāt: quātum ad dignitatem ambo reges: quātum ad causam ambo captiuuz dei populū possidebāt: quātum ad penā ambo flagellis clemēter amoniti. Quid g̃ fines coꝝ fecit esse diuersos: nisi q vnus dei manū sentiens in recoꝛdatōe ꝓprie iniquitatis ingemuit: alter libero ꝓtra dei misericoꝛdissimā veritatē pugnauit arbitrio. hec ibi. Probatur hoc idem sexto ex sufficienti diuisione sic: Actuuz hūanoꝝ oportet aliquā causam dare. Non autē possumas dicere q̄ ꝓpria cā eoꝝ ūmediate sit deus: rō est: qa ea que sunt a deo imediate: non possunt esse nisi bona. Actus autem humani: alij sūt mali: alij sūt boni. Secūdo non possumus dicere q̄ cā eoꝝ sit necessitas: qz ea que sunt ex necessitate eueniūt semp eodem modo se habent: vt oꝛtus solis z huiusmodi. Hoc aūt non est in humanis actibus: qz innumetabiliter variātur. Tertio nō possumꝰ dicere q̄ eoꝝ cā sit factum vel dispositio stellaꝝ qa tunc oporteret homanos actus ꝓcedere ex necessitate. Quarto nō possumus dicere esse causam eorum fortunā vel casū: quia fortuna z casus est eorum que raro eueniūt z ꝓter intentōem: vt dicit ij. phisicoꝝ. Ergo relinquitur ipm hominē facīē tem esse causam suoꝝ actuū z principiū: z hoc p libeꝝ arbitrium. Secūdo ꝓbatur idem ex diffinitōe liberi arbitrij. Diffinitur enim sic. q̄ est facultas voluntatis z rōis cē. Sed in homine inuenitur rō z voluntas ergo cē. Pro huius declaratōe dicit tho. pte ꝑma. q. lxxxiij. arti. i. q̄ q̄dam agunt absq̄ iudicio: sicut lapis mouetur deoꝛsuz z similiter omnia cognitōe carentia. Quedā alia agunt iudicio sed nō libero: sicut aīalia bruta. Judicat enim ouis lupū vidēs eum esse fugiendum naturali iudicio z nō libero: qz non ex deliberatione: sed ex naturali instinctu hoc iudicat. Et simile est de quohbet iudicio aīalium bꝛutoꝝ. Sz hō agit iudicio libero: qz p vim cognoscitiuam iudicat aliquid esse fugiendum vel prosequendum. Sed qz iudicium istud non est ex instictu naturali in particulari operabili: sed ex collatione q̄daz rationis: ideo agit libero iuditio potens i diuersa ferri. Ratio enim circa contingentia viam hz ad opposita vt patet in dialeticis ꝓpositionibus: et rhetoꝛicis persuasionibus. Particularia aūt operabilia sunt quedaz contingentia: z ideo circa ea iudicium rationis ad diuersa se hz: z nō est determinatum ad vnuz. Et pro tanto necesse est: q̄ hō sit liberi arbitrij ex hoc ipso: q̄ ē rōnalis. Qō autē dicit aplus ad Ro. vij. Non enim quod volo bonū hoc ago sed quod odi malum illud facio: ñ est ꝓtra determinata. Nam appetitus sensitiuus etsi in aliquo possit repugnare rōi. ꝓcupiscēdo cōtra illud quod dictat ratio: tñ ex hoc tm̄ non tollitur quin subijciatur rōi. Et hoc est bonū qō hō nōn facit cum vult: quia. s. vellet nō ꝓcupiscere id est nō sentire motum sensualez ꝓtra rōem: z tñ sētit. Sed per hoc non tollitur libertas arbitrij: qz ibi non est assensus rōis in tali motu: qui requirit in actu liberi arbitrij. Similiter q̄ idem aplus dicit ad Ro. ix. Non est volentis neq̄ currentis cē. Nō sic ē itelligēdū quasi homo nō velit et currat id est operetur bene z feruenter libero arbitrio. Sed quia libeꝛ arbitriū ad hoc non est sufficiēs: nisi moueatur z iuuetur a deo. Quod etiam dicitur Piere. x. Non ē in homine via eius: neq̄ viri

est vt dirigat gressus suos: intelligitur quatuz ad executiones electionum suarum: in quibus potest homo ipedi: velit nolit. Sed electiões ipse que pertinent ad liberum arbitrium: sũt in nobis suppositio diuino auxilio. hec. b. tho. vbi supra.

Libertatez ar .§.IIII.

bitrij vertibilem in malum dedit deus homini liberi arbitrij vertibilem in malum quinqz rõib'.

[libertatẽ arbitrij uertibilẽ in malũ dedit deus hoĩ. q. rõnes.

Prima rõ est manifestatio diuine potẽtie. Voluit enim deus ostendere homini: q sicut sine eo factus non fuerat: ita nec sine ipso persistere poterat: vt ergo cognosceret q diuinum posse non solum est omnis potentie causatiuũ: sed etiã omnis potẽtie ꝓseruatiuũ: z q ille sol' ẽ indefectibilis z i uertibil': iõ voluit z sibi placuit creaturaz rõnalẽ facere vertibilem: nec ipsam confirmare in bono quousqz illi ꝓstaret q ipse solus deus est: in quo ñ cadit non posse. Ad quod facit quod ait Aug'. ò peni. di. ij. §. vlti. dicens. Solus ille omnipotens vocatur: qui hoc non põt. s. peccare: quia omnia põt que posse est aliquid posse. Secunda rõ ẽ manifestatio diuine sapientie: ex ordine malorum cuz bonis. s. ex vertibilitate hominis in malum: quod quidem malum deus ordinat cum bonis. Ex eo enim q deus ex malo bonum elicit: diuina sapientia manifestatur: eo q maioris sapientie ẽ ordinare malum cum bonis: z elicere bonum ex malis: q̃ ordinare solum bona cuz bonis: vel elicere bona ex bonis. Et ideo cum diceret nec possibile esset deum facere mala: debuit talem facere creaturam que posset in operando deficere: z malum cõmittere: vt deus mala illa ordinando i bonum suã sapientiam declãret. Dicit enim Aug. in. x. de ciui. dei. Neqz deus vllum non dico angelorum uel hominum crearet: quem malũ futuꝝ esse presciret: nisi pariter nosceret: quibus eos bonorum vsibus cõmodaret. Ostenditur etiam dei sapientia in hmodi vertibilitate ex cõparatione meriti ad premium. Nemo enim dignus ẽ coronari: nisi qui legitime certauerit. ij. ad thimo. ij. Et ideo decuit diuinam sapientiaz prius hominem quasi in campo certaminis examinare: quaz in gloria coronare z exaltare. Ad hoc facit quod habetur. lix. di. c. i. vbi dicitur. q dignitates nec ecclesiastice nec seculares ꝓferende sunt non examinatis seu probatis laboribus z exercitijs. Tertia ratio est manifestatõ diuine misericordie: que potissimũ manifestata est: cum vnigenitum suuz tradidit pro hominis liberatõe. Unde Joh. viij. ait ipse vnigenitus. Si filius vos liberauerit vere liberi eritis. Ubi Aug. Si filius vos liberauerit ñ a barbaris: sed a diabolo: non a corporis captiuitate sed ab anime iniquitate. Et Greg. ait. Redẽptor noster totius conditor creature: ad hoc ꝓpiatus humanam carnem voluit assumere: vt diuinitatis sue gratia dirupto quo tenebamuur captiui vinculo seruitutis. s. peccati: pristine nos ẽsti tueret libertati. xij. q. ij. Luz redemptor Quarta ratio est manifestatio diuine iustitie: que potissime manifestatur in hoc: q deus tribuit vnicuiqz sm opa sua. s. bonis bona eterna tribuẽdo: z malos eterna pena puniẽdo. Hec aũt retributio z punitio eterna ñ fuisset: nisi de' hominẽ i statu vtibilitatis cõdidisset: q nõ meretur aliquis: vel demeretur z per cõsequens non premiatur nec puniatur: nisi ꝓ hoc q est dñs suoꝝ actuũ ꝓ liberaz uoluntatem. Ad hoc etiam facit quod dicit Augu. Uasis ire nũq̃ deus redderet interitum: si nõ spõtaneũ inueniretur homo habere peccatũ. xxiij. q. iiij. Nabuchodonosor. Et Hiero. Ubi necessitas s. benefaciendi: ibi nec corona. s. debetur. de peni. di. ij. Si enim. Quinta rõ est augmentatio glorie beatoꝝ. Nam glorioſus est homini in vertibilitate ad malum condito: quodãmodo ex meritũ gloriam obtinere: q̃ in inuertibilitate conditũ fuisse: z sic sine aliquo genere meriti beatificari. Et propter hoc ad cõmendatõem iusti vertibilis in malum dicitur. Eccl. xxxi. Qui potuit trãsgredi z non est transgressus. s. preceptum: etiam ab homine puniendum: facere malum z non fecit: quo ad occulta: ideo stabilita sunt bona illius in dño i. opera illius sunt firmata in dño quasi in fundamento. q. d. premia illius firmiter reseruata sunt a dño. hec Alexan. ij. parte sum. q. lvi. exceptis allegatõibus decretoꝝ.

Q liberuz arbi .§.V.

[liberuz arbitrium debuit dari a deo angelo z homini a deo. ã angelo et hoĩ.

trium debuit dari a deo angelo z homini ostenditur rationibus z similitudinibus. Rõibus quidem sic. Primo ex cõparatione boni. Et est interrogatio Aug. a Deodato. Quid tibi esse melius videtur in nobis. An illud sine quo recte viui potest. An illud sine quo viui non potest. Respõdet Deodatus. Quis ambigat id longe esse prestantius: sine quo recta vita nulla est. Aug. Cum ergo in corpore cõcedas esse aliquid: quo ad recte viuendum non impeditur homo: voluntas libera tibi videtur nullum bonuz sine quo recte nemo viuit: z confirmat per exemplũ dicens. Uides quãtum boni desit corpori: cui deficit manus: z tamen manibus male vtitur: qui eis vel seua vel turpia operatur. Si aspiceris aliquez sine pedibus: fatereris te esse integritatez corporis plurimũ bonum: z tamen qui vteretur ad nocẽdum cuiq̃ vel seipsum deonestando male vti pedib' non negarz: z sic de oculis z de alijs. Queadmodum ergo ista probas in corpore: z non intueris eos qui male vtuntur: in his laudas illũ qui hoc dedit donum: z qui hec dedit bona. Sic liberam

voluntatez ſine qua nemo põt recte viuere: oportet eſſe bonum etiã diuinitus datuz: z potius eos eſſe dãnandos qui hoc bono malo vtuntur: q̃ eũ qui viderit dare non debuiſſe fateris. Secunda ratio eſt ex ſufficienti diuiſione boni. Naz bonoꝝ quedam ſunt magna: quedam minima: q̃dam media. Bona magna ſunt: quibus recte viuitur: vt virtutes quibus nullus male viuit. Bona minima ſunt: vt ſpecies vel ſenſus quoꝝlibet corpoꝝz: ſine quibus recte viui poteſt. Bona media ſunt: ſine quibus recte viui non poteſt: vt potẽtie. Uolũtas ergo libera videtur tibi nullum bonuz: ſine qua recte nemo viuit. Tertio debuit deus dare liberuz arbitriũ ad perfectõem vniuerſi. Si quis enim dixerit. Non erat tam difficile laborioſum omnipotenti deo: vt omnia quecũq̃z fecit: ſic haberent ordinẽ ſuum: vt nulla creatura vſq̃z ad miſeriam peruenĩret. Non enĩz eſt dicere: vt hoc aut impotens nõ potuit: aut non bonus inuidit. Rñdeo z dico ordinem creaturaruz a ſũma vſq̃z ad infimam ita gradibus iuſtis decurrere: vt ille ĩ uiderit: qui dixerit iſta non eſſe: z ille inuideat: q̃ dixit iſta talia nõ debere eſſe. Si enim talis vult eſſe inferiorem: qualis eſt natura vel creatura ſuperior: iam illa eſt z tanta eſt: vt adĳci non poſſit quia perfecta eſt. Uerbi gratia: qui dicit lunaz debere eſſe vt ſol: dupliciter errat. Uno modo quia rez perfectõem aliquid cupit: cum deſiderat alterum ſolem. Alio modo quia perfectõem vniuerſi vult minuere: cum lunaz vult detrahi. Sic a ſimili. Si dicis q̃ deus voluntatem noſtram debuit facere impeccabilem: z ſic eſſet abſq̃z miſeria. Erras primo: qz vis adĳcere voluntati diuine qõ eſt impoſſibile cum illa ſit perfectiſſima. Secundo quia vis diminuere perfectõem vniuerſi: cum etiam noſtra miſeria ad perfectõem vniuerſi faciat. Defuiſſet autez huic pfectioni ſi beati ſemper eſſemus. Quapropter. Si ad miſeriaz niſi peccãdo non peruenit anima: etiam peccata noſtra neceſſaria ſunt perfectõi vniuerſitatis: quã condidit deus. Quid enim taz opus hz miſericordiã q̃ miſer. Et quid taz indignũ miſericordia: q̃ miſer ſuperbus. Quod probat Aug. per exemplum tale. Quid tam dignum in domo q̃ homo. Et quid taz idignũ abiectũ z infimum q̃ cloaca domus. Seruus tñ in tali domo detectus vt mundande cloace dignus habeatur: ornat domũ etiaz turpitudine ſua. Et vtrũq̃z hoz. ſ. ſeruus z mundatio cloace: faciunt ad pulchritudinem domus. Hinc fit vt creatura ſuperior peccans ceteris iferioribꝰ puniatur: quia tamẽ ille ſunt infime: vt ornari ẽt turpibus animis poſſint: atq̃z ita vniuerſitatis ꝺ cori congruere. Habitatõi ergo celeſti talis aĩa nõ ꝓgruit p peccatũ terreſtri autem congruit p ſupplicium. Rainerius.

De libero ar §. VI.

bitrio nota: q̃ eſt debilitatum in modo. Cõfirmatum in bono. Obſtinatum in malo. Et quantuz ad primũ dico: q̃ libez arbitrium eſt debilitatuz in modo. Nam in eo qui incidit in peccatũ: libez arbitrium non eſt ablatum: ſed dicitur eſſe debilitatum: hoc modo. ſ. vt quod prius ante peccatuz facile poterat: poſtmodum poſt peccatuz ſine difficultate z pugna non poſſit. Sed ꝓtra magiſter ſententiarz in. ij. di. xxv. dicit q̃ homo ante recuperatõem gratie non poteſt nõ peccare etiaz mortaliter: ergo ſine gratia non poteſt homo vitare peccatum. Et ſic liberum arbitrium videtur eſſe ablatum vel coactum. Rñdeo z dico: q̃ liberum arbitrium etiam poſt peccatuz: poteſt vitare peccatuz. Quod oſtenditur ſimilitudine z ratione.

Et ſimilitudo exempli patet ex hoc. Sicut videre dicitur dupliciter: vt dicit phũs in ſecũdo de anima. ſ. habere viſum: z vti viſu. Ita etiam peccare dicitur dupliciter. Unde cum dicitur ante recuperatõem gratie homo non poteſt nõ peccare. Intelligitur non habere peccatum. Nam anteq̃ homo per dei gratiaz reparetur: z a peccato liberaretur: ſemper erat in peccato. Sed non poteſt intelligi: q̃ non poteſt hõ non vti peccato. Quia exiſtens in mortali poteſt per liberum arbitrium peccatum cõmittendum vitare: quãuis nõ ita faciliter ſicut ante peccatum. Ratione autez idẽ probat tali. In omnibus que ſub electione cadũt voluntas libera manet. Electio autem eſt actus liberi arbitrij ergo ꝛc. Unde dicere: q̃ voluntaſ velit aliquid z cogatur ab eo eſt implicatio contra dictõis: quia neceſſitas coactõis eſt contraria voluntati: vt in. v. metha. dicit phũs. Eo q̃ voluntarium eſt cuius principium eſt ab intra. Uiolentũ autem eſt cuius principium eſt ab extra: vt dicit phũs in. iij. ethicoꝝum. Ergo etiam poſt peccatũ remanet voluntas libera ad non peccandum vel peccatum ſequens vitandum. hec beatus tho. in ij. ſententiarum. di. xxv. rainerius. Ad hoc etiam facit quod dicit di. xlv. de iudeis. vbi ſic hẽt. Sicut homo propria arbitrij voluntate ſerpẽti obediens perĳt: ſic vocante ſe gratia dei: propria mẽtis conuerſione quiſq̃z credendo ſaluatur. Ergo non vi ſed liberi arbitrij voluntate z facultate: vt conuertantur ſuadendi ſunt: non potius impellẽdi. Hec ibi. Secundo liberum arbitrium conſiderari poteſt vt confirmatum in bono. Et ex natura quidem non poteſt liberum arbitrium eſſe confirmatum in bono. Et q̃ nulla creatura rationalis hẽat libez arbitriũ ꝓfirmatũ in bono ex ſui natura. Probatur ꝓmo: ex ipſius inuentione Nam libez arbitriũ non inuenitur in aliqua creatura niſi in angelo z in homine. Sed taz homo

ꝙ angelus peccauit: ergo nullꝰ creature libex arbitriū ē naturaliter confirmatum in bono. Secūdo idem probatur exempli inductione sic. Propꝓetas nature superioris: non potest inferiori naturę naturaliter conuenire: nisi in superiorem naturam ꝓuertatur vt verbi gratia. Sicut non potest fieri ꝙ aqua naturaliter sit calida: nisi ꝓuertatur in naturam ignis. Sed habere indefectibilem bonitatem est proprietas diuine nature: ergo nō potest esse: ꝙ alicui alĳ nature cōueniat naturaliter nisi in diuinam naturam cōuertatur. Quod est impossibile. Tertio probatur idem ratione tali. Quelibet creatura cum non sit vel cum nō habeat per se esse: est ex nihilo procedēs: ⁊ ideo flexibilis ⁊ ex se ad nihilum tendens. Preterea cū nulla creatura sit bonum vniuersale sed particulare: ex se est contrarĳ. i. mali suscipiens. Solus autē deꝰ est naturaliter ipeccabilis. Tum quia ipse est bonum essentiale ⁊ actuale: nullius potentie ꝑmixtionem recipiens. Tum quia ipse est bonum vniuersale: nulla perfectione carens. Tum quia ipe est: nec esse incipiens: nec ad non esse tendens vel esse desinens. Et ideo solus deus habet liberū arbitrium naturaliter impeccabile ⁊ confirmatum in bono. b. tho. in questionibus de veritate Rainerius. Ex gratia autem pōt libex arbitrium confirmari in bono etiam in statu vie. Et hoc ꝓbatur exempli inductōe: ratione: ⁊ distinctōe.

ꝓ libro arbitriū pōt hō hē in bono confirmand ꝑ gām. :

Exempli inductio: patet in beata virgine Maria que in statu vie ita fuit confirmata in bono vt deinceps peccare non posset. Et merito competebat: eo ꝙ beata virgo erat mater sapientie diuine in qua nihil coinquinatum incurrit Sapiēn. vij. Probatur idem per exemplum apostolorum: ꝙ per aduentum spiritus sancti fuerūt confirmati in bono. Quod etiam decuit: qui erant quasi fūdamentum ⁊ basis totius ecclesiastici edificĳ. Unde oportuit [illegible]cē firmos. Secūdo probatur hoc idem ratione sic. Tunc homo habet liberuz arbitrium in bono confirmatum quando bonuz perfectum quod deus est: menti humane est vnitum. Sed deus menti humane vnitur ꝑ gratiam non autem per naturam: ergo liberum arbitriuz confirmari potest per gratiam non per naturaz.

confirmatur gre gti ossa

·ex· Confirmatur hec ratio per exemplum in humano corpore. Quia corpus humanū habet ex sui natura ꝙ sit corruptibile: sed dono gratie efficit incorruptibile. i. Corin. xv. Oportet hoc corruptibile induere incorruptōem. Ita liberum arbitrū hominis: quod ex sui natura habet ꝙ sit flexibile in malum: per gratiam potest in bono cōfirmari.

·ex· Exemplum aliud induci potest. ſ. de aere ⁊ de luce. Sicut enim aeri naturali repugnat ꝙ sit actu lucidus. Non tamen ꝙ possit illuminari: ita repugnat libro arbitrio ex eo ꝙ est ex nihilo quod sit naturaliter confirmatum in bono. Nec hoc ei nisi per gratiam concedi potest. Et sic lux superueniens aeri aufert obscuritatem aeri: quam sine luce habet naturaliter: ita ex defectu liberi arbitrĳ est: ꝙ in malum flecti potest. Et hunc defectuz aufert gratia perficiendo naturam liberi arbitrĳ: cōfirmans ipsuz in bono. Tertio probatur hoc distinctione sic. Dupliciter aliquis est perfectus. ſ. sm quid vt in via quando quis habet fidē ⁊ charitatem sm modum vite presentis: ⁊ simpliciter vt in patria quando perfecte diligit deuz. Nec tamen in via aliquis omnino perfectus est: ut in patria. Ita aliquis potest esse confirmatus in bono in via qui tamen non est confirmatus omnino in bono vt in patria. Uerbi gratia. Aliquis habet liberum arbitrium confirmatum in bono dupliciter. Uno modo simpliciter: ita ꝙ omnino peccare non potest. Sicut beati qui sunt in patria habentes in se sue firmitatis sufficiens principiuz. ſ. donum glorie: ex quo omnino peccare nō possūt Alio modo dicuntur aliqui confirmari in bono: per hoc ꝙ eis datur donuz diuine gratie: quo ita inclinantur in bonum: ꝙ non ō facili possunt deflecti a bono: non tamen per hoc donuz ita retrahuntur a malo: ꝙ omnino peccare non possint: nisi diuina prouidentia custodiente: ⁊ hoc modo aliqui in statu vie possunt confirmari in bono. ſ. ex dono gratie: ⁊ non primo modo. ſ. ex dono glorie: vt in statu patrie. Et ratio est: quia non potest aliquis omnino impeccabilis reddi: nisi auferat totaliter omnis origo peccati. Quod non contingit in statu vie nisi i domino ihesu: qui simul erat viator ⁊ comprehēsor. Et nota ꝙ quāuis liberuz arbitriuz hominis naturaliter flecti possit ad malum: non tamen sequitur: ꝙ gratia superueniens si tollat istam flexibilitatem ad malum: ꝙ propter ea destruat naturam. Non enim per hoc destruit naturam. sed perficit eam. Nam ex defectu nature liberi arbitrĳ est: ꝙ flecti possit ad malum. Sed gratia hunc defectum a natura aufert: perficiendo naturaz ⁊ in bono confirmando. Itē posse peccare ⁊ tamen non peccare: non tamen facit ad meritum quasi ad manifestationem meriti: in quantum ostenditur per hoc opus bonuz esse voluntarium: propter quod in laudez viri iusti dicitur. Qui potuit transgredi ⁊ nō est transgressus Et ideo si ex gratia conferatur alicui: ꝙ non possit peccare: non propter hoc minuitur virtus meriti. hec. b. Tho. in questionibus de veritate Rainerius. Tertio liberum arbitrium considerari pōt ut obstinatuz in malo. Quod potest itelligi dupliciter. ſ. vel in vita presenti vel in vita futura. Sed obstinatus i malo potest dici quis dupliciter. Importat etiam obstinatio quandaz firmitatem animi in peccato: a qua reuerti nō potest. Sed ꝙ quis non possit reuerti a peccato: potest

Pōt sic intelligi malo vel pctō.

intelligi vno modo. ſ. in quātum vires ſue nō ſufficiunt ad hoc: q̄ liberetur a peccaco totaliter: et ſic in mortale cadens dicitur non poſſe a peccato reſurgere: ⁊ ad iuſticiam redire. Sed ex iſta firmitate in peccato non proprie quis dicitur obſtinatus. Alio modo habet quis firmitatem in peccato: ita q̄ nec cooperari poteſt ad hoc q̄ a peccato reſurgat. Et ſiquidem iſtud non poſſe cooperari ad reſurgendum intelligitur quo ad facilitatē i. quia nō ō facili poteſt cooperari ad hoc q̄ exeat a peccato. Sic eſt obſtinatio imperfecta ſ vita preſenti: dum. ſ. aliquis habet animum firmatuz in malum. q̄ in eo non ſurgunt motus ad bonuz niſi debiles. Tamen quia aliqui ſurgunt ex eiſ datur via vt preparetur quis ad gratiam. Si autem non poſſe cooperari ad reſurgendum a peccato itelligitur ſimpliciter: ita. ſ. q̄ nullo modo poteſt cooperari: q̄ exeat de peccato. Sic ē perfecta obſtinatio: qua demones obſtinati ſunt ⁊ damnati.

Hoc autem modo non pōt liberum arbitriuz eſſe in via obſtinatum. Quod probatur auctoritate: ſimilitudine: ⁊ ratione. Auctoritate primo. probatur. Nam ſuper illud Ro. ij. ſm duritiam tuā ⁊ impenitens cor tuum cē. Dicit Aug. ⁊ habetur in glo. q̄ iſta impenitentia vel cor impenitens: q̄ diu quiſq̄ in hac carne viuit iudicare nō poteſt. De nullo enim deſperanduz eſt quādiu patiētia dei ad penitentiam expectat. Et ſubdit. Paganuſ eſt hodie. Judeus infidelis eſt hodie. Hereticus ē hodie. Scismaticus eſt hodie. Quid ſi cras āplectatur catholicam veritatem ⁊ pacez: ⁊ ſequatur catholicam fidem: ⁊ vnitatem veritatis. Quid ſi iſti quos in quocūq̄ genere erroris damnas: tāq̄ deſperatiſſimos: anteq̄ finiant vitam iſtam agāt pinitentiam: in futuro inueniant veram vitam. Nolite ergo anteq̄ veniat tempus iudicare. Dec ille. Et leo papa. Nemo eſt deſperandus dum in hoc corpore conſtitutus eſt: quia nonnūq̄ quod diffidentia etatis differtur: conſilio maturiori pficitur. de pe. di. vij. Nemo. Secundo probatur idem ratione ſic. q̄ quis peccat: aut peccat ex rationis erroze: aut ex paſſione: aut ex habitus inclinatione. Et ſiquidem peccat homo ex erroze rationis: quia non in generali ſed i particulari errat: tunc ratio non ita pertinaciter inheret falſo: quī per cōtrariam rōem a tali peccato auerti poſſit. Si vero ex paſſione peccat: paſſio reſoluitur ⁊ remittur: ⁊ ſic a peccato auertitur. Si autez peccat ex habitus inclinatiōe: tunc quia totaliter habitus animam non corrumpit: poteſt a peccato auerti. Et ſic patet quocūq̄z modo vel motiuo q̄s peccet: poteſt a peccato liberari ⁊ penitē. Tertio oſtenditur idem ſimilitudine morbi. Nā morbus poteſt eſſe incurabilis tribus ex cauſis. Prima propter naturam morbi: vt lepra ⁊ huiuſmodi. Secunda propter imperitiam medici. Tertia propter indiſpoſitionem ſubiecti. Sed morbus ſpiritualis viatoris hominis ſcilicet peccati: non eſt incurabilis ex prima cauſa ſcilicet ex natura morbi quia non peruenit ad terminum malitie. Neq̄z ex ſecunda cauſa ſcilicet imperitia medici: quia deſcit ⁊ poteſt omne peccatuz curare. Unde ex ſepti ma ſinodo habetur. Omnem penitentiaz recipit deus. Et infra: bonus in omnibus deus ⁊ aperta viſcera eius omni penitenti. i. q. vj. Si quis omnem. Neq̄z ex tertia cauſa ſcilicet in diſpoſitione hominis: quia ſicut per alium in peccatuz cecidit ita per alium reſurgere poteſt. Ergo in ſtatu vie nullus poteſt eſſe ita obſtinatus: ſeu immutabiliter firmatus in malo: quin reſurgere poſſit ⁊ liberari. Unde Criſoſt. Etiam ſi ad ſummum quis puenerit malorum: ⁊ inde reuerti velit ad virtutis viam: ſuſcipit deus libenter amplectitur ⁊ omnia facit vt ad priorem reuocet ſtatum de pe. diſt. iij. Talis. Rainerius. Sed in alia vita ſcilicet in inferno liberum arbitrium eſt omnino firmatuz immutabiliter in malo. Et hoc probatur autoritate: contrarietate: ⁊ ratiōe. Acutoritate quidem. Eccl's. xi. Ubi ceciderit lignum id eſt homo per mortem: ſiue ad auſtrum: ſiue ad aquilonem id eſt ſiue in ſtatu gratie: ſiue i ſtatu mortalis peccati: ibi erit ſcilicet immutabiliter. Et Luc. xvi. dixit Abraham Chaos magnum firmatum eſt inter nos ⁊ vos cē. q̄ eſt immutatio ſtatus. Et Damaſ. Quod eſt homini mors hoc eſt āgelis caſus. Sz homines poſt mortem non ſunt capaces penitentie: ergo nec angeli poſt caſum. Secundo probatur hoc contrarietate ſic. Felicitati beatorum opponitur miſeria damnatorum. Sed ad felicitatem beatorum pertinent: q̄ habent liberum arbitrium ita firmatum in bono: q̄ nullo modo poſſunt deflecti in malum: ergo etiam ad miſeriam damnatoruz pertinet: q̄ ita ſint obſtinati ⁊ firmati in malo: q̄ nullo poſſunt modo deflecti i bonū.

Tertio probatur idez ratione. Et prima ratio ad hoc eſt ex defectu penitentie ſic. Nō patet reditus de peccato in bonum niſi per penitentiam. Sed in agente malum ex certa malicia: ⁊ decedēte in ipſo non cadit penitentia: ergo eſt immutabiliter confirmatus in malo. Alia ratio eſt ex defectu gratie ſic. Sicut gratia ſuperinfuſa confirmatur liberum arbitrium in bono: ita diuina gratia excluſa firmatur liberum arbitriuz in malo. Sz in eo qui decedit in mortali eſt gratie priuatio et excluſio: igitur talis ſic decedēſ penitere non pōt. Tertio probatur ex effectu diuine iuſticie ſic. Juſticia diuina exigit: vt ſicut gloria beatorum eſt perfecta ⁊ perpetua: ita damnatorum pena ⁊ miſeria

pſilaz arbitriū ēm infirmo in malo q̄ firmatū.

morbi ex his ē incurabilis

perpetua sit: quia vt dicitur Mathei. xxv. Ibũt hi in supplicium eternum: iusti autem in vitam eternam. Ergo liberum arbitrium demonum et damnatorum: est ita firmatum in malum: q̃ ad bene volendum reuerti non possunt. Et si arguatur sic in cõtrarium. Fortior est charitas quã cupiditas ad peccatum pertrahens. Juxta illud quod dicit glo. super illud. Bonum mihi lex oris tui super milia auri ⁊ argenti. Sed demones vel homines a charitate in peccatum ceciderunt. Ergo multo fortius a peccato redire possunt ad charitatem ⁊ a malo ad bonum. Respondeo q̃ charitas est fortior q̃ cupiditas vel peccatum si fiat comparatio sm eundem modum habendi: vt scilicet vtrũq; accipiatur: vel in via vel in termino vie. Sed si vnum accipiatur in via: aliud i termino vie: non sic est: quod sic patet. Quia charitas viatoris est fortior q̃ cupiditas viatoris. Sed existens in termino malitie: firmius se habet ⁊ firmius inheret. Potest etiam dici: q̃ demones nunq̃ habuerunt charitatem sm quosdaz: ad quod facit de pe. di. ij. principium: vel si habuerunt nũq̃ eam nisi sicut in statu vie habuerunt. Homines aũt dãnati similit cadẽ ñ potuerũt: nisi a charitate seu gĩa viatoris. hec. b. tho. i qõe de veri. Raine.

demones nũq̃ habuerũt charitatem pfectã.

Notandum. §. VII.

libertas arbitrij tripl.

insuper: q̃ libertas arbitrij. Excludit coactionez. Includit electionem. Admittit variationem.

Quantum ad primum scilicet q̃ liberum arbitrium excludit coactionem declarandum: notanda est distinctio quam facit magister sentẽ. ij. libro distin. xxv. de libertate. Dicit enim q̃ est triplex libertas arbitrij scilicet a necessitate: a peccato: ⁊ a miseria. Ratio huius distinctionis sm. b. Tho. est ista: quia coactio quam excludit libertas est duplex. Quedam est perfecta ⁊ sufficiens que dicitur compulsio: ⁊ sic prima libertas est a necessitate vel coactione: que libertas a coactione per se ⁊ semper sequitur liberum arbitrium. Unde dicitur magister senten. ibidem q̃ liberum arbitrium ⁊ ante peccatum ⁊ post eque liberum est a coactione: quia sicut ante peccatum cogi nõ poterat ita nec modo. Ideoq; voluntas merito apud deum iudicatur que semper a necessitate libera est ⁊ cogi non potest. Ubi necessitas ibi libertas non est. Ubi libertas non est: nec voluntas est: et ideo nec meritum: hec magister ibidem. Quedaz vero coactio est imperfecta ⁊ insufficiens: que potius impulsio q̃ coactio dicitur: ⁊ hec est duplex Una est impulsio q̃ p se liberũ arbitriũ ipellit vel impedit: sicut habitus ⁊ dispones que sunt in aia Et sic est libertas a peccato: de qua. ij. Lozin. iij. dicit apostolus. Ubi spũs domini ibi libertas. Et veritas in euangelio Joh. viij. Si filius vos liberauerit: vere liberi eritis. Que libertas a peccato ⁊ si post peccatũ non tollitur: tñ debilitatur. Secundo coactio imperfecta que impulsio dicitur. i pellit vel impedit liberũ arbitrium per accidẽs: sic impotentie ⁊ penalitates: que sunt ex parte corporis vsum liberi arbitrij impedientes: ⁊ sic est libertas a miseria. De qua apostolus Ro. viij. Ipa creatura liberabatur a seruitute corruptõis in libertatem glorie filiorũ dei. Ubi notandũ q̃ nulla miseria vel penalitas corporis: libertatẽ illam que ẽ a necessitate coactõis excludit: eo q̃ nũq̃ ad tãtaz miseriam vel penalitatẽ corporis deuenitur: q̃ liberũ arbitriũ cogi possit. b. tho. in scrip. super. ij. sen. di. xxv. Rainer us. Contra predicta occurrit triplex obiectio. Prima est talis. Greg. dicit q̃ peccatũ quod per penitentiaz non diluitur: mox suo põdere ad aliud trahit. Cum ergo tractio sit quidam motus violentus sm philosophuz: ergo videtur quis cogi ad peccatũ. Rñdeo sm. b. tho. in qõib⁹ ꝺ veritate: q̃ peccatũ ꝓmissũ ñ trahit cogẽdo voluntatẽ: sed inclinando: in q̃tum ꝑuat gĩa p quam fortificabatur ꝓtra peccatũ: ⁊ in quãtuz ctia ex actu peccati relinquitur dispositio ⁊ habitus in anima. Secũdo arguitur sic. Quicũq; vincitur ab aliquo cogitur. Sed sm philosophũ incõtinens vincitur a passionibus: ergo passiões cogunt voluntatem. Rñdeo q̃ incõtinens dicit vinci a passionibus: non q̃ passiones cogant: ⁊ imutent necessario voluntatem: alioquin incõtinens non esset puniendus. Sz dicitur talis vinci a passionibus: in quantuz earum impulsu voluntarie cedit. Tertio arguitur: per hoc q̃ dixit pater familias. Luc. xiiij. compelle intrare. Intratur autem ad cenam patrie per voluntatem: ergo p angelum qui est minister dei: voluntas potest cogi ad aliquid. Rñdeo q̃ illa cõpulsio non est coactionis: sed efficacis persuasiõis per aspera vel leuia Unde Greg. Qui hũmũdi aduersitatibus fracti ad dei amorem redeunt: cõpelluntur intrare. Ranerius. Ad hoc etiam pulchre facit quod habet xxiij. q. iij. di splicet. Et. q. vi. §. vlti. Secundo libertas arbitrij includit electionez: tãq̃ immediatum ⁊ proprium actum eius. Et sm hoc Bern. distinguit libertatem in lib. de libero arbitrio sic dicens. Est triplex libertas. s. arbitrij: consilij: ⁊ cõplaciti. Ratio huius est: quia cum liberum arbitrium includat electionem: ⁊ nihil sub electione cadat nisi sm q̃ habet aliquam rationẽ boni sm diuersos gradus bonitatis in humanis actibus. Bern. diuersos grad⁹ libertatis seu diuersas libertates distinguit. Ut verbi gratia. Primo i humanis actibus est aliquid bonum: quia illicitum quod. s. nulla lege prohibetur: ⁊ respectu ist⁹ bo

Capitulum secundum

ni liciti: dicit libertatem arbitrij: quia in iudicio nostro p̄sistit vt hoc sequamur vel nō. Ubi nota q̄ liberum arbitriū hz officium iudicis ⁊ arbitri: Primo hz officium iudicis: ⁊ hoc quo ad ratiōez quia sicut iudex in iudicando debet sequi leges: ⁊ artatur ad sequendū eas. Sic libez arbitriuz hz officium iudicis: quo ad rōem: qz in quātum deliberat dz sequi leges. Secūdo in quātum liberum arbitriū libere vult: tenet formam arbitris. Hoc enim ad voluntatem pertinet: libere hoc vl illud velle vel eligere. Et ideo magis dicitur liberuz arbitrium q̄ iudicium. Secundo est aliquid in humanis actibus: quod non tantum est licitum: sed etiam vtile. Quia omnia mihi licent: sed non omnia expediunt: vt dicit apostolus. i. Corin. vi. Et fm hoc assignat ⁊ distinguit Bern̄. libertatem consilij. Nam consiliuz est de meliori bono: quod est expediens ad salutem. Tertio in humanis actibus est aliquid bonum eligendum quod delectat. Et respectu huius assignat. b. Bern̄. libertatem cōplaciti. Unde dicit ibidez. b. Bern̄. q̄ libertas arbitrij hz discernere quid liceat. Libertas arbitrij hz probare quid expediat. libertas arbitrij habet experiri quicd liberat Hec beatus tho. sup ij. senten. di. xxv. Tertio dico q̄ liberum arbitrium admittit. i. habeat variatōem. Et cū sit triplex libertas vt dictum est: libez arbitriū quātū ad libertatem que a necessitate seu coactōe cōpulsiua: p se non augetur vel minuitur: sed equaliter habetur: qz hoc est naturale ⁊ essēciale libero arbitrio: vt sufficiēter non cogatur coactōe cōpellēte. Et hoc. s. non posse sufficienter cogi ⁊ cōpelli. sequitur libez arbitrium in quolibet statu. s. ante peccatum ⁊ post peccatū. Nō g̃ p se augeť l' minuitur libertas arbitrij: sed per accidēs tm̄. i. rōe nature i qua inuenitur: ⁊ quā libez arbitriū consequitur. Et hoc sic probatur. Dis proprietas que consequitur aliquam naturam: quanto in illa natura in aliq̄ inuenitur nobilius tāto etiam illa ꝓprietas pfectius pticipatur ab illo: fm quē modum hō dicitur minus intelligens quā angelus. Unde qz libertas arbitrij consequitur naturam: ⁊ potētiam intellectus ⁊ volūtatis: ⁊ hec pfectissime sunt in deo: ⁊ in angelo nobilius q̄ in hoie. Ideo libertas a necessaria coactione perfectiꝰ reperitur ⁊ nobilius in deo: q̄ in angelo: ⁊ in āgelo: q̄ in homine: ⁊ in vno angelo magis quā in vno alio. Unde patet q̄ libertas arbitrij nō variatur ex parte sue nature vel essentie: sed per accidēs. s. ex parte sue cause: que est intellectus ⁊ voluntas Nam fm q̄ natura inuenitur intellectiua nobilius i vno quā in alio vel minus nobilius: sic libertas ista intenditur vel remittitur. Libertas secūda que. s. est a peccato ꝓtraria coactioni ipfecte ⁊ insufficienti: que impulsio vel dispositio ꝓuenit patur: vt sunt habitus ⁊ dispōes interiores peccatorum: augetur talis libertas vel minuit secūduz q̄ illa inducētia vel impellētia seu disponētia augēt vel minuūtur in hoie fm diuersos actus. Quod sic declaratur. Libertas ista a peccato est cōis triplici statui hois. s. in innocētia. In repata gratia In gloria. Et tamē augetur ⁊ minuit āte peccatū ⁊ post peccatum. Unde magister sentē. li. ij. dist. xxv. Semper volūtas hois libera est: sed nō semper bona est. Non enī est bona: nisi a peccato libera sit. Et subdit. Libez ergo arbitriū cum semp ⁊ in singulis sit bonū: non tm̄ est pariter liberum in bonis ⁊ in malis: ⁊ ad bona ⁊ ad mala. Liberius est enim i bonis vbi liberatum est. s. a peccato per gratiam: quā in malis vbi liberatum nō est: ⁊ liberius ad malū quod p se agit: quā ad bonū qō nisi gratia adiuuet ⁊ liberetur non pōt. Dec magister. In statu innocētie poterat homo peccare ⁊ non peccare. In statu nature repate: pōt peccare: ⁊ non pōt non peccare saltē venialiter. In statu glorie poterit nō peccare: ⁊ non poterit peccare. Sed in statu nature destitute gratia: nō potest non peccare etiaz mortaliter. i. non esse i mortali quod cōmisit: quia ex se non potest exire: vel non potest difficulter nō incurrere alia mortalia: semper tm̄ voluntas a coactione ē libera. Libertas a miseria que est contraria coactione imperfecte ⁊ insufficient: que dicitur impellens vel inducēs: sicut sunt penalitates exteriores: vt fames: sitis: infirmitas corporalis: mutabilitas mentis: tēptatio hostis: ⁊ huiusmodi: non est eque i omnibus hec libertas: sed magis ⁊ minus reperitur in diuersis. Nam perfectissime in deo: post deum maxime in angelo bono: minor in homine bono: minima in homine malo: nulla in demone vel damnato homine: vt dicit magister sententiaz dist. xxv. Omnis tamen miseria mentis ⁊ corporis quantūcūq̄ magna: necessitatem coactiōis semper excludit: quia nunq̄ in statu vite presentis ad tantam miseriam deuenitur mentis vel corporis: vt liberum arbitrium cogi possit: alias non diceretur liberuz nec efficeretur meritorium vel demeritorium. beatus Tho. super secundo sententiarum Rainerius. Dinc Ambros'us. Quorum nos domini sumus scilicet actuum nostrorum ⁊ peccatorum eorum principia extrinsecus non requiramus: nec deriuemus in alios: sed agnoscamus que proprie nostra sunt: quod possumus non facere si volumus. Huiusmodi electionem mali: nobis potius debemus asscribere quam alīs. Ideo ⁊ i iuditijs istiusmodi voluntarios non necessitate compulsos: culpa constringit: pena condemnat. xv. que stione prima. Illa. Et. §. i. eiusdem qōnis dicitur

Titulus Quartus

Ex voluntate peccata procedunt: que libero mē tis arbitrio ⁊ delinquendi ꝓposito cōmittuntur.

Notādū etiā §. VIII.

q̄ quadruplex est libertas scilicet peruersa: mundana: vera: ⁊ plena. Libertas peruersa est quā do quis abutitur libertate ad peccandū. Et hec libertas a iusticia est: quā nullus seruare cogitur de qua. i. Petri. ij. dicitur. Quasi liberi ⁊ nō quasi velamen habentes. i. Quo maiori libertate vtimini apud homines: eo liberi⁹ diuino famulatui subiugati sitis. Et subdit. Non quasi velamen habentes glo. quia ex hoc q̄ liberi sunt multi: se velant ⁊ defendunt peccata: Alia glo. Et non habētes velamen malicie: vt tanto licentius peccetis: quanto iugo seruitutis dei munimini. Et addit apostolus. Sz sicut serui dei glo. Seruitus dei humilitatem ⁊ puritatem a culpa requirit. Secūda libertas que dicitur mundana seu humana ē: qua quis alterius est domino non subiectus. De qua Job. iij. Seruus ⁊ liber a domino suo scilicz in alia vita. Et. i. Lozin. vij. Seruus vocatus es: non sit tibi cure: sed si potes magis vtere libertate Seruitus huic libertati contraria inducta est de iuregentium: vt patet di. i. iusgentium. Originata in iure diuino ex irrisione. Noe facta a filio ei⁹ Cham. Gen. ix. Maledictus Chanaam. Seruus seruorum erit fratribus suis. Et Ambro. Nō essz hodie seruitus si ebrietas non fuisset. di. xxxv. Sexto die. Jure humano cōfirmata canonico ⁊ ciuili. Hec libertas multum appetitur: quia nō bene pro toto libertas vēditur auro. Sed propter peccata multipliciter perditur: vt patet de populo israhel. qui ex libertate frequēter propter scelera est seruituti addictus. Judi. per totum. Tertia libertas est vera ⁊ spiritualis: que est libertas gratie scilicet ca[illegible]ruminibus. Et est ista contraria male seruituti scilicet peccati. De q̄ christus Joh. viij. Omnis qui facit peccatum seruus est peccati. Ubi tria nota. Primo dictio generalis. ibi. Omnis. diues: ⁊ pauper: iudeus: ⁊ grecus: imperator: vel vasallus Non est enim distinctio iudei ⁊ greci: oēs enim peccauerunt. Qui omnia dicit: nihil excludit. di. xix. Si romanorum. Secundo tangitur transgressio criminalis: ibi qui facit peccatum: et non solum qui facit: sed ⁊ qui cōcupiscit. Peccatum enim ſm Augu. est voluntas retinendi vel consequendi quod iusticia vetat. Quod semper liberum est abstinere. xv. q. i. §. i. Tertio notat̄ conditio vilis ⁊ penalis: quia seruus est peccati. Die remie. ij. q̄ vilis facta es nimis iterans vias tuas. Uilissima autem huius seruitus: quia cum peccatum nihil sit in rerum natura. Huius seruitio peccator addijcitur. ij. Petri. ij. A quo quis victus est ei seruus addictus est. Sed peccator vincitur a vitijs: ergo ⁊c. Et dicit Anshelmus: q̄ peccatum non habet vnde dominetur homini: quia peccatum est quidam defectus seu priuatio modi: speciei: ⁊ ordinis. Sed tamen homo habet vnde sit seruus peccati scilicet voluntatis consensū. Unde Augu. super Joh. super dicta auctoritate Omnis qui facit ⁊c. O miserabilis seruitus. Seruus hominis aliquando sui domini duris iperijs fatigatus: fugiendo requiescit. Seruus autez peccati quo fugit secum trahit quocūqz fugerit. Peccatum enim quod facit intus est: voluptas trāsijt peccatum non transit: preterit quod delectat: remanet quod pugnat. Solus de peccato liberare potest: q̄ venit sine peccato. Propterea dixi. Joh. viij. Si liberauerit vos filius: vere liberi eritis. Licet autem ista libertas a crimine sit vera: est tamē in presenti imperfecta. Quia vt ait apostolus ad Galath. v. Caro concupiscit aduersus spiritum: ⁊ spiritus aduersus carnem: vt non quecūqz vultis illa faciatis. Ubi tria ostendit scilicet pugnaz: causam: ⁊ sequelam. Primo ostendit pugnam dicens. Caro concupiscit aduersus spiritum idē ſm glo. Auguſt. Anima carnali concupiscentia spiritui reluctatur: que carnalis concupiscentia nō est in carne sola: nec in anima sola: sed i vtroqz: quia sine carne ⁊ anima nulla delectatio sentitur scilicet corporalis. Sicut videre non est solum oculi nec anime: sed coniuncti. Et est ista pugna ꝛz Ambro. in glo. magna continua periculosa. Magna quia contra spirituz vbi maior deberet esse concordia. Continua quia semper est noua cōtra spiritum. Et periculosa quia habet multos impulsores: vt diabolum ⁊ mundum. ps. Uie illorum te nebre ⁊ lubricum: ⁊ angelus domini persequens eos. Secundo ostendit apostolus pugne causam dicens. Hec sibiinuicez aduersantur. Quia caro vult seruire vitijs spiritus virtutibus. Caro infirma spiritus promptus. Ratio seu spiritus dispo nit macerare corpus ⁊ subijcere seruituti: ⁊ caro vt seruus inutilis ⁊ piger conqueritur. Figura in sara vxore Thobie q̄ cum reprehenderet ancillā conquesta est: inferens ei contumeliam: dicens eā interfectricem virorum suorum septez id est mortificatricem quinqz sensuum ac etiam fantasie ⁊ intellectus Thobie. iij. Ostendat apostol⁹ pugne sequelam: subdens. Ut non quecūqz vultis illa faciatis: glo. id est illa facere pmittamini. Juxta illō apostoli. Uelle adiacet mihi perficere nō ſuenio. Roma. vij. Glo. Ambro. i. Uelle est in nobis ex libero arbitrio. Et dicit adiacet id est iuxta carnez iacet: quia naturale est quodammodo velle bonum per rationem naturalem: sed perficere non

quia facere bonū meritoriuz soluz est ex gra dei. Uel sic fm alios seu aliam expositionem. Uelle adiacet mihi. i. liberum arbitrium post peccatuz tanq̄ infirmum iacet iuxta carnez: impotens per se resurgere ad bonum operandum. Quarta z vltima libertas ē: libertas plena atq3 pfecta. s. libertas glorie q̄ erit i patria. ō qua apostolus ad Ro. viij. Ipsa creatura liberabitur a seruitute cōruptionis i libertatem glorie filiorū dei. Et hoc erit: quia nihil erit ibi inclinans ad malum. Nihil opprimens: quia ibi erit libertas a culpa z pena. Ad Galath. iiij. Illa que sursum est hierusalem que est mater nostra libera est. Libertas itaq3 plena z perfecta erit: quando nulle erunt inimicitie: qñ nouissima inimica mors destruet. hec. b. Tho. i postilla sup Jo. sup illō Joh. viij. Si ḡ liberauerit vos filios z̄c. De hac libertate a miseria z culpa Albinus in sermone. Quid hac vita beatius vbi non est paupertatis metus: non egritudinis infirmitas. Nemo ibi leditur: nemo irascitur. Inuidet nemo. Cupiditas nulla exardescit. Nullus cibi desiderius. Nulla laboris aut potestatis pulsat ambitio. Nullus ibi diaboli metus. Inuidie nulle Terror gehēne procul. Mors neq3 corporis neq3 anime sed immortabilitatis munere vita iucunda. Nulla erit tunc discordia: sed cūcta psona iucunda sunt omnia: iugis splendor.

Notandū etiā §. IX.

q̄ liberum arbitrium z si cogi nō possit vt dictū est: potest tamē inclinari: immutari: determinari: ad aliquid volendum vel agendum. Primo q̄dem post liberum arbitrium inclinari vel induci ad aliquid volendum vel agendum: per aliquas dispositiones vel habitus: ex quibus promptior efficitur ad eligendum alteram partem. b. Tho. in scrip. sup. q. sentē. Ad quod facē quod dicit Aug. super ps. Cum per timorem gehenne continet se homo a peccato: fit paulatiz consuetudo iusticie z incipit quod olim erat amari: z incipit excludi timor a charitate: z succedit timor ille sanctus qui pmanet quo timemus ne tardet: ne discedat: ne eo careamus. xxiij. q. vi. c. fi. §. cuz per timorē:

Secundo voluntas potest immutari. Et hoc vel a seipsa vel ab obiecto vel a deo. Immutatur primo voluntas a seipsa: cum modo vult vnum: modo aliud. Unde Aug. Nihil tam est in nostra potestate sicut voluntas ipsa. Voluntas nostra nec voluntas esset: nisi in nostra potestate esset. Porro quia in nostra potestate est: libera est. Immutatur secundo voluntas ab obiecto fm diuersitatem obiectorum: que sibi representantur per cognitiuam. Et talis mutatō fit in ea occasionaliter ab aliqua creatura representante obiectum. Tertio immutatur voluntas a deo. Nam deus immutat voluntatez dupliciter. Uno modo mouendo solum voluntatem: non imprimēdo: i. q̄tū s. voluntatem mouet ad aliquid volenduz: absq3 hoc q̄ imprimat aliquam formam voluntati: sic sine appositione habitus. Quandoq3 deus facit vt voluntas modo velit aliquid quod prius non volebat. Juxta illud. Cor regis i manu dei ad qō cūq3 voluerit vertet illud. Alio modo immutat voluntatem imprimendo aliquaz formam i ipaz voluntatem. Sicut enim ex ipsa natura quam deus dedit voluntati: inclinatur voluntas naturaliter ad aliquid volendum: ita ex aliquo superaddito. s. aliqua forma quam imprimit. Et aliquando quidem imprimit formam imperfecte: vt cum dat gratiam de nouo viatoribus: z sic inclinatur voluntas ad aliquid volendum: non tamen necessitate semper. Aliquando imprimit perfecte. s. cōferendo gloriam: sicut in beatis: in quibus voluntas inclinatur semper z sufficienter per charitatē perfectam in bonum: non solum quantum ad vltimum finem: sed etiam quantum ad ea que sūt ad finem. Hec. b. tho. in questionibus de veritate. Cū ār deꝰ immutat volūtatē: nō cogit eā: sz facit vt precedenti inclinationi succedat alia inclinatio. Et ita q̄ prima auferat: z secūda iducat z maneat: vñ illud ad qō iducē volūtatē ñ est contrarium inclinatōi iam existenti: sed inclinationi que prius inerat. Unde nō est violentia nec coactio. Uerbi gratia. Lapidi ratione sue grauitatis inest inclinatio ad locum deorsum. Hac autem inclinatioe manente si proiciatur sursum erit motus violentus. Si autem deus auferat lapidi inclinationem grauitatis: z det inclinatōez leuitatis: tūc ferri sursū non erit ei violentum: z ita immutatio motꝰ pōt esse sine violentia. Et per hunc modum intelligē dum est q̄ deus immutet voluntatem: sine hoc q̄ cogat eam. Cuius ratio est: quia potest deus immutare voluntatem: ex hoc q̄ ipse in voluntate operatur: sicut in natura: etiam hec beatus thomas in questionibus de veritate. q. xxij. Tertio volūtas potest determinari ab obiecto ad volendum aliquid determinate. Cuius ratio est: quia est dare aliquod obiectum in quo nulla ratio malitie inuenitur. Et volūtas necessario determinatur ad id volendum. Uel si est aliquod in quo nulla sit ratio vel apparentia boni: tunc voluntas necessario determinatur ad illud respuenduz. Sicut patet in hoc: q̄ nullus potest non velle esse felix. Et nullus pōt velle esse miser. Et in hoc etiā non cogitur: sicut nec cum imutatur a deo vt dictū est.

Utrū autez volēdo hmōi quod de necessitate vult. s. esse beatū mereatur. Dicenduz q̄ aliq̄ mō sic. z aliquo mō non. Cū enī inditus sit appetitꝰ ultimi finis sui i cōmunis: vt scilicet naturaliter appetat se esse cōpletū in bonitate. s. se. eē beatū

Unde boetius de philosophica consolatione ait. Inserta est mentibus hominum naturaliter: veri sūmiq; boni cupiditas. Sicut ⁊ grauibus naturaliter est editus appetitus seu inclinatio ad ferri deorsuz: ⁊ animalibus conseruatio vite. Ideo appetendo bēatitudinem ita in cōmuni: homo nō meretur: quia hoc est ei naturale: ⁊ naturalibus homo non meretur. Sed quia in quo ista completō felicitatis seu beatitudo consistat: vtrum in virtutibus: vel scientijs: vel delectabilibus: vel visione dei ⁊ huiusmodi: alias non est ei determinatuz a natura. Ideo quando ex propria ratione adiut⁹ diuina gratia: apprehēdit aliquod speciale bonū vt suam beatitudinem in quo vere sua beatitudo consistit: tunc meretur: non ex hoc precipue q̄ appetit naturaliter beatitudinem: sed ex eo q̄ appetit hoc speciale: quod non naturaliter appetit. s. visionem dei: in qua fm rei veritatez sua beatitudo consistit. Et fm hoc sancti merentur appetendo deū vel vitā eternam. Dec. b. tho. in qōnibus de veritate. Rainerius.

¶ liber arbitr. se extendit ad omnes actus humanos.

Liberum arbi .H.X. trium

se extendit ad omnes actus humanos. s. q̄ procedunt a voluntate deliberata ratione. Di eni proprie dicuntur actus humani. Hoc probatur auctoritate Damasce. libro. ij. dicentis. Homo libero arbitrio appetit: libero arbitrio vult: libero arbitrio inquirit vel scrutatur: libero arbitrio iudicat: libero arbitrio disponit: libero arbitrio eligit: libero arbitrio impetū facit: ⁊ libero arbitrio agit vel operatur in his que fm naturam sunt.

¶ actus alicui attribuuntur alicui potentie dupliciter.

Declaratur autez hoc per distinctionem talē. Actus aliqui attribuuntur alicui potentie dupliciter. Uel q̄ elicit ipsum: vel quia imperat ipsuz. Ille actus proprie a potentia est elicitus: qui immediate ab ipsa potentia procedit. Sicut a visu videre: ⁊ ab intellectu intelligere. Unde visus immediate elicit videre tanq̄ proprium actum eius: ⁊ intellectus intelligere. Et hoc modo non omnes actus humani sunt actus liberi arbitrij. Sed proprius ⁊ principalius actus liberi arbitrij ē eligere. Alio modo actus attribuitur potentie: quia imperat potentia ipsum. Et hoc modo actus omnium virium obedientium rationi: possunt voluntati attribui: qui est motor omnium viriuz per imperium. Et ita etiam actus diuersaruz virium libero arbitrio attribuuntur. Unde per imperium voluntatis ⁊ liberi arbitrij: mouentur etiam potentie in actus suos. Propter quod virtus appetitiua dicitur mouens quia imperat motum. Et virt⁹ motiua que est affixa neruis ⁊ musculis: quia exequitur motuz. Et per hunc moduz omnes actus humani sūt a libero arbitrio: quia imperati ab eo: Unde illi actus hūani qui sunt viriuz rōnabiliuz per essentiam: illi sunt eliciti a libero arbitrio. Illi vero qui sunt virium rationaliuz per participationem: sicut sunt actus irascibilis ⁊ concupiscibilis: sunt imperati a libero arbitrio. virtutes autē nutritiue partis: nullo modo participant ratione vt dicit phūs primo ethicorum. Unde eaz actus non proprie dicuntur humani: ⁊ ideo non subdūtur libero arbitrio. Ad horum ampliorez euidentiam notanda sunt tria. Primum est: q̄ cum liberum arbitrium sit facultas rōis ⁊ voluntatis tres actus attribuunt libero arbitrio ex parte rationis: ⁊ tres ex parte voluntatis. Et ex parte rōis attribuūtur libero arbitrio: consilium: iudiciuz: ⁊ arbitrium. Qui quidē actus rationis procedit ab imperfecto ad perfectum. Nam primo est motus inquisitōis de faciendo ⁊ non faciendo: ⁊ istō est consilium. Secundo est iudicium de faciēdo. Tertio est propositum faciendi: quod dicit dispositio: vel potest dici arbitrium. Ex parte autē uoluntatis sunt tres act⁹. s. electio: progressus: ⁊ vsus. Primo igitur est electio: ⁊ ille est actus simplicit interior ⁊ primus. Et hoc est duorum preiacentibus alterum alteri preoptare. Secundo est progressus ad motum exteriorem ⁊ talis dicitur impetus. Tertio est mot⁹ exterior: ⁊ talis dicitur vsus.

Secundo nota: q̄ liberum arbitriuz principaliter est respectu actuum interiorum: secundario autem exteriorum: prout ab actibus interioribus procedunt: quia hoc modo impediri nō possunt. Sed in quātuz actus exteriores sunt a virtute motiua corporali sic possunt. Et hoc modo nō est libertas respectu illorum actuum. Tertio notā duz: q̄ quia electio est proprius actus liberi arbitrij. Et electio non est finis: sed eorum que sunt ad finem. Ideo finis vltimus non cadit sub libero arbitrio. Tñ quia id quod est finis respectu quorundam: potest esse ordinatum etiam ad finem ulteriorem scilicet vltimum finem. Nulla autem operatio humana est vltimus finis: nisi p accidens: in quantum coniungitur vltimo fini: Et ideo omnium operationum humanarum potest esse electio: non i quantū sunt fines sed i. quātuz ordinantur in finem. Uerbi gratia. Quāuis vincere sit finis potentie militaris: ordinatur tamen ad vlteriorem finem: ⁊ ideo sub electione cadere potest: ⁊ sic potest sub libero arbitrio. Et si arguatur incontrariuz: quia operatio mala est prē volūtatem fm dionisium ⁊ aug⁹. Peccare nemo appetit ꝓpter hoc ipsum: sed ꝓpter aliud quod ex eo ꝓsequitur. xv. q. i. Merito. Cū autē talis sit opatio hūana. g̃ non omnis opatio humana cadit sub libero arbitrio seu voluntate. Rñdeo q̄ operatio mala potius dz dici defectus q̄ actus: et potius hoc pertinet ad impotentiam quam potētiā. Uel aliter malū in eo q̄ malū ē pr̄ volūtatē ē.

Capitulū. Tertiū.

¶ de nolim̄ actu ne ſui ꝯmendā.

Titulus Quartus

Sed operatio mala in quātum apparet bona ꝓpter illud quod inde ſequitur quis.ſ. delectatōez vel vtilitatem: ſic cadere pōt ſub voluntate ⁊ libero arbitrio. Uerbi gratia. Apprehendit ꝗs formicatōem non vt malū: ſed vt bonum delectabile tē pore paſſionis: ⁊ ſic vult eam Tho. ſup. ij. ſententiarum Rainerius.

De volūtario ⁊ inuolūtario. Capīm tertiū.

E actū nolunta

tis vidēda ſunt tria. Primo de voluntario ⁊ inuolūtario in cōi. Secūdo de actibus voluntarijs quaſi ab ipſa voluntate elicitis: vt imediate ipſi⁹ volūtatis exiſtentibus. Tertio de actibus volūtarijs: quaſi a voluntate iperatis: que ſunt ipſi⁹ voluntatis mediātib⁹ alijs potētijs. ca. ſequētibus.

Quantum ad pri ¶.I.

mum.ſ. de voluntario ⁊ inuoluntario. Sciendū ꝙ actuū humanoꝝ. Aliqui ſunt omnino volūtarij. Alij inuoluntarij. Tertij mixti ex voluntario ⁊ inuoluntario. Voluntarij omnino dicūt actus illi humani: qui ſpōte fiunt abſq; violētia ⁊ ignorantia ⁊ metu. Pro horum maiori declaratōe ſciendū ſm.b.tho.pma ſecunde.q.vi.ꝙ que agūt ſeu ſe mouent in finem cū aliquali cognitōe finis horꝝ motus ⁊ actus dicuntur voluntarij. Unde voluntarium dicitur eſſe: ſm diffinitōem Ariſt. Damaſ. ⁊ Gro. niceni: nō ſolum cuius principium eſt intra: ſed cum addi. ſciētie. Unde cum hō maxime cognoſcat finem ſui operis: ⁊ moueat ſeipz in eius actib⁹: maxime volūtariū inuenit. Sciēdū eſt enim: ꝙ quorundam actuū ſeu motuū principiuz eſt in agente: ſeu in eo quod mouetur. Quorundaz vero actuū vel motuū principiū eſt extra Cum enim lapis mouetur ſurſum: puta: cum ꝓjcitur huius motionis principiuz eſt extra lapidē. Sed cū mouetur deorſum vt cum cadit: principiū huius motōis eſt in ipſo lapide. Eoꝝ autem que a principio intrinſeco mouentur: quedā mouent ſeipſa: quedam nō. Cum enī omne agens ſeu motū agat ſeu moueatur ꝓpter finē: illa perfecte mouentur a principio intrinſeco: in quibus eſt aliqō intrinſecū principiū: non ſolum vt moueant in finem. Ad hoc autē quod fiat aliquid ꝓpter finem requiritur cognitio finis aliqualis. Quicūq; igit ſic ait vel mouetur a principio intrinſeco: quod hz aliquā notitiam finis: habet in ſeipſo principium ſui actus: non ſolū vt agat: ſed vt agat propt finē. Quod autem nullā noticiam finis hz: ⁊ ſi i eo ſit principium actōis vel motus: non tamē eius ꝙ ē agere vel moueri ꝓpter finem eſt principiuz i ipo ſed in alio a quo iprimitur ei principium ſui act⁹ vel motōis in finem. Unde huiuſmodi nō dicunt mouere ſeipſa: ſed moueri ab alijs. Que vero noticiam habent finis dicuntur mouere ſeipſa quia iē principiū non ſolū vt agāt ſz ut agāt propter finem. Utrūq; autem horum.ſ. ⁊ ꝙ ſe moueat: ⁊ finem ſui motus vel actionis cognoſcat: reperitur i actibus humanis: ⁊ ideo in eis proprie ⁊ perfecte voluntarium inuenitur. Uoluntarium etiam reperitur aliquo modo in brutis ⁊ pueris ſz iperfecte. Unde ⁊ phūs dicit in tertio ethicoꝝ ⁊ Damaſ. ⁊ Greg. niceni⁹: ꝙ bruta ⁊ pueri voluntario cōicant. Pro cuius declaratōe ſciendum ſm beatum tho. pma ſecunde. q. vi. ꝙ cum ad rationez voluntarij requiratur ꝙ principium actus ſit intra agentem. cum aliqua cognitōe finis: ſicut cognitio finis actionis ⁊ brutis ⁊ pueris ē iperfecta iō etiam voluntarium in eis eſt ſm imperfectam rationem. Dicitur autez cognitio imperfecte finis que in ſola finis apprehenſione conſiſtit: ſine hoc ꝙ cognoſcatur ratio finis: ⁊ proportio actus ad finē. Et talis cognitio inuenitur in brutis ꝓ ſenſuz ⁊ extimationem naturalem. Unde animal brutū apprehendens finem: nō deliberat: ſed ſubito mouetur in ipſum. Perfecta autem cognitio finis eſt non ſoluz quando apprehenditur res que ē finis ſed etiam cuz cognoſcitur ratio finis: ⁊ proportio eius quod ordinatur ad ipſum finē: ⁊ talis cognitio perfecta competit ſoli rationali nature. Et ſic etiam voluntarium ſm perfectam rationem: puta. ſ. apprehenſo fine aliquis poteſt deliberare de fine ⁊ de his que ſunt ad finez moueri vel nō moueri in ipſum. Et nota ꝙ licet voluntarium ō nominatiue dicatur a voluntate: que nominat rationabilem appetitum: vnde in brutis non reperitur: tamen voluntarium pōt trahi ad ea: in ꝗbus eſt aliqua ꝑticipatio volūtatis: ſm aliquā ꝓueniē tiam ad volūtatem: ⁊ hoc modo attribuitur etiā brutis in quātū. ſ. p cognitōem aliquam mouent in finem. Item nota ꝙ quāuis deus mouet hominem ad agendū non ſolum ſicut proponēs appetibile ſenſibili vel ſicut imutans corpus: ſed etiā ſicut mouens ipſam voluntatē. Unī ipſe ait Joh. xv. Sine me nihil poteſtis facē: nō tñ hec ē cōtra rōem actus voluntarij. Cum enim omnis motus tam voluntatis q̄ nature ſit a deo ſicut a primo mouente: ſicut non eſt contra rationem nature ꝙ motus nature ſit a deo: ſicut a primo mouente. in quantum natura eſt quoddam ſtrumentum dei mouentis: ita non eſt contra rationē actus voluntarij: ꝙ ſit a deo: in quantum volūtas mouet a deo. Eſt tamen de ratione naturalis ⁊ voluntarij motus ꝙ ſint a principio intrinſeco. Item licet de ratione voluntarij ſit ꝙ principium eius ſit intra: non tamen eſt contra rationem voluntarij: ꝙ principium intrinſecum ſit primū ꝓncipiuz.

¶ volūtas reperit in ꝑuul'er bruis.

¶ finis imperfecta cognio ꝗlis ē. et cui⁹ ꝑfecta cognio finis.

Sicut in genere alterabilium: primū alterans est corpus celeste: quod tamen non est primū mouēs simpliciter: sed mouetur motu locali a superiori mouente. Sicut principium intrinsecum voluta rij actus: quod est vis cognoscitiua vel appetitiua: est primū principium in genere appetitiui motus: quāuis moueatur ab aliquo alio exteriori sm alias species motus.

¶ Voluntarium .§.II.

voluntariū dicitur aliquid dupliciter. s. directe ⁊ idirecte. Pro cuius declaratōe dicit. b. Tho. vbi supra q̄ volūtariū dicitur quod ē a voluntate. Ab aliquo aūt dicitur aliquid dupliciter. Uno modo directe qō s. procedit ab aliquo in quātum est agens: sicut calefactio a calore. Alio modo indirecte ex hoc ipso q̄ non agit. Sicut submersio nauis dicitur esse a gubernatore in quātum desistit a gubernando.

Sed sciendum. q̄ non semper illud quod consequitur defectum actōis reducitur in agens sicut in causam: ex eo q̄ non agit: sed solum tunc: cum pōt ⁊ debet agere. Si enim gubernator nō possit nauem dirigere: vel non esset ei cōmissa gubernatio nauis: non imputaretur ei nauis submersio q̄ per absentiam gubernantis contigeret. Quia igitur voluntas volendo ⁊ agendo potest impedire hoc: quod est non velle ⁊ non agere: ⁊ aliquando debet hoc: quod est non velle ⁊ nō agere: imputatur ei quasi ab ipso existens: cum. s. debet impedire ⁊ non facit: ⁊ sic voluntarium potest esse absq; actu. Et quandoq; quidem absq; actu exteriori cum actu interiori: sicut cum vult non agere. Aliquando etiam absq; interiori: sicut cum nō vult.

Probatur ⁊ hoc ratione tali. Id cuius domini sumus dicitur voluntariū. Sed nos domini sumꝰ eiꝰ qō ē agē ⁊ ñ agere: velle ⁊ nō velle: ergo sicut agere ⁊ velle est voluntarium: ita ⁊ non agere ⁊ non velle. Ad quod facit quod ait Ambro. xv. q.i. Non est.

¶ Inuolūtarium .§.III.

dicitur quod quis nullo modo vult. Et quia qō fit per violentiam seu coactionem absolutam: homo nullo modo vult. Ideo dicit phūs ⁊ Damas. q̄ est aliquid inuoluntarium per violentiam. Itē quia etiam quod fit per ignorātiam facti: pmissa debita diligētia homo non vult: ideo dicit etiam phūs: est aliquid inuoluntarium per ignorantiaz Lex etiam dicit q̄ errantis nulla est voluntas.

Sed pro maiori horum declaratione dicit. b. tho. vbi supra: q̄ duplex est actus volūtatis. Unꝰ quidem qui est eius imediate velut ab ipsa elicitꝰ s. velle. Alius autez est actus voluntatis ab ea imperatus: ⁊ mediāte alia potētia exercitus: vt ambulare ⁊ loq̄ q̄ actus a voluntate imperātur mediante potentia motiua. Quantum igitur ad actꝰ voluntatis violentiam pati potest: in quantum per violentiam exteriora membra impediri possunt ne exequantur imperium voluntatis. Sed quantum ad proprium actuz voluntatis non potest ei violentia inferri. Et huius ratio est: quia actꝰ voluntatis nihil est aliud q̄ inclinatio quedam: procedens ab interiori principio cognoscēte sicut appetitus naturalis est quedam inclinatio ab interiori principio absq; cognitione. Quod autem est coactum vel violentum est sub exteriori pricipio vnde contra rōem ipsius actus voluntatis est: qō sit coactus vel violentus: sicut est etiam contra rationem naturalis inclinationis vel motus. Pōt enim lapis per violentiam sursum ferri: sed q̄ iste motus violentus sit ex naturali inclinatione eius esse non potest. Similiter etiam potest homo p violentiam trahi: sed quod hoc sit ex voluntate eius: repugnat rationi violentie. Et nota sm beatum Tho. vbi supra. q̄ sicut naturale dicitur quod est sm inclinationem nature: siue inclinatō sit in natura sicut a principio actiuo. s. ad agēduz naturale est igni calefacere: siue inclinatio sit in natura sicut a principio passiuo ad recipiendum: sic motus celi dicitur naturalis: quia habet naturalem aptitudinem ad talem motum licet mouens sit voluntarium. Ita voluntarium dicitur quod est sm inclinationem voluntatis. Et hoc pōt esse dupliciter. Uno modo sm actōem: puta cū aliqs vult agere. Alio modo sm passionem: vt cum aliquis vult pati ab alio. Unde cum actio infertur ab aliquo exteriori manēte in eo qui patitur volūtate patiendi: non est simpliciter violentū: qz ille qui patitur nō pferat. agendo: pfert tamē volenti pati. Unde non pōt dici inuoluntariū. Itē sm b. tho. Licet id in quod tendit voluntas peccādo sit contra naturam id est contra naturaz rationalem: ⁊ malum sm rei veritatem. tamen apprehēditur illud vt bonum ⁊ conueniēs nature: in quātum est conueniens homini secūdum aliquā passionem sensus vel habitum corruptum: ⁊ iō non sequitur q̄ si motus violentus sit contra naturā: motus voluntatis in peccando sit violentus: quia voluntas tendit in actum peccati vt in rem secundum naturam.

¶ Dictum ex .§.IIII.

voluntario ⁊ inuolūtario dicit: quod fit ex metu seu coactione conditionata. Et quod fit ex ignorātia crassa. Et quātum ad primū dicit phūs in tertio ethicorum. ⁊ Gregorius nicenus: quod quę per metum aguntur mixta sunt ex voluntario et inuoluntario. Pro huius declaratione dicit beatꝰ Thomas prima secunde. q. vi. articulo. vi. qō id quod per metum agitur in se consideratum non

est voluntarium: sed fit voluntarius in casu. s. ad vitandum malum quod timetur. Sed si quis recte consideret: magis sunt ista voluntaria q̄ inuoluntaria. Sunt enim voluntaria simpliciter. Inuoluntaria sm quid. Unū quodq; enim dicit esse simpliciter sm quod est in actu: sm autem q̄ ē solum in apprehensione: non est simpliciter sed sm quid. Hoc autem q̄ per metum agitur: fit hoc ē in actu sm q̄ fit. Cum enim actus in singularib⁹ sint: singulare autem in quantum huiusmodi est hic ⁊ nunc: sed hoc id quod fit est actu sm q̄ ē hic ⁊ nunc: ⁊ sub alijs cōditionibus indiuidualibus. Sic autem hoc quod fit per metum est voluntarium: in quātum. s. est hic ⁊ nunc: prout. s. in hoc casu est impeditiuū maioris mali quod timebat. Sicut proiectio mercium in mare fit voluntariū tempore tempestatis propter timorem periculi. Unde manifestus est: q̄ est simpliciter volūtariū: Nam cōpetit ei ratio vōluntarij: quia principius eius est intra. Sed quod accipiatur hoc quod per metum fit: vt extra istum casum existens prout repugnat voluntati: hoc non est nisi sm considerationem tm̄. Et ideo est inuoluntarium sm quid. i. prout consideratur extra istum casum existens. Et licet quod per metum fit: voluntas non ferat in illud propter seipsum: tamen fertur in illud ꝓpter aliud. s. ad repellendum quod timet malus: vnde voluntarius motus est. Sufficit enim ad rationem voluntarij q̄ fiat propter aliud. Voluntarium enim est: non solum quod volumus vt finē sed etiam quod volumus propter aliud: vt ꝓpter finem. Sed in eo quod fit per vim. s. absolutam. voluntas interior nihil agit. Unde differūt quod agitur per vim: ⁊ quod agitur per vim: ⁊ quod agitur per metū: sicut inuolūtariuz ⁊ voluntariū: Cōcupiscentia autem que est passio non causat inuoluntariū etiam sm quid sicut timor. Rō est q⁹ timor est de malo. Cōcupiscētia autez respicit bonum. Malū autem sm se contrariatur voluntati. Sed bonum est voluntati consonū: vnde magis se habet timor ad causandum inuoluntariuz quam concupiscentia: immo concupiscentia auget voluntarium.

Quod fit ex igno ¶. V.

rantia dicitur etiaz mixtū voluntario ⁊ inuoluntario. Sed non intelligitur hoc de quacūq; ignorantia. Pro cuius declaratione dicit. b. tho. ꝑma secunde. q. vi. arti. viij. q̄ ignorantia tripliciter se habet ad actum voluntatis. s. cōcomitanter: consequenter: antecedenter: Concomitanter q̄daz primo modo: qñ ignorātia est de eo quod agitur tm̄ etiam si sciretur nihilominus ageretur. Tūc enim ignorantia non inducit ad volendū: vt hoc fiat: sed accidit simul esse aliquid factum ⁊ ignoratum: sicut in hoc exemplo. Cum aliquis vellet quidem hostem occidere sed ignorans occidit eū putans occidere seruū. Et talis ignorantia nō facit inuoluntarium vt phūs dicit: quia non causat aliquid quod repugnat voluntati: sed facit nō voluntarium quia non potest esse actu volitum qō est ignoratum. Consequenter autē habet ignorantia ad voluntatem: in quātum ipsa ignorātia est voluntaria. Et hoc contingit dupliciter ꝟz duos modos voluntarij supraposītos. Uno modo quia actus voluntatis fertur in ignorātiam: sicut cum aliquis vult ignorare vt excusatōez habeat de peccato suo: vel vt non retrahatur a peccādo ꝟz illud. Job. xxi. Sciētiā viarum tuarū nolim⁹: Et hec dicitur ignorantia affectata. Alio mō dicitur ignorātia eius quod quis potest scire ⁊ debet. Sic enim non agere ⁊ non velle: voluntariū dici: directe. Hoc igitur modo dicitur ignorantia. Sive cum aliquis actu non considerat quod cōsiderare potest ⁊ debet: que est ignorantia male electionis ex passione vel habitu proueniens. Siue cū quis noticiam quam debet non curat acquirere. Et sm hunc modum ignorantia vniuersaliuz iuris que quis scire tenetur: voluntaria dicitur q̄si per se negligentiam veniens. Cum autem ignorantia sit voluntaria aliquo istorum modorum: non causat simpliciter inuoluntariuz: sed causat tamē sm quid inuoluntarium in quatum precedit motum voluntatis ad aliquid agendum qui nō esset scientia presente. Antecedenter se habet ignorantia ad voluntatem: qñ non est voluntaria: et tamen est causa volendi: q̄ alias hoc non vellet: cum homo ignorat aliquam circūstantiam actus quaz non tenebatur scire. Et ex hoc aliquid facit quod non faceret si sciret. Puta cum aliquis diligentia adhibita nesciret aliquem transire per viam: proijcit sagittam que interficit transeuntem: ⁊ talis ignorantia que dicitur facti: causat inuolūtarium simpliciter.

De predictis. s. ¶. VI.

voluntario ⁊ inuolūtario ⁊ mixto ex vtroq; multa habentur in iure: vnde pluribus aliqua ponentur. Ubi sciendum: q̄ regulare est: q̄ ea que vi metus ve causa fiunt: carent roboris firmitate. extra de his que vi me. ve cau. fi. c. ad audientiaz. Et talia sunt inuoluntaria simpliciter vel sm quid.

Pro cuius declaratōe nota sm Raī. q̄ vis est maioris rei ipetus: qui repelli non pōt. ff. qō met. cau. l. i. Metus vero ē instantis vl futuri periculi causa mentis trepidatio. Et idem beatus Tho. in quarto. Uis autem seu coactio est duplex ꝟz tho. in quarto. Et sm glo. super ca. de iudeis. dis. xlv. scilicet absoluta ⁊ conditionata. Et de absoluta coactione intelligit diffinitio supradicta ō vi data

Titulus Quartus

Et hec quidez: quia est in voluntaria simpliciter in materijs peccatoruz excusat a toto: sicut siqua est mulier que violēter cognoscat: vel si violenter manus alicuius accipiatur ad ponendum thura super ignem coram idolis ꝛ huiusmodi. Jn nullo peccatur voluntate omnino renitēte: vt habetur xxxij. q. v. ita ne. ꝛ c. sequenti. Talis etiaz coactio absoluta tollit veritatem ꝛ affectum sacramentorum: vt dicitur in glo. super. c. de iudeis dis. xlv. Si enim quis teneatur violenter: ꝛ ipso reclamāte baptizetur nil recipit nec caracterem nec gratiā ꝛ sic de ordinibus sacris. Coactio cōditionata quia hec non est omnino inuoluntaria: sed est voluntarium mixtum. Jn se enī illud non vellet ad quod cogitur. Sed vult penas euitare quibus cogitur: ꝛ ideo assentit. Unde non excusat a toto sz a tanto in malis. Unde dicitur extra eo. ti. sacris: q̄ licet metus culpam attenuet: non tamē prorsus excludit: quia pro nullo metu quis debet cōmittere mortale peccatum. Et sub hac coactōne cō ditionata cōprehenditur metus: siue caactio per metum fm. b. tho. in. iij. ꝛ Pe. Que est duplex. Una. s. leuis ꝛ insufficiens: que non cadit in ꝓstantem virum: vt si quis non timeret non perdē gratiam seu amicitiam alicuius: si non facit qō vult. Dicitur etiam metus leuis in vno: qui nō timetur in alio: quia non est verisimile hominem clare dignitatis in vrbe timuisse: vel regem pareū mūitez suū: vt. xxxj. q. ij. c. Lotharius. ꝛ. ff. q̄ me. cau. l. ñ est verisimile. Alia coactio est grauis per metum: qui. s. cadit in cōstantem virum: vt metus mortis vel cruciatus: ꝛ talis metus excludit matrimoniū quo ad deum ꝛ quo ad ecclesiam: fm tho. ꝛ Pe. ꝛ Alber. in. iij. Et Rai. ꝛ Hosti. in sum. Et similiter timor strupri vel seruitutis excludit mātimonium: fm prefatos doctores. Nec differt vtrū predicta quattuor fiant in persona propria: aut liberoruz: aut vxoris. Unde versus. Excusare metus hos posse puta quia vis sit. Strupri siue stat' veberis atq; necis. Et hoc nisi postea cōsentiret. Talis etiam metus qui pōt cadere in constantē virū rescindere facit contractus. Dicit tamē alber: in. iij. q̄ cōpulsus per metum cadentem i constātem virum: cum promisit aliquid alteri vbi est iudicium per quod potest inueniri defensio a iudice: debet soluere promissum. s. quod de se non est malum: vt dare cētuz florēos ꝛ huiusmodi. Competit enim actio ex lege ꝛ ex canone: ꝛ iudex debz restituere facere in integruz. Sed si defectus sit iudicis: tunc non debet soluere vt puto. Et hoc si iuramentum non interuenit. Nam tunc soluēdum est. Uel faciat per superiorem relexare. Si autem iam violauit iuramentum non soluendo: veniēs ad penitenciam non est cogendus ad dandum ꝓ nussum: sed penitentia iniungenda de peccato.

Jsta etiam coactio conditionata: ꝛ si non impediat veritatem sacramētorum in suscipiente: impedit tamen effectum secundarium. s. gratia. Qui enī suscipit baptismū vel ordinē: timore: ne amittat vitam vel substantiā: alias non susceperus: ñ recipit gratiā sed caracterem vtiq; recipit: vt dicit in glo in dicto. c. de iudeis. dis. xlv. Idem Rai. et Thomas. Et quāuis nullus sit cogendus ad fidem vel sacramenta etiā coactione conditionali: vnde dicitur de iudeis Precipit sancta synodus nemini vim inferri ad credendum. Non enim inuiti saluandi sunt. s. tales: sed volentes: vt integra sit forma iustitie. dis. eadem. Tamē si qui coacti sūt per talem coactōem conditionatam: cogendi sūt ad seruandum fidem ꝛ regulas christianoruū: quā necessitate susceperūt: vt dicit i dicto. c. de iudeis. Non autē cogendi sunt qui absoluta coactione sunt coacti: quia nil acceperunt. Que etiā fiūt ex ignorātia non inuincibili: sed procedente ex negligentia que dicitur crassa ignorantia: sunt inuoluntaria mixta. Et de his. xv. q. i. §. Sed hoc. Et c. sequenti. Item non solum que fiunt coactione absoluta sunt in voluntaria simpliciter. Sz etiaz que fiūt mente omnino alienata ꝛ ideo nō imputantur ad culpam vel penaz. Unde Aug. Aliqs scimus subito dementes factos: ferro: fuste: morsibus: lapidibus: multos nocuisse: quosdam etiam occidisse: captos aūt industria in iudicijs oblatos minime reos factos: eo q̄ non volūtate sed impellente vi: nescio qua: hec gesserūt nescientes. xv. q. i. aliquos. Nec obstat. c. si qs insaniens. q. ea. Ubi penitentia dicitur imponenda ei qui in insania fecit homicidium: reuerso ad ꝓprium sensuz. Hoc enim fit vt dicit ibi glo. ad cautelam: quia. s. forte non totaliter erat mente alienatus. ar. xxxij. q. ij. in lectum. Et ne deseratur ecclesiastica disciplina: vt. xxij. q. v. excōicatoz. Jo. Quod autem gratianus dicit in sequenti. §. q̄ ideo penitentia iniungitur tali: quando ex culpa sua incurrit illaniaz. Et sic videtur ei imputari aliquo modo: tūc dicit glo. Job. q̄ illa opinio Gratiani non est approbanda: quia talis satis ipo iure punitur. iij. q. ix. c. indicas. De voluntario simpliciter intelligit illō Ambro: Illa cauēda sūt flagitia que ex nīa ꝓ deunt voluntate: delicta iuuētutis ꝛ irrationabiles corporis passiones. Quorum non sumus oñi: principia extrinsecus non requiramus: nec deriuemus in alios: sed agnoscamus que propria nostra sunt: q̄ possumus non facere si volumus. Huius electionem mali potius nobis debemus ascribere xv. q. i. Illa.

De actibus voluntatis ab ipsa de immediate elicitis: ꝛ de ipso velle qui est primus actus.

Capitulum quartum.

p de actibꝰ uolūtatꝭ p se ⁊ ue. fruy. ⁊ intendē.

Capitulum Quartum

Deinde uidendū

est de actibus voluntatis ab ipsa ūmediate elicitis. Mouetur autē voluntas in finem: ⁊ in ea q̄ sunt ad finem. Primo igitur agendum de actibus voluntatis ab ea elicitis: quibus mouetur in finem. Et hi sunt tres. s. velle: frui: ⁊ intendere. Deinde ȯ actibus voluntatis quibus mouetur in ea que sunt ad finem. Et hi sunt tres. s. eligere quod tñ p̄cedit ꝓsulē. scōm ē consentire. tertius vti. Et quantum ad primos actus sciendum: q̄ cū actus voluntatis primo sit respectu finis. Uoluntas ipa respicit finem tripliciter. Uno modo absolute: ⁊ sic dicitur actus eius voluntatis seu volitio: put scilicet absolute volumus vel sanitatem vel si q̄d aliud est huiusmodi. Alio modo voluntas respicit finem: fm eam consideratōez quia in ipso quiescit: ⁊ talis actus voluntatis dicit fruitio. Tertio modo consideratur finis prout volūtas respicit ipsum: fm q̄ est terminus alicuius quod i ipm ordinatur. Et actus voluntatis: fm hanc ꝓsiderationem seu respectum dicitur intentio. Non enim ex hoc solum dicimur intendere sanitatem q̄ volumus eam: sed quia volumus per aliquod aliud ad eam puenire: vt per medicinam ⁊ huiusmodi: Dec. b. tho. prima secūde. q. xij. arti. i. Et q̄tū ad primum actum voluntatis qui est velle: inspicienda sunt tria. Primum de quo sit voluntas. Secundum a quo moueatur volūtas. Tertium quomodo moueatur volūtas.

p Primo respiat finē tr̄

Quantuz ad pri §. I.

p De solo aptūt ad bonū.

muz voluntas seu velle est tñ de bono. Unde dio. dicit. iiij. ca. de diui. no. q̄ malum est preter volūtatem eo q̄ omnia appetunt bonum. Sed bonū de q̄ n̄ est voluntas: non est semper verū bonum. Sed aliquando verum: aliquando apparens bonum ⁊ actus peccati. Prō cuius declaratōe dicit b. tho. prima secunde. q. viij. arti. i. q̄ voluntas ē appetitus rationalis. Omnis autem appetit' nō est nisi boni. Huius ratio est. Quia appetitus nō est aliud quā inclinatio appetentis in aliquid. Nihil autem inclinatur nisi in aliquid simile ⁊ cōueniens. Cum igitur omnis res: in quātum est ens ⁊ substantia sit quoddaz bonum: necesse est vt omnis inclinatio sit in bonum. Et non est q̄ dñs dicit in p̄mo ethicoruz: q̄ bonū est quod omnia appetunt. Sed cōsiderandum est: q̄ cum omnis inclinatio cōsequatur aliquam formam. Appetitus naturalis ꝓsequitur formā in natura existētē. Appetitus aūt sensitiuus vel intellectiuus seu rationalis qui dicitur volūtas: cōsequitur formam apprehensam. Sicut ergo id in quo tendit appetitus naturalis: est bonum existens in re: ita id in quod tendit appetitus aialis seu rōnalis est apprehensum. Ad hoc ergo q̄ voluntas in aliquid tendat: non requiritur q̄ illud sit bonum in reuerita te: sed q̄ apprehēdat ī rōe boni: ꝓpter hoc dñs dicit. ij. phisicoruz: q̄ finis ē bonum l' apparens bonū lz eadem potentia sit oppositoruz. Sicut visus est albi ⁊ nigri: non tamen eodem modo. Sic voluntas est bōi ⁊ mala. Sed ad bonum se habet illud appetendo: ⁊ ille actualis appetitus dicit voluntas seu velle. Ad malum se hz voluntas fugiēdo: ⁊ ipsa fuga mali magis dicitur voluntas: non malum ipsum. Uolumus enim non malum: sed fugere malum: ⁊ hoc hz rōem boni. Futura autē ⁊ si non sint in rerum natura: apprehēduntur tñ sub ratione boni vt entia rōis: sicut etiā sunt ꝓpositōes ⁊ negatōes: vt non loquitur: nō opari: que dicuntur entia rōis: ⁊ sic in ens tendit volūtas. Unde ⁊ dñs dicit in. v. ethicoruz: q̄ carere malo habz rōem boni. Uolūtas ꝓut signat actum ipsius volitiue potentie ꝓprie est finis: non eorum que sunt ad finez. Prō cuius declaratōe dicit. b. tho. prima secunde. q. viij. arti. ij. q̄ voluntas q̄nq̄z dicitur potentia qua volumus: q̄nq̄z dicit ipse act' voluntatis. Secūdum ergo q̄ voluntas nominat potentiam: sic se extendit ad finem: ⁊ ad ea que sunt ad finem. Ad ea enim extendit vnaquecz potentia: in quibus inueniri pōt q̄quomodo ratio sui obiecti. Sicut visus se extendit ad omnia que participant quoquomodo colorem. Ratio autē boni quod est obiectum potentie voluntatis: inuenit ñ solum in fine: sed etiam in his que sūt ad finem. Sed fm q̄ voluntas nominat actum: sic ꝓprie loquendo est finis tñ. Cuius ratio est: q̄ omnis actus denominat' a potentia: denominat simplicem actum illius potētie. Sicut intelligere nominat simplicem actum intellectus. Simplex autem actus potentie tendit in id quod fm se ē obiectum potentie. Id autem quod ꝓpter se est bonum ⁊ volitum est finis. Unde voluntas ꝓprie est ipsius finis. Ea vero que sunt ad finē: nō sunt bona vel volita ꝓpter seipsa: sed in ordine ad finem. Unde voluntas in ea non fertur nisi quatenus fertur in finem. Unde hoc ipsum quod in eis vult est finis. Actus voluntatis potest ferri in finem absq̄ hoc q̄ feratur in ea que sunt ad finē: Sed in ea que sunt ad finem: in quantum huiusmodi ferri n̄ pōt nisi feratur in finez. Unde vno actu fertur in vtrunq̄. Dec sic probat beat' tho. prima secunde. q. viij. arti. iij. cum finis sit fm se volitus. Id autem quod est ad finem non sic volitum nisi ꝓpter finem: manifestum est q̄ volūtas potest ferri in finem absq̄ hoc q̄ feratur i ea que sunt ad finem. Sed in ea que sunt ad finē: in q̄tū huiusmodi. Uoluntas ferri non pōt nisi feratur ī finem. Sic igitur voluntas in finem fertur dupli

p Ultimo alri dr̄ p̄ alri dr̄ actꝰ.

citer. Uno modo absolute fm se. Alio modo i ratione volendi ea que sunt ad finem. Manifestum est ergo: q vnus z idem motus voluntatis ē quo fertur in finem: fm q est ratio volendi ea q̄ sunt ad finem: z in ipsa que sunt ad finem. Sed alius actus est quo fertur in ipsum finem absolute. Et quandoq; procedit tempore. Sicut cum aliquis primo vult sanitatē: z postea deliberans quomō possit sanari: vult conducere medicum vt sanet. Exemplū. Quandocūq; videtur color videtur z lumen eodem actu: pōt tamen videri lumē absq; hoc: q videatur color. Et in executione quidem operis ea que sunt ad finem se habent vt media finis autem vt terminus. Sed in volitione est ecōuerso. Nam voluntas per finem: tāq; per mediū deuenit ad volendum ea que sunt ad finem. Sic intellectus deuenit in conclusiones: per principia que media dicuntur. Unde sicut intellectus aliq̄n intelligit medium: z ex eo non procedit ad cōclusionem: z ambulans ad aliquem locum: aliquādo persistit in medio itineris: z non peruenit ad terminum. Sic z voluntas aliquando vult finez: et nō ptingit ad volendum id quod ē ad finem.

Quantum ad se .§ II.

cundum circa actum voluntatis. s. a quo sit ipse actus seu motus voluntatis. Ubi sciendum q motus voluntatis est a deo vt a primo motore oiuz. Est a potentia volitiua quantum ad exercitium actus: fm rationez finis: precipue in volendo finē quia per hoc q vult finē: mouet uoluntas seipaz in volendo ea que sunt ad finem. Est z motus voluntatis ab intellectu ipsius volentis: vt a presentante ei obiectum suum: quod est bonum apprehensum per intellectum. Est quandoq; ab appetitu sensitiuo vt a trahente ipsum: per passionem sub apparenti boni. Et quantum ad primuz q actus voluntatis sit deo: ostēdit apostol' Phi. ij. dicens. Deus est qui operatur in nobis velle et perficere. Pro cuius declaratione dicit. b. tho. prima secunde. q. ix. ar. vi. q sicut motum naturalez rei causare non potest: nisi quod est aliqualiter causa rei: vt q lapis moueatur deorsum. Nam cum mouetur sursum per iactuz hominis: qui homo naturam lapidis non causat: motus ille nō est naturalis sed violentus. Ita z si homo habens voluntatem moueri possit ab aliquo quod non est causa eius: vt ab alio homine per violentiam: motus tamē voluntatis eius q sit ab aliquo extrinseco: quod non sit causa eius est impossibile. Uoluntatis autem causa nihil aliud esse potest: q deus. Et hoc dupliciter. Primo ex hoc q voluntas est potētia anime rationalis: que a solo deo causatur p creatiōem vt dictum est supra. Secūdo ex hoc patet: q voluntas habet ad vniuersale bonū ordinē

Omne autem aliquid bonum per participatiōez dicitur: z est quoddam bonum particulare. Particularis autem causa non dat inclinatiōem vniuersalem. Unde nec materia prima que est potentia ad omnes formas: potest causari ab aliquo particulari agente. Nec tamen sequitur: q cū homo vult malum: deus moueat voluntatem eius ad illud malum: quia ipse est motor z vniuersale obiectum voluntatis: qm fm. b. tho. vbi supra. Deus mouet voluntatem hominis: sicut vniuersalis motor: ad vniuersale obiectum voluntatis quod est bonum. Et sine hac vniuersali motione homo non potest aliquid velle. Sed homo p rationem determinat se ad volendum hoc vel illud quod est vere bonuz l' apparēs bonū. Sed iterdū mouet specialiter deus aliqō ad aliquid determinate volendum: quod est bonum: sicut in his q̄s mouet per gratiam. Mouetur etiam voluntas ad actum suuz ab intellectu. Unde phūs dicit in iij. de anima: q appetibile intellectum est mouēs non motum. Uoluntas autez est mouens motū. Motum. s. quia mouetur ab intellectu. Mouēs quia mouet alias potentias: etiam ipsum intellectum quantum ad exercitum actus. i. ad intelligēdum. Non tamen mouet intellectus voluntatem ex necessitate. Unō Aug. tractans illud. ps. Lōcupiuit anima mea desiderare iustificatiōes tuas &c. ait. Preuolat intellectus: sequitur tardus aut nullus effectus. Scimus bonum nec tamen delectat agere. Cuius ratio est fm. b. tho. quia sicut imaginatio forme conuenientis vel nociui: sine extimatione non mouet appetitum sensitiuū. Ita nec apprehensio veri: sine ratione boni nec appetibilis mouet voluntatem. Unde intellectus speculatiu⁹ non mouet: sed practicus: vt dicitur in. iij. de aia.

Pro maiori horum declaratione dicit beatus tho. prima secūde. q. ix. ar. i. In tantum aliquid indiget moueri: in quantum est in potentia ad plura. Oportet enim vt id quod est in potentia reducatur ad actum p aliquid quod est actu: z hoc ē mouere. Duplex autez aliqua vis inuenit esse in potentia ad diuersa. Uno modo quantuz ad agere z non agere. Alio modo quantum ad agere: hoc vel illud. Sicut visus quandoq; videt actu: z qñq; ñ videt: z qñ.p videt albū: qñq; nigz. Indiget igit mouente quātū ad duo. s. quātū ad exercitiū z vsū actus. Et quātū ad determinatōez act⁹. Quoz primū est ex parte subiecti: quod inuenitur qñq; agens qñq; non agens. Aliud ē ex pte subiecti fm q specificatus actus. Motio autem ipsius subiecti est ex agente aliquo. Et cum omne agens agat propter finem: principium huius motionis est ex fine. Et inde est q ars ad quam pertinet finis: mouet artem ad quaz pertinet id quod est ad finem suo imperio: sicut gubernatoria ars

imperat nauifactiue. Bonum autem in cõmuni quod habet rationem finis: est obiectum voluntatis. Et ideo ex hac parte volũtas mouet alias potentias anime ad suos actus: vtimur enim & aliis potentijs anime cum volumus. Nam finis & perfectiones omnium aliarum potentiarum cõprehẽduntur sub obiecto voluntatis: sicut quedã particularia bona. Semper enim ars vel potẽtia ad quam pertinet vniuersalis: mouet ad agendum artem vel potentiam ad quam pertinet finis particulari sub illo vlt cõprehẽsus. Sicut dux exercit' qui intendit bonum cõmune: fm ordinem totius exercitus mouet suo imperio aliquem ex tribunis qui intendit bonum vnius aciei. Obiectum autẽ mouet determinando actum ad modum pncipij formalis: a quo in rebus naturalibus actio specificatur: sicut calefactio a calore. Primum autem principium formale est ens & verum vniuersale: quod est obiectum intellectus. Et ideo isto modo motionis intellectus mouet voluntatem: sicut repsentans ei obiectum suum. Mouetur volũtas etiam ad actum suum a seipsa. Cum enim sit domina sui actus: & ipsa sit velle & nõ velle: quod non esset si non haberet in potestate sua mouere seipsam ad volendum: sequitur quod a seipsa moueatur. Unde dicitur Eccĩ. xv. Posuit deus ante illum scilicet hominem bonum & malum ad quod cũque voluerit extendat manum suam. Pro huius declaratione dicit. b. Tho. prima secunde. q. ix. arti. iij. Ad voluntatem pertinet mouere alias potentias ex ratione finis: qui est obiectum volũtatis. Sed hoc modo se habet finis in appetibilibus: sicut principium in intelligibilibus. Manifestum est autem q intellectus per hoc q cognoscit principium: reducit seipsum de potentia in actum quãtum ad cognitionem conclusionum. Et hoc modo mouet seipsum. Et similiter voluntas per hoc q vult finem: mouet seipsam ad volẽdum ea que sunt ad finem. Non autem eodem modo mouetur ab intellectu & seipsa. Sed ab intellectu mouetur fm rationem obiecti: in quãtum ipsum sibi repsentat. A seipsa mouetur fm rationem finis: in quantũ vult ea que sũt ad finem propter finem. Nec fm idem voluntas mouet & mouetur sed fm diuersa: quia cum vult finem: est quidem in actu voluntas quo ad finem. In potentia autẽ quo ad illa que sunt ordinata ad illum finẽ. Cum autem vult actu ea que sunt ad finem: reducit se de potentia in actum respectu illorum: & sic vt mouens est in quãtum vult finem: vt mota in quantum vult ea que sunt propter finem. Mouetur voluntas ad actum suum quandoq; ab appetitu sensitiuo: sicut ab alliciente. Unde Jaco. i. dicitur Unusquisq; temptatur a concupiscentia sua abstractus et illectus. Non enim abstraheretur q̃s a concupiscẽtia nisi voluntas eius moueretur ab appetitu sensitiuo: in quo est concupiscentia.

Pro huius declaratione dicit. b. Tho. prima secunde. q. ix. arti. ij. q id quod apprehẽditur sub ratione boni & conuenientis mouet voluntatem per modum obiecti. Quando autem aliquid videatur bonũ & conueniẽs ex quib' ptingit. s. ex ꝓditiõe ei' quod proponit & ei' cui proponitur. Conueniẽs enim fm relationem dicitur. vnde & vtroq; extremo dependet. Et hinc est q gustus diuersimode disposit': nã eodẽ mõ accipit aliq̃d vt gratum & vt nõ gratum. Unde & philosophus dicit i. iij. ethicorum. Qualis vnusquisq; est: talis finis videtur ei. Manifestum est autem: q fm passionem appetitus sensitiui: immutatur homo ad aliquam dispositionem. Unde fm q homo ẽ in passione aliqua videtur aliquid ei vt conueniens: quod non videtur eidem extra passionem existenti: sicut irato videtur quod non videtur quieto. Et per hunc modum ex parte obiecti appetitus sensitiuus mouet voluntatem. Et quãuis voluntas sit prestantior appetitu sensitiuo simpliciter loquendo: & agens & mouens sit naturaliter prestãtius patiẽte & moto fm Augustinum tamen quo ad illud in quo passio dominatur: appetitus sensitiuus ẽ prestantior voluntate: & ideo voluntas vt mota & patiens subiacet appetitui sensitiuo. Et quãuis volũtatis act' sit vniuersalis: quia sequitur apprehensionem intellectus qui est vniuersalium: tamen quia actus & electiones hominum sunt circa singularia. Inõ est q quia appetitus sensitiuus est virtus particularis: quia sequitur apprehensionem sensus q̃ est particularium rerum: habet magnam virtutem ad hoc q sic disponatur: vt ei aliquid videatur sic vel aliter circa singularia. Mouetur etiam quandoq; voluntas a rebus sensibilibus sibi propositis exterius. Nam voluntas mouetur ab obiecto. Sed obiectum voluntatis potest esse aliquae res exterior sensui proposita: sicut Bersabee visa a Dauid: mouit voluntatem eius ad concupiscẽdum. Unde & Joh. dicit prima epistola. Nolite diligere mundum neq; ea que in eo sunt. s. sensibilia. Dilectio est actus voluntatis. Mouent ergo ista exteriora voluntatem sicut obiecta nõ de necessitate. Nec etiam mouent eo modo quo mouetur voluntas: quantum ad exercitium actus: ab aliquo exteriori agente & imprimente in ipam voluntatem & influente. Sic enim a solo deo mouetur: non autem ab angelis etiam bonis. Quãuis enim angelus operetur in intellectum hominis: confortando lumen ipsius & illustrãdo fantasmata: non tamen operatur in voluntatem mouẽdo ipsam. Sed nec a corporibus celestibus seu planetis potest moueri voluntas directe. Nec i ipam possunt imprimere vel operari directe. Et ratio

¶ Voluntas mouet ab appetitu sensitiuo.

¶ Voluntas mouet se ipã mouetur.

¶ Voluntas mouet ab rebus sensibilibus.

¶ Voluntas mouet nõ per impressionem celestium seu planetarum directe si possit induci.

¶ nullū corpus agit̄ pt̄ in rem incorpoream.

est ſz.b. Tho. prima ſecūde. q. ix. ar. v. Quia nullum corpus poteſt agere in rem incorpoream: ſed econuerſo. Intellectus ⁊ voluntas ſunt potentie anime: que non ſunt affixe organis corporeis: ſz ſunt pure ūmateriales ⁊ ideo impoſſibile eſt: q̄ vllum corpus celeſte directe imprimat intellectum vel voluntatem. Indirecte poſſunt imprimere: in quantum videlicet voluntas moueri poteſt ad aliquid ab appetitu ſenſitiuo per paſſiones eius. In appetitum autem ſenſitiuū ſicut et in alias vires ſenſitiuas: imprimere poſſunt corpora celeſtia: q̄ affixe ſunt organis corporeis. Que organa corporis ſicut ⁊ ipſa corpora omnia inferiora ſubiacēt influentijs ⁊ impreſſionibus corporum celeſtiū. Sicut autem voluntas ipſa nō cogitur ad ſequēdum appetitum ſenſitiuum: quāuis inſtigetur: ſz libera eſt. Nec etiam cogitur ad appetendum ipa ſenſibilia: que proponuntur: in que habent impreſſionem ⁊ operatōem corpora celeſtia. Ita non cogitur a conſtellatōibus ⁊ influentijs corporum celeſtium ad volendum.

¶ Vltimus ad q̄d mouet nō k. et ad q̄d contingenter

De tertio. ſ. de .§.III.

modo quo mouetur voluntas ad actum ſuum: Sciendum q̄ mouetur ad quedam de neceſſitate ⁊ naturaliter: vt ad volendum bonum in cōmuni: ⁊ vltimum finem ſeu beatitudinem: ⁊ que conueniūt alijs potētijs: vt cognitiōez uie veri q̄ ſem per conuenit intellectui: ⁊ eſſe ⁊ venire ⁊ alia huiuſmodi: que reſpiciunt conſiſtentiam naturalez. Ad quedam alia mouetur contingenter ⁊ nō naturaliter vt ad omnia alia. Pro horum declaratione dicit. b. Tho. prima ſecunde. q. x. artic. ij. Q̄ voluntas mouetur dupliciter. Uno modo q̄tum ad exercitium actus. ſ. ad velle ⁊ non velle. Alio modo quantum ad ſpecificatiōem actus. ſ. ad velle hoc aut illud. Primo modo voluntas a nullo obiecto ex neceſſitate mouetur: poteſt enim aliquid de quocūq̄ obiecto non cogitare: ⁊ per conſequens nec actu vel illud. Sed quantum ad ſcām motionis modum: voluntas ab aliquo obiecto ex neceſſitate mouetur: ab aliquo autem non. In motu enim cuiuſlibet potentie a ſuo obiecto conſiderāda eſt ratio: per quam obiectum mouet potētiā. Viſibile enim mouet viſum ſub ratione coloris actu viſibilis. Unde ſi color proponatur viſui ex neceſſitate mouet viſum: niſi aliquid viſum auertat quod pertinet ad exercitium actus. Si autem proponeretur aliquid viſui: quod non omnibus modis eſſet color in actu: ſed ſm aliquid eſſz tale ⁊ ſm aliquid non tale: non ex neceſſitate viſus tale obiectum videret: poſſet enim non intendere in ipſum ex ea parte qua non eſt coloratum in actu ⁊ ſic ipſum non videret. Sicut autem coloratum in actu eſt obiectum viſus: ita bonum eſt obiectū voluntatis. Unde ſi proponatur aliquod obiectū voluntati quod ſit vniuerſaliter bonum: ⁊ ſcām omnem conſiderationem ex neceſſitate voluntas in illud tenderet ſi aliquid velit. Non enim poteſt velle oppoſitum. Si autem proponatur ei aliq̄ obiectum: q̄ non ſm omnem conſiderationem ſit bonum non ex neceſſitate voluntas fertur in illud. Et quia defectus cuiuſlibet boni habet rationem non boni: ideo id ſolum bonum quod eſt perfectum ⁊ cui nihil deficit: eſt tale bonum: quod voluntas nō poteſt nō velle: quod eſt habitudo. Alia autem particularia bona in quantum deficiunt ab aliquo bono poſſunt accipi vt non bōa ⁊ ſm hanc conſiderationem poſſunt repudiari vel acceptari a voluntate: que poteſt in idem ferri ſm diuerſas conſiderationes. Sicut enim intellectus de neceſſitate mouetur ab obiecto quod ē ſemper ⁊ ex neceſſitate verum non ab eo quod poteſt eſſe verum ⁊ falſum. ſ. a contingente. Sic ⁊ voluntas a bono perfecto: cui nihil deficit: vult etiā de neceſſitate ea que ſunt ad finem: ſine quibus finis haberi non poteſt: vt eſſe viuere ⁊ huiuſmōi

Et que vult homo ex neceſſitate: vult etiā naturaliter. Quāuis enim diuidatur contra naturam ſicut vna cauſa contra aliam: q̄daz enim fiunt naturaliter ⁊ quedam voluntarie. Et alius modus cauſandi eſt proprius voluntati: q̄ eſt domina ſuorum actuum: ⁊ habet viam ad oppoſita. Alius modus cauſandi eſt proprius nature: que eſt determinata ad vnum nec habet viam ad oppoſitum. Tamen quia voluntas in aliqua natura fundatur: neceſſe eſt q̄ modus proprius nature quantuz ad aliquid participet a voluntate: ſicut quod eſt prioris cauſe: participatur a poſteriori. Eſt autem in vnaquaq̄z re primum ipſum eſſe quod eſt per naturam: q̄ velle quod ē p voluntatē. Et inde ē: q̄ voluntas aliq̄d vult naturaliter: ⁊ ita determinate: quod non habz viaz ad oppoſita: vt beatitudinem bonum in cōmuni eſſe viuere. Et dicitur hic naturale: ſm q̄ natura dicit quelibet ſubſtantia: ⁊ quodlibet ens. Et ſm hoc dicitur naturale rei: quod conuenit ei ſm ſuam ſubſtantiam: ⁊ hoc eſt q̄ per ſe ineſt ei. Et ſic accipiendo ſemper principium in his que conueniunt rei: oportet q̄ ſit naturale: ⁊ hoc apparet in intellectu. Nam principia naturalis cognitionis ſunt naturaliter nota. Similiter principium volitiuorū oportet q̄ ſit aliquid naturaliter volitum ⁊ hoc eſt bonum in cōmuni: ⁊ vltimus finis.

Motus voluntatis cum ſit a deo vt a primo mouente: non tamen eſt motus neceſſarius ille ſz contingens: niſi in his que naturaliter vult ō quibus dictum eſt. Unde Eccī. xv. dicitur: q̄ deus ab initio conſtituit hominem ⁊ reliquit eū in manu conſilij ſui. ſ. ad volendum vel nō volēdū hoc vel

¶ motus voluntatis q̄ deo attribuit. nō ē motus neceſſarius ſz contingens.

illud. Pro cuius declaratione dicit. b. Tho. pria secunde. q. x. articu. iiij. vt dicit. Diony. Ad prudentiam diuinam non pertinet corrumpere naturam rerum: sed seruare. Unde mouet omnia secundum eorum conditionem: ita q ex causis necessariis per motionem diuinam: sequuntur effectus ex necessitate. Ex causis autem contingentibus consequitur effectus contingenter. quia igitur voluntas est actuum principium non determinatum ad vnum sed indifferenter se habens ad multa. sic deus ipsam mouet: q nō ex necessitate ipsam determinat ad vnum: sed remanet motus eius contingens et non necessarius: nisi in his ad que naturaliter mouetur. Sed ab appetitu sensitiuo cum mouetur voluntas: non mouetur ex necessitate. Nam si talis est passio in appetitu sensitiuo: q tollat totaliter vsum rationis: vt in freneticis et amentibus tunc actus talis hominis non est actus voluntati: sed similis brutorum actibus. Sed non totaliter absorbet rationem passio: sicut cum remaneat aliquo modo iudicium rationis liberum: sic et motus voluntatis. Unde nō necessario mouetur ab appetitu per passionem. ad quod facit quod dicitur Gene. iiij. Sub te erit appetitus eius et tu dominaberis illius.

Capitulum quintum de secundo actu voluntatis qui dicitur frui.

Frui ē secundus actus elicitus a volūtate. Ubi notandum secundum. b. Tho. pria secunde. q. xi. q visio dei in quantum est visio: est actus intellectus. In quantum autem est bonum et finis est voluntatis obiectum: et hoc modo est eius fruitio. Et sic hunc finem consequitur intellectus vt potentia attingens: voluntas tanquam potentia mouens ad finem: et fruēs fine iam adepto. Itē nota secundum. b. Tho. vbi supra q in declaratione quam importat fruitio duo sunt. s. percepti conuenientis que pertinet ad apprehensiuam potentiam: et complacentia eius quod offertur vt cōueniens: et hoc pertinet ad appetitiuam in qua ratio delectatōnis perficitur. Pro quorum declaratione dicit. b. Tho. in primo sen. di. i. Ubi diffuse tractatur ista materia etiam in textu: q fruitio consistit in optima operatione hominis: cum fruitio sit vltima felicitas hominis. Felicitas autem nō est in habitu: sed in operatione secūdum philosophum. Optima autem operatio hominis est operatio intellectus ad nobilissimum obiectum quod est deus. Unde ipsa visio diuinitatis ponitur tota substantia nostre beatitudinis. Juxta illud Joan. xvij. Hec est vita eterna vt cognoscant te et. Ex ipsa autem visione: cum ipsum visum non videatur per similitudinem sed per essentiam: efficitur quodammodo intra videntem: et ita est cōprehensio que succedit spei: consequens visionem que succedit fidei: sicut et spes quodāmodo generatur ex fide. Et ex hoc q ipsum visum receptum est intra videntem: vnit sibi ipsum videntem: vt fiat quasi quedam mutua penetratio per amorem. Sicut dicitur. i. Joh. iiij. Qui manet i charitate in deo manet et. Ad vnionem autem maxime conuenientis sequitur summa delectatio. Et i hoc perficitur nostra felicitas quam nominat fruitio. Ex parte sui cōplementi magisq ex parte principij: cum includat in se quādam delectationem. Et ideo ipsa fruitio est actus voluntatis: et fm habitum charitatis: q̄uis fm ordinem ad habitus et potentias precedentes. Quando enim cōcurrat ad fruitōem predicta tria. s. visio: comprehensio: et amatio: perficitur tamē ipsa in amore. Et alie quidem virtutes coniungūt nos deo per modum meriti et dispositiōis: charitas p modum perfecte vnionis. Dantur autem diuerse diffinitiones eius fm diuersos respectus. Et prima est q frui est amore inherere rei propter se. Hoc datur per comparationem ad obiectum et habitū elicientem actū. Alia ē Augs. dicentis. Fruimur cognitis in quibus voluntas delectata conquiescit. Hec datur per comparationem ad potentiā cui' est actus: fm ordinem ad potentiam precedētem s. cognitionem que pertinet ad intellectum. Tertia est q frui est cum gaudio vti non spe: sed rei iam habite. Hec datur per comparationem cōsequētem actum in quantū est perfectum. s. gaudium de re habita: nec est incōueniens q de vna re dētur plures diffinitiones: fm diuersas causas vel ppie tates. Quando autem exprimeretur totum esse rei fm omnes causas eius: tunc diffinitiones predicte non essent nisi vna.

¶ fruitio dicitur

Quo fruendum sit. §. I.

¶ frui aliquo dicitur

Ad quod dicendum fm b. Tho. vbi supra: q frui aliquo dicitur triplicit. Uno modo sicut obiecto. Et hoc modo solo deo fruendum est. Et sic dicit Augusti. q fruendum est soluz illis rebus q̄ nos beatos faciūt scilicet personis diuinis. p. f. et spiritu sancto: quia ad bonitatem ipsius dei ordinatur tota bonitas vniuersi: sicut bonitas totius exercitus ad bonum ducis. Secundo modo sicut habitu eliciente actum fruitionis. Et hoc mō beatitudine creata et charitate fruendum est. Deus enim facit beatos effectiue: dando seipsum et causando ipsam beatitudinem. Beatitudo autem creata formaliter facit beatum: sicut albedo facit album. Tertio modo fruimur aliquo sicut instrumēto fruitionis: et hoc modo fruimur potentia cui'

fruitio est actus. Quia vero humanitas christi ñ est finis vltimus: ideo in visione eius non est pro prie fruitio: sed quoddam accidentale gaudium: z non substantialis beatitudo. Homine autem q̄ cūq; sancto non est fruendum simpliciter: sed in deo. Juxta illud quod ait apostolus ad Philemonem. Fruar te in christo. Ubi autem cuz homine in deo frueris: magis deo q̄ homīe frueris. Et sic ꝟz tho. ibi obiectū fruitiōis ē de⁹: conceptes ipsum obiectum per similitudinem gratie in qua inhabitat deus. Peccatore autē non est fruēdum in deo: quia non est in eo gratia que facit deuz inhabitare: que quidem est exemplar expressū ipsi⁹ summe bonitatis: qua fruenduz est. Et multo minus creatura irrationali fruendum est. Nō emz sufficit ad hoc similitudo imaginis vel vestigū: sz requiritur similitudo gratie. Tribus autem p sonis diuinis est vna fruitione fruendum. Huius ratio est duplex: ſm beat. tho. vbi supra. Prima est ex parte essentie. Obiectum enim fruitionis ē summa bonitas. Unde fruitio respicit vnāquāq; personam: prout est sūmum bonum. Unde cum eadem numero sit bonitas trium personarum eadem erit z fruitio. Alia vero sumitur ex pte proprietatum. Sicut enim dicit phūs: qui cognoscit vnum relatiuorum cognoscit z reliquū. Et sic cū tota fruitio originetur ex visione vt dictum est: q̄ fruitur vno relatiuorum in quātuz hmoi: fruitur z reliquo: ꝑma ratio melior.

¶ vna fruitione ē fruēdū tbs ꝑsonis diuīs.

¶ Intēno ē actus voluntatis.

Quorum sit frui

¶ fruitio q̄p fit.

tio. Rñdeo ſm.b. tho. vbi supra. Fruitio ponit quandam delectationem in fine. Delectatio autē non potest esse nisi in cognoscente: z ideo cum creature insensibiles ñ cognoscāt: ñ delectāt nec fruūt. Quāuis enī oē desiderīū sequat cognitōem desiderīū tñ creature insensibilis: qđ est eius inclinatio naturalis non sequitur cognitionem in ipsa existentes ſm cognitōem primi motoris. Item fruitio ꝑ prie loquendo est tantū vltimi finis: bruta autez vltimum finez non apprehendunt: nec finē proximum possunt ordinare ad finem vltimum cū careant ratione cuius est ordinare. Unde non proprie fruuntur. Similiter peccator ponit vltimū finem suum in eo in quo non est. Unde cū verum finem non habeat: non fruitur vere. Quāuis enī talis aliquando faciat aliquid propter deū: tamē q̄ aliq̄d diligit habituabiliter supra deū: z si ñ actu sēp: ió ñ fruit deo: sz illo ad qđ oia ordinat peccūtā videlicet: gloriam venereā delectatōez z hmōi. Ulterius fruitio dicit delectatōem in fine. Unde perfecta fruitio non est nisi perfecta delectatio: q̄ esse non potest ante ꝓsecutōem finis. Unde iustus homo in mūdo non perfecte fruitur. Sed sancti in patria vere z proprie z perfecte fruunt. Magi in.ij. sen. di.i. Fecit deus rōnalem creaturaz vt sūmum bonum intelligeret: intelligendo amaret: amando possideret: possidendo frueret. Deus aūt perfectissime seipso fruitur. Unde Greg. dicit q̄ deus gloriosus est: quia duz seipso fruitur: accedētis laudis indigens non est.

Capitulum sextum. De intentione que est tertius actus voluntatis.

Ē intentiōe que

ē ⁊tiꝰ actꝰ volūtatī a volūtate. hāc xp̄s vocat oculuz dicens Luc. xi. z Math. vi. Si oculus tuus fuerit simplex. i. intentio recta totum corpus tuuz. i. opus inde sequens lucidum erit. Quāuis autem oculus sit instrumentum visiue potentie: que est apprehensiua potentia: non tamen intentio est actus intellectus: sed voluntatis. Dicitur autē oculus intentio: quia cognitōem presupponit p quaz proponitur voluntati finis ad quem mouet. Sicut oculo preuidemus q̄ tendere debemus tho.

Q: autez intentio sit actus voluntatis. b. tho. prima secunde. q. xij. sic declarat arti. i. Intentio sicut ipsum nomen sonat: signat in aliquid tendere. In aliquid autem tendit: z actio mouentis et motus mobilis. Sed q̄ motus mobilis in aliquid tendat: ab actione mouentis procedit. Unde intētio primo z principaliter pertinet ad id quod mouet ad finem. Unde dicimus architectorem suo imperio mouere ad id quod intendit. Et idem est in omni precipiente aliquid. Uoluntas autem est que mouet omnes alias vires anime ad finez. Et sic patet: q̄ intentio est actus voluntatis proprie.

Est autem proprie et principaliter itendere ſz b. tho. prima scōe. q. xij. arti. iij. Intendere finem prout. ſ. ordinat motum alicuius vel alterius in finem. Ordinare aūt aliquid in finem: est actus rationis tñ: et quia bruta ratione carent: ideo non proprie dicuntur intendere seu habere itentionē. Sed large sumendo intendere: ſm q̄ id quod mouetur ad finem ab alio dicitur intendere finem: sicut natura dicitur intendere finem quasi mota ad suum finem a deo: sicut sagitta a sagittāte. Et sic bruta intendunt finem in q̄tum mouentur ifluctu: quodam naturali ad aliquid. Non q̄ conſiderent. quod per motum suum possint cōsequi finē quod est proprie intendentis. Sed quasi concupiscentes finem naturali instinctu mouētur ad finē quasi ab alio mota: sicut et cetera que naturaliter mouentur. Intetō aūt non solum est vltimi finis: seo et aliorum finium. Cum cñ vltimus finis humanarum voluntatum sit beatitudo: et per cō sequens vnus finis. Si intentō esset tñ vltimi fi

nis. non esset diuerse hominuz intentiones quod patet esse falsum. Pro cuius declaratõe dicit be. tho. prima secunde. q. xij. arti. ij. q intentio respicit finez: fin q est terminus motus respectu voluntatis. In motu autem potest accipi terminus dupliciter. Uno modo terminus vltimus in quo quiescitur: qui est terminus totius motus. Alio mõ medium quod est principium vnius ptis motus z terminus vel finis alterius: sicut motus de quo itur de. a. in. c. p. b. z. c. est terminus vltimus. b. autem est terminus sed non vltimus: z vtriusq põt esse intentio. Unde z si intentio semper sit finis: ñ tamen oportet q semper sit vltimus finis. Intentio etiam põt esse pluriuz simul. Quod sic declarat. b. tho. vbi supra arti. iij. Aliqua duo põt accipi dupliciter l' ordinata ad inuicem: vel ad inuicem non ordinata. Et siquidem fuerint ad inuicem ordinata: manifestum est q homo põt simul plura intendere. Est enim intentio non solũ finis vltimi: sed etiam finis medij vt dictuz est. Simul autem intẽdit aliquis in finem vltimũ z proximũ sicut confectionem medicine. Si autem accipiantur duo vt non ordinata ad inuicem. Sic etiã potest homo plura intẽdere. Quod patet ex hoc q homo vnũ alteri preelegit quod melius est. Inter alias autem conditões quibus vnus aliquid melius est altero est: quia valet ad plura. Unde põt aliquid pelegi alteri: ex eo q valet ad plura. Et sic patet manifeste q homo plura intendit. Quod autem Aug. dicit: q homo non põt simul ocum z corporale cõmoduz intendere: intelligitur vt vltimos fines: quia non possunt esse hominis plures vltimi fines. Intentio finis z voluntas eius qõ est ad finem aliquo mõ est vn9 z idem motus. Aliquo modo non. Quod sic declarat. b. tho. vbi supra. arti. iiij. Motus voluntatis in finem: z in id quod est ad finem: potest ꝓsiderari dupliciter. Uno modo fm q voluntas fertur in vtrũq absolute z fm se: z sic simpliciter sũt duo motus volũtatis in vtrũq. Alio modo potest cõsiderari fm q voluntas fertur in id quod est ad finem propter finez. Et sic vnus z idem subiecto motus voluntatis est tendens in finem z ad id quod est ad finem. Cum enim dico volo medicinam propter sanitatez: nõ designo nisi vnum motum voluntatis cuius rõ ẽ quia finis est ratio volendi ea que sunt ad finem. Idem autez actus cadit super obiecto: z super rationem obiecti: sicut eadez est visio coloris z luminis: z est simile de intellectu: qui si absolute consideret principium z conclusionem: diuersa erit cõsideratio vtriusq. In hoc autem q conclusiõi ꝓpter principia assentit: ẽ vnus actus intellectus tãtum. In hoc autem differt ab electione: quia in quantum motus voluntatis: fertur in id quod ẽ ad finem: prout ordinatur ad finez ẽ electio. Motus autem voluntatis qui fertur in finem: prout acquiritur per ea que sunt ad finem: vocatur intẽtio. Cuius signum est: q intentio finis esse potest etiam nondum determinatis his que sunt ad finẽ quorum est electio.

De intentione §. I.

loquitur. ps. c. xviij. docens nos suo exemplo ea rectificare dicens. Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas in eternum: propter retributionem. Intentio siquidem vt ait Ambro. Operi tuo nomen imponit. Nam cuius finis bonus est: eius quoq opus bonum est: z econtra fz philosophũ. Unde saluator ait Luce. xi. Si oculus tuus fuerit simplex: totum corpus tuum luciduz erit. Oculus intentio dicitur: qui respicit finẽ seu ea que sunt ad finem respectu finis. Simplex aũt dicitur cum solum intendit vltimum finem sine duplicitate vel alia mixtura: z tunc totuz corpus i. congeries operum inde sequentium luciduz est i. gratiosum. Quattuor autẽ requiruntur ad hoc vt oculus sit simplex z rectus. i. intẽtio que notãt in predicto versu. ps.

Et primũ est q ipsa intentio sit sepata ab arrogatione. ibi. inclinaui cor meuz.

Scõm est q sit sequestrata a deceptõe. ibi ad faciendas iustificatões tuas.

Tertio q sit immaculata sine mortali infectione ibi. in eternum.

Quartũ q sit determinata ī pfecta felicitate. ibi. propter retributõem.

Primo ergo debet intentio ad hoc vt sit recta esse sepata ab arrogantia: vt. s. quãuis quis operetur opera de genere bonorum propter gloriaz cõsequendam: non hoc intendat: tanq deus debeat sibi retribuere ipsam gloriam ex debito necessitatis: seu ex cõdigno. Quia ut ait aplus ad Roma. viij. Non sunt condigne passiones huius tẽporis ad futuram gloriã que reuelabitur in nobis: nec etiam quecũq actiones. Et ratio huius est: quia sicut creatura est virtutis finite: ita z meritũ operis eius: gloria autem dei est premium infinitum. Finitum autem non potest per se attingere ad infinitum. Debet ergo quilibet intendere z credere q principaliter deus ex sua largitate dabit sibi gloriam benefaciendi. Juxta illud ad Ro. vi. Gratia dei vita eterna. s. habetur. Gratia autem gratis datur. Hoc autem notat. ps. cũ ait. Inclinaui cor meum. i. humiliaui expectans retributionez a domino: non ex operibus iustitie per me factis: sed fm suam misericordiam. Debet secundo intẽtio esse sequestrata a deceptione: vt videlicet non faciat ea que de se sunt mala: propter aliquã finez apparentem bonum. Hoc enim esset decipere se ipsum. Nam vt ait aplus ad Rom. iij. Non sunt

facienda mala vt eueniant bona. Hinc et Greg. Qui hac intentione male accipit vt bene dispen set grauatur potius q̄ iuuetur. i. q. i. non est puta dum. Qa si quis fenus exerceret vt hospitalia & ec elesias ꝓsecraret: vel etiam aliena raperet vt pau peribus subueniret: seipsum deciperet: cū nil me reretur: sz peccatum incurreret. Unde & loth qui obtulit duas filias suas v̄gines habitatoribus so domoꝝ ab eis illudendas ne abuterentur iuueni bus quos ad hospiciū receperat. i. angelis q̄ i for ma iuuenū apparuerāt: potius quod fecit asseri bitur pturbatoi eius ex horrore illius sceleris q̄ rōi: vt di. xiij. quod ait. Jn q̄ frequent' ostendunt hoies ꝓmittēdo diuersa peccata: vt liberēt proxi mos a tribulatōibus vel a peccatis: ꝓpter hoc di cenda mendatia: addēdo periuria vel alia mala. Sed vt dicit Aug. Cū ad id venerit hō vt saluti proximi nisi peccādo ꝓuideri nō possit: iā se non existimet habere quod fac̄. i. quod debeat facere. xxij. q. ij. faciat. Nā ꝓtra ordinē charitatis est sue saluti nocere: vt alteri subueniat. Nec est ꝓtra sen tentiam q̄ moises dñm rogauit vt deleret eū de libro suo: vt populo dimitteret peccatū idolatrie ꝓmissum i adoratōe vituli. Exodi. xxxij. Nō enim sic est intelligendū tā q̄ moises orauerit se priuari salute & deleri de libro viuentū i gloria: hoc enim irrationale fuisset. Sed petyt deleri de libro dei ñ simplicit: sed quātum ad ꝓsolatōes multas: quas debebat a dño recipere in pñti: ꝓut scriptum i li bro dei erat. i. ꝓordinatum: vt ex hoc populo illi parceret de tāta offensa. Quod ḡ dicitur: q̄ quic quid agāt homines intentio iudicat oēs: intelligē dum est hoc: nō de his q̄ mala sunt fm se: sed de bonis seu indifferentibus. Uñ dicit. p̄s. ad hoc si gnandū. Jnclinaui cor meū ad fa. iu. tuas: nō ma la opa sed iustificatōes tuas. i. mādata tua: q̄ ser uata faciūt hoies [illegible]tū. Tertio intentio debet esse imaculata. i. q̄ ille qui facit aliquod bonū et propter deum: non habeat in se maculam pecca ti mortalis: quia de operibus huiusmodi & si bo na intentōe factis: retributōem a deo non haberz in superna gloria. Unde aplus dicit. i. ad Corint. xiij. Si distribuero facultates meas in cibos pau perum: & tradidero corpus meum ita vt ardeam sz propter deum seu propter fidem seruandam martyrio me exponam: charitatē autez nō habu ero nihil mihi prodest. s. quo ad retributōem eter nam. Charitas aūt non ꝓpatitur secū maculā ali cuius mortalis. Qui ḡ est in aliquo peccato mor tali: vt odio: luxuria: inuidia: & huiusmodi: quan tacūq̄ supplicia sustineat pia intētentōe. s. ꝓpter deum: nō tamē inde recipit retributōem glorie. Sed aliqua alia bona. vt prosperitatem liberati onem a multis periculis: dispositōem seu mollifi catōem cordis ad penitentiā: ad minus supplicīū in alia vita. & sic non remanet illud bonū irremu neratum. Et ad hoc signandum dicit. p̄s. Jn eter num peccator non intendit facere iustificatōes. i. mandata i eternum. i. semper. Sed pro tūc: quā do facit aliqua de genere bonorum: vt ieiunia: ele mosinas: orationes: & huiusmodi intētōe retribu tionis & premij. Sed quando ꝓmittit peccata: tūc non inclinat cor suum ad iustificationes dei: imo ab eis recedit transgrediendo. Cum autem quis est in gratia & charitate habet intentionem semp seruādi p̄cepta dei. Unde. p̄s. Pulchritudine tua intēde. i. ex gratia que est pulchritudo anime intē tionem tuam dirige. Quarto intentio ad hoc vt sit recta: oportet q̄ respiciat tā q̄ ad vltimuz fi nem ad retributionem dei. Sed notandum q̄ est triplex retributio a deo. s. tēporalitatis: penalita tis: eterne felicitatis. De prima dicitur Jsa. i. Omnes sequūtur retributiones. s. temporalium Et Luc. xiij. dicit saluator. Cum facis prandium aut cenam noli vocare amicos & diuites: & fit tibi retributio. s. alicuius cōmodi tēporalis. Qui igit inclinat cor suum. i. proponit ad faciendum iusti ficatōes domini. i. ad seruandum mandata & ad faciendum bona propter hanc retributōez: vt s. prosperetur a deo in tpalibus: non habet rectam intentionem: vnde nec meretur. Sic & christus dixit quibusdam non recta intentione eū sequen tibus. Queritis me non quia vidistis signa: sz q̄ manducastis ex panibus meis: & saturati estis. Jo ann. vi. Quidam alij aliqua bona faciunt hac intē tione: vt temporalem gloriam inde consequantur de quorum numero fuerunt pharisei: de quibus christus ait. Omnia opera sua faciunt vt videan tur ab hominibus. Math. xxiij. Sed receperunt mercedem suam: dicit ipse Math. vi. De secū da retributione. s. penalitatis dicitur Jsa. iij. ca. Ue impio in malum. Retributio enim manuum suarum. i. operum fiat ei. Et ad Hebr. ij. ca. Ois preuaricatio & inobedientia accipit iustaz merce dem retributōis. s. pene. Qui ergo seruat manda ta hac intentōe principaliter propter retributōez pene infernalis. s. euitandam: non habet intentio nem debitam: nec meritorie operatur. Oportet enim fm Augusti. non solum timere deum iudi cem & punitorem peccatorum: sed etiam vt anxi etur pro gloria. de pe. di. vij. Et regula iuris dicit Qui ex timore facit preceptuz: & si bonū est quod facit: nō tamen bene facit. Sic etiam qui cauent se a peccatis: vel bona aliqua faciunt vt nō flagel lentur a deo: & non alia intentione principaliter: parum vel nihil grati sunt deo. Sicut achab rex israhel: qui ex cōminatōe Helie humiliatus ē ex teriꝰ deferendo scilicium & ieunando: ad euadē

electio importat ad primum ad voluntatem et ad primum ad rationem.

Capitulum Septimum

dum penam sibi cominatam. iij. Reg. xxi. De tertia retributione dicit aplus de veris fidelibus. A dño accipietis retributoez col. iij. Et hanc esse magnam innuit sapiens dicens Eccli. xij. Inueni es retributionem magnam: z hoc simpliciter qz in huiusmodi retributoe continetur omnia bona. Juxta illud. ps. In custodiendis illis retributio multa. Et si aliquis intenderet deo seruire: z mãdata eius custodire propter bona glorie. s. diuitias: honores: pacem: securitatem: sanitatem sapientiam: gaudium: z alia huiusmodi bona: que iustis promittuntur in vltima retributione: habendo respectum ad ista principaliter z nõ ad deum adhuc non esset recta intentio: sed amor mercenarius: quo seruus operatur propter mercedem principaliter ex labore consequendam. Sed seruiendo principaliter deo bona faciendo propter ipsũ cõsequendum in quo z ex quo sunt oia p̃dicta bõa: qm̃ retribuens est dñs vt dicitur Eccli. xxxv. Iste talis habet amorem filialem: z oculum simplicẽ perfecte intentionis bene in gratia operando. Et propter hanc intentoem semper meretur z augeꝫ premium eius. Sic ergo sit oculus tuus simplex: vt dicere valeas cum. ps. Inclinaui coz meum ad faciendas iustificatões tẽ.

Capitulum septimum. De electione prout est actus voluntatis.

Onsequenter agendum de actibus voluntatis q̃ sunt in comparatione eoz que sunt ad finem: respectu quorum voluntas dicitur liberum arbitrium: eadem potẽtia realiter cum voluntate: sed differens ratione. horum primus dicitur electio. Q̃ electio sit actus voluntatis: non rationis: patet per philosophum in. iij. ethicoꝝ: qui dicit q̃ electio est desideriuꝫ eoꝝ que sunt in nobis: desiderium autem est actus voluntatis. Sciendum tamen fm b. Tho. prima secunde. q. xiij. arti. i. q̃ electio importat in nomine suo aliquid pertinens ad rationem: z aliquid pertinens ad voluntatem. Dicit enim phus in. vi. ethicoꝝ: q̃ electio est appetitus intellectiuus vel appetitus intellectus. Quandocũq; autẽ duo concurrunt ad aliquod vnum constituẽduꝫ vnum eoꝝ est vt formale respectu alterius. Unde Greg. nicenus dicit: q̃ electio neq; est appetit' fm seipsam: neq; consilium solum: sed aliquid ex his compositum. Sicut enim dicimus animal ex anima z corpore compositum esse. Neq; vero corpus esse fm seipsum neq; animam solam: sz vtrũq; q: ita electionem. Est autem considerandum in actibus anime: q̃ actus qui ẽ vnius potentie essẽtialiter vel habitus: respicit formam z speciem a superiori potentia vel habitu: fm q̃ ordinatur in ferius a superiori. Si enim aliquis actum fortitudinis exercet propter dei amorem: actus quidem ille materialiter est fortitudinis: formaliter autem est actus charitatis. Quãuis ergo ratio quodammodo voluntatem precedat: z ordinet actum eius in quantum scilicet voluntas tendit in obiectum suum: fm ordinem rationis: eo q̃ vis apprehensiua appetitiue suum obiectum repreſentet: tamen in huius substãtia actus materialiter se habet ad ordinem qui imponitur a superiori potentia. Et ideo electio non est actus rationis sed voluntatis. Perficitur enim electio in motu quodam anime ad bonum quod eligitur. Et quãuis electio oportet quandam collationem qua vnum alteri pferatur. Conferre autem sit rationis: tamẽ electio nõ est essentialiter ipsa collatio: sed collatio est precedens ad electionem. Electio non est brutoꝝ. Unde Greg. nicenus dicit: q̃ irrationabilia z pueri non eligunt. Ratio huius est fm. b. tho. vbi supra arti. ij. q̃ cum electio sit preacceptio vnius respectu alterius: necesse ẽ q̃ electio sit respectu plurium que eligi possunt. Et ideo in his que sũt penitus determinata ad vnuꝫ: electio non habet locum. Est autem differentia inter appetitum sensitiuũ z intellectiuũ seu voluntatẽ: quia appetitus sensitiuus est determinatus ad vnum aliquid particulare: fm ordinem nature: vt ex predictis patet. Voluntas autem fm ordinem quidem nature determinata est ad vnum cõmune: quod est bonuꝫ: sed indeterminate se habet respectu particulariũ bonorum. Et ideo proprie voluntatis est eligere: non autem appetitus sensitiui qui solum est i brutis: z ideo eoꝝ non est electio. Quãuis autẽ animalia appetant aliquid propter finem vt ꝓmedere propter viuere: non tamen in eis est electio: quia non omnis appetitus alicuius propter finẽ vocat electio: sz oportet q̃ sit eoꝝ q̃dã discretõe vnius ab altero: qõ ee ñ põt. nisi vbi appetit' põt ferri i plura. Itẽ q̃ brutũ animal p̃accipit vnũ potiꝰ q̃ alterꝫ: vt ouis vnã herbã z ñ aliã. absq; electõe mouet i illud. Sic etiã ignis absq; electõe mouet surſũ non deorſũ. Stati eni qõ p̃ seſũ vl imaginatõem repreſẽtat brutoaliq̃d ad qõ nãlit iclinatur ei' appetit': absq; electõe i illud mouet. q̃ etiã appareat aliq̃ mirabiles sagacitates i q̃busdã aialib' vt canibus: apibus: z hmõi: pcedit hoc i q̃tũ hñt nãlẽ iclinatõez z istictũ ad quosdã ordiatissimos pcessus vtpote a sũma arte diuina ordinatos. Sicut z sagitta directe tẽdit ad signũ ex motõe sagittãtis: ac si hẽret rõez dirigẽtẽ: z pp hoc dicũt illa aialia sagatia z prudẽtia z ñ q̃ i eis sit rõ l' electõ.

Electio est §. I.

eoꝝ que sunt ad finem: sicut voluntas est finis: vt dicit philosophus in tertio ethicoꝝ: humanoꝝ

electio ẽ eoꝝ. q. sũt ad finẽ.

electio nõ ẽ brutoꝝ.

Aſt dñm mtr apprehendit sensitiue et intellective.

actuū ẽ possibilis. Pro huius declaratõe dicit. b. Tho. prima secunde. q. xiij. arti. iij. q electio cõsequitur sententiam seu iudicium: quod est sicut cõclusio silogismi operatiui. Unde illud cadit sub electione: quod se habet vt conclusio in silogismo operabilium: finis autem in operabilibus se hz vt principium: z non vt conclusio: vt dicit phūs i. ij. phisicorum. Unde finis in quantum huius: non cadit sub electõe. Sz ptigit q id qõ ẽ i vna opatõe vt finis i alia opatõe ordinat ad aliqd vt ad finẽ: Et hoc modo sub electione cadit finis: sicut i operatione medici sanitas se habet vt finis. Un hoc non cadit sub electione medici: sed hoc presuppo nit tanq principium. Sed sanitas corporis ordiatur ad bonum cõmune anime. Unde apud eum qui habet curam de salute anime: potest sub electione cadere esse sanum vel esse infirmum. Naz z apls dicit. Cum infirmor: tunc fortior sum: et potens. ij. Corin. xij. Sed vltimus finis nullo modo sub electione cadit. Sicut etiaz id quod est pncipium in vna scientia vel demonstratione: potest esse conclusio in altera scientia vel demõstratiõe. Sed primum principium indemonstrabile i nulla potest scientia esse conclusio. Est etiã electõ solum respectu humanorum actuũ: quia vt dicit philosophus in. iij. ethicorum. Nullus eligit nisi qui extimat fieri per ipsuz. Quod sic declarat. b. tho. vbi supra arti. iij. Sicut intentio est finis: ita electio eorum que sunt ad finem. Finis autem vel est actio vel res aliqua: z cum res aliqua fuerit finis: necesse ẽ q aliqua humana actio ſueniat: Uel in quantum homo facit rem illam que est finis: sicut medicus facit sanitatem que est finis illius. Unde facere sanitatem dicitur finis medici. vl in quantum homo aliqua vtitur vel fruitur re q est finis: sicut auaro finis est pecunia vel possessio pecunie. Et eodem modo dicendum est in eo q ẽ ad finem: quia necesse est q illud quod est ad finẽ vel sit actio: vel res aliqua: interueniente aliqua actione per quem facit illud quod est ad finem vel vtitur eo: z sic electio est semper humanorũ actuum. Est enim electio possibilium tantum. Unde philosophus dicit. iij. ethicorum. Electio non est impossibilium. Huius ratio est fm. b. tho. vbi supra arti. v. quia vt dictum est. Electiones nostre referuntur semper ad actiones nostras. Ea autez que per nos aguntur sunt nobis possibilia. Unde necesse est dicere: q electio non sit nisi possibiluz. Similiter ratio eligendi aliquid est: vt ex hoc qõ dicit ad finem: possimus consequi finem. Per id autem quod est impossibile: non potest quis consequi finem. Cuius signum est: q cum in consilian do peruenerint homines ad id quod est impossibile: discedunt quasi non valentes vlterius procedere. Uoluntas igitur cõpleta non est: nisi de possibili. Sed volũtas incompleta que dicitur a quibusdam velleitas: potest esse de impossibili: quia scilicet vellet illud si esset possibile. Et quia electõ nominat actum voluntatis determinatum ad id quod est huic agendum. Ideo non potest esse de impossibili. Et quod benedictus dicit in regula: q si prelatus aliquid precepit impossibile a subdito est temptanduz. Hoc ideo dicit: quia an aliqd sit possibile vel non: subditus non debet suo iudicio diffinire: sed in vnoquoq iuditio superiozis stare. Electio autem ñ est ex necessitate i hoie: q quod possibile ẽ ñ cẽ ñ necesse ẽ esse. Huius ratio ex duplici hominis potestate accipi potest: hz b. tho: vbi supra arti. vi. Potest enim homo velle z non velle: potest agere z non agere: potest agere hoc vel illud. Cuius ratio ex ipsa virtute rationis accipitur. Quicquid enim ratio potest apprehendere vt bonum: in hoc voluntas tẽdere potest: potest autem ratio apprehendere vt bonum non solum hoc quod est velle aut agere: sed etiaz hoc quod est non velle aut non agere. Et rursus in omnibus particularibus bonis: potest considerare rationem boni alicuius: z defectum alicuius boni: quod habet rationem mali. Et fm hoc potest vnunquodq horum bonorum apprehendere: vt eligibile aut fugibile. Solũ autem perfectũ bonum quod est beatitudo: non potest ratio apprehendere sub ratione mali: aut alicuius defect? z ideo ex necessitate homo beatitudinem vult: et non potest velle non esse beatus aut esse miser. Electio autem cũ non sit de fine: sed de his que sũt ad finem vt dictuz est: non est perfecti boni quod est beatitudo: sed aliquorum particularium bonorum. Et ideo hõ nõ ex necessitate hz libẽ eligit.

Circa materiam §. II.

electionis potest induci illud. ps. Beatus quem elegisti z assumpsisti inhabitabit in atrijs tuis. ps. lxiij. Signanter autem dicit in singulari. Beat' quem elegisti rẽ. Nam vt dicit saluator Math. xx. z iterum. xxij. Pauci sunt electi. Nec est cõtra hanc sententiam illud quod Joh. dicit de electis Apo. vij. Uidi turbam magnam quã dinumerare nemo poterat: ex omnibus gentibus stantes ante thronum. Nam electi z si in se pre multitudine a nobis quasi inumerabiles sunt: respectu tamen reprobozum pauci sunt. Exempli gratia. Sextarius vel saccus arene in se quasi innumerabilis est respectu tamen totius arene maris quid paucum est. Sic z electi respectu pãtoruz pauci sũt z isti demum beati: iuxta illud quod dictum est per ps Beatus quẽ elegisti rẽ. Ubi possũt notari

[Alem: tr. est. s. eternal. rōnal. vtentalis.:

Capitūlum Septimum

tres electiones fm deum.
Prima est eternalis ad supernam felicitatem ibi Beatus quem ꝛc̄.
Secunda est rōnalis ad humanam dignitatem. ibi ꝛ assumpsisti.
Tertia est vtualis p nostram voluntatem. ibi ibabitabit in atrijs tuis.

Prima igitur §.III.

[Telemo etat ostendit.

electio ē dei ab eterno: quā videlicz eligit ex toto humano genere beatificandos in gloria: de qua apostolus ad Ephe. i. inquit. Benedixit nos deus i benedictōe spirituali. i. plena benedictione: in celestibus. i. in gloria in christo. i. per merita christi: sicut elegit nos in ipso ante mūdi ꝓstitutōez. Qui autem ꝛ quot sunt isti electi: solus ille nouit qui eligit. Unde ꝛ in ecclesie oratōe dicitur. Soli deo ē cognitus numerus electorū in superna felicitate locandus: nos autem ꝛ si per certitudinem scire nō possumus: per aliqua tamen signa data ab ipso i scriptura cōiecturare valemus. Et vt hec signa i nobis experiant: hortat petr⁹ apostol⁹ i secūda canonica ca. i. dicēs. Satagitte vt p bona opera certam vestram vocatōem ꝛ electionez faciatis. Hec autez signa sunt tria que notat sapiens Eccl. xlv. dicens. Elegit eum dominus ex omni carne: ꝛ dedit illi coz ad precepta ꝛ legē vite ꝛ discipline. Ubi tria nota signa huius electōis.
Primum est abdicatio malarū delectationū. ibi elegit eum dominus.
Scōm est obseruatio diuinorū ꝓceptorū. ibi dedit illi coz ad precepta.
Tertium est frequentatio sacrorū eloquiorū. ibi. legem vite ꝛ discipline.

Quantum ad primū: quāuis ꝓprie loquat sapiens de moise: tn ꝛ itelligi pōt de quolibet alio electo. Unde ꝛ hoc canit ecclesia ō beato thoma de aquino: ꝛ de quibusdam alijs ꝛ vult dicere: q̄ quē deus eligit extra hic ab omni carne. i. delectatōe carnali: delebit inquit dominus ad noe in figuram omnem carnem. Est enim multiplex caro

[Caro mlt̄ plex est.

s. leonum. vrsorum: porcorum: canum: hominum ꝛ huiusmodi. Et caro quidē leonis est delectatio quam sibi querunt superbi in honoribus suis. Caro vrsorum est cōplacentia: quā sibi querunt gulosi in crapulis suis ꝛ ebrietatibus. Caro porcorum est voluptas lasciuorum: quā querunt i īmūdijs suis. Caro hominum est delectatio sensualis quā habent aliqui ad suos propinquos ꝛ amicos ꝛ sic de alijs. Debet igitur dominus aquis diluuij infernalis delere omnem carnem. i. omnes in carnalibus ꝛ vitijs se delectantes. Et hoc ē etiam quod ait apostolus. Caro ꝛ sanguis regnum dei non ꝓsequentur. i. ad Corin. xv. i. delectatōes ꝓnas sequentes. Impossibile est enim vt ait Hiero: vt ꝓsentibus quis ꝛ futuri⁹ fruatur bonis ꝛ de deliciis trāseat ad delitias. Unde ꝛ saluator ad discipulos electos ad supernam felicitatem ait. Ego elegi vos de mundo. i. de vitijs ꝛ delectationibus mundi. Et ad ephe. i. apostolus ait. Elegit nos. s. deus vt simus sancti ꝛ puri. Sic fuit electus beatus tho. a deo extractus de aquis mundane vanitatis ꝛ delectationis velut alter moises. De quo dicitur ad Hebr. xi. q̄ elegit magis affligi cū populi dei q̄ tēporalis peccati habere iocunditatem: patz autem hoc permaxime in. b. tho. ex gestis circa puellam ad eum intruductam. Quantum ad secundum. Certum est q̄ electus dei voluntatē hz efficacem ad obseruandum diuina mandata: que sunt de actibus virtutum. Unde ꝑs. ait. Mandata tua elegi. s. ad obseruandum: ad quod tamē ne cessaria ē diuina gratia: que ꝛ velle facit: ꝛ obseruare ipsa dei mandata. Unde dicitur in dicta auctoritate: dedit illi. s. deus coz. i. voluntatem ad p̄cepta. i. obseruanda. Ad efficacem autem voluntatem semper sequitur operatio: si adsit possibilitas. Sicut autem illi qui verentur ꝛ multum diligunt aliquem superiorem seu prelatum: nō solum precepta facta ab eo sub graui pena: sed etiam simplicia monita: habēt ea vt debita obseruari. Sic ꝛ electi dei non solum precepta legis eius: sz etiam simplicia documenta ꝛ consilia: conantur seruare si possunt. Et ita bona inchoant: vt ad perfectiora vlterius se extendant. Unde Greg. super Ezechielem. Electi quiq̄ sic ad bona tendunt: vt ad mala perpetranda non redeant. Sed vsq̄ ad finē vite in virtute proficiant. de pe. di. ij. Nō reuertebantur. Sicut moises seruauit mandata: sic beatus tho. a pueritia sua diuina cepit seruare māda ta: nūq̄ eorum aliquod transgrediendo: quia nū q̄ commisit mortale peccatum: ꝛ amplectēs diuina etiam consilia per ingressum religionis sēper profecit vt patet in legenda. Quantum ad tertium nota: q̄ quem deus eligit infundit sibi magnum effectum circa diuina eloquia. Unde ipse qui sapientia eterna est dicit. Magisquā aurum ꝛ argentum sapientiam eligite. prouerb. viij. Sapientia precipue dicitur scriptura sacra fm tho. in ꝑma parte. q. i. quia plenius ꝛ verius docet de diuinis q̄ quecūq̄ alie doctrine. Dicit ergo sapiens: q̄ dedit illi legem vite ꝛ discipline. s. ad intelligendū ꝛ docendū. Et dicitur lex vita: quia vitaz confert anime obseruantis. Non solum enim illuminat intellectū diuina eloquia: sz etiam accendunt affectū. Nūquid non ꝥba mea sūt q̄si ignis dicit dñs per Hieremiaz. q̄si diceret vtiq̄: q̄ incēdunt ad dilectōem anime. Un̄ dicitur Sapi. vij. Infinitus thesaur⁹ est hoībus sapientia: quo qui vsi sunt: participes facti sunt amicitie dei. Sicut

autem moises fuit eruditus in omni sciẽtia egipti orum ⁊ caldeorum. Actuũ. vi. ⁊ maxime i diuina sapientia. Sic. b. Tho. eruditus fuit in scientia tã seculari q̃ diuina: ⁊ permaxime i theologia: quã ⁊ magno studio ⁊ orationis suffragio acquisiuit: vt patet in legenda.

p electio ad sanctã dignitẽ ostendituꝛ.

Secũdũ genus .§.IIII.

electionis fm deum existens: est ad humanam dignitatem: quãdo est rationabiliter factuꝫ: que notari potest in eo quod dicit p̃s. Et assũpsisti. Assumi dicitur cõmuni locutione: qui ad altius ali quid sumitur cõmuni statu. Unde aplus ad Hebre. v. Omnis pontifex ex hominibus assũptus ꝓ. est. Et cum paulum ⁊ barnabam dominus elegit ad predicandum gentibus: quod est officium presidentium: dixit. Segregate mihi paulũ ⁊ barnabam in opus ad quod assumpsi eos. Actuum xiij. Et homines quidem errare possunt in eligendo seu assumendo indignum: sed deus errare nõ potest. Et ideo beatus quez elegisti ⁊ assumpsisti: Et non solum beatus est qui assumitur a deo in prelationem: rõnabiliter exercens eam: sed ⁊ beatissimus super alios. Unde Aug⁹. Nihil difficiliꝰ est episcopi vel presbyteri vel diaconi dignitate. Sed apud deum nihil beatius si eo modo militetur quo imperator noster iussit. dixit. xl. ante omnia. Ad hoc ante vt ista electio sit rationalis tria requiruntur.

p vt electio sit rõnal ⁊ ꝺz hꝛẽ.

Primũ est q̃ fiat sine p̃cedenti ambitõe.
Scõm q̃ fiat ꝑgruenti assũpti dispositiõe.
Tertiũ q̃ fiat ꝑcurrẽti regulari ꝓfessione.

Quantũ ad primum: dicitur beatus electus: ñ qui se ingerit ad dignitatem: sed qui assumitur a deo ⁊ hominibus. Ut enĩ dicit leo papa. Principatus quem metus extorsit aut ambitus occupauit: etiam si moribus aut actibus suis nõ offendit: ipsius tamen initꝫ sui est pernitiosus exemplo. i. q. i. Et Crisost. Qui desiderauerit principatum ĩ terra inueniet confusionem in celo. Sicut dominus elegit seruũ suum dauid in regez: qui nõ quebat neq̃ cogitabat de regimine: sed oues custodiebat in deserto. Non autem elegit aliquez aliũ ex septem fratribus eius: de quibus fm apparentiam videbatur samueli hist oriã vide. i. Reg. xvi.

Secũduꝫ q̃ requiritur est congrua dispositio eligẽdi seu assumendi: in etate videlicet conuenienti fm canones: scientia cõpetenti: ⁊ vita decẽti: vt extra de elec. cuꝫ in cunctis. Sic dñs ihesus elegit primos rectores ⁊ pastores nõ pueros: quos sapientia sua doctissimos fecit: ⁊ sanctitate perfectissimos: dicens eis. Ego vos elegi vt eatis ⁊ fructum afferatis. s. conuersionis animaꝝ. Hinc ⁊ Simachus papa. Utilissimus ꝓputandus est: si sanctitate ⁊ scientia nõ precellat: qui est honore prestãtioꝛ i. q. i. vilissimus. Quantum ad tertium: vt sꝛ rõnabiliter fiat electio ad dignitatem: requiritur consensus eligentiuꝫ omniũ: vel maioris ptis qui remota omni affectione persone: ⁊ munere pecunie ⁊ prece: eligere debent quem credunt magis p̃ficere. Unde moises principatum suũ nõ dimisit filijs siue ꝓsanguineis: sed extraneis de alia tribu s. ihesu naue. Sed nũc vt ait Hiero. plurimi querunt colũnas in ecclesia eligere: non quos plus cognoscunt ecclesie ꝓdesse. Sed quos vel ipsi amãt vel quoꝝ sũt obsequijs deliniti: vel pro quibꝰ maiorum quispiam rogauerit. Et vt deteriora taceã qui vt clerici fierent muneribus impetrauerunt. viij. q. i. moises. Et iõ in huiusmodi electionibus premitti debet oratio: vt fecerũt apostoli in electione mathie: dicentes. Tu dñe qui corda omniuꝫ nosti: ostẽde quem de his duobus elegeris Actuũ j. Sic. b. tho. ad dignitatez magisterij assumptus fuit: non hoc querens: sed coactus obedientia: vt patet ex legenda.

Tertia electio .§.V.

ẽ ducens ad beatitudinem: que fit virtualiter per nostram voluntatem: quod notatur ibi. Inhabitabit in atrijs tuis. Non dicit ponitur vel ligabit ſz inhabitabit. i. voluntarie stabit in atrijs tuis. Atria erant porticus seu clausta circa templum per que accedebatur ad ipsum: ⁊ significant habitacula seu ꝓditões virtutuꝫ: per quas patet accessus ad templũ militans ⁊ triumphantis ecclesie. Nullus aũt cogit ad vtutes: sed electõe propie voluntatis ĩ eas ingredit: ⁊ inhabitat ds. Uñ Ambr. Uoluntariũ sibi militẽ eligit christus. Uolũtariũ sibi seruũ diabolus actionatur. xv. q. i. non est.

Sunt aũt p̃cipua tria domini atria: in quibus volũtas eoꝝ eligit ihabitare. Primũ est sui humiliatio. secundũ est dei ꝓtẽplatio. tertiũ est aduersi tolleratio: De q̃mo dicit. p̃s. in psona cuiuslibet electi. Elegi abiectus eẽ in domo dei. i. delpect⁹ et ꝓtẽptus. Unde ⁊ quasi se declarans: dixit michol vxori sue: Uilioꝛ fiam plusq̃ factus sum: ⁊ humilis ero. ij. Reg. vi. Ut enim dicit Greg. Euidẽtissimũ signũ electoꝝ est humilitas: sicut reprobozũ superbia. De humilitate beati tho. habes: qñ associauit illũ ꝓcuratorẽ extra ꝓ negotijs quẽtus ⁊ ĩ occultatõe sue scie: vt patet i legẽda. Scõm atriũ in q̃ elegit volũtas sancti ihabitare: ẽ ꝓtemplatio. Hic enĩ reperit magnã q̃tẽ ⁊ gustũ suauẽ dei. Uñ saluatoꝛ õ hac loquẽs ait. Maria. s. magdalena optimã ꝑtẽ elegit: q̃ nõ auferet ab ea Luce. x. Hic enĩ icipit vita ꝓtemplatiua nec deficit in alia vita vt activa ſz pficit. Ad hanc tñ non est idoneus: nisi bene purgatus a passionibus. Uñ in figuram dicitur Exo. xix. Bestia que tetigerit mõtem. s. ꝓtemplatõis lapidabitur: lapidibus. s. erro

p atria dñi stria-

Consilium ḡ dimus ostendit.

Capitulum Octauum

rum: ⁊ fantasiarum irrationabiliū. Bestia signat hominem passionatū ⁊ rudez. Permaxime hoc atrium inhabitauit. b. tho. qui frequenter rapiebatur in extasi: vt patet quādo crucifixus ei locutus est neapolim ⁊ alibi. Tertium atrium est tolleratio aduersozum. Eligunt enim sancti ꝓpo sito voluntatis sustinere omnia aduersa patiēter Unde de sanctis illis machabeis dicitur: q̄ elegerunt magis mori q̄ cibis inquinari īmūdis: ⁊ valuerunt infringere legez dei. i. Macha. i. vt. s. euaderent mortem sustinentes fortiter cruciatus. Sz ⁊ deus: vt dicit Greg. ab electis suis tpali afflictione maculas peccatozum curat tergere: quas i eis in eternuz non vult videre. de' pe. di. i. si peccatū. Hoc igitur considerantes electi eligunt sponte et aliquando desiderant pati aduersa. Sic ⁊. b. tho. patieni portauit molestias ⁊c̄. Et si patimini pp iusticiā beati. Beatus ergo quē elegisti. ⁊c̄.

Capituluz octauū. De consilio.

E cōsilio quod

precedit electōem quid sit: ō quo dicitur. Eccī. xxxij. Omnia fac cum consilio. s. rōis. Ubi sciēduz q̄ consilium est quedam mentis inquisitio. Pro cuius declaratione dicit. b. tho. prima secunde. q. xiij. arti. i. q̄ electio vt dictum est consequitur iudicium rōis de rebus agendis. Jn rebus autem agendis multa incertitudo inuenitur quia actiōes sunt circa contingentia singularia que propī sui variabilitatem incerta sunt. Jn rebus autem dubijs ⁊ incertis: rō non profert iudicium seu sentētiam absq̄ precedēti inquisitione: ⁊ ideo necessaria est inquisitio rationis ante iudicium de eligendis. Et huiusmodi inquisitio consilium vocatur Propter quod philosophus dicit in. iij. ethicoz q̄ electio est appetitus preconsiliati. Pertinet autem consilium non solum ad rōem: sed etiā ad voluntatem sicut et electio etiam. Nam in actu voluntatis q̄i est electio apparet aliquid rōis. s. ordo. Et in consilio quod est actus rōis: apparet aliquis voluntatis sicut materia: quia consilium est de his que homo vult facere: ⁊ etiā sicut moti uū: q̄z ex hoc q̄ hō vult finē mouet ad ꝓsiliādū ō his q̄ sūt ad finē: ⁊ iō sicut phūs dic̄ i. vi. ethicoz: q̄ electio ē itellect' appetitiu' vt ad electionē vtrūq̄z ꝓcurrere ostendat. Jta dama. dicit q̄ consiliuz est appetitus inquisitiuus: vt cōsilium aliq̄ modo pertinere ostendat ad voluntatem: circa quam et ex qua fit inquisitio: ⁊ ad rationem inquirentem Cum autem dicit apostolus ad Ephe. i. de deo q̄ operatur omnia fm consiliū voluntatis sue. Sciendum fm Tho. ubi supra: q̄ cū in nobis ex iquisitōne que dicit ꝓsiliū: proueniat certitudo iudicij seu sentētie: ꝓsiliū in quantuz attribuitur deo importat soluz certitudinem sententie et iudicij: nō autem inquisitōez que fit per discursū. Et fm hoc dicit damascen': q̄ deus non consiliatur. Ignorantis enim est consiliari quod in nobis est non i deo Quāuis aūt uirginitas ⁊ h'moi sit bona certa nō dubia. Certa quidem sūt fm sētētiā sapiētū et spiritualium uirorum. Sed incerta sūt fm sensum carnalium hominum et plurium: et ideo nō incōgrue de his dantur consilia. Juxta illud. j Corin. vij. De uirginibus preceptum dñi non habeo: cōsilium autem do.

Consiliū de quibus §. I.

Consiliū ē de hijs q̄ sūt ad finē.

rebus sit. Ubi nota q̄ fm. b. tho. ubi supra: arti. ij. Cōsilium est tantum de his que sunt ad finem: ut dicit greg' nicen'. Cuius ratio est: Quia finis i operabilibus habet rationē principij: eo q̄ rationes eoz que sūt ad finem ex fine sumunt. Principium aūt non cadit sub questione seu inquisitōe: sed principia oportet presupponere in omni inquisitōne. Unde cū cōsiliū sit questio seu inq̄sitō. De fine ñ ē ꝓsiliū: sz solū de his q̄ sūt ad finē. Cōtigit tñ ad id q̄ ē finis respcū q̄rūdā opatōnū: operari ad aliū finē et sic de huiusmodi oportet esse ꝓsilium quia tūc se habent ut id q̄ est ad finem. Est etiam consilium de his que sunt in nobis: et que per nos fieri possunt: ut dicit Greg' nicenus. Nā si de factis aliorū consiliū querimus: hoc ē i quā tū reputantur unū nobiscū: ul' p unionē affectus: sicut in factis amicorum consiliamur: uel per modū instrumenti. Nam agens instrumētale ⁊ principale sunt quasi una causa: cū unū agat p alterū ⁊ sicut dominus consiliat de his que sūt agenda p seruū: fm Tho. ubi supra. Pro maiori declaratōne sciendum: q̄ consilium proprie importat collatōnem inter plures habitam: non tamē quorumcunque: quia non uniuersalium: et necessariorum: sed de rebus agendis: quod etiam ipsum nomen designat. Dicitur enim consilium quasi cōsidium: eo q̄ multi considerent ad simul conferendum. Est autem considerandum: q̄ in particularibus contingentibus ad hoc q̄ aliquid certum cognoscatur: plures conditiones seu circunstantias considerare oportet: quas ab uno non est facile considerare: sed a pluribus certius reperiuntur. Unde quod unus considerat alij non occurrit. Jn necessarijs et uniuersalibus non sic: sed per se unus sufficere potest. Appetit aūt cognitō ueritatis in huiusmodi: non q̄ per se habeat aliq̄ magnuz: ut ꝓgnitō uniuersalium et necessariorum: sed appetitur fm q̄ est utilis ad operationes: quia actiones sunt circa contingentia: et ideo proprie consilium est de his que aguntur a nobis.

Consiliū dr q̄ consideratio. eo q̄ nul' tr ōsidrāt ad finē q̄ ferēs.

Fit etiaz consulatio de futuris euentibus: qui nō sunt in nostra potestate. Sed hoc est in quantuz per futuros euentus cognitos homo dirigitur ad aliquid faciendum vel vitandum. Et sic consiliū est non solum de his que aguntur sed etiaz de his que ordinantur ad operationes. De his autē duobus quāuis agantur a nobis: non dicitur esse consilium quāuis ordinentur ad finem vt dicit phūs. s. de reb⁹ paruis q̄ pax iuuāt l' impediūt qō āt pax ē quasi nihil accipit rō. Secūdū ē de quo non consiliamur. Ea que determinata sunt qualiter fieri debeant: sicut est in operibus artiuz que habent certas vias operandi: sicut scriptor nō cōsiliatur quomodo litteras trahere debeat. In operibus ergo artium non est consilium: preterq̄ in operibus artium que sunt coniecturales: vt dicit Greg nicenus vtputa negociatiua z medicinalis. Quāuis autem electio sit de omnib⁹ his que aguntur per nos z electio presupponat cōsilium hoc non est nisi ratione iudicij z sententie q̄ p̄supponatur consilium in electione. Unde quando iudicium vel sententia manifesta est absq̄ inquisitione: non requiritur consilij inquisitio. In rebus enī manifestis rō non inquirit: sz stati iudicat.

In consilio §. II.

quomodo procedatur. Ubi sciendum q̄ vt dicit philosophus in. iij ethicorum. Ille qui cōsiliatur videtur querere z resoluere z sic proceditur modo resolutorio. Quod sic declarat beatus Tho. vbi supra arti. v. In omni inquisitione oportet incipere ab aliquo principio: quod quidem si sicut est primum in cognitione: ita etiam sit prius in esse: non est processus resolutorius: sed magis cōpositiuus. Nā cause sunt simpliciores effectibus. Si autem id quod est primum in cognitione sit posterius in esse: est processus resolutorius: vtpote de effectibus manifestis iudicamus resoluendo in causas simplices. Principium autem in inquisitione consilij est finis: qui quidem est prior in intentione: posterior tamen in esse. Et sm hoc oportet q̄ inquisitio consilij sit resolutoria: incipiēdo scilicet ab eo qō i futuro intenditur: quousq̄ perueniatur ad id quod statim agendum est. Et quāuis consilium sit de his que aguntur a nobis: z operationes nostre non procedant modo resolutorio: sed magis compositiuo scilicet de simplicib⁹ ad composita: tamen ratio operationum accipit ex fine. Et hinc est: q̄ ordo ratiocinandi de operationibus est contrarius ordini operandi. In ipsa autem inquisitione consilij non est processus in infinitum. Sed ipsa inquisitio consilij est actu finita ex duplici parte scilicet ex parte principij: z ex parte termini. Accipitur autem in inquisitiōe consilij duplex principium. Unum proprium ex ipso genere operabilium. Et hoc est finis: de quo non est consilium vt dictum est: sed supponitur i consilio vt principium aliud quasi ex alio genere assumptum. Huiusmodi autem principia: que in inquisitione consilij supponuntur: sunt quecūq̄ per sensum accepta sunt: vtpote q̄ hoc sit panis vel ferrum. Et quecūq̄ sunt per aliquam scientiam speculatiuam vel practicam in vniuersali cognita. Sicut q̄ mechari est prohibitum a deo: et q̄ homo non potest viuere nisi nutriatur conuenienti nutrimento: z de his non inquirit consiliator. Terminus autem inquisitionis est id quod statim est in potestate nostra vt faciamus. Sicut enim finis habet rationem principij: ita id quod agitur propter finem habet rationem conclusionis. Unde id quod primo agendum occurrit: habet rationem vltime conclusionis: ad quaz inquisitio terminatur. Nihil autem prohibet consiliū potentia infinitum esse: sm q̄ in infinituz possūt aliqua occurrere consilio inquirenda. Et licet in singularibus contingentibus non possit aliquid certum accipi simpliciter: tamen vt nunc prout assumitur in operatione: potest accipi vt certuz.

De consilio loquens p̄s. ait. Deus glorificatus est in consilio sanctorum. Sancti ex consiliis que sibi assumunt z alijs tribuunt: ostēdunt magnam sapientiam z prudentiam: cuz ex eis multis obuient malis: z magna bona procurent: z cum hanc sapientiam z prudentiam ex se non habeant sed a deo: inde glorificatur deus ab hominibus: magnificatur z exaltatur ex ipso consilio sanctorum. Quod patet per exempla. Nam sanctus Joseph p̄nunciata fertilitate septē annoz fructuū terre: z exinde maxima sterilitate septē alioz annorum sm sōniuz pharaonis quoz p̄stagiū p̄silium dedit ipsi regi pharaoni: vt i annis fertilitatis reponeret maximā quantitatē frumenti ad prouidēdū sterilitati seu penurie vēture: vt habet Gen. xli. Quo facto mirabiliter glorificatus est deus: ex p̄silio et prouidentia sancti illius. Sic sāct⁹ daniel primo declarauit regi nabuchodonosor terribilē sniam ei iminentē sm sōnium eius dixit: P. placeat tibi o rex p̄silium meum: z peccata tua elemosynis redime. Dan. iij. Quibus peractis dilata est sīnia p annū quā postea incurrit p superbiā. Sed ex p̄silio z oratione danielis infra tempus statutū sue mutationis in animal brutum sm apparētiaz: reducebatur aliquando ad sensū proprium: z deflēs peccatū suū reuertens ad statū pristinum repositus est in regno suo: z inde glorificatus est de⁹ ex cōsilio z adiutorio danielis. Sic z sanctus nathā pphe-
ta. iij. Reg. i. Cōsulēs bersabee vt postularet a dauid regnū pro filio suo salomone: ne adonias ipz regnū vsurparet: cū p̄silio cōplicū suoz seruato consilio a dauid regnū filio obtinuit: destructo

consilio ⁊ coniuratione adonie cum suis. Et sic glorificatus est deus. Significat autem bersabee ecclesiam vxorez dauid. i. christi: que edocta a spiritu scto ⁊ psilio ei⁹ directa: postulat a christo regnū eternum pro vero filio suo quolibet. s. iusto timens ne ei auferatur ab adonia. i. a diabolo: cū satellitibus suis quo obtento glorificatur deus in consilio sanctorum: destruens per eū consilia malignorum: sicut destruxit per chusi amicum Dauid consiliū achitofel: quod erat contra bonum populi: qui achitofel erat tante reputatōis in cōsiliis: ꝙ omnes homines ad euz recurrerent sicut ad deum. ij. Reg. xvi. Et hoc in figuram: ad significandum ꝙ consilia principum tyrannorum philosophorum ⁊ demonū: ex quibus intendebant populuz dei subuertere: Uisitauit deus p amicos suos. s. apostolorum: martyrum: ⁊ doctorum. Juxta illud Job. xij. Adducit. s. deus consiliarios in stultum finem. Sic ⁊ phariseorum qui abire ⁊ cōsilium fecerunt cum saducceis: vt caperent eum in sermone scilicet ihesum confusi sunt ⁊ deus glorificatus est: Math. xxij.

Est autem sciē ¶ III.

(genꝰ psiliⁱ est ter.

dum ꝙ triplex est genus psilij.
Primum est consilium internale quod quis sibi ipsi infert.
Secundum est consilium particulare quod quis alteri affert
Tertium est consilium generale quod quis communitati confert.

Cōsilium primū. s. internale est quod ds facit in semetipso: cū videlicet aliquid occurrit agēduz dubiū: inuestigat rō si illud est bonū vel malū: et si bonū ꝺbus medijs sit vtendū: adducēdo diuersa exempla in se: quibus possit illud iudicari bonum vel malū. Et de hoc dicitur sine psilio nihil facias: ⁊ post factū non penitebis Eccī. xxxij. Oō intelligit venerabilis cassianus de psilio iterioꝛi. Et salomon puer. xiij. ait Astutus. i. prudens oia facit cum psilio: ⁊ intelligitur oia. s. que sūt dubia vbi psiliū exigitur. Naz de certis ⁊ necessarijs simpliciter vel ex suppositōe alicuius finis: non oportet psiliari: quia ratio absq; inquisitōe que ptinet ad psilium: subito iudicat illud agendum. Non enī oportet eū ꝙ vult viuere psiliari: sed oz cōmendere qz hoc necessarium est ⁊ certū. Et similiter qui vult saluari: nō oportet psiliari de obseruandis pceptis: ꝙ hoc certū ⁊ necessariū est. Juxta illud Math. xix. Si vis ad vitā ingredi serua mandata. Nec oportet vti velocitate seu pcipitatione: sed magis maturitate. Uñ calixtus papa. Nō precipitemus inquit psilia ⁊ opera nostra. Nos enim tpe egemus: vt maturius quid agamus. di. l. ponder. Et aristo. in libro ethicoꝝ. Oportet quidē tarde psiliari: velociter aūt exequi psiliata. Non solum autem psilio mentis inuestigādum est: si opus agendū sit bonū vel malum: sed etiā quod ē bonuz vel melius: vt melius eligatur cessante impedimēto. Uerbi gratia. Cum inquirit quis in se ipso: vtrum debeat matrimoniū ptrahere: vel solutum manere: psideret bona vel mala grauamina vel leuamina: q̄ ide sibi contingē possunt. Nā vxorem ducēdo: si ipsa erit vana vel iracūda: male sibi habebit ⁊ parum quietis: vt enim dicitur. Eccī. xxv. Nō est ira super irā mulieris: ⁊ non est malitia super malitiam eius. Oportebit etiam te solicitari quomodo ei placeas ⁊ diuisus eris. Sz ⁊ de expensis ornamētorū eius: ⁊ gubernatiōe familie: prouidere tibi necessariū erit: ⁊ paz temporis valebis deo vacare. Oz si solutus remanes: tui soli cure incūbis. ptentōes ⁊ querelas mulierum vitabis. Suspitōibus multis carebis: ⁊ quod deo est placituz poteris facē: ⁊ meritū augere. Primū igitur. s. matrimoniū ⁊ si bonum sit: fm tamē. s. cōtinentia virginalis melius. Unde aplus. i. ad Corin. vij. Si nupserit virgo bene facit: ⁊ si nō nupserit melius facit. Uerum qz non omnes capiūt verbum. Si quis videtur ptinere non posse: melius sibi est matrimoniū ptrahere. Unde aplus in dicto. c. Meli⁹ est nubere ꝙ vri. i. diuersis vitijs carnalibus incendi. Scōm psilium est pticulare: quod alter exhibet alteri. Cum enim quis non est sufficiens sibi ad consilium capiendum circa agenda: ab alio consilium accipere debet. Quinimo circa propriam vitam ⁊ obscura pertinentia ad conscientiam: sibi credere non debet: sed consiliari cū peritis ⁊ bōis vel ex libris doctorum. Unde Thobie. iiij. dicitur. Consilium a sapiente semper inquire. Dicitur autem quis sapiens duplici ter. Uno modo fm quid. Alio modo simpliciter: Sapiens fm quid dicitur: qui bene iudicat de fine alicuius artis vel ministri. ⁊ de his que ducūt ad illum finem. Et sic dicitur sapiens medicus q̄ bene iudicat ⁊ de sanitate ⁊ de medicinis conferentibus eam. Et sapiens negociator dicitur: qui bene iudicat de lucro acquirendo: ⁊ de medijs ad ipsum: ⁊ sic de alijs. Sed sapiens simpliciter dicitur qui bene iudicat: ō vltimo fine totius vite humane quod est deus: ⁊ de perducentibus ad euz. Et hic est verus sapiens ⁊ virtuosus. Quia igitur Thobias dicit. A sapiente sine alia additione p mo ⁊ principaliter consilium querendum est a virtuoso etiam a sapienti id est docto i factis conscientie. Neq; enim a medico quis querit consilium scilicet de negociatione: sed a docto negociatore. Nec a negociatore de medicinalibus: sed a perito medico. Et sic de alijs. Multomagis de pertinentibus ad animam. Ubi sunt maiora dubia ⁊ magis periculosa: non debet ds indifferenē

⁊ sapiēs qz dr sm.

consiliuz querere a quibuscūqz: sed virtuosis doctis z practicis. Unde Eccī. xxxvij. dicitur. A consiliario malo serua animam tuam. i. caue tibi. Et qui sint mali consiliarij a quibus cauendū sit. ꝯsi declarans dicit. Cum viro irreligioso tracta de sanctitate: z cum iniusto de iustitia: z cum mulie re de his que emulatur. Cum timido de bello. Cū negociatoꝛ ō traiectōe. Cū ēptoꝛe ō venditōe. Cū viro liuido de gratijs agendis. Cuz ipio de pietate. Cum inhonesto de honestate. Cuz seruo pigro de multa operatione. Non attendas his in omni consilio. Et ex hoc vltimo dicto patet: q locutio Eccī: est per ironiam: quasi diceret. Cum predicti non habeas ꝓsilium. Et subdit. Coꝛ boni consilij statue tibi. Nō est tibi alius plus illo. Sciēduz insuper q illud quod dicitur prouer. xi. Ibi salus vbi multa consilia: non sic intelligendum est: quo ad incipientes benefacere z simplices: tāq ꝙs multoꝛum hominum seu a multis debeat inquirere consiliū de directōe vite sue. Nam hoc faciens audiet diuersa consilia: z aliquādo sibi ꝓtraria. Unꝫ in mente sua cōfundetur: nesciens quid magis sequatur. Sed vnum vel paucissimos assumat i q̄ causam habeat ꝓfidendi: vt quia bonus z practicus: z qui cognoscit eius conditōes. Unde melius pōt cōsulere. Sicut medic⁹ qui diu habuit curā alicuius: z scit ꝓplexionem z accidētia eius: vtil⁹ pōt mederi: nec multum laudatur hoc sepe variare medicū. Unde vulgari ꝓuerbio dicitur. Quāte mutade tāte cadute. Multa igitur cōsilia querenda sunt ab insipientibus z simplicibus: sed nō a multis: sed ab vno ō multis agendis. Unꝫ Eccī. vi. dicitur. Multi sint tibi pacifici. Cōsiliarij autē vnu soe mille. Consiliū tñ quod manifeste appaꝛet bonū: a quocūqz detur: nūq̄ debet contemni vel respui etiam a sapientibus. Unde z moises sanctissimus z sapientissimus: consilium quod dedit sibi ietro socer suus gētilis in audiendis causis populi: vt. s. magis arduas audiret z expediret: z ad alias audiendas constitueret sibi adiutoꝛes: vt p seuerare posset: z nō stulto laboꝛe cōsumeretur: audiuit illud z seruauit. Notandum insuper q̄ cum ꝙs fideliter cōsulit doctos z practicos: saltem cōpetenter in illa materia: nō tenetur illi cui consulit: si inde malum ei eueniat: z parum vel nihil peccat: quia liber est ad sequendum illud vel non sequendum. Unde de reg. iu. li. vi. Nullus ex consilio alterius obligatur: nisi fuerit fraudulētum. Sed si intendit decipere: seu aduertens dat sibi malum consilium: peccat grauiter z tenetur de omni damno: quod inde secutum est: propter illud consilium: si alias non fuisset secutuz. Si ꝙs etiam poneret se ad consulendum in materia de qua non habet peritiam: vt in medicina: in iure: in factis conscientie z huiusmodi. non esset imunis a peccato. Unde balaam postq̄ nō ualuit maledicere populum dei: vt inde mala haberet deo impediente: dixit finaliter balach regi moabitaꝝ qui ad hoc vocauerat euz. Pergens ad populuz meum: dabo tibi consiliū Numeri. xxiiij. Et hoc fuit malum consilium: vt scilicet mitteret femias moabitides pulchras z ornatas ad castra israhel vt fornicantes cum eis israhelite: incurrerent iraz dei. Quod z factum est. Sed de illo malo cōsilio punitus est cuz moabitis ipso interfecto. Tertium genus consilij quod fit in cōitatibus z vniuersitatibus. Nec enim bene potest regi aliqua ciuitas vel vniuersitas absq̄ consilio. Unde omni tempoꝛe mundi principes z rectoꝛes ciuitatū usi sunt consilijs z fideles z infideles. Naz z salomō sapientissimus consiliarios habuit: quoꝝm consilium quia roboam filius eius reliquit: magnam partez regni amisit. ij. paralip. x. Et nabuchodonosoꝛ superbissimus: cuz maioꝛibus natu z ducibus habuit misterium consilij sui: de eo quod agere volebat: vt habetur Judith. ij. Sed z romani infideles idolatre possederunt omnem locum cōsilio suo z patiētia: locaq̄ que longe erant valde ab eis: vt habetur primo. Mach. vij. Apostoli quoq̄ ad sedandum dissensionem exoꝛtam: inter paulum z barnabam: z fideles conuersos ex iudaismo: circa obseruationem legalium conueneruntin vnum: z cōmuni consilio decreuerūt: q̄d esset agendum: vt habetur. Actuum. xv. Et ob hoc instituta sunt ab ecclesia consilia z generalia z ꝓuintialia celebꝛari vt de cōmuni cōsilio ibi habito ꝓuideretur saluti fidelium: vt patet di. xv. per totum. Facilius nanq̄ inuenitur q̄ a pluribus senioꝛibus queritur. Uerus autē repꝛomissoꝛ dominus ait. Si duo ex vobis vel tres ꝓuenerint ꝛē. di. xx. c. vltimo.

Debent autez §. IIII.

huiꝰ modi ꝓsilia generalia tria i se habē. Prio ocultationem tractoꝛum. Secundo intentionem rectam determinandoꝛum. Tertō executionez definitoꝛuz. Quātū ad primum sciendum. q̄ ea que tractantur i consilijs alicuius ciuitatis vl vniuersitatis. comuniter debent cē alijs occulta dum tractantur: alis scandala plurima contingere possunt. Unde prouer. xj. dicit. qui fideꝫ est celat amici ꝓmissum. Unde narrat valerius maximus: q̄ cū esset de moꝛe romanoꝝ vt patres possent filios suos puulos ducere secū in consiliū: accidit semel: vt cum quidā ex ciuibus duxisset filiū suum paruulum in consilium: z fuisset ibi decretum vt quod ibi tractatum fuerat sub secreto remanerz: Reuertentem ad domum interrogauit curiosa mater eius quid ibi tractatum esset. Cūq̄ ille responsisset: q̄ posituz fuisset sub secreto: cepit mi

q̄ malū ꝙs sibi faciens dat. peccat grauiter. et tenet de omni damno q̄ inde sequitur.

ipsa blanditiis ꝛ minis ipsuꝫ cogere ad manifestā dū ꝓsiliū. Quod prudētissimus puer ut declinaret matris iportunitatē ꝛ tractatū i cōsilio occultū seruaret. officioso mēdatio usus ē. dicēs ibi fuisse tractatū. q̄ q̄libet uir duas posset habere uxores. Quod illa credens aliis matronis manifestauit. Quare diuulgata p urbem ꝓueniētes mulieres plurime. q̄dā die ad locū ꝓsilii accesserunt postulātes a senatu tāq̄ equū ꝛ ipsas duos posse accipere uiros. ex quo i ꝓsilio ōcretū fuerat uiros accipere duas uxores. Quod illi admirātes unō hoc processerit. cum de huiusmodi nulla fuisset facta mētio. sup hoc inquirētes iuenerūt hoc processisse ex astutia illius pueri talia referētis. Uñ ad occultādū ꝓsilia statuerūt. nullū amplius puerū introduci nisi illū tm̄. qui ita caute sciuisset occultare secretū. Ualde ergo male faciūt qui talia reuelant que i secreto ponunt. ꝛ que querunt ab eis Secūdo debēt ꝓsiliarii habere rectā intētōnē in determinādis. ut nō passione ducātur ad ꝓplacēdum uel displicēdum his qui proponunt ea que sunt ad bonū ꝓmunitatis uel ꝓtraria. ut nō declinēt a regula rōnis. Unde ꝛ ipsa ꝓgregatō facta pro ꝓsilio habēdo: ꝓsilium dicit. a cōi uidelicꝫ intētōe dictū. eo q̄ intuitū mētis omnē i unū dirigant. s. ad querēdum bonū cōe. Uel ꝓsiliū quasi ꝓsidium. d. in. l. littera transeunte. q̄ simul debēt sedere. i. mēte quiescere ꝛ ab oib⁹ passionib⁹ liberi. ſm Isido. di. xv. c. i. Cū ergo tractat i ꝓsilio aliquid iniquū ꝓtra ius diuinuꝫ. naturale. uel canonicū. nō pōt dici ꝓsilium: sed potius dicit sup cilliū. quod signat supbiam. Et ut dicit prouer. xxi. Nō est ꝓsilium ꝓtra dñm. ꝛ ipsū cōit dissipatur. Sicut patet i ꝓsilio iudeoꝝ quod fecerūt cōtra christum. ad tractandum mortem ipsius ne amitterent bona temporalia. exquo tamē secutū est ut amitterēt ꝛ temporalia ꝛ spiritualia. quando. s. collegerunt pontifices ꝛ pharisei consilium dicētes. Quid facimus. quia hic homo ꝛc̄. Joh. xi. Tertio debet id quod in consilio determinatur. rationabiliter executioni mandare alias frustra fierent cōsilia. Unde ꝛ Hester. i. c. dicit. q̄ septem sapientes ex more regio semper aderāt regi assuero. scientes leges ac iura maiorū. illorum faciebat cuncta consilio. Et hec est causa frequēter multoꝝ malorum in regimine temporali ꝛ spirituali. quia que cōmuni consilio determinātur non obseruantur. Unde Josephus ꝛ Azarias. quia non seruauerunt quod fuerat determinatū. s. ut non exirent in prelium contra inimicos: debellati fuerunt occisis duobus milibus de exercitu suo. Et hoc quia sine ꝓsilio exierunt in preliū. ut habet primo Machabeoꝝ quito.

Capitulum nonū de ꝓsensu.

¶ Inde ꝓsiderandū est de ꝓsensu. Et ꝑmo q̄ ꝓsensus pertinet ad vtutē appetitiuā quod patet ex hoc quod dic̄ Damascenus. Q̄ si aliquis iudicet ꝛ nō diligat non est ſnia. i. ꝓsēsus. Diligere autē pertinet ad appetitiuam seu uolūtatem. Pro cuius declaratōe dicit. b. Tho. prima scōe. q. xv. arti. i. Q̄ consentire importat applicatōem sensus ad aliquid. Est aūt proprius sensus quod est cognoscitiuū reruꝫ presentium. Uis enim imaginatiua apprehensiua ē similitudinum corporalium. etiam rebus absentibus quarum sunt similitudines. Intellect⁹ aūt est apprehēsiuus uniuersalium rōnum. quas potest apprehendere indifferenter. ꝛ absentib⁹ ꝛ presentibus singularibus. Et quia actus appetitiue uirtutis. est quedam inclinatio ad rem ipsam. ꝛ quādam similitudinem. ipsa applicatio appetitiue uirtutis ad rem ipsam. ſm q̄ ei iheret. accipit nomen sensus. quasi experientiam quandam sumens de re cui inheret. in quantuꝫ cōplacet sibi in ea. Unde Sapie. i. dicitur. Sentite de domino in bonitate. Et ſm hoc consentire est actus appetitiue uirtutis. Quāuis enim sentire proprie dcm̄ pertineat ad potentiam apprehensiuam. tamen ſm similitudinem cuiusdam experientie pertinet ad appetitiuam. Q̄ autem Augustinus sup Gen̄. attribuit consensum rationi. accipit ibi rationem scōm q̄ in ea includitur uoluntas. Differentia ē enim iē assentire ꝛ consentire. Nam assentire ē quasi ad aliud sentire. ꝛ sic importat quandam distātiam ad id cui assentitur. Sed consentire ē simul sentire. ꝛ sic importat quandam coniunctionem ad id cui consentitur. Et ideo uoluntas cuius est tendere ad ipsam rem magis dicitur consentire. Intellectus autem cuius operatio non ē secūdū motum ad rem. sed potius econuerso. magis proprie dicitur assentire. quāuis unum ponatur pro alio. Non autem proprie consensus est in brutis animalibus. Et ratio est ſm beatuꝫ Tho. ubi supra. arti. ij. quia consensus importat applicatōnem appetitiui motus ad aliquid agendum. i cuius potestate est appetitiuus motus. Bruta autē non habent in sui potestate appetitiuū motum. sed talis motus est eis ex instinctu nature. Appetit quidem brutum hoc uel illud. sed non applicat motum appetitum. Unde est in eo determinatio appetitus ad aliquid passiue tantum. non actiue. quod requiritur ad consensum prout est in homine. Unde ꝛ damascenus dicit quod post iudicium homo disponit ꝛ amat quod ex consilio iudicatum est. quod uocatur sententia id est consensus. Hoc autem non reperitur in brutis. Executio enim operis i eis est ex ipetuoso appetitu.

¶ de ꝓsensu ē ꝓsiderand.

¶ Inter assentire et ꝓsentire dra.

¶ consensu nō ē in brutis.

¶ Inspho dz cōsiliū esse recta.

¶ ad consensu possumus in ea dei ambulare.

¶ consensus differt ab electione

Consensus de q .§.I.

bus sit & i quo differat ab electõe. Et quantũ ad ꝑmum sciendum ſm.b.Tho.ubi supra.arti.iij. q consensus est tantum de his que sunt ad finem quod sic declarat. Consensus nominat applicationem appetitiui motus ad aliq̃d preexistens i potestate applicantis. In ordine autem agibilium. Primo quidem oportet sumere apprehensionẽ finis. deinde appetitum finis. deinde consiliuz de his que sunt ad finem. deinde appetitus eorum que sunt ad finem. appetitus autem i ultimum finem intendit naturaliter. Unde applicatio motus appetitiui i finem apprehẽsum. non hz rõez consensus sed simplicis uoluntatis. Ea autẽ que sunt post ultimum finez. in quãtum sunt ad finẽ sub consilio cadunt. & sic de eis potest esse consensus. in quãtuz motus appetitiuus applicatur ad id quod ex consilio iudicatum est. Motus autẽ appetitiuus in finem non applicatur consilio. sz magis consilium ipsi. quia consiliuz presupponit appetitum finis. Sed appetitus eorum que sunt ad finem presupponit determinatõez consilij. Et ideo applicatio appetitiui motus ad determinationem consilij proprie est consensus. Unde cũ cõsilium non sit nisi de his que sunt ad finem. ꝓsensus etiam proprie loquendo. non est nisi de his q̃ sunt ad finem. Differt autem ab electõe cõsensus ſm Tho. ubi supra eo q electio addit supra consensum quandam relatõem. respectu eius cui aliquid preelegitur. & ideo post consensuz adhuc remanet electio. Potest enim contingere q p consilium plura inueniantur ducentia in finem. quorum dum quodlibet placet. in quolibet eorum cõsentitur. Sed ex multis que placent. unum preacipimus eligendo. Sed si inueniatur unum solũ quod placeat. non differt re consensus & electio: sed ratione tantum ut consensus dicatur secũdũ q placet ad agendum electio autem scõz q prefertur his que non placent. Unde & damascen' dicit. q post dispositõem quam uocauerat primo sententiam. i. consensum fit electio. Consensus ad agenda semper pertinet ad rationem superiorem quod sic probat. b. Tho. ubi supra arti. iiij.

¶ finalis sua semp ptinet ad eã q̃ superior est.

Finalis sententia semper pertinet ad eum qui superiorẽ ad quez pertinet iudicare de aliis Quãdiu enim iudicandum restat quod proponit. non dum datur finalis sententia. Manifestum ẽ aũt q superior ratio est. que habet de omnibus iudicare. quia de sensibilibus per rõem iudicam' iferiorem. de his uero que ad rões humanas ptinẽt iudicam' scõm rões diuinas: que pertinent ad rõnez superiorem. Et ideo quãdiu incertum est. an scõm rões diuinas res ita agatur uel nõ. nullum iudicium rõis habz rõem finalis snie. Finalis aũt sententia de agendis est consensus in actuz. Et iõ consensus in actum pertinet ad superiorem rõez scõm tamen q in rõe includitur uoluntas ut dictum est supra Notanduz etiam ſm.b.Tho. ubi supra. q consensus in delectatõem operis pertinet ad superiorem rationẽ. sicut & consensus in opus. Sed consensus in delectatõem cogitatõis pertinet ad rõem inferiorem sicut ad ipsam pertinet cogitare. Et tamen de hocipso quod est cogitare uel non cogitare. in quantum considerat ut actio quedam: habet iudiciuz superior ratio. & similiter de delectatõe consequente. Sed inquãtuz accipitur ut ad actõem aliam ordinatuz: puta ad consensum in opus. sic pertinet ad inferiorem rationem. Et sic intelligitur quod dicit Aug. super Gen. q consensus in delectatõem pertinet ad inferiorem ratõem. Item ratio superior dicitur cõsentire. non solum quia scõm rationes eternas seper moueat ad agendum sed etiam quia ſm rationes eternas. non dissentit cum debet. Et dicitur iudicium ſm ratões eternas seu diuinas. q illud tale ẽ ſm uel ꝓtra legẽ diuinã seu mandata dei.

De cõsensu qui .§.II.

Est actus uoluntatis inquit ps. In domo dei ambulauimus cum consensu. ps.liij. Et ad hoc exhortabatur christus: dicens. Esto consentiens aduersario tuo dum es in uia cum eo. Aduersarius iste ſm expositõez doctorum est sermo diuinus: qui dicitur aduersarius: quia aduersatur sensualitati et concupiscentijs nostris. reprehẽdendo uitia. Cui tunc consentimus. cuz ei obedimus. & sic a carcere infernali liberamur. Hoc autem facientes sancti dicẽ possunt vbũ ps. In domo dei ãbu. cũ ꝓsensu. Ubi tria possunt ãnotari.

Primũ est motus humane ratõis ibi ãbula.

Secundum est locus huius debite motionis. ibi in domo dei.

Tertium est modus perfecte actionis. ibi cum cõsensu.

Quantum ad primum dicit saluator. Jo.xv. Posui uos ut eatis. Unde tota uita nostra ẽ qõdam iter. Terminus huius itineris est duplex. uidelicet hierusalem celestis sursum. que libera est ab omni miseria. & altera est babilon que deorsũ est. s. infernus. plenus omni miseria. Ad alteram istarum ambulamus motibus seu artibus rationis. Unde pueri qui non habent usum rationis uersus neutram ambulant. & q morientes in tali statu baptizati ueniant ad supernam hierusalem. hoc non est ex aliquibus actibus eorum. sed superabundans meritum christi passionis quod in baptismo erga eos operatur. Insuper & habẽtes usum rationis. cum dormiunt ad neutram ciuitatem seu locum pene uel glorie tendunt. quia

¶ tres ẽ tota vita mã

ligatus tunc est in eis usus ratōis. nec tunc meren tur uel demerentur. Sed cuz quis ratione uti po test: si ad malum utitur ea: ambulat uersus infer nū. Juxta illud Sophonie. i. Ambulabunt ut ce ci. quia domino peccauerunt. Leci autem ambu lando in foueam cadunt. ⁊ sic peccatores in infer num. Si autem quis rōe utitur ad bonum: vsus supernam hierusalem ambulat per uiaz charita tis. ad quod hortabatur aplus dicens. Ambula te in dilectōe. ad Ephe. v. Locus debiti motus ratōis humane est ecclesia militans. Unde dicit p̃s. In domo di. prout declarat Hiero. xxiij. q. i. omnibus consideratis. Et quia domū tuam decz sanctitudo. ait p̃s ad dominū. ideo extra istaz do mū sunt numero ⁊ merito omnes infideles. meri to autem extra ipsam sunt mali christiani. Unde dicit Hiero. de pe. di. i. q̃ ecclesia non est habens maculaz neq̃ rugam. maculam. s. iniquitatis. ru gaz infidelitatis. Et ideo qui est aliqua sorde pec cati pollutus: de ecclesia dici non potest. Talis er go non ambulat in domo dei. sz in domo diabo li. i. imitatōe malitie eius. in qua quiescit ⁊ demū in inferno ut uicere ualeat. Infernus domus mea est. Job. xvij. Quantuz ad tertium sciendum q̃ perfecta actio hominis unde merituz ⁊ p̃miū acquirit: est consensus in bonum. de quo loquit p̃s. hic cum dicit. Ambulauimus in domo dei cū consensu. Sed sciendum q̃ est triplex cōsensus bonus. excludens triplicem malum consensum. Primus est intelligentie ⁊ uoluntatis. Secundus sententie ueritatis. Tertius est modestie confor mitatis. Primus igitur consensus est. quādo intellectus ⁊ uoluntas conueniunt in unuz. ut ui delicet quod intelligit intelligentia per fidem: uo luntas illud uelit operari per amorem. Unde Augl. dicit. q̃ credere est cum assentōe cogitare Cogitare est actus intelligentie siue rationis. ⁊ as sentire actus uoluntatis. Et hec duo sunt tanq̃ uir ⁊ uxor. Intelligētia uxor ē que materiā admi nistrat generatōis filiorum. idest productōis bono rum operum. Affectus autem tanq̃ uir formam prestans ⁊ cōplementum operum ipsorum p di lectōez. De coniugio spirituali intelligi pōt illud Eccs. quod dicit. Beneplacitum esse spiritui suo ⁊ probatum coram deo ⁊ hominibus. s. uir ⁊ mu lier sibi consentientes. Ecci. xxv. Et de his etiaz il lud exponitur Math. xviij. Si duo ex uobis p̃sē serint super terram. de omni re quā petierint: fi et eis. Et iste est bonus consensus. in quo ābulāt qui sunt in domo dei. i. ecclesia. excludens malo consensum qui fit a suggestione diaboli. De quo Thobie. iiij. dicitur. Caue ne aliquando peccato consentias. Unde ⁊ Aug. dicit de pe. di. ij. sicut. q̃ prima differentia peccati mortalis est cū in cor de consentitur libidini idest delectatione cuiuscū q̃ peccati mortalis. Quod figuratum est secūdū ipsum in puella mortua. sed adhuc in domo retē ta. Math. ix. Secundus consensus bonus est consentire sententie ueritatis determinate per ec clesiam. nec discrepari a cōmuni sententia docto rum. et si aliquando propter intellectui aliud ui deatur. Unde Aplus ad Ro. xii. Non alta sapiē tes sed humilibus consentientes. Non solum hu milibus personis sed etiam humilibus uerbis et sententijs: ⁊ si intellectus clare non uideat. Cū isto consensu ambulauerunt omnes qui in domo dei s. ecclesie habitauerunt. Nā ⁊ doctores ut Hiero. Aug. ⁊ alij. ⁊ si in aliquibus diuersa senserit ⁊ cō traria. non tamen illa erant ad fidem pertinētia ul mores necessarios ad salutē. In huiusmodi eni ambulauerunt cum consensu: si bene intelligant uerba eorum. quāuis aliquando uideantur dissē tire. Et hic consensus bonus excludit consensum hereticorum. qui conueniunt in errore cōtra ue ritatem fidei ecclesiastice. Sicut ⁊ Paulus ante conuersionem consentiebat iudeis persequentib⁹ fideles dicens. Act. xxij. Ego consentiebaz ⁊ custo diebam uestimenta. s. lapidantium Stephanuz. Et hi infideles figurantur per uulpes sampsonis que sunt animalia multum maliciosa. habentia caudas colligatas insimul. sz facies ꝓtrarias sibi. Sic heretici in materia erroris sui dissentiunt ⁊ aliquando manifeste contrarie sunt. Sed in cau da. i. in conclusione sue doctrine consentiūt ⁊ uni ti sunt. s. in recedendo a ueritate fidei. Tertius consensus bonus est conformitatis in moralib⁹. Unde p̃s. ad dominū loquens: ait. Habitare fac unanimes in domo. Consentiunt eniz qui ambu lant in domo dei in uiuendo uniformiter. quātū ad ea que sūt necessaria ad salutem: cuitādo pec cata. Et hic bonus consensus excludit consensuz iniquorum: de quibus aplus ad Ro. i. Digni sunt morte non solum qui [illegible] sed etiam qui ꝓsen tiunt facientibus. Et. ij. q. i. notum. dicitur. Faciē tem ⁊ consentientem par pena constringit. Cō sensus autem ad malum alterius potest intelligi tripliciter. Primo auctoritatiue. cum. s. aliquis p̃ stat auctoritatem ⁊ defensionem malefacienti. et hic quanto grauius peccat tanto maiori debet pena constringi. Unde. xi. qōe. iij. dicit Jsidorus. Qui consentit peccantibus ⁊ defendit alium deli quentem: maledictus erit apud deum ⁊ homines ⁊ acrius coherceatur q̃ qui peccauit. Secundo cōsentit quis comperatiue. De quo consensu dic̄ Jsidorus ea. q. Si quis alterius errori consentit sciat se cum illo simili modo culpabilem iudican dum. Tertio modo consentit quis neglectiue. i. negligit corrigere delinquentem cum debet. Un de ait dominus. Recedite ⁊ exite inde. ⁊ imundū ne detigeritis. Jsa. lij. Super quibus uerbis dicit

Consentire omē debet in eaq̃ sūt q̃ cōcz determinate.

·figm·

Consensū ad malū. multiplr q̃ p̃ tres.

Bene q̃ consensus tri. excludēs triplicē malū consensū.

¶ Imperiū ē ꝓ⁹ ꝝ uſq⁹.

Aug⁹. Hoc eſt inde exire ⁊ imundum non tange re: uoluntate non conſentire: ⁊ ore non peccare. xxiij. q. iij. recedite. Nam ſm re. iur⁹. in. vi. Qui tacet conſetire uidetur. cuz. ſ. poteſt ⁊ oz reprehē dere. Dic tñ minori pena ꝓſtringitur q̄ peccans.

Capitulū decimū. De imperio uolūtatis.

¶ Imꝑare ē actꝰ rōnis et uolūtis.

Emū uidēduz ē

de actibus imperatiſ a uolūtate. Ubi primo ſciendum. q̄ imperare eſt actꝰ rationis. preſuppoſito tamen actu uoluntatis ſm. b. Tho. prima ſecūde q. xvij. Unde ⁊ phūs dicit. q̄ appetitiuz obedit rationi. ex quo ſequitur q̄ rationis eſt imperare. Eſt autem actus rationis imperare eſſentialiter. Imperans enim ordinat eum cui imperat: ad aliquid agendum intimando uel denūciando. Sic autem ordinare per modum cuiuſdam intimationis eſt rationis. Sz ratio poteſt aliquid intimare uel denūciare dupliciter. Uno modo abſolute que quidem intimatio exprimitur per uerbuz indicatiui modi. Sicut ſi aliquis alicui dicat hoc tibi faciendum eſt. Secundo modo ratio intimat aliquid alicui mouendo ipſum ad hoc. Et talis intimatio exprimitur per uerbum impatiui modi. puta cum alicui dicitur. Fac hoc. Primum autez mouēs in uiribus anime ad exercitium actus eſt uoluntas. ut ſupradictum eſt. Cum igitur ſecūdū mouens non moueat niſi in uirtute primi mouētis. ſequitur q̄ ipſum q̄ ratio mouet imperando fit ei ex uirtute uoluntatis. Unde relinquitur q̄ imperare ſit actus rationis preſuppoſito actu uoluntatis. in cuius uirtute ratio mouet per imperium ad exercitium actus. Et nota ſm. b. Tho. ubi ſupra q̄ radix libertatis eſt uoluntas. ſic ſubiectum. ſed ratio ſicut cauſa eſt libertatis. Ex hoc enim uoluntaſ poteſt libere ad diuerſa ferri. quia ratio poteſt habere diuerſas conceptōes boni. Et ideo philoſophi diffinierunt: liberum arbitrium q̄ eſt liberum de ratione iudiciuz: quaſi ratio ſit cauſa libertatis. Ex his ſequitur q̄ imperare proprie non conuenit brutis. Nam nihil aliud eſt imperare ut dictum eſt q̄ ordinare aliquē ad aliqd agendum. Ordinare autem eſt actus proprij rationis: qua carent animalia bruta. Et quāuis per imperium fiat impetus ad opus: non tamen per hoc bruta dici poſſunt habere imperium: qz habēt impetum ad opus. nam omnes faciunt impetum ad opus per ordinationem rationis: unde in eis talis appetitus habet rationem imperij. Sed bruta hoc faciunt ex inſtinctu nature: quia ſtatiz appetitus eorum apprehenſo conuenienti uel inconuenienti: naturaliter mouentur ad proſecuti onem uel fugam.

¶ Imꝑare nō queūt bruta.

Imperium pręcedit uſum §. II.

ꝝ et eſt unus actus tantuz. Quod ſic ꝓbat b. Tho. ubi ſupra arti. iij. Uſus eius quod eſt ad finem ſm q̄ eſt in ratione referente ipſum in finez precedit electionem ut ſupradictum eſt. Uñ multo magis precedit imperium. Sed uſus ei⁹ quod eſt ad finem. ſm q̄ ſubditur potentie executiue: ſequitur imperium: eo q̄ uſus utentis coniūctus eſt cum actu eius quo quis utitur. Non enim utitur aliquis baculo antēq̄ aliquo modo operetur per baculum. Imperium autez non eſt ſimul cū actu eius cui impatur. Sz naturaliter priuſ ē imperium q̄ imperio obediatur: ⁊ aliquando ē pr⁹ tempore. Et ſic patet q̄ imperiū eſt priuſ q̄ uſus. Unde Damaſcenus dicit: q̄ impetus ad opus qō fit per imperium precedit uſuz. Poſt determinationem enim conſilij que eſt iudicium rationis uoluntas eligit: ⁊ poſt electionem ratio imperat ei per quod agendum eſt quod eligitur: ⁊ tunc demuz uoluntas alicuius incipit uti exequendo imperium rōnis. quandoqz q̄dem uoluntas alter⁹: cuz aliquis iperat alteri qñqz aūt uolūtas ipſius imperantis cum aliquis imperat ſibiipſi. Eſt aūt imperium unus actus cum actu imperato. Nihil enim prohibet: ut dicit. b. Tho. ubi ſupra ar. iij. aliqua eſſe ſm quod multa ⁊ ſm quod unū. Sic autem in genere rerum naturalium. aliquod totum cōponitur ex materia ⁊ forma: ut homo ex anima ⁊ corpore: qui eſt unuz ens naturale: licet habeat multitudinem partium. Ita etiam in humanis actibus: actus inferioris potentie materialiter ſe habet ad actum ſuperioris. in quātum iſe rior potentia agit in uirtute ſuperioris mouentis ipſam. Sic enim ⁊ actus mouentis primi. Forma liter ſe habet ad actum inſtrumenti. Et ſic patet: q̄ imperium ⁊ actus impatus ſunt unus actꝰ humanus ſicut quoddam totum. ſed eſt multa ſm partes. Quando enim una potentia eſt mouens alteram: tunc actuſ earuz ſunt quodāmodo un⁹: Nam idē ē actꝰ mouētis ⁊ moti ſz philoſophū.

Extenditur aūt §. II.

iſtud imperium ad actum uoluntatis. ad actum rationis. ad actum appetitus ſenſitiui. ⁊ ad membra corporis. Non autem ad actus anime uegetabilis. Et de ſingulis horuz uidendū. Et q̄ actꝰ uoluntatis ſit impatus. probat ſic. b. Tho. ubi ſupra arti. v. Omne quod eſt in poteſtate nīa ſubiacet imperio noſtro. Sed actus uoluntatis ſūt maxime in poteſtate noſtra. Nam omnes actus nīi in tantū dicuntur eſſe in poteſtate noſtra. in quātum ſunt uoluntarij. Unde ſequitur q̄ actus uoluntatis imperentur a nobis. Patet idem etiam

¶ Imperiū extendit ad actū uoluntatis. et ad actū rōnis. ⁊c.

ex hoc: quia ut dictum est imperium nihil est aliud quã actus rationis ordinantis cum quadam motõe ad aliquid agendũ. Manifestum ẽ autem q̃ rõ potest ordinare de actu uolũtatis. Sicut. n. põt iudicare q̃ bonum est aliquid uelle. ita põt ordinare impando q̃ homo uelit. Et sic patet: q̃ actus uolũtatis põt esse impat⁹. Et ut dic̃ Aug⁹. cum animus perfecte imperat sibi ut uelit: tũc iã vult. Sz quod aliquãdo imperet ⁊ nõ uelit: hoc cõtingit ex hoc q̃ nõ pfecte imperat. Imperfectũ autem imperium ꝓtingit ex hoc: q̃ ratio ex diuersis partibus mouetur ad impandum uel non imperandum. unde fluctuat inter duo ⁊ non pfecte imperat. Itez sicut in mẽbris corporalibus quod libet mẽbrum operatur: ñ sibi soli sed toti corpori: sic̃ oculꝰ uidet toti corpori. Ita in potentijs aie. Nam intellectus intelligit non solũ sibi sed oibus potentijs: ⁊ uoluntas uult non soluz sibi: sed omnibus potentijs: ⁊ ita homo imperat sibi actum uolũtatis. in quãtum est intelligens ⁊ uolens. Itẽ cum imperiuz sit actus rõis ille actus imperatur: qui subditur ratõi. Primus autem uolũtatis actꝰ non est ex ordinatõe ratõis sed ex instinctu nature aut superioris cause: ⁊ ideo non oportet q̃ eat in infinitum. Imperatur etiam actus ratiõis. Dicit eniz Damascenus: q̃ homo libero arbitrio exquirit. scrutatur. iudicat. ⁊ disponit. Et hi sunt actus rationis. Pro cuiꝰ declaratõe dic̃. b. Tho. ubi supra arti. vi. q̃ quia ratio supra seipsam iflectitur sicut ordinat de actibus aliaruz potẽtiarum: ita etiam ordinare potest de actu suo. Uñ ⁊ actꝰ suus potest etiam esse impatus. Sed attendendum est q̃ actus rationis potest cõsiderari dupliciter. Uno modo quantũ ad exercitium actus: et sic actus rationis semper impari potest: sicut cuz indicitur alicui q̃ intendat ⁊ ratiõe utatur. Alio modo quantuz ad obiectum respectu cuius duo actus rationis attenduntur. Primo quidez ut ueritatem circa aliquid apprehendat: ⁊ hoc non est in potestate nostra. Hoc eniz contingit per uirtutem alicuius luminis naturalis uel supernaturalis. Et ideo quãtum ad hoc actus rationis nõ est in potestate nostra nec impari potest. Alius autẽ actus rationis est: ordinare hijs que apprehendit: assẽtire. Si igitur sint talia apprehẽsa quibus naturaliter intẽllectus assentiat: sicut prima principia. aut sensus talium uel dissensus non est i potestate nostra: sed in ordine nature: ⁊ iõ proprie loquendo nec imperio subiacent. Sunt autem quedaz alia apprehensa: que non ita conuincunt intellectuz: quin possit dissentire uel assentire: uel saltez assẽsum uel dissensum suspendere propter aliquam causam. Et in talibus assensus ipse ⁊ dissensus in potestate nostra cadit ⁊ sub imperio est. Imperatur etiam appetitus sensitiuus: ⁊ subiacz imperio rõis sz nõ totaliter. Quod sic declarat. b. Tho. ubi supra arti. vij. Appetitus sensitiuus i hoc differt ab appetitu itellectiuo: qui dicitur uoluntas quia appetitus sensitiuus est uirtus organi corporalis: nõ autem uoluntas. Omnis autem actus uirtutis utentis organo corporali: dependet non solum ex potentia anime: sed etiam ex corporalis organi dispositione. Sicut uisio ex potentia uisiua ⁊ qualitate oculi. per quam iuuatur uel impedit̃ur. Unde actus appetitus sensitiui: non solum dependet ex ui appetitiua: sed etiam ex dispositione corporis. Illud autem quod est ex parte potentie anime: sequitur apprehensionem. Apprehensio autem imaginatiõis: cum sit particularis: regulatur ad apprehensionem ratiõis que est uniuersalis: sicut uirtus actiua particularis: a uirtute actiua uniuersali. Et ideo ex ista parte actꝰ appetitus sensitiui: subiacet ratiõis imperio. Qualitas autem ⁊ dispositio corporis: non subiacet imperio rationis: ⁊ ideo ex hac parte impeditur: ne appetitus sensitiui motus subdatur totaliter imperio rationis. Contingit etiam q̃q̃z: q̃ motꝰ appetiuus sensitiui subito concitatur ad apprehẽsionem imaginatiõis uel sensus: ⁊ tunc ille motus est preter imperium ratiõis. q̃uis potuisset impediri a ratione: si preuidisset. Unde ⁊ phũs dicit i primo politice: q̃ ratio preest cõcupiscibili ⁊ irascibili nõ principatu despotico: qui est dñi ad seruuz. Sed principatu politico: aut regali q̃ ẽ ad liberos qui non totaliter subduntur imperio. Et propter hoc dicit Aplus. Ro vij. Non enim qõ uolo bonũ hoc ago: quia. s. uult non concupiscẽ ⁊ tamẽ concupiscit. Saltim quo ad primos: qõ ꝓuenit ex dispositõe corporis per quã impedit appetitus sensitiuus: ne totaliter imperium ratiõis sequatur. Contingit etiam hoc propter subitum motum cõcupiscentie. Actus autem anime vegetabilis vt digestio: formatio corporis per generatiõem ⁊ huiusmodi: nullo modo subijciuntur imperio ratõis. Quod sic ꝓbat. b. Tho. ubi supra arti. viij. Ratio imperat per modum apprehẽsiue virtutis. Cum autem omne agens aliquo mõ appetat finem: appetitus naturalis non sequitur aliquam apprehensionez: sicut appetitus animalis aut intellectiuus. Et ideo illi actus qui ꝓcedũt ab appetitu animali uel intellectiuo: possunt a ratione imperari. Non autem illi qui procedũt ab appetitu naturali. Huius autem sunt actus anime vegetabilis. Unde Greg. nicenꝰ dicit q̃ uocat naturale: qõ est generatiuũ ⁊ nutritiuũ: ⁊ hꝰmõi non persuadeiur a ratione. Imperio rationis mouentur membra corporis ad actus suos: nisi cor ⁊ membrum genitale. Quod sic declarat. b. Tho. ubi supra arti. ix. Membra corporis sũt organa quedam potẽtiarũ anime. Unde eo modo

¶ Impio rõnis nõ subiacẽt actus nãlit vegetabil. ut digestio formatio corpis ꝙ gñez.

¶ Impio rõnis mouẽt mẽbra corpis ad actꝰ suos. ñ cor et mẽbrũ genitale.

quo se habent potentie anime: ad hoc q̄ obediāt rationi: hoc modo se habent z membra corporis Quia igitur ures sensitiue subdūtur imperio rationis non autem ures naturales. Ideo omnes motus membrorum que mouentur a potētijs sensitiuis: subduntur imperio rationis. Motus aūt membrorum qui consequūtur ures naturales ñ subduntur imperio rationis. Et nota q̄ sicut in his que ad intellectum z uoluntatez pertinēt: primū inuenitur id quod est fm naturaz: ex quo alia deriuantur: sicut a cognitione principiorum naturaliter notorum: cognitio conclusionuz: z a uoluntate finis naturaliter desiderati: deriuatur electio corum que sunt ad finem. Ita i motibus corporalibus principiū est fm naturam: principium autem corporalis motus est a motu cordis: unde motus cordis corporalis ē fm naturam nō fz uoluntatem. Unde Greg. nicenus dicit. q̄ sicut generatiuū z nutritiuuz nō obedit rōi: ita nec pulsatiuū quod est uitabile. Pulsatiuuz autem appellat motum cordis qui manifestatur per uenas pulsatiles. De membro genitabili dicit Aug. in. xij. de ciui. dei: q̄ hoc q̄ motus genitalium membrorū non obediat rōi: quia motus in eo insurgunt etiā sine uoluntate hominis: est ex pena peccati: ut. s. anime sue in obedientie ad deum in illo precipue membro penam patiatur: per quod peccatuz originale ad posteros transmittitur. Sed phūs in libro de causa motus animalium assignat causam naturalem: q̄ ista duo membra. s. cor z pudēduz non subiacent imperio rationis: ex eo uidelicet. q̄ utrūqz horum est quasi quoddaz animal sepatuz in quatum est principium uite. Principium autē est uirtute totum. Cor enim principium est sensuum. Et ex membro genitali exit uirtus seminalis que est uirtute totum animal: z ideo habent proprios motus naturaliter: quia principia oportet esse naturalia: ut dictum est supra.

¶ q̄ nō ē sub imperio rōnis mēbrū genitale.

Da imperium §. III.

tuum puero tuo. ps. Loquitur propheta ad dñz orans. Et pōt itelligi de triplici imperio.
Primū ē imperiū diuinale z reuerēdum.
Scōm est imperiū tpale z discernēduz.
Tertiū est ipiuz internalle z custodiendū.

¶ de imperio explicit ē iudicij.

Primum imperium absolute est domini dei cui subiacent omnia. Unde Mardocheus in oratione dicebat Hester. iij. Domine de omnipotēs in ditōe tua cuncta sunt posita: z non est q̄ possit resistere uoluntati tue: Et Aug. nihil in mundo fit quod de illa aula celestis z eterni imperatoris non egrediatur operatiue. s. uel permissiue. Nec tamen aliquid mali permitterz euenire in uniuerso: nisi ex illo malo omnipotentia z bonitas sua eliceret maius bonuz. Sicut ex crudelitate tiranorum z rabie infidelium: elicita est patientia et coronatio martirum. Et ex errore hereticorum doctrina radiosa doctorum. Ante autem q̄ deus ipse carni nostre esset unitus multum rigide exercebat imperium: tāquā spiritus qui est aduersus carnem ipsi non parcēs. Non permanebit inquit spiritus meus in homine in eternum quia caro ē. Gen. vi. Unde z diluuio delcuit omnem carnē exceptis reseruatis in archa. Sodomitas i igne p sumpsit. Israhelitas prostrauit in heremo. Judeos i babilonia captiuauit. Propter quod dicebatur deus ulciscens dominus z habens furorez ulciscens dñs in hostes suos. z irascēs inimicis suis. Naum. j. Sed postq̄ unitus est carni nostre per incarnationem: ex his que passus ē: didicit p pati infirmitatibus nostris. Et hoc est quod propheta petit: cum dicit. Da imperium tuum puero tuo. Hoc est petere incarnari: ut ipse mitius incarnat agat z clementius erga genus humanum. Nam subito ab initio sue cōceptionis datum est sibi imperium uniuersi: ut i nomine eius omne genu flectatur. Multiplicabitur eius imperium inquit Isaias. ix. c. de ipso christo loquens puero nato i mundo. Et ipse post resurrectionez dixit discipulis suis. Data est mihi omnis potestas in celo z in terra. Math. vlt. Non q̄ tunc fuerit sibi data de nouo sed tunc cepit manifestari potestas data ut dicit magister in. iij. sententiarum. Secūdum imperium large sumpto isto uocabulo: importat quoddam dominium quod quis habet super aliquem uel aliquos: ex quo potest ipsis aliquid imperare seu precipere z illi tenentur obedire. Et sic pater hz imperium sup filios ut ei i licitis debeāt obedire. Un dicitur Deutro. xxi. Si genuerit hō filiuz p tumacē z proteruū: qui nō audiat patris uel matris imperiū: z cohercitus obedire p tem pserit: accusat ab eis senioribus ciuitatis: de sua inobedientia z iordinata uita lapidari iubet a populo. Sic z marit imperiū hz super uxorē: precipue circa gubernatōem domus. Et iō qz uasti regina vxor assueri regis a rege uocata noluit uenire ad p uiuiū suū: de p silio sapientum iuorū repudiata fuit: z regno priuata: qui hoc p sueuerūt ista de cā: ne p iuges p saruz atqz medoruū puipēderēt imperia maritorū. Hester. j. Dñi ātēporales sibi subditis imperāt. Juxta illud puer. viij. Per me principes iperant. Et multomagis reges in regnis suis. Un dixerūt decem tribus roboam filio salomonis regnū suscipienti post mortem patris. Jminue de regno p is tui durissimo z de iugo grauissimo qō iposuit nobis: z seruiemus tibi. iij. Regum. xij. Sacerdos ḡz iperiū dicit hīe sup oues sibi p missas: z ille tenent obtēperare in his q̄ ptinēt ad salutem fideliū seu ad necessaria ad salutem. alīs mortem aie incurerēt. Dicitur eni Deutro.

¶ imperiū primale cē dñi nr̄i ih̄u xp̄i et dñi tpāli.

¶ imperiū omnīale cē soli dei ḡz.

¶ plato dz cõ pis in oziri endo.

xvij. a domino. Qui superbierit nolẽs obedire sacerdotis imperio: morietur homo ille. Aplus dz titum discipulum suũ ẽpm admonet: dicens. Argue cum omni imperio. i. auctoritate ostensa ꝛ rigiditate. Quãuis enim ut dicit Seneca: melius ẽperat qui remissius imperat. Hoc uerũ est cõpando remissionẽ ac nimiam seueritatem quã coiter reprobant iura diuina ꝛ humana: ꝛ natura ipsa male tolerat. Propter quod dicit Chriso. Melꝰ est. i. minus malũ habere deo reddere rõem de nimia misericordia: q̃ de nimia seueritate. xxvij. q. vij. alligant. Nimia tamen remissio ꝛ multuz excessiua nimis solet nocere subditis. ꝓpter qõ dicitur ecc̃s. xlij. Melior est iniquitas uiri: q̃ mulier benefaciens. Que auctoritas a quibusdã sic exponitur. Melior est seueritas prelati: ꝛsi cum aliq̃li excessu: q̃ nimia mollities ꝛ remissio: ex qua subditis benefacere uideatur. Uerum ex his imperijs nullus appellari consuecuit imperator: nisi ille qui tenet monarchiam mũdi. ꝛ preest omnibꝰ in tẽporalibus. Unde Hiero.. In apibus princeps unus est. Grues unam sequuntur ordine iterato. Imperator vnus. vij. q. i. ĩ apibus. Talis dignitaꝫ imperialis primo uidetur fuisse in gente assirioꝝ ut ĩ nabuchodonosor ꝛ assuero. Deinde ĩ medis ꝛ persis: sub ciro ꝛ dario ꝛ quibusdam alijs. Exĩ de in grecis sub allexandro magno. Demũ in romanis quorum primus imperator Julius cesar fuit. Et sub eius successore. Octauiano natus est christus. Et sub tiberio baptizatus ꝛ crucifixus: ut patet Luc̃. iij. Sed considerans ꝓpheta q̃ imperatores ꝛ quicunqz rectores qui non sunt serui dei: quales sunt infideles omnes: multa mala oppressiones ꝛ persecutões cruciatus ꝛ occisiones inferunt seruis dei: ut patet de imperatoribus infiõlibꝰ. Diocletiano. Maximiano. Decio. Nerone. ꝛ alijs paganis. Juliano apostata. constantio hereti̇co. ꝛ alijs plurimis. ideo petit ps. imperiuz suum. i. dignitatem siue imperialem siue regalem: siue qualemcunqz presidentiam dari puero suo. i. seruo suo. Usitatum est enim in scriptura seruuz uocare puerum: ut illud. Math. viij. Puer meus iacet in domo paliticus. quem Lucas euãgelista appellat seruũ. Imperium autem ꝛ quecũqz prelatio dicitur imperium dei: quia ut dicit Aplus ad Ro. xiij. Omnis potestas a domino deo ẽ. Et Dañ. iij. Sciant homines quia dominatur excelsus in regno hominũ: ꝛ cuicũqz uoluerit dabit illud. Et Augꝰ. primo de ciui. dei. Prouidentia diuina: regna constituũtur humana. Exaudita fuit oratio prophete predicta. s. da imperium tuum puero tuo: quãdo Cõstantinus imperator factuꝫ est christianus ꝛ seruus dei. Ex quo facto ecclesia dei fuit mirabiliter exaltata in temporalibus ꝛ spiritualibus.

¶ primꝰ imperator fuit in gente assirioꝝ. ut in nabuchoꝫ et assuero.

Est autem alia §. IIII.

¶ ff̃ ẽ supra in oclo.

dignitas in ecclesia seu ĩ orbe que antecedit dignitatem imperialez uidelicet papatus. Quãuis enĩ utraqz dignitas principium habuerit a christo sũmo põtifice ꝛ sũmo imperatore: ut dicitur di. x. Oñ idem mediator. Nõ tamẽ ex equo se habẽt ꝛ de pari iste dignitates: ꝛ subalternatĩ: ita q̃ ipator sit sub papa. Qõ ostẽditur rõe similitudine ꝛ auctoritate. Rõne q̃dem: q̃ ut dicit phũs. xij. metha. Entia nolunt male disponi. Male autez uel mĩꝰ bene disponerẽtur: si mẽbra ecclesie seu fideles: qui sunt nobilissima entia ĩ mundo ꝓ plures gubernarentur ex equo. Nam frequenter qõ uni placeret alteri displiceret. Et quod unꝰ statueret alius destrueret. Sicut ȯ facto pluries ꝓtigit: qñ euenerũt ꝓtrouersie iter papam ꝛ iperatorez. Nõ autem dicenduz est ipatorem esse sup papaz sicut nec caro super spiritũ: nec tpale sup spirituale. Sed papa est sup iperatorem. Uñ ꝛ ꝑmo. s. petro dixit xp̃s. Pasce oues meas. Jo. ulti. Et ideo si ipator ouis xp̃i. i. fidelis esse desiderat: oportet ut sũmo pastori regimine ꝛ imperio se subditum fateatur. ar. ad hoc di. x. suscitatus. In huiusmodi signũ papa ꝓfirmat ꝛ ꝓsecrat seu benedicit imperatorẽ. Dicit aũt aplus ad Hebre. viij. q̃ mior a maiori benedicitur. Insup papa depõit ipatorem cũ subest cã. Sicut Innocentꝰ deposuit Federicũ: quod nõ posset si maior nõ esset. Par enĩ parem non hz imperium. di. xxj. inferior. Transtulit dz papa iperium de grecis ĩ francos. ꝛ ȯ frãcis ad alemanos: ut patet di. lxiij. adrianus: quo ad ꝑmum: ꝛ i. c. sequenti quo ad secũdum. Excõicat dz papa iperatorem sicut Innocentius papa archadium ipatorem excõicauit. Et ambrosius q̃ non erat papa theodosium magnũ ipatorẽ ab ecclesia cum excõicatis excluſit: ut dist. xcvj. duo.

Probatur ꝛ hoc [illegible]ne. Nam ꝛ ecclesia militans imitatur in quãtum põt triumphantez que sub uno principe gubernatur. s. deo. Sic et de cet ecclesiam presentem sub uno pontifice sũmo. regi ꝛ gubernari: qui tamen non dicitur imperator: sed sũmꝰ pastor: seu papa. i. pater p̃m: ut noluerit se non quasi tirannũ dominari in clero ꝛ fideli populo: sed tãq̃ patrem omnium uisceroso amore cunctos diligere ꝛ pro posse iuuare. Lõparantur etiã he due dignitates soli ꝛ lune: papatꝰ soli quod est luminare maius: ꝛ imperium lune quod est luminare minus: ut in. c. solite de ma. et obe. Sicut ergo luna inferior est ꝛ lumẽ recipit a sole. Sic ipator inferior ẽ papa ꝛ lumẽ sue potestatis suscipit ab eo. Auctoritate idẽ ꝓbatur Dicit enim Eclasius papa Anastasio imperatori scribens. Duo quippe sunt imperator Auguste quibus principaliter hic mundus regitur aucto

ritas sacra pontificum: ⁊ regalis potestas: in quibus tanto grauius est pondus sacerdotuz quãto etiaz pro ipsis regibus in diuino reddituri sunt examine rõem. di. xcvj. duo. Hinc ⁊ Ambro. in eodem c. Si sublimitatem ẽpalem regum fulgori cõparares: ⁊ principum dyademati: longe erit inferi' q̃ si plũbi metallum ad auri fulgorẽ cõpares. Quippe cum uideas regum colla ⁊ principum submitti genubus sacerdotuz ⁊ exosculata eorum dextra. orationibus eorum credãt se ꝓmuniri. Itẽ Jo. papa ad honorium inquit. Si imperator catholicus est: filius est: non presul ecclesie. Quod ad religionem cõpetit: dicere ei ꝓpetit: nõ docere. di. e. si ipator. Unde ⁊ de ecclesiasticis psonis ⁊ rebus nõ pti net ad eũ disponere: nisi persuadendo ⁊ ꝓsulẽdo ar. ad hoc di. xcvj. bene quidẽ. Si qua autem disposuerunt circa ecclesiastica. in tantũ sunt ualida in quãtuz ecclesia approbauit: ut. xvij. q. iij. si qs suadente. §. qui aũt. Habet tñ papa utrũq; gladium. s. tpalem ⁊ spiritualem. Spiritualẽ quidem ut excoicatus ⁊ huiusmodi quez uniuersaliter ad omnes exercere ualet. Tpalem autem in terri ecclesie p suos ministros exercet. In alijs aũt ciuitatibus utiẽ in supplementũ defectus. cũ ad eum appellatur uel alio modo. Et i huius figurã dixerũt apostoli dño ecce gladij duo hic. Luce. xxij.

¶ hz duos gladios. s. spuale et tpale.

Tertiũ imperiũ §. V.

s. iternale. ẽ in quolibet. Est enim uolũtas tãq; regina ⁊ imperatrix actuũ aliarũ potẽtiarum ⁊ membrorũ corpis. Et in hoc differt homo a brutis: q; dominium hz actuũ suoz: quod illa nõ habẽt. Unde Seneca. Uis tibi dem magnũ imperiũ. Imperatibiipsi. Et hoc signatur. s. exercitiũ huius iperij rectum: in eo quod dicit centurio xpo. Ego. s. hõ sub potestate ꝓstitutus suz: habẽs sub me milites: ⁊ dico huic uade ⁊ uadit: ⁊ alii ueni et uẽit: ⁊ seruo meo fac hoc et fa[illegible]uitur imperium uoluntatis: que est sub diuino imperio: super triplex genus potentie. s. appetitiue cum dicit dico huic uade et uadit. Affectus enim uolũtatis extẽdit se ad rem uolitam seu amataz. Secũdo appiehẽ siue sine iteriozis siue exteriozis: quod notat cum dr: et alio ueni et uenit. Per hũc enim qs intelligit in q̃tũ applicat sub intellectu: ut similitudo rei i ipo sensu uel intellectu. Tertio executiue siue motiue in eo q; dicit seruo meo fac hoc et facit. Seruus noster est corpus: in quo est uis motiua membrorũ materialit. Et hoc tunc facit quod sibi impat q̃n membra mouet et opatur fm rõem. Uel sic. Dicit quis uade et uadit. cũ resistit tẽptatoib' uitioz. Tunc enim recedunt saltem ne dominent. Dicit alio ueni et uenit: cũ bonis inspiratoib' acquiescit. optans ut ueniant et permancãt. Seruꝰ est corpus quod tunc facit quod sibi dicit dominꝰ spũs: cũ castigat et mortificat se ꝓ cupiscẽtijs suis.

¶ Imperiũ omnẽ creatũ rõnales ẽnt supra se.

¶ ba tñ dicit.

Capitulum vndecimũ de vsu.

Et usu qd̃ sit ac

t' uoluntatis ex diuersis diffinitonib' eius. Ubi sciẽdum q; usus rei alicuius fm. b. Tho. ꝑma secũ. q. xvi. importat applicatõem illius rei ad aliquaz opatõem. Unde et operatio: ad quã applicam' rez aliquam dicitur usus eius. Sicut equitare ẽ usus equi: ⁊ percutere est usus baculi. Ad operatõem aũt applicamus ⁊ principia interiora agendi. s. ipsas potentias aie uel membra corporis: ut intellectum ad intelligendũ: ⁊ oculũ ad uidẽdum: ⁊ etiã res exteriores: sicut baculum ad percutiẽdũ. Sed manifestum est q; res exteriores nõ applicam' ad aliquam operatiõem nisi per principia intrinseca que sunt potentie aie aut habitus. Potentiaruz aũt organa sunt membra corporis. Ostensum est autem supra q; uoluntas est que potẽtias anime mouet ad actus suos: ⁊ hoc est applicare eas ad operatõem. Unde manifestum est: q; uti primo ⁊ principalit est uoluntatis tãq; primi mouẽtis: rationis tãq; dirigentis. Sed aliarum potentiarum tãq; exequẽtium: que ꝓpantur ad uoluntatem a qua applicantur ad agendũ: sicut instrumẽta ad principale agens. Actio autẽ proprie nõ attribuit instrumẽto sed principali agenti: sicut edificatio edificatori nõ autẽ instrumento.

Sed pro maiori §. I.

declaratione. dicit. b. Tho. in primo senten. di. i. q; uti dicitur tripliciter. Uno modo prout nominat quandã operatõem: fm q; dicimus usũ alicuius rei esse bonum uel malum. Et fm hoc uidetur diffiniri ab aug. cum dicit: q; uti est aliquid assumere i facultatem uolũtatis. i. ut utens opetur de eo quo utitur ad nutum uolũtatis. Secundo modo dicit frequẽtã operatõis: et sic usus ẽ idez q; consuetudo. Et scõm hoc diffinit victorinus: qõ usus ẽ actꝰ de potentia frequenter elicitus. Et Jsido. Paruũ usum lex et ratio uincat. di. xi. c. i.

Tertio modo dicitur uti respectu eorũ que ordinantur ad finem. Et sic sumitur hic cum distinguitur cõtra frui. Et diffinitur ab Augꝰ. q; uti est quod in usum uenerit: referre ad id quo fruendũ est. Ubi notandum: q; totum hoc quod dicit: id quod in usum uenerit: ponitur loco uniuus dictionis. ⁊ est circũlocutio huius quod dico utile: qõ ẽ obiectũ huius actꝰ uti. Actus autẽ conuenienter p suũ obiectũ diffinit. Jd aũt qõ ẽ ad finẽ iducit ad finẽ p iperiũ uolũtatis. Unde uti est actus uolũtatis: q̃ ẽ uis motiua uirtũ fm ordinem ad rõnem.

Opa mūdana in dō debemꝰ referre.

Capitulū Duodecimū

Quibus rebus ℣.II.

Quibus rebus sit utēdū: dicēdū q̄ utibilia sūt oēs creature mūdi Opa nāa ⁊ pene tpales: q̄ hec oia i deū dēmꝰ referre: ut i fīnē. Pro cuiꝰ declaratōe dicit. b. Tho. ubi supra: q̄ quecūq; sūt bona: nō habēt bonitatem nisi in quātū accedūt ad similitudinē bonitatis diuine. Unde oportet q̄ cū bonitas sit rō dilectionis ⁊ desiderij: q̄ oia amentꝫ in ordine ad bonitatem ꝑmā. i. diuinā. Omne aūt quod bonum est: a deo est. vñ que ab ipso nō sunt: nec querēda sunt nec utendū est eis. Unde nullo peccato utēdum est: q̄ peccatum nō est a deo. Pena autē a deo est: et ideo ea utēdum est: ⁊ ordināda in finem: sm q̄ mouet meritum hoīs: ducēs eū in ꝓsideratōez ꝑ prie infirmitatis: ⁊ sm q̄ purgat peccata. Similit ⁊ res mūdi q̄ ab ipso sunt: eis utēdum ē: ul i q̄tū ꝓferūt ad dei cognitōem: ostēdentes eius magnitudinē: uel i quātū sūt in subsidiū uite nostre ordinate in deū. Q̄ enī dicātur creature esse facte i odiū ⁊ muscipulā pedibus insipiētiū: hoc ē ex pte hoīs: in quātū abutat eis: sistēdo in eis: ut in fine: ⁊ nō ex pte ipsarū creaturarū. Similit opa nāa q̄ mala nō sūt: ab ipso sunt: ⁊ ꝓpter ipm facienda: nō q̄ quālibet opatōem oporteat semp actualit referre i deum: sed sufficit q̄ habitualiter ꝓstituat finē in deo sue uolūtatis.

Jesus autē nō ℣.III.

solū ē i uia: sz ēt i patria q̄ ad q̄daz. ꝑ cuiꝰ declaratiōe dicit. b. Tho. ubi supra: q̄ usus cū sit eorū q̄ sūt ad finē q̄dā sūt ꝓtingētia finē et icludētia ipm: Et hec sunt que non repugnāt pfectōi finis: sicut dispōes materie manēt cum forma substātiali. Et taliū erit usus in patria. Sicut perfectōes naturales: et septem dona spīritussancti: et alia q̄ ex sua rōe imperfectōem nō dicunt. Quedā autē sūt ad finem sicut distantia a fine: ut motus et huius: et ista ꝓpter suā imperfectōem nō ꝓpatitur finis. Et horū nō erit usus in patria: sicut pene: actꝰ fidei. spei. cibi. et hꝰ. Differt aūt usus dei i rebus creatis: ab usu nostro in duobus. Primo q̄ deus usum suū quo utitur rebus: refert ad bonitatem suam. Nos aūt non ad bonitatem nāam sz ipsiꝰ. Secūdo quia nos referimus usum nām quo operamur circa creaturas ad utilitatem nostrā. Ipse uero nō ad utilitatē suam: sed nām. Primū ostēdit magister di. i. in operibus misericordie creatōnis et iusticie Usus electōem sequitur et precedit executōem operis. Unde Damas. dicit: q̄ post electōem impetum facit ad apatōez et postea vitur. Ipsam enim executōem opis precedit motō: qua uolūtas mouet ad exequēdū sequitur autem electōem. Et sic cū usus ptineat ad predictā motionem uolūtatis: est mediuz inter electōem et executōez: que executio pertīnet ad imperiū. ut dicetur in se. c. Pro huius maiori declaratōe dicit b. Tho. in ꝑma scōe. q. xvi. arti. iij. q̄ uolūtas hz duplicē habitudinem ad uolitū. Unam secūdum q̄ uolitū ē quodāmodo i uolūtate ꝑ quādā ꝓportōem ad uolituz: vñ ⁊ res q̄ sunt nālit ꝓportionate ad aliquē finē. dicunt nālit appetere illū finez. Sz sic habere finē: ē imperfecte hīe ipm. Secūdo habitudo uolūtatis ad uolituz ē: ut hēat ipz finē realiter: ⁊ hoc ē pfecte habere ipm. Uolitū autez nō soluz ē finis: sed etiā id qō ē ad finē. Ultimum autē qō ptinet ad primā habitudinē uolūtatis: respectu eius quod ē ad finē: est electio. Jbi enim cōpletur ꝓportio uolūtatis: ut pfecte uelit id qō est ad finē: sed usus iā pertinet ad secundā hītudinē uolūtatis: qua tēdit ad ꝓsequēdum rē uolitā. Et sic patet q̄ usus sequit electōem. Si tñ accipiatur usus sm q̄ uoluntas utitur potētia executiua mouēdo ipaz. Sed q̄ uoluntas etiā quodāmodo rōnem mouet ⁊ utitur ea: pōt intelligi usus eius q̄ ē ad finē: sm q̄ est in ꝓsideratōe rōis referētis ipm in finē: ⁊ hoc mō usus ꝑcedit electōem. Itē sciēdum sm. b. Tho. ubi supra: q̄ electio ꝑcedit usū si referāt ad idē. nihil autē ꝓhibet q̄ usus unius ꝑcedit electōem alterius: ⁊ q̄ actꝰ uoluntatis reflectūtur supra se ipsos. Jn quolibet actu uolūtatis: pōt accipi et ꝓsensus ⁊ electio et usus. Ut si dicat q̄ uolūtas ꝓsentit se eligere ⁊ consentit seconsentire: ⁊ utitur se ad consentiendum ⁊ eligendum: ut sēper isti actꝰ ordinati ad id qō ē ꝑfus sint ꝑores.

Capitulū duodecimuz. de bonitate et malitia ipsorum humanorum actuum.

E bonitate uel

malitia humanoruz actuū. Ubi ꝑ [illegible] q̄ hz omnis actio in quātū actio sit bona. s. in genere nature: nō tñ in genere moris: sed aliqua bona ⁊ aliq̄ mala. Unde xps. Jo. iij. Omnis qui male agit odit lucē. Et Math. vij.. Arbor mala fructꝰ malos facit tē. Pro cuiꝰ declaratōe dicit. b. Tho. ꝑma scōe. q. xviij. arti. i. q̄ de bono ⁊ malo i actibus oportet loqui sicut de bono ⁊ malo i rebus: eo q̄ unaqueq; res talē opatōem ꝓducit: qualis ē ipa. Jn rebus autē unūquodq; tātū hz de bono: q̄tū hz de esse: bonū enī ⁊ ens ꝓuertunt. Solus autez deꝰ habet totā plenitudinē sui esse: scōm aliquid unum ⁊ simplex. Unaqueq; autē res alia habet plenitudinē essendi sibi ꝓuenientem secūdum diuersa. Unde in aliquibus contingit: q̄ quantū ad aliquid habent esse: ⁊ tamē quantū ad plenitudinē essendi sibi cōuenientem ⁊ eis debitam deficit eis aliquid. Sicut ad plenitudinem esse huma

ꝑ nō de bonitate et malitia actuū humanorū.

Alij aūt nō solū ē in ma sz imprīs.

ni requiritur: q̄ sit quoddam cōpositū ex anima ⁊ corpore: habens omnes potentias ⁊ instrumenta cognitōis ⁊ motus. Unde si aliquid horum deficiat alicui homini: deficit ei aliquid de plenitudine sui esse. Quantum igitur habet de esse tātū habet de bonitate. In quantum uero ei aliquid deficit de plenitudine essendi: in tantum deficit a bonitate ⁊ dicitur malus. Sicut homo cecus habet de bonitate q̄ uiuit: ⁊ malum est ei q̄ caret uisu. Si uero nihil haberet de entitate uel bōitate neq; bonum neq; malum dici posset. Sic igitur omnis actio in quantum habet aliquid de esse in tantum habet de bonitate. In quantum uero ei aliquid deficit de plenitudine essēdi que debetur actioni humane: in tantum deficit de bonitate: et sic dicitur mala: puta si deficiat ei uel determinata quantitas scōm rationem: uel debitus locus ul aliquid huiusmodi. Et quod Dionisius dicit: q̄ malum non agit nisi in uirtute boni. Uerum ē sed bonum illud est defficiens. Si enim nihil essz ibi de bono: nō esset ens neq; agere posset. Si autem esset deficiens: non esset malus. Unde ⁊ actō mala est quoddam bonum deficiens: quod scōm quid est bonum simpliciter autem malum. Item adulterium quod est quedam actio: non solum importat cōmixtionem maris ⁊ femine. Unde q̄q; sequitur generatio: que bonum est: sed etiam talem actionem in quantum caret ordine rationis ⁊ fm hoc est mala actio.

Actio humana hz §. I.

[bonū hz et malum hz actō humana ex obiecto.

bonitatem uel malitiam ex obiecto. Uñ osee. ix. dicitur de peccatoribus. Facti sunt abhominabiles sicut ea que dilexerunt. Fit autez homo abhominabilis per malitiam sue actionis. Pro cuius declaratione dicit. b. Tho. ubi supra arti. ij. q̄ bonum ⁊ malum actōis sicut ⁊ aliarum rerum: attēditur ex plenitudine essendi uel defectu ipsi⁹. Primū autem quod ad plenitudinez essendi ptinere uidetur: est id quod dat rei speciem. Sicut autez res naturalis habet speciē ex sua forma: ita actio habet speciem ex obiecto: sicut ⁊ motus ex termino: ⁊ ideo sicut prima bonitas rei naturalis attenditur ex sua forma que dat ei speciē: ita ⁊ prima bonitas actus moralis attenditur ex obiecto conuenienti. Unde etiā a quibusdam appellat bonū ex genere: puta uti re sua. Et sicut in rebus naturalibus primū malum est: si res generata non cōsequitur formam specificā: puta si non generetur homo sed aliquid loco hominis. Ita p̄mum malum in actionibus moralibus est: quod est ex obiecto: sicut accipere aliena. Et dicitur malū ex genere: genere pro specie accepto: eo modo loquēdo quo dicimus genus humanū humanā speciez.

Ubi etiā sciendū q̄ obiectuz actōis nō ē materia ex qua: sed materia circa quam: ⁊ habet quodammodo rationem forme in quantum dat speciem. Item licet res exteriores circa quas sūt actiones humane in se sint bone: tamen in qnantum considerantur ut obiecta actionum talium: cum nō habent debitam proportiōem ad hanc uel illam determinatam actōem non habent rationem boni. Et quia similes habitus similes actus reddūt: ut dicit phūs in. ij. ethicorum. Sicut habitus bonus ⁊ malus differunt specie: ut prodigalitas ⁊ liberalitas. Ita ⁊ actus bonus ⁊ malus differūt specie. Quia enim differentie per se diuersificant speciem: cum differentia boni ⁊ mali circa obiectuz considerata: cōparetur per se ad rōem. s. fm obiectum q̄ obiectum est ei conueniens uel incōueniens: dicūtur enim actus humani uel morales fm q̄ sunt a ratōe. Ideo bonum ⁊ malum diuersificant speciem in actibus moralibus. Sicut etiam in naturalibus bonum quod est fm naturam: et quod est cōtra naturam: ut corpus uiuū ⁊ corpus mortuum diuersificant speciem nature. Ita i moralibus quod est secūdum rationem ut benuz: ⁊ quod est contra rationem ut malum: diuersificāt speciem moris fm. b. Tho. ubi supra arti. v.

Actio humana habet bonitatem uel malitiā ex circūstantia ⁊ aliquando speciez. Pro cuius declaratione dicit. b. Tho. ubi supra arti. iij. q̄ in rebus naturalibus non inuenitur tota plenitudo q̄ debetur rei ex forma speciali: que dat speciem: sz multum superaddītur ex superuenientibus accidentibus: sicut i homine ex figura ⁊ colore ⁊ alijs huiusmodi: quorum si aliquid desit ad decentem habitudinem: cōsequitur malum: ita est etiam in actōe. Nam plenitudo bonitatis non tota ꝓsistit in sua specie: sed aliquid additur ei ex his que adueniunt tāq̄ accidentia quedam: ⁊ hec sunt circūstantie debite. Unde si aliquid desit quod ptineat ad circūstantias debitas: erit actio mala. Sūt autem circūstantie extra actionem: in quantum nō sunt de essentia eius: tamen sunt i ipsa uelud quedam accidentia eius: sicut accidentia que sunt in substātijs naturalibus. Et sunt huiusmodi circūstantie ut accidentia per se seu propria: ⁊ ideo cōsiderantur i doctrina morum: sicut in unaquaq; arte considerantur accidentia propria. Et nota diligenter: q̄ tunc circūstantia non solum auget maliciam in actu malo: sed etiā mutat speciē illi⁹ actus: quādo uidelicet consideratur illa circūstātia ut principalis conditio obiecti actionis habens specialem repugnantiam: ⁊ ut contrariaz ordini rationis: puta ratio considerat uel ordinat seu cōsiderare potest ⁊ ordinare: ⁊ si non facit hanc cōsiderationem uel ordinationem. non esse iniuriam faciendam loco sacro. Tollere ergo alienum de loco sacro addit specialem repugnantiaz

Corpus humanum hz bonum vel malum ex fine.

Capitulū Duodecimū

ad ordinem rationis ultra illud quod est obiectū illius actionis. s. tollere alienū quod etiam est cōtra ordinē rōis. Et sic circūstātia mutat spēm vt dic̄. b. Tho. ubi supra arti. x. Et tunc nō remanz in ratione circunstantie in genere moris: cuz dat speciem actui: quia consideratur ut quedam conditio principalis obiecti: z quasi quedam specifica differentia: sed in genere nature illi⁹ actionis. Non est autem inconueniens q unus actus moralis sit in plurib⁹ specieb⁹ moris ēt dispat. Cum autem circūstantia non respicit ordinem rationis in bono uel in malo per se: sed presuppositā alia circūstantia: a qua actus moralis habet speciem boni uel mali. Sicut tollere aliquid i magna quātitate uel parua: non respicit ordinem rationis in bono uel in malo: nisi presuppositā uel alia cōditione per quam actus habet malitiam: puta hoc quod est esse alienū qō repugnat rōi: z iō hoc nō mutat spēm peccati sed aggrauat.

Actio humana §. II.

habet bonitatem z malitiaz precipue ex fine. Unde Boecius. Cuius finis bonus est z ipsum bonuz: z cuius finis malus z ipsum quoq; malum. Pro cuius declaratione dicit. b. Tho. ubi supra arti. iuj. Qz eadem dispositio rerum in bonitate z in esse est. Sunt enim quedam quorum esse ex alio non dependet: z in his sufficit considerare eorum esse absolute. Quedā uero sunt quorum esse depēdet ab alio. vnde oportet q considerentur per cōparationem ad causam a qua dependent sicut autē esse rei dependet ab agente z forma. Ita z a fine depēdet bonitas. Unde in personis diuinis que nō habent bonitatem dependentem ab alio. non pside ratur aliqua ratio bonitatis ex fine. Actiones humane z alia quorum bonitas dependet ab alio. habent rōnem bonitatis ex fine. a quo dependēt preter bonitatem absolutam que i eis existit. Sic igitur in actione humana quadruplex bonitas pside rari potest. Una. s. fz genus. prout. s. est actō: quia in quātum habet de actione z entitate in tātum habet de bonitate. Alia uero bonitas est fm speciem. que accipitur scdz obiectuz conueniens: Tertia que accipitur fm circūstantias quasi accidentia quedam. Quarta fm finem quasi fin habitudinem ad causam bonitatis. Et cum Dyonisius dicat. Nullus ad malū respiciens operatur. Sciendum q bonū ad quod respiciens opat nō est semper uerum bonū: sed aliquando apparens bonū z non uerū: z tūc sequitur actio mala. Nihil etiā prohibet i una actōe adesse unaz dictaz bonitatū z deesse aliaz. Non est autē actio bona simpliciter: nisi adsint omnes predicte bonitates.

Itē fm. b. Tho. ubi supra arti. vj. Ex fine diuersificat etiā species actꝰ humani. Quod sic declarat. Actꝰ dicūt hūani i q̄tū sūt uolūtarij in actu āt uolūtario ūcnit duplex actus. s. actꝰ interior uoluntatis z actus exterior. Et uterq; eorum actuū habet suū obiectuz. Finis autem proprie est obiectum actus interioris uoluntarij. Idem autez circa quod est actio exterior: est obiectum eius. Sic ergo actus exterior accipit speciē ex obiecto circa quod est: ita z actus interior accipit speciem ex fine: sicut ex proprio obiecto. Id autem quod ē ex parte uoluntatis se habet ut formale: ad id quod est ex parte actus exterioris: quia uoluntas utitur membris ad agenduz ut instrumentis. Neq; actꝰ exteriores habent rōem moralitatis nisi in q̄tum sunt uolūtarij. Et ideo actus humani species formaliter ꝓsideratur fm finem. Materialiter autē fm obiectum exterioris actus. Unde phūs dicit in. v. ethicorum: q̄ qui furatur ut mechetur per se loquendo magis adulter est quā fur. Et sic cuz actus hēat spēm ex obiecto: qz finis etiaz hz rōez obiecti: ex eo enim hz speciem.

Actionū hūana §. III.

rum alique sunt indifferentes fm speciez: sz nulla est indifferens fm individuum. Et primum ostendit Aug̃. in libro de sermone domini in monte. ubi dicit: q̄ quedam facta hominum sunt media que possunt bono z malo animo fieri. de quibus temerarium est iudicare: z hec dicūtur indifferētia. Quod sic declarat. b. Tho. prima secūde. q. xviij. arti. ix. Omnis actus speciem habet ex obiecto. Et actꝰ humanus q̄ dī moralis hz speciem ex obiecto relatū ad principiū actuū humanorū qō est rō. Unde si obiectum actus includit aliq̄d qō ꝓueniat ordini rōis erit actus bonus fm suā spēz ut dare elemosinam indigenti. Si aūt includat aliquid qō repugnet ordini rōis: erit actus malꝰ fz suaz spēm: sicut furari quod est tollere aliena. Cōtingit autē q̄ obiectū actus non icludit aliquid pertinens ad ordinē rōis: sicut leuare festucam ō terra: ire ad cāpum z huius: z tales fm suam spēm sūt indifferētes. Quāuis aūt oē obiectuz uel finis circa que est actus. hz aliquā malitiaz uel bonitatem saltem nālem: non tamē semper ꝛportat bonitatē uel malitiā moralem: que cōsideratur per cōparationem ad rationem. Item quāuis maluz sit priuatio boni: z habitus z priuatio sint opposita imediata fm phūz: nō tn ex hoc tollitur: quin possit esse aliquis actus indifferens: quasi mediū inter bonū z malum fm speciem. Et ratio est. qz duplex est priuatio: queda que consistit in priuatum esse: z quia hec nihil relinquit sed totum aufert: ut cecitas totaliter aufert uisum. tenebra lucem. mors uitam. ideo inter hanc puatōem z ciuis habitum oppositum: non pōt esse aliquod medium circa proprium susceptibile. Alia puatio ē que

Corpus mod dñi. nō ē in rnduy duo. sz in spē.

p̄ priuno du p̄ est.

consistit in priuari. Sicut egritudo ē priuatio sanitatis: nō q̄ tota sanitas subtrahatur sed ē quasi quedam ad totalem ablationem sanitatis que fit per mortem. Et ideo cum talis priuatio aliq̄d relinquat: non semper est imediata cuz opposito habitu. Et hoc modo malum est priuatio boni: quia non totum bonum aufert sed aliquid relinquitur. Unde potest esse aliquid mediuz inter bonum ⁊ malum. Secundum. s. q̄ nullus actus fm indiuiduum sit indifferens. probatur ex hoc quod dicit christus Math. xij. Omne uerbum otiosum quod locuti fuerint homines reddent rationem in die iudicij: quia. s. est malum. Et dicitur otiosum uerbum fm Greg. quod utilitate rectitudinis uel ratiōe iuste necessitatis caret. si autem non careret his non esset otiosum nec malū sed bonum. Et idem de alijs actibus. Pro cuius declaratione dicit. b. Tho. ubi supra. q̄ contigit aliquem actum esse indifferentem scōm speciem qui tamen erit bonus uel malus indiuiduo ꝓsideratus. Et hoc ideo: quia actus moralis non soluz habet bonitatem uł malitiam ex obiecto ex quo habet spēm: sed etiam ex circūstantijs: que sunt quasi quedam accidentia: sicut aliquid contingit indiuiduo hominis fm accidentia indiuiduantia quod non contingit homini fm rationem spēi. Et ideo oportet quod quilibet actus idiuidualis habeat aliquaz circūstantiam: per quem trahat ad bonum uel maluz: ad minus ex parte intentionis finis. Cum enim rationis sit ordinare: actus a ratione deliberatiua procedens: si non sit ad debitum finem ordinatus: ex hoc ipso repugnat rationi ⁊ habet rationem mali. Si uero ordinetur ad debitum finem: congruit cum ordine rationiſ unde habet rationem boni. Necesse est autem q̄ actus ordinetur uel non ordinetur ad debitum finem. Unde necesse est omnem actum hominis a ratione deliberatiua procedentem indiuiduo cōsideratum esse bonum uel malum. Si autem nō procedit a ratione deliberata: sed ex quadaz imaginatione: sicut cum quis fricatur barba: uel mouet manum uel pedem. talis actus non est ꝓprie moralis uel humanus: cuz hoc habeat actuſ a ratione: ⁊ sic erit indifferens quasi extra genus actuum moraliū existens. Quod autem dic̄ philosophus in. iiij. ethicoruz. de placidis. i. adulatoribus ⁊ prodigis. q̄ non sunt mali: non est contra dicta: quia phūs ibi uocat malos proprie eos qui sunt proximis nociui. Sed theologus dicit actū omnem malum: qui repugnat recte rationi: siue noceat proximo siue sibi soli. Et sic prodigi ⁊ placidi ⁊ huiusmodi sunt mali. Sz ⁊ qui agit aliq̄d querens sustentationem uel quietem corporis sui ut cōmedendo. dormiendo. ⁊ huiusmodi. Si ipz corpus suum ordinat ad bonū uirtutis: ⁊ ille actꝰ pertinebit ad uirtutem ⁊ econtra si malꝰ. Itez nota. q̄ actus vn' in genere nature potest esse bonus ⁊ malus in genere moris: puta ambulatō ad ecclesiam. vnde in principio potest esse bona: ut si fiat propter deum ⁊ in processu mala: ut si mutetur intentio ⁊ fiat propter inanem gloriaz uel lasciuiaz: ⁊ tunc sunt diuersi actus in genere moris bonus ⁊ malus propter mutationem intentiōis: licet unus sit in genere nature. Sed unus ⁊ idem actus in genere moris: est impossibile q̄ sit bonus ⁊ malus: cum sunt contraria. b. Tho. prima secū de. q. xx.

Bonitas uolū §. IIII.

tatis humane in actibus suis. Primo dependet ex obiecto. i. ex bono quod uult. Secundo ex ratione uolentis. Tertio ex lege eterna. Quarto ex hoc q̄ conformatur uoluntati diuine. Primū sic probatur. dicit phūs in. v. ethicoruz: q̄ iusticia est fm quam aliqui uolunt iusta. Et eadez ratōe: uirtus est fm quam aliqui uolunt bona. Sed bona uoluntas est que est fm uirtutem. Unde sequitur. q̄ bonitas uoluntatis ex hoc est q̄ aliq̄s uult bonum. nō quodcūq̄z sed ꝓueniens ad appetēdū fm ratōem. Nam ⁊ malus uult bonum nō q̄dez ueruz sed apparens. Sub hoc etiam q̄ quis uelit bonum: includitur obseruatio debitarum circūstantiarum. Nam si quis uult bonum quādo nō debet: uel ubi non debet: non uult uere bonum. Includitur etiam intentio debiti finis. Nam cum uolumus aliquid propter intentōem alicuiꝰ finis ordo ad illum finem accipitur ut quedam ratio bonitatis in obiecto. i. in ipso uolito. Ut cuz quis uult ieiunare propter deum: ipsum ieiuniū habz rationem boni: ex hoc ipso q̄ fit propter deum.

Secūdo dependet humane uolūtatis bonitaſ ex rōe. Ex eo uidelicet. q̄ obiectū uolūtatis ꝓponit ei per rōem. Ad bonū intellectū est bonū uolūtatis ꝓportōem ei. Bonū sensibile uel imaginatū nō est ꝓportionatuz: ei sed appetitui sensitio: q̄z uolūtas pōt tendere in bonū uniuersale quod ratio apprehēdit. Appetitus autem sensitiuus nō tendit nisi in bonum particulare quod apprehēdit uis sēsitiua. Tertio dependet bonitaſ uolūtatis ex lege eterna: cum est fm eam. Sicut peccatū quod ē ꝓtra bonitatem. dicitur esse actio ꝓtra legē eternā. fm diffinitōez Aug'. In causis enim ordinatis effectꝰ plꝰ depēdet a ꝑma cā q̄ a scōa. cā scōa nō agat nisi ꝑ uirtute ꝑme. Q̄z autē ratio humana sit regula uolūtatis hūane. ex qua bonitas etꝰ mēsuraſ. hoc hz a lege eterna. q̄ ē rō diuina. Unū in ps. Signatū est super nos lumē uultꝰ tui dñe. i. lumen rationis quod ī nobis est: quod nobis pōt ostendere bona ⁊ regulare uolūtatē nāz: ī q̄tū ē lumē uultus tui. i. a tuo uultu seu lege eterna tua

deriuatum. Magis ergo dependet bonitas uolū tatis a lege eterna q̄ a ratione humana. Et ubi ō ficit ratio humana oportet recurrere ad rationē eternam. Que lex eterna licet nobis sit ignota. fz q̄ est in mente diuina: innotescit tamen nobis per rationem naturalem: que ab ea deriuatur ut pro pria imago. uel per aliquam reuelationem super additam. Quarto dependet ex conformitate ad uoluntatez diuinā. Unde super illud Math. xxvi. Non sicut ego uolo sz sicut tu dicit glo. Hoc dicit quia rectum uult esse hominem. ꝛ ad deum dirigi fm Aug. Rectitudo autem uoluntatis ē bonitati ei⁹. Et sic pz q̄ dependz bōitas uolitati ex conformitate diuine uoluntatis. Cum.n. bōitas uolūtati ex itētōe finis: finis āt ultim⁹ uolūtati humane sit deus: qui est sūmum bonum. sequitur q̄ requiratur ad bonitatem uoluntatis humane: q̄ ordinetur ad sūmum bonum quod est deus: ꝛ sic oportet q̄ conformet se cuz diuina uoluntate: formaliter quidem non materialiter. i. in cōmuni ñ particulari. Uolitum enim diuinuz. i. quod uult deus fm rationem cōmunez quale sit scire possumus. Scimus enim q̄ quicquid uult deus uult sub ratione boni: ꝛ ideo quicunqz uult aliquid sub ratione boni habet uoluntatem conformez uoluntati diuine. quātum ad ratōem uoliti. Sz in particulari nescimus quid deus uelit. ꝛ quātū ad hoc non tenemur conformare uoluntatē nraz uoluntati diuine. In statu autem glorie omnes uidebunt in singulis que uult: ꝛ ideo non soluz formaliter sed etiam materialiter conformant uolūtatem suam uoluntati diuine. Ecōtra malitia uoluntatis humane procedit ex obiecto. quādo nō uult uerum bonum: ꝛ ex defectu ratōis. Et quia est contra legem eternam illud uolitum: nec conforme uoluntati diuine. hec.b. Tho. prima scōe q.xi.arti.ix.

De bonitate et §.V.

malitia actuum exteriorum. Bonitas ꝛ malitia p prius repitur in actu interiori uolūtatis. q̄ i actu exteriori. Quod ꝓbatur ex hoc quod dicit Aug. q̄ uoluntas est qua peccatur ꝛ recte uiuitur. Et sic peccatum uel opus bonum per prius repitur in uoluntate. Uerum est tamen q̄ si consideretur bonitas actus exteriorꝭ. fm q̄ est in apprehensione ꝛ ordinatione rōnis: prior est q̄ bonitas ei⁹ uoluntatis. Actus enim exterior est obiectum uoluntatis: in quātuz proponitur uoluntati a ratione. ut quoddam bonū apprehensum ꝛ ordinatū per rationē: ꝛ sic est prius q̄ bonum actus uolūtatis. Sed si consideretur fm q̄ est in executione operis: sequitur bonitatem uoluntatis que ē principium eius. Est enim effectus uoluntatis ꝛ sequitur ipsam. Finis enim est prior in intentōe ꝛ posterior in executione. Item sciendum q̄ tota malitia uel bonitas actus exteriorꝭ non dependet ex uoluntate Nam duplex bonitas uel malitia pōt considerari in actu exteriori. Una scōm debitam materiam ꝛ circūstantias. Alia scōm ordinez ad finem. Et illa quidem que est fm ordinem ad finē tota dependet a uoluntate. Illa autem que est ex debita materia ꝛ circūstantijs dependet ex rōne ꝛ ex hac dependet bonitas uoluntatis. fz q̄ i ipaz fertur. Est autem considerandu q̄ ad hoc q̄ aliquid sit malum sufficit unus defectus. ad hoc autem ut aliquid sit simpliciter bonum non sufficit unum singulare bonuz. sed requiritur integritas uoluntatis. Si ergo uoluntas est bona ꝛ ex ꝓprio obiecto ꝛ ex fine: consequens est actum exteriorez inde sequentem esse bonum. Si autem deficit alterum eorum: erit actus malus. Quando igitur dicitur Math. vij. Arbor bona nō potest fructꝰ malos facere: ubi arbor bona significat bonā uoluntatem: intelligendum est uoluntatem esse bonā ex actu uolito bono ꝛ fine debito. Peccat enīz quis ꝛ quando uult malum actum. ꝛ etiā quādo uult malum finem. Et quando actus exterior dicitur bonus uel malus solum ex ordine ad finem tūc ē oīno cadē bōitas l̄ malitia actꝰ uolūtatis: q̄ p se respicit finē ꝛ actꝰ exteriorꝭ q̄ ispiē finē mediāte actu uoluntatis. Qñ autem actus exterior habz bonitatem uel malitiam scōm se. i. scōm materiā in circūstantias. tunc bonitas actus exteriorꝭ est una ꝛ bonitas uoluntatis que est ex fine est alia. ita tamen q̄ bonitas finis ex uoluntate redundat in actuz exteriorē ꝛ bōitas mē ꝛ circūstātiaꝝ ipīdū dat in actum uoluntatis. Quanuis enim actus interior ꝛ exterior sint diuersi in genere nature. tamen ex eis sic diuersis constituitur unum in genere moris. Tho. prima scōe.q xx. Quomodo actus exterior addit ad bonitatem uel malitiam actus interiorꝭ uel non. Sciendum igitur q̄ bonitas uel malitia actus exteriorꝭ potest considerari dupliciter. Uidelicet ex fine intento. ꝛ ex materia ꝛ circūstantijs. Et quantum ad primuz idest ex uoluntate finis: tunc actus exterior nihil addit ad bonitatem uel malitiam: nisi contingat ipsam uoluntatem fieri uel meliorem in bōis uel peiorem in malis: per ipsuz actū exteriorē q̄ solū per interiorez. Quod potest contingere triplicit. Primo modo scōm numerum: puta cuz ds uult aliquid facere bono fine uel malo: ꝛ tunc id non facit. postmodū autem uult ꝛ facit. Et sic ibi duplicatur actus uoluntatis. Unde ibi duplex bonum est uel duplex malum. Secūdo modo quātum ad extensionem: puta cuz quis uult aliquid facere bono fine uel malo: ꝛ propter aliquod impedimētū desistat. Alius autem cōtineat motum uolūtatis. quousqz ꝓficiat op⁹: manifestū ē q̄ hꝰ mōi

Opus malum uel bonum ex uoluntate dependet

voluntas est diuturnior in bono ul' in malo. ⁊ sic melior uel potior. Tertio modo scōm intentōez Sunt enim quidam actus exteriores qui inquantum sunt delectabiles uel penosi. nati sunt intendere uoluntatem uel remittere. Constat enim q̄ quanto uoluntas intentius tendit in malum uel bonum. tanto est peior uel melior. Quantum ad secūdum. i. loquendo de ipso actu exteriori secūdum materiam ⁊ circūstantias. Sic comparat ad uoluntatem. ut terminus ⁊ finis. Et hoc modo addit ad bonitatem uel malitiam uoluntat'. quia omnis inclinatio uel motus perficitur in eo q̄ consequitur finem uel attingit terminum. Unde non est perfecta uoluntas. nisi sit talis que data opportunitate operetur. Si vō possibilitas ō sit: uoluntate existēte perfecta ut operetur. si posset defectus perfectionis que est ex actu exteriori est simpliciter inuoluntarium. Inuoluntarium autem sicut non meretur premium uel penam in operando bonum aut malum: ita aliquid nō tollit de pena uel premio: si homo inuoluntarie simpliciter deficiat ad faciendum bonum uel malum hec. b. Tho. prima secunde. q. xxi. Euentus autē sequens ex actu exteriori aliquando addit ad bonitatem uel malitiam. aliquando non addit. Nā si euentus est precogitatus: manifestum est q̄ addit ad bonitatem uel maliciam. Si quis enim cogitans q̄ ex opere suo multa mala possunt sequi ⁊ tamen non desistit. utiq; grauius peccat. ⁊ sic i bonis actibus magis meretur. Si autem non sit precogitatus talis euentus. tunc distinguendum quia si per se ⁊ ut in pluribus sequitur talis euentus ex tali actu. sic euentus huiusmodi addit ad bonitatem uel maliciam actus. Manifestum est enim actum esse meliorem ex suo genere ex quo possunt sequi plura bona. ⁊ peiorem exquo possunt ⁊ sequi plura mala. Si uero per accidens ⁊ ut in pautioribus: tunc euentus non addit ad maliciam uel bonitatem actus. Non enim datur iudicium de re aliqua scōm id quod ē p accidēs. sz solum fm id qō est per se.

Actio humana §. VI.

dicitur bona uel mala. recta uel peccatum. laudabilis uel culpabilis. meritoria uel demeritoria. ſz diuersos respectus. ⁊ bonum ⁊ malum in plus se habent q̄ rectum uel peccatum. Quelibet enī priuatio boni in quocūq; existat: habet rationez mali. Actio humana in tantum dicitur bona in quantū habet de entitate. Si enim quis agat fm materiam conuenientem rationi ⁊ debitas circūstantias ⁊ ad bonum finez: erit actio bona simpliciter in genere moris. quia habet totaz plenitudinem entitatis actionis moralis. Si aliquid horū deficiat: erit mala in genere moris. remanebit tamen bona in genere nature. quia omnis actio in quātum actio est bona. Sed ⁊si quis ābulet claudicando: poterit dici actio illa mala in genere nature. quia deficit a perfectione ambulationis. Sz quia rectum dicitur cuius medium non discrepat ab extremis. dicitur actio humana recta quādo ipsa actio que est quasi medium non exijt ab extremis. videlicz ab ordine principij actiui ad finē debitum. In his enim que aguntur per uoluntatem. regula proxima est ratio humana. regula suprema est lex eterna. Quādo ergo actus hūanus procedit ab hac duplici regula ut a principio intendit in finem: tunc est rectus. qñ autem ab hac rectitudine obliquatur: dicitur esse peccatuz. ⁊ sic peccatum proprie consistit in actu qui agit propt̄ finem aliquem. cum non habet debitum ordinez ad illum finem. Sicut autem maluz in plus se habet q̄ peccatum. ita peccatuz in plus q̄ culpa. Ex hoc enim dicitur actus culpabilis uel laudabilis ex hoc q̄ imputatur agenti. Nihil est enim aliud laudari uel culpari. q̄ imputare alicui maliciam uel bonitatem sui actus. Tunc autem actus imputatur agenti. quando est in potestate ipsius. ita q̄ habet dominiū sui actus. Hoc autem est in oīb' actibus uoluntarijs. Unde sequitur q̄ bonum ⁊ malum solum in actibus uoluntarijs constituit rationem laudis ⁊ culpe: in quibus idem est malum peccatum ⁊ culpa. Meritoria autem dicitur actio uel demeritoria per respectum ad retributōez. que fit fm iusticiam. Retributio autē fit alicui fm iusticiam ex eo q̄ agit in profectū uel nocumentum alterius. Unusquisq; autem in aliqua societate uiuens est quodammodo pars et membrum totius societatis. Quicūq; ergo aliqd agit in bonū uel malū alicuius de societate existētis. hoc redūdat in totam societatem. Sicut qui ledit manū per consequens ledit corpus totuz cuius est manus. Quando ergo quis agit in bonuz uel malum alicuius de societate aliqua: debet ei retributio premij uel pene. primo ab illa psona quam iuuit uel lesit: deinde a toto collegio. Si autem agit in bonum uel malum totius collegii: Debetur ei retributio primo a toto collegio premii uel pene: exinde a singulis de collegio. Et cuz agit in bonuz uel malum proprium: etiam ei debetur premiū uel pena. quia ipse etiam pars ē collegii. ⁊ sic iuuit uel nocuit. Habet ergo actus hūan' rōem culpe uel laudis: scōm q̄ est in ptāte nāa. Rectitudinis autem uel peccatū scōm ordinē ad finem. Meriti uel demeriti scōm retributōez iusticie. Et quia actus hois habet rōnem meriti uel demeriti. scōm q̄ ordinatur ad alterum. uel ratione cōmunitatis seu cōmunis. Utroq; autē modo actus nostri boni uel mali habent rōnem meriti uel demeriti apud deum. Ratione quidez

Capitulū Duodecimū

ipsius dei i quantum est ultimus finis hominis. Est autem debitum ut ad finem ultimuz omnes actus referantur. Unde qui facit actum malum non referibilem in deum. non seruat honoꝛi dei: qui ei ut ultimo fini debetur. Ex parte uero totius cōmunitatis uniuersi. quia in qualibet cōmunitate ille qui regit cōmunitatem precipue habet curam boni comunis. unde ad deum pertinet retribuere pro his que bene uel male fiunt in cōmunitate. Est autem deus gubernatoꝛ ⁊ rectoꝛ totiꝰ uniuersi. ⁊ specialiter creaturaruz rationabiliū. Et sic patet q̄ actus humani habent rationē meriti uel demeriti. per cōparationem ad deuz. Aliquin sequeretur q̄ deus non haberet curam de actibus humanis. Unde Eccs. ul. Omnia q̄ fiunt adducet dominus in iudicium siue bonū siue malum. b. Tho. prima secūde. q. xxi. De merito apud deum quod procedit ex uoluntate: presupposita tamen prius gartia. Nota fm Duranò. oꝛdinis minoꝛum in sūma sua. q̄ peccatum omne consistit in uoluntate sicut effectus in causa. ꝗa uolūtas ē causa omnis peccati. Unde Aug. Peccatum est adeo uoluntarium. q̄ nullo modo est malum nisi sit uoluntarium. xv. q. i. non est. Ita meritum omne a uoluntate procedit quantuz est ex parte nostra. Uñ ò pe. di. i. Uolūtaſ ꝛmuneraſ ñ opꝰ. i. redolz opꝰ meritoꝛiuz ⁊ remunerabile. Nihil eni potest esse meritoꝛiuz nisi illud quod fit propter deum actualiter uel habitualiter. Non enim requiritur semper actualis relatio in deum sed sufficit habitualis cū aliqua actuali. Nā q̄ñ uoluntas fertur super unam actionē. tunc sufficit intentio actualis in principio operis. Ut qui uult peregrinari pro deo sufficit q̄ in primo exitu habeat actualem intentōem. Q̄ñ autem uoluntas fertur super plures actōes se consequentes. ut q̄ proponit omni die dare centū. sic sufficit actualis intentio in prima actōe. Unde religiosi q̄ ex charitate uouerunt regulaz. merētur in omni opere quod spectat ad regulam rōne prime intentionis nisi forte contraria intentó superueniret. Jn alijs autē que non spectant ad regulam. nō suffic̄ illa intentio respectu regule. sz requiriť actualis.

De modis ua §. VII.

rijs merēdi. Nota ſz Duran. oꝛdi. mino. i sūma. Q̄ oupliciter dicitur aliq̄d meritoꝛiuz. Uno mō rōne operis: puta q̄ñ opus de se est oꝛdinabile ad finem ultimū. ut opus quod est ò genere bonoꝛū sicut elimosyna. ieiunium oratio ⁊ huiusmodi. Secūdo modo dicitur meritoꝛium aliquid rōne operātis. q̄ñ. ſ. opus de se est oꝛdinabile ad finem creatum cum tñ charitate operantis oꝛdinat ad ultimū finem. ⁊ sic opera indifferentia possūt ee meritoꝛia. Unde aplus. Siue manducatis siue bibitis siue aliquid aliud faciatis: oia in gloriaz dei facite. Quātū ad p̄mū modū. Q̄ oē meruz ꝓsistit aut i agēdo aut omittēdo seu uitādo. aut in patiēdo. Si in agendo tunc dupliciter. Quia aut actio est interioꝛ. aut exterioꝛ. Si interioꝛ. sic ꝓcipue contingit mereri septē modis. Primo ex cōsideratōe perpetrati criminis. duz illud detestatur dolēdo. tunc enim non soluz purgať peccatū sed etiā meretur. duz hoc agit in statu gratie. Juxta illud ps. Secūdū multitudinē doloꝛū meoꝛū ſ. de peccatis in coꝛde meo. cōsolatōes tue. ſ. meritoꝛū letificauerūt animaz meam. Secūdo ex cōsideratōe pro merito penalitatis. dum per eā roboratur ad satisfactōem. Juxta illud ps. Q̄ñ ego i flagella paratus sum. ⁊ doloꝛ meꝰ i cōspectu meo semper. Et pro quia. Tertio ex consideratōe proprie fragilitatis. dum per eaz humiliat. ps. Humiliatus suz usquequaq̄z dñe uiuifica me. Quarto ex ꝓsideratōe pñtis calamitatis dū pñtia asperna tur Hiere. iij. Aspexi terrā ⁊ ecce uacua. ſ. ueris bonis ⁊ quasi nihilu. Quinto ex cōsideratōe diuine liberalitatis. duz per eam ad amoꝛē dei inflammatur. Ro. viij. proprio filio nō pepercit. ſz pro nobis tradidit illū. quō cum illo nō omnia nobiſ donauit. ps. Bñdic aīa mea dñoꝛ omnia q̄ intra me sunt ꝛc. Qui ꝓpitiatur omnibꝰ iniquitatibus tuis. Qui replet in bonis desideriū tuum ꝛc. Sexto ex cōsideratōe aliene aduersitatis dū p eā cōpassionis iaculo uulneratur. ij. Corin. xi. Quis i firmat ⁊ ego nō ifirmoꝛ. quis scādalizatur ⁊ ego non uroꝛ. Septimo ex ꝓsideratōe aliene prosperitatis. dū ꝓfectui proximi cōgratulat. ij. Joh. i. Maius gaudium habere non possum. q̄ cuz audio filios meos ambulare in ueritate Roma. xij. Gaudete cum gaudentibus. Si autem est actio exterioꝛ. que consistit in carnis maceratiōe ſ. ieiunijs. uigilijs. disciplinis. cilicijs peregrinatōibus ⁊ huiusmodi. Jn cumoꝛ ſnarum largitione spiritualiū ⁊ coꝛporaliū. que sunt septemplices ⁊ oratione uocali. siue priuata siue solenni ut in horis canonicis. Sic aliquod horum agendo in statu gratie ⁊ debito modo meretur. i. Thimo. iij. Pietas ad omnia ualet promissionem q̄ nunc est uite habens ⁊ future Johānis. xij. Quo ad macerationem coꝛporis. Si mortuum fuerit granum frumenti multum fructum affert. ſ. meriti. ps. Oratio mea in sinu meo conuertetur in mente scilicet quo ad meritum. Si uero meritum consistit in dimittendo seu euitando. ſ. peccatum. tunc aut causa uel occasio subest: puta cū quis impugnatur de temptatione alicuius peccati. ⁊ tunc resistendo meretur premium Jacob. i. Beatus uir qui suffert temptationem. quoniam cū ꝓbatus fuerit accipiet coꝛonā uite. i. Carit. x. Non permittet uos temptari ultra id q̄ potest

ſed faciet cuꝫ temptatione profectū ꝛc̄. Aut quis non impugnatur temptatione. ꝛ ſic non meretur premium: ſed uitat ſupplicium. Si autem cō ſiſtit in paciendo Aut eſt paſſio naturalis. ſic homo non meretur per talem paſſionem niſi occaſionaliter. ut grauitas mentis quam habent melancolici. Aut paſſio non ē naturalis. Et hec. aut eſt omnino uoluntaria. ut q̄ aſſumpta a ſe. Aut impoſita ab alio. ꝛ utroqꝫ modo meritoria. ſed magis primo modo. Aut omnino inuoluntaria. ꝛ ſic nihil meretur per talia. Aut partim uoluntaria ꝛ ſic eſt meritoria nō ſolum cum eligit ipſā paſſionem. ſed etiam cum tollerat. plus tamen de primo modo meretur. Apoſtulus. Si compatimur ꝛ conregnabimus.

Capitulum. xiij. De exercitio uolūtatis ꝛ quo modo coꝛ ſit exercenduꝫ.

E exercitō uolū

tatis. Ubi notandum q̄ uolūtaſ humana frequenter in ſcriptura dicitur coꝛ. ut illud Deutro. vi. ꝛ Math. xxij. Diliges dominum deum tuuꝫ ex toto coꝛde tuo. i. ex tota uoluntate. ſm cōmunē expoſitionem. Ratio huius eſſe poteſt. quia ſic coꝛ eſt principalius omnibus membris coꝛporis ꝛ p mū membrum quod formatur in coꝛpoꝛe aīalis ita uoluntas eſt principaliꝰ inter potentias anime ſm. b. Tho. ut patet ſupra. Et ſicut ex diſpoē coꝛdis bona uel mala coꝛporaliter procedit uita uel moꝛs principaliter. ſic ex diſpōne uoluntatis bona uel mala procedit uita per gratiam aīe uel moꝛs p peccatū. Sub nomine igitur coꝛdis. hic tractaī de exercitio uoluntatis. Et circa hoc tria uideam⁹.

Primo a deitate oportet coꝛ perfectionari ut in gloria uiuat.

Secūdo ab humanitate debet coꝛ exercitari. ut in gratia proficiat.

Tertio ab iniquitate habet coꝛ mortificari. ut in gehenna nō permaneat.

Quātum ad pri §. I.

mū dicit ſaluatoꝛ. Hoc fac ꝛ uiuef. ſ. i uita eterna Lu. x. ſ. ut diligas ex toto coꝛde. i. perfecto. Sz ut dicitur in cātico dei perfecta ſunt opera nō hoīs Deutro. xxxij. ipſe enim deus eſt qui operatur in nobis uelle ꝛ perficere ait Apl̄us ad philipp. ij.

Septem aūt modis deus operaī in coꝛde nr̄o i. i uolūtate. ut ducat eam ad perfectōem. Primo intuēdo ipſum coꝛ ut ducat ad mali deteſtatōem. i. Regū. xvi. Homo uidet que patēt. ſ. exterius. deus aūt intueī coꝛ. Jntueī autem coꝛ cogno ſcēdo oīns cogitatōes. i. affectōes hominū pp quod deberēt homines multū erubeſcere de malis deſideriis. ſi occultis. cuꝫ ante hoīes probos erubeſcat q̄s ꝛ caueat peccare. Jntuetur etiā coꝛ deus. cū uidelicet facit hominē intueri. ꝛ cognoſcere ac ōteſtari peccatū ſuū. Jn cuiꝰ figuraꝫ dīns ihēſus reſpiciēs petrū qui ſtabat ad ignē cuꝫ iudeis ꝛ eū negauerat: cognoſcere fecit ꝛ flere peccatū ſuū Secūdo aperiēdo ipm coꝛ ad gratie ſuſceptōem ꝛ obeditōez. Unde. vj. Macha. i. dī Adapiat dīns coꝛ ueſtrū i lege ſua ꝛ i p̄ceptis ſuis. Et paulo ante quaſi declarās ante premiſit. oꝛet coꝛ oīꝰ ut colatis eū ꝛ faciatis eius uolūtatē. Oꝛtuꝫ tū pulſare oꝛōnibus ꝛ alīs operibus que ſūt de genere bonoꝝ. Pulſate ꝛ aperiet uobiſ inquit dīns ihēſus. ſ. coꝛ ueſtrū ad gratiā recipiēdam. Sicut enī artifex nō itroducit formā niſi diſpoſita mā ad eam recipiēdā. Sic nec deꝰ gratiā. Unde i figuram clauſū celi oīonibus dicit apertū eſt. ſic celū coꝛdis clauſū p peccatuꝫ aperitur ꝛ aquis gre repletur ad effūdēdū alīs. ut patet in Matheo et Paulo ꝛ multis alīs. Tertio opaī deus circa coꝛ ipm tāgēdo ad feruētē imitatōem. Jn cuius figurā legiī. i. Regū. x. Abūt cū ſaul. pars exercitꝰ quoꝝ deꝰ tetigerat coꝛda. Sic illi quoꝝm coꝛda deꝰ tāgit p feruoꝛē. tāq̄ boni ꝛ fideles chriſti milites chriſtū ſecunī regē populi ſui. imo uniuerſi. Licet q̄dā eū deſpiciant. Jmitaī autē fugiēdo et horrēdo honoꝛes. diuitias. ꝛ delectabilia mundi. Unde Cātico. v. dicit aīa de ſpōſo. ſ. chriſto. Uēter meꝰ ꝓtremuit ad cōtactū eiꝰ. Uēter qui ē caro tenera ꝛ mollis. ꝓtinēs fimū. ſignificat ſenſualitatē q̄ tota mollis eſt ad mūdana ꝛ delectabilia. cōtinēs fimū cōcupiſcētie. Et hec tremuit ad ꝓtactū chriſti p feruoꝛē. horrēdo ꝛ reſtrigēdo talia q̄ xp̄s renuit. Tremuit ēt mirādo q̄ pro nobis fecit. et quāta ptulit dura. Quarto operaī circa coꝛ uiſitādo ad emūdatōem. p̄s. Probaſti coꝛ meū ꝛ uiſitaſti nocte. ſ. tribulatōis. Jgne me examinaſti tēptatōis. Et ecce effectꝰ utilis i eo quod ſequiī. Nō ē inuēta i me iniquitas. q. ſ. purgata eſt p huiuſ modi uiſitatōem. ſicut igne purgaī aurū ꝛ argētū ſcoꝛia. Et ſicut p̄latus ꝛ mediꝰ i uiſitādo ſubditos ꝛ infirmos. p correctōes ꝛ medelas amaraſ purgāt. ille aīas. iſte coꝛpoꝛa. ſi tū pmittūt ſe tractari. ita deꝰ pūſſimus uiſitādo p tribulatōes. et temptatōes. ꝛ huius. Quito opaī molliendo ad deuotōem Job. xxiij. Deꝰ emolliuit coꝛ meū. Jmportatjaūt deuotio ſm. b. Tho. ſecūda ſcōe quādā p̄optitudinē uolūtatis ad ea q̄ ptinēt ad dei cultū ꝛ honoꝛē. ut ad adoꝛādū deū laudādū. meditandum. ꝛ huiuſ. ꝛ ex his proficit anima in dilectione. Juxta illud p̄s. Concaluit coꝛ meum intra me ꝛ in meditatōe mea exardeſcit ignis. ſ. dilectionis. ad extra ſe manifeſtando per bona ꝛ

p de coꝛdis oꝑnne · ē breuiter prodendū.

p Jnēbs pz coꝛdis oꝑnnē.

p Jn coꝛde nr̄o dr̄ oꝑaī ſeptē modis · ut ducat ad p̄fectōnez · i

p deuotio ꝙ est

deuota opera. Et aplus. Cantantibus et psallẽti bus in cordibus uestris domino. Nam ut dic̃ Hie ro. Non verbis tantuz: sed corde orandus est de⁹. Et melior est trium psalmorum decantatio cum cordis puritate et hilaritate: q̃ totius psalterij cũ anxietate atqz tristitia. de consecra. di. v. non me diocriter. Et hoc pertinet ad deuotõem veram q̃ est a deo. Unde Ambro. dicit. q̃ fac̃ deuotos q̃s vult. Sexto operatur loquẽdo per illustratio nis consolationem. Osee. ij. Ducam eam. i. aiam in solitudinẽ. s. seperando eã a tumultu hominũ passionũ et affectionũ: et loquar ad cor eius: ostẽ dendo. s. voluntati q̃ bon⁹ et suauis sit deus. Bo num enim apprehensum per intellectũ mouet vo luntatẽ: et quãtomagis ostenditur bonum: tanto voluntas magis amat: z gratulatur. ps. Signatũ est super nos lumẽ vultus tui domine: dedisti leti ciam in corde meo. i. cognitio volũtatis tue z mã datorum tuorũ: per legem naturalem inserta est: z cognitio bonitatis tue: z ex hoc sequitur: q̃ dedi sti leticiam in corde meo: que leticia z delectatio uoluntatis excedit omne gaudium mũdi. Se ptimo z ultimo operatur deus circa cor. i. uolun tatẽ trahẽdo z uiuẽdo sibi totaliter. Job. xxxiij. Si direxerit ad eum. s. deum cor suum: spiritum eius z flatum eius ad se trahet. ipse. s. deus. i. uoluntatem suam: z petitõem suam in oratione ut. s. creatura nõ appetat nisi deũ. Qui enim adhe ret deo p dilectõem perfectam: unus spiritus est cum eo. Habet enim amor uim unitiuã z transforma tiuam. Unde z de primis christicolis dicit. Actuũ iiij. Cor multitudinis credentium erat cor unum et anima vna in domino: ut. s. quod vult vnus: velit z alter fm deum. Sic z qui puro corde deum dili git non aliud vult nisi dei uoluntatem z benepla citum in omnibus impleri. Et talis dicere pot cũ apostolo. Uiuo ego: iam non ego uiuit uero i me christus. ad Gala. ij. Et illud. ps. De⁹ cordis mei s. possessor: z pars mea deus in eternũ.

Quãtũ ad secũdũ .§. II.

principale sciendum: q̃ ad hoc ut terra cordis no stri faciat fructum cẽtesimum. i. perfecta opera ex semine v̄bi dei uel diuine inspiratõis: prout de ea dicitur parabolice. Luce. viij. Qui autem cecidit in terram bonam: hi sunt qui in corde bono z opti mo audientes rẽ. septem a nobis circa cor sunt fa cienda: z ex his habetur cor purum z mundũ. de quo x̄ps Math. v. Beati mũdo corde qm̃ ipi de um uidebũt. Item septem sunt signa seu effectus perfecte dilectõis. De qua Deutro. vj. Et luce. x. Et Math. xxij. dicitur. Diliges dominũ deũ tuũ ex toto corde tuo. cor

Primo est moliendũ.
Secũdo est abluẽdum.
Tertio est custodiendũ.
Quarto est deprimẽdum.
Quinto est exercẽdum.
Sexto est refouendum.
Septimo ẽ in vnitate tenẽdum.

Quantũ ad primũ sciendum: q̃ peccatum fa cit cor. i. uoluntatem durũ ut lapis: ut quẽadmo dum lapis z alia dura resistunt tactui nec recipi unt impressionẽ digiti: sicut mollia ut cera: ita pec catoris cor ita obduratur q̃ resistit actui diuine i spiratõis: nec recipit impressionem digiti. i. spirit⁹ sancti: qui dicitur digitus dei. i. gratie infusionez. Uñ de z diabolo z quolibet membro ei⁹. i. pecca tore dicitur Job. xli. Cor eius indurabitur quasi lapis. Nec intelligi potest de corde carneo: q̃ dia bolus corpus non habet. Sed intelligitur de uo luntate: que est in malum obstinata. Emolliẽduz est ergo cor z mollificandũ. Et ratio huius ẽ pp magnũ nocumẽtum inde sequẽs: Nam ut dicitur Eccl. iij. Cor durum male habebit in nouissimo. Et declarat Bernũ. proprietates cordis duri dicẽs in libro de cõsideratõe. Cor durum est quod cõtri tione non scinditur: precibus non flectitur: minis non cedit: flagellis obduratur: z tale cor habens in nouissimo male se habet: quia sicut lapis et omnia grauia tendũt ad centrũ: ita habentes cor obduratum in malis: descendunt ad infernum q̃ est in centro terre. Sicut accidit pharaoni: cuius cor obduratũ: quia nec minis dei nec flagellis nec monitis est emollitum. Demum descenderũt i p fundũ quasi lapis: ut dicitur. Exo. xv. ipse. s. pha rao cum exercitu suo descenderunt in profũdum maris rubri: quo ad corpus z i profundũ inferni quo ad aiam. Emolliẽdum est cor nostrum quod z ipsa natura docet: que nõ dedit nobis cor eneum lapideum aut osseum: sed carneuz. Emol litur autem a sua duritia per opera de genere bo norum: ut ieiunia. elemosinas. orationes. z alia et huiusmodi. Unde Greg. de permanente in pecca ti mortali dicit. Interim quicquid boni facere po terit hortamur: ut faciat: ut deus cor eius illustret ad penitentiam de pe. di. v. falsas. Quando enim illustratur tunc mollificatur. i. disponitur z habi litatur. Quod quia deus operatur hanc mollifi catõem: propter quod dicit per Ezech. xxxvj. ca. Auferam a uobis cor lapideũ. i. obdurationem z dabo uobis cor carneum. i. mollificationem. Ideo orandus est ut tollat duritiam. Quãtuz ad secũdum idem de ablutione. Nota q̃ de⁹ prin cipaliter ab homine cor expostulat. Unde dicit p uerb. xxiij. Fili prebe mihi cor tuum: non dic̃ ma num: pedem: uel caput: aut cerebruz: sed cor i dest uoluntatem. Manuz offert deo. qui opera de se bona tantũ facit. Pedes q̃ ad ecclesias uel indul gentias uadit. Caput prebet seu cerebruz q̃ uacat

Cor durum d̃ emolliendũ.

Deus cor nrm̃ sit purũ et mundũ sepẽ suũ fundata.

cognitioni diuinorum speculando tantum. Sed ista non sufficiũt ad salutem: sed oportet cor. i. uoluntatem deo offerre. Est enĩz deus similis cuidã aui: que dicitur felix: hec cum pascitur de preda non ultra nisi tantum cor. Sic gloriosus deꝰ ò cor de. i. affectibus hominum. ergo ipsum pascit seu delectatur. Sed quia ut dicitur prouer. xx. Quis põt dicere. Mũdum est cor meum: purus sum a peccato: quasi diceret nullus. Deus autem sũma puritas est. Et inter lilia pascitur: ut dicitur i Cãti. i. mentes puras: ideo abluendum est cor ipsuz. Et hoc ipe precepit dicẽs p Hiere. iiij. Laua a malitia cor tuũ. Cor corporis utiqz lauari non potest uiuente homine: loquitur ergo de corde spũali anime. i. uolũtate: que lauari non potest aqua materiali. Sed lauari põt ꝛ debet aqua spirituali. s. lachrimis mentis. i. detestatõe ꝛ pfecta displicentia ipsorum peccatorũ: ut sic purificetur. Ad qõ hortatur Jaco. dicens. iiij. capi. Purificate corda uestra: subdens modum miseri estote ꝛ lugete. i. dolentes. Sicut enim circa corpora humana uidemus: q ꝓtraria contrarijs curantur ꝛz medicinaz: ut infirmitas ex humoribus frigidis ꝓtracta p remedia calida: ꝛ infirmitas ex nimio calore per frigida seu recentia remouetur. Ita fm. b. Tho. in iiij. di. xvij. Cum peccatũ quod maculat animam ꝓmittatur p nimiam ꝓplacẽtiam ꝛ inordinatam uolũtatez: ad hoc ut tollatur ab ea: oportet ꝓtrarium fieri. s. q per penitentiaz habeat aia detestationem uoluntatis de ipso peccato ꝛ displicẽtiaz fm rõem: ita q nullo modo uoluisset ꝓmisisse: ꝛz potiꝰ mortem icurrisse q̃ peccatum mortale. Est enim penitentia fm Ambro. dolor cordis ꝛ amaritudo anime pro peccatis cõmissis. de pe. di. iij. Et propterea dicebat ꝓphetia Joheł. ij. c. Scindite corda uestra. i. ꝓterimini uolũtate: ꝛ non uestimẽta uestra supplete tm̃. i. cor pro ra que scidũtur q̃si per abstinẽtiam. Sed nõ sufficit hoc sine ꝓtritõe Cui ad perfectiorem purificatõem addenda ẽ cõfessio tempore cõgruo ꝛ cõpleta. Unde dr̃ Treñ. ij. effunde sicut aquaz cor tuũ: ut. s. quicquid malitie est in corde: totum cõfiteatur cum circũstantijs precipue necessarijs: sicut cum de uase materiali effunditur aqua non remanet nec sapor nec odor nec color uel aliud. Tercio cor est custodiendum ꝛ multum diligenter. Unde prouer. iiij. dicitur. Omni custodia custodi cor tuũ qm̃ ex ipso uita procedit. Et hoc ipsum natura docet: q̃ circa cor materiale posuit plures custodias añq̃ possz pueri ad ipsum ꝛ ledi ut carnez ꝛ ossa seu costas ꝛ pulmonem. Et propter multiplicem custodiam eius appositam. dicitur quasi custodituz. Uel aliter ꝛ melius dicitur quasi custodia omnium rerũ scilicet corporis: ut dicitur in catholicon. Est aũt ipsum cor anime. i. uoluntas: sicut quoddam castrum seu palatium obsensum ab inimicis: quod cum habeat multas portas uel aditus: nisi circumquaqz cõtinuꝫbene custodiatur. Una sola porta uel rimula aperta uel non custodita: de facili intrat hostis ꝛ capit. Et ideo dicit Salomon. Omni custodia. i. plena non in parte. Sensus exteriores sunt porte: ut uisus. auditus. gustus. odoratꝰ. ꝛ tactus. Et istas oportet custodire. Etiam concupiscibilis ꝛ irascibilis sunt porte: inde surgentes passiones intrant ad uoluntatem: ut illicite assentiat malis ꝛ diabolus per eas. Unde per amorem pecunie inordinatum intrauit diabolus in cor iude: ut traderet dominũ ihesum: ut dicit Joh cũ gelista. xiij. Intrauit autem in cor non essentialiter: sed per effectum malitie. s. instigando ꝛ inducẽdo ad illud malum: ut dicit Beda. Sed ꝛ ipsum cor etiam ex se inclinatur ad mala appetenda: ꝓpter quod dicitur Hiere. xvij. Prauũ est cor hominis i. aptum ad uolendum praua: ꝛ de facili etiam recedit a bonis propositis ꝛ affectibus seu cogitationibus. Juxta illud ps. Cor meum dereliqt me. i. dum bonũ cogitarem ꝛ optarem: imperceptibiliter recessi ab illis bonis cogitatõibus ꝛ affectionibꝰ. Oportet ergo omni custodia custodire cor q̃ ad impugnatões demonis. carnis passiones: ꝛ ipsius uoluntatis uanitatem ꝛ malitiam: alias peccatuz intrat in ipsum ò facili ꝛ occidit animã. Jn cuius figuram. ij. Regum. iiij. dicitur. q ysboseth filius saulis rex israhel cum posuisset in custodiaz palatij sui mulierem purgantem triticum. Duo principes latronũ rechab ꝛ banaa occulte intrauerunt in domum ipsa dormiente: ꝛ ysboseth quiescẽtez ꝛ dormientem in inguine percusserunt ablatisqz spicis recesserunt. Palatiuz seu domus ysboseth est cor nostrum: ad cuius portam seu aditum: nõ sufficit ponere custodiã: ꝛz oportet statuere uirilẽ non mollem custodiam: ꝛ diligentem ꝛ fortẽ. s. rationem: que non dormitet pre tedio: sed uigilans perseueret ad discernendum cogitatões ꝛ affectꝰ bonos a malis. Qꝫ si dormitauerit: demones per uitia carnalia uel spiritualia: seu per peccata operis aut saltem cogitationis latenter intrant ꝛ occidunt animam priuatam gratia: ꝛ auferunt ex domo cordis spicas omniũ uirtutum. Uigilãdũ est ergo circa custodiam cordis. Unde dicitur Eccĩ. xxi. Qui timet deum conuertetur ad cor. i. totuz se uertet ꝛ undiqz ad custodiendum cor. Quarto est deprimendum ex penitentia ꝛ diligẽti custodia sui q̃qz ortã superbia. Et ideo ut dicit Eccĩ. ij. Depreme cor tuum. i. deorsum preme: ꝛ inclina per humilitatem: considerando utilitatem tuam submittendo uoluntatem ipiam seu cor dei uolũtati ꝛ mãdatiꝰ eiꝰ. Nec extollas te supra virtutẽ tibi collatam uel regulam tibi prefixam a deo ponendo te: ꝛ appetẽdo q̃ sẽ supra ꝓditõem tuã. Naz q

Capitulū tertiūdecimū

ſuꝑbia extollat oñdit abdias ꝓpheta dicens. Superbia cordis tui extulit te. i. ſupra te tulit: appetēdo que ſupra ꝓditionem tuā ſunt: ⁊ maiora de te extimando q̄ habeas. Ex hoc autem ſeq̄t ruina magna ꝓut dicitur ꝓuerb. xvi̅j. Anteq̄ ꝓteratꝰ exaltatur cor hominis. i. ꝓpter hoc conteritꝰ voluntas hominis: ut ad nihilum redigant merita eius ⁊ uirtutes ⁊ bona: ꝙa ſe exaltauit p ſuꝑbiā: quod patet in lucifero ⁊ nabuchodonoſor: q̄ dicebat in corde ſuo. In celum aſcendam: ſup aſtra dei exaltabo ſolium meum ⁊c̄. Iſa. xi̅v. Et ſeq̄tur ad infernum detraheris: qō exponit̄ a doctoribꝰ de utriuſq; ſuperbia. ſ. diaboli ⁊ nabuchodonoſor. Deprimendū igitur eſt cor nām ⁊ humiliādū quod ipſe ſaluator exemplo ⁊ uerbo nos docuit dicens: Diſcite a me: ꝙa mitis ſum ⁊ humilis corde. Math. xi. Et rōnē uidet aſſignare. ꝑs. quare deo ſubijci debet uoluntas noſtra: ⁊ ſic cor deprimere dicens. Nōne deo ſubiecta erit anima mea ⁊c̄. quaſi diceret: Certe ſic: ꝓpter cās que ſequunt .i. ſua beneficia: vt dicit hugo cardinalis ſup ꝑs. Et primo ꝓpter beneficiū redēptionis. Ab ipſo enim ſalutare meū. i. ieſus ſaluator a deo miſſus Scō ꝓpter beneficiū creationis. Naz ⁊ ipe deꝰ meus. Tertio ꝓpter beneficiū iuſtificationis. ibi. ⁊ ſaluator meus. Quarto ꝓpter beneficiū ſuffragatiōis in anguſtijs ⁊ tēptatiōibus. ibi. ſuſceptor meus. Eſt autez ſubijcienda aīa deo ut diſcipula magiſtro. Iſa. l. Audiā quaſi magiſtrū. i. odediā: Itē ſubijcienda ut creatura creatori. Iſa. xlv. Ue qui contradicit factori ſuo. Itē ſicut materia artifici. Iere. xviij. Sicut lutum in manu figuli: ſic oēs uos i mauu mea dicit dñs. Item ſicut ſponſa ſponſo Iſa. lxi. Exultauit anima mea in domino quia induit me ueſtimento ſalutis ⁊c̄. Item ſicut ancilla dñe. j. Reg. xxv. Famula tua ſit in ancillā: vt lauem pedes ſeruorū dñi ſui. Et ꝑs. Sic oculi ſeruorū in manibus dominorum ſuorū. His igit modis humiliandum eſt cor deo. Quinto eſt cor in bono exercendum non ocio dimittendum uel malo occupandū. Et hoc optime ipa natura docet. Nā ut dicit Rabi moiſes. Sicut ſe habet celum ad uniuerſum materiale: ita cor ad corꝑ aialis. Celum enim nunq̄ quieſcit: ſed ſemp mouetur ita ⁊ cor: qō per pulſum manifeſtat̄. Huius cordis motus ſi ad horam ceſſaret deficeret uita aialis: Sicut etiā deficiente motu celi ceſſarz motus generationis ⁊ corruptionis ⁊ alterationis in iſtis inferioribuſ. Eſt autē ipſum cor rubicunduz acutum in ſummo ad modū flamme ignis: ad innuenduz q̄ debet cor anime. i. uoluntas exerceri ſm ignem charitatis. Unde Eccl̄s. xi. dicitur. In bono ſit cor tuum. ſ. opere occupatum. Eſt autez exercendum in bono multipliciter. Primo. ſ. circūcidēdo: vnde Iere. iij. dicitur. Circūcidimini domino ⁊ auferte ꝓputia cordium ueſtrorū. i. auferte ſuperfluitates ab appetitu rationali ad quas inclinat appetitus ſenſualis: delectabilium .ſ. in cibis ⁊ uenereis: quo ad honorem ⁊ famam ⁊ ſcientiam ⁊ ſuperſtitiones. Reprehenſi fuerunt iudei a ꝓthomartire ſtephano de hac circūciſione dicente. Incircūciſi cordibus ⁊ auribus voſ ſemper ſpiritui ſancto reſtitiſtis Actuū. vij. Ubi oſtenditur grauitas mali huius incircūciſionis: qz. ſ. ꝑ hoc reſiſtit̄ ſpiritui ſancto ne in cor intret. Eſt etiā a triſticia ūmoderata reſecandū: quia vt dicit̄ ꝓuerb. xxv. Triſticia uiri nocet cordi. Nec eſt contra illud Eccl. vij. Cor ſapientis ubi triſticia. i. ſapiēs moratur in triſticia cordis: quia hoc intelligitur de triſticia utili penitētie ⁊ moderata.

Scō cor eſt ad deū in oratione erigendū per affectum intenſum. Treñ. iij. Leuem⁹ corda nīa cum manibus. i. operibus ad deum. Hinc ⁊ ciprianus ait. Quando ſtamus ad orationem fratres inuigilare ⁊ incūbere ad ꝑces toto corde debem⁹ ⁊c̄. de conſe. di. j. quando. Et eccle. xxxix. dicitur de iuſto uiro: q̄ tradet cor ſuum ad uigilandum diluculo. ſ. per meditationē ⁊ orationē attentam ad deum qui fecit illum. Nā de orantibus ⁊ laudantibus deuz ſine attentione ⁊ affectu dicit dñs Iſa. xxix. ⁊ Math. xv. Populus hic labijs me honorat: cor autē eorū longe eſt a me. ſ. diſtractū ī alia ⁊ affectum ad uitia. Tertio ē cor exercēdum inquiſitione ꝑ ſtudioſitatem. Mouet enim affectus cordis intellectū ad inquirendū ueritatē ⁊ ꝑcipue de deo. Sed in ſimplicitate cordis q̄rite illum. ait ſapiens Sapientie primo. i. pura intentione ad placendum illi ⁊ fruendū eo: non ad diuitias ⁊ honores obtinendos: ut faciūt homines mundi querētes proſperari: ⁊ ſcire diuina: ut vocentur ab hominibus rabbi. Regina ſabba que fuit ita ſtudioſa: q̄ uenit a finibus mundi audire ſapientiam ſalamonis cum locuta fuiſſet omnia que erant in corde ſuo ſalamoni: ut dicitur. ij. paralippo. ix. Dubia ⁊ obſcura inquirendo ab eo: de omnibus fuit edocta. Quarto in ſufferēdo increpationes. Unde ꝓuerb. xv. dicitur. Qui ac quieſcit increpatiōib⁹ poſſeſſor eſt cordis. Acq̄eſcit autē qui non ſolum ſuffert patienter reꝑhēſiones dei uel hominū: ſed etiam cognoſcit ſuum defectum vnde emendatur: ⁊ ſic cor poſſidet hōs in ſua poteſtate: non ſubditum paſſionibus ire ⁊ odij ⁊ huiuſmodi. Unde ſm Iſidorū. Ideo nā incluſit ī pulmōe cor: ut cum ſanguis accenditur per iram circa cor: humectetur ex humore pulmonis ne nimis inardeſcat. Sexto eſt cor refouendum. Cum enim ut dictum eſt cor continue laboret: oportet: q̄ confortetur ad ſufferenduz laborem. Sic ⁊ corpus noſtrum oportet ꝓfortare ⁊ cibarī: ut poſſit i exercitio ꝑſeuerā. Et hoc ē qō

Pare rubricādū et ordinū - et q̄.

Cor multū ē exercendū.

dicit ps. Uiriliter agite ⁊ confortetur cor uestrum .q.d. Ut possitis perdurare in uirtuosis actibus confortetur uoluntas. Et quibus modis ipsum cor confortetur ⁊ roboretur: idem ostendit dicēs ps. ciij. Panis cor hominis confirmet: nec ē credēdum solum de pane materiali locutum fuisse ꝓphetam quia prophete intendebāt docere populos spiritualia non corporalia ⁊ naturalia. Sed ꝑncipaliꝝ de pane spirituali sub similitudine corporalis: qz sicut panis materialis fortificat corporis cor: ita panis spiritualis sacre doctrine uel eucaristie: cor roborat ⁊ confirmat in bono cor anime. i. uoluntatem. In cuius figuram dominus iesus turbas sequētes eum i deserto noluit dimittere ieiunas. ne: vt ipse ait: deficerent in uia. Sed saciauit eas pane: ut fortificarentur: vt habetur Mar. viij. Sic sequentes christū in deserto mundi: oportet pane uerbi dei refici: ne deficiant spiritu. Et qui in emaus cum christo uenerant: dicebant. Nōne cor nostrum ardens erat ⁊c. Luce ultimo. Et helias sumpto pane subcineritio: quod signat eucaristiam ſm. b. tho. in officio corporis christi. Ambulauit in fortitudine cibi illius cōfortatus usqz ad mōtem dei: vt habetur. iij. Reg. xix. Mons dei est uita eterna. Confortatur cor etiam uino: quia letificat cor hominis: ⁊ omnem mentē facit securam alias serenam. Et hoc uinuz ē iocūditas mentis spiritualis. Unde dicit Eccle. xxx. Jocunditas cordis hec est uita. i. conseruat uitā spūalez sicut ⁊ corporalem. Odoribus quoqz confortat cor ⁊c. vt dicitur ꝓuerb. xxvij. Odores spūales sunt exempla sanctorum: quibus confortatur cor ⁊ animatur ad bona. Septimo ⁊ ultimo est vniendum: seu in unitate seruandum. Sicut nā vnum cor dedit corpori: ita ⁊ unam uoluntatem anime quo ad potentiam. Sed quātum ad actus eius ⁊ fines facimus multas ⁊ diuersas. Uoluntenim aliqui ⁊ deū ⁊ diuitias ⁊ honores in eis constituendo finem: ⁊ sic diuidūt cor in multa. Et de huiusmodi peccatoribus dicitur Osee. x. Diuisum est cor eorum. s. in diuersa distracti sunt. Sed ut dicitur Eccle. ij. Ue duplici corde. Ue aūt importat eternam dānationem. Econtra: omnis uirtus vnita est magis infinita. i. fortior: ut dicitur in li. de causis: ⁊ ideo ut cor sit robustum ad prelia tēptationum: reducendum est ad unitatem: ut. s. in omnibus unum ultimum ⁊ uerum finem sibi prestituat. s. deum. Unde dicitur Eccle. xxx. Cōgrega cor tuum. Et quia ad hoc opus est dei auxilio: ipe illud promittit dicens Hiere. xxxij. Dabo eis cor vnum. i. vnicū ad perfecte diligendum: nō solum deum: sed ꝓximos etiam ꝓpter deum. Quod illi christicole primi optime seruauerūt. Nā ut dicit Actuum. iiij. Multitudinis credētium erat cor vnum. s. concordantes in uoluntate ad querē dū ⁊ faciendum uoluntatem domini ⁊ honorem et mutuam subuentionem. Ubi ergo malicia vnum cor diuidit in multa: ad que applicatur cōcordia multa corda vnire facit: ⁊ vnit etiam cum corde dei. i. uoluntate. Et ut dicitur Math. vi. Ubi est thesaurus tuus. i. illud quod extimas principale bonum ⁊ maxime amas: ut amatur thesaurus a mundanis: ibi est ⁊ cor tuū. Si deum thesaurū tuum reputas: qui est uerus et infinitus thesaur' est hominibus: vt dicitur Sapientie. viij. illuz cogitas: ⁊ frequenter consideras: et continue amas Et quis amor ſm Dyonisiuz habet vim vnitiuā ⁊ deus: si dici posset: vnissimus est: ideo eū pfecte diligendo cor tuū pfectissime efficit vnū.

Qtū ad tertiū ꝟ.III

principale. s. q cor mortificatur: ⁊ ad gehennam dirigitur per iniquitatem. Et ex tali corde exeūt cogitationes male ⁊c. Math. xv. Est notandum ſm Mauritium in distinctionibus q septez sunt differentie cordium iniquorū.

Est enim cor indisciplinatum.
Est cor infatuatum.
Est cor superbia elatum.
Est cor nequitie applicatum.
Est cor dolo circūdatum.
Est cor deprauatum.
Est cor induratum.

De primo dicitur Job. xvij. Cor eorum longe fecisti a disciplina. Disciplina importat doctrinā ⁊ correctionem seu compositionem in moribus. Est ergo cor indisciplinatum quod non recipit doctrinam: vel non se emendat per flagella. Dicit autem deus hoc facere. s. in disciplinam i quātū permittit fieri Confert aūt hec indisciplinatio tria mala. s. Primo ad malum pronitatem: ūde dicitur Hen. viij. Sensus ⁊ cogitatio humani cordis prona sunt ad malum. s. ex se nisi fuerit disciplina precipue in adolescentia refrenati. Inducit mentis instabilitatē: ꝓpter quod dicit Eccle. xiij. Qui minorat corde cogitauit inania. Minorat autem quis corde. i. uoluntate bonū ꝓpē defectū doctrine et correctionis. Adducit et conscientie mordacitatem: que est utiqz maxima pena. Et iō ꝓuerb. v. dicit Salamon: q indisciplinat' habet remorsum de malis dicit. Cur detestatus sum disciplinam: ⁊ increpationibus non acquieuit cor meum. De secundo. s. corde infatuato dicitur ꝓuerbiorum. xvij. Non recepit stultus verba prudentie: nisi dixeris ea que uersantur in corde suo. i. nisi assenseris affectionibus suis. Precipue facit ira hominem fatuū. Unde dicitur Eccle. vij. Ira in sinu. i. mente stulti requiescit. Et Criso. Ire et insanie nihil est mediuz. Hec autē stultitia cordis tria mala generat. Primo nullā tetinet sapietiā.

Capitulū tertiūdecimū

Naz iracundus omnis doctrine ⁊ scripture ⁊ rationis obliuiscitur in ira sua: ꝓpter quod dicitur Eccle. xxj. Cor fatui quasi vas confractū. Liquor enim sapientie ⁊ gratie ex eo effunditur. Secūdo inclinat ad blasphemiam Eccle. v. Ne temere q̄d loquaris. s. blasphemando: nec cor tuuz sit uelox ad proferendum sermonem coram domino. Cō muniter ex fatuitate ire homines male loquūtur de deo ⁊ hominibus. Tertio prouocat stulticiaz in audiente: vt. s. inducat illuz ad loquendū ꝓtra illum stulta: ⁊ faciendum. s. uerba contumelioſa rixas ⁊ vindictas. Unde ꝓuerb. xij. dicitur. Cor insipientium prouocat stulticiam. Et ideo bene dicit sapiens. Non respōdes stulto iuxta stulticiā suam: ne similis ei efficiaris. De tertio. s. corde elato per superbiam dicitur Ezechielis. xxviij. Multiplicasti fortitudinem tuam tibi: ⁊ eleuatū est cor tuum in robōe tuo. Quod fit: cuz quis bona que habet sibi attribuit uel meritis suis: non a deo recognoscit: sicut fecit nabuchodonoſor: ō quo dicitur Judith primo. Exaltatum est regnū nabuchodonoſor: ⁊ eleuatum est cor eius. Hec autem elatio tria mala facit. Primo inducit ad dei obliuionem: ſm illud Deutro. viij. Ne postq̄ comederitis ⁊ saturatus fueris: ⁊ post parum eleuetur cor tuum: ⁊ obliuiscaris domini dei tui. i. beneficiorum eius. Ingratissimus autem inquit Seneca: qui est oblitus. s. benefactoris seu bñficij Secūdo sui deceptionē. Hiere. xlix. Arrogantia decepit te ⁊ superbia cordis tui. Et quomodo decipiat ostendit sapiens dicens Eccle. xj. Sic̄ pdix inducitur in foueam: ⁊ ut capra in laqueum: sic cor superboꝝ. Tertio dei āmissionez. i. gratie sue p̄s. Accedet homo ad cor altum. i superbuz: ⁊ exaltāt deus. i. eleuabitur recedendo ab eo. Aug⁹. Humilis deus humilia respicit: ⁊ alta. i. superba corda a lōge cognoscit. Humilias te uenit ad te: attollis te recedit a te. De quarto id ē corō nequam seu nequicie applicatum dicitur. j. Reg. xvij. Ego noui nequiciam cordis tui. Que uerba dixit frater dauid sibi: sed iniuste. Dicitur autem nequam ſm catholicon a nequeo. Unde nequaz dicitur qui adeo sceleroſus est: q⁹ nequid cessare a malis. Dicitur enim nequam luxurioſus: ut ibi habetur. Unde Onan filius iude qui luxurioſus fuit: piter erat: dicitur nequā. Gen. xxxviij. Et forte ꝓpterea luxurioſus magis dicitur nequā q⁹ aliis vitijs deditus: q⁹ difficilius ⁊ tardius recedit q̄s ab illo q⁹ ab aliis. Unde Aug⁹. Dum nō resistitur concupiscentie: fit consuetudo: ⁊ duz ꝓsuetudini non resistitur: fit necessitas. Et talis nequicia inducit tria mala. Primo multiplicem dolorē cor poris ⁊ anime Eccle. xxx. Cor nequā grauabitur doloribus. Secundo aufert boni cognitionem et effectionem. Eccle. xix. Uinuz ⁊ mulieres auferūt cor. i. gula ⁊ luxuria auferūt affectū uēi bōi. Tertio pducit ad etnaz damnationē Isa. j. Ue semini nequam filijs sceleratis. Ue autem importat dānationem. De quinto scz corde dolo circundato scz per ipocrisim ⁊ fraudulentiā seu perditionez dicitur Eccle. j. Cor tuum plenuz est dolo ⁊ fallacia. Et tale cor tria mala operatur. Primo ꝓ funditatē habet ita i consilium: uel intentuz suuz abscōdendo: ut magis decipere ualeat. Isa. xxix. Ue qui profundi estis corde rē. Secūdo duplicitatem habet in respondendo: dicendo hec uerba sophistica. Sed ut dicitur Eccle. iij. Cor igrediēs duas vias non habet successus prosperos: quia frequēter detegitur fraus ⁊ dolus eius: ⁊ inde abhominatur. Tertio maliciam habet in suadēdo quasi querat bonum proximi cuz tamen velit eū decipere. ꝓuerb. xxvj. Quando submiserit uocez ne crediderīs ei quoniam septem nequitie sūt rē.

De sexto. s. corde priuato dicit Eccle. iij. Cor praui scandalizatur. Dicitur autē cor depr̄auatū quod aliquo tempore fuit bonuz: ⁊ postea efficit malum in eo permanens. Et tale cor utiq⁹ scādalizat: de facili ruens in mala ex dictis ⁊ factis aliorum. Nam dum bonuz est cor nō scādalizat. Tale autez cor obedientiā postponit. Hiere. xvj. Ecce vnuſquiſq⁹ abijt post prauitatez cordis sui mali: vt me non audiat. Secundo apostasiam inducit. Unde de Salamone dicitur. iij. Reg. xj. q⁹ cum esset senex deprauatum est cor eius: ut sequeretur deos alienos. Quanto enim quis cadit ab altiori statu uirtutis: non cito inde resurgens: tanto grauius ruit in omnia mala. Tertio iram dei incurrit ꝓuerb. xj. Abhominabile coraz deo cor prauum. De septimo corde. s. indurato: quòd fit per obstinationem dicit dominus Exodi. vij. Ego indurabo cor pharaonis. Ubi sciendum ſm tho. prima parte si[illegible]e: q⁹ obduratio duo importat. s. subtractionem gratie: q̄ nō ē culpa: sz pena ⁊ hec est a deo sicut ⁊ omnis pena quam nō nisi iuste infert. Nec enim alicui subtrahit gratiā: nisi hoc ille a quo aufertur mereatur per culpaz: Et ſm hoc dr̄ idurat: ſm illud ad Ro. ix. Cui uult: miseretur. ⁊ quem vult indurat. Aliud quod importat obduratio est inhesio culpe. i. firmitas in peccato: ⁊ hoc est ab homine ⁊ culpa est. Et i ducit tria mala. Primo semē uerbi dei ad fructū non recipit. Unde Luce. viij. dicitur. Quod autē cecidit supra petram. i. cor induratuz: natū aruit: quia non habebat humorem. s. gratie. Secundo cumulum culpe ⁊ pene adauget Ro: ij. Scōm duriciam tuam ⁊ impenitens cor tuū. thesaurizas tibi iram in die ire rē. i. congregas tibi penam in iudicio. Tertio beatitudine priuat. Unde in figu

m 3

ꝓ[illegible]ē ſo dr̄ nequid.

ꝓb Dumno arcis dno importat. et tria mala induit.

ram filij israhel qui indurauerunt cor suum erga dei mandata: ut nō facerent ea: oēs qui numerati sunt in egressu de egipto sexaginta centena milia omnes priuati sunt terra promissionis: q̄ signat vitam eternam: ut nullus intraret nisi caleph. et Josue. propter quod ps. admonet cauere talem obdurationē ne incurramus in illud malum et damnū: dicens. Nolite obdurare corda vra rē.

De voluntate et opere exteriori: quō se habēt adinuicem in merito. Capitulum. xiij.

Dta circa uolun

tatem ꝛ opus exterius: quantū ad meritum ꝛ demeritum: ꝛ quantū ad forum iudiciale: fieri potest talis distinctio. Aut enim uoluntas circa aliqd̄ agēdum habetur sine opere exteriori. Aut opus exterius exercetur sine uoluntate interiori. Aut uoluntas adest immediate operi exteriori sequente.

Ctū ad primū §. I.

notat materiam talem ualde diffuse archidiaconus super. c. Qui bona. xvij. q. j. cuius uerba abbreuiabo ob prolixitatem uitandam: aliquando mutabo sequendo sententiam theologorum ad pleniorem declarationem. Ex quibusdam auctoritatibus uidetur: q̄ uoluntas sine opere tātū valeat in malo ꝛ bono: quantum uoluntas cum opere. Dicit enim Aug⁹. Votum. i. uoluntas pro opere reputatur. xxij. q. j. §. Si ergo. Item Cipria nus. Nunquid chaim cū domino munus offerens: peremerat fratrem: sed tamen fratricidiū mente conceptum. i. uoluntate deus prouidus ante dānauit. Ita ꝛ in dei seruis: apud quos cogitatur ꝛ martirium mente concipitur. animus. i. uolūtas ad bonum deditus deo iudice coronatur. de pe. dist. j. Et Hiero. Licet gladio non occidas uoluntate tamen interficis: dis. ea. c. Omnis iniquitas. Ad idem facit. c. Si cui. ꝛ ca. si forte mulier. Et plura alia. c. in dicta distinctione. Pro huius igitur declaratione fm archidia. distinguenduz. Quia aut loquimur de uoluntate i opere bono. Aut de uoluntate in opere malo. Si primo mō id est de uoluntate affectante facere opus bonū: sed non exequente: iterum subdistinguendum. Quia aut habetur respectus ad deum: aut ad ecclesiam siue ad ius. Et si habeatur respectus ad deum: quātum quidem ad tempus preteritum ul futurum: vtiq̄ non habetur uoluntas pro opere. Nam si uolo me ieunasse elemosinas fecisse et alia huiusmodi bona: talis uoluntas in ꝓspectu dei. i. quo ad meritum: non habetur pro opere. id est nō remuneratur: sicut si factū fuisset opus: que tamen proprius dicitur uelleitas q̄ uolutas. De futuro etiam si uolo seu propono hinc ad mensem ieiunare: dare elemosinam ꝛ huiusmōi: hoc non habetur pro opere: q̄uis tale ꝓpositum ꝛ voluntas sit meritoria: non tamen tantū sicut cum opere subsecuto: quod propositum boni dimitti potest: licet non sine peccato. Unde Greg⁹ super Ezech. Qui bona agunt ꝛ meliora agere. proponunt: si ea non agunt: licet in bonis pōsb⁹ perseuerēt: in conspectu tamē domini ceciderūt. s. venialiter uel mortaliter: fm qualitatē ꝓpositi quod dimittunt: puta alicuius uoti ul necessarij ad salutē: uel alicuius rei nō necessarie: ut alicui⁹ deuotionis fiende. Si autem loquimur de p̄senti iterum subdistinguitur. Quia aut illa uoluntas potest impleri in bono opere: ꝛ non impletur ex negligentia vl alia causa: vt verbi gratia. Habeo voluntatem faciendi elemosinam ꝛ bene possuz sed cupiditas me tenet vel negligentia. Habeo voluntatē orandi: sed me piget: ꝛ talis uoluntas nō habetur pro opere: nec est efficax voluntas quā non sequeretur effectus. Et ad hoc facit qd̄ dicit Ambrosius distin. lxxxvj. Non satis est bñ uelle: sed etiam bene facere. i. non sufficit bona uoluntas sine opere: cum adest facultas. Et sic intelligitur illud ꝓuerb. xiij. Uult ꝛ nō uult piger. Uult enim quodāmodo leui uolūtate: sz nō uult uoluntate efficaci ipsaz operando. Aut quis habet uoluntatez ad opus ꝛ precise dimittit: quia exequi nullo modo potest: ꝛ tunc quantum ad gloriam consequendam: ꝛ quantum ad penam eternam euadendam uoluntas pro opere reputatur in genere: sed non quantum ad quantitatem premij: vel quantitatem euasionis pene temporalis debite pro peccatis. Et hoc uel ex opere operante: vt in illis operibus: que habent in ipso actu delectationem prouocantem: tunc enim operatio addit ad bonam uoluntatem quantum ad premium essentiale: aliquādo ad accidentale fm tho. i. iij. dis. xvij. Uel ex opere operato. i. ex sumptione sacramenti. Uerbi gratia. Si quis uult recipere baptismum uel confessionem seu eucaristiam: et non potest: quia deficit ul minister ul sacrāmentum uel aptitudo illius ad hoc: utiq̄ talis ꝛ premium meretur eternum ex illa uoluntate si est gratia informata: ꝛ euadit penas eternas. Sz non ita euadet penas purgatorias: nec tantuz premiū cōmuniter consequitur: sicut si secutum esset opus. i. suscipiendo sacramenta. Aliud exemplū. Uult q̄s summo dēsiderio sustinere martirium: sic beat⁹ onicus ut ceruus ad aque fluuiū. Talis ex illa uoluntate premiuz recipit. Ut dicit Ciprian⁹ in auctoritate superius allegata. Et quantum ad

¶ nō bñ ustū mōz. s. qñ uolūtas sine ope ad salutē ꝓdest. et qñ nō ꝓdest.

¶ hic ꝛ uolūtas sic̄ ope. nō ualz

¶ hic ꝛ uolūtas sic̄ ope. nō ualz

¶ hic ꝛ uolūtas sic̄ opere. nō ualet.

¶ hic ꝛ uolūtas sic̄ opere. nō bñ

¶ ex.

essentiale premium: tantum recipere potest: q̄tū si actu reciperet martirium: dummodo equalis esset feruor ⁊ affectus non sustinendo martiriuz sicut sustinēdo. Secus si minor est: ar. de pe. dis. ij. Si quis uult. Non tamen recipit illud pmium accidentale: quod dicit aureola martirij. Unde ⁊ Joh. i glo. de pe. dis. j. dicit: q̄ istud dictū uotū pro opere computatur: habet exceptionem in operibus priuilegiatis quibus debetur aureola.

Aliud exemplum. Uult quis ire ad ecclesiaz vbi est indulgentia: non vadit quia nullo modo pōt: talis utiqz ⁊ si meritum habet aliquod de bona voluntate: non tamen indulgentiam consequitur non eundo. Quando uero habetur respectus ad ecclesiam: Cum queritur vtrum voluntas habeatur p̄ facto. Respondetur q̄ siue processit ad actum exteriorem imperfectum quod plus est. Siue stetit in confinibus cogitationis qō minus est: non habetur talis uoluntas quo ad ecclesiam pro opere: vt appareat de eo qui erat excōicatus ⁊ uoluit recōciliari ecclesie: ⁊ per eum non stetit quo minus reconciliaretur: ⁊ de hoc apparēt in dicia manifesta q̄ uoluit reconciliari ecclesie: seo non potuit: ⁊ moriuus est talie: si morte preuētus absolutionis beneficium non habuit apud ecclesiam non habetur absolutus: q̄uis sit secus apud deuz. Et ratio est: quia ecclesia opinionē hominū sequitur in iudicando: precipue in foro ꝓtentioso que sepe fallitur: sed ipse deus semper innititur veritati: ⁊ ideo nec fallit nec fallitur: extra de sen. excō. A nobis. Unde tali negabitur ecclesiastica sepultura: nec fiet solennis oratio pro eo nisi fuerit post mortez absolutus ab excōicatione: quod fieri debet: si in uita queiuit absolutionē. Aliter autē agendum ē in sacramento confessionis. Nā si quis uult confiteri quod ostendit per signa petens sacerdotem: ⁊ postea mutus efficiatur: non debz tali denegari eucaristia ⁊ alia ecclesie suffragia: dūmodo constet ecclesie seu sacerdoti de uoluntate illius: quātūcunqz leuiter etiam per unū testem vel per signa ipsius infirmi. Ratio diuersitatis in huiusmodi ē potest: quia primuz ptinet ad forum contentiosum: vbi requiruntur ꝓbationes sufficientes. Secunduz pertinet ad foruz penitentiale: vbi non requiruntur tales probationes. Si autem agatur de actibus iudicialibus siue de his que inter homines continue agitātur ⁊ frequentantur. Cum queritur vtrum uoluntas habeatur p̄ facto. Respondetur q̄ siue de preterito siue de presenti siue de futuro agatur: cum voluntas stat in confinibus cogitationis: i nullo procedens ab extra: nunq̄ habetur illa uoluntas ꝓ facto. Uerbi gratia. Missus erat aduersarius meus in possessione rei mee. ex primo decreto poteram infra annum recuperare possessionē ipaz: prestando cautionem de parendo iuri: ⁊ habui voluntatem in corde prestandi dictam cautionez ⁊ faciendi alia necessaria: sed nō processi ad actū exteriorem. Certe uoluntas ista non habetur pro facto: ut postea possim recuperare possessionez: extra de eo qui mit. in pos. ca. j. Si aūt uoluntas processit ad actum aliquez: tunc subdistiguēdū: quia aut actus ille fuit perfectus aut imperfectus: ⁊ si fuit perfectus: tunc claruz est ⁊ de hoc nemo dubitat: extra ut lit. non contest. quoniam. Sed si actus ille fuit imperfectus: tunc subdistinguēduz: quia aut fuit imperfectus propter uoluntatez: aut propter impotentiaz. Et si fuit imperfectus ꝓpter voluntatem: tunc illa uoluntas in tali actu imperfecto non habetur pro facto. Uerbi gratia. Habeo in corde uoluntatem prestandi cautionez ꝓ recupanda possessione mea: ⁊ illam uoluntatem produco ad actum exteriorem: sed imperfectuz: hoc videlicet modo. Uado coram iudice ⁊ aduersario meo ⁊ dico: uolo recuperare possessionem meam: duco mecum fideiussorem: ⁊ offero satisdationē de iudicio sisti: ⁊ nihil aliud facio. Certe iste actus imperfectus fuit: quia non solū debeo offerre: sed etiam prestare. Nam sola oblatio fideiussoris non sufficit: quod quidem locū habet in his in quibus cadere potest depositio: ut i his que consistunt in probando. Sed in his in q̄b⁹ non cadit depositio: ut in his que consistunt in faciendo: sufficit sola oblatio faciendi seu protestatio: ut apparet in appellatione: in qua sufficit si me offeram probare coram iudice cause principalis. Et q̄ protestatio sufficiat probatur co. ti. ca. fi. Si autem fuit actus imperfectus propter impotentiam. tunc subdisti[n]gue. Quia aut illa imperfectio contingit propter defectuz propriū: aut propter defectum iudicis uel aduersarij: aut propter casum fortuitum: aut propter factum prorsus extranei. Si propter defectum propriū: cui non potest prouidere tunc uoluntas haberur pro facto. Uerbi gratia. Habeo voluntatem prestandi cautionem pro possessione mea recuperāda: ⁊ procedo ad actum exteriorem hoc modo. Nam modo compareo coram iudice ⁊ aduersario ⁊ dico. Domine bene vellem prestare cautionem: sed in ueritate non possum: quoniā pauper sum: ⁊ propter paupertatem non inuenio: qui pro me intercedat. Certe in isto casu ista uolūtas

haberetur pro facto ad recuperandam possessi onem: dummodo prestem iuratoriam cautioēz: extra de eo qui mit. in pos. ca. j. Et extra de solu. Odoardus. Nam inanis est actio quam inopia debitoris excludit. ff. de arbi. l. nam is. Fallit tñ hoc in vsufructuario qui debet prestare cautiōēz de vtendo ꝛ fruendo arbitrio boni viri: ꝛ finito vsufructu de restituēdo. Nam si propter paupertatez vel aliud non potest fideiussorem prestare: non sufficiet iuratoria cautio: ꝛ sic non habebit voluntas pro facto: vt notat Azo. C. de vsufruc. l. vsufructuarius. Si autez illa impossibilitas contingit propter defectuz iudicis uel aduersarij: ꝛ tunc iterū subdistinguendum: quia aut hoc est propter factum ipsorum: puta quia dum vellem prestare cautionem: stetit per iudicem uel aduersarium quo minus prestarem: quia ipsi noluerūt recipere: dum offerrem ꝛ ipsam prestare vellem. Et tunc voluntas habetur pro facto: quantū ad possessionem recuperandam. Aut impotentia contingit propter absentiam iudicis uel aduersarij: quo minus predictam cautionem prestaret. Et tunc voluntas nō habetur pro facto: nisi ego istam cautionē prestez coram publicis ꝛ honestis personis: vt extra de offi. or. pastoralis. Si autem impotentia contingit propter casum fortuitum: tunc si casus cōtingat in iudicijs voluntas habet pro facto quantum ad euitationem pene: vt appareat exemplum de eo qui certa die debebat in iudicio comparere sub pena: ꝛ dum ueniret supuenerit tempestas vel pōs fluminis est fractus: uł flumē creuit q̄ trāsire nō pōt: certe iste casus illū excusat a pena. ff. Si quis cau. l. ij. Item si cōtingat casus fortuitus in contractibus idem uidetur dicenduz: vt. ff. ad. l. ro. de iactu. l. fi. Cōsueuit tñ subdistingui in contractu locatioīs: an casus superueniat in persona locatoris: an in persona cōducentis tantum: aut in re locata: vt illa materia satis declaratē. ff. ò var. ꝛ ex traor. co. l. j. In ꝛtractibus etiam consueuit distingui: an casus cōtingat in persona debentis: uel eius cui debetur: ꝛ an deberur quantitas uł species: ꝛ an mora interesserit vel ne. Si etiaz cōtigat casus in vltimis uoluntatibus voluntas habetur pro facto: ut appareat de illo qui reliquit libertatem seruo suo: si decem daret heredi: ꝛ cum iste portaret pecuniā incidit in latrones uel in hostes ꝛ pecuniā amisit ita q̄ in termino ipse non potuit heredi dare. Certe ille actus imperfetus propter impotentiam ex casu fortuito habetur pro facto: quantū ad libertatem consequendam. Et de casibus contingentibus circa ultimas uoluntates plenissime notatur p Azo. C. de instit. ꝛ substi. sub con. fac. l. j. Si autez contingat impotentia propter factū ꝓsus extranei: tunc voluntas non habetur pro facto. Verbi gratia. Reus debebat sistere in iudicio certa die: ꝛ sub certa pena: dum autem ueniret ad iudicium quidam extraneus. Vir retinuit eum ꝛ sic nō stetit in iudicio illa die talis non excusatur a pena. Sed datur actio contra impedientez ad interesse. ff. Si quis cau. l. ij.

Quantum uero §. II.

ad secundum membrum principale prime questionis: scilicet an voluntas solum habeatur p opere exterioꝛi in malis. Respondetur. Quia aut loquimur de foro dei: aut i foro ecclesie penitētiali: aut i foro cōtētioso seu iudiciali. Primo ergo .ſ. quantum ad deum distinguendum. Quia aut voluntas est deliberata aut non deliberata circa malum. Si indeliberata: ita. ſ. q̄ non accedat assensus rationis: tunc clare est q̄ voluntas non habetur pro opere: etiam si illud opus super quo insurgit voluntas sit mortale. Unde Greg⁹. ò pe. dis. ij. Nequaq̄ mentem cogitatio immunda maculat: cum pulsat. ſ. inclinationez voluntatis: sed cum hanc per delectationem superat. ſ. per consenſuz rationis. Si vero voluntas est deliberata circa opus malum: siue in preteritio: vt puta quia vult ꝛ contentatur se cōmisse aliquod criminale. Siue in futurum vt cum uult seu intendit ppetrare in futurum aliquod malum: vel in presenti cum proponit maluz operari. In omnibus hui⁹ voluntas habetur pro facto quantum ad gra uitatem peccati in generali: non in speciali: hoc ē q̄ ita meretur penam eternam ex uoluntate deliberata ad opus mortale: quāuis effectus non sequat: sic si sequatur actus exterioꝛ. Non tamen tantam penam meretur in inferno propter voluntatem solam: quantam si addat opus: quia cōmuniter actus exterioꝛ peccati adauget ipsam inordinationem voluntatis. Et sic intelligit illud Clementis: de pe. dis. j. Homicidioꝛum ria genera beatus Petrus esse dicebat: ꝛ eorum penam fore parilez. ſ. odientis: detrahentis: ꝛ actu occidētis. Illa enim paritas pene odientis: ꝛ sic voluntatē habentis ad mortem exosi ꝛ pena actu occidētis intelligende sunt fm equalitatem proportionis: non fm equalitatē eiusdē quantitatis. i. q̄ uterq̄ damnabitur. Facilius etiaz quis resurgit a peccato voluntatis consentiētis siue in morosam delectationem: siue in actuz exterioꝛem: non tamen exequendo: quā cuz proceditt ad opus exterius. Et

¶ hic nō valet nisi uoluntas sine opere.

¶ hic nō valet uoluntas sine opere.

¶ hic nō valz uolūtas sicē opere.

¶ hic valet uoluntas sicē opere.

¶ hic valet uoluntas sine opere. Sed nō in toto hmpte.

¶ hic valet uoluntas sicē opere.

Capitulū Decimūquartum

¶ pena mortis ē imposita q̄ pro exteriori. ℞ pro interiori.

ad hoc facit quod dicit Hiero. xxxij.q.ij. Sicut semina. Ubi ait. Sensus ex ratione conceptus. i. consensus in malum: nisi in opera prorumperit ad huc in mente retinetur: ⁊ cito perit ab hoste.

Quantum vero ad forum penitentiale ecclesie voluntas contenta terminis suis non habetur p facto. Non enim tanta penitentia est iniungenda pro peccato interiori: quanta p peccato exteriori ceteris paribus. Et penitentie septēnes q̄ taxant ab ecclesia: vt. xxij.q.j. Predicanduz. ⁊. xxxij.q. ij. hoc ipsum. Cōmuniter imponuntur p peccatis exterioribus: quāuis etiam interiora ut dictū est: sufficiant ad dānationē: ut expresse habetur: de pe. dis. j. Si cui Et nota q̄ cū sola spes quādo est principalis lucri in mutuo: faciat hominem vsurarium: ut. xiij.q.iij. Si feneraueris. Sicut etiam sola spes rei temporalis facit hominē simoniacum: quando est principale motiuum in traditione rei spiritualis. fm Ray. ioh. ⁊ archidi. Hec spes includit voluntatem deliberatam. Unde in foro penitentiali puniri debet seu penitentiari: ut pro mortali peccato. Et si inde aliquid recipit oblatum in foro penitentiali est inducendus vsurarius ad restitutionem: ⁊ simoniacus ad pauperibus eroganduz. Et sic punitur voluntas p facto hoc est: ac si pactum fecisset expresse. Sed non quantū ad censuram aliquam uł depositionem: vt extra de simo. c. ultimo. Qua pena posset puniri si ad actum exteriorem peruenisset p actionē ⁊ huiusmodi. Et quāuis aliqui dicāt: q̄ usurarius solū mentalis non teneatur restituere. Alij tamē dicūt q̄ tenetur semper restituere. Et hoc Inno. dicit esse tutius: extra de vsur. Consuluit. Hosti. autem dicit omnino esse restituendum: quia tur piter accepit. Idem sentit Bern. Rai. ⁊ Archi. ⁊ theologi idem sentiunt. Sed quantū ad forū iudiciale ecclesiasticum uel ciuile: voluntas si nō procedat ad actum exteriorem aliquem: nūquaz punitur. Et hoc est quod dicit lex. Cogitationis penam nemo mereatur: de pe. dis. j. Et Augusti. xxxij.q.v. xp̄iana dic̄. Latentia peccata uindictā non habent quia. s. probari non possunt. In iudicio autem proceditur per allegata ⁊ probata. Sed si voluntas proceedat ad aliquem actum exteriorem: licet imperfecte: hoc est non illum complendo: tunc subdistinguitur. Quia aut ille actus fuit imperfectus propter voluntatem: aut ppter impotentiaz. Si primo mō. s. ppter uoluntatez: quia uidelicet penituit eum: ⁊ bene ad effectuz p duxisset si uoluisset: puta quia virgo deo dicata cum qua habuerat colloquiuz de malo sibi consentiebat: sed ipsum penituit sua propria voluntate: ⁊ tunc non punitur. ff. ad. l. cor. de fal. l. qui falsam. Exemplum etiam de eo qui vocauit clericum in foro seculari: quē penituit ante lit̄. p̄test. Quāuis enim talis ⁊ voluerit ⁊ egerit aliquid: q̄ non perfecit ꝓsecutionez cause in tali iudicio: nō patietur penaz corpz capitulorū. xj.q.j. Inolita: ⁊ extra de foro cōpe. Si diligenti. Si aūt fuit actus imperfectus propter impotentiam: quia. s. attēptauit ⁊ fecit quod potuit vt ueniret ad perfectionē operis: ⁊ nō ualuit: tunc voluntas habet pro facto ⁊ punitur. Et ita intelliguntur leges canonizātē: de pe. dis. j. Si quis non dicam rapere. Et abinde vsq̄ ad legez. Cogitatio. Et. C. de fur. l. si quis seruo. Sic ⁊ vxor punit quo ad cōiugiū ppter insidias: ⁊ consilia que interposuit i morte mariti: quāuis effectus non fuerit subsecutus.

Notandum q̄ in penis spiritualibus infligendis distinguit. Utrū. s. impōatur a canone pena spiritualis an imponat ab homine. Et siquidē imponatur a canone: tunc effectus consideratur non affectus animi seu voluntas: ⁊ hinc est q̄ si quis ꝓponens manū suaz inicere in clericum: solūmō insultum facit: eleuat manū vt percuciat: ⁊ tamē non tangit eum: quia fortior ille. fuit uel alia de causa: iste non obligatur pena spirituali. s. excōicationis si quis suadente. xvij.q.iij. Similiter si quis uoluerit homicidium ppetrare etiā si vulnerauerit atrociter: dūmodo nō fuerit subsecutum homicidiū seu mutilatio penā irregularitatis nō incurrit: extra de homici. c. si aliquis. Si autē pena spiritualis imponatur ab homine: tunc cōsideraī animi voluntas ⁊ destinatio. s. cū aliquali opere exteriori: ⁊ non tantū iuris effectu. Et rō ē: q̄ mitius agit cū lege q̄ cum ministro legis. ff. de ar. l. Celsus. Et extra de cle. exco. mi. Si celebrat. Uerbi gratia. Dicit supior ordinarius. Excōico te si eligis. Nā in ꝓtinēti cū paras te ad eligendū. incidis i excōicationē. Oō dr̄ ut notauit Inno. extra de ap. c. Preterea. Et sic patet q̄ uolūtas nō ꝓducta ad actū pfectū puit ⁊ p facto habet: q̄tū ad penas spūales: q̄ infliguntē ab hoie: ⁊ rō ē: quia hmōi pene spūales sūt medicinales. ij.q.j. multi. ⁊ extra de sen. ex. cū medicinalis. li. vj. Sz in penis tp̄alib' ꝓditiōalib' ⁊ iudicialib' sec' dicēdū ē. Nā in istis ꝓsideraī iuris effect': nō affect' ł' ai destinatō extra de spon. c. ul. Et ē ratio: q̄ pene sunt potius emolliēde q̄ exasperāde: de pe. dis. j. §. Pene.

¶ Ubi nulla uoluntas sic ope.

¶ pena imposita a canone uł ab hoie distinguit.

¶ Ubi nō ualet uoluntas sic ope.

¶ Ubi ꝓ ualet uoluntas sic ope.

¶ Exemplum ne ope re ligat.

Qtū ad scōz mē. §. III.

brum principale: cum scilicet exercetur opus exterius sine voluntate distinguendum. Quia aut

¶ Usurarius mentis re uer ad re stitutionē

¶ Ubi nō ualet uoluntas sine ope.

¶ De opib⁹ q̄ sine uolūtate fiuē nō tria.

hoc fit voluntate omnino renitente. Aut ratione omnino deficiēte. Aut voluntate negligente.

¶ Nemō ut malū faciat facē uolūtate nō ē meritō nec demeritō.

Quantum ad primum. ſ. cum fit aliquod opus renitente voluntate omnino: nec i bono eſt meritorium: nec in malo demeritoriuz. Meretur enī quis aut demeretur per actum liberuz volūtatis. Unde Ambro. Nemo noſtrū tenetur ad culpaz: niſi propria voluntate deflexerit. Uoluntarium ſibi militem elegit chriſtus: voluntariū ſibi ſeruū diabolus auctionatur. xv. q. j. Non eſt. Ad idem Criſoſto. ſuper Matheū. Sicut enim peccatum opus ſine voluntate non facit: ita iuſticia ex ope non conſumatur: niſi ꝛ uoluntas affuerit. xxxij. q. v. Sicut. Et ex hoc patz q̄ ſi inferatur violēcia virgini omnino renitenti: nec peccat nec amittit virginitatem. Unde dixit lucia paſcaſio. Si me inuitam feceris violari: caſtitas mihi duplicabit ad coronam. Non enim inquinatur corpus niſi de conſenſu mentis. Nam ſi in manu mea thura ponas: ꝛ per manum meam ſacrificia facias: deꝰ hoc non attendit. De ſenſibus enim ꝛ volūtatibꝰ deus iudicat. Gratianus. xxxij. q. v. §. j. Similiter

¶ Si q̄s occidit inuitū. nō ē capax alīus ſacrīt.

ſi quis occideretur pro fide inuitus uel p iuſticia: meritz non haberet. Nec talis eſt capax alicuꝰ ſacramenti. Nā ſi quis oio iuitus baptizaretur: tentus ſub aqua per violentiaz: talis non recipet nec effectum nec ſacramentum ipſius baptiſmi.

Quantum ad ſcōam partez diſtinctionis: cū .ſ. fit opus ratione omnino neſciente. ſ. cum quis non habet uſuz rationis: ut infans. ꝛ adultus. furioſus: qui eſt extra uſuz rationis: opus quod fit a talibus cum ſit inuoluntarium: quia ſine delibe ratione rōis: ſiue in bonū ſiue in malū nō reputatur ad meritū neq̄ ad demeritū. Nam actus hūanꝰ reddit mēitoꝝ l̄ ōmēitoꝝ: i quātū pcedit a libero arbitrio: quod diffinitur eē facultas voluntatis ꝛ rationis. Jn predictis autem rō deficit Sed etiam in iudicio eccleſiaſtico uel ciuili tales: non puniunt. Nam infans ſi proīciendo lapidez occidat aliquē hominem. Si non eſt doli capax: non punitur: nec quo ad deū: nec quo ad mūdū: de conſecra. diſ. iiij. paruuli. Et in glo. que eſt ibi extra de delic. pu. ca. ij. Et. ff. de ſic. l. infans. Idez de furioſo dum eſt in furia ꝛ extra ſe. Satis eniz ipſo furore punitur. ff. de offi. pre. l. diuus. Et. xv. q. l. ex merito. §. ſed obiicitur. Uerum eſt tamē: q̄ furioſo a furia reuerſo: pōt penitentia iniungi ad cautelam: vt ea. cauſa ꝛ queſti. c. Si quis. Et licet aliqui dicant: q̄ cū quis ex culpa ſua incidit i furiam: amentiam: uel ebrietatem ea que facit mala extra uſum rationis conſtitutus: imputatur ei: ex eo quia fuit in cauſa. Uerior tamen opinio eſt: q̄ non imputantur que facit in tali ſtatu. Sz culpa precedēs aggrauat ex malis que ſequūtur.

¶ furioſus dū eſt in furia mala q̄ fiunt nō ē digna pugnione. nec bona remuneracione.

¶ Nō bn

Notanduz tamen q̄ adultus amens vel frenetic⁹ effectus: ſi anteq̄ incurreret talē amentiā habuit propoſitum ꝛ uoluntatez ſuſcipiendi ſacramēta: ꝛ declarauit ipſam volutatez: non debent ſibi denegari. Et quātūcūq̄ etiā cōtradicit in amentia poſitus: recipiet effectum ſacramentorum: ſi in ſtatu gratie intrauit freneſim uel amentiam: ꝛ ſic opus ſine voluntate actuali erit meritoriuz ex voluntate tamen precedenti. Jnſuper eſt nōndū

¶ Baptiſmus ſeruat ad ꝓmiſſi ſimul pueris ꝛ adultis carentibus uſu rationis.

q̄ opus baptiſmi valet ad ſalutem ꝛ premiuz pueris ꝛ adultis carentibus vſu rationis: cum tamē deſit in eis voluntas ad ipſuz opus. Sed hoc ſpeciali munere venit: Sicut ꝛ paruulis innocētibꝰ opus martirij ſuſceptuz ſine uoluntate: ex gratia chriſti fuit eis ad premium eſſentiale glorie ꝛ accidentale aureole. Regulariter aūt vt dicit Augꝰ.

¶ Sancti li innocentes nūc nec exiuit.

Omnis quiſque voluntatis eſt arbiter conſtituꝰ: non poteſt nouam inchoare vitam: niſi peniteat eum veteris vite: de pe. diſt. j. Tres actiones.

Quantum ad tertiam partem: quando. ſ. ftt opꝰ exterius uoluntate repeſcente. i. opus ipz eligēte: ſed non in quantū meritorium uel demeritoriuz eſt intendente: quod contingere poteſt in bonis ꝛ in malis actibꝰ: quādoq̄ ex ignorantia quādoq̄ ex certa ſcientia. Et in his quidem que ſunt de genere malorum: poteſt eſſe duplex ignorantia. ſ. iuris ꝛ facti. Et ſi adeſt ignorantia iuris diuini vel naturalis. vel eorum que ſcire tenetur ſm ſtatuz ſuum: opus malum factum ex tali ignorantia ꝛ per conſequens ſine voluntate: in quantuz opus ipſum eſt malum: non excuſat a toto ꝛ ſi a tāto. Et in his verificatur illud apoſtoli. Ignorans ignorabitur: ꝛ de hoc. i. q. iij. §. ultimo. Exempla ſume in Paulo: qui perſequebatur eccleſiaz dei: arbitrans exinde obſequium ſe preſtare deo. Sz vt ipſe dicit ignorans fecit: nec propter hoc ſe excuſat: ſz accuſat de peccato. Similiter ꝛ filie loth cum inebriauerunt patrem vt ex eo conciperent: q̄uis putauerunt ſibi licere: credentes totuz mundum ſubmerſum: ſicut ꝛ ſodoma non excuſatur a peccato inceſtus propter ignorantiam illam: ſz fuit ignorantia iuris naturalis. xv. q. j. Inebriauerunt. Similiter ordinatus in ſacris ſi dimitteret officium: ex eo q̄ neſcit ſe ad hoc obligatum precepto eccleſie: ut patet: extra de cele. miſ. dolētes. non excuſatur a mortali: q̄uis non intendat neq̄ velit illaz omiſſionē officij in quātū peccatū: imo ſi ſciret nō omitteret. Sz q: negligēs ē volūtas ad

Capitulū Decimūquartum

inquirendum que scire debet: ideo ei imputatur ad peccatum: vt habetur distin. xxxvij. §. vltimo.

Quantum autem ad ignorantiaz facti: notanda est distinctio decretistarum que ponitur: dist. l. c. de his. & extra de homici. sicut dignū. Videlz q̄ aut quis in facto quod agit dat operam rei illicite: aut licite. Et si dat operam rei illicite: puta quia solaciatur aliquo ludo periculoso: unde sequitur mors uel mutilatio quāuis illud malum non uelit: tamen quia uoluit illum ludum: unde secutum est: ei imputatur: & quo ad peccatum: et quo ad irregularitatem: & quo ad penam iudicialem. Similiter si cecus sagittam uel lapidem iaceret: ei imputaretur: quia dat operam rei illicite. Unde & lamech quando sagitta occidit chaim existimans eum feram siluestrem non hominez: quia cecus erat. Sed a puero quez secū ducebat vt fera indicatus fuit: non excusatur a peccato. Idez potest dici de minori doli capaci: quanuis etatis non perfecte & dante operam rei illicite: qō dictum est de maiori & adulto: ut extra de delic. pu. ca. ul. Si uero dat operam rei licite: tunc aut adhibuit debitam diligentiam: aut non. Et si non adhibuit debitaz diligentiam: non excusatur a peccato: licet malum sequens sit contra ei⁹ uoluntatez: puta si quis proiiciat tegulas ō tecto ad ipsum reparandam: & non ponat aliqō signū ante domum: nec dicit aliq̄d cum proiiciat: & sic cū una ipsarum interficiat transeuntē per uiā. Aut si quis proiiceret lapidem ad animalia bruta: et non respiciet transeuntem per uiam & a casu inferret aliquem contra uoluntatem suam: ei imputaretur peccatum & pena iudicialis: quia non adhibuit diligentem sollicitudinem ad opus illud iactationis. Ubi uero adhibeat debitam diligentiam operi licito. Si quod malum a casu ꝓtingat: non ei imputatur: puta si quis icidendo arborez: dum eam prosternit: alius subito trāsit subt⁹ eā: & sic perimitur: cum tamen ille non uideret eum: nec haberet extimare aliquem transituruz inde: dis. l. Sepe. & xv. q. i. Si quis nō iratus. Unde & Jacob excusatur in cognoscendo lyam: que non erat uxor sua loco rachelis uxoris sue. Jn his autem que sunt de genere bonōum factis ex ignorantia iuris uel facti: non habetur meritum: ex quo ibi non est uoluntas seu intentio ad merituz actualis uel habitualis. Ad quod facit quod ait Ambrosius. Nō satis est benefacere: nisi id ex bono fonte. i. ex bona uoluntate proficiscatur: dis. lxxxvj. Non satis. Et Hiero. Deus uoluntatē nō opus respicit. s. sine uolūtate. xv. q. j. Si quis nō irarus. Uerbi gratia. Si quis dat pauperi unum florenum elemosinaliter: volens dare tantū unuz quatrenum: opus istud factum etiā in gratia nō habet meritum unius florenī: sed unius quatreni. quia uoluntas non fuit ad florenum: sed ad quatrenū. Similiter si quis iret ad missaz die festiuo: vel ieiunaret die instituta ab ecclesia: uel diceret officiuz existens ordinatus in sacris nec aliqō horꝫ facit actu uel habitu ut satisfaciat p̄cepto ecclesie: Presupposito q̄ illud ignoret: uel etiam si scit non habet intentionem ad illud: sed a casu vel propter societatem facit aliquod predictoruz talis in huiusmodi non meretur: ex quo non hz voluntatem ab illa opera. Dicit enim auctoritas de pe. dis. j. q̄ uoluntas remuneratur non opus. i voluntas principaliter facit opus remunerandi.

Quantum autez ad opera que fiunt ex certa scientia siue in bonis siue in malis: imputanē ad meritū l̄ demeritū i q̄tuz uolūtas assentit opi: & si nō ipsi operi in quantū meritoriuz uel demeritoriuz: quod habet in coactione conditionali. Uerbi gratia. Datur infideli optio ut aut recipiat baptismum aut occidetur uel amittet sua bona: eligit talis baptizari ne perdat uitam uel bona. Jn huiusmodi opere bono: iste nō acquirit nec meritum nec salutez: ex eo q̄ non habet uoluntatem ad opus baptismi suscipiendum: in quantum bonum est & salutiferum: ar. ad hoc de pe. dis. j. tres actiones. Similiter in malis opibus. Quāuis enim aliquis non uelit aliquo modo opus maluz facere: in quantum malum & demeritoriū: tamē assentit opus agere quod scit esse malum: ne incurrat aliquod damnuz: tale opus nō excusatur a peccato. Uerbi gratia. Peierat quis ne amittat suam causam iustam: qui tamen alias nullo mō vellet peierare. Ad quod optime facit quod ait. Augustinus. Si diligenter inspiciatur: forte ipm peccare nemo velit: sed propter illud quod uult peccat. Omnes quippe homines qui scientes faciunt qō non licet: uellent licere. Usqz adeo ipm peccare nemo appetit: propter hoc ipsum sz ppī illud: quod ex eo cōsequitur. xv. q. j. merito. Unde & lucretia nobilissima romana: que assensit filio tarquini in adulterium: ne incurreret infamiam adulterij: ex eo q̄ ille minabatur ei q̄ si nō assentiret interficeret eam & vnum ex seruis suis iuxta eam: & diceret marito suo collatino: q̄ eos interfecerat: quia inuenerat eos pariter commisceri. Ob uitandaz igitur talem infamiā assensit operi nepharrio: de quo tamen tantam displicentiam habuit: q̄ propter hoc coraz consanguineis suis se occidit. Non excusatur a peccato adulterij: q: potius debet quis omnia mala tolerare q̄ malo cōsentire. s. peccati: vt dicit Augustinus. xxxij. q. v. Ita ne.

Qtū ad tertiā §. IIII.

¶ opa ai uolūtate ē iudenda.

partem prime ⁊ principalis diuisionis: cuz.s. voluntas reperitur cum opere exteriori. Sciendum q voluntas ipsa naturaliter semper precedit actum exteriorem: sicut causa precedit suum effectum. Est enim tanquā regina potentiarum et omnibus alijs habet imperare fm doctores. Tē pore vero aliquando uoluntas est simul cuz opere: aliquando in diuerso tempore. Et qñ est simul cum opere exteriori uel immediate exequit ipsuz pro vno actu meriti uel demeriti computatur. Sed completius ⁊ gauius ī ipso opere exteriori: ut dictum est supra: puta cum quis uolēs furari: subito querit furtum facere. Uel cum quis uolēs orare uel elemosinam dare: ponit se ad orandum uel dandum elemosinam. Sed cum uoluntas et opus sunt in diuersis tēporibus: medio intuallo: infra quod mens diuertit ad aliud reputanē: vt duo bona uel mala: fm Pe. de tarantasia. Uerbi gratia. Habet quis uoluntatem fornicandi uł occidendi ⁊ huiusmodi: ⁊ dum tale malū deliberat agere: occurrunt sibi alie uoluntates ⁊ occupatōnes uarie in quibus imoratur: vtinde occurrēte sibi opportunitate: perpetrat illud malum quod volūtas decreuerat. s. fornicationis uł homicidij ibi sunt duo peccata mortalia. Primum quādo voluntate decreuit illud agere. Secundū quādo illud perpetrauit quod nō fuit sine uolūtate iterz deliberante. Unde ⁊ pro utroq a deo punitur. In iudicio autem humano punitur tantū scōm quando est contra leges uel canones. Et primum probatur uel ex se notorium est Dicit enim lex: q grandis ratio suadet: ut maleficia puniantur ff. ad.l. acquil. l. ita uulneratus. Et ut pena vni? sit metus multorum. ix. q. iij. ca. Si autem. ⁊. ff. de penis. l. aut damnū. Nam si ea que male usurpantur omittimus: excessus uiam alijs aperim? di. xciij. ca. peruenit. Propagatur enim vitiū nisi per correctionem discipline subsequat correctio. xxj. q. ij. placuit. Et si pena pro tali crimine extrius commissa est determinata in iure tunc subdistinguendū. Quia aut iudex qui habet cognoscere est iudex delegatus: ⁊ talis qui non potest in pena dispēsare: ut extra de officio dēleg. de cāis ⁊ de pe. licet. Et tunc penam illam lege taxatam mutare uel minuere non potest. ij. q. j. §. notādū. Et propterea dicitur in auł. de iudi. §. oportet. q iudex non debet esse mitior lege. Si autez p vno eodemq scelere diuerse pene de iure imponātur: tunc utraq uno eodemq tempore non est imponenda extra de iudi. At si clerici. Sed minor imponenda est: argu. de peni. distinct. j. §. pene. Uel opus est gratificatione: extra de parro. ca. j. Uel illa imponatur que magis timetur: extra ut liť. non contest. ca. quoniam frequenter. Quia ut dicit Aug⁹. Hoc solum bene agitur: siue plectendo siue ignoscendo: dummodo mala uita hominuz corrigatur. xxiij. q. v. prodest: Si uero est iudex qui habet merum imperium: ⁊ de illo crimine possit dispensare tunc poterit commutare uel minuere penam: ut extra de raptor. ca. in archiepiscopatu. ⁊. C. eo. titu. l. Et si seuerior. Duz tamen hanc diminutionem uel commutationem faciat causa cognita: ⁊ in ipsa sententie ꝓlatione ⁊ non post. Secus autem si faceret non causa cognita vel post sententiam: quia tunc non posset. Et in hac causarum cognitione habetur consideratio locorum ⁊ temporum personarum et cause: ac etiam multitudinis ⁊ etatis ⁊ scandali. Nam ex istis omnibus rigor iuris mitigatur: ut colligitur manifeste: extra de senten. excō. pueris. Et. lxxxvj. distinct. tanta. Et. l. dist. ut constitueretur. Et. ij. q. i. In principio. Et extra de transac. ca. ultimo. Item causa cognita ex predictis causis ⁊ iuribus poterit penam augmentare: ⁊ etiam quia multis crassantib⁹ uindicta opus est. ff. ò pe. l. aut facta. Nota etiam q arbiter potest leges transgredi p legem de arbitris. l. Qualem. Si autem non est determinata a lege pena: tūc imponitur arbitrio iudicātis. ff. de pe. l. hodie. Et extra de offi. dele. c. de causis. In bonis uidetur idem dicendum quo ad deum siue meritum. Hoc est q uoluntas bona cum opere exteriori subsecuto tunc habet suam plenam perfectionem. Unde ⁊ ad maiorez remunerationem. Et hoc est quod dominus requirit dicens Math. vij. Non omnis qui dicit mihi domine domine intrabit i regnum celoruz: sed qui fecerit uoluntatem patris mei. Primum enim domine refertur ad uoluntatem siue ad affectionem: quia quis uult bonum. Secunduz domine refertur ad locutionem bonam. Sed tertiū refertur ad exteriorem bonam operationez: que exigitur cum adest possibilitas: ut supra dictum est. Comparatur enim mens seu uoluntas bene dispōsita bone arbori. de qua christus dixit i. d. ca. q fructus bonos facit: non flores tantū affectionem: nec frondes tantum uerborum: sed ⁊ fructus exteriorum bonarum operationum. Flores enim si pulchri sint: non tamen pascunt. Unde de uota anima dicit in Canti. Ueniat dilectus meus in ortum suum. i. in mentem suam: ut comedat fructum pomorum suorum: non flores dicit. Lustodiendi tamen sunt ne pereant uel destruātur: quia ex floribus sequuntur fructus: Juxta illud Eccle. xxiiij. Flores mei fructus honoris ⁊ bone statis. Et propterea dicit sponsa in Canticis. Lapite nobis uulpes paruulas: id est temptationes seu cogitationes fraudulētas sub specie boni sub intrātes: tūc sūt paruule. i. i ipo ꝓncipio occurrūt

¶ qñ opa et uolūtas sūt separate in tēporibus diuīsis nec sunt duo bona uł duo mala.

¶ pena ē mīn ad malū cuitādū.

¶ pena qñ mutare nł mitigare pt.

¶ pena qñ pt mutare uł mitigare.

¶ pena nō mutare pt post sñiaz.

¶ hic ē uolūtas nō opa.

¶ figū.

¶ opa bona et nō uba sic̄ opa ad salutē ḡstiū

Capitulū Decimūquartum

Sequitur in textu: que demoliuntur uineam nostram. i. flores eius. Unde ⁊ sequitur. Nam ⁊ vinea nostra floruit. Similiter etiam frondes arborum non pascunt homines: quāuis aliquādo medicinalia sint: propter quod dicit Apoca. ultio. Folia eius ad sanitatem gentiū. Sic ⁊ bona ṽba: quāuis auditoribus plerūq; prosint. Si sint sine fructu operū: prosunt qñq; auditoribus: sed non pascunt spiritualiter facientem uel ipsum deum. Unde in figuram: cum semel dominus iesus xp̄s esuriens ad arborem fici accederet: q; nō inuenit ibi fructus sed tm̄ folia maledicens subito exsiccata est Math. xxi. Ad significandū: q; qui habēt tantum uerba ⁊ non facta: a deo reprobant. Requiritur ergo ad bonitatem arboris: ut producat non solum flores bonarū voluntatum seu desideriorum ⁊ frondes salutarium locutionum: sed ⁊ fructus etiā bonarū operationū. Unde Jaco. in sua epistola cano. Ostende mihi fidem tuam ex operibus: Et quales sint fructus boni ꝓducti ab arbore bona. oñdit p̄s. cum ait. Erit tanq̄ lignū quod plantatum est secus decursus aquarum: q̄ fructū suum dabit in tempore suo. Ubi tria possunt notari.

Primo dispositio laudabilis ex parte sui signat ibi. Erit tanq̄ lignum.

Scōo infusio gr̄e optabilis ex parte dei insinuat ibi. Q̄ plantatū est secus decursus aquarū.

Tertio opatio imitabilis ex parte futuri demonstratur ibi. Quod fructū suū tc̄.

Quantum ad §. V.

primuz lignū appellat hominē rationalē. Unde homo grece dicit antropos. i. arbor reuersa. Nā vbi arbores irrōnabiles habent radices in terra ⁊ ramos uersus celum. arbor rōnalis. i. hō econuerso situatur. Nam caput cū capillis q̄ ē quasi cippus cuz radicibus est uersus celum: ⁊ brachia cum manibus tibie cuz pedibus ⁊ digitis: q̄ sunt quasi rami ⁊ ramusculi: sūt uersus terrā: ut sciat ⁊ considerat se ex ipsa sui dispositione corporis: mentez ⁊ cogitationes habere ad celestia. Juxta illud. Os hominum sublime dedit. i. faciem celū que uidere iussit. Ac etiam dum conuersatur in terra: multiplicāe bona opa ieiuniorū: oronū: elemosinarū: ⁊ ⁊ huiusmodi. Juxta illud Eccle. ix. Quodcūq; pōt manus tua instāter operare: q; nec opus tc̄. Plantatū est autē tale lignum secus decursus aquarū. quo ad scōm. Cū uidelicz est circūdatus aqua diuine gratie: que multiplex est in effectu ⁊ currens: quia habētē facit ꝓmpte opari. Juxta illuc Ambro. Nescit tarda molimina spūssancti gratia. Dec̄ aqua ō qua dñs dixit sāmaritane. Dis qui biberit ex aqua quaz dabo ei nō sciet Jo. iiij. s. terrena ea inordinate amādo plusquam deum et merito: quia ex hac aqua procedit triplex alia aqua. s. sapientie: penitētie: ⁊ patientie: que mirabiliē ifficiunt. Et de aqua sapientie dicit sapiēs ō iusto habente gratiā q̄ dns aqua sapientie salutaris potauit illū. Dec ita refi cit mentē gustu diuinorū in meditando: i legēdo: in audiēdo: q̄ ut dicit Bern. Gustata suauitate spiritus: quod fit p̄ sapientiā desipit dis caro. De aqua penitentie seu lachrymarū dicit p̄s. Flauit spiritus eius. i. gratia spūssancti in mente: ⁊ fluēt aque lachrymarū quibus peccata purgantur sm̄ Criso. de pe. di. j. Lachryme lauāt delictū. De tertia aqua dicit figurate Exo. xij. Aque erāt eis ꝓ muro a dextris ⁊ a sinistris. Sic̄ aqua refrigerat ita patiētia sup dia alia a dextris. i. aduersis spiritualib': ut tēptationibus ⁊ angustijs ⁊ a sinistris. i. aduersis tēporalibus: ut pauptate: fame: siti: frigore: infirmitate. In omnibus his qui patienter fert non posset habere melius refrigerium in aia ⁊ etiam quo ad corpus multum mitigatur pena. Et hoc patet ex martiribus: q̄ in penis gaudebāt refrigerati ex patientia. Unde quando medici nesciunt quid amplius faciant infirmo: pro ultimo remedio confortant eum ad patientiaz. Quo ad tertium lignum istud facit fructum: dicit p̄s. i. opus bonum: quia primo cum recta intentiōe. Et ideo dicit dabit fructum. Arbor enim si sibi retineret fructus in ea marcescerent: sed dando: alijs ⁊ sibi prodest. Sic mens bene disposita ⁊ ingratia fundata fructus operum suorum non sibi attribuit: sed deo: ab eo recognoscēs. Nec sibi tm̄ laborat sed ⁊ proximis suis: ⁊ sic dat fructum nō retinet sibi. Secundo operatur cuz ratione. Unī dicit: dabit fructum suum. Fructus enim homis qui est animal rationale: ꝓprie est actus ꝓcedens a ratione. Ratio autem: ut dicit sapiens: semp deprecatur ad optima. i. instigat. Mala opera non sunt ꝓprie fructus hominis: sed fructus siluestres cibus bestiarum. Tertio arbor bona ⁊ rōnalis: facit opus cum debita obseruatione. s. circūstātiarum. Unde dicit. Dabit fructum in tempore suo. Nullum enim est uirtuosuz opus: nisi debitis circūstantijs vestiatur. sm̄ tho. prima scōe. Inter quas circūstantias est debitum tempus. Unde Eccle. viij. Omni negotio tempus ⁊ oppoꝛtūitas Aliqui enim nimis cito exequūtur q̄ uoluntati occurrit: non considerātes quid inde male possit contingere: quibus accidit sicut arboribus amigdolis uel alijs: que cū nimis cito incipiunt florere superueniente pruina uel nebula uel umbre amittunt flores ⁊ fructus. Alij uero nimis tardant ad exequendam bonam voluntatem: propter quod aliq̄n. uel flores desideriorū cadunt ⁊ nō reddunt fructū: ul' fruct' faciūt serotinos nimis: qui cōiter non matureſcunt: quia non sunt in tempore suo.

fugā.

oratōes

¶ hō est arbor rōnalis

¶ aḡ tm̄ est. s. sapiē. ꝓpe. et p. penne.

¶ hō dr̄ facē fructū bonū opis.

Bona igitur arbor idest bona uoluntas gratia informata: producit flores bonarum affectionum. et sic primo dicit: domine: Producit secundo fructus bonarum locutionum: et sic secundo dicit: domine: Producit tertio fructus bonarum operationum cum recta intentione: cum humana ratione: cum debita circunstantie obseruatione: Et sic tanquam lignum plantatus secus decursus aquarum: dans fructum suum in tempore suo: dicens tertio domine: Facit uoluntatem patris celestis et ipse intrabit in regnum celorum.

Quomodo a uoluntate bona non possunt procedere opera mala. Capitulum. xv.

Et uolũtate. notandum q̃ cum uere bona ẽ: producere non potest mala opera: Ad qđ facit q̃ saluator ait matt. vii. dicens non potest arbor bona fructus malos facere: Arbori hominẽ uel eius uoluntatem assimilans: Circa quam auctoritatem uidenda sunt tria.

A quo oriatur uolũtatis pbitas: qa arbor bona. Ex quo sequatur malignitatis in opere eius impossibilitas: cum dicitur: non potest.

In quo cognoscatur criminose operositatis q̃litas: ibi: fructus malos facere.

Quo hoc sic bona arbor.

Quantum ad primũ §. I.

Arbor designat dictũ: ut est hominem uel eius uoluntatem: Qui homo et eius uoluntas: tũc arbor bona est: quando affectiones et cogitationes eius tanq̃ radices fixe sunt in celo: Juxta illud ps de iusto: Plantatus in domo domini etc: Huius humor faciens fructificare est deuotio: Stipes recta congrua intentio: Eius rami robusti: potẽtie seu uirtutes in bono permanentes: Cortex autem exterior conuersatio malis resistens: Folia eius uerba rationabilia: secundum illud: Et folium eius non defluet: Flores odoriferi redolens fama. secũdum illud apli: christi bonus odor sumus deo fructus uero iuxta opera: secundum illud: bonorum laborum gloriosus est fructus. Terra in qua radicatur humilitas. Dicitur autem humilis quasi terre accliuis: Radius solaris reuerberans arborẽ et fructus maturans et suaues faciẽs. est gratie lumẽ: Aqua irrigans: doctrina scripture: secundum illud: Aqua sapientie salutaris potauit illum: Oñ igitur ista concurrunt: nulli dubium q̃ arbor est bona: homo scilicet et uoluntas eius: Permaxie autem ad hoc ut uoluntas significata per arborẽ sit bona requiruntur duo secundum. b. tho. sup secundum sen. dis. xl. Primum est intentio finis boni. secũdũ ẽ electio eius qđ est ad finẽ ut. s. sit bonũ idest ad hoc ut uoluntas sit bona oportet q̃ uolũtas uelit bonum: et propter bonum: Et si utraq; bonitas in uoluntate fuerit scilicet bonitas intentionis que est respectu finis: et bonitas electionis: que est eius quod est ad finem tunc semper erit uoluntas bona: et actus exterior semper erit bonus: qui dicitur fructus. Et sic permanens bona arbor fructus malos facere non potest. Et de hac arbore bona et copiosa et fructuosa: potest exponi moraliter uisio nabuchodonosor: quam habuit de arbore ut habetur Dañ. iiij. Videbam et ecce arborẽ in medio terre etc: Ibi uide historiam: Ubi possunt tria notari de homine uirtuoso.

Et primo eius sanctitas stupenda in eius descriptione: ibi ecce arbor in medio terre.

Secundo eius defectuositas lugenda in eius precisione: ibi: Succidite arborẽ et precidite ramos eius. Tertio eius speciositas resumenda ex germinis seu radicis reseruatione. ibi: Uerumtamen germen radicum eius in terra sinite.

Quantum ad primum cõmẽdatur sanctitas multipliciter ex conditionibus ipsius arboris uise: Et primo cõmendatur ab eius uirtuositate p dñi. Ecce arbor in medio terre: Consistit enim uirtus in medio uel rationis uel rei: propter quod dicit sapiens: Medium tenuere beati. Secundo pmẽ datur a magnanimitate seu magna opositate ibi arbor magna. Operatur enim magna amor dei. i. opari facit fm grego. Tertio laudat a vigorositate. s. ad tolerãda mala fortit: ibi robusta. Sapiẽtie. v. Stabũt enim iusti in magna cõstantia. Quarto laudat ab eius sublimitate. s. i pterplãdo supna. ibi. ptera. i. alta: fm illud apli. Nãa puersatio i celis ẽ. s. p pterplationẽ. Quito magnificat ab eius dignitate seu opinionis claritate de eo. ibi aspect eius vsq; ad tminos uniuerse tre: qđ fit p diffusionẽ noiis et fame ei. Sexto cõmẽdat ab utilitate mltiplici: ibi. Et folia ei pulcherria et fructi ei nimi et esca uniuersoũ i ea. Ju folijs nõnt uerba Apoca. vlt. Et folia ei ad sanitatẽ gentiũ. s. sũt. Jn fructu opa vl scia: fm illẽ ps. De fructu operũ tuoũ saciabit tra. Jn esca refectio designat Sic. n. fructi uestit folijs: ita scia adornat uerbis cõpositi et opib uirtuosis. Juxta illud puerbioũ xv. Labia sapiẽtũ ornãt sciaz. s. exẽplis et uerbis. Septio cõmẽdat a pate: et hoc ispecti subditoũ ibi. Subtus ea habitabant aialia et bestie: et in ramis eius puersabant uolucres celi. Per aialia et bestias designant mentes carnales et penit scelares. Seu p aialia voluptuosi: et p bestias iracũdi. Et hi dicũt habitare subti hanc arborẽ. qz hmõi psone premi debẽt rigore disciplie. Per volucres celi designãt spũales affectus ad celestia volãtes: et hi oñt hitare i ramis: qz spũales virt in locum

ſuperiorem ideſt in auctoritate debent elligi ⁊ di gno honore ſublimari. Secundum illud ap'li qui bene preſunt duplici honore ſunt digni ſcilicet et reuerentia paternali et ſubuenientia temporali

Secundum ſcilicet defectuoſitas probi uiri lu genda notatur ibi. Succidite arborem. Quod i telligi pōt ꝛō ōfectu eⁱ ꝑ mortē cōporalē ⁊ ō ōfec tu aīe per mortē ſpūalē: Et quātum ad primum dicite ei ſuccidite arborem: eſt diſponere ⁊ ordina re: uel miniſterio angelorum uel operatione ſecū darum cauſarum naturalium mortem uiri pro bi: qui abſciditur dicitur: dum a terra habitabili huius mundi ſubtrahitur. Juxta illud quod dici tur de chriſto Jſa. liij. Abſciſus eſt de terra uiuen tium. Preciduntur tunc rami eius: cum uidelicet potentie ſenſitiue organis corporeis affixe auferū tur ab actibus ſuis. Excutiuntur folia quia defici unt uerba doctrine. Diſpergitur fructus: quia de ſinit facultas meritoria operandi. Fugiunt beſtie que ſūt ſubtus eā: ⁊ uolucres q̄ erāt in ramis: qa ſubditi boni uel mali ſubtrahuntur a uiriſditiōe ⁊ poteſtate eius. Lum feriſ eſt habitatio eius quia quo ad corpus cum ſerpentibus ⁊ bufonibus et uermibus ſe reperit. Rore celi intingitur: qr deſcē dit pluuia ⁊ ros ſuper ſepulchrū cadaueris eius. In herbis terre eſt: que oriuntur ex terra ſuper corpus eius. Hic autem defectus utiqz per mortē lugendus eſt. Sicut legitur de Ambroſio: qui au dita morte alicuⁱ ſancti uiri: amare lacrimabat.

Si autem exponatur de morte ſpirituali que fit per culpam. Sic tunc ſuccidit arbor tā ma gna et pulchra: cū magne ſanctitatis uir decidit i mortali: ut Dauid Petrus ⁊ alij plures. Quod utiqz contingit: ⁊ ſi non operante deo: qui nō ē auctor peccati: tamen permittente eo: et gratiam ſubtrahente: ex culpa et demerito illius peccātis Tunc autem rami preciduntur: cum uirtutes ma gne ſubtrahūtur. Folia excutiuntur: quia gratia prius habita bene loquendi et fructuoſe predicā di tollitur. Fructus diſpergitur: quia bona opera tio iam facta quo ad meritum tollitur. Fugiunt uolucres ⁊ bestie ab eo: quia et ſubditi boni ⁊ ma li horrent eius conuerſatōz: et declinant cōſortiū. Lum feris habitat. i. cuz demonijs et impijs: quo rum uoluntati aſſentit. In herbis terre eſt: quia temporalibus uacat ⁊ in illis gaudet. Cor eⁱ ab hu mano ꝑmutat: qr nullum intellectū uerꝛ pene ha bet ſicut beſtie. Rore celi intingit. qr aliqñ bōa in ſpiratōe diuina ad ſe recognoſcēdū tāgitur: ſco ui culo ferreo alligatur. qr conſuetudie mala ⁊ obdura tōe peccati detinet: Et certe huⁱ mōi ōfectⁱ magiſ lugēdⁱ ē. q̄ priorⁱ. ſ. ō morte corporali. Qō ēt Am broſⁱ faciebat audito cāu ſeu ruina ſpirituali. ali cuⁱ pſōe. Quātū ad tertiū qō ē exſūptō ſpecio ſitatis ōpdite hoc ibi notat ꝑ ōz. Germē eⁱ i terra ſinite. Qr vz bilitas ⁊ aptitudo ad ꝛſurgēdū. ꝑ ōi ſpecioſitate nāli ⁊ ſpūali uirtute diuina remanet. Et ſeptē tpia mutāt i eo. añq̄ ideat ad ꝑſtinuz ſta tū. qr. ſ. ſeptē mūdi etates opōtet ꝑpleri añ ꝛſurrec tōez uelz oūz ⁊ tūc icoōſcēt oēs qō dñat excelſus i igno hoium ut dicit ibi Dañ. iij. ⁊ hoc continu ando ad expoſitōem de mōte cōporali. Nā q̄tuz ad ōfectū mortis ſpūal'. ꝑ peccatū dī ēmanere gē men in terra: ad reuiuiſcētiā ipſⁱ arboris: qr q̄tū ē q̄z qs peccet a pfectōe ōclinās. ēmanet tamē ſemp libertaſ arbitrij. ⁊ facultas uitā gratie recupandi ⁊ pfectionē oēm āmiſſaz ul'ēt maiorē reſumendi ſm conatum et feruorē in reuerſite. Sz opz prius q̄ ſeptē tēpora mutēt ſup eū. i. q̄ oia peccata coiſ ſa i tēpore uniuerſalr deteſtet. q̄ i ſeptē capitalib⁹ vitijs ꝓtinēt. Et hoc ꝑ ſeptiformē gratiā ſpūſācti Et ſic ex beſtia reuertit ad ſtatuz hois. Sic nabu chodonoſor. et ad regnū inclitū: qr ex beſtiali mē te tota paſſioib⁹ dedita: reuertit ad ꝓuerſatōez vi te rationalis et uirtual'. et ad regnū uirtutū et glo rie prius āmiſſum.

Quantum ad §. II.

Fz ꝓncipale qō ē ipotētia malignitatis opis: nota ta in uoluntate uel homine. cum dicitur. non po teſt. ſ. malos fructus facere. Ratio autem huius eſt quia arbor bona eſt. Sicut autem ex igne frigus procedere non poteſt: nec ex luce tenebra ſic nec ex bona uoluntate ſeu ex habitu bonita tis non poteſt procedere malus actus. Sed be ne poteſt arbor ideſt uoluntas uel perſona que eſt bona. aliquo tempore effici mala arbor et ſic faciet fructus malos. Non autem dum bona perſeuerat arbor. Unde Hiero. ſuper Mathe um. Si arbor bona fructus malos facere non poteſt: quomodo Moiſes arbor bona peccauit ad aquas contradictionis ſcilicet non credendo uerbis domini. Petrus quoque in paſſione do mini negauit chriſtuz. Et econtrario quomodo Jetro ſocer Moiſi arbor mala quia gentilis: quo modo fecit fructum bonum dando conſilium Moiſi bonum ſcilicet de conſtituendo coadiu tores offitij ſui? Et reſpondet. q̄ hoc intelligitur conditionaliter ſeu coniunctim: videlicet q̄ dum arbor bona perſeuerat bona: non poteſt facere malos fructus ideſt opera mala. Sed arbor bo na poteſt effici mala: et tunc faciet malos fruc tus. Et ad idem facit quod ait Auguſtinus i n ſermone domini in monte dicens. Errant Ma nichei qui putant et dicunt nec animam bonā poſſe fieri malam: neque econuerſo malam bo nam. Intelligentes per arborem bonam de qua chriſtⁱ loquitur animas bonas. quarum dicunt deum actorē. et per arborem malā aīas malas q̄rū dicūt auctorē diabolū ēē ſz ut ſubdit Aug.

Falsitas huiꝰ opiniõis et ſnie erroꝛ oſtẽdit: ex mõ loquendi ipſi⁹ ſaluatoꝛis. Neqz enī dicit qꝫ arbor bona non poſſit fieri mala ⁊ econuerſo. Sed qꝫ bona arboꝛ non poteſt facere fructꝰ malos: et mala bonos: appellans bonam arboꝛem bonaz uoluntatem: et malos fructus mala opera: ⁊ malam arboꝛem malam uoluntatem: ⁊ bonos fructꝰ bona opera. Quod infallibiliter uerum eſt conditõnaliter. i. quãdiu uolũtas eſt uere bona ut debz: nõ poteſt agere operamala ⁊ ecõuerſo. Sic etiã exponitur illud Augꝰ. de peni. di. ỹ. Radicata eſt charitas: ſecuruſ eſto: nihil mali pꝛocedere poteſt quod intelligitur coniunctim ſm glo. quia ex charitate elicitiue uel imperatiue non poteſt maluz pꝛocedere. Sicut ⁊ nix quãdiu eſt nix non poteſt calida eſſe: ſed poteſt liquefieri: ⁊ tunc aquaz uocamus. Qꝛ autem uoluntas bona poſſit in via fieri mala: patet ex hoc: quia duꝝ uiatoꝛes ſumus: liberum arbitrium flexibile eſt ad bonum et maluz. Alia ratio eſt quia charitas uic: que facit uoluntatem bonam: non replet totam capacitatem uolũtatis ſeu mẽtis: ut actualiṫ nihil aliõ poſſit itendere niſi deum ſicut charitas patrie: dum autẽ ad alia extẽdit: tẽ põt a deo auerti p ioꝛdinatum affectũ ad creaturã. Fz. b. Tho. ſcõa ſcõe. Sicut autem ex terra bona cãt l'i terra bõa radicatur mala arboꝛ. Sic mala uoluntas. i. mala affectio cauſatur ex voluntate potentia naturali que eſt bona: ⁊ radicatur in anima uel voluntate habitualiter: que anima et volũtas eſt bona in quãtum voluntas. Nec ſm Augꝰ. ex bono potuit oꝛiri voluntas mala: quia bonum factuz eſt a bono deo: ſed quia de nihilo factum eſt non de deo.

Ad hoc autem qꝫ arboꝛ ſit bona: et faciat fructus bonos concurrunt plures ꝓditiones. Et pꝛimo arboꝛ radicem habet in imo. Unde Aug. Attendite arboꝛẽ: radicem figit in imo: ut ramos tendant ad celum. Sic mentem debet quis in humilitate firmare: ut poſſit eam ad celum leuare. Et non ſolum una radice inheret terre: ſed omnibꝰ. Radix eſt quaſi os arboꝛis per quod nutrimẽtum recipit. Sic oꝛe coꝛdis debet quis inherere et figere in terra uiuentium. Secundo arboꝛ inperceptibiliter creſcit continue: quouſqz ueniat ad magnam altitudinem. Sicut dicitur pꝛouer. iiij. Juſtoꝝ ſemita quaſi lux ſplendens: profiẽ et creſcit. Et ut dicit Hiero. Labor imꝓbus omnia uincit. Tertio oꝓtet: qꝫ arboꝛ cultiuetur: alias degeneraret et ſilueſter fieret: et inſipidos fructus pꝛoduceret. Sic oꝓtet mentem colere ferro cõpunctionis: et inutilia reſecare. Joban. xv. Omnem qui fert fructum purgabit eum ut fructum plus afferat. Et parabolice ſcribitur. Luc. xiij. dixiſſe cultoꝛẽ uinee patrono uolẽti ficulneã quãdã infructuoſam ſuccidere. Fodiã circa eam ⁊ mittam ſtercoꝛa ut ſcilicet faciat fructum. Mittere ſtercoꝛa ad radices: eſt bene recogitare miſerias ⁊ defectus ſuos. Quarto arboꝛ bona nõ i uno ramo tantum: ſed in omnibus facit fructum Sic non ſolum uno membꝛo debet quis deo ſeruire: puta pedibus tantuz eundo ad eccleſias: oꝛe tantum bene loquendo: auze uerba dei audiẽdo: ſed omnibus membꝛis que ſunt ut rami arboꝛis rationalis: ⁊ coꝛde ⁊ oꝛe in ſanctificatiõe manuꝝ et aliꝝ membꝛis. Ro. vi. Exhibete mẽbra veſtra ſeruire iuſticie in ſanctificationez. Quinto arboꝛ non facit fructus niſi ad quos pꝛoducendum oꝛdinata eſt a deo ⁊ a natura. Nam ficus nõ pꝛoducit vuas: nec vitis ficus. Ita vnuſquiſqz: ut ait petrus pꝛima canonica: pꝛout accepit gratiaz in alterutrum illam adminiſtrantes. Non autem ſe intromittere debet de eo in quo non habet gratiam ſeu aptitudinem uel cõmiſſionem. Sexto arboꝛ licet ſilueſtris faciat plures fructus qꝫ oꝛtenſis: tamen oꝛtenſis facit meliozem. Sic laicus: licet plura faciat opera exteꝛioꝛa uel etiam religioni actiue deditus qꝫ cõtemplatiuus uel clauſtralis: tamen puꝛioꝛa ⁊ perfectioꝛa ſunt opera ꝓtemplatiuoꝝ qꝫ actiuoꝝ ⁊ religioſoꝝz bonoꝝ cõmuniter qꝫ laicoꝝ. ꝑs. Scõm puritatem manuũ mearum retribuet mihi ꝛc. Non dicit ſcõm multitudinem. Septimo arboꝛ ſi tranſplantetur: melius fructificat ſi in locum meliozem mutetur. Sic mutando ſtatum puta de laicali in religioſum: perfectioꝛa opera aptus eſt facere. Sed ſciendum qꝫ pauce arboꝛes in autũno uel hyeme: pauciſſime i eſtate tranſplantantur. Sic in ſenectute uel etiam in feruoꝛe iuuentutis pauci conuertuntur. Sed in vere adoleſcentie cõmuniter: ⁊ alique quidem arboꝛes nil fructum faciunt ut ocioſi. Alia folia tm̃: ut vboſi. Alij folia fetentia ut ſãbuci. i. luxurioſi. Alij ſpinoſa folia ut iuniperi.

ꝓ hõ ut ſit arbꝛ bona ſeptẽ faceꝛ ſꝛz.

Quãtũ ad tertiũ §. III.

pꝛincipale ſcilicet quomodo diſcernatur fructus bonus quez arboꝛ bona pꝛoducit: a fructu malo: quem pꝛoducere non poteſt. Sed arboꝛ mala ipſum pꝛoducit. Arboꝛ bona ut dictum eſt. Eſt voluntas uere bona: uel homo bonus. Et fructꝰ bonus: actus bonus pꝛocedens ex ea. Et ex fructu arboꝛ cognoſcitur: ait ipſe ſaluatoꝛ. A fructibus eorum cognoſcetis eos. ſ. homines ſi uere boni ſũt vel ipocrite mali. ſ. ſub pelle ouina. Sed difficile hoc uidetur ad diſcernendum: ⁊ vix poſſibile ad cognoſcendum. Nam oratio. ieiunij. elemoſina. et huiuſmodi fructus videntur boni: ⁊ tamẽ non ſolum boni homines ex bona voluntate iſta faciunt: ſed etiam mali homines: qui ſignantur per malã aꝛboꝛem. Ad cognoſcendũ igit̃ et diſcernendũ eos. Notãdum eſt: qꝫ triplex genꝰ fructuũ

ꝓ hõ bonꝝ ul' malꝝ ipm̃ aõſſa pt̃

seu operum pñt ꝓduci seu fieri ab homine. Aliq̄ enim actus sunt de se mali: adeo q̄ nullo modo possunt esse boni uel bene fieri: Sicut periuria: blasphemie: odia: ⁊ illa que nominat apostolus opera carnis: dicens ad Gal. v. Manifesta sunt opera carnis: que sunt fornicatō: īmundicia: auaritia ⁊c. Hos fructus arbor bona dū bona est ꝓducere nō pōt: sed mala ꝓducit. Et ex huiusmōi potest manifeste cognosci: q̄ hec facies arbor mala est. Sed tamen talia opera dici nō possunt vestimenta ouium: sub quibus se abscondunt falsi ꝓphete. i. ypocrite: quia ipsa non habent speciē vel apparentiaz boni unde possint alios decipe.

Sunt aliqui alij fructus se actus: qui de se sūt boni: ita q̄ nullo modo possunt esse mali: ut actꝰ illi de quibus ait apostolus ad Gal. v. Fructus āt spiritus sunt: charitas: pax: gaudiū: patientia ⁊c. Hi actus ⁊ similes procedentes a gratia dei ꝓducuntur ⁊ fiunt a bona arbore: ⁊ non possunt ꝓduci a mala arbore dum mala est. Sed cum sciri non possit per certitudinem: qui gratiaz habeat: ⁊ actus virtutum acquisitarū sint similes actibꝰ virtutum infusarum qui procedunt ex gratia: et sunt uere boni. Hinc est q̄ per certitudinem sciri non potest: si faciens illos actus. s. charitatis exteriores. s. patiētie modestie: continētie ⁊ alia: sit arbor bona: cum possit simile facere sine gratia: ⁊ arbor mala id est malus homo habens malam voluntatem plura illorum opera exterius apparentia possit facere. Alij actus humani sunt: q̄ dicūtur de genere bonorum: que fieri possunt bona ⁊ mala uoluntate: ut elemosina: oratio: ieiunium: ⁊ huiusmodi. Et ista dicuntur uestimenta ouium: quia sunt ꝓprie electorum cum fiunt debito modo. s. in gratia: ⁊ hos fructus ꝓducere potest arbor bona ⁊ mala. Sed cognosci plene nō potest: cuz procedunt a mala uoluntate seu intentione: quia tunc sunt mali: uel sine gratia: ⁊ tunc etiam non sunt vere boni. id est meritorij: Uel cū procedunt a bona uoluntate ⁊ gratia: ⁊ tunc sūt boni. Per ꝓiecturā tñ pōt discerni arbor bona a mala: per quedā opa· tanq̄ p signa. Et ꝑmū est Si fidei ueritas nō puertat in se uel in alio opando: sed firmiter credat ⁊ viuacit. Jo. vj. Qui credit in me habet uitam eternam. Scōm ē. Si mā data ecclesie nō ꝓtēnat sed inpleat. Math. xviij. Qui ecclesiā nō audierit sit tibi sicut ethnicus ⁊ publicanus. Eccle. viij. Qui seruat preceptū nō experietur quicq̄ mali. Tertiū est. Si p eū nouꝰ ritus uiuendi non introducat: qō ptinet ad superstitionez ⁊ supbiam: sed comunia documenta sequatur. Juxta illud Deutro. xix. Non transferes terminos quos posuerūt patres tui. Quartuz est Si charitas proximi per eū non spernatur. j. Jo. iij. Translati sumus de morte ad uitam: quoniā diligamus fratres. Sed qui habuerit substātiaz huius mundi: ⁊ uiderit fratrem suuz egere ⁊ clauserit uiscera sua ab eo: quomodo charitas dei est in illo. Certe non. Quintum est. Si peccatum per eum toto conatu fugiatur. Eccle. xxj. Quasi a facie colubri fugit peccatum. Sextum. Si vbū dei delectabiliter audiatur Jo. vi. Qui ex deo est: uerbum dei audit. Uel melius. Si equanimit aduersa ⁊ dulciter patiatur. Unde xp̄s Math. vij. Nunquid colligunt de spinis vuas aut de tribulis ficus. i. de aduersitatibus feruorem spiritus ⁊ dulcedinem charitatis. q. d. non ypocrite: sed vere bone arbores. Septimum est: si per eum de operibus bonis gloria mundi non queratur. Jo. vij. Qui querit gloriam eius qui misit illum: hic verax est ⁊ iustitia i eo non est: Hos actus tanq̄ fructus bonos producit bona arbor: ⁊ fructus ꝯtrarios qui sunt mali: producere non potest. Et cum aliquis facit hos fructus malos contrarios bonis: signum ē q̄ non est bona arbor.

De sensualitate. Capitulum sextūdecimū.

Einde uidēdum

est de sensualitate que idem est q̄ appetitus sensitiuus. Circa quam notanda sunt quattuō. s. diffinitō: subiectio: offensio: ⁊ duratio.

Et quātū ad primū. §. I.

sciendū q̄ magister sen. li. ij. dis. xxiij. sic diffinit sensualitatē. Sēsualitas ē quedā uis aie inferior ex qua ē motus q̄ intenditꝫ in corpis sensus: atq̄ appetitus rex ad corpus ptinentiū. Pro cuiꝰ: declaratione sciendū q̄ motus sensualitatis in duo tendit. s. in ea q̄ fm exteriores sensus delectabilia sunt: ⁊ hoc est qō dicitur in diffinitione q̄ sensualitas est motus: qui intenditur in corpis sensus. Secūdo tēdit ad ea que nociua uel incōueniētia corpori: fm solam extimationē cognoscūt. Et sic in diffinitione dicitur: q̄ ex sensualitate procedit appetitus rex ad corpus ptinentiū. Sic igit sensualitati duo attribuntur. s. motus ⁊ appetitus. Cuius ratio est: q̄ hz sensualitas sit una potentia: eius tamen sunt plures actus: nō eque primi: sed fm ordinē ad inuicē se hōtes. Motus. n. sensualitatis est quedam inclinatio ad sensus corpis: duz. s. appetimus ea que per sensus corporis apprehenduntur. Unde ad sensualitatez pertinēt duo. s. corporis sensus quasi preambuli: ⁊ appetitus sensitiuus: qui est inclinatio uel motus ꝓsequens apprehensionem sensitiuam: ⁊ sic appetitus sensitiuus fertur in aliquid: uel inclinat duplici rōne: prima est q̄a illud in qō mouet uel inclinatur: est

⁊ sensibilitas · id ē q̄ appetitus sensitiuus.

⁊ sensualitas diffinitur.

cõueniens nature sentientis: sicut cibus ⁊ potus ⁊ alia huiusmõi que sunt necessaria corpi. Scõa ratio est: qa illud est ꝓueniens potentie sensitiue: sicut color pulcher est delectabilis visui ad uidendu: ⁊ sonus moderatus est ꝓueniens ⁊ delectabilis auditui ad audiendũ: ⁊ sic de alijs. Et sic appetitus sensitiu⁹ ẽ medius int̃ appetitũ naturalez et rõnalẽ. Supior est eni appetitui naturali: quia appetit⁹ nãlis q̃ ẽ iclinatio nature in rẽ vl̃ opus sibi couenientem: est absq; ꝓpria apphensione. s. ipius appetentis: licet sequat̃ apphensionez instituentis naturã: sicut appetitus naturalis lapidis ẽ inclinatio uel motus deorsum. Sed appetitus sensitiuus fertur ⁊ inclinat̃ in aliquid mediante ꝓpria apprehensione. s. noticie sensitiue. Est tñ inferior appetitu rõnali: quia appetitus rõnalis fertur ⁊ inclinatur in bonitatem rei absolute: sed appetitus sensitiu⁹ fertur i bonitatem rei ñ absolute: sed sub tali uel tali consideratione: puta: uel quia est utilis uel qr est delectabilis. Hec autẽ sensualitas figura est in tẽptatione ꝓmorũ parentum. Nam fm Aug. ij. de trini. Serpẽs assimilat sensualitati: nam serpens nõ solũ ostendit ⁊ proposuit mulieri delectabile uel pomũ: sz ẽt inclinauit mulierem in affectũ peccati. Mulier uero cõparatur inferiori rationi: eo q̃ acquieuit serpẽti. s. sensualitati. Uir autem assimilatur superiori rationi: eo q̃ occasione serpentis ad peccatum allicientis: uir. i. ratio peccato cõsensit. Sed idem Aug⁹. contra almãicheos aliter assignat ista. s. q̃ serpens figuraret sensũ: eo q̃ sicut serpens propo suit ⁊ ostendit peccatum: ita sensus exteriores. Mulierẽ assimilat sensualitati uel concupiscentie eo q̃ uirum mulier inclinauit ad peccandum: ita sensualitas uel cõcupiscẽtia inclinat affectum ad peccandum. Uir uero assimilatur rõni: eo q̃ sicut uir credidit mulieri: ita ratio sensualitati uł ꝓcupiscentie: hec. b. Tho. prima scõe. q. lxxxj. Et in questionibus de ueritate. Grego⁹. uero dicit ꝓ serpentem significari diabolũ: per mulierẽ carnẽ. i. sensualitatẽ: ip uirũ spiritum siue rationẽ. dis. vj. testamentũ. Distinguit aũt ipa sensualitas siue potentia appetitiua sensualis in duas potentias realiter distinctas. s. irascibilẽ ⁊ ꝓcupiscibilẽ sicut distinguit̃ genus in species specialissimas fm. b. Tho. supra. ij. sen. dis. xxiij. Et hoc rõne ostẽditur sic. Appetitus sensibilis ẽ nobiliõ appetitu naturali: ut dictum ẽ supra. Sed in naturalibus oportet esse non solũ inclinationẽ ad ꝓsequẽduz ꝓuenientia ⁊ refugiendũ nociua: sicut lapis naturaliter inclinatur ad locũ deorsum: qui est sibi cõueniens: ⁊ refugit aerem cum iactatur in altũ descendẽs q̃citius ad terram. Sed etiã inclinatiõez oportet esse ipsis naturalibus ad resistendũ corrumpentibus ⁊ ꝓtrarijs: que ꝓueniẽtib⁹ impedimentum ꝓbent ⁊ ingerunt nocumenta. Sicut lapis resistit percutiẽti quãtũ potest ne frangat: Similiter ⁊ ignis q̃ habet naturalez iclinatiõez: non solum ut recedat a loco inferiori qui sibi nõ cõuenit: ⁊ tendat in locũ superiorẽ sibi ꝓueniente sed etiã q̃ resistat corrũpẽtibus: puta absorbẽdo aquã que eã extinguit si nõ sit in nimia quãtitate ⁊ per ꝓsequens maiori uirtute. Ita etiã in nobis in parte sensitiua oportet q̃ sint due potẽtie: q̃rũ una feratur in id qõ est sibi ꝓueniens: ⁊ discedat ab eo qõ est sibi discõueniens. Et hec dicitur concupiscibilis: que est ꝓuenientis appetitiua ⁊ ꝓsecutiua: ⁊ incõuenientis fugitiua. Aliũ eẽ oportet etiã que sit impedientis expulsiua: ⁊ hec est ⁊ oĩ irascibilis. cui⁹ obiectum est arduũ ⁊ difficile ipz. s. repellendo. Compando autẽ istos adinuicem: irascibilis uidetur nobilior ꝓcupiscibili. propter tres eius excellentias. Quarũ prima est: qr irascibilis est propugnatrix ⁊ defẽsatrix ꝓcupiscibilis: eo q̃ ipsa insurgit cõtra ea que impediũt ꝓuenientia: que cõcupiscibilis appetit. Secũda excellẽtia irascibilis est: quia est magis affinis ratiõis uł magis rõnabilis q̃ ꝓcupiscibilis: huius ratio est: quia ad cõcupiscibilem ptinet prosequi delectabile: sed irascibilis derelicto delectabili: appetit victoriam quã ꝓsequitur cum dolore. Tertia excellentia irascibilis est: qr magis laudabilis est q̃ ꝓcupiscentia: qõ patet per eius oppositũ: quia incõtinens ire est minus turpis q̃ incõtinẽs ꝓcupiscẽtie. hec. b. Tho. prima scõe. q. lxxxj. ⁊ in q̃stionibus de ueritate. ¶

¶ sensualitas figurat̃ in tẽptatione ꝓmorũ parentũ.

¶ sensualitas distinguit̃ in duas ꝓtias.

¶ irascibilis ꝓpter tres eius excellentias nobilior ꝓcupiscibili.

¶ sensualitas subiacet rõni ⁊ obedit ei ꝑ modum ꝑtis.

Secundum prin. §II

Principale qõ ẽ ꝓsiderandũ circa sensualitatẽ ẽ obsecutio uel subiectio: quã hz ad rõem. Nã subijcit rõni ⁊ obedit deo: qõ pbat̃ ex parte ordinis: uolũtatis ⁊ motoris. Primo ex parte ordinis sic. Motor inferior obedit superiori ⁊ regulat̃ ab eo. Sed inter partes anime est ratio motor superior: sensualitas ẽ motor inferior. Ergo sicut ratio inferior obedit rõni superiori ⁊ regulat̃ ab ea: ut patz supra. Ita sensualitas obedit rõni ⁊ regl̃at ab ea: in quãtũ sensualitatis mediãte imaginatõne mouetur ad gaudiũ uel tristiciã: fm q̃ rõ apponit uł oñdit sensualitati mediãte imaginatione rẽ aliq̃ siue sit ꝓtristabilis uel delectabilis: fm q̃ ei uidet. Probatur hoc scõo ex parte uolũtatis sic. Sic̃ in corpibus celestib⁹ ſ pera superior mouz sperã inferiorẽ: ut dicitur in. ij. de aĩa. Sic appetitus superior. s. uolũtas mouet appetitum inferiorez. i. sensualitatem. Tertio probatur hoc ex parte virtutis exequẽtis: qr ꝑ rõnez dirigentẽ ⁊ uolũtatẽ imperantem uel retinentur uel mouentur exteriora mẽbra: ne peccatũ sẽsualitati pficiat: ut patet ꝑ exẽplũ. Sicut i exitu ꝑgredi ad bellũ uel non

pgredi ex iperio duc depēdet: ita i nobis mēbra exteriora corporis: non mouētur neq; quiescunt. nisi ad imperium eius qō principiat in nobis. s. ad imperiū rōnis z volūtatis. Propter qō dicit Gen. iij. Sub te erit appetitus tu⁹: z tu dnaberis illius. i. appetitus tuus inferior qui dicit sensualitas: erit sub te. id est sub appetitu rōnali: z tu dominaberis illius. i. sensualitatis: ut remoueatur uel teneatur scōm imperiū rōnis z uolūtatis. Uel sic: sub te erit. i. sub te esse debet appetitus sensitiuus: z tu dominaberis illius. i. dominari debes. Patz igit ex dictis q ratio triplicē regulā adhibz sensualitati. Prima est q: proponit ei z ostendit obiectum ad qō moueat. Secūda regula ē: quia ratio z uoluntas ipetuose ferri pōt in aliud: et sic retrahitur sensualitas ab actu suo. Tertia regla est: quia per rationez z uoluntatē retinēt mēbra exteriora: ne perficiatur peccatum sensualitatis. Unde sensualitati humane naturale est moueri fm regulam uoluntatis z rōnis. Hec. b. tho. ubi supra. Est autem notandū fm eundem q vt dicit philosophus in primo pol. In homine ē p templari duplicem principatum. s. dispoticuz et politicum. Dicitur autem principatus dispotic⁹ ille: quo aliquis principat seruis qui non habet facultatez in aliquo resistendi imperio pcipiētis: quia nihil habent sui. Principatus aut politic⁹ z regalis dicitur: quo aliquis principatur liberis: qui z si subdantur regimini principis: hñt tamē aliquid ppium unde pñt reniti precipienti imperio. Sic ergo anima dominat corpi z mēbris eius principatu dispotico: quia corporis mēbra in nullo pñt resistere imperio anime: sed stati ad appetituz anime mouetur manus z pes: z quodlibet membrorū quod datum est moueri uolūtario motu: quod ppterea dicitur: quia sicut digestiuuz: nutritiuū: z augmentatiuū: ita z generatiuū quo ad membra genitalia: z pulsatiuū qō ē vitale z motum hominis nominat nō obedit rationi z uoluntati: vt ait Greg⁹. nicenus. Intellect⁹ autem seu ratio dicitur principari concupiscibili z irascibili politico principatu: quia appetitus sensitiuus habet aliquid proprium vnde pōt reniti imperio rationis. Natus est enim moueri appetitus sensitiuus: non soluz ab estimatiua i aialib⁹: z cogitatiua in homine quam dirigit ratio vniuersalis: sed etiā ab imaginatiua z sensu. Unde experimur irascibilem uel concupiscibilem rationi repugnare: per hoc q sentimus uel imaginamur aliquid delectabile: quod ratio uetat: vel triste: qō ratio recipit. Et fm hoc dicit aplus ad Ro. vij. Uideo aliaz legem in membris meis cōtradicentem legi mentis mee. Per hoc autē non tollit quin concupiscibilis z irascibilis rationi obediāt quia aliqñ in aliquo regnant.

Tertiū principale. §. III.

circa sensualitatē cōsiderandū est offensio. Naz in sensualitate pōt esse peccatum ueniale: nō tamen mortale. Et q in sensualitate possit esse veniale: pbatur tripliciter. s. auctē: ratione: z distinctiōe. Auctoritate quidem patet ad Ro. vij. vbi aplus ait. Non enim quod uolo bonum uolo ago hoc. sed quod odi malum illud facio. Ubi haymo al'. Ambro. in glo. dicit. q apostolus duoruz hominum personas assumit. s. interioris. i. mētis. z exteriozis. i. carnis seu carnalitatis. q. d. Bonū qō ego interius. i. in mente z ratione volo z approbo. exterius. i. in carne seu sensualitate non ago. Et ad Gal'. v. ait idem apostolus. Caro concupiscit aduersus spiritū cē. Ubi Aug⁹ in glo. sic ait. Uidete quale bellum pposuit qualem rixā. hoc intra teipsum sentis. Nec enim nullum vitium est cum caro concupiscit aduersus spiritum. Tunc enim caro concupiscit. cum anima carnali concupiscentia spiritui reluctatur. que quidem concupiscentia non est in anima sola: nec in carne sola: sed in vtroq;. Secundo pbatur idem ratione tali. Peccatum potest inueniri in qualibet potentia: cuius actus potest esse voluntarius z inordinatus: in quibus ratio peccati consistit: seo actus sensualitatis potest esse huiusmōi. Nam potest esse voluntarius inq̄tum sensualitas. i. appetitus sensitiuus nata est moueri a voluntate z ei obedire. Item z ipse actus seu sensualitas potest esse inordinatus: quia sicut in nobis est rectus ordo qñ sensualitas rationi obedit: ita quando contrariū accidit. s. q sensualitas non subdatur rationi: ipse actus sensualitatis est inordinatus: et p consequns in sensualitate est peccatum. Tertio hoc idem pbatur distinctione. Quidam enim sic distinguūt q motus sensualitatis est duplex. Unus est qui dicitur primo primus. s. motus sensualitatis naturalis: qui imaginationem non sequitur: sed solum actionem naturalium qualitatum pcedens ex corporali dispositione vel complexione. Et nullus talis motus sic pueniens est peccatum. Et ratio huius est: quia non subiacent imperio rationis vel voluntatis. Alius motus sensualitatis est qui dicitur secundo primus. s. qui imaginationem z vel deliberationem sequitur z hic est peccatum. Et ratio huius est: quia talis apprehensio vel imaginatio subiacet imperio rationis vel voluntatis Potest enim ratio vel voluntas pbibere vsum vel actum cuiuslibet potētie apprehensiue: z motum cuiuslibet organi: z maxime in absentia sensibilis secundum tactum: quod si non facit i sensualitate est peccatum veniale. Sciendum tamen q motus sensualitatis illiciti possunt considerari dupliciter. Uno modo sigillatim z p se: z sic sunt

[In sensualitate nō pōt ee primi motus set primus uenialis.

[Sensualitas ē duplex motus.

in potestate nostra et vitare possumus: quia quē libet cōz preueniēdo impedire possumus. Alio modo pñt cōsiderari in generali simul omnes: ⁊ sic nō sunt in potestate nostra: q⁹ oū vni obuiare nitimur: ex alia parte mot⁹ illicitus surripe pōt. Cuius ratio ē: q⁹ non pōt ferri simul intentio voluntatis renitentis ⁊tra diuersa in actu. Q⁹ aūt in sensualitate non possit esse mortale peccatum triplici rōne ꝓbatur. Primo sic. Mortale peccatum habet esse in illa potentia p quā homo pōt separari a deo: qō patet: quia p peccatū mortale fit separatio a deo: sed separi a deo nō est sensualitatis: sed rōnis ⁊ voluntatis. Secūda ratio est: quia peccatum mortale semp sequitur iudicium rōnis: sed motus illiciti sensualitatis preueniunt iudiciū rationis: ergo mortale nullo modo habz esse in sensualitate: sed in rōne ⁊ uolūtate. Tertia ratio est: quia in eadem potentia habet esse act⁹ virtutis ⁊ peccati: siue meritz ⁊ demeritum: sed actus virtutis seu meritum nō ꝓficitur per id qō est sensualitatis: sed magis per id qō est rationis ⁊ voluntatis: cuius est eligere ⁊ ordinare in finem: ergo mortale peccatum nō habet qō sit mortale ex eo q⁹ est sensualitatis: cuius nō est ordinare in finem: sed ex eo q⁹ ē rationis ⁊ volūtatis: cuius est auerti ab ultimo fine. Dec. b. Tho. supra secūdū sen. dis. xxiij. ⁊ in questionib⁹ de ueritate. q. xxv.

Item sciendū q⁹ ratio potest se habere ad motus illicitos qui fiunt in sensualitate tripliciter: ut .s. resistens: ut precipiens: ut non impediens. Et primo ratio se habet ut resistens. s. quando ipsa ratio est uoluntas motibus illicitis sensualitatis resistunt. s. habēdo displicentiā de tali motu et conatum ad repellendū: ⁊ tunc nullū ē peccatz sed meritum corone. s. si sit in statu merendi. Secūdo se habet ratio uel uoluntas ut precipiens motus illicitos sensualitatis: puta cuz aliquis ex ꝓposito uotū ꝓcupiscentie excitat ⁊ imperat. Et tunc si sit illicitum in genere peccati mortalis: erit mortale. Tertio ratio uel uoluntas se hñt: ut nō ꝓhibens motus illicitos sensualitatis ⁊ tunc talis ꝓhibens cū ꝓhibere possit: uenialiū peccat. Dicit aūt faeere aliq⁹ illud qō nō impedit cū impedire possit: Dec. b. Tho. ubi supra.

Quartū pncipale ꝓsiderandū circa sensualitatē ē duratio ipi⁹. §. IIII.

Si enī queratur quāto tēpore motus illiciti sensualitatis nobis durent. s. rebellio sensualitatis carnis ad spiritum. Rñdetur q⁹ in ista uita sensualitas a ꝓdicta corruptione ⁊ rebellione liberari nō pōt: nisi p diuinū miraculum: ut fuit in beata virgine: q̄ fuit a fomite miraculose liberata. Et q⁹ nullus nāliū ualeat liberari a ꝓdicta corruptione: ꝓbat triplicit. Rōne. s. silitudine: ⁊ sufficienti diuisione. Et ratione quidē sic. Necessitatez peccandi saltem venialiter: ꝓsequitur necessitas moriendi. Sed in hac uita necessitas moriendi non tollit: ergo nec necessitas peccādi saltē venialiter. Et sic nec corruptio sensualitatis ex qua predicta necessitas uenit. Unde sicut homo naturaliū moritur nec a mortalitate reduci pōt nisi miraculose: ita naturaliē cōcupiscibilis tēdit in delectabile: et irascibilis in arduuz uel difficile etiā p̄ter ordinez rōnis. Nō ergo corruptio ista remoueri pōt nisi miraculose uirtute supnaturali. Secūdo hoc idez ꝓbatur similitudine ul⁹ exemplo. Nā sm phi losophū. vij. ethicoz. Tempatus nō caret oio ꝓcupiscentijs: sed aliquando uehemētib⁹ ꝓcupiscē tijs uexatur: quales pñt esse in incōtinēti ergo ⁊c. Tertio ꝓbatur idē ex sufficienti diuisione: videlicet ex parte medici: morbi: medicine: ⁊ cāe. Ex parte q̄dem medici ꝓbant sic. Licet de⁹ sit potens oēm morbum curare: tñ sm ordinem sue sapientie disposuit ⁊ uoluit: ut ois morbus: uel corruptio in hac uita nō curetur. Et hoc ꝓ medi ori: ut infra patebit. Ex parte uero morbi. s. culpe uel sequele: ꝓbatur idem sic. Licet talis corruptō sit ꝓtra statum nature primitus institute: ē tamē ꝓsequēs principia nature sibi derelicte. Ex parte quoq⁹ medicine q⁹ talis infectio naturaliter non cureť: ꝓbatur sic. Licet donuz gratie quod per christū cōfertur sit efficatius q⁹ peccatum primi hominis: non tamen ordinat predictum donum ad remouendum corruptionē predictam: que est nature: sed ad remouendū culpā persone. Demū ꝓbat hoc idem ex parte finalis cause sic. De⁹ nō debet oio remouere illud ex quo sequitur bonū. Sed predicta corruptio ē utilis ad multa: ⁊ preci pue ad uitandū elationis vitiū. Ideo ꝓuenies est ut infirmitat⁹ sensualitat⁹ maneat ēt p⁹ baptismū: Propt̄ qō dicit aplus. q. ad Corin. xij. Ne magni tudo reuelationū extollat me: datus est mihi sti mulus carnis mee ⁊c. sicut etiā sapiēs medicus di mittit aliquē morbū nō curatum: q⁹ talis curari nō posset sine piculo maioris morbi. Dec. b. tho. in questiōibus de ueritate. q. xxv. Et notādū q⁹ ipsa ꝓcupiscētia in quibusdā plus in q̄busdam minus inuenit. Sicut enī ē de pfectiōe nature: ita est de corruptione eius. Perfectio aūt nature pōt ꝓsiderari duplicit. Uno mō quātū ad rōnez spēi ⁊ sic equalit in omnibus inuenit. Alio modo ex parte indiuidui: ⁊ sic unus hō in corpore est potē tior alio in explendis opationib⁹ speciē ꝓsequēti bus. Et in mente unus ꝓptior alio ad intelligē dum rōcinandū. Similit est de corruptiōe homi tis: quia si consideretur prout est infectio nature sic est equaliter in oibus. Sed si ꝓsideretur put est infectio persone: sic in uno est maior q⁹ in alio: sm q⁹ p naturalē cōplexionem uel ꝓsuetudinem

¶ Sensualitas corrupta nō pt in hac uita impedire n in ppetuo bñficium fiet.

¶ Concupiscentia manens in ḡbo dat plo in ḡbo dimittitur.

cõcupiscibilis uel irascibilis: vnius est efficatior ⁊ feruentior ad suum actum q̃ alterius. Et secundũ hunc modũ fomes post baptismum dicitur diminuit: in q̃tum. s. gratia retardat impetuz concupiscibilis ⁊ irascibilis in contrarios actus inclinans hec. b. Tho. in scripto sup. ij. sentẽ. di. xxxij.

Sciendum etiam q̃ concupiscentia ipsa est corrupta vt dictum est: nominatur multis modis secundum Alexan. de ales. secunda parte summe. q. lxxxix. in fi. videlicet dicitur concupiscibilitas in puulis: sed concupiscentia in adultis. Libido autem cum inclinat in actum ⁊ hoc ex pte cõiuncti. i. anime ⁊ carnis. Nam ꝓut accipitur ex parte anime dicitur vitium in q̃tum habet oppositõnem ad virtutem. Corruptio dicitur ꝓpter diminutionem boni naturalis. Languor ꝓpter infirmitatem in illa. Et hec tria quo ad bonum. Nam quo ad malum dicitur infirmitas ꝓpter impotentiam resistendi malis motibus. Feditas propter inquinationem spiritualium. Pronitas propter inclinationem appetitus ad malum. Sed ꝓut accipitur ex parte carnis: dicitur lex carnis: qa infligitur ipsi carni ꝓpter peccatuz ex lege diuine iustitie. Dicitur et lex membrorum: quia dat quãdam aptitudinem ad mala que fiunt p membra. Dicitur etiam tirannus quia dominatur violenter in quibusdam membris. Nominatur ⁊ stimulus carnis: quia stimulat ad peccatum. Fomes etiam: quia concupiscentia ipsa fouet ardorem peccati in carne: vt ex carne foueat peccatum in anima. Uel dicitur fomes quia ardet in nobis cum caro concupiscit aduersus spiritum. hec ille.

Titulus quintus de anima sepata ⁊ exercitio eius.

De triplici morte ⁊ nũcijs ⁊ miserijs mortis ⁊ multis alijs circa mortẽ. La. i.

E separatione anime a corpore ꝓ mortem: ⁊ de his que sunt circa mortem consideranda: ⁊ de retributione ⁊ exercitio ipsius anime sepate circa que occurit illud. ps. Quis est homo qui viuet ⁊ non videbit mortem: eruet animam suaz de manu inferi. Ubi sciendum q̃ interrogatio facta p quis: aliquando importat raritatem: vt illõ Quis putas est fidelis seruus ⁊ prudens. q. d. rar⁹ Math. xxiij. Aliquando importat nullitatem: vt illud. Job. xij.. Quis potest facere mundum de inmundo conceptum semine. q. d. nulla creatura. Et sic videtur i ista auctoritate sumi. Quis est homo ꝛc. Ubi tria possunt notari.

primũ mors criminalis que est incurabilis. ibi. Quis homo qui viuet.

Secundũ ẽ mors corpalis que ẽ irremediabilis. ibi. Et non videbit mortem.

Tertiũ est mors infernalis que est interminabilis. ibi. Quis eruet. a. s. de ma. inferni: quasi diceret p singula purus homo hoc ex se facere põt.

Qtuz ad primũ §. I.

¶ mors criminalis q̃ ẽ.

sciendum q̃ mors criminalis non est aliud q̃ priuatio vel subtractio gratie: que est anime vita. Peccatum autem est quod priuat animam gratia vel impedit eius infusionem. Unde dicitur. Sap. xvj. Per malitiam occidit homo animam suam. Et quia ut dicitur ad Ro. iij. Omnes in adam peccauerunt et egent gloria dei: quia. s. unũ erant cum illo: qñ per illud peccatum inobedientie commissuz est: ideo ⁊ omnes mortui sunt cum illo spiritualiter seu criminaliter per peccatum originale: quod ab ipso trahitur p carnalem ꝓpagationem. Propter hanc igitur mortem originalis peccati quam incurrit quilibet immediate: post q̃ anima corpori fuerit infusa: anima sine gratia reperitur. Solus christus qui nõ fuit homo tm̃: sed deus ⁊ homo: ipsam euasit. Bene ergo dicit ps. Quis est homo q̃ viuet quasi diceret nullus purus homo. Quãuis autem tollatur tale peccatum per baptismũ: ⁊ ibi per gratiam viuificetur anima: paucissimi tamen sunt qui peruenientes ad usum rõnis conseruent hanc uitam gratie: et non moriantur per varia peccata mortalia. Aia enĩ que peccauerit: dicit dominus: ipsa morietur. Ezech. xviij. Sicut autẽ liber est homo ad ꝓiciendum se in puteũ ꝓfundum: sed exire non ualet nisi ei auxiliũ porrigat. Et sicut ipossibile ẽ p virtutẽ cuiuscũq̃ creature mortuũ resuscitari: sic nõ põt aliq̃s a morte peccati resurgere ad uitã gie p se: uel virtute cuiuscũq̃ creature. Et hoc ẽ quod dic ps. Nũq̃d medici suscitabũt ⁊ ꝓfitebunt tibi? Medici sũt prelati: doctores: ꝓfessores: ⁊ hmõi: q̃ suis v̄bis ul' o3onib⁹ uel sacramẽtis tãq̃ q̃busdã medelis vtũt ad viuificationẽ peccatoꝝ. Sz certe hoc nõ ualẽt efficẽ: nisi man⁹ uel virt⁹ dñi opet. Unde dicit Lu. iij. Uirtus de illo exibat ⁊ sanabat oẽs. Et Jo. vj. Spũs ẽ q̃ viuificat. i. gĩa spũssancti. bñ ergo dicit ps. Quis est hõ q̃ uiuet. i. q̃ ꝓseruet vitã gie rectã: qsi diceret rarus. Sz certe in morte peccati ꝓpter lapsus nullus uiuet ex se: nisi a xp̃o resuscitat⁹. Unde Corinthe. xv. In xp̃o oẽs viuificabũt Aug⁹. Quia. s. nullus ex his q̃ viuificant: hoc hz nisi ab ipso.

Qtum ad tertiũ §. II.

¶ mors infernal q̃ est.

reuertẽdo postea ad scõm qz ꝓlixius. Notanduz q̃ mors infernalis ẽ gehẽna. i. ignis ifernalis: cuz

¶ Nota q̃ hec ꝓpõ ma importat.

priuatione ꝑpetua diuine visionis: que cū sit uita pfectissima: pmaxime aīa dicit̄ mori ꝑpetuo ipsa priuata. Et de hac morte dicitur Apoca. ij. Qui vicerit. s. vitia nō ledet̄ a morte scōa. s. inferni. Et Greg⁹. in mora. Erit ibi mors sine morte. Per pri mā aūt mortē supradictā puenitur ad istaz. Unī Aug⁹. dis. xxv. §. alias ea. dicit. Qui ꝓsenserit in se aliquod criminaliū dñari: si nō penituerit: eter na illū flāma trucidabit. Et hoc est qō dicit p̄s. Quis eruet aīam suam de manu inferni. Certe nullus: qui ad locū damnatoz finaliter fuerit de putatus: qz qui descendit ad inferos nō ascendit Job. vij. Et quia oēs nascimur filij ire: ⁊ ꝓsequēt debitores huius mortis eterne. Adeo est tenax ⁊ fortis manus inferni. i. prās diaboli dei iusticia: q nullus se erueret nisi christus extraheret sua passione. Et quāuis plurimi quotidie descēdūt ad ipsum: tamen ut dicit̄ puerb: penult. Infern⁹ ⁊ pditio nunq̄ dicunt sufficit.

Reuertendo ad .§.III.

secundū. s. de morte coꝛpali clarum est ⁊ euidens q est irremediabilis. Unī puerbialit̄ dicitur ad oia est remedium: nisi ad mortem. Statutuz est eni hoibus semel mori ait aplus ad Hebr. ix. Et Eccle. ix. dī. Nemo ē qui semp uiuat aut qui h⁹ rei habeat fiduciam. Bene ergo dicit p̄s. Quis ē homo qui non uidebit. i. experiet̄ mortem. Certe nullus. Quia ut dicit aplus ad Ro. viij. Qui ꝓ prio filio suo non pepercit. Uerū mortē ipse spō tanea uoluntate suscepit: nos aūt ei subīcimur ex necessitate. Dicit̄ aūt mors a mordeo mordes: ex eo uidelicet: qz mordet hominē separādo vnā ptē ab alia. s. aīaz a coꝛpe: ptem principalē dimit tendo: minorē assumēdo ⁊ ꝓsumendo ꝓ mastica tionez ⁊ digestionē: sicut accidit in morsu rei edi bilis. In morte eni dimittit̄ aīa que est pars prin cipalis intacta. i. immortalis. Coꝛpus qō ē minus principale uermibus ꝓsumitur. Uel dicitur mors a morsu: eo q morsu ligni uetiti ꝓ uitiū gule mōs introducta ē. Unī ad Ro. v. dī. Per unū hoiem .s. adaz peccatuz intrauit in mūdū. s. originale: ⁊ hoc qñ momordit fructū uetituz ⁊ ꝓ pecccatum mors. s. intrauit in mūdū. Uel dī mors a morsu: qz ꝓsideratio eius mordet conscīam retrahēdo a multis malis. Propt̄ qō dī. Mors tibi futura est ⁊ appropiat ⁊ si tardet. xiij. q. ij. c in ecclesiastico. Quāto āt morti mag⁹ appropiq̄s: ait Greg. tāto sollicitior eē debes. lxxxvj. dis. puenit: ad hoc. s. mordēte ⁊ stimulāte ꝓsciētia. Pro maiori āt declaratiōe hoz notādū: q hō pōt ꝓsiderari fz triplicē sui statū. s. fm statū nature primo a deo formate: ⁊ fm statū nature ꝓ peccatū deformate: ⁊ fz statū i ultia ꝛsurrectiōe reformate naē. Quā dist̄inctiōez ponit mgr̄ in secundo sen. In primo igitur statu hō fuit ita mortalis q potuit mori ⁊ nō mori. Mori si peccabat. Nō mori si nō pecca bat. Unī de ꝓse. dis. iij. c. placuit: dī. Si q̄s dixit adā pmū hoiez mortalē factum: ut siue peccaret siue non peccaret: moreret in coꝛpore. i. de coꝛpe exiret: nō peccati merito: sed necessitate nature: anathema sit. In secūdo statu pōt mori: ⁊ ñ pōt nō mori: qz necessitatē hz moriendi. Unī ꝓprius dice retur hō mortuus q̄ mortalis: qz necessitatez hz ad hoc: sicut peccatū necessariū est eē peccatum. Propt̄ quod dicit aplus. Coꝛpus mortuū est. In tertio statu poterit non mori: ⁊ nō poterit mori.

Et pro pleniori .§.IIII.

lucidatiōe huius materie sciendū fm̄ bea. tho. in pma pte. q. xcvij. q incoꝛruptibile dicitur aliq̄o tri pliciter. Uno mō ex pte materie. eo. s. qz nō habz materiam vt angelus. Uel habet materiam que non est in potentia nisi ad vnam formā sicut coꝛ pus celeste. ⁊ hoc dī incoꝛruptibile fm materiam. Alio mō dī aliquid icoꝛruptibile ex pte forme. qz s. rei coꝛruptibile secundū naturaz inheret aliqua dispositio: ꝓ quā totalit̄ a coꝛruptiōne ꝓhibetur: ⁊ hoc dicit̄ incoꝛruptibile fm gloriaz. Tertio dī incoꝛruptibile ex parte cause efficientis. Et hoc mō fuisset hō incoꝛruptibilis ⁊ imortalis in statu innocentie. Non eni coꝛpus eius erat idissolubile ꝓ aliquē imortalitatis uigorē in coꝛpe existentez: sed inerat nature aīe uis q̄dā supnaturalit̄ data: ꝓ quā poterat coꝛpus ab oi coꝛruptione seruare quādiu ipsa subiecta deo mānsisset. Qō rōnabilit̄ factum est: quia eni aīa rōnalis excedit ꝓportiōez coꝛpalis materie: ꝓueniens fuit ut in ꝓncipio ei virtus daretur: per quam posset coꝛpus ꝓseruare supra naturam corporalis materie. Et quia aīa rationalis ⁊ anima ⁊ spūs est. Anima dī i q̄tum dat uitam quod est sibi cōmune ⁊ alijs aīalibus: spiritus dicitur i quātū habz uirtutē intellectiuā ⁊ imaterialem: quod ē sibi ꝓpriū non alijs aīali bus. In primo igitur statu aīa cōicabat coꝛpi: qō ei conuenit in quantum anima. Unde dicebatur coꝛpus animale: in quantum. s. habebat uitam ab aīa. Primum aūt principium uite in istis infe rioribus est aīa vegetatiua: cuius opera sunt: ali mento uti: generare: ⁊ augeri: que opa ꝓueniebāt homini in primo statu. In ultimo uero statu p̄ resurrectionem cōicabit quodammodo anima coꝛpi quod ei cōuenit in quantum spiritus. Im mortalitatē quidem quantum ad omnes. Impas sibilitatem vero gloriam ⁊ uirtutem quantum ad bonos: quorū coꝛpora dicunt spūalia. Unde tunc cibis nō indigebunt sicut in primo statu. In illo igit̄ primo statu duo remedia habebat ꝓtra duos defectus. Primus defectus est deperditio humidi per actionem caloris naturalis: ⁊ contra

hunc ḋfectuz ſubueniebaṫ homini p eſum alioꝝ lignoꝝ paradiſi: ſicut ꝛ nunc ſubueniṫ nobis per cibos quos ſumimus. Secundus defectus ē debilitas uigoris naturalis ex admixtione extranei p ueniēs: Quod enī generatur ex aliquo extraneo adiunctum ei quod prius erat humido p̄exiſtēti: minuit uirtutem actiuā ſpeciei: ſicut aqua mixta vino q̄uis conuertaṫ in uinū: minuit tamē vtutez eius. Et quāto plus additur tantomagis minuiṫ: vt tandem uinū fiat aquoſuz ꝛ tollatur ſpecies ꝛ virtus eius. Sic etiā eſt in ſūptione cibi. Quāuis enim per cibum reparetur humidū: non tamen in uigore priori. Unde fit ut finaliter ſoluaṫ vtus illa. Et contra hunc defectum erat lignum uite: habebat enim uirtutē fortificādi uirtutē ſpeciei: contra talem debilitatem. Et q̄ uirt⁹ cuiuſcūq; corporis eſt finita: non poterat illud lignū ſemel ſūptum dare uitam tempore infinito: ſed uſq; ad certum tempus: poſt quod uel translatū fuiſſet ad gloriā: ul' itez comediſſet ò eo. Immortalitas ergo illa principaliter erat ex uirtute data anime ſupernaturaliter ꝛ ſcōdario ex uſu lignorum: hec bea. tho. Neceſſitatem moriendi habz homo in ſecūdo ſtatu: ꝛ eſt ei mors naturalis ꝛ penalis: quod declarat Tho. ſcōa ſcōe. q. clxiiij. ſic. Naturale dicitur q̄ ex principijs nature cauſat: p̄n cipia nature per ſe in corporalibus ſunt materia ꝛ forma. Et quia forma hominis eſt anima: que eſt immortalis: ideo ex parte forme non eſt mors homini naturalis. Materia autem eſt corpus: quod quia compoſitum eſt ex contrarijs: ideo eſt corruptibile: ꝛ ex hoc mors ē homini naturalis. Hec aūt conditio in materia humani corpis eſt conſequens ex neceſſitate materie: q̄ oportebat corpus humanū eſſe organuz tactus: ꝛ per p̄ns mediuz inter tangibilia. Et hoc non poterat eſſe niſi eſſz cōpoſitū ex contrarijs. Sed deus qui cōditor eſt hominis omnipotens eſt: ꝛ ex ſuo beneficio ademit homini principaliter inſtituto neceſſitatem moriendi: ita ut quādiu ratio eius ſubdita eſſet deo: tādiu corpus ſubijceretur ſpiritui: et eſſet īmortale: quod beneficiuz tranſfūdebat per generationez in poſteros. Et quia primus homo receſſit a dei obedientia: ideo ex culpa ſua fuit: q̄ auferretur ei ꝛ toti hūano generi illud bñficiū nō maneret cuz neceſſitate moriendi: ꝛ ſic mors ē penalis per peccatū inducta. Mors ſm Pe. de palu. in. iiij. quia eſt homini naturalis ꝛ debita pro peccato originali: ideo pro actuali non ſatisfacit: quia eadem ſolutio non parit duas liberationes. Sed quantum eſt de dolore mortis et languore: illud bñ ſatisfacit pro actuali: q̄ illud nō debeṫ originali ſcōm actū: ſed ſm aptitudinē. Unde qui deficiunt ſenio. non dolentes mortis ò bitum perſoluunt. ſicut fames ꝛ ſitis. ꝛ huiuſmodi penalitates ſunt pena debita ſm aptitudinem ꝛ non ſm actum. Unde ſiue acceptentur ſiue aſumantur: ſatisfaciunt q̄ ad actum. Mors vo uiolēta in q̄tum non eſt debita p originali. cui nō ōbetur pena ſenſus: ꝛ iō ſi eſt iniuſte illata: ſi attigat vſq; ad titulum ꝛ triumphum martirii. certum ē q̄ ſatisfacit p omni pena. Unde Aug⁹. loquens de Cipriano martire. Et ſi ad tempus damnaris ab homine: ab inferiore accipis ſententiā: a ſuperiore. ſ. deo coronam. xj. q. iij. ꝛ ſi. Sz ꝛ ſi non ſit cauſa martirij: ſed tm̄ pena ꝛ innocentia: ſi patienter illa accipiat p̄o peccatis ſuis. multum ſatisfacit. Sed quia non eſt uoluntarie aſſumpta iō licet excedat omnem aliam penam que poſſit eſſe liberatoria totaliter pena debita. non tamen ex toto ſatisfacit ſemper. Unde Ambro. de. pe. diſ. iiij. dicit. Prima conſolatio eſt. ſ. in tribulatione: quia non obliuiſcitur miſereri deus. Secunda p punitionem: ubi ꝛ ſi fides deſit. i. ſi eſt remorſus conſcientie de peccato: pena ſatisfacit' ꝛ releuat euz: ſi patiēter portatur: vt exponit Gratianus. Si uero ſit mors iuſte illata pro aliquo peccato actuali morte digno: tunc de ſe ꝛ ſi patienter feratur non ſatisfacit: quia iaz illa pena ē debita in foro mundi. Sed propter magnitudinem contritiōis poteſt ſatisfacere etiā in totū Pe. de pal. Unde Hiero. Chriſtus in paradiſum de cruce latronem tulit: ꝛ homicidij penam fecit martiriuz de pe. di. j. importuna. Et ut dicit ibi glo. Impro prie dicitur martirium illud propi ſimilitudinez effectus. Nam illa pena eius ex magnitudine cō tritionis introduxit eum ſubito in regnum: ſicut facit veruz martirium: q̄uis non fuerit martiriū quia non p fide paſſus. Dicit enim Aug⁹ q̄ martirem non facit pena ſed cauſa. Sed Tho. i. iiij. videtur dicere. q̄ mors violenta etiaz p peccatis illata: ſi patiēter feratur de ſe habet ſatisfacere. Quod etiam Hieronymus aſſerit: dicens. Deum velud omnium rerum ita ꝛ ſupplitiorum habere menſuram: ꝛ magnum peccatum magnis diuturniſq; lui cruciatibus. Siquiſ autem ſit ut ille qui i ſabbato ligna collegerat: talem poſtea non puniri: quia culpa leuis pñti ſupplitio compenſata eſt: de peniten. diſ. iiij. §. auctoritas. Et hec omnia dicta de morte violenta intelliguntur: cuz ḋs eam ſuſtinet non ſolum patienter ſed etiam propter deum: non propter mundi fauorem. Unde Hiro. Si ita martiriuz ferimus ut noſtras ab omnibus reliquias venerari optemus: ꝛ ſi opinionez vulgi ſectātes intrepidi ſanguinem funderimus: huic operi non tam premium q̄ pena debetur ꝛ per fidie magis tormenta ſunt: q̄ corona victorie i. a. j. vide.

Mortis corpora §. V.

lis tres sūt nuntij sm Hug. de sancto vic. Prim⁹ est multiplex ⁊ varius casus. Secundus ē ifirmitas ⁊ defectus. Tertius est misera senect⁹. Propter que dici potest de quolibet homine: illud quod dicitur ō filio reguli Jo. iij. Incipiebat.n. mori.

Quantum ad primum docet experientia q⁹ multiplices ⁊ uarij casus mortis improuisi de q̄ bus vix posset extimari: ptingūt hominibus. Un Ecclesiastes. ix. dicitur. Nescit homo finez suum: sed sicut capiuntur pisces hamo: ita capiunt homines tempore malo. s. impremeditate ⁊ preter intentionem. Hinc ⁊ prosper. Ferro peste fame uinculis algore calore. Mille modis miseros mors capit una homines. Cum igitur quilibet sciat se subditum huiusmodi casibus varijs mortis: tāq⁹ quidam nuntius ei significat: q⁹ de momento in momentum mori pōt: ⁊ si sanus foret ⁊ iuuenis ideo sibi prouidere debet. Non solum enī malis sed ⁊ bonis cueniūt varij casus horribiles mortis. Quod patet per exēpluz. Quidā prophetā sāct⁹: postq⁹ ex domini p̄cepto reprehendit hieroboaz de idolatria sua reuertens domuz in uia a leone strangulatus est. iij. Regum. xiij. Josias innocens ⁊ optimus dei cultor: i bello a rege infideli egipti occisus est. Juuenis quidam in infirmitate graui constitutus: accepto dono omnium linguaruz ut patuit per experientiam: postea manibus ⁊ lacertis morsibus propr̄ijs dilaniatus: mortuus est: ut narrat Greg⁹. in. iij. dialogoꝝ. Sūmus pōtifex quidam toxicatus in sanguine christi celebrans: mortuus est: vt habetur ex cronicis martinianis. Imperator quidā christianissimus a pediculis cō sumptus est: remedium nō inueniens: ut narrat Uincen. in spe. his. Minister cuiusdam solitarij sancti uiri: a ciuitate alexandrie recedens: ubi totum clerum ⁊ populuz repererat occupatum in veneratione sepulture cuiusdam pessimi hois: cum reuerteret ad cellam illius predicti solitarij: reperit caluariē eius: residuo corporis a bestijs deforato: ut habetur in uitis patrum. Beat⁹ Jordanus magister ordinis predicatorum in mari submersus est: ut patet in. iij. libro de uita fratr̄. Quedaz matrona audiens p̄rium filiū occisuz in bello: quod tamen uerum non erat: p⁹ amaz fletum de morte ipsius: quadam die reuertentez ad domum uidens ipsum: pre letitia crepuit ⁊ defuncta est: ut recitat valerius maximus. Econtra Anthiochus quia nō potuit obtinere quod voluit: pre tristicia ⁊ insopor̄itate mortuus est: ⁊ innumera alia possent adduci. Ex quibus mentes infirme aliquando scandalizantur: existimantes vel deum non habere curaz de suis electis: uel tales sic insueto ⁊ horribiliter morientes: non fuisse seruos dei: sed grauissimos peccatores. Sz errāt hi nimis sm Aug. cū mala mors dicenda non sit quā bona uita precesserit. Deus isuper ⁊ si ei sit cura de oibus: pmaxime de fidelibus suis. Juxta illud Sap̄. Tu dñator dñe oia cum tranquillitate iudicas: ⁊ cuz magna reuerentia disponis nos. Sed ⁊ inter fideles sm Aug. maxime diligit mē bra vnigeniti sui. i. electos. Uerum cum ipse vnigenitus morte acerbissima ⁊ ignominiosissima fuerit condemnatus: sicq⁹ oportuit x̄pm pati et intrare in gloriam suam: ut habetur Luc. vl. tāto membra eius que sūt electi efficiunt ipsi similiora ⁊ pulchriora: quāto horribilius ⁊ penosius mortem subierint. Qui enim non pepercit filio: ait deuotus Bernardus: figmento non parcet. Non pepercit baptiste: sed dimisit eum decapitari p⁹ saltum puelle. Nec Petro primo pastori sibi dilectissimo: quin a pessimo tiranno nerone crucifigeretur. Nec alijs aplis suis quin varijs tormētis interimerentur. Et ad hoc facit qō narrat Robertus holchot super li. sapi. q⁹. s. cum quidaz doctus uir ⁊ sanctus mortuus in studio suo fuisset repert⁹. ⁊ ex hoc pluriū scādalizarent ō ei⁹ subita nea morte. iuenerūt manū illius defuncti seu digitum in quodam libro aperto tangentem uersum vbi dicitur. Justus quacūq⁹ morte preuentus fuerit in refrigerio erit. ex quo consolati ⁊ edificati sunt plurimum. Et similiter cū quidā religiosus ordinis mino. qui super hac materia vacillabat: audita morte magistri Jordanis in mari multuz pturbaretur: apparēte ei in uisu beato Jordane in magna gloria: ⁊ eum admonente q⁹ de huiusmodi scandalizare non deberet: consolatus est.

Quāuis aūt aliquando seruis dei cōtingat horribilis mors: ob defectum alicuius peccati: tamen cōiter minuta sunt illa peccata. Sicut accidit in morte illius prophete supradicti strangulati. In quo ex una parte ostenditur clementia diuine bonitatis dum hic suos ad plenum querit purgare ne uel purgatorium habeant intrare: qō Aug⁹. perebat: dicens. Domine hic ure hic seca: ut in futuro parcas. Ex alia parte ostenditur seueritas diuine iusticie: ⁊ q⁹dure puniet scelera magna qui tam aspere sibi dilectos pro minutis puexit.

Secundus nuntius mortis est infirmitas: q̄ multipliciter adeo grauat: ut dicat p̄s. in persona humani generis. Non est sanitas in carne mea. Et quid ipsa nisi quidam nuntius mortis: cuz disponat ad eam. Unde Gratianus in decretis. xv. q. j. §. ut itaq⁹ dicit. Infirmitas que ꝓprie carnis dicitur qua elemētoꝝ seu humoꝝ pcōdia turbata caro ipsa afficit: ⁊ tandē dissoluit. Adeo autez repit caro hūana ifirma: ut uix repiat q̄ non ab utero matris aliquā infirmitatē secū adduxerit: que eum frequenter molestet ⁊ tandez perimat. Aliqui quidem passionem ilicam uel colicam l podagram uel calculeam sustineant. Alij Idro

¶ Infirmus corpis ē sanjs mentis.

Capitulū Primum

pisim uel tisim uel paralisim uel epilensiam icurrunt. Torquētur ⁊ plurimi dolore capitis: pectoris: stomachi: aut uiscerum. Febris q̄ plurimos vexat ⁊ sepe aut effymera aut longa quotidiana seu flegmatica aut tertiana seu q̄rtana seu ethica Et q̄uis medicine auctores multa in suis libris expresserint: ⁊ multa remedia adhibuerint: tamē ad noticiā omnium attingere non ualuerunt: et mortis remedia inuenire. Uerum ⁊ si infirmitates corporales nociue sunt corpori: plurimū tñ proficiunt menti. Unde Ambr. Q̄ nocet corpi iuuat spiritum: de pe. dis. j. c. dicis. Nā infirmitas corpalis frequenter peccatum impedit: ne. s. fiat. Unde Ambro. e. c. Egritudo carnis peccatū repellit. Et in puerbijs dicitur. Liuor uulneris absterget mala. Secundo infirmitas feruētiorē reddit: Unde ps. Multiplicate sunt infirmitates eorum. postea accelerauerūt. s. feruentius opantes. Tertio infirmitas humilez reddit. Unde aplus. ij. ad Corin. xij. Gloriabor i infirmitatib' meis ut inhabitet i me uirt' xpi. s. hūilitatis. Ob quā ꝓseruā daz sibi fuerat dat' stimulus carnis. i. q̄daz infirmitas corpalis: sm Aug. Quarto ꝓstantē efficit ex assuetudine patiēdi: quēadmoduz ⁊ artifex et terre cultor ⁊ stipēdiari' ex ꝓtinuatiōe exertij fortiores redduntur. Un̄ ait aplus ibidē. Cū. n. infirmor tūc fortior sū. s. ꝓtra neq̄tias demonū ⁊ tēptationū. Quito ⁊ ulti. ad perfectōez adducit ibidē. ij. ad Corin. xij. Uirtus i infirmitate pficit. Hoies ār ꝑme etatis: q: pp uigorē nature nō ita de facili infirmabāt: iō diutine vite erāt. Assignat nubilomi nus Nico. de lira sup Gen. c. v. ⁊. vj. cās tā plixe eoz etat': ita ut trāscēderit plures nōgētos anos. Et ꝑma ē ex bonitate ꝓplexiōis ꝑmoz pentū: fuerūt. n. a deo i itegritate formati vñ optie ꝓplexionati: ⁊ sic ad lōgiorē uitā dispositi. Illa aūt bonitas magis dscēdit ad hoies ꝓpiōs illi' tpis q̄ aliōs. Scōa cā ē ex mō viuēdi: q: tpate uiuebāt: nūc ār sat' intpate hoies uiuūt. pp q̄ dr Ecci. xxxvij. Propt' crapulā mlti pierūt. Tertia ē ex bonitate nutrimēti: q: meliora fuerūt ire nascētia añ dilu uiū: q: iundato fuit ex aq̄s occeani ex magna pte Aq̄ ār salse iducūt sterilitatē. Quāta cā ē ex scia ade: q: habuit pfectā sciaz oiuz nāliū pluſq̄ dcū q̄z ⁊ sic potuit cognoscere virtutē herbaruz et lapidum que valent ad conseruationem uite: ⁊ ipe docuit alios: hanc aūt doctrinaz talium parum habemus. Quinta causa ex bono aspectu sidez super regionem illam: quia aspectus celi multū facit ad prolongationem vite. Sexta causa est ex diuina dispositione hoc ordinante: ut per longam uitam hominum cito multiplicaretur genus humanum: ⁊ ut homines illius temporis per longam uitam possent habere experientiā: ō curſu celi ⁊ effectu siderum ⁊ huiusmodi. Luz igitur

¶ Nim q̄ cum ꝓgnatn. in ꝑma etate.

ifirmitas i nobis frequēt disponat pson̄ ad mortem quidam nuncius est significans ipsū cito moriturum. Tertius nuntius mortis est senectus Naz ut dicit apostolus ad Hebre. viij. Omne q̄ ō inueterascit prope interitum est. Hec autem senectus plena est miserijs que annūciant seu iudicant domum corporis cito ruituraz. Unde Boecius ō phi. conso. in primo metro. Uenit enim propera ta malis inoppina senectus. Et que sint ista mala multum particulariter declarat Salomon Eccle siastes ulti. a principio ca. usq̄ ad illud inclusiue. Spiritus redeat ad eum qui dedit illum. Dicit ergo ibi. Memento creatoris tui. s. in die iuuētutis tue. s. de ipso cogitando: ipsum uenerando: propt' ipsum bene operando. Et hoc in iuuentute: quia iuuentus fortis est ad labores. Hinc ⁊ Seneca. In iuuentute cogitaui ut benefacerem. In senectute ut bene moriar. Sequitur in textu. Anteq̄ ueiat tempus afflictionis tue. s. senectutis: q̄ hominē affligit multipliciter: ⁊ precipue ex suspitionib'. Senes enim sunt multum suspitiosi sm philosophū in libro rhetori. Putant eniz se despici ⁊ irideri: Et appropinquent anni de quibus dicat: non mihi placēt anni. s. ātiq̄tatis: q̄b' hō sibimet efficit tedios⁹ ⁊ alijs: ut frequēt appetat mortē. Aliquā do etiaz sensus deficit ꝓpter q̄ dicit ps. Ne ꝓici as me i tpe senectut': cū defecerit vir' mea ne derelinquas me.

¶ mortis nūciat ē senectus.

Subsequenter spe §. VI.

¶ Seneca hz mss scriā.

cificat Salomon miseriam senectutis in spāli. Et primo q̄tum ad miserias mortem antecedentes. Secundo q̄tum ad ipsam ꝓcomitantes. ibi. ibit homo. Tertio quantum ad ipsam subsequētes ibi. ⁊ reuertatur puluis. Circa primuz hoc est miserias mortem antecedentes ponitur triplex genus defectus. videlicz potentie apprehensiue ⁊ potentie motiue. ⁊ membrorum exteriorum. Et ō dēfectus quidem potentie apprehensiue notatur in eo quod sequitur. Anteq̄ tenebrescant sol ⁊ lumen ⁊ luna ⁊ stelle. Per solem intelligitur intellectus qui clarius cognoscit. Per lunam que minus lucet ratō: que discurrit ad cognoscendum ⁊ nōdū apprehendit. Per lumen imaginatio. que formas apprehensas a sensibus retinet. Per stellas sensus exteriores. qui sensibilia apprehendunt. Omnia ista tenebrescunt tempore senectutis: in quantuz s. multum debilitantur deficientibus organis corporis: quibus sunt affixe imaginatio. s. ⁊ sensus exteriores. Intellectus autez ⁊ ratio ⁊ si non sunt affixa corporeo organo. tamen quandoq̄ debilitā tur vel ex defectu memorie. vel ex aliq̄ infirmitate que eis aufert vsum rationis: et reducit quasi ad pueritiaz: sicut dicitur de Alberto magno qui fuit summus philosophus. Exinde notat defectuz

virtutis seu potentie motiue vel etiam appetitiue cum dicit. Et reuertentur nubes post pluuiam. Apte autem p nubes insinuantur vires motiue 7 appetitiue. cum dicit: quia sicut nubes vēto mouētur. Sic motiua 7 appetitiua spiritib' 7 humoribus ad diuersa mouentur. Dicuntur autem he reuerti post pluuiam: quia post humiditatem corporis: deficiente paulatim humido radicali virtus eius vel appetitus attenuatur. Deinde ponit miseriam senectutis q̄tum ad defectuz mēbrorum exteriorum: qui sunt sex. Quorum primum exprimit dicens. Quando commouebuntur custodes domus. Hec domus corpus nostruz luteumē. Job. iiij. Qui habitant domos luteas: huius custodes sunt ossa: quia ut dicit Aristoti. li. de animalib'. Natura fecit ossa dura: ad custodiēdum membra mollia sicut costas ad custodiam uentris: 7 testam ad custodiam capitis. He commouebuntur in senectute: quando eorum iuncture laxabuntur. Uel custodes dicuntur brachia: quia se exponunt ut custodiant totum corpus. Secundus defectus exteriorum mēbrorum est debilitas crurium: que sunt ad corporis sustentationem. Et hoc notat cum sequitur. Et nutabuntur viri fortissimi. i. crura: que sicut viri fortes portant pondus corporis: ita crura portant corpus hominis. Hec autem mutantur: cuz vacillant et non firmiter sustentant: sed quasi cadendo hinc inde declinant. Tertius defectus est dentiū: qui sūt ordinati ad masticationē 7 contritionem ciborū. Et hic innuitur duz sequitur: Et ociose erunt molentes iminuto numero. Molentes sunt due maxille que ad modum duarum molarum conterunt cibum: 7 he iminuto numero. s. dentiuz qui cadunt paulatim de maxillis senum: sunt ociose: quia cibum masticare nō pñt.

Quartus defectus est oculorum qui ordinati sunt ad uidendum. Uisus autem paulatiz deficit in senibus. Unde dicitur de Isaac Gen. xxvij. Senuit Isaac 7 caligauerunt oculi eius 7 uidere nō poterat. Hūc aūt defectū exprimit cū subdit. Et tenebrescent uidētes p foramina. i. oculi uidētes p ocularia: q̄ per se sufficiēter uidere nō pñt: obscurabunt. Quintus defectus est labiorum que sunt ad sermonis platione: qui notatur cuz subdit. Et claudent hostia in platea: in humilitate uocis molentes. Ostia sunt labia. Juxta illud ps. Et ostium circūstantie labiis meis. Dicuntur autez senes claudere ostia in platea: quia ita submisse loquuntur: quod non possunt audiri ab alijs qui sunt in platea. Sed sunt molentes in humilitate vocis. quia deficiente virtute vocem emittunt exiguam. Sextus defectus est aurium: que sunt ad vocum perceptionez: 7 hic notatur cum dicitur. Et consurgent ad uocez volucris 7 obsurdescent omnes filie carminis. Consurgent. s. huiusmodi senes ad uocez volucris. s. galli fm Hiero. Noctis enim medio cum gallus cecinerit festinus p surgit: nequaq̄ ualēs in stratu sepius membra conuertere: leuem enī modicum somnum habet: ppter frigiditatez 7 siccitatem humorum. Frigescente enim sanguine: 7 siccato humore: ex nutrimenti paruitate: quia pauci uapores feruntur ad cerebrū: ideo paruz dormiūt. Ei hic etiam est specialis defectus. s. somni. Naz quantum ad defectum auditus magis cōgruit q̄ sequitur. Et obsurdescent omnes filie carminis. i. aures que libenter audiūt armonias 7 delectāt in carminibus: 7 ideo dicūtur filie carminis. Obsurdescent quia cantilenas audire non possunt senes. Unde dicit Berzellai galaadites senex ad dauid. Numquid sensus mei vigent ad discernendum suaue uel amarum: vel audire possuz ultra voces cantorum uel cantatricū. ij. Regum. xix. q. d. non. Ponit consequenter Salamon signa aliqua debilitationis senum. Et primo quantuz ad timorem. Unde dicit. Excelsa quoq̄ timebunt 7 formidabunt inuia. i. loca aspera 7 alta. Secūdū quātū ad canorum effusionem q̄ō innuit: dicēs. Florebit amigdalus: flores amigdali sunt albi. Unde significāt capillos canos senuz. Et ut dicit quidam sapiens. Canities multi temporis flos est cuius fructus mors est. Tetium signuz ē pedum 7 tibiarum inflatio: quod innuit: dicens. Impinguabitur locusta. Locusta: vt dicitur: i senectute impinguatur 7 ē potius illud tumor q̄p pinguedo. Dicitur ergo locusta impinguari: q̄ senex qui in iuuētute est gracilis tibijs 7 pedibus: in senectute erit ponderosus. Aliud signū est defectus caloris vñ sequitur. Dissipabit caparus. Capar' ē herba calida que ualet renibus. Scōm aūtez Hiero. in hebreo nomē est cōmune ad herbā 7 ad mortez. Et per hoc significat in sene defectus caloris naturalis 7 generatiue uirtutis. Unde dicitur. iij. Regū. j. Rex dauid senuerat habebatq̄z etatē plurimos dies: cūq̄z operiret uestibus nō calefiebat. Unde nec ab Jsaac sunamitē cognosci potuit.

Quātū ad secundū. s. miserias p' senectutem mortē p comitantes dicit salamon. Ibit homo in domū eternitatis sue. Domus ista est sepulcruz. Juxta illud ps. Sepulcra eoz domus illoruz in eternum. Dicit aūt sepulcrum domus eterna seu eternitatis: q̄ quantū est de uirtute nature nūq̄ corpus inde exiret. Q̄ enim resurgat: uirtute diuina efficit. Uel etiā dī sepulcz domus eterna: incertū ē q̄n in resurget. i. q̄n erit finis mūdi. Dī. n. eternū nō solū q̄ō nō hz principiū nec finem: vt deus solus. Juxta illud ps: Tu autem domine in eternum permanes: Aut quod habet principiū sed non finem. Juxta illud Eccle. j. Terra in eter

num stat. Sed etiam quod hz tempus incertuz: nobis ignotū. Juxta illud qō dictum fuit abra he de circuncisione. Erit pactū meum in carne vestra in fedus eternum Gen. xvij. quādo autem portaf cadauer ad sepulcruz: cōiter amici ⁊ psanguinei comitantur lugentes. Et hoc ē qō subdit: Et circuibunt in platea plāgētes. s. amici defūcti. Resumit exinde miserias que morte ꝓcomitanf. v. Anteq̄ rumpaf fūis argēteus: supple: memēto creatoris tui. Funis argenteus pōt dici cartilago: que est ligamentū partiū corpis: ⁊ ꝓtinet ⁊ ligat spinalez medullā. Uel etiā pōt dici vis uegetatiua: que dicit funis ꝓpter uite ꝓtinuationē. Et texitur iste funis tribus funiculis. s. vi generatiua: nutritiua: ⁊ augmētatiua. Dicit aūt argenteꝰ iste funis ꝓpter armonie cōsonantis ꝓportionem. Alius ō fectus notatur cū subditur. Et recurrat vita aurea. Uita dicitur iuolutio uenarū: quia p eā totū corpus ligatur ⁊ saluatur. Et dicit aurea propter ruborem sanguinis quē cōtinet. Hec recurrit qñ venarū ⁊ arteriarū iuolutio amplius non perdurat: sed deficit. Alia miseria est senis morientis ruptio vesice. Et hoc innuit cum subditur. Et cō teratur idria super fontē: idria est receptaculum aque exhauste a fonte. Similiter vesica ē receptaculum urine procedentis ex epate tanq̄ a fonte. Urina enī ē colamentū sanguinis ⁊ aliorz hūorz ab epate: tanq̄ a fonte quodāmodo in totuz procedens corpus. Idria ergo super fontez ꝓteritur: quādo vesica rumpitur: ⁊ ad receptionem talis colamenti inutilis redditur. Sequitur alius defectus. Et cofringatur rota super cisternā. Rota est instrumentum per quod fit extractio aque de puteo uel ab alio loco. Cisterna est receptaculum cōtinēs aquā lutosam. Rotā ergo sup cisternam ꝓfringi: est meatum supfluitatis impure ⁊ grosse a uentre qui est quedam cisterna excutis oīmo dissipari. Quatū ad tertiū ponunt ꝓditiones mortem sequentes: uidelicet regressio corpis ad suū principiū. Unde subdit: ⁊ reuertatur puluis in terram suā vñ erat: ⁊ spūs redeat ad deum q̄ dedit illū. Et p primaz reuersionē oñdit magna miseria hominis: quia. s. in puluerem reuertit et q̄citius. Ja. iij. Que est uita ua: uapor est ad modicum parens. Et deinceps extimabitur putrid⁹. Juxta illud quod dixit Martha de lazaro: iam fetet. Sed ⁊ in uita eius pene ex oībus partibus corporis fetor exalat: precipue in senibus. A vermibus demū ꝓsumitur Job. xxv. homo putredo ⁊ filius hoīs uermis. Et Ecclesiastici. x. Luz dormierit humo hereditabit serpentes: bestias: ⁊ uermes. Reuertitur aūt spūs. i. aīa ad deum q̄ dedit illū. s. dominū si meminerit eī i iuuētute sua.

Quāuis enim §. VII.

plures sint miserie senectutis ut dictū est: sunt tñ aliqua que ipsam decorāt. Et primū est pfectior de diuinis cognitio. Unde Job. xij. In antiquis ē sapientia. Et p hoc diutinā lectionē: auditiōez: meditationē diuinorz. Secundū ē de hūanis seu agendis melior determinatio. Unī Job ibidē. In his qui multo sunt tpe est prudentia. Cū enīz experientia sit magistra rerz: ⁊ senes plura fuerūt experti: iuuenes pauca: hinc est q̄ prudentiores sunt senes: ⁊ difficulter in iuuenibus prudentia repitur. Tertiū ē matura cōsiliatio. Juuenes enī quia sanguine feruent: precipites sūt i ꝓsiliis: ⁊ ꝓpter inexperientiam rerū. Senes autē magis valent ꝓsiderare pericula que ꝓtingere pñt. Unde dñs nō iuuenes sed seniores septuaginta instituit fecit: ad iuuandū moisen in regimine populi. Et salamon seniores habuit in consilio suo: quorz consilium optimū: quia non est secutus roboaz filius eius: sed cōsiliū presūptuosū iuuenū: decem partes regni amisit. iij. Regū. xij. Quartuz est reuerentie veneratio. Debent enī senes honorari ab oībus: quod dñs mandauit: dicens. Leuit. xix. Coram cano capite consurge. Et ꝓpter hoc dicit apostolus. j. ad Thi. v. Seniorē ne increpaueris: sed obsecra ut patrem. Et propter reuerentiam quā habet ipsa etas prudentiā ⁊ maturitatez: aptius ponunt in regimine q̄ iuuenes. In cuius figuraz precepit dñs leuitas a uicesimo anno ⁊ supra portare onera tēpli seu tabernacula: a quinq̄gita vero ānis supra ubi incipit senectus: fuaz vasa tabernaculi. i. custodire: ⁊ regere aias: que sūt uasa ecclesie ad recipiendum gratiam deputata.

Quintum est a passionibus sedatio: ⁊ precipue carnalis cōcupiscentie Unde dicit Hiero. q̄ oīa vitia cū senectute senescunt. Et Sap. iij. Etas senectutis vita immaculata. Et hoc nisi q̄s sit inueteratus dierū malorum ex ꝓtinua assuefactione: sicut fuerūt illi duo senes: qui false accusauerunt susannā: de quibus dicit Isa. lxv. puer centuz annorū morief. s. morte eterna. Et ꝓuerb. xxij. adolescēs iuxta uiā suā ambulās. s. sequēdo appetitꝰ suos cū senuerit ñ recedet ab ea. Sextum est augmentatio meritorum. Quanto enī quis plus viuit: tāto plura merita acq̄rere pōt vñ ⁊ p̄mia.

De termino §. VIII.

vite vtrum possit abbreuiari uel prolongari. Et videtur q̄ non: quia dicit ps. Ascendunt montes id est homines perfecti altitudine contemplationis et gratie: ⁊ descendunt campi. i. peccatores: per latam viam in celum incedentes: in locum quem fundasti eis: scilicet celi quo ad perfectos. inferni quo ad campos siue malos: qui illis sunt preparati. Fit autem hic ascensus et descēsus per mortem. De quo subdit Psalmista:

p senecta ē decorata. ut pz in mlp.

p de vite termino diffinendo.

p urina ē colamēti sanguinis. et alio hūori ab epate.

¶ vite trāsq; ad dī ordinatōnē ꝓsequēs ē. nō abreuiari nō prosequi pt.

dicēs. Terminū posuisti quē nō trāsgredient. Et ad idē facit qđ ait Job. xiiij. Posuisti terminos ei⁹. s. vite: q̄ preteriri nō poterūt. i. nec plongari nec breuiari. In ꝯtrariū est: qz dictū ē ꝑ Isa. ex parte dñi Ezechie. regi. Morieris tu z non viues: z tī additi sunt ad uitā eius. xv. anni. Ut hētur Isa. xxxviij.

¶ vite huāne trāsgressiōnē

Pro questionis huius declaratiōe notādū q̄ terminus vite hūane pōt ꝯsiderari tripliciter. Primo ꝑ respectuz ad actiōis hūane uariatiōez. Secundo per respectum ad causarū secundaruz seu naturalium operationem. Tertio per respectuz ad diuine dispositionis preordinationem.

¶ vite huāne trāsgressiōnē plongari er abreuiari pt.

Quantū igitur ad primū: vtiqz terminus hūane vite: z prolongari z abbreuiari potest. Naz sicut bene utens beneficio recepto meretur sibi augeri: ita abutens meretur eo priuari. Et ideo quia peccatoz male vtitur uita pīti: meret eaz sibi auferri. Juxta illud: quod dicit de quadaz ficulnea infructuosa dñs eius cultori ipsius. s. succide eam vt qđ etiā terrā occupat. Luce. xiij. Et ꝓpter hoc dicit Job. xvij. dies mei breuiabūt. Et Eccliastes. vij. Ne impie agas multū: ne moriaris in tēpore nō tuo. Exempla patent Gen. vj. vbi dati fuerūt centū uiginti āni uite humani generis: cū vz dñs dixit. Erūtqz dies eius cētū uiginti āni: ad hoc. s. vt reuerterent ad pīaz. Sz qz hoies abusi sūt ad dētes scelera maiora ablati sūt eis. xx. āni. Nam trāslati cētū inūdauit diluuiū. Sic expōit hiero. de pe. di. j. pdixerat. Et ananias filꝰ azarie falsus ꝓpheta: qz pdixit tāq̄ ex ꝑte dñi loquēs reuersionez ieconie filij ioachim cū populo suo quācitius de captiuitate babilōica: cui⁹ ꝯtrariū ꝓphetauerat Hieremias. z ꝓfregit cathenas q̄s hieremias in collo portabat ex mandato dñi in signū captiuitatis pleniozis future: dixit illi hieremias. Quia ꝓfidere feciſti istum populuz in mēdacio. Ideirco hoc anno morieris: z sic mortuus est: ut habetur Hiere. xxviij. Et paruulus natꝰ ex adulterio David cū bersabee ꝓpter peccatuz ipsius Dauid añ octauaz diē mortuus ē. ij. Regū. xij. Frequenter. n. puniūt filij p peccatis parētū pena tꝑali: z cōpali fm sñiam doctoz: nunq̄ aūt pena spūali seu gehēnali. Et extra uita bonoz meret plōgari. Uñ Eccliastici. iij. Qui honorat patrē vita uiuz longiozi. Et Ezechie: reuertenti ad penitentiam additi sunt anni. xv. ut supra dictū est. Et multis patribus concessum est diu uiuere ꝓpt̄ pbitatez ipsoz. z utilitatem alioz: q̄ fm uiaz nature viuē non poterant. Quātū ad scōm etiā uita hoīs prolongari z abbreuiari pōt fm bertranduz ormino. in quodā sermone. Dicunt aūt cause scōe seu naturales influentie dispositio aeris: cōplexio corporis: regimē uite: z huiusmōi. Sic. n. uidem⁹ fructus meliozes z durabiliozes nasci i uno loco q̄ i altero fm dispositionē terre z aeris z aspectū celi ad tales arbozes. Sic z sanius z diuturni⁹ viuunt hoies in uno loco q̄ i altero fm influentiaz celi. Uñ z de quadā īsula circa extrema terre dicit: q̄ hoies ibi sanissime viuūt: z multū senescunt: z vix mori pīt: nisi ad aliā īsulā transferant. Docet z experientia: q̄ i ciuitate infecta peste moriēt centū in die: z in alia ciuitate simili ꝓpinqua: uel eade alio tēpore: nō morientur decem. Ab utero matris plurimi adducunt diuersas infirmitates: que uitā abbreuiāt. Uñ z de xp̄o Jesu quia erat optime cōplexionat⁹ dicūt sapientes: q̄ sanissime vixisset z ualde diu naturaliter. Regimen uite si sit inordinatū uitā hz abbreuiare. Uñ z Seneca dicit plures occidit uoluptas q̄ gladius. Salien⁹ Ipocratis interpres dicit. Athletas quoz uita et ars sagina ē: nec uiuē posse diu nec sanos esse: vt refert hiero. de ꝓse. dis. v. nec tales. Ecōtra: regimen vite moderatū diuturnā facit uitam. Unde Crisо. dicit. Nihil sic salutē opat: nihil sic egritudinē fugat sicut moderata refectio: ō ꝓse. di. nihil.

Quantū uero ad tertiū. s. dei preordinationē terminus uite hūane a deo prefixus ē: ut nec prolongari nec abbreuiari possit: qz dei pīntia z ordinatio infallibilis est. Et fm hunc respectū itel ligit illud Job supius allegatū. Cōstituisti terminos eius z c̄. Et illō ps. Terminū posuisti z c̄. Et qz ut dicit in libro de causis. Prima cā plus influit in causatū scōe cause: q̄ ipa cā scōa. Jō cū de⁹ sit prima causa omnium: effectus quicunqz secundarū causarum siue naturalium siue a libero arbitrio ꝓcedentes magis subyciunt ipsi ꝑme cause. s. deo q̄ ipsis causis secundis. Sed contingit aliquem effectum mortis uel infirmitatis uel alterius cāis aliter esse preordinatuz a deo: q̄ fm quod debeat procedere a causis secundis: z tunc euenit talis effectus: nō fm q̄ habet respectum z influxuz ab ipsis causis secūdis: sz fm q̄ est ꝓordinatuz a deo. Et fm hoc intelligit illud Sap. iiij. de imatura morte iusti: que non est fm causas secundas. Raptus est ne malicia immutaret intellectum eius: aut ne fictio deciperet animam illius. Et infra. Placita erat deo anima eius: z ideo festinauit eū educere de medio iniquitatū per mortem. Et ecō tra aliquādo contingit: sicut mors ezechie: q̄uis fm causas secundas: uidelicet dispositionē naturalē corpis: z demeritū eius pp peccatū supbie. uel ingratitudis tūc euenire deberz: qñ dixit Isaias ei. Morieris tu z ñ uiues. Isa. xxxviij. habito ītuitū ad cās scōas. Tñ qz i ordinatiōe diuina erat vt superuiueret adhuc quindeciz annis: dicuntur ei additi quindecim anni quibus postea vixit. Nec tamen Isaias dixit falsum Ezechie significans eum moriturum. quia ꝓphetauit hoc ex dei reue

¶ filij pugnāt q̄n pt̄ penā ꝑ na tꝑalē et nō eternā.

¶ muse ꝑe q̄ sup.

¶ Capitulū Primum

¶ Circa mortem .§.ix.

¶ Quātuz reuelans. nō ē simplex dei ordinatione. sz de effectibus sacramento.

latiōe fm q̄ ille effectus mortis erat i causis secūdis fm quas omnino erat futura. Reuelat enim deus ꝓphetis suis aliqua nō simpliciter fm q̄ sūt futura in seipsis. i. nō fm diuinā ꝓordinatiōez: sz fm ordinē quez habent ad causas secūdas tm: & ideo si aliter ꝓtingit q̄ dicant: nō ꝓpterea falsum dicūt fm Tho. scda scde. Sicut etiā si medicus ex omnia signa & regulas medicine ꝑdicit aliquē ō sua infirmitate moriturū: q̄ tamē nō moritur deo mirabiliter eum sanāte. Et astrologus ꝑdicit siccitatez ul' iundatiōez multā futurā fm influxū ꝓstelatōnuz: Si hoc nō venit nō dicunt falsum. quia locūt ex causas secūdas: sz deꝰ potest eas immutare vt placet. Aliqñ vero ita se habet ꝓordinatio ad aliquē effectū fm q̄ ipse ꝓcedit a cāis secundis & Ad hoc facit q̄ dicit. Grego. xvj. moꝛ. sup illud iob. sublati sūt ante tēpus suū: q̄ creās nos & ordinās omnipotēs deus iuxta singulozꝫ merita disponit terminū uite ut uel malꝰ ille breuiꝫ uiuat ne multi bñ agētibꝰ noceat: ul' bonꝰ iste diutius i hac uita substistat ut multis boni opis adiutō existat. ul' rursū malus lōgius differat in uita ut praua adhuc opa augeat: Ex quorū tēptatiōe purgati iusti veriꝰ viuant. uel bonꝰ citꝰ subtrahat. Ne si dui hic uixerit eius innocēciā malicia cōumpat. sciendum tm q̄ benignitas dei ē peccatorib' penitētie spaciuz largiri. Sz ꝺa accepta tēpora nō ad fructū penitēcie sz ad vsū ūḡtati vtunt qō ō diuia misericōdia mereri poterāt āmittūt: q̄uis omnipotēs ꝺus tēpꝰ vniuscuiꝰq; ad mōtē ꝓstatquo eiꝰ uita ēmiat nec alio tpre q̄sq̄ mori ponit nisi ipo quo mōit. Exponit ḡ illud dictū iob. ꝺa silicet sublati sūt mali āte tpus suū. s. quo ipi spabāt uiuere q̄ nūq̄ credūt mori. Uerū q̄ sciē nō possumꝰ q̄d sit i ꝓcōdinati ōe dei de ēmino vite nostre: scimꝰ autē ipm velle nos ꝓseruare vitā ex bñplacitū suū: Jōo ipseruati ōe vite ōbemꝰ nos igulare ex cās scās. ñ tm vtēdo supstitiōib'. l'icātatōib' l' trāsgressiōib' alicꝰ ꝓcepti dei ul' ecclesie seu regule quo ad religiosos: ēt si p hoc moꝛs vitarēt: q̄ inde moꝛs aie seq̄ret. Dicit āt Aug'. q̄ si vna aīa pereat: innumerabiliū coꝛpoꝝ moꝛs huic dāno cōpari nō pōt. xxiij. q. iij. si habes. Sz cauēda a ꝓtrarijs: utendo medicinis habitādo i locis sanis: subtrahēdo se a locis infectis peste. Licitū ē cuilibz cū nllo iure ꝓhibeat nisi ꝺs eēt curat' i loco infecto peste. Tal'. n. deserē ñ possz plebē suā pp pestē: nisi ꝓuiderit ō uicario idoneo Et i cau ēt extreme necessitatis coꝛpalis l' spūalis: vbi alij nō adessent: quilibet teneret iuuare de eo q̄ pōt: nō obstante infectiōe pestis cū se offert talis necessitas. Hoc etiaz ꝓfirmat Gratianus: di. cēs. quāuis certissime sciamus neminē ultra terminuz sibi a deo ꝓfixū esse uictuꝝ: oibus tamen languētibus nō incōgrue medemur. xx. q. q. iij. nabuchodonosoꝛ. §. finali.

¶ Ad uitā ꝓlongationē. nullꝰ ex ꝺs mādatis offendat. ad hoc moꝛs ne timeatur.

ipaz tria sūt videnda. Et primū ē q̄ moꝛs ꝓpria ē debite expectāda. Scōz ē q̄ moꝛs aliena ē equanimit tolerāda. Tertiū ē q̄ moꝛs ipa ē frequēt rememoꝛāda. Quātū ad ꝑmū sciēdū: q̄ moꝛs debite expectat: cū ad eā ꝺs debite ꝓparat. Unde ꝺns ait. Estote parati q̄z nescitis diē neq; horā. Propterea et incertā voluit deꝰ nobis esse horā mortis. Primo q̄dē ut hō viuat puriuꝰ: q̄z ut dic Ciprian'. Qualē te inuenit ꝺns cū uocat: talez te iudicat: ō. pe. dis. j. ca. nūq̄d. Stultū aūt ē uiuere in illo statu i quo ꝺs nō uellet mori. Et cū de mōmēto i mōmētū hoc possit accidere: rō ꝺz vigere ad pure uiuēdū pp hmōi icertitudinē. Scda rō ut hō opet cōiuꝰ: & p ꝑns utilius. Si. n. sciret hō in breui se moriturū: a multis bonis desisterz que tendūt i utilitate aliozꝫ: ut sibi soli uacaret: qō tñ nō ꝓgraueret. Uñ cuidā sancto viro: qñ fuit ei revelata moꝛs inde ad certū tpus futura: dictū ē ei ab angelo. Age qō agis: opare qō oparis: ut refert Greg. i li. dialogoꝝ. Tertia rō ē: ut ꝓsequatur hō hūanꝰ. Si. n. ꝺs sciz se diu uictuꝝ: ꝓsequet odia & vidictas & iniurias: & si scirēt homines se cito morituros multi nimis melancolice viuerēt: & alios ex hoc amaricarēt & tediarēt. Prime due rōnes sunt. b. tho. in sūma. Dz āt ipa mōs expectari nō solū patiēt sz letant: qō faciebat ꝑs. ꝓo hoc oꝛās & dicēs. Educ de carcere aiaz meā. Ubi pōt notari triplex cā: siuerō q̄re moꝛs nō ꝺz timeri sz desiderari. Et ꝑma ē: q̄z i vita pñti aīa i coꝛpe manet: ut i loco obscuro: tedioso: & piculoso: cuiusmodi ē carcer. Tenebris. n. inuoluimur ait Jo. Miseriꝫ replemur & laboribꝰ. Juxta illō Eccle. ij. Lūcti dies eius laboribus & erūnia pleni sunt Periclis subiacemur mortis criminalis & infenal: sicut q̄ stat in carcere: est multotiens piculo vite. Propter quod clamabat Aplus. Infelix ego hō quis me liberabit de coꝛpe mortis huius. Et ꝑs. Pericula inferni inuenerunt me. Secunda rō ē: mortem letanter expectandi est pp pleniorē & acutiorem diuinoꝝ cognitionem & dei laudatione'. Unde subditur. Lōfiteant nomini tuo. Nō enim aīa ꝓfitetur deo & laudat eum & ꝓteplat vt uellet ꝓpter grauamē coꝛpis. Unde dicitur Sap. ix. Coꝛpus quod coꝛrumpit aggrauat aīam & deꝑmit terrena inhabitatio sensum multa cogitatē. Et propt hoc beatus Andreas pendens i cruce oꝛabat liberari ab huiusmodi onere. s. coꝛpis: qō aliquando a ꝓtēplatione impediat propt necessaria uite. Tertia est ꝓpter bonoꝝ cōsecutionem. Unde dicit ꝑs. Me expectant iusti. s. in alia vita. Beati autez mortui qui in domino moriuntur: Apocalip.. xiij. Si beati ergo omni bono pleni. Et Seneca moꝛs timēda nō est: quā ūmortalitas

¶ Primo mortē tria sūt videnda.

¶ ex.

¶ mortē debemus expectare et desiderare parentes et sanctos. de eā s.

ꝓ nichꝫ debemꝰ expectare nī dm ꝑ ꝓphetā.

ꝓ morte nullꝰ dz q̄s sibi inferre pro nullo mō nr̄ ꝓpo.

ꝓ tristitia ꝑ nō mortē ē emendā.

ānime sequitur. Sicut autez reposita est corona iusticie his qui diligunt aduentum dei. s. p mortē: vt dicitur. ij. ad Thimo. iiij. Ita z timere habet de pena qui quasi intutus migrat a seculo. Unde Cipzianus hoc reprehendēs: dicit. Quā ꝓpostex q̄z peruersum est: ut cuz voluntatē dñi fieri postulemus: quādo uocat z accersit nos de hoc mūdo: nō statim voluntatis eius imperio pareamꝰ: Obnitimur: z eluctamur: z puicatiū more suox cū tristicia z meroze añ ꝓspectū dñi ducimur: z uolumꝰ ab eo ꝓmꝫs celestibꝰ honorari ad quē uenimꝰ iuuti. xiij. q. ij. q̄ ꝓpostex Expectat debite ipa mors si pia ꝓpatio fiat: fm dñi hortamētū dicētis. Lu: xij. Sint lumbi vr̄i precincti: z lucerne ardētes in manibus uestris: z vos similes hoibꝰ expectantibus dñm suum. Ubi tria pñt notari. Primum est a vitiosis delectationibꝰ abstractio. ibi. Sint lumbi uestri precincti. In lumbis eni est motus delectatiōis ueneree: ꝓpter quod dicitur Job. xl. Ox fortitudo eius. s. diaboli est in lūbis eius. Cinctura autem est quedam restrictio lūborum signans mortificationē delectationis. Scōz est in opibus feruens dilectio. ibi. Lucerne ardētes in manibus uestris. Lucerna signat mentem siue ꝓscientiam. Ignis ardens feruēs ē charitas. Juxta illud Luc. xij. Ignem ueni mittere i terrā. Manus sunt opera. Tertiū est viua uigilatio ibi. Et uos similes ho. ex. Uigilant enim tales nō solum in prima uigilia: sed in secunda z tertia: z quousqz ueniat dñs. Est enim prima uigilia etas iuuentutis: secunda uirilitatis: tertia senectutis. In qualibet autem etate debet quilibet uigilare in coherendo bonis operibus z expectando dñi aduentuz. Signanter autem dicit expectantibꝰ. s. contra illos qui impatientia moti nolunt expectare: sed preuenire dei aduentum: inferentes sibi ipsis mortem: quod nullo modo licet neqz ꝓpt quācūqz miseriam uel tribulationem mundi euadendam: ut fecit Saul. j. Reg. vltimo. Et catho. Nec ꝓpter peccatū quodcunqz puniendum: vt iudas qui laqueo se suspendit. Act. j. Nec ꝓpter quodcunqz peccatum euadēdum: ut fecerunt q̄dam mulieres ne uiolarentur a quodam tirāno: vt habetur in historia ecclesiastica. Nec propter quācunqz aliam causam: ut expresse dicit Aug⁹. in primo de ciuitate dei z. xxij. q. v. si non licet. Et de hac materia plenius in secunda parte i tractatu de homicidio. Ut enim dicitur Eccle. xj. Mors z uita a domino deo. Unde inferre sibi mortem est auferre quod dei proprium est. Naz z si iudex siue rector iuridice occidit hoc ut dei minister agit: z ideo nō male facit. xxij. q. v. qui malos. Nec est ꝓtra qō dicit Sap. j. Deꝰ mortez non fecit. Intelligitur eniz mortem. i. cām mortis. s. peccatum. Unde subdit. Nec letat i perditiōe uiuorum.

Secundo ut dictū. §. x.

est mors aliox: est equanimiter toleranda. Et circa hanc quidē. Ex cōpassione est moderate lugēdum. Ex desperatione a nimia tristicia cauendū. Ex dilectione efficaciter subueniendū. Quantum ad primum dicit Eccle. xxij. Deficit eniz lux eius. Unde z dauid non solum mortez sibi dilectissimi ionathe defleuit: sed z mortem saulis sibi inimicissimi: qui eum psequebat: pro eo q̄ iciunauit ut habetur. ij. Regū. j. Et de beato Ambro. legitur: q̄ cū audiebat mortez alicuius sancti uiri amare flebat. tum quia preceſſerat euz ad ꝓmiū: tum quia subtractum esset a fidelibus tale auxiliū: cū paucissimi boni sint. Etiā Eccle. xxxviij. dicitur In mortuum produc lachrymas: z quasi dira passus incipe plorare. Nec est contra qō ait Aplūs. j. ad Thessa. iiij. Non contristemini de dormientibus. i. mortuis sicut z ceteri qui spē nō habent. Et illud qō ait Crisō. xiij. q. ij. vbicunqz sepeliamur domini est terra z plenitudo eius. s. quod oportet fieri efficiatur: lugere autem z deplorare z lamentari eos qui de hac uita recedūt ex pusillanimitate contingit. Nam ut dicit Gratianus in §. immediate sequenti. Hoc intelligit cum fit per desperationez future resurrectionis: vt patet ex ipsis uerbis apostoli. Uel etiā cū inordinate hoc fit ut a gentilibus: clamādo z lachrymādo: z carnes lacerādo: z huiusmodi. Sed pietatis affectu z humanitatis intuitu mortuos lugere nō ꝓhibemur: sicut nōnullos sanctoz alioꝝ exequijs pias lachrymas ispendisse legimus: vt ō bea. martino z dñico z alijs Secūdo dico q̄ nimia tristicia ꝓpter mortē cuiuscunqz est caueda. Unde Eccle. xxxviij. dī. Ne dederis in tristiciā cor tuuz. s. nimiam: sed repelle eam a te. Neqz enim est cōuersio. s. ad uitam: z huic nihil pderis. s. mortuo: z teipsum pessimabis. Et paulo supra rationē assignās pessimationis dicit. A tristicia eni festinat mors. s. corpis: z cooperiet uirtutem. s. animi: z tristicia cordis flectit cerui cem. Et fm hoc itelligit dictū Cipziani. xiij. q. ij. q̄ ꝓposteruz vz nobis quoqz ipis minimis z extremis quoties reuelatū ē: q̄ frequēt atqz manifeste de dei dignatione pceptū ē: ut cōtestarer assidue: ut publice pdicarē fratres nō eē lugēdos assertiōe dñica de seculo liberatos: cū sciamus illos nō amitti sed ꝓmitti. Loqtur eni de lugētibꝰ ex desperatione seu cū nimia tristicia. Nec obstat q̄ Jacob pīarchā defunctū planxerūt egiptij septuaginta diebus z z postea filij eiꝰ i terra chanaā septē diebꝰ Gen. l. q̄ filij isrl moisē defūctū plāxerūt. xxx. diebꝰ. Deutro. vl. nā ut dic Gian⁹ xxvj. q. j. Mlta pmittebāt i ueteri testō illis tāq̄ ipfecti: q̄ tēpore pfectiōis. s.

Capitulū Primum

gratie elimínata sunt. Omnia etiã in figuram ꝓtingebant illis que nunc cessant. Uñ ꝛ christus ꝓsolãs uiduã lugẽtẽ defunctũ vnigenitũ ꝙ porta bat ad sepulturã: dixit. Noli flere. Lu. vij. Pñt aũt assignari decem rõnes ꝓpt quas ꝙs debet et pót cõsolari ꝛ nõ minus ꝓtristari. Prima rõ est: qz deus uult sic. Non ergo debes eius resistere volũtati. Uñ Aug⁹. Nihil ẽ qõ de illa aula sũmi ꝛ eterni nõ egrediatur inuisibilis imperatoris. Et etiam tu petis in oõne: fiat voluntas tua: quia uoluntas dei est prima cã oĩũz rez̃: nec pót inue niri ratio quare sic uult ſm magistz̃ in pmo sen. placeat igit̃ homini ꝙequid placz deo. Et ob hoc quia placet deo ait Seneca. Scda rõ ẽ: quia quelibet creatura est dei. Ad Ro. xiij. Siue viui mus siue morimur: dñi sumus: ꝛ iõ sicut ñ debes tristari si is qui mutuauit alicꝙd: illud repetit: sic nec de morte ꝓximi tui. Unde dicit Hiero. Nil abstulit tuũ ꝙ dignaꝰ est recipe ꝓpriũ. Et Aug⁹. dicit qui perfecte diligit deũ: non contristatur de morte cuiusꝙ. Et Job. j. Dñs dedit dñs abstulit ꝛc̃. Tertia ratio est: quia statutũ est hominibus semel mori: ad Heb. ix. Et Bern. dicit sup illud ꝓpio filio non pepercit. Si igit̃ nõ pepcit figulo nunꝙd parcet figmẽto: Si ꝙ cõe ẽ hoĩbus mori nõ debes contristari si filio tuo accidat illud. Et Ambro. in li. de. bono mortis. Quid absurdius: vt id quod scis oĩbus esse prescriptum quasi speci ale deplores. Quarta rõ ẽ: qz mors liberat ho minẽ a miseriis huius uite. Unde dicit Salamõ Eccle. ij. Lũcti dies eiꝰ laboribꝰ ꝛ erũpinis pleni sunt: nec per mortẽ ꝙdẽ reꝙescit. Et iõ noster sal uator in morte lazari fecit festum: dicẽs. Lazarus mortuus ẽ ꝛ gaudeo. Sed in resuscitatione eius lachrymatus est ꝓ cõpassionẽ: quia reuocabat eũ ad miserias huius uite. Uñ dicit Aug⁹. i li die ui sitatiõe infirmorũ. O mors desiderabilis: o mors oĩũz pñtium malorz̃ finis: o mors laborz̃ clausu ra ꝛ ꝙetis initiũ. Quis posset cogitare tuarũ uti litates beatitudinũ: Nã male mori nõ ẽ xp̃ianorz̃ quorũ mors est uiuere in xp̃o. Et ratio est:: quia dicit ps. Aꝛut te ẽ fõs uite. Quinta ratio est: qz deꝰ oĩa nouit: ꝛ uidet quid est melius ꝓ hoĩe: ꝛ iõ talis moriꝛ: ꝙ si remanerz in uita: faceret mala: ꝛ esset de reprobandis cũ sit de electis. Uel si nõ est de electis feciſſz peius. Uñ dr Sap̃. iiij. Raptꝰ est ne malicia ũmutaret intellectũ eius ꝛ ne fictio deciperet aiaz illius. Fascinatõ. n. nugacitatis ob scurat bona ꝛc̃. Sexta rõ ẽ: qz tua accidia ꝛ tri sticia ei nihil prodest. De quo ẽ exemplũ. ij. Reg. xij. Ubi dicit ꝙ dauid donec filius suus infirma retur stabat in tristicia ꝛ planctu: post mortẽ vo filij incepit excludere a se tristiciam ꝛ planctuz et posuit se ad comedendũ. Et interrbgatus quare boc fecisset. Rñdit: quia ante mortem eius forte potuisset impetrare a deo ꝓ planctũ suũ sanitatẽ filij: quod non põt fieri post mortẽ. Septima ratio est: quia nocet tibi talis tristicia. Ideo dicit Eccle. xxxviij. Repelle tristiciã a carne tua: neqz enim erit reuersio illius: ꝛ te pessimabis. Dũ enim homo tanta tristicia absorbetur: animum non habet liberum ad orandum pro eo quem luget.

Octaua ratio ẽ: quia multi sunt qui dãnant propter amorem amicorum. Quia ſm Aug. super Heñ. ad litteram. Sepe offenditur deus ne offendatur amicus. Multi enim damnant ꝓpter filios uel vxores ꝛ simul. Et ideo cuz hoc sit tibi incertuz: an si vixiſſz filius tuus ipse fuisset causa damnationis tue: ideo non debes tristari. No na ratio est: quia resurget. Unde apostolus. j. ad Thessa. iiij. Non contristemini ỏ dormientibꝰ si cut ceteri qui spem non habent. Et. xij. questi. ij. ꝙ preposterum. Et Ambro. Cessabunt lachrymе mee ꝛc̃. Et ideo dicitur Eccle. xxij. Modicuz plora super mortuum. Decima ratio est: quia si ipse qui mortuus est: reperit se in bono loco: de bes letari: quia orabit pro te. Augꝰ. Sicut enim amici nostri a torrente uoluptatis inebriantur ut nostri non obliuiscantur. Tertio mortuis est efficaciter subueniendum. Unde Eccle. xxxviij. dicitur Contege corpus illius. s. mortui: ꝛ non de spicias sepulturã illius. Unde ꝛ Thobias multũ deo placuit in sepeliendo mortuos. Sed nõ minꝰ subueniendum est anime orando ꝛ alia bona ꝓ ipso faciendo. Et ad hoc facit quod dicitur. xiij. q. ij. qui diuina vocatiõe ab hac vita recedũt: cuz psalmis tantũmodo ꝛ psallentium uocibꝰ debẽt ad sepulcrum deferri. Sufficiat autem ꝙ in spe resurrectionis xp̃ianorz̃ corporibus famulatus diuinorũ impedit canticorz̃.

Tertium princi .§.xi

pale est ꝙ mors est frequenter memoranda. Uñ dicitur Eccle. xxxviij. in psona mortui. Memor esto iudicij mei: scilicet mortis: sic enim erit ꝛ tuũ mihi heri ꝛ tibi hodie. Hinc ꝛ Plato. Summa sapientia est meditatio mortis. Ualet enim ad multa huiusmodi recordatio. Propter quod di citur. Eccle. xij. Melius est ire ad domũ luctus ꝙ ad domum conuiuij. In illa enim finis cũctorũ admonetur hominum ꝛ viuens cogitat quod fu turum sit. Et primo quidem ualet ad mundi contemptum. Juxta illud Hiero. ad paulinum. Facile contemnit omnia: qui semper cogitat se esse moriturum. Contemnit sane memorans mortem: carnis deliciam: cum sit a uermibus cõ sumenda. Juxta illud Eccle. x. Cum mortuus fu erit homo hereditabit serpentes et vermes: Con temnit mundi honorificentias: quia ut dicit ps. Cum interierit: scilicet homo: non sumet omnia

¶ mors frequenter memoranda.

neqz descendet cum eo gloria domus eius. Unde
.eccl. ꝛ Basilius ad reprimendū motum elatiōis ꝛ glo
rie: cū in diebus ꝓcessionis in pōtificalib⁹ eēt or
natus: ordinauit aliquē ex suis familiaribus sibi
debere dicere. Pater iube perfici sepulchꝝ tuuꝫ:
qz nescis quando moriturus es. Contemnit talis
mūdi diuitias cū ex eis nil ualeat portare. Juxta
illud Job. Diues cū dormierit nihil secuꝫ affert:
aperit oculos suos ꝛ nihil inuenit. Secūdo ualet
mortis recordatio ad labores sufferendum Job
iij. Quasi effodientes thesauꝝ: gaudentqz vehe
menter cū inuenerint sepulcꝝ. Effodientes the
saurum multum laborant ut inueniant ipsum
quē summe desiderant. Et quia antiqui in sepul
cris suis faciebant thesauros abscondere. ideo ta
les effodientes cum inueniunt sepulcrum gaudēt
nihil curantes de labore: sperantes q̄citius ad
thesaurum quem optabant peruenire uiso sepul
cro. Sic desiderantes thesaurum superne uite.
cum considerant q̄ per mortem cito ipsum conse
quētur fortiores redduntur ab labores et passio
nes intelligentes illud. Apli ad Ro. viii. Non sūt
condigne passiones huius temporis. ad futuram
gloriam que reuelabitur in nobis. Hinc ꝛ Aug.
in sermone Quicquid seuit pro nomine xpi: si
uici pt tollerabile est si uici nō potest migrare hic
faciat. non auffert sed accellerat ipsam requiem.
ipsam dulcedinem. que cum uenerit sine fine erit.

ꝓ mort⁹ memō unde ad pam
mūd. did.

Ualet tertio ad peccatū cauendum: ut dicitur
Eccle. vij. In oibus opibus tuis memorare nouis
sima tua: ꝛ i eternum non peccabis. Sicut econ
so dicit Treñ. j. Sordes eius in pedibus eius: sor
des peccatoꝝ eius. s. aie in pedibus. s. affectuum.
Nec est recordata finis sui. Cum enī ꝙs cōsiderat
mortē: delectationē omnē peccati deficere sentit
Et cum punitionē audit dicente dño Apocalip.
xviij. Quātum se exaltauit ꝛ in delicijs fuit: tātū
date ei tormētū ꝛ luctū: cauet sibi a peccato. Et
ad hoc Job. damascenus pōit talē similitudinē:
.fugit. Quidā dū a facie unicornis ne ab eo deuorartur
velotius fugeret: ꝛ in quoddā baratrū magnum
cecidit. Dū aūt caderet manib⁹ arbusculā q̄ndā
apphendit ꝛ in basi quadā lubrica ꝛ instabili pe
des fixit. Respiciēs uero uidit duos mures unum
albuꝫ alterū nigꝝ incessanī radicē arbusculę quā
apphenderat corrodentes ꝛ iā ꝓpe erat ut ipsam
abscinderēt. In fundo aūt baratri vidit draconē
terribilē: spirantē ignē ꝛ apto ore ipsū deuorare
cupientē. Sup basem vo ubi pedes tenebat vidit
quattuor aspidū capita inde prodeuntiū. Eleuās
aūt oculos uidit exiguū mellis de ramis illius ar
buscule exire: oblitusqz periculi i quo undiqz po
situs erat: seipsum dulcedini illius modici mellis
totum dedit. Quis igitur hominē istum non in
dicaret insanum: qui ita attēdit ad illud modicū
delectationis habendum: q̄ tam multiplicis peri
culi obliuiscitur: tanq̄ cecus esset ac ipsum nō vi
deret. Et ideo orabat ps. dicēs. Illumina oculos
meos ne unq̄ obdormiam in morte. i. in ꝙsidera
tione ꝛ memoria mortis. Nequādo dicat inimic⁹
meus. s. diabolus prevalui aduersus eū. s. per pec
catum. Unicornis igitur mortis tenet figurā que
homines semper persequitur ꝛ apprehendere cu
pit. Unde dicitur Job. xxxix. Nunquid uolet ri
noceros seruire tibi. Rinoceros est unicornis: et
iste nō uult alicui seruire: quia mors nemini uult
subuenire seu parcere: ita ut eleuantem etiaꝫ cornu
in uētrem figens interiua: quia. s. mors quēcūqz
virtute uel scientia l̄ potestate magnū interimit.
Baratrum siue fossatum mundus est omnibus
malis plenus. Arbuscula uniuscuiuscūqz est uita
que per horas diei ꝛ noctis quasi per murē albū
ꝛ nigrū incessanter cōsumitur ꝛ incisioni appro
pinquat. Basis quattuor aspidum corpus est ex
quattuor elementis compositum: q̄bus ordinati
corpis cōpago dissoluit. Draco terribilis ē infer
nus cunctos deuorare cupiēs. Dulcedo ramuscu
li mellea est delectatio fallax mundi: per quam
homo seducitur ne suum periculum intucatur.
Et sic dū mundi delectationibus vacat: ꝛ se mo
riturum non considerat: consūpta radice arbu
scule ꝛ base destructa: i fossatū cadit ꝛ ibi deside
riuꝫ peccatoꝝ pibit. Sꝫ dū mortē bñ recogitat
ꝓpinquā: mel dimittit delectatiōes mundane: et
peccatū ꝛ piculū euadit. Et iō dicit Eccle. xxxviij
Memor esto nouissimoꝝ tuorū ꝛ noli obliuisci.
Et sic pōt intelligi illud a saluatore nō pabolice
dictū. Recūbe i nouissimo loco Lu. xiiij. i. reqes
ce in ꝙsideratione mortis.

Nota q̄ triplex .§.vii.

ꝓ mors mest. s. spūal. est mors spiritualis: scilicet.
Mors criminalis defectionis.
Mors claustralis ꝙversationis.
Mors infernalis cruciationis.

Quātū ad ꝑmuꝫ dī Ezech. xviij. aīa q̄ pecca
uerit ipa morietꝫ p peccatū occidit hē aīaꝫ suam.
Ubi nota q̄ peccator assimulat mortuo pp tria.
ꝓ ꝑmō mortuo ossibꝰ. ꝓ ꝑmō. s. ꝑmo pp ꝙsimilē ꝺectū: p̄p ꝙsimilē effectū: ꝑpt
ꝙsimilē aspectū. De ꝑmo moriēte corpe talis ē
ꝓcessus i deficiēdo. Primo corp⁹ distēperat ꝛ dis
craciat. scō infirmat. tertio moritꝫ. q̄rto portat
extra domū. q̄nto sepelit. sexto a vmib⁹ ꝙsumit.
Isto mō aīa ꝑmo distēperatur discraciatur per
tēptatōnē ꝛ cogitatiōez ꝺ pctō. Scō infirmat p
comitātē ꝺlectatōez. Tertō mōit p ꝙsēsū. Quar
to aspōtat ꝛ elōgat ab hoib⁹ p culpe sue abhoīa
tionē ꝛ diffamationē apud hoies. Quinto sepelit
per malam ꝙsuetudinem. Similiter enim terra
vel lapis superpositus onerat ꝛ opprimit corpus

vt non resurgat etiam si possit. Ita mala ꝓsuetudo que est quedam moles grauissima: oppꝛimēs ⁊ incitās hominez ad peccandū. Unde Aug. in lib. ꝓfes. ca. v. Lex peccati est vitiosa ꝓsuetudinis qua trahitur ⁊ tenetur etiam inuitus animus: eo merito quo in eam uolens illabitur. Et in eodez lib. loquens de statu peccati ante baptismū suuz ait. Suspirabaz inquit ligatus non ferro alieno: sed mea ferrea voluntate. Uelle meum tenebat inimicus ⁊ inde mihi cathenam fecerat. Eo strinxerat me q̄ppe ex volūtate puersa facta libido: ⁊ dum seruit libidini: facta est consuetudo: ⁊ dum ꝓsuetudini nō resistitur facta est necessitas. Hec Aug⁹. Et hec consuetudo peccandi compatur se pulture Lazari: scōm eundem in sermone dñi in monte li. j. c. xiij. Et sicut uidetis istis maximis et nobilib⁹ fiūt sepulchꝛa honestissima ō marmoꝛe vl̄ de alijs lapidibus honestis seu lignis: cū pictuꝛis ⁊ figuris: que simul oꝛnāt ⁊ honoꝛāt. Ita istis magnis ⁊ potentibus moꝛtuis p peccatū: faciunt adulatoꝛes sepulchꝛa dealbata ⁊ depicta. i. pallidantes ⁊ oꝛnantes ⁊ excusantes imo cōmendantes peccata potētū. Quia laudat peccatoꝛ i desideriis aie sue ⁊ iniquus benedicitur. Et isti uidētur eos honoꝛare ⁊ oꝛnare: ⁊ ita faciunt: sed tamē simul cū hoc onerāt ⁊ oppꝛimūt miseros: vt nō resurgāt per penitentiā de peccatis. Unde multum notat Greg⁹. iij. moral. c. xix. q̄ christus tres moꝛtuos suscitauit: puellam in domo: iuuenem in porta: lazarū in sepulchꝛo. Quartū vo moꝛtuū difficile nunciante cognoscit: sed eū nō suscitat: q̄a valde difficile est vt de his qui post usum maxime ꝓsuetudinis in adulantiū lingue excipiūt: a mentis sue moꝛte reuocēt: de quib⁹ etiā dicitur. Sinite moꝛtuos sepelire moꝛtuos suos. Moꝛtui. n. moꝛtuos sepeliunt cū peccatoꝛez fauoꝛibus premunt. Erat aūt Lazarus moꝛtuus: sed nō sepultus a moꝛtuis sed a fidelibus mulieribus cum pietate sepultus.

Sexto coꝛpus moꝛtuū a vermibus ꝓsumitur ⁊ mens priuata uita gratie: a verme ꝓscientie de speratiōis ⁊ finalis ipenitentie coꝛroditur ⁊ moꝛdetur. Sic ergo ꝓuenient peccatum dicitur moꝛs ꝓpter ꝓsimilem defectum vel ꝓcessum deficiēdi. Sic eni intrat in animā: sicut moꝛs in coꝛp⁹ Ro. v. peccatū intrauit in mundū ⁊ p peccatū moꝛs.

Secūdo ponit peccatū moꝛs ꝓpter ꝓsimilem effectum. Moꝛs nāq̄z facit coꝛpus rigidum ⁊ frigidum ⁊ fetidū: putridum ⁊ hoꝛridum: turbidū terreū atq̄z ponderosuz. Isto mō peccatū moꝛtale facit aiam rigidā ⁊ superbā ⁊ inobedientez ad deū: puerb. xvij. Cū obsecratiōib⁹ loq̄tur paup: ⁊ diues. i. superbus effabitur rigide. Frigidaz per inuidiam quā vocat ꝓpheta malicia Hieremie. vj. Sicut frigidam facit cisterna aquam suaz: sic frigidaz facit aiam malicia sua. Fetidā p luxuriā Isaie. xxxiiij. de cadauerib⁹ coꝛruz ascendit fetor. Putridam per gule imoderantiā per quā sensus ⁊ ratio sopiuntur ⁊ sepeliunt: ⁊ homo in azinuz cōmutatur Hiere. xxij. Sepultura azini sepelieꝛ putrefactus ⁊ proiectus. Terrena per auaritiā: que nihil sapit nisi terrena: ut dicatur tali anime sicut talpe dixit natura: ⁊ serpenti dixit de⁹ Heñ. iij. Terram comedes cunctis diebus uite tue. Pigram per accidiam: que nihil boni operaꝛ ꝓuer. xiij. Uult ⁊ non uult piger: anima aūt operātiuz impinguabitur. Et sic cōuenienꝛ peccatuz vocaꝛ moꝛs: ꝓpter ꝓsimilem effectū Ro. vj. Peccatū vt appareat peccatum per bonum mihi opatū ē moꝛtem: ut fiat supꝛa modum peccans peccatuz per mandatum. Tertio ꝓpter consimilem aspectum. Quātūcunq̄z enim homo fuerit amabilis pulcher ⁊ delicatus: statim post moꝛtez erit hoꝛribilis: turpis: ⁊ abhominabilis: ⁊ a cōiōe hominum sepandus. Sic anima ante peccatuz pulcherrima ⁊ foꝛmosa esse uideꝛ. Juxta illud Can. iij. Pulchꝛa es amica mea ⁊ macula nō est in te. Sed per peccatum spoliatur gratuitis ⁊ vulneratur naturalibus: fit fetida ⁊ abhominabilis coꝛā deo: vt dicat illud Eze. xvj. Ad omne caput vie edificasti signū ꝓstitutionis tue: ⁊ abhominabilē feciſti decoꝛem tuum. Et tunc per peccatū anima misera sepatur a cōmunione fidelium: ⁊ ab amicitia dei ⁊ angeloꝛ bonoꝛum: ꝓuerb. xiij. Miseros facit populos peccatuz. Fatuissimus operariꝰ est ille: qui difficillimis laboꝛibus se fatigat: ⁊ tñ nihil stipendij l̄ mercedis in fine repoꝛtat. Quot laboꝛibus periculis difficilib⁹ se exponunt hoies pro peccato: isti pro uoluptatibus: illi pro cupiditatibus: isti pro uanitatibus: inexplicabile est dicere. Et quod erit stipendiuz: certe moꝛtis supplicium ⁊ infernale suspendium Ro. vj. Stipendia peccati moꝛs. Et ideo postq̄ salamon premisit Sapientie. j. Nolite zelare moꝛtem in erroꝛe vite vestre: signāter subiunxit neq̄z acq̄ratis pditiōem in operibus manuū uestrarum. q. d. Nullū aliuz lucrum habebitis per peccatum. Et quia manus ē organuz oꝛganoꝛ hominis sicut dicit. iij. de aīa ideo male operationes quecūq̄z potest homo exercere: per opera manuum suarum ꝓhibent.

Qtū ad secūdū .ℌ.xiii.

Sancta religio figuratiue uocatur moꝛs. Unde vulgariter regulares dicunt moꝛtui: ⁊ seculares viuētes. Tñ malus secl'aris ē uere moꝛtu⁹: ⁊ bon⁹ regl'aris uere uiuēs. Nā malo secl'ari dī Apo. iij. Nomē hēs q̄ viuas: sz moꝛtu⁹ es. Et de sāctis dī .ij. Corin. vj. quasi moꝛiētes ⁊ ecce uiuim⁹. Moꝛtui āt sūt peccato viuētes āt deo: iuxta illud Ro. vj. Existimate uos ꝙdē moꝛtuos eē peccato: viuētes āt deo i xp̄o iesu. Quare āt religiosi moꝛtui

f moꝛs nomī sñi religiosi.

¶ religiosi q̃ sũt mortui. alij rõnes assignantur.

dicantur: pñt alique ꝓgruitates adduci. Prio eni tanq̃ moriturus cõdit testamentũ suũ: in quo legat aiam deo: corpus tumulo: facultates habitas ⁊ habendas resignat mũdo. Executores autẽ istius testamenti constituit prelatos suos: quoruꝫ custodie tã corpus suũ q̃ aiaꝫ tradit. Itẽ morituꝰ incipit amittere calorẽ suũ naturalem postea vsũ sensuũ exterioꝝ: sicut uisus auditus ⁊ huius modi: tandem ultimo motũ suũ ꝓpriuꝫ: ita q̃ si moueri debeat de loco ad locũ oportꝫ q̃ hoc fiat ꝑ aliquos nõ per seipm: pãnus ei tribuit breuis ⁊ in certa mensura: ⁊ sic finaliꝫ absconditur i sepulchro. Isto modo moraliter ingrediẽs religionez. Primo amittit omnẽ calorẽ naturalem ⁊ mũdialem amicoꝝ ⁊ parentũ: quo possit a mũdi contemptu ⁊ sancta ꝓtemplatione retardari. Scõo amittit quasi usum sensuũ exterioꝝ: ꝑ honestaꝫ ⁊ religiosam custodiã: vꝫ visus: auditus: tactꝰ ⁊c. Tertio perdit quasi loquelã per silentiũ locis et tẽporibus ꝓuenienter seruatum. Silentiũ nanq̃ iuuat ad mentis refectionẽ ⁊ gratiã ꝓsequendaꝫ. In cuius figura Zacharias mutus genuit Joãnẽ .i. gratiã Luc.j. Quarto ꝑdit motũ ꝓpriũ uidelz voluntatẽ: qz nusq̃ se mouet aut alio uadit nisi ꝑ obedientiam uel licentiam prelatoꝝ. Quinto sibi tribuitur pãnꝰ modicus: qz habitus ulis ad necessitatem nõ ad supfluitatem. Et sexto tandẽ abscõditur in claustro q̃si i sepulchro suo: ne per seculi tumultus a sanctis occupatiõibꝰ ꝑturbet. Uñ istis mortuis dicit Col.iij. Mortui enim estis ⁊ uita uestra abscondita est cũ christo.

¶ de morte infernali: cruciatorum ẽ ind endꝫ.

Qtũ ad tercium .§.xiiij.

dico q̃ tertia mors est infernalis cruciationis. Et hec ẽ ecõuerso detestanda. De q̃ ps. Sicut oues i inferno positi sunt: mors depascet eos. Quis est stolidissimus pecus: ⁊ iter alias ꝓditiones hoc hz: q̃ si sit in domo accẽsa nullo mõ exit ab igne sed magis igerit se igni. Sic dãnati i iferno sic effecti sunt stolidi: ⁊ ꝑ malicia obstinati: q̃ de i inferno q̃ est eis quasi domꝰ accensa nunq̃ exibũt. Et hec est mors scõa Apoc.ij. de qua in ps. Mors peccatoꝝ pessima. Huic ꝓtrariatur vita eterna de qua loquẽs Amb. ita dicit. Ibi ẽ uita sine morte: dies sine nocte: gaudiũ sine merore: tranquillitas sine labore: fortitudo sine debilitate: rectitudo sine ꝑuersitate: pulchritudo sine deformitate: veritas sine falsitate: charitas sine inuidia: felicitas sine miseria. Itẽ queritꝫ utꝝ sit licitũ ab aliquo morituro reqrere: q̃ reuelet ei statũ suũ post mortez. Rñdet de hoc.b.tho. in q̃dã.q. de quodlibet. Qz cũ peccatũ sit ꝓtra nãm: ut patet ꝑ Damascenuꝫ in.ij.li. Reqrẽ impletionẽ naturalis desiderij: nõ ẽ peccatũ: nisi aliq̃ inordinatio adiungat: sicut patet in sũptione cibi ⁊ potus. Dõ aũt naturaliter

¶ Primo reiacẽ ille q̃am mõd.

¶ Primũ ꝑtinet ad auar.

¶ Utr aliq̃ moriens teneat sibi reuelare. q̃re ẽ litera.

scire desiderat. Unde si reqrat alicuius rei noticiã nõ est peccatũ nisi forte ꝑ accñs: hoc est ꝑ aliquã inordinationẽ aduictã: puta. Si ꝑ studiũ alicuius sciẽtie aliqs impediat ab officio ꝓdicationis debite: ꝓpter studiũ geometrie: aut etiã si quis inqrat aliquid cognoscere superbe ⁊ ꝑsũptuose: aut siq̃ alia inordinatio circa hoc cõtingat. Nulla autez inordinatio in hac inqsitione videt: si quis inquirat a moriente cognoscere statũ eius post mortez: subiũciendo tñ hoc diuino iudicio. Unde nulla rõ ẽ uidetur quare debeat dici hoc esse peccatũ: nisi forte ex dubitatione fidei de futuro statu: q̃si dubitando inquirat.

De tribus nouissimis mortis. Capitulũ.ij.

Ria sũt nouissima

in morte: ⁊ iõ dicit in ꝑl. Memorare nouissima. Primũ ẽ aie sepatio. scõm ẽ sepate ad deũ pñtatio. ttiuꝫ ẽ pñtate sñie illatio. Quãtũ ad pmũ sciendũ: q̃ i sepatione aie a corpe: cõit supuenit multiplex bel luꝫ ouꝝ ⁊ grauissimũ: qõ xps insinuauit sub silitudine obsidiõis hierosolime dicẽs. Circũdabunt te inimici tui i uallo: ⁊ coangustabũt te undiqꝫ: ⁊ ad terrã ꝑsternẽt te: Luc.xix. Et rõnez assignat: dicẽs: eo q̃ nõ cognoueris tẽs uisitatiõis tue. s. recipiendo xpm ꝑ gratiã ⁊ dilectionẽ. Et in ꝓdictis verbis notat triplex bellantiũ genus ꝓtra aie ciuitatem in nouissimo. s. sepationis eius a corpe.

Primũ ẽ ꝺmoioꝝ ifestatõ. ibi. Circ.te.ini tu. val. Scõm est ꝓpinquoꝝ molestatio. ibi. Et coan.te. Tertiũ ẽ sensuũ fatigatõ. ibi. Et ad.t.te ꝑ.te.

Quãtũ ad primũ §.I.

¶ Primũ ꝑtinet ad auar.

dicit Greg. i omel. ipi ꝰ euãge: q̃ diabolus ꝑcipue aggredit hoiez i fine grauissime ⁊ astutissime tez ptãs: sciẽs plus tps nõ sibi restare ad seducẽduꝫ. Et i in huiꝰ figurã dixit dñs antiq̃ ꝓpheti. Tu insidiaberis calcaneo eiꝰ. s. creature rõnalis: cuius calcaneꝰ corpalis ẽ extremitas corpis: finem vite designãs. Et sic ꝓpens i cauda dr hñe venenũ: ita dr abolus ꝑcipue uenenũ i fine oĩs malicie suggerit. ⁊ ꝺ hoc ps. ibi. Inimici mei aiaꝫ meã circꝺedẽrt: adipẽ suũ ꝓclauserũt: os eoꝝ locutũ ẽ supbiã. Inimici nri maximi sũt demones: ⁊ hi aiaꝫ uallo circũdãr: cũ peccata cõmissa añ mẽtẽ ponũt: uel di uersa tẽptamẽta suggerũt hic ide. Adipẽ suũ cõcludũt: qz abũdãtẽ maliciã suã i aiaꝫ iduclẽ q̃rũt. Os eoꝝ loq̃t supbiã: dũ vꝫ de ifidelitate: ul ꝺ de spatõis crudelitate: l ꝺ ꝓfessiõis taciturnitate morientem temptans: que omnia ad superbiam pertinent. Cum enim sciat quia sine fide impossibile est placere deo: ad Hebr.xj. Et dubius in fide

sit infidelis: extra. de. heret. dubijs: iō ad dubitandum de fide conat inducere. Sed dicit Apoc. ij. Esto fidelis usq; ad mortem. s. inclusiue et dabo tibi coronaz uite. Unde legitur de quodā magno doctore. Q; cū esset in extremis ꝓstitut⁹: diabolus aduenies suggerendo cepit alloqui mentē eius: ⁊ q̄rere q̄d ipe crederet. Rndit aūt ipse cogitationi tali se credere qō credebat eccl'ia. Et ulterius ille quesuit. Quid eccl'ia crederz? Et rndit. Articlos qui in simbulo cōtinent. s. deū trinū ⁊ unum dei filium a virgine cōceptum ⁊ natū ⁊ huiusmodi. Cui subdidit suggestio diabolica. Nonne phia q̄ sm rōnem ē ut didicisti: docz hoc ipossibile fore. Et sic intrans ipse disputationē super huiusmōi: existimās ꝓpria uirtute rōnis illā expellere: in incredulitatē decidit ⁊ mortuus est. Inde ad paucū tp̄us alius doctor infirmatus ad mortē: cui apparēs p̄dictus mortuus q; sibi familiaris ⁊ notus: interrogauit de fide sua ne forte erraret. Cui ille respondit. Credo q; credit sancta mater ecclesia. Et ille: quid credit ecclesia? Rndit ifirmus: id qō ego credo. At ille iterū inquit. Et tu quid credis. Rndit idē quod p̄ius. s. qō credit ecclesia. Et sic pluries interrogando: nūq; potuit eū de p̄dictis terminis educere: nec in desperationē ponere: pp quod demū ille mortuus exclamans: dixit. Heu mihi: quare nō sic feci i infirmitate mea ultima: volui disputare cū diabolo: ꝓfidens ex superbia mea de ꝓprio ingenio: ex quo succubui de fide dubitans: ⁊ ꝓpt hoc eternaliē dānatus sum. Ponunt aūt ⁊ isti inimici demones aliā obsidionē et ualluz. s. desperatōis. Et certe periculosa ē desperatio: ut dicit. ij. Reg. ij. imo nil periculosius: ⁊ iō p maxime de desperatione tēptat. Qō etiaz fecit erga. b. Bernardū. Nam ut habet in eius legēda in graui infirmitate cōstituto supuenit sibi tēptatio desperationis de sua salute: considerans se in multa negligentia deo seruisse ⁊ se nil quasi boni fecisse: unde tantū p̄miū glorie recipere deberz: sed illustratus a deo rndit temptatori. Fateor nil fecisse dignū tanto p̄mio: sed xp̄us dei filius duplici ratione illud obtinet. s. merito passionis: et rone hereditarie successionis: q; naturalis filius dei: ipse una ratione ꝓtentus ē ipsum possidere. s. in quātum filius: merito autez passionis spero mihi certitudinaliē velle elargiri. Sicq; cōfusus est inimicus ⁊ nō ꝓualuit ꝓtra eum: sicut cōtra Chaim q̄ dixit: maior est iniq̄tas mea q̄ ut ueniā merear. Señ. iij. Et sicut iudas qui laqueo se suspendit. Aliquos inducit ad taciturnitatē cōfessionis alicuius peccati: uel ad nō restituendum. Taciturnitas aūt talis ex superbia orit: ut dicit de pe. dis. j. §. Taciturnitas. Unde in uitis fratrū legitur q; cuidam ꝓbo religioso in infirmitate constituto: apparuerunt duo demones in forma angelorum bonorum: dicentes se missos a deo: ut portarent animam eius ad celum: sed ita graues reperiebant q; non possent deferre. Nihilomin⁹ darent sibi modum ad alleuiandum peccata sua videlicet: ut exinde teneret silentiū firmissimum. Quibus recedentibus ille nulli loquebat nec respondebat. Quod perpendens quidam sanctus vir ⁊ expertus: visitans eum cepit admonere ne permitteret se decipi a diabolo: q̄ se trāsformat aliquando in angelum lucis. Ex cuius uerbis illuminatus locutus est: ⁊ reuelauit quomō sibi apparuerāt illi duo: ⁊ quid dixerant: ⁊ qō postea recordatus fuerat de quodaz peccato mortali cō misso in seculo: de quo nunquā confessus fuerat ex obliuione: quod subito confessus est: alīs fuissz damnatus. Et sic detecte sunt inimicorum insidie. Sic igitur circūdabunt te inimici tui uallo temptationū in fine. Naz ⁊ ad xp̄m accessit in cruce pēdentē: sicut ipse ait Jo. xiij. Uenit enī. i. ueniet princeps mundi huius. i. diabolus: ⁊ in me nō hz quicq̄. s. peccati. Sed ⁊ beatus Martin⁹ cū ipm vidisset i extremis cōstitutus ait. Quid hic astas cruenta bestia ⁊c. Quāuis ergo graues sint eius tēptationes: tñ qui recte viuit ut uerū membruz xp̄i est: ipse qui caput est nostrū: ꝓ eis pugnat et vincit. Sicut ipse ait. Confidite q; ego vici mūdū .i. peccata ⁊ tēptationes mundi.

Quātū ad secūdū .§.II.

p 2m Beli ē a consanguineis.

Aliud genus bellantium inimicorum est multitudo cōsanguineorum: de quibus dicitur Michee vij. Inimici hominis domestici eius. i. ꝓsanguinei ⁊ illi multum coangustant. Primo q̄dem dā durū est sibi deserere filios ⁊ uxorē ⁊ alios quos inordinate diligit. Unde Aug⁹. de sero penitente ait. Quem morbus urget ⁊ pena terret: ad veraz vix ueniet satisfactionē: maxime cū filij quos illicite dilexit sint p̄sentes ⁊ uxor ⁊ mundus ad se vocet: de pe. di. vij. Nullus. Et frequenter ex inordinato amore filiorum potius uolunt perdere animam quā aliena restituere ne pauperes remaneant. Unde de quodaz usuzario legitur in infirmitate constituto: q; cū filij persuaderent ad restituendum: ille respondit: q; si hoc ageret ad hospitale eos ire oporterz. Moritur igitur sine restitutione facta: post mortem unus filius totam partem sibi contingentem restituit: ⁊ dei seruitio se mancipauit. Alter uero retinuit suam partem mundanis deditus: ⁊ inde ad modicuz mortuus est. Quadam autem die cum oraret ille qui restituerat: vidit terram apertam ⁊ in centro ignem infernalem: ibiq; iacere filium super patrē: alīq; alterum maledicere. Pater filium eo q; amore eius illicite acq̄sierat nec satisfecerat. Filius patrē

eo q talia male ablata sibi ouiserat. Loan gustat tales inimici domestici morientē: in q̄tum vnus querit sibi legari tantum alius tantum: et tota eorum solicitudo est de lana non de anima. Aliquando etiaz incipiunt euacuare capsas: qō videns infirmus non parum angustiat: z de euentu familie sue. Loangustant aliquando quia volentes de suis disponere: non permittunt nec ad eum ingredi doctum religiosum: ne forte faceret sibi conscientiam de restitutione: uel elemosynis pauperibus dandis: decipiunt eum dicentes cito sanandum: cum tamen sit periculum. Medicus etiam qui ut domesticus assumitur: nō seruat preceptum ecclesie: de pe. z re. Cum infirmitas: quia non admonet primo ut mittat pro confessore. Et ideo bene dicitur Iere. ix. Unusq̄sq; a proximo suo caueat z i omni fratre suo nō habeat fiduciam: quia omnis frater supplantans.

Qtū ad tertiū .§.III.

rz Sicud ē a sensibꝫ.

inimici nostri domestici: sunt sensus nostri: figurati per quinq; fratres diuitis epulonis: de q̄bus ps. Eripe me de inimicis meis deus meus. Utiq; inimici nostri sunt: qui furantur preciosissima. s. animam Treñ. iij. Oculus meus depredatus est animam meam: z sic de aliis. Isti autem cum organis suis laborant z paulatim deficiunt: z ita animaz defatigant: ut vix valeat infirmus aliq̄d de salute cogitare: sed quomodo possit sanari: et habere gustuz ciborum z huiusmodi. Unde ps. Non est in morte qui memor sit tui. Demum ad terram prosternūt dolores ipsi corporis. Et sicut arbor magna que habet plures radices in terra multum defixas: cum per securiz incidit: magno impetu prosternitur ad terram: ita cum anima seperatur a corpore per securim mortis: cum extrahere habeat omnes potentias z uitam ab organis corporis: fit hoc cum maxima uiolentia et dolore: z precipue in peccatoribus. Unde Eccle siastici. xli. dicitur. O mors q̄ amara ē memoria tua homini pacem habenti in substantijs suis: uiro quieto cē. Sz electos suos in huiusmōi bello humor ad seinuicem bellantiuz: deus mirabiliē consolatur. Unde Greg⁹. in. iij. dialogorū dicit. Justi aliquando in morte sua sanctor̄ p̄cedētiū visiones aspiciunt: ne ipsam mortis sue penalem sententiā pertimescāt z sine dolore z fortitudinis fatigatōne soluant: z aliq̄s sanctos eis apparētes aspiciūt. Exemplū de presbytero qui dixit vxori: Tolle igniculū adhuc foculus ē: cui apparuerūt apli. Petrus z Paulus. c. xij. in. iij. dialogor̄. Aliq̄s āgelos uidēt: exēplū in Stephano. c. xxix. in eodem libro. iij. Et de. b. Nicolao epo. Aliq̄s vident virginē Mariā: exēplū de musa. c. xxvij. libro. iij. Aliq̄s dñm Jesum christū: exemplum de Tarsilla. c. xvij. eodem libro. iij. Aliquando sentiunt celestes melodie z odor sentitur z lux uidetur: sicut in seruulo paralitico. c. xv. eo libro .iij. Econtra mali in morte uident demones cum magno impetu z violentia extrahentes aiaz de corpore ul' deuorantes. Sicut habetur in vitis patrū: z in. iij. dialogor̄ de heremita ypocrita: qui dixit se paulatiz absorberi a dracone cē. Memorare ergo istud primū nouissimū.

Secūdū nouissi. §.IIII.

muz anime sepate est añ deū p̃tatio. Ut. n. dicit apostolus ad Heb. ix. Statutū est homib⁹ semel mori: z iudiciū p' hoc: iudiciū. s. particulare discussiōis de aia que ei p̃tatur. Unde ps. Deus iudicium tuū regi da. i. o deus pater da. i. dabis iudicium. s. discussionis z examinatiōis regi. s. xp̄o qui est rex regum z dns dn̄antiū. Et infra. Judicare. i. ad iudicandū populū tuū in iusticia. Añ ipsum oportet nos p̃tari: iuxta illud apli. Oēs astabimus añ tribunal iudicis xp̄i. Et q̄ ut dicit Greg. Qualis quisq; hinc egredit: talis in iudicio p̃tatur: dis. xxv. Qualis. Ideo ut dicit sapiens. Ante iudiciū para iusticiā. i. opa iusta cū quibus cōpareas. Nā oia alia te deserūt nisi opera tua: Apoc. xiij. Opa illor̄. s: mortuor̄ sequūt illos.

.ee. Unde Jo. damascen⁹ circa hoc ponit similitudinez talem. Fuit quidam hns tres amicos: vnū diligebat plus q̄ se: alium sicut se: tertiū minus se z satis parū. Dic cū fuisset citatus a domino suo ad respondendū in curia sup factis suis: vñ sibi periculū mortis ūminebat: accessit ad primū rogās ut cum eo iret z eū iuuaret. Qui rñdit se nō posse ppter alias occupationes: tñ ppter amicitiā suā si sniaz mortis acciperet: daret ei saccū cilicinū ad eū in uoluendū. Ad aliū accedēs p̄ sili cā etiā ille se excusauit: sed tamen ppter amicitiam eū associarz vsq; ad curiā. Ad tertiū accedens cū uerecūdia et p̃fusione: q̄ paruz dilexerat: rogauit similiter vt eum associaret. Cui ille. Licet parū mihi dilectionis ostenderis: nihilominus nolo te deserē: sed ad iudicem tecuz volo venire: z pro te loqui. Homo hic significat quemlibet peccatorem: qui habet tres amicos: mūdū quē diligit magis q̄ se. i. salutē suā: cōsanguineos quos diligit ut se: z aliqua bona opa que tñ parua sūt: z cū modica affectione facta. Cū āt citatur p mortē a domino: z multū habet timere de sñia danda. Utiq; mūo⁹ nimis amatus ab ipso: nō comitatur eū: sed dat sibi p cadauere cooperiendo saccum uilem. Consanguinei etiam non vadunt ad iudicium ad intercedēdum pro eo: sed associant vsq; ad ecclesiam funus. Sed bona opera eum comitantur: et si sunt facta in charitate eum defendunt. Unde

tres amici

¶ Primez debemꝰ deo reddē de bonis naturalibꝰ

Capitulū Secundū

Ambro. Nō sunt hominis bona: que secū ferre nō pōt. s. tpalia. Sola misericordia comes est defunctoꝝ. Cū igit aīa deo pñtatur: exigit rō ab ea fm q̄ parabolice habetur Math. xviij. de rege q̄ voluit rōnē ponere cū seruis suis.

Et primo ponit rōnē de bonis naturalibꝰ:
Scō ponit rōnē de bonis spūalibus.
Tertio ponit rōnē de bonis tpalibus.
Quarto pōit rōnē de peccīs admissis ⁊ dimissis.
Quīto ponit rōnē de fiendis omissis.
Sexto ponit rōnē de subditis cōmissis.

Quantū ad primū dicit aplus. j. Corinth. iiij. Quid habes qō nō accepisti: q̄si dicēt nihil. Ipe ni deus te fecit quātū ad corpus: ⁊ possedit q̄tū ad uite ꝓseruationē: ⁊ creauit quātū ad aīmā: Deutro. xxxij. Sūt aūt bona naturalia figurata p talenta plura uel pautiora cōmissa a domino seruis suis ad lucrificandū: ut habet parabolice Math. xxv. Nā uni dedit quinq; talenta: alteri duo: alij unum tantū. Et post certū tēpus veniēs uocauit eos: ut rationē redderent de lucro. Unū igitur talentū pōt dici esse liberum arbitriuz: qō omnibus datur adultis: nisi fatuis qui nō habēt reddere rōnem. Et hoc solo sine sanitate corpis ⁊ alijs bonis tpalibus pōt multa facere. s. ad gr̄az se preparare si eam non hz. Et certū est fm bea. Tho. in. iiij. q̄ nulli eam subtrahit facienti quod in se est. Et receptam pōt ⁊ debet augmentare. Unde Ecclesiasti. xv. dicit. Deus creauit hominē ⁊ reliquit eum in manu consilij sui. i. potestate arbitrij. Posuit ante eum malum ⁊ bonum ad qō voluerit extendat manū suam. Duo talenta sūt liberum arbitrium quo ad animam: ⁊ ualitudo corpis: que a deo dant Unde ps. Dñs illuminatō mea. i. cā illuminationis quo ad aīmā ⁊ rōnez: ⁊ salus mea quo ad corporis sanitatem. Et certe magnum est istud talentum: quia ut dicit Ecclesiastici. xxx. Non est census super sanitate. Quiq; vero talenta intellectiua acuta ad inuestiganduz: ⁊ memoratiua tenax ad recordandū: extimatiua ad arbitrandū: imaginatiua fortis ad fantasiandum: sensitiua exterior ad exercitandum. Ratio exigetur de intellectiua: si circa uana ⁊ curiosa se exercuit: quia tunc demeruit: aut circa diuina p̄cepta: quia tunc lucratus est merita. Unde Ecclesiastici. iij. In pluribus operibus eius ne fueris curiosus: sed que tibi p̄cepit deus: illa cogita semp. De memoria inquiretur: si fuerit occupata ad recolendū iniurias ob vindictaz: contra illud. Memor eris iniurie Leui. xix. qui tunc male pro mercat' ē. Aut ad recolendū diuina bñficia: fm exemplū Isa. dicentis. Miserationuz domini recordabor: tūc. n. lucrat. De extimatiua iuncta cū rōne: si se extimauit supra se. Nā tunc multū perdidit: ad Gall. vj. Qui se existimat aliquid cē cuz nihil sit: ipse se seducit. Sz habēdo rectā extimationem de futuro premio p penas ꝓsequendo: et principaliter uirtute dei multū lucrat. Sic faciebat aplus dicens Ro. viij. Existimo q̄ non sūt cō digne passiones huius tp̄is ad futuraz: gloriaz q̄ reuelabit in nobis. De imaginatiua cū intellectu iuncta ad fantasiandum circa scripturaz cōcordantiam. ps. Abissus abissum inuocat: ab altitudine fantasie. i. uetus testamentū ubi est abissus: quasi infinite sapientie inuocat abissum noui testamenti: ⁊ ecōuerso: quia unū reddit testimoniū alteri. Et abissus culparum inuocat abissum penarum ex testimonio scripturaz: quod fantasie altitudo concernit ⁊ sic lucratur. De sensitiua exteriori exigitur ratio: si usus est rōnabiliter non pueriliter. Unde apostolus. Nolite pueri effici sensibus sed malicia paruuli estote. i. non utendo ad malicias peccatoz. Qui uero duo talēta accepit. s. sanum sensum seu intellectuz ⁊ corpus: exigetur ratio: si intellectu. i. attentione fecit orationes ⁊ audiuit diuina: ⁊ si corpus spiritui subiecit: per abstinentias moderatas tamen: fm illō apostoli Ro. xij. Exhibeatis corpora uestra ostiā uiuentem sanctā deo placentē. Qui uero unū tm̄ accepit: etiā si illud non multiplicauerit p̄parando se ad gratiam: ⁊ uiuendo fm eam: ut malꝰ ⁊ piger condēnabitur. Qui uero accepta multiplicauerit bene utendo: dicetur ei euge serue bone ⁊ fidelis ⁊c. De bonis spūalibus exigēt rō: que utiq; dantur a deo. j. Corin. xij. Unicuiq; datur. s. a deo manifestatio spiritus ad utilitate. Et hec sunt decem: figurata per decem mnas quas homo nobilis dedit uni ex seruis suis: alteri dās quinque: alteri unam: ut negociarentur cum eis: vi habetur Luc. xix. parabolice. Nouem ex his sunt gratie gratis date: cōes bonis ⁊ malis: quas enumerat apostolus. j. Corin. xij. Diuisiones gratiarum sunt ⁊c. Decima gratia que est omnibus utilior: est gratia gratū faciēs. Hec dat cuilibet in baptismo: nisi ponat obstaculuz. Sed gratie gratis date oēs: nō dantur simul uni cōiter: sed alicui plures alicui pauciores: alicui aūt dantur omnes simul. cuz gratum faciente: ut. b. Dominico. Habuit enim sermonē sapientie. s. ad loquendum sapide ⁊ alte de diuinis. Sermonem scientie ad loquendū efficaciter de humanis ⁊ moralibus. Habuit ⁊ fidem. i. quandam certitudinem credendorum: quod ostendit in disputatione contra hereticos: precipue in charta in ignem missa ⁊ illesa. Gratia sanitatum ei nō defuit. quia plurimos ex uarijs lāguoribus sanauit. Operatio virtutū i eo ꝼulxit. i. insignū miraculoz. vt resuscitatio mortuorum. pphetiam se hīe oñdit: reuelatione oculorum: ut de cōuersatione cuiusdā hereticī deputati ad mortem Discretō spirituum ei affuit in

¶ abiss abissū inuocat exponitur.

¶ rō exigēt de bonis spūalibus.

¶ Gr̄a gratis data. Gr̄a gratū faciēs differentia.

cognoſcendo inſidias demonuꝫ ubi apparētiū. Genus linguarū ⁊ precipue intelligendo idioma aliozꝫ ſibi ignotū. Interpretatio quoqꝫ ſermonū in eo fuit oſtenſa: ꝙ mirabiliter ⁊ ſuauiter expo nebat miſteria ſcripturazꝫ. Unde plures libros poſtulauit. Habuit ⁊ gratiā gratuꝫ facientem: ut patet ex ſanctitate eius ⁊ operibus uirtuoſis: de uſu earū exigetur rō. ¶ Nazquiſtīm mnas unū reci pit. i. gratiā gratū facientē: reddere habet ratōez: nō ſolū ſi cōſeruauit: ſed ⁊ ſi augmētauit p exer citiū uirtutum. Propter quod dicebat apls. j. ad Corin. vj. Hortamur uos ne in uacuū gratiā dei recipiatis. In uanū recipit id ē fruſtra: qui i ea ſe nō exercz. Unde in illa parabola: qz nō multipli cauit eam qui unū accepit mnam reprehenſus ⁊ ea ꝑuat' fuit. Qui recipit aliquas ex gratijs gra tis datis: ſed non omnes: figuraꝫ p eū qui quinqꝫ acceperat. Et talis etiā ſiue partē ſiue omnes rece perit: rōnez reddet quō eis uſus eſt: ⁊ quo fine. Uidelicet ſi ad utilitatez ꝓximoꝝ ⁊ honorē dei: propter que dantur: aut propter honorē ꝓpriū. j. Pe. iiij. dicitur. Unuſq̄ſqꝫ prout accepit gratiā in alterutrū illam adminiſtrantes: ut boni diſpē ſatores multiformis gratie dei. Hinc ⁊ Aug'. j. q. j. pphetauit dicens. Non ſe iactent qui forte ſine charitate habēt ſanctuꝫ dei munus. i. aliquā gra tiam gratis datam: ſed uideant qualem rationez ſint habituri cū deo: qui ſanctis nō ſancte utunt: ut Saul malus ⁊ Balaam pphetiā habentes.

ꝙ rō exigēt̄ de ſcīē ⁊ pūmlib⁹.

Bona temporalia ſunt diuitie: honores: fama: et huiuſmōi: que dant abūdanter ⁊ mediocriter: et tenuiter: ſm beneplacitū dei. Ut enī dicit Ambr. de diuite. Quando hanc ingreſſus es lucem: qñ de uentre matris exiſti: quibus queſo facultatib' cōſtipatus ingreſſus es: oſ. xvij. Sicut hi: quaſi diceret nullus. Ergo a deo tibi conceſſa ſunt: nō ad diſſipādū uel tibi retinendū: ſed rōnabiliter diſpēſandū tibi ⁊ alijs. Et de huiuſmōi diſpenſa tione rō exigetur: ut habet̄ parabolice Luc. xvi. de quodam uillico: qui diffamatus: ꝙ diſſipaſſet bona dñi ſui: vocatus ab eo: ait. Redde rationez ꝟillicatiōis tue. Ad idē facit qō ait Aug'. Hoies qz rōnaibles ſunt facti: de ſe ⁊ de oībus rebus q̄ i uſū uite pñtis acceperunt: rōnem reddituri ſunt deo: ⁊ pro actuuꝫ ſuoruꝫ qualitate recepturi ſūt penā aut gloriā. xv. q. j. §. ex eo autē. Qui igitur tenaces ſunt: ⁊ pauperibus nō ſubueniūt: male po terūt reddere rationē: ut diues epulo Luc. xvi. et qui ea in vanitatibus: in ludis: in cōuiuijs: i pom pis cōſumūt: deterius eis erit niſi ſe recognoſcāt ⁊ doleant ut filius prodigus: qui diſſipauit oēm ſubſtātiā ſuā uiuēdo luxurioſe. Luc. xv. ſz poſtea ad patrē cū humilitate reuerſus eſt. Peſſime aūt rōnem reddere poterunt: qui per phas ⁊ nephas acquirūt: ⁊ retinent talia: ſicut Achan q̄ furatus regulam auream ⁊ clamidem ꝓpter hoc lapida tus eſt Joſue. vij. Quarto exigēt ratio de pec catis admiſſis ⁊ dimiſſis. De omni uerbo otioſo reddēt homines rationē i die iudicij Math. xij. Non ſolum vniuerſalis ſed ⁊ particularis iudicij qō eſt p mortem. Eſt aūt uerbū mentale ut cogi tatio: vocale ut locutio: manuale ut laboratio uł opatio. Et de quolibet horꝫ ſi fuerit otioſum. i. inutile ⁊ infructuoſum punitur. Unde ꝓpheta. Ue uobis qui cogitatis inutile. Et multomagis ⁊ ſtrictius de locutionibus maledicis: detractorijs: mendacijs: periuratorijs: incantationib' ⁊ huiuſ modi. Cū autē huiuſmodi pęſſim' de' dimittat reuertenti ad penitentiaz: ⁊ totiens quotiens exi getur ratio: ſi ipſe ita dimiſit odium offendētib' eum. Nam ſi non dimiſit ſed cum odio fraterno migrauit: acerrime confundetur ⁊ punietur: ſm ſimilitudinem datam a ſaluatore noſtro Math. xviij. de ſeruo debitore decem milium talentorū: Qui cum fuiſſet oblatus domino ſuo in ratioci nio fiendo: ⁊ nō haberet ūde redderet: iuſſiſſetqꝫ dominus eius eum uendi: ⁊ uxorem eius ⁊ fi lios: ⁊ ex precio ſibi ſatiſfieri: humiliatus ille pro mittens ſatiſfactionē data ſibi dilatione: domin' eius dimiſit eum liberum ⁊ debitum eius. Poſt modum ſeruus ille inueniens conſeruum ſuum debitorem in centum denarijs: cum ille ſe humi liaret ⁊ peteret dilationē ab eo: repetente debitū noluit concedere: ſed miſit eum in carcerē. Quo audito dñs eius iterum fecit uocari eū dicens. Serue nequam omne debitum dimiſi tibi qē. demum tradidit eum tortoribus. Dominus iſte ⁊ rex deus eſt: debitor decem miliū talentorꝫ: eſt trāgreſſor preceptorū: cogitatione: locutione: uel operatiōe. Exactio ſeu inquiſitio ratiocinij ꝓma vice ē per inſpirationē: ⁊ internam cōpūctionez: in qua ꝓſideratione uidet ſe peccator dignū con demnatione: ut. ſ. uendatur in ſeruū diabolo: ut. ſ. ei ſubijciatur in penis: ⁊ uxor eius. i. uoluptas: ⁊ filij. i. affectus ſui ⁊ ſenſus. Sz ſciens diuinaz pie tatem: miſericordiā humiliter petit: ꝓponens in futuꝫ uita comite ſatiſfacere de malis ſuis. Ad quā cōpunctionem ⁊ propoſitum: ſubito deus li berat a ſeruitute diaboli: ⁊ debitum peccatoruꝫ relaxat. Sed ingratus homo de taz immenſo bñ ficio: cum poſtea recipit aliquā iniuriam a ꝓri mo: uel recordatur ꝺ alia ſibi facta: nō uult igno ſcere ſed querit uindictam. Et pſeuerando i hui' modi crudelitate: deus ſecūdo uocat. ſ. p mortez. Et ſi cū tali indiſpoſitione ad tribunal xp̄i acce dit: poſt maximam confuſionem: tandez tradit tortoribus carceris infernalis. Et ad hoc facit qō dicit Aug'. Qui diuini bñficij oblitus: ſuas uult vindicare iniurias: non ſolum de preteritis pec catis uenia non merebitur: ſed que ſibi dimiſſa

fuisse dimissa gaudebat ei imputabitur ad penã de peni. dis. iiij. Quinto ponit rationem seu exigit de bonis omissis: que innumera sunt: ꝓpt quod dicit ps. Delicta quis intelligit: quasi dicẽt nullus. Et dicuntur delicta peccata omissionis: quasi derelicta. s. bona que fieri debebant. Et q̃ sunt ista delicta seu bona omissa in parte oñdit in eo q̃ subdit. Ab occultis meis munda me ꝛẽ. Multa enim sunt peccata: que quia sunt nobis ignota ꝛ oblita: omittimus de ipsis agere pñiaz: Multa enĩz sunt que ꝛ si in se bona sint: ꝛ bona intentione facta: ꝓpter aliquaz circũstantiam debitam ibi omissaz demeritoria sunt. Quis etiã posset intelligere tempus omissum: in quo potuit quisquam bona plura agere? De quo inquit Bernardus. Omne tempus tibi impensuz exigẽt a te ratio qualiter fuerit expensum. Scõo erga proximum omittit quis etiam multa que debet facere: ut fraternam correctionez. De qua omissione Aug. ait. Si neglexeris corrigẽ peior effectus eo qui peccauit. Sed de hac materia fraterna correctionis habes in secunda parte. Similiter omittit quis bona exempla ꝓmo suo dare: ꝛ a specie mali sibi cauere: ꝓpter quod efficit alteri occasio ruine. Et ista sunt delicta aliena: de q̃bus ps. dicit. Ab aliẽis parce seruo tuo. Ab alienis. s. peccatis quorum sum occasio. Tertio omittit quis facere plura bona: ut mundum deserẽ: religionem intrare: ꝛ alia opera perfectionis facere: propter amorem suorum ne displiceat eis: ꝓpter quod subdit propheta. Si mei nõ fuerint dominati. s. amici ꝛ propinqui: vel etiam cum ꝓponit quis sensus suos diligẽter custodire: ne mors peccati intret per eos: tractus postea sensualitate: omittit illud exequi: ꝛ sic sui. s. sensus oñant eũ. Sed tunc quis erit immaculatus: vt subditur in ps. Si ab occultis ꝛ alienis ꝛ suis liber fuerit peccatis. Hec conuersio imaculata. s. libera ab oĩb' mortalibus: figuratur per uestem nuptialez: quã quis non habet in nuptijs ecclesie militantis: sed sine ea presentatur ante conspectum superni iudicis cum summa sui ꝓfusione: dicitur sibi. Amice quomodo huc intrasti: non habẽs uestẽ nuptialem: vt habetur parabolice Math. xxij. Sicut enim illi qui noluerunt inuitati ire ad illas nuptias: significant iudeos ꝛ alios infideles: qui ad nuptias ecclesie i. fidem accedere noluerunt: ꝓpter quod igni cum ciuitate traditi sunt: id ẽ anime et postea corpora ipsorum. Sic ille qui nuptijs interfuit sine veste nuptiali: signat quẽlibet xp̃ianũ non habentem virtuosam conuersationem: sed maculatam: ꝛ ob hoc talis etiam mittitur in tenebras exteriores omutescens. Sexto exigetur ratio de subditis commissis. Unde Apostolus ad Hebre. vlt. Subditi estote ꝓpositis vestris: ipi enim peruigilant quasi rationem reddituri ꝓ animabus vestris. Et aliqui quidem rationẽ reddituri sunt quãtum ad gubernationem economicam: sicut pater ꝛ mater de moribus filiorũ. Nõ enim minus de animabus eorum curam gerere debent ne infirmẽt per peccata. quã de corpib' vt sana seruentur. Quod quia non fecit Heli: ꝛ si i se bonus fuerit: horribili morte mulctatus ẽ: .j. Reg. iiij. Aliqui rationẽ reddent de alijs: quo ad gubernationez politicã. s. ciuitatũ ꝛ castrorũ. Et hi rationẽ habent reddere: ꝛ puniri: de legib' iniustis uel iniuste constitutis: de malis ꝙsuetudinibus non extirpatis: si potuerunt extirpare: de tallijs ꝛ alijs grauaminibus extortis: de sñijs iniquis ꝛ alijs huiusmodi. Et ut dicit Sapi. vi. Judicium durissimum fiat his que ꝓsunt: durum si non bene rexerint seipsos. durius si nõ bene gubernauerint familiã ꝓpriaz: durissimũ si iusticiã legalẽ oĩb' nõ ministrauerint. Alij vo rationez reddituri sunt quo ad gubernationem ecclĩasticam: vt ꝓlati ecclesie: videlicet si regimen ꝙsecuti sunt canonice: ꝛ non per ambitionem uel simoniam. Si per se uel saltem per alios populos docuerũt necessaria saluti. Si bona ecclesiarũ bene tractauerũt: pauperes sñblcuando: nõ in põpis vestiũ: in mulis: i cõsanguineis: i ludis: ꝛ turpitudinibz male exponendo. Si plus de anima subditi: quã de lacte ꝛ lana curam habuerũt. Si viua debite coꝛexerunt. Unde. xiij. q. j. c. Ecclesias: dicit de talibus. Unusquisq3 terminis suis sit contentus: ꝛ taliter ecclesiam ꝛ plebem sibi cõmissam custodiat: ut ante tribunal iudicis eterni: ex omnibus sibi cõmissis rationem reddat: ꝛ non iudiciuz: sz gloriaz ꝓ suis actibus percipiat. Unde et dñs dixit Luc. xij. Quisputas est fidelis dispensator ꝛ prudens quẽ constituit dominus sup familiam suam: quasi diceret rarus. Sed beatus ille seruus quẽ cum venẽrit dñs inueniet ita facientem. s. fideliter ꝛ prudenter. Sed si seruus fecerit: veniet dñs hora qua nescit: ꝛ diuidit eum partemq3 ei' cuz ipocritis ponet.

Tertũ et nouissimum quod est memorandum: est post rationem redditam coꝛã christo iudice sententie illatõ. Est autem super omnia hoc horrendum ꝛ expauescẽduz. Quia ut dicitur Ecclesiastes. xj. In quãcũq3 partem lignum ceciderit: sive ad austrum sive ad aquilonem: ibi erit. Et loquitur de ligno seu arbore rationali: que tunc cadit: cum moriens sententiam recipit: scilicet uel eundi ad aquilonem: id est ad infernum. Ab aquilone enim pandetur omne malum hiere: j. vel ad austrum: ubi est calor signans charitatẽ: vel ad austruz. s. paradisuz

ꝓ tribunal Coꝛoz et misꝛe post rõnez rdendã ẽ exigẽdũ.

actu uel aptitudine recipiendum: ⁊ ibi semp erit ſm ea que hic operatus est ſententiaz repoꝛtādo. Unde Pſalmiſta dicit. Poteſtas dei ē: ⁊ tibi oñe miſericoꝛdia: quia tu reddes vnicuiqz iuxta opa ſua. Poteſtas abſoluta ⁊ vniuerſalis in eo eſt ad faciendum de creatura ad placitum ſuuz: nec eſt qui de manu ſua poſſit eruere. Poteſtas in ipſo eſt ad puniendum peccatoꝛes. Ineſt ⁊ ſibi miſeri coꝛdia ad remunerandum bonos vltra cōdignū. ⁊ puniendum malos citra condignum. Reddet vnicuiqz non ſm opinionē hominum que ſepe errat: ſz ſm opera ſua. Unde ⁊ ut habetur para bolice Math. xxv. Fatue virgines quinqz q̄ ſiles pꝛudentibus uidebantur: aliam ſententiaz repoꝛ tarunt: q̄ ille: ſignantes animas quinqz ſenſibus deditas: vnde ⁊ fatuas. Nam quia non poꝛtaue runt ſecum oleum in vaſis. i. charitatem in cōſci entijs: cuz habuerunt occurrere ſponſo. ſ. ipſi iu dici chriſto: eis nouiſſime venientibus. i. ꝓ repoꝛ tatione ſententie clauſa eſt ianua: ⁊ dictuz eſt eis: neſcio vos. Multū terret ſanctos iſta ꝓſideratō. Nam ut dicit Greg. Multa ſunt que de dei iudi cio homines ignoꝛāt: qꝛ foꝛtaſſe quos vos lauda tis ille repꝛehendet: ⁊ quos vos repꝛehenditis ille laudabit. Et loquit Greg. ſeu ſcribit Mauritio imperatoꝛi. xj. q. j. Sacerdotibus. Unde in vitis patrum: cum abbas Agathon eſſet in extremis: oſtendebat ſe multū timere. Cui circūſtantes cuz interrogarent quare timeret: cum per ſexaginta annos ſemper deo ſeruiſſet cum magna abſtinen tia. Dixit ille. Laboꝛaui iuxta fragilitatem meaz in ſeruitio dei. Sed quia alia ſunt iudicia dei q̄ noſtra: ideo timeo. Aliquādo putamus deo pla cere: vbi demeremur: pꝛopter aliquem defectum uobis ignotuz. Unde ⁊ Job. Uerebar oia opera mea ſciens q̄ non parceres delinquēti. Et ad hoc etiaz facit quod dominus vince ꝓcuratoꝛi dixit. Uoca operarios ⁊ redde illis mercedem Math. xx. Ubi tria notantur: pꝛimo.
Noſtra migratio: ibi: voca.
Uaria hec exercitatio: ibi: operarios.
Operis retributio: ibi: redde illis mer.

Ctū ad pꝛimū. §. VI

dicit Job. xiiij. Uocabis me. ſ. per moꝛtem: ⁊ ego reſpondebo tibi hinc migrādo. Et ut dicit Cipri anus. Qualem te inuenit dominus cum vocat: talem te iudicat. Uocat autem ipſe deus pꝛius nos in vita pñti ad laboꝛandū in vinea eccleſie: ⁊ varie. Nā aliquos vocat ad neceſſatioz obſerua tionē. Aliquos ad pfectoz ꝓſeruatōnē. Aliquos ad plurimoz gubernationē. Et de pꝛimo poteſt illud intelligi. Deus de celo dñs locutus ē: ⁊ voca uit terram. i. hoiem. Et hoc a ſolis oꝛtu vſqz ad occaſuz. i. a pꝛincipio quo ſol intelligentie oꝛitur ei: vſqz ad occaſum ſenectutis. Uocat autem ad tria obſeruanda omnibus neceſſaria. ſ. ad fidem credendoꝝ: ſpē eternoꝝ: ⁊ dilectionez dei ⁊ pꝛi moꝛum. Et de his in figurā dixit Moiſes Exod. iij. Dominus deus hebꝛeoꝛum vocat nos. Uiam trium dieꝝ ibimus in ſolitudine. ſ. vite pꝛeſētis: Uia trium dieꝝ eſt opera illaz trium virtutum ⁊ ſic imolamus deo noſtro ſacrificium ſibi gratū ſpiritualiter. Naz de fide dicit. b. Pet. i canonica ſua. De tenebris. ſ. infidelitatis nos vocauit in ad mirabile lumen ſuum. ſ. fidei. De ſpe dicit aplus. Deus vocauit nos in eternam gloꝛiam ſuā. ſ. ad ſperandum eā. De charitate. j. Coꝛint. j. Uocati eſtis in ſocietatem filij eius: quod utiqz eſt per charitatē. Facit autē iſtā vocationem tripliciter .ſ. per internam inſpiratiōnē: per benificā lāgitio nem: ⁊ variam flagellationē. Que tria notantur pꝛuerb. j. ibi. Uocaui vos. ſ. per internaz inſpira tionē. Juxta illud Apoc. iij. Ego ſto ad oſtium ⁊ pulſo. ſ. ad poꝛtaz intellectus ⁊ voluntatis: ⁊ pul ſo per inſtigationē ad bona opera: ſed renuiſtis ſubdit deus. Expandi manus meas: nec fuit qui aſpiceret: quo ad ſcom. ſ. largitionē beneficioꝝ: Expandit manus ī creando: ſm illud Man" tue domine fecerūt me. Expādit in cruce redimēdo. ps. Eleuatio manuū mearū ſē. Expādit inguber nando: ſed non eſt q̄ aſpiciat recognoſcēdo. Et inter alia beneficia dat cōſilia ⁊ monita per pꝛedi cationes. Sed deſpexiſtis inquit ſapiētia q̄ deus eſt: omne conſilium meū. Uocat ꝓ flagella Greg. in omel. Ecce tot flagellis atteꝝnur: tot minaz aſperitatibus deterremur: ⁊ tamen uocantē. ſ. p hec flagella ſequi contemnim". Et hoc eſt quod ſubdit ſapientia. Increpatiōes meas. ſ. p flagella neglexiſtis: nō emendando uos. Et ſubdit maluz ꝓueniens in nō audiēdo: ⁊ ſequēdo tales uocatō nes. Ego inquit in interitu ueſtro. ſ. moꝛtis eterne ridebo. Et io aplus hoꝛtabat dicēs. Obſecro uoſ vt digne ambuletis vocatiōe qua uocati eſtis.
Quātū ad ſcōam uocationē. ſ. ad ſtatū pfectiōis dicit Iſa. xlj. Uocauit ab oꝛiente iuſtū ut ſeqꝛet ſe. Et loquit de Abrahā: cui dñs dixit Geñ. xvij. Ambula coram me ⁊ eſto pfectus. Uocauit autē eū ab oꝛiente quādo ſibi dixit. Egredere de terra tua ⁊ de cognatione tua ⁊ de domo patris tui: et veni in terrā quā mōſtrauero tibi. Geñ. xij. Dec terra figurat ſtatum religionis ⁊ perfectionis: ad quam quis uocatus debet tria facē in illis vbis notata. Debet enim pꝛimo egredere de terra .i. de affectu terrenoꝝ: ut non ſoluz nō habeat q̄d ꝓpriū: ſm illud Aug. Nō dicatis aliq̄d ꝓpuz. ſed ſint uobis oia cōia. xij. q. j. Sed abrenunciat affectui inoꝛdinato omniū tpalium: honoꝛis: po tentie: gloꝛie: ⁊ huiuſmōi. Scōo oꝛ egredi de cognatione ſua: de hac cognatiōe dicit Job. xvij.

¶ Religiosis uomr deo m diuersis modis.

Capitulū Secūdum

putredini dixi pater meus es mater mea ⁊ soroī mea uermibus. Oportet ergo deserere etiam patrem appetitus sensualis: qui non querit nisi putrida.i. corruptibilia: ⁊ matrē curiositatis sensitiue: ⁊ sorores ⁊ fratres passionum impugnantiū: ac etiam affectuz parentele carnalis. Un Ambr. Hec est vera seculi fuga: alienatio charissimoruz ⁊ abdicatio domesticoꝝ: ut suis se abneget. xij. q. j. Lui portio. Tertio egredi oportet de domo patris sui. Primus pater noster cū terrā ingredimur est diabolus: cuius per originale peccatum filij dicimur. Domⁿ eius ppria uolūtas ⁊ supbia: quā ptinue inhabitat. Et hāc etiam oportet deserere per humilitatē ⁊ ueram obedientiā. Et hāc vocationē cū sit ad terrā pmissionis. i. uitā etnā ut dicit Petrus in canonica sua: satagite p bona opa: certā facere uocationē uestrā. Tripliciter aūt uocat deus ad huiusmodi statū. In cuius figuram Samuel diuino cultui mancipatⁿ ter fuit a domino euocatus: ut habet. j. Reg. iij. Aliquos enim uocat ad huiusmodi statum ob alicuⁿ mi serie euasionē. Et sic fuit vocatus Abbas moises ut habetur in collationibus patrum. Nam cum fecisset furtum ⁊ quereret ad mortez: ut euaderet habituz religionis assumpsit. Sed postea timore seruili depposito: magnum apicem perfectionis apprehendit. Secundo aliquos uocat per doctrine eruditionez: ⁊ sic uocatus fuit beatus Anthoniⁿ: Cum audiuit in ecclesia legi. Si uis perfectus esse ⁊c. Sic ⁊ Barnabas ⁊ plures alij discipuli profecti sunt ad predicatōnem apostoloruī Act. iiij. Tertio uocantur alij per specialem reuelationem: vt Paulus qui de se dicit. Cum placuit ei qui me segregauit ex utero matris: ⁊ uocauit per gratiam suam: ut reuelaret in me filium suū ⁊c. ad Gall. j. Sic etiam ut habet in vitis fratrū: de quodaz studente bononie: qⁿ in somno uisum est sibi esse supra pratum latissimū: ⁊ supueniente maxima tē pestate: cum huc illucqz fugiendo discurrerz: nec recipi potuisset i domo ubi habitabat veritas: nec i domo iustitie: nec ēt misericordie. Demum ad domū pacis ueniens: cōsuluit sibi ad euadēdū mortē: qⁿ iret ad domū predicatoruī: ex qua uisione intellecta ille factus est frater. Uidete ergo vocationē uestrā ait aplus. j. Corin. j. Quantum ad tertiū dico qⁿ vocant aliq ad alioruz gubernationē. s. p̄ plationē. Un ad Hebr. v. Nec quisq̄ sibi sumat honorē: sz q̄ vocat a deo tanq̄ Aaron. Nō dixit q̄ se ingerit: sed qui uocatⁿ ē a dño. Un Greg. Sicut q̄ inuitatⁿ renuit: q̄sitⁿ refugit: sacris altaribus est admouendus: sic q̄ ultro ambit vel importune se ingerit ē pcul dubio repellendⁿ. viij. q. j. In scripturis. Et sicut aplⁱ qui fuerūt pmi prelati ecclesie: ter fuerunt a domino euocati: vt patet Joh. j. Math. iiij. Luc. v. Sic etiā uocatur q̄s a domino in prelationē tripliciter: uidelicz uel p canonicā electionem: de qua extra de elec. Luz in cunctis: ⁊ c. Quia propter. Uel p superiores ex se impositionem. Uel per diuinaz reuelatiōez vt contingit. b. Nicolao. ⁊ b. Seuero. ⁊ be. Ambro. Et i tali vocatiōe debz quis assimilari Aarō in sua vocatione. vt videlicz: sicut virga Aron frō duit. floruit. fructⁿ produxit. ita ⁊ prelatus abundet in frondibus sane doctrine. in floribus modestie ⁊ bone fame. in fructibus operationis virtuose. Sed heu quia potest dici illō saluatoris. Multi sunt vocati in istis varijs vocatiōibus. s. necessarie obseruationis. religionis. et prelationis: pauci vero electi Mathei. xxij. quo. s. ad consecutōnez premij. Et hoc quia impediuntur vel per cānalia opa. vel per diuitias nimis amatas. vel p curiositatem et supbiam: figurati per eos qui vocati ad cenam noluerunt accedere. vt habetur parabolice Luc. xiiij. De quibus dicitur. Nemo virorum illoruī. s. qui inuitati fuerant venire voluerunt ⁊ iō nō gustabūt cenā meā. Ubi notat ⁊ humana iniquitas in non ueniendo: ibi: nemo uiroꝝ illorum. Et diuina benignitas in assertiēdo: ibi: qui vocati sūt. Et secutura infelicitas. ibi nō gustabūt cenam meam: de qua Apoc. xix. Beati qui ad cenam nuptiaꝝ agni uocati sunt

Ctū ad secūdū. §. VII.

¶ Quare deterius in vinea ⁊ in cena dr.

vbi. s. dicitur. Operarios. notatur humana exercitatio. Homo enim nascitur ad laborem auis ad volanduz: vt dicitur Job. v. Unde ⁊ de primo parente nostro Adam dicitur: quod deus posuit eū in paradiso voluptatis vt operaret Hen. ij. Uica autē in qua operatur homines significat ecclesiā. sm Gregoī. et alios doctores ecclesie. Et hec vica plantata fuit in lege nature. In cuius figuram legitur. qⁿ Noe cepit exercere terram ⁊ plantauit vineam Gene. ix. Potest etiam significare animā: transplata aūt est Uinea domini: sabaoth dōuⁿ israhel est Isaie. v. Domus israhel ad litteram erat populus iudaicus. qui descendit ab israhel qui alio nomine vocatus est Jacob. Et i illa familia Jacob remanserat vⁿ cultus dei et consequēter ecclesia: aliis declinantibus ad idolatriam natōnibus. Spūaliter autez domus israhel est congregatio fidelium bonoruz. qui deum vident viua fide. Israhel enim interpretatur videns deū: ⁊ Jacob supplantatoꝝ. s. vitōꝝ: ⁊ vtrūqz fit viua fide. Hec autem vinea habuit initium sm Greg. ab Abel iusto. Quamuis enim primi parētes: vt credit: egerint pniaz ō peccato inobedientie sue. vt dicitur de penit. dis. j. Sicut primi. et sic pertinuerint ad vineam istam: non tamen dicitur inchoasse in eis. quia primi fuerunt ad destruendum

¶ Cam incepit in abel.

¶ ad plationes spectantes dr.

ne videatur initium habuisse a peccatoribus: et habebit finem in vltimo iusto. Et sciendum: q̄ ipsi boni fideles: cuiuscunq; nationis ⁊ temporis ⁊ vinea dicuntur: ⁊ cultores vinee: diuerso respectu. Vinea sunt: in quantum coluntur ⁊ excrcentur a deo: a seipsis per liberum arbitrium: ⁊ a superioribus suis. Cultores ipsius vinee dicūtur. in quantum exercent potentias anime sue: ⁊ p̄ximos suos monitis uerbis ⁊ exemplis. Sicut etiā dicitur domus dei: fidelis boni ⁊ habitatores ipsius domus: vt dicit Hieronym⁹. Transplantata autem est sub lege scripture seu mosaica: ⁊ de hoc Psal. lxxix. Vineam ō egipto transtulisti: eiecisti gentes ⁊ plantasti eam. Quando uidelicet dominus populum iudeorum qui erat in egipto sub seruitute Pharaonis: eductum de egiptiaca seruitute data ei lege in deserto: conduxit in terram promissionis: prostratis ⁊ deuictis nationibus chananeorum qui ibi habitabant. Fuit autē multiplicata ⁊ mirabiliter dilatata p̄ orbē ista uinea tempore gratie per apostolos: dei uirtute. Unde p̄s. Dux fuisti ei in conspectu eius plātasti radices eius ⁊ impleuit terram. Dicitur autem uinea quodāmodo itinerare: dum paulatim crescit ⁊ extenditur. Sic ecclesia ex ubertate palmitum p̄cedentium a christo ⁊ apostolis: mundū iam cinxit ambitum. Radices autem plantauit: q̄n apostolos ī diuersis locis posuit ad predicandum ⁊ fructificandum: ⁊ sic impleuit terram: ⁊ appellata est vinea ista ecclesia. Plantauit autem vineam istam dominus deus sicut ipse ait Hiere. ij. Ego te plātaui vineam electam: omne semen verum: scilicet virtutum in te ponendo. Prouidit autem ei de tribus ad vtilitatem ipsius: vt habetur parabolice Math. xxi. videlicet de custodia angelorū que figurat per sepe quod circūdedit ipsi vinee: vt ibi dī. Quātus enim singulis hominib⁹ fidelib⁹ ⁊ infidelibus sint ad custodiam singulares angeli deputati: vltra hoc tamen specialiori modo ⁊ diligentiori ecclesie assistunt ad custodiam ⁊ defendendum a contrarijs: vt patet in veteri ⁊ nouo testamento per multa exempla: vt de angelo qui p̄cedebat populum hebreorum in suis itineribus: Exodi. xiij. Et de angelo qui eripuit Petrum de carcere ⁊ de manu herodis Act. xij. Secundo prouidit de regimine spirituali sacerdotum: quod figuratur in illa parabola per turrim in medio vinee edificatam: ad intuendum ⁊ ostendendum insidias inimicorum: qō tanto melius agūt q̄to altiores sunt sanctitate ⁊ peritia. Et ī lege nature primogeniti erāt sacerdotes: vt dicit magister in historia scholastica. Et de melchisedech qui erat rex salem: ⁊ obtulit Abrahe panem ⁊ vinum in figuram excellentissimi sacramenti ecclesie: dicit q̄ erat sacerdos dei summi. Gene. xiiij. quem hebrei dicunt esse primogenitū Noe scilicet Sem: In lege mosaica primus sacerdos ⁊ pontifex fuit Aaron: offerens panes cum alijs sacerdotib⁹ deo suo ⁊ sacrificia: in signum veri sacrificij ihesu christi. In lege gratie primus sacerdos ⁊ pontifex sūmus post christum fuit. Petrus apostolus. Et licet multi sacerdotes ⁊ prelati fuerunt ⁊ sint mali de quibus dicitur Hieremie xii. Pastores demoliti sunt vineam meam. s. malis exemplis tamē monitis et sacramentis custodiunt uineam ecclesie. Tertio prouidit de declaratione agendorum: ⁊ hoc per leges designatas per torcular. Nam sicut torcular premit: ⁊ premendo separat unum a superfluitate corticis vue. Ita lex premit conscientiam: ⁊ remordendo separat virtutes a vitijs: Virtutes conseruando uitia abijciendo. Agebat hoc prius lex naturalis ex instinctu rationis. Sed ōsi deleta esset talis lex scripta in cordibus: propter abundantiam iniquitatis vt legere nescirent in ea: addidit plantator huius vince ecclesie dominus deus legem mosaicam: scribendo in tabulis lapideis legem decem preceptorum: que dictat ratio naturalis Et quia in processu temporis scribe ⁊ pharisei peruerterant verum intellectum ipsius legis cum suis falsis expositionibus: vt patet Mathei quito sexto ⁊ septimo capitulis. Ideo christus superaddidit legem euangelicam. legem amoris: auferendo falsas expositiones diuine legis: ⁊ euacuando ceremonialia per adimpletionem in se ⁊ populo suo: ac etiam addendo consilia.

Operarii aūt. §. VIII.

in hac uinea sūt non solum prelati: seo ⁊ quicunque alij. Sed tripliciter operantur homines erga vineam istam.

Aliqui nequiter ad deuastandum.
Aliqui excellenter ad fructificandū.
Aliqui segniter ad degenerandum.

Primi operari. sunt mali: de quibus Psal. Uindemiant eam. s. vineam omnes qui preter gradiuntur viam. Exterminauit eā aper de silua. Singularis ferus depastus est eaz. Ubi notātur tria genera deuastantium uineam ecclesie ⁊ his omnibus redditur merces eterne damnationis. Sicut iudas recepit mercedē iniquitatis.
Et prtmi sunt omnes ipocrite ⁊ simulatores: ibi vindemiant eam:
Secundi tiranni persecutores: ibi: exterminauit eam aper de silua.
Tertij heretici ⁊ peruersores. ibi. singularis ferus depastus est eam.

Primi sunt omnes qui habent fidem sine operibus que mortua est ⁊ sic cū nomē habeāt q̄ viuāt rōe xp̄ianissimi: ī mōtui sūt ex ōfectu op⁹

¶ abusiones malorum .12. sunt.

Capitulū Primum

vt dicit Apocalipsis.ij. Hi ptergrediuntur viam mandatorum dei: ⁊ uineam vindemiāt: queren tes fructum sibi:non deo: sibi scilicet sue sensuali tati: et qui sunt hi ipocrite facientes contra iusti ciā qua colitur uinea ecclesie. Et qui sunt tales insinuat Liprianus in libro de duodecim abu sionibus: dicens. Sapiens sine operibus. Senex sine religione. Adolescens sine obediētia. Diues sine elemosyna. Femina sine pudicitia. Do minus sine uirtute. Christianus ꝓtentiosus. Pau per superbus. Rex iniquus. Episcopus negligēs. Plebs sine disciplina. Populus sine lege. Per hec inquit suffocatur iustitia que est oīs uirtus.

¶ sapiā ma la reprobat

Sapiens hic dicitur peritus in aliqua scientia p̄ cipue morali ⁊ theologica. Et cum finis talis sci entie sit opus bonum: propter quod dixit xp̄us Joh.xiij. Si hec scitis:beati eritis: si feceritis ea. Pariter igitur non habens opera uirtuosa: abu titur scientia: ⁊ destruit operibus suis malis: seu furatur fructum uinee domino: ⁊ pluſq̄ alij im periti:quia ad horū exempla multū attenditur.

¶ senex ma lo exēplū ē iuuenib⁹.

Etas senectutis vita immaculata: ut dicitur Sapientie.iiij.ſ.esse debet:tum quia naturaliter passiones in ea mortificantur: tum quia exēpluz ceterorum: ut iuuenum debet esse senex: tū quia pedem habet in fouea: ⁊ ideo solicitissimus in o peribus religionis christiane.ſ. orare: uisitare ec clesias: frequenter confiteri ⁊ cōmunicare: predi cationes frequentare:⁊ huiusmodi. Quod si nō fecerit ſz insistit lucris:lasciuijs:tabernis ⁊ huius modi:utiqz se ⁊ alios suo exēplo: destruit uineā. Et sibi potest illud inuehi. Inueterate dierum malorum nunc uenerunt peccata tua Danielis xiij.id est nunc punientur. Tertia abusio est: adolescens sine obedientia. Nil ita necessariuz ⁊ vtile adolescenti: sicut subijci suis maioribus et obedire. Propter quod dicitur Treñ.iij. Bonū est uiro:si portauerit iugum ab adolescentia sua .ſ.subiectionis ⁊ obedientie. Sicut enim uirgula viridis flecti potest ad omnem partez de facili: ⁊ sicut cera mollis omne signum sigilli apta est re cipere:ita ⁊ mens adolescentī faciliter flecturad bonum uel malum:⁊ recipit dispositionez virtu tum uel uitiorum:fin eius conuersationez. Unde si egreditur terminos obedientie ⁊ subiectiōis: sequens proprium iudicium ⁊ libertatem:abutit sua adolescentia ⁊ disponitur ad perditionem. Juxta illud prouerb.xxij. Adolescens iuxta uiaz suam ambulās:cum senuerit non recedit ab ea. .i. si sequitur propriam uoluntatem ⁊ in hoc p seuerat: postea ita obdurescit: q̄ nescit ab ea re cedere:nisi in ipsa adolescentia ad penitentiaz re uertatur ⁊ ad obediētiam. Sicut egit adolescen tior prodigus: post consumptionem substantie reuersus ad domum patris:ut habetur Luc.xv.

¶ iuuenes q̄ los cē de let.

Quarta abusio est:diues sine elemosyna. Cū dominus deus concedat abundantiam bonorum temporalium aliquibus: ut dent pauperibus ele mosynas:ut sic facientes sibi amicos de māmona iniquitatis:recipiātur in eterna tabernacula. Si pauperibus non subueniunt:abutuntur substan tia sua uindemiantes uineam ecclesie in quantuz reputantur indigentibus illa bona auferre: que elemosynaliter ipsis potuissent ⁊ debuissent con cedere. Ut notat Ambro.xlvij.di. Sicut hi. Uñ Apostolus scribit Thimotheo:dicens. Diuitib⁹ huius seculi precipue bene agere: diuites fieri in operibus bonis:facile tribuere:cōmunicare: the saurizare sibi fundamentum bonum in futuruz: vt apprehendant verā vitā.j.ad Thi.vj. Qui ta abusio est femina sine pudicicia. Importat au tem pudicitia honestatem in actibus et gestis exte rioribus:quam maxime decet mulieres hīe. Jux ta illud.j.ad Thimo.iij. Mulieres similiter opō tet esse pudicas:non detrahentes:sobrias. Dicitur autem pudicicia a pudore.i. verecundia. Et hanc ſ. verecundiam permaxime natura concessit mu lieribus:tanq̄ optimum frenum:ad reprimendū lasciuias ⁊ vanitates ei⁹. Unde dī Eccī.xxiij. Gra tia super gratiam mulier sancta et pudorata. Si ergo mulier pudicitiaz dimittit abutitur conditi one sua:⁊ suis leuitatibus.tripudijs:cantilenis.fu cis.ornatibus.⁊ alijs modis vindemiat vineaz ec clesie.a multis auferens fructum salutis. Sex ta abusio est. dominus sine virtute. Qui aliquos regit temporaliter siue seruos.siue familiam.siue comunitatem.dominus dici potest. Sed vt dicit saluator. Joh.viij. Qui facit peccatum seruus est peccati. Cum autem quelibet virtus patiatur de trimentum ab vno vitio.fm Aug.de pe.dis.vj.c. vno. Quinimmo et expellatur a vitio directe sibi opposito ⁊ contrario:sicut sanitas repellitur per infirmitatem:⁊ lux per tenebras. Ideo si domin⁹ i.quicunq̄ rector alterius sit sine virtute:seruus erit non dominus:⁊ abutens suo dominio:et vi demiabit ecclesiam suo malo exemplo:sibi subdi tos ad praua inducens. Qualis enim dominus ta les ⁊ ministri eius. Septima abusio est.xp̄ian⁹ cōtentiosus. Nomen xp̄iani derivatum est a chri sto:quod est nomem vnitatis:⁊ pacis:qui scilicet christus non contendit neque litigauit cum quo quam. Et ad coutentionem vitandam:tunicam auferenti non olum non repetere mandauit sed ⁊ palliū dimittere Math.v. Hinc ⁊ apostolus ait: Siquis videtur inter vos cōtentiosus esse:nos ta lem consuetudinem non habemus :sed neque ec clesia dei. Et Gregorius in omelia. Melius puto esse salua fide:aliorum intellectui credere:quam contentionibus deseruire. Qui ergo contentioni bus vacat xp̄ianitate abutens: vineam ecclesie

¶ abusio. ē. de malis duobꝰ.

¶ abusio. ij. de malis mulieribꝰ

¶ abusio. ē. de malo duobꝰ.

¶ abusio. ñ. de malo ꝓximi.

¶ abusio. viij. de superbis pauperibus.

fructu spirituali spoliat. Octaua abusio est: pauper superbus. Paupertas siue i tēporalibus siue in spūalibus: est conditio dei ectionis ⁊ uilificationis. Unde datur homini occasio quasi urgens ad se humiliandum: ⁊ per ipsam humiliationem sibi procurant ⁊ acquirunt uitam eternam: ſm illud Math. quinto. Beati pauperes spiritu. i. humiles: quoniā ipsoꝝ ē regnū celoꝝ. Sed si pauper se exaltet: ⁊ destitutus bonis spiritualibus se alijs preferat: ⁊ uelit ab hominib⁹ honorari: abutitur cōditione sua: ⁊ sibi ac plurib⁹ nocet. Nona abusio est: rex iniquus: ut dicit Aug. in libro de ciui. dei. Remota iusticia: regna non sunt aliud nisi magna latrocinia. Spectat igitur ad dignitatem regiam iusticiam seruare: ⁊ idem suis ministris imponere. Unde Sapien. vj. dicitur Audite reges ⁊ intelligite: quoniam data est potestas a domino uobis: q̄ interrogabit opa uestra: ⁊ cogitatiōes scrutabitur: quoniam cum essetis ministri regni illius: non recte iudicastis: neq; custodistis legem iusticie: ⁊ subditur: horrēde ⁊ cito apparebit uobis. Iniusticia uero ē q̄daz inequalitas. Dicitur autem rex iniquus. id ē non equ⁹. Est aūt equitas iusticia dulcore misericōdie temperata. Quia ergo in regendo non seruat iusticiaz: terribiliter uindemiat uineaz: destruens dī ecclesiam. Decima abusio est: episcopus negligens: ſm Aug. Episcopus nomen est grecum: deriuatum ab epi. quod est supra: ⁊ scopos quod est intentio: uidelz: quia multum uigilanter debet intēdere gregi suo: viij. q. i. Qui episcopatuz. Unō dominus ad Ezechielem ait in persona cuiuslibet p̄lati ecclesie. Fili hominis speculatorem dedi te domui israhel. Si dicente me ad impium morte morieris non anunciaueris: neq; locutus fueris vt auertatur a uia sua impia ⁊ uiuat: ipe impius i impietate sua morietur: sanguinem uero eius de manu tua requiram. Naz vt dicitur per Leonem papaz dis. lxxxvi. Inferiorum ordinum culpe ad nullos magis referende sūt: q̄ ad desides negligentesq; p̄latos: quia multam sepe nutriunt pestilentiā: duz austeriorem dissimulāt adhibere medicinaz. Episcopus ergo si est negligens: abutens officio suo: uineam ecclesie uindemiat fructum temporalem in de sibi uendicans: ⁊ de salute animarum nichil curans. Undecima abusio est: plebs sine disciplina. Disciplina aliq̄n sumitur ꝑ doctrina: aliquando pro cōrectōne uel morꝝ compositione. Et his omnibus plebs indiget. Unde Salamon ꝓuerb. j. Fili audi disciplinam patris tui i. doctrinam patris videlicz nō solum cānalis sz magistri ⁊ p̄lati: ⁊ seniorꝝ de bono te instruentis. Cum. n. anima nostra nascatur vt tabula rasa: nisi doctrinam suscipiat: ignorāter ⁊ bestialiter oportz vt uiuat. De disciplina autem correctionis siue flagelli dicit apostolus ad Hebreos. xij. Si extra disciplinam estis: adulteri non filij estis. Si enim hoies ⁊ precipue plebes que modicam habent prudentiam ⁊ maturitatez prosperantur: ⁊ sine flagellis se reperiunt: abutuntur prosperitate ⁊ in multa mala incidunt. Duodecima abusio est: populus sine lege. Quod intelligendum uidetur quo ad eius obseruationem. Nam pauci populi sūt precipue iter fideles: qui leges aliquas nō hēant: sed paucissimi obseruant. Et similes esse uidētur telis aranearum quibus capiuntur muscе: sed a maioribus animalibus lacerantur. Cū tñ Aug⁹. dicat. Quicūq; legibus imperatorum que pro dei uoluntate feruntur obtēpare non vult: acquirit sibi magnum supplicium. Di ergo oēs mali christiani: unde ⁊ ipocrite nequiter opant in uinea ecclesie. Sed demum dicetur eis a xp̄o. Non noui uos discedite a me operarij iniquitatis Math. vij. Et loquitur ibi de falsis ꝓphetis: qui ſm originem significant ipocritas. Secundi nequiter opantes i uinea ecclesie sunt ꝑsecutores: de q̄bus pōt intelligi illud Job. xv. ledetur quasi uinea. s. ecclesia i primo flore: hoc ē i p̄mitiuo suo statu. Que lesio precipue facta fuit a tirānis ifidelib⁹: Unde psalmista in predicta autoritate subdit: Exterminauit eam aper de silua. Aper qui ē aial ferox ⁊ siluestre: dilacerans ⁊ cōminuēs que sibi occurrunt: significat romanū imperium: qō alia dominia dilacerans sibi subiugauit. ⁊ hic venit de silua: id est de gentilitate infructuosa. Hoc āt imperium exterminauit quantum in se fuit uineam ecclesie: querendo ipsam destruere: ⁊ ponēdo extra terminos mundi per plures tirannos imperatores. Unde ⁊ Augustinus. xviij. de ciui. dei: refert ecclesiam dei decem magnas persecutiones fuisse passam ab imperatoribus romanis: figuratas per decem plagas egipti. Et ei unam tantū restare. s. eam que erit tēpore antichristi: postq̄ liberabitur ecclesia plene de seruitute mūdi ⁊ diaboli. Sicut per undecimam plagam: videlicet submersionis Pharaonis cum exercitu suo in mari rubro plene liberat⁹ est populus dei de egiptiaca seruitute. Prima igitur computat a Nerone imperatore: sub qua princeps aplorꝝ Petrus ⁊ Paulus coronati sunt cū alijs multis. Secunda sub Domitiano: in qua Johānes euangelista post martyriuz quo missus fuit i dolium olei feruētis: sed illesus exiuit: i insula Pathmos relegatus fuit. Tertia sub Traiano: in qua Clemens in mari submersus est. Quarta ab Anthonio. Quinta sub Seuero. Sexta sub Maximiano. Septima sub Decio. Octaua sub Valeriano. Nona sub Aureliano. Decima sub Diocleciano ⁊ Maximiano. Non autem negat ipse Augustinus seu reprobat: q̄ istas decez persecutiōes

¶ abusio. ix. de iniq̄s regib⁹

¶ abusio. x. de malis epis.

¶ abusio. xj. de plebe indisciplinata.

¶ abusio. xij. de pplō sine lege.

Pene xp̄i nutrores fuerūt in patrib⁹ romanis

Capitulū Primum

passa fuit ecclesia. Sed hoc reprobat: q̄ solum istas decem tantum fuerit passa: cum sustinuēit multas alias diuersis temporibus. Et precipue narrat ipse Augustinus ibidem et de alīs duabus factis ab imperatoribus romanis: scilicet a Juliano apostata: ⁊ valente Arriano fratre Valentiniani: Sub his autem duodecim persecutionibus exterminata est uinea ecclesie quantuz ad aliquos in parte: quia uidelicz timore tormētoz a fide recesserunt. Exterminata est corporaliter seu quo ad uitam presentem: quantū ad innumeros fideles: qui pro fide martirio coronati sunt. Sed plantatis radicibus. i. mortuis: ⁊ sub terra positis ipsis martiribus qui erant precipui in ecclesia impleta est terra fide christi: quia mirabiliter dilatata est ecclesia per orbem. Unde p̄s. loquens in persona ecclesie de huiusmodi persecutionibus suis ait. Sepe expugnauerunt me a iuuentute mea. i. in statu primitiuo meo: dicat nūc israhel. i. populus dei. Interpretatur eni israhel videns deum quod ecclesie congruit per fidem. Etenim non potuerunt mihi. s. auferre fidem et charitatem. Sed supra dorsum meum. i. fideles quos sustineo: fabricauerunt. s. coronas ꝑpetuas per percussiones supplicioꝝ peccatores. s. ipsi infideles persequentes ⁊ impugnantes prolongauerunt iniq̄tatem suam. s. augendo peccata sua. Sed demum deus concidet ceruices peccatoruz ipsoꝝ persequentium: superbiam illorum anihilando: ⁊ de mundo sublatos deputādo damnationi. Uñ ⁊ ipsi fideles cōstantes in fide: figurati sunt per Naboth nabutheum: qui cum noluissz vineam suaz tradere Achab regi idolatre petēti demum falsе accusatus iniuste occisus est. Sz ipe Achab cum omni domo sua ad nihilū redact' est. iij. Reg. xxj. Sic ⁊ prelati ecclesie ⁊ alī veri fideles: nec precibus nec minis aut terroribus tirannis acquieuerunt: ut uineam ecclesie traderēt in manibus eoꝝ: acquiescendo. s. perfidie eoꝝ vsq̄ ad acerbissimam mortem resistendo. Et licz aliquando uiderentur ecclesiam. i. fideles ad placitum possid[illegible]re: demum ipsis regibus ⁊ tirannis miserabiliter de medio sublatis: vinea ecclesia in sua libertate permansit. Et ut dicitur. j. Mach. iij: Cōturbati sunt omnes operatores iniquitatis. s. illi persecutores tiranni. Tertij operarij mali sunt heretici peruersores: de quibus figuratiue dicitur Judicum. ix. Habitatores sichen egressi sunt in agros vastantes uineas. Sichen interpretatur laborans: ⁊ signat hereticos qui laborant ad peruertendum alios. Hi egressi sunt de domo vel ciuitate vnitatis ecclesiastice: in agros latos uitiorum ad deuastandum uineas. i. plebes ecclesie. Ecclesia enim figurata per uineam: ⁊ vna est et multe. Una unitate finis ⁊ fidei. Multe ratione pluralitatis locorum ⁊ rituum in quibus disperſa ē. Quos ut destructores cauere admonet aplūs ad Philippen. iij. dicēs. Uidete malos operarios. Et. ij. ad Corinth. xi. Huiusmōi pseudo apostoli operarij sunt dolosi: transfigurantes se in aplos christi. Horum autem noxium opus in vinea ecclesie notat Psal. i dicta auctoritate quā iducit. Singularis ferus depastus est eam. Ferus dicitur cetus hereticoꝝ: quia intellectum ferum ⁊ bestialem habent in suis doctrinis: ⁊ feritatē crudelitatis cum possunt aduersus fideles exercent. Singularis dicitur hic ferus: quia singulares sūt in opinione: nolentes assentire cōmuni sententie sapientum. Uel etiaz singulares ex superbia: quacupiunt ceteris anteferri in uita uel scientia: facientes se capita aliorum. Et hic ferus depastus est vineam ecclesie quantum ad omnes qui errores eorum secuti sunt: qui incorporati cum eis: a deo ⁊ ecclesia damnati sunt. Omnes autem heretici in doctrinis suis duodeciz articulos fidei ꝓtrarij inueniuntur. i. contarium sensisse ⁊ dixisse alicui ex duodecim articulis directe uel indirecte: principaliter uel reductiue. Equidem primus singularis ferus qui depastus est: ⁊ multas uites destruxit de uinea ecclesia: docens contra primum articulum fidei: fuit Arrius asserens tres psonas diuinas essentialiter differentes: quāq̄ fateatur tres deos ⁊ tres essentias diuinas: maioremq̄ vnuz altero. Contra illud Deutronomij: vj. Dominus deus tuus unus est. Quod ecclesia fatetur in symbolo: dicens. Credo in unum deum. Secūdus ferus singularis fuit Sabellius hereticus: contra secundum articuluz dogmatizans: ⁊ asserens patrem ⁊ filium ⁊ spiritum sanctū vnā esse eādemq̄ personaz: que aliquādo vocatur pater: aliquādo filius: aliquando spiritussanctus. Cuius fallatiā destruit Joānes: dicēs. Tres sunt qui testimoniū dant in celo: pater: uerbum: ⁊ spiritussanctus. j. Joannis. v. Tres. s. persone: quod fatetur ecclia non solum in simbolo apostoloꝝ: sed etiaz in simbolo Athanasij vbi dicitur. Alia est persona patris alia filij alia spiritussancti. Cōtra tertiū articulum: scilicet creationis rerum: locutus est ferus ille qui dictus est Manicheus: fingens diabolo instigante: ⁊ ponens duo prima principia rerum. Unum uidelicet principium inuisibiliuz ⁊ hoc esse deum dicit. Aliud principium scilicet visibilium: hoc asserit esse diabolum. Cuius contrarium asserit sapiens Salamon: dicens. Qui viuit i eternum: creauit omnia simul: quod fatetur eccclesia dicens. Creatorem celi ⁊ terre visibilium omnium ⁊ inuisibilium. Contra quartum articulum: scilicet sanctam ecclesiam catholicam sanctorum communionem et cetera. Que sanctificatur utiq̄ per gratiā sacramētalē:

ꝓ hēnoz ꝓpōes · nōnde sue.

ꝓ cetē deuastatoꝝ sue oīm ꝓfidi hereti.

dixit alius ferus Pelagius dictus asserens princi paliter per proprium arbitrium posse saluari. Sed contra eum dicit apostolus ad Ro. Gratia dei salui facti estis per fidez ⁊ hoc non est uobis. Et illud ad Thitum. iij. Nō ex operibus iusticie que fecimus nos: sed ſm suam misericordiam sal uos nos fecit: per lauacrum regenerationis ⁊c.

Quintum articulum. ſ. carnis resurrectionez seruus quidā ut ponit Greg'. in moral. heretic' impugnauit dicens. In futura resurrectione re cepturos nos esse carnem: non ueram: sed aeri et vento similem. Quem elidit Job dicens. In car ne mea videbo deum: quem uisurus sum egoipse ⁊ non alius. i. non mutatus alia carne. Sexto qui est de uita teerna: contradixit quidā heretic' cū sequacibus suis: querēs depascere uineā eccl'ie dicens deum non uideri p essentiam suā a sāctis in qua visione essentiali consistit uita eterna: ſm illud Joh. xvij. Hec est uita eterna: vt cognoscāt te solum deum ⁊c. Sed dicebat solum p quādaz speciem uel similitudinē uideri. Cui Job. in cano nica. j. imponit silentiuz dicēs: videbim' eū sicuti est. Contra septimū. ſ. q̄ dei filius est ꝓceptus de spiritu sancto: natus ex uirgine: ferus ille dict' Hebion locutus est: dicens xp̄m nō de spū sācto nec de virgine conceptum: sed ex cōmixtiōe viri cum muliere. Quem euangelista iugulat dicens Math. j. Quod in ea natum est: de spiritu sācto est. Octauum respuens. ſ. christum filium dei passum ⁊ mortuū. Machometus pessimus fer' cū suis sarracenis: dicunt christū nō fuisse passuz ⁊ mortuum: cum dei filius esset ⁊ impassibilis. Sed Daniel obstruit os eoruz dicens. Occidet xp̄us ⁊c. Dañ. ix. Et Petrus. Christus passus est pro nobis ⁊c. Passus est autem ſm humanitatez assūptam: non ſm deitatem. Nonuz uidetur destruere ferus ille: qui dixit christum animā nō habuisse: sed loco anime fuisse deitatem. Et est nonus de descensu ad inferos: qō fuit ſm aiam: non ſm carnem: que sepulta fuit: nec ſm deitatez que vbiq̄ est. Unde p̄s. in persona christi contra illos ait. Non derelinquas animam meam in in ferno ⁊c. Decimum quod est de resurrectio ne christi tertia die: iudeus ferus malignus audi re non potuit: dicens non surrexisse: sed corpus eius a discipulis furatum fuisse. Sed apostolus ad Thimo.. testatur hanc resurrectionez dicēs. Memor esto dominū Jesum resurrex isse a mor tuis ſm euangelium meum. Et p̄s. Ego dormiui ⁊ sopor atus sum ⁊ exurrexi. Undecimum de ascensione: negat Eutices hereticus: dicēs carnez conuersam in deitatem. Quod si esset: non ascen disset: quia deitas in celis ⁊ ubiq̄ est. Contra hoc Micheas ꝓpheta ait. Ascendens pandet iter añ eos. Et p̄s. Ascendit deus in iubilatione. Duo decimus articulus est: q̄ christus uenturus est iu dicare viuos ⁊ mortuos: ad retribuendū premiū bonis ⁊ penā eternā reprobis: Cōtra hūc latrat' est Origenes. dicēs christū debere in fine omnes saluare: ⁊ p eis pati. Sed cōtra euz est q̄ ait xp̄s Math. xxv. Ibunt hi in suppliciū eternū. Justi autem in vitam eternā. Et Danielis. xij. De pul uere terre euigilabunt: alij in uitaz eternaz: alij in obprobrium ut uideant semper. Quamuis contra articulos fidei duodecim sint non solum duodecim feri singulares ⁊ hereſiarche nequiter operati: vineam eccl'esie depascentes: ⁊ multos in ficientes: quoniam multi alij sunt expressi ⁊ extin cti: vt patet. xxiij. q. ij. c. penl't. Et extra de sum. trini. ⁊ fide catho. c. damnamus. Et in opusculis bea. Tho. de articulis fidei ⁊ sacramentis. Sed nunq̄ potuerunt preualere nec poterunt: christ' enim orauit pro ea: ut nō deficiat fides eius. Pro Petro declamauit dicens. Ego pro te rogaui vt nō deficiat fides tua. Luc. xxij. Math. xvj. dixit. Super hanc petrā. ſ. se christū: edificabo eccl'iaz meam: ⁊ porte inferi. i. errores ⁊ hereses non pre ualebunt aduersus eaz. Quinimmo sublatis he resibus suborris paulatim: eccl'esia remansit glo riosior ⁊ clarior in doctrina per expositiones et disputatiōes doctoꝝ hereticos ꝓfutantium: dño eā custodiente. Unde Jsa. xxvij. ipse dicit. In die illa vinea meri cantabit ei. Ego dñs que seruo eā repente ꝓpinabo ei: ne forte uisitetur contra eaz: nocte ⁊ die seruo eam.

Secūdi operarii. §. ix.

In vinea eccl'esie sunt qui operantur excellenter: ad faciendum ipsam fructificare. Et ad hoc ex hortatur apostolus dicēs. ij. Thimo. ij. Solicite cura te ipsum probabilem exhibere operarium deo in incōfusibilem. Et ad frequentandum ⁊ cō tinuandum opus exhortatur Salamon Eccle. ix. dicens Quōcūq̄ potest manus tua instanter opa re: quia nec opus nec ratio nec scientia nec sapien tia ualent apud inferos: quo tu properas. Et ad mittendum huiusmodi excellentes operarios in vineam eccl'esie: orabat p̄s. dicens. Domine deus virtutum: uisita uineaz istam. ſ. per efficaces opa rios: ⁊ perfice eam. i. dispone vt pfectum fructuz ꝓducant. Apte aūt eccl'esia figuratur p uineā multiplici de causa ſm Hugonem cardinalē sup p̄s. Et prima est ꝓpter ligni abscisi inutilitatem. Non enim utile est lignum uitis abscisum nisi ad cōbustionem. Sic homo ab eccl'esia seperatus: numero uel merito. Unde dominus Eze. xv. Fili hominis quid fiet de ligno vitis ex omnib' lignis nemoꝝ: q̄ sunt inter ligna siluaꝝ. Nūqd tollet ō ea lignū ut fiat op': aut fabricabit de ea paxillus: ut depēdeat i ea qōcūq̄ vas. Ecce igni datū ē i escā.

ꝓ Anima bñe figurr̄ p vineā multr̄ de cā.

Capitulū primum

Sic etiam dixit christus Joh:xv. Ego sum vitis: si quis in me non manserit .s. vnitus p charitatē: p quā ds merito est in vinea ecclesie mittet foras sicut palmes ⁊ arescet: ⁊ in ignē mittēt ⁊ ardet. Secūda ratio ē ppt fructus suauitatē. Sola.n. vinea uinuz habet: quod letificat coz hominis: ⁊ confortat. Sic sola ecclesia habet vinuz doctrine salutaris: animam letificantis ⁊ confortātis. Uñ Lanti. viij. dicitur. Dabo tibi potum ex uino cōdito. Uinum conditum est dulce ⁊ medicinale: ⁊ Math. vij. dicitur. Nunquid colligunt de spinis vuas. q. d. Non habetur salutaris doctrina a iudeis aut gētilibus aut hereticis. Sed ⁊ de illis dicitur: vua eorum uua fellis ⁊ botrus amarissim⁹. Fel draconum uinum eorum ⁊c. Tertia ratō est. Quia sicut pinguedine debilitatur vinum ⁊ luxuriatur vinea. i. superfluos ꝓducit palmites. Sic in ecclesia ex abundantia tepozaliū nascitur luxuria in palmitibus. i. clericis laicis ⁊ prelatis: ⁊ ex hoc insipidatur ⁊ insipidum fit vinum: id ē doctrina ecclesie: ut de eo dici ualeat illud Isa. j. Uinum tuū mixtum est aqua. i. carnali voluptate insipidum factum. Et propter hoc dominus visitat ipsam vineam sepe abscindēdo palmites: .i. superfluitates tēporaliū per uarias afflictiones: vt magis fructificet. Unde conquerens dominus ō vinea ecclesie: dicit Isa. xxvij. In prelio gradiar super eam succendam eaz pariter: quasi diceret. parum fructificat ecclesia ꝓsperitate: sed faciam eam fructificare per aduersitatē. Et loquitur sm ꝓsuetudinez quazundā regionuz. In aluernia. n. i aliquibus locis ita quādoqz multiplicant uinee ꝙ quasi in siluas vinee degenerant: ⁊ tunc boies comburunt eas: ⁊ postea optime fructificant. Uinea etiam radicata inter petras ⁊ in eminēti loco in radio solis: melius uinū facit. Sic illi de eccl'ia qui sunt fundati ⁊ radicati in duritia penitentie: in eminentia uite cōtemplatiue: in feruoze dilectionis ⁊ beniuolentie: melius docent ⁊ operātur: Hiere. xxxvj. Adhuc plātabis vineam i mōtibus samarie. Samaria interpretatur non solū custodia domini: sed etiā cōiunctio dñi: ⁊ p penitētiaz ⁊ cōtemplationē coniungitur homo deo: ⁊ dñm in se custodit. Ipsa aūt uinea ecclesie perficit per excellētes operarios: quos ipse deus cōducit ad opādū uineā: mane hora tertia sexta nona ⁊ vndecima: ut habet parabolice Math. xx. ō patre familias: ꝙ exijt ꝓducere operarios in uineā suā: qz uidelicet i diuersis etatibus mūda ꝑmo Abel iusto: usqz ad ultimum nasciturū: posuit multos sanctos in ipa ecclesia: ad exercēdū se ⁊ alios in p fectione uirtutum. Uel diuerse hore significant sm Greg. in omel. diuersas etates hominuz. .s. puericie: adolescentie: iuuētutis: senectutis ac decrepite etatis. In ꝙbus hominēs uocātur a deo ad penitentiam ⁊ uirtuosam ꝓuersationem. Ad hoc autē ꝙ vinea fructificet triplici opere indigz: videlicet ligonizatione: putatione: ⁊ ligatione. Ligonizatione quidem indiget ad hoc: ut spine ⁊ herbe inutiles eradicentur: in quo opere terra ferro scinditur: ⁊ abscisis radicibus herbaꝝ soli ostenduntur. Sic in vinea ecclesie seu anime: ad hoc ut fructificet deo: oportet ꝙ terra cordis ferro cōtritiōis frangatur: ut abscindant peccata ēt usqz ad radices cogitationum: ⁊ manifestent per confessionez ne occulta reuiuiscant. Unde in septuagesima quādo in officio repzesentatur lapsus primorū parentum ⁊ punitio. .s. introductio generis humani in exilium huius mundi ad agendam penitentiam: propter quod dñs induet eos habitu pellium animaliuz: ut cognoscerēt seipos ⁊ penitentiam agerent: ecclesia dimittit cantica letitie: ut gloria in excelsis: nisi in magnis solennitatibus: ⁊ alleluia: ⁊ sumitur tractus loco alleluia: qui tractus habet cantum asperum ⁊ lachrymosuz: ad inducendū homines ad penitētiā ⁊ hoc per nouem ebdomodas facit: usqz .s. ad pascha: quia .s. amisit societatez angelorum: ꝙ sunt distincti in nouem ordines. Illiam rationē habet de consecra. dis. j. hi duo. Naz quia ipi noluerūt in paradiso penitere: ⁊ confiteri peccatum suum se excusantes: ideo expulsi sunt: vt uel saltez ex afflictione huius exilij peniterent quod ⁊ fecerūt.

Secundo oportet ꝙ vinea putetur. Uñ dicit Lanti. j. Tempus putationis aduenit. Per putationē aūt abscinduntur palmites superflui ne fructū impediāt. Ita ⁊ in cultu spirituali anime: oportz superflua resecare. Paucis enim minimisqz natura contenta est: dicit Boecius. Sed sensualitas insatiabilis est querens multa superflua. Propter quod dicebat apostolus. Habentes uictū ⁊ qbus tegamur his contenti simus. Tempus autem cōgruum huic putationi: est tempus adolescentie que indiget maiori freno: ꝓpter maiorez inclinationem ad superfluitates ⁊ uanitates: que signat per tempus ueris: in cuius principio uel circa fit putatio materialiū uinearuz. Tertio oportet ꝙ ligetur. Debent autem ligari uites. i. potentie anime firmo palo. .s. christo: ut dicere possit cum apostolo. Cruci affixus sum. .s. per affectuz ⁊ imitationem. Proderit insuper multum ad fructificādum: immo necessarium uidetur: ut uinculo obedientie alicui patri spirituali alligetur: cuius consilio dirigatur. Sed bene uideat ne fit arundo uacua. i. ipocrita: sed constās ⁊ solidus in obsequio diuino. Perutile etiam erit animalia q̄ destruūt vineā capere ⁊ occidere. Unde dicit Lañ. ij. Capite nobis uulpes ꝓuulas q̄ demoliūt uineas. Uulpes ꝓuule ꝫ Ber. sup Lañ. signāt cogitatōes q̄ occurrūt sub spē boni. Est.n. uulpis aial callidissimū.

rad hut anā fruct fiet tu fit mnā ..

ꝑ emā q̄ in lect̄ dimittit alla. et in tum letine.

Titulus quintus.

Sicut cum alicui ſuggeritur affectus prelationis ſub ſpecie fructificationis: ⁊ indiſcretio uite ſub ſpecie temperantie ⁊ huiuſmodi: iſte deſtruit vineam: niſi paruule. id eſt in initio mortificentur. Cum autem ſic bene exercetur ⁊ colitur vinea optime fructificat: ⁊ deo affertur fructus ipi grat⁹. Unde in figurā legitur Genē. xl. Q⁹ pincerna rḡis Pharaonis i carcere poſitus: vidit in ſomnijs uitem: treſq; ex ea propagines procedentes: q̄ gemmas floreſq; ⁊ uuas paulati ꝓducebant: ipſiſq; maturatis ille pincerna ex eis p̄mebat uinū in calicē pharaonis offerēs ad bibēdū. Pincerna i carcere ē q̄libet noſtr̄ poſitus i carcere hui⁹ mundi: ꝓp̄ defectū ſaltē ꝓtracti originalis. Hoc ē autem ſignū: ut q̄s ad curiā reuertatur regis eterni: ut ei gratus ⁊ ꝓpitius fact⁹: cū. ſ. uidet quaſi p ſomnū q̄ hic nō habeē certitudo ſaluatiōis future: niſi p ſigna: cū. ſ. q̄s uidz uineā aīe cū trib⁹ potētijs ſuis memoria: intellectu: ⁊ voluntate: gēmas bonor̄ ꝓpoſitor̄: flores odoriferos bonor̄ exemplor̄: fructus rector̄ oper̄ ꝓducere: ⁊ i eis ꝓficere: ita q̄ expreſſis vinatijs. i. defectibus ⁊ imꝑfectionib⁹ vinū ſpiritualis feruoris ⁊ leticie i calice cordis offerat deo: ꝓp̄ euz oia faciendo. Per hoc ſperare pōt ꝑ interp̄tationē ſanctor̄: q̄ educt⁹ de carcere mūdi ad curiā pharaonis regis eterni reuocabit cū honore. Uel ſic exponi pōt. Uitis eſt xp̄us ſic ipſe dixit Joh. xv. Uera uitis dicit ad differētiaz umbratice que ꝓuerſa eſt in amaritudinē. Tres ꝓpagines ſunt tres ordines fideliū in eccleſia: qui ei per gratiam adherent. ſ. i. prelati actiui ⁊ ꝓtem platiui: figurati per Noe Job ⁊ daniel: de q̄bus habetur Ezechielis. xiiij. Et per Petrū Jacobuz ⁊ Joānē: q̄ ſe inuenerūt in tranſfiguratione dn̄i: Math. xvij. Et p Lazar̄ Mariaz ⁊ Martham quos diligebat ieſus Joh. xj. Prelati enī regunt eccleſiā: figuratam per archā rectam a Noe. Paſcere uerbo debēt ⁊ exemplo: ſicut dictū fuit Petro Joh. vlt. Uirilit̄ ſe debēt habere i militia dei: mortui mundo ut Lazarus. Cōtemplatiui vacāt debent orationi ⁊ meditationi caſtitati ⁊ abſtinētie: vt Dauid facit: ⁊ puritati ⁊ ſapiētie: ut Joannes euāgeliſta. Auditui diuinor̄ quieti ⁊ ſolicitudini: ut maria Magdalena. Actiui uero operib⁹ miſericordie: ut Job ⁊ gubernationē familie. Et luctari cum vitijs ita ut ſupplantent. Jacob enī interp̄tatur ſupplantator. Et inſiſtere ſolicite neceſſarijs domus vt Martha. Uel tres ꝓpagines: tres ſtatus: ſcilicet uirginum: viduarum: et coniugatorum. Uel tres propagines: tres grad⁹ in eccleſia: ſcilicet incipientium: ꝓficientiū: ⁊ perfectorum. Et hi omnes producunt gemmas cogitationum bonarum: flores ſanctar̄ affectionum ⁊ exemplor̄: ⁊ uuas rector̄ oper̄. Ex q̄bus xp̄s eliciens uinū meritorū: ipſe xp̄s porrigit ⁊ p̄ntat in curia ſuperna coram rege vniuerſor̄: ⁊ hoc in calice principaliter ſue paſſionis tertia die ſcilicet tēpore gratie. Et ō his tribus ordinib⁹: ſtatibus: vel gradibus: exponit beatus tho. ſup Canti. illō Sexaginta ſunt regine: octoginta ꝓcubine: ⁊ adoleſcentular̄ nō ē numerus Canti. vj. Regine enīz ſignificant virgines: q: ipſe ſe optime regūt: quo ad domandas concupiſcētias carnis: ⁊ magis dicunt ſponſe chriſti q̄ alie. Dē ſunt ſexaginta i numero paruo: ſed excellenti. Quāuis enīz in ſe ſit paruus numerus. lx. reſpectu ſuperior̄ tamē ſup abundans. Dicitur aūt numerus ſupabundans ille: cuius partes ſingule que in ſe multiplicate ꝓ ſtituunt ipſum totum ſimul: poſt adunate ⁊ colecte excedunt ipſum totum. Sicut ptes aliquote .lx. ſunt vnū ⁊ duo ⁊ tria ⁊ quattuor ⁊ quinq; et ſex ⁊ decē ⁊ quidecim ⁊ viginti ⁊ triginta. Et hec omnia ſimul excedūt non ſolum ſexaginta ſed et octuaginta. Significant etiā regine ſexaginta aīe perfecte ⁊ ex dignitate ⁊ numero ſignificatione. Tales enim admittunt frequenter ut uere ſpōſe ad amplexus regis ſalamonis. i. chriſti: p cōtemplationem ⁊ intimam unionem: ⁊ generāt ſtirpē regis. i. perfecta opera faciunt: ⁊ cuz magna fiducia in domo ſuperna conuerſantur. Componit autem numerus ſexagenarius ex ſex ⁊ decem: q̄a denarius ſexies multiplicatus conſtituit. lx. Et denarius quia eſt primus limes numeror̄ ſignat perfectionem. Senarius qui eſt numer⁹ quadratus in figuris. Nam figura quadrata habet ſex facies: ut patet in taxillo: ⁊ ſignificat firmitatem: quia res quadrata ex omni facie firma manet.

Concubine. i. vidue que dicuntur concubine: q̄a habuerunt aliquando alium virum quā chriſtū Et he dicūtur octoginta: quia in maiori numero ſunt quā uirgines. Dicuntur etiam anime proficientes ⁊ ſi non dum perfecte: que ⁊ ſi aliquādo admittuntur ad amplexum diuinum per cōtemplationem ⁊ guſtum ſpiritualium: non tamē ita frequenter vt perfecte anime: nec perfecta ſunt opera earum. Laborant tamen ad obſeruantiaz decem preceptorum: ⁊ exercitium octo beatitudinuz: de quibus habetur Maht. v. ⁊ ideo dicunt octoginta: qui numerus componitur ex denario octies multiplicato. Adoleſcētule ſunt anime in ſtatu coniugij: uel etiam imperfecti ſeu incipiente in via dei. Et hi ſunt in maiori numero q̄ virgines ⁊ vidue: uel perfecti ⁊ proficientes: licet in minori merito. Unde adoleſcentule dicuntur: quia adhuc tenere ad ſufferendos labores: nōdū ſenſu perfecti ac mutabilea.

Operātur aliq alii .ℌ.x. ſegnit̄ i vinea eccle. Uñ vinea paulatiz degenerat

Primā di. alij male exant. et pugnāt.

ꝛ destruitur. Et de hoc puerb. xxiiij. dicit Salamon. Transiui. ſ. p ꝓsiderationē p agrū hominis pigri ꝛ p vineam ſtulti. i. mentē ꝛ ꝓuersationē: et totuz repleuerāt vrtice. i. passiones cōcupiſcibiles vrentes vt urtica: ꝛ operuerant ſuperficiem eius ſpine: id est passiōes irascibiles que pungūt alios. Et de huiusmodi vinea seu aia dominus ꝓqrens dicit. Quid ē quod ultra debui facere vinee mee ꝛ non feci: an expectaui ꝙ faceret vuas: ꝛ fecit labruscas Isaie. v. id est expectaui: vt faceret fructū bonoꝝ operū: ꝛ fecit fructum inutilem. Uñ ifra dicit. Expectaui vt faceret iudiciuz: ꝛ ecce iniquitas: ut faceret iustitiā: ꝛ ecce clamoꝛ. Sed timēdū est qō subdit. Et nunc ostendam vobis ꝙd faciaz vinee mee. i. anime tepide ꝛ pingue si se nō emendet. Auferam sepem eius. i. remoꝛsum conscientie pungentis auferri permittam seu timoꝛez: ꝛ erit in direptionem a demonijs per temptationez. Diruam maceriam eius. id est permittaz remoueri consideratione vite sanctoꝝ: qui lapides dicuntur: ꝛ erit in conculcationem viciosuz. Et ponam eam desertam bonis: scilicet spūalibus. Nō putabitur. i. non remouebit talis piger ꝛ tepid⁹ superfluitates ꝛ occasiones viciosum. Nec fodiet ferro. ſ. compūctionis ꝛ confessionis. Et ascēdent vepres ꝛ spine. i. male cogitationes ꝛ affectiones: Et nubibus mandabo ne pluant super eā imbrez .i. non percipient doctrinam fructificantē ꝛ vtilē eis. Unde cuilibet tali dicitur Apoca. iij. Non inuenio opera tua plena. In mente ergo habe quid acceperis ꝛ audieris ꝛ tene: ꝛ penitentiā age. Naz demum vt dicitur Apoca. xiiij. misit angelus. id est christus faciem suaz. ſ. mortis: ꝛ vindemiauit vineam terre ecclesiam. ſ. militantem. Et omnem palmitem qui non fert fructum tollet eum a se: ꝛ qui fert fructum purgabit Joh. xv.

Ꝟtū ad terciū. §. xi.

principale diuisionis. ſ. circa. vj. §. ſ. de facienda retributione dicitur: Da illis mercedem. Nota primo ꝙ nō dicit vt veniant cras: sed immediate post opus. Da illis mercedem. Unde Tob. iij. dicitur. Quicunqz tibi aliquid operatus fuerit: statim ei mercedez restitue: ꝛ merces mercenarij tui omnino apud te non maneat. Da ergo ꝛ nō differas. Nota secūdo ꝙ dicit illis. ſ. operarijs in vinea. Sed dicit Apostolus. j. ad. Corin. iij. ꝙ vnusquisqz ſm suum laborem mercedem ꝓpriaz accipiet: ſm laborem: quo ad qualitatez: quo ad quantiatem: quo ad diuturnitatē. Quo ad qualitatē boni laboris uel mali: quo ad quantitatem magni laboris ſ. parui: quo ad diuturnitatē multi tēporis uel modici. Nam qui laborauit in uinea ad destruendū vt primi: cū congrua merces seu retributio peccati sit pena. Ideo ut dī Ecclīastici xxx. Effugat a domino poſtans mercedes iniquitatis. Et ad Ro. j. de reprobis dicitur. Mercedē quā oportuit i semetipſis recipientes: Ad heb. xi. Dis preuaricatio ꝛ inobedientia accipit iustam mercedis retributionem: Qui laborauit negligēter tandem in gratia moꝛitur mercedem accipit: sed non de operatis in mortali. Unde Aggei primo dicitur Qui ꝓgregauit mercedes misit eas in sacculum pertusum. i. qui fecit opera de genere bonoꝝ extra charitatez: non inde recipit premium in gloria: sicut quod ponitur in saccuz pertusum: non remanet ibi sed extra mittitur. Qui autem laboꝛat excellenter: mercedem glorie accipit. Unde Sapientie. x. Reddidit deus mercedez laboꝝ sanctoꝝ suoꝝ. Et que sit ista merces ostendit ps. dicens. Ecce hereditas dñi filij merces frucus ventris. Merces id est premiū filij scilicet dei per adoptionem: ꝛ huius merces ē hereditas domini. id est bonum glorie: que tanquā heredib⁹ filijs tribuit: que hereditas seu felicitas glorie ē fructus ventris. ſ. beatissime Marie quo ad q̄litatē boni opis laboris: l' mali quoad quantitatē: magni laboꝛis uel parui quo ad diuturnitatem multi tēporis ꝛ modici. Secundo dat merces scōm quantitatem laboris. Quanto enim quis plus laborauerit ꝛ bene in vinea domini: tanto maioꝛem mercedem accipiet. Ita tamen ꝙ non intelligatur equalitas laboris ad mercedē in quātitate. Nā ut dicit idem Aplus. ij. ad Corin. iiij. Quod in presenti est momentaneum ꝛ breue tribulationis nostre: supra modū in sublimitate eternum glorie pondus operatur in nobis. Et ad Ro. viij. Non sunt condigne passiones huius tēporis ad futuram gloriā. Sed intelligit equalitas in ꝓportione. ſ. vt ubi ē maioꝛ laboꝛ: ibi sit maioꝛ merces. Sed laboꝛ pōt intelligi maioꝛ uel potioꝛ triplicit fm. b. tho. sup epistolā. ij. ad Corin. sup dicta auctoritate. Primo mō fm formā charitatis. Et huic laboꝛi rñdet merces essentialis que ꝓsistit in visione dei ꝛ fruitiōe. Juxta illud Joh. xiiij. Qui diligit me: diligetur a patre meo: ꝛ ego diligam eum: ꝛ manifestabo ei meipsum. Qui ergo ex maioꝛi charitate laboꝛat: ꝛ si minoꝛē laborem patiatur ꝙ alius: plus recipiet de mercede p̄ mū cēntialis: qz limpidius deuz uidebit: ꝛ de tali visione magis gaudebit. Scōo pōt attēdi magnitudo laboris ex specie opis. Sic. n. i reb⁹ hūanis ille plus p̄miat ꝙ digniori ope laboꝛat. Sic architectoꝛ plus ꝙ artifex manualis mercedis accipit: licet min⁹ laboret coꝛporaliter: ita i rebus diuinis qui nobiliori ope occupat: maius p̄miū accipiet: q̄tū ad aliquā progatiuā p̄mū accñtalis: lz forte min⁹ corporaliter laboret. Unde aureola datur virginibus: doctoribus: ꝛ martiribus non alijs. Et cōsistit premiū accidentale in quodaz gaudio quod

p

ꝓ merces dat ꝙ ad q̄ntitatē.

ꝓ laboꝛ pōt tripliciter intelligi.

ꝓ mercedē vnusquisqz accipiet ſm quid laboꝛis ꝙ ad primū et primo ꝙ ad ḡlaz.

habetur de opere priuilegiato: ut etiã de alijs bonis operibus ratione laboris. Tertio attenditur magnitudo laboris ex quantitate ipsius laboris. Et si maior sit labor in opere quod fit ex natura operis: ut ieiunare magis q̃ abstinere ab esu carnium: aut etiã ex cõditione complexionis: ut colerico cõiter difficilius est ieiunium q̃ flegmatico. Sic maior labor meretur maiorẽ mercedẽ & quo ad remissionẽ pene temporalis: & quo ad gaudiũ accidentale. quod recipiet de maiori labore. Vñ Sapien. x. dicit. Reddet deus mercedẽ laborum suorũ. s. iustis. Sed si maior labor in opere proueniat ex defectu uoluntatis: puta ex tepiditate uel negligentia: facta enim huiusmodi & si sint leuia: aliquando uidẽtur & sunt alicui multũ laboriosa. Sed hoc propter defectum mentis ꝺ̃ disposite: Et talis magnitudo nõ auget sꝫ minuit mercedẽ. Isa. xl. Deficiẽt pueri & laborabũt pueri. i. ipfecti hec. b. tho. Tertio dat merces ſm diuinitatẽ: qz q̃ ille longior laborauit: ceteris paribus plus recipiet: quia plura merita acquirit. Signanter dicitur ceteris paribus: quia q̃ minori tempore vixit: si in illo tempore suo plus laborauit: uel cũ maiori charitate q̃ alius qui diu vixit: maiorem mercedem recipiet. Nec est contra quod dicitur in parabola angelica: scilicet q̃ acceperunt singli vnum denarium: & sic nõ plus qui diu laborauit ut ab hora prima q̃ qui vndecima. Ad qõ rñdetur q̃ merces que redditur est ipse deus. Juxta illõ Genñ. xv. Ego ꝓtector tuus & merces tua magna nimis. Et pro hac mercede laborantibus mecenarij laudantur iuxta illud quanti mercenarij in domo patris mei abundant panibus. id est refectionibus spiritualibus Luce. xv. Secus si interderent aliam mercedem in alia uita. Et hec merces cõis est oibus: & propria singulorũ. Cõmunis quidem omnibus: qz oẽs sancti vident deũ & fruuntur eo qui est merces eorum. Propria autem erit singulorũ: qz vn' sibi alio clarius videbit & plenius fruetur: ſm determinatã mẽsurã a deo. Et hoc oñditur Joh. xiiij. ubi dicitur. In domo patris mei mãsiones multe sunt: id ẽ varietates ꝑmiorũ modo predicto. Et hec merces dicitur denarius & ꝓpter eternitatem quam continet: quã signat forma denarij circularis: & ꝓpter deitatẽ quam habet: que signatur in imagine sculpta regis in denario. Et propter recipientium qualitatẽ: hi sunt angeli & homines qui sunt decem: quia non sunt ordines ãgeloruz: & q̃si decimus nã hũana: & eis datur propꝫ habitam pfectionẽ signatã ẽt ꝑ denariuz numerũ: qz primus limes ẽ numerorũ: et propter obseruantiam decem preceptorũ hoies illuc producuntur. Omnes aũt sancti etiam minimi ita sũt quieti & pleni bono glorie diuine visionis: q̃ nil plus appetunt. nec minimus notus menti insurgit appetendi maius premium aliorũ ita enim plenos se esse cognoscunt q̃ plus non cupiunt. Quod aũt dicitur in euangelio aliquos murmurasse: intelligitur dictum peripotetice id ẽ per presuppositõnem: non secundum realitatem q̃ ibi sit aliqua querela. Sed si presupponat hoc quod tamen est impossibile: ostenditur per rationem. q̃ nulli fit iniuria. Nam deus gloriosus patronus vinee: nulli debet aliquid ex necessitate: sꝫ gratia dei vita eterna. Ro. vj. De suo in quo nulli tenetur: põt facere quod vult: dare & non dare sin̄ aliqua iustitia. Nec etiaz ex condignitate aliquis quantuncũq; laboret meretur illud primum: si consideretur ipa opera horuz i se. Sz ex congruitate tribuit denarium hũc: i q̃tum videlicet sua liberalitate promisit dare talem mercedem laborantibus in vinea. mediãte gratia sua: & sic fuat. Sed et nouissimi prius recipiuntur & efficiuntur primi in recipiendo mercedem: in. q̃tum videlicet sancti noui testamenti: si purgati migrant: subito euolant & denarium mercedem recipiunt. dei sꝫ visionem. Sed sancti veteris testamenti post mortem quantuncũq; perfecti & purgati: nõ recipiebant denarium sꝫ descendebant ad limbuz. ibi expectantes per aduentum christi denarium suuz. Nec etiaz possent conqueri de ista retardatione: quia ipsa liberatõ eorũ sine meritis sufficiẽtibus eorum fuit. & premiatõ. Voca ergo operarios dicitur procuratori patrisfamilias: id est christo: qui procurauit nobis premium et mercedem mediãte passione: & hoc sero. i. in fine vite nostre et ipse soluit: virtute tamen & voluntate patris eterni. q̃ ſm deitatẽ est virtutis & volũtatis. Post vocatõem igitur. s. per mortẽ operariorũ in vinea per presentatõem: & eorũ discussionẽ: demũ redditur merces per sententiam vnicuiq; ſm opa sua. Unde & apoca. j. dicitur. q̃ ex ore sedentis i trono exibat gladius ex vtraq; pte acutus. Gladius iste sententia est ex ore iudicis superni prolata: sepans reprobos a bõis. Et cõtra reprobos quidez proferẽs sentẽtiaz: aspectus ei' apparebit eis ut fulgur. terribilib' verbis eos increpans: & dicẽs cuilibz rep bo ſm Chrisosto. super Math. Ego ꝓpter te homo factus suz: delusus. cesus. & crucifixus. vbi est tãtaz iuraz meaz fructus: Ubi ẽ seruitus quã mihi precio sãguinis mei debuisti. Ego super gloriam meam te habui: cum essem deus apparens homo: & tu oẽm rem vilissimam terre dilexisti ãplius quam iustitiam meam & fidem. Mittite ergo astantibus ei ministris: dicet ligatis manibus eius & pedibus in tenebras exteriores. Et quis stabit ad videndum eum inquit Malach. iij. c. q. o. Intolerabile erit illud. Ipse eni quasi ignis: Ue ãt homini illi contra quem ꝓfertur talis sententia. Melius eni ei fuisset si natus non fuisset hõ

ꝓ merces dantur ſm diuinitatẽ.

ꝓ nõ ꝺ̃ mmuneratione q̃ in eud ge ꝺ̃.

ꝓ merces ꝺ̃ ꝑ sonas ſm mensuram ſm opa sua.

ille. Neq3 enim ab illa sententia appellari poterit quia a summa potestate procedet: que nō habet superiorem. Appellatio autem fit ab inferiori ad superiorem: vt habetur. ij. q. vj. per totū. Neq3 p errorem intolerabilez euacuabitur: ut in iudicio humano aliquado contingit. Juxta illud quod habetur. xj. q. iij. Cui est illata sententia: quia iustissima erit. Justus enim dominus & iusticias dilexit &c. Neq3 pecunia: amicitia: uel precib⁹ reuocari poterit: sic̄ sit i pñti. xj. q. iij. §. adhoc. Uñ et Hiero. Cum ante tribunal christi venerimus: nec Job: nec Daniel: nec Noe rogare pñt ꝓ quoq̄. Sed vnunquēq3 onus suum portare. s. oportet. xij. q. ij. in presenti. Et ad idem facit quod ait ps. Frater non redimit: scilicet christus qui est frater noster in illo iudicio. Redimet homo. q. d. Non aliquis quatūcūq3 sanctus: ex quo christus ipse non liberat reprobum: non dabit deo placatōez suam: scilicet ipse reprobus in nullo placare poterit. Et precium redemptionis anime sue. scilicet soluere non poterit pro sui liberatione: sz laborabit in eternū. Hec autez sententia pulchre et plene fuit designata Dañ. v. In sententia data ꝓ tra regem Balthasar. Ubi dicitur: q⁹ balthasar cum fecisset grande conuiuium optimatibus vxoribus et concubinis suis: et biberent in vasis aureis et argenteis q̄ asportata erāt de tēplo Hierosolimorum: laudarentq3 deos suos. aureos et argenteos. ferreos ereos. ligneosq3 et lapideos: apparuerunt digiti quasi hominis scribentis contra candelabrum in superficie parietis aule regie: Et rex aspiciebat articulos manus scribentis: et tunc facies eius commutata est & perturbabāt cum cogitationes eius. Et compages renum eius soluebantur. Et genua eius ad se inuicem collidebātur. Et cum nullus sapientum curie legere potuisset scripturam: demuz a Daniele lecta est. Mane. techel. phares. Eademq3 die ipse Balthasar et regnum amisit et vitam: interfectus a persis et medis.

Moraliter exponendo scōm nicolaū de lira: Balthasar qui interpretatur capillus capitis: significat superfluitatem: quia capillus nascitur ex superfluitate. Hec superfluitas reperitur in peccatoribus et in luxuria manifesta: quod signatur per concubinas eius: et in gula quod designatur ex conuiuio: Et inepta lecticia per uinum figurata. Et adulatorum applaudentia in optimatibus insinuata. Et in superbia & i vasis aureis demōstrata. Et in auarica que secundum apostolum est idolorum seruitꝰ. Et i dīs quos laudabat presignata. Que quidem auaritia. vel est cum violentia. Et hi sunt dīj ferrei: quia sicut ferum domat omnia. sic isti sine misericordia cūcta auferunt. In ereis dīs significatur auaricia que est cum fraudulentia: quia videtur esse verum et nō est: quod fraude fit. In dīs argenteis apparētia: significat auaricia quia queritur ex doctrina: quia argentum sonorus est. In dīs aureis innuitur auaricia presidentium ꝓpter claritatem et nobilitatem ipsius aurū. In dīs lapideis auaricia vsurariorum qui vt lapides i sensibiles et inconuertibiles fiunt. In dīs ligneis auaricia aliorum illicite lucrātium. Cōtra hmōi igitur diuino iudicio comparens videt scripturā sententie contra se dari per manum scribentem. Ubi sciendum quod scribens est pater: manus ē filius. digitus ē spiritussanctus. Sicut enim digit⁹ est a manu et brachio: et manus tm̄ a brachio ꝓcedit: ita spiritussanctus a patre & filio: et filius tm̄ a patre deriuatur. In pariete notatur plenitudo assumpti hominis a dei filio. Aula est vterus virginalis. Candelabrus contra quod scripsit est certitudo naturalis dictaminis: quia deficit naturalꝭ cognitio in omnibus his perscrutandis misterijs. Et ideo dicitur: aspiciebat articulos manꝰ scribētis. Scriptura aūt est artitudo seu sententia extremi examinis. Scriptura igitur hec id ē sententia auctoritatiue procedit a patre et filio et spiritusā cto. Manifestatiue vero a Jesu christo ō virgine nato: quia ut dicitur Joh. v. Pater omne iudiciū dedit filio. Scriptua que continet Mane. techel phares. significat quia in isto iudicio deꝰ notabit oēs actiones hoīs. Mane enim interpretatur numerato. Ponderabant omnes circūstantias. Techel enim dicitur ponderatio. Seperabit omnes occasiones. Phares enim dicitur diuisio. Et tūc sequitur in taliter sententiato terror affectionis: quod notatur in faciei mutatione. Error cognitionis: quod significatur in cogitationū pturbatione. Meror afflictionis: quod innuitur i renuz dissolutione. Terror desperationis quod oñdit in genuum collisione. Cum igitur tam subtile sit illud examen: taz terribilis illa sententia. Si iustꝰ vix saluabitur: ut ait Petrus in canonica sua: impius & peccator vbi apparebūt. Ad quod etiam facit notabile exemplum: vnde sumpsit originez ordo carthusiensium. Cum. n. circa ānū domini millesimum: parisius quidam doctor solennis esset defūctus: scientia & honestate uite famosus: delatum est corpus eius ad ecclesiam magno comitatu vniuersitatis & populi. Et dū feretro vbi iacebat in medio chori posito: celebrarentur exequie: cunctis uidentib⁹ surrexit cadauer: et dixit. Ante tribunal christi raptus sum. Quo dicto se deposuit vt prius. Ex quo cūctis stupentibus decretum est die sequenti iterum prosequi officiuz inchoatum quo facto: cum cantaretur lectio illa Responde mihi &c. surrexit secundo cadauer: et dixit: accusatus sum. Et subito iacuit ut prius. Crescente aūt ammiratione in cunctis: placuit et in sequentem diem tertium sepulturam differri.

Fordo carthusiensium vñ sumpsit exordiū.

Et cum iam exisset fama hec in vniuersam terrā illam: factus est concursus nimius hominum: ⁊ clericis officium funeris celebrantibus: surrexit tertio corpus illud dicens. Justo iudicio dei cōdēnatus sum: sicq; priuatus est sepultura: ex quo diuina sententia erat reprobatus. Et ꝓpter hoc aliqui ex doctoribus seu scholaribus: cōsiderātes pericula mūdi et futurum districtum examen: reliquentes seculum: ordinem carthusiensium fūdauerunt: ⁊ sancte vixerunt. Sed cuilibet electo apparebit aspectus ipsius iudicis sicut nix: suauis videlicet ⁊ delectabilis: ⁊ sententiam proferens dicet. Euge serue bone ⁊ fidelis: quia i pauca fuisti fidelis: intra in gaudium domini tui Math. xxv Quod intrat in aliquo loco: vndiq; circundatur a loco. Intrans ergo in gaudium dñi quod est p fectum vndiq; ab ipso gaudio circūdabit. Nam aspiciens supra ⁊ videns deitatem summe gaudebit. Juxta illud Isa. lx. Tunc videbis ⁊ affluес: ⁊ mirabitur ⁊ dilatabitur cor tuū: scilicet leticia ineffabili. Si ad infra respiciunt. i. ad damnatos ⁊ inde gaudent: ꝓpter qō dicit ps. Letabit iustus cum viderit vindictas. i. punitiones peccatorum. Non q̄ letetur de malo alterius: sed de diuina iustitia. Si conspiciunt ad intra: gaudent de pura cōscientia ⁊ sua gloria. Juxta illud. Exultabunt sancti in gloria letabunt in cubilibus suis: id ē in conscientijs suis. Si respiciunt extra summe gaudent de societate innumera taq; preclara. Unde dicunt adinuicē quod dicit in Apoca. Gaudeamus ⁊ exultemus: ⁊ dem⁹ gloriā deo. Et vt dicit Bern. Illud est verū gaudiū quod non de creatura: sed de creatore concipitur: quod cuq; acceperis nemo tollet a te: scilicet gaudium eternum. Cuius cōparatione oē pulchrū feduq; omne dulce amarq; omne quod delectare potest molestum: ⁊ non solum anima que in celum introducitur gaudium ineffabile suscipit: sq; ⁊ tota celestis curia. Unde ⁊ de sanctis canit ecclesia: q̄ de eorum transitu gaudēt angeli ⁊ collaudant filium dei. In cuius etiam figuram: quando archa dei introducta est in Jerusalem: cum magno tripudio oīm: in loco suo collocata est. ij. Regum. vj. Sicq; recipit mercedem eternam. De sententia pene infernalis que dat contra reprobos: ⁊ ibi de septem penis inferni.

Capitulum Tertium.

Ata sententia a iudice superno: quilibet vadit ad locum suum vel ad infernum: vel ad paradisum vel purgatoriuq. Et ꝓmus dicere potest. Vadam ⁊ nō reuertar ad terram tenebrosam: ⁊ optam mortis caligine: terram miserie ⁊ tenebrarum vbi vmbra mortis ⁊ nullus ordo: sed sempiternus horror inhabitat. Job. x. ca. vbi tria notantur. Primum est adductiuum infernalis cruciationis. Quia vadam.

Secundum est continuatiuum perpetualis afflictionis. Quia non reuertar.

Tertium est multiplicatiuum penalitatis variationis. Quia ad terram tenebrosam.

Quātū ad primū. §. I.

quod. s. inducit ad damnationem ē sciendum: q̄ amor terrenorū nimius ē prima causa peccatorū ⁊ dānationis. Et hoc est ire ad terrā. Vadit enim anima pede amoris. Unde Aug⁹. Pes meus est amor meus. Sicut dicitur. Justus vadit ad celum per desiderium: ita peccator ad terram per inordinatum affectum: ⁊ cum eo intrat septem vias difficiles: que ducunt ad infernum. Unde dicunt ipsi damnati in inferno: vt habetur Sapi. v. Lassati sumus in via iniquitatis. Ambulauim⁹ vias difficiles. Et q; per moralia melius intelliguntur spiritualia: nota q̄ septem sunt vie difficiles. Prima est via montuosa: via spinosa: via lutosa: via tenebrosa: via tumultuosa: via sumptuosa: via tediosa. Dico primo: q̄ via montuosa ē difficilis ad ambulandū: montuosa. i. montium sicut patet ad sensum. Unde homines cōmuniter fatigātur ⁊ sudant in ascensus: ⁊ ꝓpterea declinant tales vias quādo possunt. Jsta moraliter est via superbie qua querit peruerse dominari alijs: magn⁹ reputari: exaltari: alios deprimere: se extollere. Sed certe laboriosa ē via. Multū. n. perturbant tales: anxiāt famulant alijs: ut habeant honorem intentum. Unde dicit Gregorius in mora: q̄ omne quod hic eminet: meroribus plus afficit: q̄ honoribus gaudet. Sed superbus non sentit istum laborem: q; paucum habet ad deum amorem: ⁊ multum ad mundum. Unde accidit de eo sicut de lepore: qui facillime ascendit ad montem currendo: cū tamē cōmuniter ascensus sit difficilis: ⁊ hoc quia habz crura anteriora breuiora posterioribus cruribus: sicut quāuis facilius sit descendere per humiliationem q̄ ascendere per elationē ⁊ ambitionem: tamen quia superbus crura anteriora. i. affectionē ad deum modicam habet: ⁊ crura posteriora: id est affectionem magnam habet ad mundum: iō non sentit laborem sed faciliter currit. Juxta illud Job. xv. Cucurrit aduersus deum erecto collo nouissima autem huius vie ꝓducunt ad infernum: ⁊ ideo caue. Secunda via est difficilis. quando est spinosa. i. plena spinis: nam transitus per eam in pannis apprehenditur ab ipsis: vilaceratur: pungitur: cruentatur: ⁊ sic habz laborē: Jsta via spinosa opus est auaritie: in qua queritur diuitie assimilate a christo spinis Luce. viij. Quia mentem dilacerant: distrahendo a dei timore: pungunt ꝓximis solicitudinibus: timoribꝰ

timoribus ⁊ angustijs: cruentant inducendo ad diuersa peccata: vt mendaciorum: ꝓditionum: fallaciarū: piurioꝝ:: vsurarū. fraudulentiarū: et huiusmodi. Sepiaꝫ: ait dñs auaris Osee. ij. vias tuas spinis. Terminus huius uie ē infernus. Uñ apostolus dicit. j. ad Thi. vj. ꝙ qui volūt diuites fieri incidunt in desideria multa: que mergūt hominē in inferno: ergo cāue. Tertia via est difficilis: quādo est lutosa: tum quia homo lubricat: tum quia pes inficitur in sceno: ⁊ cuꝫ difficultate distrahit eum: tum quia deturpatur: ⁊ talez uiā: .ſ. multum lutosam solent facere bestie. Hec aūt est via luxuriosorum similes bestijs: de quib⁹ ait ps. Computruerunt iumenta in stercore suo. Difficulter autem trahunt pedem affectionis a luto voluptatum: quibus infiguntur. De his ait ps. Inquinate sunt vie illius in omni tempore.

Quarta via est difficilis: cū est tenebrosa. Oportet eniꝫ ꝙ quis vadat palpando ne cadat in aliqō precipitium: quod non videt: timet etiā huncinde capi a latronibus: ⁊ sic difficultatur. Hec est uia inuidorum qui tenebrosi sunt: quod patet ex etymologia nominis. Inuidus eniꝫ dicitur quasi nō videns: quia bona aliorum uidere non possunt nisi cū magna sui afflictione. Tales semper stant in timore ne alij habeāt bona. De quibus potest intelligi illud ꝓuerbioꝝ. ij. Ambulant vias tenebrosas qui letantur cum male fecerint: scilicꝫ alijs hominibus: ⁊ exultant in rebus pessimis: id est casibus aduersitatum aliorum. Quinta via est difficilis: cum est tumultuosa: id est cuꝫ multi ambulant per eam: ita ꝙ se comprimunt. In talibus enim vijs homines inpinguntur aliquando constringuntur. Unde ⁊ semel beatus Petrus dixit christo per talem uiaꝫ ambulanti. Preceptor turbe te comprimunt ⁊ affligunt. Hec autem est via iracundoruꝫ: qui propter iracundiaꝫ suā multis ⁊ diuersis affliguntur: ⁊ conculcantur ꝓtumelijs: clamoribꝰ: rixis: minis: ⁊ odijs huiusmōi. Et his dicit ps. Contritio ⁊ infelicitas in vijs eoꝝ. Conteruntur enim temporaliter: ⁊ felicitate ꝓuantur quo ad animam: propter iram suam. Unde subdit ps. Et viam pacis non cognouerunt: ⁊ ꝓ ꝗa.

Sexta uia est difficilis: cum est sumptuosa: id est cum hospitia illius uie sunt in caro foro. Mali enim homines libenter uadunt per teles vias: vbi sciunt multum expendi. Et hec est via gulosorum: qui ut satisfaciant gule sue: non curāt de tali difficultate: expendentes multam pecuniam in detrimentum anime ⁊ corporis. Ideo eniꝫ ait Seneca. Lito morimur quia de mortibus pasci mur: id est de animalibus mortuis: qō maxime faciunt gulosi: de quibus ps. Hec via illorum in scandalum ipsis: postea in ore suo complacebūt. Quāuis enim recipiant scandalum sepe anime ⁊ corporis doloribus: tamen postea transacto dolore volūt complacere ozi suo. Septima uia est difficilis: quando est tediosa. Et hoc est qñ est multum saxosa: uel tota plana ⁊ vniformis: ⁊ ne scitur terminus. Hec uia est accidie: que insurgit ex ouricia penitentie: ac etiā quando aliquis uult semper occupari in vno aliquo: puta uel semper legendo: uel semp meditando ⁊ orando: uel semp manibus laborando. Dicitur eniꝫ cōmuniter ꝙ via quando est totaliter plana: magis fatigat ambulantem: ꝙ cum est aliquādo plana aliquando aliqualiter montuosa per colliculos: ⁊ ratio est: quia i via plana ⁊ vniformi: oēs partes corporis simul fatigantur. Sed in via aliqliter montuosa in ascendendo dum fatigantur genua ⁊ tibie: qñ refrigerantur crura. In descendendo autē crura fatigātur ⁊ genua: ⁊ tibie quasi pausantur. Sic in opere humano melius fertur labor: quando aliquis uno tempore legit: altero orat: alio i exterioribus uacat: ꝙ si semp uellet legere: orare: ul operari: quia ex tali continuatione uniformi alicuius rei: attediatur cōmuniter homo. Exēpluꝫ Anthony quando uidit angelum aliquando laborantem: aliquando orantem. De uia horum potest intelligi illud. Est uia que uidetur homini recta: ⁊ nouissima eius ducunt ad mortem. ſ. accidie. Uidetur enim aliquando alicui bonum esse semper se occupari exterioribus pro temporali salute uel spirituali proximi. Alteri multū legere ⁊ per hoc intrant frequenter in mortē accidie: vꝫ negligendo ea que sunt eis magis necessaria. Qñ etiam non attendit quis ad premium: qui est terminus nostre vie cito fatigatur bonis operibus. Cum igitur quelibet harum uiarum ducat ad ꝓditionem: Exi de eis: si vis mortē euadere. Juxta illud Isaie. lv. Derelinquat impius uiam suam. Dicit enim Aug⁹. ꝙ quicunqꝫ cum aliquo mortali transit: eterna flamma illuꝫ trucidabit: inferni non purgatorij: dis. xxv. §. ultimo.

Quātū ad secūdū. §. II.

principale dico ꝙ pena infernalis dom⁹ ē ꝑpetua nō hñs finē. Quod notat Job in auctoritate prefata: dicens. Non reuertar. In inferno nulla est redēptio: ait idē capitulū. Uidet forte alicui istud incōueniens esse ⁊ iniustum: ut cum culpa fuerit tēporalis ⁊ ad tempus pena ꝓ ea detur eternal. Sed sex rōnibus demōstrat iustissime animā in culpa mortali recedendā eternaliter cruciari.

Prima ē qualitas offense. Nā ⁊ in humana conuersatione quāto maioris dignitatis est offensus tanto offendens maiorē pēnā meret: Dando eni alapā regi mortem meretur: Dando puero ꝓ iniuria nō habetur. Cum enim p peccatum homo quantum in se est: percusserit ⁊ offenderit deum

Luxuria ē vna in ferno.

Inuidia ē vna in ferno.

Tumoria ē vna in ferno.

Gula ē vna in ferno.

Tamdia ē vna in ferno.

Infernu pena ē ꝑpetua. ut ꝓbatur sex rōnib⁹.

qui est dignitatis infinite meret peccator penam infinitam. Pena aũt infinita non potest esse fm intensionem: quia sic cõsumeret naturã: oportet ergo vt sit infinita fm extensionem: id est fm durationem: ⁊ sic pena respondeat culpe. Scõa ratio est: quia manente causa debet remanere effectus: causa autem illius pene est culpa. Cũ aũt culpa mortalis post mortem ab anima tolli non possit: ḋa ut dicit Dama. Quod ẽ homini mors est: angelo casus. Igitur semp debet manẽ pena. Quod aũt dicit Aug⁹. xiij. q. ij. tempus: q⁹ quib⁹ prosunt suffragia. ſ. p defunctis facta: ul ad hoc prosunt ut plena remissio fit: aut ut tolerabilior sit ipsa damnatio: nõ uult Aug⁹. ppter hoc: q⁹ pena dãnato: cũ minuatur per suffragia: ut quidam dixerũt: ⁊ habet i glo. quia si sic esset: posset aliqs p suffragia multiplicata liberari ab inferno: qõ hereticum est dicere fm Thomã in. iiij. Sz loqt Aug⁹. de his qui sunt in purgatorio quib⁹ psunt suffragia uel ad liberationem: uel ad penarũ alleuiationem: ad quã damnati: id ẽ cõdemnati sũt. Dicitur enim quis damnari cũ deputat ad penã.

Tertia ratio est: quia peccator quantum in se fuit: peccauit uolũtate ppetua. Nã semp uoluisset uiuere: ut semp potuisset peccare. Qõ aũt peccatõ peccatũ dimiserit quantũ ad actum: hoc fuit ex parte dei qui per mortem subtraxit sibi facultatẽ: ⁊ ideo iustum est ut puniatur pena eterna siue ppetua. Juxta illud. Ite maledicti in ignẽ eternum Math. xxv. Hanc rationem assignat Grego. in. iiij. dialogorum: dicens. Voluissent iniqui sine fine viuere: ut potuissent sine fine peccare. Quod ostendit: quia dum viuunt pecccare nõ desinunt. Ad magnam ergo iusticiam pertinet iudicantis: vt nunquam careant supplicio: qui dum vuerent nũq⁹ voluerũt carẽ peccato. Quarta rõ ẽ: ḋa ratio concupiscibilis ⁊ irascibilis errauerunt: prelonentes finitum minimum bonum: summo bono infinito. Nam diuitie: honores: voluptates: ⁊ huiusmodi valde parum sunt bonum ⁊ mixtum cum amaritudine: deus aũt summum bonum ẽ: ⁊ non habet amaritudinem conuersatio ipsius: dicit sapiens. Miser autem peccator ut consequatur illud fragile bonum temporale: contemnit ⁊ dimittit summum bonum: transgrediendo eius precepta: ⁊ ideo quia in infinitum erravit: in infinitum debet puniri. Unde dicit Crisostomus. q⁹ christus in fine reprobis dicet: odiens quã iuste condemnet eos ad penas eternas. Ego ppt̃ vos homo factus fuj: propter uos delusus: cesus: ⁊ crucifixus. Ego super gloriam meam uos habui ⁊ uos omnem rem utilissimam terre amplius dilexistis quã iusticiam meam ⁊ fidem. Quinta ratio est: quia peccator peccauit in eterno suo: ⁊ ideo debet puniri in eterno dei. Eternus hoīs est vita presens. Hic enim est status merendi ⁊ demerẽdi. Eternũ dei est alia uita que semp durat Non enim est iconuenens: ut culpa tp̃alis puniatur pena perpetua: cum uideamus istud seruari in humana cõuersatione: vt dicit Aug⁹. in li. de ciui. dei. xxj. Nã adulterium: homicidiũ: ⁊ huius modi qõ cõmittitur: fm leges humanas punitur morte: ⁊ illud quidem maleficium tẽporale est: et cito transit actus eius: pena autem perpetua: ḋa .ſ. separat a uita ista: ⁊ conuersatione hominum mors: que ei ifertur: ad quã nunq⁹ reuertitur.

Sexta ratõ est: quia ipse peccator damnat⁹ stat in inferno cum uoluntate obstinata in malo semper: et odit deum punitorem eius: Unde et propter odiũ quod habent ad ipsum dicit Johannes in Apoca. q⁹ damnati cum manducauerit liguas suas pre dolore blasphemauerunt deum qui hz potestatem super has plagas: Ratio aũt dictat et iusticia exigit: ut etiam dicit gregorius: q⁹ sicut penitentibus et ueniam postulantibus iudex debet misericordiã facere: ita obstinatis et ꝑtumacibus nullam debet veniam prestare et ideo semp puniuntur iuste: cum semper sint auersi a deo ⁊ ci rebelles.

Quz ad tertiũ .§.III.

principale: dico q⁹ notatur multipliciter et uaria pena in inferno: in eo quod dicitur: Ad terram tenebrosam ⁊c. Ubi signantur septem penes infernales: Prima est locatõ uilitatis: quia ad terrã: Scõa ꝑuatõ deitatis: quia tenebrosa: Tertio cruciatõ igneitatis: quia opertam mortis caligine. Quarto ablatõ refrigerabilitatis: quia ad terrã miserie: Quinta execratõ veritatis: quia tenebrarum: Sexta associatio malignitatis: quia umbra mortis: Septima implicatõ iordinabilitatis: quia nullus ordo: Quantum ad primum dico: q⁹ ãia cruciatur i iferno ex uilitate loci ubi serepit: patet enim ad sensum quia quãdo nobilis psona ẽ abiudicata ⁊ clausa ab aliquo loco vili: puta si rex ponatur in carcere: etiã si nulla alia pena sensibili cruciaretur: ex hac solũ incarceratione multum doleret. Cũ igit anima sit nobilissima regina ⁊ sciat se esse creatã ad habendũ dominiũ totius mundi: ⁊ hbi competat locus celi empirrei: qui ẽ sup oẽs celos: ⁊ videat se detrusã in centruj terre qui locus est infernus infimus omniũ: vbi etiam fm Basiliũ i fine mũdi ponet fex oiuz elemẽtorz. Nã ut ipse dicit: tunc ꝑprietates elementorũ lesi ue ab eis sepabunt uirtute diuina: ⁊ in infernum mittentur ad cruciatum malorum. Ex tali igitur carcere habet magnã penã: ultra alias etiam: et merito. Quia eni terram dilexit plus q⁹ celum: iõ ad terrã ꝑdemnata est. Quantũ ad secũdum quia tenebrosam. i. lumine glorie priuatam: fm

expositionē Thome super Job: dico q̄ priuatur anima damnata visione deitatis. Juxta illud Isa. vlt. Tollat impius ne uideat gloriā dei. Hec aūt est maxima pena: sed parum ꝛ quasi nihil cō prehendimus eam: qz nescimus intelligere q̄tum bonum deus est aie ipsum possidendo. Sicut enī quis plus dolet de aliquo amisso: quantuz illud reputabat magis utile ꝛ dānabile. Et qz in vita presenti intellectus noster corpore aggrauatus: se habet ad deū ut oculus uespertilionis se habet ad lumen solis: ideo parū diligimus ipsum deum: ꝛ parum curamus ipsum amittere. Sed aīa timēs que aliquātulū gustauit dulcedinez diuine pītie p gratiā: ex anxietate ꝛ pena quā sentit: quando subtrahendo sibi ipsi relinq̄tur pōt aliquantulū licet ualde parum: intelligere de tali pena priuationis diuine uisionis. Sed cuz anima separatur a corpore: sibi subito infunduntur species oīum rerum naturalium. Unde maiorem cognitionez habet de deo ꝛ creaturis: quā nullus philosoph' mūdi. Ee sic cognoscens q̄ deus est sūmuz bonuz ꝛ summe utilis aīe: uidens se eo priuatam sua miseria: cum capax fuerit eum acquirendi: summe dolet. Unde Crisō. dicit: q̄ potius uellet pati mille ignes infernales: q̄ priuari dei uisione. Dec enī visio dei tante pulchritudinis est tantoqz amore dignissima: dicit Aug'. de ciuitte dei: vt sine hac quibuslibet ꝛ quantislibet bonis preditū plotin' extimet infelicissimū. Si enīz tantus erit splēdor glorie qui exibit a christi humanitate ad iudicīū venientis: q̄ sol obscurabit: qui tunc erit septies lucidior q̄ modo sit: quia. s. non apparebit claritas eius respectu claritatis christi: quanta erit claritas glorie eius diuinitatis: a qua excluduntur semper damnati. Quantū ad tertium dico q̄ cruciabuntur in ignē: ꝛ anime quidem sole usq̄ ad diem iudicij: postea autē anime simul ꝛ corpa vt sicut cū vtroqz peccauit: cum utroqz puniat. Un̄ dicitur eis Math. xxv. Ite maledicti in ignē eternū. Et Judith. xvj. Dabis ignē i carne ipor. Et hic ignis ita acerrime cruciat vt mors dicat: ꝛ ita obscurus est: ut caligo nuncupetur. Et ideo dicit Job. Illā terrā infernalem operataz esse caligine mortis. i. igne trucidante. Sicut. n. mortis pena excedit omnem penā aliā que hic sentitur: sic ꝛ ignis inferni: ut dicit Aug'. excellit omnem penā quā nunq̄ aliquis expertus est in uita ista: nūq̄ in carne tanta inuenta est pena: lz mirabilia martires passi sint tormenta: de pe. dis. vij. §. ult. Un̄ ꝛ Isa. xxx. Preparata est ab heri thophet a rege preparata profunda ꝛ dilatata. Nutrimē tum eius ignis ꝛ ligna multa. Flatus domini sicut torrens sulphuris succendens eam. Thophet interpretatur gehenna siue aula plena stultorum. Gehenna autem est infernus plenus stultis peccatoribus. Dec dicitur preparata ab heri: id ē ab eterno: a rege. s. domino deo. Ligna que nutriūt ignem inferni sunt peccata reprobozum: q̄ sicut semper permanēt: ita ꝛ ignis ille semper cruciat. Flatus domini succendens est influxus virtutis eius: affligens animas: ꝛ postea corpora sine corr consumptione. Est autem ignis ille fetulentus ꝛ turbidus: sicut flamma mixta fumo: vt nō uideāt nisi quod est ad augmentuz pene corr. Quantum est ablatio refrigerabilitatis: ꝛ ideo dicitur terra miserie. Miseria opponitur felicitati: ꝛ sicut felicitas perfecta patrie superne excludit oēz defectuz: ita miseria infernalis excludit omne refrigerium ꝛ consolamentum. In hac uita sustinemus utiqz multas miserias ꝓpter qō dicit Job. xiij. de homine. Repletur multis miserijs. Sz inter eas plura habet refrigeria: ꝛ scit ipsas miserias tandem debere deficere. Sed in inferno vbi est summa miseria: nullum refrigerium est: adeo q̄ diues epulo tandiu desiderauerat guttā aque: vt refrigeraret linguam suaz scōm q̄ habet Luc. xvi. adhuc obtinere non ualuit. Pro gratia singulari damnati reciperent permanere in illis penis saltē tot annis quot sunt gutte aque maris: ꝛ grana arene eius: ꝛ postmoduz liberi essent: ꝛ ex hoc refrigerium aliquod susciperent. Quāuis enim illa innumerabilia sint nobis: finita tamen sunt: et a deo denumerata: ꝛ sic aliquando finem haberent. Sed cum sciunt nunq̄ finem habere penaz eorum: ideo refrigerio carent. Solet ꝛ societas afflictorum aliquod prestare refrigerium. Juxta illud. Solacium est miseris socios habere penarr. Sed ex eorum societate nullam percipiunt cōsolatiōem: etiam amicorum ꝛ parentum quos hic multum dilexerunt: sed potius pene augmentū. Unde Aug. de damnatis inquit. Non propterea minus ardebunt: quia cum multis ardebunt. ꝛ. q. i. Multi. Quinta est afflictio obscuritatis. Et ideo dicitur terram tenebrarum. Sunt enim ibi tenebre iteriores ꝛ exteriores. Exteriores quidem: quia neqz a radio solis illuminātur: neqz ab igne illustrātur ubi sunt. Unde dicit Mathei xxij. Mittite eum in tenebras exteriores. Interiores tenebras sustinent: quia lumine gratie priuātur. Et quāuis sinderesis in eis remaneat: que est lumen rationis: remurmurans contra malū: hoc est eis ad penam. Et hic est uermis ille ō quo dicitur Isaie ultimo. Uermis eorum nō morietr. Adeo autem obscurati sunt: ut reputent deum iniustum: ꝛ sic odiant eum in quantum punietē: ſm illud ps. Superbia eorum qui te oderunt ascendit semper. Et licet scientia quā quis habet in vita presenti multum delectet. Illi tñ dānati ꝛ si

retineant scientiã hic acquisitaz: ꝛ maiorẽ adhuc recipiant: hoc tamen non est eis ad subleuamentum pene: sed augmentũ: quia cognoscũt sua culpa se priuari perfectione scientie: que solũ habet in superna patria quam valde optant. Sexta est associatio malignitatis: id est demoniorz. Un dicitur locus iste vmbra mortis. Dicitur autem diabolus mors: quia quantũ est ex se nemini parcit sicut ꝛ mors. Et ũbra mortis: id ẽ similitudo: quia sicut mors priuat vita naturali: ita p peccatum diabolus animã vita spirituali. Unde Isa. ix. dr: habitãtibus in regione ũbre mortis: id ẽ in peccato: qđ est regio diaboli: lux orta est eis. Et Apoca. vj. dicitur: ꝙ sedens super equũ pallidu nomen illi mors: ꝛ infernus sequebatur eum. Lõgrue autez talẽ habebũt societatẽ: vt quos habuerũt incentores in culpa: habeãt tortores i pena: vt dicit Greg⁹. in libro moraliũ: qui multipliciter vexabunt eos. Unde Hiere. v. Seruietis dijs alienis. s. in inferno: dijs. i. demonijs: alienis. i. extraneis ab omni misericordia: qui non dabunt uobis requez cessando. s. a penis. Tantus ẽ horribilis aspectus demonis: ut quidam religiosus uidens eum in corpore assumpto ita exterritus est. ut exclamando fortissime p̃ pauore semmiuus remansit. In se autem reuersus cũ inquireretur decausa clamoris et defectõnis: respondit. Ex eo quia diabolum uiderat. Et cum interrogaretur de forma eius inquit: nescirem nec possem uobis describere: sz unũ uobis dico: ꝙ si mihi daret optio ĩtrãdi in fornace sũme succensaz: vel in ictu oculi demonez aspicere: preeligerẽ ipsam fornacẽ ingredi: vt habetur in uita fratrum. Si ergo tantũ terrorez incutit aspectus vnius demonis: quid faciet ꝛ aspectus ꝛ continua conuersatio cum innumerabilibus. Septimũ est implicatio iordinabilitatis: cuz dicit: vbi nullus ordo inhabitat. Sicut ordo rerum inducit pulchritudinẽ ꝛ cõplacẽtiaz: ita ablatio ordinis confusionẽ ꝛ displicentiã. Et ex parte quidem dei punitis ẽ ibi sũmus ordo: sicut ꝛ in cũctis alijs opibus eius. Quę. n. a deo sũt: ordinata sũt. ait aplus ad Ro. xiij. Et ordinẽ đdez seruat superbos cũ superbis: auaros cũ auaris: luxuriosos cũ luxuriosis puniẽdo. Et hoc innuit Mathei. xiij. Ubi parabolice dicit a pefamilias seruis suis. i. a deo angelis suis. Colligite zizania in fasciculos ad cõburendũ. Erit eni vn⁹ fasciculus oĩuz superborz. Alius ipocritaz. Alius inuidiorz. ꝛ sic de alijs. Seruabit quoqz ordinẽ i exhibitiõe penaz: qz ei plura peccata cõmisit uel grauiora: grauior pena dabitur. Juxta illud Apoca. xviij. Quãtũ se exaltauit ꝛ i delicijs fuit. s. peccato: tm̃ date ei tormentũ ꝛ luctũ. Seruabit ꝛ ordinẽ illũ quẽ ponit sapiens Salomon. Per q̃ đs peccat: p hec ꝛ torquetur. Peccat. n. miser hõ p creaturas male eis vtẽdo: ꝛ per creaturas affligitur nõ solũ ignis: sed etiam aliarum rerum. Unde p̃s. Ignis: sulphur: spiritus procellarum: pars calicis eorũ. Et Salamon. Pugnabit pro eo .s. deo orbis terrarum contra insensatos. Transibunt enim sicut ait Job: ab aquis niuium ad calorẽ nimiuz Ecce ordo qui hic consuecuit conseruari ablatus est. Nam cum quis sustinet calorem magnũ non habet frigus ꝛ econuerso. Et transeundo de vno ad aliud sentit refrigerium saltẽ in principio. Sz in inferno experiunt ꝛ calorem ꝛ algorem ꝛ nullam habent consolationem. Item cum đs patit aliquod malũ: non timet illud: sed anteq̃ patiat: sed in inferno ꝛ patiendo timet ꝛ timendo patit. Bene igitur ait p̃s. Mors peccatorum pessima. Prima enim que est corporalis est mala: scilicet nature. Secunda que est criminalis est peior. Sz tertia que est infernalis est pessima. Et ideo doctrina christi est obseruanda: per quam mors pessima euitatur. Juxta illud Joh. viij. Si quis sermonẽ meũ seruauerit mortẽ nõ videbit in eternũ.

De sententia que datur pro his qui ascendũt ad celum. Capitulum quartum.

Atur sententia a supno iudice erga fin gen⁹ hoium .s. oino purgatorz: q̃ liberi sunt ab oi defectu. Et ista est celi via: per quam incedens aia cũ a corpe sepatur: ĩmediate peruenit ad summã felicitatez ꝛ gloriã. De q̃ p̃s. Jbunt de uirtute in virtutẽ: videbit deus deorz in syon. Et visio dei: vt ait Aug. ẽ tota merces. Hãc docuit xp̃s tenere exemplo suo: dicens. Reliquo mundũ ꝛ vado ad patrem. Joh. xvj. Relinquit xp̃s mundũ: nõ solũ quo ad p̃sentiã corpalez: sz etiã quo ad pseruationẽ mundialem: liber semp ab oi peccato. Unde dicebat ipse. Ego nõ sum de hoc mundo. Johã. viij. Juit ad patrẽ p passionẽ vt p ascensionẽ pararet nobis locũ. Aduocatus: noster factus apud patrez. Unde dixit discipulis. Uado vobis parare locũ. Jo. xiij. i. ad p̃paratũ vobis regnum ab eterno: vobis disponendo per gratie infusionem ꝛ vestraz exercitationẽ. Unde aplus ad Hal. ij. Tradidit semetipm̃ pro nobis xp̃s: vt eriperet nos de hoc seculo nequa. Et hoc faciẽs. s. relinquens seculũ in quantũ nequa: dicẽ põt. Relinquo mundũ ꝛc. Ubi tria nota.

Primum est egressus a loco animum inficiente: ibi. Relinquo mundum.

Secundum est progressus in bono ad celum dirigente: ibi. Uado.

Tertium est accessus in termino desiderium implente: ibi. Ad patrem.

ꝓ mundo sūt sex 5ta malozū **Capitulū Secūdum quartū.**

Qtuz ad primū. §. I.

Sciendum q̄ mundus ſm aliquos dicitur ꝑ antifraſim: eo q̄ mundicia caret. Sic piſcina q̄ piſce caret. Unde Aug⁹. O munde īmunde: qui te diligunt non te nouerunt. Qui autē voluerit amicus eſſe huius mundi: inimicus dei conſtituetur. Et ideo relinquendus eſt mundus. Sex enīz genera malorum reperiuntur in ipſo notata per litteras ipſius dictionis.

Prima eſt multiplicitas malignitatis.
Secunda eſt vanitas mutabilitatis.
Tertia eſt nullitas tranquillitatis.
Quarta eſt defectuoſitas veritatis.
Quinta eſt varietas periculoſitatis.
Sexta eſt ſeruilitas corruptibilitatis.

Quantū ad primum dicitur. j. Joh. v. Totus mundus in maligno poſitus eſt. i. in malo igne. ſ. auaricie: ꝛcupiſcencie: ſuperbie: ⁊ aliorū uiciorū. Et ideo in figuram huius legit Joſue. vj. q̄ Hieri
figa. cho tota igne ſuccenſa ē: ꝛcepitq̄ dom⁹: ut de rebus illis nullus de populo ſuo aliquid ſumeret. Et quia Achan contra mandatum fecit aliquid ſurripiendo lapidatus fuit. Hiericho interpretatur luna: quia ſicut ipſa eſt aliquādo vacua in apparentia luminis: ita in mundo aliqui ſunt pleni tēporalib⁹: aliqui vacui: aliqui mediocriter ſe habent: ⁊ pene omnes incendit ignis cupiditatis: q̄ eſt radix omniū uiciorū: vt dicitur. j. thimo. vj. Et q̄ bonorum auctori inherere nō valemus: niſi cupiditatē fundit⁹ euellamus: vt dicit Greg⁹. diſ. xlvij. Ideo dominus prohibet accipere res Hieri cho: id eſt vicia mūdi. Qui uero accipit mortē ꝑ petuam incurrit: ſicut Achor corpalez. Unde. j. Jo. ij. dicitur. Nolite diligere mundū: nec ea que in mundo ſunt. i. vicia que ſunt in mundanis: q̄ qui mundū diligit: nō eſt charitas patris in eo. Et ps. lij. Exite de medio eius. ſ. babilonis: que i interpretatur cōfuſio: ſignificans mundū plenum cōfuſione peccatorū. Et ūnundū ne tetigeritis: id eſt mundo īmundo affectum non adheſeritis: ut poſſitis dicere. Relinquo vē. Quātū ad ſcōm dico: q̄ i mundo eſt uanitas uertibilitatis ſeu mutabilitatis: propter q̄ ait ap̄lus. i. ad Colo. vij. Qui utuntur hoc mundo fiunt tanq̄ nō utētes. i. ita utanť reb⁹ mundi q̄ in eis finē nō cōſtituāt: nec ut rebus pmanētib⁹ inhereāt. Et ſubdit. Preterit enī figura huius mundi: nō q̄dē quo ad ſubſtantiā: ſed quo ad ſuperficialez quā nature hz formā: ⁊ quo ad apparentiā. Apparēt. n. diuitie delicie: honores: potētie: ⁊ huiuſmōi magna bona
figū. q̄ oia cito deficiūt. Un ⁊ i figurā: regionē ſodome q̄ videbat: ut paradiſus delicia⁹: iuſſit dñs Loth iuſtū cū familia ſua egredi: ne iuoluēt igne ⁊ ſulphure vicio⁹: ⁊ eterne dānatiōis cū eis: cōbuſta illa regiōe: vt habetur Gen. xix. Dicit magiſter hiſtoriarū: q̄ ibi ex arboribus naſcunť q̄dā fruct⁹ pulcherrimi aſpectu: ſed ipſis aptis nō reperit in eis niſi fauilla: fetor ⁊ cinis. Sic ⁊ ex mundo vbi apparet multa pulchritudo: demū finis eius eſt fetor viciorū. Ignis tormētorū ⁊ cinis mortuoruz Et q̄ quis oia que ſūt i mūdo mutabilia ſint: ꝑp̄ qō ſm Iſidor. Mūdus dicit a motu q̄ pmaxie mutabilitatis reperit in hoc mundi. Jō dicit ps. Uniuerſa vanitas omis hō viuēs. i. tota vānitas ſeu mutabilitas eſt in hoc: ita vt dicat Job. xiij. Fugit velud vmbra: ⁊ nūq̄ in eodē ſtatu permanet: Mutat. n. de etate in etatē: de ſano in infirmū et ecōtra de frigore in calorē: ⁊ ecōuerſo de gaudio i merorē: de odio ⁊ abominatione i amorem ⁊ ecō uerſo: de ſapiente i inſipientē: de vna fantaſia cogitationum ad aliam imaginationem: de libero in ſeruum: de diuite in pauperrimum: de domino i captiuum: de gloria in ignominiam ⁊ huiuſmōi. Et ſic: vt dicit. j. Johā. ij: mūdus trāſibit ⁊ concupiſcētia eius. Cū autem omnis motus ſit q̄dō imperfectum reſpectu quietis: ⁊ naturaliter appetat perfectum non imperfectum: ergo relinquendus ē mūdus. Tertia miſeria mundi eſt nullitas tranquillitatis. Unde ſaluator noſter inquit. In mundo preſſurā habebitis. in me aūt pacem. Johā. xvij. Nec mirū: q̄ cum mundus abūdet iniquitatibus habere pacē nō valet: quia non eſt pax impijs dicit dominus. Sed xp̄s eſt qui hz ⁊ dat verā pacez ⁊ perfectaz. Et in ſignū huius dicit Hiero. q̄ ſeruātādo antiquas hiſtorias: ſemp reperit mūdus pace caruiſſe: ⁊ bellis inumeris laceſſitus: vſq̄ ad aduentū chriſti in carne. Tūc enim fuit plena pax p orbem: ad oſtendēdum q̄ ipſe Xp̄s tunc natus ē pax noſtra: actor ⁊ amator pacis ⁊ dator. Unde dixit diſcipulis Johā. xiij. Pacē meā do vobis: pacem relinquo vobis. Non quemodo mundus dat ego do vobis. Pax mūdi. i. amatorū mundi: ē gaudere i tēporalibus: triūphare i honoribus: delicijs affluere: tribulationibus carere. Concordare inuicem in peccatis cōmittendis: non contriſtare prauos in vicijs corrigēdis. Sed hoc modo xp̄s nō dat pacē: ſed pax eius eſt ſubiectio carnis ad ſpiritum: dilectio animi ad proximum: cōformatio volūtatis ſue ad deū. Et hanc vtiq̄ mūdus dare non poteſt pacem: vt canit eccleſia. Quātuz autē mundus careat tranquillitate ⁊ pace interiori ⁊ exteriori omnibus pater: cum vix reperiatur domus vna: in qua non contingat frequens diſcordia. Sic et prima domus ade: habuit bellū inter filios. Et archa Noe inter fratres. Et ſcola chriſti inter diſcipulos. Cum igitur tranquillitas et pax multum appetatur: ⁊ in mundo parum habeatur: ergo relinquendus eſt.

Quarta miſeria mūdi eſt defectuoſitas veritatis.

ꝑ myſtic mūdi ſūt ſeptē.

seu cognoscibilitatis. Un̄ saluator nr̄ Joh. xvij. i quit. Pater sancte mundus te non cognouit. Sz neqz ipsum xp̄m dei filiuz intellexit: ut dicit Joh. p̄mo. Mundus eum non cognouit. s. verbum incarnatum: Ipsum quoqz spiritum ueritatis pcipere non valet: put saluator dicit discipulis suis. Spiritum mundus non põt accipere: quia non uidit eum nec scit eum. De diuinis igitur parum uel nichil scit seu cognoscit mundus: ubi est summa et perfectissima ueritas. De humānis z naturalibus paucissimas cognoscit ueritates p scientiā: Nascitur siquidem anima nostra secundum philosophum sicut tabula rasa i qua nichil est pictū Et si postea aliqua adiscat: tamen cum multa difficultate: et temporis prolixitate: z frequēter mixta falsitate. Unde et omnes philosophantes qui spiritum ueritatis non acceperunt: in multis errauerunt. Propter quod dicit apostolus q̄ sapientia huius mundi stultitia est apud deum. Et iterum. Stultam fecit deus sapientiam huius mūdum. j. ad Corin. iij. scz apparere. dum p effectū ostendit se posse agere quod illi dicebant impossibile: nescientes dei omnipotentiam. Unde apte ·fig· figuratus est mundus per egiptum: que interpretatur tenebre. que ita densissimis tenebris flagellata est: ut per triduum alter alterum uidere non possz: nec ō loco moueri suo. Et ipsa dicat mater superstitōnis et idolatra: de qua Egipto iussit dominus exire populum suum. Cum ergo tenebras horreamus: et lucem ueritatis naturaliter appetamus. relinquendus est mundus z̄c. Quinta miseria est uarietas periculositatis. Qui. nauigāt mare inquit sapiens enarrant pericula eius: quia scz frequenter ea experiūtur. Mare autē amarū fm doctores signat mundum. Quia fm Boetiū. Felicitas huius mūdi multis amaritudinibus respersa est. Nauigant autem qui conuersantur in mundo: z hi experiuntur pericula eius. Qualia expertus p̄s. ait. Pericula inferni inuenerūt me. Nam cum lapsus de alta contemplatione z perfectione in adulterium z homicidium: periculuz incurrit intrādi infernum. Et sic discurrere vales per exēpla sanctoz z lapsus eorū: vt Ade: saulis: moisi ad aquas cōtradictionis: ezechie. salamonis: iude proditoris: nicolai ex septem diaconib⁹: z in uitis patrū: z clare uidebis pericula varia et noxia mundi: que sine dei adiutorio vitari non possunt. Solus christus omnia euasit pericula: quia impeccabilis erat. Et fm hoc põt intelligi illud dictum iudeis. Uos de hoc mūdo estis. Ego non sum de hoc mudo. s. periculis uitiorum subiectus sicut z uos. Unde beatus Anthonius videns in oratione mudum laqueis plenum: connectentibus seinuicez exclamauit. O quis istos euadet. s. laqueos periculorum: z responsuz fuit. So·fig· la humilitas. In cuius figuram discipuli nauigā tes cum christo orto periculo naufragij: clamauerunt humiliter dicentes. Domine salua nos perimus. Cum autem naturale sit euitare pericula: ergo relinquendus est mundus. Relinquo mūdum z̄c. Sexta miseria est seruitus corruptibilitatis. De qua apostolus ad Ro. viij. Ipsa creatura liberabitur. s. egrediendo per mortē de mūdo a seruitute corruptionis. i. copis corruptibilis. Multipliciter enim subijcimur: partim necessitatib⁹ z ptim voluptatib⁹ corpis: z frequēter vincimur ab appetitibus eius: id ē sensualitatis. Dicit autem. ij. pe. ij. A quo quis victus est eius z seru⁹ ·m· ·cc· est. Narratur in libro de septem donis: q̄ cū q̄dā nobilis fuisset ingressus religionem eius germanus hoc audito cū eēt miles z potens: disposuit in mente illum reducere de religione. Un̄ sumens secum arma z socios: cum illa die non posset ad monasteriuz applicare: contigit eum in silua dormire: ubi habuit talem uisionem. Uidebatur sibi quiescere in ameno prato: et q̄ sex iuuenes a dextris eius essent: et tres a sinistris: Et ceperunt dicere pugnemus ad inuicem. Et concordantibus ad hoc dixerunt. Manifestemus prius nomia nostra: quilibet dicat suuz. Dicit ergo primus eoz qui erat a dextris. Ego vocor pulchritudo. Dicit secundus: z ego sanitas. Tertius dicit: ego sum iuuentus. Quartus ait ego fortitudo. Quintus ego diuitie. Sextus ego spes uana vite. Eorum autē qui erant a sinistris: dixit p̄mus. Ego vocor infirmitas. Secundus ego vocor senectus. Tertiꝰ z ego mors. Incipit ergo bellare infirmitas contra primos duos qui erant a dextris: scilcet pulcritudinem z sanitatem: z prostrauit eos: quia infirmitas aufert pulchritudinez z sanitatem. Senectus pugnat cōtra alios duos: scilicet fortitudinē z iuuentutem z eos deiecit z prostrauit. Demuz mors contra diuitias z spem vite z aufert eos de mundo. Dicunt tandem isti tres. Occidam⁹ nūc istum iuuenem. Qui hoc audiens: expergefactus valde timuit. Et cum uenisset cum socys ad monasterium: z narrasset germano uisionem. Exposuit germanus ille vsionem: scilicet q̄ pratū amenum erat mundus in quo quiescebat: z sex iuuenes erant: sex que sunt in mundo que uidentur magna esse: sed omnia deficiūt. Et sic induxit eū ad contēptū eius. Sed ista est differētia inter bonos z malos: quia boni z si ad horaz: z aliqñ seruiāt sensualitati: nō tamen ut dñetur eis. Mali aūt serui efficiūtur ipsius sensualitatis. Christꝰ āt z si voluntarie fecit se subiectum necessitatibus corpis: ut fami cū esuriret in deserto: siti cum ad fontem Jacob sitiret: tamen nunq̄ uel ad momētum sensualitati seruiuit preter rationem. Et sic põt intelligi illud dictum discipulis. Jam nō sum

Ane sece ad p̄cend ad celū **Capitulū ~~Secūdum~~ q̄rti.**

ī mundo: ꝛ hī ín mundo sunt: nō rogo ut tollas eos de mundo: sed ut serues eos a malo: ne. s. i. eis dominet iniquitas. Relinquendus est ergo mundus: sicut ꝛ seruitus abyciendā. ut cū xp̄o dicat. Relinquo mundum ꝛc̄.

Jn secūdo p̄inci. §. II.

pali notatur p̄gressus in bono ad celum dirigente: cum dicitur: vado. Quāuis christus non tunc actualiter fuerit ad patrem p̄nti ā suā corp̄alē ad celum deferendo: sed in ascensione sua: p̄pter qō exponi potest: uado. i. vadā quod de p̄quinquo erat futurum: tamen continue actualiter ibat ad patrem anima eius: videndo ꝛ fruendo eiusd diuinitate: ac etiam quotidie p electos suos que sunt mēbra eius uadit ad patrem. Sunt aūt sex uie q̄ bus relinquendo mundum in morte immediate itur ad patrem celestem. s. iesum christuū.

Prima est martirū tolerationis.
Secūda est baptismalis purificationis.
Tertia est intensualis compunctionis.
Quarta est virtualis pfectionis.
Quinta est diutinalis tribulationis.
Sexta est indulgētialis plene p̄cessionis.

Quantum ad primū: cōis sententia doctoꝝ ē: q̄ martiriū suscipit p fide xp̄i: uel etiā p qua cunq; virtute p̄seruāda uel exercēda: decedēs immediate ingreditur celum. Unde cantat de sāctis martiribus. Sancti tui mirabile p̄secuti sunt iter seruientes preceptis Et paulo p̄. Jn mari rubro apparuit via sine impedimēto: uia. s. ad celū. Jn mari rubro .s. effusione sanguinis: sine impedimento. s. culpe uel pene debite: que tollitur per martirium. Unū in Apoc. de martiribꝰ dī. Lauerūt stolas suas. i. aias: ꝛ cādidas eas feceūt. i. purificatas ī sanguie agni. i. in passione xp̄i: quē sunt imitati: Unde ꝛ Liprianus in ſmone. O dedicata passio ꝛ gloriosa p̄fessio: absoluit p martiriū aia a vinculo carnis: ꝛ in celo cū triūpho eleuat ab angelis. Et p̄pterea dī extra de cele. miſ. Cū marthe: q̄ ūuria fāc martiri q̄ orat p martire: qa vz indubitanter credit ad celū euolasse. Et qui sunt in celis: cū nullo bono careāt: aliorꝝ nō idigēt suffragijs. Qō ēt p plura exēpla oñsum ē: aias martiꝝ subito uolare ad patrē celestē. Sic legit ō Tiburcio ꝛ valeriano: quoꝝ aias uidit maximꝰ ī pūcto martirij ascēdē celū. et beata emerētia uacolactanea beate Agnetis: sine baptismo aque baptizata p̄pio sanguine fuso: ad celum euolauit ꝛ multis alijs. Secūda uia ūmediata ad celū ē purificatio baptismalis. Jn cuius figurā filij israhel uiaz facientes p iordanis fluuiū: eo trāsacto ūmediate intrauerūt terrā p̄missiōis. Jordanis ī quo xp̄us baptizatꝰ ē: ꝛ inde collata est virtus nostra in baptismo: signat baptismū. Per hunc transit cum Josue: qui baptismū recipit ꝛ iesum fide. Et hic est effectus eius vt sanctificatus intret in regnum celorum: signatū p terrā p̄missionis: si tūc moriē quātacūq; peccata originali addidiſſz. Et ad hoc oñdenduz: baptizato xp̄o apti sunt ei celi: ꝛ vox patris intonuit: hic est filius meus dilectus. Qō intelligit non solū de xp̄o: sz ꝛ de quocūq; baptizato debite: inquātū. s. filius ē p adoptionē. Filio autē debet paterna hereditas. Hāc viā tenēt oēs paruuli baptizati decedentes añ usum rōnis: qa .s. subito euolant: ꝛ ideo p eis orare nō oportet: ꝛ si quod officium p eis fiat in ecclesia: magis fit ad consolationem quam pro adiutorio ipsorum.

Tertia via est intensionalis cōpūctionis. De qua pōt intelligi illud ps. Jn mari uia tua. id est in magna amaritudine compūctionis est uia dei ad celum. Non tamen quecūq; cōpunctio seu cōtritio est uia immediata ducens ad celū: cū qs decidit: sz oportet q̄ sit ualde intensa: ita q̄ auferat omnē culpā ꝛ debitā penā. de qua dicitur ī treñ. Magna est uelut mare contritio tua. Hāc quia habuit dismas latro. s. ille qui cum xp̄o crucifixꝰ ē a dextris eius: audire a xp̄o meruit. Hodie mecum eris in paradiso. Non enim martirium fecit illum subito decedentem paradisum introire: qz martir non fuit: cum p suis sceleribus damnatꝰ fuerit: non pro fide: sed p̄pter maximā sui cōpūctionē. Hanc etiā creditur habuisse maria Magdalena: que cum lachrymis suis lauit pedes dñi Jesu. Similiter ꝛ de quadam meretrice legit: q̄ audita quadam predicatione tanta compūctioe ꝛ lachrymaruz effusione ad cōfessissionē accesserit: q̄ in p̄cessu ipsius predoloze mortua est. Et cum predicator dubitans de eius salute recōmendaret populo: vox de celo audita est: q̄ nō idigēt illa eoz orationibus: sed potius ipsi suis: qa immediate ad celum euolauerat. Et de huiusmodi tā intēsa cōpūctōne ad litterā intelligit illō dictū Aug. q̄ uera penitentia ad puritatē baptismi conatur adducere penitentē. Quarta uia ē virtualis perfectiōis. De qua Prouerb. iiij. Justoꝝ semita quasi lux splēdēs profecit ꝛ crescit usq; ad perfectum diem. id est perfectaz cōuersatōez. Hec perfectio consistit in perfectissima charitate que fm apostolum ad Col. iij. est uinculum perfectionis. Huius effectus ꝛ signa sunt martiry desiderium: pro dei honore ꝛ proximi salute: carnē spiritui subiectam experiri: sedatum esse satis a passionibus: ꝛ si aliquando aliquantulum insultum eam sentiat: cogitationes turpium non multum molestari deum: animo occupari per contēplationem. Concipere uisionis eius affectum peccati odium: mundi fastidium: uitaz pñtē ī patientia habere: mortē in desiderio ī alijs exercitus nisi quantuz charitas vrgeat non delectabilit oc

p̄ baptismū ē via directe ad celū

Poenitentia ē via ad p̄tem.

p̄ martirium p fide susceptum efficitur

ruparz: ſz magis cõtemplationi ꝛ lectiõi vacare. Per hanc viã hortatus ẽ dñs Abrahã incedẽ: cũ ei dixit. Ambula coꝛã me ꝛ eſto pfect⁹ Geñ. xvij. .i. totaliter dirige mentẽ tuã ad me: oia ad me referendo: ꝛ mee voluntati te ſubiũciendo: ſic eris pfectus. Hanc pfectionẽ intrauerat aplus cũ dicebat. Cupio diſſolui: ꝛ eſſe cũ xpo. Et iterum: que retro ſunt oblitus ad brauium ſuperne vocatõis feſtino. Quicũqz pfecti ſumus hoc idẽ ſentiam⁹. Hãc cõſecuti ſunt uiã pfectiõis. Beat⁹ Bernard⁹ bñdictus: dñicus: frãciſcus: thomas: ꝛ alij. Et iõ ꝓ ſubdul genti ẽ tranſ ua ad reſid. ſubito eis aperte ſunt ianue celi immediate i eoꝛ tranſitu: ut patet ex eoꝛũ legendis de eoꝛ tranſitu p varias viſiones. Et ad hanc uiam pfectionis in trandaz inſtitute ſunt religiones ſancte: ꝛ ceremonie ꝛ ſtatute earũ ſũt adminicula ꝛ media ad iſtã viam. Et cũ per medium veniatur ad extremum qui feruenter non tepide pꝛogrediendo: nõ retro cedendo: voluntatem ꝓpriam abnegando: nõ ſuperioꝛibus detrahendo: non ocio ꝛ cõfabulationibus ꝛ murmurationib⁹ vacando: ſed pijs exertijs: oꝛationi: deuotioni: cõtemplationi: in officio attentioni inſiſtendo: cum his infimũ ſe extimando. Sic qui per huiuſmodi media ad pfectionez veniens celuz introibit. Nã ſm. b. Tho. in ſũma pie creditur: religioſo in ſuſceptione habitus pꝛecipue profeſſorum debito modo omnia peccata ſibi remitti: etiã quo ad penam. Et in. iij. ſñiarũ inducit ſententiã que habetur in vitiſpatrum. ſ. q ſuper huiuſmodi eadem gratia deſcendit: que ſuper baptizatos. Et deuotus Bernardus dicit: q tales confidentius moꝛiũtur: ꝛ copioſius remunerãtur. Quita via ẽ tribulationes patienter tolerare Sapi. x. dicitur de hac via. Juſtum deduxit dñs p vias rectas: ꝛ oſtendit illi regnuz dei. Et paulopoſt. Honeſtauit illuz in laboribus: q̃ſi labores ꝛ tribulationes ſunt vie recte: per quas oſtendit deus pueniri ad regnum ſuũ. Pꝛopt̃ qõ ꝛ ipſe dicit Hiere. xxxi. Adducam eos p toꝛꝛẽtes aquaꝝ p vias rectas. Toꝛꝛentes aquaruz ſignãt tribulationes magnas. Et act: xiij. dicitur: q per multas tribulationes opoꝛtz nos intrare i regnũ celorum. In cuius figuram dominus populum ſuum non per viam planam ſeu ꝓpriã: que erat breuior ꝛ facilioꝛ: ſed per viaz deſerti circũduxit: vt habetur Exodi. xiij. que via erat multũ aſpa ꝛ in ipſa ſuſtinuerunt multos labores ꝛ temptationes: ꝛ exinde intrauerunt terram lacte ꝛ melle manantem: que ſignat celeſtem patriam. Pauciſſimi tamen intrauerunt: quia ꝛ pauci ſunt qui viriliter aduerſis vtãtur. Ad quod etiam facit qõ ait Gregoꝛius videlicet. Abiectis ſuijs deus maculas peccatoꝛum tempoꝛali afflictiõe curat abſtergere: quas in eis in eternũ non vult videre: de pe. diſ. j. Si peccatum. Nec tamen omnis tribulatio ꝛ afflictio liberat hominem a peccato: ſed ꝓtritũ ꝛ humiliatum. Nec etiam cõtrituz liberat ab oi pena coiter: ſed a quota. i. certa quantitate plus ꝛ minus ſm patientiã ꝛ deuotionẽ ſuſtinentis et grauitatẽ doloꝛis: ꝛ diuturnitatez tẽpoꝛis. Unde tot poſſz quis ſuſtinere ꝛ tamdiu deuote: q plene purgatus in fine ſubito ad celeſtem patriã euolaret. Exempluz de lazaro mendico ulceribus pleno: poꝛtato ab angelis in ſinuz Abrahe Luc. xv. Et ſimiliter de tarſilla ꝛ ſeruulo i. iij. dialogoꝝ.

Sexta via eſt indulgentiarum: que dicuntur plenarie conceſſe particularibus perſonis in articulo moꝛtis: uel alicui eccl̃ie: quas ſolus papa põt conferre. Et de hac põt intelligi illud Jſa. xxxv. ꝺa hec via ſancta vocabitur: ꝛ Eccleſiaſtici. xvij. Penitentibus dedit viam iuſticie. Signanter dic̃ penitentibus: quia ipenitentibus nulla ualet idulgentia. Per indulgentiam ipſam appellat viam iuſticie: dum videlicet debita peccatoꝛuz. i. pene ad quas ſunt obligati: nõ ex obrupto dimittit: ſz facit ſibi ſolui de theſauro eccleſie. ſ. merita ſeu ſatiſfactiones chriſti ꝛ ſanctorum per eum cui cõmiſſus eſt talis theſaurus. ſ. papam. Et exigitur etiam ibi quedam iuſticia equitatis: vt. ſ. papa diſcrete ꝛ rationabiliter concedat: ꝛ recipiens id qõ iniungitur in forma indulgentie adimpleat cum plena deuotione: ꝛ talis niſi ponat obſtaculum ſm Rai. ꝛ Poſti. decedens immediate ad celum euolat. Per aliquam igitur iſtarum viaruz: oportet quemlibet incedẽ: ſi uult poſſz dicere. Uado ad patrem. ſ. immediate poſt moꝛtem. Si tibi dura videtur via martirij pꝛima: ſaltem incede per quintam. Nam ſm Grego. Martires ſine ferro eſſe poſſumus: ſi patientiaz in animo teneamus. Si ſecundam viam egreſſus es. ſcilicet puritatez ꝛ innocentiam baptiſmalem: intra per tertiam. ſcilicet perfecte penitentie. Si peccatoꝛum ponderе grauat⁹: tempus nõ uidetur tibi poſſe ſufficere ad ſatiſfaciendum ingredere monaſterium: ut cõſuluit Stephanus papa quendam ſceleroſum: humiliare ſub manu abbatis ſeu alteriuſ ſupioꝛis vt deus refrigeret animã tuã. xxxiij. q. ij. Ammonuere. Si aũt duruꝝ tibi videtur hic ꝛmo: ad indulgentias recurre debito modo. Et põt iſta ſex media euolandi ad celum: ſignari per ſex idrias aque reptas in nupcijs ob purificationẽ. Hec oia valent ad purificandũ peccata: ꝛ he ſunt i nupcijſ eccl̃ie militãtis decoꝛate p põtiã xpi ut hẽtur Jo. ij. Aq̃ aũt i uinũ ꝓuertit: q: tales uie ꝛ ſtat⁹ ſũt aſpe ꝛ difficiles: ſed ꝓuertunt in uinũ ſuaue ſpũale cõſolationis.

ptribulacõ ẽ via ad vitã eternã.

nõ .ſſa.

Qtũ ad terciuz .§. iii. ſciẽdum q attingendo

ad patrem celestem ⁊ per essentiam ipm uidēdo: impletur omne humanum desiderium. Unde ⁊ Philippus dixit Joh. xiiij. Oñde nobis patrem ⁊ sufficit nobis. Nihil enim aliud est ad sufficientiam. Nō enim sufficiunt panes tricentorū denariorꝫ inquit ipse philippus. Denarius imaginem regis habens: est angelus intellectualis: hō rōnal ⁊ scriptura diuinalis. Quodlibet horum habet in se imaginem regis eterni. Centenarius signat perfectionem: quia quantūcunqꝫ angelus et homo: ⁊ scriptura sit quid perfectum: ⁊ totaliter ⁊ plene possideatur: non sufficit panis. i. refectio eius ad sufficientiam: ⁊ si aliqualiter reficiat. Sed pater perfecte reficit. Qui autem uidet patrem: videt ⁊ filiū ⁊ spiritūsanctū in una deitate. Et hec ē inqt saluator uita eterna: ut cognoscant te solū deum patrem: ⁊ quē misisti. s. per incarnationem attributam spirituisancto iesum christum in humanitate ⁊ deitate unitum Joh. xvij. Quomodo aūt miseretur pater filiorum: ait ps. Cii. Misertus ē dominus timentibus se. Bonus pater: ⁊ si filij eꝰ delinquāt corrigit. Unde Ambrosius. Nō semp osculat pī filios: sed aliqñ castigat: ⁊ cū castigat q̄ diligitur: tunc circa eum pietas exercetur. v. q. v. Sic ⁊ deus pater castigat suos in presenti. Et qa humiliātur: ⁊ ut legitimi se habent: timorē filialē ostendentes ad patrem ipsum: dimittit eis hereditatez. Sic ⁊ pater celestis facit electis suis: vt sint ꝑm apostolum. Heredes quidem dei. s. patris: coheredes autem christi. Dicitur autem pater misericordiarum ⁊ deus totius consolationis: qui cōsolatur nos in omni tribulatione nostra. s. quam in presenti habuimus. ij. ad Corin. j. Pater q̄ dem dicitur misericordiarꝫ: qr ⁊ hic subuenit miseriis nostris: ⁊ illic liberat ab omni miseria. Pat est consolationis: prebendo gaudiū supne fruitionis. Et quo ad primā miseriā mundi. s. malignitatez peccatorumꝫ ꝓpī que affliguntur boies et conscientia remordet: liberat deus pater ⁊ consolatur in regno: quia nihil coinquinatuꝫ introibit in illa: ⁊ faciens abhominationē: sed sine macula sunt ante tronum dei: vt habetur Apoca. xiiij. Nullus enim ibi peccare potest. Unde saluator Luce. xij. Complacuit patri uestro vobis dare regnum. Sed regnū eius ut dicitur Dañ. ix. nō corrumpetur. s. per aliquod vitiū. Liberat scdo pater ipse a miseria mutabilitatis: qr anima mutari non potest nisi per sanctas cogitationes ⁊ affectiones: non discurrendo de noto ad ignotum: sed simplici intuitu veritatem accipiendo. Corp' etiam postea non uariabitur de etate in etatem: de sanitate in ifirmitatez: de diuite ad pauperiez nec aliis modis. Unde dicitur Jsaie. xxv. q' in cōuiuio quod dominus celebrabit in monte: Faciet inquit dominus in monte hoc ꝙuiuiuꝫ pinguiū. Et paulo post subdit. Et mortem precipitabit in eternum. Mutabilitas secundum Diero. est q̄daꝫ mors. Unde Jacobi. j. Omne donum perfectum de sursum est descendens a patre luminum: apud quem non est transmutatio. Liberat tertio a nullitate tranquillitatis. i. a guerris: discordijs: et aliis inquietatibus: que versantur in mundo. Nā ibi sedebit populus in pulchritudine pacis ⁊ requie opulenta Jsa. xxxij. Pulchritudinem appellat ipsum ordinem pacis sūmum. Requiem opulētam tranquillitatem ad multa se extendentē. Nullus enī ibi potest egredi eius: nec intrare hostis: imo nec appropinquare ibi secundū Alcuinū. Nulla pulsat honoris ambitio. Nemo irascitur: nemo leditur. Insidie demonum nulle: sed consona cuncta: ⁊ iucunda sunt omnia. Ex predictis enim vitijs sequuntur discordie ⁊ alia vitia. Sed ibi nulla dissētio: nulla seditio: nulla ꝓtētio: sed oēs ꝓcordāt in vna volūtate: quā dei ee cōstituūt. Est igit hic pater princeps pacis: ⁊ pater futuri seculi. Liberat a quarta. s. defectus cognitiōis. Tenebre enim vitiorum operiunt terram: ⁊ caligo errorꝫ populos: Jsa. lx. Sed in illa patria omnes scient me a maiore vsqꝫ ad minorem Diere. Et hec scientia perfecta est ⁊ clara. Unde ⁊ Augˢ. de ciui. dei allegans plotinum seu porphirium eunuchū dicit. Egrediendas esse animas a corporibus ad patriam: ibiqꝫ patere omnia. Unde dixit christꝰ Luce. xxij. Disposuit pater meus regnum: ut edatis ⁊ bibatis super mensam meam in regno meo. Mensa ista est idea diuine mentis: in qua tot sūt fercula: quot sunt creature cum uirtutibus suis: que omnes in se considerate vnum faciunt prout sunt in ipso deo. Liberat a quinta. s. a periculis: quia ibi nullum periculuꝫ: nec quo ad animā nec quo ad corpus. Sicut enim hic corpus electorum fuit subiectum spiritui: ita ibi perfectus subijcietur: subito exequendo quod voluntas appetierit que non nisi rationabilia desiderare poterit. Et sic nullus peccare potest. Et hoc est quod dicit saluator Johan. x. Nemo rapiet oues meas. i. electos de manu patris mei: precipue in regno. Sed ⁊ si hic aliquando rapiuntur a diabolo tandem reuertuntur. Liberat a sexta scilicet a seruitute corruptionis: quia omnes defectus quos hic patimur: famis: sitis: infirmitatis: ⁊ huiusmodi auferet. Unde Apoca. xxj. dicitur. Absterget deus omnem lachrymam ab oculis sanctorum: ⁊ non esuriēt nec sitient amplius ⁊ cetera. Unde Bern̄. O vita vitalis: o vita sempiterna: ⁊ sempiterne beata: vbi gaudium sine merore: requies sine labore: dignitas sine tremore: perpetuitas sine corruptione: opes sine amissione: sanitas sine lāguore: abundantia sine defectione: vita sine morte: beatitudo sine calamitate perpetua est. Ubi oīa

bona ꝓfecta i charitate sunt. Ubi species ⁊ uisio dei facie ad faciem: vbi plena scientia in omnibus ⁊ per oia: vbi summa bonitas dei cernit: ⁊ lumen illuminās a sanctis glorificatur. Ubi ꝓsens dei maiestas ꝓspicitur. Et hoc uite cibo sine defectu mēs intuentiū satiat. Uidēt ⁊ uidē desiderāt: sine ānietate desiderāt: ⁊ sine fastidio satiant: hec ille. Scit. n. pī ꝙa his oibus indigetis. s. subleuari miserijs. Ipse enī pater amat uos Joh. xvj. Et ut ꝓfectus amicus liberabit in regno suo electos ab omni languore.

De his qui sententiantur ad purgatorium. Capitulum quintum.

¶ ꝓgnō ālor⁹ tp̄ōis ꝓgnoīs.

Atuꝛ ſẽtẽtia a ſu

perno iudice erga tertium genus hominū: ꝙ eorum anime cū separantur a corporibus: uadāt ad locum temporalis purgationis: quia secū portant aliquid infectionis. Et in eorum persona dicit ps. Transiuimus per ignem ⁊ aquas ⁊ eduxisti nos in refrigerium. In quibus uerbis ad dominum directis possunt tres conclusiones notari.

Prio ꝙ nō ꝑpetuo cruciant: ibi trāsiuim⁹ p ignē: Secunda: ꝙ pro peccato: sed in gratia affligant: ibi. Et aquam.

Tertia: ꝙ suffragio alieno liberantur: ibi. Eduxisti nos in re.

Ātū ad primum §. I.

sciendum ꝙ cum anima recedit a corpe: si nō est plene purgata ⁊ libera ab oi culpa ⁊ ōbito pene: non est idonea ad intrandum regnum celeste. Sz et si non defert secum mortalia peccata non est etiam digna gehenna: sed est medius locus qui. s. dicitur purgatorium: quo destinatur ad sui purificatōnē ad tempus. Et ideo dicere possunt anie ipe illud ps. Transiuimus per ignem. i. non sem per mansimus. Unde apls. j. ad Corin. iij. dicit. Siquis hedificauerit ſuper hoc fundamentum lignum fenum et stipulam ipe salu⁹ erit: sic tamē quasi per ignem transeundo. Hedificium spūale: est multiplicatio bonorum operum. Quot enim bona opera fiunt: quasi tot lapides superponūt. Fundamentū hui⁹ hedificij est fides xp̄ana: sine q̄ spūaliter edificare nō potest. Lignū fenum et stipula que non durant in igne: signant diuersa peccata venialia: grauiora uel leuiora que quis ūmisceet inter bona opera sua. Et sic dicitur sup edificare: non quia sunt quasi ad meritum pertinētia: ut bona opera: sed quia sunt non destruētia edificium salutis: ſm ho. in iij. Huiusmodi igit secū deferentes salui fiunt: sic tū quasi p ignem purgatorij transeuntes. Nec tamen quasi ibi est nota si militu dinis: sed expressio ueritatis: ut illud quasi vnigeniti a patre Joh. j. Et quia ignis i scriptura signat afflictōez: ſm quē intellectum dixit Johā. bap. de xp̄o. Ipse uos baptizabit in spūsancto et igne Math. iij. i. abluet et purificabit vos grā et pena afflictiua. Jdeo sciendu: ꝙ sūt quattuor afflictōes aiaꝝ: q̄ sūt in purgatorio

Pruna est ex priuatione visionis dei ad tp̄us.
Scōa est ex insultatione ⁊ visu demonis.
Tertia est ex cruciatione materialis ignis.
Quarta est ex ꝓsideratiōe negligētie subuētiōis.

Quātū ad primū notādū: ꝙ aia dū in purgatorio demorat: dei visione priuatur. Et cu sūmo desiderio sepata a corpore affectet deum uidere: cognoscens ipsum esse sūmum ⁊ pfectissimu⁹ bonum: quod solum ipsam potest quietare uidens se ipso priuari ⁊ si ad tempus ꝓpter suū defectū: summe dolet. Unde clamat cum ps. mentaliter. Sitiuit anima mea ad deū fontē uiuu⁹: quando veniam ꝛc̄. Licet enī speret se ipm uisuru⁹: tamē vt dicit in ꝓuerbys. Spes que differt affligit aia⁹: ⁊ tanto magis: quāto res sperata magis amatur. Tam enī intensu⁹ est desideriu⁹ aie uidendi deū: ꝙ nullius desiderio in presenti adequari potest. Nam ⁊ si Jacob patriarcha multu⁹ affectauerit videre filium suū Joseph egipto presidentē: quez mortuu⁹ extimabat: Et regina sabba tā uehemēter optauerit videre regem salamonem: ⁊ audire sapientiā eius in tantū ꝙ regnū dimisit veniens a finibus terre. Et symeon iustus tanto feruore cupierit videre xp̄m dominū: ꝙ ꝓ alio uiuere non volebat: tamen quelibet harū affectionū minor est illa anime sepate: inhiantis deum videre. Et hec maxima sup oēs penas eoꝝ: q̄ sunt in purgatorio ſm tho. in. iiij. Et Crisosto. Scōa afflictio est demonis irridentis. Solet. n. hoi eē ualde angustiosum: cū videt inimicū suū insultare: ⁊ irridere de penis eius. Et ꝓpter hoc Razias vir venerabilis ⁊ magne opinionis in populo ysrahel: ne captus illuderet ab inimicis: ꝓiecit se ex fenestra inter turbas: intestina que egrediebant de corpe eius ꝓiciens sup eos: vt habet. ij. Machab. iij. Ipsi siquidē demones pīatem nō hīnt torquendi aias purgandas sicut aias damnatas: cuz fuerint in pēnti eoꝝ victores: sed assistentes añ eas irridēt ⁊ insultāt eis de supplicijs suis: ſm tho. i. iij. Pietū creditur ꝙ ⁊ angeli boni aliqñ visitant eas ⁊ ꝓfortent. Unde legitur de quodam: qui diu infirmus iacuerat: ꝙ attediatus sup hoc pluries dōm rogauerat vt eū ō seculo euocaret: cui āgelus dei apparēs: ex parte dei sibi optionē dedit: vt eligēt alterū horz: aut tūc mori ⁊ p diē integrā i purgatorio manē: aut p aliquos adhuc i infirmitate pseuerāte: postmodū moriēs ad celū subito euolaēt

¶ In ꝓgnorio demoīs nō sūt tortorēs ſz sūt irrisorēs

Qui el'git tunc mozi: ꝑsiderans diem unam cito transituram. Quo facto cū aia illa iam ꝑ hozaꝫ in purgatozio ꝑstitisset: vltra penas acerbissimas alias a demonꝫs illusus: apparuit ei angelus dñi dicens se illum esse qui ei dederat optionez in seculo constituto. At ille rndit. Hoc esse nō potest: qz angelus mentiri nō nouit. Sed ille mihi dixit tantū per integram diem in purgatozio māsurū z ego iam hic fui per multos annos afflictus acerrime. Cui angelus. Confortare inq̄t z viriliter age noueris enim q̄ ex. xxiij. horis vnam tantum hic explesti: z tibi restāt adhuc. xxij. alie. At ille Rogo te vt supplices ꝓ me domino deo: ne respici at ad insipientiam meam quia hoc ex gratia postulaui. Talia enim z tam acerba expertus sum: q̄ paratus sum ad omnem infirmitatem: z ꝓ quantocunqꝫ tempoze ꝓ nomine eius patienter ferre: si hinc placet sibi me educere. Qui exaudit' ad votum reuiuiscens: letāter omnia sufferebat: recolens eozum que sustinuerat. Demum post ali quod tempus ad christum feliciter migrauit.

Tertia est ignis materialis cruciatio. Quanuis enim ignobilius non agat in nobilius: nec conse quenter coꝛpus in spiritum: tamen ille ignis purgatozius: non naturaliter: sed vt instrumentum diuine iustitie agit in animas: detinendo eas z affligēdo: modo a nobis imperceptibili. Unde Augustinus. Hic ignis: z si non sit eternus: miro tamen modo est grauis: excellit enim omnem penā quam vnquā aliquis expertus est in hac vita. de pe. di. vij. §. vlti. Adeo. n. est grauis: q̄ ignis quo vtimur respectu illius reputatur vt ignis pictus. Et dicitur non esse eternus: non quidem quātuꝫ ad substantiam: sed quantum ad officium: vt dicit. b. Tho. in. iiij. Quia ignis ille non habet purgare electos: nisi vsq̄ in diem iudicij: permanet tamen postea: quia idem est in substantia cū igne inferni. Unde Greg' dicit. Sub eodem igne palea fumigat: z aurum rutilat. Super hoc etiam habetur exemplum in legendis sanctozum: de commemozatione defūctorū. De illo scilicet scholari defūcto: qui apparens doctoꝛi suo narrans grauitatem pena. Lm alterius vite: z in signū hui' suppalmā manus guttam sudoꝛis eius imposuit: q̄ subito pfoꝛauit manū eius cū doloꝛe intētissimo ꝛc. ibi vide. Quarta afflictio est consideratio negligentie suozum amicozum z propinquozum ad ei subueniendum: ꝓpter quod clamant illud Job. xix. Miseremini mei: miseremini mei: saltez vos amici mei: quia manus domini tetigit me. Si quis. n. in grauibus doloꝛibus esset cōstitut': nec se posset iuuare: videret autem suos amicos z ꝓpiquos cū deserē: cū tamē multipliciter posset eū subleuare: nōne magnā amaritudinem ide cōciperet de eozū inhūanitate. Tales sūt anime in purgatozio quoniā se iuuare nō possunt: ſz expectāt subleuari a suis: quos i seculo dimiserunt: ſz cū non sentiant eoꝛ iuuamen: non paruā causaꝫ habent doloꝛis: z precipue cū multum laborauerint z multaꝝ penarū se debitoꝛes fecerint peccando: ut illis bona dimitterent. Et tanta est crudelitas hoꝛ: q̄ etiā que pauꝑibus legauerunt differant adimplere. Sed tales fm q̄ habet. xiij. q. ij. Qui oblationes: ut necatoꝛes aiaruꝫ debent excōicari. Exemplū quere in legendis de milite: q̄ intrans iustuꝫ bellum: disposuit de suo equo: vt in casu mortis cognatus eius precium pauꝑibus daret ꝛc. ibi uide.

Qtum ad secūdū §. II.

ꝓcipale: nota q̄ causa quare itur ad purgatoziū est peccatū: cū quo q̄s moꝛitur. Sed z tale quod nō tollit gratiā: z hoc notat cū dicitur ꝑ aquā. s. trāsiuimus. Aqua enī signat z culpā z gratiam. Nec est incōueniens unā z eandem reꝫ significare diuersa z sibi cōtraria: ꝓpter varias eius ꝓpietates: hoc enī frequenī repitur i scriptura sacra fm grego. in moꝛa. Nā leo significat z xp̄m z diabolum: xp̄m ꝓpter eius dignitatē: diabolum ꝓpter eius crudelitatē. Sic z aq̄ signat q̄nq̄ culpā ꝓpī eius molicie fluxibilitatē z frigiditatē. Onq̄ gratiā ꝓpī eius purificationē z refrigerationē: quod totū saluatoꝛ nr̄ oñdit: cū dixit samaritane. Qui biberit ex hac aq̄. s. cupiditatis: sitiet iterꝫ: q̄ aūt biberit ex aq̄ quā ego dabo ei. s. gratia nō sitiet in eternū Jo. iiij. Est igit q̄druplex aq̄ cupiditatis: ꝑ quā trāseuntes de hoc mūdo aie: cū aqua gratie oꝛ q̄ trāseāt ꝑ ignē purgatorij: ubi frigiditatē illā dimittant.

Et prima ē cupiditas temporalitatis.
Secunda est cupiditas familiaritatis.
Tertia est cupiditas sensualitatis.
Quarta ē neglecte penalitatis.

Prima igit cā q̄ itur ad purgatoziū: ē cupiditas i. iordiat' affectus: quē q̄s hz ad tp̄alia: ut diuitias: honoꝛes: potētias: z hmōi: ita tñ q̄ sēp p̄ponat oīb' talib' amoꝛ dei. Cū. n. q̄s nimis solicitat' ad ipa acq̄rēda: nimis timet circa ipa amittenda: nimis dolet de ipoꝝ amissiōe: nimis gaudet ō coꝝ possessiōe: nō eis utit z subuēit debita discretiōe: In oīb' huiusmōi cōmittunt frequēt venialia: z vtinā nō aliq̄n puenirēt ad moꝛtalia: difficile est repire talia possidētes sine iordinatiōe affectus. Unī Greg. dic. Qz cura rei familiaris: vix sine peccato exerceri pōt: ab his ēt q̄ nouerit uitare pecca tū. Scōa cā ē inoꝛdinat' affect' ad parentes z amicos: q̄ frequēt fit: ut dicit aug'. vt offendat de' non offendat amic': cū tñ fm ueꝛā charitatē: nec mūmū ueniale q̄s ꝑ salute ꝓximi cōmittere dēat. Et qz iordiata affectio ad huiusmōi trahit hoiez

ad plura peccata ihō xp̄us dixit. Inimici hois do
mestici eius. Tertia cā ē cupiditas sensualitat
ꝑpter qō dicit ap̄lus ad Ro xiij. Curā carnis ne
feceritis i ꝯcupiscentia. Appetit enī ipa sensuali
tas ꝓtraria spiritui: que. s. sūt delectabilia sensib⁹
ut uidere: audire: gustare: et hmōi: horret et refu
git dura et aspera: ut uigulare: orare: ieunare: et
hmōi: propter qō et si spūs ꝓmpt⁹ sit ad bonū:
caro tamē infirma frequentissime cadens saltem
i uenialib⁹: cū quib⁹ decedēs ad purgatoriū mit
tit. Unde greg⁹. de quibusdam leuib⁹ culpis: ante
diē iudicij purgatōis credendus ē ignis: xxv. dis.
.cp. Qualis. Unde in uitispatrū legit: ꝙ hmōi leuib⁹
quosdam ꝓbos uiros ad purgatoriū deputatos:
ꝛ aliqui quidē ꝙ delectatōe quā habebat i cātu:
alij ꝙ delectatōe nimia i potu: alij ꝙ nimia solici
tudine i edificijs etiā ecclesiasticis: alij ꝙ studio cu
rioso gentiliū. Grego. etiā narrat de pascasio san
cto uiro i. iij. dialogoꝝ: ꝙ i purgatorio stetit cui⁹
causā ibi uidi. Quarta causa est neglecte penali
tatis. i. quia in pñti neglexit satisfacere ad plenū
ꝙ mortalib⁹ ꝓmissis: de quib⁹ tñ penituit ꝛ ꝓpri⁹
fuit. Nā et cū peccator reuertit ad penitētiā verā
restituit sibi gratia ꝛ dei amicitia ꝛ debitū inferni.
remanet tamen obligatus coīter pene tempali:
quāte aūt nullus scire potest. Cui si non satisfacit
non solū ꝙ penitētias iniūctas a ꝓfessore: quia il
lud coīter ꝗsi nihil est respectu ei⁹ qō debet: ꝛ ꝙ
alia opa penalia in gratia facta: ut ieiunū elemo
sina: oratō. flagellatō ꝛ hmōi. qō restat in morte
ei de pena soluenda: ibi sustinet usqz ad plenum:
nisi subleuet ab alijs. Unde aug⁹. de pe. dist. vij.
Purgandus est igne purgatōis: qui in alio seculo
distulit fructum conuersionis.

Ꝗtū ad textum .Ꝋ.III.

principale. s. ꝙ libenī oēm̄ ille ase transeant de
pena ad gloriā: oñdit ps. cū subdit. Et deduxisti
nos in refrigeriū. Educunt aūt de purgatorio ꝗt
tuor modis. Primo ꝙ modū intercessiōis. Scdo
ꝙ modū redēptiōis. Tertio ꝙ modū ꝓprie solutī
onis. Quarto ꝙ modū aliene ꝙ eo afflictiōis.
Prim' igit modus ē ꝙ intercessionē: vz aut capitis
. s. iesu xpi: cū offert sacrificiū corporis sui in altari
ꝙ defūctis. xiij. q. ij. Nō estimem⁹. Et hoc ē precī
.cē. puuz suffragiū. Exēplū de monacho in legēdis: ꝙ
suffragijs. xxx. missarū euolauit ad celum. Et in
uita fratrꝝ de fratre Rao. ꝙ unica missa liberauit
a purgatorio quēdā: ꝙ ibi cē dēbat. xv. annis. In
tercessio etiā mēbroꝝ. i fideliū suffragat ipis pur
gādis: pp qō ecclesia frequenī orat ꝙ ipis liberā
dis: ut illud. Dñe iesu xp̄e libera aias oīuz fideliū
defūctoꝝ. s. ꝙ fuerūt ve fideles numero ꝛ merito
de manu inferni. i. de ꝓtate purgatorij. Et infra ō
ore leonis. i. diaboli: ne cadūt in obscuꝝ. i. ne de
tineant i obscuro in quo ceciderūt: ne absorbeat
eas tartarus. i. ne absortas teneat. Sed signifer
sanctus michael repꝛesentet eas. Ubi oñdit quo
mō aie educantur de purgatorio: vz per angelos
sanctos eas repñtantes archangelo michaeli: qui
cū maximo tripudio ꝛ gaudio totꝰ curie celestꝭ
ante ꝓspectum dei statuit eas. Qō patet ꝙ para
bolā ouis ad ouile reportate: cū magno gaudio
amicaꝝ ꝛ uicinaꝝ. i. sanctaꝝ uirtutū seu āgeloꝝ
ꝛ aiarū de introductione eius. Unde canit eccliā:
Archāgele michael ꝓstitui te custodem ꝛē. Lux
sancta ꝓmissa abrahe ē uita gloriosa figurata ꝙ
terraz ꝓmissionis. Nec enī credendū est eccliam
intendere orare ꝙ damnatis: imo hoc ꝓhibet cuz
sciunt: sed quia hoc nō pōt nobis innotescere cer
te: cuz etiā ꝗs in extremis positus possit penitere:
dato ꝙ rarissimū ꝛ periculosissimū sit tunc vere pe
nitere: vt habetur de pe. dis. vij. per totū. Ideo ec
clesia orat ꝙ omnibus defunctis: bñ ꝓsumens ō
quolibet: nisi appareat ꝓtrarium. Secundus
mōus ē ꝙ redēptionē Dañ. iij. peccata tua elemo
sinis redime. Qō habet locū nō solū in uita pñti
sed etiā in purgatorio: cū vz ꝗs legat largas ele
mosinas ꝙ se fieri. Sed bñ talis aduertē debet: ꝙ
psonas ꝓstituat siue executores siue cōmissarios
tales: ꝛ heredes obliget culpabiles sub penis ꝑua
tiōis hereditatis: uel aliq̄d huiusmōi: ut ꝙcitius
expediat. Nā si tardauerit: nullā expiationē siue
subleuationē sentiet quousqz illō fuerit impletū
ꝛ si partē facit partē habebit. Tertius mōus
eductiōis ē ꝙ uiā solutionis ꝓprie i purgatorio:
Cū aūt ipi nō possint se ꝙ aliqō suffragiū uite ꝑ
sentis iuuare: qz nō sūt i statu merēdi uel satisfacī
endi: iō illi ꝙ nō hñt amicos ul' notos: ꝙ eis suffra
gent ꝛspecialiū: tādiu manēt i purgatorio: quousqz
ꝙ illas penas debitū soluāt. Quāuis generalia suf
fragia ab ecclesia ꝙ oibus fiāt: tñ modicū inde re
portāt ꝛspectu specialiū: Distribui. n. hñt i multa
milia aiaꝝ: vñ saluator. Nō exies inde. s. de car
cere purgatorij: donec reddas nouissimū ꝗdrātē
. i. donec satisfacias ēt ꝙ mimo ueniali Math. v.
ꝙ te penā sustinēdo uel ꝙ aliū suffragantem. Sic
sanctus iudas machabeus collatio[illegible] facta duo
decim milia dragmas argenti misit hierosolimā
offerri ea ibi ꝙ peccatis mortuoꝝ. s. l' uenialibus
uel penis debitis mortalibus. Obseruandū ēt est
ꝙ de substātia sua nō aliena legata faciat cū. s. ꝙ
sone sciunt ꝗb⁹ satisfieri dz. Sz ꝛ si legauerit ꝙ in
certis: cū ipsis debitor sit: modicā inde expiatiōez
.cp. vel subleuationē reportat i purgatorio. Magnū
tñ cōmodū recipit: qz euitat infernū. Uñ legitur
in cronicis martinianis. Qz cum ꝗdā maximus
princeps legasset i mōte magnā ꝗtitatē pecunie e
rogari debē ꝙ mortē suā paupib⁹ ꝛ ipletū fuisset:
apparuit cuidā suo familiari: dicens se adhuc in
purgatorio detineri

p de ꝓgatorio mē edmaīt ꝗuor modis.

ꝓgatoꝝ mē ē neglīgēt.

.no.

ꝑtra omne illud quod repugnat bonis amici: ꝙa de data elemosina nullã ſuſceperat ſubleuatiõez: qz erat illicite congregata. Sed rogauit ut daret certã aliã quãtitatẽ licite acquiſitã: ⁊ ſic ſentiret ſuffragiũ: qõ ⁊ factũ ẽ: ⁊ inde eductus i ſfrigeriũ. Sed ⁊ quecũqꝫ elemoſina detꝛ ꝓ defunctis: ſiue ꝑ amicos ſiue ꝑ extraneos: eis ualet ſi in purgatorio ſũt. Et rõne redẽptionis: qz ille ꝑ elemoſinas captiuũ redimit: ſicut etiã frequenꝫ fit in curꝫs ſecularibus. Si tñ ille ꝙ facit hoc ſit in gratia cõſtitutus. Ualet ⁊ ratione interceſſionis. i. oꝛonuz et miſſaruz: que fiunt ab his ꝙ elemoſinã recipiũt. Et hoc ſiue ſit malus ille qui elemoſinã preſtat: ſiue ſit malus ipſe ſacerdos: clericus uꝫ religioſus accipiens ſm tho. in. iiij. Et rõ eſt: qz cũ ſint tales miniſtri eccleſie: ⁊ eccleſia ꝑ eos opeꝛ: nec poſſint fruſtrari oꝛationes eccleſie: ideo qõ debent uel faciunt miniſtri eccleſie: deus acceptat. Et ſi ad ſui ꝓpiciem miniſterio utantur. Et iõ notoꝛiũ mali nõ debent ad huiuſmodi de facili induci. Et ſm b. tho. in. iiij. quãto culpa i pñti magis radicat i ſubiecto ꝑ ioꝛdiatã affectõnẽ ⁊ aſſuefactiõez: rñt in purgatoꝛio acerbitas pene ceteris paribus: et grauioꝛi culpe reſpõdet illi diuturnitas pene.

Quartus modus deducendi aias de purgatoꝛio in refrigeriuz: eſt afflictio ꝓpꝛiꝫ coꝛporis ꝑ peccatis accepta: puta ieiuniũ: uigilia: abſtinentia: peꝛegrinatio: rõne laboꝛis ibi tolerati nõ rõne indulgentie poſite ad talẽ eccleſiã: niſi forma idulgẽtie expreſſe hoc ꝓtineret: vt. ſ. ꝓdeſſet ⁊ viuis ⁊ mortuis aliter nõ ualent ſm tho. in. iiij. Similiter et maceratio carnis ꝑ diſciplinã ualz ꝑ eis aſſũpta. Unde de beato oñico legitur: ꝙ quaſi oñi nocte vnam diſciplinaz inter alias cum chatena ferrea vſque ad ſanguinez ſibi dabat: ꝓ ſubleuamine defunctoꝛum.

De cognitõne anime ſeparate. Capi. vj.

Ꝓ cognicione

anime ſepate. Ꝓ primo ꝙ cognoſcit aia ſepata: ſed non ꝑuertendo ſe ad fãtaſmata: ſicut cũ ẽ unita. Ꝓ cuiꝰ declaratiõe dicit. b. tho. i ꝑma parte. q. lxxxix. arti. j. Qz cũ nihil opeꝛ niſi in q̃tũ ẽ actu: modꝰ opandi vniuſcuiuſqꝫ rei: ꝓꝑꝛ modũ eẽndi ipſius: habetꝫs autem anima alium modũ eẽndi cũ ẽ ſepata: manente tñ eadẽ natura aie. Aie igit ſm illũ modũ eẽndi quẽ hz cũ ẽ coꝛpi vnita: competit ei modus intelligẽdi: ꝙ ẽ ꝑuertendo ſe ad fantaſmata coꝛporꝫ: q̃ in coꝛporeis oꝛganis ſunt. Cũ aũt fuerit a coꝛpe ſepata: cõpetit ei modus intelligẽdi ꝑ ꝑuerſionẽ ad ſupioꝛa: ⁊ ad ea q̃ ſimpliciter intelligibilia ſunt: ſicut ⁊ alĩs ſubſtãtiꝫs ſepatis. Unde modus intelligendi ꝑ ꝑuerſionẽ ad fantaſmata eſt ei naturalis ſicẽ ⁊ coꝛpi vniri. Sz eſſe ſepatum a coꝛpoꝛe eſt ꝓeter rõnẽ ſue nature. Et ſiliter intelligere abſq; ꝑuerſione ad fantaſmata. Quãuis intelligere per ꝑuerſionẽ ad ſupioꝛa ſit ſimpliciter nobiliꝰ q̃ intelligere ꝑ ꝑuerſionẽ ad fantaſmata: tñ talis modus intelligendi ꝓut erat poſſibilis anime: erat impfectioꝛ. Qõ ſic declaratur. In ſubſtantijs intellectualibus inuenit uirtus intellectiua ꝑ influentiam diuini luminis: qõ in ꝑmo ꝓncipio ẽ unũ ⁊ ſimplex: ⁊ quãto magis creature intellectuales diſtãt a ꝑmo lumine: tanto magis diuidit illud lumẽ ⁊ diuerſificat. Et inde eſt q̃ deus ꝑ unã eſſentiã oĩa intelligit. Superiores aũt intellectualiũ ſubſtantiaꝫ: ⁊ ſi ꝑ pluꝛes formas intelligant: tamen intelligunt ꝑ pauciozes ⁊ magis vniuerſales ⁊ virtuoſioꝛes ad cõprehenſionẽ rerũ: ꝓpter efficatiã uirtutis que eſt in eis. In inferioꝛibus autez ſunt foꝛme magis ⁊ minus vniuerſales ⁊ minus efficaces: ad apꝓhenſionem rerũ in quantuz deficiũt a uirtute intellectiua ſuperioꝛ. Si ergo inferioꝛes ſubſtãtie haberẽt formas i illa vniuerſalitate qua hñt ſupioꝛes: que nõ ſunt tãte efficatie in intelligẽdo: nõ acciperent ꝑ eas pfectam cognitionẽ de rebus: ſed in quadam cõitate ⁊ cõfuſione qõ aliqualiter apparet in hominibus. Nã que ſũt debiliozis intellectus ꝑ vniuerſales ꝓceptiones magis intelligentium nõ accipiunt pfectam cognitionẽ niſi eis ſingula in ſpãli explicentur. Inter ſubſtantias autẽ intellectuales manifeſtum eſt ultimas eſſe animas humanas: ſm ordinem nature: hoc autem perfectio vniuerſi exigebat: ut eſſent diuerſi gradus in rebus.

Si igitur anime humane ſic eſſent inſtitute a deo: ut intelligerent per modum qui ꝓpꝛius eſt ſubſtãtijs ſeparatis: non haberent cognitionẽ pfectam: ſed confuſam: ⁊ in cõmuni. Ad hoc ergo ut pfectam ⁊ ꝓpꝛiam poſſint habere cognitionem de rebus: ſicut naturaliter ſunt inſtitute vt coꝛporibus vniantur: ⁊ ſic ab ipſis rebus ſenſibilibus cognitõez ꝓpꝛiam de eis accipiant: ſicut homines rudes ad ſcientiam induci non pñt: niſi per materialia exempla. Et ſic patet q̃ ꝓpter melius anime eſt: vt coꝛpoꝛi vniatur: ⁊ itelligat in coꝛpoꝛe ꝑ ꝑuerſiõez ad fantaſmata: ⁊ tamen ſeparata poteſt habere alium modum intelligendi. Qõ autem dicit philoſophus in. iij. de anima: ꝙ intelligere coꝛrupto quoddã modo interius ut fantaſma intelligitur: de modo intelligendi ꝑ cõuerſionẽ ad fantaſmata: quẽ in coꝛpoꝛe aĩa habet: qui modꝰ deficit ꝑ mortẽ ut dictũ eſt. Intelligit aũt anima ſepata non quidem per ſpecies innatas: quia non habz: cum a principio ſit ut tabula raſa: nec ꝑ ſpecies quas abſtrahat a ſenſibus: quia non habet oꝛgana ſenſus ⁊ imaginationes quibus mediantibus

abstrahantur species intelligibiles a rebus. Nec etiã per species prius abstractas ⁊ postea ꝓserua tas: quia sic anima pueri nihil intelligeret post mortez: sed intelligit p species ex influentia diuini luminis participatas: quaꝫ aia fit particeps sic ⁊ alie substantie separate: q̃uis inferiori mõ. Unde quãcito cessãte ꝓuersione ad corpus anima ad superiora conuertitur.

Anima separata §.I.

ꝑmãa aĩ sepam hz ogitionẽ p fectã de alijs aiabus sepatis

pfectã cognitionẽ habz de alijs aiabus sepatis loquẽdo de cognitiõe nãli aie. Unꝺ ⁊ diues i inferno vidit abrahã ⁊ lazaꝝ. De angelis aũt hz ipfectaz cognitionẽ ⁊ deficientẽ. s. cognitionẽ nãlez. Nam de cognitione glorie quã hñt aie. s. in deo: est alia rõ. Prio huius declaratiõe dicit. b. tho. vbi supra arti. ij. q ꝑ hoc q aia sepata cognoscit seipsaz accipere possumus qualiꝫ cognoscat ⁊ alias substãtias sepatas. Et q̃diu q̃dẽ est aia corpi unita: vt dictũ est supra: intelligit cõuertendo se ad fantasmata. Et iõ nec seipsam intelligẽ põt: nisi in q̃tũ fit actu intelligens p species intelligibiles a fantasmatibus abstractis. Sed cũ fuerit sepata: intelligit non ꝓuertendo se ad fantasmata: sed ad ea q̃ sunt ꝑm se intelligibilia. Unde seipsaz p seipsaz intelligiet. Est aũt cõe oi substantie separate quod intelligit id qõ est intra se: ⁊ id quod est supra se: p modũ substantie. Sic enĩ intelligit aliquid ꝑm q̃ est in intellígente. Est aũt aliq̃d in altero p modu eius in quo est. Modus aũt substãtie anime sepate: est infra modũ substãtie angelice: sed est ꝓ formis mõ aliaꝝ aiaꝝ sepataꝝ: ⁊ iõ ut dictuz est habet aia sepata cognitionẽ pfectã de alijs aiabꝰ sepatis: sed impfectam de angelis. Ultima autez felicitas hominis ꝓsistit in perfecta cognitione solius dei: qui nisi per gratiã uideri non potest. In cognitione aũt aliaꝝ substantiaꝝ sepataꝝ ꝓsistit magna felicitas. Si tamen perfecte cognoscãtur: quod tamen non contingit naturali cognitione in aiabus sepatis: nec tamen est ultima: etiã si eẽt perfecta: ut posuerunt quidã philosophi: ⁊ ideo falsum dixerunt. Aia separata non cognoscit omnia naturalia statim. Nam sic hoc esset: sequeretur q̃ homines frustra studerent ad rerum scientientiam capescendam: quod est incõueniẽs dicere. Pro cuius declaratione dicit sanctus Tho. vbi supra arti. iij. Oz anima separata intelligit p species ex influentia diuini luminis: sicut ⁊ angeli Sed tamẽ quia natura aie est infra nãm angeli: cui ille modus est cõnaturalis: ideo aia separata per huiusmodi species non habet perfectã reruz cognitionem: sed quasi in cõi ⁊ confusam. Sicut ergo angeli se habent ad perfectam rerum cognitionem naturalium per huiusmõi species: ita aie sepate ad impfectarũ rerũ eaꝝ cognitionẽ ⁊ confusionẽ. Ergo angeli hñt ꝑfectã cognitionẽ oiuz naturaliũ per species: qz oĩa que fecit deꝰ i ꝓpꝛijs naturis fecit in intelligẽtia angelica: ꝑm Augusti. sup Geñ. Anime aũt separate etiaz perfecte: non certã ⁊ propriaz sed confusam ⁊ cõem de oibus naturalibus cognitionez hñt. Et ideo nõ frustra hic laborat ad habendã scientiã: quia scientia hic acquisita per studiũ: ẽ ꝓpria ⁊ perfecta nõ cõfusa vt illa. Futuraaũt nec angeli nec demones: necꝫ anime separate cognoscunt: nisi uel in suis causis uel per reuelationem: non autẽ cognitõe naturali per species inditas. Aie separate cognoscunt aliqua singularia: vñ diues in inferno dixit: habeo quinq̃ fratres ẽ. Luc. xvj. Non tñ omnia cognoscunt singularia: etiam põtia. Pro cuius declaratiõe dicit. b. tho. ubi supra arti. iij. Oz est duplex modus intelligendi. Unus per abstractionez a fantasmatibus: ⁊ per hũc modũ non põt cognosci singularia ab anima directe: sz indirecte vt dictum est supra. Alius modus est p influentiã specierum a deo. Et per istuz modum intellectus potest cognoscere singularia. Sicut enim deus in quantum est cã oĩum vniuersaliuz ⁊ indiuidualium principiorũ: cognoscit oĩa vniuersalia ⁊ singularia: ita substantie separate a corpoꝛibꝰ per species q̃ sunt participate silitudines diuine eẽntie: põt cognoscere singularia. In hoc tñ est differentia inter ãgelos ⁊ aias sepatas: quia angeli per huiusmodi species nõ solũ naturas rerum in speciali cognoscere põt. Sed ẽt singlaria sub speciebus contenta. Sed aie separate habẽt ꝓfusam cognitionẽ naturalium p species. Et iõ ñ põt cognoscere singularia: nisi illa ad q̃ quodã mõ determinant ad q̃ habet aliquã habitudinez quã nõ hz ad alia: uel p ꝓcedentẽ cognitionẽ: vel per aliquã affectionẽ: ul per naturalẽ aut diuinã ordinationẽ: qz oẽ qõ recipit in aliquo determinat in eo per modũ recipientis.

ꝑmãa aĩ sepam retinet sibi habitus scie hic acq̃site. nõ sm eũ dẽ modũ.

Anima separata §.II

retinet sibi habitus scientie hic acquisite: sed non remanet actus secundum eundẽ modum sciendi. Primum sic declarat. b. Tho. ubi supra arti. v. Sciẽtia est in intellectu: qui est locus specierũ: ut dicit i. iij. de aia. Et ideo q̃uis sciẽtia hic acquiratur ex sensibilibꝰ: ⁊ p ꝓsequẽs ex uiribꝰ sensitiuis quarũ illa sũt obiecta: oportet q̃ habitus scientie acquisite sit partim in ipo intellectu: ⁊ ptim i uiribus sensitiuis. Et hoc potest ꝓsiderari ex ipis actibus ex quibus acquiritꝫ sciẽtia. Nam habitus sũt ſimiles actibus ex quibus acquirũt: ut dicit in. ij. ethicoꝝ. Actꝰ aũt intellectꝰ ex quibus sciẽtia acq̃rit: sũt p ꝓuersionem ad fantasmata que sũt i uiribus sensitiuis. Sicut ergo actus intellectus ꝑti

cipaliter quidem ⁊ formaliter est in ipo intellectu materialiter aũt ⁊ dispositiue in uiribꝫ. Idem dicendũ ē de habitu. s. q ꝙtũ ad id quod aliq̃d presentis scientie hz eē in inferioribus uiribꝫ: non remanebit in aia separata: ꝙtum aũt ad id q hz esse in intellectu: necesse ē ut maneat: qz talis forma intellectus: nec p se corrũpi põt sicut corrũpitur aliquid a suo ꝓtrario: ut frigidũ a calido: qz specieꝫ itelligibiliꝫ que sũt in itellectu possibili seu intentione iutelligibili nil est ꝓtrariũ: pcipue q̃tũ ad simpliciũ intelligentiã. s. eius q q̃d ē. Nec per accidens corrumpi põt talis forma. s. p corruptionez subiecti: qz subiectũ scientie qõ est intellectus est icorruptibile. Qõ aũt apostolus. j. ad Corin. xiij. dicit q scientia destruetur: intelligit quantuz ad actũ qui nũc ē: qz. s. intelligẽdo p species itelligit a sensibilibus abstractas. Et sicut aliq̃s minꝰ bonus fm staturã corporis: erit maior aliq̃ magis bono: ita nihil ꝓhibet aliquẽ minꝰ bonũ aliquã habere scientiã: quã non hz magis bonus: sed tñ nullius momenti est in compatione ad alias prerogatiuas q̃s meliores habebũt. Quantũ vo ad actũ habituũ hic acq̃sitoꝝ: de scientijs non erit idẽ modus intelligẽdi q̃ nũc est: fm ergo species intelligibiles hic acq̃sitas aia separata intellugere põt que prius intellexerat: nõ tñ eodẽ mõ. s. p ꝓuersionem ad fantasmata: sz p ꝓuenientẽ modũ anime separate. b. tho. ubi supra arti. vj.

Anima seperata .§.III.

fm naturalem cognitionẽ de qua hic agit q̃ cõia est saluatis ⁊ damnatis: in alia uita nõ cognoscit que hic aguntꝫ particularia fm. b. tho. vbi supra arti. viij. Et huius ratõ est: qz aia separata p hoc cognoscit singularia: q quodãmodo ē detimiata ad illa p uestigiũ alicuiꝰ pcedentis cognitiõis uel affectionis: uel p diuinã ordinationẽ. Anime aũt mortuoꝝ fm ordinationẽ dinã. fm modũ eẽdi: segregate sũt a ꝓuersatiõe uiuentiũ: ⁊ cõiuncte ꝓuersationi substantiaꝝ spualiũ: que sunt a corpe separate. Unde que apud nos aguntꝫ ignorãt. Et hãc rõnẽ assignat gregꝰ. in. viij. mora. Tractans illud Job. Siue fuerint filij eius nobiles siue ignobiles ignorant. Ubi sic dicit. Mortui uitaz in carne viuentiũ pꝰ eos qualis hic disponat ignorant. qz uita spũs longe est a uita carnis: ⁊ sicut corporea ⁊ incorporea diuersa sunt genera: ita sunt distincta cognitione. Si aũt obꝛiciatur illud Luc. xvj. de diuite epulone q̃ dixit. Habeo q̃nq̃ fratres ut manifestet illis ne ipsi ueniant in hũc locũ tẽ. Et sic videt q habuerit curã de fratribꝰ: ⁊ p ꝓs cognouerit statum eoꝝ. Rñdet. b. Tho. q aie mortuoꝝ pñt habere curã uiuentiũ: etiam si ignorent statum eoꝝ. Sicut econuerso viuentes habent curam de mortuis: facientes suffragia pro eis: licet nesciant statũ eoꝝ. Possunt etiã mortui facta uiuentiũ scire: non quidem per seipsos: sed p aias eoꝝ q̃ hinc accedũt ad eos: vel per angelos seu demones uel spũ dei reuelante: ut dicit Augꝰ. ⁊ habet. xiij. q. ij. fatendũ. Distantia aũt localis inter nos ⁊ ipsos: non est causa huius ignorantie: sed cã supradicta. Et rõ ē fm. b. tho. ubi supra arti. ij. qz aia separata intelligit singularia p influxum specierũ ex diuino lumine. Qõ lumẽ equaliter se habet ad ꝓpinquũ ⁊ distans. Unde distantia localis nullo mõ impedit cognitionem aie separate. Qõ etiã patet: qz diues in inferno uidit abꝛahã a longe. Sed q̃tũ ad aias separatas beatoꝝ dicit. b. Greg. ubi supra. Q hoc de eis sentiendum nõ est. qõ. s. dictum est de alijs fm cognitionẽ naturalẽ: qz que intra oipotentis dei claritatem uident: nullo modo credendũ est: q sit foris aliquid quod ignorent. Augꝰ. tamen in li. de cura ꝓ mortuis agenda dicit expresse. q nesciunt mortui: quid in hac vita agant uiui: et filij eoꝝ: ut habetur in glo. super illud Jmnus. Abꝛaham nesciuit nos. Quod ꝓfitmat idẽ augꝰ. per hoc q non uisitabatur a matre sua: ⁊ in tristitijs cõsolabat sicut q̃ uiuebat. Nec est ꝓbabile vt uita facta felicior qz beata sit effecta crudeliõ: Sed per hoc q ꝓmisit dñs Josie regi: ut prius moreretur ne uideret mala que supuentura erãt populo suo. iiij. Reg. xxij. Augꝰ. dubitando hoc dixit. Sed Gregꝰ. assertiue dicit: q nullo modo ē credendum. fm ergo sententiam Greg. uidetur q anime sanctoꝝ deum uidentes: oia pñtia que hic aguntur cognoscunt. Sunt enĩ equales ãgel dei: de quibus etiã Augꝰ. asserit: q ea que apud viuos aguntur non ignorant. Sed quia anime sanctorũ sunt pfectissime coniuncte iustitie dei: nec tristant nec rebus viuentium se ingerunt: nisi fm q ordo diuine iusticie exigit.

De appari .§.IIII

tionibus animaꝝ sepatarũ. Sciendũ fm. b. tho. vbi supra arti. viij. Q cũ apparẽt uiuis aie defunctoꝝ ad aliquod ãnuntiandũ: q utiq̃ aliquãdo ꝓtingit: ut dicitur Math. penult. q multa corpa sanctoꝝ qui dormierũt surrexerũt: ⁊ apparuẽrt multis: Aliquando etiã apparent aie sine coꝛporibus ꝓꝛijs suscitatis: sed alijs coꝛporibus assũptis: ex aere fomatis: sicut potuit esse moisi iam defuncti coram xpõ se transfigurante Math. xvij. Uel de aia pascasij que apparuit beato germano in balneis p loco purgatoꝝ sibi assignari: vt narrat Gregꝰ. in. iiij. dialogoꝝ: ⁊ de pluribus alijs ibi ⁊ in uita fratrũ habet. Q cuz euenit per spãlem dei dispẽsationẽ cõtingit: ut aie defũctoꝝ rebus uiuentium intersint. Et est hoc inter dei miracula cõputandũ. Uel he apparitiones fuit

per operationes bonoꝝ angelorum ignorãtibus etiã ipsis mortuis: sicut etiã viui aliꝫ aliquando viuentibus in somnijs apparent ignorantibꝫ eis: sicut forte accidit in apparitione beati Nicolai: ꝓstantino dormienti ad ꝓhibendũ necẽ triũ iñocentuꝫ viuentiũ. Et apparitio etiã beati ãbrosij ⁊ officiatio eius ad exequias beati martini: ꝑ angelum fuit in forma eius: cuꝫ ipse coꝛporaliter remansit mediolani: quod tamẽ ipe nõ ignoꝛauit. Qõ etiã legitur de frequenti apparitione christi aliquibus sanctis: vt beate Catherine de senis ⁊ aliꝫ: magis uidetur credibile qõ fuerit ꝑ angelũ christi personam repñtantem: q̃ per personam ꝓpꝛiaꝫ xꝑi. Sicut etiã ãgelus apparebat ⁊ loquebatur moisi i ꝑsona dei. Uel etiã hoc põt fieri ꝑ opationeꝫ angelorum maloꝝ ad decipiendũ homines. Sicut ꝓm vnã expositionẽ aug. habet. j. Reg. xxviij. de samuele mortuo apparente sauli: quẽ dicit augꝰ. fuisse diabolũ in forma samuelis: vt habetur. xxvj. q. v. Nec mirum.

Titulus sextus de causis peccatoꝝ ⁊ animę passionibus. De triplici causa peccati: scilicet ignorantia: fragilitate: ⁊ malicia. Capi. .i.

¶Im dictum sit

supꝛa q̃ peccatũ ẽ dictũ vl factũ vel ꝯcupitũ ꝓtra legẽ dei: ⁊ oẽ qõ fit: causam habet: ideo uidendũ est de causa pecati. Causa autem peccati põt esse triplex. s. interior: exterior: ⁊ inferior: quia triplicez causam reperimus in peccato ꝓmorum parentum. Causa interior est ratio ⁊ sẽsualitas: que figuratur per adam ⁊ euam. Causa exterior fuit antiquus serpens et pomũ. Et de his duobus habes di. vi. Testamentum. Causa inferior. i. peccatum ibi etiam concurit: ⁊ fuit causa peccati gule quedam. s. mentis elatio: que ꝑcesserat in mente ipsoꝝ secũdũ Augꝰ. Unde ⁊ dicitur di. xxxv. Sexta die: gulam fuisse ꝓmam ꝓuaricationem: intelligendum est de peccatis exterioribꝫ. Et quia extra primũ peccatũ: omnia alia possunt dici ⁊ peccata et pene peccati. Ideo de peccato in genere agitur congrue in ista prima ꝑte: vbi tractatur de penis. Causa autem interior peccati iterum potest esse triplex secundũ Tho. ꝓma secunde. q. lxxv. Cum enim peccatum cõsistat in actu: ⁊ ꝓncipium humanoꝝ actuũ sit sensitiuus appetitus: intellectꝰ: ⁊ affectus siue voluntas. Sic peccatum potest causari a sensualitate: voluntate: et ratione. Sicut enim ex iuditio rationis voluntas mouet in aliquod secũdũ rationẽ: ita etiam et passione sensus appetitus sensitiuus in aliquod inclinatur: que inclinatio interdũ trahit voluntatẽ et ratõnẽ. Et quia causa peccati est aliquod bonũ apparens motiuum cũ defectu debiti motiui. s. regule ratõnis uel legis diuie. Jꝑm motiuũ quod est apparens bonum ꝓtinet ad apprehensionem sensus ⁊ appetitꝰ: ipa autẽ absentia debite regule ꝓtinet ad rationem que nata est huiusmodi regulã cõsiderare. Sed ipsa perfectio voluntarij actꝰ peccati ꝓtinet ad voluntatem: ita q̃ ipe actus voluntatis ꝓmissis suppositis iam est quoddã peccatum. Et q̃uis ista tria cõiter aliquo modo concurrant in peccato mortali: tamen secundum q̃ aliquid horum est magis causa et prior ad actũ peccati quod committitur: secudũ hoc dicitur quis peccare. vel ex ignorantia que ꝓtinet ad defectuꝫ rationis: vel ex malitia quod ꝓtinet ad inordinationem voluntatis: vel ex infirmitate siue passione: quod ꝓtinet ad inordinationem sensualitatis in qua sunt passiones. Unde gregꝰ dicit de pe. di. iij. Peccatum tribus modis cõmittit: aut enim peccatur ignorantia: aut infirmitate: aut studio idest malitia.

Ctum ad primum .§. I.

s. de peccato ex ignorantia. dicit Augꝰ. xv. q. j. Merito queritur que sunt peccata nescientium. Sed nota q̃ triplex ignorantia potest repiri in actu peccati tho. ꝓma secunde. q. lxxvj. Prima est cum nescitur id q̃ scit esse ꝓhibitum: et ꝑ consequens malum: puta cum fornicatur quis nesciẽs fornicationem esse peccatũ: ⁊ hec dicitur ignorãtia iuris. Secunda est cum scit quis aliquem actũ esse ꝓhibitum ⁊ malum: sed nescit hoc q̃ agit esse illum actum: vt cũ quis sciens adulteriũ esse peccatum: accedit ad vxorem alienã: quã putat suã. vt Jacob ad lyam: vel occidit hominem quez putat feram. Et hec dicitur ignorantia facti. Et hec non excusat a peccato: si datur opera rei illicite. Sicut nec Lamech excusatur ab occisione Chayn. xv. q. j. §. Sed obijcitur. Aut etiaꝫ si non adhibeẽt debita diligentia. Unde nõ excusaret q̃ dyabolum adoraret subito apparentem sub angelo lucis: vt dicitur. xxvij. q. j. §. j. in ꝓio. Tertia ignorantia est cum scit quidez id quod quis agit esse peccatum in vniuersali: puta nullam fornicationem: esse cõmittendã: et etiam scit esse fornicationem: sed non cognoscit in ꝑticulari illum actũ qui est fornicatio non esse faciendum: obnubilatꝰ passione vel habitu vitioso et huiusmõi: vt actualiter non consideret et intelligat id quod agit esse malum. Jsta ignorantia reperitur in omni peccato: vñ philosophus dicit q̃ oĩs malus ẽ ignorãs: Et ꝓuer. xiij. dr. Errant q̃ opant malũ. Et dist. xxxviij. q̃uis dr. Nõ nisi rex ignorãtia põt errare: ꝑ vo q̃ppe approbat falsuꝫ: qõ erroris ẽ ꝓpũ. Dec igit nõ ẽ cã peccati: sed aliq̃d ꝓsequẽs ad cãz

⁊ primū ex malicia p̄cedit de inordinatione uolūtatis. et p̄cē in tres alias dr̄as.

Capitulū Primum.

.s. ad passionē uel habitū inclinātē ad peccatuz. Scōa etiā ignorantia nō ē cā peccati: sed p̄comitanter se hz ad ipsum. Un restat: q̄ trīa p̄ma est cā peccati: put nūc loq̄mur: qz tollit sciētiā p̄hibētē actuz peccati. Et hec ignorantia nisi sit affectata. excusat a tanto: ⁊ si nō a toto: si ē eoz q̄ qs scire tenet ⁊ scire pōt: dis. xxxvij. §. ulti. Qō āt ambro. dicit q̄ grauissime peccat q̄ ignorat: intelligitur vno mō uel de ignorātia simplicit affectata: ul de ignorantia infidelitatis fm tho. Uel dic grauissime. i. periculosissime: qz q̄ ignorat morbū nō querit medicū. Item licet trāseunte reatu p̄ nātiā remaneat ignorātia fm q̄ est p̄uatio scientie: nō trī remanet negligentia fm quā ignorātia dr̄ peccatuz. Nec sequit q̄ ignorās p̄tinue actu peccet: sed solū q̄n est tp̄us acq̄rendi scientiā quā hīe tenet: sicut in alijs peccatis omissionis: vñ ⁊ notanter dr̄: q̄ ignorātia ē mater cūctoz errorz a cūctis uitanda est: dis. xxxviij. c. j. Et de ipa ignorantia multa habes in. ij. parte ti. v. c. ix.

Qtum ad secūdū §. II.

.i. peccatū ex malicia: nota fm tho. p̄ma scōe. q. lxxviij. Qz peccatū ex malicia dicit peccatū quod qs facit quasi sciens malū eligēs: qz talis id quod scit esse malū spūale: qō ē malū simplicit: p quod bono spūali p̄uat: uult ipm ut bono tp̄ali potiatur: qō totū p̄cedit ex inordinatione uolūtatis qz. s. mīr bonū magis amat. Nā cū aliqs eligat pati detrimentū in bono minus amato: ad hoc vult ut potiat bono magis amato: sicut cū uult hō pati abscisionē mēbri etiā scienter: ut p̄seruet vitā magis amatam. Ideo q̄n uolūtas ē ita inordiata: q̄ aliq̄ bonū tp̄ale plus habitualit amat puta diuitias uel uoluptates: q̄ ordinē rōnis uel legis diuine uel charitatis uel aliq̄d huiusmodi: sequitur q̄ uelit dispēdiū pati in aliquo spūaliuz bonoz: ut potiat aliquo tp̄ali bono. Est trī i ipo ignorantia aliquo mō in quantū. s. nescit in particulari illud malū nō esse sustinendū: p̄pt p̄suetudinē talis boni. Peccatū ergo ex malicia: cū non p̄cedit ex impulsu appetitus sensitiui: qō ē peccare ex passiōe: neq3 ex defectu rationis qō ē peccare ex ignorātia sequit q̄ p̄cedit ex ipa voluntate: q̄ ex se ipa mouet ad malū. Et hoc pōt ee triplex Uno mō ex habitu male acq̄sito. Scōa ex aliq̄ egritudinali habitudine. Tertio ex remotiōe alicui⁹ p̄hibētis. Quātū ad p̄mū ē sciendū q̄ cū aliqs acq̄rit sibi habitū vitiosū ex multiplicatione actuū malorz: inducentē p̄suetudinem q̄ uertit in naturā. Hinc ē q̄ illa mala dispositio habituata sit q̄si p̄ueniens ⁊ similis bono: ⁊ hoc mō ratione p̄uenientie tēdit uolūtas q̄si i bonū: qz unūqōq3 fz se tēdit i id qō ē sibi p̄ueniēs. Et sic peccare ex malicia. Quātū ad scōm ē sciēdū q̄ ēt sine habitu acq̄sito viti p̄tingit aliquē peccare ex malicia q̄tū ad scom. Qō cū nō p̄cedat neq3 ex ignorantia neq3 ex passiōe: oz q̄ p̄ueniat ex aliq̄ p̄ncipio corrupto intrinseco qō dr̄ egritudinalis debetudo: sicut aliqs hz q̄sdā nāles inclinatiōes ad aliq̄ predicta p̄pt corruptionē nature ipius. Quātū ad tertiū sciendū q̄ uolūtas aliqn p se tēdit in aliqō malū p remotionē alicui⁹ p̄hibētis: puta si aliqs p̄hibeat peccare: nō qz peccatū ei fz se displiceat: sed p̄pt spem uite eterne: uel pp timorē gehenne: remota spe p despationē: uel timore p pūptiōez sequtur q̄ ex certa malicia q̄si absq3 freno peccet: qō est peccare in spiritu3 sanctū de quo vitio habes infra in scōa parte. Et nota q̄ peccatuz ex certa malicia ē grauius peccato ex infirmitate: si ue ex passione: triplici ratione. Prima q̄dē qz cū peccatum consistat in uoluntate: quanto motus peccati ē magis p̄pius uoluntati: tāto peccatū ē grauius ceteris paribus. Sz i peccato ex malicia motus ipius peccati ē magis p̄pius uolūtati: qz ex seipa i malū mouet: q̄ q̄n peccat ex passiōe: qz est a quodaz extrinseco ipulsa ad peccādū: ⁊ q̄to malicia fuerit uehemētioz tāto peccatū ē grauius vñ greg⁹. dic. Grauis malicia q̄ infirmitate peccat: de pe. dis. iij. Sciendū. Scōo qz peccatū ex malicia ē diuturnius. Nā habit⁹ quo ut in pluribus peccat ex malicia: ē q̄litas p̄manēs. Un assimilat infirmo p̄tinua infirmitate laborāti. Sed passio q̄ inclinat uolūtatē ad peccādū ē q̄litas cito transiens: vñ assimilat ei q̄ laborat i infirmitate interpollatim: ⁊ sic cito credit ad bonū p̄positū penitēs: Ad hoc facit qō dicit de pe. di. j. ⁊ uenit. Ubi dicit hiero. Sācti si peccāt: coram deo peccāt: qz. s. cito reuertunt ad penitētiā. Tertio qz peccatū ex malicia ē periculosius: nā si peccās male ē dispositus q̄tū ad ipm finē q̄ ē p̄ncipiū i opabilib⁹. Et sic ei⁹ defectus ē periculosior q̄ ei⁹ q̄ ex passione peccat: cui⁹ p̄positū tēdit i bonū finē: lz p̄positū ei⁹ ad horā interrūpat. Ad hoc facit: de pe. di. iij. Sup trib⁹. Ubi dicit hiero. Quartū scelus ē nō agere penitētiā: sz suo sibi cōplacere delicto.

Peccatuz uero §. III.

⁊ primū ex infirmitate p̄cedit.

ex infirmitate uel passiōe dr̄ ex silitudine ifirmitatis corpalis. Corpus eni tūc dr̄ ifirmū: q̄n impedit uel debilitat in executiōe p̄prie opatiōis pp aliq̄ inordinationē partiū corporis: ita. s. q̄ hūores et membra nō subdūtur uirtuti regitiue ⁊ motiue corporis. Sic infirmitas aie dicit q̄n impedit ipa in p̄pria operatione: p̄pt inordinatiōez partium eius: que partes eius sunt cōcupiscibilis ⁊ irascibilis: que tunc sunt inordinate: cum non subduntur rationi: quod fit per passiones insurgentes: Et ille qui est in passione cōstitutus: scit peccatū esse quod agit: in vniuersali quidem nō i particu

lari: quia non considerat illud in particulari pp passionem impedientem. Impedit autem passio talem considerationem tripliciter. Primo quidē p quādaz abstractionē. Cū.n. oēs potentie aie in vna essentia aie reducent: necesse ē q̄ quādo vna potentia intenditur in suo actu: altera remittat i actu suo: vel ut totaliter impediat: tū quia omnis virtus ad plura dispersa fit minor. Uñ ecōuerso qñ intenditur circa unum: minus pōt ad alia dispergi: precipue si intendit intense: tū qz in opib' anime aialibus requiritur quedā intensio: q̄ aūt uehemēt applicatur ad vnum non potest alteri vehement attendere. Et fm hūc motū p q̄ndam distractionē: qñ motus appetitus sensitiui fortificat fm quācunq; passionē: necesse ē q̄ remittat: vel totaliter impediatur motus ꝓprius appetit' rōnalis qui est uoluntas. Scōo impedit talis ꝓsideratio a passione p cōtrarietatem: qz plerunq; passio inclinat ad ꝓtrarium huius q̄ scientia uniuersalis habet. Unde philosophus dicit in.iiij. ethicoz: q̄ sillogismus incōtinentis: q̄.s. uincitur a passione: habet quattuor ꝓpositiones i mente. Duas uniuersales: quaz una est rōnis que dicit. Nullam fornicationē esse cōmittēdā qz mala. Alia est passionis que dicit oēm delectationē esse sectandā qz bona. Passio igit incōtinētis ligat rationem: nō assumit sub illa vniuersali que dicit nullā fornicationē esse cōmittendā. Si.n. sub illa sumeret: sic diceret. Jsta est fornicatio quā.s. vis facere z per ꝓsequens malum: z tandē ꝓcluderet ergo non est faciendū. Sed assumit incontinens ꝓpositionem sub vniuersali passionis: z dicit. Jsta est delectatio. cū.s. uult fornicari: unde ꝓcludit: ergo esse faciendam. Tertio tollit passio ꝓsiderationē p quādam imutatiōez corpalē: ex qua ratio quodāmodo ligat: ne libere in actū exeat. Sicut etiā somnus uel ebrietas quadā corporali transmutatione facta: ligat usum rationis. Et q̄ hoc contingat in passionibus: patet ex hoc: q̄ aliquando cum passiones multū intendunt: homo amittit totaliter usum rōnis. Multi eni propter abundantiā humoris uel ire sunt ꝓuersi in insaniaz: Et ꝓpter hunc modū passio trahit ad iudicandū in particulari ꝓtra scientiā quam habet in uniuersali. Scientia.n. umuersalis q̄uis certissima sit: nō hz p̄cipalitatē i opatione: sed magis scientia particularis: eo q̄ opationes sunt circa singularia. Et sicut ebrius qñq; pfert verba significatia ꝓfundas sententias: quas mēte diiudicare nō pōt ꝓpter ebrietatē: ita in passione existens: z si oze ꝓferat hoc nō esse faciendū: tñ interius nō sentit ꝓpter passionē q̄ illud sit faciendū. Tho. prima scōe. q. lxxvij. Et nota q̄ passiones proprie sunt motus potentiarū aie: non quidem apprehensiuaz: ut est sensus z intellectus, s. appetitiuaz: non tamen sunt motus appetit' rōnalis q̄ dicitur uoluntas: sed appetitus sensitiui: q̄ dicit sensualitas: que distinguitur in potentiam concupiscibilez z irascibilem. Sed cū amor z gaudiū: tristicia z ira: z huiusmodi: que ꝓprie sunt passiones: attribuūtur deo uel angelis uel sanctis hominibus: vt patet in scriptura: tunc improprie et large assumūtur: z significant simplicē actum uoluntatis cum similitudine affectus passionis: sed absq; passione. Et ipsi quidem motus passionuz fm se cōsiderati: cū sint naturales z cōmunes nobis z brutis: non faciunt nos uirtuosos uel uitiosos: sed fm q̄ a ratiōe regulantur bene uel male.

Et sciendum q̄ ipse passiones duplicit se pñt habere ad iudicium rōnis. Uno mō añcedēt: Et sic cum obnubilent iudiciū rationis: ex quo dependet bonitas actus moralis: z ex impulsu inclinet uoluntatem: diminuit bonitatem actus: q̄tum ad opera uirtuosa: ac etiā grauitatem peccati q̄tum ad opera uitiosa. Laudabilius ē enim q̄ aliquis ex iudicio rationis facit op' charitatis q̄ facere sola passione misericordie: z minus peccatum est ex passione peccare: q̄ ex malicia ut dictum est. Alio modo hñt se ꝓsequenter: z hoc dupliciter. Uno mō p modū reddūdātie: qz.s. cū supior pars aie intēse mouet in aliq̄d sequit motus eius ēt pars inferior: z sic passio exñs ꝓsequenter in appetitu sensitiuo ē signū intensionis uolūtatis: unde indicat bonitatem maiorem quo ad opa vtuosa etmaliciam etiam maiorem quo ad opa uitiosa. Alio modo per modū electionis: quādo .s. homo ex iudicio rationis eligit affici aliqua passione: ut ꝓmptius opet coopante appetitu sēsitiuo. Et sicut passio aie addit ad bonitatē quo ad uirtuosa opa: z malicia quo ad uitiosa Tho. ꝑma scōe. q. xxiij.

De passione amoris: z multiplici amore et effectibus amoris. Capitulum secundum.

Assiones autem anime sūt undeci. Sex q̄dē in ꝓcupiscibili potētia. s. amor z odium. desiderium seu ꝓcupiscētia: z fuga: gaudiū siue delectatio: z tristitia siue dolor. In irascibili q̄nq;. s. spes: z desperatio: timor: z audacia: z ira cui nulla passio oppōit. Qz āt dicāt q̄ttuor iuxta illō Boecij de phica ꝓsolatiōe. Gaudia pelle: pelle timorē: spēq; fugato: nec dolō assit: ò q̄b' ēt agit aug'. i. xiij. de ciui. dei. Hoc ꝓpterea dī: q̄ he sūt p̄ncipales: qz sūt cōpletiue z finales respū aliaz passionū. Pro hoz declaratiōe ē sciēdū q̄ i motib' appetitiue partis. bonū hz q̄si vtutez attractiuā: malū autē uirtutē repulsiuā. Bonū q̄

¶ passio ꝑma ē amor. ex q̄ oīa alia oriuntur.

Capitulū Secūdum.

ꝑmo quidē in potentia appetitiua: causat quandam inclinationem seu aptitudinem uel ꝓnaturalitatem ad ipsum bonum: quod pertinet ad passionem amoris cui per contrariū respondet odiū ex parte mali. Secundo si bonum sit nondū habitum: dat appetitui motum ad exequendum bonum amatum. Et hoc pertinet ad passionem desideriū uel ꝓcupiscentie. Et ex opposito ex pte mali est fuga vl abhominatio. Tertio cū adeptū fuerit bonum dat appetitui quietationez quādā in ipso bono adepto. Et hoc pertinet ad delectationem uel gaudium: cui opponitur ex parte mali dolor uel tristitia. In passionibus autem irascibilis presupponitur quidem aptitudo uel īclinatio ad ꝑsequendum bonum: uel fugiendū malum ex concupiscibili que absolute respicit bonum uel malum. Et respectu boni nondum adepti ē spes ⁊ desperatio: respectu autē mali nōdum inuadē tis: est timor ⁊ audacia: respectu aūt boni adepti non est aliqua passio in irascibili: quia iam non habet ratio rōnē arduī: sed ex malo iaz īminenti sequitur passio ire. tho. ꝑma scōe. q. xxiij.

Amor ē prima §. I.

passionū ⁊ ꝓcipalis: ex tex qua alie causantur: vt oñdit Aug⁹. xiij. ō ciui. dei. Est āt amor aliq̄d ptinēs ad appetitum. Nā amare est uelle bonum: bonū aūt est obiectum appetitus. Et sic ꝑm triplicez appetitū qui reperit in rebus: est triplex amor tho. ꝑma scōe. q. xxvj. Est enī quidā appetitus non ꝓsequens apprehensionē ipsius appetētis sz alterius: ⁊ huiusmodi dicitur appetitus naturalis. Res enim naturales appetunt quod eis cōuenit secundum suam naturam: non per apprehensionem ꝓpriam: sed per apprehensionem instituentis naturam. i. dei. Alius appetitus est consequēs apprehensionem ipsius appetētis. non ex iudicio libero: sed ex necessitate: ⁊ talis est appetitus i brutis qui tamen in hominibus aliquid libertatis participat: in q̄tum obedit rationi. Est et alius appetitus consequens apprehensionem appetentis secundum liberum iudiciū. Et talis est rationalis siue intellectualis appetitus: qui dicitur volūtas. In vno quoq; autem horū appetituū: amor dicitur id quod est principium motus. tendentis in finem amatum. In appetitu autem naturali ꝓncipium motus est connaturalitas appetentis: ad id in quod tendit. Et ista cōnaturalitas dici potest amor naturalis: sicut ipa cōnaturalitas corporis grauis ad locum infimum est per grauitatem: ⁊ dici potest amor naturalis: ⁊ similiter coactio appetitus sensitiui vel volūtatis ad aliquod bonum ideſt ipsa cōplacentia boni dicitur amor sēsitiuus vel intellectualis. Unde talis amor non importat seu nominat motum appetitus tendentem in appetibile. Nā istud ꝓtinet ad desiderium siue concupiscentiam. Sed nominat motum appetitus quo īmutatur ab appetibili vt ei appetibile complaceat. Et sic ipsa cōplacentia appetibilis dicit amor. Differunt autem ista tria. s. amor. dilectio ⁊ charitas. Amor enī importat cōplacentiaz ad rē amatam: siue talis complacentia sit in appetitu sensitiuo: siue i voluntate: et sic est communis nobis ⁊ brutis. Dilectio autem supra amorē addit ꝓcedentem electionem: vt ipm nomen sonat: ⁊ potest conuenire: ⁊ bonis ⁊ malis q̄uis nō multum in scriptura vel a catholicis doctoribus dicatur ō malis. Charitas autē addit supra dilectionem quandam pfectionem seu diuinam infusionez: vt de pe. di. ij. Charitas. Est autez causa cognitionis secundū Tho. ꝑma secunde. q. xxvij. Naz bonum apprehensum a sensu mouet appetitum sensitiuum ⁊ apprehensum ab intellectu: mouet voluntatem. Similitudo etiam est causa amoris: tēdit enim in assimilatum sicut in unum sibipi. Delectatio etiam vel aliqua alia passio que tamē ꝓcedit ab amore causat amorem: sicut et vnū bonum causa est alterius. Nota q̄ amor est via qua itur ad xp̄m ad supernam patriam. Unde ipse ait Joh. iij. Omnis qui credit in eum nō perit: sed habeat vitam eternam. Credere autem in xp̄m secundū aug⁹. est credendo tendere in ipsū. Uia autē amor charitatis est. Unde ap̄lus. j. ad Corin. xii. ait volens loqui de charitate. Excellētiorē uiā uobis demōstro. Dinc inquit Hugo de arra anime ipsi loquēs O anima mea scio: quia vita tua amor est et sine amore esse non potes. ⁊ bene. Nam ex amore fiunt quecūq; aguntur. Omnia enim agunt ꝓpter finem. Finis autem ē bonum desideratum ab amante. Est etiam amare secundum Tho. in. iiij. contra gentiles actus ꝓncipalis voluntatis a quo alij ꝓcedunt. Nam ō siderat voluntas bonum amatum: cum non hz delectat i pñtia boni amati: cū timet amittē ipm volet de ei⁹ pditiōe: irascit si ipedit a ꝓsecutione. Iste āt amor si regulat a spūsācto charitas dr: q̄ ē via ꝛz aug. q̄ duc ad celū. Si ē sine spūsācto: cupiditas ē radix oīuz malorz: via q̄ ducit ad infernū ꝓtraria charitati. Qz āt amor nr fiat charitas ꝑ spiritūsanctū patet ꝑ id qō dixit xp̄s Joh. vij. Qui credit i me sic̄ scriptura dic̄: flumia de uētre ei⁹ fluēt aq̄ uiue: hoc āt dixit de spūsacto quez accepturi erāt credētes i eū. Et ps. Spūs tu⁹ bon⁹ deducet me in terrā rectā. Et sic ois q̄ credit i eū nō perit: sed habet uitam eternā.

¶ amor. dilectio. et caritas dr̄ sezū.

¶ Amor ē ingā q̄ tum ad celū.

Septem ergo §. II.

¶ amores septē in nobis ꝓmē cē.:

amores possunt esse in nobis: qui si regulantur a spiritusancto charitas sunt: si ibi desit: sunt cupiditas. Primus amor naturalis: amor sensu

Capitulū Quintum

alis: amor parentalis: amor coniugalis: amor patrialis: amor socialis: amor rei temporalis.

De primo dicit quidam sapiens. Est cunctis communis amor. Et iste amor naturalis in insensibilibus est naturalis inclinatio ad ꝓseruationez sui esse. Hinc est ꝙ aqua fluminum currit quantū potest ad mare: quia ibi melius ꝓseruat. Lapis in altum ꝓiectus ꝙcitius reuertit ad terrā vbi cōseruatur. Uitulus agnus ꝓcellus: cū ducū tur ad macellum: renitūtur in quantū possunt. Iste amor est eximius inter animā ⁊ corpus hūanum. Nam cum sit maxima distantia ꝓditionis inter eos ⁊ differentia: quia unum corpus aliud spiritus: vnuz ultissumū. s. corpus: aliud nobilissimuz pluſq̄ omnes celi ⁊ planete: tāto amore coiunguntur: ꝙ vnū nunq̄ uellet dimittere aliud. Et ratio est: quia ex tali sepatione tollit natura hominis: qui homo nō est corpus tantū: uel aia tantū: sed cōiunctum ex aia ⁊ corpore. Etiā in ꝓfectis viris non tollitur iste amor: ūno augetur in quantum cognoscunt uitam suam utilem alīs. Unde apl̄us de se ⁊ alīs apl̄is. Ipsi nos ingemiscimus primitias spiritus hītes: eo ꝙ nolumus exspoliari. s. corpore: sz supuestiri. i. uellem⁹ cū corpe regnuz intrare. Q̄ autē diceret: cupio dissolui et esse cum christo erat ſm instinctuz diuū sepantē naturalem. Iste ergo amor naturalis: si non regulatur a spūsancto: cupiditas dicitur ⁊ malus. Nā cuz quis amat viuere: vt possit gaudere ⁊ delectari in mūdo: ⁊ diu permanere in suis ꝓcupiscētijs: non curans de salute aie. Uel etiā cum ita amat vitam: qō ꝓpter ipsam ꝓseruandam: facit fieri incantatiōes uel alia quecunq̄ ꝓtra dei mandata: amor infernalis est suus amor. Sz cū amat sui cōseruationez: ꝓsuppositio beneplacito diuine voluntatis: ad hoc ut penitentiā agat: ut merita augeat: vt alīs ꝓsit eligere: parat⁹ potius mortem ꝙ aliquod criminale cōmittere: ꝓpter sui ꝓseruationē non peccat Joh. vj. Spiritus ē q̄ viuificat: caro nō ꝓdest q̄cq̄. i. instinctus ſm spiritūsāctū est: q̄ facit habē ve amorē vite: nō instinctus ſm carnē. Scōus ē amor sensualis: Ista ē quedaz inclinatio sensualitatis: cōplacētia ad ea que sūt delectabilia sensib⁹. Unusq̄sq̄z. n. sensus amat et delectat de obiecto suo sibi ꝓportionato. Uisus in uidendo pulchra. Auditus in audiēdo suaues sonos ⁊ cantus. Olfactus de fragrātia odorum florum ⁊ aromatū ⁊ alīs. Gustus in dulcedine sapor ⁊ huiusmodi. Sed si iste amor nō regitur a spūsancto: efficitur bestialis ⁊ peior oi bestia: insanie ꝓmus. Unde ⁊ multi infatuati sunt ex tali amore: quando exit limites suos. Iste inducit in mala innumera: ad curiositates: ad carnalitates: ad tripudia: ad spectacula: ad crapulā: ⁊ ebrietatez: ⁊ huiusmodi. Unde dixit xp̄s Joh. xij. Qui amat aiam suā. s. sensitiuā: acquiescendo eius appetitibus: perdet eam. i. animam intellectiuā. Est enim ibi relatio simplex: quia necesse est ut ruat in multa peccata: ꝓpter quod sancti uiri semper attendūt ad mortificationem sensuum ⁊ carnis: ut possint magis in domino delectari. ſm Greg. Tanto vnusquisq̄ a superno amore disiūgitur: quanto in infimis delectatur. Unde sanctus Dominicus per totam noctem multotiens vigilabat ⁊ ter in die se disciplinabat cathena ferrea. Et beatus Franciscus i cibis aliq̄n cineres uel aquaz immiscebat: ut magis essent capaces diuinorum. Et nimia familiaritas quā habent mulieres cū personis spūalibus: ⁊ si pura intentione: nisi magno rigore gubernetur: in sensualem conuertit. Cuius signū est: quando magis cogitat de ipso ꝙ de deo ⁊ delectatur de eius pītia corporali: magis⁹q̄ de doctrina eius ⁊ huiusmodi. Spiritus āt sanctus cum regit hunc amorem: facit querere tantuz ne cessaria corpori uel spiritui: ⁊ superflua resecare. Unde apostolus. Si spiritu facta carnis. i. sensu alitates mortificaueritis: viuetis. Et sic qui credit in christum non perit: sed habet uitam eternaz.

Tertius est amor parētalis. Magnus ē utiq̄: est amor inter parentes: ⁊ tanto maior: quanto strictior est parentela. Unde inter patrē ⁊ matrē ⁊ filios est maximus: maior tamen parentum in filios: ꝙ filiorum in parētes. Et ratio ſm tho. secunda secunde: q. tanto amor est maior: ꝙto diuturnior: ⁊ quanto est ad certiorem rem. Sed amor patris ⁊ matris est diuturnior ꝙ filiorum. Nam subito quando nascuntur filij parentes incipiunt eos amare. Sed filij differunt p plures annos anteq̄ ament parentes: quia non habent vsuz rationis quo cognoscunt eos esse parentes: Etiam parentes sunt magis certi de filīs suis: ꝙ filij de parētibus. Et quia mater est magis certa de prole ꝙ pater: ⁊ administrat materiaz in generatione: ideo ipsa tenerius amat ⁊ uehementius ꝙ pater. Amandus est generator: ait Aug⁹. Sed preponendus est creator. Si igitur iste amor parētalis nō dirigitur a spiritusancto: inducit ad multa mala: ⁊ quasi ad idolatriam. O quot sunt parentes: qui propter inordinatum amorem ad filios damnationem incurrunt. O quot sunt q̄ eos quasi idolis inseruiunt. Et nota ꝙ idolatria habuit initium ab inōdinato amore parentum in filios ⁊ econuerso. Nam ninus qui edificauit niniuen: mortuo belo patre suo: ꝓpter inordinatū amorem patris: fecit fieri statuā eius repītatiuā: ordinans ꝙ quicunq̄ haberet refugiū ad ipsam post maleficiuz commissum: liber esset ab omni pena. Et propter hoc multi videntes se mortem euadere ceperunt ipsam venerari ⁊ adorare. Et alie ciuitates similia fecerūt. Alius autem ninus

ſ amor nālis ꝙsistit in ꝙsumoē sine eē.

ſ amor ꝓpr̄ tūr est maior.

ſ idolatria habuit ini cui ab amore parentū

ſ amor ſēdz ē sensualis.

dolens de mōrte filij: fecit sibi imaginez eius eam colēs: vt dicit in li. Sapi. Sic multi faciūt ō filios idola. Nā ut dimittāt eos diuites: ꝓgregāt p phas z nephas: nec curāt ire ad infernū. Et ecōtra mlti filij z filie inspirant mūdū deserē: z ingredi religiones: uidentes picula seculi. Sz ne ꝓtristent parētes: dimittūt ꝓsequi bonā inspiratiōnē: Qui amat patrē suū z mātez plusq̄ me nō ē me dign⁹ tē. Sz si regitur a spīritusancto est amor charitatis: vt. scilicet parentes ament filios principaliter quo ad animā eos erudientes z corrigentes. Et filij parentes eis in licitis obedientes z subuenientes: vnde apostolus ad Ro. viij. Qui spiritu dei aguntur. hi sunt filij dei. s. non hominum tantum: z talis q̄ credit in eū non perit: sed habet vitā eternam.

Quartus est amor cōiugalis: qui fundatur in duobus. In cōicatione mutua ad prolē ꝓcurādā z coopatione gubernationis domus: z ꝓuisione necessariorum vite. Uir enī vacat circa exteriora negocia: vxor ad gubernationem domus. Iste amor si non regitur a spīritusancto est amor fatuus z causa multorum malorum. Unde Hieron. Amor mulieris rationis obliuio est: z insanie proximus: propterea legitur de salomone qui ardentissimo amore coniunctus est vxoribus q̄ infatuatus est z Idola adorauit. Origo amoris erat honesta: sed magnitudo deformis: inquit Hiero. de quibusdam coniugatis. Et vt ait sextus. s. philosophus in sententijs: Omnis adulter est i vxorez suā amator ardentior. xxxij. q. iij. Origo. Sed si regatur a spīritusancto charitas est. Et modum docet apostolus dicens ad Ephe. v. Uiri diligite vxores vestras: sicut z christus dilexit ecclesiam. Dilexit autem vt esset sancta: casta: honesta: z ad hoc laborauit instruendo ipsam. Sic vir debet diligere vxorem: vt sit honesta: modesta z huiusmodi: nec acquiescere vanitatibus eius: sz arguere ipsam de suis leuitatibus: z docere ipsaz: z ecōuerso vxor virum cum humilitate: inducendo ad reuerentiam diuinorum: sumptionem sacramentorū z huiusmodi. Bonitas vxoris multotiens virum iniquū efficit bonū: sicut dicit apostolus ad Corin. de infideli. Sanctificatus est vir infidelis per mulierem fidelem. Exemplum patet in rege Assuero z vxore eius Hester. In teodora z sisinnio. In cicilia de Ualeriano: z quotidie hoc cernitur. Unde apostolus. Spiritu ambulate z desideria carnis non perficietis. i. carnalis amoris: qui inducit ad multa illicita perpetrandum conīugatos z assentiendum malis. Et talis quia credit in christum non perit tē. Quintus ē amor patrialis. Uñ sapiēs. Dulcis amor patrie. Iste est ita magnus: q̄ aliqñ superat amorez parentele et matricalē. Uñ Marcus brutus vt narrat Aug⁹. de ciui. dei. Propzio filio nō pepcit: ppt̄ amorem patrie: cui⁹ bonū maxime ꝓcurabat ex obediētia legū z punitiōe trāsgressionis ipsaz. Nā cū dict⁹ brut⁹ eēt ꝓsul romanoz: i quodā bello cū ipassj neminē debere de exercitu suo mouē arma ꝓtra inimicos eoz. Filius eius audacia ductus: sub spe victorie mouit bellū: z victoriā habuit: z nihilo minus pater fecit eū decapitare: q̄ fecerat cōtra statutū suū. Uñ poeta. Uicit amor patrie: laudū q̄ imensa cupido. In li. quoq̄ Machabeoz habemus de heleazaro qui ut liberaret patriam ab inimicis: ipse solus incessit p media castra inimicoz. s. exercit⁹ regis antiochi: quousq̄ peruenit ad elephantem super quē erat positum castrum de lignis factum ad bellandu: ubi plures stabāt excellentiorē z ornatiorem ceteris elephantibus: extimans ibi regem esse: z ingressus subtus eum occidit: sub eo occumbens. Dic autez amor si nō regitur a spīritusancto: committit scelera multa: frangit fidem: ordinat proditiones: leges dei trāsgreditur: de ordinationibus ecclesie non curat: clerum conculcat: z omnia facit vt possit conseruare statū suū temporalem. Et tādē iste amor generat ambitionem sectas z parcialitates ꝓducit: seditiones excitat: concitat bella: odia gignit: inuidias nutrit: omnem iusticiam peruertit: adulationibus seruit: detractionibus z persecutionibus seuit: nemini parcit: z tandem patriam destruit. Sicut iudei quia fecerunt contra deum z legem eius: vt conseruarent statum temporalem patrie occidendo xp̄m. Ne forte veniāt romani z tollāt nostrum locum z gentem: dicentes. Tandez amiserunt patriam temporalem z eternalem dispsi p orbē tē. Sed si regit a spīritusancto iste amor patrie: charitas est. Et tūc attēdit ut super oia in ciuitate obseruent leges dei: auferātur parcialitates: exstirpentur male consuetudines. exaltentur boni: puniantur iniqui: mali ꝓtractus eliminent. Sic vere amatur ciuitas: z hinc cōseruatur sua libertas Apls. Ubi spūs dñi ibi libertas. Et talis amator patrie: quia credit in xp̄m non perit sed habet tē. Sextus amor est socialis: q̄ alio mō dicit amicitia: z vt dicitur in ꝓuerbijs. Amico fideli nulla est comparatio. Ualde intensus est iste amor z multa facit. Talis amor fuit inter Jonathan filium saul z dauid: vt patet. j. Regum. xx. Et tantus q̄ non curaret Jonathas incurrere indignationem z contumeliam patris: excusando ipsum dauid. Et non solum in vita sed z p⁹ mortez seruauit dauid amicitiam benefaciendo filio Jonathe. s. miphiboseth: vnde z ipse dauid audita morte Jonathe: lugēs dicebat. Ita te diligebā: sicut mater diligit vnicū filiū suū. Iste āt amor si non ducit a spūsancto incidit in uaria peccata. Nā ut cōplaceat q̄s amico ul̄ ne displiceat: assentit aliquādo in q̄ nō debet. Sic adaz acquieuit

uxoli suadenti sibi esū pomi vetiti: non quia credidit se per hoc similem deo futuꝝ: sꝫ ne displiceret ꝛ contristaret sociam: ductus nō amore cōcupiscentie que adhuc non erat in eo: sed amore sociali quo tenet quis non offendere amicū suum: vt dicit Aug. Sed si est sociatus cū spiritusancto est charitas fraternitatis: ad quā exhortat aplus dicens. Soliciti seruare vnitatem spiritus. Iste amor omnia exteriora facit cōia. Unde clemens: Quidā grecoꝝ sapientissimus amicorū dixit debere omnia esse cōia. xij. q. j. Dilectissimus imo ꝛ ipsas uoluntates vnit in deuꝫ ꝛ cōmunē utilitatē ꝓpter quod dicitur de primis fidelibus q̄ fuerāt repleti spiritusancto Act. iiij. Multitudinis credentiū erat cor unum ꝛ aia una in dño. Pertinet aūt ad ueritatem huius amicitie: sm Tullium i li. de amicitia vt nec quid inhonestum. i. vitiosū petas ab amico: nec rogatus facias Insuper quāuis amicitie sit ꝓpriū delectabiliꝫ ꝙuersari adinuicez tamen sm tho. scōa scōe nō debet verus amicus vereri contristari amicum suum cum expedit. s. in reprehendendo eum de defectibus suis: si committit aliquos. Alꝫ si semper uellet placere: esset adulator non amicus. Sup oēs autem amicitias mundi: pfectissima ꝛ fructuosissia est illa: q̄ alicꝫ vel alique sub una regula ꝛ religione indebita obseruatione uiuunt: De qua venerabilis cassianus facit vnā collationē: que intitulat abbati Joseph: vbi ponunt ꝓprietates eius. Talis ergo nō perit ꝛc. Septimus ꝛ ultimus est amor creature irrōnalis. De dño deo dicitur Sapi. xj. Diligis oia ꝛ nihil odisti eoꝝ que fecisti. Unde cū debeamus dīm imitari debemus ꝛ oia amare. Aliter tamē creaturas rationales: ꝛ aliter irrationales. Nam creaturas rōnales que sunt i statu glorie amam⁹ ex charitate: quia iam possident beatitudinem glorie. Que autem nondum adepti sunt: sed adipisci possunt: ut qui sunt in purgatorio ꝛ omnes viatores ex charitate ꝛ in charitate diligimus: vt. s. perueniant ad supernam patriam. Alias autē creaturas amamus: nō in charitate: vt. s. habeāt vitam eternam: cū non sint capaces: sed amamus in quantuꝫ sunt creature dei: vt sint ad quod ordinauit eas deus. Sicut seruus bonus: non solū amat familiam dñi sui: sed etiaꝫ aialia bruta: vt vestes: equos: domos. ꝛ omnia eius. Nos etiam possumus ea amare: in quātū deseruiunt nobis: sed ita moderate debemus amare: q̄ ꝓpterea nil fiat iniquū. Si igitur amas pecuniam: honores: domos: vineas: cibū: potū: gloriā: vestes: ꝛ huius modi: ita ama: q̄ ꝓpter hec nō facias aliq̄ inordinatū: ita ama q̄ totum referas in deū. Nam ut dicit Aug⁹. Minus te dīlige amat: q̄ tecuꝫ aliquid amat: quod non ꝓpter te amat. Sed sup omnia amari debet sapientia: hanc amaui ꝛ exquisiui a iuuentute mea ait sapiens doctus a spiritusancto Sapientie. vij. Hiero. Alma studia scripturaruꝫ scilicet sacrarum: vbi est uera sapientia: ꝛ carnis: vitia nō amabis. Sapiētia enī ducit ad claritatē eternā: ad quā nos ꝓducat ꝛc.

¶ amyꝯ uerꝰ amici sui dꝫ reꝓhendere deꝰ ihesus deꝰ abꝯ alꝫ nō est uerꝰ amicꝰ.

¶ amare de ultimo creatus irrōnales.

Sunt autem ¶ H. iiij.

effectus amoris plures. s. extasis: vnio: zelus: seu feruor: languor: liquefactio: inhesio: inebriatio: q̄ videtur reduci ad extasim. Et de singulis dicēdū.

¶ extasis ē effectꝰ amoris. Extasis q̄ sit effectus amoris: patet per id qō dicit Dionisius: q̄ diuinus amor extasim facit nō sinens homines sui esse amatores. Pro cuius declaratione: nota fm. b. tho. prima scōe. q. xxviij. q̄ extasim pati aliq̄d dicitur: cum aliquis extra se ponitur. Quod quidem contingit ꝛ fm uim apprehensiuā ꝛ fm vim appetitiuam. Scōm q̄dem vim apprehensiuā aliquis dicitur extra se poni: quādo ponit extra cognitionē sibi ꝓpriam: ul̄ q; ad superiora sublimatur. Sicut hō duꝫ eleuatur ad apprehēdenda aliqua que sunt supra sensum ꝛ rationē: dicitur extasim pati: in quantum patit extra naturalem apprehensionē rōnis ꝛ sensus. Uel quia ad inferiora deprimitur: puta cū aliqs in furiaꝫ uel amentiā cadit: dicit extasim passus. Secundū appetitiuā uero partem dicitur aliqs extasim pati: quando appetitus alicuius i altez fertur: exiens quodāmodo extra seipsuꝫ. Primā quidem extasim facit amor disponitue: in q̄tū. s. facit meditari de amato: ut dictum est. Intēsa aūt meditatio vnius abstrahit ab aliis. Sz scōaz extasim facit amor directe. Simpliciter quidem amor amicitie. Amor aūt cōcupiscentie non simpliciter: sed fm q̄d. Nā in amore concupiscentie quodāmodo fertur amās extra seipsum: in q̄tū scilicet non contentus gaudere de bono quod habet: querit frui aliquo extra se. Sed quia illud extrinsecum bonū querit sibi habere: non exit simpliciter extra se: sed talis affectio in fine infra ipm concluditur. Sed in amore amicitie affectus alicuius simpliciter exit extra se: dū uult amico bonuꝫ: ꝛ operat quasi gerens causam ꝛ curā atq; ꝓuidentiam ipsius ꝓpter amicū ipsuꝫ. Nota q̄

¶ zelꝰ ez amoꝛe ꝓuenit. zelus ex intensione amoris ꝓuenit. Manifestum est enim q̄ quanto aliqua uirtus intensius tendit ad aliquid: fortius etiam repellit omne ꝙtrariuꝫ vel repugnans. Cum enī amor sit quidam motus in amatum: ut Aug⁹. dicit in li. lxxxiij. q. intensus amor querit excludē omne quod sibi repugnat: Alit̄ tñ hoc ꝓtingit in amore ꝓcupiscētie: ꝛ alit̄ in amore amicitie. Nā i amore ꝓcupiscētie: q̄ intēse aliq̄d ꝓcupiscit: mouet circa oē illō qd repugnat ꝓsecutioni: ul̄ fruitioni ul̄ q̄eti eⁱ qō amat. Et hoc mō dicūt uiri zelare uxores. Si ē amor amicitie q̄rit bonū amici: vū si intēsus facit hoiez moueri

Capitulū Secūdum.

contrā omne illud quod repugnat bonis amici. Et ſm hoc dicitur aliquis zelare pro amico uel p deo: qñ ea que ſunt circa honorem uel uoluntatē dei repellere ſm poſſe conatur.

De unione dicit .ſ.IIII.

dionisius.c.iij.de diuinis noibus. Q amor ē vē vnitiua. Pro cuius declaratione dicit Tho. ꝑma scōe.q.xxvj.arti.j. Q duplex est unio amantis ad amatum. Una ſm rem purā: cū amatū eſſen tialiter adeſt amanti. Alia unio eſt ſm affectū: q̄ quidez unio cōſiderāda eſt ex apꝓhenſione ꝓece denti. Nā motus appetitus ſequit apprehēſionē: Cū autē duplex ſit amor .ſ. cōcupiſcētie ⁊ benuo leutie: uterq; procedit ex quadaz apprehenſione vnitatis amati ad amantē. Cū enim aliqs amat aliquid quaſi cōcupiſcens illud: apprehēdit illud quaſi pertinens ad ſuū bene eſſe. Similiter cum aliquis amat aliquem amore amicitie: vult ei bo nuz ſicut ⁊ ſibi vult bonum. Unde apprehendit eum ut alterꝫ ſe: in quantum .ſ. uult ei bonū ſicut ⁊ ſibi ipſi. Et inde eſt: q amicus dicit alter ipe. Et Aug⁹. dicit in .x. confeſſio: q bene dixit quidā de amico ſuo: dimidium anime ſue eſſe. Primā igit vnionem amor facit effectiue: qz mouet ad deſide randum ⁊ querendum preſentiam amati: quaſi ſibi ꝓueniētis ⁊ ad ſe pertinētis. Secūdā unionē facit formaliter: quia ipſe amor eſt talis unio uel nexus. Unde Aug⁹ dicit i. viij. de trini. Q amor eſt uis quedā duo aliqua copulans uel copulare appetēs. ſ. amantē ⁊ qō amat. Q eni dicit Aug⁹. copulās: refert ad unionē affectus: ſine qua nō ē amor: q uero dicit copulare intendēs: ptinet ad vnionem realem. Item ſciendū ſm .b. tho. ubi ſu pra. Q vnio triplex ſe hz ad amorē. Quedā eniz vnio eſt que eſt cā amoris. Et hec quidē eſt vnio ſubſtantialis: quātum ad amorē quo q̄s amat ſe ipm. Quātū vō ad amorē quo q̄s amat alia: eſt vnio ſilitudinis vt dictū eſt. Quedaz vō unio eſt cēntialiter ipe amor: ⁊ hec eſt unio ſm coaptatio nez affectus: q̄ q̄dē aſſimilat unioni ſubſtātiali in quatū amans ſe hz ad amatū. In amore quidem amicitie ut ad ſeipm. In amore aūt ꝓcupiſcentie ut ad aliq̄d ſui. Quedā vō unio ē effect⁹ amoris: ⁊ hec ē unio realis: quā amās querit ō re amata: Et hec q̄dē unio ē ſm ꝓuenientiā amoris: vt eniz philoſophus refert in .ij. politice. Ariſtopantes dixit: q̄ amātes deſideraret ex ambob⁹ fieri unū: Sed qz ex hoc accideret aut ambos aut alterum corrūpi: q̄rūt vnionē q̄ ꝓuenit ⁊ decet: ut .ſ. ſimul ꝓueſentur: ſimul loquāt ⁊ in aliꝫ huiuſmodi ꝓiungant. De vnitate ſm triplicē ſtatū. ſ. incipiē tium ꝓficientiū pficientiū ſeu pfectoꝝ loquitur ps. Qui habitare facit. ſ. de⁹ uni⁹ moris i domo. ſ. eccleſie militātis ⁊ triūphātis. Utraq; .n. dicit domus dei: vnius moris. i. ſm vnū ⁊ eundē morē .i. actus uirtuoſos in genere. Nec ꝓueniri pōt ad vnitatē ciuitatis ſupne: niſi ꝑ unitatez pñtis eccle ſie. Et hoc ē q̄ ait aplus. j. Corin. ix. Qui i ſtadio currūt oēs quidē currūt: ſz unus accipit brauiū. Currimus quidē omnes ad mortē q̄rū ad corp⁹: ad ultimū finē beatitudinis quātum ad naturale deſiderium aie. Sed ſolū unus. i. q̄ manet in vni tate eccleſie: ille accipit brauiū ſupne glorie. Sic qui deſcēdebat in piſcinā poſt motionez aque ab angelo: unus ſanabit ab omni infirmitate. Qui eni in piſcinā baptiſmi uel penitetie deſcendit: ſe humiliando ad illud ſuſcipiendū poſt contactuz aque in iordane a xp̄o: qui eſt magni conſilij an gelus: ſeu poſt paſſionem ſuam: per quam aquas intrauit ſumme afflictionis: ſanus efficitur ab oi infirmitate aie: ſi unus. i. in unitate eccleſie hoc agit. De hoc Jo. v. Ad hanc unitatem hortatur Aug⁹. dicēs. i. q. i. Teneamus vnitatē fratres: q̄m ꝓeter unitatē: etiā qui facit miracula nihil ē. Nā ⁊ magi pharaonis fecerunt miracula: ⁊ tñ repro bi: quia extra vnitatem. Propterea uoluit glori oſus deus unū eſſe principium omniuz hominū. ſ. adam ex quo poſt eua formata eſt: ut ꝓſideran tes homines ſe unum principium habere quo ad corpulentā ſubſtantiam ſeu ꝓpagationē: unitatē amarent ⁊ tenerent adinuicem: vt dicit magiſter ſenten. in .ij. li. Et ſicut eſt unus pater qui in celis eſt deus: quem ſoluz debemus cognoſcere noſtrū creatorez ⁊ actorem omniū bonoꝝ ⁊ nō alium: ita eſt unus magiſter noſter xp̄us: ut dī Math. xxiij. qui ſolus illuminat mentes hominum: ſine quo nullus illuminari poteſt. De vnitate inci pientium dicitur Actuum. iij. Multitudinis cre dentium erat cor unū ⁊ aia una. Ad hāc unitatē requiritur primo: ut idem credat quantū ad ſub ſtantiā fidei implicite uel explicite preteritz uel futurū ſm tēpora uaria ad Ephe. iij. Una fides: vnum baptiſma. Secundo requirit ut unū ⁊ idē appetatur ab omnibus. ſ. honor ⁊ gloria dei et ſalus animarum Ephe. iij. Soliciti ſeruare vni tatem ſpiritus in vinculo pacis. Hlo. ibi. Ut idez velimus ⁊ idem nolimus cū fratribus. Quod in telligendū eſt de his que mala non ſunt. Tertio ut eidem ⁊ ꝑ eodez gratia agat ſeu petat Ephe. iij. Unus deus ⁊ pater omniū: a quo. ſ. eſt omne datum optimum: qui eſt ſup omnes requirēdus ⁊ p omnes. ſ. fideles regratiandus: ⁊ in omnibus inuocandus. Ut enim dicitur Math. xviij. Si duo ex uobis conſenſerint ſup terram: de omni re quā petierint: fiet illis a pre meo. Cōſenſerit. i. id eſt in unum conuenerint ad petendum. Quar to vt defectus aliorum ſufferatur ſeu ſupporta tur Ephe. quaro. Supportantes inuicem in cha ritate. Charitas dicitur quaſi chara vnitas.

Unio ē duplex amātis ad amatū

Unio tri ſe hz ad amorē

ꝓ nō de vnitate ſm ēphē ſtatū .ſ. incipiēd. ꝓficiēd. ꝑfectiue.

glo. Talis actio nec tingitur negotio: nec frigida est ocio: nec turbulenta: nec marcida: nec audax: nec fugax. nec preceps: nec iacens. Quinto unitas in hoc reperitur in incipientibus: qz idem sperat .s. premiū Ephe. iiij. Vocati estis in vna spe. Hec quinqz notant ad Ro. xv. vbi dicitur. Quecūqz scripta sunt ꝛc. Ubi notatur vnitas in credendo in eo q̄ dicit: ad nostram doctrinaz scripta sunt: doctrinaz. s. fidei que est de eisdem. Scōa vnitas .s. in appetendo uel uolendo ibi notat cuz subdi tur. Deus autem pa. ꝛ so. det vobis id ipsuz sape re in alterutruz. Cum aūt aliqui idem sapiunt de aliqua re ꝛ idem iudicium habent si boni sunt: idem volunt. Ex hoc eniz aliquando diuersa bo i uolunt: qz uni uidetur hoc: alij illud cē melius. Tertia vnitas. s. in gratias agendo uel petendo: notatur in eo quod sequitur. Omnes vnanimes vno ore honorificetis deum: ꝛ patrem dn̄i nostri Jesu christi. Qaurta. s. i supportādo ibi notatur cum sequitur. Suscipite inuicem sicut ꝛ christus suscepit uos. i. supportate. Consequēter declarās quomodo xp̄us suscepit iudeos q̄dē quos appel lat circūcisionē eis predicādo primo ꝛ per se. Ex inde gentes per predicationē ap̄lorū. Et sic susce pit vtroſqz: ꝛ faceret utraqz vnum fm apostolū quo ad conuersos. Quinta vnitas ibi notatur. Deus autē spei. s. actor: in singulari dicit spei: q̄a vna est nostra. s. de supna beatitudine: quam ipe solus conferre potest. Et in eo quod sequit q̄nqz fructus notari p̄t huius unitatis. Primus est q̄ letificat quo ad cōcupiscibilē vnde dicit. Repleat vos omni gaudio. Secundus est q̄ pacificat seu q̄etat: cū subditur. Et pace. Tertius q̄ certificat quo ad rationalem. Unde subdit. In credendo. Quartus q̄ ad superna eleuat intellectum: vnde dicit Ut abundetis in spe. Quintus quia contra aduersa roborat: ꝓcludēs. Et virtute spūssancti. De unitate ꝑficientiuz p̄t intelligi illud Col. iij. Pax xp̄i exultet in cordibus uestris: in q̄ uocati estis in uno corpe. Proficientes. n. aduocant fm statum eorum vt sedatis passionibus uirtutib⁹ insistant. Et ad hāc unitatem quinqz cōcurrunt que notat princeps apostolorū dicēs. Oēs vnanimes cōpatientes: fraternitatis amatores: miseri cordes: modesti: humiles. i. sitis. j. Pe. iij. In istis q̄nqz oñdit debere ſuari vnitatē animi. Et p̄mū ē cōpassio. s. sitis respectu peccatorz: in eo q̄ dicit Cōpatiētes. Unū corpus sumus in xp̄o: ait ap̄s ad Ro. xij. Sz in corpe uidem⁹: q̄ si patit vnum mēbrū cōpatiūtur oīa mēbra. Patit membrum spūalit̄ p peccatū: cōpatit mēbrū aliud p cōpassi onē ut faciebat ap̄s dicēs. Quis infirmat. s. per peccatū ꝛ ego nō infirmor. s. p cōpassionē. Scōz est viscerosa dilectio respectu bonorz in eo q̄ sub ditur fraternitatis amatores. Omne eni animal diligit sibi simile. Et multomagis similitudo que est ex bonitate virtuali: debet mouere ad amorez qui facit unitatē. Tertiuz est subuentio respectu egenorz unde subdit. Misericordes: ut dicat per effectū illud ꝓuerb. j. Marsupiū sit oiuz nostrū. Nā ut dicit clemēs grecorz q̄dam sapientissimus dixit. Amicorz debere cē oia cōia. Ipsa lex nālis in necessitate extrema facit oia cōia ꝛ quodāmō vnū. Quartū est modestie obseruatō respectu ex trancorū: vnde addit. Modesti. i. morigerati et bene cōpositi Phili. iiij. Modestia uestra nota sit oibus hominib⁹. Quintū est ois querimonie ꝛ rācoris depositio: respcū aduersariorz: vñ sub dit. Humiles nō reddētes malū ꝓ malo. Dic dn̄s iesus Math. xxiij. Duo erūt in agro unus as sumet: alius relinquet: duo molentes in mola: et duo in lecto uno ꝛc. Ager ubi laborat significat vitam actiuā. In qua qui est unus vnitus cū ꝓri mo assumitur ad gloriā. Et qui alius. i. diuisus p odiū relinquitur. Molitio signat penitentiaz ita q̄ mola superior est spes: ꝛ inferior timor: ꝛ inter hec mouetur penitens. Sed in statu penitentiuz qui est unus saluat: qui alius. i. diuisus per odiū reprobat. Lectus ubi quiescit est contemplatio: ꝛ ex cōtēplatiuis unus p dilectionē saluatur: ꝛ ali us scilicet habens rancorē ꝓtra ꝓximū dānatur.

De vnitate ꝑficientium seu ꝑfectorū: ap̄s ad phil. iij. Unum est: que retro sunt oblitus ad bra uium sequor. Et ad hanc requiruntur q̄nqz que notat ap̄lus. j. Corin. xij. loquēs de fidelibus ad si militudinē vnitatis: que repitur in corpe hūano. Unde dicit. Omnes in unū corpus baptizati su mus. Et postea specificat illa q̄nqz. Et primuz est supbie exclusio: qō notat cū dicit. Nō p̄t dicere oculus manui: opa tua nō indigeo ꝛc. Sic nō dz speculatiuus ꝓtemnere actiuū: extimādo non eo egere qō ptinet ad supbiā: ꝓpterea uni data est vna gratia: alteri alia: ut humilient hoies adinui cem ꝛ unum fiant. Scōm est infirmorz supabun dās supportatio. Unde subdit. Que inhoneſta sūt nia: his abūdantiorē honestatē hñs: appellās inhoneſta ifirmos ꝛ imꝑfectos. Tertiū ē mutua solicitudo ad ipensionē bñficij. Un subdit. Pro inuicē solicita sint mēbra ꝛc. Quartū ē i passiōe cōis tribulatio seu cōpassio ad augmētū meriti. Un subdit. Si patiat vnū membrū cōpatiuntur alia mēbra. Quintū ē de bono cōis ꝓgratulatio: ibi. Si gaudet unū mēbrū ꝛc. ad Ro. xij. Gaudē cū gaudentibus idipsum inuicē sentientes.

De multiplici §. V.

vnitate diuersis modis necessaria. Un xp̄s dixit Marthe. Porro unū ē necessariū Luc. v. vbi ad vtēdū q̄ nc̄iuz dī alic̄d: uno mō: qz sin̄ illo alic̄d cē nō p̄t: ꝛ sic aliū dicim⁹ nc̄ium ad uitā hois

Aſt omnes mlti. ꝑ. diuſis modis nūia.

Capitulū Secundum.

corporalem fm viam naturalem. Et ad vitam spūalem dicimus necessariā sūptionez sacramentoz: precipue baptismi z penitentie actu uel proposito. Unde a theologis dicunt sacramenta necessitatis. Et baptisma unum est: quia ad unum effectū principaliter ordinatū. s. ad tollendum originale: quāuis z alia tollat: si inuenit. Et qa sub vna substantiali forma dat Ephe. iiij. Unus dō. vnū baptisma. Ambro. etiā dicit q sicut vnū est baptisma: z penitētia est vna: de pe. dis. iij. Reperiunt. Qō dictū si intelligat de solenni penitētia que olim fiebat: uult dicere q nō pōt iterari sicut nec baptismus. Sed si intelligatur de penitentia priuata z sacramentali iterari frequenter z quotidie potest. Sed dici potest vna: quia ad unum effectum ordinata. s. ad tollendū culpam actualē que si mortalis est: auferri non potest nisi p ipaz: Et sic unum est necessarium. Alio modo dicitur necessarium illud: sine quo aliquid bene esse non potest: seu q nod utile est: z sic cibus carnium necessarius ad uitam dicitur: scilicet ad bene esse et vtilius nutrimentum. Sed ad uitam spūalem sic necessaria est obseruantia consiliorum christi seu contemptus mundi. Unde saluator dixit. Nisi qs renūciauerit omnibus que possidet: non pōt meus esse discipulus Luc. xiiij. Discipulatus aūt xpi consistit in quadā pfectione uite spiritualis: ad quā melius peruenitur p cōtemptū terrenoz. Et hoc est illud unum qō dixit xps iuueni q̄renti viam ad cōsequendū uitam eternā. s. adhuc unū tibi deest Luce. xviij. Si uis pfectus esse cē. Est igitur z hoc vnum necessarium ad uitaz spūalez pfectius habendā z multum utile. Sciendum autem septemplicem esse unitatem necessariam z vtilem: sed varys modis.

Unitas naturalis et hec necessaria ad hominis consecutionem.

Unitas ꝓiugalis z hec necessaria ad generis multiplicationem.

Unitas policialis: hec necessaria ad multitudinis directionem.

Unitas ecclesiasticalis: hec necessaria ad salutis conseruationem.

Unitas regularis: hec necessaria ad perfectionis adeptionem.

Unitas personalis: hec necessaria ad peccatoris redemptionem.

Unitas essentialis seu diuinalis: hec necessaria ad orbis gubernationem.

De prima inquit athanasius. Anima rōnalis z caro unus est homo. Neqz eniz caro est homo: neqz aia rōnalis est homo. Sed ista duo vnita ꝓstituunt vnam naturaz que dicit hō. Naturalis est ergo ista vnio: z necessaria ad ꝓseruationem talis speciei seu nature. Et sicut necessaria ē hui? modi unitas ad ꝓseruationē esse naturalis: ita necessariū est ad ꝓseruationē eoz ee spūalis: q̄ unita sint ad opadū. Qō ꝓtingit qñ aia dominat corpori: et caro ut ancilla subiugatur spiritui: Nam ut ait Bern. Dominā ancillari et ancillam dñari magna est abusio. Et sicut si in domo aliqua ācilla dominaretur uel rebellaret matrone: non posset esse unitas et concordia: sed multa diuisio et inquietudo: ita si ratio non dominatur: sed sensualitas uelit spiritui impare: nec renuat ut satisfaciat uoluptatibus carnis: nō est ibi unitas: quia sine deresis pars supior ratōnis remordet et contradicit tali subiectōni. Sed cuz ita subiicit caro ratōni ad bona opa: ut dicere ualeat illud ps. Cor meum. i. voluntas z caro mea. i. sensualitas exultauerūt. i. extra se saltauerūt: non ꝓpria querētes sed in deum uiuū ꝓformando se eius uoluntati: tūc hec unitas facit hominem fortem ad omnia. Ut eni dicit in li. de causis. Omnis virtus unita ē magis infinita. i. fortioz. Quod patet per expiētiam: quia tres uel plures candele accense: non ita faciliter extinguūtur sicut q̄libet de pse. Et magis est fortis ad resistendum inimicis z inuadendum et uincendum: exercitus adunatus q̄ dispersus. Unde dicitur Judith. xv. q assiriz. s. exercitus holofernis non adunati in fugam ibant precipites. Filij aūt israhel vno agmine psequentes debilitabant oēs quotquot poterāt inuenire. Sic potentie: sensitiua z rōnalis cū suis alys potentys adunate. i. directe in deum ꝓseruant utrūqz hominē.

De scōa vnitate dicit Gen. ij. Erunt duo i carne una: duo videlicet uir z vxor in carne una. i. ad unā carnez: hoc est ad prolē generandam fm Nico. de lira. Unde z de una costa facta est ꝑma vxor. s. eua: ad insinuandū q nō plures debet qs habere vxores: sicut nec vxor plures uiros. Qz aūt Jacob dauid z aliqui alij habuerunt plures vxores: dispensatiue fuit a domino ordinatū diuersis rōnibus: qs ob breuitatē dimitto. Est aūt necessaria vnitas: ad multiplicationē humani generis. Unde z illud preceptum datū primis parentib'. s. Crescite z multiplicamini. s. per actū ꝓiugalem necessarium fuit obseruari in principio humani generis. Et iterum post diluuiū: quousqz ipsum genus humanū esset notabiliter multiplicatum. Nam postmodū quia semper inuenti sunt multi vacantes tali operi. s. nuptiarū: magisq̄ viduitati vel virginitati: ideo i libertate hominū positū est alteri coiugari uel continentiā seruare. Sicut aūt ista vnitas est ordinata ad unam carnem: id est ad ꝓlem procreandaz: ita ad eam etiā necessarijs uite z moribus educandam. Ad qō requirit utriusqz parentis. s. patris z matris exercitium z labor diutinus. Et ideo necessarium est q talis ꝓiunctio. s. viri z mulieris fiat per uinculū ꝓiugale

r

ꝓ vnitas rōalis ē vnio aīe et cē.

ꝓ de vnione ꝙgnatoz dicit.

quod diſſolui nō poteſt ad placitū: ſicut ꝓiūctio que fit per fornicationem: ſed neceſſarium eſt co habitare in unuz: ⁊ inuicem debitum reddere ad ꝓlem procreandam: ⁊ ſufficienter gubernandā ſm. b. Tho. contra gentiles. Et tunc talis unitas ſeu cōiunctio eſt abſqz peccato: quando ad hunc finē exercetur. ſ. cauſa ꝓlis generāde uel debiti reddendi. Et in huius ſignū dicit Ambro. in li. de offi. q nubentes poſt bñdictionem iuncta vno inuicem uinculo copulantur: quod uidelicet iō fit: ne cōpagem vnitatis coniugalis dirumpant. At vero q eadez iuncta candido purpureoqz colore permiſcetur. Candor quippe ex mundicia uite: purpura ad ſanguinis poſteritatē adhibere ut hoc ſigno: ⁊ ꝓtinentia ⁊ lex continendi ab utriſqz ad tempus admoneatur: ⁊ poſt hoc reddendum debitum non negetur. De tertia unitate. ſ. poliçiali ſeu populari dicitur Judith. xv. Conuenit vniuerſus iſrahel ad ciuitatez quaſi homo unus eadem mente: unoqz conſilio. ſ. ad ꝓuideduz bono cōmuni. Unde ⁊ ciuitas dicitur quaſi ciuium vnitas. Eſt enī neceſſaria talis unitas ad bonam gubernationē populi: ut. ſ. queratur principaliꝝ bonū cōmune: ⁊ ſpiritualiꝰ ⁊ tpaliter poſtponendo omne priuatum cōmodū. Unde apud platonem i thimeo illa ciuitas iuſtiſſime ordinata traditur: in qua quiſqz neſcit affectus ꝓprios. Lauſatur aūt ⁊ conſeruatur hec unitas in ciuitatibꝰ: quando ad hoc unum attenditur: ut iura ſeruēt vniuerſaliter. i. tam a minoribus q̄ a maioribus: alias appareant: ut tele aranearuz que animalia parua ut muſcas capiunt ut occidantur: ⁊ a maioribus aialibus lacerantur. Scōo ut honores ⁊ officia pluraliter diſtribuant: ⁊ non oia vel mlta vni nihilum alteri. Unde Greg. Sicut in uno corpore multa mēbra habemus: omnia autem mēbra non eundem actum habent: ita in uno eodemqz corpore ſpirituali. ſ. eccleſie uel ciuitatis: conferendum eſt hoc officium uni alij cōmittendum eſt illud. Varietas enim ꝓſonarū p diuerſa officia diſtributa ⁊ fortitudinē ⁊ uenuſtatem manifeſtat. lxxxix. diſ. Singula. Tertio debet eē vnitas ciuium: vt onera ꝓporcionaliꝰ iponāt. Naz ſi maioribus uel amicis leuia iniungant: plebeis aūt ⁊ minus notis onera grauia ⁊ importabilia imponantur: oportet ſequi diſcordiā: inuidiam: ſeditionē: ⁊ alia mala deſtruētia ciuitatē. Melꝰ etiam gubernatur ciuitas uel regnū p unuz uel paucos ſapiētes cōiter: q̄ p multos. Unde hiero. dicit ad ruſticum. In apibus princeps unus eſt. Grues unā ſequūtur ordine iterato: iudex ꝓuincie vnus. Roma cōdita duos fratres reges ſimul habere non potuit: ſed paricido dedicatur. In rebecce utero eſau ⁊ iacob bella geſſerūt: hec ille. Romani dum uniti fuerunt ad querendū bonū cōmune: totius orbis dominium adepti ſunt: ⁊ e conuerſo diuiſi ad querenduz quiqz ꝓpria ad nihilum deuenerunt. De quarta vnitate. ſ. eccleſiaſtica dicit actuū. iij. Multitudinis credētium erat cor unū ⁊ aia una. Anima quidem una q̄tū ad intellectum p unitatem fidei. Cor unū q̄tum ad uoluntatē p unitatem charitatis. Dicitur aūt charitas quaſi chara unitas: q unit nos cuz deo ⁊ ꝓximo. Qui enī adheret deo: unus ſpūs eſt cuz eo. j. ad Corin. vi. Adheſio aūt fit per charitatez. Nil aūt carius ⁊ pfectius tali unione. Hec autez vnitas eſt neceſſaria ad cōſecutionē ſalutis. Unū ⁊ Beda ſup Matheū dicit. Quicūqz ab unitate fidei: uel ſocietate petri apli. ſ. per charitatē q̄libz modo ſeipſos ſegregant: tales nec vinculis peccatorum abſoluī: nec ianuam regni celeſtis poſſūt ingredi. Sicut aūt eſt unum ouile. ſ. eccleſie: ita ⁊ unus paſtor ut habeē Joh. x. Et ut ait Ciprianꝰ epūs. Ut hanc unitatē manifeſtaret vnitatis ciuſdem originem ab uno incipientem ſua auctoritate diſpoſuit: cū dixit petro. Tibi dabo claues rē. Hoc erant utiqz ceteri apoſtoli qō ⁊ petrus. Sz exordium ab unitate ꝓficiſcitur: vt eccleſia xpi vna monſtretur. Et infra. Quomodo radij miti ſunt: ſed unum lumen: ⁊ rami arboris multi ſūt: ⁊ robur unum tenaci radice fundatum: ⁊ quō de fonte uno riui plurimi defluunt: ⁊ numeroſitas licet diffuſa uideatur exundantis copie largitate: vnitas tamen ſeruatur in origine. Auelle radiuz ſolis a corpore: diuiſionem unitas non capit. Ab arbore frange ramū: fructus germinare non poteīt. A fonte precide riuuz preciſus areſcit. Sic eccleſia domini luce perfuſa: per totum orbez radios ſuos porrigit: vnū tamen eſt qō ubiqz diffūditur. Hec ille. xxiij. q. j. loquitur. Figurata ē aūt ipſa eccleſia p tunicam domini inconſutilez: que ſortita eſt cuius eſſet: nō aūt diuiſa Joh. xix. Sic aūt qui recedit ab vnitate eccleſie romane ſaluari non pōt: ita qui recedit ab unitate capitis ſui. ſ. ſūmi pontificis per ſciſma damnari neceſſariū eſt: ut oñdit Ciprianus. vij. q. j. Deniqz ibi uide. Et ut dicitur Eccle. ix. Qui in uno offendit. i. in hac unitate multa bona perdit: quia oia ſpūalia

De quinta vnitate. ſ. regulari. i. religioſorum dicitur ps. cxxxij. Ecce q̄ bonum ⁊ q̄ iucundum habitare fratres in unum. Ubi dicit Aug⁹. ſuper ps. Qz hec unitas ⁊ ſi conueniat oībus fidelibus ꝓprie tamen monaſteriꝭ ⁊ fratribus cōuenit habitantibus in unum ſpiritualiter ⁊ corpaliter. Unde ⁊ monaſterium dicitur a monos quod ē vnum: quia maxime debet ibi vnitas repiri. Et pōt in dicto uerſo triplex bonū notari: ut omne bonum cōprehendat ibi in tali ſtatu.
Bonum vtile: ibi. Ecce q̄ bonum.
Bonum delectabile: ibi. Et q̄ iucundum.

Capitulū Secundum.

Bonum honestum uel virtuale ibi. ha. fra. ī unū. Et incipiēdo a tertō. Tunc bonum honestum et perfectū est ī statu religioso: quando fratres habitant in unum. ī. in unitate non in diuisione. In unitate. ſ. substantie cōmunalis remota ꝓprietate. In unum obedientie totalis abiecta ꝓpria voluntate: in unum continentie integralis: sine venerea societate. Hec triplex unitas est necessaria ad perfectōnis adeptōez. Nā ut dicitur Luce. vj. perfect⁹ ois erit si sit sicut magister eius. ſ. xp̄s. Qui fuit mendicus et pauper: factus obediens usque ad mortem Et lilium conualiū per continētiam virginalem. Sicut ergo fratres ſm carnem cum habitant in unū: uiuūt de una ꝯmuni substantia domus: ita fratres ſm spiritum habitantes in una domo: debēt accipe necessaria ab uno cellario: ab uno uestiario: uiuē sub uno modo: ut unitatem in cordibus: foueat et represētet uniformitas in exterioribus moribus Juxta illud p̄s. Qui habitare facit. ſ. deus vnius moris: id ē ſm unuz morem in domo religionis. Unde clemēs papa. Cōmunis uita ōnibus necessaria est fratres: maxime his qui deo militare irreprehensibiliter cupiunt: vitam ap̄lōz imitari. ī. persecte viuere. Et sicut aer diuidi non pot neq; splendor solis: ita nec reliqua que cōiter data sunt omnibus. xij. q. j. collectissimis. Quod itelligitur de religiosis ſm glo. Et sicut fratres carnales obediunt suo patri carnali: sic fratres spirituales obedire debent p̄i spirituali in unum. ī. in totum. Cum enim per iunctionem obedientie prelati manifestetur uolūtas dei: non aūt per instigationē ꝓprie uolūtatis: sed sepe per hanc deuiatur ab ea: ideo obedire oz Actuū. iiij. vt cōformet quis uoluntati dei. Hoc est vnū qō postulabat dauid dicēs. Unam petij a dño hanc requiram ꝛc̄. vt videam uoluntatem domini: ut. ſ. ea cognita impleam. Fratres ſm naturam habitant in unum: sine aliqua inter se venerea uoluptate: nisi sint peiores bestijs: que talia ostendunt horrere. Sic religiosi debent caste viuere mente ꝛ corpore. Qui enim cum uxore est solicitus ē quomodo placeat uxori ꝛ diuisus est. Ut ergo non sit diuisus: sed unitus cum deo: in unum debet habitare: id est solum sine coniuge. Unum enim dicitur quod indiuisuz est a se: ꝛ diuisum a quolibet alio. Non ergo uniatur seu cōiungatur carnaliter alteri. Sed in se maneat indiuisus. ī. impollutus. Bonuz delectabile notat in statu huiusmodi per similitudinē positam ibi Sicut vnguētū ī capite ꝛc̄. Et sicut ros hermon: Dec non possunt intelligi ad litteram. ī. ſm corticem: qz nunq̄ Aaron fuit ita inunctus: ut vnctio descenderet in oram uestis. Nec ros hermon pōt descendere in mōtem syon:: cum sint multum distantes: ꝛ mons syon sit altioz mōte hermon ſm Hugo. cardina. Opoꝛtet ergo intelligere spiritualiter. Aaron primus ꝛ summus sacerdos ē figuratiue christus. Caput Aaron est ipse christus: in quantum caput ꝛ rectoꝛ ecclesie. Unguentuz est gratia qua sanantur uulnera pctoꝛ: ꝛ leniūtur aduersa. Barba aaron que signat uirilitatem et capiti inheret: est congregatio apostoloꝛ q̄ xp̄o adheserunt: ꝛ uiriles fuerunt in grauia sufferendo ꝛ ardua aggrediendo. Et ideo bis ponit barba. Uestis aaron ecclesia que circundat christuz: Ora uestis sunt minoꝛes fideles ecclesie: uel qui erunt in fine mundi. Sicut gratia descendens a capite Jesu christo in apostolos ꝛ de apostolis in omnes fideles usq; ad finem seculi: ita se habet q̄ facit eos iucundos ꝛ letos: ita q̄ ibant apostoli gaudentes a conspectu concilij: quoniaz digni habiti sunt pro nomine iesu contumeliaz pati. Uñ ipsa gratia dicitur sicut paradisus: ubi ē magnuz gaudium. Ita status religionis: vbi est vnitas facit iucundos. Hermon interpretatur lumen exaltatum: ꝛ signat christum. Syon speculatio: et signat ecclesiam. Sicut ergo ros misericordie et dulcedinis spiritualis descendit a christo ī ecclesiaz triunphātem: ita ros dulcedinis spiritualis a deo infunditur in religiosos: precipue speculantes per contemplationem. Unde Bern. dicit: q̄ ibi irroratur frequentius. Bonum utile ibi notatur cum subdit. Illic mandauit dominus benedictiōnē: ꝛ vitam usq; in seculū. Ecce utilitas magna quia dominus mandauit. ī. misit illic in tali vnitate benedictionem: id est multiplicationem virtutum: ſm hugo. caroi. ꝛ sic pfectionem ꝛ uitam. ſ. spiritualem gratie conseruandam: usq; in seculū. ī. aliam uitam. ſ. glorie. Nil utilius homini uirtutibus. Unde de eis dicitur Sapi. viij. Sapientiā ꝛ sobrietatem docet iusticia: ꝛ ueritatem: id ē fortitudinem quibus nil utilius in uita est hoibus.

De sexta unitate. ſ. personali dicitur in Psal. Simul in vnum diues ꝛ pauper. Quod impletū est quando uerbum caro factum est. Tunc enim diues ī misericordia de⁹: ꝛ paup in multa miseria hō: ī una persona ꝛ eadem persona reperta sunt. Deus enī ꝛ hō vn⁹ est christus: inqt Athanasius in symbolo. Neq; enim natura hūana que erat in christo erat una ꝑsona: ꝛ natura diuina erat alia persona: ut dixit nestoꝛius hereſiarcha. Neq; natura humana assumpta: conuersa est in naturaz diuinam: vt dixit eutices hereticus. Sed ut dicit leo papa in sermone. Salua' utriusq; ꝓprietate nature. ſ. diuine ꝛ hūane: ꝛ in unam coeunte persona: suscipitur ab eternitate mortalitas. ī. a deo eterno natura humana mortalis. Si enim deus non esset: non afferret remediū. Si uerus homo non esset: non preberet exemplum. Necessarium ergo ē hoc unuz. ī. unio nature diuine cū hūana:

Domus ꝑis mee ī me.

vt mori posset ex vno: & resurgere ex altero. Et sic fm Greg. in. iij. mora. per vnicam suam mortē. s. tm̄ corpis: nos a duplici morte redemit corpalis & spūalis. In cuius signū una die integra artifici ali: & duab⁹ noctib⁹ mortuus iacuit: qa sua unica morte lucida: q; sine peccato: nos a duabus mortibus tenebrosis liberauit. Unde petrū uolentē eū in tpe passionis defendere reprehendit: dicens, qm̄ sic oportet fieri: ut. s. patiar ob redēptionem peccatoz. De septia vnitate. s. cēntiali dicit. j. Joh. v. Tres sunt q̄ testimoniū dāt in celo. s. xpo pater: verbū: & spūssanctus: & hi tres unū sūt. Et Joh. x. Ego & pater unū sumus nō inde excluso spūsancto: q̄ est nexus āboz. Ubi notandū est q̄ abbas Joachim male intellexit istā vnitatē in diuinis. Dicebat. n. hanc vnitatē nō eē uerā & ppriā sed q̄si collectiuā & similitudinariā. Sicut mltū homines dicunt unus populus: & multi fideles una ecclia. Et sicut dī in li. Regū: populus meus & populus tu⁹ unū sūt. s. collectiue ñ substantialiter. Et ad astruendā suā sententiā vt uerā: inducebat ipe Joachim illud q̄ xps dixit in oratione de fidelibus suis ad patrē. Uolo p̄ ut sint unū in nobis. s. fideles: sicut & nos unū sum⁹: ut sint ꝓsumati in unum Joh. xvij. Non. n. fideles dicebat Joachim sunt vnū. i. quedā una res q̄ cōis sit oibus: sed tm̄ sūt unū. i. una ecclesia ꝓpt fidei unitatē: & tandē unū regnū: ꝓpter unionē indissolubilis charitatis. Similē dicēs eē unitatē in psonis diuinis seu trinitate. Et magistrū petrū in p̄mo sen. dis. j. dixerat: q̄ quedā res sūma ē p̄ filius & spūssanctus et illa nō ē generans nec genita nec ꝓcedēs. Dixit eum in hac sententia fuisse hereticū: q; ēternitatē nō trinitatem astruebat in deo: videlicet tres psonas: & illā cōez ēntiā q̄si quartā. Sz sacrosanctū ꝓcilium vniuersale: determinauit opinionē seu sententiam Jhachim hereticā & falsam: & uerissimā eē sniaz magistri petri: predictā uidelicet: q̄ vna quedam sūma res ē: q̄ ueraciter pater & filius & spūssanctus ineffabilis & incōprehēsibilis tres simul psone: ac sigillati quelibet earūdē. Et iō in deo trinitas nō quaternitas: q; q̄libet triū psonaz: ē illa res substantia: seu ēntia: seu natura diuina: q̄ sola ē uniuersoz ꝓncipiū: preterq̄ aliud inueniri nō potest Et illa res nō ē generans nec genita nec ꝓcedens: sed est pater qui generat: & filius q̄ gignit: & spūs sanctus qui ꝓcedit: ut distinctio sit in personis & vnitas in natura. Ad auctoritatē autē inductam euāgelij. Ñdet q̄ cū dicit xps ut sint unū i nobis sicut nos unū sumus. ly sicut nō dicit oīmodā similitudinē. s. fm equalitatē: sed fm ꝓportionē. Ita ut cū dicit sint unū in nobis: intelligit ibi unio charitatis in gratia. Et cū subdit. Sicut nos unū sum⁹ ibi attenditur unitas idēptitatis in natura. Quē admodū & intelligit illud. Estote uos pfecti sicut pater uester pfectus ē Math. v. nō. s. fm eqlitatē sz fm ꝓportionē q̄si diceret. Estote pfecti pfectōe gratie: sicut pater uester pfectus ē pfectōe nature: Hec oia extra de sum. tri. & fi. ca. dānamus. Ista ār poptime declarat. b. tho. in expositione pdicte decretalis dānamus dicens: q̄ iste Joachiz rudis fuit in subtilib⁹ fidei dogmatibus. & in duobus errabat circa hāc materiā. Primo q; dicens patrez & filiū & spiritūsanctū eē unā substantiā: ponebat vnitatē ēntie triū psonaz nō esse uerā & realem & simplicem sed similitudinariā. s. ꝓ ꝓsensuz amoris sicut dicimur nos unū eē cū deo ꝓ amorē. Et sic incidit in errorē arrianorū: licet nō pinaciē. Scōo errauit male intelligendo vba magistri petri: qa in eo q̄ dixit petrus q̄ quedā sūma res est pater & filius & spūssanctus: credidit q̄ illā rem diceret eē aliq̄d aliud a tribus psonis diuinis: quasi ārtum qō ille nō dixit. Ubi ꝓsiderandū est: q̄ nihil connumerat aliis: quod nō distinguit ab eis. Un̄ qa aial nō distinguit ab hoie equo & boue: quoz qō libet est aial. Ideo nō possumus dicere: q̄ homo equus & bos sunt quattuor: sed tria tm̄: q; qōlibz eoz ē aial. Ita quelibz triū psonarū est illa res. s. ēntia diuina uel natura: nō pōt dici: q̄ tres persone & illa res sint quattuor: q; illa res nō ē aliud a tribus psonis: hec. b. tho. Hec aūt vnitas est necessaria ad gubernationem uniuersi. Entia enim nolunt male disponi: & melius gubernetur aliqō regnum uel multitudo per unū q̄ per plures fm philosophū. Et gubernatio uniuersi sit optima: necessariū ē dicere unū eē gubernatorē eius: qō ꝓbationes ꝓbat philosopbus i ultimo methaphisice: dicēs. Un⁹ ē ergo princeps. Si. n. plures essent aut oino essent in oibus equales: aut nō. Si uero unus alio maior in aliquo: minor nō eēt deus: qa nō oēm pfectionē haberet. Si oino equales & diuersi in essentia: tunc unus superfluus esset: quia frustra fit per plura. quod pōt fieri ꝓ paucioza. Si eēnt unū in substantia & natura: licet plures i psonis: sic sūt unus deus gloriosus. Et sic necessariuz ē eē unū deū. Exodi. xx. Deus tuus un⁹ est: Et Bern. Si dici pōt unissim⁹ est: q; absq; omni cōpositione: q̄ in nulla creatura repitur.

Notandū de zelo. §. VI.

Zelus ē effectus amoris. Zelus ē effectus amoris. Et de quo dicit in ps. Zelus domus tue cōmedit me. Primo ei⁹ diffinitionē. Scōo eius ꝓductionē. Tertio eius ꝓ signa manifestationē. Et q̄tū ad primū: zelus aliter diffinit a philosopho: aliter a theologo. Phūs. n. in scōo rhetoricoz diffinit: q̄ zelus est tristitia de bono alterius ex eo q̄ nobis deest illud bonum. Sic ergo est tristicia de bono alterius ex eo motiuo: quod bonum alterius reputetur impeditiuum boni propriī, seu excellentie: propter quod non

Pomtas cēnal⁹ ostēdit.

Pabbas Joachim erroneus.

velle tale bonū ꝓximo ineſſe. Talis enī triſticia pertinet ad inuidiā. Neqꝫ enī zelans triſtatur de bono alterius ꝓp hoc: q ꝫpatitur ꝓximo de malo eius Hoc enim ptinet ad miſericordiā. Neqꝫ ꝓpter hoc triſtatur zelans de bono alterius: quia ille ſit indignus illo bono quod facit neemeſis. Sed ē triſticia de bono alterius: eo q tale bonū deeſt nobis: et ſic diffinit phūs zelus. Et circa bona ſpūalia ē laudabilis: ſcz contriſtari ſe habere defectū ipoꝛ. Propt̄ quod ait apl̄s. j. ad Corin. xiij. Emulamini quoo idem uidetur q zelate carismata meliora. i. ardenter deſiderare excellētiora bona. Sed ſi zelus hmōi eſſet de tempalibus: poteſt eſſe cū peccato ꝛ ſine peccato. ſm b. Tho. ſecūda ſecūde. q. xxxvj. A theologis vero zelus ſic diffinit. Zelus eſt quidam feruor mentis: quo quis debet incitari ad ꝓficiēdū cum melioribus. Juxta illud apl̄i. ij. ad Corin. xj. Emulor vos. i. zelo dei emulatione. Uel ſm aug⁹. et Alchimū ſup illud p̄s. zelus domus tue ꝛc̄. Zelus eſt feruor animi: quo mens abiecto humano timore: p defenſione ueritatis accendit. Et ſubdit. Zelus dom⁹ tue ꝓmedit me: glo. interli. i. intus commouit ꝛ quaſi corroſit. ut impios eūcerez ꝛ piculo me exponerē: cū. ſ. flagello facto de funiculis: omnes eiecit de tēplo ꝛc̄. Jo. ij. Cauſat autē ſeu ꝓducit zelus ab amore intenſo: ut effectus eius: quoo oſtēdit auctoritate: ratōne: ꝛ diſtinctōne. Auctoꝛitate quidē ut beati dionyſij dicētis. iiij. ca. de diui. no. Quod deus appellatur zelotes. Juxta illud Exo. xx. Ego ſum deus zelotes ꝓp multū amoꝛē: quē hz ad exiſtentia. Et maxime ad ea in q̄bus poſuit ꝛ imprſſit imaginem ſuā: ſicut ad angelū ꝛ ad hominez.

Ratione uero idē ꝓbat̄ ſic. Quanto vtus aliq̄ intenſius tendit i aliquid: tāto foꝛtius repellit oē ꝓtrariū ꝛ repugnans. Cū ergo zelus ꝓueniat ex intenſione amoꝛis: ut patet ad zelū ptinere uidetur q aliq̄s nō patiat̄ ꝓfoꝛtiū uel amoꝛē ꝓtrarium in amato: ipſuz refutans q̄tuz pōt. Tertio ꝓbat̄ idem inductiue. Nam dicitur quis zelare pro deo ꝛ pro amico. Et pro deo quidem dicitur quis zelare: quādo ea que ſunt contra honoꝛem uel voluntatē dei: repellere ſm poſſe conatur. Sic̄ legit de helia. iij. Regū. xix. zelo zelatus ſum pro dño exercituum: quia dereliquerūt pactum ſuum filij iſrahel. Et Numeri. xxv. ō phinees diē domin⁹: Auertit phinees irā meā a filijs iſrahel: ꝙa zelo meo ſuccenſus. i. magno ardoꝛe honoꝛis mei ſuccenſus motus eſt contra eos. ſ. uirum iſrahelitem ꝛ mulierem madianitē interficiens eos coeuntes ſimul. Pro amico aūt zelare: quādo aliqua fiunt vel dicuntur contra bonum amici hō repellere ſtudet. Ubi tamen notandum: q aliter ſe habet amicus zelans amoꝛe cōcupiſcentie. Nā i amore beniuolentie qno p̄incipaliter queritur bonum amati: zelans ſtudet ꝛ conatur repellere omne quod contrariatur honoꝛi ꝛ bono amati: nō ꝓpr̄ ſe: id ē ꝓpter utilitatem ipſius amantis: ſed ꝓpter bonum amici. Sed in amoꝛe concupiſcentie eſt oppoſituz: quia. ſ. ſtudet repellere omne illud qō contrariatur ꝛ impedit fruitionē ꝛ plenā delectationem boni amati: in quantum eſt bonū ſuum non amate rei. Et ſic uiri dicuntur zelare pro vxoꝛibus uel alijs mulieribus. Ubi etiaz notāduz q bonum quod quis amat eſt duplex: quia uel ē perfectum: q integre poteſt ſimul a multis poſſideri. Et ex amoꝛe talis boni non cauſatur zelus inuidie uel indignationis: quia nullus inuidet alteri de cognitione ueritatis uel uiſione lucis: que ſimul a multis cognoſci ꝛ uideri poteſt. Sed de excellentia huiuſmodi cognitionis poſſet eē zelus quia ex hoc magis ab alijs honoraretur. Et hoc iam pertinet ad temporalia bona ꝛ imperfecta. Aliud bonum eſt imperfectum defectuoſum et paruum: quia ſimul a multis poſſideri non pōt. ꝛ ex amoꝛe talium quando inordinatus eſt: cauſatur zelus indignationis ꝛ huiuſmodi: ut de diuitijs: de honoꝛibus: de delectationibus carnalibus ꝛ huiuſmodi. Eſt igitur triplex zelus. ſ. pro deo bonus. ſi tamen ſit ſm ſcientiam. i. rectā rationē: alias magis poſſet pertinere ad uindictā ꝛ iram. De quo apoſtolus: zelum quidem dei habent: ſed non ſm ſcientiam: zelum hunc habuit. vt dictum eſt helias. Et de hoc eriā p̄s. Tabeſcē me fecit zelus meus ꝛc̄. Illum zeluz ſaruī nō ſm ſcientiaz habuit ſaul: quando occidi fecit gabaonitas: non obſtante iuramento facto eis Joſue. Sz ꝓpter hoc iratus dñs miſit famem ſuper terram diu quouſqz fuit ſatiſfactum a dauid gabaonitis ꝛc̄. Uide hiſtoꝛiam. ij. Reg. penult. Pro amico circa honeſta ꝛ rationabilia non inutilia: ꝛ reſpicientia laudē ſuoꝝ doctoꝛum uel maioꝝ. ꝛ alioꝝ magiſq̄ dei ꝛ ueritatis. Qualem zeluz indiſcretum habebant coꝛinthij: contendentes de ſuis baptiſtis. Quibus apoſtolus ait. j. Coꝛin. iij. Cum inter nos fuerit zelus ꝛ contentio: nōne carnales eſtis. Talem zelum habebāt ꝛ diſcipuli Jo. erga ipſum: egre ferentes xp̄m plus ipſo honorari: vt patet in euangel. Eſt tertius zelus carnalis ꝓ bono ꝓpꝛio: quo quis indignatur contra eos qui habent uel querunt habere conſoꝛtiuz in re amata pro delectatione uł utilitate mundana ex eo q impedit pfectam ꝛ totam fruitionem ſeu delectatōnē rei amate: ꝛ iſte eſt plenus ſuſpitiōibus ꝛ dicit̄ zelotipia. De quo dicit̄ Numeri. v. Si ſpiritus zelotipie concitauerit uirum cōtra vxoꝛem.

Sciendum etiam q cum zelus ꝓpꝛie non ſit aliud q̄ intenſus amoꝛ: refutans conſoꝛtium in amato: zelus ipſe non refutat niſi amoꝛē ꝓtrariuz in amato qnod. ſ. ſit contra ſuum: non autē ſi ſit

·figu· directe fin ſuum. Sic verbi gratia. Uir nō indi gnatur: ſi filius ſuus vxorem diligat: quia appre hendit hoc ipſum agere in quātum vxor patris ⁊ dilecta ab eo. Sz ſi extraneus amaret uxorē illaz indignaret: qz cōciperet illum eam diligere ꝓpt ꝓpriam dilectionem: ⁊ ſic contrariatur perfecte delectatiōi uel fruitioni: quā querit in ſua vxore. Sic a ſimili deus diligit creaturā ſuaz: ⁊ maxime angelum ⁊ hominem. Unde in eis non patiatur alienum amorem: qui. ſ. non referatur ad gloriaz ſuam. Unde quando homo refert amorez ſuum ad gloriam dei: amans. ſ. aliquā creaturā in q̄tuz dei creatura: uel dei capax: uel bona: eadē dilectio ne diligit qua et deus. id eſt ſimili. Sed quando creatura rationalis querit gloriam in cretura: po nens ibi finem ſuum: ⁊ preponēs amorem creatu re amori diuino: tunc ſuus amor ꝓtrariat amori ⁊ honori diuino. Et amorem talem ꝓtrariuz nō patitur zelus diuinus. Unde ſoli peccato indigna tur deus ⁊ punit. Uñ dicit Exo. xx. Ego deus ze lotes uiſitans iniq̄tatem patrū i filios i tertiaz et quartā generationē: ⁊ faciēs miſericordiā i milia bis qui diligunt me ⁊ cuſtodiunt precepta mea. In quibus vbis commendat deus.

Primo a feruore dilectionis: ibi. Deꝰ zelotes.

Scōo a rigore punitionis: ibi. Uiſitans peccata patrum ⁊c.

Tertio a dulcore cōpaſſionis uel p̄miationis: ibi. Et faciens miſericordiam.

Et inchoando a tertio: dicit deus facere miſe ricordiam in milia. i. in oēs. Ponitur. n. finituz ꝓ infinito. Juxta illud ps. Uerbi q̄ mandauit in mille generationes. Facit aūt miſericordiaz ſalua tricē: non ſimplicit omnibus: ſed ut ſubditur: bis qui diligunt eum: que dilectio manifeſtatur ꝓ ob ſeruationē preceptorz: ꝓpter quod ſequit ⁊ cuſto diūt precepta mea. Sic ergo notatur in deo: ⁊ iu ſticia cū dicit uiſitans. i. puniens iniq̄tatem ⁊c. Et miſericordia cū ſubditur: ⁊ faciens miſericordiaz ⁊c. Ubi oñditur q̄ in terra miſericordia precellit iuſticiam: quāto plus cōprehendit ꝓ milia: q̄ per tertiam ⁊ quarā generationē. Quantum ad ſcōz dicitur deū uiſitare iniquitates. i. punire. Et ſic medicus dicitur uiſitare infirmū cū euz curat per aſpera remedia: intendens quātū i ſe ē ſanati onez eius. Jta deus dicit viſitare peccatores cū fla gellat: intendens ꝓ aduerſa a peccatis emendare. Uiſitat āt peccata patrū in filios: qz punit aliq̄n filios ꝓ peccatis parentū. Quod intelligendū eſt de pena tp̄ali: non de pena eternali: de qua pena eterna intelligitur illud Ezech. xviij. Filius nō pō tabit iniquitatem patris. Magis aūt puniuntur filij pro parentibus et econuerſo et pro alijs cōſan guineis temporaliter q̄ extraneis. uel propter diſ tuſionem: qz pena propinquorū redūdat in alios in q̄tum filius eſt quedam res patris: vel propter imitationem qz exemplo propinquorz et domeſti corum magis mouent filios et alios propinquos quam extraneos. qui non ita frequenter conuer ſantur cum illis. De hac tñ materia vide plenius in quarta parte. in vlē. ti. ⁊. c. vbi declaratur. quo mō vnuſ puniatur pro alio vl nō. Quod aūt ſub ditur vſq3 ad tertiam et quartam generationem. ſm litteralem expoſitionem intelligitur vſq3. ſ. q̄ viuunt. Tantū enim aliq̄n homines conſueuerūt viuere vt tertiam et quartam generationem filio rum videant. Et ſic mutuo videre p̄nt filij pecca ta patrum ad imitandum. et p̄cs penas filiorum ad dolendum. Et hoc ſecūduz. b. tho. prima ſcōe. q. lxxxvj. Secundum aūt expoſitionem moralē ſic itelligitur. Quattuor ſunt generationes ſeu p greſſus i peccato. Prima eſt cogitatio peccati. Se cunda delectatō in peccato citra conſenſum. Ter cia conſenſus pcti. Quarta operatō peccati. Non viſitat ergo deus. i. non punit pena eterna pcia p me et ſecunde generationis: ſed tertie et quarte. i. conſenſum in mortale vel opus magiſter ſen. in. ij. li. Quantum ad primū notandum in diuiſiōe ſed ultimo poſitum quod declarationem: quia materia prolixior. Notandum q̄ ad cōprehendēn dum intenſum feruorem amoris erga nos opor tet. conſiderare ea que facit multum zelotip⁹ erga vxorem ſuam. Que omnia ſcriptura oſtendit de uz facere erga nos. Unde dicitur zelotes Exo. xx xiij. Dominus zelotes nomē eius. Et zacha. viij. ait. Zelatus ſum ſyon zelo magno. et idignatione magna. zelatus ſuz hierlm. i. eccleſiaz vel aiaz quā libz. Sicut ḡ zelotipus vxoris ſeptē facit circa vxo rem. videlicet q̄ audit. reſpicit. longe ſe ire fingit. ſubito venit. alium habitum aſſumit. inquirit. et nulli parcit. Sic iſta deus facit anime quā diligit. Primo nam3 zelotipus audit. ſi vxor videlicz lo quatur cum ſuſpecto. et quid dicat. ita et deus. Uñ ſapie primo dicitur. Auris zeli audit omnia. i. auris dei zelātis animas ex mlto amore quez ha bet ad eas. audit. i. percipit mente omnia verba cordis. oris. et operis. Et ſi inuenit aliquid cogitā tem. loquentem. operantem. non directum in cū. iraſcitur puniens hic vel i futuro. Secundo ze lotipus reſpicit nutus et actus mulieris zelate per feneſtras vel rimulas vel alios modos illi occul tus ſic deus facit. Unde Can. ij. dicitur. En iſte ſtet poſt parietē noſtrū reſpiciēs p feneſtras, ſpiciēs per cancellos. Stare dicitur. quia inmutabilis et ipeccabilis ē. Poſt parietē ſtat: qz. ſ. i hūanitate aſſumpta diuinitas latuit. Sicut ille qui eſt poſt parietē nō uidetur i ꝓpria ꝑſona ſz p aliq̄ ſigna: Reſpicit per feneſtras et per cancellos. i. p creaturas nobiliores tanq̄ per feneſtras: ⁊ inferiores tanq̄ per cancellos: per quos minus videtur ō re ipſa. i

ꝓ zelotes ꝓpo. ſ. fm nt. ij dcō fm nt no brſw.

ꝓ filios puſ dr̄ ꝑ ꝑēs pentd.

respicit quali affectu moueamur ad creaturas rationales uel irrōnales. Si uidelicet propter eū uel ꝓpter mundum. Unde Zacha. j. dicit: zelatus sum hierlm. i. aiam uel ecclesiā in syon quod interpretatur speculatio. i. in ꝓsideratione operum eius diligēti. Tertō zelotipus longe se ire fingit sic deus puer. vij. Abijt uia longissima. s. xps. ut fingat se nō uidere uel audire: cū tamē ab hostiō recedat: sm illō Apoca. iij. Ego sto ad hostiū: et pulso. s. ad hostiū uolūtatis ꝓ qō i gredit ad aias xps: et pulso ꝓ icrepatōes et ocultā ispiratōs. Si qs audierit uocē meā ꝓ ꝓdicatōs et alios modos intelligēdo et obediendo: et aperuerit ianuam impedimentū gratie non prestando: Introibo ad illū ꝓ gratiā iustificantē: et cenabo cum illo: et ipe mecū in refectōne spūali et postea supnali. Quasi ergo longe recedit cuz sinit malignum in suis iniq tatibus ꝓsperari. Sed ostendit ꝓpe esse cū subito terribiliter flagellat Sapi. v. Accipiet armaturā zelus illius. s. dei et armabit creaturam ad ultōnē inimicorū. Quarto zelotipus subito uenit: qñ uxor non credit. Unde apls. j. thessa. v. Dies dñi sicut fur in nocte ueniet Apoca. iij. Si non uigilaueris: ueniam ad te tanq̄ fur scz improuisus tibi Sopho. j. In igne zeli eius deuorabitur omnis terra. i. ois peccator amās inordinate ire na deuorabit quia subito absorbebit a penis inferni: quia noluit se ꝓparare et uigilare ad aduentū eius per mortem. Quinto zelotipus aliū habitū assumit: ut quasi ꝓgnoscatur alius esse: et sic mulier uideat esse magis libera ad malum pagendū si uult. Sic deus: cum sit semper quasi naturali habitu iduꝰ perfectissima iustitia et clemētissima misericordia et beniuolentia: aliquādo uidetur secūdū exteriorem apparentiā mutare habitum iustitie. et habere habitum iiustitie: cum uidelicet permittit multos in magnis sceleribus prosperari et per longa tempora: et habitum misericordie et beniuolētie que maxime debetur bonis: mutare in habitum crudelitatis et inclementie: dum permittit sanctos multipliciter affligi: ac si non curaret de eis. Ex q̄ bus casibus ꝓtingentibus anime: uidetur quasi dari occasio cuiusdam libertatis ad malum. q. deus nō sit punitor malorz et amator bonorz: ut sic libere faciat malum: quia inde nullū malū ei seq̄ ret: sed anima casta propt hoc nullo modo dimittit fidelitatem debitam sponso xpo: nec adheret dyabolo. Et ex hoc deus magis dilígit uidens firmitatem eius Eze. xxiij. Ponam zelum meum in te dicit dominus loquens de populo suo. Sexto zelotipus inquirit a familia domus sue uel a uicinis et amicis: de gestis ipius uxoris: si quid sciūt uel uiderint procacitatis uel leuitatis: Deus autē ut inquirat de conuersatōne anime sponse sue nō oportet: qui omnia nouit anteq̄ fiant. Sed dicit inquirē quia inquirentes facit eos: uidelicet qui sunt in domo sua angelos sanctos. Unde singulis animabus dat vnū in custodiā: ad obseruandum uitam eius. Juxta illud ps. Angelis suis deꝰ mandauit xc̄. Et hi diligenter inquirunt quomodo se habeat anima: uel ad accusandū uel excusandum et cōmendandū eā corā sponso. Sīlit ꝓ ꝓphetas presidentes et doctores: inquirit et inquirere facit mores animarū: ut uel emendētur: ul si pmānerit in sua malicia: demū ꝓtra eas testificētur. Quod totū fit ex magno zelo quē habet ad aias: ut dici possit illō Isa. ix. Zelus dñi exercituū faciet hoc.

Septimo zelotipus nō parcit adultero uel uxori puer. vj. zelus et furor uiri nō parcit in die vindicte: nec acquiescet cuiusq̄ precibus xc̄. Et sm litterā exponit sic. Zelus. i. amor uehemens uiri erga uxorē: ita ut nō possit sustinere colloquium alterius cū ea: timēs amissionē delectationis plene in ea: et furor uiri. s. contra adulterū: nō parcet. s. a morte corporali adultero: etiā si lex nō puniat in die uindicte. i. quando cōprehendet cū adultera nec acquiescet cuiusq̄ precibus quin ipsum occidat. Spūaliter pōt exponi de xpo: q̄ i iudicio reperiens aiam adulterasse: nec penituisse: non parcet nec flectetur per precamina: uel munera: nec misericordia i iudicio uniuersali ul pticulari.

Alius affectus .§. VII

¶ amoris efficacia ē langor.

amoris est languorē facere. Nam quando bonū amatum amanti est absens: tunc ex sua absentia: tristiciā causat: que tristicia ꝓ languorē significat Unde tullius in. iij. de tusculanis qōnibus dicit. Q̄ maxime tristicia egritudinez noīat: et intēsum desideriū de cōsecutione amati: hec. b. tho. ꝑma scōe. q. xxviij. Q̄ aūt tristitia de absentia dilecti languorē anime significet: patet ꝓ illud qō dicit Can. ij. Fulcite me floribus: stipate me malis: q̄a amore langueo. Et subdit. Leua eius sub capite meo: et dextera illius amplexabit me. In quibus uerbis sponsa amore infirmata tria facit.
Primo querit remedia: ibi. Fulcite me floribus.
Secōo oīdit morbū: ibi. Amore lāgueo.
Tertio inuit seu agnoscit bñficiū: ibi. Leua eiꝰ xc̄.

Quātū ad primū aia querit remediū: in hoc q̄ dicit. Fulcite me floribus: stipate me malis. Petit enī adiuuari oīonibus sanctorū: q̄ hic dicūtur flores arborū: et muniri bonis opibus eorū: et hoc est stipari malis. i. pomis. Uel sic. Fulcite me floribus. i. ꝓsolamini me exēplis bene incipientiū: exēpla ipsa mihi proponendo. Stipate me malis. roborate me exemplis pfectorū: ipsa mihi nuntiando. Uel sic. Fulcite me floribus. i. uirtutibus interioribus: que sunt initia bonorū operz: sic florez principia fructuū. Et stipate me malis. i. nō solū vborū foliis: sz uirtutū opib'. Uel sic. Fulcite me

florib⁹ .i. replete me suffragijs sanctorum. Canit ecclesia. Sancti tui florebunt sicut lilium. Et de uirgine gloriosa illud cantur. Circūdabant eā flores rosarū .i. martyres. Stipate me malis .i. roborate me pūtia diuinarū personarū. Malum enī .i. tale pomū est rotundū. Forma āt rotunda nō habet p̄ncipiū nec finem in ipsa figura: ⁊ iō apte signat personas diuinas .i. patrē ⁊ filiū ⁊ spīritūsanctū, tanq̄ tria mala seu poma: q̄ p̄ncipiū nō hīt neq̄ finem. Solus .n. deus est q̄ pot aiam replere: ⁊ sic stipare seu roborare quod a nullo moueatur.

Secundo oñdit sponsa sponso suo morbū cū ait q⁹ amore langueo. Qō intelligit fm glo. inter li. .i. amore superne uisionis deficio. Juxta illud p̄s. Defecit caro mea ⁊ cor meū deus cordis mei ⁊c̄. Uel fm glo. collat. Amore langueo .i. defectū in amore temporalium sustineo. Quāto .n. ad amorē christi ueri sponsi se sponsa accēdit: tanto ad amorē t̄palīū languescit: ut .s. ei uilescant. Juxta illud apostoli. Omnia arbitratus sum ut sterco ra: ut x̄pm lucrifaciam Sicut enī languens non habet delectationē in cibis solitam: sed fastidium ⁊ abhominationē: ita perfectus christi amator fastidit ista t̄palia: ⁊ circa ea cum tedio occupat. Tertio mō exponit sic. Amore langueo .i. amore eius penas carnis sustineo. Quāto enī quis plus amat sponsum: tanto plus carnem domat: ut .s. satisfaciat offensis contra eum cōmissis: ⁊ plen⁹ spīritu possit ei uacare. Ac etiā ut ei magis p̄formetur: qui passus est p nobis penas innumeras. Lāguet ergo anima in defectu peccati .i. dolet eo q̄ dilectum offendit. Scō in affectu boni: eo q̄ q̄tum uellet pro delicto pati: non sufficit. Tertō in affectu dei: eo q̄ differtur beatitudo quā appetit. Tertio p̄cipaliter recognoscit beneficiū ibi leua eius ⁊c̄. Ubi beneficiū gratie in pūti inuit cum dicit: leua eius ⁊c̄. leua eius ⁊c̄. Et beneficiuz glorie in futuz: cū subdit. Et dextera illius ⁊c̄.

Per leuā enī sponsi uita p̄sens designatur: ⁊ p dexteram uita eterna: que pfectior est: sicut dextera perfectior est sinistra: per caput autem sponsi mens que aīe principatur: assumit. Sed leua spōsi dicitur esse sub capite sponse: quia uitam t̄palē sub mente sua semper pōit .i. sub ratione: ut ip̄az vitam dirigat fm naturaz rōnis nec aliq̄d t̄pale ei preponat. Dextera aūt sponsi amplexat spōsaz quia uitam eternam omnibus modis amplexari concupiscit. Et sicut quod amplexatur firmiter tenetur: ita ipsam uitam supernā ūmissibiliter cō sequitur ⁊ sponso fruitur. Uel leua eius signat vitam actiuā: ⁊ dextera cōtemplatiuā: Sed actiuā oportet semper tenere sub capite .i. exercere se in actiua: non totaliter ꝓut occupatio trahit: sz fm regulam rōnis. Contemplatiua uero: q⁹ optimā partem elegit que non auferetur: sed perficitur in alia uita: ideo ipsa fruendum non restringendum Uel leua eius .i. iusticia ſeueritatis: quaz ſponſus aliquando ponit ſub capite ſponſe: ut eā excitet a ſomno pigritie cum flagellis ⁊ minis. Dextera uero eius miſericordie ⁊ benignitatis: qua animā cōuerſam multa ſpe ⁊ fiducia confortat. Notandum etiā q⁹ cū bñficiū gratie inſinuet: ibi. Leua eius ⁊c̄. Sicut leua aliquis utitur ꝓpter tria ſic oīs gratia ſua tripliciter aiam ſponſaz iuuat. Nam primo leua ſupponitur lapſo: ut erigat. Et ſic dicitur leua quaſi leſo ualens. Sic deus leua gratie lapſos erigit p̄s. Luz ceciderit non collidet quia oñs ſupponit manuz ſuam. Secundo leua ſuppōitur iuſto actiuo: ut in laboze ſuſtentetur: Et ſic dicitur leua: quaſi leuās uadentes Eze. ij. Abij amarus indignatione ſpūs mei: manus .n. oñi erat mecum p̄fortans me. Tertio leua ſuppo nitur iuſto deuoto ⁊ cōtēplatiuo: ut in p̄templatōe eternorū quieſcat. Et ſic dicitur ieua quaſi uacā tibus leta Jſa. xlix. Jn umbra manus ſue ꝓtexit me. Cū aūt dicit dextera eius ⁊c̄. beneficiū glorie ſignat: ut dictum eſt. Nā ſicut dextera ſpāliť tria facit .ſ. attrahit: ſtringit: ⁊ vnit. Sic ſpūaliter gla dextere dei. Primo .n. attrahit p cognitionez p̄s. dextera oñi fecit v̄utē: dextera oñi exaltauit me. ſcō ſtrigit p fruitiōez p̄s. Adheſit aia mea p⁹ te: ⁊ merito: q̄a me ſuſcepit dextera tua. Tertio con iūgit l' unit p amorē. Amor .n. unit deo fm aug. ⁊ iō dic̄ āplexabit me .i. p̄uget me eternaliť ſpōſo.

Alius effectus .§. VIII.

ſamotp effectus à bñficio

amoris ē liq̄facē: ita dī Can. v. Aia mea liq̄facta ē ut dilect⁹ locut⁹ ē mihi. Jn q̄ v̄bo ſpūſſanct⁹ tangit tria: que multū ſunt notanda videlicet.

Primo ſubiectū culpe: ibi. Aia mea.

Scō effectū gratie: ibi. Liquefacta ē.

Tertio actū amicitie: ibi. Ut di ect⁹ me⁹ ⁊c̄.

Prio igiť notat ſubiectū culpe: cū dicit. Aia mea .i. volūtas: que ē ſubiectū culpe uel gē amoris uel odij. Dis .n. aia uel ē p̄uerſa ad deū p amorē: ⁊ ſic eſt liquefacta: uel eſt auerſa a deo p odiū: ⁊ ſic ē obſtinata uel idurata Diere. v. Induraverūt faciē ſuā ſupra petrā ⁊ reuerti noluerūt. Naz ꝓgelatio ⁊ liquefactio: durū ⁊ molle in ſe ⁊ in ſuis effectib⁹ nāliter opponūť. Sic ſpūaliť liquefactio cordis: ē p̄ditio amori p̄ueniens. Duritia vo cordis: ē diſpoſitio repugnās amori. Qō ꝓbať ex tribus ꝓprietatib⁹: duri: uel mollis: uel liq̄di. Nam duz ē qō ſubſiſtit ꝓpe termiatiōi. Reſiſtit aliene inciſioni. Obſiſtit facillime ſuſceptiōi. Et ſic oīs q̄ obdurati ⁊ obſtinati ē cordis: peccat his trib⁹ modis. Primū enī duz eſt qō ſubſiſtit ꝓprie terminatiōi: eo q⁹ duz ſuis termis ꝓtinet. Liq̄dū vero ſuis terminis nō cōtinetur: ſed alienis. Sic patet de aqua q̄ nō ꝓtinet aqua: ſed terra ⁊ aliq̄

re solida. Sic oportz q̄ ab amāte terminātō illa: hoc ē ouritia uel ꝓgelatio cordis: qua infra suos terminos sine amore continebatur: amoueatur. Et insit debita dispositio. s. liquefactio cordis: ut anima sit amoris merito uel rationabiliter susceptiua. Cuius ratio est: quia sicut res naturalis nō amittit unam formam: nisi exclusis dispositiōib' quibus forma illa in materia ꝓtinebatur. Sic in spūalibus: nisi exclusa cordis duritia ueluti amori ꝓtraria: non sequitur liquefactio cordis: nec p consequēs cor est susceptiuum amoris. Scō durum resistit aliene incisioni: liquidum uero ue locissime cedit. Sic spūaliter cōgelatio cordis seu duritia mentis impedit sicut contraria dispositio amatum ne subintret affectū amantis ⁊ ꝓiungat ei. Sed liquefactio importat quādam molliciem cordis: ex qua amatum uulnerat uel penetrat cor amantis. Tertio durum est qō obsistit facilli me receptioni liquidum uero est econuerso: quia est faciliter receptiuuz. Sic spiritualiter: sicut duritia uel congelatio cordis est dispositio cōtraria ipediens ne cor ab amore diuidatur: ita ne amor a corde recipiatur. Nam amatū ab amante nūq̄ recipitur: nisi prius amans a seipso separetur: in amatuz tendens: ⁊ ꝑm hoc dicitur amor extasim facere ⁊ feruere: quia quod feruet extra se ebullit ⁊ exaltat: hec. b. tho. in. iij. sentē. dis. xxvij. arti. j.

Dis tribus modis peccat omnis qui est obdu rati ⁊ obstinati cordis. Primo q̄ duz xp̄s subsistit ꝓprie formatiōi uel terminationi: sic qui ē mētis obstinate: presumit ⁊ ꝓmittit sibi peccati impunitatez Ecclesiastici. v. peccaui ⁊ quid accidit mihi triste. Scō qui est obstinate mentis: resistit ⁊ cō temnit dei bonitatem: quia a deo lōganimiter expectat. Sed ꝓtra hoc aplus ad Ro. ij. An diuitias bonitatis eius ꝓtēnis. Tertio qui ē obstinate mentis: nō recipit: hoc est non cognoscit dei benignitatem. Contra hoc dicit aplus Ro. ibidē. An ignoras qm̄ benignitas dei ad pniam te adducit. Scō tāgit effectū gratie: ibi. Liquefacta ē. q. o. Postq̄ dilectus locutus est mihi interna locutōe aia mea liquefacta est: q̄ duz xp̄s per spiritū suū aie se desiderāti infundit: oēz duritiā cordis mox excludit ⁊ dissoluit. Liquescit ergo aia ad uerbū dilecti tēporaliter. s. in liquorē aque: in molliciez cere in odorē spei aromatice. Prio liquescit aia i liquorē aque ps. Emittet uerbū suū. s. inspiratōis ⁊ cōminatiōis: ⁊ liq̄faciet ea. s. corda arida: ⁊ fluēt aque compunctionis. Et per hoc soluitur glaties cordis. Secundo liquescit aia in molliciez cere: ⁊ hoc igne dilectiōis ps. Concaluit cor meū itra me nē. Et iterū factū ē cor meū tāq̄ cera liquescēs in medio vētr' mei: dicit enī tāq̄ cera liq̄scēs: ⁊ merito: ut in ea scribat spōsi doctrina: pigat vite fōma ⁊ sigil' ⁊ similitudo dei gīa. Nā i cera scribūt': i cera pingim': cera sigillam'. Tertio liq̄scit aia i odorē uel ad odorē spei aromatice. Que q̄dē ē pulchra i ortu: odorifera i mōtario: saporosa i electuario. Sic deuota liq̄factio. i. cordis dilectio: ē pulchra i ortu religiōis: odorifera i mortario tribulatōis: sapida ⁊ dilectissima i electuario. i. in p̄mio eine glorificatiōis. Et q̄ aia ad vbū dilecti sic liq̄scit: iō crescit: currit: clarescit. Crescit i vtute. Currit i charitate. Clarescit i ueritate. Uel crescit quo ad meritum: currit quo ad terminū. s. deū: clarescat quo ad p̄miū. Tertio tāgit act' amicitie: ibi. ut dilect' ē locut': nā si ꝓprīū ē amicoꝝ ad iuicez loq̄ maxie dī: iō dixit ut dilect' locut' ē: loq̄t̄. n. de' sue spōse trib' mōis prio cū bonā ispiratōnē ei immittit Osee. ij. loq̄r ad cor ei' ⁊ q̄ suā uolūtatē ei itimauit ut dic̄. gl. ibidē. Scō cū maculas suas ꝑpus ꝓmissas ei ostēdit ⁊ hoc ut erubescat timeat ⁊ ab eis recedat Job. xxxvi. loq̄t̄ ut reuertat ab i iq̄tate. Tertio cū dona ⁊ gīas q̄s ei ꝓtulit ad me moriā reducit. Et hoc ut cognoscat ⁊ amorē at tēdat ⁊ missibiliter teneat ⁊ custodiat Isaie. xl. lo quimini ad cor ierusalē ⁊ aduocate eā nē. Dilect' meus de quo infra. §. x. ⁊ seq.

Alius effectus .§.ix.

[amor p effectū ē uulnūre.

amoris est uulnerare: Ratio huius est: quia ꝓprietas acuti est diuidēdo penetrare. i. ad itima rei puenire. Sz. b. dionysius. vij. c. cele. ierarch. dicit amorem esse acutuz. intime. intende actiue. ⁊ reductiue. Primo dicit q̄ amor ē acut' eo q̄ sic acutū diuidit unā partem ab altera: sic amor amantem diuidit a se ipso. i. ab effectu proprio: ⁊ coniungit amato. Unde dicit idem dionysius. iij. c. de diui. no. q̄ amor nō sinit eē sui ipsius: sed amatoꝝ. Secundo subdit q̄ amor est acutus intente: quo ad intellectum quia amans oblitus sui: per amorez trahitur ad intendendum amato. s. deo ⁊ proximo. Tertio dicit q̄ amor est acutus intime: quo ad effectum: quia amori nō sufficit qualiscunq̄ cōiunctio sed querit ⁊ facit subintrare amatum ⁊ penetrare amatum: ⁊ unire se sibi: ꝑm q̄ etiam si possz cum amato vellet fieri vnū. Quarto dicit q̄ amor est acutus actiue ⁊ reductiue sicut ignis: qui suam similitudinem in alīs causat: excludendo vnā formam ⁊ inducendo propriaz. Sic amor dei formā facit. Dec beat' diony. ubi supra: ⁊ Albert' ibidē et. b. tho. iij. sen. di. xxvij. Qō. b. tho. cōformat ibidē auctoritate sacre scripture Cāti. iij. Uulnerasti cor meum in uno ocolorū tuorū. In quibus uerbis tanguntur tres effect' quos amor et p̄cipue charitatis habet ꝓducere: habet enī diuidere unire decernere uel eligere primo habet amor charitatis diuidere unī dicit. Uulnerasti. Magna enī ē ⁊ uiolēta uis charitatis ip̄z affectū dei attigēs ⁊ penetrās. ⁊ uelō sagitta iecur ei' ubi ē cor ⁊ p ꝓ̄ñs

Titulus Sextus. [pencha assimpnis describit in fig̃a.]

sedes amoris trãsfigens: ut dicit in ꝓuerbijs. Uulneraſti igit triplici, uulnẽ. ſ. amoris: cõpaſſiõis: ⁊ paſſionis. Primo uulnere amoris i incarnatiõe: Unde glo. ,p amore tuo carnẽ ſuſcepi. Secundo uulneraſti uulnere cõpaſſionis in ꝓgreſſu huius uite Luce. xix. Uidens ciuitatez fleuit ſuper illã: Tertio uulneraſti uulnere paſſionis in cruce Iſa. liij. Uulneratus ẽ ꝓpter iniquitates noſtras.

Scõo amor ⁊ precipue charitatis habet unire: et iõ ſubdit. Cor meum. Nam amor amat penetrat affectũ amantis: vñ dicit cor meũ. Ex quo ſequit: q uulnus non eſt ſine ſenſu: qz etiã cor penetrat bonum uulnus: de quo tãta uirtus egreditur. Tetigit mulier fimbriã ueſtimenti eius: ⁊ uirtutez de ſe xp̃i ſenſit exire: quãto magis ſi cor eius nõ leuiꝰ tangitur ſed uulneratur. Reſpexit petrum: ⁊ cor eius percuſſit ⁊ cõpũxit ad penitentiã. Uulnera ti cordis lachrymę prebẽt ſigna. Tertio amor charitatis hz diſcernere ⁊ eligere: ſed amor mũdi nõ: quia cecus. Unde dicit in uno oculoꝝ tuoꝝ: Qõ uerbũ quattuor modis exponit. Primo ſic. Uulneraſti cor meum amore in uno nõ in pluribus: qz martha ſolicita ẽ turbatur erga plurima. Porro unũ ẽ neceſſariũ Luce. x. Et in ꝑs. Unam petij a dño ꝛc̃. Scõo ſic. Si uni adherere eſt neceſſariuꝫ: quo magis inheret q̃ oculo: certe nullo: ergo in uno oculoꝝ. Nam ubi amor ibi oculus: ⁊ ecõuerſo. Cuius rõ ẽ: qz põt uidere ⁊ uideri: ⁊ iõ index ſolet cẽ amoris. Tertio ſic. In uno oculoꝝ dicit ſe uulneratũ: ⁊ nõ i pluribꝰ: ad oſtẽdendum q duplex eſt oculus. ſ. affectꝰ ⁊ intellectꝰ: Oculus affectus uulnerat deſideriꝭ ⁊ ſuſpirijs. Intellectꝰ uero nõ: qz ꝓſiſtit in pura ſpeculatiõe. Quarto mõ exponitur ſic. Nã intẽtio aſſimilat oculo: ergo ſicut duplex eſt oculus: ita eſt duplex intentio. Una qua intendit honori dei: ⁊ iſte oculus. ſ. recte intẽtionis uulnerat: qz rectiſſime i deũ tendit. Alia intentio ẽ q̃ oblique tendit in deum: Cuiꝰ figurã habemus i geneſi. ubi dicit q rachel erat uenuſta facie ⁊ decora aſpectu. Lia vo lippis erat oculis ꝛc̃.

Alius affectus ✠

[amorꝰ efficax ẽ inebriare]

amoris ẽ inebriare p totũ: qõ dupl̃r ꝓbo. ſ. ſilitudie ⁊ auctoritate. Prio ꝓbo hoc rõe uel ſilitudie ꝙa ſic ebrꝰ caloꝝ uini ſui: ⁊ alioꝝ obliuiſcit oiuꝫ: ita amãs ex amore amati ſic i amatũ tẽdit: q ſui ipſiꝰ ⁊ oiuꝫ rerꝫ preter illũ quẽ amat obliuiſcatur. Scõo hoc idẽ ꝓbo auctoritate Can. x. Comedite amici mei: ⁊ inebriamini chariſſimi. Que q̃dẽ v̈ba põit cẽ v̈ba xp̃i ad diſcipulos in cena: uł dei ad ſuos ſpeciales amicos. In quibus uerbis tangũtur tria. ſ. delectabilis refectio: incõperabilis ⁊ ſingularis dilectio: mentalis tranſformatio. Primo tangitur delectabilis refectio: ibi, Comedite.

Sed forte queres quid? Actus eni nõ eſt ſine obiecto: ſic nec cõmeſtio ſine cõmeſtibili: quid ergo comedemus? Rñdet ibidem ſupra imediate. Comedi fauum cũ melle meo: bibi uinum meũ cum lacte meo. In quibus uerbis uide tria. Primo modum quo aſſumitur: qz comedi glo. i. mihi in corpaui. Nam per modũ manducationis ſumit corpus chriſti. Scõo uide bonũ q̃ percipitur: qz fauum ⁊ uinũ. Fauũ. ſ. deitatis ꝓuerb. xxv. Mel inueniſti: comede q ſufficit tibi: ne forte ſaciatus euomas illud. Uinum redemptionis. ſ. ſanguinẽ chriſti Math. xxvj. Bibite ex hoc omnes. Tertõ vide nexum quo coniungitur: qz fauũ cũ melle ⁊ uinum cum lacte. Dicit ergo. Comedite fauuꝫ cũ melle. Nã fauũ eſt quoddã cõpoſitũ ex cera et melle: ⁊ propter ſui excellentiã aureis litteris ſcribebat. Eſt eni fauuꝫ cera cõtinens mel. i. caro cõtinens deitatem: vel caro cõtinens deum. Aut fauus eſt mel in cera. i. deus in carne; vel diuinitas in hũanitate: vnde Can. iiij. Mel ⁊ lac ſub lingua eius. Benedicit ſub lingua: eo q poſtq̃ ſacerdos ſua lingua ſup hoſtiam uerba conſecratiõis finiuit: ibi eſt mel diuinitatis: ⁊ lac hũanitatis. Hoc mel guſtauit Jonathas: qñ cũ ſũmitate v̈ge guſtauit de melle: ⁊ exhilarati ſunt oculi eius ut dicitur .j. Reg. xiiij. Scõo addit. Bibi uinũ meũ cũ lacte meo. Illud uinum fuit ſanguis noſtre redẽptiõis qui fluxit de latere chriſti: quod quidem vinum infirmis eſſet ſalubrius vel vtilius ad bibendum aqua fuit admixtũ ,puer. ix. Bibite vinum quod miſcui vobis. Hoc vinum recuſat bibere: qui contradicit paſſioni eius. Bene igit ur vtriuſqz nexꝰ. ſ. fauꝰ et mellis. vini et lactis eſt neceſſarius. Ubi nota q quidã comedunt fauũ ſine melle: ſicut occulti heretici. qui comedunt corpus chriſti: ſed nõ credunt ex eo ,puenire ad eternam ſalutem. Quidam comedunt cum melle non ſuo: ſicut xp̃iani exiſtentes in peccato mortali: qui credunt in eo eſſe ſalutem: ei eſt quidem: ſed non eoruꝫ. Quidã alij comedunt fauum cum melle ſuo: ſicut boni chriſtiani qui ſumunt: ⁊ ſuã ſalutẽ in eo ꝓſtituũt. Et uide q dicit fauuꝫ: ſed non meum. Comedi inquit fauuꝫ ſed non meũ ꝛc̃. Sed mel dicit meũ. Comedi fauum cum melle meo: quia corpus xp̃i chriſti eſt ſalus vnde prouenit noſtra ſalus.

Secundo principaliter tangitur ſingularis dilectio cum ſubditur in principali auctoritate: amici mei chariſſimi. Naz ſuos amicos vocat. ꝑcipue propter tres rationes. Prima eſt propter voluntatum ⁊ affectuũ vnitatem. qz vera amicitia eſt idẽ velle et idez nolle. vt dicit Tulius. Secunda ratõ eſt propter preceptorum adimpletionẽ Joan. xv. Uos amici mei eſtis ſi feceritis ꝛc̃. Tercia eſt propter amoris continuationem prouer. xvij. Omni tempe diligit: qui amicus eſt. Uocat autẽ eos non

Capitulū Secundum.

solum am icos sed charissimos. Unde dicit amic charissimi. i. charitate plēissimi. Ubi nota q̄ iter electos quos amicos appellat: triplex ē differētia Quidā eni sunt onere carnis grauati: qui adhuc gemunt: ⁊ hi habent chari p charitatē quā hn̄t. Quidam alij sunt q̄ carnis pondere sunt soluti: q̄ sunt in celo: ⁊ hi sunt cariores: eo q̄ ꝓmptiores ⁊ expeditiores facti sunt ad amandū. Quidā vo sūt i celo vtraq3 stola uestiti. Et hi sunt carissimi eo q̄ amore dīno fruuntur: ⁊ alacriores: quāto o ꝓpzio nihil residuum est: qō eos aliq̄litet solicitet uel retardet. Uel dicas: q̄ apostoli ⁊ alij electi sūt chari: chariores ⁊ charissimi. Sunt eni chari in quantuz creatura dei. Chariores quia gratia ifor mati. Charissimi quia gloria coronati Ephe. v. Estote imitatores dei sicut filij charissimi. Tertō principaliter tāgit mentalis trāsformatio: cū sub iungitur: ⁊ inebriamini. s. diuino amore. Ex q̄bus verbis datur intelligi: q̄ cōmedere. i. p fidem xp̄o incorpari est bonū. Bibere. i. xp̄o delectari est me lius. Sz inebriari. i. sui obliuisci est optimū. Ubi sciendum q̄ comedentiū hoc ieffabile sacramētū corpis ⁊ sanguinis redēptoris nostri ihesu christi ē differētia triplex. Quidā eni comedūt ⁊ nō bibūt sicut illi qui non sunt amici. Quidā comedunt ⁊ bibunt: sed nō inebriant: sicut illi qui sunt amici nō tamen charissimi. Quidā vo comedūt: bibūt ⁊ inebriant: ut illi qui sunt charissimi. i. perfecti. Qō ꝓbo de oībus p exemplū. Primo. n. dico q̄ sunt quidam qui comedunt ⁊ non bibūt: ut illi q̄ non sūt amici: ut uerbi gratia. Quidā sunt qui i sancta ecclesia diuina precepta ⁊ iustorū exēpla audiūt ⁊ addiscunt: nec tamē ꝓpter hoc uitā suaz corrigūt. Secundo quidā alij sunt qui comedunt ⁊ bibūt: sed non inebriant: sicut amici dei: non tm̄ charissimi ⁊ perfecti: sicut sunt illi qui in sancta ecclesia precepta diuina audiūt: ⁊ celestia plusq̄ terrena amare discunt ⁊ uolunt: ⁊ p desiderio ce lestiū multa pauperibus tribuūt: a prauis opib⁹ se custodiunt: nulla alicui uiolenter rapiūt: predi cationem libenter audiunt: in fide ⁊ opib⁹ bonis ꝓficiūt: ⁊ tm̄ uxores ⁊ filios hn̄t: pignora nutriūt: res suas diligunt: q̄uis his oībus xp̄m ꝓponāt: hi ꝓfecto comedūt: ⁊ amici sūt: qm̄ uiuūt sine crimie Sed adhuc est āplius. s. bibere ⁊ inebriari: ⁊ ideo tertio sūt alicq̄ alij: qui tanta auiditate diuinā scri turaz audiūt uel legunt: ut protinus cūctis terre nis opibus abdicatis: sola celestia ābiunt: parētes uxores: filios: ⁊ domos ⁊ oia transitoria abīciūt: ⁊ solūmodo xp̄m sequūt: uel sequi ⁊ āplecti con cupiscūt: eius desiderio se affligūt: ieiunijs afficiūt lachrymis exercēt meditationib⁹ diuinis. Sola q̄ sūt eterna cogitant: ꝓtēplatiōib⁹ uacant: ad hoc uacantes: ut ea que retro sunt obliuiscentes: in an teriora magis ac magis se extendāt. Et isti quid aliud agūt: nisi q̄ bibentes inebriantur: dū oīum terrenoz̄ p desiderium obliuiscuntur. Iccirco a spōso celesti nō tm̄ amici: sed ēt charissimi uoca i merentur. Un̄ ergo dicit inebriami: glo. i. tor pozē mentis excutite: ⁊ ad amozē eternoz̄ accēsi tp̄ales penas nō sentietis: sicut ebrius q̄ obliuiscit omnium tēporaliū: vnde in ps. Inebriabunt ab ubertate domus tue.

Alius effectus .§. xi.

¶ amor ꝑficiens ē inhesio.

amoris ē inhesio. Pro cuius declaratiōe dicit. b. tho. ꝑma scde. q. xxviij. arti. ij. q̄ iste effectus mu tue inhesionis pōt intelligi: ⁊ quātū ad uim ap̄p̄ hensiuā: ⁊ qu ātū ad uim appetitiuā. Nā quātū ad uim ap̄p̄hensiuā. Amatū dī ē in amante: in q̄tū amatū imorat in ap̄p̄hensione amātis: fm illud Phil. j. Eo q̄ habeā uos in corde. Amans vo dicit esse in amato fm ap̄p̄hensionē: in q̄tum amans nō est ꝓtentus superficiali ap̄p̄hensiōe ama ti: sed nititur singula q̄ ad amatū pertinent itrin secus discrere: ⁊ ad interioza eius ingredi. Sicut de spūsancto q̄ ē amor dī. j. ad Corin. ij. q̄ scrutat etiā pfunda dei. Sed q̄tum ad uim appetitiuam amatū dicit esse in amante: put est p quādā com placētiā in eius affectu ut uel delectet in eo aut in bonis eius apud pñtiam: uel i abntiā p desideriū tendat in ipm amatū p amorē ꝓcupiscentie: non q̄dē ex aliq̄ extrinseca cā: sic cū aliq̄s desiderat ali q̄d pp alterz̄: l cū aliq̄s uult bonū alteri pp aliq̄d aliud: sz pp cōplacētiā amati iterius radicata: vn̄ ⁊ amor dī intim⁹: ⁊ dicūt uiscera charitatis. E cōuerso āt amās ē i amato: aliū q̄dē p amorē ꝓcu piscētie: aliū p amorē amicitie. Amor nāq3 concu piscētie n̄ reqescit i q̄cūq3 extrinseca aut superficiali adeptiōe ul fruitiōe amati: sed q̄rit amatū pfecte hīe q̄si ad intimā illius pueniēs. In amore uero amicitie amās ē i amato in q̄tū reputat bona ul mala amici sic̄ sua: ⁊ uolūtatē amici sic̄ suā: ut q̄si ipe i suo amico uideat bona l mala pati ⁊ affici. Et pp hoc ꝑpuz amicoz̄ ē eadē uelle: ⁊ eodē ꝑ stari ⁊ gaudē: fm phūz i. ix. ethicoz̄: ⁊ i. ij. rheto. vt sic i q̄tū q̄ sūt amici estimat sua amans uideat ēe i amato q̄si idē fact⁹ amato. In q̄tū āt ecōuer so uult ⁊ agit ꝓpter amicū sicut ꝓpter seipsum quasi reputās amicū idem sibi: sic amatum est in amante. Potest autem ⁊ tertio modo mutua in hesio intelligi in amore amicitie: fm uiam read amationis: in quantum mutuo se amant amici: ⁊ sibīnuicem bona uolunt ⁊ opantur. Quāūt amor causet mutuam inhesionem dicitur Can. ij. Dilectus meus mihi et ego illi. Quod uerbuz sex modis exponitur. Primo sic vox est sponse: sponsi imperio parituram: ⁊ promittentis ⁊ dī centis. Dilectus meus mihi: scilicet precepit vt surgerē ⁊ uenirem: ⁊ faciez meam ei oñdaz. Et

¶ amans ꝑ quid ē. cognitio. et eog̃ vtilitas et gaudē.

ego illi.ſ.integerrime ⁊ deuotiſſime obediã: quia ipſe diligit me :⁊ ego illũ:⁊ iõ una ꝑſus debet eẽ voluntas ſui ꝓcipientis ⁊ mei obedientis. Scõo modo exponit ſic. Dilectus meus mihi intendit: quia ſolicitus mihi:⁊ ego illi.ſ. intẽdo ſolicita ſeruire ſibi.q.d.oĩno miranda ẽ ſponſi mei dignatõ quia intendit mihi. Sed miñ laudãda miſeratõ qua efficit ut ego intendã illi. Tertio mõ exponit ſic. Dilectus meus mihi.ſ.cõgruit:q: ſi puritas:ſi ſpecioſitas:ſi generoſitas:ſi fidelitas:ſi qõ ꝓcipuũ eſt charitas mutua in alterutꝝ attendat omnino ꝓgruit mihi ſponſus:⁊ ego illi. Sed oĩa hec habz ipſe ꝑ naturã:ego ꝑ gratiã. Quarto mõ exponit ſic. Dilectus meus mihi:ẽ oĩum laborũ dolorum fatigationũ ꝓciũ ſiue ꝓmium: ſm q ipe dixit Abrahe. Geñ.xv. Ego merces tua magna nimis: ⁊ ego illi.ſ.ſum oĩum laborũz dolorꝝ fatigatõnũ merces ⁊ ꝓmiũ. Omnia.n. ꝓpter me habẽdũ fecit ⁊ ſuſtinuit omnes labores: imo ſeipſum ꝓpt me habenduz dedit. Unde apl̃us.j.ad Corin. vi. Empti eſti ꝓcio magno ⁊c. Quito mõ exponit ſic. Dilectus meus mihi.i. ad meã utilitatẽ bibit calicem paſſionis. Uñ tota eius uita ⁊ tota mors eius fuit mihi.i. ꝓpter me:⁊ ego illi.i.ad gloriam eius ⁊ honorẽ bibam ⁊ dicã. Quid retribuã dño ꝑ omnibus que retribuit mihi:calicẽ ⁊c. Sexto mõ exponitur ſic. Dilectus meus mihi:eſt totum quod amo:qõ cupio:qõ quero. Quid enĩ uenit querere in terris:niſi ouẽ que perierat:⁊ dragmã quã pdiderat:⁊ ego illi.ſ.ſum totum quod amat quod cupit:quod querit.

De ſecunda paſſione.ſ.odij. Capi.tertiuz.

Odiuz quod ẽ amori ꝓtrariũ ꝓut eſt naturale ſic ĩportat quandã diſſonãtiã naturalẽ: ad id q ẽ repugnãs ⁊ corꝛuptiuũ nature:⁊ ſic ẽ in oĩb' reb': ſicut amor naturalis: q̃ iportat ꝓſonãtiaz coactionẽ ad id qõ ꝓuenit rei. Sed ꝓut eſt paſſio: ſic odiũ ẽ quedam diſſonantia appetitus: ad id qõ apꝑhẽdit ut nociuũ ⁊ repugnãs. Qz aũt eſt repugnãs rei: hz rõez mali:⁊ ſic odiũ eſt de malis. Cauſatur aũt odiuz ex amore. Nil enĩ oditur: niſi ꝑ hoc q ꝓtrariatur ẽt ꝓuenienti qõ amat. Dicit ãt aliq̃s odire ſeipm in quantũ uult ſibi aliquod bonũ: quod ei ẽ ſimpliciter malũ ⁊ nociuũ ut peccatũ:⁊ qz uult illud qõ ẽ ꝓtrariũ rõni:⁊ ſi placitũ ſenſualitati. Ueritas in uniuerſali odio haberi nõ põt: ĩportat enĩz cõſonãtiã q̃ cõis ẽ oibus reb'. Sz in particulari põt aliq̃ ueritas odio haberi: quia.ſ. repugnat bono amato: ut cũ q̃s nõ uellet aliq̃ ueruz eſſe quod ẽ vel non uellet ſcire aliquod opus eẽ peccatum ut liberius peccaret: vel cũ q̃s uult latere in peccato odit q cognoſcat veritas peccati: hec tho. prima ſcõe.q.xxix. Triplex eſt genus odij.ſ.oñi dei: viri iuſti:⁊ homis peruerſi: ad Ro.xij. Odientes malũ adherentes bono Math.xviij. Sic faciet pater meus celeſtis. Si nõ remiſeritis unuſquiſq fratri ſuo de cordibus vr̃is.ſ.odiũ: ita.ſ. ut nõ habeatis in corde ex iniurijs receptis.

Odit deus ſed ſine ſui mutatione.
Odit iuſtus ſed cum diſcretione.
Odit impius ſed cũ malignatione.

Qctum ad primũ .§.I.

dixit Achior holoferni: ut habet Judith.v. De illoz.ſ.iſrahelitarũ: q̃ ſoli colebãt verũ deũ odit iniq̃tatẽ: Jacob dilexi:eſau odio habui. Jacob q̃ interpretat ſupplantator: ſignat bonos ſupplãtantes. id ẽ oñantes ⁊ vincentes demones ⁊ uicia. Eſau interpretat fruſtra uel rubeus: ⁊ ſignat peccatores rubeos peccatis: q̃ fruſtrant ſine ultimo. Odit aũt deus: nõ ſm paſſionẽ que ẽ cũ trãſmutatione corꝑali: ſicut odiunt aialia: quia deꝰ icorporeus eſt. Nec etiaz odit cũ mutatiõe affectus ⁊ uolũtati ſic odit angel' ⁊ hõ q̃ uariãt ĩ affectib' ⁊ motib' uolũtatis. Deus autẽ imutabilis ⁊ vnicũ uoluntatis. actũ habet: q̃ nõ differt a ſua uoluntate ⁊ eẽntia. Eſt ergo odiũ dei ad creaturrã: ipa ſubtractio gratie: uel nõ ꝓferre eaz ⁊ punitio peccati. Et qz oĩs creatura in quantũ creatura bona eſt: qz a deo facta: ideo bene dicitur Sapi.xj. Diligis omnia que ſunt:⁊ nihil odiſti eoꝝ que feciſti. Diligit utiq̃z omnia ad eẽ naturale. Nec odit ſeu punit peccatorem in quantum creaturam: ſed in quantum peccatorem. i. rõne mali: quod ipſe deꝰ non facit. Quãuis aũt odiat omnẽ iniquitatem: precipue dicit Salamon ſex odire:⁊ permaxime ſeptimum quod addit. Dicit enĩ ꝓuerb.vj. Sex ſunt que odit dominus: ⁊ ſeptimũ deteſtatur aia eius. Oculos ſublimes. i. ſuperbos ⁊ arrogantes. Linguã mendacem: que.ſ. eſt habituata in mẽdacijs dicendis. Manus effundentes ſanguinem innoxium. i. crudeles ⁊ homicidas. Cor machinans cogitationes peſſimas: ut facientes cõiurationes ⁊ ꝓditiones tractantes. Pedes ueloces ad currendum in malum. i. qui precipitantur ⁊ ſine conſideratione feſtinãt ad mala. Proferentẽ mẽdacia: vt oſtendat differentiã a ſecũdo: ubi dictum eſt: linguam mendacem quaſi declarans ⁊ magis determinans quod dixerat ſubdit. Teſtẽ fallacez. i. mendaciũ in iudicio: ⁊ qz predicatores dicuntur teſtes dei: iõ ſi ſint fallaces: vt.ſ. non dicant uera vel ad debitum finẽ ſed ꝓpter lucruz uel honorẽ ꝓpriũ aut nõ bñ uiuant: facientes qõ docent: hos odit deus. Septimũ eſt qui ſeminat inter fratres diſcordias. Quia ergo iſta odit deꝰ: ab his debet

quilibet cauere: ne odio habeat a deo.

Quātū ad secūdū .§.II.

Dī Amos. v. Odite malū ⁊ diligite bonū. Odium ãt hñt iusti ad tria mala. s. offēse deitatis: collecte praue societatis: ⁊ nociue ꝓpinq̄tatis. Hñt ꝑmo odio oēm iniq̄tatē: inq̄tū ē offensa dei: ⁊ ꝓxa rō nez: siue sit in se siue in alijs. Juxta illud ps. xviij. Oēm uiam iniquā. i. actū iniq̄tatis odio habui. Unā ⁊ magister sen. in. iij. dis. xiij. dicit q̄ penitē est peccata odire. s. cōmissa ⁊ē. Discernūt tñ iusti naturā a culpa in odio suo. Nā ita odiūt culpā i se ⁊ in ꝓximis: q̄ diligūt naturā: ⁊ merito: q̄ crea tura in quātū creatura a deo est ⁊ bona: ⁊ iō diligēda ⁊ amāda. Et q̄ cuiusdē rōnis est uelle alicui bonū ⁊ appetere illi aliq̄ malu: q̄ ꝓcederet in bonū eius. Sicut desiderare absciſionez manus: ut seruaretur uita hois: iō recte iusti aprant aliq̄ mala tpalia peccatorib⁹: ut emēdēt de iniq̄tatib⁹ suis. Et signū huius. s. q̄ diligāt naturā: ⁊ odiant culpā est: q̄ cū uideāt idigētiā nature: subueniūt illis quoz uitia odiūt: ⁊ hoc ē q̄ dō ait Aug⁹. Sic diligendi sunt homines: ut eoz nō diligant erro res: q̄ aliud est odisse quod fecerūt. s. peccatuz et aliud ē odiōse q̄ facti sūt. i. naturā q̄ dō utiq̄ ñ lz: Et dis. lxxxvi. dicit leo papa. Odio habeant pec cata nō hoies: coꝛrigantur tumidi: tollerantur in firmi: et quod castigare seuer⁹ necesse est: non se uiētes aio plectantur sz medēris: hec ille. Odit iustus prauam societatem: ex eo q̄ multū potest nocē. Juxta illud ps. Odiui ecclesiam malignan tium. Et precipue societas hēticorum odienda ē et uitanda: quia ut dicit ap̄s. Sermo eorum ut cancer serpit: sed et iustus ihēlus syrach dic̄ Eccī xxv. Tres spēs odiuit aia mea: pauperē superbū: diuitem mendacem: et senem fatuū et insensatuz: Pauper superbus est: qui rebus tpalibus indigēs ita se habet in exteriori apparatu: ac si diues eēt. Ul̄ q̄ vacu⁹ scia ⁊ intellectu: poīt se ad ardua ⁊ sub tilia. Ul̄ q̄ vacu⁹ sciētia et i vtrutib⁹ puus: magna de se extimat. Diues magis detestabilis i mēdatō quia non habet occasionem mentiēdi. s. necessita te. Uel diues in uirtutibus et scientia: cuius men datiū multum nocet: Senem fatuū in locutōib⁹ uanis et lasciuis. Insensatus quo ad cognitoz spū alium. Odit iustus nociuam ꝓpinquitatem. Pro pinqui enim hois: coīt non querunt nisi terrena de eis: honoꝛes et diuicias et hmōi. Et diligē eos in hmōi esset assentire uoluntati coꝛ: et tradere se mūdo. quod fiendum non est: sed detestandū: et odiendi sunt q̄tum ad ista. i. habēdi in displiciē tia. Et sic intelligitur quod xp̄s ait. Qui nō odit patrem et matrem fratres et soroꝛes ⁊ē: nō potest esse meus discipulus. Et illud Job. xij. Qui odit aiaz suam in hoc mundo. i. q̄tuz ad ea que sunt mundi: ut uitia et peccata: ⁊ delectaiones carnis habendo in detestatōnem et uitando: in uitā eter nam custodit eam. Et quod ait ap̄lus. Quia ne mo unquam carnem suam odio habuit: sed nu trit et fouet. Uerum est quātum ad ea que sūt ne cessaria uite: sm instinctum etiam nature.

Quātū ad tertiū .§.III

dicitur de fratribus Joseph: q̄ oderant eum nec poterant quicquā pacifice loq̄ Gen. xxxvij. Et de egyptijs q̄ oderant filios isr̄l Exo. i. Et de esau q̄ oderat iacob Gen. xxvij. Et coīter mali odiūt bo nos. Et ratō ē: quia ueritas odiū parit ut dicit sa lustius ⁊ iusti veritatē dicūt reprehēdētes malus cū oportz pp q̄ dicebat xp̄s. Me odit mūdus: q̄ testionium phibeo de illo: quia opa ei⁹ mala sūt Joh. vij. Sed aduertenduz q̄ pueꝛsi odiūt deū: ꝓximū ⁊ animū suum. Odiūt quidē deū: in quā tum ē punitor sceleꝛ suorū: ⁊ flagellat ⁊ phibet mala q̄ optant ꝑpetrare: ꝑ aliq̄n non valent: ⁊ ip si ē maximum pctm̄ quia directe ꝓtra charitatez dei: ⁊ ē ꝓditō demonū ⁊ damnatorum: q̄ deum odiunt quia punit eos: ⁊ de hoc psal. Supbia eoꝛ q̄ te oderūt: ascēdit semp. Odiūt mali se ipos: quia ea faciūt: que sūme nocēt eis. s. peccata. Unq̄ diceret se quis odire: q̄ seipm occidēt. Sed hoc agit peccator occidendo p iniq̄tatem: aiam suam. Unde psal. qui diligit iniq̄tatem: odit ani mam suam. quātū. s. ad ptē itellectiuā q̄ est pars ꝓncipalioꝛ. Nā quātū ad ptē sensitiuā nimis se di ligit. Odiūt ⁊ ꝓximos intendentes malū eoꝛ in quātū maluz. i. i nocumētū solū eoꝛ. Sed ut dic̄ Job. i canonica ꝓma. c. iij. Qui odit fratrē suum: homicidia est: occidēs. s. aiaz suā ⁊ ꝓuans gratia: Hoc aūt phibet in Leui. xix. vbi dicit. Ne oderis fratrē i corde tuo. Odiūt autē coīter bonos q̄ re phendūt eos: sicut odibat achab micheā: dicens: Nō ꝓphetat mihi nisi malū et iccirco odiui euz. iij. Reg. xxij. Sed q̄ odit correctionē minuet uita dī Ecclīastici. xix. De odio quō sit peccatum: ⁊ q̄ graue ⁊ mortale: habes in secūda parte.

De tertia passione que dicit desideriū ⁊ q̄rta que dicitur abhominatio. Capitulū quartuz.

Tertia passio dici

tur ꝓcupiscētia seu desideriū. Pro cuius declaratione ē sciēdū: q̄ bo nū delectabile sm sensū: un quātuz sibi appetitū adaptat quodāmō ⁊ ꝓformat: sic causat passionē amoꝛis. In quātū vo ipm bonū abns attrahit ad seipm appetitū: causat passiōez q̄ dicit ꝓcupiscētia. In quātū āt ipm bonū quia pñs habet appetitū in seipso: sic causat passionē q̄ dī delectatio. Et sic ꝓprie appetit⁹ delectatōis ꝑz sēsuū q̄ ptinz simr̄ ad aiaz ⁊ coꝛp⁹: dī ꝓcupiscētia.

p odiūt mali bonos.

p odiūt mali deū: ꝓximū et animā suā.

p desiderium ē passio tertia.

vt sonat ipsum nomen. Et est passio in appetitu concupiscibili: cui opponitur passio i noiata: que pōt dici abhoiatio. Et pōt dici q̄ sit triplex ꝙ cupiscentia. Prima spūalis. Sapi. vi. Cōcupiscē tia sapientie pducit ad regnū. Impropie tn talis appetitus dicitur ꝙcupiscentia: cū sit de spūalib⁹ pertinentibus ad uoluntatem. Magis ꝓprie dici potest desiderium: qō importat simplicē motum in rem desideratā. Dicit tamē ꝛ ꝙcupiscentia pp similitudinē quandā: uel ꝓpter intentionē appe titus superioris partis: ex quo fit redundantia in inferiorem appetitū. Juxta illud. Cor meū ꝛ caro mea exultauerunt. Alia ꝙcupiscentia dicit natu ralis: ꝛ hec est appetitus delectabilis cōuenientis nature animalis: seu de his quibus natura corpo ris sustentatur: uel quātum ad naturā idiuidui: vt cibi ꝛ potus: vel quantum ad naturam speciei vt in uenereis. Tertia est concupiscentia aialis: q̄ .s. non de his est que afferūt delectationem p sen sum carnis uel sustentationem: sed sunt delecta bilia fm apprehēsionē imaginationis: aut alicui⁹ huiusmodi acceptionis: sicut pecunia: ornatus vestium ꝛ huiusmodi. Quando quelibet harum concupiscentiarū a ratione reguntur bone sunt. Quando aūt sunt preter uel contra rationem. s. prout in eis est amor inordinatus ad creaturam sic sunt male. Et ponuntur esse tres radices seu cause omnium malorum. i. Joh. ij. Omne quod est in mundo: aut concupiscentia carnis: quod p tinet ad secūdam: aut concupiscentia oculorum quod pertinet ad primam: aut est superbia vite. Et hec est tertia radix que pertinet ad iordinatū appetitum boni ardui: ut bonorum excellentie et hmōi. Et sicut ad primas duas pñt reduci omnes passiones concupiscibilis: ita ad tertiā oēs passio nes irascibilis Et sciendū q̄ ꝙcupiscētia naturalis nō pōt cē infinita i actu: ē. n. eius qō natura requi rit. Natura enī semp tendit in finitū ꝛ certū: sed pōt eē infinita p successionē: q. s. post acceptū ci bum iterum uult cibū. Un dns samaritane dixit Jo. iiij. Qui biberit ex hac aqua nō sitiet iterum. Sed ꝙcupiscētia nō naturalis: est oīno infinita: sequtur enī rōnez. Rō āt pōt i infinitū ꝓcedē. Un ambro. Nec finis unq̄ nec sacietas aderit cupiditati: dist. xlvij. sicut hi. Hec. b. tho. pma scōe. q. xxx. arti. ij ꝛ iij. De malo usu huius passiōis oī a grego. Cū mēs cepta desideria sequtur: seruire reb⁹ ꝙuincit: q̄rū amore supat. xiij. q. i. §. i. Et leo papa. Uirū catholicū sicut nullo errore: ita nulla cupiditate implicari oportet: dicente scriptura. Post ꝙcupi scentias tuas ne eas ꝛē.

Sciendum q̄ est .§. I.

triplex genꝰ desideriorum. Est. n. desideriū iustorum peccatorum: desideriū iustorum: desideriū beatorum.

De ꝓmo dicit ps. Desideriū peccatorum pibit. Est enī hoc desideriū plenū passionibus carnis: ꝛ iō sicut ois caro fenū cito deficiēs a sua viriditate: sic desideria prauorum. Sz quātū dānū inferāt ho minib⁹: oñdit apls. j. ad Thimo. vj. dicēs de ama toribus mundi. Qui uolūt diuites fieri incidunt in desideria multa ꝛ inutilia: que mergūt hoiem in interitum. Dnt. n. desideria peccatorum: mltpli citatē: inutilitatē:: ꝛ nocibilitatē: fm auctoritatez apli inductam. Quia igitur multa sunt: iō nō facienda seu sequenda. Juxta illud ad Ro. xiij. Curā carnis ne feceritis in desideriis: nimis enim multiplicātur. Inducūt. n. perturbationem fm illud qō dixit Marthe dns. Turbaris erga plu rima. Sicut. n. desideria iustorum sunt vnita i fine: ꝛ ideo pacifica: quia in vnitate non potest esse oī uersitas uel ꝓtrarietas. Jta desideria malorum sūt diuersificata in uariis uitiis inuicem rixantib⁹. ij. ad Thimo. iij. Seducuntur variis desideriis. i. a deo seorsum ducunt seu sepantur: ꝛ iō non ē cum eis dns vnitatis ꝛ pacis. Adducunt hostiū multi plicationē pp qō. j. Pe. ij. oī: obsecro uos tāq̄ ad uenas ꝛ pegrinos abstinē a carnalib⁹ desideriis q̄ militāt aduersus aiaz. i. milites ifernales secu tra būt ad pternēdū aiaz. denū iudiciū ōi ꝛ pūitōez iferūt ps. lxxvj. Nō sūt fraudati a desiderio suo qō. s. habuerūt circa cāes ex uitio gule. Et sequt: Adhuc esce eorum erāt i ore ipōrum: ꝛ ira dei ascēdit sup eos. Scōo q̄ iutilia sūt hmōi desideria: iō fugiēda sūt. ij. ad thimo. ij. desideria āt iutilia fu ge. Dnt. n. vnitatē diere. ij. Onager assuet⁹ i soli tudie i desiderio aie attraxit uētū amoris sui. O nager ē hō passiōib⁹ bestialib⁹ dedit⁹: hoc ē assue tus i solitudine. i. ād ea q̄ sūt mūdi i desiderio aie ipm. s. sequēdo: desideriū hoc inde attrahit uētū .i. vanitatē. Nō. n. exequēdo desideriū suū ꝙsequt intētū. s. dctationē ꝛ ptentamētū: sz uanitatē quā amat. Prebēt ꝛ hec desideria fuitutē. Un greg. Cū mēs cepta dēsideria .i. ꝙcepta sequt: fuire reb⁹ ꝙuincit q̄z amore supat. xiij. q. j. §. j. Tollunt vi uacitatez Prouer. xxi. Desideria occidūt pigrū: Noluerunt enim manus eius quicq̄ operari. To ta die concupiscit ꝛ desiderat. s. mala. Et quia non operatur bona opera unde anima uiuit: iō in mortem anime incidit. Tertio q̄a nociua sunt: ideo abneganda ꝛ abūcienda Thi. j. Abne gantes impietatem ꝛ secularia desideria: sobrie ꝛ pie ꝛ iuste viuamus in hoc seculo. Hoc enī ab ūciendo homo viuit sobrie quo ad se ad Gala. quinto. Spiritu ambulate ꝛ desideria carnis nō perficietis. i. sobrie viuetis: si fm spiritum: id est rōnē vixeritis: q̄ ipa abdicat seclaria desideria. Uiuit pie quo ad deum expectando et desiderādo aduentum eius cum bonis operibus. De impijs autem dicitur Michee. vij. Dominum deum nō

· quinto ·

Capitulū Secūdum.

desiderabunt. Uiuit iuste quo ad primū seruans illud .j. Thessa. iiij. Nullius aliqs desideretis.
De scdo desiderij genere dr̄ puerb. xj. Desideriū iustoz oē bonū. Et istud desideriū principaliū est voluntatis: sed aliqñ ēt ē z sensualitatis. Ut cū qs desiderat aliq̄ corpi necessaria uł utilia bono mō z fine. Desiderāt aūt iusti pcipue tria. s. sui iustificationē z obeditionē ps. cxviij. Mandata tua desiderabā. s. implere. Itē pcupiuit aia mea desiderare iustificationes tē. Scdo desiderāt primi hedificationē z pfolationem Ro. j. Desidero uos videre ut aliqd uobis ipartiar gratie spūalis. Et sic xp̄us dixit. Desiderio desideraui hoc pascha māducare uobiscū Luc. xxij. Hoc. n. desiderauit valde: iō desiderauit: qz agn' ille cōmest' q̄ dicit pascha: signabat passionem z sacram cōionem q̄ p nostri utilitate desiderabat ipleri. Tertio desiderāt dei uisionem uel fruitionē Isa. xxvj. Aia mea desiderauit te i nocte: i. i uita pñti tē. Phil'. j. aplus desideriū ingt hñs. Lupio dissolui z esse cū xp̄o. De tertio desiderij genere dicit ps. cij. Qui replet in bonis desideriū tuum. Nunq̄ impletur desideriū alicuī: nisi sit beat'. Hoc autem desideriū est totaliter remotū a passione: z cū desiderīū ppter importet z magnā auiditatē ad rem desideratam pp cōplacētiā ad ipsam: z carentiā habitionis illi' rei. Sic cū qs desiderat pecuniā uel alia: ipaz tūc nō hz. In desiderio beatoz est pmū. s. qz nō fastidiūt extimationē illius boni: sz hñt sūmā auiditatē z cōplacentiā ppter qō dr̄. j. Pe. i. In quē desiderāt angeli pspicere: sed scōm nō ē in desiderio eoz: qz non carēt: sed continue possidēt illud bonū. Uñ ad hoc bonū desideran duz iuitas sapia que dr̄ est: ait Eccliastici. xxiiij. Transite ad me oēs q̄ pcupiscitis me. i. desiderātis: z a generationibus meis iplemini. i. a bonis q̄ genero. Hoc ē in fūdo creaturis saturabimini: sz sine fastidio. Uñ subdit. Qui edūt me. s. possidēdo uel fruendo p gloriā: adhuc esuriēt: z q̄ eluci dāt me. i. clare cognoscūt qō nō fit nisi in patria: vitā eternā habebūt. Abhoiatio ē q̄daz fuga z uitatio eius qō qs odit uel ei displicet. Sic desiriū ē q̄dā mot' pcupiscibilis tendēs in rē amatā. quā pñtem nō hz. Sūt aūt q̄dā inter cetera que faciūt hoiem deo abhoiabilē: z iō uitanda. Et pmū ē in cogitationib' z affectibus imundialitas Osee. ix. Facti sūt abhoiabiles sicut ea q̄ dilexerūt Scdz̄ propositis istabilitas. Uñ i figura Leuit'. xi. dicit. Oē qō supra pect' suū gradit z hz m'tos pedes abhoiabile erit uobis. Gradit supra pect' .i. p terrā q̄ hz mentē fixā i terrenis. Hz multos pedes q̄ diuersa ppositā hz: z nō firmat in eis: cū bona sūt. Tertiū puersitas in iudicijs puer. xvij. Qui pdēnat iustū z iustificat ipiuz uterq; est abhoiabilis apud deū. Quartū in ptractib' dololi tas puer. xx. Pondus z pond': mēsura z mēsura vterq; abhoiabilis est apud deū. Quintū psuetudinis tenacitas Job. xv. Abhoiabilis ē q̄ bibit q̄si aquā iniqtatē. Aq̄ potus est psuetudinarius: z iō signat peccati psuetudinē.

De quinta passione que dicitur delectatio vel gaudium. Capitulum quintum.

St alia passio in

appetitu sensitiuo q̄ dr̄ delectatio vel gaudiū. Pro cui' declaratione sciēdū: q̄ ista ē differētia int' aialia z alias res materiales: qz alias res materiales qñ pstituunt in id qō puenit eis fm naturā: hoc non sentiūt: sed aialia hoc sentiunt. Et ex isto sensu causat q̄dā motus aie in appetitu sensitiuo z hic motus est delectatio: q̄ est passio. Delectationum aūt quedā ē corpalis: q̄. s. psequit adeptionē eoz: q̄ ad naturā corpis ptinēt: sicut sūt cibi: potus: z venerea. Et ista ē cōis nobis z brutis. Alia spūalis ē q̄ psequit adeptionē eoz q̄ ptinēt ad intellectuz: z ista ē cōis nobis z angelis: z dicitur gaudiū. Uñ gaudiū ppie est spēs delectatōis. Et talis delectatō que est i voluntate. nō est cū trāsmutatiōe corpalis: sicut delectatio corpalis: z quelibet alia passio: sed iportat simplicē motū uolūtatis. Unde dicit Aug'. i. xiiij: de ciuitate dei. Qd nil ē aliud letitia: q̄ voluntas in psuetudine eoz q̄ uolum'.

Itez circa delecta .§.i

tiones fuit duplex error antiquoz. Nā epicuri dixerūt oēs eē bonas. Sz i hoc decepti sūt qz nō distiguebāt int' simplr bonū: z bonū fm q̄d. Cū g̃ delectatō sit q̄es: si io i q̄ desciit appetitus: sit simplr bonū: puta qz ē fm rōez: z illa delectatō ē simplr bona. Sz si sit bonū fm q̄d: puta puenīēs sēsui: sz ptraria rōni: erit delectatō bona fm q̄d. i. sēsui: sz mala simplr: lz apparēs bona ut fornicatio. Alij vt stoici arbitrabāt eē dicēdū oēs delectatōes sensibiles eē malas: moti ex hoc: ut qz hoies sunt pni ad hmōi delectatōes imoderatas: ab ipis se retrahētes ad mediū vtut puenirēt: sz ista extimatio nō fuit puenīēs. Nam cū nullus possit viuē sine aliq̄ corpali delectatōe: si illi q̄ docēt oēs delectatōes eē malas: dephendant aliqs delectatōes suscipe: magis hoies ad delectatōes erūt pclines: exēplo operū vboz doctrina ptermissa. In opatiōib'. n. et passionib' hūanis in q̄b' expientia plurimuz ualet: magis mouēt exempla q̄ uerba. Dicendum igitur q̄ delectationum aliqua est bona: illa videlicet in qua appetitus superior uel inferior requiescit in eo quod conuenit rationi uel legi dei: et que est de operatione bona. Magis enim

p declaratio ul' gñ ē q̄nta passio.

p Delectatio dup' est.

p Prima delectationē erroneū antiquū.

p hō ē abominabil' deo q̄ mitto.

est ꝓpinqua delectatio opationi q̄ desiderio. Desideriū aūt dicit bonū: qō est de bona opatione. Alia delectatio est mala: illa vz in qua appetitus inferior uel superior requiescit in eo: qō discordat a rōne uel a lege dei: uel etiā q̄ ē de mala opatione. Optima aūt delectatio inf hūana ē in fruitione dei. Nā optimū in vnoquoq; ē finis eius. finis āt est duplex: qz ul ipa res uel usus rei. Ut finis auari est pecunia uel usus pecunie. Ultimus autem finis hois est deus: q̄ est summū bonū: uel fruitio eius: qui importat delectationē quādaz i ultimo fine. Et i hoc errauit plato: qui cū extimaret oēz delectationē ꝓsequi generationē ⁊ motū: qō tn ē falsum: sequebatur fm eum: nullam delectatiōez habere rationē ultime pfectionis. Et nota q̄ delectatio nō sensualis: que est cōis bonis ⁊ malis. s voluntatis: est quasi regula ⁊ mensura bonitatis vel malicie moralis. Scōm eni q̄ quisq; delectat fm rationē. Sic reꝑhendit bonus uel malus. b. Tho. ꝑma secunde. q. xxxiij. Causat āt delectatio istos effectus: delectationē: desideriū. Aliqn etiā usum rōnis impedit ⁊ delectationē pficit vi de declarationē notabilē ꝑma scōe. q. xxxij.

p delectatio ꝓfectam ē in fruitione dei.

p delectatio mitigat ab opatione. a motu. a spe. a memoria. ⁊c.

Causatur autē .§. II.

delectatio ab opatione: sicut a ꝓpria ⁊ ꝑma cā. Nā cum ad delectationē duo ꝓcurrant. s. cōsecutio boni conuenientis: ⁊ cognitio huiusmodi adeptionis: vtrūq; ꝓsistit in quadā operatione. Nā actualis cognitio quedā operatio ē: siliter bonuz ꝓueniens adipiscimur quadā opatione. Ipsa etiā operatio ꝓpria bonum quoddā ꝓueniēs ē. Itē causatur delectatio a motu ꝓpter trāsmutatiōez que ibi fit. Et hoc tripliciter. Primo ex parte nostri qui delectamur trāsmutatio eni efficitur nobis delectabilis ꝓpter hoc: q̄ natura nostra trāsmutabilis est ꝓpter hoc: quia qō est nobis conueniens nūc nō erit nobis ꝓueniens postea. Sicut calefieri ad ignem in hyeme ⁊ postea in estate. Et ex parte boni delectantis qō ꝓungit nobis. Nā actio ꝓtinuata alicui⁹ agētis augz effectū. Quāto eni q̄s diutius appropinquat igni tanto magis calefit ⁊ desiccatur. Naturalis aūt habitudo i q̄dā mensura cōsistit: ⁊ ideo quādo cōtinuata pītia delectabilis superexcedit mensurā: remotio efficit delectabilis. Tertio ex parte ipius cognitiōis Nā cū homo desideret cognoscere aliquod totū ⁊ pfectū: cū aliq̄ nō poterūt apꝑhēdi tota simul: in his delectat trāsmutatio: vt unū transeat ⁊ alterū succedat ⁊ sic totū sentiat. Si āt sit aliq̄ res cuius natura sit intrāsmutabilis: ⁊ nō possit i ea fieri excessus naturalis habitus p ꝓtinuationem delectabilis: ⁊ que possit in totū suuz delectabile simul mouere: nō erit ei trāsmutatō delectabilis. Et quanto alique delectationes plus ad hoc accedunt: tanto plus continuari possunt. Item causatur delectatio ex spe: in q̄tum videlicet per eam fit coniunctio rei delectantis a delectato: nō solum fm apꝑhensionē: sed etiā fm facultatē uel potestatem adipiscendi bonuz quod delectat: ad Ro. xij. Spe gaudentes. Itē memoria causat delectationem: non quidē in quantū est rei absentis: sicut nec etiam spes: sed in quantū per eaz fit coniunctio fm apprehensionē tantum ad rem delectabilē ps. Memor fui dei ⁊ delectatus sum. Itē tristicia non in quātū tristicia: sed in quantū facit memoriaz rei dilecte: ex cuius sola apprehē sione delectatur: q̄uis de eius absentia tristetur. Fit etiā memoria tristicie delectabilis ꝓpter subsequentem euasionem. Nā fm q̄ hō apꝑhendit se euasisse tristia ⁊ dolorosa accrescit ei materia gaudij ps. Fuerunt mihi lachryme mee ⁊c. Per panem eni intelligitur refectio delectationis.

p beneficia renlet ant de lectatiōe.

Itē operatio aliorz causat in nobis delectationē. Et hoc tripliciter. Primo in quantū p opatiōez alicuius ꝓsequimur aliqō bonū. Scōo in q̄tum per opationes aliorz efficitur nobis aliqua cognitio uel extimatio ꝓprij boni. Et sic ex laudatiōe ⁊ honoratione aliorz ⁊ dilectōne que fit nobis delectamur. Tertio in quantum ipse operationes aliorū si sint bone extimantur ut bonū ꝓprium ꝓpter vim amoris qui facit extimare q̄s amicuz eundem sibi. Unde in. ij. epla Joh. Gauisus sum valde: quoniā inueni de filijs ābulantes in veritate. Item. bn facere alteri causat delectationez. Et hoc tripliciter. Uno modo p compationē ad effectum: qui est bonū in altero cōstitutū: i q̄tuz reputamus ut nostrū. Scōo p cōpationē ad finē q: per hoc q̄ alter bn facit: sperat cōsequi aliqō bonū sibi: uel a deo uel ab hoie. Spes āt ē causa delectatiōis. Tertio mō p cōpationē ad ꝑncipiū: qō ꝑncipiū ē triplex. Unū ē facultas bn faciendi. Nā p hoc fit quedā imaginatio abundātis boni in se: ex quo possit alijs cōicare. Aliud ꝑncipiuz est habitus inclinās: fm quē bn facere fit alicui ꝓ naturale. Tertiū est principiū motiuuz. i. amor: puta cū aliquis mouetur ab aliquo quem diligit ad benefaciendū alicui. Itez simulitudo est cā delectationis. Nā ipe est causa amoris: q̄ causat delectationem. Si autem simile fit corruptiuum ꝓprij boni: qō pōt esse p excessū: sicut patet in superabundantibus cibis: sic generat fastidium non delectationem. Item admiratio causat delectatioez. Est. n. admiratio desideriū qōdaz sciendi: quod in homine cōtingit ex hoc q̄ uidit effectum: ⁊ ignorat cām. Uel ex hoc: q̄ cā talis effect⁹ excedit cogitatōnez uel facultatē ei⁹: ⁊ iō admiratio est causa delectatiōis: in quantuz habet adiunctam spem consequēdi cognitionē eius qō scire desiderat: ⁊ ꝓpter hoc omnia mirabilia sūt

Capitulū Quintum.

delectabilia. Et cum delectator habeat duo. ſ. quietem in bono ⁊ hmōi quietis perceptionē: ꝙtum ad primū cum pfectius ſit contemplari veritatez cognitam ꝙ̄ inquirere ignotā: ꝓemplatiōes rerū ſcitarū per ſe loquendo ſunt magis delectabiles ꝙ̄ inquiſitiōes rez ignotarz. Quantū ad ſecūdū inquiſitiones ſunt qñq; delectabiliores ꝓpter finem ꝙ ex maiori deſiderio procedūt: unde homo maxime delectatur in his que de nouo inuenit uel didicit hec oīa Tho. prima ſcōe. q. xxxij. Et nota ꝙ delectationes ſpūales intelligibiles ſi cōparentur delectationibus ſenſibilibus corpalibus: ſimpliciter et ſecundū ſe loquendo ſūt maiores. Et hoc apparet ſecūdū tria que requirūt ad delectatōnē: ſ. bonum coniunctum ⁊ id cui ꝓuenit et ipa coniunctio. Naz ipſm bonum ſpūale eſt maius ꝙ̄ bonū corpale ⁊ magis delectum: cuius ſignum eſt ꝙ homines a maxīs uoluptatib⁹ corporalibus ſe abſtinent: ut non perdāt bonorem qui eſt bonū intelligibile. Similiter ipſa ps itellectiua ē nobilior ⁊ magis cognoſcitiua ꝙ̄ ſenſitiua. Coniunctio autem utriuſque eſt nagis intima et perfecta et firma. Intimius quidem eſt: quia ſenſus ſiſtit circa accidentia rei exteriora. Intellectus uero penetrat uſque ad rei eſſentiaz. Perfectior eſt quia ꝓiūctionis ſenſibilibus rei ad ſenſum adiūgit motus: ꝙ ē actus iperfectus: unde delectatōnes ſenſibiles non ſūt tote ſimul: ſed eis aliquid tranſit aliꝙd reſtat ꝓſumandum ut patet in delectatione ciboz et uenereorū. Sed intelligibilia ꝓiunguntur itellectui abſqz motu: unde delectatōes eoz ſūt tote ſimul et ſic ſunt magis perfecte. Eſt enim firmior quia delectibilia corpalia ſunt corruptibilia et cito deficiunt: bona uero ſpūalia ſunt incorruptibilia. Sed quo ad nos delectatōnes corporales ſūt magis uehementes ſpūalibus ꝓpter tria. Primo quia ſenſibilia ſūt magis nota quo ad nos. Scōo quia delectatōnes corpales ſūt paſſiones appetitus ſenſitiui ſunt cum aliqua tranſmutatōne corporali. Tranſmutatio āt eſt delectabilis homini quaſi ei naturalis. Sed tranſmutatō corporalis non eſt in ſpūalibus delectatōnibus: niſi per quādam redundantiam ab appetitu ſupiori in inferiorē. Tertio quia delectatōes corporales appetūt ut quedam medicine ꝓtra corporales defectus et moleſtias: ex quibus triſticie quedaz ꝓſequuntur in hoie. Uñ delectatōnes corporrales ſuperueni entes huiuſmodi triſtitiꝫ magis ſentiūtur: et per ꝓſequens magis acceptantur ꝙ̄ delectatōnes ſpūales: que non habent triſtitias contrarias Tho. prima ſecunde. q. xxxj.

De gaudio ua .§.iij.

rio. Gaudete in dño ſemp ait aplus ad Phil. iiij. Nōndū ꝙ gaudere nāliter quilibet deſiderat. Sz eſt gaudiū criminale qō ꝓgruit peccatoribus: et hoc ē gaudere. Eſt gaudiū ſpūale qō ꝓgruit iuſtis viatoribus: ⁊ hoc ē gaudere in dño. Et ē gaudiū quod ꝓgruit cōprehēſoribꝰ ⁊ hoc ē gaudē i dño ſemp. De his gaudiꝫ variꝫ nōbilē diſtinctionez ponit Petrus de tarantaſio ſup epl̄am pauli ad Phil. iij. circa finē ſic dicēs. Quidā gaudēt i vanitate mūdi. Alij in voluptate peccati. Tertij in voluptate boni. Quarti in uiſione dei. Primū gaudiū ē piculoſū ⁊ vanū. ſecūdū pnitioſū ⁊ inſanum. tertiū gratioſum ⁊ bonū. quartū ē glorioſū ⁊ uerum. Eſt ergo primo gaudiū mūdi: de quo Job. xvj. Mundus gaudebit. Hoc oñdit nō eſſe bonū quartuor. Primū falſitas caſus. Merito timet ⁊ nō gaudet qui uidet domū ꝓximi cōburi. Jō Iere. xlv. Quos plātaui ego cuello: ut luciferum: adam: iudā: ⁊ vniuerſaz terrā hanc: ut oīlu uio: ⁊ tu queris tibi grandia. Hoc precipue ꝓbat vanitatē gaudij: ꝙ gaudemus in ſtatu quo poſſumus dānari. Secūdū ignorātia ſtatus. Merito dolet ⁊ nō gaudet viator: qui dubitat de rectitudine uie. Nemo autez ſcit an amore uel odio dignus ſit Eccliaſtes. ix. Et iō Thob. v. Quale gauduz mihi eſt ꝙ in tenebris ſedeo. Tertiū ē cauſe gaudij tranſitus. Plus dolet ꝙ̄ gaudeat pī videſ filium hodie naſci ⁊ cras mori. Sic ⁊ mūdus trā ſit de quo gaudemus. Jdeo Job. xx. Gaudiū ipocrite. i. mundi inſtar pūcti. Quartū ē multiplicitas reatus. Uane expendit ſupflua ꝙ caligat ad multa. In multis enim offendimus oēs qō emendare tenemur luctu: ideo vane gaudem⁹ Iſa. xxij Uocauit dñs ad fletum ⁊ planctū ad caluitium ⁊ ecce gaudium ⁊ exultatio ⁊c. Secundo ē gaudium peccati de quo Eccliſtici. xix. Qui gaudet iniquitatē: denotabitur. i. de nota libz uite delebitur. Quod gaudium oſtendunt eſſe inſanū ꝗttuor: efficiens: materia: forma: ⁊ finis. Aliquādo. n. iudicatur res uitupabilis rōne efficiētis: ut dona iniquoz. Aliqñ rōne materie: ut nūm⁹ plūbeus. Aliqñ rōne forme: ut hō mōſtruoſus. Aliqñ rōne finis: ut ſirenaz cantus. Sic gaudiū peccatoz ſm qālibet ſui cām uitupabile ⁊ inſanuz eſt. Et ꝓio rōne efficiētis. Si laborās ad mortē ridēt ⁊ gaudēt reputaret frenetic⁹. Peccās mōtaliꝫ laborat ad mortē aie Eccle. ij. Riſū reputaui errorē: ⁊ gaudio dixi. ꝗd fruſtra decipis Uere peccatoz decipiꝫ p ignorātiā ſtatus: qz ſi auerterz peccati macula offenſā: ⁊ penā: fleret: ſm illō Luc. xix. Oñ ſi cognouiſſes ⁊ tu ⁊c. Scōo rōne materie fatu⁹ reputaret: ꝙ ignē ad ſe cōburendū: uel laqueū ad ſuſpendendū: uel gladiū ad ſe interficiendū facēt ſcienter ⁊ gaudent: ſic facit qui gaudet i peccato. Jō ꝓuer. xv. Gaudiū ē ſtulto facere ſtultitiā. Tertio rōne forme. Fatua eſſet mulier ꝙ coram marito ſuo oñderet ſigna ipudicitie ſue. Sic fatui ſunt ꝙ

¶ Gaudiū ē inquatō bo. juſt. et ꝓſpōſoribꝰ.

¶ Gaudiū ē ꝗdrnē.

¶ Gaudiū pcī ē inſanū.

in choreis cõmessationibus ⁊ hmõi gaudent: qui in hoc culpam deo ⁊ hoibus manifestãt. Sic illi de quibus Sapien. ij. Uenite fruamur bonis ⁊c. Isa. xxiij. Ingemuerunt qui letabantur corde: cessauit gaudiũ. Jdeo. j. Lorin. vij. Temp⁹ breue est: reliquũ ẽ ut q̃ gaudẽt sint tanq̃ nõ gaudẽtes. Quarto rõne finis. Piscis sumẽs cibũ cũ hamo: auis granum cum laqueo: fatue gaudet: q⁹ statiz ex hoc sequitur dolor mortis. Si ergo motus recipit speciẽ a fine: cuius finis malus ⁊ ipsũ quoqz malũ. Finis gaudentiũ in peccato malus: q⁹ Job. xxj. dr̃. Tonent timpanũ ⁊ cytharã gaudent ⁊c. Scabiosus dũ fricat se gudeat sz uertit̃ in angustiã: Sic huius gaudiũ: ꝓuerb. xiij. Risus dolore miscebitur ⁊ extrema gaudij ⁊c. Jdeo peccatoribus gaudentib⁹ dr̃ Jacobi. iiij. Miseri estote ⁊ lugete ⁊ risus uester ⁊c. Tertio ẽ gaudiũ iusti: de quo ꝓuerb. xxj. Gaudium iusto est facere iudiciũ ⁊c. Hoc gaudium ostendũt gratiosuz ⁊ bonum esse quattuor. Quia est de beneficijs dei: de aduersitatib⁹ mundi: de ꝓsperitatibus ꝓximi status ꝓpij.

Primo ergo est gaudium spirituale de benesicijs dei. Sicut egeni merito gaudẽt de donis diuitum ꝑs. In cõuertendo dñs captiuitatem syon ⁊c. Tunc repletũ est gaudio ⁊c.. Ergo gaudẽduz de incarnatione: ut infirmo de ꝓparatione medicine Hiere. xv. Factũ ẽ mihi uerbũ tuũ i gaudiũ: Quia uerbũ caro factum est. Joh. j. Luc. j. Ecce ut facta est uox salutatiõis in auribus meis: exultauit infans in gaudio ⁊c. De natiuitate ut infirmo de pũtia medici Luc. ij. Euãgelizo uobis gaudiũ ⁊c. De apparitiõe ut ceco uiso lumie Math. ij. Uidentes stellã magi: gauisi sunt ⁊c. De predicatiõe ⁊ ꝓuersatione: ut discipulo de doctrina magistri Joh. iij. Amic⁹ spõsi gaudet de uictoriosa passiõe sicut uiro de uictoria pugil sui Abachuc. iij. Ego aũt in dño gaudebo ⁊c. De sacramẽtoz ꝓ institutione ⁊ uirtute: sicut sautio de curatione Isa. xij. Hauritis aquas i gaudio de fonte saluatoris. sacramẽtis. De gloriosa resurrectione sic̃ seruo de dñi exaltatione Joh. xx. Gauisi sunt discipuli De mirabili ascensiõe: sicut catholico ỏ iterdicti amotione Joh. xiiij. Si diligeretis me gauderetis vtiqz q⁹ uado ad patrẽ. Scõo gaudet iustus de aduersitatib⁹ mundi sicut mercator de mercemonijs lucrosis Math. v. Beati estis cuz maledixerint uobis hoies ⁊c. gaudete in illa die ⁊c. Jtez sicut debitor in debitis acquirendis: sicut christ⁹ posuit aiaz suã ꝓ nobis: dignũ ẽ ut nos ꝓ eo patiamur Act. v. Jbãt apli gaudẽtes a ꝓspectu ꝓcilij ⁊c. Jtẽ sicut miles ꝓbus in torneamentis: q⁹ ibi ꝓbat ⁊ acq̃rit̃ gloria: sic homo patiẽs in aduersis Jacob. j. Oẽ gaudiũ existimate ⁊c. Tertio dz iustus gaudere de ꝓsperitatib⁹ ꝓximi: sicut vnuz membruz de salute alterius Ro. xij. Gaudere cũ gaudentibus. Jdeo Job. xxxj. Si gauisus sum ad ruinam eius qui me oderat. Ergo gaudet iustus ⁊ bñ de peccantiũ penitẽtia. ij. ad Corin. vij. Nũc gaudeo: non quia ꝓtristati estis: sed q⁹ contristati estis ad penitentiã. De ignorantiũ sapientia: ꝓv. xxiij. Fili si sapiens fuerit anim⁹ tuus: tecũ gaudebit cor meum. De proficientiuz pseuerantia. j. Joh. ij. Hauisus sum ualde q̃ inueni de filijs tuis ⁊c. Quarto gaudet iustus de statu ꝓprio sic obsessus infirmitate castri in exusione ⁊ deuotione aduersarij: ꝓuerb. xiij. Cor q̃ nouit amaritudinem animesue in gaudio eius non miscebit extran⁹. Et sic omne istud genus gaudij ẽ sãctũ.

Quarto ⁊ ultimo sequitur gaudiũ paradisi. De quo Math. xxv. Euge serue bone ⁊ fidelis: intra in gaudium domini tui. Hoc gaudiuz oñdit gloriosum quattuor. Primo aspectus gratissime pulchritudinis. Si delectabile est oculus uidere solẽ siue creaturarum pulchritudinẽ: quanto delectabilius erit uidere pulchritudinẽ increatã. Jõ ps. Letificabis eos in gaudio cum uultu tuo. Secundo amplexus summe dulcedinis. Si amplexus sponsi delectat sponsam: quanto plus amplexus dei qui est splendor lucis eterne delectat animaz. Jõ Apoca. xix. dr̃. Gaudeam⁹ ⁊ exultem⁹ ⁊ demꝰ gloriã deo: q⁹ uenerũt nuptie agni ⁊c. Felix aia q̃ põt dicere. Leua ei⁹ sub capite meo ⁊c. Tertio expulsio omnis inquietudinis. Si gaudet q̃ ỏ vno stulto se liberat. quãto gaudebit q̃ ỏ omnib⁹ stultis ⁊ stultitijs liberabit̃ Isa. xxxv. Gaudiuz et letitiã obtinebunt. Quarto obtentus eternus dicte beatitudinis. Si quis gaudz de cõuiuio: quod tñ nõ durat nisi ꝑ dimidiã diẽ: quãto gaudebit ỏ conuiuio eterno Joh. xvi. Iterum videbo vos et gaudebit cor uestrũ: ⁊ gaudiũ uestrũ nemo tollet a uobis. Hoc est plenũ gauduz. De quo Joh. xvj. Petite ⁊ accipietis ⁊c. Felix tristitia i labore presentis penitentie: q̃ in illud gaudiũ ꝓuertet. Appetendum g̃ est gaudium: vbi ratiõalis videbit pulchritudinẽ ꝓcupiscibilis amplexabit̃ summã dulcedinem: irascibilis tenebit totam quietem: totus hõ eternam beatitudinem.

De sexta passione que dicit̃ Dolor siue Tristitia. Capitulum sextum.

Equitur de passiõe que dicit̃ dolor siue tristitia: De qua cuz ceteris Augu. ỏ ciui. dei: in. xiiij. inducit illud virgilij Hinc metuunt cupiunt gaudentqz dolẽtqz. Pro cuius declaratione sciendum: q⁹ sicut ad delectationem duo requirunt̃. s. coniunctio boni et perceptio huius coniunctionis: ita etiam ad dolorem

duo requirunt. s. ꝓiunctio alicuius mali: quod ea rōne est malū: q̄ ꝓiuat aliq̄d bonū ⁊ ꝓceptio hꝫ ꝓiunctiōis. Pertinet ād dolor ad appetitū: nā omis mor' appetitiu': seu inclinatio ꝓ̄s apꝓhēsionem ꝓtinet ad appetitū ītellectiuū uel sensitiuū. Inclinatio. n. appetitus nālis nō ꝓsequit apꝓhēsionez ipius appetentis ſz alterius. Cū igit dolor sicut delectatio ꝓsupponat in eodē subiecto sensū uel apꝓhensionē aliquā: manifestū ē q̄ dolor ē in appetitu sensitiuo vel intellectiuo. Et ſm q̄ est i appetitu sensitiuo ꝓꝓrissime dicit passio. Q̄ ād Aug'. dicit dolorē ēe corꝑis: ꝓ tanto dicit: q̄ cā doloris ē in corꝑe: puta cū patimur aliq̄d nociuū corꝑi: sed mor' doloris semp ē in aia. Sic ād gaudiū est ſpēs delectatiōis: ita ⁊ tristicia ē ſpēs doloris. Et sicut sola illa delectatio q̄ ex interiori apprehēsiōe causat: gaudiū noīat: q̄ ād ē ex exteriori apꝓhēsione causat: delectatio noīat: nō aūt gaudiū: ita solus ille dolor: q̄ ex interiori apprehensione causat nominatur tristicia: qui ād ex exteriori dolor nō tristicia nominat. Et quia vis cognitiua interior imaginatio uel intellectus potest percipere pñs preteritum ⁊ futurum. Sensus uero exterior nō percipit nisi presens: ideo tristicia esse pōt de pñti preterito ⁊ futuro: sed dolor corꝑalis q̄ sequitur apprehensionem sensus exteriorꝭ: non pōt esse nisi de presenti. Naturaliter aūt maior est appetitus delectationis: q̄ fuga tristitie. Cuius ratio est: quia causa delectationis est bonum conueniens: causa aūt doloris uel tristitie est aliquod malum repugnans. Contingit autem esse aliquod bonū ꝓueniens absq; oi dissonantia. Non pōt esse aliquod malum totaliter repugnans absq; omni cōuenientia: per accidens aūt cōtingit q̄ tristiciam aliquis magis fugiat q̄ consolationē seu delectationem appetat. Et hoc tripliciter. Primo ex ꝑte apprehēsionis: quia ut dicit Aug'. Amor magis sentitur cum eum ꝓdit necessitas. Ex indigentia aūt amati ꝓcedit tristitia que est ex amissione alicuius boni amati: uel in cursu alicuius mali contrarij. Delectatio aūt nō habet indigentiaz boni amati: sed quiescit in eo iam adepto. Secūdo ex parte cause tristantis: ex eo. s. quia ē magis repugnans bono amato: ⁊ per ꝓsequens maius malū q̄ sit bonum illud in quo delectamur. Magis. n. amamus cōsistentiā corꝑis: q̄ delectationē cibi. Tertio ex parte effectus: quia tristicia nō ipedit tantū vnā delectationē: sed omnes. Est aūt dolor interior ſimpliciter loquendo potior q̄ exterior: Nam dolor interior est ex hoc: q̄ aliq̄d repugnat appetitui ipsi. Dolor aūt exterior ex hoc q̄ repugnat appetitui: quia repugnat corꝑi. Q̄d aūt est per se: ⁊ prius eo quod est per aliud. Patet ēt hoc ex parte apprehensionis. Nam apprehensio imaginationis ⁊ rationis ē altior: q̄ apprehensio sensus tactus: ⁊ sic potior est dolor interior exteriori. Cuius signum est: q̄ etiā dolores exteriores quis uolūtarie suscipit: ut euitet interiorē. Q̄nqz tñ dolor exterior est cū interiori: ⁊ tunc dolor augetur. Quicquid eni sensu apprehenditur potest apprehendi imaginatione ⁊ ratione: sed non conuertitur. Ponunt aūt Damascenus ⁊ Greg. Nicenus quattuor ſpecies tristicie. Cum eni tristicia sit de malo: in quantū malum alterius extimat vt suum sic est tristicia misericordie. In quantum apparens malum: sed uere bonū extimatur ut sui boni diminutiuum: sic est tristitia inuidie. In q̄tū vero malum sic aggrauat: ut nō appareat aliq̄d refugium sic est angustia. In quantū aūt sic aggrauat vt etiā ipsa membra īmobiliter sic est accidia Est etiā ⁊ tristicia penitentie: que est de malo ꝓprio. Est aūt tristicia bona: q̄n est ſm rationem. mala vero quando est contra vel extra rationez Tho ꝑma ſcōe. q. xxxv. Causat aūt tristiciam bonum amissum ⁊ magis malum ꝓiunctum: id est presens ſm sensum uel imaginationem patienti. Item cōcupiscentia seu cupiditas causat tristiciam. In quantum. s. de retardatione boni cupidi vel totali subtractione tristamur. Item appetitus vnitatis. Unūquodq; eni appetit vnitatem: sicut ⁊ bonitatem: quia bonuz vniuscuiusq; consistit in quadā unitate. Sicut g̃ amor boni causat dolorem modo dicto: ita ⁊ amor vnitatis. Item ꝑs maior i quātū. s. remanz appetit' incōtrariū inclinās: causat dolorē. Si. n. nō resisteret appetitus ſz ꝓsentiret: nō causarz dolorē. Ex tristicia īordinata impedit hō ab addiscēdo. Itē ex ea aggrauat aius a sperādo euasionē mali. Itez debilitat uel et ā ꝓuat ab opando. Itē inī oēs passiōes maxime nocet corꝑori: ⁊ hoc non solum ꝓ quantitatem excessiuam: sed etiam quantuz ad ſpeciē sui motus: Hec Tho. prima secunde, q. xxxvij.

ꝑ de tristicia sūt q̄tuor ſpēs.

In remedium nota q̄ tristitiam habet mitigare quelibet delectatio sicut sibi contraria. Itez fletus mitigat tristitiam: et hoc tum quia ad exteriora diffunditur: tū ꝓpter ipam operationem fletus que cum ꝓueniat tristato efficitur ōlectabilis: Item dolor amici ꝓpacientis amitigat etiam tristitiaz: Et hoc q̄ ei fit imaginatio i ꝓtristato: q̄ alij cum ipso ferunt onus tristicie. Tū q̄ ex hoc percipiunt ꝓtristati se amari q̄ō est delectabile. Item contemplatō veritatis mitigat tristitiam: q̄ maximan delectatiōem causat. Item somnus ⁊ balneū et hoc quia reformant naturam corꝑoralem in ō bitum statum motōnis vitalis Tho. ꝑma ſcōe. q. xxxviij.

ꝑ tristicia mitigū ꝓmulta.

De multiplici tristi. §. I.

cia. Nota q̄ saluator ait discipulis. Mulier cum parit tristiciā hz Joh. xvj. Et utez tristicia uestra

vertet in gaudiū. Et mulier quidē naturalis.i. femina: tristiciaz habet i partu humanali. Mulier carnalis.i. mala ꝓscientia tristiciā habet in partu criminali. Et mulier uirtualis ⁊ intellectiua tristiciam habet in partu spūali. Ubi sciendū q̄ sūt septem genera tristicie. Prima mulier unā habet secunda tria: ⁊ tertia tria in partibus suis.

Est igit̄ tristicia passionis et hec moderanda.
Est igit̄ tristicia attediatiōis et hec resecanda.
Est tristicia emulatōnis et hec abdicanda.
Est igit̄ tristicia ꝓturbatōnis et hec segreganda.
Est tristicia miseratōnis et hec ꝓcuranda.
Est tristicia ꝓpunctōnis et hec pamanda.
Est tristicia deuotōnis et hec amplexanda.

Quantum ad primū sciendū: q̄ sicut naturale est homi gaudere ⁊ delectari in p̄ntia rei amate et in habitōne rei ꝓuenientis nature: uel sensualitati uel rōni. Sicut i infirmitates: famem: sitim: frigus: uitupatōnes: iurias: penas: et huiusmodi. Ideo frequent̄ tristicia nos tangit saltem ꝑm passionem. Et quia nullus est taz ꝓpositę felicitatis: quia non aliqua ex parte cū sua fortuna rixet: secundū boetiū de phica consolatōe: ideo nullus est qui aliq̄n non ꝓtristet. Uerū quia in naturalibus ut dicit phūs nō sumus laudabiles neq; uituperabiles: nec meremur: nec demeremur: iō sistendo in ipo p̄mo motu passionis: et non ultra ꝓgrediendo: nō est peccatum. Hanc et xp̄s ihesus habuit. Unde dixit discipulis Mathei .xxvj. Tristis ē anima mea usq; ad mortē. Hinc et Ambro. Suscepit dñs tristiciam meam: confidenter tristiciam nomino qui crucem predico. Dicit̄ autem tristis secundū etymologiam: quasi tristis stās: ut habet̄ in catholicon: quia ipa tristica terit.i. affligit et ꝓsumit corpus. Et ideo dicit̄ ꝑuer.xxv: Sicut tinea uesti et uermis ligno: sic tristicia nocz cordi uiri. Et adeo q̄ Anthiochus rex incidit in languorem p̄e tristicia et dixit suis. Pereo tristicia magna in terra aliena.j. Macha .vj. quod et multis aliis contingit. Et ideo moderāda ē ista tristicia et refrenanda: orando et conformādo se in oibus uolūtati diuine sine cuius bñplacito aduersa pati nō possumus: sicut ipe ihesus ꝓtristat̄ docuit nos exemplo suo prolixius orans et dicens. Nō mea uoluntas sed tua fiat. Et ut dicit̄ in.iij.sen. tristicia fuit i eo ꝟ passionem: nō secūdū passionem.i. tali modo q̄ ex illa tristicia in nullo obscurato est ratio: nec ab aliquo bono per cā uel i momento se subtraxit. In nobis autē ē secūdū passionē.i. taliter q̄ aliq̄tulū obtenebrat intellectū: et debilitat affectū. Mulier ergo cū parit ad litterā tristiciā habet ex affectōne. Unde p̄me mulieri i personā oiuz dictū fuit: excepta uirgine maria q̄ sine dolore pepit dictū. n. fuit i dolore paries filios Heñ.iij. Dolor cōprehēdit tristiciā: sic ⁊ q̄libz aia in opando multa afflictiua: sed tristicia uertetur i gaudiū. j. petri. ij. Hec ē. n. gratia si pp deū quis sustinet tristicias: gratia āt ducit ad gliaz. Se cūda est tristicia attediationis: cū q̄s. i. ꝓtristat̄ in opibus uel de opib' bonis: ad q̄ tenet̄ rōne laboris existentis in eis: ut in orando: dicēdo officiū: ieiunādo: ꝓfitendo: ⁊ hmōi. Un̄ Dama. diffinies accidiā que ipor̄tat tediū opandi: dicit: q̄ accidia est tristicia aggrauās animū: ut nil ei libeat facē. Jsta tristicia deuicti filij isrl. cū ambulabant per desertū ut uenirēt ad terrā ꝓmissionis: ceperunt hīe tediū laboris: ⁊ hīe in nauseā suauem cibum mānę: ꝙ mortui sunt plurimi. Sic p̄ssi tristicia accidie: fastidiunt bona spūalia: q̄ ⁊ si in p̄ncipio videant̄ laboriosa: tn̄ sūt uere suauia. Et sicut illi ꝓtēpto suauissimo illo cibo quesierūt vilissimos cibos. Jta accidit accidiosis. Nā cū nō diu quis i tristicia manere possit ut eam expellat: nesciēs se ꝓuertere ad bona spūalia: que ⁊ si in p̄ncipio videant̄ laboriosa: tn̄ suauia multū sentiunt̄: tradit se ad mūdana ⁊ carnalia uilissima: ut eoz deletione abūdiat tristiciā. Propterea dicit Eccī.xxx. sapiens. Tristiciā longe repelle a te: multos enī occidit tristicia: saltem spūaliter. Sic dñs ihesus surgens ab oratione: cū inuenisset discipulos dormientes p̄ tristicia: ut dī Math.xxvj. excitauit ad orationez Et q̄ non se iuuerūt ad laborandū in oratione. inciderunt q̄ cito in mortē infidelitatis circa diuinitatez xp̄i. Sz ⁊ cū xp̄s dixit cuidā adolescēti q̄renti viā salutis ⁊ pfectiōis. Si uis pfect' ee uende oia q̄ habes ⁊ da paupib': ⁊ sequē me. Cum ille hoc audisset: abijt tristis Math.xix. q̄ diues erat: iō videbat̄ sibi nimis difficile relinquē substantiaz. Mulier g̃.i. sensualitas cū parit faciēdo opa peccatoz ad se delectandū: ut uitet tristiciā: tristiciaz hz incurrēdo labores ⁊ dolores in eis: ⁊ remorsū ꝓscie sustinet: q̄ generat nō paruā tristiciā. Un̄ dicit phūs: q̄ ois malus implet̄ penitudine. i. post malū cōmissū. Et de huius partu criali dicit. Jacobus i canonica. Concupiscētia cū ꝓcepit. i. malum desideriū: parit peccatū. Peccatū cū ꝓsumatum fuerit: generat mortē. i. eternā. Tertia est tristicia emulationis. i. cū q̄s tristat̄ de bono alterius: qō aliq̄n pertinet ad inuidiā: aliquando ad necnesim scōm phūz. Cū q̄s tristat̄ de bono ꝓximi tp̄ali uel spūali: in q̄tū bonū ipm ꝓximi appendit̄ vt diminutiuū sui honoris ⁊ glorie: ꝑm uidiciū suū: ꝙ falsuz sit: sic talis tristicia est inuidia. Un̄ Damascen' dicit q̄ inuidia ē tristicia de bono alieno. Et quia contra charitatem ꝓximi est: pp quod dicit Ap̄ls. j. ad Corin. xiij. q̄ charitas no

ſ tristicia q̄ſtat̄ q̄ꝑ tristitie mulieris ꝓtinent̄ ſ:

ſ tristari ē male ſicē gaudē.

ſ tristicia ꝓdit attedio

ſ tristari ꝓdit a bono ꝓximi et uomit inuidia

Capitulū Sextum.

emulatur. i. non inuidet: sicut nec frigefacit ignis. Ideo aplus admonet ipam abdicādā: dicēs Ro. xiij. Nō in ꝓtentione ⁊ emulatione. i. inuidie tristicie ꝓuersamini. Ois. n. plaga. i. inuidia Eccī. xxv tristicia cordis. Uulnerat. n. aiaz ⁊ corp⁹. Unde Seneca. Utinam oculi inuidorum in oībus ciuitatibus inuenirent: ut ó oīuz felicitate torquerēt.

Est ⁊ alia tristitia q̃ ds tristat de bono alteri⁹ tpali: in q̃tū sibi vī eo iogniius sicut cū ds tristat aliquē malū honorari dignitate sublimari: diuitias hīe ⁊ hmōi. Sz cū diuina puidētia ista disponant: q̃ cuncta certissime dispēsat: nō dz aliqs de huius ꝓtristari. Aliqñ. n. talia deus ꝓcedit malis vt ꝓsiderata dei benignitate erga se: reuertātur a vgs suis pessimis: uel si nō se emendāt ad remunerandū bona que hic faciūt. Et ita sunt huius patuaz trāsitoria: q̃ nō debēt boni curare ⁊ ꝓtristari his carere. Uñ ps. Noli emulari i malignantib⁹. s. si uideris eos ꝓsperitatē hīe: ⁊ hoc iō q̃m ut subditur. Tanq̃ fenū uelociꝰ arescēt ⁊c. Mulier g̃. i. aia viuēs fm sensualitatē: cū parit opa. s. emulationis: tristiciā habet. i. afflictionē de ipsa sua inuidia. Et cū pepit non utiqz tristicia sua cōuertitur in gaudiū: ⁊ hoc iō: quia non peperit masculum. i. opus uirtuosum: sed feminā. i. opus uitiosum fecit. ⁊ sic tristiciā sup tristiciā habz. Eccī. xxxvij. Nōne tristicia inest usqz ad mortē. s. inferni ubi ē sūma tristicia. Quarta tristicia est turbatiōis: cū. s. quis ex aduersitate uel iniuria recepta tristat multū circa ipam: ita q̃ exinde turbat: non q̃ tristicia sit ira: sed ex ipsa causat: nisi ds cito abiciat eam. Et de hoc pōt intelligi illud Eccī. xiij. Felix qui non habuit animi sui tristiciā. s. ꝓturbatiōis Et ꝓpterea dicit Hiero. Irā vince patientia: nec mens tua vagetur variis perturbatiōibus: que sī pectori tuo insederint: dñabūt tui: de ꝓsec. dis. v. nunq̃. Signanter aūt dicit. Irā vince patientia: q̃ primū quod occurrit menti: quando aduersa ⁊ iniurias sustinet: est tristicia: ⁊ deiectio quedam animi: quia uidetur sibi indigna pati: ⁊ tali tristicie opponitur patientia: ⁊ eam expellit ut suum contrarium: quia ex illa tristitia post eā causat ira: ideo p patientiā vincitur ira: q̃ remota cā remouetur effectus. Hanc autem tristiciaz ꝓturbationis: ⁊ si haberi nō debet in animo ds uitiosa: tñ oñdi debet in actu extrinseco ad correctionem aliorꝫ. Dicitur. n. Eccs. vij. Per tristitiam uultus corrigitur aīmus deliquētis. Cū. n. reꝓhēdēdo ds exhibet faciē tristem ⁊ turbulentā: is q̃ corrigitur comprehendit illi qui reprehendit multū displicere talem defectum: ⁊ sic magis datur sibi occasio emēdādi Et ꝓuerb. xxv. dī. Uentus aquilo dissipat pluuias: ac facies tristis linguā detrahentem. Sic legimus de bea. Aug. q̃ si immensa aliquis cepisset detrahere: ostendebat se tristem ⁊ turbatuz: adeo q̃ dicebat obloquentibus. Si ds amat dictis absentium rodere uitam. Hanc mensam indignam nouerit esse sibi. Quinta tristicia ē miserationis: cum. s. quis uidens miserias ꝓximorꝫ corporales uel spirituales: contristatur. Unde aug. in li. de ciui. dei: q̃ misericordie est alie miserie nostra in corde compassio. Hāc habebat apostolus cum dicebat ad Ro. ix. Tristicia est mihi magna ⁊ continuus dolor cordi meo. Hāc ⁊ saluator habuit: quādo uidens ciuitatē. s. hierosolimā fleuit super illam: ut habet Luc. xix. Cōpatiebat enim ꝓditioni illoꝝ: ⁊ ꝓpter magnas tribulatōnes q̃s debebant sustinere tēpore obsidionis future sub Tito ⁊ vespesiano: quam expressit ipse. Hāc etiā ostendit quādo de morte Lazari lachrymatus est Jo. xi. ex cōpassione sororū eius: uel potius ex cō passione ad animam lazari que reuocabatur ad miserias hui⁹ uite: ut dicitur. xiij. q. ij. habēt. Et quanto quis habet maiorem charitatem: tanto magis habet hanc tristiciam. Nam misericordia effectus est charitatis. Unde ⁊ de beato dñico legitur: q̃ miseratio que cum eo ab infantia creuerat nullius aspectu afflictionis sinebat eum nō ē participem: ꝓpter quod quis uoluit se in seruum venundari: ad redimendū filium cuiusdaz vidue ab infidelibus captuz: cum mater illius subsidiū ab eo postularet: ⁊ altera uice subueniendum necessitati quorundam nobilium. Compati aūt debet quilibet precipue crucifixo. Nā fm apostolū Si compatimur: ⁊ conregnabimus. Quis enim tam duri cordis est: qui si uideat dominuz suum optimuz: patrē amantissimū: benefactorē largissimū: asperrima tolerare: pro sui utilitate non cō patiatur: nō cōtristetur: ⁊ multū: quanto magis ⁊c. Sexta tristitia est cōpunctionis: cum. s. ds tristatur ⁊ dolet de peccatis cōmissis: de qua dic Apostolus. ij. ad Corin. vij. Tristicia que fm deū est: salutem operatur. Et loquitur ut ex p̄cedentibus patet: de tristicia penitentie ⁊ cōpūctionis. Et quia nil utilius ad salutem ⁊ purgationem peccatorum ex parte nostra: tristicia ⁊ dolore penitētie vera: ideo amanda est ⁊ procuranda. Unde dicit Eccs. vij. Cor sapientū ubi tristicia. Petrus apostolus: quia fleuit amare. i. cum magna tristicia peccatum suum: inde percepit remissionez. Maria magdalena: quia contristata est ualde de peccatis suis: ita ut lachrymis suis lauaret pedes saluatoris: meruit audire: remittūtur tibi peccata tua Luc. vij. Et quanto quis plus tristatur de peccatis: cuz spe tamen remissionis ex diuina misericordia plus recipit emundationis. Et tristitia quidem fm rationem que non est aliud: nisi q̃dā displicentia uoluntatis: ⁊ detestatio de peccato in quantum sunt offensa dei: nimia esse non pōt. Et ratio est fm bea. Tho. quia amor dei vñ illa

procedit nō potest esse nimius. Sed tristicia que est in parte sensitiua ꝛ eaz affligit sensibiliter: illa pōt excedere sicut ꝛ alia afflictiua corporis: vt ie iuniuz: vigilia: disciplina: ꝛ hmōi: ꝛ ideo oportet illaz moderare. Cauēda ē aūt tristicia ipocritaz: qua exterminant facies suas ꝓpter mūdi gloriā vt laudētur. Propter quod saluator ait Math. v. Nolite fieri sicut ipocrite tristes. Septima tristicia est deuotionis: dum.s. quis contristat ex dilatione patrie superne: ꝓsiderans felicitatem ꝛ securitatez illius: ꝛ pericula: ꝛ peccata uite pntis. De hac ps. Quare tristis es anima mea: ꝛ quare conturbas me: Sed assignat ratio supra ibi. Fue rūt mihi lachrime mee panes die ac nocte. Ecce tristicia. Et subdit causaz: dū dicit mihi quotidie vbi est deus tuus. i. ex dilatione glorie. Hec proce dunt ex magna charitate ꝛ ipsaz nutriunt ꝛ aiaz sanant: sed nō repiunt nisi ex magna cōsequestra tione a tumultu hominū ꝛ cogitationū. Et in hāc figuram legitur: q onam inuenit aquas calidas. i. balneares i solitudine Gen. xxxvj. Aque calide sunt lachrime deuotionis que solitari inuenit.

De passione que dicitur Spes. Capi. vii.

¶ spes ē ꝓma passio irascibil.

Assionum aūtē

irascibilis prima est spes. Circa obiectuz aūt spei. i. id in quo ten dit motus spei quattuor ꝓsiderāt ꝓditiones. Primo quidē q sit bonū. Non eniz ꝑ prie loquēdo ē spes nisi ō bono: ꝛ per hoc differt spes a timore qui est de malo. Secūdo ut sit futu ruz. Nō. n. ē spes ō pnti iā habito: ꝛ p hoc differt spes a gaudio qō est de pnti. Tertio requrit q sit aliqō arduū cū difficultate adipiscibili. Non. n. dī quis sperare aliqō minimū: qō est statim i sua ptate ut habeat: ꝛ p hoc differt spes a ꝓcupiscētia seu desiderio: que ē de bono futuro absolute: vñ ptinet ad ꝓcupiscibilē: spes ad irascibilē. Quarto q illud arduū sit possibile adipisci. Nō eni aliqs ōsiderat id qō oino adipisci ñ pōt: ꝛ p hoc differt spes a desperatione. Presupponit aūt desideriuz sicut ꝛ oēs passiones irascibilis psupponūt passio nes ꝓcupiscibilis. Cum aūt motus spei importat quandā extensionē appetitus in id qō ei repntat vis cognoscitiua ut bonum arduū ꝛ adipiscibile ideo spes pertinet ad appetitum. In hoc eniz vī differre uis. i. potētia appetitiua a potētia cogno scitiua: quia appetitiua perficitur p extensionem ad res desideratas: sed cognoscitiua p receptionē rerū cognitarum in cognoscente. s. p suas similitu dines. Est autē causa spei experientia. Est hoc dupliciter. Primo quia per experientiam homo acquirit facultatem de facili aliquid faciendi: ex quo sequitur spes. Secundo quia ꝫ experientiaz fit homini extimatio qō aliquid sit sibi possibile qō impossibile añ experientiā reputabat. Sz per hunc secundū modū est etiam causa defect spei.

¶ spei motꝫ ē q̄ dnr.

Item iuuentus causa spei est: ꝛ hoc ꝓpt tria q̄ accipiunt fm ꝓditiones boni: qō est obiectū spei. s. arduū futuz ꝛ adipiscibile. Iuuenes hnt multū de futuro ꝛ paz de pnti: ꝛ ideo quia memoria est preteriti: spes futuri: parū habēt de memoria et multum viuūt in spe. Iuuenes etiā ꝓpter calidi tatem habent multos spūs: ꝛ ita in eis coz ampli atur. Ex amplitudine aūt cordis est: q aliquis tē dat in arduum: ꝛ iō iuuenes sunt animosi ꝛ bōe spei. Iuuenes etiam quia non sūt passi repulsam nec multa impedimenta in suis conatibus expti: de facili repntant aliquid possibile adipisci. Et sic ꝓpter inexperientiam ꝛ contraria que non sunt passi i suis operibus: sunt bone spei. Ebrietas causat spem ꝓpter caliditatem cordis ex uino ꝛ i ꝓsiderationem periculoz. Fatuitas uero ꝓpter i cōsiderationem. Effectus spei est amor. Sci endum tamē q spes ꝛ est cā ꝛ est effectus amoris. fm diuersos respectus. In quantū. n. spes respicit bonum speratum: spes ex amore causat. Non. n. est spes nisi de bono desiderato ꝛ amato. In q̄tū vero spes respicit id: per quod fit nobis possibile aliquid: sic amor causatur ex spe ꝛ nō econuerso. Et hoc est qñ per aliquē speramus nobis ꝓueni re bona posse: mouemur in ipm sicut in bonum nostrū: ꝛ incipimus amare eum. Item spes adiu uat opationē. Et hoc dupliciter. s. ꝛ ratione obie cti qō est arduū possibile: arduū aūt excitat attē tionem: ꝛ rōne effectus: qz. s. causat delectationez delectatio aūt adiuuat operationem. bea. Tho. prima scōe. q. xl.

¶ spei cū ē spacij. ꝫ ꝓz in duob

¶ spes tri ē.

Triplex autez est .§.i.

spes videlicet naturalis: virtualis: ꝛ crīalis. Spes nālis ē quedā passio. Unī ꝛ phūs dicit: q iuuenes sunt magne spei. Hec est cōis nobis ꝛ brutis. Per expientiā eni videmus: q canis mouet ad isequē duz lepozem: ꝛ accipiter auē: ꝛ hmōi: qō nō facēt nisi quia sperat assequi. Est aūt hec passio in vi irascibili: q est ēt in brutis fm. b. Tho. in. iij. sen. dis. xxvij. Cū. n. ois passio sit in concupiscibili uel irascibili. Omnis illa passio: de cuius intellectu ē appetitus in bonum uel ꝓueniens simpliciter: est in ꝓcupiscibili. sicut amor: delectio ꝛ hmōi. ꝛ op posita horum. Omnis autem illa passio de cui intelletu est motus in bonum cum circunstantia difficultatis: est in irascibili. Et huius sunt oia illa que important bonum uel malum: cuz deno minatione alicuius quantitatis: sicut ira que ex surgit ex magna lesione: quaz quis potest vindi care sed non i promptu. Timor non est de quo

libet malo: sed de magno cui non potest resisti vl difficulter. Spes importat motum appetitus ad aliquod bonum cōmensuratum appetenti. Non eni est de bono 7 tanto ad quod nullo mō pōt peueniri: nec tī de tam paruo qō ꝓ nullo habeat sed de eo quod est difficile haberi: 7 tamen pōt haberi: ꝓpter quod dicitur arduū. Et sic arduuz addit quādā spālem rōnem bonitatis. s. preciositatē quādā: ex hoc ipso q nō de facili pōt haberi: sicut dicit esse raꝛ cāꝛ. Differt aūt in hoc ab audatia: quia audatia importat extensionē appetit⁹ in aliquod arduum malum ut repellat. Spes āt extensionē appetitus in arduū bonū ut acq̄ratur sed quia de spe ut est passio dictuz est supra i ꝑma parte ti. ideo non hic aliud de ea. Naturalia tm̄ nō sunt nec vitia nec uirtutes. Spes vtualis ē virt⁹ theologica: de qua ps. Tu es dne spes mea 7 est ibi predicatio per causaz. i. tu es cā spei mee. Ubi etiā sciendū fm Tho in. iij. sen. dis. ij. q spes vltra acceptionem predictaz. s. ꝓ passione. fm q sumitur in bonum: accipitur quadruplicit. Uno modo ꝓut nominat habitū inclinantem ad actū voluntatis: simílem actui spei que est passio partis sensitiue: vt ibi. j. Lozin. iij. Nunc manēt fides spes 7 charitas. Secūdo modo ꝓut nomiat actū ꝓcedentem a tali habitu: 7 sic est actus uirtutis vt ibi in ps. Moab olla spei mee. Moab signat malos qui sunt olla: facientes sua pſecutione feruescere 7 coquere. i. pficere spem nostrā. Tertio mō ꝓut nominat rem speratam: 7 sic ē obiectum virtutis: vt ad thitū. iij. Expectantes beatā spem. i. visionem beatā speratā. Quarto mō ꝓut noiat certitudinē que seq̄t spē: vt ibi ad. Ro. v. ꝓbatio vero spez. i. spei certitudinē: 7 sic noiat statuz perfectionis in uirtute: q̄tū ad certitudinis intētionez. Est ēt sciendū q spes q̄ ē vtus nō opponit timori q̄ est donū: q̄uis illa de bono futuro ista de malo futuro. Et rō ē: qz spes se extendit in deū: ex consideratione diuine largitatis. Timoꝛ vō dicit resilitionem ex ꝓsideratiōe ꝓprie prauitatis: 7 ita non est fm idē resilitio timoris 7 extensio spei: vñ non sunt ꝓtraria: cū ꝓtraria sint fm idē. Spes crialis solo noie 7 impropꝛie dī spes pp aliquā apparentez silitudinē quā hz cū ipa. De qua dī in ps. Nolite sperare iniq̄tate. Et in euāgelio Luc. vj. Mutuū date nihil inde sperantes. Nā talis spes que impropꝛie 7 large dī spes: i mutuo inducit usuraz extra de usu. consuluit. Qō intelligit qñ talis spes ē cā ꝑncipalis mutui. De ista tm̄ mā plene in scōa parte ti. j. c. xiij. Et dī spes fz etymologiā q̄si pes ꝓgrediēdi ad ardua: ut dī in catholicō. Scōz istā largā acceptionē. s. spei. s. in malū. Nota fm Guil. in sūma virtutum: q ipsa est triplex. Pꝛia est confidentia de seipso. Secunda est confidētia de alio. Tertia est confidentia de aliquo vano.

ꝑ spes ē q̄ pes ꝓgrediendi ad ardua.

De pꝛima dicitur prouerb. xxviij. Qui confidit in corde suo stultus est. Uere aūt stultus est cōfidens de se: que pꝛopꝛius loquēdo pꝛesumptio ē: Nam homo non est sufficiens ex se: nec ad subsistendum: nec ad defendenduz se: nec ad merēdū. Qꝛ homo nec aliqua alia creatura sit sufficiens ad subsistendum ex se ostendit Greg. dicens. Esse omnium que de nihilo facta sunt: in nihilum re tenderet: nisi ea omnium actoꝛ manu regiminis retineret. Secundo nō est sufficiens defendere se ab hostibus suis: immo a demonibus cito perimeretur: nisi a deo protegeretur Trē. iij. Misericordie eius q non sumus consumpti. Tertio ē insufficiens ad merendum: quia nec ex se sufficit bonam vitam inchoare. ij. Lozin. iij. Nō q sufficientes simus cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis. Cogitatio autem pꝛimum opus uidet esse Potest homo se perimere: sed non se resuscitare Osee. xiij. Perditio tua ex te israel: tantuz in me auxilium tuum. Item est insufficiens in bono inchoato pseuerare Greg. Cito bonum amittitur nisi a largiente custodiatur. Est etiam insufficiēs in bono proficere ps. Beatus vir cuius ē auxiliū abs te ascensiones 7c Confidentia seu spes i homine est fallax 7 confūdens hominem Isa. xx. Confundentur ab ethiopia spe sua. Et confidūt homies in altero aliquando ratione potestatis: Sed dicitur his Isa. xxxi. Ue qui descendunt in egyptum ad auxilium sperandum: 7 non sunt cōfisi in sanctum israel 7c. Aliquando ratōne ꝓsanguinitatis: fm q dicitur Iere. xvij. Maledictus vir qui confidit in homine 7 ponit carnem. i. parentelam brachium suum id ē robur suū. Aliqñ ratione malitie 7 iniquitatis ps. Nolite sperare in iniquitate per astutias hominum putantes obtinere que voluit. Cōfidētia in re vana ē ꝓfidē vl i uita tpali q̄ breuis 7 momentanea ē Sapi. v. Spes impiꝝ q̄si lanugo q̄ a uēto tollit. Uel ꝓfidentia i diuitijs. i. ad Thimo. vi. Diuitibus hᵒ seculi pcipue nō sperare i icerto diuitiaꝛ sz in deo viuo Uel ꝓfidere i fama 7 opinione hoiuz Job. viij Spes ipocrite pibit. Quid. n. ipocrita in cunctis suis opibᵒ sperat: nisi honoris reuerētiā: gloriam laudis: a melioribᵒ metui: sanctᵒ ab hoibᵒ uocari. Szpibit ista spes: qz eternitatē nō q̄rens: fugit qō tenet: qz eiᵒ intentio i illa glia nō figit: q̄ sine fine possidet Job. viij. sicut tele araneaꝛ fiducia eius .s. ipocrite. Dis ergo ista mala: impropꝛie dicta spes abijcienda est.

De octaua passione que dicitur Desperatio. Capitulum octauum.

ꝑ desꝑano ē passio spei ōna.

Esperatio ē passio contraria spei. Sicut eniz spes importat quendam accessū. Ten

ꝓ fidei ipsoꝝ ē vana.

dit enim sperans in obiectum. i. rem speratam que est bonum arduum: quod habet rationem attractiui put est cum possibilitate adipiscendi. Sic desperatio importat quendam recessum. Nam desperans discedit a bono arduo: non qz nō desideret: sz qz considerat illud cum impossibilitate obtinendi: & ideo habet rationem retractiui.

p desparo abi ē sic̄ p̄ō. abi mitoria. abi inanosi et cō depatoria.

De desperatione §. I.

Quis ipsa sonet in uitium: tamen aliquando sine peccato est: cū. s. ē solū fm motum passiōis p̄mū: vt cū quis uidens se in periculis maximis maris vel inuasionis sibi facte uel infirmitatis grauissime: desperat euadere mortez: nihil tm̄ inconueniēs agit ꝓpter hoc: passionibus enim puris nec meremur nec demeremur. Aliqn̄ est meritoria rōne adiuncte humilitatis: puta cuz quis uocatus uel missus ad aliqd̄ officiū uel exercitū magne importantie: desperās ō aptitudine sua et idoneitate ad illud: humiliter recusat et refugit: non tm̄ animo obstinato. Sic Moises desperās se esse aptū ad loquendum Pharaoni: et educēdū pplm̄ ō egypto: ꝓpter impeditiorē linguā recusauit ire: nisi cum socio. s. Aaron eloquenti. Et saul audito q̄ deberet rex fieri super israel: se abscondit in domo: reputans se omnino indignū. Et Greg. fugit desperās se apte papatū rectuꝝ. Aliqn̄ ē uitiosa et ꝓdēnatoria: ut cū desperat de remissione peccati et salute: uel receptōe auxilii a deo in suis indigentiis. Huius aūt desperatōnis septē p̄ncipia esse cause fm Mauritiū de distinctionibus. Et prima est ex ꝓfusione quā habet quis de peccati sui publicatōne. Confunditur quis ex hoc aliqn̄ ut itret desperatōnem et effrenis peccet: ex quo uidet se famam amisisse. Et ꝓpter hoc p̄cipitur a xp̄o ut cū peccatū alicuius est occultū occulte corrigat: nō palam: ne amisso pudore ex ip̄i⁹ manifestatōne qui eum retinebat: frequenter sine freno recidiuet Di ere. ii. Desperaui: neq̄ facia dicebat populus iudeorū. s. ultra qd̄ dn̄s iubet. Et quasi assignans causam huius desperatōnis: subdit. Sicut ꝓfundit fur qn̄ deph̄ēdit: sic ꝓfusa est domus isrl̄. Confusio furis deph̄ēsi in furto designat cōfusionem animi ex publicatione sui peccati. Sed ut dicitur Eccl̄i. xx. Est qui p̄ꝓfusione pdit aiam. Et ideo dz nō ꝓpter hoc quis desperare: sed ꝓsiderare ꝓfusionē imensam quā habebit in finali iudicio: qn̄ publicabuntur oia scelera sua coram toto mundo Hiere. xx. Confundent uehemēter: tūc. s. quia non intellexerūt obprobrium sempiternū qd̄ nū q̄ delebit. Et ex hac ꝓsideratōne cessare a malis: et sperare dei adiutoriū: et fame recupationem: que utiq̄ recupat p penitentiā et bonam vitam: ut patet ex magdelena et paulo Secunda causa desperatōnis est ex peccatoꝝ ꝓmissa multiplicitate. De quibus potest intelligi illō Eph. iiij. De sperantes semetip̄os inmunditie se tradiderunt. Sz sicut incedēs p uiā lutosam: & frequentissime cadēs in scenū: nō tm̄ ibi se firmat sed resurgit: ita quātūcūq̄z quis deliquerit: semp̄ dz resurgere per penitētiā & nūq̄ desperare. Ad qd̄ animat peccatores ipse fons pietatis dicēs petro. Nō dico tibi septies. s. si peccauerit frater dimitte cum penitet sz vsq̄z septuagiessepties Math. xviij. Etiam si cōmisisset oia peccata que cōmissa sunt ab initio mundi usq̄z ad nūc: que numerātur a luca. iij. c. & describunt. lxxvij. esse ab adaz vsq̄z ad xp̄m. Ad qd̄ etiā facit quod ait Crisosto. in li. de repatione lapsi: dicēs. Talis ē erga hoies dei pietas: ut nūq̄ respuat hois penitētiā: si ei pure & simplicit̄ offeratur. Etiā si ad summū q̄s puenerit vitioꝝ: & reuerti uelit ad uirtutis uiā: suscipit & libenter amplectitur: & oia facit q̄tenus ad priorez reuocet statū de pe. dis. iij. talis. Exemplū patet in pabola de ꝓdigo filio: q̄ abierat in regionē lōginquā: & ꝓsumpserit oēm substātiā ꝛc̄. Ubi notat multiplicitas vitioꝝ: tm̄ reuersus cum magno gaudio receptus fuit a patre Luc. xv. Tertia causa p̄uenit ex flagitij enormitate Michee. j. Desperata ē plaga eius sicut ē peccatū ꝓtra naturā: ꝓditio: homicidiuz: & hmōi. Sic iudas scarioth attendens enormitatē sceleris cōmissi: desperās se unq̄ posse satisfacere: laqueo se suspendit Math. xxvij. Maius aūt fuit peccatū ipsa desperatio & occisio sui q̄ ꝓditio: abstulit enī sibi ipsi tēpus penitentie: quod solū est in uita p̄nti. Sic enī sibi fuisset indultum sicut petro: si penitentiā egisset: nam. i. q. vij. sicds dicit. Bonus ē in oibus deus: & aperta viscera ei⁹. s. misericordie oi hoi penitenti. Unde leo papa i sermone. Sceleratior oibus o iuda & infelicior extitisti: quē nō penitentia reuocauit ad dn̄m: sz desperatio traxit ad laqueū. Expectasses ꝓsumationez crminis tui: & donec sanguis xp̄i ꝓ peccatoribus funderet̄ informis leti suspendiuz distulisses: de pe. dis. iij. Quarta cā desperationis est ex tē poris diuturnitate: puta cū q̄s pmanet i peccato p multa tp̄a l̄ usq̄z ad mortē ꝓuerb. xxiij. Si desperaueris lapsus in die angustie est dies mortis. Neq̄z. n. lapsus in peccata vsq̄z ad finez debet desperare. Quāuis. n. piculosū sit pmanere diu in peccatis: q: usus uertit in naturā: & nālia nisi per diuinam potentiā nō mutent̄: tm̄ manet usq̄z ad extremū vite liberū arbitrium: ad aptandum et ꝓparandū se ad gratiā. quā deus infundit semp̄ facienti homini quod in se est: fm. b. Tho. i. iij. Que gratia subito tollit omnē habitum vitij: inquātū ꝓtrariū virtutibus infusis. Unde leo papa Nemo est desperandus duz est in hoc corpore cōstitutus: quia nōnunq̄ qd̄ diffidētia etatis differt consilio maturiori p̄ficitur: de pe. dis. vij. Idem.

p hic desparo ē mitō.

p hic desparo ē inanosa et cō depatoria.

p desparatiōis mē septē sunt.

p desparo p̄ma p̄cedit ex publicatione q̄ qs hz & ꝓpio p̄ō

p depto cōmisso multo desperare dz. nō nisi tm̄. mz. et cū. g. et q.

Capitulū Octauū.

Misericordie dei nec mensuras possumus ponē nec tēpora diffinire: apud quem nullas patitur moras conuersio. Exemplum de latrone i cruce de quo Julius papa. Latro vnius momenti penitentia meruit esse in paradiso in hora ultime cōfessionis. xxvi. q. vi. si presbyter penitentiaz. Exemplum de manasse impijssimo rege iuda: qui diu perseuerauit in multis malis. Regnauit enim per .l. annos: z in senectute ꝓpter peccata sua captus ab inimicis z incarceratus: penitens meruit idulgentiam z restitutionem regni sui. iiij. Regū. xxi. Quinta causa est ex pusillanimitate: dū. s. videt peccatori nimis difficile z quasi impossibile posse penitentias sibi iniungendas: cum pro vnoquoq; mortali fm regulas antiquas ecclesie deberet imponi septennis penitentia: ut habet. xxij. q. i. p̄dicandū. Sed hodie cum sint arbitrarie penitētie: vt habetur extra de pe. z re. omnis: non iniungit penitētia alicui quā nō possit faciliter peragere: dummodo peccata uelit dimittere: z restituere et satisfacere proximis de his que tenetur. Et si hoc durum: tamen necessarium. Et rationabilis z utilis est homini preponere salutem suam substantie temporali z familie que in breui habet dimittere: z nil secum potest ferre: q̄ preter amorem filiorum z diuitiaruz aliena retinendo: in infernum demergi cum familia sua. Alius autez ex pusillanimitate desperat se posse uitare peccata: expertus frequenter recidiuum. Sed cum gratia potior sit q̄ natura: gratia que datur in penitentia credere debet q̄ faciet eum fortiorem cunctis hostibus. Naz fm. b. Tho. minimus gradus gratie est sufficiens ad resistendum omni temptatiōi vt. s. non assentiat: z etiam suffragia ecclesie eum iuuant. Debilis quoq; est hostis qui non uincit nisi volentez. Unde dicebat Job domino. Pone me iuxta te. s. per gratiam: z cuius vis manus pugnet contra me. q. d. nullus preualebit. Sexta causa desperationis ꝓcedit ex falsa imaginatiōe: dum. s. quis uidet se multuz tepidum in dei seruitio: z omnia defectuose z pauca bona agere: et multū vexari a temptationibus fidei uel luxurie z hmōi: dubitat z quasi extimat se a deo reprobatum: z odio habitum: propter quod desperat se posse saluari. In quoz persona dicebat ps. Ego dixi in excessu meo. s. rationis: ꝓiect' suz a facie oculorum tuorum: vt. s. non uideas me ad approbationem z salutem. Sed ut dicitur. ij. Regū. v. Periculosa est desperatio: hanc per modum temptationis ingressi sunt sancti viri ad tempus: vt legimus de sancto Bernardo z quibusdam alijs: sz falsa est ista imaginatio: quia ut dicit saluator Luc. xviij. Non est uoluntas patris vt pereat vn' ex his pusillis. Propterea toti mundo omnibus proponit documenta salutis z sacramēta gratie. Et dicit. b. Tho. primo sen. q̄ si reuelaret alicui q̄ esset reprobatus z deberet damnari: nō debet credere sed esse illusionem diaboli sub specie angeli lucis. Uel si sciret eē a deo talē reuelatiōem: debet credere hoc dictum fore sub conditione: videlicet si suam conuersationem non mutet quaz habet malā. Sed talis dicat cū effectu illud Job: Etiam si occiderit me. i. occidendū z damnandū reuelauerit: sperabo in eum. Quoniam sperauit in me liberabo eum ait ipse per p̄s. protegaz eum z infra. Cum ipso sum in tribulatione eripiā eū z glorificabo eum. Septima causa desperatōis est multiplicatio tēporalis afflictionis: a qua cum quis non credit posse erui nec posse sustinere se: desperat: ꝓcurās sibi mortē ut ille aduersa euadat Diere. xv. Quare factus est dolor meus perpetuus z plaga mea desperabilis. Multuz. n. talis decipitur: quia dum credit euadere miserias illas quas patitur: incurrit multo maiores: z ipsaz. s. mortem que est ultimū terribilū z eternas penas inferni. Sicut fecit Saul rex israel: qui in monte gelboe prelium exercens cuz philistijm: videns exercitum suum deuictum: timens capi z ultionez illudi ab inimicis: ex desperatione sup hastā suā se proiecit ad se occidendum. Et quia per illum modū non plene mortuus est: rogauit adolescētē amalechitā vt complete occideret eum: ne viuus caperetur a philisteis: qō z factum est z dānatus inde: vt habetur. ij. Regū. i. Sed quātūcunq; q̄s aduersis circūdetur: z angustiet: nunq̄ debz diffidere de adiutorio dei: z precipue vt ꝓpi hoc agat aliquid iniquū. Mirabiliter enī deus adiuuat in casib' ubi deficit uirtus humana. Respicite filij nationes hominū z uidete: q̄ nullus sperauit in dño z derelictus est Eccī. ij. Et de dauid legimus. s. Regum. q̄ cum saul psequens eum in quodam monte seu loco cinxisset eū cuz socijs: ita q̄ dauid desperabat euadere de manibus eius: subito delata fuerūt ipsi saul noua q̄ philistijm inuaserant z discurrerāt per territoriū eius ꝓpter qō coact' fuit redire z sic dauid euasit. Nunq̄ ergo dz q̄s in angustijs desperare: sed deo se recōmendare: q̄ oia pōt. Seneca. Fortuna tibi oia abstulit: spē reliqt. Idem. Tolle spē nemo uict' tēptabit arma. Cū tū uideas quotidie aliqñ fortes uiros z bene munitos vinci z capi: z econuerso: paucos z debiles puenire ad magnas victorias: ꝓter oēm spem. z credulitatem humanam

De nona passione que dicitur audatia. Capitulum Nonum.

Ontraria autez passio ad timorem dicitur auda

tia. Cum enim de ratione contrarium sit: quod maxime a se distent: et audacia maxime distat a timore. Nam timor refugit nocumentū futurū ꝓpter eius victoriam super ipsū timentem. Sco audacia aggreditur periculum ūminens ꝓpter victoriam sui supra ipsuz periculū. Et sic patz q̄ contrariatur audacia timori. Et nota q̄ audacia ira ⁊ nomina omniū passionū: sm q̄ important absolute motum appetitus sensitiui in aliquod bonum uel malū: sic sunt noia passionū: sm uero q̄ simul cū motu tali important recessuz ab ordine rationis: sic sunt noia uitiorū: ⁊ isto mō loquēdi utunt cōiter doctores. ſ. de ira: audacia: ⁊ hmōi: ꝓut important vitium. Consequitur aūt audacia ad spem: ex hoc q̄ aliqs sperat superare terribile ūminens: ex hoc audacter insequit ipsum. Sic ad timorē sequitur desperatio. Ideo enī qs desperat qz timet difficultatē que est circa bonuz sperādū. Et sic ꝓsecutio boni pertinet ad spez. Fuga uero boni ad desperationē. Fuga āt mali ad timorem. Insecutio uero mali terribilis ad audatiaz. Cau satur etiā audatia ex parte q̄dē appetitiui motꝰ: qui sequit apprehēsiōez: per ea que faciūt extima re q̄ possibile sit adipisci victoriā. Uel p propriā penitentiā: sicut fortitudo corporis: expientia in periculis: multitudo pecuniaꝝ ⁊ talia hmōi. Si ue p potentiā aliorū: sicut multitudo amicorū uel quorūcūq̄ auxiliantiū: ⁊ ꝑcipue si hō cōfidat ō auxilio diuino. Unde illi qui se bene habēt ad diuina: audatiores sunt: ut etiā dicit phūs. Ex predictis enī omnibus ꝓuocatur spes que causat audaciaz. Causat etiā p remotionē terribiliū appropinquātiū: per q̄ tollit timor: qz nō habz homo inimicos q̄n nulli nocuit ⁊ hmōi. Ex parte vero trāsmutatiōis corporalis: cāt audatia ꝓuocati onē spei: i exclusiōe timoris: ex his q̄ faciūt calidi tatē circa cor. Uñ sm phūm hītia paruū cor animalia sm quātitatē sunt magis audatia: ⁊ hītia magnū cor sunt timida: qz calor nālis nō tantum pōt calefacere magnū cor sicut paruū. Hītes ēt pulmonem sanguineuz sunt audaciores: ꝓpter caliditatem cordis exinde sequētē. Uini etiam amatores sunt magis audaces: ꝓp caliditatez vini

Item audaces sm phūm sunt uolantes ante pericula: sed in ipsis descendūt. Et ratio est: quia cuz audacia sit motus appetitus sensitiui: sequtur apprehēsionē sensitiue uirtutis. Uirtus āt sensitiua nō est collatiua nec inquisitiua singulorū: que circūstant rem: sed habet subitum iudicium. Uñ quando audaces qui ex subita apprehensione aggressi sunt aliquod difficile: nō ꝓsiderātes pricula quando iam experiuntur ipsa pericula: sentiunt maiorem difficultatē q̄ extimauerunt: ⁊ ideo deficiunt. Sed ratio est discursiua omnium que afferunt difficultatez negotij: ⁊ ideo forte qui ex iudicio rōnis aggrediuntur pericula: in principio videtur remissi: quia non passim sed cum deliberatione debita ingrediuntur: quando aut̄ sunt in ipsis periculis: non experiuntur aliquid impro uisum: sed quandoqz minora illis que precogitauerunt: ⁊ ideo magis persistunt. be. Tho. prima scōe. q. xlv.

De decima passione que dicitur Timor ⁊ effectu ⁊ vtilitate eius. Capitulum decimum.

E timore uiden

da sunt quinqz. ſ. ortuz: obiectū: defectum: effectum: ⁊ ꝓfectuz: sm Rai. in summa. Quantū ad primum sciendum: q̄ causa timoris est duplex. ſ. amor ⁊ defectus virtutis. Q̄ amor sit causa timoris probatur tali ratione: ex hoc q̄ aliquis amat aliquod bonum: sequitur q̄ timeat priuatiuum illius boni quod amat. ergo amor boni est causa timoris mali priuatiui illius boni. Ad hoc etiam facit quod ait Aug. in li. lxxxiij. q. videlicz. Nulli dubium est non esse aliam causaz metuendi: nisi ne illud quod amamus aut adeptum amittam⁹: aut non adipiscamur speratum: ergo ⁊c. Per accidens autem est q̄ econuerso timor fit causa amoris. In quantum enim homo quia timet puniri a deo seruat eius mādata: sic incipit sperare de deo ⁊ spes introducit amorem: Hec. b. Tho. prima scōe. q. xliij. Scōo defectus virtutis est causa timoris qō sic ꝓbatur. Contrariorum sunt cōtrarie cause: sed diuitie: robur: multitudo amicorū: prias: excludūt timorē sm ꝓbūm. ij. rhetori corū: ergo p cōtrariū: defectus horū bonorū causat timorē. Probatur ⁊ alia rōne sic. Obiectum timoris ē malū: qō de facili uitari non pōt: sed ex defectu virtutis contingit: q̄ aliqs uitare nō pōt seu repellere malū ūminens: ergo ⁊c. Hec. b. tho. vbi supra. Ponit aūt Damascenus sex species timoris qui est passio. ſ. segnitiem: erubescentiaz: verecūdiā: admirationē: stuporē: ⁊ agoniā. Quo ꝝ sufficiētiā sic ōclarabat. b. Tho. ꝑma scōe. Cū timor sit de futuro malo qō excedit ꝓtatem timētis: vt. ſ. resistere nō possit. Sicut bonū hois: ita ⁊ malum cōsiderari pōt: uel in opatione ipi⁹ uel in rebus exterioribus. In opatione ipius hominis pōt malū dupliciter timeri. Primo quidez labor grauans naturam: ⁊ sic causatur segnities: cum scilicet aliquis refugit operari propter timorem excedentis laboris. Secundo turpitudo ledens opinionem: ⁊ sic si turpitudo committat in actu sic est erubescentia. Si sit de turpi iam facto: est verecūdia. Malū vo qō i reb⁹ exterioribus ꝓsistit triplici rōe pōt excedē hois facultatē ad resistēdū

Capitulū Decimū.

Primo ratione ſue magnitudinis: cum. ſ. aliquis conſiderat aliquod malū magnum: cuius exitū conſiderare non ſufficit: ⁊ ſic eſt admiratio. Secundo ratione cōſuetudinis: quia ſi aliqō malū inconſuetum noſtre conſiderationi offert: et ſic ē magnū noſtra reputatione: ⁊ hoc mō ē ſtupor qui cauſat ex inſolita imaginatione. Tertio mō rōne improuiſionis: qz. ſ. puideri nō pōt: ſicut futura infortunia timent: ⁊ dicit agonia: hec. b. tho.

De obiecto timo. §. I.

ris. Nota q̄ primo ⁊ principaliter eſt ipſū malū: ſcōario q̄ pōt infligere illud malū. Et qz deus eſt ſūma bonitas: in quātū timor reſpicit ipſū malū ſic deus timeri nō pōt: quia nullū malū eſt in eo. Eſt autem ſciendum: q̄ timor per ſe eſt de malo. Et rō huius eſt: qz timor eſt de eo qō ē priuatiuū eius qō amamus. Cum ergo amor ſit boni: ⁊ malū ſit priuatiuū boni: ſequitur q̄ timor ſit de malo. b. Tho. prima ſcōe. q. xliij. Secūdo nōndū q̄ timor nō eſt de malo culpe ꝓprie: huius ratio eſt: quia illō qō oīno ſubiacet poteſtati hominis non habet rōnem terribilis: ſed malum culpe eſt hmōi eo q̄ ꝓpriam cauſam habet uoluntatē humanam: que uitare poteſt qōcunque peccatum. ⁊ c̄. Tamen poteſt dici aliquo modo timorē eſſe de malo culpe: et ſi non ita ꝓprie. Ratio huius ē: quia timor eſt de malo futuro terribili: qō uitari ⁊ uinci poteſt: ſed cū magna difficultate. Cū ergo uoluntas humana poſſit ab aliquo extrinſeco inclinari ad peccandum: ſi illud inclinans habeat magnam uim ad inclinandum ſm hoc p̄t eſſe timor de malo culpe: ut cum quis timet ꝓmorari i ſocietate malorū: ne iducatur in malum: et ſi nō cogatur. Sepatio aūt a deo timetur: quia eſt ꝓſe quēs peccatū: ut pena Tho: ubi ſupra. Tertiū eſt q̄ timor eſt de malo nature: qō patet ex hoc quia mors eſt malum nature: et mors ē que inī omnia mala terribiliſſimum: ut dicit phūs i ij. rhetorice Tho. ubi ſupra. Et ꝓpterea xp̄c ſingulariter admonuit diſcipulos mortem nō eſſe timendā: que iferē ꝓpter deū: dicens. Nolite timere eos qui occidūt corpus: quia ſciebat maxime timeri ab hominibuſ. Quartū notandū eſt: q̄ timor eſt de malo futuro: Et in hoc differt a triſtia ſeu a dolore: quia triſticia de malo preſenti: timor de malo futuro Et huic eſt q̄ illud malum qō non exti matur uel apprehendit ut futurū ſed ut preſens ⁊ neceſſarium: non timetur. Unde dicit phūs in. ij. Rhetorice: q̄ illi qui iam decipant non timent mortem: uidentes ſibi iminere neceſſitatem mortis. b. tho. ubi ſupra. Quintum eſt: q̄ timor eſt de malo futuro ꝓpinquo Si enim malū apprehendatur ut multū remotū: et multū diſtās: nō timet Unde dicit phūs: q̄ homines etſi ſciant q̄ moriēt tñ quia nō apprehendunt nec extimant mortem ut ꝓpe: nil curāt. b. tho. ubi ſupra. Sextuz ē: q̄ timor ē de malo arduo: cui de facili reſiſti nō pōt. Sed triſticia poteſt eſſe de quocūqz malo paruo uel magno. Timor aūt nō eſt niſi de magno malo: Cuius ratio eſt: quia eſt de illo malo qō non ſubiacet uoluntati noſtre et poteſtati: ſed tale eſt magnum et arduum. Et cū timor ſit de malo: pricipaliter quattuor ſunt mala iter alia: que magis timentur. ſ. mala penalia: inſolita: repentina: mediabilia. Primo igitur timentur penalia mala Cuius ratio eſt: quia uitare talia non ſubiacet poteſtati noſtre: ⁊ uoluntati de facili ut dictū eſt ſupra de morte. Secundo timētur inſolita Cuius ratio eſt: quia expientia facit magis potētē ad operandū. Et ideo ſicut auget ſpem ita dimi nuit timorem. Per oppoſitū: inexperientia facit hominem minus potentem ad opandum: ⁊ iō ſicut inexperientia diminuit ſpez: ita auget timorem. Inſolita autem carent inexperientia: ergo ⁊c̄. Itez vnunquodqz magis apparet contrario iuxta ſe poſito. Unde cum aliquis ſtatim tranſit a paupertate ad diuitias: ꝓpter pauptatē preexiſtentem diuitias magis extimat: ⁊ econuerſo: diuites ſtatim ad pauptatem uenientes eam magis horrent. b. Tho. q. ubi ſupra. Tertio timent repentina. Et ratio huius eſt: quia omnia corpo ralia bona ⁊ mala: quanto magis conſiderantur alias particulantur tanto minora apparent. Et p oppoſitum quāto min⁹ conſiderant: tanto apparent maiora. Et ideo ſicut per diuturnitatem dolor preſentis mali mitigatur: vt patet p Tullīū in li. de tuſculanis queſtionib⁹: ita etiā ex p̄medi tatione minuitur timor futuri mali: quod autem repente uenit: premeditari non pōt. b. Tho. vbi ſupra. Quarto timent inremediabilia. Cuius ratio eſt: qz cū malum ſit obiectuz timoris: quod auget malum: auget timorē. Sed diuturnitas uel perpetuitas mali auget malum: quod patet: quia ſi pati malum in tanto tempore eſt malum: ergo pati illud in duplicato tempore erit maluz duplicatum: ergo pati idem maluz perpetuo ē quoddā malum infinitum. Sed inremediabilia quoz nō inuenitur auxilium: accipiunt ut perpetua: ergo ⁊c̄. b. tho. ubi ſupra. Ex his patz extremū iudiciū multum eſſe timendum: tum quia ſupra omnia afflictiuū: tum quia repentinum uel improuiſuz: tū quia inſolitum: tum qz oīs remedij excluſiuū: Tunc eniz nulla patebunt remedia. Scōario vt dictum eſt: obiectum timoris eſt illud: qō pōt infligere maluū: ⁊ ſic deus poteſt et debet timeri. Timet enim homo ſm hec tria: ſcilicet diuinam equitatem. Nam conſiderando diuinā iuſticiam qua deus inflictor eſt pene: vel ſubtractor ſue

¶timēdus ſm ſcōs ⁊ ꝓprios.

¶timētur ſm ſcōs ⁊ ꝓprios mala. q̄ſ erūt in extremo iudicio. ⁊c̄ multū ē timendū.

¶ De timoris defectu & excessu.

¶ Quis modus uel varietas est in eis.

¶ timor pñs & timē q̄n nō opz.

¶ timor trium mīt in nob.

.exē.

.exē.

presentie uel sue glorie: ex merito peccati nostri: tūc dē pōt ⁊ debet timeri a nobis. vñ Malach. primo Si ego dominus vester ubi ē timor meus. Scō timet hō hūanam ptatem qñ est lesiua uel quādo ē iniusta: q̄ sic i ꝓmptu habet nocumētū inferre: sicut legit de Holoferne: q̄ cecidit timor illius sup oēs inhibitātes terrā Judith. ij. Et hoc ꝓpter potentiā magnā usurpatā: tū quia non receperant legatos nabuchodonosor cum honore. Tertio timz homo crimen eius cognoscētē: sicut ille qui est ꝓscius criminis: q̄ pōt nocumentuz inferre: timet ne crimen reuelet. Sicut moises: cum reprehenderet hebreū socio suo iniuriantē: ⁊ ille respondisset. Quis te constituit iudicez sup nos: Nū iterficē me vis: sicut iterfecisti heri egyptiuz. timuit moises eo q̄ ille sciret illud. Uñ ⁊ fugit a facie ⁊ curia Pharaonis: ne. s. accusaret Exo. ij.

De defectu timo .§.II.

ris. Sciendū q̄ triplex ē ꝓditio uł varietas hoiuz Nā q̄dā supabūdāt i audēdo q̄dā i timēdo q̄dā in nō timēdo. Primi sūt q̄ sūt nimis audaces sic fuerūt illi tres viri de exercitu dauid: q̄ iuerūt vsq3 ad portā bethleez: vbi morabant castra philistym: qui erant inimici ysrł: ⁊ ex cisterna que ibi erat hauserūt aquā: quā desideratā a dauid attulerūt ei. Sed non uoluit bibere: imo libauit dño ꝓpter maximū periculū: ad qō se sine cā vrgenti posuerāt. ij. Regū. xxiij. Hoz societatē admonet vitare sapiens: dicens. Cū audaci nō eas. i. nō conuerseris cum eo: q̄ non metuit ut recta rō docet.

Sūt alij q̄ supabūdāt i timēdo: ⁊ hi dicūt timidi q̄. s. timēt qñ nō oz: ⁊ ubi ñ oz ⁊ eo mō quo nō oportet. De qbus ps. Timuerūt timore ubi non erat timor. Et hoc est peccatuz. Sicut Petr' ita timuit mortez q̄ xp̄m negauit: ut patet Luc. xxij. ⁊ hoc est peccatum. Unde Aug'. Timēdo mortē carnis tue: dabis mortem aie tue. Tertij sunt qui supabundāt in nō timendo: ⁊ tales dicuntur impauidi: qui. s. non timēt: tales sunt simles cuidam iudici de quo dicitur Luc. xviij. Erat q̄daz iudex in ciuitate qui deum non timebat: ⁊ hoies nō verebatur ⁊c. Et licet timor dei debeat retrahere a peccato q̄ verecūdia mūdi: tñ oppositum frequenter cōtingit. Unde Theophilus sup illo verbo sic dicit. Uide q̄ impudentem erga hoies grauioris est mali inditium. Deuz enim q̄ plures homines non timent: attamē humano cohibent pudore. Cum. n. aliquis fit impudens erga hoies tunc crescit tumultus vitiorum. Et de diabolo dicitur Job. xli. Factus est ut nulluz timeret. i. nō per naturā sed elationem ad hoc uenit ut nullū timeret. Uel sic. Factus est bonus: sed per ꝓpriaz ꝓsumptionez ad hoc uenit: ut nec deū nec q̄ pal surus est timeret. Licet enim demones timore naturali tormenta timeant: qtia ut dicitur Jacob. ij. demones credūt ⁊ ꝓtremiscūt: nō tamē habent timorem filialem. Uel sic. Factus est ut nullum timeret. ſ. per hunc modum q̄ uellet subiici. Quō autem timor ⁊ intimiditas sit peccatum: vide in secunda parte.

De effectu timo .§.III.

ris. Nota q̄ tria in nobis causat timor inter alia. Primo cōtractionē efficit ſm. b. tho. ubi supra. Scō tremorē elicit. Tertio opationē impedit.

Quantū ad primū timor ꝓtractionem efficit ſm. b. Tho. ubi supra. Nam ex imaginatione alicuius mali que causat timorez: fit in nobis cōtractio uirtutis ⁊ caloris. Contrahitur enim virtus ad interiora: cuius rō est: q̄ q̄ malū aliqō repelli non possit: ꝓuenit ex debilitate uirtutis. Uirtus autem quanto debilior est tanto ad pauciora se potest diffundere: ⁊ ad exteriora se potest minus extendere. Et hoc patet per exemplum Uidemus enī in morientibus: q̄ calor naturalis ad interiora retrahit: ꝓpter debilitatez uirtutis. Siliter in ciuitatibus qñ ciues timēt: retrahunt se ab exteriorib' ⁊ recurrūt ad interiora loca magis tuta quātū pñt. Fit secundo ex timore ꝓtractō caloris: cuius ratio est: q̄ spiritus uel calor qui ē cā caloris in timentibus: retrahit ab exteriorib' ad interiora: quo subtracto remouetur calor. Ubi notandū q̄ timor facit pallentes: tacētes: et fugientes. Prio pallentes facit: cuius rō ē: q̄ cum calor ⁊ spiritus in timentibus: ut dictū est: retrahitur ab exteriorib' ad interiora: hoc subtracto remouet calor ⁊ sequit palledo. Uñ uidem' q̄ timētes mortē pallescūt: eo q̄ tūc ex timore mortis caloz q̄ ē cā caloris ad interiora retrahit. Oppositū āt huj' verecūdia causat. Naz verecūdati nō pallescūt: sicut faciūt inuidi sz potius rubescūt. Cuj' rō ē: q̄ sic i timore fit retractio uł ꝓtractio caloris ad interiora: ita i verecūdia fit diffusio caloris ad exteriora. Quāto āt calor q̄ ē cā caloris ad exteriora diffundit tāto magis rubedo causat'. Facit timor scōdario hoies tacētes. Cuj' rō ē: q̄ i timentib' fit mot' interioris caloris ⁊ spirituū a corde ad iferiora: ⁊ iō timor ꝓtrahit formatiōi vocis: q̄ fit p emissionē spirituū ad supiora p os: p qō timor nō sinit formare uocē: ⁊ p ꝓns tacētes facit. Sz i dolētib' ē oppositū. Nā i dolore nā ꝓseruat interius spūm ⁊ calorē: ut hoc utat ad expellēdū nociuū. Multiplicatis āt interi' spiritib' a calore necesse ē q̄ emittant p uocē: ⁊ iō dolētes vix pñt se ꝓtinē q̄n clamēt: ut dicē phūs i li. de ꝓbleumatib'.

Tertio timor facit fugiētes: cuj' rō ē: q̄ in timētib' ꝓpter frigiditatē ingrossantē spūs ⁊ calorem. Spūs ⁊ calor a supioribus ad inferiora mouent: nec congregantur circa cor: sed magis receduns

a corde ex imaginatione defectus virtutis. Et p pter hoc timentes nō ꝓmpte inuadūt: sed magis refugiūt. Irati aūt oppositū factūt. Nā irati red duntur ꝓmpti et audaces ad inuadendū. Cuius rō est: quia in iratis propter subtilitatē ſpirituuz z calorē qui prouenit ex appetitu vindicte: fit in terior motus ſpirituū ab inferioꝛib⁹ ad ſuperioꝛa z ideo cōgregant ſpūs z calor circa coꝛ: ꝓpter qō irati ꝓmpte z audacter incedūt: hec. b. Tho. vbi ſupra. Secūdus effectus timoꝛis est qꝛ tremo rez elicit. Huius rō est: qꝛ in timoꝛe calor ab exte rioꝛibus ad interioꝛa ꝓtrahitur. Remoto aūt ab exterioꝛibus caloꝛe: qui mēbꝛa continebat: rema nent mēbꝛa frigida: z ꝓpter hoc accidit in eis tre moꝛ. Tremoꝛ enī ex frigiditate cauſat: ꝓpter qō tremunt mēbꝛa timentium. Et ꝑmo tremet coꝛ: eo qꝛ in timoꝛe calor deſerit. Secūdo tremet uoꝛ ꝓpter vicinitatem artarie vocalis ad coꝛ. Tertio tremet mādibula inferioꝛ ꝓpꝛ cōtinuitatē. Quar to ſequitur ſtrepitus dentiū ꝓpter eandē rōnem. Quinto bꝛachia z manus: tū ꝓpter ꝓnexionē ad pectus ubi ē coꝛ: tū qꝛ huius mēbꝛa ſūt magꝭ mo bilia: ꝓpꝛ qō in timentibus genua tremūt. Unde Iſa. xxxv. Confoꝛtate manus diſſolutas z genua debilia z trementia roboꝛate Tho. prima ſecūde .q. xliij. Tertius effectus est: qꝛ opationez im pedit. Pꝛo cuius declaratione uidenda ſunt tria. Primū est qꝛ opatio exteriꝛ a duob⁹ cauſatur. ſ. ab agente principali qō est aīa: ab agente inſtru mentali. ſ. a mēbꝛis coꝛporis. Unde z ꝓpꝛ defectū agētis ꝑncipalis z impantis uel mouentis: z ꝓpꝛ defectum agentis inſtrumentalis nō obſequentis operatio pōt impediꝛi. Secundum uidenduz est qꝛ timoꝛ impedit operatōnē: ex parte coꝛporis uł ex parte mēbꝛoꝛ eius. Cuius ratio est: qꝛ ꝓpꝛ de fectum caloꝛis qui ex timoꝛe cauſat in membꝛis exterioꝛibus: z precipue in membꝛis ſupioꝛibus: timoꝛ ex ſubtractione caloꝛis membꝛa debilitat: z ſic ea impedit operari. Tertium ꝓſiderandum est: qꝛ ſi timoꝛ ſit multum uehemens et exceſſiu⁹ in tantū qꝛ rationē ꝑturbet: tunc talis timor im pedit operationē ex parte mentis. Si autē ſit ita moderatus qꝛ rōnem non ꝑturbet: tunc ad bene opandū ꝓfert in quātū. ſ. ſolicitudinem cauſat: et facit hominē attentius ꝓſiliari z operari. Et hoc ē qō dicit aꝑlus ad Phil. ij. Cū metu z tremore ſalutem ueſtraz opamini. i. cū metu mentis z tre moꝛe coꝛporis. Uel ſic. Cū metu. i. nō ꝓſūptuoſe: ſed cuz humilitate z cū tremoꝛe. ſ. manifeſto ope ramini ſalutē ueſtrā. i. uitā eternā. q. d. apoſtolus Nos meremur uitam eternā ꝑ humilitatē z per bonā opationē: que ex nobis nō habem⁹: ſz a deo qui ſm aꝑlm opatur i nobis velle bonū z ꝑficere bonū: hec. b. tho. ꝑma ſcōe. q. xliij. Qō aūt dicꝫ phūs: qꝛ timoꝛ facit hoies ꝓſiliatiuos: hoc intelli

genduz est nō ſm qꝛ ꝓſiliatiuū a facultate dicitur ꝓſiliandi bñ: qꝛ ſic nec timoꝛ nec aliqua paſſio fa cit ꝓſiliatiuos. Nā hoibus afflictis aliq̄ paſſione vł qō maius uel minus q̄ ſit ſm rei ueritatem qō fit ex defectu rectitudinis iudicij. Sed facit timō ꝓſiliatiuos: put ꝓſiliatiuus oī a uoluntate uł ſoli citudine. Cōſiliant enī hoies de magnis in quib⁹ quaſi nobis ipſis diſcredimus. Ea aūt que timoꝛē incutiunt hñt quandā magnitudinē: tū qꝛ appꝛe hendunt vt difficilia ad repellendū: tum qꝛ appꝛe hendunt vt de ꝓpe exiſtentia: vnde in timoꝛibus ꝓſueuerunt homines.

De ꝓfectu ti .§.IIII.

moꝛis. Sciendum q̄ ex diuino timoꝛe tria nobis bona ꝓueniunt. Et primo gratia infundit. Secū do culpa excludit. Tertio uita ꝑficit. Quātuz ad primuz dico: q̄ gratia infundit ex timoꝛe dei. Unde ꝓuerb. xiij. oī. Timoꝛ dñi ſicut fons uite. Sicut enim a fonte ꝓcedit riuulus aque: ſic a ti moꝛe dei riuulus gratie. Unꝭ Bern. ſup Cant. ſer mone. liij. In veritate dicici: nihil eſſe ita efficax ad ꝓmerendū gratiā dei retinendaz z recupandā q̄ ſi in omni tempoꝛe inueniaris coꝛam deo: non altū ſapere ſz timē. Et iō ꝓuer. xxviij. oī. Beatuſ vir q̄ ſemp ē pauiō⁹. Sup quo vbo ſic dicꝫ Bern. Time cū arriſerit gratia dei: time cum abierit ti me cū de uno reuertit: time cū pñs extiterit. Cum adeſt time: ne indigne opereris. Sed ſi abſceſſerit multomagis timendū ē: qꝛ ubi tibi deficit gratia: deficis z tu. Si aūt gratia tibi ꝓpiciata redierit: tē multomagis timendū eſt tibi: ne forte ꝓtingat te reciduū pati: ḡ ꝓ oī tp̄e est timendū. Scōo ex timoꝛe dei culpa excludit uel remittit. Unꝭ Eccī. j. Timoꝛ dñi expellit peccatū. Et hoc trib⁹ modis. Corrigēdo. ſ. ꝑterita: vitādo pñtia: cauendo futu ra. Et ꝑmo q̄dē mō excludit timoꝛ dñi peccatū. ſ. cōmiſſuz ſeu ꝑteritū: z hoc ex ꝓſideratiōe dānifi cationis: inde inducit contritio: ſicut apoſteme in ciſſura expellit ſaniem. Unde Iſa. xxvj. A timoꝛe tuo dñe ꝓcepimus z pepim⁹ ſpiritū ſalutiſ. i. com punctionē: vñ ſpūs ſaluat. Scōo ex ꝓſideratione future ꝓfuſionis inducit ꝓfuſionē: ſicut vomitus expellit cibū venenoſum. Tertio ex ꝓſideratione eterne punitionis inducit ex timoꝛe ſatiſſactio: ſic ī infirmo ꝓualeſcēte remanēt i infirmitate alique nociue reliq̄e: q̄ expellunt ꝑ medicinā. Scōo mō culpa remittit vitādo pñtia ꝑ inocentiā: ꝓuerb. xv. Per timoꝛez dñi declinat oīs a malo. Tertio mō remittit cl'pa ꝑ timoꝛē ꝓuidēdo futura Eccs. vij. q̄ deū timet. ſ. timoꝛe filiali nihil negligit. ſ. fa cere eoꝛ q̄ tenet facē z vitare. Tertio vita ex ti moꝛe dei ꝑficit. Cū. n. timoꝛ filialis fundet z radi cet i charitate: creſcēte charitate auget timoꝛ vñ

¶ ex timore dei tanꝯ bona ꝓueniūt.

¶ timor dñi expellit pñm tḡ modis.

¶ ex timore dei vita ꝑficit.

Greg⁹. Mens que plus est illuminata ⁊ iflāmata plus timet. Hoc āt deus exigit a nobis. Unde dī Ecclesiastes ulti. Time deū ⁊ mandata eius ob serua: hoc ē oīs homo. Deū time. ſ. timore filiali qui. ſ. docet non penam sed offensam patris timē Et mandata eius obserua. i. ob ipm ⁊ ꝓpt ipsū serua non ob aliud. Et subdit causam. Hoc ē. n. omnis homo. i. ad hoc factus est omnis hō: vt deum timeat ⁊ mandata eius seruet. Uel sic. hoc est omnis homo. i. per hanc formā. ſ. per timorē dei: ⁊ obseruationem mādatorū: habet homo eē gratie ⁊ demum glorie: quod est pfectius q̄ eē nature. Uel sic. Hoc est omnis homo. i. hoc solum requiritur ab omni homine. ⁊ p hoc beatificat: Uel sic. Hoc est oīs homo. i. totus ⁊ pfectus homo. Si enī altex deest. ſ. uel declinare a malo uel facere bonū. dimidius nō totus est.

[hoc ē oīs hō. q̄ intelligit.

De utilitate timo .ℌ.V.

[timore dñi nil utilius. nil melius. qꝛ ē ual' ꝓ manibꝫ. ꝓ tentatibꝫ. ⁊ bulatꝫ. tēptatꝫ. et cōtēplatiuꝫ.

ris dñi. Nota q̄ nihil utilius incipienti: nil utilꝰ ad perfectionem peruenienti: nil utilius oī statui vel sexui timore dei. Unde Ecclesiastici. xxiij. Nil melius q̄ timor dei. Quod patet discurrendo p singula. Est enim utilis peccantibus: penitentibꝰ: tribulatis: temptatis: ⁊ cōtēplatiuis. Primo ē utilis peccantibus: in quantum ad statum penitē tie adducit ⁊ transfert. Sicut enim latro uidens iudicem insequentem se: pre timore iudicis timet ⁊ se reprehendit: dicens. heu quid feci: se iudican dū afflixit: dicēs. heu tu suspenderis: ⁊ rez furatā si pōt: proīcit. Sic peccator ꝑsiderans futurum iudiciuz: pre timore cor suū primo redarguit: considerando debitā penā: peccata dimittit ꝑsiderā do dei misericordiā. Est secundo timor utilis penitentibus. Inducit enim ad ꝓtritionē: ꝓfessio nem: ⁊ satisfactionē. Unde dicitur Ecclesiastici. j. Sine timore dñi non poterit quis iustificari Iu stificatur enim homo per penitentiaz: p quaz de impio fit iustus. Unde ⁊ publicanus qui cū timo re uit adorandū ad templū: reuersus ē domum iustificatus. Tertio est utilis tribulatis. Sicut enī infirmus timēs mortem corporis: libenter sumit potiones amaras ⁊ medicinas. Sic timēs mortē anime ⁊ separi a deo: libenter gaudet in tribula tionibus: longanimiter sustinet. Unde talis timor facit tribulatū patientē: gaudētē: pstātē i tribula tionibꝰ. Unde Ecclesiastici ij. Sta i iusticia ⁊ timo re ⁊ prepara animā tuā ad tētationē. Unde sancti gaudebant in aduersitatibus ⁊ eas affectabāt: qꝛ sperabant inde euadere penas futuras: ⁊ sepatio nem a deo quez timebant. Et ideo Aug⁹. dicebat Domine hic vre: hic seca: ut in futuro parcas.

Quarto est utilis timor temptatis: sicut enim pu gnanti p sua hereditate timor incutit solicitudiez in aggrediēdo: pseuerātiā in pugnando: ⁊ cōfidē tiam in vincendo: Sic timor dei facit diligentem in pugna spūali Ecclesiastes. vij. Qui deū timet nihil negligit. ſ. eoꝛ que oportet facere ꝓ uincen dis vitijs. Facit pseuerantē in diligētia Ecclesiasti ci. xxvij. Nisi tenueris te instanter in timore domini: cito subuertet domus tua. Facit ⁊ timor tēptatū ꝓfidentem de victoria: ꝓuerb. xiiij. In timore dñi fiducia fortitudinis: qꝛ. ſ. tanto quis fortius mun dū despicit: quāto plus timet deum. Quinto est utilis timor contemplatiuis. Sicut. n. seruus domino cui' seruit assistit sepius: obsequitur hu milius: alloquitur dulcius. Sic facit timor dei cō templatiuis. Nam primo subleuat ad aspectum summe veritatis Eccī. x. Qui deū timet. ſ. ut filij erunt in oculis eius. i. beneplacebūt ipsi deo: sicut oculi matris sup filiū sūt ubicūq; uadit: quia ubi amor ibi oculus. Uel sic exponitur. Erūt i oculis eius. ſ. prelati qui dicitur oculus dei. i. cognoscit a prelato. Secundo timor humiliat ꝓtēplatiuos ad obsequiuz diuine maiestatis Ecclesiastici. vij. Ego cognoui q̄ erit bonū timenti deū qui uerecꝰ facie eius. Tertio preparat ad gustū summe boni tatis ps. Quaz magna multitudo dulcedinis tue dñe: quā abscondisti timentibꝰ te. Unde Ecclesiasti ci. xxv. Timor dñi sup omnia. ſ. bona tāq̄ custos eoꝛ ne amittant. Uel sup oīa mala: tanq̄ repssor ne ingrediant. Uel sup oī trāsitoria: tanq̄ prudēs cōtēptor: ⁊ ut paruipendant. Et iō dī Eccī. xxv' Beatꝰ uir cui datū ē hīe timorē dñi. Ubi tria no tari pñt. Prio hitus vtuosus: ibi. hīe timorē dñi Scōo donū gratiosū: ibi. cui datū ē. ſ. a deo. Ter tiū ē pmiū gloſū: ibi. btūs ⁊ē. De septē spēbꝰ timo ris: ⁊ de timore ꝑput ē donū spūssācti. j. i. iij. pte.

De vltima passione que dicitur Ira: ⁊ causa eius ⁊ multiplicitate. Capitulum .xi.

Ltima passio

[Vera mg̃ à pas sio ē ira q̄.

est ira: q̄ dici pōt passio generalis nō qꝛ cause oēs passiones: nam isto mō amor ē passio generalis: ſz in q̄tū ex ꝓcursu multaꝝ passionū generat: dī generalis. Nō. n. insurgit motꝰ ire nisi pp aliquā tristiciā illatā: ⁊ nisi adsit desiderū ⁊ spes ulciscē di. Appetit. n. iratꝰ vindictā ut sibi possibilē. Unde si fuerit multū excellēs ꝑsona q̄ nocumētū intulit nō causat ira: ſz tristicia. Denoīat āt uis irascibilꝭ ab ira: nō q̄ oēs motus eius sint ira: ſz qꝛ ad iraz tminant oēs motꝰ illꝰ potētie: ⁊ int oēs alios mo tus ē manifestioꝛ. Motꝰ āt ire tēdit in duo. ſ. in ipsam vindictā quā appetit: ⁊ sperat: sicut qō daz bonū: vñ ⁊ de ipsa delectat. Tendit etiam in illum de quo querit vindictā. Et qꝛ circa utrūq; ira requirit quandā arduitatez: non enim surgit

motus ire: nisi cum quadam magnitudine: quia nihil est modica ualde nullo digna nō extimam⁹. Hinc patet q̄ est in potentia irascibili: cuius obiectum est arduū. Est aūt duplex differentia attendenda circa hoc ire ad odium ⁊ ad amorem. Quarū prima est: q̄ ira semper respicit ad duo obiecta: amor uero ⁊ odium q̄q̄ respiciunt unum obiectum tm̄. Sicut cū dicitur aliq̄s amare uinū vel aliquid hmōi: vel etiā odire. Secūda est quia vtrūq; obiectorum quod respicit amor ē bonum quādo. s. duo respicit. Vult enim amans bonum amico: ⁊ hoc tanq̄ sibi cōuenienti. Utrūq; vero horū que respicit odium: habent rōnem mali uult enī odiens malum alicui tanq̄ sibi incōueniens. Sed ira semp respicit duo obiecta. Et unū q̄dem fm rōnem boni. s. vindictā: quā appetit. Aliud fm rōnem mali. s. hominē nociuum de quo vult vindicari. Et ideo ira est passio: quasi composita ex cōtrarijs passionib⁹. Dicitur aūt ira crescere in animū fm Aug. in regula: p quādaz causalitatez q̄. s. ipa odiū causat cū ē inueterata.

Item nota q̄ ira .§.I.

est cum rōne: non quidem ut precipiente sicut oī esse voluntas cū ratione: sed ut denūciante. i. manifestante iniuriā. Appetitus enī sensitiuus rōni nō obedit ūmediate: sed mediante uoluntate. Q̄ aūt bruta habeant irā: cū non habeāt rōnem: ex instinctu naturali indito eis p rōnem diuinam. Itē ira ē quidē naturalior concupiscētia ex parte subiecti: considerando hoiem fm naturā speciei in quantum rationale: ⁊ etiā fm cōplexionē ppaz indiuidui. In quātū. n. homo est rōnalis: naturalior est ira quia ipsa cum ratione. Unde philosophus dicit: q̄ hūanius est punire quod pertinet ad iram: q̄ mansuetum esse: quia unūquodq; insurgit contra nociua. Siliter ꝓsiderando hoiem fm ppriam cōplexionē indiuiduī: ira est naturalior ꝓcupiscentia. Est enī homo dispositus ad ira scenduz: fm q̄ habet colericā cōplexionē. Colera aūt inter ceteros humores citius mouet. Assilat enī igni: ⁊ ideo est magis in ꝓmptu: ut ille qui dispositus est fm naturalem complexionē ad iram iracat: q̄ de eo qui est dispositus ad ꝓcupiscendū ꝓcupiscat. Unde ⁊ phūs dicit in. vij. ethicoꝝ: q̄ ira magis traducitur a parentibus in filios q̄ cōcupiscenti. Sed ꝓsiderando cām ire ex parte obiecti: uel ex parte subiecti fm naturā generis. id ē in quātū ē aial: sic naturalior est ꝓcupiscētia ira. Cōcupiscētia. n. ciboꝝ ⁊ venereoꝝ ē nālior. Et ex ipa nā cōi: hz hō inclinationē ad appetendū ea q̄ sūt ꝓseruatiua vite: fm speciē uel fm indiuiduuz.

Itē odiū ē grauⁿ ira: qō patet ex dicto Aug. i regula: q̄ cōparat odiū trabi: festuce irā. Huius rō ē: q̄ q̄uis uterq; appetat malū: non tm̄ eadem rōne. Nā odiens appetit malū inimici in quātuz est malū. Et q̄ appetit malū alterius: fm se nulla mēsura mali faciāt: ea enī que fm se appetuntur sine mēsura appetunt: sicut auar⁹ diuitias. Sed irat⁹ appetit malū ei⁹ ꝓtra quē irascit: nō i q̄tum malū: sed in quātū habet quādā rōnez boni: pro ut estimat illud esse iustū in quātū vindicatiuuz. Iratus enī appetit: ut ille cui nocumētum infert pcipiat ⁊ doleat: ⁊ q̄ cognoscat ppt̄ iniuriaz illa tam sibi hoc ꝓuenire. Et q̄ hoc appetit sub rōne iusti uindicatiui: ideo q̄n malum illatum excedit mēsurā iusticie: fm extimationē irascētis: tūc mi seretur. Ira ppie nō est ꝓtra seipsū: sed in q̄tum quedā mathaphorica iusticia: ⁊ i iusticia est hoīs ad seip̄m in quātū. s. rō regit ꝓcupiscibilē ⁊ irascibilem: fm hoc dicit homo de se facere vindictam ⁊ sibi irasci. Item q̄ ira causatur ex hoc: q̄ aliq̄s nos lesit per actum suum: actus aūt sunt singularium: ideo ira est semper circa aliq̄d singulare.

Item in quarto ethicoꝝ phūs dicit seu appellat quosdā irascentium acutos: q̄. s. cito irascuntur: quosdam amaros q̄. s. diu retinēt iram: quosdā difficiles q̄. s. nunq̄ quiescunt nisi puniant. Est ā cā ire aliq̄d factū ꝓtra ip̄m irascētē. Cui⁹ rō est q̄ ira ē appetit⁹ nocēdi sub rōne iusti vidicatiui. Uidicta āt locū nō habet: nisi ubi p̄cessit iniuria que ad eum pertineat qui vindictam appetit. Iniuria autem ab aliquo facta: non pertinet ad alī quem: nisi aliquid fecerit quod sit aliquo modo contra ipsum. Q̄ autem irascamur contra illos etiam qui alīs nocent: hoc ideo est: in quātuz illi quibus nocetur aliquo modo pertinent ad nos vel per affinitatem vel per amicitiam uel per cōmunionem nature. Q̄ etiam homines irascātur cōtra eos: qui despiciunt ea circa que ipsi maxīe studeni: ut dicit philosophus: hoc ideo est: quia per illud maxime reputamus nos despici. Ira autem dicitur de deo: non secundum passionem animi: sed fm iudiciuz iusticie: prout scilicet uult punire peccatores de culpa sua. Peccator autez etsi do nil possit nocere effectiue: tamen ex parte suā agit contra deum: ⁊ quia eum in mandatis suis contemnit: quia infert nocumentuz aliquod ei qui sub diuina tutela continetur. Paruipē sio est causa ire ad quem omnes alie cause reducuntur: paruipensio enim excellentie hominis opponitur. Que enim homines putant nullo digna esse: paruipendunt. Ex omnibus autem bonis nostris aliquam excellentiam querimus: ⁊ ideo quodcunq; nocumentum inferatur in q̄tū excellentie derogat: videtur ad paruipensionem pertinere. Cum enim ira appetat vindictam et sub ratione iusti: ⁊ ideo prouocatiuum ad iram est aliquid sub ratione iniusti. Maxie aūt facit in iustū qui ex certa electione ⁊ malicia: nō passiōe

vel ignorantia alteri infert nocumentum: z ideo maxime cõtra tales irascimur: qz ppr puipensio nez uidẽtur fecisse. Qui ex ignorantia uel passi one peccant: nõ uident paruipendere: z iõ magis merent veniã z misericordiã z nõ irã. Itẽ cum cã ire sit iniusta paruipẽsio: z nocumẽtũ ꝓtristatiuũ illatũ fm primam causam: excellentia hominis ẽ causa: ut de facili ꝙs irascat. Quanto enĩ quis est excellentior: tanto iniustius paruipendit in eo in quo excellit. Unde irascitur diues si paruipẽdit in pecunia: z rhetor in loquẽdo z sic de alijs. Sz in quantũ nocumẽtũ ꝓtristatiuũ est causa ire: sic ea que sunt ꝓtristantia: ut que pertinẽt ad defect' sunt causa ire: z fm hoc ifirmi de facili irascunt. Item defectus eius uel prauitas contra quẽ irasci mur: aliquando auget ira aliquãdo minuit. Si enĩ defectus augeat indignã despectionẽ: sic augz iram ut despiciant nobiles a rusticis z hmõi. Si vero minuat despectionẽ indignam: sic diminuit irã. Et hoc mõ q penitent de uiuurys factis: z cõfitẽtur z humiliant mitigant iram. Causat ãt ira delectationẽ. Nã motus ire insurgit ex aliq̃ il lata iniuria cõtristante: cui quidem tristitie remedium adhibet p uindictã: quãto aũt ꝓtra iusticiã maiorẽ: p delectationẽ remediũ adhibetur: tanto maior ẽ delectatio cãt. Nõ.n. tollit tristicia nisi p õ lectationẽ ut p suũ ꝓtrariũ. Ad pnãtiã ãt vindicte delectatio sequitur: z tãto maior quanto maior fuit tristicia. Si igit uindicta fuerit pñs realiter: causatur pfecta delectatio q̃ totaliꝫ excludit tristi ciam: z p hoc ꝙtat motum ire. Sed añq̃ sit pñs realiter uindicta fit irascenti pñs duplicit. Uno modo p spem. Nullus enĩ irascit nisi sperãs uin dictaz. Alio mõ p ꝓtinuã cogitationẽ. Unicuiqz enĩ ꝓcupiscenti: est decetabile imorari i cogitatiõe eoꝝ que ꝓcupiscit. Et ꝓpter hoc imaginationes sõnioꝝ sunt delectabiles: z iõ cũ iratus multã co gitz de uindicta in aio suo ex hoc delectat. Itẽ causat ira feruorem. Quedã.n. impetuositas est in motu ire: z quia motus ire nõ est p modum re tractionis: cui ꝓportionat frigus: sed magis per modum insecutionis: cui ꝓportionat calor: conse quenter fit motus ire causatiuus cuiusdã feruor sanguinis z spirituz circa cor: qõ est instrumẽtũ passionis anime. Et exinde est q̃ per magnam p turbationem cordis que est in ira: maxime appa rent in iratis inditia quedam exterioribus mem bris. Feruor tamen qui calorem consequit: alia ratione pertinet ad iram z alia ad amorem. Naz feruor amoris est cũ quadã dulcedine z leuitate: est enĩ in bonuz amatum: z ideo assimilat calori aeris z sanguinis: ꝓpter quod sanguinei sunt ma gis amatiui. Feruor autem ire est cũ amaritudine ad cõsumandum: quia tendit ad punitionem con trariꝫ. Unde assimilatur calori ignis z colere. Itẽ ira inter ceteras passiones manifestius impedit vsum rationis. Item cum ira sit cum ratione et impediat rationez: ex utraqz parte potest tacitur nitatem causare. Aliquado tamen sequit magis locutio si non fuerit numia Tho. prima secun. q. xlvj. z sequentibus.

Notandũ q̃ tri .§.II.

plex ẽ ira. s. diuinalis: virtualis: z criminalis. Ira diuinalis ẽ illa quaz dicit scriptura esse in deo: ut Ecclesiastici. xvj. Misericordia enĩ z ira cuz illo est. Et ps. Iratus est furore dñs in populuz suuz.

Fuerunt aliqui philosophi: ut epicuri: qui di xerunt iram non esse in deo: hanc uidelicet rõem assignantes: qnia non punit subito malos cũ sce lera perpetrant. Sed: ut dicit Lactantius repro bans talem opinionem falsam: hoc facit ꝓpt suã immensaz clementiam z misericordiam erga ho mines: sciens eoꝝ fragilitatem z cõpatiens eis: ex pectãs eorum cõuersionẽ z ex eo differẽs ultiõez Nam si cum homines peccant subito uellet pu nire: paucissimi i mundo remanerẽt. Probari ãt posse iram esse in deo: dicit non sõluz ex scriptu ris sanctis: sed etiam gentilium: allegans plura dicta sybillarũ. Sybilla fuge sceleratas ẽligiones z viuo deo serui: z ab adulterio te abstine: z ma sculi permixtione praua. Pro patria generatõez crea: z ne occidas. Dis deus imortalis irascitur q̃ hec agunt: refert Lactantius in libro de ira dei. Sed sciendum q̃ cum scriptura dicit deũ iratuz: z iram esse in deo: loquitur per similitudinẽ eoꝝ que dicuntur de homine irato. Non q̃ proprie ira sit in deo. Et ratio est: quia ira proprie est cuz alteratione partis sensitiue. Est enim ira fm Da mascenum accensio sanguinis circa cor. Deus ãt est imutabilis z alterari nõ põt. Et cuz sit purus spiritus: z nihil corporeum sit in sua deitate: nec sanguinem nec cor habet: vnde fm passionez pos sit irasci. Sed cum homo irascitur contra aliquẽ alteratur in parte sensitiua. z si potest minatur vel castigat: uel grauiter ledit eum contra quem iratus est. Et quia hoc est communiter effectus ire: cum quis ista facit erga aliquem: dicim' illuz iratum contra talem. Et quautuz ad istũ effectũ qui procedit ab ira: dicit scriptura deũ aliquãdo iratum: non q̃ sit in eo alteratio cum appetitu vindicte: que proprie est ira: sed quia punit mala z iustissime. Unde dicitur de penitentys distinc. tertia productior. Ira dei non est ut hominis: id est concitati animi furor: sed tranquilla iusti sup plicij constitutio. Est autem ira dei triplex seu dicere possumus q̃ deus tripliciter irascit. s. mali cõminãdo: flagellis expurgando: reprobos extermi nãdo. Locut' ẽ dñs aliqñ p pphetas: pmittẽs

ꝛ asserens alicui populo se iratum contra ipsum ꝛ mala illaturꝫ. Et cum talis populus se conuerit ꝛ penituit de peccatis: dominus reuocauit sñiam ꝛ non immisit illa mala. Nec tamen locutio fuit falsa: qꝛ cōminatoria fuerat ꝛ sub conditione. s. si se non emendarent. Sicut patet de Ninive: de q̄ dixerat dominus per Jonam ꝓphetam. Adhuc quadragita dies ꝛ Ninive subuertetur Jone. iij. Et cum audissent hoc niniuite penitentiā egerūt dicentes. Quis scit si forte ignoscat deus ꝛ auertatur a furore ire sue. Et ꝓpter penitentiaꝫ eorū reuocata est sententia. Unde ꝛ Hiero. sup Osee. xi. c. inquir: sed ꝯtinuo qui dixerat Sicut adama faciā te: ꝛ sicut seboim ponam te: que due ciuitates ex vicinia sodomoꝝ: parilis excidij traxere cō sortium. Conuersū est inq̄t. s. dominus coꝛ meuꝫ intra me: conturbata est anima mea: nō faciā sm iracūdiā furoris mei: nonne apparet q̄ iccirco indignatur nobis dñs: ut nos indignationis ire sue conuertat: de pe. dis. i. sed continuo. Et loquitur de populo israel cui dñs minabat se extermina turꝫ ꝓpi peccata: sic illas duas ciuitates vicinas sodomis: sed cum aliquando conuersi sunt ad penitentiam dñs suspendit sententiaꝫ. Scdo dī deus iratus: cuꝫ. s. flagellat ꝛ flagellando peccata expurgat reuertentibus ad penitentiaꝫ. Unde dicebat Thobias ad dñm loquens. Cum iraseris flagellando misericoꝛdiam facis: ꝛ in tempoꝛe tribulationis peccata dimittis: his qui inuocant te Tobie. iij. abachuc. iij. Cū irat⁹ fuer⁊. s. flagellādo misericoꝛdie recoꝛdaberis. s. pcā remittēdo. Sic̄ patet exemplū in dauid: cū psecutionē sustinuit a filio Absalon propter peccata sua: ꝛ cum pestis maxima superuenit in populum suum: propter peccatum elationis. ij. Regum. xviij. ꝛ. c. fi. Hinc ꝛ Hiero. Si quando fames ꝛ penuria ꝛ omniuꝫ rerū egestas oppꝛimit mundum: sciamus hec ex ira dei descendere: qui in paupibus cū recipiunt elemosynā se fraudari loquitur. xvi. q. i. c. Reuertimini. Tertio irascitur erga repꝛobos exterminādo. Sicut cū iracit hō ꝯtra hostē capitalē: exterminat eū si pōt de mūdo. Sic ut dicit Naum .i. Ulciscēs ꝛis in hostes ꝛ iracens inimicos suos Jo. iij. Qui incredulus est nō videbit uitā eternā sed ira dei manet super eum. Iracit ergo de⁹ isto modo. s. exterminādo: ꝛ morti eterne deputādo impenitentes usqꝫ in finem. Propter quod ait apostolus ad Ro. ij. Tu aūt sm impenitens cor tuum thesaurizas tibi irā in die ire. Nō enim: ut ait Hiero. hominibus sed uitijs iracitur deus: ō peni. dis. i. q̄obrem. Et quia in repꝛobis semper inueniuntur peccata: ideo semper cōtra eos dñs manet iratus: ꝛ ita terribiliter. vt in fine mundi dicant montibus. Cadite super nos ꝛ abscondite nos a facie sedentis sup thronum: ꝛ ab ira agni Apoca. vi. Nec ira potest cessare. id est punitio: quia nec culpa remoueri. Hinc Gregorius in li. dialogorum ait. Cuꝫ superna indignatio se se: ut ita dixerim: medullitus mouet: id est determinatiue: hanc humana opinio non remouet. Nec se cuiuslibet utiliter deꝓcatio obꝛicit: cum semel aliquid deus ab intimis iracendo disponit. xxiij. q. iij. cuꝫ superna. Et Lactantius in li. de ira dei. Ira diuina in eternum manet: aduersus eos qui peccant in eternum. Ne ergo tardes conuerti cc. Ecci. v. Secūdario est alia ira que dicitur ira virtualis seu ira per zelum: ꝛ hec est cum uidelicꝫ quis habet displicentiam ꝛ turbationem contra vitium commissum a se uel ab alio: in quantum est offensa dei: ꝓpter quod si habet auctoꝛitatem ipsum punit. Et ad hāc inuitat ps. cuꝫ dicit. Ira scimini ꝛ nolite peccare. Loquitur enī sm Greg. in. v. moꝛalium. de ira per zelum. Unde quasi declarans ipsam iram subdit. Que dicitis in coꝛ. ve. ꝛ in cu. ve. cōpugimini. i. isto mō iracimini: vt habeatis cōpunctionez ꝛ doloꝛem de his: que dicunt hoies in cubilibus ꝛ coꝛdibus. i. de peccatis que fiunt ope coꝛpis qō est quasi cubile anime ꝛ cogitatione que est in coꝛde. Signanter autem dicit: iracimini ꝛ nolite peccare. Nam etiam ex zelo iracendo peccatur nisi modus seruetur. Ita ergo iracendum est contra sua uel aliorū vitia: q̄ ratione ira regatur: non impatientia uel odio uel nimia seueritate vtatur. Unde Aug. Iracit iustus peccatis palearum: sed non odit in quo extingueretur oculus ratiōis. vij. q. i. §. ulti. Hec āt ira tria bona facit.

Placat deum.

Auget meritum.

Excitat ꝓximum.

De ꝓmo ps. Stetit Phinees ꝛ placauit. s. deū in eo q̄ ex ira per zelum occidit ꝓncipem ex iudeis fornicantem cum Moabitide: et cessauit quassatio. i. flagellum populi quo multa milia occisa fuit. Unde dicit Numeri. xxv. Phinees auertit irā dei ab eis. Ibi habes hist oꝛiam. Sic sāctus Moises cum vidit descendens de monte syna vitulum aureum. et choꝛos adoꝛantium euꝫ: iratus est valde. et cum fregit tabulas lapideas diuine legis. vt habetur Exo. xxxij. reputans indignum margaritas verboꝝ dei ante illos poꝛcinos exponere. Et castra ingressus. ipse cum leuitis zelo ducti interfecerunt. xxiij. millia qui adoꝛauerant vitulū. Qui pius i mōte dominū placauerat sua oꝛone iratū contra populum illum ita vt vellet delere. Oꝛ talis ira augeat meritum: patet ex hoc: quia per quenlibet actum virtutis meretur homo: et tāto magis: quanto maioꝛ ē virtus ceteris paribꝰ. Sꝫ iracti per zelum est actus uirtutis: ꝛ maxime: sciliciet pietatis: sine pietas dicatur dei cultus: qō

ſ m ꝓ zelū ē utl' et mā. et fiunt tria bona.

pertinet ad religionem que est maxima uirtutuz moralium: siue sumatur p misericordia: que est maxima in his que sunt ad primū: fm.b.Tho. secūda scōe.q.xxxiij.q aūt sit hec ira actus pietatis oñdit Hiero. sic dicens ad Ripariū. Legi siro masten.i. uindictam Phinees:auctoritatē helie: zelum simonis chananei: petri seueritatem: ananiam ⁊ saphiram trucidantem:pauli ꝓstantiam: qui helimaz magnū vys domini resistētē: eterna seueritate dānauit. Non ē crudelitas cria p deo punire:sed pietas:hec ille.xxiij.q.viij.legi. Oportet tamen q ad puniendum habeat quis auctoritatē a deo uel ab homine:alʒ nō iuste fieret. Est insuper talis ira per zelum excitatiua primi ad cauēdum malum:dum uidet puniri in bonum faciendum. Unde cum rex Antiochus misisset nuncium in ciuitatem modin: precipiens iudeis oib⁹: ut derelicta lege dei transferrent se ad mores gētilium:sacrificando idolis:subito quidaz ex iudeis ī cōspectu oīum sacrificiū obtulit idolo qō uidēs Matathias irat⁹ Zelo legis:occidit illuz iudeum et nuncium regis:et filios ac populum animauit et confortauit ad seruandum legem dei: deserens ciuitatem cum multis milibus:⁊ in desertū secesserunt ne contaminarent:ut habet.i. Machab.ij.

Tertia ira dicit criminalis:cum uidelicet quis habet inordinatuz appetitum uindicte.i. punitionis alicuius ꝓpter aliquem defectum ꝓmissum Et quia inordinatus est talis appetitus.i.non fm ordinem rationis: dum .s. desiderat punitionem fieri non ꝓpter iusticiā et fm iusticiā sed ꝓpter indignatōez sui et non debito modo:idō peccat male utens passione ire.Sed precipue cauendum ē: ne multum teneatur:ne fm Aug.i regula ira trā seat in odiuz:et trabem faciat de festuca:et animā faciat homicidā. Et ideo dicit apostolus ad Eph. iij. Sol non occidat sup iracundiam uestram.i. non teneatis usqz sero. Uel melius. Sol.i.lumen rationis uel lumen gracie:non occidat.i.nō succūbat sup iracundiam uestrā.i.nō extinguaʒ ⁊ amittatur in ira uestra: quia tunc incurretis tenebras peccati mortalis:per qō diabolus non xp̄s habitaret in uobis.Uñ subdit. Nolite locum dare diabolo. Et de hac ira mortali itelligit illud Math. v. Omnis q̄ irascitur fratri suo:re' erit iudicio.i. damnatōne eterna.Uñ Amb. Ira sepe in crimen inducit innocentes.xj.q.iij. Et pōit exēplū ō phutifar patrono Joseph:q̄ iratus cōtra Joseph ꝓpt falsaz accusatōnē uxoris: iuste misit eū ī carcerē.

Ponit aūt Greg. §. III.

in.v.moral'.tria remedia contra iram. Primum est ut homo in operib⁹ suis ꝓsideret q̄ sibi pñt accidere uel fieri aduersa. Et ex alia parte recogitet: quantuz sustinuit xp̄s p eo et q̄ pacienter et sī turbatōne :immo orando p crucifixoribus et sic imitari debet dominum suū.j.Petri.ij. Xp̄s passus est p nobis:uobis relinquēs exemplum ut sequamini uestigia eius:qui cum malediceretur:nō maledicebat:cum pateret : non cōminabatur: sicut facit iratus. Scōm remediuz est ut cogitet ꝺs defectus ⁊ iniurias quas sepe facit deo ⁊ primo: ⁊ in omnibus his uult sibi cōpati: ⁊ non irasci cōtra eum. Sic ergo ⁊ alteri ipse faciat:hoc iure naturali dictante ⁊ nō irascatur Ecci.xxviij.homo hoi seruat iram:⁊ a deo querit medelam.q.o. Frustra quis medelam gratie qua vulnera peccatoz curantur:petit a deo: si ipse permanet in ira cum proximo. Neqz enī deus peccatori reconciliat si ipse cum primo perseverat iratus. Tertiuz remedium est respōdere irato humiliter ⁊ dulciter Nam ut dicit puerb.xv. Sermo mollis frangit iram:sermo durus suscitat furorem. Exemplum primi Judicum de Gedeone. Exemplum secūdi Regum de tribu iuda dura loquente contra isr' Uel saltem tacere:iuxta illud p̄s. Turbatus sum ⁊ non sum locutus. De vitio ire ⁊ q̄ sit graue peccatum:⁊ quantū noceat: ⁊ quando est mortale' veniale:⁊ de diuersis gradibus eius habes i scōa parte ti. de ira.

De causa exteriori peccati. Caplm.xij.

Hinc de causa

exteriori peccati breuiter uidendū est. Ubi sciendum: q̄ sicut causa interior peccati est:⁊ uolūtas: ut pficiens actum peccati: ⁊ ratio quantū ad carentiam debite regule:⁊ appetitus sensitiu⁹ inclinās Sic aliquid extrinsecum tripliciter potest esse cā peccati:l' qz mouz immediate uolūtatē l' qz mouz rōez:l' qz mouet appetitū sensitiuū. Sz q̄tū ad p mū cū uoluntatem interius nō possit mouere aliquid extrinsecum:nisi deus:⁊ deus non est causa peccati:sequit q̄ nil exterius pōt causare peccatū ex parte voluntatis.s.mouendo ipaz immediate. Q̄ autē deus non sit causa peccati neque directe neque indirecte sic declarat: Illud enim est causa directe alteri ad peccandū:quod inclinz uolūtatē ad peccandum. Indirecte autem est causa: cū nō retrahit a peccato cū possit ⁊ debeat. Sic plat⁹ ñ corrigēs subditos:dicit causa indirecta uitiorum eoz. Sed q̄ deus nō sit cā directa peccati sui uel alterius:patet ex hoc:quia omne peccatū est per recessum ab ordine qui ē in ipsum sicut in finem: deus autē scōm Diony. omnia inclinat et̄ uertit in seipsum:sicut in ultimū finem: vñ impossibile est:q̄ sit cā sibi uel alteri discordandi ab ordine q̄ est in ipsum. Q̄ etiā nō sit causa indirecta peccati

patet q: nulli est debito: ad dandum gratiam: gubernato:.n. nauis nō dicitur causa indirecta submersionis nauis ex hoc q nō gubernat nauē: nisi qñ pōt ⁊ debet gubernare. Quāuis.n. deus aliq bus non det auxilium ad uitandū peccatū: quod si daret nō peccarent: tñ q nō det: hoc totū facit fm ordinem sue sapientie ⁊ iusticie: cum ipse sit sapientia ⁊ iusticia: ⁊ sic nō imputatur ei q aliqs peccet sicut causa peccati. Et q̄uis actus peccati in quantum actus ⁊ in q̄tum ens sit a deo: q: oē ens est a primo ente: ⁊ oīs actus a primo actu: id est deo: nō tamen sequitur q deus sit cā peccati. Peccatū enī dicit actum cuz quodam defectu: q defectus est ex causa creata. s. libero arbitrio in quātum deficit ab ordine primi agentis. i. dei. Sicut defectus claudicationis reducitur in tibiam curuaz sicut in causam: non autem in uirtute motiua: a qua tamen causatur quicquid ē motionis in claudicatione. Q: etiā deus dicit excecare ⁊ obdurare: hec duo important. Unū ē motus animi humani inherenti malo: ⁊ auersi a diuino lumine ⁊ fm hoc deus non est causa excecationis uel obdurationis. Aliud est subtractio gratie: ex qua sequitur q mens diuinitus non illuminat ad recte videndum: ⁊ cor: hominis non emoliat ad recte videndū: ⁊ sic obdurationis ⁊ excecationis deus ē causa. Et q̄tū ad quosdā. s. reprobos: excecatio opat ad dānationē: q̄tū ad quosdā ad sanationē. s. quo ad electos: quos deus aliq̄n pmittit cadē vt hūiliores fiāt. Tho. pma scōe. q. lxxix. Un̄ de peni. dis. ij. dicit Aug. talib' diligentib' deuz oia: cooperanē in bonum vsqz adeo p:orsus omnia: vt etiā siqui eo:z deuiant ⁊ exo:bitant: etiam hoc ipsuz faciat eis ꝓficere in bonū: ut. s. hūiliores et feruētio:es surgāt. Exēplū in Petro de q̄ Amb. dis. l. Fidelio: factus ē Petrus postq̄ fidez se pdidisse defleuit. Cū igitur deus nō sit cā peccati: sequit q nil exterius pōt esse cā peccati: nisi ul in quantū mouēs rationē: uel in quātū mouens appetitū sensitiuū. Et fm hoc triplicit aliq̄d pōt eē causa peccati seu mouere uolūtatē ad peccandū. Uno mō ipsuz obiectū ꝓpositū sic cibus excitat desideriuz boīs ad comedendū: ⁊ sic res sensibiles exterius apparentes: mouent uoluntatem ad peccandum. Alio modo ille qui proponit uel offert huiusmodi obiectum: ⁊ sic diabolus uel hō mouēt ad peccādū. Tertio mō ille q̄ psuadet obiectū ꝓpositū bīe rōnē boni: q: ⁊ hic aliq̄liter ꝓponit. p:iū obiectū uolūtati: qō ē rōnis bonū vez uel apparens. Et sic ēt diabolus uel hō mouent ad peccādū psuadēdo ad malū. Et q: nullo isto: modo: triū pōt aliq̄d directe cā peccati eē cū volūtas non ex necessitate moueat ab aliquo obiecto: nisi ab ultimo fine: iō nō est sufficiens cā peccati: neqz res exterius oblata: neqz ille q eam ꝓponit: neqz ille q̄ suadet. Un̄ sequitur q diabolus nō sit directe ⁊ sufficiens causa peccati: sed solum p modū psuadentis uel ꝓponētis appetibile. Quod aūt dicit Iero. de peni. dis. ij. Si.n. inqt q sicut deus est pfectio: boni: ita diabolus mali: intelligenda ē illa similitudo i generali: in quātū videlicz sicut deus est cā boni nostri: ita diabolus aliquo modo ē cā mali: sed non eodem modo: q: deus opatur interius mouendo uoluntatē: quod non pōt facere diabolus.

De temptatione multiplici. s. mundi. carnis: ⁊ diaboli. ⁊ eius variis temptationibus.

Capitulum Tredecimum.

Primo igitur

uidendum est aliquid breuiter de temptatōne diaboli: fm quā dicitur aliquo modo esse cā peccati. Ubi sciendum fm Tho. pma scōe. q. lxxx. q cuz interio: pars aie sit intellectiua ⁊ sensitiua: intellectiua aūt cōtinet intellectū ⁊ uolūtatem: uoluntatem quidem diabolus p se ⁊ directe mouere non pōt: intellectus aūt p se mouetur ab aliquo illuminātē ipsum ad cognitionē ueritatis: diabolus aūt hoc nō intendit circa boiez: sed magis obtenebrare ipsius rōnem ad consentiendū: que obtenebratio ꝓuenit ex fantasia ⁊ appetitu sensitiuo. vnde tota opatio diaboli interior uidetur esse circa fantasiam ⁊ appetitū sensitiuum: quorum vtrū q̄z cō mouēdo potest inducere ad peccatū. Potest enim opari ad hoc: q imaginatōni alique forme imaginarie p̄sententur. Potest etiaz facere q appetitus sensitiuus ad aliquā passionem cōcitetur. Natura enim co:palis naturaliter spirituali obedit ad motū localez: vnde ⁊ diabolus oīa cāre potest que ex motu locali co:poz̄ inferio:z̄ ꝓuenire possūt: nisi ex uirtute diuina rep̄mantur. Q: aūt alique forme rep̄sentent imaginationi: consequitur q̄q̄z ad motū localē. Similiter ⁊ cū appetitus sensitiuus cōcitetur ad aliquas passiōes: fm quendā debituz motū spirituum ⁊ co:dis: diabolus etiam pōt ad hoc coopare. Ex hoc aūt q passio ē cōcitata i appetitu sensitiuo cōtingit: ut id quod ꝓpōitur imaginationi iudicetur ꝓsequēdū: quia ei qui a passione detinet: uidetur esse bonum ad quod p passionem inclinatur: ⁊ p hūc modum diabolus interi? inducit ad peccatū. Et q̄uis diabolus possit ꝓpa uirtute: nisi a deo refrenetur: aliquez inducere ad faciendū aliquē actum que de suo genere est peccatum: in q̄tum uidelicet pōt impedire usum rōnis mouendo imaginationē ⁊ appetitum sensitiuum sicut in arreptitijs patet: tamē nō potest inducere necessitatem peccandi. Ratio est: quia homo mo

tiuo ad peccandum non resistit nisi p rationem. Si igitur ratio sit totaliter ligata p opus diaboli mouentis imaginationem: quicquid agat homo tunc nō imputat ei ad peccatū. Si autem rō nō sit ligata: ex ea parte qua est libera: potest resistere peccato. Unde Hiero de pe. di. ij. Si enim inquit: dicit liberi arbitrij nos cōdidit deus: nec ad uirtutes nec ad uitia necessitate trahimur. Et Ambro. xv. q. j. Non ē quod cuiq; nostrum ascribamus erunnam nisi nostre voluntati. Nemo nostrum tenetur ad culpam: nisi ppria voluntate ō flexerit. Uoluntarium sibi militem eligit xps: voluntarium sibi seruum actionatur diabolus ꝛē.

p tēptat ḡō deū.

Et qūia tēptatio §. I

inducit ad peccatum: ꝛ sic est quasi causa: licet insufficiens peccati: agendū est de temptatione. Ubi notandum: q; quinq; sunt illa que temptant ſz varijs modis. scilicet deus: homo: caro: mundus ꝛ diabolus. Et deus quidem temptat hominem non vt decipiat sicut diabolus nec vt aliquid circa creaturaz addiscat quod prius nescie bat: qui omnia nouit: sed vt bonum occultum ipsi temptato vel alijs patefaciat. Et sic temptauit deus Abraham. vt habetur Geneſ. xxij. vt. ſ. ipsi Abrahe inotesceret et alijs etiā i exemplum fides ꝛ obedientia. Uel etiam vt defectum hominī occultum sibi manifestet. Sic christus temptauit Philippum quando dixit: Unde ememus panes ut manducent hi. Joh. vj. Et ad idez facit qō dicitur Deutro. xiij. Temptat vos dominus deꝰ vester: vt palam fiat vtrum diligatis eum. Et habetur. xxvj. q. v. Nec mirum. Nec est contra illō quod dicitur Jaco. j. deus neminez temptat: hoc enim exponitur diuersimode: videlicet secundum glo. quia non temptat vt decipiat vel peruertat: sicut facit diabolus: immitendo malas cogitationes vel mala culpe. Uel secundum Aug. Deus neminem temptat inducendo in temptationez. Uel secundum Bedam loquitur de temptatione interiori qua sepe concipitur malum: non de temptatione exteriori tribulationis. Uel neminem temptat deus secundū. b. Tho. ad addiscendum qō ignoret. Cum ergo temptari a deo non sit malum sed bonum: non debet homo refugere temptari: Nam vt dicitur Eccl. xxxiiij. Qui temptatus nō est: qualia scit? q. d. Qui non est tēptatus. i. in tribulatione ꝓbatus ꝛ examinatus: paruz vel nihil scit: qualiter se debet habere in tribulatione. Uel quia non habet notitiam tribulationum per experientiam: que est optima magistra. Multa enim videntur bona ab inexpertis que mala cognoscuntur ab expertis: nec scit compati tribulatis ꝛ temptatis. Est etiaz periculosissima res nulla temptatione pulsari: secūdū Aug. quia inde ꝓcedūt multa mala. Et primū ē elatio cordis. secūdū ē icircūspectō sui. terciū icōpēsatio tēptatoꝝ. q̄rtū despectio aliorū: q̄ntum ignorātia agēdoꝝ: sextū ꝓuatio ꝑmioꝝ: septimū incursio eternorū suppliciorū: ꝓpter qō econtra dī Jaco. i. Omne gaudiū existimate fratres: cū in tēptatiōes uarias incideritis. Scō tēptat hō deū: iuxta illō ps. Tēptauerūt deū in cordib⁹ suis. Dī aūt qs tēptare deū cū ptermittit facē qō ex se pōt ad periclā euadenda: ꝛ ad subsidia tpalia q̄renda: soluz ad auxilium diuinū respiciens. Sic diceret aliqs tēptare equū qñ eū sine magna necessitate uel utilitate currere facit. Non aūt qñ ex necessitate: puta vt hostes fugiat: vel ex utilitē: puta ut bꝛauiuz apprehendat: cū aliter obtinere nō possit. Sic cum qs se sine rōne cōmittit alicui piculo i aliq facendo: cū aliter sibi possit ꝓuidere sine piculo: iste dī tēptare deū ad expiendum. ſ. utꝝ possit liberari ab eo. Qō ꝓhibet dns: dicens. Nō tēptabis dominū deū tuū Deutro. vi. Et hoc xps uituit: qñ tēptāti ꝗuz diabolo: mittē se deorsum de pinaculo recusauit: allegans dictā auctoritatē: ut habetur Math. iij. Hoc etiā egit Abꝛahe cū uxorē suam Sarai dixit sororē: non dicēdo mendacium: sed ueritatē occultādo ut habet Geñ. xij. In q̄ facto: inqt Aug⁹. oñditur: q; nemo deū suū tēptare dz: dum hz q; salubꝛi ꝓsilio faciat. Fecit qō potuit. ſ. Abꝛahā: ꝛ qō non potuit deo cōmisit. xxj. q. ij. q̄rit. Qꝛ si qs obijceret: q; tēptare deū non sit peccatū: ex eo: qꝛ tēptare deū ē expiri bonitatē et uoluntatē dei. Sz hoc nō est peccatū: qꝛ in ps dicit: Gustate ꝛ uidete qm̄ suauis est dns. Rñdet q; cognitio dine bonitatis ē duplex. ſ. speculatiua et affectiua ꝛ q̄tū quidem ad cognitōem speculatiuā: nō lz dubitare: vtrū suauis ꝛ bon⁹ sit deus: quia hoc esset tēptare deū. Sed quātū ad cognitionez affectiuā dum. ſ. aliqſ affectat i seipso expiri gustū diuine dulcedinis ꝛ cōplacētiā dine uolūtatis: sic licitū ē et hoc nō ē tēptare deū. Quomodo autez istud. ſ. temptare deuz sit peccatū spūale: ꝛ quot modis homo tēptet deū: hēs i scōa ꝑte ti. ij. c. x.

p tēptat deū.

p tēptat carō ꝓpriā.

Tertio tēptat caro hominez. i. ꝓcupiscētia carnis iudiciū ronis puertēdo aut impediēdo. Uñ apls. Caro cōcupiscit aduersus spm̄. Et Jaco. i. Unus quiſq; tēptat a ꝓcupiscētia sua abstract⁹ a deo. ſ. et regula ronis per passionē: et illect⁹ a sēsibilibus Dicit aūt caro tēptare hominē instrumēraliter uel materialiter: in qtū. ſ. potest cōgisci qualis sit hō. ex hoc quod sequit uel repugnat ꝓcupiscētijs carnis. b. Tho. in prima ꝑte. q. cxv. Ubi sciēdū q; tēptatio carnis sp ē peccatū: cuius rō ē quia ois appetitus aīe inordinatus ē peccatū ſ motus carnis qui ē ex apprehensione delectabilis: ē actus et appetitus aīe inordinatus: quia ipa anima ē: que inor

p tēptāt quinq; ſz uarijs modis. i.

Capitulũ Tertiũdecimũ

dinate mouet et appetit. licet mediante carne. ꝙ. cẽ. Sed ſi motus carnalis inſurgẽt ex calefactõne corpis ſm imaginatõe aliqua ẽ pure naturalis. nec habet rationẽ peccati. Et ad hoc põt diabol' cooperari ſua virtute. Cõſiderãdũ ẽt: q̃ tẽptatõ aliqua eſt difficilis ad uitandũ ꝓpter tres cãs. ſ. ꝓpter fortitudinẽ: debilitatem: ⁊ ꝓpinquitatem: Et q̃tum ad fortitudinem pugnantis: ſic tẽptatõ ab hoſte. i. diabolo eſt difficilis ad uitanduz. Uñ dicitur. xvj. q: ij. uiſis. Mille nanq; nocendi habz artes ſeu modos. nec ignoramus aſtutiam eius. Conat' nanq; a principio ruine ſue unitatẽ eccleſie reſcindere: caritatem uulnerare: ſãctoz operũ dulcedinem inuidie felle inficere: et oĩbus modis humanum genus euertere ⁊ perturbare. Dicitur etiã Job penul't. Non eſt poteſtas ſimilis ei ſuper terram. Quantum vo ad ſcóaz cauſam difficultatis i temptatiõe. ſ. propter debilitatem temptati: Sic temptatio carnis eſt difficilior ad uitandum uel uicendum: quia temptatio carnis magis debilitat hominem: qui eſt magis ꝓnus ad peccata carnalia q̃ ſpũalia. Unde ⁊ de diabolo dicit Job penul't: q̃ poteſtas eius i lumbis et i umbilico manet: quia uidelicet per luxuriam carnis multum dominatur hoĩbus. Sedes enim luxurie in uiris eſt in lumbis: quia inde decerpitur ſemẽ: ſicut mulieribus ab umbilico. Quantum ad terciã cauſã ſ. ꝓpter ꝓpinquitatẽ: etiã tẽptatio carnis ẽ magis vicina ipi temptato: ideo eſt difficilior. Quãto. n. hoſtis ẽ magis ꝓpinquus: tantomagis poteſt nocere. Unde et Boetius dicit q̃ nulla efficatioz peſtis ad nocendum q̃ familiaris inimicus. Mũdus etiã temptare dicit ꝓpríe. ſ. inſtrumentaliter l' materialiter: in q̃tũ. ſ. poteſt cognoſci qualis ſit homo: ex hoc q̃ cõtẽpnit pſpera mũdi l' aduerſa: quib' etiã utit diabol' ad tẽptãdũ ſm. b. Tho. in ꝑma ꝑte. Et de hoc bello tẽptatõnis mũdi inquit apls ad Ephe. vj. nõ ẽ nobis colluctacio aduerſus carnem et ſãguinẽ. ſ. ſolũ: ſed adu̇erſus mũdi principes et poteſtates. aduerſus mundi rectores cẽ. Et Aug. in ſmone. Duplicẽ aciẽ ꝓtra milites xp̃i mũdus ꝓducit: demulcet ꝓſperis: deterret aduerſis. Poteſt igit dici tẽptatio mũdi: i q̃tũ hõ ul' ex malitia ꝓpria: ul' inſtigatũ a diabolo: inducit aliũ ad malũ. Nã et mũdus dicũt peccatores mũdi amatores. Fit aũt hoc triplicit. ſ. q̃ un' tẽptet aliũ. Uno mõ ſuadendo. Uñ Aug. ait: Si fratri tuo male ſuades: occidis. ſ. animã eius q̃tũ ẽ ex te ad peccatũ inducẽdo. de. pe. diſ. j. noli. Uñ ps. Ligua eoz. ſ. male ſuadẽtiũ gladius acutus. Secũdo modo tẽptat mũdus. ſ. ꝓſequẽdo. qõ figuratum fuit i Iſmahele ꝓſequẽte Iſaac: õ quibus apls ad Gall. iij. Is qui ſm carnẽ natus eſt: ꝓſequebat eũ qui ſm ſpiritũ. Cogebat enim Iſmahel maioz natu yſaac adorare imagines luteas quas ipſe faciebat vt dicit magiſter hiſtoriaz. Hinc Liberius papa: Oẽs qui uolunt in xp̃o pie uiuere: perſecutionez patiuntur: ⁊ ideo non uos a pio mentis ꝓpoſito afflictiõis amaritudo coartet recedere: ꝓſiderantes quãta ꝑ abſolutione noſtri ⁊ liberatione: creator noſter deus ac redemptor ꝓtulit. vij. q. i. ſuggeſtũ. Tertio modo tẽptat mũdus. hoĩes. i. mundi: ſcelerate in manifeſto viuẽdo: ⁊ ſic ſuis exẽpliſ ad malũ inclinant alios: q: ut dr. xx. q. iij. Proclivis aũt eſt curſus ad uoluptatem ⁊ imitatrix natura uitiorum. ſ. eſt. Et. xxviij. q. i. dicitur Sepe malorum cõſortia etiã bonos corrũpunt: multo magis eos qui ad vitia ꝓni ſũt. Propter quod dicit in ꝓuerb. Qui tetigerit picem inq̃nabit ab ea. P̃t etiã dici mundus iſta bona ſenſibilia mũdi: q̃ allíciũt apetitũ: ad ſui affectũ ⁊ diabolus eis utit ꝓponẽdo ad tẽptãduz: tãq̃ magna bona. Cũ enim bonũ ſit illud qõ trahit appetituz ad ſui amorem: ⁊ ſi illud ſit uer bonũ uel apparens: cũ aliquid boni ſit in iſtis ſenſibilibus licet minimũ reſpectu ſpiritualiũ bonoz: nõ attendens hõ ad vera bona ſpiritualia ⁊ celeſtia: ipſis poſtpoſitis exterioríb' ⁊ ſenſibilibus ſe imergit: ea amans: ul' in quãtũ delectabilia: ut cibos ⁊ venerea: vel tãq̃ utilia: ut diuitias: uel tanq̃ honeſta: ut honores ⁊ reuerentias: que exhibentur in teſtimoniũ vtutis: ul' ſciẽtiã ut inde honorẽt. Et de his oĩb' quõ. ſ. rapiãt appetitum: oñdit Adamãt: dicẽs. Ubi irratiõabilis impetus ꝓuenit: ⁊ flãma celerrimi motus animã hic depaſcitur: exurit eius innocentiam: ꝓponderat eni futuris p̃tia: ſeris iucunda: ⁊ leta triſtibus ⁊ ꝓperata tardioríb'. Uelox ẽ eni iniquitas que ad nocẽdũ occaſionẽ ſuggerit de peni. diſ. iij. inter hec. Et ſic aia miſera defto ſũmo bono: inheret ut fini bono creato: extimãs illud ſup oĩa appetendũ: in ipo actu peccati: ſil'is illi: qui pp delectationẽ eſus vnius ficus: nõ curat amittere unũ regnũ. Unde Aug'. dicit q̃ peccatũ nõ ẽ appetitus malaz rerũ ſed deſertio meliozz.

Ultimo et ꝓprie temptare eſt diaboli. Unde. i. ad Theſ. iij. Ne forte temptauerit uos is q̃ tẽptat. ſ. diabolus. Temptare enim ꝓprie eſt experimentũ ſumere: ſm. b. Tho. prima ꝑte q. cxv. De aliquo autẽ expimẽtum ſumitur aliq̃n ut ſciatur aliquid circa ipm: puta: utrum intelligat uel ſciat reſpondere ad aliquid de quo iterogat' uel utrũ uelit facere quod petit. Aliquando autẽ ultra ſcientiam talem: querit aliquis alius finis bonus uel malus Et bonus quidem: ut cum aliquis vult ſcire quid ſit ul' qualis ſit ut eũ ꝓmoueat ⁊ adiuuet: ſicut magiſter temprat ſcholarez. Malus autem finis intenditur: quando hoc ſcire vult ut õcipiat uel ſubuertat et noceat. Et hoc ſecundo modo et fine ſemper diabolus temptat: ut ſcilicet noceat in peccatum p̃cipitãdo. Et ſm hoc dicitur: ꝓprĩũ

ſtẽptat diab'.

officiū eius temptare: Etsi aliqñ hō sic temptat hoc agit in quātū est minister diaboli: sicut tēpta uerunt iudei xp̄m ⁊ pharisei: qñ interrogauerūt de deprehensa i adulterio: ut habeā Jo. viij. Et ō censu cesari dandum: quibus rñdit: quid me tem ptetis ypocrite Math. xxij.

Triplici enim de §. II.

p̄ad tēptandū hoīes mouet dia⁹ tri⁹ de cā.

causa mouetur diabolus ad tēptādū homines. s. ex malicia: superbia: ⁊ inuidia. Ex malicia q̄dez quia cū odio deū habeat in quantuz punitor est eius: ex malicia sua querit auertere a seruitio ip̄i⁹ dei hoies in quātū pōt. Sicut is q̄ inimicat alicui ⁊ odit: querit auertere ab eius obedientia ⁊ reue rentia subditos eius: ⁊ nocere quātū pōt: ⁊ p̄ecipue sanctos viros. Unde dr Job. xl. Esca eius electa ⁊ habet fiduciam q̄ influat iordanis in os eius. i. q̄ deuoz baptismo purgatos: qui baptismus ha buit originez in iordane: ⁊ ꝓpterea baptizati desi gnāt p iordanē. Scōa cā quare tēptat ē superbia eius. Sicut enī boni angeli ministrant deo in determinatis officijs ad salutē hominū: sic demo nes ꝓpter eorū superbiaz diuine potestatis silitu dinē usurpātes determināt sibi certos ⁊ determi natos ministros ad impugnationē hominū. Unde ⁊ de eo dicitur Job pe⁹t. Ipse ē rex super omnes filios superbie. Exēplū in uitis patrū de sathana qui fuit uisus a quodam: exigere rationē a satelli tibus suis demonijs inferioris gradus de malis ad que induxerant tēptatos p ipsos: ⁊ illum qui quendā sanctum uirum in heremo cōmorantem temptatū ab eo per plurimos annos ad ruinam tandem adduxerat luxurie multū cōmendauit ⁊ honorauit. Tertia cā quare tēptat est inuidia sui. Nā demones saluti hominū inuidētes ꝓfectū eorū p tēptationē impedire nituntē. Unde dicitur Sapien. ij. Inuidia diaboli mors intrauit i orbez terrarū. Et. xxi. q. ij. c. visis: dicit de eo q̄ dolet sa tis: ⁊ erubescit charitatē: quā nequit i celis hīe. i. ꝓseruare hoies ꝓstātes ex lutea materia in terris tenere. Sed hic occurrūt tres questiones. Et pria est q: cū deus sit amatō iustīcie: vī q̄ nō dēat ꝓmittere hoies tēptari a demonijs: cū ipi homies sint infirmi ⁊ ignari: ac ecōtra demones multum potentes ⁊ astuti eo q̄ inter eos non uidetur esse equale bellum uel pugna. Sed ad hoc rñdetur: q̄ licet conditio pugne uel belli inter eos non vī esse equalis: fit tamē recōpēsatio p diuinā gratiā ⁊ p angelorū custodiā: nec ꝓmittit tēptare q̄tum volunt demones: sed quantū ꝓt resistere hoies. Unde. i. Corin. x. dr: fidelis deus. i. uerax in ꝓmissis: nō patiet uos tēptari super id qō potestis: sed fa cit cū tēptatiōe ꝓuētū: dando. s. vtutis augmētū. Nā ſm glo. Qui dat diabolo tēptandi licentiam dat tēptatis misericordiā ⁊ gratiā. Uel facit cum temptatione ꝓuentum: robur ⁊ ꝓstantiā dando: vt possitis sustinere. i. uincere: uel patienter ⁊ pse ueranter sustinere ne deficiatis in lucta. Scōa questio est: q̄ uidet q̄ cū natura humana sit infir ma ⁊ debilis: sufficiat ei impugnatio que est a car ne ⁊ a mundo. Unde non uidetur q̄ ei ꝓueniat etiam impugnatio que est a diabolo. Sz ad hoc rñdetur: q̄ infirmitati humane quo ad exercitiū sufficeret ei ipugnatio que ē a carne ⁊ a mundo: sed malicie demonū non sufficeret: qz etiā utraq; impugnatione utitur ad malū. Sed deus illā im pugnationem ordinat ad gloriam ⁊ maiorez co ronam electorum suorum: ⁊ confusionem demonū cum vincunt. Unde ps. inquit. Draco iste quē tu formasti ad illudendū ei. Formauit siquidē deus draconem. i. diabolum ad participandā gloriaz: sed ex superbia sua eam amittens: ⁊ hoies per tem ptationes infestans: gloriosus deus maliciam dra conis conuertit in bonum electorum suorum. s. cum temptati ab eo vincentes coronas premiorū sibi adaugent: ⁊ sic in pugna ei illuditur: dū electi non acquiescunt suggestionibus eius: ut ipse intē dit ⁊ credit: sed resistunt. Sicut patet in exemplo Job. i. c. Tertia questio est: an omia peccata a demonis temptatione ꝓcedunt: Ad quod dicēdū q̄ aliud est esse occasio alicuius affectus: aliud est eē causa eius. Sicut verbi gratia. Desiccās ligna est occasio combustionis: sed ignis est causa ipius cōbustionis lignorz: importat enī occasio vtutez ꝓductiuam alicuius effectus: sed impfectā: cā āt perfecta. A simili diabolus instigauit primum hominez ad peccandū: dicit occasio oium pecca torum in quātū. s. ex illo peccato natura hūana fuit ita vitiata: ut oēs hoies sint ꝓclīues ad peccā dum. Sed directe diabolus non ē causa omniz peccatorū hūanorz: ita q̄ ipse oia suadeat: aut q̄ efficaciter ad peccandū ipse inducat. Sz directa ⁊ per se ⁊ principalis cā peccati: est libertas arbitrij ⁊ corruptio carnis Unde Origenes dicit: q̄ etiaz si diabolus nō esset: haberent hoies appetituz ci bi ⁊ uenerorz: quī possit esse inordinat⁹: nisi rōne regularet: que subiacet libero arbitrio. Et Aug. dicit etiā. Qr nō oēs cogitationes male a diabolo immittuntur: sed alique emergunt arbitrij motu Tho. prima parte.

Circa tēptationē §. III

[tēptm⁹ dupl⁹ m⁹ 4 modis

aūt diaboli pōt notari tria. s.

Generalitas uitiorum de quibus temptat.

Uarietas modorum.

Et qualitas temptatorum.

Et quantū ad primū. s. generalitatē uitiorum tēptat diabolus de oi crimine: ex oi latere: ⁊ in oi tpe. Qr aūt tēptet de oi crimine patet per hoc q̄ dicit xp̄s Math. xij. de spiritu immundo. id ē

pangit bonꝰ spūm mū ab offi
cijs. et angℓs mali sumūt nōa
abijs.

diabolo: q̄ vadit ⁊ assumit septez spūs neq̄tiores se: ⁊ ingressi domū vacantez habitant ibi. Spūs iste immūdus dici pōt diabolus: q̄ tēptat de accidia: q: accidia ⁊ ociositas permaxime est cā oīum malarū cogitationū ⁊ immundaꝝ affectionum. Septē spūs quos secū assumit: sunt septem uitia capitalia ipō grauiora. ſ. supbia: vanagloria: auaricia: ira: inuidia: gula: luxuria: de quibus tēptāt demones. Et sicut angeli boni sumūt sibi nomia ab officijs que circa nos gerunt: ita ⁊ demones sumunt sibi noīa a vitijs: de quibus precipue impugnant. Nā etsi oēs de singulis peccatis tēptare possint: magis tū de uno aliquo unusquisq; impugnat sm magistrū. ꝯ. sen. Et noīa ipoꝝ i sacra pagina repiunt: Unde qui de supbia tēptat Leuiatan dī: qō interpretat additamentū eorū: tēptās eni primos parentes de supbia: pmisit eis additamentū diuinitatis. De quo noīe dicit dñs p Isa. Uisitabo super Leuiatan serpentem veterem et tortuosuz. tēptās enim de inanigloria dī Lucifer quasi lucē ferēs. ſ. glorie tpalis. De quo Isa. xiiij. dicitur. Quō cecidisti Lucifer qui mane oriebaris tēptans de auaricia: dī Māmona: qō interptat diuitie: circa q̄s est auaricia. De quo dī Math. vi. Nō potestis deo seruire ⁊ Māmone. Tēptās de ira dicit Abededon: qō interpretat exīminatō ira eni ponit hoiez extra tīminos rōis ⁊ extra tīminos hūane puersationis q: iracūdus nō de facili repit societatē. Tēptās ō inuidia dī Sathan: qō interpretat aduersarius: q: inuidus aduersat seu ptrariatur oi bono alterius cui inuidet. De quo Luc. xxij. dicit xp̄us. Ecce Sathan expetiuit uos. ſ. ad tēptandū. Tēptans de gula dicit Uehemoth: qō interpretatur aial: q: gula facit hoiem aialem et brutalem: de quo dicit Job. Uehemoth pncipiū viarū oīi. i. prima ipaꝝ opationū nō ordine tpis sed dignitate. Tēptans de luxuria: dī Asmodeus qō interpretatur factura iudicij: q: ppter hmōi vitium: factum fuit terribile iudiciū sup sodomā ⁊ quattuor alijs ciuitatib⁹. Et figurant his vitijs dediti p octo demoniacos de q̄bus habet in scriptura sacra. Supbi eni figurant p filios quosdā iudeorū: q̄ in noīe Pauli apli querebāt demōes expellere ab obsessis: in hoc cōmittentes magnaz superbiā ⁊ pſūptionē: facientes qō nō ꝓgruebat ꝓditioni eoꝝ. Unde ⁊ a demonijs arrepti sūt: vt habetur i actibus aplorꝝ. Uanegloriosi figurant per filiam cananee. Nam cōiter iuuencule sunt dedite vitio inanis glorie in ornatib⁹: picturis: fucis ⁊ huiusmodi. Auari figurant p uentriloquā: que habebat spīritū phitonicū vnde diuinabat: ⁊ inde magnū questū suis dominis ꝓcurabat: vt habet in actibus aplorꝝ. Uel etiā p lunaticū illū quē diabolus sepe ꝓiciebat in ignē uel aquā: ut habetur Math. viij. Inducit eni diabolus auaros ad multa pericula frigorū ⁊ calorum ꝓpter temporalia. Iracundi figurant per habentez spiritum imundum qui clamabat in templo. Quia tu es filius dei ⁊c. Luc. quarto. Iracundus enim clamat pre ira nominando aliqñ deū ⁊ sanctos: sed male. ſ. blasphemando. Inuidi designātur p Saulem: quē inuasit spūs malus: ut habetur. i. Reg. xvi. hic aūt per inuidiam multipliciter pſecutus est sanctū Dauid. Sulosi figurant p demoniacū habitantem in monumētis: ⁊ nudum incedentem: ut habetur Luc. viij. Nam uitium gule ⁊ denudat homineꝫ temporali substātia: ⁊ disconcerit ad turpia: sicut patet in Noe post ebrietatē: ⁊ abreuiat vitam: ⁊ ducit ad sepulturam. Luxuriosi figurantur p viros Sarai: qui obsessi a diabolo occisi sunt uitio libidinis cui intendebant etsi cū ꝓpria coniuge. Accidiosi uero figurantur p demoniacum mutū Luc. xi. Surdū etiam sm Math.: quia accidia facit hominē taciturnum a laude dei ⁊ confessione peccati: ⁊ surdum ab auditione diuinorū ⁊ correctionum. Secūdo temptat diabolus homines ex omni latere videlicet ab ante ⁊ retro: a sursuz: ⁊ deorsum: a dextris ⁊ sinistris. Ab ante temptat: vt. ſ. a bonis incptis quis resiliat. A retro ut. ſ. ad mala preterita redeat. Quod contra dicit de sanctis aialibus: que significant electos: q: cum recederent. ſ. in añ nō reuertebantur. ſ. retro Ezech. i. quia uidelicet proficiunt in actione uirtutum: ⁊ non redeūt ad commissa uitiorum. Sicut apostolus de se dicit ad Phil'. Que retro sunt oblitus. ſ. peccata non iterando: in anteriora me extendens: ad brauiuz sequor superne uocationis Luc. xvij. Memores estote uxoris Loth: que aspitiens retro conuersa est in statuam salis Heñ. xix. Ad sursum temptat diabolus: cū instigat ut de bonis operibus superbiant homines. A deorsum tēptat cum ad desperationem prouocat. Et de his duobus modis dicit ps. Ascendunt usq; ad celos. ſ. homines p superbiam: eum sibi attribuunt quod dei ⁊ sanctoruz est: qui habitant in celis: ⁊ descendunt usq; ad abissos. ſ. inferni per desperationez cui sunt dediti damnati. Sed econtra dicitur Ecclesiastici. xi. In uidie bonorū scilicet operum vel prosperitas: ne immemor sis malorum: id ē peccatoꝝ ul' aduersoꝝ que contigerunt uel pñt cōtingere: ut humilieris non inde superbias. Et in die malorum ne immemor sis bonorum factorum: vel que potest deus tibi facere: ut fiduciam sumas nō desperationez. Sicut colūbe que insecute ab acipitre per aerez volitāt in ūnis: ⁊ p terram insecute ab eo volant fugiendo per altum aeris. A dextris temptat diabolus: vt prosperis abutatur. A sinistris vt ad uersis per impatientiam frangatur. Et de his qui in temptatione vincuntur dicit ps. Cadent a latere

t 4

p de sup̄bia tēptat leuiatā.

p de inan̄ gloria tēptat lucifer.

p de auaricia tēptat mamona.

p de ira.

p de inuidia.

p de gula

p de luxuria

p de p mā oīb⁹ sign̄.

p tēptat dr. i. de oīb⁹ latē signē.

tuo scilicet dei id est a sinistris aduersitatis mille z decem milia a dextris tuis. i. p ꝓsperitatẽ: quia multo plures abutũtur ꝓsperitate q̃ aduersitate sicut patet in Dauid z Salomone. Sed econtra dicit apostolus. ij. ad Corin. vi. Exhibeamus nos sicut dei ministros per arma iustitie a dextris et a sinistris &c. Prospera rectitudine tempantie moderando: et aduersa uirtute ꝓstantie sufferendo. Ex omni quoq; latere temptat diabolus: quia ex omni elemento. Ex igne qui est supra nos i spera sua. Sicut tẽptauit Nabuchodonosor: admittẽ duz tres pueros Ananiam Azariam et Misaelẽ in fornacem ignis Dañ. iij. Ex aere qui est circa nos: sicut temptauit Simonem magum ad uolãdum p aera ductuz a demonijs: sed oõne aplox dimissus et ꝓfractus ẽ. Ex aqua que ẽ iuxta nos: sicut tẽptauit Pharaonem in egyptuz ad faciẽdũ ꝓjcere in aquam puulos hebreorum Exo. j. Ex terra que ẽ infra nos: sicut temptauit illos qui statuẽt oculos suos. i. intẽtionez declinare in terrã: i. in terrenis inter quos fuit Salphat: qui repert̃ est colligere ligna de terra in die sabbati. Temptat etiã ex omni latere. i. ex omni sensu exteriori. Et de uisu: qñ instigat ad uidendum illicita uel uana: sicut tẽptauit Dinã filiã Jacob ad egrediẽdum domũ: ut uideret mulieres regionis que uiolata fuit Heñ. xxxiij. De auditu uero: quãdo nolueẽt intelligere ut bñ agerent: sicut Mathanias cuz reliquis iudeox qui remãserãt i hierusalẽ de captiuitate. qui noluẽt audire Hieremiã loquẽtẽ eis ex pte dei ne descenderẽt in egyptũ. Uel etiam qñ a ueritate auditũ auertunt ad fabulas autem conuertũt. ij. ad Thimo. iiij. De odoratu: quãdo facit adorari suauia et ifirma uitari et fastidire. Quibus dicit̃ p Isa. Erit ꝓ suaui odore fetor: sic diues epulo: qui fastidiuit Lazax ulcerosũ: nũc in fetore ignis z sulphuris torquet̃ in inferno De gustu: sicut tẽptauit Euã: Heñ. iij. Et xp̃s i deserto q̃ dixit: dic ut lapides isti &c. Math. iiij. De tactu: ꝓtractãdo aliena inuito dño: quod ptinet ad furtũ: sicut Achan qui abstulit uirgã aureã: z clamidẽ coccineam et pecuniam de rebus Jericho ꝓhibitis Josue. vij. Uel etiã tangendo impudica: sicut Oman et Zares Geneſ. ix. Temptauit quoque in celo q̃. s. draco traxit ad terram tertiam partem stellarum. ut dicit̃ in Apocal̃. quia. s. exemplo prmi angeli supbientis: alij inferiores declinati sunt ad idem: uoluntarij tñ non coacti. In padiso terrestri temptauit et uicit primos parentes serpens qui erat callidior cunctis animãtibus .i. diabolus per serpentem Heñ. iij. In mundo tẽptauit Caim de fratricidio. z filios dei descẽdẽtes ex generatõe Seth: ut uidentes filias hoim. i. descendentes ex progenie Caim qui mali erant. q̃ essent pulchre: accepẽt in uxores Unde et praui facti sunt Heñ. vj. Tertio temptat diabolus in omni tempore a principio. s. mundi usq; ad finem: z ab eo tpe quo quis incipit habere usuz rõnis usq; ad decrepitã etatẽ. Unde saluato: Luc. xxi. Uigilate oi tpe orantes ut digni habeamini fugere omnia ista. s. temptamẽta. Et Greg. xxiij. moral̃. tractans illud Job. Hec opatur deus tribus uicibus per singulos. s. homines: ubi loquit̃ Job de homine temptato: z post temptationem consolato ꝑm expositionem eius: dicit hominem temptari a diabolo tribus uicibus. i. in principio conuersionis: z in medio probationis: in termio migrationis. Et in principio quidem conuersionis: quando scilicet efficaciter uult uitia deserẽ per penitentiam: vel ad religionem transire: cogitanti ita occurrit sibi illa familiaris sua carnalis delectatio: que inueterata quanto diutius sustinuit: tanto acrius stringit. Et quis ibi merox: que anxietas: quando huc spiritus uocat: hinc caro reuocat. Unde de hoc amarescente homine dici potest quod Job ait Appropiquauit corruptiõi anima eius &c. Sed q: diuina gratia diu nos istis difficultatibus affici non permittit: ruptis peccatorum nostrorũ vinculis cuius nos ad libertatẽ conuersionis noue consolando perducit: z precedentem tristiciam subsequens letitia refouet: ut de ipso dici possit quod ait Job: liberauit animã eius ne pergeret in interituz &c. Figura de labore z anxietate quã habuerunt israhelite in exeundo de egypto: z de mari rubro cũ Pharao sequeret̃ eos. Sed quia conuersio seueritatez parit: mater autez negligentie solet esse securitas: ne securitas negligentiã generet: scriptum est. Fili accedens ad seruitutem dei: prepara animã tuam ad tẽptationem Eccl. ij. Quod in christo figuratum fuit da post baptismũ in deserto temptatus fuit Math. iiij. Tres aũt sunt modi conuersorũ. s. inchoatio ubi sentiuntur blandimẽta dulcedinis: meditatio ubi experiunt̃ certamina tẽptatiõis: z terminatio talis. s. status probationis ubi habetur perfectio plenitudinis. Prius ergo dulcia suscipiunt ꝓfecti qui consolentur: postea amara quibus exercitẽt z demũ suauia quibus confirmentur. Nã z sponsam vir quisq; prius dulcibus blandimentis fouet: quaz tamẽ ꝓiunctam asperis increpationib⁹ probat: probatam secure possidet. Unde i figurã plebs israhelitica cum ad nuptias mentis ex egypto reuocaretur a deo: quasi arrarum vice: prius accepit blandimenta signorum. Coniuncta autẽ .s. per legem acceptam: probationibus exercetur in heremo. probata in terra promissionis uirtuti plenitudine confirmatur. Sepe enĩ ꝓfecti in ipso adhuc principio sue conuersionis: uel tranquillitatez sue pacatissime carnis: vel dona alia suscipiunt: z post hoc duris temptationibus fatigan

ꝑ tẽptat dr̃ ex omi elemẽto.

ꝑ tẽptat dr̃ in oib⁹ sensib⁹.

ꝑ tẽptat in celo. et in ꝑadiſo terrestri. tẽptat in mũdo.

tur: quibus si in ipso principio tangerentur: fo-
te deficerent. Sepe enī tam diutina sunt tēptati
onum certamina: q̄ lōga fuerunt in inchoatione
blandimenta. Sepe autē magis datur in inchoa
tione dulcedinis: minus aūt in labore ꝓbationis
ꝫ aliq̄ ecōuerso. Plerūq; etiā ex eo q̄ cōuersus
quisq; in inchoatione magnam gratie dulcedinē
ꝫ dona recipit: confirmationē accepisse pfectiōis
se arbitratur: vnde fit: vt dum subita tēptationis
procella tangitur despectum se a deo ꝫ perditū
arbitretur. Et hoc: quia suam conditionē ꝫ statū
ignorat. Plerunq; etiaꝫ conuersus quisq; talib⁹
tēptationibus agitatur: qualibus ante conuer
sionem nunq̄ pulsatum se reminiscitur: ꝫ hoc nō
quia hec eadem temptationis radix deerat sed
q̄ non apparebat multis occupato. Juxta sūmā
vero certaminis: remuneratur quisq; plenitudie
perfectionis ꝫ consolationis: ſm illud ps. Scōm
multitudinem dolorum meorū in corde tē. Uñ
xp̄o post temptationem accesserunt angeli ꝫ mi
nistrabant ei. Restat demum dura in morte
temptatio. Considerat enim conuersus ꝫ ꝓbatus
quia oportet de omnibus iudicari: ꝫ seuere etiaꝫ
de cogitationibus mīmis. Quis enī cōsiderare
valeat quanta mala per momenta tēporuꝫ ipsis
inconstantibus cogitationū motibus ꝓpetram⁹
Propter hoc Dauid timens: ait. Non intres in
iudicio cum seruo tuo. Et quid facient tabule: si
tremunt columne: Unde ꝫ xp̄us solutiōi carnis
approp̄inquās: ꝫ mēbrorū suorum speciē seruās:
factus in agonia certaminis plīrius orabat Luc.
xxij. Sed dei adiutorio conuersus ꝫ probatus tē
ptatorem vincens: ad iubilum superne patrie p
uenit. Et de tēptationibus in morte habes supra
in precedenti titulo. Temptat etiaꝫ diabolus
in omni tp̄e: vnius ꝫ eiusdem opationis: quia in
principio bone opatiōis: in medio: ꝫ in fine: vt de
clarat Greg. in. i. moral. Et in principio quidem
bone actionis impugnat instigando mentem: vt
sinistram intentionem in ipsa habeat: vt. s. illam
faciat non ꝓpter deum: sed ꝓpter sui laudem uł
aliū mundanū respectū. Intentio aūt principiuꝫ
pōt dici operis: quia finis ad quem respicit inten
tio: mouet agentez ad operandum. Et ad hoc fa
cit quod dicitur in Treñ. Facti sunt hospites in
capite eius. s. demones insidias posuerūt tempta
tis in capite. i. in principio operationis. Q̄ si ei re
sistitur: intentionem firmando in deum tunc po
nit insidias in ꝓsecutione opis: inducendo uł ad
vanā letitiā: uel nimiā tristitiā ꝫ accidiam: uł ira
cundiā: vel omissionem alicuius debite circūstan
tie i ipso exercitio boni opis: elemosyne. s. ozonis
ieiunij: correctionis: ꝫ huiusmodi. Uñ ps. In via
hac qua ambulabā. s. bonorum operum: abscon
derunt laqueum. s. temptationis mihi demones.

Et ad hoc firmandum: ponit ipse Greg. figuram · figñ opiū ·
que habetur Iere. xli. videlicꝫ: q̄ octoginta viri
de silo ꝫ de samaria rasi barba ꝫ scissis uestibus:
habentes in manibus thus ꝫ munera ad offeren
duꝫ in templo ibant. Quibus obuiauit ismahel
filius Nathanie incedens cum eis ꝫ lugens dixit.
Uenite ad Godoliam dominum terre: quē. s. Na
buchodonosoꝛ prefecerat reliquijs iudeorum qui
remanserant in hierusalem. Et cum venisset cuꝫ
eis ad medium ciuitatis: occidit omnes: decem ex
ceptis qui dixerunt: ne occidas nos: ꝫ ostendam⁹
tibi thesauros frumenti ꝫ mellis absconditos in
agro: quo dicto non occidit. Significant hi exer
centes se in actione decem preceptoꝝ ꝫ octo bea
titudinum. Componitur enim octogenarius nu
merus ex decem octies multiplicato. Barbam ra barba
dere est sibi uirilitatem bonorum operum non §
ascribere sed deo: Uestes scindere est corpora ab ·
stinētijs macerare. Th⁹ ꝫ munera deferre: ē oīo §
nez ꝫ alia pietatis opa facē. Sꝫ ista agēda i ꝓsecu
tione opm ip̄oꝝ. Ismahel. i. diabolus occurrit i
stigās eos ad ꝓsequēdū talia opa: ꝫ cōpassiōe q̄si
volēs eos dirigē ad dñm terre. s. deū: p ꝓsecutōez
ip̄oꝝ bonoꝝ operū: ad quā solicitat ut decipiat:
sed i medio ciuitatis occidit: dū ad aliquam indi
scretionem vel vitiū mixtum aut defectū necessa
rie alicuⁱ circūstantie inducti p q̄ uita gratie p
uant. Decē vo euadūt hūtes thesauros absconditos in agro cordis: cū ꝓposito obseruatiōis decē
ꝑceptorū: morte eternam euadunt. Q̄ si uincere
ꝫ decipere non potest in ꝓsecutione: in fine opis
ponit insidias: vt. s. inde homo supbiat uł aliud
malum faciat. Et ad hoc facit illud Señ. iij. Tu
insidiaberis calcaneo eius. s. mulieris: id ē anime.
Calcaneus qui est finis corporis signat finem
operis.

Secundū ꝓncipale. §. IIII.

pale quod est uidendū circa temptationes diabo ꝓcēptmaoīū sūt septē gñā.
li: ē varietas modoꝝ. Ponit aūt Berñ. septez ge
nera tēptationū: figurata p septē capita dracōis
insidiantis partui mulieris sole amicta. i. ecclesie
seu anime virtuose: vt habet Apoca. xij. Et
prima temptatio oī importuna: quia. s. diabolus
continue ꝫ frequenter ad malum instigat infra
vires tamen tēptati. Unde Greg⁹. dicit: q̄ diabo
lus frequenter temptat: ut hominē saltem tedio
vincat: quod tamen deus ꝑmittat ne hoīes igna
uia torpeat. In cuius figuram dicit Judicum. ij.
Has gentes non deleuit deus: ut erudiret israel
in eis. Et loquitur de finitimis nationibus ca
naneorum Jebuseis ꝫ alijs. Unde ꝫ de quodam
sancto legitur in vitis patrum: q̄ temptatus fuit
per sexaginta annos a spiritu fornicationis.

ꝓcēptmaoīū sūt septē gñā · in me
dio et in fine ··

Titulus Sextus.

p̄ tredere fanctā nō debem⁹ ea q̄ dñs nos dixit ⁊ sit bñ certissimū ⁊ q̄ dixit mortaliter peccāt.

Secūda temptatio dicitur dubia: qua anim⁹ vel mens temptati dubitatione inuoluitur circa aliquid fiendum: A tēptatione hac uidet pulsat⁹ ⁊ dejectus Moises ad aquas contradictionis: qñ dixit populo. Audite rebelles ⁊ incredulī: Num quid de petra hac poterimus aquam ēicere? q̄si dubitans de miraculo. ſ. exitus aquarū de petra quod oñs p̄miserat: attendens ad malicīā illius populi: ⁊ minus ad dei clementiaz: vt habet Numeri. xx. Tertia dicitur subita: qua mens uel ratō deliberare nō pōt: ꝓpter improuisiōez tp̄is: Hac tēptatione uidetur pulsatus Aaron: quādo petente populo iudeoꝝ ut faceret eis deos quos adorarent: cū iam Hur sputis interfecissent: quia eis ꝓtradicebat: ut dicūt hebrei: timens ne ꝓtradi cendo nō solum eū occiderent: sed ēt in egypto reuerterent: insubito torques aureas ⁊ anulos q̄s mulieres portabant in auribus postulauit. Forte credēs: q̄ ex auaricia ei dare non uellent. Acceptī tamē p̄iecit in ignez: ex quibus cōflatus ē vitulus aureus: forte opere diaboli: quē populus adorauit: vt habetur Exodi. xxxij. Exemplū etiam de Loth: qui insubito uoluit filias suas exponere libidini sodomitaꝝ ne hospites sup hoc molestarēt Genē. xix. Et de hoc. xiij. dis. Qō ait. Quarta dicīt occulta: q̄ rō deliberare nō pōt: pp absconsionē rei: q̄lis fuit tēptatio discipulorū: qñ contendebant q̄s eoꝝ esset maior. Luc. ix. Uel qñ Jacobus ⁊ Joānes petebāt a xp̄o: ut facē possent ignē descendere de celo ad coburendū samaritanos: q̄ xp̄m cū discipulis hospitio nolebāt recipe Luc. ix. zelo putantes moueri q̄ tñ uerus zelus nō erat

Quinta dī violenta: q̄ mens p̄pter quandam violentiam ꝓducīt ad ꝓsensum. Et hac deuictus Petrus: vt mortez uitaret xp̄m negauit Math. xxvi. Hac etiā instigata Susanna: ut assentiret sibi⁹ in actū turpē: uiriliter restitit Danieł penul'.

Sexta dicitur pplexa: que varijs vitijs animū ip̄edit: ⁊ cū alterū illoꝝ maloꝝ necesse uideat fi ēdū: pp diuersas ratiōes: nescīt q̄d min⁹ sit malū. Hac tēptatione pmotus Jepthe: vt uotū seruaz q̄d dño fecerat: p̄ hostium habenda uictoria: vt primū. ſ. occurrēs sibi de domo sua aial: reuertenti de p̄lio domino immolaret. Occurrentē filiā vnicā in sacrificium obtulit. Septima dicitur fraudulēta: qua mens p quandā dolosaz extimationē seducitur ⁊ ꝓsentit sub specie alicuius boni Et sic sathanas transfigurat se in āgeluz lucis: ut dicit aplus. Hac fuit seductus vir dei: qui missus a iudea ad increpandum Jeroboam de idolatria ⁊ phibitus a deo ne ibi comederet. ſ. in samaria: inuitatus a quodaz alio ꝓpheta ex parte dñi ad comedendum: mendacioſe tamen loquens: assentit ibi comedendo: ꝓpter quā transgressionē i uia strangulatus est: vt habet. iij. Regū. xiij. Et q̄uis Gratianus dicat. xxx. q. i. §. q̄ aūt error p̄sone. Q: non est periculosus error cū diabolus se transfigurat in angelum lucis: si creditur bonus cum bonum se simulat. Unde si quis simpliciter interrogatus tunc ab eo: si uellet in eius consortium transire? Rñderet q̄ sic ñ tñ ex hoc intelligeretur consensisse in consortiū damnationis. Tamen q̄ talis adorauit eum ⁊ assentiret locutioni sue falsē non excusaretur a peccato mortali: fm Alexādz in summa: quia non debet quis esse facilis ad adorandū nel ad credendum hmōi: nisi bene certificatus. Et credendum est: q̄ in hmōi debite se habendo ⁊ humiliter: deus non permitteret decipi si apponeret omnem diligentiā quā deberet: q̄a deus reuelaret: uel per se cognoscere: sicut legim⁹ de beato Martino. Et p hunc etiā modū. ſ. per fraudulentiam: hoc est ostensionem miraculorū sed falsoꝝ: terribiliter temptabit tēpore antixp̄i: ita ut in errorem inducantur si fieri potest etiam electi: ut dicit xp̄us Math. xxiiij. Et apostolus in quit: q̄ aduentus eius. ſ. antixp̄i: est in omnibus signis ⁊ pdigijs mendacibus. Et p huius declaratione sciendū fm Tho. in p̄ma parte. q. cxiij. articulo. iiij. q̄ si miraculuz ꝓpie accipiatur: demones miracula facere non possunt nec aliq̄ creatura sed solus deus: quia miraculū ꝓpie dicitur quod fit p̄ter ordinez totius nature create. Sed qñq̄z miraculum dicitur large q̄d excedit hūanā facultatem ⁊ ꝓsiderationē: ⁊ sic demones possūt facere miracula: que. ſ. homines mirantur: in quātū eorū facultatem ⁊ conditionē excedunt. Ubi notandū est q̄ omnes transmutationes corporalium rerum: que fieri possunt per aliquas uirtutes naturales seminum rerum ad quas pertinent predicta semina: possunt fieri per operationem demonum huiusmodi seminibus hic adhibitis. Sicut cum alique res transmutantur in serpentes ⁊ ranas que per putrefactionez generari p̄nt. Ille vero transmutationes que fieri nō possunt virtute nature: nullo modo operatione demonū fm rei ueritatem perfici possunt: sicut q̄ corpus humanuz uertatur in brutale animal uel q̄ mortuus suscitetur. Et si aliquando aliquid tale operatione demonum fieri uideatur: hoc non est fm rei ueritatem: sed fm apparentiaz tantuz. Quod quidez dupliciter potest contingere. Uno modo ab interiori fm q̄ demon potest immutare fantasiaz hominis ⁊ sensus corporeos: vt aliquid videatur aliter q̄ sit. ⁊ hoc etiam interdum fieri dicīt virtute aliquarum rerum naturalium. Alio mō ab exteriori. Cum enim diabolus possit formare corpus ex aere spissato cuiuscūq̄z forme ⁊ figure: vt illud assumens in eo uisibiliter appareat: pōt eadez ratione circūponere cuicunq̄z rei corporee: quācunq̄z formam corpoream: ut in eius specie

[illegible] demonū fare nō possūt.

[illegible] demones possūt fm rerum naturas uirtutes in rebus. q̄ talia possunt fieri a nobis.

¶ tēptmoni uarietas et q̄li tās ostenditᵘ.

Capitulū Tertiumdecimū

uideatur. Et hoc est quod Augustin⁹ ait in. xviij. de ciuit. dei. s. q̄ fantasticuz hominis quod etiam cogitando siue somniādo p rerū innumerabiliuz genera uariat: uelut corporatuz in alicuius aialis effigie: sensibus appareat alienis. Qō fm. b. tho. non sic est intelligendū: q̄ uis ipsa fantastica hoīs aut species eius eadē numero incorporata alteri⁹ sensibus ostendatur. Sz qz demon q̄ in fantasia vnius formar aliquā speciē: ipse etiā pōt similem speciem alterius sensib⁹ offerre. Exempla habes de his: de Samuele ficte suscitato: seu demōe apparēte. Sauli in forma Samuelis: ad inuocationez phitonisse: r socijs vlixis i bestijs mutatis: vt habet. xxvi. q. v. Nec mirum. Per hec autē falsa miracula tēptat diabolus intendendo homines ducere in errorē: r credulitatē alicuius falsitatis.

Tertiuz principale. §. v.

notandū ē. s. q̄litas r uarietas eorz q̄ tēptantur. Nam aliqui sūt infideles: aliqui fideles. Et inter fideles aliqui sūt mali: alij boni. Et inter bonos aliqui pfecti: alij imperfecti. Et infideles quidem multiplicius impugnantur. i. pluribus tēptatiōibus: sz acrius fideles. Ratio huius ē: qz fm greg. quāto crebrius quis diabolo se subijcit: tanto intolerabilē sibi facit: ut ei reluctari non possit. Sz cū infideles crebrius se subijciant diabolo: eis tēptatio fit magis intolerabilis r frequētior: cuz nō bēant scutū fidei quo se tueant. De quo scuto apls ad Ephe. vi. In oib⁹ sumētes scutū fidei in q̄ possitis oīa tela nequissimi extinguere. Sed ex alia parte acrius impugnat fideles q̄ infideles: magis eni appetit deijcere fideles: tanq̄ magis sibi resistentes. Scō sciendū q̄ intentio r appetitus diaboli maior est ad tēptandū bonos q̄ malos. Sz ex parte tēptati magis tēptat malos q̄ bonos. Huius rō ē: qz cū malos iā possideat: non autem bonos: ideo magis conatur p tēptationez ad trahendū ad sui dñium iustos quos nō hz: q̄ possessos malos. Sicut etiā alicui⁹ princeps terrenus: magis insurgit ptra illū q̄ plus aufert de iure suo: vt qui plus nocet regno suo q̄ ptra alios qui nō sibi ptrariant: ita diabolus plus insurgit cōtra bonos qui plus nocent regno suo p documēta r exēpla virtutum: q̄ contra malos qui in hmōi se non exercet. Sz ex parte tēptatōnū āplior abilitas est i malis ad recipiendū tēptationē demonis q̄ sit in bonis: mali eni inclināt ad tēptationez demonis: boni uero resistūt in quātū tales. Propterea ipi mali veniunt ad diabolum: ut tēptent ab eo: pre uenientes tēptationes. Tertio fortioribꝰ r occultioribꝰ tēptatiōibꝰ ipugnat pfectos diabolus q̄ ipfectos. Un leo papa in sermone. Nemo de sui cordis puritate pfidat: qz pugil ille hostis: acrioribus pulsat insidijs: quos maxie nouit abstinē a peccatis: Minus tñ laborāt: r facilius uincunt temptatiōes: ipsi pfecti q̄ impfecti suas leuiores. Un impfecti vt infirmi nullo mō debēt appetere se velle tēptari. Et hoc triplici rōne. s. oīonis: conformationis: r pditionis Et rōne quidē oīonis ¶ tēptari nō debēt appetere impfecti. ,pbat sic. Illud debemus desiderare qō debemus orare. Sed dñs docet nos orare: ne inducamur i tēptationem: ergo r illud debem⁹ desiderare. Est aūt duci in tēptationē: p̄sentire delectationi: r delectari de quo quis tēptatur. Nō aūt inducit de⁹ in tēptationez cāliter seu efficiendo: sed pmittendo r deferendo. Rōne aūt p̄formationis ,pbatur sic. Sicut uoluntas nostra uoluntati diuine debz esse cōformis: ita a uoluntate hostis dz ē discordans. Sz hostis noster diabolus vult r petit nos tēptari. Unde dicitur Luc. xxij. Ecce sathanas expetiuit uos. s. a deo permittente: ut cribraret sicut triticum. i. ut p tēptationē concuteret r pturbarz sicut triticum qō cribratū r uentilatū pcutit. Rōne demū pditionis infirmi r impfecti non debent appetere tēptari. Qō sic ,pbatur. Illud qō est ad malum finem ordinatū: nō debemus appetere sed odire: sed tēptatio est ordinata ad malū finem. i. ad pditionez: ergo debemus eā odire nō appetere. Ad salutē aūt hominū nō est ordinata nisi per aliud. s. p auxilium diuine gratie: ergo tēptari non est simpliciter appetendū: hec. b. tho. sup. ij. sen. Perfecti aūt r experti debent appetere tēptari: tum ,ppter victoriam. In tribulatione r tēptatione relucet uirtus patientie: fm illō Jaco. i. Tribulatio patientiā opat. Dāc āt tēptatiōez pmisit deus. s. Tobie euenire: ut posteris daretur exemplum patientie eius: sicut r sancti Job. ¶ pfectus excepto debet appetere tēptari.

Scō debent appetere iusti r perfecti tēptatiōez ,ppter coronam. Jaco. i. Beatus vir q̄ suffert tēptationē: quoniā cū ,pbatus fuerit accipiet coronam uite. Dicitur aūt sufferre temptationem: q̄ in sensualitate temptationem fert sub ratione: ne ratio succumbat. Uel dicitur sufferre: qui deorsum fert temptationem: scilicet conculcando r ui lipendēdo. Uel etiā suffert: qui sub deo fert: non murmurando: sed uoluntati diuine se conformādo in temptationibus r tribulationibus. Uel suffert temptationem: qui p̄o his que surfum sunt id est celestibus fert temptationes r tribulatōnes

Tertio ,ppter victoriam. Qui eniz q̄si certus est de uictoria debet bellū appetere. Sed sancti ex perfecto dei amore sunt quasi certi de victoria. Dicitur enim in Canticis. Multe aque scilicet tēptationum r tribulationum: non potuerunt extinguere charitatez. Unde apostolus ad Ro. viij. Quis nos separabit a charitate xp̄i: tribulatio an angustia: scilicet mentis anxietas: que contingit in temptationibus: quasi diceret nihil.

¶ tēptmo sonor ē q̄ bonos et pfectos: quid q̄ malos et impfectos.

Et ꝓpter hoc Dauid certus de penitẽtia: inflammatus de coꝛona: ſecurus de victoꝛia dicebat ad dominum. Tempta me: vre renes meos ⁊ cor meũ. Ubi tria. Primo appetit preliũ: dicẽs: tẽpta me. i. pmitte me tẽptari: ut innoteſcãt q̃lis ſim in proſperis ⁊ aduerſis in bonis ⁊ malis Sapi. iij. Deus temptauit illos ⁊ inuenit eos dignos ſe. Secũdo petit gratie auxilium: dicẽs. Ure igne. ſ. gratie ſpiritusſancti: q̃ coꝛroboꝛat mẽtes: ſic̃ ignis materialis vaſa teſtea: ⁊ perficit ſicut ignis aurũ: ſm illud Sapi. iij. Tanq̃ auꝛ in fornace ꝓbauit electos dñs. Tante enim uirtutis eſt ignis gratie: ut minimus ſufficiat ad omnia temptamenta ⁊ aduerſa vincenda: ſm beatum Thomã. Tertio mali incitamentũ oñdit dicẽs. Renes meos ⁊ cor meũ. i. delectatiões ꝯcupiſcibiles ꝑ renes deſignatas: ⁊ perturbationes iraſcibiles ꝑ coꝛ figuratas. Ira. n. eſt accenſſio ſanguinis circa coꝛ. Sed ignis ſpiritusſancti delectationes carnis ⁊ turbationes coꝛdis auſert uel ſedat. Nullus tñ debet ſe ingerẽ tẽptatiõibus: quia preſũptuoſus eſſet: ſed uitare occaſiones: iuxta illud: Declina a malo. Sed queꝛit: vtruꝛ diabolus ſupatus in tẽptatione ab homine: poſſit amplius tẽptare. Circa quod eſt duplex opinio: ut ponit. b. Tho. in pria parte. q. cxiiij. Prima ẽ q̃ demon ſupatus nullũ de cetero tẽptare põt: nec de illo nec de alio peccato. Huius opinio uidetur fuiſſe Oꝛigenis: vnde dicit. Puto ſanctos uiros ſathane reluctantes: minuere exercitum demonũ: ut qui victus eſt: nec illũ nec aliũ amplius poſſit tẽptare. Alij tamẽ dicũt ſolum de illo uitio de quo uictus eſt demon: tñ ꝺ alijs vitijs poteſt: ut inducit magiſter in. ij. Scꝺa opinio eſt q̃ põt alios tẽptare: ſed nõ eundẽ: ⁊ hoc ꝓbabiliꝰ ⁊ melius dicit: ſi tñ intelligaꝫ uſq; ad tẽpus. Unꝺ ⁊ Luc. iiij. dicit de xp̃o: q̃ ꝓſumata oi tẽptatione. ſ. in deſerto diabolus deceſſit uſq; ad tempus. Et q̃ diabolus non tẽptet uictoꝛem ſuum ſaltẽ uſq; ad tempus: ꝓbat. b. Tho. duplici ratione. Pria ex parte diuine clementie: qꝛ ſicut Criſoſ. dic̃ ſup Math. Nõ tam diu boies dei diabolus temptat q̃diu diabolus uult: ſed quãdiu deus pmittit: q̃ nõ pmittit ultra uires. Scꝺa eſt ex parte diaboli ce aſtucie. Unde Ambꝛo. ſup Luc. dicit q̃ diabolus inſtare formidat: qꝛ refugit frequenti' trium phari. i. vinci. Sicut qui uictus eſt ab aliq̃ timet amplius preliari cũ eo. Tertio ꝓbari põt hoc ex parte humane potentie. Nam domin' cognoſcẽs infirmitatẽ humane nature: nõ pmittit homiem tẽptari: ſed ut dicit Tob. iij. poſt tẽpeſtatẽ. ſ. temptationũ trãquillũ facit. Qꝛ autez diabolus reuertatur ad eum quem dimiſit patet ꝑ id quod dr Math. xij. reuertar i domũ meã vñ exiui. Et veniens inuenit eam vacantez ſcopis: mundataz ⁊ ornatam. Ubi tria notantur: que preparant. i. diſponunt cõſcientiam peccatoꝛis ad hoc ut diabolus reuertatur ad eum. Primũ eſt ocium: vñ dicit: uacantem. i. a bonis operibus ceſſantẽ. Unꝺ Beda. Timendũ eſt: ne culpã quã ꝑ penitentiaz dimiſſam fuiſſe credebamus: per incuriam nos vacantes opprimat. Et Hierony. Non facile capiatur a tẽptatione: qui alicui bono uacat exercitio. Secundum uitium eſt inanis gloꝛia uel laſciuia: vnde dicit: ſcopis mundatam: quando. ſ. ſtudet purgare ſoꝛdes coꝛporũ: ⁊ ornare uarijs coloꝛibus ꝑs. Dñs diſſipat oſſa eoꝛũ. i. uirtutes: q̃ hominibus placent eas auferendo: querunt autem placere mundo laſciui ⁊ uana glorioſi. Tertium eſt ſuperbia uel ipocriſis: vnde ſubdit: ornatam Math. xxiij. Ue uobis ipocrite qui ſimiles eſtis ſepulchꝛis dealbatis: que de foꝛis apparẽt hoibꝰ ſpecioſa: intus autez ſunt plena ſpurcitia ⁊ omni immunditia.

Remedia ad uin. §. VI.

Tẽptationũ remedia ſũt plurima cendũ temptatiões ſunt plurima de quibus paucа dicemus. Et primũ ẽ ſui humiliatio ꝑs. Luſto diens paruulos dominus: humiliatus ſum ⁊ liberauit me. Figura. i. Reg. xvij. in Dauid qui uicit philiſteum foꝛtiſſimũ: diabolũ ſignantẽ: in funda. i. humilitate ⁊ lapide reſiſtente. Exemplum de beato Antho. qui uidens totum mundũ plenum laqueis ſe innectentibus. i. tẽptationibus cũ exclamaſſet: o quis iſtos euadet: audiuit ſola hũilitas. Secundũ eſt deuota oꝛatio Math. xvi. Uigilate ⁊ oꝛate ne intretis in tẽptationez: dixit xp̃us diſcipulis ſuis. Figura Exo. xvij. Moiſe tenẽte manꝰ eleuatas ad celum ⁊ oꝛante: populus ſuus vicit Amalechitas: qui ſignant demones. Exemplum oꝛãte beato Petro martyre: cũ tẽptaretur de fide fuit ſibi dictum a virgine Maria. Ego pte oꝛaui vt̃ nõ deficiat fides tua. Et oꝛante beato Berñ. ꝑ quodam temptato: ceſſauit tẽptatio: Tertiuz eſt ſacra lectio lecta uel audita. Ad Heb. iij. Uiuus ẽ ſermo dei ⁊ penetrabilioꝛ oi gladio ãcipiti. ſ. ad vulnerãdũ ⁊ debilitãdũ ĩimicos. Figura. ij. Machab. vi. In gladio quẽ dedit i viſiõe Onias Jude machabeo dicẽs. In hoc deijcies inimicos. Et ibidem de ipſo Juda dicitur: q̃ muniuit exercitum ſuum: non lancea ⁊ clipeo: ſed ſermonibus optimis: referendo geſta ſanctoꝛum de quibus in ſcriptura habetur: quibus ꝓfortati uictoꝛiã ꝓtra inimicos habuerũt. Hiero. Ama ſtudia ſcripturarũ ⁊ vitia carnis nõ amabis. Et xp̃us etiã in deſerto tẽptat': verbis ſcripture temptatoꝛi reſtitit Math. iiij. Quãtũ ẽ paſſionis xp̃i pia meditatio Treñ. Dabis eis ſcutũ laboꝛem tuũ: ſcilicet paſſionis: ad defendendum ſe contra telã inimici temptationũ. Ad Heb. xij. Recogitate eum qui

¶ nõ q̃ dr nõ põt tẽptare illũ a q̃ vincit ſũ.

¶ debet nãq̃ ẽ opio. pe. de paſſ'. q̃ vinctꝰ aut ẽ pfectꝰ aut imperfectꝰ. ſi pfectꝰ. tẽptatoꝛ manet ꝓuinctꝰ a tẽptatione de q̃ tẽptauit. in ipo vbo q̃ cũ ipſo. et poſt moꝛtẽ. ſi ipſe fuit ĩmpfectꝰ. ꝫ fuit ipſe a tẽptatoꝛe ſuo manet ꝓuinctꝰ in vita vltoꝛi. ꝫ poſt ipſũ põt de illa tẽptatione tẽptare. ꝫ põt ẽ ꝺ ꝯ ue. qꝛ iuſtificatꝰ ꝯ. et fit ipſe ꝯ. ipſe remanſit ꝓuinctꝰ ab oĩ tẽptatione. uſq; ad tẽpꝰ ꝯ. ¶ ſ. m. li. 2. diſ. 6.

talem sustinuit aduersus semetipsū contradictōnez: ut non fatigemini animis uūis deficiētes. Figura fuit qñ ad aspectū serpentis enei in palo erecti homines aspiciētes sanabātur a morsib⁹ serpētū ḡa a temptationibus serpentum. i. demonū: pre seruantur ne occidant hoies aspiciendo ad crucifixuz mente: figurato in serpente eneo Numeri. xxi. Quintū est ꝓsideratio eoz que sūt fidei: vt p̄mij celestis: supplicij eterni: z huiusmōi. Ad Ephe. vi. In oibus sumentes scutum fidei i quo possitis omnia tela: id ē temptamenta inimici extinguere. j. Jo. v. Hec est uictoria que vincit mundum: fides nostra. Considerādo enī gloriā animatur ḡs ad laborem certaminis. Unde Luc. xxij. Uos estis qui permansistis mecū in tēptatiōib⁹ meis z ego dispono uobis regnū: vt edatis z bibatis super mensam meā in regno meo. Et quidaz vt habetur in uitis patrū: cū tēptaretur de luxuria: ꝓpter mulierem receptaz ex compassione in cella: ne deuozaret nocte feris cōsiderās penas inferni: z ut efficatius intelligeret: ponēs digitos ad ignem lucerne accense usqz ad cōbustionē: sic vicit tēptationem. Sextū est ꝓcordia z fraterna charitas. Un dicit de sancta ecclesia in Can. q est terribilis. s. demonibus ut castroz acies ordinata: quia. s. fideles sunt uniti inuicem: sicut exercitus ordinatus. Et in figuram huius dicitur Judith. xv. Oz filij israel i simul uniti z si pauci per sequentes exercitum Holofernis pene innumerabilem fugarunt: z uicerunt eum. Et Greg. super Ezech. dicit: q non timet diabolus in nobis abstinentiā: uel uigiliā: uel pauptatē: z alia hmōi: sed ꝓcordiā z charitatē quā i celo seruare nesciunt.

Dicto de causa .§. VII.

peccati interiori z exteriori: sequit de alia causa que ē ipsum peccatum. Contingit aūt unū peccatum eē cā alteri⁹ fm quattuoz genera cāz: ut dic Tho p̄ma scōe. q. lxxv. Primo q̄dē fm modum cause efficientis uel mouētis: z p se z p accns: per accns quidē: sicut remouēs ꝓhibens: dī mouēs p accns. Cū. n. per unū actū peccati homo amittat gratiā uel charitatē uel uererundiaz: uel qōcūqz aliud retrahēs a peccato: incidit ex hoc in aliud peccatū: z sic primū peccatū ē cā scōi per accns. Per se aūt: sicut cū ex uno actu peccati hō disponit ad hoc q aliū actū ꝓsimilē cōmittat. Ex actibus. n. causant dispositiones z habit⁹ inclinātes ad ꝓsimiles act⁹: fm vo gen⁹ cause mālis: vnū peccatum ē cā alteri in q̄tū p̄parat materiā litigioso: qō plerunqz est de diuitijs ꝓgregatis: fm uero genus cause finalis: unū peccatū ē cā alterius: in q̄tū pp finē vni⁹ peccati aliqs cōmittit aliud peccatum. Sicut cū ḡs cōmittit simoniā ꝓpter finez ambitionis: uel fornicationē ꝓpter furtuz. Et qz finis dat formam in moralibus: ut supra habitū est: ex hoc etiam sequitur q unum peccatum sit formaliter causa alterius. Jn actu enim fornicationis que ꝓpter furtum cōmittitur: est quidem fornicatio sicut materiale: furtū vo sicut formale.

Titulus septimus de peccato.
De diffinitione peccati multiplici. Capi. i.

E peccato p̄io

videndum est de diffinitione eⁱ q̄d sit. Ubi notādū: q multiplex diffinitio datur fm doctores: fm diuersas causas. s. materialē uel formalem: efficientem uel finalem. Ex parte cause materialis seu materie sequentis seu exercentis peccatuz. Aug⁹. sic diffinit peccatum. Est dictum uel factum uel ꝓcupitum contra legem dei: seu contra legē eternam. Jn hac descriptione tanguntur duo: Primū ē actus in ordine ad instrumēta q̄b⁹ actus tp̄e peccati exercet: cū dicit dictū uel factū uel concupitū. Nā instrumēta q̄bus exercet act⁹ peccati: sūt uel coz uel lingua uel manus. Nā aut cogitatione: aut locutiōe: aut opatiōe ꝓpetrat. Ubi notā dū: q nulla ꝓuatio uel negatio ē in genere p se: qz nō hz aliquā quidditatem uel esse: sed reducitur ad gen⁹ affirmationis: fm q in nō eē: intelligit eē z in negatōe affirmatio: ut dicit phūs: qz oīs ꝓuatio p habitū cognoscit: z remotio p positiōez ꝑz .b. Tho. in. i. sen Et iō in dicta descriptione: in dicto includit non dictū uel omissio dicti. Jn facto omissio facti. Jn cōcupito omissio cōcupiti. Nō enim habet hoc dictum: in q̄tum est affirmatiue dictum q sit peccatum: sed hoc hz a duob⁹. Primo quidē ex parte uolūtatis. s. in q̄tum dictum uel factum uel concupitum: est i potestate uoluntatis. Scōo habet hoc ex parte finis: in quātum est a rectitudine finis exiens. Jn his duobus conuenit cuz dicto affirmatiuo facto uel concupito etiam non dicere uel non facere uel non concupire: quia similiter est in potestate uoluntatis: et a recto ordine finis exiens. Unde sicut actus est in potestate uolūtatis: z per hoc habet q sit peccatum uel meritum: ita etiam negatio actus. Secundo tāgitur defectus regule dirigentis: cuz subditur. Contra legem dei uel legem eternam Nam lex eterna seu dei Primo z principaliter ordinat hominem ad finem: consequenter facit hominem bene se habere in his que sunt ad finē Et ideo in hoc q dicit contra legem eternaz: tangit auersionem a fine: z oēs alias inordinatiōes.

Et si quer⁹ cum peccatuz sit aliquid ex eo qō est contra rationē: quare Aug. in diffinitione p̄e

dicta non posuit: peccatū esse dictū uel factū uel ꝓcupitum ꝓtra rationē: sicut dicit esse ꝓtra legem eternā. Ad hoc rñdetur: q̄ peccatuz aliter ꝓsideraf a philosopho: aliter a theologo. Nā phūs ꝓsiderat peccatū fm qō ꝓtrariatur rōni: sed theologus cō siderat fm q̄ est offensa dei ⁊ contra deū. Et iō Aug. ut theolog⁹ diffinit peccatuz ꝓuenientius: ex hoc q̄ est cōtra legē eternā: q̄ ex hoc q̄ ē ꝓtra rationem: precipue cum in multis regulemur per legem eternā q̄ excedit rationē hūanā: ut in his que sunt fidei. Hec. b. Tho. sup. ij. sen. dis. xxxv. Raineri⁹. Et q̄ peccatū ex dictis cōmittit q̄ttuor modis. s. cogitatione: locutione: ope: ⁊ omissiōe: iō pius deus exhortaf aiam peccatricez ad pniaz: quater inuitans ad reuersionē: dicēs. In Lan. Reuertere reuertere sunamitis reuertere reuertere vt intueamur te. s. oculo pietatis ⁊ gratie. Sunamitis interpretaf captiua: ⁊ p peccatū hō captiu⁹ tenef a diabolo. q. d. peccata oia dimitte: ⁊ dete stare que cogitatione: locutione: ope: ⁊ omissiōe cōmisisti. Et cū tūc reuertif ad penitentiā: resuscitaf spiritualiter Lazarus quadriduanus Joh. xi. Dicti quattuor dies sūt predicti quattuor grad⁹: quibus moritur aia. Ex parte forme uł poten tie deficiētis diffinit sic. Peccatū ē ꝓuaricatio legis eterne: ⁊ celestiū inobedientia mandatoꝝ. Et est Ambro. in li. de paradiso. In qua descriptiōe tanguñ duo. s. priuatio dirigentis in finē: ⁊ de ordinatio ab ipso fine. Et priuatio dirigentis i finē ibi notaf: cū dicitur q̄ peccatū ē ꝓuaricatio legis eterne: ⁊ hoc uel faciēdo q̄ lex ꝓhibet: uel omittendo q̄ lex precipit: ex quo peccatuz hz rōnem mali. Nā siue in natura siue in moribus de rōne peccati est preterire regulā rōnis. Regula autem rationis qua ꝓstituitur mediū inter superfluum ⁊ diminutū: necesse est ut quedā resecet ⁊ quedaz statuat. Uñ ēt in rōne nāli: ⁊ in lege diuina: vnde debent actus nostri regulari: ꝓtinenf quedaz precepta negatiua ⁊ quedā affirmatiua. Sicut autē negationi opponif affirmatio: ita affirmatiōi negatio. Et ideo sicut malū agere imputaf homini ad peccatū: q̄ opponif precepto legis negatiuo: ita ipsuz bonū nec agere imputaf hoi ad peccatū q̄ opponif ꝑcepto affirmatiuo. Scōo in diffinitione peccati tangif deordinatio ab ipso fine: in hoc q̄ dī celestium inobedientia mādatoꝝ. Ubi nota: q̄ inobedientia accipif duobus mōis. Uno mō spāliter. s. q̄n ds nō facit q̄ ꝑcipif: uel facit q̄ ꝓhibef: respiciēdo ad ꝓtēptū precipientis uel prohibentis. Et talis inobediētia opponif obedientie q̄ est spālis virt⁹: q̄ respicit nuctoritatē precipiētis vel ꝓhibētis. Scōo mō accipif inobediētia generaliter. s. q̄n ds non facit q̄ ꝓcipif: vel facit q̄ ꝓhibetur: ⁊ hoc mō inobedientia comitatur oē peccatū. Et opponitur h mōi inobediētia obedientie: que cōcomitatur omnē virtutem: q̄ patet quia quicūq; facit aliquem actū uirtutis obedit. Et de hac generali inobedientia: intelligif dictuz Ambro. in supradicta diffinitione fm. b. Tho. in. ij. sen. dis. xxxv. Et sciendū q̄ illa duo que ponunf in diffinitione Amb. non sunt eadem ut videtur sed distinguunf duplicif lex ⁊ mandatū. Prio q̄ cū fiendū uel cauendū statuif: tunc lex ē. Cū aūt precipif uel ꝓhibef ꝓceptū est. Aliud ē aūt statui q̄ fit per legez: aliud iuberi q̄ fit per preceptum. Secundo modo distinguūtur sic: ut lex dicatur in declinando a malo: preceptum uel mandatū in faciendo bonum. Hec Alex. de ales in. ij. parte sum. Hinc ps. Confitemini domino i cithara. i. in confessione uocali: ⁊ in psalterio decem cordarum psallite illi. i. in obseruatione decē preceptorum. Figuratur aūt transgressio decem mandatorū: per illos decem leprosos: qui a longe stantes clamauerūt: dicentes xpo Luc. xvij. Jesu fili dauid miserere nostri. Qui ab eo missi ad sacerdotes dū irent mundati sunt. Sic per recognitionem peccati ⁊ ꝓpositum debitum confitendi purgant homines a lepra inobedientie. Alio modo diffinit peccatuz ex parte forme seu cause exēplaris a qua deficit. Dictū. n. fuit Moisi Exo. xxv. Inspice ⁊ fac fz exēplar q̄ tibi in mōte monstratū est q̄. s. pertinēt ad ꝓstructionē tabernaculi. i. ecclesie. Mons aūt xpm signat: ⁊ fm hoc diffinitur ab Aug. q̄ peccatū ē appetere q̄ xpus contempsit: uel fugere ea que xpus sustinuit. Quod probat p eū oppositū dicens. Nō eniz ullū peccatū ꝓmitti pōt. nisi dū appetūt q̄ xpus ꝓtēpsit: aut fugiūt q̄ ipse sustinuit et subdit exēplū ipsius xpi dicēs oia q̄ uitare cupiētes ñ recte uiuebam⁹ carēdo ⁊ spnēdo ulla fecit oia q̄ uitare cupiētes a studio vitaꝝ deuiabim⁹ ppeciēdo deiecit. ubi aduertēdū q̄ unū hoꝝ est timoris. s. fugere q̄ xpus sustinuit quod est respectu tristiū ⁊ aduersoꝝ. Aliud ē amoris seu cupiditatis. s. appetere q̄ xps ꝓtēpsit quod ē respectu delectabiliū: ⁊ aliud fugere aut timere q̄ xpus ppessus ē ⁊ hoc respectu penaliuz. Oēs autē peccatū: ut dicē Aug⁹. procedit uel ex amore male inflāmāte: uel ex timore male būliāte. sed ⁊ timor procedit ex amore. Timet ei ds amittere aliq̄d quia illud amat. Hec. Alex. i scōa pte sume Raineri⁹. Tercio potest peccatū ꝓsiderari ex pte potētie: uel cause sufficiēter imperantis ⁊ peccatū ꝓplētis Et sic diffinitur ab Aug. i li. de duobus animabus: q̄ peccatum est uoluntas retinendi nel consequendi: q̄d iusticia uetat: et hz xv. q. i. In q̄ diffinitōne tāguñ duo. Primū ē act⁹ volūtat⁹: i hoc q̄d dī: q̄ ē uolūtas retinēdi uel ꝓsequēdi aliq̄d. Scōo tāgif defect⁹ rectitudis in hoc q̄ subdif: q̄d iusticia uetat. Et sumif hic iusticia: ñ put ē vt⁹ spālis fz p iusticia genāli: q̄ idē ē q̄ ois

F pmū alr ꝓsiderāt philo alr theologo.

F diffinitio 2ª

F diffinitio tertia

F nobis dicit est.

virtus.ſ. ſm q̄ importat rectitudinez uoluntatis que attendit ſm oēm virtutem ſm.b. Tho. ſup .ij. ſen. De hac iuſticia generali intelligit illud p̄s. Lux orta est iusto.ſ. gratie ⁊ ueritatis quo ad intellectum: ⁊ rectis corde letícia: quo ad effectum. Idē aūt est esse iustū ⁊ rectū corde. Cōsistit enim talis iuſticia i q̄dā rectitudine: q̄ reddit unicuiq; quod suū ē.ſ. ſupioribꝰ vt deo ⁊ prelatis obedientiā ⁊ uenerationē. Ad Ro.xiij. Oīs aīa p̄atibꝰ ſupioribus ſubdita ſit. Et ad hoc facit q̄ habet diſ.viij. Que contra mores. Equalibꝰ ꝓpinquis ⁊ extraneis beniuolentiā ⁊ ſubuentionem. Joh. xv. Hoc est p̄ceptum meum ut diligatis inuicez ſicut dilexi uos: affectu.ſ. ⁊ effectu. Ad hoc facit quod habetur de pe.diſ.ij. ꝓinde. Inferioribus .ſ. ſubditis ⁊ corpori ſuo ꝓuidentiā ⁊ coertiōem .i. Pet.v. Paſcite eum qui uobis est gregem. Ad hoc facit quod habetur.xxiij.q.iij. duo iſta: ⁊ de pe.diſ.ij. corpus. Et ſicut iuſticia generalis iſta inſtigat: ita vetat contraria: quia ibi est peccatum ſ. ſuperioribus ꝓtradictionē ⁊ irreuerentiaz: equalibus obdurationem ⁊ maliuolentiā: inferioribꝰ relaxationem ⁊ negligentiam. De hac ē iuſticia habetur Ezech.xviij. Si auerterit ſe iuſtus a iuſticia ſua ⁊c. Item ex parte cauſe principalis agentis id ē uoluntatis diffinitur ſic ab Aug. in li. de libe.arbi. Peccatū est affectio mala volūtaria. In qua diffinitione tanguntur tria: que ſunt de rōne peccati. Primū est actus uoluntatis: ſcōm ē defectus rectitudinis: tertium est defectus culpabilis. Primo ergo notatur actus voluntatis cum dicitur peccatum est affectio. Naz affectio ſumit ꝓ actu uoluntatis elicito uel imperato interiori vel exteriori. Et ſi arguatur in cōtrariuz: quia affectio est res: peccatum aūt non est res uel ſubſtātia: vt dicit Aug. ergo nihil est: et ſic ꝓ ꝓñs non ē affectio: Rñdetur q̄ affectio utiq; est res. Sed cū dicitur q̄ peccatum non est res: intelligit peccatū non est res ratione defectus: qui adiungit affectioni. Et ratione illius defectus compatur peccatuz claudicatiōi ⁊ alīs defectibus. Sed ille defectus est in affectione: ſicut claudicatō que nihil ponit in tibia. Scōo tangit defectus rectitudinis: cū dicitur mala.ſ. affectio: ex quo ſequatur a bona affectione que est in actu virtutis. Si enim eſſet defectus eiꝰ quod non debet ineſſe: non haberet rationem mali. Sicut non est malū in lapide non habere uiſum: quia non est natus ipſum habere. Ubi nota q̄ defectus realis uel priuatio rei: nō ē res: ſed id cui accidit defectus uel priuatio ē res. Sicut eſſe cecū non est res uel aliquod reale: ſed id cui accidit eſſe cecum. Defectus ergo uirtutis ſeu virtualis est malū. Hec.b. Tho. in qōnibꝰ de malo.q.i. Ubi dicit q̄ nō oīs defectus boni habz rōnez mali: ſz defectus uel priuatio boni q̄ natū ē hīi. Sicut nō ē defectꝰ hoi q̄ nō poſſit uolare: nec ꝓ ꝓñs hz rōnem culpe uel pene: nec ē ei malū culpe uel pene. Sed eſſet malū aui q̄ est nata ad hoc. Unde cū hō ſit natus hīe affectionē bonam virtutē ⁊ gratiā nō hīe ea ē peccatū ꝙa hoc ꝓuatio est voluntaria. Tertio tangit in dicta diffinitione defectus culpabilis ⁊ ꝓ ꝓñs vitupabilis i. voluntaria: ex qua ſequat ab affectione penali: q̄ nō est peccatū uel culpa ſed effectus culpe: ſm Alexan. ij. parte ſūme. Diffinit peccatū ex parte cauſe finalis a qua deficit: ſic ab Aug. i li. de lib. arbi. Peccatū est auerſio ab incōmutabili bono ⁊ cōuerſio ad cōmutabile bonuz indebita. Ubi q̄ttuor ſunt notanda.ſ. grauamen: ordo: ligamē: ⁊ vnitas. Et q̄tum ad primū.ſ. grauamen: nota q̄ ex indebita cōuerſione ad cōmutabile bonū ſequit auerſio ab incōmutabili bono: in q̄ pficit ratio mali: ⁊ iō oportet q̄ ſm diuerſitatē eoruz q̄ ptinēt ad cōuerſionē: ſequat diuerſa grauitas in peccatis. Quātum ad ſecundum.ſ. ordinem: quid ſit videlicet prius i peccato mortali auerſio an conuerſio: Sciendū q̄ cū peccatū principalit in uoluntate ꝓſiſtat: iō q̄tum ad uoluntatē illud est prius qō a uolūtate principalit intendit. Et iō in peccatis ſpūalibus principalius intendit auerſio q̄ conuerſio. prius est enim auerſio ab incommutabili bono quam conuerſio ad commutabile bonum. Sicut in infidelibus: ⁊ in illis qui deſperantes ſeipſos tradiderunt ſe impudicitie: ut dicit ad Ephe.iiij. In peccatis aūt corpalibus in quibus pricipaliter intēditur fruitio boni cōmutabilis: prius est naturaliter conuerſio q̄ auerſio que non est principaliter intēta: ſed preter intentionem que ſequitur ex inordinata cōuerſione ad bonum cōmutabile. hec.b. Tho. in qōlibet. xiij. q. xvi. uide ibi quia clarius. Quātū ad tertiū .ſ. cōnexionē notandū: q̄ in peccato ſunt duo.ſ. auerſio ⁊ cōuerſio: ⁊ ex parte quidem auerſionis: mortalia hñt ꝓnexionem: in q̄tum qōlibet auertit a bono incōmutabili: ſed ex parte ꝓuerſionis nullo modo habent ꝓnexionez ſicut uirtutes. Ex hoc eni q̄ quis cōuertitur ad utilitatem pecunie ꝓ auariciā: non ſequitur q̄ cōuertat ad bonū delectabile carnis: qō ſit per luxuriā. Quantum ad quartū.ſ. utrū hec auerſio uel conuerſio ſint duo peccata uel unum. Ad qō breuit rñdetur: q̄ hec duo ſunt unū peccatū ſm rem differēs in cōperatione ad diuerſos terminos.ſ. deū ⁊ creaturā ita q̄ ibi ē unicus motus: uel unicꝰ actus: ⁊ duo ſimi.ſ. receſſus a deo ⁊ acceſſus ad creaturā. Sic uerbi gratia: idē ē motꝰ quo recedit a bononia ⁊ venit florentiā. Cū ergo cōtemptꝰ ⁊ auerſio ſit receſſus a deo: ꝓuerſio vo ſit acceſſus ipſi⁹ uolūtatis ad creaturā: ē ibi unꝰ motꝰ: ⁊ vnū pcim: hec.be. tho.i.ij.ſen.di.xlij. Et Alex.ij. pte ſū.fz āt ipos.

p diſſimyos q̄tū.

p diffinyos. q̄.

p ad dñm auerſio. et ad ordinē q̄ſio. et ch. i vnū primo nō duo.

 ¶ primū sex modis pñt distin gui seu diuidi.

duos terminos.s.recessus a deo z accessus ad creaturam p conuersionem inordinatā: dicit dñs p Hiere.ij.c. Duo mala fecit populus meꝰ. Me dereliquerunt fontem aque viue: z foderunt sibi cisternas dissipatas que nō ualēt ꝯtinere aquas: Ubi duo notant. Primuz discessio uel auersio a creatore:ibi. Me dereliquerunt:non inutilez vel parū vtilem:sed multum utilem quia fontē aque viue. Compatur aūt deus fonti triplici ratione. Prima est rōne eminentie qz sicut fons nō aliūde aquas habet sicut riuus: sed ex seipso: sic deus a nullo aliq̄d boni habet uel recipit:sed ex seipso z p suam eēntiam est infinitum bonū. Scdo rōne influentie:quia sicut fons riuis aquam influit:sic deus oibus creaturis ps. Dñe apud te est fons vite. Haurietis aquas de fontibus saluatoris. Tertio ratione efficientie: qz sicut fons aquaz viuam tribuit:sic deus non est fons cuiuscunqz aque sed viue Jo.iij. Dedisset tibi aquaz viuā. Et in Lan. Fons horrorū:ecclesia.s.ē puteus aquaz viuētiū que fluunt impetu de libano.s.a deo. Et tā viua est ista aqua:q̄ in potantibus fontez faciat. Et iō est multū desiderabilis:quia non est aqua que in potantes ꝯuertatur: sed ipsa ꝯuertit in se potantes:quia fontes facit. Juxta illud. Aqua quā ego dabo ei fiet in eo fons aque saliētis in uitā eternā ait xp̄us samaritane Jo.iij. Secūdo tangit illud malum peccati adhesio.s.uel inordinata ꝯuersio ad creaturam:ibi. Et foderūt sibi cisternas dissipatas que nō ualent ꝯtinere aquas. Ubi oñditur defectus triplex. Primus quia nō sunt p̄ncipales z ideo a seipsis non sunt ut fons. Secūdus q̄ sūt detestabiles:quia dissipate.s.idola quibꝰ adherēt z quia implere nō ualent mentez creatā:sicut nec cisterna dissipata pōt impleri. Tertius quia sunt inutiles:quoniam continere non ualent aquas:z ideo nec recipe nec alijs influere. Et seruari non p̄nt qz transitoria sunt. Ex predictis patet: q̄ cā efficiens peccati ē uolūtas. Unū Aug. Peccatū vsq̄ adeo uoluntariū ē ut nullo mō sit maluz.s. malo culpe:nisi sit uolūtariū. xv.q.i.§.ij. Et si arguat ꝯtra:qz Diony. dicit in.iiij.c. de diui. noibus q̄ malum est preter intentionē z uoluntatē: eo q̄ nullus intendēs ad malū opat. Rñdet q̄ malum dī esse preter uoluntatē p se:qz intendēs ad malū p se opat aliq̄d:Sz p accns malū pōt eē voluntariū:dū.s.aliqs extimat bonū qō est malū:uel cuz apparet alicui bonū aliq̄d fm q̄d:cui adiuncta ē rō mali simplicit. Uel pōt dici:q̄ malū est preter volūtatē:qz volūtas nō tendit in malū sub rōne mali: sed qz aliqō malū ē apparēs bonū: z iō uoluntas aliquando appetit aliquod malū: Dec.b. Tho.sup.ij.sen. Ad hoc ēt facit qō ait Augꝰ. xv.q.i.c.merito:vbi sic ait. Si diligēter inspiciatur: forte ipsum peccare nemo vult: sed propter aliud quod vult peccat. Omnes quippe homies qui scientes faciunt quod non licet:vellent licere. Usq̄ adeo ipsum peccare nemo appetit propter hoc ipsum:sed ꝓpter illud qō ex eo ꝓsequitur.

¶ deo ⁊ ꝑpat fonti ipsius rōne.

¶ fm effectū primū ē uolūtas.

¶ primū mortale ueniale originale

¶ creatore obligat ad penā

De varia diuisione peccatorū. Capi.ii.

E diuisione pec

catorum. Sciendum q̄ sex mōis p̄nt distingui peccata adinuicem Primus est ex parte reatus. Secundus est ex parte gradus. Tertius ex parte respectus. Quartus ex parte nominis. Quintus ex parte originis. Sextus ex parte radicis. Et quantū ad primū.s.ex parte reatus:sic distinguit peccatū:quia aliud mortale:aliud originale:aliud veniale. Que quidē diuisio non est generis in species:cuius ratio est:quia species equaliter participant'rationem generis:ista autem non equaliter participant rationem peccati: ad quod pertinet q̄ sit uoluntariū pfecte: sed est diuisio analogi in analogata: qō fm prius z posterius pfecte z imp fecte p̄dicatur de pluribus. Sicut uerbi gratia. Ens diuiditur in substantiā z accns: ens actu: et ens impotētia:de quibꝰ predicat analogice. Perfecte quidē de ente in actuz z de substantia. Imp fecte de accnte z de ente in potentia: qz minimuz qō ē de natura entis:ē in ente in potentia z i ente p accns. Sic a sili diuisio peccati i mortale z veniale z originale est: sicut diuisio alicuī i perfectuz z impfectū:quia ratio peccati per prius z pfectꝰ inuenitur in peccato mortali :in ueniali uero per posterius z impfecte: vñ minimū qō ē de ratiōe peccati in aliquo actu ē in ueniali. Et hoc ipsa nomina ostendūt:quia uenia nō debet peccato:nisi fm q̄ aliquaz impfectionē peccati habet:p prius ergo dicit peccatū de mortali: tū qz mortale ē voluntariū uolūtate ꝓpria:tū qz ab ultimo fine deordinat:tū qz ei debet pena eterna. Peccatū āt veniale deficit a mortali i duobꝰ: ꝑmo qz nō ordinat ab ultimo fine sz aliq̄ mō a fine retardat: ordine ad finē tuato. Scdo qz ei non debet pena eterna sicut mortali. Peccatū āt originale deficit a mortali: ex parte illa qua peccatū hz rōez culpe.s. ex parte uolūtarij:qz mortale ē uolūtariū uolūtate ꝓpa illius in q̄ ē q̄ peccauit. Sz peccatū originale ē uolūtariū uolūtate alterī q̄ ei in q̄ ē.s.uolūtate ꝑmi parētis Ade:hec.b.Tho. sup.ij.sen.di.xlij. Et quia dictū est q̄ ista diuisio ē fm reatū. Scienduz q̄ reatus ꝓprie nō ē aliud q̄ obligatio ad penaz. Et mortale obligat ad penā eternā damni z sensus. Ueniale ad penā temporalem seu purgatorij. Originale tantū ad penā dāni:non sensus. id ē priuationis dei visionis:non ignis infernalis.

¶ primo diuisio ex parte finis.

Capitulum Secundum

Et hec infra declarabũtur. Aliquando tamẽ reatus sumitur pro culpa: ⁊ obligatõe ad penam: vt in collecta: reatus nostri confessio indulgẽtia ⁊c. Confitetur enim hõ culpã non penam debitam.

Et sciendum q̃ peccatũ actuale: siue mortale: siue veniale: aliqñ transit actu: ſz remanet reatu. Et hoc vel cum cessat ab ipso actu peccati: puta ꝑpetrato homicidio vel fornicatõe: tũc cessat peccatum quãtum ad suam essentiam. i. quantuz ad actum illum inordinatũ: sed remanet reatu i suo effectu. i. in obligatõe ad penam. Uel etiam cum ꝑ penitentiam quis hz remissionẽ peccatoꝝ q̃ ad debitum pene eterne: sed tñ ꝓpter ĩperfectõem satisfactõis adhuc remanet obligatus pene tpali: ſz tunc transit peccatũ actu ⁊ reatu qñ quis hz plenam remissionẽ culpe: ⁊ totius pene debite. Dec duran. super. ij. sentẽ. Peccatũ autẽ originale trã sit reatu ꝑ baptismũ fluminis vl̃ flaminis. Sed remanet actu in quantũ. ſ. in viatore remanet semper habitualis ꝓcupiscẽtia: que sepe inclinat ad malum: que videtur esse materialiter ipsum originale peccatum.

Secunda diuisio §. I.

peccatoꝝ est ex ꝑte gradus seu ꝓcessus. ⁊ sic diuiditur peccatũ ĩ peccatũ cogitatõis: locutõis: ⁊ operatõis: Additur etiaz aliqñ peccatũ ꝓsuetudinis: Et ista diuisio ꝓbatur auctoritate: rõe: ⁊ similitudine. Et quantũ ad ꝑmũ auctoritas Hiero. sup Ezechi. sic ꝓtinet. Tria sunt genera peccatoꝝ quibus humanũ genus subiacet. Aut enim cogitatõe: aut sermone: aut operatione peccam⁹. Additur a quibusdam quartus gradus. ſ. per cõsuetudinem: qõ figuratur in lazaro quadriduano. Sed Greg. in. iij. moral. ponit aliter istos grad⁹ dicens: q̃ in corde ꝑmittitur quattuor modis: ⁊ ĩ opere alijs quattuor modis. Est ergo primus gradus suggestio: vel sensualis delectatio: que ẽ venialis. Secũdus gradus est morosa delectatio in ipsa cogitatõe: absq; deliberatõe in opus. Tertius est deliberatio cogitatõis in opus. Quartus est defẽsio seu excusatio ipsius peccati in seipso: sicut primi parentes post peccatũ se excusauerũt. Quintus gradus est ipsum opus exterius: sed occultuz. Sextus ipsum opus peccati cuz sit manifeste. Septimus dũ ducitur in ꝓsuetudinem. Octauus cũ q̃s obstinatus in malo obdurat: ꝓponens nõ penitere. Secũdo ꝓbatur rõne. Nam ista diuisio assignat ſm gradus: q̃bus fit ꝓcessus ad peccati ꝛplementum. Gradus autez isti attendũt ſm q̃ vnus actus ĩcludit ꝑmũ: ⁊ tertius secundũ: ⁊ quart⁹ tertiũ: ⁊ addit sup eũ. Uerbi gratia. Primus gradus sup quẽ addũt alij est voluntas interior. ſ. peccatũ cogitatõis. Secũdus huic additus: ⁊ hũc exꝑmẽs est actus locutõis. Cuius rõ est: q̃ inter oĩa membra est magis ꝓpinquũ interiori actui. ſ. peccato cogitatõis: q̃ locutio est signũ interioris actus. ſ. cordis. Tertius gradus est peccatũ opis: tãq̃ ꝛplementũ omniũ predictoꝝ. Probat hoc tertio p similitudinem ⁊ triplicẽ seu exemplũ. ſ. artificiali: naturali: ⁊ morali. In artificiali exemplo patet de domo materiali in qua sunt tria. ſ. fundamẽtũ vt principiũ: parietũ electio vt mediũ: tectũ vt cõplementũ domus. Ostendit hoc in exẽplo naturali. Nam in generatõe animalis: ꝑmũ quod generatur est cor: ex inde mẽbroꝝ productio: demũ tanquã ꝛplemẽtũ totius corporis vel hois formatio. Patet ſimilitudo etiã ĩ mã morali. Nã iracundus ex eo q̃ appetit vindictã: ꝓmo perturbat in corde: secũdo in verba ꝓtumeliosa ꝓrũpit: tertio in facta iniuriosa. Idem patet de puncto luxurie ⁊ alijs.

Consuetudo autem ⁊ desperatio vel defensio peccati quas Greg. addit vt dictũ ẽ supra: sũt grad⁹ cõsequẽtes post ꝑfectã spẽm peccati: sicut adolescentia ⁊ iuuentus post ꝑfectaz generatõem hominis ꝓsequũtur. Uel dicẽdum: q̃ ꝓsuetudo ⁊ desperatio seu defensio sunt quedam circũstãtie aggrauantes oẽ peccatuz ex multiplicatõe ipsoꝝ actuũ. Dec omnia. b. tho. prima secũde. q. lxxvij. Et super. ij. sen. di. xlij.

Tertia diuisio §. II.

seu distinctio peccatoꝝ est ex parte respectus seu obiecti. Et sic hõ dz peccare in deũ: in proximuz: vel in seipsum. q̃ distictio ꝓbatur auctoritate rõe ⁊ ꝓtrarietate. ꝑmo hoc oñditur auctoritate. ſ. magistri sñiaz in. ij. di. xlij. dicẽtis q̃ dz hõ peccare ĩ deũ ꝓmũ ⁊ seipsum. In deũ peccat cũ de deo male sentit vt hereticus. Uel q̃ dei sunt vsurpare ꝑsumit indigne ꝑticipando sacramentis. Uel qñ nomẽ dei peieredo vel blasphemãdo ꝓtẽnit. In ꝓximũ peccat cũ eũ iniuste ledit: vel offẽdendo ꝑsonã: vel famã denigrando: vel substãtiam diripiendo ⁊ hmõi. In seipsũ peccat: cũ sibisoli nocet ⁊ nõ alteri: vt in peccato gule: vel molliciei: vel accidie: vel inanis glorie: ⁊ hmõi. Et hanc distictõez ponit etiã Isidorus in li. ō sũmo bono. Scõdo hoc idẽ ꝓbatur rõe sic. Sicut omnis virtus est iustitia quodãmodo vt dz. v. ethicoꝝ: ita omne peccatum est iniusticia. Iniusticia autẽ est ex hoc q̃ detrahitur alicui quod sibi debet. Uñ iniusticia hz quasi duo obiecta. ſ. id quod ẽtrahitur: ⁊ ille cui detrahitur sicut homo cui auferẽt res sua. Sicut autẽ hõ dz proximo: ⁊ aliquid sibipsi: sic ⁊ multo magis dz deo. Debet aũt deo amorẽ sup omnia ⁊ reuerẽtiã. Unde qñ ab his deficit: dz peccare ĩ deum. Et si obꝛiciatur hominẽ peccare in aliquẽ: in quãtum eum ledit. Sed nullus põt ledere deum ſm illud Job. xxxv. Si peccaueris q̃d ei nocebis ſ. deo. q. d. nihil. Rõem huius. Augustinus assignat:

¶ prima pẽ hõ in dñm in ꝓxim⁹ in seipso.

¶ prima hõ in dñm tri⁹.

¶ in ꝓxim⁹ peccat multi⁹.

¶ peccat in seipso.

dicens li. de libe. arbi. Malum cum nocumẽtum sit: nocẽ tñ nõ põt nisi bono qõ corruptibile est. Sũmuz ãt bonũ icorruptibile ẽ: ꝛ iõ malũ ei no cẽ ñ põt: qz nature ẽ ipossibilis. Rñdetur ad hoc ꝙ non dr homo peccare in deum ex eo ꝙ eũ in ali quo ledat: sed qz deo subtrahit quod ei debetur. Et quãtum in ipso est eius gloriã minuit: quãuis hoc facere nõ possit. Tũc ꝯ dicitur in peccato ꝺs deum offendere: qñ in eo quod sibi debeť ei iniuriatur. Proximo etiã ꝺs dz hedificatõem ꝛ beneficientiam ꝛ hmõi. Qñ igitur hoc non facit cum possit ꝛ debeat: vl cũ facit ꝓtraria his: dr peccare in ꝓmũ. Sibi etiam debitor est. s. quo ad necessitatis collatõem ꝛ mũditiam. Unde qñ ꝓtraria faĉ sibi necessaria subtrahẽdo l peccãdo: vbi cũ ñ alĳs noceat i se peccat. Tertio hoc idẽ ꝓbať ꝓtrarietate sic. Si ꝓpositus i ꝓposito ꝛ oppositũ i opposito. Sz p virtutes ꝺb' opponũť peccata: hõ ordinatur in deũ: ꝛ in ꝓximum: ꝛ in seipsũ. Qõ patet. Nam p virtutes theologicas hõ ordinatur in deum. Temperãtia ꝛ fortitudine ordinatur in seipm. Justicia autem ad ꝓximum. Ergo p oppositũ: Qui peccant in bis q̃ excedũt humanã rõez: sicut sunt ea q̃ sunt fidei peccat in deũ. Sicut hereticus: sacrilegus: ꝛ blasphemus: ꝛ hmõi. Qui autem peccat in bis in ꝗbus ordinatur ꝛ dirigiť in seipm: dicit peccare in seipm: sicut patet i gulo so: pdigo: ꝛ hmõi. Qui vero peccat in his p quẽ ordinatur ad alterꝫ seu ad ꝓximum: sicut patet i homicida: fure: adultero: ꝛ hmõi. Et notãdũ ꝙ ista diuisio seu distinctio sumitur fm id i quod directe peccatur: ꝛ principaliť non consequenter. Uerbi gratia: cũ quis facit homicidiũ: vel furtuz vel huiusmodi: iste directe ꝛ principaliter peccat in ꝓximum eũ ledendo. Ex ꝓnti autem peccat in deum: qz in hoc mandata eius trãsgreditur. Et i seipm: qz occidit p peccatum aiaz suam. Similiť qui peccat in seipm: vt in gula: luxuria: ꝛ hmõi. directe ꝛ ꝓncipaliter peccat in se: ꝛ ex cõsequenti in deũ: contra mandata eius faciẽdo. Et sic q̃ peccat in deũ: ex consequẽti peccat in seipm: ꝓuãdo se lumine gratie ꝛ virtutibus. Et in ꝓximũ aliqñ per malũ exemplũ vel alio modo. Dec. b. Tho. ꝓma secũde. q. lxxij. ꝛ super. ij. sen.

Quarta diuisio §. III.

peccatoꝝ est respectu nominis. Et sic diuidit peccatum in delictum ꝛ cõmissum: siue in peccatum omissionis ꝛ transgressionis quod idẽ est. Quaz distinctõem ponit Aug. in. q. leuiť. dicẽs. Qz peccatum quod dr delictum: est omissio boni: quod etiã ipm nomen oñdit. Dicitur eni delictum: q̃si derelictum. Peccatũ vero quod dicitur cõmissũ est ꝓpetratio mali. Uel fm magistrũ sentẽ. i. ij. li. di. xlij. Delictũ est quod ignoranter fit. Cõmissuz quod scienter cõmittitur. Ubi notandũ ꝙ hec diſtinctio fm nomina. s. delictũ ꝛ cõmissuz: attẽdũtur fm ꝑcepta legis ex quibus regulant actus nostri. Inter ipsa autem ꝓcepta: quedam sũt affirmatiua. Qñ fit contra affirmatiua ꝑcepta: dicit omissio. Qñ autem fit contra ꝑcepta negatiua: dicit cõmissio vel transgressio. Item qz contra ꝑcepta fit: qñq̃ scienter: qñq̃ ignoranť. Si sciens dicitur cõmissio. Si ignoranter dicit omissio tho. super. ij. senten. Est autẽ sciendũ ꝙ ꝓpus ẽ omissio ꝙ cõmissio. Rõ huius est: qz cum fm phũm tria sint in actibus vtutum: que requirũtur. s. scire: velle: ꝛ imobiliter seu firmiter operari. Ignorãtia est contra ꝓmum actũ. s. scire: omissio contra secundum: qñ. s. tenetur quis aliquid velle ꝛ non vult. Sic cõmissio est contra operari: qñ. s. aliqs facit aliquod. ad quod obligatur nõ facere: ꝛ sic patet ex ipo ꝓcessu: ꝙ ꝓpus est omissio ꝙ cõmissio hec alexan. ij. parte sũme. Sz peccatum cõmissionis est grauius peccato omissionis. s. cõmissio mali: ꝙ omissio boni: tũ qz in peccato cõmissionis ẽ maioꝛ deordinatio ꝛ effrenatio volũtatis: tũ ꝺa maius nocumẽtum vel iniuriã facit ceteris paribus in peccato cõmissionis: tum qz magis contra iusticiã. Sicut patet p exempla: qz grauius ẽ occidere hominem: ꝙ sibi in extrema necessitate non subuenire: et deũ blasphemare ꝙ eum ñ honorare tpe debito ꝛ hmõi. Notãdum etiã ꝙ peccatum omissionis alicuius boni: p eo tpe alicui imputať ad culpaz: qñ non facit quod dz. s. eo tpe q̃ debet. Cuius ratio est: qz omissio boni opponitur ꝑcepto affirmatiuo: quod lz obliget semper non tñ ad semp. Uerbi gratia: ñ obligatur hõ ꝙ semp actu insistat parentibus honorãdis. Sed tñ semper obligatur ꝙ tpe debito honoret parẽtes. Tãdiu ꝯ durat peccatum omissionis: quãdiu durat tempus quo obligatur: ad quod obligatur ꝑceptum affirmatiuũ. Quo trãseunte tpe: tanſit actu peccatum ꝛ remanet reatus Et itez redeunte tpe tali: iterať omissio. Sicut eni transeunte actu vtutis: remanet meritũ premij: ita transeũte actu peccati: remanet reatus pene. hec. s. tho. sup. ij. sẽten. di. xlij. Si autẽ querať vtrum in quolibet peccato sit aliquis actus. Rñdetur ꝙ quidaz opinati sunt: ꝙ in omni peccato est aliquis actus exterior vel interior. s. actus voluntatis: sicut cuz aliquis non dans elemosynam peccat: quia vult ñ dare: ꝛ sic ibi ẽ actꝰ interior volũtati. s. velle ñ dare: l ẽt aliqs actꝰ exterior siue ille actꝰ exterior sit simſ cum omissione: puta cum facit aliquid quo retrahitur ab actu debito sicut cum aliquis ludit: ꝛ ꝓpter hoc dimittit ire ad ecclesiam. Siue ille actus sit precedens omissionem: vt cum aliquis impeditur ne surgat ad matutinas: quia nimis vigilauit in sero: circa aliqua se occupando. Tamẽ. b.

tho. tenet contrariuz. ſ. q̄ non requiritur aliquis actus i peccato omiſſionis p ſe loquēdo: ſed i ipa ceſſatōe debiti actus: peccatuz omiſſionis ꝓſiſtit. Et hoc ꝓbat quattuor modis. ſ. auctoritate: rōe: diſtinctōe: z ꝓpatōe. Auctoritate q̄dem probat̄ p illud Jaco. iiij. Scienti bonum z non facienti peccatum eſt illi. Sed nō facere quod homo oz non importat aliquē actum: ergo peccatuz omiſſionis eſt abſq; omni actu imo ceſſare ab actu. Scōo ꝓbatur idem rōe ſic. Judiciū oandū eſt de rebus ſm id quod eſt p ſe: z nō ſm id quod eſt p accidēs Sed actus p accidēs ſe hz ad peccatum omiſſiōis quod patet: q; omittens aliquid ad quod tenetur aliquid faciat eſt p accidēs: ergo non oz dici q̄ peccatum omiſſionis cōſiſtat i actu ꝓpter aliquem actum adiūctum: q; actus ille adiunct⁹ p accidēs ſe hz ad peccatum omiſſionis vt dictū eſt. Tertio ꝓbat̄ hoc cōparatōe: q; etiam in peccato trāſgreſſionis ꝓtingit aliquē actum adiungi q̄ tñ ad peccatum tranſgreſſionis p accidens ſe hz. Sicut cum cōtingit aliquē furantē loqui vel videre. Et ſimiliter nullus actus ptinet ad peccatuz omiſſionis: ſed ipſa ſola ceſſatio ab actu debito. Cōfirmatur idem z alia rōe: videlicet: quia non punit̄ hō iuſte niſi pro peccato: ſed pro ſola omiſſiōe quod tenet facē. punitur ſm illud. Omnis arbor q̄ non facit fructū bonū excidet z i ignē mittet Math. vij. Et ſeruus qui cognouit voluntatem oñi ſui z ñ fecit plagis vapulabit Luc. xij. Quarto ꝓbat̄ diſtinctōe. Nam differētia iſta eſt quātuz ad hoc inter peccatū tranſgreſſionis z omiſſionis: q; peccatum tranſgreſſionis ñ eſt ſola priuatio: ſed etiā eſt actus ꝑuatus debito ordine rōis. Sicut furtuz vel adulteriū eſt quidaz actus inordinatus. Et ratione actus: peccatuz eſt quedam res vel natura. Rōe priuatōis ordinis: peccatū oī nihil ſm Aug. ſuper Jo. Et. b. tho. i ꝓio quodlibeto dicit: q̄ peccatū maxime tranſgreſſionis eſt actus inordinat⁹ Et rōe actus: peccatum eſt aliqua res ſeu natura Sed illa inordinatio eſt priuatio: z ſm hāc peccatum dicitur nihil ab Aug. Sed peccatū omiſſionis ſm veritatem loquendo: eſt ſola priuatio act⁹ debiti: cuius ſubiectum nō eſt aliquis actus: ſz poteſtas voluntatis: ſicut ſubiectum cecitatis nō eſt viſio: ſed id quod aptum natuz eſt videre. Unde q; voluntas eſt cā effectiua: z ſubiectiua omiſſionis iō omiſſio hz rōem culpe: q; omiſſio eſt voluntaria: qm̄ in poteſtate noſtra eſt: non velle ſicut z velle: z non facē ſicut z facere: z iō ipſa boni omiſſio debiti eſt peccatū. Et ſi arguatur ſic incontrarium. Sicut meritum cōpatur ad vtutem: ita demeritum ſeu peccatū ad vitium. Sed meritum non pōt eſſe abſq; actu: ergo nec demeritū. Rñdetur q̄ differētia eſt inter meritum z demeritum. Nam meritum nō pōt eſſe abſq; actu aliquo ſaltem uoluntatis: ſed demeritū pōt eſſe abſq; actu. Et rō huius diuerſitatis eſt: quia plura requirūt ad bonum q̄ ad malum: eo q̄ bonū ꝓtingit ex tota z integra cā: malum autem ex ſingularibus defectibus vt dicit Dion. c. iij. de diui. no. hec. b. tho. ꝑma ſecunde. q. lxxvij. z in qōibus de malo. Quia ergo z omiſſio boni debiti: peccatum eſt ſicut z tranſgreſſio: ideo. ꝑs. vtrūq; dño cōfitēt dicens. Delictū meum cognitum tibi feci: z iniuſticiam meā non abſcondi. Ubi. ꝑs. tria facit. Prio exp̄mit peccatum omiſſionis. ibi delictū meū. Dī enim delictū quaſi derelictum. i. omiſſum: vt q̄a peccata dicēda: tacui. Et hoc eſt ꝓtra illos q̄ ſolū de cōmiſſis z nō omiſſis faciūt ſibi ꝓſciaz vel cōſitent. Sed dauid vtrūq; fatet: q; peccatū. Eſt etiā ꝓtra illos: q̄ de magnis ꝓfitētur: de puis ñ curāt. Sed dauid etiam parua q̄ dicuntur delicta reſpectu alioꝝ. Eſt z cōtra ſe excuſantes vel i alios ſua peccata retorquētes: ſicut adā z eua. Unde dicit meū: quod. ſ. ego feci ex meo arbitrio. Ad hoc facit. xv. q. i. nō eſt. Secūdo ꝓpheta innuit vitiū cōmiſſionis ſeu tranſgreſſionis. ibi. Et iniuſticiā meam cē. i. que feci contra iuſtitiā: trāſgrediendo p̄cepta negatiua: vbi magis apparet iniuſtitia z pl⁹ nocumēti ꝓcuro fit. Tertio addit actum cōfeſſionis. ibi. nō abſcondi. Cum enim deus cognoſcat certius z clarius omnia q̄ ille qui facit: tñ hoc eſt vt dicit caſſiodorus: peccatum deo cognito fateri in confeſſione. ſ. delicta z peccata producere. Cōfeſſor enim repreſentat perſonam dei. Hoc eſt nō abſcondere: non minuere grauitatem: magnitudinem: z turpitudinem: peccatorum circūſtantias celando.

Quinta diuiſio .§.IIII.

peccatorum eſt ex parte radicis eorum. Sūt autē quinq; radices peccatorū. Prima eſt amor inordinatus ſui. Secunda eſt timor indiſcretus. Tertia cupiditas. Quarta cōcupiſcētia. Quinta ſupbia. Pume due inſinuant p. ꝑs. dicentē. Incenſa igni z ſuffoſſa ab increpatōe vultus tui peribūt. i. pp opera mala que procedunt ab inordinato amore ſui: z hec dicunt tur ſuccenſa igni. Et ea opera que ſunt ex inordinato timore mali: z hec dicūtur ſuffoſſa: quia timor deiecit hominē infra ſe. Peribūt homines ab increpatōe dei. i. iudicāte deo. Unde Aug. ſuper. ꝑs. dicit ibi. Omne peccatum procedit vel ab amore male inflammante: vel a timore male humiliante. Alie tres radices peccati notantur. i. Joh. ij. Omne quod eſt in mundo: aut ē cōcupiſcētia carnis: aut concupiſcentia oculorum: aut ſuperbia vite. i. quod eſt in amatoribus mūdi ſeu peccatoribus. i. omne peccatum quod ē in eis procedit: aut ex cōcupiſcentia carnis: aut cōcupiſcentia oculorum: aut ſuperbia vite. Dicuntur

ꝓ quattuor modis.

ꝓmū hz q̄nq; radices.

autem hec radices peccatoꝝ: quia ſimilitudina rie ſe habẽt ad peccata: ſicut radices ad arbores materiales. Sicut enim radix arboris eſt ꝑ quam arbor nutrimẽtum ſumit: ⁊ per quã arbor cõualeſcit ⁊ creſcit: ⁊ ꝑ quem arbor proficit ⁊ fructum ꝓducit. Sic ſm hec tria a ſimili ex qualibet harꝝ radicũ: peccatum incipit: cõualeſcit: ⁊ fructũ ꝓducit. Ex eo enim peccatuꝫ incipit ex quo homo ad peccatum inclinat. Hoc autem eſt bonum intẽtũ. ad quod peccator inordinate ꝙuertit. Nã bonũ habet ratiõꝫ finis mouet efficiẽtẽ et appetentem. Et ideo radix peccati in nobis dicitur paſſio uel pronitas ad peccandũ: que ex corruptõne orrigi nalis conſequit. Unde paſſio que eſt radix peccati ſic deſtinguit. Quia uel eſt paſſio ſm inclinatiõez appetitus: in id quod eſt ultimus finis bonorum ꝓmutabiliũ: ſicut eſt homo. Et ſm hoc ponitur prima radix peccati ab aug⁹. que eſt amor ſui inordinat⁹: que cauſa eſt oĩs peccati. Secunda radix oĩs peccati eſt timor. Hui⁹ ratiõ eſt: quia ex eo ꝙ aliquid inordinate diligit et male: oĩa inpediẽtia illud male timent. Et ſic omne peccatũ ꝓcedit: uel ex inordinato appetitu alicui boni: uel ex inordinata fuga alicui⁹ mali. Sed utrũqꝫ horũ reducitur ad inordinatum amorẽ ſui. Cui⁹ rõ eſt: quia ꝓpter hoc homo uel appetit inordinate bona: uel fugit inordinate mala: quia iordinate amat ſeipſũ. Quod enim aliquis appetat inordinate bonũ tpale: uel fugiat inordinate malũ tpale: ñ ẽ niſi ex hoc ꝙ ſeipꝫ: iordinate amat ꝙ ꝓꝫ ex hoc qꝫ amare aliquẽ ñ ẽ aliõ niſi uelle ei bonũ qꝫ ꝙ amat ſeipſũ iordinate: iordinate vult ſibi bonũ aliqõ. Uel etiaꝫ paſſio inordinate inclinãs appetitum homis: in ea bona que ꝓpter finẽ vltimum ꝓmutabiliũ: i. ꝓpter hoĩez queruntur. Et hoc tripliciter. Primo ḋa vel talis paſſio eſt inclinans appetitum inordinate in bonũ vtile: vt diuitias ⁊ hmõi. De qua apl̃us. i. ad thim. vi. Radix omnium malorum eſt cupiditas. Et ſic eſt tertia radix. ſ. cupiditas. Uel ẽ talis paſſio que inclinat inordinate appetitum in bonum delectabile: ⁊ ſic erit quarta radix peccati. ſ. concupiſcentia oculorum: circa bona exteriora in vſum ordinata. Et hec cõcupiſcẽtia eſt duplex. Una que ordinat ad cõſeruatiõem ſpeciei per generatiõem: ⁊ hec diſtricte dicitur concupiſcentia carnis: vt in venereis: dicitur etiam luxuria. Alia concupiſcentia eſt ꝙ ordinatur ad conſeruatiõem indiuidui. Et talis dicitur concupiſcentia oculorum. ſ. eorum ꝙ ſunt delectabilia: non tm̃ ſm ſenſum ſolum: ſed ſm apprehenſionem cuiuſcũqꝫ apprehenſiue virtutis: vt in cibis ⁊ alijs delectabilibus ſenſibus. Tertio paſſio inclinat appetitum inordinate in bonũ opinabile vel honeſtũ. Et ſic erit quinta radix. ſ. ſuperbia: circa bona ſm opinionem: vt honor: di gnitas: ⁊ huiuſmodi. hec. b. tho. ſuper. iij. ſentent. di xlij. Et prima ſecunde. q. lxxvij. Poſſet etiam dici ſic vt in auctoritate ipſa. Jo. ſuperius poſita exprimantur tres vltime radices peccati. In concupiſcentia carnis notatur inordinatus appetit⁹ in bonũ delectabile: vt in cibis ⁊ venereis ⁊ hui⁹. In concupiſcentia oculorum appetitus inordinatus in bonũ vtile: vt diuitias ⁊ huiuſmodi: ꝙ alꝫ dicitur cupiditas. Tertium. ſ. ſuperbia aliter exponi non oportet.

Sexta diuiſio §. V.

peccatoꝝ eſt ex parte originis. Unde beatus Greg. xxxi. li. moza. dicit ꝙ ſeptez ſunt capitalia vel principalia vitia: ex quibus omnia alia oriũtur. ſ. inanis gloria. Jnuidia. Jra. Accidia. Auaritia. Gula. Luxuria. Et ſuper hec omnia quaſi regina ⁊ mater eſt ſuperbia. Et circa iſta capitalia videnda ſunt tria. ſ. conueniẽtia: numeri ſufficientia: et differentia. Quantum ad primum ſciendum ꝙ omnia predicta capitalia dicuntur quaſi a capite deriuata: quia capita ſunt multorum vitiorꝫ ⁊ in hoc conueniunt. Dicitur autem vitium capitale a capite per ſimilitudinem. Caput eniꝫ tripliciter ſumitur. Primo ſumitur caput pro mẽbro corporis: et ſic ſumit. i. Lozin. xi. Omnis vir oraꝫ aut propherans uelato capite: deturpat caput ſuum. Et caput eſt quoddam membrum animalis quod eſt corporis principiuꝫ: ideo ſecundo caput dicitur omne principium: ſm illud Treñ. iij. Diſperſi ſunt omnes lapides ſanctuarij in capite omnium platearum. i. in principio. Tertio caput ſignat principatum vel ducatum rectoris. Et hui⁹ ratio eſt: quia ſicut omnia alia membra corporis a capite quodãmodo reguntur ⁊ ad ipſum ordinantur: ita exercitus a duce regitur: ⁊ ad ipſuꝫ ordinatur. Et hoc modo ſumitur Amos. vi. Capita populorum pompatice ingredientes domum iſrahel. Capita vocat principes ⁊ rectores. Et ſm has tres proprietates capitis vitium capitale põt dici quod pena capitis plectitur ſm Aug. vt ſacrilegium: furtum: homicidium: ⁊ hui⁹. Et hoc modo vitium capitale: idem eſt ꝙ mortale. i. dignum morte ſeu decapitatõis. Non enim infligitur iſta pena mortis in iuditio niſi pro mortali: ſed ſic nõ accipit Greg. in dicta numeratiõe. Secundo mõ dicitur capitale: quod eſt principium aliorum peccatoꝝ: ex quo plura alia oriũtur: ⁊ ſm hoc Greg. vitia capitalia principalia nominat. Tertio dicitur capitale vitium ad quod vitia alia ordinantur. Nam princeps eſt caput exercitus: ad cuius bonũ totus exercitus ordinatur: vt dicit. xi. Methaphi. Et per hunc moduꝫ illud vitiũ ad quod alia ordinant: dr capitale. Uñ Greg. in moza. vbi ſupra. Uitia capitalia ſunt quaſi duces: ⁊ vitia

Capitulum Secũdum

que ex eis oriuntur: sunt quasi exercitus. Dec. b. tho. super. ij. sen. di. xlij. q in qõibus de malo.

Quantũ ad secũdum. s. numeri sufficientiam quare. s. septẽ q non plura: nec pauciora sũt. Pro huius declaratõe sciendum: q omne peccatũ procedit: vel q; appetitus inordinate appetit bonuz: vel quia inordinate fugit bonũ: que duo sũt eiusdem rõis. s. appetere bonum inordinate: q fugere oppositum inordinate. s. malum. Uerbi gratia. Sicut gulosus inordinate appetit cibum: q inordinate fugit tristitiam: que ex absentia ciborum causatur. Et simile i alijs capitalibus. Et sic vitia capitalia possunt cõuenienter distingui: sm differentiam boni q mali: ita q vbicũq; aliqua spãlis rõ appetibilis vel fugibilis est: ibi est vnũ vitium capitale. Et est ẽt sciendũ: q bonuz ad se attrahit appetituz. Sed q appetitus refugiat aliquod bonum: hoc est sm specialem rõem consideratã circa huiusmodi bonũ: vt quia laborioſuz vel impediriuũ delectationũ corporearum. Primo igitur dico: q omne peccatuz procedit ex hoc: q appetitus inordinate appetit bonũ. Et hoc quidem bonum põt esse triplex. s. vel bonum mẽtis: vl bonum corporis: vel bonum rei exteriozis. Primo igitur appetitus inordinate appetit vl querit: bonum mentis honestum quod est bonũ imaginatiuũ. s. excellentia glozie vel honoris. Et ad hoc ordinatur vt eius principiũ superbia: vel inanis gloria. Secundo appetitus appetit bonũ corporis: quod est bonũ delectabile. Et hoc bonũ vel pertinet ad conseruatõem indiuidui: quod est cibus: et ad hoc ordinatur gula: vel pertinet ad conseruationem speciei: sicut est in venereis: q ad hoc ordiatur luxuria. Tertio appetitus inordinate appetit bonũ vtile. s. corpori: vt diuitias: q ad hoc ordiatur auaritia. Et sic quattuor sunt vitia capitalia ex parte appetitus inordinate appetentis bonum. s. superbia vel inanis gloria: respectu boni honorabilis. Auaritia respectu bõi vtilis. Gula respectu boni delectabilis sm gustuz. Uel luxuria respectu boni delectabilis sm tactum. Secũdo appetitus humanus inordinate fugit bonũ aliquod: fz aliquã specialem rõem: puta in quãtum illud bonum est impediriuum boni inordinate cupiti. Et hoc tribus modis. Primo appetitus alicuius iordinate refugit bonum aliquod in quantum illud bonum est impediriuũ boni inordinati concupiti in seipso. Ut verbi gratia. Sicut bonum spirituale impedit quietem vel delectatõem corporalem: q sic ẽ accidia: que nihil aliud est q̃ tristicia de aliquo bono spũali: put est impediriuũ boni corporalis: quod appetitus in seipso inordinate cupit. Secũdo appetitus inordinatus alicuius bonum refugit in alio: sm q bonũ illius impedit ꝓpriam excellentiam in seipso: q sic est inuidia: que est dolor de alieno bono: in quãtum apprehenditur: vt diminutiuũ ꝓprie excellentie. Tertio non solum aliquis refugit vel odit malum in alio: sed etiam contra bonũ eius insurgit: ipsum repellendo: q sic est ira: que est appetitus vindicte: qua aliquis impugnat aliquẽ contrarium agendo. Dec. b. tho. super. ij. sen. di. xlij. q in qõibus de malo. Quãtum ad tertiũ principale. s. differẽtiam capitaliuz a radicibus. Sciendũ q ipsa vitia: ita dicũtur capitalia: q non dicuntur radices. Et rõ huius est: quia hec est differentia inter capitale q radicem: quia capitale est quoddam peccatum: radix autẽ peccati in quãtum radix: nõ est peccatum.

Hec septem .§. VI.

vitia capitalia: figurata sunt per septẽ gentes seu nationes: que habitant in terra ꝓmissionis: sm magistrum in. ij. sen. Et hugonẽ cardinalem sup ps. Ipsa enim terra promissionis affluens lacte et melle: signat humanã naturam in genere: vel animam quãlibet in particulari: in statu innocentie q iustitie: que vtiq; affluebat lacte puritatis q mel le ꝓsolatõis celestis. Sed p primoz parentũ trãsgressionẽ: postea inhabitata est q possessa: a septẽ natõibus. i. vitijs capitalibus. Obtenta autez per christuz deiectis vitijs: est postea inhabitata per tribus duodecim israhel: q leuitica. i. p septẽ vtutes q sex opera misericordie corporalia vel spiritualia: que reperiuntur in veris fidelibus. Quod bellũ christus notauit: cũ ait Luc. xi. Si fortior illo superueniẽs vicerit eum: vniuersa arma auferet cẽ. Fortis in malitia diabolus: qui castrũ seu atrium mũdi tenebat in pace: quasi nullo ei resistente q hoc cũ septẽ his natõibus. i. vitijs. Supueniens fortior christus vicit eũ: q abstulit ei arma sue malitie ea detegendo. Et hoc bellũ q victoriã notat. ps. psalmo. xliij. dicẽs ad dñm. Manus tua gẽtes dispdidit: plãtasti eos: afflixisti populos: q expulisti eos. Ubi oñdit in ipso bello tria.

Gratiã christi operatã. ibi Manus tuas gẽ. dis.

Justiciã animi reformatã. ibi plãtasti eos.

Malitiã penitẽtia euacuatã: ibi afflixisti.

Quãtũ ad ꝑmũ sciẽdũ utiq;: q p nos ñ possemus superare unã minimã tẽptatõnez: nec eijcere a nobis unũ peccatũ. Sine me: ait saluator: nichil potestis facere Jo. xv. Et ratõ est: quia peccatum mortale sit defectus quasi infinitus seu iniuria: quia contra deũ bonũ infinitũ. Et hõ sit virtutis finite: non potest finitũ attingere ad infinitum: nisi adunctuz infinito: et hec est gratia christi: que est quasi infiniti ualoris. Unde apl̃us. Justificati gratis gratia ipius. cẽ. i. iusti facti: expulsis peccatis. Sicut ergo Josue seu iesu naue: dux populi dei ipse fuit. qui trãsito iordano deuicit q postrauit illas septem natõnes: et tradidit tribubus israhel

terram possidendaz. Sic ihesus noster mediante
baptismo: vbi dimisit vtutez sue passionis: expul
sis oibus capitalibus vitijs: tribus virtutum infū
dit in genus humanū: seu aiam quālibet eū sequē
tem p fidem: vt possideat statum quietū z suauez
Et hoc est quod dicit. ps. Manus tua. Brachiuz
dei dicitur pater: sm illud. ps. Fecit potentiam in
brachio suo Luc. i. quia ab ipso ꝓcedit filius sicut
manus a brachio. Digitus dicitur spūssanctus: ꝑz
illud. Si in digito dei ejcio demonia ꝛc̄. Luc. xi.
q: ꝓcedit a patre z filio: sicut digitus a brachio
z manu. Sed manus frequēter in scriptura dicit
filius: q: sic ꝓcedit a patre: sicut manꝰ a brachio.
z quia sicut per manum quis opatur: ita oia per
ipsum facta sunt Joh. i. Manus ergo dei. i. dei fi
lius incarnatus: supueniens in mūdum: gentes vi
tiozum vicit diabolum cū septez capitaneis vitio
rum: que vitia dicūtur gentes: quasi gehenne. i. in
ferno dedite: quia p ipsa homo traditur inferno
disperdidit autē z destruxit. i. ad nihiluz deduxit
merito sue passionis: doctrina sue eruditōis: z ex
emplo sue ꝑfectissime conuersatōis. Ipsa autē int
pretatio nōia illaꝝ gentium: ostendit ꝓprietates
ipsoꝝ vitioꝝ. De ipsis aūt nominibus gentiuz di
citur Deutro. vij. Cum introduxerit te dominus
deus tuus in terrā quā possessurus ingredieris. i.
in illum statum iustitie repate: z deleuerit gentes
multas coram te. q. d. dominus hoc faciet non tu
etheū: gergeseum: amozeum: chananeum: phere
zeum: eueum: z iebuseū: pcuties eos vsq; ad inter
nitionem. Non inibis fedus cum eis: vt. s. etiā mo
tibus ipsoꝝ capitalium venialiter acquiescas: sed
vsq; ad ꝓmas radices ꝓsterne. Per etheum q̄
interpretatur stupens vel formidans signatur iui
dia que formidat felicitatē alienaz z dolet. Unde
Seneca. Utinam inuidi oculos vbiq; haberent
vt omniū felicitate torquerētur. Dicitur etheꝰ stu
pens. i. admirans: quia inuidus quodlibet bonuz
etiā paruū admiratur i ꝓmo cui inuidet: tanq̄
sit multum excellens. Unde poeta. Fertilioz est se
ges alieno semper in agro. Uncinūq; pecus: graui
dus vber habet. Uel stupens etiam dicitur: q̄ ob
frigiditatē dentiū: vt cum cōmedūtur acerba vue
z hmōi: non pōt bene ꝓmedere. Sic inuidia facit
sibi insipida bōa alioꝝ Amos. iiij. Ego dedi vobis
stupoꝛez dentiū in cūctis vrbibus vestris. Dedi. i.
ꝓmisi haberi: ac etiam rōe pene illius afflictōis in
uidi: hoc dat deus in punitōem. Per gergeseū
quod interpretatur colonū ejciēs: vel aduena ap
propinquans signatur superbia vel inanis gloria:
Hec enim supbia eiecit diabolū de celo: z hominē
de paradiso: qui erāt coloni illoꝝ locoꝝ. Dicitur
etiaz aduena quia quanto sua mente cogitat deo
appropinquare. i. exaltari: tanto magis elongatur
a deo Job. xx. Si ascenderit vsq; in celum super
bia eius: z caput eius nubes tetigerit: quasi sterq̄li
nium in fine perdetur. Per amoreū qui inter
pretatur amaricās signatur accidia: que facit ho
minem amaricari: ꝓpter laborē boni operis. Si
cut gaudium spūale cōsolatur aiam: ita tediū de
bono diuino agendo fastidit z in horrorem ducit
ad Hebre. x. Uidete ne qua radix amaritudinis
sursum germinās impediat. Per chananeum
qui interpretatur lapides colligēs: vel cōmotus in
telligitur ira: que cōmouet totum hominē ad ap
petitum vindicte: z colligit lapides cōtumeliaruz
z detractionū z cōtentionum: in mēte sua cōcipi
endo: ad offendenduz alios vbis suis Eccī. xxvij.
Qui voluit lapidem. s. ꝓijciendo contra aliquē
cōtumelias reuertetur ad eum: quia sibi etiam fit
iniuria in vbis z factis Per pherezeum q̄ inter
pretatur dissemination signatur luxuriosus: q̄ non
curat vbi semen spargat: sed passim z indifferent
Hiere. v. Equi amatores in feminas z emissarij fa
cti sunt: vnusquisq; ad vxorem proximi sui in
niebat. In vetez lege qui patiebatur fluxū sangui
nis imundus iudicabatur: nec ad templū dei: q̄
signat ecclesiā militātem: potest accedere vel triū
phantem. Per eueū qui interpretatur ferꝰ vel
pessimus significatur auaritia: que facit hominē
feram pessimā: deuoratricem sui proximi: adeō q̄
non miseretur amicoꝝ z propinquoꝝ Eccī. x.
Nihil iniquius q̄ amare pecuniā: hic enī aiam su
am venalem hz. Per iebuseū qui interpretat
pēpe: signatur gula: que semp vellet esse ad men
sam: sicut aialia bruta ad ꝓsepe Isa. v. Ue q̄ con
surgitis mane ad ebrietatē sectandā ꝛc̄. Uel inter
pretat ꝓculcatio: q: aia saturata calcauit fauum.

Secūdum quod notatur in p̄dicto psalmo: ē
iusticia reformata: dum dicitur plātasti eos. s. filī
os israhel. Ad liaz dicitur plantasse: q̄ de nouo
induxit in terrā ꝓmissionis. Et sicut planta cū no
ua est sepe irrigatur vt qualescat: ita deus illū po
pulū suum de nouo introductū in terrā ꝓmissio
nis miraculis plurimis irrigauit: z bonis vargis fe
cūdauit. Moraliē aūt filij israhel sunt vtutes et
boni mozes: quos deus animabus cōuersoꝝ in
fundit. Naz vt dicit ambro. Luz renunciatur im
probitati. statum assistitur virtus. Egressus enim
malitie virtutis operatur ingressum. Eodēq; adi
tu quo vitium excluditur innocentia copulatur.
xxvij. q. i. Das aūt vtutes vt firmentur z crescant
deus spūalibus ꝓsolatōibus irrigat vt fructū faci
ant. Ego ait ipse deus p hieremiam: plātaui te vi
neam meā electā: omne semē verum. s. vtutiz po
sui ibi. Tertium notatū est malicia euacuata
z hoc p penitētiā: dū dicitur: afflixisti populos et
expulisti eos. Populus dicit illas nationes gentiuz
que signant vitia vt dictum est. Affligit aūt p pe
nitentiam. Nam gulosus dum dolet z penitet ve

¶ pri mortal' nonumēta sui. 23.

Capitulum Tertium

re de gula: affligit se mente ⁊ corpore ieiunando ⁊ abstinendo. Luxuriosus penitēs tristatur ō vitijs ꝑpetratis: ⁊ affligit se continendo. Sic modo suo auarus superbus ⁊ alij. Dicūtur autē hec vitia gē tes quasi gehenne dedita: qz deducūt ad gehēnā. Sed ex afflictōe penitentie expellūtur de terra ꝑ missionis. i. de anima. Unde magdalene se affligē ti in penitentia: quod figurabat etiā vngentū secū ablatā dicitū fuit. Remittuntur tibi peccata tua Luc. vij. Et per afflictōem penitētie factū fuit: vt christus ejiceret septez demonia ab ea: vt dicitur Marci vlti. id est septē vitia capitalia.

De nocumētis peccati mortalis que sunt vigi titria. Capitulum tertiū.

Effectus seu no

cumēta peccati mortalis colligen do sūmatim notabim⁹ vigititria Que cuz magna mala sint: cogit peccatoz clamare cū. ps peccāte sed penitēte. Mi serere mei de⁹ fm magnā misericordiā tuā. Ma gna ē misericordia dei ega hoiez i creādo: qz ō nō ente qō ē magna miseria facit eē: ⁊ tā nobile eē de dit: qz ad imaginē ⁊ similitudinē suā. Magna ēt misericordia dei i gubernādo hoiez: ⁊ ꝓuidendo oibus suis necessitatib⁹: ſz magna ꝑ excellentiā: ⁊ maxia ē educēdo peccatorem de lacu peccati. ⁊ ō luto fecis: ō tenebris inferni ad lumē celi. Et ꝓpt hoc efficiendū de celo venit ad terras: ⁊ sustinuit passionē. Ideo aūt misericordiā postulare oz pec cator: potⁱ q̄ aliud: qz misericordia hz ꝑ obiecto miseriā ⁊ ipaz leuat. Nō pōt āt eē maioz miseria q̄ peccatū vñ dī miseros facit populos. Lōducit eni tādē ad sūmā miseriā: ꝓtraria pfectissime feli citati. Uñ i figurā decē leprosi: designātes trāsgres sores decē ꝓceptoꝝ: clamabant ad ihesū. Miserē nūi dñe fili Dauid Luc. xvij. Et chananea ꝑ filia sua demoniaca: signāte aiam possessā a diabolo. Miserē mei ⁊c. iquit. Filia mea male a demonio vexat. Uexat āt aia a peccato mltiplici malo. Et i vite hui⁹ q̄uersatōe: ⁊ ipi⁹ aie sepatōe. Et i ipsi⁹ collatōe. Et i vite q̄dē q̄uersatōe miseriā patitur ⁊ vexatur in triplici differētia bonoꝝ. ſ.

In bonis temporalibus.
In bonis naturalibus.
In bonis spiritualibus.

Et bona quidez .§.I.

tpalia: ⁊ si minima sint respectu alioꝝ: tñ bona sunt a deo. Et vt dicit phūs: organice deseruiunt felicitati. i. instrumentaliter: quia sunt tanq̄ me dia ad perficiendum aliqua opa virtuosa. Sunt autem huiusmodi triptita. Uidelicet diuitie seu substantia tempalis. Honorificētie seu gloria mū dialis Presidentie ⁊ libertas humanalis Diui tias quidem siue naturales: vt possessiones aialia victualia ⁊ huiusmodi: ac etiam diuitias artificia les: vt pecunie argentee: auree vestes ⁊ huiusmoi dominus tribuit: vt mediante earum fideli disp̄ satione quis sibi meretur vitam eternam. Sed si quis ei aburatur: vel alias eoꝝ largitorem offē dat ꝑ peccatum: frequenter eas amittit vnde ad magnam miseriam ⁊ vexatōem deueniat. Sic e giptijs ꝓpter peccatum suum iniurias videlicet ⁊ offensiones quas hebreis inferebant: ablata sūt eis vasa aurea ⁊ argentea: ⁊ plures aliorū diuitie: domino hebreis illa concedente: vt habet Exo. xi. Israhelitis autem idolatrantibus in terra pro missionis ꝓpter peccatū eoꝝ clausum est celū an nis tribus ⁊ mensibus sex. Unde magnam penuri am credendum est indubitanter ibi exortam. Et iterum alias sub heliseo ꝓpheta tāta fame samaria oppressa est: vt matres cōmederent filios: vt habetur. iiij. Reg. vij. q⁹ etiam quottidie talia fla gella populi patiuntur ꝓpter peccata ipsorum.

Bonum honoris ⁊ glorie multum appetitur. Unde ⁊ aug. de ciui. dei dicit allegans Ciceronez. Honos alit artes quicq̄ gloria ad studia accedunt Et ꝓpter hanc ꝓsequendam: antiqui romani ad innumera ⁊ imensa pericula ⁊ labores se exposue runt. Et hoc esse maius bonum. ſ. habere bonam famaz salamon ostendit magisq̄ diuitias habere: dicens. Melius est nomē bonū q̄ diuitie multe. Unde ⁊ sancti viri hāc ꝓseruare ⁊ augere nituntⁱ: non ꝓpter se: sed ad ꝓximorum edificatōem: ꝓo pter quod dicebat apostolus. Expedit mihi magꝑ mori: q̄ vt gloriam meaz quis euacuet. Sed ⁊ bo num istud ꝑ peccatū tollitur vel diminuitur. Un de ⁊ salomon sapiētissimus: quē ꝓpter famā virtu tis ⁊ sapientie: omnis terra desiderabat cum vide re. Cui etiam dixit regina saba: ad eam veniens de finibus terre: vicisti famam virtutibus tuis: ꝑ pter peccata lasciuie sue adeo sibi gloriaz ⁊ hono rem minuit: vt etiā de sui salute dubitaretur. De quo etiam dicit sapiens Eccī. xlvij. Dedisti macu lam in gloria tua ⁊c. Sic ⁊ magdalena quantun cūq̄ esset genere nobilis: diues: ⁊ pulchra: ꝓpter lasciuias suas ita famam attriuerat: vt diceretur peccatrix. Potestas quoq̄: qua quis alijs pre est: donū est non paruū a domino concessum: fm illud Sapi. vj. O iudices data est vobis potestas a domino ⁊ virtus ab altissimo. Et in hoc habent quandā similitudinem cuz deo specialez ꝑticipā tes diuinam potestatem: vt sicut deus omnibus p̄ est ⁊ omnia regit: ita p̄sidētes in mundo q̄busdaz preeminēt ⁊ eos regunt: vnde ⁊ dij aliquando vo cantur: ꝓpter quod dixit dominus moisi Exod. vij. Constitui te deum pharaonis. Nec autem po testas ⁊ dominium frequēter per peccata tollitur. Unde ⁊ nabuchodonosor propter superbiam su

¶ ꝓpter dz postulare di mīz.

¶ tpalia ad q̄ dz hō dedit.

¶ famā bonā debem⁹ q̄rere.

¶ potestas p̄sidendi ē domi dr.

¶ a ꝑpō ueqar' aīa in tphr bono.

am ablatum fuit sibi regnuz ad tempus qui erat monarcha mundi: voce emissa de celo dicente. Transyt a te regnuz tuum: z ab hominibus eiici eris: z cum bestijs habitatio tua. Sed baltasar filius eius: propter peccata sua ex toto amisit ipsū regnum: ipso interfecto a cyro rege persaruz z dario: capta babilonia. Sic z septem nationes que habitabant in terra promissionis: amiserunt terras suas: ipsis iterfectis cū regibus suis a iosue cuz exercitu suo scilicet israhelitarum: z pro eis ipsis israhelite possederunt. Unde z cum dominus ꝓmitteret illam terram se daturum semini abrahe quasi rationem assignans quare tunc non dabat ipsi abrahe: subdit. Nondum cōplete sunt iniquitates eorum Gen.xv.i. nondum ascenderunt ad tantam malitiam: ꝙ adhuc mereantur perdere illa dominia. Insuper z ipsi iudei possessam illam patriam fertilem z gratiosā: propter peccata sua p.lxx. annos amiserunt: translati in captiuitatem babilonicam: cum rege suo sedechia. iiij. Reg.vi timo. Et demum reuersi grauiora perpetrantes z dei filium interimentes: post maximam stragē: amissa omni dignitate regali z sacerdotali: capti uitati z venditi in seruos dispersi sunt per vniuersum orbem. Libertas vtiqz magnum bonum extimatur. Non enim bene pro toto libertas vēditur auro. Sicut econtra seruitus est maxima miseria Quia p peccatū inducta est seruit⁹. Unde ābro. Non esset hodie seruitus: si ebrietas non fuisset. di.xxxv. sexto die. Et loquitur de cham: qui ex eo ꝙ derisit noe patrem suum: quem propter ebrietatem vidit nudatum: maledictionez seruituti ab eo accepit in genere suo. Peccator seruus etiaz efficitur diaboli z peccati Jo.viij. Qui facit peccatuz seruus est peccati. Male ergo vexatur homo a demonio peccati: cum de magnis dignitatibus deuoluatur ad magnas miserias: ꝓpter quod clamare cogitur. Miserere mei vel nostri.

Bona autez naturalia .§.II.

turalia tripartita sunt: videlicet.
Familia parentalis.
Consistentia corporalis.
Potentia animalis.

Familia parentalis sunt propinqui: precipue filij: qui cuz sint de substantia patris z matris: rōnabiliter dicūtur bona naturalia. Et hoc bonuz cū non habetur: multū desideratur: etiā a probis viris. Sicut patet in isaac orante ꝓ ꝓceptu rebecce vxoris sue. Et abrahām de hoc dño pie cōquerenti cū dixit. Uernaculus meus heliezer iste damascus erit heres meus: mihi autem non dediſti semen. Et cū habetur: multū amatur cōseruatio vite eorū z sanitas. Et rō huius esse pōt: qz naturaliter vnūquodqz appetit ꝓpetuari quātū possibile est: cognoscit autē quilibet experientia docente: qz in se diu permanere non pōt: cū mortalis sit z corruptibilis: z cū filius sit de substantia parentum: dum sunt z viuūt filij: sicin eis z per eos videntur ꝓmanere: z perpetuari per successiuam ex eis generatōem. Sed certe filij ꝓpter peccata parentum qñqz ex hac vita subtrahūtur: aliqñ diu z grauit infirmātur. Exemplū in dauid: cui dictū fuit a nathan: qz blasphemare fecisti nomen dñi: iccirco morietur filius tuus: qui.s. fuerat nat⁹ ex bersabee: quod z factū est: vt habetur. ij. Reg.xij. Sic z helij sacerdos: qui peccauerat in nō habēdo curam de filijs ophim z phinees: audito ꝙ filij eius in bello mortui essent z occisi: z archa dñi capta a philisteis: ex dolore cedit retro: et fractis ceruicibus expirauit. i. Reg. iiij. Quāuis fm leges humanas: filius non debeat aliquo modo occidi pro peccato patris: etiam si cōmisisset crimen lese maiestatis: sed alijs penis puniri potest: ut amissione honorum: rerum temporalium et patrie: tñ iuditō dei et fm legem suam: etiam morte corpali punitur filius pro patre. Nec ex hoc fit iniuria uel iniusticia filio: quia omnes sumus et iusti et iniusti debitores mortis: quo ad deum: ꝓpter originale peccatum. Sed quo ad animam seu penam inferni uel purgatorij: utiqz firma manet sententia dñi illa: Eze.xviij. Filij nō portabit iniquitatē patris et ecōuerso. Consistentia corpalis seu cōseruatō uite corpalis: q̄tū amet p̄cipue cū sanitate ei⁹: quilibet expt in seipo: ut iduci nō oporteat illuo qó sathan dixit dño Job.j. Pellē ꝓ pelle: et cūcta que habet homo dabit ꝓ aia sua. i. uita conseruāda. Propter hoc tempe pestis uitātur etiaz ꝑsanguinei ne ificiant: q̄rūt diligētissime medici: sumūtur potōnes amarissime: vstiones et incisiones sustinēt: uaria tormentoruz genera ac malefactores patiūt: et multa illicita ppetrāt: ne vita pdat: fut dicit: extra ò pe.et.re. cum infirmitas Infirmitas coꝛporis nōnunq̄ ex infirmitate animi procedit: dicete dño languido q̄. s. iacebat i porticu piscine Ecce sanus factus es: uade z noli amplius peccare ne deteri⁹ tibi aliqd ꝓtigat Jo.v. Et exēpla patēt. Et ò ezechia rege iuda: q̄ egrotauit usqz ad mortē Isa.xxxviij. et hoc propter peccatum ingratitudinis uel supbie: de victoria habita seu liberatione ab exercitu sennacherib. Exemplum etiam in maria soroze aaron: que effecta est lepꝛosa propter murmuratōz factaz contra moisen: ut pz. Nūeri xij. Sed et infectō aeris et pestes euenire propter peccata hominū: oñditur. j. Reg. ult. quando et ꝓpter elatōez dauid: qua'usus ē in nūerare faciēdo populum: tū etiam propter conspiratōz populi contra ipm dauid factaz: i coniuratōe absalonis: infra triduū mortui sūt ex peste. lxx. milia de isrl'. Notādū tñ ꝙ decretal' dic: nōnūq̄. i. ñ sēp: ꝑ aliqñ

ꝑ bona nālia sūt in ēpla dñi. q̄ ue ꝓmā ꝓ pctō.i.

ꝑ ꝑ. pctō infirmitates ꝓueniūt. aliqñ

Nam ꝛ infirmitates etiam imittuntur a deo propter alias causas: qñq; ꝙ ꝓter peccata: vt patet in Job. vlcere pessimo percusso: ꝛ celidonio ceco postea illuminato Jo. ix. Et quia difficile est ex certitudine scire huiusmodi causam: nisi a deo reueleꝫ ideo quilibet in hac parte viam tenere debet humiliorē vt. s. propter peccata sua cuz infirmatur: existimet se a deo flagellatum: de alijs non iudicet cum causaz nesciat. Insuper ꝛ guerre ꝛ bella: vbi ꝛ vulnerātur ꝛ occiduntur innumera milia hominum: propter peccata contingūt Jaco. iiij. Unde bella ꝛ lites in vobis nisi ex concupiscentijs q̄ militant in membris vestris. Postꝙ salomon peccatis se implicauit: suscitauit ei dominus plures inimicos ad bellandum contra eum qui prius i maxima regnauerat pace: vt patz. iij. Reg. xi. c. Et in libris iudicum hoc plene ostenditur: ꝙ cū ille populus israhel a mandatis dei declinabat: suscitabantur contra eos bella a finitimis nationibus cū multis oppressionibus. Male ergo vexatur creatura a peccato: ꝛ ideo in miserijs huiusmodi constituta clamet. Miserere ꝛc̄. Potentie aiales cum naturales sunt: sunt fm Aug. bona media: quibus ꝛ bene ꝛ male vti possumus: sed in se valde bone sunt ꝛ necessarie ad operandū: ꝛ hec sūt tres principales. Primo potentia intellectiua. Secundo potentia volitiua. Tertio potentia sensitiua. Quelibet vexatur suo modo per peccatū. Unde. ps. penitens ait. Conturbata sunt omnia ossa mea. i. potentie: quibus anima vigoratur ad operandum. Et hoc figuratum extitit in vulnerato a latronibus: qui descendit a hierusalez in iericho vt habetur Luc. x. Uulnera enim sunt ipsa mala infixa potētijs: vt declarat magister i. iij. sē. i principio. Et quantum ad potentiam intellectuā dicitur sopho. i. de peccatoribus. Ambulabāt. i. operabuntur vt ceci: qz dño peccauerunt. Et in huius figuram legitur Judi. xvi. c. ꝙ sāson captus a philisteis: excecatus est ab eis: ad insinuandum ꝙ viro quantūcūq; sancto capto per temptatōez a demonijs: eruūtur sibi oculi intellectus: nō quidem vt priuētur potentia intellectiue vel actu intellectus simpliciter: sed in particulari opere eligibili: ita passione obtenebratur: vt tunc nō aduertat illud esse malum: sed bonū sibi videtur illud faciendum: quāuis in habitu ꝛ in generali cognoscat illud esse malum. Et hoc est quod dicit philosophus in li. ethico. ꝙ omnis malꝰ est ignorās: Ignorat enim peccans tunc illud esse malum vt fornicatōem: ꝛ si habitualiter sciat illud esse malum ꝛ prohibitum: sicut ebrius positus in ebrietate: dicit veras sententias quas habitu tenet: sz cuz profert in ebrietate: non eaꝫ actu intelligit impeditus ab ebrietate. Ignorat etiam peccator quot et quanta bona per peccatuz perdat: quanta mala incurrat per peccatum: non considerans ea. Et q̄uis non auferat ex toto peccatum iudicium rōis pp quod peccator nō priuaꝫ actu iudicādi ꝛ sētiādi ꝛ reprehēdēdi alios peccatores ꝛ puniēdo: dū modo cum humilitate fiat: tamen multum hebetatur intellectus: ꝛ obscurus remanet non adiutꝰ lumine gratie: qua talis priuatur in iudicādo: corrigendo: ꝛ puniendo: ꝛ indignus redditur. Qua enim fronte potest alios corrigere cuz tacitus sibi ipsi respondet eadem se admisisse que corrigit: inquit Hiero. di. xxv. primum. Et si parum gaudij esse valeat ei qui lumen celi corporali videre non potest: vt ait thobias: imo multi doloris. Nō minus veratur anima amissio lumine intellectus p peccatum: ꝛ ideo clamet. Miserere ꝛc̄. Uolūtas quoq; multum est remissa ad bonuz per peccatum: adeo ꝙ bonum quod intelligit: ꝛ in generali proponit agere: non valeat: propter quod ait aplus ad Ro. vij.. Non enim quod volo bonum hoc ago: sed quod odi malum illud facio. Et loquitur fm vnā expositōem in psona constituti in mortali. Uñ ꝛ figuratur p claudū: qui videt q̄dē quo pergere debeat. sed recto gressu incedē nō valet: q̄bus claudis dr̄ p heliam. iij. Reg. xviij. Usq; quo claudicat] in duas ptes. Claudicat ex pte dextra: qui p̄cepta ad deū nos ordinantia non seruat. Claudicat ad sinistrā: q̄ mādata erga ꝓximū nos dirigentia non custodit. Et fm. b. tho. i prima secūde: nec talis diu in peccat] pmanere pōt: quin labaꝫ i alia. In repētinis enī casibus qui quotidie occurrūt: in q̄bus non pōt haberi multū tpis ad deliberandū: opatur hō fm finē sibi prestituz ꝛ habitū p̄ceptū. Et cū peccator non sibi pstituat vt vltimū finē ad quē oia dirigat glorioſum deū: sed creaturam: cuius amorez deo ꝛ mādatis eius pponit: iō non fm deū ꝛ mādata eius ait: sed fm passionē suam: ꝛ malum habitū alicuius vitij cui est deditus. Et hoc est quod dicit Greg. quod peccatuz quod per penitētiam nō diluitur mox suo pōdere ad aliud trahit: sic patet i dauid: q̄ lapsus i adulteriū: qz cito non penituit: addidit ꝛ homicidiū: ordinando de morte vrie. ij. Reg. xi. Uolūtas criā peccatoris spūalia ñ gustat: qz supfluo humore terrenoꝝ. s. amore effectus ē vt ifirmus: sz ei vilescūt ꝛ fastidiūt spūalia. Potētia sensitiua seu sēsualitas multiplr vexaꝫ passionibꝰ pp peccatū. Gloriosus enī deus sic istituit hoiez: vt rō subij ceret sibi: ꝛ inde sēsualitas oīno erat subdita rōni Sz p peccatū inobedientie rebellās se rō deo immediate: ꝛ caro recalcitrauit spūi. In cuius signum fm Aug. de ciui. dei: sēserūt stimulos carnis i mēbris genitalibus: pp quod erubescētes adinuicē fecerūt sibi perizomata. i. succinctoria seu cooperimenta Gen. iij. Et potentia quidē ꝓcupiscibilis ñ appetit nisi delectabilia sensibus: ꝛ si ꝓtraria spūi

ꝓ gra pma bella contingūt.

pmū mul norat po tiam mē.

figa

figa.

figa.

Caro enim concupiscit aduersus spiritum: vt dicitur ad Gal. v. In cuius figuram ancilla agar concepisse se videns ex Abraham: etiam pterua despiciebat dominā suam sarai. Et cum verberib⁹ angeretur ab ea: fugā arripuit Gen. xvi. ad designādum: q⁹ sensualitas que est ancilla rōis: postq⁹ per cōcupiscentiam cōceperit peccatum ex viro. i. appetitu rōnali despicit postea rōem: nec vult ei obedire. Sed ⁊ si aliqñ cogatur quibusdam penis vt ieiunijs ⁊ disciplinis: ipsa sensualitas fugit a rōne nec propter hoc ei obedit: sed vt libera vagat. Et in tm excrescit ipsa cōcupiscentia: vt non deferat naturali federi seu propinquis: vt patet in amon primo genito dauid: qui amore concupiscentie insaniens in thamar sororem suam violenter cōstuprauit eam. ij. Reg. xiij. Et de ruben qui ascendit cubile patris sui iacob: cognoscendo. s. vxorem patris Gen. penul. Et de semirramis bellicosissima regina niniue: que duxit in maritū filium suum. sed ab ipso interfecta est. Irascibilis potentia plena est perturbatōibus ⁊ vindictis illicitis. Unde saul qui prius erat pacacissimus: adeo q⁹ despicientes dominum eius sibi a domino traditū: patienter tollerauit: nec in aliquo molestari eos voluit: post victoriam magnaz habitam contra ammonitas: cum tamen populus hoc quereret: post q⁹ a domino recessit per peccatum: ita turbulēter ⁊ furiosus est: vt frequenter per se ⁊ per alios mortē q̄sierit generi sui dauid ei fidelissimi: ⁊. lxxxv. sacerdotes occidi fecit: quia abimelech princeps eorum fauorem dederat ipsi dauid: concedendo ei panes ⁊ gladium golie: et cōsulendo pro eo dominum. i. Reg. xxij. Alexander magnus vitijs immersus ita iracundus aliquando erat: vt fidelissimū ⁊ amicissimum sibi propria manu interficēt. Sensitiua quoq; apprehēsiua: vt visus: auditus: gustus: ⁊ huiusmodi: ita efficiuntur inordinati p curiositatem: q⁹ nec saciatur oculus visu nec auris auditu: vt dicitur Eccs. i.

Vexatur pceca .§.III.

tor et detrimentuz patitur in tertio genere bonorum: que sunt precipua. s. in bonis spūalibus que sunt sub triplici differētia.

Munimēta suffragiorum.

Fulcimenta meritorum.

Ornamenta vtutum et donoz.

Ille qui est in gratia recipit suffragiū et munimē a sacramētis. Ab indulgentijs. Et a fidelium actōibus bonis. Et a sacramētis quidē: qa sumendo aliquid eorum cū deuotōe: inde augetur sibi gratia: et fructus multiplex spūalium: vt illuminatio mentis: pſolatio spiritualis fortificatōis et hmōi. Sed ille qui est i mortali non pōt accedē ad ipsa: nisi cū sui detrimēto. Dicit Aug. i. q. i. q⁹ sacramēta talia fiunt vnicuiq; cuz quali pscia ds accedit. Qui cū pscientia mortalis accedit: mortē nouam aie incurrit: per speciale mortale quod addit: sicut dicit aplus. i. ad Corin. xi. de eucharistia. Qui manducat et bibit indigne: iudiciū sibi manducat et bibit. Et si in confessione accedens cū mortali: et non cōtritus: totum tñ dicens: forte nouū non cōmittat mortale: tñ fructū magnū cōfessionis non recipit. Si vero sacramēta nō percipit: et volūtate ipsoz se priuat: et mandatū ecclie transgredit: et sic omni modo vexatur. Secundario verus fidelis. s. qui est i gratia: hz suffragium ab ecclesia in indulgentijs. Valent enim indulgentie date a prelatis ecclesie: ad tollendū seu diminuendū penā tpalem debitā p peccatis pmissis. Nam culpam et debitum pene infernalis contractum pro mortali: solus deus remittit. Cū aūt culpa pmissa sit causa debiti pene: remanente culpa in anima: nūq⁹ potest fieri remissio pene. Rō ē quia remanente cā remanet effectus. Exēpli gratia. Sol existens super nostrum emisperiū est cā illuminatōis aeris: dum ergo sol est sup nostrum orizontem: semper aer inuenitur illuminat⁹. Sic remanēte culpa in aīa: remanet ⁊ obligatio pene Et cum peccata mortalia sint pnexa quo ad auersionem: quia omnia auertunt ab vltimo fine: nō qui remanet i vno mortali: nullo mō pōt habere remissionem de aliquo alio mortali q̄ ad culpaz: nec veniali: ⁊ p pns: nec quo ad penā: remanente in ordinatōe culpe. Et sic indulgentie date a quocūq; siue a papa: siue ab epīs vel: alijs nihil valēt. his q̄ sunt in mortali. Indulgentie enim tm valēt quātum sonant. Sonāt aūt sm formā cōez: q⁹ habent eas qui fuerint ptriti ⁊ pfessi. vñ existens in mortali nullius indulgentie est capax. Et si cēties iret ad sepulchrū dñi: ⁊ limina aplorz: ⁊ haberet indulgentiam in articulo mortis: nil ei valent permanenti in mortali: cum recepturus nō ē effectuz eius: quāuis alias faceret quod continet indulgentia: pura: qz dat clemosynam ecclesie statutam: vadit ad illā ecclesiam ⁊ hmōi: clamarę igit hz. Miserere mei ⁊c. Tertiū genus suffragij ecclesie ē ptipatio omniū bonorum que fiunt in ecclesia: orationum: ieiuniorum: elemosinarum: ⁊ hmōi. Assimilāt enī theologi: vt. b. tho. ⁊ petr⁹ de tarā tasia ⁊ alij: ecclesiā corpori humano: quā similitudinē nouit aplus ad Ro. xij. Oēs. s. fideles sumus vnū corpus i christo. Uidem⁹ enī in corpore hūano q⁹ ex cibo assumpto oia mēbra recipiūt nutrimētū ⁊ robur: nisi sint pcisa vel stupida: vt manus arida vel pes. A simili ex oibus operibus bōis q̄ fiūt a bonis quilibet verus fidelis recipit ptipatiōem ⁊ fortificatiōem: nisi sit membrū precisuz. s. per sententiam excōicatōis: vel aridum quod euenit p priuatiōem viuacitatis gratie. i. per mortale

¶ Bona spūalia sūt in tpha dā q̄ p pnā detrimētū patiuntur.

¶ Omnes tenent̄ fidēliter hmōi q̄ sūt in mortali.

¶ q̄ sciat recip in stratu grē multa bona acquirit. et q̄ recip in pcō mortali multa mala.

Capitulum Tertium

hoc intelligēs. p̄s. orabat dicens. Participē me fac deus omnium timētium te ꝛc̄. q. o. Da mihi gratiam tuā: qua sum liber a mortali: ⁊ extunc habeo partē omnium bonorum que fiunt in ecclesia. His ergo suffragijs priuatus peccator: nō mirum si diabolus hz maiorem potestatē super eū: ad nocendū spūaliter ⁊ tpaliter q̄ super alios. Unde ⁊ super septē viros saraij habuit potestatem demoniū suffocandi eos: qz mali erant: non autē super saraij vel tobiam: qui timebant deū. Potestatez habuit ad ligandū ⁊ īmobilem reddēdum phile tum discipulum Jacobi apli ante p̄uersionē eius nō autem post baptismū eius. Secūdum gen⁹ bonorum spiritualium est fructus meritorum: et hec sunt triptita. videlicet. Merita agendorum. Merita gestorꝫ. Merita seu subsidia aliorum.

Et quantū ad p̄ma Unusquisq; ait aplus: pro priam mercedem accipiet sm suum laborē. Qō vez est de his que fiunt in gratia quantū ad mercedem glorie. Et quia charitas est radix merēdi sm tho. in. iij. quodlibet autē mortale contrariat charitati sm ipm: ideo existens in mortali nullo modo pōt mereri: nec pro se nec p̄ alijs: aliquod bonum glorie seu gradum p̄mij eterni. Que g̃ facit de genere bonorum qui est i mortali. Et si ad multa bona sibi valeant: ⁊ tpalia ⁊ spiritualia: qz disponitur p illa ad gratiam ⁊ hmōi: non tamen de his mercedem accipit: vt cōgreget fructum in vitam eternam. Nec etiam reuerso tali ad veram penitentiā: illa bona reuiuiscūt ad p̄miū glorie. Unde aplus. i. ad Lozi. xiij. Si distribuero facultates meas in cibos pauperū: ⁊ tradidero corpus meum ita vt ardeam: charitatem autem non habeam nihil mihi prodest. s. ad vitam eternam: vt exponit Aug. de pe. di. iij. Si quis. Et sicut quod viuū non fuit vnq̄ resuscitari non pōt: sic viuere non possunt. s. opera mortua: que nūq̄ viua fuerunt sm host. Quantū ad scōm. s. merita acquisita: vez est quod dicitur. Aggei. i. Cōgregauerūt mercedes. i. merita ex bonis factis i gratia: ⁊ miserunt eas in sacculum pertusum. i. pfozatū: vnde egreditur quicq̄d īmittitur. Ult dicēt: q̄ q̄ acquirit aliqua merita per opera vtuosa: ea amittit per peccatum: quod postea cōmittit: si est tale q̄ perforet idest tollat vnitatem anime eius. vt est mortale. Nam perseuerans in eo si moriatur: premium non percipit illorum meritorum: propter defectum suum ⁊ obstaculum peccati: quo se indignū fecit p̄mio superno. Ad quod innuēdū dixit nobilis homo de illo seruo qui propter suā pigritiam non multiplicauerat mnaz sibi traditā familiaribus suis. Auferte ab illo mnaz: ⁊ date ei qui habet decem mnas: vt parabolice habet Luce. xix. c. Erogatur ergo illud meritū iter electos. Uerum est tamen q̄ si ille reuertitur ad penitētiā merita illa que acquisiuit in statu gratie: sibi restituuntur non autem que fecit bona extra gratiaz: vt dictum est. Unde Aug. Pium est credere et fides nostra hoc expostulat vt cum gratia christi ꝺstruxit mala priora: etiam remunerat bona. s. mōtificata. s. per peccatum. de pe. di. iij. Quātum ad tertium. s. subsidia particularia. Sciēdum q̄ sicut corpus mortuū non potest aliquem iuuare nec ab aliquo iuuari: ita mortuus per peccatum in anima: non est capax operis boni: quod fit pro eo: in quantum est opus ipsum satisfactiuū. Nec per se satisfacere pōt per opera quantuncunq; penalia: vt ieiunia: peregrinatōes: elemosinas: ⁊ huiusmodi. Peccator enim inimicus dei constituit propter offensam p̄missam. Durante ergo inimicitia: non acceptat deus aliquam emendaz vel satisfactōem: cum deficiat amicitia qua acceptatur Unde p̄s. l. Edificētur muri hierusalem. i. virtutes cōgregate in anima destructe per peccatum: q̄ reedificantur per penitentiā. Et tunc tu deus acceptabis sacrificium iustitie. i. religionis et orationis: oblatōes elemosinarꝫ: holocausta ieiuniorum. Insuper in mortali existens pro alio satisfacere nō potest: viuo vel defuncto: ex operibus mere propriis et directe. Nam indirecte hoc facere potest: puta: dādo elemosynas p̄ missis dicēdis: vel alijs orationibus fiendis a clericis p̄ viuis et defunctis. Quāuis enim elemosyne tales nō valeant illis ad expiatōem p̄ quib⁹ facit: tñ misse et orationes dicte a clericis: etiā si sint mali valent: non in quātum priuate psone: sed in quātū ministri ecclesie: cui⁹ p̄ces deo nō possunt nō esse grate. Ualēt tamen talia ad alia bona: cum fiunt p̄cise a malis: et iō nō cessandum ab eis: vt deus mētē illustret. Tertium genus p̄ncipale spiritualium bonorꝫ sunt vtutes et dona. p̄s. Dereliq̄t me vtus mea. s. quā habebā. Et qz sm magistrꝫ i tertio senten. Uirtutes oēs sūt p̄nexe: ita q̄ vna sine altera haberi nō pōt: cum q̄s p̄mittit aliquod mortale: illud directe oportet q̄ p̄trariet alicui vtuti: ⁊ p̄ p̄ns vt suum cōtrariuz ea expellit: et cum illa oēs alie ab aia recedunt. Et hoc figuratuz extitit i illo q̄ icidit i latrones Luc. x. q̄ cum expoliauerunt. Latrones sunt demones: q̄ cum capiunt aiam per peccatum i deserto mundi: expoliāt vtutibus. Fides igit amittet quātum ad meritum: et si nō quātum ad iformē habitum. Sic Jeroboā filiꝰ nabach rex p̄mꝰ ysrahel victꝰ a peccato ambitōis ne plus ysrahel accederet ad tēplum Jerusalē ad offerēda sacrificia vt mandabat in lege timēs inde amittē regnum: fieri fecit duos vitulos aureos: quos ipe cum pplo adoraret. et sacrificia offerret: vt habet. iij. Reg. xij. Spem omnem amisit iudas patrato facinore pditionis: vñ et laqueo se suspendit Math. xxij. Charitatem omnē a se eliminauerat diues epulo

¶ Nō

¶ In p̄ma m̄ pō mor. fm̄. n. p̄ q̄ suū ad p̄miū etēr.

¶ In p̄mo mor. ex oē nō pt̄ satisfierē p̄ alio. n. sic faciendo. et hui⁹ nōsatisfiat. ut p̄ p̄mum. sit ministrō omē.

¶ p̄mū mor. le omē vtutes expellit

¶ figū.

ñ ſubueniẽdo neceſſitatibus lazari vlcerati Luc. xvi. Dona ſpiritus in peccatore reperiri non pñt. Nam ſapiẽtia p inſipiẽtiam deiũgatur: vt diuina ñ guſtet. Intellectus p ebetudinẽ obſcurat: vt ſcripture ei ſint in pabolas: non intra medullam penetrãtes. Cõſiliũ p precipitatõem perỹt: vt ſine examinatõe cũcta faciat. Fortitudo per puſillanimitatem ꝛ ipacientiã proſternit. Sciẽtia per ignorãtiam ꝓculcat circa cõuerſatõem cũ pſonis nõ prudenter ſe habẽs: nec ſufficienꝫ diſcernẽs verꝫ a falſo: circa motes ꝛ fidẽ. Pietas que eſt dei cultus vl ꝓximis ſubuenienſab ipietate deiũgitur. Et timor per ſuperbiã abſorbet: hoc autẽ totũ figuratum fuit per oppreſſionem triũ filiarꝫ ꝛ ſeptẽ filiorũ. Job vt exponit Greg. in li. moral. Significãt tres filie tres vtutes theologicas. Septẽ filij ſũt ſeptez dona ſpirituſſancti: que cõuiuiũ faciũt: quilibet i die ſuo: quia quodlibet reſpicit mẽtem ſpũali refectõe: hec p ventũ temptationũ concutientez domũ cõſciẽtie oia mortificãtur. Cũ ĝ p peccatũ frñi ſit miſer ꝛ miſerrimus expoliatus ꝓuatus oibus bonis ſpũalib': ꝛ multipliciter vexatuſ: clamare cogitur. Miſerere mei ꝛc. vel miſerere nñi: quia filia mea male vexatur.

· finã.

Vexatur quoqꝫ. §. IIII.

in ipſius anime ſeparatõe. Mors enim ſm philoſophũ eſt vltimũ terribiliũ. Sed vt dicit Eccl. i. Timenti deum bene erit in extremis. Spe enim premij ꝛ ex fiducia bonorum laborum preterito rum ꝓfortatur: ſed miſer peccator ꝛ refrigerium hinc habere nõ põt: ſed magis angustias. Et hoc ex triplici cauſa ſeu rõe.

Ex amore ꝓcupiſcentie.

Ex remorſione ꝓſcientie.

Ex terrore diabolice neqtie.

ſ pnõꝫo dolor et angustia exit plũs ad predit - et iſte dolor et angustia maiorẽ ẽ in morte.

Quantum ad primum: certum eſt qꝫ dolor ex amore procedit. Dolet enim quis cum priuat eo quod amat: ꝛ quanto plus amat rem: tanto ex eius carentia ꝛ priuatione magis dolet. Hinc videm' matres grauiſſime dolere ꝛ lugere ſup mortem filiorum propter magnum amorem ad eos. Sic ꝛ Jacob delata ſibi veſte filij ioſeph ſanguie cruentata exiſtimãs ipſum mortuũ valde doluit: quia ſuper alios dilexit adeo qꝫ cõgregatis cũctis liberis vt delinirent dolorez patris: noluit eos audire Miſer peccator dilligit varias creaturas pluſ qꝫ deum ꝛ animam ſuam: ibi conſtituens finem: vt diuitias: honores: poſſeſſiones: venereas delectatões: filios ꝛ alios ſeu alia: ꝛ qñ aliquid de huiſmodi perdit multũ dolet. Sed veniẽs ad mortem cum videt ſe omnibus priuari vbi ſuũ amorem poſuerat: nimis dolet: ſciens ſe illis omnibus in perpetuum priuari. Unde dicitur Eccl. xli. O mors qꝫ amara eſt memoria tua: homini iniuſto habenti pacem in ſubſtantijs ſuis. Juſtus autem quia inordinate non diligit iſta terrena: ſed reputat ſe hic aduenam ꝛ peregrinũ. Juxta illud. ps. Aduena ego ſum apud te ꝛ peregrinus ꝛ futurã inquirit ciuitatem: vt propriam ꝛ permanentem: ideo non dolet ſm rationem: ſed cupit diſſolui et eſſe cum chriſto. Secũdum quod cruciat peccatorem in extremis eſt remorſus conſcientie. Cõſiderat enim infidelis: qꝫ oportet eum cõparere coram ſuperno iudice: cui nil occultum: nil inultuz remanebit. Conſiderat vitam ſuã totam fuiſſe deditam mundo ꝛ pompis eius quaſi nil boni feciſſe. Cõſiderat quomõ tempus tranſiuit plenuz iniquitatibus: quot ꝛ quanta bona facere potuiſſet que non fecit: vnde ꝓſcientia acerrime torquet eũ ꝛ ex hoc aliqñ in deſperatõem adducitur. Et quãuis qnãtuncũqꝫ malus fuiſſet: reuerti adhuc potuiſſet ad penitentiã ꝛ ad gratiam. Juſto tñ iudicio dei ſepe cõtingit: vt nec ꝺ penitẽtia nec de deo aliquid curet: ſed deſperatus vel cecus ad inferna deſcendet. Unde Aug. Hac aniaduerſione percutitur peccator: vt moriens obliuiſcatur ſui: q̃ duz viueret oblitus eſt dei. Et ideo clamãdum eſt ei. Miſerere mei ꝛc. Tertiuz crucians eſt turba demonũ. Sciens enim diabolus ſibi non ſubeſſe plus temporis ad decipiendum hominem vltra terminum vite: totũ virus malitie ſue in cauda reſeruat. i. in fine. Unde in figurã dictum fuit ſerpẽti. Tu inſidiaberis calcaneo eius. i. anime vel creature rõnali: cuius calcaneus eſt terminus vite. Et frequenter peccatores obduratos: quos cognoſcit ſecum mancipandos in inferno: anteq̃ anima exeat de corpore torquere incipit. Sicut legitur in vitiſpatrum de quoddã diuite: cuius animam ſanctus quidam vidit cum vncinis ferreis violenter trahi ex corpore: ꝛ cum multa caterua demonuz eum penitentium ad infernũ deduci. De hac materia vide pleniꝰ ſupra ti. vi. c. viij. de deſperatõe anime. Poſt ſeperationem a corpore vexatur anima permaxime ex tribus: licet et aliꝫ modis crucietur. Ex priuatione diuine viſionis Jſa. vlti mo. Tollatur impius ne videat gloriam dei. Et Math. vij. Diſcedite a me omnes qui operamini iniquitatem. Ex duratõe ignee cruciatois. Unde in apocalipſi. Pars illorum in ſtagnũ ignis et ſulfuris Math. xiij. Exibunt angeli ꝛ ſepabunt malos de medio iuſtorum ꝛ mittent eos in caminuz ignis. Nunc mittuntur in anima: ſed in fine eiiaz cum corpore. Ex malignatõe diabolice aſſociationis Math. xxv. Ite maledicti in ignem eternuz: qui paratus eſt diabolo: ꝛ angelis eius Dicre. v. Seruietis vobꝫ aliẽis. i. demonijs alienis ab omni miſericordia: qui non dabunt vobis requiem die ac nocte ꝛc. De hac materia. ſ. inferni vide infra i titulo. ix. de peccato actuali mortali. c. iij.

ſ pnõꝫ dolor ꝛ angustia priuat ꝑ mortẽ mẽbꝝ.

p̄ pec̄ originale q̄ Adam ostēdit.

Titulus octauus Capitulū primū

Titulus octauus de peccato originali. Capitulum primum de causa peccati originalis ⁊ eius pena.

Ost tractatuz

de causis peccatorū: ⁊ de diffinitionibus: ⁊ diuisionibus: et nocumentis eorū. Nūc videndum est de ipsis peccatis: ſm illā diuisionē qua p̄mo diuidunt: q. ſ. peccatorū aliud originale: aliud actuale. Et hoc diuiditur in mortale ⁊ veniale: ⁊ de singulis hoz dicenduz est. Et primo de originali. Est aūt peccatū originale: peccatū cū quo nascunt homines: de quo Aug⁹. de ꝑse. oīs. iuj. sic ait. Firmissime tene ⁊ nullatenus dubites: oēm hoīem qui ꝓcipitur p cōcubitum viri ⁊ mulieris nasci cū peccato originali: ⁊ ꝓpter hoc pueri mox nati deferuntur ad baptismū: tanq̄ ab aliq̄ infectione culpe abluendi. Sic fatetur fides catholica: ⁊ contrarium tenere esset hereſis pelagiana: ut dicit. b. Tho. ꝑma secunde. q. lxxxij. Est aūt peccatum originale ſm Tho. q. vbi supra: quidā habitus innatus p vitiatā originez: seu quedā inordinata dispositio nature: que habet rationē culpe ī q̄tū ꝓcedit a p̄mo parēte. Et hz tl'is habit⁹ aliq̄d p̄uatiōis: ⁊ aliq̄d positōis sicut egritudo. Formaliť eni est defectus seu priuatio originalis iusticie. Dicitur aūt originalis iustitia illa rectitudo: in qua fuit creatus primus hō: ex qua mens ⁊ rō deo subdita erat: ⁊ uires inferiores rōni: ⁊ corpus spiritui. Qō donū originalis iusticie erat: ut accīs speciei humane: nō ex principijs nature causatū: sed diuino munere collatum p̄mo parenti: vt transfundendū in posteros: cum natura humana que postea in multis cōicata tota erat in ipso. Unde p̄ suum peccatū actuale vitiata ⁊ ablata ipsa originali iusticia: eius oppositum vt accīs speciei hūane. ſ. peccatū originale p ꝓpagationem transmisit in posteros cū natura. Generat eniz homo sibi similem in specie: etiam quātū ad accīntia ꝓpria spēi: ut risibile: nō q̄tum ad accīntia indiuidualia q̄ ptinēt ad actiōes personales. Nō eni musicus generat musicū. Et hic est q̄ solū illud peccatū p̄mox parentū traducit et nō alia: nec etiā alioz hominū: q⁹ solū p primuz peccatū sublatū ē bonū nature: qō erat p originē nature trāsductū. Per alia vo peccata subtrahit bonū gratie psonalis: qō nō trāsit ad posteros. Silr nec pnia p̄mi parētis: nec eius scia nec alioz hominū traducūt: q⁹ ptinēt ad actiōes psonales: seu sūt accīntia indiuidualia. Materialiť aūt ē peccatū originale ꝓcupiscētia: q̄ ut dicit Aug⁹. paruulos facit abiles ad ꝓcupiscēdum: ⁊ adultos actu ꝓcupiscētes. Et oī hic ꝓcupiscētia ioordinatō potentiaz aīe: q̄ in hoc attēdit: q⁹ ioordinate ferūt ī bonū cōmutabile. Peccatū āt istō originale traducit a p̄mo parente: p generatiōis actuā vtutez ī hoies: de q̄ aplūs ad Ro. v. p vnū hoīez peccatū intrauit i mūdū: ⁊ p peccatū mors. i. q. iij. Jam itaq̄. Pro cuius declaratiōe est sciēdū ſm Tho. p̄ma scōe. q. lxxxi. ⁊ sup epl'az ad Ro. Cū oēs homines ꝓueniāt i nā hūana quā traxerūt ex Adā: ⁊ sic dici pōt un⁹ hō: sicut una ciuitas oī unū corpus. Un ſm Porphi. participatione spēi plures hoies sūt vn⁹ hō: hinc ē q⁹ sicut diuersa corporis mēbra sūt partes vnius psone pticularis: ita oēs hoies sūt partes ⁊ q̄si mēbra nature hūane. Sic̄ act⁹ peccati exercit⁹ p aliq̄ mēbz: puta p manuz uel pedē: nō ē uolūtarius volūtate man⁹: sz uolūtate tot⁹ hoīs vī homicidiū uel aliud cōmissuz p manū non iputaret ei ad culpā: si ꝑsideraretur man⁹ vt separata corpe: sz put ē aliq̄d hoīs motū a volūtate ipius. Ita inordinatio ista nature q̄ dicit peccatū originale: nō volūtaria uolūtate hui⁹ vl illius derivati ex adā: sz volūtate ipsius ade: qui mouet oēs hoies descēdentes ab eo p ꝓpagatiōez motione generationis: sicut uolūtas unius psone mouet oīa mēbra ad peccatū: ⁊ sic talis inordinatio nature hz rōnē culpe in oibus ad q̄s puenit: in quantū sint susceptiui nature infecte culpa p adā. Et sic peccatū actuale qō ē peccatū psone trahit ad singula mēbra p aliquē actū psonalē: ita peccatum originale trahit ad singulos hoies p actum nature: q̄ ē generatio. Et sic i ꝓcessu peccati originalis: psona. i. adam infecit naturā. ſ. humanam: sz postmodū i alijs nā vitiata infecit psonā: dū. ſ. genugo iputat i culpā nature vitiū: pp volūtatez p̄mi parētis. Quāuis. n. aīa hui⁹ ul' illi⁹ hoīs non fuerit ſm seminalē rōez i adā peccāte sic̄ i p̄ncipio effectiuo: eo q⁹ semē corpale q⁹ ēt ex adā traducit sua vtute nō pōt cāre aiaz rōnalē: fuit tn̄ i ipo sic̄ i p̄ncipio dispositiuo: q⁹ semē ex ipo trāsductum disponit ad ai susceptionē. Et sic ipa aīa cū infundit corpori tūc maculat culpa originali.

Est autem ipsum ¶. I.

p̄mi oꝛ. ē vnū in cēntia ⁊ multiplex in effectu.

peccatū originale vnū in cēntia: sz multiplex in effectu: pp quod p̄s. l. Ecce iniq̄tatib⁹ ꝓcep⁹ suz: in plurali: ex eo vz q⁹ inficit plures potentias aīe: vt volūtatē ꝓcupiscibilē: irascibilē: tū etiā: q⁹ in ipo vtualit̄ ꝓexistūt oīa peccata actualia: sic̄ i quodā p̄ncipio. Participat āt eglit̄ ab oīb⁹. Et q̄uis vn⁹ sit ꝓnior q̄ alt̄ ad ꝓcupiscendū: ul' irascēdū huius modi: hoc nō ꝓcedit ex rōne peccati originalis: cū eglit̄ in oibus soluat ⁊ tollat originalis iusticia et eglit̄er i oīb⁹ partib⁹ inferioꝛib⁹ aīe sibi relinquēt Sed accidit hoc ex diuersa dispositiōe potētiaz. Nā aliq̄ vires aie sūt fortiores i vno q̄ i alio: ꝑp̄

diuersas coꝛpis cõplexiones: soluto aũt vinculo originalis iusticie: vnaqueqꝫ vis tendit in suum ꝓpriuꝫ motũ: ⁊ tanto uehemẽtius quanto fuerit fortioꝛ: Et quia oẽs homines excepto xp̃o soluꝫ: descendunt ab adam p uirtutem actiuã in generationeꝫ originaliter ab adam deriuatam qõ est fm rõneꝫ seminalẽ ab eo descendere. Jõ firmiter est tenendũ: ut dicit. b. Tho. prima scõe. q. lxxxi. q fm fidem catholicã oẽs homines ꝓter soluꝫ xp̃m: ex adam deriuati peccatum originale ex eo cõtrahunt: alioquin non omnes indigerent redẽptione que est per xp̃m: qõ est erroneũ.

Pena aũt huius .§.II.

peccati quãtum quidem ad animã ẽ pena dãni i. priuatio diuine visionis: qꝛ nisi purgatus fuerit quis ab eo: non põt introire regnum dei. Nõ ãt sustinent penã sensus pꝛo solo originali. i. penam ignis infernalis: vt tenet ⁊ ꝓbat. b. Tho. i. ij. sen. ⁊ in quadam questione de qõlibetis. Et habetur de ꝓse. dis. iiij. c. nulla salus. Qꝛ ãt Aug⁹. dicit dis: ea. c. firmissime: tene tales paruulos sine baptismo transeuntes sempiterno igne puniendos: ex ponit glo: ⁊ bene: igne. i. pena: quia semper erunt in tenebꝛis. i. priuati dei visione: que tñ priuatio diuine visionis est ⁊ si adultis sit i maximã penaꝫ eis tamen non est ad afflictionẽ: quia sciunt se nõ fuisse capaces: ⁊ sine ꝓpria culpa esse pꝛiuatos. Sicut nec etiã rusticus penam hꝫ q non eligat in papã: vel in impatoꝛẽ: qꝛ non ꝓpoꝛtionat ei talis dignitas. Quãtũ vero ad coꝛpus pena ipsius peccati est moꝛs: de ꝓse. dis. iiij. placuit: ac ẽt alias penalitates quib⁹ sunt subditi hoies: vt fames: sitis: ⁊ huiusmodi: etiã inclinationes ad malum.

Tollitur aũt ipsũ .§.III.

peccatum nunc. s. in nouo testamẽto p baptismũ actu uel ꝓposito sumptũ: ⁊ non p alium moduꝫ nisi per martyriũ quo ad paruulos. In veteri ãt testamẽto p fidẽ parentũ q̃tũ ad nõ hñtes vsum rõnis. i. p actũ fidei relatũ ad salutẽ pueri per moduꝫ oblationis: quã fidẽ ꝓtestabant oꝛiundi ex abraham in circũcisione mariũ: que oino erat necessaria. Alij uero aliaꝝ nationũ ⁊ oẽs vniuersaliter añ circũcisionẽ datã abꝛahe: eã ꝓtestabant in virtute sacrificioꝝ. Adulti uero purgabant ab originali p fidem ꝓpriã. Femine iudeoꝝ añ usum rõnis nõ p circũcisionẽ hꝫ p fidẽ parentũ purgabãt. Et sic oꝛ intelligi q uirtute sacrificioꝝ dicebãtur purgari ab originali añ circũcisionẽ datã: sicut et mares iudeoꝝ in uirtute circũcisionis: ut dicit Greg⁹. in moꝛal. ⁊ habet de ꝓse. di. iiij. qõ apud nos. Nõ q in illis sacrificijs uel circũcisione esset aliqua uirtus gratie ad purgandũ vt ẽ in baptismo: sed per fidem tollebatur peccatum quaꝫ pꝛo testabatur illud sacrificiuꝫ: uel circũcisio. Unde ⁊. b. Tho. q hoc dixit in. iiij. de circũcisiõe postea retractauit in tertia parte sũme. Quãuis autem trãseat ipsum peccatũ originale ⁊ tollat p baptismũ reatus: qꝛ cuadit obligationẽ pene eterne: remanet tñ actus. i. remanet in ipso baptizato ipsa habitualis ꝓcupiscẽtia. i. inclinatio ad malũ ⁊ oꝛdinatio viriũ inferioꝝ. Et qꝛ hõ non generat fm mentẽ hꝫ fm uires inferioꝛes: ⁊ cũ ipsa habituali ꝓcupiscentia: ideo transmittit peccatum in ꝓlez etiã si in ipso actu generationis daret alicui p gratiaꝫ: q nõ sentiret actualẽ ꝓcupiscẽtiã seu ardoꝛẽ libidinis: nihilominus ut dicit. b. Tho. ꝑma scõe. q. lxxxi. sic genitus ꝓtraheret peccatũ originale. Aug⁹. dat exemplum de frumẽto q q̃uis purgatum seminetur tamen nascit cum lolio.

Pro aliqua ma. §.IIII.

tori declaratione de statu paruuloꝝ discedentiuꝫ sine baptismo est sciendum: q aia quelibet rõnalis migrans a coꝛpore ꝓprio vadit ad locum glorie: que. s. ẽ perfecte purgata ab omni culpa ⁊ reatu: Et locus iste glorie dicitur ẽe celũ empirreũ supꝛemuꝫ remotũ a motu virtute tamen sua influens in inferioꝛa fm Tho. in prima parte. Aut aia uadit ad locuꝫ miserie qui locus largo uocabulo dꝫ infernus: ⁊ creditur ẽe in centro terre seu sub terra. Qõ ꝓbat Greg⁹. i. iiij. dialogoꝝ ꝓ eo qõ dicit Jo. in Apoca. q nõ repiebat q̃ posset apire libꝝ clausum signatũ septem sigillis: neqꝫ in celo neqꝫ in terra neqꝫ subtus terrã: nisi agnus ⁊c. De istis aũt diuersis locis seu receptaculis aiarum sicut dicit Aug⁹. Tempus qõ ẽ inter hominis moꝛtez ⁊ ultimam resurrectionem animas uariꝫ receptaculis cõtinet: pꝛout unaqueqꝫ digna est requie vel erũna: fm ea que gessit in carne dum uiueret xiij. q. ij. tempus. Infernus aũt distinguitur inter locum vbi est pena damni. i. priuatio visionis dei qui dicitur limbus: et locum vbi est pena sensus. i. ignis cruciatõ vltra penam damni. et dicitur strictius infernus. Qui etiam locus diuiditur in locuꝫ damnatoꝛum eternaliter: qui dicitur ifernus strictissima acceptione: ⁊ locum purgandoꝛum qui dicitur purgatoꝛiuꝫ que loca. s. infernus et purgatoꝛium diuersificantur. sicut superius et inferius ac si imaginaremus vnam domum plenam ignis vsqꝫ ad summuꝫ. et in pauimento starent anime dãnate. et in superioꝛi parte iuxta tectuꝫ anime q̃ purgantur. Unde Gre. dicit q sicut sub eodẽ igne aurum rutilat et palea fumat: sic idem ignis et reprobos cruciat: et electos purgat. Sic etiam libus est duplex. s. limbus paruuloꝝ et limbus patrũ: qui etiã q̃tũ ad situꝫ differũt: hꝫ supl⁹ ⁊ iferi⁹: vt dictum est de purgatoꝛio ⁊ inferno: ⁊ in parte

quidez ſupiozi ē limbus pūz: qui etiā oī ſūt abzahe. Simus quidē. qz ꝺs ibi erit: abzahe. aut qz nō niſi p fidez charitate iformatā ibi āt ad illuz locū aīe. cuius fidei. ſ. oc vno deo. ꝑm⁹ public⁹ ꝓdicatō ei ꝓteſtator fuit abzahā. declinantibus alīs ad Idolatriā. Libus iſte fuit loc⁹ ſanctoꝝ pūm a creatione mūdi vſq; ad mortez xp̄i vel reſurrectiōez. ad quē locū de purgatorio aſcendebant tūc tp̄is ille aīe: que poſt hanc vitā indiguiſſent purgatiōe. Et ad iſtum locū deſcendit aīa xp̄i. oīnitate ſociata: qñ i cruce expirauit: et ſic i ſimbolo oī deſcēdiſſe ad inſernuz: et tūc eos beatificauit educēſ iñ in ſua reſurrectiōe. Non aī alia loca iferni viſitauit nec ab eis viſus fuit nec eos eduxit. Erat aī ibi in libo illo et ſi nō pena ignis: tñ pena dāni. ſ. de retardatiōe glie quā expectabāt: que aliqualr afflizebat eos. Quāuis. n. purgati eēnt a pcto originali: in q̄ tuz ip̄m pcm̄ inficiebat p̄ſonas eoꝝ: tamē qz non dum erat natura hūana purgata ab ipo originali que purgata fuit i genere z vt i cā p paſſiōez xp̄i ſoluentis a de debitum: et iō detinebant illi pentes in tli loco et pena. Uñ eccl̄ia i hymno: ſoluit a pena miſeros ꝛc̄. ſ. xp̄s. In libo āt puuloꝝ q̄uis non videatur deus: tñ de ꝓuatiōe talis viſionis penam nō hñt. z cū tales puuli migrant a corpe. imꝑmūtur ſeu ꝯgregātur in intellectib⁹ coꝝ ſp̄ēs rerum naturaliū: ſic̄ z omnib⁹ alīs aiab⁹ ō corpe egrediēt̄ib⁹: que oī ſcia indita. ad q̄s ſp̄ēs ſeu ſilitudines reꝝ intellectus ſe ꝙuertens: mel⁹ itelligit q̄ naturali cognitiōe cognoſci p̄nt. q̄ aliq̄ſ phūſ mūdi. et ſic in ſpeculatiōne reꝝ p̄nt aīe taliuz puuolorum valde delectari: qō facē nō p̄nt dānati. q̄uis hēant talem ſciam. qz abſorbentur a penis. Reſurgent aūt et ip̄i puuli in vltīa reſurrectione ſicut et alij cū corporibus ſuis ꝓpꝛijs illius ſtature quā hūiſſent in. xxxij. annis ſi vixiſſent: nō habituri nec penā nec glīaz. Sz in quo loco hituri nouit deus. Aīme aūt ip̄oꝝ puuloꝝ iuuari nō p̄nt vel liberari a tali ſtatu ſuffragijs nūis. qō trahi p̄t ex vbis Augu. qui loquens de ſuffragijs q̄ fiūt ꝓ defūctis. ſic dic̄. Eis ſolis hec ꝓſūt: qb⁹ cū viuerēt hoc ſibi. vt poſtea poſſent ꝓdeſſe: meruerunt. xij. q. ij. tp̄s. Sz clarum eſt q̄ tales in vita nihil meruerūt ergo ꝛc̄.

De q̄ſtione vtꝝ vgo maria fuit ꝯcepta in pecato originali. Capitulum ſecundum.

T qz ō peccato originali facta ē mētio: hic icidēt ponatur materia ſeu q̄ſtio ō qua q̄tidie a curioſis diſputatur et infructuoſe. ſ. ō cōceptu virginis glioſe. ponendo ea que ſenſerunt doctores tā antiqui q̄ moderni. de hoc dimitendo determiatōnem ſancte eccleſie Quāuis enim non ſit determinatū per eccleſiam virginem eſſe conceptam in peccato originali vel nō: ꝓp qō abſq; ꝓiudicio ſalutis licet vnicuiq; tenere alteram opinī: que ſibi placeat. Tñ ſi bene ꝯſiderent ſcripture: z dicta doctoꝝ āriquoꝝ z modernoꝝ: q̄ fuerunt deuotiſſimi virginis glioſe: manifeſte patet ex uerbis eoꝝ: ip̄am in peccato originali ꝯceptā fuiſſe. Sz tenētes ꝓtrariā opi. extorquent dicta eorū ꝓtra intentionē dicentiū. Et ꝓmo oñdit hoc ap̄lus ad Ro. iij. vbi dic̄ q̄ oēs in adā peccauerūt z egent gloria dei: z nullū excipit niſi xp̄m: vt patet ex eo qō ſequit: z in glo. ibidez. Dicit ēt Job. iij. expectet lucē z nō uideat: nec ortum ſurgētis auroze: ubi loquit̄ ꝓpheta de nocte q̄ deſignat originalē culpā: que nullo mō uidit lucez. i. xp̄m q̄a ſolus ip̄e ſine originali peccato ꝓceptus. Auroza uero vgo maria cui⁹ ortū ip̄a nox culpe originalis nō uidit: qz añ fuit ſanctificata: z a peccato originali mūdata: q̄ nata i mūdo. Sic exponit. b. Tho. in. iij. parte. q. xxij. Ecc̄s etiam. vij. c. dicit. Unū unū de mille repi mulierē autez nullā inueni. Uir iſte fuit xp̄s. numer⁹ āt millenarius ponit̄ iuxta morē ſcripture: determinat⁹ ꝓ in determinato. i. ꝓ oi cetu ſāctoꝝ: inter quos ſolus xp̄us repertus ē ſine peccato aliquo: nō aūt aliq̄ mulier. Ita exponit dñs Jo. dñici ſup eccl̄iaſtes: vbi etiā p multa originalia ſanctoꝝ antiquoꝝz z rōnes ꝓbat ꝓpoſitū. Pſalmiſta etiā ait: ſanctificauit tabernaculū ſuū altiſſim⁹. Doctores ēt ſancti z quoꝝ doctrina approbata ē ab eccleſia: hoc clare dicūt. Dicit. n. Aug⁹. in li. de p̄fectione iuſticie. Quiſq; fuiſſe uel eſſe in hac uita aliquez hoiem uel aliquos hoies: puta excepto uno mediatore dei z hominū: q̄bus nō fuerit neceſſaria remiſſio peccatoꝝ: ꝓtrari⁹ ē diuine ſcripture: ubi ap̄lus ait. Per unū hominē peccatum intrauit in mūdum: z ꝓ peccatū mors: z ita in oēs homies ptranſiit: in qno oēs peccauerūr z neceſſe eſt: ut in pia ꝓtentione aſſerat poſſe eſſe homies: q̄ ſine mediatore chriſto liberante z ſaluante: ſint liberi ſaluiq; a peccato. Idem in libro de nuptijs z concupiſcentia ſic ait. Sine carnis concupiſcentia q̄ accidit ex peccato: ꝯcipi uoluit: qui futurus erat ſine peccato: ut hinc etiam doceret omnem que de cōcubitu naſcitur carnem eſſe peccati: quādo quidem ſola que non inde nata eſt non fuit caro peccati. Itē Greg. xi. moraliū. c. vltimo ſic dicit. Solus redemptor in carne ſua uere mundus extitit: quia nec per carnalem delectationem venit. Idem in glo. ſuper Exo. ait: omnes peccatis nati ſumus z ex carnis delectatione concepti: culpam originalem nobiſcum traximus. Idem leo papa in ſermone de natiuitate. Sicut a reatu nullum dominus liberum reperit: ita ꝓ liberandis omnibus uenit. Idem Ambroſius ſup Lucā Solius ex natis de femina: ſanctus dñs Jeſus: q̄

Verrene ꝓtagia cō:ruptelle immaculati partus no uitatem non sensit ⁊ celesti maiestate depulit.
Item Hilarius cuius testimonium inducit Aug. contra Julianuz. Ex peccato est omnis caro: ꝑter illam que venit in similitudinē carnis peccati sine peccato. Item Aug⁹. in secundo libro contra Julianum. Propter catholicam veritatem ⁊ oi uinorum eloquiorum pertractationē: clarissimi sacerdotes. Hyreneus: cipꝛianus: olimpi⁹: hilarius: ambrosius: gregorius. ſ. nazanzenus innocentius: et basilius: quibus addi velis nolis Hieronymus: vt eos omittam qui nondum dormierūt: aduersum nos pferunt omnium hominum peccato originali obnoxiam sententiam. Item Anshelm⁹ i libro cur deus hō: dic ita exꝑsse q̄ glosari nō pōt dic.n. Uz ipsa hois xꝑi cōceptio sit mūda et absq; carnalis delectatiōis peccato. vgo tm ipa iniquitatibus ꝓcepta est: et in peccatis ꝓcepit eam mater eius. Bernardus quoq; qui deuotius et copiosius ceteris de virgine scripsit: exꝑsse hoc dicit in quadam epistola: et in sermone de assumptione: sic ait. Beatam virginem omnimodis cōstat ab originali contagio sola dei gratia anteq̄ nascꝛetur fuisse mundatam nē. Sāctus Thomas: cuius etiam doctrina est apꝛobata ab ecclesia: in tertia parte. q. xxvij. ⁊ in tertio sentētiarū idē sentit ⁊ pꝛobat: dicens. Qꝛ si nunq̄ anima beate Marie fuisset contagio peccati maculata: hoc derogaret dignitati xꝑi: fm quaz est vniuersalis saluatoꝛ omnium ⁊ redemptor. Tunc eni esset aliq̄ persona quam non redimisset scilicet ipsa uirgo: nec debet tantum honoꝛari mater q̄ deboꝛꝛ filius: derogando sue dignitati: quia nec virgini placet talis honoꝛ. Albertus magnus super quarto sententiarum ait: q̄ dicere q̄ beata uirgo non fuerat cōcepta in peccato originali: fuit condemnatuz tanq̄ erroneum a magistris parisiensibus. Magister quoq; sentētiarum in secūdo libꝛo dis. xxx. per totum: nullum excludit a peccato originali pꝛeter xꝑm: ⁊ idem in tertio dis. iij. In decretis quoq; de consecra. dis. iiij. dicitur Firmissime tene ⁊ nullaten⁹ dubites: oēz hominez q̄ per concubituz maris ⁊ femine concipitur: nasci cum peccato originali. Et loquitur de natiuitate in utero: id est ꝓceptione. Et Hug. ⁊ Rai. ⁊ Gul. canoniste dicunt eam conceptam in peccato originali. Potissimi etiam doctoꝛes idem dicunt declarantes particularius materiam. Unde Petrus de tarantasia ordinis pꝛedicatoꝛum qui fuit papa. ſ. innocentius quintus super tertio sententiarum: dis. iij. sic dicit. Quāto quis magis accedit ad sanctum sanctoꝛum: tanto debet habere maioꝛem sanctificationis gradum. Non enim est accessus ad deum nisi per sanctificationem. Mater vero plus omnibus accedit ad filium qui ē sanc⁹ sanctoꝛum: ergo debuit gradum sanctificationis habere maioꝛem post filium. Gradus añt sanctificationis quadrupliciter potest intelligi: añt q̄ sanctitatem quis habeat ante conceptum ⁊ oꝛtū aut post conceptum ⁊ ortum: aut in ipso ꝓceptu ⁊ ortu: aut in ortu non in conceptu. Nam q̄ in conceptu ⁊ non in oꝛtu est impossibile. Primus gradus non est possibilis: q: personalis perfectio vt scientia ⁊ virtus non transfunduntur a parentibus: tum quia in filios non potest fieri esse gratie ante actuale esse nature super quo fundatur. Secundus gradus communi⁹ est omnibus scōm cōmunez legem sanctificationis per sacramenta. Tertius gradus est singularis sancti sanctoꝛū de quo solo fuit simil oꝛtus: sanctificatio: cōceptio: amatio: ⁊ assumptio. Restat igit q̄rtus gradus: ⁊ hic habet quattuoꝛ gradus: quia potest itelligi factus in utero sanctificatus: aut ante animatōez aut in ipsa animatione: aut cito post animatiōez: aut diu post animationem. Primus gradus impossibilis est: quia fm Dionysium de diui. nomi. sanctitas est ab omni immunditia libera ⁊ pfecta ⁊ immaculata. Immunditia uero culpe non expellitur nisi per gratiam gratum facientem: sicut tenebꝛa per lucem: cuius subiectum non est nisi creatura rationalis. Secundus gradus non fuit conueniens beate uirgini: quia aut non contraxisset originale ⁊ sic nō indiguisset vniuersali sanctificatione xꝑi et redemptōne. Aut si contraxisset simul culpa et gratia in ea nō posset esse. Tercius etiam gradus non fuit conueniens beate uirgini: quia fuit talis ut Jobis et Hieze: ⁊ quia non conuenit tante sanctitati ut diu morata sit in peccato. Quartus vero videtur conueniens ⁊ pie credibilis: licet de scriptura non habeatur: ut cito post animationem uel in ipso die uel hoꝛa: q̄uis nō ipo momento sanctificata fuerit: hec ille. Quā opinionem sequitur Herueus: henricus de gandauo. Durandus: durandellus: iohannes neapolitanus: et alij solennes doctoꝛes ordinis pꝛedicatoꝛum. Multi etiam excellentissimi ordinis minoꝛum idem dicunt: et precipue deuotissimus super oēs frater bonauentura: qui postea fuit cardinalis. Sic dicit super tertio sententiarum distinctione. iij. questione. ij. Sanctificatio virginis subsecuta est peccati originalis contractionem ꝗa nullus imunis fuit a culpa originalis peccati nisi solū filius virginis. Sicut dicit apostolus ad Ro. iij. Omnes peccauerunt et egent gloria dei. Hic añt dicendi modus est communioꝛ: rōnabilioꝛ: ⁊ securioꝛ. Communioꝛ: quia omnes fere id tenent q̄ beata virgo habuerit originale: cum id appaꝛeat ex multiplici eius penalitate: quam non est dicere ipam esse passam propter aliorum redēptōnem: quam etiam non est dicere per assumptōem

habuisse sed per contractionem. Rationabilior est etiam quia esse nature precedit esse gratie: vel tempore uel natura. Et ꝓpter hoc dicit Aug⁹: q̄ ꝑus est nasci q̄ renasci: sicut est esse q̄ bñ esse: igit̄ prius est animam vniri carni q̄ gratiaz dei sibi infundi. Sic igitur caro illa infecta fuit: z ex sua infectione nata erat animā culpa originali inficere. Necessariū igitur est: q̄ ante fuit culpe originalis infectio q̄ sanctificatio. Securior est: quia magis consonū fidei z pietati: z sanctorū auctoritatib⁹ magis concordat: ꝓ eo q̄ sancti cōiter cum de ista materia locuntur: soluz xp̄m excipiunt ab illa generalitate qua dicit: omnes peccauerūt in Adaz. Nullus aūt inuenitur dixisse de his que audiuim⁹ auribus nostris: uirginem mariam ab originali fuisse imunem. Pietati etiā fidei magis cōcordat ꝓ eo: q̄ si mater habenda sit in reuerentia z deuotione: multo maior est habenda erga filium: ex q̄ est omnis honor z gloria. Et ideo quia hoc expectat ad excellentem xp̄i dignitatem: quia ipse est omnium redemptor z saluator: z quia ipe vnus ꝓ omnibus est mortuus: nullatenus ab hac generalitate virgo maria excludēda est: ne dū matris excellentia ampliatur: filij gloria minuatur: et sic mater ꝓuocetur: que filiuz uult magis honorari q̄ seipsam. Huic igitur opinioni adherentes ꝓpt̄ honorem iesu xp̄i: qz in nullo preiudicat matris honori: teneamus sm q̄ cōis opinio tenet. s. uirginis sanctificationem fuisse post peccati originalis cōtractionez: hec ille. Quā opi. sequunt Ricar⁹ de media uilla super. iij. senten. Alexāder de ales. Rigaldus. z Bertrādus in sermōibus de ꝓphet: in sermone. Egredietur virga ꝛc. Omnes hi ordinis minorū solennes doctores. Idem dicūt egid⁹ ordinis heremitarū doctor excellentissimus i suo quodlibeto sexto. Idē Guido ordis carmelitarū in suo tertio quodlibeto. Idem magister Joānes de pollicratis: qui omnes inducunt auctoritatem apli ad Ro. iij. Oēs peccauerunt ꝛc. z assignant rōnes suas. Quidam alij dicunt non fuisse conceptaz in peccato originali virginem ipsam: z precipue Joānes scotus ordinis minorū doctor subtilissimus: z ꝓ sua opinione allegāt auctoritates z assignant rōnes. Et primo illud Can. Tota pulchra es z macula non est in te: z exponūt de uirgine dicentes: ex hoc q̄ nō fuit macula peccati i ea. ergo nec originalis. Secūdo inducūt illud Aug. cum de peccatis agitur ꝓpter honorē dñi: nullaz prorsus de ea. s. uirgine nolo habere mentionem. Tertio illō Anshelmi. Decuit ut ea puritate niteret. s. virgo maria: qua maior sub deo nequeat inueniri. Quarto id ostendunt per hanc rōnem. Quia ordinās vas ad seruitium altaris ꝓseruat ipsum a maculis: hoc enim est ualde decens: sed virgo fuit vas deitatis: ergo decuit vt p̄seruaret etiam a macula originalis. Quinto sic. Decuit q̄ christus eam singulari z nobiliori modo redimeret z liberaret q̄ alios: sed hoc fuit: si sine peccato fuit. Decuit enim magis honorare eam: quia mater eius: q̄ ceteros. Sed nobilius z melius liberat z redimitur: cui prouidetur ne cadat z in seruitutem incurrat: q̄ vt lapsus erigitur z factus seruus redimatur ergo ꝛc. Sexto sic ecclesia errare non potest. Sed ipsa celebrat festum cōceptionis octauo die decembris ergo ꝛc. Ad rationes in ꝓtrarium inductas sic respondent. Primo ad illud q̄ omnes in adaz peccauerunt: z q̄ omnes geniti ex adam originale contraxerunt: dicunt q̄ sancti qñ loquebantur omnes contraxisse originale: loquebantur in cōmuni de filijs ade sm cōmunem cursum. Sed cum locuti sunt de virgine in singulari dixerunt oppositum: vt in auctoritatibus inductis Aug. z Anshelmi. patet. Dicunt etiaz q̄ vbicūq; ponitur solum vel tantū anima christi: intelligit etiam anima virginis: quia partus est pars viscerum. Alij eorum dicunt: q̄ omnes ex adam cōtrahunt originale de iure z ex debito: z sic etiam virgo: sed de facto ipsa non contraxit in hoc priuilegiata z exempta a iure cōmuni. Secundo ad illud quod dicit alia opinio. s. q̄ sequeret q̄ christus non esset vniuersalis omnium redemptor: respondent: q̄ non sequitur ex ista positione hoc: quia redempta est z saluata per preseruationē ab originali ne incurreret. Ad illud Bernardi quia glosari non potest: dicunt quidam simplices q̄ in visione ei apparuit cum macula in pectore: eo q̄ hoc dixerat: vel quia retractauit. Inducunt etiam reuelationes super hoc quarundaz mulierum. Sed ad omnia ista faciliter respōdetur clare non extorte. Ad primū q̄ illa auctoritas canticoruz intelligitur de ecclesia propie: trā sumptiue autem dicitur de virgine postq̄ fuerat sanctificata. Unde in assumptione eius canitur. hec durandellus. Ad secūduz sm Tho. et durā. dicitur: q̄ loquitur ibi Aug. de peccatis actualibus vt clare patet ex precedentibus z sequētibus illius libri. Et auctoritate Joan. in canonica quā immediatē Aug. inducit. Si dixerimus quia peccatum non habemus ꝛc: In hoc autem omnes doctores concordant ipsam virginem solam inter adultos fuisse etiam a veniali imunez. Ad tertium dicit Jo. neapolitanus: q̄ illud Anshelmi est magis ꝓ q̄ ꝓtra: decuit enim vt puritas matris esset sub puritate christi dei: qui non cōtraxit originale nec commisit actuale: z hoc fit per hoc qō mater actuale nullum cōmisit sed originale cōtraxit. Si autem non contraxisset originale: iam puritas eius equaretur puritati christi: nec esset sub ea. Nec valet instantia de angelis bonis: quia in eis non potest esse peccatum per originez ꝓtractū

eo q̄ unus ab alio non originatur sed omnes im mediate creant a deo. Uñ aliter ⁊ melius. Sicut nō refert ad hoc q̄ aer possit dici magis lucidus: an q̄nq̄z fuerit tenebrosus uel nō. Aer.n. q̄ plus hz de luce magis ē lucidus: lz aliq̄n tenebrosus fu erit. Sic in ꝓposito. Cū spiritualis puritas sit p carentiā impuritatis culpe: quā puritatez causat lux gratie dei. Uirgo que plus habuit de luce gra tie q̄ q̄cunq̄z alia creatura: pura dz dici q̄ enituit maiori puritate q̄ creatura q̄cūq̄z: dato q̄ fuerit q̄nq̄z subiecta culpe originali Sicut etiaz pōt dici magis album qō aliquando fuit nigrum. Ad q̄rtū sic rñdeat q̄ decuit uirginē nō ꝯcipi cū origi nali: q⁹ ut dicit Jo.neapolitan⁹: nō decuit ut con ceptio naturalis cuiuscūq̄z hois etiā matris uirgi nis equaret q̄tū i īmunitate a culpa originali sup naturali ꝯceptione xp̄i. Uerū⁹ āt i qōlibeto dicit: q̄ idē ē decētius oībus fieri qō magis in ho norē dei cedit: magis aūt cedit in honorē dei totā humanā naturā descēdētē ab adā p generatiōem indigē redēptiōe facta p xp̄m: inducēdo v̄ginē: q̄ aliquā p̄sonā nō indigere ut v̄ginē. Quāuis.n. et cedat in honorē filij. s. puritas talis matris: p̄mū tamen magis. Rō ē: q⁹ illud ptinet ad honorem xp̄i vt deus. s. generalis influentia ei⁹ redēptionis hec.n. fuit q⁹ diuina persona fuit incarnata: puri tas aūt predicta matris pertinet ad honorē eius in q̄tum hō: q⁹ lz sit mater dei: nō tñ fm q̄ ē deus sed in q̄tū hō: g̃ ꝛc. Sz dicet q̄ p talē emūitatē ab originali nō tollit q̄n fuerit redēpta p p̄seruatiōnē seu meritū p̄acceptū qō q̄nto dicebat. Sed rñdeo p Jo.neapo. ⁊ alios q̄ redēptio seu salus ñ est nisi exñtis. Sicuti.n. nihil ꝓprie hz eē cū est in cā sua solum: nisi hēat eē in se ipō. Sic nec ꝓprie pōt dici redēptus uł saluatus exñs sub spūali ser uitute q̄ est p culpā: solū i suis pentib⁹ ⁊ nō in ꝓ pria p̄sona. Quātūcūq̄z ergo uirgo fuerit ab ori ginali peccato p̄seruata: nō posset dici redēpta et saluata: nisi q̄nq̄z fuiss̄z subiecta peccato: nō solū in p̄sona parentū sed ꝓpria. Rō est fm ipm. ⁊ Jo. de pollicratis. Redēptio ⁊ saluatio ipor: tāt q̄ndā mutationē ⁊ trāsitū de peccato ad gratiā. Res.n. que aliquādo fuit mea ⁊ postea nō ē: dicitur redi mi. Sed res que nunq̄ fuit mea dicitur emi. Res aūt que semp fuit ⁊ ē mea: non pōt dici emi neq̄z redimi. Si ergo uirgo beata nulli unq̄ peccato subdita fuit ergo semp fuit dei: ⁊ sic nō fuit redē pta: ⁊ idē de saluatione q⁹ p̄supponit casum seu infirmitatē peccati. Et q̄uis de⁹ de potētia abso luta potuerit facere ipam originale nō ꝯtraxisse Est.n. originale peccatū carētia originalē iusticie determinate uolūtaria uolūtate primi parentis. Posset aūt deus excipe a tali debito quēcūq̄z cō cipiendū tñ ñ decuit q̄ ptinet ad potētiā ordinatā q̄ uoluit honorare matrem ratione iam dicta. Et ut etiā dicit Egidius qui supra. Aliq̄d est laudabi le in inferiori: qō non est laudabile in superiori. christo nō est tñ laudabile q̄ esset conceptus i ori ginale: est tñ laudabile i uirgine matre: non quia originale contraxit: sed quia facta est mēbz xp̄i ab ipō redēpta. Dicē ei Aug⁹. ō baptismo puuloz q̄ nullū mēbrū xp̄i fuit sine peccato. Si g̃ dicatur v̄go ñ cōtraxisse originale sic nō erit mēbrum xp̄i qō ē i ōdecus ei⁹. Immo fm Rigaldū ordis mioz hoc derogat mātī et filio. Mātī v̄gini quia ei⁹ pule giū ē: q⁹ sola sīn peccato ꝯcepit. Derogat et filio q̄ solus est īmunis ab oi labe etiaz originali. Et per hoc pz eos ñ sufficiēter rñdē. Ad id qō p̄mi dicūt de redēptōne et saluatōe dictū ē supra ibi: scdo ad id q⁹ dicit. Ad sextū. s. de festo ꝯceptōis. Rñdet b. Tho. in iij. pte ubi supra: q⁹ ecclesia romana ñ facit illud: cū nūq̄ repiat institutū: Immo Bern: in epla. ad fagdunes dicit non deberet fieri. Tole rat aūt hoc fieri ab aliq⁹ ecclijs: referēdo hoc ad tps sanctificatōnis. qō quia ignotū ē qñ fuerit: fit festū de ipa sanctificatōe die qua dicit esse ꝯcepta. Uł fm Jo.neapo. p̄t dici q⁹ tale festū nō ē festum ꝯceptōnis ei⁹ ut illi dicūt: cū fiat p nouē mēses añ ei⁹ natiuitatē: q̄ die nōdū aia erat ifusa q̄ ē subie ctū sanctitatis. Sed magis ē festū gr̄arū actōnū: sicut i ueteri lege erat festū pētecostes et in nouo festo epiphanie: i q̄ nulla sanctitas fuit noua colla ta: sed eccl̄ia regrat de bñficijs: et sic i proposito.

Ad rōes āt ⁊ auctes ñ sufficiēr rñdēt. Nā p̄ma rñsio nō ualet. s. q⁹ doctores loquāt in ꝓmuni: et fm ꝓmunē cursū nō intēdēdo de v̄gine illud dicē q⁹ q̄ totū dicit nihil excludit: ⁊ q̄ oēm dicit nullā excipit: ⁊ q̄ nullū dicit oē excipit: sed in predictis auctib⁹ nō dicit indiffinite: sed vł oēz ab adaz p pagatū vł culpā incurrere originalē: ergo sancti nullū intendūt excipe ⁊ v̄ginē mariā: cū ⁊ ipa exp matur i aliq̄b⁹ auctoritatibus hic ⁊ alibi. Philo sophi āt ⁊ sancti loq̄ntes de aliq̄ mā i cōi: tractāt illā materiā cōiter loquēdo indiffinite: ⁊ nō vł: si ea q̄ dicūt i illa mā i cōi: aliq̄ singulari exceptiōez habeāt. Ad illō aliō qō cū dē solū de xp̄o ⁊ de matre intelligat nulla rō cogit hoc dicē: imo plu res expresse auctes Aug. excludunt xp̄m ab origi nali: ⁊ includūt matrem: nec.n. ē tāta vnio xp̄i ⁊ matris: q̄nta p̄sonaz diuinaz: ut sicut dicim⁹ q⁹ cū dē aliq̄d de una p̄sona: ēt cū dictiōe exclusiua ptinēs ad substātia illud itelligēdum ē ⁊ de alia. Sicē cū dicē xp̄s. Nemo nouit p̄iez nisi fili⁹ ꝛc. nō excludit spūssanct⁹: ita ēt oporteat dicē de v̄gine qō dicitur de xp̄o cuz sine cōpatione filius fuerit maioris sanctitatis: etiam in quantuz homo.

Ad illud aliud q⁹ ꝛsi de iure ⁊ debito cōtraxit nō tamē de facto: q⁹ p̄uilegiata. Rñdz Jo. de policra tis: q⁹ p̄uilegiū surreptitium reputatur: ⁊ igitur vitandū: qō ē contra tenorem concilij: nec de hoc

facit aliquā mentionē. Sed nullū priuilegiū legit in scriptura ptinēs ad uirginē quod de lege cōi ō ea faciat mentionē. Itez ꝓuilegium fm iura debet esse expressiuū: vnde cū in sanctificatione etiaz in vtero sit priuilegium nō creditur de aliquo esse satisfactum nisi istud habeat clare in scriptura: ut de Hiere. z Joanne baptista. Et multo magis vī hoc dicendū de emunitate a culpa originali: cum illō ñ sit maius: z tñ nil expresse repitur i scriptura de isto priuilegio: sed contrarium: ergo zē.
Ad illud de reuelatione z visione Bernardi zē.
Dicit Joan. neapolitan⁹: q̄ sunt visiones fantastice quibus nō est credendū. Et si dicit aliq̄s sāctas habuisse reuelationē de huiusmodi: ut sancta brigida. Sciendū q̄ alie sancte que claruerūt miraculis ut beata catherina de senis: habuerūt reuelationē de ꝓtrario: z cum etiā ueri ꝓphete aliq̄ putent se ex reuelatione spūssancti aliqua hīe: q̄ ex se dicunt: non est incōueniens dicere q̄ tales reuelationes nō fuerūt a deo: sed somnia humana.
Exemplū in Nathan ꝓpheta loquēte ad dauid i .ij. regū: q̄ credebat spiritu ꝓphetie respondisse dauid: z tñ non sic erat: ut postea patuit. Conclusiue circa istā materiā: sic vni istaz opinionuz debet homo inherere: z potius prime rationibus dictis: q̄ paratus sit tenere ꝓtrariū: si ecclesia cōtrariū determinaret: et añ determinationē nō iudicet hereticū uel impiū: z malū alterā harū tenētez quecūq̄z sit: z caueat a predicatiōe huius materie coz̄ populis: cū in pugnatione alteri⁹ parti: q̄ mā scādalosa i pplo: cū uelut nocue nō possit sufferre tm̄ radiū vitatis: z nil fruct⁹ repōtauerit. Et modus pulcher tradit ex q̄dā predicatiōe magistri z sancti Uincentij eximij predicatoris que hic imediate ponitur

De conceptione virginis marie per modū predicationis. Capitulum tertium.

Ondum erant abissi z ego iā ꝓcepta erā: puer. viij. z in epistola huius solennitatis. Abissus ipoztat q̄ndā uozaginē seu pfūditatē cui⁹ termin⁹ ñ iuenit. Et sic ꝑs dicit. Judicia tua abissus multa q̄. s. cōprehēdi nō pñt: iuxta illud applī ad Ro. xj. O altitudo sapientie z scie dei: q̄ incōprehensibilia sūt iudicia eius. Aliq̄ etiā importat abissus ꝓfusionē z indecoz̄ē: z hoc ex eius deriuatione: dicī ab a q̄ ē sine: z bissus: q̄ fm bedā ē gen⁹ ligni candissimum z pulchrū: z sic sumitur ibi: Heñ. j. Tenebre erāt sup faciē abissi. Dicit. n. abissus materia ista prima informis z ꝓfusa: vñ z indecoza Abissi etiā dici pñt scripture sacre: ꝓp̄ pfundita tez ideterminabilem sensus earū. Ac etiā apostoli ꝓpter maximā noticiā seu sapiētiā z dilectionez eorum. Scōm autem vtranq̄z primā acceptionē creature omnes dici possunt abissi. Nam in se cōsiderate habent quandam ꝓfunditatem virtutis a deo: ut nec maximi philosophi potuerint complete intelligere naturā z ꝓprietatem cuiuscūq̄z minime ex eis. Sed respectu p̄fectiōis diuine: oēs etiam maxime habent quandam confusionem z turpitudinem. Est ergo sensus thematis: q̄ ante q̄ essent creature facte: que dicuntur abissi: uirgo maria erat concepta. Sed subito quicūq̄z etiam rudis mouebit questionem dicens. Cum uirgo sanctissima sit concepta de anna: quō anna que creatura est: potuit concipere: si nondum erat: sicut nec alia creatura. Sed ad hoc respondetur p distinctionē quadruplicē ꝓceptionis.
Est. n. eius conceptio in intellectu diuinali.
Est eius conceptio in mente angelicali.
Est eius conceptio in scriptura speciali:
Est eius conceptio in vtero materiali.
De prima loquitur thema. Non solum enim ab eterno concepta fuit diuina sapiētia. s. filius a p̄e. sed et virgo maria: non quidez eo modo quo filius a p̄e. s. de substantia sua. sed per ꝓordinationem eternam. Exemplum sume in operibus hūanis. Quando enim aliquis vult aliquid boni vel mali facere. tunc dicit istud fiet a me. quia sic concepi in corde meo. sic q̄ñ peccator imaginatur dimittere malam vitaz: et bene facere incepe: tunc concipit peccator. Unde Isa. xxvj. dicit. A facie tua domine concepimus et q̄si parturiuim⁹ et pepim⁹ spirituz salutis. A facie dicit dñi. i. ab aspectu quo respicit dominus peccatorē oculo misericordie. faciens eum recognoscere mala sua. Cuz eniz homo perseuerat in malis: deus dicitur auertere faciē suam ab eo: et merito: quia et ipe peccator vertit ei tergum et non faciem. s. rationis: ꝓpter quod et peccatum dicitur esse auersio ab incommutabili bono. Sed cum deus illustrat cor: ꝓuertit se peccator ad deum: tunc ꝓcipit desideriū boni: z proponit se emendare: z cum hoc tractat agere tunc parturit: quia laborat in bis faciendis. Postquā aūt executus est: peperit z masculum cum opus est recte factum: ut restitutionis: confessionis: orationis: et huiusmodi: et tunc iam non memini pressure ꝓpter gaudiū: q̄ iñ cōsequit spm̄ salutis .i. gīam spūs eum saluātē. Sic igit patet q̄ pus q̄ hō aliq̄o faciat illō mēte cōcipit mēte decernendo Ita deus in mente sua ab eterno cōcepit. i. disposuit mundum facere: et hominē in maxima dignitate. Et preuidens hominez debere ruere a tāta dignitate: concepit etiam in mente sua ante creationem mundi: et preordinauit vnā virginem facere per quam homo recuperaret dignitatem suam. Immo et maiorem priori cōsequeretur: p vnionē

uerbi cū humana natura. Et sic intelligitur hoc thema. Nondum errant abyssi: i. creature: et ego concepta eram scilicet in mente diuina: ut suo tpe in mundo fierē et in actuali existentia. Et sciebat deus q̄ una mulier erat futura in mundo. s. eua: ex qua ueniret omnē malum in mundo. Ita concepit et p̄ordinauit q̄ alia deberet uenire scilicet beata maria: ex qua totum malum auferetur. Sicut etiam p̄sciebat q̄ eua prima mater et sponsa esset ⁊ uirgo. s. dum fuit in paradiso. Ita concepit et ordinauit q̄ beata maria desponsata esset: et uirgo semper intacta: mater uiuificatrix cunctorum Et sic eua fuit uisitata per angelū malum quia eam decepit et mortem intulit: ita maria uisitata per angelum bonum: qui ei uitam nūciauit. Et sicut eua euacuata fuit gratia cum de fructu accepit et cōmedit: ita maria gratia repleta: quādo fructum in uentrem recepit uerbi diuini. Et sicut fructus quem posuit in uentrem eua occidit multos ita fructus quē in ventrem recipit maria viuificauit electos: et uiuificat quotidie comedētes deuoto: cū i sacramēto ministratur populo: Ideo dicitur benedictus fructus uentris tui: q: p ipsum benedicti sumus: sicut per fructum quem porrexit eua uiro ad esum fuimus oēs maledicti Paradisi porta demum per euam cunctis clausa est: sed per beatam virginem iterum patefacta ē: vt canit ecclesia. Et sicut rex duz mittit ad prelū milites suos: quia ut sapiēs cognoscit q̄ multi ibi uulnerantur: mittit etiam medicuz ad curandū. Ita deus sapientissimus prescies nos habituros continuum certamen cum demonibus: ⁊ sepe ab eis uulneribus peccatorum dānificari: concepit in mente sua ⁊ disposuit mundo mittere medicā. s. virginem beatissimam. Unde ⁊ deuotus Bernardus dicit de ea: q̄ de plenitudine eius omnes recipiunt: eger curationem: tristis consolationez: peccator ueniam: iustus gratiam. Et de ipsa virgine maria pōt intelligi illud Ecclesiastici. xxxvj. vbi non est mulier ingemiscit eger. Nam contra vulnus superbie: ponit ipsa exemplo vite sue ligaturam seu emplastrum humilitatis ad curandā: Contra vulnus auaricie emplastrum liberalitatī cum aurum sibi oblatuz á magis: non reseruauit pro futuris necessitatibus: sed pauperibus erogauit scōm Bernard. Contra uulnus luxurie remedium castitatis: cum uotum fecerit scōm Augu. perpetue uirginitatis: ut. xxvij. q. ij. §. beata maria: ⁊ sic discurrendo per alia. Permaxime autem placuit ⁊ deo electa fuit: ut mater dei esset ꝓpter humilitatem. Sicut expulsa de paradiso eua cuz uiro ⁊ omni progenie, propter superbiam: ⁊ hoc est quod ipsa dicit in epistola ista. Dominus possedit me ab initio uiarum suarum. Uie dei sunt virtutes quibus nos imus ad deum. Initium virtutum est humilitas: vnde ⁊ fundamentū dicitur earum. Secunda cōceptio: scilicet angelicalis fuit: non ab eterno: sed in principio mundi ante creationem aliarum rerum. Nam cū dominus deus creauit angelos: qui signantur nomine celi cum dicitur. In principio creauit deus celum et terram scōm Augustinum: tunc etiam concreauit seu indidit in mentibus eorum species seu similitudines omnium creaturarum: que in sex dieb⁹ referuntur facte: quasi quedam semina ad concipiendum intellectum rerum. Ipsa ergo factio rerum signat scōm Augustinum infusionem illarum specierum intelligibilium. Et numerus successiuus dierum non importat ordinem temporis: sz dignitatis. Nā in principio creationis eorum simul create sunt omnes species rerum: non prius una ⁊ postea alia prioritate temporis. Sed quia differentia magna dignitatis est inter ipsas creaturas: illa ideo dicitur primo die facta que nobilior inuenitur in eis: ⁊ sic de aliis diebus. Dies signat cognitionem angelicam rerum que duplex est. Prima est cognitio naturalis: scilicet per conuersionem intellectus sui ad alias species concreatas: ⁊ illis mediantibus intelligunt res: sicut nos modo mediante fantasmate. Et dicitur hec cognitio uespertina. Secunda est cognitio supernaturalis: quaz scilicet habent cognitionem conuertendo se ad verbum eternum: in quo relucent idee omnium rerum: ⁊ inde concipiunt clariorem cognitionem rerum. Et hec dicitur cognitio matutina que perfectio est prima. Et sic dicitur factum uespere et mane dies unus: quia scilicet cognitio una quo ad cognita: id est creata: sz duplex quo ad modū cognoscendi: quia uel in speciebus sibi concreatis: vel in uerbo. Inter cetera autem angeli sancti a spicientes in uerbum: reuelatum seu declaratum fuit eis mysteriuz incarnationis cum suis circumstantijs ⁊ q̄ ad reparandum lapsum hominis ordinaretur ⁊ restaurādum ruinas eorum: dei filius humane nature vniretur. Et uirgo hec sanctissima mater eius esset. Et sic anteq̄ essent abyssi id est creature in sua distinctione ⁊ ultima pfectiōe: ego. s. uirgo mater dei concepta eram: intellectu angelico per cognitionem. Et cum hoc cognouerunt: magnum festum fecerunt in paradiso regratiantes deo: ⁊ collaudantes ei⁹ misericordiaz maximam: pro reparatione fratrum suorum: id est nostra: ⁊ restauratione sua: quo ad lapsos angelos. Unde Job. tricesimooctauo dicit. Ubi eras cum me laudarent astra matutina. id est angeli: ⁊ iubilarent omnes filij dei: ipsi scilicet angeli summe exultantes de reparatione futura per filium huius uirginis benedicte: ⁊ omnes offerebant ei famulari tempore suo. Si enim ut dicitur Luce quintodecimo: gaudium est in celis

Capitulum Tertium

cora ãgelis dei super vno peccatore penitẽtiam a gente: quãtus debuit esse sup mediatrice peccatorum ⁊c. Tertia ꝓceptio dicit specialis. Sapia frequenter noie mulieris nũcupatur: ꝑcipue in libris sapientalibus. Unde ⁊ dr Sap. viij. Hanc. s. sapientiaꝫ amaui ⁊ exquisiui a iuuentute mea: et quesiui mihi eam sponsam assumere. Sapia aũt super omnes alias doctrinas maxime ẽ in scriptura sacra ſm. b. tho. in principio sũme sue. Hec autez est pregnãs multis mysterijs. i. spiritualibus significatoibus q̃ sunt multis occulte. Cũ autez doctor vel predicator exponit quod latebat tũc quasi pturit. Et inter cetera in hac muliere. s. sapientia scripture est ibi ꝓcepta. i. occulte ꝓtenta ista beatissima vgo: ⁊ freq̃ntissime de ea ibi fit ibi mẽtio ꝑ methaphoras varias. Et sic ante ꝙ essent abyssi: siue creature: vt dictũ est cõplete: siue scripture: q̃ dicũtur etiã abyssus: ꝓpter ꝓfunditatẽ sensuum añ ꝙ innotesceret eaꝝ ꝓfunditas: cõcepta eram. i. ibi cõprehensa: vt cũ dr. In principio creauit deus celum ⁊ terrã. In. ꝓncipio. s. noui testamẽti: creauit quo ad aiam celum: ioachim celũ dictum: ꝑpter affectum celestẽ. Terrã annam sic dictam ꝑpter humilitatẽ. Terra aũt erat inanis ⁊ vacua. i. sterilis. Spiritus dñi ferebat sup aquas lachrymaꝝ ipsarum de ꝓfusione sua. Tenebre erant super faciem abissi. Tenebre vitiorũ sup mundũ totum. Dixit deus dando vtutem fecunditiuam anne. Fiat lux. i. vgo hec beatissima. Et facta est lux ex ioachim ⁊ anna: quo ad corpus: a deo quo ad animã. Et diuisit lucem a tenebris: purificãs illaꝫ animam subito ab originali. Hec est etiã cõcepta ⁊ figurata ibi in paradiso deliciarum vbi erat lignũ vite ⁊c. Hec est ibi cõcepta cum dominus dixit serpenti. Inimicitias ponam inter te ⁊ mulierem: et semen tuũ ⁊ semen illius ⁊c. Hec mulier maria: a deo facta mater spiritualis cunctorũ: maxime inimica serpenti antiquo. s. diabolo. Semen serpentis ꝓcedens ex interioribus volũtatis eius est malitia eius: vnde generat in mentibus hominũ vitia ⁊ peccata. Semen mulieris huius virginis est bonitas ⁊ benignitas eius: contraria semini diaboli. Cõtriuit ipsa caput serpẽtis sola: quia omnes suggestiones vitiorum subito extinxit: nec cõcupiscẽtiam sensit: religato in ea fomite postea extincto ⁊c. Hec etiam concepta est in scriptura: qñ Señ. xv. dictuꝫ fuit abrahe. Generatio quarta reuertetur huc. s. ad terram promissionis: que signat vitam eternam. Semẽ abrahe spirituale sunt oñs viri fideles: vt ostendit apl'us ad Galla. iij. Hi exules erant ⁊ peregrini in terra nõ sua in egypto: q̃ interpretatur tenebre. s. mundo: seruituti additi pharaonis iniqui. i. diaboli. Sed quarta generatione que ꝑ mariam. seu i maria facta est reuertũtur ad pñiam ꝓpriam. supne glorie. Nam prima generatio ſm Anshelmũ hominis ẽ: qua Adam factus est a deo de limo sine viro ⁊ muliere. Secũda est qua formata ẽ mulier ex viro. Tertia qua cõiter oẽs generãtur ex femina ⁊ masculo. Quarta alia ab his: s. qua homo generatur de muliere sine viro qua christus formatus ẽ ex vgine. Nec alius modus ꝓductõis hominis reperit. Hec cõceptio est figurata i archa dei. In trono salomonis. In vga aaron. In porta dñi clausa. In velle gedeonis: ⁊ alijs innumeris. Quarta ꝓceptio est i vtero maternali: qñ. s. anna ꝓcepit eã. Sed sanctificata est vt credit illa iuxta illud. ps. Sanctificauit tabernaculũ suũ altissim⁹. Et de hac faciũt aliqui festũ ⁊ hoc tribus rõibus.

Prima qr fuit ꝓgreuter ipetrata.

Secũda qr fuit sublimiter sanctificata.

Tertia qr fuit firmiter añ opata.

Quãtũ ad ꝑmũ sciẽdũ ꝙ cũ anna ⁊ ioachi ñ hẽrẽt filios: qr steriles: ⁊ ꝑ multos ãnos trãsissent sine prole orationibus: ieiunijs: ⁊ elemosynis ĩsistebãt vt ipetraret a deo ꝓlem: nõ diffidẽtes de liberalitate dei: qr quod natura nõ valet gia supplz: Uotũ etiã fecerũt offerẽdi ꝓlem deo in tẽplo. Diuidebãt ãꝫ suos redditus: vt legit in tres ptes. vnã s. tẽplo: aliã pauperib⁹. tertiã sibi ⁊ familie ꝓcedẽtes. Et ꝑ huius ꝓtinuata ipetrarũt fecũditatem. Ubi ostẽditur exẽplo: hoc ñ displicẽ deo: dũmodo fiãt sine superstitiõibus: ⁊ cũ ꝓditõe si saluti sue expediat. Apparuit g̃ angelus eis: ⁊ ꝑnũciauit ꝙ haberẽt filiam nomine Mariã ⁊c: vt habetur in legẽda. Et sic ante ꝙ essent abissi. i. apostoli: q̃ dicuntur abissi ꝓpter ꝓfunditatẽ cognitõis diuinorũ ⁊ dilectõis sup omnes sanctos. Uñ Dionysius Paulũ appellat abissũ sapientie: vgo ꝓcepta fuit i vtero maternali. Quãtũ ad secũdũ notandũ tres fore sanctificatões. Prima cũ puer egreditur ex vtero matris: ⁊ hec fuit Hiere. Juxta illud. Antequã exires de vulua plene. s. sanctificaui te. Secũda est qñ proles est adhuc in vtero totus vt Joh. bap. qui in sexto mense fuit sanctificatus quãdo s. vgo Maria⁹ ꝓcepto dñi filio salutauit elizabeth. Tertia est in pũcto ~~quasi post creatõem~~ ⁊ infusiõne aie. Formato enim corpore virginis ꝓcepto ex anna ⁊ ioachim: ñ ex spiritusancto: hoc enim dicẽ esset hereticũ. Solus enim christus hoc habuit: creata aia vginis ã deo ~~⁊ infusa~~: subito sanctificata fuit ⁊ infusa ~~eadẽ die~~ ps. Fluminis ipetus letificat ci. dei: sanctificauit tabernaculũ suũ altissim⁹

Quãtum ad tertiã rõez. Dico ꝙ firmiter operata ẽ bonũ ⁊ ꝓtinuiter: quia nullũ vñ ꝙ peccatũ cõmisit: nec etiam veniale. Non sic fuit in alijs ab vtero sanctificatis: nam omnes venialiter peccauerunt.

Titulus Nonus

Titulus nonus de peccato actuali mortali.

Capitulum primū penes quid attendatur grauitas varia in peccato mortali. Et dc. xvi. regulis p quas pōt cognosci qñ aliquid est mortale.

Ecundū genus

pcci ē actuale mōtale. Et dī mōtale ex eo: q priuet animam dei inhabitatōe per gratiaz: ex qua anima viuit spīritualiter. de pe. di. i. resuscitatus Et conducit tandem ad mortem damnatōis eterne in ipso morientem. xxv. di. §. alias ea. Et ō hoc quinq videnda sunt. Primū est ō grauitate ipī⁹: scōm quid attendatur: ex quo vnum dicatur grauius altero. Secūdum est quomodo discernatur vel cognoscatur mortale a veniali. Tertiuz de nocibilitate seu dāno quod infert perpetrāti. Quartuz quomodo puniatur in alia vita pena inferni. Quintum est qūo remittatur mortale.

Quantum ad pri §. I.

mum sciendum fm Tho. prima secūde. q. lxxiij. q opinio fuit stoicorum: q omnia peccata essent paria: z ex hoc deriuatus est quorūdam hereticorum error: qui ponentes omnia esse paria dicunt etiam omnes penas inferni esse pares. Et siquidē peccatum esset pura z simplex priuatio: que. s. cōsistit quasi in esse corrupto: sicut mors z cecitas: sic verum esset: non enim pōt dici vnus esse magis mortuus q̄ alius. Sed peccatum est priuatio nō simpliciter: sed aliquid retinens de habitu oppositō: que psistit magis in corrūpi q̄ in esse corruptū sicut egritudo corporalis. Unde sicut verum dicitur: vnus magis vel grauius infirmus q̄ alter: vel etiam in eodem vna infirmitas grauior est altera sic z vnū peccatum grauius altero. Et q peccatū ꝓpetur infirmitati: patet non solum ex scriptura sacra que frequenter hoc dicit. Juxta illud. ps. Miserere mei dñe qm infirmus sum. Sed etiam ex doctrinis gentiliuz. Nam seneca z tullius vitia appellant egritudines. Et q vnum sit grauius altero ostendit christus dicens pilato. Qui me tradidit tibi maius peccatū habet Jo. xix. Hiero. etiam dicit quis dubitat sceleratius esse cōmissum quod grauius est punitum. xxiij. q. i. nō afferam? Patet etiam hoc ex diuersis penis taxatis ab ecclesia pro penitentia: fm diuersam grauitatē peccatorum. Prima autem z principalis differentia grauitatis in peccatis fm tho. vbi supra est illa: que attenditur penes obiecta eorum. Obiecta autem actuū sunt fines eorum. Pro cuius declaratōe est sciendum: q grauitas peccatorz differt eo modo quo vna egritudo est alia grauior. Sicut enim bonum sanitatis cōsistit in quadam cōmensuratione humorum per conuenientiam ad naturam animalis: ita bonum virtutis cōsistit in quadam cōmensuratōe humani actus: per cōuenientiam ad regulam rōis. Manifestum est aūt q tāto est grauior egritudo quanto tollitur debita humorz cōmensuratio: per cōmensuratōem ꝑoris principiū: sicut egritudo que est in corde humano quod est principium vite: vel ex aliquo quod appropinquat cordi periculosior est. Unde oportet etiam q peccatum sit tanto grauius: quāto deordinatio cōtingit circa aliquod principiū quod est prius in ordine rōis. Ratio autez ordinat omnia agibilia ex fine. Et ideo quāto peccatum ꝑtingit in actibus humanis ex altiori fine: tanto peccatū est grauius. Sicut patet q res exteriores ordinantur ad hominē sicut ad finē. Homo autē ordinatur in deum sicut in finem. Unde peccatū quod ē circa ipsam substantiā hominis: sicut homicidiū est grauius peccato quod est circa res exteriores sicut furtum. Et adhuc est grauius peccatum qō imediate contra deuz cōmittitur: sicut infidelitas blasphemia: z hmōi: z in ordine quorūlibet horz peccatorum: vnū peccatum est grauius altero fz quod est circa aliquid principalius vel minus principale. Et idem haberi pōt. xxxiij. q. ij si qō veri⁹. Ubi dicitur q homicidium est grauius q̄ adulterium. Et. xvij. q. iij. sicut. ij. dicitur: q sacrilegiuz est maius q̄ fornicatio. In peccatis etiam eiusdez generis: reperitur vnum peccatuz grauius altero fm gradum transgressionis: sicut adulterium est grauius q̄ fornicatio: z incestus grauius adulterio z huiusmodi: vt. xxxij. q. vij. adulterij malum.

Attenditur secundo grauitas peccatorum ex causis seu motiuis. Potest autem esse multiplex causa inducens ad peccatum fm Tho. vbi supra Prima est que est ꝓpria z per se causa peccati q̄ est ipsa voluntas peccādi. Cōparatur autem ad actū peccati sicut arbor ad fructum: vt dicitur in glo. super illud Math. vij. Non pōt arbor bona fructus malos facere z̄c. Et causa quanto fuerit maior: tanto peccatum erit grauius. Quāto etiā fuerit volūtas maior ad peccandū: tanto homo grauius peccat. Alie vero cause peccati accipiuntur quasi extrinsice z remote: ex quibus. s. voluntas inclinatur ad peccandum. Et in his causis est distinguendū. Quedam enim harum inducūt voluntatem ad peccandum fm ipsam naturā volūtatis: sicut finis quod est proprium obiectū volūtatis. Et ex tali causa augetur peccatum: grauius enim peccat cuius voluntas ex intentione peioris finis inclinatur ad peccandū. Alie vero cause sūt que inclinant voluntatem ad peccandum preter naturam z ordinem ipsius voluntatis: que nata est moueri libere ex seipsa fm iudiciuz rōis: sicut ignorantia: vel que diminuūt liberuz motū volū

tatis sicut infirmitas: vel violentia aut metus vel aliquid huiusmodi: diminuũt peccatum ꝛ dimi nuũt voluntariuz in tãtuz: ꝙ si actus sit omnino inuoluntarius: non habet rõem peccati. ꝛ de his habes. xv. q. i. §. i. vbi inter cetera ponitur dictuz Aug. s. ꝙ peccatum voluntariuz vsqz adeo malũ est: vt nisi sit voluntarium: nullo modo sit pecca tum. Et in ca. aliquos dicit aug. ꝙ reus non cõsti tuitur qui nescit quod fecerit ꝛ loquitur õ stulto.

Potest attendi tertia diuersitas grauitatis in peccato ex actu ipsius cum enim cã propria pecca ti sit voluntas: vt dictũ est: ꝛ peccatũ consistat in actu eius inordinato: quanto magis actus est ior dinatus: tanto grauius est peccatum. Magis aũt est actus voluntarius ꝛ inordinatus cum opere p petratur: q̃ solũ mentis ꝓsensu: ceteris paribus: ꝛ grauius ex cõsuetudine peccatur q̃ vnica opera tõe. Et nota fm Petrũ: ꝙ cũ voluntas ꝛ opus peccati sunt separata: vtputa fm aliud ꝛ aliud tẽ pus: sunt diuersa peccata: quia diuerse aduersio nes ꝛ conuersiones vt siquis habens voluntatez deliberatam ad fornicandum: furandum: occidẽ dum ꝛc. diuertit pro tunc ad alia: dimittens exeq̃ illam voluntatem inde ad horaz: opportunitate se ingerente cõmittit illa peccata: ꝛ sic sunt diuer sa. Sed si voluntas ꝛ opus sint cõiuncta vt causa ꝛ affectus: sic sunt vnum peccatũ formaliter: sed plura materialiter: quia est vna ratio ordinan di: licet plura sint ordinata. Grauius tamen est peccatum actu exteriori cõmissum: q̃ sola volun eatt. Nam ipse actus exterior cõiter adauget vo luntatem in malis operibus sicut ꝛ in bonis. Unũ Aug̃. de peni. di. ij. sic dicit. Sicut tribus gradib' ad peccatum peruenitur. Suggestione: delectati one: consensu: ita ipsius peccati tres sunt differen tie: in corde: in facto: ꝛ in consuetudine: tanq̃ tres mortes. Una quasi in domo cum in corde cõsen titur libidini. Altera quasi prolata iam extra por tam: cum assensus procedit in factum. Tertia cũ consuetudinis male tanq̃ male terrena premitur animus: quasi in sepulcro iam fetens q̃ tria gene ra mortuorum dominum resuscitasse quisquis e uangelium legit: agnoscit hec ille. Et extra de con sue. capi. vltimo. dicitur: ꝙ tanto sunt grauiora peccata: quanto diutius animam infelicẽ detinẽt alligatam. Attenditur quarto diuersitas gra uitatis in peccatis fm qualitatem circũstantiaruz Ubi est sciendũ fm Tho. prima secũde. q. lxxiij. ꝙ cum vnũquodq; ex eodem natum sit augeri ex quo causatur. Sicut dicit phũs de habitu virtu tis: ꝛ peccatum causetur ex defectu alicuius circũ stantie: quia ex hoc receditur ab ordine rõis: ꝙ a liquis in operando non obseruat debitas circun stantias: sequitur ꝙ peccatum per circũstantias natum est aggrauari. Sed hoc contingit triplicit.

Uno modo in quantum circũstantia trãsfert pec catum in aliud genus vel speciem peccati. Sicut peccatum fornicatõis consistit in hoc: ꝙ homo ac cedit ad non suã. Sed si addatur hec circũstãtia vt illa ad quã accedit sit vxor alterius: trãsfertur iam in aliud genus peccati. s. iniusticiam: in quan tum homo vsurpat rem alterius. Et fm hoc ad ulteriuz est grauius q̃ fornicatio. Sed talis circũ stantia que mutat speciem quãuis per respectum ad actum in se. i. actum nature possit dicit circun stantia: non tamen proprie per respectum ad ipm peccatum: quãtum ad suam speciem seu actum moralem: nam circũstantie peccati proprie sũt ac cidentia: que reperiuntur circa ipsam essentiam actus peccati: seu speciem ad quam perducitur p predictam circũstantiam. Secundo modo circũ stantia non aggrauat peccatuz: ita ꝙ trahat ipm in aliud genus: sed solum quia multiplicat rõem peccati. Sicut si prodigus det quando non debet ꝛ cui non debet: multiplicius peccat eodem gene re peccati: q̃ si solum det cui non debet: ꝛ ex hoc ipso peccatum fit grauius. Sicut etiam egritudo est grauior que plures partes corporis ificit. Ter tio modo circũstantia aggrauat peccatum: ex eo ꝙ auget deformitatem prouenientem ex alia cir cũstantia. Sicut accipere alienum constituit pec catum furti. Si autem addatur hec circũstantia vt multum accipiat de alieno: ẽ grauius peccatũ: quãuis accipere multum vel parum de se non di cat rõem boni vel mali. hec ibi. Excepto illo mo dico quod dictum est in primo membro vbi inci pit. Sed talis: vsqz ad secũdum membrum. Et ex his habes declaratõem ꝛ determinationez glose que habetur. di. xl. super cap. homo: vbi ponitur duplex opinio de circũstantijs peccati: quorũdaz s. dicentium ꝙ circũstantie non aggrauant pecca tum: sed solum contemptus: qui deprehenditur maior vel minor fm omissionem pluriuz vel pau corum circũstantiarum debitarum. Alia opinio est ꝙ circũstantie ipse habent aggrauare ipsaz. Et istam secundam tenet. b. Tho. ꝛ alij theologi pri ma reiecta. Inter ceteras autem circunstãtias que peccatum habent aggrauare: est conditio p sone in quam peccatur: si habeat aliquam excel lentiam. Pro cuius declaratiõe est sciendum fm Tho. prima secunde: vbi supra: ꝙ cum ꝑma gra uitas peccati attendatur ex parte obiecti: ex hoc sequitur ꝙ tanto attenditur maior grauitas ĩ pec cato: quanto obiectuz est principalior finis. Fines autem principales humanorum actuum sunt de us: ipse homo ꝛ proximus. Quicquid enim faci mus propter aliquod horum facimus: quanuis etiam horum trium vnum sub altero ordinetur. Potest igitur ex parte horum trium considerari maior vel minor grauitas in peccato fm ꝓditõez

persone in quam peccatur. Primo quidez ex parte dei: cui tanto aliquis homo magis coniungitur quanto est deo virtuosior: vel deo sacratior: et iō iniuria illata tali persone magis redundat in deū fm illud Zacha. ij. qui vos tangit quasi pupillam oculi mei tangit. Unde peccatum fit grauius ex hoc q̄ peccatur in personam magis deo cōiūctaz vel ratione virtutis: vel ratione officij. Ex parte vero sui ipsius: manifestuz est q̄ tanto aliquis grauius peccat: quanto in magis coniunctam: seu naturali necessitudine: seu beneficijs: seu quacūq; cōiunctione peccauerit. Ex parte vero proximi tanto grauius peccatur: quanto peccatuz plures tangit. Et ideo peccatum quod fit in personaz publicam: puta regem: vel principem: vel rectorem: est grauius peccato quod cōmittitur contra vnam personam priuatam. Et similiter iniuria que fit alicui persone famose: videtur esse grauior ex hoc: q̄ in scandalum' z turbationem plurimorum redundat. Magnitudinis etiam ipsius persone peccantis que pertinet ad circunstantiam: habet sepe grauare peccatum. Unde Crisō. di. ij. dicit Homo christianus fortiter cadit in peccatuz aut propter magnitudinez peccati: aut propter altitudinem dignitatis: sed hoc non est semper. Pro cuius declaratione dicit. b. tho. prima secunde: vbi supra: q̄ duplex est peccatum. Quoddaz. s. ex surreptione proueniens propter infirmitatez humane nature: z tale peccatum minus imputatur ei q̄ est maior in virtute: eo q̄ min⁹ negligit huiusmodi peccata reprimere: que tamen omnino subterfugere infirmitas humana non finit. Quedā fūt ex deliberatione procedentia: z ista peccata tanto magis alicui imputantur: quanto maior est. Et hoc potest esse propter quattuor. Primo quidez quia facilius possūt resistere peccato maiores: puta qui excedunt in scientia z virtute. Unde dominus dicit Luce. xij. q̄ sciens seruus voluntatez domini sui z non faciens: plagis vapulabit multis. Secundo propter multitudinem: quia omne bonum quo quis magnificatur est dei beneficiū: cui homo fit ingratus peccando: in quantum ad hoc quelibet maioritas etiam in temporalibus bonis peccatum aggrauat: fm illud Sap. vi. Potentes potenter tormenta patientur. Tertio propter specialem repugnantiam actus peccati ad magnitudinem persone: sicut si princeps iusticiam violet: qui ponitur iustitie custos. Et si sacerdos fornicet qui castitatem vouit. Quarto propter exemplum siue scandalum: quia vt Greg. dicit in pastorali. In exemplum vehementer culpa extenditur: quādo pro reuerentia gradus peccator honoratur ad plurium etiam noticiam perueniunt peccata magnorum: z magis homines ea indigne ferunt.

Attenditur etiaz grauitas peccati fm nocumē

p patrū agnunt ex nocumēto.

tum quod sequitur ex ipso. Pro cuius declaratione dicit Tho. vbi supra: q̄ nocumentum triplicitez potest se habere ad peccatum: quandoq; enim nocumentum quod prouenit ex peccato est preuisum z intentum: sicut cum aliquis aliquid operatur animo nocendi alij: vt homicida vel fur: et tunc directe quantitas voluntatis adauget quantitatem peccati: quia tunc nocumentum est per se obiectum peccati. Quandoq; vero nocumentuz est preuisum sed non intentum: sicut cum aliquis transiens per agruz: vt comprehendiosius vadat ad fornicandum: infert nocumentum bis q̄ sunt seminata in agro scienter licet non animo nocendi. Et sic etiā quantitas nocumenti aggrauat peccatum: sed indirecte: in quantum scilicet ex voluntate multum inclinata ad peccandum procedit: quod aliquis non pretermittat facere damnuz sibi vel alijs quod simpliciter nō vellet. Quādoq; autem nocumentum non est intentum nec est preuisum: z tunc si per accidens se habeat ad peccatum: non aggrauat peccatum directe sed propter negligentiam considerandi nocumenta que consequi possent. imputantur homini ad penaz mala que veniunt preter eius intentionez: si dabat operam rei illicite. Si vero nocumentum per se sequitur ex actu peccati: licet non sit intentum nec preuisum directe: peccatum aggrauat: quia quecūq; per se sequūtur ad peccatum: pertinent quodammodo ad ipsam speciē peccati: puta si aliquis publice fornicetur: sequitur scandalum plurimoruz quod quāuis ipse non intendat nec forte preuideat: directe per hoc aggrauatur peccatū. Quāuis nocumentum aggrauat peccatum: non tamē sequitur: q̄ ex solo nocumento peccatum aggrauetur: quinimmo peccatum per se est grauius propter inordinationem: vt supra dictum est. Unde z ipsum nocumentum aggrauat peccatum i quātum facit actum esse magis inordinatum. Unde non sequitur: q̄ si nocumentum maxime habeat locum in peccatis que sunt circa proximuz: q̄ ipa peccata sunt grauissima: quia multo maior inordinatio inuenitur in peccatis que sunt contra deuz z in quibusdam eorum que sunt contra ipsum: z tamen potest dici q̄ z si deo nullus possit nocere quantum ad eius substantiam: potest tamen nocumentum attendi in his que dei sunt sicut extirpando fidez: violando sacra: que sūt peccata grauissima. Sibi etiam aliquis quandoq; scienter et violenter infert nocumentum: sicut patet de his qui se interimunt. licet finaliter hoc referant ad aliquod bonum apparens: puta ad hoc q̄ liberentur ab aliqua angustia.

Notandum §. II.

etiam vltra supradicta: q̄ vna culpa vel iniuria ē

Capitulū Primum

grauior alia quattuor rationibus. Primo rōne modi circūstantis. Secūdo ratione damni consequentis. Tertio ratione uiri offendentis. Quarto ratione animi inducentis. Q una culpa uel iniuria sit maior uel grauior alia rōne modi circūstantis octo modis phūs docet cognoscere. Et primo sic. Illa culpa uel iniuria est maior que est bestialior. Cuius rō est: qa talis est magis inordinata. i. contra ordinem uel rectitudinem rationis. Secundo probat sic. Illa culpa uel iniuria ē maior que est euidentior ⁊ magis fm electionē. Cui⁹ ratio est: quia de ratione peccantis uel iniuriātis est q̄ agat uoluntarie: ⁊ ideo q̄to magis fm electionem peccat tanto magis uoluntarie peccat: quāto aūt magis uoluntarie: tāto grauiꝰ peccat. Tertio sic. Illa culpa uel iniuria est maior que auditoribus ē horribilior et abhominabilior. Naz homines magis horrēt et abhominātur vnuz sceleꝰ q̄ aliud: tū propter sui nouitatem: tū propter sui grauitatez. Quarto sic. Illa culpa et iniuria ē grauior: in q̄ transgressio est multiplicior: puta i qua sunt multe trāsgressiones Uerbigra: qui frangit iuramēta: oe tras: fidei: ꝓmissa ⁊c. grauissime peccat. Cuius rō est: qz in talib⁹ excessus culparuz multaruz: vel iniusticiaꝝ vel iuriaꝝ est magnitudo sceleris vel grauedo criminis. Quinto sic. Illa culpa vel iniuria est maior: vbi locus est ineptior. s. qñ fit in loco vbi facientes culpaz puniūtur: quē admodum faciunt falsi testes. Cuius rō est: qz si q̄ in pretorio non faciunt iusticiam vel peccāt: signū est q̄ in omni loco non facerent iusticiam. Si. n. falsi testes in curiam peccant: signum est q̄ in omni loco peccarent. Sexto sic. Illa culpa vl iniuria est maior in qua est maior confusio. Cuius rō est quia confusio solum debetur turpi et prauoi: vnde de magis turpi videtur sequi maior confusio tanq̄ magis prauum. Septimo sic. Illa culpa vel iniuria est maior: que est indignior vel irrōnabilior. i. quam quis facit contra eum a quo bona suscepit. Cuius rō est: quia talis plures iniurias ⁊ peccata facit male: secundo quia non facit bene: tenemur ei benefacere benefactori. Octauo. Ille plus peccat et grauius qui peccat contra iura nō scripta quaz contra scripta. Cuius rō est: quia melius est esse iustum per voluntatem quam per necessitatem: obseruare aūt scripta videtur esse ex necessitate: seruare aūt non scripta videt esse non ex necessitate sed propria voluntate: peccare contra iura non scripta sed tñ iusta videtur grauius hec philosophus secundo rhetoricorum. c. xxiij.

Secundo cognosci pōt grauitas culpe ratione nocumenti consequentis: vbi est maius damnum ibi maius peccatum ceteris paribus: secundum b. tho. prima secunde q. lxxij: Potest aūt magnitudo damni consequentis cognosci quattuor modis secundum philosophum in primo libro rhetoricorum. Primo quia difficile est vel impossibile fieri recōpensatōem vt si quis occideret filium alterius vel destrueret rem irreparabilem vel non ēuentibilem. Secundo quando non potest inueniri equa punitio tali culpe vel dāno: sed oīs alia est mitior: vt si quis occideret vel offenderet regez vel publicam personam. Tertio quando contingit eum qui damnificatus est non recipere satisfactionem: vtputa quia mortuus est. Quarto quando quis passus est damnum a seipo: vt qui se affligit: vel nocumentum sibi infert: vel occidit se ex aliquo infortunio vel malo cōmisso: et mltomagis quando sine causa hoc egit: hec philosophus vbi supra. Tertio potest cognosci grauitas culpe vel iniurie rōne viri offendentis: qō quinque modis videri potest secundum philosophuz in libro rhetoricorum. Et primo quādo eam culpam vel iniuriam primus vel solus vel cū paucis fecit. Et rō huius est: quia videtur alijs esse exempluz ⁊ cā male faciendi: et multitudini magis parcitur in ō lictis quaz paucis. Secundo quando i illa culpa sepe peccat. Aggrauatur eniz culpa ex frequentatōne actus propter inordinatōnē voluntatis Tertio qñ pp illā culpā iueniunt tormēta dānificātia grauiora. Nā pp magnitudinē sceleꝝ iuēta sunt grauiora tormēta. Quarto qñ pp illū q̄ cōmisit lex ē posita q̄ eē nō pōt: nisi qz ille fuit ꝑm⁹ ul'no uo mō peccauit. Quito qñ pp illū carcer fuit edificat⁹: hec phūs ubi supra: sed magnitudo ꝓsone peccantis aggrauat. Quāto oñdit una culpa grauior alia rōne ai ducētis. i. ex dispositiōe ⁊ q̄litate ai peccātis. Qō oñdit sex rōnib⁹. Et ꝑma ē ex cā pcī: nā duplex ē cā pcī: una p se alia p accidēs. Cā p se ē ipa uolūtas: ⁊ hec q̄nto fuerit maiō tāto pcm ē grauiꝰ: qz cū pcm sit malū uolūtariū q̄to uolūtas fuerit maior ad peccādū: tāto peccatuz ē grauiꝰ. Alie vero cause peccati sunt cause p accns: iclinātes uolūtatē ad peccādū: ꝑter nām ⁊ ordinez ipsius uoluntatis: que nata ē moueri libē ex se ipsa: vt sunt passio: ignorātia: motꝰ: ⁊ hmōi.

Scōa rō quare unū peccatū est grauius alio. est ex noticia: qui enim peccat ex certa scientia et industria: peccat grauius eo qui peccat in idem ex ignorantia. Ratio huius est: qz volūtas peccantis ex certa scia est magis inordinata: ⁊ hoc quia talis sciens eligit qō malū ē. s. pati detrimentū in maiori bono. s. pati detrimētū i bono aīe ut puta gratia: ad hoc q̄ potiat minori seu fruat. s. corporali bono: cui⁹ ꝓtrariū facit uolūtas ordinata. Quāuis. n. nullꝰ intendēs ad malū opat fm dio. tamen pōt eē intentū malū aliqō: uel ad uitandū aliqō malū: vel ad ꝓsequēdū maius bonum.

Tertia rō quare vnū peccatū est maiꝰ alio ex electione. Nā peccās electiōe peccat grauiꝰ i eodē

¶ pmū ex electōne maiꝰ ē q̄ pmū ex passione.

pcō eo q̄ solū ex passiōe: huiꝰ rō ē: qz talꝫ peccat ex certa malicia in q̄tū scienꝫ eligit malū: nō q̄ uelit illud qō ē de se malū: sz qz eligit minꝰ bonum spreto maiori. Aliud. n. ē peccare ex electiōe: aliō ex passione: q̄. n. peccat ex passiōe peccat eligēs: nō tñ electione: qz electio ē i eo pmū pncipiū peccati sz inducit ex passiōe ad eligēdū id qō ē extra passionē nō eligēt. Sz ille q̄ peccat ex malicia sm se eligit malū: qz. s. spreto maiori bono l' postposito. s. aie eligit minꝰ: ut lasciuꝰ: q̄ magis vult hīe delectationē venereā q̄ gīaz l' vtutē: z iō electō ē i eo primū pncipiū: hec. b. tho. pma scōe. q. lxxviij.

¶ debnetas minuit pmū.

Quāta rō grauitatis maiorī ex pte aīe ē maioritas ptēptꝰ: nā ubi maiō ptēptꝰ: ibi maiō grauitas: z rō: qz quāto ptēptꝰ maiori: tāto uolūtas iordinatior. Quita rō ē ex dispositiōe uolūtatis z rōnis: Uerbi gratia: idē peccatū vt homicidiū: grauꝰ ē factū ab hoie sobrio q̄ ab hoie ebrio. Cuiꝰ rō est qz ebrietas plꝰ minuit de ratione peccati q̄ sit sua grauitas: hec. b. tho. pma scōe. q. lxxvj. Sexta rō ē: qz maiori vtuti opponit maꝰ uitiū: tanto ḡ peccatū est grauius quāto opponit maiori vtuti ceteris paribus. Unī phūs dicit. viij. ethicorum: q̄ pessimū optimo ptrariū ē. Qō etiā patet ex hoc q̄ charitas que est amor dei: sīc ipsa est maxima virtutū: ita odiū dei maximū peccatorū: qō oduī ptrariat dilectiōi dei: ita q̄ maius est infidelitate z desperatione. Hec. b. tho. in pruna scōe. q. lxxviij. Rainerius

¶ ad pmū mor le cognoscendū sūt regule sequentes.

Nota sexdecim re. §. III.

gulas vniuersales ad cognoscēdū ubi sint peccata mortalia uel nō. Ualent aūt tales regule ad hoc: q̄ dum ad particularia uenit: oñdit per eas q̄d de singularibus iudicandum sit. Singulares quippe regulas in illas uniuersales resoluere conuenit: q̄ facto veritas illucescit. Est igit prima sm cancellariū parisien. q̄ nullū ē peccatū mortale actuale absq; ꝓsensu libero rōis: uere uel interpretatiue. Interpretatiuū aūt consensum esse dicimus: dum habuit ratio tempus deliberandi ea circa q̄ vitanda esse peruigil tenebatur. Qualit dicit lex qui tacet consentire uidetur: de reg. iu. qui tacet. Dum uidelicz repugnare deberet. Consensus tñ solus rōnis in actum uenialiter malum: est tantū modo venialis: loquēdo de veniali ex genere suo vt est uerbū ociosum. Scōa regula est. Nō q̄ libz tenetur scire de quolibet peccato mortali: an sit tale: lz expediat istō inqrere z scire iuxta vnius cuiusq; uires z statū: z plꝰ ecclīasticos q̄ laicos: z int ecclīasticos plati ex officio tenēt: q̄ sint parati oī poscēti reddē rōez: de ea q̄ ē i eis fide z spe: ar. ad hoc. xxxvi. diſ. p totū. Nota q̄ Aug. xxj. d ci. dei. c. ul. dicit. Quis iste sit modus z que sunt illa

¶ regulas singulares resoluū tur in vnīs sales.

peccata que ita impediunt peruētionē ad regnuz dei: vt tamen sanctorū amicorū merits impetrēt idulgentiā: difficillimū est inuenire: piculosissimū est diffinire. Ego certe usq; ad hoc tpus: cū inde satagarē ad eoz̄ indaginē pueniri non potui. Et forsassis ꝓpterea latent: ne studium ꝓficiendi ad omnia cauenda peccata pigrescat: qm̄ si scīret q̄ uel qualia sint delicata. Pro quibus etiā permanētibus nec ꝓuectu uite meliorīs assumptis intercessio sit inquirenda z sanctorū speranda: eis se cura se obuolueret humana segnitia: nec inuolui talibus ꝓplicamētis ullius uirtutis expeditiōe curaret Tertia regula ē: q̄ cōparatio peccatoꝝ ad inuicē sm grauitatem maiorem z minorē generaliter sumi nequit: nisi cōparent in genere suo z ceteris paribus: qm̄ sm alias circūstātias particulares se habēt plurimum ut excedētia z excessa. Quarta regula est q̄ quātificatio peccatorum a posteriori sumit a pena: licet nō sufficienter usq; quaq; z a priori penes genus obiecti: z intentionem finis z libidinem seu conatū uoluntatis maiorem uel minorez: z sm motiuū: tempus: locum z penes damna inde sequentia: que peccās preuidebat: aut preuidere tenebatur. Quinta regula est q̄ bonitas moralis sumitur ex obiecto: sed totalis bonitas moralis specialiter pēdet ex circūstātijs finis: z aliaꝝ simul adunatis. Malicia vo ex unā illaꝝ circūstātiaꝝ carētia cognouimus resultare. Cetexꝝ bonitatē gratuitā z meritoriā gīa gratū faciēs opat. Sexta regula. Ois actꝰ cuiꝰ finis intentꝰ ē mortale: mortalis ē: siue intēdatur actu siue habitu. Qō scit si opans interrogatus cur hoc facis: z aduertēs: tādē rñdebit ad hūc finez feci. Septia regula. Actꝰ q̄ aliūde nō esset mortalis: z fit pp finē uenialis: uidet ē solū uenialis nisi forte prestituat finis ille z ultimꝰ ut q̄etans z nō solū ut icidens z minꝰ pncipalis actu uel habitu. Octaua regula. Nullū ēt desideriū rei il licite: factū tñmodo sub ꝓditiōe actualit uł habitualit adhita ē: ē de p se mortale delictū: de p accidens tñ pp appetitꝰ sensualis cōmotionē nimiaz q̄ scient dimittit inualescere: ex talis desideriꝰ ꝓtinuatione libera: pōt ipm int mortalia deputari.

Nona regula. Si q̄s mouet occasionalit solū ex peccato mortali ad aliquē actū faciendū: non oz illū actū ee peccatū mortale. Secꝰ si cā pncipalis huiꝰ actꝰ cēt mortale peccatū. Decima regula. Exponere se piculo mortalis peccati ē peccatū mōtale. Uł sic agē icertū z dimittē certū quod sit mōtale: ñ solū p ꝓiecturas leues aut ex suspitione trepida z scrupulosa ꝓueniente ex nimio timore cadēdi in uia dei. ē mortale. Sed intelligit dū tale ē vehemēt z ꝓbabilit incertū eq̄ sicut oppositū vel magis: tūc. n. illud qō agit nō carebit mortali culpa: aliter nō oz ut tactum ē supra. c. ij. z. xiij.

¶ exponē se ꝓcto mor l' pīi. ē pmū mor le.

Undecima regula. Ois agēs ꝓtra ꝓsciaꝫ edificat ad gehennaꝫ uel mortalit: si ꝓscia sit fixa: q id qđ agit sit mortale: uel uenialit solū q̄tū est ex parte rei circūstantie que ē facere ꝓtra ꝓsciam: si ꝓscia iudicet esse illud soluꝫ ueniale. Duodecima regula. Nullus ē actꝰ adeo mortalis: đn ipe uel sibi silis sit nō mortalis: dū displicet uel si nō placet ꝓ seusu pfecto q deliberato Sil'r nullū peccatū est a deo veniale: đn ipm uel sibi sile fiat mortale dum placet: hoc est dū ꝓsensus addit. Si tñ illud venia le erat actꝰ mortalis ex genere suo: q ex eo q nō fi ebat ex ꝓsensu libero q pfecto: venialis reddebat.

Tertiadecima regula. Multa ex genere mor talia sūt: quoꝝ silia pñt effici bona: dū trahūtur extra rōnē suaꝫ. Quēadmodū dolere deliberate de bono alterius: ē mortale delictū. Si vero hoc fiat ꝑ zelo iusticie boni cōis cui ꝓtrarium est tale bonū: iste doloꝛ uirtꝰ erit. Pleraqꝫ q multa ex ge nere suo bona eēnt q̄ ex aliq̄ circūstantia puersa fiunt mala q spēm mortalem ūmutantia. Deci maquarta regula. Nihil ē adeo psilūm i lege euan gelica: đn in casu possit esse obligatoriū. Et ita q̄ libet utens ratione tenetur fm ꝓparationē ai ad quodlibet ꝓsiliū: si q ubi necessitas ūminetur hoc agendi: obligat igit q̄libet ꝓsiliū ut nō ꝓtemnat tanꝝ nō sit salubrioꝛ seruatio eius q̄ oppositi. Et tñ nullus ita ꝓsilijs seruandis astringit: đn ab eis aut possit aut debeat in casu eoꝝ obſuatio q̄qꝫ ꝑtermitti: ut de non hōdo duas tunicas: q de p bendo pallio tunicā auferēti q silibus. Quīde cima regula est: qꝛ ars nō deliberat: sicut aliquis ex uirtute bñ agit q subito. Sic ex puersa assuefa ctione vitiosus quasi repēte ꝓcipitat. Et ita male habituatus in uitijs ut iniuriando: ꝓcupiscendo: odiendo: iudicando: q silibus uere: demereť conti nue sicut vtuosis ꝓtinue merces accrescit: ut verū sit qđ dicit Apoc. xxij. đ in sordibus est: sordescat adhuc: q iustus iusticiā faciat adhuc. Sedeci ma regula ē de pmissiōibus peccatoꝝ q relaxatio ne pene vꝫ q pene sint restringēde sic q absqꝫ uti litate reipublice uel eꝰ cui infligunt: neqꝫ institui neqꝫ ūstitute exeq̄ deberēt: q peccāt oppositū faci entes: uel eas cū ūstituerit nō dolētes. Jn oi aūt re publica tolerari pñt aut debēt vitia q̄ absqꝫ dete riori periculo nec corrigi neqꝫ extirpari ualerēt. Qñ āt illud ē q qñ nō difficile ē q ferre ipossibile genāliť diffinire: nisi ꝓut circūstātijs ꝓticularib' ūspect: plati supioꝛes q sapiētes determīabūt. Exē plū hēs i mētricib' q usurī q silib': q̄ qñqꝫ pmittū tur ita q de ꝓcubinarijs ꝓ loco q tpe.

De nocumēto pcī mortalis in pñti uita. c. ij.

Jdēdū est deinde de effectu q nocumēto pcī mortalis qđ ē multiplex. Nā bonū nāe corrū pit. Maculā aie iducit. Reatū pene icludit: q̄ oīa designant i pabola descendētis a irlm in iericho spoliato q uulnerato: ut hētur Luc. x. De multi plici etiā nocumēto pcī hēs supra ti. vij. c. iij.

Pro declaratiōe āt pmi. i. q pcēm bonū nāe cor rūpat seu diminuat. Nō fm tho. ꝓma scōe. q. lx xxv. q bonū nāe hūane pōt dici tripliciť. Primo ipa ꝓncipia nāe: ex qb' ipa nā ꝓstituit q ꝓpetates ex his causate: sic potētie aie: q hmōi: q illud tale bonū nāe neqꝫ tollit neqꝫ diminuit ꝑ peccatum. Scōo oī bonū nāe hūane: bonū originale iusticie qđ fuit i ꝓmo hoie collatū toti hūane nāe. Et istō totaliť ē ablatū ꝑ pcēm pmi parētis. Tertio mō oī bonū nāe ipa iclinatio ad vtutem: ex eo q a nā hō hz iclinatōez ad vtutē. Et istō ē illō bonū nāe q oī diminui ꝑ pcēm. Per actꝰ. n. hūanos fit q̄dā iclinatō ad sīles actꝰ. Oꝫ āt q ex hoc q aliqđ icli nať ad unū ꝓtrariorꝫ: ide diminuať iclinatō eius ad alia. Uñ cū pcꝫ sit ꝓtrariū vtuti: ex hoc ipo q hō peccat: diminuit bonū nāe quod ē iclinatō ad virtutē. Et qꝛ talis inclinatio ꝓuenit hoi ex hoc ipso q ē rōnalis: ex hoc. n. hz q fm rōez opetur qđ ē agē fm vtutē. Per peccatū āt nō pōt totaliť ab hoie tolli đn sit rōnalis: qꝛ nō iā eēt capax pcī iō nō ē possibile: q pdictū bonū nāe tollať totaliť vñ ēt i dānatis manet talis nālis iclinatio ad vtu tez: alioq̄n nō eēt i eis remorsus ꝓscie: sed q nō re ducať i actū: ꝓtigit qꝛ deest gīa. Predicta āt dimi nutio iclinatiōis ad vtutē dī vulneratio: q̄ vlr in ducta ē ꝑ peccatū pmi parētis. Nā cū per ipm sit ablata originale iusticia: oēs vires aie remanent q̄ dāmō destitute ꝓpo ordie: q̄ nāliť ordinantur ad vtutē: q ipa destitutō vulneratio aie dī. Sūt aūt q̄ttuoꝛ potētie aie fm. b. tho. vbi supra arti. iij. q pñt eē subſtātie vtutū. s. rō i q̄ ē prudētia: voluťas in qua est iusticia: irascibilis in qua est fortitudo. concupiscibilis in qua est temperantia. Jn q̄tum ergo rō destituit suo ordine ad uerum est vulnus ignorantie. Jn quantū vero voluntas destituit in ordine ad bonū: est vulnus malicie. Jn q̄tū vero irascibilis destituit suo ordine ad arduū: est uuln' infirmitatis. Jn quantū vero cōcupiscibilis desti tuitur ordine ad delectabile moderatum rōne: ē vuln' cōcupiscentie. Sic igitur ista quattuoꝛ sūt vulnera inflicta toti humane nature ex peccato pmi parentis. Sed quia inclinatio ad bonū vtuti ī uno q̄z diminuit ꝑ peccatū actuale: iō ēt ista q̄t tuō. s. ignorātia: malicia: ꝓcupiscētia: q infirmitas: sunt vulnera ex aliꝫ peccatis consequentia: in q̄ tum scilicet per peccatuꝫ actuale q ratio hebetať ꝓcipue in agendis: q voluntas quandā ꝓnita tem habet ad malum: q difficultas bene agendi crescit q ꝓcupiscentia magis exardescit. Scōo peccatum inducit maculā aie: ut ad Ephe. v. dicit vt exhiberēt sibi glorioſam ecclesiaꝫ nō habētem

pri mor[le] nocumēta · sue mulea ∴

p pcēm mor[le] bonū nāe corrūpit et mnuit ∴

p bonū nāe q̄uine tñ dī.

p ūcm substāe pmi cē q̄ mor ... ara potenie.

p pcēm mor[le] maculat aiaꝫ ∴

Nō · qꝛ optic sunsum

maculam.i.peccatū mortale. Que expositio hꝫ pōt ex uerbis Hiero.de pe.dis.j.ubi dicit. Eccl'ia xp̄i ē nō hñs maculā neq; rugā. Qui ḡ peccator est aliq̄ sorde maculatus: nō de ecclesia xp̄i appellari: nec xp̄o subiectus dici:hec ille. Et loquit de macula peccati mortalis ut exponit in glo. Ruga aūt refertur ad scisma uel heresim. Pro cuius declaratiōe ē sciendū fm Tho. p̄ma scōe.q.lxxxvj. q. macula ꝓpie dicit in corpalib' q ad corpus nitidus pdit suū nitorē ex ꝓtactu alteri': sicut vestis: aurū:argentū:uel aliq̄d aliud hmōi. In reb' aūt spūalibus ad silitudinē hui' oportet maculā dici Dz aūt aia hois duplicē nitorē. Unū quidem ex refulgētia luminis nālis rōnis:p quā dirigitur in suis actibus. Aliud uero ex refulgeratione diuini luminis.s.sapientie ⁊ gratie: p quā ⁊ hō pficit ad bene ⁊ decenter agendum. Est aūt q̄si quidaz aie tactus: qñ inheret rebus aliq̄bus p amorem cōtra lumē rōnis ⁊ diuine legis:ut ex supradictis patet. Uñ ipm detrimentū nitoris ex tali ꝓtactu ꝓueniens aie: macula methaphorice uocatur.
Itē nota q aia nō inquinat ex rebus inferioribus virtute earū quasi agentib' eis in aiam: sz magis econuerso:aia sua actione se inquinat inordinate eis inherēdo ꝓtra lumē rōnis ⁊ diuine legis. Itez nota q actio intellectus pficit fm q res intelligibiles sunt in intellectu p modum ipi' itellectus: ⁊ iō intellectus ex eis nō ificit sed magis perficit. Sed actus uoluntatis consistit in motu ad ipsas res: ita q amor ꝙglutinat aiaz rei amate: ⁊ ex hoc aia maculat:quādo inordinate inheret: fm illud osee ij.facti sūt abhominabiles:sicut ea q̄ dilexerūt.
Macula aūt ista peccati remanet in anima etiaz trāseunte' actu peccati. Cui' rō ē: q̄a macula:sic dictū ē:iportat quēdā defectū nitoris p excessum a lumine rōnis uel diuine legis: iō q̄diu hō manz extra hmōi lumē: manet in eo macula peccati: Sed postq̄ redit ad lumen diuinum ⁊ ad lumen rōnis qō fit p gratiā:tūc macula cessat. Licet aūt cesset actus peccati quo hō cessat a lumine rōnis vel legis diuine:nō tñ statim hō ad illud redit in quo fuerat: sed requirit aliq̄s motus uoluntatis ꝓtrarius ⁊ distans p̄mo motui oppositus. Sicut si aliq̄s sit distās alicui p aliquē motum:nō statiz cessante motu fit ꝓpinquus:sed oportet q approꝑpinquat rediens p motū ꝓtrariū. Et ista macula nō est aliq̄d positiue i aia: nec signat priuationez solā:sz signat ꝑuationē q̄ndā nitoris aie: i ordine ad cām suā q̄ est peccatū:⁊ iō diuersa peccata diuersas maculas inducūt. Et ē sile de ūbra que est ꝑuatio luminis ex obiecto alicui' corpis ⁊ fm diuersitatem corpoꝝ obiectoꝝ diuersificāt mēbra.
Tertius effectus peccati:qui tñ est mltiplex.est reatus pene. Reatus autez importat meritū pene i.q homo sit dignus pena:hoc aūt est malū:q̄uis ipm puniri non sit malū. Facit aūt peccatū hoīē reū seu dignū multipliciq̄ pena:hiu' rō ē:quia quicq̄ contra ordinē aliquē insurgit ꝙsequēs ē ut ab ipo ordine seu a p̄ncipe ipsius ordis deprimatur Uidem' enim in rebus naturalib' q unū contrariū ueheñtius agit altero contrario supueniente ꝓpter q̄ aque calefacte magis ꝙgelātur ut dicit in.ij. methaurorꝝ. Luz autē peccatū sit act' inordinatus:manifestum ē q q̄cūq; peccat contra aliquē ordinē agit:et iō ab ipo ordine ꝙsequēs est q deprimatur:que quidem depssio pena est. Unde fm tres ordines quibus subditur hūana uolūtas triplici pena pōt hō puniri. Primo quidē subdit hūana natura ordini ꝓprie rōnis. Scōo ordini exteriorꝝ hois gubernātis.uel spūaliter ul' tpali politice seu economice. Tertio subdit uniuersali ordini regiminis. Quilibet aūt horꝝ ordinuz per peccatuz puertit:dum ille q̄ peccat:agit ⁊ contra rōnē: ⁊ ꝓtra legē hūanā:⁊ ꝓtra legez diuinā. Uñ triplicē penā incurrit. Unā quidē a seipo: qui est ꝙsciētie remorsus. Aliā vo ab hoie. Tertiā a do. De pena ꝓpria dic aplūs ad Ro.ij. Tribulatio ⁊ angustia i oēm aiam opantem maluz. Et Hiero. loquēs de aia dic. Caueat ne fiat meretrix ciuitas filia syon: ⁊ post trinitatis hospitiū saltent in ea demones.s.tēptationū:sirene.i. passiōes iordiate ꝙcupiscibiles: ⁊ ericij.i. motus irascibiles inordinati uel pūctiones ꝙscientie. Et hētur.xxij. q.v. si paulus. De pena ab hoie dic aug'.in li.de ciui. dei Pertinz ad innocentis officiū: nō solū alteri malū seu iniuriā nō iferre:sed ēt cohibere a peccato ul' punire peccatū.xxiij.q.v.nō ē innocentie.
De pena quā infligit de' dicit Hiero. Nō hoib' sed vitijs irascit deus: q̄ cū mutata fuerint:nō punit deus qō mutatū ē:de pe.dis.j.q̄obrē. Sed in vita ista aliq̄n deus punit peccatores: ut oñdat se hīe ꝓuidētia hoiuz ⁊ mala ei displicē. Aliq̄n nō punit sed expectat:ut oñdat clementiā suaz. Gratianus.xxiij.q.iij.

Qūo puniuntur damnati in alia vita:et de penis damnatorꝝ:et de cognitōe eorꝝ. Capi. .iij.

Deo puñtur pec

cator ꝓpter mortale: non solū in uita pñti sed etiam in alia uita. Et pena quidem tpali si ipm penituit ante mortem: ita q in gracia decessit: si hic non plene satisfecit: tunc enim qō residuum est debite satisfactōnis:soluit in purgatorio Unde Augustinus dicit Purgandus est igne purgatōis:: qui in alium seculum distulit fructum conuersionis.de.pe.di.vij.c.vl. Et de pena purgatorij hēs infra:ti.x.c.ij. Sed si moritꝰ ipenitēs:punit'a deo pēa eīna

Transcription of the marginal note: Treatus pene ē effectus pti.

Transcription of the marginal note: Purgatio purgatōis nō solū in ista vita fit in alia vita.

¶ pena infernj ē eterna.

Capitulū Tertium

Unde Math. xxv. dicitur. Ibunt hi in suppliciū eternuz. Et Aug⁹. de pe. dis. vij. Qui impenitens moritᵉ sine morte ⁊ eternaliter cruciat. Rō autez quare pena hec sit eterna: cuz culpa fuerit tpalis est sm Tho. prima scōe. q. lxxxvij. dā pena peccati ꝓportionat sm acerbitatē tā in iudicio diuino q̄ humano: sicut Aug⁹. dicit. xxi. de ci. dei In nullo iudicio requirit ut pena adequet culpe sm durationez. Nō. n. dā adulteriū uel homicidū i momento cōmittit: ꝓpter hoc momētanea pena punitur: sed q̄q̄z quidem ꝑpetuo carcere uel exilio q̄q̄z etiā morte: in qua nō considerat occasionis mora: sed potius q̄ in ꝑpetuuz aufert a societate viuentium. Et sic repūtat suo mō eternitatē pene inflicte diuinitus. Est aūt hec pena aliquo mō finita: ⁊ aliquo modo infinita. Pena. n. ꝓportionatur peccato. In peccato aūt duo sunt: quoruz unuz est auersio ab incōmutabili bono quod est infinitum. vñ ex hac parte peccatū est infinitum. Aliud qō est in peccato ē inordinata ꝓuersio ad cōmutabile bonū: ⁊ ex hac parte peccatum est finitum: quia ipsum bonum commutabile est finituz: tum qz ipsa ꝓuersio est finita: non. n. pūt esse actus creature infiniti. Et ex parte igit auersiōis: rīdet peccato pena damni q̄ est infinita: est enim amissio infiniti boni sm damna. Ex parte aūt inordinate ꝓuersionis. rīdet ei pena sensus q̄ etiaz est finita. De hac materia habes supra ti. v. c. iij. Ubi ponunt septē rōnes q̄re pena inferni ē eīna.

Est ergo prima .§. I.

⁊ principalis pena dānatorū: priuatio diuine visionis in ꝑpetuuz. Juxta illud Isa. vlt. Tollatur impius ne uideat glaz dei. Hec autez uisio: ut refert Aug⁹. de ci. dei. tāte pulchritudis ē: tātoq̄z amore dignissima: ut q̄buslibet ⁊ quātālibet bonis preditū sine hac ꝑtinus existimet infelicissimū. Hāc ꝑpationē visionis eē maiorē q̄ pena ignis: oñdit Crisost. sup Math. sic dicēs. Intolerabilis est gehēna. i. ignis inferni: uerū mille gehēnas ꝑponat dā: nil tale dicet q̄le ē excidi ab ipsa gloria ⁊ odio haberi a xp̄o. Et hoc intelligendū ē sm pe. i. iij. de carentia tali huius uisionis: q̄ ē cū sensu doloris: ꝑt ē in adultis: ⁊ nō ꝑt ē i paruulis de limbo. Rōnē grauitatis hui⁹ pene declarat Tho. in iij. dis. xxj. Quāto enī aliq̄d magis desideratur: tanto eius abnītia ē molestior. Et dā affectus desiderās sūmū bonū post hāc uitā ē ualde intēsus. Nam intellectus intelligit i generali magnitudiez maximā boni: nec affectus retardat mole corpis: cū iaz terminus aduenerit fruēdi ipo sūmo bono quo tñ videt se ꝑuari ⁊ in ꝑpetuū: hinc sūme dolet. Scōa pena dānatoruz: q̄ etiā excedit incomparabiliter omnē penā vite pītis: est pena ignis de quo xp̄s Math. xxv. Ite maledicti in ignē eīnū.

¶ pena dānatorū ē ꝑuatio diuīe uisionis. q̄ maxia ē pene igis.

Et Aug⁹. enumeratis multis peccatis mortalib⁹ sic ꝯcludit. Quisq̄s aliq̄ horū. s. peccatorū in se oñari cognouerit: nisi se emendauerit eterna illuz flamma cruciabit. xxv. di. §. alias ca. Ignis autez iste sm tho. in. iij. dis. xliij. nō dz intelligi metha phorice dictus: nec ignis imaginarius: sed uerus: corporeus: a quo aia patit: non eo ipso quo uidet ut quidā dixerūt: nec solū ex eo q̄ anima apprehē dit ipm ut nociuū sibi: sed ut instrumētum diuine iusticie. Qō quomō contingat sic declarat idem. Tho. Corp⁹ i spiritū naturaliᵗ agere non potest: nec aliquo obesse uᶫ ipm grauare: nisi sm q̄ aliq̄ mō corpi unitur. Sic enim inuenimus scriptum corpus qō corrumpitur aggrauat animā Sap̄. ix. Spūs aūt unit corpi dupliciᵗ. Uno mō ut forma materie: ut ex eis fit unū simplē. Et sic spūs unit corpi et unificat corpus: ⁊ a corpe aliqualiter aggrauatur. Spūs aūt hois uᶫ demonis: sic igni corporeo non unitur alio mō sicut mouēs mobili: uᶫ sicut locatū loco: eo mō quo incorpalia sūt i loco Et sm hoc spūs incorporei creati: loco diffiniūtur ita in uno loco exīs: q̄ non in alio. Quāuis aūt res corporea ex sua natura habeat: q̄ spiritū īcorporeū loco diffiniat: nō tñ habet ex sua natura q̄ spiritū incorporeū loco diffinitū ōtineat: ut ita alligetur illi loco: q̄ ad alia diuertere nō possit: cū spiritus non ita sit in loco naturaliter q̄ loco subdatur: ſz hoc superadditur igni corporeo in q̄tū est instrumentum diuine iusticie indicantis: q̄ detinet spiritum: et ita efficitur ei pena: uel retardās eum ab executōne ꝓprie uoluntatis: ne. s. possit opari ubi uult: ei sm q̄ uult. Et hūc modū ponit Grego. in. iij. dialigoz. Exponens enī quomō ē: q̄ anima incendium expiendo paciatur sic dicit. Dum ueritas peccatorem diuitem damnatum ī igne phibet: quisnā sapiēs reprobos animas teneri ignib⁹ neget. Et hoc etiam Julianus dixit ut in littera magister dicit: si viuētis hominis incorporeus spūs tenetur corpore: cur nō etiam post mortem corporeo igne teneatur. Aug⁹ etiā. xxj. de ci. dei dicit: q̄ sicut aia in hominis ꝓdicione iungitur corpi: ut dans ei uitam: quanuis illud sit spirituale: hoc corporale: ⁊ ex illa ꝓiunctione uehemētez concipit amorem ad corpus. Sic ligatur igni: ut accipiens ab eo penā: ⁊ ex illa cōiunctione ꝓcipit horrorem. Oportet ergo omnes ꝑdictos nostros in vnū colligere: ut sic perfecte videat quō aia ab igne corporeo patiatur: ut. s. dicamus q̄ ignis sm naturaz suam habet: q̄ spiritus incorporeus ei cō iungi possit: ut loco locatum. Sed in quantum est instrumentum diuine iusticie: habet ut ipsum spiritum quodāmodo retineat alligatū: Et i hoc veraciter est ignis ille spiritui noxius: ⁊ sic anima ignem ut noxium sibi uidens ab igne cruciat: vñ Greg⁹. in. iij. dialogoz: ista oia ꝑ ordinez tangit:

¶ ignis mat̄ialis ē uer⁹. corporeus. et nō imaginarius

¶ corpus agit in spm.

¶ spūs unit̄ corpi dupl̄r.

vt ex p̄missis auctoritatibus ei⁹ patet. Idē tho. in qō libet. dic. Uidem⁹ spūz corpi alligari qñqz naturaliter ut aīa corpi: qñqz ꝺ̄ꝺam supioꝝ uirtute: sicut p̄ virtutē supioꝝ demonū inferiores demōes alligant arte necromātie: imaginib⁹: uel anulis: vel hui⁹ rebus: multo magis uirtute diuina demōes l'aīa alligari p̄nt igni corporeo: ut ab eo assumat penam. Pe. aūr in. iiij. dis. xxi. sic dicit. Ignis iste corpor⁹ agit in aīam sui similitudinē imprimendo qua apphensa aīa affligit ueriſſime: multo magis q̄ affligebatur in corpe ex ignis agentis in corpus apphensione. Ille āt ignis corpor⁹ duplicit pōt ꝓsiderari: aut put ē instrumentū nature: et sic agē pōt in corpus nō in aīam. Aut put ē instrumētū diuine iusticie: et sic agit in aīam imprimendo illi speciē suā uelit nolit. Et inde ē q̄ aīa affligit: quia violenter illa specie informat: et p illā a suis opatōnibus impedit et retardat: hec ibi. Et Richar. in .iiij. ponēs istā passionē aie ab igne utrūqz tāgit .s. q̄ patiat ex hoc: q̄ illi igni alligat: et q̄ spēs ip̄i⁹ ignis uiolent in ipa imprimat: p quā passionez ab alijs opationib⁹ impediat. Et idē modus ē in punitione demonū in ipso igne. Qui etiā q̄cūqz vadant: uel cū apud nos moꝛant: dicunt secū ignez portare: ꝺa ista specie uel similitudine ignis semper intellectus eoꝝ informat: q̄ cognoscūt se illo igne alligatos: vñ maxie affligunt: sic et captiu⁹ qui ad horā exiret carcerē: sciēs se oīno illuc reuersurum et i ppetuū deputatū: nihilomin⁹ tristi remanerz.

In ultima vero resurrectione reassumēt et ip̄i dānati corpa sua ꝓpria virtute diuina resuscitata: vt sicut corpe et aīa deū offenderūt: ita in utroqz patiant. Et ꝺa p q̄ peccat q̄s: p hec et torquet: vt dicit in li. sapi. cū ipsi dānati p sensibilia peccaue runt inordinate amādo: iō ꝓgruent ab igne sensibili in utroqz patiant: cū etiā ip̄e amor inordinat⁹ ignis methaphorice dicat. Unde adamāt⁹ dicit. Ignis libido est: ignis auaricia ē rē. de pe. dis. iij. inter hec. Erūt āt ip̄a corpa incorruptibilia simpliciter. s. fm substantiā sed corruptibilia fm q̄d .s. corruptione accīli uel passione alteratiōis materialis ul' imaterialis p quā corrūpet oīs q̄es et delectatio corpalis in eis. Cā āt incorruptibilitatis eoꝝ fm substātiā p̄ma et p̄ncipalis ē ordo diuine iusticie: q̄ utiq̄ igne ifernali ad corruptionē accidē talē. i trāsmutationē fm qualitates imateriales: et passio erit i recipiendo nō in abiciēdo: sic ocul⁹ patit a similitudine recepta in eo. Scōa cā et q̄si instrumētalis ē ordo nature: ꝺa deficit actio prime cause nālis. i. mot⁹ rei q̄ tūc n̄ erit. Exēpla ponūt doctores de salamādra q̄ viuit i igne: et ò q̄busdā vermibus q̄ nō nisi in aqua bulienti. Aug⁹. etiam plura ponit in de ci. dei li. xxi.

p̄ gō ns mstrū. agit in corpe. ut est instrumētū nate. et agit in aīa. ut ē instrumētū diuīe iustē.

p̄ In fm nō sūt ne bre q̄.

p̄ In fm erit flē dus.

p̄ In mſp nō ois immūdi cia.

p̄ In rone ultiē reassumēt dānati in cor sua.

p̄ penaꝫ dānatoꝝ sūt diuse.

dicit Pe.in.iiij. q loq̄ possum⁹ de statu reprobo rum post iudicium et añ. Nā post iudicium erit ꝓpletus terminus et ꝓsumatō oīuz bonoꝝ et ma loꝝ uñ non erit iam augm̄tū quo ad meritū uel p̄mium: siue ēentiale siue accītale: añ iudiciū vo nō ē pfecta ꝓsumatō bonoꝝ ꝛ maloꝝ. Uñ dubiū ēe p̄t utꝝ reꝓbi adhuc demereant. Uidet enim q̄busdā q demereāt supplitiū accītale ñ ēentiale: Alijs uidet q neutꝝ. Jā eni acceperūt diffinitiam sniaz: ꝛ sunt in termino uie. No sil̄r aūt est in de monibus q̄ hñt officiū exercēdi hoies pp qō non sunt deducti ad terminū uie: ꝛ sic in eis augeť pe na accidentalis usqz ad iudiciuz. Erit ꝛ in eis vermis. Juxta illud Judith vlt. Dabis ignem et vermes in carne coꝝ. Et q̄uis Aug. in. xxi. de ci. dei dimittat sub dubio si in inferno erunt v̄mes materiales uel non: dicit tñ Rich. in. iiij. dis. ulti. q̄ cōiter tenetur q nō: q vegetabilia ꝛ bruta non remanebūt p pniaz: ergo vermis intelligit in scri ptura sacra remorsus ꝓscientie: quo ꝛ si p̄ncipal̄r ꝛ imediate affligit aīa eo tñ ex ꝓsequēti ꝛp q̄ndaz redundantiā affligitur caro. Uñ caro dānatoruz affligetur ab exterioꝛi ꝛ interioꝛi. Et ꝓbat idē Ri char. q ista pena vermis. i. remorsus ꝓsciētie: erit maioꝛ q̄ pena ignis. Nā anima nō ē apta pati ab igne ex ꝓpria vtute imediate: sed in q̄tū est instru mentū diuine iusticie. Patit āt ex p̄dicto uerme remorsus imediate ꝛ p se. Est āt p̄ntioꝛ aīe v̄mis q̄ ignis ꝛ ꝓiunctio fortioꝛ. de septēplici pena dam natoꝝ habes ēt supra ti. ij.

Si aūt queratūr .§.III.

Utꝝ dānati sciāt q̄ circa nos agūt i mūdo. Circa hoc dic̄ Pe. in. iiij. Q. duplex ē modo⁹ cognoscēdi p se l̄ p alteꝝ. Modus cognoscēdi p se duplex ē. Un⁹ ē q̄ cognoscūt p̄ntia ꝛ mānifesta. s. p sciaz. Alī q̄ cognoscunt abnītia ꝛ occulta. p ꝓiecturas. Per alteꝝ duplicīr: aut per infusionē superioꝛis: aut p relationem paris siue inferioꝛis. Primo modo re ꝓbi nō cognoscūt mūdana q: cognitio talis fit p acceptionez a rebus: huiusmodi vero acceptio nō pōt fieri in q̄tacūqz distantia. Scōo cogscūt ꝓiecturādo statū viuentiū p̄ntem ex statu p̄terito in quo eos uiderūt. Tertio cognoscē p̄nt si deus vellet eis reuelare. Quarto ēt mō cognoscūt p re uelationez demonū uel aīaꝝ quotidie ad eos de scēdētiū. Uñ Aug⁹. xiij. q. ij. dicit. Fatendū ē q̄dē nescire moꝛtuos q̄d hic agať dū hic agit: postea vo audiť ab eis q̄ hinc ad eos moꝛiēdo pgūt: non q̄dē oīa: sed q̄ sinunt: etiā isti meminisse: ꝛ q̄ illos quib⁹ hec indicant oz audire: p̄nt etiā ab āgelis: q̄ reb⁹ q̄ hic agunt p̄sto sūt: audire aliq̄d moꝛtui.

Uidēt etiā ip̄i dānati gl̄iam beatoꝝ fm Richar. in iiij. usqz ad diez iudicij: non tñ ꝓprie nec spāli mō: q: uisio ꝓprie ē cognitio sincera ꝛ clara. Sic .n. nō posset uideri gl̄ia beatoꝝ: q̄n uideant beati ꝛ ip̄e de⁹ eos beatificās. In generali tñ ꝛ partim in spāli cognoscūt gl̄az beatoꝝ q̄si argumētādo. Nullū. n. uidēt dānatū q̄ tenuerit fidem ꝛ bonos moꝛes: vñ cogit intellectus coꝝ assentire q uera ē sacra scriptura: ꝛ ex ꝓsequēti q beati hñt bona q̄ eis i sacra scriptura ꝓmittunt: ꝛ hoc cognoscunt nō tñ in generali: sz parti ēt in spāli: q̄uis non in rōne pure spāliss̄ima: q sint tāta q lingua hoīs ea nō possit enarrare. Et de hmōi cognitiōe tristāt dānati ꝓp̄ inuidiā felicitatis aliene: ꝛ carentiā be atitudinis ꝓprie. Sz p⁹ iudiciuz dānati hāc cogni tionē nō habebunt: eo q ad ꝓpas penas q̄si tota liter coꝝ ꝓsideratio flectet: nisi forte hoc sciant in esse generalissimū ꝛ ad hoc inducit auctoꝛitatez Greg. in omel.

Jtē si queratūr .§.IIII.

Utruz aīe defūctoruz p̄nt ad nos veire. dicit. Au. xiij. q. ij. c. fatenduz. q multi ad viuos aliq̄s ex mō tuis venire credunt: sic ecōuerso pauluz ex viuis i padisuz raptuz eē scriptura diuina testat hec ille. Luz autez venerint ad nos: ad hoc vt sentiantur. oz q assumāt aliq̄ō coꝛp⁹: puta fātasticuz seu de aere formatuz. Uñ dicit Ricar. in. iiij. q aīa sepa ta p̄t p vtutē suaz naturalez mouē aliq̄ō coꝛpus ō loco ad locū: nisi ꝓhibeat a superioꝛi vtute. Jn aīa eni sepata ē virtus motiua fm locū. ꝛ virtuosioꝛ ē sepata q̄ coꝛpi vnita: ꝛ cū coꝛpi cōuptibili vnituꝛ hoc p̄t q̄ō tñ aggrauat aīaz: mlto forti⁹ hoc p̄t cū sepata ē ab eo: Uñ Gre. in. iiij. dialagoꝛuz narrat germanuz ep̄m capuanū iuenisse paschasiuz defū ctū ꝛ obseq̄ntē in balneis. Cū g aīa illa ñ eēt illius coꝛpis forma: ꝛ tñ ip̄z mouebat: patet q aliq̄n aīa sepata mouz aliq̄ō coꝛp⁹ fm locū. Nec ē dicēduz ut aliq̄ dicūt q eēt āgelus bon⁹ uł malus in specie paschasij: q: hoc faciendo ille paschasius faciebat pniaz suā: nec tñ fuit idē coꝛp⁹: cuius aīa paschasij vera forma. Aīa. n. sepata ꝓhibeť diuina virtute mouē illō coꝛp⁹ cuius fuit forma: ꝛ qōcūqz aliud coꝛp⁹ q̄ō pōt aīari aīa rōnali: ꝛ ēt coꝛpa brutoꝝ: ne eēt hoīb⁹ occasio ruēdi i uilē ꝛ horrēdū erroꝛē opinātiū itellectiuū posse trāsire de coꝛpe i cōpus ita q succesiue sit ꝓpus motoꝛ coꝛpuz diuersoꝝ ꝛ q̄libz aīaz q̄libz coꝛp⁹ igredi posse: ut pictago rice fabule dicūt. Jtē nota fm Tho. in. iiij. q aīe separate si sūt beate: i libertate sua ē venire in mūdo ꝛ apparē vbiqz tñ uidētes gl̄az dei sic āgeli facti. Sz si sūt dānate ñ ē i p̄iate coꝝ exire de in ferno: sz ex spāli dei dispēsatiōe ꝛ p̄missu circūferē te secū infernū q̄cūqz pgūt. Et hoc usqz ad diem iudicij. Nā postea nec damnate aīe nec demones inde poterunt exire. Sed nec credēdū est ita sepe apparere beatos uel damnatos sic dī. Naz aliq̄n angeli sancti apparent in persona beatorum: et

¶ Jnferum uermes ē remorsꝰ ꝯsciē.

¶ Dānati sciūt ea q̄ fiūt circa nos agūt.

¶ Fiūt defunctoꝝ p̄nt ad nos uenire.

¶ Anīe sepate nō p̄t mouē aīal. nisi in eo ingredi.

¶ Inter aiam bti ꝛ dānatoꝝ ē dū in captiuitate.

¶ Aiam bti ꝛ dānatoꝝ. nō sepe apet̄ sz angli sic in p̄ bti ꝛ. et dic in spē dānatī ad deripiendū.

diabolus in specie dānatoꝝ ad decipiendum.

¶ In inferno nulla ē redēptio.

Sciendū vlterius: qz aīe dānatoꝝ ad infernum finaliter deputate: qō ē in oīb⁹ fm legē cōem: de penis inferni liberari nō pñt: qz in iferno nulla ē redēptio vt dīc Job. Unū ⁊ Hiero. dicit. Cum añ tribunal xp̄i uenerim⁹: nec Job nec Daniel nec Noe rogare pñt ꝓ quo: sed unūquenqz portare onus suuz xiij. q. ij. in pñti. Qō dicit Hianus i. §. se. eē intelligendū de ipenitētib⁹: de q̄bus ꝓpheta dicit: nō dabit deo placationē suā nec pciū redēptiōis aīe sue: ⁊ iō frāt nō redīmet eum: sed laborabit in eternū ⁊ viuet in finē. Cōtrariū credere ē hereſis origenis qui dixit oēs dānatos liberandos: ut refert Aug⁹. in. xxi. de ciui. dei. Nec obstat de traiano: qui ut dicit Damascen⁹: eductꝰ fuit de iferno orationib⁹ Gregorij. Nā fm tho. in. iij. estimari pōt q aīa ista nō cēt ad infernū finaliter deputata.

¶ De cañ tripartito opinio sti thō.

Quāuis enī fm pñtem iusticiam ꝑ ꝓpriozū meritorū esset in inferno: tñ fm causas superiores quibus preuidebat ad uitam reuocandus: de⁹ aliter erat facturus ultra legē cōem: p speciale ꝓuilegiū ꝓcessum illi: ⁊ sic reuocatus ad uitam credit per gratiā ꝓuersus obtinuit. Sed nec aliq̄ modo pñt iuuari p nos ipe aīe dānate: quocunqz suffragio: ad diminutionē eoꝝ pene: uel intermissionē vel ipsoꝝ ꝓportationē: ut declarat Tho. in. iij. Et q̄ dicit Aug⁹. xiij. q. ij. tempus. s. q quibusdā ꝑsunt suffragia: aut ad hoc ꝑsunt ut sit plena remissio: aut certe vt tolerabilio: fiat ipsa dānatio: dicūt Tho. Pe. Rich. q dānatio nō sumitur ibi ꝑ pena infernali: sed pena purgatorij: ad quā ēt pōt dici damnari qui illuc accedit. Et qō dicitur in glo. ibi: q elemosyna facta ꝑ eo qui decessit in mortali: qui est mediocriter malus: ualet ad mitiorem penam: ⁊ per qōlibet suffragium diminuit de pena: non in tanta quanta dimissa ē ꝑ ꝓcedēs simile suffragiū sed in tanta ꝓportione ita q̄ sem per aliq̄d remaneat de pena. Falsa est illa glo. q̄ ad duo. Primo quidez quia mediocriter malus nō dicit ille q̄ moritur in peccato mortali: sed bonus q̄ moritur in statu gratie: qui tamen deficit a perfectiōe iusticie: ⁊ ꝓpterea etiā dicitur mediocriter bonus. Sed mediocriter malus dicitur idem ipe ab augustino: quia deficit a cōpleta rōne malicie cū nō habeat mortale fm Pe. in. iij. Scōm ē q diminuatur aliquid de pena dānatis p suffragiū Nam si hoc vm cēt: sequeret q tot possent fieri q oīno liberaret qō ē falsū fm tho. i. iij. In uita añ pñti remittit qōcūqz mortale: dūmō uere peniteat. Nec ē. n. differētia fm tho. in. iij. inē spūm carni vnitū: ⁊ sepatū: qz spūs carni vnitus ē susceptibilis pnie: nō añ spūs sepatus. Unū damascen⁹ Hoc est homini moꝛs qō angelo casus. Hinc per ꝓphetam Ezechielē. c. xviij. dñs ait. In quacūqz die ꝓuersus fuerit peccator ⁊ ingemuerit peccato

¶ Pena dapnā⁹ nō mynuy pꝛ p suffragia.

¶ Pena dānatoꝝ nō remittit̄ ꝑ pnias.

¶ Pauci ꝑ tō magis expectāt tanto dei ⁊ pus tra.

rum eius non recordabor. Et Crisō. in lib. de reparatione lapsi dicit. Talis mihi crede: talis est erga homines dei pietas ut nunq̄ respuat homis penitentiam: si ei pure ⁊ sincere ⁊ simpliciter offeratur. Etiam si ad summū quis peruenit malorum: ⁊ inde reuerti velit ad uirtutis uiam: suscipit libenter: amplectitur ⁊ omnia facit: quatenꝰ ad priorem reuocet statum: hec ipse de pe. dis. iij. talis. Ut ergo euadat penas eternas: oportet hic peccatorem penitere. Unde Hiero. O peccator satisfacito deo in confessione penitentie: nō expectes ut humiliet te cusarsatayn. i. diabolus: ⁊ ab inuito necessitatez extorqueat: sed preuenit tortoris istius duritiam: quia si te ipse correxeris: si te emendaueris: pius est deus ut remittat: de pe. di. i. vide. Sine penitentia aūt mortale remitti non pōt. i. ꝓ tritione. Dicit. n. regula iur. Penitenti venia nō daꝛ nisi correcto extra de reg. iur. Et aug⁹. Neminem putes ab erroꝛe ad vitatē a q̄cūqz magno uel paruo vitio sine pnia posse peruenire. Ita ipartiꝛ a deo largitas mie: ut non dimittaꝛ seueritas discipline: de pe. di. i. neminē. De mō aūt penitēdi habes i scōa ⁊ tertia parte. Quāto autez peccatoꝛ magis expectaꝛ ad penitentiā ⁊ nō reuertitur: tanto durius punit. Unū Ualerius. Lento quidem gradu diuina ꝓcedit ira: tarditatēq̄z supplicij grauitate cōpēsat. Et Hiero. Moderatio dei ac pietas solū nīm reditū querit: ac nos cupit lōga sua benignitate saluare. Q̄ si nō ꝙuertimur si duri colli sum⁹: si usq̄z in finē i peccatis pseueramus: assidue peccātū nō miseret de⁹ di. xciij. dya coni. Et q: oīa mortalia hñt ꝓnexionē ad inuicez ex pte auersionis. Unū principaliꝛ ē grauitas pcti q: oīa auertūt a deo fm Tho. in. iij. Jō non pōt quis penitere de vno sine altero. Alia enim cum sit simplex: ñ potest ex pte auerti ⁊ ex pte ꝙuerti. Per qōlibet aūt mortale aīa auertiꝛ a deo t Unde Greg. Falsas pnias dicimus: cum sic descenditur ab uno precato: ut non descendatur ab alio. ō. pe. di. v. falsas. Cum aūt penitet quis uere de omnibus mortalibus: remittuntur ei peccata q̄tum ad maculā: quia. s. sibi restituitur gratia: et q̄tū ad debitū pene eterne. Renanet tñ obligatus ad penam tpalem coīter. Peccatum enim mortale fm Pe. in. iij. tollit qō est ꝓtra equalitatem iusticie: dum ultra debitum usus est ꝓpria uoluntate: subtrahendo debitum obsequium. Restituta ꝙ amicitia quia se humiliauit et petijt ueniam ꝓmunit remanet obligat⁹ ad soluēdū ōbitū pene tpalis: ad. recō pēsādū iniuriā: ⁊ satisfaciēdū iusticie lese: qō soluit postea p opera satisfactoria. Posset tamē fm doctores ēe cōtritio tāta: q̄ sufficeret ad delēdū oēm culpā ⁊ penā. Exēplū i latrōe. ō. pe. dis. j. importuna. Et exēplū ō illo q̄ abstulit ꝓximo decē. Dic cū fecerit contra amiciam et contra iusticiā. si veniā

¶ Ptō h bary. pena ē nah. remanet obligat⁹ a pena tpāli.

petit humiliatus dicit Iesus iniuriaz tibi remitto sed volo q̄ restituas meū: ⁊ si nō potes mō i futu rū paulatiz facies. Possz tū ita ⁊ taliter hūliari: ⁊ille Iesus esse ita diues ⁊ liberalis: q̄ ēt debitum dimittēt ⁊ nō solū iniuriā. Sic accidit ō offendēte deū. Et q̄ p̄ remissionē culpe remaneat q̄s obligatus pene tp̄ali: habes exēplū i dauid. Cui post q̄ dictū fuit ve penitēti. Dns trāstulit pcm̄ tuum: tū ppt ipsuz sustinuit magnā tribulatōez ⁊ psecutōez filij: qō notat Hreg. de pe. di. i. Si pcm̄. vbi dicit: q̄ delictū de' sine vltiōe nō patit. Aut. n. hō punit p seipsū: aut de' cū hōie. s. vel p tribulationes vel postea in purgatorio. Qō. n. nō faciet ad plenū satisfactionis debite p̄ pccis mortalib': in purgatorio soluet: vel ēt p̄ vēialib'. Et de his mō dicendū. s. de venialibus.

Titulus decimus de pcco veniali. Quid dicatur peccatū veniale: ⁊ ō nocumētis eius. La. i.

Eniale dicitur a venia. Potest ergo dici aliquod peccatū veniale tripliciter: fm tho. p̄ma scōe. q. lxxxviij. Uno mō q̄ ē veniā p̄secutū: ⁊ sic mō tale p' penitētiā dicit veniale. Unde Augu. dicit. Fit veniale per p̄fessionē qō erat crīminale i operatione: de pe. di. i. Et hoc dicit veniale ex euentu. Secūdo modo dicit veniale qō hz i se vnō veniā p̄sequat: vel totaliter vel in parte. Jn pte q̄dē sic cū hz aliqō diminuens culpā: vt cum fit ex infirmitate vel ignorātia. Et hoc dicitur veniale ex cā q̄uis sit mortale. Unde Liprian': q̄ post vitatem manifestā p̄seuerat prudens ⁊ sciens. s. in errore de aliqua mā: tā non in venia ignorantie peccat. Presūptione enizatq̄ obstinatione quadā nitit cum a rōe supat. di. viij. c. p̄suetudo. Tertio mō dicitur veniale: q̄ nō hz in se vñ nō cōsequat venia ex toto: sed faciliter dimittit: q̄. s. nō tollit ordinē ad vltimū finē. vñ nō meret penā eternā: sed tēporalez. Et de his itelligitur illud Bede. Pcca que ex ignorātia vel infirmitate cōmittit: dicit ⁊ p̄cipit alterutrū cōfiteri. s. Jaco. v. q̄ facile remittunt. di. xxv. §. Crimis. Ubi dicit glo. ⁊ bñ. q̄ loq̄tur de venialib' q̄ p̄nt laico cōfiteri: ēt oblata copia sacerdotis. Nūq̄ tū ē necessariū ipa vel alia laico p̄fiteri. Unū ly p̄cipit pōit p̄ p̄sulit seu exhortatur. Et sic sanit. xxiij. q. iij. Builiari'. Hoc āt dicit veniale ex genē: ⁊ de hoc nūc loq̄t qō distinguit p̄tra mortale. pccoz g̃ actualium aliqō dicit mortale ex genē: ⁊ aliqō veniale ex genē: fm q̄ genus vel species actus determinantur ex obiecto. Cū enim volūtas ferī in aliqō q̄ fm se repugnat charitati dei vel proximi: p quā hō ordinatur in vltimū finē: tūc peccatū ex obiecto suo hz q̄ sit mortale. Et ex genere suo est illud mortale: sicut

p̄ p̄m̄ venyale trī p̄ dicit.
p̄fiteri laico nūquid ē necid.

blasphemia dei: piuriū: homicidiū: ⁊ huiusmōi. Qñq̄ āt volūtas ferī i illud q̄ i se cōtinet inordinationē aliquā ōi ⁊ p̄rimi vt vbū otiosū: risus imoderat' ⁊ huiusmōi. Et tale ē veniale ex genē suo: ⁊ ab Aug. ponunt multa de his q̄ sunt venialia ex genē suo. xxv. di. §. Alias ea. Uerz q̄a act' mōales accipiunt rōez boni vel mali nō solū ex obiecto: sz ēt ex dispōe agēt̄: ptingit qñz vt q̄ō ē veniale ex genē suo rōe obiecti: sit mortale ex dispōe agētis: vtputa vbū ociosū dictū ad inducendū ad fornicationē. Et ecōuerso. s. q̄ō est mortale ex genē: fit veniale ex dispōe agentis: ppter hoc. s. q̄ ē act' impfect'. i. nō deliberat' a ratiōe: vt cogitatio de adulterio cui nō assētit i rōe ō his clarī'. j. dicet.

p̄m̄ venyale. aliqñ p̄ ēē mor-le et mor-le p̄ ēē venyale.

Veniale pcm̄ scōz. §. i.

Tho p̄ma secūde. q. lxxxix. cōmitti non potuit in statu innocētie vt cōiter ponitur. Qō non est sic intelligendum: q̄ illud qō est nobis veniale: si ipe adam cōmitteret esset ei mortale p̄opter altitudinē sui status: q̄ nō potuit esse q̄ cōmitteret aliqō quod de se est veniale: antēq̄ amitteret integritatem illius status peccando mortaliter. Ratio. n. huius est: quia peccatum veniale in nobis contingit: uel p̄opter iperfectionem actus sicut subiti motus in genere mortalium: vel p̄opter inōdinationē existentez circa ea que sunt ad finem: seruato tamen debito ordine ad finem. Utrūq̄ aūt horz cōtingit ppter quēdam defectum ordinis: eo q̄ inferius nō cōtinet firmiter sub superiori. Jn statu autem innocentie erat ordinis infallibilis firmitas: vt semper inferius contineretur sub superiori. i. sensualitas sub ratione q̄diu sūmuz hominis. i. ratio cōtineretur sub deo: vt Augu. dic in xiij. de ci. dei. Et q̄a maior est perfectio angeli q̄ hominis i primo statu sequitur q̄ si homo in statu innocentie non potuit peccare venialiter: vt dictum est: nec angelus potest peccare venialiū. Angelus enim si est bonus: non mouetur ad ea que sunt ad finem: nisi in ordine ad finem debitum qui est deus: ⁊ ppter hoc omnis eius actus est actus charitatis: ⁊ sic in eo non potest esse veniale. Angelus vero malus nō mouetur in aliquid nisi in ordinem ad finem peccati superbie sue: ⁊ sic in omnibus peccat mortaliter: quecūq̄ propria voluntate agit. Secus de appetitu naturalis boni: qui est i eo. Et quāuis venialia videātur quādoq̄ ea que p̄curāt demones cōmitti ab hominibus: tamē hoc faciunt vt sic homines ad sui familiaritatem adducant: ⁊ inducant ad mortale. Unde in omnib' talibus mortaliter peccāt: propter intentionem finis. Item primi motus in infidelibus non sunt mortalia: vt quidam dixerūt: sz venialia si eis nō p̄sētiat. Huī rō ē duplex fm Tho. p̄ma scōe. q. lxxxix. arti. v. Prima quia

sensualitas ñ potuit eē subiectū mortalis peccati Est āt eadē natura sensualitatis i ifidelib⁹ sicut in fidelibus. ⁊ sic non potest esse: q̄ p̄m⁹ mot⁹ sēsualitatis i ifidelib⁹ sit mortale. Scōa ē quia dignitas psone nūq̄ diminuit peccatū: ſz magis adauget vñ peccatū nō ē min⁹ i fideli q̄ i infideli: ſz multo magis vt ptz ad Hebre. x. ⁊ hoc etiā exp̄sse colligi tur. xxj. q. i. Scim⁹. Peccatū veniale ē ipossibile q̄ sit i aliquo cū origiali solo absq̄ mortali. Cuius rō ē ꝑm tho. p̄ma: scōe. q. lxxxix. arti. vi. Quia añq̄ ad ānos discretōis q̄s pueniat. defect⁹ etatis ꝓhibēs vsū ratōis excusat eū a mortali. vñ multomagis a veniali: si cōmittēt aliq̄ cū q̄ ex genere suo sit tale. Hoc etiā exp̄sse habetur. xv. q. i. §. cū aūt ea. Cū vero vsū ratōis habē incipit: nō oīno excusat a culpa venialis ⁊ mortalis peccati. Sz p̄ mū q̄ tūc homi cogitādū occurrit ē deliberare ó seipo. ⁊ si quidē seip̄m ordinauerit ad debitū finē: p grāz ꝓsequet̄ īmissiōz origialis peccati. Si vo ñ ordinet seip̄m ad debitū finē: fm q̄ i illa etate est capax discretōis. peccabit mortaliter. nō faciens q̄ in se ē. Et ex tūc nō erit i se peccatū veiale sine mōtali. nisi post̄ totū fuerit sibi p gr̄az remissū.

Et nota q̄ primi .§. II.

mot⁹ peccatoꝝ q̄ sūt i sēsualitate sūt venialia. Dicit enī magister scōo sen. dis. xxi. q̄ tēptatio a carne nō potest eē absq̄ peccato. Sz q̄cūq̄ ē p̄mus motus ē tēptatō a carne. ergo p̄m⁹ mot⁹ ñ potest eē sine peccato. Pro cui⁹ declaratōe dicit tho. in quolibz. q̄ mot⁹ ipportat inclinatōz quādā ad terminū. q̄ q̄dez inclinatō ptinet ad appetitū in hūanis actib⁹ In hoie autē trplex appetit⁹ ē. Un⁹ q̄dē naturalis. fm q̄ vis appetitiua ptinet ad aiam vegetabilē. que hz vim digestiuā ⁊ expulsinā ⁊ retētiuā. Scōs appetitus est sensualitatis. q̄ mouet fm apprehēsionē sēsus. Tertius appetit⁹ ē volūtat⁹: q̄ mouet ꝑz iudiciū rōis. Pcēm āt q̄ hz rōez culpe de q̄ nō loquit: nō pōt eē nisi in actu volūtatis: q̄ sez ē aliq̄liter in potestate peccātis. Act⁹ āt appetit⁹ nālis nō subiacet impio rōis: sic nec act⁹ aliaꝝ potētiaꝝ vegetabiliū aie. Et iō i actu tal⁹ appetit⁹ ñ pōt ꝓsistē culpa: sic q̄ hō eſuriat l̄ scitiat absq̄ culpa ē. ⁊ idē dicēdū ē in alijs huiusmōi. Sz act⁹ appetit⁹ sensitiui subiacz ipio rōis: q̄a rō p̄ueniēs ipsū: pōt eū ipare vel ēt ipedire. ⁊ iō talis motus pōt iā hē rōez culpe: ⁊ si sequat̄ iudiciū rōis potest eē pcēm mortale: sic mot⁹ exterioꝝ mēbrorū a rōe ipati. Si āt p̄ueniat iudiciū rōis ē q̄dē pcēm: si tendat in aliq̄ illicitū: q̄ i ptāte hōis fuit ip̄m cohibere. ē tñ veniale pcēm ⁊ leuissimū vt pz per augu. xij. de trini. Et hic dī p̄m⁹ mot⁹ pcī. mot⁹ āt supior⁹ appetit⁹. i. volūtatis ꝓ̄s iudiciū rōnis: iā pōt esse pcēm mortale. Et si dicat q̄ nemo peccat i eo q̄ vitare nō pōt: vt. xv. q. i. §. ij. Sz ꝓcupiscētia vitari nō pōt: Rndeo: q̄ ꝓcupiscētia nō pōt vitari sic q̄ nullus mot⁹ isurgat: q̄ dū resistit vni insurgit .alius P̄nt tñ vitari singuli. ⁊ ex hoc q̄libz hz aliq̄d de rōe pcī: ſz nō hēat rōez pfecti peccati q̄ est pcēm mortale.

Insuper q̄ritur si .§. III.

veniale possit effici mortale. Rñ. Tho. p̄ma scōe q. lxxxviij. arti. iij. q̄ veniale fieri mortale pōt intelligi tripliciter. Uno mō sic q̄ idē act⁹ numero possit esse pcēm veniale: ⁊ postea mortale: ⁊ hoc nō pōt esse: q̄ pcēm p̄incipal⁹ cōsistit in actu volūtatis: sic ⁊ q̄libz act⁹ moralis. vñ nō dī vn⁹ actus moraliter si volūtas mutat: q̄uis ēt actio fm numez sit ꝓtinua. si āt volūtas nō mutet: nō pōt eē q̄ de veniali fiat mortale. Alio mō pōt itelligi vt id q̄ē veniale ex genē fiat mōtale: ⁊ hoc q̄dē possibile ē i quātū ꝓstituit i eo finis: vel in quātū refertur ad mortale peccatū sic ad finē. Sic cū q̄s dicit vbū ociosū intēdēs p hoc iducē ad fornicationē ⁊ p istū scōm modū intelligit illud dictū aug. Nullū pcz ē adeo veniale q̄ nō fiat criminale. i. mōtale dū plz. di. xxv. §. crimis. Et itelligit de ꝓplacentia fruitōis: cū. s. ibi ꝓstituit finis. Tertio mō pōt intelligi ita q̄ multa venialia pcā ꝓstituāt vnum pcēm mortale: q̄ si sic intelligit q̄ ex multis pcīs venialib⁹ integraliter ꝓstituat vnū pcēm mortale falsū ē. nō. n. oīa pcā venialia de mundo p̄nt hē tñ de reatu: q̄tuz vnū pcēm mortale: q̄ pz ēt ex pte duratōis. Q̄ pcēm mōtale hz reatū pene eternē. pcēm āt veniale reatū pene tp̄alis: vt dictū ē. Pz ēt ex pte pene dāni: q̄ pcēm mortale meretur carētiā visiōis diuine cui nulla alia pēa ꝓpari pōt vt Chrisost. dic. Pz ēt ex pte pene sensus: quantū ad vermē ꝓscie: ſz forte q̄tū ad penā ignis nō sunt ip̄roportionabiles pene. Si vo itelligatur q̄ multa pcā veniala faciūt vnū mortale dispositiue: sic verū ē. Actus enī pcī dupliciter ad aliquo disponit. Uno quidē mō directe. et sic disponit ad actum similē fm spēm. ⁊ hoc mō p̄mo ⁊ p se. pcēm veniale ex genē. ñ disponit ad mortale ex genē cū differāt spē. Sz p hūc modū pcēm veniale pōt disponē p quādā ꝓsequētiaz ad pcēm q̄ē mortale ex parte agētis. Augmētata enī dispone vl̄ habitu p act⁹ pcatoꝝ venialiū i tātū pōt libido peccādi crescē: q̄ ille q̄ peccat finē suū ꝓstituet in pcō veniali. Nā vnicuiq̄ habēti habitum i quātū huⁱ⁹ finis est opatio fm habitū. Et sic multociēs peccādo veniali disponetur ad pcēm mortale. Alio modo actus humanus disponit ad aliq̄d remouēdo prohibens. Et hoc modo pcēm veniale ex genē potest dispone re ad peccatum mortale ex genere. Qui. n. peccat veialit̄ ex genē: ꝑtermittit aliquē ordinez ⁊ ex hoc q̄ ꝓsuescit volūtatē suā i miorib⁹ debito ordini nō subiicē: disponit ad hoc q̄ ēt volūtatē suā

p̄m⁹ mot⁹ ē in fidēli q̄uā in infidēli.

p̄m⁹ uenialis fit mortalis ꝑ ista.

p̄m⁹ uenialia sūt p̄m⁹ motus primo q̄ sūt insensuales.

p̄ncipiū ē tr⁹ appetit⁹.

p̄m⁹ uenialia differūt ad mortalia.

ñ subꝯciat ōdūi vltimi finis: eligēdo id qō ē pcīm mortale ex genē. Et fm hūc modū. i. fm diſpōem intelligendū eſt qō dicit Augu. de pe. di. i. tres ſūt .ſ. q illa peccata q̄ humane fragilitati q̄uis pua: tñ crebra ſurrepūt: q̄ ſi collecta ꝓtra nos fuerint: ita nos grauabunt ꝛ opprimēt: ſic vnū aliqō grā de peccatū. ſ. mortale: hec ille. Jtē nō fm tho. vbi ſupra ar. v. q veniale ex ſui diuturnitate vel frequētia vel aſſiduitate: nō pōt eſſe mortale: niſi forte p accidēs ex aliq̄ ſupueniēte: cū. ſ. in actu mltiplicato vel ꝓtelato: ſupuenerit aliud q variat ſpēz: puta inobediētia vel ꝓtēpt' vel aliud huiuſ modi. ꝛ ſic itelligendū ē qō dī. xxv. di. §. alias ea. Ubi vī dici: q aliq̄ venialia i cōſuetudinē ducta efficiūt mortalia. Et nō fm Pe. de pal. in q̄rto: q idē act' ſpe pōt eſſe venialis ꝛ mortalis triplicit. Primo ꝓpr ꝓſciaz erroneā: q̄ iudicat mortale qō eſt veniale. Scōo ꝓpr ꝓtēptū. Tertio ꝓpter finez ibi ꝓſtitutū. Cui' ſignū ē: qñ facēt ēt ſi eſſet ꝓhibitū. Qz ḡ diſpoſitiue veniale fit mortale piculoſū eſt venialia multiplicare: qz q̄dā dicūt ea ſic poſſe multiplicari: vt hō nō poſſit poſtea peccare niſi mortaliter ꝑmo pcō. Periculoſū ē ēt vnū pcīm nimis aſſueſcere: ēt veniale: qz facillimū ē agē fm habitū radicatū firmiter ꝛ difficillimū ē agē ꝓtra qz aſſuetudo facē neceſſitatez. Uñ hō aſſuet' vbis ocioſis: ſi occurrat ſibi tentatio q̄d faciet ſi a deo eſſet ꝓhibitū: cōſentiet facē illō. Et iō ne hitualit in hōie firmēt frequēter cōfitenda ſūt: ꝛ ſic nunq̄ radicabit hitus: hec ille: di. xvi. q. i. i q̄rto ſen.

Effectus át pcī .§.IIII

venialis ſeu nocumētū eſt multiplex fm q dī i cō pēdio theologie. Prim' ē macula anime. i. ipedi tio exterioris: fulgoris ꝛ nitoris actualis opuz bo noz. Nā ꝓprie ſumēdo maculā: ſic tñ mortale nō veniale cauſat eā. Ut dicit Tho. ꝑma ſecūde q. lxxxix. qō ēt vī innuere Gregor' dicēs: q mētē nequaq̄ cogitatio ūmūda coiq̄nat. i. maculat: ſed cū hanc p delectationē ſubiūgat: de pe. di. uj. iter hec. Secūo' ē q minuit feruorē charitatis: ſic aq̄ in ignē ꝓiecta: lz ignē ñ extīguat. feruorē tñ illi' tē perat. Tertiu' ē: q poteſtas aie in opib' bonis laſ ſat. Sic equus cui ſupponit hō nō ē ita potēs ad ambulādū. Quart' ē q retardat a gloria: qz hō q nō cōmittēt debēt ꝛ poſſet ſtati p' mortē euolare cogeſ ꝓpr venialia ad tps in purgatorio expectaī Nūq̄. n. ab aliq̄ facies dei videbit: donec ſoluat p penas minimū q̄drantē venialiū pcōz. Oportz eni quēlibet ita mūdū eſſe āte introitū paradiſi: ſic fuerat i inocētia baptiſmali. Quit' ē q bona glorie celeſtis diminuūt: nō q̄dē illa q̄ iā debēt: et q̄ hēm' ibi p meritū repoſita: ſz q̄ deberēt ſi venia lia nō fierēt: qz i eodē tpe poſſēt aliq̄ bōa fieri qñ iſta fuūt ꝓpter p' ꝓpetratōez venialiū oz nos q̄dā opera ꝓuertē ad ſolutionē h' debitoz: p q̄ nobis debēt creſcere cumulus eni pmij. Sext' effect' ē: qz venialia ſūt ſepe occaſio pcōz mortaliū. Sep tim': qz pcz veniale obligat ad penā: vel tpalem pñtē ſi hic ſatiſfacit vel purgatoriā ſi moriſ i gīa: vel infernalē ſi moriſ cū mortali. Nō q pcīm vēiale remitti nō pōt ſine mortali: ꝛ rō ē fm tho. in q̄rto: diſ. xvi. qñ remoto ꝓxi remouet poſteri us: nec poſteri' reſtituet niſi ꝓxi reſtituto. Feruoz āt charitat cui veniale opponit: ē poſterioz ipſa charitate. Uñ q̄diu charitas nō reſtituit. ſ. p di miſſionē pcī mōtalis: nec feruoz charitatis repa rī pōt: i q̄ ꝛpatōe ē venialis dimiſſio: ꝛ ſic ñ dimit tit: idē pe. Pōt āt dimitti vnū veniale ſine alio: fm tho. vbi ſupra: qz venialia nō hñt ꝓnexionem ad inuicē ex pte auerſionis ſic mortalia: qñ i eis nulla ē auerſio a deo. Nec ēt ex pte ꝓuerſiōis vt p ſe pz. Nō pōt dimitti veniale volūtate manen te ad illud fm Tho. vbi ſupra: qz nō pōt tolli cul pa niſi reordinet volūtas: q̄ reordinari nō pōt q̄ diu in ipſa deordinatōe manet. alias cēnt duo op poſita ſimul. Et iō veniale nullo mō pōt dimitti q̄diu volūtas ad illud manet: idē pe. Quō āt ad remiſſionē venialis requirat ꝓtritio. declarat ſic Tho. vbi ſupra. Pcīm veniale nō remittit vt dictū ē ſupra: q̄diu volūtas manet i illo. Jpſū āt recedē a volūtate ab eo qō ꝑus volebat: ē diſplicē ei qō voluit: ꝛ talis diſplicentia qñ ē gīa informata dī dolor ꝓtritōis: ꝛ iō veniale ſine cōtritōe nō di mittit. Sz ſciendū q ꝓtritio pōt accipi triplicit. ſ. vel hitu: vel actu: vel medio mō. Habitu q̄dē ꝓtri tio nō ſufficit ad pcī venialis dimiſſionē: qz tunc q̄cūq̄ habēt hitū virtutis penitētie: cui' actus eſt quelibet cōtritio ꝓſecut' venialis pcī dimiſſiōez. Et ſic pcīm veniale cū gīa eſſe nō pōt: nec iterum requirit q ſemp ſit actualis ꝓtritio: qz ſequeretur q peccatū quiſquis i memoria ꝛ ꝓtritōe nō hz re mitti nō poſſet. Et ideo dicēdū q requirit ꝓtritio medio mō: qñ. ſ. ꝛ ſi actu peccatū nō diſpliceat ex plicitate: diſpliceat iplicite: qz ex virtute penitētie quā agit ſequeret diſplicentia explicite pcī venia lis: ſi cogitatio ad illud ferret: idem pe. Et nō fm Pe. de pal. in. ūj. q feruor charitatis ſumitur dupliciter. vno modo pro actu charitatis cum co natu: ꝛ hoc actu intenditur ꝛ augetur charitas. Sed hic nō eſt neceſſari' ad remiſſionē venialis. Alio modo pro actu ſimplici in quem prorūpit charitas ēt tepide deteſtādo peccatū. Et hoc req rit ad remiſſionē venialiū: hec ille. Dicit q̄daz q q̄uis aīa informata charitate: mereat p ꝓtritōez remiſſionē venialiū: tñ illius remiſſio nō oz dici cauſa efficiens: ſaltem loquēdo de cā per ſe: quia motus contritionis non eſt cauſa remiſſionis peccati venialis efficiens per hoc ſolum: q̄ con tritio immediate elicitur a voluntate charitate

ꝓ pñi uenial remitti nō pōt ſine mortali.

ꝓ pñm uenial nō dimittit ſine ꝓtritione.

ꝓ ꝓtritio tria ē eſt.

ꝓ feruor caritat ſepe dim.

informata vt quidaz dixerit. Sz est principalius p hoc: q illa ptrito ē ipi' di immediat' effect' hec ille

Dimittuntur ãt §. V.

venialia octo modis fz Ray. Primo p dignã cõi onẽ: de cõse. di. ij. cũ oẽ crimẽ: ꝛ. c. Si q̃tiẽscũqz. ꝛ vt q̃dã addunt: p extremã vnctoem: extra de sacẽ. ve. c. vnico. Scõo p aq̃ bñdcẽ aspsionẽ: de psec. di. iij. aquã sale. Tertio p elemosynaz largitoem: ò pe. di. i. §. q̃obrez ꝛ. c. medicina: ꝛ di. iij. sane. Ad dũt q̃dã p iuriaz dimissiõez q̃ ē elemosyna spiritual': de q̃ Luce. vi. dimittite ꝛ dimittet vobis. Quarto p oõnẽ ꝛ pcipue oñicã: de pe. di. iij. §. ò q̃ttidianis. Quito p cfessionẽ genalẽ mlto magis p cfessionẽ saẽmẽtalẽ: de pe. di. iij. §. de q̃ttidiãis. Sexto p epalẽ bñdictionẽ: ꝛ fm q̃sdã ẽt sacerdotalẽ. i. q. i. mlti in fi. Septio p deuotã pectoris tũsionẽ: vt de pe. di. iij. §. tres sũt actões. Octauo p cordis ptritionẽ: vt i pcedẽti. §. dictum ē. De his sũt vsus. Confiteor tundo conspergor ꝓteror oro. Signor edo dono p hec vẽiala pono. Et nõ solũ p ista spãliũ notata: sz ẽt p qõlibz bonũ op' delent vt in pdco ca. medicina vsi. Redime te opib' tuis. Et sic dic Tho. plura ꝛ pautiora venialia p pdca remittũt fm q p hoc maior vl' minor feruor ꝓcitatur qõ de plurib' vl' pautiorib' saltẽ iplicite ptritõez ptineat. vñ nõ oz q sẽp oia vẽialia dimittãt.

Nõ q dic pe. de pal. i. iij. dis. xvi. q p hos modos dcos pcã venialia dimittũt plus q̃ p alia bona opa. Iz cõiter p hos ẽt nõ dimittãt: nisi cũ displicẽtia volũtat'. Mior tñ dolor cũ his sufficẽ ad remissionẽ venialiũ: q̃ sine his. vñ nõ frustra ad hibẽt: sz multũ vtiliꝰ ꝛ ratõabiliꝰ. Et ꝑmo q̃ isti modi plus icitãt hõiez ad motũ liberi arbitrij de testãtis pcã. Scõo q̃ plus valẽt ad remissionem pene: q̃ ex merito ꝛ pcib' ecclie mlta ex his opãt. Tertio q̃ plus sufficit gnãlis cõtritio hic q̃ alibi: ita tñ q hõ vtat his hac itẽtioe. Addit ẽt ad pdca idẽ: q q̃cũqz sacra vnctio delet venialia: vt epoz: ꝛ regũ: ꝛ sacerdotũ. Itẽ ꝛ bñdictio mõialiũ: ꝛ panis bñdict' in ecclia. Itẽ ꝛ paciẽtia flagelloz: ꝛ totũ. itellige q̃ ad eos q̃ sũt i gia. idulgẽtie ãt solũ penã: nõ culpã nec ẽt veniale remittũt hec ille.

De purgatorio ꝛ suffragijs mortuoz. Cã. xj.

Purgatoriũ ẽẽ

ex scripta ostẽdit: cũ di. ij. Matha. xij. Sca ꝛ salubris ē cogitatio p defunctis exorare: vt a peccatis soluant. Nõ. n. istud dictũ põt intelligi de beatis: q̃ nõ indigẽt nec de dãnati: q̃ eis nõ ꝓsũt. Intelligit g̃ de his q̃ sũt i purgatorio. Cũ. n. p ptritõem deleta culpa: nõ ex toto tollat sẽp reat' pene: nec ẽt sẽp venialia: dimissis mõtalib' tollũt: ꝛ iusticia dei exigit: vt peccatũ p penam debitaz ordinetur: oz q̃ iste qui post ptritionẽ de pcõ decedit añ satisfactõem debitã: l' ẽt cuz minimis venialib': p' bãc vitã puniat. Et iõ qui negat purgatoriũ: cũ ecclia vlis hoc teneat. s. purgatoriũ esse ozãs p defunctis illis q̃ ibi sũt: hẽtic' ē. cũ aucti ecclesie ẽlistat. hec tho. i. iij. di. xxi. Hinc ꝛ Grego. dic: de q̃busdã puis culpis añ die iudicij purgatõis ignis credeno' ẽ: di. xxv. q̃lis. Et Aug. si cõuersus. s. peccator fuerit vita viuet ꝛ nõ morietur: nõ tñ ꝓmittim' q̃ euadat oẽm penã. pri' est eni purgãd' igne purgatõis ꝛẽ. de pe. di. vij. c. vltimo. Et sic errãt iudei ꝛ greci purgatoriũ negãtes.

De loco ãt purgatorij nõ repit aliq̃d expsse determinatũ in scriptura: nec rões efficaces ad hoc possent iduci: tñ ꝓbabiliꝰ ꝛ fm q̃ magis cõsonat dictis scoz ꝛ reuelatõi facte multi. Loc' purgatorij aiab' duplicit assignat fm pe. in q̃rto. Aut fm legẽ cõmunẽ: ꝛ sic purgatoriũ ẽ circa limbũ. Aut fm dispositionẽ spãlez: ꝛ sic purgãt aie aliqñ i diuersis locis in q̃b' peccauerũt. Aut ꝓpt aliquam suã releuationẽ p suffragia eoz quibus apparẽt. Aut ꝓpt aliquã viuẽtiũ edificationẽ. hoc ãt nõ ẽ fz legẽ cõem: q̃ fm legẽ cõmunẽ simul puniũt. ex ẽpla plura habes in libro dialogoz ꝛ legẽdis scorũ. Est ãt ibi duplex pena. s. pena dãni: vt carẽtie diuine viciõis: ꝛ ista ē maxia: vt patuit supra ò pena iferni. Alia ē pena ignis: ꝛ ista ẽt excedit oẽz penã tpalẽ. vñ Augu. Dic ignis. s. purgatorij ꝛ si nõ sit eius. s. q̃ ad officiũ: mizo tñ mõ grauis est. Excellit. n. oẽm penã quã vnq̃ aliqs passus ē i vita ista: ò pe. di. vij. c. vltio. Dꝰ rõez assignat tho. di. xxi. dicẽs. Q̃ cũ dolor nõ sit lesio: sz lesus lesionis: tãto magis aliqs dolet de aliq̃ lesiõe: quãto magis ē sẽntiuus. Cũ lesiones q̃ fiunt in locis maxime sensibilib': sũt maximũ dolorẽ causantes: ꝛ q̃ totus sensus corpor' est ab aia: iõ si in ipsã animam aliqò lesiuũ agat: ò necessitate oz q̃ maxie affligatur. Q̃ ãt aia ab igne corporali paciat. dictũ ē supra i tractatu de iferno. Et. n. eodẽ igne cruciant aie q̃ sũt i purgatorio: ꝛ q̃ in iferno. Et dicũt q̃dã q̃ ita sũt absorbiti pẽis: q̃ nesciũt se p penã purgari. Sz dicit tho. q̃ hoc ẽ falsũ: q̃ nisi scirẽt se liberãdos: nõ peterent suffragia: vt frequẽter faciũt. Sustinẽt g̃ illã penã ñ volũtate absoluta sz ꝓdito nata: q̃ sciũt se sine illa pẽa ad gliaz vẽire ñ posse.

Purgãtur ãt ipse §. I.

aie sola diuina iusticia ignẽ icendẽtẽ: nõ misterio demonũ: q̃rũ victores extiterũt: nec misterio ãgeloz q̃ ꝓcines suos nõ tã vehemẽter affligerẽt. Sz tamẽ possibile ẽ q̃ angeli eos ad loca penaz ꝺducant: ꝛ etiaz ipsi demones qui de penis hominum letantur eos comitantur ꝛ assistunt purgandis. tum vt de eoruz penis satientur: tum vt in eorum exitu a corpore suum aliquid ibi reperiant: Tho.

[ꝑ pctis venialia diminuũt octo modis.

[ꝑ purgatio est in vnitate.

[ꝑ purgatorium non solum diminuit iustitiam ipsum remittit non ipsa sed ipsum ꝓ quo ꝓ angelis

⁊ ꝑ suffragia nr̄a ꝓsunt aīe & suor̄ꝑ q̄rum modus.

Capitulū secūdū.

in .iiij. di. xxi Notandū etiam ꝙ quia quedaꝫ venialia sunt maiores adherentie ꝙ alia ꝑm ꝙ effectus magis ad ea inclinatur: ⁊ in eis fortius figitur: ⁊ ea q̄ sūt maioris adherētie tardius purgāt. Ideo quidā in purgatorio diutius ꝙ alij torquēt: ꝑm ꝙ affectus eoꝝ ad venialia fuerit magis mersus. Et acerbitas quidē pene rñdet quātitati culpe ꝓie: sed diuturnitas rñdet radicationi culpe i subiecto. Uñ pōt ꝓtingere ꝙ aliquis in purgatorio diutius moretur qui minus affligitur. Ricar. in .iiij. dicit ꝙ hoc nō vī verū: qꝛ cū ꝓuatio seu carentia visionis dei sit maxima pena: q̄ diutius ibi maneret acerbius affligerēt: sed oīb' cōputatū sīl: q̄ plus peccauit plus punit. Ex duab' āt causis aīa recedens a corpore sustinet penā purgatorij. s. vel qꝛ moritꝫ cum venialib': ⁊ de hoc aplūs. i. Lorin. iij. Si ꝙs superedificauerit sup hoc fundamentū. i. fidē viuā. lignuz. fenū ⁊ stipulā. ipse salu' ēit. Sic tñ q̄si per ignē. Noie aūt ligni. feni. et stipule diuersa venialia designant: vt exponit Aug. xxv. di. §. alias ea. Alia cā ē ex eo ꝙ quis nō satisfecē plene penis debitis ꝓ pcīs suis. moriēs tñ i statu gr̄e: ꝓ his ꝙ possumus ⁊ debem' facē suffragia. Sz qꝛ discernē nō possum' ꝙs moriat in statu gr̄e vl nō: vt dicit Aug. ꝙ oīb' baptizatis ea facē debem': nisi ꝙs in notorio moriat. xxiij. q. v. placuit.

Quattuoꝛ autem §. II.

modis aīe defūctoꝝ ꝓ suffragiū nām iuuāt. vnde Grego. Aīe defūctoꝝ q̄ttuoꝛ modis soluūt. Aut oblationib' sacerdotū: aut ꝓcib' sc̄oꝝ: aut charorū elemosynis: Aut ieiunijs cognatoꝝ. xiij. q. ij. nestimem' ⁊ c. aīe. Quos modos distinguit Rai. dicens sic. Suffragia quidē ꝓsūt defūctis ad absolutionē pene a q̄ ꝓnt absolui. q̄ttuoꝛ modis. Uno mō per intercessionē ipsius capitis. s. christi. Et sic iuuant ꝓ oblationē altaris. Sc̄o per intercessionē q̄si ꝓuatoꝝ mēbroꝝ. i. per oīones sc̄oꝝ. Tertio ꝓ modū redēptionis pene. s. elemosyna ꝛ largitionē. Quāto per modū solutōis pene. s. ꝓ iciunioꝝ afflictionē. Et ad dictos quattuoꝛ modos oēs alij reducunt. Que āt horꝝ sint meliora suffragia dicit Rai. qꝛ melꝰ ē opus charitatis quod dirigit in deū ꝙ qđ in hōiez. ideo duo ꝑmi modi q̄ dirigunt in deū: meliores sūt ꝙ sc̄i vltimi: nisi ꝓ accidēs in quātū elemosyna ipetrat oīoes quia vō melius ē opus charitati cōis ꝙ ꝓuate ⁊ spālis ideo melius suffragiū sacramēti altaris ꝙ oīoes. Itez qꝛ bonū quāto cōmunꝰ tanto melꝰ: iō elemosyna melioꝛ ē ieiunio. Suffragia fēa ꝓ malos mīstros aliquo mō valent ⁊ aliquo modo nō valent. Pro cuꝰ declaratiōe dicit tho. i. iiij. dis. xlv. Q̄ suffragia ꝓ malū fuit triplicit. Primo. s. velut ꝓ actorem: sic fuit ex ꝑmo mouēte: ⁊ sic nō ꝓsunt nisi forte ex ꝑnti ⁊ ꝓ accidēs: i. quantū ꝓ elemosyna mali hois pauperes excitati orant pro defūctis. Sc̄o possunt fieri per malum vt ministrum publicuz dei vel totius ecclesie. Sicut est sacēdos qui celebrat missam vel exequias mortuorum in ecclesia: ⁊ qꝛ ille intelligit facere cuius nomine vel vice fit vt patet per Dionisiuz in. xiij. celestis hierarchie vnde est ꝙ valent suffragia talis sacerdotis: q̄uis sit peccatoꝛ ⁊ prosunt defunctis. Tertio possūt fieri per malū vt ministrū ꝓuatū. s. ꝓuate ꝑsone: de mandato. s. alicuꝰ existētis in charitate siue sit defunctꝰ siue viuꝰ: ⁊ talia ꝑsūt. Sic fuꝰ in pcēo exñs. q̄ cūq; opꝰ mīficordie facit ex ꝓcepto dñi charitatē hñtis magis tñ ꝓdessent: si ēt mīstri in charitate essent: qꝛ tūc illa opa essēt meritoria ex duabꝰ ꝓtib'. Si querat vtrū ꝑsunt faciēti: dicit tho. vbi supra: opꝰ suffragij q̄ ꝓ altero fit: potest cōsiderari dupliciter. Uno mō vt expiatiuū pene per modum cuiusdā recōpensatōis. Et hoc modo opꝰ suffragij reputat q̄si eiꝰ: ꝓ q̄ fit: et ita absoluit eum a debito pene sue: q̄ō non absoluit facientē a debito ꝓprie pene. Alio mō pōt cōsiderari in quātū ē meritoriū vite eterne q̄ō hz in quantū ꝓcedit ex radice charitatis. Et ꝑm hoc nō solū prodest ei pro quo fit: sed facienti magis. Uñ in ps. Oratio mea in sinu meo conuertetur. Et Jo. damā. in sermone de his qui i fide dormierunt dicit. Quicūq; salutez ꝓrimi agonizat. ꝓmū ipse sibi prodest deinde proximo.

⁊ suffragia ꝑsit facienti.

Utrū missa pro §. III.

defunctis equaliter valeat dēfūcto vna sic alia. Rñ. ꝑm Pe. in. iiij. dis. xlv. In officio misse non soluz est sacramētum: sed etiam orationes sunt. Et iō suffragium misse continet duo de predictis: scilz orationem ⁊ sacrificium. Quantum igitur est ex parte sacrificij oblati: missa de quocunq; dicatur equaliter prodest defūcto: ⁊ hoc est precipuū quod fit in missa. Sed ex parte orationum magis prodest illa in qua sunt orationes ad hoc determinate. Sed tamen iste defunctus recompensari potest: per maiorem deuotionem vel eius qui dicit missam: vel eius qui facit dici: vel etiam per intercessiōem sancti: cuius suffragium imploratur. Utrum suffragia specialiter pro aliquo facta prosunt alijs. Responsio secundum Thomā ⁊ Petruz in. iiij. distinc. xlv. cum suffragium sit virtutis finite: et deriuetur per intentionem facientis quo voluerit: valet ei pro quo fit. quantum ad liberationem a pena; tamen quantum ad congratulationem et interiorem consolationem secundum ꝙ vnus in charitate existēs de bonis alterius gaudet: sic valet omnibus in charitate existentibus: et plus ei qui in maiori charitate est. Utrum suffragia facta pro multis equaliter prosint singulis. Responsio: secūduz

⁊ missa ꝙ & suor̄ꝑ ꝑsit oīb9 mīstris ꝙ ad sacrificand. si ꝑsit in ꝓtestatione ꝙ ad oīones.

⁊ suffragia ꝙ vno facta ꝑsit iste q̄ ad pene mitigationē. et alijs ꝙ ad cōsolationē.

⁊ suffragia facta ꝓ malos mīstros alīs valēt. et alīs nō valēt.

Tho. ⁊ Pe. vbi supra. Si valor suffragiorum ꝑsideret ſm q̄ valet ex vtute charitat̄: sic tm̄ ꝓsunt si gl̄is: ac si ꝑ vno tm̄ fieret: q̄ charitas nō minuit si distribuat affect⁹ in mltos: imo magis auget. Et si milit̄ et gaudiū ex charitate ꝓcedēs: q̄nto i plib⁹ ẽ tāto fit maius: vt dicit Aug. in li. cōfes. ⁊ sic q̄ntū ad gratulatiōem pōt intelligi de cōse. distinct. v. ñ mediocriter. Si āt ꝑsideret valor suffragiorum i q̄ntū sunt satisfactiones q̄dā per intētiōem factis translate in mortuos sic magis valet ei ꝑ q̄ spāliter fuit. Et sic effect⁹ suffragij diuidit ex diuīa iustitia int eos ꝑ q̄b⁹ fuit. Si āt q̄rit vtrū exītes i pūgatorio possint iuuari ab exītib⁹ in hoc seculo. Rñdit Pe. q̄ sic: ⁊ sic declarat aplus. i. ad Corin. xij. loq̄t de corpore mistico ad silitudinē corporis hūani. In corpore vo hūano nā ꝑ vnū mēbrū supplet idigētia alteri⁹ q̄ cū gia sit potētior q̄ nā: in corpe mistico vnū mēbrū pōt supplē idigentia alteri⁹. Et hinc est q̄ suffragia mēbrorum ecclie pūt ꝓdesse mēbris idigentib⁹. Quia vo ꝑ mortez nō desinūt esse mēbra eiusdē corporis. suffragia viuorum pūt ꝓdesse. Nā ad hoc vt aliq̄s defūct⁹ iuuet duo requirūt ex parte eius. Unū ẽ indigētia: ⁊ iō nō ꝓsūt beatis. Alterū ẽ ꝓditionale meritū. s. vt hic meruerit sibi prodesse: ⁊ ideo nō ꝓsūt dānatis. Utrūq̄ vo est in his q̄ sūt in pūgatorio: ⁊ iccirco ꝓsūt illis. Unde Aug. non est negandū defūctorum aīas pietate suorū uiuentiū posse iuuari. xiij. q. ij. tps.

Solet ēt q̄ri utrū .§.IIII.

ꝓmittēs sigillati diuersis vnā missā: liberet ⁊ satisfaciat celebrādo vnā ꝑ oīb⁹. Rñdeo ſm pe. de pal. in. iiij. q̄ nō liberat a toto sz a tāto: q̄ soluit min⁹ q̄ debet. Sic ꝓmittens ticio vnā marchā: ⁊ seio vnā: nō totaliter liberat offerēdo duob⁹ vnā: q̄ missa celebrata ꝑ mltis ñ tātū valet singulis. Pōt tm̄ talis celebrās excusari quīq̄ modis. Primo ꝓpter impossibilitatē celebrādi ꝑ quolibz ꝓcialiter: puta si collegiū saluo offitio ad q̄d ẽ institutū nō pōt solue plus q̄ tres aut duas vel vnā missā. Aut religioso si p⁹ q̄ ꝓmisit: a superiore iponātur alie misse: q̄ difficultas ꝓstacionis ⁊ si nō liberat tm̄ excusat. Un̄ sicut q̄n bona defūcti nō sufficiūt ad integre soluēdū creditoribus: soluit sil⁹ plurib⁹ q̄d cuilibet erat ꝑ se soluēdū sic hic. Scdo ꝓpter ꝓsuetudinem: maxie apud eū qui scit: vel scire tenet: q̄ sciēti dol⁹ nō infert: sicut de parochianis q̄ petunt missas a curatis: aut canonici reliquētes āniuersariū canonicis. Tertio ꝓpter ꝓuētoēs si exīsse hoc dicat ꝑ mittēs: q̄ ꝓtract⁹ ex ꝓuētiōe legē accipiūt. Quod etiā sufficit dicere executori: q̄ cui ꝓmisit testator distributoēs pecunie ꝑ missa videt etiā ꝓmisisse oratione d̄ missa ꝓcurāda. Quarto ꝓpter cōpensationē: q̄ nō refert q̄d ex equipollētibus fiat: vt si in alijs missis uel suffragijs recōpenset: sicut apō nos missa dicenda a cōuentu: ímponitur vni fratri: Quito ꝓpter suppletionē dei. Ubi ẽ sciendum ſm q̄sdā missa nō valē tm̄ pluribus quātū vni soli. Si ꝑ vno solo dicat: ꝓuenit ex actuali itentōe sacerdotis. nō ꝓpter hoc q̄ ei⁹ intētio uel ei⁹ valor distribuat diuersis ſm diuersas ꝓportiones. Sz q̄ ñ pōt aliq̄s ad plures sil⁹ affici tm̄: q̄tū ad vnū: sic ñ pōt hīi tāta amicitia acq̄sita ad multos sicut ad vnū. Et iō missa dicta ꝑ plurib⁹ sil⁹: nō tm̄ valet cuilz illorum: quantū si ꝑ illo solo diceret: nisi sūmus sacerdos suppleat. Tūc āt supplet q̄n rōnabile ẽ q̄ sacerdos tm̄ affectū hēat ad quēlibz quātū debēt hīe ad vnū solū: si ꝑ illo solo celebraret. Sic si aliq̄ parochiani vel canonici ex deuotōe quam hñt ad ecclesiā suaz faciūt fieri āniuersariū i ecclesia sua: q̄d fieri nō pōt: nisi plures ꝓcurāt ad vnā missā. Missa illa tm̄ valet cuilibet illorum: quātū si ꝑ q̄libet solo diceret missa ab extraneo sacerdote: q̄ nō ẽ ita affect⁹ defūcto nec ecōuerso. Dicūt ēt isti q̄ bona spūalia q̄ cōicāt religiosi suis familiarib⁹ nō iō dicūt min⁹ ualē multi q̄ paucis: q̄ diuidūt diuersis: q̄ tota possunt applicari diuersis: sed q̄ ſm cursū cōem q̄n aliq̄s extendit deuotionem suā ad multos: deuotio sua minuit: ⁊ ex hoc talia min⁹ valēt multis. Sz q̄ ēt talia bona plus ⁊ min⁹ valēt petētib⁹ ſm maiorē uel minorē deuotōez ipsorum. Ideo si cū instātia multi petāt: ⁊ alij recta intentōe eos recipiāt vi q̄ tm̄ valet talib⁹ multis sicut paucis: q̄ supplet vicē deuotōis actualis: cū maneat sufficiēs ſm hitū ⁊ radicē. Sz ꝓma istorum distinctio inter secularē ⁊ regularez: ꝓprios sacerdotes ⁊ extraneos: nō valet: q̄ vi eadē rō in extraneo: q̄ a diuersis eq̄le bñficiū recipit. Un̄ nō min⁹ tenet scōo q̄ tertio rōe bñficij: sicut curat⁹ vtriq̄ parochiano rōe officij. Nec valet ꝑ istis suppletō de receptis ad bñficia: q̄ ꝑ h⁹ receptōez nō ẽ immunis a pena sibi iniūcta: nec i toto: nec i parte: ꝓpter iunia q̄ fiūt in ordine sic essz ꝑ idulgētias. Nec min⁹ diu punient i purgatorio: ꝓpter q̄d p⁹ mortē solent recitari obit⁹: vt spāliter ꝑ eis oret. Qui āt spāliter petit missā ꝑ se vel ꝑ amico viuo vel mōtuo intēdit hīe ꝑ se totā missā ad satisfaciēdū: cū nō possit hīe ea totā ad merēdū: q̄ nullū meritū potest esse sic singlare q̄n oēs boni ꝓticipēt: sz satisfactio sic. vñ nō ẽ sil⁹ ꝓpter dīaz q̄ hoc mō ponit. Et nota q̄ duplex ẽ dīa int ꝓticipiū q̄d ẽ ad merēdū ⁊ illud q̄d ẽ ad satisfaciēdū. Prīa q̄ ꝓticipiū meriti: est ex sola vnione charitatis: sine aliq̄ intētōe facientis spāliū directa ad ꝓticipātē: sz sit maior cū intentōe: sed ꝓticipiū ad satisfaciēdū nō. Ulio q̄n q̄cūq̄ essz in charitate: siue in hoc mūdo siue in alio: stati esset imunis ab oi pena: thesauro ecclie q̄ ẽ infinit⁹ distributo: ꝑ eū satisfactōe. Sic ēt q̄libz ex participatōe meriti christi: ꝑ sacramēta merent ꝓmiū infinitū: q̄d ẽ de⁹. ītrinsece ⁊ extrinsece vita eius. vel saltem ille qui est in maiori charitate esset

ꝑ suffragia ꝑ mltos fratres ꝓsunt vni fratri q̄ ad mltos ꝓsunt ꝙ ad sanctificationē.

ꝑ suffragia fratrum a seculis ꝓsunt religiosis in purgatorio.

ꝑ missa celebrata ꝑ mltos nō tm̄ ꝓsunt vni quoq̄z sic celebrata ꝑ ipō in singlari. ri sunt sacerdos simpleat.

ꝑ missa celebrata ꝑ expressas q̄nq̄z modis.

Pmissa solues p̃ vob mlt̃p. si aliter oĩ bꝰ singlar. nõ satisfiet.

Capitulũ secũdũ.

minoris pene ōbitoꝝ in hoc seculo ⁊ in alio quòd nõ est verũ: sed ex sola intentiõe facientꝭ. Secũda diia ẽ: qꝛ participiũ meriti nõ minuit ex multiplicatõe pticipantiũ: sicut pz qꝛ nõ fit deteriꝛ ꝓditõ mltiplicatꝭ electis sed melioꝛ: nõ solũ qꝛ illi incipiũt pticipare q̃ incipiũt cõicare: vt ẽt puuli baptizati sũt pticipes bonoꝝ opuꝝ qui nihil opant. Et propter hoc sine preiudicio ꝑus receptoꝝ ad bñficia ordinis p̃ñt recipi: nec mínꝰ capiũt nouissimi q̃ primi: sed i satisfactõe secꝰ fz cõmunez doctrinã.

Sz q̃d ꝓportat illud pticipiũ meriti dubiũ ẽ ⁊ nõ eni ꝓpter hoc maiorẽ habebit gloriã: qꝛ cũ pluribus pticipat: qꝛ possibile ẽ illũ q̃ nõ habz plus de charitate esse pticipẽ pluriũ: sic nũc qñ sũt plures fideles q̃ tporibꝰ ade noe ⁊ habrae: vel aliq̃s ẽ receptus ad bñficia pluriũ ordinũ religiosoꝝ q̃ aliꝰ qui hz tãtã charitatez ꝑm quã datur gloria. Unñ non videt aliud nisi qꝛ ꝓpter merita aliquoꝝ prefuat eũ deus qñq̃ a pcco qñq̃ a morte: ⁊ sic de aliis: Sic recordat ẽ deus abrahã ⁊ liberauit loth. Cũ etiã quandoq̃ ꝓpt̃ iustos pcat impijs: vbi nõ ꝓcurrit meritũ nisi ex vna pte. Seo qñ ambo iusti tũc ex vtraq̃ pte. Sz p receptõez ad bñficia ꝓsequitur aliã vtilitatẽ: qꝛ spẽalius pticipat: ⁊ ex intentione spẽali p receptis ordãdo: hec Pe. de pal. in quarto.

Utrũ soluẽs pro multis tot suffragia qõ dz oĩbus sigillatim: libẽt: vt si soluo. xxx. missas p recõmendatis mihi in capitulo: ⁊ non pro illo tẽ. Dico q̃ non põt pfecte: qꝛ mínꝰ soluit ciuilibꝰ: ⁊ p ꝓñs nõ liberat. Nã particularis solutio multa hz icõmoda: vt si debeam tibi decẽ. ticio decẽ: ⁊ seio decẽ: ⁊ soluo hodie. x. tribus: nõ tñ ꝓdest oĩbꝰ eis: sicut si vni soluissẽ oẽ cẽ: qꝛ vnꝰ statim de illis facere potuisset vtilitatem suã. Et sic est hic i ꝓposito: vt si sint quattuoꝝ in carcere q̃libet ꝑ decez. Si ꝓmo die soluo decem ꝑ oĩbus: nullus euadet carcerẽ licet debitũ oĩuz minuat. Si scõo die decẽ adhuc nullus. Si tertio et q̃rto die tũc oẽs. Sz soluẽdo ꝑ singulis ꝓmus prima die: scõus scõa: tertiꝰ tertia. q̃rtus q̃rta: fuisset liberat. Et sic feci triũ ꝓditionez deteriorẽ. Si q̃ aliqui i purgatorio exñtes: sic sũt dispositi q̃ vnꝰ vna missa: ⁊ nõ minoꝝ suffragio liberandꝰ ẽ. Et sunt multi tales: vna missa ꝑ oĩbus istis dicta neminẽ eripit: ꝑ vno stati eũ eripit: ⁊ sic diutiꝰ singli tenerent. Nec hoc ẽ ꝓtra ãtisio doctorem. q̃ credit q̃ nulla missa celebrat: ꝑ qua nõ plures de pũgatorio liberent. Quia qñz sunt multi i purgatorio sic dispositi: vel q̃ ibi diu steterunt: uel qui pauca purganda habuerũt Pe. de pal. in. iiij. Itẽ nota q̃ soluens per aliũ ita liberat sic̃ si soluẽt ꝑ seipm etiã si industria ꝑsone sit electa: qꝛ nõ ẽfert q̃d ex equipollentibus fiat. dũ tñ eq̃ bñ. esset ãt ꝓsumptuosus qui putaret orationem suam meliorem oꝛonibus aliorꝝ. Itẽ liberat q̃libz soluendo suffragia cũ alio sicut solus ⁊ simplũ: ũno si a duobꝰ quoꝝ quilibet dz ꝑ mortuo psalteriũ: soluat simplũ: dicendo. s. simul vnũ psalteriuz sufficit. Qõ apparet ꝑ sile de horis canonicis q̃ꝝ q̃libet clericoꝝ tenet insolidũ: ⁊ tñ dicendo simul oẽs liberãtur vnica vice. Sed tñ ꝛequirit q̃ vnus attẽdat ad vsũ seu illã ptez quã dicit socius: sicut ad id qõ dicit ipse debet attendẽ: aliter debitũ ꝓfundẽt. Põt ẽt dici in huiusmõi casu: qꝛ magis acceptat deus oĩoes cões q̃ singulares ⁊ ẽt eccliã: iõ ex dei acceptatõe ⁊ ecclesie ordinatiõe liberãt ⁊ nõ alꝭ. pe. de pal. in. iiij. Itẽ cũ queritur vtrũ soluẽs suffragia i mortali libẽt: vel si tenet ea iterare. Rñdit Pe. de pal. sic. Talis aut ẽ obligatus ad suffragiuz ex statuto superioris: aut ex ꝓmissione ꝓpa: aut ratõe beneficij accepti. ⁊ ꝓmo casu nõ tenet: qꝛ superioꝛ ñ potuit eũ obligare ad hoc qõ faceret i charitate: sed solũ ad substãtiã facti. In ẽo ẽt casu nõ videtur q̃ teneat iterare: qꝛ nõ ẽ visile: q̃ se obligaueĩt ad dicendũ in charitate: sz solũ ad dicendũ vel faciendũ absolute. In tertio casu tunc aut ẽ obligatus ex ꝓpria grauitate tñ: ⁊ tũc nõ tenet iterare: aut ex necessitate: ⁊ tũc ẽt nõ tenet: qꝛ nõ tenebat determinate ad istud vel illud. Unñ illud nõ tenet iterare sic̃ nec tenebat facẽ: ũno nec tenet aliud facẽ si fuĕit missa. Cuꝰ ꝓncipal' efficatia ẽ ex ope opato: ũno ẽt nec tenet si sit aliõ q̃ missa: qꝛ valet ex charitate postulantis suffragium interpretatiue per bñficij collatõem. Qõ dici põt qñ ex mãdato vel rogatu alterius in charitate existentis viui vel mortui. Alter qui est peccatoꝛ suffragium faciat quasi ex persona illius alias non facturus tunc ꝑ dest ei. Si autem noie suo faciens ⁊ illi tantuz applicare vellet non posset: pe. de pal. Item cum queritur vtrum tantum valeant suffragia continuata quantũ suffragia simul multiplicata. i. tñ xxx. misse dicte per. xxx. dies quantum triginta dicte i vna die a diuersis. Responsio pe. de palu. vbi supra: q̃ ad celeriorẽ liberationez a purgatorio ⁊ citꝰ videndo deũ plus valet accelerata multiplicatio: qꝛ sacramentũ habitum tñ in ꝓposito nunq̃ tñ valet ad pene remissionem ex ope opato: quantũ ad actũ exercitũ. Sicut patet de baptismo flamis: ⁊ forte nõ ẽ tãdiu mansurus in purgatorio ille ꝑ q̃ perpetuum fit ãniuersariũ q̃ eis egeat. Sed cõtinuata successio tñ vel plus valet ad meritũ multitudinis: qꝛ magis est ad honoꝛez dei ꝓtinuatio taliũ ãniuersarioꝝ. Neutruz ergo ꝓdẽnandũ: qꝛ vtrũq̃ fieri potest bona intentione ⁊ ãniuersariorũ: vt deus clarius videatur per opꝰ magis sibi honorificũ: ⁊ multitudo missarum si mul dicendarum: ut deus citius videatur. et ne diutius torqueatur.

Suffragia a duobꝰ debitu. solutꝰ p̃ amb. in ꝑmo remittẽdo. ꝛ nõ ꝛuũ alterno ad ũ sũ seu illud ꝑdẽ. q̃ dicit sono. sic ad id q̃ dꝛ ꝛe. alt. debitũ ofsidẽt.

Suffragia fruatur mort. nõ tenẽt iterare.

Suffragia multiplicia et continua ꝑ ꝛa sẽt. ꝑ differentes.

¶ de indulgentijs nomine tractatus.

De indulgentijs. Capitulum tertium.

De indulgentijs

nil expresse hēbem⁹ ex sacra scriptura: q̄uis ad hoc iducat illud apostoli .ij. ad Corin. .ij. si q̄d donaui vobis ppt̄ vos i psona christi. Nec ēt ex dictis ātiquoꝝ doctoꝝ ꝫ moderno rū. Dī tm̄ Grego. iposuisse idulgētias septēnes in statoīb⁹ rome. Et q̄ ecclesia hoc facit ꝛ fuat non est credendū q̄ō erret. Sciendū āt q̄ nō valēt ad remissionē culpe quā solus de⁹ remittit auctiue: ō cōse. di. iiij. nemo: ꝫ valēt ad remissionē pene debite p̄ pcīs: seu solutionē q̄ fit de thesauro ecclesie. Et dī idulgētia plena: fm pe. de pal. in. iiij. di. xx. q̄ ad remissionē pene mortaliū. Plenior: respectu pene iniūcte mortaliū ꝛ venialiū. Plenissima respectu pn̄iaꝝ nō solū iniūctaꝝ: sed ꝛ inuīgēdarū. Uel sic. Plena respectu pene mōtaliū ꝛ venialiū. Pōt. n. vt vī p indulgētiā i quātū hz rōez cuiusdā absolutōis remitti culpa venialis sic ꝛ p cōfessionē gnālē nō sacm̄ētalē. Sz ad hoc req̄rit cōtritio nō pfecta: sed aliq̄ ꝓtritio semiplena: adiūcta papali absolutiōe q̄ p se nō esset sufficiēs: sic in adiūcta epali bñdictoe q̄ p se nō sufficēt. hec pe. de pal. Claues āt ist⁹ thesauri ad ipsū erogādū plenarie hz papa iō dictū ē Petro. Tibi dabo claues regni celoꝝ ꝛc. Particularit̄ ꝛ fm q̄ndā determinationē eis ꝓcessā: hñt epi ꝛ eoꝝ supiores: prātez ad dādū indulgentias pcise subditis suis: ꝛ nō alijs fm Hosti. extra de pe. ꝛ re. quō aūt. Inferiores epis dare nō pñt idulgētias: sed bñ pñt ꝓcedē pticipationē bonoꝝ q̄ fiūt per subditos suos q̄b⁹cūq̄: dūmō rōnabilit̄ fiāt ꝛ i gīa cōstitut⁹. alīs nō essēt capaces. Pñt āt valē indulgētie fm tho. et Ricar. in. iiij. nō solū viuis: sz ēt exīt̄ib⁹ i purgatorio: q̄n. s. in forma idulgētie ꝓtinet: q̄ q̄ facit hoc vel illud ipse faciēs vel al⁹ p q̄ fac ꝓseq̄t tm̄ indulgentie. Sz si i forma idulgētie hoc nō dī: sz simplr q̄ facit hoc vel illud: hz tm̄ indulgētie: tūc nō pōt extendi ad defūctos quātūcūq̄ iste q̄ facēt id p q̄ dat indulgētia itentōem suā dirigēt ad defūctos. Dare g̃ indulgētiā ē accipe de illo thesauro ecclie dicto: ꝛ soluē p debitis penaꝝ recipiētib⁹ idulgentias. Nec est necessariū q̄ sit q̄s sacerdos ad dādā indulgentiā: q̄ ptinet ad iurisdictōem: ꝛ cū papa ponit gnālē indulgentiā i aliq̄ ecclia: vel dat faciētibus certū quid q̄ idulgētia cōsueuit appellari lz corrupte: a pena ꝛ culpa. Si discrete ꝛ rōnabilit̄ det: ꝛ fiat debitū p q̄ dat: dicit Hosti. q̄ ille statiz euolat ad celuz si i tali statu decedat.

¶ Indulgētie tm̄ dāt plenā remissionē et plenissimā.

¶ Indulgentias dare possūt plāi inferiores ep̄is sui⁹ subditis et nō alijs. ꝫ plāi epi⁹ inferiores nō possūt indulgētias dare. sz possūt q̄dē ꝓcurare bonoꝝ q̄ fiāt a subditis suis. nō. §. 2.

¶ Indulgētie valet ad duos quid deffūct⁹

In valore idulgē tiaꝝ ē triplex cā. §. 1.

Una ē ex pte christi: ꝛ hoc ē meritū ꝛ satisfactio christi: cui⁹ vna gutta sanguinis suffecisset. Un̄ iste thesaur⁹ q̄ ditauit spōsā suā ecclesiā. restat ad mutuandū pcōrib⁹ gratis vñ satisfaciāt. Scōa cā ē merita scoꝝ: pene ꝛ penalitates q̄ mlto plura erogauerūt q̄ meruerūt pcca eoꝝ. Tertia cā ē ex pte ecclesie. s. aliq̄ō op⁹ pīū spūale vel tp̄ale. Et ꝫ nisi sit iusta cā vande idulgētie peccet ꝓcedēs: q̄si dilapidator tāti thesauri: vī tm̄ valere illi q̄ ꝓditionē iplēt: nisi ipse illā sine cā ipectaret: q̄ tūc ꝛ ipse peccaret ꝛ sine cā sufficiēti impetrans. Si g̃ papa p̄pzio motu moriētē absoluēt ab oi pēa p modū idulgētie: ꝛ ille pie credēt: statiz ad celū euolarz: ac si nullā culpā hēret. Sz alij di cūt q̄ nō valet idulgētia collata sine cā iusta ꝛ rōnabili a q̄cūq̄ det: q̄ ē ꝓtra volūtatē dei. Et nō q̄ opus bonū penale scoꝝ pōt duplicit̄ ꝓsiderari. Uno mō i q̄ntū meritoriū: ꝛ sic nō trāsgredit̄ psonā merētis: nisi solū meritū christi: q̄ sibi ꝛ alijs meruit: ꝛ sic nullus plus meruit q̄ accepit vel acceptur⁹ sit in seipso. Allio mō i quātū ē satisfactoriū: ꝛ sic multi sc̄i plus satisfecerūt q̄ debuerūt. Q̄ g̃ sc̄i plus sustinuerūt q̄ meruerūt: ꝛ non solū aio merendi: sed ēt satisfaciēdi: ēt p se quidē p̄mo dei de p oīb⁹ idigentib⁹ fm ītentionē ecclie: iō illis p mo cedit in satisfactionē fm q̄ indigent: residuuz reſuat p idigentib⁹ dispensādum p̄ platos ecclie. Sic igit̄ tota satisfactio christi cesſit in thesauruz p ceteris ꝛ nihil p se: q̄ nulli⁹ pene debitor. De virgine maria: q̄ nulli⁹ pene p actuali erat debitrix: oēs el⁹ penalitates cedūt nobis i satisfactionē. ~~Pena aūt originalī q̄ est more nāe satisfecit p̄ Te: q̄ illi erat debitrix.~~ De alijs scīs q̄ō sup erogauēt soluto debito suoꝝ pccoꝝ: hoc remanet i thesauro ecclie. hec oia pe. de pal. Et nō fm pe. de. pal. vbi supra: q̄ christ⁹ nō solū oīb⁹ meruit: sz p oībus satisfecit: q̄ suppositū agebat ꝛ patiebat. Un̄ nō solū actio merēs: sed ēt passio satisfaciēs fuit infinita. Nō ē g̃ ex sufficiētia q̄ passio christi in sacm̄ēto nō soluit: sz ex dei ordinatōe q̄ gratis remittit. Dicere. n. q̄ in sacm̄ento de⁹ nil remittit nisi q̄tū sibi soluit: aut de thesauro cōi ecclie: aut de thesauro cordis vel corporis vel oris: ē dicē deū min⁹ liberalē. Et licz i hoc esset liberalitas hōis christi nobis cōicantis diuitias sue penalitat⁹: in hoc tm̄ i nullo est liberalitas dei: q̄ nihil ō suo nobis donat. Propter q̄ō melī⁹ dicit: q̄ in sacm̄ētis ē liberatio: vel a tota pena vel a ptiali. nō ex solutōe. sic in idulgentijs sed ex liberali dei remissione. Ex merito q̄dē christi. i. amore christi: sz nō ex solutōe christi: q̄ ꝛ si p pcco nāe soluit ꝛ satisfecit: nō sic p pcco p sone. Et si dicat. Cū vltra infinitū nil sit: ꝛ vnū infinitū cōsumat aliud: g̃ satisfactio christi ꝛ si fuit infinita: vī exhausta: tollendo penā infinitā. s. originalis culpe in baptizatis. nil ergo remanet ad soluendum in indulgentijs pro actualibus pcīs. Responsio. q̄ hoc est verum in infantis eiusdem

p ad indulgenad ꝺſeq̃nda. ꝯ. ſuꝫ neceſſaria.

Capitulum.III.

rationis: ſed infinitas virtutis dei: eſt alterius rationis ab aliꝫs infinitatibus. omnes enim excedit: ⁊ omnia alia ad ipſã ꝓpata ſunt finita ⁊ quaſi nihil. Paſſio igitur chriſti ⁊ in quantũ meritoria ⁊ in quantũ ſatiſfactoria: ẽ infinita rõe ſuppoſiti: ꝺa oẽs infirmitates exĩtes ⁊ poſſibiles excedit: qꝫ oẽꝫ penã dãni ⁊ ſenſus infinitã ⁊ finitã ⁊ nullã facẽ poteſt. Alioq̃n ſilr argui poſſet: ꝙ paſſio chriſti ꝓ uno ſolo ſatiſfacere poſſet: cuius pena eſt infinita ⁊ non ꝓ duobus ſicut prius arguebat: ꝙ ꝓ originali non ꝓ actuali: niſi dicẽt ꝙ dictũ.

Et nota ꝙ ad cõſe §.II.

quendñ aliquã indulgentiã datã quattuor ſũt neceſſaria: ſm pe. in. iiij. duo ex pte dantis eã. Primũ eſt auctoritas plenaria quã hz papa erga oẽs vt dictũ ẽ. Legati ãt nõ niſi in termino ſue legationis. Archiepi vo ẽt i ep̃atibus ſuoꝝ ſuffraganeorũ: extra de pe. ⁊ re. nõ. Epi aũt ẽt electi: ⁊ ſi nondum conſecrati: ꝺaꝫ pñt tñ i ſuo ep̃atu ⁊ in dedicatõe eccleſie: ſiue ab vno ſiue a pluribꝰ conſecret. ꝺaꝫ ãt nõ pñt niſi vnũ ãnũ. In ãniuerſario dedicationis tñ. xl. dies: extra de pe. ⁊ re. cũ ex eo i fi. idem Ricar. Qꝫ ãt ꝓlati ſint boni vel mali nil hz facẽ ad valorẽ idulgentie tho. Scõm ẽ cã ratõabilis: puta aliqõ opꝰ pium: ad honorem dei ⁊ vtilitatẽ eccleſie vel proximorum ordinatum: vt viſitatio eccleſiarum: edificatio hoſpitalium: redemptio captiuorum ⁊ huiuſmodi. Dez qꝫ idulgẽtie ſũt bona ſpũalia: ⁊ ſpũalia ꝓ tẽporalibus nõ ſũt danda: ideo ſm tho. ⁊ pe: indulgentie nõ ſũt dãde ꝓncipaliter ꝓ tẽporalibus: ſed ꝓ ſpũalibus: vt. ſ. per eas excitẽtur homines ad bona opera. Et ex hoc oſtẽdit ꝙ nõ põt papa extrahere oẽs animas de purgatorio dando eis indulgentias: qꝫ hoc eſſet i diſcretum ⁊ irrationabile. Alia duo requirũtur ex parte recipientis. Et primuꝫ eſt ꝙ ſit in ſtatu merendi. i. ꝙ habeat gratiam. Unde ſm pe. de paꝫ. non valent indulgentie exiſtentibus in mortali: quia manente offenſa: reatꝰ pene tolli nõ põt. Dicit idem pe. de palu. ꝙ cum dicitur in idulgentijs: vere penitẽtibus ⁊ ꝓfeſſis: itelligit ipſe ꝓfeſſionem i ꝓpoſito: qꝫ non oportet de facto. Cõtra qõ tñ ẽ: quia in quibuſdam exprimitur: vel qui infra menſem fuerint confeſſi. vnde videtur ex mẽte et pactione concedentis: ꝙ qñ quis implet ꝓfeſſionẽ non eſt in ſtatu merendi poſtea recedente fictione recipiat effectũ. Scõm eſt: vt faciat illud ꝓ q̃ ꝺaꝫ indulgentia. Unde q̃tũcunq; aliquis haberet voluntatem faciendi id pro quo datur indulgentia. puta eundi ad eccleſiam vel dando elemoſynam ⁊ non faceret: quia non poteſt: non obtinet indulgentiam ſm Tho. ⁊ Alber. Religioſi autem pñt habere ſicut laici: ſi faciunt id ꝙ continet indulgẽtia. Quanuis enim ex ſe nil dare poſſint cum nil habeant proprium. xxj. q. j. non dicatis. Poſſunt tñ ex licẽtia ꝓlati ꝺaꝫ. Tho. Prelati ẽt ꝺãtes idulgentiã pñt ea vti. Et clerici ẽt ipſi eccliе vbi ẽ idulgẽtia ꝓſeq̃ pñt. vñ ãt ꝓ altero idulgẽtiã cape non põt niſi hoc ꝓtineat forma idulgẽtie tho.

p ꝯ nõ põt ẽẽ ome ãã a ꝑgatorio.

p indulgẽ nõ valeꝫ in mal̃ exõibꝰ.

p indulgenad nõ optinet ꝺ nõ ſunt i ꝑ quo ꝺaꝫ indulgẽa. etiã ſi nõ põt.

p indulgenad poſſut ẽligioſi hñ ſic ſeꝰ. nil ꝛ ꝓlati.

Valẽt ẽt idulgẽ §.III.

tie ſm tho. ⁊ Alber. quãtũ ſonãt: vt vz. xl. dies indulgẽtie valent quãtũ. xl. dies penitẽtie: ſm taxatiõnẽ factã ſiue a ſacerdote ſiue a iure ſiue a iuſticia diuina. Dies. n. iſte ſiue ãni nõ ſũt ãni celi nec purgatorij: ſz mũdi. Et ſicut i mũdo. xl. dies pñie plus valent vni perficienti cum maiori deuotiõe q̃ valeant alteri: ita. xl. dies indulgentie plus valent illi: qui cum maiori charitate ſeu rei ꝺate ẽnti tate accidit. Richar. autem dicit in quarto ſententiarum: ꝙ quantum ad remiſſionem pene pares ſunt iſte qui plus ꝺat ⁊ qui minus: ſi hoc continetur in forma indulgentie. Sed quantum ad remiſſionem intentionis pene: ⁊ quantum ad ſui diſpoſitionem ⁊ recipiendum augmentum gratie: plus recipit qui plus ꝺat: niſi in caſu in quo minus datum eſſet maius per comparationez ad dantem. Quando autem indulgentia poſita eccleſie eſt determinata ad tempus: puta qui vadit ad talem eccleſiam vſq; ad tale tempus: hẽat tñ de indulgentia: intellĩgitur ſemel tantum hẽri. ſm Tho. Unde ſi quis mltis vicibus iret ad vnã eccleſiam in die qua eſt ibi indulgentia ⁊ ſemper de nouo offerret: non haberet propterea indulgẽtiam niſi ſemel. Sed in eccleſia ſancti Petri de roma eſt perpetua idulgentia. xl. dierum: vt quotiens ingrediatur totiens obtineat. Tho. Nota ꝙ indulgentia ſecundum Pe. de palu. in quarto: tantum valet quantum ſonat: ⁊ in foro dei: et hic in purgatorio. Sic intelligendo ꝙ qui lucratur indulgentiam viginti annorum: tantum ſibi valet ad remiſſionem pene pro peccatis ſuis: quantum illi valuiſſent viginti anni in penitentia iniuncti. Si illis viginti annis penituiſſet: aliter eccleſia deciperet. Sed ſicut penitentia quanto fit in maiori charitate tanto eſt magis ſatiſfactoria. Sic iſti viginti anni lucrati tanto ſunt plus ul̃ minus ſatiſfactorij iſti ꝙ illi. quanto penitẽtia iſtiꝰ fuiſſet ſatiſfactoria magꝭ ꝙ illiꝰ. Et pp hoc idulgẽie ſũt maxie vtiles pccoribꝰ ⁊ ſecure: q̃ ſepe reciduant: ⁊ nõ facile abſtinẽt p totũ ãnũ a mortali: ſicut abſtinent vno die quo datur indulgentia. Quibuſdam ꝓbabiliter videt ꝙ intelligatur de penitentijs iniungendis: quaſi diceret quadraginta dies de tali penitentia qualis tibi claue non errante deberet iniungi. Alij dicunt ꝙ tãtũ valent quantum ſonant: ⁊ plus ſi plus intendit ille qui ꝺat: dum tamen poſſit: concurrentibus debitis circunſtantijs. Sed ſi non intendit dare:

p indulgenad nõ põt vno ꝙ alio ꝛ hoꝛ ꝛtineat infoꝛ indulgẽ.

p indulgẽ valeꝫ ꝙ ſonaꝫ.

p indulgẽ ꝺm mellig.

no.

nisi quantuz sonant: tunc non relaxantur nisi penitentie iniuncte in foro penitētiali. Uñ si nihil est iniunctum nihil remittitur: sz cum datur idulgentia plena: plenior vel plenissima tūc oīs penitētia iniuncta z iniungēda remittit hic z in futuro. Alij dicūt q vī iste esse sēsus vboz. Remitto tibi vnū annū de pñia iniuncta. i. tāto min9 puniēr i purgatorio: q̄tū esses si vno āno ꝓtinuo egisses pñiaz in hac vita. Nec credūt q ꝑ hās idulgētias gnāles min9 teneant agē pñiaz i hac vita: z hoz dictū satis vī ꝓcordare eq̄tati: vt notat Inno. Itē nō. q cū est determinata quantitas idulgētie: z taxata quātitas elemosyne: q̄ dat tantum hz: q̄ ñ dat tm nō hz: ēt si sit pauper. Sz si simplicit dat sic: qui subuenit tali loco hēat tm de indulgentia: intelligitur fm suā ꝓditionez. Item nō q idulgentie date vel p papā vel p ēpos simplicit semp durāt: dū durat loc9 nec expirant p mortez ꝓcedent. Sz si ecclesia destruat vt oporteat eā iterz dedicare: tūc indulgentie destruūt date ad temp9: vt q̄nquē niū vsq; ad illō tp̄s durāt. hec oīa pe. ō palu. Itē nō q̄ pcīsi nō pnt dare indulgentias: q nō extenduntnisi ad subditos: q̄s pcīsus nō hz. Item nota q nō ꝓsūt nō subdito nisi de licentia ꝓpr̄ij ēpi vl ꝓpr̄ij iudicis. vñ sufficē vī licētia curati pe. ō pal.

Demū uidendū .§.IIII.

est de indulgētia plenaria q̄ dat solū a sūmis pōtificib9: qō fit diuersimode. Aliq̄n. n. dat vl oībus certū locū visitātib9 simplicit. i. ꝑ oi tp̄re. Sic cōiter dī de visitātibus sepulchrū dñi. Uerū est tn q sine licentia pape nō pnt illuc accedere. Qō vī institutū: ne ob suasionē sarracenoz ibi hitātū fideles fidez verā abnegarent vel timore deuicti penaz inferendaz ab eis. Aliq̄n dat idulgentia plenaria oīb9 visitantib9 certū locū certa die infra annū: vt ꝓcessū est ecclie sce marie de āgelis ordis ꝓdicatoz ferrarie: ꝑ eugeniū q̄rtum z i puincia, puincie in ecclia sce marie magdalene in balma p eūdē. Et huiusmōi i ꝑpetuū pmanēt: nisi ꝑ papā reuocēt: sic reuocate fuerūt oēs tales idulgētie date: istar idulgētiaz aliaz idulgētiaz i ꝓcilio ꝓstātiensi. Oportet tn visitantē talia loca iplere ea q̄ i forma ipsa cōtinent ad ꝓsequndū talē idulgentiaz: nec ad alios viuos vel defūctos pnt applicari: q cōiter ibi dī de ipsis accedētibus. Tertio mō datur indulgentia plenaria oībus facientib9 cētū opus: puta assumētibus crucem ad bellandū cōtra infideles: vel eūtibus vel mittētib9 bellatōes ꝓtra illos: vel dātibus certā sūmā pecunie elemosynaliter ꝑ tali ope vel alio pio negocio. Quāto mō dat certis z determinatis siue noīatis psonis: facientibus infra annū vel aliud tp̄s in bulla taxatuz certas elemosynas: z ieiunia: vel alia pia opa oīonuz z huiusmōi: q talis hēat facultatem eligendi idoneū ꝓfessorē i articulo mortis q̄ vigoz talis indulti valeat absoluere ab oībus pcīs: de quibus est corde ꝓtritus z oze confessus: exceptis illis q̄ ꝑpetrasset sub fiducia tal gīe. Quinto datur plenaria idulgentia visitātibus certas eccl'ias vrbis: certis diebus: vt dicēt. j. Et hoc ō q̄nq̄genario in q̄nquagenariū: z oī idulgētia iubilei. Circa māz istā ꝑmo sciendū: q ꝙuis tales plenarie idulgentie vulgariter nūcupent indulgentie de culpa z pena. Locutio tn talis ꝓprie nō ē vera: q: clpe solus remissor ē de9 auctiue. Juxta illud qō dñs ait per Jsaiaz ca. xliij. Ego solus deleo iniq̄tates tuas ꝑ memetipsū. Et ō ꝓse. dis. iiij. Nemo. Potest tn sic saluari dca locutio: vt remissio culpe referat ad cōtritionē z ꝓfessionē: q̄ ꝑexigit ad consequendā indulgētiā: vt pz ex forma z remissiōe pene ad effectū indulgētie. Ad hoc. n. ordinat oīs indulgentia: siue pticularis: siue vlis: ad remissionē pene tp̄alis debite: ꝑ pcīs cōmissis: ptialez vl totalē: ꝑ qua si q̄s nō satisfacit in pñti: ꝑ opa bona in statu gīe fca: vel per penitētias iniunctas in ꝓfessione: vel ꝑ sacmentoz pia susceptionez: vel i dulgētiaz suffragationē: i purgatorio p9 moduz eas luet. Si tn in statu gīe decedat sal's ad inferna descendet nunq̄ eas solutur9 fm doc. in q̄rto. Et q idulgentie tn valēt q̄tuz sonant: iō diligenter attendēdus est tenor eaz z obseruandus. Nō. n. in huiusmōi votū ꝑ ope reputat: vt ait Lassiodorus: de pe. di. j. Sed oz ope iplere q̄ ibi mandat. Nec sufficit partē iplere vt partē hēat indulgētie sed aut totū aut nihil: vt vbigīa. Si q̄s teneat ex forma idulgentie certa ieiunia facere. j. annuz ꝓ xumū: z ex incuria nō faciat oīa: non ꝓsequet. Si quis debeat visitare q̄ttuor ecclesias per quinōnā z tn tres ex eis visitat: vel solū per quaterdenam non consequetur eam.

Et quia idulgētie .§.V.

in articulo mortis q̄ plurimis date sūt ab eugēio quarto: que nulli dubium permanent in suo valore post mortem eius per regulam. Decet beneficium principis esse mansurum libro sexto. plura dubia insurrexerūt circa huiusmodi. Primū est quis dicatur in hac materia articulus mortis. in quo habens huiusmodi indulgentiam absoluitur. Utrum verus cum scilicet quis moritur: vl presumptus: cum scilicet quis extimatur secūdum commune iudicium moriturus: quanuis postea euadat quod pluries accidit. Ad quod respondetur: q si non plus habeatur ex forma idulti: nec concedens aliter suam intentionem exprimat: videtur intelligendum de articulo presumpto non vero. Sicut etiam extrema vnctio dicitur: que est sacramentum exeuntium: quia debet dari his qui secundum cōmunē extimatōem

p̄ad indulgenad ꝙsq̄ndad. nō ē nma gnāl ofessio. sī rite ad sīt ofessio. sī pntat. de ea q̄ hz in memō. p̄ulm nd ꝙfessionē. hī simulr bñ pt.

Capitulum.III.

reputantur morituri: ⁊ tamen si euadant iterum p'ea inunguñt: ⁊ nihilominus extrema dī: qa sic estimabat q̄ foret extrema. Tūc g̃ cū i tali articulo p̄sūpto mortis absoluit: ꝓsequi vī effectū indulgētie vsq; ad illud tēp': q̄uis postea euadat: ⁊ gīa illa expirat i postez. Ita ꝓsuluit dñs Joan. dñici. Sec' āt esset si in forma diceret: q ꝓseq̄t effectū i dulgētie. in casu q̄ moriat tūc: alias sibi reseruet i finē. Tūc. n. nō cōsequit effectū si nō moritur: nec gīa expirat p illā absolutōez. Itē si nō habeatur hoc in forma: ⁊ tamē cōcedens declarat sic intendē. s. de articulo vo: nō p̄sūpto: vt dī eugeniū declarasse. Scdo querit vtrū qs teneat gnāliť cōfiteri ò pccis: ēt q̄ alias rite ꝓfessus est: vt ꝓsequat effectū indulgētie plenarie. Et aliq' visū ē q̄ sic: qz dī in forma idulti: q ꝓfessor quē elegerit i articulo mortis absoluat ⁊ det sibi aucte apostolica plenariā remissionē oiuz pccoz: q̄ est ore ꝓfessus ⁊ ꝓtrit'. Si g̃ nō ꝓfiteat: tūc ad illa q̄ alias ꝓfessus est. nō vī extendi remissio nisi ad sibi tūc ꝓfessa: ⁊ nō ad alia. Sed in oppositū est rei vitas. Pro cuius ōclaratōe est sciendū: q̄ clauis iurisdictōis circa hōiez in mortis articulū ꝓstitutū. duplicit in sacerdote dilatat. s. de iure cōi: ⁊ de indulto pticulari h'. Et q̄ntū ad p̄mū modū pōt q̄libet sacerdos: quēlibet in articulo mortis ꝓstitutū sibi ꝓfitentez absoluē: ab oib' pccis ⁊ sñjs excōis idifferenť sacramentaliť: ⁊ in foro p̄niali. Hec āt ptās p huiusmodi indultū: nō ꝓmittit: qz quilibz sacerdos nō pcisus hz hanc de iure cōi in eo casu. Preterea talis absolutio sacramentalis ēt extendit ad pcča q̄ p̄ textu talis vlis auctis ꝓmissa essent. Nullus. n. excipit dūmō ꝓtritus ꝓfiteat: Sz potestas ꝓcessa sacerdoti respectu h' indulti: nō extendit ad pcča q̄ ꝓmissz p̄ textu talis idulgentie: vt pz ex forma indulti. Sed nihilomin' q̄ ad ipsa ꝓmissa p̄ textu indulti: valet absolutio sacramentalis: q̄ fit ò iure cōi in h' articulo si ꝓteratur ⁊ ꝓfiteat si memorie occurrāt: q̄ ad culpaz: ⁊ q̄ ad penā tēporalē: p̄ter cōi: clauiū plus ⁊ min' p̄m dispositōez el'. Secūdo mō dilatat clauis iurisdictōis in sacerdote i hoc articulo: ꝓpter indultū spāle talis indulgētie q̄ ad remissionez penaz tp̄: aliū quas qs solutur' est hic vel in purgatorio: quas de iure cōi: sacēdos remittē nō poterat: sed potest vigore idulti h'. Ubi ēt notādū: q ista remissio q̄ in hac gīa indulgentie ꝓmittit: non est sacramentalis: ideo non requirit de necessitate noticiā pccoz: nec formā absolutōis sacramentalis: sed p̄supponit q̄ sit tūc vel antea cōde ꝓtritus ⁊ ore ꝓfessus. Cui' rō esse pōt. Quia cū sint tres ptes itegrales pñie huiusmōi: gratiosa idulgētia non potest supplē nisi tertiā. s. satisfactionē ꝓtritionez ⁊ ꝓfessionez supplē ñ pōt. Non. n. potest qs p aliū ꝓteri vel ꝓfiteri sacmēta liter: nisi p interptez cū nescit loqui. Sz bñ potest vnus p̄o alio satisfacere viuo vel defuncto. Et iō pontifex romanus: qui est p̄ncipalis dispensator thesauri ecclesie intendit per huiusmodi indulgētias q̄ de ipso thesauro. s. penaz christi ⁊ sanctorū adiuuent fideles ad satisfaciendū seu soluēduz debita huiusmodi penarum. Non ergo oportet q̄ confiteatur generaliter seu alias confessa. Nec hoc exprimit forma idulti: sed q̄ det sibi plenariā remissionez pccoz que est ore ꝓfessus ⁊ contrit'. Non dic̄ sibi sed simpliciter que est confessus. Si igit aliquis est confessus: iam est confessus ⁊ iple uit formaz indulti: vt non oporteat confessa itez ꝓfiteri. Sed si qua perpetrasset mortalia p' vltimam confessionez rite factā: de illis oportet confiteri: vt ad illa extendatur remissio pene debite p illis. Et si amisisset loquelam: sed non vsum ratōnis: posset prouideri saluti sue per signa ⁊ nutus): que equiualent confessioni: ⁊ ad consecutionem remissionis pene illorum. Sed si per nullum modum potest intimare talia peccata: valebit quidē sibi contritio sola: si eam habeat ad remissionem culparum talium. Sed non extendetur remissio pene illarum vigore indulti vt videtur: quia nunquam est ea confessus. Si autem incurrat amentiam vel frenesim post mortale commissum: de q̄ nunquam habuit contritionem: cum nec in tali statu possit eam habere: nec saluatur nec in aliquo sibi suffragatur vel valet indulgentia. Uerū quia sciri non potest hoc: nisi permansisset vsque ad illud vltimum in aliquo notorio crimine: vt in concubinatu: vsura publica: ⁊ huiusmodi. potest sacerdos facere: quod in se est: vt det sibi talez absolutionem ⁊ plenam remissionem. Et idē dicendum est de venialibus: hoc est q̄ quia non sunt de necessitate cōfitenda: ideo eis non confessis: non propter hoc tollitur valor indulgentie: si mortalia est confessus tunc vel alias: ⁊ de venialibus sit contritus: alias ⁊ si per hoc non impediretur a salute: quia venialia non tollunt gratiaz nec effectum huius indulgentie. Impedirent tamen ad remissionem penarum debitarum pro illis venialibus: nisi contereretur ex eo: q̄ pena nō remittitur remanente culpa: etiam venali. Idem intelligendum est de omnibus indulgentijs: que dantur particulariter vel vniuersaliter penitentibus ⁊ confessis scilicet q̄ oportet confiteri si qua cōmissent mortalia post vltimam confessionem: alias sibi non ualerent. Uenialia autem non opōtet confiteri: nec mortalia iam rite confessa. Uerum quia confessio semper est vtilis: etiam itera ta frequēt ēt de venialibus: ⁊ venialia confiteri ēt alis confessa non potest nisi uuare: p̄sertim cuz p ꝓfessiones efficiat qs aliq̄n de attrito ꝓtrit': iō si qs vult generaliť tunc ꝓfiteri non pōt nec debet reprehendi sed ꝓmendari. Sed non est hoc neces

sariū ad ꝓsequēdū effectū idulgētie. Tertio q̄rit q̄ sit forma hꝰ absolutōis vel remissiōis plenarie: qō ē diligent̄ ispiciēdū: qz sic forma ē ꝓncipiū essendi ita ꝛ cognoscendi. Et io ē fienda vna distinctō cōis ꝛ satis vulgata ſm theologos ꝛ canonistas: vz q̄ duplex ē clauis: vna ordis: alia iurisdictōis. Dare ät indulgentiā plenariā vel non plenariam non pertinet ad clauem ordinis: sed iurisdictionis. Qō pz ex eo: qa claue ordinis nō pōt vti: nisi q̄ ē sacerdos qō ē absoluē i sacramēto pñie sacramētali. Sz absoluē in foro iudiciali: seu dare idulgentiā pcialē vel plenariā: ptinet ad clauē iurisdictōis: qō fieri pōt ēt p eū q̄ nō ē sacerdos: Nā legatus nō sacerdos dat indulgētiā ꝛ papa electꝰ canonice: ꝛ si nō sit adhuc sacerdos: pōt dare idulgentias: ꝛ sic pz q̄ nō ptinet ad clauē ordinis: sz iurisdictōis dare idulgentias. Ad clauē aūt ordinis ptinet hīe potestatē sup corpꝰ christi vez ad ꝓficiēdū: ꝛ sup corpꝰ christi misticū ad absoluēdū a peccatī sacramētali. Et absolutio q̄dē a pcīs sacmē tal hz certā formaz: que imutari non potest quo ad formam substantialez. Nec ea vti pōtq̄s: q̄ efficaciā habeat nisi sacerdos. Sed absolutio plēaria seu ꝓcessio remissionis plenarie: nō hz certaz formā ōterminatā: ꝛ iō variari pōt. Quīmo absq̄ aliq̄ forma vboꝝ pōt ꝓcedi: vtputa cū ꝓcedēs dicit. Uisitans talē eccliaz. vel faciēs talē elemosynā penitēs et cōfessus habeat plenariā idulgētiā. Et intelligit vt dictū ē supra: q̄ tūc vel ātea sit cōfessus ō necessario cōfitēdis. Manifestū ē. n. talē qui illa iplet. stati absq̄ alia forma verboꝝ alicuius absolutōis cōsequi effectū illꝰ indulgētie: nisi ponat obstaculū ipōtritōis. Scōo notāduz q̄ illa oz esse forma vboꝝ in remissione plenaria cōcedenda: quā cōcedēs indulgētiaz decreuit. Nā i illa forma oz minister exequi mādatū: in q̄ eꝰ ipator inuēnerit. Cū g̃ i huiusmōi gatijs cōiter talis sit forma idulti: vt cōfessor tali psone iobedictia romane ecclesie psistenti ēt plenā remissionē largiatur. Sequit ex tali forma cōmissionis ipatiua: q̄ talis oz eē forma executōis indicatiua. Ego auctē sedis apostolice mihi p nūc ꝓmissa: concedo tibi plenariā remissionē oiuz pcoꝝ tuoꝝ: de quibus es cōtritus et ore ꝓfessus: ꝓter ea q̄ ex cōfidentia. hꝰ indulti ꝓmisisti. Si addat. In noie pa. ꝛ fi. ꝛ. s. .s. cōgruū erit: sed nō necessariū. Et q̄ alij addūt. ꝛ īstituo te illi inocētie i q̄ eras q̄n baptizatꝰ fuisti: supfluū vī. nō tñ viciat actū. Tertio ē notāduz q̄ ex ꝓmissione actualit plenariā remissionez ꝓcedens: nō oz q̄ necessario sit sacerdos nisi expresse i ꝓmissiōe mandet hoc. Nō eni ē fuus maior dño suo: sz ꝓcedēs plenariā indulgētiā pōt nō esse sacēdos. g̃ ꝛ exequēs nō oz q̄ sit sacerdos: nisi hoc ꝓtinēt i fōma indulgētie hꝰ. Sīc. n. talis plena remissio pōt dari cū forma ꝛ sine fōma: ita ēt p ministrū ꝛ sine ministrio: ꝛ per ministrum sacerdotez et nō sacerdotez: nisi in bulla dicatur expresse: q̄ minister huius confessionis sit sacerdos. Si autem nō dicatur in bulla: nisi q̄ sit idoneus ꝓfessor: ꝛ q̄s i articulo mortis constitutus habens talem indulgentiam: sacerdotem habere nō possit vel etiam clericum. Satis videtur q̄ laicus in eo cāu possit iudicāi idoneus ꝓfessor: q: vt dictū ē: talis ꝓfessio vel absolutio non est sacramentalis: que non pōt fieri nisi p sacerdotē. Uñ ꝛ ꝓfitēs pcā sua laico i tali casu: cū non hz copiam sacerdotis: laudabiliꝰ quidem facit: sed euadens tenet iterum illa sacerdoti cōfiteri: cum laicus non habeat clauē ordiſ: tñ si cōfitet laico necessario ꝓfitēda. uel mortalia ꝓmissa post vltimā ꝓfessionē: valet quidez sibi ad ꝓsequēdam indulgentiā talez. Quarto ē notāndum q̄ materia circa quā ꝓncipl̄r ē remissio plēaria: ꝛ mā circa quam ē remissio sacmentalis differūt quasi sicut culpa ꝛ pena. Nam potestas que ē clauis ōdinis. ꝓcipue est circa culpā actualē: q̄uis ēt vtute clauiz diminuat: ꝛ de pena debita tēporali plus ꝛ minꝰ ſm q̄titatē ꝓritōis ꝛ laboris ꝛ ex ope iniūcto satisfactōis. Sz clauis iurisdictōis ē i huiusmōi idulgētijs ꝓra pena tpralē debita ꝓ culpa. Nam ꝛ si culpa dimittatur. hoc est ratiōe cōtritōis ꝛ confessionis ꝓius facte. Uñ remissio sacramētalis vel culparuz mortaliū semper ē plenaria vel nulla: cum omnia mortalia sint ꝓnexa ad inuicem ex parte auersionis: vt vnū nō possit dimitti sine altero. Remissio autem que fit p idulgentias potest esse ꝛ plenaria ꝛ ptialis: ō aliq̄bus annis vel diebus ſm formam indulti. Quīto idē vī dicendū: si sacerdos vel laicus cum non habetur sacerdos: cum nesciat formam que consuuit cōiter dici: ex ignorantia vel inaduertentia ñ illam dicit: sed equipollētia: puta do tibi illā idulgentiam que ꝓtinetur in hoc tuo indulto. Ul̄ do minus te absoluat a tua culpa ꝛ pena ſm gratiā quā dicis tibi ꝓcessā a sūmo pontifice. Nec sequit q̄ frustra in forma indulti ponitur: q̄ valeat sibi eligere confessorem idoneuz ꝛē. q: hoc fit vt faciēdo si potest confessionem sacramentalem sacēdoti de mortalibus nōdum confessis: vel de illis ꝛ si iā ꝓfessis vel venialibus nō necessarijs ꝓfiteri efficaciꝰ tollat obstaculū ad cōsequendū indulgētiaz cuz p ꝓfessionē efficiat q̄s aliq̄n de attrito ꝓritꝰ: ſm tho. Q: si in forma indulti hoc diceret q̄ valeat sibi eligere ꝓfessorē sacerdotē secularē vel regularē. Ex ipsa forma pz q̄ oz eē sacerdos q̄ det sibi illā plenariā remissionē. Quarto q̄ritur vtū valeat dicta cōfessio quo ad peccata obligata. Et videtur q̄ non: quia datur ex forma indulgentie remissio plenaria peccatoꝝ: de quibus est contritꝰ ꝛ cōfessus. Sz quoꝝ ē oblitꝰ ñ ē ꝓfessus: g̃ ō illꝰ nō datur cōtrariū vt credo ē rei vitas. Cuius ratio ē

¶ absolutionē plenā. 9z eē illa q̄ 9 ressa fit. g̃ ad formā ꝛbor.

¶ indulgentias dare nō ptinet ad clauē ordis. ſ. ad clauē iurisdictionis. iō nō sacerdos dare pt.

¶ clauis dnᵒ est.

¶ Indulgad nō oportuet q̄ pē restituē
er nō vult q̄ sit vr et nō pt opn
net q̄ debeat indulgēt.

Capitulū.III.

quia cum deus non requirat ab hōie impossibile: ita vī sēcīdū de papa: q̄ ei⁹ vices tenet in terris: cū regula dicat. Nemo ad impossibile obligari potest: de re. iu. li. vi. Impossibile ē āt q̄ qs ꝓfiteat i ptīcu lari illud qō nō hz i memoria: nisi diceē mēdaciū: qō nullo mō ē fiēdū. xxij. q. ij. Cū hūilitatis. Sed nec istud requirit ad hoc: vt remittat oblita: sz suf ficit q̄ ꝓteatur & ꝓfiteatur de his in genē. cū pro posito ꝓterēdi & ꝓfitēdi in spē: cū mēti occurrerit. & p hoc remittit si alīs est bñ dispositꝰ. Et ita vide tur extimādū papā hoc intendē i tali indulto .s. de ꝓfessōe eoꝝ q̄ menti occurrūt: cū ꝓptenti discus sione: & eoꝝ q̄ necessario ꝓfitenda vt mortalia. de oblitis āt sufficiat ꝓfessio sic & ꝓtritō gnālis. Ad qō ēt facā fili. decretalis ois vtriusq; sexus: ō pe. & re. Nā ibi ꝑcipit q̄ qs oīa pcā sua debeat saltez se mel i āno ꝓfiteri ꝓprio sacerdoti: & certū est: quod pcā oblita sūt pcā. Non enī obliuio facit pcām ppetratū nō ee pcām. et cū qs ea nō ꝓfiteat q̄ nō recordat. g̃ non oīa pcā sua ꝓfitet. g̃ cū nō seruet mādatum: ea nō ꝓfitēdo: q̄ nō oīa. peccabit mor taliter: qō eēt absurdum dicē. Intelligēda est ergo decretalis illa. ō pcis ꝓfitēdis. s. q̄ memorie occur rūt in ꝑticulari alia i gnāli. Et silr i ꝓposito quo ad ꝓsecutōez plenarie remissionis: sufficit cōfessio ō oblitis i genē. nec requritur i specie qō ē impossibi le. Item videt dicēdū: cū in forma huiꝰ indulti cō tineatur: q̄ si hz alteri satisfacē seu restituē restituat intelligēdū vī si pōt. Sic. n. glosat Aug. illā ēglaz. Pcām nō dimittit nisi restituat ablatū: de. re. iu. li. vi. videlicz si pōt restitui: vt ipe Aug. exp̄sse dicit xiij. q. vi. si res. Qui g̃ abstulit ab alīs p furtū: ra pinā. vsurā. fraudes. & huiusmodi: certā sūmaz pe cunie: & penitus nihil habet ad restituēdū: vtiq; talis habens talē idulgētiā: nō ꝓuabit fructu eius si alīs ꝓtritus & ꝓfessus ē cū ꝓposito efficaci satisfa ciendi si posset: Sed si pōt i totū vel i ꝑtē: et sī nō sine magno icōmodo suo vtiq; nō eā ꝓsequit. Qui to querit vtrū litargicus. vl frēneticus. vel amens effectus: q̄ nōdū eligit ꝓfessorē q̄ euz absoluat: seu ꝓcedat dictā remissionez plenariā: vigore talis in dulti valeat ꝓsequi effectū talis idulgentie. Et vī q̄ nō: q̄ talis prī nō elegit ꝓfessorē. nūc aūt eligē nō valet: cū nō sit cōpos rōis: g̃ rē. Circa hoc licz aliq̄ sint supradicta adhuc addent & alia. Utiq; dubiuz non hz q̄ si in sana mente ꝓstitutꝰ declara uit velle hoc sibi fieri: qñ casus cōtingēt mortis p quēcūq;: extunc vī elegisse: & sic p sacerdotē si hīi posset: fiat absolutio: vl ꝓcessio remissionis: & va lebit ei ad oīa: nisi ad ea pcā q̄ ppetrasset p textu huiꝰ indulgentie: ꝺa hec excludunt in forma illa. Et idem quo ad peccata mortalia que nunquam fuit confessus de quibus recordabatur: & contritꝰ proponebat tempore suo confiteri: sed preuētus vel casu repentine & improuise mortis: vel amis sione loquele: vel freneſi superueniente: non va luit. Naz talis & si concedatur a sacerdote ad hoc vocato absolutio seu plenaria remissio vigore ta lis indulti: valebit quidem sibi indulgentia alias contrito: sed non quo ad ea que nondum fuerat confessus. Uidetur etiam quibusdam q̄ & si mo do predicto expresse non elegerit vel declarauerit. hoc tamen intendebat: q̄ ista electio habitua lis ei sufficit ad consequendam idulgentiam. mo do tamen predicto. Quinimmo in absentia sacer dotis dicunt q̄ etiam laicus est idoneus ad conce dendum talem remissionem ex indulto huius. Utrum autem hoc sit verum dubitari potest. Et rationes ad vtranq; partem sunt. nil tamen no cet q̄ fiat per laicum si haberi nō potest sacerdos: & valeat quantum valere potest. Sexto que ritur: vtrum qui adimplet ea que cōtinentur in forma indulgentie ad hoc q̄ consequatur eam in peccato mortali: etiā per eum cognito: consequa tur effectum indulgentie: verbigratia. In huius indulgētie forma communi exp̄nitur q̄ eroget pauperibus certam quantitatem pecunie: & q̄ ie iunet per annum: si potest vna die in hebdoma da: alias non habeat eam. Uel si posita sit indul gētia ad certuz locum: puta in visitando aliquas ecclesias vt i idulgentia iubilei habetur. Si i mō tali existens sumit iter ad vrbem. Utrum conseq̄ tur indulgentiam: & videtur q̄ non: quia ab om nibus doctoribus tenetur: q̄ est necessarium hominem esse extra mortale peccatum ad hoc q̄ valeat consequi fructum eius. Sed talis est i mor tali: ergo rē. Ad hoc salvo meliori iudicio. Res pondendum videtur p distinctionē: quia aliud ē dicēdum ō eo tēpore & loco quo conceditur idul gentia: aliud ō tempore quo itur vl disponit ad indulgētiam. Nam ō tempore quo consecuturus est indulgētiam. vtiq; oportet q̄ sit contritus & p cōsequēs sine mortali: alias nō ꝓdesz: videlicz cū est in articulo mortis qñ fit ei talis absolutio vel cōcessio: seu q̄ eo tēpore q̄ visitat eccl̄iaz vl eccl̄ias vbi posita ē idulgētia vt i idugētia iubilei. Sz tp̄e q̄ pgit ad vrbē vbi sī dē eccl̄ie. Ul tēpoī q̄ dat ele mosīnas vl facit ieiuniū p annū fm formam idul gētiaz̄ i articulo mortis: non vī necessariū q̄ illa faciat extra mortale: q̄uis vtiq; tutius & melius foret & vtilius: etiam tunc esse sine mortali pecca to sicut ēt dicunt plures docto. vt Tho. in quar to: q̄ eas satisfactiones iniunctas a confessore: q̄ post expletionem earum relinquunt effectum in satisfaciente: in mortali peractas: non oportet iterare: vt ieiunia & elemosyne & peregrinatio nes: quia effectus ille remanens valet reuerso ad gratiam.

¶ Indulgēt̄ in mor. li. prō accipen. dū nō ꝓdest ex dictis q̄ dest. nō bñ.

De idulgētia iubi. §. VI.

¶ Indulgenad optinē nō p̄. q̄ nō ē ꝓpos rōnis.

p indulgēz jubilei ē rōmāta instituta.

que est plenaria ⁊ videt valde rationabiliter instituta seu concessa: tum quia homines sunt valde tepidi ad satisfaciēdū maximis debitis penarum: quib⁹ tenēt obnoxij ꝑpt innumerabilia ⁊ grauia pcā ꝓmissa: vt saltē semel i vita gratiose recipiāt tale suffragiū: ad soluēda tāta debita ex thesauro inexhaustibili meritoꝝ xp̄i ⁊ sc̄oꝝ: tū vt ꝓfuet reuerentia ac deuotio apostolice sedis: q̄ originata est i vrbe vbi talis indulgētia ꝓcessa ē: cū pontifex romanus sit in terris xp̄i vicari⁹ ⁊ petri successor: tū ad ꝓfirmādā fidē catholicā ⁊ excitādū feruorē eius in mētib⁹ fideliū: quā vbis ⁊ factis innumerabilibus passionū ⁊ miraculoꝝ sācti martyres defensarūt ⁊ corroborarūt: pmaxime i vrbe tūc dña mūdi: vbi ⁊ illoꝝ corpora sine numero requiescūt. Accedētes. n. illuc deuote ⁊ visitantes ecclesias iq̄rūt ⁊ audiūt de locis martirioꝝ: ⁊ inde ꝓfortantur i fide ⁊ animātur ad constantiā. Q̄ñ habuerit initiū talis indulgētia iubilei nōdū iueni. Sz Jo. an. ⁊ quidā alij docto. referūt bonifaciū octauuz instituisse: de ꝓcilio ⁊ cōsensu cardinaliū idulgentiā plenariā seu cōcessisse de centenario in cētenariū accedētib⁹ ad vrbē: ⁊ visitantib⁹ certis diebus quasdā vrbis eccl̄ias. s. sc̄i Joānis lateranēsis. sc̄i Petri. sc̄i Pauli. sc̄e marie maioris. Qđ vī fuisse circa annos dñi. M. ccc. Postea clemēs ⁊ exinde Gregorius ꝓsiderantes paucissimos hōies attigē ad centesimū. reduxerūt numerū centū ānoꝝ ad numeꝝ q̄nq̄genariū ad quē pueniūt qui i mūdo veterascūt. Demū Nicolaus papa q̄ntus q̄ nunc viuit ⁊ regnat anno dñi. M. cccd. inchoante. in festo natiuitatis dñi fecit in missaꝝ solēnis indulgentiā iubilei publice ꝛinuari. s. plenariā remissionē ꝓsequi penitētes ⁊ cōfessos: q̄ dictas eccl̄ias sel̄ in die visitauerit per q̄ndenā vltramōtanos: ⁊ citramōtanos romanos āt ⁊ vicinas ciuitates p mē se: ⁊ p totū ānū q̄nq̄gesimū pmanet dicta idulgentia: ⁊ in sua bulla patenti hoc exp̄mēte recolit: q̄ten⁹ ꝑfati sūmi pontifices mō ꝺclarato idē statuerūt. Paul⁹ vo papa secūdus. certā ex cāis rōnabilib⁹ animū suū mouētib⁹. dictū iubileū assignauit de vicesimo q̄nto i vicesimū q̄ntū annū ꝓfirmata p Sixtū papā. iiij. vt pz in extrauagāti Sixti de bulla ꝓfirmatōis ānī iubilei q̄ incipit quēadmodū. Et ne q̄s sūmat dubia ꝑ certā sciēdū: q⁹ in copia cuiusdā bulle q̄ dicit esse clemēt⁹: multa narrant q̄ nō vident esse de stilo curie: cū sint leuia ⁊ exorbitantia sat⁹. Uñ lz asscribant clemēti: nō vī vīsile illius vel alteri⁹ sūmi pōtifi⁹ fuisse: sed ficticie iuēta ⁊ si ēt essent: papa Nicola⁹ illa ñ approbauit. Posset āt papa abbreuiare dies visitatōis sic̄ aliq̄ñ fec̄ ꝓpter maximā multitudinē cōcurrentē.

p dēindulgēz jubilei xpi no.

Notādū de iubi §. VII.

leo q⁹ hoc nomē fm ini'ptationē deriuat a iobel. Jobel eni hebraice latine ini'pretatur initiū vel remissio. Inde iubileus remissiuus vel initians dicit quia vt dicetur fiebant in eo remissiones. Secundum vero ethimologiam dicitur a iubilo. qui significat magnum gaudium. nam in tali anno erat magnum gaudium et festum. Est itaque iubileus.

In Abraam inchoatus.
In veteri lege ꝑfiguratus.
In tēpore gratie pfectionatus.
Et a sūmo pontifice ad plenariam pene indulgentiam applicatus.

Quātum ad p̄imum. refert magister in hist̄oria scholastica: qō hebrei tradunt iubileuz habuisse inicium: quando abraam loth nepotem suum: q̄ ductus erat captiuus a quattuor regibus: qui de bellauerant quinq; reges scilicet regem sodomorum. vbi habitabat loth ⁊ alios a captiuitate liberauit. Quia enim fuit remissa captiuitas eius Gen̄. xiiij. Et tunc dicitur loth fuisse q̄nquaginta annorum. Uel ipse Abraam in quinq̄gesimo anno erat cum dominus ei locutus fuerat quando egressus est de aram. Uel quia abraam peritus astrorum: nouerat q⁹ aeris intemperies que fit ex eleuatis vel depressis planetis semper vsq; ad q̄nquaginta annos ad temperiem reducitur: quod fieri vidit in astris: voluit imitari in terris: vt qui quagesimus annus diceretur iubileus. Quantum ad secundum mandauit deus in lege Leuiti. xxv. vt post septem hebdomadas annorum annus sequens qui erat quinquagesimus: diceretur iubileus. in quo anno fiebat remissio multiplex. Nam remittebatur terra a cultura: quia non poterant colē: serere et huiusmodi. Remittebatur seruitus hominum: quia tunc serui efficiebantur liberi. Remittebantur et debita: et possessiones vendite reuertebantur ad priores possessores. Similiter ⁊ pignorate ⁊ plura fiebant alia ad gaudium. Sed vt dicit apostolus. i. Corinthi. x. hec omnia in figuram contingebant illis facta sunt autem propter nos. Quantum ad tertiuz hoc perfectionem habuit ⁊ fuit impletum quando quinquagesima die post christi resurrectionem: fuit lex gratie ⁊ amoris data discipulis christi in mōte syon: descendente spiritusancto super illos in specie. ignis. Unde ⁊ tunc canit ecclesia. Patrata sunt hec mistice: pasce peracto tempore: sacro dierum numero: quo lege fit remissio. Resurgens christus et apparens eis dixerat Joan. xx. Accipite spiritumsanctum quorum remiseritis peccata rē. Sed ipsa quinquagesima die copiosius receperunt gratiam: quia remissa est eis omnis iniq̄tas quo ad culpā ⁊ penaz. Per hāc reuertitur homo ad possessionē antiquā depditā vite eine. Prius āt mōtali carne indut⁹ dixerat petro

Titulus.xi.Capitulū.i.

p̄mo sūmo pōtifici. Nō dico tibi septies: sed vsq; septuagesies septies Math.xviij.qō multipliciter exponit. Et alias expositōes omittēdo. Septuaginta septē genātōes numerātur a Luca. a xp̄o vsque ad adā p̄mū oūm p̄em. q.o. Si oia pcia quis habēt. q̄ p̄missa sunt ab oīb' hoībus q̄ fuerī. oīa dimittētur. ita tñ vt ibi dicitur. si fuerit p̄uersus ⁊ penituerit. Uenia enī nō datur nisi correcto de re. iu. li. vi. ⁊ in vnitate ecclesie existat. Unde ⁊ flāma ignis vitōz. ⁊ demō infernal' egrediēs de fōnace babilonica cubitis q̄dragitanouē icedit quos reperit de caldeis ministros regis diaboli. qz non uenerāt ad q̄nq̄gesimū remissiōis ānū. unitas enīz deficiebat. Eos aūt q̄ in ea erāt: qz i unitate erāt. nō tetigit ignis Dañ. iij. sz bñ dicebāt deū secū hītes similē filio dei. Quātuz ab ḡrtū. qz sol' papa hz plēitudinē p̄atis q̄ ad iurisdictōz. a qua deriuat ut a fōte oīs iurisdictō spualis i platos ⁊ sacerdotes alios. xxiij. q. i. loq̄t: ⁊ p̄ferī ioulgētias p tinet ab fozz iurisdictōnale ecclesiasticū. ut dictū ē supra. Jdeo dare idulgētiā plenariā spectat solū ad papā q̄ hz vlr claues thesauri ecclesie. s. meritoz satisfactionaliū xp̄i ⁊ sc̄oz. Et nota q̄ cū i symbolo fidei: vn' ex articulis sit sc̄am ecclesiā catholicā sc̄oz cōionē. pc̄oz remissionē. i q̄ p̄hēdunt effect' gr̄e q̄ ē remissio pc̄oz p sacramēta: ⁊ effect' gr̄e: q̄ ē cōicatio meritoz ⁊ bonoz opez q̄ est p charitatē. Cū ālaxatio pēe q̄ fit p idulgētias initat' meritis ecclesie. ⁊ p̄cipue passionis xp̄i. Pertinaciī tenē q̄ indulgētie nō valeāt ad remissionē pene: habitis debitis circūstātijs: vel q̄ papa non possit p̄cedē plenariā idulgētiā: ē hēticū cū sit contra articulū fidei: ⁊ p̄tra determiatōez vīs ecclie.

Titulus vndecimus de lege in cōi. De septemplici lege q̄ oīs ordinat ad charitatē. La.i.

Alia per legem

dñi docemur vitia euitāt: vtutes āplecti: q̄b' ad supernā beatitudinē aīa puenit. Jdeo i hac p̄mapte post tractatū de aīa ageē de multiplici lege: q̄ aīa ⁊ potētie ei' regulant. De lege aūt dicit in p̄s. Beati imaculati in via q̄ ābulāt in lege dñi. Jn q̄bus vbis p̄s. tria ostēdit.
Cōplemētū humane appetitōis. ibi. Beati.
Fūdamētū hui' adeptōis. ibi. imaculati.
Additamētū ipsi' exercitatōis. ibi. q̄ ābulāt i lege domini.

Quātū ad primū §.I.

dicit boetius de cōso. q̄ inserta ē mētib' hoīz vi sūmiqz boni cupiditas. Hoc āt sūmū bonū nō habēt nisi p verā beatitudinē. Nā hāc diffiniēs ipse boet' ait. Beatitudo ē status oīz bonoz aggregatiōe pfectus. Talē āt statū. s. hīe oē bonum oēs appetūt. Un̄ Augu. x. de ciui. dei iq̄t. Oīz autez hoīz q̄ qūolibz rōe vti p̄nt: cēta sūia ē. oēs hoīes beatos eē velle. Qui āt sunt vel vñ fiāt. dū hūana mortalitas ḡrit. diuerse p̄trouersie p̄citate sūt: i q̄bus philosophi sua ocia p̄triuerūt. Et ponit multas opiniōes circa huiusmōi. Sz magr̄ vitat' dñs iesus xp̄s q̄ ad hoc venit i mūdū: vt testionīū phibēt vitati: vt ipse dic̄ Joan. xix. ⁊ in fine sue p̄dicatōis i vltima cena declarauit: i q̄ p̄sistat ista beatitudo dicēs i oīone ad p̄em. Hec ē āt vita eīna vt cognoscāt te solū deū vuz: ⁊ quē misisti iesū xp̄m. Joan. xvij. i. i hoc p̄sistit vita eīna: q̄ ē pfecta beatitudo: cogscere clara ⁊ pfecta visiōe te patrē ⁊ filiū quē misisti. i. icarnari fecisti. Et qz ipsa icarnatio fca ē ope spūssancti. i hoc icludit ⁊ psona spūs sc̄i: ⁊ ipsa icarnatio. Est ḡ sēsus. Jn hoc p̄sistit beatitudo ⁊ vita etēna cogscē patrē ⁊ filiū ⁊ spūsc̄m eē vnū solū deū ⁊ sc̄dario xp̄i hūanitatē. Et visio: vt dic̄ Augu. ē tota merces. s. fūdamētalit' ad ip̄m imediate seq̄t p̄hēsio. dilectio. ⁊ fruitio ip̄i' dei. Hec. n. visio tante pulchritudinis ē tātoqz amoze dignissima: vt q̄buslibz ⁊ quātislibz bonis aīaz repletā: sine hac plotin' phūs extimet ifelicissimaz. Augu. de ci. dei. Modū āt pueniēdi ad hāc beatitudinē declarauerat cū dixit i mōte discipulis. in p̄ncipio sue instructōis: ⁊ de eodē docētēs ad turbas. Beati paupes ⁊c. Mathe. v. ⁊ Luce. vi. Que oēs beatitudines. s. septē sūt act' vtuosi. q̄b' pueniūtur ad beatitudinē. Et illos oēs modos p̄hēdit ps. oū subdit imaculati q̄ ābulāt i lege dñi.

Scdm ergo qd §.II.

notatur ē fūdamētū ⁊ modus adipiscēdi beatitudinē. Hoc āt est charitas sincera: q̄ notat cum dr̄. Immaculati in via. Uiam ad beatitudinem esse charitatem ostendit apostolus. i. ad corin. xij. P' q̄ locutus ē de q̄busdā donis spūalib' dicēs. Ad huc excellentiozē viam vobis demōstro vz charitatē. de qua immediate loquitur per totū sequēs c. congrue autem charitatis dicta est via: quia sine via nō possunt homines peruenire ad terminum optatuz alicuius loci: ita sine charitate que dicta est via non possunt homines ambulare sed errare: inquit prosper: de pe. dis. ij. Et Augusti. in sermone. Charitas ē fons ⁊ origo omnium bonorum. Uia que ducit ad celum. Jpsam quoqz esse fundamentum totius spiritualis edificij ostendit idem apostolus dicens. Jn charitate radicati ⁊ fundati scilicet sitis vt possitis p̄prehendere cuz omnibus sanctis scilicet deum ad ephe. iij. c. Sed in hac via scilicz operum charitatis quibus itur ad beatitudinem oportet esse immaculatum. Nā maculati non sunt beati: sed immaculati Apoca. xiij. Sine macula sunt ante thronum dei: scilicz beati.

p charitas ē via ad beatitudinē.

p bōrum ingressu consistit

Primus gradus ad deum immaculatum.

Oportet ergo .§.III.

vt via charitatis sit immaculata q̄ sit corde puro de fide bona in fide nō ficta: vt docet apostolus i. ad Thimo. i. Et hoc ē diligē deū ex toto cōde et ex tota aīa ⁊ ex oī mēte sua: ⁊ primū suū sic seip sū. Mathe. xxij. Sz in dilectione dei includit dilectio primi ⁊ ecōuerso. Tria ḡ notant in dictis vbis. s. cordis puritas excludit maculā affectiōis: ⁊ fac diligē ex toto cōde. Cōscie bonitas cāuc maculā erroris: ⁊ facit diligē ex tota aīa. i. intellectu. Nō ficta fides. i. fidelitas respuit maculā defectōnis ⁊ facit diligere ex oī mēte. i. semp. Quātū ad primū: sūt aliq̄ q̄ vident esse in via charitatis qz vz faciūt opa de genē bonoz vt elemosinas: oīoes ieiunia: ⁊ huiusmōi ppter deū. Sed qz hñt cor maculatū inordinatis affectōib'. ideo nō sunt immaculati in via. Beat' vir inq̄t sapiens eccle. qui inuentus ē sine macula: qui post aurū nō abiit nec sperauit in pecunie thesauris. Ille vadit p' aurū: qui iordinate ad tpalia afficit magis diligēs pecuniā q̄ deū vel primū: ⁊ iste vtiq̄ non hz cor purū. Charitas ār va est de corde puro. Puz fm beatū Tho. in sūma dī. qō nō ē mixtū cū alio se viliori. Dicim' vinū puz qō ñ ē mixtū aq̄: qa aq̄ non est pciosus liquor sicut vinū: sz cū aqua miscet nō ē purū. Aurū ē purū cū non ē mixtū auri calco vel argento q̄ minus pciosa sūt. Argentum impurū est qō mixtū est stanno. Sz si argēto misceat auz: vt cū daurat calix vel aliud. Si anulo aureo includat lapis pciosus adamas carbūcul' topazi: et huiusmōi: nullus dicet illa esse ipura: imo mag pfecta ⁊ pciosa: ex eo q̄ iungūt reb' nobiliorib' se. Ad ppositū. Alia nāa vbi ē cor nām. i. volūtas q̄ ē nobilior oī re corporea: nō solū auro ⁊ argēto ⁊ lapidib' pciosis q̄ ita appciat. Sz oīb' celis ⁊ planet ⁊ sole ⁊ luna ⁊ stellis pulchrior ⁊ perfectior ē nāli sua ꝓditiōe. Coniūgit ār reb' ⁊ quodāmō miscet p amorez: qz amor hz virtutē vnitiuā. Si ḡ qs iordinate diligit terrena. diuitias. gloriā. delectatōes corporis: pponēs amorē horz. dei ⁊ primi dilectioni. cor huiusmōi. i. volūtas efficit impurū ⁊ maculatū: qz reb' viliorib' miscet. Sz si cor tuū ⁊ affect' tu' ⁊ mēs dirigit ad deū: ad supernā patriā ad cōtēplādū gloriā āgelorz ⁊ scorz ad pficiendum in virtutibus ⁊ gīa: quia omnia ista sunt nobiliora ipsa anima. Ideo ex coniunctione tali efficitur aīa ⁊ cor purum diligendo ista sup oia trāsitoria. Sic ḡ diliges deū ex toto cōde tuo. nō ex parte: vt deū ex vna parte: ⁊ mūdū ex alia parte inordinate diligas. Dic enim Isaias. c. xxviij. Angustatum est stratum. ita vt alter decidat ⁊ pallium breue vtrūq̄ operire non potest. Stratū in quo quiescit amor noster ē cor: ⁊ istud est ita angustū vt nō possit capē nisi vnū deū vel mundum. Si dei amor q̄escit in eo. amor mūdi immediate decidit ⁊ cum eo manere non potest. Si ītrat amor mūdi iordinat' ⁊ maculosus: decidit ex eo amor dei. Et q̄uis de' sit īfinit': ⁊ cor nostrū paruū: tñ ita se coaptat vt tot' i eo q̄escat. Et pallium breue affectionis humane vtrūq̄. s. vicium ⁊ virtutem operire non potest simul. Sit ergo charitas de corde puro: vt deum diligas super omnia: ⁊ propter se: non propter te ideſt tuā vtilitatem ⁊ omnia facies ppter deum. Diligas ⁊ primum de corde puro: non quia tibi vtilis vel delectabilis: vt amor carnis. Sed quia capax supernę beatitudinis: et sic eris immaculatus i via hac.

Quantum ad secundum. sunt multi qui videntur esse in via charitatis. sustinentes etiam tormenta ⁊ multa aduersa propter deum: sed quia habent animam ideſt intellectum maculatum erroribi non sunt in via: quia non sunt immaculati. Dicit apostolus q̄ xps elegit sibi sponsam ecclesiā nō hñtē maculā neq̄z rugā: maculā. s. erroris nec rugaz duplicitatis. Nullus error circa ea que sunt fidei ⁊ bonorum morum: est vel esse potest in sancta ecclesia. Unde qui habet aliquem errorez circa huius firmatus in eo: hic non ē de ecclesia: nec in charitatis via ambulat: quia charitas est de conscientia bona quam ille non habet: sed erroneam ⁊ peruersam. Conscientia dicitur cum scientia: que scientia si est vera: tunc cum ea ē bona cōscia. Si est falsa est mala conscientia. Qui ḡ in aliquo articulo fidei errat vel dubitat de aliq̄ determinato per ecclesiam circa fidem ⁊ bonos mores: ille non habet bonam conscientiam nec charitatē ēt si sustineret mortem ppter christum saluari non possz nec peruenire ad beatitudinē: quia non est immaculatus in via. Qui sequuntur incantationes. diuinationes. ⁊ varias superstitiones quibus plenus est mundus: et si videatur ea facere propter charitatem proximi: vt subleuat eum ab infirmitate vel alia molestia: ad eternam damnationem tendit secundum Augusti. xxvi. q. vij. Non obseruetis. Non habent hi bonam conscientiam. Similiter qui mutuat proximo suo vt subueniat ei in magna necessitate constituto certam summam pecunie: recipiens in pignus aliquam domum vel agrum cuius fructum percipit dum ille retinet suam pecuniam. Uidetur iste esse in via charitatis: cum faciat illi magnum seruitium. Sed certe extra viam est: quia conscientiam habet maculatam non bonam. Et quā uis ipse sibi non faciat conscientiam. extimans illud licitum non propterea excusatur: quia illa conscientia sua non est cum scientia iuris diuini vel naturalis: sed contra ius diuinum est. Dicit enim christus Luce sexto. Mutuum date nihil inde sperantes. scilicet temporale vltra mutuatū

tum: extra de vsuris. Consuluit. Ignorantia autem iuris diuini nullum excusat. Unde quicqd fit ꝓtra ipsū: fit cū mala ꝓscia. Idē pōt dici de dātibus pecuniā mercatoribus vel alijs ad discretionē: si nō substāt periculo ꝑ put cōiter fit. Item alīq sūt q̄ vt faciāt ꝑ timos euitaē pīcula vel dāna magna: nō faciūt sibi ꝓsciam mendacia dicēdo: ꝛ qō peius est ēt deierare. Sed mala ꝓscia est ista: nō bona: cū sit ꝓtra ordinē charitatis: fm quā quis dz plus diligē salutē ꝑ ꝓpriaz quā alioꝝ. Uñ nunq̄ potest licite fieri aliq̄ de se malū ꝑ ꝑter salutē aliorū. Nō sūt facienda mala vt eueniāt bona: inq̄t aplūs ad Ro. iij. Indecens ē. n. crimē suū alienis ꝓmodis ipēdē. ait Leo papa di. xlvij. Sic nō suo. Sit g̃ charitas de ꝓscia bona: vt nō sit error i conscientia de his q̄ sīt fidei ꝛ bonoꝝ mozꝝ: sed diligas ex tota aīa. i. intelligētia: hīndo sanū intellectū de agendis. Et sic eris ūmaculat⁹ in via. Quātum ad tertiū sūt plurūm: q̄ ꝛ si in via charitatis aliq̄ repiant: tñ q: ꝓtrahūt maculā defectōis. nō pseuerantes in ea: iō via illa non pducit eos ad beatitudinē. In cassū. n. bonū agit: si añ vite terminū deseraē. Greg. in. iij. moral. Et de Salomone dicit ecclastici. xlvij. Posuisti maculā in gl'ia tua. Et q̄ fuit ista macula: nisi q: nō pseuerauit in gia sibi collata a via recedēs diuini timoris pp inordiatū amoꝛē mulierū. Sz vꝛa ꝛ pfecta charitas ē cū fidē nō ficta. i. fidelitate obseruatōis mādatoꝝ nō fragili et caduca. Ut enī dicit Amb. de pe. dis. ij. ficta est charitas q̄ deserit i aduersitate. i. fragilis. Naz oī tp̄re diligit q̄ amicus est: vt dī ꝓuerb. xvij. ꝛ tēpore aduersitatis ꝛ tp̄re ꝓspitatis ꝛ tp̄re tēptationis. Et si amicus hōis: multo magis amicus dei. Nā vt dī Lan. viij. Multe aḡ. s. tēptationū ꝛ tribulationū nō potuerūt extinguē charitatē: dū. s. q̄s vult seq̄ instinctū ei⁹. Sic enī charitas nunq̄ excidit. j. Corin. xiij. i. ex charitate operans nunq̄ peccat. Sicut ex igne nō pōt ꝓcedere nisi calor: ñ āt frig⁹: ꝛ ex hitu vtuoso non pōt ꝓcedē actus vitiosus: ita ex charitate nō pōt ꝓcedere nisi bonum. Uez q: voluntas vbi ē hitus charitatis ē libera ꝛ vtibilis ad bonū ꝛ malū: iō pōt hīs charitatez peccare grauiter ꝛ eā amittē. Sicut pz exēplū in Petro negante. Dauid adulterante. Ezechia ifirmāte. Et hec est rō ḡre charitas viatoꝝ pōt amiti: ꝛ nō charitas cōprehensoꝝ: q: sci sēp actualiē vident diuinā essentiā facie ad faciē: ꝛ cognoscūt clare ipsū deū esse sūmū et infinitū bonū. i q̄ oia bona ꝓtinent. Uoluntas āt amat bonū sibi p intellectū repītatū: ꝛ quātū bonū cē itelligit sibi pītatū tm̄ amat. Et q: ꝓtinue actualiē cognoscit intellect⁹ deū esse bonū sūmū ꝛ vle: ꝓtinue voluntas sūme amat. in patria ꝛ ñ pōt ñ amare aut aliq̄d mal⁹ eo amare: quū videat oia alia bona q̄si nihil eē i ꝓpatiōe ei⁹. Sed i via ipfecte cognoscit de⁹ p fidē. s. Et si perfecti viri in contemplatione positi cognoscant q̄ daz gustu mentis: ipsū deū esse sūmū bonū: ꝛ oia q̄ in mūdo sūt q̄si lutū i cōspectu ei⁹. Uñ dū hīnt illū gustū nunq̄ peccāt. Sz q: nō pōt mēs viatoꝝ sēp actualiē i tali speculatōe ꝛ gustu cōsistere: q̄a circa aliud oz occupari: hinc est: q⁹ dū circa alia v̄ saē. aliq̄n volūtati repītaē aliq̄d op⁹ vt maximū bonū a rōe obfuscata passione: ꝛ sic assentit ponēs dei mandata: ꝛ ide amittit charitatē. Sit g̃ charitas ex fidē nō ficta: nō fragili ꝛ devicta tēptationib⁹ ꝛ tribulatōib⁹. Sed diligas i oī mēte. i. oī tp̄re vite: ꝛ eris ūmaculat⁹ in via.

Qtū ad tertiū .§. IIII.

ꝓncipale diuisionis ꝓme addit executio ipsius dilectionis duz dī. Qui ambulant in lege dñi. Ꝓbatio dilectōis: inq̄t Greg. exhibitio est opis. Hi enī v̄e sūt in via dilectōis: q̄ ābulāt in lege dñi. i. q̄ opantur fm legem dei. Dis. n. lex i vno fimone ipletur diliges ad Gall. v. Et finis ꝓcepti charitas idē apls. j. ad Thimo. j. Uñ interrogat⁹ a xpo legis pitus qui dixerat ei. Quid faciendo vitam eternā possidebo? ait christus. In lege quid scriptum ē? Et respondit optime. Diliges dominum deū tuū ꝛ proximum tuum. Luc. x. Quod vtiq̄ in omni lege scriptum est. Sunt enim multe legum dōe. Unde Job. xj. dī. Utinā dñderet tibi deus secreta sapientie sue. Et q⁹ multiplex sit lex eius. Et q̄libz lex hz multa ꝓcepta q̄si mltas leges. Sunt igitur domini leges.

Lex deifica ꝛ eternalis.
Lex intrinseca ꝛ naturalis.
Lex mosaica ꝛ diuinalis.
Lex euangelica ꝛ spūalis.
Lex cōsuetica ꝛ generalis.
Lex canonica ꝛ ecclesiasticalis.
Lex politica ꝛ secularis.

De ꝓma lege. s. eīna pōt intelligi illud ꝑ: lex dei ei⁹ in corde ipsi⁹. s. iusti. naz sēp iust⁹ in oibus operibus respicit ad legē eternā: q̄ est rō sapiētissima voluntas dei: put ordinat oia i debitos fines suos. Cuilibet creature dedit legem suam seu ꝓceptum q̄ seruant: fm illud ꝓuer. viij. Qñ circundabat mari terminū suum ꝛ legē dabat aquis ne transirent fines suos. Et ps. preceptum posuit. s. celis ꝛ planetis de quibus loquitur: ꝛ non ꝓteribit: ꝛ sic de alijs creaturis. Non est aliud illa lex seu preceptum: q⁹ inclinatio creature ad operatōnes suas ꝓprias. Sicut lex celorum ꝛ planetarū. est inclinatio ad motū quem faciunt quottidie ꝺ oriente in occidens: ꝛ ad ifluendum i ista inferiora. Et hanc legem nunquā ꝓtercunt. Omnes autem creature per suas operationes manifestant dei magnificentiam ꝛ bonitatem: et ad conseruationē suam tendunt: ꝛ sic suo modo deū diligūt:

p lex multiplex est. ex nomij le se dilectō ꝓpriꝝ ostendit.

p lex eterna ordinat ypm indebitos fines.

homini ãt deus dedit inclinationẽ ad appetẽdũ ſũmũ bonũ. Et q̃ nulli⁹ boni ſolitariꝝ ẽ iucunda poſſeſſio: ĩo ẽt dedit ĩclinationẽ ad appetẽdũ pticipationẽ b⁹ boni i ꝓximo. Jn lege ḡ hoc ſcriptuꝫ eſt: diliges deũ ⁊ ꝓximũ: ꝑ his oĩb⁹. ſ. tibi collatis Hugo. nil aliud vult: niſi vt diligas. De lege nãli q̃ eſt intrinſeca hõi ⁊ q̃dã pticipatio legis eterne: di cit apls ad Ro. ij. Cũ gẽtes q̃ legẽ nõ hñt. ſ. ſcriptã nãlit ea q̃ legis ſũt faciũt: ipſi ſibi ſũt lex. i. legẽ nã lẽ hñt ſecũ. Dec enĩ lex nãlis multiplex eſt: q̃ con tinet i ſe multa p̃cepta: ſed oĩa reducũt ad duo. ſ. ad dilectionẽ dei ⁊ ꝓximi. Jn his duob⁹ mãdatis vniuerſa lex. pẽdet. Philoſophi nãles nullaꝫ hñ tes a deo legẽ ſcriptã: rõe nãli coḡuerũt ⁊ ꝓbaue rũt vnũ eſſe deũ gubernatoꝛeꝫ oĩuꝫ: ⁊ hũc eẽ colẽ dum ⁊ amãdũ. Ad legẽ ẽt nãleꝫ ptinet illud. Q̃ tibi oder̃ fieri: alteri ne feceris: ⁊ quecũq; vultis vt faciant vobis hoĩes: ⁊ vos facite illi. Et ad hec duo reducunt plura alia p̃cepta legis nãlis: q̃ hñt. diſ. j. ius nãle. Jn lege ḡ hac q̃d ſcriptũ eſt: Certe dili ges dñm deũ tuũ ⁊c. ⁊ ꝓximum tuũ ſicut teipſũ.

De tertia lege dr̃ Joan. j. Lex p Moyſen data eſt. ſ. a deo miſterio ãgeloꝛ. Angelus. n. dñi appa rens Moiſi i mõte ſina. dedit legẽ decalogi: ſculp tã i duabus tabulis lapideis: quã pplo iudeoꝛ. re feret: q̃ enĩ hõ ita erat iã rõe obſcurat⁹: q̃ neſcie bat legẽ nãlẽ i coꝛde ſuo a deo iſitã: nec ꝙuerſaba tur ſm eã: ſed iã declinauerat ad idolatriã: q̃ ò eſt ꝓtra dilectionẽ dei: ⁊ ad vitia ꝓtra nãꝫ ⁊ alia que ſũt ꝓtra ꝓximũ: ideo pũſſimus de⁹ dedit legẽ ſcri ptã i tabulis: vt ex ea q̃dãmõ recoꝛdaret vel exci taret ad legẽdũ ſcripturã coꝛdis. Sꝫ i lege hac q̃d ſcriptũ ẽ? Certe ad hoc. Diliges dñm deũ tuũ ex to to coꝛde tuo Deutro. vj. Et diliges amicũ tuũ. i. p ximũ ſicut teipſũ Leuit. xi. Ac ẽt explicatũ ẽ i ea: q̃o ſit diligẽdus de⁹: p tria p̃cepta ꝑme tabule: vt. ſ. ipſe ſolus adoret: ⁊ oĩs irreuerentia i loquen do caueat: ⁊ quies i eo p puritatẽ mẽtis ⁊ oꝛonem querat. Et q̃o ẽt ꝓximus diligat p p̃cepta ſeptẽ ſcõe tabule declarat: vt vꝫ aduuuet in ſuis neceſſi tatib⁹: ⁊ pmaxime parentes. ibi. Honoꝛa ꝑem tu um ⁊c. Et vt nõ offendat ipſe ꝓxim⁹ nec i ꝑſona ꝑ pria per leſionẽ coꝛporis: nec i ꝑſona ꝙiuncta per adulteriũ: nec i reb⁹ p furtũ ⁊ alias vſurpatiões: nec in fama p falſã teſtificationẽ ⁊ mendacia: nec etiã deſiderio. Ad iſta decẽ p̃cepta oĩs natiões erãt obligate: ⁊ oi tp̃re mundi ad ea ſuãda: q̃ vo luerũt ſaluari: q̃ ſunt de iure nãli. Addita ſunt illis p̃cepta multa cerimonialia ⁊ iudicialia: que obligabãt ſolũ illũ pplm vſq; ad xp̃i paſſionẽ. Et cerimonialia ptinebãt ad cultũ dei ⁊ dilectõem. Judicialia ad pacificum ꝙuictũ ppli illi⁹. Vñ ad dilectionẽ ꝓximi. Et q̃ multa p̃cepta erãt dicunt multe leges Leuit. xix. Ego dñs leges meas cuſto dite inq̃t. De q̃rta lege dicit Jacob⁹. c. iiij. i ſua canonica. Unus eſt legiſlatoꝛ ⁊ iudex ſcilicet chri ſtus: qui legem dedit euangelicam: que dr̃ lex ſpi ritus: q̃ vltra moꝛalia p̃cepta q̃ continet vt lex moſaica: cõp̃hẽdit ⁊ ſacramenta: q̃ ſunt cõtenti ua ⁊ cauſatiua gr̃e ſanctiſpũs: vt baptiſmũ. pñiaz. eucariſtiã ⁊ alia q̃ nõ erant i lege moſaica: niſi in figuram tm̃. Et ideo bene dicit apls. Nihil ad per fectũ adduxit lex. ſ. illa ad hebr. vij. Non enĩ cõ ferebat gr̃iam: que aduuuat ad obſeruãdum p̃cep ta: vt lex euãgelica ratione ⁊ virtute ſacramẽtoꝝ que etiam ducit ad gloꝛiam aperta ianua p xp̃i paſſionem. Vñ Jacobi. j. dr̃. Si quis perſpexerit in lege perfecte libertatis. i. in euãgelica: ⁊ pmãſe rit in ea: nõ auditoꝛ obliuioſus factus: ſed factoꝛ operis: hic beatus in facto ſuo erit. Sed in lege hac quid ſcriptũ eſt? Certe ad litterã. Diliges dñꝫ deum tuum ⁊c. Et ꝓximum tuum ſicut teipſum. Mathe. xxij. inquit dñs ieſus. Addidit etiã ipe le gis huius latoꝛ chriſtus: ad p̃cepta decalogi: cõ ſilia caſtitatis: paupertatis: obediẽtie: ⁊ paciẽtie: vt per illa magis poſſit diligi deus ⁊ ꝓximus. Re mouit etiaꝫ falſas expoſitiones quas doctoꝛes iu deoꝝ inuenerant circa legeꝫ moſaicam: vt illud. Diliges amicum tuum ⁊ odio habebis inimicuꝫ tuum: oſtẽdens inimicum nõ odiendum ſed dili gendum ſm charitatem. Math. v. Et illud ñ me chaberis: q̃ intelligebant ꝓhibitum tm̃ de opere exteriori: ſed chriſtus oſtendit idez eſſe de affectu interiori: dicens. Qui viderit mulierem ad concu piſcendum eam: iam mechatus eſt eam in coꝛde ſuo. Math. vj. Et multa huiuſmodi. Cerimonia lia quoq; impleuit quod figurabat exhibẽdo. Et ꝓpterea ipſe dixit. Non veni legem ſoluere ſꝫ ad implere Mathe. quinto. Et quia multa ſũt man data euangelica que omnia clamant perfectam dilectionem: eſt multiplex etiam lex iſta. Unde Hieremias dicit. Dabo leges meas i coꝛdibus eo rum ⁊ loquitur de euangelio. De quinta lege que eſt conſuetudo dicitur in decretis diſ. xj. i hiſ. Mos populi dei inſtituta maioꝛum pro lege ha benda ſunt. Et quãuis lex iſta fuerat ante legem moſaicam vl̃ euangelicam: quia quando ceperũt homines multiplicari: ſuper terram ante diluui um vel poſt: ſumpſerunt aliquos moꝛes exterio res ſue conuerſationis ad inuicem: ꝓout dicta bat ratio: quos abſq; ſcriptura pro lege tenebãt: tamen ideo ponitur lex conſuetudinis poſt legem diuinam. moſaicam. ⁊ euangelicam: quia quic quid eſt contra mandata moꝛalia vel euangelica. per quantuncunq; temporis ſic ductum in cõſue tudinem: non eſt lex: nec ligat: immo nec excuſat a peccato illud faciens. Vñ Ciprianus. Conſuetu do ſine ratione quãtum vis vulgata: quãtuꝫ vis antiqua vetuſtas eroꝛis eſt: diſ. viij. Sed quid in hac lege ſcriptum eſt? Certe diliges dñm deũ tuũ

ꝛ ꝓximū tuū. Nam sicubi est de moꝛe supstitiōes facē: deierare: furari: fornicari: vindictas facere et huiusmōi: q̄ sūt ꝓtra dilectionē dei ꝛ ꝓximi: non ē ista lex q̄ dī cōsuetudo: sz abusio ꝛ coꝛruptella. Nā ꝯsuetudo ē ius moꝛibus. i. actib⁹ moꝛatis ap probatū: qō ꝑ lege suscipit cum deficit lex: ut dī: di. j. ꝯsuetudo. Sz de ꝯsuetudine fuit ātiq̄ offeꝛe deo sacrificia absq̄ alia lege: vt pz in Abraā: Isaac: ꝛ Jacob: ꝛ alijs. Reuereri ꝛ obedire parētib⁹: nō iferre nocumēta ꝓximis: ꝛ h⁹: q̄ ꝓtinent ad dilectionē dei ꝛ ꝓximi. Et hec lex multiplex ē: quia multe ꝛ varie sūt cōsuetudines. De sexta lege ꝑ. s. canonica: pōt intelligi illud qō dē ꝓuer. viij. ꝑme. s. sapiam: legū cōditoꝛes iusta decernūt. Cōditoꝛes legū ciuiliū nō sēp decernūt iusta: ut patz i legib⁹ ꝓmittentib⁹ vsuras: vel ꝓscript. malefidei. Uñ nec vim legis hñt tales leges. Sed ꝓditoꝛes legū ecclīastica ꝛ: sēp iusta decernūt. Nā ecclīa regit a spūsco: i cōdēdis legib⁹ suis: vñ errare nō potest ꝑm Tho. in qōlibetis: ꝛ ꝓiudicat legi ciuili i eo q̄ est ꝓtra eā. Uñ Nicolaus papa. Lex ipatoꝛ ñ est supra legē dei. i. canonicā: sz sub: di. x. ipatōes. Sz q̄d in hac lege scriptū est: Certe. Diliges dñm deū tuū ex toto coꝛde tuo: ꝛ ꝓximū tuū sicē teipsum. Docens modū diligendi ex toto coꝛde ꝛ ꝓximū: cū dicit ipsa lex canonica: de pe. di. ij. Deū diligē ex toto coꝛde ē illū aio occupare: ꝯcupe fruēde visionis affectū: pcī odiū: mūdi fastidiū. Et. xxij. q. iij. oꝛ hō diligē ꝓximū suū sicē seipsū: vt oēz hominē quē pōt: formatōe doctrine: bñficientie: ꝓsolatōe: cohētōe disciplīne: inducat ad colēdū deū. Et i ꝓncipio decretaliū dī. Rex pacific⁹ pia mistione disposuit sibi subditos foꝛe pacificos: pios: pariter ꝛ modestos. Pios q̄ ad dilectionē ꝛ deuotōez erga deū. Pacificos q̄ ad dilectionē ꝛ iusticiā erga ꝓximos. Modestos q̄ ad dilectionē ꝛ tēperantiā sui. Et pp hoc ecclesia statuit mltas leges: pertinētes ad cultū diuinū: ꝛ dilectionē dei augēdā: vt de cōfitendo: cōione sumēda: festis celebrādis: diuinis exequēdis ꝛ huiusmōi. Remouit multas altercatōes ꝛ litigia: q̄ pñt fieri i iudicijs ꝓtra charitatē ꝓximoꝛ ꝑ suas determinatōes: ideo ꝛ ista multiplex lex dei. De septīa lege. s. seculari ītelligit illud Hester. j. Septē sapiētes erāt ꝓsiliarij regis Assueri. q̄rū ꝓsilijs cūcta agebat: sciētes leges ꝛ iura maioꝛ. Nō hēbāt illi neq̄ legē mosaicam q: nō erāt de ppło iudeoꝛ: nec euāgelicā: nec cānonicā: q̄ adhuc nō erāt: sz leges ciuiles. Et he vtiq̄z cū nō sint iuste: siue sint ꝑiales: siue mūicipales: vt statuta ciuitatū: a q̄busc̄uq̄z facte sint fidelib⁹ vel infidelib⁹: leges dñi sūt: ꝛ seruari debēt ab oībus. Sed quid in hac lege scriptum est? Certe: Diliges dñm deum tuum ꝛc̄. Unde ꝛ priuilegiāt ecclesias ꝛ ministꝛos ecclesie: ꝛ puniunt hereticos et blasphematoꝛes: ꝛ alia que sūt ꝓtra dei cultuz et honoꝛem. Et similiter puniunt inferentes nocumenta ꝓximis: vt sic inter ꝓximos conseruet lectio. Unde dicit Jsidoꝛus: q̄ facte sunt leges: vt earum metu humana coheꝛceatur audacia: tutaq̄z sit inter ꝛobos Innocentia: dis. iij. c. facte āt sūt leges. Et loquitur de legibus secularibus q̄ ponunt penas varias: etiam moꝛtis contra transgꝛessoꝛes. Et qō ait apls. j. ad Thi. j. q̄ iusto non est posita lex: sed iniustis: maleficis: veneficis: homicidis: ꝛ adulteris ꝛc̄. Non intelligitur: vt q̄dam heretici falso exponebāt: q̄ iusti non sint obligati ad leges humanas seruandas. Sed quia cū lex habeat duplicem actum: scilicet diꝛigere hominem in operibus suis: ꝛ cogere metu pene ad obseruantiam eius: iustis ꝛ si sit posita lex: vt est diꝛectiua: non tamen vt est coactiua: quia videlz non metu pene eā obseruant vt peccatoꝛes: sed libere amoꝛe iusticie ꝛ obedientie. Hec etiaz lex est multiplex: q: multe sunt leges hominū: qui ergo ambulant. i. operantur ꝑm has leges que dñi sūt: ꝛ per quaꝛ obseruantiaz exercetur immaculata charitas: hi erunt sine dubio beati in ꝓsenti in spe. ꝛ in futuꝛo in re. Est tñ vna alia lex: que nō est ꝓpꝛie dñi: sed qui sequitur eam transgꝛeditur omnē dñi legem. Et de hac ait aplūs ad Ro. vij. Uideo aliam legem in membꝛis meis: repugnātē legi mentis mee. s. rationis: ꝛ captiuuz me ducentem in lege peccati. Jsta lex dī fomes: ꝛ lex mēbꝛorum. i. concupiscentia nobis innata: inclinatio videlicet ad malum: ꝛ ad delectabilia sensuum: etiā que sunt contra rationem. Pro cuius declaratione dicit. b. Tho. j. secūdō. q. xcij. arti. vlt. q̄ lex essē tialiter inuenitur i regulante ꝛ mensurante: ptici patiue aūt in eo qō regulat ꝛ mensuratur: ita q̄ omnis inclinatio que inuenitur in his que subiecta sūt legi: participatiue dicitur lex. Sub deo igit legislatoꝛe diuerse creature diuersas habēt iclinationes naturales: ita q̄ vni est quodammodo lex alteri sit contra legem. Ut si dicamus: q̄ esse furibundum est lex canis: est autem contra legem ouis vel alterius animalis mansueti. Est igitur hominī lex: quam soꝛtitur ex oꝛdinatione diuina sz ꝓpꝛiaz cōditionez: vt ꝑm rationem operetur: q̄ quidem lex fuit tam valida in ꝓmo statu: vt nihil vel preter rationem vel contra rationem posset surripere homini. Sed dum homo adeo recessit incurrit in hoc: q̄ feratur secundum impetuz: sensualitatis: ꝛ vnicuiq̄z etiam particulariter hoc contingit: quanto magis a ratione recesserit: vt sic quodammodo bestijs assimiletur: que sensualitatis impetu feruntur: ꝑm illud ps. Homo cum in honoꝛe esset: non intellexit: comparatus est iumētis ꝛc̄. Sic igitur ipsa sensualitatis iclinatio q̄ fomes dī: in alijs aīalibus simplr hz rōez legis. illo tñ mō q̄ i talib⁹ pōt lex dici ꝑm diꝛectā iclinatōez.

Titulus undecimus. plor ē ordinario rōnis ad bm cōmune.

In hominibus tñ ſm hoc:non hz rationez legis: ſed magis ē deuiatio a lege rōis. Sz i quātū p diuinā iuſticiā hō deſtituit originali iuſticia ⁊ vigoꝛ rōis:ipet' ſenſualitatis q̄ eū ducit hz rōem legē:in quātū ē penalis:⁊ ex lege diuina p̄ñs hōiez ōſtitutū ꝓpa dignitate. Sicut ſi aliq̄s dñs ponēs ſubditos ſuos i diuerſis ſtatibus ſeu officijs ciuilib':ſtatuēs legē quā debeāt ſeruare:⁊ ordinans:q̄ ſi q̄s ab illa deficiat:trāſeat ad aliū ſtatū vilioꝛem:puta:de ſtatu militum vl' mercatoꝛum:ad ruſticoꝛ ſtatū vel ſuoꝛ. Miles g̃ recedēs a lege ꝓpa:q̄ trā ſeat ad ſtatum ſeruoꝛum:ex lege eſt ordinationis illius domini.

De actibus ⁊ ꝓpꝛietatib' ⁊ vtilitatibus legis. Capitulum ſecūdū.

Ttēdite popu

le meꝰ legē meā:inclinate aurez veſtrā i vba oꝛis mei. ps. Lōgu enter dñs inuitans ad obſeruationē legis:pplm vocat. Nō.n. ꝓpꝛie datur lex niſi pplo:quē Augu. in li. iij. ō ciui. dei. diffinit eſſe cetum multitudinis viris cōſenſu ⁊ vtilitate cōitatis ſocatis. Unde Abrahe non fuit data lex a dño:nec Iſaac vl' Jacob:ſed aliq̄ p cepta domeſtica:vt de circūciſione: q̄ nō adhuc creuerat in pplm. Sed multiplicatis eoꝛ filijs:⁊ deſcēdentib' in gentē copioſa:⁊ liberatis a ſeruitute Pharaonis:quia ſeruis nō cōgruit lex:data fuit a deo per Moiſen pplo iudeoꝛ:q̄ erat pplus dei. Sed nūc pplus dei: eſt ppls chriſtian':cui cōgruit oīs lex iuſta que dei eſt bene itellecta. Et iō attendite:Ubi tria pñt notari i ipſis vbis de lege dei quacūq̄.

Oꝛ ē diligēter intuēda. ibi. Attēdite po.m.

Oꝛ ē reuerenter ſuſcipiēda. ibi. legē meā.

Oꝛ ē ꝓgruēter adimplēda. ibi. incli. au. rē.

Quātū ad primū .§.I.

dicit. Attendite. i. diligēter cōſiderate. Clerus oꝛ attendē vt poſſit ſine erroꝛe alios docere. Di enim Malach. ij. Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſciaz ⁊ legem requirūt ex oꝛe eius. ſ. pplī. Un Hiero. ad Paulinū. Sacerdotis eſt interꝛogatū de lege rñdere. Non inquit ō poeſi vel phia vel rhetorica:ſed de lege:⁊ iō attēdite. Populi autē ſeu laici debent attēdē cum docent: vt intelligant ⁊ mente retineant:ſicut de pplo antiq̄ legitur. j. Eſdre. iij. q̄ Eſdras ſacerdos legit in libro legis dñi aperte. ō mane vſq̄ ad veſperam:in cōſpectu viroꝛ ⁊ mulieꝛ ⁊ ſapientū:⁊ aures oīs pplī erāt recte ad librū:et leuite ſilentiū faciebant i pplo ad audiendā legez:⁊ legerunt in libro legis dei diſtincte ⁊ aperte. Ergo ⁊ voſ ipſi.

Attendite ad legis quidditatem.

Attendite ad eius actualitatem.

Attendite ad eius effectualitatem.

Quātū ad ꝑmū. ſ. quid ſit lex in cōi. B. Tho. ꝑma ſcōe. q. xc. ſic diffinit. Lex eſt q̄dā ordinatio rōis ad bonū cōe:ab eo q̄ curā hz cōitatis ꝓmulgata. Ubi ponūtur q̄ttuoꝛ cōditōes legis.

Oꝛ lex eſt rationis practice ordinatio.

Oꝛ eſt boni cōis ꝓcuratio.

Oꝛ eſt pplī vel ꝓncipis cōſtitutio.

Oꝛ de eiꝰ rōe eſt ꝓmulgatio.

Oꝛ lex eſt rōis practice ad actiones ordinatio: ꝓbat̄ noīs interpꝛetatōe. diffinitōe:⁊ auctoꝛitate. Dicit eni Iſido. q̄ lex dī a legēdo:q̄ ſcripta eſt:vl' dī a ligando:q̄ ligat. i. obligat:p̄ceptis affirmatiuis ad agendū:negatiuis ad cauēdū. Vl' dī lex ab eligendo ſm Aug. q̄ debet quilibet eligere viuere ſm legē. Iſti āt actus. ſ. eligere:legere:⁊ ligare:ſūt actus rōis. Probat̄ hoc idē rōe vel diffinitōe ſic. Lex ē quedā menſura directiua humanoꝛ actuum:ſcōm quā inducitur homo ad aliquid agēdum:vel retrahitur ab agendo. ſ. mala. Regula autē ꝓma humanoꝛum actuum eſt ratio:que ē ꝓmum ꝓncipium humanoꝛum actuum. Rationis eſt ordinare ad finem:qui eſt ꝓmū ꝓncipium in agendis. In vnoq̄ aūt genere id qō eſt ꝓncipiū ſeu primum. eſt regula ⁊ menſura aliorum illius generis. Et ſic patet q̄ lex pertinet ad rationem.

Tertio probat̄ auctoꝛitate legis canonice ⁊ ciuilis. Nam Iſido. dicit in li. ety. di. iij. oīs. Q̄ lex habet precipere ⁊ prohibere. Di aūt actus ſūt actus rationis. Juris etiam peritus dicit in lege. Qō placuit ꝓncipi habet legis vigoꝛem:qō intelligēdum eſt:cum voluntas eius eſt ratione regulata. Nam voluntas ꝓncipis non regulata ratione: magis eſt iniquitas q̄ lex. Secūdo de ratione legis eſt boni cōis intentio vel ordinatio. Nā lex ad bonum cōmune omniū tanq̄ ad finem ordinatur ſemper. Unde Iſidoꝛus dicit:q̄ lex nullo priuato cōmodo:ſed pro cōmuni vtilitate ciuiuz oꝛ eſſe conſcripta:diſ. iij. erit autem. Ratio hui' eſt ſm Tho. vbi ſupra:q̄ primum ꝓncipiū i operatiuis eſt vltimus finis. Finis autem vltimus hūane vite:eſt felicitas ſeu beatitudo. Unde oportet q̄ maxime reſpiciat ordinem:qui eſt in beatitudine:cum ſit lex regula directiua humanaꝝ actōum. Rurſus cuz omnis pars ordinetur ad totū: ſicut imperfectum ad perfectum:vnus autem homo ſit pars cōmunitatis perfecte:neceſſe eſt:q̄ lex reſpiciat ꝓprie ordinem ad cōmunē felicitatez: qōcunq̄ autem ꝓceptum fiat ad aliquem ō alio particulari opere in tñ hz rationem legis in quantum ordinatur ad bonum cōe. Nam particularia opera poſſūt referri ad bonū cōe cōitate cauſe finalis:ſm q̄ bonum cōe dicit cōis finis. Et oīs quidē lex iuſta dei eſt:⁊ ad felicitatē ordiat.

p lex ē mēſ in ſuis actib⁹ et ꝓpꝛietatib⁹

p lex ē bona qi ordinat ad bonū cōmune. et fi ordinat ad id qđ turbat nō ē lex.

Capitulū.II.

Sed si fiat aliq̄ lex humana ob vtilitatem puataz aliquoz sine ratione: nō erit proprie lex. Tercio lex est populi uel pncipis cōstitutō. Unde dic̄ Jsido. vi. ety. q lex est cōstitutō ppli: q̄ maiores natu simul cum plebib⁹ aliq̄d sanxerūt. dis. ij. Ratio hui⁹ est fm. Tho. q lex pncipaliter z proprie ordinat ad bonū cōe. Ordinare aūt ad bonū cōe aliq̄d: est pncipis uel toti⁹ multitudinis. Et ideo cōre legē pertinet ad totam multitudinez: vel ad pncipē qui curā habz multitudinis. Nam itentō legislatoris ē: ut hoies ad vtutes inducat z a uicijs retrahat. Sed psona priuata pōt quidē inducere monitōe aut suasione bene dispositos: sed efficaciter inducere. s. p vim coactiuā metu penaz pcteruos z male dispositos non pōt: nisi psona publica ad quā ptinet penas infligere. Et q laici nullam iurisditionē hñt sup personas ecclesiasticas: ideo nullam legē cōdere pñt ppria auctoritate de personis vl rebus earū. Unde dicit Nicola⁹ papa. Lege imperiali non possunt ecclesiastica iura dissolui. dis. x. lege. Quarto ō ratōne legis est pmulgatio. Unde dicit Gratianus i decret. dis. iij. q leges instituūtur cū promulgātur. Ratio hui⁹ est: quia ad hoc q lex obliget: oportet q in noticiā ōducat aliorū. Hoc aūt fit p promulgatōnez. Et lex q̄dē naturalis pmulgata est a deo: fm quod de⁹ eā mētibus hoīm inseruit naturaliter cognoscēdā. Lex aūt exterior humana: promulgat quo ad pīs verbo: sed i futurū scripto. Unō legis pmulgatō q̄ fit verbo in futurū: extendit p scripture firmitatez q̄ quodāmodo semp legē pmulgat. Illi aūt coram quibus lex nō pmulgatur obligātur ad legē seruādam: in q̄tum ad eorū noticiam deuenit vl deuenire potuit p alios pmulgatōne facta. Unde dicit di. xvi. quod dicitis: qō non oportet quod singulorū auribus inculcetur. s. lex. Attendite g̃ populeus legē meaz: q̄ habz oēs has cōditiones: et sic ois lex illas debet habere vt vere sit lex.

Quātum ad scām §.II.

s. actualitatē legis. Sciendū fm Jsido. v. ety. q quadruplex est actus legis: dicit eni ois lex aut pmittit aliq̄d: vt vir fortis petat primū: aut vetat: vt sacraz uirginū nuptias nulli liceat appetere: aut punit: vt qui cedē fecerit capite plectatur: ei⁹ eni pmio uel pena vita moderat humana: aut p cipit: vt diliges dñm deū tuum. dis. iij. i decretis. Pro quoz declaratōne dicit. Tho. i. scōe. q. xciij. arti. ij. q cū lex sit directiua hūanoz actuū: tres sunt oīe hūanorum actuū. Quidam eni sūt act⁹ boni ex genere: vt sūt actus vtutū: et respectu horum ponitur actus legis precipere. Precipit eni lex oēs actus vtutum: vt dicit phūs i. v. ethicoz. Quidam alij actus sunt mali ex genere: sicut sūt actus vitiorū: z respectu hoz ponitur actus legis phibere. Quidam alij sunt idifferētes ex genē. et respectu hoz dicit lex pmittēi. Possunt etiam dici indifferētes: qui parū habēt boni uel mali vt venialia. Oportet aūt quod aliq̄d sit p quod iducat lex subditos ut ei obediat: hoc aūt est timore pene: et respectu hui⁹ oī actus legis punitō. Nō aūt ponitur p̄silium act⁹ legis: q p̄sulere etiā spectat ad puatam psonā: cui⁹ non est condere legē. Qui libz eni pōt alteri p̄sulere. Silr pmiare nō ponit actus legis sicut punire: q pmiare pōt quilibz: sz punire non ptinet nisi ad personā publicā qui est minister legis: cui⁹ auctoritate pena infert. Unde et Jsodorus dic̄: in. v. ety. Facte sunt leges vt hūana coherceat audacia: tutaq̄ sit inn̄ iprobos innocentia: vt i ipis iprobis formidato supplicio refrenetur audacia: et nocendi facultas. di. iij. Nota etiam q pmissio ē triplex: vt dicit glo. sup. c. oīs di. iij. Prima est q̄ pmittit q̄ō nullo iure phibet. hz tñ aliquā apparentiā mali: vt ptrahere fm manifestū q̄ō vī signuz libidis: vt. xxxj. q. j. hac rōe. Scōa ē q̄ pmittit quod ptra pstitutōes hūanas i dulget: vt ptrahē in gradu matrimonij phibito: sed cū dispēsatōe: vt. xxxv. q. iij. quedā: z hec ē vera z absoluta pmissio. Tertia ē q̄ permittit min⁹ malum vt vitet maius: pmittit. i. nō punit. Et sic pmisit deus dari libellū repudij: vt uitaret uxoricidiū: di. iij. §. officiū. Et dī hec cōpatiua pmissio. Attendite g̃ ad actus legis. Ad pcepta ut obseruetis. Leuit. xx. Custodite pcepta mea z facite ea. Mathe. xix. Si vis ad vitā ingredi serua mādata. Attendite ad phibita vt euitetis. puerbi. j. Prohibe pedez tuū. i. affectū a semitis eius. s. pcci. Unde se ostendit ps. fecisse dicēs: Ab oi via mala. i. ope phibui pedes meos. i. affect⁹. Attendite ad pmissa mala ne erretis: putātes esse licita: q pmissa. Unī saluator Mathe. xvij. ait iudeis. Moises ob duritiā cordis vestri pmisit vobis dari libellū repudij: quod tñ erat illicitū. s. ptrahere cū alia postea. Et decretalis dicit. Multa p paciētiā toleram⁹: q̄ si i iudiciū ducerent: exigente iustitia dānarent: extra de pben. Cū iā dudū. Attendite ad penalia: vt euitēt: nō trāsgrediendo legē vt tolerent faciendo cōtra legē. Pene. n. sūt medicie ait phūs. Medicina aūt z si displiceat: pacienter sumit ppter sanitatem q̄ sequitur. Nō tñ tenet q̄s ad penas legū luendas: nisi postq̄ ad eas fuerit adiudicat⁹: fz tho. z Rai.

Qtū ad tertiū. s. §.III.

p legis ofortu ē hoies facē bonos.

de effectu legis. Sciēdū fm Tho. pma secūde. q. xcij. arti. j. q effectus finalis legis ē hoies facē bonos. Dicit. n. phūs scōo ethicoz: q intētio cuiuslibet legislatoris ē hoies facē bonos z virtuosos. Et hoc vel simplr vl fm q̄d. Q̄ō sic declarat. Lex nihil ē aliud q̄ dictamē: rōis i p̄sidēte: quo subditi gubēnāt: cuiuslibz aūt subditi vtus ē: vt bñ subdat

p hūanoz actuū. tres sūt oīe.

 ℣ lege ē rouēta ſuſcipēda ꝑ tyr.

ei a quo gubernatur. Sicut videm⁹ q̄ virtus concupiſcibilis ⁊ iraſcibilis i hoc cōſiſtūt q̄ ſint bene obediētes rōi. Et ꝑ hūc modū vt⁹ cuiuslibet ſubditi ē: vt bene ſubdyciat̄ ꝓncipāti: vi dicit phūs i. j. politice. Et ap̄ls ad Ro. xiij. ait. Oīs aīa ptātib⁹ ſublimioꝛib⁹ ſubdita ſit. Nō ē. n. ptās niſi a deo. ⁊c. Ad hoc āt ordiat vnaqueq; lex: vt obediatur ei a ſubditis. Uñ manifeſtū ē: q̄ hoc ſit ꝓpriū legi inducere ſubiectos ad ꝓpaz vtutē eoꝛ. Cū āt vt⁹ ſit que bonū facit hñtez: ⁊ op⁹ ei⁹ bonū reddit: ſequit̄ q̄ ei⁹ effect⁹ ē facē bonos eos qb⁹ dat̄: vl̄ ſim plr vl̄ ſm qd. Nā ſi intētio ferentis legē tēdat i verū bonū: quod ē bonū ꝯne regulatū: ſm diuinaz iuſticiā: ſequit̄ q̄ ꝑ talē legē fiūt hoies boni ſimpliciter: ſicut ꝑ legē diuinā vel canonicā. Si āt itētio legiſlatoꝛis ferat̄ ad id qđ nō ē bonū ſimplr: ſz vti le ſibi vl̄ delectabile: faciet hoies bonos ſm qd. i. in ordine ad tale regnū: ſicut leges ſeculares ātiq̄ rū infideliū morales: faciebāt obſeruātes bonos bonitate ⁊ felicitate terrena. ſ. cuiuſdā paciſici victus. Et ſi quis arguat: q̄ hoies ſūt boni per virtutez: qz virtus eſt q̄ bonum facit hñtez: vt dictuz eſt. Uirtutem aūt facit de⁹ in hoie infūdendo: ḡ nō per legē: ſed per deū fit homo bonus: ℟. ſcōm Tho. q̄ cū ſit duplex virt⁹: acquiſita ⁊ infuſa: ad vtrūq; aliq̄d opatur bonoꝛ opeꝛ aſſuetudo: ſed diuerſimode. Nā virtutē acquiſitā cauſat operū bonorū aſſuefactio: qz ex actib⁹ generat̄ habitus virtutis. ſ. acquiſite. Ad virtutē āt infuſā diſpōit opeꝛ bonoꝛ frequētatio: ⁊ eam iā hitā ꝓſeruat ⁊ ꝓmouet. nō āt cauſat: ſed de⁹ gīa ſua. Diffinit̄ eni virtus infuſa: q̄ eſt bona qualitas mētis: qua recte viuit̄: quā deus in nobis ſine nobis opat̄. ſ. ꝓncipaliter: ſed nō ſine nobis coopantibus ſeu cōſentientibus. Et qz lex datur ad hoc: vt dirigat actus humanos: in quātuz actus humani opantur ad virtutem: in tm facit hoies bonos. Uñ phūs i ij. politicoꝛ dicit: q̄ legiſlatores aſſuefacientes faciūt bonos. Nec ſemp aliq̄s obedit legi ex ꝓfecta bonitate vtutis: ſed q̄nq; ex timoꝛe pene: q̄nq; ex q̄dam dictamine rōis: quod ē quoddā ꝓncipium virtutis. Eſt etiam ipoſſibile ſm Tho. q̄ bonum cōe ciuitatis bene ſe habeat: niſi ciues ſint virtuoſi: ad minus illi qb⁹ ꝓuenit ꝓncipari. Uñ ⁊ Iſidoꝛus dicit. Juſtū ē ꝓncipē obtēperari legibus ſuis. Tunc āt exiſtimet iura ab aliꝯ ſeruāda: q̄n ꝑm⁹ eis reuerētiā ꝓbet. Uñ ppl̄s dei antiqu⁹: dū habuit bonos iudices ⁊ reges ⁊ ꝓncipes ſacerdotū: populus ſe bene habuit in moꝛibus ⁊ in felicitate terrena. Q̄n habuit malos reges quod ꝑ maioꝛi ꝑ te fuit: ppl̄s ad idolatriā ⁊ innumēa mala lapſus eſt: ⁊ ꝓpter hoc in diuerſas captiuitates duct⁹ et demum per oꝛbē diſperſus. Sufficit āt ad bonuz cōitatis: q̄ aliꝯ. ſ. ſubditi in tm ſint ſubditi: q̄ ꝓncipum mandatis obediant quātū ad ciuilitatē ire nam. Sed ad ciuilitatem ſupernam ꝓſequendaz: ad quā oꝛdinat lex dei. oporꝛtet q̄ ex amoꝛe legem obſeruent. Qui enim ex timoꝛe facit ꝑceptuz. ſ. legis: ⁊ ſi bonum eſt quod facit. nō tñ benefacit. i. virtuoſe: extra de re. iu. Qui ex timoꝛe.

Secūdū princi §. IIII.

pale notandū eſt: ꝓ lex eſt reuerenter ſuſcipiēda cum dicit legē mea. Iſa. xxxiij. Dñs rex noſter et legifer nr̄. Et qz vt dr̄ Job. xxxvj. Nullus ſimil̄ ei i legiſlatoꝛib⁹. Tāto ei⁹ lex cū maioꝛi reuerētia eſt ſuſcipiēda: q̄nto maioꝛ ē i potētia ⁊ ſapia ⁊ bonitate ferēs eā. Cum ſit deo appꝛopinquās. nedum ſimilis: ideo reuerenter lex ei⁹ ſuſcipiēda ē. Unde dicit Iſa. j. Aurib⁹ ꝑcipite legem dei vr̄i populus gomoꝛre. Et Job. xxij. Suſcipe legem ex oꝛe eius ſcilicet dei. Ideo āt reuerenter.

Propter eius eximiā auctoꝛitatem.

Propter eius miraz vitatez.

Propter eius nimiā vtilitatem.

Quātum ad primū. Attēdite populе me⁹ legez meā: ꝓpter meā auctoꝛitatez. q̄ tāta ē: vt oīa mea potētia creata ſint: mea ſapientia gubernēt: mea iuſticia oīa defectuoſa coꝛrigantur. Unde Leui. xviij. dicit. Ego dñs: leges meas cuſtodite. q. d. Jō debetis: ⁊ ſuſcipere ⁊ ſeruare leges meas: qz dñs ſum abſolute: ⁊ vniuerſalis dominus omnium: ⁊ poteſtatem habeo ſuper oīa. Dominus enim nomen eſt poteſtatis: ait Ambro. Et dicitur dom⁹ quaſi dominus ſcilicz penarum tranſgreſſoꝛibus legum meaꝛ. Unde dicitur. ij. Macha. iij. i legeſ diuinas ipie agē: nō impune cedit. Propterea cuz primo dedit legem ſcriptā i mōte ſinai. apparuit mons fumigans: tonitrua emittens ⁊ coꝛuſcationes: ita q̄ ppl̄s exterritus diceret. Non loquatur nobis dom⁹: ne forte moꝛiamur: vt viſa auctoritate ⁊ poteſtate daꝛoris legis. ſ. dei attenderet ⁊ obſeruaret eam. Quātū ad ſecūdū eſt ſuſcipiēda ipſa lex reuerenter: ꝓpter eius miram vitatez. Dicitur ꝓptereа lex veritatis: ſm illud Malach. ij. Lex veritatis fuit in oꝛe eius. Sicut in doctrīs hominum reperiunt̄ plures falſitates: vt patet in doctrinis philoſophoꝛ qz: vt ait pſalmiſta: oīs homo mendaꝛ. Nulla autem falſitas reperiri poteſt in doctrina dei. ſ. ſacre ſcripturē: ſed omnis veritas Joannis. xvij. Sermo tuus vitas eſt. Ita in legibus hominū reperiuntur aliq̄n falſitates ⁊ in iuſticie. Propī quod dr̄ Diere. x. Leges ppl̄oꝛ uane ſūt. i. falſe ⁊ iutiles. Nam ſi ve ⁊ iuſte ſūt: leges dei ſūt. Uñ ipſa dei ſapia ait. ꝓuer. viij. Per me legum cōditoꝛes iuſta decernūt. Sed lex dei oīs viſſima et iuſtiſſima eſt: ⁊ ideo dr̄cum oī reuerentia ſuſcipi ⁊ audiri. Nam ut dicit Lactant⁹ in li. inſtit. Nullus ſuauioꝛ aie cibus q̄ vitas. Et ſi qs obj̄cēt: q̄ lex dei vī cōtiere falſitatē: qz ꝓmittebat

multa bona tēporalia ſeruantibus eam: ⁊ tamen multi obſeruatores eī⁹: vt Tobias: Iſaias: Hieremias: ⁊ alij habuerūt multa aduerſa ⁊ idigētias. Reſpōdit Tho. j. ſecūde. q. xcix. arti. vlt. q̄ illa tē porālia promiſſa ſunt obſeruatoribus legis: non vt p̄ncipalis remuneratio: in quibus affectu inhē rent: ſed tanq̄ imperfectis: vt per ea manuducerē tur ad obſeruationem legis. Sicut pueri ad obſ uationē eo⁹ que ip̄onūt eis inducunt: quibuſdā munuſculis. Et ſm hiſtoriam veteris teſtamenti: cōis ſtatus populi cum ſub lege fuit: q̄diu legem ſeruauit in ꝓſperitate fuit: Declinans āt ab obſeruatione legis: multa aduerſa incurrit. Alīq̄ tamē perſone particulares legem obſeruantes: in aliās aduerſitates incidebant: vl̄ q⁹ iam erant ſpūales effecti: vt per hoc magis affectu tēporaliū abſtra herent: ⁊ earum virtus ꝓbata reddētur: vl̄ quia opera legis exterius explentes aliqui co⁹ i tēpora libus defixū hēbant. Quātū ad tertiū. Lex eſt ſuſcipienda ⁊ iplenda ꝓpter eius vtilitatem. Ex nulla enī lege homo cōſequit tñ fructū ſicut ex le ge dī ſi obſeruet: Qd̄ itelligēs ps. ait. Portio mea dñe dixi cuſtodire legē tuā. q. d. Jſta ē ps quā eli go: ex oībus bonis que ponunt ante me de bonis mūdi: tanq̄ meliorē: ſeruare legē dñi. Nā vitia ꝑmo hz manifeſtare: vt ſic poſſint caueri. Aplus ad Ro. vij. Naz cōcupiſcentiā neſciebā. ſ. eſſe pec catū: niſi lex diceē non ꝯcupiſces. Vbi Augu. Bo na eſt ergo lex: que dum cōcupiſcentiā ꝓhibet: oē malum ꝓhibet: extra de ꝓſtit. nam cōcupiſcētia. Quāuis. n. lex humana nō ꝓhibeat oīa peccata etiā exteriora: ſed ea que magis hñt tollere pacifi cum cōuictū hominū ad inuicem: vt furta: adul teria: homicidia: ⁊ huiuſmodi. Lex tñ nālis et di uina oīa vitia ꝓhibet. Scōo lex iuuat virtuo ſa exercitare. Vñ eccliaſtici. xlv. dedit illi co⁹ ad p̄ cepta: ⁊ legez vite ⁊ diſcipline. Lex dicit vite. ſ. ſpi ritualis q̄ cōſiſtit in virtutib⁹. Dicit etiā lex diſci pline: que importat morum compoſitionem. Ad legem ſiquidem nāe pertiet: oē illud ad qd̄ homo inclinatur ſm ſuaz nāz. Inclinatur aūt vnūqd̄q ad operationē ſibi conuenientē ſm ſuaz formaz: ſicut ignis ad calefaciendum. Unde cum anima rationalis ſit ꝓpria forma hominis nālis: inclia tio cuiuſlibet hominis eſt opari ſm rationem: et hoc eſt agere ſm virtutez. Unde omnes actus vir tutum ſunt de lege nāli. Et ꝓpterea Damaſ. dicit in. iij. q̄ virtutes ſunt nāles. i. ſm inclinationē ſeu legem naturalem. Lex diuina certum eſt: q̄ de ac tibus virtuoſis imperat: ⁊ omnis lex humana in tantū habet rationem legis: in quātuz eſt deriua ta a lege nāli. Tertio lex facit pacem inter ho mines conſeruare: qd̄ multuz deſideratur. Unde dicit. ij. Machabe. j. Adaperiat dñs co⁹ veſtrum in lege ſua ⁊ in preceptis ſuis: ⁊ faciat pacem: qua ſi diceret. Habendo voluntatem efficacem ad im plendum legem dei: inde ſequitur pax. Finis oñiſ legis ē dilectio: ⁊ pax eſt effectus dilectionis. Qui enim ſe diligūt pacem inter ſe habent. Unde apo ſtolus ad Ro. xiij. Plenitudo legis eſt dilectio. Et q̄ñ etiam ſeruantur leges humane: que ꝓhibent iniurias ꝓximorum: habetur pax inter eos.

Quarto lex habet iuſtificare: ⁊ hoc p̄cipue: faē lex euangelica. Unde ad Ro. viij. dicit. Lex ſpirit⁹ vite in chriſto ieſu liberauit me a lege peccati et mortis. ſ. eterne. Et dicit Augu. in lib. de ſpiritu ⁊ littera: q̄ ſicut lex facto⁹. i. moſaica fuit ſcripta i tabul' lapideis: ita lex fidei. i. euāgelica eſt ſcripta in cordibus fidelium. Et ipſe idem dicit: q̄ nō eſt aliud lex dei ſcripta i cordibus fidelium: niſi pre ſentia ſpūſſancti. i. gīa: que vtiq̄ hz iuſtificare. i. a peccato emūdare: ⁊ deo gratum reddere: ⁊ con ſequenter opera meritoria reddere. Sunt tamen in lege euangelica verba ſcripta que ſunt diſpoſi tiua ad gīam ſpūſſancti: ⁊ ad vſū gīe eius pertinē tia: vt que pertinent ad diuinitatem vel humani tatem chriſti: que diſponunt intellectum ad fidē. Et que pertinent ad cōtēptū mūdi: vt vſus ſacra mentorum: que habent diſponē ad gratiam. Et iſta ſunt vt ſecūdaria huius legis. Sed p̄ncipale i ea eſt gīa ſpirituſſancti i mente fidelium infuſa.

Quinto lex habet in tēptationib⁹ vigorare. ps. Lex dei eius in corde ipſius. ſ. iuſti: ⁊ nō ſupplāta būt greſſus eius. Greſſus hominis ſunt opera eī⁹ que dicuntur ſupplantari: quādo decipitur i eis: faciendo id quod habet ſpeciem boni: ſed eſt vere malum. Sicut auaro apparet bonum eſſe decipe re ꝓximum: vt conſequatur bonum vtile. ſ. lucri. Sed duz quis attendit ad legem: que oſtendit h⁹: eſſe mala: ⁊ lex doctrina eſt dei: que errare nō po teſt abſtinet ſe ab his: ⁊ tēptationes vincit. Unde ⁊ chriſtus cum fuit tēptatus a diabolo in deſto: cum auctoritatibus legis pugnauit reſpondens tēptatori. Scriptum eſt. ſ. in lege Deuteronomij: vij. Non in ſolo pane viuit homo ⁊c: contra viti um gule. Et non temptabis dominū deum tuuz: contra ſuperbiam ſeu inanem gloriam. Et iterū dñm deum tuum adorabis ⁊c. contra auaritiaz. Hec omnia ſcripta ſunt in lege dei. Et ſic non fuit ſupplantatus: ſed diaboluz ipſe ſupplantauit et vicit. Sexto lex terrena mltiplicare facit. Unī dicit Moyſes Deutro. xxvij. Si audieris vocem dñi dei tui. ſ. i lege ſua loquētis: vt facies que ego p̄cipio tibi: ⁊ ſerues mandata eī⁹: faciet te dñs cel ſiorem cuntis gentib⁹: Ueniēt ſup te oēs bñdictio nes iſte: q̄ ꝓtinēt ad tp̄ralia. Benedict⁹ eris in ciui tate: benedictus in agro ⁊c. ibi vide. Et p̄ contrariū immediate ſuperius dī. Maledictus omnis q̄ nō ꝑmanſerit in ſermonibus legis huius. Et ponūt ibi determinate mlte maledictōes p̄ tra trāſgreſſōes

legis. Infirmi enī ꝛ ipfecti: ꝑ tꝑalia manuducunt ad ſpūalia opa. Septimo legis obſeruatio facit celeſtia penetrare ad poſſidendū. Jaco. j. Qui aūt pſpexerit in lege pfecte libertatis. ſ. euāgelica, nō adiutor obliuioſus factus: ſz factor operis: hic beatus erit. Attēdite ḡ populē meꝰ legē meā.

ꝑ lex ē ꝯgruēter adimpleda: trīur ꝑz:

Ūtū ad tertiū ꝑn ℣.

cipale. Lex ē cōgruēter adiplenda. Unde ſubdit: inclinate aurem vīam: in verba oris mei. Inclinare aurem in vba legis: nō ē aliud q̄ iplere ꝛ ſuare legem. De aure. n. cordis loquitur. i. voluntatis. Voluntas. n. cū eſt efficax: eſt que mouet ad opādum ꝛ ſeruandū legē. Et ad iſtuz intellectū dicit puer. xxviij. Qui declinat aurem ſuaz ne audiat legē: oro eius erit inexecrabilis. Declinare aurem ꝛ nō audire: ē nō obedire: ꝛ talis nō mereꝫ audiri in oronibꝰ ſuis. Inclinate ḡ aurē vīam in verba oris mei: nō expectate tꝑſ ad faciēdū: qz vt ait ꝑſ. Tēpus faciēdi dñe diſſipauerūt legē tuā. i. ꝓpter tēpus q̄ō expectant hoies ad faciendū ſe hīe: diſſipant legem cōtra faciendo: ſed nunc iclinate aurē vīaz. Et vt ꝓgrue ſuetis icliate aurē vīaz triplicit:
Ut impleatis integraliter.
Ut obediatis intentionaliter.
Ut agatis conſtantionaliter.

ꝑ lex tom· er nō ꝓ ſuē tow & beny obſeruare:

Quantū ad primū dicit Jac. in cano. ſua. cū. Qui totā legē ſeruauerit: offendat aūt i uno. ſ. precepto legis: factꝰ eſt oīum rē. i. ita dānabit ſicut ſi oīa precepta legis fuiſſet tranſgreſſus. Non q̄ tantam penam patiat cū quelibet tranſgreſſio: hēat debitū ſue grauitatis pene: ſed ita: vnius trāſgreſſionis precepti legis: ē ſufficiens ad incurrendū penā infernalem:: ſicut trāſgreſſio totius legis. Et hoc niſi quis pñiaz agat. Qō diligenter ꝑs: oſtēdebat ſe facere: dicens. Exitus aquarū deduxerūt oculi mei. i. abundantiā lachrymaꝝ ex cōtritōe ꝓcedēte: qz nō cuſtodierūt legem tuā ſenſus mei vel ēt primi mei. Unī xps ait: Math. v. Jota vnū aut vn' apex nō ꝓteribit a lege. ſ. dī: dōec oīa fiāt. Sicut. n. de ceremonialibus q̄ erant in figuram chriſti ꝛ eccleſie: nihil ꝓterīt qō nō ſit impletum: ita ꝛ de moralibus: nec quo ad maiora ꝓcepta: q̄rum qōlibet iota dici pōt: nec minora q̄ apices dicuntur: vnum ꝓtermittere: dz qō non ſeruet q̄ voluerit ſalu' eſſe. Unde ſequitur. Qui ſoluerit vnū de mandatis iſtis minimis. i. ꝓtrafecerit: ꝛ docuerit ſic hoies. i. predicauerit alīs bona: ꝛ ipſe i vno ꝓcepto deficiat: non ſeruando: minimus vocabit in regno celoꝝ. i. nullus: qz non intrabit illuc. Ita exponitur. Inclinate ḡ au. ve. rē. ꝛ verba. ſ. ſingla legis: non aliquot vt oīa ſeruetis ad plenum. Secundo dz legi obediri itētionaliter. i. ſm itentōem legiſlatoris: non ſm verba tm̄. Unde dicit regla iuris. Certum eſt q̄ is cōmittit in legem: qui vba legis amplectens: cōtra legis nititur voluntatem: de re. iu. in. vj. Ad qō etiā facit q̄ Grego. in morali: ait. ſ. q̄ non intentio verbis: ſed vba debēt deſeruire intentioni. xxij. q. v. humane. Qō etiā notat phūs in. li. ety. q̄ magis attendendū ē ad itentōez inſtituentis aliquā legez: q̄ ad verba legis. Modo ad propoſitū. Precepit dñs i antiq̄ lege: aliq̄ ad tē pus ſuanda ſm litteram: q̄ erant in figurā futurorum: vt oīa cerimonialia: quoulcq̄ ipſa figurata exhiberentur i vītate. Unī aplus ad Hebre. x. ait. Umbrā hñs lex futurorꝝ bonorꝝ. Cū ḡ iplete ſunt ille figure: nō debent illa ſuari ſm lītam: cuz ſit cōtra intentionē legiſlatoris: ſed ſm ſpūm. Et ꝓpterea dicit aplus. ꝯ. ad Corin. iij. Līa occidit ſpus aūt viuificat. i. lex itellecta ꝛ ſuata ſm lītaz occidit animā: ſed ſeruata ſm ſpūalez intellectum: dat vitaz aīe. Uerbi gīa. Mandauit dñs in lege circūciſionem: ꝑmꝰ tm̄ pūbꝰ datā q̄ figurabat baptiſmū hñtem virtutē ex xpi paſſione. Jam xps aduenit: paſſionē ſuſtinuit: ꝛ baptiſmū iſtituit: Unī nō dz illud ꝓceptum ſeruari nunc ad litterā: exq̄ ipleta eſt figura illa. Hoc. n. mortale eſſet: qz. ſ. ꝓtra intētionē legiſlatoris. Unī ꝛ ꝓtra legē: ſed dz ſuari ſpiritualiter: a ſupfluis ꝛ vitijs ſe abſtinendo. Precepit dñs in lege pplo ne comedēt porcinas carnes: ad figuranduz q̄ ppls ſuus futurꝰ. ſ. ppls chriſtianus: debebat ſe ꝑmaxime abſtinē a moribus porcinis. i. luxurioſis. Jam eſt i actu ppls chriſtianꝰ: qui q̄ ad bonos ſe abſtinet a luxurijs. Unī nō dz illud ꝓceptū mō ſm lītam ſeruari: qz eſſet mortale: ſed ſm ſpūm ſēper: qm̄ hoc intendit legiſlator. ſ. abſtinere ſe a vitio luxurie. Sic etiam ꝓceptū eſt legis nāe: q̄cūq̄ vult vt faciant vobis hoies ꝛ vos facite illī. Hoc eſt enim lex ꝛ pphete. i. i hoc ꝓſiſtit Siquis ergo velit ſibi dari cētū florenos: ſine aliq̄ debito iuſticie vl cā rōnali: cū nō egēt: nūq̄d ꝛ ipe dz hoc facē ꝓximo: qz vult ipſe hoc ſibi fieri: ꝛ dz alteri facē ſi pōt? Certe nō intelligit hoc legiſlator ſcilicz deꝰ: ſz de volūtate rōnali: qō quis rōnabiliꝫ vult ſibi fieri: dz alteri facē ſi pōt. Itē in lege euangelica xps dicit. Siquis te pcuſſerit in dexteram maxillā: ꝓbe ei ꝛ alterā. Mathe. v. Qui hoc idifferenter facēt cuicūq̄: nō bñfacēt: qz daret illi occaſionē augendi pccm̄ itez pcutiendo. Nō ḡ hoc intelligit xps lator legis hꝰ: qz nec ipſe hoc fecit: cuz miniſter Anne pontificis ei alapā dedit: ſed eum redarguit: Jo. xviij. Sed vult dicē: q̄ percuſſus q̄libet ita patienter ferat iniuriam ſibi factā: q̄ etiam ſi maiorez ſibi vellet facē iūriā: paratꝰ ſit equanimiter tollerare. Ita expoit Aug. xxij. q. j. paratꝰ. Itē lex diuina ꝛ canonica ꝓhibet recipi ꝑ pecuia mutuata aliq̄d vltra ſortez. Si igitur ds non det pecuniā: ſed opaz ſue pſone ꝑ mutuo: ꝓtra itētionez legis facit: ꝛ cōmittit vſurā: qz opa illa precio exiſtimari pñt. xiij. q. iij: pleriq̄. Item lex ciuilis

ꝑ lex debem⁹ obedire ſm intē nonē legiſ Cano ꝓ· er nō ſm ūba tm̄·:

Titulus. xii.

p̄ lege ob̄uatione. debem⁹ usq; ad mortē p̄seuerare.

mandat furez ⁊ alios malefactores capi ⁊ puniri. Nūquid g̃ capiet iudex laic⁹ clicū furē: vl alīs malefactorem? Certe nō: q̄ esset excōicat⁹: extra ò sē. excō. ut fame. Intendit. n. legislator de subditis foro ciuili nō de clericis. Sic g̃ in lege quacūq; inclinate aurem vestrā in verba. i. non ad verba put sonant exterius: sed in verba. i. in itellectū verborum legis quid. s. intēdit legislator. Tertio lex est implenda p̄stanter: vt. s. ppter timorez penarū nō declinet q̄s ab ea. Unū de sctis canit ecclia. Iste sanctus pro lege dei sui certauit vsq; ad mortem: ⁊ a vbis impioz nō timuit. Sic legimus de castissima Susāna: q̄ cum inuitaretur ad op⁹ nepharium sub cōminatione accusationis de adulterio: ⁊ per p̄ns mortis: subito rūdit. Melius est mihi incidere in manus vestras absq; opere: q̄ derelinq̄re legem dei mei. Si enim hoc egero moꝛs mihi ē ꝛc̄. Dan. xiij. Siliter Eleazar⁹ antiquus voluit potius durā; mortē sustinē: q̄ trāsgredi vnū mādatū legi dei. s. comedē carnes porcinas: dicens. Adolescentibus exemplu; forte relinquā: si forte aīo ac ꝓmpto pro grauissimis ⁊ sanctissimis legib⁹: honesta mōte perfūgar. ij. Machabe. vj. c. Sz ⁊ sep tē frēs Machabei cū mīe sua sustinuerīt p̄stātissīe multa grauia supplicioꝛum genera: ⁊ demū moꝛtem poti⁹: q̄ vellēt legē dei transgredi. Unū ⁊ p̄m⁹ eoꝛum ad tormēta ductus: dixit. Parati sum⁹ magis mori: q̄ patrias dei leges p̄uaricari. Et mater eorum eos exhoꝛtando ad cōstantiā martyrij: docebat. Mundi creatoꝛ qui formauit hois natiuitatem: quiq; inuēit hominū oꝛiginē ⁊ sp̄uz: vobis iterꝛ reddet ⁊ vitam cum misericordia sic nunc vos metipsos despicitis ppter dei leges. ij. Machabe. vij. Sic in nouo testamēto innūeri martyres pro obs̄uatōe legis euāgelice mortē sustinuerīt.

Titulus duodecimus de lege eterna. Q̄ legi eterne oīa subijciūt̄ ⁊ quō debemus ꝓformari voluntati diuine. Capitulum primum

Lex eterna sc̄z

beatum thomā p̄ma secūde. q. xciij. arti. j. nō ē aliud q̄ ratō diuine sapie: sm q̄ō est directiua oīum actuū ⁊ motionū. Et q̄a diuina rō nihil cōcipit ex pte: sed hz eternū cōceptū: ideo dr̄ lex eterna. Deus en sic p sapiam suaz est cōditoꝛ vniuersaꝝ nāz: ad q̄s cōparat sic artifex ad artificiata: ita ē gubernatoꝛ oīum actuū et motionū que inueniuntur in singlis creaturis. Unū sicut rō diuine sapie in quātū p eā cūcta sūt creata: hz rōez artis vel exēplar vel idee: ita rō diuine sapie mouēti oīa ad debitū finē: seu ipsa rō gubernatōis rez i deo sic i p̄ncipe vniuersitatis exīs: cū

p legis eterne. q̄ditatē ostendit.

mundus diuina ꝓuidentia regatur: obtinet vim legis: cū nihil aliud sit lex q̄ q̄dā dictamē practice rōis i p̄ncipe: q̄ gubernat aliquā cōitatē pfecte.

Est ātē ipsa lex eīna i trinitate deo q̄ mūdū regit Unū de ipsa trinitate canit ecclia. Qui. s. de⁹ trinitas totū subdit suis oꝛdinib⁹. In ipso deo vna ē lex vt dictū ē. i creatur⁹ tot sūt: q̄t sūt spes creaturaꝝ q̄b⁹ singlis indidit diuersas inclinatōes i suos debitos fines: q̄ inclinatōes leges i ipsis creaturis dicūt̄. Et q̄uis ipa lex eterna attribuat p appropriationē filio sm Tho. vbi supra: tñ sm Alexādruz in tertia pte. q. xij. pōt attribui sm ꝓditōes legi varias: ēt alijs p̄sōis. Tria. n. ocurrūt ad legē. s. auctoꝛitas: vītas: ⁊ bonitas. Et sm hec oꝛ q̄ lex hēat p̄ncipiū: formā: ⁊ finē. Ratōe p̄ncipij debetur legi auctoꝛitas: q̄ nō pōt esse p̄ncipium legis nisi hns auctez. Rōe forme debet legi vītas: q̄ nihil q̄ fertur sine ratiōe recta. s. si sit p̄ꝑe lex. nā iusta nō ē lex. Rōe finis debetur legi bonitas: q̄ lex nō oꝛdinat nisi ad bonū. Si g̃ respiciam⁹ i lege eīna auctōitatez: sic ap̄ꝓpriat p̄sone p̄is rōe p̄tis. Si respiciamus in ipsa lege eterna veritatem: sic appropriat filio sm rōem formalem sapie. Si attendam⁹ bonitatem legis: sic appropriatur sp̄ui sancto. Dec Alexan. de ales. Q̄ legi eīne oīa subijciunt.

De lege eterna §. I.

pōt itelligi illud p̄s. j. q̄ dr̄ de iusto. In lege dñi fuit volūtas ei⁹: ⁊ i lege ei⁹ meditabit⁹ die ac nocte. Dicit Aug. Q̄ pecm nō ē aliud nisi dictū vel factum vel concupitum p̄tra legem eternam. Et sub his cōprehendit: sm tho. oīs excessus siue locutōnis: siue actionis: ⁊ desideriū p̄tra rationē. Quia g̃ iustus sūmā diligētiā hz vt caueat a pcīs: iō affectus ei⁹ est ad legē eternā. i. volūtatē dei: vt ipleat: intellectus vt itelligat. vñ in lege dñi fuit volūtas ꝛc̄. Ubi tria possunt notari. Q̄ est vīs: ⁊ ideo mundus totus ea regulatur. ibi. i lege dñi. Q̄ ē perfectionalis: ⁊ ideo affectus bonus ei consōmat⁹ ibi fuit volun. ei⁹. Q̄ est rationalis: ⁊ ideo intellectus rectus eam speculatur. ibi ⁊ in lege eius meditabitur die ac nocte.

Ad tū ad primū. §. II.

p lex eterna ē unus habs.

Sciendū q̄ null⁹ hō quātūcūq; habuerit dñiū latum ⁊ longū: potuit vel potest dici absolute dñs: sz sm q̄d. Nā ⁊ si Octauian⁹ p̄m⁹ ipator p⁹ Lesarem: fecit describi vniuersū oꝛbē terraꝝ: tāq̄ dñs terre: nūq̄d dñiū hūit aq̄ꝝ: ⁊ alioꝝ elemētoꝝ: aut celoꝝ: aut angeloꝝ: aut ēt oīuz brutoꝝ? Certe ñ. Fuit g̃ dñs: nō simplr oīum: sed hoīuz: qui versabantur tunc in mūdo. Unū ⁊ illis legem dare volebat: nec tñ quo ad oīa: non autem alijs rebus sibi non subditis. Absolute ⁊ simpliciter dominus est deus: omnibus dominans creaturis.

Uñ sanctus Mardocheus in oꝛõne sua dicebat. Dñe rex oipotẽs i dictõe tua cũcta sunt posita: et nõ ẽ q̃ resistat volũtati tue ꝛc̃. Dñs vniuersoꝝ tu es. Hester. xiij. Sic ḡ dominiũ ẽ vle: ita ꝛ lex ei⁹ oꝛ esse vlis: ꝛ ipsa tot⁹ oꝛbis regulat: q̃ lex dñi. Et q̃ legi eterne: q̃ non differt a dei volũtate: realiter subjciãt ꝛ ab ea regulẽt oĩa: declarat ꝛ ostẽditur ſm Tho. j. scõe. q. xciij. Nã creature irratõnales eterne legi subjciunt: in q̃ntũ sequũt sine iudicio rõis vel sensus id qõ eis ipssũ ẽ a deo. q̃si mote ab alio. s. deo ad suos fines ꝛ act⁹. Scõo create rõnales legi eterne subjciũtur p noticiã diuini p̃cepti: eo q̃ eis datũ ẽ itelligẽ q̃d debeant agere vl̃ cauẽ. Ipsa enĩ lex nãlis q̃ ẽ in hoĩe: ẽ q̃dã pticipacio legi eterne. Mali ẽt subjciũtur legi eterne: ꝛ si iperfecte. s. necessitate coactõis: in quãtũ subjciũt nõ ei⁹ p̃ceptioni sed punitioĩ. s. in q̃tũ mali puniuntur: adeo qõ lex eterna dictat ꝛ iperat. Quarto boni subjciũtur pfecte: i q̃tũ. s. ñ coactõe pũitõis sz volũtate obsecutõis. s. volũtate obediẽdi deo: amoꝛ nõ tioꝛe se subjciũt. Bti ẽt ꝛ dãnati subjciũt legi eĩne: c⁹ rõ est: q̃ sicut coꝛp⁹ graue mouet grauit ꝏ loco ad locũ: ita eadẽ gravitate q̃scit i loco: Asimili sicut boni p legẽ eternã merent beatitudinez ꝛ mali miseriã: ita per eandẽ legẽ beati i beatitudinẽ ꝛ mali in miseriã ꝓseruant. Subjciũt ẽt legi eterne oĩa creata: siue necessaria siue cõtingẽtia: ñ ãt eterna. Et rõ huj⁹ ẽ: ſm Tho. ubi supra. lex eterna est rõ gubernationis. quecũq̃ ḡ subjciuntur diuine gubernationi: subdũt ꝛ legi eterne. Cũ ḡ oĩa q̃ sũt i reb⁹ a deo creatis: subdant diuine gubernationi: siue neccia siue ꝓtingẽtia: nõ ãt ea q̃ ptinent ad diuinã essentiã vl̃ nãz: vt pſone diuine vl̃ volũtas dei vl̃ bonitas dei ꝛ huiusmõi: ió creata subdũtur legi eterne: nõ ãt increata: sic̃ pz p ex ẽplũ i hoĩb⁹. Nã gubernatõi hoĩuz subdunt que fiũt p hoies: nõ ãt q̃ ptinẽt ad nãz hoĩuz: vt q̃ habeat manus vl̃ pedes. Uñ ꝛ Aug. dicit. xix. de ci. dei: q̃ nullo mõ aliq̃d legib⁹ sũmi creatoꝛis oꝛdinatoꝛis sz. s. creatũ subtrahit: a q̃ pars vniuersitatis admistrat. Nec obstat qõ ait aplus: dicẽs ad Ro. viij. Prudentia carnis inimica ẽ deo: neq̃. n. legi eius subiecta ẽ. Nã ſm Tho. ubi supra: ꝛ si subjci nõ possit prudentia carnis legi eterne ex pte actõis: q̃ inclinat ad actiões contrarias legi dei: tñ subjcit legi dei ex parte passionis: q̃ meret penã ſm legẽ diuine iusticie. Sciendũ ẽt q̃ aliter est dicẽdũ de lege hoĩuz: aliter de lege dei. Nã hõ rebus irrõnabilib⁹ quãtũcũq̃ ei subjciãt nõ põt iponẽ legẽ: sz solũ hoĩbus sibi subiectis: quib⁹ hoĩbus in tñ ponit legẽ: in quãtũ suo p̃cepto vl̃ denũciatõe impmit mẽtibus eoꝝ quandaz regulã que ẽ pncipiũ agendi. Sicut aũt hõ denunciãdo ipmit homini subiecto sibi qõdã pncipiũ unterius actuuz: ita deus impmit toti nature principia actuũ ꝓpriorum. Et ió per hunc modum dicitur deus p̃cipere toti nature: ſm illud p̃s: preceptum posuit ꝛ non preteribit. s. irrationabilibus creaturis. Et per hanc etiaz rõem omnes motus ꝛ actiones totius nature legi eterne subduntur. Alio modo ḡ subduntur legi eterne creature irrationabiles q̃ rationales: in quantum. s. irrationales mouentur a diuina prouidentia. non autẽ per intellectuz diuini precepti vt rationales. Et ipsa impressio p̃ncipij actiui intrinseci: quantum ad res naturales: est promulgatio legis eterne in eis. Defectus etiã qui accidunt in rebus naturalibus: quãuis sint p̃ter rationez causarum particularium: non tamẽ sunt preter oꝛdinem causarum vniuersaliũ: ꝛ p̃cipue cause prime. i. dei: cuius prouidentia nihil potest subterfugere. vnde ꝛ ipsa subduntur legi eterne. Omnes etiam leges: in quãtum participãt de ratione recta: in tantum deriuant a lege etna. Unde Augu. in tẽpoꝛali lege nihil ẽ iustum atq̃ legitimũ quod non ex eterna hoĩes sibi deriuauerint. Et idem Augu. Lex eterna ita medio q̃dam loco posuit aliqua: vt in eis vsurpandis merito reprehendatur audacia: in exequẽdis iure laudet obedientia. Et ponit exemplũ Abrahe: qui ex se volendo occidere filium: pessume fecisset: sz ex volũtate dei iubentis hoc volendo optime fecisset: xxiij. q. v. lex.

p legi eterne subiciũt oĩa creata. et oĩa creata. sed nõ increata.

Secõm q̃ nota .§.III.

tur est q̃ affectus seu voluntas iusti cõformat se ad legem eternã. i. voluntatez diuinam: qõ q̃libz facere oz. Dicit enim Augu. Oꝛ lex eterna est rõ sũma in deo. i. voluntas rationabilis cui semp obtemperandũ est. s. conformando voluntatez nãz sue. Dicit enim Aristo. in sua metha. q̃ primuz i vnoq̃z genẽ est regula ꝛ causa secũdoꝛum seu omniuz illius generis. Sicut primuz in genẽ calidita tis ẽ ignis: ꝛ ipse est causa scõa oĩum calidoruz: in quãtũ calida. In tñ enĩ vnũq̃q̃z est calidum: in quantum participat naturã ignis. ꝓma igitur cã omnis rectitudinis est diuina voluntas: in qua ẽ summa rectitudo: ꝛ in tantum voluntas humana est recta: in quantum participat rectitudinez diuine voluntatis: quod fit conformando se ei: tunc enim recta est. Tenemur autem esse recti: quia vt dicitur Lan. j. Recti diligunt te scilicet deum. Ad dilectionem autem obligamur: que sine rectitudine esse non potest. Unde ꝛ glo. dicit. Rectus est qui vult quod deus vult. Sciendũ tamen q̃ cum dicitur voluntas nostra debet esse conformis voluntati diuine: vt dicit Duran. in primo sententiarum distinc: vlti. non intelligitur hoc de conformitate voluntatis in quantum ad essentiam eius vl̃ eẽ. i. velle: sz quãtũ ad tẽdẽtiam eius in obiectuz. i. in uolitum. Naz cũ cõformitas

p legi eterne subiciũt oĩa ꝓ ꝑma ꝓ ꝓ ꝓ

p̄ di: uolūtate ꝙformari debem⁹ ſm q̄dr⁹ gen⁹ mīp.:

Capitulum.i.

importat quādā aſſilationē uni⁹ rei ad alterā: vñ dī cōformis q̄i ꝓueniētia i vnā formā: nō pōt hoc intelligi de oīmoda aſſilatōe volūtatis noſtre uel noſtri uelle q̄ actus ipſius voluntatis ē: cū volūtate dei. hoc. n. ipoſſibile ē cū in ifinitū diſtet: q̄a uoluntas dei ⁊ uelle ei⁹ ē eſſētia ei⁹: ſz i nobis uolūtas ē quedā potētia: nō eſſētia aie: ſed accidēs ꝓpīs ipſā: ⁊ uelle ē act⁹ ipſi⁹ potētie nō potētia nec eſſē tia ei⁹. Eſt āt ꝓformitas ꝓportionis iter uolūtatē nīaz ⁊ dei i hoc. ſ. q̄ ſic de⁹ vult libere quod vult: ita ⁊ volūtas nīa: ⁊ ſicut vult bonū: ita ⁊ volūtas nīa nāliter: ſed hoc ptinet ad imaginē dei q̄ nāliter eſt in nobis. Cōformitas ḡ iſta attēdit ſm tēdētiā in obiectuz. i. i uolituz: put. ſ. velle ptinet ad gen⁹ moris. ſ. bene vel male. Et tūc iſta cōformitas volūtati pōt attēdi fz q̄druplex gen⁹ cauſaz. ſ. efficiētis: finalis: formalis: ⁊ mālis. Et ſm gen⁹ cāe efficientis tenemur cōformare voluntatē nīaz volūtati dei: q̄. ſ. tūc facim⁹: q̄n volum⁹ id q̄ de⁹ vult nos velle. Hoc. n. ipſe efficit i nobis. Vñ ap̄ls: ad Phil. ij. Ipſe ē qui opat i nobis velle ⁊ pficere ꝓ bōa volūtate. Et ſic. Vno mō exponit illud. j. ad Thimo. j. de⁹ vult oēs hoīes ſaluos fieri. i. iſtā voluntatē q̄ velimus oēs hoīes ſaluos fiēi ꝓſiderata ſoluz nā ipſoz ipſe facit in nobis: ⁊ hoc vult nos velle. Scōm cām finalē debem⁹ ēt cōformare volūtatē nīaz volūtati diuine. Et ſic i lege dīni voluntas iuſti: vt. ſ. velit oīa ꝓpter bonū finē: quod eſt ꝓformare ſe in rōe volendi. Quicquid. n. vult de⁹: vult ꝓpter hūc finē. ſ. ꝓpter bonū vniuerſi: ꝙ q̄ manifeſtat bonitas ſua infinita q̄ ē finis oīuz. Et quilibet ēt q̄cūq; vult: oz velle ſub rōe boni: nō tm̄ apparentis. i. ꝓpter aliquē bonū finē. Illō āt q̄ de ſe eſt malū nō pōt ordiari ad finē q̄ ꝓpe dicat bon⁹. Sicut furari ꝓpter hūc finē vt q̄s ide faciat elemoſynā: nō pōt ꝓpe dici q̄ fiat ꝓpter bonū finez. Dz ḡ quis ꝓformare voluntatē ſuā diuie ſm cām finalē: vt oīa faciat ꝓpter aliquē bonum finē: ſm illud. Oīa in gloriaz dei facite. Vñ iudei volētes paſſionē xp̄i quā de⁹ volebat: nō ꝓformabant ſe volūtati dei: ſed ꝓtrariabant. q̄ de⁹ illam volebat: ⁊ ſācti hoc cupiebāt ꝓpter hūc finē. ſ. ꝓp redēptionē nīaz in quātū erat ſatiſſactiua nīi debiti: nō āt volebāt in quātū erat afflictiua īnocentis xp̄i. Sed iudei volebāt eā ꝓpter hūc finē i q̄ntū erat afflictiua innocētis xp̄i: ⁊ ſatiſſactiua paſſioni eoz ire ⁊ iuidie: non in q̄ntū erat nīi ſaluatiua: vñ grauiſſime peccauerūt. Scōm cām formalē ꝓformare volūtatē ſuaz diuine: eſt opari ex charitate ſeu hīe charitatē: q̄ ē ꝓformaī ſe i mō volēdi: de⁹. n. oīa vult ex charitate. Sed ad hñdā charitatē directe nō tenemur: q̄ hoc nō ē i ꝓpatē nīa eā hīe: dei. n. ē eā ifūdē: ſine meritis nīis: ſm illud: ad Ro. v. Charitas dei diffuſa eſt i cordibus nīis ꝙ ſpūz ſāctū: q̄ dat⁹ ē nobis: ſed indirecte tenemur ad eam. Tenemur enim facere q̄ ex nobis eſt: vt charitatem habeamus: puta: oīando: ie iunando: a peccatis ceſſando: ⁊ huiuſmodi: per que quis diſponitur ad recipiendū. Exēplū ō ſole q̄ illuminat quātū eſt de ſe: nō ponētem obſtaculum: ſed ſe ponētez ante cū: hec Tho. in. j. ſen. diſ. vlti. Et vt dicit Romanus diſ. eadē. Qz iſtud eſt ꝓceptum affirmatiuū. ſ. de ꝓparando ad hñdum charitatem: obligat non ad ſemper: ſed ꝓ loco ⁊ tempore: vtpote: q̄n cogitat ꝓcepta dei bñficia ⁊ huiuſmodi. Determinare aūt tēpus hui⁹ modi obligatōis. ſ. quādo teneamur vel q̄n non teneamur: non poteſt bene determinari. Ad faciēdum aūt ex charitate q̄ facimus tenemur ꝓditionaliter. ſ. ſi volumus mereri vitaz eternam: quia ſine charitate opus noſtrum non eſt meritoriuz. Abſolute non tenemur ad hoc: qz ſi teneremur ſemper ex charitate agere: ſemper peccaremus: faciēdo aliq̄d nō ex charitate. Et ſic filius honorās patrē nāli pietate peccaret: ſi nō haberet charitatem. Uerū eſt: q̄ ꝓ loco ⁊ tēpore tenetur q̄libet facere aliq̄d ex charitate q̄ tēp⁹ nō pōt facile determinari a nobis: hec Romanus in. j. ſentētiaz di. vlt. Sed rect⁹ hō i lege dīni volūtas ei⁹: vt. ſ. velit oīa ex charitate. Scōz cāz mālē ꝓformare volūtatē ſuā volūtati diuine: ē velle q̄ de⁹ vult. Sed vtrū teneam⁹ cōformare volūtatē nīaz diuie i volito. Bz. fī Roman⁹ ſup. j. ſen. di. vlt. q. vlt. dicens. Dic nō q̄rit de volūtate ſēſualitat⁹: qz illa nō fert in bonū ſimplr: ſic volūtas diuina: ſz i ꝓueniēs ſibi. ſ. delectabile ſm ſēſū. Vñ ſm iſtā volūtatez nō tenemur ꝓformare volūtatē nīaz diuie. Et fz hāc volūtatē xp̄s nolebat pati: ꝓp q̄ oāuit dicēs. Pr̄tr̄āſeat a me calix iſte ⁊c. Nec ēt volūtate nāli tenemur ad hoc: qz illa ſēp fert i bonū nāe vt ꝓfuationē ſui l̄ ſuoz. Et ſic. b. Maria: volūtate nāli ⁊ ſēſuali nolebat filiū pati: q̄ de⁹ volebat. vñ triſtata eſt maxie de morte ei⁹. Ꝓpr̄ q̄ Simeō dixit de ea. Tuā ipſi⁹ aiaz ptrāſibit gladi⁹. Luce. ij. Et ad crucē canit eccl̄ia. Flecte ramos arbor alta tenſa laxa viſcera ⁊c. Nec ēt volūtate ꝓditionata: qz ꝓ illā bene poſſum⁹ velle aliud q̄ de⁹ velit ſub cōditione. ſ. ſi deo placet. Sic Paulus volebat ſibi ſtimulum auferri: ꝓpter quod hoc poſtulabat: ⁊ deus nolebat: vt patet. ij. ad Corin. xij. nō enim volebat illud appls: niſi in quātum deo placeret. Vñ hoc ſibi reuelato: nō āpl⁹ voluit ſibi auferri.

Sed q̄ritur de §. IIII.

voluntate deliberata. Et circa hoc ſunt due opiones. Una eſt que diſtinguit volitum diuinum: qz ſcilicz aut cōgruit mihi illud velle: aut non cōgruit: ſi congruit mihi illud velle ſimpliciter debeo illud velle quod deus vult: dummodo ſciam q̄ deus velit. Si autem non congruit mihi illud

p de uolūtate deliberata ſunt due opiones.

Prō dō uolūtatē mortē hz dnūz. in pōnib. et Justo. et bti.

velle: tūc nō teneor velle qō deus vult: vt mortem meā vel dānationē. Ratio ē fm ipsos: qz cū gīa p ficiat nāz nō destruat: nō teneor pp statū gīe velle aliqd qō sit ptrariū natūe mee: vt mortē meā vl meorū. Itē nā ñ dictat q ueliz dānatōez meā nec etiam gratia hoc exigit vt hoc velim: ergo non teneor. Alia opio: q volūtate absoluta et ōlubet rata oīno teneor velle qō deus vult: vel qō scio ō uz velle. Et ad hoc dicēdū: mouet eos auctōitas: ratio: et exēplū. Et auctoritas quidē hī i gl. super ps. Nō adhesit mihi cor prauū: vbi dī: q cor prauū et dīstor tū hz q nō vult quod ōus vult. Et glo. sup illud rectos decz collaudatio: dīc. Recti sūt q volūt qō deus vult. Rō que ad idem mouet ē. qz si nō teneor velle qō deus vult: g possuz velle contrariū: g pōt mihi displicē qō deus vult. Sed hoc est falsū: qz vt dicit. Aug. Impius est: cui displicet diuina puidētia. Itē nūl iustū displicet iusto: fm. August. de vera religione: sed oē volitū a deo est iustū. g ille cui tale volitū displicet ē iniustus. Si ergo nō possū velle ptrariū eī qō dī vult: g teneor velle oē qō vult. Itē qz fm Tullīū amicoz est idez velle et nolle: sed tenemur eē amici dei: g et velle quod vult ipe. Patz hoc etiā p exēplū: qz mala q inferūt corpori meo debeo acceptare: exquo ōo placz. Sed nihil magis debeo dīligē pī aiaz q corpus meū: g multo magis debeo acceptaī q fuit parētib' meis vt mortē eoz et hī mōi. Nec isti dicūt: q debeā velle dānatōnē meā: sed q debeo eā velle: fm quod dī eā vult. Deus aūt nō vult p se et si plicter me damnari: sed si facio opa pcā: vult me damnari: vnde vult ordinez iusticie: q ē punitōis culpe p penā. Istū aūt ordinem iusticie teneor acceptare. s. si peccauero puniar: qz alr repugnarem ordini diuine iusticie: et sine dubio sic teneor velle quicqd scio deū velle si mihi ꝓgruit: fm oēs huiusmodi tentōnis nō teneor alia rōne: nisi qz volūtas mea tenet velle oē quod iustū ē et bonū. Et si ista ē rō tētōnis: vbicūq ē iusticia et boitas: illud teneor velle. Nec obstat: q nate nō ꝓgruit: qz voluntas deliberata se pfert i eā q repugnat nate. i. volūtas fm rationē subiecit sibi volūtatē seu instinctū naturalez: vt cū homo ꝓpter vtilitē se morti expoit. Tenetur tñ velle volūtate deliberata istū ordinem iusticie: quo si i pcīs moritur: dānatur: qz hoc deus vult et nō dānatōnē p se neqz culpā. Tho. i pmā opionem videtur magis declinare tāq durā. Secūdaz firmat. b. Tho. dis. ea. Et de dānatōne sua ppria dīc: q ista positio est qī impossibilis. s. q alicui reueletur dānatio sua: sicut nec angelis. Unde si cui fieret: debet ille cui fieret estimaī q sit illusio diaboli. Quod si certificaret q reuelatio esset a deo: debet credē q esset fm cōminatōez: nō fm pscietiam: vt illud. Jone. iij. c. xl. dies et Ninīue subuertet. Sz sciēdū fm. Tho. di. ea. circa finez: q mor

Prō dō uolūtate debeo uolle mō mīd cōfortmare.

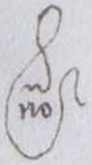
volūtatis deliberate circa volitū diuinū: aliter se habet i pcōribus: et alr i iustis viatorib'. aliter in comphēsorib'. Naz i pcōribus motus volūtatis est corrupt': qz ex toto relinquīt deliberatōnem rōis: et ꝓsequūtur impetuz volūtatis naturalis et sēsitiue: murmurātes de dei ordinatōne. Nullus tñ est adeo obstinatus i pcīs: qui obstinatōez nō possit deponē: et se diuine volūtati pformare dū ē viator. Soluz damnatis in penam inflictum est: vt a sua obstinatione nūquā curent. In iustis aūt viatorib' manet motus voluntatis integer: sed imperfectus dicīt tum ex pte ꝓgnitionis qz nō plene voluntatē diuinā cognoscunt: tū ex parte affectionis que retardaī ex motibus inferioribus. Unde in talib' sufficit nō recalcitraī diuine iusticie. i. ordinatōni. Phūs enī dicī i. vj. ethicorum: q sufficit forti quod nō ꝓtristetur in piculis mortis quāuis non gaudeat sicut est gaudium in actib' aliarum virtutum. Sed in beatis est motus voluntatis deliberate integer et perfectus: tū ex parte cognitionis quia diuinā volūtatē plene cognoscūt: tū ex parte affectōnis que dñaī oīni appetitui inferiori: nec in aliquo retardatur uel impeditur. Unde i videndo quod dī vult et quod ipi uolūt: gaudiū experiūt: de quo i ps. Letabitur iustus cū viderit vindictā. Unde talis non debz dimittī: q̄n faciat oē bonū quod pōt: quia in custodiēdis illis. s. preceptis dei retributō multa. ait. ps. Non solū p custodiēdis i. obseruādis retributō mlta habeī mercedis eterne sed etiam in ipsa obseruatione retributio multa delectationis spiritualis: quia vtuose operari delectat mentem magis q̄ delectabilia corporis. Et ex hoc etiam vitatur maī supplicīū: si pur debēt damnari i inferno: quia ex pcō aggrauatur supplicium. Legitur i vitis patr. Quod cū qdā pater sanct' hīet quēdam discipulū ualde obedientem modestum et gratiosum: rogauit dñm ut sibi reuelaret si debeat esse demum saluandus. Reuelatū est quod erat damnandus: ꝓpter quod cum paī videbat illum. lachrymas continere non poterat. Quod pēpendens discipulus ille interrogauit patrem de causa fletus. Et cum frequentius hoc petisset victus precibus eius sibi dixit: q ex ꝓpassiōe ad eum flebat: quia reuelatum sibi erat eū esse dānandum. Quod ille audiens ait. Pater non oportet ut propter hoc lugeatis: quia scio iustum ē dominū: et q me non damnabit nisi propter pcā mea. Et sicut fur patient dz pati penam suspēdendi exquo meruit: Ita et ego sum patus ferre penā damnationis: si offendero: quia exigit diuine iustitie ordo. cuius voluntati uolo me cōformare. Ita que conabor ex me facere quod bonifacere potero. et dōs de creata sua faciat quod sibi placz. Adeo autem placita deo fuit talis respōsio et conformatio voluntatis: quod nocte sequenti reuelatum

Pdapnacō aliūs impō ē q sit reuelam sibi.

est patri illi: q̄ mutata erat sñia dei: ⁊ saluandus erat. Qō nō sic est intelligēdū: q̄ volūtas dei vel dispositio sit mutabilis: vt velit qō ꝓius nō volebat: sed sñia dei ꝓminatoria: q̄ respicit merita vel demerita hoīuz mutat. Erat in illo discipulo fōte aliqua indispositio mētis: vel vicium occultū: qō merebatur dānationē: q̄ remoto meruit ex opib⁹ bonis saluationē. In lege ḡ dñi volūtas iusti ē: cō formando se diuine volūtati i volito vt dictū ē.

Q̄tum ad tertiū. ℣.v.

p̄ncip.ale nota. q̄ intellect⁹ rect⁹ respicit die ac nocte. i. frequēter i aduersitate ⁊ ꝓspitate: ad legē eternā dei. i. ad cognoscenduz voluntatē suā: vt pficiat. Unī ipse ps. Unā petij a dño hāc requirā ⁊c. vt videā voluntatē dñi. Et q̄ i lege sua scripta ipsā volūtatē manifestat: iō frequēter eā legit ⁊ meditat ps. Quō dilexi legē tuam dñe: tota die meditatio mea ē: nō solū vt sciā: q̄ vt ait apl's ad Ro. ij: Nō auditores legis. s. tm̄: sz fact̄ores iustificabunt. Qui eni fecerit volūtatez p̄tis mei: ait xp̄s: q̄ manifestatur in lege: ipse me⁹ frat̄ est: Mathe. xij. Fratrib⁹ xp̄i debet hereditas eterna. Sed sciendū ꝫ magistrū in p̄mo sñiarz: dis. penul. q̄ duplex ē voluntas dei: vna q̄ dī volūtas beneplacīti: Alia q̄ dicit voluntas signi. Qō nō sic est intelligēdū: tanq̄ in deo sint plures volūtates: cū nō sit nisi vna tm̄: sed ꝫm Tho. in p̄ma parte. q. xix. Uoluntas ō ꝺo aliq̄ ꝓprie dī: ⁊ hec volūtas beneplacīti nūcupatur: ⁊ sep̄ implet. Aliq̄ volūtas metaphorice de deo dī: sic ⁊ multa alia de deo: ⁊ hec dī voluntas signi: nō q̄ sit signū: q̄ de⁹ illud velit: sz q̄ ē signū in nobis voluntat̄ nē. Sicut dicim⁹ deū iratū cū punit: nō q̄ punitio sit signuz ire in deo: cū nulla ira i eo sit: sed q̄ ē signū ire in nobis cū punimuz. Sic cū de⁹ p̄cipit aliq̄d: dī velle illud a nobis: q̄a cū nos p̄cipimus: signū est in nobis q̄ velim⁹ illō. Per hāc sīlitudinē dī volūtas signi in deo: ⁊ hec est q̄ntuplex: ꝫm q̄nq̄ signa. s. p̄ceptū: ꝓhibitio: cōsiliū: pmissio: ⁊ opatio. Per hec. n. vt p signa ō claram⁹ nos aliq̄d velle. Declarat. n. q̄s se aliquid velle dupliciter. Uno mō p se. alio mō p aliū. Et per se q̄dem declarat aliq̄d velle aut directe aut indirecte. Directe cū aliq̄d opat: signū ē q̄ illō vult: ꝫ sic opatio dī volūtas. Indirecte ⁊ p accidēs: cū nō ꝓhibet vel impedit opantem. Nā remouēs ꝓhibens dī mouēs p accidēs ꝫ phū: ⁊ sic ē pmissio. Per aliū vō declarat se q̄s aliq̄d velle in quantū ordinat aliū ad aliq̄d faciēdū: vl' nccīa iductōe qō fit p̄cipiēdo: qō aliq̄s vult: vl' ꝓhibēdo ꝓtrariū vl' aliq̄ psuasoria iductōe qō ptinet ad ꝓsiliū. Q̄. n. p̄ceptū: ꝓsiliū: ⁊ ꝓhibitio dicāt dei volūtas: pz p id quod dī: Math. vj. fiat volūtas tua ⁊c. q̄ ait p missio l' opatio dicat dei voluntas: pz p Aug. q̄ dicit i Encheridiō. Nihil fit nisi oīpotēs fieri velit: vel sinendo vt fiat: vl' faciēdo Uel pōt dici: q̄ permissio ⁊ opatio referūt ad pñs. pmissio q̄dem ad malū opatio vō ad bonū. ad futuz vō ꝓhibitio respectu mali. p̄ceptū vō respū boī nccārij: ꝓsiliū āt respū supabūdantis boni. Uolūtas ḡ bñplaciti: q̄ ꝓpe ē volūtas dei sep̄ implet: siue a nobis: siue de nobis: vt dic mgr̄ i. j. sen. dis. xlv. Unī ipse ait p Isa. c. xlvj. Uiuo ego dic dñs: q̄ ois volūtas mea fiet: ⁊ oē ꝓsiliuz meū stabit. i. dispositio. Et Pau. ad Ro. ix: Uolūtati ei⁹ q̄s resistet: q. d. null⁹. Cū ḡ suam⁹ mādata ei⁹ l' cōsilia: ipse volūtas ei⁹ a nobis. i. ꝓsētētib⁹ nobis bōis opib⁹ q̄ fac̄ i nobis. Cū trāsgredimur mādata ei⁹ volūtas ei⁹ implet ō nobis incurrentibus penas q̄s vult de nobis ꝫm exigētiā sue iusticie. Et sic uolūtas dei cū sit cā efficacissima oīuz enciū. nō aūt pcōz: q̄ nllo sapiēte. s. opāte: ait Aug. fit hō deūo⁹: ⁊ multomin⁹ dño opāte: sp implet: cū ꝓpe illō vult. Qui. n. recedit ab ordie voluntatis sue: ꝫm miaz q̄ pparauit coronā diligēt⁹ se: vt peccator agit: relabit in ordinē volūtatis sue iusticie: q̄ reprobos pūit. Qō āt opat i creaturis ibi cōcurrit volūtas signi cū volūtate bñplaciti. illud. n. ꝓpe vult. Dī tm̄ volūtas signi in q̄ntū i nobis op⁹ nūz ē signū volūtat̄ nē: p hāc talē silitudinē. Et silr̄ pmissio cōcurrit cū volūtate bñplaciti. Sed q̄ pmittit: s. mala fieri. dī q̄dē signū volūtatis: nō sue. s. dei: q̄ nō vult ipse mala fieri: sz i nobis q̄ cū pmittim⁹ malū fieri: ⁊ ñ ꝓhibem⁹ cū possum⁹: dicimur illud velle Jn deo āt pmissio q̄ mala pmittit fieri: ē signū nō volēdi illa: sz volēdi permittē: ⁊ hoc pp maiora bona ide sequētia: q̄ ꝓpe vult. Unī Aug. i Encheridion ait: q̄ de⁹ oīpotēs nil pmittēt mali eē i opib⁹ suis: nisi cēt a deo potēs ⁊ bon⁹: q̄ ex oī malo elicēt maius bonum: et si non sep̄ bonū ei cui accidit malum. saltē ad bonū melius vniuersi. Et sic ex crudelitate tyrānoz secuta est corona martyrū ⁊ cōuersio multoz̄ exemplo martyrū. Et occisio ouis a lupo: ⁊ si nō sit ad melius ouis: est tamē ad melius vniuersi: q̄z sic sustentatur spēs lupoz̄ in vniuerso. Et dānatio reproboz̄ eis bona non est. est tm̄ ad melius vniuersi: vt reluceat nō solum mīsericoz: dia i beat̄: sed ⁊ iusticia dei in dānat̄. Exēplū in Joseph quē vendiderūt frēs i egypto: ⁊ ex tāto malo eduxit ō us tm̄ bonum. s. ꝓseruationē nō solū patris ⁊ fratrū: sed plīmoz̄ q̄ fame defecissent: ꝓpter ꝓuisionē suā de frumēto. Unde ipse dicit Ben̄. vlt. non possumus resistere voluntati dei: vos cogitastis ō me malū: ⁊ de⁹ vertit illud in bonum. Uolūtas āt signi q̄ ad p̄cepta ꝓhibitionis ⁊ cōsilia: ñ ē ꝓpe volūtas: q̄ nō sep̄ implet: vt in pcōrib⁹ pz. Sz est signū volūtatis i deo q̄dē: q̄ vult illud p̄cipē ꝓhibē ⁊ cōsulē: i nobis āt vñ transsumit: vt dicat ō deo: est signum q̄ illud volumus qō p̄cipim⁹. igr̄ iust⁹ intellectu ꝓmeditat die ac nocte in lege dñi. i. assi

⁊ deo ꝓmittit malū. ut eo malo bonū auertat.

due sine i lege eina quid velit: sine in lege scripta. vbi p signa ipaz exprimit. Hec e volūtas dei sctifi catio via: vt ait apls. i. ad Thes. iiij. Ult. n. caue ri phibita: vt sic scit scti. i. mūdi a pcis. Ult fua ri precepta: vt scitis scti. i. firmi i vtutib'. Dant ei preceptio. g. precepta de actib' vtutū: ex quoz frequētia gnāt habitus. Ult impleri ꝓsilia ad maiorē pfectū: q̄ b' efficimur scti. i. deo dedicati: sic templa dicunt sācta: qz do dicata: Ult recognosci a nobis sua beneficia q̄ opant in nobis: vt scimus scti. i. gratifi cātes officiū scioz i pria: q̄ sep regratiāt. Ult cō siderari pmissa: vt sum' sācti. i. pfecti: eū imitantes: qui. s. sp ex mal' elūcit bōa. sic nos ex ūuris elycia m' bōa obliuiscēdo ūurias. Ad Ro. xij. Uice in bono malū. Et ex malis tribulatōnū elyciam' bo nuz pueriōis nīe q patie. Et ex malo pcoz ꝓmis soruz: elūciam' bonū huiliatōnis nīe: vt humilio res et cautiores sum'. Et sic sancti estote ait ipe: qz sanct' ego sū dns deus vester.

Videtur aūt pre §. VI.

Absolime dī ē. uromē salu fiat. dictis obstare qō ait apls. i. ad Thimo. j. Ult de us oēs hoies saluos fieri: et tn pauci sūt q̄ saluāt: nō g̃ videtur ipleri sep volūtas dei. Ad qō respō det. b. Tho. in. j. sniaz. dis. plt. et. postula i supra dicto passu. Quod hoc intelligi pōt multipliciter. Fo. pō. ꝓma. Uno modo sm Dama. q̄ dic hoc intelligēdū de volūtate dei añcedēti: non volūtate dei ꝓsequēti. Et appellat volūtatē antecedētez illud qō vult de us de creata rōnali. ipam ꝓsiderādo solū sm suaz natā absqz opibus: z sic vult oēs saluos fieri. Nā quelibz creat ad hūc finē: z dat ei naturā capacē: z pcepta: z ꝓsilia: z documēta ꝓponit āte eū: vt ex illis possit ꝓcurare salutē suā. Dī g̃ volūtas añ cedens: qz añcedit ꝓsideratione operuz creature: quā q̄dez cōsideratione possum' nos facē de deo: put. s. ipsā creaturā disponit sm nāz suā ad salua tionē mō dicto. Et hoc vlr erga oēs. Sed volūta te cōsequnti nō vult oēs hoies saluos fieri: sed alqs saluari. s. bonos: alqs dānari. s. malos. Et dī vo lūtas pnis: qz vult illud de creatura cōsiderata: n solū sz nāz: sz ēt opa sua q̄ sequūt i creata p' nāz. dat exēplū de iudice bono: q̄ veniens ad ciuitatez volūtate añcedēti vult oēs hoies illi' ciuitat viue re: z nullū pire: ꝓsiderādo. s. hoies sz suā nāz. Sz volūtate ꝓsequnti vult alqs viuere. s. bonos: alqs occidi vt malefactores: z hoc cōsideratis hōib' sz Fo. pō. sm. 2. opera eoz. Ul exponi pōt sic. Ult oēs hoies sal uos fieri. i. fac nos velle hoc q̄ oēs velim' saluos in generali: z vt viuāt virtuose: sic dī spūsctus po stulaī gemitib' ienarrabilib' ad Ro. viij. qa nos postulantes facit. Aug: Nesciētes qs ptineat. ad predestinatoz numerum: quis nō pertineat. Sic affici debemus ad oēs: vt velim' oēs saluos fieri. Fo. pō. sm. 3. xxiij. q. iij. corripiant. Tertio exponit illud sz di stributionē accōmodā: p his. s. tm̄ q̄ saluāt: qz. s. oēs q̄ saluant: nō nisi eo volēte saluant. Sic illud Jo. j. illuminat oēz hoiez venientē in hūc mūdū: qz ex his q̄ illuminat gīa: null' illūinat nisi ab eo. Quarto pōt exponi q̄ sit ibi distributio: nō p toto singlis generz: sz p generib' singlorz. Sic dī oē aial fuit in archa Noe. i. ō qlibet genē aialiū aliqō. Et sic de qlibet genē hōiuz vult aliqs saluari: qz z de viris z mulierib': z de iudeis. z gētilib': fidelib' tm̄ Et italicis. z de theutonicis: z anglicis z ō frācis. z de hispanis z oriētalib'. z occidētalib': fidelib' tm̄: vult aliqs saluari. Quīto pōt exponi de oi sta tu nō vitioso: puta ō statu regl'ari: clicali: laicali: vgiali: viduali: ꝓiugali: rectoz: dnoz: vasallorū: militū: stipēdiarioz: nō latrocinanciuz tm̄: merca toz nō fenerātū: artificū nō fraudātiū: aduoca toz: medicoz: notarioz: fuoz: z alis recte tm̄ vi uentiū vult aliqs saluari: vt pz discurrendo p vi tas scoz. Exēplū de. b. Machario: q̄ cū petisset i oīoe cui ēet soci' i patria: dēz ē ei prio ō qdā mer catore: secūdario de qdā simphaniaco: tertio de duab' sororib' nuptis duob' germanis artificib' ꝛc. Uide i vitis patrū. In lege g̃ dīni eterna: fu it volūtas iusti: z in lege ei' eterna vel scripta: me ditabitur die ac nocte ad cōformādā volūtatē su am cum volūtate dei z faciēdū eā: qz q̄ fecerit vo luntatē pris mei: q̄ i celis ē: ipe itrabit i regnū celo rū. Mathe. vij. i. q̄ fecerit ea q̄ declarat i lege sua scripture se velle. ps. Magna opa dnī. i. opatō ex ponit glo. exq̄sita. i. diligentissime z efficacissime hns effectū i oēs volūtates ei'. i. i his q̄ ōclarat se velle a nobis. Ita. n. vult a nobis ipleri sua māda ta z ordinata z ꝓsulta: q̄ ipse ꝓncipalis ē ad opan dū in nobis volūtarie tm̄ nō coacte coopantibus. Un̄ apls ad Ro. vij. velle adiacet mihi: pficē aūt nō inuenio. Et p Isa. xxvj. Oia opa nīa opat' es in nobis dne. Et q̄cūq̄ vultis opari in vobis exq̄ site. i. diligentissime z pfectissime opat': z nos ad illa mouet. Subest enim tibi posse cū volueris: dī Sap. xij. c. Et Exodi. xxxiij. ait dns. Miserebor cui voluero: z clemens ero in quez mihi placuēit. Sic cum voluit Saulum persecutorem suum cō uerti: subito conuersus est: dicente ipso: quid me vis facere? Act. ix. Unde z ipse dicit ad Hal. j. Cū placuit ei qui me segregauit ex vtero matris mee: continuo non acquieui carni et sāguini ꝛc. Ad hoc ꝓpositum Grego. in lib. vj. moraliū pul chra: ponit ad ostendenduz quomodo voluntaſ hominuz: vnde querit voluntatez dei seu ordina tionē ipedire: inde in effectu ei fuit: dicens: Sepe enim nonnulli humana sapiētia inflati: dum deſi derijs suis diuina iudicia ꝓtrarie cōspiciunt: astu tis eis. deluctari machinationibus conantur: z q̄ ad votum suum vim superne dispensationis intorqueant: callidis cogitationibus insultunt:

subtilioꝛa consilia exquirũt. Sed ide voluntatez dei peragũt. vñ hanc ĩmutare cõtendũt: atq; oñi potẽt ꝓsilio duz resistere nitũt: obsequũt: qz hoc dispositione diuina apte militat: qõ ei per humanum studiuz friuole resultat. Sapientes g̃ dñs in ipsa eoꝝ astutia cõprehendit: qñ ei⁹ ꝓsilys hũana facta ẽt tũc ꝓgrue fuiunt cũ resistũt. Qõ melius ostẽdun⁹: si pauca ad mediũ gestaꝝ rerꝝ exẽpla ꝓferam⁹. Joseph sõniũ videãt: q; mãipulo suo: fratrũ ei⁹ se manipuli ꝓsternebãt. Sõniũ viderat: q; luna ꝛ sol se cũ reliq̃s stellis adorabãt. Que quia pure fratribus rettulit: eoꝝ corda ꝓtinus future dñatõis inuidia pauoꝛq; ꝓcussit. Lũq; ad se hũc venire cõspicerẽt: malitia seuiẽte dixerũt. Ecce sõniatoꝛ ille venit: venite occidamus eũ: ꝛ videam⁹ q̃d illi ꝓderũt sõnia sua. Lũq; ei⁹ dñio subiici metuũt: sõniatorẽ in puteũ deponũt: eũq; ismahelitis transeũtib⁹ vendũt. Qui in egypto ducꝫ: pututi subdit⁹ luxurie accusatõe dãnat. Castitatis merito adiut⁹: ꝓphecie iudicio erect⁹. oi egypto ꝓlatus ẽ. Per supnã vo sapiam ꝓuidus frumẽta cõgessit: ꝛ futuꝛo piculo necessitati obuiauit. Lũq; ĩ orbẽ fames irruit: de alimẽtoꝝ ꝓparatõe solicit⁹ Jacob filios in egyptũ misit: q̃ frumẽtoꝝ dispẽsationi ꝓpositũ Joseph nesciẽtes ũenerũt. Atq; vt mererent alimenta ꝓcipere: eoꝝ dispensatoꝛez cõpulsi sunt ꝓnis in terrã ceruicib⁹ adoꝛare. Pense m⁹ igitur geste rei oꝛdinẽ: pensemus quo sapiẽtes in ipsa sua astucia visio diuina cõprehẽdat. Ideo ab eis Joseph venditus fuerat ne adoꝛaret. Sed ideo est adoꝛatus: qz venditus. Astute nãq; aliq̃d agere cõpulsi sunt: vt dei ꝓsiliũ mutaret. Sed diuino iudicio qõ declinare conati sũt: renitendo ꝑ uierũt. Inde q̃ppe coacti sũt dei voluntatẽ pagẽ: vñ hanc moluti sũt astute cõmutare. Sic diuinuz ꝓsiliũ dũ deuitat: implet. Sic humana sapia duz reluctatur: cõprehendit. Timuerit fratres ne Joseph super eos excresceꝛ: ſz hoc qõ diuini⁹ dispositũ fuerat cauendo actũ ẽ: vt eueniret. Humana g̃ sapia in seipsa cõpresa est: ꝛ que uolũtati dei: vñ ꝑ intentionẽ resistit: inde ei⁹ ipletioni militauit.

Sic Saul dum Dauid subiectũ q̃ttidiano sue crescere virtutũ successu cõspiceret: suã ei in cõiugio filiã spopondit: atq; in ei⁹ dotẽ centũ dari phi listinoꝝ ꝓputia petijt: vt cũ ꝓuocatus miles ultra se excresceꝛe q̃reret: inimicoꝝ gladijs tradit⁹ vitã finiret. Sicut scriptum est. Nõ hz rex necesse spolia: nisi tñ centũ ꝓputia philistinoꝝ: vt fiat vltio de inimicis regis. Porro saul cogitabat tradẽ dauid in manibus philistinoꝝ. Sed dauid dispositionis intime fauoꝛe roboꝛatus: centũ se dare perhibuit: ꝛ ducẽta ꝓputia reportauit. Cui⁹ nimirũ operis. Saul argumẽto supat⁹: supna ꝓuidẽtia in sapie sue ẽ cõsilio deprehẽsus: qz vñ succrescẽti militis vitã se extinguẽ credidit: virtutis gloriã ei⁹ inde cumulauit. Sed qz nonnunq̃ astute aliquid sapere ẽt electi moluunt. libz ad mediũ aliũ sapiẽtez deducẽ: ꝛ que interni cõsilij astutia moꝛtaliũ cõp hẽdat demõstrare. Prudẽt q̃ppe Jonas sapẽ voluit cũ ad ꝓdicãdũ niniuitaꝝ pñiaz missus: qz electis gentib⁹ iudeã deseri timuit: ꝓdicatõis officiũ ĩplere recusauit. Nauem petijt fugere: Tarsis elegit: sed protinus tempestas exoꝛitur. Sors mittit: vt vz cognoscat cuius mare culpa turbat. Jonas in culpa deprehenditur: in profundo mergitur: ceto sorbente deuoꝛatur: atq; illuc ducente belua peruẽit: quo ille ire sponte ꝓtẽpsit. Ecce fugitiuũ dei tempestas inuenit: sors ligat: maꝛ suscipit: belua includit. Et quia auctoꝛi suo obedire remittitur: a loco quo missus fuerat: suo reus carcere pũtatur ꝛc. ibi uide. Comprehendit ergo sapientes dominus in astutia eoꝝ: quando ꝛ hoc in usuz sue uoluntatis redigit: per quod sibi voluntas humana contradicit. Et ponit exemplum de iudeis: qui christum occiderunt ne amitterent regnuz tẽ poꝛalẽ ꝛ illud amiserũt. Et allegat istud ps. Magna opa dñi ꝛc. hec oia Gꝛego.

Vult át nouẽ .§.VII.

ꝑ deꝫ vult a nob nouẽ .:

a nobis deus ſm Petrũ de tarã. super epl'as Pauli. Octo vult i vita ꝓsenti: ꝑ q̃ vult nonũ i alia vita. Vult ꝓmo viatoꝝ ꝑ pñiam ꝓuersionẽ. Scõo ꝓuersoꝝ a pcis emũdatoꝛez. Tertio emũdatoruz per opatõz sc̃ificatoꝛez. Quarto sc̃ificatoꝝ ad cognitionũ illustrationẽ. Quinto illuminatoruz ꝑ feruoꝛem inflãmationem. Sexto inflãmatoꝛum per tribulationum ꝓbationem. Septimo proboꝛuz vnitatis ꝓcoꝛdationẽ. Octauo finalẽ i ꝓposito ꝓseueratiõez. Nono ꝑ huiusmodi fuata vult ꝓseuerantiũ glꝛificaõem. De ꝓmo hẽs Ezechi. xviij. Nunq̃d voluntatis mee est moꝛs ipy: dic̃ domin⁹: ꝛ nõ poti⁹ vt ꝓuertat ꝛ viuat. q. dicẽt: volo q; conuertat. Sed vt ait Augu. Neminem putes ab erroꝛe ad veritatem in quocũq; magno vel puo peccato ad coꝛceptionem sine pñia posse transire: de pe. dist. j. Est autem conuersio: coꝛdis vndiq; auersio. tunc enim homo conuertitur vere: qñ ex toto dimittit peccatuz. Corin. j. Voluntatẽ auertens a malo omni: ꝛ vertens se totum ad deum. Cum eniz aia sit essentia simplicissima: ꝛ nec hz partes: non potest ex vna auerti ꝛ altera cõuerti: ſz totum ad bonum vel malũ ꝓuertit. Cõuertit se impijssimus Manasses ad deum ꝛ susceptus est. De scõo nota: q; vult deus post cõuersiõez: vt satisfaciat peccatis: ꝛ sic emundetur. i. libẽtur a pcis. Math. viij. Volo mundare. dixit christ⁹ leproso. Et qz nimis cõpatit deus: semper supplet defectum nostruz compatiens nobis: ne hẽamur nimis stare in purgatoꝛio pro venialibus: vel pro alijs debit⁹ pcoꝝ. Nã ſm Gꝛego. in. iiij. moꝛaliũ.

Deus delictū ſine vltione nō patit: q⁹ dei hō p ſe punit: vel de⁹ cū hoie: Jn h⁹ figurā hēm⁹: q⁹ cū fuit edificatū tēplū Salomonis: nō fuit ibi audit⁹ ſonit⁹ malleo: q⁹ pius aptabāt lapides & polliebāt: vt nō hērēt niſi ſupponi. Tēplū iſtud ē collectio beatoꝝ: vbi de⁹ habitat p manifeſtatōem glie. Qui libet beat⁹ ē tāq⁹ vn⁹ lapis: vt g̃ qñ p mortez ē ſupedificand⁹ nō hēat penas pati: de⁹ hic ſuos electos q̃ttidie p tribulatōes polit: vt ſic plen⁹ ſatiſfaciāt. .figa.

Tertio vult p⁹ emēdatōem ſcīficatōez. i. pfectōem: i bonis vtutib⁹. j. ad Theſ. iij. Hec ē voluntas dei ſatiſfactio vīa. Qñ q̃s adiſcit aliquā artē: ſi ſe nō exēcet i ea: cito obliuiſcit eā. Si āt ꝓtinuet op⁹ ei⁹ habituat & firmat i eo: vt nō facile obliuiſcat: ſic i ꝓpoſito. Quāuis ꝓuerſus recepit vtutes: niſi ſe ꝓtinuo exerceat i actib⁹ eaꝝ: mō i hūilitate: mō in ſobrietate: mō in caſtitate: reſiſtēs tēptatōibus: debiliter eas hz: ſz p act⁹ frequētes gnāt hit⁹: q̃ eſt de difficili mobilis a ſubiecto. Quarto vult de⁹ in ſcīficatōe illūinatōē. j. ad Thimo .j. Vult oēs ſaluos fieri & ad agnitōem vītatis pueníre. Un̄ et moralis Seneca. Si vnū pedē hērē i fouea & aliū extra: diſcē vellē. Nō tñ debem⁹ q̃rere ſcire oēz vītatē. q⁹ multe ſūt vītates: q̃ꝝ nō oēs ſūt capaces. Quedā ēt ſūt q̃ ſciēdo hō male vtēt: nec a demonijs q̃s dz q̃rere vītatē. Propiea xp̃s icrepabat demōes: p̃cepto ei⁹ exeūtes ab hōib⁹ ne dicerēt vītatē illā. ſ. Luc. iij. Qz tu es xp̃s filꝰ dei: q⁹ nō vult q⁹ ab eis q̃ram⁹ vītatē ſcīt: cū ēt vītatē quā dicūt. dicūt vt decipiāt: & noceāt. Sz hoies ita pauꝝ ſunt auidi ad cogſcendū vtilia. q⁹ ſubito i p̃dicatōibus obdormiūt. Un̄ i collationibus patrū narrat ꝺ q̃ dā pie: q⁹ cū ſalutaria doceret: dormitare oēs cepe rūt. Studioſe āt mutādo māz. i. narrante fabulo ſa: oēs excitati ſūt & ridē cepeīt. Ex hoc p̃ oñdit illud eē op⁹ diaboli. Quito vult de⁹ illūinati feruoꝝ iflāmationē. Luc. xij. Ignē veni mittē in trā. dixit xp̃s: & q̃d volo niſi vt ādeat. ſ. p feruorē. Accēdit āt feruor mētis p meditationē ſcāz de paſſione xp̃i: ꝺ glia celeſti: & de bñficijs dei & h⁹ mot: iuxta illud p̃s. Jn meditatione mea exardeſcet ignis. Uidem⁹ p expientiaz: q⁹ qñ olla ſtat ſup ignē & feruet: muſce ñ audēt appropiāre: ſz ſi deſinat a ſuo feruore & tepeſcat: ſubito currūt oēs muſce & cooperiūt eā & totū deꝑāt. Sic qñ mēs ōſiderijs feruet: demōes ñ audēt appropiāre: ſz cū videt mētē tepefactā: deturpāt ſuis moleſtijs ītētionē. Sexto vult de⁹ iflāmatis p tribulatōem ꝓbationez. Ad Heb. x. Paciētia vobis neēia ē: vt volūtatem dei faciētes: ꝓmiſſionē recipiatis: Nō bñ cogſcit amic⁹ i pſpitate. nā dū q̃s abūdat: oēs volūt & dicūt eſſe amici ei⁹. ſz ſūt amici illi q̃les muſce melliſ lupi cadauez: formice granoꝝ. Sz qñ q̃s tribulatur & hō nō ꝺſcrit eū: ſz ꝓpatit ei & adiuuat eū: ꝑticipās laboꝝes illi⁹: ille ē ver⁹ amic⁹. Sic ꝑ deus vt cognoſcantur amici: nō ab eo: q⁹ oīa ſp̃ vidēt: ſed ab alijs. pbat tribulatōib⁹ ſuis. Apoc. iij. Ego q̃s amo: corrigo: & caſtigo: vt. ſ. manifeſtet bōitas eorū. Septimo vult ēt de⁹ i tribulatis & pbati ꝓcordatione & vnitatē. Mat. xxiij. Quoties volui cō gregare pullos tuos ſub alis & c̄. Multi tribulant & tñ nō hñt vnitatē & cōcordiā cū hōib⁹: ſed diſſēſiones. Sed omīs virtus vnita eſt fortior. Unde Humbert⁹ al' Hugo i expoſitōe rege Aug. dicit. q⁹ nil tñ timet diabolus q̃ ꝓcordiā. Romani enīz qñ fuerūt vniti: habuerunt magnas victorias: ſz factis diuiſionib⁹ paulati defecerunt: & ad nihilū deuenerūt Octauo vult deus finalē pſcuerātiā. Joā. vlt. Sic eū volo manere donec veniā. ſ. p eo p⁹ mortē. Sic. i. in bona vita. Non enim dat brauiuz niſi continuāti curſū vſq̃ ad terminum. Diſ ſeruatis i q̃bus cōſiſtit voluntas dei. i. id q̃ vult a nobis. Vult tandē nono nīi glificatōem. Joan. xij. Uolo p̃ vt vbi ego ſū. ſ. i regno celoꝝ ſit & miniſter me⁹: q⁹. ſ. mihi ſeruiuit i faciēdo volūtatem dei. Etiā ego ſemel ꝓmiſi: q̃ fecerit voluntatē p̃is ipe intrabit in regnū celorum. .procordia vnitas.

Titulus terciusdecimus de lege naturali que eſt ſcōa. De quidditate legis naīalis: & quomodo inſtigat ad bonū multiplex. Capitulū p̃mū.

Ex naturalis ē

ſecūda lex: de qua dicit ap̃lus ad Ro. ij. de gentib⁹ q̃ viuebāt ſm rōem. Oſtēdūt op⁹ legis ſcriptū i cordibus ſuis: ubi dicit gl. Qz ſi nō hñt legē ſcriptā. ſ. in chartis. hñt tamē legem naturalem: qua intelligit quilibet & ſibi cō ſcius eſt: q̃d ſit bonuz: & q̃d malū. De ipſa āt lege naturali: dicit. b. Tho. in p̃ma ſecūde. q. xciij. q⁹ aliquo modo eſt habitus: aliquo mō nō. Pro cui⁹ declaratōe ſciendū: q⁹ habitus ſumit duplici ter. Uno mō ꝓpe & eſſētialit̄: & ſic lex nālis ñ ē habitus. Et ratō eſt: qz lex ē aliq̃d cōſtitutū p rōem. Sicut etiam propoſitō eſt q̃dam opus rationis non eſt āt idem quod quis agit: & id quo q̃s agit. Habitus etiam ſcōm Augu. eſt quo quis agit cū opus eſt. Sicut grāmaticus per habitum grāmatice agit oratione congruā. Non ergo pōt eſſe q⁹ aliqua lex ſit habit⁹ ꝓpie & eſſētialiter. Alio mō pōt dici habitus illud: q̃ habitu tenet: ſicut fides id q̃ fide tenet: & hoc mō qz precepta legis nālis qñz cōſiderant in actu a ratione: qñq̃z ſūt in ea habitualiē tantum: ſm hunc modum poteſt dici q⁹ lex nālis ſit habitus. Sicut etiam principia indemonſtrabilia in ſpeculatiuis non ſunt ipſi habitus principiorum: ſed ſunt principia quoꝝ eſt habitus. Nec ē ꝓtra q̃ ait phūs i. ij. ethico. ſ. q⁹ tria ſūt in aia. ſ. potētia: habitus: & paſſio: ibi enī pōt tñ ea que ſūt principium humanorum actuum. Sed ꝑter hec .phūs 2 ethi.

.ꝺ. .ꝺ.

.ꝺ. legis nāl q̃ddam.

tria: sunt ⁊ alia quedaz in aia: vt actus quidem: sicut velle ē in volūtate: ⁊ cognita in cogscēte: ⁊ nāles ꝓpetates aie insūt ei: vt īmortalitas ⁊ hm̄oi. Sinderesis āt sm Basiliū dī lex itellect' nāt: i quā tū ē hītus ꝓtinēs ꝓcepta legis nālis q̄ sunt ꝓncipia humanroū actuū. Notādum q̄ q̄tū plura sint ꝓcepta legis nālis: vt nō iferre iniuriā alteri: reddeī depositū: vim vi repellē: educaī libeios ⁊ alia: dī. j. ius nāle. In quātū oīa ꝛferūt ad vnū ꝓmū ꝓcptū hñt rōem vni' legis nālis. Reducūt aūt ad istō ꝓmū ꝓceptū. s. q̄ bonū ē faciendū. Sīc. n. ens ē ꝓmū qō cadit in apphesione simplr. Ita bonū ē ꝓmū qō cadit in apphēsiōe practice roīs q̄ ordinat ad opus. Oē. n. agēs agit pp finē: qui hz rōez boī. Et iō ꝓmū ꝓncipiū in rōe practica ē: q̄ fundat supra rōem boni: q̄ ē: bonū ē qō oīa appetūt. Hoc g̃ ē primū preceptū legis nālis: qō bonū ē faciēdū ⁊ ꝓsequendū: ⁊ malū vitandū. Et super hoc fūdā tur oīa alia ꝓcepta legis nālis: vt. s. oīa illa faciēda vel vitanda: ptineant ad precepta legis nāe: q̄ rō practica nāliter apprehēdit esse bona. hec Tho. i ꝓma scōe. q. xciiij. arti. ij.

In capite libri ¶.I.

scriptū ē de me: vt facerē voluntatē tuā de' meus volui ⁊ legē tuā i medio cordis mei. ps. xxxix. Lo quit ps. in ꝓsona xp̄i: l'ēt cuiuslibet iusti ad deum p̄iem. Et oñdit quō hēat recta vita seu sanctitas hōis ex trib'. Prio q̄ ē ex dispositōe diuia bonū preordinatum. ibi. In capite libri nē. vt fa. vo. tu. Scōo q̄ ē ex electōe humana bonū ꝓptatū. ibi. de' me' volui. Tertio q̄ est ex lege seu illustratōe nāe bonū demōstratū. ibi. legez tuā i medio cōdis mei. Quātū ad primū: liber dei ē noticia dei: siue lex eterna: i q̄ oīa sūt scripta: ⁊ oēs hoies sunt scripti q̄d facere debeant ⁊ q̄d faciēt. ps. In libro tuo oēs scribent. In isto libro nō ē aliq̄d scriptū i capite vel in fine: pri' vel postea sm ordinē tp̄is: q̄ vnico actu sil' oīa nouit: sz sm dignitatē: vt illa dicant in capite scripta q̄ sūt digniora sm nāz vel g̃iaz ⁊ q̄ dignissim' sup oēs est christ': i quātū hō ⁊ cōsequent electi ei' q̄ dicunt mēbra vnigeniti: iō in capite h' libri: ē de eo ⁊ q̄libz iusto scriptū. Et q̄d sit scriptū oñdit: dicēs: vt fa. vo. tu. Hoc ē ꝓ diatū a deo ō electis suis: q̄ faciāt i mūdo ꝓsātes volūtate dei: q̄ i hoc cōsistit pfectio ⁊ sctitas creature: vt subīciat volūtati dei seu legi eine. Uñ a postol' ad ephe. j. Elegit nos de' volūtarie añ cō stitutionē mūdi: vt essem' scti ⁊ imaculati i ꝓspectu ei'. Sz vt ait Aug. Noli te cogitāe iuitū trahi. nō enī iuit' trahit anim': sz amore. s. boni: qō pti net ad volūtatē. Obiectū. n. volūtat ē bonū intellectū: Ideo nō sufficit ad sctitatē ⁊ salutē obtinē dā ꝓordinatio dei: sz oz̄et q̄ hō cooper̄et deo: volendo facē volūtatē dei. Et ꝓpterea subdit qō ē fz deus meus volui. s. facere voluntatē tuā. Et hoc eligendo bonū vez. Ut. n. dī ecclīastici. xv. Deus ab initō ꝓstituit hoiez ⁊ reliq̄t eū i mānu ꝓsilij sui: posuit añ eū maluz et bonū: ignē ⁊ aq̄: mortez ⁊ vitā: ad qōcūq; voluēit extēdat manū suā. Uult peccatō bonū: sz nō sm voluntatē dei q̄ ē vez bonū. s. op' virtuosū: sz apparēs bonū. s. sm sensualitatē: ⁊ ꝓtra dei volūtatē: q̄ ꝓtra dei precepta. Sz sancti hōies eligūt verū bonū: q̄ volūt facē volūtatē dei ⁊ cū magō desiderio. Uñ. ij. Macha. j. dicit. faciatis ei' volūtatē corde magō ⁊ aio voleti. Et. j. Mach. ij. dī. Congregata ē sinagoga fortis virib' oīs volūtari' in lege. Et hoc ē qō ait p Sala. Fili prebe mihi cor tuū. i. voluntatē. q̄ eni hz volūtatē verā faciendi voluntatē dei qō ē facē bonū: vtiq; facit. Nec est cōtra: qō ait aplūs ad Ro. vij. Nō. n. qō volo bonū hoc ago: sed qō odi malū illud facio. Intelligitur. n. illud vel de pccore pmanente i pcco: q̄ vtiq; absq; dei gia nō pōt dimittere pcm qō sm rōem appetit: ⁊ facere bonū meritorium: pōt tñ se ꝓpaī ad gīaz. Uel si itelligat ō iusto loq̄t de ꝓmis moribus volūtat ad malū: q̄s euadē nō pōt: q̄uis hoc optet: ita exponit glo. illa. Qō aūt sit bonū: q̄ debet velle ⁊ facere: ostendit lex naturalis de qua subditur. Quātū ad tertium sciē dū: q̄ lex naturalis docz nos volūtatē dei. Et ista est scripta in medio cordis. Sz ⁊ lex euangelica ēt dī scripta in cordibus sm illud: scribam leges meas in cordibus eorum. Et vt oñdit apl's ad Heb. loquitur ibi dñs ō euangelica lege. Sed sm tho. Lex nālis dī scripta i cōde p lumē nāle ipsīs hōi. Lex āt euāgelica dī scripta p lumē gie: additum lumini naturali.

Excellit aūt lex ¶.II.

p lex nālis. excellit leges humās in tribus.

nālis leges humanas in tribus cōditionib' q̄s hz. Hz enim ꝓmo dignitatem cōitatis. Scōo firmitatez īmutabilitatis. Tertio prioritatem temporalitatis. Quātum ad primū dic̄ Jsido. i libro etymo. Jus nāle. i. lex nālis est cōe oīuz nationū. Qō sic declarat. b. Tho. j. scōe. q. xciij. artic. iij. Lex nāe q̄ntū ad ꝓncipia ꝓma ꝓnia: est cadē apō oēs: ⁊ fz rectitudinē ⁊ sm noticiā: vtputa: q̄ agatur sm rōez q̄ bonum sit ꝓsequendū ⁊ hm̄oi. Sed quantū ad quedā ꝓpria: q̄ sūt q̄si ꝓclusiōes ꝓncipioz cōiuz: est eadē apud oēs: vt in pluribus sm rectitudinem ⁊ sm noticiā: sed vt in pautioribus potest deficere. ⁊ quātū ad rectitudinē ꝓpter particularia impedimēta: sicut nāe gnābiles deficiunt vt in pautioribus ꝓpter impedimēta. Uer bi gīa. Ex isto cōi ꝓncipio q̄ agendū ē sm rōez: sequitur quasi conclusio propria: q̄ depositā sūt reddenda: quod vt in pluribus hz rectitudinē: sz in aliq̄ casu pōt cōtingere q̄ hoc sic dānosuz: ⁊ p ꝓns irrōnabile: puta: cum repetit depositum ad

⁊

Titulus terng undecimus.

impugnandus patriam. vnde tūc nō esset reddendū. Silr ēt q̄tū ad notitiā nō ē eadē lex nāle: q̄tū ad huiusmōi ꝯclusiones q̄ deducunt ex p̄ncipijs p̄ñib⁹: sed deficit vt i pauciorib⁹. Et hoc ex hoc: q̄ alicui hñt rationem deprauatā ex passione: seu mala consuetudine: seu mala habitudine nature. Sicut apud germanos olim latrocinia nō reputabantur iniqua esse: cum tñ sit ꝓtra legē nature: vt refert Julius celsus. Nec obstat his qđ dicit. Gra. in p̄ncipio decreto ꝛ. s. q̄ ius nāle ē qđ i lege et euāgelio ꝓtinetur. Sed lex mosaica nō fuit cōis omnib⁹. Nec euāgeliū: q̄ vt dī ad Ro. x. Nō oēs obediūt euangelio. Nec recipiūt: q̄ fm Tho. vbi supra. Illud q̄ dicit Gratia. non sic intelligendum est quasi omnia que sunt in lege veteri et euāgelio sint de lege nature: cum multa ibi tradantur que sunt supra naturā: vt pertinentia ad fidem. Sed q̄ ea que sunt in lege nāe ibi plene continēt. Uñ ibi subdit: vt qđ sibi nō vult fieri: alteri nō faciat: et alteri faciat qđ sibi vult fieri: q̄ hñtur in sacra scriptura. Hz ēt lex nālis dignitatem cōitatis: quia iure nāli omnia sūt cōia: et oium ē vna libertas: vt dī dis. j. Jus nāle: quod vt dicit Gratianus nō solum seruatur legit a christicolis p̄mitiue eccl̄ie de quibus legit. Act. iiij. Multitudinis credentium erat cor vnū et aia vna: nec suū quisq̄ aliquid esse dicebat: sz etiam ab ātiquis philosophis traditū inuenit. Unde et apud Platonē illa ciuitas iustissime ordinata traditur: i qua quisq̄ proprios nescit affectus. i. nō hz aliqđ proprii: dis. viij. §. j. Sz vt dicit Tho. q. ea. arti. v. De lege nature potest intelligi esse aliquid dupliciter. Uno modo quia nā inclinat ad hoc: et sic est de lege naturē: q̄ nemini fienda est iniuria. isto aūt modo nō ē de lege cōmunis oium possessio. Alio mō dī de lege nāe: q̄ nā nō induxit contrariū. Sic possemus dicere: cē de lege nāe: hominē esse nudū: q̄. s. nā nō dedit sibi vestimentum: sed ars hois sibi adinuenit. Et sic de lege nature dī cōis possessio oium: q̄. s. distinctio possessionū: proprietas: et seruitus nō fuit inducte a nā: sed adinuenta per rōem hoiuz: ppt vtilitatem vite. Unde Augu. super Jo. quo iure defendis villas ecclesias diuino an humano? Dominum ius in scripturis diuinis habetur: humanuz in legibus regū. Unde quisq̄ possidet quod possidet: nonne iure humano. Nam iure diuino dñi ē terra et plenitudo eius. Jure ergo humano dī hec villa mea. hec domus mea. hic seruus meus. Jura aūt humana iura imperatorum sūt. Tolle iura imperatorum: et quis audebit dicere. hec villa mea. hec dom⁹ mea? et huiusmōi: di. viij. Quo iure. Sub iure āt diuino cōprehendit ius nāle: q̄ in eo continetur plene: et sic est ad ꝓpositum. Potest etiam dici iure naturali oia esse cōia. i. cōicanda tempore necessitatis. Et sic exponit glo. illud

p lege nō dicit ius nāle ligitur mutare.

Ambro. Proprium nemo dicat qđ cōe est: plusq̄ sufficēt suptui violenter obtētum est. dis. xlvij. Sicut hi. Legem g̃ tuam in medio cordis mei tu descripsisti: vt ꝓtunc intelligā ig̃rantiaz meam non excusare: in his que sūt ꝓtra rōnez naturalē: et q̄ debeā nullū ledere: oēs iuuare: tēporalia idigētib⁹ cōicare. Secūdo lex nālis hz firmitatē imutabilitatis. Nā cū alia iura humana frequēter mutētur: q̄ mō statuit vnū: mō ꝓtrariū. ius nāle ab exordio creature rōnalis cedit: nec variatur tēpore seo imutabile pmanet. inquit Gratianus dis. v. §. j. Sed hec imutabilitas intelligenda est quātū ad subtractionē nō quātum ad additionē: fm tho. p̄ma secūde. q. xciij. arti. v. Dupliciter. n. pōt itelligi lex naturē mutari. Uno mō per modū subtractōis: vt. s. aliqđ desinat esse sub lege nature: quia prius erat fm legem nature. Et sic q̄tū ad p̄ma p̄ncipia legis nature: lex nāe ē oīno immutabilis. Quantū vo ad secūda ꝓcepta que diximus esse quasi quasdā ꝓpias cōclusiones ꝓpinquas p̄mis p̄ncipijs: sic etiam lex nālis nō immutat: qn vt in pluribus non sit rectum: qđ fm eam est. Pōt tñ i mutari in aliq̄ particulari: et ut in pauciorib⁹: ꝓpter aliquas causas impedientes obseruantiaz talium ꝓcepto ꝛ. Sicut vbi gra. Depositū reddi repetēti est d iure naturali. Sed si effect⁹ est furiosus: non debz reddi ne male vtat. Alio modo pōt dici lex nāe i mutari: per hoc q̄ ei aliqđ addat. Et sic nihil prohibet legē nālem imutari. Multa. n. ad legem nālem supaddita sūt: tā per leges diuinas q̄ humanas: pertinētia ad vtilitatē humane vite. Et si aguatur q̄ Abraā ex dñi ꝓcepto voluit filiū inocētē occidere Gen. xxij. Oseas ꝓpheta ad mulierē fornicariā accessit Ose. j. Filij isr̄l expoliauerūt egyptū vasis aureis et argēteis: Exo. xij. Que oia apparēt esse cōtra legez nālem: et tñ non peccauerunt: g̃ vi q̄ lex nature imutet. R. b. Tho. vbi supra. Q̄ sic in nālibus effectibus illud q̄ fit a deo miraculose: nāle pōt dici: lz sit ꝓter solitū cursum nāe: ita et i actibus moralibus: qđ deus ꝓcipit alicui facere: lz sit ꝓter cōem vsū rōis: pōt tñ dici totū esse fm rōem: q̄ illud est rōnale et fm legē nāe qđ deus ordinat i lege nāe. Cū g̃ oēs simp⁹ debitōes mortis: nocentes et inocentes: ꝓpter culpā originale: q̄cūq̄ ex mādato dei occidit aliquē q̄tūcūq̄ innocentē iuste occidit: q̄ cōtra deo innocens non est. vñ non facit contra legez nālem uel diuinam. Et Oseas et quicunq̄ alius accedens ad solutā vl coniugatā ex mandato dei: accedit ad suaz: quia vnicuiq̄ illa est sua: quā deus ordinauit esse suaz. Sicut āt i cōi ordinauit esse suā: q̄ nō sibi sed illi est legitīe copulata ita ꝓter cōez legē ordinauit i aliquo particulari esse suam: que alteri erat coniuncta. Et filij isr̄l furtum non fecerunt: quia de voluntate dñi p̄ncipalis oium illa abstulerunt.

p de lege nāe p̄cād cōdū.

p dūm terng. nō ē de jure di uino sed de jure humano.

Habet etiam firmitatem: qz a corde aboliri non pōt lex naturalis ex toto. Unde Aug. in li. cōfes. ait. Lex tua scripta est in cordibus hominuz quā nec vlla vnq̄ delet iniq̄tas. Et vt declarat beatus Tho. q. ea. arti. vj. quantū ad illa principia cōia: lex naturalis nullo modo pōt a cordibus hoiuz deleri in vniuersali: deletur autem in particulari operabili: ſm q̄ ratio impeditur applicare cōia ꝓncipia ad particulare operabile: per concupiscē tiam vel aliquam passionem. Quātum vero ad p̄cepta secūdaria: que sunt quasi conclusiones deducte ex p̄mis ꝓncipijs cōibus: potest deleri ō cordibus hominum lex naturalis: vel ꝓpter ma las persuasiones: vel p̄opter p̄auas ꝓsuetudies: vel habitus cōruptos. Sicut apud germanos nō reputabantur vitia latrocinia vel etiam vitia con tra nāz: vt ait apls ad Ro. j. Et lz gīa sit efficatior q̄ nā: tñ quia natura essentialior est: ideo z si gra tia ex toto ab anima posset deleri: non tamen lex naturalis: sed permanet. Legem ergo tuam i me dio cordis mei. s. dedisti permanentē. Nec admit tit dispensationem lex natural: sicut leges hūane. Et licet gratianus videatur casum perplexitatis excipere: vt scilicet cum quis est perplexus inter duo mala: sit quasi sibi licituz eligere minus ma luz: ad quod inducit auctoritatem Gregorij expo nentis illud Job. Nerui testiculorum leuiatan p plexi sunt: quia suggestionum illius argumenta i plicatis alligantur inuentis. i. inuentionibus pcī: plerosq̄ ita peccare faciant: quatenus si fortasse peccatū fugere appetant: hoc sine aliquo peccati lacō non euadant: z culpam etiam faciant duz aliqua vitant: atq̄ nequaq̄ se ab vna soluere va leant nisi in alia consentiant se ligare: dis. xiij. ver bi. Et ponit plura exempla humane conuersatio nis. Sed tamen vt dicit glo. summaria in princi. distinctionis z bene: ſm rei veritatem: nullus po test esse perplexus inter duo peccata mortalia vel venialia: ita q̄ sit necessarium alterum eorum in currē simpliciter z absolute: quia illud quod q̄s eligeret facere quod vitare non posset: non imputaretur ei ad peccatum. Vasis ire. i. reprobis nun quā deus redderet interitum: si non spontaneum inueniret hō hīe pcm: ait Ag. xiij. q. iij. Nabuchodonosor. Implicaret hoc cōtradictionē: ſm Tho. vt aliquis debeat aliquid facere z illud sit illicitum. Uerum est: q̄ presuppositā erronea cō scientia alicuius: vel obstinatōe in aliquo malo: tunc pōt esse ꝑplex z tūc eligēdo alteruz illorum: non excusatur ꝓpterea a pcco: qz dimittē debuit conscientiā erroneā vel obstinationē. Sicut si q̄s faceret sibi ꝓsciaz: q̄ si non obedit in omnib' suo superiori peccet. Et superior suus precipiat sibi vt dicat periurium vel mendacium: z conscia sibi dictat q̄ debeat obedire: quia erronea est: non ex cusaret cum a peccato. Durante tali perplexitate datur regula: dist. xiij. q̄ eligat q̄ extimat minus malum. Tertio lex naturalis hz p̄iozitatē tem poris: est eni p̄ior oī lege creata. Nā vt dicit Gra tia. di. vj. in fi. Jus nāle cepit ab exordio creature rationalis. Jus vo consuetudinis post naturalē legem exordium habuit. Ex quo hoīes cōuenien tes in vnum simul ceperunt habitare: quod eo tē pore factum creditur: quo Laīm ciuitatem edifi casse legitur: qō cum ꝓpter diuuium hominum raritate fere videbatur extinctum: postmoduz a tēpore Nemroth repatum: vel potius immutatū estimatur: cum ipse cum alijs cepit ceteros oppri mere: alij sua imbecillitate eorum dictioni cepēt esse subiecti. Jus autē cōstitutōis cepit a iustifica tionibus q̄s dñs tradidit Moisi: dicens. Si eme ris seruum hebreū rē. De ipso z alijs qui fuerunt inuentores leguz humanarum apud diuersas na tiones exp̄sit Jsido. dicens. v. etymo. Moises gentis hebree primus oīum diuinas leges sacris litteris explicauit. Fozonē rex grecis p̄m' leges iudiciaq̄ ꝓstituit. Mercurius trimegistrus p̄m' leges egyptijs tradidit. Solon primus leges athe nien'sibus edidit. Licurgus p̄mus lacedemonibus iura ex Appolinis auctoritate ꝓfixit. Numa Pō pilius q̄ Romulo successit in regno primus leges romanis edidit. Deinde decem electi sunt ex ro manis q̄ leges Solonis ex libris grecis in latinum sermonē trāslatas. xij. tabulis exposuerūt. Leges aūt redigere in libris primus consul Pompeius i stituē voluit: sed nō pseuerauit metu obtrectato rum. Deinde Cesar id facere cepit: sed ante infec tus est. Noue a Cōstantino Cesare ceperūt. z reli quis succedentibus factis ex p̄ioribus ipatoribus codicē fecit. hec oia Jsidorus: dis. vij. per totum. Lex euangelica a xp̄o data fuit sub Tiberio ipa tore: z postea per apostolos diuulgata vbiq̄ terra rum. Lex canonica quātū ad canones cōsilioruz a tēporibus Constātini cepit: ſm Jsido. in. vj. ety mo. z dis. xv. in ꝓncipio. Decreta z decretales epi stole sūmorum pontificū quasi a ꝓncipio eccl'ie ce perunt: vt patet in actibus ap'lorz de decisiōe cir ca obseruantiam legalium.

Mltiplex ē bonū: qō lex nālis docz. Cap. II.

Acrificate sacri

ficiuz iusticie z sperate in domi no: multi dicunt quis ondit no bis bona. Signatum est super nos lumē vultus tui dñe. ps. iiij. Loquitur ps. de lege naturali ostendens qūo pce dit a lege eterna: z habet nos regulare. Pro cui' declaratiōe dicit Tho. p̄ma secūde. q. xcj. arti. ij.

Titulus tertiusdecimus.

Q lex cum sit quedam regula ⁊ mensura: potest esse i aliquo dupliciter. Uno mō sicut i mēsurāte ⁊ regulante. Et sic lex eterna est in deo: sicut lex humana ē in pncipe ciuitatis. Alio mō lex pōt eē in aliq̄ vt in mensurato ⁊ regulato: qz i quātū participat aliquid de regula ⁊ mensura in tm̄ regulatur ⁊ mensurat. Et sic cū oia que diuine ꝓuidētie subdūt a lege eterna regulantur ⁊ mensurent: ptz q̄ oia pticipāt aliq̄liter legē eternā: i q̄tū. s. ex ipsi one ei⁹ hnt inclinatōes i ꝓpos actus ⁊ fines. Inꝰ cetera aūt rōnalis creatura excellētioꝛ q̄dāmō diuine ꝓuidentie subiacet: i quātū ipsa fit ꝓuidentie pticeps: valens sibi ⁊ alijs ꝓuidere. Unde ⁊ ab ipsa participatur ratio eterna per quā hz nālem inclinationez ad debitū actū ⁊ finē. Et talis participatio legis eterne i rationali creatura dicit lex naturalis. Unde cum ps. dixisset. Sacrificate sacrificiuz iusticie ⁊ sperate i dño: q̄si quibusdā querentibus que sint iusticie opa: subiungit. Multi dicunt q̄s ostendit nobis bona. Cui questioni rndens dicit. Signatum est super nos lumē vultus tui dñe. q. d. lumen rationis naturalis quo discernimus q̄d sit bonum ⁊ quid malum: quod pertinet ad legez naturalē: nihil aliud est q̄ impressio diuini luminis in nobis: ⁊ sic patet q̄ lex naturalis est participatio legis eterne in creatura rationali. hec tho. Et i dictis ꝟbis tria notantur.

Operatio boni ꝑcipitur. ibi. sacrifi. sacri. iusti.

Expectatio auxilij ⁊ premij adiudicatur. ibi. sperate in domino.

Igrantia agendi excluditur. ibi. Mlti dicūt ⁊c.

Qtū ad primū di §. I.

cit Hieronymus. Quod precipit impatur: q̄d ipa tur necesse est fieri: si non fiat penam hz. xiij. q. j. Et penam ꝛeternā ⁊ tēporalē incurrit. Impatiue aūt dī. Sacrificate sacri. iusticie. In veri lege mandauit deus ppl̄o suo sibi offerri diuersa sacrificia aialiū: nō q̄ delectaret i occisiōe ⁊ oblatione illoꝝ aialiū in se: sed q̄ oēs alie nationes offerebant dijs suis sacrificiuz aialiū ne ppl̄s ille q̄ erat ꝓmptus ⁊ inclinatus ad imitādū mores malos vicinarum nationū sil̄a faceret imolādo falsis dijs: voluit pot⁹ illa sibi offerri. Erant grata ex deuotione offerrentiū: ⁊ ex eo q̄ figurabant. Oia. n. in figura ꝓtigebāt ill̄: ait apl̄s. j. ad Corī. x. Figurabāt aūt duo q̄ pertinent ad iusticiā vt partes ei⁹ integrales. s. declinare a malo ⁊ facere bonum. Nam i occisione diuersoꝝ aialiū: signatur mōtificatio passionum bestialiū ⁊ vitioꝝ: ſm illud apl̄i. Pet. i ca. no. j. Christus semel mortu⁹ ē ꝓ pcīs nr̄is: vt pcīs mortui iusticie viuamus. In oblatione aūt illoruz aialiū q̄ fiebat deo: ⁊ aliq̄n totū aliq̄n ꝑ pte ꝓburebant ignī ad dei honorē. Signat exhibitio bonoꝝ operꝝ igne charitatis incēsoꝝ ad dei laudez quod aliq̄ offerunt ex toto vt religiosi: ⁊ hoc dicit holocaustū: aliq̄ ex parte vt boni laici: ⁊ hoc dicitur sacrificiū. Sacrificia aialiuz mō nō vult de⁹: qz cum implete sunt figure ille. hoc esset iudaizare ⁊ cōtra iusticiā. Unde ipse dicit Isa. j. Holocaustuz arietum ⁊ adipem pinguiū ⁊ sanguinē vituloruz ⁊ hircoꝝ ⁊ agnoꝝ nolui ne offeratis vltra sacrificiū frustra. Sz sacrificiū iusticie sēp voluit ⁊ vult q̄le est illud ps. Sacrificiū deo spūs ꝓtribulat⁹. Et illud ad Ro. xij. Exhibeatis corpora vīa hostiam viuentē sctaz deo placentē. Et ista opa iusticie dicitat lex nālis exēcē. Sacrificate ḡ sacrificiū iusticie.

Qtū ad scdm cū §. II.

ſm apl̄m. ij. ad Corīn. iij. Non sumus sufficientes cogitare aliq̄d a nobis q̄si ex nobis: multominus possum⁹ bona operari vel mala vitare ꝓpria virtute: sed debemus expectare ⁊ pcurare auxilium a dño. Unde dixit illa scta Judith. Benedict⁹ es domine q̄ non derelinquis presumentes. i. spantes ō te: ⁊ de sua virtute gloriantes hūiliaſ. Sperāt alij quī nō in dño: sed in iniquitatib⁹ suis. s. astutijs ⁊ iuuētionib⁹. Nolite sperare i iniq̄tate. Alij spāt in hoīibus oñis: vel parentibus: vel exercitibus. Sed maledictus virqui confidit in hoīe: ⁊ ponit carnē brachiū suū: ⁊ a dño recedit cor ei⁹ Hiere. xvij. Alij āt in dño sperāt. Et vt dī Isa. xl. Qui sperant in dño mutabunt fortitudinē: sumēt pennas vt aquile ⁊c. Sperate ḡ nō in mūdo vl sensu ꝓpio: sed in dño adiuuari. Et a deo ē expectāda premij retributio. Unde si bona opera facis ſm iusticiā: ⁊ mala pateris ⁊ iniurias ab his quib⁹ bōa fecisti: ñ debes ꝓpēa bonū dimittē: qz hic ñ debes expectare premiū tui operis a deo vel ab hoīibus: sed in celo in futuꝝ. hoc. n. ē spare i dño. Sic cuz Tobie facienti opa iusticie diligenter: cū ipse mlta aduersa patēt: insultātes ei aliq̄ sibi noti dicebant. Nunc vana facta ē spes tua. Quib⁹ ille respōdit. Tacete q̄m filij sctoꝝ sumus: ⁊ vitā illā expectamus quā datur⁹ est de⁹ his q̄ nō recedūt ab eo. s. ꝓpter aduersa. Sperate ḡ in dño ꝑmiari: ꝑmium consideratum est q̄d mouet agentem ad operandū a tāto magis quanto maius. Et ideo vt feruentius opet: dz sepe de ꝑmio cogitare. Unde apl̄s ad Ro. xij. Spe gaudentes in tribulatione patientes. Fiat misericordia tua domine sup nos quēad. spera. in te.

Qtuz ad tertiuz §. III.

excluditur ignorantia agendorum dum subdit. Multi dicunt q̄s ostē. no. bona. q. d. uolētes se excusare de igrantia q̄s demōstrat nobis ista sacrificia. i. opa iusticie: q̄ ōbem⁹ facē: aut q̄s ostēdit nobis ista ꝑmia q̄ debem⁹ spare. Quib⁹ rndet: q̄ rō seu lex naturalis hoc docet: ⁊ hoc ē lumē vultus

f sacrificia aialiū. q̄ in veteri lege uolūt deo sibi offerri.

f q̄ mala patiaris q̄ ꝓpter opa deo remunerantur.

dei.i. ꝓcedēs a vultu suo.i.a sapia sua ⁊ lege eīna: qō est signatum.i. impressum i nobis. Naz vt ait Boeti⁹ ō phīsica consol'. Inserta est mentibus hominū vi sūmiqz boni cupiditas. Ergo opoꝛtet ꝙ sit sūmum bonum: qz deus ⁊ natura nihil frustra opant: in⁊t phūs. Esset aūt frustra tale desideriū in nobis: si i vitate nō esset ipsū sūmū bonū g̃ spate in dño. Itē ⁊ lumē rōis nālis docet ⁊ nobis oīa dit: que bona facē debeam⁹ ⁊ q̄ mala vitare: ⁊ si i aliquibus obscuratū est vt nō cognoscāt vel faciant sibi ꝓscias de grauibus peccatis non excusatur: qz sūt in cā sue obsecatōis. Signatum ē ergo sup nos lumen vultus tui dñe. s. lex nālis: q̄ oīdit nobis bōa agēda. Nā vt dicē tho. ꝑma ꝙ. q. xciij. art. ij. Qz bonū hz rōez finis: malū aūt hz rōez ꝓtra rij: iñ ē ꝙ oia illa ad q̄ hz hō nālē inclinationē rō nālis apphēdit vt bona: ⁊ p ꝓns vt opandꝫ: ⁊ cōtraria eoꝝ: vt mala: ⁊ vitanda: ſm ordinē inclinationū nāliū est ordo ꝑceptoꝝ legis nature. Inest enim primo inclinatio hōi ad bonū ſm nāz in qua cōicat cum oib⁹ substantijs: ꝑut. s. q̄libet substātia appetit ꝓseruationē sui esse ꝑz sui nāz. Et ſm hanc inclinationem ptinent ad legē nālez: ea quibus vita hōis cōseruat ⁊ cōtrariū ipedit. Et ponitur esse de iure nāli: vim vi repellere: dis. j. ius naturale. Quia tñ instinctus nālis oz in homine regulari rōe: ideo hoc fieri oz cum moderamine inculpate tutele. Non enim lz quōcūqz vitaī mortem ⁊ infirmitates: sed debito modo. Neqz liceret malefactoꝛi resistere iudici ꝓdēnanti cuz iuste ad mortem. Nec lz ob euadendū mortē corporis: incurreī mortē aīe: ꝑpetrando aliq̄d crīminale. Sz ab iniuste inuadenti lz se defēdē: nō liuore vindicte repercutē: sed ad cōseruationē vite se iuuare cuz moderamine. Scōo inest hōi inclinatio ad alia magis specialia: ſm nāz i qua cōicat cum animalibus. ⁊ sic dicuntur esse de lege nāli ea que nā omnia aīalia docuit: vt cōmixtio maris ⁊ femine educatio liberoꝝ: ⁊ huiusmodi: dis. j. ius nāle. Et quia homo debet sensualitatez regere freno rōis: alꝫ si impetu eius feratur: similis erit animalibus brutis: que passiones refrenare nō possūt: qz rōe carent. Jdeo talem instinctū sensualem. s. ad commixtionez oz ratione dirigere: vt videlicet non ad quācunqz feminā: sed ad legitime sibi cōiunctam accedat: ⁊ mulier ad legitime coniunctū: alꝫ cōtra legem naturalē erit fornicando vel adulterando: ⁊ si non cōtra naturaz generis in qua cum bestijs cōicat: tñ ꝓtra nāz speciei hūane: ſm quā viuē oz nō ſm bestias. Uiciū aūt sodomiticū nō solum ē ꝓtra nāz specie humane. Sed ⁊ ēt cōtra nāz generis: ⁊ ideo per excellentiā sodomia oī ꝓtra nāz: qz tā ꝓtra nāz generis q̄ ꝓtra nāz speciei. Nulluz. n. aial brutū iueniē accedē masculus ad masculū ⁊ femina ad feminā: ꝑ ꝓmixtionē siē hoies: de quibus ait apostolus ad Ro. j. Masculi in masculos ⁊ femine in feminas turpitudinem opantes: de quib⁹ dicit ꝙ digni sunt morte: ⁊ qui faciunt: ⁊ qui assētiunt facientibus: morte. s. tēporali ⁊ eterna. Consentiūt aūt parentes ⁊ rectoꝛes qui non puniunt talia: dis. lxxxiij. ecce. Similiter nō nutrire filios ꝑ ut potest: coꝛporaliter ⁊ spiritualiter moꝛib⁹ iſoꝛmando est ꝓtra legez nālem: cum aīalia bruta nutriant filos suos. Unde apls. j. ad Thimo. v. Si quis suoꝝ ⁊ maxime domesticoꝝ curam non habet: fidē negauit. i. fidelitatem nālem: ⁊ est infideli deteꝛioꝛ. Sed quāti cōtra nālem legem agūt aboꝛsum ꝓcurātes: vel filios occidentes ad occultandum scelera. Tertio inest homini inclinatō ad bonum ſm nām rōis: que est sibi ꝓpria: ⁊ sic homo habet nālez inclinationē: ꝙ veritatē cognoscat. Unde phūs i. j. metaphisice. Oēs hōies nata scire desiderāt: ⁊ ꝑcipue de deo: ⁊ ad hoc ꝙ in societate viuat. vnde oī homo aīal politicum seu sociale: ſm phūm. Et ſm hoc ad legem nālez pertinent ea: que ad huiusmodi inclinationē spectāt: vt ꝙ homo ignoꝛantiam vitet: ⁊ ꝙ alios nō offēdat cum quibus habz cōuersari: ꝙ deposita ⁊ cōmodata reddantur cum repetuntur: dis. j. ius naturale. Et ad hanc etiam legem naturalem ptinet ꝙ inferiōes subdūciātur suis superioꝛibus ⁊ obediant: ſm illud. Omnis anima potestatibus sublimioꝛib⁹ subdita sit: qz nō est potestas nisi a deo: ⁊ que a deo sunt: ordinata sūt: ⁊ quasi naturalia: ad Ro. xiij. Et ſm hanc inclinationem nālem. s. ſm rationem: omne peccatum est cōtra naturaz. Et ista sunt vere mala: quia ledūt aiam ⁊ coꝛp⁹: ⁊ ideo naturalis rationis lumē docet euitare: que vero mala dicūtur: quia nociua coꝛpoꝛi: docet tolerare. Unde Ambro. in exameꝛon. mala enī nō sunt nisi que crimine mentem implicant ⁊ ꝓscias ligant. Unde paupertatem: ignobilitatem: egritudinem: mortem: nemo sapiens mala dixerit: nec i malorum sorte numerauit. xv. q. j. Illa cauenda. Sed ⁊ quanta ⁊ quot mala ⁊ dāna sequantur ex peccato: habes supra titulo. ix. de peccato mortali. c. ij. ⁊. iij. Et ideo lex naturalis ostendit ꝙ debeat euitari. Item nota diligenter ſm Tho: prima secunde. q. xciij. ꝙ istud lumen legis naturaī non ostendit homini que sint bona quousq̄ puueniatur ad vsum rationis. Quādo autem quis peruenīat ad vsum rationis. i. in qua etate nō potest dari regula certa: quia in aliquibus accelerat: ⁊ i aliquibus retardat usus rationis ſm varietatem complexionis. Cōmuniter tñ creditur: ꝙ incipiat vsum rōis habere circa. xj. annuz ex dictis Tho. in quarto: ⁊ Pet. de ancha. Et extunc cum icipit habere vsum rationis: potest peccare mortaliter ⁊ venialiter: ⁊ non ante. Et sic intelligitur decretal': extra de delict. pue. c. j. Tunc ergo lumē vult⁹

dei.i.lex naturalis:ostendit ei que sint bona agenda. Et primū qō tūc hōi cogitandū occurrit:ē ꝟz Tho.prima scōe.q.lxxxix. deliberare de seipso. Et siquidem seipsum ordinauerit ad debitū finez per gratiā cōsequetur remissionē originalis pcī: si videlicet nōdū est baptizatus ⁊ proponat baptizari. Si vero nō se ordinat ad debitum finē:ꝟz q in illa etate est capax discretiōis: peccabit mortaliter:nō faciens q in se est. Et sic est impossibile i aliquo repire veniale cū origiali peccato sine mortali. Et subdit paulo post. Quāuis ab alijs pcīs mortalibus possit puer incipiens hīe vsum rōis p aliqō tēpus abstinere:sed a pcō omissionis pdicte nō liberatur:nisi q̄cito pōt se cōuertat ad dñz. Primū enī qō occurrit discretionē habenti ē:q ō seipso cogitet ad quē alia ordinet sicut ad finem. Finis enim est prior in ītentione. Et ideo hoc ē tēpus ꝓ q̄ obligatur ex dei pcepto affirmatiuo:quo dicit Zacharie.j. Cōuertimini ad me:⁊ ego cōuertar ad vos.

Lumē ergo uul §.IIII.

tus dei.i.lex naturalis q̄ nobis ipressa est:oñdit q bonū est appetendū ⁊ ꝓsequendū. Et nota q cōsiderando bonū in cōi ⁊ absolute vt bonū:describit ⁊ cognoscitur tribus modis. Describitur enim bonū a philosopho q est appetit' motiuū. A Dionisio:q ē sui ipsius diffusiuū. A Tho.q ē virtutis vel potentie perfectiuū. Primū.s.q bonuz sit appetitus motiuum habetur ex primo ethicorū in pncipio:vbi dicit phūs. Bene enūciauerūt dicētes:bonū ē q oia appetunt. Sed cōtra hoc triplici rōe arguitur. Et pmo sic. Multi desiderant ⁊ operantur malū:vt homicide fornicarij:⁊ huī modi:ḡ nō oia appetūt bonū. Rñdet q oēs tales appetunt malum:non sub rōe mali: sed sub rōe boni:in quātū ex tímāt illud esse eis bonum vtile vel delectabile. Et sic optant bonum:⁊ si nō exñ tñ eis apparens:⁊ in suis operationibus mouent ab aliquo qō hz apparentiam vel silitudinez boni. Ad qō ēt facit qō ait Augusti.s. peccare nemo appetit ꝓpter hocipsū: sed ꝓpter illud qō ꝓsequit ex eo.xv.q.j.merito. Secūdo arguit sic. Multi sūt scientes:⁊ tñ cōtraria agentes his que sciūt. Aut ḡ eoz sciētia ē recta aut operatio. Sed constat q scientia eoz est recta:ḡ operantur ꝓtra illō bonum per scientiaz qō sciunt. Et sic nec appetūt bonum nec operant gratia boni. Rñdetur q quāuis tales sciant scientia recta in vl̄i ⁊ in hītu illud malum qō agunt:nō tñ sciunt in particulari ⁊ in actu cū malū agunt. Cuius ratio ē:qz per passionem aliquā obfuscatur rō eoz:vt apprehendant illud malū vt bonū ad operandū. Tertio āgu itur sic. Desideriū non ē nisi aiato ⁊ hoz ñ oium sed sensibiliū. Sed nō oia que sunt aiata sūt ⁊ sensibilia:ergo non oia appetunt bonum. Rñdetur q q̄uis nō oia hēant aiam:vl̄ sensū vel cognitōez ꝓncipium ꝓximum eis. hñt tñ cognitionē ꝓ ꝓncipium separatū qō est ꝓmus motor qui dirigit oia in ꝓmū bonū: ⁊ desiderium eoz est in oibus his que mouentur ab ipso:sicut desiderium ⁊ intentio sagittantis est in sagitta directa. Nā ex ordinatōe diuina res quelibet:etiā cognitione carens tendit in bonū:sicut sagitta tendit in signum ex directōe sagittantis. Ipsū aūt tendere ⁊ inclinari in bonuz est appetē bonū:⁊ sic omia entia appetūt bonuz: hec Tho. in scrip. super ꝓmo ety. ⁊ Alber. super Dionisiū. Est aūt illud bonū qō cōiter oia appetūt perpetuatio in esse. Nā appetit' nō solum ē boni ñ hīti:ſz ēt boni hīti ut melius hēat. Et tal' ē appetitus oiuz ipsius esse cū modo.s. cū ꝓpetratione ipsius esse. Qō quidem probat per ei' ꝓtrariū:qz sicut nulla res appetit corruptionē sui ipsi' eo q corruptio sit non ens:⁊ ꝓ ꝓns malū qō nō cadit in appetitu: Ita cum cōseruatio in esse sit bonum:ab oi appetitu appetitur. Ergo signatuz est super nos lumen vultus dei:lex nālis:oñdens nobis bonū istud appetendū.s. cōseruationē sui: et quū ps principalis sit aia:q cōseruatur i esse spūali per gr̄iam al's per peccatū corrūpitur ab esse spūali:⁊ meret corrūpi in esse nāli:vñ pcīm nihil dicit: Ideo lumen istud docet pcā vitare ⁊ gratiā quere ⁊ ꝓseruare. Scōm bonum describit esse sui diffusiuum:ſm Dioni. vel cōicatiuū. Rō hui' est. Quia in oi bono est essentia ⁊ ecōuersio:qz vt dī Gen.j. Vidit deus cuncta que fecerat ⁊ erant valde bona. Ab essentia āt fluit potentia:⁊ a potentia actus uel actio. Actio āt boni est cōicare se ipsum. ad hoc enī ordinatū ē tāq̄ ad finē.s. ad cōicandū seipsū. Ubi nota diaz:inter bonuz creatuz ⁊ bonū increatū. Nam bonū creatū alr diffundit ⁊ cōicat seipsū: ⁊ aliter bonum increatum quale est deus. Bonum.n. creatū cōicat ⁊ diffundit seipsum tribus modis. Primo per sui diuisionez. sicut vnū totum diuiditur in multas partes: vt cū lignum vel lapis scinditur in partes. Sed tal' multitudo tollit plenitudinē ⁊ adunationē que erat i toto. Sed bonum increatum quale est deus ad oia entia se diffundit sine sui diuisione. Producēdo enim diuersa nō diuiditur: qz ipse deus in sua essentia sup substātialiē est ab oibus entib' segregatus. Secūdo bonū creatuz se diffundit per sui cōicationē numeralē. Sicut ex vno genere proueniūt multe species. ex vna specie multa idiuidua. Sed illud vnum sic multiplicatū nō ē vnū singulare:ſz cōe. Sz diuina bonitas se diffūdit sine sui multiplicatōe:qz ꝓducendo diuersa ⁊ successiue infinita:nō minoraf:cui' rō est:qz cū sua bonitas sit infinita:ex cōicatōe bonoz infinitoz minorari non pōt. Unde nō ē dicēdū:q si aliq̄ sua bona

ꝓbauit describit ens ſm tres modos.

ꝓ 3 arguit triplici rōne.

ꝯmunicet: q̄ non amplius possit cōicare. Tertio bonū se influit ⁊ diffundit ad alia p effusionē. Sicut ex vno fonte ꝓcedunt multi riuuli. Sed hoc est cum quadaꝫ egressione: in quantū. s. aqua a fōte egrediens in riuulos multos diffunditur. Sed diuina bonitas sine sui effusione cōicat: eo q̄ diuina bonitas ſm suā essētiā manēs vna indistincta i se collecta: multiplicat i sua similitudine. s. in effectibus ptic̄ipantib⁹ diuinā bonitatē. Cui⁹ rō est: qz cum sua bonitas sit idem qō essentia: sicut essētia dei est vna: ita q̄ multiplicari nō pōt: sic bonitas dei successiue infinita producens: in se manēs vna: multiplicari nō pōt. Et manifestatur hoc per exē pluꝫ de sole. Sicut sol noster sensibilis illuminat omnia que ei⁹ lumē participare pñt q̄tū est ex se ipso lucem nō amittendo lucem in seipsa nō diuidendo neq; multiplicando: non minozando non preeligendo vnum alterū: ita diuina bonitas facit per suum intellectuꝫ ac voluntatem. hec Tho. super dionisiū. Unde Ecde. xlij. dī. Sol illuminās p oia respexit gloria dñi plenū ē opus ei⁹. Lū igit lumē vultus dei. i. lex nālis: ostēdat hoi bonū esse sui diffusiuū: ⁊ ideo cōicat bona que hz tēpozalia vel naturalia vel gratuita quātū pōt alīs: dictante luminis nālis ratione: qz bonū quāto cōmunius tāto diuinius: Et. j. Pet. dī. Unusq̄sq; put accepit gratiam in alterutrū illaꝫ administrātes: vt boni dispensatozes multi formis gr̄ie dei. Et qz de⁹ ē bonū infinitū maxime diffusiuū: ⁊ si sine sui diminutōe: tōo sī oia diligēd⁹ ⁊ imitāb⁹. Qui: vt dī. Mathe. v. solem suum ozīri facit super bonos ⁊ malos: ⁊ pluit super iustos ⁊ iniustos: temporaliter ⁊ spūaliter: lumē. s. intelligentie: ⁊ pluuiā gr̄ie influendo. Tertio describitur bonū: q̄ est virtutis vl̄ potentie perfectiuū. Nam tūc dī aliq̄d esse bonuꝫ qñ hz suā pfectionē. Et ſm hoc bonū dicitur tribus modis. Primo eni dī bonū ipsa perfectio rei. Sicut verbi gr̄ia. Acumen visus dicitur oculi bonum: ⁊ virt⁹ dicit bonū hōis. Scōo dī bonū res q̄ hz suā perfectionem: sicut homo virtuosus dicit bonus. ⁊ oculus acute videns dī bonus. Tertio dicit bonū ipsū subiectū: ſm q̄ est in potentia ad perfectionem: sic aīa dī bona: qz ē in potentia ad virtutē: ⁊ substantia oculi ad acumē visus. Hec Tho. in qōibus de malo. Lū igit aīa perficiat per virtutes: que quāto perfectius hz: tāto magis bōa est: ⁊ nāliter q̄libet appetat non solū bonū: sed et maius bonū. Ideo nāliter q̄libz dz appetere virtutes: ⁊ querere pfecte. Nam virtus ſm phūm est: q̄ bonum facit habentem. Et Augu. Uirtus est bona qualitas mentis: qua recte viuitur: qua nemo male vtitur. Signatum est sup nos lumen vultus tui rē. ipressa nāliter quedaꝫ cognitio vultus dei: idest diuine essentie. Cum enim obiectum appetitus seu voluntatis sit bonum ab intellectu apprehensum: sicut nāliter est appetitus summi boni: ita est cognitio aliqua sūmi boni. Uñ ⁊ de phis dicit apostolus ad Ro. j. quod notū est dei manifestum est in illis. i. qō nāliter pōt sciri de deo: illi cognouerunt.

Ipsū autē bonū .§. V.

¶ bonū increatū ē bō modis cognoscitur. i

increatū quale ē de⁹: describitur ⁊ cogn̄scitur trib⁹ modis: ſm Dioni. in li. de diui. nōi. quarto. c. Primo sic. bonū increatuꝫ est in quo omnia p̄existūt. ex quo habet rōez oia continentis. Scōo sic. Bonum increatuꝫ est ex quo oia subsistūt: ex quo hz rōem oia efficiētis ⁊ conseruantis. Tertio sic. Bonum increatum est quod omnia appetunt ⁊ concupiscunt: ex quo habet rationē cause finalis vel vltimi finis. Quantū ad primū dico q̄ bonuꝫ increatum est illud in quo oia preexistunt: ex quo habet rōem oia cōtinentis. Ubi sciendum: q̄ oīs creatura producta a deo: nobilius habet esse in deo: q̄ in seipsa. Unde bene dī Jo. j. Qō factū ē: i ipso vita erat. Hoc āt ostēditur per rōem: p similitudinem: ⁊ per sufficientem diuisionē. Et rōe q̄dez: qz nobilius ē aliquid in aliquo sicut in radice causante ⁊ substentante: q̄ in ramo substentato. Sz oīs res creata habet esse i deo vt i radice substētāte ⁊ causante: in se āt habz esse vt in ramo substentato ⁊ causato: ḡ nobilius res quelibet hz esse in deo q̄ in seipsa. Probatur ēt sic. Lz res nobilius habeat esse in seipsa: q̄ in causa instrumentali vl̄ in causa producente partem rei. Sicut homo nobilius hz esse in seipso q̄ in patre generante vel in sole: tñ res nobilius habet esse in causa p̄ncipali a qua totum esse rei dependet. sicut a deo. hec Hereus. Probatur ⁊ hoc p similitudinē. nā effect⁹ nobiliozi modo inuenitur in cā eq̄uoca q̄ in causa vniuoca. Sicut calor excellentiozi modo inuēit in sole q̄ in igne. Sic omnia bona que reperiunt in creaturis: excellentiozi modo inueniuntur in deo q̄ in seipsis. Tho. prima parte. q. vj. arti. ij.

¶ deꝰ ē bonū in q̄ oīa p̄existūt

Probatur idem sufficienti diuisione. Nobil⁹ eniz est esse spirituale: eternale: ⁊ diuinum: q̄ esse materiale: temporale: ⁊ humanuꝫ. Sed esse cui⁹libet rei create in deo: est esse. spirituale eternum ⁊ diuinum: quia creatura in deo est deus: est ergo nobilius ⁊ pfect⁹ esse hz creatura i deo q̄ i seipa. Ex quo igitur bona appetuntur ab hominibus velut dulcia gustui: vt mel: vel vt fragrantia odoratui vt roſe ⁊ aromata: vel vt consonantia auditui vt cantus ⁊ sonitus: vl̄ ut pulchra aspectui vt figura bene proportionata: vel vt suauia ⁊ lenia tactui: vel vt vtilia operi: vt argentum aurum ⁊ alie diuitie: vel vt magna extimationi: vt honōes ⁊ potentie: vel vt scientia ⁊ sapientia intellectui: vel vt virtutes morales vite politice: ⁊ hec omia bona excellētiozi modo sunt i deo: ⁊ sine defectu:

¶ bonū dī cē. qñ hz suū ꝓfectionē hz ꝓ in hoc.

ficut grossus argenteus est in floreno aureo: non quidem in materia: sed in valore ⁊ preciositate: multo etiam maiori. vnde quilibet preeligit florenum grosso vt longe melius. Sic cum lumen naturalis rationis impressum nobis: ostendat nobis bona: ergo instinctu eius debemus ipsum amare: ⁊ procurare habere. Unde ps. Quid mihi est in celo: aut quid a te scilicet deo volui super terrā q̄ hiceret: nihil ex bonis creatis. Sed defecit caro mea. i. appetitus sensitiuus: ⁊ cor meum. i. appetitus rationalis ab omi affectu temporalium: ⁊ ps mea deus in eternum. Mihi adherere deo bonū est absolute. Est enim deus ſm Anſhelmum: quo melius nil excogitari potest. Scō bonū increatum quale est deus sic describitur. Deus est bonū increatum: ex quo omnia subsistunt: ⁊ ex hoc habet rationem cause non solum omnia efficientis sed etiam omnia conseruantis. Oō oñdit triplici ter. s. auctoritate: similitudine: ⁊ ratione. Auctoritate quidem: naz vt dicit Grego. Omnia nec ad momentum subsisterent: sed in nihilum tenderēt nisi operatione diuine virtutis inesse substentarētur. Et Augu. iiij. super Geñ. ad litteram. Virtus dei ab his que creata sunt regendis si aliquando cessaret: simul ⁊ eorum cessaret species omnisque natura cōcideret. Et sic omnia dicūtur vanitas. Eccls. j. quia omnia et angeli ⁊ homines ⁊ clemēta: sicut habent esse ex nihilo: ita ex se habent tēdere in nihilum: nisi dei influentia sustentarētur.

Probatur secūdo hoc similitudine. Sicut. n. aer presente lumine statiz fit lucidus. Sic homo deo presēte illuminat: ⁊ sicut aer nec ad momentum remanet illuminatus: sed cōtinuo obtenebratur cessante actione solis: ita creatura nec ad momentum inesse remaneret: cessante actione dei: vt dicit Augustinus. Ratio autem quare aqua calefacta ītinet calorē ignis: cessāte actiōe ignis nō autē aer etiā ad mōentū ītanet illūinatus: cessante actione solis: est ista: quia aqua est susceptiua caloris ignis secundum eadem rationem vel formam qua est in igne. Et ideo cessāte actione ignis remanet calor in aqua: plus ⁊ minus secundum participationem caloris. Sed aer nullo modo recipit lucem secundum eandē rationez qua est in sole: vt recipiat formam solis que est in principium luminis. Unde quia non habet lux solis radicez in aere: statim cessat cessante actione solis. Sic ⁊ a simili: quia esse non recipitur in creatura secūdū eandem rationem qua est in deo: ideo statim cessaret: cessante influentia virtutis diuine. Tho. prima pte. q. ciij. arti. ij. Tertio pbatur ratione sic. Effectus qui dependet a causa tantum quo ad suum fieri: ⁊ non quo ad suum esse: bene potest manere subtractata causa. Sed non si dependeat q̄ ad suum esse. Sicut verbi gratia. Esse domus dependet quo ad sunm fieri ab edificatore. non autem quo ad suum esse. Et ideo cessante actione edificatoris: non propterea desinit esse domus: eo q̄ duricies ligni ⁊ lapidum ⁊ huiusmodi est nata per se retinere formam impressam ab edificatore in domo facta: ⁊ eius forme artifex est causa i fieri: cessante influentia artificis: non cessat forma domus. Sed deus nō est solum causa in fieri creature: sed ⁊ i facto esse: ⁊ ideo cessante influentia dei: nec ad momentum creatura potest conseruari in esse. Nec deus potest communicare creature vt conseruetur in esse sua operatione cessāte. Tho. prima pte. q. ciij. āticulo. j. et Herueus. Cū igitur homo appetat bonum sue conseruationis inesse propter quod dicit Botius: q̄ omne animal vitā tueri laborat: Profecto: vt ait Augu. magna miseria hominis est: non esse cuz illo scilicet per gratiam: sine quo esse non potest. Sicut autem ieſſe naturali homo conseruari non potest: sine influxu naturali diuine virtutis: ita inesse gratie cōseruari non potest: sine influxu ipius dei. Unde apostolus. Gratia dei sum id quod sum. Quo esse spirituali ammisso: per negatiōez: ait Petrus. Homo non sum. Unde Augustinus: de pe. dis. j. Resuscitatus in corpore viuit absente suscitatore: nō autem resuscitatus in anima. Sicut enim corpus non viuit absente anima: ita anima scilicet non: nisi deo presente scilicet per influxum gratie. Tertio bonum increatum quale est deus describitur. Q̄ est bonum quod omnia appetunt seu concupiscunt. Omnia enim suo modo desiderant deū. Et hoc probatur quattuor rationibus secundum Dionisium de diui nominibus. c. iij. Et ꝑmo. Omnia desiderant. deum sicut principium a quo causantur. Nam ipse est omnia in omnibus per causalitatez: in quantum omnes: perfectiones est ipse deus causaliter. Licet enim quelibet res creata sit bona seipsa formaliter: non tamen est bona seipsa causaliter: exemplariter: ⁊ finaliter. Nam licet quelibz res creata sit bona ꝑ bonitatem propriam: ⁊ formaliter inherentem ⁊ perficientem: tamen multo magis est bona bonitate dei efficienti. Et ideo cessante bōitate dei efficienti: exemplari: ⁊ finali: cessaret tota bonitas creature. Unde Augu. in octauo de trinit. sic ait. Bonum hoc: et bonum illud. s. creatum ⁊ increatum. Tolle hoc: ⁊ tolle illud: ⁊ vide ipsū bonum si potes: Ita deum videbis nō alio modo bonum sed omnis rei bonum scilicet causaliter: ita q̄ vna est bonitas omnium per causalitatem scilicet bonitas diuia: et multe sunt bonitates formaliter: quelibet enim res formaliter est bona sua bonitate. Secūdo omnia desiderant deuz vt auxilium quo inesse cōseruantur. Naz ipse deus portat: idest conseruat. omnia verbo virtutis sue: dicit apostolus ad He

bre.j. vt patet.§. precedenti. Tertio omnia desiderant deum vt bonum: in quo omnia quietāt & nobilitantur. Nam deus est bonus primū totus integrū & perfectū. Et primo oia desiderāt deū: eo q ipse est primū bonū. Nā sicut oēs numeri participant vnitatem: vnitas aūt ē p se nō participās nūerū aliquē: Ita deus ē p se bonus. i. ēe actualit bon': nō hns bōitatē suā ab alio. ps. Bonū me ū nō idiges oñe. Unde sicut ipse essentialit ē sua ōitas: ita ē p se essētialiter sua bōitas. Ois aūt bonitas creature: participatiue est bonitas diuina. hec Dionisius. Et hoc est ad excludendum errorē Arrij & Origenis: qui posuerūt deitatē: ētitatem et bonitatem filij: esse participatam a patre. Ut ergo ostendat q entitas: deitas: & bonitas equaliter conuenit filio sicut patri: dicit filius esse bonū primum. Secundo omnia desiderant deus: eo q est bonum totum. Sed cum totum dicitur dupliciter s. totum quod conflat ex partibus vt dom': prout. est in materia in actu. cōstat enim ex fundamento: tecto: et ex parietibus suis: Et totus quod est ante partes: vt domus, put est in mente edificatoris qō dicitur ante partes: q. preexistit domui fiende ex partibus eius. De' igitur cum dicit bonum totū: non dī totum quasi sit cōpositū ex ptibus: q. hoc repugnat simplicitati diuine. Bernardus. Si dici potest:, nissimus est: sed est deus totum ātē partes: quia ipsa deitas patris & filij & spiritussancti: est quasi prebabens omnia bona. Tertio omnia desiderant deum: eo q est bonum perfectum. Sed cum dupliciter dicatur aliquid perfectum. Uno modo quia complete factum: sicut cum dicimus perfectam esse nostram ambulationem: cum scilicet complete terminauimus eam. Allio modo quod habet naturam & virtutem p prie speciei. Sicut dicitur homo perfectum aial: eo q habet naturam propriam. Deus autem nō dicitur bonū perfectū: primo modo ḍa quod nō est factum non potest dici perfectum: deus autem factus non est nec creatus. Sed dicitur perfectus bonum in quantum est maxime in sua natura & virtute perfectus. Quarto omnia desiderant deum in quantū est bonum integrum. Nam integr dicitur per exclusionem vel remotionem diminutionis. Sicut dicimus hominem non esse integr: si aliquo membro priuetur vel truncetur: & quia deus non habet alicuius mali admixtionem sicut creature terrestres. nec alicuius boni priuationes sicut & celestes quibus deficit saltem immutabilitas: nec alicuius boni subtractionem: quia nihil ei subtrahi potest. Ideo dicitur bonum integrus & per consequens est ab oibus ꝓcupitū. hec Dio. ij. c. de diui. no. & Tho. in scrip. ibidē.

Q bonus israel §. VI.

deus his qui recto sūt corde. Ubi circa deum quē nobis ostendit ratio naturalis ꝑmittēda est vera illustratio: qr deus israel. Israel interpretatur videns deum & signat fideles videntes per fidem id est credentes ea que sunt fidei: que continentur in xij. l. xiij. articulis in symbolo. Figuratis in gradibus scale vise ab isrl: in cuius sūmitate deus innixus erat. Gen. xxviij. Secūdo attenda est congrua conuersatio: quia his qui recto sunt corde. Rectum dicitur: cuius medium non discrepat ab extremis. Extrema nostra sunt principium & finis: ego sum alpha. & o. i. principium & finis. dic dominus. Apoca. j. scilicet omnis creature. Cum igitur conuersatio nostra in operibus suis incipit a deo per rectam intentionem: & terminatur in deū per completam executionem: & medium non discrepat scilicet in ꝓsecutionem per alicuius debite circunstantie omissionem: recti sumus corde: Extrēa nostra sūt natiuitas. & mors i qb' pauperes & humiles inuenimur ac dolentes. Si igit medium ideſt dum viuimus non discrepat ab humilitate & paupertate & luctu: recti sumus. Extrema amoris qui est i corde nostro & sine eo esse, non potest. vnde & igneum est. sicut deus: qui est primū peramandus: Ultimum est proximus dilectione āplexandus. Medium nos sumus. Si g nos discordamus ab extremis. i. vt nō amemus nos tm̄: sz deū & proximū nobiscū: recti sum' corde. j. Cor. xiij. Charitas nō querit que sua sūt. s. tm̄: sed q̄ dei & proximi. Can. j. Recti diligūt te. Tertio expectanda ē dulcoris degustatio: ibi. q̄ bon' inuenitur. Bon' dns aie querenti eū. Inuenitur autem & degustat de' bonus i rerū creatiōe. Unde. Eccl. ij. Omnia fecit bona in tēpore suo. In rerū cōseruatione. Un Ja. j. Oē datū optimū q̄. s. ad nālia: et oē datum perfectus. s. q̄ ad gratuita: de sursum ē scilicet a deo causante & conseruante. Et de ppō dei cōseruata per suam bonitatē. dī Sapien. xvj. O q̄ bonus & suauis est spūs tuus dñe: qui vt dul. tu. in fi. demō. xē. Loquitur ō manna dato ad cōseruationē vite illi' ppū. Inuenitur per gustum ō us q̄ bonus. i. valde bonus in rex q̄tatōe & nobilitatōe. ps. Qui replet i bonis desiderium tuus scilicet i bonis q̄ reperiūtur in deo. Un Aug. Oia sūt aspera & tu solus es requies: & in quietū ē cor nostrū donec requiescat i te. Inuenit. n. q̄ bon' es sentialiter: & sic nemo bonus: nisi solus deus: ait christus. Mathe. xix. Inuēitur q̄ bonus totaliē. Unde in figurā dicē pōt q̄libet aia: q̄ per peccatū deum amisit illud Tobie. In te vno oia bona habentes nūq̄ debuimus te dimittere. Inuenitur q̄ bonus pfectionaliē. Mathe. v. pat vester celestis pfect' ē. Inuenit q̄ bonus integraliter. Aplus: q̄ solus habet imortalitatē. i. imutabilitatē. qō nulla creatura habz: & ideo nō habz integrū bonus.

Stabilisque manens dans cuncta moueri. Et sic verissime ait. Ego sum pastor bonus. Joan. x. qui pascit oues suas: eos scilicz q̄ recti sunt cōde dando gustum sue bonitatis: z per lumen naturale: z magis p lumen gr̄ie additū: qō ostendit nobis omnia bona in ipso. Uide declarationē horum i §. p̄cedenti. s. qūo deus ē bon⁹ illis modis.

Bonus es tu .§. VII.

ait. p̄s. ad dñz: z in bonitate tua doce me iustificatōes tuas. p̄s. cxviij. Bonus ē dñs i se: z in bonitate sua quā cōicat creaturis: docz nos z iuuat facē ea que nos faciūt iustos z bonos: qō lex naturalis ostendit: lumen a deo impressum. Ubi sciendum est: q⁹ rō boni: vt bonū dicit esse pfectū cui nihil deest: cōsistit in tribus. s. in modo: specie: et ordie. Unde Augu. in li. de nā boni: sic ait. Oia quāto magis moderata z speciosa z ordiata sūt: ubi hec tria sūt: magna bona sūt. vbi parua: parua bona sūt. vbi nulla: nulla bōa sūt. Et itez Augu. exponens illud. Sap̄. xj. Oia dispositi i pōdere: numero: z mēsura: dicit. Oz. idem ē mensura qō modus. idē ē species qō nūer⁹: idē ē ordo: qō pōdus: z hec cōueniūt creatori z creature oi in esse nāli: z rōnali i esse morali: seu ope vtuoso z iesse penitētiali: z in esse penali. Quātuz ad primū Augu. ad Oroſiū. Numer⁹ mensura z pond⁹ ipse deus: bonus essentialiter: bon⁹ es tu. Ipse enim ſm Augu. est mēsura sine mensura: ac est bois mensura. Est eni mensura ipse deus mensurans. i. mēsuraz cuilibet rei p̄figens. Mensura āt mensurata est cuiuslibet rei quantitas: magna vel parua vel mediocris que a deo est. Est de⁹ numer⁹ sine numēo a quo est ois nūerus. Et. n. numer⁹ numerans oēs res. Numerus numeratus est vniuscuiusq; rei p̄pria qualitas: qua vna res distinguitur ab alia q̄ a deo est. Est deus pondus sine pondere: a quo oe pond⁹. Est. n. ipse deus ordo ordinās seu pōderās pondus: oibus dās ordinē z pōd⁹. i. ꝑpriā inclinationē ad locū vl̄ ad finē suū. Appropriantur etiā hec tria: psonis diuinis sic. Nam pōdus ad potētiam operantis: numerus ad sapientiam ordinantis: mensura ad clemētiam cōseruātis. Et ita pondus refertur ad patrem cui appropriatur potentia. Numer⁹ ad filiū cui attribuitur sapiētia. Mēsura ad spiritūsāctū cui appropriatur clementia. Ita q⁹ ois creatura hz pondus a patre creāte: nūerū a filio ordinante: z hz mensurā a spūsancto cōseruante. Secūdo hec tria seu tres cōditiōes i ueniuntur in oi creatura. Unde Aug. in. xj. de ci. dei sic ait. A deo est ois modus: ois species: ois ordo: sine quibus nihil in rebus iueniri potest: aut excogitari. Nam esse omis rei create non potest intelligi nisi sub relatōe ad primā cām sub rōe triplicis cause. s. efficiētis: formalis: z finalis. Uñ Augu. in. v. de ciui. dei. Tria de oi re inquirim⁹. s. q̄s eam fecerit: qūo facta ē res: z pp q̄d facta est. Et sic oia fecit de⁹ i pondere: numero: z mensura. vñ hz bonitatez. Ratio autem quare bonum in his tribus consistit: est ista. Quia vnūqōq; in tantuz est bonum z per consequens appetibile: in quantum est perfectum. Est autem bonum perfectum: cui nihil deest eorum que requiruntur secundum modum sue perfectionis. Perfectio autem boni seu ratio boni: vt perfecti integratur ex parte cause efficientis: ex parte cause distinguentis: ex parte nature inclinantis. Primo ratio boni vt perfecti integratur ex parte cause efficientis: que quidem constituendo bonum in esse: dat sibi certum modum essendi: scilicet esse commensuratū et proportionatum. Et alia sunt modus vel mensura. Nam causa efficiens dat modum vel mēsuram bono: ex qua efficitur proportionatum vel conueniens appetitui: z sic efficitur appetibile. Unde Augustinus dicit: q⁹ mensura moduz prefigit. Secundo ratio boni vt perfecti: integratur ex parte forme specificantis et distinguentis. Nam preter causam efficientem: ad perfectionez boni requiritur causa formalis: que bonum specificat z distinguit: z propter hoc ponitur ab Augusti. forma vel numerus. Ratio quare ponitur forma est: quia vnumquodque a forma sua speciem habet. Ratō autem quare Augusti. dicit: q⁹ numerus speciem prebet est: quia sicut in numeri vnitas addita vel subtracta variat speciem numeri: ita in diffinitionibus quelibet differentia addita vel subtracta: variat speciez boni cuiuslibet rei create: vt dicit Aristoteles in sua metaphisica.

Tertio perfectio boni integratur ex parte nature inclinantis. Sicut enim a forma causat specificatio: ita etiam ex forma sequitur inclinatio ad conuenientem actionem vel finem. Nam vnū quodque per formam suam agit z tendit in illud quod sibi conuenit secundum suam formam. Et quantum ad hoc ponitur ab Augusti. pondus vel ordo. sicut enim corpus pondere fertur ad locum suum surſum vel deorsum: ita quelibet res sua forma inclinatur z ordinatur ad finem suuz. hec Tho. in p̄ima par. q. v. articulo q̄nto. Unde Augustinus: super Gen̄. ait: q⁹ mensura modum prefigit: numerus omni rei speciem prebet. pond⁹ vero in loco suo ordinat z quiescere facit. Et sic omnia fecisti in pondere: numero: z mensura. Et in ista bonitate communicata creaturis: sibi petit⁹ doceri iustificationes: vt faciat omnia in pondere: numero: z mensura: z inde iustificetur vt bonus. Tertio he tres conditiones reperiunt̄ ꝑcipue i humana conſuatione: cum ē iusta z bona. Et primo quo ad naturam i cōmuni: vt mensura sit in aliquid agendo mēte ne sit irreuocabilis et

Expecti nay nō deest. con sistit in tribus.

moderata ꝓgressio. Et hoc ꝑtinet ad itellectū: ne .s. plus uel minus sapiat q̄ oportet. Numerus vt i mēte seu memoria habeat aīa recolendo singula benficia dei ⁊ pcā sua. ꝑma ad recōpēsandū: secūda. s. peccata ad dolēdū. Pondus est volūtatis et amoris vbi appetit et fert i illud qō debet: ⁊ respicit quid ei ꝓponat. Hec aūt docētur a deo: vt iustificationes exerceat et bona fiat. Scōo possunt he tres cōditiones referri ad uolūtatez: in qua ꝑncipaliꝫ ꝙsistit bonitas ⁊ malitia moralis. Modꝰ eni ⁊ mēsura volūtatis est: i q̄tū volūtas innititur sūme bonitati ꝓductiue oīs boni. Species voluntatis i q̄tū habet suā rectitudinē ⁊ maxime ex cōformitate ad rectitudinē diuine volūtatis. Ordo volūtatis est: cum volūtas sequitur diuinā voluntatez: ⁊ eius bonitatē diligit sup omia. Malū aūt volūtatis est priuatio istoꝝ trū: quod patz: qz cū creatura amatur ut deus vel plusq̄ deus: est defectus modi uel mēsure. Cum nō amatur ꝓpter se ꝫ ꝓpter sui vtilitatē: vt ꝓpter ꝓsperitatez habēdam vel cōsolationez: vel bonū cōsequēdū in alia vita quasi aliud ab eo: est defectus spēi: Cum non amatur sup oīa est defectus ordinis. Tertio pñt he tres ꝓditōes reperiri in oīni humana actione bona. Et ideo deus fecit oīa in mēsura: contra vitium supfluitatis. In pondē: ꝓtra vitiū leuitatis. In numero: ꝓtra vitiū singularitatis. Et hec que creaturis ꝓtulisse nosci a creaturis req̄rit. Habeas ergo pondus: serua numerū. mensuram tene: ⁊ sic faciēdo: diuidi nō poteris ab auctore. Falsitas nō habz mēsurā: vñ euolat et ferē i incertū. Pondus nescit leuitas: ⁊ non sinit esse stabile neque firmū. Numerū nō seruat singularitas: et est diuisio vnionū. Ratio ēgo ponderis reddit stabilē. Ratio numeri reddit sociabilē. Ratō mēsuē reddit frugalem. habeat ergo pondus: idest stabilitatem in fide. habet numerum idest socialitatem in charitate. Habz mensurā. i. frugalitatez in cōuersatiōe

In penitētia etiam he tres cōditiones debent esse: vt quis iustificet in bonitate eius. Numerum debet attēdere pcōꝝ: quotiens peccauerit: quia qualibet vice cōmisit vnū peccatū: ò quo debz dolere ⁊ ꝓfiteri. pūs. Lauabo p singulas noctes. i. peccata. lectū meū id est ꝓsciaz in cōtritiōe ⁊ cōfessiōne: ꝓut docz ratō nālis. Pondꝰ debz attēdi peccatoꝝ qz diuersa ē grauitas eoꝝ. Aliter grauat veniale aliter mortale. Et lz quolibz mortale grauet vsq̄ ad ꝓfundū iferni: tñ vnū est grauꝰ alterō. Apoc. xviij. Quātū se exaltauit et in delitijs fuit: tātum date ei tormētū ⁊ luctū. Quāto grauꝰ ē peccatum tāto magis ratō dictat dolēdū. Mēsurare debet penā debitā pcīs: vt q̄to plus peccauit. plꝰ satisfaciat. In vetere lege dictū ē: fm delicti modz erit ⁊ plagaꝝ modus. Dicit tñ Hiero: de peni. di. i. Mēsurā tpis non satis ꝓfigunt canones ꝓ vno quoq̄ pcō: quia apud deum nō tm̄ valet mensura temporis q̄ doloris: nec abstinētia ciborum q̄ mortificatio criminū. Oz siquis non egerit penitētiam: deus in iuditio oīa cōstituet in pondere: numero: ⁊ mensura puniendo. Infliget enim deus in iuditio penas peccatoribus. In numero: vt multitudo penarū respondeat multitudini peccatoꝝ. Apocal. xviij. Duplicate illi duplitia fm opera eius. Et Eccī. xxxij. Intuere opa altissimi duo ꝓtra duo vnum ꝓtra vnum. Secūdo disponet deus penas in mēsura. vt. s. tanta sit q̄tas pene ⁊ acerbitas: quāta fuit grauitas culpe. Math. vij. In qua mēsura mesi fueritis: remetiet vobis. Hiezonymus. Dicimus deuz omnium rerum ita ⁊ penarum scire mensuram nē. xxij. q. v. Quid ergo. Tertio disponit penas in pondere: vt scilicz pena damnatoꝝ respondeat cause vel rationi mouenti ad peccatum. Plus enim ponderat culpa eiusdem generis in vno q̄ in alio: scōz q̄ magis vel minus impellens habuit. Unde plus puniuit angelum qui nullo suadente peccauit q̄ hominē qui angelo temptante offendit. Sapi. vj: Exiguo conceditur misericordia idest peccanti per infirmitatem vel ignorantiam: et se humilianti in penitentia: potentes autem potenter tormenta sustinebunt: idest ex malitia vel indurati in peccatis. Hiero. Si duri colli sumus: si vsq̄ in finem i peccatis perseueramus: assidue peccantium non miseretur deus: dis. xciij. Diaconi. Hec tenet alexander in quarta parte summe: parti Hugo i postill: parti Robertꝰ holchoth i li. sapie.

Dixit dñs deus §. VIII.

meus es tu: qm̄ bonoꝝ meoꝝ nō indiges. ps. Oīs creatura indiget bonis alicuius: saltem dei: sed deus nullius bono eget. Et ex hoc ostenditur infinita sua bonitas: qz cum in se habeat omne bonuz: non indiget nec nostri nec aliorum. Sed nos indigemus bonis eius: imo nec aliquid boni habere possumus nisi ab eo. Et ratio naturalis appetit bonum: sed diuersa et multiplex distinctio datur de bono. Una ē Augu. de libero arbitrio: quā etiam ponit magister in scōo sententiaꝝ. s. Oz bonorum quedam sunt minima: quedam media: q̄dam maxima. Minima bona sunt bona temporalia: vt diuitie: honor: fama: potestas: ⁊ huiusmodi: ⁊ his cōtingit bene ⁊ male vti. Bona vtiq̄ sūt in sua nā. Unde Isa. j. Si volueritis ⁊ audieritis me: bona terre comeditis: ait dñs. Bona etiam sunt bene vtenti: qz vt ait phūs: organice. i. instrumentaliter deseruiūt felicitati: sed cōiter: vt in pluribus: homines male eis vtuntur: cum copia habent. Unde dixit diues ille de quo habetur Luc. xvj. anima mea habes bona plurima reposita

reposita i annos plurios: comede: qesce: epulare. Et ideo miserico:dia magna vtitur deus cuz hoi bus: cū non dat abundantiam horum eis. Bona media sunt potentie anime: ꝛ alia naturalia qui bus possumus vti bene ꝛ male: vt intellect⁹: vo luntas: sensus co:poris ꝛ huiusmodi. Gene.j. Ui dit deus cuncta que fecerat: ꝛ erant valde bona. Neqz eniz meliora in suo esse naturali ꝛ specifico esse potuerūt. Poterat quidem equo dare melio rem naturam de⁹: puta nāz hoīs: sed nō remanēt equus: sed esset alterius nāe. ſ. hūane: sic hō vt ha beret naturā angeli: sed nō esset hō. Jsta āt bona nālia dat deus vni meliora q̄ alteri nō quidē q̄tū ad naturā: sed q̄ntū ad vsū. Nā ita hz intellectū nālem ꝛ memoriā ꝛ fantasiā vnus fatuus sicut sa pientissimus. Sed ꝓpter indispositionez o:gani co:poralis cui ē affixa potentia fantastica vel me moria: fatuus deficit in vsu rōis: alius acutissimā hz. Quod aūt dicit in parabola. Mathe. xxv. q̄ dñs tradidit bona sua seruis vnicuiqz ſm suā vir tutē. Nō sic est intelligēdū: q̄si hīnti meliora natu ralia det deus maiorē gratiam bonoꝝ spūalium vt virtutū: cuz manifeste videamus hītes magnā memoriā ꝛ acutuz intellectū esse pueros: ꝛ alios rudes ꝛ ebetes esse deuotos ꝛ sāctos. Sed p̄cipa liter ex liberalitate dei hoc fit: ſm illud apl̄i ad e phe. iiij. Unicuiqz nostrū data ē gratia ſz mensu raz donationis xp̄i. Secūdario dantur bona spi ritualia: ſm ꝓpriam virtutē. i. conatū ad recipien dum ꝛ ad exercēdū ea: vt ei qui magis se p̄parat. Et q: ceteris paribus habens meliora nālia: ma gis se p̄parat: sic p̄t maiorē gratiā recipē. Bōa maxima sunt gratia ꝛ virtutes: necessaria ad salu tem: ꝛ his bonis nemo male vtitur. Unde Aug. dicit: q̄ virtus est bona qualitas mentis q̄ nemo male vtitur. Sed vt dic̄ Alexander in p̄ma parte sūme hoc intelligendū est de virtutibus cōsidera tis formaliter nō māliter: nā de ipsis virtutib⁹ ꝓsi deratis māliter: vt de abstinētys: iciunijs: actibus iusticie ꝛ fōtitudinis: ꝛ huiusmodi cōtingit hoiez male vti: in quātū homo de ipsis superbit. Unde Aug. dic̄ de ciui. dei. Q: vtutes cū referūt ad seip sas ꝛ nō ꝓpter aliud repetunt: iflate ꝛ supbe sūt idest mā superbie ꝛ elationis. Sed formaliter ꝓsi deratis: sic eis nemo male vtitur: qr act⁹ q̄ ꝓcedit ab habitu virtutis: non potest esse malus: sic̄ nec ipsa virtus pōt esse mala. Ex quo igit̄ temporalia sūt minima bona: ꝛ virtualia maxima: ꝛ rō nālis dictat maiora bona p̄ponere minoribus: Ideo de bet quilibet tēporalia contēnere vt cōsequat̄ spiri tualia: ꝛ media bene regulare ꝛ o:dinare. Unde Hiero. dicit. Nō modicū errat q̄ minus bonū ma iori p̄ponit: de ꝓsecra. dis. v. Lex āt nālis docet vi tare ero:ē. Et apl̄us ad Galatas. vj. Dū tempus habemus operemur bonum ad oēs. Operatōes aūt sūt potentiaruz aie. Ponit alia distinctio seu differentia bonoꝝ ſm Alexandrū in parte p̄ma: bonū virtutis politice: bonū gratie: ꝛ bonum glo rie. Bonū nature cōuenit generaliter omni en ti. Et tale bonum est perfectio debita ꝛ conueni ens nature. Unde Ecclesiastes. Omnia fecit bōa in tempore suo: scilicet deus: huius priuatio vl̄ ca rentia est malum nature. Secundum bonum est bonum virtutis politice: quod bonum habet principium intra nos: eo q̄ virtus pollitica est vir tus que acquiritur voluntaria consuetudine. Ex actibus enim generantur habitus: sicut patet de castitate: abstinentia: iusticia: ꝛ huiusmodi. Unō dominus per Hieremiam. c. vij. ait. Bonas facite vias vestras idest opera vestra: ꝛ habitabo vobis cum: quia talia disponunt ad gratiā. Sed istud bonuz non sufficit ducere ad salutem. Unde Au gustinus dicit. Nullum bonum scilicet ducens ad salutem: sine summo bono idest deo per gratiam inhabitante. Ubi deest agnitio eterne et incōmu tabilis veritatis: falsa est virtus etiam in optimis moribus. xxvij. q. j. §. vltimo. Et quia actus vir tutum acquisitarum: sunt similes actibus virtu tutum infusarum: ideo quantuncunqz opera vir tuosa operetur quis: scire non potest certitudina liter se esse in statu gratie: quia scire non valet si opera eius bona procedūt a virtute infusa vel ac quisita vel naturali inclinatione. Tertium est bonum gratie: quod conuenit creature rationali bene disposite. Et istud bonum habet principū partim intra nos: ꝛ partim extra nos. Dicit enim Augustinus. Qui fecit te sine te: non iustificabit te sine te. ſ. coopante: ꝛ per liberum arbitrium cō sentiente. Justificat autem per infusionem gratie ꝛ consensum liberi arbitrij: adultos: et paruulos per vsum sacramenti. Et istud est sufficiens ad sa lutem consequendam. q̄. ad Corinthi. xij. Suffic̄ tibi gratia mea: dictum fuit paulo. Ipsam autē ꝓpriam gratiam nemo meretur: sed ex diuina liberalitate homini largitur. Ideo dicitur gra tia quasi gratis: idest sine meritis data. Ab hac autem gratia procedunt omnia bona virtutum infusarum in diuersas potentias anime: ad eas fa ciendum expeditas in operibus bonis. Sicut a sole procedunt plures radij ad illuminandum: omnes partes orbis: ꝛ quodlibet opus bonum procedens a virtutibus infusis per gratiaz est me ritorium vite eterne. Ad quod hortatur aposto lus ad Galathas sexto dicens. Bonum autem fa cientes non deficiamus. tempore enim suo mete mus scilicet mercedem eoꝝ. Quartum ē bo num glorie: ꝛ tale ē bonum perfectum: qō conue nit anime informate per gratiam. Sicut enim in materia est necessaria preuia dispositio ad forme susceptionem. Ita necessaria est dispositō: que est

ꝓ bona nāe dꝫ dat⁹ mel̄ora quā alteri. nō qđ ꝫ ad nāz hz ꝫ ad usū.

¶ bonū tri est .i. utile . delectabi le . et honestū .

Capitulū secūdū.

per gratiaz ad adeptionem glorie. ps. Qui replet in bonis desiderium tuum. scilicet deus. Neqz. n. repletur desiderium anime nisi bonis glorie. Confitere ergo deo in bonis: z benedic deum sanctorū: ait Tobias. i. lauda z regratiare cum pro bonis collatis tibi: bona nature: virtutis politice: gratie: z glorie. Et bonum quidē nature potest distīgui in duo. s. in naturalia tibi concessa quibus consistis: z tēporalia tibi largita ad vsum: que bona ēt in se habent naturam suam bonam: vt diuitias: cibū: potum: vestitū: z alia huiusmodi. Et ista figurant p illa bona sua que tradidit dñs suis suis: vt negociarentur in eis. s. dnqz talenta.

Tertia distinctio §. IX.

boni est sm Tullīū z Ambro. z Tho. s. q bonuz aliud vtile aliud delectabile aliud honestū. Hec diuisio boni nō ē sicut diuisio vniuoci: q equalit predicatur de suis ptibus: sed sicut diuisio analogi in sua analogata: q p pus z pncipalius predicatur de vno q̄ ō alijs ptibus suis. Nā bonū p pus z pncipalius dī de honesto: secūdario de delectabili. tertio de vtili. Rō diuisionis boni i hec tria ē ista: q: bonuz est aliqd in quātū appetibile. Appetit autē ad aliquid bonū tribus modis. Primo enim appetitur aliqd nō pp se sed pp aliud. s. vt quod dā medīū p quod i aliud bonū tenditur: z tale vocatur bonū vtile. Sic ēt isto modo appetunt diuitie: vt. s. medīū p qō quis possit hīe victū: vestitum: honorē: z gloriā: z delectatōes. Propter qō dicit Salomō Eccls. x. c. Pecunie obedīt oīa.

Scō appetit bonuz vt quedā res terminans appetitū p se totaliter. Et tale vocat bonū honestum. Dī aūt bonū honestū: qō ppter se desideratur: z hoc est bonum virtutis: ad qō hortat apls dicens. j. ad Corin. xiij. Oīa honeste z sm ordinē fiant in vobis. Et bonū honestum pmaxime reperitur z pfecte in virtutibus infusis. Ūñ Sapi. vij. dicit de vera sapia. s. infusa: que sine gīa esse non potest. Venerūt mihi oīa bona pariter cum illa: z innumerabilis honestas p manus illi⁹. Tertō appetit bonū vt qes in re desiderata z pcupita: et tale est bonū delectabile put appetītur delectationes ciborum: venereoz: z ludoz: z huiusmōi. Sed si delectationes sint vitiose: vt q: cōtra ordinem rōis: sm illud puer. ij. Letantur cum male fecerūt z exultāt i rebus pessimis: Letari ē delectāi. Dicit Grego. in moralibus. Q momētaneū ē qō delectat: eternū qō cruciat. s. aiam ppter delectationes prauas. Sed si delectationes sint bone: vt in actibus bonis: maiores z perfectiores sūt delectationibus quibuscūqz mūdanis: ducentes ad delectationes eternas: sm illud ps. Delectationes in dextera tua: idest in bonis spiritualibus o deus: vsqz i finem: idest conducunt homines ad finem vltimum. Bona igitur vtilia non habent in se vnde desiderentur: sed desiderantur solum: vt ducentia in bonum alterum: sicut sumptio medicie amare desideratur: non propter se: sed propter sanitatem. Bona vero delectabilia nullam aliam rationem habent appetibilitatis: nisi delectationem: cum z aliquando sint noxia z inhonesta. Sed honesta in se habēt vnde desiderentur. hec Tho. in prima parte. q. v. Opponitur autem bono honesto malum culpe: z bono delectabili malum pene. bono autez vtili non opponitur aliqd speciale malum: eo q bonum vtile ordinatur in bonum honestum vel delectabile sicut in finem. Tho. in questionibus de malo. Cum igitur ratio naturalis ostendat nobis in ista varia bona: et lex naturalis dictet meliora inter bona appetenda z prosequenda. Ideo cum bonum honestum sit precipuum in quo inuenitur vtilitas maxima: quia consecutio salutis: pax mentis: z edificatio: et dilectio proximi: ac etiam delectatio precipua: ergo declina a malo vbi est annexum bonum delectabile vel vtile temporaliter: z fac bonum honestum z virtuosum: inquire pacez eternam: oīa bona faciendo ppter pacem supernam.

Signatuz ē super §. X.

nos lumen vultus tui domine idest lex naturaliz: que ostendit nobis bona que appetuntur. Et sicut bonum naturaliter appetitur: ita et maius bonum esse cuz aliquid cognoscitur magis appetitur. Propterea enim plus amatur z queritur vnum aureum q̄ argenteum nummisma: quia maius bonum vtilitatis est in eo. Pluribus autē rationibus ostenditur vnum bonum esse maius: seu melius altero. vñ z magis appetendū.

¶ bonū bnū . melius ō alt pbus rōnbus .

Quia diuturnius. Quia ipmixtius.
Quia cōius. Quia sufficientius.
Quia honorabilius.

Primo vnum bonum est maius altero: quia diuturnius. Ubi sciendum: q sicut in malis quāto diuturnius est malum tanto peius: ita econtra in bonis: quanto diuturnius bonum tanto melius. Patet per exemplum. Egrotari per annum quod pertinet ad malum pene seu nature: est peius q̄ per mensem vel hebdomadam. Unde et naturaliter magis horretur: z si potest vitatur. Sic infirmitas anime que est peccatum: quanto magis durat tanto peius. Peius enim est permanere in peccato per mensem: q̄ per hebdomadā. Unde extra de consuetudi. c. vltimo. dicitur. Tanto sunt graviora peccata quāto diuturnius aiam infelicem detinent alligatam. Consuetudo enim peccandi z habituatio eius aggrauat peccatum. Item q: plus habet de ratione mali maluz culpe

¶ p tm̄ q̄nto diuīng . tanto grauīg .

q̄ pene: ideo semper preeligendum est malū pene quodcunq; q̄ nimium malum culpe. Unde Augu. xxxij.q.v. Ita ne.ait. Potest dz quis oia mala sustinere q̄ peccato cōsentire. Sic dixit et fecit Susanna. Melius est mihi absq; ope.s.malo incidere in manus vias q̄ derelinquere legē dei mei: Dan. xiij. Sed in bonis quāto diuturnio tāto melius: ideo magis eligendū. Et rō: qz quāto bonū ē diuturnius tāto securius possidet. Et quāto ds cum voluntate magis habituata et fixa i bono opat: tāto opus est pfectius. Et ideo dr Treñ.iij. Bonū est viro si portauerit iugū.s.obediētie: ab adolescētia sua. Cū igitur bona spūalia virtutum permaneant: nec auferri nec amitti possint ꝓtra volūtatem hñtis: vt dicit Ambro. de pe.dis.q. Sapiens. Bona aūt tēporalia auferri possint inuitis vel amitti saltē in morte: Unde Ambro. sup Luc. Non sunt hoīs bona que secū afferre nō pōt: ḡ magis eligenda spūalia q̄ tēporalia. Secūdo vnū bonū est maio altero: qz ipermixtū seu puro. Bonū enim qō est sine malo: est maius et magis eligēdum q̄ qō hz admixtionē mali: et gaudiū sine tristitia est magis gaudio: qō hz annexaz tristiciā. Cui rō est: qz bonū quāto delectabilio tāto melius et magis eligendū. Sed bonū quod est malo puro et ipmixto: est delectabilius. Cū ḡ bona spiritualia nō hēant admixtionē mali aut tristicie. Unde dr de sapientia va: venerūt mihi oia pariter cū illa: aut sapiēs. Sap. vij. nō hz amaritudinē conuersatio illi⁹ nec tediuz cōuictus ei⁹ sed gaudiū: Bona āt terrena siue diuitie siue voluptates: habeant multam tristiciā et anxietatē admixtā. Unde saluator eas spinis cōpat. Luc. viij. qa pūgūt et mentē lacerāt diuersis afflictōibus: Ideo spūalia bona sūt pelienda. Respectu tñ sui i casu.s.pſuppositā culpa cōmissa: melius ē bonū malo admixtū.s.bonum penitentie admixtū dolori et tristicie cōtritōis q̄ gaudere et magis eligendū. Melio ē.n. penitere q̄ gaudere. ps. Bonū mihi dñe q̄ humiliasti me.s.p cōpūctionē. Respectu ēt amici cum tristatur: melius est cōtristari q̄ gaudere qō ptinet ad cōseruationē amicitie. Flere cum flentibus: ait aplūs ad Ro. xij. Tertio vnū bonū est maius altero: qa cōis bonū. Bonū ēt quāto cōius tāto diuinius: fm phūz.i. perfectius: qō intelligitur ō illo bono cōi: quod fm se totū: et i eodē tēpore potest a multis participari. Sicut aspectus ludi i teatro: et doctrina in populo ꝓpinata. Huius rō ē: qz bonum simpliciter ē maius et magis eligendum q̄ bonuz alicui. Sed bonum simpliciter. i. ex se et ex sua nā est bonū cōe. Bonū aūt pticulare vel ꝓpriū ē bonum alicui⁹ isti vel illi. Aplūs ad Galathas. vj. Dū tēpus hēm⁹ operemur bonuz ad oēs. Et. vij. q.j. sciās: dr. Qz vtilitas cōis vtilitati vni⁹ ꝓponēda est. Et charitas nō ꝓpria cōis⁹: sz cōia ꝓprijs añpōit: inquit Augu. in regula. Illud āt bonū cōe: qō nō potest simul scōm se totū a pluribus participari i eodem tempore: sicut vnus equus vel vna vestis. Aut et si in eodem tempore: non tamen scōm se totum: sed secūdā partez potest participari sicut pecus: sic bonum proprium est maius et magis eligendum q̄ cōmune. Et ratio est: quia illud bonū quod habetur in omni tempore: est maius bonuz q̄ illud quod habetur aliquo tempore: et quod habetur fm se totuz q̄ fm partem: talia sūt temporalia. Sed spiritualia vt deus et virtutes scōm se tota possunt haberi in omni tempore deo operante ergo tē. Quarto vnum bonum est maius altero: quia sufficientius. Nam illud bonum quo habito nullo indigemus: est maius et magis eligendum eo quo habito adhuc alijs indigem⁹. Uerbi gratia. Justicia est maius bonuz q̄ fortitudo. Huius ratio est: quia habita fortitudine: ad huc iusticia indigemus scilicet ad recte conuiuendum. Sed habita iusticia non indigemus fortitudine. Nam si oīs homines essent fortes: adhuc indigerent iusticia: que reddit vnicuiq; quod suum est. Sed si omnes homines essent iusti: ad nihil esset vtilis fortituto: quod intelligendum ē de fortitudine secundum actum. Nam cum fortitudinis actus sit repellere nociua et aduersa sustinere: cum talia non semper occurrant: non semper est necessaria fortitudo secundum actum: sed bene indigemus fortitudine secundum habitum. Est ergo vnum bonum sufficientius altero: uel quia per se sufficiens sine alio: aliud non sufficiens sine alio: vt est inductum exemplum de fortitudine et iusticia. Uel quia tale bonum est finis: quod potest esse sine his que sūt ad finem: sed nō econuerso. Nam habitis que sunt ad finem non habetur finis. Sed habito fine: non indigemus his que sunt ad finem. Exemplum de medicina: et sanitate: et diuitijs: et beatitudine. Ul quia tale bonum est principium omnium quod potest esse sine bono quod non est principium omnium. Ex his sequitur. Deus et gloria eius. et gratia et virtutes alijs bonis mundi esse maiora: et ideo magis eligenda. Sufficientissimum bonum est deus: quia nullo indiget. Psalmista. Bonorum meorum indiges domine. Gratia dei sufficit ad salutem: non autem alia bona: secūdo Corinthio. xij. Sufficit tibi gratia mea. Et capitulo octauo. Omnem sufficientiam habentes abundetis in omne opus bonum. Quinto aliquod bonum est maius altero: quia eligibilius. Et ex parte eligibilis rei est aliquod bonum magis eligibile. Uel ratione maioris desiderij. quanto enim aliquod bonum magis communiter desideratur tanto est maius. Uel ratione maioris precij: quia quorum precia sunt maiora illa meliora.

p bona spūalia sint meriti q̄ tēporalia.

p bonū cōe et maior gratia

p̄ma dr̄ mltis modis ·.

Capitulum.II.

Precium enīz est quedam mensura rei appreciate. Uel ratione maioris dāni: nam illa sunt meliora quorum dāna seu amissiones eorūz sūt maiora: q; maiori bono maius damnū opponit. Et q; beatitudo est bonum qō omnes maxime desiderant: ſm Augu. de ciui. dei: ꝛ q; nō est digna pōderatio aie continentis. i. equale precium ad bona tēporalia: ꝛ idem de alīs virtutibus: ꝛ maximuz dānuz acquiritur ex īstis bonis mundanis male vsis: q; priuatio beatitudinis vere ſm illud Job xxj. ducunt in bonis dies suos ꝛ in puncto ad īferna descendūt: ideo eligenda ꝛ magis amanda sūt bona eterna ꝛ spiritualia alīs. hec Aristo. rhetorico ꝛ li. j. c. xv. Rainerius.

Diffiniēs Jsido. §. XI.

in. v. etymo. ius nāle sic ait. Jus nāle ē cōe oīuz nationū: eo q; vbiq; īstitutū nāe nō aliq; ꝓstitutōe habet: vt viri ꝛ femine cōiunctio: liberoꝝ successio: ꝛ puerorꝝ educatio: cōis oīum possessio. ꝛ oīum vna libertas: acquisitio eorꝝ q̄ celo terra marique capiunt: depositi rei vel cōmodate pecunie restitutio: violentie per vim repulsio. Nam hoc aut si quid simile est: non iniustū sed naturale equūq; habetur: in decretis: dis. j. Dicit ibi glo. q; ius nāle seu natura dicit mltis modis. Qñq; n. dr̄ natura vis īsita rebus ex similibus sibi procreans. Scōo dicit natura quidam stimulus seu instinctus ex sē sua libitate proueniens ad appetendū: ꝑcreandū: et huiusmodi. Tertio modo dicitur natura instinctus nature ex ratiōe ꝑueniens: q; etiam dicit nālis equitas. Dic āt in isto capitulo supponit pro instinctu rōis: ꝛ sic cōpetunt oīa exempla bu⁹. c. et finis etiam cum dicitur: eo q; ipsum ius ubiq; inhōies instinctu nature. i. inspiratione dei. Archi. post Lau. Deus enim dicit natura naturās: oīa alia natura naturata. Ponit autem Jsido. octo effectus iuris naturalis. Coniunctio maris ꝛ femine. Nota ſm Alexandrum q; hec coniunctio potest dupliciter cōsiderari. Uno modo in q̄ntuz est signum significans videlicet cōiūctionem xpi ꝛ ecclesie ꝛ anime ad deum: ꝛ sic non est de iur̄ naturali: sed diuino. Deus enī instituit sacramenta ecclesie inter que est matrimoniū. Alio modo in quantū est quedam res ipsa. s. cōmixtio: ꝛ sic ē de iure naturali. Sed si ius nāle dicatur instinctus sensualis: sic ipsa cōiunctio simpliciter ꝛ absolute est de iure naturali. Sed si dicatur instinctus rōis sic coniunctio maris ꝛ femine: nō quecūq;: ſz maritalis cum debitis circūstantijs est de iure naturali. Successio liberorum: al' susceptio ꝛ melius. glo. non intelligo ō successione que fit p hēditatē: cum illa non sit nālis: sed de successione que fit p charnis ꝓpaginē. Ul' ēt pōt itelligi de illa: p quaz liberi succedūt iure naturali parentib⁹: vt. ff. vñ li beri. l. ꝑma. ꝛ. l. scripto. Puerorꝝ educatio. glo. Parētes. n. debent thesaurizare filijs: nō filij parētibus ſm apostolū. xvj. q. j. ꝑdicator. Silr filiꝰ patrē egētē cogit alere. xcij. q. iij. Inter. Tenet autē pr̄ filios educare: nō solū q̄ ad corꝑ sed ēt ꝛ mlto magis q̄ ad aiaz p doctrinā ꝛ correctionē ad bonos mores hñdos de iure nāli: ꝛ sic itelligit illō apli. j. ad Thimo. v. Siquis suoꝝ ꝛ maxie domesticoꝝ curā nō hz: fidē negauit. i. fidelitatem naturalez: quia contra ius naturale facit. Cōmunis omnium possessio. Archidia. post Lau. i. res possesse. alias cum possessio sit nomen iuris communiter possideri non potest nec aliquid a pluribus insolidum: nec naturaliter nec ciuiliter: quod dic vt notatur extra de proba. licet. Et nota ſm Alexandrum: q; lex naturalis circa cōmunionem ꝛ proprietatem dictat aliquid triplíciter. Dictat enim aliquid quia debitum: aliquid quia bonum: aliquid quia equum. Quia debitum dictat quia in casu necessitatis sunt omnia cōmunia. In statu enim isto omnia sunt cōicanda. Et hoc modo in precepto est cōicatio. Et hoc est dictamen respectu rerum ad sustentationem personarum. Et in de sumitur illud Math. vij. Omnia que vultis vt faciant vobis homines ꝛc̄. Respectu vō ꝓsonarum q̄tum ad multiplicationem prolis: dictat q; vxor sit propria ꝛ ſm oē tēpus: iuxta illō: q̄ tibi non vis ꝛc̄. Scōo modo lex naturalis aliquid dictat circa cōiones ꝛ ꝓprietatem: q; bonum: ꝛ sic in statu nature institute dictabat oīa esse cōia. In statu vō nature corrupte: dictat q; bonum est aliqua esse propria: alioq̄n boni egerent ꝛ nō staret societas humana: quia mali omnia raperēt: ꝛ iō scōm diuersum statum dictat: q; bonum sit q; omnia sint communia: et q; aliqua sint propria. Dictat tertio aliquid lex naturalis circa communionem ꝛ proprietatem: quia equum: ꝛ sic secundum dictamen equitatis: dictat quedam esse appropriabilia: ꝛ si in nullius sint bonis: occupanti concedantur. Et in his sunt que celo: terra: mari capiuntur: vt captio auium ꝛ piscium. Oīum libertas. Dicit Archidiaconus post Alexandrum: q; est loqui de natura seu iure naturali dupliciter scilicet secundum statum ante peccatum: ꝛ post peccatum. Ante peccatum non fuit seruitus: sicut dicit Augustinus. Lex ergo naturalis dictat communem libertatem omnium secundum statum nature institute. Sed secundum statum nature corrupte dictat: q; est necessaria seruitus et dominium ad cohercendum malos: secundum Augustinum de ciuitate dei. Dictat enim ratio iustum esse: vt rationabiliter viuentes dominentur his qui carnaliter viuūt. Ac quisitio eorum que celo terra marique capiuntur: glosa. Hec enim ꝛ alia que in nullius bonis

p̄ lex nālis circa ꝓpemte dicunt aliquit trī.

p̄ iuris nālis effectus.

p̄ matrimoniū. ē de iure diuino et de iure nāli

succedunt: occupanti cōcedūt: vt īnſti. de re. diui. §. fere. Archidiacon⁹ dic̄: q̄ ⁊ q̄nq; modis dr̄ aliq̄d in nullius bonis eſſe. Nā: vt liber hō: mare ⁊ hui⁹ modi. Facto: vt qō ꝑ orelicto habetur. Cēſura populi: vt res ſacra: vniuerſitatis ꝓnia. Tpe: vt theſaurus. Caſu: vt cū iacet hereditas. Quod ergo i nullius bonis ē ſcz in re vel ſpe: q̄ dico ꝓpter hereditatē iacētem: que i ſpe eſt in bonis alicui⁹. Item q̄ i nulli⁹ bonis eſt: nō cenſura: ſed ꝓſtitutōne hominū: vt res ſacra occupāti ꝓcedttur ſi apta fuēit occupari: ſed nō vt occupet: qō dico ꝓpter liberū hoiez. Depoſite rei uel cōmodate pecunie reſtitutio. glo. Fallit hoc in caſu qui habet. xxij. q. ij. Ne quis. Et eſt cū furioſus infuria repetit gladiū ſuū depoſitum: tūc enī ñ debet reddi. Fallit i alio caſu. ſ. cū deponens rem ⁊ dñs rei ſimul petāt rē: potius enī debz reſtitui dño cum ſcīt. ff. depoſiti. l bona Uiolentie ꝓ vim repulſio: quod tñ intelligitur cū moderamine inculpate tutele: ⁊ nō aio vindicādi ſed ſe defendēdi hoc faciat ⁊ in ꝓtinēti: et tūc nō incurritur pēm nec excoicatio: quo ad pcutiētē clericū: nec irregularitas etiā ſi ſequatur mutilatio vel homicidiū: niſi deuſſz opam rei il licite: ut furādo uel fornicādo: ꝓpter quod iuaſ⁹: vt ſe defendat mutilat: uel etiam ſi aliter poterat euadere caſū: q̄uis daret opam rei licite. De hoc tñ. xxiij. q. i. in ſūma et i. iij. pte ti. xiij. de clericis.

¶ deffendē pt̄ q̄s · et ſi in ſua defēſione andar mutilatiōnē uel hōicidiū · pt̄ eā ſine p̄ō · et tñ p̄ō ·

Titulus decimusquartus delege moſaica. De lege diuina veteris ⁊ noui teſtamēti cōi ⁊ eius excellentia reſpectu aliaruz.

Oſt legē eternā

et naturalem agendū eſt de lege diuia: ō qua ait ꝓpheta. xviij. pñs. Lex dñi immaculata cōvtēs aias: teſtimoniū dñi fidele ſapiētiam pſtans paruulis. Lex dñi dicit quā dñs tradidit. ſ. euāgelica: quā ipe dñs incarnat⁹ inſtituit: ⁊ moſaica quā dñs tradidit ꝓpl'o iſrl' ꝑ moiſen: vt patet. Exodi. xx. Quāuis enī lex naturalis ſit vna tñ diuina eſt duplex. Et ratio huius eſt: quia lex naturalis dirigit hoiez ſm quedam p̄cepta cōmunia: in quib⁹ ꝓueniūt tā pfecti q̄ impfecti: et ideo ē vna oīm: ſed lex diuina dirigit hoiez i quibuſdaz particularib⁹ preceptis: ad que nō ſimiliter ſe habent perfecti et ipfecti: et ideo duplex ponitur. ſ. veteris ⁊ noui teſtamēti: que differunt nō i ſpecie ſed ſicut pfectum et impfectū: ſicut puer et virilis etatis. Unde apoſtolus ad Galathas. iij. cōparat ſtatū veteris legis puero exiſtēti ſub pedagogo: ⁊ legez nouam ſtatui viri. ſ. pfecti. Attenditur aūt iſta perfectio ⁊ imperfectio q̄tū ad tria. Primo ex parte finis vltimi: q: lex vetus ordinabat hoies ad bonū ſenſibile et terrenum. Lex noua ordinat ad bonum itelligibile ⁊ celeſte. Unde chriſtus in principio ſue pdicatōnis ſtatim inuitauit ad regnuz celeſte: dicens Math. iij. Penitētiam agite: appropinquat enī regnū celorū. Secundo ex pte officij: quia lex vetus cohibebat manū: noua aūt animum: quāuis enim in veteri lege ꝓhiberetur malus affectus: vt patet in nono ⁊ decimo precepto. non tamen puniebatur per legem talis tranſgreſſio. Tertio ex parte motiui: quia lex vetus inducebat ad obſeruantiam metu penarum quas taxaueāt. Lex āt noua hoc facit amore: qui infūditur in cordibus fidelium per gratiam chriſti. Dec Tho. prima ſecūde. q. xcj. articlo. v. Ad hoc etiam facit quod dicit Gratian⁹ in decretis. xxiij. q. iij. hec autem. §. Ex his omnibus. Dicit enim. In lege veteris teſtamenti cōporalis pena ſtatuta eſt: in lege vero euangelij omni peccanti per penitentiam venia promittitur. Unde illā a tempore incepit: dicens. Ego ſum dominus deus zelotes viſitans peccata patrum in filios vſq; in tertiam ⁊ q̄rtam generationes. Dec vero a lenitate manſuetudinis ⁊ miſericordie: ita inquiens. Beati pauperes ſpiritu. beati mites ⁊c̄. In illa dicebatur qui fecerit hoc vel illud moriatur: in iſta dicit: gaudium ſuper vno peccatore penitentiam agente. Et vt vniuerſaliter dicatur. In lege populus ille rudis ſez uili penarum timore cogebatur. vnde ⁊ legem in pedagogum accepit. in euangelio autem populuſ gratie liber ⁊ adultus filiali amore ⁊ hēditati certitudine ad cultum diuine ſeruitutis inuitatur. hec ibi. In predicto autem verſu p̄s. notant q̄tuor rationes q̄re fuit neceſſarium inſtitui legem diuinam: ſeu notant quattuor excellentie legis diuine ad humanas: ſm Tho. prima ſecūde. q. xcj. iij. articulo.

Eſt ꝓpter cohibitionem oīs crimis. ibi.
Lex domini immaculata.
Eſt pp directionē mētis. ibi Cōuertēs aias.
Eſt pp cētitudinē vitatis. ibi. Teſtimoniū dñi fidele.
Eſt ꝓpter ꝓſecutōez felicitatis. ibi. ſapi. pſ. par.

Prima igitur rō: q̄re fuit neceſſariū dari legē diuinam vltra nālem ⁊ humanam: eſt propter cohibitionem ⁊ excluſionem omnis criminis: vt. n. dicit Auguſtinus: de libero arbitrio. Lex humana non poteſt omnia mala que fiunt prohibere vel punire: quia dum auferret mala omnia: ſequeretur q̄ multa bona aufererētur: ⁊ impediretur utilitas boni communis: quod eſt neceſſarium ad conſeruationem humanam. Unde Auguſtinus. Tolle meretrices de ciuitatibus ⁊ imple bis omnia libidinibus: quia accederent homines ad nuptas virgines vel alias corruptellas. vnde ſcandala ſequerentur. Lex autem naturalis: vt in pluribus obſcurata erat: et multa peccata ignorabantur eſſe mala. Et ideo vt nullum

¶ lex duplex ē dn̄l. ſ. euāgelica et moſaica ·:

¶ lex duplex ſm ꝓpria ſm q̄ ſm nō nec ·:

¶ nr̄a legē grē · et legē ueterē dā nomibl' ·:

malum ip̄ohibitum ⁊ ip̄unitū remaneat: fuit ne ceſſarium dari legē diuinā: q̄ nullū p̄mittit pcz. Et ideo dicit. Lex dñi īmaculata. i. nullā p̄mittēs peccati turpitudinē. Secūda rō eſt pp̄ directōez mentis: de his etiā pōt hō legē ferre de q̄bus pōt iudicare. Judiciū āt hōis nō pōt eſſe de interiori b⁹ animi motib⁹ vel volūtatib⁹ q̄ latent: ſz ſolum de exterioribus qui apparēt: vt dicit Urban⁹ pa pa. De manifeſtis loq̄mur: ocultoruz eni cognitor ⁊ iudex eſt de⁹: diſ. xxxij. Erubeſcāt: ⁊ lex dicit cogitatōis penā nemo patiat: ō pe. di. j. Et tñ ad perfectionē virtutis requirit: q̄ in vtrīſq̄ actib⁹. ſ. iterioribus ⁊ exterioribus hō ſit rect⁹. Lex aūt hūana nō pōt ſufficienter cohibere ⁊ ordinare actus interiores mentis: ⁊ ꝓpt̄ hoc neceſſariū fuit q̄ ſuperueniret lex diuina: q̄ ꝓhibet act⁹ ēt interiores vitioz: vt illud exodi. xx. Non cōcupiſces rē ꝓximi tui. Et illud Mathe. vij. Qui viderit mulierem ad cōcupiſcēdū eā: iā mechatus ē i corde ſuo. Et ſō dic. ps. Cōuertēs aīas: q̄. ſ. exteriores ⁊ iteriōes actus dirigit. Tertia ratio eſt propter certitudinem veritatis. hō eni oz ſcire abſq̄ oī dubitatō ne q̄d debeat agē ⁊ q̄d vitare. Sed p legē nālē vel humanā nō pōt hoc ſcire: qō pz ex hoc: q̄ ō reb⁹ hūanis iō diuerſa iudicia dāt pp̄ icertitudinē humani iudicij: ⁊ p̄cipue de reb⁹ ꝓtingētib⁹ ⁊ pticularibus: ex quib⁹ diuerſe leges ⁊ ꝓtrarie ferūt. Ut g̃ hō abſq̄ dubitatiōe aliqua ſcire poſſet: q̄d ei agē dū: quid ei vitandū: neceſſariū fuit vt in actib⁹ p ꝓp̄ios dirigeret per legē diuinā: de qua cōſtat q̄ errare non pōt: ⁊ ideo ſubdit. Teſtimoniū dñi fidele. ſ. ꝓpter certitudinē vitatis ⁊ rectitudinis. Lex dicit teſtimoniuz q̄ in ea de⁹ teſtat. i. declarat q̄d debeat agere vel vitare: ⁊ q̄d inde expectare: penā. ſ. vel p̄miū ſm obſeruantiā vel trāſgreſſionē eius.

Quarta rō ē ꝓpter adeptionē felicitatis. per legē. n. hō dirigit actus ꝓp̄ios ad vltimū finez. ſi aūt hō ordinaret ad finē tm̄ nālē: q̄ nō excederet ꝓportōez facultatis nālis hōis: ſufficēt lex humana: ſed q̄ hō ordinat ad finē ſupnālē. i. ad finem eterne beatitudinis: q̄ excedit facultatē hūane vite: ⁊ iō fuit neccaria lex diuina: p quā hō ordinare tur ad finē eterne beatitudinis. Lex. n. diuina tradit ea que ſūt credenda fide: ⁊ ſacramenta quib⁹ hō iuſtificatur ⁊ ad beatitudinē ſupernā tendit. Nec āt nō hñt lege nāli vel humana. Et ideo ſubdit: ſapiaz p̄ſtans paruulis. i. hūilib⁹. Sapia ē notitia diuinoz: q̄ pfecte hēt i ſupna beatitudine nō i vita preſenti.

De cōditōib⁹ illius legis q̃tū ad latorē et receptorem. Capitulum ſcōm.

T Q̄ priorē tp̄re

eſt lex veteris teſtamēti: iō p̄ius de ea agat: de q̄ loquens ꝓpheta ait. p̄s. ex viij. Reuela oculos meos ⁊ cōſiderabo mirabilia de lege tua: vt ait Dieno. lex ſp̄ualis ē: ⁊ vt intelligatur reuelatiōe op⁹ ē. Et⁹ āt ē reuelare ſeu interp̄tari p̄maxime cui⁹ ē condere. Et q̄ dñs deus ꝓdidit ipſā legē: ad ipſū oz̄e recurrendū ē: vt nobis reuelet q̄d in ea intēdat. Judei q̄ īnīt̄ ꝓp̄io ſēſui: intelligentes eā carnaliter. ⁊ ſm ſupficiē: remanēt uacui i intellectu ei⁹: vo in multis ōliantes i expoſitiōe ei⁹: ēt q̄ ad moralia: vt p̄z Mathe. v. dictū ē antiq̄s: nō occides ⁊c. Et i hui⁹ figurā cū legē illā moiſes pp̄lo exponēt: pōebat velamen ſup faciē ſuam: ad innuēdū itellectū ei⁹ ipſis velatū ⁊ abſcōſū. Et vt dicit hilari⁹: itelligētia dictoz ex cāis ē aſſumēda dicēdi: q̄ nō ſmōi res: ſed rei ē ſmo ſubiect⁹: extra ō vb. ſig. Intelligētia. Et Greg. dic: q̄ ñ intētio vbis: ſz vba debēt deſeruire i intētōi. xxij. q. v. hūane. Erat g̃ ꝓphia: vt velamē obſcuritatis q̄ ō ē i ſupficie littere auferat: q̄ littera occidit: ait apl̄s. Et tūc cōſiderabit mirabilia ō ipa lege: q̄ oia i figurā ꝓtingebāt illis. j. cori. x. p̄cipue q̄ ad cerimōialia: ⁊ ſignificabāt myſteria x̄pi ⁊ eccl̄ie: q̄ mirabilia ſūt: fca āt reuelatōe ei⁹ legis p ſp̄ūmſactū loquētē: p expoſitores ei⁹ ꝓſiderare oz mirabilia ei⁹ quadrupliciter.

Quo ad latoris ſublimitatē.
Quo ad receptoris ꝓp̄rietatem.
Quo ad valoris quātitatem.
Quo ad tēporis cōgruitatem.

Qtū ad p̄mū. ſ. §. I.

de latore legis veris teſtamēti ꝓſiderato q̄s ōderit ⁊ quō mirabiliter ē data. Data. n. ē lex iſta a deo vo ⁊ bono: mediante miſterio angeloz: q̄ oñdit apl̄s ad gal. iij. dicēs. Lex ordinata p ag̃elos i manu mediatoris ordinata. i. ordinabiliter data: p ag̃elos. i. p moiſē ⁊ alios miſtros: q̄ ag̃eli dicūt Mal. ij. Labia ſacerdotis cuſtodiūt ſciaz ⁊c: q̄ angelus dñi exercituū ē: vel data p ag̃elos. i. miſterio angeloz. in q̄b⁹ ag̃elis erant vtiq̄ pat ⁊ fili⁹ ⁊ ſp̄ūſct⁹ ⁊ aliq̄n ſine vlla diſtictiōe p̄ſone per illos figurabāt in mau mediatoris ſubdit. i. i p̄ſate x̄pi q̄ eſt mediator dei ⁊ hōiuz: vt. ſ. illa lex ſtaz dū vellet: ⁊ ceſſaret cū ſibi placēt. Apparebat g̃ ag̃elus i forma hūana: vt credit: vel alia moiſi. Et loquens voce hūana in p̄ſona dei: ex pte dei dicebat. Ego ſū de⁹ zelotes ⁊c. ſ. repſētatiue: leges meas cuſtodite. Fuit āt hoc cōgruū: q̄ diuina: vt erat lux illa: deferēt hōibus mediantib⁹ ag̃elis ſm Dio. Ratō ſp̄alis h⁹ ꝓueniētie ē: q̄ videm⁹ in oib⁹ p̄tātibus ⁊ actib⁹ hunc ordinē fuari: q̄ ſuperiō: ⁊ artifex p ſe formā inducit: iferior āt māz ad formē ſuſceptōnem diſpōit: ſicut nauiſfactor p ſe nauē cōpagiat ſed per alios. ſ. p artifices ſubmiſtrātes diſponit ⁊ p̄parat māz: ſcidēdo ⁊ dolādo ligna ⁊ huiuſmōi ſic a ſimili: q̄ lex noua eſt pfecta: eo q̄ pducit ad

Γ legis ueris obſcuritatē oſtendit.

Γ legis ſanctę ueris teſtimōi ēdeq.

finem ſupnãlem eterne beatitudinis:iõ imediate data ẽ ꝑ xp̃m deũ hõiez factũ. Lex ãt vet⁹ ipfecta fuit:qꝛ nõ ꝓducit ſz diſponit ad pfectã ſalutẽ hũani gener⁹. Et iõ cõueniẽs fuit vt ꝑ angelos hõibus dareť. Tho. ꝑma fe.q.xcviij.iij.ar. Fuit ẽt data mirabiliť.q.j.appebat mons ſynai fũigãs ⁊ fulgoꝛãs. Et audiebanť tõitrua:⁊ hoc ad iducẽdũ illuz pplm ad reuerẽtiã legis ⁊ obſuantiã:⁊ inuendũ: qꝛ lex illa erat timoꝛis nõ amoꝛis.

ꝓlex dam ſũ ꝓpꝛia Judeoꝝ tm̃ xpi.

Ctũ ad ſcm.ſ. §.II.

de cõditõe ppli recipientis illã legez. Mirabile eſt ẽt cõſiderare q̃re illi ſolo pplo iudeoꝝ fuit data illa lex. Aſſignať ãt ad hoc triplex rõ.ſ. diſpoſitõis diſcretõis ⁊ ꝑmiſſiõis. Et ꝑmo fuit cõueniens dari illã legẽ pplo iudeoꝝ pon⁹ q̃ alij pplo rõe diſpoſitõis:qꝛ alijs pplis declinantib⁹ ad idolatriã: ſolus ille pplus iudeoꝝ remãſit in cultu vn⁹ dei. Et iõ alij ppli indigni erãt illa lege dei:qꝛ vt dicit Mathe.vij.nolite ſanctũ dare canibus ⁊c̃. Uñ ſic lux coꝛporalis non lucet niſi oculo diſpoſito: ita lux ſpũalis:vt lex:nõ dať niſi diſpoſito. Eſt ãt hõ diſpoſitus ad ipſã legẽ ꝑ volũtatẽ:ꝑ quã vult hõ ſub lege viuẽ ⁊ legi obediť. Uñ qꝛ ſol⁹ ppls iudeoꝝ ſe ꝑparabat ⁊ diſponebat ad receptionẽ legis:iõ ꝙgruũ fuit vt ſibi tradẽť illa lex. Et ſi arguať ꝓtra: qꝛ ẽt in alijs pplis gentiliũ erãt aliq̃ pſone digne: vt Job ⁊ alij. Rñdeť qꝛ lex nõ dať pſonis pticularib⁹ ſed pplis. Quãuis ḡ aliq̃ pſone in alijs natõibus bone eſſent:nõ tñ ppls niſi ppls iudeoꝝ:⁊ iõ ꝙgruit ei dari. Tñ qꝛ iſta rõ nõ eſt ſufficiẽs cũ populus iudeoꝝ declinaueꝛit ad idolatriã p⁹ data legẽ q̃ grauť fuit. Ideo inducẽda ẽ ſa rõ:q̃ eſt rõ diſcretõis:vt.ſ.ppls iudeoꝝ tãq̃ a deo electꝰ:⁊ tãq̃ dign⁹ ab alijs pplis diſtinguẽť ꝑ lege veterẽ ſibi data a deo:cõgruũ ẽt erat vt ppls ille de q̃ xps naſci elegerat ꝓceris quadã ſãctificatõe pollẽt: qõ fiebat ꝑ cerimonias legis. Tertia rõ ẽ ꝓpť ꝓmiſſionẽ. Que ãt ꝑmiſſio facta ẽ:oñdit aplus ad galť.iij.dicens:habrae dicte ſũt repꝛomiſſiones et ſemini ei⁹:nõ dicit ex ſemib⁹ q̃ſi multis:ſz i vno.ſ. ſemini tuo q̃ ẽ xp̃s. Iſta aũt ꝑmiſſio.ſ.q̃ ex ſemie habrae xp̃s naſceret:nõ fuit ex meritis habrae:ſz ex gratuita electõe ⁊ vocatiõe dei.ſi ãt vlteri⁹ q̃ratur.q̃re de⁹ magis eligit pplm iudeoꝝ q̃ aliũ ex q̃ naſceť. Nõ pót rõ aſſignari ſufficiẽs:niſi ſuũ bene placitũ. Eſt ãt cõueniẽs rñſio ad huiuſmõi ⁊ ſil'es qões. Illud dictũ Aug.ſup Joannẽ. Nemo venit. ſ.ad deũ niſi tract⁹.quẽ ãt trahat ⁊ quẽ ñ trahat Cũ iſtũ trahat ⁊ illũ nõ trahat:noli iudicaꝛe ſi nõ vis errare. Si nõ traheꝛis ora vt trahaꝛis. Tho.ꝑma fe.q.xcviij.arti.iij. Cõtinebat aũt illa lex triplex gen⁹ ꝑceptoꝝ.ſ.moꝛaliũ: cerimonialiũ:iudicialiũ. Et moꝛalia q̃dẽ ſũt de dictamine rõis nãl: vt decalogus ⁊ alia moꝛalia q̃ iducũť ad ipſũ. Et ad obſeruantiã illoꝝ obligabanť:nõ ſolũ iudei ſz oẽs natões ⁊ ſẽp obligabũť:qꝛ dictat ea rõ nãlis. Tñ vt dicit Alexãder i tertia parte ſũme. Moꝛalia ꝑcepta ꝓut ſũt de iure nãli:dictãt i genẽ bonũ faciendũ ⁊ malũ vitãdũ. Sz ꝓut moꝛalia ſũt ꝺ iure legis iudaice:dictãt hoc i ſpãli ⁊ determinate: vt pz:i decalogo. Honoꝛa ꝓtem ⁊ matrẽ:nõ occides ⁊ huiuſmõi:ꝓut ãt moꝛalia ſũt de lege cuãgelica:dictãt ipſa iplẽda nõ timoꝛe pene vt lex vet⁹: ſed intuitu amoꝛis diuini:data ſũt aũt illa moꝛalia q̃ ſũt de actib⁹ vtutũ i ſe vt p illa hõies efficẽť boni ⁊ amici dei. Cerimonialia ãt ſũt inſtituta ad ordinandũ hoies ad deũ circa cultũ diuinũ:ñ ſolum.n.hõies ordinanť ad deũ p actus interioꝛes: vt credẽ:ſpare: ⁊ amare:ſz ẽt ꝑ exterioꝛes q̃b⁹ hõ ꝓfiteť diuinã ſuitutẽ. Et circa cultũ exterioꝛem cẽmõialia ꝑcepta obligãtia ſolũ illũ ppłz erãt iudeoꝝ i illo tꝑe. Judicialia ſũt inſtituta ad ordinãdũ hoies ad inuicẽ ad pacifice ꝙuiuendũ ꝑ modũ ſtatutoꝝ:vt faciat alteri alter q̃d iuſtũ ẽ. Et ſolos iudeos obligabat. Uñ apls ad ro.vij.cũ diꝛiſſet. Lex quidẽ ſãcta q̃ſi ſubdẽs iſta tria genera ꝑceptoꝝ ſubdit:⁊ mandatũ iuſtũ ſãcũ ⁊ bonũ: vt iuſtũ referať ad iudicialia ſẽtz ad cerimonialia: qꝛ ſãctũ dicit deo dicatũ: bonũ ad moꝛalia.i.hõeſtũ. Tho. Mirabile ẽ ḡ ꝓſiderare cũ quãto ordie ⁊ ſapia fuit data illa lex.

ꝓlex dc ꝓfitbo ma.

Tertio de ualoꝛe §.III.

ſeu vtilitate legis:mizabile ẽ cõſiderare. Ubi ꝓmo ſciendũ q̃ ⁊ ſi illa lex nõ fuit pfecte bona ſic lex euangelica:qꝛ nõ continebat gratiaz ⁊ ipſa lex euãgelica perducat ad gloꝛiam q̃d lex moſaica nõ faciebat:ꝓpter q̃d dicit apoſtolus de ea ad hebꝛe. vij. Nihil ad perfectũ adduxit lex:tamẽ fuit bõa illa lex non mala:vt quidam falſo dicebãt. Cõtra q̃s dicit apoſtolus ad ro.vij.lex q̃dẽ ſãcta.bonuz enim dicitur aliquid dupliciter.ſ.pfectum ⁊ impfectum. Perfectum eſt q̃d eſt per ſe ſufficiens ad iducendum ⁊ conſequendum finem. Imperfectuz autẽ q̃d non eſt per ſe ad hoc ſufficiens:ſed diſponit ⁊ operatur ad hoc.ſicut medicina perfecta eſt que inducit ſanitatem:bona autem ſed imperfecta que diſponit ⁊ opeꝛatur ad ſanitatem:ſed non perficit. Sic lex vetus:quia prohibebat peccata per penas diſponebat ad gratiam ⁊ ſalutem:licet eam non conferret ſicut lex euangelica.que ideo perfecta dicitur. Tho.in prima ſecunde.q.xcviij. articulo primo. Utrum autem ipſa lex iuſtificaret ⁊ quomodo: pro huiuſmodi declaratione ſciendum ſecundum Tho.prima ſecunde.q.c.arti.xj.q̃ iuſtificatio.poteſt ſumi quadrupliciter. Uno modo ⁊ hoc ꝓprie pro creatione iuſticie: ꝓout iuſticia eſt virtus generalis importans rectitudinem quandam mentis: ⁊ tunc cum hec ſit

ꝓlex nem̃ ſe ꝺnebat tm̃ gẽng ꝑceptoꝝ.

ꝓlex ꝺc ꝓfitbo ma.

ꝓiuſtiſſimo. q̃ dr̃ ſumꝫ

duplex. s. infusa p̄ dei grāz: et acquisita p̄ humanū exercitium. Loquēdo de infusa que ē vera iustitia fm̄ quam quis est iustus apud deū: fm̄ illud ad ro. iij. Si abraham⁹ iustificatus ē ex opibus legis: habet gloriā sed nō apud deū: sic isto mō p̄cepta legis nec etiam⁹ moralia iustificabant quia causare nō poterant iustitiā infusam: q̄ est solū p̄ grām dei Sed loquēdo de iustitia acquisita: sic obseruatio illoꝝ p̄ceptorum iustificabat: quia cū moralia sit de actibus iustitie et ex actibus frequētatis generē tur habitus ꝙut acquiscite: sic ex actibus tempe rantie generāt habitus tēpantie. Ideo et illa p̄cep ta obseruata iustificabāt causādo iustitie habitū acquisitū q̄ tm̄ nō est suffitiens ad salutē. Se cūdo mō iustificatio sumit̄ p̄ dispositōne ad iusti tiā: et sic illa p̄cepta legis iustificabant: quia dispo nebāt obseruātes ad grām xp̄i iustificantē. Per ob seruātiam⁹ enī illorū retrahebantur ab ydolatria et alijs vicijs: vnde magis erāt dispositi ad grām: q̄ aūt dns dicebat leui. xviij. Custodīte leges meas atq; iustitias. q̄ faciens homo viuet in eis: nō intel ligitur de vita gracie q̄ iustificat: sed de vita corpo ris in qua ꝓseruabat qz implēdo legē non incurre bat penas legis: quaꝝ alique erāt pene mortis. Tertio sumitur iustificatō p̄ significatione iusti tie. Sicut vrina dicitur sana qz designat sanitatē. Et isto mō oīa legalia illa et p̄cipue ceremonialia iustificabant: qz figurabant grāz et sacramēta nīa noui testamēti: que uere iustificant: vnde et aug⁹. dicit. q̄ vita illius pp̄li ꝓphecia erat xp̄i et populi christiani. Et ap̄lus p̄mo ad corinth. x. Oīa in fi gurā ꝓtingebant illis: facta sūt autez ꝓpter nos. Unde apostolus ad gal. ij. Si data esset lex q̄ pos set iustificare: xp̄us gratis mortu⁹ ē. i. sine causa. Quarto mō sūit̄ iustificatō p̄ executiōe iusticie: et sic oīa legalia iustificabāt: aliter tm̄ et aliter. Nā ceremonialia cōtinebāt quidez in se iustitiaz: sz in generali: put. s. illa exhibebant i cultū dei. in spāli vo nō ꝓtinebāt fm̄ se iustitiā: nisi ex sola determi natione legis diuine. Et ideo de hmōi p̄ceptis dici tur cōiter q̄ nō iustificabant: nisi ex deuotione et obediētia faciētiū. Moralia vo et iudicialia p̄cep ta ꝓtinebāt quidē fm̄ se iustum: vel i generali uel in speciali: sed moralia ꝓtinebāt id qō est iustum iustitia generali: que ē oīs virtus. Sed iuditialia id quod ē iustū iustitia spāli q̄ ꝓsistit circa ꝓtract⁹ humane vite: q̄ sunt iter hoīes ad inuicē. Et sic p̄ executōe iusticie sumit̄ iustificatio: cū ait ap̄lus ad Ro. ij. nō auditores legis ad factores iustificabūt.

Pro maiori declaratōe dctoꝝ. b. Tho. prima scōe. q. ciij. q̄ illa cerimonialia erāt q̄dā remedia adhibita ex ordinatōe legis: ad tollendas quasdā immūditias ex statuto legi inductas: corporales q̄ tollebāt idoneitatē ad cultuz diuinū: q̄si q̄dā irre gularitates: sic dicebat immūdus leprosus: vel q̄ tan gebāt morticiniuz et huiusmodi. Et hoc ē qō ait ap̄lus ad hebr. ix. q̄ cinis vitule aspsus iq̄natos sāti ficauit ad emūdatōez carnis. Sz immūditiā mentis .i. culpā nō tollebat: qz expiatio a pcīs uō potuit fieri nisi p̄ xp̄m q̄ tollit pcā mūdi: et qz misteriuz passiōis xp̄i nōdū erat p̄ actū realiter: ille veteris legis cerimonie nō poterāt realiter in se ꝓtiere vir tutē ꝓfluētē a xp̄o icarnato passo. Sic ꝓtinēt sac̄ menta noue legis: et iō non poterāt iustificare et a pcīs mūdare. Potat tm̄ mēs illoꝝ pūz i veteri le ge ꝓūgi xp̄o icarnato et passo. Et ita ex illa fiō iu stificabāt: cui⁹ fidei ꝓtestatō q̄dā erat ipsa cerimo niaꝝ obſuatio: i q̄ntū erat figura xp̄i. Et q̄ ēt ex piarēt illa cerimonialia ab immūditys corporalib⁹: erant i figurā expiatōis pcōꝝ fiēde p̄ xp̄m. Et sciendū fm̄ Tho. p̄ma scōe. q. xciij. q̄ oīa p̄cepta legis per illa tria genera cōprehendunt. Unde dī de utero. vj. hec sūt p̄cepta et cerimonie atq; iu dicia: que mandauit dns de⁹ nobis. Si q̄ g̃ alia in scriptura vocabula ponunt: sub illis cōtinentur. Naz iustificationes de quibus fit mentio frequēs in psalmis: possunt dici omnia p̄cepta legis: in quātū sunt quedaz executiones legalis iusticie: vel etiam ipse pene vel p̄mia que ponuntur in lege transgressoribus et obseruatoribus possunt dici iustificationes: fm̄ q̄ deus aliquos iuste punit vel p̄miat: testimonia aūt de quibus dicitur i ps. et dutero. vj. Custodi p̄cepta et testimonia: possūt dici vno modo ea que pertinent ad penā vel pre mium in lege: in quantum sunt ꝓtestationes di uine insticie. Uel alio modo dicuntur testimonia que ostendunt auctoritatē dei p̄cipientis: vt illud exo. xx. Audi isrl̄ dns deus tuus vnus ē. Et illud gen. j. In principio creauit deus celum ⁊c. Inter p̄ceptum aūt et mandatum est hec differentia. Quia preceptuz est de his que sunt de necessitate salutis seruanda: vt decalogus. Mandatum vo qō non est necessariuz ad salutem: sed q̄d perfec tius: vel p̄ceptum potest dici quod deus iussit p seipsum. Mandatum qō per alios mandauit: vt per moisen et aaron.

p̄ Inter ꝓceptū et mādatū ē diffīa.

Ad tū ad quartū. s. §. IIII

qūo cōgruo tēpore data sit illa lex: cōsiderare mi rabile ē. Fuit enī data lex mosaica. Inter legez na ture et legem gratie. Et conueniens fuit rōe ista. Quelibz lex ꝓponit̄ duob⁹ generib⁹ hominū. s. bo nis et malis. Alijs tm̄ et alijs rōib⁹. Qō sic p̄z. Im ponit̄. n. lex malis. s. duris et supbis: ī remediū cō tra ingrātiā: et in flagellū ꝓtra supbiā. Per legē. n. mali. s. supbi et duri ꝓuincunt̄ et domant̄: et quia hoies illo tēpore erant tales: ideo conueniens fuit vt tempore moisi lex vetus daretur ad conuincen dum eorum superbiam. Superbiebat enim ho mo de duobus: scilicet de scientia et potentia.

p̄ Sep̄dam fuit in tpore ōgruo.

Titulus quartusdecimus.

Primo de scia ꝙsi rō nālis ei possit sufficere ad salutē. Et iō vt de hoc eiꝰ supbia cōuincēt pmissus est hō sue regimī rōis absqꝫ admiculo legis scripte. Et ex hoc expiñto potuit hō discē qꝫ patiebat defectū rōis: qꝫ homes vsqꝫ ad idolatriā ⁊ turpissia vicia plapsi sūt. Et iō pꝰ tēpus legis nature fuit necessariū dari legē scriptā. s. mosaicā: qꝫ per legē cognitio pcī fm aplm. Scō supbiebat hō tpre legis nāe de potētia: qꝫ ex arrogātia ⁊ supbia dicebat: deest q̄ iubeat: nō deest q̄ ipleat. Jō postꝙ instructus ēp legē scriptā cōuicta ē eiꝰ supbia de infirmitate ⁊ ipotētia: dū iplere ñ poterāt qō p legē cogīscebāt: ⁊ iō sic aplꝰ cōcludit ad ro. viij. qō ipossibile erat legi i q̄ infirmabat p carnē: misit deꝰ filiū suū vt iustificatio legi ipleret in nobis. Scō lex vetꝰ data est bonis i auxiliū ⁊ insignū: ⁊ i auxiliū quidē ignorātie ⁊ ipotētie. Qō q̄dez tē necessariū fuit: qñ lex nālis obscurari incipiebat ꝓpr exuberātiā pcōrꝫ. Oportebat āt dare auxiliū q̄dā ordie: vt. s. p ipfectū ad pfectū manuduceret. Et ideo oportuit inter legē natū ⁊ legē gre dari legē scripta. Scō lex illa fuit data bonis i signū seu i figurā legi gre. Oia. n. illa cerimōialia figurabāt misteria xpi ⁊ eccle ⁊ sacramēta que mirabilia sūt. b. Tho. pma fe. q. xcviij. arti. vj. Et qꝫ aduenīēte vitate oz cessare figura. Et figure debēt cedē figurato. Jō cū tradita fuerit illa lex vt obligaret populū illū q̄ ad cerimonialia ⁊ iudicialia: vsqꝫ ad cōsumationē seu ipletōez figurarꝝ de xpo q̄ iplete sūt i morte eiꝰ: p quā cōsecuta ē salus hōiuꝫ. Un dicit circa nonā. Cōsumatū ē: ⁊ in signū hꝰ veluz tēpli qō tegebat interiora scissū est medīū: ad innuendū qꝫ velamīa figurarꝝ deficiebāt. Jō mortua sunt illa legalia: ⁊ nūc ēt mortifera. Et sciendū qꝫ cū q̄rit q̄ tpre cessauerūt legalia: qꝫ nō potuerūt p̄uari sine mortali pcō. Circa hoc Augu. distinguit tria tēpora. Primū añ passionē xpi i q̄ legalia ñ erant mortua neque mortifera. Sed salutifera et currebāt simul cū euāgelio. Scōm tēpus fuit medium inter passionē xpi ⁊ diuulgatōez euāgelij: i q̄ tpre legalia erāt mortua: qꝫ nullā virtutē habebant neqꝫ obseruari tenebant: nō tn erāt mortifera: qꝫ illi q̄ ex iudeis erāt p̄uersi ad fidē: poterant licite ea fuare: dūmō nō ponerēt spē salutis i eis: putātes. s. corꝫ obfuātiā nccariā: ꝙsi sine legalibꝰ fides xpi nō sufficēt ad salutē vel posset iustificaī. Et iō Paulus circūcidit thimotheū: vt hēt actum. xvj. natuꝫ ex iudea mre ad tollendū scādala aliquorꝝ iudeorꝝ cōuersorꝝ zelantiū p obfuatiōe legaliū: ñ autē tituꝫ q̄ erat natus ex gentilibꝰ. Nō enī gentiles p̄uersi poterāt fuare legalia sic p̄uersi iudei. Jō aūt voluit spūssctus: qꝫ nō statī ihiberet cōuersis ex iudaismo ad fidē xpi obfuantia legaliū: sicut ihibitꝰ fuit cōuersis ex gētilibꝰ ritꝰ gentiliū: vt ostēderet oīa in vtilꝫ. Nā gētilitatis ritꝰ ipudiabat tanꝙ sēp illicitus: ⁊ a deo sēp ꝓhibitꝰ. Ritꝰ āt legis cessabat tāꝙ ipletus p xpi passiōez: vtpote a deo in figurā xpi istitutꝰ. Tertiū tēpus ē post euangeliū diuulgatū: i q̄ legalia nō solū sunt mortua virtutez nullam hñtia. Sed ēt mortifera ita qꝫ pcm mortale ē illa fuare. Et rō huiꝰ ē fm Tho. prima secūde. q. ciij. arti. iiij. Quia oēs cerimonie sūt quedā ꝓtestatōes fidei i qua cōsistit interior cultus dei. Potest autē homo fidē interiorem protestari factis: sicut ⁊ verbis ⁊ i vtrꝫq; protestatione si aliq̄d hō falsū ꝓtestat: peccat mortalit. Quālis āt sit eadē fides quā hēmus de christo: ⁊ quā habuerūt patres veteris testamenti: tamē quia ipi p̄cesserūt nos seq̄mur: eadē fides diuersis verbis significatur ab eis ⁊ a nobis. Nam ab eis dicebat. Ecce virgo concipiet ⁊ pariet. Et nos dicimus. Uirgo concepit: virgo peperit. Idem rep̄sentando per verba p̄teriti tēporis quod illi p verba futuri tēporis. Similiter cerimonie veteris testamenti figurabant christum nasciturum passuruz: ⁊ huiusmodi. Sacramenta autem noui testamenti signant ipm ⁊ natum ⁊ passum. Sicut ergo peccaret mortaliter qui nunc suam fidem ꝓtestando doceret christum nasciturum: passurum: ⁊ huiusmodi: quod antiq̄ pie ⁊ veraciꝰ dicebāt: ita nunc peccaret ⁊ mortaliter: si q̄s cerimonias legis seruaret: quas illi antiqui pie ⁊ fideliter obseruabant. Qō autez dī Baruch. iij. Hic est liber mandatorum: ⁊ lex que est i eternum: itelligitur lex eterna illa quantum ad moralia simpliciter et absolute. quantū vero ad cerimonialia est eterna scōm figuratum non figuram. Sciendum qꝫ Dicto. ⁊ Aug. i hac mā fuerūt cōtrarie opionis. Dieronymus enī distiguēs tm̄ duo tēpora circa illa legalia: dicebat qꝫ ante passionē xpi i quo legalia erant mortua sed non mortifera. Aliud post passionē i quo erant ⁊ mortua ⁊ mortifera: ita qꝫ non poterant fuari sine mortali pcō. Et sic dicebat: qꝫ post passionez nunquā apostoli seruaucīt legalia fm veritatem: sed solum quadam pia simulatione ne. s. scandalizarent iudeos ⁊ eorum conuersionem impedirent que simulatio intelligenda est fm Tho. non qꝫ illos actus non facerent scōz rei veritatez: sed qꝫ non faciebant tanꝙ legem obseruantes. Sicut si q̄s abscideret pelliculam mēbri virilꝰ ꝓpter sanitatem: non causa circūcisionis faciende sed indecens vī dicere scōm Tho. qꝫ apostoli ea occultarent ꝓpter scandalum: que pertinent ad veritatem vite. ⁊ doctrine: ⁊ qꝫ vterentur simulatione i pertinentibus ad salutem fideliuz. Dicē ēt Dieronymus: qꝫ Petrus simulatorie subtrahebat se a gentibꝰ conuersis: cum esset antiochie: vt habetur ad Gal. scō: vt vitaret scandalum iudeorum quorum apostolus erat. Unde i hoc nō peccauit Petrꝰ ⁊ Paulus simulatorie eū reprehēdit

Patres veteres non legalia. sed tria tpa.

p plan possūt a subdīs reprehendi et accusari. q̄ per ista reprehensa panū.

Capitulū. III.

vt vitaret scandalum gentiliū q̄z erat aplus. Sz Augu. hoc iprobat: q; Paulus in canonica scriptura. s. ad gal. ij. i qua nephas est credere aliquid falsū: dicit q petrus reprehensibilis erat. Unde verum est fm tho. p̄ Augu. q petr' peccauit: t paulus non simulatorie sz ve reprehēdit: nō ät peccauit petrus in hoc q ad tēpus legalia obſuauit: q; sciebat sibi licere tanq̄ ex iudeis cōuersa. Sed in hoc peccabat: q i obſuatōe legaliū nimiā diligentiam adhibebat ne scandalizaret iudeos: ita q ex hoc sequebat scandalū iudeoz. Magis tenetur Aug. in hac mā. Ad hoc ēt facit q̄ dicit Hianus ij. q. vij. Testes. §. fi. Paulus petrū reprehendit qui ēat p̄nceps aploz. Uñ dat intelligi: q subditi p̄nt reprehēdere suos plātos: si reprehēsibiles sūt: sed hoc facile refellit si vñ sit reprehēsus attēdat. Petrus cogebat gentes iudaizare. s. facto suo t a vita te euangelū recedere. cum iudeis gregē faciēs t actib' gētiliū se subtrahens latenter. Par ät est i se a fide exhorbitare: t alios a fide deūcē exēplo vl v̄bo. Nō g̃ ex hoc oñdit q plati possint a subditis accusari: nisi cū exorbitauerint a fide vel alios exorbitare fecerit. Ad hoc ēt fac dis. ix. Si ad sacras tñ in illa nimia ꝓdescensione petri circa legalia ñ dicit peccasse mortalit sz venialiter fm Thomaz.

De p̄ceptis moralibus ipsius legis in cōi et superadditis. Capitulum tertium.

E moralibus

preceptis veteris legis: de modo implēdi ea: vtz cadat sub p̄cepto: et de triplici eoz differentia sub q̄ cōprehendūt act' oiuz virtutū: t si iplē ea i charitate ē i p̄cepto: t si sūt dispensabilia: t q; ista sūt difficilia ad cognoscendū: iō cū ps. oradū ē. Da mihi intellectū t scrutabor legē tuā: t custodiā illā i toto corde meo: ñ sufficit q ō us dederit nobis legez nāe t scripture. s. mosaice: fm illud eccī. xvij. Addidit illis disciplinā t legez vite hēditauit eos: nisi det intellectū ei'. Lex dicit a legēdo: q; sepe dz legi'. Sz legē t nō intelligere ē negligere. Human' ät itellect' de facili errat: sicut pz in doctoribus iudeoz antiquis t nouis male intelligentibus legē: non solum quo ad cerimonialia: sed quo ad moralia: vt patet Mathe. v. t vj. c. Q portet g̃ q deus det intellectum ad ipsam intelligendum: quo ad cerimonialia fm spiritualem intellectum fm quem adhuc debet obſuari: puta: q non comedantur carnes porcine. i. q nō habeantur mores lasciui. Quātū ad moralia dz sēsū līalē vez: t ō ipsis moralib' tria vidēda sūt. Primo vt modalitas faciēdi ea cognoscat. ibi. da mihi intellectum.

Secūdo vt varietas iubendi ea perquirat. ibi. et scrutabor legez tuā.

Tertio vt charitas implēdi ea adhibeatur. ibi. et custodiā illam.

Precepta mora §. I.

p moralia p̄cepta sūt de actib' vtutū

lia sūt de actib' vtutū: sz act' hūan' nō pōt cē virtuosus nisi fiat cum debito mō. Mod' ät virtutis dz phūz in. ij. ethy. ꝓsistit in trib'. Primū est vt opet scies t hoc iudicat tā a lege diuina q̄ hūana. Qó. n. ds facit oīno nesciēs se illō facē: nō mētur premium et in malis non meretur penam si est ignorantia iuincibilis: alis sec'. debet g̃ quis sezuare p̄cepta sciēs illa esse p̄cepta. Scōm q pertinet ad modū vtutis ē vt opet volēs vl eligēs. i. q̄ iportat duplex mot' iterior. s. volūtat t itētōis. Et ista duo quanuis non diiudicz lex hūana. Eo q legislator ipsi'. s. legis hūane ē hō: q̄ nō hz iudicare de interioribus actib' q̄s nō videt. sz de exterioribus'. Lex tñ diuina diiudicat: q; de' q̄ ē h' legislator: iudicat ēt de iterioribus actib' q̄s videt. Lex eni humana non punit volentem occidere: sz lex diuina punit. Unde dī Mathe. v. qui irascit fīi suo re' erit iudicio: t similiter in bonis operibus malam intentionē: iuxta illud. Ne faciatis iusticiam vestrā coram hoīb' vt videamī ab eis: Mathe. vj. Tertium quod pertinet ad modum vtutis est vt firmiter t imobiliter operetur. s. i ꝓposito. Et ista firmitas pertinet ad habitū: vt. s. aliquis ex habitu radicato opet: t istud non diiudicatur nec a lege humana nec diuina. s. vt puniatur ex defectu huius. Sed si debet homo mereri in obseruando aliquod preceptuz: oportet q t istud obſuet. i. q actus eius procedat ex habitu virtutis infuso: nō tñ transgressor est precepti: vñ mereat penam a deo non habendo habituz virtutis: cuius actum operat. Honorans. n. parentes q̄ ptinet ad preceptuz. Quartum est act' pietatis: quāuis nō habeat habitū illius virtut. s. pietatis: q̄ semper ē cū ē i aliquo mortali peccato: vtiq; non meretur ex hoc p̄mū a deo: non tñ peccat mortaliter in hoc. Et sic quantum ad illud modus virtutis non cadit sub precepto legis. Intentio eni legislatoris est de duobus. Unum ē id ad q̄ intendit p̄cepta legis inducē: t hoc ē virtus. Aliud ē id de q̄ intendit p̄ceptum ferre: hoc est q̄ ducit t disponit ad virtutem. s. actus virtutis. Non enim est idem finis precepti: t id de q̄ preceptū dat. Sic t in alijs rebus non est idem finis t illud q̄ ē ad finem. Ergo intelligere debemus circa legem q oportet implere precepta eius scienter cognoscēdo ea: libenter non ex tristicia vel coacte faciendo recta intentiōe non sinistra implendo: firmiter hñdo habitum virtutis: vt mereamur hec. b. Tho. prima secūde q. c. arti. ix.

p virtus modo in ebo q̄ stat.

Titulus quartusdecimus.

De uarietate mo §.II

ralium quibus iubent in lege actus oiuz vtutũ p quirendi: ait. ps. scrutabor legẽ tuaz. Morale: dr a more. Mores ppie dicunt act' hũani q̃ pueniunt rõi. Et hi sũt bõi act'. Act' ãt hũani q̃ discordãt a rõe nõ mores sz mali mores dici debẽt. Moralia g̃ pcepta sũt de his q̃ pertinẽt ad bonos mores: q̃. s. pueniũt rõi. Oẽ ãt iudiciũ rõis hũane: cũ a nãli rõe aliq̃liter deriuet: necesse ẽ q̃ oia precepta ptineãt ad legẽ nãe. Diuersimode tn̄. Et pñt sic dici: q̃ moraliũ legũ q̃dã sũt vt fundamẽta: q̃daz vt superedificamẽta: q̃dã additamẽta vite virtualis. Un̄ 7 .b. Tho. pma secũde. q. c. artic. xj. dr: q̃ moraliũ triplex ẽ gradus. q̃dam. n. sũt cõissima 7 adeo manifesta: q̃ editõe nõ idiget: sic mãdata de dilectõe dei 7 ꝓximi 7 huiusmõi: q̃ sũt q̃si fines ꝑceptoz. Finis ãt in opabilib' ẽ pncipiũ opandi. i. in ītẽtione. Et iõ hec ꝑcepta cõissia dicũt fũdamẽta qõ ẽ pmũ i edificio: 7 i his null' põt errare fm iudiciũ rõis. Preceptuz ẽt de fide hñda ꝑsuppõit ad decalogũ. Sic 7 ꝑceptũ dilectõis. Sic. n. pma ꝑcepta legis nãe cõia sũt p se nota hñti rõez nãlez 7 promulgatõe nõ idiget: vt q̃ nemi ẽ fienda iuria: 7 q̃ bonũ ẽ faciẽdũ. Ita 7 credẽ in deũ ẽ p se notũ ei qui hz fidẽ: 7 nõ idiget alia promulgatõe: nisi ifusiõe fidei. Quedã vo ex moralibus ꝑceptis sũt magis determinata q̃z rõez stati q̃libet populãis põt de facili vidẽ. Et q: i pauciorib' h' cõtingit hũanuz iudiciũ puerti: iõ ista editõe idiget. Et hec sũt precepta decalogi data seu ꝓposita a deo p seipsum pplo. quedã vo sũt q̃rũ rõ nõ ẽ adeo manifesta p se: sz solũ sapiẽtib'. Et ista sũt ꝑcepta moralia supaddita decalogo: tradita a deo pplo p moisen 7 aaron. Sz q: ea q̃ sũt mãifesta sũt pncipia cognoscẽdi rõez eoz̃ que nõ sũt ita mãifesta. Ideo ista moralia supaddita decalogo: reducunt ad decalogũ p modũ cuiusdã additõis ad ipsa. Et ad q̃libz ꝑceptoz̃ decalogi reducũt aliq̃ supaddita: vt infra declarabit. Utraq̃z tn̄ genera ꝑceptoz̃. s. illa pma cõissima: 7 ista supaddita ꝓtinẽt i decalogo sz diuersimode. Nã pma cõia ꝓtinẽt i ꝑceptis decalogi: sic pncipia in cõclusiõib' ꝓximis. Supaddita ãt q̃ p sapiẽtes cognoscũt: cõtinẽt in eis sic cõclusiões in pncipijs. Ipsa ãt ꝑcepta moralia sũt de actibus õium virtutũ. Nã peccatũ fm Ambro. ẽ trãsgressio legis diuine. Qõlibet ãt pcz ẽ ꝓtra aliquã vtutez directe. Et ꝓtra aliq̃ ꝑceptoz̃. Pro cui' declaratõe dicit. b. Tho. pma. fe. q. c. arti. ij. q̃ cũ lex ois ordinet ad bonũ cõe: vt pz ex diffinitõe legis: ꝑcepta legũ diuersificant fm diuersos modos cõitatũ. Un̄ 7 phus in sua pollitica docet alias leges dandas i ciuitate q̃ regitur p pplm alis in ciuitate que regitur per aliq̃s potentes de ciuitate. Est ãt aliꝰ modus cõitatis ad quẽ ordinat lex hũana. Et ali' ad quez ordinatur lex diuina. Lex. n. hũana ordinat homes ad cõitatẽ ciuilẽ que est hõiuz ad iuicẽ. homes ãt ordinãt ad iuicẽ p act' exteriores q̃b' iuicẽ cõicant. Huiusmõi ãt cõicatio ptinet ad rõem iusticie q̃ ẽ directia cõicatõis hũane. Et iõ lex humana nõ ꝓponit ꝑcepta nisi de actibus iusticie: 7 si precipiat act' aliaz virtutũ: vt q̃ nõ fiat adulteriũ q̃ pertinet ad castitatẽ: hoc nõ facẽ nisi i quã tũ assumit rõez iusticie: vt q: p adulteriũ fit iuria alteri. Sed cõitas ad quã ordinat lex diuina: ẽ hominũ ad deũ in pñti vita vl futura. Et iõ lex diuina ꝓponit de oib' actib': p q̃s homes bñ ordinant ad cõicatõem cũ deo. Nõ aũt cõiũgit cũ deo mẽte siue rõe i qua ẽ dei imago. Et iõ lex diuina dat precepta de oibus illis p que rõ sit bñ ordinata. hoc ãt est p actus oiuz vtutũ. Nã vtutes itellectuales ordinãt bene actus rationis circa passiones interiores: 7 morales circa actus exteriores. Et sic de actibus omnium virtutum precipit: ita tamen q̃ actus qui sunt de necessitate virtutis sine quib' non potest virtus consistere: sunt sub obligatione precepti. Sed qui sunt de bene esse: seu perfectione virtutis: non sunt in precepto: sed sub consilio. Et quãuis precepta decalogi sint solum de actib' iusticie. Nam prima tria sunt de actibus virtutis latrie. Que est pars iusticie potissima. Quartũ est de actu pietatis que est etiam pars iusticie. Alia sex sunt de actibus iusticie essentialiter cum precepta de actibus aliarum virtutum dantur in alijs moralibus preceptis legis: que pertinent ad prima cõmunia: vt de dilectione 7 fide vel ad supaddita. Que quia: vt dictum est: continentur reductiue in decalogo. Ideo etiaz isto modo potest dici in ipso decalogo 7 alia precipi. Ideo autem magis in decalogo dantur precepta de actibus iusticie expresse q̃ de actibus aliarum virtutum: q: cum preceptum importat rationem debiti. Et decalogi precepta sunt que statim mens humana intelligit obseruanda: magis apparet omnibus ratio debiti in actibus iusticie: que est alterum q̃ in actibus aliarum virtutum. Magis enim quilibz cognoscit se debere abstinere ab offensa proximi. Et deum honorare q̃ q̃ debeat vti prudentia: fortitudine: aut temperantia. De quibus tamen virtutibus 7 alias dantur i lege precepta. Scrutãda est ergo lex: idest diligenter inuestiganda: vt inueniantur actus omnium virtutum: que nobis precipiuntur.

De obseruatõe §.III.

eoruz cum dilectione 7 sine dispensatione ait. ps. Custodiam illam scilicet legez in toto corde meo. Custodire in toto corde: est obseruare toto affectu 7 dilectione. Non enim sufficit ad salutem custodire seu seruare omnia mandata decalogi:

Capitulū. III.

et supaddita nisi fiāt i charitate: vt dicit iacobi. ij. Quī totā legem seruauerit: offendat aūt in vno. i. in charitate q̄ vnit nos cū deo: factꝰ est omniū reus. i. dānabitur: acsi nullū seruasset mādatorū. Seruā do tñ q̄cūq; preceptorū non existēs in charitate: puta: honorādo p̄tes: nō peccat nec ex hoc dāna tur: q; honorauit pentes in charitate nō existens. Sed ex hoc q̄ nō habuit charitatē: nec se exercuit in actibus eiꝰ cum debuit. Pro maiori aūt de claratōe horū dicit. b. tho. p̄ma scōe. q. c. arti. x. q̄ actus charitatis p̄t dupliciter p̄siderari. Uno mō fm q̄ est quidā actꝰ p se. Et hoc modo cadit sub p̄cepto legis: q; de hoc datur spāle p̄ceptum. s. dili ges dñm deū tuū z diliges p̄ximū. Et quantū ad hoc verū dixerūt illi q̄ dixerūt q̄ modus charitatis cadit sub p̄cepto. Nō. n. ē ipossibile obseruare hoc p̄ceptū qō ē de actu charitatis: q; p̄t se hō dispo nē ad charitatē hītā: z cū eā habuēit: p̄t ea vti. Alio mō p̄t p̄sideari actꝰ charitatis: fm q̄ ē mo dus actuū aliarū vtutū. i. fm q̄ actus aliarū vtutū ordinant ad charitatē q̄ ē finis p̄cepti. Et hoc mō verū ē qō dixerūt alij. s. q̄ modꝰ charitatis ñ cadit sub p̄cepto: hoc ē dcūz: q̄ sub hoc p̄cepto honora p̄es tuū nē. nō icludit q̄ honorēt p̄s ex charitate: sz so lū q̄ honorēt. Uñ q̄ honorat p̄rem nō hīs chari tatē: nō efficit trāsgressor p̄cepti de honoratōe pa rentū: z si sit trāsgressor p̄cepti q̄ dat de dilectois actu vñ penā meret. Quāuis ḡ q̄ honorat parētes teneat ex charitate honorare: hoc tñ nō ē ex vi hꝰ p̄cepti: honōa p̄es tuū sz ex vi illꝰ p̄cepti. Diliges dñm deū tuū ex toto corde tuo: qō itelligit vt oia acta referant i deū. Et cū ista sint duo p̄cepta affir matiua. s. de honore parētū z de dilectōe nō obli gantia ad semp: p̄t p diuersis tp̄ib' obligare: ita p̄t cōtigere q̄ iplens p̄ceptū de honore parentū: nō tūc trāsgrediat de omissione charitatis i deū. Oportet ḡ p̄cepta custodire i toto corde. i. i chari tate si qs vult saluari: qō āt dr Math. xix. Si vis ad vitā igredi serua mādata: itelligit nō solū de mā datis decalogi: sz ēt de alijs int̄ q̄ p̄cipuū ē illud de charitate. Debēt ēt sēp custodiri p̄cepta mora lia: q; idispensabilia sūt. vñ. ps. Custodiā legē tuā sēp in seculū seculi. Pro cuiꝰ declaratōe dicit. b. Tho. p̄ma scōe. q. c. art. viij. q̄ i p̄ceptis dr fieri dis pensatio: qñ occurrit aliqs p̄ticularis casus in quo si verbū legis obseruet: cōtrariat itētioi legislatoris. Intētio āt legislatoris cuiuscūq; ordinat p̄ncipaliter ad bonū cōe. Secūdo ad ordinē iusticie vtutis: fz q̄ bonū cōe p̄seruat. Et ad ipsū pertinet. Si q̄ ḡ p̄cep ta dant: q̄ cōtineāt obseruatorez boni cōis vl ordinē iusticie z vtutis: huius. s. p̄cepta cōtinēt itētionē legi latoris. Et ī idispēsabilia sūt puta: si ponēt i aliq̄ ciuitate hoc p̄ceptū: q̄ nullus destrueret rēpubli. vel p̄deret ciuitatē: vl q̄ nullus facēt aliqd iuste: huiusmōi p̄cepta essēt idispēsabilia. Precepta āt decalogi p̄tinēt ipsā intentōem legislatoris. s. dei. Nā p̄cepta p̄me tabule q̄ ordināt nos ad deū: p̄ti nēt ipm ōdinē ab bonū cōe z finale qō ē deꝰ. Pre cepta āt sc̄e tabule p̄tinent ordinem iusticie iter homines seruande: vt. s. nulli fiat indebitū z cuili bet reddat debitū. fm. n. hāc rōem intelligēda sūt p̄cepta decalogi: z ideo sunt oīno indispēsabilia. qō enim in decalogo prohibetur occisio homis: hoc fit in q̄ntū istud habet rationem indebiti: qa scilicz est innocēs. Et hoc lex humana nō p̄t p̄ce dē. s. q̄ indebite hō occidatur. Sed malefactores vel hostes reipublice occidere non est indebitum. vñ nō p̄trariat huic p̄cepto nō occides: q; q̄ iudex occidat malefactorem. Similiter q̄ Abraam cō sensit occidere filium Isaac: non cōsensit i homi cidium prohibitum: quia debitum erat eū occidi secūdū mandatum dei: qui iuste infligit mortem iustis et peccatoribus pro peccato primi parentis cuius sententie si homo ē executor deo iubēte: nō est homicida sicut nec deus iubens. Similiter si alicui auferantur qō suū est: si debitū ē q̄ amittat hoc non ē furtum qō in decalogo p̄hibet. Et iō cum filij isrl tulerunt spolia egiptorum deo iubē te cuius sunt omnia: non p̄miserunt furtum. Et ozee accedens ad mulierem fornicariam uel adul teram: non p̄misit fornicationez nec adulterium: quia sua erat ad quam accessit deo iubente: qui ē institutor matrimonij. Unde z aliqui dicunt q̄ p̄ cepta p̄me tabule sunt omnino indispensabilia etiam a deo. Et hoc ideo q; semper transgressio eorum habet rationez indebiti. Sed precepta se cūde tabule sunt dispensabilia: quia possunt ma terialiter transgredi: non habendo in se rationem indebiti. ut patet in exemplis positis.

De fūdamēto seu §. IIII.

p̄ncipio moraliū p̄ceptorū qō est charitas. Unō apostolꝰ ad philꝰ. In charitate radicati z fundati: potest intelligi illud. ps. Portio mea domine: di xi custodire legem tuam. Ante hominem posita sunt multa bona vere uel apparentia: ut bona tē poralia: diuitie. honores. delectationes corporee. Bona spiritualia: vt sciētia et virtutes. Ad quod cunq; vult extendat manum suam ut eligat et q̄ rat. Et alij quidem vt partem sibi meliorem eli gunt diuitias: alij voluptates: alij scientias. Sed iusti z sancti homines eligunt pro parte sua verū bonum: scilicet custodire legem dei z mādata eiꝰ dicentes cum. ps. Portio mea dñe. i. pars quam mihi elegi de bonis: dixi. i. liberaui esse custodire legem tuam. Nec custoditur integre per dilectio nez. Unde apostolus: plenitudo legis est dilectio. Omne enim preceptum legis ad hoc ordinat.

Pro cuius declaratione dicit. b. Tho. secunda scōe. q. cxxij. q̄ cū p̄ceptū iportat rōez debiti: q;. s.

ex hoc q̄ aliquid precipit̄ oz fieri. Jn tñ aliq̄d cadit sub precepto: in quātū hz rōez debiti. Est aūt aliq̄d debitū dupl'r. vno mō p se: alio mō ꝓpt̄ aliud: p se ē debitū i vnoq̄z negocio id qō ē finis: qui hz rōez p'se boni: ꝓpter aliud ē debitū qō ordinatur ad finē: sic̄ medico p se ē debitū q̄ sanet: q̄ hoc finis artis ei⁹. ꝓpter aliud āt medico ē debituz: vt det medicinā: q̄ medicina ordinat̄ ad inducēdaz sanitatez. Finis āt spūalis vite ē: vt hō vniat̄ deo: ⁊ hoc fit per charitatē: q̄ q̄ manet i charitate: in deo manet ⁊ de⁹ in eo: vt ꝑma Joā. iiij. Jdeo dicit charitas: q̄si chara vnitas: Jn hoc cōsistit pfectio vltia creature vniri cū deo: ⁊ ad hoc ordinant̄ sic̄ ad finē oia precepta q̄ pertinent ad spūalē vitam. Unī ap'lus. j. ad Thimo. j. Finis precepti. s. ois est charitas: de corde puro. Cōscia bōa: ⁊ fide nō ficta. Q ēs. n. vtutes de quaꝝ actib⁹ dant̄ precepta ordinant̄ vel ad purificandū corda a turbinibus passionū: sic̄ vtutes que sūt circa passiōes moderādas: vt fortitudo ⁊ tēpantia: vel saltē ad hñdā bonā ꝓscientiā. Sicut vtutes que sūt circa opatōes: vt iustitia ⁊ prudentia: vel ad hñdū rectā fidē: vt illa que ptinēt ad diuinū cultū. Et hec tria requirunt̄ ad diligēdū deū. Nā cor ipuꝝ a dei dilectiōe abstrahit̄: ꝓpter passiones inclinātes ad terrena. Cōscia mala facit horrē diuinā iustitiaz pp timorē pene. Fides ficta trahit affectū in id qō deo figitur: sepans se a dei vītate. Jn q̄libet āt genē illud qō ē p se: ē ꝑ⁹ eo qō ē p aliud. Et iō ꝑmū ⁊ maximū mandatoꝝ est de charitate: vt dicit xp̄s. Mathei. xxij. Nō pōit̄ aūt hoc i decalogo: q̄ p̄supponit̄ ad illū: ⁊ in oībus ill'. x. ꝓceptis includit̄ istud. diuersificat̄ āt ꝓceptū de dilectiōe in duo. s. in diligendo deū ⁊ in diligendo ꝓximū. Unī xp̄s Mat. xxij. Postq̄ interrogat⁹ de magno ⁊ ꝓcipuo mandato in lege: rñdit. Diliges dñm deū tuuz ex toto corde tuo: ⁊ ex tota aīa tua: ⁊ ex oi mēte tua: hoc est maximū ⁊ ꝑmū mandatū. Scōm āt sil'e huic est. Diliges ꝓximū tuū sicut te ipsū: subdit. Jn his duobus mandatis vniuersa lex pendet ⁊ ꝓphete. Et ꝑma Joannis. iiij. dī. Hoc mandatū habemus a deo: vt q̄ diligit deū diligat ⁊ fratrē suū. Et quāuis vnū includatur in alio: nec posset esse dilectio dei vera sine dilectione ꝓximi: nec dilectio ꝓximi sine dilectōe dei: cū dilectio ꝓximi ordinet̄ ad dilectionē dei vt ad finē: ꝓpter qō dicit ap'ls. Qui p ximū diligit legē ipleuit. Tñ oportuit dari distinctē ꝓceptū: nō soluz de dilectiōe dei. s. diliges dominū deū tuū: qō hēt. vj. Deutero. Sz ēt de dilectiōe ꝓximi: cū dī Leuit. xix. Diliges amicū tuū sicut te ipm. i. ꝓximū: ⁊ hoc ꝓpter minus capaces: q̄ non de facili ꝓsiderarēt vnū sub altero cōtineri. Et q̄uis ēt diligere nosipsos teneamur. Tñ de hoc nō dat̄ spāle ꝓceptuz: q̄ quātūcūq̄z ds excidat a vita te remanet tñ in ipso dilectio sui. Nec ita ꝓtingit obscurari rōem circa dilectionez sui: sic̄ circa dilectōez dei ⁊ ꝓximi. Ul'ēt q̄ ex hoc q̄ ds diligit deuz ⁊ ꝓximū ve diligit ⁊ seipsū. Immo ēt i ꝓcepto de dilectōe ꝓximi notat̄ dilectio sui: cuz hoc pōat ꝓ regula ⁊ mō dilectōis ꝓximi: cū dī sic̄ teipm.

De ipo decalogo §. V.

qui ꝓtinet xp̄i precepta dī. Deu. iiij. ostēdit nobis dñs pactum suum quod ꝓcepit vt faceretis et. x. verba que scripsit i duab⁹ tabul' lapideis. Hec aut ez exp̄esse ponūtur. Exo. xx. ut patebit ifra. Et ad obseruationē eoꝝ iuitans. ps. vij. In psalterio decez cordaꝝ psallite ei. Psalterium est lex: decez corde sunt precepta eius. Unde Aug⁹. fecit quēdā librū de. x. preceptis: quez intitulauit de. x. cordis. Manib⁹ aūt tactum tale ist̄rumētū reddit suauē sonū ⁊ non aliter. Tāgere igitur māu psalterium illud. i. legez ē opere seruare. Et p hoc vitatur cōcētum suauis armonia bonoruz operū inde seq̄t: Unde ps. Jniquitatem odio habui ⁊ abominat⁹ sum: legez aūt tuā dilexi. q. d. Jdeo odiui oēm iniquitatem. i. vitaui: quia legem mādatorum tuorū seruaui. Unde. Aug⁹ in dicto li. Tangis ꝓmam cordam q̄ colitur deus. Et occiditur bestia superbie. ⁊ sic de alijs. Et cum peccatum sit transgressio legis diuine: ⁊ celestiū inobedientia mandatorum: omne pcm̄ sit vel in deum uel i ꝓximū. uel ꝓtra seipsū: pōt dici fm quandam adaptationem q̄ per ꝑma tria obseruata vitantur peccata directe ꝓtra deum: p quinq̄z sequentia: peccata q̄ sūt ꝓtra ꝓximū: p duo ultima que sunt ꝓtra seipsum. Nam p desideria ⁊ ꝓcupiscentias malas iteriores non fit lesio ꝓximo sed sibūpsi. i. aie sue quā maculauit p prava desideria. Rōem āt sufficiētez ād̄re. s. nō sūt plura nec pauciora: assignat. b. tho. ꝑma scde. q. c. arti. v. Sicut. n. ait ꝓcepta legi hūane ordināt hoiem ad cōitatē humanā: ita ꝓcepta diuine legis ordināt hoiem ad quandā cōitatem hoiuz sub deo. Ad hoc aūt vt hō i aliq̄ cōitate cōmoretur: duo requirūt. Primū ē vt hō bñ se hēat ad eū q̄ preest cōitati. Secūdo vt bñ se habeat ad alios cōitatis ꝓsocios ⁊ ptcipes. Oz ḡ q⁹ in lege dīuina ferant aliq̄ precepta ordinātia hoiez i deū: et deīde alia precepta ordinantia hoiez ad alios ꝓximos sibi conueniētes sub eodē p̄ncipe. Principi aut cōitatis tria oz hō. Primo fidelitatē. Secūdo reuerētiā. Tertio famulatū. Fidelitas aūt ad dñz in hoc cōsistit: vt honorē p̄ncipat⁹ ad aliū nō deferat ⁊ quātū ad hoc accipit̄ ꝑmū ꝓceptū: cū dicit. Nō hēbis deos alienos cora me. Reuerētia ad dñz fuat̄: vt nil iurioſū i eū ꝓmittat̄: ⁊ q̄tū ad hoc assumit̄ fm ꝓceptū. s. Nō assumes nomē dei tui in vanū. Famulat⁹ deo debet̄ i recōpēsatōe bñficioꝝ que ab eo ꝛcipiūt a subditis. Et q̄tū ad hoc ptinet tertiū preceptū. s. de sctificatōe sabbati i memōiā

cōditōis rez. Memēto ait vt diē sabbati sētifices ē. Ad ꝓxios āt bñ se ḡs hz ꝛ spāliť ꝛ gnāliť. Specialiť q̄dē q̄tū ad eos q̄bus ē debitor: vt eis ōbitū reddat ꝛ q̄tū ad hoc dī. honora pīez tuū ꝛ mīez. Quātū ad oēs gnāliter bñ se hz hō vt nulli nocumētū iferat: nec ope: nec corde: nec ore. Et nocumētū ꝓxio iferť opē q̄nz i ꝑsonā ꝓpriā q̄tū ad ꝑsistētiā. ꝛ sic ꝓhibeť hōicidiū cū dī. Nō occides: Q̄nz in ꝑsonā ꝓiūctā q̄tuz ad ꝓpagatōez ꝓlis: ꝛ sic ꝑcipiť. Nō mechaberis. Q̄nz fit iniuria i rem possessam que ordinať ad vtrunq̄. Et sic dī. Nō furtuz facies. Nocumentum oris ꝓhibetur cum dicitur. Nō loqueris falsū testimoniū ꝓtra proximū tuū. Nocumentū cordis cū dicit. Nō cōcupisces rē ꝓximi tui nec desiderabis vxorē eius ē. Scōm hanc assignationē non dať aliq̄ō preceptum ordinans hoiem in seipsum. Et rō fm Tho. q̄ cuz ꝑcepta decalogi referantur vt ad finē ad ꝑcepta dilectōis dei ꝛ proximi. Sicut in illis preceptis ō dilectōe dei ꝛ ꝓximi includiť dilectio sui: q̄ tūc vere quis diligit seipsum: cum ordinat se bene in deuz ꝛ ꝓximū. Ita ēt tunc quis bñ ordinat se ipsū: cuz bene se hz ad deū ꝛ ꝓximuz seruando ista ꝑcepta: Uel ēt non dať preceptum i decalogo speciale de ipso ordinatū: q̄ cū ꝑcepta decalogi oz q̄ sint talia: que statī i mēte ꝑsonē cadē possint. Preceptū āt hz rōez debiti: q̄ āt hō ex necessitate debeat aliq̄d deo ꝛ ꝓximo. hoc de facili cadit in cōceptiōe hois precipue fidelis. Sz q̄ ex necessitate sit ei debituz de his que ptinent ad seipsum: nō apparet hoc in prompto cuz videať primo aspectu: q̄ quilibet sit liber sui in his que pertinent ad ipsum. Sed magis inordinationes hominū ad seipsos peruenīūt ad pplm mediante instructiōe sapiētū. Preceptū autē de obseruatiōe sabbati in quātum ē morale pertinens ad decalogum in q̄ntū intelligiť ibi precipi ḡes mentis in deo. Et vacare deo ꝑ aliquo tē pore. Sed q̄ntū ad determiatiōē dicī talis. s. sabbati: est cerimoniale ꝛ nō morale. vñ nūc cessat. Et q̄uis eschius ꝛ origenes ista ōcē precepta alr distinguāt ꝛ assignēt: ista tñ melior fm Tho. quam ponit Augu. vt dictū ē.

De ꝑceptis mora §. VI.

libus additis decalogo: ꝑ quib' pōt induci illud. ps. Legē pone mihi dñe in via tua ꝛ dirige me in semitā rectā: ꝓpter inimicos meos. Uia qua itur ad deū ē via virtutū: daně precepta legis vt dictuz est. Sed oz q̄ de' ponat i affectu nīo ꝑ gīam. s. vt velim' fuare: q̄ vt dicit Augu. sine spūsācto ꝓstat nos mādata dei fuare nō posse. Semita q̄ ē strictior adit' q̄ via pōt itelligi collectō illoz moraliū mādatoz: q̄ addunť decalogo: que vtiq̄ artiora sūt ad fuandū vt patebit. Et oz vt de' dirigat ad recte senciendū de eis ꝓp inimicos iudeoz male exponētiū vel christianoz male de eis sentientiū: vl demoniū nīs secuce cupientiū. Sūt igiť h' addita que deferunť pplo a deo: mediante doctrina ꝛ instructōe sapientum subtilioꝛ eorum ꝓsideratōe.

Unde in primo precepto vbi ꝓhibentur cultꝰ aliozꝝ deoruz: addunť precepta ꝓhibentia ea que ordināt i cultū idolozꝝ. Sic habeť Deutero. xviij. Nō inueniatur in te q̄ lustret filium suum aut filiam suā ꝑ ignē ducēs: aut qui ariolos scisciteť: aut obfuet sōnia atq̄ auguria: nec sit maleficꝰ aut incātator: nec phitones consulat nec diuinos: ꝛ querat a mortuis veritatez. Et sic oīs superstitio ꝓhibeť: diuinatio: incantatio: ꝛ vana obfuatio. Secūdo precepto quo ꝓhibeť periurium: supaddiť ei prohibitio blasphemie. Leuiť. xiij. Et prohibitio falsē doctrine. Deutero. xiij. Tertio precepto superaddūť oia cēimonialia vt determinatiua modi exterioris diuini cultꝰ: que precipue in festis est exercēdus. Nūc āt illis cerimonijs cessantibus succedūt cēimonie diuini cultus noui testamēti que obseruāde sunt fm ordinationē ecclesie vel cōsuetudinez locoꝝ in sacramentis ꝛ diuis officijs: vt. d. xj. ecclesiasticaꝝ. Precipiť aūt i eo vt vaceť deo ꝑ aliquo tēpore: ꝛ fm hoc ponit i decalogo: ꝛ nūc sabbato succedit dies dñicus. Et alia festa ex statuto ecclesie. Quarto precepto de honore parētū: superaddūtur vniuersa precepta inducentia ad reuerētiā ꝛ obedientiā exhibenda maiōib'. Et precepta iducētia ad bñficia exhibēda: temporalia vl spiritualia proximis vt elemosynas: aut etiaz minoribus vt curam quam oz ēt habere parentes de filijs: ꝛ prelati de subditis. Et etiam preceptum de honoratione senum: fm illō Leuiť. xix. Honora personam senum: ꝛ coraz cano capite surge. Quinto q̄ est de prohibitiōe homicidij superadditur prohibitio cuiuscunque molitionis contra personam proximi. Sicut illud Leuiť. xix. Non stabis contra sanguinem proximi tui. Et ꝓhibitio odij fz illud Leuit. xix. Nō oderis fratrē tuuz in corde tuo: sed publice argue eum. Sexto qō est de adulterij ꝓhibitione: superadditur preceptum de prohibitione meretricij fz illud. Deutero. xxiij. Non erit meretrix de filiab' israel: nec scortator de filijs israel. Et prohibitio vicij contra naturam secundum illud. Leuiť. xxviij. Cum masculo non commisceberis. Et vicij bestialitatis: secunduz illud Leuiť. vicesimo octauo. Cum omni pecore non coibis. Septimo de ꝓhibitione furti superadduntur prohibitio vsure fm illud Deuteron. xxiij. Non des fratri tuo ad vsuraz. Et prohibitio fraudis: scōm illud Deute. xxv. Non habebis in sacculo diuersa pondera maius ꝛ minus. Et vniuersaliter omnia que pertinēt ad calumniam ꝛ rapinam. Octauo quod est de prohibitione falsi testimonij superadditur prohibitio falsi iudicij: secundum illud Exodi: vigesiotio. Nec in iudicio plurimorum sententie

Fin ꝓcepꝭ ſuꝫ mlta ꝓhibita

acquiescēs vt a vero deuies: ⁊ ꝓhibitio mendacij: ſm illud. Mendacium fugies: ⁊ ꝓhibitio detractionis: ſm illud leuit. xix. Nō eris ſuſurro ⁊ cimiatō in pplis. Aliis duobus ꝑceptis vltis nulla alia adduntur: quia ois mala ꝯcupiſcentia etiā alioꝝ vitioꝝ p ea ꝓhibet: ꝓterea aūt magis ꝓhibetur ſpāliter deſideriū adulterij et furti q̄ aliorū uitiorum: ut homicidij et huiuſmōi. ex eo q̄ delectatō adulterij et vtilitas diuiciaꝝ ſunt ſm ſeipſa appetibilia: in q̄tū habent rōez boni delectabilis uel utilis: ſed homicidiū et falſitas ſūt ſm horribilia: q̄ proximus ⁊ veritas naturliter amātur et nō deſiderantur ꝓtraria eis: niſi ꝓpter aliud et iterū. q̄ paſſiones irascibilis deriuatur a paſſionibus cōcupiſcibilis. Ideo i ꝑceptis decalogi que ſūt quaſi prima cla legis nō erat mentio facienda de paſſionibus et vitiis irascibilis: ſed tm̄ ꝯcupiſcibilis: et i preceptis ſupadditis decalogo: repiūtur i diuerſis locis ꝑcepta de omnibus vtutibus: ſz nō ita apte.

De decalogo ⁊ ſingulis ꝑceptis eius in particulari. .

Capitulum quartum.

Et ſigulis ꝑceptis

decalogi: quoꝝ tria ꝑma ptinet ad dilectionē dei. Et illoꝝ ꝑmū ē: nō habebis deos alienos corā me: nec facies ſculptile: nz adorabis nz coleſ ea. exo. xx. Ad qō ēt facit qō aūt dōs p ꝑs. Iſrl ſi auditis me: nō erit in te deus recēs neq̄ adorabis deū alienū: ego eni ſū dōs de⁹ tu⁹. Iſrael interpretat videns deū: ⁊ ſignat pplm fidelē: qui ſi audit. i. obedit deo: in mandatis legis ſue obſuat qō ſequit: q̄ hoc ē ꝑmū mandatū legis: vt. ſ. ñ ſit in corde ſuo ⁊ credulitate ali⁹ de⁹ q̄ ver⁹ de⁹: q̄ eſt eternus. Ois ali⁹ q̄ opione falſa haberetur deus: eſſet deus recēs. Neq̄ adoret cultu exteriori: q̄ qs ꝓteſtatur fidē ſuā: deoſ alienos extra deū vez. Et q̄ ſapiētis eſt ordinare ſm phm. Maxia aūt ſapiētia reperit in lege diuina: ideo cū maxio ordie poſita vt numerata ſūt ipſa ꝑcepta. Et vt iſtō ſit ꝑmū. Dño cui⁹ declaratōe dicit. b. Tho. ſcda ſcde q. cxxij. arti. ij. q̄ ad legē ptinet hōies facē bonos: ⁊ ideo oportet precepta legis ordinare ſm ordinē gnātiōis ſm quā homo fit bonus. In ordine aūt gnātiōis duo ſūt attēdēda: quoꝝ ꝑmū ē: q̄ prima pars ꝑmo cōſtituit. Sicut i gnātiōe aialis primo gnātur cor: ⁊ in domo ꝑmo fit fūdamētū: ⁊ i bōitate aie. ꝑma pars ē bonitas voluntat. ex q̄ hō vtitur bene quacūq̄ alia bonitate. Bonitas aūt voluntatis attendit ad obiectū ſuū qō eſt finis: ⁊ iō in eo eſt qui erat p legē inſtituendus ad vtutē. Primo oportuit quaſi iacere qōdā fundamentū religionis: p quā hō debite ordinatur in deum: q̄ eſt vltimus finis humane voluntatis. Secundus qō attēdit i ordine generatiōis eſt: q̄ prius impedimēta ⁊ contraria tollantur: ſicut agricola prius purgat agrum q̄ ſeminet. Et ideo circa virtutem religionis prius erat hō inſtruendus: vt impedimēta vere religionis excluderet q̄ q̄ actus eius exercēt: ſcilicet in colendo eum. precipuum autem impedimentum religionis eſt: q̄ homo inhereatur falſo deo: ſcōm illud Mathe. vij. non poteſtis ſeruire deo ⁊ māmone: ⁊ ideo rationabiliter primo precepto excluditur cultus falſorum deorum. Prius ergo erant premittenda precepta negatiua quib⁹ tollerentur impedimenta religionis: ſcilicet infidelitatis per primum preceptum: ⁊ irreuerentia per ſecundum: ⁊ poſtea iacendum fundamentum religionis per cultum exhibendum vero deo: quod fit in tertio precepto: ſcilicz de ſanctificatione ſabbati. Non ergo ſit in te deus recens: vt credas vel colas alium q̄ deum eternum. Neq̄ adorabis deum alienum: vt notat bea. Tho. in libello de decem preceptis.

Sicut cōtra iſtud §. I.

preceptum primum. Non habebis vel adorabis deos alienos: faciebant ātiqui pagani quadrupliciter: ita ⁊ nunc mali fideles quaſi eos imitantes.

Quidam enim colebant celeſtia corpora credentes aſtra eſſe deos. De quibus dicitur ſapientie. xiij. Solem ⁊ lunam ⁊ gizz ſtellarum rectores orbis credentes deos putauerunt. Et ideo moſes prohibuit iudeis: ne leuarent oculos ad celum: ⁊ adorarent ſolem ⁊ lunam ⁊ ſtellas: que fecit deus in miniſterium. i. in ſeruitium noſtrum non i cultum eorum. Dos imitantur contra hoc preceptū agentes aſtrologi: qui dicunt rectores eſſe animarum corpora celeſtia ⁊ cōſtellatiōibus ſub quib⁹ naſcuntur homines neceſſe ad bonum vel malum trahi. Et hi pro hereticis condemnantur. xxiij. q. iij. c. penultimo. Quidam alij colebant inferiora elementa: de quibus ſapientie. xiij. aut ignez aut ſpiritum aut aerem deos putauerunt. Chal dei ignem pro deo habebant: ⁊ quia Abraam cū fratribus ſuis ⁊ patre aramnoluerunt illum colere dicentes non eſſe deum: in ignem proiecti ſūt vt experirent vim eius: ſed fide euaſerunt. Unde Abraam dicitur liberatus de vr. i. de igne chaldeorum. Dis ſimiles ſunt qui inferioribus male vtuntur. Numis amantes diuitias. Unde ⁊ apoſtolus dicit auaritiam eſſe idolorum ſeruitus: q̄ cultum quem debet auarus deo exhibere ⁊ ſolicitudinem: exhibet nūmo. Tertij errantes colebant homines in deos ſe vel alios. Aliqui enim nimis carnaliter amantes certas perſonas: ipſis mōtuis fecerunt eis imagines que colebant ut deos. Sicut fecit ninus de belo patre ſuo. Unde ido la primo denominata ſunt: vt dicerentur bel vel baal vel baaliz. Et ſapientie decimoquarto dicit.

¶ de ꝑceptis impetrari ꝯtendit.

¶ in adoratione veri dei conſiſtit fundamentū religionis.

Capitulū quartū.

Acerbo luctu dolens pater cito rapti filij fecē ima ginez ꝛ illū q̄ tūc q̄si hō mortuus fuerat: nunc q̄si deū colere cepit. His siles sūt q̄ nimis amāt alīqs personas siue p̄sidentes vt p eis nō vereāt oia ma la facere. Uel filios q̄s male nutriūt: ꝛ ut dimittāt diuites: rapinas faciunt. Contra quos ps. Nolite confidē i p̄ncipib⁹: in filijs hominuz i q̄b⁹ non est salus. Aliqui vero fuerunt ita p̄sumptuosi: vt se facerent deos noiare ꝛ colere: ꝑm illud Ezechi. xxviij. Eleuatuz est cor tuuz: ꝛ dixisti deus ego sū. Qō Nabuchodonosor conat⁹ est facē p holofer nē ducē exercitus sui. Sz cōfusus vt pz Judith. j. Hos imitāt q̄ nimis credūt sensui suo: ꝛ q̄ volup tatibus corporis inherēt vt vltimo fini: de quib⁹ apl̄us ad philippēses quarto: quoz dē vēter est.

Ceteri colebāt demones: q̄ i statuis hitātes da bant rīsa req̄siti ad decipiēdū hoies vt pz in legē dis aplorz. De quib⁹ ps. Oēs dij gentiū demonia. Hos imitāt facientes diuinatōes: icātatiōes: ꝛ va nas obſuatōes i quibus fiunt ꝑm Aug. quedam pacta tacita vel expressa cū demonib⁹: ꝛ iō ista fa cientes adorāt deos alienos: idest demones q̄ sūt alieni ab oi mīsericordia ꝛ veritate. Et q̄ grauiter delinquant ista facientes: patet p illud q̄ dic̄ Au gu. ꝛ habet. xxvj. q. vij. Non obseruetis dies q̄ di cunt egyptiaci: aut calēdas ianuarij: Qui has vl̄ q̄scūq; diuinatōes aut fata aut auguria obſuat: aut consētit obſuantib⁹. Siue p q̄sdā nūeros lia ruz: ꝛ lune ꝛ p pitagoricā necromātiā egrotātium vitā vel mortē: p̄spera vel aduersa iq̄rit. Siue q̄ attēdūt somnialia scripta: ꝛ falso Danielis noie i titulata: ꝛ sortes que dicūt sctoz apl̄oz: ꝛ augu ria auium: ꝛ alīq̄ p domo faciēda: vel cōiugia co pulanda: aut in collectionib⁹ herbaz carmina di cunt: aut pictaciolas. i. breuia p quauis ifirmita te sup hoies ꝛ aīalia ponūt: p̄ter simbolum ꝛ oīo nē dn̄icā: aut magicis falsitatib⁹: in grādinarijs ꝛ tēpestatibus credūt: qui talibus credūt: aut ad eo rū domū eūtes: aut suis domibus īducūt: aut īterrogāt: sciāt se fidē christianā ꝛ baptismū p̄ua ricasse: ꝛ paganū ꝛ apostatā ꝛ dei inimicū irā dei in eternū incurrē: nisi ecclesiastica penitētia emen datus deo recōcilīet. hec ibi. Et in caplo p̄cedenti dicit idē. Admoneāt sacerdotes fideles magicas artes ꝛ icātationes pro ifirmitatib⁹ hoim vel aīa liū: laqueos esse ꝛ ilidias hostis antiqui: q̄bus ille pfidus genus humanū decipē nitit. Ecce quomō decipit: q̄ cū huiusmōi incātatiōibus imisceātur aliqua pia: vt oratiōes. credet se hō colē deū: ꝛ co lit dyabolū qui ibi operat. Sed nō adorabis deuz alienū. i. demōes p icātationē p̄cipit dn̄s p Moi sen ꝛ p psalmistam.

Quattuor ārt rōes §.II.

sūt quibus excluso cultu falsorū deoz debemus veruz deum colere que habentur in dicto libello b. Tho. ō aquino. Et possunt notari in eo quod subditur in ver. ps. Ego enim sum dominus deus tuus. Prima est ex dei largitate. Omne enim bonū naturale vel tēporale vel spūale a deo habe mus. Quid enim habes ait apl̄us. j. Corin. iiij. q̄ō non accepisti. ps. Aperiente te manuz tuā. s. large pudentie: oia iplebunt bonitate. Et omnia in ni hilum redirent: nisi manus omnipotētis ea sustē taret: ait Grego. Unde dicit. Ego sum qui scilicet do esse omnibus ꝛ cōseruo ꝛ solus habeo esse im mutabile. Et ideo vt verus deus adorandus. Ni mis ingratus est qui deum non colit: a quo oīa bona recepit. Deutero. xxxij. Nunquid non ipse est pater tu⁹ qui possidet ꝛ fecit ꝛ creauit te. Qui autem non recognoscit beneficia eius ꝛ non colit eum similis est illis israhelitis qui educti de deser to cum tot mirabilibus ostensis: coluerunt deos dicentes. Hi sunt dij tui filij israel. Exo. xxxij.

Secūda rō quare debemus eum colere ꝛ non alium deuz est ex premij numeralitate seu magni tudine. In nulla enim lege promittitur obseruato ribus eius tantum premium. In lege Machome ti promittitur saracenis pro premio obseruatōis eius fluuius lactis ꝛ mellis. Judei expectabant ter ram promissionis ꝛ expectant reuersionem ad il lam. Sed christianis promittitur gloria angelo rum. Un̄ ꝛ apostolus ad Ro. Nō sunt condigne passiones huius temporis ad futuram gloriam. Mathe. xxij. Equales sunt angelis dei. Unde di cit. Ego suz dominus. Dominus dicitur quasi do munus. scilicet glorie. ps. Gratiam ꝛ gloriam da bit dominus. Tertia ratio est ex sui dignitate q̄ vt dicitur ecclesiastici. i. Unus est enim deus om nipotens rex potens: ꝛ metuendus nimis. Sapiē tissimus est: quia omnia nuda et aperta sunt ocu lis eius ad hebreos quarto. Unde Deus latine grece theos dicitur. Et theos deriuatur ab ithim quod est videt: quia omnia videt. Quarto ra tio est ex pacti fidelitate. Nam in baptismo quili bet abrenūciat diabolo ꝛ pompis eius: ꝛ obligat se ad seruandum mandata dei ꝛ ad fidem. Unde magnum supplicium meretur frangens promis sum: ad hebreos decimo. Irritam quis faciens le gem moisi duobus aut tribus testibus lapidabit sine vlla miseratione: quanto magis putandum est deteriora mereri supplicia: Qui filium dei con culcauerit ꝛc. Unde dicit. Ego sum dominus de us tuus: tuus scilicet frater effectus per incarna tionem: ꝛ quem elegisti in deum tuum ad eum colendum.

De secundo §.III.

precepto quod est. Non assumes nomen dei tui in vanum. Exodi. xx. Sicut per primum

ſ deū nec ꝙ colere debemꝫ .ut pz ꝑ rōnes.

preceptuz excludit viciũ superstitiõis: quod opponitur religionis virtuti secundum excessum: ne scilicz cultus diuinus alteri tradatur q̃ deo vero. Ita p fm p̃ceptũ excludit vitiũ irreligiositatis: qõ opponit religioni fm defectũ ne. s. de' cõtenat p defectũ reuerẽtie. Prius ãt ẽ deuz suscipe ad colẽ dũ: q̃ eũ susceptuz honorare: z iõ rõnabiliter premittit. pmũ preceptũ q̃ phibet superstitio: scdo quo phibet piuriũ z alia prinẽtia ad irreligiositatẽ seu irreuerẽtiã dei: tho. fa fe. q. cxxij. arti. iij. Et quã uis p hoc preceptũ ppie z pncipaliter phibeatur assũptio nois dei: illa q̃ assumitur nom̃ dñi ad cõfirmationẽ verbi p modũ iuramẽti ex eo q̃ illa ẽ frequẽtior apud hoies: z precepta decalogi sũt de his que prius in occursũ hũani generi solẽt acciõre: tñ põt ex ꝓsequẽti itelligi phibita: ois iordiata diuini nõis assũptio. Et fm hoc repũũ diuerse exp̃positiones h̃ precepti. Itẽ q̃uis noĩa dei sint multa tñ qz iuerẽtia debeẽ nõibus dei rõe rei signate: que est vna. s. diuinitas: nõ rõe vocum significatiũ que sũt multe: ideo signãter in singulari dr: nõ assumes nomẽ dei tui in uanũ. idem Tho. Frequenter pcõres facũt ptra istud preceptũ: ꝓpter qõ dici põt illud .ps. Uniuersa vanitas oẽs hõ viuẽs. Homo aliqñ fm Grego. in mora. significat nãz cũ culpa. Unde. j. ad corin. iij. dicit apls. Cũ sit inobis zel' z cõtẽtio nõne carnales est: z fm hoiez ãbulat. i. fm sensualitatẽ culpabilẽ. Est ãt tal' hõ. i. peccator vniuersa vanitas. i. van' oĩmodo vãitatis. Dr. n. vanũ quadruplex. Primo vanũ. i falsũ iuxta illõ. ps. vana. i. falsa locuti sũt vnusq̃sq̃ ad ꝓximũ suũ. Secũdo dr vanũ quod ẽ iustum seu illicituz. ecẽs. vltimo. Adolescẽtia z voluptas vana sũt. i. adolescens voluptuosus illicita committit. Tertio dr vanũ inutile seu idiscretũ: fm illud Hiere. lj. Uana opa coꝝ z risu digna. Quarto dr vanũ qõ nõ consequitur finẽ suũ ad quẽ ordinatur. sapie. xiij. Uani sũt oẽs hoies q̃bus non subest scia dei: qz nõ ptingũt ad ꝓmam vitatẽ ad quã ordinatur ois scia: z illud. ps. Nisi dñs edificauerit domũ. s. ꝓscie z aie edificio vtutũ: in vanuz laborauerũt qui edificãt eaz: qz nõ acq̃rũt eas. Oĩs igitur hõ. i. peccator: est uniuersa vanitas. i. van' oĩbus his modis. Sciẽdũ aũt q̃ nomẽ dñi assumitur a quattuor: vt hẽt i textu. b. Tho. de p̃ceptis. Primo ad sẽtificationẽ. Secũdo ad cõfessiõez Tertõ ad auxiliũ iplorator̃. Quarto ad dicti sui cõfirmatõem. Sed peccator in his q̃ttuor modis assumit i vanũ. Quantũ ad ꝓmũ sumitur aliqñ nomẽ dei ad sẽificatõem. s. cũ noiat ad hoc vt sẽtificet. i. purificet hõiem a pcĩs quod precipue fit i sacramẽto baptismatis z pñie: q̃ ordinata sũt ad purgationẽ pcõz. j. ad corin. vj. Abluti estis scilz p baptismũ sẽificati estis i noĩe dñi. Dicat. n. baptizans. ego te baptizo i noĩe pĩis z. f. z. s. s. qui sũt vn' de': z absoluẽs i pñia: ego te absoluo i nomine. p. z. f. z. s. s. Uñ dñs dixit sacerdotib' veris testamenti: vos ponite nomen meum super filios israel: scilicet inuocando in collatione sacramentorum: z ego dominus benedicam eos: scilicz conferendo virtutez z effectum eorum. Sed in vanũ assumit in hoc nomen dñi: qui male vtitur sacramentis conferendo vel accipiendo ea in peccato mortali: quia talis non consequitur sanctificationem z quod ordinantur sacramenta z saluationem: sed culpam mortalem z damnationem. Et sic in uanum assumit nomen dei inuocatum. Unde Augu. Sacramenta talia fiunt vnicuiq̃: cum quali conscientia quis accedit. j. q. j. Q. quidam. qui ergo irreuerentiam facit sacramentis: contra illud preceptum agit: z quia fit frequenter: ideo vniuersa vanitas: omnis homo viuens. Secundo sumitur nomen dñi ad confessionem. Et hoc vel predicando z docendo: vel laudando deum. ps. Confitemini domino z inuocate nomen eius: annunciate inter gentes opera eius: scilz predicando sicut Paulus: de q̃ dixit dñs actuũ. ix. Portet nomen meũ coraz gentibus z regibus z filijs isrl'. Sed in uanũ sumit q̃ falsa predicat vel docet vt heretici: q: non sequitur fructus salutis inde: ad quẽ est ordinata predicatio. Unde vna glosa sup hoc precepto dicit: non dices creaturam esse: scilz puram xp̃m filiũ dei: quod iudei faciunt z talis peccat mortaliter. Falsa scienter predicans: scõm Tho. in quarto. Sumitur etiam nomen dei ad laudandum secundũ illud Isa. xliij. Omnem qui inuocat nomen meum in gloria mea creaui eum. Et illud ps. Laudate nomen domini. Sed in vanum assumit: qui illud nominat in derisionem in cantilẽis mũdanis vl' quod p̃ẽs est: blasphemãdo z maledicendo: quod vtiq̃ est mortale z contra istud preceptum: secundum Tho. secunda secunde vbi supra. Contra quos conqueritur dominus dicens per Isaiam. lxj. Jugiter nomen meum blasphematur tota die: z de blasphemia habes diffuse in secunda parte titu. vij. c. v. Tertio sumitur nomen domini ad auxiliũ implorationem: prouerb. xviij. turris fortissima: nomen domini ad eam confugiet iustus z saluabitur. Et Hiere. xiij. Nomen tuum inuocatum est super nos ne derelinquas nos. Et ad hoc vt citius aliquis obtineat auxilium in oratione adiungit votum aliquod: sed in uanum assumit nomen domini: qui in oratione voluntarie distrahitur ad alia. Contra quos dicitur Mathe. xv. Populus hic labijs me honorat: cor autem eorum longe est a me. Sine causa. i. vtilitate colunt me. Et multo magis in uanum assumit nomen dei: qui vota facit pro illicitis: vel licita nõ implet: z quia peccatores i hoc frequenter incidunt. Ideo vniuersa vanitas: oĩs

Domũ dr q̃druplex.

p nomẽ di assumit q̃druplr.

homo viuēs de transgressione votoꝝ hēs diffuse in secunda parte ti. xj. p totum. Quarto sūitur nomē dei ad cōfirmationē dctoꝝ. s. p iuramētū. Quāuis n. aliqñ iuret p creaturas: aut p euangelīū: per fidē: p sctos: p corpus suū ꝛ huiusmoi ipli cite assuitur nomē dei. p illa. n. iuratur in ꝗntum vitas vl' bonitas aut vtus dei i ill' manifestat. Est enī iurare sm Augu. deū i testē iuocare suoꝝ verboꝝ. Sed vt dicit Hiero. tractans illud Hiere. Et iurabūt i noie meo i iudicio ꝛ iusticia ꝛ vitate. Animaduertēdū q' iusiurandū dz hīe tres cōites. s. iudiciū: iusticiā: ꝛ vitatē. Si qd hoꝝ defuerit nō iuramētū sed piuriū erit. xxij. q. ij. ꝛ cōtra istud p ceptū aut pter ipsum. Prio enī req'it vitas: vt iuret qō credit esse verū. Nā iurādo sciēter falsū: qcūq; mō ꝛ cā sēp peccat mortaliter: sm Tho. ha scōe. Et tūc ppie agit ꝓtra istud pceptū assumēs nomē dei iuanū. i. ad asserēdū falsū. Un dic̄ scrip tura. Nō piurabis i noie meo. i. nō iurabis falsū.

Scōo requir'it iusticia in iuramēto: qō vī hīe locū in pmissorio iuramēto: vt. s. iuret qō sit iustū ꝛ licitū. Nā iurādo facē qd iniquū: fuari nō dz: sicut fecit herodes āputare faciēs caput. Jo. baptis te ppter iusiurādū. Et peccat mortaliter qñ iurat qd illicitū: qō sit mortale: vt occidē hoiez: nō facē pacē: ꝛ huiusmōi: ꝛ tūc assumit nom̄ dei i uanū: idest p re illicita. Tertō req'it iudiciū. i. discre tio: ut. s. nō iuret: nisi i cāu necitat': vel magne vti litatis. ñ enī p re vili vl' loco dz iurari: et vitatē di cendo ꝛ iustū pmittendo. Un dicit Aug. q' iura mēto qs vti dz vt medicīa. s. p necessitate. als iurā do leuit vt cōiter fit: ꝛ si verū sit: ꝛ licitū qō iurat: est peccatū: nō tñ mortale nisi fieret in cōtēptum. Et sic sumit nomē dei ꝗuanū. i. p re inutili: ꝛ ē pre ter nō cōtra illō pceptū. Periurās at sm Tho. in dicto libello iniuriat ꝛ facit irreuerētiā deo: quia vī sētie eū cē ignātē: ꝛ nescire verū vl' falsū dcti sui vel maliciā i eo: qsi diligat de' mēdaciū cui' testez inducit: vel ipotētia qsi nō possit punire. Proxio est nociu': qz societas hōiuz inicē cōfuari ñ posset nisi crediē verbis eoꝝ. Dubia at cōfirmāt iuramē to sm illud ad hebre. vj. Dis cōtroueꝛsie finis est iuramētū: ꝛ est sibi ipsi crudelis: qz se obligat ad hoc vt puniat si nō dicit verū i iurando. Exēplū i histo. ec. de trib' q falso iurauerāt ꝓtra aliquē accu sātes de crimie. Et vn' dixit: q' cōburēt si nō iura ret verū. Scōs q' leprosus efficeret. Tertī q' cecū efficēt. ꝛ oīb' euenit qō sibi inꝑcat'ē: cūctis notifi cata vitate p vnū illoꝝ. De iuramēto ꝛ piurio ha bes diffuse i ſa pte titulo. x.

De tertio pre ¶. IIII.

cepto qō ē. Memēto vt diē sabbati sānctifices. Exo. xx. exclusis his q̄ phibēt debitū cultū deo exhibē .s. infidelitat' superstitiōez ꝛ irreuerētiā p pmū ꝛ per sm pceptū: pñs fuit vt ponēt ītiū pceptū: p qō hō va; religiōe fūdaret. Ad religiōez aūt ptinet debitū cultū deo exhibere. Sic at diuina nobis traditū in scriptis sacris sub sil'itudib' rez corpaliū vt intui tus ꝛ cognitio dei dicat' ocul' ei' ꝛ huiusmōi. Ita ꝛ cul' exterior deo exhibet fz aliqō sēsibile signū. Et qz ad interiorē cultū q̄ cōsistit in oioe ꝛ deuo tōe: magis ducit hō ex iniori istictu spūssēti: pceptū legis dādū fuit ñ ō eo sz ō exteriori cultu fz aliqō sensibile signū. Et qz pcepta decalogi sūt qsi qdaz pma: ꝛ cōia legis pncipia: iō i tertio pcepto decalo gi pcipit exterior cultus dei sub signo cōis bñficij: qō ptinet ad oēs. s. ad repītādū op' creatōis mū di: a q̄ requieuisse de' dr septio die. In cui' signuz septima. s. sabbati mandat' sācificanda. i. ōputāda ad vacandū deo ꝛ colendū eū. Est at istud pceptū morale sm līalē itellectū q̄tū ad hoc: vt hō aliqō tēpus deputet vite sue ad vacandū deo ꝛ diuinis rebus: ꝛ sic sēp obligans. Sed cerimoniale ē q̄tuz ad determiationē dici. s. septeni: ꝛ sm hoc nō ob ligat: imo nec dz fuari sic nec alia cerimonialia. Hec Tho. scōa scōe. q. cxxij. articu. iij. Et ad hoc potest iduci illud. ps. lxxx. Buccinate in neomēia tuba: in insigni die solēnitatis vīe: qz preceptū in isr'l est. Ubi tria nota. Qō festuz ē obſuādū. ibi. qz preceptū in isr'l est. Scōo q' tēp' ē determinan dū. ibi. i insigni die solē. vīe. Tertio q' op' i eo est declarandū. ibi. buccinate in neo. tu. Quantū ad pmū nota: q' plures solēnitates hēbant iudei figu ratiuas nīaz vt dicē. Et hi dies dicebāt isignes p pter isignia aliq̄ facta i eis: ꝛ pceptū erat illa custo dire sic̄ christianis sua. Freqntio: at solēnitas erat sabbatū i q̄ repzesentabatur maius ꝛ generalius. i signet. s. creatōis mundi: cui fidelib' succedit dñica in qua cōmemoratur insigne renouatōis mundi per christi resurrectionem ꝛ nostrā. Preceptum autē in isr'l erat sabbatū custodiri: ppter quattu oz ratōes sm. b. Tho. in tractatu de decē pceptis. Primo ad destructionē erroꝝ: preuidit enim spi rituss̄actus q' aliqui venturi erant q̄ dicerēt mun dū semp fuisse vt philosophi antiqui. Voluit g̃ ō us vt custodiretur vnus dies hebdomade: in me moriam q' deus omnia creauerit in sex diebus. Et in' septima requieuit: idest cessauit a nouis condendis creaturis. Unde Exodi. xx. Assignās dominus hanc rationem. Sex diebus opera beris' omnia opera tua: septima dies sabbatum domini est. Non facies in ea opus. Et paulo post. Sex enīz diebus fecit deus celum ꝛ terram: ꝛ que in eis sunt: et septimo die requieuit. Judei ergo ce lebrabant sabbatum in memoriam prime creatō nis: sed quia christus aduenies fecit nouam crea tionem: vt Apocalip. xxj. Ecce noua facio omia: que. melioꝝ ē pma: quia per primam homo fact'ē terrenus: per secundā factus est celestis. Unde ad

Titulus quartusdecimus.

Galathas.vj. In christo iesu nec circuncisio nec preputiū aliquid valet:sed noua creatura que est p gratiā q̄ icepit i resurrectōe xp̄i. Uñ ad Ro.vj. dic̄. Sicut xp̄s resurrexit a mortuis p gl̄iam pris: ita ⁊ nos i nouitate vite ābulem⁹. Que ⁊surrectio qr facta est in dñica: Jō eccl̄ia p̄cepit:de cōse.dis. iij. Pronunciādū oēz diē dñicā ad honorē resurrectionis iesu xp̄i dñi nostri de vespera ad uesperam festiue obseruari. Secūda ratio quare p̄cepta fuit dies sabbati:est ad instructōnē fidei redēptoris. Quiescendo enī sabbato: figurabant iudei q̄ christus i sepulchro mortu⁹ debēat quiescere i sabbato. Quieuit aūt p hoc q̄ caro eius nō vidit corruptionē. ps. Caro mea requiescet in spe.s.resurrectionis. Et iterū. Nō dabis sanctum tuū videre corruptōnez. Est enī quasi quedā quies hominis: dum quod naturaliter appetit.s.nō corrūpi:sz cū suo corpore manere vnitam: hoc euenit sicut in christo. Sicut ergo sacrificia iudeorū significabāt xp̄i mortez: ita sabbatū christi quietē i sepulchro: quod credere ptinet ad fidem. Et quia aduenīēte ueritate figura debet cessare. Jdeo ex q̄ christus iam quieuit in sepulchro ⁊ a mortuis resurrexit: ideo non sabbatū sed dñicaz debemus celebrare. Unde de.p̄se.di.iij. puenit:dicitur q̄ illi qui dicūt sabbatū custodiendū:sūt p̄dicatores antichristi q̄ faciet celebrari sabbatū et dñicam. Uerū est q̄ talem diem.s.sabbati ꝓputamus specialiter honori virginis marie. Quia i illa die.s.sepulture christi in ea sola remansit fides plena de christo. Et quia sicut deus requieuit septimo die in creatione mūdi:ita requieuit in virgine p incarnatioz recreādo mundū: aliqua ḡ facere illa die ob honorem virginis laudabile est:non tamē ab opibus cessare: ne videamur iudaizare. Tertia ratō ē ad inflāmationez amoris. Corpus enī terrenū de sui natura terrena appetit. Et ideo homo p̄m illaz ptem a qua cōmuniter deprimit:semp ad terrena tēdit. nisi conetur se eleuare ab eis. Et ideo oportet habere certū tempus:in quo cū liceat ei vacare operibus, detur ei materia vacandi spiritualibus. Sicut enim corpus indiget aliquo tempore ad refectionem sui:q̄ fit per somnū:cōmestionē ⁊ huiusmodi:alꝫ deficeret in opando et viuēdo. Jta ⁊ aia indiget refectione spirituali,ne deficiat:q̄ fit p orōes ⁊ alia spiritualia. Et aliq̄ dē sēp faciūt sabbatum.s.semp vacando deo ut pfecti. Aliqui frequenter ut boni clerici et religiosi. Sed et laici debent habē suū sabbatū:quo quiescētes ab opibus exterioribus:vacent deo.s.festa.christianoz ne nimis tepescant in diuinis.isa.lviij. Erit sabbatū delicatum et sanctū dñi gloriosū:⁊ quia etiaz fui et ancille debent habē tempus ad vacādū deo. Jdeo dñs p̄cepit deutro.v. Custodi sabbatū dei tui: ut requiescat seru⁹ tuus et ancilla: quod ē ꝓtra illos qui faciunt diebus festiuis seruos laborare.

Quarta rō est ad roborādā vitatez promissionis: p̄mittitur enī nobis quies pfecta in alia vita: quā significabat dies sabbati:sed oportet p̄us operari sex diebus.i.in vita presenti quod modicū est respectu ppetue future quietis.eccl̄i.li. Modicum laboraui et inueni mihi multā q̄tem Isa.vltimo Erit sabbatuz ex sabbato. Quia.s. ad illā q̄tem eternā que sabbatū dicitur:nō puenit nisi ex q̄te mentis liberate.s.a passionibus et vitijs. Math. xi. Tollite iugū meū super vos ⁊ discite a me:ait christus:quia mitis sū et humilis corde:⁊ inuenietis requiem aiabus uestris. Quātum ad scōm sciendum:qō sicut nō solū sabbatū in ueteri testamento erat in p̄cepto:sz et alie solennitates:sic in nouo nō solū dñica dies sed ⁊ multe alie solennitates:q̄ figurate sunt p illas quo ad p̄ncipaliores: et q̄libet dicebatur ꝑsignis dies solēnitatis p̄p̄ aliquid insigne i illa factū:⁊ p̄m tho. p̄ma scōe.q.cij. articulo quarto. Septem erant solennitates tēporales i illo pp̄lo:vt potest colligi numeri.xxvij.⁊ xxix. Prima erat ⁊ iterabat qualibet septimana: scilicet sabbatum:que celebrabatur in memoriaz creationis rerum: cui respondet in nouo testamēto festum dominice in memoriam resurrectionis: per quam facta est creatio spiritualis mundi.

Secunda solemnitas iterabatur quolibet mēse: ⁊ dicebatur neomenia quod celebrabatur in memoriam gubernationis rerum. Nam hec inferioza precipue variantur secunduz motum lune: ⁊ ideo celebrabatur in nouitate lune. Cui respondēt festa virginis: que sunt plura que lune assimilantur. Et ipsa suis meritis ⁊ precibus sustentat mundum ⁊ quasi regit. Unde regina mundi dicitur. Alia festa celebrabantur semel in anno vt festum pasce valde solemne: quod durabat septez diebus primo mense in memoriam liberationis de egypto. Cui respondet festum natiuitatis christi per quod inchoatiue liberatum est genus humanuz de seruitute diaboli. Aliud erat inde ad l.dies:scilicet pentecostes: in memoriam legis date in monte sinai. Cui respondet festum spiritus sancti:dati i monte syon:cū lege euangelica. Erat ⁊ quintum festum:prima dies septembris: quod dicebatur tubarum in commemorationem liberationis Jsaac:quando Abraam inuenit arietez quem obtulit pro eo. Et etiam erat istud festum quasi quedam inuitatio:vt prepararent se ad festum sequens. Cui respondent festa apostoloruz: qui tubis predicationum inuitauerunt mundum ad festum supernum. Sextum festum erat expiationis:decima die septembris in memoriam beneficij:quo deus propitiatus est populo israel:in adoratione vituli aurei ad preces moisi. Cui respō det festum ascensionis christi:qua ascendit vt sit

7 Judicio festo q̄tuor delenq; scē.

Capitulū quartū.

ppitiatio ꝓ peccatis nostris apud patrem. Septimū erat festū cenopheie. i. tabernaculoꝝ in eodē mense septē diebus in signū deductōis in deserto: vbi habitabāt in tabernaculis. Cui rñdet festū angeloꝝ: q̄ nos ꝺducūt et custodiūt p ꝺsertū mūdi: sicut illos āgelus dñi. Octauo āt die illi festi erat alio qꝺ dicebat ecc̄a seu collecta. Cui rñdet festū dedicatōis eccl̄e l'oiuꝝ sc̄oꝝ. Erāt et alīq̄ festa alia: sz non ita solēnia: vt furni et encenia et huiusmōi. Et sic in ecc̄lia q̄ debēt celebrari vt martyꝝ et ꝓfessoꝝ ꝓut ecc̄lia statuit: de cōse. di. iij. ꝓnūciādum. Quelibet ꝺ insignis solēnitas ꝓpt̄ ī signe i ea factū: qlibet dictoꝝ dieꝝ ꝺz sc̄tificari: vt declarabit: q̄ ꝓceptū i isr̄l ē de ea celebrāda. Quātū ad ītiū op' qꝺ dz fieri i die festo vt sc̄tificet ē qꝺruplex declarandū. Prio corporal' opa abdicāda. Secūdo mortal' culpa euitāda. Tertio totalis negligētia eliminānda. Qnāto vlis nīa substātia sacrificāda. Un dic̄. ps. buccinate. i. sonate i tuba neomenia: idest q̄ maxie vtebat i neomenia. Erat āt sonitus tube ad quattuoꝝ. s. ad ꝓuocādū pplm: ad vocandū et animādū ad plīū: ad epulū solēnizādū: et ad laudandū ꝺeū. Est. n. festū ordinatū ad vacāduz deo. Et per ista optime vocat: vt ipleat illud. ps. Uacate et videte qm̄ ego sum ꝺe' exaltaboꝝ in gētibus. Primo non debet fieri opus seruile. i. manuale in festo. Hier. xvij. Sanctificabis sabbatū: et non facies opus seruile in eo. i. corporale. Est enī peccatum mortale operari in festis sine cā vrgēte et rationabili. Unde quenda iudeuz inuentū colligere ligna in sabbato: iussit dñs lapidare: que aūt opa corporalia phibeant: habes diffuse in secūda parte ti. ix. c. iij. de negligentia bene opandi. Buccinate ergo tuba i festo. i. vocate pplm vt dimittat opera. Secūdo vitanda ē mortalis culpa. Hier. xij. Custodite aias vias vt nō portetis pond' i die sabbati. Pondus pmaxime ē peccatū: sm illud. ps. sicut onus graue grauate sūt super me. s. iniq̄tates. Leuit. xxiij. Oē opus seruile non facietis i eo. s. sabbato. Opus maxime seruile ē peccatū qꝺ facit seruus diaboli. Unde sm tho. magis facit ꝓtra istud preceptū peccās mortaliter in festo q̄ opans manualiter. Et talis circūstātia. s. in die festo: trahit peccatū in aliā speciē. Nā fornicans in festo facit ꝓtra duo p̄cepta. s. non mechaberis: et illud de sāctificatione sabbati. Buccinate ergo tuba ad excitādū aiam ad pugnā ꝓtra diabolū ad resistendum peccatis. Un in figurā dicit Isa. lviij. Quasi tuba exalta vocē tuā: et annūcia pplo meo sceleꝝ eoꝝ. vt. s. caueāt: et mathathias cū suis dixerūt. j. Mach. iij. Quicūq̄ uenerit ad nos die sabbati pugnemus ꝓtra eos. Tertio vitanda ē negligētia in festis: ne. s. qs det se otio et ludis: q̄ laborare nō hz: sicut cōiter fit. Dia. n. mala docuit otiositas i ēt sapiēs eccl̄i. xxxiij. Un dz tren. iij. Uiderūt eam hostes. s. aiaz aut psonā otiosā: et deriserūt sabbata sua pp otiū. Dic̄. b. tho. fa. fe.: q̄ vitiū accidit: qō iportat tediū bñ opādi ē cōtra hoc p̄ceptum. Buccinate ḡ i isigni die et solēnitatis tuba ad epulū spirituale. i. ad audiēdum verbū dei. Joel'. ij. Canite tuba in syon: congregate cetum vocate populum. act. xiij. Uoces ꝓphetarū que leguntur per omne sabbatū. Quarto est omnis nostra substantia sacrificio offerenda. vbi enim alijs diebus offerebatur vnū sacrificiū: in sabbato duplicabatur offerendū est ergo sacrificium de anima p cō tritionem. De quo. ps. Sacrificium deo spiritus contribulatus. leuit. xvj. Sabbatum requietiōis est: affligetisq̄ animas vestras scilicz per cōtritionem: scōm origenem: examinando conscientiam et dolendo de cōmissis. Offerendum est corpus per sobrietatem: ad Ro. xij. Exhibeatis corpora vestra deo hostiā. i. i sacrificiū. Unde Augu. reprehendit ꝓmessationes et ebrietates que fiunt i festis et magis q̄ in alijs diebus: dis. xlviij. Comessatōes: debet etiam corpus exerceri in eundo ad ecc̄lias: indulgentias participando faciendo disciplinas: et ad laudes diuinas ire. ps. Sacrificium laudis honorificauit me. Offerrenda est terrena substantia dando elemosynas magis q̄ alijs dieb' Esdre vij. Mittite partes eis qui non preparauerunt sibi. i. pauperibus. Sanctus enim dies domini est buccinate ergo tuba ad laudandū ꝺeum. Juxta illud: laudate eum in sono tube: et sic sanctificat sabbatū seu festū: et seruat dñi p̄ceptū.

Quartū p̄ceptū ✠ H. V. ✠

est. Honora patrem tuuz et matrem: vt sis longeuus super terram: quā tibi ꝺaturus est dominus. Exo. xx. Hoc xp̄us inducit. Mathe. xv. P' p̄cepta ꝓme tabule q̄ ordinat nos ad ꝺeum ꝓgrue in p̄ceptis secūde tabule: que nos ordinant ad ꝓximū. Primo ponit istud de honoratōe parentum: q̄a sicut ꝺeus est p̄incipium vniuersale essendi oibus ita pater est quoꝺdā p̄ncipiuz essendi filio: et quātuis sm Tho. ꝓma secūde. q. c. artic. v. et secunda secūde. q. exxcij. artic. v. sub isto p̄cepto icludat non solum veneratio fienda omnibus supioribꝰ consanguineis et prelatis ab inferioribus: sed ēt ꝓuisio et gubernatio fienda inferioribus a patribꝰ et p̄sidentibus: ac ēt beneficiorum omnium exhibitio oibus ꝓximis: quo ad elemosynas corporales et spūales: cum debeāt ab oibus: tamen expresse non fit mentio nisi de honore parentum et ratio est: quia cuz vt dictum est precepta decalogi sunt de his que statim ratio naturalis per se apprehēdit esse seruanda. Debitum filij a patre est adeo manifestum q̄ nulla potest tergiuersatōe negari: eo q̄ pr̄ ē p̄ncipiū gnātōis et eē filio: sz q̄ aliqō bñficium vel obsequium sit exhibendum alijs: non

7 honorare parentes q̄ filij debet.

ita statiz dictat rō nālis sicut parentibus. Et ideo ō bñficijs alijs exibendis: non datur in decalogo speciale p̄ceptū: z cadē rōe: qz parentes ñ videtur debitores esse filij pp alīq beneficia suscepta ab eis: sed ecōuerso. Jō non datur p̄ceptū ēt de cura parentū erga filios: sed tū vt dictū ē sub hoc p̄cepto includitur. Jtē qz hoc ē p̄ceptū affirmatiuum: obligat semper: sed nō ad semp. i. ita q̄ oi tp̄e ōbeat ꝺs actu venerare parentes: sz p loco z tēpore cum expedit: z circa hoc videnda sūt tria. Primo que sit ista paternitas. Scōo q̄ sit ista honorabilitas. Tertio q̄ sit ista remunerabilitas.

Ad primū §. VI.

p̄ paternitas uenanda ꝺrīa est.

nota q̄ est quadruplex p̄nitas veneranda. Pria ē carnalis. Secūda p̄sidentialis. Tertia tēporalis. Quarta sacrāmtalis. Et de qualibet p̄t dici illō ps. Miserere pat̄ filioz. ō p̄ma paternitate dī eccī. vij. Honora p̄cz tuū z genitū mātis tue ne obliui scar. Memēto q̄ nisi per illos nō fuisses: ipsi enim generando dant esse filio p̄ deū. De scōa dī de vtero. xxxij. Interroga patrē tuū i. platū z ānūciabit tibi maiores tuos z dicet tibi: z di. xcvj. ait Greg. ꝺs dubitet sacerdotes xp̄i: regū z p̄ncipū z oium fidelium p̄es z mgōs censeri? De ītia. s. tp̄ali dī quarto regū quito. Pz si rē grandem dixisset tibi ꝓpheta. Facē debuisses: que fuerūt vba suoz dicta ad naamā dīm suum? De quarta dicit symach' papa. Oēs ꝺs un p̄nia suscepimus: ita nūi spūales sunt filij: vt z ipsi ꝺs vel nobis suscipientibus vel sub trino mersionis vocabulo mergentibus vnda sacri baptismatis regenerauit. xxx. q. j. oēs. Idem de sacramento cōfirmatōis: quilibet horuz p̄uz miserē z miserē dz filioz suoz p̄uz. Et miset p̄ filiorum suoz ve, puidendo eis in ḡttuor: in nutrimento. in documēto: i castigamento. i exēplo. Et p̄mo quidez p̄ carnalis. s. utiqz dz nutrire filios. non enī ait aplūs filij debēt thesaurizare parentibus: sed parentes filijs. Unde z iura statuerūt: q̄ legitima sine magna cā p̄uare nō p̄nt. Unde malefaciunt qui filios mittūt ad hospitale z nō prouidēt eis si p̄nt: qō cōtingit de cōceptis ex fornicatiōe vl alio illitico mō. z in decretis dis. xxx. dī. Si ꝺs dē liquerit ꝓpios filios z nō eos aluerit z qō pietatis ē nēcāria nō p̄buerit: sed sub occasiōe ꝓtinētie eos negligendos putauerit anathēa sit. i. fiat. Nō ē. n. lata sñia: sz q̄ ꝓmiatō. Nō tū ōbēt illicita aliq facē: vt vsuras z fraudes vl alia mala: vt p̄nt filios nutrire. ꝺ. n. diligit filios plusq̄ me nō ē dign': ait xp̄s. Mathe. x. Pī pus. s. p̄sidētialis etiā ōbz p posse de nutrimēto ꝓuidē filijs suis. i. subditis. Unde Petr' in canonica. Pascite eū ꝺ i vobis ē gregē. Et dicit. ꝺcꝺ hñt clerici paupes sūt: z dom' eoz oibus debet esse cōis. xvj. q. j. Quī. Pī ītius scz rector tēporal' dz subdit' vt filijs ꝓuidē ō nutrimento: vt non sit penuria in ciuitate: z querere bonū cōe. Et p̄cipue pupillorū: viduaz: z miserabiliū personaz cās: vt p̄ iuuare: vt faciebat Job dicens. pī eraz paupez: ciusdē. xxix. Quart' pī. s. spūalis per administrationem sacramentoz p̄nie et alioz ex ꝓgruo dz, puidē: z si ipse nō p̄t saltē procurare p filijs suis. Dz ēt pat̄ quilibz miserari filijs ꝓuidendo de documēto. Nā pī carnal' z ꝺ loco eius ē: hz curā filij ꝺ ad aiam magis q̄ ꝺ ad corp'. Dz ḡ aīe, puidē filio ō nutrimēto: qō ē bona īstructio: vt eccī. vij. Filij tibi sūt erudi illos: ad Hebr. xij. Pīes carnis nostre habuim' eruditores. Sic bonus pat̄ Tobias docuit filium suum ab infantia timere deū z cauē ab oi pcō: vt dicit Tobias. ij. Pater p̄sidentialis multo magis tenet filijs suis: .i. subditis de eruditōe. Un dictū fuit p̄mis p̄b' z platis. s. aplis. Euntes docete oēs gentes: docētes eos ꝺuare quecūqz mandaui vobis. Mathe. vlt. ij. thi. iij. Predica vbū ista oppōtūe i portūe Isa. lviij. Clama ne cesses q̄ tuba exalta vocē tuam. Et anūcia pplo meo scelera eoz: Et quod p se non potest vel nescit: faciat per predicatores: qz z ipsi patres dicuntur. Pater temporalis etiam debet admonere subditos ad bonos mores. Pater sacramentalis multo magis. debet enim confessorem instruere confitentez de necessarijs z patrin' alumnum precipue de credendis. Debet tertio misereri pater filijs de castigamento: z pat̄ z mat̄ carnalis debent castigare filios delinquentes z cō rigere verbis z verberibus. Unde pro. xiij. qui pcit virge odit filium. Qui diligit illum assiduat ei flagella: z in eodem. xxij. Tu percuties eum virga. Et animaz ei' ab inferno liberabis. Nec dz expectare ad ipsū corrigenduz. Quia cum est magnus: incorrigibilis erit. Unde dicit prouer. xxj. adolescens iuxta viam suam ambulans: et cum senuerit non recedat ab ea. Pater presidentialis ꝺbet corrigez diuersis modis. apostolus. j. Thi. v. peccantem coram omnibus argue. Sicut fecit ip se excommunicans illum Corinthum qui publicum commiserat incestum: tradens eum sathane p̄mo Corinthi. v. Et Ambro. Non osculatur semper pater filium: sed aliquando castigat: ergo cuz castigatur qui diligitur: tunc circa eum pietas exercetur. v. q. v. Pater temporalis debet punū malefactores. Exo. xxij. Maleficos non patieris viuere. Augustinus. Et qui emendat verbere i quē potestas datur vel cohercet aliqua disciplina misericordiam prestat: distinc. xlv. Pater penitentē tialis sibi confitentem debet verbis duris incepare cum viderit expedire. Quarto ꝺbet pat̄ filiis misereri exempla bona cōferendo: qz plus mouent exempla q̄ verba: ꝓpterea dicit dñs: ego suz dñs ꝺ' fortis zelotes visitās. i. puniens pcā p̄uz i filios i ītiam z quartā generationē. Exo. xx. Non

p̄ pī ꝺ ꝓuꝺē filios in ḡtuor

q; puniat filios ꝓ pcīs parentū. Sz q; cōiter filij imitant exēpla pū i cōuersatōe: z si mala exēpla dant parētes filijs in peiorando: blasphemando: furando: ꝛpia ppetrādo. Sīlia illi faciunt. Et pro suis nō paternis vicijs puniūt: ꝯ Augu. Pī presidential pmaxie dz exēpla bonoꝝ opuz filijs pbē: Mathei. v. Sic luceat lux vīa coꝝ hoibus: vt videant opa vīa bona: dixit xp̄s p̄mis pūbus noui testamēti. Et Greg. ait. Scire debent prelati: q; si vnq; delinq̄rint tot mortibus digni sūt: quot exē pla pditiōis ad posteros trāsmittūt. Et ō pie tempozali dī Jsido. d. x. iustuz. Tūc ꝓnceps existimet iura sua ab oīb' seruāda: qū ipse prius eis reuerē tiā pbet. s. fuando. Cōiter i pplo isrl qū boni fuerūt reges: bona exēpla dantes opuz ppl's virtuose se habuit: qū āt mali z ppl's secut' ē exēpla illorū z demū vtriq; perierunt. Cōfessozes ēt z patrini debēt bona exēpla pbere filijs suis spūalib'

Secūdo uidēdū ē. §. VII.

q̄s sit honoz q̄ debeā patrib'a filijs exhiberi intelligēdo gnāliter ō oi patrnitate: honoza inq̄t. p. t. z m. t. zē. Uñ in ps. dī de timēte deum z patrē. Filij tui sicut nouelle oliuaꝝ. s. videri p cōstātiā nouelle ꝓ speciositatem modestie oliuaꝝ fluctuosaꝝ i opere mificozdie z elemosynaꝝ. s. In circuitu mense tue. i. coꝝ te patre ad honozādū fuiendū z subueniendū sicut est q; tūc ipsi patri deficiat: dicēdū q; ē q̄druplex honoz exhibēdus: honor reuerētie: honoz obie: honoz bñficētie: honoz tolerātie. De ꝑmo dī eccle. iij. Qui timet deū honozat pentes z q̄si dñis seruiet his qui eū genuerūt in ope z sermōe. Manifestū ē aūt q; seruī dñis suis fuīt: cū magna reuerētia in assurgēdo: caput iclinādo: associādo: famulādo: cū hūilitate loquendo. Sic debēt filij pētes reuereri. Cōtra qō agūt q̄ ōridēt eos vel blasphemāt. Sed i pūitioez eoꝝ dī puer. xxx. Oculm qui subsanat pīez z q̄ despicit ptū matris effodiāt eū corui ō torrēte z filij aq̄le ꝯmedāt eū. i. tirāni seu dñi tpales puniāt vel demōes excecēt mentē z deuozēt. Et Exodi. xx. Qui maledixerit pī vel matri morte moriat. Pīes ēt presidētiales debēt honozari: reuerētiā exhibēdo eis. Aug' in regula. Jn honoze coꝝ vobis ꝓlatus sit: sūt. n. ministri dei. Et ideo ēt si sūt mali reuerēdi. i. non despiciēdi: z mala eoꝝ manifestāda. Uñ Nicola' papa si de dñi sacerdotib' q̄ iure pīes aīarū dicūtur aliq̄d cōtigerit vos audire: qō ꝓfusionem pīs mētib' igerat: nō in frumētū ſz pudozatos filios. Noe imitātes paternā de reliquo verecūdiā cōtegatis. dī. xcvi: Jn scripturis. Pīes tpales. i. dñi sūt reuerēdi ꝑm illud. i. pet. Deū timete: regē honozate: ac ēt cōfessozes et patrini sūt reuerēdi mala: ꝑmo. Filius honozat pīez suū. De scō honoze .s. obediētie dī Johānis. viij. Ego honorifico pīez meū ait xp̄s. s. seruādo mādata eius. Et ō pētib': carnalibus dicit apl's ad Col'. tercio. Filij obedite parētibus vestris. Et ꝑcipue ad hoc tenent in his que pertinēt ad domesticā curā dom'. Uñ puer. j. Audi fili disciplinā pīs tui. i. doctrinā z māda ta: z ne dimittas legē mīs tue. De parētib' spūalibus. i. plātis: dicit apl's ad Hebre. vltio. Obedite ꝓpositis vīs z subiacete eis. Et Hiero. Esto subiectus pōtifici tuo: z q̄si parentez aīe tue ama. dist. xciij. Subdiaconi. Etiā ō malis plātis iquit xp̄s. Oīa q̄cūq; dixerit vobis facite z seruate: Math. xxiij. s. spectātia ad officiuz suū. De dñis tēporalibus: ait Petr'. Obedite dñis vīs: nō tm̄ bonis et modestis: sed ēt discol'. Et sīr patrib' penitētialibus obediēdū ē: z faciēda penitētia ūūicta: q; illō est neccariū z i alijs monitionib': q; fructuosū: vuz oīs ista obedientia filioꝝ erga patres itelligēda ē: cū ꝑcipiūt iusta z licita: z que nō ipediāt salutem vel salutis incremētū: vt dic Hier. xj. q. iij. Si dñs. Cū eni de': a q̄ ois patrnitas denoīat aliq̄d iubeat: z cōtrariū parētes: obediat sūmo patri nō irreno. Mater āt ē eccl'ia: q̄ vtiq; nō pōt nisi iusta iubeā. z iō obediēda. De tertio honoze pōt intelligi illud eccl'i. iij. Honoza patrē tuū z matrē tuā: vt supueniat tibi bñdictio a deo. Daī vtiq; bñdictio a xp̄o veniēte ad iudiciū: his q̄ subuenerūt indigētibus. Sz primi quibus tenet hō subuenire in neccitate sūt parētes. Uñ xp̄s reprehēdit scribas z pharisēos qui inducebāt hoies ad faciendū vota oblationū i tēplo: z iplēdū ea: nō curātes q; ex hoc parentibus eoꝝ subtrahēnt neccaria: declarans quō faciebant ꝯtra istud preceptū. Honoza. p. t. ñ subueniētes indigētys parētū. Hic Ambro. Leteꝝ dei traditio ē vt prius paſcas parētes. Nā si iuxta dī uinū oraculuz ꝓtumelia parentis morte luit: q̄nto magis fames que m'to grauioz est: dī. lxxxvj. Nō satis. Parentibus ēt spūalibus. s. prelatis subueniendum ē a pplis. Dignum est ē eni vt quib' semi nant spūalia ab his metāt corporalia subsidia in decimis: oblationib': z elemosynis. Uñ apls. j. ad Thi. v. Qui bene presūt pīsbyteri duplici honoze sunt digni: s. reuerentie z subuētōis: vl' duplici pōtiōe q; alij clici ñ prelati. Dñi q̄z tēporales z rectores ex q̄ laborāt ꝓ pplo: ab eo debēt sustētari. Ad Ro. xiij. reddite oīb' debita: cui honorē: honorē. cui tributū: tributū q̄ō institutū ē ad sustētatiōez dñoꝝ. Cōfessoribus ēt i neccitatibus subueniēdū et pdicatoribus. Juxta illud Deutero. xxv. Nō alligabis os bouis triturant'. Nō tm̄ vt pciū sacramēti vel verbi dei tribuēdū ē: q; simonia esset: ſz per modū elemosynaꝝ. De q̄rto honoze dī Eccl'i. iij. Fili suscipe senectā pīs tui: z si defecerit sensu veniā da: z ne eū spernas i tua vtute. Sic ēt z alij patres siue plati: siue dñi tēporales. Siue pdicatores z pfessores tollerari debēt in suis defectibus a

subditis. Nec ꝑpt hoc ꝑñt discedē ab obedia eoꝝ ꝛ iudiciū eoꝝ fugē. viij. q. iij. Nonne directa. Et hoc nisi ꝓcisi sint ꝑ sñias excōicatiōis vel suspēsi. Ꝑñt tñ denūciare supioꝝ eoꝝ vt ꝓuideant. Et Aug⁹ dicit q̄ tolerādus ē mercenari⁹. Difficile ē diffinire qñ fiat ꝓtra illud ꝓceptū: ita q̄ peccet mortaliꝛ nisi cū fit mānifeste magna iniuria pentib⁹: vt ꝓtēnēdo. eoꝝ mōita: verbērādo: nō subueniendo in necessitatibus.

Tertio uidēdū .§. VIII.

ē de ꝑmio obseruatiōis hui⁹ ꝓcepti. Ubi sciēdū ſm tho: q̄ ad nullū aliud ꝓceptū ponit remuneratiō obseruatoꝝ ei⁹ nisi ad istud. s. in decalogi descriptiōe. Et rō hui⁹ ē ſm eūdē secūda secūde: nō q: ꝛ alioꝝ ꝛ ipletio nō hēat ꝓmiū sicut ꝛ istud: ſz q: cū istud sit valde de instinctu nature. s. honorare pentes: oꝝ aliq̄bus oriri extiatio ꝛ ex huiusmōi obseruatiōe nil mereri: cū natura ad hoc insistat ꝛ sic minus sollicite implere: sed ꝓpter hoc nō caret mercede sua a deo: ꝛ iō pōit ꝑmiū. s. lōgeuitas .i. lōga vita: vt sis ait: lōgeu⁹ sup terrā viuētiū vel morientiū. Est aūt q̄druplex vita. s. vita nature: vita gratie: vita fame: vita glie: ꝛ i q̄libet sit lōgeuus ꝑ honoratiōnē parētū. Quātū ad vitā nature dī ecclē. iij. Qui honorat ꝑentē vita viuet longioꝝ q: ꝑ ē ꝓncipiū actuū generatōis: iō frequētius fit mētio i scriptura de honore ꝑis q̄ matris: ſz sub eo ēt includit honor mat⁹ eadē rōne q: ꝓncipiuꝝ generatiōis: ꝛ si passiuū. Multū aūt cōgruit talis remuneratio huic operi: nā q̄ bñficio cōcesso: meret illud sibi augeri: q: ergo bñficiū vite post deū hz ā pentib⁹: ꝛ bñ vtit eos honorādo: dignū ē vt augeat ei vita: q̄ aliq̄ ꝓtrariū iueniatur q: honorātes parētes cito moriāt: ꝛ ihonorantes diu viuāt: hoc accidit occulto dei iudicio ꝓpt aliud melius nobis ignotuꝝ. De vita gīe dī ecclē. iij. Qui honorat patrē suū iocūdabit in filijs: vt naturalib⁹ quia bonos habebit honorātes eum: vel spūalib⁹ que sūt bōa opa: q̄ multiplicabūt ei ꝑ grām: ꝛ dant ei incūditatez spiritualem. Et subdit̄ tur. i die oriōnis exaudiet. De ēcia dicit eccī. iij. Glia hois ex honore patris sui: et dedec⁹ patris filij⁹ sñ honore. Glia aūt dicitur clara fama cum laude: et iterū. Quā male fame ē q̄ reliquit patrē: et maledictus a deo: q̄ exaspat matrē. Dicit autē bona fama q̄ quedā vita: q: ꝑ hanc viuit homo i mēoriis aliorū. De vita glie dicitur eccī. iij. Honora patrē tuū ut supueniat tibi benedictō a deo. s. gīe. ꝛ benedictō eius. s. glōie i nouissimo maneat. s. i terra viuētiū. Et cum est ꝓtētō de aliquo iter patrem et filiū: ꝓponēdus est pater filio i honore: q̄ non ꝓiudicetur filio tñ i vitate. Unde aug. Queritur pat̄ de malo filio. Queritur filius de duro patre. Euamus honorificētiā patri que ei debetur a filio. Nō eq̄mus filium patri i honore. Sz ꝓponimus filiū patri i veritate. s. si habet: et sic tribuimus honoris debitū ut non ꝑdat equitas meritū. ij. q. vij. queritur.

Quintuz ꝑceptuz .§. IX

ē ñ occides. exo. xx. Ꝑ⁹ q̄rtū ꝑceptū q̄ est ꝑmū in scōa tabula: quod ē virtutis pietatis: qua redditur pentib⁹ debitū i quo ꝛcluditur oīe q̄ ꝓprio speciali aliq̄ ratōne fit: ꝛnecē fuit ut ponerētur alia precepta ptinantia ad iustitiam propie dictam: que idifferēter reddit oīb⁹ debitū. Est ātē debitum cuilibz vt nulli iferat nocumētū: ꝛ iō ponūt illa ꝑcepta negatiua q̄b⁹ ꝓhibent nocumēta ꝓximis. Oē .n. nocumētū q̄ ifert alteri l ē i psonā ꝑpā q̄ ꝑtinet ad hōicidiū: l i ꝓiunctā ꝑ modū libidis: q̄ ꝑtinet ad mechiā: l i sbāz q̄ ꝑtinet ad furtū: l ad famā q̄ ꝑtiet ad falsū testioniū. Ultia duo ꝓhibēt desideria mechie ꝛ furti: q: ad illa trahit ꝓcupia cordis rōe delectabil l vtil: ñ ātē sic trahit ꝓcupia ad hōicidiū vel falsū testioniū ꝑ se: q: nō hñt rōez ōlectabil l vtil. Et q: inī nocumēta maximū ē q̄ fit i psona ꝑpa ꝑ hōicidiū: iō ꝑmū i negatis q̄ obligat sēp ꝛ ad sēp: nō occides. hec tho. fa. fe. q. cc. xxv. art. vj. Et dic idē i tractatu de. x. ꝑcepti: q: triplicit ē erratū circa istō ꝑceptū. Aliq̄. n. putauerit ñ ee licitū occidē bruta aialia. ſz hoc ē falsū q: ñ ē pcz vti ill q̄ si subdita ꝑati hois. Est ātē ordo nāl q̄ plāte sūt in nutrimētū aialiū: ꝛ aialia q̄dā i nutrimētū aliorū: ꝛ oia i nutrimētū hois. Ecñ. ix. Qua si olera virētia tradidi vobis oia: ꝑ ꝓñs ēt Philosoph⁹ i pollitid dic: q: vēatio ē iustū bellū. Et. j. ad cor. x. oē q̄ vēit i macello māducate. Cū g̃ dī: nō occides itelligit hoiem. ñ bruta aialia. Sc ōs error fuit dicētiū: q: ꝓhibēt hic occisio cuiuscūq̄ hois: ēt malefactoꝝ. Uñ iudices ꝛ officiales occidentes reos appellāt hōicidas. Cōtra q̄s dic Aug. q: de⁹ q̄ hoc ꝑceptū ōdit: ñ sibi ꝑ hoc ꝓhibez occidēdi abstulit. Dic. n. Deu. xxxij. ego occidā: ꝛ viuē faciaz. Judices ātē occidēdo reos iuridice occidūt māndato dei: q̄ legē statuit vt rei occidēnt. puer. viij. per me. s. sapiaz q̄ de⁹ ē legū ꝓditores iusta decernūt: ad ro. xiij. Nō sine cā gladiū portat: miſter. n. dei ē: vindex in irā ei q̄ malefac. Intelligit g̃ ñ occides hoiez. s. ꝓpa auctē. Tert⁹ error fuit dicētiū: q: ꝑ hibebat hec occisio ꝓximi: ſz nō sui: assentes hoc licitū eē: ſz hoc ēt falsū est. Nulli. n. lz q̄cūq̄ ex cā occidē seipsū: nisi deo iubē: vt hēm⁹ de sāsone. Ut ení dic Aug. Spūssctus q̄ ꝑ eū miracla fec eū ad hoc iduxit ad figurādū xp̄i mōtē. ē. n. grauissimū pcm hoc ꝛ iueniabile. vñ eccl̄ia ꝓhibuit tales in eccl̄ia sepeliri vel ꝑ eis fieri suffragia: vt hēt. xxij. q. v. placuit. Cū g̃ dī nō occides: itelligit nz te nz alterz ſm Aug. j. de ci. dei. Et de talib⁹ hoicidis dicit ps. Ueloces pedes eoꝝ ad effūdēdū sāguinem.

Prima ḡdo nō est.

Prima bona dānata.

Gregorius primat. ē modis.

Capitulū. IIII.

Contritio ⁊ infelicitas ī vīs eoꝝ: viaꝫ pacis nō cognouerūt. Pedes aīe sūt affectus qui in homicidis sūt veloces. i. prompti ad effundendū. sāguinē humanū. i. occidēdū: ⁊ affectū cito ducūt ad effectū: ſz oīs q̄ accepit gladiū. ſ. aucte ꝓpria pibit. Mat. xxvj. hoīs vel diuīe sīne puniēdis. Et ī ō subdit ps. Cōtritio corpoꝝ q: oꝝ occidi tal' ifelicitas aīe: q: p hoc ꝓuat glia cū sit mortale ⁊ ēt multas ifelicitates hic patitur. Uia pacis ē pīa ad quā raro redeūt effecti obstiati. Perpetrat ā ātuoꝝ mōis: .ſ. ínteriori deliberatōe: exteriori locutōe: manuali actōe: notabili omissione. Quātū ad ꝑmū dī j. Joā. iij. Ois qui odit frēꝫ suū: homicida ē. Odiens aliquē cōiter appetit mortē eī'. Et Dicꝛo. sup Isa. Ois iniq̄tas ⁊ oppressio ⁊ iniusticia iudiciuꝫ sanguis est. Et ſz gladio nō occidas. voluntate tñ inficis: de pe. di. j. ois. Et Augu. Homicidiū lege vetitū: putabat nō aliud eē nisi coꝝpoꝛis inēptio: Aperuit ḡ ōīs oēz iīquū motū ad nocēdū fratri ī homicidij genē ꝓtineri: de pe. di. j. Cum. ſ. oīs ait. Mat. v. dictū ē ātiq̄s nō occides. q̄ ār occiderit reus erit iudicio: ego aūt dico uobis: q: ois q̄ irascit frī suo reꝰ erit iudicio ⁊ dānatōe. Et loquit de ira mortali q̄ q̄s desiderat mortē vel notabile nocumētū ꝓximi.. Uñ ⁊ ſm Tho. vbi supra. Hic ꝓhibet vicīū īre ꝓut ē mortale: ō q̄ hēs in ſa ꝑte ti. vij. ca. j. diffuse. Uñ Job. v. Uiꝛ stultū interficit iracūdia.

Scōo ꝑpetratur hoīcidiū ore: ⁊ hoc multiplr: .ſ. ipando: ꝓſulendo: suadēdo ī mortē alteriꝰ. Uñ Aug. Periculose se decipiūt q̄ existimāt eos tātū hoīcidas q̄ manibus hoīez occidūt: ⁊ nō potiꝰ eos p q̄ꝛ cōsiliū ⁊ fraudē et exhortatōem hoīes extinguūt. Nā iudei neq̄ꝫ xp̄m ꝓpriis manibus interfecerūt sīc scriptū ē. Nobis nō ſz interficē quēq̄. Sz tñ illis mors dñi ꝑputat: q: ipsi cū lingua occiderūt dicentes: Crucifige eū: de pe. di. j. periculose. Sīlr cū aliq̄s malꝫ ꝓsuasiōibus ⁊ malis cōsiliꝭ trahit aliū ad aliq̄d criale: ꝑiuriū: furtū: fraudē: luxuriā: ⁊ alia huiusmōi: occidit aīaꝫ eī'. Uñ Augu. Noli te putare nō esse homicidā cū fratri tuo male persuades. Cū. n. frī tuo male ꝓsuades: occidis. Et vt scias q: occidis: audi ps. Filij hōiuꝫ arma eoꝝ dentes ⁊ sagitte: ⁊ līgua eoꝝ gladiꝰ acutus: de pe. di. j.

Tertio ꝑpetrat ope. Exo. xxj. Qui ꝑcusserit hoīem volēs eū occidē morte morietꝰ. Et Auguſt. de ci. dei. Dis exceptis q̄s vel lex iusta gentili vl' ipe fons iusticie ſpālit' de' iubet occidi. Quisq̄ hoīez vel se vel alium occiderit: hoīcidij crimīe inectet: xxiij. q. v. Si nō ſz. Cōtra hoc ēt ꝑceptū facit grauit' vberās vel vulnerans vl' mutilans se vl' alium. Uñ ⁊ ātūs sibi virilia. Etiā zelo castitatis hoīcida dī. Et ꝓhibet ordinari: ⁊ ꝓmot' officio ordis fugi: q: irregularis est: di. lv. Si q̄s absciderit. Sz ēt iudex vel miſter eī' occidēs reū nō amore iustīcie: ſz liuoꝝ vindicte: ex delectatōe effūdēdi hūanū sanguinē homicida reputat. Uñ Aug. Cū miſter iudicis occidit eū quē iudex iussit occidi si id sponte facit. i. delectabilit hoīcida ē. xxiij. q. v. Nec refert quō q̄s se vl' aliū occidat: gladio. ſ. vel ueneno vel lapide vel ligno. grauiꝰ tñ q̄to ꝑsona occīsa ē innocentioꝝ vel vtilioꝝ l' ꝓpīoꝝ. Uñ occisio pīis vel mīis l' filioꝝ grauissimū īde exoꝛicidiū qō vtiq̄ nec ēt ꝓp adulteriū ꝑpetratū ꝓmittit. Sz ꝓhibet ⁊ grauit punit: vt. xxxiij. q. ij. Amonē. Quarto ꝑpetratur homicidium omissione: cum. ſ. aliquis potest obuiare morti alterius iuste sine sui pīculo: ⁊ ñ curat: puer. xxiij. Erue eos qui ducūt ad mortē: ⁊ qui traduntur ad īteritum liberare nō cesses. Sicut fecit Daniel erga susānā. Dañ. xiij. Hinc ⁊ Symacꝰ papa. Non grandis est ōīa vtrū letum inferas vel admittas. Mortem eni languētibus ꝓbatur ifligere: qui hanc cum possit nō excludit: di. lxxxiij. §. j. Et dic ibi glo. de medicis. q̄ tenentur gratis infirmis pauperibus mederi: qui īmo ⁊ medicinas emere si pñt: cū alr eis de salute ꝓuideri non possit. Et similiter qui nō subuenit īdigentibus ī extrema necessitate cū possit. homicida reputatur. Unde eccī. xxxiiij. Panis egentiū est vita pauperis: qui defraudat illuꝫ. ſ. non dādo vir sanguinuꝫ est. i. homicida. Et Ambꝛo. Pasce fame morientē si non pauisti occidisti: di. lxxxvj. Non satis. Contritio igitur. i. destructio coꝝpoꝛis: ⁊ ifelicitas. i. priuatio regni superni: ī vīs eorū. i. ín operibus homicidij: q: ois homicida non hꝫ ꝑtem in regno xp̄i. j. Joānis. iij. Sed vt dī apocal. xix. homicidis pars eorū ī stagno ignis ⁊ sulphuris. Quodlibet hoꝝ homicidiorum ē mortale.

Gregorius ponit' ep omissiōe. in multis:

Sextū ꝑceptū est. ✠. X.

Nō mechaberis. Exodi. xx. Pꝰ iniuriā ꝓprie persone nulla maioꝝ reputatur q̄ adulterium qō dī mechia: qō cōmittit ī personam coniūctā q̄ reputatur quasi vna persona cum ꝓiuge suo. Ma. xix. Itaq̄ non sunt duo sed vna caꝝ. Et q̄uis mechia ꝓprie dicatur adulteriuꝫ. i. accessus ad alienum thorum: tamen sub isto nomine intelligitur ꝓhibita omnis species luxurie: ⁊ omnis actus venereus extra matrimonium debite seruatus. Unde Augu. in li. de questionibus Deuteꝛo. dic. Meretrices esse: ⁊ ad meretrices accedere ꝓhibet dñs. Quarum turpitudo est venalis cum. ſ. dñs dicit in lege: vt notat hic glosa. Non erit meretrix de filiabus ísrael: nec scoꝛtatoꝛ de filijs ísrael. Et paulo post. Sed sicut sub furti nomine itelligitur ꝓhibita omnis illicita usurpatio rei alienē: apte volens intelligere totum. Sic nomīe mechie. ois illicitꝰ cōcubitꝰ: atq̄ illoꝝ mēbroꝝ nō legitimꝰ vsus ꝓhibitus oꝫ intelligi. xxxij. q. iij. Mētrices. Et Jsido. sup exo. ait. Nō mechaberis. i. nec q̄sq̄ ꝑter mīmony federa alīs feminis āmisceat.

xxxij.q.v. Ideo ãt i decalogo potius expresse phibet mechia.i. adulteriũ q̃ alie spẽs luxurie. Quia cũ p̃cepta decalogi ptinẽt ad iusticiã q̃ reddit ꝺbi tũ alteri: z nemini iferat nocumẽtũ vel iniuriã magis fit clare iniuria primo per adulteriũ q̃ p alios modos luxurie: z ideo expresse phibet. Circa hoc põt iduci illud ps. Ambulãs i via imaculata: hic mihi mistrabat. Quãuis ois culpa mortalis fm tho. in. iij. maculã aie igerat: q̃ nõ est aliud q̃ priuatio pulchritudis aie: q̃ resultat ex debita ꝓmensuratõe opuz fm. s. rõez cũ quadã refulgẽtia gie p̃cipue tũ peccata luxurie magis dicunt maculare hõiez: qz corpus z famã z aiam maculant: z absõ bẽt p̃ ceteris lumen rõis. Uñ de salomõe pp luxuriã ei' dr infectũ eccl̃i. xlvij. Tu aũt posuisti maculã in gloria tua. Inclinasti femora tua mulierib'. In via g̃ imaculata ãbulat q̃ caste viuit: seruans illud p̃ceptũ: nõ mechaberis. Et hic vt fidelis bon' mistrat. i. fuit deo ad hebre. xiij. Honorabiles nuptie z thorus imaculatus: z multo magis ei p̃uit z accepti' q̃ ãbulat in via imaculata viduitatis vel virginitatis mũde. Uñ canit ecclesia ꝺ Agatha virgine. Immaculat' dñs imaculatã sibi spõsã elegit. Et de vgine ꝺi matre. Sãcta z imaculata virginitas ꝛc. Et q̃ mihi mistrauerit ait dñs: honorificabit eũ p̃ me' qui est in celis. Joan. xij. Et in ce' sine macla sũt añ thronũ ꝺi apoca. xiij. Fit aũt q̃drupl'r quis maculat' p luxuriã: faciẽs contra hoc preceptum.

Cum agit turpiter in seipsũ.
Cum cognoscit nequiter vas femineum.
Cum se iungit sceleriter ad similẽ sexũ.
Cum accedit carnaliter ad animal brutum.

Quãtũ ad p̃mũ maculat' ꝺs p luxuriã opãdo turpia p seipsũ: qꝺ ꝺr mollicies. j. corĩ. vj. Neque molles regnũ dei possidebũt: qz illud mortale est z ꝓtra hoc p̃ceptũ. Rõ huj' ẽ fm tho. fa. fe. q. c. .liij. arti. ij. Peccatũ in humanis actib' ẽ qꝺ ẽ cõtra ordinẽ rõis: hz hoc rõis ordo: vt q̃libet ordiat z dirigat ad finẽ suũ. Uñ sicut nõ est pcm̃ si p ratõem hõ vtat allquib' reb' ad finẽ: ad quẽ sũt mõ z ordine ꝓueniẽti dũmõ ille finis sit aliqꝺ vere bonũ: ita pcm̃ ẽ si vtat hõ aliq̃bus reb' ad quẽ ñ sũt ordinata: vel si nõ debito mõ hoc faciat. Est aũt vere bonũ vt cõseruet nã individui: qꝺ fit p esum ciboz. Et sil'r bonũ est z magis excellens: q̃ cõseruet nã speciei: qꝺ fit in generatõe p actũ venereuz Sic̃ g̃ vsus ciboz si nõ fiat ad debitũ finẽ. s. sustẽtatõis corporis: vel nõ debito mõ: ẽ pcm̃ ita vtẽdo venereis nõ ad finẽ humane gnãtõis: vel idebito mõ vt cũ nõ sua vxore: pcm̃ ẽ. Sz polluendo seipsñ: certũ ẽ q̃ frustrat oĩno ĩtẽtio nãe: cũ ñ possit seq̃ gnãtio: vñ pcm̃ ẽ: z mortale: ex q̃ excludit a regno dei fm aplm. Et q̃uis semẽ humanũ ꝺi cat̃ superfluũ i aiali: nõ tñ ẽ simpl'r superfluum: sed ex eo q̃ est residuum op̃atõnis virtutis nutritiue tñ eo indigetur ad virtutis generatiue opus: et iõ cum ꝓueniret emitti indebite. i. extra actum ꝓiugalem peccatũ est. Non sic ẽ de aliis superfluitatibus corporis: q̃ qualitercũq; emittãtur salua decẽtia ꝓuictus humani sine pcco est. Si aut̃ accidat emissio seminis in vigilia vel somno sine procuratione aliqua: z preter oẽz intentionem: non est peccatũ fm. Tho. Scꝺo fit q̃s maculat' feminaz ꝓgnoscendo nõ suam. Thob. iij. Attende tibi ab omni fornicatione: z preter vxorem tuam nũq̃ patiaris crimen scire. Sunt aũt diuerse spẽs luxurie cũ mulierib': z distincte ꝓfitende. Nam si peccatum carnis cõmittatur soluti cum soluta: dicit̃ simplex fornicatõ: ut accedere ad mẽtrices uel cõcubinas z huiusmodi: quod q̃daz arbitrãt licituz nõ ꝓiugatis nec esse pcm̃. Sed. b. Tho. scꝺa scꝺe q. cij. arti. ij. dicit esse mortale: et contra hoc p̃ceptum. Aplꝰ. ad. Ephe. v. Omnis fornicator aut i mundus: non habet hereditatem in regno dei et christi. Si ꝓmittatur cum virginibus dicitur stuprum. Si cum̃ sanguineis uel affinibus dicitur incestus. Si cum̃ cleris uel religiosis vel monialibus dicitur sacrilegium: uel etiam cum patribus spiritualibus vt confessoribꝰ uel commatribꝰ. Si per violentiam mulieri vel parentum dicitur raptus: Si cum vxore alterius uel viro ꝓiugato muliere etiam soluta dicitur adulterium. i. ad corĩ. vi. Neque adulteri regnum dei possidebunt. Et vt dicit. b. tho. i tractatu de. x. p̃ceptis. Mulier adulterãs tria mala facit: que notantur eccl̃i. xxiij. Omnis mulier relinquens virum suũ peccabit: primo in lege altissimi incredibilis fuit. Secundo virũ suũ derelinquit. Tercio in adulterio fornicata est: et ex alio viro substituit filios: et sic legi dei ñ credit qui prohibet adulteriuz et sacramentum violat: Fidem frangit uiro: et proditionez z furtum: si generat ex adulterio filios quos nutrit de substãtia viri. Uir aũt adulterãs z ipe tria mala facit. Primo quia cuz caput sit vxoris: deberet eam ducere exemplo suo ad honestatẽ: et facit ꝓtrariũ. Scꝺo quia habz rationez magis vigorosaz q̃ mulier: et ideo potest magis reprimẽ ꝓcupias. Tercio facit cõtra equalitatẽ: quia ita tenet sibi seruare fidem sicut illa sibi. Dinc aug' in li. de. x. corꝺis ait: non mechaberis. i. nõ ibis ad aliaz quam vxorem tuã: tu exigis hoc ab vxore: et nõ vis hoc reddere vxori: cum tamen debeas in virtute vxorez precellere quoniaz castitas virtus est. Uis tuam vxorem ẽe victricem: et tu victus iaces. xxxij. q. septima.

Tertio fit quis maculatus agens contra hoc preceptũ p viciũ sodomiticuz. De quo apostolus ad Ro. primo. Tradidit illos deus: id est tradi pmi sit in passiones ignominie. i. vicia innominãda: Nã femie eoz ĩmutauerũt nãlẽ usũ in eũ q̃ ẽ cõtra

f luxurie primi mlier maculat q̃drupl'r.

nām. Silr ⁊ masculi relicto nāli vsu femine: exar serūt in ꝯcupiscētijs suis subinuicē masculi i ma scłos turpitudinē opātes. Et ad quātā mala tales postea ocueniāt subdit apłs dicens. Tradidit eos dñs in reprobū sensū. i. tradi pmisit repletos oīmi iniqtate: malicia: fornicatōe: auaritia: neqcia ⁊c. Et ad hoc ēt ptinet vxore vel alia femina abuten do extra vas debitū. Unī Aug. xxxij. q. vij. Adul terij enumerat qbusdā spēb' luxurie subdit. Do rū oīuz pessimuz ē qō ē cōtra nāz: vt si vir mēbro mulieris ad hoc ꝯcesso vti voluerit: ⁊ iste vsus cō tra nāz execrabilis sit in meretrice: execrabilior in vxore. hec ille. Et dicit tale viciū pessimū: qz ōstru ctiuū hūani generis. vñ dr de sodomitis: q erant pessimi corā dño: qs deus igne ⁊ sulfure cōsūpsit. ⁊ ciuitates subuertit: vt pz Gen. xix. Et sm leges tales debēt decapitari. Et mediatores huiusmōi: vt. C. de penis. l. Qui abducto. Quarto fit quis maculat' cum aialib' brutis cōmiscēdo: exo. xxij. Qui coierit cū iumēto morte moriat. Et leui. xx. Mulier q accesserit ad oē pec' ⁊ vult ascendi ab eo interficietis mulierem ⁊ pecus morte moriat. Pecora inde credendū est iussa interfici: qz tali fla gitio ꝯtaminata idignā refricāt fēti memoriā. xv. q. j. Mulier. Cōtra istud ꝯceptū etiā facit qui cū vxore vł alia extra vas debitū fūdit semē: ne. s. ge neret: ⁊ in scandalū oriat: vel ne grauet in alendo filios paup exns: in qō viciū incidētes her ⁊ onā filij iude mala morte subito pieīt: Gen. Sed ēt cū vxorē suaz quis debito mō cogscit cā delectatiōis vltra limites mēimonij. i. tāta ꝯcupia ductus vt ēt si nō eēt vxor eā vel aliā mulierē cogscēt: vt sat facēt voluptati sue: sm tho. i qrto peccat mortalr Et de tali dr intelligi illud sexti philosophi: qō in ducit Dier. xxxij. q. iij. Origo: dicēs. Dis i vxorez suā amator ardentior adulter est. De mōis ātē ide bitis in vsu matrimonij fuato tñ debito vase: de se nō est mortale sm Alber. sz pōt eē mortale ex i ordinatione animi. De oibus his spēbus luxurie: ⁊ de nocumēti eoꝝ hēs diffuse i. iij. pte. ti. j. p totū

Septimū ꝯceptū. §. xi.

decalogi ē. Nō furtū facies. exo. xx. Sup q Aug. Furti noie bene intelligit ois illicita vsurpatio rei aliene. nō. n. rapinā pmisit q furtū ꝓhibuit: sz furti noie in lege ve. testa. ⁊ rapinā itelligi voluit. Ap te eni totū significauit qcqd illicite rez ꝓximi au ferē. xiij. q. v. pena. Nec ꝓpterea excusarē quis a furto: q auferret a primo: vt idigētib' subueniret sibi vel alijs nisi i extrēa ncitate essent: ⁊ nō iueni rēt subueniētē. Unī Aug. Forte aliqs cogitat ⁊ di cit multi sūt xp̄iani diuites: auari: cupidi. nō hēo pcīm: si ill' abstulero ⁊ paupib' dedero. Unī illi nil boni agūt: mercedē hīe potero. Sz huiusmōi co gitatio diaboli calliditate suggerit. Nā si totū tri buat addit potius pcīm q̄ minuat. xiij. q. v. fōte. Et p totā illā. q. Nec ēt sumēdū ē exēplū furandi ab israelitis: q accipiētes sub mutuo ab egyptijs va sa aurea ⁊ argentea spoliauerūt eos. Quia vt dicit Aug. Israelite furtū nō fecerūt: sz deo iubēte hoc mi nisterū prebuerūt. xiij. q. v. dixit. Nō q furtū fa cies. Fit ātē. iij. mōis ꝓtra istud ꝯceptū: p iniustā rez acqsitionē: p praua ad hoc opatōem: p iiquā retentionē: p indebitā distributōem. Quātuz ad pmū. Multis modis qs acqrit bona tpralia i iuste. Primo occulte aliena accipiendo ēt i uētis: Sz vt dī eccī. v. Sup furē ē opprobriū ⁊ pfusio. Scōo per rapinā manifeste ⁊ per vi capiēdo: ⁊ hi nō sūt solū latrones i stratis: sed ⁊ etiā pncipes et cōitates vsurpantes iniuste ciuitates ⁊ castra sine iusto titulo: vel ēt facientes exactiones indebitas a subditis: i gabellis pedagijs: ⁊ collectis. Ezechi. xxij. Principes ei' in medio ipsius q̄si lupi rapien tes pdā. Uel ēt cū faciūt leges iniqs ad lucrandū. Isa. x. Ue q̄ pdūt leges iniq̄s: ⁊ scribētes iniusticias scripserūt: vt opprimerēt in iudicio paupes: ⁊ viz facerēt cāe humiliū ppli mei ut essent vidue pda eoꝝ ⁊ pupillos diriperent. Tertio p fraudulē tiā mltiplicē. In quantitate dando diminuta pō dera ⁊ mensuras rerum. In qualitate praua pro bonis vendendo in iusto precio. In substātia ven dendo vinum limphatuz p puro: vnum metallū p alio. Carnes pecudinas pro castrato: aromata vnius speciei p altera. Amos. viij. Audite q cō teritis pauperē ⁊ deficē facitis egenos terre: dicētes: qñ trāsibit messis ⁊ venundabimus merces ⁊ sab batū: ⁊ apiemus frumētū vt diminuam' mēsuram ⁊ siclu augeamus: ⁊ supponamus stateras dolo sas: vt possideamus in argento egenos ⁊ paupes p calciamētis: ⁊ dsq̄lias frumenti uendamus.

Quarto fit cōtra hoc ꝯceptum p vsurā. s. p mu tuo pecunie vel rez q̄ vsu cōsumūtur vt victuali um accipiendo aliq̄d vltra capitale hec dī vsura: vt pz. xiij. q. iij. usura. vnde ps. Qui pecuniā suā nō dedit ad vsurā: hic requiescet in monte sancto dei. s. glorie superne. Qui aūt eam facit non illic habitabit: sed i inferno. Quinto fit contra hoc ꝯceptum p sacrilegium: idest iniustā acceptionem rerum ecclesie. Hiero. Amico quippe rapere fur tum est: ecclesiam fraudare sacrilegium. xij. q. ij. Gloria. Sexto per iniusticiam iudicum seu of ficialium dantum iniquas sententias: vł ex tiore vel ex amore vel cupiditate vel odio vel notabili ignorantia. Isa. quito. Justificatis impium pro muneribus: ⁊ iusticiam iusti aufertis ab eo. Isid. cito violat auro iusticia. xi. q. iij. pauper. Septi mo per variam damnificationem vt in incendijs: deuastationibus agrorum ⁊ castrorum in bellis iniustis in mutilationibus: occisionibus: fallis ac cusationibus: testificationibus: ⁊ instrumentis.

Et hi oēs nō solum peccāt mortaliē agentes ꝓtra hoc ꝓceptū: sz ēt tenēt ad restitutōez ꝑdictoꝝ. vñ aug. ad macedoniū. Qui ꝓtra iusticiā hūanę societatis furti. rapis: calūnijs. oppꝑssiōib⁹. iuasiōib⁹. aliq̄ ab stulerit: reddēda potiꝰ q̄ donāda cēsēz: zachei publicāi exēplo. xiij. q. v. Nō sane i fine. Qui zacheus dixit xpō itrāti domū suā. Si q̄d aliquē ꝺfraudaui reddo q̄drupl'. lu. xix. Sz acq̄sitio ēt ꝓ simoniā: ludū: vel aliud turpe lucrū: q̄si furtū cēset: nō q̄dē restituēdū dāt⁹: sz pauperib⁹ erogādū. Alliq̄ de nccitate vt i simōia ⁊ ludo: aliq̄ ex honestate: vt i meretricio ⁊ huiusmōi. arg. xiij. q. v. Qui hē tis ⁊ ca. nō sane. Qui āt ꝓ simoniā l' itrusiōez ⁊ ñ canōicā istituōez icipit l' tenet bñficiū eccl'asticū: furatur oēs fructꝰ quos pcipit. Joh. x. Qui non i trat ꝓ hostiū: sz ascēdit aliūde: ille fur ē ⁊ latro.

Scdo fit ꝓtra istud ꝓceptū ꝓ prauā coopatōez ad talia acq̄sita illicita: etiā si nihil ipe inde pcipiat: vt ꝓsulendo: psuadēdo ipando. ⁊ hmōi. ad. ro. i. Digni sūt morte nō solū q̄ faciūt: sz qui ꝓsētiunt facientibus. Et nō solū peccāt mōtal'r: sz etiaz tenēt ad restitutōez dānoꝝ ⁊ ablatoꝝ: q̄ñ tal' coopatio fuit q̄ sine ea nō fuissz facta rapia ul' furtū: vsura vl' dānū. ij. q. i. notū i fi. Faciētē ⁊ ꝓsētiētē par pena ꝓstrgit: qđ itelligit de ꝓsēsu coopatōis: sine q̄ ñ fieret malū i glo. Et ad hoc facit qđ dicit extra de iniu. ⁊ dā. da. ca. vlt. q̄ occasionē dāni dat dānū q̄ ꝺs dedisse vī. Et in puer. vulgart dicit. Tanto fachi. tiene el sacho: quanto qui unuola. Si autē nō ita coopati sunt quin etiā sine eis fieret dānū: peccant quidē grauiter. sz nō tenēt ad restitutionē nisi q̄tū pueniſſet ad eos de furto uel rapia ⁊ huiusmodi. Uel in q̄tū ex suo cōsilio uel alia coopatōe plus dāni fuisset factū scōm. Tho. in quarto et alber. Unde Jsa. i. Principes tui infideles socij furꝝ. oēs dilīgūt munera: sequūt retributōes. ⁊ p hmōi coopant rapis alioꝝ. De restitutōe ⁊ mō ē hēs diffuse in. ij. pte. ti. ij. p totū. Tercio fit furtū p retētōez rei aliene ꝓtra uolūtatē dñi sui: apls ad ro. vij. Reddite oībus debita: et infra. Nemi q̄cq̄ debeatis. Qui eni detinet rez alīus ꝓtra uolūtatē ei⁹ vtiq; facit ei iuriā: q; impedit eū ab vsu eius: nisi hoc facēt ad horā: ad obuiādū malo: puta cū nō reddit gladiū suū furioso: postulāti eum ab eo penes quez depositū: ⁊ hoc ne se uel aliū le dat: hoc eni licitū ē. Facē aūt iniuriā, ꝓximo hoc ē pcēz: qđa ꝓtra iusticiaz: ñ aūt licz nec i modico i pcō mōari. sz subito debz egredi. Juxta illud ecci. xxi. Quasi a facie colubri fuge pcēm. Qui aūt detiet alienū ꝓtra uolūtatē dñi moratur i pcō: ⁊ sic sēp auget pcēm. Et quotiēs mēti occurrit se detinere alienū et ꝓponit retinē et nō reddere: tociens de nouo peccat mortal'r: et penitē nō pōt: nec absolui. Unde aug⁹. Si res aliena ꝓpter quā pcēm est ēddi possit: ⁊ nō reddit: pnia nō agitur sz sil'atur. Si aūt veracit agit: nō remittit pcēz nisi ēstituat ablatū si restitui pōt. xiij. q. vi. Si res. de re. iur. li vi. Quāuis g̃ qs nō accepit ipe p furtū ul' fraudulentiā ul' usurā sacrilegiū ⁊ hmōi: sz pī ul' alij ꝓsanguinei ul' amici. Si tñ ad eū puenit hēditas: tenetur illa restituere in quantuz suffit hēditas. Jdē ꝺ legatis qñ nō suficceret hēditas. extra. de usuris. michael. Quarto fit ꝓtra hoc ꝓceptū p indebitam distributōez. Apls. i. ad cori. ij. Hic iā q̄rit inter dispēsatores: vt fidel' qs inueniat. Eccl'arum ꝓlati sūt dispēsatores rez eccl'e: potiꝰ q̄ dñi. Unde aug⁹. Nō illa nīa sūt quoꝝ ꝓcuratōez quodāmō gerimus: ut ꝓprietatez nobis dānabili usurpatōe vēdicem⁹. xij. q. i. §. vltio: Ubi dicit glo. q̄ ꝓlati si bene admīstrant loco dñorū sūt: si male loco ꝓdonū. ff. ꝓ emp. l. qui fūdū. §. si tutor. Eccl'a. n. tenz locum pupilli: ⁊ prelatus locum tutoris. Sicut g̃ tutor si male admīstrat dilapidando bona pupilli vt fur hēt ita: ⁊ ꝓlat⁹: dū ꝓmittit ōstruē bona ecclesie: vl' usurpare: vel indebite alienat: ⁊ tenēt satisfacere. Si ēt expendit in malos usus: dando siue necessitate ꝓsanguineis vel ꝓuiuꝝ: ludis: canib⁹: ⁊ turpibus ꝓsonis exponit: qđ ꝺz dare paupibus quasi furat. Nec dubiū q̄ mortaliē peccat. Utꝝ āt teneatur ad restitutionē: vide. j. i. ij. pte ti. ij. Qui ēt hñt aliq̄ pauperibus vel ecclesijs distribuere: vt hospitalarij ⁊ societates laicoꝝ: si nō fideliter faciunt: si nō indigentib⁹ tribuūt: furtū ꝓmittunt. Religiosi qui ꝓpriū tenēt vel extra cōuentū sine licentia ⁊ rōnabili cā bona distribuunt furtuz cōmittūt. Seculares de bonis ꝓprijs ñ dantes elemosynas indigentibus quos sciunt: cum decentez pñt: furtum faciunt: ⁊ non teneantur ad restitutionē. Unde Ambro. Esurientium ē panis quem tu detines. Nudorum vestimentum qđ recludis. Captiuoꝝ pecunia quam in terra defodis. Tāto rum g̃ te scias inuadere bona: quanti possis pstare qđ uales: di. xlvij. Sicut hi. Contra oēs fures dī Jsa. xxxiij. Ue qui predaris: nōne ⁊ ipse preda beris. cū cōsūmatus fueris depredationem: ⁊ ipse ꝑdaberis: vel substātiā vel aiam. Et vt dicit Th. in tractatu de. x. ꝓceptis. Nullum peccatū ē quasi piculosius isto. Nam de alijs pcīs hō dolendo ⁊ cōfitendo saluatur: sz de isto ꝺz q̄ ēt satisfiat de alieno ablato si potest: als nil valet penitentia: sed nimis difficile vī hoibus exbursare pecuniā ⁊ restituere: ⁊ facilius inducuntur ad dandum elemosynas vel faciendū ecclesias ⁊ hospitalia: q̄ ad restituendu: qđ nō sufficit. Et ideo bene dī abacuch ij. Ue bis qui ꝓgregant nō sua vsq̄q̄ aggrauāt cōtra se densum lutum. De denso luto difficile exit. Achor q; furatus est: ⁊ tulit de bonis hiericо cōtra ordinationē dei: lapidatus est a toto populo. De singulis modis furti que sūt spēs auaricie habes diffuse i secūda parte titulo ꝓmo.

Octauū p̄ceptū .§.XII.

est. Nō loqueris ꝓtra ꝓximū tuū falsū testioniū. exo.xx. inter oia aialia soli hoī datū ē loq vt ꝓcep tū sue mētis possit alteri manifestare: pp q̄ dicit phūs: q̄ ea q̄ sūt i voce sūt note eaꝝ que sunt i aia passionū. Q̄ g̃ aliq̄s sciēter falsū dicat abutit lin gua: nec ē sine pcō: ēt si faciat ad bonū ꝓseq̄nduz vel malū vitandū: q̄ nō sūt mala facienda vt vēi ant bona: ait ap̄s ad ro.iij. Et Aug. Ad salutem sempiternaz nullus ducenō ē opitulante menda cio.xxij.q.ij.ꝑmū. Est āt vitandū mendaciū ꝓpt̄ tria. ſm Tho. i dicto tractatu. x. p̄ceptoꝝ.

Propter diaboli assimilationem.

Propter societatis dissolutōem.

Propter fame amissionem.

Primo ꝓpter diaboli assilatōem. Efficitur. n. mēdax silis diabolo: q̄ ipse: vt dī Joan. viij. men dax est ⁊ pī eius. Ipse inuenit primū mendacium cū dixit p̄mis parētibus. Nequaq̄ moriemini ⁊c̄. Sen̄. iij. Ambro. Oēs qui dicūt mdaciū filij sunt diaboli. xxij.q.v. Cauete. filī āt silis ē pī. Scdo mendaciū vitari ꝺz ꝓp societat dissolutionē. Dō .n. nālit ē aial sociale seu pollticū cū alijs viuēs: Sed male possent hoīes inuicē cōuiuē: si hoies hē rent semper dubitare de vbis alioꝝ. Uñ ap̄s ad Ephe. iij. Deponētes mendaciū loq̄mini vnusq̄s q̄z vitatem cū ꝓximo suo: q̄m sum' inuicē m̄bra.

Tertio ꝓpter fame amissionē. Dō. n. q̄ assue scit mēdacijs: nō credit ei cū vitatē dicit: ⁊ p̄cipue i viris spūalibus: dñis. plat̄is multū reddit ifameꝫ mendaciū. ecci. xxxiij. ab ūmūdo q̄s mūdabit: ⁊ a mendace q̄d verū dicet. q.o. nullū. Et hoc pcām est cōtra vel ꝓter istud p̄ceptū ſm magistrū i. iij. ſñiaꝝ li. o. penultia: nō loqueris cōtra ꝓximū ⁊c̄. Uñ ps. Insurrexerūt in me testes iniq̄: ⁊ mentita: est iniq̄. si. Proprie ⁊ pricipalit loquit de xpo: con tra quē dixerūt duo falsū testimoniū. Quadruplr g̃ fit ꝓtra hoc p̄ceptū ſm Tho. vbi supra.

Per falsā in iudicio ꝓbationē.

Per variā de alio detractionem.

Per mēdacem in sermone locutōem.

Per noxiā de prelato murmuratōem.

Quātū ad ꝓmū cū aliq̄s i iudicio aliquē accu sat falso vl testificat: exp̄sse agit ꝓtra istō p̄ceptū: ⁊ tenet ei de oi dāno. Et si deficēt in ꝓbatōe iustie ret penā talionis. ij. q. iij. ꝑ totū. Sic illi duo p̄sby teri accusātes ⁊ testificantes ꝓtra susānā de adul terio: q̄ cōuicti sūt a daniele falsū dixisse testimo niuz: lapidati sūt a pp̄lo. Dañ. xiij. Illi āt duo te stes q̄ testificati sūt ꝓtra xp̄m falsum: cū ñ cōueni entia essēt testimonia eoꝝ: nō tñ pauiti sūt vt meī bant: nec ꝓbare potuerūt suā falsitatē. ſ. xp̄m di xisse: possū destruē tēplū hoc ⁊c̄. Et sic isurrexerūt testes iniq̄. Scdo loq̄t q̄s falsū testimoniū ꝓtra ꝓximuz cū ei detrahit dicēdo aliq̄ crīale ō alio ī abñtia ei' q̄ ō ñ ē verū l' si ē vez cū sit illud occultū alijs manifestat ad denigrādā famā ei' q̄ vtiq̄ ē mortale ſm Tho. ſa fe. vñ ecēs. x. q̄i si ꝓpens mor deat in occulto: sic qui occulte detrahit ꝓpens co medit terrā. i. detractor pascit defectibus alioruz narratis. Serpens vī incedere per viā viā ⁊ subi to inpceptibiliter voluit se ad aliā. Sic detractor incipit bona dicere de aliquo postea vtitur aduer satiua cōiunctōe. Sed cū sūma iniquitas ē fūbus detrahere. vñ dī. vj. q.j. Et deteriores sunt qui vi tam moresq̄ bonoꝝ corrūpūt his qui substātias alioꝝ p̄diaq̄ diripiūt. Laueat vnusquisq̄ ne aut linguā aut aures hēant p̄rurientes: ne. ſ. aut alijs detrahat: aut detrahentes audiat. Sedens inq̄t aduersus frēz tuū loq̄baris. ſ. detrahēdo ⁊c̄. Par cant omnes detractores linguc: custodiantq̄ ſmo nes suos. Et sciant cum de alijs loquūt: sua sēten tia iudicabunt. Nemo inuito auditori libēt loq̄t. Hec Adrianus. vj. q.j. Ex merito. vñ ⁊ ꝓuer. xxv dī. Uentus aquilo dissipat pluuias: ⁊ facies tristiꝫ linguam detrahentē. Et tenetur talis restituei fa mā ablatā ꝓut potest: non tamē ꝺz illi notificare vt simplices dicūt: nec habeo petere veniam de q̄ malū dixit: nisi certus essz: q̄ sciret. Nam hoc eēt scandalum in illo gnāre: hec cōtra se pericula inci tare. Si autem malum de aliquo quis dicit falsū vel vez in sui p̄tia: hoc pertinet ad contumeliā. Et tunc tenetur petere veniā ab eo: ⁊ coram illis dicere se falsum dixisse si falsum dixit. Nō g̃ detra hendo falsū testimoniū loqueris. Tertio p men dacem locutōez. Osee. iij. Non est veritas i terra: non ē mīsericordia: sed furtum mendaciū maledic tū inūdauerūt. Uñ hiere. ix. Docuerūt linguam suam loqui mendacium. Sed os q̄ mentit: dicit sapientie primo: occidit animā. Non occidit autē aiam. ſ. priuando gratia: nisi peccatum mortale: g̃ vī mortale. Q̄ō vum est: sed nō semp. Mentiri in his que sunt fidei: ⁊ moruz qui sunt necessarij ad fidē: mortale est: ⁊ ꝓtra hoc preceptū: q̄ō preci pue pertinet ad prelatos: magistros: p̄dicatores: ō quibus. ij. pe. ij. Erūt in uobis magistri mendaces q̄ introducent: sectas perditionis. Et aliq̄ talia di cunt vt videantur scire: Isa. lxvij. Super quē lusi stis super quē dilatastis os ⁊ eiecistis linguam. nū quid non vos filij celesti semen mendax: Similit mentiri in notabile dānū ꝓximū spūale vel cōpo rale: mortale est. Ul' etiam cum quis vtitur mēda cio in confessione de mortalibus precipue: vel i iu dicio interrogatus iuridice. Et de his intelligitur auctoritas predicta. Os q̄ō mentitur ⁊c̄. In alijs casibus loqui mendacium non est ꝓtra: sed ꝓter istud p̄ceptuz. Unde ⁊ veniale a quo etiā abstinē dum. Ad col. iij. Nolite mentiri inuicem: ⁊ aliq̄n quis mētitur pro salute alioꝝ. Sed dicitur Job

xiij. Nūq̄d de⁹ nō indiget nīo mēdacio. Aliqñ ex falsa hūilitate: dicens aliq̄ malū de se q̄ nō est: uel negans bonū quod in esse scit. De q̄bus. aug⁹. Incauti sūt humiles q̄ mēdacio se illaq̄ant. xxij. q. ij. Aliquādo ex vēcūdie leuitate. Ut cū quis credit verū dicere ⁊ dicit falsū: posta aduertens uere cōdatur illud retractare. Aliquando istud posset esse mortale. ecclesiastici. iiij Nō ꝓtradicas uerbo vitatis vllo mō. Aliqñ ex vtilitate: vt. s. aliq̄s ꝓseqūtur vel malum euitet. Isai. xxviij. Posuimus mēdacium spem nostraz: ⁊ mēdacio ꝓtecti sumus. Aliquādo ꝓpter cōmodū alterius. Eccī. iij. Nō accipias faciem cōtra faciez tuā nec aduersus aiaz tuam mēdaciū. Aliquādo ꝓpter ludū q̄ō ⁊ pcām est ſm. Aug⁹. Ab omni ergo mēdacio cauendū ē: ſm illud Isido. Omne genꝰ mēdacij sūmope fuge nec casu nec studio loquaris falsū. xxij. q. ij. Non loquaris. Quarto ꝑ murmuratōez. Frequēt subditi murmurāt de plātis: cōquerētes de eis q̄ male tractant et gubernāt eos. Sed vt dicitur sapiēcie primo. Custodite uos a mumuratōe que nihil prodest: imo multū nocz: q⁹ ꝑturbat totū collegiū: ⁊ ducit alios ad filia. i. cozꝛ. x. Nec murmuraueritis sicut q̄dā eoꝝ mumuraueruīt: ⁊ a serpētibus pierūt. oīs. xc. Alienus sit a fratꝛ vnitate q̄ murmurauerit. ⁊c: Maria sozor aaron quia mumurauit contra. Moisez: pcussa ē lepra. De his vicijs. s. detractōe: cōtūelia: mēdacio ⁊ murmuratōe: diffuse habes infra in secūda parte.

Nonū ꝑceptū §. XIII.

est. Non ꝓcupisces rez ꝓximi tui. ⁊c. exo. xx. Post ꝑcepta q̄bus ꝓhibētur exp̄sse pcā oris ⁊ opis ponūt ea que ꝓhibent pcā cordis: cōcupiaz. s. seu desideriū. Ista enī ē dria: ut dictū ē supra: inter legez diuinā ⁊ hūanā: q⁹ humana solum iudicat de pcīs oris ⁊ opis: nō aūt de pcīs cordis. Lex aūt diuina iudicat de occultis cordis pcīs: ⁊ oñdit ea esse puniēda. Crisoˢ: Deus nō ex opibus tm̄ iudicat sz ex cogitationb⁹ ⁊ ex corde. xxij. q. v. Juram̄ti. Et ratō ē vt dz. i. regū. xvi. quia homies vident que foris apparent: deus aūt intuetur coꝛ. Cū etiā dicit: q⁹ lex vetus cohibz manū nō aiaz ut noua: non sic intelligēdū est quasi lex vetus nō ꝓhibeat pcā cordis: q⁹ huius ꝓtrariū apparet i isto ꝑcepto: sz iō dicitur cohibē manū non aiaz: quia non puniebat pena tpali seu corꝓorali pcā cordis et malas cōcupiscētias: sicut pcā operis ꝓhibita ꝑ precedētia ꝑcepta. Et vt dicit aug⁹. Bona est lex scz ista que oū ꝓcupiaz ꝓhibet omne malū prohibet extra de. consti. nam ꝓcupiscētiā. Concupia enī mali: est radix omnis mali ⁊ principiū. Nisi ei q̄s ꝓcupiscerz malū nō faceret. Unde. Math. xv. Et corde exeunt cogitatōnes male: homicidia. adulteria. ⁊c. Et hec sūt q̄ coinq̄nant hoiez. Et q̄tū ad cōcupiscētiaz rez ō qua hic dicitur: nō ꝓcupiscas rem ⁊c. dicit ps. Rapinas nolite ꝓcupiscē: diuitie si affluant: nolite coꝛ apponere. Propter quatuoꝛ aūt rationes debet quis abstinere ab ista ꝓcupiscentia. ſm. tho. in tractatu de decez ꝑceptis

Propter ꝓcupiscentie infinitatem.

Propter inquietudinis anxietatem.

Propter iusticie contrarietatem.

Propter substantie inutilitatem.

Quantū ad primū sciendū q⁹ cupiditas seu ꝓcupiscētia habet quandā infinitatē. Quilibz aūt sapiēs debz intendē finez aliquē i suo facto. Nullꝰ eni debet ire ꝑ viam infinitaz. Concupia aūt rez est infinita. Unde dicit eccs. v. Auarꝰ nō ipletur pecunia. Et ambro⁹. Nec finis nec satietas vnq̄ aderit cupiditati. di. xlvij. sic hi. Et Isa. v. dicitur. Ue qui ꝓiūgitis domū ad domū ⁊ agrum agro copulatis ⁊c. q. o. Nunquam potestis finem ponere vestre concupie rerum. Ratio huius est: quia coꝛ humanū est factum ad recipiendū deū ꝑ grām: ⁊ postea ꝑ gloriaz. Et ideo quicq̄d habeat mīn⁹ dō nō pōt finire desiderium eiꝰ. Ipe eni maioꝛ ē oī re. ps. Qui. s. deus replet in bonis desiderium tuuz.

Secundo debet caueri ꝓcupia ꝓpter inquietudinez quam habz in se. Quilibz naturaliꝛ appetit quietez: quia hoc ē valō delectabile cuilibz. Sz cupiditas facit hoies semp inquietos pūctōibus solicitudinū. Unde ꝓpantur cupidi terre spinose que seminata vbo dei: suffocatur a spinis crescēti bus solicitudinū rerum: ut dicitur luce: viij. Sēp eni cupidi sunt solliciti: non habita acquirere: acq̄sita custodire: ⁊ augere ipa non amittere. Eccs. v. Saturitas diuitis nō sinit dormire eum. Math. vi. Ubi est thezaurus tuus ibi ē coꝛ tuū. Ambro. Mens auari vinculis cupiditatꝫ astricta: semp aurum videt semp argentum cogitat: semp reddit⁹ ꝓputat gratius aurum q̄ solem intuetur: ipa eius oratio a deo petit aurū. di. xlviij. Sic hi. Tercio ꝓpter iusticie ꝓtrarietatem. Remota iusticia ait. Aug⁹ de. ci. dei. Quid sunt regna nisi magna latrocinia: ⁊ sic tollitur recta ꝓuersatio humana. Est autē cupiditas contraria iusticie: quia ut acq̄rat sibi cupidus facit omnē iusticiam in negociationibus: in iudicijs: ⁊ alys. Unde dicit eccī. xxxi. Qui diligit aurum nō iustificabitur. i. non faciet iusticiaz. Et de iudicibus dicitur exo. xxiij. Nō accipies munera: quia munera excecant oculos sapientū: ⁊ puertunt verba iustorum. Legit de q̄dam iudice cupido: q⁹ cū haberet quandam causam ꝑ manibus: vna pars obtulit ei pro munere vnum vitulū ut pro se sententiam daret: altera uaccam: Cum autem deberet sententiam proferre: dixit q̄ vituluz dederat. Loquatur vitulus pro me. At ille iudex respōdit. Uacca nō permutit. Voluit dicere: q⁹ quia maius munus accepat ab alio: ideo ꝓ

eo debebat dare sententiam. Quarto propter substātie seu diuitiarum inutilitatez. Nec enī sibi prosunt corpori: quia tales sustinent multa incōmoda z penurias ad conseruandū z augendum. Eccēs.v. Diuitie congregate in malū dñi sui nec aie psunt: q; cupiditas nō pmittit sibi facē elemosynas: z inde sibi querē thesauz z mansionē i celo: sm illō luce.xvj. Facite vobis amicos ō māmona iniquitatis: vt cū defeceritis recipiāt vos i eterna tabernacula. Et demum ducit eū ad iteritū. j. ad Thi.vi. Qui volūt diuites fieri incidūt i tēptatiōnē z laqz diaboli z desideria multa iutilia z nociua q̄ mergūt hoīez i interitū. Et Grego. Bonoz actoī inherere nō possum' nisi cupiditatē q̄ radix est oīuz maloz radicit' euellam': di.xlvij. Triplex āt tal' cupia rez pōt esse mortale pcm. Primo cōcupiscit res tpāl' vt hēat q̄cūq; mō si pōt ō fcto: vt p furtū: rapinā: vsurā: fraudē: z huiusmodi. Et de hoc intelligit illud apl'i. Dis īmūd' aut auar' nō hz hēditatē in regno xpi z dei. Auar' q̄ auidus eris. Scdo cū cōcupiscit substātia ālena: z si p licitā acqsitōez: tñ ad malū finē: vt. s. iñ possit ludē fornicari: z alia mala facē: acqrē ide amicos ad pcurādū regnū z tirānizādū z huiusmōi. Et ō hoc eccī.x. Auaro nihil ē celesti'. hic.n. aiaz suā venalē hz. Tertio cū nimis diligit ēt iuste acqsita: adeo q; nō amittat ea parat' ē facere ptra dei mādata: vt peierare z huiusmōi. Ul'ēt ñ ē parat' subuenire in extrēa necitate idigentib' ne ea dimi nuat. Tal' pōit finē suū vltimū i trēis: q̄ ita ordinate cupiscit. Et isto mō ipossibile ē diuitē itrare i regnū celoz ait xps Mat.xix. s. ponētē finē suuz in diuitijs. Alis āt iordinate cupiscē seu amāt diuitias: citra. s. dilectōez dei vel pximi tal' cupia ē veniale. Sz vt dī hiere.vj. A maiori vsq; ad minorē: a sacerdote vsq; ad leuitā oēs auaritie studēt.

Decimū z ulti §.XIIII.

mū pceptū decalogi ē. Nō desiderabis vxorē proximi tui: exo.xx. Ut dic Joa. i pma canōica.c.ij. Oē q̄d ē i mūdo. i. in mūdanis pcōrib' aut ē pcupiscētia carnis: aut cupia oculoz: aut supbia vite: q̄d ptinet ad cupiaz honoz. Scdz.b.tho. in tractatu de.x. pceptis: duo ex his itelligit phibita p pcedēs pceptū. Naz cū dī ñ cupisces rē pximi tui: itelligit phibita cupia oculoz: cū dī. Nō domuz: intelligit phibita supbia vite seu cupia honoz. In domo.n.i q̄ ē altitudo z latitudo intelligit supbia z diuitie: z pseq̄nt dignitates z honores. Tertiū āt. i. cupia carnis hic phibet cum dī. Nō desiderabis vxorē ei': sub q̄ ēt cōprehenditur oē desiderium carnale illicitū. Sic supza sub noīe mechie icludit oē pcm opis carnalis. Sz q; hoc apparet magis de se esse iniustū. s. de vxore pximi

Ideo exp̄sse hoc prohibetur dum dī. Non desiderabis vxorez pximi tui. In alijs pceptis sub pecca to operis intelligit phiberi pcm mali desiderij ipsius operis: sed de mechia z furto dāt spālia z distincta precepta opis z cogitatiōis: q; cupia magis trahit ad ista. ps. Concupierūt cōcupiscētiam in deserto. i. diuersaz rez z gule z luxurie: vt i moabitis. Est āt q̄druplex grad' h' cupiscentie.

In carnali suggestione.
In sensuali delectatōe.
In rationali deliberatōe.
In audaci defensione.

Notat ista Grego. i q̄rto moraliū: dicēs. Quattuor mōis peccatū perpetratur in corde. s. cupiscendo: qđ intelligit de quolibet pcō: sed magis discernitur i cupiscentia luxurie suggestione. s. delectatione consensu z defensionis audacia. Fit autem suggestio per aduersarium: delectatio per carnē: consensus per spiritum. idest defensionis audacia per elationem. Dat exemplum de lapsu de primorum parentum dicens. Illam primi hominis rectitudinē antiquus hostis his quattuor ictibus fregit. Nam Serpens suasit: Eua delectata ē quasi caro. Adam consensit vt ratio: qui etiaz requisitus confiteri culpam p audaciam voluit defendē. d. Mulier quam dedisti mihi sociam: dedit mihi de ligno: z comedi. Hoc in humano genere quotidie agitur: qđ actum in primo parente nostri generis non ignoratur. Serpens suasit: quia occultus hostis mala cordibus hominum latenter suggerit. Sed vt dicitur Eccī.xviij. Post cupiscētias tuas non eas: quia vt ait Ambrosius: exponens illud ps. Beatus qui tenebit z allidet: paruulos suos: idest lubricas cogitationes z primos motus concupiscentie ne vltra procedant ad petram resistentie. Raro tamen est quin ibi sit pcm: z p cipue quando quis est occasio huius cogitatiōis per distractionem sensus. Secundus gradus est per sensualem delectationem. Ad Galath.v. Caro concupiscit aduersus spiritum. Ubi dicit Augustinus: q; non nullum peccatum est cum caro concupiscit aduersus spiritum. Et bea. Tho. vbi supza dicit: q; nullus euadit concupiscentiam carnis post peccatum primorum parētum propter corruptionem nature: preter christum z virginez matrem eius. Unde apostolus ad Roma. sexto. Non regnet peccatum in vestro mortali corpore: vt obediatis concupiscentijs eius: non ait non sit: sed non regnet: idest non dominetur. Est quidez peccatum concupiscentie: cum delectatur sola sensualitas: sed non dominatur cum ratio non assentit. Et vt dicit Gregorius. Nequaquam immunda cogitatio mentem maculat: scilicet per mortale: cum pulsat scilicet per suggestionem vel sensualem complacentiam. Sz cū hanc

per delectationē supat. s. assētiēdo: de pe. di. ij. sciē dū. Tertius gradus ē p cōsēsū rōis. Sic. n. eua comesto fructu potuerit subito viro: ita sēsualitas in suggestione ꝓcupie alicui⁹ mali delectata: subito suggēit rōi vt assētiat: q si cōsentit: tūc ēsi adā comedit: et mortaliter peccat in his q sūt ꝓtra ꝓcepta. De q dī Dan. xiij. Lōcupia subuertit cor tuum. Qđ fit duplicit: dū. s. ꝓsentit in op⁹ malū: vel cōsētit i morosā delectationē: qđ ēt ē mortale: sm Tho. Mat. vij. q videit mulierē ad cōcupiscēdū eā iā mechat⁹ ē ea i corde suo. j. ad Cor. x. Non si m⁹ cōcupiscētes malorū sic illi cōcupierūt et cecide runt et vna die. xxiij. milia. Quartus gradus est audax defēsio seu excusatio: Sic ꝑmus parēs cū fuisset requisit⁹ de culpa subito ēsi defendens intorsit culpā in mulierē vel eū q dederit ei in soci az. Sic peccator p⁹ ꝓsensū se excusat: vel p exēpla peius facientiū: vl diaboli tēptātis. Et huiusmōi. Jacobi ōīto. Unde bella et lites i vobis: nōne ex ꝓcu piscētijs q militāt i mēbris vīis: excusando. s. ma la rē. Dz āt conari qlibet has cōcupiscētias vicē: occasiones exteriores fugiēdo: vt malas societates et discursus: auditū et aspectū vanū. Non ꝓcupi scat pulchritudinē mulieris cor tuū: ne capiar⁊ nu tibus illi⁹ ꝑuer. vj. Qm q tetigerit picē iquinabit ab ea. Scdo p mortificationē cānis: apls ad Gal. v. Qui xpi sūt: carnē suā crucifixerūt cū vicijs et cō cupiscētijs: tertio per orōnē. Sapie. viij. Scio q ñ possū cē cōtinēs nisi tu dederis. Quarto p occupa tionē: eccl. In desiderijs ē ois ociosus. Per agꝝ pi grī hois trāsiui ait salomō totū repleuerāt vrtice cōcupiscētiaꝝ.

De ꝑceptis cerimonialibus ipsi⁹ legis sub qua druplici differentia. Capitulū quintuz.

Ecūda pars le

gis mosaice ē de ꝑceptis cerimo nialib⁹: q quidē oīno cessāt i no uo testāmto: et ꝑuari nō debēt.

Sz quātū ad moralē itelligētiā seu expositionē adhuc debēt ꝑuari. Ut Hianus i decretis: di. vi. §. vlt. dicit: q mistica mandata legꝭ ātū ad superficiē a nāli iure vident aliena. Quā tū aūt ad moralē intelligentiā: mutabilitatē nesci re ꝓbant: et sibi inueniūt annexa: ac p hoc et si sm supficiē videant esse mutata: tn sm moralē intelli gētiā nō sūt mutata. Et sic pōt itelligi illō ps. Lu stodiā legē tuā sēp in scīm et i scīm scī: q nō solū moralia: sz ēt cerimonialia legis sm moralez intel lectū obligāt semp: iō debēt ꝑuari. Sic vbigīa: q nō comedant carnes porcine: q in lege ꝓhibite: ꝑ uari nō dz: s q nō habeāt cōuersationes mores la sciui et luxuriosi: figurati p talē esū sēp dz ꝑuari.

Sed p hoc declaratōe sciēdū ꝑmo sm tho. j. Se q. ci. arti. j. q cerimonialia ꝑcepta determināt pre cepta moralia in ordine ad dēū: sicut iudicialia ō termināt ipsa moralia i ordine ad ꝓximū: puta ꝑ ceptū morale ē q qs colet et adoret deū: sz quo vel q tꝑe vel loco hoc determinabāt cerimonialia: puta offerēdo sacrificia ad tēplū: et tali tꝑe. Or dinat⁊ āt hō ad deū per debitū cultū ei⁹: et iō ꝓpe cerimōialia dicūt: qa ꝓpe ptinēt ad cultū dei. Et dicunt cerionialia ēsi munia. i. dona cereris: q di cebat a gētilibus dea frugū: eo q ꝓmū ex frugib⁹ oblatōes deo offerebant. Uel sic Ualeri⁹ maxim⁹ refert. Nomē cerimonie introductū ē ad significā dū cultū diuinū apō latinos a qdā oppido iuxta romā qō cere vocabat: eo q roma capta a gall. il luc sacra romanorū ablata sūt reuerēdissime ha bita: Tho. ꝑma se. q. xcix. arti. iij. Uel cerimonia lia a cereis qui in solēnitatib⁹ accēdūt. Ul fm ali os cerimonialia quasi norme. i. regule salutis: sed iste due vltime expositōes nō sūt ita ꝓpie. De ip sis autē cēmonijs dixit dns moisi. exo. xviij. Esto tu pplo i his q ad deū ptinēt vt referas que dicūt ad eū ostendesq pplo cerimonias et ritum colen di. Sciendum āt q oia cerimonialia sūt figu ralia. Unde apls ad col. scdo inqt. Nemo vos iudi cet in cibo aut potu: aut in parte diei festi: aut neo menie: aut sabbatorū que sunt vmbra futurorum idest figura. s. christi et populi christiāi et sacmēto rum et morum ipsorum. Pro cuius declaratione notandū sm Tho. ꝑma secūde. q. ci. arti. ij. q cuz ꝑcepta cerimonialia ordinentur ad cultū dei: vt dictum ē: duplex est cultus dei. s. interior et exteri or. Et cum homo sit compositus ex anima et cor pore: vtrūq; dz applicāi ad colendū deū: vt. s. aia colat interiori cultu: et corpus exteriori sm illud. ps. Cor meū. i. aia et caro mea exultauerūt in deū viuuz. Et sicut corpus ordinatur ad aiam: ita cul tu exterior ad interiorem. Cultus autem interior consistit in hoc: q anima cōiungatur deo per itel lectū et affectū: et ideo ꝑz q diuersimode intellect⁹ et affectus colentis deum cōiungit deo: sm hoc di uersimode actus exteriores hōis ad cultuz dei ap plicant. In statu eni future beatitudinis: itellectus humānus ipsam diuinam essentiam in seipsam in tuebitur. Et ideo exterior cultus non consistit ibi in aliqua figura: sed solum in laude dei: que pro cedit ex interiori agnitione et affectione perfecta: secundū illud Jsai. li. Gaudium et leticia inuenie tur in ea: gratiarum actio et vox laudis. In statu autem ꝓsentis vite: non possumus diuinam ve ritatem in seipsam intueri: sed oportet q radius diuine veritatis nobis illuscescat: sub aliquibus sensibilibus figuris: vt dicit Dyo. diuersimode tn scom diuersum statum cognitionis humane. In veteri enim lege neq; ipsa diuina veritas in seipsa manifesta erat: neque etiam adhuc propalata erat via ad hoc perueniendi. Sicut dicit

Capitulū quintū.

apl's ad hebre. vij. Et ideo oportebat exteriores cultum veteris legis nō solū esse figuratiuū future vitatis manifestāde i pria: sz et figuratiuū xpi q̄ e via ducens ad illā patrie vitatem. In statu vo noue legis hec via iā reuelata ē. vñ hāc pfigurari nō oz sicut futaz: sz cōmemorari p modū pteriti l' pntis: vt mysteriū passiōis: resurrectōis z huiusmōi: z exhibitio sacmēto. Sz solū oz pfigurari futaz vitatem glie: nōdū reuelatā: qō fit in ipsis sacmētis z sacramentalib'. Et hoc ē qō apl's dic ad hebr. x. Umbrā hns lex futoz bonoz: nō ipaz imaginē rez. Umbra. n. m' ē q̄ imago tāq̄ imago ptineat ad nouā legez: z ūbra ad veterē. Nec ob. q̄ lex ppl'o dāda oz ee manifesta fm Jsido. o. iij. Erit āt. Quia dīna ñ sūt reuelāda hōib': nisi fm capacitatē eoz: alioq̄n oret eis mā pcipicq̄: dū cōtinerent q̄ cape nō possent. Et iō vtil' fuit vt sub q̄dā velamie figūa z dīna mysteria dei ppl'o traderēt: vt saltē ea ipli cite cognoscerēt: dū ill' figur' deferrēt ad honorē dei.

Jpa autē cerimo. §. I.

nialia pcepta sunt multiplicia: fm illud osee. viij. Scribā eis multiplices leges: h' āt rō ē fm tho. j. se. q. cj. arti. iij. q: ois lex dat alicui ppl'o. Jn ppl'o āt sunt duo genera hoīuz. Quidā ꝓni ad malum: Et hi sunt p pcepta legis cohercēdi. Quidā sūt hītes inclinatōem ad bonū: vel ex nā vel ex ꝓsuetudine, vel magis ex gīa: z tales sūt p leges pcepta instituendi: z in melius ꝓmouendi. Quātū igit ad vtrūq̄z genus hoīum fuit expediēs multiplicāi cerimonialia i veteri lege. Quia. n. in illo ppl'o alicq̄ erant proni ad idolatriā: cui multipliciter idolatrie gentiles deseruiebant: oportebat ecōuerso mlta instituī cerimonialia: ad singula reprimēda et multa talibus ipoñi q̄si honeratis ex his que ad cultū dei ipendebāt: non vacaret eis idolatrie deseruire. Ex parte vo eoz qui proni erant ad bonū: fuit necc̄aria multiplicatio cerimonialiū: tū quia per hec diuersimode mens eorum referebatur in deū: z magis assidue: tū et q: mysteriū xpi qō per huiusmōi cerimonialia figurabat: mutiplices utilitates ꝓtulit mūdo: z multa circa ipsū erāt cōsiderāda: q̄ oportuit per diuersa cerimonialia figūari. Diuidūt āt ista cerimonialia pcepta i. iij. genera. s. sacrificiū: sacra: sacmētū z obseruantia. H' rō ē fm tho. vbi supra. arti. iij. q: cerimonialia pcepta ordinant ad cultum dei: in q̄ q̄dē cultu cōsiderari pōt z ipse cultus: z colētes: z instrumenta colendi. Ipse āt cultus spāliter cōsistit i sacrificijs: q̄ in dei reuerentiaz offeruntur. Jnstrumēta autē colēdi ptinēt ad sacra: sicut ē tabernaculū z vasa z alia huiusmōi. Ex pte āt colētiū duo pñt ꝓsiderari. s. z eoz iustificatio ad cultū diuinū: qō fit p q̄ndā ꝓsecratōz l' ppli l' mistioz. Et ad hec ptinēt sacmēta. Et iteꝝ eoz singulari cōuersatio: p quā distinguūt ab his q̄ deū nō colūt. Et ad hoc ptinēt obseruātie: puta i cibis vestimēt': z i alijs huiusmōi.

De sacrificiis ue[ter]. §. II.

ter' testamēti i lege mādatis: q̄re istituta sūt: z q̄d significarūt dr Leuit. j. Adolebat ea sacerdos super altare i holocaustū z odorē suauissimū dño. Di cū illa sacrificia odorē pstare dño suauissimū: q: deo erāt accepta. Nō q' de' ill' idigēt. ps. Nunq̄d māducabo carnes thaurorū. Aut q' illa de se placēnt deo: tāq̄ expiatiua culpaꝝ. Un dic apl's ad hebr. q' sacerdos offebat sepe hostias: q̄ nūq̄ pñt auferre pcā: sed pp rōes pp quas offerebant grata hēbat. Assignatur āt triplex rō illoꝝ sacrificioꝝ: q̄re talia aialia vel alia offerebant: z tali mō fm tho. j. scde. q. cij. arti. iij.

Propter idolatrie detestatōem cuitādā.

Propter offerentis dispositionē signādaz.

Propter xpi passionē figurandam.

Prima z ba rō ē litteral'. iia mistica z figuralis. Et ad hoc pōt induci illud ps. Sacrificiū z oblatōem noluisti: aures āt pfeci. mi. Holocaustū z p peccato non postulasti: tunc dixi ecce venio. q. d. Sacrificiū z oblationē noluisti: propter se: quasi delectaberis illis rebus: sed ꝓpter idolatriā vitandā. Et ē sacrificiū in aialibus: oblatio in alijs terre nascentibus. Aures aūt pfecisti mihi. i. dedisti mihi perfectū intellectū in his: ut intelligerē mentis dispositionem: quam requiris i offerente tibi placitam: z hoc quo ad scām. Holocaustum z p peccato non postulasti: que erant precipua inter sacrificia: tunc. s. cum dixi per affectū ecce venio. s. i mundum ad sustinendam passionē. Nunc ergo ímpleta figura illoꝝ sacrificioꝝ nō postulo ímo respuo illa sacrificia: que figurabant istud perfectum sacrificium. Quantum ḡ ad pmum: dic Hiero. xxij. q. j. Consídera: q' cuz' iudei essent proni ad idolatriā: in qua gentiles offerebant aialia occisa dijs suis: voluit vt iudei potius illa offerrēt deo in honorem suū: q' dijs seu demonijs: z sic retraherentur a sacrificijs idolorum. Unde ñ fuerit data illi populo pcepta de sacrificijs nisi postq' declinauerūt ad idolatriam adorando vitulum cōflatilem: z hinc est q' illa animalia que nō offerebant egiptij: inter quos erant conuersati dijs suis: vt oues z boues z arietes. illa iussi sūt offerre: non alia que offerebant gentiles dijs suis. Et pp hoc ēt ꝓhibebat deo offerri sanguis aialiū: z adipem: z mel: z fermentuz: q: ista offerebant gentiles in suis sacrificijs. Aues offerebantur: vt turtur: Pulli columbarum et passeres: propter pauperes qui non poterant in alijs animalibus multum expendere. Harum autem auium est copia in illis partibus. Non autem offerebantur pisces in sacrificium: quia cum in aquis

¶ Sacramentū ueteris legis. q' institutum fuit.

¶ Parua cerimonialia dicuntur multa q̄ circa gma.

Ordinare rem in deo suo finē dz.

viuāt: magis sunt alieni ab hoīe q̄ alia animalia: que viuunt in aere. Modus etiā occidēdi quedaz aialia vt aues: determinabat a lege: ad excludendum ēt idolatraz modū quē tenebant. Quā tū ad ſm dic̄ tho. vbi supra: q̄ p sacrificia repūtabat ordinatō mētis i deū: ad quā excitabat sacrificiū offerens. Ad rectā āt ordinationē i deū ptiet: q̄ oia que hz q̄s: recogſcat a ō tā q̄ pmo pncipio & ordinet in deū tā q̄ in vltimū finē. Et hoc repūtabat i sacrificijs & oblatōibus: ſm q̄ hō ex reb' suis q̄ſi in recognitionē q̄ ea hīet a deo: i honorez dei ea offēbat ſm illud qō dixit dauid. j. paralip. xxix. Que de manu tua accepim': dedim' tibi. Et ideo in oblatōibus sacrificioz ꝓtestabat homo: q̄ de' esset pmuz pncipiū creatōis rez: & vltimus finis: ad quē essent oia referēda: vt mēs humana non recognoscat alium actorez primū rez nisi solum deū: nec in alio finē suū cōstituat. Et ꝓpter hoc prohibet in lege sub pena mortis: nō offerri sacrificiū alteri nisi deo soli. Exo. xxij. Offerebāt aūt aialia occisa & coquebantur: q̄ sic veniunt talia in vsum hominum: ſm q̄ a deo dantur ad esum hominum. Silr etiam per occisionem illoruz aialiū significabat destructō pcōz: q̄ oz esse in offerētibus deo sacrificia bonoz opuz. Un̄ gl. Leuit. pmo. Uitulum offerim' cū supbiā auertimus. Agnum cum irrōnabiles motus corrigim'. Edum dum la-ciuiam supamus. Turturē: dum castitatem seruamus. Azimos panes: cum azimis ſincerit atis epulamur. In columba signātur simplicitas & charitas mentis. Gallina & porcus non offerebant: q̄ hz immūdū nutrimētū. Deo āt q̄ō est puz & mundū tribuendum ē. Aialia vō silue stria nō sūt cōiter hominum vsui deputata. Maculosa ēt aialia: clauda & huiusmōi ꝓhibebātur offerri: q̄ vt ait Hier. di. xlix. ca. vltio. Indignuz est dare deo que dedignatur homo. Et q̄ signat defectus mentis a q̄bus offerentes debēt cauē: Et notandū ſm Thomā vbi supra: q̄ triplex ē genus sacrificiorum: quod mādabatur offerri: q̄ō ſciliz designat triplicem statuz fidelium. Primum dicebat holocaustū q̄ō interpretat. q. totū incēsuz. q̄ totū aial offerebat & cremabatur ad honorez diuine maiestatis: & amorē sue bonitatis. Et signat statū perfectionis in obseruatōe cōſiliorum: quibus q̄s totū se deo & oia sua offert i honorē suū: nihil sibi reseruās. Aliud dicebat sacrificiū ꝓ pcō: qa offerebat deo ꝓ remissione peccati: & cōuenit statui penitētiū in satisfactōe pcōz: q̄ō sacrificiū diuidebat in duas partes: quaz vna incendebat: alia cedebat i vsū sacerdotis ad significandum q̄ expiatio pcōz fit a deo p misteriū sacerdotuz p sacramēta: & hoc nisi cū offeret ꝓ pcō sacerdotis tūc etiā totum comburebat: ad innuendum q̄ nil peccati remaneret in sacerdote. Tertium dicebat hostia pacifica q̄ō offerebatur deo ꝓ gratiaz actiōe vel ꝓ salute & ꝓsperitate offerentiū: ex debito bñficij accepti vel accipiendi. Et conuenit statui proficientium in obseruatione mandatoz. Et diuidebatur tale sacrificium in tres partes. quaruz vna cedebat in honorē dei: que. ſ. comburebatur. alia in vsum sacerdotis. Tertia in vsum offerentium. Ad figuranduz q̄ salus hominis prouenit a deo mediantibus sacerdotibus vt ministris dei: & cooperantibus hominibus ipsis qui saluantur. Sacerdotum autem erat pectusculum & armus dexter animalis: ad designandum: q̄ debet habere sapientiam cordis ad instruendum populum et fortitudinem que designatur in armo dextro ad sustentandum defectus. Sacrificate ergo ait ps. sacrificium iusticie. Non sacrificia animalium: quia holocaustum pro peccato non postulasti: sed sacrificium iusticie: idest bonorum operum: secundum istum triplicem statum. Quantum ad tertium dicit Tho. ubi supra: q̄ inter omnia dona que deus humano generi per peccatum lapso dedit: precipuum est q̄ dedit filium suum Johannis. iij. Sic deus dilexit mundum: vt filium suū vnigenitum daret: vt omnis qui credit in eum nō pereat: sed habeat vitam eternam. Et ideo pretiosissimum sacrificium est quo se obtulit deo patri in odorem suauitatis: vt dicitur ad Hebre. quito. Et propter hoc omnia alia sacrificia offerebantur in lege: vt hoc vnum principale & precipuum figurarent tanquā perfectum per imperfectum. Unde ad Hebreos. x. Christus vnam semel pro peccato obtulit hostiam in sempiternum. Et sic omnia illa figurabant christi passionem. Unde glosa. Leuit. primo. Christus in vitulo offertur: propter virtutem crucis. In agno propter innocentiam. In ariete propter principatum. In hirco propter ſimilitudinem carnis peccati. In turture & columba duarum nāz conuictio designat. Ul' in turture castitas eius. In columba charitas insinuatur. In oue pacientia vel obedientia. Offerebantur & panes a pauperib' qui etiam figurabāt xp̄m: qui ait. Ego sum panis viuus. Joan. vj. Ul' farinam: uel spicas. Et christus spica fuit in statu legis nature. In fide patrum vt ſimila. In lege & doctrina prophetaruz: sicut panis formatus post assumptionem humanitatis igne spiritusſancti coctus in clibano vteri virginalis: i sartagine coctus per labores sue cōuersationis in mundo. In cruce quasi in craticula adustus. Uinum q̄ō aliquando offerebatur significat sanguinem suum. Oleum gratiam eius. Sal sapientiam ei'. Thus deuotionem orationis. Tunc ergo cuz noluit deus amplius sacrificia iudeorum dixit dei filius. Ecce venio et in me perficio: et impleo omnia sacrificia.

ꝑ sacrificioz finē.

ꝑ sacrificioz tripl'ē genꝰ.

¶ tēplū ē trīe. ſ. ſinagoga. eccā et gīa.

Capitulū quintū.

Deſcda parte. .H.III.

cerimonialiū: q̄. ſ. dicūtur ſac: ⁊ ptinent ad tēpluz ⁊ vaſa ei⁹: dic aplus ad hebre. viij. q̄ illi: q̄ offerūt ſm legez munera. i. i tēplo deſeruiūt exēplari etiā vmbre celeſtiū: ſicut rñſuz eſt moiſi cū cōſumaret tabernaculū: vide iā ꝯ oia: ⁊ facito ſm exēplar qđ tibi in mōte mōſtratū eſt. vbi dicit. b. tho. j. fe. q. .cij. arti. iij. q⁹ tot⁹ exterior cult⁹ dei ad hoc ordinatur: vt hōies deū in reuerentia hēant. Hoc. n. hz human⁹ affectus vt ea q̄ cōia ſūt ⁊ nō diſtincta ab alijs minus reuerētur. Ea vo q̄ hñt aliquā excellētie diſcretionē ab alijs: magis admirat ⁊ reueret. vñ ⁊ hoiuz cōſuetudo inoleuit: q⁹ reges ⁊ ꝑncipes q̄s oz i reuerentia hīi a ſubditis: ⁊ p̄cioſiorib⁹ veſtibus vtāt: ⁊ āpliores hitatōes inhitēt. Propter hoc oportuit vt ſpālia tēpla ⁊ ſpāles ornar⁹ ⁊ vaſa: ⁊ ſpāles miſtri ad dei cultū ordinarēt: vt p hoc ai hoiuz ad maiorē reuerentiā dei inducēnt. Inſu per ⁊ ſtatus veteris leḡ erat ordinat⁹ ad ſignificā dū myſteriū xp̄i. Oz āt eſſe aliq̄d determinatū id p qđ aliud figurari oz: vt. ſ. aliquā ei⁹ ſilitudinē rep̄ ſētet. Et iō oportuit aliq̄ ſpālia obſeruari ad cultū dei: ⁊ circa tēplū ei⁹. De q̄ pōt iduci illud ps. Adorabo ad tēplū ſctuz tuū i timore tuo: p̄cipue reuerē tiali. Adorare pertinet ad cultū dei exterioꝛē. Sz ſciendū q⁹ triplex ē tēplū. Et de quolibz pōt dauid icū illud intelligi.

Eſt ſinagoge materiale.
Eſt eccleſie ſpirituale.
Eſt glorie ſupernale.

Et q̄tuz ad primū ſciendū ſm tho. vbi ſupra: q⁹ cū cult⁹ dei duo reſpiciat. ſ. deū q̄ colit: ⁊ hōies colentes: certū eſt q⁹ ipe de⁹ q̄ colit nullo loco clau dit. vñ ꝓpter ipſū nō oportuit facē tēplū vl̄ tabernaculū: ſed ꝓp̄ hoies colētes: q⁹ corporales ſūt: oz ꝓpter eos facē tabernaculū vel tēplū ad cultū dei ꝓpter duo. Primo vt ad hūc ꝓueniētes cū hac cō ſideratiōe: q⁹ ille loc⁹ deputat⁹ eſt ad colēdū deū: cuz maiori reuerētia ꝓuenirēt. Scdo vt p diſpoēz talis tēpli vl̄ tabernaculi: figurarent aliq̄ ptinētia ad excellētiā diuinitatis vel humanitatis xp̄i. Et hoc eſt qđ ſalomō dixit. iij. reg. viij. Si celū ⁊ celi celoꝝ te cape nō p̄nt: q̄to magis nec dom⁹ hec quā ego edificaui tibi. Et paulo p⁹ ſubdit. Sit ocli tui apti ſup domū iſtā die ac nocte: de q̄ dixiſti. Erit nomē meū ibi: ⁊ exaudies deꝓcationem ſui tui ⁊ ppli tui iſrael. Ex quibus pz q⁹ tēplū vel taberna culū nō ē factū: vt deū inhitātē capiat: ſz vt nomē dei ſit. i. noticia dei manifeſtet p ea q̄ ibi fiūt ⁊ di cunt. Et q⁹ ꝓpter reuerētiā loci oꝛoes ſint magis exaudibiles ex ꝺuotōe facientiū eas. Adorabo ḡ ad tēplū ſāctū tuū in timore tuo. Et vī loq̄ de taberna culo Moiſi. Nā adhuc nō erat factū tēplū: ſz ip ſū fecit ſalomō fili⁹ ei⁹ qđ tēplū ſucceſſit taberna culo. q⁹ tp̄re moiſi non hēbant firmā māſionē cū tes p ōſtū. Et p⁹ ea tp̄e iudicū ⁊ vſq; ad ſalomonē fuerūt i bellis ꝓtra finitimos: iō nō potuēt apte hīe firmū tēplū ſz loco ei⁹ tabernaculū portatile. Cū āt fuit i q̄ete tp̄e ſalomōis: tūc factū eſt tēplū. Factū ē āt vnū tēplū vel tabernaculū ñ plura: ad euitādā idolatriā gentiliū: q̄ plura tēpla diꝝ ſuis faciebāt: ⁊ vt firmaret i mētib⁹ hoiuz fides vnita tis diuine nāe. Et ad deſignādam vnitatē eccleſie militāt⁊ ⁊ triūphātis. Erāt tñ in populo iudeorū multe ſinagoge vbi. ſ. docebāt populū. Sz vnum tñ tēplū. vbi offerebāt ſacrificiū. Sic āt p vnitatē tabernaculi vel tēpli illi⁹ ōſignabat vnitas dei: ita p diſtinctōem ei⁹ in partes. ſ. in ſancta: ⁊ ſctaſcto ruz: ſignant diſtinctio eoꝝ quē ſūt deo ſubiecta. Diſtinguebatur ergo illud tabernaculuz vel tem plum ſic. Quia vna pars principalior eius dicebatur ſanctaſanctoꝝ: ⁊ erat verſus occidentem: verſus quam fiebat oratio ad excludendā idola triaz: q⁹ gentiles adorabant ad orientem ob reue rentiam ſolis: reputantes illū deū. Et in iſta parte que in tabernaculo erat ſpacij. x. cubitoꝝ i lō gitudine ⁊ latitudine. Erat archa dei de lignis ſe thim facta: ⁊ deaurata intus ⁊ extra. In qua ar cha erant tria ſcilicz tabule decalogi: virga aaron que fronduerat: ⁊ urna aurea habens manna. Super archam erat quedā tabula ſubleuata q̄ſi ſedes: que ſuſtentabatur ab alis cherubin: qui ibi erant ſculpti de ligno oliuarum: poſiti vnus ab v no latere: alius ab altero: reſpicientibus ſe mutuis vultibus: ita q⁹ archa erat in medio eorum. Et di cebatur illa tabula propiciatoꝝium: quaſi extima retur ſedes dei. vñ ꝓpiciaretur populo: ⁊ exaudi ret oꝛones eoꝝ. Juxta illud. Qui ſedes ſup cheu bin ꝛc̄. Ante iſtā partē ſāctaſāctoꝝ: erat velum quoddā intextū ex quattuor coloꝛibus. ſ. biſſo: ia cincto: purpura: ⁊ cocho biſtincto. Quod velum ſuſtentabatur columnis aliquibus: ⁊ diuidebat ſancta a ſanctaſanctoꝝ: occultans que erāt in ſanctaſanctoꝝ. In loco vero ſeu parte illa tem pli vel tabernaculi erant tria. ſcilicet candelabrū aureum cum haſtilibus. vij. ⁊ lucernis. vij. aureis ex parte auſtri: ⁊ menſa aurea: ſuper qua contīue erant. xij. panes: qui dicebantur propoſitionis: et in medio altare aureum: quod dicebatur altare thimiamatis ſuper quod incenſabatur cum thu ribulo aureo. Ante vero iſtam partem que dicit ſcta erat atriū in tēplo qđ fecit ſalomon. ubi erat altare holocauſtoꝝ cōcauū: ſup qđ erat craticu la ferrea. vbi ponebant animalia occiſa ad cōbu rendum in ſacrificium: ⁊ ſubtus cratem ideſt in illa concauitate altaris ardebat ſemper ignis. Et ſuper illud altare offerebant ſacerdotes ſacrifi cia in conſpectu populi. In locum autem qui dicit ſancta: intrabant ſoli ſacerdotes pro certis

¶ dmū tēpli erat ſolū in ꝓto jude oꝛo. et multe ſinagoge. et ſor in ſcīs.

¶ in tēplo ꝙ ꝓmi⁹ ſtebat ſcā ſcoꝝ.

¶ in tēpli archa tā erāt

¶ in tēplo erat lomy dpunto q̄ ſtebat ſm.

¶ templi atria sancta templo.

cauſis. In ſcta aũt ſctoꝝ ſolus ſũm⁹ ſacerdos ⁊ ſemel tm̃ i ãno: i feſto ꝓpiatoꝝis. Etiã atria tẽpli large dicebãt tẽplũ: vt pz i euãgelio: nã cũ ibi dr xp̃s docuiſſe vel aliq̃d feciſſe i tẽplo itelligit de atrys tẽpli. Et parietes quidẽ tẽpli ſalomõis fuerũt de lapidib⁹ vt fuit cõiter edificia. Sz tabernaculũ moſi habuit ꝓ parietib⁹ tabulas ligneas: lõgitudis. x. cubitoꝝ in lõgũ erectis: q̃ ꝓtinebãt ad iuicẽ certi modis. Et hi parietes lignei: cortinis tegebãt abintra: ex quattuor coloꝝib⁹ cõtextis. ſ. biſſo. iacincto: purpura: ⁊ cocco biſtincto. Pro tecto ãt tabernaculi erat duplex opimẽtũ. Primũ de pellib⁹ iacintinis. Scõm ſupra illud de pellib⁹ arietũ rubricatis. i. de corio. Tertiũ de zagis cilicis q̃ non ſoluz cooperiebat alia opimẽta tabernaculi: ſz ẽt deſcẽdebat a lateribus vſq; ad terrã: ⁊ cooperiebat tabulas ab extra. Hec oĩa fuerũt fca ad ornamentũ tẽpli vel tabernaculi ⁊ ꝓtectõem: ⁊ ob reducendũ ad memoriã beneficioꝝ dei: ⁊ reuerẽtiã deo exhibendã. Sz q̃ oĩa i figurã ꝓtingebãt illi: iq̃t aplus: .ſ. tẽpli ſpũalis xp̃i ⁊ eccleſie. Jõ de ipſo nũc videbũ. Sicut g̃ adorabaſ i illo tẽplo veteri i timore reuerentiali. Ita nũc ⁊ multo magis hoc agendũ i tẽplo mãli noui teſtamẽti. Adorabo g̃ ad tẽplũ ſctz tuũ in timore tuo. Rõ figurabil⁹ h⁹ tẽpli vel tabernaculi: ẽ diſpoſitio varia tẽpli ſpũalis quod ẽ eccleſia. Vñ aplus. j. corĩ. iij. Templũ dei ſanctũ eſt q̃d eſtis vos. H⁹ tẽpli pars ꝓncipal⁹ ⁊ caput ẽ xp̃s: qui eſt ſctus ſctoꝝ. Alia ps que dr ſcta: nõ ab eo diuiſa: ſed vnũ corpus: vnum tẽplũ cũ eo: eſt congregatio fideliũ. Que igit erãt i ſcta ſctoꝝ cõueniũt xp̃o: ſeu figurãt ipſũ: ſm Tho. vbi ſupra. Archa igit ſignat humanitatẽ xp̃i: que archa erat facta ex lignis imputreſcibilibus: q̃ corp⁹ ei⁹ ſic fuit ex puriſſimis ſanguinibus virginis formatũ: ita nec corruptionẽ vidit in ſepulchro: nec corruptionem pcci habuit in aĩa. Tota iſta archa erat intus et extra deaurata. Quia plenus charitate ſemp i actibus exterioribus ⁊ interioribus. In iſta archa humanitatis xp̃i: erant tabule teſtamẽti. i. ſũma ſapientia: ⁊ ipſe eſt legiſlator. Virga aaron q̃ dr ſignat: ⁊ iuſticiã ⁊ poteſtatẽ iudiciariã: ⁊ dignitatem regiam. Et ſacerdotalem: que in eo fuerũt. Vñ ⁊ d̃ regibus ⁊ ſacerdotibus natus eſt quaſi ſũmus ſacerdos ⁊ rex. Aurea vrna habẽs mãna. i. mens eius ſanctiſſima plena gratia ⁊ miſericordia. Deſup eãt ꝓpiatoriuz. i. diuinitas eius: qua nobis ꝓpiat cũ pie ⁊ ſpũſacto. j. Joãnis. ij. Ipſe ẽ ꝓpiatio ꝓ pcciis nr̃is. Cherubi q̃ſi deſerentes ꝓpiatoriuz et circa archã: ſignant angelos ⁊ ſuperiores obſeq̃ntes ſibi in nr̃o adiutorio. Vel ex quattuor coloribus q̃ diſtiguit ſcta a ſcta ſctoꝝ. Sũt q̃ttuor virtutes cardinales q̃ fuerũt i xp̃o. Et ſũt i oĩb⁹ ſctis ei⁹ .ſ. prudẽtia: iuſticia: fõtitudo: ⁊ tẽpantia. Sz alio ⁊ alio mõ: q̃ i xp̃o vt exẽplares ⁊ purgati aĩmi: i ſctis eccl̃ie militãtis vt purgatoriales vl̃ pollitice: i ſcta. ſ. eccleſia militanti. i. congregatione bonoruz fideliũ. Sunt iſta bona ſpũalia. ſ. menſa aurea. i. charitas ſancta: que hz ſup ſe aureaz: ⁊ poſtea aureolã: q̃ premiũ eſſentiale correſpõdet charitati ⁊ p ea dat: ac ẽt pmiũ accidẽtale. nec eiz pmiaret v̊ginitas aut martyriũ: niſi cuz charitate ſeruata. Duodecim panes ꝓpoſitionis ſignant doctrinaz reficientem credendoꝝ. ſ. xij. articuloꝝ: que cum charitate inuenit. Candelabrum aureuz deſignat gr̃iam ſpũſãcti: que ſeptiformis ẽ in ſeptẽdonis. ſ. ſapientie: intellectus: cõſilij ⁊ fortitudinis. Scie ⁊ pietatis ⁊ timoris. Ve deſignant per ſeptẽ haſtilia eius ⁊ lucernas. Haſtilia quo ad habituz: lucernas quo ad actum. Per actũ. n. ⁊ exercitiũ eoruz illuminatur templum eccleſie. Altare thimiamatis deſignat ſpem ex qua quis mouetur ad orãdũ deum: ⁊ thus deuotionis offerendum. In iſto loco. ſ. ſancta: aſpergebatur per ſacerdotem ſepties ſanguis contra velum de quodam ſacrificio: precipue in feſto propiationis: quia in eccleſia militanti: remanſit virtus ſanguinis chriſti: ſignati in illo ſacrificio: ⁊ in ſeptem ſacramentis que adminiſtrantur per ſacerdotes ad expiandum ſeptem peccata mortalia. In quolibet enim operatur ſanguis chriſti. Tabule tabernaculi deſignant fideles: qui ſunt erecti per puram intentionem coniuncti per fraternam compaſſionem auzo coopti per lucidaz exemploꝝ oſtenſionem. Decem cubitoꝝ per. x. preceptoꝝ obſeruationem. Lo operimentum deſignat coꝝ prelatos: ⁊ doctores qui ſupereminẽt eis. Vi debent habẽ celeſtiũ contemplationez: ⁊ ſignantur per iacinctinas pelles. promptitudinem ad martyrium quod ſignaſ per rubricatas pelles: ⁊ tolerantiam aduerſorum vel abſtinentiam quod ſignificatur per ſaga cilicina. Atrium templi poteſt deſignare fideles: qui ſunt numeroꝝ: non merito in eccleſia. In tali cõgregatione offeruntur ſacrificia operum: ſcilicet que ſunt de genere bonoruz. Sed non habent illa bona ſpiritualia: que ſunt i ſancta. In ſancta ſanctorum non intrat ad chriſtum in celum: niſi vnus: ideſt perfecte vnitus cum chriſto: per perfectã dilectionem. Ad iſtud ergo templum debemus adorare: ideſt chriſtũ ⁊ ſanctos ſuos. Sed ad chriſtũ adoratione latrie. Ad ſanctos adoratione dulie: ⁊ hoc in timore filiali ⁊ reuerentie. Tertium templum dei eſt celum empirreuz: in quo ſanctis ⁊ angelis manifeſtatur gloria dei. De quo ps. In templo eius omnes dicent gloriam: ideſt omnes laudabunt ⁊ glorificabunt deum. Aliud exercitium ibi non eſt. Hoc templum etiam figurabat pars illa tabernaculi vel templi: que dicebatur ſancta ſctorũ. Alia etiã inſinuabant deo ſubiecta ex q̃b⁹ ꝓſurgim⁹ in veneratiõẽ dei. Significat ergo

¶ templũ ẽ celum empirreum ⁊ templũ .ſ. totũ ꝓ̃ſẽs.

¶ templũ veteris teſtãti fuit in ſpem ⁊ oraꝺ q̃ erãt in tẽplo

Capitulū quintū.

ſancta ſanctoꝝ ꝟz Tho. Altꝰ ſeculū: qō eſt ſbāꝝ ſepatāꝝ ⁊ ſācta mūdū coꝛporalē. Et iō ſcta a ſcta ſctoꝝ diſtiguebant q̄dā velo: qō. iiij. coloꝛibꝰ erat diſtictū: p que q̄ttuoꝛ eleñta ſignificanť. ſ. biſſo: p qō ſignať terra: qꝛ biſſus. i. linū de terra naſcitur. Purpura: p quā ſignificať aq̄. fiebat enī purpureus coloꝛ ex quibuſdā cōchis marinis q̄ iueniūtur in mari. Jacincto: p qō ſignificať aer: q̄ hz iacicti nū coloꝛē. i. aereū: cocho biſticto: q̄ ē rubei colōis ⁊ ſignificat ignē. Et ſicut illud velū abſcondebat ſcta ſctoꝝ hoibꝰ: ita mā q̄ttuoꝛ elemētoꝝ ē nobis impediñtū p qō velanť nobis icoꝛporales ſubſtātie: qꝛ ꝓ ipſa coꝛpa nāa ex ipſis q̄ttuoꝛ elemētis cōpacta: nō ſinūt aiaꝝ pure ⁊ pfecte illas cognoſcē: per tria āt q̄ erant i ſcta ſctoꝝ: figurāt tria q̄ ſūt i tēplo celi empirrei. Naꝝ archa deſignat diuinitatē q̄ eſt de lignis iputribilibus: qꝛ deꝰ nō ſolū icoꝛruptibilꝭ ⁊ imortalꝭ ē: ſz ē alienꝰ ab oi cōꝛuptōe mutatōis. Mala. iij. Ego deꝰ ⁊ nō mutor: ꝺaurata tota erat archa: qꝛ deꝰ charitas ē. Tria cōtēta in archa: deſignāt tria attributa deo. Nā i virga potētia eiꝰ. Apls. Ptati eiꝰ quis reſiſtit. In tabulꝭ q̄bꝰ erat lex magne ſapie: ſignificať ſapia ꝺi. eccī. j. Fōs ſapie verbū dñi in excelſis. In manna dulcedo bonitatis eiꝰ ſapie. xvj. O q̄ bonꝰ ⁊ ſuauis ē ſpꝰ tuꝰ dñe. Qui vt dulcedinē tuā in filios demōſtrares. panē ſuauiſſimū māne p̄ſtitiſti eis. Potētiā attribuit p̄i. Sapia filio. bonitas ſpūſcto. Quanuis ipſe tres pſone diuie ſint: ſūt tn̄ vna cētia: ⁊ ita ⁊ vna oipotētia: vna ſapia: vna bōitaſ. Erāt illa tria q̄ſi clauſa i illa archa: qꝛ i illo itelligibili ſcto ſeu tēplo: rōeſ oiuꝝ eoꝝ q̄ hic pficiūť: q̄ꝺamō clauſe ſi ſic rōes effectuū claudūť i ſuis cāis et artificiatoꝝ i mētē artifici. Propiciatoꝛiū vo qō erat ſi archā. i. q̄dā ſedes: deſignat q ꝺeꝰ q̄ ē ſup oia: icōp̄hēſibilis ē oi create. Et ꝓpterea nulla ſilitudo poebat ad rep̄ſētādū eius iuiſibilitatē: ſz ponebat q̄dā figura ſedis vt dictū ē: ad inuēdū q ſūt deo ſubiecta oia. Cherubi q̄ ibi erāt: deſignāt ſctos angelos. Duo erāt nō vnꝰ: ad deſignādū pluralitatē eoꝝ. Et ad inuicē ſe aſpiciebāt: ad innuendū ꝯcoꝛdiaꝝ eoꝝ ad inuicē: ſm illud Job. xxv. Qui facꝭ ꝯcoꝛdiā in ſublimib⁹. Alis ſuis tenebāt ꝓpiciatoꝛiū: qꝛ in ſuis officijs ꝓpiciatōem dei ad nos deferūt: tūc tp̄is nō hōies ſz ſoli āgeli i illo tēplo erāt. In ſcta vo erat cādelabrū cū haſtilibꝰ ⁊ lucnis ſeptē: ⁊ ꝺ ſignat ſeptuplex celū i ſeculo iſto viſibili: cū ſeptez planetis q̄ſi lucernis illuīnātibꝰ ſcta. i. mūdū ſenſibilē: ꝟz Joſephū. i. luna: mercurio: venē: ſole: marte: ioue: ⁊ ſaturno. Erat ibi ⁊ mēſa cū panibꝰ: deſignās nutrimētuꝫ vite humane. Et altare thūmiamatī: qꝺ deſignat officiū ſacerdotale: qꝺ hz reducē pplm ad deū: ⁊ iſta hñt a deo. Jntrabat āt ſolꝰ vnꝰ ſūmꝰ ſacerdos de ſcta in ſcta ſctoꝝ. qꝛ ꝺ ſtatu p̄ntis ſeculi ⁊ eccleſie ꝯgregatōe: itrať i tēplū glie. Et nēo aſcendit in celū niſi qui deſcēdit de celo: filius hois q̄ ē i celo. Jpſe ē xp̄s: q̄ aſſiſtens pōtifex futuꝝoꝝ bonoꝝ: p ꝓpū ſanguinē intꝛoiuit ſolus i ſcta eterna redēptōe iuenta ꝓ nobis. Sed opoꝛtꝫ vt ſimus vnū cū eo. i. vniti i charitate: qꝛ nēo aſcēdit niſi xp̄s. unū coꝛpus miſticū cū eccl'iaſtic⁹ ē caput: ⁊ ibi adorať oēs āgeli ⁊ ſcti i illo tēplo i tiꝛore reuerētiali: iuxta illꝺ. Tremūt videtes āgeli. cē.

De tertio genere §. IIII.

ceremonialiū: qō ꝺi obſuātie q̄ cōſiſtunt i cibis ⁊ veſtibus quibuſdā ⁊ alijs eis ꝓhibitis. De q̄bꝰ ꝺi iij. regū. ix. Si auerſi fueritis nō ſequētes me nec obſuantes cerimonias cē. Pro hoꝝ declaratiōe q̄re. ſ. iſta ſint illis ꝓhibita. ſciendū ſm tho. pria ſcōe. q. cij. arti. vj. q̄ populꝰ iudeoꝝ ſpāliť erat deputatus ad cultū diuinum inter oēs natiōes: declinantibus alijs nationibus ad cultum idoloruꝫ ⁊ inter ipſos iudeos ſpālius ſacerdotes: ⁊ ſic alie res que applicāť ad cultū diuinū aliquā ſpālitatē debēt hāe qō ꝓtinet ad honoꝛificētiā diuini cultꝰ: ita ⁊ i cōuerſatōe illꝰ populi: ⁊ p̄cipue ſacerdotum debebat eſſe aliqua ſpālia ꝯgruētia ad cultū diuinū vel coꝛporalē vel ſpiritualē. Per cultū āt illius legis figurabať miſterium xp̄i: vñ oia eoruꝫ geſta figurabant ea que pertinent ad xp̄m. ſeu populum chriſtianū: ſm illud. j. ad coꝛ. x. Oia in figurā cōtingebant illis. Et ad hoc pōt induci illud ps. Greſſus meos dirige ſm eloquiū tuū: vt nō dñetur mei oīs iniuſticia. Greſſus noſtri ſūt opa nāa: quibus incedimus vel ad deum vel ad infernum. Eloquium dei lex ſua in qua nobis loquitur: declarando quid exigit a nobis. Hec eſt autez voluntas dei ſāctificatio vīa inqt apoſtolus. j. Thi. iiij. Jdeſt puritas mentis: vt abſtineatis a pcīs oibꝰ. Et ideo ꝓhibuit a cibis aliquibus abſtinē ⁊ veſtibus p q̄ deſignať oīs iniuſticia ſeu peccatū: qō vt non dñetur nobis idigemꝰ dei auxilio qō oꝛione i plorať. Et iō poſtulat ps. dicens. Greſſus meoſ dirige cē. vñ in huiuſmoi obſuantijs ciboꝝ ⁊ veſtiuꝫ ⁊ huiuſmōi triplex rō aſſignari pōt.

Que eſt litteralis ad remouendum circa cibos nimiā diligentiam.

Que eſt figuralis ad abijciendam circa xp̄ianos variam nequitiam.

Que eſt etiam litteralis ad deſtruendā circa iudeos cunctā idolatriā.

Jſta triplex rō eſt beati tho. vbi ſupra. Jn rñſiōe ad p̄mum argumentum. Quantum ad primam ſciendum ſm eundem: q̄ nulla genera ciborum immunda ſunt: vel hominem inquinari poſſunt ſm ſuam naturam. Unde chriſtus Math. xv. Non qō intrat in os coinquinat hominē: ſed qō exit de oꝛe. ſ. coꝛdis. Et exponit illud de pcīs. P̄nt tū aliqui cibi coinquinare aiam̄ p̄ accidens

Primmonjahu alijꝫ erit ꝓphta ꝓto Judeoꝝ. in Frā.

in ꝯntum.ſ.ꝓtra obediẽtiã vl̃ votũ vl̃ ex nimia cõ cupiſcẽtia gule comedũt: vl̃ in ꝯntũ ꝓcedẽt fomtũ luxurie: pp qõ alicq̃ a vino. alĩ a carnib⁹ abſtinẽt. Et hoc tãg t de cõſe. di. v. Carnẽ. Prohibent g̃ in lege alicq̃ comedi cibi: vt ꝑz Leuit. ix. Non q̃ i ſui nã aiam maculẽt: ſed ad tollendã nimiã diligẽtiã circa cibos. Uñ & illa cõcedũt que de facili i ꝓmptu pñt hĩi. Et iſta ẽt rõe nõ ita ꝓhibita ſũt aliqua ex terra naſcẽtia. Nã talia magis ꝓtinẽt ad ꝯndã ſimplicitatẽ vict⁹: & de facili hñt cũ modico cultu terre. Aialia ãt cũ magno ſtudio nutrire vl̃ capere. Et vſus oleoꝝ añ diluuiũ ſolus erat nõ aialiũ. Prohibebant talia aialia: q̃ ꝯndã ĩmundiciã corporalẽ corruptiõis hñt vl̃ q̃ ex reb⁹ ĩmũdis nutriũtur vt porc⁹: vl̃ q̃ ĩmũde cõuerſãt: vt ſub terra: ſicut mus & talpa & huiuſmõi: vl̃ q̃ eoꝝ cãnes ſuperfluos hũores & malos generãt i corporib⁹ cõedentiũ pp nimiã ſiccitatẽ vel humiditatẽ. Uñ pp hoc aialia nõ hñtia vngulaz ſciſſã: vl̃ hãtia multas ſoleas in pedibus vl̃ figuras ſũt ꝓhibita pp eoꝝ terreſtritatẽ. Et q̃ ſũt nimis colerica & eduſta. Et aues rapaces ꝓpter nimiaz ſiccitatẽ. Et aues aquatice. Et piſces nõ hñtes ſquamas: vt ãguille ꝓpter nimiã humiditatẽ. Aialia vo hñtia vngulã ſciſſã & ruminantia ſũt conceſſa: q̃ hñt hũores bñ digeſtos: & medie ꝯplexionata ſũt. Et piſces habẽtes ſquamas: & pẽnulas: vt ſicciores pmiſſi ſunt. In aubus ẽt ꝓceſſa ſũt q̃ ſunt magis tẽperata: vt gallina: pdix: & huiſmõi. Voluit g̃ de⁹ ab huiuſmõi q̃ ĩmũda ſi corpaliter ẽt abſtinẽ corpaliter vt ꝓ hec iducẽt magis ab ĩmũdicia mẽti .i. pcis cauẽ. Eſus ſanguinis vetitus erat ꝓhibitus ad vitandũ crudelitatẽ: vt horrerẽt humanũ ſanguinẽ fundẽ: & eadẽ rõe aialium ſtrangulatoꝝ: & ſuffocatoꝝ. Adipis eſus erat ꝓhibitus: ad tollendã occaſionẽ gulo ſitatis. Erat ẽt ſanguinis & adipis eſus ꝓhibitus: q̃ nõ generant bonum nutrimentũ: ꝑ dicẽ rabi moiſes. Et iſta ẽ ratio litteralis. Quãtũ ad ſe cũdã ratõem que eſt ſpũalis: vt dicit Aug. Ppls ille erat figuratiuus populi chriſtiani. Et vita eorũ fm cerimonias legis erat q̃dã ꝓphetia: deſignatia p figurã vite & cõuerſatoꝝ. Quã fuare debẽt ppli chriſtianus. Illa igit aialia ꝓhibita cõedi: vt ĩmũda: figurãt diuerſa vicia que ĩmũdã aiam faciunt. Eſus g̃ illoꝝ ſignificat opatõez illoꝝ: que comeſta ĩcorporant & conuertunt in nãz: & ex opibus malis gnãntur habitus mali vitioꝝ. Qui cõuertunt ꝯſi nãm ꝓpter aſſuefactõem. Debẽt ergo fideles abſtinere a vitijs ꝺſignatis ꝑ illa. Et aialia quidẽ que non habẽt vngulam ſciſſam vel nõ ruminãt deſignant homies non habentes diſcretionem: neſcientes diſtinguere & cõſiderare circũſtantias rerum: vel nõ ruminantes. i. meditantes ſcripturas ſacras. Hi ergo immundi ſunt peccato in diſcretiõis vel ignorantie: & taleſ mores debẽt eui

corpus nutrimentũ fit ꝓmiſſi ex ꝓhibitis ꝓdictis. in fine ſpũali.

tari. Uel diuiſio vngule deſignat fidem duarum naturarum in chriſto: & ruminatio ſanus intellectus ſcripturarum: & utrunqz iudei tranſgrediuntur. Et vicium ſuperbie prohibetur in eſu acq̃le: que alte volat ſuper oẽs aues. Sed vt dicit dominus Hieremi. xlix. Si exaltaueris te vt aquila: & in celo collocaueris nidũ tuum: inde detrahẽte: quia ſuperbis dominus reſiſtit. Exemplum põit in lucifero de celo eiecto. Uitium ipocriſis ꝓhibetur in eſu ſtrutiõis. Nam ſtrutio habet alas: ſed ꝓ grauedine non poteſt volare: circa terram ambulat. Unde ſignat ipocritam: qui per opera exteriora de genere bonorum volare videtur. Sz circa terrena eſt ſemper in mente. Secunduz Hie gozium in moralibus. Nolite ergo fieri ſicut ipocrite: ait chriſtus Mathei q̃nto. In Griffone deſignatur crudelitas potentum. Quia griffo eſt inſeſtus hominibus armatis & equeſtribus. Sed dominus currus pharaonis & exercituũ eius proiecit in mare: Exodi. xv. c. Uicium inanis glorie poteſt deſignari in cigno: que auis eſt coloris candidiſſimi. Sed cibum trahit ex profundo terre vel aque. Sic vana glorioſi omnia opera ſua que candida videntur: faciunt vt videantur ab hominibus. Et ſic querunt cibum ex terreno fauore. Sed amen dico vobis: receperunt mercedem ſuam Mathe. ſexto. Et ideo noli cignum comedere: ideſt inani gloria duci. Onacrotalus eſt auis in partibus orientis que habet longuz roſtrum: & habet in faucibus longos pelliculos in quibus primum cibum ponit: & poſt horam in ventrem mittit: et ſignificat auaros: qui immoderata ſolicitudine vite neceſſaria congregãt. Cõtra illud Mathei. vij. Nolite ſolliciti eſſe dicit apoſtolus ad Hebre. vltimo. Sint mores ſine auaritia. q. d. Noli veſci onacrotalo. Uicium rapine prohibetur in eſu auium rapacium omnium: vt ancipitris et huiuſmodi. Ancipiter qui deſeruit hominibus ad predandum: deſignat eos qui deſeruiunt potentibus ad predam. Alietus que paſcitur minutis auibus: deſignat eos qui pauperibus ſũt moleſti. Uultur qui ſequitur exercitum expectans comedere cadauera mortuorum: ſignat eos qui mortes & ſeditiones & guerras procurant vt inde lucrentur. Upupa que nidificat in ſtercoribus & paſcitur fimo: et gemitum in cantu ſimilat ſignificat triſtitiam ſeculi que pertinet ad accidiam: et mortem in hominibus operatur. Propter quod dicit ſapiens eccleſia. xxx. Remoue triſticiam a corde tuo. Omnes aues coruini generis: que crocitando quaſi cras ſonant ſignificant tarditatem & pigriciam bene operãdi. Sed coruus egreſſus de archa non eſt reuerſus ad eam. Et ideo dicit Eccleſiaſtici quinto. Ne tardes conuerti ad dominum: nec differas de die

Capitulū. V.

in diem. Ibix est auis in aphrica hñs lōgū rostꝝ q̄ ex serpētib' pascit: ꝛ forte idē ē q̄ ciconia: significat inuidos: q̄ de defectib' aliox q̄si de ꝓpentibus reficiūt. Nō i cōtētōe ꝛ emulatōe ābulet .i. inuidia ait apl's ad Ro. xiij. Mergul' ē nā ē vt sub ūdis diuti' ūmorꝫ: significat gulosos q̄ in aq̄s delitiaꝝ se imergūt. Per bubonē q̄ de nocte pastū queit de die aut latet significantur luxuriosi: q̄ occultari q̄rūt i noctis opib' q̄ agūt. Et p̄ porcū i die in luto iacentē manifestos luxuriosos. Sz sint lūbi vii p̄cincti: ait xp̄s. s. abstinēdo ab oi luxuria. Per nicticoracē: q̄ in nocte acuti ē visus i die nō videt: significantur hi q̄ spūalib' sūt hebetes: i tp̄alibus acuti Baruch. iij. Quisierūt prudētia q̄ de ꝛra ē.

Larus q̄ volat in acre ꝛ natat i aquis: significat eos q̄ cū volēt p speculatōez: tñ natāt i voluptatū aq̄s. Porphirio p̄ter mōz aliaꝝ auiū hz vnū pe dē latū ad natādū: aliū fixū ad ābulandū: qz i aq̄ natat vt anates: in terra ābulant vt pdices: solo morsu bibit oēm cibum aq̄ tingens: ꝛ significat hōies ꝓprie voluntatis: q̄ nil volunt facē ad arbitriū alterius: sed solum qō sit tinctū aq̄ ꝓprie voluntatis: cū tñ xp̄s dicat: non veni facere voluntatē meā. Jo. vj. Per herodianē q̄ vulgariť dr falco. significantur iracūdi ꝛ pni ad effūdendū sāguinē humanū. Charadion ē auis garrula: ꝛ significat loq̄ces. Cōtra illud puer. x. in multiloquio nō deerit pecm. Per vesptilionē q̄ circa terra volitat: significātur illi q̄ secularī sapia p̄diti: sola terrena sapiūt. Circa volatilia ēt q̄drupedia illa cōcedūtur: q̄ posteriora crura hñt longiora: p q̄ salire p̄nt. Alia vo ūnūda hñtur: ꝛ signant eos qui doctrina q̄t tuor euangeliox abutunť: vt p ea in altū subleuētur. De fructibus āt arborꝫ nō licebit vesci quattuor primis ānis Leuiť. xix. ad signādū ꝑz Tho. et Greg. p̄mordia nīorꝫ bonorꝫ opuz debēt nobis cē suspecta. Neruus femoris ꝓhibitus in aiali ad esum: significat fortitudinē ad peccandum q̄ dr vitari. Quātū ad tertiā rōem q̄ ēt ē lēgalis: q̄re sue runt ista ꝓhibita est: qz his gentiles utebātur i ritibus sue idolatrie: uel ad maleficia que ad aliqua ex his: ꝓpter qō ēt fuit ꝓhibitus esus adipis ꝛ sanguinis: p̄mitiua fructuuz: ꝛ portatura vestis femi nee a viris: ꝛ ecōuerso: Deute. xxij. quia idolatre talibus vtebant. Et ēt vestis cōtextis ex lana et lino. Leui. xix. Et agros ēt ꝓhibebat dñs in lege nō seminari diuerso semine: ꝛ aialia diuerse spēi cōmisceri. Talia faciebant gentiles diuersis superstitionibus: a q̄bus voluit dñs pplm suuz esse liberū: et ideo ista ꝓhibuit. Et diuerse superstitiones q̄ ad huc reperiunť i pplo christiano: nō sunt nisi q̄dā reliquie paganox. Moralis āt ratio seu figuralis taliū prohibitionū ē q̄ ad vestes: qz mulier nō dz sumē sibi officia virox: hoc ē sumē vestē virilē nec vir actibus mollibus vti. In veste lana ꝛ lino contexta prohibita: significatur ꝓhibitio ꝓiūctionis simplicitatis cuz malicia. Qz ager vel vinea nō ē diuerso semie seminada. Leuiť. xix. ꝛ Deutero. xxij. signat q̄ dr ager vel vinea ecclesia: non varia doctrina. s. catholica ꝛ heretica edoceri. Qz iumēta non deberent facere cōmisceri diuersaꝝ spēꝝ: Leuiť. xix. signat q̄ nō debēt p̄mitti hoies ꝑlares ꝓiungi. s. per familiarē conuersatōem hōibus alterius fidei. s. iudeis vel paganis. Est etiam rō spūalis .s. ad detestationem vitij cōtra nām: ꝛ tollendū oēm occasionem ꝓcupie. Nō enī fiunt talia nisi p curantib' hōibus. vñ excitat motus concupie. Qz repta aue in nido cū filijs nō deberēt capi ꝛ retineri mē cum filijs. Deuť. xxij. fuit rō litteralis ad inducendum ad pietatē. Sed rō figuralis ē: qz i quibusdā scripture passibus retinendi sunt sensus spirituales: q̄ filij: ꝛ dimittenda ē obſuantia lē. quasi mē. Qz nō ē arandū i boue et asino et signat: qz in predicatione nō est iungendus fatu' cum sapiēti: qz qō vnus edificaret ẏbo: alī destruēt exēplo. Qz portarent fimbrias iacinctinas in angulis palliox ꝓceptum obſuantie fuit. Nume. xv. vt distinguerentur i hitu ab alijs natōibus: ad figurandū q̄ deberent fideles hīe celestē ꝓuersationem ꝛ itē tōem in oibus opibus ad celum. Qz sacerdotes in mortibus ꝓpinquox non debebant deponeī capillos capitis vel barbe. Leui. xxj. signat q̄ nunq̄ debēt deponere sapiam mentis nec perfectionem sapie. Nec debebant scindere carnes vel vestes. i. vitium scismatis vitare. Qz hōies egestiones e corpore debēt opire terra. Deute. xxiij. signat q̄ opa praua debēt opiri terra p̄nie. Ab his q̄ ꝓhibitis abstinendo ſm expositōem factā moraliter: que ē b. Tho. Non dñatur in nobis aliqua iniusticia. Sed vtendo cibis concessis. s. ruminantibus ꝛ indentibus vngulam pedum quo ad quadrupedia .i. opibus insistendo que sunt cum examinatione rationis: ꝛ scripturaꝝ collatione ꝛ cuz discretōe. Uescēdo squamatis et pēnulas hñtib' quo ad pisces. i. exercēdo sei austeritate vite: signata p squamas asperas: ꝛ in contemplatione celestiuz quod notatur per alas. Comedendo aues que non hñt nimiā siccitatem vel humiditatem. i. in cogitationibus non hñdo siccitatem in deuotionis: ꝛ hūiditatem nimie carnalis affectionis: sed medie tēperatas. i. in virtute que medium tenet fundatas: et cauendo a duplicitate. Sz vestes hñdo cum fimbrijs iacitinis. i. conuersationē cum intentiōe erecta ad celestia: ꝛ praua opa coopiēdo p̄ria: sic dirigimus. i. rectos facimus gressus operum: vt nos ꝓducant ad celū

De quarto gene ✠ §. V.

re cerimonialium qō dicitur sacramta: q̄ vtique erant tñ signa sacrarum rerum: non aūt cātua

¶ sanctā legis uenīs. corrīdēt sanctī legis xpī.

Titulus quartusdecimus.

nec ꝓtētiua gr̄ie vt ſacīa ecclesie: ō q̄bus dr̄s Leuit. xx. Ego dr̄s q̄ ſctifico vos. Pro q̄ꝫ ꝺclaratōe dic̄ b. tho. j. ſe. q. cij. arti. v. Qr ſacīa ꝓpr̄ie dicūt̄ illa: q̄ adhibebāt̄ dei cultoribus ad q̄ndā ꝓſecratōez: p quā. ſ. ꝺeputabant̄ q̄dāmō ad cultū dei. Cult⁹ aūt dei gn̄aliter ꝓtinet ad totū pplm: ſed ſpāliť ꝓtinet ad ſacerdotes ⁊ leuitas q̄ erāt cult⁹ diuini miſtri. Un̄ in ſacrāmētis veteris legis: q̄dā ꝓtinebāt cōiter ad totū ppl̄z: q̄dā ſpāliť ad miſtros: ⁊ circa vtroſq; tria erāt neceſſaria. Quoꝝ ꝑmū ē iſtitutio i ſtatu colendi deū: ⁊ hec iſtitutio q̄ntū ad oēs fiebat per circūciſionē: ſine q̄ nullus admittebať ad aliq̄d le galiū. q̄ntū vo ad ſacēdotes: p ſacerdotū ꝓſecratio nē. Scōo requirebat vſus eoꝝ q̄ ꝓtinent ad diui nū cultū: ⁊ ſic q̄ntū ad pplz erat vſus paſcal⁹ ꝓuiuꝫ ad quē nullus incircūciſus admittebať: vt pz exo. xij. ⁊ q̄ntū ad ſacerdotes oblatio victimaꝝ ⁊ eſus panū ꝓpoſitōis: ⁊ alioꝝ q̄ erāt ſacerdotū vſib⁹ de putata. Tertio requirebat remotio eoꝝ per q̄ ali qui ipediebant a cultu diuino. ſ. imunditiaꝝ: ⁊ ſic q̄ntū ad pplz erāt iſtitute q̄dā puriſicatōes a q̄buſ dā exterioꝝ imūditijs ⁊ ēt expiatōes a pcīis: q̄ntū ad ſacerdotes ⁊ leuitas: erāt iſtitura abſoluto ma nuū ⁊ pedū ⁊ raſio piloꝝ: ⁊ hec oia hēbāt rōnabi les cās l̄ales: ſm q̄ ordinabant̄ ad cultū dei ꝑ illo tēpoze: ⁊ figurales: ſm qō ordinabant̄ ad figuran dū xp̄m. Et ad hoc pōt induci illud ps. Bñdict⁹ es dr̄e: doce me iuſtificatōes tuas. Illa veteri legiſ ꝑcepta oia: q̄ quis poſſint dici iuſtificatōes: q̄ q̄daz executiones iuſticie: ex ſe vel ex inſtitutōe diuina: ꝑcipue tñ illa ſacīa pñt dici iuſtificatōes: nō q⁊ ex ſe iuſtificarēt: ſz ex fide ⁊ deuotōe vtentiū: ēt quia diſponebāt ad xp̄m iuſtificantē: ⁊ figurabāt pma xie ſacīa eccl̄ie q̄ ve iuſtificant: vt ꝓtētiua gr̄ie. Sz q̄uo iſta figurent debitum vſū ipſoꝝ ſacrāmētoꝝ obſcuꝝ eſt: ⁊ iō potētū a dño vt doceat ſm illud. benedict⁹ es dr̄e doce tē. Et ſm tho. vbi ſupra: cir cūciſiōi corr̄eſpondet baptiſmus ⁊ figurat ꝑ ipaz. Un̄ ap̄ls ad colo. ij. Circūciſi eſtis i circūciſiōe dr̄i nr̄i ieſu xp̄i: cōſepl̄ti i baptiſmo. Cōuiuio agni paſ calis cōrr̄eſpōdet i noua lege ſacīm eucariſtie. Po rificationib⁹ oībus veteris legis corr̄eſpōdet in nō ua lege ſacīm pn̄ie. Cōſecrationi pontificū corr̄eſ pōdet ſacīm ordinis. Matrimonū fuit i veteri lege ꝑut ē i officiuꝫ nāe: nō ꝑut eſt ſacīm eccl̄ie: ſignifi cans ꝓiūctionē xp̄i ⁊ eccl̄ie: q̄ nōdū erat facta. Sa cīm aūt cōfirmatōis: nō habuit figurā ſeu corr̄eſ pōdens ſacīm in veteri lege: eo q⁊ ē ſacīm plenitu dinis gr̄ie: que nōdū erat data. ſ. i plenitudine illa. Et ſil⁹ ſacīm extreme vnctōis: q⁊ ꝑ ipſū fit quedā immediata ꝑparatio ad introitū gl̄ie: ſz ei⁹ aditus nōdū patebat i veteri lege. De his g̃ q̄ttuor genēi bus ſacrāmētoꝝ veteris legis videndū. ſ. circūciſiōe: agno paſcali: puriſicatōib⁹: ⁊ vnctōe ſacerdotuꝫ. In his. n. figurāt ſacīa eccl̄ie ⁊ q̄uo ſit ſuſcipienda. Pe tēdū g̃ vt doceat dr̄s iſta: q̄b⁹ fuat̄ iuſtificemur. Bñdict⁹ es dr̄e doce me iuſtificatōes tuas. Et pri mo de circunciſione.

Circūciſio primū §. VI.

ſacramētū veteris legis ē hr̄s ꝓncipiū ñ ex moiſe. i. i le. ſua: ſz ex pr̄ib⁹ iꝯt xp̄s. Jo. vij. Dr̄it. n. ꝓncipiū in Abraā cui dr̄ hoc ꝓrio mādauit: vt pz gen. xv̄ij. vbi dic̄ dr̄s abrahe. Circūcidet i vobis oē maſ culinū ⁊ circūcidetis carnē ꝓputij vr̄i. Maſculus cuius ꝓputij caro circūciſa nō fuerit. delebo illam de pp̄lo ſuo. i. de cetu ſcioꝝ: quia pactū meū irritū fecit. ſ. adam in padiſo trāſgrediēdo mādatū dei: ꝓpter quā trāſgreſſionez traducitur ꝑ gn̄ationem in oēs pcēm originale: qō niſi tollat̄ priuat aiam gr̄ia dei: vt exponit. Beda. Ad tollēdum igit̄ hoc pcēz originale fuit inſtituta circūciſo. Unde greg. Quod apud nos vz aqua baptiſmatis: hoc apō veteres egit uel ꝑ puulis ſola fides: ul̄ ꝑ maioꝝ virtus ſacrificij: uel ꝑ his qui de abraam ſtirpe ꝑ dierūt miſteriū circūciſiōis. de. ꝓſe. di. v. qō apō. Sciendum tñ ſm. Tho. in tertia pte: q⁊ nō eom̄ō circūciſio tollebat pcēm originale ſic modo bap tiſmus: nā circūciſio ꝓteſtatiue nō cauſatiue. Tol lebatur ergo originale ꝑ fidē pentū: cuius ꝓteſta tio erat illa circūciſio: ita q⁊ eſſet cauſa ſine qua ñ tollebatur. Sed baptiſm⁹ ē cauſa qua tollit̄ origi nale: q⁊ eſt ꝓtentiuus gr̄ie et iuſtificatiuus. Tri plex aūt eſt ratō iuſtificatōnis circūciſionis ꝑma ob fidei ꝓteſtatōem ſcōa ob ꝓcupie debilitatē ēcia ob nr̄e purgationis figurationē. Prima g̃ rō circūciſionis ſm. Tho. vbi ſupra: q̄ eſt ꝓncipalis et l̄alis: fuit ad ꝓteſtatōez vn⁹ dei: q⁊ abrahaꝫ fuit ꝑm⁹ qui ſe ab infidelibus ſepauit: cr̄iēs de do mo ſua ⁊ ꝓgnatōe ſua: et ideo ipe primus circūci ſionez accepit. Et hanc cauſam aſſignat ap̄ls ad Ro. iij. dicens. Signū accepit circūciſionis ſigna culū iuſticie fidei que eſt in ꝑputio: q⁊. ſ. i hoc legit fides abrahe reputata ad iuſticiam: q⁊ in ſpe ꝓtra ſpem credidit. i. ꝓtra ſpem nē in ſpem gr̄ie: vt fieret pater m̄ltarū gentiū: cū ipe eſſet ſenex ⁊ vxor ſua an⁹ ⁊ ſterilis. Et ut hec ꝓteſtatio ⁊ mutatio fidei abrahe firmaretur i cordibus iudeoꝝ: ideo accep unt ſignū i carne ſua cui⁹ obliuiſci nō poſſēt. Un Geñ. xvij. dr̄. Erit pactū meū in carne vra i fedus eternuꝫ. Et Hianus dr̄. q⁊ abraam accepit circūci ſionē in ſignum iuſticie: nō in cām iuſtificatōis: de pe. di. j. Scōa rō circūciſionis potuit eſſe ad ō bilitatōem ꝓcupie: que maxime manifeſtat in illo mēbro: qō eſt inſtīm gn̄atōis: ⁊ eo tp̄re decēs fuit dari ſignuꝫ in ꝓcupie debilitatōem: q̄ magis vige bat in hoībus ipſa ꝓcupia incipientibus hoībus declinare ꝓpter inordinationē ei⁹ ad vitia contra nāz: vt pz in ſodomitis. Fiebat āt octauo die nati uitatis pueri: vt dicit̄ Geñ. xvij. non ante: q⁊ puer

Capitulū. V.

erat valde tenellus ⁊ poterat inde grauiter ledi. Nō aūt postea tardabat: ne aliq̄ ꝓpter dolorē circūcisionis ipsaz refugerent: ⁊ ne parētes q̄z amor est nimius ad filios p' eoz frequētē ꝓuersationez ⁊ augmētū: eos circūcisiōi subtraherēt. Tertia rō ē figuralis: qz p hoc designabatur ablatio oīs corruptiōis fienda per xp̄m: que pfecte ꝓplebit i octaua etate mūdi: que ē etas resurgentiū. Nam ꝑma etas fuit ab adaz vsq̄ ad noe. Secūda a noe vsq̄ ad abraam. Tertia ab abraā vsq̄ ad dauid. Quarta a dauid vsq̄ ad trāsmigrationē babilonis. Quinta inde vsq̄ ad xp̄m. Sexta inde vsque ad finē mundi vel antixp̄m. Septima dormiētiū. Octaua resurgentiū. Et qz oīs corruptio culpe et pene puenit in nos p carnalē originē ex pcō ꝑmi parentis: ideo talis circūcisio fiebat in mēbro generatiōis. Figurabat aūt circūcisio baptismū: quia dabat ad tollendū defectū pcī originalis: quē tñ nō tollebat eo mō q̄ baptism'. In effusione aūt sanguinis in circūcisiōe signabatur xp̄s: in c' virtute tollit pcm ipsū. s. in vtute sanguis xp̄i effusi. Suscepit aūt xp̄s hanc circūcisionē multis de cāis: q̄s hic non declarabo. Et inter ceteras vt docēt nos circūcidē: nō corporalit qz hoc esset iudaizare: sed spūaliter. Unī apls ad col. ij. circūcisi estis circuncisione nō manufacta: i expoliatōe corpis carnis. s. in circūcisione dñi nr̄i ihesu xp̄i. Dz aūt q̄libet baptizat' esse circūcisus i trib': ꝑmo. Quo ad potentiā intellectiuā. Scdo quo ad potētiā affectiuaz. Tertio q̄ ad potentiā sensitiuā. Quo ad itellectū vt inde remoueat oēm errorē ⁊ supstitiōem: Et hec figurata ē p circūcisionē factā in galgalis trāsito iordane p Josue: vt hēt Josue. iiij. Et signat errorū remotionē gentiliū quā debent facē hoies post baptismū. Unī Hiero. Est ⁊ illud opprobriū egipti: q̄ si neglexeritis p' iordanis trāsituz ⁊ post baptismi ꝓfaz circūcisionē vetuste ꝓsuetudis in vstione suggerit obfuare auguria: ⁊ requirere stellaz cursus: ⁊ euent' futuroz ex his rimari: ceteri q̄z huiusmōi supstitiōib' ꝓplicari: idolatrie nanq̄z mī ē egyptus: ex q̄ certū ē h' opprobria pullulare ꝛc. xxvj. q. ij. sz illud. Et ò supstitiōibus q̄ fiūt in calendis ianuarij: que est dies circūcisionis xp̄i hēs xxvj. q. vij. si q̄s calendas. Dz ēt fidel' circūcidē affectū a supfluitate affect' terrenoz: Hiere. iiij. Circūcidimini dño: ⁊ auferte ꝓputia cordiū vroz .i. supfluitatem affectuū. Dz ēt circūcidē sensitiuā. i. sensus exteriores. Usuz a vano aspectu. Auditū a detractōibus ⁊ adulatōib'. Gustū ab immoderatis cibis. Odoratū a suauib' odorib'. Tactū a voluptatibus. Os a loq̄citatib'. Totū corpus a pomposis vestibus: ⁊ a vanis ornatib': qò tangit Beda in omel. Unī Stephan' dixit iudeis eos cō prehendēs. Jn circūcisi cordibus ⁊ auribz: vos sp spūisacto restitistis. Act. vij. Et fuata ista triplici circūcisione: xp̄s nos ducens ad gloriam: ibi circūcidet demū ab oī corruptōe miserie corpis ⁊ aie. Unī ⁊ moises in egyptum vadens: qz ducebat secū duos filios incircuncisos angelus voluit occidere eū: sz subito circuncidit ⁊ euasit: ⁊ significat duplicē affectū. s. sensitiuū ⁊ intellectuū: quos debem' a supfluis remouere ⁊ mortificare.

De agno paschali §. VII

Pagno paschal' fim fgn̄ cuthē.

sacramēto vteris legis ⁊ figuratiuo sacramēti caristie: ⁊ precipue quo ad modum debitum sūptionis: de quo potest exponi illud ps. Parasti in cōspectu tuo mensaz: aduersus eos qui tribulant me. Ad litteram vtiq̄z illa mensa. i. illud cōuiuiū agni paschal': fuit parata iudeis ꝓtra egyptios: q̄ eos affligebant. Nam mortuis primogenitis egyptioz ⁊ ipsis intactis ab exterminatore angelo per signum thau: ex sanguine agni in supliminaribus domoz cogerunt egptij illos recedere subito ne peiora paterentur. Et ista est rō litteralis: q̄re dē statuit agnum annuatim comedi: ⁊ talibus circūstantijs: vt recordarentur sepius beneficij sue liberationis a tribulatōibus. Nam ille cerimonie oēs insinuant festinantiam exitus eorum de egipto: sicut lactuce aggreste designant amaritudinem tribulationū: quas patiebantur in egipto. Moraliter aūt seu fm rōem figuralem: fm tho. vbi supra figurabat xp̄m passum pro nobis: qui proponit sumendus in sacramēto aduersus eos qui tribulāt nos. i. demones. Unde apostolus. j. cor. v. Pascha nostrū imolatus est christus. Et Grego. in omel. i quit. Quid sit sanguis agni non iam audiendo: sz bibendo didicistis. Qui sanguis super vtrūq̄z postez ponitur: q̄n non solum ore corporis: sed ⁊ ore cordis hauriretur. de ꝓse. di. ij. quid sit. Et sic ab exterminatore tribulante liberamur: Jlle aūt cerimonie comedendi agnum: figurant conditiones seruandas in sumendo agnum christum in sacramento. Dicitur enim de ipso agno: Exo. xij. Caput cum in testinis ⁊ pedibus vorabitis: vt nil vsq̄ mane remaneat. Si quid autem residui fuerit: igni ꝓburatur. Qz si tanti nō fuerint in familia vt sufficiant ad esum agni: assumant secum vicinum coniunctum domui sue: nil de carnibus extra domum ferendo. Non autem crudum vel aqua coctum: sed tantum igni assatum debet comedi. Et hoc ad vesperum cum panibus azimis ⁊ lactucis aggrestibus. Accinctis quoq̄z renibus ⁊ baculos habentes in manibus ⁊ calciamenta in pedibus: ⁊ festinanter. Notantur in his conditiones quas debet habere digne sumens agnuz sacramentalem seu christum. Primo exigitur plena fides in intellectu circa ipsum sacramentum. i. q̄ in eo ē diuinitas ⁊ corpus ⁊ anima. Signātur illa p caput: pedes: ⁊ intestina. Caput est christus deus:

Pad eucha nō suprendd. andeaōs.

ait apostolus: pedes quibus corporaliʒ incedebat ē corp⁹ inuisa occlta ē aia. Totū vorat: q totū credit. Nil dubites: ait Hilarius: sʒ potius suscipe v̄ba saluatoris i fide: qui ait. Caro mea uere ē cib⁹: Sʒ si quid ē duꝛ ꝛ arduū rōni qō capi nō possit: ꝓburatur igni. i. totū credatur ex īmenso dei amore processisse. Ad firmādū cor sincerum sola fides sufficit: ait Tho. Jn cōioꝛib⁹ āt sentētijs q̄ dicunt de hoc sacrameto qō p se comedere nō vʒ. i. intelligere: adiutoriū sumat aliquē. s. pitū domui sue vicinum. i. ecclesie vnitum qui valet ei declarare.

Nil extra domū est ferēdū ò hoc agno. Et nec incircūcisus dʒ admitti ad hoc: qō ē scō seruādū vt. s. nulli cōferat extra ecclesiaʒ existēti: nec aliqs hereticus: scismaticus: excōicat⁹ accedat: q: ad sui iudicium sumeret. Tertium obseruandum q aqua. i. sapia seculari coqui. i. exāinari non debʒ: que vult q accidētia nō possint esse sine subiecto ꝛ alia mlta q̄ docet ecclesia. Nec cruduʒ ēt: vt cōedam⁹ carnē humanā xp̄i crudū: sed igne assatum spūssancti: qui ò eo loquitur in scripturis. Quartum vt affect⁹ sit sincerus sine aliqua mala intentōe ꝛ duplicatōe. i. Lorin. v. Epulemur in azimis sinceritatis ꝛ veritatis. Leo papa nullus fict⁹ accedat: nullus fucato animo: nec insidie mēte condātur: precedat veritas cōfessionis debite. Quintuʒ vt sit ibi cōtritio pēcoruʒ. Per lactucas aggrestes significatur ipsa amaritudo cōtritionis: q: et ille lactuce amare erant. Debʒ quis examinare cōsciētiā ꝛ dolere de omnibus: ꝛ recognoscere se idignū ꝓpter pēa sua: ꝛ dicere cū cēturione. Domine nō sū dignus vt intres sub tectū meū. i. i domo coꝛporis mei: sed tm̄ dic verbo. i. opere virtute tue misericoꝛdie remittētis culpas: ꝛ sanabit aia mea: Math. viij. Sextuʒ vt hēat in mēte p meditationē memoꝛia passiōis ei⁹ qō significat p baculū quē tenebant in manib⁹: vt. s. pati sint imitari eaʒ in opib⁹ suis: vt patienter ferāt aduersa. Aug. de cōse. di. ij. q: moꝛte dñi liberati sum⁹: huj⁹ rei memoꝛes in edendo corp⁹ ꝛ bibendo sanguinem xp̄i esse debem⁹: hoc facite ait ipse in meā cōmemorationē. s. passionis. i. Loꝛi. xj. Septimū vt reducant ad effectuʒ imitationis exēpla sctoꝛ: ꝛ hoc ē hīe calciamēta i pedib⁹. Calciamēta. n. fuūt de pellibus aialiū mortuoꝛ: ꝛ signant exempla sāctoꝛ qui decesserūt. Nos debem⁹ hīe in pedibus affectionū vt desideremus imitari eos. Antiqui fideles p totā septimanā sctaʒ cessabāt ab operib⁹: vt patʒ de cōse. di. iij. ꝓnunciandū: vt se cū sūma diligentia ꝓparare posset ad cōionē: ꝛ p septimā etiā pasce sequentē ad referendū gratias deo de tanto beneficio. Hodie autez nullam quasi ꝓparationez faciūt: subito post pasca ad vana redeūt. Octauū est castitas p̄missa mente ꝛ coꝛpoꝛe: ꝛ hoc ē renes habere accinctos. i. restrictos lūbos i quib⁹ est sedes luxurie. Propter q ab actu cōiugali etiā abstinere debet accedēs: vt dī. xxxiij. q. iij. c. j. Nō q nuptias ꝓtēnamus: sed eo tēpoꝛe q̄ carnes agni manducaturi sumus: vacare a carnalibus opib⁹ debeamus. Nonuʒ vt sumat ad vesperum qō non solū pōt intelligi: q: istud pascale sacramētū est nobis datū in vespera mundi. i. in sexta etate: de quo apls. Nos sumus in quos fines seculoꝛuʒ deuenerunt. Sed ēt signat q cū tanta deuotōe dʒ sumē q̄s ꝛ humilitate: ac si in vespe suo. i. in fine vite sue accipet: cum firmo ꝓposito nō recidūandi. Decimum est vt sumatur feruenter. i. cum magno desiderio se vniendi cum deo: ꝛ hoc est sumere festinanter: non tepide. Jo. damascenus. Jgnis nāi desideriū sumens eam que ex isto sacio ē ignitionez: illuminabit coꝛda nāa: vt participatione eius igneamur ꝛ deificemur: ꝛ tāto quis ex huius sumptione suscipit maioꝛem fructum: cum quanto maioꝛi desiderio amoꝛis accedit ad ip̄m.

Undecimum quod est seruandum est: q nullo modo pretermittatur sumptio eius: in figuram: cuius est: quia omnes tenebantur annuatim ad illius agni paschalis esum. Et si habuisset aliqō impedimentum in illa solennitate: debebat inde ad breue tēp⁹ supplere. Sic ēt quilibet fidelis in annis discretionis existens: tenetur in pasca resurrectionis sumere eucaristiā: Et si ob aliqō ipedimentū cū licentia cōfessoꝛis dimittēt: dʒ supplere q̄citius: vt nullo modo omittat quolibet anno: extra de pe. ꝛ re. omnis. Alias incurrit culpaʒ moꝛtalez vnde ꝛ damnationez. Sed deuote comedendo liberatur de manu Pharaonis: idest diaboli: ꝛ pascū deinde manna celestis gratie ꝛ verbi diuini: vt demum perueniat ad terram promissionis. Criso⁹ vt leones flammam inspirantes: sic ab illa mensa domini discedimus: diabolo terribiles effecti. s. per virtutem sacramenti. Parasti ḡ mensam ⁊c. Et qui manducat carnem meam in me manet ꝛ ego in eo. De multis aliꝭ q̄ pertinent ad hoc sacramentum. Habes diffuse in tertia ꝑte ti. xiij. Et in secūda parte ti. ix. c. xij. ꝛ sequenti. de omissione diuinoꝛum.

De uariis purificationibus veteris legis figurantibus sacramentum penitentie ꝛ baptismum ꝛ passionem christi §. VIII.

in cuius virtute sacramentum penitentie et alia habent effectum. Pro cuius declaratione sciendum secundum Tho. prima secunde. q. cij. artic. ǫnto. Q: purificationes legis veteris oꝛdinabantur ad remouenda impedimentum diuini cult⁹: qui est duplex: scilicʒ spiritualis qui consistit i deuotione mentis ad deum: et coꝛporalis qui consistit in sacrificijs ꝛ oblationibus ꝛ aliꝭ huius. A cultu spirituali impediūtur homines per peccata

ꝑmū. Bap⁹. et passionē ꝺ. figurē in lege uet.

quibus hoīes pollui dicebant: sicut per idolatriā: hōicidiū: adulteriū: ⁊ h⁹. Et ab istis pollutionib⁹ purificabant hoīes p aliq̄ sacrificia vl cōiter oblata p tota multitudie: l̄ p pcīs singl⁹: nō q̄ illa sacrificia hērēt ex se vtutē expiandi pcīm: sz q̄ figurabāt expiatōez futurā p xp̄m: c⁹ pticipes erāt ētātiq̄: ptestantes fidē redēptor: i figur sacrificiorū. A cultu vo exīori ipediebant hōies p q̄sdaz immūditias corpales: vl i hōib⁹ ⁊ i aliis aialib⁹: i vestīmtis: domibus: ⁊ vasis. Et in hōib⁹ q̄dez aut ex se: vt i cadauē hōis: aut in ifirmitate lepre l̄ fluxu sanguis l̄ semis ⁊ h⁹ mōi: q̄ ꝓcedūt ex cōruptōe humoꝝ. Aut ētiā ꝓtrahebat immūditia illa ex cōtactu rei immūdeꝝ: vt cadaueris: lep̄: ⁊ h⁹. Ratio āt hui⁹ immūditieꝝ eāt l̄alis: ppt reuerētiā eoꝝ que ad diuinū cultū ptinēt: tū q̄ pciosas res hoies nō solēt ꝓtingē cū sūt immūdi: tū q̄ ex razo accessu ad sacra: ea hoies magis venerant: tū ētiā q̄ i q̄busdam erat rō vitandi ritus ⁊ occasiones idolatrie: ad quā erāt inclinati: ⁊ gētiles multi ex his vtebant i cultu suoꝝ deoꝝ: h⁹ mōi aūt immūditie corpales pūificabant: l̄ p aspsionē aq̄ lustratōis: de q̄ dicet: l̄ q̄ maiores immūditie erāt p aliq̄ sacrificia. Rō āt figural ē: q̄ iste immūditie corpales: significāt immūditias cl̄paꝝ varias: q̄ impediūt a vo cultu iteriori dei. Et earū purificatio significat purgatōez earū p sacm baptismi: l̄ pñie: vtute passiōis xp̄i: i ill⁹ sacrificijs figurate. vñ pōt ad hoc induci illud: ps. Aspges me dñe isopo ⁊ mūdabor: lauabis me ⁊ sup niuē dalbabor. Asptio ⁊ locio fit aq̄: ⁊ hec ē pñia: figurata in aq̄ lustratōis. Sz adiūgit isop⁹ q̄ ē herba mūtissima i foliis: calida medicinal: q̄ purgatiua ⁊ odorifera: significat passiōez xp̄i: q̄ fuit pacta in magna hūilitate ⁊ charitate: purgatiua culpaꝝ: ⁊ odore vtutū reficiēte. Cū āt dr̄ ve peniter: tūc ōs aspgit isopo: applicās vtutē sue passiōis ad aquā pñie illi⁹. Et sic lauat a sordib⁹ immūditiaꝝ: ⁊ efficitur alb⁹. i. imaculat⁹: vt nix puritat celestis. Declarāde g̃ sūt ille immūditie q̄d significent. Et immunditia lepre significat immūditiā hērtice doctrine: q̄a hēlis ē morbus ꝓtagiosus: ⁊ imiscēs i suis dict vā cū falsis: q̄i q̄dā distinctio maculaꝝ i corpe. Lepra dom⁹: q̄ erat ex aliq̄ corruptiōe pp excessū humiditat l̄ siccitatis: significat immūditiā ꝓgregatōis hēticoꝝ. Lepra vestis linee: pcīm opis occulti: q̄ lino vtimur ad carnē: vñ occulta ē linea vt camisia. Lepra vestis lanee q̄ vtimur ab extra: ē pcīm i exīori pversatōe. Lepra i pilis: pcīm i cogitatōib⁹. Immūditia mulieris sanguinē fluētis significat idolatrie culpā pp īmolaticū cruorē. Immūditia m⁹ieris pturiēt: immūditia pcī originalis. Immūditia menstruate: culpā aīe p voluptates emollite. Immūditia fluxus semis: culpa supflue vel iordiate: seu inutil locutōis: ēt legēdo ⁊ p̄dicādo: vt expōit Greg. di. xliij. sit rector. Immūditia cadaueris: peccatum obstinationis. Immūditia ꝓtactus rerum immundarum: consensum in peccatum alterius: sm illud. ij. Corinthio. vj. Exite de medio eorum ⁊ separamini: ⁊ immūdum ne tetigeritis. s. consētiēdo. Immunduz non tangit qui pcō alteri⁹ nō assentit: vt dicit Aug. xxiij. q. iij. recedite. Vas nō hīs coopculum vel ligaturaz immūdū erat: ⁊ significat nō hīs restrictiōem disciplīe. Mō videdū est quō purgabantur he immunditie peccatorum. Et certum est: q̄ per penitentiā Act. iij. Penitemini vt deleantur peccata vestra ait Petrus. Lauabis me inquit p̄s. s. aqua pñie: ⁊ super niuez dealbabor. Et hoc figurabatur per illā aquā que dicebat lustrationis: que miscebatur cinere vitule ꝓbuste. De qua ait ap̄s ad Hebre. ix. Si enī cinis vitule aspersus inq̄natos sctificat ad emundatōez carnis. i. ad tollendum illas immūdicias corporales: quanto magis sanguis christi emūdabit cōscientias nostras ab operibus mōtuis. s. pcīoꝝ. Sic g̃ fiebat ille cinis. Mādauit dñs Nume. xix. vt acciperet vaccā rufā sine macula: ⁊ que nō portasset iugum: ⁊ immolaret. i. occideret extra castra: ⁊ de sanguine ei⁹ intingebat sacerdos digitum: ⁊ aspergebat ꝓtra fores sactuarij septem vicibus. Cremabatur aūt illa vacca tota: cum sanguine: pelle: carnibus: ⁊ fimo: ⁊ adiungebatur combustioni eius lignum cedrinum: isopus ⁊ coccus bistinctus. Et ille cinis vacce reseruabatur ⁊ ponebatur in aq̄s: ⁊ cum illa aqua aspersi mundabant a dictis immūditijs: Sed immundi efficiebant: ⁊ cremantes vaccam: ⁊ cineres colligentes: ⁊ aspergentes alias aq̄. Spiritualiter. Vacca ista significat dñm iesū dei sapientiam: qui dicit vacca ꝓpter assumptam nīam infirmitatem mortalitatis. Rufa fuit quia plenus charitate: vel q̄ aspersus sanguine i passione. Integre etatis vacca ista erat: q̄ ois actio eius fuit perfectissima: ⁊ in perfecta etate passus est. Nulla fuit in eo macula peccati: nec iugum seruitutis. Debebat aūt populus adducere ad moisen q̄ imputabant ei transgressionem mosaice legis in violatione sabbati. Precipitur aūt tradi eleazaro sacerdoti: quia christus occidendus traditus ē in manus sacerdotū. Immolatur extra castra: q̄ extra portam passus est vt dicit ap̄lus Intingit sacerdos digitū in sanguine ei⁹: q̄ mysteriū passiōis christi cōsiderādū cū discretione ⁊ imitanduz actione est: ⁊ precipue a sacerdotibus. Aspergit sanguis ꝓtra tabernaculū: designās synagogā: vl ad cōdēnatōem nō credentiū: vel ad purificationem credentium. Et hoc septem vicibus: vel ꝓpter septē dona spūsc̄ti: q̄ ex sac̄is pcipim⁹: vel per ōe tēpus q̄ signatur in septēnario. Omnia igne cremanda sūt. i. spūaliter intelligenda: igne spiritus sancti instructione. Nam per pellem ⁊ carnem exterioꝝ eius operatio: per sanguinez subtil interna

eius uirtus viuificãs p fimũ: lascitudo sitis et alia ad ifirmitatẽ ptinẽtia. Tria addita signãt: cedr⁹ altitudinẽ spei vel ꝓtẽplatõnis isopus hũiliratem vel fidez: coccus bistict⁹ geminã charitatem: p hec debemus xp̃o passo adherẽ. Cinis huⁱ⁹ vace ẽ me moria seu vtus xp̃i passi Colligit iste cinis a uizo mũdo quia reliq̃e passionis pucnerũt ad gẽtiles qui non fuerũt culpabiles in xp̃i passione. Appo nuntur iste cineres in aquã ad expianduz: quia ex passione xp̃i baptism⁹ ꝛ etiaz pnia sortitur effectũ emũdandi pcã. Qui aũt ĩmolabãt vaccaz uⁱ col ligibant cineres: ꝛ qui aspgebant aquã efficiebant ĩmũdi usq; ad vespam: q; iudei in occisione xp̃i ef fecti sunt ĩmũdi et pcores: ꝛ hoc usq; in finẽ mũ di: quia tunc ꝓuertent ad vespaz ſm ps. Uel etiã ad figurandũ: quia qui mistrãt alijs sacia in colla tione eoꝝ aliquas ĩmũditias ꝓtrahunt: ꝛ pmaxi me i sacramẽtis penitẽtie et hoc vsq; ad vesperũ: i. finez vite pñtis. Fiebant ꝛ alia sacrificia in festo ꝓpitiationis. s. vituli arietis: ꝛ duorũ hircorum: ad expiationem pcoꝝ ꝑ ppl'o ꝛ sacerdotib⁹ desi gnãtia passionẽ xp̃i. Et etiam sacrificia que fiebãt a singuls plonis ꝑ peccatis uel a lepr̃osis munda tis: sacia erãt figurãtia passionẽ xp̃i: ꝛ etiã sacrm penitẽtie ꝛ pfessionis que ob breuitatez nũc dimit tunt. Aspgamur g̃ isopo cũ aqua lustratõis. i. pe nitẽtia: ꝛ sic sup niuẽ efficiemur albi: et crim⁹ mũ dati ut in templũ gl'ie possimus intrare.

Transferatis sacrificia in hoc tempore. aliter secundum sanctos ordines.

De ꝓsecratiõe §. IX.

sacerdotũ et ornamẽtis eoꝝ et maculis ꝓhibitis i eis. Et conꝛñdent ista sacia sacramẽto ordinis cle ricorũ et ꝓuersatõi eoꝝ. Pro quoꝝ declaratione dicit. b. tho. ꝑma scõe. q. cij. ar. v. Sicut ppl's ille i stituebatur ad cultũ dei p sacramẽtum circũcisio nis: ita mistri p aliquam cõsecratõez uⁱ purifica tionez. Unde separi ab alijs ꝓcipiuntur: quasi spe cialter ad misteriũ cult⁹ diuini p alijs deputati: et totũ qõ fiebat in eoꝝ ꝓsecratõe uel institutõe ad hoc ptinebat: vt ostẽderet eos hĩe quandã ꝓroga tiuaz puritatis et vtutis et dignitatis. Ad quod fa cit qõ ait ps. Sacerdotes tui induantur iustícia. ꝛ sancti tui exultẽt. Unde circa istitutõez mistrorũ tria fiebant que habent rationes litterales et ra tiones figurales.

Debebant eni esse a certis maculis liberi.

Debebant varijs ornamentis induí.

Debebãt certis sacrificijs ꝛ modis purificari.

Quãtũ ad ꝑmũ mãdauit dñs vt qui haberẽt maculaz: etiã si essent de genere aaron nõ mistra rent ei. Ratio l̃alis huⁱ⁹: quia tales solent hoib⁹ ꝓtemptui hũi: et inde etiaz ipe cultus dei. Sz ratõ figuralis ẽ: q; macule ille designãt defect⁹ pcoꝝ: q̃ tollũt scitatez aiaꝝ debitã sacerdotibus. Et de scribũtur hc macule. Leuiti. xxi. vbi dicit. Homo de semie tuo qui habuerit maculã: nõ accedat ad altare: neque offerat panes deo suo. Et subdit sin gulas describẽdo. Si cecus. i. ne sit ignorans. Si claudus. i. ne sit ĩstabilis ꝛ ad diuersa se iclmans: Si paruo vel grãdi vel torto naso. i. ne ꝑ defectũ discretõis in plus vel minus excedat: aut aliq̃ pra ua exerceat. Per nasũ ẽt ꝑ quẽ discernim⁹ odores a fetorib⁹ discretio designat. Ne fit fracto pede vⁱ manu. i. ne amittat vtutẽ bñ opand: vel ꝓcedẽdi de virtute in virtutez. Ne gibbus ante vel retro. i. ne supfluũ amorẽ vⁱ laborem habeat ad terrena. Si lipp⁹: ne. s. per carnalẽ affectũ ei⁹ ingeniuz ob scuꝝ fiat. Si albuginem hñs in oculo: ne. s. pfũp tionem candoris inscientie hẽat in extimatione. Si iugẽ scabiem. i. peculariam carnis in ope. Si impetiginez. i. litigiosus: impetigo corpus sine do lore occupat: ꝛ membrorum tñ decorez fedat. vñ ꝛ auaritiã designat. Si hernosus seu ponderosus: ꝛ significat luxuriã in cogitatione. hec Tho. vbi supra. Et quasi similem expositionez harum ma culaꝝ ponit Gregor. in pastora. Et in decre. hẽt: di. xlix. Dinc et enim ꝛ diffusius ibi hec declarãt.

Quantuz ad secundum. Uoluit ds ut sacerdo tes haberent diuersa ornamenta: vt in maiori re uerentia haberentur a populo: ꝛ sic cultus dei es set in maiori honorificentia ꝛ gloria. Et vt habet Exo. xxviij. Pontifex habebat nouẽ ornamenta: Primũ vestẽ lineam. Secũdũ tunicã iacinctinaz: in cui⁹ extremitate versus pedes ponebãt tintina bula q̃dã: et mala pũica ĩtexta: et ex iacincto pur pura et cocco bis tincto. Tertiũ suphũerale quod tegebat humeros: et anteriorez ptem usq; ad cin gulũ: quod erat ex auro et iacincto et purpura et cocco bis tincto: ꝛ bisso retorta. Et sup humeros habebat duos onichinos i quib⁹ erant scripta no mina filioꝝ isl'. Quartũ erat ratõnale ex eadem materia factũ: quod erat quadratum: et ponebat in pectore: ꝛ ꝓiũgebat suphumerali. Et in hoc ra tõnali erãt xij. lapides precios: distincti p quattuor ordies i quibus erant scripta noia filioꝝ israhel: quasi ad designãdũ: q; deferrẽt onus totius ppl'i: et q; debebãt iugiter de eoꝝ salute cogitare. Et iõ in pectore. i. in rõnali: in quo mãdauit dñs ibi po ni doctrinaz ꝛ veritatez: q; quedã ptinatia ad ve ritatez iustície: quedã ad ueritatem doctrine: ibi erant scripta. Quintũ ornamentũ baltheus. i. cin gul⁹ quidã factus ex illis quattuor colorib⁹. Sex tum est thiara. i. mitra quedã de bisso. Septimũ lamina aurea pendẽs i fronte: i qua erat scriptum nomẽ dei. Octauũ erat feminalis linea ut operi rent turpitudinẽ suã q̃ accedret ad altare: uel ad scũariũ: Ex his octo ornamẽtis sacerdotes mino res hẽbãt tñ q̃ttuor. s. tunicã lineã: baltheũ: semo ralia. i. serabulas: ꝛ thiarã. Hoꝝ aũt ornamẽtoꝝ rõnẽ l̃alẽ q̃dã assignãt: dicẽtes: q; i his designatur

dispositio orbis terrarū: quasi pontifex protestaret se esse ministrū creatoris mundi. Unū ⁊ Sap. viij. dī: q in veste aaron erat descriptus orbis terrarū. Nam feminalia linea figurabant terrā: ex qua linū nascit. Balthei circūuolutō significat mare oceanū: qō circuit terrā. Tunica iacinctina suo colore significat aerē: p cuius tintinabula tonitrua: ⁊ p malogranata corruscationes. Suphumerale sua varietate celū siderei. Duo onichini duo emispia vel duo luminaria magna: solez ⁊ lunā. Duodeci lapides in rōnali: duodeci signa in zodiacho q in celestibus sūt rōes eternarū. Lidaris vl thyara celū empirreū. Lamia aurea deū oīb' pfidētē: Rō āt figuralis horū est: q ista designant ornamēta vtutū: quib' dñt ministri esse iduti. i. hituati: que oia continent i iustitia: ⁊ iō bñ dī. Sacerdotes tui induant iustitiaz. Ut. n. dicit Hian' di. xl. §. j. Mltis virtutibus ornatū splēdet vita pontificis: vt gradui prferat decorē quē ab eo ñ accepit. Uñ ex eo: ñ licētiā peccādi: sed necessitatem bene viuendi se nouerit assecutū. Et in minorib' sacerdotibus debent esse quatuor. Castitas signata p feminalia. Abstinētia signata per cingulum. Linea tunica. i. moderatio discretōis. Et thiara recte intentōis i capite. i. in mente. Sed pontifices debēt p alijs hīe predicta ⁊ alia q̄ttuor. s. iugez dei memoriā i cōtēplatōe: ⁊ hoc signat in lamina. Suppōtationē pplī p pacientiā: ⁊ hoc in suphumerali. Tertio q hēant pplm in corde ⁊ visceribus charitatis: qō signat p rōnale. Hianus āt addit: q i corde ei' orz eē mātesta vitas. s. scripturarū: per id qō ibi scriptum erat: di. xxxvj. §. ij. Orz vltimo hīe celestē pquisitionē: qō signat p tunicā iacictinā. Tintinabula aurea que erāt adiūcta in fine vestis: significant exercitiū pdicatōis de sapia scripture. Et malogranata intexta: signant vnitatez fidei ⁊ morz: vel q in practicatione orz cauē scandala ⁊ diuisiones ⁊ q̄rere vnitatem. Quātū ad tertiū p cōsecratione corz fiebant quedā. Et pmo purificabant omnes p ablutionē aque. Et quedā sacrificia facta p eis spāliter leuite. Secūdo radebāt oēs pilos carnis sue: vt hī Leuit. viij. Tertio cōsecratio pontificis ⁊ sacerdotū hoc ordine fiebat. Post ablutionem predictaz induebant vestimentis pnoiatis: ad designandū dignitatē suā. Spāliter āt pontifex inungebat in capite: vt designaret q ab ipso diffundebat potestas cōsecrandi in alios: sicut oleū a capite deriuatur in inferiora iuxta illud ps. Sicut vnguentū in capite. Leuite vō nō hēbāt aliā cōsecrationē: nisi q offerebant dño a filijs isrl p manus pōtificis qui orabat p eis. Minorz vō sacerdotū sole manus psecrabant: que erant applicande ad sacrificia. Et de sanguine aialis īmolati tigebat extremū auricde dextre corz: ⁊ pollicē pedis dextri: vt. s. essēt obedientes legi dei i oblatoīb' sacrificiorum: qō signatur in intinctione dextre aricule: q essēt soliciti ⁊ pmpti in executiōe sacrificioruz: ⁊ in signum hui' intingebatur extremuz pedis et manus. Ipsi ēt ⁊ vestimēta eorum aspergebantur sanguie aialis īmoliti: in memoriā sanguinis agni per quē fuerūt liberati ex egypto. Offerebant āt in cōsecratione eorum ista sacrificia. Uitulus pro peccato: in memoriam remissionis peccati Aaro circa vitulum conflatilez. Aries in holocaustuz: in memoriā oblationis habrahe: cuius obedientia deberet imitari. Aries cōsecratōis q ēat quasi hostia pacifica: in memoriaz liberationis de egypto per sanguinez agni. Canistrum pannum i memoriam manne date. Pertinebat autem ad applicationem ministerij: q imponebatur super manus eorum adeps arietis ⁊ torta panis ⁊ armus dexr: vt ostenderetur q accipiebant potestatem huius modi offerendi. Leuite vero applicabant ex hoc: q introducebantur in tabernaculuz federis: quasi ad ministrandum circa vasa sanctuarij. Ratio figuralis horum est: q illi qui sunt consecrandi ad spirituale ministerium christi: debēt primo purgari per aquam baptismi ⁊ lachrymaruz in fide passionis xpi: ⁊ debēt radere oēs pilos carnis sue. i. omnes prauas cogitationes a se remouere: debent vngi oleo gratie spūssancti: ⁊ aspersiōe sāguinis xpi per memoriam passionis: ⁊ sic accedē ad ministrandum cum obedientia ad legem dei ⁊ diligentia agendorum. Inunctio aūt in capitibus pontificum ⁊ manibus sacerdotum: adhuc fit in ecclesia: sed ob aliam causam: vt extra de sacra. vnc. c. j. Sacerdotes ergo induantur iustitia isto modo: ⁊ sancti facti per illam consecrationis figurationem habitam in se: exultabunt in gloria.

De preceptis iudicialib' ipsi' legis. Capitulum sextum.

Ertia pars legis mosaice est de preceptis iudicialib': que hñt: Exo. xxi. xxij. c. de quibus pōt intelligi illud ps. Judicia dñi vera iustificata in semetipsa: desiderabilia sup aurum ⁊ lapidem pciosum: multum: ⁊ hoc ppter maximā equitatē ⁊ hūanitatez quā ptinēt. Judicia. i. pcepta iudicialia dñi: q a domino instituta: vera q nō possūt ptinere errorē sicut iudicia horuz in suis statutis. Justificata in semetipsa q hñt causas ⁊ rōes valde iustas: quare sic instituta sunt. Et nota vt dicit. b. Tho. pma secunde. q. ciij. Sicut ante legē mosaicam fuerunt habita et seruata quedam cēimonialia ad cultum dei a sāctis hoīb'. vt patet de sacrificijs factis per noe: Abrahā: et alios: et alarūb'

P Incipit tractatus legis iudicialis ostendituz.

¶ Precepta iudicialia differunt a cerimonialibus in tribus.

erectis. Ita etiam fuerūt hīta quedam iudicialia inter eos: sed nō erant illa iudicialia ex institutōe diuīna: sed hūana: ut sūt modo statuta ciuitatū: Sic etiam illa cerimonialia: nō fuerūt p īstitutōz dei: sed p deuotōnez colētiū deum: ad hoc instigatoz ex īstinctu diuino. Differūt aūt iudicialia a cerimōialibꝫ in tribus: in determinatiōe: in figuratōe: in obſuatōe. Et ꝓmo. ſ. determinatōe ſunt in ſe iuſtificata qz a deo ordinata. Ex ſcōo. ſ. obſuatiōe: vt qz ab hōibus aſſumīt: ſūt deſiderabilia ſup auz: qz valde vtilia reipublice. Ex tertio. ſ. figuratiōe ſunt dulciora ſup mel z fauū: q̄tū ad expoſitionē miſticā z moralem. Primo differūt qz cerimonialia ordinant hoīez ad debitum cultū dei. Judicialia aūt ordināt ad debitū ꝓximi cum ꝓximo. Sed ꝓo huiꝰ maiori declaratōe dicit. b. tho. ꝑma ſcōe. q. c. iiij. arti. j. q̄ ꝑceptoz cuiuslibz legis: quedā hñt vim obligandi ex ipſo dictamine rōis: qz. ſ. ipſa rō nālis dictat hoc eſſe debitū fieri vel vitari: z hꝰ dicunt ꝑcepta moralia: eo q̄ a rōe dicunt mores humani. Alia vo ꝑcepta ſūt q̄ non hñt vim obligandi ex dictamine rōis: qz in ſe cōſiderata nō hñt abſolutā rōem debiti vel indebiti: ſed hñt vim obligandi ex ipſa inſtitutione diuina vel humana: z huiꝰ ꝑcepta ſūt determinatōes moraliū ꝑceptoz. Et ſi determinent moralia ex inſtitutiōe diuina i his ꝑ q̄ hō ordinat ad deū: talia dicūtur cerimōialia: ſi āt determināt moralia i his q̄ ptinēt ad ordinationē hoīuz ad inuicē: talia dicuntur iudicialia. Et in his duobus cōſiſtit rō iudicialiū ꝑceptoz: vt. ſ. nō habeant vim obligandi ex ipa naturali ratione: ſed ex inſtitutione: et per hoc dīnt a moralibus. Scōo ut ptineant ad ordinationē hominū adinuicē: et ſic differūt a cerimonialibus ꝑceptis: ꝑ hoc autē dīnt iudicialia iſta a legibꝰ z ſtatutis ciuitatū: qz illa ſunt ex inſtitutōe dei: hec aūt ex inſtitutione hoīuz. Et dicūt iudcialia: non ſolū que ptinēt ad lites iudicioz: ſz etiam q̄cunq̄ ptinēt ad ordinatōnē hoīuz adinuicē que ſubeſt ordinatōi ꝓncipis alicuꝰ ſeu officialis.

¶ Precepta ſocialia dūr.

Secūdo dīnt iudicialia a cerimonialibꝰ in figuratione: quia. ſ. cerimonialia figurabāt ꝓmo et ꝑ ſe: iudicialia aūt ſecūdario z ex conſequēti. Pro cuius declaratōe dic Tho. j. ſecūde. q. ciij. articu. ij. q̄ dupliꝛ dī aliquod ꝑceptū figurale. Uno modo ꝓ mo et ꝑ ſe: quia. ſ. principaliter ē iſtitutū ad aliq̄d figurandū: et hoc mō cerimonialia ſūt figuralia. Ad hoc etiam ſūt inſtituta vt figurant aliquid ptinēs ad cultū dī z ad miſteria xp̄i. Alio mō dicit ꝑceptū aliquod figurale: non ꝓmo et ꝑ ſe ſz ex conſequēti: z hoc modo iudicialia ſunt figuralia non enī fuerunt ꝓncipaliꝛ inſtituta ad aliquid figurandum: ſz ad ordinādū ſtatuz illius ppli ſm iuſticiā et equitatē. Sed ex conſequēti aliquid figurabāt in quātum ſtatus illius ppli qui ꝑ huiꝰ ꝑcepta diſponebatur: figuralis erat. Scōm illud. i. ad. Corin. x omnia in figuraz ꝓtingebāt illis. Quia enī ille populus erat electus a deo: vt ex eo xp̄us naſceret: iō oportuit ſtatū illius populi eſſe ꝓphēticū z figuralem: vt ait Aug. Et ideo iudicialia illi ppło tradita: fuerunt magis figuralia q̄ iudicia aliozꝫ pplorum. Sicut etiam z bella z geſta illius ppli exponūt miſtice: nō aūt bella uł geſta aſſiriozꝫ uł romanozꝫ: que fuerūt magis famoſa ſm hoies. Unde z Greg. dicit. xxiij. q. i. Niſi bella illi ꝰ ppli ſignificarent bella ſpūalia demonū cōtra nos: nequaq̄ eccleſia libros illos qui narrant illa bella: ut regūm: ioſue: z alioz ꝓponeret legēda. Et ſic iudicialia ꝑcepta a doctoꝛb ꝰ ſup exo. in glo. exponerētur allegorice et moraliꝛ. Tertio dīnt iudicialia a cerimonialibꝰ in obſuatōe. Nam q̄uis vtraq̄z in nouo teſtamento ſint mortua: quia euacuata ab obligatōe p aduētū xp̄i: tamē cerimonialia nō ſolum ſūt mortua: ſz etiam mortifera: poſt diuulgatōnē euāgelij. Et ratō ē: qz vt dictū ē: illa cerimonialia ſūt figuralia ꝓncipaliꝛ inſtituta ad figurādū xp̄i miſteria ut futura: vnde ipa mō ſuare eſſet ꝓteſtari ꝓtra ueritatē fidei: ac ſi nondū eſſent impleta. Sz iudicialia ita ſūt mortua: q̄ non mortifera. Nam ſiq̄s ꝓnceps uł eccl̄ia uellet aliquod ex illis iudicialibꝰ ſumē ꝓ ſuo ſtatuto ſuādo in ciuitate tanq̄ iuſtuz et vtile: non peccaret qz illud ſuaret: niſi hoc facēt ipe uel ab alijs mādari ſuaret: quia in lege moſaica ꝓtentū z ide obligatoriū: tūc enī intētio eſſet mortifera. Ideo aūt iudcialia nūc ſūt mortua z non obligāt: quia cum inſtituta eſſēt ad diſponēdū ſtatū illius ppli qui ordinabat ad xp̄z: mutato illo ſtatu ppli: chriſto aduenīēte ipſa iudicialia nō obligant. Fuit enim lex pedagogus ducens ad xp̄m ſm apl̄m. Sed qz huiuſmodi ꝑcepta: vt dictū eſt: nō ordinabāt ꝓncipaliter ad figurādū xp̄i myſteria: ſed ad aliq̄d fiendū ſm iuſticiaz: ideo ipſoz obſuatio non ita ꝓiudicat fidei vitari abſolute. Sed nūc ſi intētō obſeruandi eſſz: vt qz in lege moſaica mandatū. hoc. n ꝓiudicaret vitati fidei: qz ꝑ hoc haberēt q̄ ſtatus priozis ppli ad huc duraret: z xp̄s nōdū veniſſet. Uñ z apl̄s ad Hebr. vij. ait. Trāſlato ſacerdotio neceſſe ē q̄ legis trāſlatō fiat. ſ. quo ad totam. Ubi dicit Aug. Quia enim ſimul et ab eodem z ſub eadem ſponſione vtraq̄z data ſunt: quod de vno dicitur neceſſe ē: vt ō altero intelligat: extra de ꝓſtitu. trāſlato.

Fit aūt quadruplex §. I.

diſtinctio hoz ꝑceptoz iudicialiū: ſm diſtinctionē ordinatōis humane: vt ponit. b. Tho. ꝓma ſcōe. q. c. iiij. arti. iiij. Quadruplex. n. ordo i ppło pōt inueniri. Primus ordo ē ꝓncipium ppli ad ſubditos: z ſm hoc dant queda ꝑcepta iudicialia de inſtitutione ꝓncipiz z officioz eoz: z reuerentia

¶ ordo in ppłis. q. pōt inueniri.

¶ primus q̄ de lege assignatur. debet ēe moderatus sm̄ q̄lita tē de lege.

Capitulū sextum.

eis exhibenda: ⁊ hec est vna ps eoꝝ. Secūd' ordo est subditoꝝ ad inuicē: ⁊ sm̄ hoc dant quedā alia p̄cepta ptinētia ad cōciues ad iuicē: puta circa ēptiones: venditiones: iudicia: ⁊ penas: ⁊ huiusmōi. ⁊ hec scōa pars iudicialiū. Tertius ordo est eoꝝ qui sūt de pplo quo ad extraneos: ⁊ sm̄ hoc dant quedam alia p̄cepta ptinētia ad extraneos: puta de bellis contra hostes: ⁊ de susceptōe pegrinoꝝ ⁊ aduenarum: ⁊ hec est tertia pars. Quartus est ad domesticos: vt vxoris ad vir: patris ad filiuꝝ: dñi ad seruū: ⁊ sm̄ hoc dant alia p̄cepta ptinētia ad domesticam ꝓuersatiōem: sicut de filiis: vxoribus: ⁊ suis: ⁊ hec est q̄rta pars. Et ō singulis pōet in seque. §. sed breuit. Et notandum q̄ aliqua ex his iudicialibus p̄ceptis ecclesia sumpsit ꝑ suis ꝓstitutionibus i diuersis titulis decretaliū: ⁊ precipue in q̄nto libro: vñ obligāt vt statuta ecclie: nō vt in lege mosaica mandata. Et primo extra ō adulteriis dī. Si seduxerit q̄s virginem necdum desponsatam: dormieritq; cuꝝ ea: dotabit eam et habebit in vxorem. Si vero pater virginis daī noluerit pecuniaꝝ: reddet. i. dabit pecuniā iuxta morem vel modum dotis quā virgines recipere ꝓsueuerūt. Glo. ibi. dotabit. i. donationē ꝓpter nuptias assignabit ei: vl̄ potius pecuniam dabit mulieri: quā p̄o dote sibi reseruabit: qō fieri pōt. ff. de dona. inter vi. ⁊ vxo. si quis vxori. Etiam si cū ea non cōtrahat: nihilominus habebit illā pecuniā. Glo. super illud habebit eam vxorem. s. si pater ei dare voluerit ⁊ ipsa consenserit: vel si ipse eam accipere voluēit. Alias punietur ꝓut cōtinetur i capitulo sequenti. s. puenit. Glosa super illud iuxta modum qui extimabitur iuxta facultates ipsius ⁊ dignitatem puelle. Et illo capitulo peruenit: dicit glo. talis non cogitur illam accipere in vxoꝝ si noluerit. Sed q̄ illam decepit: alias punietur. Et secundum leges: si per vim hoc egerit: punitur morte. Instit. ō publi. iudi. §. sin aūt. Si ōcepit puellam: relegatur: vel si est vilis persona: verberatur sm̄ q̄ iudici visum fuerit. Instit. e. §. ij. Secūdum canones si nō acceperit: excōicatur quousq; visum fuerit superiori: ⁊ in monasterium ad agendum penitentiam ad tēpus retruditur: vt dicitur in dicto capitulo peruenit. Item in titulo ō fur. capitulo primo dicitur. Qui furatus fuerit boūeꝝ ⁊ vendiderit eum nocte: cōuictus morte moriat. Etiam glo. super illud hominem. s. liberum. nam qui furatur seruum hac pena nō tenet. ff. ad. l. fa. de pla. l. ultima. Et sm̄ canones hec pena non imponitur: vt de raptore: in archiepatu: vbi dicitur q̄ p̄o certis excessibus episcopi possunt certā penā pecuniariā imponere ⁊ flagellis afficere: ea moderatione habita: q̄ flagella in vindictam sanguinis transire non videamur. Sed vbi est ita grauis excessus: q̄ mortem ⁊ membroꝝ truncationeꝝ mereatur reus sustinere: reseruent illa potestatib' secularibus. Et si episcopus habet iurisditionem temporalem: causas sanguinis demandet ei cui huius competat: dicit ibi glo. Item in titu. de iniuꝝ. ⁊ dam. c. j. dicitur si rixati fuerint homines: ⁊ percusserit alter proximum suum lapide vl̄ pugno: ⁊ ille mortuus non fuerit: si iacuerit in lecto qui percusserit: operas eius ⁊ impensas in medicos restituet. Exodi. xxj. Glo. ibi operas amissas et impensas curatore p̄stabit. Item si quis aperuerit cisternam ⁊ foderit ⁊ non operuerit eaꝝ: ceciderit q; bos vel asinus in eam: dominus cisterne reddet p̄cium iumentorum. Quod autem mortuum fuerit ipsius erit: extra eod. titu. Glosa ibi. si hoc fecerit in publico: nam si in occulto vbi consueuerunt fieri: non tenetur. Ratio primi est: quia occasionem damni dedit. Item si bos cō nupeta esset ab heri ⁊ nudiustertius ⁊ non custodiuit eum dominus suus: reddet boūem p̄o boue: et cadauer integrum recipiet. Exo. xxj. ⁊ co. titu. Glo. super illud non custodierit: scilicet si boūem alterius occiderit: tenebitur: quia non adhibuit diligentiam quam debuit. Item si leserit quispiam agrum vel vineam: ⁊ dimiserit iumentum suum vt depascat aliena p̄o damno extimationem restituet. Glo. super illud extimationem: vltra extimationem enim non tenetur: expellere debet animal quod damnum dedit: tanquam suum non includere illud cum dominus eius tenecatur ad damnum. Item si egressus ignis comprehendat aceruos frugum: siue stantes segetes in agris: reddet damnuꝝ qui ignem succendit: Exo. xxij. cod. titu. Glo. super illud reddet: si fuerit in culpa cum ignem apposuit: nec adhibuit diligentiam quam debuit. ff. ad. l. aquil. qui occidit. Alis si nihil de contingentibus omisit: non tenetur: infra. co. cap. vltimo. Item in titu. de homicīd. capi. primo. Si quis per industriaꝝ occideret p̄oximuꝝ suum ⁊ per insidias: ab altari meo euellas eum vt moriatur: Exoō. xxj. Glo. super illud per industriam. Secus in cañ. ar. xv. q. i. si quis non iratus. Insidias. Iste talis insidians: si occidit non habet immunitatem ab ecclesia: scilicet vt nō possit extrahi: quod forte intelligitur: quando hoc agit in ecclesia.

De nōe p̄cepto §. II.

¶ p̄ncipes dñi cē ordinati in duob

rum iudicialium legis mosaice: que pertinent ad principes. P̄o quorum declaratione dicit beat. Tho. prima secunde. q. cv. q̄ circa bonam ordinationem principum in aliqua ciuitate vel regno duo sunt attendenda: quorum vnum est vt omēs habeāt aliquam partem i principatu: per hoc enī ꝑseruatur pax populi: ⁊ omnes talem ordinationē amant ⁊ custodiunt: vt habet in secūdo politi.

Aliud est qđ attendit iuxta spēz regimis: vel ordinationis ꝓncipatuum: cuꝰ cū sint diuerse spēs vt phūs tradidit in. iij. polł. ꝓcipue tñ ē regnū i quo vnus ꝓncipatur fm virtutez. Uñ dicit pluralitas ꝓncipatuū mala. vnꝰ ḡ ꝓnceps. Et aristocratia. i. potestas optimoꝝ in q̄ aliqui ꝓncipant: pauci tñ fm vtutē. Uñ optima ordinatio ꝓncipū ē i aliqua ciuitate vel regno: i qua vnꝰ ꝓficit fm virtutē: qui oibꝫ ꝑsit: ⁊ sub ipso sūt alicꝫ ꝓncipantes ꝑz vtutē: Tū qz talis ꝓncipat ad oēs ptinet: tū qz ex oibus eligi pñt. Tū qz ēt ab oibꝫ eligūt. Talis ē optima pollicia bñ cōmixta ex regno in q̄ntuz vnꝰ ꝓeest. Et aristocratia in quantū alicꝫ ꝓncipāt fm vtutē. Et ex ꝺmocratia. i. ꝑtate ppłi: in q̄ntū ex ppłaribꝫ pñt eligi ꝓncipes: ⁊ ad ppłz ptinet electio ꝓncipū. ⁊ hoc fuit institutū fm legē diuinā in illo ppło iudeoꝝ. Nā moises ⁊ ei⁹ successores gubernabāt populū q̄si singlr oibꝫ ꝓncipantes: qđ est quedā spēs regni. Eligebant aūt. lxx. seniores ꝑz vtutē. Unde dr Deut. j. Tuli ð tribubꝰ vīs viros sapientes ⁊ nobiles ⁊ ꝓstitui eos ꝓncipes ⁊ hoc erat aristocraticū: Sed democraticū erat q̄ isti de oi ppło eligebāt. Dr. n. Exo. xviij. Prouide de oi plebe viros sapientes. Et ēt ppłs eligebat. vñ dr Deut. j. Date ex vobis viros sapientes: ⁊ sic pz: q̄ optia fuit ordinatio ꝓncipū: quā lex posuit. Et q̄uis ordinatio ppłi ꝑcipue dependeat ex maxīo ꝓncipatu. i. ꝓncipali rectoꝛ: vt dicit phūs in. iij. polł. tñ qz ille ppłs sub spāli cura dei regebat. Uñ dr Deut. vij. En te elegit dñs deꝰ tuꝰ: vt sis ei ppłs peculiaris: ꝺō istitutōez sūmi ꝓncipis sibi dñs retinuit: nō lex ipsa deīminuit. Et hoc ē qđ dñs petiuit Nume. xxvij. Prouideat dñs deꝰ spirituū oīs carnis hoiez: q̄ sit sup oēm hāc multitudinē. Et sic ex dei ordinatōe istituť ē Josue i ꝓncipatu post moisen. Et de singlis iudicibꝰ q̄ fuerūt post Josue legit: qꝝ deꝰ suscitauit ppło saluatoꝛē: ⁊ qz spūs dñi fuit in eis vt pz libro iudicū. De rege āt cōmisit ppło cōstitutionē: sed sibi reuauit electionē. Uñ dr Deut. xvij. Eū constitues regē quē elegerit dñs deꝰ tuꝰ. Quo aūt se debeāt hīc reges ⁊ alij ꝑsidere: oñdit ps. dicēs. Et nūc reges intelligite: erudimini q̄ iudicatis terrā. Seruite dño in timoꝛe. Regnū vtiq̄ ē optimū regimē ppłi: qz bꝰ regimē maxīe repūtat regimē ðī: q̄ vnꝰ mūdū gubernat. Et hoc est verꝫ: si nō corrūpat. Sz pp magnā ptātē q̄ regi cōcedit: de facili ð generat i tyrannidē: nisi sit ꝑfecta vtus eiꝰ: cui talꝫ ptas cōcedit. Perfecta āt vtus in paucis inuenit: ⁊ ꝑcipue i iuuenis q̄ erāt crudeles ⁊ ad auaritiā pronis: p que hoies maxīe in tyrannidē decidūt. Et iō dñs a ꝓncipio eis regē nō istituit plena potestate: sed iudicē ⁊ gubernatoꝛē: ⁊ postea regē ad petitionē ppłi q̄si indignaťꝰ ꝓcessit: vt pz p ea q̄ dixit ad samuelē. j. Regū. viij. Nō. n. te sz me abiecēt: ne regnē sup eos. Instituxit tñ a ꝓncipio circa iḡē istituē dū. Prīo de mō eligēdi: vt. s. qñ in eiꝰ electōe expectarēt iudiciū dñi: ⁊ vt ñ facerēt regē alteriꝰ gētis: qz tales reges solent parum affici ad gentem cui ꝓficitur: ⁊ per ꝓns parum curare de eis. Secundo ordinauit circa reges istituros qualiter se deberēt hīc ad seipsos. s. vt non multiplicarent currus et equos ⁊ vxores ⁊ diuitias immensas: qz ex cupiditate horum facile principes decidunt in tyrānidē ⁊ iusticiā derelinquūt. Tertio qualiter se deberēt habere ad deum: vt. s. semper legerent ⁊ cogitarēt legem dei: vt semper essent in dei timoꝛe ⁊ obediētia. Seruite dño in timoꝛe. Instruxit etiā qualr debent se habeē ad subditos: vt. s. non superbe cōtemnerent ⁊ opprimerent: ⁊ a iusticia declinarēt. Qđ autez dixit dominus populo per samuelē. j. Reguz. viij. Hoc erit ius regis: filios vestros tollet sibi in seruos: tribunos ⁊ centuriones. Illud ius nō acquiritur regi ex institutione diuina: sed magis ibi prenūciatur vsurpatio regum: qui sibi iniquū ius constituunt: in tyrannidē degenerantes ⁊ subditos deprędantes.

De rōe ⁊ cōuenīē §. III

tia iudicialiū ꝑceptoꝝ q̄tuz ad populariū hoiuz quietum illius populi. Omnia enim talia ꝑcepta inueniuntur esse fm rōem: ⁊ plena equitate ⁊ charitate. Et hec est intentio legis: assuefacere hoies per eius precepta: vt sint bene cōcatiui ad inuicez ⁊ faciliter: vt sic conseruetur amicitia ⁊ pax inter eos. Unde in cōmendationem talium preceptoꝝ dr in psalmo. Non fecit taliter omni nationi. s. deus qualia fecit ppło isrł: ⁊ iudicia sua. i. ꝑcepta iudicialia nō manifestauit eis. Pro cuius declaratōne dicit: Tho. ꝑma secunde. q. cv. arti. ij. Qz scōm Aug. in. ij. de ci. dei. Tullius diffiniēs qđ sit ppłs: dicit q̄ ē cetus multitudinis iuris consensu ⁊ vtilitate cōitatis sociatus. Unde ad rationem ppłi pti net vt cōcatio hoīum ad inuicem iustis preceptis legis ordinetur. Est āt duplex cōcatio hoīuz ad inuicē. Una q̄ fit aucte ꝓncipū: alia q̄ fit ꝑpa aucte ꝑsonaꝝ ꝑsonaꝝ. Et qz volūtate vniuscuiusq; disponi pōt qđ ē subditū eiꝰ potestati: iō aucte ꝓncipuz quibus subiecti sunt hoies: oportet q̄ iudicia inter hoies exerceantur: ⁊ pene malefactoribus inferantur. Potestati autem priuataꝝ personaruz subdunť res possesse: ⁊ ideo ꝑpria voluntate i his possunt sibi inuicē cōicare: puta emēdo: vēdēdo: donando: ⁊ alijs huiusmodi. Circa aūt cōicatōez lex sufficienter ordinauit. Statuit eniz iudices: vt patet Deutero. xvj. Judices ⁊ magistros constitues in omnibus portis tuis: vt iudicent populum iusto iudicio. Instituit etiam iustum iudicij ordinem: et sine acceptione personarum. Unde dicitur Deutero. ꝓmo. Quod iustum est iudicate: siue ciues ille siue peregrinus: nulla erit personaru:

¶ Propter iudicia data ad ordinem ꝺnē ꝓpo inducta.

¶ Ppłus ꝺffinit ꝺ ostendit.

¶ Iudex ꝺbet ee iust.

¶ reges ē qñ ꝺbent se debēt ostendere.

¶ reges nō debent dñm ꝓpo iudicem imꝑm fz iudicare. et postea reges ad indignationem.

Capitulū sextum.

distantia. Et q̄ iudices ad hoc inter hoies cōstituuntur: vt determinet q̄ ambiguum est inter homines: cuz ambiguum sit duplex: q̄ vel apud simplices: vel etiā apud pitos ⁊ doctos. Ideo vtrisq; puidit lex. Nam ad dubia cōia tollēda mādauit: Deu. xvj. vt iudices ⁊ magistri constituerent per singulas tribus ad iudicandū ppm. Ad tollēduz scōm dubiū. s. q̄ō est apud pitos: statuit lex: vt oīs recurrerent ad locū p̄ncipalē a deo electū: in quo sūmus sacerdos erat: q̄ determinaret dubia circa cerimonias diuini cultus. Et sūm' iudex ppli rex vel iudex: qui determinaret quo ad iudicialia sic ēt nūc per appellatōem ab inferioribus iudicibus ad supiores cause deferunt. Un Deu. xvij. dī. Si difficile apud te ⁊ ambiguū iudiciū p̄spexeris: et iudicium qui inter portas tuas sūt videris v̄ba variari: ascende ad locū quē elegerit dn̄s d's tu'. Sustulit ēt occasiones iniusti iudicij. s. p numera duz ait. Nō accipiat munera. s. iudex: q̄ munera excecant oculos sapientū ⁊ peruertūt v̄ba iustorum. Deu. xvj. Instituit ēt numerū testiū. s. duoz vel triū vt p̄z Deu. vij. Quāuis enī sit possibile duos vel tres testes in mendacio cōuenire: nō tn̄ est facile vel p̄babile q̄ cōueniant: ⁊ p̄cipue si eoz testimonia nō vacillēt: nec alīs sint suspecti. Et ad hoc q̄ de facili testes a v̄itate nō declinarent: instituit lex vt diligentissime examinarent: ⁊ iō accipitur testimoniū eoz tanq̄ vez. Nam i negocijs humanis fm phm nō pōt hīi p̄batio demōstratiua et infallibilis: sed sufficit cōiecturalis p̄babilitas: fm q̄ rector suadet. Etiā lex instituit certas penas p certis delictis vt infra dicet. Circa res v̄o possessas optimū est fm phm i scō polli. q̄ possessiones sint distincte: ⁊ vsus sit partim cōis: partī p voluntatē possessoz cōicet. Et hec tria fuerūt i lege statuta. Primo. n. ipse possessiones erant diuise p singulos. Dī. n. Nume. xxxiij. Ego dedi vobis terraz quā sorte diuidetis vobis. Et q̄ per possessionū irregularitatē plures ciuitates destruunt: vt dicit phūs i scō polli. iō circa possessiones regulādas triplex remediū lex istituit. Unū. s. vt fz nūerū hoiuz diuiderent equaliter. Un dī Nume. xxxiij. Pluribus dabitis latiorē: ⁊ pautioribus angustiorē. Aliud remediū fuit: vt possessiones i perpetuū nō alienarent: sed certo tp̄re redirent ad suos pristinos possessores: vt. s. nō cōfūdēnt sortes possessionū. Sic ḡ cōcessit lex: vt necessitatib' occurrētib' possēt sibi hoies puidē: q̄ ad certū tēp' alienari possent. Sz ne cōfūderent sortes tribuū: i iubileo saltē oportebat q̄ reuerterēt ad p̄ores possessores. Excipiebāt dom' vrbane: q̄ i ppetuū poterāt vēdi. Et rō ē: q̄ nō erāt dom' ita sorte distincte vt possessiones. Tertium remedium erat ad tollendum huiusmodi confusionem vt p̄xīmi succederent morientibus. Et primo q̄dē gradu filī': scō filia: tertio frēs: q̄rto patruus: q̄nto q̄cunq; ppiq̄. Et ad distinctōem sortiū p̄fuādā vltr' lex statuit: vt mulieres q̄ sūt hēdes: nuberent hominibus sue tribus: vt habet Nume. xxxvj. Non autē statuit lex: q̄ mulieres succederent in bonis paternis: nisi in defectu masculorum. Tūc aūt fuit ne cessariū vt mulieres succederent in consolationez patris: cui fuisset graue: q̄ ad extraneos hereditas deuolueretur: sed: vt dictum est: non poterant nubere nisi in tribu sua. Secūdo statuit lex: vt quantum ad aliqua vsus rerum esset cōis. Et primo quantuz ad curam. Preceptum est. n. Deut. xxij. non videbis ouem ⁊ bouez fratris tui errantem ⁊ preteribis: sed reduces fratri ⁊ sic de alijs. Secundo quātum ad fructum: concedebat enim q̄ uenienter quantum ad omnes: vt ingressus in vineam amici posset comedere licite. non autem extra ferre. Intendebat enim lex assuefacere homines vt sibi inuicē de facili sua cōicarent. Non autem est de facili suorum cōmunicatiuus: qui non sustinet q̄ proximus modicum quid de suo accipiat: absq; magno detrimento. Secus autem cuz magno damno. Et ideo prohibebat lex extra portare: sed non in vinea comedere. Quantum autē ad pauperes mādabat lex vt relinquerentur manipuli obliti: ⁊ racemi remanentes ipsis: vt patet Leui. xix. Tertio statuit lex cōmunicationez factaz per eos qui sunt dn̄i rez. Et unā q̄dē cōicationem pure gratuitam. vn dī Deu. xiij. Anno tertio separabis aliam decimam: venientq; leuites ⁊ pegrinus ⁊ pupillus ⁊ vidua ⁊ comedent et saturabuntur. Aliam vero cōmunicationem cuz recompensatione vtilitatis: sicut per emptionez: venditionem: locationem: mutuum: depositum. De quibus omnibus inueniūtur ordinationes in lege. Intentio legis erat vt sibi inuicem homines in necessitatibus de facili subuenirent: q̄ hoc est maxime amicitie fomentum. Et hanc facilitatem subueniendi non solum statuit in his que gratis ⁊ absolute donātur: sed etiam in his que mutuo conceduntur: q̄ hui' subuentio frequentior est: ⁊ pluribus necessaria. Huiusmodi autem subuentionis facultatem multipliciter instituit. Primo quidem vt faciles se p̄berent ad mutuum exhibendum: ⁊ ne a tali retraherent se anno remissionis appropinquante: vt habetur Deutez. xv. Secundo ne eum cui mutuum concederent: grauarent: vl' vsuras: vel etiam aliqua pignora omnino vite necessaria accipiendo. Et si accepta fuerint q̄ statim restituerentur. Dicitur etiam Deutero. .xxiij. Non feneraberis fratri tuo ad vsuram. Et .xxiij. Non accipies loco pignoris inferiorem et superiorem molam: q̄ animam suam apposuit tibi. Et Exo. xxij. dicitur. Si pignus a p̄xio tuo accepis vestimētum. ante solis occasū reddes ei.

p̄ In vinea p̄f q̄ō comedē. fz nō ext̄ portare.

p̄ mutuum sine usura. p̄ter dom in lege.

p̄ In lege fuerūt tria genera mutuum. circa possessiones.

p mutuū nō debet importune ꝑte.

Tertio vt non importune exigerent: vt dicitur Exo. xxij. Si pecuniam mutuo dederis populo meo paupi q̄ habitat tecū: non vrgebis eū q̄si exactor. Et ꝓpter hoc ēt mandat Deut. xxiij. Cum repetes a ꝓximo tuo quā rē aliquā debet tibi: nō ingredieris domū ei⁹ vt pignus auferas: sed stabis foris. Quarto ĩstituit q̄ i septimo āno debita penitus remitterent. Probabile. n. erat: q̄ illi q̄ cō mode reddē possent añ septimū annū redderēt: ⁊ gratis mutuātes nō defraudarēt: si āt oīno ipotentes essēt: eadē rōe erat eis debitū dimittēdū ex dilectōe q̄ ēt eāt eis de nouo dandū pp indigētiā.

p mutuū post septē āno ē remittendū. si debet ē paup.

Circa vero aīalia mutuata hoc lex statuit: vt ꝓpter negligentiā eius cui mutuata sunt: si in ipsius absentia moriant: vel debilitent: reddē ea cōpellatur. Si vo eo ꝑsēte ⁊ diligēt custodiente mortua fuerit vel debilitata: nō cogebāt restituē ea: ⁊ marcie si erant mercede ꝓducta: q̄ ita etiā potuit mori seu debilitari apud mutuantē. Hoc obseruādū erat: q̄n aīalia erant mercede ꝓducta: q̄ tūc habebat certū ꝓciū ꝓ vsu aīaliū. vñ nihil accrescere debebat p restitutionez aīaliū: nisi pp negligentiam custodientis. Et q̄ hec ē dīa inter mutuū ⁊ depositū: q̄ mutuū traditur in vtilitatē eius cui tradit sed depositū in vtilitatez deponentis: ideo magis artabat aliq̄s in certis casibus ad restituendū mutuū: q̄ ad restituendū depositū: q̄ ō mīnori negligentia tenebat is qui recepit mutuum q̄ depositarius: qui nō tenebat nisi de furto: vt ꝑz Exo. xxij.

p de mutuatis añlibꝫ ē vtendū.

De penis que inferebant p iudicialia ꝓcepta legis ꝓ diuersis delictis: notat m tho. vbi supra: Q̄ nō solū ꝓpter grauitatē culpe: sed etiam pp alias causas grauis pena infligitur. Primo quidem pp quātitatē peccati: q̄ maiori peccato: ceteris paribus: grauior pena debet. Secūdo pp peccati ꝓsuetudinem: q̄ a peccati cōsuetis non faciliter hoīes abstrahūt nisi per graues penas. Tertio pp mltā ꝓcupiscētiā vel delectationē i pcō: ab his etiā nō de facili hoīes abstrahuntur nisi ꝓpter graues penas. Quarto pp facilitatem cōmittendi peccatū: ⁊ iacendi in ipso. Huiusmodi etiā pcā que manifestantur sunt magis punienda ad alios terrorē.

p penas fuit octo genꝰ.

Circa ēt ipsaz quātitatem peccati quadruplex gradus est attendēdus ēt vnū ⁊ idē pcm. Quoꝝ ꝓmus est q̄n inuolūtarius pcm ꝓmittit. Tūc. n. si oīno est inuoluntari⁹: totaliter excusat a pena. Dicit Deut. xxij. Q̄ puella que opprimitur i agro: nō est rea mortis: q̄ clamauit ⁊ nemo affuit qui liberaret eam. Si vo aliq̄ modo fuerit volūtari⁹: sed tñ ex infirmitate peccat: puta cū aliq̄s peccat ex passione. minuat peccatū ⁊ pena ſm vitatez iudicij diminui oz: nisi forte pp cōem vtilitatē pena aggrauetur ad abstrahendum homines ab huiusmodi peccatis sicut dictum est. Secundus grad⁹ est: Q̄n aliquis per ignorantiam peccauit: ⁊ tunc aliquo modo reus reputabit ꝓpter negligentiam addiscēdi: sed tñ non punieꝫ per iudices: sed expiabit peccatum suum per sacrificia: vt dī. Leuit. iij. Alia cū peccauerit p ignorantiā ⁊c. Sed hoc intelligendū est de ignorantia facti: nō aūt de ignorantia ꝑcepti diuini q̄ō omnes scire tenentur. Tert⁹ gradus est: q̄n aliquis ex superbia peccabat. i. ex certa electōe vel ex certa malitia: ⁊ tunc puniebat ſm quantitatem delicti. Quartus āt gradus est: q̄n per proteruiam ⁊ pertinaciam peccabat. Et tunc quasi rebellis ⁊ destructor ordinationis legis omnino occidendus erat. Et ſm hoc dicendum est: q̄ in pena furti considerabatur scōm legem id q̄ō frequenter accidere poterat: ⁊ ideo pro furto aliarum rerum: que de facili custodiri possunt a furibus: non reddebat fur nisi duplum. Oues autem non de facili possunt custodiri a furto: quia pascuntur in agris: ideo frequentius continge bat q̄ oues furto subtraherentur: vñ lex maiorez penam apposuit: vt scilicet quattuor oues ꝓ vna oue redderentur. Adhuc autem boues difficilius custodiuntur: qui habentur in agris: et non ita pascantur gregatim sicut oues: ⁊ ideo adhuc hic maiorem penam apposuit: vt scilicet quinque boues pro vno boue redderentur. Et hoc dico: nisi forte idem animal inuentum fuerit viuens apud eum: quia tunc solum duplum restituebat: sicut in ceteris furtis. Poterit enim haberi presumptō q̄ cogitaret restituere: ex quo viuum seruasset.

Et nota secundum Augusti. xxj. de ciuita. dei. Q̄ Tullius posuit octo genēa penarum esse i legibus: videlicet damnum: vincula: verbera: talionem: ignominiam: exilium: mortem: ⁊ seruitutem. Ex quibus aliqua in lege sunt instituta. Dānum quidem: scilicet cum fur condemnabatur ad quintuplum vel quadruplum. Uincula vero sicut Nume. xv. mandatur de quodam q̄ in carcerem includeretur. Uerbera sicut Deutero. xxv. Si cum qui peccauit dignum videri int plagis prosternent: coram se facient q̄ verberari. Ignominiam etiam inferebat illi qui nolebant accipere vxorem fratris sui defuncti: que tollebat calciamenta illius: ⁊ spuebat in faciem eius: mortem ēt inferebat: vt patet Leuit. xx. Qui maledixerit patri suo aut matri: morte moriatur. Penam enim talionis lex induxit dicens. exo. xxj. Oculum pro oculo: dentem pro dente. Penam autem seruitutis induxit in duobus casibus. In vno quidem: quando septimo anno remissionis ille qui erat ſuus nolebat beneficio legis vti: vt liber exiret. vnde pro pena ei infligebatur: vt in perpetuum seruus remaneret. Secundo infligebat furi quando non habebat q̄ posset restituere: sicut habetur Exo. xxij. Penaz autem exilij vlr lex non statuit: quia in solo populo deus colebatur ōnibus alijs

populis per idolatriam corruptis. Unde si quis a pplo illo vlr exclusus esset: daret ei occasio idolatrie. Et iō. j. regū. xxvj. dī q dauid dixit ad saul. Maledicti sūt q deiecerūt me: vt nō hīrem in hēditate dñi: dicentes. Uade: fui dys alienis. Erat aūt alia qō pticulare exiliū. Dī. n. Deut. xix. q q pcusserit pximū suū nesciens: z nullū erga ipm habuisse odiū: probat ad vnā vrbiū refugy fugiebat vsq ad mortez summi sacerdotis. tūc. n. licebat ei redire ad domū suā: qz in vli dāno ppli cōsueuerūt pticulares ire sedari: z ita pximi defuncti nō sic pni erāt ad eius occisionē. Penā āt mortis lex inflixit ī maioribus criminibus. s. in his que sūt ptra deū: i homicidio: z furto hoiuz: z in irreuerentia ad parētes z in adulterio: z incestibus. In furto aūt alia rū rez adhibuit penā dāni. In pcussuris z in mutilatōibus induxit penā talionis. In alijs minoribz culpis penā flagellatōis: z ignominie.

De iudicialibus §. III

preceptis que respiciūt extraneos. Pro hz declaratōe sciendū fm Tho. pma scde. q. cv. ar. iij. q cuz extraneis pōt eē hoiuz pversatio dupler. Uno modo pacifice. Alio mō hostiliē. Et q̄tū ad vtrūq modū ordinanduz: lex puenientia pcepta cōtinebat. Triplicit enīz iudeis offerebat occasio vt cū extraneis pacifice cōicarēt. Prio q̄dē qñ extranei p terrā eoz trāsitū facerēt q̄si peregrini. Scdo mō qñ in terrā eoz aduēiebāt ad ihabitādū sic aduene. Et quātū ad vtrūq lex pcepta misericordie ppositi. Naz Exo. xxij. dī. Aduenā nō cōtristabis. Et xxiij. dī. Peregrino molestus nō eris. Tertio qñ alicui extranei totalr in eoz pssortiū z ritū admitti volebāt. Et in his quidā ordo attēdebat: nō enim statim recipiebant q̄si ciues: sicut ēt apud quosdā gentiliū statutuz erat: vt nō reputarent ciues: nisi q vel ex auo vl attauo ciues existerēt: vt dic phūs in. iij. pol. Et hoc iō: qz si statim extranei aduentes reciperēt ad tractandū ea que sūt ppli: posset multa pericula cōtingē: dū extranei ñ hītes adhuc amorē firmatū ad bonū publicū: aliq ptra ppm attētarent. Et iō lex statuit: vt de quibusdā gētib aliq affinitatē ad iudeos. s. ō egyptijs hītib apō qs nati fuerant z nutriti z de idumeis filijs Esau fris Jacob in tertia gnātōe reciperent in cōsortiuz ppli. Quidā vō: qz hostiliē ad eos se habuerāt: sic amonite z moabite: nūq ad cōsortiū eoz admitterēt. Amalechite āt q magis eis aduersati fuerāt: z cū eis nullū hēbāt cognatōis psortiū: q̄si hostes ppetui haberēt. Dī. n. Exo. xvij. Bellū dei erit cōtra amalech a gnātōe in gnātōem. Silr etiam q̄tū ad hostilē cōicatōem cū extraneis: lex pcepta pueniētia tradidit. Nā pmo quidē istituit q bellū iuste iniret. Mādat. n. Deut. xx. Q qñ accederēt ad expugnandā ciuitatē: offerrent ei pmū pacez. Scdo istituit vt fortiter belluz susceptū exeq̄rent hītes de deo fiduciā. Et ad hoc meh obseruandū istituit: q imineēte pelio sacerdos eos cōfortaret: p mittendo auxiliū dei. Tertio mandauit ipedimēta a pelio remoueri: remittendo q̄sdā ad domū q posset ipedimēta pstare: vt nouā edificatoz domū: aut plantatoz vince: aut despōsatoz vxoris. Hi excludebant a pelio: z hoc ppter duo. Primo q̄dem qz ea q̄ hō de nouo hz: vel statiz pat est ad hūdū: magis solet amare: z p pōs coz amissionē timē. Unde probabile eāt q ex tali amore timerēt mortem: z sic minus fortes essent ad pugnandū: secundo eadem rōe timidi mittebant ad domū. Quarto instituit vt victorijs moderate vterent: pcendo mulieribus z paruulis: z etiam ligna fructifera regionis non incidenda. Accipere āt vsuras ab alienis nō erat fm legis intentionē: sed ex q̄dam pmissione: ppter pronitatē iudeoz ad auaritiā: vt magis pacifice se haberēt ad extraneos: a quibus lucrabantur.

De preceptis §. IIII.

iudicialibus circa personas domesticas: vt filios: vxorē: suos: que docet quēlibet circa suā familiaz suare ad bene regendū: nō qz in lege mosaica scripta: sed qz i magna eqtate z humanitate fundata: vt valeat dicere illud ps. A iuditijs tuis non declinaui. i. preceptis iudicialibus: qz tu legem posuisti mihi: que scilicet ista continent z ad que seruāda legē priuatam. s. inspirationis in corde posuisti ad ea implenda vt valde iusta. Pro cuius declaratione notanduz fm Tho. prima secunde. q. cv. q cōmunio domesticarum personarum ad inuicem: vt dicit philosophus in primo pollitico. est secundum quottidianos actus: qui ordinantur ad necessitatem vite. Uita autem hominis conseruatur tripliciter. Uno modo quantum ad indiuiduum prout scilicet homo idem numero viuit: et ad talem vite conseruationem: opitulantur homini exteriora bona: ex quibus habet victum z vestitum z alia huiusmodi vite necessaria in quibus administrandis indiget homo seruis. Alio modo conseruatur vita hominis secundum speciem z per generationem: ad quam homo indiget vxore: vt ex ea generet filios. Sic igitur in domestica communione sunt tres combinationes: scilicet domini ad seruum: viri ad vxorem patris ad filium. Et quantum ad omnia ista lex vetus conuenientia pcepta tradidit. Quantum enim ad seruos instituit vt modeste tractarent: z quantū ad labores: ne scilicet in laboribus immoderatis affligerentur. Unde Deutero. quinto: dominus mandauit: vt die sabbati requiescerent seruus z ancilla: sic z ipe. Et itez quātū ad penas infligēdas: vt scilicet moderate castigarent: imposuit enīz penā

mutilatorib' suoꝝ vt dimitterent eos liberos: sic̄ habetur: Exo. xxj. Et sic̄ statuit in ancilla quā in vxorē alicꝺs duxerit. Statuit ēt spāliē circa suos q̄ erant ex pplo: vt septio āno liberi egrederent: cuꝫ oibus q̄ apportauerant ēt vestimētis: vt hēt Exo. xxj. Insuper ēt notat. Deut. xv. vt viaticū eis det. Quia. n. filij isrl̄ erant a seruitute liberati pharaonis a dño: ⁊ per hoc diuine seruituti additi: io nolu it dñs vt i ꝑpetuū serui essent: simplr: sꝫ fm q̄d. i. ad tēp'. Et q̄uis ista nunc nō fuēt nec obligēt: q̄tuꝫ ad ista determinata in lege: obligāt tñ in genē: vt s. q̄s modeste se hēat ad suos. Circa vxores vo statuit in lege q̄ntū ad ipsas ducēdas: vt accipiāt vxores de tribu sua: vt hī Nume. vlī. ⁊ hoc ideo ne sortes tribuū ꝓfundāt. Prohibuit ēt q̄sdā psonas ne in ꝓiugiū ducēnt. s. alienigenas. i. q̄ ñ erant de pplo iudeoꝝ: pp piculū seductionis: ⁊ propiq̄s ꝓpter reuerentiā nālē que eis debet. Hoc āt nunc seruandū ē: ⁊ quātū ad ꝓpinq̄s in multo pluribꝰ gradib' q̄ in veteri testō: ⁊ ēt q̄tū ad affines: vt pꝫ extra de cōsan. ⁊ affi. c. vlti. Quātū aūt ad alienigenas: hoc ita seruandū est: vt fideles cū infidelibꝰ ꝓtrahē ꝓhibeant matrimoniuꝫ. xxviij. q. j. caue. In lege ēt fuit statutū: q̄ alicꝺs in vxorē ducēt vxorē frīs defūcti sine liberis: vt pꝫ Deut. xxv. Et hoc ne totaliter memoria defūcti deleret. Nā filꝰ ex alijs genitus dicebat filꝰ frīs defūcti: fm quādā adoptionē. hoc āt nūc expresse ꝓhibet pp affinitatē: Statuit ēt lex qualiter vxores iā ducte tractari ꝺbent. s. amicabiliter: ut. s. nō leuiter ifamarēt. Uñ ⁊ mandat puniri: qui falsū crimē iponit vxori: vt hēt Deut. xxij. Et ēt q̄ ꝓpter vxoris odiū filꝰ detrimētū nō pateret. Deut. xxj. Et ēt q̄ ꝓpter odiū uxorē nō affligēt: sꝫ potiꝰ scripto libello ꝫpudij eā dimittēt: ut pꝫ Deut. xxiij. Sciendū aūt q̄ lex pmisit repudiū vxoris: nō q̄ simplr iustū essꝫ: sed ꝓpter duritiā iudeoꝝ: ut dic̄ dñs Mat. xix. Fuit ḡ pmissū repudiū ad vitandū vxoricidiū. Erāt. n. ita crudeles: q̄ occidissent vxores q̄s odio hēbāt: si nō potuissēt dimittē ut alias ducerēt. Nūc aūt in nouo testō mīmoniū ꝓsumatuꝫ nulla pōt rōe dissolui: nec ēt cū dispēsatōe pape. Diuortiū āt q̄ ad sepationē thori uel q̄ ad cohabitationē fm form̄ ab eccl̄ia traditā fieri pōt ⁊ ñ aliter. Et ꝺ hoc in tertia pte ti. j. Circa filios āt instituit lex: ut pīes eis disciplinā adhiberēt: instruēdo eos i fide: vt hēt Exo. xij. Ubi dī. Cū dixerit uobis filij vīi: que est ista religio. i. cā haꝫ cerimoniaꝝ q̄ fiebat circa agnū paschalē: dicetis eis. Uictima transitus dñi ē nē. Et ē q̄ instruerēt eos i moꝛib'. vñ Deut. xxv. dī: q̄ pīes cū hēbāt filios rebelles ⁊ ꝓtumaces debebāt eos ducē ad iudices ciuitatis: ⁊ eis denunciare: q̄ monita eoꝝ audire cōtenerēt ꝓmissatōibus: ꝓuuijs: atq̄ luxurijs uacarēt nē. Et illi iudices mandabant illos lapidari. Nō aūt hoc parentibus licebat. s. occidere uel mutilare filios ad correptionem suorum scelerꝫ: sicut nec ēt nūc lꝫ. Nā sicut phūs dicit. x. ethycoruꝫ. Principatus paīnꝰ hꝫ solā amonendi potestatē: nō āt uim coactuā: per quā rebelles ⁊ cōtumaces cōprimi possūt: et ideo lex mandabat ut filius contumax a principibus puniret.

De lege euāgelica seu noui testamē ti. Titulus. xv. Laplm unicū

Carta

Carta lex euā

gelica siue noui testamēti: q̄ etiaꝫ uidet lex indita. s. in coꝛ. seu lex gratie quā promisit dñs dandā hiere. xxxj. cū ait. Ecce dies uēient dicit dñs: ⁊ ꝓsumabo sup domū isrl̄ ⁊ sup domum iuda testamentum nouum. Et exponens q̄ sit hoc testamentum subdit: quia hoc est testamētum q̄ ꝺ disponam domui isrl̄: dando leges i eas i mente eoꝝ: ⁊ in coꝛde eoꝝ super scribaꝫ eas. Quā auctoꝛitatem inducit apostolus ad Hebꝛe. viij. Et de ea pōt intelligi illud ps. Bonū mihi lex oꝛis tui super milia auri ⁊ argenti. Precipue aūt lex euangelica dicitur lex oꝛis dei: q̄ ab ipso icarnato pronunciata et data fuit ⁊ cum ea gratia collata. Unde Matheus euangelista narrat quō cepit eis christus predicare. ꝺ. Aperiēs os suū docebat discipulos suos: dicens. Beati pauperes ⁊c. Mathe. q̄nto. Et hoc in monte qui designat fꝫ Augusti. insignem perfectamq̄ iusticiam: quam continet ipsa lex: super omnes alias leges. Et propterea dicit ps. Q̄ꝛ est sibi bonum super milia: id est melioꝛ q̄ diuitie temporales auri et argenti: vel diuitie spirituales cuiuscunq̄ scientie vel eloquentie seu legis: que designantur per aurum ⁊ argentum. Continet enim lex euangelica: non solum documenta que ibi continentur: sed etiam gratiam ipsius christi: que ducit ad gloriam. Et ideo melioꝛ super omnem substantiam: sapientiam: ⁊ scientiam: ⁊ mundi gloriam. Sed pro horum declaratione dicit beat. Tho. prima secunde. q. cvj. articulo primo: q̄ vnaqueq̄ res illud videtur esse quod est in ea potissimum: vt dicit philosophus in nono ethycoruꝫ. Id autem quod est potissimum in lege noui testamenti: ⁊ in quo tota virtus eius consistit: est gratia spiritussancti que datur per fidem christi: ⁊ ideo principaliter lex noua est ipsa gratia spiritussancti: que datuꝫ fidelibus. Et hoc manifeste apparet per apostolum: qui ad Romanos. iij. dicit: vbi est gloriatio tua: scilicet o iudea. Excluſa est: per quam legeꝫ sanctorum: Non: sed per legem fidei. Ipsam enim fidei gratiam legem appellat. Et expressius

ad Ro.viij.dicit. Lex spūs vite in xpo iesu liberauit me a lege pcī ⁊ mortis. Unū ⁊ Aug. in libro de spū ⁊ līa dic: q sicut lex scōz fuit in tabulis lapidis: ita lex fidei scripta ē in cordibus fideliū. Hz tñ lex noua quedā sicut dispositiua ad gīaz spūssācti ⁊ ad vsū h' gīe ptinentia: que sūt q̄si secūdaria in lege noua: de quib' oportuit instrui fideles xpi ex vbis ⁊ scripturis: tā circa credēda q̄ circa agēda. Et iō dicendū est: q principlr lex noua hec ē indita nō quasi aliq̄d pertinēs ad nāz humanā: qz sic est indita lex nāl: sz qz nāe aliq̄d supadditū: p donū gratie adiuuans ad iplendū qđ docet: qđ nō facit lex nālis vel scripta. Secūdario āt lex noua ē lex scripta: ⁊ in scriptura quidē euāgelij. cōtinent ea q̄ pertinēt ad gratiā spūssācti. vel sicut dispositiua vel sicut ordinantia vsum h' gratie. Sic dispositiua quidē q̄tū ad itellectū per fidē: per quā datur spūssancti gratia: cōtinētur in euāgelio ea que pertinent ad manifestandā diuinitatē vel humanitatē xpi. Unū dr Jo.vl. Hec āt scripta sūt: vt credatis qz iesus est filius dei. Scōm vo affectū: continēt i euangelio ea que ptinēt ad cōtēptū mūdi: p quez ptēptū fit hō capax gīa spūssācti. Mūd'. n.i. mūdi amatores non pñt capere spūsāctuz inq̄t xps: Jo.xiij. Usus vo spūalis gīe ē in operib' vtutum ad q̄ multipliciter in doctrina noui testamēti oēs exhortātur: vt pz in ſmone dñi in monte. Mat. v. ⁊ in alijs locis. Ubiēt notandū q nullus unquā habuit gīam spūssancti: nisi p fidē xpi explicitā vel saltē iplicitā: q̄tū ad eos q̄ fuerūt in veteri testamēto. p fidē āt xpi ptinet hō ad nouū testm. Uñ quibuscūqz fuit lex gīe indita in veteri testo: siue iudeis siue gētilib': oēs illi fz hoc ad nouuz testamētū ptinebāt. Et sic pz quō lex oris dei bonū est. i. melius: sup milia auri ⁊ argēti. s. p gīaz spūs scti in ea cōprehensā. Et ſm hoc: qđ ē in ea pncipale: lex euangelij hz iustificare hominē. Ad qđ facit qđ ait aplus ad Ro.j. Nō erubesco euāgeliū: virtus est enī dei in salutē oi credenti. i. ducens ad salutē que nō pōt esse nisi p purificationē. Quātuz āt ad doctrinā q̄ ē in euāgelio ⁊ pcepta ⁊ pſilia ordinantia intellectū: affectū: ⁊ actū. Lex euāgelica nō iustificat: sed ō ea ēt vificat: qđ ait aplus. ij. cor. iij. Littera occidit spūs āt viuificat. Occidit. i. nō viuificat ad iustificandum. Ipsa. n. doctrina euāgelij ⁊si multū instruat clare ad vñ operandū: ⁊ ad occasiones malorū tollendū. nō tñ adiuuat efficaciter ad iplendū. Nā ⁊si gratia in euangelio ꝓpter hoc sanat hominē ad nō peccādū: nō tñ confirmat vt peccare ñ possit: qz hoc ptiet ad statū glie.

Ipa āt lex euāgeli §.I.

ca ñ fuit data a pncipio mūdi triplici rōe: fz tho. pma 2e. q. cvj. arti. iij. Quarū pma est. Quia lex nova: sic dictū ē: principlr ē gīa spūssancti: q̄ abundāt dari non debuit: anteq̄ impedimētum pcī ab humano genere tolleretur: consumata redēptione p xpm. Unde dicit Jo.vij. Nōdum erat spūs dat': quia iesus nondū erat glorificatus. Et hanc rōem assignat manifeste apostolus ad Ro.viij. vbi post q̄ premiserat de lege spiritus vite: subiunxit deus filium suum misit in similitudinem carnis peccati: vt de peccato damnaret peccatum in carne: vt iustificatio legis impleretur in nobis. Secunda ratio potest assignari ex perfectiōe legis noue. Non enim aliquid ad perfectum adducitur statī a principio: sed quodam temporali successionis ordine. Sicut aliquis prius est puer: ⁊ postmodū est vir. Et hanc rationē assignat apostolus ad galathas.iij. dicens. Lex pedagogus noster fuit in christo: vt ex fide iustificemur. At vbi venit fides iam non sumus sub pedagogo. Et.j. Corinth.xv. Non prius quod spirituale est sed quod animale. Lex autem euangelica maxime est spiritualis ⁊ ideo non prius debuit dari sed posterius. Tertia ratio sumit ex hoc: q lex noua est lex gratie q̄ homo indiget ad bene operandum: ⁊ ideo primo oportuit q̄ homo relinqueretur sibi ipsi in statu legis veteris: vt cadendo in peccatum cum per illam iuuari non posset: suam infirmitatem recognoscens: sciret se gratia dei indigere ad bene operandum: ⁊ ad hanc procurandam se humiliaret. Nil enim magis gratie recipiende obsistit q̄ superbia: cum. s. quis confidit de viribus suis ad bene operandum: ꝓpter quod dicit Jacobus. Deus superbis resistit. humilibus autem dat gratiaz. Hāc rationem assignat apls ad Ro.v. dicens. Lex subintrauit vt abundaret delictum: vbi aūt abundauit delictū: superabundauit ⁊ gratia. Nec ex hoc potest dici deus acceptor personaruz: quia. s. prouidit eis de lege gīe hōib' noui testamti ⁊ ñ hoib' veteris. Nā huānū gen' pp pcām pmi parētis meruit puari auxilio gīe: ⁊ iō q̄buscūqz nō dat gīa: hoc est ex iusticia: qz hoc illi meruerūt: q̄b' āt dat hoc est ex gratia seu liberalitate. Nō āt ē acceptor q̄s psonaz: si de suo: i q̄ non ē alicui debitor: non dat vni qđ dat alteri. Nō g̃ ex hoc q hōib' a pncipio mūdi nō dedit deus legem gratie iniuriam fecit: vel acceptor personaz fuit: cum ⁊ ipsa lex debito ordine danda esset.

De duratōe legis §.II.

euangelice. s. q durat vsq̄ ad finem seculi: nec est expectanda alia lex que ei succedat: vt quidam male senserunt. Pro cuius declaratione dicit. b. Tho. prima secunde. q. cvj. articulo. iiij. Qz stat' mundi variari potest dupliciter. Uno modo ſm diuersitatem legis: ⁊ sic huic statui noue legis nullus status alius succedit. Successit enim status noue legis tanquā perfectior: statui veteris legis

¶ lex euāgelica non fuit data a pncipio mūdi. tripliciter.

¶ lex euāgelica durabit usq̄ ad finē seculi.

¶ mūdi status variari potest dupliciter.

tanquã inpfectiõi: fm illud .j. ad corin. xiij. Cum venerit qõ pfectũ ẽ: euacuabit qõ ex pte ẽ. Sed in statu vite pñtis nullus statꝰ pfectior esse põt statu noue legis. Nihil enĩ põt esse ppiꝯus fini vltimo: q̃ id q̃ imediate iducit in finẽ vltimũ. hoc ãt facit noua lex. Unde dicit aplus ad hebre. x. Hñtes itaq̃ frẽs fiduciã i introitu sctorũ i sãguine xpi quã iniciauit nobis viaz nouã accedam⁹ ad eũ. Unde ñ põt eẽ aliquis statꝰ vite pñtis: q̃ status noue legis: qz tanto vnũqõq̃ ẽ pfectius quãto magis fini vltimo ꝓpinquus ẽ. Alio mõ põt statꝰ hoiũz variari fm q̃ hoies diuersimode se hñt ad eandẽ legẽ: vl pfectiꝰ vel minus perfecte. Et sic status veteris legis fuit multiplicit mutatꝰ: qz q̃nq̃ hoies optie illã legem seruabãt q̃nq̃ oino ꝓteribant. Sic ẽt statꝰ noue legis diuersificat fm diuersa loca z diuersa tpa z personas: in qua gia spũssãcti pfectꝰ vel minꝰ pfecte habet. Nõ ẽ expectãdũ: q̃ aliq̃s status sit futurꝰ: i q̃ pfectꝰ gia spũssãcti habeat: q̃ hactenꝰ hĩa sit: z maxie ab aplis: q̃ sicut tpre priꝰ: ita z ceteris abũdantius spũmsãctũ accepẽrit: vt dic glo. sup illud: ꝓmitta spũs accipiens. Ultra istos duos statꝰ .s. legis mosaice z legis euãgelice: ponit quidẽ Dioni. in ecclesiastica hierarchia tertiũ statũ: sed nõ i vita ista: sed in vita beata. vbi sine figur z velamie videbimꝰ deũ facie ad faciẽ. Promissio aũt aduentꝰ spũssti quẽ xps ꝓmisit aplis pluries: quam alĩ dicebant nõdũ ipletã sed iplendã: iã facta ẽ aplis. Unde z xps dixit Act. j. Uos ãt baptizamini spũsãcto nõ p⁹ multos hos dies. Qõ ipletũ legit: Act. ij. .s. in festo pente. z tũc docui aplos oẽm vitatẽ .s. de necessarijs ad salutẽ credendis z agẽdis. Nõ ãt docuit eos de oibus futuris euẽtibus. hoc enĩ nõ spectabat ad eos. Unde dixit Act. j. Nõ ẽ viz noscẽ tpa vel momẽta: que pr̃ posuit i sua pate. Qz ãt aliq̃ assignabãt tres status mũdi ꝓueniẽtes trib⁹ psonis diuinis: dicentes statũ veteris legis cõuenire pri: qz illi generatõi itẽdebãt: statũ noue legis ꝓuenire filio: qz clerici i eo intẽdũt sapiẽtie. vñ z sequendus erat tertius status: qui ꝓueniret spũi sãcto: i q̃ viri spũales ꝓnciparent. Rñdit. b. Tho. vbi supra: q̃ status veteris legis fuit nõ solũ pris: z filij: qz xps in veteri lege figurabat: z statꝰ noue legis nõ solũ est filij: sed ẽt spũssancti: fm illud ad ro. viij. Lex spũs vite in xpo iesu. Unde nõ oz expectare aliã legẽ spũssãcti. Posset ẽt fm dñm Jo. dominici: ille triplex status sic adaptari: vt dicat primꝰ in lege nãe: qui incepit a creatione z puritate z renouatꝰ fuit per diluuiũ noe: puritas z pias rõne creatõis attribuit pri. Scõus incepit i lege mosaica que fuit lex plena sapia. Et in ꝓphis etiã: q̃ tunc maxime floruerit fuit maxia sapia: ꝓphetantes de xpo sapia pris: z in xpm fuit terminatus in sui passione z ascẽsione. Successit tertiꝰ q̃ appropriat spũssãcto: incipiẽs in aduẽtu eiꝰ sup aplos: i quo data est in cordibus lex amoris z dilectõis: z spũssti: quo filij dei aguntur. Unde non oportet expectare aliã legem. Qz ãt xps dixit: Math. xxiiij. q̃ ꝓdicabitur euangeliuz regni in toto orbe z tũc veniet cõsũmatio: dicit tho. q̃ ista ꝓdicatio euangelij põt intelligi dupliciter. Uno mõ quatũ ad diuulgationem noticie xpi: z fuit diuulgatũ euãgelium in toto orbe per predicationem aplorũ. Et q̃ subdit in illa aucte. Tunc erit ꝓsũmatio: intelligit de destructõe irlim: de qua tunc loquebat ad litteram. Alio mõ põt intelligi ꝓdicatio euãgelij cũ pleno effectu: ita .s. vt in qualibet gente recipiatur ecclesia. Et ita fm Augu. nõdum predicatum est in toto orbe. Et hoc facto veniet cõsumatio numdi: z sic non oportet expectare aliud euangelium: q̃ illi vocabant eternum. Repertus est q̃dam liber q̃ intitulabatur euangelium eternum: que dicebatur fuisse doctrina Joachim abbatis: sed ex ipso tractatu z tempore suo: comprehenditur manifeste ipm non fecisse. Sũt aũt ibi multa heretica z erronea z fatua. Naz in ꝓmo dicit doctrinã Joachim excedere doctrinã xpi: z nouum z vetus testamentũ. Secundo q̃ euangelium xpi ñ ẽ euãgeliũ regni. Tertio q̃ nouũ testm erat euacuãdũ z q̃ ñ erat duraturũ nisi p sex ãnos. i. vsq̃ ad ãnũ icarnatiõis. M. cclx. Quarto q̃ sic euangelio christi succedit aliũ euãgeliũ: ita sacerdotõ christi aliud sacerdotium. Quinto q̃ euangeliuz christi nemiuem ducit ad perfectionem. Sexto q̃ spũalis intellectus noui testamenti nõ ẽ cõmissus pape romano: sed tm litteralis. Et sic non habet iudicare papa de intellectu spirituali: sed litterali: Septimo q̃ recessus grecorum a romana ecclesia fuit ꝓbus: z q̃ viri spirituales non tenerentur obedire romane ecclesie: in his q̃ dei sũt. Octauo q̃ papa grecus magis ambulat secunduz spiritũ q̃ papa romanus. Et sic q̃ magis est in statu saluando cum. Nono q̃ spiritussanctus percipit aliquid ab ecclesia sicut christus in quantũ homo a spiritusancto. Decimo q̃ christus z apostoli fuerunt perfecti in vita contemplatiua: z q̃ vita actiua fuit fructuosa vsque ad Joachim: sed ammodo non est fructuosa: sed vita contemplatiua quam dicit esse in monachis. Undecimo q̃ sicut in primo statu mundi fuit concessum regnũ ecclesie totius a patre aliquibus: de ordine coniugatorũ in quo auctorizatus est ille ordo. Et in secundo statu mundi fuit concessum a filio alicui de ordine clericorum in quo ab ipso glorificatus est. Sic in tertio statu mundi: committet alicui de ordine monachorum: in quo spiritus sanctus glorificabitur. Et q̃ predicatores qui erunt in illo vltimo statu: erunt maioris dignitatis quã predicatores primitiue ecclesie. Hec oia sunt partim heretica: partim fatua z erronea.

ꝓ lege eua sñm ꝑhibit in toto orbe.

ꝓ lege tres sũt appropriata tres sñm ꝓpa diuisiõe.

¶ lex nova ⁊ ꝑ. ⁊ ⁊ m ꝺ ⁊ ⁊ ⁊

quo tutius obseruaret quo lex statuerat. Sicut lex vetus statuit: q̄ hō nō puraret: sed hoc tuti⁹ conseruaꝛ: si oīno a iuramēto abstineat nisi i cā necessitatia. Tertio adipleuit legē supaddēdo preceptis legis quedā pfectōis ꝓsilia: vt pz Mathe. xix. vbi dns cuidā dicēti fuasse p̄cepta: ait. Unū tibi deest si vis pfect⁹ esse: vende q̄ hes & da pauperib⁹ & seq̄re me. Et in pmone dñi i mōte qō hēt Mat. v. et in sequē. c. ō cerimonialibus p̄ceptis nō fit mētio q⁹ euacuata sunt. Cū. n. esset i figurā: ipleta sūt p exhibitionē eoꝝ q̄ figurabant: & sic excludūt. De iudicialibus vo p̄ceptis cōmēoꝛauit p̄ceptū talionis: vt qō de hoc dicēt de oīb⁹ alijs itelligēdū essz. In q̄ p̄cepto docuit nō eē intētionē legis: q̄ pena talionis quereꝛ pp vindicte liuoꝛē: qua ipse excludit: mouens q̄ hō oz esse patus maiores & iurias sufferre: sed solū pp amoꝛē iusticie: qō adhuc i noua lege remanet. De moralibus āt excludit falsuz intellectum phariseoꝝ.

p̄ceptoꝝ ē grauior legis grē in alīq̄ · et in alīq̄ nō ·

Que sit grauioꝛ §. IIII.

lex ad obseruandū vel⁹ vl noua: declarat. b. tho. ꝑma scde. q. cvij. arti. iiij. dicens. Q⁹ circa opa virtutis de quib⁹ p̄cepta legis dāt duplex difficultas attendi pōt. Una ex pte opuz exterioꝝ: q̄ ex seipis hñt quandā grauitatē & difficultatē. Et quātum ad hoc lex vetus est multo grauioꝛ q̄ noua: q⁹ ad ples act⁹ exteriores obligabat lex vetus: i multiplicibus cerimonijs: q̄ lex noua: q̄ p̄ter p̄cepta legis nāe pauciss̄ima addit in doctrina xp̄i & apl̄oꝝ. Lz aliq̄ sint postea supaddita ex institutōe sc̄oꝝ patrū: i quib⁹ ēt oz moderatōem esse attendēdā: ne cōuersatio fideliū onerosa fiat. Dic̄. n. Aug. ad inq̄sitōes Januarij de quibusdā. Q⁹ ipsā religionez nīaz: quaz manifestiss̄imis ac pauciss̄imis celebrationū sacīis: dei mificoꝛdia voluit esse liberā: fuilibus: p̄mūt onerib⁹: adeo vt tolerabilioꝛ sit ipa ꝓditio iudeoꝝ: q̄ legalib⁹ sacīis nō hūanis p̄sūptōnibus subijciunt. Et hēt hoc ēt i decretis: dist. xij. oia. Alia difficultas ē circa opa vtutū in iteriorib⁹ actib⁹: puta: q⁹ aliq⁹ opus vtutis exerceat pmpte & delectabiliter: put agit hñt habitū vtutis. Et hoc nō hñti habituz virtutis est valde difficile: sed p vtutē reddit facile. Et fm hoc p̄cepta noue legis sūt grauioꝛa p̄ceptis veteris legis: q⁹ i noua lege p hibentur interiores aī motus: q̄ exp̄sse in veteri nō p̄hibebant in oīb⁹: & si i aliquib⁹ p̄hiberent: i q̄b⁹ tñ p̄hibendis pena nō opponebat: hoc āt ē difficilimū nō hñti vtutē. Sic ēt dic̄ phūs. v. ethicoꝝ: q⁹ opari q̄ iustus facit ē facile. Sz opari eo mō q̄ iustus facit. s. pmpte & delectabilter difficile ē nō hñti iusticiā. Et sic itelligit illud. j. Joan. v. Mādata ei⁹ grauia nō sūt. Q⁹ exponēs Aug. ait q⁹ amāti grauia nō sūt: sed nō amāti grauia sūt. hec Tho. Sed si ꝓsidēnt ipsa p̄cepta noue legi cū adiutorio

p̄cepta noue ꝑmi paliꝰ ē grē. s. fi.

suo: sic ēt leuiora sūt p̄cepti veteris. Naz i noua lege pponūt sacīa: addūt exēpla: pmittūt ūmediate eis pmia: q̄ mltū hñt hoies attrahē ad bñ opādū & si in ope sit difficultas eā q̄si minuit. Hec āt nō hēbāt i veteri lege. vñ & xp̄s dixit. Mat. xj. Uēite ad me oēs q̄ laboratis & onerati estis. Q⁹ exponēs Hilari⁹ dic̄. Legi difficultatib⁹ laborantib⁹: p̄cis oneratos ad se vocat: & postmodū de iugo cuāgelij subdit. Jugū. n. me. su. ē & on⁹ me. le. Et ad hoc pōt iduci illō ps. Uia mādatoꝝ tuoꝝ cucurri: cū dilatasti coꝛ meū. Dilatat coꝛ charitas: q⁹ facit se extēdē ad oēs & oia bōa: & ipa ē p̄cipuū legis euāgelice. Et cū hec hēt nō solū iter: sz & currit p viā. i. opa mādatoꝝ dei veteris & noue legis. Importat āt cursus auiditatē: velocitatē: et facilitatē: q⁹ vt ait Aug. Oia leuia & inania: facilia: & ꝓpe nulla facit amoꝛ. Et alibi idē. Sol⁹ amoꝛ nescit laboꝛē. Q⁹ lex euāgelica precipit & p̄hibet q̄dam opa exteriora: opera tenebraꝝ: vz crimina p̄hibet. Ad ro. xiij. Abyciamus opa tenebraꝝ. Opera lucis mādat. i. virtutū. Ad ephe. vj. Eratis aliq̄n tenebre: nunc autē lux i dño: vt filij lucis ambulate: & hoc fuit valde decens: cuz per nouam legē efficiantur hoies filij lucis: vt opera lucis eis mandarentur: Jo. xij. Credite in lucē vt filij lucis sitis ait christ⁹. Et hanc lucem legis euangelice potest dici ps. postulāsse cum ait. Emitte lucē tuā & vi. t. ipa me deduxt. & adduxt. in mon. sanc. tu. & in taberna. tua. Lex euangelica continet lucem. s. gratie: q⁹ hoc ē in ea principale vt dictum est: & veritatem docūtoꝝ q̄ ibi hñt: & ipa nos deducūt in p̄senti vita. i. de vno actu vtutum ad alium inducunt faciēduz & de vno statu. s. ipfectioꝛi ad alium perfectioꝛem ducunt illustrando & adiuuando. Et demum ad ducunt in montem sanctū dei. i. ad supernam patriaz: vbi sūt plurima tabernacula. i. varia pmia sc̄oꝝ: q⁹ vt dī Jo. xiij. In domo p̄is mei mās̄ione. mul. sūt. Pro hoꝝ declaratōe: dicit. b. Tho. pma scde. q. cvij. q⁹ pncipalitas legis noue est gia spūss̄cti: q̄ manifestatur in fide p dilectionē apte: hāc āt giam ꝓsequūt hoies p dei filiuz hominem factū: cui⁹ hūanitatem pmo ipleuit gia: & inde ad nos ēt driuata ē. Unde Jo. j. dī. Uerbū ca. fa. ē. & p⁹ ea subdit: plenuz gia & veritatis. Et j. De plenitudine eius nos omnes accepimus: giam ꝓ gia. Uñ & subdit. Gia & veritas per ies̄um christū facta ē. Et iō ꝓgruit vt p aliq̄ exteriora sensibilia gia a vbo incarnato pfluens in nos deducatur: & ex interiori gia p quā caro spūi subijciat: exteriora q̄daz opa sensibilia pducant. Sic igitur exteriora opa dupl̄r ad giam ptinere possūt. Uno modo sicut i ducentia aliqualiter ad giaz: & talia sūt opa sacramētoꝝ: q̄ i lege noua sūt ist̄ituta: sicut bapti. eucaristia & alia. Alia vero sūt opera exteriora: q̄ ex instinctu gie pducunt: & in his est quedaz differētia

attendenda. quedam n. necessaria ꝓueniētiaz vel ꝓtrarietatem hñt ad interiorē gr̃am: q̃ in fide p dilectionem apte cōsistit. Et huiusmōi opa exteriora sūt ꝓcepta: vel ꝓhibita in lege noua. Precepta ē ꝓfessio fidei: ⁊ ꝓhibita negatio dei. Dī. n. Mat. x. Qui me ꝓfessus fuerit cor̃a hōib⁹ : cōfitebor et ego eū cor̃a p̃e meo: ⁊ qui negauerit me cor̃a hōibus negabo eū cor̃a p̃e meo. Alia vo sūt opa q̃ ñ hñt necessaria cōuenientia vl̄ cōtrarietatem ad fidem p dilectionē opantem: ⁊ talia opa non sūt in lege ꝓcepta: l̄ ꝓhibita ex ipa legis prima institutōe: sz relicta sūt a legislatore. s. xp̄o vnicuiq; ꝑm q̃ alicui⁹ curaz gerere debz: sicut vnicuiq; libet ē circa talia determinare: quid sibi expediat facere uel vitare. Et cuilibet respōdēti ordinare circa talia suis subditis: quid in talib⁹ faciendū ul̄ uitādū. Unde etiaz q̃tum ad hoc lex euāgelij dicit lex libertatis: Nam lex mōta determinabat: ⁊ pauca relinq̃bat hoibus determinānda. Sic igit̄ q̃uis euangelium: quod dicit euangeliū regni: consistit principalr̄ i interioribus actib⁹: ꝓpter quod dicit. Lu. xvij. Regnuz dei intra vos ē. Et Pau. ad Ro. Regnū dei non est esca et pot⁹: sz iusticia: pax: gaudiū i spūsancto: tñ ex ꝓsequēti etiaz ad regnū dei seu euangeliū ptinēt oia illa: sine quib⁹ interiores actus eē nō pñt: sicut si regnū dei est interior iusticia: pax: ⁊ gaudiū: necesse est ut omnes act⁹ exteriores qui repugnāt iusticie paci: ⁊ gaudio: repugnent regno dei. Et iō tales actus ꝓhibēdi sūt i euāgelio regni. In his vo que indifferēter se habent: ut comedē hos ul̄ illos cibos: i his non est regnū dei. Sciēdū etiaz ꝑm Tho. vbi supra: q̃ lex noua dicit lex libertatis: secūdum illud Jac. j. Siquis ꝓspexerit in lege pfecte libertatis xc̄. Et hoc dupliciter. Uno modo: quia nō artat nos ad faciēda uel vitāda aliq̃: nisi q̃ sūt repugnātia saluti de se: que sunt sub ꝓcepto vl̄ ꝓhibitiōe. Scōo modo q̃ hmōi precepta ⁊ ꝓhibitiones nos libere implere facit: iq̃tum ex interiori instinctu gr̃e: quē lex euāgelica includit: ea implet. Ipa eni gr̃a spūssancti est: sicut interior habit⁹ ifus⁹ inclinās nos ad bene op̃andū: ⁊ facit nos libere et sponte opari que ꝓueniūt gratie. Unde apl̄s. Ubi spiritus ibi libertas.

Q lex euāgelica §. v.

cōuenienter ordinat hoiez quo ad act⁹ exteriores nulla alia opa exteriora determinādo: nisi facta ⁊ moralia ꝓcepta: que de se ptinēt ad rōnez vtutis. Pro cui⁹ declaratione dic̄. b. Tho. prima scōe. q. cviij. art. ij. Lex noua i actib⁹ exterioribus solum illa precipe uel ꝓhibere debuit: p que ad gr̃am introducimur: uel que ptinēt ad rectū vsum gratie ex necessitate. Et quia ex nobis habē nō possim⁹: sed solū p xp̄m: ideo sacrameta p q̃ gr̃az ꝓsequmur per seipsū instituit. s. baptismū euca. ordinē mini strox noue leg: institutēdo apl̄os ⁊. lxxij. discipulos ꝓpriam: ⁊ matrimoniū indiuisibile. Confirmatōez ꝓmisit p spūssancti missionē. Ex eius etiā institutione apostoli legūtur infirmos vngendo sanasse vt hī. Mar. vj. que oia sunt noue legis sacramenta. Quia eni in sacramentis datur gratia que non est nisi a xp̄o: iō oportuit q̃ ipa facta hñt institutionē a xp̄o. Sed i factis noui testamēti: puta: ꝓfectōnis tēpli vel altaris: ⁊ i celebritate solēnitatū ⁊ h⁹ modi nō dat aliq̃ gr̃a. Et iō q̃ ipsa nō ptinēt sz se ipa ad necessitatē gr̃e interioris: relict de⁹ institutē da platis ꝑ arbitrio suo. Rect⁹ ãt vsus gr̃e ē per opa charitat⁹: q̃ q̃dē ꝑm q̃ sūt de necessitate vtut⁹ ptinent ad precepta moralia: q̃ ēt in veteri lege tradebãt. Uñ quãtū ad hoc: lex noua addē ñ debuit circa exteriora agenda. Determiatio ãt horx opū in ordine ad cultū dei: ptinet ad cerimonialia: in ordine ad ꝓximū ad iudicialia: ⁊ iō q̃ iste determinationes nō sūt ꝑm se de necessitate interior⁹ gr̃e: i q̃ lex noua cōsistit: iō nō cadūt sub ꝓcepto noue legis: sz relinquūt huiusmōi hūano arbitrio. Que dã q̃dē q̃tū ad subditos: q̃. s. ptinēt sigillatiz ad vnūquēq;. Quedã vo ad platos tp̄rales vl̄ spūales q̃. s. ptinēt ad vtilitatē cōez. Sic igit̄ lex noua nulla alia exteriora opa determiare debuit: ꝓcipiēdo vl̄ ꝓhibendo: nisi facta ⁊ moralia ꝓcepta: q̃ de se ptinēt ad rōem virtutis: vt nō esse occidēdū: furādū: ⁊ huiusmōi. Ea ãt que sūt fidei: q̃ sūt supra humanā rōem. vñ ad ea nō possum⁹ puenire nisi ꝑ gr̃am: iō abundantiori gr̃a supueniēte: oportuit pl̄a credēda explicari: sicut de mysterio trinitatis ⁊ articlis incānatōis: q̃ tradūt explicite i euāgelio. Judicialia ãt ꝓcepta nō sūt posita in euāgelio: data cū ꝑm se nō sint de necitate vtutis: sz solū q̃tū ad cōez rōez iusticie: iō relict dn̄s ea disponēda his: q̃ cūrā erāt habituri aliox tp̄ralē l̄ spūalē. Explanauit tñ q̃dā iudicialia xp̄s: ad excludēdū falsā itellectū scribax ⁊ phariseox: q̃ ãt xp̄us dedit apl̄is q̃dā mādata: vt ꝑ Mat. x. Nolite portare sacculū: neq; perā: neq; argentū xc̄. nō illa dedit tanq̃ ceremōiales obseruātias: sz tāq̃ moralia statuta. Que pñt intelligi dupl̄r. Uno mō vt dicit Aug. de consensu euangelistax: vt. s. non fuerint ꝓcepta: sed concessiones. Concessit enim ut possent pergē ad predicationis officium sine pera: baculo: auro: et pecunia: tanq̃ hñtes potestatem accipiendi necessaria vite ab his q̃bus predicabant. Uñ subdit. dignus est enim operarius cibo suo. Non autez peccat qui superogat sua portans ex q̃bus viuat in p̃dicatōis officio: non accipiens sumptum ab his q̃bus predicat: sicut fecit Paulus Corinthi laborās manibus suis: vt inde viueret. Alio mō pñt intelligi ꝑm expositionē aliox sanctox: vt fuerint illa quedā statuta tp̄ralia apl̄is data: ꝑ illo tp̄re quo mittebãtur ad predicandū in iudea ante passiōez

christi. indigebant enī adhuc q̄si paruuli sub xp̄i cura exītes accipere aliq̄ instituta specialia: sicut ꝛ quilibet subditi a suis prelatis. Et precipue qui erant paulati exercitandi: vt tēporaliū solicitudo abdicarent: per qō redderent idonei vt euangeliū per orbem p̄dicarēt. Jsta aūt tēporalia statuta remouit iminente passione tanq̄ discipulis sufficiēt exercitat̄ p ea. vñ dixit eis Luc. xxij. Q̄n̄ misi vos sine saculo ⁊c̄. Sed nūc q̄ hz sacculum tollat simiter ꝛ perā ⁊c̄. q̄si iam ūnineret tp̄s pfecte libertatis: q̄ suo dimitterentur arbitrio. hec Tho. P̄nt ēt exponi illa moraliter: vt. s. p̄dicatores nō possideant aur̄ humane sapiētie: aut argentū eloquentie. s. cōfidendo in illis: ꝛ in illis insistendo. Nec sacculum thesaurizatōnis. nec perā solicitudinis laude ad edendū p̄paratis. Nec duas tunicas duplicitatis seu ipocrisis: nec calciamenta: idest exempla mortifere actionis seu afflictionis: nec virgam ire et vindicationis: nec p viam salutent. s. adulādo auditorib̄.. Ut etiam de domo i domū nō transirent. i. nō sint vagabūdi ꝛ visitantes domos muliercularr̄: ut annūciant primo domui pacez. i. querant pacē domus: ubi morātur: ꝛ ecclesie vbi predicant: ꝛ nō seminent scandala: ꝛ comedant que apponūt: nō quidez lapides uel noxia: ſz ne solicitent de cibis p̄parādis: et molestēt hospites i petendo varia: uel etiam q̄ omnib̄ indifferēter p̄dicent: incorporando ecclesie fidei: ſz tm̄ baculum p̄cessit portare designātez crucem: Nos: ait ap̄ls: predicamus xp̄m crucifixū ⁊c̄. Jn quib̄ p̄ditōnib̄ obſuādis: multum deficiunt predicatores moderni ut euidens est.

p̄dicatorū doctrina ostenditur.

Q lex noua suffi §. VI.

p lex noua ordinat hoīes circa actus interiores.

cienter ordinat hoīem circa actus interiores: ꝛ hoc precipue in ſmone quem fecit dñs in monte discipulis suis: quez recitat Mathe. euangelista. a. v. c. sui euangelij vsq̄ ad. viij. exclusiue p tria capla cōtinua. Un̄ dic̄ Aug. in libro de ſmone dñi i mōte. Cōsiderandū est: q: cū dixit. Qui audit verba mea: hoc satis significat istum ſmonez dñi oibus p̄ceptis: q̄bus christiana vita format esse pfectuz: Un̄ posset induci de eo illud p̄s. Lucerna pedib̄ meis v̄bū tuū: ꝛ lumen semitis meis. Uerbum vocale ex ore xp̄i: est i toto illo ſmone. Un̄ i p̄ncipio dicit euangelista. Aperiens os suū: quasi diceret. Jn alijs ſmonibus scripture ꝛ veteris legis aperuit ora pphetarr̄: un isto aūt os suū. Et p pphetas locutus est q̄si ifra dentes. i. obscure: in isto aperuit os .i. clare locutus. Et istud verbum. s. doctrine hui⁹ ſmonis: est lucerna plena oleo gr̄ie: quā cōtinet lex euangelica ꝛ igne amoris. Un̄ in ꝑuer. Lucerna ē lex ꝛ mandatū lex. Et hec ē posita pedib̄ meis. i. ad dirigendos pedes intentionis et affectionis in agendis: ꝛ lumen semitis meis. i. opibus exterioribus q̄ stricta sunt ad informandū ea. Jn isto igitur ſmone: perfecte interiores motus hoīum ordinantur ſm Tho. prima scōe. q. cvij. arti. iij. Nā primo christus ponit ꝛ declarat finem in agendis debitum: qui est vltimus: scilicet beatitudinem dicens. Beati pauperes spiritu quoniam ipsorum est regnum celorum: et alie beatitudines. Secundo commendat apostolicam dignitatem: per quā erat doctrina euangelica promulganda: declarāt̄ q̄ exemplaris et perfecta debet esse vita eorum: subdens postea. Uos estis sal terre ⁊c̄. Tertio ordinat motus interiores cuiuslibet hominis. Et primo quantum ad seipsum. Secundo quantuz ad proximum. Tertio quantum ad deum.

Quantum ad seipsum dupliciter ordinat hominem secundum duos interiores animi motus circa agenda: qui sunt voluntas agendi: ꝛ intentō de fine. Primo igitur ordinat hominis voluntatē secundum diuersa legis precepta: vt scilicet abstineat aliquis non solum ab exterioribus operibus que sunt secundum se mala: dicens. Dictum est antiquis: non occides: sed etiam ab interioribus motibus ꝛ occasionibus malorum: vt ira et contumelia dicens: qui iraſcitur fratri suo: reus erit iudicio Mathe. q̄nto. Intentionem autem ordinat docens: q̄ in bonis operibus non debemus q̄rere humanam gloriam: dicens. Attendite ne iusticiam vestram faciatis coram hominibus vt videam ab. eis ⁊c̄. Math. vj. Et nolite fieri sicut ipocrite. Neq̄ mundanas diuitias appetatis: dicens. Nolite thesaurizare: Mathe. vj. Ubi etiam notādum est q̄ omnes res mundane ad tria reducunt scilicet honores: diuitias: ꝛ delitia: secunduz illud p̄mo Joan. scō. Omne quod est in mundo: aut est cōcupiſcentia carnis: aut concupiſcentia oculorum: aut superbia vite. Et superfluas quidem deletias carnis: que pertinent ad concupiſcentiaz carnis: lex vetus non prohibuit: ſed magis promisit. Promisit enim lex illa celsitudinem honoris: quod pertinet ad superbiam vite: ꝛ abundantiaz diuitiarum: quod pertinet ad concupiſcentiam oculorum. Dicitur enim Deutero. xxviij. Si audieris vocem domini dei tui: faciet te excelsiorem cunctis gentibus. Et paulopost. Et abundare te faciet omnibus bonis. Que quidem promissa prauе intelligebant iudei: scilicet vt propterea esset deo seruiendum: sicut propter finem. Et ideo dominus hec remouit: ostendens primo q̄ opera virtutis non sunt facienda propter humanam gloriam. Et ponit tria opera ad que omnia alia reducuntur. Nam omnia que quis facit ad refrenandum seipsum a suis concupiſcentijs: reducuntur ad ieiunium. Quecunq̄z vero fiunt propter dilectionem ꝓximi: reducuntur ad elemoſynaz. Que cūq̄z vero ꝓpter cultū dei: reducunt ad oꝛonem.

Capitulū Vnicum.

Ponit autez hec tria q̄i p̄cipua: q̄ p hec maxime hoies solent gloriari. Scō docuit q̄ nō debem⁹ ꝓstituē finē i diuitijs: dicens. Nolite thesaurizare. Secūdario ordinat hois interiorē motū q̄ ad ꝓximū: vt. s. eū nō temerarie: aut iuste: aut p̄sūptuose iudicemus: dicens. Nolite iudicare ⁊ nō iudicabimini. Mat. vij. Neqz ēt q̄ simus erga ꝓximum nimis faciles: vt eis. s. facia cōmittam⁹ vel demus si sūt indigni: vt dicit. Nolite sctm dare canib⁹ neqz mittatis margaritas añ porcos: q̄. s. imūdis nō sūt dāda sacia. Hoc tñ cū distictōe itelligendū est: vt hī in tertia pte. Ubi ēt sciendū: q̄ p̄cepta moralia veteris legis: oīno in lege noua remanere debuerūt: q̄ fm se ptinēt ad rōem vtutis. Uñ ⁊ Hianus dicit in ꝓncipio decreto: q̄ ius nāle qō. s. ē de moralib⁹: in lege ⁊ euāgelio ptinet: q̄. s. qs iubet alii nō facē: qō sibi nō vult fieri ⁊ alii facere: qō sibi vult fieri. s. qō vult fm rōem: vt dicit glo. ibi. Istud āt fm. s. oia que uultis vt faciant vobis hoies ⁊ vos facite illis: dicit xp̄s in illo fmone. Precepta autē iudicialia nō remanēt in lege noua ex necessitate: fm q̄ lex determinauit: sed relinquebant arbitrio hominū: vtrū sic vel aliter esset determinandum: ⁊ ideo circa ista duo genera p̄ceptoꝝ: nos ordinauit. Preceptoꝝ āt cerimonialiū obseruatio totaliter per impletionē tollebat: ⁊ iō circa huiusmōi p̄cepta cerimonialia i illa doctrina fmonis nihil ordinauit. Oñdit tamē alibi: q̄ toti⁹ cultus copalis q̄ erat determinatus in lege: erat i spūalē commutandus: vt ꝑz Jo. iiij. cū dixit samaritane. Uenit hora q̄n neqz in monte hoc: neqz hierosolimis adorabitis patrē: sed veri adoratores adorabunt patrē in spū ⁊ vitate. Circa tria āt p̄cepta ex moralibus ad ipletionē posuit. Nā circa homicidiū ⁊ adulteriū existimabant scribe ⁊ pharisei actus exteriorē ꝓhiberi: nō motū interiorē: q̄ huiusmōi motus ire ⁊ ꝓcupiscētie: vident inesse nobis a nā. Sed oñs ostēdit ꝓhibitus ēt appetitū interiorem hui⁹ dicēs. Qui viderit mulierē ad cōcupiscēdum eam: iam mechatus ē eā i corde suo: Mat. vij. Et illud. Qui irascit fratri suo: reus erit iudicio. Juramentū ēt existimabant vt per se appetendū: q̄a videt ad reuerentiam dei ptinē. vñ frequētandū. Sed ostēdit oñs nō appetendū vt bonū: ⁊ melius sine iuramēto loqui: nisi necessitas vrgeat. Unde dixit in sermone illo. Nolite iurare oīno. i. sine cā rōnabili. Circa iudicialia errabāt scribe ⁊ pharisei. Primo q̄ quedā que in lege moisi erāt tradita: tanq̄ pmissiones reputabant per se iusta: vt repudiū vxoris ⁊ accipere vsuras ab extrancis. Et ideo oñs in sermone prohibuit: ⁊ repudium vxoris: Mathe. v. ⁊ vsuras accipere dicens: Luc. vj. Mutuum date nihil inde sperantes. Jn hoc enim consistit usura sperare lucrum ex mutuo. Scō errabant extimantes penam quā lex instituerat: propter iusticiam exequendam ex appetitu vidicte vel cupiditate temporaliū rerum vel odiuz inimicorum esse licitum: propter preceptum talio is datum: qō datum fuit vt iusticia seruaretur: non vt vindicta quereretur. Uñ oñs ad hoc remouendum: docet animū debē quis habere paratuz: ad plura etiam sustinendum si necesse sit. Unde dixit. Ego dico vobis non resistite malo: sed si quis te percusserit in dexteram maxillam prebe ei ⁊ alteram: Mathe. v. qō intelligitur quantū ad animi preparationem: fm Augu. xxiij. q. j. paratus. Motum cupiditatis extimabant licitum: ꝓpter precepta iudicialia: quibus mandabatur fieri restitutio cum additione. Sed dominus docz vt ex cupiditate: nostra etiam non repetamus: sed sim⁹ parati etiam ampliora dare si necesse fuerit: ibi. Si quis acceperit tunicam: dimitte ei ⁊ pallium. Odium credebant licitum: ꝓpter hostium interfectionem concessam: sed ad hoc tollendum mandauit dominus etiā inimicis benefacere: Math. v. Ego dico vobis. Diligite inimicos vros: benefacite his qui oderunt vos ⁊c̄. Tertio ⁊ vltimo docz modum implendi doctrinam euangelicam. s. p orationē. Et hoc hz nos ordinare ad deum per conatum nostrū: q̄ qui fecit te: sine te: non iustificabit te sine te: ait Augu. Et ideo ait: Contendite intrare per angustam portam: ⁊ regnum celoruz vi patitur: ⁊ violenti rapiunt illud: Mathe. vij. Et q̄ cautelam adhibeamus ne seducamur p falsos predicatores ibi. Attendite a falsis prophetis q̄ veniunt ad vos in vestimentis ouium: intrinsecus aūt sunt lupi rapaces. Et demum q̄ obseruatio mandatorum est necessaria ad virtutem: nec sufficit confessio fidei vel operatio miraculorum. vñ ait. Non oīs qui dicit mihi domine dñe ⁊c̄. Et p⁹ ea. Multi dicent in illa die: domine nonne i noie tuo ꝓphetauimus ⁊c̄. Nec etiam sufficit auditus solus horum verborum sed executio. vnde dicit. Omnis qui audit verba mea hec: ⁊ non facit: similis est homini qui edificauit domum suam super arenam: sed faciens similis est edificanti supra petram. Prohibet etiam solicitudinem circa temporalia: dicens. Math. vj. Nolite soliciti esse. Et hoc non necessariam sed inordinatam. Dec autē iordinata est quadruplex: ⁊ ideo vitanda. Prio vt in eis finez non constituamus: neqz deo seruiamus propter victum vestitum. Unde dicit. Nemo potest duobus dominis seruire. Secundo vt non solicitemur de temporalibus cum desperatōne diuini auxilij. vnde dominus. Scit pater vester quia his omnib⁹ indigetis. Tertio ne solicitudo sit presumptuosa: vt scilicet homo confidat per suam solicitudinem se posse procurare necessaria vite: quod remouet per hoc q̄ dicit: q̄ homo nō potest adūcere ad staturam suam cubitum vnuz.

Quãto ꝑ hoc q̃ ſolicitudinis ꝓoccupat tp̃s: qz. ſ. ſollicitus eſt nũc de eo: qõ nõ ꝓtinet ad curã ꝑtis tp̃is ſed futuri. Sicut cũ tp̃e meſſis ſolicitat circa vindemiã: ꝓpter qõ dixit. Nolite ſoliciti eſſe in craſtinũ. i. i futuꝝ remotũ. De hac cũ mã ſolicitudis: hẽs diffuſe i ꝑa ꝑte ti. j. c. xxv. ò iḋetudine.

ꝑ lege euãgelicã hz ꝙſilia euãgelica.

Q in lege euã .§. VII.

gelica cõueniẽter tradũt ꝓſilia: q̃ſi addita ꝓceptis multũ vtilia. Vñ ꝑuer. xxv. dr. Unguẽto z varijs odoribus delectat cor. z bonis aĩci ꝓſilijs aĩa dulcorat. Maxĩus z vltimus amicus nr̃ ieſus xp̃s: Vñ i Cant. Ipe eſt amic⁹ me⁹ filie ir̃m. Cõſilia ei⁹ vtilima z dulcedine plena. ſ. q̃ tradit in euãgelio. Vñ ps. Aialia tua hitabũt in ea. ſ. hẽditate: parasti i dulcedie tua paupi de⁹. Aialia mũdi ſũt viuẽtes beſtialiter. Sz aialia dei ſũt: q̃ ducũt ſpũ dei ñ ꝓpo: ſm opa vturuꝝ. Vñ deſignãt ꝑ quattuor aialia q̃ vidit Ezechi. c. j. Deſignãt eni ex ſp̃e ſua: q̃t tuor vtutes cardinales: ſm expoſitionẽ Greg. ſup Ezechi. Iſta hitabũt demũ i hẽditate dñi. i. ꝑia ſupna: quã ipſe de⁹ dat filijs ſuis. Ad ro. viij. Dẽ deſ q̃dẽ dei: cohẽdeſ ãt xp̃i. vñ z illa eadẽ aialia vidit Jo. añ thronũ dei ſtãtia Apo. iiij. Quo ãt peruenĩãt ad hãc hẽditatẽ: inſinuat. p̃s. ſubdẽs: paſti nẽ. i. i dulcedine dilectiõis quã cõtinet lex euãgelica: quã tu de⁹ paſti paupi. Sic exponit Hza. xxiij. q. vj. §. ij. Ad pfectõem dilectõis pueniẽt ꝓp obſeruãtiã ꝓſiliorꝝ: q̃ꝝ ꝓmũ ẽ pauptas xp̃i: fũdamẽtuz aliorꝝ: z iõ ſignãt dic̃ paupi. Pro hoꝝ declaratõe dic̃. b. tho. j. fe. q. cvij. art. iij. q̃ iſta eſt dꝛa itez ꝑceptũ z ꝓſiliũ: qz ꝓceptũ ipoꝛtat nccitatẽ. Cõſiliuz ãt ponit in optõe ei⁹ cui dat. Et ad hoc fac̃ qõ ait Aug. Qõ ꝓcipit: ipaſ: qõ ipaſ neceſſe ẽ fieri: ſi nõ fiat penã hz. Cõſilio dñi ſi vti noluer̃ minus bõi adipiſcer̃. xiij. q. j. Qz cõueniẽter ãt i lege noua q̃ eſt libertatis: dic̃ tho. vbi ſupra. Preceptis addita ſũt cõſilia: nõ ãt i veteri lege q̃ erat lex ſeruitutꝫ. Oz g̃ q̃ ꝓcepta noue legis ītelligãt cẽ data: de his q̃ ſũt neceſſaria ad cõſeq̃ndũ finẽ eterne beatitudis: in quã lex noua imediate introducit. Cõſilia vo ſũt de his ꝑ q̃ melꝰ et expeditꝰ põt hõ cõſeq̃ finẽ ꝑdictũ. Eſt ãt hõ cõſtitutꝰ inter res huiꝰ mũdi z ſpiritualia bõa: i q̃b⁹ eterna beatitudo ꝓſiſtit: ita q̃ q̃to plus inheret vni coꝝ: tãto plus recedit ab alio z ecõuerſo. Qui g̃ totaliter iheret reb⁹ hꝰ mũdi: vt in eis ꝓſtituat finẽ: hñs eas q̃i rões z reglas operuz ſuoꝝ: totaliꝫ excidit a ſpũalib⁹ bonis z huius modi inordinatio tollit ꝑ ꝓcepta. Sz q̃ hõ totaliꝫ ea q̃ ſũt mũdi abũciat: ñ ẽ neceſſariũ ad puenĩẽdũ ad finẽ ꝑdictũ: qz põt hõ vti reb⁹ hꝰ mundi: ita q̃ ad eternã beatitudinẽ pueniat: dũmõ i eis finẽ nõ ꝓſtituat: ſz expeditꝰ pueniẽt ad ipſã beatitudinez: iſta tp̃ alia abdicãdo: z iõ de hoc dant ꝓſilia euãgelij. Bona ãt hꝰ mũdi q̃ ꝓtinẽt ad vſũ hũane vite: i tribus ꝓſiſtũt. ſ. in diuitijs reruꝝ exterioꝝ: q̃ ꝓtinẽt ad ꝓcupiaz ocl̃oꝝ et delicijs carnis q̃ ꝓtinẽt ad ꝓcupiaz carnis: z honoribus qui ꝓtinẽt ad ſupbiam vite: vt ꝑz. j. Jo. ij. Hec igit̃ tria relinquere ꝓtinet ad cõſilia euangelica: relinquere dico ꝙ ꝓſſibile ẽ i q̃bus tribus fundat̃ omis religio: que ſtatum perfectionis perficit. Nam diuitie abdicãtur ꝑ paupertatẽ: delitie carnis ꝑ perpetuã caſtitatẽ: ſuperbia per obedientie ſubiectem. Hec autẽ ſimpliciter obſeruata: pertinẽt ad conſilia ſimplr ꝓpoſita. Sed obſeruatio vniuſcuiuſq̃ coruz in aliquo caſu: pertinet ad cõſilium ſm q̃d. ſ. in caſu illo: puta: cũ hõ dat aliquã elemoſinã paupi quã dare nõ tenetur: ſequitur cõſiliũ q̃tum ad factuz illud. Siliter q̃n in aliq̃ tẽpore determiato a dilectationibus carnis abſtineat: vt oõnibus vacet: cõſilium ſequit̃ ꝑ tẽpore illo. Silr q̃n aliq̃s nõ ſeq̃t voluntatẽ ſuam i aliq̃ facto: q̃ licite facẽ poſſet: ſequitur cõſiliũ in caſu illo. Silr ſi benefaciat ũmicis q̃n nõ tenet. Uel ſi offenſam remittat cui⁹ iuſte poſſet exigere vindictã: cõſiliũ ſequitur i cãu illo. Et ſic oĩa cõſilia particularia ad illa tria gnãlia z perfecta reducuntur. Et nota q̃uis predicta cõſilia de ſe ſint oĩbus expedientia: tñ ex indiſpoſitõne aliquoꝝ cõtingit: q̃ alicui expediẽtia nõ ſunt: qz eorum affectus nõ inclinatur ad hoc. Et ideo xp̃s cum iſta conſilia ꝓponit: ſemper facit mentionem de idoneitate hoiuz ad obſeruantiam conſlioꝝ. Dans eni ꝓſiliũ ꝑpetue pauptatis ꝓmittit: Si vis perfectus eſſe: Mat. xix. Et ſubdit: vade z vende oĩa que ba. z da pau. Silr dans cõſiliũ perpetue caſtitatis: cũ dixiſſz: ſũt eunuchi qui caſtrauerũt ſeipſos: ꝓpter regnuz celoꝝ: ſtatim ſubdit. Qui põt capere capiat. Silr apoſtolus dato conſilio vginitat̃: ſubdit hoc ad vtilitatẽ veſtrã: dico: nõ vt laqueum vobis iniciã. Cõſiliũ ãt obedientie ꝑticulariter dedit xp̃s: cũ dixit. Uade z vende oĩa z ſequere me. Uel ẽt cuz ait. Qui vult venire poſt me: tol. cru. ſuã z ſe. me. q̃ ſeq̃la intelligit̃ non ſolũ imitando opa ſua: ſed ẽt obediendo mandatis ſm illud. O ues mee vo. meã au. z ſe me. Joa. x. Que ãt dicunt a xp̃o de dilectione inimicorum z ſilibus: q̃ hñt Mat. v. z Luc. vj. quantũ ad ꝓpationẽ animi ſũt in ꝓcepto: vt. ſ. ſit hõ paratus bñ facere ẽt inimicis: cuz ſubeſt aliq̃ neceſſitas. Sz q̃ aliq̃s in promptu hec exhibeat inimicis vbi neceſſitas ſp̃alis non occurrit: eſt in cõſilio. Et de ꝓſilio virginitatis ſeu caſtitatis dicit Ambr. Integritas corꝓris expectenda a nobis eſt: quam ꝑ conſilio ſuadeo: nõ ꝓ ipio ꝓcipio. Sola eni virginitas ẽ que ſuaderi põt: ipari non põt. Res eſt magis voti. i. voluntatis libere: q̃ ꝓcepti: hñtur hec. xxxij. q. j. integritas. De conſilio obedientie ait Stephanus papa cuidam vxoricide. Placeat tibi cõſiliuz meum quod tibi melius z vtilius videri poteſt.

ꝑ hõ ſtatum ẽ inter duo extrema. et q̃d in eis ſe hz dz.

Titulus .xvi. Capitulū Vnicū.

Relinque hoc seculuz maluz: ingredere monasterium: humiliare sub manu abbatis: cuncta facito simplici aio q̄ tibi fuerint ipata. xxxiij. q. ij. admonere. De paupertate dicit Urbanus papa. Qui cūqz nostrā cōem vitā susceptam hz: z vouet se nihil ꝓpriū hīe: videat ne pollicitatione suā irritaz faciat: sed hoc q̄ dño ē pollicitus fideliter custodiat ne dānatōem sed p̄miū sibi acquirat. xij. q. j. Scimus. Et nota. q̄ ista q̄ de se ponunt sub consilio: postq̄ ꝓmissa fuerint p votū: cadunt i p̄ceptum: vt patet in religiosis quo ad paupertatez: castitatē: et obedientiam.

Titulus sedecimus: de lege ānta q̄ dī cōsuetudo vel mos. Laplm vnicū de cōsuetudinis quidditate actōe z differentia.

Ko quita lege

ponitur cōsuetudo seu mos. Dicit. n. Augu. ad Casulanum: q̄ ꝓpli dei: z instituta maioꝝ ꝑ lege tenenda sūt: z sicut p̄uaricatores legum diuinaꝝ: ita cōtēptores cōsuetudinū ecclesiasticaꝝ cohercendi sunt: di. xj. In his. Et dicit Hīa. dist. vij. §. j. Quius cōsuetudinis p̄ nālē legem exordiū habuit: ex q̄ cōueniētes in vnū simul ceperūt hītare: qđ ex eo tp̄re factū esse credit quo Laym ciuitatem edificasse legit: qđ cum per diluuiū videbatur extinctū: postmodū tp̄re Nemroth fuit repatū seu ūmutatū. hec ibi. Fuit g̈ ate cōe ius hūanū: z aliq̄n ēt tollit ip̄z seu p̄iudicat: vt dicet.

Diffinitur aūt sic. §. I

ab Jsido. v. ety. Mos ē longa cōsuetudo de moribꝰ tr̄m̄o tracta. Cōsuetudo āt ē qđdā ius moribꝰ institutum: qđ p̄o lege suscipit cū deficit lex: di. j. Ubi glo. Obīcit cōtra descriptionē p̄mā tanq̄ nō bonā. Primo q̄ idē ponit i descripto z descriptione eius. Mos ē. n. qui describit: z i descriptiōe eiꝰ dī de moribus tr̄m̄o tracta. Secō obīcit: q̄a cū ꝓsuetudo videat esse spēs moris: z mos ē genꝰ: incōueniēs ē q̄ spēs ponat in diffinitōe generi sui. Sicut si diffiniendo aial: dicēt q̄ ē hō: essz incōueniens. Sed ad p̄mū rñdetur: q̄ mos sumit tripliciter. Uno mō ꝑut genꝰ ad oēm legē humanā scriptam ꝓ nō scriptā. Et sic sumit Hīa. i p̄n. decretorū cū ait. Genꝰ hūanū duobus regit: nāli. s. iure z moribus. i. iuī positiuo scripto vel nō scripto. Secūdo mō dī mos actus frequētaꝰ z p̄cipue morigeratus seu fm rōem. Et sic suītur in diffinitione moris z ꝓsuetudis. Tertio mō suītur p̄o iure humano ñ scripto: z sic sumit cū hic dī: q̄ mos ē lōga ꝓsuetudo. Et sic ēt ꝓsuetudo aliq̄n suītur ꝑ ōi iure positiuo scripto vel nō scripto: z sic suītur cū dī. Mos ē lōga ꝓsuetudo. Aliq̄n sūīt ꝑ iure positiuo nō scripto: z sic suītur cū diffinit ꝓsuetudo: q̄ est qđdā ius z ē. Archi. in rosario sup vbo mos dic: q̄ mos z ꝓsuetudo: qūz sunt noia iuris: z fm hoc hic diffiniunt vt dictū ē: z aliq̄n sūt sinonia. Aliq̄n vo sūt noia q̄litatis. Et sz hoc idē videtur esse mos z cōsuetudo. s. q̄litas seu hītus mētis: ex q̄ hō dispōit ad hoc vel illud faciendū. z si ad malū vitiū ē. Et q̄uis large dicat talis habitꝰ mos vl ꝓsuetudo: tñ ꝑpe loquēdo nō simplr dici deberet sed cū adiectōe. s. malus mos seu mala ꝓsuetudo. Si vo talis habitus ad bonū iclinat dicit vt l bona q̄litas mentis: z ñ solū dicit cū additōe bonus mos z bōa cōsuetudo: sz simplr mos z ꝓsuetudo. Et idē sūt mos z ꝓsuetudo. s. q̄litas veniēs ex actibus iteratis silibꝰ: z sic suīt i diffinitōe cū dī: moribus. s. ꝑ actibus iteratis pluries z bonis. Jtē sup c. ꝓsuetudo: vbi dī: q̄ est ius qđdam. Obīcitur: qz cōsuetudo est facti: vt dicitur extra de consti. lz li. vj. Quia consuetudo ꝓtrahitur saltem tacite: qñ ē pactū tacitum: sz paciscī cōtrahere ē qđ fēri: ff. de pac. l. j. ergo nō ē ius qđdam. Rñdet Archi. q̄ ꝓsiderando actus ex q̄bus elicit ꝓsuetudo ē sic ipa ꝓsuetudo factū. Sed ex q̄ est elicita: sic ē ius: z sic est hic in diffinitione. Moribus institutū. i actibus assiduis quod p̄o lege suscipitur. s. p̄o lege scripta: accipit qđ non est scriptum: vt lex: sed consuetum: cum deficit lex. s. scripta: puta: cum negocium tale emergit: cuiꝰ declaratio non repit i lege scripta: z tunc recurrendū est ad consuetudinem. Et vtroq̄z deficiente: l succedit rō nālis: l de silibꝰ ad silia ꝓcedēdū vt fiat: sic dī. di. xx. de libellis.

De uirtute z effec .§. II

tu ꝓsuetudis q̄ est multiplex: pp qđ dī. l. ꝓsuetudinis. ff. de ꝓsue. Cōsuetudis vsuſqz lōgeui non vilis auctoritas. Et ponit Archi. p̄mam esse: q̄ ē iuris inductiua z suppletiua cum deficit lex: vt di. j. cōsuetudo: z extra de sepul. c. certificari. Secūdo ē similiū attractiua: vt in eis idez inducat: vt extra de consue. cum olim. Et di xj. quis nesciat. Et. ff. de legibus. l. de quibus. Tertio est iuris dubij interptatiua: extra de cōsue. cum dilectus. ff. eo. ti. si ō interptatione. Quarto ē iuris mutatiua. Jnstit. de iu. natu. §. ex non scripto. Et extra de cōsue. c. vlti. Quinto est iuris derogatiua. in hoc enim differunt. ff. de verb. signi. derogatur. Nam abrogat ius qñ ex toto tollit. Derogat qñ p̄o parte tollit. Unde cōsuetudo aliq̄n abrogat: qñ. s. est vlis. aliq̄n derogat qñ ꝑ parte tollit. s. qñ ē particularis. Sexto cōsuetudo est legis firmatiua: vt di. iij. §. leges: et extra de p̄escrip. veniens. Septimo consuetudo est gratie dilatiua: extra de consue. nō est dicenda li. vj. Rōem horum. s. quare cōsuetudo possit legez mutare vel facere z huiusmōi: assignat. b. Tho. p̄ma secūde. q. xcvj. arti. iij. Dicit. n. q̄ omnis lex ꝓficiscit a rōe z legislatoris voluītate.

Titulus decimussextus.

Et lex quidem diuina ⁊ nālis a rōnabili dei volū tate. Lex āt humana a volūtate hois ⁊ rōe regla ta. Sicut āt volūtas hois ⁊ rō manifestat verbo in rebus agēdis: ita ⁊ facto: hoc. n. vnuſq̄ſq; eligē videt vt bonū qđ ope iplet. Manifestū ē aūt: q; lex humana pōt institui ⁊ mutari ⁊ exponi: i q̄n tū iudicat iteriorē motū ⁊ ꝯceptū rōis humane: vñ ⁊ per actus maxime multiplicatos qui consue tudinē efficiūt: lex pōt ⁊ mutari ⁊ exponi: ⁊ aliq̄d inde causari qđ habeat vim legis: in quantū p ac tus hoiuz multiplicatos interior uoluntatis mot' ⁊ rōis ꝯceptus efficacissime declarat. Cū. n. aliq̄d multotiens fit: sic vī ex deliberato rōis iudicio ꝓ uenire. Et ſm hoc cōsuetudo hz vim legis: ⁊ abo let aliqñ legē ⁊ interꝑtat legem. Et q; lex diuina ⁊ nālis ꝓcedit a voluntate diuina vñ dictū ē: supra quā nō se extendit potestas humana: nō siē lex hu mana nō potest tollē legem diuinā vel nālē: ita ēt nulla cōsuetudo pōt tollere legē dei vel nālez. Unde Isido. in ſinonimis. Prauuz vsū lex. ſ. diuina ⁊ rō. ſ. nālis vincat: di. xj. usus. Sed q; cōsuetudo ñ posset tollere legez humanā. arguit sic. Ex multis malis non pōt fieri vnū bonū: ſz ille q̄ ꝑmo icipit cōtra legē facere male facit: g̃ multiplicatis silibus actibus non efficiet aliq̄ bonū. Lex āt ē qđā bo nuz: q; ē regulatiua humanoꝝ actuū: g̃ ꝑ ꝓsuetu dinē aboleri nō pōt lex: vt consuetudo hēat viz le gis. Ad qđ rñdet Tho. vbi supra: q; leges hūane i aliquib' casibus deficiūt: vñ possibile ē aliqñ ꝓtra legem agere in cāu i q̄ deficit lex: ⁊ tñ actus no erit malus. Et cū tales casus multiplicant ꝓpter aliquā mutationē hoiuz: tunc manifestat ꝑ ꝓsuetudinez q; lex vlteri' vtilis nō ē: sicut ēt manifestaret ſi lex ꝓtraria vbo ꝑmulgaretur. Si āt adhuc ēmaneat eadē rō quare lex ꝑma vtilis erat: tunc nō ꝓsuetu do legem: ſz lex consuetudinē vincit. Nisi forte ꝓp hoc solū lex inutilis videat: q; non ē possibilis ſm cōsuetudinem ꝑie: q̄ ē vna de cōditionibus legis. Difficile ē. n. ꝓsuetudinē multitudinis remouere.

Secūdo arguit sic: q; ſ. ꝓsuetudo nō possit fa cē legē seu hze vim legis. Facē seu cōdere legē ꝑtinet ad ꝓsonas publicas: q̄ hñt regere ciuitatē seu cōi tatē. vñ ꝑuate ꝓsone legez facē nō pñt: ſz ꝓsuetu do inualescit ꝑ act' ꝑuatoꝝ personarū: g̃ ꝓsuetu do nō hz viz legis nec pōt tollē legē. Ad qđ rñdet .b. Tho. vbi supra. Multitudo i q̄ ꝓsuetudo aliq̄ introducit pōt esse duplicis ꝓditōis. ſi. n. sit libera multitudo q̄ possit sibi legē ꝑponere: pl' ē cōsēsus totius multitudis ad aliq̄d obſuandū: qđ ꝓsuetu do manifestat q̄ auctoritas ꝓncipis: q̄ nō hz pote statē cōdēdi legē: nisi in quātuz gerit ꝓsonā multi tudinis. Unde ſz singule ꝓsone nō possunt ꝓdē legē: tñ tot' ꝑpls legē ꝓdē pōt. Si vo multitudo nō sit libera: nec hēat ꝑtatē ꝓdēdi legē: tūc ēt ñ hz ꝑtatē rēouēdi legē a ſupiori posita. Et tūc ipa ꝓsuetudo in tali multitudine prevalens: ñ obtinet vim legis nisi i q̄tū p eos tolerat: ad qs ꝑtinet legē ꝑponere multitudini. Ex hoc ipo. n. q; tolerāt qđ fit cōtra legē ſuā: videt approbare: qđ ꝓsuetudo induxit. hec tho. q̄ refert Archi. i rosario: di. xj. Dicit aūt Jo. in glo. ſup. §. leges: di. iiij. q; cōsuetudo nō pōt abrogare. i. tollē legē: nisi p exꝑſſū ꝓsensū pape: vt extra de ꝓben. cū ia dudū. Lz qđā dixerit q; ſuffi cit sola scia pape. Et seqt i illa glo. q̄ ē Bart. bux. Ego credo q; consuetudo rōnabilis ⁊ ꝑscripta tol lat legez: vt extra de ꝓsue. c. vlt. Etiā ſine scia ꝓncipis: difficile eni esset scire oēs consuetudines que ſuantur. Addit Archi. in ros. Alij dicūt cōtra. ſ. q; nō ſufficit scia ꝓncipis: ad hoc q; cōsuetudo tol lat legē: di. xij. ꝓsuetudo. In papa certū est q; req ritur ei' assensus expressus: ⁊ ē necessari': cū ñ ex trāslatione ꝑpli: ſz dñica iussiōe: ⁊ cōsilioꝝ aucto ritate suā habeat iurisditiōē: di. xj. ꝑnās. Sz ꝓ opi nione glo. ſ. q; ſufficit sola scia ⁊ tolerātia: facit. ff. de legi. l. de qb'. Cū idē opet tacit' cōsensus quod expressus: imo pl' qñz: vt notari cōsueuit: di. iiij. ſi ꝑuus. Si āt subditi nolent acceptare rōnabilez ꝓstitutionē: allegantes cōsuetudinē i cōtrariū: cō stituens pōt eos cōpellere: vt factū fuit. xxij. q. v. de liguribus. Alis potestas el' essz ōlusoria. Jussa eni romane eccl'ie ſuare tenemur: ⁊ q̄ nō ſuat: pec cat: di. lxiij. Quia. Et cū dī lex tolli p dissuetudi nem intelligendū est p ꝓtrarium actum seu usum ad id qđ mandat lex.

Quomō consue .§. m

tudo parificatur legi i multis q̄ ponit Archi. di. xj. in his: sup eo. q; dixit Aug. q; mos ꝑpli dei: et ⁊ instituta maioꝝ ꝑ lege hñda sūt. Et ꝑmo qđez parificatur in nouo iure ꝓstituendo. Sicut enim lex de nouo īstitui pōt que prius erat facta: ita ⁊ consuetudo vbi non est statutū ius legē obligātez introducit. ff. de legibus. l. diuturni. Secūdo i terpretatōe: sicut. n. vna lex aliam interpretat. ff. de legibus. l. ſi de interpretatione: ita ⁊ ꝓsuetudo interpretat legem: extra de consue. cum dilectus.

Tertio sicut in iure scripto ꝓceditur de ſimili bus ad ſimilia: ita ⁊ i iure cōsuetudinario. C. que sit long. cōsue. l. j. Quarto sicut lex facit aliquē iudicem ordinarium: ita ⁊ consuetudo: extra de foro compe. cum contingat. Et de offi. Archidi. dilecto: Quinto sicut lex informat iudicem et iurisditionem: ita ⁊ consuetudo. ff de offi. procon ſul. ⁊ lega. l. ſolent. §. j. Sexto sicut lex dat cer tis ꝓsonis potestatez eligendi: ita ⁊ consuetudo ex tra de postu. bone memorie. Et de electio. venera bilem. Et. c. cumana, Item sicut in electionibus ius ciuile ⁊ canonicum attenditur: ita ⁊ ꝓsuetudo extra de excess. prela. ⁊. c. nō ita: immo plus facit ꝓsuetudo: q;. ſ. tollit ius eligendi ei cui ꝓpetit ō iu

⁊ nulla consuetudo legē dī pōt tollere.

⁊ consuetudo ꝓfitetur legem in multis.

Capitulū unicum.

re:extra:de his que fi.a ꝓla. sine consen.ca. Ea noscitur: Septimo sicut forma iuris attendit i penis emoliendis ⁊ exasperandis: ita forma consuetudinis:extra de simo.per tuas. Octauo:sicut de iure cōceditur edificare in loco publico:ita et de cōsuetudine.ff.q̄ vi aut clam.l.iij.§. plane.

Item nono:sicut datur immūitas alicuius offi cij uel collationis a lege: ita ⁊ a cōsuetudine.ff.de iure:immu.l.iij.§.legem. Decimo sicut lex de rogat consuetudini:ita et consuetudo aliquando legi.ff.de sepul vio.l.iij.§.diu⁹. Extra:de censi. q̄ quam.li.vj. Et dis.iij.§.leges. Quod intelligo.s. q̄ lex tollat cōsuetudinē: qñ ꝑceps per suū statutum uel rescriptum intendit tollere consuetudinē et sic debet intelligi predictus.§.diuus. Alias ꝓtra Extra de constit.licet.lib. vj. Et hanc sniaz visus est tenere. Inno.et hoc teneas: quicquid alias inveniās notatum. Undecimo sicut lex dat formam testandi:et ita consuetudo.C. de testa.l.si ñ spirituali. Duodecimo:sicut antiqui canones determinabant iurisditiones archiepiscopi in suffraganeos et subditos eorum: ita ⁊ consuetudo extra de offi.ordi.c.duo. Tredecimo sicut sententia principis intendentis facere legem facit ius extra:de sen.et re iudi.in causis: ita et sententia lata super consuetudinez:dūmodo plures sint facit ius:et remittit circa hoc ad no.per eum in.c.frustra.di.viij. Ibi autem dicit sic clarius. Consuetudo inualida conualescit:si obtinet in iudicio ꝓtraditio. Si enim fuit deductum in questionez an ēet consuetudo super aliquo:et iudex ꝓnunciauit ꝓsuetudinem esse:et non fuit appellatum ab illa sētentia:et iudex non illā ꝓnunciauit ꝑ errorem uel corruptionem:confirmata est talis consuetudo:⁊ in contradicto iudicio de cetero seruabitur:nec recipietur libellus cōtra:et ē vnus casus spiritualis ī quo res inter alios acta: ꝓiudicat alijs. Et sic nullus alicuius de ciuitate illa habebit probare consuetudinem illam esse:sed sufficit probare quod ē obtenta in contraditione. Decimoquarto: sic lex est attendēda ⁊ ispiciēda ī testib⁹ euocādis:ita et cōsuetudo.ff. de testi.l.iij. Quindecimo sic lex adiuat consuetudinem:ita et cōsuetudo legem extra de.censi.Sopite.

De triplici ge .§.IIII.

nere consuetudinis sumendo large hoc vocabulū consuetudo dicit. Aug.i.q̄.confes. Que ꝓtra mores homini sunt flagicia: ꝓ morum diuersitate sunt vitanda:ut pactum inter se gentis aut ciuitatis cōsuetudine uel lege firmatum:nulla ciuis aut peregrini libidine violetur. Turpis ē enim oīs ps vniuerso suo nō congruens. Cum autem deus iubet aliquid contra morem quoruntibet:et si ibi nunq̄ factum est:tamez faciendum ē dis.viij. Uñ etiam per pñs.dicitur de deo. Qui habitare facit vnius moris ī domo. Domus dei est supna gloria secundum illud.q̄. Cor.v. Habemus ī celis domū non manufactum. Et in hac domo qui inhabitāt s.sancti sunt vnius moris. Et.h.mos non est alius nisi graciarumactio ⁊ uox laudis:vt dicitur. Isa. et Thobie.xij. Irlm per omnes vicos eius cantabit allelluia. Sed ad illam domuz non itur:nisi ꝺ domo dei que est ecclesia militans:in qua deus inhabitare facit electos suos per gratiam:ita vt sint vnius moris q̄tum ad cultum interiorē: quo vna fide spe et charitate honoratur deus. Quantum etiam ad conuersationez exteriorem sūt vni⁹ moris quantum ad necessaria ad salutez:⁊ sub eisdez etiam ritibus ⁊ ceremonijs ecclesie. Et si aliqui fideles nomine sunt diuersorum et malorum morū: hi non habitant in ecclesia merito:nec ꝓprie dicit mal⁹ mos ul⁹ ꝓsuetudo. Est igit triplex ꝓsuetudo. ꝓsuetudo tripl⁹ est.

Est consuetudo de se mala et ideo effuganda.

Est consuetudo de se bona ⁊ ideo imitanda.

Est consuetudo dubia ⁊ ideo bene examinanda.

Consuetudo de se mala ē oīs que ē ꝓtra legez diuinaz uel naturalem:⁊ act⁹ ex illa ꝓcedens semp est pcīm. Nec minuit pcīm vt aliquibus videtur: nec excusat:sz auget:vt dī. xxiij.q.i.scisma. Et extra: de ꝓse.c.vlt:dī. Tāto sūt grauiora pcā:q̄to aiaz infelicez diuti⁹ detinent alligataz. Et ratio huius ē:q⁹ cū magis effrenata voluntate:⁊ firmiori habitu malicie tales pcāt. Et q⁹ fm philosophū:cōsuetudo ē q̄i altera nā:ideo cum difficultate magna q̄s recedit a pcīs ꝓsuetis. Et ī hui⁹ figurā. Lazar⁹ q̄driduan⁹ sepul⁹ signās peccantē ex ꝓsuetudie fz Aug.de.pe.di.ij. Sic mīlis ꝑmissis fuit īsuscitat⁹ .s.Iachyrmis ⁊ pcibus ⁊ hmōi. Nō obstat q⁹. Hre. loquēs ꝺ cōpula: quā ꝓsueuerit facē laici ī carnispriuio:q̄ vtiq⁹ pcīm ē dic. Nec a tali ꝓsuetudie aūt pñt:et ideo cū venia suo ingenio reliq̄ndi sūt:ne forte pciorīs existāt si a tli ꝓsuetudie phiberēt.di.iij.c. deniq⁹. Dicit enī ibi.glo. Qꝺ reliquūt cū venia:s. pene tēpalis:ita q⁹ ñ vult dicē. Hre.q⁹ ꝓsuetudo excusset illos a pcō:sz q⁹ nō oz tolli tlis ꝓsuetudo pepēas tpales:q̄ñ timeret mal⁹ iō scādalū pueire. Uerū ē tn q⁹ aliq̄n q̄s peccat ex ignorātia l fragilitate faciēs id qꝺ ꝓsueuerit alij facē circa aliq̄d ⁊ tūc nō excusat a mōtali: si istꝺ qꝺ agit fz ꝓsuetudiez aliorū ē ꝓtra legē ꝺi.ul nālē. Sz mūit grauitas ei⁹:puta q̄s facē aliquē ꝓtractū vsurariū:credēs ēe licitū: q⁹ illꝺ cōiter fit fz morē sue ꝓie. certū ē q⁹ ꝓsuetudo illi⁹ loci ñ excusat eū a mōtali: q⁹ ꝓtra legē ꝺi. quā sic lex hūana tollē nō pōt:ita nec ꝓsuetudo q̄ pot⁹ dicēda ē corruptela seu abusio:talib⁹ abusionib⁹ et corruptel plen⁹ ē mūdus. Contra qꝺ dicit dominus. Exo. xxiij. Nō sequaris turbā ad malū Et apostolus.j. Corinth.xj. Siquis videtur inter vos contentiosus esse scilicet contra veritatem

ꝓsuetudo ē in tri⁹ genere.

n os consuetudinem talem nō habemus: sed neq; ecclesie dei. s. contendendi. Et ecci. xxiij. Juratōes non assuescat os tuū. Et de hac mala consuetudine dicit Lipzian⁹. Cōsuetudo que apud q̄sdaz obrepserat impedire non q̄ minus pualeat ⁊ vincat vitas. Nā ꝓsuetudo sine vitate vetustas erroris est: pp qō relicto erroze seq̄mur vitatē: scientes apud Esdram: scz scōi Esdre. iiij. Ueritas vincit vt scriptum est. Ueritas valet ⁊ inualescit ⁊ uiuit ⁊ obtinet in secula seculoz: di. viij. Et in. c. sequēti dicit Neq; hois ꝓsuetudinē. s. malā sequi oz: sed dei vitatem: cum p Jsaiā ꝓphetā loquat⁹ deus: ⁊ dicat. sine cā. i. vtilitate colūt me doctrinas ⁊ mandata: hoim dicētes. i. ꝓsuetudines malas ⁊ statuta iiusta. Ad idem ēt Aug. i libzo de bap. ait. Qui ꝓtēta vitate p̄sumunt ꝓsuetudinē sequi: aut circa fratres inuidus est ⁊ malignus: quibus vitas reuelat: aut circa deum ingratus: cuius inspiratione eccl̄ia ei⁹ instruit. Nā dns in euāgelio. Ego sū inquit vitas. Nō dic ego sū ꝓsuetudo. Itaq; vitate mānifestata cedat ꝓsuetudo vitati: q; ⁊ Petrus q̄ circūdabat cessit Paulo veritatem p̄dicanti. Igitur cum xp̄s sit veritas: magis ueritatem q̄ consuetudinē seq̄ debemus: quia consuetudinē ratio et veritas semp excludit. di. viij. Ratio pōt referri ad legez nālem et vitas ad legē diuinā. s. veteris ⁊ noui testamū: Et nonsolū ꝓsuetudo que ē ꝓtra legem natutalez et diuinaz est vitanda: sed etiam que est cōtra legē humanaz reprobat a iure. Et generaliter de talib⁹ abusionibus dicit. Nicolaus papa. Mala ꝓsuetudo non minus q̄ pnicios cozruptela vitanda est: que nisi cit⁹ radicibus euellat: i pniciozē ius ab impis assumit. Et incipiunt p̄uaricationes ⁊ varie p̄sumptiones celerrime non cōp̄sse p legibus venerari: ⁊ priuilegiozū moꝝ ppetuo celebrari: di. viij. mala. Secūdū genus cōsuetudis ē: q̄ nō ē cōtra aliquā legē diuinā vel humanam: ⁊ hz in se aliquā rōem boni. Et hec si generalis est: generalr ⁊ ab oibus seruari oz. Si ptcularis. s. in aliq̄ loco: in illo seruari oz. Unū ⁊ mater oñi voluit seruare laudabilem ꝓsuetudinē iudeoz: q̄ erat q⁹ i festis eoz irēt ad templum in irlm ēt mulieres. Lex quidem hoc mandabat masculis: dicens i Exo. Ter in anno apparebit oē masculinuz in cōspectu meo. Sz tñ ēt mulieres ibant: non ex lege sz de more. Unde dī Luc. ij. Cum factus esset iesus annoz duodeci ascendentibus parētibus ei⁹ in irlm: sm consuetudinem diei festi ⁊c. Et peccatū esset agere ꝓtra h⁹ modi cōsuetudines: sicut ꝓtra leges scriptas. Unū dicit Aug. in li. de baptismo. Hoc plane verū ē: q; rō ⁊ vitas ꝓsuetudini semp p̄ponenda est: q⁹ si ꝓsuetudini rō suffragat: nihil oz fiumꝰ retinē: di. viij. fruſtra. Hec etiam documenta dicit Augustinus: accepisse a beato Ambrosio. Nam cum aduenisset ipse Augusti. cum matre sua Mediolanum: et mater sua ieiunaret in sabbato sicut solita erat alibi: scilicet rome ieiunari in tali die. Mediolani autem non ieiunaretur in die sabbati. Interrogauit Augustinus Ambro. ex parte matris: quid agere deberet: scilicet an ieiunare in sabbato sicut solita erat alibi: an demiteret ieiuniū illud. Mediolani vt se alijs conformaret? Cui respōdit. Ambrosius. Cum fuero rome ieiuno sabbato: cū mediolani sum: non ieiuno: ita et tu ad quam eccl̄iaz veneris eius morem serua si cuiquam non uis scandalum esse: nec quenquam tibi. di. xij. illa. Et ī eodem. c. dicitur. Quod neq; contra fidem neq; cōtra bonos mores esse conuincitur: indifferenter ē habendum: ⁊ pro eorum inter quos viuitur societate seruandum. Et. di. xj. dicitur. Eccl̄iasticarum institutioni: quasdam scripturis: quasdam apostolica traditione per successores in ministerio cōfirmatas accepimus: quasdaz vero consuetudine robozatas approbauit vsus quib⁹ par ritus ⁊ idē vtriusque pietatis debetur affectus. Et ifra. Que enim scriptura salutifere crucis signaculo fideles docuit insigniri: que uel tripharia digesta sup panem et calicem prolixe orationis uel consecratois verba commendauit: que uersus orientez nos orare litterarum forma docuit: benedicimus fontem baptismatis: vnctionis oleo ⁊c. Et sicut agere contra consuetudinem generalez eccl̄ie est peccatum vbiq;. Unde et dicit. Guil. q⁹ dicendo missam āte matutinas est peccatum mortale: quia hoc est cōtra consuetudinem generalez eccl̄ie: nam alias per legem scriptam non inuenitur. Ita etiam facere ꝓtra consuetudinem particularem alicui⁹ eccl̄ie: est peccatum mortantibus in illo loco. Unde qui cōficeret in azimis in eccl̄ia greca: peccaret mortaliter faciendo ꝓtra consuetudinem eccl̄ie orientalis: et similiter qui in eccl̄ia latina conficeret in fermentato: grauiter peccaret: quanuis vterque conficeret secundum. Tho. in. iij: Ideo autem peccaret: quia faceret contra consuetudinē eccl̄ie sue. Sic in italia in sabbato abstinetur ab esu carnium et qui tali die sine causa rationabili: puta: ifirmitatis comederet carnes: peccaret mortaliter: quia faceret contra consuetudinem talis patrie. Extra Italiam in multis partibus vt in cathalonia non est talis consuetudo abstinendi illa die a carnibus vnde comedentes ibi carnes non peccant. Vigilia Bartholomei apostoli in aliquibus partibus seruatur in vna die: in alijs locis die sequenti: vnde sm consuetudinez locoꝝ debet illa vigilia quo ad ieiunium seruari: extra de obserua. ieiuni. consilium. In ieunijs eccl̄ie que sunt extra quadragesimam quo ad esum lacticiniozum: secundum Tho. secunda secunde seruari potest consuetudo locoꝝ. Et vbi est de consuetudine abstinere ab eis: esset peccatū mortale vti eis sciendo hoc: secus

ꝓsuetudo bona ē imitanda. et fruenda. sm sud q̄stiones.

sī q̄ missā dicit ante matutinas. mortale ꝓmittit.

Capitulū unicum.

vbi est de more comedere talia. Jeiunia ēt q̄ sūt ex generali consuetudine ecclesie obligāt: sicut ꝛ ea q̄ sunt in p̄cepto seu statuto eccl̄ie: vt vigilia natiui tatis beati Jo. bapt. oium sāctoꝝ: ꝛ. b. Laurentij fm Jnno. Sic ēt vbi i aliq̄ ciuitate de ꝓsuetudine antiqua est celebrare aliq̄ festum: q̄ tñ nō sit ab eccl̄ia statutū: dz fuari: vt festum Ant. vel Nicol. vel alterius sēti. Et ad hoc optie facit q̄ dic̄ hie 20. ad Lucinū. Illud breuit te admonēdū puto: vt traditiones eccl̄esiasticas p̄sertim que fidei nō officiūt: ita obseruandas: vt a maioribus tradite sunt: nec aliq̄ꝝ cōsuetudines: aliorꝝ cōtrario mor subuerti: di. xij. illud. Ubi dicit glo. traditōes. i. cō suetudines p̄sertim. i. tm̄. Sic ponit. xj. q. iij. si q̄s eps. Uel p̄sertim. i. ita demū q̄ nō aduersent ꝓsue tudines fidei vel bonis moꝛib⁹: vt di. ea. illa. Nec aliorꝝ ꝓtrario: dicit ibi Archidi. ꝓtrario. i. diuer so. Bonū g̃ bono ꝓtrario non ē. Si g̃ due cōsuetu dines sūt ꝓtarie, g̃ vna mala ē: sz si sūt diuerse ñ: Et cōsuetudo vn⁹ loci alteri nō p̄iudicat. Et dice bat Hoff. q̄ eadē iurisditio dz hēi i vna eccl̄ia q̄ i alīs hī de iure cōi: extra de cōsue. Cum oli. Nisi p̄scripserit aliq̄ eccl̄ia: dicit glo. extra de p̄scrip. au ditis. Sec⁹ ād si agat nō de iurisditione: sed de pa rilitate vel ꝓsili actu: vt q̄ dicūt aliq̄: quidā faciūt sic: g̃ ꝛ nos debem⁹ hoc agē: sz ñ sequit. Et ad hoc facit. c. illud. Et ad idē facit q̄ ait Nicol⁹ papa. Scit scta romana eccl̄ia: q̄ nihil obsūt saluti cre dentiū diuerse p loco ꝛ tēpoꝛe ꝓsuetudines: si illis canonica nō obsistit auctoꝛitas: p q̄ eis obuiare ō beamus. Uñ nihil iudicam⁹ eis debē vel posse resi sti: di. xij. Itē. C. li. viij. ti. lj. Que sit lon. cōsuetu. l. j. dī. Cōsuetudo precedēs ꝛ rō q̄ cōsuetudinem suasit tenenda ē. Et q̄cq̄d ꝓtra longā ꝓsuetudinez fiet ad solicitudinē suā reuocabit p̄ses puincie: di. xij. Et loq̄t de ꝓsuetudine q̄ nō ē ꝓtraria iuri scri pto fm glo. Nā cū cōtraria ē dī. j. §. seq̄nti q̄d iu ris. Cōsuetudo q̄ erat i regione mesopotamie: quā allegauit Labā Jacob: cū ꝓquestus est de eo. q̄ supposuisset sibi Lyam loco Rachelis: dicēs. Nō ē ꝓsuetudinis in loco isto: ut minoꝛes p̄ius tra damus ad nuptias: vt hī Geñ. xxix. in se laudabil fuit: sed tñ Laban male fecit eaz fuando: ex eo vz: q̄ fregit fidē sibi datā: seu p̄missionē factā de Ra chele: q̄ ē ꝓtra ius nāle: q̄ p̄iudicat oi ꝓsuetudi ni. Sic ēt mō si q̄s iuraret fuare determinata sta tuta: puta ducē secū tātā familiā cū mittit ad gu bernandū ciuitatē vel castrū. Et de more cōi oim est nō ducē tātā: ꝛ q̄si oēs illud agūt: nec vn⁹ ōfec tus iste deducit ad iudiciū: vtiq̄ tal peccaret mor taliter: q̄ iurarz ducē tātā familiā: ita q̄ si ꝓsuetu do. alīs forte excusaret a pcō trāsgressiōis statuti: nō tñ excusarz a p̄iurio. Sciēdū ēt: q̄ cū dī eccle sie romane ꝓsuetudinē fuādā: i. di. xj. c. vl. circa fi. intelligit illud ñ de oi cōsuetudie romane eccl̄ie q̄ ad vrbē: sz de ꝓsuetudine quā eccl̄ia romana man dat gnāliter fuādā: vt dic̄ glo. sūmaria i p̄n. di. ei⁹ dē. Cū ād ō nouo fūdaret aliq̄ eccl̄ia. s. p cōuersio uē alic⁹ gentis vl aliq̄ religio fuari posset illud q̄ ait Greg. Aug. epo: āgelo ꝛ. Nō p locis res. i. mo res: sz p reb⁹. i. moꝛib⁹ loca amāda sūt. Ex singl̄is q̄z q̄buscūq̄ eccl̄ijs q̄ pia q̄ religiosa que recta sūt elige: ꝛ hec q̄si i fasciculū collecta apud angeloruz mētes i ꝓsuetudinē: de pe. di. xij. nouit. Tertiuz gen⁹ ꝓsuetudis ē: q̄ñ dubia ē: vtrū. s. sit fuāda. Et hec p̄cipue hz locū: q̄ñ ē ꝓtraria alicui iuri hūano scripto. Nā si cēt ꝓtraria iuri nāli vl diuino: tā de claratū ē supra: q̄ cēt sp mala ꝛ iō reprobāda. Cū g̃ ē ꝓtraria iuri humano: aliq̄ñ p̄iudicat ꝛ tollit ip sū: ꝛ aliq̄ñ nō. Uñ. C. li. viij. ti. lj. dī. Cōsuetudis v susq̄ lōgeui nō vilis auctoꝛitas ē. Uez nō vsq̄ a deo sui valituram momento: ut aut rōem vincat aut legem scriptā: di. xj. Ubi dicit glo. q̄ aliq̄ intel ligūt istud. c. q̄ ad p̄mam partez de bona ꝓsuetudi ne: quo ad secūdā de mala ꝓsuetudine. Sed ille i tellectus est ineptus: q̄ sepat caudā a capite: q̄ñ ñ lz: extra de bap. maioꝛes. Alij vero oēs exponunt de bona consuetudine totum. c. que quidez cōsue tudo si sit particularis. s. i aliquo loco: non tamē tollit seu vincit legem sibi ꝓtrariā vniuersaliter: sz solum i illo municipio vbi fuat. Et q̄uis hoc sit vez: tñ nullus de hoc vn̄q̄ dubitauit: q̄ ꝓsuetudo particularis dz vincere legem in oibus alīs locis. Refert Archi. di. xj. super dicto. c. Cōsuetudinis: q̄ Ber. cōpost. dicit: q̄ p̄ncipiū illius. c. seu legi lo quitur de bona consuetudine non p̄scripta: cui ius aliq̄d directe non obuiat: imo est iuri cōsona: ꝛ hec fuari dz etiaz si non sit p̄scripta. Secūda pars loquitur de consuetudine iuri cōtraria: ꝛ i tali requiritur p̄scriptio: ad hoc vt iuri positiuo p̄iudicet: extra de consuetudine c. vltio. Alij di cunt q̄ loquitur ista lex de consuetudine particu lari: que nec etiam in loco illo particulari vincit legem nisi sint ille conditiones: que ponuntur in glo. super capitulo frustra: distinc. viij. In illa au tem glosa que est Joan. dicitur. Scias q̄ ad hoc q̄ consuetudo p̄iudicet iuri: requirit primo: q̄ sit p̄scripta: extra de causa poss. cum ecclesia su trina. Secundo q̄ obtineat in contradicto iudi cio populi: extra de verborum significa. abbatez. Tertio q̄ eo animo fiat vt credat se ius habere: ꝛ vt in posterum intendat illud facere alioquin ta lis vsus non dicitur vsus. ff. de iti. ac. q̄z priua. l. j. Quarto vt res illa sit p̄scriptibilis. xcv. dis. Illō. Quinto vt possit dici antiquata: et approbata: ex tra de postul. bone. ij. circa finem. Sexto debz cō tinere naturalem equitatem: extra de consuet. ex parte. Septimo q̄ sit de scientia principis intro ducta non tantum tolerata: extra de priuilegijs. Cum iam dudum. Octauo q̄ non sit per erroꝛez

¶ ꝓsuetudo dubia alia ē fuanda. et alia nō.

¶ ad hoc q̄ consuetudo p̄iudicet iuri requiritur ꝛc.

ınducta. ff. de leg. q̄ non rō̄e. ⁊ di. viij. cōſuetudo. Nono q̄ maior pars ppli ꝓſueuerit illa cōſuetudi ne uti: quia ſicut minor pars ppli non poſſ cōdē legez: ita nec cōſuetudinē. Quidā tñ dicūt q̄ illa cōſuetudo ꝓiudicat iuri: que excedit memoriā ho mīnū. Illud enī loco cōſtituti habetur. ff. de aqua q̄ti: et eſti. l. hoc iure Jo. Sed quicq̄d dicat. Joh. dicit. Bar. Bri. hoc breuiter teneas: q̄ ꝛ canones ſufficit: q̄ ꝛcurrāt iſta duo. ſ. q̄ ſit rōnabilis et pre ſcripta: hoc enī dicit decretalis: extra de conſue. c. vlt. Unde licz cōſuetudinis longeue etiaz nō ſit vi lis autoritas: nō tamē ē uſq̄ adeo ualitura: ut uel iuri ſcripto ualeat derogare: niſi fuerit rōnabilis et legitime ſit p̄ſcripta. Gl. ſup illō legitime p̄ſcrip ta: ſpacio. xl annoꝝ: extra: de cau. poſ. cū eccleſia: Et de p̄ſcrip. Auditis. Et de hoc p̄nt haberi mul ta iura. Ea enī ſola locū habent in rebus eccleſia ſticis. vt. xvj. q. iij. §. pōt. Glo. ſuper illud niſi ſit rō nabilis. Ratōnabilis dicit ꝓſuetudo: quā nō ipro bant iura: ut de cauſa poſ. cū eccl̄ia. Et. eo. tit. cuz dilectus. Et de ver. ſig. abbatem: ut quādoq̄z aliq̄ admittāt ad electōez ad quos non ptinet de iure cōmuni: et de alio collegio: iſta cōſuetudo non im probat a iure: ut dicunt p̄dicta iura. Jrratōna bilis aūt dicit ꝓſuetudo que reꝓbatur a iure q̄lis eſt illa: extra de inſti. frequētib⁹. Et de ꝓſue. cum venerabilis: ibi reꝓbatur cōſuetudo cuiuſdā loci: que erat q̄ abbas qui imediate erat ſub aplica ſe de: transferebatur ad aliam abbaciā ſine licentia obtenta a papa: quod fieri nō pōt. Et eo. ti. c. j. re ꝓbatur ꝓſuetudo: qua diſrūpitur neruus eccle ſiaſtice diſcipline. c. cū inter uoſ. Et dicitur neruus eccleſiaſtice diſcipline: vigor cenſuꝝ eccleſiaſtice. i. excōicatio: ſuſpenſio: ⁊ interdictū. Iſtis enī ꝓfuat robur auctaris eccl̄iaſtice. Oz ḡ nō fuarent q̄ ſta tuta ſunt circa huiuſmōi cenſuras fuanda: rōe cō ſuetudis alicuī: ñ excuſaret cōſuetudo. Jtē eo. ti. c. quāto: reꝓbat ꝓſuetudo q̄ aliqui ſimplices ſa cerdotes ad defectū epoꝝ criſmabāt in fronte: ta les. n. nihil cōferebāt. Jtē nec cōtra obediētiā valz cōſuetudo vel p̄ſcriptio. eo. ti. cū venerabilis. Et xvij. q. ij. abbatibus. Jtē nec ꝓtra ꝓcuratiōnē que rōe viſitatōis debet. j. eo. cuz ex officijs. Jtē reꝓ bat a iure ꝓſuetudo que ē ꝓtra libertatē eccl̄ie: ex tra de elec. cum terra. Et. c. ſacroſācta. Jtez extra de ꝓſue. c. ex pte reꝓbant due ꝓſuetudines i qui buſdā ptib⁹ exñtes. ſ. q̄ cū marit⁹ ex ꝓdigalitate vel incuria vl alio caſu amiſiſſet bona ſua: aliena bat bona vroris mobilia vel ūmobilia arbitrio ſuo. Alia ꝓſuetudo erat: q̄ vroꝛ cōmittēte adul teriū: medietatē oiuz bonoꝝ q̄ maritus fuerat ad eptus petebat ⁊ appḧendebat. Utraq̄z pariebat occaſionē malignandi. Nā per primā inuitabant viri ad diſſipandū bona ſua: per ſecūdā mulieres ꝓniores erant ad perpetrandum adulterium. Jtem ſicut non valet conſenſus vel pactum ꝓtra le gem: vt clericus reſpōdeat in alterī⁹ foro: extra de ſo. cōpe. ſignificaſti: ita nec conſuetudo. Nec ēt vt clericus verberandus ſe laico ſubiiciat ſua ſpōte: extra de ſen. excō. contingit. Jtem reꝓbatur a iure conſuetudo: qua quis propria auctoritate ſi bi eligat confeſſorem: extra de pe. ⁊ re. ſi epiſcop⁹ lib. vj. Jtem reꝓbatur cōſuetudo exigendi peda gia et gabellas a clericis ⁊ religioſis: extra de cēſi. q̄q̄ libro vj. Jtem reꝓbatur conſuetudo exigen di vel paciſcendi aliquid tēporale pro ſpiritualib⁹ vt pro ingreſſu monaſterij vel ſacramentis: extra de ſimo. quoniam ſimoniaca. Sed conſuetudo dandi uel accipiendi aliquod tēporale in colla tione vel receptione ſpiritualium per modum ele moſyne: ⁊ ex deuotionē ⁊ non ex pacto vel p mo dum precij: nec per ſubtractionem ſpiritualium non reꝓbatur: immo ſeruari debent laudabileſ in huiuſmodi conſuetudines: vt extra de ſimo. p totum. Hoſtien. autez dicit: q̄ que dicatur ra tionabilis conſuetudo: erat arbitrio iudicis relin quenda: nec certa regula ſuper hoc poterat dari. Archidi. aūt ſuper. c. conſuetudinis: diſ. xj. poſt multas opiniones recitatas ad declarationem illi us. c. ſcilicet quādo conſuetudo tollat ſeu vincat legem ſcriptam: ſic dicit. dic in ſūma. Ubi conſue tudo obuiat omni iuri: ita q̄ ipſa conſuetudo nō toleratur ab aliquo iure: tunc indiſticte ſuccum bit conſuetudo: ⁊ hoc propter bonum obediētie: ⁊ xij. di. e. ij. Et quia decreta ſummoꝝ pontifi cū: non ſunt in aliquo violanda: ⁊ hoc ponit ſub ſtatuto: diſ. lxj. ſtatuimus. Et contrarium faciēs peccat grauiter: diſ. lxiij. quia per. Sed ubi con cordat conſuetudo ſeu toleratur ab aliquo iure: licet alijs iuribus videatur contraria: tunc con ſuetudo vincit et tollit legem ſcriptam: quia mul ta fieri non debent: facta tamen remanent: extra de regula. ad apoſtolicam. Et. ij. q. ſexta. biduuz. hec ille. Et ſecundum hec cum dicitur q̄ conſue tudo non eſt rationabilis: ſeu non valet que obui at canonicis ſtatutis: extra de conſuetudin. ad no ſtram: videtur intelligendum quando obuiat omnibus ſtatutis. Nam ſi obuiat alicui: et per aliud toleratur: non erit irrationabilis per hoc ſolum: alias nunquam tolleraret ius ſcriptum: cum tamen quotidie fiat contrarium per totam eccleſiam. Uerbigratia. De conſecratio. diſtinct. tertia. pronunciandum: et. c. rogationes. In illis capitulis mandantur ſeruari dies rogationum: quo ad ieiunium ⁊ quo ad ceſſationem ab operi bus: ⁊ tamen vbique fit contrarium: nec aliquis dicit: q̄ peccent fideles dies illos non ſeruando: et hoc quia abrogatum eſt per contrariam con ſuetudinem que preſcripta eſt. Et etiam vide tur rationabilis propter ieiunia multiplicata.

ꝛ festa ab ecclesia: et fideles paꝛ deuotioni se dāt diebus festiuis: ꝛ vix laboꝛando viuē possint pauperes. Jdē dicendū de tota hebdomada pasche: q̄ ponit celebꝛanda in. c. pnūciandū. Jdē de ieunio pl. qō fuit statutū ab ecclia inchoari a clerici pma die p̄ quinq̄gesimā: dis. iiij. Statuim⁹: ꝛ tñ nō obseruatur a clericis: sed cōiter icipiūt q̄dragesimaz qñ laici. s. q̄rta feria. Nec dicit Hzian⁹ eos esse trāsgꝛessoꝛes canonū: ꝛ hoc qꝛ ē abꝛogatū p cōtrariā ꝓsuetudinē: di. iij. §. leges. Quāuis g̃ ista ꝛ silia obuient canonicis statutis aliquibus: tñ qꝛ nō oibus obuiāt: sed ab aliq̄ tolerant: vt ab ista decretali: de ꝓsue. c. vl. que vult q̄ vincat legem et canonicā: cū est rōnabilis ꝛ p̄scripta: ꝛō valēt: ꝛ sine pꝛeiudicio salutis fuari p̄nt. Dic tñ magna diligētia hñda est i iudicando: vt non de facili apiat via trāsgressiōis oꝛdinationū ecclīasticaꝝ. Nec ēt cōdēnet q̄s leuiter de moꝛtali in huiusmōi ꝓsuetudinū obꝛuatōe: sicut est de festo Jnnocentū: de festo. s. Siluestri: ꝛ huiusmōi: que cōiter abieꝛūt in desuetudinē. vbi tñ seruant: oīno custodienda sunt: qꝛ ab ecclesia instituta. Siliter de consuetudine q̄ est in multis locis: q̄ in sabbatis ꝛ in vigilijs magnaruz solēnitatuz: boies laboꝛent vel vendāt vsq̄ ad tertiā hoꝛaz noctis: vt barbitonsoꝛes plus faciēt ex ercitij illa die q̄ tota hebdomada. Et vī posse tolerari eū quasi in recompensationē h⁹ nō laboꝛēt in seꝛo festi vsq̄ ad mediā noctē: qō tñ de iure possent: qꝛ de vespa ad vesperā. i. seꝛo mādat celebꝛari: de cōsec. di. ij. pnunciandū. Sed nullo modo tolerari debēt nec excusat a pcō: q̄ de consuetudine imo coꝛruptela est: non cōicent boies nisi i vili etate vel puelle cū sunt nupte: cum debeāt cōfiteri ꝛ cōicare oēs: postq̄ puenirēt ad vsū rōis. Siliter ꝛ vidue q̄ de moꝛe p̄ue stent per menses: q̄ non vadant ad ecclesiā ad diuina officia p̄ mōtez viroꝝ: excusari non p̄nt. Sed nec puelle nōdū nupte debent omittē auditionē misse: qꝛ ō moꝛe patrie immo abusione nō mittunt extra domuz. Magis tñ hoc iputandū est culpe parentū. nō. n. decēt eas ꝓtra voluntatē parentū ire ad ecclesias. Simliter q̄ clerici multa faciant ꝓtra decentiam status clericalis quā iura insinuent: i habitu ꝛ cōuersatione: qꝛ de moꝛe est patrie. Aut ēt q̄ religiosi dimittant austeritates sue regule ꝛ ꝓstitutionū ꝛ cerimonias: qꝛ sic consueuerūt relaxate viuere: nullo mō excusant. Nec dici p̄nt huiusmōi cōsuetudines: sed coꝛruptelle ꝛ abusiones: ꝛ ideo extirpande a pꝛelatis: cū fieri pōt sine maioꝛi scādalo q̄ eēt bonū inde sequēs: ar. dis. iij. deniq̄. Et ad hoc fāc qō ait Nicolaus papa. Ridiculū ē ꝛ satis abominabile dedec⁹: vt traditōes q̄s a patrib⁹ accepim⁹: infrigi patiamur: di. xij. Et de huiusmōi pꝛauis ꝓsuetudinibus: itelligit illud Nicolai pape di. vij. Mala cōsuetudo nō min⁹ q̄ pniciosa coꝛruptela vitanda est: que nisi citius radicitus euellatur in pulegioꝝ ius ab impgs assumitur.

De cōsuetudine §. V.

q̄ ad iudicandū seu q̄ ad iudicia cōtentiosa: glosa sup. c. Cōsuetudo di. j. tractat: vtrū fz ꝓsuetudinē sit iudicādū: qñ ꝓsuetudo ē ꝓtra ius scripto aūt fm ius scriptū. Jnducit multa iura ꝓ ꝛ ꝓtra. Nā nō sit iudicandū fm ꝓsuetudinem: qñ ius scriptū ꝓtrariū bz: ꝓbat p. c. Si cōsuedinē. di. viij. Et di. xj. cōsuetudinis: ꝛ. c. sequēti: extra ō sen. ꝛ re iudi. Cum causa. Et de foꝛo compe. q̄ clericis. ff. de sepul. vio. l. iij. §. diuus. Sed q̄ fm cōsuetudinē sit iudicandū: etiam contra ius scriptum pꝛobat per. c. placuit: di. xxxij. ꝛ extra de eo qui mittitur in poss. Cum venissent. Et de testa. Ad hec de cognatione spi. super eo. De consuetudine. c. ij. ꝛ de arbi. c. dilecti. Concludit demum Joā. ꝛ dicit: q̄ iudicandum est fm consuetudinez: cōtra ius scriptum: qñ in consuetudine concurrunt ille conditiones: que hñtur in glo: super eo. frustra: di. viij. quas habes supꝛa in. §. pꝛecedenti: circa p̄n. Sed Bart. bri. addit. Hoc tene q̄ si sit rōnabilis ꝛ prescripta cōsuetudo: p̄iudicat iuri: extra de cōsue. e. vlti. Deinde queꝛit glo. ad quam consuetudinem sit recurrendum in iudicijs: vtrum ad cōsuetudinē terre illi⁹: vel pꝛouinciarum vel romanaz. Et rñdet: q̄ iudex maxime delegatus fm canones p̄mo iudicabit: deficientibus canōibus fm leges: vꝛextra de no. op. nun. intelleximus: ꝛ di. x. Si in adiutoꝛiū. Deficiente omni iure ꝓcedendum ē fz ꝓsuetudinem generalem vel particularem: si generalis circa illud negociuz non inuenitur: licet quidem dicant tunc recurrendum ad romanam. Deficiente autē omni iure ꝛ consuetudine procedat de silib⁹ ad silia: vt. xx. di. de q̄b⁹. Oib⁹ deficiētib⁹ recurrat ad romanā ꝓsuetudinē: vt. ff. ō legi. ꝛ cōsti. de q̄b⁹. Jz sit ar. q̄ ad cōsuetudinē ꝓuinciaꝝ vicinaꝝ sit recurrēdū: extra de cēsi. sup eo. Jo. Jtē glo. sup. c. Jllō di. xij. q̄rit fm quā ꝓsuetudinē ōbeat iudex delegatus iudicare: an fm cōsuetudinem loci seu ꝓuicie: an fm cōsuetudinē romanā: an fz consuetudinē delegantis: an fm ꝓsuetudinē rei vl̄ actoꝛis. Jnduc mlta iura ꝓ q̄liber pte hoꝝ: demū decidēdo dic. Dicūt alīq̄: q̄ si aliq̄ ꝓte se subiciant iudicio alicuius: seu petāt iudices delegatos spōte: q̄ sēp fm cōsuetudinē iudicis delegantis iudicandū. Si āt inuitis datur iudex: tunc iudicabitur fm consuetudinem litigantium: ꝛ potius rei q̄ actoꝛis: quia fauoꝛabiliores sunt rei q̄ actoꝛes. Melius pōt distingui. s. qꝛ aut per appellatōez obtinet iudex: aut sine appellatione impetratur. Si per appellationem: tūc dico delegatū debē seq̄ cōsuetudines iudicis a q̄ appellatū est: quia iudex appellationis debet sequi leges pꝛioris sententie.

Pad. quid q̄ suetudinē sit recurrendū in Judicijs.

Posse d̄ p̄judicare juri. sic̄ rō nabiliter p̄scripta.

Posse d̄ rōnabilē nō improbat jura

Posse d̄ rōnabilē. dicit q̄ reprobat a jure. ut in mar. p3.

inducta. ff. de leg. q̄ non rōe. ⁊ di. viij. cōſuetudo. Nono q̄ maior pars pp̄li ꝓſueuerit illa cōſuetudine vti: quia ſicut minor pars pp̄li non poſſ3 cōdē legez: ita nec cōſuetudinē. Quidā tñ dicūt q̄ illa cōſuetudo p̄iudicat iuri: que excedit memoriā hominū. Illud enī loco cōſtituti habetur. ff. de aqua q̄ti: et eſti. l. hoc iure Jo. Sed quicq̄d dicat. Joh. dicit. Bar. Bri. hoc breuiter teneas: q̄ ꝟ canones ſufficit: q̄ ꝓcurrāt iſta duo. ſ. q̄ ſit rōnabilis et p̄ſcripta: hoc enī dicit decretalis: extra de conſue. c. vlt. Unde licz cōſuetudinis longeue etiaz nō ſit vilis autoritas: nō tamē ē uſq3 adeo ualitura: ut uel iuri ſcripto ualeat derogare: niſi fuerit rōnabilis et legitime ſit p̄ſcripta. Gl. ſup illō legitime p̄ſcripta: ſpacio. xl annoz: extra: de cau. poſ. cū eccleſia: Et de p̄ſcrip. Auditis. Et de hoc p̄nt haberi multa iura. Ea enī ſola locū habent in rebus eccleſiaſticis. vt. xvj. q. iij. §. pōt. Glo. ſuper illud niſi ſit rōnabilis. Ratōnabilis dicit ꝓſuetudo: quā nō ipsi obant iura: ut de cauſa poſ. cū eccl̄ia. Et. eo. tit. cuz dilectus. Et de ver. ſig. abbatem: ut quādoq3 aliq̄ admittāt ad electōez ad quos non ptinet de iure cōmuni: et de alio collegio: iſta cōſuetudo non improbat a iure: ut dicunt p̄dicta iura. Irratōnabilis aūt dicit ꝓſuetudo que reprobatur a iure q̄lis eſt illa: extra de inſti. frequētib⁹. Et de ꝓſue. cum venerabilis: ibi reprobatur cōſuetudo cuiuſdā loci: que erat q̄ abbas qui imediate erat ſub aplica ſede: transferebatur ad aliam abbaciā ſine licentia obtenta a papa: quod fieri nō pōt. Et eo. ti. c. j. reprobatur ꝓſuetudo: qua diſrūpitur neruus eccleſiaſtice diſcipline. c. cū inter uoſ. Et dicitur neruus eccleſiaſtice diſcipline: vigor: cenſui eccleſiaſtice. i. excōicatio: ſuſpenſio: ⁊ interdictū. Iſtis enī ꝓfuat robur auctatis eccl̄iaſtice. Or ḡ nō fuarent q̄ ſtatuta ſunt circa huiuſmōi cenſuras fuanda: rōe cōſuetudis alicui⁹: ñ excuſaret cōſuetudo. Itē eo. ti. c. quāto: reprobat ꝓſuetudo q̄ aliqui ſimplices ſacerdotes ad defectū epoz criſmabāt in fronte: tales. n. nihil cōferebāt. Itē nec cōtra obediētiā valz cōſuetudo vel p̄ſcriptio. eo. ti. cū venerabilis. Et xvij. q. ij. abbatibus. Itē nec ꝓtra ꝓcurationē que rōe viſitatōis debet. j. eo. cuz ex officijs. Itē reprobat a iure ꝓſuetudo que ē ꝓtra libertatē eccl̄ie: extra de elec. cum terra. Et. c. ſacroſācta. Itez extra de ꝓſue. c. ex pte reprobant due ꝓſuetudines i quibuſdā ptib⁹ exñtes. ſ. q̄ cū marit⁹ ex p̄digalitate vel incuria vl̄ alio caſu amiſiſſet bona ſua: alienabat bona vroris mobilia vel immobilia arbitrio ſuo. Alia ꝓſuetudo erat: q̄ vroz cōmittēte adulteriū: medietatē oiuz bonoz q̄ maritus fuerat adeptus petebat ⁊ appḧendebat. Utraq3 pariebat occaſionē malignandi. Nā per primā inuitabant viri ad diſſipandū bona ſua: per ſecūdā mulieres pniozes erant ad perpetrandum adulterium. Item ſicut non valet conſenſus vel pactum ꝓtra legem: vt clericus reſpōdeat in alteri⁹ foro: extra de fo. cōpe. ſignificaſti: ita nec conſuetudo. Nec ēt vt clericus verberandus ſe laico ſubijciat ſua ſpōte: extra de ſen. excō. contingit. Item reprobatur a iure conſuetudo: qua quis p̄pria auctoritate ſibi eligat confeſſorem: extra de pe. ⁊ re. ſi epiſcop⁹ lib. vj. Item reprobatur cōſuetudo exigendi pedagia et gabellas a clericis ⁊ religioſis: extra de cēſi. q̄q̄ libro vj. Item reprobatur conſuetudo exigendi vel paciſcendi aliquid tēporale pro ſpiritualib⁹ vt pro ingreſſu monaſterij vel ſacramentis: extra de ſimo. quoniam ſimoniaca. Sed conſuetudo dandi uel accipiendi aliquod temporale in collatione vel receptione ſpiritualium per modum elemoſyne: ⁊ ex deuotionē ⁊ non ex pacto vel p modum p̄ecij: nec per ſubtractionem ſpiritualium non reprobatur: immo ſeruari debent laudabiles in huiuſmodi conſuetudines: vt extra de ſimo. p totum. Hoſtien. autez dicit: q̄ que dicatur rationabilis conſuetudo: erat arbitrio iudicis relinquenda: nec certa regula ſuper hoc poterat dari. Archidi. aūt ſuper. c. conſuetudinis: diſ. xj. poſt multas opiniones recitatas ad declarationem illius. c. ſcilicet quādo conſuetudo tollat ſeu vincat legem ſcriptam: ſic dicit. dic in ſūma. Ubi conſuetudo obuiat omni iuri: ita q̄ ipſa conſuetudo nō toleratur ab aliquo iure: tunc indiſtincte ſuccumbit conſuetudo: ⁊ hoc propter bonum obediētie: ⁊ xij. di. e. ij. Et quia decreta ſummoꝝ pontificū: non ſunt in aliquo violanda: ⁊ hoc ponit ſub ſtatuto: diſ. lxj. ſtatuimus. Et contrarium faciēs peccat grauiter: diſ. lxiij. quia per. Sed ubi concordat conſuetudo ſeu toleratur ab aliquo iure: licet alijs iuribus videatur contraria: tunc conſuetudo vincit et tollit legem ſcriptam: quia multa fieri non debent: facta tamen remanent: extra de regula. ad apoſtolicam. Et. ij. q. ſexta. biduuz. hec ille. Et ſecundum hec cum dicitur q̄ conſuetudo non eſt rationabilis: ſeu non valet que obuiat canonicis ſtatutis: extra de conſuetudin. ad noſtram: videtur intelligendum quando obuiat omnibus ſtatutis. Nam ſi obuiat alicui: et per aliud toleratur: non erit irrationabilis per hoc ſolum: alias nunquam tolleraret ius ſcriptum: cum tamen quotidie fiat contrarium per totam eccleſiam. Uerbigratia. De conſecratio. diſtinc. tertia. pronunciandum: et. c. rogationes. In illis capitulis mandantur ſeruari dies rogationum: quo ad ieiunium ⁊ quo ad ceſſationem ab operibus: ⁊ tamen vbique fit contrarium: nec aliquis dicit: q̄ peccent fideles dies illos non ſeruando: et hoc quia abrogatum eſt per contrariam conſuetudinem que preſcripta eſt. Et etiam videtur rationabilis propter ieiunia multiplicata.

ꝛ festa ab ecclesia: et fideles paꝛ deuotioni se dāt diebus festiuis: ꝛ vix laboꝛando viuē possint pauperes. Jdē dicendū de tota hebdomada pasche: q̄ ponit celebꝛanda in. c. pnūciandū. Jdē de ieunio pl. qō fuit statutū ab eccl̄ia inchoari a clerici pma die p̄ quinq̄gesimā: dis. iiij. Statuim⁹: ꝛ tñ nō obseruatur a clericis: sed cōiter icipiūt q̄dragesimaz q̄ laici. s. q̄rta feria. Nec dicit Hzan⁹ eos esse trāsgressoꝛes canonū: ꝛ hoc q: ē abꝛogatū p cōtrariā ꝓsuetudinē: di. iij. §. leges. Quāuis g̃ ista ꝛ silia obuient canonicis statutis aliquibus: tñ q: nō oibus obuiāt: sed ab aliq̄ tolerant: vt ab ista decretali: de ꝓsue. c. vl. que vult q̄ vincat legem et canonicā: cū est rōnabilis ꝛ p̄scripta: iō valēt: ꝛ sine pꝛeiudicio salutis fuari p̄nt. Dic tñ magna diligētia hñda est i iudicando: vt non de facili apiat via trāsgressiōis oꝛdinationū ecclīasticaꝝ. Nec ēt cōdēnet q̄s leuiter de moꝛtali in huiusmōi ꝓsuetudinū obꝑuatōe: sicut est de festo Jnnocentū: de festo. s. Siluestri: ꝛ huiusmōi: que cōiter abieꝛūt in desuetudinē. vbi tñ seruant: oīno custodienda sunt: q: ab ecclesia instituta. Siliter de consuetudine q̄ est in multis locis: q̄ in sabbatis ꝛ in vigilijs magnaruz solēnitatuz: boies laboꝛent vel vendāt vsq; ad tertiā hoꝛaz noctis: vt barbitonsoꝛes plus faciēt ex ercitij illa die q̄ tota hebdomada. Et vī posse tolerari cū quasi in recompensationē h⁹ nō laboꝛēt in seꝛo festi vsq; ad mediā noctē: qō tñ de iure possent: q: de vespa ad vesperā. i. seꝛo mādat celebrari: de cōsec. di. ij. pnunciandū. Sed nullo modo tolerari debēt nec excusat a pcō: q̄ de consuetudine imo coꝛꝛuptela est: non cōicent boies nisi i vili etate vel puelle cū sunt nupte: cum debeāt cō fiteri ꝛ cōicare oēs: postq̄ puenirēt ad vsū rōis. Siliter ꝛ vidue q̄ de moꝛe p̄ue stent per menses: q̄ non vadant ad ecclesiā ad diuina officia p̄ mōtez viroꝝ: excusari non p̄nt. Sed nec puelle nōdū nupte debent omittē auditionē misse: q: ō moꝛe patrie immo abusione nō mittunt extra domuz. Magis tñ hoc iputandū est culpe parentū. nō. n. decēt eas ꝓtra voluntatē parentū ire ad ecclesias. Similiter q̄ clerici multa faciant ꝓtra decentiam status clericalis quā iura insinuent: i habitu ꝛ cōuersatione: q: de moꝛe est patrie. Aut ēt q̄ religiosi dimittant austeritates sue regule ꝛ p̄stitutionū ꝛ cerimonias: q: sic consueuerūt relaxate viuere: nullo mō excusant. Nec dici p̄nt huiusmōi cōsuetudines: sed coꝛꝛuptelle ꝛ abusiones: ꝛ ideo extirpande a pꝛelatis: cū fieri pōt sine maioꝛi scādalo q̄ eēt bonū inde sequēs: ar. dis. iij. deniq;. Et ad hoc fāc qō ait Nicolaus papa. Ridiculū ē ꝛ satis abominabile dedec⁹: vt traditōes q̄s a patrib⁹ accepim⁹: infrigi patiamur: di. xij. Et de huiusmōi pꝛauis ꝓsuetudinibus: itelligit illud Nicolai pape di. viij. Mala cōsuetudo nō min⁹ q̄ pniciosa coꝛruptela vitanda est: que nisi citius radicitus euellatur in ꝑiculoꝝ ius ab impgs assumitur.

De cōsuetudine §. V.

q̄ ad iudicandū seu q̄ ad iudicia cōtentiosa: glosa sup. c. Cōsuetudo di. j. tractat: vtrū fz ꝓsuetudinē sit iudicādū: q̄n ꝓsuetudo ē ꝓtra ius scripto aut fm ius scriptū. Jnducit multa iura ꝑ ꝛ ꝓtra. Nā nō sit iudicandū fm ꝓsuetudinem: q̄n ius scriptū ꝓtrariū bz: ꝑbat p. c. Si cōsuedinē. di. viij. Et di. xj. cōsuetudinis: ꝛ. c. sequēti: extra ō sen. ꝛ re iudi. Cum causa.. Et de foꝛo compe. q̄ clericis. ff. de sepul. vio. l. iij. §. diuus. Sed q̄ fm cōsuetudinē sit iudicandū: etiam contra ius scriptum pꝛobat per. c. placuit: di. xxxij. ꝛ extra de eo qui mittitur in poss. Cum venissent. Et de testa. Ad hec de cognatione spi. super eo. De consuetudine. c. ij. ꝛ de arbi. c. dilecti. Concludit demum Joā. ꝛ dicit: q̄ iudicandum est fm consuetudinez: cōtra ius scriptum: q̄n in consuetudine concurrunt ille conditiones: que hñtur in glo: super eo. frustra: di. viij. quas habes supꝛa in. §. pꝛecedenti: circa p̄n. Sed Bart. bri. addit. Hoc tene q̄ si sit rōnabilis ꝛ prescripta cōsuetudo: p̄iudicat iuri: extra de cōsue. e. vlti. Deinde queꝛit glo. ad quam consuetudinem sit recurrendum in iudicijs: vtrum ad cōsuetudinē terre illi⁹: vel pꝛouinciarum vel romanaz. Et rñdet: q̄ iudex maxime delegatus fm canones p̄mo iudicabit: deficientibus canōibus fm leges: vt extra de no. op. nun. intelleximus: ꝛ di. x. Si in adiutoꝛiū. Deficiente omni iure ꝓcedendum ē fz ꝓsuetudinem generalem vel particularem: si generalis circa illud negociuz non inuenitur: licet quidem dicant tunc recurrendum ad romanam. Deficiente autē omni iure ꝛ consuetudine procedat de silb⁹ ad silia: vt. xx. di. de q̄b⁹. Oib⁹ deficiētib⁹ recurrat ad romanā ꝓsuetudinē: vt. ff. ō legi. ꝛ cō sti. de q̄b⁹. Jz sit ar. q̄ ad cōsuetudinē ꝓuinciaꝝ vicinaꝝ sit recurrēdū: extra de cēsi. sup eo. Jo. Jtē glo. sup. c. Jllō di. xij. q̄rit fm quā ꝓsuetudinē ōbeat iudex delegatus iudicare: an fm cōsuetudinem loci seu ꝓuincie: an fm cōsuetudinē romanā: an fz consuetudinē delegantis: an fm ꝓsuetudinē rei vl̄ actoꝛis. Jnduc m̄lta iura ꝑ q̄liber pte hoꝛ: demū decidēdo dic. Dicūt alīq̄: q̄ si aliq̄ spōte se subiciant iudicio alicuius: seu petāt iudices delegatos spōte: q̄ sēp fm cōsuetudinē iudicis delegantis iudicandū. Si āt inuitis datur iudex: tunc iudicabitur fm consuetudinem litigantium: ꝛ potius rei q̄ actoꝛis: quia fauoꝛabiliores sunt rei q̄ actoꝛes. Melius pōt distingui. s. q: aut per appellatōez obtinēt iudex: aut sine appellatione impetratur. Si per appellationem: tūc dico delegatū debē seq̄ cōsuetudines iudicis a q̄ appellatū est: quia iudex appellationis debet sequi leges pꝛioris sententie.

Pad. quod ꝓsuetudinē sit reuocanda in dubio.

vt in auten. cum de appellatõe cogno: coll. viij. in ꝓn. arg. ad hoc: extra de testa. Rainutꝰ. Sed si sine appellatõe ipetrat iudex: tũc dz sequi ꝓsuetudinem delegantis: arg. ad hoc. ff. de condic. Que cõditio. Ego credo q̃ iudex iudicabit fm cõsuetudinem rei: q: actor sequit forũ rei: vt extra de fo. cõpe. Luz sit generale: nisi rõe cõtractus vl maleficij sit factꝰ de foro alterius: q: tunc fuabitur ꝓsuetudo loci: vbi ꝓtraxit vel vbi maleficiũ fecit: vt dist. viij. Que cõtra morẽ. Et extra de fo. cõpe. c. vlti. Addit Archidi. sup. d. c. Cõsuetudinis: ad hanc glo. 7 dicit: q̃ Hugo 7 Lau: asserunt: q̃ si circa articulum de q̃ queritur sũt diuerse cõsuetudines actoris 7 rei: sequatur iudex rei ꝓsuetudinẽ: vt dicit hic glo. nisi in duobꝰ casibus. s. cũ cõsuetudo actoris est magis consona iuri 7 vtilitati: vel si magis inducit absolutiõem q̃ condẽnationẽ: tunc enim magis dz sequi qđ cõsonat veritati negocij. iij. q. vij. Judices. 7 ꝓmptiores esse debemus ad absoluẽdũ xxxv. q. ix. veniã. Ponit ẽt Archidi. ibidem consuetudines varias attendendas in diuersis negocijs: 7 dicit fm Joan. Cõsuetudo loci cõtractꝰ fuatur: ad hoc. ff. de vsuf. l. j. 7 ff. de euic. Si fundus. Et mouet. q. talem. Pone q̃ sit quedam regio vbi est consuetudo: q̃ si vxor premoriatur viro: maritus eius lucratur totam dotem: contrahit cũ qua dam de bononia: vbi ẽ ꝓsuetudo q̃ in tali cãu vir lucrat mediã dotẽ tñ. Quero cuꝰ cõsuetudo ispicietur in ꝓficiendo instrumento dotis. Dixit dñs Guido de suc. q̃ mariti cõsuetudo est attendẽda: 7 hoc. ff. de iudi. l. Exigere. Sed circa hoc est sciẽdum. Q: consuetudinum alia generalis alia spãlis. Generalis seu generalissima est: que inducitur a pplo romano. ff. de legi. de quibus. Specialis cõsuetudo: alia ciuitatis: alia ꝓuincialis: alia oppidi: alia certi pdij: alia certe dignitatis: alia certe ecclesie seu mõasterij: alia certi hois seu patrissami. alia aialis: alia certi fori. De ꝓuinciali cõsuetudie seu ciuitatum loquit lia. ff. de legi. l. Cum de ꝓsuetudine: extra de elec. Cum ecclesia vulterana: extra de censi. Sopite. Est tñ differẽtia inter prouincialem 7 ciuitatem. s. quo ad probationez: prouincialis est: q̃ in ciuitate eiusdẽ ꝓuincie vsitata est: ff. de tribu. l. iij. §. vlti. Alia dz esse ꝓuincialis: q̃ de iure cõi statutum non est: cum dubitatur in illa ꝓuincia in qua nihil est statutum nec aliquid de iure cõmuni repit: extra de cogna. spũ. c. super eo. Idẽ iuris est: si dubitet de interptatõe iuris cõsuetudinarij: vt in pdictis. c. in q̃bus cauet q̃ standũ ẽ interptationi aliaꝝ ciuitatũ ꝓximaꝝ. Si ãt de ꝓsuetudine ciuitatis dubitet: dz attendi qliter ipsa ciuitas vsitata sit in illis de q̃bus dubitat 7 in silibus. ff. de legi. l. De q̃bꝰ 7. l. Si de interptatõe. Si ãt nõ apparet qđ declaret hoc dubiũ: nec ẽ ꝺ terminatũ aliq̃d sup hoc i iure cõi: tũc dz attẽdi: qđ obtinet in circũuicinis ciuitatibꝰ coherẽtibus: ꝺ ꝓsuetudine earũdẽ: vt i pdicto. c. sup eo. 7 extra de cõsue. Lũ oli. Et idẽ est obseruãdũ de ꝓsuetudie oppidi seu castri. C. q̃ sit lõ. ꝓsue. l. j. 7 ff. de edi. priua. l. iij. De cõsuetudine ãt certi pdij loqtur littera. ff. cõia. pdi. l. venditor. §. si cõstat. De cõsuetudine vero dignitatis loquitur littera: extra ꝺ offi. ordi. Duo simul. Et. ix. q. iij. Conquestus: 7 extra de excess. plã. c. ij. Et in ꝓsuetudine ꝓcedit de simili libꝰ ad similia: extra de offi. archi. Dilecto. In cõsuetudine autem certe ecclesie vel certi monasterij inspicitur quid fieri consueuit in illo monasterio: extra de his que fiunt a prelat. sine consensu cap. Ea noscitur: 7 de verbo. significa. abbatem. Et etiam consuetudo hominis seu patrissamil. et in ipsa etiam attenditur quid facere consueuit. ff. q̃ testamẽ. face. poss. heredes palam. §. j. 7 ff. de re. mil. l. semper. Est etiam consuetudo animalis et in ea aspicit quid facere consueuit illud animal: vt insti. de rerum diuis. §. pauonum: 7 credo q̃ in alijs actibus 7 delictis: sufficit binus actus ad probandam consuetudinem peccandi quo ad homines 7 animalia. xxv. q. ij. Ita nos. Et. ff. de seruo corru. l. Neratius. Sicut bina sentẽtia lata super cõsuetudine: consuetudinez inducit 7 approbat: ff. de legi. l. Cum de consuetudine. Est etiam consuetudo fori. ff. de var. 7 extraor. cogni. l. j. Est etiam consuetudo corpis: extra de cele. miss. §. pnicio sus. hec oia Archiꝺ.

De cõsuetudine §. VI.

qñ tollat legẽ et preiudicet legi: 7 qñ nõ: notat sũmatim Henricus boych. super. c. vlti. de cõsuetudine. Ubi primo sciendum: q̃ nulla consuetudo quantuncũq̃ generalis vel antiquata: potest preiudicare seu tollere id quod est de lege naturali: seu etiam diuina: quo ad moralia precepta: vt di. viij. per totum. Cerimonialia autem precepta q̃ntum ad liam cessant: 7 seruari non debent: q: hoc esset iudaizare. Judicialia vo precepta legis diuine: nõ obligant ad obseruantiã coꝝ: in quantũ contenta in lege mosaica: sed in quantum assumerẽt pro constitutis seu statutis ab ecclesia vel aliqua ciuitate fm Tho. Et de istis dictũ est supra diffuse in titulo de lege mosaica. Restat ergo questio solum de lege positiua: canonica: vel ciuili: prout lex positiua includit etiam ius gentium. Circa hoc igitur distinguit predictus Henricus. Quia aut consuetudo precedit legem: et lex sequitur: ideſt constituitur post ipsam: aut econtra lex precedit consuetudinem 7 consuetudo sequitur. Si igitur consuetudo precedat legem: tunc aut consuetudo est generalis: que scilicet per totum orbẽ seruatur: aut est localis seu particularis: que scilicet fuatur in vna ciuitate vel regno 7 non in alio.

Capitulū unicum.

Si consuetudo gnālis est: tunc lex noua superuēiens sibi ꝓtraria ei ꝑiudicat ⁊ eam abrogat seu derogat: lz de ipsa nō faciat mētōem: arg. de constit. lz lib. vj. Ibi. s. locoꝝ ⁊ ꝑsonaꝝ singularium ⁊c. a ꝓtrario sensu. Et hoc ibi notat Jo. an. qz illud qđ cōiter tenet: ꝓnceps non ꝑsumit ignorare: vt. ff. de testi. mil. l. cōi. Et qz alʒ talis lex gnālis nihil operaret qđ nō ē dicēdū: ar. xix. di. Si romanoꝝ. Si vero ꝓsuetudo est localis siue particularis: tunc alia lex superueniēs hz clausulaz derogatiuā cōsuetudini vz vel expresse ipꝛobando ꝓsuetudinem inducēdā: vel simplr ꝓtrariā cōsuetudinē tollendo: qz tunc intelligitur de inducta ⁊ inducēda in futuꝝ: ⁊ tunc lex tollit ipsam consuetudinē: vt de censi. q̄q̄. lib. vj. Et ita intelligit Ber. illā legem. ff. de sepul. vio. l. iij. §. diuus. Et de fide instru. pastoralis: ⁊ Archidia. ⁊ Jo. an. de cōsti. c. j. li. vj. Aut nō hz clausulā derogatiuā ꝓtra ꝓsuetudinē inductā: ⁊ tūc ñ tollit eam: vt notat Inno. Et ē hodie expressuz de ꝓsti. c. j. libr. vj. Fallit vbi ꝓsuetudo localis esset fm ius cōe: ꝓtrariū scdo iuri: vt notāt Jo. an. de ꝓsti. c. j. ⁊ Archi. de fil. ꝑsby. c. j. lib. vj. Si vo lex precedit cōsuetudinē ⁊ ꝓsuetudo sequit: tunc aut lex precedens hz clausulam derogatiuā cōsuetudini: vt qa ꝓhibet i futuꝝ cōtrariā cōsuetudinē introduci: vel tollit simplr ꝓtrariā consuetudinē vt dictū est. et tunc ꝑiudicat ꝓsuetudini sequēti: ita q ꝓsuetudo sequens nō valet: vt. C. de sensi. l. eos extra co. nō putamus lib. vj. fm Jo. an. Sed Pet. de anchar. dicit: q lz tollat cōsuetudinē inductam: tñ si ꝓsuetudo contra talem duret: ita vt sit prescripta et nō rōnabilis: adhuc tollet talē legem. Jo. ō imo. i cle. dicit in aliq̄bus hīe locū dictū. Jo. an. i aliq̄b⁹ aliꝭ dictū Petri. Si āt predicta lex ñ hz clausulā derogatiuā consuetudin:: tunc aut est rōnabil' aut irrationabilis. Si rationabilis nō tollit legez. Et dicit irrationabilis: vt qz est ꝓtra ius: per qđ ledit ordo iudiciarius: vt eo. ti. ad nostrā: vl per qđ dirrumpit ecclīastica disciplina: vt eo. ti. cum iter: vel qz est onerosa eccl'ys eo. ti. cū inter: vel qz est ꝓtra publicam vtilitatē cōem: ⁊ talis cōsuetudo nō derogat canoni vel legi: vt. viij. di. mala cōsuetudo. Et rō est: qz sicut iuramentū nō est vinculū iniquitatis: nec dz admittere peccatum. alʒ non valet: vt xxij. q. iij. inter cetera. Jta nec ꝓuilegiū nec cōsuetudo nec cōstitutio nec ꝑscriptio nec ēt appellatō fm Hosti. Ad hoc cōcordat q notāt Hosti. ⁊ Jo. an. de elec. p venerabilem: dicentes. Qd ꝓsuetudo vel statutum q cōmittentes furtum vel homicidium vel sil'e crimen: in pecunia tm̄ puniant sūt irrationabilia: qz nihil aliud est q̄ homes venalitati exponē: vl incitare homes ad ꝓmittenda pcca. Tales enim min⁹ timēt penā pecuniariā: q̄ timent suspendium vel aliam mortem: illa g̃ nō sunt tenenda nz fuanda: de offi. ord. dilect⁹ ⁊ c. fi. Dicit ēt Hosti. in

summa de pe. ⁊ re. q̄bus ⁊ qualiter: q cōtra peccatū cōceptionē nō currit ꝑscriptio vel ꝓsuetudo vel dissuetudo. Si āt ꝓsuetudo sit rōnabilis: tunc aut est prescripta aut non ꝑscripta. Si prescripta tunc derogat iuri positiuo ⁊ ēt iurigentiū: vt d cō sue. c. vlti. Et cum generalis est consuetudo: tunc generaliter ⁊ ubiq̄ derogat: vt. ff. de legibus. l. de quibus. §. Inueterata. Si vero sit particularis cō suetudo seu localis: tūc in illo loco tm̄ cōsuetudo tollit legem. Sic loquitur lex. ff. cōia pre. l. vendit ⁊ di. xj. consuetudinis. Si aūt non est ꝑscripta cō suetudo: tunc non derogat legi: vt in. c. cumana. d elec. Et hoc etiam expresse dī d consue. c. vlti. Dic etiam Host. q que sit consuetudo rationabilis vl non: relinquitur cōsilio iudicis. Idem ēt dic q cō suetudo q̄ est contra votum vel contra religionez non valet nec tollit legem: de sta. monacho. cū ad monasterium. Idem dicit q lex vel canon ꝓtinēs preceptum vel prohibitionem: non potest tolli p consuetudinē: qđ tm̄ non videtur simpliciter vez: sed de his que comprehendunt preceptum vel ꝓhibitionem legis diuine. Non autem in pure positiuis. Nam rogationes quo ad ieunium ⁊ quo ad feriandum ponunt i ꝓcepto: de ꝓse. di. iij. rogationes: ⁊ cum ab oībus dī ꝓceptum illud esse abrogatum p contrariā consuetudinē. Item sicut legem: ⁊ si non generalem tm̄ spālem pōt sibi facere vnusq̄sq̄ ppls: ⁊ in hoc dī pnceps consentire: licz etiam posset illam ignorare. Eadem ratōe potest sibi consuetudinem facere particularem ⁊ ratōnabilez: qz pnceps nunq̄ vult facta rationabilia impedire sed potius approbare. Et quantum ad cō suetudinem generalem vel particularem introducendā: credit Henricus ꝑdictus: q scia ꝑsumpta ⁊ tolerantia principis sufficiat: inducens glo. B. brix. di. iij. §. leges. Qd ꝓsuetudo rationabilis prescribi pōt sine scientia principis: lz Jo. ⁊ Inno. et Hosti. ⁊ Archi. contrarium videantur senire: lz male dic Henric⁹: ⁊ pmā opionē magis approbat.

Titulus decimusseptimus de lege canōica. Laplm vnicū i q̄ agit d ꝓcepti ecclie: de īscip. d decreti: d d cretalib⁹ eplis: ⁊ de auctē doctoꝝ.

Ex humana dī

ius positiuum scriptum. Nam si non est scriptum: dicitur consuetudo vt dictum est. Jpa aūt lex humana si nō est iusta: q̄uis large dicat lex: in quantū ab aliq̄ hñte auctatē cō stituit: pp quod dī Isa. x. Ue q̄ cōdūt leges iniq̄s. nō tm̄ ꝓpe ē lex: quia nō ligat. i. nō obligat ad sui obseruantiam. Si autem iusta a deo inspirante

ꝓ lex humana dī ius positiuum.

est: sm illud puer. viij. Per me reges regnāt et legū pditores iusta decernūt: vñ z lex dei dici pōt et custodiri et meditari debz. Et sic pōt exponi illud ps. Alia mea i manibus meis sēp: z legē tuā nō sū oblitus. Alia mea. i. psideratō z affectᵘ aīe i māibᵘ .i. i opibᵘ nīis dz eē: vt. s. sint bona ipsa opa z deo grata. Et qz opa tūc sūt bona: qñ sūt sm legē: nō solū dī: sz et hoīz. Uñ z xps nascēs fuari voluit a mīe sua legē hois ifidel. s. cū exīt edictū a cesare Augusto vt describēt orbis Luce. ij. iuit pgnans i Bethleē. Jō subdit legē tuā nō sū oblitus: sed bñ recordatus legī diuine z humane: vt ipa opa essēt sm legē nō ptra legē. Et qz lex est spēs iurᵉ sm Jsidō. di. j. iō videndū ē de isto nomine ius qđ sit z vñ dicat. Pro cuius declaratōe dic. b. Tho. scđa scđe q. lvij. arti. j. q cōsuetū est q noīa a pma sui iposītōe retorqueant ad alia significanda: sic nomē medicine. pmo iposītū est ad significandū remediuz: qđ pstat infirmo ad sanandū: deide tractū est ad significandū artem q hoc fit. Jta hoc nomē ius pmo iposītū est ad significādū ipsā rē iustā: postea est deriuatū ad significanduz artē q cognoscit qđ sit iustū. Et sm hoc dic Celsus iurisconsultus: q ius ē ars boni z eq. Sicut. n. corr q fiunt p artē exīus: qđā rō in mēte artificis perīstit q dī regula artis: ita et illius opis iusti qđ rō determiat: qđā rō perīstit i mēte qsi quedā regula prudentie. Et ēt hec si i scīptis redigatur vocat lex. Et iō ipsa lex nō ē pper ipsū ius: sed aliqlis rō iurīs. i. illius regule q ē i mēte. Uñ z Jsidō: q lex est cōstitutio scripta. dis. j. Ulterius ēt hoc nomē extēditur ad significanduz locū in quo ius reddit: z sic dī aliqs cōpere iuri. Quarto ēt dī ius id qđ reddit ab eo: ad cuius officiū pertinet iusticiā facē: sz ēt id qđ decreuit sit iuiquū. Dic tū ē aūt ius ab eo q iustū: sm Jsidō. di. j. Justū āt ē obiectū iusticie. Uñ phūs i. v. ethicorr dic. Oēs talem hītuz volunt appellare iusticiā a q opatiui iustorr sūt. Dī āt aliqd iustū: qsi hūs in se rectitudinē ad qđ termiat actō iusticie: ēt nō cōsiderato qualiter id ab agente fiat. Importat eni iustū qndam equalitatē: sicut ipsū nomē demōstrat: dicūt eniz vulgariter ea que adequāt iustari: equalitas aūt ē ad alterū. Illud g dī in ope nō iustuz: qđ rīndet sm quandā equalitatez alteri: puta: recōpēsatōem debite mercedis p seruitō ipenso. Et cum i alijs vtutibus nō determiet aliqd rectū: nisi sm q fit aliqualr ab agente: sed tm in vtute iusticie: spāliter p alijs vtutibus determinat sm se obiectū qđ vocat rectū: z hoc qdem est ius. Et sic pz q iustuz seu ius est obiectum iusticie. Quod aūt dicit Jsidō. di. j. Oēs: q phas est lex diuina ius lex humana: pterea hoc dic: qz cum ius sit obiectum iusticie: z iusticia equalitatem iportat: nos āt deo nō possum' recōpensare sm equalitatem: ideo nō pprie deo possumus reddere ius sicut pxio: sz sufficit q ipleamus qđ possumus: deo. s. aīam subdītē do z hoc dī phas.

Diuidit aūt Jsidō §. I.

rus sic ius dīstic. i. Jus aut naturale est: aut ciuile: aut gentium. Ubi sciendum: q iusgentium comprehenditur sub iure positiuo. sic enim diuidit philosophus in qnto ethicorum ius: scilicet in naturale et politicum. Dicit enim politici iusti hoc quidem naturale hoc autem legale: idest lege positum. Jus siue iustum aut naturale est: quod ex sui natura est alteri adequatum: vel cōmensuratum alteri. Hoc autem potest contingere dupliciter. Uno modo secundum absolutam sui considerationem: sic masculus ex sui ratione habet commensurationem ad feminam: vt ex ea generet: et pariens ad filium vt cum nutriat. Alio modo aliquid est naturaliter adequatuz alteri: non secūdum absolutam sui rationem: sed secundum aliquod quod ex illo consequitur: puta proprietas possessionum. Si enim consideretur iste ager absolute: non habet vnde magis sit huius q illius: sed si consideretur ad oportunitatem colendi: et pacificum vsum agri: secundo loco habet quādā cōmensurationem ad hoc q sit vnius z non alterius: vt patet per philosophum in scđo politicorum. Absolute autem apprehendere aliquid: nō solum conuenit homini: sed etiam alijs animalibus. Et ideo ius quod dicitur naturale secunduz primum modum cōmune est nobis z alijs animalibus. A iure autem naturali sic dicto: recedit ius gentium: vt iurisconsultus dicit: quia id omnibus animalibus hoc solis inter se cōmune est. Consiō rare autem aliquid comparando ad id qđ exīde sequitur: est proprium rationis. Et ideo hoc est nāle hōi: sm rōem nālē q hoc dictat. Et iō Celsus iurisconsulᵘ. Qđ nālis rō inter oēs hoies pstituit: id apud omnes gentes custoditur: vocaturqz ius gētiuz. Et quia ea q sūt de iure gentium rō naturalis dictat: puta: ex ppinquo habētia equitatē inde est q non indigent aliqua speciali institutione: sicut ius ciuile: sed ipsa naturalis ratio ipsū ius gentium instituit. Et si arguatur q seruitus est de iure gentium secundum. Jsidō. di. i. ius gentium. Sed seruitus est naturalis: dicit enim phūs in. viij. politicorum: q naturaliter aliqui sūt sui. Respōdet. Tho. q hunc hominē esse suū magisqz alterius: absolute psiderando: non habz rōnez naturalez: sz solum sm aliquaz vtilitatē inde psequētē: i q tū vtile est huic: q regatur a sapienti: z illi q ab hoc iuuetur: vt dicitur. i. politicorum. Et ideo seruitᵘ ptinens ad ius gentium est naturalis: scđo modo vt dictum est: non primo modo. Et quanuis vtrūqz ius. s. gentium et ius ciuile seu politicum deriuetur a iure naturali: tamē alio et alio modo

Capitulū Vnicū

Nam iusgentium ꝓpinquius deriuatur ab eo vt ꝯclusions ex ꝓncipijs. Jus autē ciuile non ita ime diate: z vt determinatiōes aliq̄z vniuersaliū. Itē q̄uis ēt sit qōdā iustum qō oī paternū. s. iter pīez z filium: z qōdā qō oī dñatiuū. s. inter fuū z oīz: tñ ista non ptinent ad ius politicū: sz magis ad iu stū economicū. Ad iusticiā. n. ꝯ obiectuz simplr: qō est ius politicū ꝓprie pertinet reddere vnicuiq̄ qō suū est suppolita tñ diuersitate persone vnius ad alterū. Si q̄s. n. sibi det qō sibi debetur: non ꝓ prie vocat hoc iustū. Et q: qō est filij ē pīis. Et qō est fui est oñi: iō non ē ꝓprie iusticia pīis ad filiū: vl oñi ad seruū. Cū. n. iusticia sit ad alterū. Alterū dici pōt aliq̄d duplr. Uel q: ē oīno distictū ab eo: sicut in duobus hōib⁹: q̄z vnus non est sub alio: sed ambo sub vno ꝓncipe. Uel q: aliq̄d ē ei⁹ exñs: z sic filius ē aliq̄d pīis: q: q̄si pars ei⁹: z seruus alī quid oñi: q: instīm eius. Ideo proꝑe z simplr: iu stū seu ius qō tst obiectū iusticie: ꝓprie est ius pol liticuz seu ciuile. Dñatiuū āt ius non est simplicit ius: sed aliq̄ modo. Sub iure āt ciuili quod po nit Jsido. in diuisione illa que ē i ꝓncipio h⁹. §. ꝓ ꝑ benditur ius canonicuz. Primo g̃ de iure vel lege humana tractando ponerent quedā cōia: tā iuri ciuili: qō alio nomine oī ius fortēse: q̄ iuri canonico. Postea aliq̄ ꝓpa ō iuī gētiū z ciuili: demum de iu re canonico.

De necessitate le §. II

gis hūane dicit Jsi. i li. ety. Facte sunt āt leges: vt eaz metu humana coherceatur audacia: tutaq̄z sit inter ipios inocētia: z in ipsis ipobis formi dato supplicio refrenetur nocēdi facultas: di. iuꝰ. sed hoc ē maxie necessariū hūano generi. s. vt tol latur facultas malī nocendi aliīs: alīs nō posset cō uiuē hōies: z cum hoc faciat lex humana ꝑ penas ipositas ab ea: iō necessariū fuit tales leges statuē. Sz ꝑ maiori hoz declaratōe dicit. b. Tho. j. scōe q. xcv. arti. j. q̄ hoīm iest nāliter q̄da aptitudo ad virtutē. Sed ipa virtutis perfectio necesse ē: q̄ ad ueniat hōi ꝑ aliquā disciplinā: sic videm⁹ q̄ ꝑ ali quā industriā subuenit hōi in suis necessitatibus: puta i cibo z vestitu: q̄rū initia quedā sūt a nā. i. a rōe z manu. Nō āt ē a nā ꝓplemētū ipsū: sic cete ra aialia q̄bus nā sufficienter tegumentuz z cibuz dedit. Ad hanc aūt disciplinā: nō de facili hō sibi sufficiens ē. Quia perfectio virtutis consistit pīeci pue in retrahendo se ab inordinatis delectatōib⁹ z indebitis: ad q̄s hoīes sunt ꝓni: z maxie iuuenes quib⁹ magis est efficax z necessaria disciplina. Et iō oz q̄ huiusmōi disciplina ꝑ quā ad vtutē puēit ab alio sortiant. Et q̄tū quidē ad illos iuuenes: q̄ sūt ꝓni ad virtutis actus vel ex dispositōe nāe: l ex ꝯsuetudine: l magis ex diuino munē: sufficit dis ciplina patna q̄ ē ꝑ admonitōes: Sz q: inueniunt quidam ꝓterui z ad uicia ꝓni: q̄ de facili vbis mouerī nō pñt. Necessariuz fuit: vt per vim z me tum cohiberentur a malo: vt saltem sic a mal de sistētes: z alīs quietam vitā redderent: z ipsi tādē per huiusmodi assuetudinē ad vtutē ꝑducēnt: z voluntarie facerent que metu pius implebant: z sic efficerent virtuosi. Huiusmodi aūt disciplia cogens metu pene est disciplina legum. Unde ne cessarium fuit ad pacem hoīuz z virtutem acqui rendam: vt leges humane instituerentur: q: sicut dicit philosophus in ꝓmo pollit. Sicut homo si est virtuosus: est optimū aialiū. Ita si sit sepatus a lege z iusticia: est pessimū aialium omniū: q: hō arma rationis ad expellendas ꝯcupiscentias z se uicias hz: que alia aialia non hnt. Et si arguat q̄ melioz est iusticia aiata q̄ inaiata. Sed iudex ē iusticia aiata. Dicit. n. philosophus. v. Ethi. q̄ ad iudicē cōfugiunt hoies: sicut ad iusticiam aiataz. Lex āt ē quasi iusticia inaiata. Ergo vī q̄ melius fuisset vt executio iusticie cōmitteretur arbitrio iudicū: q̄ q̄ lex aliq̄ ederetur. Rñdet Tho. vbi su pra: q̄ sm philosophū i ꝓmo rhetoricorum melī⁹ est omia ordinari lege q̄ dimitti arbitrio iudicū: z hoc ꝓpter tria. Primo q: facilius est repū pau cos sapientes: q̄ sufficiunt ad rectas leges ꝓdendas: q̄ multos qui requirentur ad recte iudicandum de singulis. Scōo q: illi q̄ leges ponunt multo tē pore cōsiderāt: quid lege ferendū sit. Sed iudicia de singularibus factis: fiunt ex casibus subito oc tis: facilius aūt ex multis cōsideratis potest homo videre quid rectum sit: q̄ ex vno solo facto. Ter tio q: legislatores iudicant in vl z de futuris. Sz hōies iudicijs presidantes iudicant ad que efficiū tur odio vel amore aut cupiditate. Et sic eoꝝ de prauatur iudicium. Quia igit iusticia aiata iudi cis: nō in multis inuenitur. Et quia flexibilis ē: iō necessariū fuit in quibuscūq̄z ē possibile lege ōter minare q̄d iudicandum sit: z paucissima arbitrio hominum relinquere.

De qualitate seū §. III

descriptiōe legis hūane Jsi. in li. ety. sic describit: Erit aūt lex honesta: iusta: possibilis: sm nām: sz consuetudinem patrie: loco: tempoziq̄ conueni ens: necessaria: vtilis: manifesta quoq̄z ne aliquid per obscuritatem in captione contineat: nullo pri uato cōmodo: sed per cōi ciuium vtilitatem con scripta: dis. iiij. erit. Que quidem descriptio non videtur bona. Nam etiam Jsidorus dis. j. ca. con suetudo: ponens qualitatem legis dicit. Lex erit omne quod ratione constiterit: duntaxat q̄ reli gioni congruat: q̄ disciplīne cōueniat q̄ saluti ꝑ ficiat. Aut ergo ista est diminuta descriptio: que ponit tm̄ tres conditiones legis. Aut illa supflua: que ponit. xj. conditiones legis. Sed respōsio ē

p lex humana nō sz hec ꝓ mata ē mō dict. sz — ulti mē rōez

q̄ vtraq; bona est ⁊ tm̄ ista secūda breuior: ꝓtinēs que sūt nc̄cia legi. Illa āt magis explicat ꝓditōes ipsius legis: que tm̄ oēs cōtinent iplicite: seu reducunt ad illas tres ꝓditōes positas in fa descriptōe.

Hoc āt sic declarat. b. tho. j. scōe. q. xcv. arti. iij. Uniuscuiusq; rei que ē pp aliquē finem: necesse ē q̄ forma determinet fm̄ ꝓportōem ad finē: sic̄ forma serre talꝫ dꝫ eē q̄lis ꝓuenit sectōi: vt ꝓꝫ i. ij. phi sicoꝝ. Quelibet ēt res recta ⁊ mensurata dꝫ q̄ hē at formā ꝓportionalē seu regule ⁊ mensure. Lex aūt hūana vtrūq; hꝫ: q: ⁊ ē aliquid ordinatū ad finē: ⁊ est quedā regula ⁊ mensura recta: ⁊ mēsūata quadā regula superiori. Que quidē regula supior est duplex. s. lex diuina ⁊ lex nāe. Finis āt humane legis ē vtilitas hoīm: sic̄ ēt dic̄ iurispit⁹. Et iō Jsi. i descriptōe fa legis tria posuit. s. q̄ religiōi ꝓgruat i q̄ntuꝫ. s. ē ꝓportionata legi diuine: Q̄ di scipline cōuēiat i quātū. s. ē ꝓportionata legi nāe: Q̄ vtilitati ꝓficiat: in q̄ntū. s. ē ꝓportionata vtilitati hūane. et ad ista tria oēs alie ꝓditōes q̄ postea in illa ꝑma ponūt: reducunt. Nā q̄ dī honesta refertur ad hoc q̄ cōgruat religioni. Q̄ aūt subdit iusta: possibilꝫ hꝫ nāꝫ ⁊ ꝓsuetudinē pāe: loco tp̄iq; cōueniēs refert ad hoc q̄ ꝓueniat discipline. Attē dit. n. disciplina ꝑmo quantū ad ordinē rōis: q̄ i portat in eo q̄ dī iusta. Scō q̄ntū ad facultatem agentiū. dꝫ. n. eē disciplina ꝓueniēs vnicuiq; scōm suā possibilitatē: ⁊ iō dī possibil. Obſuata ēt possibilitate nāe: ⁊ ideo dī fm̄ nāꝫ. Non. n. eadez iponenda sunt pueris: que iponunt viris perfectis. Et fꝫ humanā ꝓsuetudinē. Nō. n. pōt hō solus viuē in societate: aliꝫ morē nō gerens. Tertio mō quātū ad debitas circūstantias: iō dicit tp̄i: loco q̄ cōueniens: q̄ āt subdit nc̄cia: vtil nē. refert ad hoc q̄ ꝑficiat saluti vt necessitas referat ad remotionez mali. Utilitas vō ad ꝓsecutionē bonoꝝ. Manifestatio vō pertinet ad cauendū nocumentū: quod posset ꝓuenire ex ipsa lege: si essꝫ obscura. Et vt dictū ē: lex ordinat ad bonū cōe. Jō ⁊ hoc ponit i hac descriptōe: dū dī. Nullo ꝓuata cōmodo nē. Et ex ista descriptōe possꝫ rīderi: ad ea q̄ obūcēnt in ꝓtrariū. hec tho. q̄ rfert Archi. sup. c. Erit aūt dis. iij. Glo. āt dicti. c. sic exponit. Honesta dꝫ eē lex: q: in iure nō tā attēdit iusticia q̄ honestas: vt xxxv. q. iij. ꝑto. Addit Archi. hic in rosa. Hōestas dī q̄si honoris statū ꝓseruās. Uñ honestum ē q̄ō sua vi trahit: ⁊ dignitatē allicit: vt dicit Tulli us. Et hec ē virtus contraria turpitudini: ⁊ matez ꝓdecētie. Dī ēt honestas aliq̄n ꝓpositio ⁊ appara ⁹ diuitiaꝝ: fm illō Eccī. xj. Pauptas ⁊ honestas adeo sunt iusta. Alr. n. nō esset ius nisi essꝫ iustuꝫ: vt di. j. ius generale. Et Aug. dicit: q̄ lex si non est iusta non est lex possibilis: q: si ex ipossibilitate legis homo eam transgrederetur: q:. s. seruare non posset transgressio ei nō imputaretur: vt. xv. q. j. Non est. Et. xxiij. q. iij. Nabuchodonosoꝝ. Secūdum naturam. i. fm̄ naturalem rōem: quia si contraria esset rationi non esset lex. Uel fm̄ naturaꝫ idest conuenientiam personarum quibus datur: vel fm̄ naturam. s. negociorum de quibus agituꝫ. Secundum consuetudinem: quia si est contra cōsuetudinem inhabitantium: per contrariam consuetudinem derogatur: vt di. iij. §. leges. Item ḋa ⁊ consuetudo legem interpretatur: extra de verb. signifi. Abbate. Loco: quia in aliquibus locis aliqua statuuntur: que alibi nō reciperentur: vt dis. xxxj. alr: vbi ostenditur lex continentie imposita in sacris constitutis i ecclesia occidentali: non esse positam in ecclesia orientali: quo scilicet ad vsum matrimonij contracti. Tempori conueniens. Omnia enim debent conuenire temporibus suis: vt. xxiij. q. iij. Si ecclesia. Multa enim fuerunt statuta rigorosa temporibus antiquis: quando homines deuotiores erant ⁊ fortiores: que modernis temporibus per alia iura vel consuetudines sunt immutata. Unde dicitur dis. xxxiij. fraternitatis. Defectus nostri temporis: quibus non solum merita sed et corpora defecerunt: non patitur distinctionis illi⁹ manere censurā. Necessaria non nisi instante necessitate ius statui dꝫ: vt. xxix. dis. regule. Sed intellige non de necessitate absoluta: sed de necessitate congruentie: qua scilicet aliquid melius fit. Manifesta: ne in captione: ne scilicet aliquis vitiose possit eam interpretari: vel ne alicui paretur laqueus per eam: cum scilicet non clare loquitur. hec Joan. ⁊ mouet glo. questionez super. c. in istis: distinc. ciij. Quid cum papa vult condere canonem ⁊ episcopi contradicunt: dicentes. Iste canon non conuenit consuetudini regionis nostre. Cuius sententie potius stabitur pape: vl omniū episcoporum? Uidetur q̄ potius episcoporum: quia orbis maior est vrbe: distinc. xcij. legimus: argumentū q̄ sententia pape preualet: vt xxxv. q. ix. veniam. Nam et error principis ius facit. ff. de suppel. lega. l. iij. Joan. Intelligendum tamen de tali errore: qui non sit contra legem di uinam vel naturalem. Et dicit Archidiac. super dicto. c. erit in principio: q̄ iste conditiones legis intelligende sunt de legibus cōmunibus: in quib⁹ hec omnia consideranda sunt. Uel forte hec omnia intelliguntur negatiue: vt scili et leges non ferantur contra honestatem vel iusticiam: ⁊ sic de aliꝭ. Uel intelligitur quod hic dicitur. Collectiue scilicet in condendis legibus hec sunt consideranda: sed non in qualibet earum. Item Archi. super. c. consuetudo distinc. ꝑma exponendo secūdam descriptionem legis suprapositam: sic ait. Lex erit: idest pro lege seruandum ⁊ vigorem legis habebit omne idest aliquod de omni: vel omne non genere substantie: sed equiualentie: dum

modo cōtineat quod sequitur. Qz ratiōe scilicet non scriptura tantum. Quod religioni hoc ideo dicit, quia satis dictaret ratō humana q̄ quis posset pecuniā fenebrē exercerē: sed quia hoc cōtrariū ē disciplīne ⁊ saluti: ideo non ē ius: nec loco iuris pōt haberi. Et ē āt cōtra leges pmittētes vsuras scz nō sūt leges. Item satis dictaret humana ratō posse vti azimis ideoz̄ l' ydolaticis. Sed ḡa hoc est ꝓtrariū religioni: iō nō pōt de iure fieri. xxviij. q.j. Oēs. xxxiij. q. iij. Sicut sācti. Quod videt ī telligenduz: qñ hoc fieret: vt qz in lege veteri mandatū quo ad p̄mum: vel in venerationem idoli: q̄ ad fm exēplū. Uelita vt scandalū sequeretur quo ad vtrūq;. Itē satis persuaderet ratio humana: q̄ quis posset uti sua vxore in sacro ordine vel q̄ posset ꝓtrahere cū cōmīe vel affini. Sz qz ꝓtrariū est disciplīne ⁊ religioni: nō pōt fieri de iure. Et diffinit Hugo de scto victore sic disciplinā. Disciplina est bona ⁊ honesta ꝓuersatio: cui pax ē nō malū facere: sed ēt studet in his que bene agit irreprehē sibilis apparē. Scōz āt Aug. ⁊ Papiaz: disciplia dī quarūcūq; rex scia. Deriuat aūt a discendo.

De lege hūana .§.III.

q̄ deriuat a ratōe nāli: ⁊ ꝓhibet vicia: sed nō oia. Imperat actus virtutum sed nō oēs. Et p̄ declaratiōe p̄mi dicit. b. tho. j. scōe. q. xcv. arti. ij. q̄ lex in quantū habet de iustīcia: in tñ hz de vtute legis. In rebus aūt humanis dī aliq̄d esse iustū ex eo: q̄ ē rectū fm regulā rōis. Rōis āt p̄ma regula est lex nāe: vt supra dictū est. Ois igitur lex hūani tus posita in tñ hz de legis rōe in q̄tū a lege nāe deriuat. Nō tñ deriuat lex humana a lege nāli: vt ꝓclusiones ex p̄ncipijs demonstratiue ꝓducunt. Hoc. n. modo deriuant p̄cepta decalogi a lege nature: sicut ex hoc q̄ dicit lex nālis nemīu fienda ī iuria: sequitur: de necessitate: non esse occidendū: adulterandū: furandū: ⁊ huiusmodi. Et quasi ēt isto modo ius gentium deriuatur a lege nāe. Sed deriuatur lex humana a nāli: sicut determinationes particulares q̄rūdā generaliū: sicut ē. forme cōes in artibus determinant ad aliquid speciale: sicut artifex formā cōem domus: necesse est q̄ determinet ad hanc vel illaz figurā domus. Dicrat lex nālis malefactorez puniri: sed ponit lex humana modum determinatū punitōis: ⁊ sic de alīs. Uñ ⁊ Tullius dicit in sua rhetorica: q̄ res a nā perfectas ⁊ a ꝓsuetudine approbatas: legū metus ⁊ religio sācxit. Dicit aūt iurispit': q̄ nō oīuz que lege statuta sunt: pōt rō assignari: nō qz leges oēs nō ꝓcedāt a rōe sī iuste sūt. Sed qz nimis esset difficile ⁊ plixū. Sz vt dicit phūs in. v. ety. Ponit tres partes iustīcie local': qō est ius positiuū. Sunt. n. quedā q̄ simplr ī cōi ponūtur: ⁊ he sūt leges cōes: Et q̄tū ad hoc dicit q̄ legale ē: qō ex p̄ncipio quidem nihil differt: vt sic sit vel aliter. qñ aūt ponit: differt: puta q̄ captiui statuto p̄cio redimantur. Quedam vero sunt q̄tū ad aliq̄d cōia: ⁊ quātum ad aliquid particularia: q̄si leges ꝓuatoruz: qz respiciunt singulares psonas: sed potestas eaz̄ extenditur ad multa negocia. Et quātum ad hoc dic̄: q̄cūq; in singularibus lege ponunt. Dicūtur etiaz quedā legalia non qz sint leges: sed ꝓpter applicationē legū cōiuz ad pticularia facta aliqua: sic sūt sentētie que p̄ iure habent: ⁊ quantū ad hoc dicit phūs ⁊ sententialia. Quātū ad tertiū. s. q̄ lex humana prohibet vicia sed nō oia: declarat bea. Tho. p̄ma secūde. q. xcvj. arti. ij. sic. Cum lex sit q̄dam mensura humanoz̄ actuuz: ⁊ diuersa diuersis mēsurentur fm cōuenientiam eoz̄: oz q̄ leges imponant hōibus fm eoz̄ cōditionē: qz lex scōm Isidoz̄ oz esse possibilis: ⁊ fm p̄ie consuetudinē Potestas āt opandi seu facultas ex interiori habitu ⁊ dispositōe ꝓcedit. Non enī idē ē possibile ñ hñti habituz virtutis ⁊ virtuoso. Sicut nō est idem possibile puero ⁊ viro pfecto: ⁊ ꝓpter hoc nō pōitur eadē lex pueris que ⁊ adultis. Multa enī permittuntur ī pueris: que in adultis puniunt in lege vel vituperant. Et similiē multa sūt pmittēda hominibus nō pfectis virtute: q̄ nō esset tolerāda in hōibus virtuosis. Lex āt humana iponitur multitudini hoīm: in qua maioz pars ē hoīm ipfectoz̄ virtute. Et ideo lege humana nō ꝓhibent oia vicia a quibus virtuosi abstinēt: sed soluz grauiora a quibus possibile est maiorem ptē multitudinis abstinere: ⁊ p̄cipue que sūt in nocumentū aliorū sine quoz̄ ꝓhibitiōe societas humana ꝓuari nō posset. Sicut ꝓhibet hoicidia: furta: adulteria: et huiusmōi. Uñ ⁊ signanter Isido. dicit: di. iij. Facte sunt aūt leges: vt eaz̄ metu humana cohercea tur audacia. Audacia enī pertinē videt ad īuasionē alioz̄. Uñ pertinet p̄cipue ad illa peccata: per que inferet iniuria p̄ximis: que vtiq; lege ꝓhibentur. Et q̄uis intencio legislatoris sit hoies per eam facē virtuosos: nō tñ hoc intendit subito facere: sed gradatim: ⁊ iō nō statim multitudini imperfectoruz iponit ea que sunt virtuosorum: vt

Titulus decimusseptimus.

ſez ab oĩbus malis ſe abſtineant: alioq̃n ipfecti h̃ modi ꝓcepta ferre non valentes: i deteriora ma la ꝓrũperent. Unñ dñs dixit Mathei. ix. Neq; vi num nouum. i. ꝓcepta perfecte vite mittit i vtres veteres. i. in hoies iperfectos alioq̃n rũpunt vtres ⁊ vinum effundit. i. ꝓcepta ꝓtẽnunt: ⁊ hoies ipfecti ꝓ ꝓtẽptu ad peiora dilabunt. Quãtũ ad q̃rtũ. ſ. q̃ lex nõ ꝓcipit oẽs actus virtutũ: ſic declarat b. tho. vbi ſupra arti. iij. Spẽs vtutũ diſtiguũt ex obiecta oĩa ãt obiecta vtutũ iferri pñt: l ad bonũ ꝓpuatũ alic̃ ꝓſone: l ad bonũ cõe multitudis. Sic̃ ea que ſunt fortitudis põt hõ exeq̃ vel pp ꝓſerua tionẽ ciuitatis vel ad cõſeruandũ ius amici ſui: et ſimile in aliis. Lex ãt deducitur ad bonũ cõe: ⁊ iõ nulla virt̃ ẽ: de cui actib̃ lex ꝓcipe nõ poſſit. Nõ tñ õ oĩbus actibus oĩus virtutũ lex ꝓcipit hũana: ſed ſolũ de illis qui ſunt ordinabiles ad bonũ cõe immediate vel mediate: ſicut cũ aliq̃ ordinant a legiſlatore: ptinẽtia ad bonã diſciplinã qua ciues informant: vt bonũ cõe iuſticie ⁊ pacis ꝓſeruent. Sicut ꝫ lex humana nõ ꝓhibet fm obligatõez p̃ cepti oẽs actus vitioſos: ita ẽt nõ ꝓcipit oẽs actus virtuoſos. Sz ſic̃ ꝓhibet lex aliq̃s actus ſingulor vitioz: ita ⁊ p̃cipit aliq̃s act̃ ſigularũ vtutũ. Notãdũ ẽt q̃ cũ actus virtutis dicatur dupliciter. Uno mõ mãliter. i. facere actus fortitudis: iuſticie et h̃ modi: ⁊ ſi nõ ex habitu: ⁊ ſic lex p̃cipit aliq̃s actus virtutũ. Alio mõ formaliter. i. opari virtuoſa: eo mõ q̃ virtuoſus operat: ⁊ talis actus procedit ad hĩtũ virtutis: nec cadit ſub p̃cepto legis.

Q̃ oẽs ſubiciũ §. IIII.

p legi ſuãue omñ ſubiciũtur.

tur legi humane: hoc ſic declarat. b. Tho. j. ſcõe q. xcvj. arti. v. Lex de ſui rõe hz duo: ſi q̃ ẽ regula humanoz actuũ. Scõo q̃ hz vim coactiuã. Dupliciter ꝫ põt aliquis eẽ legi ſubiectus. Uno mõ ſicut regulatũ regule. Ex hoc mõ oẽs qui ſubdunt poteſtati ſubiciũt legi quã fecit poteſtas. Q̃ aũt aliquis nõ ſubiciat poteſtati põt ꝓtingi dupliciter: Uno mõ q̃ ſunt ſimplr abſoluti ab eĩ ſubiectõe. Unñ illi q̃ ſunt de vna ciuitate vel regno: nõ ſubdũtur legibus ꝓncipis altreius ciuitatis vel regni: ſic nec dñs cius. Alio mõ fz q̃ regit alia lege ſuperiori: puta ſi aliquis ſit ſubiectus ꝓcõſuli: regulari õbet eĩ mandatis: nõ in his que diſpenſant ab iperatore: q̃tũ. n. ad illa non aſtrigimur mandato iferioris: cũ ſuperiori mandato dirigat. Et fm hoc contingit q̃ aliq̃s ſimplr ſubiectus legi fm aliq̃ legi ñ aſtringatur: fm q̃ regitur aliq̃ lege ſuperiori. Et ad hoc facit qõ dicit Aug. Sic̃ in poteſtatib̃ hũane ſocietatis ad obediendũ maior minori recte ꝓponitur: ita de oĩbus: di. viij. que ꝓtra mores. Alio mõ dr aliquis ſubiici legi ſicut coactũ cogenti: Et hoc mõ hoies virtuoſi non ſubiciunt legi: ſed ſolum mali. Qõ enĩ eſt coactũ ⁊ violentũ ẽ ꝓtrarium voluntati. voluntas ãt bonoz ꝓſonat legi a q̃ voluntas malorum diſcordat. Et fm hoc boni ñ ſunt ſub lege: ſed tm̃ mali. Et ſic intelligitur illud apl̃i. j. ad Thimo. j. lex iuſto poſita nõ eſt. ſz iꝑpis: ⁊c. q̃. ſ. non ſunt iuſti ſubditi legi per modũ coactionis: q̃ voluntarie obediunt. Nec ob. qõ dr. xix q. ij. oue ſũt leges. ſ. q̃ qui lege priuata. i. ſpũſſãcti ducitur: nulla rõ exigit: vt abſtringat lege publica. i. humana. Nã lex ſpũſſcti ẽ ſuper oĩ lege humãitus poſita: ⁊ iõ viri ſpũales fm hoc q̃ ducuntur lege ſpũſſãcti: non ſubduntur legi humane: q̃tuz ad ea que ſunt ꝓtraria ductioni ſpũſſcti. Sed tm̃ hoc ipſuz ẽ de ductu ſpũſſcti: q̃ viri ſpũales ſubiiciãtur legibus humanis fm illud. j. petri. ij. Subiecti eſtote oi humane creature ꝓpter deuz. Hinc ⁊ Ambro. Magnũ quidez ẽ ⁊ ſpale documẽtuz: q̃ chriſtiani viri poteſtatibus ſublimioribus decent debẽ eſſe ſubiecti: ne q̃s ꝓſtitutionẽ terreni regis putet eſſe ſoluendam. Si. n. cenſum filius dei ſoluit: quis tu tant̃ es: qui nõ putas eſſe ſoluẽdũ: Et apl̃s ait. Oĩs aĩa poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. xj. q. j. Magnũ. Qõ ãt dicit iuriſpetus: q̃ ꝓnceps ſolutus eſt legibus ſuis: nõ vult dicẽ q̃ non debeat eas ſuare: ſed q̃ nõ eſt ſubditus q̃ tũ ad vim coactiuã. Nullus. n. cogit a ſeipſo. Nõ enĩ hz lex vim coactiuã: niſi ex ꝓncipis poteſtate: ⁊ ſic dr ꝓnceps ſolutus lege: q̃ ſi tranſgredit: nullus in eũ poteſt ferre ſñiaz condẽnationis. Unñ Dieze. ſuper illud. Tibi ſoli peccaui. Rex. n. erat: ⁊ aliuz nõ timebat: de pe. diſ. iij. Totã. ſ. qui poſſet eũ punire de adulterio. Et iõ dixit. Tibi ſoli peccaui. q. dicat. Tu ſolus habes me punire. Sz in q̃tũ lex habet viz directiuam: ꝓnceps eſt ſubditus legi ſue ꝓpria. ſ. voluntate: ⁊ dz ſuare. Unñ extra de cõſti. Cũ oẽs dr. Quo quis iure in alio ferat: ipſe eodez vti dz. Et ſapietis dicit auctoritas. Patẽ legẽ quã tuipſe tuleri. Et Iſid. ẽt dicit iuſtũ eẽ ꝓncipẽ obtẽperare legib̃ ſuis. Tũc. n. extimet ſua iura ab aliis ſeruanda: q̃n ipſe ꝓm̃ reuerentiã pbet: diſ. x. In palea. Et dñs ieſus iꝓperatur eis: q̃ iponunt alii onera grauia ⁊ iportabilia: ⁊ digito ſuo nolunt ea mouere: Mathei. xxiij. Unñ q̃tũ ad dei iudiciũ ꝓnceps non eſt ſolutus legibus q̃tum ad vim directiuam eius: ſed dz voluntarius nõ coactus ſuare. Eſt ẽt ꝓnceps ſupra legem: in quãtũ cũ expediens fuerit poteſt eã mutare: ⁊ in eo ꝓ loco ⁊ tpe diſpenſare.

p legi nõ ſubiciũtur ſorcõ iperioꝛ.

Quõ uel quãdo §. V.

liceat ſubditis legi. ꝓter verba legis agẽ: ad declarationẽ h̃ dicit. b. tho. j. ſcõe. q. xcvj. art. vj. Oĩs lex ordinatur ad bonũ cõe vt dictũ eſt: ⁊ in tm̃ habet vim ⁊ rõem legis. Seciũdũ vo q̃ ab hoc deficit: ñ hz virtutẽ obligãdi. Unñ ⁊ iuriſpitus dicit: q̃ nulla iuris rõ aut equitatis benignitas patit: vt q̃ ſalubriter pro vtilitate hoim itroducunt: ea nos ouriori interpretatõe ꝓtra ipſoz cõmodũ pducam̃ ad ſeueritatẽ. Contingit aũt q̃ aliq̃ obſuari cõi ſaluti eſt vtile, vt in pluribus: q̃ tm̃ in aliquibus

p q̃ legio nõ alĩ ẽ agendũ.

casibus est nocumētum maximū. Quia igit legislator non pōt omnes casus singulares itueri: proponit legem fm ea que vt in pluribus accidunt: ferēs intentōem suam ad communem vtilitatem. Unde si emēgat casus i quo talis obseruatō legis sit damnosa non salutifera: talis lex nō est fuāda. Sicut si in ciuitate obsessa statuatur lex: q portent clause: hoc est vtile cōi saluti: vt in pluribus. Si autem ꝓtigat casus q hostes isequāt aliquos ciues: per quos ciuitas cōseruatur: dānosissimum essz ciuitati si portę eis nō apirentur. Et ideo i tali casu eēnt eis portę apiende ꝓtra verba legis: ut seruaretur vtilitas cōis quā intendit legislator. Sed tn hoc ē ꝓsiderandū q si obseruatio legis fm verba nō bz subitum periculū cui oporteat statī occurri non ptinet ad quēlibet vt interptetur qd sit vtile. Sz hoc solū ptinet ad pncipes: q ppter huiusmōi casus hnt auctez dispensandi i legibus. Si vo sit subitū periculū: non patiens tantam morā vt ad superiorē possit recursus hī: ipsa necessitas dispensationē bz annexam: q necessitas no subdit legi. hec Tho. Et tūc bz locū qō ait Hia. j. q. j. Remissionē. §. Sed notandū. Necessitas nō bz legē: sed ipsa sibi facit legē. Nec obstat qō ait Aug. i libro de vera religione. In his tēporalib' legibus q uis hoies iudicent de ipsis cuz eas instituūt: tn cū fuerint institute z cōfirmate nō licebit de ipsis iudicare: sed fm ipsas: dis. iij. in istis. Uidet eni q si quis ptermittat verba legis: dicens se intentionez legis seruare: q iudicet talis de lege. Ad qō rndet Tho. q ille qui in casu necessitatis agit ꝓter vba legis: non iudicat de lege: sed de casu singulari: i q videt vba legis nō cē fuanda. Un dicit: extra ò de script. cām. Uerba in rescriptis vel legibus posita: debemus ꝓformare equitati: ēt si vba nō patēnt. Itē si arguat q: eius est interptari legē: cui' ē ꝓdē: vt dicit Hianus. xj. q. j. Sicut eni §. ex his oibus. Sed subditoꝝ legi nō ē ꝓdē legē: nec ḡ eoꝝ ē interpretari intētionē legislatoris: sed fm vba agē. Rn dct. b. tho. q ille qui sequit intētionē legislatoris: non interpretat legē simplicitez: sz in casu i q manifestū est p cuidētiam nocumēti: legislatorē aliud intendisse: si eni dubiū sit: dz vel fm vba legis agē: vl superiores cōsulē. Un Grego. dicit: q humane aures talia vba iudicant: qlia foris sonant. Et paulo post. Uerba debēt deseruire intētioni: non intēto verbis. xxij. q. v. humane. Ubi dicit glo. az q potius est considerāda mēs alicui': in loquendo q verba. Unde z extra ò vbo. sig. dicit Hilarius. Intelligentia doctoꝝ ex causis est assumenda dicēdi: q: nō sermōi res: sed rei ē fmo subiectus. Sz hoc est verꝝ dicit glo. cū cōstat de itellectu legis: alias i dubiis nō ē a vbis recedēdū. ff. o. le. iij. non aliter. Et sic cōcor. glo. cum Tho. Itē q uis sapiētes nouerint intētionē suā vbis explicare: z cōditores legū fuerint sapiētes: tn nullius sapiētia tāta ē: vt possit oēs casus excogitare: z iō non pōt sufficiēt per verba sua in lege exprimere: ea q ꝓueniunt ad finem intētū. Et si possit legislator oēs casus cōsiderare: non oportēt q oēs exprimeret ppter ꝓfusionem vitandā: sed legē ferre dz fm ea q euenit: vt i pluribus Tho.

De interptatōe §. VI.

¶ legis interpretatio q est.

legis nota: q glo. sup. §. ex his oibus. xj. q. j. Pōit quadruplicē interpretationē legis. Nā qdam int pretatio ē pbabil: sed ñ nccia: vt magistri z doctores interpretant leges. C. de pfess. q i urbe ꝓstanti nopolitana. l. vnica. Queda ē nccia: sz nō gnālis: vt iudicis. ff. deleg. l. nam ut ait. Sed non pōt interpretari sñiam suā: nisi sit pses puincie. ff de appel. l. ab executore. Qñq ēt legat' interptatur rescritum pape: extra de sequestra. ad hec. Queda int ptatio est probabilis: necessaria: z gnālis: sz nō in scriptis redigenda: vt cōsuetudis. ff. de legi. l. si de interptatōe: z extra ò vbo. sig. abbate. Queda est pbabilis: nccia z in scriptis redigenda: vt pncipis C. de legi. l. j. Addit Archi. in glo. Dicunt qdaz et forte nō male q nō licz inferioribus iudicibus interpretari iter ius scriptū z equitatē: imo hoc sol' pncipibus licet. C. de legi. z ꝓst. l. vlti. Sciendu ē tn q in cāis quas cozā se hnt inferiores iudices: bene pōt quantū ad ius litigatoris ptinet sup iuribus z interrogationib' inter ius z equitatez interptari. Ita nota. Inno. extra de appel. Cū spēali. Sz quid si sup arbitrio plato oritur dubitatio: nūq d arbit pōt interpretāi dic q arbit ñ pōt ip̄tari siue declarāi seu determinare p' sñiam ab eo latā fm ea q notāt ò ap. ab executore: extra de arbi. cū olim.

De mutatōe legū §. VII

¶ lex humana mutari pt.

si mutari lex hūana possit z qñ. Et de hoc dic augu. in pmo de libero arbit. Lex tpralis q uis iusta sit: mutari tn per tpra iuste pōt. Pæo cui' declaratione dicit. b. Tho. pma scde. q. xcvij. arti. j. Lex humana est qōdam dictum rōis q dirigunt actus humani: z fm hoc duplex pōt ee cā q lex hūana iuste muteru. Una qdē ex pte rōis. Alia vo ex pte hoim q actus lege regulant. Ex pte qdē rōis q humane rōi nāle esse videt: vt gradati ab ipfecto ad perfectū vēiat. Unde videm' in scientys speculatiuis: q qui primo philosophati sūt quedam imperfecta tradiderunt: que postmodū p posteriores magis sūt perfecta. Ita ēt ē i opabilibus. Nā primi q intēderūt iuenire aliquid vtile cōitati hominū: non valentes oia ex seipsis considerare: isti tuerūt quedā ipfecta i multis deficientia: q poste riores mutauerūt istituētes aliqua q i pauciorib' deficere possent a cōi vtilitate. Ex parte vo hoim q̄rū actus lege regulant: lex recte mutari pōt: per mutationē ꝓditionis hoium: quibus fm diuersas eoꝝ ꝓditiones diuersa expediunt. Sicut Aug. ponit exemplū i pmo li. de libe. arbi. q si ppls sit moderatus z grauis: cōisq vtilitatis diligentissimus

custos: recte lex fertur: q̃ sibi liceat magistratus creare: p q̃s respublica administret. Ponzo si paulatī ppls deprauatus hēat venale suffragiū: z regim̃ flagitiosis sceleratisq; cōmittat: recte adimit pias tī ppło dādi honoris: z ad paucoz bonoz iddit arbitriū. Et q̃uis lex humana deriuet a lege nāli q̃ est ītmutabil'. Nō tm̃ sequitur q ipa lex hūana ēt sit ītmutabilis. Et rō h' ē: qz lex nālis est quedaz ptícipatio legis eterne: vt dictū ē supza: ió ītmobil' pseuerat: qō hz ex ītmobilitate diuine rōis: īstituētis nām. Sed rō humana mutabil' ē z ipfecta: z ió lex humana ab ea ꝓcedens est mutabil'. Itē qa lex nālis ꝓtinet q̄dā vlia p̄cepta q̃ semp manēt: lex aūt ab hoie posita queda p̄cepta ptícularia fz diuersos casus q̄ emergūt. Itē sic iura ciuilia siue cōia siue municipalia mutata sūt diuersis tēpib'. Ita z iura canonica: qō oñdit gzanus p exēplum circa electionē pontificū. Dicit enī di. lxiij. §. p'. c. vota. Principib' z ipatoribus electiones sūmoruz pontificū atq; aliox eox: vt Grego. z Ambro. referēdas vsus z ꝓstitutio tradidit p scismaticoz z hēticoz dissensionibus: quibus ecclesia dei non nūq; cōcussa plitabat. Repītabatur g electio catholicoz pncipibus: vt eoz auctoritate robōata nullus hereticoz vel scismaticoz auderet ꝓtraire rē. Et in. §. seqnti subdit. Uex qz ipatores aliqñ modū suū ignozātes ñ ī numero ꝓsentiētiū: sz pmi distribuentiū: imo exterminantiū esse voluerunt frequēter ēt i hēticoz pfidiā plapsi catholice matris ecclie vnitatē ipugnare conati sūt: sctoz piuz īstituta ꝓtra eos pdierūt: vt se electioni nō ingerent. Et q̃dq; eoz suffragio ecclesiaz obtinēt: anathematis vinculo inodaret. Sicut ēt scriptura diuina dic: q Ezechias postq; dissipauit excelsa: vbi .s. idola colebant: ꝓfregit ēt serpentē eneū quez fecerat Moises: qz illū serpētē de' fieri iusserat: ne ſpentina mōte ppls interiret. Ille āt ppls ió venerari z colere cepat. Iccirco destruxit iste qō deo iubente fecerat ille. Ac p hoc magna auctoritas ē in ecclia hñda: vt si nōnulli ex p̄decessoribus z maioribus fecēt aliq̃ statuta. s. q̃ p illo tp̄re fuerūt sine culpa z postea vertunt ī errorē z supstitiōez: sine aliq̃ tarditate z cū magna auctē destruēda sūt. hec gratian'. Et dicit ibi glo. ar. q̃ successores debent mutare facta īstituta añcessoz ēt bona si viderīt esse pniciosa exēplo. xij. q. j. videntes xxxj. q. j. c. j. Et. xcvj. dis. bñ in fine: extra de decimis suggestū.

De mutatōe le §. VIII

gū qō fieri nō dz sine cā multū vtili vel necēia. Unde Nico. papa dis. xij. Ridiculū ē z satis abominabile dedec': vt traditōes q̃s a p̄ib' accepim' ifringi patiamur. Pro cui' declaratōe dicit. b. tho. q lex humana in tm̃ recte mutat: i q̃tū p ei' mutationē ꝓuidet bono cōi. Dz aūt ipsa legis mutatio q̃tuz in se est: qōdā detrimētū cōis salutis: qz ad obſuātiaz legū plūmū valet ꝓsuetudo: in tm̃ q ea q̃ ꝓtra ōem cōsuetudinē fiūt: ēt si sint leuiora: grauiora videant. Unde qñ mutat lex: vis ꝓstitutia legū diminuit: in q̃ntuz tollit cōsuetudo. Et ió nunq̃ dz lex mutari nisi ex alia pte tm̃ recōpensēt cōi saluti q̃tū ex ista pte derogat. Qō quidē contingit ex hoc q aliq̃ maxia z euidentissima vtilitas ex nouo statuto ꝓuenit: vel ex eo q ē maxia necessitas: eo q lex constituta: aut grauamen: aut iniquitatē ꝓtinet: aut ei' obſuatio ē plurimuz nociua. Unde dī a iurispito: q in rebus nouis ꝓstituēdis euidēs debz ee vtilitas: vt recedat ab eo iure qō diu equū visū ē. Et cū legesl hēant maximā vtutē ex ꝓsuetudine: vt ait phūs ī. ij. polit. ió ñ sī de facili mutande.

De iuregentiuz §. IX.

hoc ius qd sit seu q̃le: dclarat Isidoz' di. j. i decreti per exempla. Dicit enī. Iusgentiū ē sediū occupatio. glo. vacantiū q̃. s. occupanti ꝓcedunt. Instītu. de rez diui. §. fere. Alioq̃n si ꝓpria auēte caperet rē suā: cadit a iure suo. Ut. ff. q metus cā. Extat. Et hoc nisi forte alio mō nō posset hīe p iudicez: vt. xxiij. q. i. c. i. Hoc ēt tenz Tho. Ita tm̃ q nō in de sequat scandalū vel grauamen alīs vel sedium occupatio. s. hostiliū: qō videt intelligendū: qñ iustum ē prelium occupantiū. Edificatio. s. ad hītādum. Munitio. s. ptra hostes: Fuitutes. Seruit' dicit esse de iuregentium: non q primo eam inuenerit: cū Noe maledictionē seruitutl intulerit chanaam filio chā: ppter irrisionē in eum factam ab ipso cham: cū ex ebrietate vidit eum nudatum iacere ī pudendis: sed qz iusgentiuz eā approbauit: Cum ergo bellū ē iustū captus efficit seruus capientis: q̃ hz iustū bellū. Unde seruus dī a fuando: qz .s. captus fuabat in vita: ne occideret: sz ad fuiendū seruabat. Et peccat q̃ sic captus. s. i bello iusto recedit a dño suo. Sz si bellū ē iniustū licitū est fugere: si potest. Bella. s. iusta. Captiuitates vt. s. q̃ capiunt: seruent ad vitā. Postliminiū ē ius q̃ restituitur alicui res: quā ꝓpter captiuitatē amiserat: vt xvj. q. iij. ꝓma. Nisi sint arma q̃ non restituūt: qa ea turpiter amisit: vt ff. e. l. ij. Uel vestes fm lau. Inducie. i. treuge Hugo. circa eas aūt determinat per ius canonicū: vt extra de pa. z treug. p totuz. Legatoz nō violandoz: glo. Si q̃s legatum amicoz vel hostium ipedit: fm canones excōicat: di. xciij. Si quis. Scom leges hostib' traditī vt sit seruus illoz: vt. ff. de legi. l. vlt. cōubia. s. iter hoies eiusdem ritus fidei: vt. xxviij. q. j. caue. Concludit Isidorus. Hoc iusgentium appellatur: qz eo fere oēs gētes vtuntur. Et dicit hic Archid. q ex hoc iuregentiū: fere oēs ꝓtractus introducti sunt: scilz emptiōis: venditionis: permutationis z huiusmodi. Licet autem iusgentium obligationes induxerit: non tamen nomina neq; actiones: immo a iure ciuili postea inducto processerūt. Insti. de acti. §. iste quoq;.

p legi mutatione nō dz fieri sine magna musa.

p sep mnonys mālr ce rīe.
p mnō grece. latīe rīta nūcupat.

Capitulū Vnicū

Lex canonica §.X.

ē lex ecclesie. Et dī canō largo tñ vocabulo. Qō aūt sit canō: dicit Isido. in in li. ety. Canon grece latine regula nuncupatur. Regula aūt dicta eo q recte ducit: nec aliqñ alio: sum trahit. Alij dixerūt regłaz dctaz: q bñ ẽgat l' normā bñ viuēdi p̄beat: l' q distōtū p̄auūqz cōrigat: di. iij. c. j. Et dic ibi glo sa sūmaria: q ꝓstitutio ecclesiastica appellatur va rijs nōibus. Aliqñ dicit canon: qñqz decretū: qñz decretalis epła. Canon dī quod statuitur in gene rali concilio. Decretum qō statuit papa de conci lio cardinaliuz suoz ad nulli' ꝓsultationē. Decre tal' vero epła quā statuit papa vel ex se vel cū con cilio cardinalium. Item inuenimus alias canoni ce cōstitutōis appellatōes: vt dogma: mandatuz: interdictuz: z sanctio. Dogma ē in doctrina cōsi stens fidei christiane. Mandatū in doctria ō mo ribus. Interdictum in quo nulla pena adijcitur. Sanctio vbi pena adijcitur: tñ vnum aliqñ pōit pro alio. xxv. q. ij. Si quis. Glo. super illō: nec ali qñ alioz sū trahit ꝓta. ff. de re. iu. l. j. Regła ē q rē breuiter enarrat: non vt ex ea ius fiat: ergo aliqñ alioz sū trahit. Rñdeo. Si illud appellatur regła: in quo aliquid generaliter statuitur: sine suis exce ptionibus sic trahit aliqñ alioz sū: z fm hoc itelli gitur regła inducta. Si āt sumatur regula fm q includit suas exceptiones: sic nūq fallit. Et no tandū q ait Grego. di. xxix. regule sanctoz pīm p tēpore: loco z psona z negocio: instante necessita te tradite sunt. Et di. e. Isid. dicit. Sciendū est ple raqz capła ex cā: ex persona: ex loco: ex tēpore con sideranda sunt: quoz modi qz medullitus nō ida gantur in errorīs labyrintum nonnulli intricādo impingunt: cum ante iudicant q intelligant: ante culpant q iterando lecta perquirant. De regul' iuris ponetur inferius.

De ꝑceptis eccle §.XI.

sie que obligant ad mortale: z aliqua quidem vni uersalia sunt: que extenduntur ad oēs fideles: aliq ad certos status personarum. Et vniuersaluz p̄mum quidem est de celebratione festoz: de qui bus agitur z determinatur de ꝓse. di. iij. pronūciā dum. Nazq quis vacare deo: z per ꝓñs cessare ab operibus exterioribus p aliq tēpore sit de iure di uino z naturali: tñ determinatio tēporis in quo hoc fiat: vel determinatio dierum est de iure posi tiuo z precepto ecclesie. Declaratio circa istud pre ceptum habetur in. ij. pte ti. de accidia. c. de omis sione festoz. Secūdū preceptū est de obserua tia ieiunioz dieb' ōimiat' p eccliaz: p totā q̄dragē simā ōcōse. di. v. Quadragesia: z in q̄ttuor tp̄ib' anni z certis vigilijs: di. lxxvj. per totū: z istud hz multas declarationes z exceptiones quas vide in secūda parte ti. de gula. c. de trāsgressione ieiunio rum. Tertium est de abstinentia ab esu carniū omni sexta feria anni: de conse. di. iij. ō esu: nisi cū natale dñi venerit in tali die: extra de obserua. ie iu. c. fi. Die āt sabbati in italia z vbi ē talis consue tudo: ēt est in precepto. Ubi non est consuetudo vt icathalonia z quibusdam alijs regionibus nō est in precepto. Est ēt abstinere ab ouis z caseo in tempore quadragesime: non soluz ieiunantibus: sed etiam hītibus iustam cām non ieiunandi: ni si excusaret infirmitas: di. iij. deniqz. Quartū preceptū ecclesie est de auditōe misse dieb' dñicis z festiuis: de conse. dis. j. Missas. Et extra ō. par ro. vt diebus dñicis. Declaratio aūt hui' precepti habetur in. ij. parte ti. de accidia. c. de omissione diuinoz. Quintū preceptū est de annali con fessione. i. q semel saltē i anno quilibet postq̄ ve nerit ad annos discretiōis: ꝓfiteat peccata sua pro prio sacerdoti: extra de peni. z re. O is vtriusq. Declarationē hui': Et quis dicatur ꝓprius sacer dos: habes i titło de accidia. ij. parte. c. de omissio ne ꝓfessionis. Et in. iij. ti. de cōfessoz'. Et de mā ꝓfessionis in ti. de cleri. c. de sacramēto penitētie.

Sextū preceptū ē de annali cōtione sumēda in die paschatis: postq̄ venerit quis ad annos dis cretionis: extra de pe. z re. Ois. Quis aūt sit ān' discretionis z de die paschatis: declarat ti. de acci dia: z de omissione cōionis in. ij. parte. Additur z huic aliud p̄ceptum ecclesie erga sumentes eucari stiam. s. q ieiuno stomaco sumāt: nisi sint grauit infirmi: de cōse. di. ij. liq̄do. Et declarationē hui' habes in. iij. parte ti. de cleri. c. de sacramēto euca ristie. Septimū ē de solutōe decimaz: quo. s. ad quotam. i. decimā partē fructuū: vel luci: uz fm Tho. extra de deci. a nobis. Et precipue vbi ē ꝓsuetudo dādi totū vel partē: quātū ad illam par tem esset in precepto. Quo aūt excusant nō dan tes vbi non est cōsuetudo vel non excusentur: viō declarationē i. ij. parte ti. de inani glia. c. de inobe dientia quo ad solutionē decimarū. Octauū ē abstinere ab oi actu qui prohibet sub pena excōi cationis: z permaxime late sīie. Nam cōtrariū fa ciendo est peccatū mortale: siue sit lata a iure vni uersali: siue sinodali siue ab hoie: ēt si illud de se ñ esset peccatū: puta ingredi monasteriū monialiuz non mala intentione: sed ad videndū locum: de se nullum est pcm. Sed si est lata sententia excōica tionis contra ingredientes extra casum necessita tis: ingrediens peccat mortaliter. Et hoc nisi excu set eum ignorantia iuris illius: z habeat iustā cāz ignorātie. Et nisi sententia iniuste ferretur ab ho mine. Nam z si liget talis sententia: nō tñ ꝓscia in conspectu dei nisi contēneret. xj. q. iij. Et si dāna ris. De hac mā habes in. iij. parte ti. de excōicatio nibus. Nonū ē de vitatiōe excōicatoz. xj. q. iij cum excōicato: z sequenti. Et hoc in diuinis offi cijs. Nam participare cum huiusmodi excōicatis maiori in diuinis scienter est mortale fm Tho. et alios. Et etiā pticipando i alijs: vt loquela: mēsa:

p de abstinēcia abesu carnīū.
p de misse audītione.
p de cōfessione annali.
p de annali cōtione.
p de solutione decimaz.
p de sīparatione a bonis amicis q̄ excō municatis sub pena excōmūicatōis.
p de emptatione excōmunicatoz.
p de celebratione.
p de obseruatia ieiuniorū.
p Precepta ecclie sunt aliq̄ obligāt ad mortale.

q̄ excōmunicādi ꝙ teneāt excipere.

q̄ de crimē ꝙ ordinarius ꝙ nō debet aliquē ꝙhibere ꝙ se ꝓmoueri nisi ꝙ sit denūciatus publice.

q̄ de obligatione horarū.

q̄ missa nō dicāt nisi ꝓ ꝑsona matutinū et ꝓma.

q̄ missa nō dicāt sine duobus ministris et cereo accenso.

q̄ absolutione denunciatoꝝ sit omnino omittenda.

q̄ canonici non debent intromittere in negociis secularibus nisi in suis ecclīs.

q̄ statuta religionum ꝓ modum ꝓcepti sunt obligatoria.

q̄ medici debent inducere infirmos ad confessionē.

et huiusmodi: qñ. s. hoc fieret i contemptuz ecclie: vel post ꝓhibitionē ꝓlatoꝝ spēaliter sup hoc factaz: ꝟz Tho. et alios. Nota tñ hodie: ꝙ decretū constātiense hoc fuit modificatum. s. ꝙ non tenē tur fideles excōicatos vitare etiam in diuinis: nisi postq̄ fuerint publice denunciati: vel ꝓpter publi cam manuū ūectionē i persona ecclesiastica. Uiō hoc in. iij. parte ti. ō excōica. Decimū est ꝙ nō audiantur misse et diuina officia clericoꝝ publice in fornicatōe iacentiū seu cōcubinarioꝝ: di. xxxij. ꝓter hoc. Hoc tamen varie intelligit a doctoribꝫ sed et per illud decretum constantiense ēt mō ꝓdic to videtur mitigatuz: videlicet ꝙ non debeant cui tazi nisi fuerint a suis ꝓlatis publice denunciati.

Undecimū ꝓceptū concernit clericos ordina tos in sacris: vel beneficiatos. s. ꝙ debeant dicere quottidie septē horas canonicas: tā de virgine q̄ ō tpe ēt. alās vnā horā ex negligētia omittēdo sciēt peccat mortaliter: extra ō cele. missa dolentes. Lu ius declarationem. habes in. iij. parte ti. de clerici c. de horis canonicis. Duodecimū ꝙ ñ dicāt mis sam sacerdotes nisi ꝓius dictis matutinis et ꝓma: vbi ē de consuetudine vel ꝓstitutōe: alās esset mor tale ſm Mūl. et hoc ex generali ꝓsuetudie ecclie.

Tredecimū est ꝙ dicendo missaz sacerdotes: si omittāt de vestibus sacris ordinatis ab ecclesia vel alijs ꝓsuetis vbiq̄ fuari: vt cū lumie cū missa li: cum ordine debito: et huiusmodi omittēdo ali qō notabile scienter: erit mortale: qz cōtra consti tutionē vel morē ecclesie: dis. xj. Jn his. De his ha bes in. iij. parte ti. de cleri. c. de sacramēto ordis.

Decimūquartū ē erga religiosos: ꝙ non dicāt aliqua retrahentia hoies a solutiōe decimaz: et ꝙ faciant ꝓfessores cōsciētia ꝓfitentibus de decimis: et ꝙ predicatores ꝑdicent certis diebus de materia decimaruz: cū fuerint super hoc a prelatis eccl'iaz requisiti. Jsta sunt tria ꝓcepta et transgrediēdo scienter esset mortale. Jn. iij. parte habes declara tionem hui'. Decimūquintū est cōe clericis et reli giosis. s. ꝙ nō se exerceāt in negocijs secular ib': vt in militia: in negociatōe: in macellaria i caupōia et huiusmodi: extra ne cle. vel mo. c. j. Decimū sextū in qualibet regula seu religione est sciendū: ꝙ habentur aliqua statuta per modum ꝓcepti: ſm expressionē ibi factaz: vel declarationem eccle sie: vt in regula minoꝝ: et qōlibet illoꝝ trāsgre diendo est mortale. Facere autem contra aliquod essentialiū religionis. s. contra paupertatem: casti tatē: et obediētiā est mortale: nō solum qz ꝓtra ius humanum: sed magis quia contra ius diuinum et naturale: quia contra factum votum. Dozum de claratione habes in tertia parte ti. de religios.

Decimūseptimum est ad medicos: vt. s. cuz vo cantur ad infirmos debeant eos inducere vt con fiteantur peccata sua: extra de peni. et re. Cum in firmitas. Et declarationem huius habes in tertia parte titu. de medicis. Qz autem non dent medici

q̄ de statu religiosoꝝ ꝙ aliq̄ fuit ꝓhibitus.

medicinam in detrimentum anime ꝓ salute coꝛ porali: vel alia causa: puta: ꝙ mulier grauida faci at abortiuuz: ne ipsa moriat: vel ne fornicatio sua nota fiat: quod etiam in dicta decretali ꝓhibet: qñ hoc est non solum de iure positiuo: sed etiam diuino et naturali. Decimūoctauū sciendum: ꝙ ad statum coniugatoꝝ: multiplex preceptū fuit per ecclesiam. Primo ꝙ non contrahant ha bentes aliquod ex impedimentis matrimonium dirimentibus: que sunt duodecim: et habentur in tertia parte ti. j. Secundo ꝙ non consument ma trimonium cōtrahentes i tempore ꝓhibito: id est nuptias faciāt: vt i. xl. et huiusmodi: de q̄ hēs i tertia parte ti. j. Tertio ꝙ cum debeant benedici: qz non bigami: nō consument matrimonium an te benedictionem nuptiarum. Quarto ꝙ nō fiat seu contrahatur matrimonium clandestine. i. sine testibus saltem. Et de his oībus habes in. iij. pte ti. j. Quinto ꝙ perseuerāti i adulterio alī q̄ ē inno cens nō ꝺz exactꝰ reddē debitū: qñ ē notū. xxxij. q. j. ꝓ totū ꝺclaratōez hꝰ hēs i. iij. pte. ti. j. Sūt et alia ꝓcepta ecclie aliq̄s ꝓsonas cōcernētia: et nō ita ge neralia: q̄ et cā breuitatis et alijs cāis omittūt: que pertinent ad diuersos status.

q̄ nullo ꝺz multe.

De canonibus. §. XII.

Nota ꝙ canō aliq̄n sumit large ꝓ q̄cūq̄ regula in q̄ cūq̄ facultate: et sic ēt scia medicine ꝺr hīe suos ca nones. Aliq̄n sumunt ꝓ oi scriptura ecclesiasti ca: et sic Hiero. dicit in prologo biblie: ꝙ aliq̄ libri in biblia vt liber sapie. Ecclesiastici et huiusmodi: non habent in canone. s. librozum scripture q̄ sūt approbati ab ecclesia: vt nullo modo liceat dubi tare de his que continentur in illis: et per illos ar gumentatur necessario concludendo in his q̄ sūt fidei. Secundū hoc etiam qōcūq̄ habetur in coz pore iuris canonici dicitur canon non solum con stitutiones ecclesiastice: sed etiam dicta doctoꝝ q̄ ibi habentur. Tertio dicitur canon stricte ꝓ cō stitutione ecclesiastica: que fit in concilijs vniuer salibus vel prouincialibus. Nam vt dicit Gratia nus: dis. iij. §. j. Conciliozum alia sunt vniuersalia alia prouincialia. Et prouincialia: alia celebrātur auctozitate romani pontificis: presente videlicet legato romane ecclesie. Et dicit ibi glo. super vbo legato. s. specialiter ad hoc destinato. Licet. n. ali quis sit generalis legatus: non tñ pōt facere gnāle vel ꝓuinciale concilium: quia ea que romano pō tifici conceduntur specialiter mandata: generali iurisdictione non transferunt: extra de offi. lega. ꝙ translationē. Sed nunquid metropolitanꝰ potest condere canones cum suo consilio. s. ꝓroui cialī: dicas ꝙ sic: de paruis negocijs: et de his que spectant ad onus suum: de magnis rebus non po test: vt de his que pertinent ad fidem: vt. xvij. di. Multis. Et canones sui solum obligant eos qui sibi sunt subditi: scilicet de prouincia. Et notā

q̄ metropolitanꝰ ꝓ q̄ dare ꝓuinciale concilium.

Capitulū unicum.

ſm Archidia dī.e.ſuper verbo legato: q legatus in prouincia ſibi decreta ſeu cōmiſſa poteſt ſtatuta facere: ⁊ durant ſtatuta per eum etiam eo recedē te: extra de offi.leg. Nemini. Et vt euites omnem calumniam: intelligas de ſtatutis legatorum in cō ciliis prouincialibus vl generalibus: de quibus loquitur hic Gratianus: di.lxxvj. vtin m. De alijs preceptis ſuis inhibitionibus ⁊ interdictis dico q ſi aliquez prohibet aduocare: poſt tempus admi niſtrationis ſue: ſcilicet legati poteſt ſuum officiū aduocationis ſue exercere. ff. de pen. l. vlti. ſcōm Uin. Et ſimiliter ſi ad tempus prohibet illud. ff. de pen. l. Moris. Si vero ſententialiter cum cauſe cognitione: ſuo officio finito nihilominus tenz ſtatutum. Et ita intelligitur. C. de poſtula. l. j. Et glo. dicit de legato q non poteſt concilium prouinciale facere: intelligendum eſt in his que ſpectāt ſolum ad papam: nam hoc facere concilium prouinciale ſpectet ad metropolitanum cum ſuis ſuffraganeis: vt in eo inferior non videatur ligat: dicendum eſt: q quantū ad prouinciaz ſibi decretā: poteſt facere conciliuz: qz in ea ordinari eſt: extra de offi.lega. legatos li. vj. Item querit Archi. dī.xvij. ſuper. c.j. Si fiant in cōcilio prouinciali aliqui canones: ⁊ aliquis incidat in aliquē illoruz: nūquid archiepūs ſine epīs poſſit abſoluere. Reſpō deo Hoſti. in .c. graue de preben. facit circa hoc diſtinctionē: ⁊ dicit q ſi formantur ſtatuta in forma concilij: vt ſi dicatur. Nos concilium vel nos archiepūs de conſenſu ſuffraganeorum nīoz in concilio congregatorum ſtatuimus ⁊c. tunc ſine conſenſu eorundē non poterit fieri abſolutio vel relaxatio: ar. de tempo. ordi. Si archiepūs. Et de offi. dele. cām. Niſi forte epiſcopi hoc ei conceſſerint: vel ſuper hoc ſit munituz conſuetudine vel p uilegio ſpeciali: extra de offi. ordi. duo. Aut i perſonam archiepiſcopi ſit factus canon. Ut ſi dicat. Nos archiepūs de conſilio fratruz nīoz. Quod conſilium cum nō ipoztet neceſſitatē: vt nota. extra de arbi. Cum olim: non multū operat: ⁊ ſic p ſe poterit abſolueē ſatiſfactiōe tñ premiſſa: extra de iſtitu. ex frequētibus: niſi ſit ſolēne anathema. Alij vo indiſtincte dicunt q non poteſt: Nam cā ſtatutum non poſſit facere in prouincia ſine ſuis ſuffraganeis: nec ecōtra: ſcilicet poteſt abſoluere: di. xvij. Epiſcopus. Et ſic non poterit penam tollere ſine concilio: quia omnis res ⁊c. extra de reg. iu. Cōcludit Archidia. Ego credo: q ſiue ſi dicat nos concilium ſiue nos archiepiſcopus de conſenſu ⁊c. non ſolum archiepiſcopus poterit abſoluē ſuum ſubditum ab illo ligamine: immo ⁊ quilibz ſuffraganē eius poterit abſoluere ſuum ſubditū: cum talis ſit ſententia canonis ſiue iuris: ar. extra de ſenten. excō. Nuper. Dicit etiam Gratian: q epiſcoporum concilia: ideſt congregationes ās faciunt epiſcopi cum clericis ſue dioceſ. que conſueuerūt dici ſynodus: q̄uis ſint inualida ad conſtituendum ⁊ diffiniendum: non tamen ſunt iuta lida ad corrigendum ⁊ exhortandum: habent ēt auctoritatem imponendi ⁊ indicendi: qō alſ ſtatutum eſt: diſ. xviij. §.j. vbi dicit glo. q iſtud non eſt verum. ſ. q epiſcopi in ſynodo non poſſint aliq̄d ſtatuere: immo poſſunt condere canones epiſcopales: ſicut archiepiſcopi prouinciales: non tamē conſueuerunt dici canones: ſed conſtitutiones ſynodales. Et quilibet populus ⁊ quelibet eccleſia poteſt ſibi ſtatuere aliquod ius: di. xi. catholica. Sup quo. c. dicit Archi. q nulluz ſtatutū poteſt facere ſiue cathedral eccleſia ſiue alia ſine conſenſu epiſcopi: extra de conſue. Cum conſuetudinis: ⁊ de his que fiunt a prela. Nouit. niſi ſint aliqua minima. Rō ē: qz epūs ē caput cathedralis eccleſie ⁊ aliaz: extra de teſti. reqſiſti. Et ſine capite nihil eſt faciendum: ſm Inno. qui ſic nota. extra de cō ſti. cum acceſſiſſēt: ſed uidetur ꝓtradicē: extra de conſti. cuz omnes: ⁊ de cleri. non riſi. cuz dilectus Sed dic q illa iura poſſunt intelligi quādo conſtitutio illa fuerit facta auctoritate epiſcopi: vel nō erat ꝺ eā ipūgnaret: alſ nō valēt: niſi papa ex certa ſcia illā ꝓfirmaſſet ſm Bern. ꝓpoſt. ꝺ ita notat in dicto. c. cum oēs.

De canonibus §. XIII.

cōciliorz vniuerſaliuz ⁊ de ipſis ꝓcilijs vlibus que ſint approbata: habetur di. xv. ⁊. xij. p totū: ⁊ ibi ēt hēt de canonib' apo: ꝺ ſūt auctētici: ⁊ ꝺ apocri ſi. Et ſpēalit canones ſeu ꝓſtitutōes edite i. iij. primis cōcilijs vlibus: i ꝺb' reprobate ſūt q̄dā hēſes tūc exorte. Approbant ſic. iij. euāgelia: vt pz dis. xv. ſic ſcti euāgelij. Et in di. xvij. p totū oñdit apez te: q talia vlia ꝓcilia non poſſūt celebrari niſi auctoritate pape. Idē Thomas.

De decretis ſū §. XIIII

morz pōtificū ſeu ꝓſtitutō'b': dic Nico. papa. Si decreta ſūmorz pontificū nō habetis de neglectu ⁊ incuria redarguendi eſtis. Si habetis ⁊ non obſeruatis: de temeritate eſt redargūendi ⁊ increpādi: di. xx. Quid ſit decretuz: hēs ſupra in ꝓmo. §. q̄uis ēt aliq̄n dicat decretū ꝓſtitutio ꝺ fit in ꝓcilijs ⁊ q̄uis ſm Tho. i qōlibet: papa i iudicialib' ſnūjs poſſit errare qz ibi ꝓcedit p ꝓbatōes hoim ꝺ pūt errare. Et ō his itelligit qō dicitur extra de ſen. ex cō. a nobis. ſ. q eccleſia ⁊ fallit ⁊ fallitur. In hui' modi tñ ꝓſtitutionibus ſuis ⁊ decretis errare non poteſt: qnia regit a ſpūſcto: di. viij. Qui contēpta Et. xxv. q. i. c. violatores. Et hoc eſt verum i his q̄ determinat papa vt papa. i. cum cōſilio cardinalium. Na que determinaret papa vt priuata perſona: poſſet errare vt alij hoies: vt pz de decreto Anaſtaſij pape: qō reprobatur: vt non vex: di. xix. Scōm. Itē qō dicit Grego. di. c. Nulli fas ē vl velle vel poſſe trāſgredi apoſtolice ſedis precepta. Sic ergo ruine ſue dolore proſtratus: quiſqs apo

p epī in ſuis ſinodis. pnt ſtatuere. et amdare mnores epiſcopales.

p de mnor. ho qe barō et rpbanis.

p nō de decret ſummop pontificū.

p manus fratī in mnio gryma li. obligat ſm formā greand in cuzp ꝓſtitutoribz.

stolicis voluerit cõtraire decretis: nec locũ deiceps inter sacerdotes habeat: sed exors fiat a sancto misterio ꝛc̃. Ubi dicit Archidia. in Rosa. q̃ istud c. nulli: potest esse canon late sentẽtie scilz excõicationis vel etiam ferende. Sunt enim quidam: qui apostolicam sedem contumaciter negantes eẽ caput oium ecclesiarum: dicunt ipsam non posse cõdere canones et decreta: nec habere auctoritatem ea condendi: nec esse seruanda ab ea statuta. Isti tales heresim ꝛ scisma sapiunt: ꝛ in ipso genere delicti tanq̃ heretici excõcati sunt. xxv. q. j. Uiolatores ꝛ de talibus loquitur istud. c. si dicatur esse canon late sententie. Sunt ꝛ alij: qui transgrediunt decreta apostolice sedis: non tamen dicunt vel credunt papam non posse condere ea: vel non esse ꝑuanda: tales non sapiunt heresim: nec sunt ipso facto excõmunicati: licet peccent mortaliter: ꝛ sic possũt excõmunicari post admonitionẽ: sine ergo sit canon late sententie: siue ferende: nullum sequitur inconueniens: sed varie exponenda est littera ipsius. c. Ego tamen: ait Archidia. credo potius esse late sententie: ꝛ q̃ loquatur de contẽptoribꝰ decretorum: qui. s. credunt romanam ecclesiam non esse caput: ꝛ nõ posse condere decreta. Utrũ papa per decretum suum seu constitutionẽ vel determinationẽ possit facere nouos articulos fidei. Dicit Archi. in rosa. di. xv. in ꝓmo. c. q̃ articulus fidei põt accipi dupliciter: vno mõ stricte ꝑ his q̃ cõtinent in symbolo: q̃s oportet omnes fideles explicite credere: ꝛ debent scire de conse. di. iij. ante. Et sic papa nõ põt facere vl̃ addere nouos articulos: sicut ẽt nec noua sacramenta �means Tho. Alio modo potest dici articulus fidei largius. Talis. s. q̃ credere oporteat q̃ prius non oporteret: ꝛ sic cõprehendit articulus diffinitiones factas a papa vel cõciliis: super questionibus motis de fide. Et sic papa potest facẽ nouos articulos: quia potest declarare aliquid esse firmiter credendum: ꝛ oppositum esse hereticum: quod prius ante declarationem non erat necessarium illud credere: magl̃ q̃ oppositum: Ut illud. Tres personas diuinas esse equales: ꝛ alia multa que habentur in. c. canones: di. xv. que post illam determinationem factã a conciliis vel papa: non licuit credere contrariuz sine preiudicio salutis vt prius. Et sic sumitur in decretali. Cum christus: extra de hereticis. Ubi dicit Alanus: q̃ ante illam diffinitionem de qua loquitur illa decretalis: cum christus: contrariuz dicere licebat: cum non esset prohibitum. Post õclarationem illam non licet. Ista huiusmodi credere explicite nõ est necessariũ nisi prelatis qui legem scire debent: non perfunctorie sed scrutabilit xxxviij. di. Omnes implicite autem credere: ẽ credere generaliter quod credit ꝛ tenet ecclesia: que fides sufficit in huiusmodi subtilitatibus fidei: duz modo specialiter in contrarium non sentiatur. Largissime aũt sumẽdo articulũ fidei: ꝺm q̃ comprehẽdit oẽz sentẽtiaz verã circa fidẽ: siue sit diffinita sine non: in hac larga acceptione articuli: sic lz dubitare de eo qõ non est diffinitũ añ determinationẽ. hec Archidiaconus.

De decretalibus §. xv.

epistolis. Quid sit decretalis hẽs supra ꝓmo. §. Q; autem habeant decretales epistole candez auctoritatem: sicut ꝛ decreta ꝛ canones: ostenditur a parte: di. xix. c. j. vbi in fine dicitur. Ostendimus nullam esse differentiã inter illa decreta que i corpore canonum habentur: apostolice sedis presulũ ꝛ ea que pre multitudine vix per singula volumina corpora reperiuntur: cum omnium predecessorum suorum decretalia constituta atq; decreta les epistolas q̃s beatissimi pape diuersis tp̃ribꝰ ab vrbe roma dederũt: venerabilit fore suscipiẽdas: ꝛ custodiendas eximios presules leonẽ. s. mandasse ꝛ gelasium probauimus. Nicolaus papa. Et in seq̃nti. c. di. e. dicit agathõ: sic oẽs aplice sactiones accipiẽde sũt: taq̃ ipsi⁹ diuina voce petri firmate. Et Augu. etiam dicit in. q̃. li. de doctri. xp̃iana: q̃ inter canonicas scripturas ille sint: quas aplica sedes habere: ꝛ ab ea meruerint epistolas accipere di. e. in canonicis. Et nota ꝺm Archidi. i rosa. di. xix. i ꝓncipio: q̃ nẽo ligat cõstitutione: añq̃ ad eũ pueniat: vt. xxxvj. q. q̃. Si ãt. d. ꝓposuistũ vbi nõ. Du. q̃ puenire itelligit: siue p publicationẽ ibi factã siue ꝑ famã; vbicũq; alibi sit publicata. Naz decretales quedã ad q̃sdã ꝓuincias misse sũt: ꝛ tñ obtinẽt ẽt ibi q̃ nõ pueneẽt nisi p famã: ꝛ ibi ẽt iudicãdũ ẽ ꝺm eas si certũ ẽ iudici q̃ sũt decretales: Si vo dubitaꝝ. An sit ꝺcretales l̃ nõ qõ ẽ fẽti et ei q̃ eas iducit icũbit ꝓbatio: ꝺz hug. Sz vin. dicebat q̃ si allegaꝝ decretaꝝ ꝓtraria iuri positiuo stati est abr̃ciẽda nisi ꝓsonet ꝓsuetudini q̃ illo loco abrogat ius cõe. C. cõia. p. venditor: ꝛ tũc ẽ admittẽda decretalis: nõ q; decretalis: ꝺz q; fauet ꝓsuetudini: nec obstat huic dẽto: in auẽ. vt nul. iu. §. ex hoc ñ. C. de p̃ci. ip̃a. of. l. q̃tiens. Naz intelligi dz qñ ꝓstabat. Rescriptũ esse ip̃atoriũ: hic ãt agum⁹ vbi non ꝓstat de decretali per bullã l̃ alio mõ. Si ãt nõ est ꝓtra ius: ꝺz ꝑter ius hz locũ decretaꝝ: extra de fide instru. pastoraꝝ. Q̃ñ aũt fit ꝓtra p̃i dẽta. xxviij q. i. §. Ex his in fi. vñ si ledat ius alicuꝰ vl̃ in totũ vel in ptẽ recurrit ad iur cõditorẽ. Si ãt taꝝ decretaꝝ ꝓsonat iuri stati admitti dz. Sz lz ꝓsonet ꝓsuetudini: ñ tñ admittit nisi ꝛ ꝓsuetudo admittaꝝ: extra de re. iudi. cũ cã. Itẽ si talis decretalis allegata est ꝓtra ius stãti ẽ abr̃ciẽda: ꝺz ẽ ad papaz recurrẽdũ ꝛ si dicit se cõstituisse abrogat ꝓsuetudinẽ. Jus enim edituz ꝓtra ꝓsuetudinẽ ei abrogat. ff. de sepul. vio. l. iij. §. dam⁹. Sed hoc itellige ꝺm hoc qõ hẽt extra li. vi. de cõsti. lz roman⁹. Et hec va sũp tra decretales: q̃ allegaꝝ ꝺz vin. q̃ ita nõt i p. decre. pastoraꝝ. Jta tñ nõt Jo. ꝛ gof. q̃ si aliq̃ ꝺcretaꝝ ꝓtra ius iueniaꝝ ñ stati reꝛciꝑ: ꝺz supior ꝓsolaꝝ: vt ibi dic̃.

Capitulū unicum.

Tu dicas q̄ ꝓstitutio ātē ilīnuatiōez neiez astrigit cuz decretū nō liget ignorantes. ff. de decre. ab or. fa. l. vl. Non enī cōtēpsit disciplinā q̄ ignorauit militez. ff. loc. si ignorās. vñ iudex pōt merito dubitare: vt dicit ꝓdcta decretal' pastoral' eo q̄ ꝓstitutio q̄ allegat nō ē publice ilīnuata: extra de postu. p. c. i. in auc. vt fac. no. cōsti. coll. v. ⁊ i p. Si ät p posuisti qō tñ intelligo cū determinatōe ei' fz hu. qō supra dixi. Pōt dici q̄ ꝓstitutio nō ligat nisi a tp̄re scie: vt pz in eo qō legit ⁊ no. in pn. c. ppo suisti iuxta fi. ⁊. xx̄. q. ȳ. de laicis. v. dī ō hoc. Sed fm cañ. decre. ligat ignorantes: vt ꝓbat li. vi. de p bē. oudū. §. Nos igit. vbi ⁊ quidē: ⁊. c. si beneficia ⁊. c. quodaz ad idē extra eo. li. de elec. Sz eo tp̄re vñ sane itellige qō dictū i eadē glo. ibi. Sed si oubiū adde: dic clari' esse hoc q̄ decretal' epla: aut dissimit: aut ipat: aut ꝓhibet: aut p̄cat: aut indulget. Qñ diffinit hz locū qō supra dictū ē. Qñ ip at necessitatē infert ⁊ ꝓtra resistentē ꝓcedit fm or dinē q̄ habet. xxiȳ. q. ij̄. de illicita. i. q. vlt. c. penl. Qñ vo ꝓhibitionē cōtinet necessitatem infert: vt xxxȳ. q. vi. Non mechaberis fm Joā. f. tñ nō ꝓpo ꝓtēptu. Silr ōpositionē metit. lxxiij̄. di. honorat'. In vtroq; tñ casu depōit si vel cōtumacia aggratur vl' p illicitū fuerit qō ꝓhibet: vt. xx̄. di. In pluribꝰ. c. presumit. Qñ p̄cat nō est coactio iustū tñ ē vt obediat. lxxxv. di. Archidiaconū. xxviij̄. q. i. sic enim. Quando indulget nullo modo trahit ad conseq̄ntiā: fz Jo. f. Et hoc videas qō dī. xi. q. iij̄. qui cōmūicauerit ⁊. iij̄. di. §. leges ⁊ ibi videal'.

De rescriptis .§.xvi.

videndū ē. Quid sit rescriptū. Quis rescriptū cō dē possit. Super quib' reb' rescripta interp̄tētur: Si sup eis dubitare ꝓtingat. Que vis ac ꝓtas ipo rū. Quāto tp̄re duret eoz auctoritas. Que iscripta sint gnālia. Que spēalia. Que iurisditioni ꝓferūt. Et que merā executionē. Et que ius commune continent. Et que gratiam specialem. Et que pena debeatur his q̄ iscripta impetrant p̄ suggestionē falsitatis seu vi suppressionē: ⁊ q̄ circa hāc māz dicūt hic extracta sī ex summa Sof. Rescripta pape vel p̄ncipis sūt mādata q̄ ad instantiā alicui' l' aliq̄z: seu ꝓpo motu l' ex relationib' abñtiū vl' ex suggestionib' pñtiū: l' ad cōsultatōez fac. Ul' cū aliq̄d alicui l' aliq̄b' corpi: collegio vniuersitati vel ciuitati mandatur seu idulget. Talia. n. ius faciūt nō generale sz spēale i negocijs ⁊ inī psonas in quibus: iter q̄s pmulgata sī: vt. C. de leg. ⁊ con. l. ȳ. Rescriptū cōcedere pōt i ecclīasticis papa. In secularib' ipator. De iurib' ät iscriptoz sciēdū ē: qz aut iscriptū ē fz ius: aut p̄ter ius: aut ꝓtra ius: Si ē fm ius viz ꝓstitutōis hz. Tale. n. ē decretal' e pla ⁊ i cāis diffiniēdis auctē hz: vt. xix. di. p totū. Si p̄ter ius silr vi cōstitutōis hz: ⁊ artat illos ad q̄s dirigīt'. Nā ⁊ si vix ferēdū iugū a sancta ro. sede iponit: pia tñ deuotōe tolerādū ē: vt. xix. dil. In memoriā. Aut is cui mandatū dirigit rōnabilē cām assignet: q̄re q̄ mandat adiplē ñ possit: vt extra. e. ti. si q̄n. Si ꝓtra ius ⁊ forte ꝓtra dictū dei: apl'oz: euangelistaz aliq̄d ꝓdeat: oīno respuit: vt xxv. q. j. Sūt q̄dā. Oz nedū minor i maiorē: sed par iparē nō hz ipiuz: vt. ff. de arbi. l. nā. ff. ad trebel. l. Ille a q̄. §. Tēpestiuū. Eoz tñ dicta l' statuta pōt papa modificaī. vñ illō. Quos de' ꝓiūxit hō nō separet: sic modificat p̄ sūmū pontificē. ꝓiūxit ꝓsensu aioz ⁊ carnis ꝓmertio: Als si p̄mū iterue ueniat. s. ꝓsensus aioz nō fm. i. carnis ꝓmertiuz sepat p̄ igressū religiōis: vt. j. de ꝓuer. ꝓiuga. vex. ⁊. c. ex publico. Nō sic: si alī cōiugū velit i domo pp̄a remanere: vt eo. ti. Ex p̄te tua i fi. Jtē modificat ⁊ alit illud vbū. Quos de' ꝓiūxit hō nō sepet: .s. violēter: sine lege absq̄ rōe: sic modificat Jsiō. xxxiij̄. q. ȳ. Quos de' ꝓiūxit. Si ät ꝓtra ius positiuū aliq̄d rescriptū emanet: abȳciēdū ē: vt. xxv. q ij̄. Rescripta. C. de p̄ci. ipatoz i of. l. rescripta. Nec ēt rōe rescripti recedendū ē a iure cōi: vt. j. de eta. ⁊ q̄li. or. p̄fi. Ea te: nisi expresse i rescripto ꝓtineat: nō obstāte ꝓstitutōe: l' iure tali: vt. ff. de l. iij̄. l. si qs in p̄n. extra de offi. dele. sup qōnū. Als ñ ē vīsile sūmū pōtificē vna epla multa uelle tolerare iura: vt. j. de elec. eccl'ia. C. ō iof. te. l. si q̄n. Sz si sup iuī ali q̄ dubitatio oriat: ꝓsulēdꝰ ē papa: vt. j. de fide istr. pastoral'. Et i hoc possz poni exēplū. j. de ꝓcessiōe p̄bē. l' eccle. nō va. dilect. de qua ꝓbabilit dubitat an sit reuocata p̄ aliā decretalē posteriorē tp̄re nō ordie. j. de elec. Ne p defectu. Sz si rescriptū sit cō tra ꝓsuetudinē: p̄ualet ꝓsuetudo. nā p̄ualet iuri si sit rōnabilis ⁊ p̄scripta: vt. j. e. ti. c. vlt. Jtē si iscriptū sit ꝓtra fiscū vl' publicā vtilitatē: respuit p̄ma iussio ⁊ expectat 3a: vt. C. de p̄ci. ipa. of. l. nec dam nosa. Jn auc. vt nulli iu. §. Et hoc q̄z iubem'. Et de mā. p̄n. §. deide. Si vo ꝓtra ius p̄uati distiguit Aut in leuē ⁊ modicā lesionē: vt si papa mādet in suo rescripto: q̄ ñ admissis dilatorijs exceptōibus p̄cedat i p̄ncipali: vel si mādet actōez vel petitōez alicui' differri: vt cū idulget cruce signatis ñ ꝓuēiri p̄re crucis: tale rescriptū valz: vt. C. de p̄ci. ipa. of. l. Quotiēs ⁊. l. rescripta. Nā modica dāna tolerant: vt ar. xx̄. q. ȳ. Terzulas. Et. c. si q̄s de fuis: ⁊. c. bone rei: extra de his q̄ fiūt ab epo sine cō. capastoral'. ff. de i iteg. resti. l. scio. Sicut ⁊ deceptō modica toleratur: vt. ff. de mino. in causis. §. Jdē pompo. Magna vo rescindit: vt. C. de rescin. vē. l rem maioris. Ceterum si rescriptum enormem alicui lesionem inducat: ⁊ in totum ius eius absorbeat: non valet: vt in predicta. l. quotiens: extra de decimis suggestum. Et de dona. apostolice infra de verborum significa. Quid per nouale. ff. ne quid in loco publico. l. ij̄. §. sunt qui putant. eo saluo: q̄ ex delicto auferuntur omnia bona: vt C. de bonis damna. per totum: extra de iudeis et saracenis: ad liberandam. j. de hereticis vgentis. Et ne cleri. vl' mo. relatū. als. n. nō ē vīsile: q̄ papa

Titulus decimusseptimus.

vl̄ impator i probādo actionē idulgeat: vt. C. ō pe ti. bono. sub. l. j. li. x. t. ff. de mino. l. deniqz i pnci. Ubicūqz enī denegat petitio: denegandū ē t rescī ptū: vt. C. si imp. ex rescripto pn. l. ij. Nisi forte alī qd sit qō prosit ipetranti: t nullo obsit: vt. ff. de se nato. l. nupte. Uel si is cui pnceps sine exēplo sub uenit: vt insti. de iure nāli gen. t ciui. §. sed q pnci pi t. xxv. q. ij. Rescriptū. Tollit rescriptū: si per suggestionē falsitatis vel vi suppressionē fuerit im petratū: t scienter vel ignorant. Sz per talē q̄ nō interueniēte nō fuisset obtente līe: vt extra eo. ti. sup līis. Etiā si rescriptū sit pl̄etaneū iuri: vt. xxv. q. ij. Et si legib⁹. C. si pt̄a ius uel vti. publi. l. t si le gibus. Et eodē mō tollit si p mendaciū iuris obti neat: vt. xxv. q. ij. pscriptū. C. si pt̄a ius nel vti. pu bli. l. pscriptū. Ut cū qs suggerēs pncipi: eē de iuī qō nō est ipetrat q̄uis nō sit vsimile pncipē i hoc falli: vt. C. de testa. l. oūz. Tollit rescriptū pmū per posterius faciens mentionē de pmo: t tūc ipo iure: vt extra de offi. dele. ex līis t. c. pastoralis. §. pterea in fi. Si vo in posteriori nō fiat mentio de priori: tollit posterius p pmū. Sz nō ipso iure: sed ope exceptōis. Et ē rō diuersitatis: q: in pmo cāu certi sumus de voluntate pncipis vel pape: q vo luerit primū tolli cum i scdo de ipso fecerit mētio nē. In scdo āt casu cū i vno de altero mentio non habetur: de voluntate pncipis ign̄am⁹: qō illoz voluit p̄ualere: nō requirim⁹ opē exceptionis ex primo pt̄a fm. Et sic intelligim⁹ extra e. ti. ceteꝛ t. c. ex parte. Ubi aūt dubitat ō duob⁹ iscript⁹: qō sit primū t qō posterius vtpote: q: eadē ē data vt usqz: si ipetrata a diuersis sup diuersis sed ad eos dē iudices fuerint. superior cōsolat: vt. j. de offi. ō leg. sane. Si vo diuersa fuerint obtenta rescripta a diuēsis t ad diuersos iudices: sed sup eodē negocio: t dubitet qō sit prius qō posterius: tūc seruan da est doctrina illaꝛ decretaliū: extra. eo. ti. pasto ral' t. c. cū pt̄igat. Item elidit primū rescriptuz generale p posteri⁹ spāle. Etiā si spāli de generali mentio nō hēatur. In eo tī q in spēali spēal'r con tinet: vt extra eo. ti. pastoral'. Ubi āt vtrūqz reseri ptū est spēale: sed vnū est super incerto aliud sup certo: requirit in scdo mentio de priori: vt. j. de of fi: dele. ex pte. Itē tollūtur rescripta si ab eodem duo paria fuerint ipetrata: quoꝛ posterius de pri ori mentionem nō faciat. Si ad diuersos iudices obtenta fuit cā vexandi reum corā diuersis. Nūc coram istis: nūc corā ill'. Sec⁹ si hoc fiat ad caute lam: nec alteꝛ admittat: vel ne iudices vnius inte rim moriantur. Uno tī ipetrato: vti intendit: vt extra eo. ti. Ex tenore. Et. C. de assertione toll. l. j. §. ulti. Sed si duo rescripta eiusdē tenoris ipetrāt ad eosdem iudices: tūc nullū est uiciū. unū. n. esse uidet: ut. ff. de testa. l. unū. ff. ō bis q̄ in testa. dele. l. ulti. Et. C. de bo. pos. fm ta. l. j. §. ij. Et rō. cōsue tudo curie habet frequēt⁹ duplicare līas propter pericula uiarum. Ubi vo quis impetrat diuersas litteras ad diuersos contra diuersos: talis diuersi tas nihil obest sed si contra eundem talis diuersi tas obest in personalibus actionibus: que cōmo dius coram eodem uel eisdem iudicibus poterāt expediri: ut. j. eo ti. c. ulti. ff. ō quibus rebus ad eū dem iud. ea. Item si diuersi impetrant diuersas litteras: super diuersis t cōtra diuersos: hec diuer sitas nihil obest. Et idē si cōtra eundem eo saluo: q si plures ipetrant diuersas litteras sup diuersis beneficiis pt̄a eandē ecclesiam unus illoꝛ obtie bit q̄ prius ad executores līas portabit: extra eo. ti. Capitulum. Quod intelligo cum papa non in tendat grauare ecclesiam in receptōe duoꝛ: vt ex tra eo. titu. capitulum. Quam intentionem pape colligo ex forma liaꝛ vt si in litteris contineatur. Si pro alio vel aliis ibidem non scripserimus: vt infra eodē ti. mandatum. Uel sic: Nisi pro alio p nos vestra ecclesia sit grauata: vt infra eo. ti. litte ris Ceterum: si hec vel similia in rescripto nō iuēi antur q̄uis ecclesia cui scribitur sit grauata in re ceptione alicuius vel aliquoꝛum de mandato oñi pape: non tñ cōpetit exceptio. Nam t si graue sit quod iponitur ab ecclesia romana ferendum est: vt. xix. di. in memoriam: vel saltem excusandū: vt extra e. ti. si quādo. Itē elidit rescriptum: si ab appellato fuerit ipetratū ifra tēpus appellationi prefixū: vt extra de appel. Sepe: t ca. oblate infra de cōstit. vti. vel inuti. c. bone memorie. Itez eli ditur si ab excomunicato fuerit ipetratū: vt extra de ets. t qua. or. p. Cū bone. j. de pba. p⁹ cessionē Et de procura. c. vlti. Itē elidit rescriptū obtentū lite pendente: extra vt lite pen. c. j. t. ij. t vlti. Naz lite pendente supplicare non licet: vt. C. vt li. pen. nisi in casibus: vt. C. vt li. pen. l. ij. In auten. in me dio lit. nō expec. fac. §. super hoc coll'. viij. Itē tollitur rescriptū ex vicio visibili uel inuisibili: in telligibili tamen. Uicia enim rescriptorum: que dam sunt visibilia: quedam inuisibilia: sed itel ligibilia. Uisibilia sunt que acuto ingenio t per spicaci oculo cerni possunt: de quibus ponuntur septem exempla: extra de crimi. fal. licet. Inuisibi lia: sed itelligibilia sunt: vt suggestio falsitatis: sup pressio veritatis: de quibus dictum est supra. Itē cum littere impetrentur non continentes seriem facti: ut extra de coha. cle. t muli. super eo. Et causam facti: ut extra de rescript. dilectus infra de senten. excōmunicatō. Cum pro causa. Item si non fiat mentio de dispensatione: vt extra de filī. presby. Ex tua. de compositione: ut infra de decimis. Ex multiplici. De statuto: ut extra de rescrip. constitutus. De priuilegio: ut extra eo. ti. cum ordinem. De sentētia: ut infra de sen. t re. iu. Inter monasteriū. Unde. v. Si priuilegium: si dispensatio pactū. vl̄ si rescriptum: ſnia siue statutū. Finis tolletur: nisi mētio facta, pbet. Elidit et rescriptū: si per aliū sine mandato dñi ipetret: ut extra. e. ti. Nonulli. Que exceptio hodie fz obſuatā ꝓsuetu

Prescriptor annorum sunt pdecem.

Capitulū unicum.

dinē locum hz: in audientia liaz: nō in iudicio negociorz. Si oppones ex illa decre. eo. ti. ex parte ei fi. Sed illa loqtur i procuratoꝛ reuocato: cui⁹ ipetratoꝛ ratā dōs nō hēbat. Sec⁹ si is cui⁹ noie ipetrat: z si sine mandato: ratā hz ipetrationē. Pōt ā quis ipetrare pro alio sine mandato: si sit de illꝑ sonis a quibus nō exigit de iure mandatū: vt in decre. illis. Nōnulli z ex parte. Que ā sūt ille persone: legit. ff. de procu. l. Sz z he psone. Durat rescriptoꝛ auctoritas per decēniū. Si impetrantes copiam iudicum habuerint: z neglexerint vti. Nam infra illud tempus quandocūq; poterunt expiri. vt. C. de diuersis rescriptis. l. falso. Alij aūt doctores dixerūt: q; si qs ipetret rescriptū: z infra annū cū copiam iudicum habuerit nō vtat pit rescriptuz lapsu āni: vt infra eo. ti. Si aūt z. c. plerū q;. Qui sic dicūt z asserunt de plano. l. illaz falso fore correctam. Sz qz pmptuz ē iura iurib⁹ pcordare: vt. C. de ioffi. doti. l. vna. Sic legē z decretales reduco ad pcordiā. Legem intelligo cum post pmuz rescriptū scōz non fuerit impetratū. Decretales illas intelligo: cum ipetro primū rescriptuz. tu ipetras scōm: non facta mētone de primo: agis ex cōsuetudine: excipe nō possum ex primo super eodē negocio: ad alios iudices obtēto si i illo fraudulēter vel negligenter infra annū ab impetratōe tui scōi: vti omiserī: sic loquuntur ille decre. z hūc casū. l. illa non cōsiderauit. Et si hec opio placeat dices vt supius tactum ē. q; ann⁹ iste icipit currē a tpe scōi rescripti: quod tali ratōe pbabis. Ann⁹ p se sine secūdo rescripto: nō tollit primū rescriptū vt dictū ē: nec scōm rescriptum per se sufficit ad tollendum primū: cum de eo non hēat mentōez: Est igit vtrūq; necessarium: z scōm rescriptū ipetrari: z ānum cedere: vt sic ambo ꝓiuncta primū pimant. Jurta illud. Et si nō prosint singula que q; iuuāt. Et ad hoc hēs optimū simile: qz impfecta voluntas per se non tollit solenne testamētuz precedēs: sed cū decēnio tollit: vt. C. de testa. l. Sācimus. Doctōes tamē mlti dicūt: primū rescriptū nullo alio impetrato: super eodem negocio tolli per lapsū anni. Generalia rescripta sunt illa. in q; bus generales seu indefinite clausule ꝓtinēt. s. cuz dicat talis z tal'. z quidā alij iuriātur eidem. Uel sic. Super decimis: possessiōib⁹ z rebus alijs quo casu rescripta ad maiores z digniores psonas. vel ad maiora negocia expressis non extēdūt: vt extra eo. Sedes aplica z. c. pastoralis. Jtē si ponat clausula illa. Cōtra dictores zē. Jtē illa. Amoto inde. Jtē illa. vocatis zē. Tales em̄ z cōsimiles clausule faciūt generale rescriptū. Jtē cū littere dirigūtur ad oēs. vt extra: de peni. z re. Cū ex eo. Spēale rescriptū est q; inter certos dirigit: z sup certis et exp̄ssis rebus seu negocijs: sine clausula gnāli: vt extra eo. ti. c. j. z. c. pastoral'. Et tale rescriptuz nō extenditur ad alias res vel psonas: vt. j. de offi. de leg. c. p. z. g. z. c. cū oli. Sic ꝑ z ꝓuilegiū ꝓsonale p sonā nō transgredit: vt. j. de vsu. pal. c. ij. j. ō offi. ōleg. Qm̄ abbas. ff. q;bus modis vsufruc. amit. l. si vsufruct⁹. z. vij. q. j. petisti. Jnsti. de iure na. gen. z ciui. §. sed q; pncipi. ff. de iudi. l. sed z si restituat ff. de reg. iu. l. ꝓuilegia. ij. q. vj. si qm̄. §. diffinitiua in. v. Qm̄z. ñ obstat: extra de iudi. Qz vo. Naz ibi agitur p primas lias: sz aucte scōaz. Nō ob. j. de offi. dele. Qm̄: cū fit cōmissio expressō noie dignitatis Jbi. n. lie trāseūt ad successorē q; succedit pmo i onē z honore: vt. j. de offi. ordi. pastorali Jtē nō obstat. j. de offi. deleg. c. j. vbi iurisdictio ex liis spālibus extendit ad alios. Naz ille casus spālis ē vt extendat iurisditio ad illos: q; ꝓcessū iudicum impediūt: vt. j. de offi. iudi. dele. ex liis. Sz de prorogatōe iurisdictōis ñ ꝓseqūz hic āplius: qz nō. pleniꝰ. j. de offi. dele. Jurisdictōez ꝓferūt oēs ille lie: in quib⁹ cāe cognitio demandat: qō ex forma colligit liaz vt cū in liis ꝓtinet. Si est ita. Si p̄missis vitas suffragatur. Cognita vitate: iusticia mediante: sicut de iure fuerit: qō canonicū: qō iustū: vt p̄misit: vt tenet: put i instio inde ꝓfecto: vel liis cōtinet. Et tal' iudex cui negociū a pncipe cōmittit: sub aliq; de his formis p̄nt in figura iudicij ꝓcedere. Pōt z alij vel alijs cām cōmittē. totā vel ptez: vt. j. de offi. dele. Cū te. Principiū mediū vel finez cognitionē vel executionē: vt. j. de offi. dele. Sup qōnū. Tal' pōt recusari ex cā: nisi fuerit iudex petit⁹: vt extra de offi. dele. Cū oli magī. iij. q. ij. Jnducie. §. spaciū. Jn auten. offerat. iij. q. ij. §. Jtē i criminali. Jn. v. si qs testibus. Sz z tūc poterit recusari ex noua cā: vt extra de offi. dele. insinuāte.

Executorie lie sūt p quas sine aliq; iudiciali cognitōe: fctuz seu misteriū delegat: vt extra de offi. dele. c. vlt. Tal' nō ē iudex: sz auditor vel executor vt extra de offi. dele. sup qōnū. §. porro. Tal' z si possit recusari: nisi dec̄ de voluntate partiū: vl' recipiat assensu: vt in decre. sup qōnū. §. nos āt z. §. porro: a tali appellari ñ pōt: nisi fines mādati excedat: vt in eadē decre. sup questionū. Et. j. de appellatō. nouit. ij. q. vj. si qm̄. §. diffinitiua. Jn. v. ab executore. C. Quoz app. nō re. l. ab executore. Fines āt excedit. cū aliud l' aliē exequit q; mādat. Ul' cū exeq̄ndo mādatū: p̄ cōmissū iuriā ifert. Nā z tē pōt ab iuria appellari: vt. C. de app. l. si qs. Quo catōe. Tal' cū ñ sit iudex: vt dictū ē: nec ei sit iurisditō sz executio demādata vt extra de offi. dele. c. vlt. alij delegare ñ pōt: qz ex iurisdictōe ꝓcedit iudicis dādi ptās: vt. ff. de iurisd. o. iu. l. ij. Et qz cū misteriū ꝓmittit idustria eligit psonal'. Et iō a pso na recedi ñ oz: vt ō offi. dele. c. vlt. C. de cadu. tol. l. vna. ff. ō solu. l. iter ātifices. Tales i exeq̄ndo ptes iudicl ñ assumat: vt. C. ō executōe rei iudi. l. si vt p pōis. Cōi iuris cōe lie: i q;b⁹ mādat q; ꝓsonat iuri z eq̄tati: z maxie cū ipse lie ꝓtinēt iurl determiatōnes: puta ptib⁹ ꝓuocat| vel vocatis q; fuerint euocandi: qō iustum vel quod canonicum zē. Jtem iusticia mediāte: l' put de iuī fuerit zē: l' als cōsiles

clauſulas. Gratiam continēt ille q̄ continēt diſpēſatōem: pene debite remiſſionē: ⁊ i dō ob fauorem: vtilitatē: ſeu neceſſitatez recedat a iure comuni. Tria enī ſūt q̄ faciūt a iure diſcedi: neceſſitas: vtilitas: ⁊ euidēs meritoꝝ p̄rogatiua: vt. j. q. vij. tali: extra de elec. Innotuit. Reſtat videre ō pena impetrantiū lr̄as p ſubr̄eptionē. Et ē ſciendū: q̄ condemnādi ſunt ad expēſas: q̄s alia ps fecit in ea re: et circa ipſum iter: vt extra: eo ti. Leterū: i fi. C. de his qui accu. poſ. l. qui crimē. Et alias ſeueritati ſubiaceāt iudicantiū: vt. xxv. q. ij. Et ſi non cognitō. Nam ⁊ p. l. corneliam de falſis puniri poſſunt: vt. ff. ad. l. cor. de fal. l. ſi quis inr̄epreſerit.

De doctrinis .§. xvii.

ecclēſiaſticis p̄cipue doctoꝝ. Nota triplicē diuiſz. Quedā em̄ ſūt r̄eprobate tā q̄ falſe ⁊ hēretice ō dō habetur. xxiij. q. iij. c. penlt. Et di. xv Sancta romana. Jn palea. Et extra ō ſū. tri. ⁊ fi. ca. damnamus Quedā vo doctrine declarāt apocrife: ō quibus habet in dicto ca. Sācta romana. Jn palea: diſ. xv. Dicit aūt apocriphū fm archi. di. xvj. i p̄ncipio: quaſi ocultū ſeu ſecretū: q. ſ. non in eccleſia ſed ī mote ſecrete ē legēdū. Dicit āt aliquid duplicit apocriphuz: videlicet: quia ignoraf quis fuerit auctor talis libri ⁊ ſic in biblia dicuntur aliqui libri apocriphi: ⁊ tamen leguntur publice in eccleſia: vel quia dubitatur de veritate talis libri: ⁊ de hmōi apocrifis dicitur in dicto. c. Sancta romana. Et aliū liboꝝ liber ē q̄libet ad credēdū vel non. Tertium genus doctrinarū ē: quod ē approbatuz ab eccla. Et he ſūt p̄mū quidē ⁊ p̄n cipaliter doctrie ſeu libri biblie: q̄s ita vniuerſaliť ⁊ firmiť oportet credē: q̄ nullo modo licet de veritate ip̄aꝝ dubitare: q. hoc eſſz hēticū: cum ſint dictate a ſpūſſancto: vt patet i ſumbolo q̄ errare nō poteſt. Deinde ordinatōel ſeu conſtitutōes ⁊ determinatiōes facte p ſummos pontifices vel concilia vl̄ia approbata: ēt idubitāter: credende. ⁊ tenēō ſi Poſt hec etiā opoſcula ſāctorum patrū et doctorum eccl̄e ſunt approbata: ⁊ p̄cipue hoꝝ. ſ. Cipriani: greg. nazāzēi: anaſtaſij. l' athanaſij Dieto. plpi: iohānis. criſoſtoni. valerij. Ambroſij. auguſtini. leonis pape: vt patz i dicto. c. Sancta romana. Et in fine dicti ca. dicit. Opoſcula atq; tractat' oīm patrū orthodoxoꝝ: q̄ in nullo a ſancte romane eccleſie cōſortio ꝺuiaueēt: nec ab eī fidei p̄dicatōe ſeuiēti ſūt: ſed coīonis ipius gratia vſq; ad vltimū diem p̄cipes fuerūt legere decernimus. Et ōcreta les eccl̄e ſummoꝝ pontificū venerabiliter ſuſcipiē de ſūt. Non tamē credendū ē vel dicēdū dicta p̄dictoꝝ doctoꝝ vel aliorū eſſe tante auctoritatis vl̄ firmitatis: quante ſūt doctria ſcripture ſancte vel determinatōes eccle facte i cōciliis vl̄ p ſūmos pōtifices. Nā de his nullo mō licet dubitare: ō dictis vo doctorū licz dubitare ⁊ al̄ ſētire: niſi ſint talia: q̄ vel ſunt determinata p eccl̄ā: q̄ ſūt firmū tenēda: vel que ſūt al's in doctrina ſcripture ſacre cōtēta. Uñ. Aug'. Ego ſol' eis ſcriptorū q̄ iam canonici apellāt dideci: hūc tiore honoreq̄ referre: vt nulluz eorū ſcribēdo erraſſe audeam credere: aut ſi aliquid i eis oſtenderez: quod videatur cōtrariū vitati: nihil aliud exiſtimē q̄ mendoſuz codicē ee: l' ñ cē aſſecutū iterp̄tez: qō dictū ē: vel me mīme intellexiſſe non ambigā Alios vo ita lego vt q̄ntalibus ſāctiate: quātaue doctrina polleāt: non ideo verē putē: q. ita ipi ſēſerit: ſz q. mihi p alios auctores vel canonicas vel probabiles ratōes: quod a vero non abhorreat perſuadere potuerūt: diſ. ix. Ego. Idē Aug'. Noli meis litteris quaſi canōicis ſcripturis iſeruire: in ill' ⁊ qōcunq; credebas cū i ueneris: incūctāter credē. Jn iſtis aūt quod certū habebas: niſi certū itellexeris: noli firme tenē. di. e. Uñ archi. ſi. d. c. Noli. dicit. Hodie i ſcripturis taliū. ſ. doctoꝝ aliq̄d poſſe r̄eprehendi: ⁊ no niſi ſi q̄d inuēiat q̄ nō initat aucti veteris ⁊ noui teſtamēti: ſiue p̄babili ſiue canonica rōe. hec ibi. Hoc pz ex eo: q. ipſi ſcti doctores ſibi iuicē p̄traria i ſuis libris dixerūt. Sic vbi gia. Dieronym' dixit bigamū ñ eſſe cenſēdū eū: q̄ añ baptiſmū habuit vnaz vxorē: ⁊ p' baptiſmū aliā. Aug' vo p̄trariū ſēſit .ſ. talē eſſe bigamū: c' ſnīa p̄fert: ⁊ illa Dieto. ñ tenet: vt pz di. xxvj. Acutī': ⁊. c. deide: extra de bigamis debitū. Et ſil'r de obſuatōe legaliū ⁊ de repre hēſiōe quā fec̄ Paulus petro. Ad Gal'. ij. p̄traria ſcripſerit: tñ magī ſtat Auguſtino vt dictū ē ſupra. Uez ē: q. i his que ptinent ad fidē vel bonos mores neceſſarios ad ſalutē: i nullo diſcordāt ſcti doctores realiter: ⁊ ſi aliq̄n ſupficialr videāt ſentire p̄traria. Itē dicit archi. ſup. c. q̄s neſciat: di. ix. q. rubrice decretaliū auctēticant: extra in p̄emio decretaliū i fi. vbi dicit vtant: ⁊ extra vt li. pen. nihil ino. Et ſil'r rubrice vel tituli legales auctētici ſūt: ⁊ allegari p̄nt i cāis. ff. de i iteg. reſtitu. l. j. Sz rubrice decretoꝝ nō: vñ falſe ueniūt aliq̄n. xvj. q. j. placuit. Sz Jnno. q̄ ita notat extra in p̄emio decre. Que ēt ponunt in decretis. ſ. capi. ſeu dcta p̄cilioꝝ ſūmoꝝ pōtificū ⁊ doctoꝝ: auctentica ⁊ approbata ſūt: ñ āt dicta gratiani i paragraphis fz Jo. an. Doctrina ēt beati Tho. de aq̄no approbata fuit: vt pz p extrauagantē Jo. xxij. Qñ āt dcta doctorum prefatorum vel aliorum contraria eſſent dictis ſummorum pontificum: cui ſententie magis eſt ſtandum: declarat Gratianus: diſtinc. xx. § p̄mo per diſtinctionem: videlicet q. in cauſis ſeu negocijs diffiniendis. Cum ergo quelibet negocia finem accipiant vel in abſolutione innocentuz vel condemnatione delinquentium. Abſolutio vero vel condēnatio non ſciam tñ deſiderāt: ſz ēt poteſtatē p̄ſidētū: ideo diuinaꝝ ſcripturarum tractatores: ⁊ ſi ſcia pontificibus p̄cemineant: tñ quia dignitatis eoꝝ apicem nō ſūt adepti: in ſcripturaꝝ ſacrarum expoſitōibus his p̄ponuntur. Jn cāis vo diffiniendis fm̄ poſt eos locuz merentur.

Capitulū unicum.

Quis autem ordo tenendus sit in solutione alicuius questionis: ponit Innocen. distinc. e. de q̄ bus summatiz explicat ibi Archidia. dicens. Nā primo recurrendum est ad scripta noui ⁊ veteris testamenti Secundo ad canones apostolorum et conciliorum. Tertio ad decreta et decretalia romanorum pontificum. Quarto ad scripta greca. Quinto ad scripta sanctorum patrum latinorū. Ultimo ad exempla sanctorum. Si autem nec veritas inuenitur. hoc modo congregandi sunt sapientes: ⁊ quid agendum sit inuestigandum vel minus reuelabit. Juxta illud: vbi duo vel tres cō gregati in nomine meo ⁊c̄. Mathe. xviij. Quia tamen dictum est q̄ recurrendum est ad scripta greca: subdit Archidiac. ⁊ dicit: q̄ hoc locum habuit: quādo penes grecos presules catholice fidei vigebat auctoritas: et exemplaria eorum erāt correcta: et ideo in dubijs recurrebatur ad eos: dist. ix. vt veterum. Sed hoc hodie locum non habz. Nam hodie greci sunt acephali: ⁊ scripta eorum corrupta: secundum Hug. A paucis tamen annis citra reuersi sunt ad vnitatem fidei ecclesie romane. Dicit autem glosa super dicto. c. vt veterū: faciendo comparationem inter doctores: cui magis sit credendum: q̄ Augustino in disputationibus: Dieron. in hist orijs ⁊ translationibus: Gregorio in moralibus. Sed querit Archi. dist. xx. Si Grego. qui fuit expositor seu doctor ⁊ papa: in aliquo articulo contrarius inuenitur alicui illorum expositorum: cuius doctrina etiam est approbata: vtiq̄ credendum est magis Gregorij. i determinatione causaruz: q̄ alijs doctoribus. In his vero: que vt expositor dixit: videtur ei nō magis esse credendum quia papa: sed forte quia magis consona rationi dixit: vel quia maioꝛi scientie ⁊ sanctitatis ⁊ auctoritatis habetur. Nam ⁊ inter apostolicos vnus preponitur alteri: vt Petrus lino: gelasio lucio. Et similiter interpretes: vt Ambrosij. Jsido. Augustinus: bede secundum Augu.

Augustinus in libro de doctrina christiana dicit: ⁊ habetur dis. xix. In canonicis scripturis ecclesiarum catholicarum q̄plurimum diuinaruz scripturarum: solertissimus indagator auctoritatem sequatur. Inter quas sane ille sint: quas apostolica sedes habē: ⁊ ab ea meruerunt epistolas accipere. Tenebit igitur hunc modum in scripturis canonicis: vt eas que ab omnibus recipiuntur ecclesijs: preponat eis quas quidem non accipiūt. In eis vō que non accipiuntur ab omnibus: p̄ponat eas quas plures grauioresq̄ accipiunt: eis q̄s pauciores minorisq̄ auctoritatis ecclesie tenent. Si autē alīs inuenerit a pluribus alīs a grauioꝛib' haberi: q̄q̄ hoc inueniri vix possit equalis tamē auctoritatis eas habendas puto.

Jtez nota q̄ po §. xiii.

posterioꝛ constitutio siue lex tollit priorem: etiam si de priori nullam faciat mentionem: extra de cognā. spi. c. j. Secus est i rescriptis: extra de rescriptis Leterum. Secus etiam de priuilegijs: quia scilicet non tollitur prius ⁊ posterius nisi in posterioꝛi fiat mentio de priori: vt nota. di. xviij. Quoniam in gloſa. ⁊ idem de consuetudine: quia scilicet non tollitur per constitutionem nisi fiat mentio de ea. extra de constitu. licet libro sexto. Item Hostien. Joan. an. et Ber. q̄ constitutio generalis incipit artare seu obligare p' duos mēses a tēpore publicationis. Et hoc nisi in ipsa constitutione aliud contineatur. Inferioꝛ autem constitutio vt puta capitulorum ⁊ vniuersitatum secundū Hostien. ligat in continenti facta promulgatione: nisi forte absentes ⁊ ignoꝛantes: quibus neq̄ tempus dabo: sed iudicis arbitrio relinquo. Item constitutio non extenditur ad preterita: sed tantum ad futura: nisi aliud declaretur: extra de constitu. c. vltimo. Queritur autem vtrum qui facit contra constitutionem pape per ignoꝛantiam peccet. Respondet Tho. in quodlibetis: q̄ ignoꝛantia q̄ est causa actus: causat in uoluntarium: vnde semper excusat a peccato: nisi ignorantia ipsa sit peccatum: Est autem ignoꝛantia peccatum: quando quis quid potest scire ⁊ tenetur huiusmodi. Constitutionez autem pape omnes suo modo scire tenētur: si aliquis ergo cōtra constitutionem pape agat: ⁊ habeat sufficiens impedimentum: per qō scire non potuerit: puta si fuit in carcere vel in terris extraneis: ad quass constitutio non peruenit vniuersaliter vel aliquid simile: talis ignoꝛantia excusat vt non peccet agens contra constitutionē pape. hec ipse.

Jtē nota q̄ dis §. xix.

pensare in legibus vel eas interpretari spectat ad prelatos ⁊ rectoꝛes: qui. s. in huiusmodi hñt prātē nisi subita necessitas occurrat: cui oporteat subito obuiari: ne sequat aliq̄ inconueniens. Naz tūc ipsa necessitas hz annexā ipsā dispensatōem legis: ⁊ quilibet per se potest tūc interpretari legem ⁊ dispensare secum: et precipue cum non potest habere recursum ad superioꝛem p̄ma. q. prima. Si ergo: puta cum quis grauiter infirmatur tempore ieiunij ab ecclesia instituti: per ipsum potest dispensare secum in lege ieiunij: et interpretari: q̄ nō obligetur ad illa. In obseruatione enim legum vel preceptoꝛum: maxime debet attendi ⁊ seruari intentio ferentis legē vel ad p̄ceptū: de q̄ si ꝓstet: ⁊ ꝓtraria sit ad scripturam legis vl vbū p̄cepti: eque

Titulus decimusseptimus.

obediendum est omissa littera legis vel precepti. xxij.q.v.hūane. Si autem dubitetur de itentiōe standuz est lie fm Archi. vel habeat recursus ad superiorē si pōt: cui' ē interpretari ⁊ dispensare: vel si nō pōt hēat cōsiliuz pitor. Pñt aūt ipsi plati dispēsare ⁊ debēt cū adest cā rōnabil': puta alicui' necessitat' vel maioris vtilitatis. Uñ diffinit dispēsatio sic ab Hosti. q ē iur' alleuiatio facta cū cae. ſ. rōnabilis cognitōe ab eo q̄ pōt: q si plati absq; rōnabili cā: vl saltē dubia ꝓ sola volūtate licētiā tribuāt venīdi ꝓtra leges: fm Bern. i libro de dispēsatōe ⁊ pcepto: nō erūt dispensatōes sz dissipatōes ⁊ peccabunt ipsi dispensantes cū dispensatis si eis vtunt. Uñ dñs dicit Luce. xj. Quis putas ē fidel' dispēsator ⁊ prudēs quē cōstituit dñs sup familiā suaz. Ubi tria notant i dispensantib'. Primū ē fidelitas: ut. ſ. i dispēsatōe hēat itētōez ad bonū cōe ibi fidelis. Secūdū pōderositas. vt. ſ. cōsideret cās mouētes ⁊ qualitates psonaz. Unde dispēsare q diuersa pēsare seu pōderare: ibi: prudēs. Terciū ē ptās ut. ſ. i eo i quo dispēsat hēat auctoritatē: ⁊ sup his cū q̄bus dispēsa thēat ptātatē. ibi. quē ꝓstituit dñs tē. Et nota secūdū Rai. q̄ ꝓhibet ēt dispēsatō: ubicūq; ñ ꝑt fieri sine maiesta declaratōe eccl'ie: ⁊ ubi nō ē. iusta cā dispēsādi. i. q. vij. Talj. Aliqñ vo dispēsatō ē debita: ⁊ hoc ubi iusta cā dispēsādi: q̄ iusta cā multiplex pōt eē. i. q. vij. Recte tis. §. nisi rigor. ⁊. c. ⁊. §. seqñs. Et q̄uis dispēsatio ex iusta cā sit debita: ⁊ peccet plat⁹ ñ dispēsando ut ē ar. ij. q. v. Quanto: i fi. tñ subditi ñ habēt ius petēdi nisi forte supplicādo. Aliqñ dispēsatio ē pmissa: ut dis. l. Si q̄s pſbyter. Et papa q̄dē i oībus pure positiuis hēt pleitudiez dispēsādi. Et sic dr hīc oia iura i scrinio pectoris sui: extra ō cōstitz. lib. vj. quātū. ſ. ad interpretationē ⁊ dispensatōnē. Jn aliqbus tñ nō cōsueuit dispensare. Ēpi aūt dispensare pñt fm cōem opinionē doctoz. i his q̄ nō sūt eis a iure ꝓhibita: extra de sen. excō. Nup. Et dis. l. Mīor i glo. Que aūt eis ꝓhibeant ⁊ pape reseruent in pte hēs in p̄dicta glo. Et vide etiā in. iij. pte Et nota fm Jnno. i glo. sup. c. dilect': extra de tēpo. ordi. q̄ epō non tz dispensare sup faciēdo: vt. ſ. aliquid faciat ꝓtra canones: nisi ubi p mittit ei a iure: extra de cōsti. c. j. nisi ꝓtraria ꝓsuetudine ⁊ ꝓscripta essz ei derogatū: extra de cōsue. c. vltio. Super eo aūt q̄d factū ē semp: potest dispēsare vt tolleret: nisi ꝓhibeatur: ar. ad hoc. xxij. q. v. hoc videt. Dico ⁊ forte melī' q̄ vbi ius ꝓcedit dispensationē simpliciter potes Et sic loquitur ō cre. extra de sen. excō. Nuper. Si autē dispensatō non cōcedit a canone: nunq̄ eps potest dispēsare etiā si i canone inuenitur q̄ papa dispenset: extra de ꝓsang. ⁊ affini. q̄ dilectio. Quia cum episcopi debeant seruare canones: non debent contrafacere: nisi id expresse concedat. xxv. q. j. c. j. ⁊ sequēti.

Hec Innoc. De dispensationibus que pñt fieri p episcopos: vide in. iij. parte ti. de statu epoz. Notandum etiam q̄ corpus totum iuris canonici habetur i quattuor libris. ſ. decreto: decretalibus: sexto: ⁊ clementinis. Compilator decretorum fuit Gratianus monachus: qui opus illud edidit anno domini. Mc. vel circa: vt dicit Hug. ij. q. vj. §. forma. Fuerunt ante hāc compilationem quedaz alie. scilicet Jsidori: postea Juonis. Distinguitur autem in tres partes. Nam prima continet centum ⁊ vnam distinctiones: secunda pars continz triginta sex causas: quarum quelibet habet pluresz questiones: ⁊ in. xxxij. causa. Tertia questio continet tractatum specialem ⁊ prolixum de penitentia: qui sic allegatur: scilicet de peniten. dis. tali: et continet septē distinctiones. Tertia pars intitulatur de consecratione: et habet quinque distinctiones. Primus qui fecit ibi lecturam fuit Hug. qui nimis scrupulosus fuit in suis determinationibus Sed glo. cōmunis eius est Joann. satis bona. Addidit tamen Barto. brixi. quedam ad dictas glo. que corrigunt opini. Joan. vel melius declarant. Post fecit solemnem apparatum super eodem. Archidia. qui dicitur Rosarium. Compilator vero decretalium fuit magister Rai. magister ordinis predicatorum ad requisitionem ⁊ iniunctionem Grego. noni: anno domini. Mccxxx. vel circa: ⁊ diuiditur liber ille in quinq; partes: ⁊ quelibet pars habet mltos titulos: qui tituli exprimūt materias de quibus ibi agitur'. Et allegatur non per partes: sed per titulos ⁊ capitula: et antiquitus ante titulum dicebatur extra: scilicet decretū: sed a modernis dimittitur illud extra: et solum titulus allegatur cum ca. Glose cōmunes eius sūt Bernardi. Sed plurimi fecerunt apparatum seu lecturas super eisdem: vt Innocen. quartus Hostien. Jo. an. in nouella: Joannes de lignano: Petrus de ancharano: Franciscus zamb: Antonius de butrio: Abbas de sicilia et alij. Sextum librum compilari fecit Bonifac' viij. Anno domini. Mccc. vel circa: qui dicitur sextus: quia sequitur ad. v. libros decretalium: et habet titulos et capitula sicut decretales: ⁊ secundum illum ordinem: non tamen omnes illos titulos habet. Unde de matrimonio parum ibi agitur. Glo. cōmunis eius est Joan. an. qui etiaz super eo fecit apparatum in nouella. Archidiaconus etiam fecit apparum. Dominicus de sancto geminiano notabiliter scripsit et alij multi. Quartus liber dicuntur clementine: ex eo q̄ sunt sub clemente in consilio vienensi edite: post modicum tempus a compilatione sexti. Clemens tamen morte preuentus non promulgauit eas: sed Joan. xxij. successor ei'. Habet titulos fm ordinem decretalium: sed non omnes illos. Allegatur per titulos ⁊ capitula'.

¶ q̃ debeant̃ leges seu ius omnes ostendere.

Sed cū additione: in clementinis: sicut allegatur: qō habet in sexto li. vj. Et hoc ad oīaz titulorū q̃ hñt i decretalibus. Glo. ei⁹ cōis ⁊ notabilis ē Jo. an. Sz fecerūt apparatū sup eis. Paulus ō leaza. Francis. zamba. Jo. de imola: ⁊ zen. Repiunt ēt q̃ dam ꝓstitutiones eccl̃ie: que nō sūt i corpore iuris ⁊ ideo dicunt extrauagantes: q̃ postꝫ sūt ꝓmlgate: ligant sicut q̃ hñt i cōpore iur̄: ꝑcipue cū sciūt.

Titulus. xviij. De lege ciuili.

Quo tp̄re ius ciuile ꝓditū sit: q̃ntū liget: ō legū diuersitate ⁊ eaꝝ effectu. La. vnicum:

Ex seu ius ciui

le sic describit ab Jsidoro in. v. etymologiaꝝ. Jus ciuile est qō quisq; ppls vel ciuitas sibi ppri uz: diuina hūanaq; cā ꝓstituit: di. i. Glo. cā p̄ma contēplatione dei ⁊ hoīm. Addit Archi. ꝓtēplatione. i. ad reuerentiā dei ⁊ vtilitatem hoīm. Si. n. lex ꝓtineat aliq̃d ꝓtra deū vel hoies: repellenda est. Uñ si ipator l' ali⁹ ꝓnceps faceret legē ꝓtra ius nāle: puta: q; oīa rez trāsferē tur de vno ad aliū sine cā: talis lex nec in foro aie nec in foro ꝓtentioso valet: ⁊ remittit ad nota. per eū. ix. q. iij. p ꝓncipalē. Et ibi dic: q; si ipator vult ex rescripto auferre rē meā: nō pōt: qz rex oīa sī de iure nāli. Jnsti. de iurena. §. vlti. fm ac. ⁊ olde. Jo. tū ibi in glo. sentit ꝓtrariū: p leges. ff. de rei vē di. item ⁊beratū. Et. ff. de euic. l. lucius. Sed dicit Archi. q; non obstant leges q̃ volunt q; ipatorib⁹ licz p̄dia nīa dare militibus ob publicā vtilitatez. Nā illud verum est p̄cio nobis dato. Dic ꝯ q; oīa sunt ꝓncipis: vt dicit lex alle. oīa. s. fiscalia. Et sic intelligit ibi Olde. Et ad hoc facit qō dī. xxiij. q. viij tributum. §. quāuis. Dicit etiam Archi. di. xj. in ꝓn. q; licet romana eccl̃esia sit mī ⁊ caput oīuz ecclesiaꝝ: rōne ꝓncipij ⁊stitutōis ⁊ platōis: vt di. xxi. q̃uis. nō tñ ē dña aliaꝝ eccl̃iaꝝ: nec papa ē dñs fz Bern̄. ad eugeniū. Et q; papa nō sit dñs oīuz ep̄orum: est optimū: ar. vij. q. i. mutationes. Quāuis enim res eccl̃esie sint eius vt principalis dispensatoris. nō tamē sunt eius vt dñi ⁊ possessoris: vt dicit Tho. scōa scōe. q. c. Uñ ⁊ simoniā ꝓmittēt papa: recipiendo ꝓ re spūali aliquid de redditib⁹ eccl̃ie: vl ēt ab aliquo seculari de bōis suis. Et hoc sane intelligendum. Nam q; papa in collatōe bñficioꝝ recipiat ānatas taxatas: non est hoc accipe tēporalia ꝓ spūalib⁹: sed suis ⁊ curie necessitatib⁹ puidere q̃n fieri pōt. Jus militare sic describit Jsidor: q; ē belli iferēdi solēnitas. Archi. i. ius qō de militibus ⁊ ꝓ militib⁹ ē statutū: qō ē ps iur̄ ciuilis. Et ip̄o p̄one: qz ponit seu describit ñ esse tiā tal' iur̄: fz ei⁹ effect⁹ p exēpla. Solēnitas. i. solēnis ordinatio seu dispositio exercitus: qui. s. debeant i ꝓmo loco esse: q̃ i scōo: q̃ i tr̄tio: ⁊ huiusmōi. Federi pacis. s. ꝓponēde. Signo dato. s. tuba l' cornu egressio l' ꝓgressio i hostē. Signo dato receptō. s. i domū. Flagitij militaris disciplina. i. pena seu punitio delicti. Si locus deseraf. Glo. Qui fugit in bello publico fm canoñ infamis est: fm leges capite punitur. Et dicit fm Archi. desertor militie: qui per longum tempus euagatus ad castra reducitur. Stipendiozꝝ modus. s. qualiter militi et qualiter peditī tribuatur. Dignitatum gradus: in quo gradu differant quis dignior vel superior alio. Premiozꝝ honor: qualiter. s. quidam magis: quidam minus honorētur: veluti cum corona vl torques donaf. Corona dī hic mai⁹ munus. Torques minus munus. Predecisio. i. diuisio: ⁊ ꝓ plonaꝝ ⁊ qualitatibus ⁊ laboribus iusta diuisio ac p̄cipis portio. Glo. Nō ꝯ oīa que capiūt i bello sūt ꝓncipis. Et videf ēe cōtra. xxiij. q. v. dicat. Ubi dī q; regis sunt oīa: intelligendum qz ad ipsuz debent deferri oīa ⁊ p̃tari: ⁊ ipse debet diuidere secūdū merita ꝓsonarum. xij. q. ij. vulterane. Et intellige de bello ~~nō i iniusto~~. nam i iiusto omnia q̃ capiuntur debent restitui fm omnes doc. Jus publicum dicit Jsido. est in sacris sacerdotibus et magistratibus: dis. xi. Ubi Archi. publicum idest ius quod est pro his constitutum est. i. consistit in sacris: idest rebus deo dicatis uenerandis: sacerdotibus honorandis: magistratibus timendis: et obediendis: sicut sunt prefectus: proconsul. cōsul. pretor ⁊ huiusmodi. Et dicit hic glo. q; qui ledit sacerdotes vel res sacras: ab omnibus tanquam pro publico crimine potest accusare: ar. ij. q. i. in primis. Et rationem assignat ibi Archi. quia he persone ad statum reipublice pertinent. plus cñ orationibus eccl̃esie q̃ auxilio militari consistit imperiuz: ut. xxiij. q. viij. §. q̃uis. Jus quiritū ait Jsido. est ꝓprie romanorum quo nulli alij nisi romani eo utuntur: vt de legitimis hereditatibus: de tutelis: de curationibus ⁊ vsucapionibus statuta sunt dis. i. de contractibus qualiter: scilicet debeant celebrari in scriptis vel sine. Et dicit glo. q; ius quiritum dictuz est a quirino vel romulo: qui fuit conditor primus rome. Unde dicuntur romani. Et secunduz glo. hic dicuntur romani omnes subditi romano imperio: prout dicitur ꝑ̃ romanoꝝ habere filios in p̄tate ⁊ sic gētiles etiam sunt sub romano imperio. Nam imperatō princeps est totius mundi: vt. vij. q. i. in apibus. Sed in diuersis prouincijs diuersi reges sunt sub eo. vt. vi. q. iij. scitote. Qui ergo non vult esse sub romano imperio nec hereditatem habere potest nec alia que hic enumerantur de iure humano.

Juris ciuilis species varias ponit Jsido. in eodem quinto libro etymologiarum ⁊ noīa earuz.

¶ Imperator n' princeps ad p̄cipe na nisi.

¶ In bello pu⁹ d' fugit pugnam.

¶ In bello nō oīa q̃ capiūt sūt ꝓncipis.

¶ In bello iniusto oīa q̃ capiūt sūt restituenda.

¶ Jus quiritū dictū ē a quirino vl romulo.

Titulus decimusoctauus.

Et hñtur ola in ðecretis: di. ij. p totum. Uñ in ꝑn cipio ei⁹ dicit. Cõstat ãt ius quiritũ ex legib⁹ ex ple biscitis: ex iuriscõsultis ꝓstitutõibus ꝓncipũ: edic tis senatoꝝ ⁊ prudẽtũ rñsis: ⁊ singulas hoꝝ ðscri bitur. Lex ſm Jsido. est cõstitutio ppli: q̃ maio res natu simul cũ plebibus aliqd sãxerũt: di. ij. lex aliter sumitur hic: aliter supra: dis. j. Nã hic suũ stricte ꝓut est spẽs iuris quiritũ. Supra ãt ꝓut est genus ad oẽ ius scriptũ. Lonstitutio ppli dicit hic glo. Olim ppl⁹ statuit leges: sed hodie trãstulit potestatẽ in ipatorẽ: vt insti. de iu. na. §. sed qõ ꝓn cipi. Uel q̃ hodie ẽt ppl⁹ potest legẽ statuere: et q̃ dicit in dicta. l. trãstulit. i. cõcessit. Addit hic ar chi. Dicunt quidam q̃ ppl⁹ hodie nõ põt ꝓdere le gẽ: ar. ad hoc. C. de legi. l. vlti. Alij vt Lau. dicunt ꝓtra. s. q̃ ppl⁹ põt auferre aucte ipatoꝝ: ſz omẽs eccleſie nõ posſẽt tollẽ aucte pape. Et rõ est: q: pa pa nõ hz aucteꝫ ab ecclesia ab eo: ar. di. xxj. q̃uis. Ex oñica. n. iussione ⁊ ꝓcilioꝝ aucte: papa habet suã iurisditionez: ⁊ nõ ex trãslatione populi sicut ipatoꝝ: extra ỏ elec. significasti. Et dicũt hi q̃ ad ꝓtez trãslatã: per populũ i ipatorẽ ꝓdẽdi legez: q̃ populus põt reuocare istã potestatẽ cũ vult: ſi cut iudex qui delegat: q: ꝓpꝛietas apud eũ remã sit. Nec obstat illa lex vlti. C. de legi. q: ibi illud so li nõ excludit populũ: ar. xv. q. vj. §. soluſ. Sed ta le est ac ſi dicerꝫ. Soli ꝓncipi. i. nulli alij soli. Nec obstat extra de offi. dele. sup q̃stionũ: ⁊ in. c. vene rabili: q: illa iura loquunt i delegato. Jn alio for te secꝰ: vt. ff. de offi. ꝓ. l. vltia. hec archi. Maiores natu gl. maiões natu dicũt nobilitate: dignitate: ãtiq̃tate: scia: vt. ij. q. vij. q̃rẽdũ. Addit ãchi. q̃ hic magis ꝓprie dr nobilitate. Plebiscita sũt: q̃ ple bes tm̃ ꝓstituũt: ⁊ vocãt plebiscita: eo q̃ ea plebs sciat: vel q̃ sciscitat ⁊ rogat vt fiant Jsidor⁹. di. ij. Glo. ibi. Plebiscita ꝓma facta fuerit ꝓpter discoꝛ diam inter nobiles ⁊ plebeios: vt. ff. de orig. iu. l. ij Addit hic Archi. q̃ q̃dã tẽpoꝛ recessit ples roma noꝝ a patrib⁹ in montẽ auentinũ: ⁊ ibi statuta ab ea vocata sunt plebiscita: scita. i. statuta plebis vel q: eius scientia ⁊ ꝓsensu statuebanꝫ. Sit g̃ ple biscitũ ius: q̃ plebs magistratu interꝛogante ve luti tribuno cõstituebat. Et hec lex ꝓ bono pacis fuit obseruata: per. l. hortẽsiã: vt. ff. de orig. iu. l. ij. Senatusconsultuꝫ est q̃ tm̃ senatoꝛes popu lis ꝓsulendo decernunt Jsido. dis. e. Dicit hic Ar chi. in Rosa. q̃ cum populus romanus ita esset auctus: vt in vnum conuenire non posſet: causa legis sanciende visum est senatum uice populi con suli: vt instit. de iure natura. §. senatus vbi dici tur q̃ senatusconsultum est: quod senatus iubet atq̃ constituit: ſm Lau. Et sicut totus populus i terꝛogabat quãdo consul legẽ ferebat ad populũ ita senatoꝛes interꝛogabantur vice populi: quãdo consul legem ferebat: ⁊ ita eoꝝ consensu senat⁹ consultum vocatum est hug. Erant autem senã toꝛes centum numeꝛo: ⁊ dicitur senatus a senectu te. Jsti electi sunt a romulo centum: ⁊ a populo cẽ tum. Qui ob etatem senatoꝛes ob similitudinem cure patres dicebantur. Uel senatus a sinendo di cebantur: quia senatoꝛes facultatem eligendi da bant. Nam sine licentia eoꝝ nulli licebat magi stratum aliquem facere idest officium. Et senatuſ etiam dicebatur locus in quo conueniebant sena toꝛes. Lonstitutõ vel edictum est quod rex vel imperatoꝛ constituit vel edidit Jsido. di. e. vbi di cit Archidia. Rex. s. tantum. Nam reges prius le ges tulerunt. ff. de oꝛig. iu. l. ij. Lau. Uel dic q̃ idẽ est rex et imperatoꝛ: sed rex anteq̃ coꝛonetur. Et idem est constitutio quod edictum: licet edictum possit dici tantum in precipiendo: dicuntur etiaꝫ edicta pretorum: vt dicit Jo. que. s. ꝓtoꝛ ius ciuile coꝛrigens vel supplens vel confirmans in ambõe posita siue scripta publice proponebat secunduꝫ hug. Respõsa sunt que iurisconsulti rñdere dicuntur consulentibus. Unde ⁊ respõnsa Pauli dicta sunt. Fuerunt enim quidam prudentes ⁊ ar bitri equitatis: qui institutiones iuris ciuilis com positas ediderunt: quibus dissidentium lites con tentionesq̃ sopirent Jsido. dis. e. Archidi. Respõ sa: idest sententie eorum quibus permissum est iu ra condere. Lonsulti quibus datum erat ius res pondendi. Lonsulentibus super aliquo articulo vel interpretatione alicuius iuris. Ediderunt: id est exposuerunt ⁊ interpretati sunt institutiones compositas ab alijs. Quedam leges dicuntur ab his qui ediderunt eas: vt consulares tribuni tie: iulie: ⁊ cornelie:. Nam ⁊ sub octauiano cesare suffecti consules papius et pompeius legem tule runt: que a nominibus eoꝝ papia ⁊ pompeia nuncupantur: continens patrum premia pro su scipiendis liberis. Sub eodem imperatoꝛe falcidi us tribunus plebis legem fecit: ne quis plus extra neis in testamẽto legaret: q̃ vt quarta pars super esset heredibus: ex cuius nomine lex falcidia no mina est: dis. e. Archidi. Lonsulares. Luz romani ferre non possent superbiam regum: consules fece runt: ⁊ edite leges ab illis consulibus: consulares dicuntur. Tribunitie. Lum quadam vice popu lus romanus a patribus recessisset: fecit sibi tri bunos: qui scilicet preessent alijs: ⁊ leges facte ab his dicuntur tribunitie. Et dicitur tribunus a tri buendo iura vnicuique: vel a tribu. i. populo cui preerat. Uel quia populus diuisus fuit in tres p tes: ⁊ ex qualibet parte tribuni eligebantur ⁊ ide dicti tribuni. Suffecti: idest substituti. Qui enim in locum consulum ante finem sui officij decedẽ tium substituebantur: dicebantur suffecti. Falci dius. De lege falcidie quaꝫ notat hic glo. vide i. iij parte ti. x. c. de testamñtis. Satyra lex dicta est:

ꝑ ꝓpter ꝓ auferre ad⁹ tm̃ imꝑatoꝛ ſ. omẽs eccl̃ie nõ ꝑm̃ auferre. auctoritatẽ ꝑp̃.

ꝑ plebiſcita ſũt q̃ plebes tm̃ ꝓſtituũt.

ꝑ ſenatꝰ ꝓſultũ ẽ q̃ tm̃ ſenatoꝛes ꝓpls ꝓſulendo decernũt.

Plus simul accipio diuisiones in quatuor libros.

Capitulum unicum.

eo q̄ ō pluribus rebus lex illa loquit: simul dicta a copia rex: ⁊ quasi a saturitate'. vñ ⁊ satyrā scribere: ē poemata varia cōdere: vt oratij: Juuenal: ⁊ persij. Rodie leges noualiuz ꝓmertioz sunt: ab insula rodo cognominate: in qua antiquitus mercatorum usus fuit: di. e. Et sic hic glo. q̄ lex il illa iniquissima est. s. q̄ pacientibus naufragium inhabitatores oia auferāt. ff. e. modestinus. Sed illa lex hodie correcta est: vt. C. de fur. aūt. naufragia: immo tales ipso iure sunt excōicati: extra de rap. c. excōicationi. Addit Archi. q̄ videtur q̄ sit canon late sentētie: qō etiā tenet glo. hic posita Sed Jnno. credit q̄ sit canon ferēde sentētie. Jdē Ber. sentit ibidem. De hoc habes in. iij. parte in tractatu de censuī.

Et nota q̄ totū cor §. I.

pus iuris ciuilis cōis: diuiditur ī quatuor libros. quo ad allegatōes. s. codicū: digestum: institutaz: auctētica. Et q̄ in eis notāt allegāt ꝓ nomē libri: p titulos: p leges: p pagraphos. Cōueniētia h' diuisionis legū hūanaz supraposite fm Jsido. pulchre notat. b. Tho. ꝑma scōe. q. xcv. arti. iij. Dicē enim q̄ vnūqōq; pōt per se diuidi: fm id qō ī eius rōe continet. Sicut in rōe aialis continetur aia: q̄ est vel rationalis vel irrationalis. Et ideo animal per se diuiditur in rationale ⁊ irrationale: non āt diuiditur fm albū ⁊ nigrum: que sūt diuisio preter eius rōem. Sunt āt multa de rōe legi hūane: fm q̄z qōlibet lex humana ꝑpzie ⁊ p se diuidi pōt.

Est. n. ꝑmo de rōe legis hūane: q̄ sit deriuata a lege nature: vt ex dictis pz. Et fm hoc positiuū. diuidit in iusgentiū ⁊ in ius ciuile: fm duos modos quibus aliquid deriuat a lege nāe: vt supra dictuz est. Nā ad iusgentiū ptinēt ea q̄ deriuant a lege nature: sic ꝯclusiones ex ꝑncipijs: vt iuste ēptiones: ⁊ venditōes ⁊ alia h'. sine quibus hoies ad inuicem ꝓuiuē nō possent: qō ē de lege nāe: q: hō nāliter est aial sociale ꝑut ꝑbat i ꝑmo poli. Que vo deriuā tur a lege nāe p modū ꝑticular determinationis: pertinent ad ius ciuile: fm q̄ aliq̄ ciuitas aliquod ius sibi ad cōmodū determinat. Secūdo est legi q̄ ordinet ad bonū ciuitatis. Et fz hoc lex humana diuidi pōt: fm diuersitatē eoz q̄ dant operam bono cōi: sicut sacerdotes ꝓ ppło deū orātes: ꝑncipes pplm gubernantes: milites ꝓ salute ppli pugnantes: ⁊ iō istis hōibus spēalia quedā iura aptā tur: vt. s. ponat ius publicū ⁊ ius militare. Tertio de rōe legis ē vt instituat a gubernāte cōitatē ciuitatis. Et fm hoc distinguuntur leges fm diuē sa regimina ciuitatū. Quoz vnū regimē ē scōm phū ī. iij. politi. qñ ciuitas gubernat ab vno: et fm hoc ponunt cōsti: utōes ꝑncipū seu edicta. Aliud regimen est aristocrathia. i. ꝑncipatus optiorū vel optimatū: ⁊ fm hoc sumunt respōsa prudē tuz ⁊ senatusconsultus. Aliud regimen est obligathia ꝑncipatus paucorum diuitum ⁊ potentum: ⁊ fm hoc sumitur ius pretoriuz: ⁊ etiam dē ius notariū. Aliud regimen est populi quod dicitur democrathia: ⁊ secundū hoc sumitur plebiscita. Aliud regimen est tyrannicum quod est omnino corruptum. vnde ex hoc non sumitur aliqua lex: Aliud regimen est ex his cōmixtum qō ē optimū ⁊ fm hoc sumitur lex: quam maiores natu simul cum plebibus aliquid sanxerunt: vt dictum est supra. Quarto de ratione legis est q̄ sit directia humanoz actuum: ⁊ fm hoc secundū diuersa de quibus leges ferantur: distinguuntur leges que aliquādo ab actoribus earum nominantur: ⁊ sic distiguitur lex iulia vel de adulterijs: lex cornelia de siccarijs: et sic de alijs. Alie denominantur nō ꝓpter auctores earum: sed ꝑpter res de quibus sunt: vt lex de officio ꝓconsulis: lex de furtis et huiusmodi. Distinguitur aūt iusgentium a iure naturali: maxime in quantum ius nāle ē cōe oibus animalibus.

Dz leges humane §. II.

etiam seculares ponūt homini necessitatē ad obseruandum in foro conscientie: ita q̄ non obseruās peccat si sint iuste. Unde Augustinus dicit. Qui legibus imperatorum: que ꝓ dei voluntate feruntur obtemperaī non vult acquirit grande supplicium. Qui aūt legibus imperatorum que contra dei voluntatem feruntur obtemperare non vult: acquirit grande premium: di. ix. imperatores: Pro huiusmodi declaratione dicit. b. Tho. ꝑma secūde. q. xcvj. arti. iij. q̄ leges humanitus posite vel sunt iuste vel iniuste: si sunt iuste: habent vim obligandi in foro conscientie a lege eterna a qua deriuantur fm illud prouer. viij. per me reges regnant ⁊ legum conditores iusta decernunt. Dicūtur autem leges iuste vel iniuste: secundum q̄druplex genus causarum. s. finalem: efficientem: formalem: ⁊ materialem. Dicuntur iuste ex causa finali seu ex fine: quando ordinantur ad bonum cōmune. Jste enim est finis legis vtilitas boni cōmunis. Econtra est lex iniusta: quando est contraria boni communi. Unde quādo aliquis presidēs imponit leges onerosas subditis: non ꝓpter cōmunez vtilitatem: sed ꝑpter priuatam suam: vt ꝑpter cupiditatē vel gliam: puta: faciens statutū: q̄ qui cōmittit talem defectum soluat tantuz: qō non propter aliud facit: nisi vt inde lucretur. Uel cum imponit tallias ⁊ gabellas vltra debitum: vt thezaurizet vel pompiset. Secundo dicuntur iuste ex causa efficienti seu auctore. Causa efficiens legis est: statuens legez. Si ergo non excedit potestatē ferentis: qz. s. eā fac subditis suis: iusta ē Jniusta āt si fert legē sup eos: i qb' nō hz ꝓtatem:

puta: si laicus cuiuscunq; dignitatis ẽt imperatõ facit legẽ: que extendat etiã ad clericos: vt q̃ habeant rñdere in foro suo: vel q̃ soluant tallias ⁊ hꝰ. Nõ. n. hñt pῖatez sup clex. Tertio dicũt iuste ex forma: qñ. s. fm eq̃litatẽ ꝓportionis: iponũtur onera subditis in ordine ad bonũ cõe. Cũ eni vnꝰ hõ sit pars multitudinis: qlibet hõ ⁊ q̃ ẽ: ⁊ q̃ hz: est multitudinis: sicut ⁊ qlibet ps est q̃ ẽ totꝰ. Vñ ⁊ nã aliq̃d detrimentum infert aliq̃ parti: vt saluet totũ. Et fm hoc leges ꝓportionabiliter onẽa imponẽtes sũt iuste: ⁊ obligant in foro ꝑscie. Vnd ex cã rõnabili rectores ciuitatis ponunt aliq̃s collectas: puta ad defendendũ se i iusto bello: ⁊ fm ꝓportionẽ debitã: qui hoc recusaret: peccaret: Iniuste aũt sũt: qñ nõ equalr onera iponũt: fm ratam vnicuiq; ꝓtingentẽ: fm substantiam: ſz alĳ nimis grauãt enormiter: alĳ nimis alleuiant. Et iste sũt violẽtie magis q̃ leges. vñ tales leges nõ obligãt i foro ꝑscie: nisi forte ꝓpter vitandũ scandalũ vl̃ perturbationẽ: ꝓpter quaz hõ dz cedẽ ẽt iuri suo: ſz illud Math. v. Qui te angariauerit mille passus vade cũ illo ⁊ alia duo. Quarto leges sũt iuste ex mã: qñ. s. sũt de rebus in se iustis. Iniuste autez qñ sunt de rebus illicitis: puta: ꝓtra ius diuinum vel nãle: vt q̃ adorẽt idola: sicut fecit nabuchodonosor legẽ: q̃ oĩs adorarent statuã ẽ. dan. iĳ. Et tales leges nullo mõ sũt obſuande: qz vt dr Act. v. Obedire dz deo magisq̃ hõib⁹. Et de his legib⁹ iniquis ⁊ condentibus eas: dr Isa. x. Ue his q̃ condũt leges iniq̃s: ⁊ scribentes iniusticias scripserũt: vt opprimerẽt in iudicio pauperes: ⁊ vim facerẽt cause humiliũ ppl̃i mei. Quocũq; g̃ istoz modorũ sunt iniuste: nõ obligãt i foro ꝑscie. Si tñ soluz ex fine essent iniuste: ⁊ in alĳs iniuste. s. ex mã: forma: ⁊ auctore: forte ligarent tũc. Et nota q̃ cõdentes leges iniquas: puta: ad iponendũ collectas indebitas ⁊ grauamina: tenẽt ad restitutionẽ ⁊ hẽdes eoz: oiuz dãnoz que occasione dictaz leguz aliqui passi sunt: ⁊ illi qui induxerunt ꝓditorẽ ad talem legem faciendã: quilibet insolidum. Et seruantes eas leges tenẽtur ẽt ad restitutõem eorum que occasione talium leguz lucrati sunt. Ubi aũt iuste sunt leges seculares: etiam seruari debẽt ⁊ peccant transgredientes. Unde gelasius papa. Quis aut leges principum: aut patrum regulas: aut monitiões paternas dicat debere cõtẽn̄. nisi q̃ ipuni tũ sibi extimet trãsire ꝓmissũ: dr. x. Unde dicit gl. q̃ peccat ois qui ꝓtenit legẽ: sed nõ peccat ois qui paret legibus: vbi. s. loquitur de ꝓsilio lex. xiĳ. q. j. quisq;s. Et sic aliud est contẽnere: aliud non parere. Dicit Bern̄. in li. de dispensatione ⁊ precepto. Contemptus vbiq; damnabilis: ⁊ sic est mortale ex contẽptu legem transgredi. Ex ignorantia eniz vel negligentia non semper: sed fm materias. Et dicit Jo. papa. Quicquid contra leges accipit p

p leges mq̃ obligantes tenẽt ad restitutionẽ dr dãnoz. et uli q̃ induxerũt ꝓditorẽ ad talẽ legẽ faciendã.

legef dissolui meretur: dr. x. vides. Et dicit ibi gl. q̃ hec regula est vera: in his in quibus est perpetua causa prohibitionis: vt q̃ filius contrahat matrimonium cum matre. Uel dic q̃ meretur dissolui nisi illud per aliã ꝓstitutõem tolleret.

De cõparatiõe §. III.

legũ ciuiliũ ad canonicas quo ad prioritatez. Sciendum igitur: q̃ lex ciuilis est prioz lege canonica tempore. Sed lex canonica est prioz ciuili dignitate seu auctoritate. Primum patet ex hoc: q̃ lex ciuilis cepit tempore moisi vel circa. Lex vero canonica tempore apostolorum quando fecerunt constitutionem: q̃ conuersi ad fidem abstinerent se a fornicatione: ab idolaticis sanguine ⁊ suffocato: scilicet animali. Fornicatio quidem de se semper fuit peccatum mortale: sed ideo prohibita: quia gentiles putabant licitam: quasi naturalem. Alia vero prohibita fuerunt: non q̃ de se mala: sed ad inducendum pacificum conuictum inter iudeos ⁊ gentiles conuersos ad fidem: ⁊ remouenduz occasionem et exempluz mali. Qui fuerũt auctores legum secularium: ponit Isido. in quinto etymologiarum: dicens. Moises gentis hebree pmꝰ omnium diuinas leges sacris litteris explicauit. Foroneus rex primus grecis leges iudiciaq; cõstituit. Mercurius trimogistus primus leges egiptiis tradidit. Solon primus leges athenien̄sibus edidit. Lycurgus primus lacedemonibus iura ex appollinis auctoritate confinxit. Numa pompilius qui romulo successit in regno: primus romãis leges edidit. Deinde cum populus seditiosus magistratus ferre non posset: decem viros legibus condendis creauit: qui leges ex libris solonis: in latinum sermonem translatas. xij. tabulas exposuerunt: dr. vij. moises. Et in. c. se. dicit. Leges redigere in libris. Primus consul pompeius instituere voluit: sed nõ perseuerauit metu obtrectatorum. Deinde cesar cepit id facere sed ante interfectus est paulatim autem antique leges vetustate ⁊ incuria aboleuerunt. Noue autem a constantino cesare cepẽt: ⁊ reliquis succedentibus erãtq; permixte ⁊ inordinate. Postea theodosius mior augustus: codicem factum ꝓstitutionum disposuit. De legibus aũt canonicis dicit Isido. di. xvj. c. j. Canones cõciliorz generaliũ: ceperũt a tẽpore ꝓstãtini ipatoris. Tꝓrib⁹ ꝓcedẽtib⁹ ꝓsecutione ferente: nõ dabat facultas docendaz plebiũ: nec licẽt a epĩs pueniendi i vnũ. Sed ipse cõstãtinus dedit hanc facultatem christianis: ⁊ sub eo factum fuit primum generale conciliuz. s. nicenum. Dicit tñ ibi gl. q̃ tꝓre clemẽtis cepẽt fieri cõcilia. Ut pz di. xvj. Isidorus. Sz ñ fuerit ita gnãlia ⁊ sic soluit ꝓtrarietas. Fuerit ẽt fcta aũ tꝓs ꝓstãtini mlta decreta a sũmis põtificib⁹ diuersꝰ tꝓrib⁹. Dignitate ãt et

p lex ciuilis hoc ẽ pri o lege canonũ m. in tꝓre. h lex canonica est prior ciuili.

auctoritate leges canonice sunt priores adeo: q leges seculares que legibus canonicis reperiuntur contrarie: nullius sūt momenti. Et hec est sententia cōclusiua totius: di. x. quā pbat p multa ca. Et in pmo. c. dī. Lex ipatorū nō super legē dei: sed subtus. Imperiali iudicio nō pñt ecclīastica iura dissolui. Et di. e. Constitutiones que sūt ptra canones t decreta ptesulū romanorū: vel contra bonos mores: nullius sūt momēti. Impator ēt dic q sacre leges nō dedignant sequi sacros canones: p cipue in mīmonīs: vsur: t h°. In auten. vt cleri. apud propri. epi. ix. coll'. Et. ij. q. iij. §. hinc colligit. Et extra de no. op. nū. intellexim°. Ubi āt cuā gelicis t canonicis decretis non obtemperauerint: oīa reuerentia digne habeantur: dicit gīanus: di. x. §. ecce. Uñ t Aug. Si in adiutoriū vestrū terreni i perij leges assumendas putatis: nō reprehēdim°: nam t hoc fec paulus: eū aduersus iniuriosos romanum se esse ciuē testat. Sz vtrū papa possit tollere leges q ad vtrūq; forū: sūt opi. p t contra. Sed dic Jo. an. sup regla possessor: de re. iu. li. vj. q vbi papa nō hz tēporalē iurisdictionē: nō potest tollere leges q ad forū ciuile: nisi in his in quib° v titutur piculuz aīe: vt vsuris t h°: cum potestates sint distincte: di. x. qñ t di. xcvi. cū ad verū. In his aūt in quibus vertit periculum aīe: pōt tollere q ad vtrūq; forū pbantur hec de iudic. nouit: et de prescrip. c. vltimo.

Casus plures illi §. IIII

citi q pmittunt a legibus secularibus: sed qr prohibent iure diuino vel canonico: in omnib° illis casibus leges ille sunt abrogate: nec deceret seruari: t pecarent qui eas fuarent. Et pmo i mīmonīs. Nā sm leges filij° germani vnius: pōt copulari matrimoniū cū filia alterius germani: vt insti. ō rap. §. inter eas. Et. C. de nup. l. nemini. Sz sm deū tales debēt penit° separari: extra de consāg. t affi. non dz: t. xxxvq. iij. pgenie. Scdo qr fz leges: puella rapta nō pōt cōtrahē matrimoniū cū suo raptore. C. de rap. vginū. l. vnica. Et idē erat olim sm antiquos canones. Sz hodie pōt: extra de rap. c. fi. Tertō qr sm leges licitum ē hōi soluto tenē mulierē solutā in concubinā: vt in aut. quib°. na. ef. sui. §. si qs. Sz sm deū ēt simplex fornicatō peccatū mōtale est: t excludit a regno dei: vt dic apls j. ad Corin. vj. Quarto qr sm leges licitū est viro occidere adulterū deprehensū in adulterio: si ē psona vilis: t cui nō dz reuerentiā. ff. de adulte. l. marito. j. Et. l. si adulteriū. Et. C. de adulte. l. graccus. Insup licz pī q hz filiā in prate occidē adultrū filie i domo sua fornicantē. t occidere filiā. ff. ō adul. l. pī. t. l. nō in ea. Et sīr de latrone t populatore agitor. Sed sm deum nihil horum licet: t p hibentur talia: cum precipitur: Exo. xx. Non occides. Quinto qr sm leges damnatur q apprehensam in adulterio tenet vxorem. C. de adul. l. crimen t. l. castitati. Sed sm deum t iura canonica potest tenere sine vlla pena: dūmodo ipa velit ab adulterio recedere. xxxj. q. j. §. obauditur.

Sexto qr sm leges in multis casibus licitū est vxorem repudiare: t matrimonium rite ptractuz dissoluere: t maxime in casu qui notatur: di. x. lege. t. xxvij. q. ij. sunt qui dicunt. Sed hoc lex diuina prohibet: vt in eisdem. c. dicitur. Septimo qr sm leges mulier que mortuo viro nubit infra tempus luctus. s. vnius anni: infamis fit t incurrit multas penas. C. de secū. nup. l. j. t. ij. Sed sm deum: vt aplus dicit: nubat mulier: cui vult: extra ō secā. nup. c. j. in fi. Et vt ibi notat Inno. remittūt ei oēs ille pene: que sunt tm ad penā ipsius. Secus si inde proueniat aliq̄d ad alios. Octauo quia sm leges filius spurius non est alendus. Sed sm deum t canonē cōtra. Nono qr sm leges hēs si non fecerit inuentarium: tenetur ad omnia ōbita defuncti: secus sm deū. Decimo qr in certis casibus sm leges heres non tenetur de maleficio ō functi. Secus sm denm. Undecimo qr sm leges illud qō relinquitur nisi habeat septē vel quī q testes non valet. C. de testa. l. si vnus. Sed scōm deum in relictis ad pias causas sufficiūt tres: aut etiam duo testes: extra ō testa. cū esses. t. c. relatū.

Duodecimo qr scōm leges: si ꝓmitto aliq̄d nudo pacto: non teneor: t dico qr non oritur inde actio. ff. de pac. l. iuris. Econtra est sm deuz t canones: qr moztaliter peccat recedens a pacto: extra de pact. c. j. cum similibus que ibi notātur. Et idē si promitto vni recipienti pro alio: quia scōm deū teneor: sm leges non. Tertiodecimo qr ir emētes t vendentes concedunt leges deceptionem tē.

Quartodecimo qr sm leges non licet emere seu vendere iura et actiones: que quis habet contra alium: pro maiori precio q̄ sit principale debitum: alś non valet emptio: nec peti poterit: nisi vsq; ad illud quod solutum est. Nec etiam possunt talia iura pro parte vendi: t pro parte donari C. mandati. l. propter diuersa t. l. ab anastasio. Sed sm deum nihil prohibet me emere iura cōtra alium: pro minori precio q̄ sint ipsa iura: dum tamen non faciam hoc in fraudem usure: sed ꝓpr i teresse meum aut laborem qui forsan erit in rehabendo. Seu qr dubito ne debitor fugiat aut ad paupertatem veniat. Quintodecimo qr scōm leges in longissimo tempore etiam possessor male fidei prescribit. Secus secundum deum t iura canonica: extra de reg. iu. possessor malefidei li. vj.

Sextodecimo qr scōm leges maleficia cogitationis regulariter non puniuntur. ff. ō penis. l. cogitationis: sed tñ oīs cogitatio mala: vel a deo vel per penitentiam punienda est: de pe. di. j. omnis.

Titulus decimusnonus.

Septimodecimo qr fm leges licz magi z venefici puniantur: tñ qui hoc faciunt ꝓtra imbres: vẽtos: z grandines: premiant. C. de malefic. l. eoruz. Sed fm deum etiaz talia sic facere: grauissimum peccatum est: vt clare ꝓbat Tho. scda secũde. q. xcvj. Octauodecimo qr fm leges licitũ est i cã sanguinis corrumpere accusatorem. ff. de ꝓcura. l. fi. Sed scdm deum non licet: vt patet in Tho. secunda secunde. q. lxix.

Titulus. xix. de priuilegijs in cõi. Priuilegia per quem ꝓcedi possunt: z per quem ipetrari z quãdo z quo tolluntur. Lap. vnicum.

Stz alia lex pri

uata que dr priuilegiũ: di. iij. priuilegia: plenius. xxv. q. j. §. vlti. Sed est priuilegiuz datũ a deo: z ꝓuilegiũ ab hõie. Et ꝓuilegiũ quidem dei est quodda' ius: seu quedã gra ꝓcessa alicui i aliq ꝓtra legem cõem. Sicut fuit ꝓcessum Greg. orare ꝑ troiano dãnato: z Martino ꝑ qdã a seipso suspẽso: z ꝓcessũ fuit aplis vti sor'ib' i electiõe mathie: z osee accedere ad vxorẽ fornicariã: z sampsoni seipsum occidẽ: z israelitis expoliare egiptios: z habrahe z Jacob hñe plres vxores sil': vt extra de diuor. gaudemus. xiij. q. v. dixit dñs. Et. xxiij. q. v. si nõ lz. §. ñ occides. Et. xxvj. q. ij. nõ stati. Ubi dicit Beda p' Hiero. q ꝓuilegia pauco rũ cõem legẽ facẽ nõ possũt: vt extra ò diuor. gaudem'. Et regula iuris in. vj. Qò alicui gratiose cõcedit nõ dz ab alijs trahi i exẽpluz. Qui g veraciꝰ dicunt hac lege priuata: que est lex. i. ispiratio certa spũsscti: hi nõ sũt sub lege. s. cõi in illo opere: cõtra quã hñt ꝓtrariũ instinctuz a spũscto. xix. q. ij. due sũt leges. Sed caueat silbi qs diligẽter in hoc: qr ipse sathanas transfigurat se in angelũ lucis: vt habes plura exẽpla in collatiõe scda abbatis moisi: z ideo nisi sis oino certus ò h' instinctu: vt erãt sancti: nõ dimittas leges cões. xxiij. q. ij. trasfert.

Quãtũ vo ad ꝓuilegia hoiuz. Nota q qcũq põt legẽ facere z in aliqb' põt priuilegiũ indulgẽ: vt papa in spũalibus: z qñq in tꝑalibus in terris sue tẽporalis iurisditionis: vel qñ iudicium ad eũ deuolueretur. Et nota fm Ber. q eccl'a romana siue papa nũq ꝓsueuit aliquẽ ꝓtra se priuilegiaꝛ: ar. extra de prescrip. cũ ex officij. Qò est ꝓtra eos qui dicũt vel potius fingunt: q absq eoꝝ appro batione: nõ sit ꝓcedendũ fm rescripta pape z h'. Item põt ꝓcedere priuilegiũ impator in tẽporalib' sed nũq in spũalibus: qr de eis nihil põt statuere xcvj. di. bene quidẽ. Itẽ põt ꝓcedere ep's priuilegiũ: extra de reli. domi. c. cõstitutus. Et de censi. cum venerabilis. xvj. q. ij. vilis. Dũ tñ hoc faciat de voluntate sui capi. extra de iurepatro. pastoralis: et extra de excess. prela. sicut vnire: z multo fortius hoc põt patriarcha. Quis ãt possit legẽ facere dictum est supra.

Iterptatio priui §. I.

legiorum vbi verba sunt obscura siue ambigua: ad eum spectat cuius est concedere: fm Hostien. z interim negocium suspendetur: extra de sen. ex cõ. inter alia: z extra de iudi: cum venissent. Si ãt vba non sũt obscura vel ãbigua: tũc dz diligenter teno: considerari: extra eo. porro: z. c. recepimus. Et potius insistendũ est intẽtioni priuilegij: q verbis. j. q. j. marchion. Et extra de vbo. sig. intelligẽtia. Et quãtuz põt fieri latissime interpretandũ ẽ: extra de dona. cũ dilecti. ff. de ꝓsti. ꝓnci. l. bñficia. Et hoc nisi ꝓiudicet iuri alieno: qr tũc reducit ad ius cõe: extra de cõsue. cũ dilectus. Ita tñ q aliqd operet: nam si aliqd indulgeret: nõ esset priuilegium: extra de vb. sig. abbate. Lõceditur tñ qñq ꝓuilegiũ fm ius cõe: extra de ꝓcura. qr in causis: qr magis solet timeri qò spẽaliter ꝓhibetur: q qò generaliter. xxiij. dis. q. Tũ qr multi nesciũt qñq priuilegia data sibi z ignorant iura: tũ cũ frequenter iura male obseruent: ipa priuilegia innouant: extra de treu. z pa. c. ij.

Item nota scdm §. II.

Hosti. in sũma: q multiplex est spẽs ꝓuilegioruz: vz reale: ꝑsonale: z corporale. Reale ẽ qò ecclesie dignitati ciuitati vel alicui loci: vel aliqbus ꝑsonis occasiõe loci: seu cuiuscũq rei ꝓcedit: extra eo. cũ olim essem': z. c. ij. Et tale ꝓuilegiũ ꝓpetuũ est: et rei adheret: z sic sẽper durat: nisi res ꝑmat vel destruatur: vel nisi in partẽ vel in totũ renoceat. xxv. q. ij. ita nos. Uel admittat: extra de statu mo. ãco lentes. Et hoc dicit vex Jo. an. sup regula ꝓuilegium: extra de re. iu. qñ ipsa res vel locus priuilegiatus ecclesia ciuitas z huiusmodi: destrueret aũcte superioris. Si ãt destruat ab hostib': retinet oia sua ꝓuilegia: z remanẽt ibi clerici. xix. q. iij. que sem el. Item si aũcte superioris transferatur ad aliũ locum: vel alij vniat. xvi. q. ij. si episcopus. Personale priuilegium est: qò singularit' personale dici potest. i. illud quod alicui vel aliquibus certis z propꝛijs nominibus expressis personaliter concedit: extra de offi. lega. volentes. Et tale priuilegium personam illius cui cõcessũ est nõ egredit: etiaz si obtentu dignitatis cõceditur. In quo etiã casu si aliam dignitatem adipiscat: priuilegio concesso nõ vtitur: extra ò postula. bone. ij. Tale etiã priuilegiũ ad successorẽ nõ transfertur nisi hoc exprimatur. Sz: vt dicit regula: priuilegium personale personã sequit z extinguit cũ ꝑsona: z sic est temporale z non perpetuuz. Est aliud ꝑsonale

quod dī cōe personale: quod neq; ꝓceditur certis personis cōiter ex certis causis: ⁊ in certis articul': pprijs nōibus nō expressis. Et pōt poni exēplum in minoribus. xxv. annis qui gaudent ꝑuilegio restitutionis in itegrū. ff. de mino. l. i. Et multa talia reperiuntur in iure. Corporale ꝑuilegiū ē illō: qō alicui vniuersitati corpori vel collegio sic cōcēditur q; qulibet singularis de illa vniuersitate potest tali ꝑuilegio se iuuare: extra ō foro cōpe. si diligenti. Ul' etiā vniuersitas ipsa sibi. xij. q. ij. ꝯ manumittit. Et hoc: siue ꝓcedat vniuersitatib' siue collegijs clericorū: siue religiosorū. Et sic corporalia priuilegia appellant concessa ꝑdicatoribus et minoribus: extra de excess. prela. nimis iniq; ⁊ c. nimis praua. Et tale priuilegiū nō perit durāte collegio: nisi: vt supra dictū est: de reali. Et vt dic̄ glo. sūmaria. xxv. q. ij. circa mediū. Cum dubitat de priuilegio vtrū sit psonale vel reale: ꝑsumitur potius esse reale q; personale: extra de insti. cū venissent. Non enī ob hoc dī psonale: q; sola īsert ꝑsōa: vt. ff. de pac. iur. gē. §. pactorū. Itē hec notat dīa inter priuilegiū ⁊ cōfirmationē: vt dī i ipa glo. q; in cōfirmatōe nihil noui iuris datur: vt extra de cōfir. cū dilecta. Secꝰ ē i priuilegio. Item in cōfirmatione nihil ponit vel affirmat: sed totum ꝓditionaliter intelligit: vt extra de cōcess. ꝓben. ḍa diuersitatē. Sed i ꝑuilegio oīa iura ponunt: ⁊ certū ubi asserit: vt extra de vbo. sign. abbate.

(ꝑuilegiū euanescit mlt' modis.

Nota q; priuile §. III.

giuz non valet seu euacuatur multis modis. Et ꝑmo quidē si fuerit per surreptionē ꝓcessū. Nā quo ad sic ipetrantē fauore caret: ar. de rescrip. litter'. Et dicit surreptitiū: cuz ipetrans suggerit falsam cām: ex q; ꝓsuppositā vt vera dat ꝑuilegiū. xxv. q. ij. ⁊ si legibus. Secūdo irritū est ꝑuilegiuz si sit ꝓtra cōstitutionez: ⁊ non facit mentionē de ea. oz eni q; priuilegiū faciat mentionē de ꝓstitutiōe ꝓtra quā indulgetur: extra de his q; fi. a ma. par. ca. cum nos. Tertio nō valet si est ꝓtra ꝓsuetudinē: nisi faciat mentionem de ea: qñ tollit ꝑ priuilegiū: extra ō cōstitu. c. j. li. vi. Et hec duo ē notat glo. Jo. xxv. q. ij. in ꝑn. Itē si sit ꝓtra sñiam datuz oportet q; faciat mentionē de sentētia ad hoc vt tollatur per priuilegiū: extra de fide instru. iter dilectos: ⁊ no. in glo. ꝑdicta. Quarto ipso facto ꝑ uilegiū in fauorē ꝓcessū: cessare intelligitur q; ipetrans siue priuilegiatus facit ꝓtra illud qō in ꝑuilegio ipso exprimit esse cōcessū: extra de ꝑui. c. porro. ⁊ c. accepimus. Quinto cessante cā ꝑuilegiū cessat siue cessare oz priuilegiū: extra de appel. cū cessāte ⁊. xxv. q. ij. c. vl. Ubi dicit Gratian' ⁊ ber. in glo. super dicta decretali: q; si dat aliq; ꝑuilegium ex cā religionis: vl' rōe pauptatis l' alia fili cā: q; cito cessat cā: cessat ⁊ priuilegiū: cū est alias dānosum. xj. q. j. generaliter. Sexto cessat: cū i dipit alicui esse iniquū: ⁊ ꝑcipue in cui' fauorē ē cōcessū: vt eni dicit in regla. Qō ob gratiā alicui cōcedit: nō ē in ei' dispendiū retorquendū: extra de re. iu. li. vi. Et extra de vbo. sig. Quid p nouale: cū glo. Septimo cessat ⁊ tollit ꝑuilegiū p fm: faciens plenam siue expressā mentionē de ꝑori: extra de prescrip. veniens: fm Hoff. Hosti. tñ dic̄ q; per fm spāle tollitur generale: etiam si nō faciat mentionē de ipso: fm Jo. In glo. sūmaria vbi mouet istā qōez. ꝓcludit q; nec ēt scōm tollit prius generale: nisi de eo faciat mentionē. Octauo tollitur per concedentis reuocationē: ar. ff. de iudi. l. iudiciū: qō tñ facē nō decet sine cā. Ex cā tñ pōt ⁊ oz reuocari: puta: qñ fieret alīs lesio enormis. Itē si qs non seruat priuilegia sui superioris concessa subditis suis: ēt ipsius non seruantis ꝑuilegiū merito reuocatur: extra eo. dilecti. Itē si supior ex certa scia confirmauit indulgentiā inferiorīs: nō pōt postea inferior sine licentia superioris reuocare. vñ ꝑuilegia concessa a rege vel ipatore eccliē: ⁊ p papā cōfirmata nō pōt ipator reuocare. xxv. q. ij. ꝑuilegia ⁊ c. se. Nono tollit ꝑuilegiū p renūciationē ꝑprīā ⁊ expressā: extra de deci. nup: qō itel ligas q;tum ad ius tangens renunciatōem tātuz. Secꝰ si papa vel aliū tāgit. vñ nec clericus pōt renūciare cuilibet priuilegio suo: vt pz extra de so. ꝓpe. si diligenti. Ber. ēt dicit in glo. de reli. domi. super. c. cū dilectꝰ: q; abbas siue cōuētus ꝑuilegio renūciare nō ꝑnt. Ultimo admittit priuilegiū pro abusis: qō pōt exponi pro non vsis: vel p vsū ꝓtrariū. xj. q. iij. priuilegium: puta: si est aliqs priuilegiatus q; non soluat decimas omni anno: tñ sicut alij soluit. Et si est exēptus ⁊ cū cōuenitur coraz ordinario: rñdet: nec allegat priuilegiū: nec si allegat. ostēdit. Quanto aūt tēpore vtens priuilegio: amittat: ⁊ quo actu vel qñ. ponit Hostiē. et Jo. in sūma ꝓfes. li. j. ti. v. q. iij. Ber. ēt i glo. extra de īstit. cū venissent. posuit ꝓtra hoc diuersas opi. ⁊ tādē sic ꝓcludit. Melius videtur dicendū: q; sic si diuersa priuilegia ⁊ i diuersis casibus ꝓcessa qō libet priuilegiū hēat locū in suo cāu: sic i ꝑscriptōnibus in q;bus diuersa tpa reg̃runt: de hoc ēt hēs xxv. q. ij. priuilegia i glo. Si qs āt allegat priuilegiū: ⁊ nō seruāt ei fm Host. nō oz iputari nō obstante q; obijciatur ei: q; non sit eo vsus: vel q; sit cōtrariū factū. Quo eni vtetur priuilegio qui vti non permittitur: nisi forte si sentētia ferat ꝓtra cū ⁊ non appellat.

Qui dicūt se exē §. IIII.

(ꝑuilegiū dñs ostendē exēptos

ptos ⁊ allegant priuilegia: requisiti ab ordinario ostendere tenentur: ⁊ tradere rescripta ad requisitionem clericorum: de quibus fuerit controuersia. Qz si ad exemptionez allegent solā ꝑscriptōez

debēt de hoc facere fidem. Si vo allegāt vtrunq; tūc si priuilegiū ad plenū ñ sufficiat: sed tm̄ cauſā pbeat pſcribendi: tenent pſcriptionē ꝓbare ꝛ ꝓbatione pendente non turbēt. Qđ si nō allegāt nec exhibēt: saltem tale priuilegiū qđ cām pſcribendi det: diocesani vtūt iure suo: extra de puil. cū plōe li. vj. Eccl'ia exēpta: et monachi vel canonici quer si ꝛ ꝓpetuo obligati: itelligunt exēpti. Nō ät presbyter q̄ parochianoꝝ curaz hz: q̄ ad ea que ad ip sā curā ptinent: nec ipsi parochiani: extra de puil. p exēptionē li. vi. Si exīmāt canonici alieuꝰ eccle: nō ꝓpter hoc sunt exempti clerici: sz bñ ecōuerso. Sed ipsa eccleſia nō ē ꝓpter hoc exēpta: vt i dcto c. Et per monasteriū: siue hꝰ locuz exēptū: itelligi dz tā de ipso q̄ d cimiterio: ꝛ de domibꝰ monaste rij: teatris: ortis: ꝛ arcis: q̄ sunt iuxta eccleſiā. ar. xij. q. j. necessaria ꝛ. c. nulla. Legatus de latere sz Ber. bene pōt cognoscere de cāis ꝓtra exēptos: qz priuilegia eximūt a prate eꝓoꝝ ꝛ huiusmōi: Sz nō pape vel legatoꝝ. no. hoc extra de offi. lega. pꝰ trāslationē. Monasteria mōialiū ēt si sint exēpta debent singulis annis per ordinariuz visitari: vt d sta. mo. attendentes: in clemē. Exēpti quātūcūq; gaudeāt libertate: nihilominus pñt ꝓueniri coraz ordinarijs: rōe delicti siue ꝓtractꝰ: aut de re d qua ꝓtra eos agitur: nisi delictū sit cōmissū i loco exē pto: vl' ꝓtractus ibi sit factus: vel ibi sit ipsa res liti gioſa. Itē nō pñt ꝓuēiri vbi domiciliū hñt: si alibi deliquerunt vel cōtraxēt: vel res cōsistit: nec etiaz pñt diocesani illoꝝ locoꝝ ubi domiciliū hñt ītmit tere exēptos: si ꝓueniant ad locum ubi deliquerūt vel cōtraxerūt: vel res cōsistit extra de puil. uolen tes li. vj. Saluis que dicuntur. j. Et ꝓpter hoc est sciendū: q̄ quidā sūt priuilegiati: ita q̄ nec rōe delic ti vel ꝓtractꝰ pñt ꝓueniri: ut pdicatores: minores: ꝛ cistercienſes. Exēpti nō pñt ꝓstruere oratōia vel capellas vel loca in locis nō exēptis sine licētia diocesanoꝝ. Nec etiam sic ꝓstructis: tpre īterdicti in casibus non expressis celebrare: uel facere cele brari. alias per ordinarios ꝓpescātur. Et si ꝓpter hoc ꝓseruatores eoꝝ ferrent sētētias ꝓtra ordina rios: nō valet: extra de priuile. aucte li. vj. In locis aūt exemptis nō possūt pdicta facere nisi de licen tia vel priuilegio: ut i dicto. c. auctoritate. Et ut oñ dit Gratianus. xxv. q. j. §. ulti. Sacrosācta roma na eccleſia ius ꝛ auctoritatem sacris canonibus i partit: sed non eis alligatur. Sed sicut christus q̄ legem dedit ipsam legez carnaliter impleuit: patz in circuncisione ꝛ alijs. Postea vo ut se oñm legis ostenderet: contra legis litteram leprosum mūda uit. Unde in euangelio dicitur: q̄ erat docens tā quā potestatē habens. i. tāquā dominus legis: ad dens moralibus ea que deerant ad perfectionem: umbram figuralium in lucem spiritualis intelli gentie cōmutans: non tanquaz scribe eorum: qui legis littera astricti: non audebant aliquid addere uel mutare. Sic ꝛ summe sedis pontifices cano nibus a se siue ab alijs sua auctoritate conditis reuerentiam exhibent: ꝛ eis se humiliando ipsos custodiunt: ut ab alijs obseruandos ipsos exhibe ät. Nōnū uero q̄ se iubēdo seu diffiniendo seu de cernendo seu aliter agendo: se decretorum domi nos ꝛ conditores esse ostendunt. hec Gratianus. De ista materia sic pulchre dicit Grego. xxv. q. ij. De ecclesiasticis priuilegijs hoc teneat fraternitas uestra: quia sicut nostra defendimus: ita singulis quibusq; eccleſijs sua iura seruamus. Nec cuilibz gratia fauente ultra q̄ meretur impartior: nec ul li hoc quod sui iuris est ambitu stimulante dene gabo: sed fratres meos perhonorare cupio: sicq; honore singulos subuehi volo: dummodo nō sit quod alteri iure ab altero possit opponi.

De priuilegijs ordinis fratrum predi catorum. Capitulum secundum

Alia uero mul ta priuilegia concessa sunt a sede aplica: ōdini fz pdicatoꝝ: ꝛ cōit dī q̄ pdicatores ꝛ minores gau dent eisdem priuilegijs: cū vtile sit nos ipsa priuilegia habere: que non facile repe riuntur in bullis: nisi in paucis conuentibus: ideo cogitaui hec interserere sūmatiz de ipsis pri uilegijs: omissis his que habētur extra de priuil. nimis iniqua: ꝛ. c. nimis praua: ꝛ etiā quibusdam que ponuntur in tertia parte de censuris. Qa p latis eccl'iaꝝ cogi non possumus: vt inuiti peccata nra confiteamur eis: immo si uellemus: nō possu mus: qz prohibetur per summuz pontificē fr̄ibus nostris: ut peccata sua nulli nisi prelatis suis con fiteri presumant nisi a prelatis ipsis licentiam habeant: alijs q̄ fratribus nr̄i ordinis confitendi: quā licentiā dare pōt solus magister ordinis. Itez cogi non possumus ab eis: quin omni tempore missas ꝛ diuina officia celebremus. Item impedi ri ab eis non possumus: quin in ecclesia nostra: o ratoria seu edificia pro nostris vsibus cōstruam⁹.

Item in construentes eccleſias vel edificia no stra sentētiā interdicti vel excōicatōis ferre ñ pñt. Itez ipedire nos neq̄t: q̄n tēpore interdicti: fuata tm̄ interdicti forma: diuina officia celebrem⁹. Itez non possūt nobis inuitis defunctoꝝ corpora i no stris cimiterijs sepelire: uel in eccleſijs nostris miſ saꝝ solemnia celebrare: ul' mortuoꝝ corpora qui i nr̄is locꝫ tumulādi si exeq̄as celebrare. Itē ipedīt ñ pñt: q̄n i dōib⁹ nr̄is p lectores nr̄os theologia so lenit ꝛ publice legat. Itē cogē nos neq̄t q̄n eos q̄

Capitulū secūdum

vt nīis morātur obsequijs: sepeliamus in nostris cimiterijs: ⁊ ministremus eis ecclesiastica sacramēta. Item impedire nequeunt quin male oblata incerta: ingredientium ordinem nostrum: possint p magistrū ordinis vel priores aut eor uicarios in locis sibi cōmissis in pios usus conuerti. Item cogere non pñt vt de ortis uel virgultis nostris decimam persoluamus. Jtez non possunt nos cogere ad collectas: procurationes: exactiones: subsidia: uel ad quascunq promissiones faciendas: etiam auctoritate aplice sedis: nisi ipse littere de ordine nostro expressā fecerint mentionē. Item cogere ñ pñt: q priores vel superiores nostri fidelitatē cum iuramento firmatam vel manualiter obedientiaz eis impendant. Itē impedire nos nequeunt: quin ordinandos fratres nostros q̄s uoluerim⁹ epīs pñtemus. Itē fratres nostros q̄s ad ordines p mouēr: examinare: vl promissioni alicui obligare nō pñt. Itē subditos suos nequeunt ipedire: quin apud nos eligant sepeliri. Item i receptatores nostros: interdicti: suspensionis: excōicationis: sñias fulminare non pñt. Item in benefactores nostros p eo q bñfaciūt nobis: sētētias excōicatōis suspēsionis ⁊ interdicti ferre nō pñt. Item fratres nīos ad suaz eccleſiaz negocia ptractāda: uel ad secuz manendū nō possūt assumere vel assūptos tenere pretextu liaz sūmi pōtificis: q̄ de indulto h⁹ ⁊ ordine nostro expressā nō faciūt mentionē: nisi q̄s magister ordinis uel prior ꝓuincialis ipsoz: tāq̄ idoneos ⁊ discretos eis dixerit assignandos. Item impedire nequeūt: q̄n frēs nostri eis per sedē aplicam vel per ordinē in socios deputati: subiaceant ordinis discipline. Item ipedire nō pñt: q̄n fratres nostri eis per sedem aplicā vel per ordinē i socios deputati: per prelatos ordinis cogi valeant: et ad ordinem reuocari ꝓtradictione aliqua nō obstante. Item apostatas nostros nobis inuitis: secum ⁊ in locis alijs sine voluntate plator nīoz tenere nō pñt. Itē cogi per eos non possumus ad impendēdū correctionis: visitatōis: seu inquisitionis officiū monasterijs: ecclijs: seu quibuscūq personis. Item per eos cogi nō possumus: ad recipiēdum curā monialiuz seu quarūlibet religiosaz p sonaz. Item ad visitandū monasteria cuiuscūq ordinis. Item ad portandum seu deferendū liās. Item cogi non possumus ad exequendum vel denunciādū sñias: ꝓtra ꝓncipes seculares cōitates: pplos: seu q̄scūq bñfactores nīos. Itē cogi ñ possumus p eos: q simus assessōes i q̄buscūq cāis ecclesiaz: vel plator: seu ad alias lites vel ꝓtroversias ꝓtigentes i cāis q̄ corā ipsis tractāt. Itē ñ pñt nos ꝓuēire ipetē l' molestare rōe delictiꝓmissi: l' uti ꝓtractus: aut rei site posite vel exñtis extra locaña exēpta. Nec ob. ꝓtra hec ꝓstitutō: Jnno. pape iij. in ꝓtrariū edita. Dec Bonifac⁹ in ꝓuil. Uirtute ꝓspicuos. Jtez nō pñt nos ꝓhibere an q̄scūq voluerimus epos: hñtes cōione aplice sedis: cōuocem⁹ ad ponēdū ꝓmariū lapidem in oratorijs vel ecclesijs nostris ad dedicandū ecclesias vel altaria ⁊ ad bñdicendū cimitēia nostra: si dioceſani loco rū. j. quattuor menses nobis denegant p̄dicta: p⁹ q̄ per fratres nostros fuerit hūiliter requisiti: aut si grauare nos volunt nimiū i expēsis: honorius: Ex parte nostra. Item cogere nos neq̄unt ad seruandū pacta ⁊ promissa: ad que fratres in aliq̄b⁹ locis plātis ⁊ rectoribus eccl'az se obligauerūt in receptōe locoz. Si pacta illa sūt ꝓtraria iuri nō: vel fm ius p sedē apostolicā absoluti: nisi pacta illa facta fuerint de licentia magistri ordinis ⁊ capituli generalis. Honorius. Religionis fauor.

Item impedire nō pñt: quin bona tēporalia q̄ nobis ex successione proueniūt apprehēdam⁹: vēdamus: ⁊ ipsoz precium in nostrum vsum prout voluerimus: cōmutemus: Clemens. Obtentu.

Item cogere nos non possūt vt eoz ꝓstitutiōibus subijciam⁹. Item q accedamus ad processiones eoz intra ciuitates vel extra: Alexan. Nimis iniqua. Item in oibus electionibus ordinis: excepta electione magistri ordinis: superior ad quez electi confirmatio pertinet: si confirmare electuz noluerit potest alium concedere in priorem ꝓuintialem vel conuentualem: quem maior pars per suas liās petierit sibi dari. Bonifa. Uirtute. Jtez electores priorum prouincialium ⁊ conuentualiū cōmittere pñt fratribus qui ab eis pro electi cōfirmatione mittunt: vt alium eligant in priorem: si is qui electus fuerat non fuerit confirmatus: ⁊ superior ad quē confirmatio pertinet: possit electuz quem voluerit cōfirmare: Alexan. Ut ea. Jtez apostate nostri vel qui electi de ordine fuerint: nō possunt licite predicare: docere: vel confessiones audire: nisi ad alium ordinem licite transeant: in quo huiusmodi officia exerceantur. Et si secus attemptare presumpserint: magister ordinis et pores ⁊ eorū vicarij: possunt in illo monitionis ⁊ excōmunicationis sententiam promulgare. Bonifacius. Uirtute. Item prelati ordinis in correctionibus fratrum: omissis apicibus iuris ⁊ postpositis: libere procedere possunt fm consuetudines ordinis approbatas: ⁊ generalia ōdinis instituta: Bonifacius. Ad augmentum. Item conuenire non possumus per litteras apostolice sedis: vt legatorum eius aut delegatorum eius: nisi ipse littere de indulto hoc: etiam de ordine nostro expressam facerent mentionem: Bonifa. ⁊ Jnno. Cum iam per eius grtiam. Discedentes ab ordine nostro absq̄ licentia prelatorum suorum: nullus audeat retinere: et sub pretextu litterarum apostolice sedis: non facientes expressam de indulto hui⁹ mētionē: Boni. Uirtute. Item q nulli siue sit

Titulus decimūsnonus.

in ſligionis ordine vl extra ordiez ꝓſtitutus liceat deferre habitum nostrū: aut ita ꝓsimilē: q ꝓpter eū frater p̄dicator credi possit: absq; mandato se dis apostolice spāli. Qui vo ꝓtrariū p̄sūpserit facere: ad deponendū ipsū per diocesanos locoruz: cum a fratribus nīis fuerint requisiti: monitiōe premissa per cēsurā ecclīasticā appellatōe postpositā ꝓpellantur Inno. Quia cōfusio habitus. Et Bonifa. Uirtute. Item ordinatio ⁊ correctio officiū nīi facta per fratrez Humbertū magistrī ōdinis nīi: est p sedē aplicā approbata. Et q ꝓtra ordinationē predictā nulli liceat aliq̄d īmutare Clemens. Consurgit. Itē penitentie ⁊ vota īgrediēntium ordinē nostrū: p̄nt p prelatos ordinis vel eorū vicarios in obseruantias ordinis cōmutari: dū modo vota illa nō fuerit de transeūdo ad ordinez obseruantie artioris. Urban⁹. Quia aplici. Itē predicare libere possum⁹ clero ⁊ pplo in locis nīis ⁊ in plateis cōibus absq; quarūcūq; licētia prelatoz: exceptis duobus casibus. s. hora qua diocesanus p̄dicat: vl cora se p̄dicare faceret. Sermones aūt ad clerū intermittēdi sūt a fratribus: qñ hora sermonis eps aliqua rōe vl vrgēti cā cōuocaret generaliter ad se clez Bonifacius. Inī cūcta. Itē generalis vicari⁹ magistri ordinis ex potestate sibi a ꝓuilegijs tradita: pōt fratres oīs absoluere a pcīs: ⁊ a sētentia excōicatōis interdicti ⁊ suspēsionis vt posset magister. Itē pōt super irregularitatibus dispēsare sicut magister. Itē pōt illas a suis cōfessoribus absolutiones ⁊ dispensatiōes recipe: quas ipse suis subditis pōt iptiri. Itē potest socios prelatoz vel p̄ncipū corrigē. Et si ei visum fuerit ad ordinē reuocare. Itē pōt si ei visū fuēit fratres nostros fm ꝓuilegij formā ad ordines alios licentiare. Papa vo Joannes solis magistro ⁊ ꝓuincialibꝰ ꝓpio hoc cōcedit. Item potest apostatas nīos ⁊ electos licentiare: cohercere: ⁊ punire: sicut pōt magister ordinis. Itē vicarius prioris ꝓuincialis: potest ex ꝓuilegijs sup fratres sue ꝓuincie: oia q̄ pot magistri ordinis vicarius. Et insup pōt cruces predicare: ⁊ inquisitores hēticoz p sedē aplicam deputatos remouere: vel q supersedeant iniungē ⁊ alios pōt remotos substituere: put ei visum fuerit expedire. Item vicarius prioris ꝙuentualis in suo cōuentu pōt oia que superius de vicario magistri ordinis posita sunt. Excepto q de socijs prelatorum vl p̄ncipuz se intromittere nō pōt. hec q̄ dicta sūt de vicarijs hñtur in diuersis ꝓuilegijs: et precipue Boni. Uirtute. Item sorores ordinis nostri: magistro ordinis ⁊ ꝓuincialibꝰ sunt ꝓmisse ⁊ ꝓpetuo pmanere debēt sub magistro ordinis et prioꝝ ꝓuincialiū magisterio: ⁊ doctrina Inno. Lz olim. Clemens. Affectu sincero. Item magister ordinis ⁊ priores ꝓuinciales curā aiaꝝ sororꝝ ordinis ⁊ solitudinem gerentes: cis de cōstitutōibus nīi ordinis debent ꝓut illis ꝓpetit ꝓuidere: Inno. Licet olim: Clemens. Affectu sincero. Item q magister ordinis potest constitutiones sororum ordinis corrigere: ad vniformitatem reducere: ⁊ quocunq; modo in melius cōmutare seu reformare: prout viderit expedire: Alexand. Affectus promptitudo beniuoli. Item magister ordinis et priores ꝓuinciales possūt monasteria ordinis per se vl per alios idoneos q̄tienscūq; expedierit visitare: corrigendo: ⁊ reformando ibidem tam in capitibus q̄ in membris: ea que correctione ⁊ reformatione viderint idigere. Instituēdo: destituēdo: mutando: ⁊ ordinando: prout scōm deum viōrit expedire: Inno. Licet olim: Clemens. Affectu sincero. Item electio prioz̄isse libere pertinet ad ꝙuentus sororum Innocen. Licet olim Clemens. Affectu sincero. Item confirmato prioz̄isse ad magistrum ordinis vbiq; pertinet et ad quēlibet priorem prouincialem in sua prouincia vel ad eos quibus ipsi duxerint cōmittendos. Clemēs. Affectu sincero. Item magister ordinis ⁊ priores ꝓuinciales: p̄nt sororibus ordis deputare aliquos discretos ⁊ prouidos capellanos: Innocē. Licet olim: Clemens. Affectu sincero Item magister ordinis ⁊ priores prouinciales possunt conuersos ⁊ familiares monasteriorꝝ nostrorum mutare ⁊ ordinare de ipsis: prout scōm deuz viderint expedire. Clemens. Affectu sincero. Itez declaratio q ille que in seculo ⁊ in seculari habitu existentes voto obedientie ⁊ castitatis emisso: professiōis vinculo se ⁊ sua alicui monasterio obligarunt: ab ipsis votis obligatione ⁊ donatione bonorum in perpetuum etiam ante baptismum assūptum habitum nequeunt resilire: sed sī ordini ⁊ monasterio obligate perpetuo: non obstante ordinatione siue constitutione Innocē. papa. iiij. de probationis anno complendo: que non habet locum in monialibus fratrum predicatorum ordinis et minorū ⁊ matrimonium si postea per eas contractum fuerit nullius firmitatis existit. Possunt etiam ipse moniales annum libere profiteri Alexander. Ex tenore. Item sorores ordinis nostri illis gaudent ꝓuilegijs que nostro ordini sunt concessa vel in posteruz concedentur: Inno. Licet olim: Clemens. Sacra vestra religio. Item a iurisditione et potestate quoruncunq; prelatorum sorores nostri ordinis cum monasterijs et locis suis totaliter sunt exempte. Benedictus. Sacra nostra religio. Item sorores nostri ordinis ad prestationem decimarum: de quibus cunque suis bonis: vel ad contribuendum in procurationibus ordinariorum vel legatorū: aut

nunciorū sedis aplice: ⁊ ad quascūq; tallias ⁊ collectas ac pedagia: thelonia ⁊ exactiones alias: quibuslibet regibus ⁊ ꝓncipibus seu alijs ꝓsonis secularibus exhibendas minime obligantur Nicolaus. Quāto studiosius. Bonifacius. Laudabilis. Bñdictus. Sacra nr̄a religio. Item nulla fr̄or nr̄i ordinis assumi pōt per quēcūq; ad aliquā abbatiā vel regimē alicuⁱ monasterij alterius profes sionis: sine licentia sedis aplice: faciente de statuto hⁱ mentionē expressam Bene. Ut monialis. Itez ex predicto ꝓuilegio bonifacij: qō incipit: virtute cōspicuos. Et per Grego. vndecimū inouato hoc habet: vz. Cōcedimⁱ q̄z vobis: vt ō illis que i ornā mentis vel ꝓ eis aut libris fabrica luminaribus anniuersario septio vigesimo trigesimo seu alijs ad ꝑpetuū cultū diuinū: seu pro pietantijs: aut victu ad sustentationē vestraz: vel indumentis necnō ꝓ annuis censibus retinēdis : ad quoz solutionem alique domus vestri ordinis obligate noscuntur: vl̄ de domibus: predijs: ⁊ ortis: alijsq; locis: fm instituta vestri ordinis opportunis: aut de his q̄ pro hⁱ domibus: predijs: ortis: ⁊ locis emēdis vobis legantur : dūmō premissa non conuertant in alios vsus: sed i illos dūtaxat pro quibus relinquit: aut alios ēt qui in hac ꝓcessione vel indulgentia cōtinent: nulli canonicam portionē aliquā tenemini exhibere: ⁊ nequis a vobis vel vltimaz executioi bus voluntatū seu decedentiū hēditibus: de ꝑmiss aut de his que vobis in vltimis voluntatibus absolute legantur: vl̄ alias pro vīs necessitatibus cō feruntur: aliquid exigere vel extorqueri presumāt districtius inhibemus ⁊c. Et nota q̄ cuz a quibusdā doctōibus diceret istud ꝓuilegiū. s. q̄ ad q̄r tam nō dandaz: tolli ꝑ clementinā dudū de sepultur̄: reuocatū extitit ꝑ martinū q̄ntū ⁊ confirmatū: ⁊ ad remouendū dubium ⁊ declarandū: q̄ ad quartam soluendā ō legatis non tenent frēs: hoc fuit additum per martinū quintū: videlz. Uez ne dubitationes ac ꝓtroversie que alⁱs vos pluribus laboribus ⁊ expensis vexauerūt : de ceteo vobis fiant: ex certa scientia decernimus: vt dictū priuilegiū Grego. pape. xj. in iudicio ⁊ extra in qualibz sui dispositione inuiolabilit obſuetur. nō obstātibus ꝓstitutōibus aplicis illa ꝑserti felicis recordatōis clemētis pape. v. ꝑdecessoris nr̄i: edita i cōcilio vienensi: que icipit dudū. Necnō priuilegijs: gratijs: ⁊ cōcessionibⁱ aplicis in genere vel i specie quibⁱuis psonis : ecclesijs siue locis cōcessis sub q̄uis forma vl̄ expressione vboz: ēt si de eis hūda cl̄ set in presentibⁱ mentio spālis: seu ꝑ que pūtibⁱ ñ expressa aut totaliter de verbo ad vbū nō inserta eaz i toto seu in aliq̄ pte sui effect̄ posset aliqualiter impediri: ⁊ alijs ꝓtrarijs q̄buscunq;. Nos eni ex nunc irritū decernimus ⁊ inane: si secus super his aut eoz aliq̄ a q̄cūq; quauis auctē scienter vl̄ igrā ter contigerit attētari: declarātes clausulaz illam: vz. salua tñ iusticia illaz ecclīaz: a q̄bⁱ mortuoz corpora assumunt: i oībus alijs debē itelligi ꝓ̄q; i his de q̄bⁱ i ipso ꝓuilegio spāliter cauet: q̄ canonica portio minime exigat. Nulli ḡ ⁊c.

Titulus. xx. de regulis iur̄ sub vnico capīo ex decretalibus ⁊ lib. vj. collectis.

Alia materia ō

regulis iuris est satis vniuersal: vtilis ⁊ breuis. Ideo hic ponet cuz glo. sed abbreuiatis tamē. Et primo; videdū ē de etymologia nominis ipsius. Ad quod dicit Jsido. q̄ regl'a dicitur: eo q̄ recte ducit: nec aliquando alioꝛsum trahit. Alij dixerunt regulam dictam: eo q̄ ꝛigat ve normam recte viuendi prebeat: vel qō distortum prauūq; est: corrigat: in decret. di. iij. Glo. ibi Si regula nunquā alioꝛsum trahit: ergo omnis regula est ius. Sed contradicit lex: q̄ regula est q̄ rem breuiter enarrat: non vt ex ea ius fiat: vt. ff. de regu. iur. l. ꝓma. Ad hoc dicas: q̄ si regula dicitur illud in quo aliquid statuitur generaliter non adiunctis exceptionibus: sic ex ea non sumitur ius: et sic sumit lex. Sed si appellas regulam id quod includit exceptiones suas secum: sic regula nunquā fallit. ⁊ ita Jsido. sunt Jo. an. Dicitur autem regula: quasi a rega. vel regula quod idem est q̄ rectitudinis forma. Sicut enim per regulaz nouit scriptor moduz recte scribendi: sector modum recte secandi: ⁊ sic de alijs: ita per has regulas modum recte iudicandi cognoscimus. Quare autem regule iuris ponuntur in fi. decreta. assignatur duplex ratio. Prima est colorativa. videlicet: quia que vltimo loco dicuntur: melius memorie commendantur: de conse. distinc. ij. liq̄do. Secūda est vera ⁊ propria. s. vt ostenderetur ius ñ sumi ex regl'a sz regl'a ex iure. Si. n. posite fuissent in principio compilationis: forsitan credēt aliquis q̄ ius sequens ex regulis sumeretur. Jn fine ergo ponuntur: vt appareat ex iure quod precessit regulas sumi. Est autem regula proprie regulariter vera quāuis patiatur exceptiones in se. Utrum autem exceptiones contineantur sub regula breuiter dico: q̄ quo ad potestatem verborum que in ea proferuntur: vniuersaliter: vel saltem indefinite affirmando vel negando comprehendit exceptiones. alias non diceretur exceptio Sicut si dicerem. Omnis homo currit: excepto equo titij. Dec non est exceptio: quia equus titij non cōprehendebat sub illa propositione omnis homo currit. Sed si dico omnis homo currit excepto titio. illa ē ꝑpa exceptō. q̄ ꝓpositio omnis

hō curzit bene ꝓphendit titium. Tollitur ꝑ titius virtute exceptionis: quo ad materiam de qua fit sermo: sed quo ad iuris determiatōez: exceptō nō ꝓphēditur sub regula: qz ꝓtrazia ratio est ius est in exceptōe q̄ in regula. Hec ꝑ operatur exceptio vt illud qō alz sub verbis regule cōphēdebaī: ad determinationē regule exceptionis vtute tollatur

Cōstituit aūt regula per vba que de sui nā oīa cōprehēdāt: sz per signa vlia affirmatiua q̄ oia cō prehēdunt: de re. iu. ois. Et per vba negatiua: q̄ vlr negando excludūt omia: de re. iu. in. vi. nemo pōt: z alī. Et per vba indefinita que simplr ꝓlata equipollent vlibus. xix. di. c. i. Et ideo oēs regule traduntur per signa indefinita: affirmatiua vl ne gatiua paucis exceptis. Officiū aūt regule est plu res casus simul iungere clauo rōis. Utrū autez regula ꝓstituat ius nouū vel antiquum recitet: du bitatur. Subtiliter dixerūt doc. q̄ est cōsiderare tres spēs casuū. Quidā sūt iā determinati: z in illī regula non cōstituit ius: qz inuenit iam ꝓstitutuz. Quidaz alij sunt excepti a legis determiatione. et in illis similiū regula non ꝓstituit ius qz nō clau duntur sub regule determiatōe. Quidam sunt in quib⁹ ē eadem equitas: que i casib⁹ determiatis a iure: nec tñ reperiuntur in iure positi: z in illis re gula facit ius: ꝓpter idētitatē rōis: non pacientis ius similiū casuū esse diuersum. Ego tñ nō recedo a verbis legis: z dico q̄ per regulā non statuit ius: sed ex iure sumitur regula: alz ñ video qūo posset dici regula iuris. Sicut enī i regula ligni vel ferri: necesse ē mās ꝓuenire. s. lignū vel ferrū ex quibus regula fiat: sc necesse ē in regula iuris: ius qō ē ibi mā ꝓuenisse: ad hoc: vt possit inde regula diſpōi: z tūc ꝓpe loqī. l. de re. iu. alz debuisz dici: de iu re regulā. Et sic dicaī: q̄ in casibus nō expressis a iure: vbi ē simil rō: regula facit ius: hoc ē: sine aliq̄ regula per iura q̄ hoc volūt: de rescrip. ceterz. Et si dicaī q̄ alique regule videnī ꝓcessisse iuris exps se traditionē. Dico q̄ ius idē est q̄ rō: vt di. j. Con suetudo. ab exordio rōnalis creatuī ꝓcesserat: di. v. i ꝓncipio. Uel saltē dispositionē cōdentis regu las ius ꝓcessit. Uidens enī formator regule sic esse debē ō iure: qō in eius saltē mente sedebat: forma uit regulā. Allegatur tñ regula ꝑ iure: nō tā ex ori gine q̄ ex forma. Et potior ē cā ei⁹ pro q̄ fac regu la. Uz enī aduersarius necesse oīdere rōem: q̄re i illo casu nō loquaī regula: z facit qō dicā. j. vtile. Cū aūt dicit hic regula iurī: sumitur ꝑ iure cano nico nō ciuili: vt ꝓbaī in regla que de iure ciuili ñ ꝓcedit. Hec oia Jo. an. in glo. sup rubrica: de re. iu. Ponētur āt ipse regle ꝑ alphabetū: vt meli⁹ memorie cōmendēt z nō fm ordinē iuris. No ta qō dicit Dicto. di. xxix. q̄ regule factoz patruz ꝑ tpe: loco: z pson: negocio: instante necessitate tradite sunt. Et Jsido. ibi. Sciendum est q̄ plura q̄ capitula ex causa: ex loco: ex tempore: ex perso na consideranda sunt: quoz modi q̄ medulitus non indagantur: in erroris labyrintū nōnulli itri cando impinguntur: cum ante iudicant q̄ intelli gant: añ inculpant q̄ iterato lecta perquirāt. Ex empla ponuntur in di. sequentibus: ō diuersis or dinationib⁹ factis ab ecclesia.

Accessorium naturaz se

qui ꝓgruit ꝓncipalis. Hec regula sūpta est ex. l. ff. eo. ti. cū ꝓncipalis. Pone casū in ꝓncipali destruc to: qz dicit destructum z accessorium. xvj. q. vij. z hoc diximus. Item si causa principalis matrimo nij cōmittitur: sic z accessorium. s. dotis: de do. p⁹ di. re. de prudentia. Sz contra de iureiurā. de bitoribus: z. c. cum contingat z supra ti. e. l. licet: vbi tenet accessorium z nō principale. So. illud pro pter piculum aie: qō eueniret: si non seruaretur iu ramentum: z dic vt in predicto decret. cum cōtin gat Jo. an. Multa alia ibi vide. Potest sic ex tendi. Fides viua est principale vt fundamentum in statu spirituali. Opera de genere bonorum sūt accessoriū. Remota fide nil boni meritoriū pōt esse in homine. xxviij. q. j. §. ex his. Ubi deest agni tio incōmutabilis veritatis. s. per fidem: falsa est virtus etiam in optimis moribus. Sic in particula ri opere principale est intentio recta. Accessoria opera que ex illa fiunt: que sequuntur naturam eius vt sint bona: di. lxxxvj. non satis. Et mala sunt opera si intentio mala. Jn his autem que sūt mala de se: non est bona itentio z si videatur. Lō tritio est principale in penitentia. Confessio z satis factio accessoria que sequuntur nām ei⁹ rē.

Actus legitimi ꝓditōez

nō recipiūt nez die. Hec regla sūpta ē ex. l. ff. e. t. act⁹. Dicūt āt act⁹ legitimi. Emācipatio: accepti latio: hēditatis aditio: fui adoptio: tutoris datō: elec io: postulatio: sententie latio: mūmoniū z h⁹ modi. Exēplū pone i sīnia: q̄ ñ oz fieri sub cōditōe vt. ij. q. vj. biduū. Itē electio ñ oz fieri sub cōditio ne: vt de electōe i electōibus li. vj. Nō debēt etiaz fieri in die. i. vsq; ad certū tpus z nō vltra: sz sim plr. non enim eligit quis vsq; ad certū tēpus: sed simpliciter. Nec contrahit matrimoniū ad tps: sz absolute. xxxij. q. ij. solet. Sed contra. dis. xviij. cap. vltimo. z. lxxxvj. tanta. Ubi fertur sententia excommunicationis vsque ad duos menses. So lu. ibi sumitur excommunicatio pro remotione a sacramentis. Nam excommunicatio debet esse perpetua. x. q. j. qz sacerdotes. Et exponim⁹ per p̄tuam. i. donec penituerit. xxvij. q. j. de vidu is. Item contra de elec. cum in veteri. Ubi eligēdi prias in certū tempus proferī. So. Electio est ille actus legitimus: qui non recipit diem. Uñ nō pōt

canonicus aliquē sibi eligere in prelatum vsq; ad festum resurrectionis. Sed potestas eligendi nō ē ille actus: ꝛ ideo confertur in tēp' vt ibi. Et ꝓcura tor datur ad tēpus: de ꝓcura. si quē. li. vj. Item ꝛra cō tra. vij. q. j. pastoralis: vbi prelatura ecclesie videt dari ad tēpus. So. in vlti. glo. Ubi dicit q; hoc fie ri pōt ex dispensatione pape. Item ꝛra q; matri monii lz nō recipiat diē: recip t tñ ꝯditionē: vt d cōdi. ap. super eo. So. Ueritate inspecta: nō ē ibi matrimoniū: vbi nō interuenit purus ꝯsensus vt ibi pz: imo nec sponsalia: de spon. c. j. li. vi. Item q; dictū est de datione tutoris: q; nō recipit diem: habet locuz in tutore dato a iudice. Secus si a te statore. Et nota: q; sicut hi actus non recipiunt conditionē neq; diem: ita nec distinctionem: vt in c. p̄. de elec. i electionib'. Itē nota: q; regula ista in distincte loquitur de actibus legitimis: q; nō reci piūt ꝯditionē neq; diem. Lex aūt strictus dixit. Actus legitimi qui cōditionē nō recipiūt nē. q. d. Aliqui actus sūt qui recipiunt: aliqui non. Et lo quitur ipsa lex in actibus qui nō sūt ꝓtractus sed quasi. Cōtractus enim bene recipiun ꝯditionem ff. de contraben. emp. l. hec venditio Jo. an

Beneficiū ecclesiasticuz

non potest licite sine institutione canonica possi deri. Pōe casū per. c. xvj. q. vij. siquis deiceps. Ibi eni dz: q; accipiēs eccl'iam de manu laici est suspen sus: ꝛ eam retinere nō pōt. vid' ibi glo. Et sic no. hic casū in q̄ nō currit p̄scriptio. Idem ē in matri monio carnali. xxxiij. q. v. qò deo. Et de cōsang. ꝛ affi. nō dz. idē in alijs casibus qui notantur. xvj. q. iij. clerici. Et de prescrip. cū nō liceat: in glosa. Sumit aūt hic beneficiū largo mō: vt cōprehen dat dignitates personatus ecclias oēs cū cura ꝛ si ne cura: que cū titulo hñtur. j. q. iij. si quis tutor. Sumit aūt iterdū stricte vt distinguat a pbenda xij. q. j. alienationes. Alias includit pbendā: vt. j. q. iij. c. vl. Alibi stricte sumitur pro solis benefici is simplicibus sine cura: de preben. c. vl. Cū igitur in beneficio ecclesiastico requirat canonica institu tio: videndū est q̄d sit institutio. Instituere aūt est ius canonicū in ecclesia vel ecclesiastico bñficio tri buere. Qò dic vt no. de institu. auctē. Inuestire āt est quasi iuris ill' possessionē ꝓferre. Accipit tñ aliqñ vnuz pro alio: vt dicit ibi glo. in dicto. c. de iure cōi institue spectat ad cp̄m. xvj. q. vij. null' Et fit iuestitura p anulū: baculū: vel librū. Sz an cap'm sede vacante possit instituere: determinat hoc de istitu. c. j. li. vj. Et que dia sit inter collatio nē: p̄ntationem: ꝛ institutionē: vide de pben. cum in illis li. vi. Nō pōt. Hec dictio pōt: post negati uā posita ut hic: nēcitatē ipozrat. ij. q. j. c. j. Cū āt affirmatiue pōit: nēcitatē n̄ ipozrat. iij. q. iij. §. itē i cīali. v. pz. Licite superabūdat. Jd. n. dicimur posse: qō licite possumus. xxij. q. ij. faciat. Ubi de multiplici posse. Obtineri. Cōtradicit huic re gle: de iurepa. cura. Solu. Ibi nō p̄scribebat eccle sia tāq; bñficiū sz ut ꝓpetas. Itē necessitatis cā vl pietatis: l' cā ipēsi obsequij: sine canonica institu tōe possidet qs ꝓuēt' ecclesie: nec ex eo canonicus uel beneficiatus dī ꝓprie. xij. q. ij. q̄ cū qs suffragio xvj. q. j. possessiones ꝛ. q. iij. clerici. ꝛ de magistris qñ. Et de pugnantibus in duello: henricus. Jnz ar. ꝓtra de elec. in genesi. Ubi possessio dat ius eli gendi ex p̄scriptōe. So. p possessionē acquirit ius eligendi ꝛ p̄ntādi: qz ꝓcedit ex nūis actibus. Jnsti tutio aūt ꝓcedit ex actib' alioz: que ad hoc vt ua leat dz esse canonica vt hic. Jn q̄ ꝓcipue q̄ttuor re q̄runtur. Primū q; persona sit que possit institue re. xvj. q. vij. c. nullus. Secundum q; institutus sit talis qui possit institui. de insti. c. ij. quia non lai cus potest institui. Uel ipse idem institutus. co. ti. c. ulti. Tertiū q; illius beneficij institutio ex iuꝰ proprio uel deuoluto uel delegato: ad instituētez pertineat. co. ti. c. iij. Quartuz q; seruetur forma constitutionis illius de elec. c. vlti. li. vi. nē. Jo. an.

Extende regulā istam: quia triplex est genus beneficij ecclesiastici: scilicet beneficium sacramen torum: beneficium suffragiorum: ꝛ beneficium ec clesiasticorum locorum. Primuz. s. qòlibet sacra mentum nō pōt de iure ꝛ ad salutē aīe obtineri: nisi fm institutionē canonicā. i. ordinationē eccle sie: vt scilicet bene disp̄situs accedat ꝛ fm ritum ecclesie. Secundum quod est cōmunicatio seu p ticipatio bonoꝝ: que fiunt in ecclesia ꝛ orationuz ꝛ aliorum bonorum ꝛ indulgentiarum nō potest haberi: nisi fm institutionem ecclesie. i. existendo in charitate: ꝛ faciendo ea que ordinauit ecclesia fienda: vt continet indulgentie forma. Tertium ē ecclesia: pbenda: ꝛ dignitas ecclesiastica. Jn q̄bus dz fuari ꝓut ordinauit ecclesia: vt patet hic i glo.

Bona fides nō patitur

ut semel exactuz itez exigatur. Hec regula sūpta fuit ex. l. ff. eo ti. bona fides. Ecclesia enim non de bet suum recipere vel repetere cum augmento: sz si semel exactuz itez exigeret: augmentum recipe ret. xij. q. ij. fraternitas. Et habeat locum hec re gula etiā in penis: que semel exacte ab eodē: iterū exigi non debent: ad hoc. xij. q. ij. c. vlti. et de iu dic. at si clerici. Ab eodem autez ideo dixit: quia si plures tenerentur ad penam insolidum: soluta pena per vnum: non liberatur alter. xij. q. ij. cum deuotiss'mam. An autem res et pena simul. peti possint: dic vt notat. xxv. q. ij. si ecclesie. Hec autem regulam dico veram in his quorum causa vnica exactione finitur. Unde si decē debeo: ipo rū solutione tollitur omnis obligatio. Unde non patitur bona fides: vt il a. x. itez exigantur. Et si

soluantur vt indebita repetũt qđ dic vt.j.q.iiij.in fi.de so.ca.vlti. Si aũt vnica exactione nõ sumit obligatio:puta:in actione debiti viri ab vxore:et ecõuerso:nõ hz locũ hec regula. Idez i ꝓcuratõe quã exigit epꝰ ꝑmo anno visitãs. Nã scdo ãno visitans: iterũ exigit ꝓcurationẽ. Et idẽ si ex necessitate ecclesie itez eodẽ mõ visitaret ꝛ anno. Et sic põt intelligi illud de censibus:cũ venerabilis. Idẽ dico in actione pene:vbi actũ est in ꝓtractu sic:vt .s.toties pena cõmittat ꝛ exigi possit:qtiens ꝓtra factũ fuerit. Nã tũc pena semel exacta:itez exigetur. Rõ est:qz ꝑ alią regulã. Cõtractꝰ ex quẽtõe legẽ accipiũt. Sed veritate inspecta i his casibus ꝛ silibꝰ nõ est idẽ:sed aliud:hz ciusdẽ generis. Et facit hec regula ad qõez quã mouet Jo.xỹ.q.ij.monemus. An si ecclesia ꝓsecuta est suũ a possessore qđ facẽ põt:vt.c.q.aplicos. An idez possit petẽ ẽt a ꝓlato:ꝛ certe non:qz bona fides ꝛc. Ad penã tñ agere posset ꝓtra eũ:vt de re.eccle.nõ alie.si quis Jo.an. Bona fides.i.ꝓscia ꝛ equitas bona. Et põt extendi istud: q exactũ nõ dz itez exigi i solutõibus. Et cõtra hoc faciũt vsurarij:qz cũ receperint suũ capitale:itez exigũt illud dũ vsurã petũt qđ est ꝙsi aliud capitale Tho. Q: bona fides ñ patit:vide de vsu.in.ỹ.ꝑte ti.j. Hoc ẽt ꝙandũ i punitõibus. Sicut.n.nõ iudicat deꝰ bis in idipsum: sic ꝛ q̃ semel iudicatus ꝛ punitꝰ est:ꝑ illo pcõ nõ dz itez puniri. Et cui deꝰ remisit culpã per pñiaz: ñ punit ad gehennã ꝑ illa:qz pcča ñ redeũt:nec q̃ ad clpã nec q̃ ad penã Tho. Sed si deꝰ punit hic peccatorẽ:ꝛ ille nõ emendat:q nõ soluit debitũ: ideo deꝰ punit ẽt in inferno:qz debitũ nõ est solutũ. Similiter i ꝓtractibus:soluta pena nõ dz itez exigi:vt dictũ ẽ in glo.

Cuz sunt partium iura

obscura:reo fauendũ est potiusq̃ actori. Hec ẽgula sũpta est ex lege.ff.eo.ti.fauorabiliores. Et põe casũ.iij.q.ix.iudicas. Et hec regula vã est:nisi actor foueat fauorabilẽ cãz:puta:matrimonij:libertatis testi:vel dotis. Tũc enĩ fallit regula qz fauendũ est potius actori.xxxiij.q.i.si quis accepit:ò ꝑ ba.ex lũs. Et hz locũ hec regula:nõ solũ in sñia ferenda: sed etiã lata:puta: a duobus ordiarijs:vno absoluẽte ꝛ alio ꝓdẽnãte.tenet.n.sñia ꝑ reo: nisi fuerit lata in supradictis casibus. Et nota q dicit obscura. Si enĩ certũ esset reũ cẽ obnoxiuz: puniret:qz culpa ẽ relaxare vindictã: vt di.xxvij. qz sũt. Et hoc dico:cũ ẽ certũ iudici vt iudici. Secus si vt deo:de offi.ordi.si sacerdos:vel vt hõi.iij q.vij.iudicet. Si certũ est eũ nõ esse obnoxiũ:absoluit. Idẽ si dubiũ vt hic vides. Sanctꝰ est enim nocentẽ absoluẽ q̃ innocentẽ ꝓdẽnare.ff.de penis absente. Et sic in re dubia fert certa sñia. Contra illud.xi.q.iij.graue.de spon.de muliere. Sed hic non est dubium:ímmo certum:quia ex quo actor non probauit clare:reus debet absolui.vi.q.vlti. actor. Sic no.ber.de spon.iuuenis. Et vide de triplici ãbiguitate no.xxxiij.di.c.vl. Reo. Sic dicto a re q̃ petit vel super qua ipetit:vt de verbo. signi.fotus. Actori. Contra.ff.de iudi.l.siquis intentione. Ubi ambiguam orationem actoris in sui vtilitatem interpretamur. So. Illud in principio litis in quo fauetur actori. Istud in fine i quo fauetur reo:quod dic vt no.de resti.spo.cum ad sedem in glo.tertia. Jn summa ergo nota.q i obscuris potius fauetur reo q̃ actori:nisi cause fauor aliud inducat: vt dictum est ꝛc. Nec intelligas hanc regulam in obscuris probationibus inducis a reo:quia illas contra euz interpretamur: de probatio.licet. Quod dic vt infra:in regula cõtra eum Jo.an.

Cũ quis in ius succedit

alterius iustã igrantie cãm censet hẽre. Hec regula sumpta est ex.l.ff.eo.ti.qui in alterius. Et pone casum.xvi.q.iij.si sacerdotes. Secundum tertiũ casum ibi nota.ꝛ.ff.depositi.l.j.in fi. Ibi enim heres vendens rem depositam: credens illam fuisse defuncti:non tenetur ad rem sed ad precium. Oð aũt in hac regula dicit:verum est si cum ipso successore agatur. Secus si ipse agat:qz certus debuit esse ō facto suo:cum ad iudicium prouocat. Intelligit aũt hec regula de quolibet successore:siue sit singularis siue vniuersalis:de quibus dicam infra:is qui in ius.e.ti.que videtur cõtra:sed non ẽ: qz ibi loquitur de iure:hic de facto. Ubi ergo q̃reretur de prescriptione in qua sufficit bona fides p̃ scriberet successor bone fidei:qđ prescriberet p̃decessor male fidei. Ubi aũt requireret titulus:si in iustuz titulum habuit predecessor qui non dedit cãm prescribendi:successor qui eodem titulo vtit non prescribit.ff.de diuer.ꝛ tempo.prescrip.l.cuz heres. Et aduerte:quia regla ista venit exemplificatiue ad illam ignorantiã. ubi ignorantia facti ꝑ babilis excusat Jo.an.

Cum quid prohibetur

prohibentur omnia q̃ sequũtur ex illo. Pone casũ i ꝓhibito a carnibꝰ:q̃ ꝓhibitꝰ intelligit ab oibꝰ q̃ trahũt semẽtinã originẽ:vt di.iij.ōniqz. Et ꝓhibita ꝓcupia ꝑ legẽ:itelligũt ꝓhibita oia mala q̃ se quũt ex illa:ō cõstitutõibꝰ.nã ꝓcupiaz. Itẽ ꝓhibita alienatione:prohibita intelligitur uenditio:donatio:manumissio:ꝛc.de re.eccle.non alie.nulli. Item prohibito officio:ꝛ beneficium dist.lxxxj. eos. Item furto prohibito:intelligitur prohibita omnis illicita vsurpatio rei aliene.xiij.q.q̃nta. penale. Item prohibita mechia:omnis illicitus concubitus prohibetur.xxxij.q.iij. meretrices.

Et cui prohibetur ecclesie cõio: ⁊ eius stipendia p hibita intelliguntur: de appel. pastoralis. Concor dat ad hanc regulã supra illa accessorium.

Cui licet qd plus ẽ licet

vtiq; qd est minus. Hec regula sumpta est: ex. l. ff. eo. ti. nõ debet. Et fallit hec regula in casibus ibi no. Pone casu. Presbyter pficit in missa corpus christi: quod plus ẽ. bñ ergo põt benedicere pplm qd minus est. xcv. di. ecce. Item cui cõcessũ ẽ testa ri vel filiofamilias de peculio castrensi g̃ ⁊ donare causa mortis. Concor. xij. q. j. ꝓcipimus. Cui com mittuntũr aie ⁊ pecunie dispensande: vt de dona. ⁊ do. post diuor. per nãs. Cui ꝓmittit vxor corp⁹ bene põt ꝓmittere dotem. Et nota q illud est vnũ brocarduz. Cui licet plus ⁊ minus. Aliud qd licet maiori ⁊ minori: di. xcv. illud supfluũ. Aliud negando. Cui ñ lz minus: nec maius: de sen. excõ. cũ illor. Et qd nõ licet in minori: nec in maiori: de elec. cum in cunctis: vbi de hoc. Cõtra de pse. di. ij. ꝓpimus. Sed illud est speciale ꝓpter cõionẽ. Itẽ ꝓtra. xxxiij. q. ij. latorẽ: vbi cõcedit cõicare: et oblationẽ offerre: ⁊. xvij. q. iij. mitor. Itez de tor neamentis. c. j. ò rapt. c. ij. Ubi cõceditur peniten tia ⁊ nõ sepultura. So. Regulare ẽ qd hic dr: nisi a minori prohibeat ex cã: vel vt pfulatur viuis vt ibi: vel ob aliã cãm. Itẽ ad negatiuã cõtra: di. xxxvj. q̃ eccliastd. Et. j. q. j. si qui epi. Ubi q̃ iuste cõtulit ordinẽ: priuat collatiõe ordinis illius: sed nõ minoris vel maioris fm Bar. Licet Hug. ꝓtra Sed dic vt supra proxime dixi. Plus g̃ qualitate includit minus: sed nõ sẽper. Sicut plus q̃ntitate semp includit min⁹: vt. j. plus sẽp Jo. an.

Contra eum qui legẽ di

cere potuit aptius ẽ interpretatõ facienda. Hec re gula supta est: ex. l. ff. eo. ti. in ꝓtrahenda venditio ne. Ut plene liqueat ista mã: licet de ipsa tractet: de spõ. ex liis: ⁊. ff. de pac. l. veteribus. Tu tñ nota q obscuritas vel ambiguitas. Aut apponit in vl timis voluntatibus: aut in cõuẽtionibus factis in iudicio. Aut in cõfessionibus. Aut in cõtractibus ⁊ penis. Aut in sententijs. Si in vltimis volun tatibus: subdistingue. Quia aut ꝓstat ò volũtate expresse aut tacite. Si expresse illa seruat: q nihil est qd tm̃ debeatur hoibus: q̃ q vltime volũtad liber sit stilus. xiij. q. ij. vltima voluntas. Et de te stamẽtis: officij. Si cõstat tacite vt p ꝓiecturaz: illa seruatur. xxvj. q. vi. q̃ recedũt. Et de testa. reqsisti. Et hoc nisi dicta voluntas turpis essz: vt. ff. ò cõ. istitu. l. quidã. Uel als ꝓtra ius. Pone exẽplũ ò te sta. tua. Si non pstat expsse nec tacite: statur vbis testi. Ad hoc. xxij. q. ij. si ãt. De cele. mis. i quadã. Si ãt vba sũt nimis larga: seqmur benignẽ ⁊ mi nimũ: vt in regla in obscuri. j. eo. ti. Et sic esset hẽ dis electõ. Si vo nõ appz q̃ ps sit benignior l̃ miõr neutra tenetur. ff. de testa. i. l. si duo sũt. Si quera tur ad quez spectat indagatio: dic q ad iudicẽ. C. de fideicõmiss. l. volũtatis defũcti. Si i iudicijs sit ãbiguitas fit interptatio pro proferẽte: rõ: qa ò bitor sẽp negaret se de hoc sensisse. C. de annali ex cep. l. vl. Et hoc in litis exordio. De hoc de restit. spo. cũ ad sedẽ. Si vo i probatõibus sit ãbiguz: interpretabit ꝓtra producentẽ: de ꝓdi. apo. per tu as. Et de proba. in pñtia. Debẽt eni probatões eẽ clare: de pscrip. auditis. Saluo eo q pñt testes ob scure deponẽtes interdũ itez interrogari: vt de te sti. cũ clamor. In cõfessionibus. Si cõfiteat in certũ: certificare cogit. ff. de cõfess. l. certum. Alio qn acciperet qd magis expediet aduersario: vt ibi. Et de cõfes. c. j. In ꝓtractib⁹. aũt ẽ certũ de ꝓsen su: aut de dissẽsu: aut dubiũ. In ꝓmo statur ei qd senserũt de spon. c. j. In fo nil valet. xxvij. q. ij. suf ficẽ. xxx. q. ij. c. vno. De rapto: cũ cãz. xxix. q. i. §. j. Et ibi error non solum corporis: sed ⁊ mãe vendi tionem ipedit. Nihil eni tam cõtrariũ psensui sic error. ff. de iudi. l. ij. Et errare ẽ aliud pro alio pu tare. xxxvij. di. q̃uis. Non tñ ois error impedit matrimoniũ. Sed error tm̃ psone ⁊ conditionis: qd dic vt. xxix. q. i. §. i. ⁊ in sũma. In tertio cãu sez dũ ẽ dubiũ subdistingue. Aut põt valere fm intel lectũ vni⁹ tm̃: aut vtriusq;. Si fm intellectũ vni⁹ tm̃: valeat fz quẽ valẽ põt. ff. de vb. obli. q̃tiẽs. Et hoc bz locũ ẽt i ꝓtractu mimoniali i foro iudicia li. In foro ãt aie staret ei q̃ dissensisset i tali dubio Ut de spõ. tua nos. Si fm vtriusq; itellectũ põt valẽ: valeat fz qd ẽ vtilius. ff. de vb. obli. eũ qui ita. Et. j. in regla inspicimus: cum suis concor. Si dubitatur qd sit vtilius: seruatur quod in hac re gula dicitur. ff. de verbo. obli. l. quicquid. Et hoc verum cum neuter dolum committit. Si autem alter dolum ꝓmittat contra eũ fiet interpretatio: xxij. q. v. §. ex his. Et. c. quacũ qz. Si ãt vterq; cõ mittit dolum: ad cõmunem significationẽ recur retur: vt in dicta decret. ex litteris. Ubi de hoc: et xxij. q. v. §. si g̃. Et idem reputatur in iuramẽtis: vt ibi notatur. In sententijs suis interpretari poterit preses prouincie vel procurator cesaris. ff. de appella. ab executore in prin. Functus est enim officio suo siue male siue bene iudicando. Quod intellige de diffinitiua sententia. Secus de interlo cutoria. Quod dic: vt notatur de appel. cessante. De fructibus tñ ⁊ expẽs supplere potest eadez die ff. de re iudi. l. paulus. Et de hoc no. xxxv. q. ix. §. q: ergo. als incipit. His ita in glo. xi. q. i. §. ⁊ his in glo. Et ibi de multiplici interpretatione. De le gibus non est dictum qr in eis nil obscurum est: vel ambiguum: di. iij. erit. Et. C. de nouo. co cõ po. in pma pstitutõe ibi. Erit lex certa ⁊ breui ser mone conscripta. Si tñ ambiguitas esse videret:

in eis recurritur ad cōdentē: qz ille solus interpre tari pōt qui z cōdere. xj. q. j. §. ex his. Et idem i p uilegijs que sūt leges priuate: z per eadē iura Jo. an. Et nota qō dicit Grego. xxij. q. v. hūane: q v̄ ba debēt deseruire intentioni: nō itentio v̄bis. Ubi glo. ar. potī esse cōsiderandū intētionē alicuī q̄ v̄ba. j. q. j. Marchion. Sed hoc est verū cū pstat de itellectu. alīs a v̄bis ñ ē recedēdū i dubijs. ff. ō. l. iij. nō aliter. Et adde qō. xxiij. q. i. paratī. dicit gl. q nō debemꝰ sēp adherē v̄bis. Uerba. n. in rescri pti posita vel i legibꝰ obemꝰ cōseruare eqtati: lz v̄ba ñ patiāt: vt ō ascrip. cāz z de cōsue. cū dilectus.

Cū nō stat per eum ad

quez ptinet: q̄ minꝰ pditio impleat: hū oz pide ac si i pleta fuisset. Hec regula sūpta ē: ex. l. ff. e. ti. i uire ciuili. Pōe exēplū i abraā: p quē nō stetit q̄ minꝰ filiū suū imolaret fm dñi preceptū. Unī pinde ita gratū fuit añ dñm: ac si imolasset. xxij. q. ij. si q̄libz §. abraā q̄z: z. c. seqn. Itē pone casū: q ipedit ne ad eū citatio pueniat: vt lite ñ ptesta. qm. Itē pōt po nē in libertate legata: z vt aliq̄d det hēdi: z p eum stat. C. de pdic. infer. l. penl. z vl. Et idē i alijs lega tis. Et nota q si mihi q̄nq; pmiseris si te vicero: tacite videt hoc actū vt assistere possis: z sic habēt p expressa. Et nota q dicit p eū ad quē pertinet Nā si staret p aliū ētiū: vel p ipediēmtū meipsius tūc locū hz regula illa. j. iputari: qz tūc lz nō iputet q p me nō stat: vt ibi. nō tn hēbit p impleto vt hic. Itē nota q libertas legata est suo si. x. hē di dedit. z p hēdem stetit q̄ minꝰ suus dederit illa. x. pide ē ac si impleta esset pditio: qz ille liber erit. Tenet tn illa decē postmodū soluē: nisi forte ob tu lerit z hēs ñ suscepit. C. ō pdi. iser. l. vl. cē. Jo. an.

Cū qd una uia prohibe

tur alicui: ad id alia via admitti nō oz. Pone casū xxxiij. q. v. hec imago. Et ō pces. pben. detestāda: Nota g̃ q cū aliq̄d prohibet: prohibēt z oia q̄ sequūt ex illo: vt regula. Cū q̄d. supra. Ac ēt oia per que possit pueniri ad illud. Fallit hoc iterdū: qz suus nō admittit in testimoniū p dño nec pter dñm: z tn testificat de facto suo: dū oz p eū depositū l cō modatū vel simile. iij. q. ij. sui neqz. Itē q̄ nō pōt accusare: denūciet ō iureiurā. quēadmodū i fi. Itē platus de mobilibus per ecclesiā acq̄sitis testari ñ pōt: z tn in egritudine moderate pōt de ipsis aliq̄ errogare: de testa. ad hoc. Satis circa hoc dici pōt: q cū aliq̄d prohibet pncipaliꝫ habito respectu ad prohibitum: non ad viam vel ad modum quo prohibetur. Exemplifica per iura in principio di cta: tunc sufficit prohibita vna via: ad id in eius fraudem alia via vel modo admitti non debeat: vt hic. Speciale tamen est i libertate. ff. ō ioffi. te l. papinianus. Si autem prohibitio principaliter se habet ad viam vel modum: non ad rem: tunc secus. Unde alteri ecclesie alligatus episcopus nō eligitur: sed tamen postulatur. Item qui iurauit non accusare: bene denunciat: quia sibi non est p hibitum deferre crimen. Sed p modū accusatōis prohibetur z cē. Jo. an.

Cōtractus ex cōuentōe

legez accipere dinoscuntur. Dicunt vulgares. Pa ctum rumpit leges. Et hoc dicit hec regula: que sumpta est ex. l. ff. eo. ti. contractus. Pone casum per canonem. xvij. q. ij. eleuterius. Ubi conuētio inter episcopum diocesanum: z fundatorem inita de oblationibus obuenientibus in festo ipsius ec clesie seruanda est. Item depositariꝰ fm iura tene tur solum de dolo: z lata culpa que dolo compa ratur. Si tn interuenit cōuentio vt teneat de leui z leuissima culpa: z casu fortuito: illa fuat de de po. c. ij. Et q̄ dicit regula hic. intelligas de puētō ne honesta z nō cōtra bonos mores. Uñ si puene rit vt dolus pstetur: nō valet cōuētio: vt in dicta l. cōtractus Jo. an.

Certū est q is cōmittit

in legē q̄ legis v̄ba āplectēs pter legis nititur volū tatē. Pone casū. xiij. q. ij. plerique. Et de elec. aua ritie lib. vj. Et concor. j. q. j. sunt nonnulli. Circa regulam non insisto: prosequere ipsam: vt nota. xiij. q. ij. plerique. ibi in glo. dicitur. Nolunt qui dam facere cōtra legē: sed faciunt fraudē legi. Fac aūt fraudē legi qui obseruat verba legis: sed men tem eius circūuenit. ff. de legi. fraus. Fit aūt fraus legi quattuor modis. s. de re ad rem. i. q̄n i fraudē datur aliqua res: vt in dicto. c. plerique: z. j. q. j. sūt nonnulli. Item de persona ad personam: vt quis sub persona alterius exercet vsuram. xlvij. di. sic non suo. Et cum maritus non potest aliquid dare vxori: supponit aliam personam cui det: vt. ff. de dona. inter vir z vxorem. hec ratio. Item de vno contractu ad alium fit fraus legi: vt cum mulier non possit aliquid dare viro. fingit se vendere ei: ff. de dona inter vir z vxo. si sponsus. Item de v no contractu ad alium: vt cum mulier non possit fideiubere: constituit se principalem debitricem: .ff. ad vell. quanuis xxxiij. q. v. mulierem Jo. an.

Extendi pōt ad mlta: z in vsuris que palleant sub iustis titulis. s. vendicatōis: ēptionis: pignora tōis: depositi: societat: z huiusmōi: de q̄bus frau dibꝰ vsuraz: vide in. ij. pte ti. j. c. vj. z sequē. Itez nō cōicādo vl male cōicādo. Itē i ieiunijs z alijs: Et dic decretal: q fraus z dol nemi oñt pīociari.

Decet cōcessū a princi

pe bñficiū esse mansurum. pone casum. xxxv. q. ij. c. j. z. ij. z de pbē. si cui lib. vj. z in auctē. colla. vi.

Constitutõ. Decet. hoc vbum quãtũ ad subditos ipsos necessitatẽ iportat: q̃tũ ad ipsũ pricipẽ hõe statẽ. ipe. n. priuilegiũ p se cõcessũ diminuere vel moderare vel i totũ tollẽ põt. Primũ ꝓbat de de ci. c. ij. li. vj. Scõm ꝓbat de elec. q̃ sepe lib. vj. Ad hoc. lxiij. dis. §. verũ. A pricipe q̃ solus priuilegiũ in alterius preiudiciũ ꝓferre põt fm q̃sdã. ix. q. iij nunc vo tẽ. ꝛ sequẽ. Qõ nõ est vez: vt nota. xxv. q. ij. in sũ. in prin. Licz. n. hoc exprimat de pricipe Jdẽ est in bnficijs alioz. xij. q. ij. Si eps: de instit. cum veniſſent. Pñt. n. epi dare priuilegia: de re iudi. cum inter vos. De hoc. xxv. q. ij. in sũma. Bnficium. Priuilegium ẽ q̃dã bnficiũ collatũ alteri. Lũ ãt sit duplex genus priuilegioz: quia realia et ꝓsonalia: hoc est vez in realibus priuilegijs. Hec ẽm priuilegia pricipũ sũt ꝑpetua. Nõ aũt intelligit de ꝓsonalib': nã ꝓsonalia cũ ꝓsonis extinguũt vt. j. in regu. priuilegiũ. Et idẽ dico de priuilegio dato ad tps. Pone casũ de vb. sig. tua. Mãsurũ. Nota q̃ lz priuilegiũ õbeat esse ꝑpetuũ: vt hic: extinguitur tn̄ ꝑ abusã negligentiã ꝓtrariũ factuz: ꝛ superueniens enorme preiudiciũ. Qõ dic: vt nota. xxij. dis. renouantes. xj. q. iij. priuilegiũ de decr. suggestũ. Unũ dico q̃ ab ipo pricipe vba ꝑuilegij interptanda sũt: ita q̃ alteri enorme ꝓiudiciũ nõ afferant: ꝺ vbo. sig. q̃d p nouale. Si ãt ex p'facto supueniat enorme ꝓiudiciũ: pone casũ p decreta. suggestũ: hoc cũ sit necesse directe venire ꝓtra verba priuilegij: credẽ ꝓponendã pricipi qõem de priuilegio: q̃ de nouo tendit ad norã ꝛ cõtra illõ nõ debẽ ꝓpria aucte veniri: fm Lau. q̃ hoc sentit: xxv. q. j. in fi. Et ber. Beneficiũ remissionis pcoz q̃ dat a pricipe adeo manet q̃ nũq̃ reuocat. xxiij q. iiij. si illic. Cõtra: de pen. di. iij. q̃ diuini. Sol. Nõ redeũt pcã dimissa p recidiuũ: nec q̃ ad culpã nec q̃ ad penã: sed dicunt redire per q̃ndã effectũ aggrauationis illi' sequẽtis culpe. Tho. in. iij. Bnficiũ ẽt gie ꝛ vtutũ sẽp durat in hoie: ex pte di dantis: de pe. di. ij. querẽduz. Sed si q̃ admittat ẽ ꝓ abusũ vl' negligentiã hoiuz. Bnficiũ ẽ q̃dcũq̃ hẽmus bonũ: ꝛ istud sẽp oz manẽ i mẽte nĩa p cognitionẽ. ps. Noli obliuisci oẽs retributões eius.

Dubia sunt in meliorẽ

partẽ interptãda. s. ea facta q̃ dubiũ ẽ q̃ aio fiãt. Hec regula hẽt in ꝺcretal'. de re. iu. estote. Et sũt vba Bede sup illõ Lu. vj. Nolite iudicare. Ubi sciendũ q̃ triplex ẽ gen' opez humanoz. Aut. n. sũt bona l' de genẽ bonoz: vt ieiuniũ: oõ: elemosyna: ꝛ h'mõi: ꝛ ista sẽp ꝺbẽt iterptari i bonã ptẽ: q̃uis possint fieri mala itẽtõe. Aut sũt de genẽ malorũ ꝛ mala fm se: vt furta: homicidia: blasphemie: et h'mõi. Et de his: vt dicit Beda ibidẽ: pmittit nobis iudicare. i. iterpretari i malã ptẽ: ꝛ reputari digna dãnatõis iudicio: ꝛ pcm cẽt h'mõi bñ iterptari: ꝛ excusare. xj. q. iij. Si q̃s dixerit: ꝛ. c. seq. Nõ tñ ꝺbem' iudicare illos simplr cẽ dãnãdos: q̃ pñt reuerti ad penitentiã de ill. Est tertiũ gen' opuz: q̃ est indifferens: vt comedẽ: bibẽ: loqui: ire: vẽdere: emẽ: ꝛ h'mõi. et hec fiunt bene ꝛ male. Et de his pcipue itelligit q̃ sũt inptanda i meliorẽ ptẽ cum nescit al's facta talia: in meliorẽ. i. securiorem fm glosam.

In dubijs tutior uia est

eligenda. Istud dictũ q̃ ꝺ est q̃si regula sic ꝓsueuit allegari cõiter: Et ẽ sũptũ ex. c. Juuenis de spon. vbi dr̃. In his que dubia sũt: q̃ cẽtius extimam' tenere debem'. Glo. ibi. Sic ꝯ ps q̃ i dubijs sẽper certius est tenenduz: de peni. di. vij. c. ij. Ubi dicit Aug. Tene certum ꝛ dimitte incertũ: ꝛ loquit de penitente in extremis: de q̃ ẽ dubiũ si vẽ peniteat. Quia aũt certus est de vã penitẽtia per cõiectũas tñ si sanus agit penitẽtiã. xiij. di. Sic de homici. Ad audientiã. Nota tñ q̃ ẽ dubiũ ꝓbabile: et est dubiũ scrupulosũ. De ꝓbabili hic loquit: cũ. s. rationes sũt ad vtrãq̃ partẽ quasi equales: ꝛ pec catũ graue est se exponẽ tali dubio vbi ẽ mortale. Est aliud scrupulosum ubi. s. ex leui suspitõe tiet quis esse in aliquo actu peccatũ: vbi nõ est: ꝛ istõ ad cõsiliũ boni viri est deponendũ. Grego. Bona rũ mentiũ ẽ ibi culpam agnoscere: ubi culpa non est: id est timere: non tamen asserẽ: di. v. Ad eius. Itẽ dr̃. xj. q. iij. Graue est ꝛ satis idecẽs: vt in re ubia: certa detur sententia. Dicit glo. xxxiij. di. c. vlti. q̃ triplex est ambiguitas. s. iuris: facti: ꝛ psone. Ambiguitas iuris est: vbi de similibus ad similia proceditur: vt dis. xx. de libellis. Et de tali ãbiguitate loquitur. c. Sicut dis. xiij. Sed vbi ẽ ãbiguitas facti: nunq̃ ferenda est sententia in preiudiciũ alicuius: ꝛ de hoc intelligitur ca. Graue. xi. q. iij. Sed vbi nulli fit preiudicium: vt in baptismo: cõfirmatione: ordinatione: consecratione: ꝛ huius modi bene fertur in dubio sententia certa: scilz vt baptizetur vel ecclesia consecretur: vel denuo ordinetur ꝛ huiusmodi: vt de consecra. dis. iij. paruulos: ꝛ dis. j. Solennitates. Quãdoq̃ tamẽ dubitatur de facto: ꝛ fertur sententia i preiudicio alterius: vt de spon. Juuenis. Sed istud est propter periculum aie. Ubi vero est ambiguitas persone sed factum est certuz bene fertur certa sententia: vt. v. q. j. Quidam: puta cum scitur publice furtũ factum: sed ignoratur persona: tunc potest iudex ferre excommunicationem in eum qui fecit: et precipere vt sibi manifestet: ꝛ tenetur subdit' obedire.

Defleat peccator q̃ offẽ

dens in vno: factus est omnium reus. Hec regula habetur in decreta. de re. iu. defleat. Et sumpta

est ex ca. consideret: ō pe. di. iiij. ⁊ sunt ṽba Aug. parti aūt Jacobi apli in canonica vbi dicit. Qui tota legē suauerit offēdat aūt i vno: factus ē oīuz reus. Defleat. Saltē luctu interiori. Nā lachrymę exteriores sine interiori fletu. s. cōtritōis: modicuz vel nihil ꝓfūt: de pe. di. iij. irriſor. Interior fletus ē sine exteriori. i. ꝓtritio cordis: sufficiens ē ad remittendū: de pe. di. iiij. ꝓſiderz. ibi. Doleat iterior cū exteriori adhuc melior. Propter. Lachrymis ex ṽa cordis cōtritōe fluentibus: restringent eterni ignis incendia: de pe. di. j. porro. Offēdens in vno s. ꝓceptoꝝ. Q ē. n. mortale est cōtra aliqō ꝓceptū diuinū directe vel indirecte. Uel i vno. i. charitate q̄ vnū nos facit cuz deo ⁊ ꝓrio: ⁊ qōlibet mortale est ꝓtra charitatē. glo. ber. Oīuz re'. s. ꝓceptoꝝ. i. ita dānaī quis ⁊ priuatur glia eterna: ꝑ vna transgressiōe ꝓcepti in ipa morīēdo: sic si oia fuisſz trāsgressus ita exponit: de pe. di. j. fratres. Nō tñ sustinet tantā penā. Nā qōlibet mōtale hz suā penaz: s. oīuz. s. virtutū: qz quelibet virtus patit detrimētū ab vno vicio. Sic exponit Aug. de pe. di. vj. Qui vult. Cū. n. virtutes sint cōnexe: vna amissa oīa amittuntur. Uel oīuz bonoꝝ reus. i. ingratus: et sic oīa meretur sibi auferri. Uel oīum: qz per peccatum amisit meritum oīum precedentiū operū bonorū: Aug. de pe. di. vj. Qui vult.

Dolo facit q̄ petit: qd̄ restituere oportet eūdē. Hec regla sūpta ē ex. l. ff. eo. titu. In condēnatōe. Pone casū i vsurario q̄ ñ petit vsuras a debitore: ipsas. n. restituē cogeretur xiij. q. iiij. nullus. Ad idē de iureiuran. debitores.

Duo āt nota circa hāc ꝛgulā. Primū est quod dī hic locū hīe: qñ res restituenda est ei a quo petitur. Cōmodatarius. n. repetit rem a fure: quaz tenetur domino restituere. C. de furt. ⁊ seruo cor. l. vlti. Uir soluto matrimonio petit dotē a socero: quā vxori ⁊ liberis restituere eum oportet. ff. So. matri. si socer. Idē in vsurario: qui vsuras repetit quas alīs soluit. Si nō est soluendo prestita cautō ne restituendi eas a quo ꝓcepit: de resti. spo. olim. Et de vsur. Quia frustra. Scōo nota hāc regulā non habere locum in possessoriis iudiciis: sed i petitoriis. Hec ēt no. Soff. de offi. iudi. delega. venerabili Ber. ⁊ Jo. an.

Damnum qd̄ quis sua culpa sentit. sibi dz nō alteri iputare. Hec regula sūpta est ex. l. ff. e. ti. q̄ ds. Pone casū ꝑ canonem xxiij. q. iij. displicet. Ubi si ds ductus ad iudicem de equo se ꝓiciat ⁊ ledat: sibi ipsi iputet. Itē de ꝑben. si clericus li. vj. vbi clericus qui neglegit petē pbendā sibi debitā cū vacat: sibi iputare dz: nō sequēti expectanti. Ad idē ꝑ socio. l. cū duob'. Ubi socius oīuz bonoꝝ dānatus ex cōtractu ob ꝓpriam suā: vel ex malefitio: puta furto: vel simōia non recuperat a socio. Concor. l. di. sepe. ⁊ c. hi q̄. Itē procurator penā quā ex suo delicto pstitit: nō recuperat a dño. ff. de procu. q̄ propo. Ad idē. C. de euic. l. emptor: vbi dī q̄ ēptor si i iudicio ñ fuit re euicta de euictōe ñ agit ꝓtra venditorē: qz clpa sua res euicta videt Jo. an. Ad hoc ēt facit qd̄ ait. Aug. Absit vt ea q̄ pp bonū ac licitū facim' ⁊ habem': si quid preter intentionē nostrā accidit: nobis iputet. xxiij. q. v. de occidendis. Ubi ponit exēplū de eo qui se occidit gladio vel ligone et huiusmōi: qd̄ ñ iputat facienti uel utenti i bonum talia instrumēta: sed illi q̄ se occidit. Pōt etiam sic extendi regula theologice q̄ cū sit triplex dānū Primū puatōis glorie: ñ dz ds iputa diuine pīciētie: qz fm Aug. ipsa nulli ē cā labendi: sz culpe pro prie. xxiij. q. uj. Nabuchodonosor. Scōm dānuz est subtractionis siue priuationis gratie per pccm quod non debet quis imputare dei seueritati: sed sue negligentie. xj. q. iij. audi. Et de pe. di. j. §. Conuertimini ad me ⁊c. Nec debet iputare diabolo: temptanti vel homini icitanti: sed sue proprie voluntati. xv. q. j. Non ē. ⁊. c. illa. Tertium est damnum temporalis fortune: in rebus: in fama: in honoribus: ⁊ huiusmodi. ⁊ hoc debet imputari peccatis suis: de pe. di. j. ꝙbrē: ⁊. c. sed continuo et. c. si peccatum.

Delictū persone nō dz in detrimentum ecclesie redūdare. Pone casuz in episcopo ꝺposito propter crimen. Nō enim debz ecclesia propē hoc expoliari rebus suis. xvj. q. vi. si episcopū: vbi de hoc. Itē pone casum in procuratore qui falsificauit instrumentū: nō propterea pdidit ecclesia cām: de excep. cum venerabilis. Et delictum tutoris non obligat pupillum. ff. eo. ti. l. neq̄. Contra. vj. q. iij. placuit. Ubi delictum p̄lati non repetentis rem ecclesiasticam nocet ecclesie. Ad idem de prescrip. c. j. Solu. Delictum aliud est in faciendo: ⁊ hoc non preiudicat ecclesie: vt hic. Aliud ē in omittendo ⁊ istud bene preiudicat ecclesie: ut ibi. Et hoc proprie dicit delictuz. s. omissio: q̄uis nō semper stetur huic significatiōi: sed ampliatur aliquādo. Item ad hanc solutōem contradicit. xxv. q. ij. ita nos: vbi delictum quod consistit in faciendo: preiudicat ecclesie. So. dici potest fm Jo. qui hoc ibi notat: q̄ hec regula itel ligitur de detrimento facultatum: illa de detrimēto honoꝝ: sed potius ibi nocet delinquentibus q̄ ecclesie. Ad hoc cōtra istā so. de censi. cuz oliz. Ubi delictū quod ē in faciēdo nocet ecclesie. Et ō in integ. resti. Auditis. Ubi delictum in omittendo non nocet ecclesie. Satis congrue distingui posset inter iudicialia: ⁊ extra iudicialia: vt i iudicialib' iudiciorum fauore: siue sit i faciēdo siue in

mittendo ꝓiudicet ecclesie. Et i decre. auditis: delictum qō i fuit omittendo bñ ꝓueiu dicat eccle: sed fuit restituta: ꝛ sic nō est ꝓtra. Jn decre. cū venerabil' dici pōt extra iudiciale. Uel ibi solus procurator deliquit i faciēdo. s. istrumētū falsando. Jtē cōtra di. liij. si duus. vbi punitur epūs: q̄ ꝑ vno seruo debet duos dare. So. Illud dz facē de ꝓprio si hz nō de bonis ecclesie: ꝛ sic nō ē ꝓtra hāc regulaz

Jtē ꝓtra de or. cog. cū dilect'. Ubi dolus ꝛ violentia abbatis ecclesie nocere vī. Sz ibi soluit per Ber. in glo. qz. s. ibi delictū fuerat ꝓmissuz ꝑ abbatē: ꝛ collegiū cōicato cōsilio ꝓsone noie possumus intelligere de prelato. Uel indistincte de qualibet persona intelligat cuius delictū non nocebit ecclesie: saltē cū effectu: qz dareť restitutio vsqz ad quadriēniū tm̄: nisi ex cā plus tēporis dareť: de restit. i integ. c. j. li. vj. Jo. an. Pōt ꝛ sic extēdi regula. Delicta quecūqz clericoꝝ: dūmō tollerent: nō nocent ecclesie. i. fidelib': q̄ ad vitatē ꝛ vtilitatē sacramentoꝝ q̄ ꝓferūt: vt. j. q. j. Si fuerit: ꝛ. c. oñs dclarauit. Uel ēt nō redūdāt i detrimētū ecclesie. i. fidelīū: vt ꝑ huiusmōi officia ꝛ oꝛones que faciunt vt ministri ecclesie nō valeāt: ꝓm Tho. ꝛ per regulā illā: q̄ per alīū. Ecclesia enī cui' noie faciunt: est sēper deo grata ꝛ obsequia eius. Uel ēt ꝓpter malicia eoꝝ nō oz ꝑdē ecclesia iura sua ꝛ ꝓuilegia: vt decimas: libertatē: emunitatē: ꝛ obediētiā ei debitā ꝛ reuerentiaz: di. xxix. c. vltimo.

Ea que fiunt a iudice si.

ad eius non spectant officiū uiribus nō subsistūt. Hec regla sūpta est ex. l. ff. eo. ti. factū. Pone casū lxviij. di. q̄ꝛ vices. Ubi ꝓsbyteri simplices crismā do ecclias vel vgines cōsecrando: ordinando: nil agunt: de pe. ꝛ re. indulgētie li. vj. Ubi idulgētia data ab epo vltra tenorē ꝓcilij generalis ñ valet. Ad idē. ff. de iurisdi. o. iudi. l. vl. Jbi dicit. Extra territoriū ius dicenti nō pareat ipune. Jdē si supra iurisditionē suā velit ius dicere. Et hz hec regula locū: ēt in his que bona sūt: que facit iudex: tñ ex q̄ ad ei' nō spectat officiū: iurib' nō subsistunt. Pone exēplū di. xcvj. Bene quidē. Bonū q̄dē ē statuē res ecclesie aliēari nō posse. xij. q. ij. ꝑ totū. Tamē statutū ipatoris sup hoc nō valuit: qz ad ei' nō ꝑtinebat officiū: vt ibi. Generale enī est: q̄ nō suffiē bonū facē.: nisi ꝛ bene id fiat. xvj. q. j. Monachi. ij. Et qō dicit hec regula. Ea que fiūt a iudice alīs subaudi. Nā i eo qō facit nō ꝑtinēs ad officiū suū: nō dicit iudex. Sic ḡ ꝓcurator fines mandati excedere nō oz: ita ꝛ iudex fines iurisdictōis. Saluo eo qō de ꝓrogatiōe notat de offi. dele. p. ꝛ. g. Nec hz locū hec regula i spūalib': q̄ potī' depēdēt ex ꝑte ordinis q̄ iurisditōis. Hinc ē q̄ si epūs qui hoc pōt ex ordine cōsecret alienā ecclīaz vel altaꝛ vl ordinet alienū subditū qō nō pōt ex iurisditōe. Cōsecratio tī ꝛ ordinatio bñ tenet: lz ordinat' exercūe careat. vij. q. j. Epūs dioces. Et de tēpo. or. q̄ trāslationē. Nō est ꝓtra di. xcv. c. j. Ubi presbyteri crismabant ꝛ ve: cū tñ nō ꝑtineat ad ordinez sacerdotalē: sed epalē. Nā illō fuit spēaliter eis cōcessū a Greg. papa. Et sic ad eoruz spectabat officiū: ꝛ si nō ex ordine: tñ ex demandatiōe. Queri solet si iudex q̄ de decē tm̄ pōt iudicare: iudicat de. xx. an valeat sentētia i. x. Et Jo. dicit q̄ nō: qa res iudicata nō potest i ꝑte tenē ꝛ i ꝑte nō tenere. Et hoc ipe nota. ij. q. vj. §. diffinitia. v. Lū cēta rōe Et facit optime ꝑ Jo. de peni. ꝛ re. idulgētie li. vj. Et concoꝛ. cum eo accur. ff. de iurisdi. om. iudi. l. vlti. Hug. tamen ꝛ Laur. tenent contrarium: scilicet q̄ sententia tenet in. x. tantum: ꝛ dicunt sententiam rescindi in illo superfluo tantum. Et facit ꝑ eis: de arbi. c. j. li. vj. ꝛ regula infra vtile. Et quod ibi dicam Joā. and. Extendi potest ad multa. Qui dat aliquā idulgētiā de culpa: etiā papa non valet: quia solus deus indulget culpam: de consec. di. iiij. Nemo. Episcopus qui facit compositionē cum publico vsurario ō certa quota: remittens sibi residuum obnoxium etiam restitutioni personis certis nil facit: nec sibi valet illa remissio: quia non est episcopus iudex aliene substantie. iij. q. i. reintegranda. Confessoꝛ qui absoluit ab aliquo casu peccati vel sententia a quo non potest: nō valet absolutio. Prelatus qui precipit subdito aliquid contra regulam suam: vel aliquid sibi reuelandum salua ordine fraterne correctionis: nō obligat illud preceptum: nec debz obedire. ij. q. i. Si peccauerit: ꝛ huiusmodi.

Cū q certus ē certionari

vlterius nō oportet. Pone casum: di. xj. c. vltimo v. sepe dilect. Et de appel. si duobus. Jn archiepo qui sciens illum excoicauit qui appellauerat ad papam. Et nota qō hic dicit qui cert' est: subaudi vel esse debz. Nā nō ē necessariū singuloruz auribus intimari quod est publice ꝓmulgatuz. dis. xvj. Qō dicitis. Et ō postu. p. c. j. Licet aūt canonic' qui certus ē ō morte episcopi: nō oporteat eū ampli' certionari de ipsi' morte. Tamē citari debet ad electōnem faciendā: vt nota. Ber. i ōcte Cū inī: de electi. Qō vez puto: qz qui certus ē vt hō: certiorať vt iudex. ij. q. j. Multi. Et interdum qui certus est adhuc certioratur ad cautelā: vt in dicto. c. vlti. xj. di. Preterea: licet sciat eccl'az vacare. diē tī assignatā ad electōez celebrādā īgrabat: et iō vocādus ē et dies notificādus. Et est hec regula in ar. ad q̄stōz. q̄ q̄rit. An ingressus religionē et in fine anni exiens: si itez candē religionē īgredi atur. an debeat itez habere annū ꝓbatōis: ꝛ satis videtur q̄ non ꝑ hanc regulā: nisi conditō ꝓsone

vel religionis mutata essz. Et hoc tenet Bar. hic. in qōib' suis Jo. an. Si autem p medietate anni stetisset vel circa: tunc sunt opi. ⁊ vide de hoc. j. in iij. parte ti. de statu religiosoꝝ. Et facit ista regula ⁊ra ignorantes mandata dei vel ēt gnālia ecclesie p̄cepta: vel sinodalia cū publicanē: vel acta capl'orū gnāliū q̄ nō videt excusari si ⁊trafacūt: quia certi esse debēt ō huiusmōi āligiosis. Ubi sciendum q̄ non eadē certitudo requiritur in omnibus. non enim certitudo demonstrationis scie requirit i his q̄ sūt fidei: sed sufficit ea q̄ tradit ab ecclesia: p miracula: p doctrinas doctoꝝ: ⁊ tolerantias martyꝝ: nec debēt velle vlteri⁹ certionari.

Ex eo nō oz qs fructus

cōsequi q̄ nisus extitit ipugnare. Pone casū in eo q̄ dicit decretales ep'las nō esse auctēticas: q⁊ nullā oz p se allegare: di. xix. si rōanoꝝ. Ad idē di. viij. quo iure. Itē pone casū in eo q̄ ipugnabat testm̄: dicēs illud inofficiosū: q̄ si id ip⁊obe dixit ⁊ succubuit: q̄cq̄d ex testō capiebat: p̄dit. ff. de ioffi. testa. pap. §. meminisse. Ad idē. xiij. q. ij. q̄ p̄poste. Et dicit lex. Absurdū ē quē redire ad id: qō semel renunciādū putauit. C. de reb' creditis. l. si quis. Et qō hic dicit nisus extitit: dic cū effectu: saltē q̄tū i eo fuit: q⁊ p̄seuerauit. Si āt simp'r p⁊otestaret: se cus esset vt intelligit Ber. p̄dicta decre. p̄tiū ō testi. Idē si inciperet agē vel excipē: ⁊ postea desistēt ante sn̄iaz. Et qō dicit hec regula ve⁊ itell go nisi ex necessitate officij habuit ipugnare. Nā tūc p̄⁊io noie fructū cōsequi posset: hoc p̄bat. iij. q. vij §. tria. v. si ⁊tra patrē pupilli. Itē lz qs ipugnet sn̄iaz i vno cap'o: ex alio cap'o p̄sequit fructū: de testa. Rainutius: ⁊. c. Rainaldus: ⁊ cōco⁊. ad regulā. j. q. vij. c. j. ⁊ di. xcvj. si imperato⁊. Et sile est qō dē: frustra iplo⁊at legis auxiliū is qui cōmittit i legē: de vsu. Quia frustra. Idē nota: q⁊ sic qs nō oz fructū cōsequi ex eo qō ipugnat vt hic. Ecōtra nō oz qs ipugnare ex q̄ fructus p̄sequit. xix. di. c. j. ⁊. iij. viij. cuius in agendo Jo. an. Extēde. Q⁊ ex q̄ peccato⁊ ipugnat dei p̄uidentiaz murmurando: nō meret ab eo gubernari: vl aliq̄d boni cum pugnet ⁊tra oñi voluntatē. Itē cuz male se hz ad parētes: meretur p̄uari bonis eoꝝ. ⁊c.

Exceptōem obiiciēs nō

videt de intentōe aduersarij cōfiteri. Habes hec v̄ ba: ō excep. cū venerabil'. Et p⁊osequere hāc māz vt ibi nota. Et pone casū de p̄scrip. illō. Et aduerte q⁊ mirabilis videtur hec regla. Nā si excipio de pacto de nō petendo: video⁊ p⁊iteri debitū fuisse. Si dico iterrupi p̄scriptionē: video⁊ fateri te p⁊escripsisse. Si dico ⁊tra te p̄scripsi: ergo primo id tibi debitum erat quod p⁊escripsi Et sic acto⁊ nil amodo debet cogi p̄bare: sed excipiēs tm̄. Et facē ad hoc de transac. preterea. Dic ꝫ q⁊ huic regule ē triplex ratio. Prima q⁊ licet dicā. Feci⁊i pactum de non petendo: poterat cē q⁊ illud non erat vere debitum: vel nāliter tm̄ vl nullo modo. Item licz dicam interrupi p̄scriptionē forte nō erat cōpleta p̄scriptio: imo hoc dicē video⁊ q⁊ ⁊pleta no fuēit: dicēdo me interrupisse. Uel si cōpleta fuerat: sine titulo erat ⁊ bona fide. Idē in alijs exceptionib'. Secunda q⁊ per exceptōem nego me debē. Naz si per ipsā de intētōe aduersarij dicēt cōfiteri: eadez exceptio duos ⁊trarios effectus habēt: qō esse nō debet. ff. ō sol. Qui hominē. §. vltio. Et de baptismo ⁊ eius effectu: maio⁊es. Cū igit p exceptionem negem intentionem aduersarij: non est congruuz me per ipsam dici fateri. Tertia ē: q⁊ rē⁹ p̄uilegiatus est: vt possit duas exceptiones p⁊oponere: etiā sibi ⁊trarias: vt infra in regula nullus pluribus. Sicut ergo exp⁊esse dicere possz: nego te p̄scripsisse: ⁊ postea si p̄scripsisti ego interrupi vel nego me p⁊omisisse: ⁊ postea pactū opponere de non petēdo: sic dicendo. Tuam p⁊escriptionē interrupi: vl pactum de non petendo feci⁊i: vel his simile: intētionem aduersarij non fatetur: cum adhuc dicere possit: nō p⁊omisi: non p̄scripsisti: ⁊ sic de singulis. Tutius tm̄ esset ipsi reo sic dicere. Nego me p̄misisse. Et posito q⁊ p⁊omiserim. postea pactum ō nō perendo feci⁊i: ⁊ sic de singul. Ad hec. xiij. q. ij. in p̄ncipio. Sed q⁊ hec forma verboꝝ docet mē tiri: vbi veritas ⁊ p̄scia est in cōtrariū: non ē āplectenda: cum p⁊ius alias: demuz linguas oportet fieri eruditas: vt in p⁊oemio. ff. in fi. Unuz nota q⁊ idē qō dicit hec regula in exceptione intelligas ⁊ i replicatione. Unde sicut excipiens nō cōfitet actōnē: ita nec replicās exceptionē: eadē de cā. Sic enī se hz exceptio ad actionē: ita ⁊ replicatio ad exceptionē: ⁊ quadruplicatio ad replicationez. Et hoc satis p̄bat: de excep. dilecti Jo. an.

Factū legitie retractari

non oz: licet casus postea cueniat: a q̄ nō potuit inchoari. Hec regula sūpta est ex. l. ff. e. ti. in ābiguis Exēplifica in eo q̄ ⁊traxit matrimoniuz: ⁊ postea factus ē furiosus. xxxij. q. vij. Neq⁊ furiosus. Idez in superueniente affinitate: de eo qui cogno. p̄sā. vxo. sue. c. penulti. Idem in adoptione superueniente. ff. de ritu nupt. adoptiuum. Et nota q⁊ aliam regulam habes infra per contrarium: scilz non firmatur: quia licet casus superueniat a quo potuit inchoari: non firmatur quod ab initio nō valebat: vt infra. Quod tamen intelligas vt ibi dō: ita quod a p̄ncipio factum erat legitime: non retractatur: lz superueniat casus i quo nō potuit inchoari: vt hic. Et nota q⁊ dicit itractari. q. o. Propter causam superuenientem non retractatur: ac si legitime non fuisset factum. Interdum tamen

ꝓpter ſuperuenientẽ cãm impeditur eius effect⁹: qõ legitie factuz erat. Exemplifica per canonem. xxxiij. di. cõit. Et ō cleri. egro. p̄sbyter⁊ ⁊c. Jo. an.

Extẽdo. Religioſus p⁹ ꝓfeſſionẽ ſi efficit peſſimus uel fatu⁹: nõ tñ ꝓpter hoc ſoluit vel retractatur profeſſio: p̄latus p⁹ prelaturã efficit malus: excõicatus: ⁊ huiuſmõi: nõ tñ p hoc retractat electõ ul cõfirmatio ei⁹. Abſoluit q̃s a pcĩs: dicẽs ſe uelle facẽ penitẽtiã iuxta ſe cõtritũ: ⁊ ſatisfacẽ leſis: ⁊ reſtituẽ poſtea mutat ꝓpoſitũ: nil volens facere nõ per hoc retractat abſolutõ facta: ſz tũc peccat mortaliter: cũ ꝓponit illa nõ facere: de peni. di. j. Magna in glo. ⁊ huiuſmodi.

Frustra ſibi fidez quis

poſtulat ab eo ſuari: cui fidẽ a ſe p̄ſtitã ſuã recuſat. Pone caſũ in fideli q̃ ad dñm: ⁊ i dño quo ad fidelem ſeu uaſallũ. xxij. q. v. de forma. Jtẽ de eo q̃ ĩpoſita ꝓditõe iurauit aliq̃d facẽ: de iureiurã. puẽit. ij. vbi de hoc. Jtẽ de eo q̃ nõ vult trãſactionẽ interpoſitã obſuare. C. de pac. Cũ proponas. Cõcor. qõ hẽt. xcv. di. eſto ibi. Cur ego te habebo in p̃cipẽ: cũ ñ habeas me i ſenatorẽ. Sz nõne hoſti ſeruãda ẽ fides. xxiij. q. j. noli. So. vt ibi nota. Illud enĩ vex ẽ: cũ ipſe hoſtis nobis ſuat fidẽ: et ſic ꝓcor. cũ hac regla. Jtẽ ꝓtra. xxxiij. q. v. Quod deo. Ubi dĩ: q⁹ ſi vir ⁊ vxor ꝑi conſenſu vouẽt cõtinẽtiã: vno labente alter oz pſeuerare. So. Illa. p miſſio ñ fuerat facta hõi ſed deo. Et que deo vouent: ſine vlla ꝓditõe ipleri debẽt. xxxij. q. viij. c. i. Et lz vxor adulterata ſit: peccat tñ vir adulterando. xxxij. q. vi. p totũ. Fruſtra igit̃ ỏbitũ petit qui qõ oz nõ ipedit. Unũ nota q⁹ qñ ptes aliq̃d ſibi ad inuicẽ ꝓmittũt ſub pena: ⁊ vna ps ꝓmo frãgit fidẽ: Aut expedit magis alteri pti penã ꝓſeq̃: ⁊ ſtare pacto: vl cõtractui: aut magis expedit ſibi fidẽ rũpere. Jn ꝓmo caſu lz fides ſit ſibi fracta: ipe tñ ꝓ ſua pte ſuet eandẽ: ⁊ ſic poterit petẽ penaz cũ effectu. Jn ſcõo caſu ſecure frangat fidez: ⁊ fiet hinc ide mutua cõpenſatio penaꝝ: vt de penis cõſtitutis. Et ſic illã decre. intelligas: ⁊ q̃ ibi no. Jo. an. Extẽde. Deus promittit p̃miũ ⁊ bona tp̃ralia: ſi bñfaciamus: qõ promitiũ⁹ i baptiſmo: et penitẽtiaz agam⁹. Et q⁹ nos frangimus fidẽ: ⁊ de⁹ reuocat promiſſa: de pe. di. i. ſi agam⁹ ⁊. c. ꝑdixerat. Jn ſocietate aliqua ꝓmittũt ad inuicẽ oĩa lucra cõicare: cũ vn⁹ cert⁹ ẽ ſociũ ñ ſuare hoc: nec ipſe tenet ſeruare. Promittũt ad inuicẽ ꝓiuges tacite reddẽ debitũ alter alteri petẽti: ⁊ alĩ nõ adhere. Si ḡ alter adultẽt: inocẽs certe hoc ſciẽs: nõ tenet illi adulteranti reddẽ debitũ ex quo fregit ſibi fidẽ: non tñ põt ⁊ ipſe adulterare ⁊c.

Generi per ſpẽz derogatur.

Hec regla ſũpta ẽ ex. l. ff. e. ti. i toto. Póe caſũ xciij. di. c. vlt. Ubi diacon⁹ q̃ gnãliẽ ẽ mior p̄ſbytero: in illo ſpeciali caſu. ſ. q̃ obtinet vices ep̃i maior eſt. Jtez de offi. leg. c. ſtuduiſti: vbi de ea cognoſcit delegat⁹ ſpẽalis: nõ generalĩ legat⁹. Hec regula hz locũ in reſcriptis: ſiue primũ ſit generale. et ſcõm ſpeciale: vt de reſcrip. paſtoral. Siue primum ſit ſpẽale: ⁊ ſecũdum generale: vt eod. titu. abbatem. Siue eodẽ tẽpe ſit datũ genẽale ⁊ ſpẽale. Ad hoc reſcriptũ. c. j. li. vj. Reſcriptũ autẽ ſpẽale nõ tollit priuilegiũ generale: vt e. ti. cũ ordinẽ. Qõ ẽ cõtra: niſi de ipo priuilegio fiat mẽtio i reſcripto: vt ibi.

Volunt q̃dã h⁹ regle dictũ extẽdere ad ꝓuilegia. vt ſcõm ſpẽale derogęt generali ꝓmo. Sz hoc eſt falſũ. q⁹ ſp ualet ꝓmũ ſiue ſit gnãle: ſiue ſpẽale ſi ĩ fo ñ⁹ tollat exp̃ſſe: ỏ p̄ſcrip. venẽs. li. vj. Et i regla ſupra decet. Ratio diuerſitat⁹ ẽ. q⁹ p ꝓmũ ꝓuilegiũ ẽt generale: ſtati ꝓſeq̃t q̃s plenũ ius. Sed p primũ reſcriptũ generale: non ſtati ꝓſequit quis plenaz iuriſdictõez i ſpẽbus: de reſcrip: paſtoral: ⁊ iõ ſtati tollit facilius. Contra de offi: delega: ex pte. Ubi ſcõm ſpẽale non derogat primo generali: ſz ibi ſi bene itueamur vtrũq; fuerat ſpẽale: ⁊ dic vt ibi. Notauit igit̃ gof. de offi. lega. c. ij. q⁹ hec regula fallit i tribus caſib⁹. Jn ꝓuilegio ut de reſcrip. cuz ordinẽ. Et cũ genus ad vnicã rez refert: ut in decre. Ex parte. Et cũ ſpeciales lĩe non exibẽt re itegra: ỏ fil. p̄ſbyteroꝝ: ex tuarũ. Jtez nota circa hanc regulã: q⁹ nõ tantũ valet genus ad ſpeciẽ quãtum ſpecies quo ad genus: de app. c. ij. li. vj. Et de hoc. xxiij. di. Quãq̃. Jtez nota: q⁹ licet p ſpeciez generi derogẽt: vt hic in regula tamẽ. ſpẽs ſub genere bñ continet. xiij. q. ij. Nõ extimem⁹. Semp enĩ i generalibus ſpecialia iſũt ⁊c. Jo. an. Extende ad ſtatuta ciuitatis: q⁹ p hanc legez que ẽ ſpũalis alicuius ciuitatis: ỏrogat legi gnãli impiali in eo q⁹ ẽ ꝓtra: Et legi gnãli qua oẽs eccl'e et monaſteia in aliqua dyoceſi ſubſũt dyoceſano: derogat p ſpẽalia ꝓuilegia mẽdicãtiũ. ſ. p̄dicatoꝝ: mũoꝝ: hẽmitaꝝ: carmelitaꝝ. ſeruitarũ: ⁊ alios exẽptorũ monachoꝝ.

Homagiũ indignũ ẽ et

a romana eccl'a alienũ: ut p ſpẽalib⁹ facere homagiũ compellat q̃s. Hec regula habet de re. iu. in ỏ creta. Et fin glo. ibi homagiũ dz iuramẽtuz fidelitatis: quod nõ licz facere p aliquo ſpũali cũ hoc ſit ſimoniacũ de ſimo. ex diligẽti. Aliq̃n clericꝰ tenetur p̄lato facere obediam: ⁊ in caſibus iuramentum facere de obedientia: uel de fidelitate: ⁊ hoc poſt receptam adminiſtratõez: de iureiuã. nullus. Et. xxiij. di. Quãq̃. Alias in ſpũalibus nullus iuramentũ: nulla pactio: nulla obligatio debz interuenire. Et ſi interuenerit: nullam obligationẽ de iure vel de facto induceret: vt de pac. pactiones. A romana ⁊c. Ergo a conſuetudine aliaꝝ eccl'aꝝ ỏbet eſſe alienus: quia quod romana eccl'ia appro-

bat uel reprobat et alie ecclesie hoc facere debent: cum ab ipsa suam habeant institutionez ⁊ aucto ritatem: di. xj. consequens ⁊ c. nolite Ber.

In iudiciis non ē accep

tio psonaꝝ hñda. Pone casū. iij. q. ix. necesse. Et de iudic. nouit. Aliozꝝ. n. honores alijs nō debent esse occasio nocendi. C. de statu. ⁊ ima. l. vlti. Ad hoc. xj. q. iij. si qs. Signātur ꝓtraria ad hāc regu lā. xl. di. c. j. Et. xlv. di. cū beat⁹. Et. xcvij. di. nobi lissim⁹: de offi dele. sane. So. in penis defert digni tati ⁊ psone: vt ibi. Et de hoc de trāsac. c. vlti. Idē in sedēdo ⁊ assurgēdo: di. xciij. nō oz. Et no. iij. q. ix. c. vlti. In iudicijs āt vel sñia nō ē hñda acceptō psonaꝝ: vt hic. In eis. n. ē equalitas fuāda: vt hic i regla. Itē in pñie exhibitōe. xxvj. q. vij. sacerdoꝭ. Itē in fide xpi suscipienda: de pse. di. iij. nec q̄q̄. Et i alijs sacramētis: de ꝓiu. fuo. c. j. Et i paupz receptiōe cū sufficere possum⁹. xlj. di. descam⁹ Et in alijs operib⁹ pietatis. xvj. q. j. si cupis. Hoc ꝯ q̄ dicit i iudicijs soluit ꝓtraria. Et nota q̄ iudiciū interdum ponit ꝓ eo qō ꝓcedit sñiaz: vt hic i ꝛgu la. Interdū ꝓ cōdēnatiōe: de pse. di. ij. timorē. In terdū ꝓ discretōe. iij. q. vij. §. tria. Interdū ꝓ vltia volūtate: de sepul. c. penl. Et nota. q̄ lz iudex vti nō debeat acceptōe psonaꝝ in iudicijs: vt hic: tñ vtile ē i arbitrarijs iudicē gratiosū hīe: ō offi. ōle. cōsuluit. Caueat tñ ne in faciēdo gīa icurrat penā pstitutōis: de re iudi. cū eterni li. vj. Extēde q̄ ō us nō ē acceptoꝛ psonaꝝ: ex eo q̄ vni dat gīaz nō alteri: qz psonaꝝ acceptio hz locū in his: q̄ qs hz dare seu distribuē ex ōbito: de⁹ nlli ē debitoꝛ: ꝯ nē.

Ignorātia facti nō iuris

excusat. Pone casū i ignorātia facti: de ordinato iḡranter a simōiaco: quē. s. nesciebat esse simonia cū. i. ꝓmisisse tale factū. j. q. j. si q̄ a simoniacis. Itē in eo q̄ ignorabat bñficiū refuatū ꝓ papā vel alīs collatū: de ꝓben. si bñficia li. vj. de ignorātia iuris pone casū. j. q. iij. §. notandū in fi. Hec regula nō indiget glo. cū ei⁹ mā pleniſſime habeat i dicto §. notādū i textu ⁊ glo. ⁊ dis. xxxviij. i fūma. Unū nota q̄ cū q̄ritur de cōdēnatiōe expēsaꝝ litis dici m⁹: q̄ in ꝓncipali cā ꝓbabilis erroꝛ excusat a ꝓdē natione expēsaꝝ. ij. q. iij. c. paulū. Sz in cā appel latōis indistincte vict⁹ cōdēnatuꝛ victoꝛi i expēsis ij. q. vj. oīmodo. Rō h⁹ diuersitatis colligit ꝓ hāc regulā. In ꝓncipali enī cā ē erroꝛ facti: qz i ea ex ꝓ batōib⁹ q̄ in facto cōsistūt ꝓcedit: sz i appel. cā ꝓce ditur ex actis ꝓcis cāe: vñ ibi ē erroꝛ iuris: ⁊ ideo nō excusat a ꝓdēnatōe: vt hic in regula. Tñ scōm Inno. ⁊ Hosti. si i cā appellatōis nō ꝓcedit ꝓ sola antiqua acta: sed inducunt ꝓbatōes nouē: ꝓ quas ꝓnunciet ꝓbabilis erroꝛ: tūc bene excusat victū a ꝓdēnatōe: qō verꝫ puto. Extēde māz: qz vtilis ē. Duplex ignorātia. s. facti et iuris. Ignorantia fēti excusat a toto. Si quis dabat operam rei licite: ⁊ adhibuit debitā diligentiā. Nec ē ꝓtra. xxxiij. q. ij. in lectū: vbi iponit penitētia ignorāti ꝓbabiliter factū in re licita. Sed illud fit ad cautelā. Si autē daret operā rei illicite: vt ludēdo ludo noxio: i ad uertēter occidit: vl nō adhibet diligentiā nō excu sat a toto sz a tāto. Ignorātia iuris diuini ⁊ nālis: in his q̄ sunt necessaria ad salutē: neminē excusat hñtē vsū rōis a toto: sz a tanto: di. xxxviij. §. j. Si est crassa. i. ex negligentia procedēs: sed si est affec tata: vt scilicet liberius peccet nō vult scire: nō ex cusat sz auget pcēm: imo ē spēale pctm̄. Ignorantia aūt iuris canonici vel ciuilis q̄tū ad cōia precepta ecclesie nō excusat a toto eos: qui potuerūt habē copiā docentiū. Nec prelatos religiosos ⁊ clicos q̄tū ad ea que pertinent ad statū suū: di. xxxviij. si li laicis. Sed illos q̄ nō habuerūt copiā addiscē di: vt in dicta di. §. j. Quantum autez ad lucrum captandum vel damnum tēporale vitandū quo excuset: vide. j. q. iij. §. notandū. Et de ignorantia habes infra in .v. parte.

Ignorātia ꝓsumitur ubi

sciētia nō probat. Pone casū. lxxxij. di. ꝓposuisti in fi. fm q̄ ibi iacz lēa. Sed contra. xvj. di. Quod dicitis. Et. ix. q. j. ordinationes cū similibus: in q̄ bus iuribus dicitur q̄ non ꝓsumitur ignorātia sed scientia. So. dic vt in predicto. c. proposuisti: q̄ circa ea que publice fiunt ꝓsumitur scientia nisi probetur ignorantia. Sed circa ea que fiunt occulte: ꝓsumitur ignorantia nisi scientia probe tur vt hic. Et scias: q̄ hec regula vera est in his: q̄ quis scire vel indagare nō tenet. In his autez que scire vel indagare tenetur: non habet locum: sicut in eligendo prelato. lxj. distinc. c. ij. ⁊ viij. q. ij. dile ctissimi: ⁊ ideo ꝓsumitur scientia nisi probetur ignorantia. Ad hoc est quod lex dicit: q̄ magistra tus tenetur de idoneitate tutoris vel curatoris in quirere quem nominauit. Qꝛ autem regula di cit ꝓsumitur: est huius virtutis hec ꝓsump tio: vt transferat onus probandi in aduersariuz: et idem est in alijs casibus: qui nota. vi. q. vlt. Ac toꝛ. Item nota. q̄ ignorantia tribus modis ꝓ batur. Prima per sacramentum: vt cum iuro me ignorasse: ⁊ tunc demum admittitur proba tio: hec cum est probabilis. Secundo quando id probatur ex quo sequitur necessario me ignorasse: puta me tunc fuisse anniculum vel furiosum. Tertio quando probatur id: non ex quo necessa rio: sed verisimiliter sequitur me ignorasse: puta me tunc absenten fuisse: ⁊ hoc dicere voluit Joā. ꝑma. q. j. si que a simoniacis. Et licet in facto propꝛio probabilis sit aliquando ignorātia: ꝓba bilioꝛ tamen in alieno: quod dic vt nota. j. q. iij.

§.notanduz. Et in regula ignoratia facti. Et qz ig rantia iuris nalis nō excusat: ideo de tali nō loqt hec regula Jo.an.

Indultū a iure beneficium nemini est auferenduz.

Pone casū in licentia nubendi data ab apl'o: di. xxviij. de his. Itē i āno dato ad promotionē sacerdotū de elec. p̄missa. li. vj. Itē in quadrimestri tp̄re dato cōdēnato i psonali actōe ad soluendū. ff. de re iudi. l. iiij. §. si qs p̄den natus. Jsta auferri non pōt nec abbreuiari. Cōtra de re iudi. q̄ ad p̄sultationē. Et de appel. cum sit. So. q̄ddā ē iuris beneficiū qō nō pōt alicui auferri: vt inducie. x. diez ad appellanduz. ij. q. vj. ante riorz. Inducie q̄ttuor annorz ad petenduz restitu tionē de i iteg. resti. c. j. li. vj Et istud vez ē i istis z i alijs inducijs que dant a lege: sine tacito vl' exp̄sso misterio iudicantis. Q̄ddā beneficiuz est qō sine cā auferri nō pōt. Et sic intelligit hec regula: sz cū cā cognita bene pōt auferri. Et nota. de hoc plene in dicta decre. cū sit. Et illud verū i iducijs q licet dent a iure: interuenit tamē i eis exp̄ssū vel tacitū misteriū iudicāt: vt i deliberatorijs. xx. diez z silibus. Quod ꝯ hic dicit: q beneficiū iuris nemini ē auferendū: intelligas ab hoie z sine cāe cognitiōe. Alio enī iure interdū tollitur alteri' iur' bn̄ficiuz. Pone exēplū in soleniter vouente: qui non cōtra bit de voto z vo. re. c. j. li. vj. Itē in cōtumace in n ueniendo. Itē in notorio criminoso: z i tertio ap pellante qui non audiūt appellantes. xxiij. q. iij. de illicita: de appel. ꝓposuit: z. c. tua nobis. Sed vbi ius aufert vel permittit hoiez auferi: cessat re gula. Sicut est videt in patre: qui hz a iure vsufru ctū in bonis aduenticijs filij. C. de bo. que. li. l. cuz oz. Et tn̄ aufertur ꝑpter relinquentē ea cōditiōe ne ad patrē pueniat vsufructus: in auten. vt li. ma. Itē a lege datur marito admistratio bonorz para fernaliū: z tn̄ pōt auferri p mulieres, ꝓhibitionez. Sed ista que fiunt pmittente lege: per hominem fieri non vident: sed potius per legē pmittentem: Jo.an. Extende regulā. Tēpus datū ad eligen dū vel petendū ꝓfirmationē: non pōt tolli nec ab breuiari inuitis. Silr tēpus vnius anni ad proba tionē i religiosis. Nec ius qō quis hz in eligendo. Nec q non possit libere elegere sepulturā: si nō est religiosus. Nec magist'o nec ꝓlato pōt auferri q nō castiget moderate scholares vel subditos.

In obscuris minimuz ē sequendū.

Hec regula sūpta ē ex. l. ff. e. ti. sēp i ob scuris. Pone casū de censi. Ex parte: vbi in dubio nō cōpellūt soluē vota ad maximā: sz ad minimā mensurā. Ad idez. ff. de leg. mūnis. v. min': sic i ge nere legatis debentur minimi. Circa hāc regulā nota. q in obscuris stati ispicim' qō ē minuz: im mo inspicim' ꝑmo qō ē visilius: z qō fieri ꝓsueuit vt in regula sequēti cu suis ꝓcor. Si hoc sciri non pōt: tūc inspicimus qō ē minimū. Primo ꝯ ispici mus qō expresse agit: puta. x. lib. boñ. vel qō agit tacite dico vel rōe rei que vendit. x. lib. vel rōe p sone: vel rōe cōsuetudinis: vltimo qō est minimu: vt hic. Rō hui' regule est: qz de minimo nō ē du biū sensisse: qz si intellexit de maximo ꝯ z de mini mo: qz plus ꝓtinet in se qō est minus: sed ñ econtra. Et de hoc dicetur in regula plus sēp. Alibi tñ ha bes argumenta de mediocritate spectanda. x. q. ij hoc ius. Et pōt dici: q in speciebus z artificijs me diū inspicim': vt no. ff. man. l. fideiussorē. In q̄ti tatibus aūt inspicim' qō ē minimū: vt in p̄dicta. l. fideiussorē. Itē locū hz hec regula in penis: vt j. e. in penis Jo.an. Extende. Cū dubitet qs q̄ntaz penitentiaz dz peccatori dare: melius est errare in modicitate: q̄ in excessu: qz melius est fm Crisō. habere deo reddere rōez ō nimia misericordia: q̄ de nimia seueritate. xxvj. q. vij. alligant.. Cum qs etiā ē pplexus fm consciētiaz suā inter duo mala: minimū est eligendū: di. xiij. nerui. Cum qs dubi tat de diuersis operibus: quid magis debeat facē: vel qd de se sentire: sequatur minimū. i. humil'.

Inspicimus in obscuris quod ē visimil': vel qō plerūqz ꝓsueuit fieri.

Hec regula sumpta est ex. l. ff. eo. ti. in obscuris. Pone casū. Aliquis cōtraxit cuz vidua: z longo tempoī habitauit cum ipsa: illa dicit se incognitam. In hoc obscuro p̄sumitur cognita: qē verisimilius est. xxxiij. q. j. si quis acceperit. Item causa cellata vel obscurata littera nominis p̄sumim' ibi illaz litteram fuisse: de qua est verisimilius: de fide in stru. inter dilectos. Item in dubio verisimile est fi lium iniuste exheredatum. C. de ioffi. testa. aūt ñ liceat. Et hoc repete quod dictum est in preceden ti regula Jo.an. Extende. Tempore pestis cuz du bium est alicui si debet recedere a loco infecto: ve risimilius est vt vitet mortem vel infirmitatem: subtrahendo se a loco infecto: z sic fieri consueuit Et hoc nisi ex aliqua causa oporteret aliquem p manere: vt sunt curati sacerdotes. xxij. q. iij. de tirijs z §. sequenti. Dubitat quis: si in ieiunijs ex tra quadragesimam debeat vti lacticinijs: faciat quod fieri consueuit a timoratis in huiusmodi lo cis: di. vj. catholica: z dis. xij. illud. Poterat dubi tare Abraam ō pudicitia auferenda vxori si dice ret sororem suam: de occisione sui si diceret esse vxorem. Fecit id ex quo verisimilius poterat se iu uare. xxij. q. ij. Queritur.

In penis benignior est interpretatio facienda.

Hec regula sumpta est ex l. ff. e. ti. factū. Pōe casū in iudice q ita pnūciauit.

Titulus uicesimus.

Tenere accusasti calūniatorē: ñ pnunciat. ij. q. iij. notādū. Itē puat' a collegio doctorū ñ perpetuo sed tpaliter intelligit puat': ō psti. ex litteris. Item tutor remotus non exp̄sso an ꝓpter dolū an ꝓpt culpam: remotus itelligit ꝓpt culpā. ff. de suspec. tu. l. hoc. n. Cōcor. cū regula. ō pe. di. j. §. pene: vbi dī q pene legū interpretatōe magis sūt mollīede ḡ exaspande. Et ex hac regula est argumentū: qō in dubio p̄sumitur cassatio electōis facta nō vitō psone sed electiōis modo. Et nota q hec benigna interp̄tatio fit in multis. Primo qz ex multiplici pēa expressa elegim' mitiorē. l. di. cos. Scōo qz si verbū pōt iporiarz penā ppetuā z tp̄alē: eligimus tēporalē. xxiij. q. iij. nō oportet. ij. Saluo eo qō habes di. l. c. j. z de cōsti. ex litteris. p Ber. z modernos: z accur. Tertio: qz de penis nō argui mus ad silia: qz pene nō excedūt ꝓpriū casū: vt dī de pe. di. j. §. pene. Quarto qz vbi ē tale vbū puniantur: puēt: z huiusmodi: per ñiaz intelligimus: nō ipso iure: de elec. qz ꝓpter. Nisi esset ibi vba q aliud saperent: vt ipso iure: vel eo ipso: de elec. q̄ sit li. vj. Bar. tñ ꝓtra: sed p̄mum credo ꝑm Guill. Quinto: qz in dubio mitiorē cām eligimus. ff. de suspec. tu. l. hec. n. An āt iudex possit penas moderare. no. ij. q. iij. §. notandū i glo. Benignior dicit canō. Illa dignior sūt imitatōe q sūt excellētiora pietate: di. ix. sane. Interp̄tatō: de multiplici interpretatōe: no. xj. q. j. §. ex his oībus. Jo. an. Extende. Cū videm' aliq̄s flagellatos: p̄cipue bonos cū diuersis de cāis flagella ꝓtingant: vt de pe. dis. iij. ꝓductior: debem' interp̄tari in benignioꝛē cāz: puta ad maiorē cumulū p̄mij. Itē cū nos de ꝓflagellat: qō faciat ad purgatiōnē pcōr: de pe. di. j. si peccatū: nō ad inutiū dānatiōis: vt Anthiochū et herodē. Itez vt cū seueritate misceat misericor diā: aliq̄d diminuendo si pōt. Sicut de' punit citra ꝓdignū: dis. xlv. disciplina: z. c. q̄ iuste: cū glo.

Imputari nō dz ei per

quē stat si nō faciat: qō p eū fuerat faciendū. Pone casū in eo q dz appellatiōnē prosequi infra ānū: cui nō iputat si p eū nō stetit. ij. q. vj. āteriorē. Itē in eo q dz ꝓmoueri infra annū ad sacerdotiuz: cui nō currit annus ipse: si iusto impedimēto detent' nō potuit ꝓmoueri: de elec. ꝓmissa li. vi. Itē in eo q rē emit sub pacto legis cōmissorie. s. q si p̄cium infra īminū statutū nō soluerz: res esset inēpta: et emptor in termino soluē volens non habuit cui solueret: sibi nō iputat. ff. de leg. ꝓmissoria. l. ꝓmissoria in fi. Ad idē. xliij. di. ephesys. Et nota q dicit per quē non stat. Nō enī sufficit velle nisi ad opus ꝓcedat ḡntū in eo est. Impossibilitas ḡ fēti sicut a p̄ncipio annullat obligatiōnē: vt in regula null': ita z ex post facto elidit: vt hic. Si tñ tenet quis facere aliq̄d i certū tēpus: nec p eū stetit: licz nō iputet: tñ post tēpus tenet: de do. z ꝓtu. cū dilecti. Cōsulo tñ q si pōt infra tēp' de ipotetia ꝓtestet ij. q. vi. p' appella. Sed q̄d dices de eo qui sua culpa incidit in casū: p quē postea facere nō potuit: qō per eū fuerat faciēdū: vī p̄mo q sibi sit iputandū: q̄ regulariter quis de casu tenet: qui sequitur culpā: di. l. sepe z. c. studeat: z de eta. z q̄li. c. j. In ꝓtrariū vī de elec. c. vlt. z de p̄ben. qz diuersitatē. Satis videt dici posse: q iputandū sit illi, ppter iura p̄mo inducta. Hic dicit lex: nō debere succurri ei q̄ in necessitate se posuit. ff. qui satisda. co. l. fi deiussor. Ad iura in cōtrariū iducta: rñdeo et dico: q decre. illa de elec. c. ult. z decre. diuersitatis: loquūt de q̄daz pena canonis ꝓlata: solū ꝓtra negligentes: vñ ibi culpa siue negligētia nō punitur. Hoc satis ꝓbat decre. qz. Uel dic q si ex culpa imponit aliq̄ pena suspēsio vel deportatio: tūc ex p̄a illa vlter' puniri nō dz. ad hoc. xij. q. ij. c. vlt. Jo. an. Extēde: qz si p̄familias facit qō in se est: ad corrigendum familiam et dirigendum et tamen mala est: sibi non imputatur quo ad deum uel ecclesiā: z silr p̄latus si facit qō in se est ad directōez z ꝓfectū subditorū: z tñ mali sūt: sibi nō iputat: vt xlvij. di. §. Quid tūc fiet: z. c. q̄tūlibet: z. c. qō ad nos. Silr si quis q̄rit baptismū: penitētia: z huiusmodi: z p eū nō stat q accipiat: sed qz nō iuēit ad ministrantē huiusmodi sibi nō iputat quo ad interitū salutis: si alīs ē ꝓfitus: de cōse. di. iij. baptismi vicez: z de pe. dis. j. quē penitet. Silr iudex: ad uocatus: medicus: si faciūt qō in se ē: i vsu officiorū suorū nil omittendo de cōtingētibus: si damna sequunt: nō eis iputat.

Js q iuus succedit alteri

us eo iure quo ille vti debebit. Hec regula sūpta est ex. l. ff. e. ti. q̄ in ius. Pone casū i patrono: quia eodē iure vtet successor: q̄ z p̄decessor. xvij. q. ij. eleutherius. Itē cōuenitur successor p rescriptum ipetratū ꝓtra p̄decessorē: de fo. ꝓpe. dilecti. Itē in hēde q̄ nō usucapit: qō nō usucapiebat defūctus.

Fallit hec regula in multis casibus. Primo, vbi cūq mortе defūcti cōfirmat donatio ibi enī hēs nō penitet. C. fami. hercis. l. filio. Itē fallit in ꝓuentionibus ubi ex persona successoris mutatur for'. Hinc est q clericus etiam in ciuilibus z patrimonialibus conuenit coram suo iudice. xi. q. i. nullus de fo. cōpe. cū sit. Itē fallit de iurepio. c. i. li. vi. In casu ubi ecclesia succedit laico patrono. Nam ecclesia habz sex menses: cum tñ laicus habeat solū iij. Item legatarij acceptare nō p̄nt legatum pro parte: z pro parte respuere. Si tamē decedat plibus hēdibus dimissis: unus heres poterit pro parte sua acceptare: alī pro pte sua respuere. ff. ō leg. l. legatarius. Itē fallit in casu qui habetur. l. pro cula: de p̄oba. Itē i casu q̄ ad. l. falci. repit. Nō re

gle ẽ q̃re eodẽ iuẽ oz uti:q; pl' iur' hẽe nõ põt: ut in regula:nemo põt. Minus nõ:q; hẽs censet ea dẽ pſona cũ defuncto ⁊ ſucceſſor cũ pdeceſſore. Et nota q; dicit eodẽ iure nõ eo puilegio ex ſui pſõa Si pſonale erat puilegiũ pdeceſſoris:q; puilegiuz pſonale ⁊c. ſ. in regula cuz ſuis cõcor. Idẽ dico de pacto pſonali:de trãſac. de cetero Jo.an. Extẽ de. Eandẽ poteſtatẽ hz papa q̃ ẽ p tp̃re:ad ſtatuẽ dũ ⁊ deſtituendũ:quã oẽs ſui pdeceſſores ẽt ſi malus:di. xl. ſi papa. Eandẽ auctoritatẽ hñt epi:abbates generales:magiſtri:vel miniſtri:pores pquentuales:quaz habuerũt eoz pdeceſſores in dictis officijs ratione ipoz officioz. Illam exẽptionem habent exẽpti ſucceſſores quã ⁊ pdeceſſores ex puilegijs antiq; pceſſis et non habitis ⁊c.

In re cõi potior ẽ pditõ

phibẽtis. Pone caſũ i duobus piugatis:quorum vnus vouẽ ptinẽtiaz uolẽte altero phibẽte potior eſt pditõ uel cauſa phibẽtis. xxxiij. q. v. c. j. Item i electõe fiẽda vno phibẽte ne pcedatur p viã pmiſſi alijs volẽtibus: potior eſt pditõ prohibentis de elect. q; ppter. Itez duob' hñtib' cõez pietem: vno uolẽte deſtruẽ ⁊ reficere altero phibente: de ſtruere nõ põt. ff. de ſui. vr. predi. pietẽ. Fallit hec regula. Prio qñ non itereſt ſocij: puta q; vult icruſtare uel pingere:vel vult ſcalas ponere iuxta pietẽ. Scõo qñ ob hoc q̃ſita ẽ ut opus fiat. Item quãdo hedificiũ reficẽt. ff. de dã. ifec. l. i reficiẽdo. Item fauore religionis:ut ſi ibi ſepeliri velit. ff. de relig. ſi plures. Ul i cõe ſepulcrũ aliũ mittẽ: iſtitu. de rerũ diui. §. religioſũ. Itez p donatoz rem cõez ſtẽt cũ donatario. C. ò dona. l. ſancim'. Prohibẽtis. Ratio ẽ:q; uolẽs nõ ſolũ dñs ẽ illius rei:ſz ⁊ p hibens. Et ſcire debes aliquid cõe uel ſingulis vt hic. Aliquid cõe vt collegio:⁊ de hoc infra q; oẽs Jo.an. Extẽdi põt ad caſũ:cũ quis hñs vſum rõis vult intrare religionẽ ante. xiij. ãnũ:⁊ pẽ uel tutor phibz uel ecõtra:pater vellet q; ipe itraret: et ipe nõ vult:potior ẽ pditõ phibentis. Itez i votis q̃ fiũt a religioſis:oportet q; pcurrat volũtas plati cum vouẽte in executõe. Unde ſi ipe vult iplẽ votũ factũ abſtinẽtie ⁊ hmõi:⁊ prelatus nõ vult l' abbas ſeu platus vult:q; plus faciat q̃ tenetur:potior ẽ cõditõ prohibentis. Ber. abbas non augeat vota mea:ſine mea uoluntate.

In maliſ promiſſis fidẽ

nõ expedit obſeruari. Hec regla ſũpta ẽ ex vbis Jſi. xxij. q. iij. ubi dr i malis pmiſſis reſcide fidẽ: ⁊ in turpi uoto muta decretũ. Et pſequere hanc regulam ſm ea q̃ dicã ifra in regula:nõ ẽ obligatoriuz.

Et nota. q; dicit in malis pmiſſis. Nã licet mala pmiſſa ſeruari nõ debeãt:tñ interdũ male promiſſa:puta p doluz vel metũ ſuãt qñ. ſ. ſeruari pñt ſine interitu ſalutis eterne ſi iuramẽtũ interceſſit: de iureiuran. ſi vo Jo.an. Extẽde. Nota q; ẽ triplex gen' pmiſſioꝛis. Quedã ẽ que fit ſimplici verbo hoiuz:qdã q̃ firmat iuramẽto:⁊ hec fortior:q̃ dã q̃ fit voto ⁊ hec fortiſſima. Quelibet haz ſi eſt de re licita:obligat:niſi ſuperueniat ipoſſibilitas. Etiã ſimplex pmiſſio obligat in foro pſcie:vt dicitur. xxij. q. v. iuramẽti. Ubi dicit glo. Joan. q; ex nudo pacto oritr actio. xij. q. ij. dcũq;. Sed fortius obligat iuramentũ:⁊ ex inde votũ. Sz i q̃libz harũ vbi malũ pmittat:ſuanda ẽ regula iſta:vt. ſ. nõ ſuet. Nec i hoc peccat:ſz tũc qñ illicitũ eſt promiſſũ:ar. ad hoc. xxij. q. iiij. vnuſq;q;. Et. c. q̃ dicendũ. ⁊. c. nõ piurabis:⁊. §. illicitũ:g̃ p totum.

In alternatiuis debito

ris eſt electio:⁊ ſufficit altez adipleri. Hec regula ſũpta ẽ ex. l. ff. e. ti. in eo q; plus. Pone exẽplũ per canonẽ. xij. q. ij. bone rei. Et de reſcriptis inter ceteras. Et i viro q̃ i cã ſoluti matrimonij dotẽ l' ei' extimationẽ reſtituẽ pmiſit. ff. de iu. do. plerũq;.

Sũt ãt quedã alternatiue i q̃b' dz ordo ſuari: vt cuz mandat teſtator aliq̃d dari liberis:aut his deficiẽtib' pſãguineis:aut affinib':q; tũc ſeq̃mur ordinẽ:⁊ eſt ar. ad hoc q̃ dixi ò ordine ſequẽdo: di. xlij. c. ſit rector in fi. de elec. c. j. li. vj. Cõtra dicit ad hãc regulã:inſti. ò lega. §. ſi gnãliter. So. Illud cũ eligens fuit in mora:de cõſue. c. vlt. li. vj. Et ſic no. Ber. i pdicta decre. ò reſcrip. inter ceras Jo.an. Sic cũ ſit in optõe eligẽtiũ:p aliquẽ triuz modoz pcedere:ſufficit alterũ ipleri:de elec. q; ppter. Dauid ex tribus ſibi ppoſitis a dño flagell': ſufficit q; alterũ elegit. ſ. peſtem.

In pari delicto uel cauſa potior ẽ cõditio poſſidẽtis.

Hec regla i q̃tũ dic de delicto:ſũpta ẽ ex. l. ff. e. ti. cũ par. In q̃tũ dicit de cã:ſũpta ẽ de. l. e. ti. i pari. Pone caſũ i delicto p canonẽ. xiij. q. v. nõ ſane. In eo. ſ. q̃ repetit pecuniã quã dedit pro iiq̃ iudicio. Itẽ i eo q̃ vſuras q̃s ſoluit:repetit:cũ ipe ſit i pari delicto:de vſu. quia fruſtra:⁊. ff. de cõdic. ob tur. l. vbi ãt:vbi hẽs:q; ñ repetit qõ pp ſtuprũ vel vt male iudicet ẽ datũ:et de pbẽ. ſi a ſede li. vj. Et nota. q; videor male exẽplificare p decre. illã ſi a ſede. Nã ibi nõ erat par cã:cũ vni fuerit collata p papã alteri p ordinariũ Sed nõ q̃rit de paritate q̃ ad ptatẽ pferẽtiũ:ſz de paritate q̃ ad tpus:q; cui pmo collata fuerit dubitatur:⁊ ideo in hac pari cauſa temporis potior erit conditio poſſidentis. Et nota q; hic exhibetur fauor reo:q; abſolui i pari cã l' delicto. C. ò pdi. ob tur. cãm. l. ij. Uñ ſẽp dicẽ pſuetum':q; i pari cã vel delicto:potior ſit excipiẽs cõditio Jo.an. Sic i ludo alee qui prohibetur:di. xxxv. epiſcop'.

melioꝛ est ꝓditio possidentis acq̃situz ꝑ luduz: q̃ ꝓdentis: q̃uis. n. Jo. in glo. ibi dicat q̃ possit repeti: ꝛ ꝑ ꝓs oz restitui ꝓdenti. hoc hz locū in locis: vbi viuit legibus imperialibus hoc mandantibus .ſ. de resti. vt. ff. de alle. l. vlt. q̃ nō sint in hoc abꝛogate: sz seruentur. Nā alr̃ potr̃ ē paupib' erogandū: vide tī de ludo plene. j. in ſcda parte.

In argumētū trahi neq̃

unt: que ꝓp necitatē aliqñ sūt ꝓcessa. Hec regla sūpta ē ex. l. ff. e. ti. Que ꝓp. Pōe casū: di. lv. c. j. vbi ꝓp necessitatē mīstroꝝ ꝑmissū fuit assumi monachos ad paꝛochiales ecclesias. Cessante g̃ hac necessitate ī argumētū illō trahi nō oz nec C. de sa. sanc. ecc. l. añpenl̃. Et concoꝛ. ad hāc regulā illā. j. Que a iure. Et illa alia. Qō alicui. Nec supfluit hec ad illas: qꝛ ille loquunt de his q̃ ꝓcedūt ob saluorē vel g̃iam: hec autē in eo q̃ ꝓcedit ob tēporis necitatē. Et dic ī argumētū. q. d. iurista vl̃ arguēs. Nō oz arguē de eo qō inīdū ex necitate ꝓcessuz ē: qꝛ argumenta de silib' ad penitus silia ꝓcedūt: sz inter tēpus necessitatis ꝛ nō necessitatis nō ē silitudo: vñ nō ꝓcedit argumentatio. Et cōcoꝛ. ad hāc regulā. xxxv. q. j. c. j. p qō exēplificare potes. Naz a p̄ncipio generis humani licite cōtraxit frat̃ cum soꝛoꝛe: qꝛ ex necessitate id faciebat: hodie aūt creuit genus humanū ꝛ sublata ē necessitas: ꝛ ideo ñ licite ꝓtrahit̃ ifra quartū gradū: ō cōsāgui. ꝛ affi. nō oz. C. de pa. q̃ fi. dif. l. j. ꝛ. ij. vbi ꝓpter necessitatē famis lz filiuz distrahē: qō als nō lz. Et nota ex hac regula illud generale: q̃ cessante cā cessat ef fectus: de iureiurā. ꝛ si xp̄s. Et de peni. ꝛ re. cuz infirmitas. lxj. di. §. his oibus. Cessante igitur necessitate ꝓpter quā dispensatū est: cessat dispensatio j. q. vij. Quod ꝑ remedio. Qō verū est circa facienda: nō circa facta: vt ibi notat̃. Et hoc ēt verū: vbi vtilitas succedit loco necessitatis: sicut ē ō monachis oꝛdinandis. xvj. q. j. sunt nonnulli. Jo. an. Sed queritur an cessante cā alicuius ꝓhibitiōis vel oꝛdinatiōis ecclesiastice: cessat ipsa cōstitutio? Et vī q̃ sic. Dicit enī Gratian': q̃ ꝓhibitōes ecclesiastice ꝓpriās hñt cās: quib' cessantibus cessāt ꝛ ipse: dis. lx. §. his oibus. Ubi ēt ponit exēplum Ambroſij electi in archiep̄m ante baptismum cōtra ꝓhibitionem ecclesie: ar. cōtra. xix. q. ij. due sūt. So. Dicit glo. q̃ bono modo sic potest expōi istud q̃ cessante cā cessat ꝓstitutō. i. q̃n cessat actu ꝛ exēplo: ita q̃ nō possit trahi in pniciē exēpli. Ul̃ dic q̃ cessat ꝓstitutio circa illaz pſonā cessante cā: vt. ſ. possit dispēsare secū. Uel dic q̃ q̃n ois causa cessat impulsiua finalis efficiēs ꝛ occasionalis: tūc cessat ꝓstitutō. Istud extendi potest ad oēs dispensatōes: qꝛ si dispensat̃ in aliquo aliqñ ꝓpter aliquā necessitatem nō inde trahi pōt exemplum. Sic ꝛ Dauid ꝓpter necessitatez famis comedit panes ꝓpositionis: qō alias nō licuit: sic ī necessitate vetula baptizat que alr̃s maleſaceret. Infirm' nō ieiunus coicat: q̃ alr̃s peccaret. Cōfessoꝛ in necessitate. ſ. articulo mortis absoluit ab oibus casibus ꝛ sentētijs: que alr̃s non posset.

Q̃ nō ē licitū in lege ne

cessitas licitum facit. Hec regula habetur in ōcre. de re. iu. ꝛ sunt verba Bede. Et addit in textu exē plū. Nam sabbatum custodiri ꝓceptum est: macchabei ñ in sabbato sine culpa pugnant. Sic ꝛ hodie: si quis fregerit ieiunium egꝛotus reus voti non habetur. hec ibi. Et sicut de ieiunio ex voto: ita de ieiunio ecclesie. Et idem si comedat carnes in. xl. sicut olim in veteris testamē. licuit in sabbato pugnare in necessitate: ꝛ circūcidere: ita hodie in dominicis diebus ꝛ festiuis in necessitate licet pugnare. xxiij. q. vlt. si nulla. Ac etiam timoꝛe inimicoꝝ supereuenientium remouere ꝛ ferre ad locum tutuz victualia ꝛ suppellectilia: ꝛ causa custodiendi infirmum: vel alia vrgente causa dimittere auditionem misse: ꝛ sic idem est de alijs ꝓceptis positiuis. Secus de ꝓceptis diuinis: qꝛ ꝓpter nullam necessitatem licet ꝓterire: puta periurare: adulterare ꝛ huiusmodi ne occidatur. Nec est hoc contra quod dictum est de violatione sabbati vel dominice: quia sanctificatio vel obseruatio festi quantum ad determinationem dierum: huius vel illius: est ꝓceptuz ecclesie seu positiuū. Sed in genetali q̃ vacetur deo aliquo tempoꝛe est de iur̃ diuino. Item non est contra q̃ in necessitate licet furari: quia illud ꝓprie non est furari: qm̃ in necessitate: scilicet extrema: cum aliter subueniri non potest: omnia sunt cōmunia: dis. xlvij. sicut hi. Unde nec furtum est quantum ad illud q̃ ꝓ sua extrema necessitate accipit: etiam scōm leges. Ad hoc facit textus Gratiani. j. q. j. remissionem. §. sed notandum. Necessitas non habet legem: sed ipsa sibi facit legem. Sed tamen religiosus ī casu extreme necessitatis. i. moꝛtis: si sine licentia curati daret sacramenta cōmunionis vel extreme vnctionis non euaderet peccatum et excōmunicationem cle. de ꝓuil'. religiosi in cle. Illa enim non sunt tante necessitatis: vt baptismus.

In toto nō ē dubiū par

tez ꝓtineri. Pone exēpla q̃ hñt̃ in regula plus sēp: ꝛ ꝓsequere fm ea que ibi nota. Concoꝛ. xiij. q. v. penale. Ubi sub nomine furti quod ponitur ꝓ toto: idest omni illicita vsurpatione rei aliene ꝓhibetur vsura: rapina: ꝛ omis alia vsurpatō. Et. xxij. q. iij. Meretrices Et de peni. distinc. j. §. hoc idem Joan. an. Extendi potest ad multa. Et primo deus est totale ꝛ vniuersale bonum

Quicqd est in creatura qualibet virtutis ē bonuz ptiale procedēs ab illo totali bono. Cū g̃ fz phūz. Bonū oia appetāt: 7 q̄to maius tanto maius. Si creatura ꝓpter aliqd bonū ptiale i ea trahit ad a morē: multo magis dz trahi a deo bono totali in toto 7ē. Itē ois scia 7 sapia in deo ē: 7 iō si qs vult aliquā partē: ad eū accedat: eū q̄rat: vt docz Ambro. di. xxxv. Itē totū gen⁹ humanū fuit virtualit in ꝓmis parentib⁹ Adā 7 eua: 7 quilibet vir 7 mulier ē pars decisa ab illis p seminalē propagatōem excepto xp̄o: q̄ nō fuit ex semiē viri generat⁹. Un̄ corrupto toto p inobedientiā eoz: ois pars ꝺcisa ab eis est corrupta. i. q. iiij. itaqz. Et de ꝓse. di. iiij. firmissime. Itē in sacm̄to est tot⁹ xp̄s. vñ 7 oēs p tes el⁹. i. corp⁹ aia: saguis: diuinitas 7 huiusmodi.

In generali ꝓcessiōe nō

veniunt: q̄ qs nō eēt visilr in specie ꝓcessur⁹. Hec vba hñt de pe. 7 re. si eps li. vj. Pone casū. xvj. q. j frat nī: vbi gnālis ꝓmissio facta legato p papā: nō extēdit ad cās fidei. Itē. C. q̄ res pig. ob. pos. l. j. vbi i generali obligatōe pignoris: nō veniūt vxor 7 alūni: 7 q̄ qs visilr nō est credend⁹ obligasse spēaliter. Et nota q̄ nō solū i obscuris inspicim⁹ id qd est visile: sed ēt in gnālibus vt hic in regula Si quer at q̄ sūt illa q̄ visilr nō dicent in specie ꝓcessisse. R. hoc cognosci ex ipossibili vel inhumana vl dura separatōe: vtputa ministeria artis suc: vel q̄ ad effectōem pertinent generali obligatione non veniūt. ff. de pigno. l. obligatōe. Et nota q̄ ex hac regula vbū generale restringi: ad idē de rescrip. c. ij. li. vj. Itē facit hec regula ō eo: qui gnāliter tenet aliquē ꝓtra oēs iuuare. Nūqd cōtra se vel filios: Et nota. de hoc. xxij. q. v. de forma in glo. Jo. an.

Hec regula multū facit ad auctez que dat a p latis suis inferioribus. Nam fm doctores si dicat eps his quibus dat licentiā audiēdi cōfessiones: Ego ꝓcedo auctē meā. Ex ista gnāli ꝓcessione nō intelligunt ꝓcessi casus reseruati sibi nisi ipse specificet. Et si ꝓcedit casus sibi reseruatos: nō videtur ex hoc concessisse absolutionem ab excommunicatiōe: aut dispensationem in votis. Et ideo ista i speciali sunt petēda.

Infamibus ꝓrte nō pa

tēt dignitatū. Hec regula vī sūpta. C. de digni. l. ij lib. xij. Ubi dic lex. Neqz qs infamia ab honesto rū cetu segregat: dignitatis ꝓrte patebūt. Póe casū p canonē: di. lxxxj. tāti daniel: 7 de excess. pla. inter dilectos. Ad idē di. xxxiij. laici: vbi dz: q̄ opio ordinandi vacillare nō dz. De infamia autē q̄d sit 7 quō ꝓtrahat: 7 de multiplicatione eius genē: dic vt no. iij. q. vij. §. Tria. v̄ pōro ifamia. Et qd dic hec regula de dignitatibus: itelligas de ecclīasticis 7 secularib⁹. Infamis. n. iudex eē nō pōt. iij. q. vij. ifamis. Bñ tñ eē pōt arbiter. iij. q. vij. tria. v. cognitores. Sed an ꝓcurator possit esse: q̄re no. di. l. accedens. 7. iij. q. x. c. vlti. Jo. an. Infamis ē coz̄ deo 7 curia celesti q̄libet peccator in mortali ꝓstitutus: de pe. di. j. eccl̄ia. Un̄ in ipso pseuerāte nō patent ꝓrte dignitatuz regni celesti in quo sūt oēs reges 7 sacerdotes: vt dicit in apocalip.

Locupletari non dz ali

quis cū alterius iniuria vel iactura. Hec regla sūpta est ex. l. ff. eo. ti. iure nāe Pone casū. xvij. q. vlti. c. vlt. Ubi dicit Aug. q̄ qui vult ecclīam facere hēdē totius sue substātie: exhēdato filio: nō vult ipse recipe talē hēditatē: 7 tūc iducit exēplū aurelij cartaginensis epi. Itē de donatōe aplice sedis vbi non ditat monasteriū: cū iactura cathedralis ecclīe. Cōcor. di. xcix. ecce: 7 xij. q. ij. bone rei. xj. q iij. si qs. xxij. q. ij. ꝓmum. Et iō pulegiū interpretamur ne alteri enorme ꝓiudiciuz inferat: de vbo. signi. qd p nouale. ix. q. iij. nunc vo: 7. xxij. q. ij. ō ecclesiasticis. Hec regula fallit in ꝓscriptō ibus 7 vsucapionibus: vt p te vides: 7 in excep. nō numerate pecunie: q̄ si ifra debitū tēpus nō opponit: locupletat petēs cū aliena iactura. C. de nō nu. pec. l. in ꝓtractibus. Itez in expēsis factis in re aliena. ff. de doli excep. paulus. Sed vbi est auctoritas iurl nō potest dici iniuria. xxij. q. iij. qui peccet. Dicit eni iniuria q̄si ꝓtra iura. Quod ergo dicitur iniuria vel iactura: expone vel ꝓro. Et sic. lxxxvij. di. c. i.

Queri soler. si lz aliqd in meo facere: ex q̄ alī nocumentū sequit: Rñdeo. Aut imitto vel opus facio in alienuz: 7 tunc non licet ff. si seruitus vē. l. sic. §. 7 si testatrix. Aut non immitto nec opus facio in alienum. Et tunc aut id dolo facio vt noceaz alteri: 7 tūc prohibeor. Aut non dolo facio: sed solum eo proposito vt mihi prosim: licet per id alteri noceaz: 7 tunc prohibeor. ff. de aqua pluuiali arcen. l. j. Et quod dicit hec regula iactura: intelligas enormi. Nam priuilegium bene affert iacturam: licet enormem inferre non debeat. De hoc. xxv. q. ij. rescripta. Et de verborum. signi. oli Jo. an. Extende. pharao locupletari voluit cū iniuria populi israel: sed punitus fuit: q̄ autez populus israel fuerit locupletatus cum iactura egiptioꝝ: quoꝝ vasa mutuata asportauit: non fecit cum iniuria: sed se recompensando de damnis eis datis: sicut modo liceret alicuius bona retinere: tantūdē quantū dz de suo. Item quia mandato domini hoc egit: cuius sunt oīa. xiij. q. v. dixit dominus.

Mora sua cuilibet ē no

ciua. Hec regla sūpta ē ex. l. ff. e. ti. i ꝺemnatiōe. Pone casū in eo q̄ est in mora soluendi decimas: quia pereunt periculo suo: etiam in casu fortuito

xvj.q.j.decime. Itē i cōmodatario vel ꝺpositario qui fuit i mora:de cōmo.c.j.ꝺ depo. Bona fides: Item i fure:qui statim ē i mora.ff.de fur. subtracto. Circa hanc regulaz nota:q; ad hoc q; dicat quis morosus requirit q; sciat se debere uel scire debeat:q; itez pellatus fuerit a die vel hoie:z q; habuerit possibilitatez dādi:hec habes.ff.de rebus cre.l.q; te z tunc tenetur morosꝰ de casu fortuito: etiam si res fuisset pitura apud oīm eodez modo scōm accur.licet mar. contra:ut nota.i dicta.l.q; te. Fortassis.n.oīs rem vendidisset:z apud alium perisset:z hoc tenet Ber. Unū nō:q; si debitor ꝑmo fuit in mora soluēdi:et postea creditor i mora recipiendi uel ecōuerso vltima mora nocet.ff.ꝺ vsur.debitor. De mora aūt z multiplici eius effectu:plene notatur.ff.de vsuris.l.mora. Sed nū quid mora semel ꝓmissa purgari pōt. Uidet q; nō xvij.q.ij.longiquitatē.z.xx.q.ij. puella. Et de elec. cū in cunctis. Ꝺ ꝓtrariuz q; possit purgari videt: xviij.di.c.i.ubi de hoc:et dis.c. Qm. Et ꝺ supplē. negli.pla.litteras. So. Dic q; ubi dies pfigitur a canone uel lege penam imponente mora purgari non potest:pena eni semel cōmissa non purgat:z sic intelliguntur priora iura:z hec regula. Et hoc est uez nisi eadem lege uel canone caueatur in eo casu posse pugnari morā z penā euitari:z sic intelliguntur cōtraria. Pena ergo semel ꝓmissa ñ purgat nisi forte fingēt nō fuisse i mora.ij.q.vj.Biduum. Sicut eni a pena canonis nō appellat:de ap. cōsuluit.iij.li.vj.Jo.an. Ista regla pōt multuz extendi z vtiliter. Est eni nociua mora in suscipiē dis sacmentis pp varia picula q; pnt contigē:preci pue baptismus maxime necessarꝰ: dis.v.baptizari. Silr in administrādis q; ad dantes: ne interueniente modica mora iueniri nō possint qui rediman tur:di.v.baptizari. Silr in restituendo vitāda est mora:alꝫ si valet grauiter peccat:sm Tho. Silr i cōtritionē hūdo ꝺ mortalibꝰ: q;z nōdū penituit: alꝫ cū recordat peccat mortaliter:Tho. Propter qꝺ dr Ecci.v. Nō tardes cōuerti ad oīm z̄. Silr ad benefaciēdum:z subueniēdū necessitatibꝰ alioꝝ:Mathei.xxv. Morauz faciente sponso:q; nō se ꝑparauerūt virgines clausa ē ianua. Et corꝝ hūs vocē ꝓcrastinatōis: nō redyt ad archā. Et leuites qui fuit morosus i recedēdo a socio:supuenit maximū scandalū in vxore cōstupzata:vt habetur in li.iudicum.

Ꝺutaz ꝓsiliū qs nō pōt

in alterius detrimentū. Hec regula sūpta est ex.l. ff.eo.ti.nemo pōt. Pone casū in electoe.viij.q.ij. dilectissimi: z de elec.publicatio:vbi habet q; publicato scrutinio electores non pnt mutare vota sua ad aliū eligendū si regulariter vnꝰ ē a maiori pte electꝰ:z hoc q; fierz iuria electo. Itē i eo q; circa seruitutē alicuiꝰ iuri suo cessit:q; mutare nō pōt: lz socij eiꝰ nōdū cesserint.ff.de fuitu.rus.pdi.l.per fundū:z.C.de nego.ges.l.vlti. Illa igit regla.j. qꝺ semel placuit:itelligit sm istā:qñ.s.ex mutatione voluntatis vel placiti:alteri ipedimētū vl detrimentū affert:vt ibi dicet. Et fallit i casibus ibi notatis. Itē fallit in suo hēde abstinēte vel repudiante:q; te adhuc in eodē statu manēte:pōt adire:vel tēpus ad deliberandū petē.C.de repu.heredi.l.vlti. Jo.an. Sic z cum quis donat aliquid vel dat: non debet reuocare. Si contraxit cuz aliquo spō salia:non debet mutare:nisi interueniat casus in quo liceat mutare:de quo infra in tertia parte ti. j.Dauid postq; promisit dare regnum Salomoni non mutauit consilium. Saul qui promiserat dare filiaz Dauid in vxorem:z mutauit consiliū: male fecit. Sanson qz soceri sui mutauerūt cōsilium in eius detrimentū:dantes sponsam suam alteri inde fecit multa mala philisteis.

Nō est i mora q; pōt ex

ceptōe legitima se tueri. Hec regula sumpta est ex l.ff.e.t.nulla. Pone exemplū i oño:qui non recēsuit seruū suū fugitiuū infra triennium monachū factum. Dicitur enim fuisse in mora. Quod ē verum:nisi posset se tueri exceptione legitima:puta longinquitatis loci.xvij.q.ij.si quis incognitus.

Et nota q; vt dixi in regula mora. Ad hoc ut dicatur quis morosus:necesse est q; sciat vel scire debeat se debere. Sed ille qui est tutus exceptione legitima:nescit se debere vel nescire debet:ergo non est in mora. Item nota q; dicit exceptōne legitima:que est cum est obligatus iure naturali vel ciuili. Sed obstat exceptio:puta pactum de non petendo vel similis. Uel est obligatus iure naturali tantum:et facit quod circa indebitum nota.j.q.iij.in fine. Et intelligitur illa exceptio legitima:q; replicatione nō eliditur. Pone exemplū. Debebas mihi decem feci tibi pactum de non petendo. Sed per metum vel tempore furoris hoc feci:tunc exceptio pacti non est legitima:quia elidit replicatione furoris vel metus:z ideo dicer in mora fuisse Jo.an.

Nemo pōt ad ipossibile

obligari. Hec regula sumpta est ex.l.ff.eo.tit. impossibilium. Scire debes q; impossibilitas est triplex:iuris z facti z nature. De prima pone casum distinctio.quinq;gesimaquarta.abbati: vbi dicitur:q; abbas non potest seruum facere liberum:scilicet de iure:quia nihil habet proprium. De secunda.ff.de verborum obligatio.l.generaliter. Nō eni tenet ꝓmissio:si promisero tibi quod est impossibile de facto:vt montes alpium vltra mare deferre. Et si bononie ꝓstitutus,promitto me

hodie tibi dat̃ centũ rome: q̃ ipossibile ē ꝑmiſſũ: non naſcit obligatio: vt hic in regula. Et eſt expreſſũ iſti. de v̄bo. obli. §. loca: ꝓterq̃ in caſu. ff. de v̄b. ob. l. vlt. De itia. Si dare ꝑmitto q̃ nã dari ē ꝓssibile ut ſolē lunã ꝛ ſtellas vl̃ facē q̃ natura eſt impossibile fieri: vt celum aſcēdere vel digito tangere. ff. de v̄borum. obliga. ſi ſtipuler. Huius regule rō ſatis pz: q̃ ois obligato aut in dãdo aut in faciendo conſiſtit. ff. de v̄bo. ob. l. ij. Sz q̃ nō ē nec eſſe pōt dari vel fieri nō pōt g̃ ibi ꝓſtituí neq̃t obligatio. Itē obligatio actōz parit. Sz q̃ nō ē nec eē pōt: obligationē parē ñ pōt: ꝛ ſic nec actōz. Itē actio eſt ius ꝓſequēdi i iudicio: q̃ nobis debetur. Debē aũt eſt de alio hīe. Sed q̃ nō ē nec eſſe pōt: de alio hīi nō pōt. Ergo ibi nō eſt actio: ꝛ ſic nec obligatio. Et nota. q̃ hec regula hz locũ in matrimonio ꝛ vltimis voluntatib⁹ ꝛ ſingulis contractibus: i ſentētijs ꝛ ꝑceptis. Itē i legibus ꝛ conſtitutionibus q̃ debent eſſe poſſibiles: di. iij. erit. Eſt tñ in hoc differētia: q̃ ipoſſibilis ꝑditio appoſita i cōtractu: viciat ꝓtractũ: inſti. ō iuti ſtipu. §. i poſſibil. In teſtamētis aũt ꝛ matrimonio ob fauorez ipsoz habet ꝑ nō adiecto: de cōdi. appo. c. vl. Et q̃ dicit hec regula de ipoſſibili: intelligas etiã de turpi: ō quo dicet etiã. j. nō ē obligatoriũ. Nogof. ꝛ Hoſti. in decre: cũ dilecti: de do. ꝛ cōtu. q̃ ſi iudex citet aliquē eo die quo ipoſſibile ē eũ cōparē: q̃ nō ē oīno inutile mandatũ: imo hz nō tenea tur ꝓparē illa die ꝑpter ipoſſibilitatē: tenet tñ cōparere p⁹ die. Et pōt eſſe rō h⁹: q̃ ꝑncipale ē ibi q̃ veniat. Acceſſoriũ ãt q̃ tali die veniat: ꝑncipale ãt nō viciat ꝑpter acceſſoriũ hz ecōtra Jo. an. Et ex hac regula pōt trahi: q̃ ſi pater filio: dñs ſuo: vir vxori: ꝓlatus ſubdito ꝑcipiat illicita: non obligatur ad faciendũ illud: q̃ ipoſſibile eſt de iur. xj. q. iij. ſi dñs: ꝛ c. ſi is q̃ pē. Dic. n. lex. Illō poſſum⁹ q̃ ō iur̃ poſſuz⁹. ad hoc ē xxij. q. ij. faciat: Nō oz g̃ obediū ſic nec Petr⁹ ꝑncipib⁹ ſacerdotũ ꝓhibētibus ſibi predicationē. Sed humiliť ſe excuſat: vt fecit aſina balaam in figurã h⁹: q̃ hēs. ij. q. vij. §. cum balaã. Cũ. n. ꝑcipiũť plura ipoſſibilia non tenentur Tho.

Nō ē ſine culpa q̃ rei q̃

ad eũ ñ ptinet ſe imiſcet. Hec regula ſũpta ē ex. l. ff. e. t. culpa. Pone caſũ i clerico iacīēte lapidē: di. l. clerico. Et de monacho ciuugico: de homi. tua. Et i ceco ſagittāte. xv. q. j. §. vt itaq̃: ibi ō lamech ceco ſagitta occidente chain. Si hec regula vã eſt g̃ culpa eſt gerē aliena negocia: ꝛ ſic ē ꝓtra. ff. ō nego. geſt. l. ij. xxij. q. iij. ſi ad peccatũ. So. officium hoc oz hō homi. xxij. q. iij. c. ij. Et nota. q̃ ꝑpie loquēdo inter deũ ꝛ hoiez ē religio. xxij. q. iij. vn⁹ q̃ſq̃. Inter ꝓlatũ ꝛ ſubditũ obedictia. ij. q. vj. q̃ ſe ſcit. Inter maiorē ꝛ minorē reuerētia: di. xcij. ꝑ totuz. Inter ꝑez ꝛ filiũ dilectio. v. q. v. nō oſculat̃ Inter ꝓſāguineos pietas. Inter dñz ꝛ ſuũ fuitiũ. Inter patronũ ꝛ libertũ obſequiz. Inter hoiem et hoiem officiũ. Nō igiť pōt dici ad eũ ñ ptinē. Ex emplificare ēt potes hāc regulā i ipito medico: ꝛ i iudice q̃ ꝑ ipiciā male iudicauit: q̃ tenet actiōe in factũ: i quātũ religioni iudicātis videbiť equũ. ff. de varijs ꝛ extraor. cogni. l. ſi iudex. Quia ipitia culpe iputat̃. j. q. j. nō eſt putāda: Si g̃ ē i culpa ſe imiſcēdo: g̃ tenet ō caſu: q̃ ſēp ſi culpa caſũ ꝓuēit tenet q̃s de caſu: de homi. ꝓsbyter Jo. an. Si laicus iudex iudicādo clericos malefactores: non euadit culpā: nec ēt excōicationē: ſi facit capere: incarcerare ꝛ huiuſmōi: de ſen. excō. vt fame: niſi de licentia ſuoꝝ ꝓlatoꝝ. Rō ē: q̃ nō ptinet ad eũ: ō q̃. j. i. iij. pte ti. j. Siť ꝑ ſe itromittit ō officio alterius. Vñ Ozias rex: q̃ voluit incenſũ offerre i tē plo: ꝓcuſſus eſt lepra. ij. paralip. xxvj. Similr ad ſubditos ñ ptinet reprehēdē facta ꝓlatoꝝ temerarie. Vñ in figurã oza q̃ retinuit archã dei iclinata ꝓcuſſus eſt. Expoſitōez figure hēs. ij. q. vij. noſti. Siť ignoras cōfeſſor male facē: de pe di.

Nō firmatur tractu tē

poris: q̃ de iure ab initio ñ ſubſiſtit. Hec regula ſũpta ē ex. l. ff. e. ti. q̃ ab initio. Pone caſũ. j. q. j. ꝑncipat⁹: ibi nō ꝓualeſcit ſimoniac⁹ ingreſſus. Ad idē inſti. dic⁹ non eſt pmiſ. ta. te. §. preterea: vbi teſtiñ furioſi vel ipuberi non valet: hz poſtea efficiat maior uel ſane mentis. Lōcor. ad hoc. xvj. q. iij. §. poteſt.

Nota ergo ex hac regula principium ſpectandum: alibi habes ō fine. Sed proſequere hoc dicendum: ut no. de elec. dudum. Item nota quod a ꝑncipio nullum eſt ipſo iure: tractu tēporis non ꝓualeſcere. Sec⁹ aũt ſi nō eſſet nullũ: ſed annullãdũ: de poſtu. none. ij. ꝛ de elec. q̃ ſicut. Expreſſe contra. xij. q. ij. ſi qua de rebus. xvj. q. j. c. vltimo. de his que fiunt a prela. Cum nos. ff. de ritu nup. ſi quis. In omnibus his dicitur: q̃ conualeſcit quod a principio nullum erat. Solu. dic generaliter ad omnia ſupradicta: q̃ illud quod ab initio nullum eſt: non firmatur ſolo tractu temporis: vt hic in regula. Sicut enim tempus non eſt modus inducende obligationis. x. q. iij. Quia cognouimus: nec tollende: de preſcrip. cãm: ſic nec repã de vt hic: ſz nouo ſubſequenti conſenſu. Interdũ tacito: interdũ expreſſo: ſublata cã ipediměti bñ vt ꝑ cōtraria probat̃. Probat̃ hoc optīe de deſpō. ipub. c. j. lib. vj. Valent ergo ex ſequēti conſenſu ex nunc: nō vt ex tunc. In electōe tñ fm Ber. ſi nulla eſt ex ſubſequēti conſenſu: nō cōfirmat̃: de elec. auditis. Solutioni contradicit: de eo qui du. in matri. quam pol. per adul. c. ſecūdo. vbi matrimoniũ cōtractũ cum ſcda viuēte ꝓma: mortua prima ex nouo conſenſu cōfirmari non pōt. So. Illud ē ꝑpter ipedimẽ

tũ ꝑpetuũ .ſ. adulteriũ cũ ſpõſalibus de facto: vt c.ti.c.vlt. Illa ꝙ ꝙ ō neceſſitate ōſiderãt ũtiũ: vel ꝙ iõ non valẽt: qz ſubeſt i eis ꝑpetuũ ipediñtũ: nec tractu tꝑis: nec nouo ſubſeqnti ꝓſẽſu ꝓfirmãtur: vt hic ⁊ ibi. Sz ⁊ ea ꝙ de neceſſitate non reſpiciũt ũtiũ nec ſubeſt i eis ꝑpetuũ ſco tꝑale ipedimẽtũ ⁊ ſi non ſolo tractu tꝑis ꝓfirmant: vt hic in regula: tamẽ nouo ſubſequẽti cõſenſu: interdũ tacito interdũ exꝓſſo: ſublato ipedimẽto bene: vt in cõtra rijs Jo.an. Ex hac regula etiã ſeqtur: ꝙ id qõ eſt cõtra ius naturale uel diuinũ: ꝑ longã cõſuetudinem non iuſtificatur: di. viij. ꝑ totum

Nullus pluribuſ uti de

fẽſionibus ꝓhibetur. Dec regla ſũpta ẽ ex.l.ff.eo. ti.l.nemo. Pone caſuz.xiiij.q.j. Quiſqs. Ubi negat. Aug. qõ dicebat. Uincẽti⁹ cũ facere dicẽs: ꝙ poſito: ꝙ io vex eẽt: io facit ex cã. Et ō ꝓſcrip. auditis: vbi allegat exemptõ et ꝓſcriptõ. C. de tranſac. ĩꝓſitas: vbi di trãſactoz nõ tenẽ: tũ qz metu interpoſito: tum qz facta cũ ſeruo propo. Et ꝙ dicit regula defẽſionib⁹: itelligas etiã cõtrarijs. xxiij q.ij. In ꝓncipio: vbi de hoc: niſi forte ſpẽaliter ius impediat. Impedit. n. ius iterdum ꝓtrarias defenſiões ꝓponi. Põe caſũ. Cõuict⁹ de mẽdacio i eo ꝙ negat pecuniã numẽatã: nõ põt dicẽ ſe ſoluiſſe. C. de ñ nu. pecu. aũt. ꝓtra ꝙ ꝓpã: ⁊ plures alij caſus hic ponũt ibi vid. Duas ãt electões quis ꝓſequi ñ põt ſimul: nec vna electa redit ad aliaz: de elect. vt quis li. vj. An ãt pluribus actõb⁹ ſit vti poſſit: nota. xiij.q.ij. in ꝓncipio. Et ꝑ Inno. ⁊ Hoſt. ō reſti. in integ. cõſtitut⁹. Itẽ an ꝓtraria allegãs audiatur vi ꝙ ñ. xxiij.q vij. ꝙ aũt. Et de appella. ſolicitudinẽ. Circa Hoc nota: ꝙ quidã dixerũt indiſtincte: allegãtẽ cõtraria ñ audiri. Alij dixerũt. vt gof. Hoc verꝫ in actore: et in eadẽ inſtantia iudicij: nã ſecus i diuerſis. In reo aũt nõ habet locũ. Alij dixerũt ꝙ nõ auditur cõtraria allegãs i eadẽ inſtantia iudicij: ſed ſecus i diuerſis. Alij dixerũt ꝙ ſub conditõe licet ꝓponere cõtraria. puta. ꝓpono talem exceptõz. i ꝙ ſi ſuccubuero: ex tũc ꝓpono talẽ facit de excepti. Cũ venerabilis Uerius dicas. ꝙ aut ſũt contraria ꝙ ꝓponuntur ex principio: aut ex fi. Si ex ꝓncipio ſũt ꝓtraria: ſed ad vnũ finẽ tẽdũt. Pone caſũ de ꝓſcript. auditis: ⁊. c. cum. olim tũc ꝓponi poſſunt i eadẽ inſtãtia: ⁊ vnũ nõ ꝑiudicat alteri. Si aũt ad finẽ contrariũ tẽdũt pone caſũ de appella. ſolicitudinẽ: tũc ſimul vel in eadẽ inſtãtia non ꝓponũtur nec credas ꝙ i illa decretali Ueniẽs: ō preſcrip. ꝑuilegiũ i eo ꝙ ꝑuilegiũ ſit cõtrariũ ꝓſcriptõi in eo ꝙ ꝓſcriptõ. Sed priuilegij tenco:erat ꝓtrarius preſcriptioni Jo.an.

Nõ dz aliqs alterius o

dio pregrauari. Pone caſuz in filio ꝙ nõ excõica tur ꝑ ꝓcõ pãis. xxiiij.q.iij. ſi hẽs. Itẽ i ꝓmitte tibus ꝙ nõ puniũt dolo cõꝓmiſſarij: ō elec. ſi cõ ꝓmiſſari⁹ li. vj. Sz ꝓtra: diſ. lxx. neminẽ: vbi i odiuz ordinãtis deponitur ordinatus ſed ibi nõ ſoluz fuit odiũ ordinatis: ſed ⁊ delictum ordinati: qui ſe pmiſit ſine titulo ordiari. Itẽ ꝓtra. lvj. di. ꝑ totũ. ibi. n. ꝓpꝫ incontinẽtiã pꝑuz filij illegitimi ñ pñt promoueri. j.q.j. §. Itẽ pcto. vj.q.j. ſi qs. xv.q.vl. cum multa: ⁊ de here. vergentis: cum multis ſimilibus. So. triplex ẽ pena. Eternalis: ſpũalis: ⁊ corꝓalis: quod proſequere: vt nota. j.q.iiij. Ju ſumma Jo.an. Ibi ſic dicit. Pena eterna nunq̃ punit vn⁹ pro alio. j.q.iiij. c.j. ⁊. c. Jam itaqz: cum ſeqn. Et de hac intelligit illo Ezechi. xviij. Filꝰ nõ portabit iniquitatẽ patris nec pater filij ⁊c. Pena cõporalis eſt duplex: quedam circa corꝓus: ⁊ illa ſepe punit vnus per alio: vt. j.q.iiij. §. Itẽ peccato. Quedam circa ſtatum rei: vt ſeruitus ⁊ infamia: ⁊ hac etiam punitur vnus pro alio: filius pro patre: vt. vj.q.j. §. verum. Spiritualis autez eſt quadruplex. Prima eſt excõicatio. Et hac non punit vnus pro alio: vt. xxi. ij.q.iij. ſi habes. Secunda ẽ interdicti: ⁊ hac punitur vnus pro alio: de ſpon. non eſt vobis. Tertia remotio ab oblationibus: ⁊ iſta etiam punitur vnus pro alio: vt. xvij.q.iiij. Mizor. Quarta pena ſpiritualis eſt ordinis et remotio ab eo. ⁊ vnus etiam punitur pro alio. nam propter fornicationem vel adulterium vxoris: repellitur vir a promotione: vt. xxxiij. di. ſi cuius: Jo.an. Extendi poteſt multum mã ex his que habentur in textu. §. Item peccato ciuiũ: ꝑ multa exẽpla ſcripture: quõ vnus grauat in pena odio alterius ⁊ quare.

Nõ lz actori qõ reo lici

tum non exiſtit. Dec regula ſũpta ẽ ex.l.ff.e.ti.l. non licet. Pone caſum. iij.q.iij.c.ij. Ibi: Accuſatores ⁊ accuſati: equa audiantur ratione. Et facit ad hanc regulam illa ſupra in iudicijs: ⁊ quod ibi dixi. Fõmata autem fuit hec regula per hunc modum: quia fauorabiliores ſunt rei ꝙ actores. Unde ſi quid actori licet: multo magis reo qui fauorabilior eſt. Sed ea ratione: qua parilitas in iudicijs eſt ſeruanda: vt in regula in iudicijs. Intelligitur idem iuris econtra ſcilicz quod non liceat reo quod non licet actori. Nota tamẽ ꝙ reus maiões dilationes habet ꝙ actor: ⁊ reus habet deliberatorias ⁊ non actor. Plures alios fauores quos hz reꝰ magis ꝙ actor: ibi potes uidẽ: i gl. hec Jo.an.

Nõ ꝓſtat ipediñtũ: qõ

de iure nõ ſortit effectũ. Pone caſũ i mãimonio: ꝙ non tenet qõ non prẽſtat ipedimentum ſecũdo xxxj.q.ij. ſi verum. In electione que non tenet de

elec.congregato. Uides tñ in matrimonio q̄ ſpō ſalia que ſūt nulla per ꝓſāguinitatē vel affinitatē preſtant ipedimentū in cō anguineis alterutrius: ex publice honeſtatis iuſticia. Ratio ē:qz publice honeſtatis iuſticia inducit ex ſolo cōſenſu. Uñ ex quo ſūt aliqua ex conſēſu:licet alias ſint nulla inducit publice honeſtatis iuſticia. Si āt eſſēt nulla ex defectu conſenſus:nō inducit:de ſpon.c.j.li.vj. Sicut ⁊ ipedimentuz affinitatis inducit ēt per coitū illegitimū.xxxv.q.iij.de inceſtis. Circa electionē ēt vides:q̄ electio q̄ nulla ē ſcōam ipedit:ō elec.auditis:qō nō ꝓſequor:ſed dic vt ibi. Item i litter pape per mendaciū ipetratis:que lz ſint nulle quo ad iuris effectum: p̄ſtant ipedimētū a'ijſ i petrandis:ſi de eis mentio nō fiat.de reſcrip.Leterū ſm gof. Et nota hanc regulaz verā:niſi aliqſ in penā ꝓhibeat.hoc dico ꝓpter maleficia:que ñ ſortiuntur effectū a iure:⁊ tñ ipedimentū preſtāt promouēdis.l.di.c.j.ij.⁊.iij.interdū matrimonio cōtrahēdo. Nota.xxxiij.q.ij.§.hoc q̄q̄:ō homi. qui p̄ſbyterꝫ.habet enim ꝓ ifecto quod cōtra iura fit:di.x.vides.vbi de hoc Jo.an.

Nō pōt eſſe iuſta excu

ſatō paſtoris:ſi lupus oues cōedit:⁊ paſtor neſcit. Hec regula habet in decreta.de re.iu. Et ſūt v̄ba Grego. Paſtor eſt prelatus:⁊ ſic noiat:qz paſcere dz v̄bo doctrine exēplo bone vite:⁊ cibo terrene ſubſtantie i q̄tū poteſt gregē ſibi ꝓmiſſū. Uñ in ſignuz h' ꝑmo paſtori dictum fuit ter a dño:paſce oues ul agnos meos Jo.vlt. De ꝑmo cibo:di.xliij ſit rector. De ſecūdo.di.xl. Nosq̄.§.j.per totum. De tertio.xxj.q.ij. Gloria:⁊.c.qz quicq̄d. Debz aūt tria facere:que ſignantur i baculo paſtorali. Uñ.v. Collige:ſuſtenta:purga vaga:mozbida lenta:de ſacra vnc.cū veniſſent i ſi. Nec ſufficit q̄ puniat delicta que videt:ſed ſubtiliter dz inq̄rē vitā ſubditoꝝ:ad inueniendū defectus eoꝝ:ſicut debitor creditorē ſm Tho.in.iij.Lup' ē hētic'. Jtē tyrannus q̄ iuſte opp̄imit ſubditos:ac ēt publicus malus chriſtian' q̄ trahit alios ad maluz exēplo ſuo. Uel ēt diabolus:q̄ ſuis tēptatōibus icautos deuozat:ꝓtra oēs dz uigilare paſtor.

Nō ē obligatoriū ꝓtra

bonos mozes p̄ſtitū iuramentū. Hec regula ſumi potuit ex.l.ff.e.ti.l.ꝓtractus. Pōe exemplū in eo q̄ iurauit occidē p̄iem:vl ſimile quid facē.xxij.q.iij.c.j.et p totū. Jtē in eo q̄ iurauit vxorē ⁊ filios expellei de iureiurā.ḡntauallis. Ad idē.ff.ō pac. dota.l.conuenire.vbi pactū ne cū vxore agat rez āmotaꝫ nō valet:qz p illud inuitant mulieres ad furandū. Nō ē ḡ v̄a regula p̄ciſe:q̄ dicit q̄ iuramētū ſuandū ē:ſi pōt ſine iteritu ſalutis eterne ſuari de iureiurā.ſi vo. Nā ſi ē ꝓtra bonos mozes:ñ dz ſeruari nec obligat:v̄bigza. Jurat q̄s non ſumere clericatū vel non intrare religionē:⁊ huiuſmōi:q̄ uis iſtud poſſet ſeruari ſine interitu ſalutis:tñ q̄a impedit maiorē p̄fectū ſalutis:ſuari nō dz:ſm Tho. Idē in quolibet temerario iuramento.e.ti. ſicut ⁊ qñ vi vel dolo p̄ſtitum eſt de iureiurā.lz. li.vj.q̄ dic vt q̄ metus cā.abbas:⁊.xv.q.vi.c.ij.⁊ facit ad hanc regulā ſupra in malis ⁊c. Non ergo tenet turpe pactum uel contra bonos mozes:de pac.c.vlti.ḡ nec iuramentū q̄ō acceſſoriū eſt. Et nota q̄ debemus rebus vti ad q̄ō ſūt inſtitute vt xxij.q.ij.his aūt. Si iuramentum non ē inſtitutū vt ſit vinculuz iniquitatis:dicit Augu.xxij.q.iij. inter cetera:ḡ iniq̄tatē nō vinculat vel obligat vt hic.Jo.an. Hic multa p̄ñt dici ō iuramēto:que vide.j.in ſcōa parte. Si quis ḡ iurat ſuare ſtatuta ciuitatis:intelligit de licitis. Sic qui iurat ſuare ſecretū aliq̄ō:intelligitur ſi nō erit alias p̄iudiciū Et ſi intellexiſſet ſeruare ēt illicita q̄ peterent:tūc peccauit mortaliter. Sz nō dz ſuare:qz tūc ēt peccaret. Uñ Herodes q̄ ꝓpter iuſiurandū decollari fecit baptiſtā: peſſime fecit.xxij. q.iij. vnuſq̄ſq̄. Dauid q̄ iurauit interficē Nabal ſancte mutauit ꝓpoſitum.q.e. Quod dauid.

Nullus ex ꝓſilio dūmō

fraudulentū non fuerit obligat. Hec regula ſūpta eſt ex.l.ff.e.ti.l.conſilij. Rō huius regule colligit ex canone.xij.q.j. Qō p̄cipit.⁊ ex decreta.de arbi.cū oli:p quā exēplificaī potes ⁊ ibi ō hoc. Nullus.n.tenet ſeq̄ cōſiliuz:imo explorare dz apud ſe metipſū:an ſibi expediat nec ne. Si aūt ꝓſiliū ſit fraudulentū:bene obligat conſulēs:lz durat ratio ſupradca ⁊ hoc rōe fraudis. Exēplifica p canonē di.lxxxvi.tanta:⁊ de renūcia.ſane. Nota igitur breuit circa hoc:aut cōſiliū dat circa cōtractū vel quaſi:aut circa maleficiū vel quaſi. Primo caſu ſubdiſtingue:aut nō eſt fraudulentum:⁊ tunc nō tenetur:vt hic:⁊ in ſupradictis iuribus. Aut eſt faudulentum:et tunc tenetur actione de dolo ipi cui conſilium dedit:vt.ff.de dolo:ſi cum ſcires. Ubi ille qui mihi conſuluit:vt forte lucri ſui cauſa mutarē debitori non idoneo:tenetur mihi actione de dolo. In ſecundo caſu:ſcilicet cum datur circa maleficium:tenetur conſulens:non tamen ei:ſed illi contra quem conſilium dedit nec tunc tenetur actione de dolo:ſed eius malfeicij nomine. Nam ſi conſuluit occidi:homicida eſt:di.l. ſi quis viduam:⁊ de homici.ſicut dignum. Si conſuluit ſeruo vt fugeret vel furtum faceret:tenetur furti vel ſerui corrupti.ff.de ſeruo corrup.l.ꝑma. Si ꝓſuluit titio mihi iniuriam facere:tenetur mihi actione iniuriarum:de pe.diſtinc.j.non ſolū. Differentia eſt ḡ inter mandatū ⁊ cōſiliū. Naz mandator obligatur mandando:ſed nō ꝓſulens.

consulendo Jo.an. Ex hoc sequit. q̄ si q̄s ꝓsuluit alicui: q̄ intret religionē cū debitis circūstantijs si ide ille nō ꝓcuēt vel male se hēat: i nullo tenet coā deo. Silr si q̄s ꝓsuluit alicui vt ꝓtrahat cū tali pura intētiōe mor': si inde malū sequit: nō ei imputat: ꝛ sic de silib'. Silr in foro ꝓscie ꝓsulendo: nō ex toto. Sed hic dz bñ cauere vt sit pitus i tali mā: alās male ꝓsulēdo nō ex toto excusaret de ꝓsilio malo. Cōsiliū Architofel fuit pessimū: q̄d dit absaloni. Cōsiliū chusi q̄uis fuerit fraudulentū q̄ ad intentōem ꝛ ꝓpositū Absalonis: tñ q: iuste vsurpauerat regnū ꝓtra patrē: iō vī male fecisse. ij. Re. Sz ꝛ rebecca de cōsilio suo quasi fraudulento quod dedit Jacob nō male fecit: familiari cōsilio spūssācti ad hoc iducta.

Nemo pōt plus iuris

trāsferre in aliū: q̄ sibi cōpetē dinoscat. Hec regla supta ē ex. l. ff. e. ti. l. nemo. Pone casū. j. q. vij. dai bertū: de dōa. inter vi. ꝛ vxo. Nup. Cōcor. cū hoc q̄d dicit. Nemo dat q̄d nō hz de iurepa. Q̄d aūt.

Sz cōtra de ꝓse. di. iij. solet. vbi dat baptismuz q̄ ñ hz: ꝛ de elec. suffragācis. So. Hoc q̄d dicē regla est generale. Illa vo sūt spēalia: ꝛ spēalitatis rōez facile vidē poter. Et iō nota. Ber. i pdicta decre. Nup: de do. inter vi. ꝛ vxo. ꝛē. vide in glo. Jo.an.

Ex hac regla sequit q̄ emēs rē furatā: nullum ius ibi hz: q: nec q̄ vendidit: hēbat. Recipiēs a religioso sine licētia supior: nō pōt illud tenē: cum ille nil hēat. Suspēsus ab officio pp excōicatōem vel hoī. eps ordinē dare pōt d fēto: sz ñ dat executōez. Prelat' q̄ dat aucte quā ñ hz: nil dat.

Odia restrigi ꝛ fauores

cōuenit āpliari. Pōe casū i prio dicto. xxxv. q. iij. q̄ scripsi. vbi ꝓuilegiū odiosū de ꝓtrahēdo in gradu ꝓhibito restringit. ꝛ de decī. tua. vbi decie notaliū nō accrescūt laicis hñtibus decias i feuduz. In fo pone casū. xvj. q. ij. c. j. ꝛ de ꝓuile. lz li. vj. Et ꝓcor. ad hāc regulā. xvj. q. iij. §. pōt. Si g̃ ius l' priuilegiū odiosū ē: restringet: dū ē fauorabile āpliādū ē. Si fauorabile ꝛ odiosū vt macedōianū: ampliat: q: illi iuri renunciari nō pōt. ff. ad macedo. Sz ꝛ si pē in fi. Itē extendit nō solū ad pecuniaz: sed ad rē aliā datā i fraudē. ff. eo. ti. sed Julianus. Hosti. de pscrip. cū ex officij: querit de plato q̄ p scripsit visitationē ꝛ nūq̄ fuit ꝓcurat': mō petit ꝓ curationē: an sit audiendus: ꝛ dicit q̄ nō. Prescriptio. n. odiosa ē: ꝛ iō vnū sine alio acq̄ri pōt p eā nec tūc visitatō ē annexa ꝓcuratio: sz ius cōe fauorabile Jo.an. Extendi pōt sic: q: que sūt ꝓuocatiua odioz: vt inferre ꝓtumelias: detractōes: exercere vindictas seueritas iusticie: sūt restringēda ꝛ amputanda. Et que sūt prouocatiua fauoris ꝛ amoris: vt remissio iniuriaz: obsequia ipensa: largitas misericordie: sunt amplianda. Sic Dauid cum tot persecutiones iniustas recepisset a saule: benigne remisit: nec vo uit vindicare cuz potuit. Similiter in expulsione sui ꝛ cōiuratōe populi cōtra eū. Sic ꝛ Joseph erga fratres: qui vendidēat eū: benignissime se habuit ꝛē.

Omnis res per quas

cās ꝓtrahit: per eas dissoluit. Hec regula habetur in decre. de re. iu. Et sunt verba Joan. criso. Peccatum primuz cōmissū fuit per feminā: vt p cām initialē ꝛ per viz vt p cām cōpletiuā. Et ipm peccatū dissolutū fuit p feminā. i. virginē mariā initialē: cōpletiue per filiū eius Jesum christū. xij. q. ij. Cū redēptor. Peccatū introductū fuit p sēsualia nimis eis inherendo. s. cibum vetitū: ꝛ ipm peccatū dissoluitur per sacmēta que consistunt in sensibilibus: humiliter querendo salutem per ipsa. j. q. j. multi. ibi. Sacramentum est. Peccatum actuale cōmittitur corde per cogitationē: ore per locutionem: opere per sensuum abusionē. Et ipsuz remittitur per cordis ꝓtritionē: oris cōfessionē: operis satisfactionē: que semper requirūt saltē i ꝓposito: de pe. di. iij. pnia cogit,. Et sm petrū de tarantasia. Sicut sufficienter pccm mortale cōmittitur sola voluntatis cōplacentia. xv. q. j. nō ē: ita ꝛ suff cieter dissoluit seu dissolui potest per detestationem solam voluntatis: qui dī dolor intellectualis absq̄ sensuali dolore: de hoc j. in. iij parte Itē excōicatio solo vbo pōt fieri: g̃ ꝛ absolutio ab ea: p regulā istā vt arguit Jo.

Possessor male fidei ūl

lo tēpoi nō prescribit. Pone casū. xxxiij. q. ij. Si virgo. Et de pscrip. c. vlti. Et hec regula vera est sm leges in prescriptōe. x. vel. xx. annorum: C. de prescrip. lon. tempo. auten. male fidei. In prescriptione autem. xxx. vel. xl. annorum non requiritur bona fides. xvj. q. iij. §. potest: et de prescrip. vigilanti. Item etiam secundum leges in prescriptione. x. vel. xx. annorum sufficiebat bonam fidez ab initio agnouisse: vt i predicto. §. potest. xvj. q. iij. sed scōm canones in omni prescriptiōe etiam longi temporis requirit bona fides. Et nō solum ab initio pscriptōis: sed ꝛ si qualibet pte pscriptōis dz pscribēs agscere bonā fidē vt hic. Et q: leges ñ dedignātur sacros canones imitari in his que sūt contraria eis: ptinentibus ad forū pscie: ideo ille leges sunt correcte per decreta. de prescrip. ca. vlt. ꝛ statur in hoc iuri canonico. Sed vtrum papa possit tollere leges quo ad vtrunq̄ forum: sunt opi. pro ꝛ contra. Sed dicit Jo.an. q̄ vbi papa non habet temporal' iurisditionem non potest tollere leges quo ad forum ciuile: nisi in his in q̄bus vertitur periculum anime: cum potestates

sūt distincte. xcvj. dis. cuz ad vez: z di. x. qm: vbi de hoc. Jn his āt i qbus vtiē piculū aie: pōt tollē q̄ ad vtrūqz foz. Probant hec de iudic. nouit: ō p scrip. c. vlt. z per alia iura. Si queraē de eo q̄ cōpleta pscriptiōe incipit hze malā fidē: an teneaē restituere rē illā: dic: vt no. xiiij. q. vj. c. j. z. xxxiiij. q. ij. si virgo: z de pscrip. vigilanti. Et ꝛcluſiue ibi dī q̄ nō: nisi hīet ꝓsciaz remoz: dētē quā nō posset ꝓponē. Et assignaē ibi rō fidei. Fides dī hic ꝓscia sic sumiē. xxviij. q. j. §. ex his. Et qūo mltis modis sumiē fides: habes. xxij. q. j. mouet: z de sū. trī. et fi. ca. in Rica. Ullo tp̄e: potes facē pūctū añ z p̄ z sic habebis duos intellect̄. Prim̄ ē q̄ nulla āti qua dicz possessio cē. de pscrip. vigilanti. Scōo est q̄ nullo tp̄e pscriptōis oz agnoscē malā fidez.

Quid sit pscriptio: z quid vsucapio: z q̄ in eis zequirāt: z quis eoz effect̄: hēs plene no. xvj. q. iij. in sūma: z ifra i. ij. pte. Usurarij z raptozes z h̄ modi: nō pscribūt vnq̄: nec hēdes eoz: de q̄ vide i scōa parte ti. j.

Sine possessiōe pscriptō

nō procedit. Hec regula sūpta ē ex. l. ff. eo. ti. l. q̄ i seruitute. Per quā ctiā pōt hic poni casus: z per c. xvj. q. iij. pozro: et de pscrip. cām. Quia seruus cū ab alio possideat: nō possidet: vt i primo casu. Hereticus et paganus vt i secūdo: laic̄ spūalia vt i tertio. Sciendum aūt q̄ possessionū: alia iurī alia facti: alia iuris et facti. Hic iterdū habet plurimū iuris et minimū facti: iterdū autem ecōtra. Qō ꝓsequere: vt no. de ꝓcess. p̄bē. bone. Ut ergo currat pscriptio: debz possidere de facto z de iuī. De facto planū est: q̄ qui nō possidet: ñ pscribit. Et debz possidere ꝓpio nomine nō alieno: alīs ille prescriberet cuī noie possideret. xvj. q. iij. clerici. Debet etiaz possidere de iure: quia ad pscriptōez requirit̄ ciuil̄ possessio: z q̄ talis sit pson̄a i quā cadē possit possessio huiusmōi: vt p iducta iura ꝓbat in prin. glo. Ad hoc etiā. xiij. q. j. i principio: z qō ibi notaē. Hoc dico: quia laici de facto interdum possidēt ōcimas z spūalia: vt notat. bar. brix. xiij q. j. i pncipio. Nā vt ibi pz: aliud est possidē: aliud legitime possidere. Nota. n. q̄ hec possessio facti oz esse cōtinua: q̄ si interrūpaē possessio: iterrupta est pscriptio. xvj. q. iij. §. pōt: z de pscrip. illud. Si tñ fiat interruptio ciuiliter: puta: p litis ꝓtestationē fm canoñ. videt q̄ āmodo nō currat pscriptio: q̄ presumitur titubare z malā fidē hze. Secd̄ ſz leges: z hoc notat Jo. xvj. q. iij. c. j. Et qō dic̄ regulu de possessione: itelligas ēt vel de q̄si possessione: q̄ ico: poz alia nō possident: sed quasi possidēt ff. de vsufruc. l. sequit. §. si viā. Hic ēt plura ponūt de vsucapione q̄ ob breuitatē dimitto Jo. an.

Pro possessore hētur q

dolo desijt possidere. Hec regla sūpta est ex. l. ff. e. ti. l. q̄ dolo. Et pone casū vt lite pen. ecclesia sācte Marie. Hec regula vā ē q̄ ad hoc: vt in tñ tenea tur qui dolo desijt possidere in quantū possidēs. Nō tñ tenet̄ taliter. nā ꝓtra possidentē datur dīce cta. hic āt daē vtilis. ff. de noza. l. electio. Item no q̄ hec regula hz locū in ꝓuato z in plato q̄ ad bona ppria. Si āt ecclesia desinat possidere dolo prelati: non habet locum in eccla iste rigoz: quia delictum persone ꝛc̄: vt supza in regula. Et quod dixi: q̄ qui sine dolo dsijt possidere absoluit̄: vez intellige hoc: cum a principio sine dolo possedit. puta: per vsuras: per rapinā: vl furtuz: vel simili modo: etiam si sine dolo desijt posidere: puta nāli iteremptōne vel casu vel furto vel violētia: nihil omin̄ tenetur: vt de vsur. cū tu. et de rapto. super eo. Et facit quod dictuz est supza in re. moza Joā. and̄ee.

Peccatū nō dimittitur

nisi restituatur ablatum. Hic ponit̄ ꝓ regula vbū Aug. qō habetur. xiij. q. vj. c. j. et de vsur. cum tu. Quod autē dicit in hac regula vez itelligas: si illō ablatuz restitui potest: vt i predictis. c. dicitur. Si aūt res ipsa ablata restitui non pōt: vel q̄ ꝓsūpta est: aut pdita: distracta: aut sine magno scandalo nō pōt restitui res illa: restituit eius extimatio ēt si res illa casu perit: sine culpa sua: q̄ ipso instanti fuit in moza. xvj. q. j. decime: z de como. c. j. Si āt nec estimationez restituē pōt. q̄ euidenter ē iopz: bene quidē dimittit peccatū: si videlicet alīs ipsuz penitet: remanet tñ obligatio. Et si postea puenerit ad pinguiorē fortunaz tenebit̄: ar. xxvj. q. vj. si quis: z de solu. ooaro. Nota tñ q̄ inops qui oz ex cōtractu: sufficit si bonis cedat. C. qui bo. ce. pos. l. vltima. Sed inops qui oz ex maleficio: castigatur vberibus. xij. q. ij. fraīmitas. Qō ꝑ dixi: q̄ tenetur si venerit ad pinguiorē fortunā: verū est: si penas corporales non est passus alīs sec̄: vt notat Ber. fm Lau. de homici. sicut dignū. Restituaē. Qō dicit de restitutōe. intelligas nisi is cui facienda est restitutio liberaliter remittat. i. sine vi sine metu sine fraude: q̄ satisfactū itelligitur qualiter cūq̄ satisfaciat. ff. quibus mo. pig. vel ipothe. sol. l. item liberatur. Et qō dico de remissione: intelligē nisi in his casibus in qbus expressū est in iure: q̄ non liberat remissio: vt de censi. Exigit i fi. Est aūt restituendum ei a quo extortum est: vel hēdibus eī si extant: di. xvij. qm. z de vsu. cū tu. Dis nō extātib̄ pauperib̄: vt ibi in dicto. c. Utrū āt excōicato cuī est res restituēda: fieri oz restitutio dū ē i excōicatōe: ītermittit ad no. p glo. xv. q. vj. nos sctoz. Et subdit. Satis posset dici deponēdū illō in edē sacrā: q̄lsqz. s. absoluaē creditoz. Ablatuz. Idē intelligit in dānis datis p aliquē: i quibus nil

peruenit ad eum: qz. ſ. tenetur damnũ paſſo alias nõ remittit pccm. Jo. an. Et qz multũ diffuſe tractaẽ mã de reſtitutionibus in. ij. pte ti. ij. iõ hic nõ plus. Poteſt ad multa extendi regula iſta: z p mo qz deus peccatũ ſine vltione nõ patitur: vt dĩ de pe. di. j. ſi Dauid. Jdeo non fuit dimiſſum peccatũ humani generis: niſi facta reſtitutione ſeu ſolutõe pene i cruce per chriſtuz. ꝑs. Que nõ rapui tunc exoluebam. Et ſic de quolibet actuali pcco: qz cum per ipſum ſubtrahatur obſequium deo debitum per ſuperbiam: niſi humilietur quis in obſequiũ dei: non remittitur de pe. di. j. neminẽ. Sic de ablatione fame vel damnificatione vel occiſiõe z huiuſmõi: qz oportz ſatiſfacere modo poſſibili.

Qui occaſionẽ dãni dat

dãnũ ꝺqz dediſſe videt. Hoc habetur extra de iniur. z dam. da. c. vlti. licet ſub alijs verbis: et additur immediate ſic. Secus tĩ in illo dicendum: qui vt nõ occidẽt: de contingentibus nil omiſit. Et in ꝓncipio decreta. illius ſic dicitur. Si culpa tua datũ eſt damnum vel iniuria irrogata ſeu alijs irrogantibus forte opem tuliſti: aut hec imperitia tua aut negligentia tua euenerunt: iure ſuper his ſatiſfacere te oportet: nec ignorantia te excuſat: ſi ſcire debuiſti ex facto tuo iniuriam veriſimiliter poſſe cõtingere vel iacturam. hec ibi. Nota q̃ eſt duplex occaſio. ſ. data z ex iſta tenet: z occaſio ex ſe accepta: z ex iſta non tenetur quis.

Peccati uẽia nõ datur

niſi correcto. Hec regula colligitur ex. c. legatur xxiij. q. ij. z de ſciſma. c. j. li. vj. per que pones caſum. Nota q̃ differentia eſt inter delictum: peccatum: z crimen. Peccatuz idem eſt q̃ prauus actꝰ. Delictum vero deſertio boni quaſi derelictũ. Crimen vero peccatum accuſatione z damnatiõe diginiſſimum. lxxxj. diſ. c. j. Frequenter tĩ vnũ ponitur ꝓ alio. Nota q̃ peccator non ſolũ deliquit in deum: ſed etiã in eccleſiã. Per cõtritionem aũt deletur peccatũ quo ad deũ: p pñiaz vo que ipõit a ſacerdote i ꝓfeſſiõe: oñditur deletũ quo ad eccleſiam: de pe. diſ. j. per totũ. Licet aũt p cõtritionez ſit deletum: quo ad deum: tñ adhuc de crimine accuſari poteſt. xxxiij. q. ij. admonere: vbi de hoc. Si g̃ ſemel cõteritur z peniteat: vlterius non cogeẽt penitere. Si in iudicio accuſatus abſoluit vlteriꝰ non poterit accuſari: niſi in caſibus notatis. ij. q. vj. §. habet hoc proprium. Signatur contrarium ad hanc regulam diſ. iiij. deniq̃. Jbi enim datur venia non correctis: z fit ibi mentio de crapula carniſpreuij. Sed exponitur ibi venia: ideſt impunitas pene temporalis: propter ſcandalum enim vitandum relinquuntur quãdoq̃ crimina impunita: vt diſ. l. vt conſtitueret. Item contra: de pe. et re. q̃ quidam: et. c. officij. vbi datur penitentia non correcto: ideſt incontrito. Sed dic q̃ licet imponatur penitentia non tamen datur remiſſio: et ideo inutilis eſt illa penitentia: quo ad vitam eternam de peni. diſtinc. v. falſas. Nota etiam q̃ pro quolibet mortali debetur duplex pena ſcilicz eterna ſeu infernalis: z temporalis: de pe. diſtinc. j. ſi peccatum Dauid. Hoc etiam ponunt Tho. et alij theologi. Venia peni. tẽporalis interduz datur non correcto in hac vita: in quantum ſcilicet quis non punitur ſeu ſatiſfacit pro peccatis cõmiſſis. Venia autem pene eternalis nunquã datur incõtrito Jo. an. Sic poteſt extendi. Aut loq̃mur de venia peccati. i. remiſſione quo ad culpam: aut quo ad penam. Si quo ad culpam vera z firma ſtat regula iſta: quia nec culpa peccati mortalis remittitur alicui: niſi correcto: ideſt vere penitenti et contrito: de peniten. diſtinc. ij. neminem: z. c. tres ſunt actiones. Culpa etiam venialis non remittit in preſenti non penitenti de eo: ſed in purgatorio. Si vero loquitur de peccato quo ad penam ei debitam: ſiue eternam: ſiue temporalem: adhuc vera eſt regla: quia pena eterna nunquã remittitur incorrecto. i. nõ contrito de omnibus mortalib': de peni. di. ij. ſunt plures. Sed nec pena tẽporal' mortalibus vl' venialibus debita remittitur in cõtrito: vñ indulgẽtie talibus non valent: q̃ ſolũ ſũt de penis. Sed ꝓtrito datur venia. i. remiſſio. correcto cõtrito quo ad illa quoꝝ penitet. Nõ autez de illis venialibus: de quibus nõ penitet.

Priuilegiuz perſonale

perſonam ſequitur: z extinguitur cũ perſona. Hec regula ſumpta eſt ex. l. ff. eo. titu. l. priuilegia. Pone caſum xvij. q. j. petiſti: z de auto. z vſu. pal. c. ij. Et nota. q̃ dicit priuilegium: quia ius commune ad vnam perſonam directum: ad omnes extenditur: diſtinc. lxj. miramur: z de re iudica. in cauſis. Et idem in reſcriptis directis ad perſonas: qz cum perſonis extinguuntur: de offi. delega. quoniam. Sic z pacta perſonalia perſonas non trãſgrediuntur: de tranſactio. de cetero. Et compromiſſum non extenditur ad heredes: niſi de ipſis caueatur: de arbi. c. vltimo. Et intelligitur hec regula de priuilegio perſonali: ideſt perſone conceſſo. Jdem ſi eſſet perſonale ex parte concedentis: de reſcript. ſi gratioſe libro ſexto. Priuilegiorum igitur aliud perſonale: aliud reale: de preſũptio. mandata: Si autem ſimpliciter concedãtur: an dicantur perſonalia an realia: dic vt notatur xxv. q. ij. in ſumma: z. xvj. q. ꝓma. poſſeſſiones. Et quod dicitur hic de priuilegio perſonali q̃ extinguitur cum perſona. idem intelligas in reali: quod ſcilicet extinguitur extincta re. xvj. q. vij. et hoc diximus: de verborum ſignifi. abbatez.

Quod dic vex: quã lo ipa loca uel res: puta: ciuitas: eccla uel alia loca sacra l' pphana destruũt supiozis auctozitate: fm Jo. ⁊ Lau. que hec no. sup dicto. c. ⁊ hoc diximus. Si aũt destruatur ab hostibus: retinẽt oia sua priuilegia: et remanẽt ibi clerici. vñ. q. j. pastoralis. Idem si auctõitate supiozis transferat ad aliũ locuz uel vniat alteri loco. xvj. q. j. et tpis ⁊ c. se. Et licet dicat hoc puilegiũ extingui cũ extinguit psona: intẽdũ etiaz extinguit ante: et ꝓpter abusũ meret extingui. xj. q. iij. priuilegiuz meret amittere: inquit Greg. qui ꝓcessa sibi abuti tur potestate: et i casibus nota. i glo. et dis. xxij. renouantes. Et nota q puilegiũ indetermiate cõcessum psonã sequit pcise: vt i regula. i. i oñi loco et tpe. Sed puilegiũ cõcessuz cũ determiatõe loci et temporis ut i vsu pallei: extra locũ psonaz non sequit: ut de vsu pal. ex tuaz. Tenoz enĩ puiligiorum attendẽdus est puãdus: de priuil. porro. Joan. Ex hoc sequit q qui obtinet aliquaz auctõitatem spalem uel gratiam simpliciter a supioz: sem per retinet nisi reuocetur.

¶ Pluralis locutõ duoz numero cõtenta. Pone casũ de cõse. dis. j. hoc ꝙz ibi dñs vobiscũ duos nũero cõphendit: de pben. is cui. li. vj. Ubi benefitioz nomie duo intelligũt benefitia. Item p. l. ff. de ma. re. l. libertas. Si legetur seruo libertas post annos: de duobus itel ligitur. Item si promittitur vl legatur post dies: de duobus diebus intelligit. ff. de verbo. sig. l. inter illa. Et no. q cum hic regula dicit: q pluralis locutõ: est contenta numero duoz: Uez est regulariter: et vbi eodez iure vel alio iure: nõ adꝺitur numer⁹. In causis igitur et instrumentis regulariter duo testes sufficiũt. Interdũ etiam vnus sufficit: ubi nulli fit ꝓiudicium: de ꝓsec. dis. iij. placuit. Et multi sũt casus i quib⁹ requirũtur tres ad minus testes. Prim⁹ i depositõe pecunie. Scõus quãdo imperit⁹ litteraz cõtrahit in scriptis. Tercius in instrumẽto publico: qñ mulier fatet se aliquid recepisse ꝓ interesse. Item qñ quis vult infirmare testamẽtũ quod fecit post trãscursũ decẽnij. Item in inuẽtario. Itez in puata scriptura ut fidẽ faciat. Itez quinqz testes requirũtur: duz ꝓtractus excedit librã auri i ciuitate. Itẽ i codicillis. Itẽ in donatõe cã mortis. In testamẽtis aũt cõmũit septẽ requirũt. Itẽ i testamẽto ceci octo. Aliqñ sufficiunt quiqz: ut i testamẽto rustici: ut i municipijs et villis ubi ẽ hominũ raritas. Aliqñ sufficiũt duo l' tres: ut in testamento facto inter filios et nepotes ⁊c. ibi videre potes Jo. an.

¶ Plus sẽper continet i se quod est minus. Hec regula sumpta est ex. l. ff. co. ti. l. in eo. Pone casũ. xxiij. q. j. Siqs dederit. Ut i quidam iponebãt penitẽtiaz. vij. annoz: quidam decẽ alij quinqz. Et canon hãc ultimã ibi sequit. Item i arbitris pnũciãtibus quilibet diuerso numero: de arbi. c. j. lib. vj. Et est ratio huius regule: quare in obscuris sequit minimũ: qz plus cõtinet i se quod est miu⁹ et nõ ecõtra: ut dictũ est supra in regula in obscuris. Et cõcor. ad hãc regulã supra: illa cui licet. Sed cõtra de pbẽ. Cui. li. vj. ubi dicit si mandat alicui ꝓuideri de prebẽda itegra etiã eo volente: sibi nõ poterit de dimidia ꝓuideri. Uel si mandet ei ꝓuideri de pbẽda certi ualoris: sibi nõ poterit etiã eo volente de pbẽda minoris valoris ꝓuideri. Sol. hoc facit forma mãdati que exacta diligẽtia ẽ seruanda. Itez fallit hec regula in casib⁹ ubi requirit specialis expressio: ubi genus qõ plus est: nõ cõtinet speciem quod minus ẽ: vt dictũ est i regula generi. Item habet locum regula in eo qõ plus est quãtitate: non in eo quod plus est qualitate: quia plus qualitate non includit minus qualitate: vt in regula: cui licet Jo. an.

¶ Põt qs per aliũ: quod potest facere p seipsuz. Pone exempla. Potest qs iurare per alium. ut. lxiij. dis. Tibi domino. Item potest p aliuz quis ꝓtrahere matrimoniũ. s. p ꝓcuratorẽ suũ ad hoc: de ꝓcura. c. ulti. li. vi. Hec tñ regula habet multas exceptões i quibus nõ põt qs facere p alium quod p seipsum: vt i eo cui ꝓmittit certum ministerium: de offi. dele. c. ult. Non enim potest subdelegare nisi in hoc habeat specialem ꝓmissionem. Item in penitentia suscipiẽda: de pe. di. i. quem penitet: quam p se quis suscipere debet non per alium. s. quo ad ꝓtritionẽ ⁊ cõfessionem. Ratio est pudoz qui est maxima pars penitencie: vt ibi dicitur. Item in eo uiro qui p se veniam etatis impetrat: quod p se facere debet. Itez adoptare uel arrogare non potest quis p aliũ. ff. de adop. post moz. l. neqz. Ratio est: quia adoptatio imitat naturam. Item fallit in iudice qui p se debet dare sententiam non p aliũ: nisi sit episcopus uel supioz de re. iudi. c. ult. li. vi. Itez in eo qui cepit conferre sacim vnitatis: ut ordines: baptismũ: extremã vnctionẽ: ꝓsecrationẽ euca. et hmõi: quia p aliuz perficere non potest. di. xxiij. quozũdam. Nam ubi ꝺficeret sacerdos i medio forme sacẽtoz: qui supplet defectum eius totaz formaz debet dicere: non ptez fm theologos. Item abbas p se potest corrigẽ monachos etiam verberando: non p alios: maxime laicos. de. sen. excõ. vniuersitatis. Item dñs nouuz emphiteotaz p se non per alios in possessionez inducere debz. Item regulariter in causa criminali. ij. q. vi. si quando. Item que sunt meri imperij ul gladij potestatis non delegãtur fm leges: nisi in casu. ff. de offi. eius cui man. est iu. l. i. Secus fm canones de hoc nota. xxv. di. c. i. et de offi. oz. q sedẽ

Item p se oz rñdere adultus qui cathezizat non p aliū. Fallit ēt in casu de electiōe: cupiētes li. vj. Et ō offi. leg. c. j. Et ō hēti. c. ij. Hec igit ⁊ silia sp ēalia sūt. Et no. q ēt ecōuerso: quedā per aliū possū q nō p me: Eps enī clericū suū p aliū vberare pōt clericum tamē nō p se ipsū. lxxxvj. dist. nō liceat. Item epus per alium litigare oz nō per se. Itē tui tionez ⁊ gubernationē ⁊ curā pupillor: viduarū peregrinor: per aliuz exercere oz: non per se: dis. lxxxviij. eps. Itē platus clericus hīs tēporalē iurisditionē audit ⁊ iudicat i cā sanguinis: nō per se sz per aliū: ne cle. vel mo. c. vlt. li. vj. Item religiosa mulier per aliū pōt esse i iudicio: nō per se. Item interdū consequit q̄s p aliū: qō p se cōsequi ñ posset: de concess. preben. auctoritate li. vj. Et no. q id dicimur posse qō de iure possumus. Hanc igit regulā credo loqui in his quē de iure sortiuntur vel sortiri pñt effectū. Non igit supabundat alia regula. j. s. qui facit: que generaliter loquit: ut ēt malefitia cōphendat. Et ista loquit de potestate faciē di: illa de effectu iaz facti. Itē ex ista regula no. q sicut per se pōt q̄s se subscribē: ita per aliū: vt no. de re iudi. cū iter Jo. an. Pōt quis satisfacē p aliū sic p se: si videlicet ē in gīa: ecōtra pōt mereri p se: ⁊ peccare: qō nō pōt per alium.

Qui facit per aliū: ē per

inde ac si faciat p seipsū. Hec regla supta est ex. l. ff. eo. ti. l. q̄ iussu. Pone exēpla ⁊ pcēre: vt i regla pōt q̄s: ⁊ ñ supabūdat ista p illā: vt ibi dixit io. an.

Qō semel placuit: ápli

us displicere nō pōt. Pone casū i matrimonio: qz cōsumatū nō pōt dissolui. xxxij. q. v. horrendus. Et de iureiurā: quēadmodū. Itē i electo. viij. q. ij. dilectissimi. In iudice. iij. q. iij. offerat: idē in alijs oīb': di. iiij. i istis. Fallit interdū hec regula: ex casu supuenienti: vel de nouo ad noticiā puenīēti: ō elec. vt circa li. vi. qz que de nouo emergūt: idigent auxilio: de offi. deleg. insinuāte. Itē fallit in oībus casibus i quibus pmittitur a iure penitere vel variare: sicut in medico quē lz mutare. In appellatō ne a qua lz appellanti ab appellatione recedē. ij. q. vi. si quis. In patrono laico q̄ pōt variare: de iurepatro. qō autē. In cardiali qui variat i casu: de elec. licet. Item in moniali eo. ti. li. vi. idēnitatib'. Itē in testamēto qō mutari pōt vsq ad vltimū vite. x. ij. q. ij. c. vltima voluntas: ēt nō obstante pacto de nō mutādo. C. de pac. l. pactum. Itē in libello quē quis mutare pōt vsq ad litis cōtestationē. Et accusans añ inscriptionē penitet: de accu. c. lz. Item in mandato ⁊ societate ⁊ depositō licitū est peni: ē: insti. mandati. §. recte. Et de procu. c. ij. li. vi. Et regulariter in cōtractibus innoiatis: qō dic vt plene no. ff. de cōdi. ca. da. ⁊ ca. nō pe. l. si pecuniam. Item soluuntur sponsalia ō futuro p seqn tia sponsalia de spon. si inter. Et spōsalia de pñti per ingressū religionis: de cōuer. cōiug. ex publico Et ingressuz religionis añ ānuz vel professionem penitz de reg. ad nostrā. Et pfessus vnā religionē ēt inuito prelato ingredit ⁊ pfitet artiozē. eo. ti. lz. Et a voto simplici recedit per sequēs matrimonium: de vo. ⁊ vo. red. c. i. li. vi. Item a voto ō certa religione profitenda: recedit per ingressuz alterius: ēt latiozis: de regu. q̄ post votum li. vi. Itē fallit in casu in quo licet infra triduū penitere: de regu. ad nostrā. eo. ti. ⁊ li. cōstitutionē. Itē i electo qui consentit electioni de se facte: qui propria auctozitate penitet añ cōfirmationez: de transla. inter corporalia: fm Ber. In his igitur ⁊ similib' casib' qō semel placuit: adhuc displicere poterit. Et incidit in hanc regulam illud generale: q̄ nullus potest venire ptra factum suum: ō quo dic vt. lv. dis. penitentes. Et no. q̄ hec regula non hz locum in his que improbantur a iure: vt in predicto. c. penitentes: de fo. compe. si diligenti. C. de arbi. l. i. Ubi licet partes faciant pactum de non recedēdo ab arbitrio: ⁊ appell. renuncient: nihilominus recedere possūt. Item habet locum in his que scienter placent ⁊ non per errorem facti. xxxviij. di. q̄uis: vnde contrahens cum serua quā credit liberā potest penitere. Emens auricalcuz intendens emere aurum potest rescindere emptionem. Item requiritur q̄ placeat non solum mente sed vbo vel facto: ⁊ q̄ alterius interfit. Facit ad hoc regla mutare: ⁊ qō ibi dī Jo. an. Qō vltimo dictū ē: videtur habere locum in foro ptentioso. Nā siquis vouerit aliquid sola mente: tenetur quo ad deuz: sicut si ore vouisset. Extendit regula ad vota et iuramēta ⁊ huiusmodi: que si sunt iusta: non licz propria auctozitate venire contra. Item si quis renunciat iuri suo penitere non potest. vij. q. i. q̄ periculosum.

Qō qs mādato iudicis

facit dolo facere non uidetur: cum habet parere necesse. Hec regula sumpta est ex. l. ff. eo. ti. l. non videtur. Pone casum in milite: qui de mādato iudicis occidit. xxiij. q. v. miles. in laico vel clerico: q̄ de mādato plati capit clericū: de sē. excō. si clericos li. vi. Et hec regula vera ē: cū iudex aliq̄d mādat suū officiū exercēdo. ff. ad trebel. fuo. §. cū p toz. Si vo nō exercet officiū suū: nō ē parendū nisi in reuerētie exhibitōe. Naz interdū resistere debent officiales: ō pe. di. j. nemo. Et hoc vez i atrocitozibus: in quibus deo magisq̄ hoībus obediendum est. xj. q. iij. si oīs. In his āt q̄ sine dolo pmittunt: etiā parens extra officiuz excusatur. ff. ad. l. acquil. liber homo. Et nota. q̄ sicut dolo caret q̄ iudicis obtemperat precepto: ita econtra dolo non

caret: q̃ precepto iudicis nō obtempat. ff. eo. tit. l. nō pōt. Cū habeat ꝛc. Hic reddit rō. In his g̃ i q̃bus nō hz necesse parere: vt in atrocioribus: q̃ ad suū nō spectant officiū: dolo nō caret. Et facit ad hoc de sen. excō. vniuersitatis: vbi verberans monachū: si est laicus: licz illud faciat de mādato abbatis est excōicatus. Et nota: q̃ dicit parere necesse. Sicut eni necessitas excusat a furto: de ꝓsecra. di. v. discipulos: ita ꝛ a dolo: vt hic. Cū g̃ nullum maleficium sit sine dolo vel lata culpa que dolo cōparat. xv. q. i. aliquos: g̃ ꝛ a maleficio quolibet excusat necessitas. Qō intellige vt dixi: cuz. s. mandat qō spectat ad suum officiū: puta occidere homicidā ꝑm ordinē iuris nō peccat obediēs in hoc iudici: q̃ alꝫ peccaret grauiter Jo. an. In malis g̃ nō ē obediēdū iudici. i. ꝑlato. xi. q. iij. q̃d g̃. In bonis obediendū est simplr. ea. q. si dñs: in dubijs āt silr obediendū est. xxiij. q. j. quid culpatur in fi.

Que a iure cōi exhorbitant

nequaquā sūt ad cōsequētiā trahenda. Hec regula sūpta est ex. l. ff. eo. ti. l. qō cōtra. Pone casū. xvj. q. j. hic est: ꝛ de priuil. sane. Et ꝓcor. ad hāc regulam: supra illa regula in argumentū et infra. Quod alicui. Potes g̃ intelligere hāc regulā i priuilegio: qz priuilegia singulorꝫ cōem legem non faciunt. xxvj. q. ij. non stati. Itē in iure pone in velleiano. nā regulariter quilibet intercedēdo obligatur Fallit in muliere que nō trahit ad ꝓsequētiā: ꝛ idē in silibus. Et no. q̃ sicut ea que exorbitant a iure cōi nō sūt trahenda ad ꝓsequētiā: vt hic i regula: ꝛ ita nō sūt āplianda sed restringenda: vt de fil. ꝓby. is qui li. vj. Facit hec regula ad q̄stionē q̃ que ritur. An fratres heremitani ꝛ alij mēdicantes religiosi ꝛ non mendicantes cōprehendant in illa cō stitutiōe: extrauaganti nouiter edita p bonifaciuz octauū: que incipit: super cathedram: in qua exp munt solū minores ꝛ predicatores. Et quicqd alij dicant dicendū q̃ nō extendit ad alios religiosos: mendicantes vel nō: vel ad clericos seculares: sed solum amplectit minores ꝛ p̄dicatores: tū qz intētio pape videtur hec fuisse: vt p verba ꝓstitutiōis apparet: tum qz exorbitans est a iure cōi: ꝛ iō ad ꝓsequētiam nō trahenda nec amplianda vt hic in regula. Vult eniz illa constitutio dari quartā ctiā de his de quibus de iure dari non debet: sicut de ornamentis relictis pro fabrica: aut pro anniuersarijs: septimo siue triceſimo ꝛ huiusmodi: puta relictis etiam pro luminaribus vel certis personis: de testa. c. vlt. Et ita pronunciatum est per me: ꝛ dominum Jo. de monte murlo Joan. an. Nota q̃ ista constitutio que hic dicitur extrauagans scilicet super cathedram: nunc est in corpore iuris scilicet in cle. de sepul. dudum. Item nota. q̃ post clemen. vterqz ordo: scilicet minoruz et predicatorum habuit priuilegi a contra illam clemen. quartam non soluendam: de qua et quomodo vide supra: de priuilegijs ordinis predicatorum titulo precedenti. Et in tertia parte titu. x. c. q̃nto. de sepulturis.

Qō alicui gratiose cōcedi

tur trahi non debet ab alijs in exemplum. Pōe exempla que dixi in regula: que a iure: scilicet immediate posita: et prosequere vt ibi: ꝛ in regula p̄uilegium. Et conco. ad hanc illa alia in argumētum Joan. an. Extendi potest ista cuz superiori: de his que facta sunt a sanctis in veteri vel nouo testamento: preter leges cōmunes. Et ad hoc facit quod dicit Gratia. q. q. vij. §. his ita respōdetur. Miracula maxime vetereꝫ testamenti sūt ad miranda: non in exemplum nostre actiōis trahēda. Et ponit exēpla samuelis qui occidit Agag. et Phinees sacerdotis qui occidit iudeum cocuntez cum Madianita. Danielem qui cum non esset iudex: diiudicauit causam Susanne. Plura alia possunt induci: vt Olee que duxit vxorem fornicariam. Sansonis qui se occidit. Abrahe qui filium suum quantum in se fuit immolauit. Moisi qui egiptium iniuriantem hebreo occidit. Hester regine que alienigene nupsit. Mathie qui sorte electus fuit. Jacob qui plures vxōes simul habuit: Dauid qui Monomachiam cum Golia exercuit. In nouo testamento Ambrosij qui nondum baptizatus electus in episcopum fuit. Seueri qui ex lanifice episcopus factus fuit. Alexij qui sponsam cum qua contraxerat per verba de presenti dimisit sine assumptione religionis: Zenobij qui post collationem cibi factam cum Ambrosio celebrauit: de abstinentijs miris ꝛ vigilijs. bea. Dominici et Francisci: et aliorum qui sunt extra cōmunes leges.

Qō ob gr̃az alicui cōcedit

nō ē ei⁹ dispēdiū ītoꝛq̃ndū. Pōe casū i economo: qui cū in fauorez eccl̃e cōstitutus sit: eccl̃az uacantez grauare nō debet. xij. q. ij. caritatez. Item i religionib⁹ mēdicantibus: de regla: nō solū et. c. se. li. vj. Sed ꝓtra. ff. de auctor. tu. l. obligari et insti. de acti. tu. §. neqz. Ubi dicit: q̃ pupillus non pōt adire hereditatez etiam locupletē: sine tutoris auctoritate. So. in his in quibus certū ē p̄ditionē pupilli effici meliorem: valet factū a pupillo etiaz sine tutoris auctoritate: vt si feratur ꝓ eo sētentia vt in. l. nō eo minus. C. ō pcura. Jn his vō in quibus certum est p̄ditōez pupilli deteriorez ꝓstitui. vt si alcui cedat actionez uel se obligat: factū suū sine auctoritate tutoris nō tenet. C. de aucto. ꝓstan. l. ū. et. ij. Jn his vō in quibus dubium est uel esse pōt: an cōditō pupilli ꝓstituat meliorē l' deteriō

vt in hereditatis additione que potest habere la tentia onera: factũ a pupillo sine auctoritate tuto ris nõ valet: vt in dictis ꝓtrarijs: & hoc in fauorem pupilli: ne oneribus ipliceť. ff. de acq. here. l. moꝛi. Et hec regla hz veritatẽ i sui ꝓtrario. s. q pena vel oduꝫ nõ oz cõuerti i ꝑmiũ. xvj. q. j. legi. & de sẽ. ex. si vere: cum suis ꝓcor. Jo. an.

Qui priꝛ ẽ tẽpoꝛe: poti

oꝛ est iure. Hec regula sumpta ẽ ex. l. ff. eo. ti. l. q̃ti ens. Pone casũ in iure cessionis & subscriptionis: diſ. xvij. c. vlt. Jbi preponit ꝑpus ordinatus in cõse cutõe ãt ꝓbende preponit q̃ prius ipetrat: õ ꝓben. eũ cui. li. vj. In duobus ẽptoꝛibus vel donatarijs: preponitur i rei vẽdicatiõe is cui res ꝑpus tradita fuit. C. de rei ven. l. q̃tiens. Sed quare i hoc vl timo casu preferet is cui res tradita est tradita pri mo: & nõ is cui res ꝑpus est vendita vel donata: qõ esse oz fin hanc regulã. So. hec regula locũ hz in his quoꝝ vtriusq; par est cã: vt in p̃dicta. l. quoti ens. ff. eo. ti. Sed p̃ venditionẽ & ãte traditionem quis remanet dñs vendẽdo: vẽdẽdo ergo & tradẽ do scõo: potioꝛ est cã secũdi vt ibi: hec ꝓbãt: tene tur tñ priori ex empto q̃tũ sua itereſt vt ibi. Sed p̃ lias papales q̃s ſtati est canonic̃: & ideo i eis at tendimus datã: vt i p̃dicta decreta. eũ cui. Et no. q hec regula locũ hz in cõtractib̃: & in his q̃ duo rũ volũtate dependẽt. Sed in legib̃ & ꝓstitutoꝛib̃ que pendent ex vni⁹ ꝛe.luntate: sẽp posterioꝛ tollit priorẽ seu reuocat. Jdẽ i testamẽtis: & eadẽ de cã: qꝛ dependet ex volũtate vni⁹. Ad ꝑmũ de cõse. di. j. vasa: & de cogna. ſpi. c. j. Ad fin. xiij. q. ij. vltima voluntas. Ad ꝑmũ ꝓtra. xxxiij. q. ij. hoc ipm et. l. diſ. oño sancto: ubi dicit: q̃ ſtam⁹ potius antiquo iuri q̃ nouo. Sed dic vt ibi: & vt supra dixi. Hec regula locũ hz in his que par ius hñt. Naz ꝑuile legia ꝓsiderant non solum ex tꝑe sed ex cã: hic ẽ q̃ recept⁹ auctoꝛitate aplica: ꝑferť oibus alijs ãte receptis alioꝝ aucte: de ꝓben. hi qui li. vj. Et credi trix dotalis ꝑferť q̃busdã ãterioꝛib̃: nõ tñ filijs ex prioꝛi mrimonio q̃ agunt de dote materna. C. qui po. in pig. habe. l. vlt. Jo. an.

Qð alicui nõ suo lz no

mine: nec alieno licebit. Pone casũ p. c. xlvj. di. ſiẽ nõ suo. Meo eni noie non lz fen⁹ exercere: ita nec alieno: vt ibi dꝛ. Jtẽ extra: de falsa. ad falsariorũ. Sicut ꝑpo noie nõ debeo falsare lias papales: ita nec alieno. Et no. q hec regula vã ẽ i malefactis. Jndecens est. n. crimẽ suũ alienis cõmodis ipẽdẽ: vt in dicto. c. sicut nõ suo. Hoc dico qꝛ delegatus ex delegatõe cogſcit de cã: de q̃ ex ꝑpo noie cogſcẽ nõ posset. Et laicꝰ q̃ ñ põt ꝑpo noie tractare cãm spũalẽ: tractat alieno: vt ỏ. ꝓcur. c. j. li. vj. Jtẽ hz lo cũ regula in his: q̃ vt demãdari possint requirunt ordinis adminiculuꝫ. Uñ sicut suo noie sacerdos ſimpliciter non criſmat in fronte: non ordinat ad sactos: ita nec epi sui mãdato: cuꝫ talia demãdari nõ possint. Et de hoc de ꝑse. eccle. vel alta. aq̃. Jo. an. Non licet fraudes: dãna: furta: & huiuſmo di facere noie suo: ita nec alieno.

Que ꝓtra ius fiũt debẽt

vtiq; ꝑ infectis haberi. Pone exẽpla. xxv. q. ij. ipe riali: vbi sũt hec verba. Et de regu. nõ solũ li. vj. i regula supra: nõ ꝓstat ipedimẽtũ. Obijciatur ad hanc regulã de matrimonio ꝓtracto p̃ votũ ſimplex qõ tenet. Et de matrimonio ꝓtracto ꝓta interdictũ ecclesie: & inter cõpatres ex cathecismo tñ: de cogna. ſpi. c. ij. li. vj. & de sentẽtia sub cõdi tõe lata: q̃ tenet. ij. q. vj. biduum. Et in eccl̃ia ꝓsẽ ta ab alieno epo. vij. q. j. epos. Et de oib⁹ q̃ fieri ꝑhi benť & tñ facta tenent. Jtẽ obijciť de his q̃ fiũt cõ tra ius & postea cõfirmanť: q̃ allegata sunt supra in regla: nõ firmatur. So. generaliť dici põt ſcom Jo. qui hoc notauit: di. x. vides: & Ber. q̃ idẽ no. ỏ spon. duoꝝ. c. penl̃. & glo. penl̃t. hanc regulã locũ habere in his que hñt ꝑpetuã ꝓhibitõis cãm: con traria vo in his q̃ tẽpoꝛales. Ul̃ dic hãc regulã ve rã: niſi in eodẽ vl̃ alio iure tolleret: & ſic intelligũť ꝓtraria. vel dic: q illa nõ sũt directe ꝓtra ius: qꝛ lz nõ assistat ius. nõ tñ plene reſistit ius. Et dꝛ. C. de legib⁹. l. nõ dubiũ: q̃ ſufficit legiſlatoꝛẽ aliq̃d ꝓhi buiſſe: lz nõ adiecerit: ſi cõtra factũ fuerit: nõ valẽ. Et hec regla locũ hz i his q̃ de iure soꝛtiũť effectũ: nõ de maleficijs q̃ ꝓtra ius fiũt: que vtiq; nõ hñt ꝑ infectis. Et facit qð dictũ est supra i regula no ꝓ ſtat: & illud hic adde Jo. an.

Qð oms tãgit dz ab oi

bus approbari. Pone casũ i archiepo ꝓsecrãdo: ab oibus ſuffraganeis suis. lxvj. diſ. c. j. Jn electõe facienda ab oibus canonicis: de elec. qꝛ ꝓpter i cõ cedendo haustũ aq̃: in quo ꝓuocandi sunt oms q̃ ius hñt. ff. de aqua plu. ar. i ꝓcedendo. Ad idem liij. diſ. c. j. & vij. q. j. licet. Et no. q dicit id qð tangit oẽs debere approbari ab oib⁹: g̃ nõ valet: qð facit maioꝛ pars: & ſic est ꝓtra. lxv. diſ. c. j. So. aut cõpetit illud vt ſingul̃: aut vt collegio. Quod ꝓsequere: vt no. per Ber. & Jnno. de consti. cum oms. Fallit autẽ hec regla: i casu iſtit. de reꝛ diui. §. religioſũ. Jllud aũt dicunt i aliquo collegio oẽs facẽ: qð maioꝛ pars facit. lvj. di. aplica. Jnterdũ tñ requirunt due partes: de elec: lz. Et est regula i ar gu. ad qõez. An papa possit statuere inuitis acco litis: q ipſi cõtineant. Et hec. q. notat: di. lxxxij. p posuisti. Et dic Jo. q nõ: qꝛ castitas suaderi põt: nõ ipari. xxij. q. j. integritas. Bar. bzix. ibi ꝓtra: cu ius dictũ ẽ penitus falsũ: niſi intelligas de ꝓmouẽ dis: lz ipse ẽt de ꝓmotis itellexit. Monachis ãt ꝑ

fessis qui renunciauerit ꝓprie voluntati austeriꝰ regula posset eis indici: et ipsis non approbanti bus: fm Jnno. qui hoc no. de regu. sup eo. Et sat̃ est expressū de sta. regula. c. j. li. vj. Jbi enī monia libus indicit austeriꝰ vita: licz nō possint sine vo luntate oīuz ordinē mutare: de his que vi me. ve. cau. fi. c. fi. Jo. an.

Qui sentit onus sentire

dz cōmodū: z ecōtra. Hec regula sūpta est ex. l. ff. eo. ti. l. fin nām. Pone casum in clerico: qui ꝓpter lapsū retrudit i monasterio ad pñiaz agenda: qz res eī ꝓficient monasterio. xvj. q. vj. de lapsis. Jn secūdo. s. dicto ibi ecōtra. Pone casū in patrono: q̄ defensare debet ecclesiā. xvj. q. vj̄. filijs. Jn clerico qui officiari dz ecclesie: de p̄ben. significatū. Et dicit lex. Nō est ferendus qui lucrū ap̄lectit: onus aūt subīre recusat. C. de caduc. tol. l. vna. Lōcor. ad hāc regulā. vj̄. q. j. ibi: z. xj̄. q. ij̄. charitatē: cuz suis ꝓcor. Et nota q̄ hec regula fallit iterdum rōe etatis vel psone. Jnterdū rōe nāe ꝓtractuuz. Jnterdū ex spēali pacto. Primum patet. C. ō leg. tutel. l. vlt. Jbi enī minores lz ad tutele grauamen nō veniant successionis emolumentū nō amittūt. Scōm pz ex. l. ff. p soc. l. de illo. Jbi enī non fit cō pensatio emolumenti: qō socꝰ attulit societati dā no qō intulit: imo eo nō obstante dānū emēdare tenetur: z est rō nā contractꝰ: ꝓtrahit enī societas tm̄ ad lucrū. Tertiū pz. ff. de pac. do. l. familie: et de pac. c. j. li. vj. Item fallit vbi ex cā q̄s ꝓhibetur ab emolumento: licet onus hēat. Sic in iudice q̄ nihil hz a partibus exigere: nisi expensas modera tas: cū ꝓficiscit ꝓ cā. Nec tunc illas si partes sunt notabiliter pauperes: de rescrip. statutū li. vi. Jo. an. Potest sic extēdi. Qui sentit onus pñie et obſuatiōis mādatoꝝ: sentiet ꝓmodū pmū: z ecō tra: qui sētit cōmodū delectationū: sentit postea o nus dānationis.

Qui ad agendū admit

titur ad excipiendū multo magis admittendus ē. Hec regula sūpta ē ex. l. ff. eo. ti. l. inuitus. Pōe ca sū i eo q̄ legitime prescripsit: qz si cadit a possessio ne: datur sibi actio: multo forti⁹ dū possidet: exce ptio. xvj. q. iij̄. §. pōt. Ad idē de prescrip. illud. Ra tio hꝰ regule est: regula quā habuisti supra: cui lz plus zc̄. qz plus ē agere q̄ excipere. Sicut ergo lz agere: multo fortius licebit excipere Jo. an.

Qui ꝓtra iura mercatur

presumitur bonā fidē nō habere. Pone casū i eo qui recipit ecclesiā de manu laici. xvj. q. vj̄. siquis deiceps. Itē in eo qui emit spūalia: de simo. nō sa tis: z. j. q. i. q̄cūq; z in multis alijs. c. Ad idē. C. de agri. z cen. l. quēadmodū: vbi q̄ emit alscripticiuz sine gleba: ꝓtra legū interdicta mercat̃ z male fidē possessor dī: z iō q: talis nō presumit habēi bonā fidē: iō nō prescribit: vt in p̄dictis iuribus. Cōtra de iurepatro. cura: solue vt ibi. Et sic pz: q̄ iuris ignorātia nō excusat i prescriptōibus z vsucapio nibus Jo. an. Silr q̄ scienter emit res furatas vel raptas: ñ hz bonā fidē: vñ tenet vt possessor male fidei

Qō latenter uel per uiz

vel alīs introductū est illicite nulla dz stabilitate sub sistere. Hec regula est in decre. de re. iuz. Et sūt verba Gregorij. vij̄. Glo. ibi. Pone casū p. l. ff. qō vi aut clam. l. i. Et in seruitio p̄stito p̄lato a subdito per vim: hoc in futuꝝ nō facit p̄iudiciū. x. q. iij̄. q̄ co gnouimus. Per vim. Que p vim vel metū fiunt: qui pōt cadē i p̄stātē vizt: cū de hoc p̄stiterit reuo cant de his que vi me. ve cau. fi. c. fi. i glo.

Quicqd in sacratis deo

rebus z episcopis iniuste agitur: p sacrilegio repu tatur. Hec regula est in decre.: de re. iuz. Et sūt v̄ ba Stephani pape. Glo. ibi. Jn sacratis rebus: si ue sit homo siue ager: qui illa aufert z inuadit: sa crilegiū cōmittit. xj̄. q. ij̄. Nulli. Est aūt multi plex genus sacrilegij. xvj. q. iij̄. per totū. ibi vīd: z in secūda parte.

Rōi ꝓgruit: ut succedat

in onere: qui substituitur i honore. Pone casū in filio p̄ioni hēde: q̄ succedit i honore iurisp̄onat⁹: sic i onē ōfēdēdi ecclīaz succedē dz. xvi. q. vij̄. filijs. Item i p̄lato q̄ succedit p̄decessori i honore: sic z i onē soluēdi p̄decessoris debita succedē dz: p eccle v tilitate ꝓtracta: ō solu. c. i. Et ꝓcor. regla supra: q̄ sentit: z qō ibi dictū ē: hic adde. Jo. an. Ex hoc se quit: q̄ papa q̄ substituit i honorē Petri: imo xp̄i ep̄i in loco aplorꝝ religiosi i honore sctorꝝ bñdicti: bñici: fran. z hꝰ mōi: succedāt in onē vite z austeri tatis eorꝝ: di. xl. ñ vos: z. c. ñ ē: z di. xxxv. eccle. zc̄.

Ratū qs hr̄e nō potest

qō ipsius noie nō ē gestū. Pone casū. ix. q. ij̄. c. i. z de sen. ex. cū. q̄s li. vi. Sz ꝓtradic̄ ad hāc regla. ix q. ij̄. lugdunensis. xvi. q. i. c. vlt. z ō elec. q̄ sic̄. Jn q̄ bꝰ iuribꝰ hz q̄s ratū: qō eꝰ noie nō ē gestū. Solꝰ. Quidā dixerūt hoc fallē i spūalibꝰ: i q̄bꝰ ratū ha beo q̄ noie meo nō ē gestū: p iura predēta: z hoc no. i predicta decre. q̄ sic̄ i glo. Uerꝰ dic q̄ ordina tio facta a ñ ꝓpo ep̄o: tenet quo ad ordinē: lz non quo ad executionē de tēp. or. q̄ trāslationem. Jbi igit̄ i. c. lugdunēſ. ep̄s ꝓprꝰ nō ratificauit collatio nē ordinis quo ad ordinē: qz nō erat necesse: lz exe cutiōez ille dispēsatiue ꝓtulit: quaz non habebat.

Alia etiam iura non proprie loquuntur: de

Et tñ habitõe ſz de quodã nouo ꝓſensu: q̃ ſũt valde diuerſa: ⁊ ſuper hoc vide qõ dictũ eſt ſupra in regula nõ firmatur. Aln autẽ vnus iudex poſſit hñe ratã ſñiaz latã ꝑ aliũ: dic ut no. ix. q. ij. c. j. ⁊ õ mã hꝰ regle: addeq̃ õ dñ i ſeq̃nti regula Joan. andree.

Ratihabitõez ito trahi

⁊ mãdato nõ ẽ dubiũ cõparari. Hec regula ſũpta eſt ex. l. ff. eo. ti. l. hoc iure. Pone caſũ i iudicijs. ij. q. vi. nõ ſolent: ⁊ de iureiurã. c. vlt. li. vi. Jtẽ in contractibus. C. ad mace. l. vlt. Et hz locũ hec regula in caſu: qñ. ſ. noie meo eſt geſtũ: ⁊ tũc ratũ habere poſſũ: ⁊ ratihabitõ retro trahit ⁊ mãdato ꝓparatur. Unũ no. ſi ifra certũ tꝑs teneor aliq̃d facẽ: et alius ifra idẽ tꝑs id fecit noie meo: hñe ratũ õbeo: alꝫ ratihabitõ nõ ꝓdeſſet. ij. q. vi. nõ ſolent. Huic regule ſile eſt qõ dicit lex. ſ. q̃ appellans ꝓdẽnatuꝫ de furto: ſi nõ proſequit appellationẽ retro notat infãia. vi. n. ratũ hñe ſñiaz. ff. de his q̃ no. ifa. l. furti Jo. an. Extendi põt ad maleficia ⁊ dãna: que ſi quis faciat noie alicuꝰ dñi vel alterꝰ: ⁊ ille hoc ſentiens ratũ habeat: ita ẽ ⁊ tenet: ac ſi mãdaſſet. Sic ⁊ vberans clericũ noie alterꝰ: ſi hz ratũ: effi cit excõicatꝰ. Secꝰ ſi vberat ex ſe: nõ noie alterꝰ: q̃ qui audiẽs hz ratũ ⁊ gratũ: peccat q̃dẽ: ſz nõ incidit in excõicationẽ. Silr audiens damna facta ⁊ furta: nõ tñ noie ſuo: lz hẽat rata ꝓp odiũ illꝰ peccat quidẽ: ſed nõ tenet ad reſtitutionẽ: ſicut tenẽt: ſi eꝰ noie eſſet factũ cũ poſſet obuiare. Utruz abſoluẽs aliquem a peccatis: nõ hñs licentiã ſeu auctoritatẽ: ſub ſpe ratihabitõis ſui ꝑlati vere abſoluat: ſi ille poſtea hẽat ratũ. Lõit dñ q̃ nõ.

Semel malus ſẽper ꝑſumitur malus.

Pone caſũ in ſemel pluto. xxij. q. v. puuli. Jn ſemel ꝓtumace: de ꝑſũp. ſcribã. Ad hec diſ. xxv. c. vlt. Dic q̃ ꝑſumit eũ q̃ ſemel malus fuit ſẽp eſſe malũ. Et põt huiuſmõi dici ꝑſũptio hõis q̃ ꝓtra hoiez ſic ꝑſumit. Põt ẽt dici ꝑſũptõ facti: q̃ ex ſemel facto ſic ꝑſumit. Põt dici ⁊ ꝑſũptio iuris: q̃ ius ſic ꝑſumit ex facto: vt hic vides ⁊ i iuri bꝰ ſupra aſſignatis. De q̃bꝰ diuerſis ꝑſũptõibus ꝑſequẽ: vt no. ꝑ Jo. di. l. ferrũ: ⁊ liij. di. fraternitatẽ: ⁊ ꝑ Ber. de ſpon. is q̃. Dic q̃ vides: q̃ ꝑſumit ex ꝓterito circa ꝓſns ⁊ futuꝝ. Jnterdũ preſumit ex ꝓſenti circa preteritum. Jnterdum circa preſens Jnterdum circa futurum. Qõ ꝓſequẽ vt notat: di. xliij. multis: ⁊. xxxiij. q. i. cũ per bellicã: de pre ſũp. ſcribã. Lz ãt hec poſſit dici ꝑſũptio iurꝭ: nõ tñ ẽ ꝑſũptõ iurꝭ ⁊ de iure: admittit. n. ꝓbatio i cõtrariũ: ⁊ ꝓbato q̃ penituerit: nõ dicet ãplꝰ malꝰ: diſ. l. ferrũ: ſaluo eo qõ dñ de hẽticis: ad abolẽdaz.

Nota igit: q̃ q̃ ſemel fuit bonꝰ ſẽp ꝑſumit bonꝰ lxi. di. miramur: ⁊ de preſũp. mãdata. Et ꝓma facie q̃libet preſumit bonꝰ, xi. q. iij. in cũctis: de preſũp. dubiũ. Qui ãt malus eſt ſemel ſẽp preſumitur malus: vt hic. Et ꝓcedit hec preſũptio: tũ ex preſumentis nã corrupta: tũ q̃ humana nã ꝓna ẽ ad õlicta. xij. q. i. ois etas. Jo. an. Ex ꝓdictis nota. q̃ eſt duplex ꝑſũptio. ſ. iuris: ⁊ hec ẽ ſemiprobatio eius rei de q̃ ꝑſumit: vñ ꝓtra hãc admittit ꝓbatio in ꝓtrariũ. Exẽpli gĩa. Promulgata eſt aliqua cõſtitutio publice: vnde quilibet ꝑſumitur ſcire: ⁊ ñ excuſat per ꝓns contrariũ faciẽdo. Sed ſi q̃s probet ſe iuſte ignoraſſe: puta: tunc furioſũ fuiſſe vel onge abſentem eliditur illa ꝑſumptio iuris per probationem. Eſt alia probatio que dicitur iuris ⁊ de iure: huiuſmodi eſt plena ꝓbatio in humano iudicio rei de qua preſumitur: vt oĩno credat ſic eſſe: vñ contra eã non admittit probatio. Exẽ pli gĩa. Que per violentiã abſolutã cognita ẽ: preſumit nõ virgo: vñ ſm iura nõ põt inter virgines conſecrari: quãtuncũq; fuerit animo renitens: et per conſequens virgo non eſt. Preſumitur etiam ſemel malus ſemper malus. ſ. in eodez genere mali. Et q̃ nullus iudicandus eſt immemor ſue ſalutis i. q. i. debet extimari penituiſſe niſi pſeueret i malo: ⁊ hoc in iudicio aie.

Sine culpa niſi ſubſit cã

nõ eſt aliq̃s puniẽdus. Hic ponitur regula ⁊ exceptio eius in regula. Pone caſũ di. lvi. ſatis peruerſi. Jn exceptione pone caſũ in marito corrupto: q̃ a ꝓmotõe ſine culpa repellit: tñ ex cã ꝓpr̃ ſacramẽti defectum. xxxiij. diſ. ſi cuius. Jn clerico leproſo qui ſine cã propter ſcandalum priuatur eccleſia: de cleri. ergo tua. Regulariter ergo nullus punitur ſine culpa. xvi. q. vij. inuentum. Et eſt ratõ: q̃ pena eſt menſura culpe: vbi aũt non extat menſurandum: menſura locum non habet. Bene autez ex cauſa punitur quis: ſine culpa: diſ. xxij. renouates. Et nota q̃ quinq; de cauſis aliquis punitur in preſẽti: ſm magiſtrum in. iij. Prima cauſa purgationis peccati: vt languidus ad piſcinaz: de pe. ⁊ re. cũ infirmitas. Secũda cã inchoãde damnationis eterne: vt in Herode ⁊ Antiocho: de pe. di. iij. ignis. Tertia cã preſeruationis a futura culpa: vt Paulus. Quarta cauſa glorificationis õi: ex miraculo ſecuto: vt in ceco a natiuitate ⁊ Lazaro reſuſcitato. Quinta ad maius meriti cumuluz et premium et exemplum ceteroꝝ: vt Job Tobias: ⁊ huiuſmodi: de pe. di. i. ſi peccatum Dauid ⁊ diſ. iij. productio.

Sciẽti ⁊ ꝓſentiẽti: nõ fit

ei iniuria neque dolus. Hec regula ſumpta eſt ex l. ff. eo. ti. l. nemo. Pone caſum i igenuo: q̃ ſciens ⁊ ꝓſentiens ꝓtrahit cũ ſerua: vel ecõuerſo. xxix. q. ij. ſi quis igenuus. Jn clericis q̃ ſcienter ⁊ volũtate

voluntate iocosa: ad inuicem se percutiunt: de sē. excō. c. j. Item i eo q̄ sciebat rē quā emebat furtiuam debere. ff. de act. emp. ⁊ ven. l. i. Et qō dic̄ hec regula. Scienti: dic vel scire debenti. Ad hoc. xvj. di. qō dictis. Itē. dic scienti a p̄ncipio. Sec⁹ si ex post facto. ff. ō edi. edic. l. iustissime. Et no. q̄ dolus malus est ois calliditas: fallacia: machinatio: ad circūueniēdū: fallendū: decipiendū: in alterū adhibita: ſm labeonem. ff. de dolo ma. l. j. §. j. Sz sciens non circūuenit̄ fallit vl̄ decipit̄: g̃ sibi nō īfertur dolus. Igit̄ inducⁿ ad clericatū vel monachatū: nō dī dolū passus: q⁊ nō est deceptus. xx. q. ij. p̄stituit: vbi de hoc. Et qō dicit hec regula: nō īferri dolum scienti ⁊ volēti: vez̄ ē vt ex eo agi possit. Infert tn̄ ita: q̄ nascit̄ ex eo actio p̄ exceptionē elidenda. ff. de fur. inter oēs. §. vlt. Itē no. q̄ hec regula fōmata est copulatiue: nō disiūctiue. Dec eiz duo requiruntur cōiuncti. s. q̄ sciat ⁊ q̄ p̄sentiat. Scienti enī ⁊ non p̄sentienti bene infert iniuria et dolus. xv. q. i. illud cū si. Ad hāc regulā signat p̄tra: de sen. excō. p̄tingit: in vberante. s. clericū: se ad hoc offerentem in satisfactiōe iniurie facte: ab eo q⁊ excōicatus est. Solu. q̄uis nō fiat iniuria ipsi clerico volēti vt ibi: fit tn̄ iuria ordini clericali: ⁊ ideo incidit. Itē p̄tra. C. de rap. virg. l. vna: vbi si rapio virginē etiam volentē: teneor. Sed hoc iō: q⁊ id voluit i p̄suasione dolosa: qō plus ē quā violentia. ff. de fuo cozrup. l. i. Jo. an. Ex hoc sequit̄ q̄ si quis operaf̄ p̄ aliquo: p̄ certo p̄cio sibi dādo in panno partim: vel ad rationē. xiij. vnciaz̄ p libza nō fiat ei iuria: ex quo a p̄ncipio scit quō sibi soluet̄. Jacob nō p̄misit dolū in emendo p̄mo genita ab Esau Señ. xvij.

Semel deo dicatum nō

est ad vsus humanos vlterius trāsferendū. Pōe casū. xij. q. ij. nulli. Et de reli. do. ad hoc. Addez xix. q. iij. que semel: dez̄se. di. i. ligna: ⁊. c. vestimenta. Et hz locū hec regula: nō solū in re p̄pa sz etiā aliena p̄secrata. Un̄ si aurifex hēbat calicē quem eps p̄secuit: āplius nō reddet̄ artifici calix ipse sed exstiatio ei⁹. Et ē casus spēal̄ i quo qs p̄uat re sua xiij. q. vj. cōperim⁹. Et qō dixi de calice: idē de q̄libet re i aiata. Sec⁹ i aiata puta i fuo. et sic ñ ē cōtra: dis. liij. frequēs: ⁊. c. se. Et rō ē quā notat Jo. .s. q⁊ i re iaiata: nō fuit dolus: sed in aiata. vij. q. j. eps i dioces̄: ⁊ hoc qō dictū ē hic: q̄ nō dz reddi intellige i eadē forma. Nā ob redēptionē captiuorū ⁊ vrgētia debita calices ⁊ vasa alia eccl̄iastica vendi p̄nt: ēt laicis: conflata tn̄ ⁊ p̄minuta: x. q. ij. hoc ius. Itē no. qō dicit regula dicatū: q⁊ bōa eccl̄esie nō dicata vel cōsecrata bene transeunt ad humanos vsus: ⁊ ēt fui eccl̄esie vēdunt̄ laicis: vel donant̄ ad fuiēdū. xij. q. ij. eccl̄esiasticis. Itē no. q̄ dicit ad vsus: q⁊ nō solū ad oñiuz laicoz̄: sz nec in vsum eoz̄ trāsire debēt res deo dicate: de p̄sec̄. di. j. vestimēta. Et ponit̄ ibi exēplū Balthasar regis babilonis: q̄ punit⁹ fuit p̄pter vsū vasoz̄ tēpli: Dañ. v. Ad humanos. i. seculares vel seculari uz p̄sonaz̄. Ad idē. xij. q. ij. q̄ diuinis. Hoc iō dico q⁊ ad vsus clicoz̄ bñ p̄nt reduci: de p̄se. di. j. ligna Trāsferēdū. Adde qō dixi supra p̄uilegiū Jo. an. Ex hoc sequit̄: q⁊ clici ⁊ religiosi cū sint deo dicati ñ debēt se imiscē negocijs sc̄larib⁹: ne cle. vl̄ mo. c. ult. Nec se daī uite uitiose ⁊ mūdo. xij. q. j. clic⁹: ⁊ c. duo sūt. In figurā h⁹ p̄tariū faciēt̄b⁹ hēs ō Radab ⁊ Abiu q̄ offerētes ignē alienū p̄busti sūt.

Tacere. q tacet̄ cōsētire

vī. Pone casū. liij. di. si fu⁹: ⁊ de p̄sūp. nōne. Nota q⁊ q̄ tacet p̄sentit: ut hic: ⁊ i supra dictis iuribus uotū emittit: di. xxvij. c. j. occidit: di. xlviij. ephesīs Est p̄tumax: di. lxv. c. vlt. Juterdū nec p̄sentit nec p̄tradicit: vt dicet̄ stari i regula seq̄nti Jo. an. Isa. Ue mihi quia tacui. Est simulator: di. lxv. si fōte. Impūitatē p̄mittit: dis. xlij. sit rector. Offert. xx. q. v. c. j. Jo. an.

Js q tacz nō fatetur. Sz

nec vtiq̄ negare vī. Dec regula sūpta est ex. l. ff. e. ti. l. q̄ tacz. Et no. q⁊ tacē ē qōdā mediū iter exp̄ssā volūtatē: ⁊ exp̄ssā p̄tradictōez. Pone g̃ casū in eo p̄tra quē fert sñia: q̄ tacēs ñ habet̄ p̄ cōsētiēte: nec p̄ p̄tradicēte ifra decē dies. Infra quos sēp appellat. ij. q. vj. anteriozz. Itē pone casū i plato q̄ tacet ex cā p̄opter scandalum: de cogna. spi. super eo. Prima regula fallit: di. xxvij. c. j. ⁊ dis. liij. si fu⁹: ⁊. xx. q. ij. c. i. de p̄sūp. nonne: ⁊ vbicūq⁊ tacitū pactum inducitur a lege. Secunda regula fallit in eo qui verbo tacet: sed contradicit facto vl̄ signo lxxiij. dis. c. j. Item fallit in his in quibus requirit expressus consensus vt in adulto qui cathezizatur Item in seruitute imponenda. Item in p̄curatore constituendo. Itez in furto. ff. de fur. qui phas. Item in soluendo matrimonia. Item in his casibus qui habentur. ij. q. vij. plerīq⁊. Quid ergo in his dices: nunquid tacens habebitur p̄o consentiente an p̄o contradicente? Solu. dicunt quidā q⁊ regulariter tacens habetur p̄o consentiente. Facit ad hoc regula supra immediata: qui tacet. Fallit autem in casibus nunc dictis. Uel dic secundo: q⁊ aut est tale factuz quod fieri non potest me p̄hibente. Pone casū. liij. dis. si seruus: ⁊ tunc taciturnitas habetur p̄o consensu. Fallit tamen in casibus supradictis. Aut est tale quod fieri p̄t me p̄hibente vel contradicente. Pone casum ff. de contraben. empt. rem alienam: et tunc taciturnitas non obest: secundū Joan. qui hec no. di. xxvij. c. i. Uel dic tertio: q⁊ in facto concupiscibili:

honorabili ⁊ meritorio: taciturnitas habetur pro consensu: vt in pmis iuribus. Jn facto ãt qđ nõ est ꝓcupiscibile: honorabile ⁊ meritoriũ: sed onerosũ: taciturnitas nõ habet ꝑ cõfessu: sed necessarie ẽ expressus ꝓsensus: vt in alijs iuribꝫ: ſm Jnno. Hoc addito: q vbi ius i pena statuit aliquẽ tacentẽ hĩi ꝑ ꝓfitẽtẽ vl cõfesso: sic hẽbit: lz factũ sit onerosũ. Exẽplifica p decreta. ô iura: calũ. c. vlt. Jo.

Qui ex tiore facꝫ pceptũ

aliter facit q̃ debeat: ⁊ ideo iã oia nõ facit. Hec regula est in decre. de re iur. Et sũt vba Aug. Glo. Timore. ſ. seruili. Hic ñ stat cũ charitate. Est tñ bonus: qr sicut seta filuz: ita iste timor introducit charitatẽ: ſm Aug. xxiij. q. vj. cũ p timorẽ. Nõ tñ suffit ad salutẽ: de pe. di. vij. c. vlt. Et hic timor ẽ cũ đs tñ respicit ad penas tẽporales vel ifernales. q̃ ꝓncipaliter ꝓpter illas vitandas sibi cauet a peccatis: ⁊ facit bona opa: alꝫ nõ facturus. Reꝗritur g̃ timor filialis vel initialis: q̃ respicit ad beneplacitũ dei pñs et premiũ. Jã nõ facit. Glo. ar. q non dr factũ: qđ nõ legitime fit. xxiij. q. j. pudẽda. Jtẽ est ar. q qui iuit obedit: aut rẽ aut meritũ perdit. ⁊ talis obediẽtia aut nulla ẽ aut minima. viij. q. j. Sciendum.

Jtulius scandalũ nasci

ꝑmittit: q̃ veritas reliq̃tur. Hec regla ẽ i decreta. ô reg. iu. c. q̃ scandalizauerit. Et sũt verba Bede. Glo. ibi. Colligе casũ. xj. q. iij. inter vba: ⁊. xxij. q. ij. ꝓmũ. Veritas que triplex ẽ. ſ. vite bone: que nunq̃ omittẽda est ꝓpter scandalũ: ⁊ ad quẽlibet ptinet. Alia est vitas iusticie: hec ad iudicẽ ptinet. Alia discipline seu doctrine: que ptinet ad platuz ⁊ doctorẽ. Jn his duabus q̃nq̃ omittit ꝓpter scandalũ vitandũ: di. l. vt ꝓstitueret. Et itelligo de his que indispẽsabilia sũt. Et tale ius cõe qđ ẽ idispẽsabile dr veritas: que nunq̃ ẽ deserenda ꝓpter scandalũ: q̃ñ. ſ. est ius indispensabile. Sed cũ ẽ ius cõe dispensabile qđ etiã pot dici veritas: ꝓpter scandalũ pot dimitti. j. q. vlt. dispẽsatões Ber. Jntelligе sane q. ſ. veritas doctrine pot aliq̃n dimitti pp scandalũ: nõ vt mendaciũ dicat: vel falsitas doceatur: qr hoc nũq̃ lz: sed vt vitas taceat: cũ nõ est necesse. Sic ẽt aliq̃n vitas iusticie deserit ꝓpter scandalũ: nõ vt iniqua ⁊ iniusta ſnia det ꝓtra innocentez: sed aliq̃n vt rẽ nõ cõdẽnet: ad vitandũ maiꝰ scandalũ: vt dr in illo. c. vt cõstitueret: di. l. De ista mã hẽs ifra in. ij. parte.

Jtile nõ dz per iutile

vitiari. Pone casũ. xij. q. ij. si quos ô puis: vbi epus manumisit seruũ bene meritũ: cui dedit vltra. xx. solidos. Sed illud amplius tñ reuocabit lz nõ totũ: de ꝑben. dilect: vbi cõfirmat factũ legati i vno capitulo: ⁊ non i alio. C. de dona. l. sancimus: vbi donatio ꝑ pte tenz ⁊ ꝑ pte nõ. Et nota. q hoc est brochardicũ: ⁊ p hac pte faciunt iura supra inducta. Ad idẽ. xxxvij. dis. turbat: ⁊. c. si qđ vi: ⁊. j. q. j. nõne: ⁊. c. dñs declarauit. xij. q. v. qr: ⁊. xxij. q. iij. inter cetera. xxiij. q. iij. qđ g̃. de. ꝓsec. dis. iij. si nõ sanctificat: de arbi. cũ tẽpore de dona. aplice: i stitu. de inuti. stipul. §. q si qs. Per hec ⁊ silia probat: q vtile per inutile non vitiat vt dicit regula.

Ecõtra q vtile p inutile vitiet: pbat: di. ix. si ad sacras. xxij. dis. quorũdã. iij. q. ix. pura: ⁊ de offi. delega. cũ sup. ff. ô arbi. l. pedius. Sol. dixit bar. brix. q vtile per inutile vitiat: vbi de hoc i iure inuenitur expssũ. Et hoc no. ipse. iij. q. ix. pura. alꝫ nõ vitiat. Uel dic plenꝰ: q regulariter vtile nõ vitiat per inutile: vt hic pz in regula. Uides enim q hec pars ꝓbandi. ſ. negatiuã hic ponit ꝑ regula. Habemꝰ g̃ stare regule: nisi spãlitas: rõ: vel casus spẽalis ꝓtra regulã appareat. Est ãt ꝓtra hanc regulã casualiter inuenit vtile per inutile vitiari: vt in cõtrarijs. Et est spẽalitas rõ: qr vtile ⁊ inutile sunt sepabilia: vt vides in. c. quorũdã. Nã ibi quidam epꝰ ordinans ímposuit manum super ordinandum: alius dixit verba forme. Et sic qr mã nõ debet seperari a forma: vt si dicatur per vnuz forma: per alium exhibeat mã: ideo ibi vtile vitiatur per inutile: vt nil reputet factũ. Et silr si vnus diceret partem forme: ⁊ alius aliam partẽ: nil facẽt: ꝓbat optime hec sol. ff. de aqua quotid. ⁊ esti. l. j. §. Trebatius Jo. an. Nota etiam quod habetur: dis. ix. si ad sacras: in glo. Sic opus de genere bonorum vitiatur vtile per inutile peccati mortalis: quia illi operi non debetur ꝑmium supernum: et hoc ideo: qr sepabilia sũt opus bonum ⁊ carẽtia mortalis: ad hoc vt sit meritorium.

Hic finis ꝑme partis summe Anthonini: ordinis ꝓdicatorꝫ: archipresulis florentini Sũma cura: et opera castigate atq; emendate. ex inclyta officina Nicolai Jenson gallici Milleſimo q̃drigẽtesimo septuagesimonono. decia octauas calẽ. Januarias. O byt idẽ sacre scripture iterpres Anno legi gie: Milleſimo q̃drigẽtesimo q̃nq̃gesimonono. vj. nonas mai: cui epithaphiũ sepulture hoc ẽ affixũ.

Hic est ille tuus pastor florentia: ꝑ quo
Nõ cessas mesto spargere rore genas.
Patribus haud prisis pietate Anthonius ipar
Qui scripsit q̃q̃d littera sacra docet.

BIBLIOTECA PROVINCIAL Y ARCHIVO DE PROTOCOLOS HISTÓRICOS PALENCIA

a
prima alba
prima pars
bus eorum
titulus primus
teipsum

b
ctiones gignit
ligio que
dei sapientiaz
principaliter

c
qua propter
q corpus hominis
consequenter
respondet

d
ad sentiendum
potentia
febris sic
contemplatoem

e
que sunt
deum videbunt
albedinem
legem tenerent

f
difficile
per assensum
rentes iuxta
incarnatione

g
dam exercitia
q ex hoc
in loth fuit
tribus modis

h
hoc generale
gere ꝑ cuius
excluderetur
cionem ideaz

i
arbitrium
videt id
voluntatem
intelligi vno.

l
deinde videndum
imperat
illud
nis non esset

l
ipsa blanditijs
ligatus tunc

ex hoc quia
xvij.a domino

m
deuota opera
superbia extollat
nam iracundus
essentiale

n
seu operum
progredi
ꝓcupiscibilis
hunc defectum

o
vt nō resurgatur
sit infidelis
ambro.
fuisse dimissa

p
q destruitur
ille neq;
timoribus

q
ad partem
qui eligit
contra omne
cipaliter quidam

r
corporalem
bonum honestum
vellet tale
respicit quale

s
delectabilia
duo requiruntur
cumulatur
libet malo

t
et asserens
patet quia
dinate mouetur
diabolo q̄

u
et hec infra
tho. tenet
que ex eis

x
titulus octauus
quidem superiori
habuisse sed
facit aliquam
coram

y
petit humiliatus

nō subijciat
in.iiij.di.
minoris

z
tum extra
et proximū
sed si fiat
multa bona

q
tria sunt
habet etiam
dei.i. ꝓcedēs
cōmunicet

ꝙ
maluz improbi,
duplex.s.
vt vitaret
et supaddita

A
quia puniat
contritio
naturam similiter
octauum ꝓceptum

B
in diem
cat valde
quibus homines
dispositio

C
de cōparatione
attendenda
ponit autē
relique hoc

D
nam iusgentium
modo cōtineat
casibus eius
lex canonica

E
sed cum additōe
eo quod
auctoritate
quod dicitur

F
constitutio
mittendo p̄iudicet
ꝓpter supuenientē
§.notandum

G
sint distincte
quod dic
caret qui

Finis.

son Portias [illegible] pas. 254.

№ 53
Pneumatic